BU
BAITURSYNULY
UNIVERSITY

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ
ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

КЕАҚ «АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫ АТЫНДАҒЫ
ҚОСТАНАЙ ӨҢІРЛІК УНИВЕРСИТЕТІ»

АЛТЫНСАРИН ОҚУЛАРЫ

«ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР: СТРАТЕГИЯСЫ, МІНДЕТТЕРІ, ЕНГІЗУІ»

**ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ҒЫЛЫМИ-ТӘЖІРИБЕЛІК КОНФЕРЕНЦИЯ**

МАТЕРИАЛДАРЫ

I КІТАП

АЛТЫНСАРИНСКИЕ ЧТЕНИЯ

МАТЕРИАЛЫ

**МЕЖДУНАРОДНОЙ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ**

«ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАНИИ: СТРАТЕГИЯ, ЗАДАЧИ, ВНЕДРЕНИЕ»

I КНИГА

Қостанай қ., 2024 ж.

УДК 37.02
ББК 74.00
А 46

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ/ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Куанышбаев Сеитбек Бекенович, география ғылымдарының докторы, доцент, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университетінің Басқарма Төрағасы-Ректоры, Қазақстан; **Жарлыгасов Женис Бахытбекович**, ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университетінің зерттеулер, инновация және цифрландыру жөніндегі проректоры; **Скударева Галина Николаевна**, педагогика ғылымдарының докторы, доцент, Ресейлік Мәскеу облысындағы Мемлекеттік жоғары білім беру ұйымы «Мемлекеттік гуманитарлық-технологиялық университеті» ректоры, педагогика кафедрасының меңгерушісі, Ресей; **Бережнова Елена Викторовна**, педагогика ғылымдарының докторы, Ресей Сыртқы істер министрлігінің Мәскеу мемлекеттік Халықаралық қатынастар институтының (университет) профессоры; **Есіркепова Кенжегүл Қабылғазықызы,** филология ғылымдарының кандидаты, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті Ө.Сұлтанғазин атындағы педагогикалық институтының директоры; **Сюндикова Данагуль Жаппасбаевна,** педагогикалық білім магистрі, Қостанай облысы әкімдігінің білім басқару басшысының орынбасары; **Калимжанова Роза Лаиковна,** PhD докторы, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университетінің педагогика, психология және арнайы білім беру кафедрасының меңгерушісі; **Утегенова Бибикуль Мазановна**, педагогика ғылымдарының кандидаты, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университетінің педагогика, психология және арнайы білім беру кафедрасының қауымдастырылған профессоры; **Смаглий Татьяна Ивановна**, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университетінің, педагогика ғылымдарының кандидаты; педагогика, психология және арнайы білім беру кафедрасының қауымдастырылған профессоры; **Жетписбаева Айсылу Айратовна**, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университетінің Ы.Алтынсарин атындағы әдістемелік кабинетінің меңгерушісі.

А 46 «Қазіргі білім берудегі инновациялық технологиялар: стратегия, міндеттер, енгізу»: 2024 жылдың 23 ақпандағы Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. I Кітап. – Қостанай: А.Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, 2024. – 1404 б. = «Инновационные технологии в современном образовании: стратегия, задачи, внедрение»: Материалы международной научно-практической конференции, 23 февраля 2024 года. I Книга. – Костанай: Костанайский региональный университет имени А.Байтұрсынұлы, 2024. – 1404 с.

ISBN 978-601-356-350-3

Жинаққа «Қазіргі білім берудегі инновациялық технологиялар: стратегия, міндеттер, енгізу» атты Алтысарин оқулары халықаралық ғылыми- тәжірибелік конференция материалдары енгізілген.

Жинақта Алтынсарин оқуларының «Қазіргі білім берудегі инновациялық технологиялар: стратегия, міндеттер, енгізу» атты Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының материалдары жарияланған. Онда білім беруді дамытудың жалпы бағыттары мен тенденцияларын айқындалып, сондай-ақ қолжетімділік пен инклюзивтілікті қамтамасыз ету, барлық деңгейлердегі мазмұнның құндылық аспектісін өзектендіру, білім беру ұйымдарында ашықтық пен ынтымақтастық ахуалын құру, білім беруді дамыту мен психологиялық-педагогикалық қолдаудың инновациялық форматтары мен тиімді тәжірибелерін енгізу, педагогикалық ғылым мен практиканы интеграциялау қарастырылған.

Конференция материалдары қазіргі білім беру контекстіндегі Ы.Алтынсариннің педагогикалық мұрасының өзектілігін, оқытудың гуманистік теориясының ғылыми негіздерін, қазіргі педагогикалық білім берудегі ғылым мен практиканың өзара байланысы мәселесін шешу жолдарын, интегративті жүйе ретіндегі кәсіпке дейінгі педагоги–калық білім берудің маңыздылығын, цифрлық ресурстарды пайдалана отырып, педагогтардың инновациялық қызметке психологиялық-педагогикалық дайындығын қалыптастыру технологияларын енгізу ерекшеліктерін талқылауға арналған.

Бұл жинақтың материалдарын ғалымдар, жоғары оқу орындары мен колледж оқытушылары, мектеп мұғалімдері мен мектепке дейінгі тәрбиешілер, педагог-психологтар, магистранттар мен студенттер пайдалана алады.

В сборнике содержатся материалы Международной научно-практической конференции Алтынсаринские чтения «Инновационные технологии в современном образовании: стратегия, задачи, внедрение», определяющие общие направления и тенденции развития образования, такие, как обеспечение доступности и инклюзивности, актуализация ценностного аспекта содержания на всех уровнях, создание в организациях образования атмосферы открытости и сотрудничества, разработка и внедрение инновационных форматов и эффективных практик психолого-педагогического сопровождения, интеграция педагогической науки и практики.

Материалы Конференции посвящены обсуждению актуальности педагогического наследия Ы.Алтынсари–на в контексте современного образования, научных основ гуманистической теории обучения, способов решения проблемы взаимосвязи науки и практики в современном педагогическом образовании, значения допрофессио–нального педагогического образование как интегративной системы, особенностей внедрения технологий формирования психолого-педагогической готовности педагогов к инновационной деятельности с использованием цифровых ресурсов.

Материалы данного сборника могут быть интересны ученым, преподавателям вузов и колледжей, учителям школ и воспитателям дошкольных учреждений, педагогам-психологам, магистрантам и студентам.

ISBN 978-601-356-350-3

УДК 37.02
ББК 74.00

© Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, 2024
© Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы, 2024

АЛҒЫ СӨЗ
ПРИВЕТСТВЕННОЕ СЛОВО

Сеитбек Бекенович Куанышбаев
Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университетінің
Басқарма - Төрағасы - Ректоры
география ғылымдарының докторы

Құрметті конференцияға жиналған педагогтар! Здравствуйте, уважаемые участники конференции, гости и спикеры!

Ы. Алтынсариннің ағартушылық – педагогикалық мұрасы заманауи адами капиталын дамыту деген тұжырымдамаға сай келеді. Білім беру жүйесінің демократиялық және гуманистік бағыты Ұлы ұстаз Ыбырай Алтынсариннің тұжырымдамасы негізінде адамды адам қылу – ол білім арқылы болатын іс, жақсы тәрбие негізінде дамиды деп айтқан, ал мұғалім қызметі әлеуметтік ортаның ең жоғары құндылығы деп қарап, оның мүмкіндіктеріне, ақыл-ойы мен ерік-жігеріне сенді.

Бүгінгі заманның көзқарасы бойынша жас ұрпақтың сапалы білім алуына жан-жақты жағдай жасау керек:

– технологиялық және демографиялық қиындықтар жағдайында адами капиталдың сапасын арттыру;

– технологиялық, цифрлық жаңғыртуға, еңбек өнімділігі мен жұмыс орындарын арттыруға негіз жасау;

– белгісіздік пен жылдам өзгеру жағдайында қоғамның өміршеңдігін қамтамасыз ету.

Бүгінгі конференцияның мақсаты – педагогикалық қауымдастықпен диалог, білім беру саласындағы проблемаларды, мектепке дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік білім беру сапасын арттыру мәселелерін талқылау. Конференцияға отандық және шетелдік ғалымдар, оқытушылар, колледж және мектеп мұғалімдері қатысады. Барлықтарыңа сәттілік тілеймін.

Уважаемые участники Международной Конференции, Алтынсаринских чтений! Деятельность высшей школы направлена на синхронизацию всей системы образования с национальными целями и задачами развития страны. В центре внимания системы образования Казахстана актуальной была и есть подготовка учителей. Сейчас школы испытывают большой дефицит кадров, население растет, растет и спрос на качественное образование, школы, колледжи нуждаются в квалифицированных педагогах. На сегодня проводится институциональная трансформация педагогического образования. Повышение качества подготовки педагогов ведется по многовекторным направлениям:

– гибридное обучение,
– лидерство учителей школ,
– повышение квалификации преподавателей колледжей и вузов,
– цифровизация системы обучения,
– усиление социального партнерства и международных связей
– усовершенствование образовательных стандартов, стратегий, программ и систем оценивания обучающихся.

– поддержка инклюзивного образования для снижения неравенства в системе образования.

Педагог – прежде всего мотиватор образовательного процесса, он должен уметь направлять обучающихся в поисках новой информации, прививать своим воспитанникам навыки её восприятия, переработки и усвоения. Формирование таких профессиональных качеств школьного учителя должно быть положено в основу обновлённых образовательных программ педагогических вузов Казахстана.

Педагогическое образование развивается в направлении:

– прогнозирования потребностей в педагогических кадрах.

– создания системы прогнозирования потребностей на уровне регионов, опережающее преодоление дефицита в подготовке педагогических кадров, проф–ориентация будущих учителей;

– создания единого образовательного пространства.

Международная аккредитация, национальный рейтинг, условия размещения госзаказа и система управления рисками станут базовыми механизмами оценки качества образования.

Құрметті педагогтар! Ұлы қазақ ағартушысы Ыбырай Алтынсарин отандық білім туралы идеялары қазіргі білім берудегі өзектілігін жоймаған деп, келесі үрдістерді белгілеуге болады:

– жалпы халықтық білім беру идеясы,

– демократиялық білім беру жүйесін құру,

– рухани-адамгершілік құндылықтар негізінде өскелең ұрпақты тәрбиелеудің тұтас тұжырымдамасын жасау,

– ағартушылық және білім беру мақсаттарын анықтау – өз халқының мүддесі үшін өмір сүретін, ақыл-ойы дамыған және рухани адамгершілігі жоғары патриот әрі еңбекқор тұлғаны тәрбиелеу.

Біз конференцияда қызықты баяндамалар, қазіргі білім берудің өзекті мәселелерін талқылауды өз озат тәжірибелерімен бөлісу, бірлесіп кәсіби диалогқа түсу сияқты жұмыстарды күтеміз.

ПЛЕНАРЛЫҚ БАЯНДАМАЛАР
ПЛЕНАРНЫЕ ДОКЛАДЫ

HUMANISTIC LEARNING THEORY IN CONTEMPORARY EDUCATION AND UPBRINGING

Eva Smetanová
Doctor of pedagogical sciences,
Master of human sciences, Philosophiae Doctor
Faculty of Social and Economic Sciences
Alexander Dubček University of Trenčín, Slovakia
E–mail: eva.smetanova@tnuni.sk

Abstract

The 21st century brings new challenges to education. The article aims to present some aspects of contemporary education and upbringing and appeals to the necessity of humanity, especially now, in the era of innovative technologies.

Key words: *21st century education, humanism, innovative technologies*

Аңдатпа

21 ғасыр білім саласына жаңа міндеттер алып келеді. Мақалада қазіргі білім мен тәрбиенің кейбір аспектілері көрсетіліп, адамзаттың, әсіресе, инновациялық технологиялар дәуіріндегі қажеттілігіне үндеу қарастырылған.

Түйінді сөздер*: 21 ғасыр білімі, гуманизм, инновациялық технологиялар*

Аннотация

XXI век ставит перед образованием новые задачи. В статье предпринята попытка пред–ставить некоторые аспекты современного образования и воспитания и апеллировать к потребностям человечества, особенно сейчас, в эпоху инновационных технологий.

Ключевые слова*: образование XXI века, гуманизм, инновационные технологии*

The end of the 20th century was extremely fruitful for education. Alternative conceptions of education were being developed – they brought changes to the opinions about the pupil/student and also about the teacher and, in general, also about the role of education in a person's life and in society. The emphasis on students' independence in learning (the so–called autonomous learning), on the importance of the social side of education, inclusion, etc. began to be placed.

The 21st century brings new challenges to education. Student–student, student–teacher, teacher–student interactions are changing. The way of communication is different from the relatively recent past – and it is not just because of the introduction of new technologies. New generations express their thoughts in a different way, show emotions in a different way, or receive information in a different way compared to the generations born in the 20th century. Life has sped up, obtaining information and learning new facts or acquiring new skills is requested to be fast, easy, comfortable.

In order for modern education to meet expectations, the need for new competencies and life skills is emphasized. The World Economic Forum [1] presented a list of key competences for life, also called the 21st century skills, which include, among others, creativity, critical thinking, communication, cooperation. These competencies are not isolated, on the contrary they interact in a mutual connection throughout the entire educational process. Modern education also focus on the development and effective use

of information technology; the era of artificial intelligence has come, which can bring worries, uncertainty, but also an endless number of new possibilities for education. The above–mentioned skills are not new to most educators, experts, and methodologists, and they will certainly agree that developing and strengthening them in children, pupils, and students is essential.

However, the task of parents, educators and teachers is to form not only an educated, well–informed graduate, but also a good, compassionate and empathetic person. Nowadays, this fact is more and more insistent. Consideration, willingness to help, empathy, support, these are just small fragments that a person needs to live in a group/community/society. Humanistic learning theories and approaches (first developed by A. Maslow [2], later by J.F.T. Bugental [3] and C. Rogers [4]) as a response to behaviourist and psychoanalyst theories, which were common at those times), engage social skills, understanding feelings, developing intellect, artistic and practical skills, self–esteem, goal setting, metacognitive thinking and many other elements. And it is the humanistic education and high–quality psychological training that can be key elements in contemporary pedagogy and psychology – as a prevention of the loss of judgment, the ability to reason rationally, sensitively perceive and express one's feelings. In a period when information technologies, economics, or programming are at the fore, we can observe the undervaluing of humanities study fields, which, however, can have a negative effect over time. Although we need people who are educated and prepared for today's world, we also need those who are adequately sensitive and at the same time resistant to the stressful situations they will have to face.

The above–mentioned qualities can be obtained through the following methods (according to Petlák [5]):

– the learner should take responsibility for his/her education and the results obtained (metacognition, the ability of self–awareness and self–analysis – it is necessary to teach learners to understand themselves, to know their strengths and weaknesses, their abilities, to respect that learners can use different sources and ways of knowing reality, etc.);

– the learner should be shown various ways of acquiring knowledge;

– it is necessary to support autonomous/independent learning, self–education, willingness to learn new things, to support curiosity (a natural interest) in knowledge as such;

– it is important to support the development of critical thinking: verification of facts, evaluation of the situation, reasonable judgment, the ability to choose, the ability to decide (Novotná, Petrasová [6]), etc.;

– the creativity of the learner, but also of the teacher is advised to be supported (the pandemic showed that creative tasks had been much more motivating than monotonous and stereotypical ones; likewise, a teacher who was not creative enough had a problem to explain and teach under difficult conditions);

– active learning opposed to passive acceptance of facts is preferred, discovery methods, meaningful learning, regular repetition through constructivist techniques of packing (acquiring) new information;

– providing opportunities for online education, education through various applications, electronic platforms, webinars;

– it is necessary to change the learner assessment system so that the assessment and evaluation realistically expresses/reflects the learner's abilities and knowledge, evaluating only the learner's current performance is unproductive;

– during evaluating, the result should not become dominant: the teacher should be interested in how the learner achieved the given result, what resources he/she used, or what skills he/she trained while solving the task;

– in order to make evaluation/feedback more motivating, the time and especially the effort that the learner devoted to the task should be appreciated, pointing at progress not just the errors and mistakes is recommended;

– a significant humanistic element is to teach learners self–evaluation and also mutual evaluation of each other;

– an interesting element could be the inclusion of extracurricular (informal, non–formal) learning in the evaluation of the teacher.

An equal and important part of lifelong education consists of two components: education and upbringing (Danek [7]; Novotná [8]). Unfortunately, it is possible to encounter disrespect, arrogance, bullying, including cyberbullying at all levels of schools nowadays. It is a sad fact. Although upbringing is carried out mostly in families, the school must also strengthen and develop its role in raising and personality forming. Perhaps the school should not always focus only on measurable results in the cognitive sphere, but it may also be appropriate to concentrate on results in the emotional sphere, on pupils´ value attitudes towards life, on aspects of relationships, on forming moral values. The significance should be placed on several aspects when raising a child/pupil/young person (according to Zelina [9]):

- adequate perception of reality – teachers should guide and educated a person in such a way that one is able to perceive reality adequately (true assessment and evaluation of a situation, no underestimation or overestimation of a situation, of one's strengths, abilities, etc.) by emphasizing synthetic (complex) thinking, the development of foresight, critical thinking;
- the ability to control one's behaviour – it is essential to emphasize the
- development of self–discipline, self–control;
- the development of self–esteem and self–acceptance – to help grow a person's adequate self–confidence, to help build one´s identity, find the meaning of life, strengthen the right values, in order to gain it, teachers should apply personalized learning, develop ethics, morality, self–reflection;
- the ability to create emotional relationships – through proper education,
- raising, personality forming it is necessary to develop emotional maturity, to create and develop relationships between pupils/students and relationships in families, to teach how to be receptive, responsive through implementation of experiential learning;
- activeness – the last but not least feature is to educate and guide young people to act actively: with the respect and love to life, with the desire to fulfil the requirements of everyday life, with love to meaningful projects, by supporting creativity, curiosity, and the achievement of set goals.

The mentioned facts indicate that the requirements for teacher preparation are high. The teaching profession is demanding, and only a thorough pedagogical and psychological teacher preparation and training can ensure the quality education of pupils and students at all levels of schools. However, even in the time of highly developed technologies, digital education and innovative elements, it is appropriate to develop and support the human side of learners, to continue (and perhaps even more intensively than in the past) introducing and implementing elements of humanistic learning theories into education and training.

List of literature:

1. World Economic Forum Annual Report available at https: // www.weforum.org/publica-tions /annual–report–2022–2023/ [cit 01–19–2024]
2. Maslow A. 1959. New Knowledge in Human Values. New York: Harper & Row Publishers. ISBN not stated.
3. Bugenta J.F.T. 1978. Psychotherapy and Process: The Fundamentals of an Existential–Humanistic Approach. New York: McGraw–Hill College, 1978. ISBN 978–0075548270
4. Rogers C. 1980. A Way of Being. Mariner Books, 2nd edition 1995, ISBN 978–039–575–530–3
5. Petlák E. 2023. Edukácia – výzvy a realita 21. storočia. In Výchova, vzdelávanie, prevencia a pomoc žiakom v náročných životných situáciách. Žilina: EDIS – UNIZA, 2023. ISBN 978–80–554–1997–8
6. Novotná E., Petrasová, A. 2021. Critical Thinking in Undergraduate Teacher Training. Critical Thinking as a Determinant of Individualized and Differentiated Teaching. Mauritius: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2021. ISBN 978–620–3–47125–0
7. Danek J. 2022. Výchova v teórii a praxi. Trnava: UCM, 2022, ISBN 978–80–572–0248–6
8. Novotná E. 2023. Pedagogika voľného času. Teória výchovy mimo vyučovania a vo voľnom čase. Prešov: Rokus, s. r. o., 2023. ISBN 978–80–8238–016–6
9. Zelina M. 2017. Kompetencie osobnosti pre budúcnosť. In Studia Scientifica Facultatis Pedagogicae. Ružmoberok: Verbum, 2017. ISSN 1336–2232

УДК 378.1

СПОСОБЫ РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМЫ ВЗАИМОСВЯЗИ НАУКИ И ПРАКТИКИ В СОВРЕМЕННОМ ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ОБРАЗОВАНИИ

Бережнова Елена Викторовна
доктор педагогических наук, профессор
кафедры мировой литературы и культуры МГИМО МИД России
г. Москва, Россия
E– mail: lina164@yandex.ru

Аннотация

Автор статьи утверждает, что формирование достаточного уровня методологической культуры педагога способствует успешному решению проблемы взаимосвязи науки и практики в современном педагогическом образовании.

Ключевые слова: *методология педагогики, методологическая проблема, связь педагогической науки и педагогической практики, педагогическое образование, методологическая культура педагога.*

Аңдатпа

Мақала авторы педагогтың әдістанымдық мәдениетінің жеткілікті деңгейін қалыптастыру қазіргі жоғары педагогикалық білім берудегі ғылым мен практиканың байланысы мәселесін табысты шешуге ықпал ететінін алға тартады.

Түйінді сөздер: *педагогика әдістемесі, әдіснамалық мәселе, педагогика ғылымы мен педагогикалық практиканың байланысы, мұғалімнің білімі, мұғалімнің әдістемелік мәдениеті.*

Abstract

The author of the article states that the formation of the sufficient level of the teacher's methodological culture promotes a successful solution to the problem of connection between science and practice in modern teacher education.

Key words: *methodology of pedagogy, methodological problem, connection between pedagogical science and teaching practice, teacher education, methodological culture of the teacher.*

Проблема взаимосвязи науки и практики не нова. В.В. Краевский, который внес значительный вклад в развитие методологии педагогической науки, выделял ее как основную проблему. «Проблема соотношения педагогической науки и педагоги–ческой практики …является исходной, главной для методологии педагогики, выра–жающей сущность предмета методологии. Это в то же время и наиболее общая, в

определенном смысле единственная методологическая проблема, поскольку все остальные вопросы методологического характера подчинены ей, могут рассматриваться как ее часть» [1, с. 28].

Формируя вкус к теоретическому знанию исследователей в ходе своих методологических семинаров ученый создал в свое время методологическое движение педагогов. В.В. Краевский отмечал: «О чем бы ни шла речь сессиях методологического семинара, в сущности, обсуждались разные аспекты одного вопроса: как отражаются практические задачи в научной проблематике педагогики, и как сделать педагогическое исследование более результативным по отношению к педагогической практике» [1, с. 27].

Если посмотреть на проблематику семинаров [2], то мы увидим, что многие вопросы остаются актуальными в настоящее время. Но при этом обсуждаются реже большой аудиторией, чаще всего в небольших группах аспирантов и магистрантов при выполнении ими диссертационных исследований. Конечно, проблематика цифровизации всех сторон жизни, а также искусственного интеллекта и его влияния на образование затмевает в настоящее время все другие темы. Разработка научного обоснования использования новых средств в педагогической практике – важное дело. Следует заметить, что это является одной из задач педагогической науки: обоснование современных педагогических систем. «Создание научно обоснованных систем обучения и воспитания, новых методов и учебных материалов возможно на основе познания сущности педагогических явлений в ходе теоретических исследований. Только на этой основе можно осуществить опережающее отражение педагогической действительности, обеспечить влияние науки на практику» [3, с. 17]. К выполнению такой задачи педагогам необходимо быть готовыми, обладать достаточно высоким уровнем методологической культуры.

Формирование методологической культуры педагога – процесс длительный. Условно можно выделить два больших этапа. Первый: формирование методологической культуры учителя–практика (бакалавриат, магистратура, самостоятельная практическая деятельность), когда происходит освоение педагогической науки и ее *использование* для грамотного осуществления педагогической деятельности. Второй: формирование методологической культуры педагога–исследователя (аспирантура, докторантура, самостоятельные исследования), когда происходит специальная подготовка и овладение знаниями **о** педагогике, а также *создание новых педагогических знаний* в ходе научной работы.

Педагог находится в системе связи педагогической науки и педагогической практики и своей деятельностью способствует проявлению этой связи. Так, при изучении педагогики будущий учитель знакомится с такими научными понятиями как: закономерности обучения, принципы обучения, содержание образования, методы обучения, формы обучения, средства обучения и другие. Если он положительно относится к педагогической науке, то ее применение в собственной практике предостерегает от грубых ошибок и ведет к успешным результатам. Например, знание о четырех компонентах культурологической концепции содержания образования и проверка их наличия в плане–конспекте позволяет судить о полноценном учебном материале, который будет реализован на уроке. Знание о характере усвоения каждого из этих компонентов обеспечивает выбор соответствующего метода обучения: для усвоения обучающимися знаний – объяснительно–иллюстративный метод; для формирования умений и навыков – инструктивно–репродуктивный; для формирования творческих умений – методы проблемного обучения (проблемное изложение, частично–поисковый, исследовательский), для получения опыта эмоционально–ценностного отношения к себе и к миру –

переживание (соотнесение актов обучения с потребностями и мотивами обучающихся).

Ярким проявлением методологической культуры является решение учителем проблемных педагогических задач. Их решение возможно только на основе научных знаний. Сама педагогическая наука не дает прямых ответов, но она показывает направление в соответствии с которым может выстраиваться стратегия поиска решения проблемной педагогической задачи. К умениям, необходимым для решения проблемных педагогических задач, относятся следующие: видеть проблему и соотносить с ней фактический материал; выразить проблему в конкретной педагогической задаче; выдвинуть гипотезу и осуществить мысленный эксперимент: «что было бы, если…», ясно видеть несколько возможных путей и мысленно выбрать из них оптимальный, распределить решение на «шаги» в определенной последовательности, анализировать процесс и результат решения задачи. Следует обратить внимание, что это интеллектуальные умения, на формирование которых редко направлены усилия преподавателей педвузов, поскольку они увлечены так называемым «практико–ориентированным подходом». Студентов обучают создавать проекты, устанавливать коммуникации, решать практические педагогические задачи. Однако, чтобы решения задач воплощать в практике, прежде всего нужно осуществить их поиск, а это интеллектуальная работа.

Умение решать проблемные педагогические задачи и специальная методоло–гическая подготовка позволяют учителю–практику овладеть следующим уровнем методологической культуры, которая характерна для педагога–исследователя. Не претендуя на полный обзор я представлю несколько обязательных моментов обращения к педагогической практике в ходе научной работы. Таких обращений в прикладном педагогическом исследовании происходит как минимум трижды. 1) На этапе описания объекта изучения обращение к практике позволяет выделить существенные его признаки (положительные и отрицательные); выявить аргументы для обоснования практической актуальности темы исследования. 2) После создания теоретической модели осуществляется оценка путем обращения к педагогической практике, что способствует уточнению модели; позволяет выстроить систему аргументации (эмпирической, теоретической, контекстуальной) в поддержку положе–ний, ее составляющих; выбрать один из четырех возможных способов перехода от изучения объекта к его преобразованию; определить положения и аргументы для их обоснования при разработке нормативной модели. 3) Нормативная модель обязательно проверяется в педагогической практике, как правило, в ходе опытно–экспериментальной деятельности.

Если исследователь получает достоверные результаты, то составляет мето–дические рекомендации, которые помогают учителям–практикам проектировать инновационную педагогическую действительность [4]. Соблюдение именно такой логики способствует решению проблемы связи науки и практики в сфере педагогики. «От того, как она решается, зависит и управление развитием педагогической науки, и разработка эффективных систем обучения и воспитания, которая является конечной целью всей научной работы в области педагогики. От уровня этой работы и ее связи с практикой во многом зависит преодоление каждым учителем затруднений в работе» [1, с. 28].

Список литературы:

1. Краевский В.В. Методология педагогического исследования: Пособие для педагога–исследователя. – Самара: изд–во СамГПИ, 1994. – 165 с.
2. Бережнова Е.В. Значение методологического семинара в развитии педагогической науки и исследовательской практики // Интеграция научных школ Дальнего Востока в образование региона.

Сборник статей по итогам Всероссийской научно–практической конференции / Отв. ред. В.А. Давыденко. – Хабаровск, 2021. – С. 19–25.

3. Краевский В.В. Общие основы педагогики.– М.: Издательский центр «Академия», 2003. – 256 с.

4. Бережнова Е.В. Условия создания инноваций в сфере образования // Проблемы и новые ориентиры интеграции педагогического вуза и школы в совершенствовании качества образования. Материалы научно–практической конференции Алтынсаринские чтения. – 2020. – С.13–15.

ДОПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК ИНТЕГРАТИВНАЯ СИСТЕМА

Скударева Галина Николаевна
доктор педагогических наук, заведующий кафедрой педагогики
ректор государственного образовательного учреждения
высшего образования Московской области
Государственный гуманитарно-технологический университет
г.Орехово-Зуево, Россия

Аннотация

В статье актуализирована проблема непрерывного педагогического образования, всё более приобретающая как в России, так и за рубежом современные смыслы и интегративную системность, представлена новая образовательная концепция университета, ориентированная на опережающую подготовку педагогических кадров для образования; презентована поли–компонентная многофакторная модель непрерывного педагогического образования.

***Ключевые слова**: непрерывное педагогическое образование, инновации, профориентация, педкласс, мотивация, педпрактика, молодой педагог.*

Аңдатпа

Мақалада Ресейде де, шетелде де қазіргі заманғы мағынаға және интеграциялық жүйелі–лікке көбірек ие болып жатқан үздіксіз педагогикалық білім беру мәселесі жаңартылып, білім беру үшін педагогикалық кадрлардың біліктілігін арттыруға бағытталған универси-теттің жаңа білім беру тұжырымдамасы ұсынылған; мұғалімнің үздіксіз білім беруінің көпкомпонентті көпфакторлы моделі ұсынылды.

***Түйін сөздер:** үздіксіз педагогикалық білім, инновация, кәсіптік бағдар, мұғалім сыныбы, мотивация, педагогикалық тәжірибе, жас мұғалім.*

Сегодня всё чаще предметом общественных и профессиональных дискуссий становится проблема конкурентоспособности педагогических вузов, призванных осуществлять поиск новых решений и новых возможностей подготовки современного педагога с учетом международного опыта и в соответствии с новыми вызовами Стратегии научно-технологического развития России [2].

Становится очевидным, что решить проблемы современного и будущего профессионального педагогического образования в рамках традиционных методо–логических подходов уже невозможно.

Информация Национального центра общественно-профессиональной акре–дитации, Гильдии экспертов в сфере профессионального образования, который в течение 5 лет реализует проект «Лучшие образовательные программы иннова–ционной России» с целью выявления наиболее успешных отечественных образова–тельных программ высшего профессионального образования, свидетельствует об обратном. К сожалению, итоги последних лет показывают, что наибольшее доверие вызывают специальности в области здравоохранения, физико-математических наук, авиационной и ракетно-космической техники / лучшими названы, соответственно, 32.4%, 27.6%, 22.1% реализуемых программ. Однако из 3073 программ УГС «Образование и педагогика» лучшими эксперты признали лишь 4.1% [1].

Как видно, нужна новая образовательная модель университета, ориентированная на опережающую подготовку педагогических кадров для образования. Концепция профессионального образования в Государственном образовательном учреждении высшего образования Московской области «Государственный гуманитарно – технологический университет» (ГГТУ) предполагает именно такую сущностную многоуровневую конструкцию. Ренессанс педагогической профессии и изменившиеся социально – экономические реалии определяют новые вызовы: каким должен быть школьный учитель в эпоху цифрового общества, какие требования предъявлять абитуриенту на «входе» в профессию, как формировать его профессиональную мотивацию ещё в довузовский период? Какими критериями оценивать успех молодого педагога и как выстраивать траекторию его профессионально – личностного развития?

Ответы на поставленные вопросы находят отражение в стратегических инициативах регионального вуза – образовательного кластера, уверенно занимающего магистральные позиции обновления профессионального педагогического образования, решающего актуальную проблему качественного изменения под–готовки современного учителя.

Целевой установкой при этом является разработка поликомпонентной многофакторной модели непрерывного педагогического образования в условиях инновационной инфраструктуры вуза, новой технологической организации образовательного процесса, цифровизации образовательной среды, кардинального изменения содержательного и организационного компонентов образования, меж–поколенческой, поликультурной коммуникации субъектов образования.

ГОУ ВО МО «Государственный гуманитарно – технологический университет» (г.о. Орехово-Зуево) - старейший вуз Подмосковья, подготовивший более 40 тысяч педагогов для Московской области, успешно осуществляющих свою профессиональную деятельность. При этом налицо целый ряд проблем, тормозящих процесс профессиональной подготовки нового учителя в университете:

- морально устаревшая технологическая организация обучения,
- низкая практикоориентированность основных образовательных программ, их оторванность от реалий общего образования,
- слабая вовлеченность работодателей в образовательный процесс лишают молодых педагогов профессиональной возможности формирования целого ряда новых компетенций, которые позволят им овладеть прагматичным и глубоким знанием предмета и метапредметности, личностными «гибко – мягкими» свойствами и качествами, и, наконец, в конечном итоге, принять на себя ответственность за страну и её будущее.

Новые вызовы инициировали иной концептуальный подход в подготовке педагогов - вместо подготовки *к профессии* к подготовке ***в профессии*.**

Подготовка педагога в профессии влечёт создание новой системы сопровождения и управления циклом профессии «учитель». Представляется, что эта цикличность базируется на трёх составляющих:

1. Мотивация к педагогической профессии на довузовском этапе с тем, чтобы исключить вход в профессию случайным людям [3];
2. Практикоориентированность вузовской профессиональной подготовки;
3. Социально – психолого – педагогическое сопровождение в школе молодого учителя с целью удержания его в профессии.

Наш университет, формулируя новые идеи для достижения оптимальных результатов в деле подготовки нового учителя, предлагает уровневую, ступенчатую систему непрерывного педагогического образования:

1. Педагогические убеждения – формирование педагогической мотивации школьника на этапе профориентации в школе [3];

2. Педагогические устремления – реализация непрерывной педагогической практики в вузе;

3. Педагогическая траектория – постдипломное разноаспектное сопро–вождение молодого учителя.

В теоретической и практической педагогике понятие «непрерывное педагогическое образование» является вполне устоявшимся. Если перевести процесс «подготовки педагога в профессии» в данный формат, то в результате и получится ступенчатое, уровневое, системное и последовательное непрерывное педагогическое образование, которое должно обеспечить количественную, и самое главное, новую качественную характеристику современного учителя. Выстроенная, выверенная педагогическая траектория, её научно – практическая заданность и направленность инициируют создание практико-ориентированной модели профессиональной подготовки будущего учителя в контексте феномена подготовки педагога в профессии. Как никогда, сегодня актуальны использование внешних и внутренних ресурсов учительского роста и новая технологическая организация профессиональной подготовки будущего учителя [5].

Практикоориентированная модель профессиональной подготовки будущего учителя «Непрерывное педагогическое образование: от профессиональной ориен–тации к постдипломному сопровождению», реализумая в вузе, базируется на создании многоуровневой развивающей системы сопровождения непрерывного педагогического образования, основанной на принципах целостности, преемствен–ности, интеграции, гуманизации. Её основанием служит выбор различных структур–ных компонентов: овладение педагогической профессией на этапах профессио–нального самоопределения, освоение профессиональных практических компетенций в процессе непрерывной педагогической практики, адаптация в профессии в постдипломный период.

В соответствии с вышеизложенным представляется целесообразным описа–ние данной модели начать с этапа профессионального самоопределения обучающихся в довузовский период. Ренессанс, повышение социального престижа профессии педагога выступают мотивом формирования у школьников педагоги–ческих профессиональных и личностных компетенций. Механизмами данного процесса являются организация профориентационной работы среди обучающихся, направленной на развитие базовых и ключевых компетенций, необходимых для педагогической деятельности; развитие у школьников устойчивого интереса к педагогической профессии, организаторских и коммуникативных умений, профес–сионально значимых качеств, т.е. «гибких» компетенций; привлечение всевоз–можного спектра ресурсов для профессионального самоопределения обучающихся: инфраструктурных, организационно – управленческих, кадровых, содержательных, учебно – методических и др.

В качестве ожидаемых результатов реализации Программы сопровождения молодых педагогов следует отметить: «удержание в профессии»; создание эффективной модели методического сопровождения и развития профессиональной компетентности; успешную адаптацию в профессии, профессиональных сообщест–вах; формирование осознанной потребности в непрерывном профессиональном образовании; развитие профессиональной компетентности и педагогического мастерства.

Активная реализация Программы сопровождения молодых педагогов – выпускников ГГТУ «Профессионально – педагогический навигатор» включает следующие этапы и формы работы с начинающим педагогом:

I. *Диагностический этап* – мониторинги: трудоустройства выпускников, закрепления в профессии, профессиональных затруднений, образовательных потребностей молодых педагогов («Образование через всю жизнь»).

II. *Практико-ориентированный этап. Направления:*

1. *Научно-исследовательское сопровождение молодых специалистов*: публикации, участие в научно-практических конференциях, семинарах, круглых столах (в удалённом доступе), проектная деятельность, сопровождение научного общества обучающихся, подготовка к участию в олимпиадном движении, сопровождение и руководство экспериментальной деятельности ОО, создание банка инновационных идей, привлечение молодых специалистов к руководству выпускными квалификационными работами студентов при наличии запроса на исследование проблем от лица работодателей, научная экспертиза целевых программ.

2. Методическое сопровождение молодых специалистов: модерирование, День молодого учителя, мастер-классы, самопрезентация собственного опыта молодого учителя в рамках педагогического движения «Молодые для молодых», индивидуализация и дифференциация сопровождения, Школа молодого педагога, копилка педагогического мастерства, супервизия, дискуссионные клубы.

3. Юридическое сопровождение: «Юридическая клиника»: юридическое консультирование (в удалённом доступе); правовая защита.

4. Психологическое сопровождение с использованием возможностей цифровой среды: психолого-педагогический коучинг, скайп-консультации, вебинары, консультации в режиме электронных конференций, а также в режиме «реального времени» в режиме ICQ, чат-конференции.

5. Учебно-организационное сопровождение молодых специалистов: консалтинговые услуги, стажерские площадки, творческие конкурсы и лаборатории, «Карта – прогноз» карьерных перспектив, тайм-менеджмент.

Ожидаемым прогнозируемым результатом реализации многофакторной мо–дели сопровождения молодых педагогов является содействие формированию базовых профессиональных и «гибких» компетентностей начинающих учителей, росту профессионального самосознания, позитивной самооценки, выражению активной жизненной позиции, готовности к осуществлению обучения на протяжении всей жизни [4].

Список литературы:

1. Болотов В.А., Наводнов В.Г., Мотова, Г.Н., Сарычева Т.В. (2013). О проекте «Лучшие образовательные программы инновационной России». *Высшее образование сегодня*, 4, 5-13.

2. Скударёва Г.Н. Общество и образование в современной России: философский и социо–культурный аспекты. Современное общественно-ориентированное образование: диалог концепций: сборник научных трудов по материалам Международной научно- практической конференции. 2015. С. 6 -24.

3. Скударёва Г.Н. Молодой учитель начальной школы: проблемы, кризисы, противоречия. Начальная школа. 2014. №1. С.13-19.

4. Скударёва Г.Н., Осинина Т.Н. Социальный заказ на непрерывное педагогическое образо–вание // Проблемы современного педагогического образования. Сер.: Педагогика и психология. Ялта: РИО ГПА, 2017. Вып. 57-1.Ч. 1. С. 200-209.

УДК 372.878

КАЧЕСТВО ОБРАЗОВАНИЯ КОСТАНАЙСКОЙ ОБЛАСТИ: РЕАЛИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Сюндикова Данагуль Жаппасбаевна
магистр педагогического образования
заместитель руководителя управления образования
акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан

Аңдатпа

Мақалада Қостанай өңірінің білім беру саласының заман талабына сай дамуы туралы айтылды. Ұлттық маңызы бар жобаларды мектепте тарату жолдары сипатталған. Соның ішінде жағымды мектеп, қосымша білім беру, инклюзия, оқушылардың жетістіктерін бағалау өлшемдері, педагогикалық кәсіпке бағдарлау жолдары сапалы білім беруді арттыруға негіз болады.

Түйінді сөздері: *жаңашыл мектеп, қосымша білім беру, оқу жетістіктерін бағалау, кәсіби-педагогикалық бағыт-бағдары*

Аннотация

В статье дана характеристика состояния развития системы образования в Костанайской области, приведены основные направления деятельности системы образования в регионе. Реальзация ряда национальных проектов, как «комфортная школа», «система инклюзивного образования», современное оценивание учебных достижений школьников, проблемы ранней профилизации способствуют повышению качества образорвания в целом .

Ключевые слова*: появление новых школ, система дополнительного образования, оценивание учебных достижений школьников, ранняя педагогическая профилизация.*

В эпоху трансформации и переосмысления всей системы образования вопрос обеспечения детей качественным обучением становится Национальной идеей. Сегодня в системе образования области действуют 753 организации, где обучаются и воспитываются порядка 200 тысяч детей. В их числе 183 детских сада *(23 тысячи детей),* 459 общеобразовательных школ *(114 тысяч детей)*, 24 специальные организации *(1562),*8 учреждений для детей-сирот *(412),*48 организаций дополнительного образования *(37181),* а также 33 колледжа *(22208).* Качественное образование зависит от создания качественных и комфортных условий для детей. Для этого проводится определенная работа. Так,за последние 3 года охват детей дошколой от 2 до 6 лет вырос на 1,6% и составляет 90,5%. И этот показатель мы планируем увеличить в текущем году до 92%. Для этого в апреле т.г. ожидается открытие детского сада в г.Аркалыке на 148 мест. Также продолжается строительство 2-х детских садов в новых микрорайонах г.Костаная *(400 млн.тенге, «Юбилейный № 1» на 280 мест, «Аэропорт» на 280 мест).* За счет фонда «Халық» завершено строительство детского сада на 280 мест в Аулиекольском районе на сумму 1,1 млрд. тенге *(идет поставка и сборка мебели).*

На уровне среднего образованиядля решения вопроса дефицита ученических мест завершается строительство 3-х школ на 1 980 мест: двев городе Костанае *(в мкрн. «Береке» г.Костаная на 980 мест (3,1 млрд. тенге) и мкрн. «Кунай» г.Костаная на 900 мест, 2,2 млрд.тенге*) и в с.Енбек Костанайского района на 100 мест*(1,1 млрд. тенге).*

В целом, до 2025 года в области будут построены 9 школ, из которых 8 – в рамках проекта «Комфортная школа».

В приоритете Управления образования области – специальное образование. За последние 5 лет сеть организаций увеличилась на 2 единицы: с 22 до 24 *(6 специальных школ и школ-интернатов, 14 кабинетов психолого-педагогической*

коррекции, 4 психолого-медико-педагогических консультации).Сегодня при 19-ти школах работают кабинеты поддержки инклюзии, в которых порядка 170 детей получают необходимуюподдержкуспомощью педагогов-ассистентов, логопедов и психологов *(46 сотрудников).* В текущем году начнут свою работу еще 5 кабинетов поддержки инклюзии *(Аулиекольский, Жангельдинский, Камыстинский, Узункольс–кий, Федоровский районы),* и 7 КППК *(Жангельдинский, Камыстинский, Караба–лыкский, Узункольский, Наурзумский, Костанайский, Федоровский районы).*

Большое внимание уделяется и дополнительному образованию. Сегодня в области им охвачено 82,6% детей в школах и в 48 организациях дополнительного образования *(РК – 86,3%)*.

Цифровизация сегодня также в фокусе внимания. На сегодня в области все 445 школ обеспечены интернетом. В этом году планируется увеличить показатель еще в 152 сельских школах*(293 школы – от 20 и более Мб/сек. 145 школ – от 8 до 20 Мб./сек., 7 школ – 4 Мб./сек.).*

Одним из ключевых показателей эффективности нашей работы являются достижения школьников, которые стали возможными в том числе благодаря сотрудничеству с факультетом социально-гуманитарных наук *(кафедры педагогики и психологии, филологии, физики, математики и цифровых технологий, естест–венно-научных дисциплин).*

Научно-педагогические сотрудники Университета оказывают методическую помощь и сопровождение в НОУ.

Так, за 3 года призерами Республиканской олимпиады школьников стали 90*(2021 – 28 призеров, 2022 – 29 призеров, 2023 – 33 призера)* учащихся. Ими завоевано 18 первых, 30 вторыхи 42 третьих места.

Также за последние три года наши школьники завоевали17 призовых мест престижных международных олимпиад *(21 г.- 3, 22г.– 6, 23.г.- 7, 24 г.- 1)* и 35 мест на международных научных конкурсах*(20-21 уч.г.- 6, 21-22 уч.г.– 17, 22-23 уч.г.- 12)*. Среди самых значимых - бронза Международной математической олимпиады *(2023)*, золотые медали Международной Жаутыковской олимпиады *(2024)* и Азиатско-Тихоокеанской математической олимпиады *(2023)*.

Радуют и спортивные достижения наших детей. Вот уже три раза подряд школьники области становятся чемпионами страны по итогам Зимней Гимназиады. Здесь также отмечу важную сотрудников кафедры физической культуры и спорта, которые проводят судейство, привлекаются в качестве членов жюри в сорев–нованиях.

Одной из главных наших задач является развитие системы оценки качества образования. В этом плане мы опираемся на результаты внешних независимых международных исследований PISA, PIRLS, TIMMS и казахстанских внешних – МОДО *(мониторинг образовательных достижений).* Здесь результаты наших школьников находятся в первой пятерке по Республике. В PIRLS-2021 учащиеся начальных классов заняли 2 место в стране *(СКО–1 место, ЗКО–2 место)* По итогам МОДО наши показатели также выше среднего по Республике *(4 классы – 4 место, 9 классы – 8 позиция из 17 областей)*.

Несомненно, эти достижения стали возможными в том числе благодаря реализуемым проектам. К примеру, для повышения качества образования в малокомплектных школах области действует проект «Мобильный учитель», где участвуют 90 педагогов сельских школ.

Вот уже 5 лет успешно действует областной педагогический клуб «Ұлағат», которым одобрено 28 лучших практик, учебно-методическим советом – 139 педаго–гических инициатив.

Кроме того, с прошлого года реализуется проект «Педагогический конструктор для молодых педагогов». Особенностью работы с участниками проекта является блочное погружение в конкретную тему в течение месяца в онлайн формате *(3 занятия)*. Проект рекомендован научно – методическим советом при академии Ы.Алтынсарина для трансляции и тиражирования в республиканском масштабе.

Нельзя не отметить и сотрудничество с Костанайским региональным университетом им. А.Байтұрсынұлы по подготовке востребованных специалистов.

Так, реализуется совместный проект «Педагог в непрерывном образовании», где участвуют как учителя, так и школьники. Количество школ в проекте увеличилось с 3-х до 20 с охватом 217 обучающихся 7 – 11 классов. Мониторинг показывает, что наибольшее количество участников готовятся к выбору учителя биологии *(39),* иностранного языка *(27).* В прошлом учебном году 44 из 60- ти участников Проекта выбрали педагогическую профессию, что составило 73%. Из 44 человек поступили на грант 27%.

Также разработана авторская программа элективного курса «Будущий учитель» для 8–9 классов.

С этого года начала работу «Инженерная академия», в которой участвуют 36 детей из 17 школ области.

Кроме того, заключен меморандум о сетевом сотрудничестве в рамках регио–нального проекта «Серіктестік алаңы» по направлению «Практико – ориентиро–ванное сетевое обучение». Проводятся экскурсии, обучающие семинары, научно – практические конференции, чемпионат WorldSkills, педагогические чтения; проф–ориентационные мероприятия *(единый «День работодателя», областная ярмарка профессий «Профессиональный компас», ярмарка вакансий, дни открытых дверей);* интегрируются образовательные программы в рамках прикладного бака–лавриата; ведется совместная работа рабочих групп по обновлению образо–вательных программ по педагогическим специальностям.

Также планируется открытие консультационных центров при Управлении образования для выпускников педагогических ВУЗов и колледжей по вопросам трудоустройства и аттестации.

Отмечу, что более 500 выпускников колледжей поступили в высшие учебные заведения в 2022 году и основной процент приходится на КРУ имени Ахмет Байтурсынова.

Более 10 педагогов получают образование в магистратуре и докторантуре Университета (Костанайского автомобильного транспорта, педагогического, высшего колледжа Казпотребсоюза, колледжа предпринимательства КИнЭУ, социально-технического и колледжа Зерек)

Бүгінгі ғылыми-практикалық конференцияУниверситет пен біздің білім беру ұйымдары арасында бұдан әрі өзара қарым-қатынасы мен дамуына жаңа серпін беретініне сенімдімін.

UDC 159.923:005.336. 1/ 5:005.591.6

FEATURES OF THE INTRODUCTION OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES «FORMATION OF PSYCHOLOGICAL READINESS FOR INNOVATIVE ACTIVITY» AND «DEVELOPMENT OF PSYCHOLOGICAL COMPETENCE COMPETITIVENESS PERSONALITIES» USING DIGITAL AND STEM METHODS IN THE PRACTICE OF MODERN EDUCATION

Chudakova Vira Petrovna
PhD in psychology, senior researcher:
Institute of Pedagogy of the National Academy
of Pedagogical Sciences of Ukraine
Institute of Psychology named after GS Kostyuk
National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.
Kyiv, Ukraine
E–mail: nika777vera@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0000–0003–3801–6545

Abstract

The article presents the features of t he introduction of innovation activitye technologies using digital and STEM methods in the practice of modern education. The general design, structure and results of the implementation of two proprietary technologies are revealed: 1) «*Technology for the formation of psychological readiness for innovative activity» (V. Chudakova, 2008–2016). 2).* «*Technology for the formation of psychological competence of individual competitiveness in the conditions of innovative activity» (V. Chudakova, 2016–2024)/*

Key words: *innovativeness, innovative activity, formation of psychological readiness for innovative activity, formation of psychological competencies of individual competitiveness, technology.*

Аңдатпа

Мақалада заманауи білім беру тәжірибесіне цифрлық және STEM әдістерін қолдана отырып, инновациялық технологияларын енгізу ерекшеліктері қарастырылған. Екі меншікті технологияны енгізудің жалпы жобасы, құрылымы мен нәтижелері ашылды: 1) «Инновациялық қызметке психологиялық дайындықты қалыптастыру технологиясы» (В.Чудакова, 2008–2016). 2). «Инновациялық қызмет жағдайында жеке тұлғаның бәсекеге қабілеттілігінің психологиялық құзыреттілік қалыптастыру технологиясы» (В.Чудакова, 2016–2024).

Негізгі сөздер*: жаңашылдық, инновациялық белсенділік, инновациялық қызметке психологиялық дайындықты қалыптастыру, жеке тұлғаның бәсекеге құзыреттілік психологиялық құзыреттіліктерін құзыреттілік, технология.*

Аннотация

В статье представлены особенности внедрения инновационных технологий с использования цифровых и STEM методов в практику современного образования. Раскрыто общий дизайн, структура и результаты внедрения двух авторских технологий: 1) «Технология формирования психологической готовности к инновационной деятельности» (В. Чудакова, 2008–2016). 2). «Технология формирования психологических компетентностей конкурентоспособности личности в условиях инновационной деятельности» (В. Чудакова, 2016–2024).

Ключевые слова: *инновационность, инновационная деятельность, формирование психологической готовности к инновационной деятельности, формирование психологических компетентностей конкурентоспособности личности, технологии.*

In modern conditions of innovative transformations, priorities have been identified that are determined by the need for fundamental changes aimed at improving the quality and competitiveness of education; solving strategic problems facing education in new rapidly changing conditions; its integration into the global educational space. The transition of education to an innovative path of development objectively determines the need to study various aspects of innovative activity and prepare competitive professionals for it [1]. The priority problems for the study are:

– «formation of psychological readiness of organizational personnel for innovative activities» (V. Chudakova, 2008–2016) [1–3].

– «formation of psychological competencies of a competitive personality in the conditions of innovative activity of organizations» (Chudakova V., 2016–2022) [4, 5]. Their results are reflected in this publication.

The purpose of the publication is to present the features of the introduction of innovative technologies «formation of psychological readiness for innovation» and «development of psychological competencies of individual competitiveness» using digital and STEM methods in the practice of modern education. Which are the most important direction of qualitative changes in modern education.

Psychological readiness for innovative activity of an individual is one of the main resources for the formation of psychological competencies of an individual's competitiveness [1–5]. In order to solve the above problems, we have developed and implemented proprietary technologies. We will reveal the technologies and models for their implementation, the general design, features and prospects for the implementation of two proprietary technologies (hereinafter referred to as «technology No. 1» and «technology No. 2»): *The first «Technology No. 1»* [1–3] «Psychological and organizational formation of psychological readiness personnel of educational organizations to innovative activities» (Chudakova V., 2008–2016). *The second «Technology No. 2»* [4; 5] «Technology for the formation of psychological competencies of individual competitiveness in the conditions of innovative activity» (V. Chudakova, 2016–2023). Each of the models of «technology No. 1» and «technology No. 2» contains the main blocks: information–semantic, diagnostic, analytical–interpretive and prognostic, and correctional–developmental.

First»Technology No. 1». Let's consider the first technology that we developed and implemented into practice, *«Psychological–organizational technology for the formation of psychological readiness of personnel of educational organizations for innovative activities»* (hereinafter referred to as «Technology No. 1») (V. Chudakova) [1–3; 4], which is an effective methodological and practical tool. It consists of two parts that correspond to the external and internal conditions of innovation.

Let us present the content and results of the implementation of the first component of «Technology 1» – *«1. Model of examination and correction of the organizational and innovative environment of educational organizations (external conditions)*, which in turn consists of two models. Let's consider each of them:

«1.1. Model of examination of the organizational–innovative environment of educational organizations», presented in the author's publications» [1–3]. The results of the examination made it possible to: determine the level of development of the team, find out how different it is from the «ideal», where exactly are the reserves in achieving the best results; identify the socio–psychological characteristics of the team that determine the effectiveness of its activities, and find out how they are formed; determine the quality of implementation of the leadership function and find out to what extent their implementation needs improvement; identify the factors (strengths and weaknesses) that determine the effectiveness of the team's activities, and which ones suspend or even block it, understand what creates the unfavorable environment to the greatest extent, which motivational conditions need to be changed, first of all; identify contradictions in the expert assessment of the state of the organizational–innovative environment, representatives of the administration and staff of the educational organization

«1.2. Corrective model for creating a favorable organizational and innovative environment for educational organizations» [1; 2; 3]. The results provided an opportunity to: develop constructive proposals to overcome the identified problems; conduct an examination of alternative proposals for constructive measures to eliminate identified

deficiencies; determine the priority tasks of the team to eliminate shortcomings and create a favorable organizational–innovative environment for the formation of the individual's psychological readiness for innovative activity.

Let us present the content and results of the implementation of the second component of «Technology 1» – *«2. Models of examination and correction of the psychological readiness of personnel of educational organizations for innovation (internal conditions)»,* which in turn consists of two models of examination and correction of internal conditions. Let's consider each of them:

«2.1. A model for examining the internal psychological readiness of organizational personnel for innovative activities» [1–3]. The results of introducing this model into the practice of organizations made it possible to study:

1. The target indicator «innovation» (author V. Chudakova, 1677 people took part in its validation), which made it possible to determine the «level of innovation» (positive, zero, negative) and the «tendency of innovation» (theoretical–intellectual; emotional–practical).

In order to combine in a single context the means of theoretical and empirical approaches in the study of external and internal conditions of innovative activity, on the basis of system methodology, component–structural and dynamic analysis, we have introduced the *«Integral indicator of «innovativeness» of an individual*. The theoretical and methodological basis of the methodology is the fact that in the psychological and pedagogical literature sets of criteria for the effectiveness of innovative teaching activities and criteria for the effectiveness of introducing innovations have been studied and proposed for use. We have summarized the specific content of such criteria for the purpose of subsequent empirical research (Chudakrva V., 2016).

Chudakova V., in order to determine the «innovativeness» of a person, we *have developed the author's methodology «Express diagnostics of «innovativeness»* (author V. Chudakova). Based on the results, the «level of innovation» (– positive, – zero, – negative;) and the «tendency of innovativeness» of the individual (– theoretical–intellectual, – emotional–practical.) were determined [1]. *«Innovativeness» by Chudakova V.P. is considered* as a target indicator of psychological readiness for innovative activity. *All other indicators are considered prognostic.* The study was in the nature of an exploratory study of the influence of the system of «internal» and «external» conditions and factors on «innovation».

Chudakova V. P. considers *«innovativeness»* – this is an integral indicator of the formation of psychological readiness for innovative activity. *At the theoretical level* , this is a list of possible criteria for the effectiveness of innovation activities. *At the empirical level* , this is a separate vector in the multidimensional space of conditions and factors for the formation of psychological readiness of personnel of educational organizations for innovation, integrating the content of a set of indicators of the effectiveness of innovation and was used by us as a target indicator of the study. *The «innovativeness» indicator* is an assessment of the first general factor in a set of empirical correlates of the tendency to innovative activity, which makes it possible to identify personnel of educational organizations with an increased/decreased level and tendency of «innovation» and to study the features of the latent structure of personal factors and traits that determine innovativeness. *The process of forming psychological readiness for innovative activity* is a controlled and purposeful, multidimensional shift of the individual in the space of traits and properties to the cluster of personnel of educational organizations with an increased level of innovation (Chudakrva V., 2016). [1].

2. Prognostic indicators of internal conditions of psychological readiness for innovative activity include: *– integral characteristic satisfaction with professional activity* (satisfaction with the profession, attitude towards activity at the present time and in the

future, satisfaction of life needs in the process of professional activity); – *integral characteristic of self–awareness as a professional* (locus of control, self–esteem of professionally important qualities); – *integral characteristic of motivational charac–teristics* (motivational profile, motivational tendency of the individual, direction of motivation); self–actualization, attitude towards self–improvement); – *integral charac–teristic of individual psychological characteristics and emotional–volitional control* (threshold of activity, volitional self–control, factors of individual psychological characteristics of a person) (Chudakrva V., 2016) [1].

The results of the empirical study and mathematical and statistical processing of examination data made it possible to: – *determine* the characteristics of the personnel of educational organizations «with positive innovativeness» and «negative innovativeness», as well as identify their differences; – *determine* the system of key factors and the structure of their relationships, personal determinants and conditions that help/hinder the innovative activities of organizational personnel; – *to find out* the dynamics of the formation of psychological readiness of organizational personnel for innovative activities at different stages of experimental research [1].

«2.2. Corrective multi–level model of reflective–innovative training, coaching (hereinafter referred to as RIT), for its implementation we have developed a RIT program, it provides the opportunity for participants to: discover new opportunities for successful innovative solutions to many problems of professional activity, effective formation of personality using her personal efforts and reserves; ensure that a person searches within himself for mobilizing factors to overcome difficulties, extreme and problematic situations [1; 2; 3].

Reflective–innovative training is a practice of psychological interaction that is based on interactive methods of group work and coaching (a combination of active teaching and counseling methods that activates a person's potential). This manifests itself in improving individual and team performance by unlocking hidden potential and overcoming limiting thinking patterns. In general, it is a system of specially organized developmental interactions between its participants and their mutual enrichment. RIT classes are effective with all categories of personnel, managers, managers, psychologists, and personnel specialists [1]. The RIT course consists of ten modules (levels), with each subsequent module being a logical continuation and completion of the previous one, and is introduced into the practice of organizations. RIT provides the opportunity for participants to: discover new opportunities for successful innovative solutions to many problems of professional activity, effective formation of personality using their personal efforts and reserves; ensure that a person searches within himself for mobilizing factors to overcome difficulties, extreme and problematic situations. [1].

«Technologies No.2». Let us present the general design, content and implementation results, goals, objectives *of the second «Technology No. 2» – «Techno–logy for the formation of psychological competencies of individual competitiveness in the conditions of innovative activity of the organization»* (V. Chudakova, 2020; 2023) [1; 4]. The relevance of its development is confirmed by the fact that one of the priority tasks of education is the creation of conditions for the formation of a competitive personality; we have developed the author's «Technology 2», it consists of two interrelated and complementary models.

Let's look at them: *«1. Diagnostic model for the examination of competencies of an individual's competitiveness»* [4; 5]. To implement it, we have selected, experimentally tested, reliable and valid integrative psychodiagnostic examination methods (questionnaires, tests); experiment; methods of mathematical statistics (correlation, factor analysis) using modern data processing programs. Based on the results of implementing

the technology model, *we determined the state* of formation of individual competitiveness competencies, in particular:

– innovativeness; personal qualities;
– *praxeological competencies* (psychological and professional),
– *cognitive;*
– *communicative*;
– *reflectivity and self–awareness* yourself as a professional;
– *motivational;*
– *self–actualization;*
– *competencies of psychological resilience, stress resistance and ability* to quickly adapt; *emotional–volitional self–regulation;*
– *conflict resolution*;
– *goal setting, psychotechnologies for setting and achieving goals*.

Mathematical and statistical processing of empirical data of the experiment results was carried out during the ascertaining and control–analytical stages. In the process of its implementation, modern digital and STEM methods were used, mathematical and statistical analysis was carried out (factor and correlation analysis), we obtained the following results: mechanisms and latent (hidden) structure of factors of priority competencies that are necessary for the formation of individual competitiveness competencies in the conditions of innovative activity were identified organizations that stood out as the main factors:

Factor 1. Goal–setting competencies, in particular, mastering effective strategies for setting and achieving goals; defining your mission and purpose.

Factor 2. Motivational competence, in particular the ability to create positive motivation.

Factor 3. Competencies in overcoming psychological problems and develop–ping stress resistance, in particular: mastering the skills of flexible response to the situation; the ability to reach a new level of managing your conditions; the ability to acquire emotional stability in difficult life situations and the ability to quickly adapt; mastering methods of getting rid of feelings of insult, guilt, addictions and other complexes; the ability to reshape the consequences of psychological trauma and other traumatic memories; the ability to develop stress resistance and the ability to quickly adapt; the ability to use methods of reshaping fears, phobias, anxiety, pessimism and depression.

Factor 4. Communicative competence: mastering technologies for effective interaction with people (colleagues, managers, students, parents, relatives, etc.); ability to establish relationships of trust and cooperation; ability to resolve interpersonal contradictions.

Factor 5. Special (specific) competencies: overcoming conflicts and resolving interpersonal contradictions; mastering the art of public speaking; overcoming professional stress and professional burnout syndrome.

Factor 6. Innovative competence: state of the level of innovativeness (positive, zero level, negative innovativeness) and trends in innovativeness (intellectual–theoretical orientation, emotional–practical orientation) (V. Chudakova, 2020; 2023) [4; 5].

In order to implement *«2. Corrective–developmental model of reflective–innovative training, coaching,* we have developed *two original programsspecial psychological training: general and individual*. In the process of developing this special course, the main factors influencing the formation of competencies of a competitive individual in the rapidly changing conditions of innovative activity were taken into account. Which we identified at the diagnostic stage based on the results of mathematical and statistical analysis [4; 5].

1). Individual RIT program «Modern psychotechnologies for developing the compe–

tencies of a competitive personality in fast–changing conditions of innovative activity» *The goal of the «individual» program:* mastery of certain socio–psychological knowledge, abilities, skills, competencies necessary in the field of communication, activity, personal development and correction, for the formation of individual competitiveness competencies in the conditions of innovative activity of the organization. This allows you to solve the following tasks:

– develop communicative competence;

– *develop* reflexive skills, the ability to analyze the situation, behavior and state in this situation, both group members and individuals;

– *master* the skills to adequately perceive oneself and others, which contributes to the development and adjustment of norms of personal behavior and interpersonal interaction;

– *develop* emotional stability in difficult life situations and the ability to quickly adapt;

– *master* ways of getting rid of anxious experiences, phobias, fears and other psychological traumas and traumatic memories;

– *master* methods of overcoming professional stress and professional burnout syndrome; – overcoming pessimism and depression;

– *master* the technology of resolving interpersonal contradictions and contradictions, overcoming conflict situations;

– develop the ability to resist manipulative influences;

– *develop* the ability to respond flexibly to a situation, quickly adapt to different conditions and different groups, and reach a new level of managing one's conditions;

– master the technology of creating adequate self–esteem and self–confidence;

– *clarify and develop* the value–motivational sphere of the individual, master the technology of creating positive motivation;

– *develop* goal–setting competence [4; 5].

2). General program: «Training of expert trainers and scientific and methodological support «Technologies for the formation of competencies of individual competitiveness in the conditions of innovative activity of the organization» [4; 5]. *The purpose of the general program:* – mastery of psychological and pedagogical knowledge, abilities, skills of conducting examination (diagnosis, assessment, forecasting) and the use of correctional and developmental interactive methods for the formation of individual competitiveness competencies in the conditions of innovative activity. This makes it possible to introduce «Technology–2» into educational practice. Its implementation makes it possible to introduce «Technology» into educational practice, not only by the author, but also by expert trainers trained by specialists, independently in the educational process.

Conclusions. To summarize, we note that the introduction of the author's «Psychological–organizational technology for developing the readiness of organizational personnel for innovation» (author V. Chudakova, 2008–2016) and «Psychological–organizational technology for developing individual competitiveness competencies in the conditions of innovative activity of an organization» (author V. Chudakova, 2016–2024), opens up prospects for further improvement of the training / retraining / advanced training system; We implement «Technologies» in educational and scientific organizations of Ukraine (2008–2016; 2016–2024), and are also successfully implemented within the framework of international projects of the community of educational programs of Vera Chudakova in the Republic of Uzbekistan (2018–2024) and the Republic of Kazakhstan (2021–2024).

List of literature:

1. Чудакова В.П. Формування психологічної готовності персоналу освітніх організацій до інноваційної діяльності: дис. ... канд. психол. наук; 19.00.10 / Віра Петрівна Чудакова Ін–т психол. імені Г.С Костюка НАПН України. 2016. – 474 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/166005/3/ЧудаковаВП%20(1).pdf.

2. Chudakova V.P. (2022) The integrative toolkit of «humanitarian expertise and correction» of the implementation of «The technology of forming psychological readiness for innovative activity» – the basis of the development of the competences of the individual's competitiveness in the conditions of digital and STEM education. SECTION 15. Humanistic expertise as a strategy for the development of the culture of the future Text: Scientific monograph. Riga, Latvia: Baltia Publishing, 2022. 348 p. P. 271–330. URL: http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/book/276 DOI https://doi.org/10.30525/978–9934–26–262–3–15

3. Chudakova V. (2017) Scientific and methodological support for the formation of psychological readiness for innovative activity as a means of developing a person's competitiveness. Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools. 23 (5), 8–25 (Canada). URL: https://farplss.org/index.php/journal/article/view/232/223

4. Chudakova V. (ViraChudakova). (2020) RESOURCES DEVELOPMENT OF THE COMPETENCES OF PERSONALITY COMPETITIVENESS IN TERMS OF INNOVATIVE ACTIVITIES. *Professional competencies and educational innovations in the knowledge economy*: collective monograph / Editors LyubomiraPopova, Mariana Petrova. VelikoTarnovo, Bulgaria: Publishing House ACCESS PRESS, 2020. 532 p. P. 473 – 485. URL: http://sci–conf.com.ua

5. Chudakova V.P. Experience in the implementation of integrative technologies «formation of psychological readiness for innovation» and «development of individual competitiveness competencies», in innovative conditions of digitalization and STEM education. «*Zamonaviy ta'limni raqamlashtirish: muammo va yechimlar»* mavzusidagi xalqaro ilmiy–amaliy anjumani materiallari. Maqolalar to'plami. – Toshkent: «METODIST NASHRIYOTI», 2023, 286 b. B. 281 – 284URL: https://inlibrary.uz/index.php/digitalization–modern–education/index

ӘОЖ 82.0(574)

САНКТ–ПЕТЕРБУРГТЕ САҚТАЛҒАН ЫБЫРАЙДЫҢ ҮШ ХАТЫ

Өтелбаева Салтанат
Ыбырай Алтынсариннің Қостанай облыстық
мемориалдық музейінің бас жетекшісі

Аңдатпа

Мақалада бұрын ешкім таныс болмаған ақпаратты зерттеп бөлісуде Санкт-Петербургте мұражай қызметкерiің іс-сапарға барғанда ағартушы-педагог Ы. Алтынсариннің үш хатына сипаттама беріліп солардың мазмұны зерттеледі.

Түйін сөздер: *Ы. Алтынсариннің өз қолымен жазған хаты туралы жаңа мәлімет шыққаны жарияланды.*

Аннотация

В данной статье автор раскрывает одну из граней научно-поисковой деятельности музея педагога-просветителя Ы. Алтынсарина и находке в Санкт-Петербурге трех подлинных писем просветителя, а также изучения содержания писем, в которых Ы. Алтынсарин делится тревo–гами, планами по просветительской работы в степях Казахстана.

Ключевые слова: *Письма Ы. Алтынсарина, подлинность и документальность писем, фонд музея Ы. Алтынсарина*

Ғұлама ғалым Әлкей Марғұлан өз еңбегінде: «Қазақтың ардагер ұлының өмірі жөніндегі бұл құжаттарды бұрын ешкім білмейтін еді. Ыбырай өмірін зерттеушілер үшін бұл үш хаттың маңызы зор»[1],- деп ағартушының В.В.Григорьевке жазған екі хаты және Л.Н. Плотниковқа жазған бір хаты жайында жазып кеткен еді. Ол жәді–герлер – Санкт-Петербург қаласындағы Шығыс қолжазбалар институтында сақталған

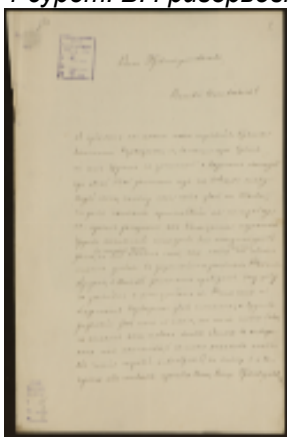
Ыбырайдың В.В. Григорьевке 1860 жылы 26 тамызда, 1861 жылы 23 қыркүйекте, Л.Н. Плотниковқа 1859 жылы 7 маусымда жазған хаттарының түпнұсқалары.

Жуырда Ресей Федерациясы, Санкт-Петербург қаласында болған сапарымыз–да Ресей мемлекеттік тарихи мұрағатында (РМТМ) ғылыми-іздестіру жұмыстарын жүргізуімен қатар, Шығыс қолжазбалар институтында осы хаттардың түпнұсқасымен танысып, Қостанайдағы Ыбырай музейінің ғылыми қорын құнды жәдігерлермен толықтырдық. Мақаладағы хаттардың электрондық көшірмесі көмескі көрінуі мүмкін. Хатпен жақын танысамын деушілер болса Ыбырай музейіндегі жақсы сападағы нұсқасымен таныса алады.

Ыбырайдың эпистолярлық мұрасы жайында сөз еткенде оның шығыстанушы ғалым, Орынбор шекаралық комиссиясының төрағасы Василий Васильевич Григо–рьевке (1816-1881) жазған хаттарының орны ерекше.

Шығыс қолжазбалар институтындағы В.В. Григорьевке ағартушының жазған бұл хаттарынан өзге 1859 жылдың 25 шілдесінде, 1879 жылдың 25 қарашасында Орынборда жазылған хаттары мәлім (одан басқа да хаттары болуы мүмкін).

1 сурет. В. Григорьевке жазған хаты, 1860 жыл, 26 август

Хат мазмұны:

Ваше Превосходительство, «Василий Васильевич!

Я приехал на место моего служения. Кроме должности переводчика, я, в настоящее время ни чем не занимаюсь и вероятно останусь при одной этой должности еще надолго, до следующей осени, потому пока нет здесь ни школы, ни даже никаких приготовлений на постройку ея, просил рапортом от Комен–данта назначить других каких-либо помещений для поступающих детей, до построения школы, но он объявил мне, что нет для того ни одного лишнего уголка в укреплении – не занятого. Таким образом, я остаюсь должным проводить эту зиму не занятием, а ожиданием её. Так как и обязанность переводчика здесь ничтожна, и других развлечений здесь тоже не имею, то мне ничего более не остаётся как только жить одиноко в отведенной мне комнатке, и не имея никаких книг для чтения, скучать и хандрить; поэтому я и допускаю себе сме–лость просить Вас, Ваше Превосходительство, нельзя-ли будет сделать приказание кому следует о назначении мне подъёмных денег, так как при отправке, я его не получал и из числа этих денег вычитать руб. 30 на выписки разных учебных книг для школы и ещё столько же на годовую выписку журналов, таких, каких Ваше Превосходительство почтете для меня доступным и полезным.

Труд-же выбора нужных для школы книг и выписки их от Редакции я всепокорнейше прошу Вас, взять на себя, Ваше Превосходительство.

Остаюсь, Вашего Превосходительства, покорнейшим слугой

И.Алтынсарин, 26 августа 1860 года»...

1860 жылы Орынбор өлкесінің басқару орны Торғай бекінісінен қазақ балала–ры үшін бастауыш мектеп ашуға рұқсат алады. Ыбырай осы жылдың шілде айында Торғайға келеді. Мектеп ашуға бірден мүмкіндіктер бола қоймайды да, бекініс комендантурасында уақытша тілмаштық жұмыс атқара береді.

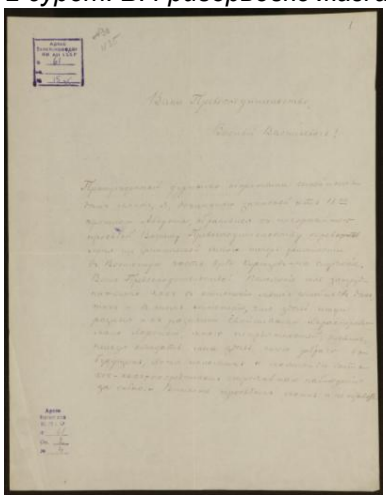
Н.Ильминский: «В Оренбурге я имел слухи о житье Алтынсарина. В Орен–бургском укреплении и изредка писал ему. Алтынсарин попал в укрепление не самое неблагоприятное время. Комендантом укрепления был немец барон М., человек безхарактерный и мнительный...И в этом малейшом обществе поднялись раздоры, партий, сплетни друг на друга; старались и Алтынсарина вовлечь в эту кутерьму» [2].

Н.И. Ильминскийге 1860 жылғы 18 ноябрьде жазған хатында Ыбырай: «...Ба-ронның (Мергден – Торғайдың әскери коменданты) мектеп ашуға жәрдемдескісі келмейді...дегенмен үш шәкіртім бар, олар менімен бірге тұрады, оқытып жатырмын»[3],-дейді.

Хатта қазіргі қызмет орнында тілмаш қызметінен басқа ешнәрсемен айналыс–пай, мектеп те болмай, оны салуға әзірліктің де жоқ екендігі жайында баяндайды. Сонымен қатар, мектепке қажет құралдарды, оған қажет қаражаттарды қарастыру жайында өтінішін білдіреді. Бірақ Ыбырай осылай күйзелісті басынан өткергенмен, табандылық танытып, тілек-мақсатына жетуге талпыныс білдіреді. 1861-1863 жылдар арасында Ыбырай мектеп ашу ісін, оның ғимаратын тұрғызуда ұйымдастыру жұмысын алға қояды.

В.В. Григорьевке жазған 1861 жылы 23 қыркүйекте жазған хатында жас педагог мектеп ашуға В.В.Григорьевтің көмек көрсетуін өтінеді. Сонымен қатар, өзінің әбден дал болып жүргенін айтып, тым болмаса – Троицкінің бір мектебінен мұға–лімдік орын беруін сұрайды.

2 сурет. В. Григорьевке жазған хаты, 1861 жыл, 25 сентябрь, Орынбор қ.

Хат мәтіні:

«Ваше превосходительство, Василий Васильевич!

Принуждённый дурными оборотами семейных дел моих, я, докладною запис–кой от 16го прошлого августа, обратился с покорнейшею просьбой Вашему Превосходительству переводить меня из занимаемой мною теперь должности в Восточную часть орды киргизов на служение. Ваше Превосходительство! Поло–жение моё затруднительно, как в отношении моих семейных дел, так и в том отношении, что здесь люди разные с разными свойствами характеров, – мало хорошего, много неприятностей; главное нельзя ожидать мне здесь ничего доброго в будущем, хотя положение и можно бы жить кое-как по средствам

строжайшего соблюдения за собою. Внимите просьбам моим и не забудьте великодушным покровительством своим! Охотно бы желаю служить в Троицке, но ведь у меня семейство и хозяйство, которые как всегда, так и теперь препятствуют моим самым лучшим желанием, требуя не отступного нахож–дения меня при них. Осмеливаюсь почитать себя всепокорнейшим слугой Вашего Превосходительства Ибрагим Алтынсарин.

Сентябрь 23го.1861 года, укрепление Оренбургское»...

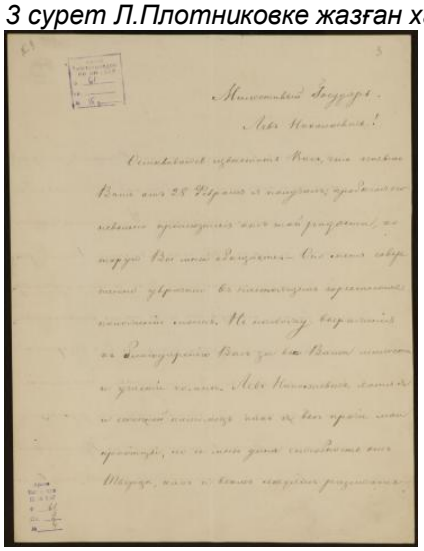
Бұл кезеңде В.В. Григорьев 1861 жылдың 14 августынан 5 октябріне дейін Торғай даласын аралайды. Оның Торғай даласына келуінің себебі: «Өзі жобалаған Троицкіде ашылмақшы қазақ балаларына арналған мектепті көру және оны ашу салтанатына қатысу, қолдан келген жәрдемін беру» [5]. В.В. Григорьев қыркүйек айында Троицк қазақ мектебін салтанатты түрде ашуға қатысады.

В.В. Григорьев Орынбор өлкесінің өмірі мен тарихын, мәдениеті мен тілін зерттеу барысында жергілікті халықтың біраз адамдарымен танысады, олардан алуан түрлі бағалы материалдар алады. В.В. Григорьевке осы тұрғыда көп көмегін тигізген адамдардың бірі, ұрпақтан-ұрпаққа ауызша жеткен тарихты көкірегінде сақтаған, ұзын қыпшақтың ру басы, белгілі шешен, би Балғожа Жаңбыршыұлы еді.

Н.Ильминскийдің сөзімен айтқанда, «Балғожа биді айрықша бағалаған және сол арқылы Алтынсаринді де сүйе білген» В.В.Григорьев Ыбырайды шәкірт кезінде көріп танысады. Ыбырай мектепті бітірген кезде Орынборда қалу жөнінде өзі тілек білдірмегеннен кейін, Григорьев онымен жұмыс жайында сөз қозғап жатпайды.

Елде біраз болғаннан соң (жыл жарымдай уақыт өткеннен кейін) Ыбырай алдағы уақытта жұмыссыз жүре берудің ыңғайсыздығын сезініп Л.Н. Плотниковке хат жазған да, Л.Н. Плотников тарапынан бірден қамқорлық табуы, мәселенің оңай да тезінен шешілуі тек В.В. Григорьевтің арқасы еді. Шамасы, Л.Н. Плотников Ыбырай–дың өтінішін В.В. Григорьевке жеткізген де, Григорьев Ыбырайды Орынборға тез шақыру жөнінде Плотниковке тапсырма берген [6].

3 сурет Л.Плотниковке жазған хаты. 1859 жылғы 7 июнь

Хат мәтіні:

«Милостливый государь Лев Николаевич!

Осмелюсь известить Вас, что письмо Ваше от 28 февраля я получил, пробегая его невольно прослезился от той радости, которую вы мне обещаете. Оно меня совершенно уверило в настоящем горестном положении моим. Не нахожу выражения к благодарению Вас за Ваши милости и участия ко мне. Лев Николаевич, хотя я и степной питомец, как все прочие мои праотцы, но и мне

дана способность от Творца, как всем людям различать, что значит благодеяние людей Великих и хранить иное как залог моей жизни, в чём я себя поставил быть не колебленным.

После столь неожиданного и сверх моего чаяния ко мне Вашего участия я не могу никак иначе Вас иметь и считать (хотя будучи иноверцом) как тем самым моим дедом, которого недавно потерял без возврата в своих глазах.

Я сам чувствую, что самый мой возраст лет моих требует руководителя и благодетеля в моей жизни. Прославляю моего создателя в молитвах моих, что оно как я принимаю заменять в порядке судьбы своей моё несчастье счастьем. Теперь я полагаюсь во всём на волю Вашу; вы лучше всего обдумали какими путями довести меня до предназначенного мне богом счастья; к которому, как я разумею, и под Вами меня ведет.

За всем тем прошу Вас дать мне еще несколько времени, чтобы привести совершенный порядок, по моему усмотрению, оставленное мне дедом моим имущество; отдать последний ему долг; на что по нашим древним обычаям немало требуется хлопот и времени; я берегусь чтобы знаемые его и последнего не были чем-либо недовольны и нехорошо отзывались о нём, ибо он никогда не заслуживал. Теперь я занимаюсь воздвигнутием памятника над прахом незаб–венного моего деда; кирпичь и известь изготовлен и уже приступили к работе.

В нынешнем году я лично сам к Вам побываю и тогда уже окончательно позвольте мне высказать свое намерение относительно моей службы под Вашим покровительством. Прошу прощения что я, по разным домашним обстоя–тельствам, Вашим доселе молчал на Ваше письмо.

Осмеливаюсь назваться преданным Ваш И.Алтынсарин.

7 июня, 1859 году»...

Ыбырай асқар таудай пана болып жүрген сүйікті атасынан айрылып қапаланып, қайғырып жүргенде Орынбор облыстық басқармасы төрағасының көмекшісі және облыстағы оқу ісінің бастығы Лев Николаевич Плотниковтан хат алады. Балғожаның бейітін салып бітіріп, атасының өліміне байланысты өзге де дәстүрлі жөн-жоралғыларын түгелдей, ешкімнің көңілін қалдырмастай және құрметті кісінің атына сай дәрежеде өткізіп, шілде соңына қарай Орынборға жүруге дайындалады. Плотниковқа жазған хатында ұсынған жұмыс туралы шешімді Орынборға барған соң айтатынын, оған дейін жұмысты басқа біреуге бермей, кідірте тұруын өтінген еді...Ыбырайдың Балғожа қайтыс болғаннан кейін жедел Орынборға келіп, келген бойда Орынбордың облыстық басқармасына жұмысқа орналаса қоюы кездейсоқ емес-тін және жалғыз ғана Плотниковтің көмегі мен еңбегі емес еді. Мұнда өзге бір билік тізгінін ұстаған адамның қатысы бары айқын еді. Ол облыстық басқарма бастығы Василий Васильевич Григорьев болатын [7] .

1859-1860 жылдар қазақтың ұлы ағартушы-педагогының ғалым-зерттеуші ретінде қалыптасуының алғашқы баспалдақтары болды. И.И. Ильминский естелігін–де: «Когда по возращении в Оренбург явился я к В.В. Григорьеву, я застал у него Ибрагима Алтынсарина, из воспитанников первого выпуска Киргизской Школы. По окончании курса он уезжал в родной аул и там состоял при своем деде, известном бие Балгоджа, который отличался мудростью своих решений и необыкновенной тучностью...Григорьев высоко ценил бия Балгоджа и ради него любил Алтынсарина, который впрочем и своими личными качествами и дарованиями вполне заслуживал раположение Генерала. И так я встретился с Алтынсариным у В.В. Григорьева. В.В. познакомил нас, отрекомендовавши мне Алтынсарина в самых лестных выраже–ниях».

Ыбырай Орынборға осы келген жолында онша ұзақ болмаса да (не бәрі бір жылға толмайды, 1859 жылдың 1 тамызынан 1860 жылдың 10 маусымына дейін), бұл шағын кезең – Ыбырай өмірінің бүкіл болашағы мен мазмұнын айқындаған тарихи тұс.

Ыбырай Орынбор шекара комиссиясының төрағасы В.Григорьевке 1859 жыл–дың 25 шілдесінде жазған хатында атасы Балғожаның қайтқанын баяндап, атадан қалған дәулетті сеніп тапсыратын адамы жоқтығын күйзеле жазады. ҚР Орталық архивінің 4-қоры 2867-ісінің 15-бетінде көрсетілген бұл құжат жайында белгілі журналист Тілекқабыл Боранғалиұлы «Егемен Қазақстан» (29.12.2021ж) газетінде жазды https://egemen.kz/article/300235-dagerotiptegi-balghodga-bi-ybyray-altynsarinninh-atasy-turaly-tynh-derekter. Осы мақаладан кейін Ыбырайдың В.В. Григо–рьевке жазған хаттары жайында белгілі ғалым Алмасбек Әбсадықтың зерттеу мақаласы жарық көрді https://abai.kz/post/174588.

Сөз соңында айтарымыз, Н.И. Ильминский «Воспоминание об Алтынсарине» (Қазан,1891ж.) естелік-еңбегінде ағартушының В.В. Катаринскийге, Ф.Д.Соколовқа, А.А. Мазохинге жазған хаттары бар. Ал ағартушының В.В. Григорьевке жазған хат–тарына Ыбырай ұмырнамасын зерттеушілер қызығушылық танытады деп ойлаймыз.

В.В. Григорьев 275-тен астам ғылыми еңбектер, мақалалар мен рецензиялар жариялаған, оның ішінде 25-тен астамы қазақ өміріне, тұрмысына байланысты, көптеген шығыс халықтары тілдеріндегі шығармалардан аударма жасаған. «Қазақ тілі дыбыстарын орыс әріптерінде беру» атты аса құнды еңбегін 1862 жылы шығар–ды. 1861 жылы «Северная пчела» атты журналдың 241-санында өзі жобасын жасап, ашылуына тікелей қатысқан Торғайға қарағаң далада түрлі ғылым негіздерінен білім беретін «Троицк мектебі» туралы мақала, «Қазақ жерінің бет-бедерін көрсететін альбом» (1863) орыс және неміс тілдерінде мақала жариялады. Шығыстанушы Н.И. Веселовскийдің «Дала өміріне қазақ тілін ресми қолдануға жол ашқан бірінші дала бастығы» деп бағалаған В.В. Григорьев пен Ыбырай арасындағы хаттар – кейінгі ұрпақ үшін рухани-мәдени мұра, Ыбырай Алтынсариннің ағартушылық қызметінің айнасы іспеттес баға жетпес құнды құжат.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Марғұлан Ә.Х. Шығармалары – Алматы: «Алатау», 2012 ж. – Т.XIY 309-бет.
2. Ильминский Н.И.Воспоминания об Алтынсарине – Казань: Типо-Литография В.М. Ключ–никова, 1891, стр.33
3. Алтынсарин Ы. Таңдамалы шығармалар – Алматы,1955, 259-бет
4. Ламашев Ә. Ыбырай Алтынсарин және оның орыс достары мен ізбасарлары. – Алматыц: Қазақстан, 1988.184 Шығармалары – Алматы: «Алатау», 2012 ж. – Т.XIV 309-бет.
5. Веселовский Н.И. В.В.Григорьев, по его письмам и трудам, С. Петербург, 1887 , стр. 196
6. Дербісалин Әнуар Ыбырай (Ибраһим) Алтынсарин: Деректі баян.– Алматы: «Арда», 2005.– 35 бет.
7. Бұл да сонда 34-бет

СЕКЦИЯ 1

ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР НЕГІЗІНДЕ ТҰЛҒАНЫ РУХАНИ–АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУ

ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ ЛИЧНОСТИ НА ОСНОВЕ БАЗОВЫХ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ

ӘОЖ 37 (075)

ЖАС ҰРПАҚТЫҢ БОЙЫНА РУХАНИ – АДАМГЕРШІЛІК ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Абдикаримова Жанар Куандыковна
бастауыш сынып мұғалімі, педагог–зерттеуші
«Қостанай қаласы білім бөлімінің
А.Бірімжанов атындағы жалпы білім беретін мектеп» КММ
E–mail: zhanar.72.kz@mail.ru

Бухарбай Қауя Сапарбекқызы
бастауыш сынып мұғалімі, педагог–сарапшы
«Қостанай қаласы білім бөлімінің
А.Бірімжанов атындағы жалпы білім беретін мектеп» КММ
E–mail: kauia66@mail.ru

Аңдатпа

Оқушыларды рухани–адамгершілік тәрбиелеу және дамыту бағдарламасы әрбір оқушыда азамат пен патриотты тәрбиелеуге, оқушылардың қабілеттері мен таланттарын ашуға, олар–ды жоғары технологиялық бәсекеге қабілетті әлемде өмірге дайындауға бағытталғанМақалада ұлттық құндылықтар негізінде тұлғаны рухани–адамгершілікке тәрбиелеудің негізгі ұғымдары қарастырылады.

***Түйінді сөздер**: білім беру, ұлттық құндылық, өмірлік қажеттілік, тұлғаны тәрбиелеу, рухани–адамгершілік, патриот болу, адамгершілік тәрбие.*

Аннотация

Программа духовно–нравственного воспитания и развития учащихся направлена на воспи–тание гражданина и патриота у каждого учащегося, раскрытие способностей и талантов учащихся, подготовку их к жизни в высокотехнологичном конкурентном мире, в котором рассматриваются основные понятия духовно–нравственного воспитания личности на основе национальных ценностей.

***Ключевые слова**: образование, национальная ценность, жизненная необходимость, воспи–тание личности, духовно–нравственное, патриотическое, нравственное воспитание.*

Abstract

The program of spiritual and moral education and development of students is aimed at educating a citizen and a patriot for each student, revealing the abilities and talents of students, preparing them for life in a high–tech competitive world in which the basic concepts of spiritual and moral education of a person based on national values are considered.

***Key words:** education, national value, vital necessity, personal education, spiritual and moral, patriotic, moral education.*

Адамгершілік тәрбие–бұл адамның бойында әлеуметтік сәйкес адамгершілік қасиеттерді қалыптастыруға бағытталған: жауапкершілік, патриотизм, ғылыми дүниетанымның тұрақтылығы, жалпыадамзаттық құндылықтарды сақтау.

Оқушылардың рухани–адамгершілік тәрбиесі қазіргі білім беру жүйесінің басты міндеті болып табылады және білім беру үшін әлеуметтік тәртіптің маңызды

құрамдас бөлігі болып табылады. Білім беру қоғамымыздың рухани–адамгершілік шоғырлануында басты рөл атқарады.Кеңінен білімді, үйлесімді тұлғаны тәрбиелеу, өз халқының дәстүрлерін құрметтейтін және қастерлейтін, оның рухани мәдениетін мақтан тұтатын Қазақстанның жаңа азаматын қалыптастыру ерекше маңыздылық пен өзектілікке ие болады. Біздің мемлекетіміздің дамуының базалық құндылықтарын көрсететін Мәңгілік ел жалпы ұлттық идеясының негіздері Мәңгілік ел Патриоттық актісінде ұсынылған. Тұлғаны тәрбиелеу және оқыту міндеттерін шешу зайырлы мемлекет және жоғары руханият, тарихтың, мәдениеттің, тілдің ортақтығы, жалпыұлттық бірлік, бейбітшілік пен келісім және т. б. құндылықтар негізінде құрылуы тиіс. [1].

Бала тәрбиесі – баршамызға ортақ маңызды іс. Сондықтан да қоғам бұл жұмысқа парасаттылық танытып, байсалдылықпен жұмылуы керек. Ұрпақ тәрбие–сінде ежелден қалыптасқан халқымыздың жақсы дәстүрі мен тағылымдарын, мәдениетін, тарихын, бұрынғы–соңғы ұлы ойшыл педагогтердің еңбектерін оқып, жетік білмей, оны жақсы меңгермей тұрып, келер буынға дұрыс тәрбие–тағылымын сіңіру мүмкін емес. Жас ұрпаққа ата–бабамыздан келе жатқан ұлттық тәрбие үлгісін ұғындырып, оларды мәдениетті, адами қасиеті мол, шығармашылық тұлға етіп тәрбиелеу – қазіргі таңдағы өмір талабы және қоғам қажеттілігі.

Ұлы ағартушы Ахмет Байтұрсынов: Балам деген жұрт болмаса, жұртым дейтін бала қайдан шығады деген. Сондықтан ел болып, жұрт болып ұрпақ тәрбиесін қолға алу – басты шаруа. Тәрбие барысында ұлттық құндылықтарымыз арқылы жол көрсетер болсақ, жастарымыз еліміздің әлеуметтік–мәдени өзгерістеріне жоғары мәдениетті деңгейде бейімделе алады деп сеніммен айта аламын. [2].

Қазақстан Республикасы Білім туралы заңы жас ұрпаққа жан–жақты білім мен тәрбие берудің мемлекеттік саясатының негізгі ұстанымдарын айқындап берді.Олар: Қазақстан Республикасының барлық азаматының білім алуға тең құқығылы, әрбір азаматтың интеллектуалдық дамуы, психо–физиологиялық және жеке басының ерекшеліктері, халық үшін білімнің барлық деңгейін кең жол ашылуы. Яғни, білім заңында әрбір азаматтың білім алуға құқықтығын негізге ала отырып, жас ұрпақтың бойына ұлттық құндылық қасиеттерін қалыптастырып, құрметтеуге тәрбиелеуде дидакикалық шарттар яғни оқыту, тәрбиелеу, дамыту, қалыптастыру үдерісін жан–жақты қамту қажеттілігі туындайды. Жас ұрпақтың бойына рухани–адамгершілік құндылықтарды және жалпы адамзатық құндылық қасиеттерді қалыптастыру үшін ұлттық мәдениет, салт–дәстүр, халық тағылымдары және т.б. мәселелер. Жас ұрпаққа ұлттық тәрбие берудің бағдарлы идеялары еліміздің Президенті Н.Ә. Назарбаев Қалың елім Қазағым атты жинағында мемлекеттік идеология мәселесін ұдайы есте ұстауымызды ескере келе былай деп жазды: Біз арыстарымызға арналған тарихи зерде кешенінде мен қазақстандық отаншылдық сезімін тәрбие–леуге көңіл бөлген едім–деген. Олай болса, қазіргі кезеңдегігі білім беруде ел тарихын терең қозғап, тәрбие жұмыстарында қазақ зиялы қауымының еңбектерін қоғам дамуына қосқан үлесін айтып түсіндіру арқылы жас ұрпақтың рухани адамгершілік құндылық қасиетін қалыптастыра аламыз. Жас ұрпақтың жалпы руха–ни–адамгершілік қасиеттеріне меймандостық, кісілік, сыйласымдылық, имандылық, кішіпейілділік, кеңпейілдік, салауаттылық, тіршілікке бейімділігі, өнерпаздық, шешен–дік, ақынжандылық сыпайлығы, мәдениеттілігі т.б. қасиеттері арқылы ерекшелінеді.

Атақты педагог Сухомлинский: Бала кезде үш жастан он екі жасқа дейінгі аралықта әр адам өзінің рухани дамуына қажетті нәрсенің бәрін де ертегіден алады деген. Ал, руханилық жеке тұлғаның негізгі сапалық көрсеткіші. [3] Руханилықтың негізінде адамның мінез–құлқы қалыптасады, ар–ұят, өзін–өзі бағалау және адамгершілік сапалары дамиды. Мұның өзі мейрімділікке, ізгілікке шақырады. Олар адамды құрметтеу, оған сену, әдептілік, кішіпейілдік, қайрымдылық, жанашырлық, ізеттілік, инабаттылық, қарапайымдылық т.б. Адамгершілік–ең жоғары құндылық деп

қарайтын жеке адамның қасиеті, адамгершілік және психологиялық қасиеттердің жиынтығы.

Адамгершілік тақырыбы–мәңгілік. Ол ешқашан да ескірмейді. Жас ұрпақтың бойына адамгершілік қасиеттерді сіңіру– ата–ана мен ұстаздардың басты міндеті. Адамгершілік әр адамға тән асыл қасиет. Адамгершіліктің қайнар бұлағы–халқында, отбасында, олардың өнерлерінде, әдет–ғұрпында. Әр адам адамгершілікті күнделекті тұрмыс–тіршілігінен, өзін қоршаған табиғаттан бойына сіңіреді.

Қай заманда болмасын адамзат алдында тұратын ұлы мұрат–міндеттерінің ең бастысы–өзінің ісін, өмірін жалғастыратын салауатты, саналы ұрпақ тәрбиелеу. Ұрпақ тәрбиесі–келешек қоғам тәрбиесі. Сол келешек қоғам иелерін жан–жақты жетілген, ақыл–парасаты мол, мәдени–ғылыми өрісі озық етіп тәрбиелеу біздің қоғам алдын–дағы борышымыз. Ата–ананың болашақ жас ұрпақ алдындағы тәрбиесі үшін жауапкершілігі ұрпақтан–ұрпаққа жалғасуда. Балапан ұяда не көрсе, ұшқанда соны іледі дегендей, ата–ананың күн сайын атқарып жүрген жұмысы–балаға үлкен сабақ. Жас ұрпақ тәлім–тәрбиені, адамгершілік қасиеттерді үлкендерден, ұстаздан насихат жолымен емес, тек шынайы көру, сезім қатынасында ғана алады. Жеке тұлғаның бойындағы жалпы адамзаттық құндылықтардың қалыптасуы осы бағытта жүзеге асады, сөйтіп оның өзін–өзі тануына, өзіндік бағдарын анықтауына мүмкіндік туғызатындай тәлім–тәрбие берілуі керек. Жақсы адамгершілік қасиеттердің негізі отбасында қалыптасатыны белгілі. Адамгершілік қасиеттер ізгілікпен ұштастыры–лады. Әсіресе еңбекке деген тұрақты ықыласы бар және еңбектене білуде өзін көрсететін балаларды еңбек сүйгіштікке тәрбиелеу басты міндет болып табылады. Өз халқының мәдениетін, тарихын, өнерін сүю арқылы басқа халықтардың да тілі мен мәдениетіне, салт–дәстүріне құрметпен қарайтын нағыз мәдениетті азамат қалыптасады.

Жас ұрпақты рухани–адамгершілікке тәрбиелеу, болашағына жол сілтеу–бүгінгі қажетті, кезек күттірмес мәселе. Рухани–адамгершілікке тәрбиелеу білім берумен ғана шектелмейді. Жас ұрпақтың сезіміне әсер ету арқылы ішкі жан дүниесін ояту нәтижесінде оның рухани–адамгершілік қасиеттері қалыптасады. Рухани–адамгер–шілік тәрбиені қалай іс жүзіне асырамыз? Олар мына қағидаларды сақтағанда нәтиже береді. Егер:

– тәрбие үдерісі жас ұрпақтың рухани–адамгершілік қасиеттерді игеруіне бағытталса;

– жас ұрпақ рухани–адамгершілік қасиеттерді қалыптастыру мақсатында әрекеттік, іскерлік дағдыларды игерсе;

– жас ұрпақтың бойында әлеуметтік мәні бар рухани–адамгершілік қасиеттерді өз іс–әрекетінде, мінез–құлқы мен тіршілік әрекетінде көрсете алу мүмкіндігін ерікті таңдаса. [3]

Демек, рухани–адамгершілік тәрбиесіндегі басты мәселе жас ұрпақты тәрбиелеу. Сондықтан, әрбір жас ұрпақ өзін–өзі рухани жетілдіру үшін, өзін тәрбиелеуге, өздігінен білім алуға ұмтылуы қажет екенін түсінуі тиіс деп ойлаймын.

Қазақ халқының әлеуметтік өмірінде үлкенді сыйлау ұлттық дәстүрге айналған. Ата–бабаларымыз баланы жастайынан жақсы әдеттерге баулыған. Үлкенді сыйла, Сәлем бер, Жолын кесіп өтпе деген секілді ұлағатты сөздердің мәні өте зор. Адамгершілікті, ар–ұяты бар адамның бет–бейнесі иман жүзді, жарқын, биязы, өзі парасатты болады. Ондай адамды халық Иман жүзді кісі деп құрметтеп сыйлаған. Жас ұрпақты имандылыққа, адамгершілікке тәрбиелеу үшін олардың ар –ұятын, намысын оятып, мейірімділік, қайырымдылық, кішіпейілділік, қамқорлық көрсету, адалдық, ізеттілік қасиеттерін бойына сіңіре білсек, осы қасиеттің берік ірге тасын қалағанымыз. Адамгершілік–адамның рухани арқауы. [4]

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011–2020 жылдарға арналған бағдарламасы. Астана 2010
2. А.Өтешова. Адамгершілік– рухан тәрбиенің маңыздылығы. www.45 minut.rz
3. Б.Баймұратова. Баланы мектепке дайындау жөнінде. – Алматы, 1971. – 128 б.
4. Рухани–адамгершілік даму мен Тәрбиенің тұжырымдамасы [Мәтін] // Білім хабаршысы. 2009. № 17. Б. 9 – 31.

УДК 37.026

НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ УЧАЩИХСЯ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ В РАМКАХ РАБОТЫ УЧИТЕЛЯ–ДЕФЕКТОЛОГА

Абикенова Дарига Женисовна
педагог–модератор, учитель–дефектолог
КГУ «Костанайский специальный комплекс
«детский сад–школа–интернат» для детей
с особыми образовательными потребностями № 2»
управления образования акимата Костанайской области
г. Костанай, Казахстан
E–mail: dariga.abikenova@gmail.com

Нурханова Шолпан Адильбековна
педагог–модератор, учитель–дефектолог
КГУ «Костанайский специальный комплекс
«детский сад–школа–интернат» для детей
с особыми образовательными потребностями № 2»
управления образования акимата Костанайской области
г. Костанай, Казахстан
E–mail: sholpannur–1994@mail.ru

Аңдатпа

Баланың рухани–адамгершілік жағын көтеру, Ы.Алтынсарин айтқандай, білімді, жан–жақты дамыған тұлға тәрбиелеудің бір негізі. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың өздері, ересектер, қоғам арасында іргелі қарым–қатынастарды орнатып, Отаны, дәстүрлері мен әдет–ғұрыптары туралы түсініктерін қалыптастыру өте маңызды. Оқушыларды тәрбиелеуде дефек–тологтардың жұмысы маңызды рөл атқарады.

Түйінді сөздер: *Ы.Алтынсарин, ерекше білім беруді қажет ететін балалар, рухани–адам–гершілік тәрбие, дефектологтар.*

Аннотация

Воспитание духовно–нравственной стороны ребёнка, по мнению И.Алтынсарина, является одной из основ воспитания образованной, всесторонне развитой личности. Детям с особыми образовательными потребностями особенно важно привить основополагающие отношения между собой, взрослыми, обществом, сформировать представления о Родине, традициях и обычаях. Немаловажную роль в воспитании учащихся играет работа дефектологов.

Ключевые слова: *Ы.Алтынсарин, дети с особыми образовательными потребностями, духовно–нравственное воспитание, дефектологи.*

Annotation

Developing the spiritual and moral side of a child, in Altynsarin's opinion, is one of the foundations for raising an educated, comprehensively developed personality. It is especially important for children with special educational needs to instill fundamental relationships between themselves, adults, society, and to form ideas about the Motherland, traditions and customs. The work of special teachers plays an important role.

Key words: *Y.Altynsarin, children with special educational needs, spiritual and moral education, special teachers.*

Когда мы говорим о нравственном поведении, человеке или поступке, мы имеем в виду «мораль». Термин «нравственность» происходит от слова «нрав», и имеет несколько значений: характер, душевные качества человека, обычаи, традиции народов.

Многие философы древности и современности пытались определить, что такое *«нравственность».* Одним из них стал Георг Вильгельм Фридрих Гегель, немецкий философ XVIII–XIX вв. Его концепция Sittlichkeit («нрав», «обычай») это попытка разграничить мораль и нравственность. Более того, по его мнению, мораль должна строиться на основе истин разума, а нравственность – высшая цель человечества. [1, с.104]

Говоря об этике, следует учитывать культурные особенности народов (интерсекциональность) данных понятий, так как важен исторический подтекст, уровень развития в странах, систему установок в обществе во времени и месте. Казахский мыслитель, писатель и общественный деятель Ыбрай Алтынсарин сделал значительный вклад в области нравственности и духовного воспитания детей степи.

Алтынсарин считал, что нравственность является одним из основных принципов формирования человеческой личности и залогом гармоничного развития общества. Он подчеркивал важность внушения детям основных ценностей, таких как доброта, справедливость, трудолюбие, честность и уважение к другим. Ы. Алтынсарин утверждал, что через усвоение этих нравственных принципов дети смогут стать сильными и мудрыми людьми, способными вносить позитивные изменения в свою жизнь и общество.

Он также придавал большое значение духовному воспитанию детей. Алтын–сарин считал, что воспитание духовности направлено на развитие внутренней мудрости, нравственности и этических качеств человека. Он призывал родителей и педагогов вкладывать усилия в развитие духовно–нравственной сферы ребенка, создавать условия для его взаимодействия с хорошими образцами и воспитывать у него стремление к духовному росту и самосовершенствованию.

Алтынсарин также акцентировал внимание на культуре и национальной идентичности в процессе воспитания. Он отмечал, что дети должны быть ознаком–лены со своей национальной историей, традициями, культурой и языком, чтобы иметь четкое представление о своей национальной принадлежности. Это помогает развить у детей гордость за свою страну и народ, а также формирует у них чувство патриотизма и ответственности перед своей страной.

В целом, Алтынсарин считал, что нравственность и духовное воспитание детей являются неотъемлемой частью их общего развития. Он подчеркивал, что только через развитие нравственных и духовных качеств дети смогут полноценно реализовать свой потенциал и внести вклад в процветание своего общества. [2]

Проблемы нравственного воспитания детей с особыми образовательными потребностями (далее с ООП) требует применения особых технологий, методов в работе педагога. Трудность проблемы нравственного воспитания детей с ООП определяется тем, что эти дети отличаются весьма различными нарушениями в психофизиологическом развитии. У ребенка в силу перенесенных заболеваний нарушается нормальное развитие процессов восприятия, процессов запоминания и воспроизведения, особенно в их активных произвольных формах: существенно нарушаются в своем развитии процессы отвлечения и обобщения, т.е. то, чем характеризуется словесно–логическое мышление. Для многих учащихся характерно наличие серьезных нарушений в сфере возбудимости, неуравновешенности в поведении. Дети с ООП поздно начинают разбираться в том, как, например, какие

правила существуют в обществе и почему их следует соблюдать, что такое «Родина», обычаи и традиции народа. У них с опозданием формируется чувство долга, совесть, ответственность и т.д. Таким детям необходима специальная воспи–тательная работа, направленная на развитие и совершенствование нравственных качеств. Нравственное воспитание и обучение умственно отсталых ребят в благоприятных социальных условиях дает возможность не только сформировать у них позитивное мировоззрение, но и сделать его достаточно устойчивым. Процесс обучения и воспитания способствует тому, чтобы убеждения детей соответствовали по содержанию основным нормам морали. Основной смысл деятельности воспитателя состоит в соединении обучения и воспитания в процесс, результатом которого является социальный опыт. [3]

Духовно–нравственное воспитание личности в контексте работы учителей–дефектологов в Республике Казахстан основывается на развитии базовых национальных ценностей. Учителя–дефектологи имеют особую задачу – помочь детям с особенностями развития преодолеть свои трудности и стать членами общества. При этом основная цель воспитания заключается в формировании гармонично развитой и нравственно взрослой личности.

Задача педагога – научить ребенка различать добро и зло, объяснить, кто и что стоит за этими понятиями, что ждет подростков в результате их нравственного выбора, научить реально, оценивать свои возможности. В педагогической деятель–ности важное значение имеет духовное становление и рост учеников. Именно поэтому педагоги Костанайского специального комплекса №2 «Детский сад–школа–интернат» для детей с ООП большое внимание отводят формированию духовно–нравственных ценностей на уроках и внеурочное время. С целью формирования духовно–нравственных ориентаций в нашей школе проводятся праздники и мероприятия: праздник Наурыз, День Республики, День Независимости РК, Между–народный женский день, День пожилых. На мероприятиях проводятся концерты, конкурсы чтецов, конкурсы рисунков, викторины. Классные часы проходят на темы: «Правила дорожного движения!», «Моя семья», «День языков народа Казахстана», «Трудолюбие – путь к успеху», «День добра и уважения», «Всемирный день живот–ных», «Хлеб всему голова», «День Республики», «Познай свою землю», «Вредные привычки», «Международный день инвалидов», «Мой город», «Сохранить природу–сохранить жизнь», «Достижения Казахстана». Педагоги с учениками рассматривают правила поведения, технику безопасности, учатся уважать друг друга, взрослых, беречь природу, знакомятся с традициями народов Казахстана. Каждый понедель–ник наши ученики исполняют гимн, таким образом, формируется представление о Родине и уважение к государственным символам. Наш комплекс совершает поездки в театры, музеи, библиотеки, экскурсии, колледжи, детский оздоровительный лагерь «Алтынгуль» и другие организации.

В рамках работы с детьми мы, как дефектологи, стремимся создать атмосфе–ру доверия, тепла и поддержки; помогаем детям развивать самосознание и осознанное отношение к своим поступкам; наряду с родителями учеников и другими педагогами формируем представления об этических нормах и ценностях, которые являются основой для нравственного поведения. Базовые национальные ценности, такие как уважение к другим, толерантность, справедливость, ответственность, любовь к ближнему и патриотизм, играют важную роль в процессе духовно–нравственного воспитания. Они помогают детям понять и оценить свои поступки, развить эмпатию и умение сотрудничать с другими людьми. Учителя–дефектологи стараются создать условия, в которых дети смогут осознать, как их поступки и решения могут повлиять на других, и научиться принимать ответственность за себя и свое окружение.

Однако важно учитывать индивидуальные особенности каждого ребенка и его культурный контекст. Учителя–дефектологи должны учитывать различные этапы развития и уровни способностей детей, чтобы создать гармоничную программу воспитания, соответствующую их потребностям. Также стоит учитывать, что процесс духовно–нравственного воспитания является непрерывным и требует постоянной работы и поддержки.

Принцип непрерывности образования в нашей работе осуществляется в детском оздоровительном лагере при Костанайском специальном комплексе №2 «Детский сад–школа–интернат» для детей с ООП. Летом учащиеся отдыхают и занимаются со специалистами; проводятся конкурсы, где выявляется творческий потенциал детей.

Воспитание духовного и нравственного развития в специальной школе имеет свои особенности, так как оно направлено на ребят с особыми образовательными потребностями. Вот несколько рекомендаций, которые могут помочь в этом процессе:

1. Создание поддерживающей и эмоционально безопасной атмосферы: Важно создать учебную среду, где каждый ученик чувствует себя принятым и уважаемым. Учителя и сотрудники школы должны быть чуткими к потребностям и эмоциональ–ному состоянию детей. Это создаст благоприятное окружение для их духовного и нравственного роста.

2. Применение индивидуального подхода: Каждый ученик имеет уникальные способности, интересы и потребности. Подходящая программа должна быть разра–ботана с учетом индивидуальных особенностей каждого ребенка, чтобы помочь ему развивать свою духовность и нравственность.

3. Включение в программу духовных и нравственных аспектов: Должно быть выделено время и место для обсуждения моральных и духовных вопросов. Важно предоставить ученикам возможность открыто выражать свои мысли, задавать вопросы и активно участвовать в дискуссиях, чтобы они могли осознать свои ценности и развить свой нравственный кругозор.

4. Практическое применение уроков: мы включаем в программу практические задания и проекты, которые помогут учащимся применить полученные знания и навыки в реальной жизни. Это может быть взаимопомощь внутри класса или участие в социальных и культурных мероприятиях. Такие задания помогают детям повысить их эмпатию, справедливость и ответственность.

5. Вовлечение родителей и окружения: Важно создать партнерство между школой, родителями и обществом в целом. Родители могут быть вовлечены в процесс воспитания духовности и нравственности, через обмен информацией, беседы и домашние задания.

6. Поддержка и сопровождение: Важно обеспечить регулярное следование за духовным и нравственным развитием детей. Педагоги могут обеспечить индиви–дуальную поддержку и сопровождение каждого ученика, помогая им преодолевать трудности и развивать духовные и нравственные принципы.

Педагоги коррекционного цикла помогают формировать понимание правиль–ного и неправильного, основанного на общественных и культурных нормах; воспиты–вают уважению различий между людьми; развивают и корректируют способность понимания своих поступков и эмоций; формируют социальную ответственность. Дети вместе с дефектологами рассматривают ценности, присущие культуре страны и семьи, и их влияние на поступки.

Все эти меры будут способствовать духовному и нравственному воспитанию в специальной школе, учитывая особенности каждого ребенка и создавая благоприятную образовательную среду для их развития.

Список литературы:

1. Татаренко Н.А. Понятие нравственного и его интерпретация в гегелевской «Системе нравственности» – Москва, 2019
2. Алтынсарин И. Педагогические идеи и просветительская деятельность – Алма–Ата 1968 г.
3. Тульская Л.В., Макаренкова О.Г., Шершунова Е.Н. Роль нравственного воспитания детей с ОВЗ в развитии личности и общества в целом // Актуальные исследования. 2021. №51 (78). С. 117–120.

УДК 37.035.6(574)

ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ ЛИЧНОСТИ НА ОСНОВЕ БАЗОВЫХ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ НА УРОКАХ ИСТОРИИ КАЗАХСТАНА

Абильгазина Жанар Тулегеновна
педагог – исследователь, учитель истории
КГУ «Общеобразовательная школа №22 отдела образования города Костаная» Управления образования акимата Костанайской области
E–mail: kuzembaeva73@mail.ru

Ермагамбетова Айжан Бериковна
педагог, учитель истории
КГУ «Общеобразовательная школа №22 отдела образования города Костаная» Управления образования акимата Костанайской области

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы духовно–нравственного воспитания учащихся на уроках истории Казахстана на основе национальных ценностей. Анализируется воспитательный потенциал изучения исторического прошлого для формирования патриотизма, гражданствен–ности, морально–этических качеств личности. Раскрываются традиционные казахские ценности и возможности их применения в учебном процессе. Даются практические рекомендации по методам и приемам духовно–нравственного воздействия на уроках истории.

Ключевые слова: *духовно–нравственное воспитание, история Казахстана, национальные ценности, патриотизм, методы обучения.*

Аңдатпа

Мақалада Қазақстан тарихы сабағында ұлттық құндылықтар негізінде оқушыларды рухани–адамгершілікке тәрбиелеу мәселелері қарастырылған. Жеке тұлғаның отансүйгіштік, азаматтық, адамгершілік–этикалық қасиеттерін қалыптастыру үшін тарихи өткенді зерделеудің тәрбиелік мүмкіндіктері талданады. Қазақтың дәстүрлі құндылықтары және оларды оқу үрдісінде қолдану мүмкіндіктері ашылды. Тарих сабақтарында рухани–адамгершілік әсер ету әдістері мен тәсілдеріне практикалық ұсыныстар берілген.

Түйін сөздер: *рухани–адамгершілік тәрбиесі, Қазақстан тарихы, ұлттық құндылықтар, патриотизм, оқыту әдістемесі.*

Annotation

The article discusses the issues of spiritual and moral education of students in the history lessons of Kazakhstan on the basis of national values. The educational potential of studying the historical past for the formation of patriotism, citizenship, and moral and ethical qualities of the individual is analyzed. Traditional Kazakh values and the possibilities of their application in the educational process are revealed. Practical recommendations are given on methods and techniques of spiritual and moral influence in history lessons.

Key words*: spiritual and moral education, history of Kazakhstan, national values, patriotism, teaching methods.*

Учитель, работающий с современными школьниками, должен это четко осоз–навать. В духовно–нравственном становлении подрастающего поколения огромную роль играет изучение истории своей страны. Уроки истории Казахстана позволяют

школьникам не только расширить кругозор и познакомиться с важнейшими собы–тиями прошлого, но и сформировать систему ценностей, основанную на примерах наших предков.

Одна из ключевых задач преподавания истории – воспитание патриотизма и любви к Родине. Рассказывая о судьбоносных моментах становления казахстанской государственности, мы прививаем ученикам чувство гордости за свою страну и народ. Подвиги батыров, мудрость ханов и биев, самоотверженность национальных героев – эти яркие примеры из прошлого воодушевляют молодёжь и демонстрируют такие важные качества, как смелость, честь и любовь к Отчизне.

Большое внимание на уроках истории уделяется формированию нравствен–ных ценностей подрастающего поколения. Через анализ поступков исторических деятелей, обсуждение морально–этических аспектов важных событий прививается уважение к старшим, забота о ближних, честность и справедливость. На конкретных примерах из жизни казахский народ показывает свою мудрость и высокую духовность. Изучая богатое культурное наследие предков, их устное народное творчество, школьники постигают вечные и непреходящие жизненные ценности.

Для того чтобы учебный материал лучше усваивался, на уроках активно используются различные методы работы. Ролевые игры и инсценировки ключевых моментов истории позволяют лучше понять мотивы и чувства людей той эпохи. Задания творческого и исследовательского характера, такие как написание эссе или сочинений, заставляют задуматься о нравственной стороне исторических событий и поступков людей. Групповая проектная работа по изучению культурных традиций или биографий выдающихся исторических персон помогает приобрести важный опыт коллективного взаимодействия.

Таким образом, уроки истории Казахстана обладают огромным воспитатель–ным потенциалом для формирования гармонично развитой личности с прочным нравственным стержнем. Привитые с малых лет преданность Отчизне, любовь к её истории и культуре, уважение к предкам и их традициям станут залогом духовного и интеллектуального роста молодого поколения нашей страны.

Изучение истории родной страны играет важнейшую роль в становлении личности подрастающего поколения. Знакомясь с судьбоносными событиями прошлого, юные граждане Казахстана не только расширяют свой кругозор, но и обретают ценностные жизненные ориентиры.

Уроки по истории нашей Родины призваны воспитывать в учениках чувство патриотизма и любви к своему народу. Яркие примеры героизма, самопожертво–вания и стойкости казахов в борьбе за независимость вызывают чувство гордости за своих предков и желание беречь память о них. Знаменитые победы батыров и полководцев, мудрые решения ханов и биев по укреплению государства показывают важные вехи на пути становления казахской государственности. Изучая истории–ческое прошлое, ребята осознают свою неразрывную связь с ним и ответственность за будущее страны. [1]

Великие деятели истории Казахстана, такие как Аль–Фараби, Абылай хан, КенесарыКасымов, ШоканУалиханов, служат примером беззаветного служения народу, патриотизм и самопожертвования. Их жизненный подвиг вдохновляет молодых людей посвятить себя процветанию родной земли. Знакомство с выдающимися личностями прошлого помогает школьникам обрести высокие социальные ориентиры и стремиться к воплощению их идеалов.

Наряду с воспитанием патриотизма, уроки истории призваны формировать нравственный облик подрастающего поколения. Биографии видных деятелей Казахстана, описания их поступков позволяют на конкретных примерах разбирать этические нормы, давать им оценку с позиции морали. Анализируя жизненный путь Абая Кунанбаева, его творческое наследие, ребята постигают ценность знаний,

трудолюбия, уважения к людям. Беседуя о подвиге Маншук Маметовой, юные граждане учатся мужеству, стойкости, состраданию к людям. Таким образом, наглядные примеры из казахстанской истории помогают усвоить важные моральные нормы и следовать им.

Изучение истории родной земли способствует духовно–нравственному разви–тию молодого поколения. Героическое прошлое Казахстана, яркие примеры его выдающихся деятелей воспитывают в юных гражданах патриотизм, социальную активность, приверженность высоким моральным ценностям. Эти качества станут залогом дальнейшего процветания и благополучия нашей Родины.

Казахский народ обладает богатым культурным наследием и системой традиционных духовно–нравственных ценностей, которые передавались из поколе–ния в поколение на протяжении столетий. Эти базовые ориентиры во многом определяют менталитет казахов, их взгляд на окружающий мир и отношения между людьми. В связи с этим на уроках истории Казахстана очень важно не только осветить фактическую сторону событий прошлого, но и проанализировать её с позиции традиционных ценностей. [2]

Одной из ключевых ценностей казахского этноса является единство и сплочённость народа. На протяжении многих веков это помогало выстоять в борьбе с внешними врагами и внутренними усобицами. Рассказывая о нашествии Джунгарского ханства или политике царской России, можно проанализировать меры ханов и батыров по консолидации народа. Это позволит школьникам лучше оценить значение сплочённости для сохранения свободы и независимости родной земли.

Ещё одной традиционной казахской ценностью является уважение к старшим и забота о младших. Изучая биографии выдающихся личностей, можно обсудить их вклад в развитие казахской культуры и науки, что послужило примером для последующих поколений. Анализируя исторические документы, решения съездов биев или аксакалов, школьники поймут огромную роль старейшин и уважаемых людей в жизни общества.

В ходе изучения истории родного края подрастающее поколение также постигает такие важные ценности, как трудолюбие, патриотизм, доброта, честность. Прослеживая биографические сведения об Абае, Махамбете, Шакариме, юные граждане Казахстана знакомятся с их огромным трудолюбием и преданностью казахскому народу. Это помогает воспитать в ребятах положительные качества и стремление к знаниям.

Таким образом, обучение истории должно не только расширять кругозор, но и опираться на систему традиционных ценностей. Это поможет школьникам глубже оценить события прошлого и обрести прочный нравственный стержень.

Для эффективного духовно–нравственного воспитания школьников на уроках истории учителями используется целый комплекс различных методов и приемов. Они позволяют не только передать знания о важнейших событиях прошлого, но и сформировать у ребят систему ценностных ориентиров.

Одним из распространенных методов являются увлекательные рассказы педагогов о подвигах национальных героев, ярких исторических личностях. Такие рассказы о судьбе Маншук, Алпамыс батыра, Кенесары Касымова, других известных деятелей казахской истории вызывают интерес и восхищение подростков. Пример мужества, стойкости, самопожертвования во имя народа воодушевляет молодое поколение, побуждает к подражанию. [3]

Другим немаловажным инструментом духовно–нравственного развития является коллективное обсуждение пословиц и поговорок о морали, дружбе, патриотизме. Мудрость народа, выраженная в устном народном творчестве, доносит до сознания школьников вечные ценности – доброту, взаимовыручку, трудолюбие.

Анализируя глубокий смысл казахских пословиц, ребята учатся поступать по совести, ценить товарищество, уважать старших.

Одним из эффективных методов духовно–нравственной работы являются ролевые игры и инсценировки, моделирующие исторические ситуации. Они позво–ляют не только на практике применить знания по предмету, но и поставить себя на место людей изучаемой эпохи. Например, инсценировка хода Курултая, или собрания аксакалов для решения важного вопроса, поможет понять мотивы и доводы сторон. Ролевая игра по мотивам известных исторических событий заставляет задуматься над морально–этическими аспектами тех далеких решений и поступков.

Большую роль в нравственном воспитании школьников играют творческие и исследовательские задания. Написание эссе на темы взаимоотношений батыров и их верных коней, роли матери в казахских семьях заставляет по–новому взглянуть на традиционные ценности. Проекты о народных промыслах, культуре казахов расширяют представления об историческом наследии родной страны. Выполняя такие задания, ребята не только узнают много нового, но и учатся анализировать события с нравственно–этических позиций.

Таким образом, сочетание разнообразных методов и приемов работы на уроках истории Казахстана позволяет воспитать у учащихся патриотизм, социальную ответственность и приверженность традиционной системе нравственных ценностей. Это станет залогом духовно–нравственного здоровья подрастающего поколения. [4]

Эффективная воспитательная работа на уроках истории должна приводить к конкретным положительным результатам в нравственном становлении личности учащихся. Чтобы оценить прогресс в этом направлении, учителям необходимо опираться на определенные критерии, а также корректировать методы педаго–гического воздействия на основе анализа достигнутого.

В числе основных показателей результативности духовно–нравственного развития школьников можно выделить рост их социальной активности и ответствен–ности, проявление интереса к истории и культуре родной страны, сформированность гуманистических ценностных ориентиров. Например, если в ходе изучения биографии Абая у ребенка возникает желание также приносить людям пользу, обогащать культуру Казахстана – это свидетельствует об эффективности духовно–нравственного воспитания.

На практике нередки случаи, когда после освещения подвига Алпамыса батыра подростки изъявляют желание записаться на секции единоборств или туризма. А девочки после знакомства с образом Маншук как национальной героини хотят больше узнать о медицине для оказания помощи людям. Такие примеры наглядно демонстрируют положительную динамику влияния знаний истории и примеров нравственного поведения на подрастающее поколение.

Для дальнейшего повышения результативности духовно–нравственной рабо–ты рекомендуется более активно задействовать интерактивные формы обучения. Ролевые игры, инсценировки, групповые проекты вызывают куда больший интерес школьников и вовлекают их в активную мыслительную и творческую работу. Дискуссии и круглые столы по морально–этическим вопросам истории приучают к осмысленному диалогу и обмену аргументами. Использование мультимедийных презентаций, видеороликов также способствует лучшему усвоению материала и эмоциональному отклику.

Таким образом, комплексный подход с применением современных образова–тельных технологий позволит на качественно новом уровне осуществлять духовно–нравственное развитие подрастающего поколения на уроках истории Казахстана. А главным индикатором эффективности этой работы станет высоконравственная, социально активная, творческая личность выпускника казахстанской школы. [5]

Подводя итог, можно с уверенность утверждать, что уроки истории Казахстана обладают уникальным воспитательным потенциалом для становления гармонично развитой личности подрастающего поколения. Основные вехи становления казахской государственности, судьбоносные события прошлого, яркие примеры выдающихся исторических деятелей – все это не только формирует историческое сознание учащихся, но и служит фундаментом духовно–нравственного развития юных граждан страны.

Изучая славные победы батыров и полководцев в ожесточенной борьбе за свободу Родины, школьники постигают величие патриотизма и готовности к самопожертвованию ради защиты будущих поколений. Анализируя трудный жизненный путь выдающихся деятелей культуры и науки Казахстана, их колоссаль–ный вклад в развитие народа, подростки учатся трудолюбию, целеустремленности и служению людям. Разбирая этические аспекты важнейших исторических событий и решений, ребята постигают мудрость предков, их представления о справедливости, чести и достоинстве.

Большую роль в духовно–нравственном развитии играют не только сами знания и факты по предмету, но и разнообразные активные методы работы. Ролевые игры, дискуссии, творческие задания позволяют школьникам словно бы окунуться в атмосферу изучаемой эпохи, ощутить мотивы и переживания людей того времени. Это вызывает еще более сильный эмоциональный отклик и вовлеченность в образовательный процесс.

Таким образом, воспитание достойных граждан и патриотов своей Родины, людей высокой нравственности и социальной активности – это важнейшая миссия казахстанской школы. И в решении данной ответственной задачи ключевую роль призвана играть педагогика ненавязчивого духовно–нравственного воспитания на основе глубокого изучения славных страниц казахстанской истории и культуры. Именно такая образовательная стратегия позволит подготовить достойных продолжателей лучших традиций предков и достойных граждан независимого Казахстана.

Список литературы:

1. Есимова А.М. Духовность и нравственность. Астана: Фолиант, 2018. 145 с.
2. Кунанбаева С.С. Теория и методика обучения истории. Алматы: Раритет, 2017. 205 с.
3. Сулейменова Р.Ж. Наследие и духовность. Алматы: Қазақуниверситеті, 2015. 122 с.
4. Омирбаев С.М. Базовые ценности казахского этноса. Астана: Зан, 2019. 167 с.
5. Аязбеков С.Н. Историческое образование в Казахстане. Алматы: Үшқиян, 2016. 298 с.

ӘОЖ 37.01

ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР – ТӘРБИЕНІҢ ТҮП ҚАЗЫҒЫ

Агитаева Дария Тулегеновна
қазақ тілі мен әдебиет мұғалімі, сарапшы
Дружба жалпы білім беретін мектебі, Қостанай қаласы, Қазақстан
E–mail.ru: dariia67@mail.ru

Аушахметова Арита Жемагулиевна
қазақ тілі мен әдебиет мұғалімі, модератор
Дружба жалпы білім беретін мектебі, Қостанай қаласы, Қазақстан
E–mail.ru: mega.arita@mail.ru

Аңдатпа

Оқушыларды рухани–адамгершілік тәрбиелеу әрбір оқушының азамат пен патриоттыққа тәрбиелеуге, оқушылардың қабілеттері мен таланттарын ашуға, оларды жоғары технологиялық бәсекеге қабілетті әлемде өмірге дайындау. Білім беру мекемесі оқушылардың отбасыларымен, әлеуметтенудің басқа субъектілерімен – мектептің әлеуметтік серіктестерімен: мәдениет бөлімі, балалар шығармашылығы үйімен үнемі өзара іс–қимыл және тығыз ынтымақтастықта болу.

***Түйінді сөздер**: ұлттық құндылық жауапкершілік, патриотизм, ғылыми дүниетанымның тұрақтылығы, жалпы адамзаттық құндылықтарды сақтау*

Аннотация

Духовно–нравственное воспитание учащихся заключается в воспитании каждого ученика как гражданина и патриота, раскрытии способностей и талантов учеников, подготовке их к жизни в высокотехнологичном конкурентном мире. Постоянное взаимодействие и тесное сотруд–ничество образовательного учреждения с семьями учащихся, другими субъектами социализации – социальными партнерами школы: отделом культуры, домом детского творчества.

***Ключевые слова**: национальные ценности, ответственность, патриотизм, устойчи–вость научного мировоззрения, сохранение общечеловеческих ценностей.*

Abstract

Spiritual and moral education of students is to educate every student to be a citizen and patriot, to reveal the abilities and talents of students, to prepare them for life in a high–tech competitive world. Constant interaction and close cooperation of the educational institution with families of students, other subjects of socialization – social partners of the school: department of culture, house of children's creativity.

***Key words:** national value, responsibility, patriotism, stability of scientific worldview, preservation of universal values*

Ұлттық құндылықтардың әрбір халықтың өмірінде алатын орны өзгеше. Ұлттық сана–сезімі қалыптасқан, төл құндылықтар мен жалпыадамзаттық құндылықтарды өзара ұштастыра алатын толық кемелді, ұлтжанды тұлғаны тәрбиелеу – ұлттық идеяның негізгі бағыты.

Қазақ ақыны Мағжан Жұмабаев Жас бала – жас бір шыбық, жас күнде қай түрде иіп тастасаң, есейгенде сол иілген күйінде қалмақ деп тұжырым жасаған болатын. Бүгінгі жас ұрпақты балалық шақтан ұлттық құндылықтарға сүйене отырып тәрбиелеу жөн. Бүгінгі дұрыс тәрбие алған жастар – болашақ жақсы азаматтар болады. Сол себептен де, ұлттық салт–дәстүріміз, тіліміз бен музыкамыз, әдебиеті–міз, жоралғыларымыз, бір сөзбен айтқанда, ұлттық рухымыз бойымызда мәңгі қалуы тиіс деп ойлаймын.

Бүгінгі күн тұрғысынан қарайтын болсақ, егемен елдің бейбітшілігі мен бірлігін сақтайтын жас ұрпақтың бойына ерлік рухты, отаншылдық сезімді сіңіру – маңызды мәселелердің бірі болып келеді. Елдің туын көтеріп, тәуелсіздік талаптарын орындау ісіне батыл бетбұрыс жасаған бүгінгі таңда адамзаттық игіліктерді, халқымыздың ғасырлар бойы армандаған мәдени–рухани мұрасы мен ұлттық тәрбие саласында жұмыс жасау – басты міндетіміз .

Ұлттық құндылықтар – ұлттық идеяның негізгі өзегі, ұлт қалыптасуының басты факторларының бірі. Ұлттық идея – туған жер, өскен орта әсерлерінен қалыптасып, халықтың тілі, ауыз әдебиеті, салт–санасы, әдет–ғұрпы, ырымдары мен тыйымдары арқылы жүйеленген сезім. Ал осы ұлттық идеологиямыз әлсіз болса, барлық салаға өзінің теріс әсерін тигізетіні белгілі. [1].

Бауыржан Момышұлы: Біздің тарихымыз батырға бай тарих, халқымыз батырлықты биік дәріптеп, азаматтық пен кісіліктің символы санаған. Батырлық, ерлік ұрпақтан–ұрпаққа ата дәстүр болып қала береді. Өткенін білмеген, тәлім–тәрбие, ғибрат алмаған халықтың ұрпағы – тұл, келешегі – белгісіз. Біздің қазақ халқы – батыр халық, деген еді. Расында, кең байтақ атырапты жауға бермей, қасық қаны қалғанша күрескен, жарғақ құлағы жастыққа тимей, елім деп еңіреп өткен хас батыр-лар қаншама десеңізші! Олардың ерлігі кейінгі ұрпаққа қашанда өнеге болмақ.

Отансүйгіштік рух – Тәуелсіз еліміздің әлемдік өркениет көшіне қосылып, дүниежүзілік қауымдастықтан лайықты орнын алуына мүмкіндік беретін бірден–бір күш. Осы жерде жас ұрпақ ең бастысы – отбасында асқақ отансүйгіштік сезімде тәрбиеленуі керек. Ұлы Абай: Балаға мінез үш алуан адамнан жұғады: біріншісі – ата–анасынан, екіншісі – ұстазынан, үшіншісі – құрбысынан, дейді. Отансүйгіштік сезімнің қалыптасуына ата–ана, ауыл–аймағының ықпалы зор. Отанды сүю отбасынан басталатыны рас. Сондықтан да бала тәрбиесінің шешуші факторы – отбасы. Баланың ер жетіп өсуі, бойындағы алғашқы адамгершілік белгілері отбасында қалыптасады.

Бала тәрбиесі – баршамызға ортақ маңызды дүние. Сондықтан да қоғам бұл жұмысқа парасаттылық танытып, байсалдылықпен жұмыс жасау керек. Ұрпақ тәрбиесінде ежелден қалыптасқан халқымыздың жақсы дәстүрі мен тағылымдарын, мәдениетін, тарихын, бұрынғы–соңғы ұлы ойшыл педагогтердің еңбектерін оқып, жетік білмей, оны жақсы меңгермей тұрып, келер буынға дұрыс тәрбие–тағылымын сіңіру мүмкін емес. Жас ұрпаққа ата–бабамыздан келе жатқан ұлттық тәрбие үлгісін ұғындырып, оларды мәдениетті, адами қасиеті мол, шығармашылық тұлға етіп тәрбиелеу – қазіргі таңдағы өмір талабы және қоғам қажеттілігі. [2]

Ұлы ағартушы Ахмет Байтұрсынов: Балам деген жұрт болмаса, жұртым дейтін бала қайдан шығады деген екен. Сондықтан ел болып, жұрт болып ұрпақ тәрбиесін қолға алу – басты шаруа. Тәрбие барысында ұлттық құндылықтарымыз арқылы жол көрсетер болсақ, жастарымыз еліміздің әлеуметтік–мәдени өзгерістеріне жоғары мәдениетті деңгейде бейімделе алады деп сеніммен айта аламын.

Халықта Ағаш түзу өсу үшін оған көшет кезінде көмектесуге болады, ал үлкен ағаш болғанда оны түзете алмайсың деп бекер айтылмаған. Сондықтан баланың бойына жастайынан ізгілік, мейірімділік, қайырымдылық, яғни адамгершілік құнды қасиеттерді сіңіріп, өз–өзіне сенімділікті тәрбиелеуде отбасы мен педагогтар шешуші роль атқарады. Рухани –адамгершілік тәрбие – екі жақты процесс.

Бала өмірінің алғашқы жылдарынан – ақ адамгершілік сезімдерін қалыптастыру үлкен орын алады. Үлкендермен қарым– қатынас жасау процесінде балалардың оларды жақсы көру сезімі оянады. Үлкендердің талап – тілектерін орындауға сол арқылы қуантуға, жақын адамдарын ренжітетін қылықтар жасамауға ұмтылады.үлкендердің ризалығы баланы ізгілікке талпындырады. Мектепке дейін балар жан дүниесінде біртіндеп қайырымдылық, жанашырлық, қуанышқа ортақтасу сезімдері қалыптасады. Балаға берілетін тапсырмалар да нақты болуы керек. Мысалы, достарына, ұстазына сәлем беру, досына көмектесу, көрсеткен көмек үшін рахмет айту, үлкенге жол беру т.с.с әдеттерге жалықпай үйрету қажет. Тек сонда ғана баланың мәдени мінез құлық нормалары мен ережелеріне сәйкес келетін адамгершілік қасиеттер қалыптасады. Бұл адамгершілік тәрбиенің бірінші баспалдақтары. [3]

Руханилық жеке тұлғаның негізгі сапалық көрсеткіші. Руханилықтың негізінде адамның мінез–құлқы қалыптасады, ар–ұят, өзін–өзі бағалау және адамгершілік сапалары дамиды. Мұның өзі мейірімділікке, ізгілікке шақырады. Рухани–адамгершілік тәрбие – бұл дұрыс дағдылар мен өзін–өзі ұстау дағдыларының нормалары, ұйымдағы қарым–қатынас мәдениетінің тұрақтылығын қалыптастырады. Жеке адамның адамгершілік санасының дәрежесі оның мінез–құлқы мен іс әрекетін анықтайды.

Адамгершілік–адамның рухани байлығы, болашақ ұрпақты ізгілік бесігіне бөлейтін руханиет дәуіріне жаңа қадам болып табылады. Адамгершілік тәрбиенің нәтижесі адамдық тәрбие болып табылады. Адамгершілік қоғамдық сананың ең басты белгілерінің бірі болғандықтан, адамдардың мінез–құлқы, іс–әрекеті, қарым–қатынасы, көзқарасымен сипатталады. Олар адамды құрметтеу, оған сену, әдептілік, кішіпейілдік, қайырымдылық, жанашарлық, ізеттілік, инабаттылық, қарапайымдылық

т.б. Адамгершілік–ең жоғары құндылық деп қарайтын жеке адамның қасиеті, адамгершілік және психологиялық қасиеттерінің жиынтығы.

Адамгершілік тақырыбы – мәңгілік. Ол ешқашан ескірмек емес. Жас ұрпақтың бойына адамгершілік қасиеттерді сіңіру – ата–ана мен ұстаздардың басты міндеті. Адамгершілік әр адамға тән асыл қасиеттер. Адамгершіліктің қайнар бұлағы–халқында, отбасында, олардың өнерлерінде, әдет–ғұрпында. Әр адам адамгершілікті күнделікті тұрмыс – тіршілігінен, өзін қоршаған табиғаттан бойына сіңіреді.

Жас ұрпақты адамгершілік рухани қасиеттерге тәрбиелеуде халық ауыз әдебиетінің (ертегілер, мақал–мәтелдер, жұмбақ, өтірік өлең, күнделікті қолданатын тыйым сөздердің) маңызы өте зор. Ұстаз осы құралдарды үнемі тәрбие үрдісінде пайдаланып отыруы қажет.

Мысалы, ғұлама ғалым, кемеңгер ақын – Ахмет Игүнекидің бірғана тіл өнері жайында және тіл мен сөздің зардабы жайында айтылған ойларын барлап көрейік: Әдеп басы – тіл. Тілдің көркі–әділ сөз. Жалған сөз –ауру, шаншудай, әділ сөз–шипа, жанға жай. Тіліңді тый–тісің сынбайды,тілін тыймағанның тісі сынады т.т.

Қазақ халқының тыйым сөздері әдептілікке,инабаттылыққа шақырады. Теріс мінез–құлықтан, жаман қасиеттерден аулақ болуға үгіттейді. Ырым –тыйым сөздер ежелден тәрбие ережелері сияқты біздің күнделікті тұрмысымызда мектепте, үйде үнемі қолданылады. Пән сабақтарында да балалар фолклорының ролі ерекше. Бесік жыры, өтірік өлеңдер, мазақтамалар, жаңылтпаштар санамақтардың тәрбиелек мәні ерекше.

Қазақ халқы – рухани зор байлықтың мұрагері. Ежелгі ата –бабаларымыздың күмбірлеген күміс күйі, сыбызғы сырнайының үні, асқақтата салған әсем әні, салт дәстүрлері, даналық сөздері және әдеп ережелері сан ғасыр бойы өз ұрпағын сегіз қырлы, бір сырлы, өнегелі де өнерлі,адамгершілік ар–ожданы жоғары, намысқой азамат етіп тәрбиелеп келгені тарихи шындық. [4]

Балаларды адамгершілікке тәрбиелеуде ұлттық педагогика қашанда халық тәрбиесін үлгі ұстайды. Ал, адамгершілік тәрбиелеудің бірден–бір жолы осы іске көзін жеткізу, сенімін арттыру. Осы қасиеттерді балаға жасынан бойына сіңіре білсек, адамгершілік қасиеттердің берік ірге тасын қалағанымыз. Адамгершілік – адамның рухани арқауы.

Әдебиеттер тізімі:

1. Аминова Д.К., Цахаева А.А., Аминов У.К. Іске Асыру тұлғаның психологиялық қауіпсіз–дігінің құзыреттілік парадигмасы // Дағыстан мемлекеттік педагогикалық университетінің жаңалықтары: Серия: психологиялық–педагогикалық ғылымдар. 2016. №3. 33–36 б.
2. Выготский Л.С. ойлау және сөйлеу. Бас. 5, испр. М.: Лабиринт,1999. 352 б.
3. Рухани–адамгершілік даму мен тәрбиенің тұжырымдамасы [Мәтін] // Білім хабаршысы. 2009. № 17. Б. 9 – 31.
4. Михайлова Е.В. сабақтан тыс іс–әрекетте бастауыш сынып оқушыларының адамгершілік құндылықтарын қалыптастырудың педагогикалық шарттары: диссертация.. педагогика ғылымдарының кандидаты: М.2007. 238 б.

УДК 37.011

ВЗАИМОСВЯЗЬ НАРОДНЫХ ТРАДИЦИЙ И БАЗОВЫХ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ

Айсина Надежда Газизовна
учитель русского языка и литературы
общеобразовательной школы №9 Г.Кайырбекова
отдела образования города Костаная
г.Костанай, Казахстан
E–mail: ng151264@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада Ы.Алтынсарин, қазіргі заманғы негізгі ұлттық құндылықтармен өскелең ұрпақты тәрбиелеу идеяларында көрініс тапқан.

Түйінді сөздер: *құндылықтар, білім, тәрбиеші, халық, руханият, адамгершілік, мәдениет, жастар.*

Аннотация

В статье рассматривается взаимосвязь прогрессивных основ народной педагогики, заложенных Ы.Алтынсарином, находящие отражение в современных базовых национальных ценностях, идеях воспитания подрастающего поколения.

Ключевые слова: *ценности, воспитание, просветитель, народ, духовность, нравственность, культура, молодежь.*

Abstract

The article examines the relationship between the progressive foundations of folk pedagogy laid by Y.Altynsarin, which are reflected in modern basic national values and ideas for educating the younger generation.

Key words: *values, education, educator, people, spirituality, morality, culture, youth.*

В «Единой программе воспитания» (Приказ Министра просвещения РК от 19 сентября 2023 года № 294), особый акцент сделан на уважении к культуре и традициям казахского народа, государственному языку, как фактору национального единства, обеспечивающему равенство всех граждан и гарантии участия в общественно–политической жизни страны, личную конкурентоспособность.

В документе подчеркивается, что настоящее время – это целая эпоха творческого поколения в меняющемся мире. А потому школе и педагогам важно сосредоточить особое внимание на воспитании творческого гражданина, обладающего качествами достоинства, чести, верности, патриотизма, ответственности, порядочности, доброты и братства, любви к семье, уважения к старшим, почитания младших. [1,с.4]

Прогрессивные черты народной педагогики историк В.И. Соловьев видел в семье, где «коренится нравственное начало», включающее в себя почитание старших и особое внимание к малым, поклонение земле – кормилице, воздание чести дому, приобщение детей к истории семьи, сохранение обычаев, помогающих подрастающему поколению осознать роль наследников народных ценностей.

Роль народных ценностей в современном воспитании как никогда актуально. Базовые национальные ценности появились не сегодня, а в глубокой древности и дошли до нас, благодаря бережной передачи из поколения в поколение. От старших к младшим, посредством национально – этической обрядности, обычаев, фольклора, произведений декоративно – прикладного искусства, что обеспечивало казахскому народу сохранение и приумножение духовно – нравственной культуры – главного фундамента формирования современной личности.

Ыбрай Алтынсарин – один из тех выдающихся просветителей казахского народа, кто бережно поддерживал народные ценности и передавал молодым

учителям и ученикам. Обучая педагогическому ремеслу он «умел своими беседами сердечными возбудить в учителях рвение к учебному делу». Добрым словом, советом он помогал всем, кто встал на путь учительства, а потому «двери его всегда и для всех были отворены».

Неиссякаемая жажда знаний, стремление принести как можно больше пользы своему народу стали жизненным кредо Ыбырая Алтынсарина.

На свою учительскую деятельность педагог– просветитель смотрел как на великое нравственное служение своему народу: «Я не отступлюсь от своих коренных убеждений и стремлений быть полезным своим родичам, насколько хватит сил». [2, с.147]

Всю свою жизнь он много читал, стараясь познать как можно больше из достижений других народов, постоянно занимался самообразованием. Изучал произведения классиков мировой литературы У. Шекспира, И. Гете, Д. Байрона, А.С. Пушкина, Н.В. Гоголя, М.Ю. Лермонтова, Г. Низами, А. Фирдоуси, А Навои и др. Приобретенные знания старался передать своим соплеменникам.

Ярким доказательством благих намерений Ы. Алтынсарина, являются разработанные им, основы семейного и школьного воспитания.

Сегодня, в современной школе, большое внимание уделяется инноватике– новой области научного знания, интенсивно развивающейся в мире, открывающей новые возможности для осмысления педагогического опыта. Но новое не прорастает из «ничего». Как отмечал Ы. Алтынсарин, «без ухаживания и деревья растут кривыми, а дети, подобно молодому деревцу, требуют себе повседневной заботы». [3,с.129]

Т**о**лько постоянная забота и правильное воспитание формируют в ребенке самые лучшие нравственные качества, переходящие в ценности, передаваемые как эстафета из поколения в поколение. А потому могут поменяться формы и методы претворения этих идей в жизнь, но остается непреложной истиной:

- Борьба за возрождение и укрепление национальной педагогики, возвышающей человеческое достоинство;
- Борьба за отстаивание гуманистических начал в обучении и воспитании современной молодежи;
- Непрерывная борьба за развитие педагога и его постоянное совершенство, исходя из реалий XXI века.

К важнейшим средствам нравственного воспитания Ы. Алтынсарин относил литературу. Он считал, что литература должна быть тесно связана с жизнью, отражать ее хорошие и плохие стороны, пробуждать сознание людей и указывать пути и формы нравственного самосовершенствования. Это замечательное требование к литературе полностью соблюдено в «Киргизской хрестоматии» самого автора. Его «Хрестоматия» сыграла роль путеводителя «к более научным и, серьезным руководствам, дающим действительные познания и полезные сведения».

В своем поэтическом творчестве Великий педагог неоднократно призывал молодежь приобретать знания, потому что в XIX веке необходимость образования нужно было доказывать. В его стихах, обращенных к детям, убедительно говорится о пользе науки, знаний в жизни человека:

«Если будите учиться, дети,
Свет как в светильниках, зажжется.
Все желания ваши без поисков сбудутся.
Богатство скотом, имуществом
При одной гололедице уничтожится,
Богатство знанием
Увеличивается с каждым днем.

И нет ему никакого конца.
Давайте, дети, учиться,
И, выученное в памяти,
Внимательно закрепим!». [4,с.164]

Высоко ценя устное народное творчество, Ы. Алтынсарин использовал положительные казахские обычаи, пословицы и поговорки, содержащие в себе многовековую мудрость, в деле воспитания подрастающего поколения. Потому что в них содержится своеобразная программа «домостроения», в которой определены основы семейной жизни, правила ведения хозяйства, этика отношений, приема гостей и т.д. Надо отметить, что они не потеряли своей нравственной ценности и поныне. Напомним некоторые из них: « Муж – голова, жена – душа», « Без дела жить – только небо коптить», «Без труда – нет добра», «Кто не вдовел, тот беды не терпел», «Ругай жену без детей, а детей – без людей» и др.

Пристальное внимание народного просветителя занимала проблема счастья, выяснение его смысла. В рассказах «Умеренность», «Счастливый человек» он считает счастливым того, у кого «на душе…тихо и спокойно», нет «огорчений», недовольства своим состоянием». Счастье человека не исчерпывается личным благополучием. Оно охватывает почти все сферы жизни человека, особенно его отношение к окружающим людям, к своей семье.

Прав был Ы. Алтынсарин, подчеркивая, что многое в жизни семьи опреде–ляется традициями, в том числе и народными. Традиции имеют большую воспита–тельную силу, они как мостик из прошлого в будущее. Почтительное отношение к родителям, старшему поколению, умение дружить и быть верным дружбе, радушие гостям, верность Родине и любимой – все эти нравственные ценности переходят от поколения к поколению через традиции, укрепляя основы семьи. Ведь в семье, первый осознанный пример для детей – это их родители, а потому, с древних времен ценились казахским народом в женщине–матери нежность, ласка, заботливость, терпимость, мягкость, душевность, трудолюбие.

В мужчине–отце – благородство, сила, гражданственность, самостоятель-ность, решительность, ответственность. Однако еще недавно считалось, что доля мужчины – быть единственным добытчиком, кормильцем семьи. Но время вносит свои коррективы. И мы должны их принимать, когда видим, что современная женщина, непременно образованна, имеет специальность, стремится к руководящей должности, наравне с мужчиной. И, как справедливо отмечают современные исследователи, (И.В. Бестужев– Лада, И.С. Кон) семейная ткань отношений, которая создавалась веками, претерпевает сегодня трансформацию, появляются новые ценности, образцы, расширяющие социальные и культурные представления.

Однако даже в век высоких технологий и информатизации, главной ценностью для родителей остаются их дети, а для детей – отец и мать – основа нашей духовности и нравственных установок, не имеющих срока давности. Эти ценности в наших семьях мы будем и дальше передавать по наследству своим потомкам как эстафету, как духовное завещание, как фундамент семейной народной педагогики.

Этика Алтынсарина – это этика народа, и носит она практический характер. Наследие Алтынсарина полезно для современности, в нем есть ориентиры, указывающие путь к воспитанию современной молодежи, на основе традиций народной культуры, базовых национальных ценностей.

Список литературы:

1. «Единая программа воспитания». Приказ Министра просвещения РК от 19 сентября 2023 года № 294
2. Ситдыков А.С. Педагогические идеи и просветительская деятельность Ы. Алтынсарина. Алма–ата, 1968г., с. 147.

3. Фролов А. Ибрай Алтынсарин и вопросы профессионального образования. Профессионал Казахстана, №2, 2001, с. 129
4. Бекмаханов Е.Б. Сочинения в 5–ти томах. – Павлодар, 2005г., Т. .4, с. 164.

ӘОЖ 373.3

МІНЕЗ БЕН АҚЫЛ ЖАРАССА – АДАМГЕРШІЛІК ҰТАДЫ

Айгүл Абай
математика пәнінің мұғалімі
Қадыр Мырза Әлі атындағы Binom School мектеп–лицейі
Астана қ., Қазақстан
E–mail.ru: aigul_ab_ast@mail.ru

Аңдатпа

Аталған мақалада еліміздің болашағы жастарымыздың мықты, сенімді, ержүрек, қайратты және білімді болып қалануында ұлттық тәрбиенің маңызды екенін атап көрсетеді. Ұлттық салт–дәстүрді жас–жеткіншектің бойына сіңіріп өсіру, отбасы тәрбиесі, ата–бабаларымыздан өсиет болып қалған әдет–құрыпты жалғастыру өте маңызды екенін айтады.

Түйінді сөздер: *отбасы, салт – дәстүр, әдет–құрып, тәрбие, халық, тәуелсіздік, адамгершілік, ұлы тұлғалар, ғаламтор, әлеуметтік желілер.*

Аннотация

В данной статье автор затрагивает актуальные проблемы современного воспитание высоконравственной личности. Главную роль в воспитании и образовании молодежи выполняют учителя казахского языка и литературы ,который прививает любовь к национальным ценностям казахского народа, к родной земле, к государственному языку и воспитывают в молодом поколении высокие патриотические чувства.

Ключевые слова: *семья, интернет, социальные сети, народ, независимость, традиции, обычай, гуманность, личность.*

Abstract

In this arhcle the author speaks about the problems of the modern Kazaksocicty, about the necessary of education. The main part in the education of the young people plays a teacher. The teacher teaches them to love the national of the kazaks people; to the native lang, to ifs history, to the state language.

Key words:*internet, social network, family, traditions, custom, personality, independence, people.*

Шырылдап жарық дүние есігін ашқан күннен бастап әр адамның бұл дүниеде өз жолы, өз мақсаты, өз ғұмыры және тарихы бар. Әрұрпақ еліміздің болашағы және өзінің бұрынғы ұрпақтың жалғасы болғанынан, өз дәуірінің шыңырауына үн қосып, өз соқпағын іздейді.

Қазіргі уақытта қазақ халқы, қазақ баласы үшін керемет мүмкіндіктер туып тұрған сияқты немесе аталарымыз айтатын қой үстіне бозтарғай жұмыртқалаған мезеттің келіп тұрғаны сезіледі. Қаншама жыл бодандықта болған қазақ халқы бостандыққа шыққан 30–дан астам жыл ішінде етек–жеңін жинап, енді ғана әрбір саладан керемет нәтижелерге қол жеткізіп жатқаны сезіледі. Осы нәтижелердің барлығының артында ұрпақтан–ұрпаққа беріліп келе жатқан ұлттық тәрбиенің иісі селіліп тұрады. [1] Әлемдік деңгейде бағаланып жатқан балаларымыздың нәтижесін көріп жатқанда қандай мақтаныш кернеп тұрады, және қазақ балалары сондай тәрбиелі, сыпайыинабатты.

Тәуелсіз Қазақстан жағдайында біз сапалы білім, саналы тәрбие беруді ұлттық тәрбиеден қарастыруды тиімді деп есептеуіміз қажет. Өйткені жалпы тәрбиелеу үжерісі тек қана батыс мен американдық үлгіні қабылдап бара жатқанға ұқсайды. Ұлттық тәрбиеде, әсіресе ана тілі байлағаның алар орыны ерекше екені белгілі. Осыны ескре келе қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқыту барысында теориялық білім

беріп қана қоймай, ұлттық үрдісіміздің хабар бере отырып, адамгершілік қасиеттерді қалыптастыру мәселесіне жете назар аударуға тырысу керек деп ойлаймын.

Бүгінгі таңда еліміз жаһандану үдерісінің алдында тұрған ең бір шешулі кезенде болашақ ұрпақты тәрбиелеуде отбасы құндылықтарының ата–анасының, ата–әжесінің тәрбиесі сонымен қатар мектептегі үстаздардың еңбегі өте орынды деп есептеймін.

Себебебі Қазақстан әрі батыс, әрі шығыс елі, ерекше ортада тұрған көп ұлтты мемлекет. Оның өзіне тән ұлттық, қоғамдық, рухани ерекшеліктері бар.

Қазақы диниетаным, ақыл–ой, тағылымдық ұлағат ғасырлар бойы шыңдалып қалыптасты. Сан ғасырлық ұлттық тәрбиенің этнопсихологиялық негіздерін бір арнаға түсіріп, қазақ ойшылдары мен ағартушыларының, қоғам қайраткерлерінің еңбектерінің ұлттық тұлға тәрбиесі туралы ой–пікірлердің дамуын, халқымыздың шынайы ұлттық тұлғасы болған ақын–жазушы, ғалым және қоғам қайраткерлерінің үлгі–өнегесін тәрбие мәселесінде пайдалану.

Бүгінгі таңның таңның індеті – оқушыларымыздың әлеуметтік желілерге тәуелсіздігі. Интернет желісінің қарқынды дамуы, онлайн–платформалардың гүлденуі әлі де оң мен солын танымаған жас бүлдіршіндердің санасын улап қана қоймай, жылдар бойы қалыптасқан ұлттық тәрбиенің деңгейін әп–сәтте түсіріп жатқан оқиғалады күнделікті өмірде кездерсітір жүрміз. Заманына қарай талабы демекші әлемдік желінің пайдалы ғана тұстарын оқушылар игеріп, өз мақсаттарына қолдана алса құба–құп болар еді.

Оқушының ішкі дүниесін, оның рухани–адамгершілік келбетін қалыптастыруға қазақ этнопедагогикасының крекше мүмкіндіктері бар. Өйткені оның мазмұнында ұдттық құндылықтар жарасымды үйлесім тауып жатады. Мүның өзі халқының өзіне тән ұлттық ерекшілігін терең танып, көре білуге мүмкіндік береді.

Әрбір халықтың тарихи өмірінде қол жеткізген ең құнды дүниелер –рухани және адами қасиеттер, құқықтық үлгілер бар. Сондықтанда әрбір жаңа ұрпақ үшін мәнді тәрбие–ұлттық тұрғыдағы тәрбие үлгісі болып саналады. Өйткені мұнда тәрбиенің негізін замандар бойы қалыптасып келген асыл рухани құндылықтар және биік ізеттілік пен құқықтылық тұрғысындағы ұрпақтан–ұрпаққа жатғасып жататын, адамның адамдық қасиетін нығайтып әрі асылдандыра түсетін, халықтың даналық өмір – салтынан туындап отыратын бұлжымас ережелер мен қағидалар құрайды. Ұлттық тәрбие – адам өмірінің алтын арқауы. Ұлттық тәрбие жалпы–адамзаттық рухани құндылықтарды жоққа шығармайды, қайта олармен үндесіп жатады. Бұлан бір–бірін байытып, құнарландырып, толықтырып отырады. Ұлттық тәрбиеден терең нәр алған адам –рухани бай адам. Ондай адам жалпы адамзаттық тұрғыдан мәдени және рухани құндылықтарды бойына тезірек сіңіреді, сөйтіп толық әрі кәміл адам дәрежесіне тезірек жетеді. Ұлттыө менталитет – тұнып тұрған рухани қазына. Халықтың тілі мен мідениеті болсын, салт – дәстүр мен наным –сенімі болсын– мүның бәрі де әрбір халық үшін асыл да қымбат дүниелер. Әсіресе наным–сенімнің халықтың өмірінде алатын орны ерекше.

Ұлттық тәлім–тәрбиенің дамуы мен қалыптасуына үлкен үлес қосқан қазақтың көптеген зиялы оқымыстылары жеке басқа табынудығ құрбаны болды., құрадауға түсті. Мұның өзі ұлт мәдениетінің өсуін үлкен тежелеуге әкеліп соқтырды. Халық педагогикасы жөнінде ғылыми – зерттеулер жасауға шекеулер қойылды. Ұлттық салт –дәстүрді дәріптеу, өмірге енгізу санадағы ескінің сарқыншығы деп бағаланды. Халықтық дәстүрлер өзінің қоғамдық мәнін жойып, отбасылық мәнге ғана ие болды. Оның өзі бертін келе бала–бақша және мектеп тәрбие жұмыстарының жоспарларына ене бастады.

Ұлттық қасиетттеріміздің ұрпақ бойында қалыптасуы қоғам игілігі үшін маңызды. Оқушыларға ұлттық тәрбие беру кең көлемде жүргізілуі тиіс. Әтнопедагогика – ұлттық тәрбие негізі деп білеміз. Ал ұлттық тәрбие ғаламдағы құндылықтарды

бойыга сіңіріп, өз құндылықтарын арттыра береді. Бірақ ол өндіріс пен экономика сияқты жаһандандыруға келмейді, өркениеттілікпен дамып қалыптасады. Қазақ этнопедагогикасы –өркениеттілік қасиеттерді бойына сіңірген ғалым. Сондықтан оқушылар ұлттық тәрбие құндылықтарымен сусындасын десек, қазақ этнопедагогикасы негізінде ұлттық тәрбие беруіміз қажет. Ұлттық тәрбие құндылықтар құралдары болып саналады: ұлттық тіл, ұлттық әдеп–ғұрыптар мен салт–тәстүрлер, ауызекі шығармашылығы, ұлттық тарих, ұлттық сәндік–қолданбалы өнер, ұлттық ойындар, тағы басқалар. [2]

Қазақ халқы табиғатынан өте мейірбан халық, әрқашан үлкенге құрмет, жасы кішіге ізет көрсетке, еліміздің тарихында жетімді қолдап, жылатпаған ел болдық. Осы бағытта келесідей қамқорлық мен мейірбандылық бағытта іс–шараларды оқушылар арасында жиі ұйымдастырып, өткізіп отырамыз. Бұл жерде қызмет атқаратын қызметкерлер мен қарттар мен мүгедектерге концерт тамашалап, олар оқушыларға ризашылығын білдіріп, алғысын айтады. Оқушыларда іс–шарадан үлкен әсер алады. Оқушыларды осындай қайырымдылық іс–шараларға қатыстыру арқылы олардың бойында адамгершілік, қайырымдылық, ізеттілік және ізгілік қасиеттерін дамыта аламыз. [3] Жаңа оқу жылының басында оқу–тәрбие жоспарының аясында сыныппен мұражайларға («Алжир» мемориалды – мұражай кешені, Ұлттық мұражайы. Қазақстан Республикасы Қарулы күштерінің Әскери–тарихы мұражайы т.б.) жиі барып сынып сағаттар өткіземіз. Солардың бірі «Алаш партиясы» атты сынып сабағы. Осы сынып сабақ аясында Алаш қайраткерлерінің әлеуметтік–ағартушылық идеялары мен ғылыми–танымдық көзқарастарына ықпал еткенсаяси әлеуметтік жағдайлар туралы мәселелер талданды. XX ғасырдың басында жарқырап көрінген қазақ халқының кемеңгер ұлдары, яғни Алаш қайраткерлері қалдырған еңбектер айтылды. [4]

Сынып сағатының мақсаты оқушыларға еліміздің тіуелсіздігін алуының оңайлықпен келмегенін түсіндіру, осы жерде елді, ұлтты сақтап қалуымыз үшін, ғұламалардың, ағартушылардың және ғалымдардың еңбектерін талдай келе, ұлттық тәрбие құндылығын келесідей жікеп көрсеттік. Елімізге белгілі ақындардың өлеңдері оқылды. (Мен Қазақпын, Мен жастарға сенемін, Үш бақытым т.б.). Қәзіргі Жаһандану заманында өсіп келе жатқан жеткіншектерге ұлтымыздың ғасырлар бойы қалыптасқан ұлттық тәрбиемізді беру өте маңызды, оның ұмыт болып жатқан тұстарын заман ағымына үйлестіре отырып, рухани жаңғыртуымыз қажет.

Демек, баланың тәрбиесі мен оның қоршаған ортасына бас назар аудару өте маңызды. Бұл тәрбие үдерісі отбасынан басталады. Баланың отбасында туылған күнінен бастап ана тілінде сөйлету өте өзекті. Адам қай тілді сөйлейді, сол тілде ойлайды, түсінеді, және сол тілдің саналы түрде жанашырына айналады. Ана тілінде сөйлей отырып, біздің қазақ халқының салт – дәстүрі мен әдет–ғұрыптарын біртіндеп бойына сіңіреді. Қазақ халқында адамның дүние келуінен бастап, қайтыс болғанға дейін өмірі салт–дәстүрі мен әдеп–ғұрыптарымен тығыз байланыста өтеді, яғни әрбір жаңалыққа, жақсылыққа және қайғыға байланысты қазақ халқы туған туыстары, ет–жақын, жора–жолдастары, көршілерімен жиылыстар өткізіп отырған. Ол салт–дәстүрлер мен әдет–ғұрыптар келесідей ретпен жүреді: құрсақ той, шілдехана, бесік той, айттыру, құда түсу, күйеу жігіттің қызға ұрын келуі, қыз ұзату, сыңсу айту, келін түсіру, құда күту, сырға салу, беташар т.б. Осындай іс–шалар кезінде өткізілетін ойын–сауықтық ойындар: алтыбақан, ақсүйек, айтыс, бәйге, көкпар т.б. Жақсы жаңалық болса туған–туыстар бір–бірінен сүйінші сұраған. [5]

Ұлттық тәрбие құндылықтарын ұрпақ санасына жеткізу отбасы, қоршаған орта және мектеп ұстаздары еншісінде.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақ мемлекетінің идеологиясында жас жеткіншектерге патриоттық тәрбие беру// Білім саласындағы инновациялық технологиялар. Қазіргі кездегі дамуы мен келешегі: Республикалық ғылыми–методикалық конференция мателиалдары. –Қарағанды, 2005. –Б 226–229.
2. Қазақ этнопедагогика құндылықтарын патриоттық тәрбиеге қолдану.//Эколгияның өзекті мәселелері: III халықаралық ғылыми–практикалық канцеренция материалдары. Т.2 – Қарағанды: Қар МУ, 2004.–Б.234–235
3. Отанға деген сүйіспеншілікті тәрбиелеу мәселелері // Қарағанды мемлекеттік университетінің хабаршысы. Педагогика сериясы. –2004. –№4(36). –Б.160–3
4. Отансүйгіштік тәрбие–басты міндет //Қазақстан мектебі. –2005. –№5–6.–Б.3
5. Салт–дәстүрлермен ұлттық ойындар негізінде оқушыларға патриоттық тәрбие беру // Академик Е.А. Бекетов ғалым, педагог, ойшыл: Халықаралық ғылым–практиклақы конференция материалдары. Қарағанды, 2005. –Б.57–59.

ӘОЖ 808.5

ҚАЗІРГІ ҰСТАЗ КЕЛБЕТІ: ОҚУШЫЛАРДЫ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР НЕГІЗІНДЕ ТӘРБИЕЛЕУ

Айтпаева Алия Богдановна
қазақ тілі мен қазақ әдебиеті мұғалімі
E–mail: aliyaaitpaeva@mail.ru

Тогусаева Ажаргуль Казийкановна
қазақ тілі мен қазақ әдебиеті мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің № 6
жалпы білім беретін мектебі КММ
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: togusaeva.azhargul@mail.ru

Андатпа

Автор мақалада ұлтымыздың тұнып тұрған асыл мұра, рухани байлығын оқыту үдерісіне енгізу арқылы рухани білімді, жеке тұлғаны қалыптастырамыз деп ой түйеді. Даналық дариясы оның қазақ тілі мен әдебиеті пәнінде көрініс табады деп оңтайлы тәжірибесін ортаға салады. Ұрпақ тәрбиесі – ұлт болашағы, келешек қоғам тәрбиесі деп баяндайды. Шәкірттерімді ұлттық дәстүрде, ақыл парасаты мол, елжанды етіп тәрбиелеу кезек күттірмейтін іс деп тұжырым жасайды. Қазақстандық патриотизмге тәрбиелеудегі саналы ойын ортаға салады.

Түйін сөздер: *рухани, ұлттық, оңтайлы тәжірибе, тәрбие.*

Аннотация

Автор в статье пишет о том, что через внедрение в процесс обучения духовного богатства нашей нации, наследия казахского народа, мы развиваем духовные знания, формируем личность. Дар мудрости дает положительный опыт, который находит свое отражение в казахском языке и литературе. Воспитание поколений – это будущее нации, будущее общества. Я считаю, что воспитывать учеников в национальных традициях, в духе патриотизма – это неотложное дело каждого гражданина Казахстана, в особенности педагога.

Ключевые слова*: духовный, национальный,оптимальный опыт, воспитание*

Abstract

The author, in this article, suggests shaping our nation's inherent morality and spiritual well–being by incorporating spiritual knowledge through education. His wealth of knowledge contributes to the development of spiritual education, fostering the formation of a morally upright individual. His proficiency in the Kazakh language and literature is evident in his detailed experience. National upbringing is described as the foundation for the future of the nation, emphasizing the importance of cultivating a virtuous society. The author advocates instilling patriotism in Kazakhstan through educational games.

Key words*: spiritual, national, detailed experience, upbringing.*

Бүгінгі күннің өзекті мәселесі – оқушыларды құрмет, ынтымақтастық, ашықтық, қазақстандық патриотизм және азаматтық жауапкершілік, еңбек және шығармашылық сияқты ұлттық құндылықтарға тәрбиелеу болып отыр. Осы орайда қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі ретінде оқу–тәрбие үдерісінде құндылықтарды ұрпағымыздың бойына сіңіріп, ұлтжандылыққа, отаншылдық пен салт–дәстүрімізді құрметтеуге баулып, өз халқын, өз мемлекетін көздің қарашығындай қорғайтын тұлғаларды тәрбиелеу менің мерейлі мақсатым деп білемін. Осы мақалама дайындық үстінде кітапханадан біраз іздендім. Менің ойымша ұлттық құндылықтар дегеніміз не? Тарқатып айтсам, ұлттық құндылықтар белгілі бір ұлтқа тән зат, адами қадір–қасиет, яғни ғасырлар бойы жинақтаған ұлттық рухани және материалдық құндылықтар. [1,5]

Ол–тәрбие мен оқытуға бағытталған мұрағаттар. Оларға меймандостық, кісілік, сыйластық, имандылық, кішіпейілділік, салауаттылық, қайырымдылық, ізгілік, еркіндік, өнерпаздық, сыпайылық, мәдениеттілік, шығармашылық, рухани байлық, махаббат сынды қасиеттер жатады. Өзімнің тәжірибемде шәкірттерім бойына ұлттық құндылықтарды дамытудағы негізгі құралдарға мыналарды жатқызуға болады: сыныптағы тәрбие сағаттары, баспасөз және қабырға газеттері, бұқаралық ақпарат құралдары, тәрбие шаралары, пікірталас, таным–өнеге сағаттары, кітап оқу, мектеп–тен тыс және сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру – шығармашылық жобалар қорғау, мұражайға саяхат жасау сияқты іс–әрекет үстінде жұмыс жасап келемін. Ұлттық құндылықтарғааәр халықтыңғасырлар бойы жинақтаған ұлттық, рухани және мәдени құндылықтары жатады. Ұлтымыздың тұнып тұрған асыл мұра, рухани байлығын оқыту үдерісіне енгізу арқылы қазақ халқының құнды ойларын, даналық пәлсапасын, өмірлік тәжірибесін халық игілігі үшін қолдана алатын жан–жақты дамыған, білімді, өзіндік көзқарасы бар жеке тұлғаны қалыптастырамыз. Ғасырлар шеруінде халқымыздың алақанына салып аялаған баға жетпес рухани мұрасы, даналық дариясы оның әдебиетінен көрініс табады. Туған тілін сүюден басталатын махаббат, елжандылықтан адамзатты шексіз құрметтеуге дейін өседі.

Жасынан туған халқының даналығымен сусындап, оның өсиетінен нәр алып, әдебиетті сүйіп, сол арқылы ұлтжанды азамат болып өсері хақ, – дейді аса көрнекті әдебиеттанушы Ш. Елеукенов. Қай заманда болмасын адамзат алдында тұратын ұлы міндет өзінің өмірін жалғастырушы саналы ұрпақ тәрбиелеу. Ұрпақ тәрбиесі – ұлт болашағы, келешек қоғам тәрбиесі. Сол келешек қоғам иелерін жан–жақты жетілген, ақыл парасаты мол, мәдени–ғылыми өрісі озық етіп тәрбиелеу кезек күттірмейтін іс екені сөзсіз. [2, 6] Халық даналығында: Бір баланы адам етіп өсіргенше, бір шаһар апат болады деген сөз бар. Осы салыстырудың өзі–ақ баланың шын мәніндегі Адам болып қалыптасуы қыруар уақыт пен тер төгетін еңбекті қажет ететін аумағы кең ,жауапкершілігі мол күрделі іс екенін ұқтырса керек. Ту жанында қисық ағаш жатпайды дегендей, сом тараулы тәрбие жолының тоғысар тұсы халықтың өзінде,ата–баба салт санасында, дәстүрінде. Жас ұрпақты ұлттық мақтаныш пен ұлттық патриотизм рухына қалай тәрбиелесек,еліміздің халқымыздың болашағы, даналығы да солай айқын көрінеді. Даналық білімнен нәр алады. Даналыққа апаратын жол ұзақ әрі қиын. Сондықтан жастарға басты қиындықтарды көре білетін, әлеуметтік ақыл–ойға сәтті кіруге көмектесетін жақсы жолбасшы керек. Ғалымның ісі – ғалымдағы заңдылықтарды ашып, оны сөзбен формулаға айналдыру. Әдіскердің міндеті – ғалымның ашқан жаңалығын білімге айналдырудың құралын табу. Педагогтың міндеті – ғалым мен әдіскердің міндетін кең көлемде қоса отырып, оқушының тұтас ойлау қабілетін қалыптастыру. [3, 8]

Бүгінгі таңда оқушыларға әлемдік деңгейде өркениетті негізде білім мен тәрбие беру, ұлттық құндылықтарды олардың бойына сіңіру – ұстаз алдындағы үлкен міндет. Адамзат тарихында құндылықтар қалыптасуының негізгі ерте заманнан–ақ ойшылдар мен ғұламалардың назарында болды. Олардың тәрбиелік негіздері

атадан балаға ұрпақтан–ұрпаққа ізгі қасиеттер мен сезім ниеттерден тұрады. Ұлттық құндылық белгілі бір бағытты, мақсатты, жүйелі ұлттық көзқарасты, мінез–құлықтағы адамдық тәртіп пен рухани дағдыны қалыптастыратын жүйе. Олай болса, ұрпақ тәрбиесіндегі құндылықтар негізгі ізгілікті, ақылды адамгершілік, парасаттылық, имандылық мідеттерін ажырата біліп өзіне таңдау жасауы. [4, 6]

Халықта Баланды өз тәрбиеңмен тәрбиелеме, өз ұлтыңның тәрбиесімен тәрбиеле деген мақал бар. Жас ұрпаққа тәрбие мен білім беру саласында халықтық педагогиканы енгізе отырып, қазақ халқының салт–дәстүрін, әдет–ғұрпын, мінез–құлық мәдениетін меңгеруде оқушылардың бойына ұлттық имандылық, адамгершілік, сыпайылық қасиеттерін қалыптастыру. Ұлттық тәрбие біздің ұрпақтан–ұрпаққа жеткізетін асыл қазынамыз. Ол болашақ ұрпақты өмір сүруге тәрбиелейтін үлкен тәрбие кітабы. Ал тәрбие тамыры тереңде халық қазынасында ,оның қадір қасиеті мен бітім–болмысында. Бұл қазына ұлттық құндылықтар арқылы бала бойына сіңетіні даусыз. Кез–келген ұлттың сипаты бес қағидаға келіп тіреледі. Біріншісі – тілі, екіншісі – діні, үшіншісі – дәстүрі, төртіншісі – тарихы, бесінші – атамекені. Құндылық-тар – шынайы ғана болады, ол адамға тәуелді емес, дей тұрғанмен ол ең алдымен адам санасында орын алады. Құндылықтарды сезім арқылы қабылдап, ал сана арқылы түсінуге болады, соның нәтижесінде тұлға құндылықты игереді, соған сай әрекет етеді. Өз ұлтын қадірлеп, қастерлеген, ұлт қадірін білген азаматтың бірі Ж. Аймауытов: Мен халыққа кіндігіммен байланып қалғанмын. Оны үзе алмаймын. Үзу қолымнан келмейді дейді. Сырым Датұлы: Мен ағайынды екеумін: бірі – өзім, екіншісі – халқым–дейді.

Қазақ халқының осындай дәріптеуге, қастерлеуге, дамытуға тұрарлық ұлттық рухани материялдық құндылықтары туралы ұлағатты, құнды ойларын халық игілігіне келешек ұрпақты ел жұртқа ие болатын азаматтарды тәрбиелеуге неге қолданбасқа? Қазақ халқы баланы жамандықтан жиреніп, жақсылықты жаны тілеп тұратынқұлықты болуын, сұлу сөз сиқырлы ұн.әдемі өң мен түрлі ләззат ала білетін, һәм байсалды, ойламдышымыр болып өсуінұлт тәрбиесінің негізгі қағидасы етіп ұстаған. [5, 12].

Ұрпақ тәрбиесіне кешігу дегеніміз мертігумен бірдей. Тәрбие бала тумай тұрып, дүниеге келмей тұрып берілуі тиіс. Президент Қ. Тоқаев: Болашақ ұрпағымыз-ды тәрбиелегенде,оларға жастайынан имандылық пен ұлттық қасиеттерді сіңіре білсек, сонда ғана біз ұлттық рухы дамыған, Отанының гүлденуіне үлес қоса алатын азамат өсіре аламыз деген болатын деген болатын. Сондықтан қатардағы пендені нағыз толық қанды тұлғаға айналдыру үшін ұлттық құндылықтар арқылы тәрбие берудің маңызы зор. *Жеке тұлғаны ұлттық тәрбие арқылы дамыта отырып, нақты әрекет арқылы оқытуда төмендегі құндылықтардың болуы қажет:* белсенді қарым–қатынас: оқушы мен мұғалімнің әрбір мәселеде өз көзқарастарын білдіріп отыруы, индивиттік: мұғалімнің әр жеке оқушының ерекшелігін дамыту, қоғам алдындағы жауапкершілігінің болуы, өзіндік тәртіп: өзіндік бақылау мен бағалауды шешім қабылдауды үйрену, шыдамдылық: әр түрлі пікірлкрді қабылдай алу, бір–бірінің пікірлері мен ерекшеліктерін құрметтеу, қабылдау. Ұлттық құндылықта-рымызды әлемдік деңгейге шығаруға қабілетті тұлға тәрбиелеу үшін: оқушылардың сана–сезімін қалыптастыру, жас ұрпақ санасына туған халқына деген құрмет, сүйіспеншілік мақтаныш сезімдерін ұялату, ұлттық рухын дамыту, ана тілі мен дінін, оның тарихын, мәден етін, өнерін, салт–дәстүрін, рухани–мәдени мұраларды қастерлеу. Жас ұрпақ бойында жанашырлық, сенімділік, намысшылдық тәрізді ұлттық мінездері қалыптыру сияқты міндеттерді орындағанда ғана біз мақсатқа жете аламыз**.** Жаңа Қазақстан үшін қазақ өркениетін дамыту, салт–дәстүрін, әдет–ғұрпын, тілін, т.б. ұлттық құндылықтар аясында кеңейту – өзекті мәселенің бірі. Сондықтан алдымызда тұрған үлкен мақсат – ұлттық мұра құндылықтарын қазіргі таңның мәдени жетістітерімен үйлестіру. Жас ұрпақ тәрбиесінде үйлесімділік заңы салтанат құруы

шарт. Яғни ол өзінің өсу, есею кезінде ақ сүт беріп асыраған ата–анасымен де, көкірек көзін ашқан ұстаздарымен де үйлесім таба білуі тиіс. [6, 13]

Тұлға бойындағы рухани құндылықтарды қалыптастырудың көзі, отбасы, әулет, әлеуметтік орта, мемлекет болса, ұлтық құндылық, ұлттық салт–сана, ұлт алдындағы міндет, парыз, намыс, ұлттық рух, ұлттық салт–дәстүр, тұлға бойындағы ұлттық құндылықтың жоғары көрсеткіші. Қорыта айтқанда, бүгінгі күнде оқушыларды әдепті де саналы етіп тәрбиелеу үшін ең алдымен тәрбие ережелеріне сүйене отырып, ұлттық дәстүрімізді, әдет–ғұрыптарымызды, дінімізді, ата–бабаларымыздан қалған насихат–мұраларды жастардың санасына сіңіре білуіміз қажет. Бүкіл қоғам болып қолға алып, ұлттық тәрбие негізінде тәрбиелеуді әрқайсысымыз өзімізден бастасақ, жас ұрпақтың тәрбиесі де өз жемісін берері анық.

Әдебиеттер тізімі

1. Білімді ел адам республикалық журналы №5 2019 ж 5– бет
2. Жаңа білім республикалық журналы №6 2020 ж 6– бет
3. Замандас парасаты журналы, Ш.Елеукенов: Ұлттық құндылықтар арқылы тәрбие жұмыстарын ұйымдастыру2020 ж 8– бет
4. Қазақстан мұғалімі №4 2021 ж 6– бет
5. Қостанай таңы облыстық газеті №5 2021 ж 12 бет
6. Сынып жетекшінің анықтамалығы 2021 ж 13 бет

ӘОЖ 371.1

ОҚУШЫЛАР МЕН МҰҒАЛІМДЕРДІҢ ЭТНОМӘДЕНИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯСЫ

Акижанова Асель Жаксыбаевна
педагогика ғылымдарының магистрі
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог–сарапшы
М.Қозыбаев атындағы №23 ЖББМ
Қостанай қ, Қазақстан
E–mail: akizhanova.asel@yandex.kz

Ержанова Рауза Константиновна
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог–зерттеуші
М.Қозыбаев атындағы №23 ЖББМ
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: rauzaerzhanova@gmail.com

Аңдатпа

Оқушылар мен мұғалімдердің этномәдени құзыреттілігін қалыптастырудың педагогикалық технологиясы қазіргі білім берудің өзекті мәселелерінің бірі болып табылады. Жаһандану заманында және оқушылардың көпұлттықұрамы жағдайында оқу–тәрбие процесін табысты жүзеге асыру үшін әрбір баланың этникалық және мәдени ерекшеліктерін ескеру қажет.

Тірек сөздер: *біліктілік, этномәдени білім, тәрбиелік ситуация, технология*

Аннотация

Педагогическая технология формирования этнокультурной компетентности педагогов и учащихся является одной из актуальных проблем современного образования. В условиях глобализации и многонационального состава обучающихся необходимо учитывать этнические и культурные особенности каждого ребенка для успешной реализации образовательного процесса.

Ключевые слова: *компетентность, этнокультурное образование, воспитательная ситуация, технология*

Abstract

Pedagogical technology of formation of ethnocultural competence of teachers and students is one of the urgent problems of modern education. In the context of globalization and the multinational composition of students, it is necessary to take into account the ethnic and cultural characteristics of each child for the successful implementation of the educational process.

Key words: *competence, ethno–cultural education, educational situation, technology*

Тәрбие үдеріс ретінде теориялық және әдістемелік деңгейде ғана емес, сондай–ақ технологиялық деңгейде де қарастырылуы қажет. Технология ұғымы тәрбие жүйесінде қазіргі кезде үлкен орын алады,осы орайда қойылған тәрбиелік мақсатқа жету жолында технологиялықдеңгейдің ғылыми түрде қарастырылғаны жөн.

Бұл технологияның негізгі мақсаты – мұғалімдер арасында әртүрлі ұлтты балалармен жұмыс істеуге қажетті құзыреттіліктерді дамыту. Этномәдени құзыреттілік әртүрлі этностардың ерекшеліктері мен мәдениетін білу, оларға бейімделу, ата–аналармен және қоғаммен қарым–қатынас жасау, этникалық негіздегі жанжалдарды шеше білу сияқты аспектілерді қамтиды. Этномәдени құзіреттілікті қалыптастырудың педагогикалық технологиясының негізі мынандай элементтерді қамтитын кешенді тәсіл болып табылады:

Ақпараттық оқыту – бұл әртүрлі топтардың этникалық ерекшеліктерін, тарихы мен мәдениетін, ұлттық дәстүрлері мен әдет–ғұрыптарын зерттеу. Көшбасшылар мен педагогтар этникалық ерекшеліктерге оң көзқарастардың қалыптасуына және толеранттылықтың дамуына қалай әсер ету керектігі туралы жақсы ақпараттандырылуы керек.

Тұлға аралық әрекеттестік – технологияның бұл құрамдас бөлігі коммуникативті және тұлғааралық құзыреттерді дамытуды көздейді. Көшбасшылар мен мұғалімдер әртүрлі этнос өкілдерімен тіл табысып, сенімді қарым–қатынас орнатып, этникалық негізде туындайтын жанжалдарды шеше білуі керек.

Ұйымдастырушылық қызмет – бұл құрамдас жетекшілер мен педагогтар арасында этномәдени құзыреттілігін дамытуға бағытталған бағдарламаларды әзірлеу мен жүзеге асыруды қамтиды. Ол үшін мамандар тәжірибе алмасып, өзекті мәселелерді талқылайтын тренингтер, семинарлар мен конференциялар өткізу қажет. Рефлексия және өзін–өзі талдау педагогтарға көпмәдениетті топтармен жұмыс істеуде өздерінің күшті және әлсіз жақтарын тануға мүмкіндік беретін элемент болып табылады. [1]

Оқушылар мен мұғалімдердің этномәдени құзыреттілігін қалыптастырудың педагогикалық технологиясы – бұл көпұлтты ортада тиімді жұмыс істеу үшін қажетті білім, білік және дағдыларды дамытуға және жетілдіруге бағытталған әдістер, тәсілдер және қызмет тапсырмаларының жүйесі. Мұғалімдер мен оқушылардың этномәдени құзыреттілігі – бұл әртүрлі этникалық қауымдастықтардың мәдениетін, салт–дәстүрін, әдет–ғұрыптары мен ерекшеліктерін түсіну және құрметтеу, сонымен қатар әртүрлі ұлт өкілдерімен табысты қарым–қатынас жасау қабілеті. Мұғалімдер мен оқушылардың этномәдени құзыреттілігін қалыптастырудың педагогикалық технологиясының негізгі мақсаттары:

– Толеранттылық, басқа мәдениеттер мен мәдени ерекшеліктерге құрметпен қарауды дамыту;

– Мұғалімдер мен оқушылар арасында әртүрлі этностардың мәдени ерекшеліктерін түсіну мен қабылдауды қалыптастыру;

– Түрлі этнос өкілдерімен тиімді қарым–қатынас жасау дағдыларын дамыту;

– Түрлі этностардың мәдениеті, дәстүрі, тарихы туралы білімдерін дамыту.

Мұғалімдер мен оқушылардың этномәдени құзыреттілігін дамытудың негізгі кезеңдері:

– Мәдени сәйкестілік. Бұл кезеңде өзінің этникалық және мәдени ерекшелігін түсіну, сонымен қатар басқа халықтардың мәдениетіне танымдық қызығушылықтың дамуы байқалады.

– Әртүрлі этностардың мәдени ерекшеліктерін зерттеу. Бұл кезеңде оқушылар мен мұғалімдер әртүрлі этностардың мәдениеті, дәстүрлері, әдет–ғұрыптары мен ерекшеліктері туралы қажетті білім алады.

– Әртүрлі этнос өкілдерімен қарым–қатынас жасау дағдыларын қалыптастыру. Бұл кезеңде әртүрлі ұлт өкілдерімен тиімді қарым–қатынас жасау үшін қажетті коммуникативті дағдылар қалыптасады.

– Алған білім мен дағдыны іс жүзінде қолдану. Педагогтар алған білімдері мен дағдыларын әртүрлі ұлт өкілдерімен табысты қарым–қатынас жасау, әртүрлі этностардың балалары мен ата–аналарын білім беру ұйымдарына бейімдеу және біріктіру үшін пайдаланады.

Бұл технологияны енгізу мұғалімдермен оқушылардан этномәдени құзыреттілік маңыздылығын түсінуді, үнемі өзін–өзі жетілдіруді және әртүрлі этнос өкілдеріне ашық, эмпатиялық қатынасты талап етеді. Бұл оларға әртүрлі мәдениеттегі балалармен және ересектермен тиімді жұмыс істеуге және толерантты және үйлесімді білім беру ортасын құруға мүмкіндік береді. [2]

Мектеп оқушыларының этномәдени біліктілігін сыныптан тыс жұмыста тәрбиелік ситуациялар технологиясының құралдарымен қалыптастыру бірқатар педагогикалық шарттарды анықтауды және негіздеуді талап етеді, яғни әдістемелік ережелер мен бастапқы нұсқаулардың жиынтығы, маңызды ұйымдастырушылық және тәрбиелік шаралар, педагогикалық қарым–қатынас құралдары мен тәсілдері жөнінде қарастырылуы қажет, бұл өз кезегінде оқушылардың маңызды тұлғалық қасиеттерін қалыптастыру міндетін шешуге себепші болады. Этномәдени біліктілікті қалыптастыру проблемасына қатысты зерттеулерді негізге ала отыра,келесі бірқатар педагогикалықшарттарды атап көрсетуге болады.

Этномәдени біліктілік оқушылармен біртұтас тәрбиежұмысын жүргізуді талап етеді. Сыныптан тыс жұмыс, бір жағынанэтномәдени біліктілікті қалыптастыру үшін қолайлы жағдай жасайды, алекінші жағынан – оқушылардың әлеуметтік–мәдени кеңістігінің кеңеюімен байланысты, сенімді қарым–қатынастарға негізделген педагоги-калық өзара қатынас үрдісін ұйымдастыруға ерекше талаптар қояды, мектеп жасындағы балалардың қызметін белсендіретін жұмыстың заманауи түрлерін қолдануды қажет етеді. Сондай–ақ, педагогикалық шарттарды анықтауда этномәдени біліктіліктің мәні мен тәрбиелік ситуациялар технологиясының өзара байланысы ерекшелігін ескеру аса маңызды.

Тәрбиелік ситуациялар технологиясын қолдану оқушылардың жалпы мәдениетін, олардың сөз мәдениетін, отбасылық қатынастар және тұлға аралық байланыс мәдениетін дамытуға мүмкіндік береді және тәрбиенің осындай тәсілдері және амалдарын қолдану педагогтың оқушылармен өзара қатынасының мәнін ашуға себепші болады. Бірінші кезекте, түрлі әлеуметтік мәдени жағдайлардағы мәселелер және адамгершілік, моральдық сипаттағы қиындықтарды шешуге бағытталып құрастырылған тәрбиелік жағдайлар ескерілуі маңызды.Тәрбиелік іс–шаралардың мектеп оқушыларының психологиялық–педагогикалық ерекшелігін есепке ала отырып ұйымдастыруы педагогикалық өзара әрекеттестіктің қажетті талаптары болып табылатыны мәлім. Сыныптан тыс тәрбие жұмысы, бүкіл тәрбие үрдісі секілді жоғары мектеп жасының психологиялық–педагогикалық ерекшелігін есепке алудыталап етеді, себебі, осы кезеңнің сипаттамасына сай осы жаста оқушылар объективті талдауға және адамдардың қылықтары мен жүріс–тұрысын бағалауға қабілетті, өз тағдырын өзі шешуге тырысады, яғни мектеп жасы этномәдени біліктілікті қалыптастыруға қатысты сезімталдық пен ерекшеленеді. [3,4]

Жоғарыда жазылған баяндаманы қорытындылай келе, мектепте өткізілетін іс–шаралар жөнінде бірер сөз қозғайтын болсақ, этномәдени құзыреттілікті қалыптастыру мақсатында біршама іс–шаралар өткізілуде. Атап айтсақ, жыл сайын атап өтілетін Наурыз мейрамын тойлауға арналған Қош келдің, әз Наурыз іс–шарасы. Қазақ халқының салт–дәстүрін дәріптеу, Наурыз мерекесінің қазақ даласындағы орны, Наурыз мерекесін ұлттық салт–дәстүрімізбен, әдет–ғұрпымызбен байланыстыра насихаттап, ұрпақтардың өз ұлтына деген сүйіспеншілігін арттыру мақсатында өткізілетін мерекелік іс–шараға барлық мектеп оқушылары, сонымен қатар ата–аналар қауымдастығы белсенділікпен қатысады. Жыл сайынғы бастауыш сынып оқушылары арасында өткізілетін Масленица хороша, широка ее душа іс–шарасы да көпшіліктің көңілінен шықты. Бұл іс–шараға да барлық ұлт өкілдері жаппай қатысты. Осы бағыттағы іс–шаралардың бірі Тәуелсіздік күніне орай Айгөлек фестивалін өткізу дәстүрге айналды. Фестивальдің мақсаты – оқушылардың туған жеріне деген сүйіспеншілігін, сезімдерін ояту.Фестивальге оқушылармен қатар, ата–аналар да үлкен белсенділікпен қатысады. Фестивальде түрлі ұлт өкілдерінің шығармашылығы дәріптеледі. Мектебімізде түрлі ұлт өкілдері білім алатындықтан, ұлттар арасындағы ынтымақтастықты күшейту мақсатында Қазақстан халықтары бірлігі күніне орай Бейбітшілік – ел тілегі атты іс–шара кең көлемде аталып өтті.

Қорыта келгенде, бұл айтылғандар сыныптан тыс жұмыста мектеп оқушыларының этномәдени біліктілігін қалыптастыруда төмендегідей педагогикалық шарттардың ескерілуі маңыздылығына көз жеткізе түседі:

- тәрбиелік қызметтің мазмұнын әзірлеуде тұлғаға бағдарланған, біліктілік, мәдениеттану, гуманистік және аксиологиялық тәсілдердің үйлескен кешенді жүйесінің болуы;
- педагогикалық үрдістің барлық субъектісінің өзара әрекеті;
- мектеп оқушыларының психологиялық–педагогикалық ерекшелігін есепке алу;
- тәрбиелік ситуация технологиясының басқа тәрбие технологияларымен үйлесімділігі.

Әдебиеттер тізімі:

1. Афанасьева А.Б. Совершенствование этнокультурного образования современных педагогов // Академ. вестн. ин–та образования взрослых Рос. акад. образования. 2008. № 4.

2. Поштарева Т.В. Теория и практика формирования этнокультурной компетентности в полиэтнической образовательной среде: Монография – Ставрополь: Литера, 2006.

3. Лайпанова С.Х. Самообразование старшеклассников в процессе личностноориентированного обучения. дисс…к. пед. н. – Карачаевск: Изд–во КЧГУ, 2003.

4. Гикис, С.Н. Роль внеклассной воспитательной работы в формировании общекультурной компетентности у старшеклассников // Российское образование: проблемы и решения: Мир на Северном Кавказе через языки, образование, культуру: Россия – Кавказ – Мировое сообщество : мат–лы VII Междунар. конгр. 14–18 окт. 2013 г. Симп. VI. – Пятигорск. – 2013.

ӘОЖ 37.017.92

ШӘКІРТ БОЙЫНА САПАЛЫ БІЛІМ МЕН ТАҒЫЛЫМЫ МОЛ ТӘРБИЕ БЕРУ

Акишева Балайым Жансеитовна
педагог–зерттеуші
қазақ тілі мне әдебиет пәнінің мұғалімі
А.М.Горький атындағы гимназия
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail:akisheva–1967@mail.ru

Айнабекова Акмарал Сабитовна
педагог–зерттеуші
қазақ тілі мне әдебиет пәнінің мұғалімі
А.М.Горький атындағы гимназия
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: Saken_a76@mail.ru

Аңдатпа

Ұлттық құндылықтар – ұлттық идеяның негізгі өзегі, ұлт қалыптасуының басты факторларының бірі. Ұлттық идея – туған жер, өскен орта әсерлерінен қалыптасып, халықтың тілі, ауыз әдебиеті, салт–санасы, әдет–ғұрпы, ырымдары мен тыйымдары арқылы жүйеленген сезім. Ол – ұлттың болмысы, психологиялық өзіндік ерекшелігі. Құндылықтарға негізделген білім – олқылықты толықтырудың кепілі.

Түйінді сөздер: *ұлттық құндылықтар, салт – сана, ауыз әдебиеті, ұлттық идея, психологиялық ерекшеліктер, білім, қалыптасу, ұлттық болмысы, басты капитал, рухани өлшемі, білім саласы*

Аннотация

Национальные ценности являются основным стержнем национальной идеи, одним из важнейших факторов формирования нации. Национальная идея–это чувство, которое формируется в форме родного языка, устной литературы, культуры, обычаев, правил и запретов народа. В этом суть нации, ее психологическая уникальность. Ценностно–ориентированное образование является гарантией восполнения этого пробела.

Ключевые слова: *национальные ценности, традиция–сознание, устная литература, национальная идея, психологические особенности, образование, формирование, национальная идентичность, основной капитал, духовное измерение, сфера образования.*

Abstract

National values are the main core of the national idea, one of the most important factors in the formation of a nation.The national idea is a feeling that is formed in the form of the native language, oral literature, culture, customs, rules and prohibitions of the people.This is the essence of a nation, its psychological uniqueness.Value–based education is a guarantee to fill this gap.

Key words: *national values, tradition–consciousness, oral literature, national idea, psychological characteristics, education, formation, national identity, fixed capital, spiritual dimension, sphere of education.*

Әрбір халықтың ұлттық құндылықтары өзінше ерекше орын алады. Қазақ халқының ұлттық құндылықтары қазақи рухы жоғары ұлттық идеяны қалыптасуда маңынасы өте зор. Ұлттық құндылықтар – ұлттық идеяның негізгі өзегі, ұлт қалыптасуының басты факторларының бірі. Ұлттық идея – туған жер, өскен орта әсерлерінен қалыптасып, халықтың тілі, ауыз әдебиеті, салт–санасы, әдет–ғұрпы, ырымдары мен тыйымдары арқылы жүйеленген сезім. Ол – ұлттың болмысы, психологиялық өзіндік ерекшелігі. Құндылықтарға негізделген білім – олқылықты толықтырудың кепілі. Халық пен халықты, адам мен адамды теңестіретін білім десек, ал тәрбиесіз білім еш кәдеге жарамай, қайта адамзатқа қарсы бағытталатынын сонау Х ғасырда ұлы ғұламамыз әл Фараби тұжырым жасап кеткені бәрімізгебелгілі. Себебі – білім мен тәрбие егіз ұғым. Біліп қою ол аздық етеді. Білу – ол тек алғашқы қадам. Ал ол

білімді іске асыру, оны өмірде қолдана алу, кәдеге жұмсап, өмірде өзіндік тұлға болып қалыптасу жолында құндылықтарға негізделген білімнің маңызы зор.

Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңында Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіптік шыңдауға бағытталған сапалы білім үшін қажетті жағдайлар жасау; жеке адамның шығармашылық, рухани және күш–қуат мүмкіндіктерін дамыту, адамгершілік пен салауатты өмір салтының берік негіздерін қалыптастыру, даралықты дамыту үшін жағдай жасау арқылы ой–өрісін байыту деп атап көрсетілген. білім заңында әрбір азаматтың білім алуға құқықтығын негізге ала отырып, оқушы бойына ұлттық құндылық қасиеттерін қалыптастырып, құрметтеуге тәрбиелеуде дидактикалық шарттар яғни оқыту, тәрбиелеу, дамыту, қалыптастыру үрдісін жан–жақты қамту қажеттілігі туындайды. Ұлттық тәрбие деп, жеке тұлғаның ұлттық сана сезімі мен мінез–құлқының ана тілін, ата тарихын, төл мәдениетін және ұлттық салт–дәстүрлерді меңгеруі негізінде қалыптасуын айтамыз. [1]

Ұстазы жақсының ұстамы жақсы демей ме дана халқымыз. Осы ретте тәрбиенің тұқымын сеуіп жүрген педагогтардың бала тәрбиесіндегі орны ерекше екені айдан анық. XX ғасырдың әдебиет алыптарының бірі Сәбит Мұқанов: Гүлден ұрық шашылса, гүл тарайды әлемге деген тамаша сөздерінде қаншама мағына жатыр десеңізші! Тағылым мол тәрбие алған бала, әрине, кез келген ортада жағымды әсер қалдырары сөзсіз. Өмірдің тетігіне кірпіш болып қалануда да өзінің жақсы мінезі көп септігін тигізеді. Ал қазіргі таңда ұрпақ бойына педагогтар сабақ үдерісінде білім мен тәрбиені ұштастыруға қаншалықты көңіл бөлуде? Әр сабақта педагог білім алушының жан дүниесіне құндылықты қалыптастыра алуда ма? Әлде құндылықты тек тәрбие бағытында ғана қалыптастыруды жөн санап жүр ме деген сауалдар толғандырады.

Адам – басты капитал. Адамның өмірі – ең қымбат, ең бағалы. Мемлекетімізде адамның өмірі, құқығы жан–жақты қарастырылып, заңмен реттелген. Бала өмірге келген соң тегін біліммен, медицинамен қамтамасыз етілуі басты назарда тұрады. Ақпаратқа қолжетімді заманда жас толқынға тәлім–тәрбие жан–жақтан келіп жатыр. Әсіресе, ақпарат құралдарының, соның ішінде ғаламтор желісінің ықпалы күшті болып тұр. Виртуалды өмірмен тығыз байланыстағы ұрпағымыздың санасына жағымсыз видеолардың кері әсерін айтсаңызшы! Өмірдің ащысы мен тұщысын сезінбеген, қанаты әлі қатаймаған жеткіншектің санасы әбден улап жатқаны бәрімізгеаян. Осы ретте ұлтымыздың жанашыры, ақиық ақын Мұхтар Шахановтың Компьютербасты жарты адамдар атты өлеңіндегі мына жолдар еріксіз ойға оралады:

Оян, Данте, Фирдоусидің және Абайдың айбыны
Бөгей алмау ғасырғасын бұл тасқын гөй қайғыны.
Қол қусырып көнеміз бе,
Үнсіз жата береміз бе,
Робот–түйсік арқаланған,
Мейірімі тұл жарты адамдар
Жердің бетін түгел жаулап жеңгенше?..
Дөңбекшиді көңіл–ғалам,
Бүгін өлу жеңіл маған,Осы рухсыз жеңістердің ертеңіне сенгенше...

Иә, бұл ақынның жиырма жыл бұрынғы жан айқайы. Қазіргі таңда ғаламтордың жетегінде кеткен, ғаламторға тәуелді болып қалған талай жандардың куәсі болып жатырмыз. Бұл да бір ғасырдың үлкен дерті. Сонда біздің білім мен тәрбиеге құйған инвестициямыз адам азғындауына әкеп соққаны ма? Әлде бұл педагогтардан кеткен үлкен кемшілік пе? Үлкен сұрақ, жауабы күрделі, барлығымызды толғандыратын бүгінгікүннің мәселесі. Осы тұстакеткен олқылықтарды зерттей келе, білім беруде жаңареформа қажеттігі туындады. Яғни, жалпы адамзаттық және ұлттық құндылық-тарды бойына сіңірген, заманауи білімдерді меңгерген, бәсекеге қабілетті, салауатты

ұрпақ тәрбиелеу мақсатында құндылықтарға негізделген білім беру жүйесііске қосылды. Құндылықтарға негізделген білім беру жүйесі арқылы білім алушылардың бойына ұлттық, отбасылық, рухани құндылықтарды сіңірте отырып, ішкі рухани дүниені толықтыру, рухы мықты азаматтарды тәрбиелеп шығару.

Қазақ қоғамының өмір сүру салтында құндылықтарды жоғары бағалау, жас ұрпақты соған баулу бұрыннан дәстүрде бар дүние. Тұлғаның рухани өлшемі адамгершілік қасиеттермен анықталады және ол адам тұлғасының даму деңгейінің көрсеткіші болып табылады. Кең мағынасындаалсақ, құндылықтар әлемі – мәдениет әлемі. Бала бойына құндылықтарды дарытуда бізге көмекке келетін бірден–бір құрал – біздің ауыз әдебиеті үлгілері. Парасаттылыққа тәрбиелейтін тоқсан ауыз сөздің түйіні мақал–мәтелдеріміз, жақсылық пен ізгілікке құрылған, қиялға қанат бітіретін ертегі–леріміз, батырлыққа баулитын, елді қорғауға шақыратын батырлар жырлары, көркем, тапқыр сөйлеуге жетелейтін шешендік сөз үлгілеріміз – бұның барлығы ұрпақ санасына асыл қасиеттерді жинақтауда таптырмас атадан қалған мұралар. Жыраулар поэзиясы, XIX ғасырдағы ағартушылардың мұралары, XX ғасырдағы ұлы тұлғалардың ұлт болашағы үшін қалдырған бай мұралары – білім алушылардың бойынасіңіретін біздің баға жетпес құндылығымыз.

Құндылықтарға негізделген білім жүйесінде патриотизм, еңбексүйгіштік, өмір бойы білім алу, ашықтық, прагматизм сынды басты құндылықтарды сіңіртуде Абайдың қарасөздері мен жырларындағы данаойларына не жетсін! Абайдың бес асыл ісі мен бес дұшпаны жастарғаөмір сүруде дұрыс, адаспайтын жолды сілтейтін бағдаршам емес пе?! Немесе: Сенбе жұртқа тұрса да қанша мақтап, Әуре етеді ішіне қулық сақтап. Өзіңе сен, өзіңді алып шығар, Еңбегің мен ақылың екі жақтап, – деген өлең жолдары әр адамға үлкен ой салып, өз–өзіне сенімді, берік болуға үндейтіні сөзсіз. [4]

Білім саласындакеткен олқылықтардың орнын толықтыру – бүгінгі күннің басты мақсаты. Сондықтан, әр педагог өзінің әр сабағында шәкірт бойына ізгілікті дарытып, әр сабағы балаға сабақ болатындай дәрежеде өтіп, білім мен тәрбие ұштастырып жатса, сабақтың мақсатына жеткендігі.Біздің басты байлығымыз, басты капиталымыз – бала. Білім саласында еңбек етіп жүрген әр тұлғаның басты мақсаты – шәкірт бойына сапалы білім мен тағылымы мол тәрбие беріп, Мәңгілік елдің тұтқасын ұстайтын сапалы капитал қалыптастыру. XX ғасырдың ұлт мақтанышы Мағжан Жұмабаев:

Көздерінде от ойнар,
Сөздерінде жалын бар,
Жаннан қымбат оларға ар,

Мен жастарға сенемін! – деп жастарға үлкен сенім артқан. Болашақ жастардың қолында. Жастарымызға сенім білдіре отырып, Мәңгілік елге адал қызмет ететін, жерін шексіз сүйетін, әр топырағы мен тасын қадірлеп, тарихы мен мәдениетін жетік меңгеріп, ел мүддесі үшін аянбай еңбек ететін тұлға қалыптастыру біздің қолымызда екенін ұмытпайық! Отаншылдық сезім – ұлт рухының деңгейінің айнасы, өлшемі. Баланды өз тәрбиеңмен тәрбиелеме, өз ұлтыңның тәрбиесімен тәрбиеле деген екен дана халқымыз.

Әдебиеттер тізімі

1. Баширова Ж., Өтебаева А. Мектеп оқушыларын рухани–адамгершілікке тәрбиелеудегі отбасының ықпалы // Өзіндік таным, 2007 ж., №2, 12–14б.
2. Мен–Адаммын,жеке тұлғаның рухани–адамгершілігін дамыту сабақтарын ұйымдастыруға арналған әдістемелік құрал, Игенбаева. Б. Қ. Алматы – 2000
3. Төлеубекова Р.К. Жоғары сынып оқушыларын жаңа әлеуметтік–мәдени жағдайда адамгершілікке тәрбиелеудің ғылыми–педагогикалық негіздері. –Алматы, 2001ж.
4. Өтебаева Ә.Т. Рухани–адамгершілік тәрбие берудің қазіргі кездегі маңызы // Білім. 2007, 44–47 беттер.

ӘОЖ 37.035.6

ИСЛАМИ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫҢ ТӘРБИЕЛІК СИПАТЫ

Аккулова Салтанат Арыстановна
Қорқыт Ата атындағы ҚУмагистранты
Қызылорда қ.,Қазақстан
E–mail: solton_1977@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада заманауи қоғамда рухани–адамгершілік дағдарыстың күшеюі жағдайында жастардың тәрбиесінде ислами құндылықтардың маңызы зерттелген. Сонымен қатар, мақалада ислами құндылықтардың қазақ халқының салт–дәстүрлерімен сабақтастықтығы сипатталады.

Түйінді сөздер: *ислам, ахлақ, тәрбие.*

Аннотация

В статье рассматривается значение исламских ценностей в воспитании молодежи в условиях нарастающего духовно нравственного кризиса в современном обществе. Также в статье описывается преемственность исламских ценностей с традициями казахского народа.

Ключевые слова*: ислам, мораль, воспитание.*

Abstract

The article examines the importance of Islamic values in the education of young people in the context of a growing spiritual and moral crisis in modern society. In addition, the article describes the continuity of Islamic values with the traditions of the Kazakh people.

Key words*: Islam, morality, education.*

Ұлттық тәрбие ата–бабадан келе жатқан ұлттық құндылықтар негізінде жүйелі түрде дамып келе жатқаны белгілі. Баланы тәрбиелеуге ата–анасы, аға–әпкелері, туыстары, тіпті көршілері де атсалысты. Бұған Қызға қырық үй тисе болады деген халық мақалы дәлел. Атаның баласы болма, ердің баласы бол деген өнегелі өсиетті теріске шығарған қазақ халқы әр баланың бойына ізгілік, имандылық, кішіпейілділік, ұяттылық, парасаттылық, сабырлылық сияқты ізгі қасиеттерді сіңірген. Осы сипат-тардың барлығы ұлттық құндылықтарымыздың сарқылмас қазынасын құрайды.

Бүгінгі таңда жастар арасындағы рухани–адамгершілік дағдарыстың күшеюіне байланысты қоғам өте қиын кезеңді бастан өткеріп жатқанын айта кеткен жөн. Мұны жастардың өз халқының тарихын, тілін, салт–дәстүрін білмеуінен, өкінішке орай, бұл тақырыптың оларды толғандырмай, қызықтырмайтындығынан түсінеміз. Қазіргі таңда жастар арасында теріс діни сезімдердің көбеюі, жасөспірімдер арасындағы қылмыс–тың артуы, тастанды балалар санының артуы, маскүнемдік, нашақорлық, өз іс–әрекетін ұйымдастыра алмау салдарынан суицид, жезөкшелік, қатыгездік, қатыгездік, және агрессия. т.б., мазасыздық күшейді. Сондықтан жастардың бойында ұлттық болмыс пен діннің, азаматтық пен ұлтжандылықтың жоқтығы, ұлттық құндылық–тарымыздан алшақтау қоғам үшін өзекті мәселе болып отыр.

Қазақ халқының ұлттық құндылықтары мен дәстүрлері исламның негізгі құндылықтарымен бірге толыққанды дамып келеді. Мұхаммед пайғамбар айтқан хадистер қазақтың санасына сіңіп, мақал–мәтелге айналып, халқымыздың ұлттық болмысы мен тәрбиесімен астасып, тұрмыс–тіршілігіне сіңісіп кеткені баршамызға мәлім.

Хадис – Құран Кәрімнен кейін келген исламдық мақал–мәтелдердің жинағы. Құран мен хадисте қамтылған үгіт–насихат, уағыздар қазақ тәрбиесінің, ұлттық болмыстың, жастардың адамгершілік қасиеттерінің қалыптасуының негізін құрайды.

Ислам үш нәрседен тұрады: Имамнан, шариғаттан және жақсы ахлақтан. Ислам – көркем өнегелі керемет дін. Пайғамбарымыз адамдарға: Мен дүниеге жақсылық қосу, жақсы қасиеттерді тарату үшін жіберілдім, – деген. Сонда адамдар

одан: Жәннатқа кім кіреді? – деп сұрағанда көркем мінез–құлықты адам деп жауап берген. [2, б.47]

Жалпы исламның қалыптасу тарихына көз жүгертсек, оның өкілдері ислам дінінің байрағы болып табылатын көркем мінез деген ұғым арқылы исламды дүние жүзіне таратқан. Көркем мінезді адам адамгершілік номаларды жоғары қойып, имандылық жолын ұстанады. Адамгершілік нормалары Құранда жасауға болмайтын, яғни харам болып саналатын нәрселер және жасалуға тиісті нәрселер жиынтығы – халал (дала) болып бөлінеді. Адалдық – мұсылман үшін маңызды ахлақи қағида. Исламда Ахлақдеп мінез–құлық тәрбиесін айтады. Мұсылманның басқа адамдардың алдындағы ахлақи тәрбиесінің белгісі шыншылдығы, аманатшылдығы және әділдігі. Сонымен қатар ұят, кішіпейілділік, инабаттылық, ата–анаға құрмет көрсету, кешірімді болу, туған–туысқандармен жақсы қатныста болу, тақуалық, үлкенге құрмет пен кішіге ізет көрсету, кедей, мұқтаждар мен жетім–жесірлерге қамқорлық көрсету, тірі жанның хақына нұқсан келтірмеу сынды адамның ізгі, жақсы қасиеттері кіреді. [3, 15б.]

Адамгершілік және этика сөздеріне балама арабтың этика сөзі халық сөзімен түбірі бір, жаратылған, жаратушы дегенді білдіреді. Этика сөзі араб тіліндегі ха ля ка етістігінен шыққан Хулук сөзінің көпше түрі. Сөздіктерде мінез сөзі мінез, сезім, табиғат, жомарттық, дін және табиғат деген мағыналарды білдіреді. Басқаша айтқанда, халық – адамның туып–өсетін, білім алу арқылы бойына сіңіретін рухани сезімі. Бұл жағдайды әдеп, әдеп сияқты сөздермен түсіндіруге тырысамыз. Адамның мінезі – оның адамгершілік әдеттерінің жиынтығы деп жазады дінтанушы Қ.Тоқсанбайұлы. [4]

Мұсылман адам өмірінде ақиқаттан таймау керек, адамдарды алдамау, адамдарды алдамау, түрлі қараңғы істерден аулақ болу, заңды әрі таза жолмен табыс табуы керек. Зерттеулер көрсеткендей, мінез ұғымы ойдан шығарылған кейіпкерге қатысты болғанымен, уақыт өте адамның белгілі бір қасиеттері оның жеке басын анықтап, жақсы қасиеттермен қатар жаман қасиеттер де қалыптасады. Негізінде имандылық – дін қағидаларына сай адами қасиеттерді қалыптастыру және қасиетті Құран Кәрімді мінсіз қолдану үрдісін білдіреді.

Қазақ халқы ежелден адамгершілігімен, парасаттылығымен, шыншылдығымен, қайырымдылық пен сыйластықпен ерекшеленіп, имандылық қасиетін жоғары санаған. Демек, имандылық тәрбиесі – мұсылмандық, ұлттық дәстүрлердің бірі.

Ислам әдебінің басты қағидасы – төзімділік. Ислам тарихында Бабул–илм (Ғылым қақпасы) атанған ұлы тұлға Әли Ибн Әбу Талиб адамдарды сабырға шақыру үшін осы сөздерді айтқан: Өмірдегі сабырлықты дененің басына теңеуге болады Басы денеден бөлсе, онда дене де өледі [5, 224б.]

Сабырлылық Пайғамбарымыздың хадистерінде: Шынында күшті жауынгер – қарсыласын құлататын адам емес, өз ашуын тежеп, сабырға келетін адам делінген.

Әбу Хамид әл–Ғазалидің пікірінше, сабырлық қасиеті адамның өз нәпсісін қанағаттандыру, сыртқы қиындықтарға қарсы тұру, қиындықтарға қарсы тұру және жеңіске жақын болу үшін қажет. Балалық шақта адамның бағыт–бағдары мен іс–әрекеті тілекке негізделген. Белгілі бір жасқа жеткен соң бұл тілек шыдамдылыққа жол береді.

Ғалым Ихия–у Улумуд–Дин (Діни білімді қалпына келтіру) кітабында адамдарды температурасына қарай үш түрге бөлген. Біріншісі – шыдамдылықпен өздері қалаған және жақсы көретін нәрселерін толық бақылауға алатындар. Екіншіден, олар шыдамдылық күшін ешқашан пайдаланбайтындықтан, ерік пен еріктің соңында жүреді. Көптеген адамдар олардың соңынан ереді. Үшіншісі – ақыл мен ерік деген екі күшке бөлінген. Бірде ақылды тыңдайды, бірде құмарлыққа ереді [6, 79 б.]

Жоғарыда келтірілген мысалдардан моральдық төзімділік, шыдамдылық пен жұмсақтық құндылықтарының жоғары екенін көреміз. Ислам ғұламаларының

айтуынша, арнайы дайындықсыз немесе жақсы дайындықсыз сабырлық қасиетіне ие болу қиын.Ислам дінідегі сахабаның бірі Ибн Масғуд: *Иман екі жартыдан тұрады: біреуі – сабырлық; екіншісі – шүкірлік,* – деген [4, 32б.] Сондықтан қазақ халқы өз ұрпағын сабырлы болуға шақырған. Сабырлы адам– сыйлы адам. Сабыр түбі – сары алтын, немесе Сабырлы жетер мұратқа деу арқылы жастарға ақыл, өсиет қалдырған. Жастарымыздың санасына исламмен біте қайнасқан осы қағиданы сіңдіру қажеттігі ғасырлар бойы жалғасып келеді.

Адамгершілік тәрбиесінің қайнар көздерінің бірі – мейірімділік пен қайырымдылық көрсету. Хадисте: Бір–бірлеріңе мейірімді болыңдар, шапағат етіңдер, қол алысыңдар, амандасыңдар, сонда жүректеріңдегі шиеленіс кетеді. Бір–біріңе садақа беріңдер, өйткені ол махаббатты оятып, жамандық отынан сақтайды. Кедейге қайыр бер, бұл садақа. Ал туысқанға берсең ізгілікті, адами қасиет болады. Адамның барлық мүшелері садақамен байланысты. Кімде–кім соқырды 40 қадам жетектесе, ол міндетті түрде жәннатқа кіреді. Досың қатыгез болса да, мұқтаж болса да саған көмек керек. Егер сен залымға да көмек қолын созсаң, оны жамандықтан сақтаған боласың, ол да сауап. Алланың алдында ең сүйікті жан – жетім балаларды асырап, мейіріміне бөлеген отбасы дейді.

33–ші Хадисте тәкаппарлық пен кішіпейілдік туралы айтылады. Тәкаппар деген ұғым араб тілінде Тәкаббүр, яғни өзін өзгеден артық көру дегенді білдіреді. Қазақша баламасы көкірек,менмен, дандайсыған. Хадиске және бір жүгінсек: Жүрегінде шаңның тозаңындай тәкаппарлық болған адам жәннатқа кіре алмайды. [7, 94 б.]

Жастардың ислам құндылықтары туралы білім деңгейін анықтау мақсатында сауалнама дайындадық. Оның мазмұны келесі сұрақтарды қамтиды:

– Ислам құндылықтары ұғымы туралы не білесіз?

– Дін дегеніміз не?

– Өз дініңіздің тарихын білесіз бе?

– Діни ағымдарға (секталарға) көзқарасыңыз?!

– Жастардың діни сауаттылығын қалай бағалайсыз?

– Діннің адамға пайдасы мен зияны?!

– Қазіргі жастарды басқа дінді немесе діни ағымдарды ұстануға не итермелейді деп ойлайсыз?

– Қазақстанда діни ағымдардың таралуының себебі неде деп ойлайсыз?

– Дін әртүрлі діни экстремизмнің, терроризмнің көрінісі ретінде ұғымының қалыптасуын қалай түсіндіресіз?

– Дін жастар арасында татулыққа ықпал ете ме? Сіздің оған деген көзқарасыңыз.

– Отанды сүю – иманнан деген мақалдың мағынасын ашыңыз

Екінші бағыт бойынша студенттердің ислам этикасы (ахлақ) ұғымы туралы білім деңгейін анықтау мәселелері қамтылды.

– Ұлт тарихы – ислам этикасы (Ахлақ) дегенді қалай түсіндіресіз?

Сауалнамаға берілген жауаптар сарапталып, ислам діні, оның жастардың этникалық санасына әсері туралы білімдері анықталып, ислам дінінің диагностикалық белгілері анықталды.

Төменде респонденттердің кейбір жауаптарының мысалы келтірілген.

– Дін – билеуші топтың халықты жаулап алуының бір құралы.

– Діннің жасына қарай: буддизм, иудаизм, христиан, ислам. түрлерін білемін. Негізгілері – көптеген жіптері барлар.

– Ислам – араб түбегінен тараған иудаизм мен христиан дініне негізделген дін.

– Ислам діндері сунниттік және шииттік болып екіге бөлінеді.

– Исламның тарихын, негіздерін білемін.

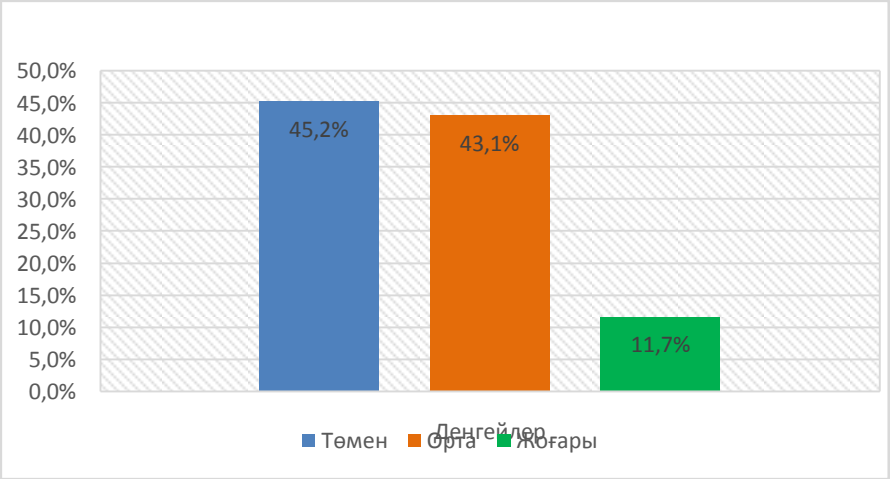
–Діни секталар – секта жетекшілерінің жеке басын баю мақсатында құрылған құрылымдар. Мысалы, Грейс, Саентология және т.б.

–Дінге көзқарасы сауатты жастар өте аз. Қыздар дінді дұрыс түсінбегендіктен хиджаб киеді.

– Жалпы, мен ислам туралы білемін, бірақ Ақлақ ұғымының мағынасын білмеймін.

Респонеденттердің 45,2% ислам діні, оның жастардың этникалық санасына әсері туралы білімнің төмен деңгейін, 43,1% орта және 11,7% білімнің жоғары деңгейін көрсетті. Ислам құндылықтары мен мұсылман этикасы туралы жастар арасында жүргізілген сауалнама нәтижелері1–суретте көрсетілген.

1–сурет – Ислами құндылықтар мен мұсылман этикасы туралы жастар арасында жүргізілген сауалнама нәтижелері

Зерттеуден көрініп тұрғандай, жастардың басым көпшілігі исламның этикалық құндылықтары туралы жеткілікті түрде хабардар емес. Сондықтан бүгінгі таңда жалпы жаһандану жағдайында жастардың ислам құндылықтары туралы білімін жүйелеп, сараптап, олардың педагогикалық мәнін айқындап, білім беруде пайдалану қажет. Өйткені, жастар тәрбиесінде ислам қағидаларын ұтымды пайдалану жастар өміріндегі келеңсіз жағдайларды азайтуға септігін тигізері сөзсіз.Қазіргі жаһандану әсерінен жастардың бойында теріс әрекеттердің белең алуы жағдайында ислами құндылықтар жайлы деректер жүйеленіп, зерделеніп, оның педагогикалық маңызы айқындалып, жастар тәрбиесінде пайдаланылуы қажет. Өйткені, ислами қағидаларды жастар тәрбиесінде ұтымды пайдалану қазіргі замандағы жастар тәрбиесіндегі теріс, кері ауытқуларды азайтуға ықпал ететіні сөзсіз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Әбу Хамид Мұхаммед ибн Мұхаммед әл–Ғазали. Ихия'у 'улум әд–Дин. – Мысыр: Дар әл–Иман, 1996. – Т.1.– 525 б.
2. Сейфеддин Языжы Ислам дінінде Ахлақ: Әдеп. – Алматы: Хикмет,2008. – 48 б.
3. Тоқсанбайұлы Қ. Исламдағы этика және мораль түсінігі//qojalar.kz – Тарих. Таным. Тағлым. – 25 қараша, 2018
4. Ислам негіздері (имандылық әліппесі): – Алматы, 2008. – 64 б.
5. Әділбаева, Ш. Хадис ғұрпымыз, сүнет салтымыз // Ислам мәдениеті мен білімін қолдау қоры, Қазақстан мұсылмандары діни басқармасы. Алматы: Дәуір, 2011. 279 б.
6. 100 хадис. – Қызылорда, 2013. – 104 б.
7. Құран Кәрім. – Ибраһим сүресі, 34–аят // Islamdini.kz

ӘОЖ 37.00 (082)

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫ ЖАЛПЫҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР НЕГІЗІНДЕ БІЛІМ БЕРЕ ОТЫРЫП ТӘРБИЕЛЕУДІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Алимова Назгуль Едресовна
құқық магистрі, құқық негіздері пәні мұғалімі
Қостанай ауданы білім бөлімінің Н.Наушабаев
атындағы мектеп – гимназиясы КММ
Тобыл қ., Қазақстан
E–mail: arsenahmetov395@mail.ru

Турсынова Елена Каирбековна
логопед– мұғалімі
Қостанай ауданы білім бөлімінің Н.Наушабаев
атындағы мектеп – гимназиясы КММ
Тобыл қ., Қазақстан
E–mail: aklyma22@mail.ru

Аңдатпа

Пән сабақтарында оқушының өз халқының мәдениетіне, оның өмірі мен тарихына эмоционалды–құндылық қатынастарының даму ерекшеліктерін ұсына отырып, халықтың өмір салтын, дәстүрлерін, әдет–ғұрыптарын сипаттайтын материалдарды қолдану арқылы мәтіндегі жағдаяттарды қарастырып, кейіпкерлердің ұлттық сипатын, олардың қасиеттерін, темпера–ментін, адамгершілік этикетін табады, ажыратады.

***Түйінді сөздер**: жалпыұлттық идеяның миссиясы мен құндылықтары, ұлттық мұра, дәстүрлер, азаматтың жеке басының рухани–адамгершілік дамуы, қазақстандық патриотизм, адами ұлттық құндылықтар,бес асыл іс,цифрлық заманда ұлттық құндылықтарымызды меңгерту мен дағдыға айналдыру.*

Аннотация

На предметных уроках с использованием материалов, описывающих образ жизни, обычаи народа, представляющих особенности развития эмоционально–ценностных отношений школь-ника к культуре своего народа, его жизни и истории,вместе с учащимися, рассматривая ситуации в тексте, находят, выделяют национальный характер героев, их качества, темперамент, нравственный этикет.

***Ключевые слова**: миссия и ценности общенациональной идеи, национальное наследие, обычаи,духовно – нравственное развитие личности гражданина, казахстанский патриотизм, человеческие национальные ценности, пять благородных дел, овладение и овладение нашими национальными ценностями в цифровую эпоху.*

Abstract

In thesubject lessons using materials describing the way of life, traditions, customs of the people, representing the peculiarities of the development of the student's emotional and value relations to the culture of his people, his life and history, together with the students, considering the situations in the text, they find and highlight the national character of the heroes, their qualities, temperament, mora etiquette.

***Key words:** the mission and values of the national idea, national heritage, customs, spiritual and moral development of a citizen's personality, Kazakhstani patriotism, human national values, five noble deeds, mastering and mastering our national values in the digital age.*

Ұлттық құндылықтар – тәрбиенің түп қазығыдеп бекер айтылмаса керек. Жалпы, құндылық адам өлшеміндегі мәдениетті көрсетеді, әрі өмір сүру және адамдық болмыс қалпының негізін құрайды. Құндылықтар қоғамды реттеу кезінде дәстүрлер мен ғұрыптар жүйелерін, әсіресе қоғамға аса маңызды адамдық нормалар мен құқықты өзіне бағындыра отырып, ыңғайлы деңгейге ие болады. Әлемдегі әр ұлттың мақсаты – өз ұрпағының бойында адамдық қасиет, ұлттық рух пен мәдениеттің күш – қуатын қалыптастыру. Яғни, ұлттың болмысын, оның өмір сүру тәсілі мен тәжірибесін, тәрбие ықпалының жолы мен бағытын ұғындыру. Тек ұлттық құндылықтарымызды сақтау арқылы еліміздің білім мен саясатының ұлттық–рухани

дамуына, білім жүйесінің жетілуіне қоғамда өзіне лайықты орын алатын білімді болашақ тәрбиелеуге, озық қоғам құруға қол жеткізуге болады.

Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік бағдарламалардың ішінде Мәңгілік ел патриоттық актісі құқықтық идеологиялық қызметін жүзеге асыратын басты құжат десем қателеспеймін. Себебі, бұл бағдарламаның негізгі мақсаты – жоғары руханият пен патриотизмді қалыптастыруды көздейді.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 12 қазандағы №726 қаулысымен бекітілген Білімді ұлт сапалы білім беру Ұлттық жобасына сәйкес, тұлғаны ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтар негізінде тәрбиелеу мен оқытуды қамтамасыз ету қажет. Әрбір білім беру ұйымының міндеті–ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтарға бағдарланған, функционалдық сауаттылық дағдылары бар және оны қоршаған болмыста бәсекеге қабілетті бола алатын білім алушы тұлғасының үйлесімді қалыптасуы мен дамуы үшін қолайлы білім беру ортасын құру.

Жалпы ұлттық идеяның миссиясы мен құндылықтары оқу–тәрбие жұмысының барлық түрлері арқылы жүзеге асырылады. Білім беру процесін ұйымдастырудың ең маңызды ерекшелігі–тәрбие мен білімнің бірлігінде. Ең алдымен білім беру ұйымдарының міндеті – білімді, бәсекеге қабілетті, ұлттық құндылықтарды құрметтейтін, сақтайтын үйлесімді тұлғаны тәрбиелеу және Қазақстанның жаңа азаматын қалыптастыру болып табылады. [1]

Қай кезеңде де, мектеп табалдырығын бүлдіршін аттағаннан бастап, білім беруде ел тарихын терең қозғап, тәрбие сағаттарында, оқыту үрдісінде қазақ зиялы қауымның еңбектерінің, қоғам дамуына қосқан үлесін айтып түсіндіру арқылы олардың бойына адами құндылықтарды қалыптастыра аламыз.

Сондай–ақ, ұлттық салт сананың өмірдегі қолданылмалы көріністері: рәміздер, ырым – тыйымдар, жөн – жорағылар, діни ұғымдар, сенімдер, перзенттік парыз, адамгершілік борыш, ұрпақтың міндеті арқылы іске асырылып, ұлттық қасиеттерге айналады. Оқушылардың бойына ұлттық мұраға (дәстүрлерге, әдет–ғұрыптарға, мәдениетке) деген мақтаныш пен терең құрмет сезімін тәрбиелеу, мектеп қабырғасындағы кез– келген пән сабақтарында оқушылардың бойына өз Отанына, туған жеріне құндылық қатынасын дамыту бойынша жұмыс жасау. Әр сабақтағы тақырыптарды түсіндіре отырып, өз халқының дәстүрлерін құрметтейтін, материалдық және рухани мәдениетін мақтан тұтатын азаматты тәрбиелеуді негізгі міндет деп санаймыз.

Қазақстандық патриотизм–бұл әр қазақтың қанында болуы керек. Тәрбиенің негізгі мақсаты–оқушыларды ересек өмірге мейірімді, адал, лайықты адамдармен дайындау. Азаматтың жеке басының рухани–адамгершілік дамуы мен тәрбиесін қамтамасыз ету Қазақстан Республикасының қазіргі мемлекеттік саясатының басты көздегені.

Жалпы орта білім білім берудің барлық деңгейлеріне ортақ болып табылатын және білім алушының мінез–құлқы мен қызметін ынталандыратын тұрақты тұлғалық бағдарлары болуға, білім алушыларға ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтарды сіңіруге бағытталған жұмыстар жүргізілуі керек. [2]

Барлық мектептер оқушылардың, олардың отбасылары мен қауымдастықтарының әл–ауқатын қамтамасыз етуде және білім мен денсаулық арасындағы байланыс бұрынғыдан да айқынырақ деп айтар едім. Бала өмірінің қауіпсіздігін сақтау мен әл– ауқатын жақсартуда отбасының және білім беру ұйымдарының рөлі ерекше.

Мысалы, Құқық негіздері пәні шығармашыл, адамгершілігі мол, білімді тұлғаны қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Мемлекеттік білім беру стандарты мұғалімнің жеке басына жоғары талаптар қояды. Қазіргі мектепке жаңа мұғалім керек. Рухани–адамгершілік тәрбиенің тиімділігі мұғалімнің жеке үлгісімен анықталады.

Сол себепті, Құқық негіздері пәнін оқытуда келесі педагогикалық әдіс–тәсілдерді қолданамын:

- оқу тапсырмаларын орындау барысында нормативтік құқықтық актілердің ақпараттық–құқықтық жүйесін қолдану ;
- оқушылар проблемаларды анықтауда өз ойларын, пікірлерін айту, дәлелдеу, болжамды ұсыну, зерттеуді жоспарлау қабілеттерін дамытатын ынталандырушы–проблемалық құқықтық ситуациялық жағдаяттарды (кейсстади) зерттеу.
- оқушылардың электронды оқулықтарды пайдалануы;
- компьютерлік презентациялардың түрлерін пайдалана отырып, таңдалған тақырыптар бойынша шығармашылық жобаларды жасау;
- оқушылардың шығармашылық белсенділігін дамытуы үшін (пікір–талас өткізу және құқықтық мәселелерді талқылау) компьютерлік коммуникация құралдарын пайдалану (мысалы, онлайн–форумдар, конференциялар).

Қазіргі жағдайда өскелең ұрпақты тәрбиелеу мәселелеріне ерекше назар аударылады, өйткені бұл компонент білім берудегі негізгі компонент болғандықтан ғана емес, сонымен қатар тәрбие стратегиялық жалпыұлттық басымдық ретінде қарастырылады. Тәрбиесіз оқытуға болады деген елес сейілді. Айналамыздағы әлем өзгерді және онымен бірге балалар өзгерді, олар әрқашан айналасындағылардың ең жақсысын сіңіре бермейді. Сондықтан мемлекет білім беруде тәрбие компонентін күшейтуге бағытталған белсенді шаралар қолданады, өйткені дәл осы күрделі процесс жоғары құндылыққа, шығармашылық әлеуетке ие және адамды оның болашағына бағыттайды. [3]

Негізгі ұлттық құндылықтар – адамгершілік–патриоттық даму мен тәрбиенің негізгі мазмұны. Содан кейін ғана қоғам моральдық бағдарлардың жалпы жүйесі болған кезде ауқымды ұлттық міндеттерді қоя және шеше алады.

Адамгершілік – патриоттық дамудың, тәрбие мен оқытудың негізгі мазмұны базалық ұлттық құндылықтар болып табылады. Біз бұл құндылықтарды мәдени және отбасылық дәстүрлерде сақтаймыз, ұрпақтан–ұрпаққа береміз. Жеке тұлғаның құндылықтары, әрине, ең алдымен отбасында қалыптасады. Бірақ жеке тұлғаны оқыту мен тәрбиелеу білім беру саласында жүйелі түрде жүреді. Сондықтан, мектепте оқушының интеллектуалды ғана емес, рухани, мәдени өмірі де шоғырланы керек. Білім берудің мақсаттары мен мазмұны өзгеруде, оқытудың жаңа құралдары мен технологиялары пайда болуда, бірақ қандай реформалар болмасын, сабақ оқытудың мәңгілік және басты нысаны болып қала береді. Кез–келген ұлттың адамы, ең алдымен, ана тілін үйреніп, онымен бірге өз халқының тарихын, мәдениетін жақсы білуі керек. Аталған пәнді оқыту барысында қазақ ұлттық ертегілерін және қазақ халқының ұлы ағартушысы Ыбырай Алтынсарин шығармаларын насихаттай отырып, жағдаяттарды талдауды құқықтық көзқараспен шешу жолға қойылған. Бұл біржағынан оқушыларды Оқуға құштар жобасы бойынша да әдебиеттік шығармаларға қызығушылықтарын арттыру мәселесін жолға қойғанымыздың нысаны.

Балаларды тәрбиелей отырып, қазіргі ата–аналар елдің келешек тарихын, демек – әлем тарихын тәрбиелейді – деп жаңашыл педагог А.С. Макаренко жазғанындай, рухани– адамгершілік дамудың, тәрбиенің және әлеуметтенудің негізгі өзегі базалық ұлттық құндылықтар саналады. Бұл құндылықтарды сақтаушы ретінде мәдени және отбасылық дәстүрлерді бала тәрбиесіндегі ата–аналар, отбасы ұрпақтан– ұрпаққа әкеле жатыр [4]

Еліміздің болашағы жастарды, оның ішінде мектептегі көшбасшы балалардан құралған өзін – өзі басқару ұйымының жетекшілігімен болатын Асыл істер мектебі тұжырымдамасының 3 жылға қабылдаған жұмыс тақырыбы 4 К+ 5А – Асыл іс мектебідеп аталады.

Мақсаты – ұлттық құндылықтарымыз негізінде рухани адамгершілік пен елжандыққа, бәсекелестікке, бақытты болуға дағдыландыру. 4 К+ 5А – Асыл іс мектебіқызметін көне мен жаңаны біріктіріп заманауи құрал жүйесінде құрастыруды қолға алдық. Қазақтың Ұлы ақыны Абай айтқан Бес асыл істі басшылыққа алып жаңалық қазірше айтқанда бренд жасай отырып осы брендтің оқыту мен тәрбиелеудегі таптырмас құрал бола алатынына сенімдіміз. 5А–бұл: Талап, еңбек, терең ой, қанағат, рақым. Бес асыл іс – қазіргі қоғам азаматтарына аса қажет насихат түрі. Бес асыл іс Шығыстың ақыл–ой қазанында ғасырлар бойы қайнап, өмір сынағынан өткен идея. Қорыта айтқанда, бақытты болу, текті тұлға болудың формуласы. Өйткені, бесеуі де қоғам үшін, адам үшін қайырлы істер. Тұжырымдай келе – талап пен еңбек – осы дүниеде жақсы ғұмыр кешу шарты. Бұл екеуінсіз жақсылық атаулы да (елге қызмет жасау, ұрпақ өсіру, абыройлы болу, ұзақ жасау және т.б.), материалдық – қаржылық нәсіпке кенелу де жоқ. [5]

Тағы бір мысал, мектептің қыз балалары үшін арнайы құрылған Сырғалым қыздар клубы да жұмыс істейді. Мақсаты– қазіргі қоғамдық ортада азаматтық ұстанымдары бар, жеке өмірде отбасылық міндеттерді алған білімімен ұштастыра білетін ұлтжанды, парасатты, ұлттық салт – дәстүр мен мәдениетті дәріптейтін шынайы қазақ аруының тұлғасын қалыптастыруда ашықтыққа тәрбиелей отырып, текті қыздар ортасын құру.Сырғалым клубының жұмыс бағыттары 4 түрлі ауыл ретінде алынып, тәрбие беру барысында әр ауыл өз атауына сай мақсаты мен міндетін орындап басымдылық жасайды. Мектебімізде атқарылып жүрген жұмыстардың қай қайсысы да, ұлттық құндылықтар негізінде тұлғаны рухани–адамгершілікке тәрбиелейтіні сөзсіз!. [6]

Оқушыларға жалпыұлттық құндылықытар негізінде тәрбие бере отырып, білім берудің нәтижесінде мыналарға қол жеткіземіз:

- Ата–анасын сыйлайды, перзенттік парызын түсінеді, қарашаңырақ, жеті ата, тектілік ұғымдарының маңызын бағалайды, отбасы татулығы мен берекесін қадірлейді.
- Отаншыл, мемлекетшіл, намысшыл, халқына адал қызмет етуді, мемлекет тәуелсіздігін және елі мен жерінің тұтастығын қорғауды борышым деп санайды жәнеұлттық мәдениетті құрметтейді, салт–дәстүрлерді біледі, оны сақтайды.
- Әр ісіне, қадамына жауапкершілікпен қарайды, әдепті және мейірімді, сөзінеберік, ісіне адал, кішіге ізет, үлкенге құрмет көрсетеді, ар–ұятты жоғары бағалайды.
- Жан мен тән тазалығын сақтайды, дұрыс тамақтану мәдениетін түсінеді, эмоционалды жай–күйін басқарады.
- Тұратын үйін, ауласын, қаласын таза ұстайды, қоғамдық орынға және қоршаған ортаға ұқыптылықпен қарайды, табиғатқа жанашыр және туған жердің қайталанбас ерекшелігін және оның бірегей болмысын таниды және адал еңбекті жоғары бағалайды.

Оқушыларда ұлттық мәдениеттің құндылықтарын қалыптастыру үшін конференциялар, оқу кездесулері, танымдық ойындар, дәрістер, семинарлар, экскурсиялар, оқушылардың шығармашылық жұмыстарын қорғау сияқты инновациялық формалар маңызды рөл атқарады деп ойлаймын.

Сөзіміздің түйіні, М. Дулатов атамыз*:* ... жалғыз құрғақ білім үйрену емес, біліммен бірге ұлттық тәрбиені қоса беру, балқыған жас баланың ойына, қанына, сүйегіне ұлт рухын сіңіріп, ана тілін үйретіп шығару. Мұндай балалар мектепті бітіргеннен кейін қай жұрттың арасында жүрсе де, сүйегіне сіңген ұлт рухы жасымайды, қайда болса да, тіршілігінде қандай ауырлық өзгерістер көрсе де, ұлт ұлы болып қалады деген.

Сондықтан да қоғам бұл жұмысқа парасаттылық танытып, байсалдылықпен жұмылуы керек. Ұрпақ тәрбиесінде ежелден қалыптасқан халқымыздың жақсы дәстүрі мен тағылымдарын, мәдениетін, тарихын, бұрынғы–соңғы ұлы ойшыл педагогтердің еңбектерін оқып, жетік білмей, оны жақсы меңгермей тұрып, келер буынға дұрыс тәрбие–тағылымын сіңіру мүмкін емес. [7]

Жас ұрпаққа ата–бабамыздан келе жатқан ұлттық тәрбие үлгісін ұғындырып, оларды мәдениетті, адами қасиеті мол, шығармашылық тұлға етіп тәрбиелеу – қазіргі таңдағы өмір талабы және қоғам қажеттілігі.

Әдебиеттер тізімі:

1. Аманов Дәурен. Ұлттық құндылықтар – ұлт қорғаны. 2020.–111б.
2. Абдыханова Ғ.Т, Филология. Ұлттық құндылықтар – бала тәрбиесінің қайнар көзі. 2019.–54б.
3. Бисенбаева Ж.С, Мектепке дейінгі бала тәрбиесіне арналған ұлттық ойындар. 2019.– 85б.
4. Қазақ тілі және ұлттық құндылықтар. Кешенді оқу құралы. 1,2,3,4 кітап. – Алматы: Еверо, 2018.–124–127б.
5. Дихан Қамзабекұлы. ЖШС Қазақ газеттері, Егемен Қазақстан, 2022.
6. Ұлттық құндылықтар арқылы тәрбие жұмыстарын ұйымдастырудағы сынып жетекшінің орны.Сынып жетекшінің анықтамалығы/ №1(01) 2021.
7. А.Өтешова. Адамгершілік– рухани тәрбиенің маңыздылығы. www.45 minut.rz

ӘОЖ 37.012

ЕРІКТІЛЕР ҚЫЗМЕТІ АРҚЫЛЫ СТУДЕНТТЕРГЕ АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕ БЕРУ

Алипбаева Гульжан Агыбаевна
биология магистрі, педагогика, психология және
арнайы білім беру кафедрасының аға оқытушысы
Ө. Сұлтанғазин атындағы педагогикалық институты
А. Байтұрсынұлы атындағы ҚӨУ
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: gulzhanalipbaeva@mail.ru

Нурова Асемгуль Кожихановна
педагогика ғылымдарының магистрі, педагогика, психология
және арнайы білім беру кафедрасының аға оқытушысы
Ө. Сұлтанғазин атындағы педагогикалық институты
А. Байтұрсынұлы атындағы ҚӨУ
Қостанай қ., Қазақстан

Аңдатпа

Осы мақаланың өзектілігі қазіргі қоғамның рухани–адамгершілік, әлеуметтік белсенді тұлғаны тәрбиелеу қажеттілігіне байланысты. Болашақ мұғалімдерді кәсіби даярлау барысында оларды адамгершілікке тәрбиелеудің және өздерінің азаматтық ұстанымдарын анықтаудың тиімді жолдарының бірі ерікті қызметке ықпал етеді. Осыған байланысты, бұл мақала студенттерді еріктілер қозғалысына тартудың өзекті мәселесіне арналған.

Түйінді сөздер: *адамгершілік тәрбие, құндылықтар, рухани–адамгершілік, еріктілер қызметі, еріктілер қозғалысы, әлеуметтік еріктілер.*

Аннотация

Актуальность настоящей статьи обусловлена потребностью современного общества в воспитании духовно–нравственной, социально–активной личности. В ходе профессиональной подготовки будущих педагогов одним из эффективных путей их нравственного воспитания и определения собственной гражданской позиции способствует добровольческая деятельность. В связи с этим, данная статья посвящена актуальной проблеме приобщения студентов к волонтерскому движению.

Ключевые слова: *нравственное воспитание, ценности, духовно–нравственное воспитание, волонтерство, волонтерская деятельность, социальное волонтерство.*

Abstract

The relevance of this article is due to the need of modern society for the education of a spiritual, moral, socially active personality. In the course of professional training of future teachers, volunteerism contributes to one of the effective ways of their moral education and determining their own civic position. In this regard, this article is devoted to the urgent problem of introducing students to the volunteer movement.

Key words: *moral education, values, spiritual and moral education, volunteering, volunteering, social volunteering.*

Жоғары білім беру мекемесі оқушысының адамгершілік тәрбиесі қазіргі педагогикалық процестің ажырамас бөлігі және қазіргі білім берудің өзекті мәселелерінің бірі болып табылады. Өкінішке орай, студенттер де, жалпы жастар да жағымсыз өзгерістерге ұшырайды: прагматикалық құндылықтар, эгоцентризм, жылдам жетістікке бағдарлау басым. Осыдан қисынды сұрақ туындайды: ҚР–ның лайықты студент–азаматын тәрбиелеу үшін ЖОО–да не істеуге болады?

XXI ғасырдың талаптарына жауап беретін, дәстүрлі адамгершілік құндылықтарды бөлісетін, Отанды бейбіт түрде құруға және қорғауға дайын, яғни жаңа азаматтық қоғамды қалыптастыратын және мемлекеттің басым міндеті болып табылатын білімі мен дағдылары бар жаңа ұрпақтарды қалыптастыру. Бүгінгі таңда адамгершілік тәрбие мәселесін шешудің көптеген құралдары бар, олардың бірі–жастарды еріктілер қызметіне тарту.

Осыған байланысты, осы мақаланың мақсаты – еріктілер қызметінің студенттердің адамгершілік тәрбиесімен байланысын, сондай–ақ осы қызметтің білім алушының ішкі мәдениетіне әсерін қарастыру.

Педагогика және психология саласындағы зерттеулерге сүйене отырып, «адамгершілік тәрбиесі» және «еріктілер қызметі» ұғымдарын қарастырымыз.

С.И. Ожеговтың «орыс тілінің сөздігінде» адамгершілік бір жағынан «мінез – құлықты анықтайтын ережелер», екінші жағынан «қоғамдағы адамға қажет рухани және рухани қасиеттер ретінде» түсіндіріледі [1].

Адамгершілік еріктің қалыптасуы адамның жан дүниесінің терең тереңдігімен диалогты қамтиды, оны жақсылыққа, жетілдіруге итермелейді, бұл зұлымдыққа қарсы тұру қабілетіне әкеледі, ал шыдамдылық пен төзімділік пайда болады, бұл өмірде туындайтын проблемалар мен қиындықтарды жеңуге және азғыруларға қарсы тұруға мүмкіндік береді.

Еріктілік–біздің ғасырдағы танымал қозғалыс және азаматтық сипатта. Еріктілер қозғалысы адамгершілік тәрбиесінің функциясына бағытталған, яғни жастар ортасында, соның ішінде студенттер арасында азаматтық, мейірімділік, әділеттілік, адамгершілік, жауаптылық және басқа да маңызды құндылықтар сияқты іргелі құндылықтарды жандандырумен айналысады. Студенттерді негізінен еріктілер ұйымдарын құрайтын ең белсенді әлеуметтік–демографиялық топ деп санауға болады. Еріктілер қызметі әртүрлі нысандарда жүзеге асырылуы мүмкін, мысалы: бір реттік іс–шаралар, акциялар, жобалар, конференциялар, дөңгелек үстелдер, фестивальдар, конкурстар, ашық пікір алмасу, шындықты ұжымдық іздеу және нақты оқиғаларды талдау. Қоғамдық бірлестік қызметінің ең басты шарты–балаларды ынталандырудың қажетті деңгейі. Жастар бірлестіктерінің тиімділігі олардың басшылары құрған білім беру ортасында алған әлеуметтік функциялардың іске асырылу дәрежесіне байланысты. [2]

Жастар қоғамдық бірлестіктерінің тиімділігін келесі критерийлер бойынша анықтауға болады:

Әлеуметтік тиімділік: барлық ұйымдар белгілі бір қоғамдық қызметпен байланысты, тиісінше, қоғамның мақсаттарына, қажеттіліктеріне де, әр адамның жеке мүдделеріне де жауап беруі керек.

Ұйымдастырушылық тиімділік: қоғамдық қауымдастықтардың мақсаттарын ескере отырып, еріктілер бірлестіктерін тікелей ұйымдастыру.

Жеке тиімділік: жеке тұлғаны жүзеге асыру (ұжымшылдық, жауапкершілік, көшбасшылық және т.б.) [3]

Жоғарыда аталған критерийлерге сүйене отырып, еріктілер ұйымдары Қоғамдық бірлестіктер ретінде көп тапсырмалы және көп қырлы деп айтуға болады, өйткені олар өмірдің әртүрлі салаларында (саяси, экономикалық, мәдени және т. б.) білімді қалыптастыруға мүмкіндік береді, студенттердің шығармашылығын, олардың шығармашылық әлеуетін дамытуға ықпал етеді, өз халқының да, адамдардың да тарихы мен мәдениеті туралы білімдерін кеңейтеді. шекарасы.

Еріктілер еңбегі жастардың студенттік өміріне әртүрлілік әкеледі, оларды іске асыруға, бастамашылық танытуға көмектеседі. Студенттер үшін адамгершілік құндылықтарды беру жүзеге асырылатын қарым–қатынас сияқты қажеттілікті жүзеге асыруда еріктіліктің маңыздылығын атап өтуге болмайды. Студент кез–келген шешендік процеске қатысқан кезде, ол өзін–өзі тану және өзін–өзі растау кезеңінен өтеді. Бұл көшбасшылық қасиеттерді жақсартуға, өзін–өзі бағалауды арттыруға, коммуникативті ерекшеліктерді дамытуға ықпал етеді, Ұжымда ортақ тіл табу қабілетін қалыптастырады.

Еріктілер қозғалысының арқасында студенттердің бірегейлігі бар қазіргі қоғамдағы қатынастарға жаңа көзқараспен қарау, өз құндылықтарын қайта қарау мүмкіндігі. Қазіргі әлемге жақсылық әкелуге деген ынтадан басқа, студенттерге еріктілік кәсіби қасиеттерді қалыптастыруда жақсы тәжірибе болып табылады. Көптеген жылдар бойы кафедрада «Жылы жүрек» студенттік еріктілер қозғалысы жұмыс істейді. «Жылы жүрек» еріктілер командасының құрамына кафедраның 1–3 курс студенттері кіреді. Еріктілердің негізгі қызметі ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды қолдауға бағытталған.

Еріктілердің негізгі қызметі ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды қолдауға бағытталған «Қостанай қаласының психологиялық–педагогикалық түзеу кабинеті» КММ, «Қостанай қаласының арнаулы әлеуметтік қызметтерге мұқтаж балаларда қолдау орталығы қолдау орталығы» КММ және даму ерекшеліктері бар балаларға арналған «Аманат және К» түзету орталығы.

Студенттер түрлі іс–шараларды өткізуден басқа, сенсорлық интеграцияны дамыту, танымдық белсенділікті дамыту бойынша балалармен түрлі ойындар мен сабақтар өткізеді. Сонымен қатар Жаңа жылға, алғыс айту күніне, 8 Наурыз күніне, балалар күніне арналған мерекелік іс шараларды өткізеді. Студенттердің мұндай еріктілік қызметі студенттердің ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен қарым–қатынас тәжірибесін, іс–шараларды ұйымдастыра білуін, сондай–ақ кәсіптік білім беру шеңберінде жеке тұлғаның қалыптасуын қалыптастыруға ықпал етеді.

Еріктілер достастығы көптеген қасиеттерді, мысалы, ұжымшылдықты жүзеге асыруға, дамытуға қабілетті; жауапкершілік, ерік сияқты жеке қасиеттерді тәрбиелеу; рухани берілгендік, адамдарға қызмет ету, мейірімділік, төзімділік табиғи күй, азаматтық және патриотизм ретінде. [4]

Волонтерлік жұмыс тәжірибесіндегі оң тенденциялармен қатар студенттерде адамдардың жекелеген санаттарымен жұмыс тәжірибесінің жеткіліксіздігімен байланысты қиындықтар бар. Осылайша, студенттердің еріктілік қызметі олардың адамгершілік тәрбиесіне бағытталған және кәсіби қалыптасудың басым бағыттарының бірі болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ожегов С.И. Словарь русского языка. М., 1991. 816 с.
2. Әбенбаев С. «Тәрбие теориясы мен әдістемесі», Алматы – Дарын, 2004ж
3. Левченко Н.В., Антонова Г.В. Духовно–нравственное воспитание студентов педагогических специальностей // Теория и практика общественного развития. 2015. №22. URL: https://cyberleninka.ru/

article/n/duhovno–nravstvennoe–vospitanie–studentov–pedagogicheskih–spetsialnostey (дата обращения: 22.01.2020).

4. https://www.kaznau.kz/page/news/?link=kazuauda_eriktiler_ortalygy_ashyldy_1886&lang=kz

УДК 37.012

ДУХОВНО– НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Алтыбаев Нурбулат Муратович
учитель информатики
КГУ «Общеобразовательная школа
№ 19 отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: Altubaev_85@mail.ru

Боканова Регина Ренатовна
учитель информатики
КГУ «Школа–лицей имени Абая
отдела образования Житикаринского района»
управления образования акимата Костанайской области
г.Житикара, Казахстан

Аннотация

Формирование базовых национальных ценностей через гражданское воспитание учащихся – это целенаправленный, специально организуемый процесс. Базовые национальные ценности – это качества личности, характеризующие ее способность к активному проявлению гражданской позиции.

Ключевые слова: *духовно–нравственное воспитание, гражданско–патриотическое сознание, воспитательная работа.*

Аңдатпа

Оқушыларға азаматтық тәрбие беру арқылы негізгі ұлттық құндылықтарды қалыптастыру мақсатты, арнайы ұйымдастырылған процесс. Негізгі ұлттық құндылықтар – адамның азаматтықты белсенді түрде көрсету қабілетін сипаттайтын тұлғалық қасиеттер.

Түйінді сөздер*: рухани – адамгершілік тәрбие, азаматтық – патриоттық сана, тәрбие жұмысы.*

Abstract

The formation of basic national values through the civic education of students is a purposeful, specially organized process. Basic national values are personality traits that characterize one's ability to actively demonstrate citizenship.

Key words: *spiritual and moral education, civic–patriotic consciousness, educational work.*

На сегодняшний момент особо актуальна проблема духовно–нравственного воспитания и становления личности ребенка. В образовании духовно–нравствен–ному развитию отводится главная роль, и воспитательная работа является одной из важных направлений деятельности каждого учебного заведения.

Духовно–нравственное воспитание молодежи – неоспоримая и важнейшая опора всякого общества. Наше общество сможет решать масштабные нацио-нальные проблемы только тогда, когда будет существовать общая система нравственных ориентиров. Что же относится к этим ориентирам? Конечно же – это уважение к родной стране, родному языку, почитание традиций, память своих предков. Ведь как сказал Максим Горький «Не зная прошлого, невозможно понять подлинный смысл настоящего и цели будущего». [1]

Поэтому именно сфера образования должна направлять свою деятельность на укрепление духовно–нравственных ценностей, национально–культурных тради–ций и обеспечения преемственности поколений, а также становления личности, способной нести ответственность за свою Родину. Особую важность и актуальность приобретает воспитание широко образованной, гармоничной личности, формиро–вание нового гражданина Казахстана, который уважает и почитает традиции своего народа, гордится его духовной культурой и будет вносить свой вклад для процветания Казахстана и всех его граждан. [2]

Содержание воспитательной работы в школе по формированию нравствен–ности обязательно должно включать в себя:

- привитие любви к Родине, патриотизм, включающий в себя ценности: любовь к своему народу; любовь к своей «малой Родине»;
- воспитание стремления к получению знаний;
- воспитание положительного отношения к труду;
- уважение к старшим, семье;
- приобщение учащихся к системе культурных ценностей;
- привитие высоких нравственных принципов и др.

Вовлечение каждого ученика школы в воспитательный процесс через следующие задачи:

- Формирование у учащихся гражданско–патриотического сознания, духовно – нравственных ценностей гражданина Казахстана.
- Совершенствование оздоровительной работы с учащимися и привития навыков здорового образа жизни.
- Поддержка творческой активности учащихся во всех сферах деятельности.
- Совершенствование системы семейного воспитания, повышение ответ-ственности родителей за воспитание и обучение детей.

Создание базы для воспитания гармонично развитой и социально ответствен-ной личности, основываясь на духовность и нравственные ценности, исторические корни и национально–культурные традиции народов Казахстана – является логическим продолжением дальнейшего повышения качества образования.

На современном этапе развития образованиядуховно–нравственное воспи-тание является одной из важнейших задач в воспитании подрастающего поколения.

Для успешной воспитательной работы по формированию всесторонне развитой личности на основе общечеловеческих и национальных ценностей большую роль играет правильно организованный воспитательный процесс. В процессе воспитания перед учителем ставится задача выбрать такие формы и методы воспитательной работы, которые будут способствовать повышению мотивации учащихся. [3]

Основным средством воспитания является включение учащихся в разно–образные виды деятельности и формирование у них навыков и привычек, опыта патриотического поведения. Патриотическое воспитание начинается с первых дней учёбы в школе. В учебниках по литературному чтению, познанию мира, русскому языку, математике есть многоматериала, на основе которого можно воспитывать патриотов нашей страны.

Так же создание условий для развития ценностных ориентиров учащихся на основе разнообразной, творческой, эмоционально насыщенной деятельности. Совершенствовать воспитательную систему школы, направленную на формирова-ние гражданской активной позиции, социализация личности ребенка, формирование его активной жизненной позиции, через развитие системы советов ученического самоуправления, формирование правовой культуры учащихся, толерантного отно–

шения к окружающим, внедрению навыков здорового образа жизни и реализация программ по профилактике асоциального поведения.

Эти поставленные цели и задачи необходимо решать с раннего и дошкольного возраста, в тесном сотрудничестве с родителями. Реализуя социально–коммуника–тивное развитие через все виды деятельности.

Поставленные цели и задачи могут реализоваться через следующие формы образовательной деятельности:

– непосредственно организованная образовательная деятельность;
– проектная деятельность;
– мастер–классы;
– творческие объединения педагогов;
– кружковая деятельность;
– досуги, развлечения;
– экскурсии; конкурсы, выставки.

Основной источник нравственного опыта это, прежде всего, учебная деятельность. Нравственное развитие воспитанников на уроках осуществляется через содержание программного и дидактического материала, самой организацией урока. Колоссальные потенциальные возможности для нравственного влияния школьников имеет учебный материал.

На уроках преподаватель выводит учеников на осмысление отношений к своей природе, к своей родине, учитель показывает взаимосвязь человека и природы, патриотическое отношение к охране и защите границ своего государства

Важной частью развития воспитательной системы является формирование и укрепление школьных традиций. Школа сохраняет и укрепляет их, так как воспита-тельный потенциал их бесценен. В течение года проводятся традиционные мероприятия: День знаний; День здоровья, Осенний бал, День учителя, День пожилого человека, День Первого Президента РК, День Независимости Казахстана, Новогодние праздники, 8 Марта, «Наурыз», День Победы, Последний звонок.

Воспитательная работа школы охватывает весь педагогический процесс, интегрируя учебные знания, занятия в объединениях дополнительного образования, внеклассные и внешкольные мероприятия.

– воспитание общечеловеческих ценностей таких как: уважительное отношение учащихся к школе, друг к другу и к себе, терпимость к взглядам другого человека, чуткость, отзывчивость.

– воспитание ценности дружбы и товарищества, гражданско–патриотичес–кого воспитания учащихся;

– создание условия для проявления и раскрытия творческих способностей, развитие художественного эстетического потенциала личности, организация празд–ников, творческих дел, работа кружков, спортивных секций.

Руководители кружковой работы поддерживают стремление к самостоятель-ности. Индивидуальный подход к каждому ребенку, создает условия для содержа–тельных контактов со сверстниками, поддерживает стремление налаживать дружеские связи с другими детьми, умение управлять своим поведением.

В воспитании гармонично развитой и социально–ответственной личности большая роль принадлежит не только школьному учреждению, но и семье. Ценности семейной жизни, усваиваемые ребенком с первых лет жизни, имеют непреходящее значение для человека в любом возрасте. Взаимоотношения в семье проецируются на отношения в обществе и составляют основу гражданского поведения человека.

Вся воспитательная работа должна строиться на основе единства знаний, убеждений и действия учителя и родителей. Огромное значение имеет пример взрослых. Через семью, родственников, друзей, природную среду и социальное

окружение наполняются конкретным содержанием такие понятия, как «Отечество», «малая родина», «родная земля», «родной язык», «моя семья и род», «мой дом».

Именно поэтому в настоящее время крайне важно создать нормально функционирующую систему духовно–нравственного воспитания; систему, построенную на ценностях традиционной духовной культуры, отвечающую потребностям развития личности ребенка и направленную на развитие телесно, духовно здорового человека. [4]

Личный пример родителей – это основное условие воспитания. Что ребенок видит ежедневно в семье, то он обязательно перенесет во взрослую жизнь.

Воспитание человека, формирование свойств духовно развитой личности, любви к своей стране, потребности творить и совершенствоватьсяесть важнейшее условие успешного развития нашего государства.

Список литературы:

1. http://gorkiy–lit.ru/gorkiy/articles/article–207.htm
2. Выступление Президента РК Н.А.Назарбаева на встрече со стипендиатами программы «Болашак». Астана, 30 января 2008 года
3. Г.Тажибаев. Педагогическая мысль в Казахстане во второй половине XIX века. Алма–Ата, 1965.
4. И.Алтынсарин. Избранные произведения. Алма–Ата, 1957.

УДК 373.3:51(574)

ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ ЛИЧНОСТИ НА ОСНОВЕ БАЗОВЫХ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Альжанова Куляш Есимовна
учитель математики
КГУ «Общеобразовательная школа № 22
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
E–mail: alzhanova.k.e.1960@inbox.ru

Жусупова ИринаТулемрзаевна
учитель математики
КГУ «Общеобразовательная школа № 22
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
E–mail: zhusupova.irina@mail.ru

Аннотация

Данная статья посвящен анализу методов духовно–нравственного воспитания на уроках математики с акцентом на базовые национальные ценности Казахстана. Освещаются вопросы интеграции культурных и нравственных аспектов в математическое образование, а также представлены методики оценки эффективности такого подхода. Цель исследования – выявить, как использование национальных ценностей может обогатить учебный процесс по математике и способствовать формированию всесторонне развитой личности.

Ключевые слова: *духовно–нравственное воспитание, образование, математика, национальные ценности, Казахстан, интеграция культуры, методы обучения, оценка эффективности.*

Аңдатпа

Бұл мақала Қазақстанның негізгі ұлттық құндылықтарына баса назар аудара отырып, математика сабағында рухани–адамгершілік тәрбие беру әдістерін талдауға арналған. Математикалық білім беруде мәдени–адамгершілік аспектілерді кіріктіру мәселелері атап көрсетіліп, бұл тәсілдің тиімділігін бағалау әдістері ұсынылған. Зерттеудің мақсаты – ұлттық құндылықтарды

пайдалану математикадағы оқу–тәрбие үрдісін қалай байытып, жан–жақты дамыған тұлғаны қалыптастыруға ықпал ететінін анықтау.

Түйін сөздер: *рухани–адамгершілік тәрбие, білім, математика, ұлттық құндылықтар, Қазақстан, мәдени интеграция, оқыту әдістемесі, нәтижені бағалау.*

Abstract

This article is devoted to the analysis of methods of spiritual and moral education in mathematics lessons with an emphasis on the basic national values of Kazakhstan. The issues of integrating cultural and moral aspects into mathematics education are highlighted, and methods for assessing the effectiveness of this approach are presented. The purpose of the study is to identify how the use of national values can enrich the educational process in mathematics and contribute to the formation of a comprehensively developed personality.

Key words*: spiritual and moral education, education, mathematics, national values, Kazakhstan, cultural integration, teaching methods, performance assessment.*

Математика, часто воспринимаемая как абстрактная и строгая наука, на самом деле играет ключевую роль в формировании духовно–нравственных качеств личности. Это не только инструмент для развития ума, но и мощный катализатор для воспитания глубоких ценностей и уважения к национальным традициям, особенно в контексте Казахстана.

Казахстанские учёные внесли значительный вклад в мировую науку, причём их достижения в области математики заслуживают особого внимания. Примеры их работ не только демонстрируют важность математических исследований, но и служат источником гордости для молодых учащихся. Рассказывая о достижениях казахстанских математиков, учитель может вдохновить учеников на стремление к знаниям и показать, как наука может служить обществу и стране.

Математика – это не просто набор формул и уравнений; это способ тренировки ума. Решение математических задач развивает логическое мышление, способность анализировать и делать обоснованные выводы. Эти навыки жизненно важны не только в учёбе, но и в повседневной жизни. Они помогают формировать обоснованное и целостное мировоззрение, научиться видеть связи и законно-мерности в окружающем мире.

Один из наиболее эффективных способов интегрировать духовно–нравственное воспитание в уроки математики – использование задач, которые отражают национальные традиции и культуру Казахстана. Например, задачи на тему «Юрта как модель круга и сферы» не только развивают пространственное мышление, но и знакомят учащихся с традиционным жилищем казахов, их историей и культурой. Такие задачи показывают, что математика тесно связана с повседневной жизнью и культурным наследием народа. [1]

Через такой подход ученики начинают понимать, что математика – это не только наука о числах и фигурах, но и мост, соединяющий их с историей и культурой своего народа. Учитель, используя математические примеры, связанные с нацио-нальными традициями, не только обогащает знания учащихся, но и воспитывает у них уважение и гордость за свою страну и её культурное наследие.

Важным аспектом образовательного процесса в Казахстане является интеграция базовых национальных ценностей в учебные предметы, в том числе и в математику. Это не только способствует формированию глубокого уважения к культурному наследию, но и обогащает обучение, делая его более значимым и интересным для учащихся.

Казахстан, страна с богатым культурным и историческим наследием, обладает уникальными национальными ценностями, которые включают уважение к старшим, гостеприимство, любовь к свободе, уважение к традициям и природе. Эти ценности отражают глубокие корни казахского народа и его мировоззрение. Внедрение этих

ценностей в образовательный процесс помогает учащимся лучше понять и оценить свою культуру и историю. [2]

Интеграция национальных ценностей в уроки математики может происходить через использование культурных элементов в задачах и примерах. Например, при изучении геометрии можно использовать элементы национального узора для объяснения геометрических фигур и их свойств. Также можно включать исторические данные о казахских учёных–математиках и их вкладе в развитие науки.

Прекрасным примером задачи, отражающей национальные ценности, может служить «Юрта как модель круга и сферы». Юрта, традиционное жилище казахов, представляет собой интересный объект для изучения свойств круга и сферы. Ученики могут изучать геометрию юрты, расчёты её площади и объёма, что позволит им не только лучше усвоить математические концепции, но и познакомиться с традиционным строительством и культурой своего народа.

Такие задачи позволяют учащимся видеть применение математики в реальной жизни, в культуре и истории их народа, делая обучение более значимым и интересным. Это способствует не только развитию математических навыков, но и формированию глубокого уважения к национальным традициям и культуре. [3]

Интеграция базовых национальных ценностей в уроки математики – это эффективный способ не только обучить учащихся математике, но и воспитать в них уважение к своей стране и её культурному наследию. Такой подход делает уроки математики более яркими, интересными и значимыми, помогая учащимся лучше понять и оценить богатую культуру и историю Казахстана.

В процессе обучения математике важно не только давать учащимся знания, но и формировать их как личности, способные применять полученные уроки в жизни. Духовно–нравственное воспитание через математику открывает уникальные возможности для развития молодых людей, помогая им видеть связь между абстрактными концепциями и реальным миром.

Создание уроков, которые интегрируют математические знания с нравственными уроками, требует творческого подхода. Например, при изучении статистики можно включить задания на тему социальной справедливости, обсуждая, как математические данные могут быть использованы для анализа и решения социальных проблем. Такой подход помогает учащимся понять, как математика может быть применена для блага общества.

Интерактивные упражнения и проекты могут сделать уроки математики более захватывающими и познавательными. Проект по созданию геометрических моделей национальных символов Казахстана, например, может объединить изучение геометрии с исследованием культурного наследия. Учащиеся могут создавать модели, используя математические принципы, и одновременно изучать историю и значение этих символов для казахской культуры. [4]

Обсуждение этических аспектов математических открытий и теорий может быть важной частью уроков. Например, рассмотрение вопросов, связанных с использованием статистики в социальных исследованиях, может помочь учащимся понять важность объективности и этической ответственности в науке. Такие обсуждения помогают формировать критическое мышление и понимание того, что математика – это не только цифры и формулы, но и инструмент, влияющий на общество и его развитие.

Практическое применение духовно–нравственного воспитания в обучении математике помогает учащимся не только усвоить абстрактные концепции, но и развить навыки, которые будут служить им в жизни. Интеграция математических знаний с нравственными уроками, использование интерактивных упражнений и вовлечение в обсуждение этических аспектов обучения создают обогащённую образовательную среду, которая воспитывает не только умы, но и сердца учащихся.

Внедрение духовно–нравственного воспитания в уроках математики является новаторским подходом, который требует тщательной оценки и анализа своей эффективности. Понимание того, как эти методы влияют на обучение и развитие учащихся, является ключом к их усовершенствованию и дальнейшему развитию.

Оценка влияния такой интеграции может включать в себя как количественные, так и качественные методы. Количественные методы могут включать анализ успеваемости учащихся по математике, сравнение результатов тестов до и после внедрения новых методик. Качественные методы могут заключаться в анализе обратной связи от учащихся и учителей, а также наблюдении за классной динамикой и уровнем вовлеченности учащихся в уроки.

Анализ результатов и обратной связи – это важный шаг в оценке эффек–тивности интегрированных уроков. Обратная связь от учащихся может предоставить ценную информацию о том, как они воспринимают новые методы обучения и как это влияет на их интерес к предмету. Отзывы от коллег могут дать представление о том, как методы влияют на общую учебную программу и как их можно улучшить. Также важно отслеживать изменения в уровне мотивации и интереса к математике у учащихся. [5]

На основе проведенного анализа можно разработать предложения по усовершенствованию и развитию методик. Возможно, потребуется более глубокое интегрирование нравственных и культурных аспектов в математические задания или изменение подходов к обучению для более эффективного взаимодействия с учащимися. Важно также рассмотреть возможность обучения и поддержки учителей для эффективного внедрения и применения этих методов на практике.

Оценка и анализ эффективности методов духовно–нравственного воспитания в уроках математики – это сложный, но необходимый процесс. Это позволяет не только измерить успех текущих методик, но и направлять будущие усилия на их улучшение и развитие. Ключевым аспектом является поддержание гибкого и открытого подхода, способного адаптироваться к меняющимся потребностям учащихся и образовательной среде.

В итоге нашего исследования становится очевидным, что интеграция духовно–нравственного воспитания в процесс обучения математике играет важную и многоаспектную роль. Этот подход не только обогащает традиционное образование, но и способствует формированию более гармонично развитой личности учащихся.

Процесс обучения математике, обычно воспринимаемый как строго академии-ческий и ориентированный на развитие умственных способностей, при правильной интеграции нравственных и культурных аспектов превращается в мощный инструмент воспитания. Это позволяет учащимся не только усвоить математические знания, но и развить ценностные ориентиры, основанные на уважении к национальной культуре и традициям.

Мы обнаружили, что использование элементов национальной культуры и традиций в математических задачах способствует углублению интереса учащихся к предмету. Задачи, основанные на культурном наследии, не только стимулируют интеллектуальное развитие, но и укрепляют чувство национальной идентичности и гордости за свою страну.

Особо стоит отметить важность и эффективность обсуждения этических аспектов математических открытий и теорий на уроках. Такие обсуждения побуждают учащихся к размышлениям о моральных и этических сторонах научных исследований, формируя критическое мышление и осознанное отношение к науке.

Применение интерактивных методов обучения, таких как проекты по созданию геометрических моделей национальных символов, показало свою высокую эффективность. Это не только помогает учащимся лучше понять математические

концепции, но и дает им возможность творчески выразиться, используя знания в контексте своей культуры.

В плане перспектив развития данной методики стоит рассмотреть возможности её дальнейшего расширения и глубины. Это может включать разработку новых учебных модулей, которые будут учитывать еще больше аспектов казахстанской культуры, истории и традиций. Также важно продолжить работу над методами оценки эффективности таких уроков, чтобы обеспечить их непрерывное улучшение и адаптацию под текущие образовательные требования.

В заключение, интеграция духовно–нравственного воспитания в обучение математике в Казахстане представляет собой многообещающее и ценное направление. Это не только способствует формированию у учащихся глубокого уважения к своей стране и её культуре, но и обогащает сам процесс обучения, делая его более всесторонним и значимым.

Список литературы

1. Абдильдин Ж.М. «Методика преподавания математики в средней школе», Алматы, 2019.
2. Каримова С.К. «Инновационные подходы в образовании: казахстанский контекст», Нур–Султан, 2021.
3. Мусабаева У.Р. «Культурное наследие Казахстана в системе образованияЯ», Астана, 2020.
4. Темирбекова Р.Ы. «Роль национальных ценностей в образовательном процессе», Шымкент, 2018.
5. Жарылгасынова Р.А. «Современные методики преподавания математики в казахстанских школах», Актобе, 2022.

УДК 372.3

ФОРМИРОВАНИЕ ДУХОВНО–НРАВСТВЕННЫХ ЦЕННОСТЕЙ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА НА ОСНОВЕ БАЗОВЫХ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ

Аминова Алия Рафиковна
педагог – воспитатель
КГКП «Ясли–сад №4 отдела образования г.Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г. Костанай,Казахстан
E–mail: aliaaminova102@gmail.com

Аннотация

Духовно–нравственное воспитание у детей дошкольного возраста, включая развитие и закрепление базовых национальных ценностей, является важным процессом, направленным на формирование нравственного сознания и становление личности, способной к самореализации и полноценной жизни в обществе.

Ключевые слова: *духовно–нравственное воспитание, личность, базовые национальные ценности.*

Аңдатпа

Мектеп жасына дейінгі балаларға рухани–адамгершілік тәрбие беру, оның ішінде негізгі ұлттық құндылықтарды дамыту және бекіту, адамгершілік сананы қалыптастыруға және қоғамда өзін–өзі жүзеге асыруға және толыққанды өмір сүруге қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыруға бағытталған маңызды процесс.

Түйінді сөздер*: рухани–адамгершілік тәрбие, тұлға, негізгіұлттық құндылықтар.*

Abstract

Spiritual and moral education in preschool children, including the development and consolidation of basic national values, is an important process aimed at the formation of moral consciousness and the formation of an individual capable of self–realization and a full life in society.

Key words: *spiritual and moral education, personality, basic national values.*

«Любовь выдает прежде всего человеческую суть, осознанной ее делают стремление к истине и обретенные знания. Появлению этих качеств сначала способствуют непорочность чувств и непосредственный характер, которые даются человеку от рождения, а развитие их зависит от того, насколько благородны родители, честны друзья и мудрые наставники».
(Абай Кунанбаев) [1]

Одним из эффективных подходов к духовно–нравственному воспитанию личности является базирование его на базовых национальных ценностях. Базовые национальные ценности играют ключевую роль в этом процессе, помогая развивать у детей понимание и уважение к культуре и истории своей страны.

Целью данной статьи является создание гармоничной личности, способной к развитию своего творческого потенциала и восприятию мира во всем его многообразии.

Духовно–нравственное воспитание – это процесс формирования моральных и этических ценностей у личности. Оно направлено на развитие духовности, нравст–венности и социальной ответственности человека.

Личность – это индивидуальность, сочетание физических, интеллектуальных, социальных и духовных качеств, которые делают каждого человека уникальным. Личность формируется под влиянием воспитания, обучения, окружающей среды и индивидуального опыта.

Базовые национальные ценности – это основные принципы и установки, которые считаются важными и характерными для определенной нации или культуры. Это может включать понятия, такие как патриотизм, традиции, семейные ценности, уважение к старшим и национальную идентичность. Они способствуют формированию национального самосознания и единства нации.

Задачи духовно–нравственного воспитания, основанного на базовых национальных ценностях, включают:

1. Формирование Идентичности: Помощь личности в понимании и укреп-лении своей национальной и культурной идентичности.
2. Развитие Этического Сознания: Стимулирование осознания моральных норм и ценностей, способствующих честности и ответственности.
3. Уважение к Множественности Культур: Поддержка толерантного отноше-ния к разнообразию культурных и религиозных убеждений.
4. Семейные Ценности и Обязанности: Поддержка семейных ценностей, укрепление связей внутри семьи, обучение заботе о близких.
5. Гражданская Ответственность: Воспитание гражданской ответственности, активного участия в общественной жизни и поддержка общенациональных интересов.
6. Развитие Творческого Мышления: Стимуляция развития творческого мышления и самовыражения, что способствует разностороннему личностному росту.
7. Экологическая Осознанность: Обучение заботе о природе и экологической устойчивости как части национального наследия.
8. Патриотизм и Любовь к Родине: Формирование патриотических чувств и уважения к своей стране.

Эти задачи способствуют созданию устойчивого фундамента для развития духовности и нравственности в личности, ориентированной на базовые нацио-нальные ценности. [2]

Духовно–нравственное воспитание помогает развивать у личности осознан-ные ценности, включая базовые национальные ценности. Оно способствует формированию глубоких истин и принципов, которые помогают человеку принимать взвешенные решения, оставаться морально сильным и готовым к саморазвитию, а также к формированию гармоничных и этических отношений с окружающими людьми

и с обществом в целом. Духовно–нравственное воспитание является важной частью развития личности в детском возрасте. В этот период формируются основы мировоззрения, этических норм и ценностей, которые будут определять поведение и выборы ребенка в будущем.

Базовые национальные ценности представляют собой устоявшиеся и приз–нанные ценности в конкретной нации или культуре. Они основаны на истории, традициях и этических принципах этой нации. Включение базовых национальных ценностей в процесс воспитания дошкольников позволяет им узнать о своей культуре, развить патриотические чувства и гордость за свою страну. Воспитатели могут проводить мероприятия, рассказывающие детям о национальных символах, истории и достижениях своей страны. Это поможет им развить гордость и уважение к своей культуре, а также понять важность сохранения и защиты своей национальной идентичности. Следует отметить, что воспитание на основе базовых национальных ценностей не ограничивается только обучением ребенка истории и традициям своей страны, но и включает в себя активное практическое участие в национальных праздниках, традиционных и культурных мероприятиях. Такой подход к воспитанию позволяет детям на практике осознать и пережить национальные ценности и традиции. [3]

Одной из основных задач духовно–нравственного воспитания на основе базовых национальных ценностей является формирование у детей таких ценностей, как уважение к старшим, доброта, честность, трудолюбие и ответственность. Воспитание этих ценностей позволяет ребенку развивать характерные качества, которые останутся с ним на всю жизнь.

Важным аспектом духовно–нравственного воспитания на основе базовых национальных ценностей является сотрудничество с семьей ребенка. Семья играет важную роль в духовно–нравственном воспитании детей. Родители должны быть примером для своих детей в области моральных ценностей и нравственности. Они должны быть внимательными к потребностям и эмоциональным развитию ребенка, а также активно участвовать в его воспитании. Родители могут поддерживать и дополнять программу дошкольных учреждений, основываясь на своих культурных и национальных ценностях. Такое взаимодействие позволяет создать общую систему ценностей, которая будет развивать, и формировать личность ребенка. [4]

Дошкольные учреждения и школы также имеют большую роль в духовно–нравственном воспитании. Они должны создать условия, чтобы ребенок мог узнать о многообразии культур и религий, проявить толерантность и уважение к другим. Воспитатели и учителя должны быть грамотными в области духовности и морали, чтобы они могли передать свои знания и ценности детям. Если в стране ценится семейное благополучие, обучение детей ценности семьи и уважения к ней может быть ключевым элементом духовно–нравственного воспитания. Воспитатели могут объяснить, как важно уважать и заботиться о своих родителях, братьях и сестрах, и какие преимущества могут быть достигнуты благодаря сильным взаимоотношениям внутри семьи. [5]

Важно отметить, что базовые национальные ценности не должны быть преподносимы как единственно верные или превалирующие над другими ценностями. Духовно–нравственное воспитание должно быть богатым и разносторонним, учитывая различные культуры, религии и убеждения. Оно должно помочь детям развить толерантность, открытость к другим точкам зрения и умение принимать решения на основе собственных ценностей и убеждений. [6]

В заключение, духовно–нравственное воспитание дошкольника на основе базовых национальных ценностей является важным фактором в формировании личности и мировоззрения ребенка. Оно помогает развить моральные принципы и ценности, такие как уважение к семье, гордость своей страной и толерантность к

другим культурам. Воспитание на основе базовых национальных ценностей должно быть богатым и многосторонним, учитывая разнообразие культур, религий и убеждений. В рамках духовно–нравственного воспитания целесообразно развивать личность, ее интеллектуальные, эмоциональные и социальные качества. Это включает в себя поощрение самоанализа и саморазвития, умение принимать решения и решать проблемы, развитие коммуникативных и межличностных навыков.

Список литературы:

1. А. Кунанбаев «Слова назидания» (38 слово)
2. Сидоров А.П. «Педагогические аспекты формирования ценностного отношения к родной культуре у детей дошкольного возраста».
3. Жукова Е.В. «Развитие этических норм и ценностей в дошкольном образовании на основе национальных традиций».
4. Иванова О.С. «Роль семьи в развитии духовно–нравственных основ детей дошкольного возраста».
5. Горбунова Л.Н. «Влияние национальной культуры на формирование духовных ценностей у детей дошкольного возраста».
6. Путишева Н.Б. «Формирование духовно–нравственных ценностей у дошкольников в контексте национальных ценностей».

ӘОЖ 371

РУХАНИ–АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕ ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРДІҢ БАЗАЛЫҚ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖҮЙЕСІ РЕТІНДЕ

Анасова Айнаш Бектұрсынқызы
тарих магистрі, аға оқытушы
Ө.Сұлтанғазин атындағы педагогикалық институты
Ахмет Байтұрсынұлы атындағы ҚӨУ

Бекбулатова Ақмарал Балғабайқызы
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
№15 ЖББМ
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: anasova_ainash@mail.ru

Аңдатпа

Берілген мақалада бүгінгі таңда өскелең ұрпақтың рухани–адамгершілік жаңғыруы мәселесі бұрынғыдан да өзекті болып отырғаны айтылады. Базалық ұлттық құндылықтар ұрпақтан–ұрпаққа берілетін және қазіргі жағдайда елдің табысты дамуын қамтамасыз ететін Қазақстан Республикасы көпұлтты халқының мәдени, отбасылық, әлеуметтік–тарихи, діни дәстүрлерінде бар негізгі моральдық құндылықтар, басым адамгершілік көзқарастар ретінде айқындалған.

Түйінді сөздер: *рухани–адамгершілік жаңғыру, базалық ұлттық құндылықтар, ұлттық тәрбие, адамгершілік–патриоттық даму.*

Аннотация

В данной статье отмечается, что сегодня проблема духовно–нравственной модернизации подрастающего поколения становится как никогда актуальной. Базовые национальные ценности определены как основные моральные ценности, приоритетные нравственные установки, существующие в культурных, семейных, социально–исторических, религиозных традициях многонационального народа Республики Казахстан, передаваемые из поколения в поколение и обеспечивающие успешное развитие страны в современных условиях.

Ключевые слова: *духовно–нравственная модернизация, базовые национальные ценности, национальное воспитание, нравственно–патриотическое развитие.*

Abstract

This article notes that today the problem of spiritual and moral modernization of the younger generation is becoming more relevant than ever. The basic national values are defined as the basic moral

values, priority moral attitudes that exist in the cultural, family, socio–historical, religious traditions of the multinational people of the Republic of Kazakhstan, transmitted from generation to generation and ensuring the successful development of the country in modern conditions.

Key words: *spiritual and moral modernization, basic national values, national education, moral and patriotic development.*

Қазір біз адамгершілік құндылықтар, бұрын анық және нақты болатын, ал қазіргі кезеңде бұлыңғыр және түсініксіз болған уақытта өмір сүріп жатырмыз. Біз, ересектер, кейде оларды түсіну қиын. Біздің балаларымызға одан да қиын.

Бүгінгі таңда бала туылғаннан бастап үлкен ақпарат ағынына ұшырайды: БАҚ, балабақша, мектеп, интернат, кино, заманауи мультфильмдер, интернет – мұның бәрі моральдық нормалардың бұлыңғырлануына ықпал етеді және баланы тиімді адамгершілік тәрбиелеу мәселесі туралы өте байыпты ойлауға мәжбүр етеді.

Сондықтан бүгінгі таңда өскелең ұрпақтың рухани–адамгершілік жаңғыруы мәселесі бұрынғыдан да өзекті болып отыр. Бұл проблеманы қою біздің қоғамның рухани денсаулығының күрт төмендеуімен байланысты. Қазақстандық жастар қазіргі кезеңде саяси, экономикалық және әлеуметтік салаларда болып жатқан деструктивті құбылыстарға байланысты рухани дағдарысты бастан кешуде. [1]

Мектеп оқушыларының адамгершілік тәрбиесі әсіресе маңызды, өйткені мектепке дейінгі және бастауыш мектепте бала адамгершілік нормалары мен талаптарын игеруге ерекше сезімтал. Балалар эмоционалды, ерікті және рухани жетілмегендігімен ерекшеленеді. Рухани тұлғаны тәрбиелеу тек отбасының, білім беру мекемесінің және мемлекеттің бірлескен күш–жігерімен мүмкін болады. Педагогикалық қоғамдастық қазіргі заманғы балаларға адамгершілік–рухани құндылықтарды қалай сіңіру керектігін қайта түсінуге тырысуда.

Базалық ұлттық құндылықтар ұрпақтан–ұрпаққа берілетін және қазіргі жағдайда елдің табысты дамуын қамтамасыз ететін Қазақстан Республикасы көпұлтты халқының мәдени, отбасылық, әлеуметтік–тарихи, діни дәстүрлерінде бар негізгі моральдық құндылықтар, басым адамгершілік көзқарастар ретінде айқындалған.

Қазіргі білім берудегі проблемалардың бірі – тәрбиеде ұрпақтың тарихи сабақтастығының сақталмауында. Баланы тарихи жадынан айыру өте қауіпті. Балалар бұрын өмір сүрген адамдардан үлгі алу мүмкіндігінен айырылады, адамдардың өз мәселелерін қалай шешкенін білмейді, бұл жоғары құндылықтарға қарсы шыққандармен және бізге жарқын үлгі көрсете отырып, өмірін өзгерте алғандармен болды. Бастауыш мектептің жасы–көптеген моральдық нормаларды, ережелерді, идеалдарды қалыптастырудың ең жақсы кезеңі. Бұл бала эмпатияны, басқалардың тәжірибесіне эмоционалды түрде жауап беруді үйренетін кезең. [2, 25б]

Дәл осы уақытта тұлғаның негіздері қаланады: бастапқы дүниетаным, жақсылық, зұлымдық ұғымдары, адамдардың іс–әрекеттеріне, олардың мінез–құлқына реакция қалыптасады. Балалар ұжымдағы қарым–қатынастың, заттарға, табиғатқа, адамдарға деген қарым–қатынастың алғашқы тәжірибесін алады. Олар ең маңызды моральдық нормаларды игереді. Отанға деген сүйіспеншілік, ересектерге деген құрмет, заттарға және айналасындағылардың бәріне: өз еңбегінің, басқалардың еңбегінің нәтижелеріне ұқыпты қарау, көмектесуге деген ұмтылыс және тағы басқалар қалыптасады. Бұл қасиеттердің көпшілігі адамның жалпы руханиятының негізі болып табылады.

Бұл кезеңді пайдаланбау–бұл кішкентай адамның жанын негізгі рухани құндылықтармен толтырмау, бұл ересек азаматтың өміріне міндетті түрде әсер етеді. Өскелең ұрпақты тәрбиелеумен айналысатын бастапқы әлеуметтік институт–отбасы. Дәл осы жерде бала өз өмірінде басшылыққа алатын моральдық–адамгершілік құндылықтардың негіздері қаланады. Отбасы–бұл қоғамның көрінісі, ондағы процестер. Баланың құндылық әлемін қалыптастыратын тағы бір маңызды әлеуметтік институт–балабақша мен мектеп. [3]

Рухани–адамгершілік тәрбиені педагогикалық процестің экзотикалық кіші түрі ретінде жүзеге асыру мүмкін емес, ол тұтас жүйенің барлық бөліктерін қамтуы керек: мектепке дейінгі, мектеп және отбасылық тәрбие, физикалық, патриоттық, яғни тәрбиелік әсерді жүзеге асыру толығымен жүзеге асырылуы керек. Демек, рухани–адамгершілік тәрбие – бұл көп қырлы процесс, оның негізгі міндеттерін шешу барлық қатысушылардың келісілген әрекеттерінсіз мүмкін емес. Жоғарыда айтқанымыздай, мұнда жетекші рөл отбасылық тәрбиеге беріледі, бірақ осы бағытта жүйелі, дәйекті және мақсатты жұмысты қамтамасыз ету, оның нәтижелерін бақылау үшін дұрыс адамгершілік бағдарлары бар дамыған рухани тұлғаны тәрбиелеуге мүдделі мұғалімдер жұмыс істейтін білім беру мекемелері көмектесе алады.

Тәрбие процесінде патриотизм, әлеуметтік, азаматтық, отбасы, еңбек және шығармашылық, ғылым, әдет–ғұрып, салт–дәстүр, өнер мен әдебиет, табиғат сияқты негізгі ұлттық құндылықтар бағдар болып табылады. Біздің ойымызша, біздің еліміздің ғасырлар бойғы тарихы мен мәдениеті, оның негізінде әрқашан шыдамдылық, мейірімділік, жомарттық, мейірімділік, руханиятқа деген ұмтылыс болды. Біз өз жұмысымызды балаларды ауызша халық шығармашылығымен (ертегілер, әндер, аңыздар) таныстырудан бастаймыз. Халық музыкасын, халық ойындарын, әндер, халық аспаптарының дыбысын – балалар қуана қабылдайды және оларды оңай сіңіреді. Кіші және орта жастағы балалармен патриоттық тәрбие кедергісіз жүргізіледі. Сөйлеу, ойын жағдайларын пайдалану, білім беру қызметі, режимдік сәттердегі қарым – қатынас–мұның бәрі негізгі құндылықтарды дамытуға бағытталған. [4]

Қазіргі ұлттық тәрбие идеалы – қазақ халқының рухани және мәдени дәстүрлерінде тамыр жайған, өз елінің бүгіні мен болашағы үшін жауапкершілікті сезінетін, Отан тағдырын өзінің жеке тағдыры ретінде қабылдайтын жоғары адамгершілік, шығармашылық, құзыретті азаматы. Сонымен бірге, адам тек қоғамда тұлға болады. Сондықтан уақыттан тыс, мәдениеттен және қоғамнан тыс дерексіз тұлғаға бағытталған тәрбие туралы емес, ел азаматының жеке басын тәрбиелеу туралы айту керек. Осыған байланысты қазіргі гуманистік идеал патриотизм, азаматтылық, Отанға қызмет ету, дәстүрді ұстану, әлеуметтік ынтымақтастық сияқты жеке қасиеттерді өзектендіреді.

Сонымен, базалық құндылықтар сабақтан тыс тәрбие іс–шараларының мазмұнында көрінеді: сынып сағаттары, мерекелер, викториналар, көрмелер, ойындар, слайд–фильмдерді көру, кітап оқу, атаулы күндер мен ұлттық мерекелерге лепбук жасау, эстетикалық бағыттағы тақырыптық кештер өткізу, шығармашылық жобалар, презентациялар дайындау және т.б. сабақтан тыс іс – шаралардың негізгі педагогикалық бірлігі мәдени практика болып табылады. Мұғалімдер мен тәрбиеленушілер ұйымдастырылған мәдени іс–шара болып табылады, оған қатысу олардың мәдениеттегі сындарлы, шығармашылық, адамгершілікке бағытталған мінез–құлық тәжірибесін кеңейтеді.

Адамгершілік–патриоттық дамудың, тәрбиелеудің және әлеуметтенудің негізгі мазмұны базалық ұлттық құндылықтар болып табылады. Біз бұл құндылықтарды мәдени және отбасылық дәстүрлерде сақтаймыз, ұрпақтан–ұрпаққа береміз. Бұл құндылықтарға сүйену адамға жойқын әсерге қарсы тұруға көмектеседі. Негізгі құндылықтар мектеп өмірінің негізінде, балалардың сабақтан тыс және мектептен тыс іс–әрекеттерін анықтауы керек. Біздің ойымша, базалық ұлттық құндылықтарды, оның ішінде отбасын қалыптастыру міндеті барлық оқу пәндерінің құралдарымен шешіледі. [5]

Біз, ересектер, түсінуіміз керек: біз қаласақ та, қаламасақ та, барлық мінез–құлқымызбен, бүкіл өмір салтымызбен балаларымызды оларға адамгершілік нұсқауларын көрсете отырып, тәрбиелейміз. Бұл үлкен жауапкершілік. Өйткені, балаларымыздың қалай өмір сүретіні, айналасындағы адамдармен қалай қарым–

қатынас орнататыны, қандай мақсатқа ұмтылатыны, қандай моральдық ұстанымдарды қорғайтыны тек өзімізге, үлкендерге байланысты.

Балаларымыз Қазақстан Республикасының нағыз азаматы болуы үшін өз елін мақтан етуге тырысайық.

Әдебиеттер тізімі:

1. Жас ұрпақты ұлттық құндылықтар арқылы тәрбиелеу.
2. Ш.Елеукенов. Замандас парасаты. Әдеби сын. Алматы: Санат, 2015 ж.
3. Әдеп және жантану. Хрестоматия. Атамұра: Алматы, 1996.
4. Ә.Табылдиев. Халық тағлымы. – Алматы: Қазақ университеті, 1992.
5. Нұрмұратов С.Е., Сағиқызы А. Ұлттық рух мәселесі хақында // Халықаралық конференция материалдары. Алматы 2006. 176 б.

УДК 372.8

ПРИВИТИЕ ШКОЛЬНИКАМ БАЗОВЫХ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ НА УРОКАХ ИСТОРИИ И ВО ВНЕУРОЧНОЕ ВРЕМЯ.

Аралбаева Жулдузай Туребековна
педагог – исследователь
КГУ «Заяитская основная средняя школа»
Денисовский район, Костанайская область, Казахстан
E–mail: zhulduzai.aralbaieva@mail.ru

Журкубаева Гульвира Темиркеевна
педагог – исследователь
КГУ «Перелескинская общеобразовательная школа»
Денисовский район, Костанайская область, Казахстан
E–mail: gumka68@inbox.ru

Андатпа

Өскелең ұрпақты патриоттық тәрбиелеу – мемлекет пен қоғам алдында тұрған ең негізгі міндеттердің бірі. Бұл білім беру саласы тұлғаның маңызды адамгершілік қасиеттерін ашуға, дұрыс құндылық бағдарларын қалыптастыруға күшті күшке ие, бұл оның өмірдегі өзін–өзі анықтауына әсер етеді.

Түйінді сөздер: *базалық ұлттық құндылықтар, рухани–адамгершілік тәрбие, қазақстандық патриотизм, дәстүр, мектеп.*

Аннотация

Патриотическое воспитание подрастающего поколения – одна из самых основных задач, стоящих перед государством и обществом на сегодняшний день. Именно сфера образования имеет мощную силу для раскрытия важных нравственных качеств личности, для формирования правильных ценностных ориентиров, что в последующем повлияет на её самоопределение в жизни.

Ключевые слова: *базовые национальные ценности, духовно–нравственное воспитание, казахстанский патриотизм, традиция, школа.*

Annotation

Patriotic education of the younger generation is one of the most important tasks of the state and society. This area of Education has a power to reveal the most important moral qualities of a person, to form the correct values, which affects person's self–determination in life.

Key words: *basic national values, spiritual and moral education, Kazakhstani patriotism, tradition, school.*

Вопрос привития любви к Родине подрастающему поколению со школьной скамьи всегда находился в центре внимания ученых и педагогов–практиков.

В современных реалиях и в условиях модернизации общественного сознания он становится актуальным как никогда. Перед государством и обществом стоит важная задача – воспитать достойных граждан нашей многонациональной страны. А такие качества как сознательность и ответственность напрямую связаны с казахстанским патриотизмом. Интерес к данной теме определяется потребностями и задачами, стоящими перед современным развивающимся обществом и личностью. Происходит переоценка ценностей современного общества, что ведет к потере нравственных идеалов, на которых раньше воспитывалось подрастающее поколение. Поэтому сейчас возрастает роль и значение воспитания гражданских и патриотических качеств личности. [1]

События последнего времени подтвердили, что экономическая нестабильность, социальная незащищенность, утрата духовных ценностей оказали негативное влияние на общественное сознание большинства социальных и возрастных групп населения страны, резко снизили воспитательное воздействие казахстанской культуры, искусства и образования как важнейших факторов гражданственности и патриотизма. В общественном сознании наблюдается постепенная утрата нашим обществом традиционного казахстанского патриотического воспитания, получили широкое распространение равнодушие, эгоизм, цинизм, немотивированная агрессивность, неуважительное отношение к истории государства, падает престиж военной и государственной службы. В этих условиях очевидна неотложность решения острейших проблем системы воспитания, в частности воспитания патриотизма и гражданственности как основы укрепления государства.

На уроках истории нужно заниматься не только ознакомлением с прошлым, но и развивать казахстанский дух, любовь к своей родине. Если мы говорим о современных реалиях, то эта тема сегодня находится на самом высоком государственном уровне. Воспитание казахстанского патриотизма, действительно, очень важно. Ведь мы хотим, чтобы наши молодые граждане росли здесь осознанными, развивались, создавали семьи и строили на своей родной земле очаг, не бросали её.

Главная задача учителей истории, на правах старших товарищей и наставников – воспитывать достойных граждан, умеющих не только ценить успехи прошлых лет и настоящего, но и стремящихся их приумножать своим трудом и активным участием, воспитать у школьников гордость за свою страну и свой народ, уважение к его прошлому. [2]

На уроках истории учителя стараются показывать причинно–следственную связь между событиями прошлого, настоящего и будущего. Педагоги на конкретных примерах разбирают поступки и решения представителей прошлых поколений в определенных ситуациях, что способно пробудить в школьниках чувства сопереживания и благодарности героям Отечества. Информация воспринимается лучше, когда школьники посещают музеи, чтобы можно было наглядно проникнуться в историю жизни своего народа, своего края. Но при этом, в работе с детьми крайне необходимо, чтобы они были не просто слушателями и зрителями, но и активными участниками происходящего процесса. Если говорить о методах, которые сейчас используются для привития патриотических чувств, то можно отметить такие, как создание своей родословной; рассказ о личности, в честь которой названа улица, где живет школьник; повествование о своей малой родине и другие. Как педагог–практик, я не могу не отметить тот факт, что воспитание достигает своих высоких целей лишь тогда, когда тема находит отклик в душе ученика. Когда ему есть, чем гордиться, он начинает четко осознавать, что значит предки, наследие, духовность.

Формирование гражданственности и патриотизма будет эффективным при условии ориентации обучающихся на отечественные ценности: любовь к родине, уважение к традициям народа, гордость за историческое прошлое и героизм наших предков, долг и честь, ответственность за свои дела и поступки, достоинство и

верность малой Родины. В том числе вовлечения школьников в различные формы индивидуальной и коллективной, в том числе самостоятельной поисковой и исследовательской деятельности по истории родного края.

Воспитание патриотизма – объективная необходимость для подрастающего поколения. При размытом патриотизме и национальном самосознании граждане становятся безучастными к состоянию дел в стране, слабеют социально–экономические, духовные и культурные основы нашего общества и государства.

Таким образом, патриотическое воспитание предполагает формирование у граждан общественно значимых ориентаций, духовных ценностей, отражающих специфику и развитие нашего общества и государства, национального самосознания, образа жизни, миропонимания и ответственности за судьбу Родины. При всех усилиях, которые сейчас прикладываются учителями, в условиях современного мира, а именно интернета и глобализации очень тяжело понять, вырастет ли ребенок патриотом. Современные школьники, в первую очередь – это отражение семьи. Именно с неё все начинается. Ещё, они перенимают многое от общества, окружения, и поэтому только наши совместные усилия помогут преодолеть все сложности и воспитать настоящих казахстанских патриотов.

Становится очевидным, что в приобщении детей к родной культуре, в привитии патриотического духа, особую роль играют праздники и священные даты. Ведь именно в них прослеживаются многовековые знаниях о явлениях природы, причем такие наблюдения напрямую связаны с различными сторонами жизни наших предков, с их кропотливым трудом, а также они несут в себе важность, связанную с историческими событиями.

Формирование базовых национальных ценностей, гражданственности, патриотизма средствами исторического образования заключается в усилении роли внеклассной работы через практическую деятельность обучающихся в рамках краеведения.

Общеизвестно, что именно с истории родного края начинается путь к осознанию мира. История и культура нашего края ориентирована на познание историко–культурных корней народов, населяющих наш край на уровне чувственного опыта, сопричастности к прошлому, осознании неповторимости его судьбы.

Организуя данную работу, мы используем следующие этапы деятельности.

Первый этап – подготовительный. На этом этапе задача учителя состоит в том, чтобы заинтересовать ученика и познакомить его с историей родного края.

Второй этап – организация практической деятельности с целью получения обучающимися опыта гражданского действия. Основными видами деятельности являются:

– шефская работа над ветеранами локальных войн, вдовами, участниками тыла, живущими в нашем селе;

– организация встреч в школе с ветеранами труда;

– шефство над памятником участникам Великой Отечественной войны;

– работа по сбору интересного материала об истории исчезнувших сёл нашего края, известных жителях села, участниках Великой Отечественной войны.

Третий этап – привлечение школьников к поисковой и исследовательской деятельности по истории родного края. В своей работе мы используем основные виды поисковой деятельности:

1) Библиографический поиск, т.е. самостоятельная работа учащихся по подбору и изучению литературы, связанной с определенной темой. Цель данного поиска – обучение школьников умению работать с книгой, библиографическими источниками: правильно цитировать текст и делать ссылку на источник, аннотировать прочитанное, пользоваться указателями, справочной литературой, каталогами, грамотно оформлять список использованной литературы.

2) Сбор краеведческого материала, который включает много навыков самостоя-тельной познавательной деятельности: сбор материала, его систематизация, анализ, иногда и реставрация. Учащиеся овладевают элементами методики научного исследования. Так, в летний период ребятам предстоят экскурсии в Денисовский историко–краеведческий музей, музей Верхнего Притоболья (г.Лисаковск), Рудненский историко–краеведческий музей, а также Костанайский областной историко–краеведческий музей и Костанайский областной мемориальный музей Ибрая Алтынсарина. Кроме того, планируется посещение и фотосъемка памятников и памятных мест города Лисаковска, района Беимбета Майлина, Камыстинского и Житикаринского районов. Ребята попробуют себя в роли экскурсоводов и примут участие в исторических играх и археологических раскопках. Школьники побывали на раскопках древнего городища «Камысты» эпохи бронзы. Ребята с большим энтузиазмом поехали на новые неизведанные тайны Денисовской земли, на открытие протогорода Аркаим. А ещё, обучающиеся участвуют в конфе–ренциях, в конкурсах исследовательских работ, пишут сочинения и стихотворения. Таким образом, они расширяют свой кругозор и приобретают новые знания, новый опыт исследовательской работы.

Базовые национальные ценности раскрываются в системе духовно–нравственных ценностей. Казахстанский патриотизм – любовь к Родине, к народу, к родной земле. Гражданственность – служение Отечеству, правовое государство, гражданское общество, поликультурный мир. Семья – любовь и здоровье, уважение к родителям. Труд и творчество – уважение к труду, творчеству и созиданию. Любовь к природе – родной земле, экологическое воспитание, уважение к культуре других народов, прогресс, сотрудничество. [3]

Не осталось сомнений в том, что знание, принятие и уважение истории и культуры своего народа поможет в дальнейшем относиться с большим почтением и интересом, в том числе и к прошлому других народностей. Понятия патриотизма и интернационализма в нашей большой, многонациональной стране взаимосвязаны и неразделимы. Они составляют основу социальной стабильности государства и прогрессивного развития нашей Родины в будущем. А приобщение к национальной истории, закладывает чувство единства своих истоков у всех в Казахстане.

Список литературы:

1. Государственный общеобязательный стандарт основного среднего образования. Приложение 3 к приказу Министра образования и науки Республики Казахстан от 31 октября 2018 года № 604

2. Сагынаева Г.Р. Национальные ценности – это основа системы непрерывного образования. Молодой ученый. – 2017. – № 10. с. 82–84.

3. Стратегия «Казахстан–2050» Новый политический курс состоявшегося государства»

ӘОЖ 37.03

ЖАС ҰРПАҚТЫ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР АРҚЫЛЫ ТӘРБИЕЛЕУ

Асылханова Гульнара Амантаевна
қазақ тілі және әдебиет пәнінің мұғалімі
педагогикалық инноватиканың магистрі
Қостанай қ. білім бөлімінің №18 мектеп – гимназиясы КММ
Қостанай қ, Қазақстан
E–mail: asylhanova–gulnara@mail.ru

Тусова Асель Жанибековна
қазақ тілі және әдебиет пәнінің мұғалімі
Қостанай қ. білім бөлімінің №18 мектеп – гимназиясы КММ
Қостанай қ, Қазақстан
E–mail: tusov74@mail.ru

Андатпа

Мақалада авторлар жас ұрпақты рухани–адамгершілікке тәрбиелеу білім берумен ғана шектелмейтінің туралы ой қозғады. Жас ұрпақтың сезіміне әсер ету арқылы ішкі жан дүниесін ояту нәтижесінде оның рухани–адамгершілік қасиеттері қалыптасуда.Сондықтан, әрбір жас ұрпақ өзін–өзі рухани жетілдіру үшін, өзін тәрбиелеуге, өздігінен білім алуға ұмтылуы қажет екенін түсінуі тиіс деп ұсынып отыр.

***Түйінді сөздер**: жас ұрпақ, адамгершілік, ұлттық құндылық, рухани қасиеттер, жеке тұлға.*

Аннотация

В статье авторы высказали мнение, что духовно–нравственное воспитание молодого поколения не ограничивается только образованием. Духовно–нравственные качества молодого поколения формируются в результате его пробуждения через воздействие на его чувства. Поэтому каждое молодое поколение должно понимать, что для духовного самосовершенствования необходимо стремиться к самообразованию.

***Ключевые слова:** молодое поколение, нравственность, национальные ценности, духовные качества, личность.*

Abstract

In the article, the authors reflected that the spiritual and moral education of the younger generation is not limited to education. As a result of the awakening of the inner world through the influence on the feelings of the younger generation, its spiritual and moral qualities are being formed. Therefore, it is proposed that every young generation should understand that in order to improve themselves spiritually, it is necessary to strive.

***Key words:** the younger generation, morality, national values, spiritual qualities, personality.*

Үш–ақ нәрсе адамның қасиеті:
ыстық қайрат, нұрлы ақыл, жылы жүрек.
Абай Құнанбаев

Адамгершілік–адамның рухани арқауы. Ұлттық құндылықтарға әр халықтың ғасырлар бойы жинақтаған ұлттық, рухани және мәдени құндылықтары жатады. Осы құндылықтарды ұрпағымыздың бойына сіңіріп, оқу–тәрбие үдерісінде ұлтжандылық-қа, отаншылдық пен салт–дәстүрімізді құрметтеуге баулып, өз халқын, өз мемлекетін көздің қарашығындай қорғайтын тұлғаларды тәрбиелеу – ұстаздар алдындағы басты міндет. Ұлтымыздың тұнып тұрған асыл мұра, рухани байлығын оқыту үдерісіне енгізу арқылы қазақ халқының құнды ойларын, даналық пәлсапасын, өмірлік тәжірибесін халық игілігі үшін қолдана алатын жан–жақты дамыған, білімді, өзіндік көзқарасы бар жеке тұлғаны қалыптастырамыз.

Ғасырлар шеруінде халқымыздың алақанына салып аялаған баға жетпес рухани мұрасы, даналық дариясы оның әдебиетінен көрініс табады. Туған тілін сүюден басталатын махаббат, елжандылықтан адамзатты шексіз құрметтеуге дейін

өседі. Жасынан туған халқының даналығымен сусындап, оның өсиетінен нәр алып, әдебиетті сүйіп, сол арқылы ұлтжанды азамат болып өсері хақ, – дейді аса көрнекті әдебиеттанушы Ш. Елеукенов. [1]

Қай заманда болмасын адамзат алдында тұратын ұлы міндет–өзінің өмірін жалғастырушы саналы ұрпақ тәрбиелеу. Ұрпақ тәрбиесі – ұлт болашағы, келешек қоғам тәрбиесі. Сол келешек қоғам иелерін жан–жақты жетілген,ақыл парасаты мол, мәдени–ғылыми өрісі озық етіп тәрбиелеу кезек күттірмейтін іс екені сөзсіз. Халық даналығында: Бір баланы адам етіп өсіргенше, бір шаһар апат болады деген сөз бар. Осы салыстырудың өзі–ақ баланың шын мәніндегі Адам болып қалыптасуы қыруар уақыт пен тер төгетін еңбекті қажет ететін аумағы кең, жауапкершілігі мол күрделі іс екенін ұқтырса керек. Ту жанында қисық ағаш жатпайды дегендей, сом тараулы тәрбие жолының тоғысар тұсы халықтың өзінде, ата –баба салт санасында, дәстүрінде. Жас ұрпақты ұлттық мақтаныш пен ұлттық патриотизм рухына қалай тәрбиелесек,еліміздің халқымыздың болашағы, даналығы да солай айқын көрінеді. [1] Даналық білімнен нәр алады. Даналыққа апаратын жол ұзақ әрі қиын. Сондықтан жастарға басты қиындықтарды көре білетін, әлеуметтік ақыл–ойға сәтті кіруге көмектесетін жақсы жолбасшы керек. Ғалымның ісі – ғалымдағы заңдылықтарды ашып, оны сөзбен формулаға айналдыру. Әдіскердің міндеті – ғалымның ашқан жаңалығын білімге айналдырудың құралын табу. Педагогтың міндеті – ғалым мен әдіскердің міндетін кең көлемде қоса отырып, оқушының тұтас ойлау қабілетін қалыптастыру. [2] Бүгінгі таңда оқушыларға әлемдік деңгейде өркениетті негізде білім мен тәрбие беру, ұлттық құндылықтарды олардың бойына сіңіру – ұстаз алдындағы үлкен міндет. Адамзат тарихында құндылықтар қалыптасуының негізгі ерте заманнан–ақ ойшылдар мен ғұламалардың назарында болды. Олардың тәрбиелік негіздері атадан балаға ұрпақтан–ұрпаққа ізгі қасиеттер мен сезім ниеттерден тұрады. Ұлттық құндылық белгілі бір бағытты, мақсатты, жүйелі ұлттық көзқарасты, мінез–құлықтағы адамдық тәртіп пен рухани дағдыны қалыптастыратын жүйе. Олай болса, ұрпақ тәрбиесіндегі құндылықтар негізгі ізгілікті, ақылды адамгершілік, парасаттылық, имандылық мідеттерін ажырата біліп өзіне таңдау жасауы. Халықта Баланды өз тәрбиеңмен тәрбиелеме, өз ұлтыңның тәрбиесімен тәрбиеле деген мақал бар. Жас ұрпаққа тәрбие мен білім беру саласында халықтық педагогиканы енгізе отырып, қазақ халқының салт–дәстүрін, әдет–ғұрпын, мінез–құлық мәдениетін меңгеруде оқушылардың бойына ұлттық имандылық, адамгершілік, сыпайылық қасиеттерін қалыптастыру. Ұлттық тәрбие біздің ұрпақтан–ұрпаққа жеткізетін асыл қазынамыз. Ол болашақ ұрпақты өмір сүруге тәрбиелейтін үлкен тәрбие кітабы.

Ал тәрбие тамыры тереңде–халық қазынасында, оның қадір қасиеті мен бітім–болмысында. Бұл қазына ұлттық құндылықтар арқылы бала бойына сіңетіні даусыз. Ұлттық құндылықтар дегеніміз не? Қарапайым тілмен айтқанда, ұлттық құндылықтар белгілі бір ұлтқа ұлт азаматына тән зат , адами қадір–қасиет, яғни ғасырлар бойы жинақтаған ұлттық рухани және материялдық құндылықтар. Ол–тәрбие мен оқытуға бағытталған мұрағаттар. Оларға меймандостық, кісілік, сыйластық, имандылық, кішіпейілділік, салауаттылық, қайырымдылық, ізгілік, еркіндік, өнерпаздық, сыпайылық, мәдениеттілік, шығармашылық, рухани байлық, махаббат сынды қасиеттер жатады. Кез–келген ұлттың сипаты бес қағидаға келіп тіреледі.

Біріншісі – тілі, екіншісі – діні, үшіншісі – дәстүрі, төртіншісі – тарихы, бесінші – атамекені. Құндылықтар – шынайы ғана болады, ол адамға тәуелді емес, дей тұрғанмен ол ең алдымен адам санасында орын алады.Құндылықтарды сезім арқылы қабылдап, ал сана арқылы түсінуге болады, соның нәтижесінде тұлға құндылықты игереді, соған сай әрекет етеді. [4] Өз ұлтын қадірлеп, қастерлеген, ұлт қадірін білген азаматтың бірі Ж.Аймауытов: Мен халыққа кіндігіммен байланып қалғанмын. Оны үзе алмаймын. Үзу қолымнан келмейді дейді. Сырым Датұлы: Мен ағайынды екеумін: бірі – өзім, екіншісі – халқым–дейді. Қазақ халқының осындай дәріптеуге, қастер-

леуге, дамытуға тұрарлық ұлттық рухани материялдық құндылықтары туралы ұлағатты, құнды ойларын халық игілігіне келешек ұрпақты ел жұртқа ие болатын азаматтарды тәрбиелеуге неге қолданбасқа? Қазақ халқы баланы жамандықтан жиреніп, жақсылықты жаны тілеп тұратынқұлықты болуын,сұлу сөз сйқырлы ұн.әдемі өң мен түрлі ләззат ала білетін, һәм байсалды ,ойламдышымыр болып өсуінұлт тәрбиесінің негізгі қағидасы етіп ұстаған. Ұрпақ тәрбиесіне кешігу дегеніміз мертігумен бірдей. Тәрбие бала тумай тұрып, дүниеге келмей тұрып берілуі тиіс. Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев: – Болашақ ұрпағымызды тәрбиелегенде, оларға жас–тайынан имандылық пен ұлттық қасиеттерді сіңіре білсек,сонда ғана біз ұлттық рухы дамыған, Отанының гүлденуіне үлес қоса алатын азамат өсіре аламыз деген болатын–деген болатын. Сондықтан қатардағы пендені нағыз толық қанды тұлғаға айналдыру үшін ұлттық құндылықтар арқылы тәрбие берудің маңызы зор.

Жеке тұлғаны ұлттық тәрбие арқылы дамыта отырып, нақты әрекет арқылы оқытуда төмендегі құндылықтардың болуы қажет:

– белсенді қарым–қатынас: оқушы мен мұғалімнің әрбір мәселеде өз көзқарастарын білдіріп отыруы;

– индивиттік: мұғалімнің әр жеке оқушының ерекшелігін дамыту, қоғам алдындағы жауапкершілігінің болуы;

– өзіндік тәртіп: өзіндік бақылау мен бағалауды шешім қабылдауды үйрену;

– шыдамдылық: әр түрлі пікірлкрді қабылдай алу, бір–бірінің пікірлері мен ерекшеліктерін құрметтеу, қабылдау. Ұлттық құндылықтарымызды әлемдік деңгейге шығаруға қабілетті тұлға тәрбиелеу үшін:

– оқушылдардың сана–сезімін қалыптастыру;

– жас ұрпақ санасына туған халқына деген құрмет, сүйіспеншілік мақтаныш сезімдерін ұялату, ұлттық рухын дамыту;

– ана тілі мен дінін, оның тарихын, мәден етін, өнерін, салт–дәстүрін, рухани–мәдени мұраларды қастерлеу;

– жас ұрпақ бойында жанашырлық, сенімділік, намысшылдық тәрізді ұлттық мінездері қалыптыру сияқты міндеттерді орындағанда ғана біз мақсатқа жете аламыз.

Бала бойына ұлттық құндылықтарды дамытудағы негізгі құралдарға мыналарды жатқызуға болады:

– сыныптағы тәрбие сағаттары;

– баспасөз және қабырға газеттері;

– бұқаралық ақпарат құралдары;

– тәрбие шаралары (пікірталас, итәрбие сағаты, кеш, дәріс, таным–өнеге сағаттары, т.б.)

– кітап оқу;

– мектептен тыс және сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру;

– шығармашылық жобалар қорғау;

– қоғамдық ұйымдармен байланыс жасау;

– саяхат жасау;

– үйірмелерге қатысу.

Жаңа Қазақстан үшін қазақ өркениетін дамыту, салт–дәстүрін, әдет–ғұрпын, тілін, т.б. ұлттық құндылықтар аясында кеңейту – өзекті мәселенің бірі. Сондықтан алдымызда тұрған үлкен мақсат – ұлттық мұра құндылықтарын қазіргі таңның мәдени жетістітерімен үйлестіру. Жас ұрпақ тәрбиесінде үйлесімділік заңы салтанат құруы шарт. Яғни ол өзінің өсу, есею кезінде ақ сүт беріп асыраған ата–анасымен де, көкірек көзін ашқан ұстаздарымен де үйлесім таба білуі тиіс. Сонда ғана тұлға бойында ұлттық рухани қасиеттер бірте–бірте қалыптасары сөзсіз. [5] Тұлға бойындағы рухани құндылықтарды қалыптастырудың көзі, отбасы, әулет, әлеуметтік

орта, мемлекет болса, ұлтық құндылық, ұлттық салт–сана, ұлт алдындағы міндет, парыз, намыс, ұлттық рух, ұлттық салт–дәстүр, тұлға бойындағы ұлттық құндылықтың жоғары көрсеткіші. Тәрбиенің негізі болып саналатын адамзаттық құндылықтардың бірі тәрбиенің басқа адамға деген қажеттілігі, басқа адамидарды сүйе білу қажетілі болып табылады.

Қорыта айтқанда, бүгінде жастарды этикалық және саналы түрде тәрбиелеу үшін, еңалдымен, тәрбие ережелеріне, ұлттық дәстүрлерге, әдет ғұрыптарға, дінге, жастар арасындағы насихатқа–ата–бабаларымыздың мұрасына сүйене отырып, біз білім көзі ата–бабаларымыздың мұрасы және дана сөздер деп айтқан кезде есте ұстауымыз керек, біз көшбасшымыз, оларды алға жылжыта білуіміз керек. Өскелең ұрпақты тәрбиелеу әрқайсымыз тұтас қоғам бола отырып, мәдениетті және сыпайы бола бастағанда өз жемісін береді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ш.Елеукенов, Замандас парасаты. Әдеби сын. Алматы: Санат, 1977 ж. 12б.
2. Ұлттық құндылықтар арқылы тәрбие жұмыстарын ұйымдастырудағы сынып жетекшінің орны.
3. Бастауыш мектеп журналы/ республикалық ғылыми–әдістемелік және педагогикалық журнал / №7, 2007. 39б.
4. Сынып жетекшінің анықтамалығы/ №1(01) 2009.64–65 б.
5. Әдеп және жантану/ хрестоматия/ Атамұра Алматы, 1996, 221 б.

УДК 371.487

ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ НА ОСНОВЕ БАЗОВЫХ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЯХ: ПОНЯТИЕ, ЦЕЛИ И МЕТОДЫ

Атоварова Юлия Анатольевна
заместитель директора по воспитательной работе
учитель русского языка и литературы
КГУ «Общеобразовательная школа №7
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
E–mail: juli198310@gmail.com

Аңдатпа

Мақалада рухани–адамгершілік тәрбиенің негізгі ұғымдары, формалары мен әдістері қарастырылады. Рухани–адамгершілік тәрбиеге анықтама беріледі, рухани компонент пен негізгі құндылықтар сипатталады, білім алушылардың рухани–адамгершілік тәрбиесінің мазмұнын ұйымдастырудың принциптері мен ерекшеліктері сипатталады.

Түйінді сөздер: *рухани–адамгершілік тәрбие, негізгі құндылықтар, руханият, адамгершілік.*

Аннотация

В статье рассматриваются основные понятия, формы и методы духовно–нравственного воспитания. Дается определение духовно–нравственному воспитанию, описывается духовная составляющая, базовые ценности, описываются принципы и особенности организации содержания духовно–нравственного воспитания обучающихся.

Ключевые слова: *духовно–нравственное воспитание, базовые ценности, духовность, нравственность.*

Abstract

In this article is discussed on the basic concepts, forms and methods of spiritual and moral education. A definition of spiritual and moral education is given, the spiritual component and basic values are described, the principles and features of organizing the content of spiritual and moral education of students are described.

Key words: *spiritual and moral education, basic values, spiritual, moral.*

Проблема духовно–нравственного воспитания личности всегда была одной из актуальных, а в современных условиях она приобретает особое значение. Одновременно с социальными и экономическими преобразованиями в нашей стране идет активный процесс формирования нового человека. Этот процесс во многом зависит от дальнейшего развития теории духовно–нравственного воспитания, так как задача государства вырастить поколение, впитавшее общечеловеческие и национальные ценности.

В своём обращении к народу на второй сессии Национального Курултая «Әділетті Қазақстан – Адал азамат» Касым–Жомарт Токаев сказал: «Необходимо, чтобы и школа выступала не только очагом знаний и просвещения, но и выполняла воспитательные функции. Задача учителя наряду со знаниями прививать ученику гуманистические идеалы. Нужно культивировать в детях общечеловеческие и национальные ценности. Выпускники наших школ в первую очередь должны воплощать в себе качества ответственного гражданина». [1]

Духовно–нравственное воспитание учащихся всегда было актуальнейшей задачей педагога, а сегодня – особенно. Но решать ее в любое время было сложно. «Учительство – это искусство, воспитывает личностью своей, своими знаниями и любовью, своим отношением к миру». [2]

Духовно–нравственное воспитание – педагогически организованный процесс, в ходе которого обучающимся передаются духовно–нравственные нормы жизни, создаются условия для усвоения и принятия базовых национальных ценностей.

Под «духовно–нравственными ценностями» понимаются основополагающие в отношениях людей друг к другу, к семье и обществу принципы и нормы, основанные на критериях добра и зла, лжи и истины. Понятие «духовность» не имеет единого толкования, и различные мыслители определяли его по–разному.

Применительно к духовно–нравственному воспитанию выделяют следующие высшие духовные ценности:

- индивидуально–личностные (жизнь человека, права ребёнка, честь, достоин-ство);
- семейные (отчий дом, родители, семейный лад, родословная семьи, её тради-ции);
- национальные (образ жизни, поведения, общения; Родина, святыни страны, нацио-нальная геральдика, родной язык, родная земля, народная культура, единство нации);
- общечеловеческие (биосфера как среда обитания человека, экологическая культура, мировая наука и культура, мир на Земле и так далее).

Духовно–нравственное воспитание личности направлено на формирования её:

- нравственных чувств – совести, долга, веры, ответственности, гражданст–венности, патриотизма;
- нравственного облика – терпения, милосердия, кротости, незлобивости;
- нравственной позиции – способности к различению добра и зла, проявле–нию самоотверженной любви. Готовности к преодолению жизненных испытаний;
- нравственного поведения – готовности служения людям и Отечеству, проявление духовной рассудительности, доброй воли.

Основным содержанием духовно–нравственного воспитания являются базовые национальные ценности, хранимые в социально–исторических, культурных, семейных традициях многонационального народа Казахстана, передаваемые от поколения к поколению и обеспечивающие успешное развитие страны в современных условиях. Соответственно традиционным источникам нравственности определяются и базовые национальные ценности, каждая из которых раскрывается

в системе нравственных ценностей (представлений):

– патриотизм – любовь к своей стране, своему народу, малой Родине, служение Отечеству, почитание независимости страны;

– социальная солидарность – свобода личная и национальная, доверие к людям, институтам государства и гражданского общества, справедливость, милосердие, честь, достоинство;

– гражданственность – служение Отечеству, правовое государство, гражданское общество, закон и правопорядок, свобода совести;

– семья – любовь и верность, здоровье, достаток, уважение к родителям, забота о старших и младших, забота;

– труд и творчество – уважение к труду, творчество и созидание, целеуст–ремленность и настойчивость;

– наука – ценность знания, стремление к истине, научная картина мира;

– искусство и литература – красота, гармония, духовный мир человека, нравствен-ный выбор, смысл жизни, эстетическое развитие;

– природа – эволюция, родная земля, заповедная природа, планета Земля, экологическое сознание;

– человечество – мир во всем мире, многообразие культур и народов, прогресс человечества, международное сотрудничество.

Содержание духовно–нравственного воспитания проявляется, прежде всего в практической деятельности школьников, учебе, труде, общественной работе, в характере их отношений, способах взаимодействия, в усвоенных нормах поведения. [3]

Сегодня воспитание понимается не только как передача опыта от старшего поколения к младшему, но и как сотрудничество учителей и учащихся в сфере их совместной (учебной и внеучебной) деятельности. Все новшества в вопросе воспи–тания обучающихся отражены в единой программе воспитания «Біртұтас тәрбие», разработанной Министерством просвещения Республики Казахстан. «Программа целостного воспитания» легла в основу разработки концептуальных основ воспитания в школах страны, концепция направлена на воспитание образо–ванного, честного, благородного поколения, способного укрепить самобытность страны и создать справедливое общество, основанное на национальных ценностях.

Таким образом, воспитание – процесс непрерывного творческого поиска, в котором ведущая роль, в воспитании обучающихся принадлежит преподава–тельскому составу школы. Поиск педагогами различных способов воспитания предполагает введение чего–либо нового в: цели, содержание, методы и формы воспитания, в организацию совместной деятельности учителя, классного руково–дителя и обучающегося, родителей, а также окружающего социума.

Методы нравственного воспитания выступают как пути и способы формиро–вания нравственного сознания, развития моральных чувств и выработки навыков и привычек поведения. Правомерна и классификация форм организации воспита–тельной деятельности в зависимости от методов воспитания:

– словесные формы (собрания, сборы, лекции, доклады, диспуты, встречи и т.д.);

– практические формы (походы, экскурсии, спартакиады, олимпиады и конкурсы и т.п.);

– наглядные формы (школьные музеи, выставки разных жанров, тематические стенды и др.).

Выбор форм и методов духовно–нравственного воспитания во многом зависит от возраста учащихся и их жизненного опыта. В педагогической литературе описывается множество методов и приемов нравственного воспитания. Так,

например, М.И. Рожков и Л.В. Байбородова выделяют следующие бинарные методы нравственного воспитания–самовоспитания: убеждение и самоубеждение (интел–лектуальная сфера), стимулирование и мотива-ция (мотивационная сфера), внуше–ние и самовнушение (эмоциональная сфера), требование и упражнение (волевая сфера), коррекция и самокоррекция (сфера саморегуляции), воспитываю–щие ситуации и социальные пробы и спытания (предметно–практическая сфера), метод дилемм и рефлексия (экзистенциальная сфера). [4]

Наиболее последовательной и современной представляется классификация, разработанная Щукиной Г.И., в которой выделяют такие группы методов:

– методы разностороннего воздействия на сознание, чувства и волю учащихся в интересах формирования у них нравственных взглядов и убеждений (методы формирования сознания личности);

– методы организации деятельности и формирования опыта общественного поведения;

– методы стимулирования поведения и деятельности.

Каждый из методов имеет свою специфику и область применения. В педагоги–ческой литературе описывается и такой метод формирования сознания личности, как диспут. Он представляет собой живой горячий спор на какую–то тему, волную–щую обучающихся. Диспуты ценны тем, что убеждения, мотивы вырабатываются при столкновении и сопоставлении различных точек зрения. Этот метод сложный, используется в основном в средних и старших классах. В начальной школе его можно использовать как прием, например, в этической беседе.

Нужно отметить, что в реальных условиях педагогического процесса методы воспитания выступают в сложном и противоречивом единстве. Решающее значение здесь имеет не логика отдельных «уединенных» средств, а гармонично органи–зованная их система. Разумеется, на каком–то определенном этапе воспитательного процесса тот или иной метод может применяться в более или менее изолированном виде. Но без соответственного подкрепления другими методами, без взаимодей–ствия с ними он утрачивает свое назначение, замедляет движение воспитательного процесса к намеченному. [5]

Таким образом, теоретический анализ состояния проблемы духовно – нравственного воспитания позволяет сделать вывод о том, что учеными наработаны интересные подходы к данному вопросу, которые можно взять на вооружение при повышении уровня духовно – нравственного воспитания учащихся. Знания о национальных базовых ценностях переводятся в реально действующие, осознанные мотивы поведения, значения ценностей присваиваются обучающимися и становятся их личностными смыслами, так как нравственный облик человека, включающий как его внутренний мир, т.е. понимание им того, как и почему следует поступать так, а не иначе, так и внешнюю сторону его проявления, выражающуюся в суждениях, поступках и поведении, формируется в течение всей жизни, следовательно, духовно–нравственное развитие обучающихся достигает относительной полноты.

Список литературы:

1. Казахстанская правда. «Справедливый Казахстан» и как его построить. 2023 г. URL: www.kazpravda.kz/n/prezident–rasskazal–o–tom–chto–znachit–spravedlivyy–kazahstan–i–kak–ego–postroit/ (дата обращения: 21.01.2024).

2. Бейсенбаева А.А. Гуманизация образования старшеклассников на основе межпред-метных связей. – Алматы, 1996. – 280 с.

3. Дадова З.И. Педагогический аспект воспитания молодого поколения // Общество: социология, психология, педагогика. – 2016. – № 5. – С. 90–92. URL: www://cyberleninka.ru/article/n/etnopedagogicheskiy–aspekt–vospitaniya–molodogo–pokoleniya (дата обращения: 22.01.2024).

4. Рожков М.И. Байбородова Л.В. Организация воспитательного процесса в школе: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000 г.

5. Щуркова Н.Е. Классное руководство: теория, методика, технология. – М.: Педагогическое общество России, 2001 г.

УДК 711.7

МУЗЫКАЛЬНОЕ ОФОРМЛЕНИЕ УРОКА КАЗАХСКОГО ТАНЦА

Афендулиди Елена Наилевна
первая категория высшего уровня квалификации
педагог дополнительного образования
ГККП «Хореографическая школа «Карнавал»
акимата города Костаная отдела
образования акимата города Костаная»
г. Костанай, Казахстан
E–mail: m.quiet.c@gmail.com

Аннотация

Среди множества форм художественного воспитания подрастающего поколения хореография занимает особое место. Занятия танцем не только учат понимать и создавать прекрасное, они так же развивают образное мышление и фантазию, дают гармоничное пластическое развитие, а также помогают развивать национальную музыкальную и образную выразительность ребенка в творчестве.

Ключевые слова: *хореография, духовное развитие, казахский танец, восприятие музыки, эмоционально–выразительное выполнение, роль казахской музыки, хореографический аккомпанемент.*

Аңдатпа

Жас ұрпақтың көркемдік тәрбиесінің көптеген түрлерінің ішінде хореография ерекше орын алады. Би сабақтары сұлулықты түсінуге және жасауға үйретіп қана қоймайды, сонымен қатар бейнелі ойлау мен қиялды дамытады, үйлесімді пластикалық дамуды қамтамасыз етеді, сонымен қатар баланың шығармашылығындағы ұлттық музыкалық және бейнелі экспрессивтілігін дамытуға көмектеседі.

Түйінді сөздер*: хореография, рухани даму, Қазақ биі, музыканы қабылдау, эмоционалды–мәнерлі орындау, Қазақ музыкасының рөлі, хореографиялық сүйемелдеу.*

Abstract

Choreography occupies a special place among the many forms of artistic education of the younger generation. Dance classes not only teach you to understand and create beauty, they also develop imaginative thinking and imagination, give harmonious plastic development, as well as help develop the national musical and figurative expressiveness of the child in creativity.

Key words: *choreography, spiritual development, Kazakh dance, music perception, emotionally expressive performance, the role of Kazakh music, choreographic accompaniment.*

Хореография обладает огромными возможностями для полноценного эстети–ческого развития ребенка, для его гармоничного духовного и физического развития, раскрытия его внутреннего мира и творческой одаренности.

Все мы прекрасно знаем о том, что в классе хореографии с детьми работают два педагога – хореограф и музыкант, поэтому дети получают не только физическое развитие, но и музыкальное. Искусство танца без музыки существовать не может. Музыка и танец в своем гармоничном единстве – прекрасное средство развития эмоциональной сферы детей, основа их эстетического воспитания. Успех работы с детьми во многом зависит от того, насколько правильно, выразительно и художественно пианист исполняет музыку, доносит ее содержание до детей.

Ясная фразировка, яркие динамические контрасты помогают детям услышать музыку и отразить ее в танцевальных движениях. Музыкальное оформление урока прививает учащимся осознанное отношение к музыкальному произведению –

умение слышать музыкальную фразу, ориентироваться в характере музыки, ритмическом рисунке, динамике. Вслушиваясь в музыку, ребенок сравнивает фразы по сходству и контрасту, познает их выразительное значение, следит за развитием музыкальных образов, составляет общее представление о структуре произведения, определяет его характер. У детей формируются первичные эстетические оценки. На занятиях по постановке казахского танца учащиеся приобщаются к лучшим образцам казахской музыки, и, таким образом, формируется их музыкальная культура, развивается их музыкальный слух и образное мышление, которые помогают при постановочной работе воспринимать музыку и хореографию в единстве. Концертмейстер ненавязчиво учит детей отличать произведения разных эпох, стилей, жанров. Он делает достоянием танцоров ту музыку, которую создали казахские композиторы

Занятия казахскими танцами включают в себя развитие чувства ритма, умение слышать и понимать музыку, согласовывать с ней свои движения, одновременно развивать и тренировать мышечную силу корпуса и ног, пластику рук, грацию и выразительность у малышей. Занятия хореографией дают организму физическую нагрузку, равную сочетанию нескольких видов спорта. Используемые в хореографии движения оказывают положительное воздействие на здоровье детей. Занятия танцем формируют правильную осанку, прививают основы этикета и грамотной манерыповедениявобществе.

Основные этапы ознакомления с музыкальным сопровождением при постановке казахского танца.

Первый этап – первоначальное знакомство с музыкальным произведением. Здесь ставятся задачи:

Ознакомить учащихся с музыкальными фрагментами,

Научить вслушиваться и эмоционально откликаться на выраженные в них чувства.

Второй этап – формирование умений в области музыкального исполнения движений, восприятия музыкального сопровождения в единстве с движениями.

Здесь ставятся задачи:

Умение исполнять движения в соответствии с характером музыки,

Углубленное восприятие и передача настроения музыки в движении, координация слуха и характера движений.

На этом этапе выявляются все неточности в исполнении, исправляются ошибки, постепенно вырабатываются оптимальные приемы выполнения хореографических заданий. Этот этап продолжается длительное время. Идет тщательная подборка музыкального материала для каждого движения.

Третий этап – образование и закрепление навыков, то есть автоматизация способов выполнения заданий в точном соответствии с характером, темпом, ритмическим рисунком музыкального фрагмента.

Он ставит следующие задачи:

Эмоционально–выразительное выполнение упражнений экзерсиса, развитие самостоятельной творческой активности детей. На этом этапе закрепляется все то, что отрабатывалось в процессе обучения на втором этапе. Слуховой и зрительный контроль подкрепляется двигательным.

Автоматизируется способ выполнения задания. Учащиеся сознательно решают поставленные перед ними задачи, опираясь на приобретенные навыки слушания и танца. В процессе систематической работы, учащиеся приобретают умение слушать музыку, запоминать и узнавать ее. Они проникаются содержанием произведения, красотой формы, образов. У детей развивается интерес и любовь к казахской музыке. Через музыкальные образы дети познают прекрасное в окружающей действительности.

Каковы же принципы музыкального оформления урока. На первом уроке казахского танца педагог–хореограф должен разъяснить детям значение музыки в хореографическом искусстве, в частности в процессе урока и обосновать ее органическую связь с движениями, чтобы дети уже с самого начала поняли, что музыка является неотъемлемой частью урока.

Музыкальные мелодии должны быть простыми, доступными и выразительными. Следует помнить, что музыка на уроке должна содействовать повышению работоспособности учащегося, поднимая его настроение. В импровизационной системе музыкального оформления урока казахского танца в качестве тем для музыкальной импровизации желательно использование песенных и танцевальных тем казахской народной музыки.

В младших классах по содержанию своему музыкальное оформление должно быть более элементарно и просто, соответственно элементарной форме движения, а также сообразуясь с музыкальной неподготовленностью и детским возрастом учащихся.

В последующих классах, при постепенном усложнении приемов движений и танцевальных комбинаций, обогащается и музыкальное оформление: разнообразится голосоведение, рисунок, гармонии, ускоряются темпы и т. д.

Но даже и в элементарном виде музыкальное оформление должно сохранить свою сопряженность с движением. Музыка, оформляющая движение, не должна быть расплывчатой по форме. Находясь, все время в тесной связи с движениями и подчеркивая музыкальной характеристикой все их особенности: характер, фразировку, ритмический рисунок, темп и т. д., музыкальная импровизация должна быть предельно четкой как по своей форме, так и по средствам выражения, концентрируя внимание учащегося на основных особенностях данного движения и способствуя тем самым наилучшему выполнению его.

Для профессиональной работы педагогу необходимо:

Понимать специфику хореографического аккомпанемента, осознавать роль казахской музыки в различных видах хореографической деятельности, на уроке по постановке казахского танца.

Иметь ясное представление обо всех основных движениях казахского танца, осознанно и профессионально воспринимать хореографический материал;

Иметь представление о методике преподавания различных хореографических дисциплин;

Владеть обширным репертуаром, включающим не только музыку балетов, но и различные фортепианные, оркестровые, вокальные произведения казахских композиторов;

Уметь разучивать программу в короткие сроки, аккомпанировать с листа, одновременно воспринимая движения исполнителей–танцовщиков;

Быть активным сотрудником, союзником и помощником преподавателя, стремиться к созданию плодотворной творческой атмосферы занятий;

Содействовать развитию музыкальных представлений педагогов и учеников, воспитанию хорошего музыкального вкуса;

Постоянно повышать свой профессиональный уровень, совершенствуя масс–терство музыканта–пианиста и аккомпаниатора, обогащать свои знания, пополнять репертуар, слушать и контролировать себя, учиться у коллег, использовать собственный накопленный опыт.

Таким образом, музыкальность учащихся постепенно развивается. Сохраняя разнообразие динамических оттенков, музыка на уроке не должна быть слишком громкой, чтобы не заглушать голос педагога, дающего указания учащимся.

В начале, при объяснении нового движения ученику необходимо рассказать, в каком музыкальном размере делается данное движение, на какую долю такта

приходится акцент движения, разъяснить соответствие фразировки движений и музыки, соответствие в характере движения музыки. Убедившись, что ученик усвоил эти механические предпосылки экзерсиса, надо предоставить ему возможность вслушиваться в музыку самостоятельно, ибо только таким путем он научится ее слушать и понимать ее значение и содержание. Темп (скорость) музыкального оформления данного движения должен неизменно соответствовать темпу (скорости) движения.

Согласованность динамических оттенков музыкального исполнения, с одной стороны, и характера движений с другой способствуют усилению выразительности казахского танца.

Урок казахского танца динамичен уже в самом своем построении. Он начи–нается с простых движений и постепенно переходит к более сложным, требующим наибольшей затраты мышечной энергии. Каждое отдельное движение экзерсиса также имеет свою динамическую линию, выражающуюся в усилении, кульминации и ослаблении затрачиваемой на его исполнение мышечной энергии.

В музыкальном оформлении урока динамика отдельных движений и комбина–ций находить свое отражение в динамических оттенках музыки, которые подчерки–вают динамику движения и тем самым, помогают учащемуся ощутить и рельефно передавать ее в своем исполнении.

Учебный процесс по изучению казахского народного танца имеет свои специ–фические особенности и выстраивается примерно в такой последовательности:

- Основные положения рук, корпуса, головы.
- Основные движения рук в женском и мужском танцах.
- Основные ходы казахского танца.
- Основные движения и элементы женского и мужского танца.
- Упражнения для развития гибкости корпуса, пластики рук, силы ног.
- Постановка танцевальных этюдов и концертных номеров.

Изучаются правила исполнения, техника движений: всевозможные вращения на месте, с продвижением, движения с опусканием на колено, в глубоком присе-дании, различные прыжки, движения, присущие мужскому и женскому танцу. Занятия сопровождаются мелодико–ритмической и эмоционально–образной казахской музыкой. Очень сложна ритмичность казахской музыки. Это требует особенно глубо-кого проникновения в сущность музыки казахского народного танца. Музыкальные произведения, отобранные преподавателем и концертмейстером, должны по своему характеру и стилю соответствовать проходимому танцевальному материалу и помогать в создании танцевального образа. По мере возрастания и усложнения танцевального материала усложняется и музыкальное сопровождение. В старших классах программный материал по казахскому танцу увеличивается и усложняется. Сюда входят: поклон в казахском характере, несколько упражнений у станка с элементами казахского танца, упражнения на середине зала для развития техники, танцевальные движения и комбинации движений, рисунок танца, работа над образом, постановка танца.

Перед постановкой танца преподаватель рассказывает о его содержании, тематической принадлежности, характере исполнения, предлагает прослушать музыку, помогает учащимся понять характер танцевальных образов. В этюдной работе учащимся предоставляется определенная самостоятельность: они проявляют себя в создании образа, в технике и выразительности движений. В качестве вспомогательной информации нужно использовать беседы о выдающихся деятелях казахского танцевального искусства.

В работе следует придерживаться главных принципов преподавания:

– доступности и целесообразности выбора основных элементов танцев;

– познанию и пониманию связи народного танца с музыкой, песней, литературой, изобразительным искусством;

– творческому восприятию народных танцев и современных танцевальных композиций.

При таком подходе мы решаем одновременно три основные задачи:

– освоение техники;

– эмоциональное развитие актерских данных;

– знакомство с национальной пластической и музыкальной культурой казахского народа.

Каждый танец – это в определенном смысле школа, где суммируются несколько блоков:

– изучение фольклорных вариантов;

– техника и манера исполнения;

– импровизация и освоение концертного номера.

Каждая из составных частей имеет свои задачи, но главная из них – привить любовь и подлинный интерес к танцевальной культуре народа.

Изучение танцев с различными по характеру ритмами и манерой исполнения дает исполнителям возможность приобрести нужную технику, обогатить творческую фантазию, развить координацию движений, музыкальность и чувство ритма, проявить свой актерский темперамент, органично чувствовать себя на сцене.

Список литературы:

1. Диярова, К. Казахский танец – Алматы: Онер, 2013
2. Жиенкулова, Ш. Тайна танца.– Алматы: Онер, 1980.– 280 с.
3. Имашева С.А. Жалпы білім беретін мектептердің «ХОРЕОГРАФИЯ» класына арналған оқу әдістемелік құралы. Орал, 2010 ж.
4. Кожабекова, Ж. Живое искусство танца – Алма–Ата: Онер, 1989
5. Кульбекова А.К. Хореографическое наследие балетмейстеров Казахстана и его роль в становлении казахского танцевального искусства Вестник МГУКИ. – 2008. –№1 [19]. – С. 231–235
6. Кульбекова А.К., Ізім Т.О. Теория и методика преподавания казахского танца Учебник– Астана: 2012.–200с.илл.
7. Кульбекова, А.К. Казахский танец: вопросы сохранения традиционной хореографии и перспективы развития народного танца в Республике Казахстан // Вестник МГУКИ. – 2011. – № 2 [19].
8. Куанышева Г. (г.Уральск)– «Қазақ биін үйрену әдістемесі»

ӘОЖ 371

ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУДЕ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТЫ ДАМЫТУ – ПАРЫЗЫМЫЗ

Аханова Айгерим Нагметовна
бастауыш сынып мұғалімі

Дүйсенова Айзада Қайырғалиқызы
мұғалім–логопед
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің
№ 24 мектеп – гимназиясы КММ
Қостанай қ., Қазақстан

Аңдатпа

Мақалада мектептегі ұлттық құндылықты оқушылар бойына сіңіру жолдары сөз болады. Әлеуметтік педагог пен логопедтің қосатын үлесі баяндалады. Баланың бойындағы ар–ұяты, ақыл–ойы, адамгершілігі, басқа адамдармен қарым–қатынасы, мәдениеттілігі жанұядан алынады. Ата көрген – оқ жонар, ана көрген – тон пішер деген қазақ мақалына назар аударылады. Сондықтан авторлар отбасының, ата–ананың бала тәрбиесіндегі рөлін ашып көрсеткен.

Түйін сөздер: *отбасы, құндылық, заманауи, тәрбие, адамгершілік.*

Аннотация

В этой статье авторы рассказывают о способах привития национальных ценностей в школе. Описывается вклад учителя начальных классов и логопеда. Из семьи берется у ребенка чувство собственного достоинства, интеллект, нравственность, отношения к другим людям, культура. Уделено внимание казахской пословице Сын, воспитанный отцом, сам сделает стрелу. У умелой матери есть умелая дочь... Таким образом, авторы раскрыли роль семьи и родителей в воспитании детей.

Ключевые слова: *семья, ценности, современность, образование, нравственность.*

Abstract

In this article, the authors talk about ways to instill national values in schools. The contribution of a primary school teacher and a speech therapist is described. The child's sense of self–esteem, intelligence, morality, relationships with other people, and culture are taken from the family. Attention is drawn to the Kazakh proverb A son raised by his father will make an arrow himself. A skilled mother has a skilled daughter. Thus, the authors revealed the role of family and parents in the upbringing of children.

Key words: *family, value, modernity, education, morality.*

Ұлттық құндылықтарымыз арқылы оқушыларды отаншылдыққа тәрбиелеу нәтижесінде біз:оқушылардың ұлттық сана–сезімін қалыптастырамыз, жас ұрпақ санасына туған халқына деген құрмет, сүйіспеншілік, мақтаныш сезімдерін ұялату, ұлттық, рухын дамытамыз. Ана тілі мен дінін, оның тарихын, мәдениетін, өнерін, салт–дәстүрін, рухани–мәдени мұраларды қастерлеуге үйретеміз,жас ұрпақ бойында жанашырлық, сенімділік, намысшылдық тәрізді ұлттық мінездерін қалыптастыру сияқты басты мақсаттарға қол жеткіземіз. Отбасының басты тірегі, алтын діңгегі – бала. Бала – болашағынан көп үміт күттіретін, жан–жақты тәрбиені қажет ететін жеке тұлға. Осы орайда мектепте бастауыш сынып мұғалімі мен логопедтің рөлі ерекше. Ал, баланың жеке тұлға болып қалыптасуына ықпал етіп, тәрбие берушілер ата–ана, отбасы, араласатын ортасы, жолдастары, ұстаздары.

Баланың бойындағы ар–ұяты, ақыл–ойы, адамгершілігі, басқа адамдармен қарым–қатынасы, мәдениеттілігі жанұядан алынады. Ата көрген – оқ жонар, ана көрген – тон пішер деген қазақ мақалы тегін айтылмаса керек–ті. Сондықтан да отбасының, ата–ананың бала тәрбиесіндегі рөлі өте үлкен және маңызды екенін көреміз. [1, 5] Ақын, ойшыл, ғалым, мемлекет қайраткері, әйгілі түрік ойшылы Жүсіп Баласағұнның Құтты білік шығармасында өмір есігін енді ғана ашқан жас ұрпақты отбасында және қоғамдық ортада адамгершілікке тәрбиелеудің орны бөлек екендігі атап көрсетілген. Міне, сонда ғана әрбір бала ұрпақтан ұрпаққа жалғасып келе жатқан ізгі қасиеттерді, әдеп ережелерін өз өміріне серік етіп өседі дейді. Қоршаған әлеммен байланыстыратын бар жақсылық – ол менің отбасым, – деп ұстаз, ақын, ағартушы, қазақ әдеби тілінің негізін қалаушы, Абай атамыз айтқандай әр бала дүниеге келген сәтінен бастап ес біліп, ер жеткенге дейін ата–анасынан үлгі алады.ХХ ғасырдың жарық жұлдызының бірі де бірегейі Мағжан Жұмабаев келер ұрпақтың қамын ойлап былай деген екен: Әрбір мұғалімнің қолданатын жолы – ұлт тәрбиесі. Әрбір ұлттың балаға тәрбие беру туралы ескіден келе жатқан жек жолы бар. Ұлт тәрбиесі баяғыдан бері сыналып, көп буын қолданып келе жатқан нақты жол болғандықтан, әрбір тәрбиеші сөз жоқ, ұлт тәрбиесімен таныс болуға тиісті.Қазақтың маңдайына біткен тұңғыш ағартушысы Ыбырай Алтынсариннің шығармаларында көтерілген басты мәселе – жастарды түрлі жақсы қасиеттерге баулу, жаман істерден арылдыру. Оның еңбектерінің бірінші беттерінен–ақ балаларды адамгершіліке, әдептілікке, ұқыптылыққа, тазалыққа, әділдікке, тапқырлыққа, мейірімділікке шақырған. Бүгінгі ұрпақ – ел болашағы. Отбасының және ұстаздардың алға қойған мақсаттары – қазіргі қоғам мұратына сай жан–жақты тұлға өсіру. Өсімдіктің күн сәулесі арқылы өскені секілді, жеке тұлғаны қоршаған ортадан тәрбиені бойына

сіңіреді. Күн нұры өсімдік тіршілігіне қандай қажет болса, тәрбие тұлғаның дұрыс өсіп жетілуіне соншалықты қажет. [2, 7]

Ұрпағымызға дұрыс тәрбие бере алсақ, оның жан дүниесі дұрыс қалыпта–сады.Әлемде өмір сүретін ұлттардың барлығы бала тәрбиесіне мән берген. Соның ішінде, қазақ халқы ерте кезден–ақ рухани–адамгершілікті жоғары бағалай білген. Отбасында жас ұрпақты кішіпейілдікке, ізеттілікке, инабаттылыққа тәрбиелуді мақсат еткен. Отбасының, қоғам тәрбиесі аналарға байланысты екеніне еркешке мән берген халқымыз қыздың көркімен ақыл–ойы, мінез–құлқына сай болуын қадағалаған. Қыз қылығымен сүйкімді деу арқылы, инабатты, ізетті қыздарды бүкіл ауыл–аймақ болып тәрбиелеген. Ұлы ғұлама М.Әуезов: Азамат қалыптастырамын десең бесігіңді түзе, – деп бекер айтпаса керек. Отбасында адамгершілік қатынастар негізі қаланады, ғұмырыңа жетер еңбек және әлеуметтік бағыт–бағдар түзеледі. Жоғарыдағы әңгіме арқауы болған тұжырымдарды жинақтаумен келесідей қорытындылар жасауға болады: отбасы жеке тұлғаның әлеуметтенуін қамтамасыз етеді. Қоғамның азамат мүшесі отбасынан бастау алады, қоғам келбеті отбасыдан көрінеді. Салт–дәстүрдің ұрпақтан–ұрпаққа жалғастығын қамтамасыз ететін отбасы Қазақ елінің әлемдік кеңістікке өз жолын таңдауы әрбір қазақтың емін–еркін өмір сүруінің кепілі. Ол сөзсіз ұрпақтар қамы деген ұғыммен үндеседі. Ел болу, мемлекет құру сонау түркі заманынан желісі үзілмей келе жатқан ұлттық арман–аңсар. [№3, 8] Ел болу – болашаққа ашылған даңғыл жол. Сол болашаққа ашылған даңғыл жолды ұлттық тәрбиемен жүруді үйренсек, ешкімнен кем болмайтынымыз анық.Қысқаша айтқанда, ұлттық тәрбие – ұлттық сана–сезімі жоғары болашақ маман жастарды тәрбиелеуге негізделген білім беру жүйесінің құрамдас бөлігі. Ұлттық тәрбиенің мақсаты – ұлттық сана–сезімі қалыптасқан, ұлттық мүдденің өркендеуіне үлес қоса алатын, ұлттық құндылықтар мен жалпы азаматтық құндылықтарды өзара ұштастыра алатын толық кемелді, ұлтжанды тұлғаны тәрбиелеу. Ал ұлттық тәрбиенің қайнар көздері фольклор, ауыз әдебиеті, ұлттық әдебиет, әдет–ғұрпы, салт–дәстүр, ұлағатты қағидалар, шешендік сөздер, өнеге өсиеті бар мақал–мәтелдер, туған топырағы–мызда дүниеге келген ойшыл ғұламаларымыздың еңбектеріндегі тәрбие қағидалары болып табылады. Сонымен бірге отбасы тәрбиесінің ұлттық ерекшеліктері, туыстық қарым–қатынас, жеті ата туралы түсінік, перзенттік парыз бен қарыз, ұлттық намыс, ұлттық сана сезім, ұлттық адамгершілік, отансүйгіштік, еңбексүйгіштік қасиеттері, ізгілік сынды тағы басқа сапалық ұлттық тәрбиенің негізгі көрінісі болып табылады. Одан басқа жаһандану жағдайындағы ұлтаралық қарым–қатынас мәдениеті, толеранттық–төзімділік қасиеттер де ұлттық тәрбие дәрістерінде көрініс табуы тиіс деп ойлаймыз. Қазақ елі үшін қазақ өркениетін дамыту, салт–дәстүрін, әдет–ғұрпын, тілін, т.б. ұлттық құндылықтар аясында кеңейту – өзекті мәселенің бірі. Сондықтан алдымызда тұрған үлкен мақсат – ұлттық мұра құндылықтарын қазіргі таңның мәдени жетістіктерімен үйлестіру. Елбасы Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру мақаласында Егер жаңғыру елдің ұлттық–рухани тамырынан нәр ала алмаса, ол адасуға бастайды деп ұлттық жаңғырудың негізгі алғышарттарын айқындап берді. [4, 9]

Демек көне дәуірлерден бастау алатын, өзінің тарихи тәжірибесінен, игі салт, ізгі дәстүрлерінен мүлдем қол үзген қоғамда жаңғыру немесе жаңару мүмкін емес. Халқымыздың осындай тамыры терең кеткен, тарихымен бірге жалғасып келе жатқан рухани байлықтарының бірі отбасы құндылықтары. Тіпті біздің рухани құндылықта–рымыздың негізі де осы отбасылық дәстүрімізде жатыр десек қателеспеген болар едік**.** Отбасының қазақ халқының өмірінде алатын орны ерекше. Ондағы тәрбие тағылымдық, өнегелік қағидаларға негізделіп, ата–ананың балаға деген қатынасын анықтайды. Отбасының бірлігі оның мүшелерінің бір–біріне адамгершілік, ізгілік, сүйіспеншілік қасиеттеріне, қиянат жасамау, қамқорлық және өзара жауапкершілікке, түсініктері мен эмоционалдық жақындықтарына негізделеді. Отбасындағы тәрбие мәселесін философия, психология, педагогика, демография, тарих және т.б.

гуманитарлық ғылымдар аясында терең зерттеулер нәтижесінде бірнеше анықта–малар беруге болады. Философиялық тұрғыдан Отбасы дегеніміз – қоғамның ажырамас құрамды бөлігі, өмірде зор мәні бар шағын ұйым.ҚР Конституциясында: Балаларына қамқорлық жасау және оларды тәрбиелеу ата–ананың құқығы әрі парызы, – деп көрсетілген. Сондықтан әрбір ата–ана өнегелі ұрпақ өсуін тілеп, ұрпақ тәрбиесін отбасынан бастауы парыз. Ата–бабаларымыздың тәлім–тәрбиелік мұрасына зер салсақ, олар адамгершілікті, қайрымдылықты, мейірбан-дықты, сүйіспеншілікті, жауапкершілікті дәріптейді. Халқымыз баланы бесігінен рухани–адамгершілікке баулыған. Үлкенді сыйла, Сәлем бер, жолын кесіп өтпе деген ұлағатты сөздердің астарында үлкен мән жатыр. Адамгершілігі мол, ар–ұяты бар адамның бет–бейнесі иманжүзді, жарқын, биязы, өзі парасатты болады. Жас ұрпақты рухани–адамгершілікке тәрбиелеу үшін олардың ар–ұятын, намысын оятып, мейірімділік, қайырымдылық, кішіпейілдік, қамқорлық көрсету, адалдық, ізеттілік сияқты қасиеттерді бойларына сіңіре білу – бүгінгі күннің маңызды бөлшегі. Баланың бойына жастайынан ізгі қасиеттерді сіңіре білсек, адамгершілік қасиеттердің берік іргетасын қалағанымыз. Адамгершілік – адамның рухани арқауы. Себебі адам баласы қоғамда өзінің жақсы адамгершілік қасиетімен, адамдығымен, қайырымды-лығымен ардақталатыны хақ. Жас ұрпақты рухани–адамгершілікке тәрбиелеу дегеніміз – оларды жоғарыда айтылған мінез–құлықтың дағдылы ережелеріне үйрету. Қазіргі заманда бәсекеге қабілетті елдердің қатарына қосылу үшін, алдымен, өзіміздің ата–бабамыздан қалған салт–дәстүрді, мәдениетімізді сақтай отырып, келешек ұрпақты сол арқылы рухани адамгершілікке тәрбиелеуіміз керек. Салауатты да саналы ұрпақ қамын ойлар болсақ, сол қоғам иелерін жан–жақты, ақыл парасаты мол, ізетті, кішіпейіл, мәдениетті азамат етіп тәрбиелеу – әлеуметтік педагогтың, әрбір ата–ананың қоғам алдындағы борышы деп білеміз. Логопедтің де атқаратын қызметінің маңызы зор. Өйткені, баланың тілінің кемістігін болдырмай, сөздерді нақты, шебер айтуға төселдірсе, әлеуметтік педагог отбасымен тікелей бірге жұмыс атқарады. Тәрбие болмаған жерде адамгершілік болуы мүмкін емес. [5, 15]

Адамның адамгершілік қасиеттері ең алдымен дұрыс амандаса білу, айнала-сындағылар мен жақсы қарым–қатынаста болу, өзара сыйласу, қарапайымдылық, кішіпейілділік, салмақты да сабырлы болу, үлкенге ізетті, кішіге қамқор болу жатады. Сондай–ақ өз қолыңнан келгенше көмегіңді аямау,біреудің жақсылығын бағалау,оны қанағат тұту. Қазақта Айналаңда досың көп болуы үшін жақсы бол, арың таза болсын деген сөз бар. Сондай–ақ жамандық–жамандықпен аяқталады, – дейді. Қай жерде болса да біреуге жамандық жасасаң қашан да болса да өмірі алдыңнан шығады. Адамгершілік қасиет қоғамның тарихына байланысты қалыптасып отырады. Заман өзгеріп отырған сайын,адам да өзгереді. Бірақ әркім өскен ортасында адамгершілік қасиетін берік ұстауы тиіс. Көргендінің қылығы,көңіл марқайтады,–деп қазақ халқымыз тегін айтпаған. Әр бала өзін мәдениетті ұстаса, өз ортамыздың көңілін марқайтады. Адамның бойындағы жақсы қасиеттер оның істеген қылығынан, сөйлеген сөзінен көрінеді. Ең бастысы–адамгершілікті бойға сіңіре білу. Осы мақсатта біздің мектепте Өзгені сыйлау үшін,әуелі өзіңді сыйлай біл, Әдеп жолы әріден басталадыдеген тақырыпта шығармашылық жұмыстар, Көргендінің қылығы көңіл марқайтады атты анкеталық сұрақтар, Имандылық–инабаттылық мұраты, Тәрбиелі–тәртіптің құлы атты баяндамалар, Сәлемдесе білесің бе?, Ар–абыройыңды жасыңнан сақта т.с.с өнеге сағаттар өткізу арқылы жас жеткіншек бойында адамгершілік қасиеттерін жоғалтпауға баулудамыз. Адам бойындағы жақсы қасиеттер рухтан туындайды, ал барлық жаман қасиеттер амалдың көрінісі. Адам денесі біреу болғанымен оның ішінде қарама–қарсы, яғни жақсы мен жаман екі күш болады. Ол екеуі үнемі күресте болады. Жетілген мінез–құлық үш нәрсенің: жүректің,ақылдың,қолдың келісімі. Бала өзінің жүрегін тыңдауға үйренсе, жүрегінің ғана айтқанын орындаса өмірден өз орнын таба алады деп сенемін. Мұндай тәрбие

әуелі отбасында, мектепте, оқу пәндерінде, тәрбиелік іс–шараларда, ойындарда қойылымдар арқылы жүзеге асуы тиіс. Осыдан келіп адамгершілікке тәрбиелеудің негізгі күші мұғалімнің үлесіне тиеді. Сабақ үстінде мұғаліммен және құрбыларымен үнемі қатынасып отыру нәтижесінде баланың адамгершілігі қалыптасып, өмір тәжірибесі байи түседі. Адамға ең керегі білім емес, тәрбие. Тәрбиесіз берілген білім –адамзаттың қас жауы, ол келешекте оның өміріне опат әкеледі, –деп Әл–Фараби айтқандай, педагогика ғылымының зерттейтін негізгі категориясының бірі – тәрбие. Тәрбие түрлі болады. Адамгершілік тәрбиесі балаға жападан – жалғыз әсер етпейді. Барлық тәрбие біріге келіп, адамгершілік сапаларын және адамзат құндылығын арттырады. Сынып оқушысының жеке басын қалыптастырудағы міндеттердің бірі оған адамгершілік туралы ұғымдар, түсініктер байыту болып табылады. Тәрбие – қоғамдық үздіксіз үрдіс, қоғам мен жеке тұлғаның қарым – қатынасындағы басты жүйе. Оның негізі өлшемі өмірге қажетті тұлғаның жеке қасиеттерін қалыптастыру. [6]. Оқушы бойында саналы тәрбие мен байыпты мінез қалыптастыру, рухани дүниесі бай интеллекті тұлға тәрбиелеу ұстаздың мақсатқа бағытталған іс – әрекетіне байланысты. Халқымыздың ғасырлар бойы ұлан – байтақ жерін сыртқы жаулардан қорғауда ерлігімен көріне білген батырлары мен қолбасшыларын, халқының сөзін сөйлеп, ел қамын ойлаған шешен – даналарын мақтан еткен. Отанымызды қорғау, шежіреге толы тарихын білу, тілі мен дәстүрін сақтау, зерттеу – азаматтық борышымыз. Сондықтан бар халық мақсаты өзінің өскелең ұрпағына тәрбие беруде күнделікті тұрмыс кәсібін ұлттық арнада ұйымдастырып, рухани–адамгершілік тағылымымен ұштастыра білген. Адамгершілік – адам бойындағы ізгілік, сыйластық, инабаттылық, кісілік сөздерімен мәндес. Халықтық педагогикада адамның жағымды мінез – құлықтарын осы ұғымдардан таратады. Мінез – құлық пен қарым– қатынастағы келесі әрекеттерді атап өтуге болады: адамды сыйлау, ар–ұятын сақтау, мейірімділік таныту, кішіпейілділік көрсету т.б. Рухани – адамгершілік тәрбие – белгілі бір мақсатқа қол жеткізе білетін мақсатты, жүйелі, ұлттық көзқарасты, сенімді, парасатты, мінез– құлықтағы адами тәртіп пен рухани дағдыны қалыптастыратын жалпы азамзаттық тәрбиенің құрамдас бөлігі. Адамгершілік тәрбиенің бүкіл жүйесі гуманистік мазмұнға толы, рухани негізде жеке адамның жан–жақты дамып жетілуіне бағытталған. Руханилықтың негізінде адамның мінез–құлқы қалыптасады, ар–ұят, өзін–өзі бағалау және адамгершілік сапалары дамиды. Қорытындылай келе, ұлттық құндылықтарды дарытуда аянбай еңбек ете берейік дегіміз келеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ұлттық тағылым республикалық журналы №5, 2019 ж 5 – бет
2. Жаңа білім республикалық журналы №6 2020 ж 7–бет
3. Қазақ энциклопедиясы 2020 ж 8 бет
4. Отбасы және мектеп республикалық журнал №4 2021 ж 9 –бет
5. Қостанай таңы облыстық газеті №5 2021 ж 15– бет
6. Жас Алаш республикалық журналы №2, 2021 ж 18– бет

УДК 37.1

ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЕ РАЗВИТИЕ ОБУЧАЮЩИХСЯ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕННЫХ ФГОС

Ахметшина Гульсия Хабриевна
кандидат педагогических наук, доцент
кафедра современных образовательных технологий
и проектирования содержания образования
ГАОУ ДПО «Институт развития образования Республики Татарстан»
г. Казань, Татарстан
E–mail: gala121h@yandex.ru

Замалетдинова Зальфира Исхаковна
кандидат педагогических наук, доцент
кафедра дошкольного и начального общего образования
ГАОУ ДПО «Институт развития образования Республики Татарстан»,
г. Казань, Татарстан
E–mail: z.zamaletdinova@mail.ru

Аңдатпа

Стандарттары жағдайында тәрбие жұмысын ұйымдастыру және білім берудің жұмыс бағдарламасын жүзеге асыру мәселесі қарастырылады. Тәрбие нәтижелерінің нысаналы бағдарларын ескере отырып, рухани–адамгершілік тәрбиені дамыту мәселелері ашылады.

Түйінді сөздер: *рухани–адамгершілік тәрбие, тәрбие–білім беру ортасы, жаңартылған мемлекеттік білім беру стандарты, білім берудің жұмыс бағдарламасы.*

Аннотация

В статье рассматривается проблема организации воспитательной работы в условиях обновленных ФГОС и реализации рабочей программы воспитания. Раскрывается вопросы развития духовно–нравственного воспитания с учетом целевых ориентиров результатов воспитания.

Ключевые слова: *духовно–нравственное воспитание, воспитательно–образовательная среда, обновленный ФГОС, рабочая программа воспитания.*

Abstract

The article deals with the problem of organizing educational work in the conditions of the updated Federal State Educational Standard and the implementation of the work program of education. The issues of the development of spiritual and moral education are revealed, taking into account the targets of the educational results.

Key words: *spiritual and moral education, educational and educational environment, updated Federal State Educational Standard, work program of education.*

Происходящие изменения в последнее время в России, затронули воспитательную, духовно–нравственную сферы жизни общества, а не только социально–экономическую сферу. Вопросы духовно–нравственного развития, воспитания, формирование учащихся как личность волновали общество всегда. А также при обновлении содержания и организации образовательного процесса в условиях реализации обновленных ФГОС важным направлением является воспитание.

В связи с этим перед общеобразовательными организациями, педагогическими работниками ставится задача подготовка ответственного гражданина России, способного самостоятельно воспринимать и оценивать происходящее, планировать свою деятельность в соответствии с потребностями, с учетом интересов близких и окружающих его людей.

Учитывая все эти требования, педагогические работники планируют свою деятельность, направленную на формирование устойчивых нравственных качеств личности обучающихся. Ведь сейчас понятие «образование» отождествляется с

определением «воспитание», так как в образовательном процессе огромное внимание уделяется передаче накопленных поколениями знаний, опыта и культурных ценностей, традиций и обычаев. Это очень важно и правильно в формировании и развитии нравственных качеств у обучающихся.

В федеральной рабочей программе воспитания проектирование воспитательной среды в образовательных организациях предусматривает включение таких мероприятий, которые полностью погружают обучающихся в определенное пространство, обеспечивающее комплексное воздействие на все сферы нравственного мировосприятия и мировоззрения их. Когда обучающиеся в урочной и во внеурочной деятельности, действуют согласно нормам и правилам духовно–нравственного воспитания, то они также и во внеурочное время готовы самостоятельно уверенно, правильно вести себя в различных ситуациях в жизни. Обучающиеся, принимая участие или же организуя те или иные мероприятия, учатся устанавливать контакты со сверстниками, взрослыми, проявляют себя как личность, умеющей принимать решения при решении задач, понимая ответственность за свой выбор решения, оценивать правильность и эффективность выбора решения.

Обучающиеся, ориентируясь на базовые национальные ценности, формируют у себя самые необходимые качества для продолжения обучения в дальнейшем, а также в выборе профессий и достижении поставленной цели в жизни.

Базовые национальные и нравственные ценности, урочная, внеурочная, внешкольная деятельность обучающихся, качества личностей педагогов и обучающихся, их творческий потенциал; федеральная рабочая программа воспитания; социальный опыт обучающихся являются важными составляющими при формировании воспитательной среды. Здесь важно подчеркнуть педагогическое сообщество и обучающиеся не только должны воспринимать образовательно–воспитательную среду, но также и должны принимать активное участие при ее формировании.

И поэтому, введение и реализация обновленных ФГОС является важнейшим, структурообразующим компонентом общенационального пространства духовно–нравственного развития личности гражданина России, сосредоточием не только интеллектуальной, но также гражданской, духовной, культурной жизни обучающихся. Содержание всех мероприятий в плане воспитательной работы направлено воспитание гражданина России, любящего свою родину, гордиться ею, внести свой вклад в развитие общества, страны, заниматься полезным делом и всегда быть готовым к защите своей Родины.

Стратегические ориентиры воспитания сформулированы Президентом Российской Федерации В.В. Путиным: «…Формирование гармоничной личности, воспитание гражданина России – зрелого, ответственного человека, в котором сочетается любовь к большой и малой родине, общенациональная и этническая идентичность, уважение к культуре, традициям людей, которые живут рядом».

Сегодня созданы очень важные нормативные и методические условия для воспитания: внесены поправки в Федеральный закон об образовании в Российской Федерации, утвержден обновленный Стандарт, одобрена Федеральная образовательная программа, т.е. нормативные и методические условия созданы.

Как же грамотно организовать воспитание в этих условиях?

Ключевыми вопросами в эффективной организации воспитательной работы являются:

1. Обзор требований федеральных документов к разработке рабочей программы воспитания.

2. Изучение и анализ требований обновленных ФГОС к организации воспитательной работы.

3. Управленческие и методические решения при организации воспитательной работы на основании федеральной рабочей программы воспитания.

4. Проблемы подготовки педагогов к реализации требований обновленных ФГОС в части воспитательной работы школы при реализации образовательных программ.

5. Подготовка перечня необходимых документов и методических материалов при организации воспитательной работы школы в условиях реализации обновленных ФГОС.

Приоритетной задачей Российской Федерации в сфере воспитания детей является развитие высоконравственной личности, разделяющей российские традиционные духовные ценности, обладающей актуальными знаниями и умениями, способной реализовать свой потенциал в условиях современного общества, готовой к мирному созиданию и защите Родины.

И воспитательная деятельность в общеобразовательной организации планируется и осуществляется в соответствии с приоритетами государственной политики в сфере воспитания, установленными в Стратегии развития воспитания в Российской Федерации на период до 2025 года (Распоряжение Правительства Российской Федерации от 29.05.2015 № 996–р). В пунктах 31.3. ФГОС НОО, 32.3 ФГОС ООО даны требования к рабочей программе воспитания.

Федеральная рабочая программа воспитания предусматривает приобщение обучающихся к российским традиционным духовным ценностям, включая культурные ценности своей этнической группы, правилам и нормам поведения в российском обществе.

Рабочая программа воспитания должна быть направлена на развитие личности обучающихся, в том числе духовно–нравственное развитие, укрепление психического здоровья и физическое воспитание, достижение ими результатов освоения программы начального общего образования [1,2].

Содержание воспитательной деятельности включает инвариантный и вариативный компоненты воспитания. Инвариантное содержание основывается на российских базовых (гражданских, национальных) нормах и ценностях. А вариативный компонент содержания воспитания обучающихся включает духовно–нравственные ценности культуры, традиционных религий народов России.

На основании этих требований в федеральной рабочей программе воспитания представлены целевые ориентиры результатов в воспитании, развитии личности обучающихся, на достижение которых должна быть направлена деятельность педагогического коллектива для выполнения требований ФГОС.

Целевые ориентиры результатов воспитания сформулированы на уровнях начального общего, основного общего, среднего общего образования по направлениям воспитания в соответствии с обновленными ФГОС.

Целевые ориентиры определены в соответствии с инвариантным содержанием воспитания обучающихся на основе российских базовых (гражданских, конституциональных) ценностей, обеспечивают единство воспитания, воспита-тельного пространства. [3,4,5]

Таким образом, целевые ориентиры представлены с учетом общих закономерностей и механизмов формирования свойств и качеств личности и специфичные для конкретного возрастного периода, которые на каждом ступени образования они подчеркивают совершенствование личности обучающихся. И в течение обучения и воспитания, обучающихся в школьные годы нравственное воспитание рассматривают как целостный процесс организации всей жизни обучающихся.

Исходя из вышесказанного, понимаем, что целенаправленный, специально организованный процесс развития каких–либо сторон личности, включает в себя формирование, развитие личности обучающихся, благодаря созданию ситуаций проживания нового опыта, интеграцию внешних и внутренних условий развития обучающихся.

И уверены, что такая комплексная и системная деятельность обеспечит пони–мание значимости воспитания в общественном сознании и укрепление российской гражданской идентичности, традиционных общенациональных ценностей, устой–чивости и сплоченности российского общества.

Список литературы:

1. Приказ Министерства просвещения Российской Федерации от 31.05.2021 № 286 «Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта начального общего образования» (в редакции приказа Минпросвещения РФ № 569 от 18.07.2022 «О внесении изменений в федеральный государственный образовательный стандарт начального общего образования»; источник: https://edsoo.ru/normativnye–dokumenty/
2. Приказ Министерства просвещения Российской Федерации от 31.05.2021 № 287 «Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта основного общего образования» (в редакции приказа Минпросвещения РФ № 568 от 18.07.2022 «О внесении изменений в федеральный государственный образовательный стандарт начального общего образования»; источник: https://edsoo.ru/normativnye–dokumenty/
3. Приказ Министерства просвещения Российской Федерации от 18.05.2023 № 372 «Об утверждении федеральной образовательной программы начального общего образования» (Зарегистрирован 12.07.2023 № 74229);
4. Приказ Министерства просвещения Российской Федерации от 18.05.2023 № 370 «Об утверждении федеральной образовательной программы основного общего образования» (Зарегистрирован 12.07.2023 № 74223); источник: https://edsoo.ru/normativnye–dokumenty/;
5. Приказ Министерства просвещения Российской Федерации от 18.05.2023 № 371 «Об утверждении федеральной образовательной программы среднего общего образования» (Зарегистрирован 12.07.2023 № 74228); источник: https://edsoo.ru/normativnye–dokumenty/

ӘОЖ 371.04

РУХАНИ АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕ НЕГІЗІ – ТОЛЕРАНТТЫЛЫҚ ІСПЕТТЕС

Ахметші Данагүл Достарқызы
Кадашева Шолпан Алпысбаевна
Қостанай ауданы әкімдігі білім бөлімінің
№11 бөбекжай–бақшасы коммуналдық мемлекеттік
қазыналық кәсіпорнының тәрбиешілері
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: s_kadasheva@maill.ru

Аңдатпа

Адамгершілік тәрбиесі жастардың қоғамға, отбасына, еңселі, білімге, Отанға, жер бетіндегі бейбітшілікке қатынасын қалыптастырады. Осы заманғы адамгершілік тәрбиесі жекелеген бағыттарға емес, адамгершілік құндылықтарға негізделеді. Адам – ең әуелі адамгершілігімен, парасатының биіктігімен көрікті. Мәдениет жоғары адам айналасындағылармен қарапайым қарым–қатынаста болады.

Түйінді сөздер: *адамгершілік, үлкенге құрмет, кішіге ізеттілік таныту, достық, мейірімділік.*

Аннотация

Нравственное воспитание формирует отношение молодежи к обществу, семье, знаниям, Родине, миру на земле. Современное нравственное воспитание основывается не на отдельных направлениях, а на нравственных ценностях. Человек–это, прежде всего, человек, обладающий нравственностью, высоким интеллектом. Человек с высокой культурой имеет простые отношения с окружающими.

Ключевые слова*: человечность, уважение к старшим, уважение к младшим, дружба, доброта.*

Abstract

Moral education forms the attitude of young people towards society, family, knowledge, Homeland, and peace on earth. Modern moral education is based not on individual directions, but on moral values. A person is, first of all, a person with morality and high intelligence. A person with a high culture has a simple relationship with others.

Key words: *humanity, respect for elders, respect for younger ones, friendship, kindness.*

Адамгершілік тәрбиесі мектепке дейінгі балалардың адамгершілік ұғымы, принциптері, мінез–құлық нормалары жайындағы біліммен кемелдеңдіреді. Балалар оларды оқып үйренумен шектелмей, оқу, тәрбие, еңбек процесінде іске асырғанда адамгершілік олардың сеніміне айналады. Адамгершілік тәрбиесінің құрамды бөлігі – ұлтжандылық, отаншылдық (патриоттық) қасиеттер. Халықта Ағаш түзу өсу үшін оған көшет кезінде көмектесуге болады, ал үлкен ағаш болғанда оны түзете алмайсың деп бекер айтылмаған. Сондықтан баланың бойына жастайынан ізгілік, мейірімділік, қайырымдылық, яғни адамгершілік құнды қасиеттерді сіңіріп, өз–өзіне сенімділікті тәрбиелеуде отбасы мен педагогтар шешуші роль атқарады.

Осы кезекте шыбықтай майысып өсіп келе жатқан жас ұрпақтар бойындағы адамгершіліктің игі қасиеттерін қалыптастыру негізі – толеранттылыққа байланыс-тыра отырып, сол қасиетті дарытуға тырысамын.

Әл–Фараби Адам өз өмірінің қожасы, сондықтан өз бағытын өзі жасауы керек. Ол не нәрсеге де ұқыптылықпен қарап, жиған–тергенін орынсыз шашпай, кез келген адамға сырын ашпай, өзінің мақсат мүдделері жөнінде достарымен ғана бөлісіп отыруы керек. Осылайша өмір сүрген адамның ғана ар–ожданы таза болады деген.

Абай адамгершілік, әдептік нормалары жайында көптеген пікірлер қалдыр-ды.Оның бірінші қоятын талабы – мораль жағынан ұстамды, таза болу, сыпайы мінезді, жақсы құлықты, әділетшіл, шыншыл болу. Әдепсіз, арсыз, байлаусыз, сұрамсақ, өсекші, өтірікші, алдамшы, кеселді сияқты жаман мінездер мен әдеттер–ден, жарамсыз қылықтардан сақтанып, өзін одан жоғары санап, ондай қылықтарды бойына лайықсыз көрсе ғана, адам парасатты болады. [2] Абайдың қоятын екінші талабы – тұрақтылық, Қылам дегенін қыларлық, тұрам дегеніне тұрарлық, мінезде азғырылмайтын ақылды, арды сақтарлық беріктігі, қайраты бар болсын дейді. Үшінші талабы – әділетшілдік. Әлеуметтік міндеті – дүниені белсене құрушы адамның бірі болып, халқы, Отаны үшін қызмет істеуі.

Тәрбиенің негізгі мақсаты– дені сау, ұлттық сана сезімі оянған, рухани ойлау дәрежесі биік, мәдениетті, парасатты, ар–ожданы мол, еңбекқор, іскер, бойында басқа да игі қасиеттер қалыптасқан ұрпақ тәрбиелеу. [1] Ертегінің рухани тәрбиелік мәні зор. Ол балаға рухани ляззат беріп, қиялға қанат бітіретін, жас баланың рухының өсіп жетілуіне қажетті нәрсенің мол қоры бар рухани азық деп атап көрсеткенБала өмірінің алғашқы жеті жылы – денсаулықтың, акыл–ой, адамгершілік, еңбек және эстетикалық дамудың негіздері қаланатын өте маңызды кезең.

Мектепке дейінгі шақ – бұл балалардын өміріндегі елеулі кезең, өйткені олар туғаннан мектепке барғанға дейін дамудың үлкен жолынан етеді. Мектепке дейінгі шақта балада қайырымдылық, жанашырлық, қуанышқа ортақтасу сезімдері калыптасады.

Сезім балаларды белсенді іс–әрекетке: көмек көрсетуге, қамқорлық жасауға, көңіл аударуға, жұбатуға, қуантуға итермелейді.

Қарапайым әдеттерді тәрбиелей отырып педагог балдырғанның бар істі шын пейілмен әрі саналы атқаруына қол жеткізеді, яғни сыртқы ұнамды мінездері оның ішкі жан дүниесін, оның ережеге деген көзқарасын айқындайды.

Балаларымызды имандылыққа тәрбиелеу үшін олардың ар–ұятын, намысын оятып, мейірімділік, қайырымдылық, кішіпейілдік, қамқорлық көрсету, адалдық, ізеттілік сияқты қасиеттерді бойына сіңіру қажет. Баланы үлкенді сыйлауға, кішіге ізет көрсетуге, иманды болуға, адамгершілікке баулу адамгершілік тәрбиесінің жемісі.

Балаларды адамгершіліке тәрбиелеуде ұлттық педагогика қашанда халық тәрбиесін үлгі ұстайды. [3–78б]. Ал, адамгершілік тәрбиелеудің бірден–бір жолы осы іске көзін жеткізу, сенімін арттыру. Осы қасиеттерді балаға жасынан бойына сіңіре білсек, адамгершілік қасиеттердің берік ірге тасын қалағанымыз.

Қазіргі балаларға адамгершілік тәрбие беруде келеңсіз жағдайлардың белең алып келе жатқандығы жасырын емес. Кітапқа деген қызығушылық күрт төмендеп, оның орнын теледидар экрандары басты. Ал ондағы ертегілер мен мультфильм–дердің кейіпкерлеріне адамгершілік пен қайырымдылық тән деп айта алмайсың. Балабақша жасындағы балаларға білім беруде ата–аналары көбінесе танымдық дамуға көбірек көңіл бөледі. Түрлі–түсті энциклопедиялар сатып әперіп, педагог–оқытушыларға қосымша сабақтарға апарады. Ал отбасында бірігіп кітап оқып, туыс–бауырларына қолдан сыйлық даярлап, бірге ойнап, серуендеуге уақыттары жоқ. Ал сонда оларға адамгершілік сабақтарын кім беруі керек? Кім оларды қайырымды, шыншыл да әділ болуға үйретуі тиіс?

Баланың бойына ізгілік, мейірімділік, адамгершілік сынды құнды қасиеттерді сіңіруде тәлім–тәрбиенің бесіктен кейінгі қасиетті ордасы – балабақша дер едім. Олай болса, балаларға рухани–адамгершілік тәрбие беру сияқты ізгі істі балабақша тәрбиешілері атқарады деп ойлаймын. Және осы игі іске ата–аналарды да жұмылдыра алу – тәрбиешінің басты парызы. Мектепке дейінгі жастағы баланың рухани–адамгершлік дамуы балабақша мен отбасы арасындағы қарым–қатынастың тығыздығы артқан сайын ойдағыдай жүзеге асады.

Тәрбиешілер тәрбиенің бесіктен басталатынын ескерсек, ата – бабадан келе жатқан дәстүрлерді ең алдымен өзіміз түсініп, балаларға оның нәрін сіңіре білсек, болашақ патриот тәрбиелесек деген оймен еңбек атқарып, өз үлестерін қосуда. [4–101–113бб].

Жалпы тұлғада толеранттылықтың қалыптасуы үшін ол рухани дамудың белгілі бір сатыларынан өтуі тиіс, ал ол педагогикалық проблема болып табылады. Сондықтан 1995 жылғы 16 қарашада ЮНЕСКО–ға мүше елдер қабылдаған Толе-ранттылық принциптерінің Декларациясында білім беру саласында толеранттылық идеясын насихаттауға басымдық берілген. Педагогика ғылымында оның саласы ретінде толеранттылық педагогикасы даму үстінде, онда толеранттылықтың мәнін зерттеу және оны әлеуметтік норма, әлеуметтік құндылық ретінде практикаға ендіруге негізгі көңіл бөлінеді. [5–222 бб]

Осы кезекте менде өз тәжіриебемді бастадым. Өзім жетекшілік ететін ересек Қызғалдақ тобының балаларын тізімге ала отырып, тәжірибені бастадым. Алдымен топ балаларының тізімі негізінде жеке жұмыстарымен, ұйымдастырылған оқу іс әрекетерінде қатысуына, ойын, серуен барысындағы қабілеттерін байқай отыра, диогностика жүргіздім.

Балалар бойында адамгершілік, үлкенге құрмет, кішіге ізеттілік таныту, достық, мейірімділік секілді құнды қасиеттер қалыптасты. Бұл тақырыпқа сай балалар бойындағы толеранттылық негізі қалыптасқанының кепілі екені сөзсіз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Гершунский, Б.С. (2002) Толерантность в системе ценностно–целевых приоритетов образования // Педагогика, 3–12бб.
2. Антология педагогической мысли Казахстана// сост. К.Б.Жарикбаев, С.К.Калиев. Алматы, 1995ж,115б .
3. Дүкенбаева Г. Мектеп жасына дейінгі балаларды ойын арқылы адамгершілікке тәрбиелеу. Алматы,1992ж,78б.
4. Нысанбаева Ә. Ой. Ақыл. Адамгершілік. Алматы,1994ж, 101–113бб.
5. Отбасында балаларды адамгершілікке тәрбиелеудің кейбір мәселелері. Алматы,1985ж, 222б.

УДК 37.017.93

ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ В ШКОЛЕ

Ашимов Айтпай Кенесович
магистр, преподаватель художественного труда
школа – гимназии №5, г.Астана, Казахстан
E–mail: aitpaiashimov@mail.ru

Аннотация

В статье рассмотрены такие актуальные вопросы, как духовно–нравственное воспитание подрастающего поколения, т.к. в современных условиях развития общества это имеет огромное значение. В статье автор указывает на то, что школьники – наиболее уязвимая часть общества, которая требует наивысшего внимания со стороны родителей, педагогов, общества..

Ключевые слова: *духовность, нравственность, воспитание, школьники, одрастающее поколение, личность, обучение.*

Аңдатпа

Мақалада өскелең ұрпақты рухани–адамгершілік тәрбиелеу мәселелері кеңінен қарастырылған, себебі қоғамның қазіргі даму жағдайында бұл үлкен маңызға ие. Мақалада автор мектеп оқушылары ата–аналардың, мұғалімдердің, қоғамның жоғары назарын талап ететін қоғамның ең осал бөлігі екенін көрсетеді.

Түйінді сөздер: *руханият, адамгершілік, тәрбие, оқушылар, өскелеңұрпақ, тұлға, оқыту.*

Abstract

The article discusses such topical issues as the spiritual and moral education of the younger generation, because in modern conditions of social development this is of great importance. In the article, the author points out that schoolchildren are the most vulnerable part of society, which requires the highest attention from parents, teachers, and society.

Key words*: spirituality, morality, education, schoolchildren, younger generation, personality, education.*

На современном этапе развития демократического общества большое значение приобретает духовно–нравственное становление подрастающего поколения. Решение этой проблемы во многом зависит от качества профессиональной деятель–ности педагога. Ведь воспитание – это не только дело родителей и классных руководителей, это также дело учителей–предметников, которые тоже призваны воспитывать учеников, исходя из специфики своего учебного предмета.

Прогрессивные идеи и идеологические установки, направленные на консоли–дацию усилий народов с различной культурой, менталитетом, политикой и экономи–кой, способствуют их планомерному сближению посредством экономической и культурной интеграции, что немаловажно для установления стабильных отно-шений и сотрудничества. Именно из этих социально–педагогических соображений следует готовить будущих учителей к выполнению своей ответственной педагогической миссии.

Прогрессивное развитие общества, его благосостояние зависят не только от материального уровня общества, но, прежде всего, от его духовного развития, от нравственного совершенствования людей. В связи с этим особую значимость приобретают нравственная закалка подрастающего поколения, формирование его нравственного сознания и нравственного поведения. [1]

Нормативные идеи, правила, которые регулируют нравственную жизнь общества, имеют как постоянный, так и изменчивый характер. Жизнеспособные идеи сохраняются надолго, составляя существенную основу морали. Разумеется, потому они и становятся традициями, обычаями, ритуалами, которые навеки определят поведение людей в обществе, в социальной группе, в труде, в быту.

Те нравственные идеи и правила, которые так иначе обнаруживают свою нежизнеспособность, постепенно исчезают, на их место придут более жизнеспособ–

ные и прогрессивные идеи и правила общественной жизни. Именно поэтому прогрессивные народы стараются в этом плане заимствовать у других народов традиции, обычаи, нравы, ритуалы, тем самым духовно, нравственно обогащая свой собственный нравственный капитал. Заимствуя эти традиции, обычаи и ритуалы, они заимствуют идеи, что немаловажно для их социального развития. Только практика, только суровая жизнь доказывают жизнеспособность каждой нравственной идеи, нравственная убеждённость людей целиком зависит от этой аксиомы.

Поэтому в каждой эпохе поэты и писатели, учёные и художники представляют в своих произведениях литературы, искусства и науки различные образы нравствен–ного идеала, идеальную личность, идеальную социальную группу, идеальное общество, самое разнообразное по своему характеру идеальное поведение людей. [2]

Пропагандируя идеальное, нравственно совершенных людей, они как бы призывают людей нравственно быть таковыми. Вместе с тем они критикуют совершенно противоположное, с нравственной точки зрения, неидеальное, и тем самым предупреждают людей не быть таковыми. В первом случае людей ждёт нравственная награда, а во втором нравственное наказание. Разумеется, люди автоматически не ведут себя нравственно образцово, чтобы получить нравственное вознаграждение. Они так же не станут автоматически бояться нравственного наказания. Моральное убеждение людей зависит не только от количества и качества, усвоенных ими произведений литературы, науки и искусства, оно зависит также от многообразных психических процессов, от уровня взаимоотношения людей с социальной средой и от многих других факторов.

Моральное убеждение включает в свой состав систему нравственных идей и взглядов, которые имеют для личности определённую нравственную ценность. Эти нравственные идеи и взгляды соответственно далеко не всегда совпадают с официальными, пропагандируемыми нравственными идеями общества. Система нравственных идей как нравственный идеал восприятий личностью в форме морального убеждения, которыми она руководствуется в процессе общения, имеют для него определённый личностный смысл, нравственно личностную ценность.

«Система ценностей в широком смысле слова – это внутренний стержень культуры, объединяющее звено всех отраслей духовного производства, всех форм общественного сознания. Она пребывает во всех произведениях духовного производства, во всех напряжениях, свойственных творческому процессу, и ни в одном из них не воплощается до конца, полностью».

При формировании морального убеждения существенную роль играют не только нравственные знания в виде моральных предписаний, отражённых в произведениях литературы, науки, искусства, но и нравственный опыт личности. Следовательно, нравственный опыт как практическое нравственное знание также участвует в формировании нравственного сознания. Только в результате общения личность получает нравственный опыт. Общение есть форма проявления нравственного поведения. Получая определённый нравственный опыт в процессе общения, личность становиться морально богаче. В процессе общения личность руководствуется нравственным знанием, что является актом влияния нравственного сознания на нравственное поведение. Однако после акта общения имеет место обратный процесс, т.е. полученный нравственный опыт в процессе нравственного поведения уже влияет на нравственное сознание, трансформируя его в том или ином направлении. Таким образом, имеет место взаимовлияние и взаимослияние нравственного сознания и нравственного поведения.

Каждый акт общения, нравственного поведения – это нравственный поступок, если конечно он имеет положительную общественную направленность. В этом случае нравственный поступок имеет положительный смысл и служит в качестве

положительного нравственного примера, тогда как нравственный проступок, имея лишь эгоистическую направленность, служит в качестве отрицательного нравственного примера. [3]

В связи с этим очень важно приучить подростков нравственному контролю и нравственной оценке своего поведения. Это поможет нравственному регулированию своего поведения. С этой целью можно провести нравственный анализ поведения других людей, нравственный анализ поведения литературных героев, произведений искусства, окружающих людей, самих подростков и т.д. Это поможет выявить существенное различие между нравственным поступком, когда личность отдаёт себе отчёт в том, что она делает добро, или же, во всяком случае, не делает зла, и проступком, когда человек сознательно или преднамеренно совершает зло.

Вовсякомслучае,врезультатепроведенияаналогичныхнравственныханализовп одросток осознаёт существенное различие между нравственным поведением и безнравственным поведением, между антонимическим смыслом таких нравственных категорий как добро и зло, истина и ложь, прекрасное и безобразное и т.д. Не осознавая различия между положительным и отрицательным в нравственном поведении, личность не может регулировать и оценивать свое нравственное поведение. [4]

Таким образом, успешное воспитание зависит так же и от методики формирования нравственного сознания и поведения, она должна включать в своё содержание методику предъявления нравственных требований, ибо правильная постановка требований, как по форме, так и по содержанию способствует формированию положительных нравственных качеств. Как процесс соблюдения дисциплины, так и процесс учения во многом зависят от умения учителя разумно требовать, а не только принуждать и наказывать.

Список литературы:

1. Алпатова К.А., Семенихина Т.А. Роль ценностей в формировании смыслового поля социализации «я» и «другого» (на примере теории поколений) // Научные проблемы гуманитарных исследований. 2011.№ 6. С. 238–243.

2. Науменко Т.В., Гринюк А.И. Проблема культуры в аспекте межкультурной коммуникации // Философия хозяйства. 2013.№ 6 (90). С. 169–179.

3. Искандарова Г.Р., Хуснутдинова Ф.А. Лексико–грамматическое тестирование в обучении немецкому языку в юридическом вузе // В сборнике: Профессионально–ориентированное обучение иностранному языку и переводу в ВУЗе. Материалы V ежегодной международной конференции, посвященной 50–летию Российского университета дружбы народов. 2010. С. 218–220.

4. Забайкин Ю.В. Управление персоналом / Ю.В. Забайкин; Гос. образовательное учреждение высш. проф. образования «Российский заочный ин–т текстильной и легкой пром–сти» Москва, 2008.– 21 с.

ӘОЖ 373. 3.94 (47+574.21)

ТРОИЦК БАСТАУЫШ МЕКТЕБІ ЖӘНЕ ҚАЗАҚ АҒАРТУШЫЛАРЫ

Әбсадық Алмасбек Ахметұлы
филология ғылымдарының докторы
А. Байтұрсынұлы ат. Қостанай өңірлік университетінің профессоры
Қостанай қ., Қазақстан

Арықбаева Жамила
филология магистрі
С. Мәуленов ат. қалалық гимназия оқытушысы
Қостанай қ., Қазақстан

Аңдатпа

Троицк орыс–қазақ бастауыш мектебі – патшалық заманда Қостанай өңірінде ашылған алғашқы оқу орны. Мақалада Троицк мектебінің ашылу тарихы, онда қызмет жасаған ұстаздар –Н. Мұнсызбаев, М. Байжиенов, Ә. Балғымбаев, А. Байтұрсынұлы туралы, мектепті Қостанайға көшіруге елеулі үлес қосқан ағартушы Ы.Алтынсариннің еңбегі, мектептің қазіргі мұрагері жайындағы деректер талданады.

***Түйін сөздер**: Троицк, орыс–қазақ мектебі, Қостанай, Алтынсарин, патша әкімшілігі, Григорьев.*

Аннотация

Троицкая русско–казахская начальная школа – первое образовательное учреждение, открытое в Костанайском крае в царское время. В статье анализируется история открытия Троицкой школы и сведения о первых учителях– Н. Мунсызбаева, М. Байжиенова, Ә.Балгимбаева, А.Байтурсынова, роль И. Алтынсарина, внесшего значительный вклад в переезд школы в г. Костанай, о нынешнем правопремнике школы.

***Ключевые слова:** Троицк, русско–казахская школа, Костанай, Алтынсарин, царская администрация, Григорьев.*

Abstract

Troitsk Russian–Kazakh elementary school is the first educational institution opened in the Kostanay region during tsarist times. The article analyzes the history of the opening of the Trinity School– N. Munsyzbaev, M. Baizhienov, A. Balgimbayev, A. Baitursynov, information about the first teachers, the role of I. Altynsarin, who made a significant contribution to the relocation of the school to Kostanay, and the current legal successor of the school.

***Key words:** Troitsk, Russian–Kazakh school, Kostanay, Altynsarin, tsarist administration, Grigoriev.*

XIX ғасырдағы патша үкіметінің қолдауымен қазақ даласында ашылған орыс–қазақ бастауыш мектептерінің қазақ ағартушылығында өзіндік орны мен тарихы бар. 1830–1840 жылдары қазақ балаларын орысша білім беруге қабылданған оқу орындары Орынбор,Омбы қаласындағы әскери оқу орындары болатын. 1950 жылы қазақ балалары үшін арнайы Орынборда орыс–қазақ бастауыш мектеп–интернат ашылады. 1859–1860 жылдары патша әкімшілігі қазақ балаларына арналған орыс–қазақ бастауыш мектептерін қазақ даласының алыс түпкірілерінде бой көтерген әскери бекіністерге қарай кеңейтуге шешім қабылдайды.

Әскери бекіністерде қазақ балаларына мектеп ашу бастамасы Шекаралық комиссияның төрағасы В. Григорьевтің жетекшілігімен жүзеге асырылады. Василий Васильевич Григорьев – белгілі шығыстанушы ғалым, Ресей империясының құрамына жаңа өлкелерді алу және игеру саясатына адал қызмет еткен лауазымдық тұлға. Бірақ ол – оны қарудың күші, зорлық–зомбылықтың ызғары арқылы емес, орыс білімін, мәдениетін тарату арқылы жүргізуді қалаған оқымысты кісі [1, 171].

Бастауыш орыс–қазақ мектептері ашылатын елді мекендер қатарына Торғай, Ырғыз, Райым, Перовск (Ақмешіт) әскери бекіністері және Троицк қаласы белгіленеді.Жаңадан ашылатын бастауыш мектептерге орыс және қазақ тілінде сабақ беретін мұғалімдерді Орынбор мектебінің алғашқы түлектері қатарынан тағайындау көзделеді. Осылайша, 1860 жылдың күз айында аталған бекіністерге Орынбор мектебін тамамдаған бес түлек әскери бекіністің аудармашысы және мұғалімі деген лауазыммен қызметке жіберіледі. Олар: Торғайға – Ыбырай Алтынсарин, Троицкіге – Нұрым Мұңсызбаев, Ырғызға – Шахмұрат Құлыбеков, Райымға – Жолмұхаммед Байжанов, Перовскіге – Халилула Құнанов [2, 5].

Аталған бекіністердің ішінен алғашқы ашылған оқу орны– Троицк қаласындағы орыс–қазақ бастауыш мектебі.1861 жылдың16 қаңтарында В.Григорьев Орынбор және Самара генерал–губернаторының атына хат жазып, Шығыс Ордамен шектесетін шекара бойындағы Троицк қаласында бастауыш қазақ–орыс мектебін жеделдете ашудың қажеттігін алға тартады. Онда ол шекара маңындағы Шығыс Ордасы (кейін Николаевск, одан кейін Қостанай уезі) қазақтарының Батыс пен Орта Ордаларға қарағанда сауаттылық тұрғысынан жоғары екенін және олардың көпшілігі

Троицк қаласындағы татар молдаларынан білім алатынын, қазіргі таңда 50 қазақ баласы татар молдаларында тәрбие алып жатқандығын айта келе, мұсылмандық білімге қарсы тұра алатын балама ретінде орыс оқуын енгізуді қажет деп түйіндейді. Бұл орайда, В.Григорьев қазақтардан 23 адам қол қойған өтінішті тілге тиек ете келе, өтініш жазушылар орыс оқуын оқытатын мектептердің ашылуына ынталы екенін, мектеп ашылған жағдайда оқушылардың тамағы мен киімі, мектептің шаруашылық ісін жүргізуді өз мойындарына алатынын ықылас білдіріп отырғанын да еске салады. Осылайша ол мектеп ашу жұмысының шығынын есептеп, оның жалпы нобайын жасайды, қазақ балаларын мектепке қабылдауда ұстанатын ұстанымдарды, мектеп ісін жүргізудегі үйлестіру жұмыстарының жүйесін белгілейді, мектепті ашу үшін қажетті шығынның мөлшерін көрсетеді .

В. Григорьевтің ұсынысын Генерал–губернатор қолдап, ол өз тарапынан Ішкі істер министрінен мектеп ашу ісіне рұқсат сұрайды. Ішкі істер министрі губернаторға мектепке қажетті 1300 сом қаражаттың 250 сомын қазақтардың үй салығынан алуға рұқсат етілгенін хабарлайды.

1861 жылдың 1 қыркүйегінде Троицкіде қазақ балаларына арналған бастауыш мектеп салтанатты түрде ашылады.Мектептің жылдам ашылуына Орынбор әкімшілігінің ерекше ықылас танытуы (татар молдаларынан мұсылманша білім алып жатқан қазақ баларын орыс мектептеріне тарту), қаланың әкімшілік орталыққа жақын болуы (шекаралық белдеуде орналасуы) және қаланың ішінен мектепке лайық ғимараттың (жалға алынуы) тез табылуы сынды факторлар әсер етеді [3].

Бастауыш мектептің ашылу салтанатына Шекралық комиссия төрағасы В. Григорьева рнайы келіп қатысады [4, 194–196]. Жиынға қатысушыларға дастархан жайылып, 24 қазақтың бай–бағалан кісілері қатысқан түскі ас беріледі, бәйге ұйымдастырылады. Ал осы істің бастамашысы В. Григорьев мектептің ашылуы туралы Санкт–Петебургте шығатын Северная пчела газетінде Троицкий жительдеген бүркеншік есіммен арнайы мақала да жариялайды (Түпнұсқа осы мақала соңында толық берілген – авт.).

Мақалада автор қазақ балаларын оқытқан орыс тілді оқу орындарының тарихына қысқаша шолу жасайды. Алғашқыда орыс тілді мектепке шәкірт тартудың өте қиын болғандығын, бұл іске даланың беделді билеушілерінің көмегі зор болғандығын жазады. Қазақ билеушілері үкіметке ұнау, жағыну үшін (из видов выслужиться перед начальством и получить за усердие свои разные знаки отличия) өз балаларын оқуға беріп, өзге жұртқа үлгі көрсетеді. Кейінгі уақытта қазақ жұрты орысша білімнің орысша білім алған шәкірттердің биліктегі мансабының өсуіне кең жол ашылатынын (что дети воспитанные в русских учебных заведениях, сделают свою служебную карьеру по степному управлению быстрее и блистательнее, нежели дети ордынцев, не учившиеся там), сауда–саттық ісінде біліктілігі жоғары болатынын түсініп (В пользу грамотности киргизы убеждены, однако же не только, как в средстве проложить себе дорогу по службе, но и как в необходимом пособии при ведении торговых дел), олардың орысша білімге деген көзқарастарының өзгергенін жазады [5, № 241].

Троицк қаласы Ресейдің Орта Азияға ашылатын сауда қақпасы ретінде қалыптасты. Мұнда Орта Азия және қазақ даласында сауда–саттық жұмыстарын жүргізетін саудагер татарлардың ықпалы ерекше болды. Қалада бірнеше мешіт жұмыс жасады. Патша әкімшілігі Троицк қаласында татар жұрты тарапынан жүргізілетін мұсылмандық оқудың ықпалын қазақ арасында әлсіретіп, оны орыс тілді мектеппен ауыстыруға ұмтылды. Н. Ильминский бастаған миссионерағартушылар мен әкімшілік қызметкерлер татар оқығандары жүргізген мұсылмандық білім қазақтарды діни фанатизмге жетелейді деп есептеп, қазақ балаларын діни білімнен алшақ ұстауға ұмтылды. Оған балама ретінде орыс тілін,жалпы жаратылыс пәндерді оқытатын орыс–қазақ мектептерін ұсынды.

Троицк бастауыш мектебінің алғашқы ұстазы – Орынбор орыс–қазақ мектебінің түлегі Нұрым Мұңсызбаев болса, мектептегі мұсылмандық дінді оқытатын факультативтік сабақты жүргізуге қазақ арасына шыққан молда Қазыбай Орынбаев (Урумбаев) бекітіледі [6, 136–14]. Н. Мұңсызбаев – сұлтан Ахмет Жантурин билеген Шығыс Ордадан Орынборға оқуға барған 20 шәкірттің бірі. Ал Қазыбай Орынбаев туралы тұщымды дерек жоқ. 1870 жылдары Троицк мектебін мұғалімі болып Орынбор мектебінің түлегі Бақтыбай Орынбаев бекітіледі. Қазыбай мен Бақтыбай Орынбаевтар ағайынды кісі болды ма, әлде жоқ па, ол жағы белгісіз. Сонымен қатар 1900–1902 жылдары А.Байтұрсынұлы қызмет жасаған Меңдіғара болысындағы Орынбаев мектебінің аталған кісілерге қатысының бар–жоқтығы да беймәлім[7, 894].

1868 жылы Орынборға қараған қазақ даласында Торғай және Орал облысы құрылғанда, Троицк қаласы 1883 жылға дейін Николаевск уезінің әкімшілік орталығы болады. Уезд орталығы 1883–1884 жылдары Қостанайға көшуіне байланысты уезге тиісті мекемелер жаңа орынға қоныс аударады. Сол уақытта Торғай облысы халық мектептерінің инспекторы Ы. Алтынсарин мектепті Қостанайға көшіру мақсатында жаңа орынға ғимарат салдырып, көп еңбек сіңірді.

Троицк қаласының әкімшілігі қалада 23 жыл жұмыс жасаған мектепті жаңа орталыққа–Қостанайға бергісі келмеді. Мұны біздер Ы. Алтынсариннің 1883 жылдың 2–тамызында В. Катаринскийге жазған хатының мазмұнынан көре аламыз: Любопытно, конечно, знать, что делается в учебном мире у Начальства. Г. инспектор при содействии В., хлопочет оттянуть Троицкую киргизскую школу в свое ведомство. Троицкая школа теперь окончательно встала на ноги, дела идут отлично, и Р. хочется, по видимому, вновь ее испортить, а между тем для нее строится в Новониколаевске новое здание, куда к началу будущего учебного года она и будут переведена. Ему Р. очень, говорят, хочется иметь одно инородческое училище, так как создавать и поставить на ноги такового сам в своем районе не может и не способен. [6, 311].

1884 жылы мектеп ғимараты дайын болып, Троицк мектебі екі сыныптық уездік мектеп мәртебесін сақтай отырып Қостанайға көшіріледі. Мектеп Қостанай қаласының маңында тұрған Ы. Алтынсариннің дүниеден өткенге дейін ерекше бақылауында болады. Ы. Алтынсариннің жазбаларынан аталмыш мектепте 1888 жылға дейін Мұжан Байжиенов деген мұғалім қызмет атқарғанын атқарғанын [6, 392], ал 1887 жылы 1 сыныпта ағартушының Торғайдан өзі шақырған шәкірті, Орск Мұғалімдер мектебінің алғашқы түлектерінің бірі Әбдіғали Балғымбаевтың [6, 392] дәріс бергенін байқаймыз. 1888–1891 мектепті Алтынсаринің қалауымен Ырғыздан Қостанайға ауысқан Федор Соколов басқарады [6, 396].

1889 жылдың жаз айында Ы. Алтысарин науқастанып, төсек тартып жатып қалғанда қасында болып, ұстазын өз қолымен ақтық сапарға шығарып салған Ә. Балғымбаев Қостанай мектебінен кейін Жетіқарада, Ырғызда ұстаздық қызмет атқарады. Бұдан сол ол Орынборға ауысып, Торғай облысының орыс–қазақ мектептерін бақылайтын инспектор лауазымына дейін көтеріледі. Кеңестік дәуірде ол Ы. Алтынсариннің 100 жылдық мерейтойына орай ұстазы туралы көлемді естелік жазған. Ол естеліктің түпнұсқасы Қазақстан Ғылым Академиясы Орталық ғылыми кітапханасының сирек кітаптар мен қолжазбалар қорында сақтаулы. Қостанай мектебінің меңгеушісі қызметінен кейін діни істерге біржолата бет бұрған Ф. Соколов –Ы. Алтынсариннің ағартушылық қызметі мен дүниеден өтер алдындағы соңғы күндері туралы құнды естелік жазып қалдырған ұстаз [6, 383–388].

1891 жылы Қостанай уездік мектебінің 30 жылдық мерейтойына орай Торғай облысы халық мектептерінің инспекторы А.В. Васильев Турайские областные ведомости газетінің бетінде бетінде оқу орнының жай–күйі туралы арнайы мақала жариялайды. 1897 жылы Қостанай мектебінің жанынан ауыл мектептеріне мұғалім дайындатын 2 жылдық Педагогикалық сынып ашылады. Онда 1900–1992 жылдары

Алаш қозғалысының көрнекті тұлғасы, ұлт ұстазы А. Байтұрсынұлы қызмет атқарады. Сыныпты әр жылдары М. Сералин, С. Көбеев, М. Дулатұлы сынды көрнекті ағартушылар тамамдайды.

Кеңес дәуірінде Қостанай мектебі бірыңғай қазақ тілінде білім беретін орта мектепке айналады. Одан білім алған шәкірттер түрлі салада жемісті еңбек етті. Бүгінгі таңда бұл оқу орны – Ы. Алтынсарин атындағы дарынды балаларға арналған мамандандырылған мектеп. Мектеп түлектерінің білім сапасы мен алған тәрбиелері облыс көлеміндегі үздік деңгейдегі көрсеткіштерге лайық.

ОТКРЫТИЕ КИРГИЗСКОЙ ШКОЛЫ В ТРОИЦКЕ

Теперь не то, что прежде: публика наша интересуется всем, что делается в отечестве по учебной части. В этой уверенности, нелишним считаем поделиться с соотечественниками местной нашей новостью в этом роде: в начале настоящего сентября открыта у нас в Троицке школа для киргизских детей; явление весьма отрадное во многих отношениях! Начнём известие с того, что, школа эта не первое учебное заведение, назначенное специально для образования киргизов. Особое училище для киргизских существует в Оренбурге еще с конца 1840–х годов. Сверх того, дети киргизов Оренбургского ведомства воспитываются в Оренбургском Неплюевском кадетском корпусе, а дети киргизов сибирского ведомства – в Омском кадетском корпусе, с самого основания этих заведений. Когда впервые возникла мысль о воспитании киргизов в наших русских училищах, и правительство предло–жило ордынцам отдавать туда детей своих, вопль и стон поднялся по степи. Сколько ни толковали киргизам о благодетельной для них цели этой меры, они не хотели верить в бескорыстие действий правительства и оставались в полном убеждении, что требуют у них аманатов, которых потом окрестят и отдадут в солдаты. Никто не хотел отдавать сыновей своих в плен к русским, как выражались тогда киргизы, и нужна была вся настойчивость, вся энергия некоторых из влиятельнейших ордынцев, стоявших во главе степного управления, чтобы уговорить прочих исполнить желание правительства.

Да и то мера эта не состоялась бы, если бы эти влиятельнейшие ордынцы, из видов выслужиться перед начальством и получить за усердие свои разные знаки отличия, постоянный предмет их честолюбия, не подали личный пример, решившись впервые послать детей своих в Омск и Оренбург. Лет пятнадцать, двадцать прошло с тех пор не более, и понятия киргизов на счёт воспитания детей в русских учебных заведениях изменились совершенно. Теперь в степи (говорим об Оренбургской степи, или так называемой официально Области киргизов Оренбургского ведомства) не оберешься охотников отдавать сыновей в Неплюевский корпус или Оренбургское киргизское училище. Причина тому впрочем, надо правду сказать, не убеждение в пользу образования относительно умственного и нравственного развития человека – до этого еще далеко, до этого еще и Русь православная не доросла – а надежда, что дети воспитанные в русских учебных заведениях, сделают свою служебную карьеру по степному управлению быстрее и блистательнее, нежели дети ордынцев, не учившиеся там, чинолюбие и властолюбие – господствующая страсти степного народонаселения, а места аульных начальников, дистаночных помощников прави–телей, предоставляются теперь преимущественно молодым ордынцам, окончившим курс учения в упомянутых корпусах или школах. В пользу грамотности киргизы убеждены, однако же не только, как в средстве проложить себе дорогу по службе, но и как в необходимом пособии при ведении торговых дел; торговое же направление, мало по малу, проникающее во все части оренбургской степи, развивалось доселе по преимуществу в восточном отделе, тяготеющим к Троицку, а не к Оренбургу или Уральскую. Между ордынцами восточной части Оренбургской степи считается в настоящее время уже несколько значительных торговцев, ведущих большие дела с Бухарой и Ташкентом; в Ирбит здешние киргизы прежде почти вовсе не ездили, а в

прошлом году было их там до пятидесяти человек, так что в скором времени они совершенно овладеют торговлей в степи русским товаром, который покупали доселе в Троицке, Усть–Уйской, Звериноголовске из вторых или третьих рук.

В таком положении дел, многие из ордынцев восточной части не имели возможности обучить детей своих грамоте в русских учебных заведениях, отдавали их для этого в науку к Троицким татарским муллам, где, к сожалению, вместо со знанием магометанской грамоты заражаются воспитанники и невежественностью мусульманского фанатизма. Вредные последствия этого для киргизов далеко превосходящих татар и природными, умственными способностями и правдивостью, и честностью виднее всего были Троицкому попечителю прилинейных киргизов, Д. С. Жуковскому, чиновнику, вполне преданному своим обязанностям и исполняющему их с редкой добросовестностью. Он счёл долгом представить об этом начальству, удостоверяя, что многие из богатых и должностных ордынцев готовы на собственный счёт содержать детей в русских училищах, если бы оно было открыто в Троицке. Представление это управляющим областного Оренбургских киргизов, известным ориенталистом нашим В. В. Григорьевым, принято было к сердцу. Он обработал проект устройства в Троицк киргизской школы на особых основаниях и вошел с ним к Оренбургскому и Самарскому генерал–губернатору, А.Н.Безаку, который одобрив предложенные Григорьевым основания дал проекту дальнейший ход. Летом настоящего года проект удостоился монаршего утверждения и на содержание киргизской школы в Троицк ассигновано из кибиточного с киргизов сбора 1300 р. сер. ежегодно, сверх небольшой суммы на первоначальное устройство, чтобы открыть заведение и дать учебной части в немо желаемое направление, г. управляющий областью лично прибыл в Троицк, записанные в школу дети ордынцев были уже к приезду его на лицо и теперь слава богу дело в полном ходу.

Новооткрытая школа в Троицке замечательна как по особенности, так и по простоте её устройства. Помещение для 30 воспитанников с отоплением, освещением и необходимой прислугой (сторож и повар), равно как и преподавание приняты на счёт казны; одевать и довольствовать воспитанников пищей предоставлено их родителям, с тем, чтобы они выбрали для этого из среды своей доверенного и надежного ордынца, который был бы при детях в роли дядьки. Преподавание магометанского закона поручено мулле из киргизов и ограничено четырьмя уроками в неделю. Преподавание остальных предметов: магометанской и русской грамоты, русского языка по правилам грамматики, арифметики и чистописания, возложено на одного и единственного учителя из отличнейших воспитанников Оренбургской киргизской школы, стало быть, тоже природного киргиза. Двадцатью уроками своими в неделю учитель этот не будет, как бы казалось, обременен выше меры, потому что способность преподавания принят ланкастерский: учитель занимается только понятливейшими и прилежнейшими из воспитанников, которые приобретенные от учителя познания передают уже остальным своим товарищам. Способ этот, кроме других выгод удобен и потому, что избавляет от необходимости размещения на отдельные классы воспитанников с различными сведениями и дарованиями, что невозможно и по помещению, нанятому для школы. Официального срока ученью в ней не положено: учись, сколько хочешь; оставляй заведение, когда хочешь. Во внимание к тому, что желающие учиться из взрослых – не редкость между киргизами, разрешено принимать в школу и таких (на сколько позволяет просторность классной комнаты) с тем только, что вне классного времени они будут иметь помещение не здесь, а должны жить на своих квартирах. Таким образом, новооткрытая школа соединяет в себе с первоначальным училищем и воскресное; выгода немалая! Нам в особенности нравится допущение к учению взрослых. Не странно ли видеть, что ребенка, который не понимает пользы учения заставляют учиться насильно, а молодой человек, сознающий пользу образования,

которого не получил в детстве, лишается средств приобрести его потому только что вырос? Таких ненормальных явлений тьма не только у нас, но и в западном человечестве. Будем надеяться, что, мало по малу, станут они исчезать повсюду.

Открытие школы праздновано было киргизами скачкою, обычной принадлеж–ностью всяких торжественных сборищ их, а власти Троицкие были по этому случаю угощены официальным обедом, на котором, между прочим, предложены были тосты за благоденствие России, за преуспевание Оренбургского края, за успехов киргизов в гражданственности; все было как следует. Не только для спичей, да и бог с ними! Надо родиться британцем, чтобы слушать с удовольствием длинные застольные речи, в которых толк на грош, а слов на рубль.

Троицкий житель
Троицк, 17 сентября 1861 г.

Мақала 2023–2025 жылдарға арналған ғылыми және (немесе) ғылыми–техникалық жобалар бойынша гранттық қаржыландыру аясында жазылды. Зерттеуді Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің Ғылым комитеті қаржыландырды (AP19676971)

Әдебиеттер тізімі:

1. Әбсадық А. Абай және Ыбырай. Ғылыми–танымдық зерттеу, – Алматы: Алгорифм, 2022. – 334 б.
2. Васильев А.В. Исторический очерк русского образования в Тургайской области и современное его состояние. Издание Тургайского областного статистического комитета. Оренбург, Типо–литография Н.Н.Жаринова, 1896.
3. Әбсадық А. Троицк мектебі және Троицк тұрғыны // https://abai.kz/post/138848
4. Веселовский Н.И. Василий Васильевич Григорьев по его письмам и трудам (1816–1881). Составитель Н.И.Веселовский. Издание Императорского русского археологического общества. С.–Петербург, Типография и хромолитография А.Траншеля, Стремянная, №12, 1887 г.
5. Троицкий житель, О Троицкой школе // Северная пчела, 1861, № 241
6. Ильминский Н.Н. Воспоминания об И.А.Алтынсарине. Казань, Типо–Литография В.М. Ключникова, 1891 г.
7. Абсадык и др., Путь учителя А. Байтурсынова: от Бестамака до Каркаралинска (1895–1910) // Bylye Gody. 2022. 17(2) https://www.bg.cherkasgu.press/journals_n/1654613276.pdf

ӘОЖ 821.512.122:398

Ы. АЛТЫНСАРИН ШЫҒАРМАЛАРЫНДАҒЫ ФОЛЬКЛОР: ТИПТІК ОБРАЗДАР МЕН ДИДАКТИКАЛЫҚ САРЫНДАР

Әбсадық Алмасбек Ахметұлы
филология ғылымдарының докторы
А. Байтұрсынұлы ат. Қостанай өңірлік университетінің профессоры
Қостанай қ., Қазақстан

Қорғанбек Болат Сағынбекұлы
филология ғылымдарының кандидаты
Л. Гумилев ат. Еуразия ұлттық университеті
қазақ әдебиеті кафедрасының асс. профессоры
Астана қ., Қазақстан

Аңдатпа

Ағартушы Ы.Алтынсариннің педагогикалық мұрасында фольклорлық шығармалардың орны ерекше. Халық туындыларының озық үлгілерін педагог жазушы өзі құрастырған Қырғыз хрестоматиясы оқулығына кең пайдаланған. Мақалада Ы.Алтынсарин шығармаларындағы фольклорлық туындылардағы типтік образдар мәнтұрақты сюжеттерді тәрбие құралы ретінде пайдалану ерекшеліктері талданады.

***Түйін сөздер**: Алтынсарин, фольклорлық образ, типтендіру, тәрбие, хрестоматия*

Аннотация

В педагогическом наследии просветителя И.Алтынсарина особое место занимают фольклорные произведения. Педагог–писатель широко применил образцовые произведения народ–ного творчества в составленном сборнике Киргизская хрестоматия. В статье анализируются типичные образы и сюжеты фольклорных произведении использованые в творчестве Алтынсарина в качестве воспитательного средства.

***Ключевые слова:** Алтынсарин, фольклорный образ, типизация, воспитание, хрестоматия*

Abstract

Folklore works occupy a special place in the pedagogical heritage of the educator I. Altynsarin. The teacher–writer widely used the exemplary works of folk art in the collection "Kyrgyz Chresomathy" he compiled. The article analyzes typical images and plots of folklore works used in Altynsarin's work as an educational tool.

***Key words**: Altynsarin, folklore image, typification, education, Chrestomathy*

Қайраткер ағартушы Ы. Алтынсариннің шығармаларында ел арасына кең тараған фолькорлық туындылардыңозық үлгілері ұшырасады. Ол оныорыс–қазақ мектептерінің оқу–ағарту ісіндегі оқулыққа деген мұқтаждықтыөтеу мақсатында құрастырған өзінің Қырғыз хрестоматиясы атты мәтіндер жинағына енгізді. Оған дейін Шығыстық мұсылмандық ағартушылықтың ықпалында болған қазақ даласында қазақ тілінде хрестоматия құрастыру үлгісі мен оны оқу–ағарту ісіне пайдалану тәжірибесіжоқ болатын. Айталық, 1850 жылы Орынборда қазақ балалары үшін ашылған орыс–қазақ мектебінде оқытылған татар тіліне XYII ғасырда өмір сүрген Хиуа ханы Әбілғазының Түрік шежіресі атты тарихи–мемуарлық шығармасы пайдаланылды.Аталған кітап қазақ даласындағы әскери бекіністер мен Троицк сынды шекаралық қалада 1861–1864 жылдары ашылған бастауыш орыс–қазақ мектептерінің оқу ісіне қолданылды [1, 30]. Сонымен қатар Н.Ильминскийдің 1859 жылдың басындағы қыс айында Шекралық комиссияның төрағасы В.Григорьевтің тапсырмасымен Орынборға алдырылған Марабай жыршыдан Орынбор мектебінің түлегі Ш. Құлыбековтің көмегімен жазылып алынған Ер Тарғын жыры қолданылады. [1, 33]

Ағартушының қазақ топырағындағы алғашқы хрестоматиялық жинаққа фольклорлық туындаларды пайдалануының өзіндік себептері болды. Біріншіден, Ы. Алтынсарин фольклорлық ортада туып–өсті, тәрбиеленді, қанаты қатайды. Оның атасы Жаңбыршыұлы Балғожа – Орынборға қараған Орта, Батыс, Шығыс орда деп аталған үш аймақтың Орта ордасына белгілі, тапқыр шешімі және қара қылды қақ жарған әділдігімен даңқы шыққан би.Ыбырайтанушы ғалым Ә. Дербісалин Балғожа би туралы былай дейді: Жеке басы жағынан алатын болсақ, Балғожа қазақтың ескілікті әдет ғұрыптарын да, шешендік тапқыр да ұтымды сөздерін де, ауызша биліктің әралуан жөн–жоралғысы мен амал–тәсілдерін де жетік білген, кейде өлең шығарумен де әуестенген кездері болса керек; қысқасы, ол ділмар, жүйрік, от ауызды, орақ тісті, алысқанын алып та, шалып та шығатын өз табының аса ірі адамы болған көрінеді. [2, 13].

Ал сол заманның куәгері Н. Ильминскийдің жазуы бойынша, Балғожа би отличался мудростью своих решений и необыкновенной точностью [1, 19] және оны Шекаралық комиссия төрағасы, генерал В.Григорьев ерекше құрметтеген. [1, 19]

Ыбырай ер жетіп, Торғайда және Қостанайда қызмет атқарған кезеңдерде Торғайға белгілі Күдері, Ақмолда [3, 127/64] Тобыл өңіріндегі Нұржан ақындармен [3, 128/10] өте жақсы қарым–қатынаста болып, олардың шығармашылығының жаңа сатыға көтерілуіне әсер еткен. [4, 78]. Бұл орайда белгілі әдебиеттанушы ғалым Қ. Жұмалиев былай дейді: Күдері, Ақмолда, Сейтахмет, Нұржан т.б. ақындардың теріс бағытын оңға түзеуге көп кеңес береді... 1879–1880 жылы болған Жалпақ қоян атты

жұтты суреттейтін ұзақ өлеңін Күдері ақын Ыбрайдың кеңесімен жазады. Оның бұрыңғы өлең, жырларына қарағанда бұл анағұрлым бағалы шығарма. [5]

Екіншіден, Ы.Алтынсаринжас бала кезден ойына бейсаналы түрде сіңірген, есейе келе өмірлік мақсатта саналы түрде қолданған фольклорға еуропалық мәдениет, ғылымның ықпалымен де қарым–қатынас жасады. Мысалы, ол Ресей географиялық қоғамының Орынбор бөлімшесімен тығыз қарым–қатынаста болып, Орынбор ведмоствосы қазақтарының өлген адамды жерлеу және оған ас беру дәстүрінің очеркі, Орынбор ведмоствосы қазақтарының құда түсу, қыз ұзату және той жасау дәстүрлерінің очеркі деп аталатын еңбектері жариялайды. Аталған очерктер ғылыми жұмыстың барша талаптарына лайық. Әсіресе, өз дәуірінің контексінде алғанда оларды таза ғылыми зерттеу еңбегі деп бағалауға әбден болады. [4]

Ыбырайдың қазақ фольклорында ертеден келе жатқан образдарды өз шығармаларында пайдалануының өзінің ағартушылық идеяларын іске асыруда көптеген пайдалы жақтары болды. Бұл образдар ағартушының айтпақ ойын ұғынықты әрі оңай жеткізуге септігі тиді. Өйткені, оғаноның ерекшелігін танытып, жаңадан сомдап отырудың қажеті жоқ болатын. Себебі ол образдар халық санасында бұрыннан орныққан, өзіндік ерекшелігімен танылған еді. Теориялық ұғыммен айтар болсақ, бұлар фольклордағы типтік образдар (бейнелер) болатын. Типтік образдар жеке (индивидтік) шығармашылық жемісі болып табылатын әдебиеттің емес, бірнеше ұрпақтың сүзгізінен өтетін фольклорлық (ұжымдық) шығармаға тән көрініс.

Қазақ әдебиетінің өзге жұрттармен байланысын тереңірек зерттеген ғалым Ш. Сәтбаева шығыс әдебиетінен келген Дәуіт, Сүлеймен, Ескендір, Наушаруан образдарының Ыбырай өлеңінен орын алып, кейінгі әдеби дамуда бұл бейнелердің кең түрде қолданылғанын дәстүр жалғастығы ретінде көрсетеді. Библиялық аңыздардан бастау алатын аталған образдар қазақ топырағына фольклорлық сипатпен келгенін көрсете келе, Ыбырайдың өз өлеңінде оларды жаңаша талдаумен бергендігі жайында мысал келтіреді. Сондай–ақ Зеңгібаба, Ойсылқара, Қарынбай, Атымтай Жомарт сияқты алдыңғы аталғандардан гөрі қазақ фольклорына көбірек сіңген бейнелерді фольклор құндылықтарын кәдеге асыру мысалы ретінде атайды. Олардың кейбіріне қатысты Құран аяттары мен аңыз әңгімелерді де жақсы біліп, образ сомдауда пайдалана алғанын ескереді. Ыбырай қаламынан шыққан Ескендір образында батырлар жырының ықпалы бар екенін көрсетеді. [6]

Ыбырай шығармашылығында Ескендір жол іздеуші сипатында көрінеді. Мұнда Ескендір бейнесі ұнамды сипатта көрінбейді. Ұнамды кейіпкер – Ескендірдің ақылшысы, жанындағы жолдасы, қазақ фольклорындағы тұрақты кейіпкер Қызыр (Қыдыр). Қызыр бейнесі – қазақ фольклорының тұрақты кейіпкері. Ел арасына кең тараған фольклорлық сюжетті сөз ете отырып Ыбырайдың Ескендірге қатысты айтпақ ойы – өмірдің өлшеулілігі оның басты мәнінің бірі екендігі, бұл өмірдің қызығы да мәнділігі де адамның өзімен бірге жасасқан қоғаммен болатындығы турасында. Сол арқылы жас ұрпақты өмірді бос өткізбеуге, пайдалы іспен мазмұнды етуге шақырған. Оның бұл меңзеуі өзге шығармаларында адамның қоғамға, қоршаған ортаға пайдалы болуы жайындағы ағартушылық идеясымен сабақтасып жатады.

Ыбырайдың өсиетке құрылған шағын сюжетті өлеңінде Дәуіт пайғамбар, Қызыр–Ілияс сияқты діни кітаптардың сарыны бар. Діни кітаптарда, яғни, тәурат, зәбур, інжіл, құранда бар пайғамбарлардың атымен бірге қазақ фольклорының типтік образдар қатарына әбден сіңген ұлттық сипат алған Қарынбай, Атымтай, Зеңгі Баба, Ойсылқара есімдері де аталады.

Қазақ фольклорында Атымтай жомарттың, ал, Қарынбай оған керісінше, сараңдықтың символы ретінде орын алған. Ал, Зеңгі Баба мен Ойсылқара болса, малдың, яғни, Зеңгі Баба сиырдың, Ойсылқара түйенің пірі ретінде бейнеленеді. Олар еңбек–кәсіпке байланысты бақташылық өлеңдерінде де, діни аңыз–әпсана-

ларда да кейіпкер ретінде көрінеді. Зеңгі Баба мен Ойсылқараны Кеңес дәуіріндегі ғылыми әдебиеттерде шамандық түсініктен қалған образдар деп түсіндіріп келді. Алайда, кейінгі жылдарда олардың да тарихта қалған тұлғалар екендігі және ислам дінінің қайраткерлері екендігі мәлім болып отыр. Мысалы, Ойсылқара Мұхаммед пайғамбардың замандасы − Уайс–әл–Қарани екені белгілі болған. Ол ел аузындағы хикаяларды пайғамбарға көрмей ғашық болып, онымен кездесуге қанша тырысса да мүмкіндігі болмағанын, Мұхаммед пайғамбардың дүниеден өткенін біліп, ол кісінің көзін көрген сахабаның көзін сүйгендігі туралы әңгіме ислам елдерінде кең тараған. Ал, Зеңгі Баба – Қожа Ахмет Йасауидің әрі нағашысы, әрі шәкірті болған тұлға. Ел аузында оның шын есімі –Айқожа деп айтылады. Сондай–ақ, Зеңгі Баба туралы кең тараған әңгіменің бірі Өзбек ханды ислам дініне кіргізген. Төрт тұлғаға, яғни, Бадыр ата, Садыр ата, Саит ата, Саид дада, Хасан атаға ұстаз болғандығы айтылады.

Типтік фольклорлық образды пайдаланудың көрнекті үлгісі ретінде Ыбырайдың Сәтемір хан әңгімесін айтуға болады. Бұл әңгімеде Сәтемір ханның ойнап жүріп, ақсақ бір құмырсқаның там төбесіне өрмелеп бара жатып құлап түскені, бірақ, алған бетінен қайтпай, үшінші рет әрекет жасағанда қисая барып, тамның төбесіне шығып кеткенін көреді. Мұны көріп, Сәтемір ойға қалды – дейді:

− Құдай тағаланың жаратқан жан–жануарының ең кішкентайы осы құмырсқа екеш құмырсқа да тынбай жұмыстап жүр; өзі ақсақ бір тырмысып, екі тырмысып, жығылып, сонда да қоймай, ақырында мұратына жетті; тамның басына шықты; мұны көріп отырып, менде талап іздемей,жұмыссыз ойнап жүргенім ақылсыздық екен деп ойынын тастап, қалаға барды.Қалада бір зор білімді оқымысты молда бар екен, соған үй сыпыруға жалданып, ақысына оқу оқыпты–мыс. Ақырында, сол Сәтемір хан асқан данышпан, айдай әлемге патша болған – дейді.

Халықтың аузында Әмір Темірдің Сәтемір аталуы жөнінде әртүрлі жорамалдар айтылады. Негізінен, көп зерттеушілердің пікірі Шах Темір атауының қазақтың көне сөйлеу ерекшелігіне бейімделген формасы деп көрсетіледі. Сәтемір бейнесі әсіресе, қазақтың эпикалық жырларында және Қожа Ахмет Йасауи кесенесінің салынуына қатысты аңыздарда кездеседі. Халық арасында Әмір Темірдің фольклорлық бейнесі ұнамды және ұнамсыз сипатта да көрінеді. Оның ұнамдылығынан ұнамсыздығы басым болғаны да байқалады. Бұл өмірдегі Әмір Темірдің қаталдығынан туған әсер болса керек. Дегенмен, халық арасындағы көзі ашық тұлғалар, озық ойлы адамдар Әмір Темірді жағымды етіп көрсетіп отырған. Мәселен, Мәшһүр Жүсіп Көпейұлы Әмір Темірдің Қожа Ахмет Йассауиге кесене салдырғаны жайындағы аңызды келтіре тұрып, оны құрметпен Шахин Шах, яғни, Әлем Патшасы деген атпен атайды. Абайда өз өлеңінде Әбдірахмен өлген соң, өзіне айтқан жұбатуында әкесі Құнанбайды дәріптей отырып:

−Ескендір, Темір, Шыңғыстай
Мұсылманда атақты.
Мұқым қазақ баласы,
Тегіс ақыл сұрапты. – деп дәріптеген.

Халық танымында орныққан бейнені пайдаланғандықтан, Ы. Алтынсарин Әмір Темірдің бала кезінен ақсақ болғандығына назар салып жатпайды. Оның ақсақ құмырсқаны бейнелеуінен автор оқырманының баланың да ақсақ екендігін түсінетіндігіне күмәнсіз сенгені көрініп тұрады. Сәтемір бейнесі Қобыланды батыр жырының Ережеп Телмағамбетұлының нұсқасында және Едіге батыр жырының Мұрын жырау және Қаныш Сәтпаев жариялаған нұсқаларында кездеседі.

Шатемір немесе Шахтемір есімі ноғай, татар нұсқаларындағы Едіге батыр жырында да аталады. Нақтырақ айтар болсақ, А. Сикалиев, В.В. Радлов, М. Осма–нов, И.Н. Березин, С. Чагатай, А. Тыржанибеков, Энвер және Недрет Махмуд нұсқаларында Шахтемір есімімен жариялаған. Ыбырай Алтынсарин тарихи деректер-дегідей Әмір Темір немесе Темірлан деген атпен емес, Сәтемір атын пайдалануы

қазақ аңыз–әңгімелерінде қолданатын есімді, сондай–ақ, Радловтың, И.Н. Бере–зинның жариялаған нұсқаларын білгендіктен де осы есімді қолданғаны көрініп тұр.

Бұл аңыздың сыртқы жағы, ал ағартушы Ыбырай оны неге мәтіндік оқулыққа кіргізді десек, фольклорлық кейіпкердің оқу, білімге деген ұмтылысы мен ынтазар–лығын қазақ баласына үлгі етуді мақсат еткен. Түптеп келгенде, бұл атақты кісінің даңқы білімпаздықпен артқан деген насихпттың желісі. Бұл насихат оның Кел, балалар, оқылық деп басталатын өлеңімен үндес.

Ы. Алтынсариннің фольклорға қатысты еңбегі олардың фольклорлық типтік образдарды, тұрақты сюжеттерді, көркемдік тәсілдерді пайдалану болатын. Бұл үдеріс ғылымда фольклоризм деп аталады. Фольклоризм және оның түрлері жөнінде зерттеуші Б. Қорғанбеков былай дейді: Ақын–жазушылардың фольклорлық құндылықтарды көркемдік мақсатта пайдалану, кәдеге жарату қызметін айқындайтын басты атау – фольклоризм. Бұл атаумен көркем шығармашылықта фольклорды пайдаланудың барлық түрін айтады. Фольклортанушылар әдеби шығармалардағы фольклоризмнің стильдік, поэтикалық, эмоциялық, жанрлық, мифологиялық, дүниетанымдық сияқты типтерін атайды. Сондай–ақ жазушылардың саналы немесе ырықсыз түрде фольклордан құрылымдық үлгілер, дайын сарындар, образдар, көркемдік тәсілдер мен тілдік құралдар алып пайдалануын фольклоризм ұғымының аясында қарастырады. [7]

Атымтайдың да шын есімі − Хатим, ал, тай оның тайпасының аты екендігі белгілі. Атымтай туралы да, Қарынбай туралы да қазақ фольклорында, ауыз әдебиетінде көптеген өлең–жырлар, аңыз–әңгімелер бар.

Ыбырайдың Атымтай Жомарт атты әңгімесін дайын күйіндегі фольклорлық мәтін деуден гөрі, халық санасындағылар бейнені пайдаланып жазған автордың өз әңгімесі деуге көбірек лайық. Мұнда жарлы адамдарша шөп тасып жүрген Жомарттан Бұныңыз не? – деп сұрағандарға төрт түрлі себебін айтқан екен.

–Өуелгісі: әдемі ат, асыл киім , асқан дәулетті өне бойыңа әдет етсең, көңілге жел кіргізеді; сол желіккен көңілмен өзімнен терезесі төмен бейшаралардан жиреніп, көз салмай, кем–кетікке жәрдем беруді ұмытармын деп қорқамын. Екіншісі: бар бола тұрып мен жұмыс қылсам, мұның кемшілік емес екенін біліп, кейінгілер әбірет алсын деймін. Үшіншісі: күн сайын өз бейнетіммен тапқан бір–екі пұлға нан сатып алып жесем де бойыма сол тамақ болып тарайды, еңбекпен табылған дәмнің тәттілігі, сіңімділігі болады екен. Төртіншісі: құдайтағаламның берген дәулетін өзімсініп, тиісті орындарына жаратпай, көбісін өзім ішіп–жеп, өзім тұтынсам, мал берген иесіне күнәлі болармын деп қорқамын, – деді.

Жас ұрпаққа ғибрат беру де еңбектің, адамның адами болмысын қалыптас–тырудағы жазушының ағартушылық идеясы бұл сөздерден айқын көрініп тұр.

Ыбырай жазып алған Қыпшақ Сейітқұл, Қарабатыр әңгімелерінде де фольклорлық поэтиканың ықпалы зор. Бұлар – өмірде болған шындық ретінде қазақ арасындағы ауызекі әңгімені негіз етіп алған шығармалар. Қыпшақ Сейітқұлда баяндалатын оқиға реалды сипатта болғанымен, шығарманың бақытты финалмен аяқталуы фольклорлық дәстүрлі сюжеттік–композициялық жүйені еске түсіреді. Мұнда да «Өнер–білім бар жұрттар» өлеңіндегі фольклорлық арман–аңсардың нақты өмір шындығына айналу мүмкіндігін сездіру мақсаты жатқаны сияқты жастарды іс–әрекетке, құр арман мен қиялға елтіп жүре бермеуге үгіттейді. Тынымсыз еңбек, жақсылықтан үміт үзбеу, әрдайым ізгілікке ұмтылу сияқты қасиеттердің адамда және оның қоршаған айналасын бақытқа жеткізетіні, ал, ұрлық–қарлық, зорлық–зомбылықтың түбі бақытсыздыққа дұшар еткізетінін үнемі ескертіп отыратын, фольклорлық прозаның идеялық–тақырыптық та жүйесі Қыпшақ Сейітқұлдан танылады.

Әңгімені оқығанда ел арасына кең тараған Абылай ханның арманы туралы аңыз еріксіз еске түседі. Бұл аңызда Абылай хан дүниеден өтер шағында қоштасуға

келген Бұқар жырау: Хан ием не арманың бар?, деп сұрайды. Сонда Абылай: Үш арманым бар еді: Біріншісі, менің елім мал емшегін емген ел еді, аяғына дейін жер емшегін емгізе алмадым. Екінші, менің тұсымда қан көп төгілді. Соған өкінемін. Егер мен жаудың қанын төкпесем, ол менің қанымды төгетін еді. Үшінші, елімде телі мен тентек көп болды, бастарын біріктіру қиынға түсті, – деген екен.

Абылай хан туралы бұл аңызды Ыбырайдың өте жақсы білгені күмән туғызбайды. Әрине, халық аузындағы қыпшақ Сейітқұл жайындағы әңгіме де ежелден айтылып келе жатқаны белгілі. Ыбырайдың өзі оны Тілеу Сейдалиннен естігенін айтады. Дегенмен де, Ыбырайдың қыпшақ Сейітқұл бейнесін сомдауда Абылай арманы жөніндегі желілік аңыздарды да есепке алғаны сезіліп тұрады.

Ыбырай шығармашылығындағы фольклормен байланысатын бір жанр олардың мысал өлеңдері. Мысал өлеңдердің дені Крыловтан аударылған. Бұл өлеңдердің фольклормен байланысатын тұсы – олардың халық ертегілері бір түрі, яғни жан–жануарлар жайындағы ертегілермен ұқсастығы, мәндестігі. Сондықтан да атақты мысалшылардың өлеңдері ертегіге айналып кетіп отырған. Бұл жөнінде С. Қасқабасов былай дейді: Ертегілердің бұл түрін мысал ертегілер (аполог) деп атап, одан әрі былай дейді: мысал ертегілердің тағы бір қайнар бұлағы – орыс фольклоры мен әдебиеті. XIX ғасырдың екінші жартысында қазақшаға аударыла бастаған И.А. Крылов мысалдары қазақ арасында жедел қарқынмен қанат жая тарап, ақырында олардың әрқайсысы фольклорлық мысал–ертегілердің арқауына айналды. [8]

Крылов мысалдарының аударылуы Ыбырайдан басталғанымен оның бұл аудармаларды одан әрі жалғастырмай қоюының да өзіндік себептері бар сияқты. Ол жөнінде өзі Ильминскиге жазған бір хатында былай дейді: Бірінші кітабымды Паульсон кітабының құрастыру тәртібімен жазып шыққалы отырмын. Әрине, мұны қазақ балаларына лайықтап жазамын. Мысалдарды (басни) енгізгім келмейді, өйткені қатаң тұрмыста өскен қазақтарға бұдан көрі мәндірек әңгіме керек болады. Мысалдарды қазақ балалар оқығысы келмейтінін, оқыса оған күлетінін, олардың ата–аналары: балаларымызға сауысқан мен қарға сөйлейді деген сияқты жоқ нәрсені үйретеді деп, тіпті, ренжитінін тәжірибемнен білемін дейді. [9] Ыбырай Крылов мысалдарының ықпалымен тек қана өлең жазып қоймастан, шағын әңгімелер де жазды. Атап айтсақ, Полкан деген ит, Тышқанның өсиеті, Түлкі мен ешкі, Қарға мен құрт, Сауысқан мен қарға сияқты шығармаларф соған дәлел бола алады.

Алайда Ыбырай аударған мысалды балалар мен ата–аналары дәл сол кезде дұрыс қабылдай қоймағанымен, көп ұзамай–ақ оның қоғам арасындағы әсер–ықпалы өте күшті болады. XX ғасыр басында бұл жанр қазақ балалары үшін өте жандарына жақын рухани игілікке айналды. Ұлт ұстазы А. Байтұрсынұлы И. Крылов туындыла–рын аударып, ол шығарма Қырық мысал деген атпен 1909 жылы Петербургта жарық көреді. Бұл – шығармашылықтағы сабақтастық, үлгі–өнеге ұғымына деген түсінікке нақты мысал.

Түйіндей келгенде, Ы. Алтынсариннің фольклорлық мұраны шығармашылық негізде өңдеуіоның ағартушылық мақсат–мұратымен үндесіп, жымдасқан. Ол үндестік пен үйлесімінің қыр–сырын ашу әрдайым зерделік пайым–парасатты түзеуге қызмет ете береді деп ұғынамыз.

Мақала 2023–2025 жылдарға арналған ғылыми және (немесе) ғылыми–техникалық жобалар бойынша гранттық қаржыландыру аясында жазылды. Зерттеуді Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің Ғылым комитеті қаржыландырды (AP19678024).

Әдебиеттер тізімі:

1. Ильминский, 1891 – Ильминский Н.Н. Воспоминания об И.А.Алтынсарине. Казань, Типо–Литография В.М. Ключникова, 1891 г.
2. Дербісалин Ә. Ыбырай Алтынсарин. Өмірі мен қызметі туралы. – Алматы: Қазақстан, 1965. – 226 б.

3. ҚР БҒМ Ғылым комитеті Ғылым ордасының орталық ғылыми кітапханасы.Қор 397–1.
4. Әбсадық А. Абай және Ыбырай. Ғылыми–танымдық зерттеу. – Алматы: Алгорифм, 2022. – 334 б.
5. Жұмалиев Қ. Қазақ әдебиеті тарихының мәселелері және Абай поэзиясының тілі. Алматы: Қазақтың мемлекеттік көркем әдебиет баспасы, 1960. – 364 б.
6. Сәтбаева Ш. Бес томдық шығармалар жинағы: Т.5: Уақыт шуағы; Шәкәрім Құдайбердиев. – Астана: Елорда, 2012. – 408 б.
7. Қорғанбеков Б. Абай шығармаларындағы фольклоризм // Қазақ әдебиеті мен әдебиеттануының рухани жаңғырудағы орын мен ролі Қазақстан Республикасы ғылымына еңбегі сіңген қайраткер, ҚР ҰҒА академигі Зәки Ахметовтің 90 жылдығына арналған Халықаралық ғылыми–теориялық конференция материалдары. 15 мамыр 2018 жыл / Жалпы редакциясын басқарған: Е.Б.Сыдықов. – Астана: Л. Н. Гумилев атындағы ЕҰУ баспасы, 2018.
8. Қасқабасов С. Қазақтың халық прозасы. – Алматы: Ғылым. 1984.– 272 б.
9. Алтынсарин Ы. Таза бұлақ. Өлеңдер, әңгімелер, хаттар. – Алматы: Жазушы, 1988. – 320 бет.

ӘОЖ 371.4

ЖЕКЕ ТҰЛҒАҒА ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР АРҚЫЛЫ ТӘРБИЕ БЕРУ

Әлиасқарова Мейрамкүл Қуанышбекқызы
педагог–зерттеуші, қазақ тілі мен әдебиеті пәндерінің мұғалімі
Қостанай қаласы А. Бірімжанов атындағы
жалпы білім беретін мектебі КММ
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: torbay75@mail.ru

Аңдатпа

Бұл мақалада ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген еңбекқор, адал, саналы,жасампаз, елжанды азаматтарды тәрбиелеу қарастырылады. Сондай–ақ, жас мамандарға жеткіншектерді тәрбиелеуде бірнеше іс–шара түрлері сараланған.

Түйінді сөздер: *ұлттық мұраны қастерлеу, салт–дәстүрлердің түрлері, тәрбие сағатының жобасы,ұлтжанды ұрпақты тәрбиелеудің мазмұны.*

Аннотация

В данной статье речь идет о воспитании трудолюбивых, честных, добросовестных, творческих и увлеченных граждан, впитавших национальные ценности. Также выделено несколько видов мероприятий для молодых специалистов в сфере образования подростков.

Ключевые слова: *почитание национального наследия, виды традиций, проект воспитательного урока, содержание воспитания национального поколения.*

Abstract

This article deals with the education of hardworking, honest, conscientious, creative and enthusiastic citizens who have imbibed national values. Also, several types of events are differentiated for young professionals in the education of adolescents.

Key words: *veneration of the national heritage, types of traditions*, the project of an educational lesson, the content of educating a national generation.

Бүгінгі алдымызда білім алып отырған әр оқушы– тәуелсіз, егемен еліміздің болашағы екенін ескерсек, осы балалардан қоғамның тұлғасы болар білімді, тәрбиелі, мәдениетті, ұлтжанды азаматтар шыға қояр ма екен деген ой көпшілігімізді әсіресе тәрбие негізі қаланатын мектептегі ұстаздар қауымын толғандырады. Себебі Тәуелсіз еліміздің ертеңі ұрпақтың рухани байлығы, мәдениеті, саналы ұлттық ойлау қабілеті мен біліміне байланысты. Ақиық ақын Мұқағали Мақатаев тарыдай болып кіресің, таудай болып шығасың дегендей мектеп табалдырығын аттаған кішкентай бүлдіршіндердің қанаттарын қатайтып, саналарына білім нұрын құю бүгінгі күні басты мәселелердің бірі болды.

Халқымыздың тәлім–тәрбиелік мәдениетінің бастауы, түп төркіні сонау есте жоқ, ескі замандардан жеткен салт–дәстүрлерімізде жатыр. Сондықтан, баланды өз тәрбиеңмен тәрбиелеме, өз ұлтыңның тәрбиесімен тәрбиеле,–деп бабаларымыз айтқандай,балаға ұлттық тәлім–тәрбиені дер кезінде беру, меңгерту–мұғалімнің басты міндеті. [1]

Құндылықтар–шынайы ғана болады, ол адамға тәуелді емес, дей тұрғанмен ол адам санасында орын алады. Құндылықтар сезім арқылы қабылданады, ал сана арқылы оны түсінуге болады, соның нәтижесінде тұлға құндылықты игереді, соған сай әрекет етеді. Ал жеке тұлға – ана тілі мен ұлттық салт–дәстүрін құрметтейтін, басқа тілде де жетік сөйлей білетін, дүниетанымы, ақыл–ой парасаттылығы қалыптасқан, еңбекқор, мақсат қоя алатын және сол мақсатқа жету жолдарын таңдай білетін, жауапкершілігі мол, мінез–құлқы, айналадағы адамдарға, қарым– қатынас мәдениеті жоғары, Отанын сүйетін, күрделі жағдайларды нақты шешім қабылдай алатын, өзіне сын көзбен қарай білетін салауатты тұлға. Ғасырлар бойы халықтың өзімен бірге жасасып, ұрпақтан–ұрпаққа мұра болып өмір сынынан өткен, бүгінге жеткен әдет–ғұрып, салт–дәстүрлер негізінде тәлім–тәрбие үлгілері қалыптасты. Халық педагогикасы– қазақ халқының сан ғасырдан бері атадан балаға мирас, өмірлік мұра болып келе жатқан тәрбие жөніндегі, баланы бағып –қағып, өсіріп, өнегелі азамат етіп шығару жөніндегі жинақталған тәжірибесі. Ол бір ұрпақтан екіншісіне ауысып, бірте– бірте қорланып, бай тәжірибесімен кемелдене келе Халық айтса, қалт айтпайтын кемістіксіз, ақаусыз дәрежеге жеткен. [2]

Ендеше бұл жолда не нәрсеге басымдық беру керек? Ұлттық құндылықтарымызды қалай дәріптейміз? Ең алғашқы тәрбие баспалдағын ұлттық нақышта киініп жүруден бастап, тәрбие сағаттарында сәлемдесудің маңыздылығын, жеті атасын білуін, сал–дәстүрлеріміздің түрлерін,т.б ұғындырдым.

Қонақжайлылық – қазақ халқының сүйегіне ұлтпен сіңген қасиет. Бұл қасиет қазақты өзге ұлттан ерекшелеп, мәртебесін биіктетіп тұрады. Бірде қазақ жерінде болған поляк саяхатшысы, зиялысы А. Янкушкеевич: Дүние жүзін қазақ жайласа, жер шарын тегін айналып шығар едім,–деп қазақ халқының қонақжайлылығына тінті болған екен. Мысалы, Қонақ келсе–құт тәрбие сағатында халқымыздың қонақжайлылығын насихаттай отырып, қонақ күтудің өзіндік жөн–жоралғысы мен дәстүрі, ерекшеліктері бар екендігін түсіндірдім.

Ұлттық құндылықтардың тағы бір негізі біздің ауыз әдебиетінде жатыр. Аңыз, қисса, жыр–дастан, мақал–мәтел, жаңылтпаш, санамақ, бата, шешендік сөздер мен батырлар жырларын, жыраулар шығармаларын жаттап, құнды тұнығына қанып өскен баланың бойында әліне, жеріне, халқына деген сүйіспеншілігі артып, ұлтжанды, намысқой, арлы азамат боп қалыптасатыны сөзсіз. Бұл орайда, Мақал–сөздің мәйегі, Ертегілер еліне саяхат, Мен тағзым еткен батырларым, Жаңылтпаш айт, жаңыл тақырыбында өткізген сыныптан тыс іс–шараларым оң нәтижесін берді. Оқушыларым бұл шараларға аса жауапкершілікпен, қызығушылықпен атсалса қатысты. Батырлардың бейнесін сахнада кереметтей сомдай білді. Құндылық дегеніміз де осы, яғни баланы адамгершілікке баулу, оның бойында көркем мінез қалыптастыру. Обал болады, сауап болады, ұят болады деген дүниелерді естіп өскен бала әдепті әрі мейірбан келеді.

Осындай аса құнды мәдени шаралардың бірі–ұлттық ойындар. Бұл күнде оқушыларды ұлттық құндылықтарға тәрбиелеудің басты құралы деп те айтуға болады. Оқушылармен Бес тас, Қыз қуу, Асық ату, Ақсүйек, Тоғызқұмалақ, Қол күрес ойындары өткізілді. Бұл ойындар арқылы баланың күш–қуаты молайып, шапшаңдыққа, дәлдікке ғана тәрбиелеп қоймай, ақыл–ойының толысуына, өжеттікке, тапқырлыққа, батылдыққа және де ойдан–ойға жетелеп, адамға қиял мен қанат бітіріп, шығармашылыққа да баулиды.

Қазақ ақыны Мағжан Жұмабаев Жас бала–жас бір шыбық, жас күнде қай түрде иіп тастасаң, есейгенде сол иілген күйінде қалмақ деп тұжырым жасаған екен. Яғни, бүгінгі жас шыбық, жас ұрпақты бала шақтан, ерте жастан ұлттық құндылықтарға сүйене отырып тәрбиелеу керек. Бүгінгі дұрыс тәрбие алған жастар–болашақ жақсы азаматтар. [3]

Қазақстан Республикасының білім туралы Заңына сәйкес,білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы азаматтық құндылықтар, ғылыммен практика жетістіктер негізінде жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіптік шыңдауға бағытталған сапалы білім үшін қажетті жағдайлар жасау. Әр сабақта бағалау түріне домбыра, асық толы қоржын, киіз үй шаңырағындағы тапсырмалар, берілген сұрақтарды дұрыс шешіп көрпе құрау, ат жарысы арқылы берілген тест жұмысы – ұлттық тәрбиелеріміздің бастауы деп білемін.

Бала тәрбиесі – баршамызға ортақ маңызды іс. Сондықтан да ата–ана да, қоғам да бұл жұмысқа белсенділік, парасаттылық танытып, бірге жұмылу керекпіз. Ұлы ағартушы Ахмет Байтұрсынов: Балам деген жұрт болмаса, жұртым дейтін бала қайдан шығады дегендей ата–аналарды да тәрбие сағаттарына шақырып отырдым. Құндылығымызды дәріптеу мақсатында сынып оқушысы Қазтай Абайдың атасы ардагер ұстаз Қазтай Қуанышбекұлы Қамшы сыры тәрбие сағатымызға қатысып, болашақ ұрпақтарға ұмытылып бара жатқан құнды мұра қамшы түрлерімен таныстырып, қамшы өріп үйретті. Халқымыздың мәдени–тұрмысында, салт–дәстүрінде, рухани зердесінде қамшының алатын орны ерекші. Қамшы өнер туындысы, сый–сыяпаттың төресі, ер жігіттің серігі, айбыны, шаңырақтың киесі, тіпті, кейде батырдың қаруы да болған. Оны жай ғана ат айдайтын құрал деп айта салу ағаттық. Жаңа туған нәресте шошымау үшін бесікке де қойса, қамшы ата–бабамыздың бірлігінің бауырлығының, қонақжайлылығының да символы болған. Қамшысын қалдырып кеткен үй келесі күні түстікке шақырған. Сондай–ақ, Қамшы ойыны деп аталатын спорттық ойын түрі де бар. Ауылда өскен әрбір қара домалақ қазақ атқа мінбес бұрын қамшыны қолға алады. Ұл баланы атқа мінгізу ұрпында бәсіре атқа ашамай ерттеп мінгізіп, аяғын тепкішекке сұғып, ақсақалдар бата беріп, баланың қолына аттың тізгіні мен қамшы ұстатқан. Сонымен бірге, жаңа түскен келіннің бетін үкілі, қоңыраулы қамшымен ашатын кездер де болған. Дала қазағының өмірінде өшпес ізін қалдырған қамшының осындай ерекшеліктерін біліп, өзгеге насихаттау осы аталған тәрбие сағатының мақсаты болды.

Тәрбие барысында ұлттық құндылықтарымыз арқылы жол көрсетер болсақ, жастарымыз еліміздің әлеуметтік–мәдени өзгерістеріне жоғары мәдениетті деңгейде бейімделе алады деп сеніммен айта аламын.

Бүгінгі таңда жастар арасында белең алған келеңсіз жағдайлардан арылу үшін ұлттық тәрбиеге баулитын салт–дәстүріміз бен әдет–ғұрпымыздың өте–мөте маңызды екенін жоғарыда айта келіп жүрегі қазақ деп соғатын Қазақстанның әрбір азаматының ұғынғаны абзал дегім келеді.

Ұлттық тәрбие қазір елімізде орын алып отырған көптеген мәселелерді, атап айтсам, ана тілін, ата тарихын, ұлттық салт–дәстүрін білмейтін жастар, тастанды жетім балалар, қарттар үйіндері аталар мен әжелер, нашақорлыққа салынған ұрпақ, тағы да басқаларды жоюдың және олардың алдын алып, болдырмаудың бір жолы. Ұлттық тәрбиені бойына сіңірген ұлтжанды, еңбекқор, сыпайы, кішіпейіл болып өседі. Сондықтан да құндылықтарымызбен тәрбиеленген білім алушы–ел ертеңі. Ата – бабаларымыздың сан ғасырлар бойы ұрпағына азық болған ақыл – кеңес, өсиеттері, асыл мұрасы ұлттық рух, ұлттық мақтаныш, ұлттық намыс, ана тілі мен ұлттық мәдениетін қалыптастыру сезімін ояту – баршамыздың парызымыз. Сонда ғана ұлттық сана сезімі толыққанды жетілген, туған тілін еркін білетін, ұлттық сипаты мен ұлттық рухын жоғалтпаған ұрпақ тәрбиелей аламыз. [1]

Өз ұлтын қадірлеп– қастерлеген, ұлт қадірін білген азаматтың бірі Ж. Аймауытов: Мен халыққа кіндігіммен байланып қалғанмын. Оны үзе алмаймын. Үзу қолымнан келмейді –дейді. Сырым Датұлы: Мен ағайынды екеумін: бірі– өзім, екіншісі– халқым – дейді. Қазақ халқының осындай дәріптеуге, қастерлеуге, дамытуға тұрарлық ұлттық рухани құндылықтары туралы ұлағатты, құнды ойларын халық игілігіне, келешек ұрпақты, ел –жұртқа ие болар азаматтарды тәрбиелеуге неге қолданбасқа? [3]

Қорыта келгенде, ұрпағымызды парасатты да білікті, мәдениетті де білімді етіп тәрбиелеп, рухани дүниетанымын жалпы адамзаттық деңгейде дамытамыз десек, бойында ұлттық және азаматтық намысы бар ұрпақ өсірігіміз келсе, бүкіл қоғамдық өмірдің өзегін келешек ұрпақ тәрбиесіне, соның ішінде ұлттық құндылықтар негізінде тәрбиелеуге бағыттауымыз қажет.

Әдебиеттер тізімі:

1. Н.Бижанова Ұлттық құндылық қасиеттер, Алматы, Қазақстан мектебі, №3, 2007,12–б.
2. С.Кенжеахметұлы Қазақ халқының салт–дәстүрлері, Алматы, 2006ж.
3. Ж.Ж.Ізбасарова Жеке тұлғаны ұлттық құндылықтарға бағыттап оқыту, Тараз, 25–28–б.

ӘОЖ 371

Ы. АЛТЫНСАРИН ШЫҒАРМАЛАРЫ – ТӘЛІМ МЕН ТӘРБИЕНІҢ АЛТЫН ДІҢГЕГІ

Бадаева Менсулу Сейдагалиевна
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Абай атындағы жалпы білім беретін
мектебі КММ, Қостанай қ.,Қазақстан
E– mail: mensulu.1974@maul.ru

Аңдатпа

Мақалада Ы.Алтынсарин шығармаларының тәрбиелік мәні мен қазіргі кезеңдегі маңызы қарастырылады. Алтынсарин шығармаларын отбасынан бастап, балабақша, мектеп, жоғары оқу орны, тіпті өмір бойы оқуды мақсат–мұрат етіп, күнделікті өмір–тіршілігімізде басшылыққа алар – тәлім мен тәрбиенің бастауы болып табылатындығы айтылған.

Түйінді сөздер: *адамгершілік мінез–құлық, оқу–өнерге ұмтылу, кәсіпке баулу, эстетикалық сезім, мейірімділік, қайырымдылық, тәлім–тәрбие.*

Аннотация

В статье рассматривается воспитательная сущность и значение произведений И.Алтынсарина на современном этапе. Отмечено, что произведения Алтынсарина являются началом обучения и воспитания детей, начиная с семьи, в детском саду, школе, высшем учебном заведении и даже в повседневной жизни, ставя перед собой цель учиться всю жизнь.

Ключевые слова*: нравственное поведение, стремление к обучению и искусству, приобщение к профессии, эстетическое чувство, доброта, милосердие, воспитание.*

Abstract

The article examines the educational essence and significance of I. Altynsarin's works at the present stage. It is noted that Altynsarin's works are the beginning of the education and upbringing of children, starting with the family, in kindergarten, school, higher education institution and even in everyday life, setting the goal of learning throughout life.

Key words*: moral behavior, desire for learning and art, introduction to the profession, aesthetic feeling, kindness, mercy, education.*

Халықтың өмірінде, тарихында орны бөлек, өз өмірін халық тағдырынан бөліп қарай алмайтын ерекше нұрлы ғұмырлар болады. Тарихтың соқпағын халық өз даналығына, ерлігі мен мұқалмас үміт–арманына сүйеніп өтеді десек, сол ұлы жолға қосқан үлесі ерекше тұлғалар кейінгі ұрпақтың үлгі–өнегесіне, мақтанына айналды.

Ұлы Абай, Шоқан. Солардың қатарында Ыбырай Алтынсарин да тұр. Ыбырай Алтынсарин сол кездің өзінде де білім мен ғылымға үндеп, болашаққа бастар ұлы жолдың алғашқы соқпағына түсер бағытты сілтеп, орыс халқының адамзат жетістігінің сол уақыттағы бар меруерт–маржаны жиналған мұрасынан білім мен ғылымды, өрісті өнерді екшеп алып, оны қазақ даласына сеуіп, көктеуді көксеп, ұлтына жемісін жегізіп, қапастан шығарып, өзге жұртпен терезесін теңестіріп, тең сөйлестіруге бар ғұмырын бағыттап, бұл істі тірлікте мақсатым мен бағытым деп білген білім диқаны.

Дара туып, жалғыз шыққан, жүрегінде қастерлі істің қасиетті оты жанған Ыбырайдың алдында ғасырлар бойы қазақты иықтан басып, еңсесін көтертпей келе жатқан ескі сенімнен арылтып, самарқаулықтан серпілту, халқын біліммен сусындатып, ғылым қақпасының есігін аштырып, күн көрерлік кәсіпке баулу мұраты тұрды. [1]

Ыбырай Алтынсарин өзін ұлылық биігіне көтерген үлкен істің алғашқы қадамын Торғай қақпасында аттады, ғылым шырағын тұтатып, білімге шақырған, білуге шақырған дала қоңырауын қақты. Қиналса да, ескіге кең, жаңаға тарын заман қанша қыспаққа алса да, адал арман арқалаған азамат түңілген жоқ, халқына деген өлшеусіз ықылас, оның болашағын болжаған, жүрер жолын білген жүйрік көңіл, терең ой түңілтпеді. Оның бүкіл өмірі – қараңғылық, білімсіздік жайлаған, содан да өмірге есесі кеткен халыққа сәуле шашып өткен шамшыраққа, қалғыған сананы оятып, елдікке азаматтыққа шақырған қоңырауға ұқсайды.

Бүгінде дала қоңырауы атанып отырған, қазақтың тұңғыш ағартушы–тәлімгері, ғалым, жазба әдебиетінің негізін салушы, этнограф–публицисі Ы.Алтынсариннің ұрпағына қалдырған мұрасы – ұлан–ғайыр. Небәрі жарты ғасырға жуық өмір кешкен ұстаздың өнегелі еңбегі жан–жақты зерттеліп, туған халқының керегіне жарауда. Замандастары қазақ әдебиеті, этнография және педагогика саласындағы ғылыми–зерттеу жұмыстарын жоғары бағалады. [2]

Оның күні бүгінге дейін мектеп оқушыларының әнұраны іспетті. Кел, балалар, оқылық! атты өлеңінің өзі неге тұрады?! Біз болмасақ, Сіз барсыз, үміт еткен достарым, – деп өзі бастаған оқу–ағарту жұмыстарының алуан қырлы асқаралы істерін, бүкіл ұлт болашағын келер ұрпаққа үлкен үмітпен жүктеп, келешектен қуаныш күткен ұлы ұстаздың тындырғаны көп болса да, түнек құрсауындағы қалың елінің білім нәрінен жаппай сусындап, ғылым мен өнер үйренуін армандаумен кеткен.

Ыбырай салған сара жол – бұл күндері қанатын кеңге жайған, тамырын тереңге жіберген, экономикасы мен мәдениеті дамыған тәуелсіз Қазақстан Республикасының білім шаңырақтарында жалғасын табуда.

Білімі мен парасаты, жан жадыратар жарқын істері шынайы өміріміздің шындығын суреттеген шығармалары бүгінгі күннің көкейкесті мәселесімен астасып жатқандығы кемеңгер ұстаздың биік тұлғасын одан әрмен жоғарылатқандай.

Ы. Алтынсарин мұрасы – оның шығармаларындағы көрікті де көркем мағыналы ақыл–нақылдары күнделікті өмір тіршілігімізде басшылыққа алар темірқазығымыз емес пе?! Сондықтан да Алтынсарин шығармаларын отбасынан бастап, балабақша, мектеп, жоғары оқу орны, тіпті өмір бойы оқуды мақсат–мұрат еткен жөн. Олай болса, біздер, ұстаздар қауымы, бастауыш сыныптан бастап шәкірттер көкірегін сол нұрлы сөздерден сәуле түсіріп, ізгіліктің, адамгершіліктің, имандылықтың нұрын себуді мақсат етіп қоя білуіміз керек. Ыбырай туындылары – кезіндегі тәрбиелік мәнін бүгінгі таңда да жоймаған көркем шығарма. Тақырыбының әр қилылығымен құнды. Оның кейіпкерлері – періште не әулие– әмбиелер емес, өмірде кездесіп жүрген Асан, Үсен, Қыпшақ Сейітқұл сияқты адамдар. Бір сөзбен айтқанда, Ыбырай күнделікті өмір керек етіп отырған мәселелерді еңбектерінің негізгі желісі етіп құрады. [3]

Еңбектің маңызын, қадір–қасиетін түсіндіретін, жастарды еңбекті сүюге тәрбиелейтін бірнеше туындыларына тоқталсақ:

Кесте 1. Еңбекті сүю, қадірлеу – Ыбырай шығармаларының басты тақырыбы

№	Шығармалары	Оқушыларды неге тәрбиелейді?
1	Өрмекші, құмырсқа, қарлығаш әңгімесі	Өрмекші, құмырсқа, қарлығаш құрлы жоқпысың, сен де еңбек ет, босқа жатпа,– дейді. Еңбекке шақырады.
2	Қыпшақ Сейітқұл	Адалдық, еңбекқорлық. Елді отырықшылыққа, егіншілікке үндейді. Отырықшылық тұрмыстың артықшылық жақтарына көзін жеткізеді.
3	Бай баласы мен жарлы баласы	Шыдамдылық, батылдық, сабырлылық, көрегендікке тәрбиелейді. Еңбекке деген қоғамдық, таптық көзқарасты бейнелейді.
4	Атымтай Жомарт	Қайырымдылыққа, қарапайымдылыққа, мақтаншақ болмауға, азды қанағат етуге тәрбиелейді. Еңбекпен табылған дәмнің тәттілігі өзгеше болады. Төрт түлігі сай бола тұра еңбек етуді, кем–кетік, жетім–жесірге көмектесуді ұмытпаған, тапқан малды орынды жұмсай білген Атымтайдай Жомартты жастарға үлгі етеді.

Ы. Алтынсариннің Қыпшақ Сейітқұл әңгімесіндегі Сейітқұл бейнесін оқушыларға бүгінгі күнмен байланыстыра былайша талдатуға болады:

Сейітқұл– бауырмал (30 үйлі кедейді қалай байытамын, халық қатарына қалай қосамын деп қалың ойға қалып, көп жерді кезіп жүріп, Түркістан асып, Торғайдан таңдап, Қабырға өзенінің бойына жалаңаш–жалпы кедейлерді көшіріп, қоныстанады. Осы іс–әрекеті арқылы мен Сейітқұлды бауырмал дегім келеді). Қабырға өзенінің бойына келген соң, Сейітқұл қолына кетпен алып, 30 үйлі кедейіне де кетпен беріп, жер тегістеп, егін егуге кірісті. Егіні піскен соң орып, жиып алып, артығын төңірегіндегі елге сатып, мал тапты.

Бұл ісіне қарап Сейітқұлды:

- Сейітқұл – жаңаша кәсіпкер;
- Сейітқұл – шаруашылықты шебер ұйымдастырушы;
- Сейітқұл – шымнан қорған соққан құрылысшы, қала тұрғызушы;
- Сейітқұл – мелиоратор;
- Сейітқұл – өнім айналымын игерген қор (қаржы) ұйымдастырушы;
- Сейітқұл – халық қамқоры, бетке ұстар басшысы;

Сейітқұл бойындағы адамгершілік асыл қасиеттерді саралап көрсеттік. Әңгімедегі Сейітқұлға қарсы қойылған жан бар. Ол кім?

- Басы далада қалған кім?
- Неге бұлай болды?
- Осы мысалды Ыбырай неге келтіріп отыр?

Адал еңбек елдікке жеткізеді. Ыбырай әңгімесі бізді еңбек етуге, ел қамын ойлауға шақырып жазылған. Адалдық, еңбекқорлық. Елді отырықшылыққа, егіншілікке үндейді. Отырықшылық тұрмыстың артықшылық жақтарына көзін жеткізеді.

Сонымен қатар жазушы баланы мейірімді, кішіпейіл болуға баулитын, адамгершілігі жоғары болуға шақыратын талай туындылар берді. Адамгершілік мінез–құлыққа баулитын кейбір шығармаларына тоқталсақ:

Кесте 2. Тәрбие – бағу–қағудан басталады

№	Шығармалары	Оқушыларды неге тәрбиелейді?
1	Әке мен бала әңгімесі	Аз жұмысты қиынсынсаң, көп жұмысқа тап боларсың, азға қанағат етпесең, көптен құр қаларсың,– дейді.
2	Асыл шөп әңгімесі	–Ол шөп сенің қолыңа түспей ме деп қорқамын, аты – сабыр деген, – деді. Сабырлылық, шыдамдылық,

		төзімділік, ұстамды болуға үндейді.
3	Бақша ағаштары әңгімесі	Тәрбие бағу–қағудан басталады деген ойды меңзейді. Тәрбиелі болуға, адамгершілікке, үлкенді сыйлауға үйретеді.
4	Байұлы әңгімесі	Батаменен ер көгереді, Баталы ұл арымас деген халық қағидаларының өміршеңдігін әңгімеге арқау етіп, жастарды қайырымды, ізгі жүректі болуға, жоқ–жітік, жетім–жесірге қамқоршы болуға үндейді.
5	Алтын шекілдеуік әңгімесі	Не нәрсенің де құр сыртына қарап қызықпа, асылы ішінде болар
6	Тәкаппарлық әңгімесі	Кішіпейілдіктен опық жемейсің, тәкаппарлық ұятқа қалдырады
7	Мейірімді бала, Шеше мен бала, Аурудан аяған күштірек	Мейірімділік, рақымды болу, адамға жақсылық ету, төзімділік сияқты жақсы қасиеттерге баулиды. Бала әке–шеше алдында өзін мәңгі қарыздар сезінуі керек. Махаббат – зор сенім.
8	Талаптың пайдасы әңгімесі	Кім талап етсе, сол мақсатына жетеді. Талапты ерге нұр жауар. Өнерге, оны сүюге, талапты болуға, өз бойындағы дарынды тәрбиелеуге шақырады.
9	Бір уыс мақта әңгімесі	Үнемшілдікке, қолда барды қадірлей білуге шақырады. Ұқыптылыққа тәрбиелейді.

Қорыта келгенде, Ыбырай шығармаларының кейіпкерлері – ғибратшыл, шыншыл жандар. Олар – жақсылыққа құштар жандар. Осы кейіпкерлердің сыр–сипатын, тұлғасын тану арқылы балалар прогреске ұмтылады, еңбек пен ерлікке, халықтық мінезге тәрбиеленеді. Оқушы Ыбырай әңгімелерін оқып–талдау арқылы тікелей әсер алады, адамгершілік жайындағы (үлгі, ақыл) ұшқары сөзбен емес, бала сезіміне тікелей әсер етеді, әңгіменің нені меңзеп отырғанын оқырман бүкіл жан дүниесімен, болмысымен сезінеді.

Ыбырай шығармалары – адамдар образы арқылы оқушылардың эстетикалық сезіміне әсер ететін, әдемілікті түсінуге, мінез–құлықтарын жақсартуға көмектесетін, шындықтың бетін айқындайтын құрал. Қай еңбегін алып қарасақ та, жастарды еңбекті сүюге, оқу– өнерге ұмтылуға, Отанын, елін сүйетін патриоттық сезімге, талапты, жігерлі болуға шақырады, жалқаулықты, қиянат жасауды, надандықты сынап, жас ұрпақтың ондай әдеттерден аулақ болуына жол көрсетеді. [4]

Ол талантты ақын, жазушы және аудармашы да болды. Оның тәлімді әңгімелері мен мысалдары, ертегілері, өлеңдері қазақ әдебиетінің, әсіресе балалар әдебиетінің алтын қорына қосылды.

Ыбырай шығармаларының өзіндік ерекшелігі:

– Шығармаларды қысқа, мазмұнды құрды. Балалардың түсінігіне жеңіл етіп жазды.

– Аз сөзге көп мағына сыйғызып, мақал–мәтел, афоризмдерді орынды қолданып, әр әңгіменің тәлімдік мәніне ерекше көңіл бөлді.

Ы. Алтынсарин – қазақ әдебиеті үшін жаңашыл ақын. Ол өлеңге тек өлең деп қана қараған жоқ, кейінгі жас ұрпаққа білім беретін, көзін ашып, көңілге сәуле түсіретін, алға жүрер жолын көрсететін шыраққа айналдырды. Шын мәнінде, жас ұрпақты болашаққа бастар құдіретке айналдырды. Жастарды өнерге, оқу–білімге шақыра келіп, олардан қоғамға пайдалы, жаңа заман талабына сай, халыққа адал қызмет істейтін азамат, қайраткер тәрбиелеп шығаруды басты мақсат етті. Оның шығармаларының негізгі арқауы – ғылымның пайдасын насихаттау. Кел, балалар, оқылық!, Өнер–білім бар жұрттар өлеңдерінің негізгі тақырыбы мен идеясы – осының айғағы. Бұдан байқайтынымыз – шығармаларында өмірлік танымы, азаматтық принципі мен адамгершілік асқақ тұлғасы жатқан жоқ па?!

Халық әрқашан ең қымбатын асылындай ардақтайды, қалтқысыз қастерлейді. Келешек ұрпақ құлағына құяры да, оларға үлгі етіп ұсынары да – сол халық

қаһармандарының үлгі істері, асыл қасиеттері, адамгершілікке, әділдік үшін таймас табандылыққа жасаған істері. Халықтың қадіріне бөленген Ыбырайдай алып бәйтеректер ел құрметіне бөленіп қоймайды, заман ағысымен халықпен бірге жасай береді. Ыбырай мұрасы ұрпақтан ұрпаққа, ғасырдан ғасырға өтпек. Халық бар жерде оның адал перзенттері де мәңгі жасамақ. Тау алыстаған сайын асқақтай түседі дегендей, ұлы тұлғалардың да бейнесі алыстаған сайын іріленіп, жарқырай беретіні даусыз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ж.Молдағалиев. Таза бұлақ
2. Ғ.Қайырбеков. Дала қоңырауы
3. Ә. Дербісалин. Ыбырай Алтынсарин
4. Қазақтың тәлімдік ой–пікір антологиясы

ӘОЖ 37.031

ҰЛТТЫҚ САНАНЫ ОЯТАТЫН МАТЕМАТИКАЛЫҚ САУАТТЫЛЫҚ ЕСЕПТЕРІН ҚҰРАСТЫРУ

Бажалақова Гауһар Мұратқызы
математика магистрі, математика пәні мұғалімі
E–mail: gaua–1983@mail.ru

Бегманова Дәметкен Әбілекқызы
математика пәні мұғалімі
Юрий Гагарин атындағы мектеп–лицейі
Жамбыл ауданы, Жамбыл облысы, Қазақстан
E–mail: begmanova1968@mail.ru

Аңдатпа

Ұлттық құндылықтар негізінде тұлғаны рухани адамгершілікке тәрбиелеу мақсатында халқымыздың салт–дәстүрін дәріптейтін математикалық есептерді қолдануға болады. Мақалада көшпенді қазақ елінің негізгі баспанасы киіз үй туралы есеп қарастырылады.

Түйінді сөздер: *математикалық сауаттылық, киіз үй, үйдің жайлылық коэффициенті*

Аннотация

В целях воспитания духовной нравственности личности в основе национальной ценности можно применить математические задачисвязанные с обычаями и традициями нашего народа. В статье расматривается задача о юрте – в основном приютекочевого казахского народа.

Ключевые слова: *математическая грамотность, юрта, коэффициент комфортности жилья*

Abstract

In order to educate the spiritual morality of an individual, mathematical problems related to the customsand traditions of our people can be used as the basis of national values. The article examines the problem of a yurt, the main shelter of the nomadic Kazakh people.

Key words: *mathematical literacy, yurt, housing comfort factor*

Жоғары сыныптарға математикадан сабақ беретін мұғалімдерге оқушылардан жиі қойылатын сұрақтар Тригонометрияның бізге не қажеті бар?, Интегралды өмірде қайда қолданамыз?, Синустар мен косинустар теоремасы болашақта маған қажет бола ма?,т.б Шындығына келсек, бұл сұрақтарға мұғалім де жауап беруге қиналады. Мәселені шешу үшін біз математикалық сауаттылық ұғымына сүйенеміз.

Математикалық сауаттылық – әлемдегі математиканың рөлін айқындау және түсіне білу, математикалық тұжырымдарды дәлелді негіздей білу және қызығушы–

лығы бар, ойлы азаматқа тән қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін математиканы қолдана білу қабілеттері болып табылады. [1]

Қысқаша қайырсақ, математикалық сауаттылық – негізделген математикалық пайымдаулар жасау және әртүрлі контекстегі есептерді шешу үшін математиканы қолдану және түсіндіре білу 3

Қабілеті. Математикалық сауаттылықты қалыптастыру үшін нақты өмірлік жағдаяттармен байланысты әртүрлі процестердің математикалық модельдерін құру дағдыларын дамытуға, логикалық, сыни және кеңістіктік ойлауды дамытуға бағыт–талған тапсырмаларды; кесте, диаграмма, график және т.б. түрінде берілген статистикалық мәліметтерді талдау және өңдеуге байланысты практикалық тапсырмаларды қарастырған жөн. [2]

Математикалық сауаттылық PISA ұғымымен тығыз байланысты. PISA – халықаралық зерттеуі барлық білім беру ұйымдарындағы 15 жастағы оқушылардың математика, жаратылыстану және оқу сауаттылығынан (тіл мен әдебиет білім салаларынан) игерген білім жетістіктерін анықтауды, оқу барысында меңгерген білімдері мен біліктерін өмірлік жағдайларда қолдана білу дағдыларын бағалауды көздейді.PISA жобасын үйлестіруші Экономикалық Ынтымақтастық Даму Ұйымы (бұдан әрі – ЭЫДҰ) болып табылады. PISAзерттеуі Консорциум арқылы алдыңғы қатарлы халықаралық ғылыми ұйымдардың қатысуымен іске асырылады. Олар:

- АҚШ педагогикалық тестілеу қызметі (Tducational Testing Service, ETS);
- WESTAT Американдық ұйымы;
- Pearson Education Британдық білім баспасы және бағалау қызметі;
- cApStAn Linguistic Quality Control Белгиялық лингвистикалық орталық. [3]
- PISA халықаралық зерттеуіндегі тапсырмалар жоғарыда аталған елдерде құрастырылғандықтан біздің ұлттық санамызға кейде сай келмейді. Сондықтан оқушыларға математикалық сауаттылыққа дайындау барысында алғашында өзіміздің салт–дәстүрімізге, ұлттық санмызға сай тапсырмалардан бастап, содан кейін халықаралық деңгейге көшсек деген ой туындайды.Ұлттық құндылықтар – әрбір ұлттың болмысында ғасырлар бойы атадан балаға мирас болып келе жатқан адамгершілік қағидаттары. Ғасырдан ғасырға жеткен халықтың қазынасы – тілі, ділі, салт–дәстүрі, әдебиеті мен өнері ұлтымыздың рухани байлығы. Сол ұлттық құндылықтарымыздың арқасында біз өзіміздің ұлттық қалпымызды сақтап, әлемге танылып отырмыз. Сондықтан да кешеден бүгінге сол құндылықтарымыз қалай жетті, ертеңгі күнге жеткізе аламыз ба? – деп алаңдауымыз керек.

Біз ұлттық құндылығымызға сай математикалық сауаттылық есептерін құрастыру, функционалдық сауаттылық талабына сай тапсырмаларды талдау барысында есептер жүйесін құрудың мынадай әдістемелік ерекшеліктерін анықтадық

1) есеп мазмұнындағы мәліметтердің ғылымилығы;

2) есеп шығаруды үйретудің дамытушы сипаты;

3) есепті кәсіби түрде шығара білуді қалыптастыру мен дамытудың жүйелілігі және сабақтастығы;

4) есеп мазмұнында мәселе көтерілуі;

5) есеп мазмұнының кәсіби бағыттылығы;

6) есеп шығаруды үйретудегі саналылық пен мақсаттылық;

Осының бәрінде де математикалық ойлаудың жеткілікті түрдегі жоғары деңгейін қалыптастыру қажет. [4]

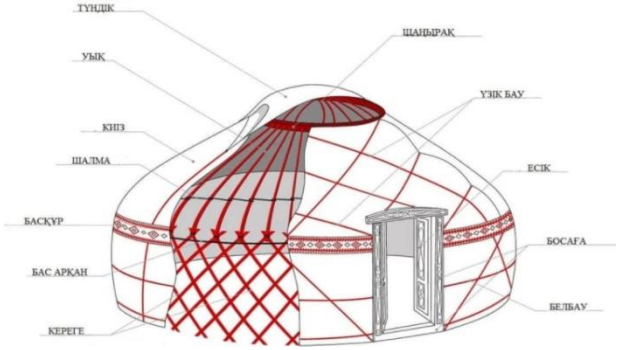
Экологиялық мазмұндағы математикалық есептер тақырыбында ғылыми жоба жазу барысында біз тұрғын үй жайлылығы ұғымымен таныстық. Адамның жақсы өмір сүруіне тұрғын үйдің формасы әсер етеді екен. Ұлттық құндылығымызды дәріптеу мақсатында біз 11– сынып оқушыларына арналған келесі есепті құрастырдық.

Есеп. Үй жайлылығы коэффициентін есептеу формуласы:

$k = \frac{36\pi V^2}{S^3}$, мұндағы V– тұрғын үйдің көлемі, S –толық бетінің ауданы. k=1 ең жайлы үй болып есептеледі.

	Үйдің формасы	Жайлылық коэффициенті
	Куб	0,52
	Тікбұрышты параллелепипед	0,45216
	Пирамида	0,335
	Конус	0,375
	Цилиндр	0,648
	Қиық пирамида және тікбұрышты параллелепипед	0,45
	Жарты шар және цилиндр	0,79

Кестеде үйдің формасы мен олардың жайлылық коэффициенті көрсетілген[5]. Енді киіз үйдің жайлылық коэффициентін есептеңіз

А) Киіз үйдің радиусы – 3м
Кереге биіктігі – 1,9 м
Шаңырақтың радиусы–1,05
Уықтың ұзындығы – 3м
Шаңырақтың биіктігі – 0,5 м

Ә) Кестедегі мәліметтерді және киіз үйдің жайлылық коэффициенттерін салыстыра отырып ең жайлы үйдің формасы қандай болуы керек деп ойлайсыз?

Шешуі:

2–суретте қарай отырып киіз үйді цилиндрден, қиық конустан, сегменттен құралған екендігін байқаймыз. Алдымен цилиндр пішіндес керегенің бүйір бетінің ауданы мен табанының ауданын есептейік

$S=2\pi Rh=2*3,14*3*2\approx37,68$

$S=\pi R^2=3,14*3^2 \approx 28,26$

Енді көлемін анықтайық

$V= \pi R^2h=3,14*3^2*2 \approx 56,52$

Ары қарай киіз үйдің қиық конус пішіндес кереге мен шаңырақтың уықпен көмкерілген бөлігінің ауданын есептейік

$S=\pi(R+r)l=3,14(3+1,05)3=38,15$

Алдымен қиық конустың биіктігін анықтайық

$h=4,8–2,–0,5=2,3$

Содан кейін қиық конустың табандарының аудандарын есептейік

$$S_1 = \pi R^2 = 3,14 * 3^2 \approx 28,26$$

$$S_1 = \pi R^2 = 3,14 * 1,05^2 \approx 3,46$$

$V=\frac{h}{3}\left(S_1+\sqrt{S_1S_2}+S_2\right)=\frac{2,3}{3}(28,26+\sqrt{28,26*3,46}+3,46)\approx 31,9$

Енді сегмент пішіндес шаңырақ бетінің ауданы мен көлемін есептейік

$S=\pi(h^2+r^2)\approx3,14(0,5^2+1,05^2)\approx 4,25$

V=$\frac{\pi}{6}h(3r^2+h^2)$≈ $\frac{3,14}{6}$ ∗ 0,5(3 ∗1,05^2+0,5^2)≈0,93

Соңында киіз үйдің толық бетінің ауданын және көлемін есептейміз

S≈37,68+28,26+38,15+3,46≈108,4

V≈56,52+31,9+0,93≈89,35

Киіз үйдің жайлылық коэффициентін анықтайық

k=$\frac{36*3,14*89,35^2}{108,4^3}$≈$\frac{902446,08}{1271646,77}$≈0,71

Ә) Ең жайлы үй сфера пішіндегі үй болады, себебі оның жайлылық коэффициенті 1–ге тең

$$k=\frac{36\pi(\frac{4}{3}\pi R^3)^2}{(4\pi R^2)^3}=\frac{36\pi*\frac{16}{9}\pi^2R^6}{64\pi^3R^6}=1$$

Біздің бұл есепті құрастырудағы мақсатымыз:

Біріншіден, әлеуметтік желілерде әртүрлі формалы үйлердің жайлылық коэффициенті есептелген, ал қазақтың көне киіз үйінің жайлылық коэффициенті туралы мәлімет жоқ.

Екіншіден, киіз үй 3 бөліктен тұрады цилиндр, қиық конус ,шар сегменті. Оның бетінің ауданы мен көлемін есептеу бірқатар формулаларды қолдануды талап етеді және мектеп бағдарламасында сирек қолданылатын шар сегментінің нақты мысалы болап табылады.

Үшіншіден, киіз үйдің жайлылық коэффициенті тікбұрышты параллепипед пішіндес үйдің жайлылық коэффициентінен жоғары екендігіне көз жеткізе отырып қазақтың киіз үйін дәріптеу. Ғалымдардың зерттеуі бойынша шар пішіндес үйде ауа айналымы жақсы жүреді, сондықтан киіз үйдің лас ауасы желдеткіш қолданбай–ақ тез тазаланады, ал тікбұрышты папаллелепипед пішіндес үйдің лас ауасы бұрыштарда жиналып қалады. Сонымен қатар, киіз үй пішіндес үйлер тез жылынады, қыста төбесіне қар жиналмайды, тез еріп кетеді.

Төртіншіден, дамыған елдер құрылыстағы экологиялық мәселелерге баса назар аударуда. Сондықтан заман талабына сай, қоршаған ортаға, адам денсаулығына зияны жоқ, көп шығынды қажет етпейтін баспана ретінде киіз үйді қарастыру таптырмас шешім деп ойлаймын.

Бесіншіден, тұрғын үйге байланысты есеп шығарта отырып, жайлылық мәселесін көтеру арқылы оқушылардың архитектура саласына қызығушылығын арттырып болашақ мамандық таңдауға бағыт беру болып табылады.

Осындай түрдегі есептерді шығарту арқылы, оқушылардың ұлттық санасын оятып болашақта өскелең ұрпағымыз заманауи киіз үй пішіндес тұрғын үйлер ойлап тауып, оның пайдасы мен сапасын математикалық жолмен дәлелдеп, қазақ елінің ұлттық дәстүрін, даналығын бүкіл әлемге паш етсе деймін.

Әдебиеттер тізімі:

1. https://ust.kz/word/bayandama__oqysylardyng_matematikalyq_sayattylygyn_qalyptastyry_barlyq_synyp–8452.html
2. 2023–2024 оқу жылында Қазақстан республикасының орта білім беру ұйымдарындағы оқу–тәрбие процесінің ерекшеліктері туралы әдістемелік нұсқау хат
3. Даулетова Н.А Оқушылардың оқу сауаттылығын дамытуға арналған тапсырмалары (PISA халықаралық зерттеулері бойынша) әдістемелік құрал. Атырау қаласы 2019 ж
4. https://bilimdiler.kz/matematika/1902–matematikalyk–sauattylyk–omir–surudin–kazhetti–komponenti.html
5. Егорушкин Вячеслав, Пономарев Геометрическое определение коэффициента комфортности жилья

ӘОЖ 373

ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР НЕГІЗІНДЕ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Байдилдина Асель Кенжеахметовна
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Қостанай қаласы № 2 мектеп–лицейі
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: Asel78@mail.ru

Торина Гүлжахан Қуанышқызы
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Қостанай қаласы № 2 мектеп–лицейі
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: guljihan78@mail.ru

Аңдатпа

XXI ғасырдағы оқушыны сапалы біліммен қамтамасыз ету үшін мұғалімге алдымен оқушының функционалдық сауаттылық пен өмірге қажетті құзырлылықтар жиынтығын дамыту маңызды болып отыр. Ал кең мағынасында ол тек білік пен білімділік әлеміне барудың жолы ғана емес, ол – ұлттың, елдің немесе жеке адамдар тобының мәдени және әлуметтік дамуының өлшемі.

Түйін сөздер: *функционалдық сауаттылық, ұлттық құндылықтар, жеке тұлғаның қалыптасуы, оқыту әдісі, инновациялық оқыту технологиясы, кәсіби даму, шығармашылық даму шаралары.*

Аннотация

Чтобы обеспечить ученику качественное образование в XXI веке, учителю важно в первую очередь развивать у учащегося функциональную грамотность и набор необходимых для жизни навыков. И в широком смысле это не только способ выхода в мир знаний и образования, это мера культурного и социального развития нации,страны или группы личностей.

Ключевые слова: *функциональная грамотность, национальные ценности, формирование личности, метод обучения, инновационная технология обучения, профессиональные развитие, меры творческого развития.*

Abstract

To provide a student with a quality education in the 21st century, it is important for a teacher to first develop the student's functional literacy and set of life skills. And in a broad sense, this is not only a way to enter the world of knowledge and education, it is a measure of the cultural and social development of a nation, country or group of individuals.

Key words: *functional literacy, national values, personality formation, teaching method, innovative teaching technology, professional development, measures of creative development.*

Функционалдық сауаттылық – жеке тұлғаның әлуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы және өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына қарай ілесе отырып, меңгерген білімді тұрмыс тіршілікте қолдана алуы мен жетілдіре отыруы. Демек, функционалдық сауаттылық ұғымына келесі анықтаманы беруге болады: Адамның мамандығына, жасына қарамастан меңгерген білімді сауатты қолдана алуымен үнемі білімін жетілдіріп отыру процесі.

Функционалдық сауаттылық ұғымы алғаш рет өткен ғасырдың 60–шы жылдары ЮНЕСКО құжаттарында пайда болды және кейіннен зерттеушілердің қолдануына енді. Функционалдық сауаттылық, кеңінен алғанда, білім берудің (бірінші кезекте жалпы білім беруді) көп жоспарлы адамзат қызметімен байланысын біріктіретін тұлғаның әлуметтік бағдарлану тәсілі ретінде түсіндіріледі.

Қазіргі тез құбылмалы әлемде функционалдық сауаттылық адамдардың әлуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсенді қатысуына,

сондай – ақ өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторлардың біріне айналуда.

Орта мектепті бітірушінің мынадай негізгі құзыреттіліктері белгіленген: басқа–рушылық (проблеманы шешу қабілеті), ақпараттық (өзіндік танымдық қызметке қабілеті немесе өмір бойы білім ала білуі), коммуникативтік (қазақ, орыс және ағылшын (шет) тілдерінде ауызша, жазбаша және нәтижелі қарым – қатынас жасауға қабілеті), әлуметтік (әлуметтік өзара іс – қимыл жасауға қабілеті), азаматтық (қазақстандық сана – сезім мен мәдени ұқсастық негізінде өзінің отаны үшін жауапкершілікті сезіну қабілеті), технологиялық (тиімді пайдалану деңгейлерінде технологияларды, оның ішінде ғылыми, сандық технологияларды пайдалану қабілеті).

Негізгі құзыреттіліктен басқа жекелеген пәндік салалар шеңберінде пәндік құзыреттілік: оқу пәні шеңберінде меңгерілген ерекше білім, іскерлік, дағды ерекшеленді. Негізгі және пәндік құзыреттіліктің білім берудің нәтижесі ретінде нақты, өлшемді, қолжетімді, шынайы және уақыты анықталған болуы қажет. Мұндағы басшылыққа алынатын функционалдық сапалар: белсенділік, шығармашылық тұрғыда ойлау, шешім қабылдай алу, өз кәсібін дұрыс таңдай алуға қабілеттілік т.б.

Функционалдық сауаттылыққа қол жеткізген білім алушы – мектепте білім алуы барысында өмірдің қалыпты жағдайларында кездесетін түрлі жағдаяттардың шешімдерін таба алатын қабіллетке ие болған, негізінен қолданбалы білімін жүзеге асыра алатын деңгейдегі білім иесі болып табылады. [2]

Қазақ тілін оқыту барысында білім алушылардың функционалдық сауат–тылығын қалыптастыру теориялық тұрғыдан педагогикалық, психологиялық, жаңа оқыту технологияларына негізделеді. Келесі кезекте функционалдық сауаттылықты қалыптастырудың психологиялық және педагогикалық теориялық негіздерін қарастырылады.

Қазақ тілін оқыту барысында білім алушылардың функционалдық сауат–тылығын дамыту – олардың психологиялық қырынан даму мәселесін де қарасты–руды қажет етеді. Білім алушының дамуы дегеніміз – оның өмірлік күш – қуаты мүмкіндіктердің жүзеге асырылуы. Сондықтан сол дамытатын қабілеттерді және олардың оқу – танымдық процестегі қызметі ерекше қажет. Ал білім алушыны белгілі бір психикалық алғышарттарға ие боып келетін,танып– білу мүмкіншіліктерге мол жеке тұлға деп қарастыру – теориялық ұғымы жасаушы субъектінің болмысын анықтау болып табылады. Психологияда баланың дамуы туралы екі түрлі бағыттағы көзқарас бар: бірі баланың дамуын жеделдетуге болады деген болса, екіншісі – баланың дамуын табиғи күйінде қалдыру керек, тіпті мүмкін болса, тереңдету керек дейді. Өйткені қоғам баланы ертерек есейтуге әрдайым бейім тұратындықтан, оның өмірлік күшінің толық пісіп – жетілмеуі мүмкін. Қоғам дамуы барысында балаларға әсер ететін ықпалы зор күштер болады. Бала соның негізінде белгілі бір даму жетістіктеріне ие болып қалыптасады. Бірақ, оқу – танымдық процесс білі беру мен тәрбиелеуді бір тізгінде ұстайтын болғандықтан, баланың сыртқы және ішкі даму барысындағы тепе – теңдік бұзып алмау жағына сақ болу керек. Ол үшін білім алушы тіл туралы алған білімін интериоризациялауы тиіс. Бұл жерде қазақ тілін функцио–налдық мақсатта оқыту маңызды рөл атқарады. Әрине, білім алушылар тілдің грамматикалық ережелерін есте сақтап, жатқа қайталап айта алады. Осы тілдік құбылыстар туралы білімін коммуникативтік мақсатта еркін пайдалану қабілеті болмайды, кейбір кездері тілдің грамматикасын игермеген білім алушы сабақтан тыс кездерде сол тілде жақсы сөйлей алуы мүмкін.

Қазақ тілін оқыту сабақтарында тілді жылдам және сапалы игеру үшін міндетті шынайы түрдегі қарым – қатынастар жағдаяттары ұйымдастырылуы керек. Мұндай сөйлеу тілдік жағдаяттары арқылы білім алушылар қазақ тілін саналы түрде меңгере алады. Тілдің саналы түрде игерілуі баланың танымдық қабілеті мен таным

күшетерінің бірігуі арқылы іске асып отырады. Баланың дамуға бейім танымкүштерін байқаған мұғалім арнайы жұмыс арқылы оны ұштай түсуі тиіс. Мұғалім білім алушының қазақ тілінде төселе сөйлесуін, сауатты жазуын қамтамасыз ету барысында міндетті түрде оның танымдық қабілеттерінің де дамуын да ескеріп отырғаны жөн.

Әрине, даму барысы оның физиологиялық даму мүмкіндіктерімен үйлесе келуін де қажет етеді. Мұғалім оқу – танымдық процестің жетекшісі мен ұйымдастырушысы ретінде білім алушының биологиялық және әлуметтік дамуын үйлестіріп отыруды баса назарда ұстайды.

Жасөспірім кезінде баланың танымдық қызметі ерекше белсенділікпен өтеді. Абайдың 7–қара сөзінде айтылған танымдық қызығушылық енді мектептпе және орта сыныптарда түрлі салаларды меңгере бастауымен арта түседі. Осы кезеңдегі білім алушының қабылдауы, зейіні, қиялдауы туралы мәліметтер алуы қиын болғанымен, еспен жады, сөйлеу мен ойлау сияқты таным процестерін тану мүмкіндіктері мол. Оқушы тиісті оқу нысандарынан білімдік ақпарат алғанда, көп мағұлматтардың ішінен өзіне керек хабарды іріктеп алады. Адамның басында осындай іріктелгіш, селективтік аспап бар. Егер білім алушы рецепторларына жеткен мағұлматтарды іріктей алмай, оған не әсер етсе, соны түгел қабылдаса, мақсатына жете алмас еді. Ол көп хабардың ішінен ненің қажет, ненің қажет емес екедігін ажырата алмай, оқи алмас еді. Сондықтан көп мағұлматтардың ішінен өзіне керегін ғана іріктеп таңдап алу – оқу тапсырмасын орындаудың негізгі шартының бірі. Қазақ тілінен білім алушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың педагогикалық негіздері туралы сөз қозғайтын болсақ, бұл, ең алдымен, білім алушылар меңгеруі тиіс деп танылған қазақ тілінен берілетін білім мазмұны, тілдік санасы жетіліп, тілдік тұлға ретінде қалыптасуына игі ықпал ететін педагогикалық заңдылықтар қарастырылады. Қазақ тілінен берілетін білім мазмұны тіл жүйесінен әр сыныптағы білім алушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес білім мазмұны тіл жүйесінен әр сыныптағы білім алушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес білім мазмұнын іріктеу мен сұрыптаудан өткізу талаптарына және білім беру процесін сапалы ұйымдастыру заңдылықтарына тығыз байланысты болады. [1]

Қазақ тілінің функционалдық – коммуникативтік грамматикасы – білім алушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың негізі. Қазақ тілі жүйесінен білім алу, қазақша тіл мәдениетін қалыптастыру, қазақша тіл және сөйлеу сауаттылығын қалыптастыру және дамыту арқылы қазақша тілдік тұлға қалыптастыру қазақ тілін оқыту арқылы білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудың басты мақсаты болып танылады. Білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуда қазақ тілінің функционалдық – коммуникативтік бағдарда оқытуда тілден – тілдік формамен тілдің функциясына және тілдің функциясын тілге қарай жүру логикасы ұсталынады. Тіл жүйесіндегі тіл бірліктерінің қызметі – өзінен жоғары тұрған тіл бірлігін құруға қатысуы, сөйтіп адам сөйлеуінде барлық тіл бірліктерінің қызметінің көрініс табуы тілдің функционалдық ерекшелігі болып табылады.

Қазақ тілінің коммуникативтік қызметі дегенде, жай сөйлемнің, құрмалас сөйлемнің, мәтіннің адам ойын білдірудегі құрылымдық – жүйелік, мағыналық ерекшеліктері басты назарда болуы туралы айтылып отырғаны белгілі. Сөйлемнің коммуникативтік типі дегеніміз – коммуникациялық актідегі сөйлем шегіндегі айтылымның функционалдық қолданыс мақсатын анықтайтын категория. Сөйлемнің ең басты қызметі де, белгісі де – коммуникация бірлігі ретінде болмысы. Сондықтан да сөйлемнің басты жіктемесі дәстүрлі тіл білімінде коммуникацияның мақсаты деп аталатын коммуникативтік ұстанымға негізделеді.

Қазақ тілін оқытудың басты мақсаты – қазақ тілінің төменде көрсетілген басты қызметтерін теориялық және практикалық тұрғыдан меңгерту, өмірлік жағдаяттарда

еркін әрі сауатты қолдануға дағдыландыру: қазақ тілінің адамның сезімдғ білдіру қызметі ерекшелігін меңгерту, қазақ тілінің танымдық қызметін меңгерту, қазақ тілінің адам ойын білдіру қызметін меңгерту, қазақ тілінің кумулятивтік, яғни қазақ халқының тарихы мен мәдениетін жинақтаушы, қызметін меңгерту.

Қазақ тілі жүйесінің барлық ішкі элементтері мен категорияларның қызметі, түптеп келгенде, қазақ тіліндегі мәтінді құруға бағытталады, соған арналады. Қазақ тілінің иегері болып табылатын әрбір адамның танымдық процесін санасына тіл арқылы таңбалауы, ішкі сезімін тіл көмегімен сыртқа шығаруы, басқа адаммен тілдік қарым – қатынасқа түсуі – қазақ тілі жүйесіндегі кішісінен бастап ең ірісіне дейінгі элементтердің түрлі грамматикалық байланыстарға түсуі арқылы сөйлеуші адамда коммуникантқа айналдыру қызметі деп түсініледі. [3]

Коммуникативтік тұрғыдан оқыту жүйесімен қазақ тілін үйрету арқылы тіл үйренуші қазақ тілінің түрлі салада қызмет ету тетіктерін түсінеді және қолдану дағдыларын меңгереді. Ондай қызмет ету тетіктерін ретінде мыналарды атауға болады: тілдің құрал болу қызметі – тілді бір нәрсе туралы ақпарат алу үшін қолданғанда; тілдің реттеушілік қызметі – сөйлеуші тілді өз айналасындағы адамдардың мінез – құлығын реттеу үшін қолданғанда; тілдің интерактивтік қызметі – сөйлеуші тілді басқа адамдармен өзара байланысу мақсатында қолданғанда; тілдің жеке тұлғалық қызметі – сөйлеуші тілді жеке басының ойы мен сезімін білдіру үшін қолданғанда; тілдің эвристикалық қызметі – тілдің әлемді танып – білу үшін қолданғанда; тілдің бейнелік қызметі – тілді қиял әлемін бейнелеу үшін қолданғанда; тілдің репрезентативтік қызметі – тілді ақпаратты жеткізу үшін қолданғанда. Қазақ тілін коммуникативтік тұрғыдан оқыту – тілді функционалдық – мағыналық тұрғыдан меңгертуді білдіреді. Коммуникативтік тұрғыдан оқыту, негізінен, сөйлеу әрекетінің есту, сөйлеу, оқу, жазу түрлерінің өзара біртұтас байланыстағы кешенді оқытуға сүйенеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Білім беру мазмұны жаңартылған оқу бағдарламасымен Қазақ тілі оқу пәнін (10–11–сыныптарда) оқыту бойынша әдістемелік ұсынымдар, Нұрсұлтан: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА,2020. –240 б.
2. Функционалдық сауаттылық–тұлға қалыптастырудың негізі. Электрондық ресурс: http://oqu–zaman.kz.
3. Н.Ж. Құрман. Қазақ тілін оқытуда функционалдық сауаттылықты дамыту негіздері. Вестник Карагандинского университета. №3(79)/2015

ӘОЖ 371.315

САБАҚТАРДА ҚАЗАҚ ДӘСТҮРЛЕРІНІҢ ЭЛЕМЕНТТЕРІН ЕНГІЗЕ ОТЫРЫП, ОҚУШЫЛАРДЫ РУХАНИ–АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУ

Байсаматова Жулдыз Мырзабековна
қазақ тілі мен әдебиетінің мұғалімі
Қостанай қаласының №1 мектеп–лицейі
E–mail: baysamatova84@mail.ru

Аңдатпа

Қазақ дәстүрлерінің элементтері арқылы оқушыларды рухани–адамгершілікке тәрбиелеуге болатынын айтады. Мақалада сабақ үстінде қазақ дәстүрлерін қалай енгізу керек екені көрсетіледі. Бірнеше салт–дәстүрлермен мысалдар келтіреді.

Түйінді сөздер: *адамгершілік тәрбиесі, қазақ дәстүрлері, білім алушылар, оқу мақсатына қол жеткізу, ұлттық құндылықтар.*

Аннотация

Посредством элементов казахских традиций студенты могут воспитываться в духовности и нравственности. В статье показано, как познакомить с казахскими традициями на уроке. Она приводит примеры с несколькими традициями.

Ключевые слова: *нравственное воспитание, казахские традиции, учащиеся, достижение образовательных целей, национальные ценности.*

Annotation

Through elements of kazakh traditions, students can be educated in spirituality and morality. The article shows how to introduce Kazakh traditions in the classroom. He gives examples from several traditions.

Key words: *moral education, Kazakh traditions, students, achieving educational goals, national values.*

Білім беру заңында Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, елжандылыққа, өз Отаны – Қазақстанды сүюге, халық дәстүрлерін қастерлеуге тәрбиелеу деп жазылған. [1] Әр оқушы жан–жақты жетілген, білімді, халықтық дәстүрлер, әдет–ғұрып пен салт–сана ерекшеліктерімен сусын–далып, тәрбиеленуі тиіс. Қазақ халқының ерте замандарда ғылым мен білімге еркін қолы жетпесе де өмірлік тәжірибеден оқып үйреніп, шеберліктің небір сан–саласын асқан ұқыптылықпен сақтап, біздің дәуірімізге жеткізе білген. Қазақ дәстүрлері – ғасырлаған тарихы бар үлкен мұра. Халық дәстүрлерінің көбінің тәжірибелік мәні зор. Ол – үлкенге құрмет, кішіге ізет, сыпайылық, даналық т.б,. Халық дәстүрлерінде ежелгі адамдардың наным–сенімдері, түсініктері де қалыптасқан. Тез өзгеріп жатқан заманда өзіміздің ұлттық болмысымызды сақтап қалу үшін де халық дәстүрлерін оқушылар білгендері дұрыс. Қазақтың салт–дәстүрлерін сабақтардың барлығына дерлік енгізуге болады. Қазақ ағартушысы М.Жұмабаевтың Әрбір ұлттың баласы өз ұлтының арасында, өз ұлты үшін қызмет қылатын болғандықтан, тәрбиеші баланы сол ұлт тәрбиесімен тәрбиелі қылуға міндетті деген ұлағатты сөзі қазіргі заманға сай еліміздің ұлттық мектептің қалыптасуын меңзейді. [2]

Адамгершілік тәрбиесі – адамзат қоғамын үнемі толғандырып келе жатқан күрделі мәселелердің бірі. Сондықтан да адамгершілікке жеке тұрғаны тәрбиелеуде мектептің алатын орны зор. Адамның адамгершілігі – оның жоғары қасиеті. Адамгер–шілік адамның санасындағы, оның ішкі дүниесіндегі асыл қасиеттердің жиынтығы немесе биік шыңы. Адам баласында адамгершілік қасиеті қараптан–қарап туында–майтын қасиет. Ол қасиет отбасында, ортада, мектепте, айналадағы адамдармен қарым–қатынасында қоғамдық тәрбиемен қалыптасады. Халықта Ұяда не көрсең, ұшқанда соны ілерсің деген мақал бар. Тәрбие болмаған жерде адамгершілік болуы мүмкін емес. Адамның адамгершілік қасиеттері ең алдымен дұрыс амандаса білу, айналасындағылармен жақсы қарым–қатынаста болу, өзара сыйласу, қарапайым–дылық, кішіпейілділік, салмақты да сабырлы болу, үлкенге ізет, кішіге қамқор болу жатады. Рухани–адамгершілік тәрбиесін оқушы бойына сіңіру үшін тәрбие сағат–тарын өткізуге болады, қазақ тілі сабақтарында қазақтың салт–дәстүрлері элемент–терін енгізіп отыруға болады. [3]

Енді осы салт–дәстүрлер элементтерін қалай, қашан енгізу керек десеккелесі ойындарды, әдістерді көрсетемін. Тақырыпты халқымыздың тұрмыс–салтымен байланыстыра оқыту білім алушылардың өз елінің тарихын, тұрмыс–салтын білуге үйретеді. Қыз қуу, Хан талапай, Теңге алу, Арқан тартыс сияқты қазақтың ұлттық ойындарын қолдануға болады. Әр ойынның өзіндік ерекшеліктері бар. Мәселен, Қыз қуу ойыны. Алдымен оқушыларға сұрақтар беріледі. Ойын шарты түсіндіріледі. Қазақтың қыздың жолы жіңішке деген мақалын алдыға тартып, алдымен қыз балаға тапсырманы орындатады, содан кейін екінші карточкамен ұл бала орындайды. Егер ұл бала дұрыс шығарып, бұрын орындаса, онда қызды ұстап алған болып есептеледі. Қыз бірінші болса, онда ұл балаға жеткізбей жеңіске жеткен болады. Бұл

ойын қазақтың ұлттық ойынымен таныстырып қана қоймай, қыз баланы сыйлауға үйретеді. Келесі ойын Хан талапай – асықпен ойналатын ойын. Бұл ойынға нөмірленген асықтар алынады. Нөмірге байланысты карточка алынады. Асық жерге шашылады, ал балалар талапайлап асық алады. Нөмірлері бойынша карточкадағы есепті шығарады. Кім тез әрі дұрыс шығарса, сол жеңіске жетеді. Бұл ойын оқушыны жылдамдыққа, ептілікке үйретеді. Ойын барысында оқушылар таласып қалуы да мүмкін, бұл жағдай оқушыларды икемділікке, тапқырлыққа да үйретеді. Теңге алу ойынын қазақ тілі сабағында да қолдануға болады. Екі оқушы атпен шауып келіп жердегі теңгені алады. Теңгені алған оқушының тобы теңге артындағы тапсырманы орындап өздеріне балл жинайды. Бұл ойын арқылы оқушылар көшпенділер тұрмысымен танысып, өзін ат үстінде жүргендей елестете алады.

Оюлар – қазақ халқының ұлттық тұрмысының көрінісі, оюларды барлық бұйымдардан көруге болады. Оюларды көріп өскен бала, өз ұлтының ерекшелігін білетін болады. Оюларды жапсыру тапсырмасы – оқушылар түрлі–түсті қағаздармен ою ояды. Текемет тақырыбын өткенде оқушыларға ою ою тапсырмасы берілді. Бұл оқушыларды өнерге баулиды, шығармашылығын дамытады.

Қазақ халқында қонақтың ат тергеу салты болған. Ол үйге келген үлкенге 5–6 жасар баладан бастап отбасы мүшелерінің бәрі сәлем беруден басталады. Қонақ баладан жеті атасын таратып беруін сұрайды. Бала өзінен бастап жеті атасына дейінгілердің аттарын атап шығып, қай рудан екенін айтады. Ат тергеу деген салт қазақ келіндеріне де байланысты болған. Жаңа түскен келін өзінің атасы мен енесіне, қайнағалары мен абысындарына, қайын сіңілілері мен қайныларына, ауылдағы жасы үлкен адамдарға өзінше ат қою дәстүрі. Келіндер тентек, тетелес, еркем, кенже деп қайнылары мен қайын сіңілілеріне ат қойған. [4] Сабақ үстінде Ат тергеу ойын ретінде, осылай саған адамның атын атауға болмайды, бірақ адамды есім қоюмен ренжітпеуің де керек деген шарт қойылады. Оқушылар бір–бірінің жақсы жақтарын мақтап, есім қоюлары керек.

Мүшел жас – қазақ халқының адам жасын есептеу үлгісі. Дәстүрлі қазақ қоғамында баланың 13 жасқа толуы алғашқы Мүшелі саналады, яғни бір мүшелді толтыру. Одан кейінгі жасы әр 12 жыл қайталанған сайын есептеліп толып отырады [5]. Мүшел жас ерекшелігі тапсырмасында оқушылар әр мүшел жаста адам не істей алатынын жазады. Өздерінің қай деңгейде екенін жазады. Мысалы, 1–мүшел балиғатқа толуға байланысты болса, 2–мүшел ат жалын тартып мінген жастың есейген шағы, 3–мүшел ақыл–парасаттың толысу шағы деген адамның физиологиялық–психологиялық жетілулерін меңзейді.

Сабақтарда қазақтың ән мен күйлерін тыңдау сергіту кездерінде қолданылды. Оқушылармен көзімізді жұмып қойып күй тыңдадық. Күй тыңдап болған соң, оқушылардан көздеріне не елестеткендерін сұраймыз. Бұл тапсырма оқушылардың музыкаға деген сүйіспеншілігін арттырады, күй тыңдау баланы рухани дамытады. Қаражорға әніне билеп сергіту сәтін өткізу тіпті тамаша.

Әдебиеттік оқу және қазақ тілі сабақтарында оқушылар асықты иіру арқылы сұрақтарға жауап береді. Алшы, тәйке, бүк, шік. Асықты тастағанда алшы түссе сол оқушы сұрақтарға жауап береді. Топпен жарысқанда да екі топ басшысы асық тастайды. Кімнің асығы алшы түседі, сол топ бастайды. [3] Осы ойын арқылы Асығы алшысынан түсті тұрақты тіркесін түсінетін болады.

Енші үлесу, асар жасау, ереулік беру деген дәстүрлердің өзіндік ерекшелігін түсіндіру арқылы, көрсету арқылы оқушылар қайырымдылық, қамқорлыққа үйренеді. Бұл дәстүрлердің мән–мағынасын оқушыларға толық түсіндірген жөн. Асар жасау дәстүрін сабақта бір оқушыға берілген қиын тапсырманы топ болып ұйымдасып орындап беру арқылы түсіндіріледі. Ерулік дегенді де оқушыларға сахналау арқылы өздеріне орындатып, өздерінің ойларын сұрау арқылы түсіндірілсе, оқушы мән–

мағынасын толық түсініп бойына осы дәстүрді сіңіріп өседі. Қамқорлық жасау жолын үйренеді. Рухани адагершілігі мол азамат болып тәрбиеленеді.

Баланы қырқынан шығару, бесікке салу, тойбастар дәстүрлерін сынып сағаттарында орындату өте тиімді. Қазақ дәстүрлерінен хабардар болады. Топта сөз бастау қиын, жорықта қол бастау қиын дегендей, топта, тойда сөз бастау, өнер көрсету қиын болғандықтан той бастаған адамға Тойбастар кәдесыйы берілетін болған. Сол сияқты, сабақ айтуды бірінші бастаған оқушыға Тойбастар ретінде сыйлық берілсе, оқушылардың көңіл–күйі көтеріледі.

Қазақ ұғымында шебер де шешен, ұтымды сөйлей білу адамның асыл қасиеттерінің бірі болумен бірге, басқа адамға психологиялық әсер етудің де ерекше тәсілі. [6] Баланы жастайынан сөз өнеріне баулу, мақалдап, тұспалдап ойды көркем сөзбен тыңдаушыға жүйелеп жеткізе білуге үйретуді ата–бабамыз мақсат тұтқан. Білімдіден шыққан сөз, талаптыға болсын кез деп текке айтпаған. Сөзіңді айт ұққанға, Айтып айтпай не керек – құлағына мақта тыққанға деген мақал осы ойды меңзейді. Мақал–мәтелді қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында және басқа пәндерде де қолдану арқылы оқушыларды мақал–мәтел қолданып сөйлеуге үйрету арқылы оқушылардың тіл байлықтары, сөздік қорлары дамиды. Сәлем – сөздің анасы дегендей, үлкенге сәлем беру сыпайылықтың белгісі екенін білдіреді. Бұл ретте Би төрелігі деген ойынын айта кетсе болады. Бір жағдаяттық оқиғаны беріп, осыған би төрелігін айту тапсырмасы беріледі. Тек төрелік дәлелді, сөзі мәнерлі болу керек. Олай болмағанда төрелікті халық тыңдамайтын болады.

Халқымыздың осындай асыл тәрбиелік мұраларын – қазақ дәстүрлері элементтерін күнделікті сабаққа енгізе отырып оқушыларға жеткізу жас ұрпақтың таным–дүниесін кеңейтіп, ұлттық тәрбие береді. Халқымыздың маңдайына біткен ұлттық құндылықтарымызды дәріптеп, оны білім беруде тиімді енгізе алу, білімге ден қойып, көп ізденіс жасамайынша, оқыту мен тәрбиені бірге ұштастырып, ықпалдастыру мүмкін болмайды. Еліміздің тұғырын биік ұстап тұра алатын, оны одан әрі дамытып, өркендететін ұрпақ даярлау – ұлы мақсат!

Әдебиеттер тізімі:

1. Білім беру туралы Қазақстан Республикасының Заңы. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 28 маусымдағы №546 Қаулысы.
2. Мағжан Жұмабаевтің психологиялық көзқарастары, Сабирова Ж.Н.,Атырау, 2008 ж.
3. Рухани адамгершілікке тәрбиелеу мақаласы. Авторы: Какимова М.Т.
4. https://sputnik.kz/Қазақ келіндерінің ат тергеу дәстүрі туралы Sputnik Қазақстан дерекқорынан оқыңыз
5. https://kk.wikipedia.org/
6. «Қазақ салт–дәстүрлері». Құрастырған Әлижан Тауұлы.–Алматы: “Балауса баспасы”, 2017. – 385 бет.

УДК 37.022

ФОРМИРОВАНИЕ ЦЕННОСТНОГО ОТНОШЕНИЯ К ПРИРОДЕ ЧЕРЕЗ ПРИТЧИ, ПОСЛОВИЦЫ И ПОГОВОРКИ КАЗАХСКОГО НАРОДА

Байтурсынова Инеш Туребековна
магистр специального (дефектологического) образования
учитель начальных классов
КГУ «Костанайский специальный комплекс
«детский сад – школа – интернат»
для детей с особыми образовательными потребностями №2»
управления образования акимата Костанайской области
г. Костанай, Казахстан
E–mail: ineshe4ka@mail.ru

Аннотация

В статье описаны возможности внедрения системы внеклассных занятий с элементами народной педагогики, в частности притч, пословиц и поговорок казахского народа, так как именно они с одной стороны, содержат педагогическую идею, с другой – оказывают воспитательное влияние, несут образовательные функции.

Ключевые слова: *ценностное отношение к природе, экологическое образование, народная педагогика.*

Аңдатпа

Мақалада халықтық педагогика элементтері бар сыныптан тыс сабақтар жүйесін, атап айтқанда, қазақ халқының астарлы әңгімелері, мақал–мәтелдерін енгізу мүмкіндіктері сипатталған, өйткені олар бір жағынан педагогикалық идеяны қамтиды, екінші жағынан – тәрбиелік әсер етеді, білім беру функцияларын атқарады.

Түйінді сөздер: *табиғатқа құндылық қатынасы, экологиялық білім, халықтық педагогика.*

Abstract

The article describes the possibilities of introducing a system of extracurricular activities with elements of folk pedagogy, in particular parables, proverbs and sayings of the Kazakh people, since they, on the one hand, contain a pedagogical idea, on the other hand, have an educational influence, carry educational functions.

Key words: *value attitude to nature, environmental education, folk pedagogy.*

Изменения социально–экономического и культурного развития современного общества активно влияют на казахстанскую систему образования, которой отводится ключевая роль в духовно–нравственной консолидации общества. [1, 2] Одним из направлений духовно–нравственного развития и воспитания обучающихся является разработка и совершенствование теоретических и практических основ экологического образования школьников, направленных на формирование у детей представлений о ценностях природы, приобретение опыта эмоционально–чувственного взаимодействия с природными объектами и включение учащихся в природоохранительную деятельность.

Анализ психолого–педагогическихисследований по проблеме ценностных отношений позволил нам сформулировать следующее определение рассматриваемой категории: ценностное отношение – это особое отношение, при котором связь субъектного «я» и объекта действительности понимается и оценивается на личностно–значимом уровне, когда происходит внутреннее принятие объекта как ценности, когда ощущение постоянной потребности в нём является показателем сформированного «устойчивого убеждения».

Ценностное отношение отражается в мировоззрении, в убеждениях, в рефлексивных чертах, в действиях личности, оно является сознательным компонентом структуры личности и оказывает содействие творческому освоению мира. Тематика раздумий мировоззренческого характера задана потребностью в общей ориентации и самоопределении человека в мире. Благодаря познанию законов природы человек осознает не только целостность и единство мира, но и свое единство, свою неразрывную связь с миром.

На сегодняшний день в системе экологического образования активно разрабатываются технологии, обеспечивающие не только передачу объективных знаний о фактах и закономерностях внешнего мира, но и способствующие развитию ценностного отношения к природе, формированию опыта экологической деятельности. Разработана системная модель процесса развития субъективного отношения к природе у детей и подростков (В. А. Ясвин), обеспечивающая включение в педагогический процесс разнообразных факторов и механизмов формирования экологического сознания личности. [3]

Теоретические аспекты и практические рекомендации по формированию ценностного отношения к природе представлены в трудах Т.С. Волошиной, М.М. Ивановой, Е.Н. Лазаренко, П.Г. Маркова, В.В. Николиной, О.Н. Пономаревой, Л.Б.

Симоновой, М.М. Тайчинова и др. В Казахстане данной проблемой занимались такие ученые как Ж.К. Буламбаев, Ж.М. Тлепов и Ж.К. Тастанбекова. Исследователями затронуты вопросы сущности и структуры ценностного отношения к природе, разработаны модели, технологии, механизмы, условия и средства формирования рассматриваемого отношения у учащихся разных возрастных групп и др. Внедрение технологий на основе педагогических моделей формирования ценностного отношения к природе в практику образовательных учреждений привело к пониманию того, что процесс развития рассматриваемого отношения не пассивное созерцание окружающего мира, а активные действия личности в социоприродном окружении, способствующие становлению ребенка как субъекта непрагматического взаимодействия с природой.

Несмотря на имеющийся опыт формирования ценностного отношения к природе у учащихся в практике образовательных учреждений, ориентация детей на прагматическую модель взаимодействия с объектами природы остается преобладающей, что связано с проблемой рассогласованности системы ценностей и определения путей и условий, которые в совокупности способствовали бы формированию нужной обществу направленности ценностного отношения личности к природе.

На наш взгляд недостаточно используются возможности этнопедагогики в формировании экологической культуры у младших школьников в условиях обще–образовательной школы. Именно народная педагогика изучает процесс социального взаимодействия и общественного воздействия, в ходе которого воспитывается, развивается личность, усваивающая социальные нормы, ценности, опыт; собирает и систематизирует народные знания о воспитании и обучении детей, народную мудрость, отраженную в притчах, сказках, пословицах и поговорках и их значение в передаче нравственного опыта подрастающим поколениям, загадки как средство умственного воспитания; народные песни и их роль в этическом воспитании детей и прочее, т.е. весь педагогический потенциал, оказывающий влияние на процесс культурного формирования личности. [4] В связи с этим актуализируются вопросы наработки и детализации новых моделей, обеспечивающих формирование ценност–ного отношения к природе у младших школьников через притчи, пословицы и поговорки казахского народа, и реализуемых в рамках внеурочной деятельности.

При организации внеурочной деятельности в школах особое значение уделяется классным часам.

Н.И. Болдырев определяет классный час как одну из наиболее распространенных форм организации фронтальной воспитательной работы. [5]

По мнению Н.Е. Щурковой, классный час можно назвать специально организованной ценностно–ориентационной деятельностью, способствующей формированию у школьников системы отношений к окружающему миру. [6]

Исходя из задач, принципов и функций классного часа, педагоги часто используют средства народной педагогики в процессе внеурочной работы, так как каждая нация имеет свои особенности, характерные свойства, нравственные нормы, обычаи, обряды, образы жизни. У каждого народа сотни лет существует особенная, укоренившаяся в жизни культура, которая неизбежно оказывает воздействие на воспитательный процесс. Проблемы влияния национальной культуры на воспитание подрастающего поколения нашли освещение в многочисленных работах педагогов советского периода, чьи заслуги в деле становления образования трудно перео–ценить. Это работы Е.М. Медынского, Н.А. Константинова, В.З. Смирнова, М.Ф. Шабаева и другие. Этнопедагогика – это особый взгляд на воспитание народными средствами представителя конкретного этноса. Она анализирует социальные и педагогические процессы, взаимосвязи, взаимодействия педагогики с культурными традициями народа, исследует особенности и закономерности народного

(этнического) воспитания. Вопросам этнопедагогики были посвящены исследования Г.Н. Волкова, Я.И. Ханбикова, М. Арипова, А.Ф. Кантибидзе, В.Х. Арютюняна, Р.М. Пошаевой. В Казахстане заслуживают пристального внимания работы Т. Тажибаева, И. Оршабекова, Ж. Нурмаханова, А. Мукамбаевой, С. Узакбаевой и другие. Всестороннее и тщательное изучение педагогического наследия казахского народа представляет собой определенный научно–практический интерес.

У истоков казахской педагогической мысли стоят такие выдающиеся просветители, ученые, поэты, как Чокан Валиханов, Ыбрай Алтынсарин, Абай Кунанбаев, внесшие свой неоценимый вклад в формирование самосознания казахского народа, популяризацию ее истории, культуры, образа жизни и т.д. Их идеи особенно актуальны в настоящее время, когда происходит процесс возвращения людей к своим корням, истокам. Растет их национальное самосознание. Традиции устно–поэтического творчества казахского народа, обусловленные особенностями его развития, предусматривают непрерывное общение старшего поколения с младшим, воспитание молодежи в духе гуманизма, любви к родной земле, ее природе. [4]

Притчи, пословицы и поговорки являются достоянием сокровищницы устного творчества многих народов, а все хорошие рассказы и легенды становятся достоянием всего человечества. Притча – это небольшой аллегорический и поучительный рассказ. С философской точки зрения, притча – есть история, используемая в качестве иллюстрации тех или иных положений учения, закона мира. Притча – это короткое, сжатое нравоучение в прозаической или стихотворной форме. Притча – это не просто история, занимательные рассказы обо всем на свете, в них мудрость веков. Это игра ума, воображения, проникновение в тайные лабиринты сознания. «Притча – загадка; загадочное, мудрое изречение, пословица; поучительное изречение; образ». [7]

Темы притч казахского народа: мудрость, долголетие, праведность, знание, любовь к ближнему, страх перед животворными силами природы, воздержание, усердие, самообладание, разумное пользование богатством, сочувствие к бедным, семейные устои и воспитание детей, сдержанность в наслаждениях, милосердие, выбор друзей, трудолюбие, честность, непримиримость ко злу, справедливость, помощь нуждающимся в ней, веселье, здравый рассудок. Казахские притчи о природе: «Бурабай», «Река Сырдарья», «Как были названы года», «Легенда о тюльпане» и другие.

Педагогам необходимо знать, что учителя различных философских школ применяли притчу для определения ступени сознания учеников и степени их внутренней свободы, так как истинное понимание смысла притчи приходит только с освобождением от всяких стереотипов, шаблонного мышления и формальной логики – с пробуждением непосредственного восприятия и самостоятельного мышления. [8]

Также особенно значимыми в педагогическом аспекте представляются пословицы, в краткой афористической форме передающие точку зрения народа на основные вопросы бытия. Пословица – это краткое народное изречение с назидательным содержанием, народный афоризм. «Учёные – паремиологи неоднократно отмечали, что пословицы, вступая во взаимосвязь друг с другом в тематическом и в семантическом плане, образуют сложно организованное многомерное пространство». В основном пословицы носят наднациональный характер или отражают «законы природы», в том числе человеческой природы, или предписывают определённые правила поведения. Значительная часть пословиц соотносится с фактами и законами социально–исторического развития, социальным сознанием, психическим складом того или иного этноса. [9]

В любой пословице всегда присутствует «педагогический момент» – назидательность: под пословицей понимают меткое образное изречение назидательного характера, типизирующее самые различные явления жизни и имеющие форму

законченного предложения. Пословица создается всем народом, поэтому выражает коллективное мнение народа. В ней заключена народная оценка жизни, наблюдение народного ума. Народные пословицы имеют форму, благоприятную для запоминания, что усиливает их значение как этнопедагогических средств. Пословицы прочно ложатся в память. Их запоминание облегчается игрой слов, разными созвучиями, рифмами, ритмикой, порой весьма искусной. В данном случае поэзия выступает как форма сохранения и распространения мудрости, опыта познава–тельной деятельности, моделирующей воспитание и его результат – поведения.

Конечной целью пословиц всегда было воспитание, они с древнейших времен выступали как педагогические средства. С одной стороны, они содержат педагогическую идею, с другой – оказывают воспитательное влияние, несут образовательные функции: повествуют о средствах, методах воспитательного влияния, соответствующих представлениях народа, дают характерологические оценки личности – положительные и отрицательные, которые, определяя так или иначе цели формирования личности, содержат призыв к охране окружающей среды, любви к природе, к воспитанию, самовоспитанию и перевоспитанию. [8]

О пословицах хорошо сказал Я.А. Каменский: «Пословица или поговорка есть краткое и ловкое какое–нибудь высказывание, в котором оно говорится и иное подразумевается, т.е. слова говорят о некотором внешнем физическом, знакомом предмете, а намекают на нечто внутреннее, духовное, менее знакомое». В этом высказывании содержится признание педагогических функций пословиц и учетов в них определенных закономерностей, свойственных народной педагогике: во–первых, намек выступает как средство воздействия на сознание воспитуемых, во–вторых, обучение идет из известного к неизвестному, знакомый предмет порождает незнакомую мысль».

Приведем примеры казахских пословиц, переведенных на русский язык:«Все земли хороши, а своя – всех лучше», «Каждому родная земля – рай», «Гусь тоскует по озеру родному, человек – по Родине», «Чем чужеземный ястреб, лучше своя ворона», «Кто медведя боится, тот в лес не пойдет».

Подлинным кладом народной мудрости и своеобразным «учебником» жизни являются и поговорки. Поговорка – краткое устойчивое выражение, преимущественно образное, не составляющее, в отличие от пословицы, законченного высказывания. По содержанию они мудры, по форме прекрасны, употребляются они умно, уместно, умело. Основное же их назначение все–таки в нравственном воспитании. Ум как бы оказывается между прекрасным и нравственным, контролируется ими. Жизненные потребности, исторические обстоятельства, общественные условия, а также условия окружающей среды породили мудрые, народные афоризмы. Человек, становясь умнее, сознательно поддерживая и культивируя прежние духовные приобретения и изобретения. В силу этого каждое поколение застает готовые формы и жанры. Содержание их дополняется и развивается от поколения к поколению. Отдельный человек оказывается в плену, тех форм, которые созданы задолго до него, и обстоятельствами жизни вовлекается в творческий процесс – восприятия, переосмысления или созидания.

Поговорки казахского народа о природе:«Одна искра целый лес сжигает», «Большой птице большое гнездо нужно», «Верблюд – богатство, овцы – щедрость, кони – красота».

К примеру, на одном из внеклассных занятий по теме «Будь природе другом!», посвященном правилам поведения на природе, формированию ответственного отношения к ней, формированию чувства уважения к окружающему миру, в ходе работы учащимся была предложена следующая притча:

«Пастух увидел, как зубастый волк напал на маленького беззащитного ягненка. Он убил волка и спас беднягу. Потом он увидел, как этот прожорливый ягненок

уничтожает прекрасную изумрудную траву. Он убил ненасытное животное и спас луговую красоту. Потом он узнал, что эти сорняки высасывают все соки из почвы и истощают ее. Он вырвал их с корнями и героически спас плодородную землю. Потом он увидел, что черная грязная земля уродует живописный пейзаж, и все заасфальтировал.

Затем осмотрелся по сторонам и подумал: что бы еще сделать полезного и доброго?

Мораль: Каждое звено природной цепи существует во взаимосвязи и гармонии. Наслаждайтесь ею и берегите то, что осталось…»

После ее прослушивания проведена беседа по сюжету, а также выяснено, как ребята поступили бы на месте того пастуха, что сделали бы они.

Затем последовала работа с пословицами по их восстановлению.

Растение – // земли // украшение.

Срубили // кусты – // прощай // птицы. Восстановив пословицы, ребята объясняли их смысл.

Так, наибольшей эффективности проведения внеклассных занятий способствует использование на уроках элементов народной педагогики, в частности притч, пословиц и поговорок, так как именно они с одной стороны, содержат педагогическую идею, с другой – оказывают воспитательное влияние, несут образовательные функции.

Таким образом, если в образовательный процесс младших школьников внедрить специальную систему внеурочных занятий по формированию ценностного отношения к природе через притчи, пословицы и поговорки казахского народа, то уровень сформированности рассматриваемого отношения у детей данной категории повысится. При этом необходимо учитывать педагогические условия формирования ценностного отношения к природе у младших школьников во внеурочное время, к которым относятся учет особенностей развития и уровня мышления, восприятия, памяти, речи и других психических процессов; учет особенностей методики организации внеурочных занятий; соответствие содержания упражнений, игр и заданий теме и целям урока.

Список литературы:

1. Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 года № 319–III // [Электронный ресурс] :www.online.zakon.kz
2. «Концепция социального развития РК до 2030 года» // [Электронный ресурс] :www.akorda.kz
3. Федорова О.А. Формирование ценностного отношения к природе на основе проектной деятельности / О.А.Федорова. – Саратов: Мир, 2010. – 219 с.
4. Тлепов Ж. Основные компоненты экологической культуры личности / Ж.Тлепов // Высшая школа Казахстана. – 2000. – №4–5. – С. 123.
5. Болдырев Н.И. Педагогика: учебное пособие / Н.И.Болдырев, Н.К.Гончаров, Б.П.Есипов, Ф.Ф.Королев. – Москва: Просвещение, 1968. – 526 с.
6. Щуркова Н. Е. Педагогическая технология / Н.Е.Щуркова. – 2–е изд., доп. – Москва: Педагогическое общество России, 2005. – 256 с.
7. Лавский В.В., Притчи человеческие / В.В.Лавский, С.В.Махотина. – Минск: ИП «Лотаць», 1997. – С. 13.
8. Каган М.С. Философия культуры / М.С.Каган. – С.– П.: ТОО ТК «Петрополис», 1996. – С. 67.
9. Логинова Н.В. Формирование экологической культуры как фактор социализации личности средствами народной педагогики / Н.В.Логинова, Е.А.Маннапова. – Усть–Каменогорск: Импульс, 2002. – С.49.

ӘОЖ 378

ТАРИХИ ЖАДЫНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ НЕГІЗІНДЕ ЖАСТАРДЫ ОТАНСҮЙГІШТІККЕ ТӘРБИЕЛЕУ

Балгабаева Гаухар Зкрияновна
тарих ғылымдарының кандидаты
Қазақстан тарихы кафедрасының профессоры
Ө. Сұлтанғазин атындағы педагогикалық институты
Ахмет Байтұрсынұлы атындағы ҚӨУ, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: balgabaeva.gauhar@mail.ru

Анасова Айнаш Бектурсыновна
Қазақстан тарихы кафедрасының аға оқытушы
Ө. Сұлтанғазин атындағы педагогикалық институты
Ахмет Байтұрсынұлы атындағы ҚӨУ, Қостанай қ., Қазақстан

Аңдатпа

Жас, тәуелсіз және табысты қалыптасқан мемлекеттің қызметінің барлық салаларындағы жетістіктерін көрсететін қазақстандық патриотизм тәуелсіз және терең саяси құбылыс ретінде орын алуы үшін барлық қажетті алғышарттарға ие.

Түйінді сөздер*: қазақстандық патриотизм, жастар, тарих,тарихи жады, ұлттық сана*

Аннотация

Казахстанский патриотизм, отражающий достижения молодого, независимого и успешно состоявшегося государства во всех сферах его деятельности, имеет все необходимые предпосылки, для того чтобы состояться в качестве самостоятельного и глубокого политического явления.

Ключевые слова*: Казахстанский патриотизм, молодежь, история, историческая память, национальное сознание*

Abstract

Kazakhstan's patriotism, reflecting the achievements of a young, independent and successfully established state in all spheres of its activity, has all the necessary prerequisites to take place as an independent and profound political phenomenon.

Key words: *Kazakh patriotism, youth, history, historical memory, national consciousness*

Қазіргі кезде еліміз сенім артып отырған қазақ елінің заманауи жастары, еліміздің болашағы үшін не істей алады? Осы жастардың арқасында біздің болашағымыз қандай болмақ? Кезінде ата бабамыздың бойында болған патриоттық сезім, қазіргі қазақ жастарының бойында бар ма? Олар еліміз артып отырған сенімді ақтай ала ма? Әрине, патриоттық жастар жағдайында жаңа қоғам құруға болады. Патриоттық тәрбие арқылы біз жеке тұлғаның ең жақсы рухани қасиеттерін қалыптастыруға ықпал етуіміз керек. Жастарда ұлттық сана мен ұлттық рухани принципті қалыптастыру олар негіз алатын мектепті бітірумен аяқталмауы керек. Қазіргі білім беру жүйесі уақыттың қажеттіліктеріне жауап беретін және адамгершіліктің жоғары деңгейіне ие түлекті даярлауды жүзеге асыруы керек. Біздің қоғамға кәсіби мамандар ғана емес, патриоттар да қажет. Ұлттық сананың дамуы отансүйгіштік сезімімен қатар жүреді. Сондықтан жас ұрпақ үшін ең алдымен отансүйгіштік сезімді ояту қажет. Егер еліміздің болашағы жастардың қолында деп санасақ, оларды патриотизмде тәрбиелеуіміз керек. Отансүйгіштік сезімдерді тәрбиелеу тек мемлекеттің міндеті болмауы керек. Бұл азаматтық ұстанымды қалыптастыруға және дүниетанымды кеңейтуге ықпал ететін білім беру мекемелері. Бұл жұмыс күнделікті, көп қырлы және алдағы жылдарға арналған.

Бұл мәселедегі негізгі қағида–халқымыздың батырлық тарихына негізделген нақты тарихи көзқарас. Әрбір оқытушы студенттерді оқыту кезеңінде, ең алдымен, кәсіби құзыреттілікті қалыптастырумен қатар, патриотизм мен ұлттық сананы

дамытуы тиіс. Сонда ғана біз бәсекеге қабілетті жастар туралы толық айта аламыз. Жаңа типті жаңғыртудың бірінші шарты–өз мәдениетін, өзінің ұлттық кодын сақтау. Онсыз модернизация бос дыбысқа айналады. Қазақстан Президенті Қ. Қ. Тоқаев өзінің «Жаңа Қазақстан: жаңару және жаңғыру жолы» атты Жолдауында «менің қасиетті міндетім – ата–бабаларымыздың өсиеттеріне адал болу. Жаңа Қазақстан– бұл болашақ ұрпақтың өсиеті. Жаңа Қазақстанды бірге құрайық!». [1]

Жастардың ұлттық санасын ояту үшін тарихқа назар аударып, тарихи қазыналар мен құндылықтарды қайта құру қажет. Атап айтқанда, біздің халқымызда ғасырлар бойы қалыптасқан ұлттық дәстүрлер мен әдет–ғұрыптар, игіліктер. Ұлттық өзін–өзі тану пайда бола отырып, ұлттың өмір сүруі мен дамуының маңызды шарты болады, ол негізінен этникалық өзін–өзі тануды қалыптастыру механизмі ретінде қарастырылатын ұлттық сәйкестендіруге негізделген.

Ұлттық сәйкестендіру жеке тұлғаны өзіне тиесілі ұлттық қауымдастықпен сәйкестендіру процесін білдіреді, ол «жалпы адамзаттық» және «жеке» сәйкестен–дірумен қатар әрекет етеді. Жад кез–келген оқиғаның дерексіз білімі емес. Есте сақтау – бұл өмірлік тәжірибе, бастан кешкен және сезінген, эмоционалды түрде көрінетін оқиғаларды білу. Тарихи жады–ұжымдық ұғым. Ол қоғамды сақтауда, сондай–ақ тарихи тәжірибені түсінуде жатыр. Ұрпақтардың ұжымдық жады отбасы мүшелерінің, қала тұрғындарының, сондай–ақ бүкіл ұлттың, елдің және бүкіл адамзаттың арасында болуы мүмкін.

Адам әлеуметтік болмыс ретінде өткен, қазіргі және болашақта өмір сүреді. Адамның өзінің өмір сүруінің осы үш күйін түсінуі қоғамдық сананың қалыптасуына айтарлықтай әсер етеді. Тарихи жады тарихи санамен бірге әлеуметтік–мәдени ақпаратты өткеннен бүгіннен болашаққа қайта өңдеуді және таратуды қамтамасыз етеді. Тарихи жады мәдени – тарихи процестің бірлігін және оның ұрпақтан–ұрпаққа сабақтастығын қамтамасыз ететін адамзаттың жиынтық өткен тәжірибесі ретінде әрекет етеді. Осылайша, әлеуметтік жадқа материалдық және рухани мәдениет ескерткіштерінде, мұрағаттар мен мұражайларда сақталған әртүрлі құжаттар мен материалдарда шоғырланған нақты бейнелі түрде кіріспе бар.

Тарихи жадтың дамудың бірнеше кезеңдері бар. Біріншіден, бұл ұмыту. Белгілі бір уақыт өткеннен кейін адамдар оқиғаларды ұмытып кетеді. Бұл тез болуы мүмкін немесе бірнеше жылдан кейін болуы мүмкін. Өмір бір орында тұрмайды, эпизодтар тізбегі үзілмейді және олардың көпшілігі жаңа әсерлер мен эмоцияларға ауыстырылады. Екіншіден, адамдар ғылыми мақалаларда, әдеби шығармаларда және БАҚ–та өткен фактілермен қайта–қайта бетпе–бет келеді. Адамдардың тарихи жадының дамуының үшінші, маңызды кезеңі–қазіргі уақытта болып жатқан оқиғаларды өткен оқиғалармен салыстыру. Қоғамның бүгінгі мәселелерінің өзектілігі кейде тарихи өткенмен тікелей байланысты болуы мүмкін. Өткен жетістіктер мен қателіктердің тәжірибесін талдай отырып, адам жасай алады. Тарихи жады қоғамдық сананың негізін, психикалық өзегін құрайды, жалпы қоғамды да, жеке тұлғаны да сәйкестендіру және өзін–өзі анықтау мүмкіндігін қамтамасыз етеді. Тарихи жады әлеуметтік детерминирленген, ол әртүрлі көздерден қалыптасады, соның ішінде жеке тәжірибеге сүйенеді, тарихи тәжірибені қабылдау мен түсіндірудің жеке ерекшеліктерімен, әсіресе адамның өзі куә болған және қатысқан «тірі» тарих оқиғаларымен байланысты субъективті аспектіні қамтиды. [2]

Алайда, өз тәжірибесі өте бытыраңқы, бұл бірегей, тарихтың салыстырмалы түрде ұзақ емес кезеңін қамтиды, сондықтан ол жалпы қоғамның тарихи жадының негізін, негізін құра алмайды. Бірақ қоғам қалыптастыратын ақпараттық–тарихи кеңістікке сәйкес оны толықтырады. Тарихи жад мәселесі көптеген ғылымдарды біріктіреді: философия мен психология, этнография, тарих және әлеуметтану. Олардың барлығы қазіргі оқиғаларды қабылдау өткен оқиғаларды білуге және бағалауға тікелей байланысты екендігімен келіседі. Елдің прогрессивті дамуына,

оның халқының әл–ауқатына, ең алдымен, жастар қызығушылық танытуы керек. Ол өз мемлекетінің болашағын құруы керек. Оның қаншалықты жарқын болатыны «құрылысшылардың» азаматтың патриотизм, өз Отанының болашағы үшін жауапкершілікті өз мойнына алу, мәдени мұраны құрметтеу, тұлғааралық қарым–қатынастарды адамгершілік–құқықтық тұрғыда құру сияқты құнды жеке қасиеттеріне қаншалықты ие екендігіне байланысты.

Тарихи жады тақырыбы бүгінде әрбір ғылыми конференцияда, жастар мәселелеріне арналған барлық симпозиумдарда айтылады. Ең алдымен, жас ұрпақтың тарихи жадын қалыптастыру мәселесі көп қырлы екенін және оған көптеген факторлар әсер ететінін түсіну керек. Бұл әлеуметтік және экономикалық жағдайларды, идеология мен білім беруді, сондай–ақ өз елінің тарихына жалпы көзқарасты қамтитын ең күрделі процесс. Бұл мәселедегі ғылымның басты міндеті– мектеп отырғышынан тарихты жүйелі түрде зерттеу және мектеп оқулықтарының беттеріндегі тарихи фактілерді сенімді түрде жариялау. [3]

Қысылған тарихи уақыт ғарыштық жылдамдықпен алға жылжиды. Бұл жағдайда тарих ғылымы болашақ туралы ойлауға негіз құрып, ғылыми ортада өзінің сұранысы мен бәсекеге қабілеттілігін көрсетуі керек. Бүгінде қазақ қоғамының бірегей ерекшеліктерін ескермей, XX ғасырды жаңғыртудың батыстық модельдерінің тәжірибесін ойланбастан көшіру іс жүзінде мүмкін емес екені анық. Ұлттық санадан бас тарту арқылы ұлттық дамудың әмбебап моделін құру мүмкін емес. Тамырынан алшақтау ұлт пен мемлекеттің өзін жоғалтуға әкеледі. Қоғамдық сананы қайта құру Қазақстан халқының салт–дәстүрлерін жоғалтпай жаһандық сын–қатерлерге жауап беруге мүмкіндік беретін жобаларды іске асыруды талап етеді.

Гуманитарлық бағыттағы білім адамның құзыреттілігі тұрғысынан ғана емес, сонымен бірге тәрбиелік мәні бар. Өлкетану материалының объективі арқылы жастарды тарихи жадыға құрметтеуге тәрбиелеу мемлекеттің дамуына елеулі үлес қосқан өлке мен елдің танымал адамдарымен танысуға мүмкіндік береді. Гуманитарлық саладағы білім жастарға саяси білімді болуға, қазіргі жағдайда, елде де, әлемде де бағдарлануға мүмкіндік береді. Белгілі бір мәселелерді түсіндіру кезінде болып жатқан фактілер мен оқиғаларды негіздеу дәлелді.

Әр халықтың өзіндік тамыр коды бар, ол ежелгі дәуірден бастап өзіндік тарихты нәрлендіреді және сақтайды. Жаңа формациядағы жаңғырудың басты шарты–ұлттық кодты сақтау мүмкіндігі. Қазіргі жаңартылған үшінші модернизация ұлттық кодты жаңғыртуды, сақтауды және дамытуды түсінбестен мүмкін емес. Прогресс пен сананы жаңғырту атаулы тарихи тәжірибе ретінде қарастырылмауы керек, бірақ әлемдік тәжірибені озық дәстүрлер рухында сіңіруі керек.

Негізгі шарттардың бірі–өз мәдениетін және өзінің ұлттық мәдени–генетикалық кодын сақтау. Халықтың ұлттық коды туған жерге, оның мәдениетіне, әдет–ғұрпына, салт–дәстүріне ерекше көзқарас арқылы қалыптасады. Бұл ретте ұлттық бірегейлікті сақтау – басты міндеттердің бірі. Президент ұлттық салт–дәстүрлер, әдет–ғұрыптар, әдебиет халықпен мәңгі қалуы керек екенін атап өтті. Өз өлкесінің тарихын білу және мақтан тұту–қажет және пайдалы іс. Тек көп нәрсені ұмытып кету керек – біртұтас және ұлы ұлтқа жату мүмкін емес.

Сонымен бірге, өзгермелі жағдайларға бейімделу, жаңа дәуірдің барлық жаңа нәрселерін қабылдау үшін күш–жігерді шоғырландыру, ғаламдық әдеттер мен тәуелділіктер әлеміне сәйкес келмейтін өткеннің архаикалық қалдықтарынан бас тарту қажет. Әрбір қазақстандықтың алдында өзін–өзі тәрбиелеу, жетілдіру міндеті тұр. Адам өз санасын кеңейтіп, жаңа құзыреттерге ие бола отырып, уақытпен қатар жүруі керек. [4]

Жаңғырту табысының маңызды шарты қазақ халқының мәдени мұрасын, ұлттың генетикалық кодын сақтау мәселесі болып табылады. Өзінің ұлттық коды қоғамдық сананы жаңғыртудың іске қосу тетігіне айналуда. Бұл тәсіл өткеннің тарихи

тәжірибесіне тәкаппар көзқарастан бас тартуға мүмкіндік береді, ұлттың өткені, бүгіні мен болашағының көкжиегін байланыстыратын платформаға айналады. Тарих ғылымы осы бағдарламаларды іске асыру арқылы Қазақстанның – бай тарихы, материалдық және рухани мәдениеті бар елдің – қазақ халқының өткені мен бүгіні тоғысатын біртұтас гуманитарлық өрісті құру үшін барлық жағдайлары бар екенін тағы да көрсете алады. Өткен мен бүгіннің өзара байланысы тарих ғылымын қоғамдық сананы жаңғыртудың ғылыми платформасына айналдырады. Ол ұлттық бірегейліктің негізі және Қазақстан ұлтының мақтанышы болатын тарихи–мәдени құндылықтарды сақтайды.

Қазақстан демократиялық қоғамның моделін таңдады. Демократияландыру критерийлерінің бірі азаматтардың, жеке жастардың өз елінің мәселелерін шешуге белсенді қатысуы болып табылады. Мемлекеттің болашағы болашақ ұрпақты тәрбиелеумен тікелей байланысты екені сөзсіз. Сондықтан патриоттық тәрбие беру қажет. Патриотизм моральдық сезімдер мен мінез–құлық ерекшеліктерінің жиынтығын қамтиды: Отандағы сүйіспеншілік, саяси жүйеге деген адалдық; өз халқының дәстүрлерін ұстану және көбейту, өз Отанына деген адалдық сезімі, азаматтық борыш пен Отанның мүдделерін қорғау жөніндегі конституциялық міндеттерді орындауға дайын болу. Патриоттық тәрбиенің мақсаты–қазақстандық қоғамда жоғары әлеуметтік белсенділікті дамыту. [5]

Патриотизмнің ең жақсы үлгісі – орта мектептерде туған өлкенің тарихын зерттеу. Туған өлкенің әрбір жотасы мен шұңқыры, тауы мен өзені тарих туралы көп нәрсе айта алады. Әр аймақта қиын–қыстау кезеңдерде өз халқының тірегі мен үміті болған адамдар болды, олардың есімдері халықтың есінде мәңгі қалды. Құндылықтар мен адамгершілік бағдарлармен үйлесіп, патриотизм ұлттық идеяға ие болады. Осыған байланысты патриотизм мемлекеттің ұлттық стратегиясының бөлігі ретінде қарастырылады және оның негіздерінің бірі өзінің кіші Отаны–туған жеріне деген сүйіспеншілікке негізделген. Патриотизм өз жеріне, кіші отанына деген сүйіспеншіліктен басталады. Кішкентай Отаннан үлкен Отанға – өз еліне деген сүйіспеншілік басталады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Жаңа Қазақстан: жаңарту және жаңғырту жолы. Мемлекет Басшысы Қасым–Жомарт Тоқаевтың 2022 жылғы 16 наурыздағы Қазақстан халқына Жолдауы.
2. Қазақстандық бірегейлік пен бірлікті нығайту және дамыту тұжырымдамасын бекіту туралы / Қазақстан Республикасы Президентінің 2015 жылғы 28 желтоқсандағы № 147 Жарлығы.
3. Герасимов О. В. Феномен исторической памяти // Вестник УРАО. 2013. № 5 (68). С. 133–137
4. Асанкулова Б.С. Воспитание патриотизма у казахстанской молодежи / Б.С.Асанкулова, Р.Т.Султанбекова. – Текст: непосредственный // Молодой ученый. – 2023. – № 16 (463). – С. 297–299.
5. Саликов Ж.К., Мускунов К.С., Сабанбаев Н.И. Роль гражданско–патриотического воспитания в системе высшего образования республики казахстан // Современные наукоемкие технологии. – 2015. – № 12–4. – С. 737–741.

УДК 37.011

ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Бейсекеев Асет Хасенович
мастер производственного обучения
Костанайский строительный колледж
г.Костанай, Казахстан
E–mail: aset–90791@mail.ru

Ахетов Хамза Нурланович
мастер производственного обучения
Костанайский строительный колледж
г.Костанай, Казахстан
E–mail: akhetov. khamza777gmail.com

Аннотация

Культура нравственной этики выражается в первичной модели воспитания личности, как консеквенция духовно–нравственного наследия. В статье рассматривается коммуникация совместной образовательной и воспитательной деятельности.

Ключевые слова: *духовно–нравственное воспитание, воспитание личности, общенациональные ценности, образовательная деятельность как инструмент воспитания.*

Аңдатпа

Адамгершілік этика мәдениеті рухани–адамгершілік мұраның салдары ретінде тұлға тәрбиесінің өзінді күлгісінде көрініс табады. Мақалада бірлескен оқу және тәрбиелік қызметтің байланысы қарастырылады.

Түйінді сөздер: *рухани–адамгершілік тәрбие, тұлға тәрбиесі, ұлттық құндылықтар, тәрбиелік іс–әрекет тәрбие құралы ретінде.*

Abstract

The culture of moral ethics is expressed in the primary model of personal education as a consequential spiritual and moral heritage. The article examines the connection between joint educational and educational activities.

Key words: *spiritual and moral education, personality education, national values, educational activities as an educational tool.*

Алтынсаринские чтения – это неотлагательное поприще мнений, с первостепенной целью обсуждения и принятия, актуальных для образования решений. Важной задачей участников мероприятия выделить и принять основные базовые направления воспитания личностей будущего народа, так как развитие высоконравственного поколения лежит на плечах каждого гражданина Республики Казахстан. Возможность разделять собственные взгляды является уникальной площадкой, позволяющей раскрыть новые образовательные идеи, тогда как следствие консолидирует педагогические начиная.

Одно из главных направлений чтений, сигнализирует о более углубленном изучении вопроса, поскольку культура личности играет основную роль в созидании и развитии полноценной модели независимого и здорового человека. Взаимная солидарность, поддержка и ответственность является совместной миссией по достижению духовно–нравственной составляющей страны.

Костанайский строительный колледж занимает особое место в истории. С 1956 года он выступал крупным поставщикомквалифицированных специалистов в сфере строительства,а также по сей день является духовно–образовательным центром для всех абитуриентов. Многие выдающиеся застройщики являются выпускниками колледжа, оставившие значимый след в строительстве современного Казахстана. Образовательное учреждение представляет собой оплот единства

объедения строительных фирм и предприятий области, что накладывает особую ответственность на мастеров производственного обучения.

Вверяя судьбу гражданского строительства в руки своих лучших воспитанников, поддерживая их, отдавая часть собственного культурного наследия, мастера целенаправленно воспитывают уважение к национальным ценностям. Прививая особое отношение к этическим правилам, выделяя при этом соприкосновенность обучения с практической частью образования, в конечном счете личность приобретает глубину познания нравственных отношений.

Задача мастеров производственного обучения – сохранить и многократно усилить духовно нравственные качества обучающихся, однако основополагающую роль в развитии ребенка играет семья. Великий Абай говорил в своих Назиданиях, неоднократно напоминая, что нравы детей портятся из–за неправильного воспитания их родителями, а также пагубного влияния невежественных сверстников. Ведь не является тайной, что, не смотря на наличие литературы, связанной с воспитанием детей, мастер–классов по семейной и родительской педагогике, именно семья строит свое воспитательное влияние на ребенка. Взаимодействие родителей с педагогами дает эффективное воздействие на будущее ребенка.

Воспитание культуры личности на уроках производственного обучения является отправной точкой в общество труда, тогда как общее становление человека формируется на протяжении всей жизни. Безусловно, проводить воспитательную деятельность исключительно в учебных мастерских недостаточно, необходимо создавать условия непрерывной коммуникации учебных учреждений с производственной базой. Ответственное отношениек работе и должное внимание к требованиям предприятия – это признак высоконравственной и квалифицированной личности. Ведь человек, добросовестно работающий и получающий свой доход честным путем, достигнет подлинного успеха и будет всегда пользоваться заслуженным уважением в обществе.

Разработав совместный алгоритм воспитания, возможно сотворить и собственную эпоху реформации дуального обучения.

«Духовность» и «Нравственность» – это два взаимосвязанных понятия, которые всегда должны рассматриваться в качестве незыблемых опор воспитательной деятельности. Выпуск квалифицированного духовно–нравственного специалиста утвердится только в том случае, если каждый преподаватель, учитель, родитель возьмет ответственность за воспитание патриотизма, гуманности и трудолюбия. [1] Превыше всего должно цениться одно из самых значимых качеств личности – трепетное отношение к своей специальности. Студента, олицетворяющего эти благородные качества, можно охарактеризовать одним глубоким словосочетанием – молодой специалист «Жас маман». Гражданские и промышленные здания сможет построить только ответственный и дисциплинированный профессионал.

Для укоренения ценностей и усиления общенациональной идентичности необходимо вести системную идеологическую работу, для этого стоит выделить важные направления:

– Уровень влияния духовно–нравственной деятельности во многом определяется воспитательной работой и осуществляется на основании плана воспитательной работы на учебный год, программ, положений и локальных актов, регламентирующих воспитательную деятельность в колледже, для эффективного продвижения которого, важно придерживаться единой стилистики и общих стандартов. Следует упорядочить систему разработки и утверждения студенческого самоуправления и студенческого актива, сделав ее единой для всех регионов. Внедрение во внеучебный процесс воспитательной деятельности духовно–нравственного направления, основанного на базовых национальных ценностях, преумножит важность развития личности. [2]

Для модернизации и повышения уровня образовательного учреждения необходимо создать современные условия. Одним из ключевых «индикаторов» общенациональной идентичности внутри страны и за рубежом станет создание специального фонда археологических строительных находок. Кроме того, следует определить единый ряд выдающихся строителей в истории нашего народа. Такой опыт широко распространен в мире.

– Многовековая история Казахстана – это предмет национальной гордости, важная составляющая культурного наследия народа. Большинство образовательных учреждений уделяют особое внимание формированию канонического образа своей истории. Воспитание исторического самосознания студентов дает свое начало с изучения планов градостроительства города или страны, посещения вековых зданий, исторически–важных сооружений, просвещения сознания в музеях и театрах, все это внесет большой вклад в укрепление духовно–нравственной деятельности человека. [3]

– Для усовершенствования студенческого общества необходимо эффективно использовать возможности дуального образования, в частности задать и рассмотреть вопросы, связанные с духовно–нравственной воспитательной деятельностью практиканта на предприятии. Одним из важных аспектов, является возможность наставника развивать в практиканте духовно–нравственные качества на производстве.

Как прогрессивное общество мы обязаны ценить, и уважительно относится с особым почтением к стараниям и труду наших современников. Нет бесполезных профессий и специальностей, нужно услышать себя и найти свое предназначение. Каждый, кто прикладывает усилия, дисциплинируя себя в конечном результате – явит себя в качестве квалифицированного специалиста. А воспитанная духовно–нравственная личность будет востребована во все времена.

В нашей стране существуют международное некоммерческое движение WorldSkills, которое повышает престиж рабочих специальностей. Каждый труд должен быть оплачиваем, однако зачастую, подготовка конкурсанта ведется без вознаграждения. На мой взгляд, следует оплачивать время конкурсанта и эксперта компатриота так как ведется совместная и кропотливая работа. Этот шаг будет способствовать утверждению культа труда в нашем обществе.

По сути, ведь очень важно какую работу выполняет человек, как он ее делает, и как она оплачивается. Будь это строитель, врач или учитель – главное, чтобы каждый добросовестно выполнял возложенные на него задачи, при этом своевременно выплачивались заработанные честным трудом ими средства себе на жизнь.

Мастер производственного обучения – не возвышенная фигура, которая стоит выше студента. В то же время, в нашем обществе должно быть уважительное отношение к преподавательскому составу. Духовно–нравственно зрелые, ответственные граждане должны помогать им полезными советами и конкретными предложениями. Таким образом, сформируется высокая духовно нравственная культура, свойственная цивилизованным странам. В этом и состоит основная задача духовно–нравственного воспитания.

Список литературы:

1. Урунбасарова Э.А. Этика и культура общения педагога, Алматы 2017
2. Трубников Н.Н. Наука и нравственность. – М., 1990 – 254 с
3. Кубесов А. Педагогическое наследие Аль–Фараби. – Алмата: Мектеп, 1989

УДК 37.013.8

РУХАНИ –АДАМГЕРШІЛІК МҰРА НЕГІЗІНДЕ ЗАМАНАУИ ТҰЛҒАНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Бекбергенова Салтанат Жакиевна
қазақ тілі мен әдебиеті пән мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай қаласы білім бөлімінің №11
жалпы білім беретін мектебі»
коммуналдық мемлекеттік мекемесі
E–mail: bekbergenova75@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада балаларды жалпы адамзаттық және ұлттық құндылықтарға рухани–адамгершілік тәрбиелеудің маңыздылығы қарастырылады. Ұлттық мәдениеттің жандануы, адамның адамгершілік негізін қалпына келтіру, оның еркін дамуы жеке тұлғаның қалыптасуында ерекше орын алады. Мақалада рухани адамгершілік тәрбие процесінде отбасының маңыздылығы да анықталған.

Түйінді сөздер*: рухани–адамгершілік тәрбие, тұлға, қоғам, дәстүр, отбасылық тәрбие.*

Аннотация

В статье рассматривается важность духовно–нравственного воспитания детей на общечеловеческих и национальных ценностях. Возрождение национальной культуры, восстановление нравственной основы человека, его свободного развития занимают особое место в становлении личности. В статье так же определена важность семьи в процессе духовно нравственного воспитания.

Ключевые слова*: духовно–нравственное воспитание, личность, общество, традиции, семейное воспитание.*

Abstract

The article examines the importance of spiritual and moral education of children based on universal and national values. The revival of national culture, the restoration of the moral foundation of man, his free development occupy a special place in the formation of personality. The article also defines the importance of the family in the process of spiritual and moral education.

Key words*: spiritual and moral education, personality, society, traditions, family education.*

Барлық уақытта кез–келген қоғамда адамзат жас ұрпақты тәрбиелеуге ерекше назар аударды, өйткені ұлттың бүгінгі мен болашағы оларға байланысты.

Бүкіл әлемде білім берудің өзекті мәселесі – жас ұрпақты рухани–адамгершілік тәрбиелеу болып табылады. Құнды қасиеттерге ие болатын рухани бай адамның қалыптасуы туғаннан басталуы керек. Халық даналығында: «Ағаш түзу өсу үшін, оған көшет болған кезде көмектесу керек, ал ол өскен кезде оған көмектесе алмайсың» – деп бекер айтпаған.

Ұлттық мәдениетті жаңғырту, адамның адамгершілік негізін қалпына келтіру, жоғалған құндылықтар адамның қалыптасуында маңызды орын алады. Жас ұрпақ өзінен бұрынғылардың тәжірибесін қайта қарастыра отырып, өзінің моральдық–этикалық мұраттарын, нанымдарын қалыптастырады, жаңа адамгершілік білім алады және адамгершілік мінез–құлық дағдыларын дамытады. Мұның бәрі адамның адамгершілік мәдениетінің құрамдас бөліктері. [1]

Барлық көріністерінде басынан аяғына дейін тәрбиелеу адамгершілікті дамытуға қызмет етеді. Бұл адам өмірінің өзіндік өзегі, өйткені егер адам адамгершілікке тәрбиеленбесе, адам өмірінің жеке негіздерін қамтамасыз ету мүмкін емес.

Жас ұрпақтың рухани адамгершілік бейнесін қалыптастыруға ағартушылар – Ильминский, Абай, Балғымбаев, Алтынсарин үлкен көңіл бөлді.

Тұңғыш қазақ педагог–ағартушысы Ы. Алтынсарин рухани–адамгершілік тәрбиеге, әсіресе еңбексүйгіштікке, гуманизмге, Отанға деген сүйіспеншілікке тәрбиелеу

мәселелеріне үлкен мән берді. «Адамгершілікті» тәрбиелеу идеясын ол шынайылық пен ұлыға, балаларға деген сүйіспеншілікке толы жеке мәлімдемелерде нақты тұжырымдайды. Ол әлі жас мұғалім болған кезде, өзінің хаттарының бірінде: «Мен оқушылардың адамгершілігіне бар күшіммен әрекет етуге тырысамын, олар кейіннен жемқор аталмас үшін» – деп атап көрсетеді. [2]

Өткен заманның педагог– ағартушылары және қазіргі педагогика өкілдері өз еңбектерінде рухани–адамгершілік тәрбие екі жақты процесс екенін атап өтті. Бұл отбасының, мұғалімнің тәрбиеленушілерге әсері және олардың өзара әрекеттері, яғни олардың адамгершілік ұғымдарын игеруінен тұрады. Патриотизм сезімі, адамдардың игілігі үшін жұмыс, өзара көмек–мұның бәрі сананың, мінез–құлық сезімдерінің және өзара қарым–қатынастың бөлінбейтін элементтері, олардың негізінде қоғамның әлеуметтік–экономикалық құндылықтары жатыр.

Қазақ халқының әлеуметтік өмірінде үлкендерге деген құрмет ежелден ұлттық дәстүрге айналған. Қазақ халқы жастарды адамгершілікке тәрбиелеу процесінде әрқашан бір маңызды міндет қойды – айналасындағыларға, ең алдымен, жасы үлкендерге деген көзқарас. Қазақ фольклорында ақсақалдарды құрметтеу қорқынышқа, құлдыққа мойынсұну емес, үлкендердің өмірдің көптеген күрделі мәселелерінде жастарға пайдалы болуы мүмкін үлкен өмірлік тәжірибесі бар деген педагогикалық ой бар.Көптеген мақал–мәтелдерде балалар мен ата–аналар арасындағы моральдық қарым–қатынасты қалыптастыру тәжірибесі көрінеді: «Ана сүтін ақтамағанды, ешкім мақтамайды», «Балалардың басты тәлімгерлері–ата–аналар», «Ата балаға сыншы», «Ата–ананың қадірін, балалы болғанда білерсің». [3]

Қазақ халқының үлкендерге құрметі ұлттық дәстүрде де көрінеді, жасы кіші үлкен адамды қарсы алып, міндетті түрде орнынан тұрып, оны құрметті орынға отырғызады немесе өзінің орын береді. Қазақтар ұзақ өмір сүрген, көп көрген ақсақалдардың өмірлік тәжірибесін бағалады, олар немерелері мен шөберелерінің тәлімгерлері болды. Халық: «Атасы жоқ отбасы – батасы жоқ отбасы, әжесі жоқ отбасы – шапағатсыз отбасы» дейді.

Басқа халықтар сияқты қазақтар да өзара қарым–қатынастың сыпайы нысандарына ие. Олар ең алдымен отбасында туыстары арасында болады. Балалар ересектерге–туыстарына, таныстарына, бейтаныс адамдарға–міндетті түрде «сіз» деп сөз бастайды–бұл «үлкен» мен «кіші» арасында қарым қатынастарды құрметті, жұмсақ етеді. Отбасындағы өзара сыпайы қарым–қатынас маңызды педагогикалық мәнге ие, өйткені ол кішкентай кезінен бастап балаларды адамдарға құрметпен қарауға үйретеді. Қазақтардың балалар мен жастарға қойылатын моральдық талаптарындағы маңыздылары–қарапайымдылық, адалдық, шыншылдық ар–ождан.

Отбасы–адамның әлеуметтік ортасы. Ол халықтың салт–дәстүрлері мен әдет–ғұрыптарын сақтаушы. Отбасылық тәрбие–бұл ұрпақтан–ұрпаққа жалғасып келе жатқан тарихи мұра, ол халықтың ой–өрісімен, бай тәжірибесімен, ұлттық дәстүрімен дамиды. Отбасының адам ұрпағына әсері мен әсерін әлемдегі кез–келген күшпен салыстыруға болмайды. Әр отбасында адамның қадір–қасиетін қалыптастыру ең алдымен ата–ананың тәрбиесіне байланысты. Отбасылық тәрбиенің мүмкіндіктері мен түрлері әр түрлі, әсіресе тату, әдепті, құрметті отбасының табысының кілті адамгершілік, адамгершілік, жауаптылық, құрмет, адалдық сияқты қоғамдық сананың моральдық ұғымдарына негізделген.

Адамның асыл қасиеттерінің бірі–оның қоғамдағы жағымды мінез–құлқы. Бұл сапа отбасында қалыптасады. Егер біз осы ерекшеліктер мен отбасылық тәрбиенің осындай мүмкіндіктерін қоғамдық тәрбиемен байланыстыра алсақ, онда бұл бізге көп нәрсе береді. Егер ата–аналар балаларға назар аудармаса, онда жұмыс айтарлықтай нәтиже бермейді. Баланың болашаққа қадамы отбасында басталатынын бәрі біледі, ең алдымен, отбасында жақсы және жаман дағдыларды алады.

А.С. Макаренко ата – анасына жүгініп: «Сіздің мінез–құлқыңыз ең маңызды нәрсе. Сіз қалай киінесіз, басқа адамдармен қалай сөйлесесіз және басқа адамдарға қалай қуанасыз немесе қайғырасыз, достарыңызбен және жауларыңызбен қалай сөйлесесіз, қалай күлесіз, газет оқисыз, радио тыңдайсыз–мұның бәрі бала үшін өте маңызды».[4]

Ата–анасы беделді отбасыларда тек ескерту, баланы дұрыс емес әрекет-терден сақтандыру үшін бір көзқарас жеткілікті. Ал егер ата–аналардың беделі болмаса, балалар ата–аналарымен ашық сөйлеспейді. Олардың ескертулеріне дөрекі жауап беріңіз. Бала кезінен бала ата–ананы құрметтейді, ал жетіле келе, жақсылық пен жамандықты ажырата бастағанда, ересектерге басқа көзбен қарай бастайды. Ата–аналар отбасындағы сабырлы, мейірімді қарым–қатынас баланың ата–анасына деген сенімін арттыратынын ұмытпауы керек. Осылайша, қазіргі кезеңде мұғалім тек ата–аналармен бірге білім беру ортасының негізгі факторларын жасайды.

Біздің елімізде болып жатқан әлеуметтік, экономикалық, саяси, мәдени жағдайларға байланысты рухани мұра негізінде оқу процесі мен тәрбиені ұйымдастыру қазіргі заманның талабына айналады. Әр халыққа тән дәстүрлер, білім беру мәдениеті оқу–тәрбие үрдісімен тікелей байланысты. Қазақ халқының өзіндік бай мәдениеті, тарихы, тілі, дәстүрлері, рухани–адамгершілік нұсқаулары бар. Сондықтан оқу–тәрбие процесінде қолданылатын әдістеме мен ақпараттағы ұлттық психологияның ерекшеліктерін ескеру қажет.

Рухани–адамгершілік тәрбие–бұл жалпыадамзаттық тәрбиенің ажырамас бөлігі, ол белгілі бір мақсатқа жету қабілетін жүйелі түрде мақсатты түрде қалыптастыруды, ұлттық көзқарасты, парасаттылықты, адамзаттың мінезге деген сенімділігін білдіреді.

Қазақ халқы тәрбие мақсатында көптеген фольклорлық шығармаларды пайдаланады, патриотизм, Отанға деген сүйіспеншілік, батылдық, қарапайымдылық, батылдық, парасаттылық, еңбек сүйгіштік, шыншылдық, адалдық, құрмет және басқа да көптеген адами қасиеттер сияқты адамгершілік құндылықтарды терең құрметтейді. Сонымен қатар, ол жалқаулықты, аш көздікті, үлкендерге құрметсіздікті, дөрекілікті, арамдықты күртайып тайды.

Бұл халықтық педагогиканың адамгершілік принциптері қоғамның барлық салаларында жаңа ру жүріп жатқан кезде қазіргі жағдайда өзекті болып табылатын біздің мұрамыз. [5]

Әрине, әрада мөзөмірінің қожайыны және өзінің өмір жолын өзі таңдайды, басқа адамдармен қарым–қатынас орнатады, қателіктер жасайды. Қоршаған ортаны өзгертуге болады, бірақ ішкі әлем адамда қалады. Адам денісау бола алмайды егер оның рухы ауырса. Сондықтан адам бала кезінен қандай рухани құндылықтарға ие болғаны өте маңызды.

Әдебиеттер тізімі:

1. Уразбеков А. Этические воззрения Ибрая Алтынсарина–Алма–Ата: Наука, 1974, 70–76 с
2. Ильминский Н.И. Воспоминания об Алтынсарине.– Казань. 1891, 221–222 с.
3. https://kz–en.ru/publ/kazakhskij_jazyk/poslovicy_
4. Алшынбекова М.С. Отбасы және мектептегі рухани адамгершілік тәрбиенің ынтымақ-тастығы. «Білім берудегі менеджмент»–2017–№ 4, 116–119 б.
5. Ахметжанова А.С. Халық педагогикасы – ғасырлардың асыл пернесі. «Қайнар» университетінің хабаршысы 2005–№1/2, 54–57 б.

УДК 81 42

КОНЦЕПТ СЧАСТЬЕ В КАЗАХСКОЙ И РУССКОЙ ЯЗЫКОВЫХ КАРТИНАХ МИРА

Берденова Сауле Жалгасовна
кандидат педагогических наук, и.о. профессора
кафедра филологии и практической лингвистики
факультет социально–гуманитарных наук
КРУ имени Ахмет Байтұрсынұлы
г.Костанай, Казахстан
E–mail: berdenova_saule@mail.ru

Аңдатпа

Мақала қазақ және орыс лингво мәдениетіндегі талдауға және зерттеліп жатқан концептінің этникалық топтардағы ұлттық–мәдени ерекшелігін анықтауға арналған.

Түйінді сөздер: *лингвомәдениет, әлемнің тілдік бейнесі, концепт, бақыт.*

Аннотация

Статья посвящена анализу концепта «счастье» в казахской и русской лингвокультурах и выявлении национально–культурной специфики исследуемого концепта в этносах.

Ключевые слова: *лингвокультурология, языковая картина мира, концепт, счастье*

Abstract

This article is devoted to the analysis of the concept “The happiness” in the Kazakh and Russian linguistic cultures and the identification of the national and cultural specifics of the concept under study in ethnic groups.

Key words: *linguoculturology, linguistic picture of the world, concept, happiness*

Язык каждого этноса по–своему консолидирует мир, имеет набор когнитивных признаков какого–либо явления мира, особую картину мира, и языковая личность организует содержание высказывания в соответствии с этой картиной. Язык является важнейшим способом формирования знаний человека о мире. Человек отражает в процессе познавательной деятельности объективный мир и фиксирует в слове результаты познания. Совокупность этих знаний, запечатленных в языковой форме, представляет собой языковую картину мира.

В последнее время современный мир, несмотря на технический прогресс и огромный поток информации, сохраняет свою глубокую ориентацию на национальные традиции. Эти «корни» духовного и национального самосознания не позволяют нам забыть культуру наших предков. Поэтому изучение и преподавание языков не представляется возможным или полезным в изоляции от национальной культуры. Они возрождаются в каждом поколении в виде конкретных текстов. Читая их, человек отождествляет себя с определенной культурой и ее мировоззрением.

Изучая концепты, в которых заключена жизнь предыдущих поколений, мы постигаем родную культуру и культуру наших соседей, глубже узнаем друг друга. Обращение к прошлому, к опыту поколений не является единственным актуальным способом в изучении концептов. С другой стороны, с помощью концептуальных исследований человек смотрит в будущее, определяя смыслы, релевантные буду–щим поколениям.

Рассмотрим термин концепт в силу его большей распространенности и активного использования в лингвистике. С ним особенно тесно связаны два направ–ления – когнитивная лингвистика и лингвокультурология. По существу, основным предметом исследования в обеих этих областях является семантика слов, фраз, дискурсов, высказываний, предложений, текстов, которая образует ядро концепта. Совокупность понятий – концептосфера – отражает специфику сознания и мировоззрения этноса, носителя того или иного языка. [1]

Из отдельных концептов формируется картина мира, то есть мировоззрение, отражающее понимание человеком действительности, его особый «концептуальный» рисунок, на основе которого человек постигает мир. Концепция картины мира (в том числе и языковой картины мира) основана на изучении представлений человека о мире. Картина мира – это реальное человеческое сознание. Мировоззрение каждого этноса воплощается в определенной картине мира. Познание мира – это картина мира, лежащая в основе индивидуального и общественного сознания. В то же время язык выполняет миссию познавательного процесса. Носители разных языков могут иметь близкие концептуальные картины мира. Универсальное, национальное и личностное присутствуют в концептуальной картине мира. Считается, что концептуальная картина мира шире и гораздо богаче, чем языковая картина мира. Но, тем не менее, концептуальная картина мира «привязана» к языку и преломляется через языковые формы. На его формирование влияют не только язык, но и традиции, религия, природа, образование, воспитание и ряд других социальных факторов.

Языковая картина мира раскрывается на языковых уровнях в разной степени. Она является главным концептуальным звеном, это общее культурное наследие нации (этноса), оно многоуровнево, от него зависит коммуникативное поведение людей, понимание мира и внутреннее состояние человека.

Одним из ключевых концептов мира и важнейших компонентов концептосферы является понятие «счастье», наиболее ярко отражающим специфику этнического менталитета и этико–эстетических предпочтений той или иной общности. Данный концепт имеет различную трактовку в контекстах определенных культур, благодаря своей этнокультурной специфике.

Понятие счастья претерпело значительные изменения. В эпоху античности и средневековья оно понималось как обладание высшими добродетелями и благами. В наше время удовольствие считается счастьем. Претерпевая изменения, понятие счастья осознавалось либо как совершенное состояние человека, главным правилом для которого было следование моральным нормам, голосу разума (добродетельная и рациональная жизнь была верным путем к счастью), либо как удовольствие, в котором признавались нравственные блага постольку, поскольку они могли увеличить размер получаемых удовольствий.

В данной статье мы рассмотрим концепт «счастье» в двух определенных культурах – казахской и русской.

В казахском языке понятие счастья определяется основным значением концепта – лексемой бақыт. Мы также включаем лексемы ырыс, бақ, мерей, дәулет, сәт, жақсылық, береке и др.

Но номинантой для этого слова является лексема «счастье»: бақытты өмір сүріңіздер! Живите счастливо!; бақыт тілеу – желать счастья и др. Значение и контекстуальные связи этого слова также связаны с лексемами судьбы, удачи и семейного счастья: бақытыашылу (букв. «открылось счастье») – о девушке, нашедшей свою пару; бақытыма қарай «на мое счастье». [2]

Наиболее близким по значению, по частоте употребления и обилию производных является лексемақұт: құтты счастливый, благословенный, құттылық счастье, құттықтау поздравить, құтты болсын пусть будет благословенным и др..

В современных словарях лексема зарегистрирована в фонетическом варианте ырыс и встречается в значении «счастливый», с пометами – устаревший и диалектный. В толковых словарях казахского языка лексема ырыс в первую очередь трактуется как «богатство, достаток» и только потом как «счастливая доля, чему суждено быть счастливым». [2]

Слово дәулет объединяет в себе две семы «счастливый» и «богатый». Сами по себе такие производные этого слова, как дәулетті, дәулеттілік, несут в себе

коннотацию «богатство», но в слове бақ–дәулет именно эта сема и записана – «счастье».

Образ птицы – символа счастья присутствует в казахской лингвокультуре: бақытқұсы. Образ птицы счастья имеет глубокие мифологические корни, широко распространен во многих культурах.

В казахской лингвокультуре понятие «счастье» постоянно развивается, в процессе которого расширяется ассоциативное восприятие человека и сфера контекстуальных связей. Это понятие отражает специфику национально–культурного мировоззрения казахского народа, отражает их национальные характерологические особенности, а также сложившиеся этнические общности. Она имеет ценностное значение, как для отдельной языковой личности, так и для лингвокультурного сообщества в целом, поскольку относится к ключевым понятиям культуры в целом. [3]

Понимание счастья в русской лингвокультуре весьма многогранное и разностороннее, заключается преимущественно с позиции благополучия и удачи, наивысшего блаженства и духовного блага.

Проанализируем словарные статьи толковых словарей, чтобы проследить основные этапы становления концепта счастье. В словаре С.И. Ожегова можно найти следующие определения счастья: «это чувство и состояние полного, высшего удовлетворения»; «успех, удача». [4]

В Толковом словаре живого великорусского языка В.И. Даля отмечаются многочисленные семантические аспекты слова счастье и производных от него: СЧАСТЬЕ (счастье, доля, пай) ср. рок, судьба, часть и участь, доля. Такое наше счастье, что на мосту с чашкой. Всякому свое счастье; в чужое счастье не заедешь. || Случайность, желанная неожиданность, талант, удача, успех, спорина в деле, не по рассчету, счасть, счастки ж. мн. сев. вост. зап. и счаски, пск. счас. Кому счастье (кто счастлив) в игре, тому несчастье (тот несчастлив) в женитьбе. Кому счастье, кому ненастье. От своих счасток не отказываться. По счасткам, я сам там был. На счастье, на авось, наудачу. На счастье мужики хлеб сеет. // Благоденствие, благополучие, земное блаженство, желанная насущная жизнь, без горя, смут, тревоги; покой и довольство; вообще, все желанное, все то, что покоит и доводит человека, по убежденьям, вкусам и привычкам его. [5]

Носители русского языка относят слово «счастье» к категории «высокого, возвышенного», что придает данному слову дополнительную эмоциональную окраску.

Таким образом, сопоставление лингвистической составляющей концепта «счастье» в казахском и русском языках позволило определить особенности понимания и употребления, а также значение понятия «счастье» в жизни общества. Понятие «счастье», безусловно, для обеих культур очень важно, показывает духовный мир человека; способствует проявлению универсальных закономерностей отражения в картине мира разных аспектов человеческого сознания.

Список литературы:

1. Воркачев С.В. Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании. – Филологические науки: 2001. – 64–72 с.
2. Большой однотомный толковый словарь казахского языка «Қазақ сөздігі». Составители: Н.Уәли, М.Малбаков, Р.Шойбеков – Алматы: «Дәуір» баспасы, 2013г –1485 с.
3. Джусупов Н. Образность и национально–культурная специфика: Высшая школа Казахстана. 2001. № 1 – 181–186 с.
4. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка [новое издание]; под общ.ред. Л. И. Скворцова. – 28–е изд., перераб. – Москва: Мир и образование, 2015. – 1375 с.
5. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка [электр. издание]; Москва: Рус.яз. – Медиа,2003 г. – 2810 с.

УДК 378

ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЕ СТАНОВЛЕНИЕ ЛИЧНОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ В ПРОЦЕССЕ РЕАЛИЗАЦИИ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ ВУЗА

Беркенова Гульнар Сейтжановна
кандидат педагогических наук
и. о. ассоциированного профессора
кафедра педагогики, психологии и специального образования
КРУ им. А. Байтурсынұлы, г.Костанай, Казахстан
E–mail: uvr_kgu@mail.ru

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы духовно–нравственного становления личности обучающихся в условиях обучения в вузе. Специально организованный воспитательный процесс в вузе создает условия для воспитания студенческой молодежи – духовно богатой, с нравственными принципами и ответственностью за будущее общества.

Ключевые слова: *воспитательная система, духовно–нравственные качества, духовное согласие, социальная активность*

Андатпа

Мақалада жоғары оқу орындарында оқу жағдайында білім алушылардың жеке басының рухани–адамгершілік қалыптасуы мәселелері қарастырылады. ЖОО–да арнайы ұйымдастырылған тәрбие процесі студент жастарды – рухани бай, адамгершілік қағидаттары мен қоғамның болашағы үшін жауапкершілікпен тәрбиелеуге жағдай жасайды.

Түйін сөздер: *тәрбие жұйе,рухани–адамгершілік қасиеттер, рухани келісім, әлеуметтік белсенділік*

Abstract

The article discusses the issues of the spiritual and moral formation of the personality of students in the conditions of study at the university. A specially organized educational process at the university creates conditions for the education of student youth – spiritually rich, with moral principles and responsibility for the future of society.

Key words:*educational system, spiritual and moral qualities, spiritual harmony, social activity*

Воспитательная система вуза рассматривается как одно их важнейших условий целенаправленного процесса становления личности обучающихся и выпол–няет консолидирующую роль. Функцией вуза в таком контексте является воспитание особого культурного слоя общества с высоким уровнем духовности и нравственности. Следует признать, что изменения в социуме влияют на жизненные принципы и ориентиры молодежи, меняют их отношение к окружающему миру, снижают значи–мость духовных и нравственных качеств в воспитании. К тому же, наблюдаемая в последнее время массовая увлеченность гаджетами и социальными сетями, осложняют процесс формирования у них представлений о важных челове-ческих ценностях. Поэтому так важно воспитать человека как ответственного гражданина, который сумеет правильно оценить происходящие изменения, события, усвоит моральные и этические нормы общества и общечеловеческие ценности. На это и нацелена воспитательная политика вуза, успешная реализация которой создаст условия для формирования духовно богатого и нравственного поколения молодежи.

В рамках духовно–нравственного направления воспитательной работы в университете разработана и успешно реализуется программа «КРУ–территория гражданственности, единства и патриотизма». [1] В соответствии с ее содержанием усилиями студенческого актива создана студенческая малая Ассамблея народа Казахстана, которая объединила обучающихся разных национальностей. В работе малой Ассамблеи принимают участие члены научно–экспертной группы Областной АНК, которые помогают воспитанию студенческой молодежи в духе толерантности, мира и согласия.

Хорошей традицией студенчества стали экскурсии в музей А. Байтурсынова, которые проводятся в начале нового учебного года для всех студентов первого курса. Представленные архивные материалы, различные документы, рукописное наследие, фотографии, редкие книги, связанные с жизнью Ахмета Байтурсынова – это не только ожившая история, но и развитиеу студенческой молодежи общечеловеческих, культурно–исторических, духовных ценностей, модернизация исторического сознания в целом.Посещение и проведение мероприятий у мавзолея Ы. Алтынсарина также стали хорошей традицией студенчества информируют у них основы гражданской идентичности: чувства сопричастности и гордости за свой народ, уважения к его истории и культуре.

Особое место в воспитательной политике вуза отводится реализации программы «КРУ–территория добрых дел». [1] В ее содержании – мероприятия, направленные на воспитание духовности и нравственных качеств обучающихся. Одним из примеровявляется праздничное мероприятие «Дара жолды даналарға мың алғыс», которое было посвящено Дню благодарности. Свои слова признания студенты выразилистаршему поколению преподавателей и сотрудников университета, активно участвующих в жизни студенческой молодежи, помогая им реализовать себя в различных видах деятельности. Ветераны труда с удовольствием делятся воспоминаниями о своей студенческой жизни, дают напутственные слова, поют со всеми песни и участвуют в творческих конкурсах. Такое взаимодействие со старшим поколением очень важно для студенческой молодежи, поскольку формируют у них нравственные ценности и чувство ответственности перед старшим поколением за сохранение и продолжение их традиций.

Благотворительность–это еще одно важное направление в воспитательной политике вуза. Это не только форма проявления социальной активности, но и фактор формирования нравственных норм молодежи. Любимый в студенческой среде Зимний бал – это не просто красивые наряды, музыка и танцы. Вот уже на протяжении многих лет он проводится в университете как благотворительный и стал уже имиджевым мероприятием студенчества. Ежегодно, собранные денежные средства передаются на лечение маленьких детей и прохождение реабилитации. Это значительно мотивирует обучающихся к еще более активному участию во всех добрых и значимых делах. Зимний бал и благотворительность, как его особенность, соединяют в себе желание быть причастным к жизни человека, которому нужна помощь, и с другой стороны, сделать этот мир красивым посредством искусства.

С целью воспитания семейных ценностей, уважения к традициям и обычаям казахского народа, важным становится и организация национально–культурных мероприятий, где предметом обсуждения становятся вопросы культурного наследия нации, создания семьи и готовности молодежи к семейной жизни, роли родителей в воспитании детей.

Несомненно, развитию духовно–нравственных качеств обучающихся способствует и волонтерская деятельность. Это направление деятельности всегда находит отклик у наших студентов. Примером тому стало участие наши волонтеров в оказании помощи пострадавшим во время крупного лесного пожара в Костанайской области, а также в акции по высадке деревьев на территории лесного массива после пожара.

В преддверии Нового года волонтеры университета ежегодно проводят акцию «Подари ребёнку радость в Новый год», в рамках которой проходят благотворительные ярмарки. На вырученные средства волонтеры организовывают новогодние утренники для детей в детских домах, Центре адаптации несовершеннолетних, в Доме ребенка. Участие в донорских акциях, посещение Дома престарелых, акции «Снежный десант» по очистке снега на территории частного сектора в домах пожилых людей – все это вовлекает молодежь в освоение основных социальных

ролей,моральных и этических норм, приобщает к общечеловеческим ценностям. Лучшие студенты – волонтеры университета становятся организаторами работы инициативных площадок, совместных проектов с благотворительными клубами других вузов, проводят благотворительные акции, проявляя гражданскую активность, и являются живым примером того, что социальная ответственность – это неотъемлемая часть современного демократического общества.

Хороший воспитательный потенциал имеют киновечера под общим названием «О самом главном...» на темы нравственности, гражданственности, милосердия и гуманизма.Просмотр и их обсуждение формирует у студентов чувство сопереживания, мотивирует на добрые поступки и учит преодолевать жизненные трудности.

Необходимо отметить, что политика нашего государства всегда направлена на обеспечение толерантных отношений с представителями всех национальностей, проживающих в Казахстане, на межконфессиональное и межкультурное согласие между ними. И эта последовательная политика уже получила признание в международном сообществе. Актуализация данного вопроса особенно хорошо отражается в День духовного согласия. Организация круглого стола с участиемпредставителей научной и творческой интеллигенции, традиционного духовенства, этнокультурных объединений, профессорско–преподавательского состава, СМИ и студенческой аудитории дает возможность *следовать заповедям Абая о человеколюбии, дружбе между людьми, и понять, что «сохранить целостность страны можно было только одним путем: от взаимопонимания – к согласию, от согласия – к единству...».* [2]

Сегодня многие государства, международные и религиозные организации выступают за единую стратегию миротворчества. Она немыслима без высокой нравственности и духовности. В Послании Главы государства Касым–Жомарта Токаева народу Казахстана есть важные слова для духовно–нравственного воспи–тания молодежи «..мы должны неизменно следовать принципу «разные взгляды, но единая нация». [3]

Духовность и нравственность, национальные ценности, освоение основных социальных ролей, моральных и этических норм,чувство сопричастности и гордости за свою страну, уважения к истории и культуре народа – эти аспекты воспитания, являясь ключевыми и важными в образовательной и социальной политике общества, находят отражение и в воспитательной политике университета.

Ценность мира, ценность человеческой жизни, ценность любви к Родине, народу, ценность семьи, ценность добра – эти базовые ценности должны превратиться в личностные ценностные смыслы и ориентиры обучающихся, а потому требуют целенаправленной воспитательной работы, включения каждого в процесс открытия для себя смысла той или иной ценности, определения собственного отношения к ней, формирования опыта созидательной реализации этих ценностей на практике.

Список литературы:

1. Концепция воспитательной политики КРУ им. А.Байтурсынова на 2021–2025г.– Костанай, 2021г.

2. Статья Н.Назарбаева «Духовное завещание Абая»:https://elbasy.kz/ru/news/2020–10/statya–pervogo–prezidenta–respubliki–kazakhstan–elbasy–nursultana–nazarbaeva–dukhovno

3. Послание Главы государства Касым– ЖомартаТокаева народу Казахстана «Новый Казахстан: путь обновления и модернизации».– Астана,*16 марта 2022 г.*

ӘОЖ 37.034

САПАЛЫ БІЛІМ БЕРЕ ОТЫРЫП, ҰЛТТЫҚ ЖӘНЕ АДАМИ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ДӘРІПТЕЙТІН ҰРПАҚ ТӘРБИЕЛЕУ

Бозжигитова Гулбагдат Биртаевна
бастауыш сынып мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің
№18 мектеп–гимназиясы КММ
Қостанай қ. Казақстан
E–mail: gbb_07.77@mail.ru

Кукеева Орынкуль Исмагуловна
бастауыш сынып мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің
№18 мектеп–гимназиясы КММ
Қостанай қ. Казақстан
E–mail: kukeeva.com@mail.ru

Аңдатпа

Қазіргі білім жетістіктерін, оқытудың әдіс –тәсілдерін тиімді пайдалануды ұсынады, инновациялық құрал ретінде кеңес береді, нәтижеге бағытталған жолдарды көздеуі көрінеді. Мақалада Біртұтас тәрбие бағдарламасы аясында ұлттық құндылықтардың ұғымдары қарастырылады.

Түйінді сөздер: *ұлттық құндылық, адамгершілік қасиеттер, функциональдық сауаттылық, акмеологиялық мәдениеттілік, инновациялық технологиялар, педагогикалық білім беру мен кеңес беру, оқытудың әдіс–тәсілдері.*

Аннотация

Предлагает эффективное использование современных образовательных достижений, методов обучения, консультирует как инновационный инструмент, предусматривает пути, ориентированные на результат. В статье рассматриваются понятия национальных ценностей в рамках Программ единного воспитания.

Ключевые слова: *национальные ценности, нравственные качества, функциональная грамотность, акмеологическая культура, инновационные технологии, педагогическое образование и консультирование, методы и приемы обучения.*

Abstract

Offers the effective use of modern educational achievements, teaching methods, advises as an innovative tool, and provides results–oriented paths. The article discusses the concepts of national values within the framework of the "Unified Education Programs".

Key words: *national values, moral qualities, functional literacy, acmogeological culture, innovative technologies, teacher education and consulting, teaching methods and techniques.*

Білекке сенген заманда ешкімге есе бермедік,
Білімге сенер заманда қапы қалып жүрмелік.
Абылай хан

Қай заманда болмасын адам баласының алдында тұратын ұлы міндеттерінің бірі–сапалы ұрпақ тәрбиелеу. Еліміз егемендікке қол жеткізген соң жас ұрпаққа ұлттық тәрбие беру міндеті уақыт талабымен бірге келген игілікті мақсат екендігі даусыз. Еліміздің алғаш Президенті Н.Ә. Назарбаев: Ұлт мәселесіне қатысты жалпы үрдісті танып – түсіну, сөз жоқ, қажет. Мұнсыз мемлекеттік дамудың жалпы логикасын байқау мүмкін емес, – деген болатын.

Бұл міндеттер ҚР – ның Білім туралы Заңында Білім беру жүйесінің міндеттері: Азаматтық пен елжандылыққа, өз Отаны Қазақстан Республикасына сүйіспеншілікке,

мемлекеттік рәміздерді құрметтеуге, халық дәстүрлерін қастерлеуге, әлемдік және отандық мәдениеттің жетістіктеріне баурау, қазақ халқы мен республикасының басқа халықтарының тарихын, әдет – ғұрпы мен дәстүрлерін зерделеу, мемлекеттік тілді қастерлеу, орыс, шетел тілдерін меңгеру, – деп көрсетілсе, және де Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау; оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу деп, білім беру жүйесін одан әрі дамыту міндеттерді шешу үшін мектеп ұжымдарының, әр мұғалімнің күнделікті ізденісі арқылы барлық жаңалықтармен қайта құру, өзгерістерге батыл жол ашарлық жаңа тәжірибеге, жаңа қарым – қатынасқа өту қажеттілігі туындайды. Сондықтан да әр мұғалім өз іс – әрекетінде қажетті өзгерістерді, әр түрлі тәжірибелер жөніндегі мағлұматтарды, жаңа әдіс – тәсілдерді кезінде қабылдап, дұрыс пайдалана білуі керек.

Тәрбие – халықтың ғасырлар бойы жинақтап, іріктеп алған озық тәжірибесі мен ізгі қасиеттерін жас ұрпақтың бойына сіңіру баланың қоршаған ортадағы қарым–қатынасын, дүниетанымын, өмірге деген көзқарасын және соған сай мінез – құлқын қалыптастыру қарекеті.

Тәрбиенің негізгі мақсаты – дені сау, ұлттық сана – сезімі оянған, рухани ойлау дәрежесі биік, мәдениетті, парасатты, ар – ожданы мол, еңбекқор, іскер тұлғаны қалыптастырып, оның бойына басқа да игі қасиеттерді сіңіру.

Демек, бүгінгі таңда тәрбие мәселесі ең басты мәселе болып отырғаны белгілі. Ең бастысы – отбасы, ошақ қасындағы тәрбиенің әлсіздігін болдырмау, баланың бақылаусыз қалуына жол бермеуге бір қауым болып қараған жөн. Тәрбиенің үйлесімдігі, мектеп пен ата–ананың, мектептен тыс тәрбие орталықтарының арасында байланыс мықты болуға қазіргі талаптардың бірі және оны жүзеге асыруда. Отбасы педагогикасы – күрделі құбылыс. Оқушыларды жақсы әдетке еліктіре білу, оның мақсатқа жетуге сенімін нығайту, адамгершілік қасиеттерін қалыптасытру қажет. Демек, ұстаз – ең басты көмекші.

Дегенмен, адамгершілік тәрбиесі отбасының басталатыны белгілі. Сондықтан да халқымыз Ұяда не көрсең, ұшқанда соны ілесің деп бекер айтпаған. Осы туралы Ж. Наурызбаев Ата – ананы, үлкенді сыйлауға, халықтың салт – дәстүрлерін қадірлеуге, ел тарихы, туған жер, ата – баба шежіресіне қанығуға да, бесік жырынан бастап халық көкейінен сусындатуға да алғашқы қадамды отбасынан бастайды – деп ой түйген. Сондықтан халқымыз Тәрбие басы бесіктен деп текке айтапаған. [1]

Қазақта Ат шаппайды, бап шабады деген сөз бар. Оқушылардың тәрбиелі болуы оның бапкерлері – мұғалім мен ата – анасына байланысты. Барлық оқушыларға бірдей тәрбие беремін, бірдей талап қоямын, бес саусақ бірдей емес деген тағы бар, оны да ұмытпай, ескерген жөн. Бұл тәрбие мәселесінің бір жағы болып табылады. Ал, екінші жағы, адамның жаратылысында табиғат ана оған бәрін де сыйлаған. Мұғалім, оқушы, ата – ана үш буынның үш құдіретінің бірігіп іс – қимыл әрекет жасауының нәтижесінде мектеп оқушыларына жан–жақты тәрбие беріліп отырады. Сайып келгенде, ата – аналар мен мектеп парызы өзара байланысты күшейтіп, оқу – тәрбие іс – шараларының үйлестіре жүргізіп, жан – жақты жетілген адам тәрбиелеу.

Осы тұста, мектебіміз Бір тұтас тәрбие бағдарламасы аясында тәрбие жұмыстарын жүзеге асырып жатқандығын атап кетер болсақ, әрине, алдымен бағдарламаның өзіне тоқталған жөн. Біртұтас тәрбие бағдарламасы – ұлттық, адами құндылықтарға негізделген. Бұл құжатта білім беру ұйымдарындағы тәрбие жұмысын толыққанды жүзеге асыру үшін білім алушылардың бойында қалыптастырылуы тиіс құндылықтар мен тәрбиенің мақсаты, міндеттері айқындалады. Жалпы адамзаттық және ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген, әлемдік озық білімді игерген саналы

азаматты тәрбиелеу мақсаты көзделеді. Онда ұлттық құндылықтарды: Ұлттық мүдде, ар–ұят, талап деп қарастырады.

Ұлттық мүдде құндылығы:

- Қазақстан мемлекеттілігін нығайтуға атсалысу;
- Қазақстанның оңтайлы имиджін қалыптастыруға белсенді үлес қосу;
- Ұлттық мұраға ұқыпты қарау;
- Қазақ тілінің қолдану аясын кеңейту;
- Қазақстан мүддесіне қызмет етуге ұмтылу;
- Қоғам игілігі үшін қызмет ету;
- Қазақстанның қауіпсіздігін қамтамасыз етуге дайын болу;
- Ұлттық мәдениетті дәріптеу.

Ар – ұят құндылығы:

- Академиялық адалдық қағидатын қолдау;
- Адал еңбекті құрметтеу;
- Сөзіне берік, ісіне адал болу;
- Халқына адал қызмет ету;
- Әдеп нормаларын ұстану;
- Шешім қабылдай білу және жауапкершілікті сезіну;
- Достарына, сыныптастарына, отбасы мүшелеріне қамқор болу, мейірімділікке таныту;
- Өзін отбасының, сыныптың, мектептің, қоғамның, Отанның бірмүшесі екенін сезіну.

Талап құндылығы:

- Сыни және креативті ойлау;
- Жеке және командамен жұмыс істей білу;
- Білуге, жаңаны тануға құштар болу;
- Физикалық белсенді болу;
- Салауатты өмір салтын ұстану;
- Технологиялық және цифрлық дағдыларды ілгерілету;
- Дұрыс қарым – қатынас орната білу;
- Уақыт пен қаржыны тиімді жоспарлау.

Мектебімізде жоғарыдағы аталған бағдарламаның аясында Жеткіншектің Жеті жарғысы, Еңбегі адал жас өрен, Ата–аналар мектебі, Балалар кітапханасы жобаларын жүзеге асыруда.

Ұлттық құндылықтар – әрбір ұлттың болмысында ғасырлар бойы атадан балаға мирас болып келе жатқан адамгершілік қағидаттары. Ғасырдан ғасырға жеткен халықтың қазынасы – тілі, діні, салт–дәстүрі, әдебиеті мен өнері ұлтымыздың рухани байлығы. Сол ұлттық құндылықтарымыздың арқасында біз өзіміздің ұлттық қалпымызды сақтап, әлемге танылып отырмыз. Сондықтан да кешеден бүгінге сол құндылықтарымыз қалай жетті, ертеңгі күнге жеткізе аламыз ба? – деп алаңдауымыз керек.

Ұлттық құндылықтар ұлтты құрметтеуден басталады. Ұлтты құрметтеу – атап өткен барша ұлттық құндылықтарды дәріптеу, құрмет көрсету, сақтау. Ұлтсыздану ұлтты, мемлекетті әлсіретеді. Қоғам дамуын тежейді. Бұл – тарихи шындық. Сондықтан тарих, заман алдындағы ұлы сынақ кезінде біз өз таңдауымызды жасадық. Әлемдік озық құндылықтарды игере отырып, оны ұлттық құндылықтарымызбен байыта береміз. Ұлтты сүю – ұлтшылдық емес.

Бүгінгі таңда елімізге әдеби тілі бай, білімді және өнерлі, жан – жақты дамыған, мәдениеті жоғары жастар керегі даусыз. Әдебиет пен өнерден хабардар, қолы шебер, тапқыр, білімді, терең ойшыл, сезімтал, еліне деген сүйіспеншілігі мол, тәрбиеленген әрбір жеке тұлға еліміздің көркеюіне зор ықпалын тигізеді. [2]

– Қазақстанның бүгіні мен ертеңі жас ұрпақтың еншісінде. Елімізді 2030 жылы барысқа айналдыратын күш мектеп партасында отырған оқушылар мен 15 – 20 жасар аралығындағы жастар деп алғашқы Елбасымыз тегіннен – тегін айтқан жоқ. XXI ғасыр жас ұрпақтың жан – жақты терең білімді саяси – экономикалық сауатты яғни, интеллектуалды деңгейі жоғары болуын талап етеіндігі баршаға аян. Қазіргі заманда Қазақстанда білім берудің өзіндік ұлттық үрдісін қалыптасырудағы тәрбиенің маңыздылығы сондай, біздің болашақ мамандарымыз тәрбиеден ғана рухани байлық алып, тәрбие арқылы ғана адам болып қалыптасады. [3]

Адам бойындағы адамшыл қасиеттер оның өсіп – өнуіне әсерін тигізеді. Ертеңгі күннің бүгінгі күннен асып түсуіне ықпал етіп, адамзат қоғамның алға қарай жетелеуші күш тек білімге ғана тіреледі. Заман талабы тұрғысынан жеке тұлғаны дамытудағы қоғамның рухани және адамгершілік құндылықтарын қалыптастыруда білім беру саласы – басқа назар аударарлық мәселе. [4]

Оқу мағынасы – пән сапасының адамға, адам қажеттіліктеріне дәл қазіргі кездегі сәйкестігі болса, онда мұғалім мен оқушының бір мағыналық деңгейде жұмыс істеуі мағыналық педагогиканың негізгі принцип болады. Ал, мағыналық педагогика даму құбылысы ретінде адам табиғатын толық ескереді. Бірақ, бір мағыналық деңгейде жұмыс принципі мұғалімнің алдына проблема қояды – жас ерекшелігіне сай бала оқуының тұлғалық мағынасына оқыту мазмұны мен әдістерінің сәйкестігін қамтамасыз ету. [5]

Білім инемен құдық қазғандай деп дана бабамыз мақалды текке айтпас керек. Қазақстан білім беру жүйесін әріден бастасақ болады. Дүниеге Ыбырай ашқан мектептер, алғашқы оқулықтар, әдістемелік нұсқаулар келді. Ыбырай, Ахмет т.б. қазақтың ұлы зиялыларының арманы: Ұйқыда жатқан қараңғы қазақты ояту, көзін ашу еді.

Сапалы білім беру қазіргі уақытта, білім беру қызметінің барлық субъектілерінің оқушы, педагог, ғалым, басқару саласының қызметкері еңбегін ұйымдастыруда жаңа әдістер мен технологияларды кеңінен пайдалануды, білім беруді ақпараттандыруды талап етеді. [6]

Оқу ағарту ісі – қоғам дамуының қозғаушы күші. Кез келген қоғамның даму деңгейі ондағы білім сапасы арқылы анықталатындығы сөзсіз. Білім арқылы талай ұрпақ тәрбиеленіп, өзіне, ұлтына адамзатқа қызмет етеді. Шынайы білім, ең алдымен, ұлт игілігіне, одан әрі бүкіл адамзат игілігіне адал қызмет атқаруы тиіс. Білім берудің өзектілігі де осында жатыр. Педагогикалық дәстүр, білім беру дәстүрі, ғасырлар бойы қалыптасқан құндылықтар мен қағидалар ұлттық білім беру жүйесін құрудағы негіз болып саналады. Демек, нағыз педагогика халықтың өз ішінде жатыр.

Қазақ халқының да мәдени жетістіктерін, қанына біткен адамгершілік, имандылық, балажандық, еңбексүйгіштік, қонақжайлылық, отаншылдық, т.б. қасиеттерін танытатын тәлімгерлік тәжірибесі бар. Онда кешегі өткен данагөй қариялар, құлама ойшылдар, шешен – билер, батырлар мен ақын – жыраулардың философиялық болжамдарының психологиялық пайымдауларының, педагогикалық тұжырымдарының өшпес ізі жатыр. [7]

Халыққа берудің үлгісі әр елдің өз тарихында бар. Мәселен, өз тарихымыздағы кемеңгер ойшылдар, билер мен ақын – жыраулар қоғам дамуында қажет білім құндылығы жөнінде терең ойлар қалдырса, ал, Абай, Ыбырай, Шоқан секілді педагог – ғалымдар білім мәселесін ұлттық мүдде деңгейінде көтереді. Олардың шығармаларының да өз ұлтына деген патриоттық сезімді байқауға болады.

Өткен ғасыр басында өмір сүрген Алаш зиялыларының өкілдері де осы мәселеге терең назар аудара отырып, халыққа білім берудің тиімді жолдарын жасап та кетті. Оған дәлел ретінде Алаш партиясының бағдарламасындағы білім беруге қатысты айтылғанбөлімді көруімізге болады. Алаш зиялылары білім беру мәселесіне

жалпы халықтың еркіндігі тұрғысынан қараған. Алдымен білімнің сапалығына және оның халыққа тең жетуіне мән берген. [7]

Білім беру мақсатын жүзеге асыру нәтижесінде оқушылар оқу материалдарының жаңа көлемін игереді, оның сапасын арттырады, деңгейін өсіреді. Сапалы жұмыс – сабақты сапалы ұйымдастырудан бастау алады.

Қоғамның қойылған талабына сай – белсенді де, білікті де оқушыны тәрбиелеу, әр мұғалімнің бүгінгі таңдағы міндеті, сол себептен әр мұғалім өз сабағын осыған бейімдеу қажет екені сөзсіз.

Қазіргі таңда әлемдік оқу үрдісінің өзегі – жаңа технологиялар. Олар: 1. модульдік технологиясы; 2. дамыта оқыту технологиясы; 3. деңгейлеп оқыту технологиясы; 4. триз технологиясы; 5. сын тұрғысынан ойлау технолдогиясы; 6. ақпараттық – компьютерлік технологиясы, т.б. Және де қазіргі кезде оларды оқыту үрдісінде жүзеге асырылып келе жатқан оқытудың жеті модулі, демек, олар: 1. оқу үшін бағалау және оқуды бағалау/өзін–өзі бағалау мен өзара бағалау; 2. талантты және дарынды балаларды оқыту; 3. оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес оқыту және оқу; 4. диалогтік оқыту; 5. көшбасшылық; 6. сын тұрғысынынан ойлау; 7. топтағы бірлескен жұмыс және ұжымдық жұмыс.

Осындай жаңа технологиялар арқылы жас ұрпаққа сапалы білім мен ұлағатты тәрбие беру, өміріне жолдама алуына барлық жағдай жасау үшін білім беру ісін әлеуметтендірудің маңызы зор. Аталған технологияларды қолдануда әрбір мұғалім өзінің біліктілігі мен шеберлігін көрсете білсе, онда ол мұғалімнің кәсіптік шеберлігі артады, яғни, білім сапасын арттыруда қосатын үлесі зор болмақ. Әлемнің жылдам өзгеруінде оқу дағдылары мен әдіс–тәсілдердің күннен – күнге жаңарып жатқандығына көз жүгіртіп отыруымыз керек. Ол әдіс – тәсілдердің басым көпшілігі күнделікті сабақта тақырыпты толыққанды меңгертуге педагогтарға жеңілдік туғызары сөзсіз. Мысалы үшін, Толқын, Шатасқан тізбектер, Ашық микрофон, Спираль, Лоторея, Фишбоун, Биопоэма т.б.с.с әдіс – тәсілдерді педагог орынды және ұтымды қолданса, күткен нәтижесін көре алады – мыс.

Ал, бүгінгі қоғам, бәсекелестікке дайын, белсенділігі артқан, ерекше сын көзқарасы, өзіндік тұлғалық қасиеті бар оқушыны талап етеді. Ең басты мақсат – нәтижелі оқыту, бірақ орталықтандырылған білім жүйесімен салыстырғанда нәтижелі оқыту дегеніміз, ол оқушының құзырлық қабілеттілігін қалыптастыру. Сондықтан біз қазіргі таңда тек қана білімді ғана емес, біліктілігі мен икемділігі немесе құзырлық қабілеті бар азаматты оқытып шығаруымызды да ұмытпауымыз керек.

Қазіргі мектепте адамгершілік тәрбиесінің мазмұны жалпы адам құндылығын жоғарлату қажеттілігінен көптеген өзгерістерге бет бұрды. Егеменді ел болғаннан бері жас ұрпақты адамегершілікке, парасаттылыққа, саналылықпен, жауапкершілік тәрбиесі арқылы жеке тұлғаны қалыптастырудың сипаттарына: жауапкершілік, көздеген мақсатына жету, кісілігін қадір – қасиетін сақтау, сенімділік жатады. Бүгінгі жасөспірімдердің ұлттық құндылығын дәріптейтін адам болып қалыптасуына ұстаздардың атқарар еңбегі орасан зор.

– Ал, қазақ халқының қалың бұқарасының сауатын ашып, көпшілікті оқу – білімге тарту – Ыбырайдың қоғамдық және азаматтық борышы мен қызметі болды. Ол өз тұсында болып отырған діни оқуды емес, азаматтық оқу – білімді қоштады және білімді қалың жұртшылыққа таныс халық тілінде беруді шарт етіп қойды.

Ыбырайдың қазақ балаларына арнап жазған хрестоматиясына енген материалдарға зер сала қарасақ, оның балалардың жас ерекшеліктері мен қабылдау мүмкіндіктеріне сәйкес құрылғанын көреміз. Осы талаптарға орай айтылар ойдың дәлдігі мен нақтылығы, қонымдылығы мен көркемдік әсерлігі есепке алынады. Сондай – ақ, осы мақсатта автордың халық ауыз әдебиеті асыл үлгілері мен мақал – мәтелдерді, небір көркем шешендік сөз нұсқаларын таңдап – талғап енгізу де нәтижесіз болған жоқ.

Ыбырай жастарды оқу – білім, өнерге үндегенде құрғақ насихатқа ұрынбайды, қайта өз ойын нақтылықпен дәлелдеуге ұмтылады. Айтпақ пікірді оқушы зердесіне еркін сіңіру үшін әр алуан ұстаздық амал – тәсіл қолданады. Бұл тұста ол, ең алдымен шешендік қайталауларды ұтымды пайдаланады.[8] Яғни, Кел, балалар, оқылық! өлеңінде ақын қазақ ауыз әдебиетінің дәстүрлерін де шебер пайдаланады. Ыбырай өлеңнің әр шумағында өнер – білімнің айрықша құндылық қасиеттерін надандық пен қараңғылықтың зиянды көріністерімен қатар алып суреттеп, оқушыға білімнің баға жетпес артықшылығын ұтымды жағдайда дәлелдей алды. [9]

Ыбырайдың Кел, балалар, оқылық! өлеңінің екінші бір құндылық жағы – қазақ қоғамының сол дәуірдегі өмір шындығынан айқын көрініс бере алатындығы десек, асыра айтқандық болмайды. Және де автор өзіндік шеберлігін байқатады, сонымен қатар шығарманың құндылық ерекшеліктерін, ұлттық қасиеттерін айқындай түседі.

Ы.Алтынсарин бабамыздың өнегелі өмірі мен ұрпақтар үшін жасаған баға жетпес, нәтижелі қызметі – халық үшін мәңгі өлмес мұра.

Ұлы ағартушылар еңбегінің негізгі идеясына үңіле қарасақ, әрине, қазақ атамыздың Ел болам десең, бесігіңді түзе деген қағиданы мәңгі жадымызда ұстауымыз керек. Өскелең ұрпақ жастарды ғылыми тілде айтқанда акмеологиялық мәдениеттілік деңгейіне жеткізген жағдайда, қазақтың бас ақыны, дана Абай айтқандай Өз өмірінде тетігін тауып қаланатынына өз өмірінде жеке тұлға, кәсіби маман, функциональды сауатты тұлға болып қалыптасып, мақсат – мұратына жетіп, ең бастысы, ұлттық және адами құндылықты дәріптейтін ұрпақ пен қоғамның бір мүшесі болатынына толық сенімдіміз.

Қорыта келгенде, Білім беру сапасын жоғарылату үшін қазіргі білім жетістіктерін тиімді қолдану арқылы әр мұғалім функциональды сауатты тұлға ретінде күнде қайнап жатқан қазан секілді әрдайым қызу ізденіс үстінде боп, өзінің кәсіби құзіреттілігін арттыру қажет деген ұсыныс жасағым келеді. Өйткені, әлем жылдам өзгеруде, сондықтан, уақыт озарынан тыс қалмайық!

Әдебиеттер тізімі:

1. Білім–Инфо ғылыми – әдістемелік журнал. – Алматы: 2006. №2 (7).
2. 12 жылдық білім республикалық ғылыми – әдістемелік және ақпараттық –сараптамалық журнал. – 2006. №7.
3. Білім–образование ғылыми – педагогикалық журнал. – Алматы: 2009. №6 (48).
4. 12 жылдық білім республикалық ғылыми – әдістемелік және ақпараттық – сараптамалық журнал. 2008. №11.
5. Білім–образование ғылыми – педагогикалық журнал. – Алматы: 2009. №4 (47).
6. 12 жылдық білім республикалық ғылыми – әдістемелік және ақпараттық – сараптамалық журнал. 2009. №1.
7. 12 жылдық білім республикалық ғылыми – әдістемелік және ақпараттық – сараптамалық журнал. 2009. №2.
8. Жармұхамедов М. Ыбырай Алтынсарин тағылымы. – Алматы: Жазушы, 1991.
9. Дербісәлин Ә. Ыбырай Алтынсарин. – Алматы: Қазақстан, 1965.

ӘОЖ 371

ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚ – ҰЛТ БОЛМЫСЫ

Боканова Айгул Ахметсапина
А. Байтұрсынұлы атындағы
Binom School–лицейінің қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
шебер – педагог, педагогика ғылымдарының магистрі
Астана қ.,Қазақстан

Бекбулатова Акмарал Балгабаевна
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
№15 ЖББМ
Қостанай қ., Қазақстан

Аңдатпа

Берілген мақалада оқушылардың рухани–адамгершілік тәрбиесі қазіргі білім беру жүйесінің басты міндеті болып табылатындығы және білім беру үшін әлеуметтік тапсырыстың маңызды құрамдас бөлігі екендігі айқындалады. Кең білімді, үйлесімді тұлғаны тәрбиелеу, өз халқының дәстүрлерін құрметтейтін және қадірлейтін, оның рухани мәдениетін мақтан тұтатын Қазақстанның жаңа азаматын қалыптастыру ерекше маңызды және өзекті болып табылады.

Түйінді сөздер: *рухани–адамгершілік, ұлттық құндылықтар, ұлттық тәрбие, адамгершілік–патриоттық даму, құндылық.*

Аннотация

В данной статье раскрывается, что духовно–нравственное воспитание учащихся является главной задачей современной системы образования и является важнейшей составляющей социального заказа для образования. Особенно важным и актуальным является воспитание широкой образованной, гармоничной личности, формирование нового гражданина Казахстана, уважающего традиции своего народа, гордящегося его духовной культурой.

Ключевые слова: *духовно–нравственное, национальные ценности, национальное воспитание, нравственно–патриотическое развитие, ценность.*

Abstract

This article reveals that the spiritual and moral education of students is the main task of the modern education system and is the most important component of the social order for education. Especially important and relevant is the upbringing of a broad educated, harmonious personality, the formation of a new citizen of Kazakhstan who respects the traditions of his people, proud of his spiritual culture.

Key words: *spiritual and moral, national values, national education, moral and patriotic development, value.*

Оқушылардың рухани–адамгершілік тәрбиесі қазіргі білім беру жүйесінің басты міндеті болып табылады және білім беру үшін әлеуметтік тапсырыстың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Біздің қоғамды рухани–адамгершілік шоғырландыруда білім беру шешуші рөл атқарады. Содан кейін ғана қоғам моральдық бағдарлардың жалпы жүйесі болған кезде ауқымды ұлттық міндеттерді қоя және шеше алады. Ана тіліне, ерекше мәдениетке және ерекше мәдени құндылықтарға, ата–бабаларын еске алуға, Отан тарихының әр бетіне құрметпен қарайтын осы бағдарлар бар. Кең білімді, үйлесімді тұлғаны тәрбиелеу, өз халқының дәстүрлерін құрметтейтін және қадірлейтін, оның рухани мәдениетін мақтан тұтатын Қазақстанның жаңа азаматын қалыптастыру ерекше маңызды және өзекті болып табылады.

Жеке тұлғаны тәрбиелеу және оқыту міндеттерін шешу зайырлы мемлекет және жоғары руханият, тарихтың, мәдениеттің, тілдің ортақтығы, жалпыұлттық бірлік бейбітшілік пен келісім және т. б. құндылықтар негізінде құрылуы керек. [1, 78б].

Балалардағы адамгершілікті тәрбиелеудегі ата–аналардың рөлін асыра бағалау мүмкін емес. Кішкентай адамнан басталатын отбасы, әдетте, оның бүкіл ішкі әлеміне шешуші әсер етеді. Мектепте жүзеге асырылатын адамгершілік тәрбие

оқушылардың басым көпшілігінде өз Отанына деген сүйіспеншілікті, еңбекке шығармашылық қатынасты, қоршаған әлемге ұқыпты қарауды қалыптастыруды қамтамасыз етуі керек. Нәтижесінде индивидуализм, патриотизм, қоғамдық және жеке мүдделер жиынтығы қалыптасады.

Мұғалімнің басты міндеті–өз жұмысын жоғары адамгершілік қатынастарға толы етіп ұйымдастыру. Әр бала өзін жеке тұлға ретінде сезінуі керек, қоғамның ажырамас бөлігі. Тек осы жағдайда ғана ол өзін–өзі бағалауды дамытады және өзін–өзі бағалауды қалыптастырады. Бұл баланы қоғамда қабылданған моральдық идеяларға сәйкес келуге мәжбүр етеді. Мектептегі адамгершілік тәрбиесінің әлеуметтік қатынастар мен рухани құндылықтармен анықталатын өзіндік мақсаттары бар. Мұғалім үшін ең бастысы – адамгершілікке төзімді тұлғаны қалыптастыру. Бұл адамгершілік тәрбиесінің бүкіл процесін ұйымдастыруға бағытталуы керек. Тұлғаның адамгершілік саласы мектепте арнайы ұйымдастырылған білім беру жүйесінде сәтті қалыптасады. Адамгершілік ағарту оқушылардың практикалық іс–әрекетімен үйлесетін жағдайларда бір–бірімен, қоғаммен, оқушымен адамгершілік қатынастар үйлестіріледі. [2,48б]

Сонымен, құндылық дегеніміз не? Құндылық – тәрбие мен оқытудағы адамгершілікке бағытталған мұраттар. Оларға меймандостық, кісілік, сыйластық, имандылық, кішіпейілділік, салауаттылық, қайырымдылық, ізгілік, еркіндік, өнерпаздық, шешендік, ақынжандылық, сыпайылық, мәдениеттілік, шығармашылық, рухани байлық, махаббат сынды қасиеттер жатады. Баланды өз тәрбиеңмен емес, өз ұлтыңның тәрбиесімен тәрбиеле деген екен дана халқымыз. Сондықтан да сан ғасырлар бойы сұрыпталған ұлттық құндылықтарымызды оқу – тәрбие процесіне енгізу арқылы тұнып тұрған рухани байлығымен өскелең ұрпақты сусындату – парызымыз. Ұлы Абай Балаға мінез үш алуан адамнан жұғады: біріншісі – ата – анасынан, екіншісі – ұстазынан, үшіншісі–құрбысынан дейді. [3, 15б]. Отан сүйгіштік сезімнің қалыптасуына ата–ана, ауыл–аймағының ықпалы зор. Отанды сүю отбасы–нан басталатыны рас. Сондықтан да бала тәрбиесінің шешуші факторы – отбасы. Баланың ер жетіп өсуі, бойындағы алғашқы адамгершілік белгілері отбасында қалыптасады. Мен үш қасиетімді мақтан тұтам – депті Ақан сері. [3, 16б]. Олар жалған айтпадым, жақсылықты сатпадым һәм ешкімнен ештеңені қызғанба-дым. Бұл үш қасиет әркімнің өз құдайы. Өз құдайынан айырылған адам бос кеуде, өлгенмен тең деген екен. Шындығында бұл ақиқат. Олай болса, жеке тұлғаны қалыптастыруда, олардың жан дүниесіне сезіммен қарап, әрбір іс әрекетіне мақсат қоюға, жоспар–лауға, оны орындауға, өзіне – өзі талап қоя білуге тәрбиелеу – адамгершілік тәрбиенің басты мақсаты. Мақсатқа жету үшін сан алуан кедергілер болуы мүмкін. Ондай қасиеттерді бала бойына қалайды. Қазіргі кездегі білімнің мәні материя заңдары үстемдік ететін үлкендердің әлеміне сәттілікпен кіруге мүмкіндік беретін білімдердің белгілі бір көлемін игеруге жағдай туғызыатын құрал ретінде түсіндіріледі.

Рухани – адамгершілік тәрбие – бұл дұрыс дағдылар мен өзін – өзі ұстау дағдыларының нормалары, ұйымдағы қарым–қатынас мәдениетінің тұрақтылығын қалыптастырады. Жеке адамның адамгершілік санасының дәрежесі оның мінез – құлқы мен іс әрекетін анықтайды. Сананың қалыптасуы – ол баланың мектепке бармастан бұрын, қоғам туралы алғашқы ұғымдарының қалыптасуына, жақын адам–дардың өзара қатынасынан басталады. Баланы жақсы адамгершілік қасиеттерге, мәдениетке тәрбиелеуде тәрбиелі адаммен жолдас болудың әсері күшті екенін халқымыз ежелден бағалай білген. Жақсымен жолдас болсаң – жетерсің мұратқа, жаманмен жолдас болсаң – қаларсың ұятқа, Жаман дос, жолдасын қалдырар жауға деген мақалдардан көруге болады. Мақал – мәтелдер, жұмбақ, айтыс, өлеңдер – адамгершілік тәрбиенің арқауы. Үлкенді сыйлау – адамгершіліктің бір негізі. Адамзаттық құндылықтар бала бойына іс–әрекет барысында, әртүрлі ойындар,

хикаялар, ертегілер, қойылымдар арқылы беріледі. Адамгершілік – адамның рухани байлығы, болашақ ұрпақты ізгілік бесігіне бөлейтін руханият дәуіріне жаңа қадам болып табылады. Адамгершілік тәрбиенің нәтижесі адамдық тәрбие болып табы–лады. Ол тұлғаның қоғамдық бағалы қасиеттерімен сапалары, қарым–қатынас–тарында қалыптасады. Адамгершілік қоғамдық сананың ең басты белгілерінің бірі болғандықтан, адамдардың мінез–құлқы, іс– әрекеті, қарым–қатынасы, көзқарасымен сипатталады.

Қазіргі ақпараттық ғасыр мен ғаламданудың күшейіп тұрған уақытында ұлттық идея мен ұлттық сананы қалыптастыруда ұлтымыздың салт–дәстүріндегі үлгі–өнеге, асыл қасиеттеріміз: үлкенге құрмет, кішіге ізет көрсету, барға қанағат етушілік, жомарттық пен қонақжайлылық, мейірімді болу, қайырымдылық жасау сияқты көптеген адамгершілік, ізгілік, өнеге–сипаттар жайлы ғұлама көзқарастары педаго-гика тарихын байытып қана қоймайды, жас ұрпаққа ұлттық тәрбие беру үрдісіндегі мәнін арттыра түседі.. Баланы үлкенді сыйлауға, кішіге ізет көрсетуге, иманды болуға, адамгершілікке баулу ұлттық тәлім–тәрбиенің жемісі екенін дәлелдейді. Адам баласы мінез–құлқында отбасынан алған тәрбие мен тәлім арқылы білім мен ақылды ұштастыра білгенде өз орнын адаспай табады. Өйткені, ол қоғамда өзінің адамгершілік қасиетімен, адамдығымен, қайырымдылығымен ардақталады. Ұрпақ тәрбиесі – келешек қоғам тәрбиесі. Сол келешек қоғам иелерін жан–жақты жетілген, ақыл–парасаты мол, мәдени – ғылыми өрісі озық азамат етіп тәрбиелеу – біздің қоғам алдындағы борышымыз.

Қазақтың көрнекті педагогы Ж. Аймауытов: Өткен өмірде күн сайын адам қай бағытта машықтанып әдет етсе, егде болғанда да сол бағытта өзгереді... дейді. [4, 142б] Бұдан шығатын түйін адамдар арасындағы жақсы қарым–қатынас көбінесе, іскерлік қарым–қатынастың адамгершілік және психологиялық үлгісін қалыптасты-рады. Ата–ананың болашақ бала тәрбиесі үшін жауапкершілігі ұрпақтан–ұрпаққа жалғасады. Жеке тұлғаның бойындағы жалпыадамзаттық құндылықтардың қалып-тасуы осы қалыпта жүзеге асады, сөйтіп, оның өзін–өзі тануына, өзіндік бағдарын анықтауына мүмкіндік туғызатындай тәлім–тәрбие берілуі керек.

Демек, ұрпақ тәрбиесінде ұлтжандылыққа тәрбиелеу үшін олардың ар–ұятын, намысын оятып, мейірімділік, қайырымдылық, кішіпейілдік, қамқорлық көрсету, адалдық, ізеттілік сияқты қасиеттерді бойына сіңіру қажет.

Қазіргі жағдайда орта білім беру мұғалімдері тәрбие процесінде, біріншіден, жаңа құндылықтар мен құндылық бағдарларының пайда болуымен, батыстық өмір салтын және отандық мәдениетке жат құндылықтарды енгізумен байланысты жаңа қиындықтарға тап болады; екіншіден, білім алушының рухани–адамгершілік құндылықтары мен құндылық бағдарларын қалыптастырудың тиімді нысандарын, әдістері мен құралдарын іздеу қажеттілігімен үздіксіз білім беру жүйесіндегі жастар. Өздеріңіз білетіндей, білім беру іс–әрекетіндегі жетістік оқыту мен тәрбиелеудің әдістері, құралдары, технологиялары мен педагогикалық әдістерін дұрыс таңдауға және оларды білім алушы жастармен жұмыста қолдануға байланысты.

Этнопедагогикалық және әлеуметтік–мәдени технологиялар, әсіресе Қазақ-станда тұратын халықтардың рухани–адамгершілік құндылықтарына сүйене отырып, білім алушы жастардың білімін кеңейтуге және оларды Отан мәдениеті мен тарихын зерделеу кезінде тереңдетуге көмектеседі. Жаңа қазақстандық мектеп Қазақстан Республикасы азаматының жеке басының рухани–адамгершілік дамуының жалпы ұлттық кеңістігінің аса маңызды құрылымдық қалыптастырушы құрамдас бөлігі, баланың зияткерлік қана емес, сонымен қатар азаматтық, рухани, мәдени өмірінің басты бағыты болуға тиіс.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақтың тәлімдік ой – пікір антологиясы: 2 том. Құрастырған: Қ.Жарықбаев, С.Қалиев. – Алматы: Рауан, 1998.– 416б.
2. Ш.Елеукенов. Заманда парасаты. Әдеби сын. Алматы: Санат, 2015 ж.
3. Ә.Табылдиев. Халық тағлымы. – Алматы:Қазақ университеті, 1992.
4. Нұрмұратов С.Е., Сағиқызы А. Ұлттық рух мәселесі хақында // Халықаралық конференция материалдары. Алматы 2006. 176 б.

УДК 372.878

ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ НА УРОКАХ МУЗЫКИ

Бондаренко Римма Анатольевна
преподаватель фортепиано
КГКП «Торгайский гуманитарный колледж им. Н.Кулжановой»
г.Аркалык, Казахстан

Маранова Наталья Владимировна
преподаватель фортепиано
КГКП «Торгайский гуманитарный колледж им. Н.Кулжановой»
г.Аркалык, Казахстан
E–mail: konkurs.tgk@bk.ru

Аннотация

В законодательных документах Республики Казахстан подчеркнута важность патриотического воспитания в современном обществе. В наше непростое время потеряны нравственные и культурные основы в воспитании школьников. Именно обращение к искусству может вызвать в ребенке качества, определяющие его как личность, как гражданина и как человека.

Ключевые слова: *патриотизм, патриотическое воспитание, будущий патриот, нравственность, любовь к Родине, воспитание, музыка, искусство.*

Аңдатпа

Қазақстан Республикасының заңнамалық құжаттарында қазіргі қоғамдағы патриоттық тәрбиенің маңызы ерекше атап өтілген. Біздің қиын–қыстау кезеңдерімізде мектеп оқушыларын тәрбиелеудегі адамгершілік және мәдени негіздер жойылды. Дәл өнерге бет бұру баланың бойында жеке тұлға, азамат және тұлға ретінде айқындайтын қасиеттерді оята алады.

Түйінді сөздер: *отан сүйгіштік, патриоттық тәрбие, болашақ патриот, адамгершілік, Отанға деген сүйіспеншілік, білім, музыка, өнер.*

Adstract

The legislative documents of the Republic of Kazakhstanemphasize the importance of patriotic education in modern society. In our difficult time the moral and cultural foundation sinthe education of school children have been lost. It is the appeal to art that can evokeina child the qualitie sthatde fine him as a person, as a citizen and as a person.

Key words: *patriotism, patriotic education, future patriot, morality, love for the motherland, education, music, art.*

«Музыка является самым чудодейственным, самым тонким средством привлечения к добру, красоте, человечности...» В.А.Сухомлинский. [1] Одной из самых актуальных проблем на сегодняшний день является воспитание будущего патриота своей страны. Что же такое патриотизм? «Патриотизм – преданность и любовь к своему Отечеству, к своему народу» [2]. В самом простом виде его можно охарактеризовать, как любовь к Родине.

Музыка – это тот вид искусства, который наиболее близок и понятен детям, поэтому именно в музыке заключаютсябольшие потенциальные возможности патриотического воспитания и развития учащихся. Работая над развитием и воспитанием патриотических чувств у школьников посредством приобщения их к

Прекрасному,урок музыки становится урокомискусства, нравственно–эстетическим стержнем, что позволяет учителю и ребенку осмысливать музыку сквозь призму общечеловеческих ценностей. Выбранный современным образованием курс на гуманизацию, создает условия для формирования гражданственности, патриотизма, развития личности каждого школьника. Глубокое знакомство с музыкой, как и с историей, литературой, природой родного края способствует воспитанию истинного гражданина Республики Казахстан.

Цель урока музыки заключается в том, чтобы заложить основы музыкальной культуры школьника, как части его духовно–нравственной культуры, что предполагает единство личностного, познавательного, коммуникативного и социального развития учащихся, воспитания у них эмоционально–ценностного отношения к искусству и к жизни.

Для реализации поставленной цели на уроках музыки важно отметить, что значение музыки в воспитании ценностных качеств младших школьников велико. Музыка отражает действительность в звуковых образах, доставляющих слушателям эстетическое наслаждение. С особенной яркостью музыка раскрывает внутренний мир человека. Младший школьный возраст, в силу непосредственности душевных и эмоциональных реакций, в силу неутраченной открытости души, наиболее важен для формирования патриотических чувств. Младшие школьники очень эмоциональны, их психическая деятельность окрашена эмоциями. Они не умеют сдерживать свои чувства, контролировать их внешнее проявление, они непосредственны в выражении радости или горя, печали, неудовольствия. Значительно лучше в этом возрасте развито непроизвольное внимание. Всё новое, неожиданное, яркое, интересное само собой привлекает внимание учеников безо всяких усилий с их стороны. Они лучше, быстрее запоминают и сохраняют в памяти конкретные события, лица, предметы, чем описания и определения. В эти годы происходит формирование и закрепление новой системы отношения к людям, коллективу, к учению и связанным с ними обязанностям, формирует характер, волю, расширяет круг интересов, развивает способности, то есть закладывается фундамент нравственного поведения, происходит усвоение моральных норм и правил поведения, начинает формироваться общественная направленность личности. [3]

На протяжении всего изучения курса музыки учащиеся встречаются с героическими образами, с произведениями, посвященными темам воинского подвига, патриотизма, верности долгу, преданности, высоким идеалам гуманизма. Такие произведения понимаются и усваиваются благодаря тому, что на уроке раскрываются их характерные особенности, объясняющие причины их воздействия на слушателей, свойства и способности человеческой души.

Патриотическое воспитание на уроках музыки несёт в себе важные предпосылки для формирования музыкальной культуры, как неотъемлемой части духовной культуры школьников, что является общей целью массового музыкального образования. Уроки эстетического цикла, и музыка, в частности, имеют большое воздействие на подсознание (на эмоциональном уровне). Подбор соответствующего репертуара (отечественных, зарубежных композиторов, образцов народной музыки), воспитывает в ребенке любовь к родным местам, к людям, чувство гордости за историю страны, ее лучших представителей, оптимистическая вера в свои силы и в светлое будущее страны и своего народа.

Музыкальное искусство вызывает яркий эмоциональный отклик, воздействует на эмоциональную сферу сознания, помогает воспитывать школьников добрыми, жизнерадостными, преданными Родине, высококультурными, то есть гражданами и патриотами своей страны. Воспитание гражданско–патриотических чувству детей–процесс сложный и длительный. Работа по развитию и воспитанию патриотических качеств на уроках музыки дает хорошие результаты: она способствует обогащению

эмоционального и духовного потенциала личности каждого ребенка, раскрытию творческих способностей и потребностей, формированию эмоционально открытого, уважительного отношения к таким вечным проблемам жизни и искусства, как материнство, любовь, добро, счастье, дружба, долг. Работа в этом направлении стимулирует учащихся к исследовательской деятельности в области музыкального искусства.

Концертная деятельность является важнейшим элементом вокального обучения. Она обогащает их мировосприятие, объединяет детей различной национальной принадлежности и воспитывает уважение друг к другу, а также чувство достоинства и гордости за свою страну. Учащиеся школы активно принимают участие в конкурсах патриотической направленности, тематических концертах, общешкольных, поселковых, районных, городских, мероприятиях.

Таким образом, проблема гражданско–патриотического воспитания на уроках музыки и во внеурочной деятельности на сегодняшний день очень актуальна и несет в себе важные предпосылки для формирования музыкальной культуры, как неотъемлемой части духовной культуры школьников, что является общей целью массового музыкального образования.

Список литературы:

1. Выдающиеся педагоги о музыкальном развитии ребенка: публикации Папкова Мария Викторовна. [Электронный ресурс]. URL: https://papkova– nfdou2.edumsko.ru/articles/post/1980501 (дата обращения: 16.12.2022).
2. Толковый словарь Ожегова: [Электронный ресурс]. URL: https://slovarozhegova.ru/word.php?wordid=20061 (дата обращения: 16.12.2022).
3. Морозов А.В. Креативная педагогика и психология. М.: Академический Проспект, 2004

УДК 372.87

РОЛЬ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА В ВОСПИТАНИИ ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЙ ЛИЧНОСТИ НА УРОКАХ ХОРЕОГРАФИИ

Боярская Ольга Васильевна
концертмейстер, специалист первого уровня
квалификации высшей категории
КГКП «Хореографическая школа «Карнавал»»
г.Костанай, Казахстан
E–mail: 55555mama.olga@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада хореография сабақтарындағы рухани–адамгершілік тұлғаны қалыптастыру процесінде концертмейстер рөлінің маңыздылығы көрсетілген. Эмоционалды қабылдауға және адамгершілік құндылықтарға дыбыстық сүйемелдеудің әсерін анықтай отырып, музыка мен хореографияның арақатынасына айрықша назар аударылады. Хореографияны оқыту тұрғысында халық мәдениеті мен дәстүрлі билердің маңызы талданып, олардың мәдени мұра мен құндылықтарды қалыптастыруға қосқан үлесін көрсетеді.

Түйінді сөздер: *музыка, мәдениет, жалпыұлттық құндылықтар, тәрбие, би өнері.*

Аннотация

Статья освещает важную роль концертмейстера в процессе формирования духовно–нравственной личности на уроках хореографии. Особое внимание уделяется взаимосвязи музыки и хореографии, выявляя влияние звукового сопровождения на эмоциональное восприятие и моральные ценности. Анализируется значение народной культуры и традиционных танцев, подчеркивая их вклад в формирование культурного наследия и ценностей, в контексте обучения хореографии.

Ключевые слова: *музыка, культура, общенациональные ценности, воспитание, хореографическое искусство.*

Abstract

The article highlights the important role of the accompanist in the process of forming a spiritual and moral personality in choreography lessons. Particular attention is paid to the relationship between music and choreography, revealing the influence of sound on emotional perception and moral values. The significance of folk culture and traditional dances is analyzed, emphasizing their contribution to the formation of cultural heritage and values, in the context of teaching choreography.

Key words: *music, culture, national values, education, choreographic art.*

В условиях современного образования главной целью концертмейстера–профессионала становится формирование профессионально–компетентной и социально–активной личности, способной к самоопределению, созиданию, творчеству. Концертмейстер на уроках не просто «аккомпаниатор», но и полноправный участник образовательного процесса, при этом эффективность его работы напрямую зависит от взаимодействия тандема «педагог–концертмейстер–учащийся». С каждым годом роль воспитательной работы в образовательных учреждениях Казахстана возрастает, поэтому развитие высоконравственной личности обучающегося должно стать приоритетной задачей в работе концертмейстера.

Реализовывать воспитательную задачу урока следует по трем основным направлениям: тематическое содержание материала урока, организационно–эстетическая среда урока, стиль образовательного общения на уроке. При этом необходимо учитывать возрастные особенности учащегося, его потенциал, нравственные и эстетические возможности, уровень художественного развития. [1]

Музыкальный материал на уроке должен формировать культуру учащегося, прививать любовь и вкус к высокохудожественным произведениям, стимулировать познавательный интерес, создавать положительную мотивацию к обучению.

В задачи концертмейстера, как в задачи реализации духовно–нравственного воспитания учащихся, должны входить: развитие способности эстетического сопереживания учащегося, обеспечение психологической адаптации к музыкальному искусству, развитие умения целостного, гармонического восприятия нравственного, духовного мира, стимулирование познавательной деятельности, положительной мотивации к овладению будущей профессией, воспитание способности к сопереживанию. Различные методы воспитания, такие как: поручение, требование, просьба, напоминание, постановка перед учащимся увлекательных задач, переключение с одного вида деятельности на другое, должны быть взаимосвязаны и гармонично дополнять друг друга. Их грамотнее сочетание на уроке позволит достигнуть положительного результата, формирование духовно–нравственного потенциала учащегося. [2]

По–моему мнению, роль концертмейстера в организации учебного и воспитательного процесса заключается в «музыкальном посредничестве» между пластикой тела и душой ребенка. Именно концертмейстер должен перевести язык тела на язык эмоций и чувств. Для этого педагог – концертмейстер должен многое уметь и знать. Прежде всего, терминологию хореографии, чтобы понимать педагога–хореографа. От этого зависит правильность выбора музыкального сопровождения к тому или иному упражнению. Он должен четко представлять себе структуру упражнения, чтобы музыкальное сопровождение упражнения соответствовало ритму и его технике. Концертмейстер должен уметь правильно делать акцент, а динамическими оттенками помогать движению. Кроме того, педагог – концертмейстер должен сам владеть всеми тонкостями хореографических комбинаций, в случае отсутствия педагога – хореографа. Таким образом, на концертмейстера возложены также и педагогические функции. Поэтому я могу с уверенностью говорить о своем педагогическом опыте и методических находках. Например, я убедилась, что не всякая музыка, соответствующая танцевальному движению по метроритму, в равной степени воспринимается воспитанниками. С педагогической точки зрения

необходимо, чтобы она нравилась ребятам, была бы настроена в «унисон» с их вкусами. В значительной мере это зависит от возрастных особенностей. У младшего возраста детей превалирует наглядное мышление, эмпирические представления о мире. Поэтому для них подбираю музыку с четкими, простыми ритмами, несложной мелодией, прозрачной, ясной фактурой, жанровой определенностью: марш, полька, вальс и другие. Для учащихся старших классов подбираю музыкальный материал таким образом, чтобы слуховой багаж детей был разносторонним, более полным. С классической эпохой дети знакомятся на материале музыки В. Моцарта, Л. Бетховена, романтизм представлен музыкой Ф. Шопена (вальсы, ноктюрны). С русской классикой дети знакомятся на музыке М. Глинки и П. Чайковского. Подбирая музыкальный материал к занятиям, я всегда помню об огромном балетном музыкальном арсенале, созданном композиторами прошлого и настоящего. Ребенок внутренне испытывает гордость оттого, что он занимается под музыку, которая звучит в лучших театрах страны и мира.

Успех работы с детьми во многом зависит от того, насколько правильно, выразительно и художественно пианист исполняет музыку, доносит ее содержание до детей. Соединение движений и музыки при обучении ритмики, партерной гимнастики, классическому или народному танцу является важной задачей. Использование на уроках высокохудожественной музыки обогащает учащихся эстетическими впечатлениями, расширяет их музыкальный кругозор, воспитывает музыкальный вкус, а главное формирует у детей палитру эмоций и переживаний.

Тем самым, воспитывается эмоциональное единство детского коллектива. Это способствует развитию у обучающихся эмпатии, сопереживания, потребности помочь другому человеку. Кроме того, умело подобранная музыка или красивая мелодия, её эмоциональное исполнение концертмейстером – создает особую атмосферу творческого единения. Творческое единение помогает достичь взаимопонимания между танцующими детьми, хореографом и самим музыкантом. Естественно, что такая работа приносит соответствующие плоды. Так в сотворчестве хореографа, концертмейстера и обучающихся «выстраивается» весь учебный и воспитательный процесс.

Мастерство концертмейстера в хореографии зависит от умения точно подбирать нотный материал, знания хореографической терминологии, высокого технического исполнительского уровня, умения чувствовать природу, характер, особенности каждого движения, очень хорошо развитого чувства метра, ритма, темпа, умения подбирать прослушанный музыкальный материал на инструменте, умения импровизировать. С первых уроков по освоению основных элементов танца до построения сложных композиций преподаватель – хореограф, совместно с концертмейстером стремятся к тому, чтобы музыкальное сопровождение было высокохудожественным, включающим произведения всех направлений.

На уроках народно–сценического танца возможность создания условий для духовно–нравственного воспитания детей особенно благоприятна. Обращение к народной культуре напрямую обогащает духовные и нравственные качества ребенка, так как танец имеет уникальную способность быть понятным каждому и проникать в самые глубины человеческой души.

Народный танец – один из наиболее выразительных и красивых способов знакомства с культурным наследием того или иного народа, поскольку одной из важнейших сфер духовной культуры каждого народа является его национальное самобытное танцевальное искусство, формирующееся на основе культурно–бытовых традиций. [3]

Музыка разных народов мира, включаемая в репертуар, обогащает внутренний мир детей, дает возможность воспитанникам приобщиться к огромному пласту музыкальных культур, почувствовать и воспринять разнообразие и красоту

музыки нашего огромного мира. Особое значение нужно уделять включению произведений казахских композиторов и казахской народной музыки для формирования эстетического вкуса и воспитания любви, уважения и интереса к родной казахской музыкальной культуре. Музыкальные произведения казахстанских авторов: «Талшын» А.Сағат, «Ақсиса» Жаяу Мусы, «Сүгірдің термесі» Сүгір Жырау, «Құсбегі – дауылпаз» С.Мұхамеджанова [4] применяются при постановке экзерсиса казахского народного танца у станка, которые способствует формированию патриотических чувств и уважения к своей стране, традициям, справедливости и уважения друг к другу.

Проживая на территории Республики Казахстан, мы имеем уникальную возможность знакомиться с примерами по истине казахского народного хореографического искусства. Образцами древнего казахского танцевального искусства служат такие народные танцы, как: «Ормек би»–танец ткачей, «Камажай» – танец девушек, «Кара жорга»– танец джигита, танцы–подражания животным – «Коян–беркут», «Аккулар». Народное творчество в современном Казахстане не только не утратило своего значения, но и широко развивается, является неотъемлемой частью воспитания подрастающего поколения. Традиционные казахские танцы очень ярко отражают художественное богатство, самобытность и красоту народных традиций, обычаев, обрядов, которые дошли до наших дней именно благодаря стремлению самого народа не утерять национальных особенностей. [5]

Богатое художественное наследие многих поколений народа тщательно собрано, сценически оформлено и включено в репертуар многих замечательных хореографических коллективов. Таким образом, приятно отметить, что, пропуская через призму своего мироощущения и эмоционального восприятия образцы народной культуры, дети естественным образом приобщаются к художественному национальному наследию. Подобную ценную практику на уроках народно–сценического танца мы намерены закреплять, разнообразить и обогащать новыми интересными программами, построенными на изучении хореографического искусства народов.

Человек не рождается богатым в духовном и нравственном смысле, ему необходимо внешнее воздействие родителей, наставников, учителей. Концертмейстер должен быть для детей и родителей примером во всем: культура речи, манера поведения, внешний вид, профессионализм, а главное все же на мой взгляд– любовь к детям и своей профессии. Концертмейстеру на уроках необходимо подключиться к процессу нравственного формирования личности, воспитывать гражданина с высокими моральными ценностями, способного подняться до интересов общества, воспитывать дух патриотизма, благородства. В современном мире, где задача духовного возрождения личности наиболее острая и значимая, именно духовно–нравственное воспитание должно стать приоритетным направлением в работе концертмейстера.

Список литературы:

1. Кубанцева Е.И. Концертмейстерство–музыкально–творческая деятельность. // Музыка в школе, 2001. №2
2. Пуляева Л.Е. Некоторые аспекты методики работы с детьми в хореографическом коллективе: Учебное пособие. – Тамбов: Изд–во ТГУ им. Г.Р. Державина, 2001
3. Дайнова Г.З. Формирование нравственных ценностей личности ребенка на основе занятий народной хореографией: учебно–методическое пособие. – Уфа: БГПУ имени М.Акмуллы, 2019.
4. Жазбасов И. Музыкальное искусство Казахстана. – Алма-ата, 2000
5. Кульбекова А.К., Ізім Т.О. Теория и методика преподавания казахского танца Учебник– Астана: 2012. –200с. илл.

ӘОЖ 371

АҒАРТУШЫ ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИННІҢ ӨМІРІ МЕН ҚЫЗМЕТІ

Букарбаева Гаухар Отегенқызы
педагогика ғылымдарының магистрі, ағылшын пәні мұғалімі
№15 Абай атындағы орта мектебі, Атырау қ. Қазақстан
E–mail:otegenkyzy @mail.ru

Ихсан Данияр Отегенулы
тарих пәні мұғалімі
№1 мектебі, Ақтау қ. Қазақстан
E–mail:Danik–kosta @mail.ru

Аңдатпа

Мақала авторлары XIX ғасырдың екінші жартысындағы Қазақстандағы білім беру саласының дамуы тарихымен қазақ халқының көрнекті ағартушысы Ыбрай Алтынсариннің өмірі мен қоғамдық–саяси қызметін деректер негізінде қарастырады.

Түйін сөздер: *ағартушы, педагог, тарих, тұлға, халық мектептерінің инспекторы, уезд, қоғамдық қызмет,этнограф, фольклоршы, ақын прозашы, алаш, зиялы тұлғалар.*

Аннотация

В статье авторы осветили важный аспект истории Казахстана – развитие народного образования во второй половине XIX века. Исследователи более подробно остановились на следующих вопросах: жизнь и творчество, общественно–политическая деятельность просветителя казахского народа ЫбраяАлтынсарина.

Ключевые слова: *просветитель, педагог, история, личность, инспектор народных школ, уезд, общественная деятельность, этнограф, фольклорист, поэт прозаик, алаш, интеллигенция.*

Abstract

The authors in article has shined a prominent aspect of history of Kazakhstan, national education development in second half of XIX–th century. The researcher has in more details stopped on following questions, the article is considered life and creativity, political activity of the visible educator of the Kazakh people of IbrayAltynsarin.

Key words: *educator, teacher, history, personality, inspector of public schools, county, public activity, ethnographer, folklorist, poet, novelist, alash, intelligentsia*

Академик Манаш Қабашұлы: Отан тарихында ең зәрулі проблема – оны тарихи қайраткерлермен тұлғалау. Күні кешеге дейін жеке адам мен халықтың қатынасы толық ашылмай келді. Қайраткерлер ұғымы қызметкерлер, мансап иесі дәрежесіне төмендетілді. Қайраткер – жасампаз адам, жоқтан бар жасаушы, өз мүддесін халық мүддесімен қабыстырып, өз халқының өркениеті көгінде жарастырушы болса керек. Ендеше, Отан тарихынан кейбір кездейсоқ адамдарды аластап, тарихи тұлғаларды өз тұғырына қондыру керек [1], деп жазған болатын. Тұлға тарихын зерттеу, олардың қазақ қоғамындағы алатын орны мен қазақ халқының отаншылдық елжанды тарихының тағылымына қосқан үлесін саралай отырып зерделеу, тағылымдық жақтарын ашып көрсету,бағалау маңызды міндеттердің бірі болып табылады.

Олай болса, ағартушы Ыбырай Алтынсариннің өмірі мен қызметінің тарихи тағылымы жас ұрпаққа өнеге.Тұлға тарихын зерттеу, олардың қазақ қоғамындағы алатын орны мен қазақ халқының отаншылдық елжанды тарихының тағылымына қосқан үлесін саралай отырып зерделеу, тағылымдық жақтарын ашып көрсету,бағалау маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Олай болса, жағарыда айтылған тарихи тұлға тақырыбына көрнекті ағартушы Ыбырай Алтынсариннің өмірімен қоғамдық–саяси қызметінің тарихы өзекті болыптабылады.

Тарихи тұлғалардың өмірбаянын арнайы тарихи зерттеу де бүгінгі таңдағы ғылыми бағыттың бір саласы.Аса көрнекті ағартушы Ыбырай Алтынсарин қазақ халқының қоғамдық ой пікірі, мәдениеті мен әдебиеті тарихында жаңашыл–педагог, жаңа мектептердің ұйымдастырушысы, этнограф, фольклоршы, ақын прозашы, қазақ тарихының жанашыры ретінде кеңінен мәлім.Мәселен, Ыбырай Алтынсарин өзінің Николай Ильминскийге жазған хатында: Бірақ, мен Сіздің, мейірімді Николай Иванович, шағыммен мазаңызды алайын деп отырған жоқпын. Қазір қазақ хрестоматиясының екінші бөлімін құрастырып жатыр едім (айтқандай, орыс әліппесін қайдан алып жүрсің деген сияқтыларды айтып, мені бұл сорлы кітап үшін де мүбталаға салды); Ал кітаптың осы бөлімнің тарих тарауында қазақ тарихынан да мақалалар берілуі керек еді, бірақ оған еш жерден материал таба алмай отырмын. Тіпті, Левшин мен Вельяминов–Зерновтың шығармаларын да еш жерден таба алмадым. Сондықтан, қазақтар жайында тарихи материалдар Қазаннан табылмас па екен, немесе егер ондай кітаптардың сатылатын жері болса, кімге жазып, кімге ақша беруіме болар екен; Осы жөнінде маған бір жақсылық жасамас па екенсіз деп Сізге өтінгелі отрмын [2], – деп жазады. Бұл хаты оның қазақ тарихының жанашыры, жоқтаушысы болғанын дәлелдейді.

Ыбырай Алтынсарин 1841 жылы 20 қазан күні Қостанай облысы Затабол ауданында туып өскен [2]. Ыбырай Алтынсарин Казақстанда ұлы ағартушылық идеясын қалың халық бұқарасына тарататын, сөйтіп, оны ілгері алып бара алатын кадрлар даярлауды алдына мақсат етіп қойды. Мұндай кадрларды ол тек азаматтық халық мектептері арқылы ғана дайындап шығаруға болатындығын ұғынды – Ыбырай Алтынсарин Қазақстанда халық ағарту жұмысын ұйымдастырып, оны жолға қоюды, оған дұрыс бағыт беруді үлкен арман етті. Халық ағарту жұмысын ұйымдастырып, оны ілгері алып бару үшін алғашқы кезде түгел беріліп халықты сүйетін, мен сияқты қазақ керек [2] – деп жазды ол.

1858 жылы Орынбордағы қазақ мектебін тәмәмдаған [3]. Патша үкіметі стат кеңесшісі Ыбырай Алтынсаринге 1858 жылдың 6 қазанында Самар және Орынбор генерал–губернаторы зауряд–хорунжи атағын береді. 1879 жылы Ыбырай Алтын-сарин Торғай облыстық мектептер инспекторы болып тағайындалды [4]. Торғай облысы сол кезде: Елек, Ырғыз, Торғай, Николаев (Қостанай). – небәрі төрт уезге бөлінетін еді. Сол кездегі Торғай облысының, көлемі кәзіргі Қостанай облысын тұтас, Ақтөбе облысының көпшілігін, Чкалов облысының (РСФСР) бірнеше аудандарын қамтыды. [2]

Алтынсарин облыстық мектептер инспекторы болып қызмет істегенде, ол Торғай облыстық басқару мекемесіне тікелей бағынды, сол арқылы Орынбор оқу округіне қарады. Сол кезде Торғай облысының бас қаласы Орынбор болды. Барлық облыстық мекемелер сонда тұрды. Ал Ыбырай Алтынсарин облыстық мектептер инспекторы болып тағайындалғаннан кейін, үш жылға жуық Торғай қаласында тұрып, одан соң Қостанай қаласына көшіп барды, сонда тұрып облыста ағарту жұмысын басқарды.

Облыстық мектептер инспекторы болып тағайындалғаннан соң Ыбырай Алтынсарин мектептер ашуға кіріседі. Ол алдымен уездік қалаларда орыс–қазақ балалары бірге оқитын орталық орыс–қазақ училищелерін ашуды қажет деп тауып, бірден дайындық жұмысын жүргізеді. Бұл мектептерді ашу оған оңай соқпайды. Өйткені, сол кезде үкімет тарапынан қаржы берілмеді, тіпті бұл іске көңіл де бөлінбеді.

Ыбырай Алтынсарин Торғай облысындағы 4 уезді аралап, мектеп ашуға халықтан қаражат жинайды. Жер–жерде халық бұқарасы оның ағартушылық идеясын қуанышпен қарсы алды.

Халықтан қаражат жиналғаннан соң, ол мектеп үйлерін салдырып, немесе сатып алып, Торғай облысына қарайтын уездердің (Елек, Николаев (Қостанай),

Торғай, Ырғыз (Жармола) бәрінде де бір–бірден алты жылдық орталық орыс–қазақ училищелерін ашты. Осы ашылған училищелерді жабдықтауға Алтынсарин айрықша көңіл бөлді. Бұл училищелерді ашуда, Алтынсарин: Менің бел байлаған ойым қазақ уездерінің өз ортасынан, неғұрлым тезірек, бір–бір екі кластық орталық мектеп ашып, оның негізін берік қалау, оны әдемі, таза мектеп ету, сөйтіп, қазақ балаларына тәрбие беру жөніндегі жұмыстарымызда мектептің лас болуы, қабырғаларының дымқыл болуы, бөлмелерінің тар болуы, пешінен иіс шығуы, балалардың аш болуы, суыққа тоңуы, оқу құралдарының жеткіліксіз болуы, және халық мектептерінің көпшілігіндегідей, оқытушыларының сауатсыз болуы сияқты кемшіліктерді кездес–тірмеу [2] – деп жазып, мектептерде оқу жұмысы болсын, тәрбие жұмысы болсын, жабдықтау жұмысы болсын, бәрін де үлгілі сатыға қоюға тырысты.

Өзінің басқа бір хатында, Ыбырай Алтынсарин: Тәжірибе барлық ғылымның бастамасы ғой, кем–кемдеп өзіміз де үйреніп, балаларды да оқыта берейік; мүмкін, сөйте келіп мақсатымызға да жетерміз деп, мұғалімдердің көңлін көтере білді.

Ол, жер–жерде көптеген болыстық мектептер ашу үшін алдымен мұғалімдер кадрын дайындау керек екендігін айта келіп, мұғалімдер мектебін ашу жөнінде жоғарғы өкімет орындарының алдына мәселе койды. Оның мәселе коюы бойынша Орскі қаласында мұғалімдер мектебі ашылды. Бұл мектепте қазақ балалары оқыды. Қазан төңкерісінен бұрын Казақстандағы оқыған мұғалімдердің көпшілігі осы мектептен оқып шықты.

Жылдан аса уақыттың ішінде ол Қараторғай болысында (Торғай уезі), Карабұтақ болысында (Ырғыз уезі), Обаған және Жетіқара болыстарында (Қостанай уезі), Бөрте болысында небәрі бес болыстық мектептер ашып үлгерді. Осы кезде ол Қостанай және Ақтөбе қалаларында орыс балаларына арнап екі мектеп ашты. Бұл мектептер ашылғанда Ыбырай Алтынсарин ішінде өзі болып, бірінші үлгілі сабақты балаларға өзі берді.Ыбырай Алтынсарин уездік қалаларда 4 орталық орыс–қазақ училищелерін, бір қолөнері училищесін, 5 болыстық мектептерді, орыс балаларына арнап 2 мектеп ашып, оларды тегіс жабдықтады.

Ыбырай Алтынсарин жастарға жоғарғы сатыда білім беруді көкседі. Ол гимназияларда, университеттерде, Красноуфимскі қаласындағы реальное училище-де оқитын қазақ балаларына стипендия тағайындады, сөйтіп, казақ жастарының келешекте толық орта, жоғары дәрежелі білім алуларына жол салды.

Ұлы ағартушы Ыбырай Алтынсарин осы стипендияларды елден халық ағарту қорына жиналған қаражаттан тағайындады. Ыбырай Алтынсарин тек мектептер ашумен тынған жоқ, ол мектептерде пәндерді оқыту әдісіне, оқушыларды тәрбиелеу мәселелеріне де аса көңіл бөлді. Ыбырай Алтынсарин орыс–қазақ училищелерінде математика, химия, география, тарих, орыс тілі, қазақ тілі, пәндерін оқытты.

Ы. Алтынсарин заманынан 1917 жылға дейінгі аралық. Бұл кезеңдегі тарихты оқыту әдістемесінің қалыптасуымен дамуы Ыбырай Алтынсариннің есімімен тығыз байланысты. [5, 199–200б.] Ыбырай Алтынсарин Қазақстанда тарихты оқыту әдістемесінің біртіндеп қалыптасуына және басқада пәндерден мектепте оқушыларға сабақ берудің теориялық, педагогикалық, ғылыми–әдістемелік негіздерін қалады.
Ыбырай Алтынсариннің ағартушылық қызметінде балаларды оқыту және тәрбиелеу, мұғалімдердің беделін көтеру, рөлін арттыру мәселелері үлкен орын алады. Мұғалімдер оқушыларын өз балаларындай көрулері керек, сонда ғана оқу жұмысы ойдағыдай ілгері басады деп ойлады Алтынсарин.

Халық ағарту жұмысын ілгері дамытудағы мұғалімдердің рөлін Ыбырай Алтынсарин былайша бағалады: Халық ағарту жұмысы бұл арада тек жаңа ғана басталып келеді, сондықтан, жаңа салынып жатқан үйдің жақсы болуы оның іргесінің берік және мықты қалануына байланысты болатыны сияқты, біздің қолға алып отырған ісімізде де, қазақ мектептерінің бар келешегі, көбінесе, істің казіргі басталуына байланысты; сондықтан да мен кәзір жақсы оқытушыны дүниедегі

заттың бәрінен де қымбат керемін... Халық мектептері үшін ең керектісі – оқытушы [2], – деп жазды Ыбырай Алтынсарин, – тамаша жақсы педагогика құралдары да, ең жақсы үкімет бұйрықтары да, әбден мұқият түрде жүргізілетін инспектор бақылауы да оқытушыға тең келе алмайды [2], деген болатын.

Орыс–қазақ мектептеріне кәзір тек орыс тілін ғана оқыйтын, оқу, жазуды ғана үйрететін мектептер деп қарауға болмайтынын көрсетіп. ол мектептерден оқушы–ларды отырықшылыққа, тазалыққа дағдыланатын, әрнәрсеге де дұрыс ақыл–оймен қарай білетін етіп шығаруымыз керек – деп, жазды Алтынсарин. Тағы бір хатында, ол: Мен казақ балаларын ұқыптылыққа, тазалыққа, отырықшылық тұрмыс-тың артықшылығына, мысалы, құрғақ, жылы бөлмелерде тұруға үйретудің өзі қазақ даласында тәрбиелік мәні бар жұмыс деп білемін [3], – деп жазды. Алтынсариннің ұлы ағартушылық идеясы оның көркем шығармаларында да, ғылыми мақалаларында айқын көрініс тапты.

Ыбырай Алтынсарин әрі ақын, әрі қара сөздің ұстасы, қазақтың әдеби тілінің негізін салған артына ғылыми мұра қалдырған тұлғалардың бірі.

Ы. Алтынсариннің көркем әдеби шығармалары оның Қазақ хрестоматиясында Орынбор 1878 жылы 1 кітабында басылып шықты. Осы тұрғыдан қарағанда, бұл кітап тек оқу құралы ғана емес, сол кездегі көркем шығарма, озат ой–пікір ұлт қазнасы. Қазақ хрестоматиясына енген өлеңдерді, әңгімелерді Ы.Алтынсарин қаза болғаннан кейін оның шәкірттері 1899 жылы, Қазан қаласында, Мактубат деген атпен, арабша әріппен бастырып шығарып, халық арасына таратты [2], Алтынсарин балаларға арнап оқу құралын жазды.

Алтынсариннің 1882 жыл бойынша Торғай облысының оқу ісі жайында жазған қорытынды есебінде әрбір уезде бір–бір мектептен бар екендігі, олар уезд орталықтарында орналасқанын, Николаевск уезінің мектебі Тройцкіде орналасқанын, Елек уезіндегі мектепті Ақтөбе бекінісіне ауыстыру үшін жаңа ғимрат салынып жатқанын баяндайды [4],

Алтынсариннің көзқарастарына тән нәрсе – оның халықты шын сүйгендігі. Қазақ деген – жасанды мінезі жоқ, қарапайым халық, бірақ сол қарапайымдығының өзінде оның, көп жақсылығы жатыр, өз елімізге қолдан келгенше кызмет ету – біздің әрқайсымыздың борышымыз– деп, айтты. Ыбырай – халықтың сүйген ұлы – *Барлық қазақ жастары менің соңымда, олар мені жақсы көреді мен қайтып жалғыз болайын***?** [2]–деген. Ыбырай Алтынсариннің ағартушылық еңбегінен елжандылық отаншыл қызыметін көреміз.

Ыбырай Алтынсарин В. Катаринскийге жазған хатында: Сізге соңғы хатымды жазғаннан кейін мен тағы да ауырып қалдым. Бұл жолы бұрынғыдан анағұрлым қатты ауырдым, жұрт мені жаны қалса болар еді деп қауіптенді. Әлі де аурумын, ұйқым жоқ десем де болады, тамақ ішпеймін: жүрегімнің соғуы күшті, ентіге беремін. Троицкіден үшінші доктор шақыртқанымнан кейін, қазір тәуірірексің деседі, ол маған 10 июльге дейін ішетін дәрі беріп кетті. Өзімді бір құдайға тапсырдым, тағдырда жазылғаннан артық ештеңе болмайды ғой [2], – деп баяндайды. Алтынсаринн өлер шағында өзінің салған үйін орыс–қазақ мектептерінде істейтін мұғалімдерге бағыштады. Ол үй кейіннен демалыс үйіне айналды. Ал 500 десятинадай өзіне тиісті жерін, ол Қостанай қаласында ашылғалы жатқан ауылшаруашылық училищесіне берді.Барлық саналы ғұмырын ағарту ісіне арнаған Ыбырай Алтынсарин 1889 жылы 17 шілде күні ұзаққа созылған науқастан көз жұмған. [5]

Алтынсарин жоғарғы өкімет орындарына қатынас қағаз жазып, бірнеше қыздар училищесін ашуға рұқсат сұраған болатын. Патшалық өкімет орындары Ыбырай Алтынсарин кайтыс болғаннан соң ғана 4 жерде қыздар училищелерін ашуға рұқсат берді. Сөйтіп, Алтынсариннің тілегіне сәйкес, қыздар училищелері Торғайда – 1891 жылы, Қостанайда – 1893 жылы, Қарабұтақ селосында (Қазаіргі Ақтөбе облысындағы Қарабұтақ елді мекені. – Ө.И.) – 1895 жылы және Ақтөбеде –1896 жылы ашылды.

1896 жылы Торғай облысының қоластындағы қыздар мектептерінде небәрі 211 қыз, олардың ішінде 70 қазақ қыздары, 141 орыс қыздары оқыды. Ыбырай Алтынсарин халықтың болашағын көздеп білім алуды аңсап келген қазақ қыздарының оқып, білім алуларына жол ашты. Алтынсарин кайтыс болғаннан кейін ол ашқан мұғалімдер мектебі Орскі қаласынан Орынбор қаласына көшті.

Қорыта келе біріншіден, Торғай облысы халық мектептерінің инспекторы лауазымына 1879 жылы бекітіліп, жұмысты қабылдап алған тұста облыс көлемінде 3 бастауыш мектеп (Тройцк, Торғай, Ырғыз) болса, 1889 жылы ол дүниеден өткенде уездік, болыстық мәртебедегі 17 мектеп жұмыс жасап тұрды. Оның инспекторлық қызметі тұсында (1879–1889) ашылған мектептер мен алғашқы жазылған оқулықтардан Алаш жұртының бір топ зиялы тұлғалары білім алып, қайраткер тұлға болып қалыптасып, ел–жұртына қызмет жасады [4]. Екіншіден, Ыбырай Алтынсарин қазақ халқының тарихында бірінші рет педагогикалық білімнің іргесін қалады. Отандық білім беру жүйесінің тарихы Ыбырай Алтынсарин кезінен бастау алады. [6]. Үшіншіден, Ыбырай Алтынсарин – аса көрнекті ағартушы, өз заманының ақыл – ойшысы оның халқы үшін жасаған ағартушылық және қоғамдық–саяси қызыметі келешек жас ұрпаққа үлгі өнеге. [7]

Әдебиеттер тізімі

1. Қозыбаев М.Қ. Өркениет және ұлт. – Алматы: 2011. – 369 б.
2. Ыбырай Алтынсарин. Шығармалар жинағы. – Алматы:1955. – 413 б.
3. Исенов Ө.И. Ыбырай Алтынсарин – ағартушылық жаршысы.// Профессор Н.Ф.Катанов және түркітану мәселелері атты халықаралық ғылыми теориялық конференцияның материалдары. – 30–31 мамыр, 2012 жыл. Батыс Қазақстан гуманитарлық академиясының хабаршысы. Ғылыми журнал №2 (19) 2012. – 76–82 б.
4. Әбсадық А. Абай шығармашылығы және қазіргі қазақ әдебиетінің қалыптасуы – Т.7. Абай және Ыбырай. Ғылыми–танымдық зерттеу. – Алматы: Алгаритм, 2022 – 334 б.
5. ҚР ОММ. 25 – қор, 1–тізбе, 2557 – іс, 20–25 пп.
6. 6Исенов С.И. Ағартушы – Ыбырай Алтынсарин. // Стратегия 2050 тұрақты экономикаға, саясатқа және қоғамға жол. Халықаралық ғылыми – тәжірбиелік конференциясының материялдары. - Қостанай. 2016. – 547 б. – (407–413 б.)
7. Исенов Ө.И. Тарихты оқыту әдістемесі пәні және оның даму кезеңдері. // Алдамжар оқулары Халықаралық ғылыми – тәжірбиелік конференциясының материялдары. Қостанай әлеуметтік–техникалық университеті ғылыми хабаршысы. №3. 4–5 желтоқсан. 2009. – 199– 205 бб.

УДК 378

ФОРМИРОВАНИЕ КУЛЬТУРНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ ЛИЧНОСТИ В РАМКАХ ПОЛИКУЛЬТУРНОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА

Бурцева Ирина Юрьевна
старший преподаватель
кафедра русского языка (как иностранного)
Институт международного образования
МИРЭА – Российский технологический университет
г.Москва, Россия
E–mail: burceva@mirea.ru

Аннотация

В статье рассматривается вопрос формирования культурной идентичности личности в процессе обучения иностранным языкам студентов технических вузов. Отмечается важная роль поликультурной среды в определении духовно–нравственных ориентиров индивидуума. Предлагаются различные формы занятий с учетом междисциплинарности.

***Ключевые слова**: межкультурная компетенция, лингвокультурологические навыки, культурная идентичность, поликультурное пространство.*

Андатпа

Мақалада техникалық жоғары оқу орындарының студенттеріне шет тілдерін оқыту процесінде тұлғаның мәдени болмысын қалыптастыру мәселесі қарастырылған. Жеке тұлғаның рухани–адамгершілік бағдарларын анықтауда көпмәдениетті ортаның маңызды рөлі атап өтіледі. Пәнаралық байланысты ескере отырып, сабақтың әртүрлі формалары ұсынылады.

Түйін сөздер*: мәдениетаралық құзыреттілік, лингвистикалық және мәдени дағдылар, мәдени бірегейлік, көпмәдениетті кеңістік.*

Abstract

The article examines the issue of forming a person's cultural identity in the process of teaching foreign languages to students of technical universities. The important role of the multicultural environment in determining the spiritual and moral guidelines of the individual is noted. Various forms of classes are offered, taking into account interdisciplinarity.

Key words*: intercultural competence, linguistic and cultural skills, cultural identity, multicultural space*

Мы живем в сложную эпоху, характеризующуюся стремительными изменениями окружающей действительности как в научно–техническом плане, так и в сфере базовых ценностей и мировоззренческих позиций. С одной стороны, происхо–дит обесценивание общепризнанных этических и правовых норм и установок, наблюдается рост агрессивных настроений и нетерпимости в обществе, с другой, несмотря на глобальную унификацию, насаждающую не лучшие идеалы в ущерб национальным культурам, возрождается интерес к истокам культурных традиций, самобытным формам личностных установок, традиционным духовно–нравственным ориентирам. Здесь понимание глобализации как процесса взаимосвя-занности мира, международной интеграции позволяет выделить ее основным фактором развития межкультурного общения.

Подготовка высококвалифицированных специалистов не может ограничивать-ся только рамками владения узкопрофессиональными специальными компетенция-ми. Востребованность и высокая конкурентоспособность в том числе на междуна-родном уровне предполагает развитие лингвокультурологических навыков, межкуль-турной компетенции, сформированность идентичности личности профессионала.

Межкультурная компетенция подразумевает формирование умений оперировать в процессе коммуникации фоновыми знаниями культуры инофона, понимать явления другой культуры с позиции ее представителей, принимать иную ценностную систему, использовать средства иностранного языка в зависимости от ситуации, норм, обычаев иноязычного речевого поведения, культурных традиций участников коммуникации.

Под процессом межкультурной коммуникации понимается «специфическая форма деятельности, которая не ограничивается знаниями иностранных языков, а требует знаний как материальной, так и духовной культуры другого народа, ценностей, религии, мировоззренческих представлений и нравственных установок, которые и определяют поведенческую модель партнеров по коммуникации». [1]

В процессе обучения у студентов должны сформироваться умения толерантно воспринимать инокультурные явления, несоответствия в нормах и ценностях, осознавать их в разнообразном мировоззренческом контексте, выстраивать свое вербальное и невербальное поведение, исходя из понимания культурных различий.

Идентичность бывает различная: гендерная, профессиональная, гражданская, культурная и др. Это динамическая система, меняющаяся под влиянием различных обстоятельств, но всегда это набор качеств, определяющих человека как индивидуальность.

Словарь терминов по межкультурной коммуникации дает следующее опреде-ление идентичности: «Признание культурной специфики и национальной самобыт–ности. Определяется посредством языка, лексикона, дискурсивных моделей. Оказывает определяющее влияние на процесс межкультурной коммуникации:

предполагает совокупность определенных устойчивых качеств, благодаря которым те или иные культурные явления или люди вызывают у нас чувство симпатии или антипатии; позволяет коммуникантам составить определенное представление друг о друге, взаимно предугадывать поведение и взгляды собеседников, т.е. облегчает коммуникацию. Символ самосознания, который включает самовосприятие личности и ее отождествление с группами других личностей в рамках конкретной лингвокультуры». [2] В плане формирования перечисленных компетенций потенциал дисциплин по изучению иностранного языка в поликультурной среде огромен. Владение иностранным языком позволяет сочетать различные мировоззренческие позиции, ставит в кросс–культурную позицию восприятия мира, формирует наднациональное сознание, что существенным образом влияет на становление личности в целом.

Изучение языков должно проходить в неразрывном единстве с миром и культурой народов, говорящих на этих языках. Иностранные студенты МИРЭА – Российского технологического университета, конечно, полностью погружены в среду изучаемого языка, так как учатся в многонациональных группах вместе с российскими студентами, которые также представлены различными народностями, но зачастую это погружение ограничивается узким кругом бытовых моментов: магазин, транспорт, университет. Оторванные от родины, близких и друзей, иностранцы стремятся найти соотечественников, собраться в группы по национальному или языковому признаку, ограничиться своим узком культурологическим полем, что не способствует активизации процесса овладения коммуникативными и социокультурными компетенциями на требующемся уровне. Не стоит уменьшать важность того, что иностранные обучающиеся на момент погружения в инородную среду уже являются сформировавшимися личностями со своим мировоззрением, определенным комплексом морально–этических норм, поведенческих кодов, в большинстве случаев отличных от нового культурного фона. Как иностранные, так и российские студенты на начальном этапе обучения не всегда бывают подготовлены к поликультурной среде вуза, возникают психологически напряженные ситуации непонимания и непринятия иных национальных ценностей в результате сбоя в процессе культурной идентификации личности.

Обучение иностранным языкам в РТУ МИРЭА организуется таким образом, чтобы снять психологические и языковые трудности у студентов, максимально интенсифицировать процесс социально–коммуникативной и лингвокультурологической адаптации, ориентировать деятельность на формирование культурной идентичности личности, способной к толерантному отношению, продуктивному взаимодействию с представителями различных национальностей, вероисповеданий, культур, убеждений и образа жизни, и вместе с тем сохраняющей свою этническую и культурно–историческую уникальность. Преподавателями используются интерактивные формы обучения совместно с реализацией междисциплинарных связей и учетом специфики направления профессионального обучения, так как иностранный язык – дисциплина, наиболее открытая для разнообразных межпредметных связей, в которую можно включить тематическое и ситуационное наполнение из большого количества других областей знаний. К таким видам деятельности можно отнести заочные путешествия, просмотр видеофильмов, прослушивание аудиоматериалов, различные конкурсы, спектакли, презентации, дискуссии, кейс–методы, научные и творческие проекты, экскурсии, фестивали и др.

Например, кафедрой русского языка (как иностранного) совместно с Центром языковой подготовки РТУ МИРЭА, где студенты технических специальностей обучаются по программе профессиональной переподготовки «Переводчик в сфере профессиональной коммуникации», в рамках учебной программы реализуется система занятий нетрадиционной формы: круглый стол «Знакомство», конференция

«Системы образования стран мира», проект «Наши праздники», выездной семинар «Памятники истории» и другие. Данные занятия проходят в непринужденной психологической обстановке, атмосфере доверия и способствуют формированию межкультурной коммуникации посредством погружения участников в поликультурную и мультилингвальную среду. Материалы к данным занятиям подбираются с учетом предоставления возможности не только знакомства с иностранным языком и культурой, элементы которой он в себе несет, но и сопоставления языковых и культурных явлений, традиций, морально–этических норм своих, страны изучаемого языка и других стран, представители которых принимают участие в мероприятиях.

Внеучебная деятельность также предоставляет огромные возможности по формированию культурной идентичности личности студентов. В РТУ МИРЭА функционирует большое количество кружков и секций всевозможной направленности, творческих коллективов, высоко развито волонтерское движение, проводится множество культурно–массовых мероприятий. Приведем в пример ежегодный интернациональный фестиваль «Мир и МИРЭА», который каждую весну объединяет студентов разных национальностей и стран не только нашего университета, но и других вузов Москвы с целью развития разносторонних международных культурных контактов, сохранения исторических традиций национальных культур, гражданственности, укрепления дружбы и взаимопонимания. В рамках фестиваля проходит прием делегаций из посольств участвующих в проекте стран; выставка, демонстрирующая предметы культурно–исторического наследия; мастер–классы от представителей разных стран, в которых можно попробовать свои силы в каллиграфии, знании иероглифов, научиться заваривать чай по–китайски или танцевать кавказские танцы, отбивать зажигательные ритмы на барабанах или заплетать африканские косички, получить на память индийский узор на руку или самостоятельно расписанную узбекским орнаментом посуду; дефиле национальных костюмов, иллюстрирующих индивидуальный для каждой страны национальный колорит; интернациональный концерт – кульминация фестиваля, включающий в себя жанровые и стилевые особенности танцевальной и музыкальной культуры многочисленных народов мира. В процессе подготовки этого большого многонационального праздника большая часть студентов университета, не только иностранных представителей, глубоко погружается поликультурную среду, в то же время представляя свою национальную уникальность.

Таким образом, при обучении иностранному языку активная учебная и внеаудиторная деятельность в многонациональной и мультикультурной среде активизирует процесс инкультурации индивидуума, что позволяет облегчить процесс социокультурной адаптации в чуждой среде, снять барьеры языкового и межкультурного взаимодействия, скорректировать культурные стереотипы.

Список литературы:

1. Садохин А.П. Введение в теорию межкультурной коммуникации. – М.: Высшая школа, 2005. – 310 с.

2. Жукова. И.Н. Словарь терминов межкультурной коммуникации. 2013. URL: https://voluntary .ru/slovari/slovar–terminov–mezhkulturnoi–kommunikacii–2013.html (дата обращения: 31.01.2024).

УДК 371

СОВРЕМЕННЫЕТРЕБОВАНИЯКУПРАВЛЕНИЮВОСПИТАТЕЛЬНЫМ ПРОЦЕССОМ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ

Вольф Ксения Валерьевна
магистр педагогических наук, учитель–эксперт
учитель английского языка
КГУ «Общеобразовательная школа №1
отдела образования города Рудного»
УОА Костанайской области, г.Рудный, Казахстан
E–mail: xeniaku84@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада жеке тұлғаны дамытудың білім беру мақсаттары мен мақсаттарына жету үшін тәрбие процесін басқару қажет екендігі айтылған. Автор білім алушылардың тәрбиесі мен әлеуметтенуін басқарудың негізгі шарттарын, тәрбиежүйесі мен тәрбие әдістерін анықтайды. Оқу және сабақтан тыс жұмыстарда білім беру ұйымының тәрбиелік әлеуетініске асыру бағыттары атап өтіледі.

Түйінді сөздер: *әкімшілік, мемлекет, тәрбие, тәрбиежүйесі, білім беру, тәрбие процесін басқару.*

Аннотация

В статье говорится о том, что для достижения образовательных целей и целей развития личности необходимо управление воспитательным процессом. Автором определяются основные условия управления воспитанием и социализацией обучающихся, составляющие воспитательной системы и методы воспитания. Отмечаются направления реализации воспитательного потенциала образовательной организации в урочной и внеурочной деятельности.

Ключевые слова: *администрация, государство, воспитание, воспитательная система, образование, управление воспитательным процессом.*

Abstract

The articlesay sthatinor dert oachieve educational goals and personal developmentgoals, it is necessary to manage the educational process. The author defines the basic conditions for the management of education and socialization of students, the components of the educational system and methods of education. The directions of realization of the educational potential of an educational organization in term and extracurricular activities are noted.

Key words: *administration, state, education, educational system, education, management of the educational process.*

Серьёзными проблемами современности стали вызовы мирового уровня: политическая нестабильность, межэтнические и межконфессиональные конфликты, терроризм, проблемы экономики, экологии, места и роли здравоохранения и образо–вания, возникновение молодежных субкультур и другие. Реагирование на вызовы современного мира делает воспитание одним из ключевых факторов в судьбе подрастающего поколения. Ведь подлинное воспитание предполагает организацию деятельности по «созданию условий для самоопределения и социализации обучающегося на основе социокультурных, духовно–нравственных ценностей и принятых в обществе правил и норм поведения в интересах человека, семьи, общества и государства».

Президент Республики Казахстан Касым–Жомарт Токаев подчеркивает,что, сохраняя лучшие традиции отечественной системы образования, мы не должны стоять на месте. Система образования должна находиться в поиске, постоянно развиваться. Потому, главная надежда возлагается на учителей, способных воспитать поколение, открытое всему новому и прогрессивному. Задача педагогов и, конечно, родителей – воспитание достойных граждан нашей страны.

Состояние современного казахстанского общества требует не только измене–ния подхода к воспитанию и образованию, как одного из важнейших компонентов

формирования человеческой личности, но и глубокого переосмысления самого понимания жизни человека, развития у него способности делать осознанный выбор, ставить перед собой достойные жизненные цели.

«Трудное ли это дело–воспитание?» – спросили как–то А.С.Макаренко после одной из лекций по педагогике. Немного задумавшись, мудрый человек и педагог ответил: «Нет, воспитание – очень легкое и счастливое дело. Если оно... хорошо организовано». И это правда. Эту истину подтвердит каждый опытный педагог, а тем более тот, кто занят образовательным менеджментом.

Мы делаем упор на управление воспитательным процессом как особой деятельности, в которой ее субъект посредством планирования, организации, руководства и контроля обеспечивает творческий целенаправленный процесс взаимодействия учителя и учащихся по созданию оптимальных условий для овладения учащимися социокультурными ценностями общества и для развития их индивидуальности с целью самоактуализации личности.

На наш взгляд, хорошее понимание целей и задач образовательной организации, социально–демографического анализа контингента учащихся образовательной среды, возможностей педагогического коллектива, учета всех объектив–ных и субъективных условий жизнедеятельности образовательной организации принципиально важно при решении каждой управленческой проблемы.

Учитывая точки зрения ученых, мы считаем, что воспитательная система – это не только состояние, но и процесс, притом процесс управляемый. Включая в себя педагогическое руководство, самоуправление и саморегуляцию, он проходит через следующие основные стадии: становление системы, отработка структуры и содержания деятельности, функционирование в оптимальном режиме, обновление и перестройка. [1]

Над проблемой управления воспитательным процессом в школе мы работаем достаточно давно и пришли к пониманию того, что нам необходимо более активно использовать современные методы и формы воспитания. Наши наработки в этом направлении апробируются и внедряются в КГУ «Общеобразовательная школа №1 отдела образования города Рудного» Управления образования акимата Костанайс–кой области, на базе которой была организована опытно–экспериментальная площадка «Учебно–воспитательная среда «школы–лаборатории» как ресурс разви–тия казахстанского патриотизма, гражданского самосознания и активной жизненной позиции».

Основная цель программы опытно–экспериментальной работы: создание целостной системы воспитательной работы, направленной на формирование «Казахстанца будущего», гражданина, патриота, активно участвующего в социаль-ных преобразованиях, происходящих в обществе.

В ходе реализации опытно–экспериментальной работы управление воспитательным процессом шло как в урочном, так и во внеурочном направлении.

Урочноенаправлениепредполагает:

– Усиление воспитательных аспектов содержания учебного материала предусматривает связь изучаемого материала с жизнью, будущими личными и профессиональными планами учащегося.

– Развитие межпредметных связей предполагает формирование у учащихся целостного представления о научно–предметной и ценностной картинах мира и обучение способам применения приобретенных знаний в практической жизни.

– Формирование субъектной позиции учащихся в учебном процессе, которая является результатом, условием и средством индивидуально–ориентированного обучения и воспитания. Субъектная позиция ученика характеризуется осознанием и принятием цели учебной деятельности. Всему этому способствуют всевозможные активные формы организации процесса (проектная деятельность, тренинги,

ролевые, организационно – деятельностные и аналитические деловые игры, решение ситуационных задач).

– Сотворчество участников учебного процесса. Общеизвестно, что воспитывает несамадеятельность, а те отношения, которые формируются в процессе этой деятельности.

– Использование воспитательного потенциала среды в учебном процессе.

– Организация взаимодействия детей разного возраста в учебной деятельности.

Реализация воспитательного потенциала внеурочной деятельности образовательной организации осуществляется также по различным направлениям:

– Педагогическое влияние на семью как фактор воспитания («Семейный клуб», проект «Үндестік», общешкольные конференции, дни открытых дверей для родителей, анкетирование родителей, индивидуальные беседы и консультации);

– Создание и развитие ученического коллектива как среды самоактуализации учащегося;

– Содействие детскому движению в образовательной организации и вне ее («Школьный Парламент», педагогический отряд «ОЛИМП»);

– Помощь в создании и функционировании детско–юношеских позитивных организаций и объединений (школьная газета, школьный дебатный клуб«IQ»)

– Сотрудничество с многопрофильными творческими объединениями детей и взрослых клубного типа (в школе и вне школы).

Критерии оценки качества и эффективности управления воспитательной системой подразделяются на две условные группы: «критерии факта» и «критерии качества». [3]

Первая группа позволяет ответить на вопрос, есть ли в данной образовательной организации воспитательная система или ее нет; вторая – дает представление об уровне развития воспитательной системы, о ее эффективности.

Критерии факта:

– Упорядоченность жизнедеятельности образовательной организации;

– Наличие сложившегося единого коллектива, сплоченность организации «по вертикали», устойчивые межвозрастные связи и общение;

– Интеграция воспитательных воздействий в комплексы, концентрация педагогических усилий в крупные «дозы воспитания» и организационные формы.

Критерии качества:

– Степень приближенности системы к поставленным целям, реализация педагогической концепции, лежащей в основе воспитательной системы;

– Общий психологический климат школы, стиль отношений в ней, самочувствие ребенка, его социальная защищенность, внутренний комфорт. Настоящее взаимопонимание семьи и школы;

– Уровень воспитанности выпускников школы.

При этом всегда следует помнить, что ученики ценят и помнят именно тех, кто не только управлял, но и любил, дарил свое внимание, знания и душу.

Список литературы:

1. Воспитательная деятельность педагога: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений/ И.А.Колесникова, Н.М.Борытко, С.Д.Поляков, Н.Л.Селиванова; Под общ. ред. В.А.Сластенина и И.А.Колесниковой. – М.: Издательский центр «Академия», 2005.

2. Воспитательный процесс: изучение эффективности. Методические рекомендации / Под ред .Е.Н.Степанова. – М.: ТЦ Сфера, 2003.

3. Григорьев Д.В. Воспитательная система школы: от А до Я: Пособие для учителя / Д.В.Григорьев, И.В.Кулешова, П.В.Степанов; Подред.Л.И. Виноградовой. – М.: Просвещение, 2006.

УДК 372.8

ВОСПИТАНИЕ ДУХОВНО–НРАВСТВЕННЫХ КАЧЕСТВ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ ПОСРЕДСТВОМ БАЗОВЫХ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ ЧЕРЕЗ УРОКИ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Вяткин ВиталийСергеевич
учитель начальных классов
КГУ «Общеобразовательная школа №16
отдела образования города Костаная»
г.Костанай, Казахстан

Вяткин Артем Сергеевич
учитель начальных классов
КГУ «Общеобразовательная школа №16
отдела образования города Костаная»
г.Костанай, Казахстан
E–mail: vyatkina.67@bk.ru

Аннотация

Воспитание духовно–нравственных качеств младших школьников происходит и на уроках физической культуры. В статье рассматриваются примеры национальных игр, которые способны развить у детей начальных классов базовые национальные ценности.

Ключевые слова: *духовно–нравственное воспитание, базовые национальные ценности, роль национальных игр, роль семьи и общества в привитии ценностей, личный пример.*

Аңдатпа

Бастауыш сынып оқушыларының рухани–адамгершілік қасиеттерін тәрбиелеу дене шынықтыру сабақтарында да жүреді. Мақалада бастауыш сынып балаларында негізгі ұлттық құндылықтарды дамытуға қабілетті ұлттық ойындардың мысалдары қарастырылады.

Түйінді сөздер: *рухани–адамгершілік тәрбие, негізгі ұлттық құндылықтар, ұлттық ойындардың рөлі, құндылықтарды сіңірудегі отбасы мен қоғамның рөлі, жеке мысал.*

Abstract

The moral and spiritual development of elementary school children also takes place during physical education classes. This article explores national games as examples that can cultivate basic national values in children of primary grades.

Key words: *moral and spiritual development, basic national values, role of national games, role of family and society in instilling values, personal example.*

Духовно–нравственное воспитание и развитие человека, как всесторонне развитой и культурной личности, интересуют общество во все времена. Общество решает национальные задачи тогда, когда у него есть система нравственных ориентиров инаправлены они на уважение к языку, к самобытной культуре народа, к памяти своих предков, к каждой странице нашей вековой истории. [1]

В современном мире наблюдается смещение ценностей. Происходит подмена понятий. Все это ставит под угрозу гармоничное развитие духовного мира ребенка. Главная роль в воспитании духовно–нравственных качеств личности, в сплочении общества, единении граждан, уважении к культуре своего народа, любви к Родине и национальным ценностям отдается школе. Приоритетной задачей школы является правильная организация учебного процесса, создание условий для гармоничного развития личности. Ребенок школьного возраста наиболее восприимчив к духовно–нравственному развитию и воспитанию. Недостатки этого развития трудно восполнить в последующие годы. Особое место отводится именно воспитанию личности через базовые национальные ценности. Главная задача любого учителя–воспитание гражданина, который почитает традиции своего народа, чтит обычаи и гордится его культурой. Основная цель воспитания – подготовить учащихся ко взрослой жизни, а

именно, воспитать их честными, добрыми, порядочными людьми, любящими и ценящими свою Родину, соблюдающими законы государства, уважающими свой народ и Отечество.

В качестве базовых ценностей принято считать: казахстанский патриотизм и гражданскую ответственность, знание и понимание законов, любовь, уважение, сотрудничество, открытость, труд и творчество, постоянное образование.

Духовно–нравственное воспитание и развитие личности ребенка происходит как на уроках физической культуры, посредством национальных игр.так и во внеурочной деятельности. Почему именно народные игры способствуют воспитанию духовно– нравственных качеств младших школьников? Именно игры, сочетают в себе прошлое и настоящее национального достояния, оставленного нам нашими предками. Национальные игры, имеют важную роль в укреплении здоровья учащихся, в изучении традиций. Радость движения сочетается с духовным обогащением детей.У них формируется устойчивое, заинтересованное, уважительное отношение к культуре родной страны, создается эмоционально положительная основа для развития патриотических чувств: любви и преданности Родине. [2]

Воспитательные возможности казахских национальных игр отмечали педагоги–просветители И. Алтынсарин и А. Кунанбаев. Каждая игра имеет свое значение и ценность. Замечено на уроках, что национальная игра поднимает настроение, развивает физические и умственные качества ребенка. Способствует объединению детей разных национальностей в единый коллектив, укрепляет здоровье. В играх раскрывается характер детей. Во время игр, на уроках, ребята проявляют упорство, выносливость, смелость, готовность сражаться до победного конца. И не желают проигрывать. В это время дети всецело погружены в особый мир.

Каждый участник национальной игры погружается в прошлое, перевоплощается, выполняет требования народной культуры, проявляет уважение к традициям, основанным на человеческих ценностях. Особенно ребятам интересны игры и соревнования с использованием различных предметов и атрибутов. Часто эти атрибуты на урок физической культуры приносят сами дети – это и тюбетейки, национальные платки, ремни, скакалки, ленточки, резинки, асыки. Мастерят коней на палочках. В какие же игры играют ученики младших классов на уроках физической культуры? Это подвижные игры: «Ястребы и ласточки» («Жапактар жане карлыгаш»), «Платок с узелком» («Орамал»), «Есть идея!» («Такия тастамак!»), «Сбей шапку (тюбетейку) («Тымақ ұру»), «Подними монету» («Түйме алу») и другие. Интересной и увлекательной игрой для ребят считается игра «Перетяни–ка!» («Октау тартыс!»). [3] Атрибутом игры служит веревка или ремень.

Дети не устают от игры. Им хочется играть снова и снова. Казахские подвиж–ные игры отличаются большой подвижностью, ребята во время игры внимательные и ловкие. Некоторые игры требуют работы в паре, группе. И дети с удовольствием создают пары и группы для игры. Любая национальная игра объединяет детей, воспитывает чувство сопереживания, командной поддержки, чувство духа сопер–ничества, желание стать победителем. Через казахские национальные игры детям передается мудрость народа, его достояния. Во время игры ребенок более самостоятелен, свободен в действии, проявляет эмоции.

Во всех играх заключены воспитательные моменты. Особенно в игре «Алтыбакан». Вечером девушки и парни аула за аулом строят «алтыбакан» (качели). Игра имеет значение в познании искусства, взглядов поколений того времени. Родители не имеют права не отпустить, особенно девушек, на эту игру. Ведь здесь молодежь поет песни, устраивает различные соревнования, игры. Веселье продолжается до полуночи.

Большинство казахских подвижных игр проводятся на свежем воздухе и требуют больших пространств, с применением силы, сноровки и ловкости. Все они

выполняют задачу национального воспитания, содержат в себе комплексное воздействие и педагогическое средство воспитания.

Благодаря включению различных игр в уроки, ученики знакомятся с казахс–кими пословицами и поговорками, дразнилками и с удовольствием в них играют, как на уроке, так и во внеурочное время. Используя в уроке казахскую национальную игру «Тоғыз құмалақ» мы развиваем у детей творчество, умственные способности. Воспитывая детей с раннего возраста с помощью национальных игр, учимбережно относится к природе уважать товарищей по игре, бережно относится к животным. Правильное использование казахских национальных игр на уроках физической культуры ведет к сближению и взаимообогащению национальных культур. В играх народа лежит глубокий смысл, воспитание взаимовыручки, решительности и настойчивости.

Главным институтом воспитания подрастающего поколения является семья. Именно спортивные соревнования и игры, проведенные совместно с детьми и их родителями, несут в себе огромный воспитательный момент. Дети учатся уважать семью, любить ее, слышать и слушать каждого члена семьи, чтить обычаи и традиции своей семьи.

Весомый результат, который несет в себе духовно–нравственное воспитание через национальные игры – это гражданственность, патриотизм, любовь к Родине, готовность нести ответственность за общество и за себя и свою семью. Базовые национальные ценности мы храним именно в семейных традициях, обычаях народа. Именно семья, в большей степени, воспитывает детей, опираясь на национальные ценности. Прививая ценности, мы способны противостоять разрушительным влияя-ниям. Источником нравственности служит и наш Казахстан, наш многонациональный народ и гражданское общество, труд, искусство, наука, природа, человечность.

В процессе физического воспитания прививаемучащимся нравственные качества, как честность, правдивость, справедливость. Какой бы азарт не захваты-вал ребенка в игре, в соперничестве, к успеху он должен стремиться честным путем, не делая никаких уступок своей совести. [4] Так же, опираясь на жизненный опыт, на уроках физической культурыстремимсяпоказать благородство наших выдающихся спортсменов, их поступки на соревнованиях. Равняемся на лучших спортсменов Костанайской области: борца ТохтараЖиентаева и Максата Ережепова, боксера Ивана Дычко.

Пример всегда учит, пример учителя тоже. От учителя требуются не только знания и умения вести урок, широкий кругозор и энтузиазм, требуется истинное чувство любви к воспитанникам, любви к Родине, к национальным традициям и обычаям. Учитель – этохранитель национальных ценностей, способный передать их другому, во благо нашего будущего, будущего страны. Своим примером учитель влияет на духовно–нравственное развитие детей. Игра является феноменом человеческого существования, отражением национального самосознания, духовного богатства и любви к Родине. Национальные игры способствуют общению в обществе, помогают взаимодействию с окружающим миром. Мы должны по–новому взглянуть на нашу жизнь. Принимать активное участие в преобразовании воспитания молодежи с учетом национальных интересов, древнейшей мечтой казахского народа.

Список литературы:

1. Республиканский центр «дошкольное детство» / Методические рекомендации по духовно–нравственному воспитанию детей дошкольного возраста в контексте национальной идеи «Мәңгілік ел» – Астана, 2016.–28 с.

2. Казахские национальные подвижные игры. Учебное пособие: / Семенкова Л.Б., Воинов В.Э. – Алматы, 2015. Издательство «Қыздар университеті». – 130 с.

3. Казахские народные детские игры. Узакбаева С., Айтпаева А. Алматы: Республ. издат. Кабинет Казахской академии образования им. Алтынсарина, 2000. – 170 с.
4. Народные игры на уроках физической культуры и во внеурочное время. 1–11 классы: методическое пособие / Погадаев Г.И. – М.: Дрофа, 2010. – 144 с.

ӘОЖ 373:821.512.122

ЖАЛПЫ ОРТА БІЛІМ БЕРЕТІН МЕКТЕПТЕРДЕ МАХАМБЕТ ӨТЕМІСҰЛЫ ӨЛЕҢДЕРІНІҢ КӨРКЕМДІГІНЕ ТАЛДАУ

Габдуллина Галия Гимеденовна
педагог–зерттеуші, қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
№4 жалпы орта білім беретін мектебі
Ақсай қ., Қазақстан
E–mail: galiya.g.g.77@mail.ru

Аңдатпа

Қазақ әдебиеті пәнін оқу мақсаттарына сай оқыту. Лирикалық шығармаларға талдау барысында шығарма көркемдігіне талдау. Автордың стильдік ерекшелігін таныту. Ақын өлеңдеріндегі ұлттық құндылықтар мен көркемдік ерекшеліктерге талдау жасалады.

Түйінді сөздер: *жалпы орта білім беру, лирикалық шығармаларға талдау, көркемдік ерекшелік, ұлттық құндылықтар.*

Аннотация

Изучение предмета Казахскаялитература в соответствии с целями обучения. Анализ художественной выразительности произведения при анализе лирических произведений. Показать стилистическую специфику автора. Проводится анализ национальных ценностей и художественных особенностей в стихах поэта.

Ключевые слова: *общее среднее образование, анализ лирических произведений, художественная специфика, национальные ценности.*

Abstract

Teaching the learning objectivesKazakh literature in accordance with the educational goals. Analysis of the artistic nature of the work in the process of analyzing lyrical works. Demonstrate the stylistic originality of the author. The analysis of national values and artistic features in the poet's poems is carried out.

Key words*: General secondary education, analysis of lyrical works, artistic originality, national values.*

Әдебиет – сөз өнері. Адам жүрегін тербетіп, ақылын таразылап, тілін кестелеп айтқан сөз өнері орынды қолданылса, әдебиет деген өнер пайда болады. Сөз өнерін жалпы орта білім беретін мектепте қалай оқытып жүрміз?

Заман талабына сай жаңартылған білім беру бағдарламасының сан алуан тәсілдері сабақта, сыныптан тыс шараларда кеңінен қолданылып келеді. Білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарында көрсеткендей, мектепте Қазақ әдебиеті пәні көркем әдебиетті, әдебиет тарихын, әдебиет теориясын, әдебиет сынын қамтиды.

Шығармадағы мазмұнды, форманы таныту жолдары әр алуан. Ол шығарманың жанрлық ерекшеліктеріне, композициялық, сюжеттік құрылымына, тілдік ерекшеліктеріне қарай түрленіп отырады. Ұлы Абай Сыртын танып іс бітпес, ішін көрмей демекші, шығарманың стильдік ішкі бітіміне үңілуді көздейді. Ал өлеңнің өлеңдігі оның айшығында. Лирикалық шығармаларды талдауда өлеңнің ішкі жан сырына тереңдей енген жөн. Шәкірт ақынмен бірге толғанып, бірге кектенсе, шығарманың өн бойына бойлай алады. Көркем сөз айшықтарының сан түрлі бояуына талдау жасайды.

Қазақ әдебиетін оқытуда Түсіну және жауап беру, Анализ және интерпретация, Бағалау және салыстыру сынды дағдыларын қалыптастыру, дамыту көзделген. Елі

үшін еңіреп өткен семсер жырдың серігі Махамбет Өтемісұлы шығармалары 9–сыныптың Тарихи шындық пен көркемдік шешім бөлімінде оқытылады.

Махамбет Өтемісұлының 9–сыныпта берілген Махамбеттің Баймағамбет сұлтанға айтқаны, Мен, мен едім, мен едім, Бағаналы терек жарылса өлеңдерімен қоса ақынның өскен ортасы, сол кезеңдегі тарихи жағдай, саяси күрес жолдары да берілген. Дегенмен жоғарыда берілген үш өлеңді қалай оқытамыз, оқу мақсаттарына жетуге, білім алушыны жетелеуде мұғалім рөлі қандай болмақ?! Ақынның Мен, мен едім, мен едім өлеңін талдауда бірнеше оқу мақсаттарына тоқталсақ, Түсіну және жауап беру дағдысының мақсаттары: 9.1.2.1 әдеби шығармадағы психологизмді анықтау; 9.1.3.1 көркем шығарманың идеясына сай кейіпкерлер жүйесін анықтау. [1]

Әдеби шығармадағы психологизм дегенміз – шығарма кейіпкерінің ойы мен іс–әрекетінің ішкі дауылынан, сана қақтығысынан тұратын ерекше көркемдік жүйе, яғни көркем шығармадағы адамның жан–дүниесін, ішкі сезімін терең ашып көрсететуге айрықша мән беру. [2] Шығарма кейіпкерлерінің шығармадағы мінез–құлқы өмірдегідей дәл беріледі. Кейіпкер өмірдегідей шығармада да жылайды, күледі, қайғырады, қуанады, күйіп–піседі. Тек шығармада автор кейіпкердің сол сәттегі психологиялық күйін көркем тілде суреттеп, оқырманға әсер ететіндей жеткізсе, бұл шығарманың жетістігі.

Махамбет жырларындағы тарихи шындық пен көркем шындықтың арасын жалғайтын мықты дәнекер – психологизм. Ол болашаққа нық сенеді, күрес идеясын бірінші орынға қояды.

Мысалы:

Өздеріндей хандардың,
Қарны жуан билердің
Атандай даусын ақыртып,
Лауазымын көкке шақыртып,
Басын кессем деп едім! [3] – деген үзінді ақынның ішкі ашу–ыза, кекке толы көңіл–күйін дәл беретін, психологизмнің анық байқалатын тұсы. Махамбет өлеңдеріндегі психологизмге қатысты тұжырымдар:

- Махамбет өлеңдеріннен ақынның ішкі ашу–ызасы, жан күйзелісі, ішкі әлемі анық байқалады.
- Махамбет жырлары ұлттың қасірет–қайғысы мен зар–мұңының озық үлгісін танытады.
- Кейіпкер – көркем шығармада суреттелетін оқиғаға қатысушы адам, әдеби образ.Кейіпкерлер бейнесін таныту белгілері:
- Автордың кейіпкерге берген сипаттамасы және олардың портреттерін суреттеуі;
- Кейіпкерлердің сыртқы келбеті, іс–әрекеті, сөз сөйлеу, ойлау ерекше-ліктері;
- Кейіпкерлер диалогы, кейіпкер мінезін ерекшелеп тұрған сөздерді, суреттемелерді табу.
- Мен, мен едім, мен едім өлеңінің идеясы – мақсатқа жету, жауынан кек қайтару. Мен– мақсаты анық, мұраты айқын, ойы нық; елін Еділдің бойы ен тоғайға қондырсам деген асыл арман иесі, ойшыл, дана. Елі мен жері үшін мазасы қашқан тұлға.
- Өлең идеясына сай кейіпкерлер жүйесі:
- Ақынның өз Мені – оның ісі, ерлігі, елге деген махаббаты, елдің тәуел-сіздігіне деген жауапкершілігі, дұшпанына деген ыза–кегі;
- Махамбеттің асқар таудай аға тұтып, ерге тірек, халыққа көсем санаған адамы – Исатай;

- Жергілікті билеуші – хан–сұлтандар.

Махамбеттің Мені жеңіске, үмітке, мақсатты іске тұла бойы тілегімен берілген адамның көңілін, күшін көрсетеді.Махамбет ұл болып туған жастың мақсаты Ереуіл атқа ер салу, егеулі найза қолға алу, жаудан кек алу, халықтың арын, жерін қорғай білу деп түсінеді.

Жақсыларға еп едім,
Жамандарға көп едім.
Ерегіскен дұшпанның
Екіталай болғанда
Азыққа етін жеп едім.[3]

Кейіпкер бейнесінің сыртқы келбеті, іс–әрекеті, сөйлеген сөзі арқылы оның жауға қарсы шыққан тұлға екенін танып, әдеби образ табиғатын аша аламыз.

Хан баласы ақсүйек,
Ежелден табан аңдысқан
Ата дұшпан сен едің,
Аңдыған жауың мен едім.
Ежелгі дұшпан ел болмас,
Етектен кесіп жең болмас![3]

Мен едім өлеңі ізін баққан жаулары алды–артын бірдей орап, сырттан қарауыл қойып, іштен жаншы салып, қай торға шырмап, қай қазаққа арандататыны белгісіз алмағайып кездерде туған өлең.

Анализ және интерпретация дағдысының мақсаттары: 9.2.2.1 автор бейнесінің идеялық–стилистикалық тұтастырушы ретіндегі рөліне талдау жасау; 9.2.3.1 шығармадағы әдеби тілді құбылту мен айшықтаудың (троп пен фигура) түрлерін талдай отырып, автор стиліне баға беру.[1]

Махамбет Өтемісұлының Мен, мен едім, мен едім өлеңінен ақынның күрескер бейнесін, ұлт–азаттық қозғалыстың мақсаты мен жоспарын, ел бостандығы үшін күрескен Исатай мен Махамбеттің мұратын анық аңғаруға болады.

Ақын көтерілістің мақсатын:
Өздеріңдей хандардың,
Қарны жуан билердің
Атандай даусын ақыртып,
Лауазымын көкке шақыртып,

Басын кессем деп едім! [3] – деп көрсетеді, яғни халқын қанап, өз қарақан басының қамын ойлаған ел билеушілерімен күресетіндігін аңғартады.

Ал өмірлік мұраты ретінде:
Еділдің бойы ен тоғай –
Ел қондырсам деп едім.
Жағалай жатқан сол елге

Мал толтырсам деп едім, – дейді. Автордың бар ойы, көксеген арманы – халқына мамыражай өмір кештірту, бостандық әперу.

Махамбет Мен, мен, мен едім өлеңінде Исатаймен бірге ел намысын қорғап, ұлы іске бекінген сәтін суреттеуде метафораны қолданады. Сөз мәнін өңдіре өзгертіп айту, суреттеліп отырған затты не құбылысты ақындай, ажарландыра түсі үшін оларды өздеріне ұқсас өзге затқа не құбылысқа балау; сөйтіп, суреттеліп отырған заттың не құбылыстың мағынасын үстеу мазмұнын тереңдетіп, әсерін күшейту – метафора. [4] Бұл арқылы өзінің қайсар, күшті, мақсатшыл тұлға екендігін танытады:

Исатайдың барында
Екі тарлан бөрі едім.
Ерегіскен дұшпанға
Қызыл сырлы жебе едім. [2]

Махамбет өзінің бар өмірін ұлтының ұлы арманын орындау мақсатындағы күреске арнайды және сол арманға жету жолын шынайы бақыт деп сезінеді, сондықтан өлеңдерінде көтеріліс кезіндегі өзінің сом тұлғасын суреттейді.

Сондай–ақ осы образын сипаттауда риторикалық сұрақты да сәтті қолданады. Ақын жырға қосып отырған өз ойын өзгеге арнап сауал арқылы жеткізеді де, өзі де сол сауалдарға жауап күтеді. Сұрай арнаудың мұндай түрі шешендік, яки, риторикалық айшық деп аталады. [4]

Қай қазақтан кем едім?
Бір қазақпен тең едім.
Еділдің бойы ен тоғай,
Ел қондырсам деп едім.
Жағалай жатқан сол елге
Мал толтырсам деп едім. [3]

Едім көмекші етістігін тармақтардың соңында қайталау арқылы автордың көтерілісте жеңіске жетсе, нені орындайтынын және сол кезде неге қол созғанын байқауға болады, дегенмен ақын арманы шындыққа айналмады, автор оны да жеткізеді:

Өздеріңдей хандарды
Осылай бір қылсам деп едім! – деген риторикалық сипаттағы лепті сөйлеммен аяқтайды.

Автордың елін қан қақсатқан хан–сұлтандармен ежелден күресіп келе жатқандығын анафораны қолданған тұсынан аңғаруға болады. Анафора– өлең тармақтарында белгілі бір сөздің немесе сөз тіркесінің жол басында қайталануы. Анафораны сендіру формасы ретінде, белгілі бір идеяны баса көрсету әдісі ретінде қолданып келсек, Махамбет өлеңдерінде ақынның басты мақсаты, арманы көрініс табады.

Ата дұшпан сен едің,
Ата жауың мен едім.

Махамбет Өтемісұлының Мен, мен едім, мен едім өлеңіндегі құбылту мен айшықтаудың түрлері автордың ұлы мақсатын, сом тұлғасын және жаны қас хан–сұлтандарға деген ашу–ызасын, жеккөрінішін жеткізуде қолданылып отырған.

Әдебиет сабағында білім алушы көркем шығарманы жан дүниесімен қабылдап, жүрегімен сезінген уақытта сөз өнерін түсінгені, тұшынғаны деп білеміз. Мақсатты берілген тапсырма арқылы шығарманың көркемдік ерекшелігін түсініп, талдау арқылы білім алушының көкірек көзін аша аламыз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Жалпы білім беру ұйымдарына арналған жалпы білім беретін пәндер, таңдау курстары мен факультативтер бойынша үлгілік оқу бағдарламаларын бекіту туралы // Қазақстан Республикасы Оқу–ағарту министрлігі. Астана, 2022. №399 бұйрық.
2. Тұрсынғалиева С.Ч, Рыскелдиева Г.Д. Қазақ әдебиеті. – Алматы.: Арман ПВ, 2019. –75, 137–146 б.
3. Тұрсынғалиева С.Ч, Рыскелдиева Г.Д. Қазақ әдебиеті хрестоматиясы. – Алматы.: Арман ПВ, 2019. – 110–116 б.
4. Қабдолов З. Сөз өнері. Алматы: Санат, 2007. – 219 б.

ӘОЖ 371

ҰЛТТЫҚ ТӘРБИЕНІҢ АЛТЫН ДІҢГЕГІ

Габдуллина Мирамкуль Шакиржановна
Кунакова Жанар Аманбаевна
бастауыш сынып мұғалімдері
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Әулиекөл ауданы білім бөлімінің
Лаврентьев негізгі орта мектебі КММ
Қостанай облысы, Әулиекөл ауданы
Лаврентьев селосы, Қазақстан
E–mail**:** gabdulluna.mira@mail.ru

Аңдатпа

Ыбырай Алтынсариннің қалдырған баға жетпес мұрасын ұлттық рухани құндылықтар негізінде жас ұрпаққа насихаттау. Бала тәрбиелеуде рухани–адамгершілік тәрбиенің мәні зор екендігін ұғындыру. Тәрбие мен білім қатар берілгендіктен, олардың егіз ұғым екендігіні анық. Білім дүниетанымды кеңейту үшін, ал рухани тәрбие жан азығы екендігін түсіндіру.

Түйінді сөздер*: Рухани құндылық, ұлт, ұстаз, тәрбие, білім.*

Аннотация

Пропаганда бесценного наследия Ибрая Алтынсарина подрастающему поколению на основе национальных духовных ценностей. Осознание важности духовно–нравственного воспи–тания в воспитании детей. Результатом воспитания и обучения является образование. Соответственно воспитание может существовать только во взаимодействии с обучением и образованием.

Ключевые слова: *духовная ценность, нация, учитель, воспитание, знание.*

Abstract

Promotion of the priceless heritage of Ibrai Altynsarin to the younger generation on the basis of national spiritual values. Awareness of the importance of spiritual and moral education in the upbringing of children. The result of education and training is education. Accordingly, education can exist only in interaction with learning and education.

Key words: *spiritual value, nation, teacher, education, knowledge..*

Қазақ халқының сонау сақ пен ғұннан жалғасын тауып бүгінгі күнге дейін қалыптасқан бай рухани мұрасы бар. Ұлы дала тұрғындары – ғасырлар бойы үлкен біртұтас территорияға, біртұтас тілге және Біртұтас ұлттық мәдениетке ие болған. Ауыздан–ауызға таралған әдебиеті, фольклор, қисса–дастандары көшпенділердің халықтық педагогикасы мен халықтық психологиясының барлық нюанстары шоғырланған. Көгілдір аспанда қанатын сермеп биік ұшқан қырандай, еркін өскен қазақ халқы ұлт пен дала заңына бағынған. Қазақ халқының қаншалықты жері кең болса, көңілі де сондай дархан. Сол дархан далада жаратылып, дала заңына сүйеніп өскен ғұлама–даналары жетерлік. Сондай Ұлылардың бірі, бірегейі – Ыбырай Алтынсарин.

Қазіргі қоғам өміріндегі жаһандық проблемалар жағдайында ғылыми–педагогикалық танымдағы рухани мәселелерге деген қызығушылықтың жандануы өзекті болып отыр. Біздің қоғам дамуының қазіргі кезеңінде адами факторды жандандыру одан әрі қоғамдық прогрестің шарттарының бірі ретінде әрекет етеді.Қазіргі заманның жаһандық мәселелерін шешу жаңа жолдарды іздеуді талап етеді адамзаттың ішкі трансформациясы бағытында өркениеттің дамуы, оны тұтынушылық идеологиясынан рухани–адамгершілікке қайта бағыттау қайта өрлеу болып табылады.

Алға ілгерілеу, жаңашылдыққа ұмтылу, жаңа мардымды идеяларды жүзеге асыру үшін білім ғана емес,ең бастысы өскелең ұрпақтың рухани–адамгершілік тәрбие қажет. Бүгін біз Қазақстанның жаңа тарихына сәйкес келетін құндылықтардың

пайда болуына куә болып отырмыз. Қазір Қазақстанда осы үдерістің заманауи үрдістерін көрсететін халықтың ұлттық рухани–адамгершілік құндылықтарын қалыптастырудың инновациялық бағыттары дамуда:

– білім беру мазмұнын ізгілендіру процесін тереңдету;

– қазақ халқының алғашқы ұлттық рухани–адамгершілік құндылықтарын қалпына келтіру;

– сапалы жаңаға сәйкес келетін жаңа құндылықтар мен идеалдарды игеру республиканың әлеуметтік–мәдени кеңістігінің жай–күйі;

– өскелең ұрпақтың этнопедагогиканың дәстүрлері мен тәрбие тәжірибесімен жандануы;

– тағылымға бай ұлы бабалар мұрасын насихаттау.

Ыбырайдың дала мектебі ұлттық құндылықтардан құрылған. Қазақ баласын надандықтан құтқару, білімге ұмтылдыру, оларға арнап оқулықтар құрастыру ұстаздың негізгі мақсаты болатын. Қазақ даласында мектептер ашу ,ер балаларды ғана емес, сол уақыттағы қыз балаларға деген қатаң заңдарға қарамастан қыздар мектебін ашу нағыз өз елін сүйетін, өз елінің патриот перзентінің белгісі. Оқудың қаншалықты керек екендігі жөнінде насихаттауда Орынбор қаласында орыс әріптерімен қазақ тілінде басып шығарылған Қазақ хрестоматиясы кітабында Ы.Алтынсарин Бір Аллаға сиынып, Кел,балалар,оқылық! өлеңімен бастаған. Бұл кітапта өлеңдері ғана емес, қазақ халқының ертегілері, аңыздары мен мақал–мәтелдері жазылған.

Кел, балалар, оқылық, Оқығанды көңілге
Ықыласпен тоқылық. Надандықтын белгісі
Еш ақылға жарымас. Жайылып жүрген айуандай
Ақ, қараны танымас.Аяңшыл ат арымас,
Білім деген қарымас.Жөн білмеген наданға. [1, 2]

– деп халыққа жіберген үндеуінде, барынша балалардың білім алуын қолдап, түрлі тәсілдерді пайдалана білгені, өз халқын риясыз сүйетіндігі, өз халқына шынайы қызмет еткендігінің дәлелі.

Өз өлеңдері мен қоса Крылов, Толстой т.б орыстың жазушыларының мысалдары мен қысқа әңгімелерін, орыс педагогтері Ушинский, Паульсон т.б еңбектерін зерттеп, қазақ тіліне аударған.

Қазақ халқы Ұлы ұстазының қызметі мен шығармашылығын әрқашан жоғары бағалайтын. 1884 жылы Орынбор газетінің беттерінде шәкірттері Ы.Алтынсарин жайлы мақала орналастырылды. Олар былай деп жазды: Біз Ыбырай ұстаздың бет–бейнесінен,елдің батырын, өз халқының, рухы, ақыл–ойы, мінезі және барлық ғұмырының бейнесін көреміз. Ұлы Ұстаздың надандық пен консерватизмге қарсы бағытталған жаңа прогрессивті ағымның идеологиялық бағыты, сол заманның жаңалығы екендігін шәкірттері де байқаған. Қазақстан жағдайында Алтынсарин Ушинскийдің педагогикалық идеяларының алғашқы жаршысы болды. Оның принциптері:

– Ілімнің соңы–білім.

– Оқу – инемен құдық қазу.

– Өлгенше үйреніңіз.

– Ғалым ағымға қарсы жүзеді.

– Сауатты адам өлмейді, ал сауатсыз адам өмір сүре алмайды.

Ыбырай өмір мектебінің басты қағидалары: бұл – ұлтжандылық, адамгершілік, адалдық, қарапайымдылық, әділдік, жауапкершілік. Ыбырай Алтынсариннің айтуы бойынша дау–дамай, араздық, көреалмаушылық, байлық, т.б. – бұл түбінен жойылу керек зұлымдықтың тамыры. Қоғамдық игілікке қамқорлық жасау, өз Отанының байлығын молайту және қуатын нығайту, оның экономикалық және мәдени дамуына жәрдемдесу – Ы. Алтынсариннің пайымдауынша, ұлтжанды азаматтың басты

міндеті, оның өмірінің мәні. Қоғамға қызмет ету, қараңғы қазақ баласын жарыққа жетелеу,ұстаздықтың биік шыңына бағыттау ұстаздың басты принциптерінің негізгісі екендігі айқын. Қазіргі кезде ұлттық рухани құндылықтарымыз жойылып бара жатқанда, ұлылырдың сара жолын жаңғыртып, сол жолды ұстану, ұстаздардың ұстанымы әрі бағыты болуы керек екені сөзсіз.

Ыбырай, өскелең ұрпақты жеке өзін–өзі жетілдірумен шектелмейтін, айналадағы барлық өмірді жақсарту үшін еңбектегі күресті талап ететін шынайы әлеуметтік, белсенді адамгершілікті тәрбиелеуі керек деген. Отанға адалдық, халқына деген сүйіспеншілік, ерлік сияқты адамгершілік қасиеттерді дәріптеген. Отанға, өз халқына деген сүйіспеншілік – адамның ажырамас адамгершілік қасиеті. Қазақтар Өзге елде сұлтан болғанша, өз еліңде ұлтан болған артық деп санайды.

Ыбырай Алтынсарынның пікірінше, адамгершіліктің негізі – тәрбие мен білім: Үнемі қамқорлық пен адамгершілік тәрбиесі ғана бала бойындағы ең жақсы адамгершілік қасиеттерді қалыптастырады, тәрбиелі бала кейін құрметті адам болып қалады [3.] Үнемі қамқорлық пен дұрыс тәрбие ғана бала бойындағы ең жақсы адамгершілік қасиеттерді қалыптастырады.

Олай болса, Ыбырай Алтынсарын айтқандай, адамгершіліктің негізі – білім мен тәрбие: Баланың бойындағы ең жақсы адамгершілік қасиеттерді ұдайы қамқорлық пен адамгершілікке тәрбиелеу ғана қалыптастырады, Білімді бала кейін сыйлы адам болып қалады. [3.] Шынында да, ұлттық рухани–адамгершілік тәрбие жеке тұлғаға ықпалының кеңдігіне байланысты тәрбиенің өзегі болып табылады. Ол баланың дүниетанымында тәрбиені ізгілендіруді жеке тұлғаның адамгершілік тәрбиесінің ажырамас бөлігі.

Ыбырай Алтынсаринды ақын–прозаик, публицист, балалар жазушысы ретінде білеміз. Ұлы тұлғаның осынау сан қырлы іс–әрекетінің барлығы адамгершілік, адам болмысы мен бақытының мәні, қарым–қатынастағы мінез–құлықтың моральдық мотивтері, адамгершілігі жоғары тұлғаны тәрбиелеу туралы ой–толғаулармен қаныққан деп сеніммен айта аламыз.

Ы. Алтынсарин педагог мамандығы ең керемет мамандықтардың бірі, бірақ сонымен бірге ең қиын мамандықтардың бірі екенін алға тартты.

Нағыз ұстаз – қос мамандықты иеленген тәрбиеші әрі мұғалім. Алтынсариннің айтуы бойынша мұғалім мектептің ғана емес, сонымен қатар елдің айнасы. Сондықтан кез–келген адам мұғалім бола алмайды. Мұғалім болу үшін, алдындағы оқушыларын, өз мамандығын,өз жастығын, өз білімін сүйетін, бойындағы білгенін тамшысына дейін қалдырмай сарқып бере білетін адам ғана шын ұстаз болады деп сенген. Оның ойынша, ұлттық рухани–адамгершілік барлық ізгіліктің бұлағы, ал мұғалім шөл қандырар сол бұлақтың қайнар көзі.

Ғасырлар бойы адамзаттың ұлы ұстаздары тек ілімдерімен ғана емес, сонымен бірге өмір үлгісімен де адамдарды жетілдіруге шабыттандырды.Олардың рухани–адамгершілік даму тәжірибесі, уақытқа қарамастан, объективті және ерекше әмбебаптыққа ие, сондықтан оны қазіргі білім беру тәжірибесінде қолдануға болады.Сондықтан бүгінгі таңда білім берудің революциялық жаңаруына жол сілтеуші алғашқы ұстаз, қоғам қайраткері – Ыбырай Алтынсарин екені мәлім. Оның жарқын мысалы ретінде ұрпақтан–ұрпаққа беріліп келе жатқан тұрақты құндылықтар мен идеяларды дамытқан педагогикалық ерлігі, әлі күнге халыққа қызмет етеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ы.Алтынсарин Кел, балалар, оқылық. Өлең, әңгімелер мен мақал, жұмбақтар. – Алматы: Атамұра, 2006 [1.б.2]
2. Сыдықов Ә. Ы.Алтынсариннің педагогикалық пікірлер және ағартушылық қызметі. – Алматы: ҚазмемОҚБ, 1950 – 188 б.
3. Өнер білім бар жұрттар.Ы.Алтынсарин өлеңдер, әңгімелер, очеріктер және хаттары құрастырушы Серік Мақпыров 1991

УДК 37.034

ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ ЛИЧНОСТИ НА ОСНОВЕ БАЗОВЫХ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Галина Луна Бакытжанкызы
учитель английского языка
КГУ «Школа–гимназия №18
отдела образования города Костаная»
г.Костанай, Казахстан
Lunagalina@mail.ru

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы духовно–нравственного воспитания учащихся в процессе обучения английскому языку. Анализируется воспитательный потенциал уроков иностранного языка. Особое внимание уделено формированию таких качеств как толерантность, уважение к другим культурам, развитие ответственности и дисциплинированности. Рассмотрены различные методические приемы реализации воспитательных задач: использование воспитывающих ситуаций, проектная работа, изучение культуры и традиций родной страны и страны изучаемого языка.

Ключевые слова: *духовно–нравственное воспитание, нравственные ценности, урок иностранного языка, воспитательный потенциал, роль учителя.*

Аңдатпа

Мақалада ағылшын тілін оқыту үдерісінде студенттерге рухани–адамгершілік тәрбие беру мәселелері қарастырылған. Шетел тілі сабақтарының тәрбиелік мүмкіндіктері талданады. Толеранттылық, басқа мәдениеттерге құрметпен қарау, жауапкершілік пен тәртіпті дамыту сияқты қасиеттерді қалыптастыруға ерекше көңіл бөлінеді. Оқу тапсырмаларын орындаудың әртүрлі әдістемелік тәсілдері қарастырылады: оқу жағдаяттарын пайдалану, жобалық жұмыс, оқытылатын тілдің туған елінің және елінің мәдениеті мен дәстүрін зерделеу.

Түйін сөздер: *рухани–адамгершілік тәрбие, адамгершілік құндылықтар, шет тілі сабағы, тәрбиелік әлеует, мұғалімнің рөлі.*

Annotation

The article discusses issues of spiritual and moral education of students in the process of teaching English. The educational potential of foreign language lessons is analyzed. Particular attention is paid to the formation of such qualities as tolerance, respect for other cultures, development of responsibility and discipline. Various methodological techniques for implementing educational tasks are considered: the use of educational situations, project work, studying the culture and traditions of the native country and the country of the language being studied.

Key words*: spiritual and moral education, moral values, foreign language lesson, educational potential, the role of the teacher.*

Духовно–нравственное воспитание подрастающего поколения является важнейшей задачей современной системы образования. В условиях глобализации и информатизации общества, когда молодые люди подвергаются мощному влиянию потоков информации из разных источников, особенно важно сформировать у них твердый нравственный стержень, основанный на гуманистических и национальных ценностях.

Учитель, работающий с современными школьниками, должен это четко осознавать. Духовно–нравственное развитие ребенка происходит в процессе социа–лизации, в котором велика роль примера педагога как значимой личности. Учитель сам должен обладать высокими моральными качествами и ориентироваться на общечеловеческие и национальные ценности, такие как человеколюбие, справед–ливость, честь, совесть, верность долгу и другие.

Однако в современных условиях, в век информационных технологий, процесс духовно–нравственного становления молодежи приобретает свою специфику. Эта специфика состоит в том, что мировоззрение и ценностные ориентиры молодых

формируются под влиянием разнообразных источников информации, часто противоречивых и циничных. Поэтому учителю важно направлять учеников, помогать разбираться в потоках информации, оценивать явления и события с позиции гуманизма и нравственности.

Особая роль в решении этих задач принадлежит учителям гуманитарного цикла – литературы, истории, мировой художественной культуры. Наряду с ними, большие возможности для духовно–нравственного воспитания имеет учитель иностранного языка. Изучая язык, ученики знакомятся с культурой народа, его традициями и духовными ценностями. Анализируя иноязычные тексты, сопоставляя факты из истории и культуры разных стран, педагог имеет широкий простор для воспитательной работы.

Духовно–нравственное воспитание – это целенаправленный процесс формирования у человека высоких моральных качеств, таких как доброта, порядочность, честность, милосердие, уважение к другим людям, любовь к Родине и стремление к миру. Его цель – воспитать человека, для которого этические нормы, понимание добра и зла станут основой поступков и образа жизни.

В современном Казахстане духовно–нравственное воспитание рассматривается как стратегическая задача, от решения которой зависит будущее страны. Согласно государственной программе развития образования, высшими ценностями, на которых основан процесс обучения и воспитания, являются казахстанский патриотизм и гражданская ответственность, уважение традиций и культуры казахского и других народов Казахстана.

Реализация этих задач во многом зависит от учителя, особенно гуманитарного цикла предметов. Уроки литературы, мировой художественной культуры, истории несут большой воспитательный потенциал, знакомя учеников с духовным опытом человечества, прививая им чувство прекрасного и высоких идеалов. [1]

Однако не меньшими возможностями для духовно–нравственного развития детей обладает предмет «Иностранный язык». Учитель английского языка также активно участвует в процессе становления личности школьника, передавая ему нормы нравственности, формируя представления об этических и эстетических ценностях.

Изучая иностранный язык, школьники знакомятся не только с культурой другой страны, но и глубже осознают особенности родной казахской культуры. Сопоставляя разные традиции и образ жизни, они учатся понимать и уважать других. Так у них воспитывается толерантность – важнейшее нравственное качество современного человека.

Формирование нравственного облика подрастающего поколения – сложный и длительный процесс, требующий использования разнообразных педагогических приемов и методов воспитательного воздействия. Учитель должен включать элементы духовно–нравственного развития в каждый этап урока иностранного языка. Рассмотрим основные из них.

Важнейшим направлением является воспитание уважения к представителям других национальностей и культур, развитие толерантности. Этой цели служит знакомство с традициями и обычаями страны изучаемого языка в процессе работы с текстами. Необходимо обращать внимание учеников на схожесть базовых ценностей разных народов при внешних различиях образа жизни. Это помогает понять, что все люди равны в своем стремлении к добру, справедливости, семейному счастью. [2]

Другим важным направлением является развитие таких качеств, как трудолюбие и целеустремленность. Изучение иностранного языка требует приложения значительных личных усилий, преодоления трудностей. Процесс овладения новыми знаниями формирует такие важные черты, как дисциплинированность, ответственное отношение к делу, что имеет огромную роль в становлении личности.

Педагог должен это отмечать, ставить ученикам в пример тех, кто достиг успехов благодаря старанию и трудолюбию.

Эффективным приемом воспитательного воздействия являются ролевые игры, в которых ученики моделируют различные социальные ситуации. Примером может быть инсценировка диалогов на тему «В магазине», «У врача» и другие. Школьники учатся вежливому и уважительному общению.

Таким образом, foreign language lessons provide teachers with great opportunities for students' spiritual and moral education. Иностранный язык позволяет не только приобщить учеников к культуре другой страны, но и воспитывать важнейшие личностные качества, такие как толерантность, трудолюбие, коммуникабельность, уважение к другим. Это ключевые ориентиры современного воспитательного процесса.

Воспитание патриотизма и гражданской ответственности является одной из приоритетных целей современной образовательной системы Казахстана, закрепленных в нормативных документах. Патриотизм понимается прежде всего как уважение к собственной стране, ее культурному и историческому наследию, ее традициям. Важнейшую роль в решении этой задачи играет учитель иностранного языка. [3]

Изучение традиций и обычаев казахского народа может стать отдельной темой урока английского языка. Это могут быть такие темы как «Празднование Наурыза в Казахстане», «Казахские национальные игры», «Традиционная юрта как часть культуры казахов». Ученики не только знакомятся с особенностями культуры своей страны, но и учатся рассказывать о них на иностранном языке. Это вызывает чувство гордости за свои корни.

Еще одним эффективным приемом является знакомство с биографиями выдающихся личностей Казахстана, внесших вклад в его развитие. Это могут быть исторические деятели, писатели, герои или спортсмены. Подобные уроки не только расширяют кругозор детей, но и служат примером для подражания, стимулируя развитие лучших качеств личности.

Большое значение имеет проектная работа учащихся на темы, связанные с историей и культурой Казахстана, его современными достижениями. Это могут быть как индивидуальные, так и групповые проекты. В процессе работы над ними школьники углубляют и систематизируют свои знания о родной стране, что укрепляет чувство патриотизма и желание принести пользу обществу.

Таким образом, уроки иностранного языка открывают большие возможности для приобщения учащихся к ценностям и достижениям казахстанского общества, воспитания истинных патриотов своей Родины. [4]

Эффективность духовно–нравственного воспитания школьников во многом определяется личностью педагога, его профессиональными и человеческими качествами. Учитель должен сам обладать развитыми этическими представлениями и выступать примером нравственного поведения для учеников.

Ключевая особенность профессии учителя в том, что он является носителем определенной системы ценностей, моделей поведения, которые транслирует детям. Его речь, стиль общения, личностные качества, отношение к своему предмету, к педагогической деятельности, к ученикам оказывают огромное воспитывающее воздействие. Поэтому духовно–нравственное развитие личности учителя – необходимое условие эффективности учебно–воспитательного процесса.

Это предъявляет высокие требования к внутренней работе педагога над собой, к его самовоспитанию. Речь идет о сознательном, целенаправленном совершенствовании значимых личностных качеств, таких как эмпатия, справедливость, требовательность к себе, честность, милосердие и другие. Их развитие должно стать предметом постоянной заботы учителя.

Важнейшим условием является также непрерывное повышение своего профессионального уровня. Это предполагает совершенствование психолого–педагогических, дидактических, методических знаний и умений для более успешного решения воспитательных задач на уроках. [5]

Для этого существует множество форм и способов самообразования: курсы повышения квалификации, вебинары по актуальным вопросам воспитания, изучение передового педагогического опыта коллег, чтение специальной литературы и другие. Главное – постоянное стремление учителя к углублению своих профессиональных компетенций.

Таким образом, духовно–нравственное развитие и самосовершенствование – это основа личностного и профессионального роста современного педагога, залог успешного решения воспитательных задач в работе со школьниками.

Подводя итог сказанному, отметим, что в современном обществе с его информационными перегрузками, размытостью нравственных ориентиров, как никогда важна роль школы в духовно–нравственном становлении личности. Учитель любого предмета должен осознавать, что наряду с обучающими задачами он решает еще и воспитательные – передает ученикам важнейшие общечеловеческие и национальные ценности.

Однако особая ответственность в решении этих задач лежит на гуманитарных дисциплинах – литературе, истории, мировой художественной культуре, на уроках которых происходит приобщение детей к великим духовным традициям человечества. Наряду с ними, большие воспитательные возможности несут в себе занятия по иностранному языку. Изучая язык, ученики знакомятся с менталитетом другого народа, его культурой и историей. Это позволяет учителю решать целый комплекс педагогических задач.

Во–первых, формировать у школьников такие нравственные качества, как толерантность, уважение к представителям других национальностей и их традициям. Это особенно важно в нашем многонациональном обществе.

Во–вторых, развивать ответственность, дисциплинированность, волевые усилия в процессе овладения сложным предметом, каким является иностранный язык. Эти качества имеют значение для формирования сильного характера и активной жизненной позиции.

В–третьих, через язык и культуру изучаемых стран углублять знания учеников о собственной Родине, ее истории и традициях. Это также вносит вклад в воспитание патриотизма и гражданственности.

Таким образом, потенциал иностранного языка для духовно–нравственного развития личности школьника значителен и должен активно использоваться учителем на каждом этапе обучения.

Список литературы:

1. Кунанбаева С.С. Теория и методика обучения иностранному языку. – Алматы, 2010.
2. Бейсенбаева А. Роль иностранного языка в образовании и воспитании личности // Вестник КазНУ. Серия педагогическая. – 2017. – No2. – с. 14–18.
3. Асанов Н.А. Духовно–нравственное воспитание молодежи. – Астана, 2016.
4. Сманов Б. Творческий подход на уроках иностранного языка как средство развития индивидуальности // Вестник КазНПУ им. Абая, серия «Педагогические науки». – 2013. – No2(38). – 120–125 с.
5. Сарбасова Г.А. Использование национально–регионального компонента в обучении английскому языку // Молодой ученый. – 2015. – No7. – С. 909–911.

ӘОЖ 8.1751

ТҰЛҒАНЫ РУХАНИ–АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУДЕГІ А. БАЙТҰРСЫНОВ ШЫҒАРМАЛАРЫНЫҢ ЫҚПАЛЫ

Галымжанова Зәуре Тойшыбекқызы
педагогика ғылымдарының магистрі, аға оқытушы
педагогика және филология факультеті
Ы.Алтынсарин атындағы Арқалық педагогикалық институты
Арқалық қ., Қазақстан
E–mail: zaure.galymzhanova@mail.ru

Маликзадинова Райхан Маликзадиновна
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Қостанай қаласы білім бөлімінің №11
жалпы білім беретін мектебі, Қазақстан
E–mail: raihon75@ mail.ru

Аңдатпа

Мақалада әдіскер–ғалым А.Байтұрсыновтың тұлғаны рухани–адамгершілікке тәрбиелеудегі ой–пікірлері сараланған. Ағартушы–педагог шығармаларының өміршеңдігі мен тәрбие мәселесіндегі маңызды түйіндері жүйеленген.

Түйінді сөздер: *ұлттың рухани ұстазы, жастар тәрбиесі, адамгершілік қасиеттер, көркем–әдеби шығарма, адамдар татулығы*

Аннотация

В статье проанализированы размышления методиста–ученого А.Байтурсынова о духовно–нравственном воспитании личности. Систематизированы важнейшие узлы в вопросах жизненности и воспитания произведений педагога–просветителя.

Ключевые слова: *духовный учитель нации, воспитание молодежи, нравственные качества, художественно–литературное произведение, солидарность людей*

Abstract

The article analyzes the reflections of the methodologist–scientist A. Baitursynov on the spiritual and moral education of a person. The most important nodes in the issues of vitality and education of the works of a teacher–educator are systematized.

Key words: *spiritual teacher of the nation, education of youth, moral qualities, artistic and literary work, the world of people*

Ұлттық педагогиканың (этнопедагогиканың) ғылым ретінде дамып, қалыптасуы сол ұлтқа білім берумен, оқытумен, тәрбиемен байланысты деп пайымдаған данышпан А.Байтұрсынов ең әуелі халыққа білім беру мен тәрбиелеу ісін қолға алып, жетілдіруді алдына мақсат етіп қойды.

Адамдық диқаншысы қырға шықтым,
Көлі жоқ, талы жоқ, құрға шықтым,
Тұқымын адамдықтың шаштым, ектім,

Көңілін көтеруге құл халықтың – деп халқының болашағын болжап, көзін ашып, көкірегін оятуға күш салған, білім нәрін сеуіп, оқу–ғылым жолына бағыттаған ұлы ағартушы–педагог, әдіскер–ғалымның ширек ғасырға жуық ғұмыры ұстаздыққа, бала оқытуға арналған. [1]

Ахмет Байтұрсынов – демократтық–ағартушылық қызметті өзінің азаматтық борышы және ұстаған жолының негізі деп санаған. Ол білім–ғылымнан кенже қалған, малын бағып, марғау жатқан қазақ халқын сол қараңғылықтан, сол марғаулықтан маса болып ызыңдап оятып, алып шығуды өмірінің мақсаты етіп қояды.

Оның азаматтық тұлғасын, ұлттың рухани ұстазы ретіндегі көшбасшы көсемдігінен бұрын қоғамдық–әлеуметтік қызметтері айқындайды. Соның ең бастысы – ұлт санасын ояту, халықты өнер–ғылымға үндеп, өркениетті елдердің қатарына

қосуды көздеген ағартушылық, отаршылыққа қарсы ымырасыз күрес. Бұл мақсатын өлеңдерінде де, публицистикалық мақалаларында да бейнелі тілмен жақсы білдіреді: Надандық, өнерсіздік ата жолдасымыз болған соң, олжалы жерде үлестен қағылғанымыз, ордалы жерде орыннан қағылғанымыз, жоралы жерде жолдан қағылғанымыз – бәрі надандық кесапаты деп батыра айтады [2].

Ахмет Байтұрсынов шығармаларының тәрбиелік потенциалы бүгінгі күнге дейін өз күшін жойған жоқ. Ағартушы шығармашылығының негізі – руханилыққа, имандылыққа тәрбиелеу болды. Оның пікірінше, осындай қасиеттер түгелдей бір адам бойында қалыптасқанда ғана ол парасаттылықпен біреуге жанашыр бола алады. Ахаң шығармаларының бәрі адам жанының небір түпкірлеріне үңілетін, адамгершілікке тұнып тұрған озық идеяларға толы. Оның ойынша оқытудың негізгі мақсаты – пән мазмұны бойынша ақпараттар беру ғана емес, жалпы іскерлікті, адамгершілік қасиеттерді қатар қалыптастыру болуы тиіс.

А.Байтұрсыновтың негізгі идеясы жастар тәрбиесін құрғақ сөз таусылмайтын ақыл–кеңеске емес үлгі–өнегеге, ғибратқа негіздеу. Оның мысалдарының тәрбиелік мәнін зерделегенде жас ұрпақты тәрбиелеу, тұлғалық келбетін қалыптастырудағы мүмкіндіктерінің мол екені сөзсіз. Мұндай шығармалар тіл жұтандығынан арылуға, жастар арасында сирек құбылысқа айналып теңей, салыстыра, астарлы сөйлеуге тәрбиелеуде таптырмас тиімді құрал.

Қазақ халқы қарқынды түрде жүріп жатқан жаһандану үрдісінің ықпалынан өзі қаламаса да, оқшау бола алмайды. Ия жаһандану үрдісіне тек бейімделу керек, ал бейімделе алмағандар өзінен–өзі құриды. Яғни пайдасын алып, зиянын бойға дарытпай, ұлттық рухтағы тәрбиемен қарсы тұру керек. Дегенмен мемлекеттің осындай бір сәтін пайдаланып қалатын, сыртқы ықпал етуші күштерге қарсы тұратын Ұлттық иммунитетті күшейту керек. Тарихтан белгілі әр дәуірдің сыртқы күшке қарсы тұрарлық мемлекеттік идеологиясы болған. Сондықтан бүгінгі күні мемлекетіміз қолдап отырған Ұлттық сананы жаңғыртар, Мәңгілік ел жалпы ұлттық идеясын жүзеге асыруға қолдау білдіргеніміз жөн. Біздің міндетіміз – рухы биік ұрпақ тәрбиелеу. Бұл орайда да біз кешегі Алаш қайраткерлері жасап кеткен даңғыл жолды жалғай алмай, өткеннен сабақ ала алмай отырған сияқтымыз. Кешегі қазақ қоғамында да рухани–идеологиялық бағдарды айқындауда ұлт зиялылары мен рухани ұстаздары шешуші роль атқарды ғой. Дін, ғылым, руханият саласындағы қажырлы ізденістерінің нәтижесін сана сүзгісінен өткізіп, тоқсан ауыз сөздің тобықтай түйіні ретінде ел жүрегіне жеткізіп беріп отырған еді. Ал халық бұл ілімді жаман болады, ұят болады, обал болады, сауап болады деген қысқа да нұсқа тыйымдарының аясына сыйғызып, ұрпақтан–ұрпаққа шашау шығармай жеткізе білді. Дәстүрлі қоғамның дәстүрлі құндылықтары осылай қалыптасқан болатын. Ал бүгінде ұлтжандылық, елжандылық деген ұғымдарды ұлтшылдықпен шатастырып, ара жігін айыра алмай күресіп келеміз. Ал бұл күресіміздің нәтижесі шамалы болып тұр. Сондықтан біз үшін уақыт сынынан өтіп, ұлтты қалыптастырған құндылықтарды қорғау – елдің ішкі тұрақтылығы мен мемлекет іргесінің бүтіндігін қорғау болып табылады

Тән көмілер көмілмес, қылған ісім, – деп көрегенділікпен поэзия тілімен өзіне алып ескерткіш орнатып кеткен айбынды ер, парасатты ағартушының соңында мәңгілік туындылар қалды. Жалынды жыр жолдарымен жастарға рух беріп, Крылов мысалдары арқылы халқының осал тұстарын шымшымалап өткен Ахмет шығармаларының тағылымы тереңде жатыр. Тек оны ізет қойып оқып, мән беріп түйсіну керек.

Әдебиет адамды биік қоғамдық идеялдар, зор арман–мұраттарға жетелейді. Адамгершілікке, еңбексүйгіштікке, табандылыққа баулиды, адалдық үшін күресуге жігерлендіреді. Оқушы әдеби шығармадан көптеген мәселелерге жауап–шешім іздейді. Ендеше, көркем әдеби шығарма өзінің үлкен қоғамдық, тәрбиелік

маңыздылығымен де эстетикалық сезімімізге әсер етіп, өмірдегі адамның бойындағы, мінезіндегі, әдемілікті, әсемдікті қалай түсіну керектігін үйретеді.

Мектеп оқушыларының жас және психологиялық ерекшеліктерін есепке ала отырып тәрбие өлшемдерін сарапқа салған шақта тәрбиеге қойылатын талаптарды былайша жіктеуімізге болады: Отанын, ата–анасын, мектебін сүюі, еңбексүйгіш, шығармашыл, белсенді құлшынысты, адал, әділетті адамдарды, кітап оқуды, қолөнермен айналысқанды, жақсылық жасағанды ұнатуы тиіс, айналасындағылармен жолдас болуы, өзіне дос таңдай білуі керек.

Әр халықтың бала тәрбиесіндегі өзіндік ерекшелігі болады. Көне заманнан–ақ қазақ халқында жазбаша педагогикалық еңбек жазып қалдырылмаса да білгір педагогтар, тәрбиешілер, ұстаздар болған. Олар өз көзқарастары мен әрекеттерінде белгілі бір дәстүрлі дүниетанымды ұстанып, халықтың мұраты мен арман–тілектеріне сүйеніп отырған.

Ұлттық үлгідегі оқыту мен тәрбиелеу үрдісін жүргізетін қазақ мектептерінде сыныптан тыс жұмыстарды жоспарлы, жүйелі түрде жүргізудің тиімділігі мол. Себебі, ақсап қалған ұлттық тәрбие мен ата–бабалардың аманатын жандандырып, ұрпақты жарқын жолға бастау ісі қай кезеңде де өзектілігін жоймауы тиіс. Оқушылар арасында әдеби–танымдық сағаттар ұйымдастырып, онда қазақ халқының рухани тұрғыдан баюын көздеген ағартушы–ғалым, әдебиетші А.Байтұрсыновтың оқулыққа енбеген, бірақ тәлім–тәрбие беруге бағытталған шығармаларын оқып, талдағанның артықтығы жоқ деп білеміз. Іс шараға шағын мәтінді, терең мағыналы мына тәрізді шығармаларын арқау еткен жөн.

Екі балықшы әңгімесінің айтайын деген ойы – татулық, келісімге келу, ымырашылдық турасында болып отыр. Мәтінде: Екі балықшы балық сүзді. Сүзекті сүйреп шығуға таянғанда сүзегі ауырлай бастады. Бір балықшы тұрып:

- Сүзгі жаман! – деді. Екінші балықшы:
- Сүзек жақсы, сен өзің бос тартасың! – деді.

Сөйтіп екеуі керісе түсті. Олар керісіп тұрғанда, сүзегіндегі балықтар кетіп қалды, – дейді [3]. Соңында Керіскеннің кесірі – келесінді кетірер деген даналық түйін тастайды. Шынында да, ауызға келейін деп тұрған несібені қолдан өздері шығарып жіберген екі балықшының ісі дұрыс па? Әуелі олар не істеулері керек еді? – деген сауалдарға жауапты оқушылармен бірге ойласқанымыз дұрыс. Оқушылардың жауаптары да бір жерден шығары анық, яғни әуелі балықтарды торға салып алып, қалған жайды содан соң талқылағандары жөн болатын еді. Бірақ, амал не, олардың әрекеттері керісінше болды. Адамды бұзатын жамандықтың бірі – дүние қоңыздық, мал жинағыштық, сараңдық, қараулық, қызғаншақтық, көрсе қызарлық. Қазақтың қара өлеңдерінде осы тақырыптар да қамтылады. Түбіне дүниенің кім жетеді? деп сауал қойып–ақ санаңа сәуле құяды. Енді бірде: Алды–артын ойлайтын ер азамат дүниеге масаттанып отырмайды. Кеуде керіп кердеңдеп, өзінде бармен өзгені көзге ұрып есіріктену – жиіркенішті қылық, жексұрыннан жұрттың бәрі ат тонын ала қашады. Дүние көз тоймайтын бір кең сарай, тоймайсың қызығына қарай–қарай. Сарайдың қожасы мен боламын деген, адамдар дүниеден өтті талай. Байқа, байыпта, байлық қуып былықпа, кірленбе дүниені де кірлетпе! – деген ойдың Ахаң туындыларында бой көрсетуі заңдылық сияқты.

Халық кеңесі осындай бір–бірінің пікірімен келіспеген адамдардың тірлігі – барлығынан құр қалумен аяқталды. Бұл орайда халқымыздың Төртеу түгел болса, төбедегі келеді, алтау ала болса, ауыздағы кетеді, Ынтымақ түбі – бірлік, Бірлік болмай, тірлік болмас, Ынтымақ істі бітірер, Бірлігі жоқ ел тозады, бірлігі күшті ел озады сияқты мақалдарын айтып, мағынасын түсіндіргеннің айыбы жоқ. Қайта жоғарырақта сөз болған Ахмет Байтұрсыновтың әңгімесінің мәні ашылып, оқушыларды адам баласының бойындағы жақсы қасиеттердің бірі – жолдастық, достық, татулық жайында бірнеше мысалдар келтіріп, олардың адам өміріндегі маңызын

айтып берген жөн болады. Оқушылардың өзіндік пікірлерін, оқыған басқа да шығармаларындағы осы тақырыптағы әңгімелерді айтып беруіне мүмкіндік жасалады.

Ал, Ата насихаты әңгімесін өту барысында отбасындағы бала тәрбиесі, бауыр адамдардың татулығы мен қандай іс болса дағы олардың арасында бірліктері қажет екендіктерін ұғындыру керек болады. Атаның: Араздасып араларың ашылса, сендер де осы сабаулар сияқты боласыңдар. Ұйымшыл болыңдар, жаудың жеңуі қиын болар! деген сөздерінің зор мәні барын ертедегі жаугершілік замандағы ел бірлігін, татулығын ұстаған би–шешендер мен дуалы ауыз аталарымыздың әңгімелерімен жалғастырып әкетуге де болады.

Мектеп жасындағы оқушыны тәрбиелеуде естіген тағылымдық әңгіменің, оқыған әдеби туындының, көрген көркем фильм мен ата–ана өнегесінің басты қызмет атқаратынын үнемі назарда ұстаған жөн. Оқыта отырып ойландырып, кейіпкер бейнесінің жақсылығы мен жамандығын саралату керек. Оқушының кішкентай кезінен кішіпейіл, қамқор, бауырмал болуына ықпал жасап, имандылық пен мейірімділікті, еңбекқорлық пен төзімділікті қадірлеп, жақсыдан үйреніп, жаманнан жиренуге тәрбиелеу дұрыс. Бұл реттегі А.Байтұрсынов шығармаларының маңыздылығы әлі күнге өзектілігін жоғалтқан емес. Уақыт өткен сайын әбден екшелген, парасатты пайымнан туған өміршең туындылардың жас ұрпақ тәрбиесіне қызмет ете беретініне кәміл сенеміз. Қазақ бола тұра қазақ тілін, мәдениетін ұмытып, ата–бабамыздың салт–дәстүрі мен әдет–ғұрыптарынан ажырап қалған, шетелдік компьютерлік ойындар мен катігездікке құрылған фильмдерге еріп кеткен жастарымызды теріс жолдан қайтаруымыз үшін өзіміздің төл әдебиетімізді тәрбие құралы ретінде қолдана білсек ұтылмасымыз анық. Ағартушы–ақынның туындыларын тек оқу үрдісінде ғана емес тұтастай тәрбие үрдісіне қосудың маңызы зор, ұлттық құндылықпен сусындап өскен жас өреннің танымы биік, көкжиегі кең болады.

А.Байтұрсынов: Біз әрқашанда білім алуға ұмтыламыз, негізінде, ең бірінші тәлімге ұмтылуымыз керек деп білімнен бұрын тәрбиеге көңіл аудару керектігін, тәрбиесіз адамға берілген білімнен ешқандай пайда жоқтығын баса көрсеткен. Біз осы қағиданы әрқашан жадымызда ұстауымыз керек. Ең алдымен, таза жанды, иманды, арлы, намысты, ұлттық құндылықтарды, салт–дәстүрді сүйетін, еңбекқор тұлға тәрбиелеуге ұмтылуымыз керек.

Ахмет Байтұрсынұлы – XIX ғасырдың аяғы мен XX ғасырдың бас кезіндегі қазақ халқының саяси–әлеуметтік, мәдени–рухани өмірінен айрықша орын алған тұғырлы тұлға. Бір басына сан түрлі санаткерлік тоғысқан осынау ұлы азамат қазақ руханиятындағы теңдесі жоқ құбылыс десек, артық айтқандық емес.

Ақын арманы адамдық диханшысы болып халқына қызмет ету. Ахмет бұл арманын орындады. Ол туған халқы үшін қасықтай қаны қалғанша қалтықсыз қызмет етті. Халқының, елінің қалаулы сәулелі жұлдызына айналды. Шын мәнінде адамдық диханшысы атанды.

Әдебиеттер тізімі:

1. 1.Қабдолов З. Сөз өнері. –Алматы, Санат, 1992
2. 2.Байтұрсынов А. Ақ жол. –Алматы, Санат, 1992
3. Байтұрсынұлы А. Шығармалар.Мақалалар. – Алматы,Санат, 2005

УДК 37.034

БАЗОВЫЕ НАЦИОНАЛЬНЫЕ ЦЕННОСТИ КАК ОСНОВА ЦЕЛОСТНОГО ПРОСТРАНСТВА ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ И ВОСПИТАНИЯ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Гафиатуллина Гульназ Фегимовна
учитель начальных классов
первой квалификационной категории
МБОУ «Химико–технологический лицей №3
«Потомки Менделеева», г.Менделеевск, Россия
E–mail: gafiatullina.gulnaz@mail.ru

Аннотация

Статья посвящена актуальным вопросам духовно–нравственного воспитания личности на основе базовых национальных ценностей. Раскрываются теоретические и методические подходы к организации этого процесса в условиях начальной школы.

Ключевые слова: *Культура, ценности, традиции, дети младшего школьного возраста.*

Аңдатпа

Мақала негізгі ұлттық құндылықтар негізінде тұлғаны рухани–адамгершілік тәрбиелеудің өзекті мәселелеріне арналған. Бұл процесті бастауыш мектеп жағдайында ұйымдастырудың теориялық және әдістемелік тәсілдері ашылады.

Түйінді сөздер: *Мәдениет, құндылықтар, дәстүрлер, бастауыш мектеп жасындағы балалар*

Abstract

The article is devoted to topical issues of spiritual and moral education of a person based on basic national values. The theoretical and methodological approaches to the organization of this process in primary school conditions are revealed.

Key words: *Culture, values, traditions, primary school children.*

Актуальность духовно–нравственного воспитания детей младшего школьного возраста на основе базовых национальных ценностей связано с тем, что духовно–нравственное воспитание является неотъемлемой частью полноценного развития ребенка. Оно помогает формированию моральных принципов и ценностей, что важно для его будущего становления как личности. Младший школьный возраст является особенно важным периодом, так как в это время формируются основы мировоззрения и жизненного отношения.

Следует отметить, что базовые национальные ценности играют важную роль в процессе воспитания. Эти ценности отражают историю, культуру и традиции народа, и поэтому знание и усвоение их являются необходимым компонентом развития ребенка и его вхождения в общество. Дети, воспитываемые на основе национальных ценностей, обретают чувство принадлежности к своему народу и понимание своей роли в нем.

Как известно, в современном мире становится все сложнее сохранять и пере–давать национальные ценности. Глобализация, рост импорта культурных стандартов создают угрозу потери исконной идентичности. Поэтому осознанное воспитание детей на базовых национальных ценностях становится необходимостью для сохранения культурного богатства и уникальности каждой нации.

Между тем духовно–нравственное воспитание детей младшего школьного возраста на основе базовых национальных ценностей способствует формированию устойчивой этической основы у малышей. Это позволяет им развивать такие важные качества, как сопереживание, ответственность, чувство собственного достоинства и уважение к другим. В результате, дети вырастают эмпатичными, доброжелатель-ными и готовыми к конструктивному взаимодействию с окружающим миром.

Таким образом, актуальность духовно–нравственного воспитания детей младшего школьного возраста на основе базовых национальных ценностей проявляется в важности полноценного развития ребенка, сохранении и передаче культурных ценностей, поддержке этических принципов и формировании гармоничной личности, способной к успешному взаимодействию с обществом.

Большое значение для формирования культурных ценностей у детей, расширения и углубления представлений о народных традициях играет ознакомление с народной культурой, национальными обычаями, декоративно–прикладным твор–чеством, народным бытом и укладом.

Необходимо помнить, что младший школьник воспринимает окружающую его действительность эмоционально, поэтому культурные ценности и народные традиции у него проявляются в чувстве удивления и восхищения.

Можно выявить следующие средства духовно–нравственного воспитания детей младшего школьного возраста на основе базовых национальных ценностей:

– проведение уроков «Разговоры о важном»;

– организация волонтерской деятельности;

– участие школьников в проектной и исследовательской деятельности патриотической направленности;

– участие в праздниках и спортивных мероприятиях.

Средства духовно–нравственного воспитания детей младшего школьного возраста, основанные на базовых национальных ценностях, могут быть выявлены и реализованы через различные методы и программы. Одним из таких методов является проведение уроков «Разговоры о важном». Эти уроки могут быть организованы с целью обсуждения важных вопросов и проблем современного общества, взаимных отношений и моральных принципов. Они способствуют развитию у детей критического мышления, этического сознания и коммуникационных навыков.

Организация волонтерской деятельности также является эффективным средством духовно–нравственного воспитания. Участие детей в различных благотворительных и социальных проектах позволяет им осознать значимость и необходимость взаимопомощи, доброты и проявления социальной ответственности. Волонтерство развивает эмпатию и чувство солидарности у детей, а также формирует ценности такие, как отзывчивость, готовность помогать и заботиться о других.

Еще одним средством духовно–нравственного воспитания, основывающимся на национальных ценностях, является участие детей в проектной и исследовательской деятельности патриотической направленности. Такие проекты могут быть связаны с изучением истории и культуры своей страны, ее достижений и героев. Они позволяют детям расширить свои знания и понимание своей национальной идентичности, а также формировать чувство гордости и любви к своей родине.

К примеру, в нашей школе был организован проекта «Посылка солдату», который способствовал формированию заботы о защитниках Родины. В рамках этого проекта дети узнали о жизни и службе военных, а также о том, какие трудности они испытывают в своей работе.

С помощью творческих заданий и бесед с военнослужащими, дети понимают значение патриотизма и ответственности перед Родиной. Они учатся выражать свою благодарность через написание писем и создание поделок, которые в дальнейшем отправляются в посылках солдатам.

Такие проекты не только обогащают эмоциональный и познавательный мир детей, но и способствуют развитию их социальных и коммуникативных навыков. В

процессе работы над проектом «Посылка солдату», дети находят общий язык, учатся сотрудничать и развивают умение выслушивать мнение товарищей.

Важно отметить, что такая проектная и исследовательская деятельность патриотической направленности способствует формированию у детей позитивного отношения к службе во имя Родины и прививает им этические ценности, такие как самоотверженность, справедливость и солидарность.

Таким образом, участие детей младшего школьного возраста в проекте «Посылка солдату» является одним из эффективных методов духовно–нравственного воспитания, основывающимся на национальных ценностях. Этот проект помог детям понять и оценить роль и значимость наших защитников в жизни страны, а также способствовал развитию навыков социализации и гражданственности.

В целом, совокупность этих средств духовно–нравственного воспитания на основе базовых национальных ценностей способствует развитию у детей гармоничной и этически осознанной личности, способной к моральному выбору и конструктивным взаимоотношениям в обществе.

Список литературы

1. Антонов Ю.Е. Как научить детей любить Родину: методические рекомендации / Ю.Е.Антонов, Л.В.Левина, О.В.Розова, И.А.Щербакова.–Москва: АРКТИ, 2003. – 89 с.
2. Дондокова Р.Б. Некоторые аспекты развития духовно нравственных ценностей младших школьников //Вестник Бурятского государственного университета. Философия. 2014.

УДК 372.882

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ НАСЛЕДИЕ ИБРАЯ АЛТЫНСАРИНА – УРОКИ ДЛЯ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КАЗАХСТАНЕ

Губарь Светлана Владимировна
учитель русского языка и литературы, педагог–исследователь
КГУ «Общеобразовательная школа №11
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г. Костанай, Казахстан
E–mail: svetlana.gubar.71@mail.ru

Аннотация

Осы баяндамада базалық ұлттық құндылықтардың маңыздылығына баса назар аудара отырып, қазіргі қоғамдағы рухани–адамгершілік тәрбие мәселелері қарастырылады. Кіріспеде жаһандық өзгерістер контекстіндегі тақырыптың өзектілігі атап көрсетілген, сондай–ақ қазақ педагогы Ыбырай Алтынсариннің мұрасын шабыт көзі және заманауи рухани–адамгершілік тәрбиенің үлгісі ретінде пайдалану ұсынылады. Алтынсариннің педагогикалық көзқарасынан шабыттанған рухани–адамгершілік тәрбиенің нақты әдістерімен тәсілдерін қарастырутарауларда білім беру мекемелер ішін практикалық ұсыныстар береді.

Түйінді сөздер: *рухани–адамгершілік тәрбие, ұлттық құндылықтар, жаһандану, білім және тұлға, қазіргі заманғысын–қатерлер.*

Аннотация

Данный доклад рассматривает вопросы духовно–нравственного воспитания в современном обществе, акцентируя внимание на значимости базовых национальных ценностей. Введение выделяет актуальность темы в контексте глобальных изменений, а также предлагает использовать наследие казахского педагога Ибрая Алтынсарина в качестве источника вдохновения и образца для современного духовно–нравственного воспитания. Рассмотрение конкретных методов и подходов к духовно–нравственному воспитанию, вдохновленных педагогическим взглядом И. Алтынсарина, в главах даёт практические рекомендации для образовательных учреждений.

Ключевые слова: *духовно–нравственное воспитание, национальные ценности, глобализация, образование и личность, современные вызовы*.

Annotation

This report examines the issues of spiritual and moral education in modern society, focusing on the importance of basic national values. The introduction highlights the relevance of the topic in the context of global changes, and also suggests using the legacy of Kazakh teacher Ybyray Altynsarin as a source of inspiration and a model for modern spiritual and moral education. The consideration of specific methods and approaches to spiritual and moral education, inspired by the pedagogical view of Altynsarin, in the chapters provides practical recommendations for educational institutions.

Key words: *spiritual and moral education,national values, globalization, education and personality, modern challenges.*

В свете глобальных изменений и вызовов современного общества вопросы духовно–нравственного воспитания личности, основанного на базовых национальных ценностях, становятся всё более важными и актуальными. В данном докладе мы обратим внимание на то, как наследие выдающегося казахского педагога Ибрая Алтынсарина может служить источником вдохновения и образцом для современного духовно–нравственного воспитания личности.

Ибрай Алтынсарин, великий казахский педагог, оставил неизгладимый след в истории образования и культуры Казахстана. Его педагогический взгляд на национальные ценности, представляет собой источник вдохновения и образец для современных педагогов.

И. Алтынсарин подчёркивал важность национальной идентичности и уважения к культурному наследию. Его подход к образованию базировался на глубоком уважении к национальным ценностям, которые он рассматривал как краеугольные камни формирования личности. Он поддерживал учение о воспитании граждан с активной гражданской позицией и глубоким чувством ответственности перед своей нацией.

Великий педагог придавал большое значение первоочередным национальным ценностям, таким как уважение к старшим, преданность традициям и любовь к родной земле. Эти ценности для него были неотъемлемой частью формирования сильного и сознательного общества. Он призывал к воспитанию молодёжи, основанному на этих принципах, чтобы каждый человек стал не только интеллектуально развитым, но и глубоко связанным с своим корнем и традициями.

Педагогический взгляд на национальные ценности включал в себя идею, что образование должно формировать гармоничного человека, готового к творческому вкладу в своё общество. Он акцентировал внимание на том, что воспитание должно быть направлено не только на передачу знаний, но и на формирование чувства гордости за свою нацию и ответственности за её будущее.

В своей педагогической практике, педагог активно внедрял национальные ценности в образовательный процесс. Он стимулировал педагогов к внедрению традиционных методов воспитания, основанных на уважении к старшим, семейных ценностях и глубокой связи с природой. Его методы включали в себя использование национальных обычаев и традиций в обучении, чтобы обеспечить не только качественное усвоение знаний, но и формирование моральных ценностей.

Важным элементом его педагогической концепции было внимание к формированию гражданской позиции. Он считал, что каждый выпускник должен быть активным участником общественной жизни, готовым к ответственности за судьбу своей страны. Он подчёркивал необходимость воспитания граждан с чувством сопричастности к общему делу и стремлением к созданию благоприятного общества.

Базовые национальные ценности представляют собой фундаментальные принципы и убеждения, лежащие в основе культурного и идентичного развития нации. Важность этих ценностей заключается не только в сохранении и передаче

культурного наследия, но и в их актуализации в современном обществе. Давайте рассмотрим, как базовые национальные ценности могут быть актуализированы в контексте современности. Одной из ключевых базовых национальных ценностей является уважение к старшим. Эта ценность отражает традиционное казахское отношение к старшим членам семьи, общества и общности. Актуализация этой ценности в современном обществе может происходить через поддержку программ и инициатив, направленных на сохранение и передачу опыта и мудрости старших поколений. Создание платформ для диалога между поколениями и повышение осведомлённости о ценности опыта старших – это шаги к активизации этой базовой ценности.

Преданность семейным ценностям является ещё одним важным аспектом базовых национальных ценностей. В современном мире, где семейные структуры могут изменяться, актуализация этой ценности требует поддержки и содействия в создании условий для укрепления семейных уз. Образовательные программы, направленные на поддержку родителей и формирование здоровых семейных взаимоотношений, могут способствовать укреплению этой базовой ценности. Любовь к родной земле является ключевым элементом национальной идентичности. В современном обществе актуализация этой ценности может происходить через поддержку программ по сохранению природы, развитию экологического сознания и уважению к традиционным природоохранным практикам. Вовлечение молодежи в экологические проекты и образовательные программы, посвящённые сохранению природы, может способствовать укреплению этой базовой ценности. Уважение к труду и гостеприимство также являются важными базовыми национальными ценностями. В современном обществе актуализация этой ценности может осуществляться через поддержку предпринимательства, образования и культуры труда.

«Не берите пример, джигиты, с нехороших людей и злых,

Отходите от них подальше, в стороне держитесь от них…». [1] В современном обществе, национальные ценности сталкиваются с различными вызовами, вызванными глобализацией, технологическими трансформациями и изменениями в социокультурной динамике. Для Казахстана, страны с богатым историческим наследием, сохранение и актуализация национальных ценностей в условиях перемен являются особым вызовом. В данном разделе мы рассмотрим, как современные вызовы влияют на национальные ценности, а также какие стратегии могут быть использованы для их успешной адаптации.

Одним из основных вызовов является влияние глобализации. С расширением мировых коммуникаций и экономической интеграцией, местные культурные особенности могут подвергаться давлению стандартов, налагаемых мировыми трендами. В контексте Казахстана, где национальные ценности тесно связаны с историей и традициями, существует опасность потери уникальности под воздействием внешних влияний. Для преодоления этого вызова, необходимо активно поддерживать и продвигать национальные ценности через культурные программы, образовательные инициативы и сохранение традиций.

Технологические трансформации представляют ещё один вызов, который может повлиять на национальные ценности. С развитием цифровых технологий и интернета, общество сталкивается с новыми формами коммуникации и информационными потоками, что может привести к потере традиционных ценностей под воздействием виртуального пространства. Важно разрабатывать стратегии, позволяющие использовать технологии для продвижения и сохранения национальных ценностей. Внедрение цифровых образовательных программ, онлайн–платформ для продвижения традиций и культурных событий может помочь в сохранении национальной идентичности в цифровой эпохе.

Миграция и изменения в структуре общества также оказывают влияние на национальные ценности. В современном мире многие люди вынуждены переезжать в поисках работы и лучших перспектив. Это может привести к дисперсии культурных ценностей и вызвать необходимость сохранения культурной связи с родиной для сохранения национальной идентичности. Создание сетей поддержки для мигрантов, организация культурных событий и мероприятий в диаспоре – это способы поддержки национальных ценностей в условиях миграции.

Казахстан, стремясь к современному развитию, также сталкивается с вызовами в сохранении своего многовекового наследия. Один из ключевых вопросов – как интегрировать современные ценности в контексте традиционных? Сбалансированный подход, который учитывает потребности современного общества, не забывая о корнях и традициях, является необходимым. Образовательные программы, направленные на формирование гражданской идентичности, учитывая как современные, так и традиционные аспекты, могут служить эффективным ответом на этот вызов.

Современные вызовы также предоставляют возможность для обновления и пересмотра некоторых аспектов национальных ценностей. Например, как национальные ценности могут поддерживать гендерное равенство и уважение к разнообразию? Как они могут вдохновлять на инновации и творчество? Этот вызов требует переосмысления традиций и их интерпретации в современном контексте. Активное участие общества, государства и образовательных институтов в решении этих вызовов позволит сохранить и актуализировать национальные ценности, сохраняя при этом уникальность и идентичность Казахстана. Вдохновляясь наследием Ибрая Алтынсарина, страна может преодолевать современные вызовы, укрепляя свои корни и направляясь в будущее с уверенностью в своей национальной идентичности.

Образование, в первую очередь, предоставляет интеллектуальные инструменты для развития личности. Знания и умения, полученные в учебном процессе, формируют базу для понимания мира и саморазвития. В этом контексте, И. Алтынсарин, как выдающийся педагог, подчеркивал важность образования, как ключевого элемента развития личности. Его идеи акцентировали внимание на создании образовательных систем, в которых ученик не только учился, но и воспитывался в соответствии с национальными ценностями.

Связь с И. Алтынсариным в образовании может быть установлена через внедрение его педагогических принципов в современную практику. Он придавал важность не только передаче знаний, но и формированию характера и морали ученика. Понимание, что образование должно быть комплексным, включающим в себя не только учебные материалы, но и духовное воспитание, может служить мостом между его наследием и современной системой образования.

Для успешного формирования личности, образование должно включать элементы духовного развития. Этот аспект особенно актуален в современном обществе, где технологический прогресс и глобализация иногда отдаляют человека от духовных ценностей. Великий просветитель призывал к вниманию к духовному состоянию обучаемого, подчеркивая важность формирования моральных устоев и этических принципов. Внедрение программ по духовному развитию, вдохновленных подходами И. Алтынсарина, может помочь воспитанию гармоничной личности, способной к моральному выбору и этической ответственности.

Образование также играет ключевую роль в формировании гражданской идентичности. В контексте национальных ценностей, образование должно быть направлено на укрепление связи с культурным наследием. Это включает в себя изучение истории, традиций и языка страны. В данном случае, методы И. Алтынсарина, основанные на уважении к национальным ценностям, могут быть

использованы для формирования чувства гордости за свою страну и культурную принадлежность.

Образование, связанное с наследием И. Алтынсарина, должно также акцентировать внимание на развитии критического мышления и творческих способностей. В современном мире, где быстро меняющиеся условия требуют гибкости и инноваций, важно, чтобы образование стимулировало учащихся к творческому мышлению и поиску новых решений. Это соответствует педагогическим принципам, который призывал к развитию не только интеллекта, но и творческого потенциала каждого ученика. Современные технологии предоставляют образовательным учреждениям уникальные возможности для внедрения инновационных методов обучения. Связь с великим педагогом может быть установлена через использование современных технологий для достижения традиционных образовательных целей. Он акцентировал внимание на создании педагогических методик, способствующих всестороннему развитию личности, и современные образовательные технологии позволяют более эффективно реализовывать подобные подходы.

Перспективы развития образования в Казахстане, в контексте национальных ценностей и наследия И. Алтынсарина, представляют собой важное направление для построения сильного и устойчивого общества. Рассмотрим несколько ключевых аспектов, определяющих будущее образования в стране.

Одной из важных перспектив развития образования в Казахстане является более глубокая интеграция национальных ценностей в образовательный процесс. Это включает в себя разработку программ, которые активно отражают культурное наследие страны и учат уважению к национальным традициям. Образование должно стать не только источником знаний, но и средством формирования гражданской идентичности и гордости за свою страну.

«То, что сделать не могли
Мы, седые старики,
Вы теперь должны достичь
Вы – грядущего ростки». [2]

Программы, вдохновленные подходами И. Алтынсарина, могут способствовать сохранению и передаче национальных ценностей через образование. Акцент на истории, языке и культуре Казахстана в учебных планах и методиках обучения может способствовать формированию у учащихся, студентов глубокого понимания и уважения к своей стране.

Современные технологии предоставляют уникальные возможности для развития образования. Перспективы внедрения технологических инноваций в образовательный процесс могут включать в себя создание цифровых образовательных платформ, обучающих при помощи интерактивных методик и визуализаций. В условиях глобализации неизбежна универсализация содержания и технологий образования, которую невозможно остановить при существующих мировых информационных и коммуникационных системах в виде Интернет. [3, с.15]

Современная наука учитывает изменения, происходящие в обществе. Важным является то, что общество в последнее время становится информационным. Отсюда результаты развития современной науки, одним из которых является возрастание социальной и нравственной ответственности учёных перед обществом. Об этом говорится в Концепции развития высшего образования и науки в Республике Казахстан на 2023 – 2029 годы. [4]

Таким образом, перспективы развития образования в Казахстане связаны с необходимостью сохранения национальных ценностей, внедрением современных технологий, поддержкой культурного многообразия и активным проведением научных исследований. Идеи и подходы Ибрая Алтынсарина в образовании могут стать вдохновением для создания инновационной и социально ориентированной системы

образования, способной эффективно формировать личность и сохранять уникальное культурное наследие страны.

Список литературы:

1. ИбрайАлтынсарин (1841–1889): методическое пособие. – Шахтинск, 2016. –31–34 с.
2. Байденко В.И., Болонские реформы: некоторые уроки Европы // Высшее образование сегодня. 2004, №2 –14–19 с.
3. Исаев К., Акчурин А. Реформы в системе образования РК: проблемы подготовки специалиста будущего // Высшая школа Казахстана. – Алматы, 2004.
4. Постановление Правительства Республики Казахстан от 28 марта 2023 года № 248.

УДК 37.025

ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И МАТЕМАТИКИ В СПЕЦИАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Гуляева Наталья Петровна
учитель русского языка, чтения и развития речи
КГУ «Костанайский специальный комплекс
«Детский сад–школа–интернат» для детей
с особыми образовательными потребностями №2»
УОА Костанайской области, г.Костанай, Казахстан
E–mail: natali14_89@mail.ru

Мацкевич Ольга Витальевна
учитель математики
КГУ «Костанайский специальный комплекс
«Детский сад–школа–интернат» для детей
с особыми образовательными потребностями №2»
УОА Костанайской области, г.Костанай, Казахстан
E–mail: olya.lupu@bk.ru

Аннотация

В статье рассмотренна такая актуальная тема, как духовно–нравственное воспитание подрастающего поколения на уроках русского языка и математики в специальной школе. Так как в современных условиях развития общества это имеет огромное значение. Авторы приводят примеры включения компонентов духовно–нравственного воспитания в задания по русскому языку и математике.

Ключевые слова: *духовно–нравственное воспитание, учащиеся с умственной отсталостью, специальная школа, патриотическое содержание.*

Аңдатпа

Мақалада арнайы мектепте орыс тілі мен математика сабақтарында жас ұрпақты рухани–адамгершілік тәрбиелеу сияқты өзекті тақырып қарастырылған. Қоғам дамуының қазіргі жағдайында бұл үлкен маңызға ие. Авторлар рухани–адамгершілік тәрбиесінің құрамдас бөліктерін орыс тілі мен математикадан тапсырмаларға қосу мысалдарын келтіреді.

Түйінді сөздер: *рухани–адамгершілік тәрбие, ақыл–ой кемістігі бар оқушылар, арнайы мектеп, патриоттық мазмұн.*

Abstract

The article examines such a pressing topic as the spiritual and moral education of the younger generation in Russian language and mathematics lessons in a special school. Because in modern conditions of social development this is of great importance. The authors give examples of including components of spiritual and moral education in assignments in the Russian language and mathematics.

Key words: *spiritual and moral education, students with special educational needs, special school, patriotic content.*

Духовно–нравственное воспитание личности на основе базовых националь–ных ценностей является важной составляющей в формировании характера и моральных установок школьника с умственными нарушениями. Это обусловлено тем, что у детей с умственной отсталостью затруднена возможность усвоения и запоминания информации, они могут испытывать трудности при абстрактном мышлении, им тяжело устанавливать причинно–следственные связи и долго удерживать внимание на одном объекте, но лучше они усваивают информацию, когда она представлена в конкретной и наглядной форме. [1]

Применяя духовно–нравственное воспитание на уроках русского языка и математики в среднем звене можно способствовать развитию мыслительных процессов, ценностных основ и сознательности, которые помогутучащимся с умственной отсталостью ориентироваться в мире и строить гармоничные отношения с другими людьми. «Единая программа воспитания» определяет основными задачами духовно–нравственное развитие учащихся и межпредметную связь в образовательном процессе. Важными элементами духовно–нравственного воспи-тания являются:

– Уважение к традициям и истории – это способствует формированию осознанного отношения к своей культуре и ценностям, а также помогает сохранять и передавать наследие предыдущих поколений.

– Ценности справедливости и честности. Ребенку объясняют, что каждый человек имеет равные права и обязанности, и что необходимо относиться к другим так, как хотел бы, чтобы относились к нему самому.

– Семейные ценности. В семейной среде формируются ценности, связанные со взаимопониманием, поддержкой, заботой и любовью. Семья является местом, где передаются исторические и культурные традиции, а также формируются основные нравственные установки.

– Уважение к разнообразию и толерантность. Важно научить детей быть открытыми и уважительными к различиям, искать общее и строить гармоничные отношения с представителями разных культур и национальностей.

Реализация духовно–нравственного воспитания на уроках русского языка и математики может быть осуществлена через различные методы и приемы. На уроках часто применяются цифровые технологии – использование презентаций для наглядного примера, поиск информации учащимися в сети интернет является обычной практикой на современных уроках. Овладение поисковыми навыками является для учащихся важным этапом в социальном становлении. [2]

На уроках русского языка, согласно образовательной программе специальной школы, у учащихся необходимо формировать положительные эмоционально–волевые и личностные качества, учить последовательно и правильно излагать свои мысли в устной и письменной форме, выработать у них орфографические умения и навыки, а так же научить учащихся правильно и осмысленно читать доступный их пониманию текст.

Включение духовно–нравственного воспитания может реализовываться через:

– изучение произведений русской и казахской классической и современной литературы, которые затрагивают вопросы морали, этики и национальных ценностей;

– разбор деталей текстов, где поднимаются этические и моральные дилеммы, чтобы стимулировать обсуждение и формирование собственных взглядов учащихся;

– проведение дискуссий о ценностях, морали и этике, связанных с общественным и национальным развитием;

– сбор и анализ примеров использования национального языка для выражения уважения, толерантности и справедливости, а также их сопоставление с противоположными примерами. На уроках русского языка учащиеся могут найти

значение неизвестного для них слова или термина в интернете, перевести слово на другой язык.

Компоненты духовно–нравственного воспитания на уроках русского языка могут присутствовать в следующих заданиях:

1. Выполнение упражнений по русскому языку с патриотическим содержанием. Например, в тексте про национальный праздник найти и подчеркнуть слова – предметы. Изучая тему «Имена собственные» с учениками повторяем названия городов Казахстана.

2. Задания проблемного характера. Ученикам предлагается текст – краткое новостное сообщение, в котором допущены ошибки. Их задача – найти и исправить ошибки, привести правдивые факты, затем можно обсудить с учениками ценности, отраженные в тексте, опросить их выразить свое мнение.

3. Чтение отрывка рассказа или стихотворения на этическую или нравственную тему. Например, учащиеся читают отрывок рассказа об известной личности или о персонаже из казахской народной сказки, в котором затрагиваются этические или моральные вопросы. Важно, предоставить возможность учащимся выразить свое мнение о поведении персонажей: было ли оно справедливым, честным и толерантным.

Программой по математике предусмотрено формирование у учеников математических знаний, умений и навыков, которые позволят им быть самостоятельными в бытовых ситуациях, овладеть хозяйственно–трудовой деятельностью и доступной профессией, так же одной из задач является развитие мыслительных навыков и развитие речи у учащихся. Включение духовно–нравственного воспитания при этом может проходить через:

– решение задач, которые ставят учеников перед выбором и моральным дилеммам, чтобы сформировать у них нравственные принципы и способность применять их в практических ситуациях;

– обсуждение значимости честности при работе с числами и в решении математических примеров;

– анализ примеров, где использование математических знаний и умений приводит к положительным результатам, толерантности и справедливости;

– включение обсуждения нравственных и этических вопросов в контексте математических задач и проблем, например, распределение ресурсов или принятие справедливых решений.

Вот несколько примеров методов обучения на уроках математике с применением духовно–нравственного развития:

1. Деловые игры, в которых учащиеся могут примерить на себя различные профессии.Предложить ученикам ситуацию, в которой они представят себя строителями или швеями, столярами или продавцами. Например – деловая игра «Ателье», администратор долженпринять заказ и оплату, выдать сдачу. Швея должна «пошить» национальное көрпе – изобразить детали көрпе в тетради в виде геометрических фигур. При этом учащимся предлагается решить ситуацию, в которой швее необходимо распределить ограниченное количество материала на пошив национальных көрпе. Важно попроситьучащихся обсудить и предложить различные способы распределения материала и обосновать свой выбор с использованием понятий математики, таких как пропорции или равенства долей.

2. Распределение семейного бюджета – экономическое планирование. Можно предложить ученикам создать ограниченный семейный бюджет. Попросить их распределить доступные финансовые средства между различными потребностями среднестатистической семьи, такими как покупка продуктов, оплата жилищно–коммунальных счетов. Здесь же мы можем вместе с учениками искать стоимость продуктов и товаров на сайтах магазинов, учим школьников снимать показания со

счетчиков и рассчитывать платежи за коммунальные услуги, используя для примера настоящие квитанции. Главное обсудить с учащимися важность планирования и справедливого использования ресурсов, что пригодится им в повседневной жизни.

3. Решение задач по математике с патриотическим содержанием. Например, задачи про фермерские и сельскохозяйственные предприятия или задачи на сравнение – на сколько увеличилась численность населения родного города с прошлого столетия. Задачи про первых космонавтов или солдат времен Великой отечественной войны. В подобных задачах можно затронуть известных личностей Казахстана, животных и растений родного края, познакомить детей с чудесной природой Казахстана.

Таким образом, на уроках русского языка и математики необходимо использовать разнообразные методы и задания, которые позволят учащимся размышлять над моральными и этическими аспектами, а также формировать нравственную осознанность, базирующуюся на основных национальных ценностях. Важно создать доверительную обстановку, где дети могут свободно высказывать свои мысли и слушать точки зрения других людей. Реализуя духовно–нравственное воспитание на уроках в специальной школе, можно способствовать адаптации детей с умственной отсталостью в социуме, расширению их социальных навыков, личностных качеств, а также формированию норм поведения. Успехи и достижения каждого ребенка должны быть поощрены и поддержаны, а ошибки – рассмотрены с пониманием и помощью. Важно понимать, что на уроках русского языка и математикиу детей формируютсяготовность к преодолению жизненных ситуаций, понимание справедливости, ответственности и уважения к окружающим, а так же патриотизм и любовь к Родине.

В заключение, можно отметить, что идеи и взгляды Ыбрая Алтынсарина остаются актуальными и применяются в современном обществе. Его наследие продолжает влиять на различные области общественной и политической деятельности, в том числе и на образование, служа источником вдохновения и руководством для многих.

Не могут люди вечно быть живыми,
Но счастлив тот, чье помнить будут имя.
А. Навои

Список литературы:

1. Об утверждении «Единой программы воспитания» в организациях образования, за исключением высших учебных заведений // Министерство Просвещения Республики Казахстан: [сайт]. – 2023. – URL:https://www.gov.kz/memleket/entities/edu/documents/details/539827?lang=ru (дата обращения 25.01.2024).

2. Шитякова Н.П. Особенности духовно–нравственного воспитания школьников в современных условиях. Курс лекций для студентов, обучающихся по специальностям педагогического образования / Н.П.Шитякова – Челябинск: Изд–во ЧГПУ, 2004. – 158 с. – ISBN: 5–85716–550–4.

УДК 373.2

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ БЕЗОПАСНОГО ПОВЕДЕНИЯ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Давлетшина Анна Александровна
старший преподаватель
кафедра дошкольного и начального образования
Глазовский государственный инженерно–педагогический университет
г. Глазов, Россия
E–mail: an.davletschina@yandex.ru

Аннотация

В статье рассматривается проблема формирования безопасного поведения у детей дошкольного возраста в контексте воспитания традиционных российских духовно–нравственных ценностей. Обозначены педагогические условия, способствующие эффективности осуществления данного процесса в дошкольных образовательных организациях. К данным педагогическим условиям следует отнести повышение уровня профессиональной компетентности педагогов в вопросе формирования безопасного поведения у детей, вовлечение родителей в данный процесс, организацию активизирующей среды.

Ключевые слова: *духовно–нравственные ценности, дети дошкольного возраста, безопасность жизнедеятельности, безопасное поведение, условия формирования безопасного поведения*

Аңдатпа

Мақалада дәстүрлі орыс рухани–адамгершілік құндылықтарын тәрбиелеу аясында мектеп жасына дейінгі балаларда қауіпсіз мінез–құлықты қалыптастыру мәселесі қарастырылады. Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында осы процесті жүзеге асырудың тиімділігіне ықпал ететін педагогикалық жағдайлар көрсетілген. Бұл педагогикалық жағдайларға балаларда қауіпсіз мінез–құлықты қалыптастыру, ата–аналарды осы процеске тарту, белсендіру ортасын ұйымдастыру мәселесінде мұғалімдердің кәсіби құзыреттілік деңгейін арттыру жатады.

Түйінді сөздер: *рухани–адамгершілік құндылықтар, мектеп жасына дейінгі балалар, өмірқауіпсіздігі, Қауіпсіз мінез–құлық, қауіпсіз мінез–құлықты қалыптастыру шарттары*

Abstract

The article discusses the problem of the formation of safe behavior in preschool children in the framework of the education of traditional Russian spiritual and moral values. Pedagogical conditions that contribute to the effectiveness of the implementation of this process in preschool educational institutions are indicated. These pedagogical conditions include the formation of safe behavior in children, involving parents in this process, increasing the level of professional competence of teachers in the issue of organizing an activation environment.

Key words: *spiritual and moral values, preschool children, life safety, safe behavior, conditions for the formation of safe behavior*

Система образования постоянно совершенствуется, а вместе с тем происхо–дит и модернизация образовательных программ, что не может не сказаться на содержании воспитательной деятельности, осуществляемой в образовательных учреждениях разного типа. В данном случае мы говорим о тех или иных пробелах в реализации задач, направленных на приобщение подрастающего поколения к истинно духовно–нравственным ценностям, которые обусловили сменупризнанных ценностных ориентиров у современной молодежи (А.Ю. Гайфуллин, В.Д. Паначев, В.Ю. Черных).

Основным содержанием духовно–нравственного развития, воспитания и социализации являются базовые национальные ценности, хранимые в социально–исторических, культурных, семейных традициях многонационального народа России, передаваемые от поколения к поколению и обеспечивающие успешное развитие страны в современных условиях. [1]

Задача по воспитанию гармонично развитой и социально ответственной личности на основе традиционных российских духовно–нравственных ценностей, исторических и национально–культурных традиций обозначена в Указе Президента «О стратегии комплексной безопасности детей в Российской Федерации на период до 2030 года» в качестве приоритетных. В соответствии с п. 2.5 «Российская Федерация признает детство важным этапом развития человека и исходит из необходимости создания безопасных условий для реализации прав и законных интересов, подготовки детей к полноценной жизни в обществе, защиты детей от факторов, негативно влияющих на их физическое, интеллектуальное, психическое, духовное и нравственное развитие». В качестве основополагающих базовых детерминантподготовки детей к полноценной жизни в обществе является формирование у них безопасного поведения. [2]

Особое внимание в данном случае следует обратить на период дошкольного детства, так как именно на данном этапе происходит накопление количественных и качественных преобразований психики, проявляющихся в убеждениях, мотивах, установках, ценностных ориентациях и обеспечивающих формирование и функционирование личности. [3]

Формирование безопасного поведения у детей дошкольного возраста рассматривается нами как целенаправленный, содержательно наполненный, технологически выстроенный, результативно диагностируемый процесс взаимодействия педагога с воспитанниками, способствующий обеспечению оптимального уровня их защищенности во всех витагенных ситуациях.

Реализация данного процесса должна осуществляется в единстве тесной взаимосвязи и обогащения следующих сфер личностного развития ребенка: когнитивной, эмоционально–чувственной и конативной.Эффективность реализации обеспечивается созданием необходимых педагогических условий. Как правило, условия позволяют раскрыть причинно–следственные связи, обеспечивающие развитие исследуемого явления.

Понятие «условие» в философском энциклопедическом словаре определяется как среда, в которой пребывают и без которой не могут существовать, как обстановка в которой что–либо происходит [4]. Н.М. Борытко под педагогическим условием понимает «внешнее обстоятельство, оказывающее существенное влияние на протекание педагогического процесса, в той или иной мере сознательного сконструированного педагогом, предполагающего достижение определенного результата». [5] Совокупность условий исследуемого явления опосредует среду его протекания и является фактором его результативности. Проанализировав научно–педагогическую литературу в русле исследуемой проблемы, мы определили следующие педагогические условия, способствующие эффективной реализации задач, направленных на формирование безопасного поведения у детей в ДОО: повышение уровня профессиональной компетентности педагогов, вовлечение родителей в данный процесс, организация активизирующей среды.

Профессиональная компетентность педагога рассматривается нами как совокупность знаний, умений и способностей, обеспечивающих эффективную реализацию задач, направленных на формирование у детей дошкольного возраста безопасного поведения. Дж. Равен определяет компетентность как явление, которое «состоит из большого числа компонентов, многие из которых независимы друг от друга, …некоторые компоненты относятся скорее к когнитивной сфере, а другие – к эмоциональной, …эти компоненты могут заменять друг друга в качестве составляющих эффективного поведения». [5] Теоретические изыскания Дж. Равена позволяют судить о необходимости компетентности для выполнения конкретного действия в определенной предметной области, которая подразумевает под собой наличие узкоспециальных знаний, навыков, способов мышления и готовности нести ответственность за свои действия. Н.В. Кузьмина под профессиональной компетентностью понимает осведомленность педагога, свойство его личности, позволяющее эффективно решать учебно–воспитательные задачи, направленные на формирование личности другого человека. [7] Реализации данного педагогического условия позволит обогатить информационное поле педагогов дошкольных образовательных организаций, актуализирует имеющуюся информацию, позволит сформировать интерес и мотивацию к осуществлению грамотного педагогического процесса, направленного на формирование безопасного поведения у детей.

Второе педагогическое условие – вовлечение родителей в процесс формирования безопасного поведения у детей. Для обеспечения эффективной работы по формированию безопасного поведения у детей необходимо активное взаимодействие педагогов и родителей. Главным образом, это связано с тем, что

зачастую замыслы детей опережают их возможности, поэтому в реализации этих замыслов детям требуется помощь. В исследованиях И.С. Андреевой, Н.Н. Васякиной, И.А. Зимней, О.А. Карапбановой, Л.В. Коломийченко, С.Ю. Мещеряковой и др. совместная деятельность всех участников образовательных отношений рассматривается как залог успеха в реализации единой и значимой цели. Интегрируя свои усилия для ее достижения, педагоги и родители способны обеспечить полноту и целостность педагогического процесса, направленного на формирование безопасного поведения у детей.

Третье педагогическое условие – организация активизирующей среды. Под активизирующей средой мы будем понимать развивающую среду, способствующую активной поисковой и творческой деятельности детей. В групповых помещениях дошкольных образовательных организаций должна быть организована психологически целесообразная, развивающая среда, которая, по мнению В.С. Мухиной, поможет ребенку «войти» в «ту зону развития», которая ему недоступна [8]. Организация активизирующей предметной среды, включающей в себя грамотно подобранные ее компоненты, способствует позитивному воздействию на процесс формирования безопасного поведения у детей, обеспечивает реализацию потребности в совместной деятельности и самостоятельной деятельности детей в рамках изучения проблемы. Формирование безопасного поведения происходит через обогащение компонентов предметно–пространственной среды, которые наделяются различными функциями и несут в себе развивающее и познавательное содержание.

Таким образом, следует отметить, что безопасность является фундаментальной человеческой ценностью. Формирование безопасного поведения – основополагающий базовый детерминант подготовки детей к полноценной жизни в обществе. Дошкольный возраст – наиболее сензитивный период для закладки основ безопасного поведения. К педагогическим условиям, обеспечивающим эффективную реализацию формирования безопасного поведения у детей в дошкольных образовательных организациях, можно отнести: повышение уровня профессиональной компетентности педагогов в вопросах формирования безопасного поведения у детей дошкольного возраста, вовлечение родителей в данный процесс, организация активизирующей среды.

Список литературы:

1. Концепция духовно–нравственного развития и воспитания личностигражданина России в сфере общего образования: проект / А.Я.Данилюк, А.М.Кондаков, В.А. Тишков. – М. : Просвещение, 2009. – 23 с.
2. О стратегии комплексной безопасности детей в Российской Федерации на период до 2030 года : Указ Президента Российской Федерации от 17 мая 2023 года № 358. – Текст : электронный // Консультант Плюс : справочная правовая система : [сайт]. – 2023. – URL: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_447320/942772dce30cfa36b671bcf19ca928e4d698a928/ (дата обращения: 20.05.2023).
3. Психология детства : Учебник / [Аверин В.А., Дандарова Ж.К., Зимняя И.А. и др.]; Под общ.ред. А.А. Реана]. – СПб. : прайм–ЕВРОЗНАК ; М. : ОЛМА–ПРЕСС, 2003. – 350 с.
4. Философский энциклопедический словарь / гл. ред. Л.Ф.Ильичев и др. – Москва : Сов. энциклопедия, 1983. – 839 с.
5. Борытко Н. М. Общие основы педагогики : учебник для студентов педагогических вузов / Н.М.Борытко, И.А.Соловцова, А.М.Байбаков. – Волгоград : Изд–во ВГИПК РО, 2006. – 186 с. – Текст : непосредственный.
6. Равен Дж. Компетентность в современном обществе : выявление, развитие и реализация / Дж. Равен ; пер. с англ. – Москва : Когито–Центр, 2002. – 396 с. – Текст : непосредственный.
7. Кузьмина Н. В. Способности, одаренность, талант учителя / Н.В.Кузьмина. – Ленинград : Знание, 1985. – 33 с. – Текст : непосредственный.
8. Мухина В.С. Психология детства и отрочества / В.С.Мухина. – Москва : Институт практической психологии, 1998. – 483 с. – Текст : непосредственный.

УДК 372.893

УКРЕПЛЕНИЕ ДУХОВНЫХ КОРНЕЙ: НАЦИОНАЛЬНЫЕ ЦЕННОСТИ В ПРОЦЕССЕ ЛИЧНОСТНОГО ВОСПИТАНИЯ

Дауренбекова Айжан Барамбаевна
учитель истории
КГУ «Школа–гимназия № 18
отдела образования города Костаная»
г. Костанай, Казахстан
E–mail: talkusha@mail.ru

Аңдатпа

Қазақстан тарихы мен оқушының адамгершілік тәрбиесі арасындағы байланыс айтарлықтай болуы мүмкін. Өз елінің тарихын зерттеу патриоттық сезімдерді, мәдени мұраны құрметтеуді және ұлттық құндылықтарды тануды қалыптастыруға көмектеседі. Бұл аспектілер оқушылардың адамгершілік принциптерін, жауапкершілігін және азаматтық ұстанымын дамытуға ықпал етуі мүмкін. Сонымен қатар, тарихтан алған сабақ жеке тұлғаның адамгершілік негізін қалыптастыруға ықпал ететін рух күшінің, толеранттылықтың және әділеттіліктің үлгісі бола алады.

Түйінді сөздер: *ұлттық құндылықтар, әлеуметтік–мәдени орта, ұлттық болмыс, рухани даму*

Аннотация

Связь между историей Казахстана и нравственным воспитанием школьника может быть значительной. Изучение истории своей страны помогает формировать патриотические чувства, уважение к культурному наследию и осознание национальных ценностей. Эти аспекты могут способствовать развитию нравственных принципов, ответственности и гражданской позиции у учащихся. Кроме того, уроки из истории могут служить примерами силы духа, толерантности и справедливости, способствуя формированию нравственной основы личности.

Ключевые слова: *национальные ценности, социокультурная среда, национальная идентичность, духовное развитие*

Abstract

The connection between the history of Kazakhstan and moral education of schoolchildren can be significant. Studying the history of one's country helps to form patriotic feelings, respect for cultural heritage and awareness of national values. These aspects can contribute to the development of moral principles, responsibility and citizenship in pupils. History lessons can teach resilience, tolerance and justice, contributing to the formation of the moral foundations of the individual.

Key words: *national values, sociocultural environment, national identity, spiritual development*

Укрепление духовных корней и национальных ценностей в процессе личностного воспитания играет ключевую роль в формировании устойчивой и гармоничной личности. Суть этого процесса заключается в передаче и усвоении ценностей, связанных с историей, традициями и культурой своего народа. Изучение истории Казахстана может подчеркнуть важность сбережения культурного многообразия и уважения к различиям между людьми. Это способствует развитию толерантности и понимания, что, в свою очередь, является важным компонентом нравственного воспитания. Познание исторических событий также может служить уроком о последствиях недостатка справедливости и равенства, подчеркивая необходимость стремления к справедливому обществу. Важным аспектом укрепления духовных корней является внимание к национальной истории. [1] Личное восприятие и осмысление ключевых моментов и событий способствует формированию глубокого понимания и любви к родной стране. Рассказы о подвигах предков, их традициях и обычаях вносят вклад в формирование чувства гордости и принадлежности к своему народу.

В сфере личностного развития воспитание школьников должно обеспечить: готовность и способность к духовному развитию, нравственному совершенствова-

нию, индивидуально–ответственному поведению; развитию способности формулировать собственные нравственные обязательства, осуществлять нравственный самоконтроль, требовать от себя выполнения морально–нравственных норм, давать нравственную оценку своим и своим поступкам. В сфере общественных отношений духовно–нравственное воспитание и развитие школьников должно обеспечить: осознание себя гражданином своей страны, осознание принадлежности к многонациональному народу Республики Казахстан, развитие чувства патриотизма и гражданской солидарности. [1]

В сфере государственных отношений духовно–нравственное воспитание и развитие школьников должно содействовать формированию мотивации к активному и ответственному участию в общественной жизни страны, повышению доверия к государственным институтам, укреплению национальной безопасности. Так же обозначены базовые национальные ценности (патриотизм, социальная солидарность, гражданственность, семья, труд, творчество, наука, традиционные российские религии, искусство, литература, природа, человечество), составляющие основу содержания процесса развития и воспитания личности школьника. Выделены основные принципы организации духовно–нравственного развития и воспитания: нравственного примера педагога, социально–педагогического партнерства, индиви–дуально–личностного развития, интегрированности программ духовно–нравствен–ного воспитания и развития, социальной востребованности воспитания. Важное место занимают такие фундаментальные социальные и педагогические понятия, как нация, национальное государство, национальное самосознание, формирование национального самосознания, патриотизм, гражданское общество, многообразие культур и народов, межэтнический мир и согласие и другое. Личностное воспитание также должно включать в себя развитие нравственных ценностей. Важно учить уважению к человеческому достоинству, терпимости к разнообразию и способности к сопереживанию. Эти ценности лежат в основе духовных устоев, способствуя гармоничному развитию личности.

Одним из эффективных методов укрепления духовных корней является обучение языку и литературе своего народа. Через язык передаются не только слова, но и целая система ценностей и мировоззрение. Литературные произведения национальных авторов могут стать не только источником знаний, но и вдохновением для формирования собственных ценностных установок. [2] Предмет история играет ключевую роль в формировании духовных корней, поскольку он позволяет людям понимать свою историю, идентичность и ценности. Изучение истории может:

1. Создать связь с предками: Познание истории своего народа помогает людям почувствовать связь с предками, уважение к их традициям и достижениям. 2. Формировать патриотизм: Знание истории своей страны вызывает чувство гордости и патриотизма, что способствует укреплению духовных основ личности. 3. Учить науке о преодолении трудностей: Изучение исторических событий, включая трудные периоды, может быть вдохновляющим примером силы духа и умения преодолевать трудности.

4. Формировать ценности и мораль: Анализ истории позволяет выделить ценности, которые легли в основу общества, и обсудить моральные дилеммы, что важно для развития духовных устоев.

5. Развивать критическое мышление: Изучение истории требует анализа и оценки различных источников, что развивает критическое мышление и способность критической оценки событий.

На уроках истории ученики экспериментируют с методами исследования, взаимодействуя с прошлым, создавая атмосферу поисковой работы для учеников. Мы вмешиваемся в прошлое, расследуя события, чтобы наши ученики могли самостоятельно исследовать и понимать историю, вовлекаю учеников в исследова-

тельскую работу, применяя метод Case–study (анализ конкретных ситуаций, ситуационный анализ) и анализируя исторические события через интерактивные формы поиска, вовлечение учащихся в учебный процесс через социальное взаимодействие. Наши уроки истории направлены на сохранение памяти о выдающихся личностях Костанайской области, передавая будущим поколениям их великий вклад. Метод «case–steady» в уроках истории объединяет изучение исторических событий с анализом конкретных случаев или «case studies». Мы выбираем определенные исторические эпизоды, которые представляют интерес для изучения, и сосредотачиваемся на анализе их причин, последствий и влияния на различные аспекты общества. Этот метод помогает ученикам глубже понять исторические процессы через изучение конкретных примеров и их контекста.

Рассмотрим несколько вариантов применения метод "case–steady" на уроках истории:

1. Сравнительный анализ: Сравнение различных исторических событий или периодов позволяет выявить общие тенденции, различия и сходства, а также их влияние на развитие общества.

2. Каузальный анализ: Изучение причинно–следственных связей между различными событиями и процессами в истории, чтобы понять, какие факторы способствовали определенным историческим изменениям.

3. Историческая реконструкция: Попытка воссоздать определенные исторические ситуации с использованием источников и артефактов того времени для более полного понимания прошлого.

4. Анализ исторических источников: Изучение первоисточников, таких как дневники, письма, официальные документы и художественная литература, чтобы получить представление о мнениях, взглядах и опыте людей прошлого.

5. Исследовательские проекты: Задания, которые требуют от учеников самостоятельно исследовать исторические темы, события или личности, а затем представить свои выводы и анализ.

Эти методы помогают студентам развивать аналитические навыки и глубже понимать исторические процессы и их значения.

Таким образом, предмет история может существенным образом влиять на укрепление духовных корней, формируя осознанное и глубокое понимание своего места в истории и обществе.

Включение национальных ценностей в процесс личностного воспитания имеет несколько важных аспектов:

1. Формирование идентичности: Знакомство с национальными ценностями помогает людям лучше понимать свою идентичность, связь с культурным наследием и ценностями своего народа.

2.Развитие патриотизма: Воспитание на основе национальных ценностей способствует формированию патриотизма и ответственности перед своей страной.

3. Укрепление моральных основ: Национальные ценности часто включают в себя моральные принципы, которые служат основой для формирования честности, ответственности и справедливости.

4. Сохранение традиций: Личностное воспитание с учетом национальных ценностей способствует сохранению традиций, обычаев и языка, что является важным элементом культурного наследия.

5. Развитие толерантности: В контексте национальных ценностей важно также учить уважению к разнообразию, различиям и мнениям, что способствует развитию толерантности и открытости.

Итак, национальные ценности играют существенную роль в формировании личности, ориентированной на ценности общества, и способствуют развитию гражданских и нравственных качеств. Укрепление духовных корней и национальных

ценностей в процессе личностного воспитания является неотъемлемой частью формирования цельной и осознанной личности, способной к ответственному и гармоничному взаимодействию с окружающим миром.

Список литературы:

1. Джумагулова Г.Ш., Мунашова Д.Б., Садирмекова Ж.Б., Мамбеталиев Т.М. «Педагогические факторы совершенствования учебно–воспитательного процесса по формированию социальной и гражданской активности школьников», – «Вестник» Торайгыров университета, ISSN 2710–2661 Серия Педагогическая № 2. 2021. – 143 стр.

2. «DIGITAL–ресурсы как мотивационные факторы повышения академической успеваемости обучающихся (из опыта преподавания предмета «история Казахстана»)» Кулжанат Булатбаева, Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2023–06–30

3. «Педагогика и психология» Казахский национальный педагогический университет имени Абая Педагогические науки март/ 2021 25.06.2021 № 527 – стр. 203

4. Ресурсы Интернета: сайт Министерства образования и науки РК

5. Образовательные сайты: https://bilimcenter.kz/, https://daryn.kz/

ӘОЖ 37.01

ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР– РУХАНИ–АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕНІҢ НЕГІЗІ

Джумабаева Ардак Калибековна
география пәнінің оқытушысы, педагог–зерттеуші
Жаркент жоғары педагогикалық колледжі
Жаркент қ, Қазақстан
E–mail: zhumabayeva1968@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада рухани – адамгершілік тәрбие негізі – ұлттық құндылықтар екендігі туралы айтылады. Қазақтың ұлы ойшылдары мен ағартушыларының еңбектеріндегі жастарды адамгершілікке тәрбиелеу, ізгілікке баулу туралы көзқарастарымен байланыстырылған.

Түйінді сөздер: *ұлттық құндылықтар, рухани құндылық, рухани – адамгершілік тәрбиесі*

Аннотация

В статье говорится о том, что основой духовно – нравственного воспитания являются национальные ценности. Соотносится со взглядами великих казахских мыслителей и просветителей о нравственном воспитании молодежи, приобщении их к добродетели, отображенные в их трудах.

Ключевые слова: *национальные ценности, духовная ценность, духовно–нравственное воспитание*

Abstract

The article says that the basis of spiritual and moral education are national values. Correlates with the views of great Kazakh thinkers and educators about the moral education of youth, introducing them to virtue, reflected in their works.

Key words: *national values, spiritual value, spiritual and moral education*

Жас ұрпақты рухани–адамгершілікке тәрбиелеуге қай заманда, қай қоғамда болмасын зор мән берген. Жас ұрпақ– біздің болашағымыз, сондықтан ұрпақ тәрбиесі адамзаттың мәңгілік тақырыбы**.** Жастарды ұлттық құндылықтар арқылы рухани–адамгершілікке тәрбиелеу – тәрбиенің негізгі көзі. Ұлттық құндылық дегеніміз – әр ұлттың тек өзіне тән мәдениеті, салт–дәстүрі, әдет–ғұрпы, өнері, әдеби мұрасы, ұлттық ойындары, ұлттық идеологиясы. Осы құндылықтарымыздың негізін қалаушы ата–бабаларымыз болса, оны әрі қарай жалғастырушы – бүгінгі жастарымыз. Құндылықтар – қасиеттер. [1] Сондықтан өскелең жас ұрпақты өз халқының тарихын, тегін, салт–дәстүрін игерту, тілін, білімін, адамзаттық мәдениетті, адами қасиетті мол

терең түсінетін шығармашылық тұлға етіп тәрбиелеу өмірдің талабы, қоғам қажеттілігі екені белгілі.

Жаңа кезеңдегі білім берудің өзекті мәселесі де жас ұрпаққа – адамгершілік – рухани тәрбие беру. Қазақстан Республикасы Оқу–ағарту министрлігінің Біртұтас тәрбие бағдарламасының мақсаты да: Жалпы адамзаттық және ұлттық құндылық-тарды бойына сіңірген еңбекқор, адал, саналы, жасампаз азаматты тәрбиелеу. Жас ұрпақтың ұлттық құндылық қасиеттерін қалыптастырудажас кездегі тәрбие ең қолайлы кезең болып табылады. [1] Халықта Ағаш түзу өсу үшін оған көшет кезінде көмектесуге болады, ал үлкен ағаш болғанда оны түзете алмайсың деген сөз бар, сондықтан баланың бойына жастайынан ізгілік, мейірімділік, қайырымдылық, адамгершілік құнды қасиеттерді сіңіріп, өз–өзіне сенімділікті тәрбиелеуде отбасы мен педагогтар шешуші роль атқарады, яғни өнер–білімді игеруі – тәрбиеге, өскен ортаға, үлгі–өнеге берер ұстазға байланысты. Балабақша, мектеп, оқу орындарындағы жүргізілетін тәрбиелік іс–шаралардың алатын орны ерекше. Осыны жақсы түсінген халқымыз *«Ұстазы жақсының – ұстамы жақсы», «Тәрбие басы – тал бесік» д*еп ұлағатты ұстаздың еңбегін үлгі етіп отырған.

Адамгершілік сөзі бұл адам бойындағы ізгілік, сыйластық, инабаттылық, кісілік сияқты қасиеттерін білдіретін сөздерімен мәндес. Халықтық педагогикада адамның жағымды мінез – құлықтарын осы ұғымдардан таратады. Мінез – құлық пен қарым–қатынастағы келесі әрекеттерді атап өтуге болады: адамды сыйлау, ар–ұятын сақтау, мейірімділік таныту, кішіпейілділік көрсету. Рухани құндылық – ол адам баласына тән тәрбие, жақсы қасиеттерді қалыптастыру.

Рухани – адамгершілік тәрбие – белгілі бір мақсатқа қол жеткізе білетін мақсат-ты, жүйелі, ұлттық көзқарасты, сенімді, парасатты, мінез – құлықтағы адами тәртіп пен рухани дағдыны қалыптастыратын жалпы азамзаттық тәрбиенің құрамдас бөлігі. Адамгершілік тәрбиенің бүкіл жүйесі жеке адамның жан – жақты дамып жетілуіне бағытталған. Руханилықтың негізінде адамның мінез–құлқы қалыптасады, ар–ұят, өзін–өзі бағалау және адамгершілік сапалары дамиды. Мұның өзі мейірімділікке, ізгілікке жетелейді. Рухани– адамгершілік тәрбие – бұл дұрыс дағдылар мен өзін–өзі ұстау дағдыларының нормалары, ұйымдағы қарым–қатынас мәдениетінің тұрақты–лығын қалыптастырады. [2]

Жеке адамның адамгершілік санасының дәрежесі оның мінез– құлқы мен іс әрекетін көрсетеді. Адамгершілікке тәрбиелеу – ол адамдардың әрбір істеген ісін, сөйлеген сөзін, өзгелермен қарым–қатынасын ақылға салып, ар–ұят таразысынан өткізіп, біліммен ұштастырып, ең әділ, ең дұрыс жолын таңдап ала алатындығында. Руханилық – ізгі, ақылдың шешімі, ізгі жүрек өмір ізгі сезім, жанашырлықтың саналы және санадан тыс әрекеттерден көрінуі болса, Абайдың айтуынша адамгершілік – махаббат пен әділдік, олар барлық нәрседе болады және шешіледі, яғни рухани тәрбие – адамдарды адамгершілікке, білімге, еңбек пен имандылыққа, бір сөзбен айтқанда жан дүниелерінің сұлулылығына тәрбиелеу деген сөз.

Қазақ халқында бала тәрбиесі баршаның ісі болып есептеледі. Баланың әрбір іс–әрекеті, сөйлеген сөзі, үлкендермен қарым–қатынасы қарттардың назарында болған. Отбасы тәрбиесі: бесік тәрбиесі, қыз бала тәрбиесі, ұл бала тәрбиесі, келін тәрбиесі, азамат тәрбиесі үздіксіз жүргізіліп келеді. Отбасындағы ана мен әке – от басындағы басты тұлға. Баланың ата–анаға қарсы сөйлеуі, тапсырманыорындамауы әдептілікке жатпайтын. [2]

Еліміздің қоғамдық–экономикалық өміріндегі елеулі өзгерістерге байланысты саяси, экономикалық, рухани жағдайлар жастарды тәрбиелеу мәселесін дұрыс бағытта жүргізу керектігін білдіреді. Бүгінгі таңда халықымыздың тарихи мұраларын оқып–білу, қастерлеу, бүгініміз бен болашағымыз үшін өте қажет. Сондықтан ата–баба дәстүрімен тәрбиелеу, халық педагогикасымен болашақ мамандарымызды оқыту оқу, оқу–тәрбие үрдісінің негізгі міндеттерінің бірі.

Қазақтың ұлы ойшылдары мен ағартушыларының еңбектерінде рухани–адамгершілік тәрбие мәселелері туралы айтылғандығын атап өткен жөн.

Абыз Қорқыт бабаның Менмен, тәкаппар адамды тәңірі сүймейді деген нақыл сөзі, Өтірікші болғаннан жарық көріп, өмір сүрмеген көп артық нақыл сөзі, сөзіне берік, шыншыл адамға бұл дүниеге отыз жылды үшке көбейтіп, өмір сүрген де аз нақыл сөздерінен түйетініміз, ұлы баба: адал, шыншыл болсаң, халық құрметіне бөленесің және ондай қасиеттер адамды жоғары мұратқа жеткізеді, – деп тұрғандай. Мұндағы басты құндылық ол – өмір. Адам шындықты ана сүтімен бойына сіңіруі керек.

Әбу Насыр әл–Фарабитәрбие жүйесіндегі әсіресе жастарды тәрбиелеуде бірінші орынға адамгершілік тәрбиесін қойды. Тәрбиесіз берілген білім – адамзаттың қас жауы деген дана тағылымы арқылы ол келешекте оның өміріне зиян әкеледі деп тәрбиеге аса қатты көңіл бөлу керектігін айтып кеткен. Білімсіз адамгершілік молаймайды, білімсіз адам өзінің абзал қасиеттерін тани алмайтыны бәрімізге белгілі. [2]

Ж.Баласағұнадамгершілік пен іскерлік аясын кеңейтуде, тұлғалық және халықтық сананы қалыптастыруда өзіндік із қалдырды. Атап айтсақ Құтты білік дастаны, дастан – құнары мол, дәуірдің киелі кітабы. Әзіз кітаптың құдіреті – адамгершілік қуатында, елдікке арналған мұраты арқылы көреміз.

Ш. Уәлихановтың Еңбекқорлық, ұлттық мақтаныш, принциптілік – сайып келгенде, осы қасиеттердің бәрі де халықтың тұрмыс–салты мен ұлттық мінезінен шығады қанатты сөзі арқылы руханилықтың негізінде адамның мінез–құлқы қалыптасады, ар–ұят, өзін–өзі бағалау және адамгершілік сапалары дамитынын көруге болады.

Адамгершілік әр адамға тән асыл қасиеттер. Адамгершіліктің қайнар бұлағы–халқында, отбасында, олардың өнерлерінде, әдет–ғұрпында. Әр адам адамгершілікті күнделікті тұрмыс – тіршілігінен, өзін қоршаған табиғаттан бойына сіңіреді. Жақсы мінез бен ақыл күші біріксе – бұлар адамгершілік қасиеттер, – деп Ыбырай Алтынсарин Адамгершілікке тәрбиелеу құралы – еңбек пен ата–ана үлгісі – дегендей, келешек азаматтың дұрыс жол таңдауы үшін, өздігінен саналы әрекет жасау үшін тал бесіктегі тәрбиенің орны ерекше екендігін айтуға болады.

Абай адамгершілік, әдептік нормалары жайында көптеген пікірлер қалдырды. Оның бірінші қоятын талабы – мораль жағынан ұстамды, таза болу, сыпайы мінезді, жақсы құлықты, әділетшіл, шыншыл болу. Әдепсіз, арсыз, байлаусыз, сұрамсаң, өсекші, өтірікші, алдамшы, кеселді сияқты жаман мінездер мен әдеттерден, жарамсыз қылықтардан сақтанып, өзін одан жоғары санап, ондай қылықтарды бойына лайықсыз көрсе ғана, адам парасатты болады. Абайдың қоятын екінші талабы – тұрақтылық, Қылам дегенін қыларлық, тұрам дегеніне тұрарлық, мінезде азғырылмайтын ақылды, арды сақтарлық беріктігі, қайраты бар болсын дейді. Үшінші талабы – әділетшілдік. Әлеуметтік міндеті – дүниені белсене құрушы адамның бірі болып, халқы, Отаны үшін қызмет істеуі,– деп Абай мейірімділік қасиетке терең мән береді. [2]

Ш. Құдайбердиев лирик ақын ретінде адамгершілік, өнер – білім, болашақ өмір, жастық пен махаббат туралы жазған өлеңдерімен әдебиет әлемінде өшпестей із қалдырды. Соның ішінде ойып орын алар тақырып – рухани адамгершілік мәселесіне қатысты ойлары. Ол адамгергершілік ар–ұяттты жоғары қояды. Оның өлең жолдарынан кісіліктің келбетін танытар асыл қаситтерімен сусындауға тұту, бауырыңа тарту бұл да адамгершіліктің жоғары түрі.

Бұл тұрғыда Шәкәрім атамыз: Ойлансаң, барша адамзат – туған бауыр– дейді. Ол өлеңдерінде қазағым, ұлтым, алашым деп өз жұртын мақтан тұтады.

М. Жұмабаев өз еңбегінде: Ұлт тәрбиесі баяғыдан бері сыналып келе жатқан тақтақ жол болғандықтан, әрбір тәрбиеші сөз жоқ, ұлт тәрбиесімен таныс болуға тиіс.

Сол ұлт тәрбиесімен тәрбие қылуға міндетті, – деп жастардыұлттық құндылықтар арқылы тәрбиелеу – тәрбиенің негізгі көзі екендігін айтқандай.

Бүгінгі жастарымыз ұлы ойшылдары мен ағартушыларымыздыңақыл–кеңесін оқып,көңіл бөлсе адаспай, жаңылмай, арман–тілегіне тезірек жетуге жол табатын еді. Әр замандағы ойшылдар айтып кеткен даналық сөздер ұлттық құндылықтар– рухани – адамгершілік тәрбиенің негізі екендігін көрсеткендей.

Жас ұрпақты адамгершілік рухани қасиеттерге тәрбиелеуде халық ауыз әдебиетінің (ертегілер, мақал–мәтелдер, жұмбақ, өтірік өлең, күнделікті қолданатын тыйым сөздердің) алатын орны ерекше.

Қазақ халқының тыйым сөздері жастарымызды әдептілікке, инабаттылыққа үйретеді. Теріс мінез–құлықтан, жаман қасиеттерден аулақ болуға үгіттейді. Ырым – тыйым сөздер ежелден тәрбие ережелері сияқты біздің күнделікті тұрмысымызда оқу орындарында, үйде үнемі қолданылады. [3]

Әдеп мәдениетіне тәрбиелейтін ырымдар мен тыйым сөздер:

– Үлкеннің алдын кеспе
– Кемтар адамға күлме.
– Адамға қарап түкірме.
– Жаман бұзақы сөзге ерме.
– Үлкеннің жолын кеспе.
– Жақсыдан тәбәрік ал, жақсылығы тиеді.
– Анаға зекіме, азабын тартасың.

Ежелгі халықтардың туған топырақ, атамекен, табиғат, жан–жануарлар туралы ұғым–түсініктері, таным–талғамдары ырымдар мен тыйым сөздерден ерекше орын алған. Қазіргі мекен тұрағымыз, жеріміз экологиялық апат аймағына айналып, экологиялық сырқатымыз асқынып, дағдарып отырған кезеңде де ата–бабаларымыздың мың жылдық тәжрибесінен үйренеріміз көп. Қазақ халқының ұрпағына экология–лық, адамгершілік білім мен тәрбие беретін ырымдары мен тыйым сөздерінің мән–мағынасына ой жүгіртсек, олар негізінен жер мен суды, өсімдіктерді, құстар мен жануарларды, аңдар мен жәндіктерді қорғауға, оларға рақымшылық етуге, обал, сауап дегенді сезінуге тәрбиелеп, жаман іс–әрекеттер жасамауға жетелейді.

Халқымыздың Көкті жұлма деген, Көкті жұлсаң көктей соларсың деп жаман ырымға жорығаны, Нанды бір қолыңмен үзбе, Нанның үгіндісін аяққа баспа деген сөздері арқылы дәмге, оны дастарханға келтіретін еңбекке деген құрметті білуге үйретуге болады. [3] Сондай–ақ ата – бабамыздың Тал кескенше, қолыңды кес, Қарағай кессең, қаңғырып қал деп өсіп тұрған ағашқа тигізбей,табиғатты аялауға тәрбиелеуге болады.

Еліміздің қоғамдық–экономикалық өміріндегі саяси, экономикалық, рухани жағдайлар жастарды тәрбиелеу мәселесін дұрыс бағытта ойластыруды талап етуде. Бүгінгі таңда халықымыздың тарихи мұраларын оқып–білу, қастерлеу бүгініміз бен болашағымыздың қайнар көзі екендігін білуіміз керек. Сондықтан ата–баба дәстүрі-мен тәрбиелеу, халық педагогикасымен болашақ мамандарымызды тәрбиелеу оқу орындарында тәрбие үрдісінің негізгі бағыттарының біріне айналу керек.

Адамгершілікке тәрбиелеуде ғаламдық тәжірибеге көз жүгіртсек, АҚШ мектептерінде оқытушы оқу тоқсанында 1 сыныптан бастап әр оқушыға адамгершілік тақырыбына жеке әңгіме–кеңеске 5–6 минут бөледі екен.

Жапондықтар ең алдымен өздерінің ұлттық құндылықтарын жоғары бағалайды. Олар – қашанда да білімге құштарлықпен танылған ұлт. Ондағы білім жүйесі оқушылар бойында да тиісті адамгершілік ережесін қалыптастырып, ұлттық сипаттағы қасиеттерді дамытады.1958 жылдан бастап Жапонияда мектепте адамгер-шілік курсы енгізілген, бағдарлама курсының мақсаты – әлемдік және халықтық қоғамдастық мүшесін тәрбиелеу. Білім орындарында ерекше адамгершілік сағаты тәжірибесі қолданылады. Сабақ уақытында және өзге іс–шараларда түрлі дидактика-

лық материалдар және әңгімелер оқыту, поэтикалық туындамалар, мазмұндамалар жазу, видео және аудио басылымдарын көрсету, әңгіме–дүкен, балалар сауық кешін өткізу сияқты өзге де жұмыстар қолданылады.

Финляндияда, оқу жоспарына адамгершілік қарым–қатынас және рухани дамыту, мәдени өзгешелік, жалпы байланыс, азаматтық этика атты 3 бөлімнен тұратын Этика пәні енгізілген.

Адамгершілік – әлеуметтіліктің биік шыңы, адам ұрпағының негізін қалаушы, халық мәдениеті басқалардан айырмашылығы – адамның рухани байлығы мәңгілік.

Адамгершілік – бұл рухани тәрбие. Адамгершілік – адам бойындағы ең асыл қасиет және адамзат баласының ең жоғарғы мақсатына бағытталады. Бұл қасиет адамды мейірімділікке, Отанын, елін, отбасын сүюге үйретеді. Егер адамда адамгершілік қасиет болмаса, ол адам өз – өзін сыйламайды. Адалдық, ақкөңілділік, адамгершілік тек қазақтардың бойынан табылатын жақсы қасиеттер.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Ұлттық энциклопедия. Алматы. 2001. 3 том. 398б. 5. Нұрмұратов С.Е., Сағиқызы А. Ұлттық рух мәселесі хақында // Халықаралық конференция материалдары. Алматы 2006.
2. Рухани–адамгершілік даму мен тәрбиеніңтұжырымдамасы [Мәтін] / / Білімхабаршысы. 2009. № 17.
3. Мен – Адаммын, жеке тұлғаның рухани– адамгершілігін дамыту сабақтарын ұйымдастыруға арналған әдістемелік құрал, Игенбаева. Б. Қ. Алматы – 2000

УДК 801.3

ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ МОТИВАЦИИ ОБУЧАЮЩИХСЯ ЧЕРЕЗ ОБЩЕНИЕ К ИЗУЧАЕМОМУ ЯЗЫКУ И КУЛЬТУРЕДУХОВНОЙ И СОЦИАЛЬНОЙ

Джумамухамбетова Батима Жамшитовна
старший преподаватель
кафедра «Социально–гуманитарные дисциплины»
Казахский университет технологии и бизнеса им. К.Кулажанова
г.Астана, Казахстан
E–mail: batima_j@mail.ru

Алтайбекова Канагат Турсынбаевна
кандидат филологических наук, асс. профессор
зав. кафедрой «Социально–гуманитарные дисциплины»
Казахский университет технологии и бизнеса им. К.Кулажанова
г.Астана, Казахстан
E–mail: kyaka.kz@gmail/com

Аннотация

Лингвокультурологическая компетенция – в самом широком контексте, изучает взаимодействие языка и культуры.В статье рассматривается о том, что через лингвокультурологию преподаватель поможет подготовить студента к толерантному восприятию чужой культуры, формированию положительного и уважительного отношения к своему народу, системе его духовных ценностей, традиций.

Ключевые слова: *язык, лингвокультурология, духовная культура, культурологическая компетенция, знание, современная языковая личность, духовные ценности, традиции, народ.*

Аңдатпа

Лингвокультурологиялық құзыреттілік – кең контексте тіл мен мәдениеттің өзара әрекеттесуін зерттейді. Мақалада лингвомәдениеттану арқылы мұғалім оқушыны шетел мәдениетін толерантты қабылдауға дайындауға, өз халқына деген оң және құрметті көзқарасты

қалыптастыруға көмектесетіндігі қарастырылады, олардың рухани құндылықтары, дәстүрлері жүйесі.

***Түйінді сөздер**: тіл, лингвомәдениеттану, рухани мәдениет, мәдени құзыреттілік, білім, қазіргі тілдік тұлға, рухани құндылықтар, салт–дәстүр, халық.*

Abstract

Linguocultural competence – in the broadest context, studies the interaction of language and culture. The article discusses the fact that through linguoculturology, the teacher will help prepare the student for a tolerant perception of foreign culture, the formation of a positive and respectful attitude towards his people, the system of their spiritual values and traditions.

Key words: language, linguoculturology, spiritual culture, cultural competence, knowledge, modern linguistic personality, spiritual values, traditions, people.

Лингвокультурология изучает взаимодействие языка и культуры и проявляет в языковых процессах материальную и духовную культуру.

Язык – важнейшая форма проявления национального и личностного самосознания, средство хранения и усвоения знаний, средство выражения духовной культуры народа, поэтому в процессе изучения русского языка обучающиеся неязыковых групп должны приобретать не только языковую, лингвистическую, коммуникативную компетенцию, но и познавать культуру носителя языка. Без приобретения культурологической компетенции невозможно формирование языковой личности, владеющей языком не только как средством общения, но и отражения духовных и нравственных ценностей.

Овладевая новым средством иноязычной коммуникации, обучаемые получают доступ к ценностям мировой культуры, в особенности к культурным ценностям страны изучаемого языка, ее истории, географии, общественной жизни, литературе, искусстве. Сегодня поощряются познавательные способности, становится престижной образованность. Этому во многом способствует столкновение человека с разными культурами, соприкосновение с искусством. В обучение языку все более внедряется лингвокультурология.

Восхождение от индивидуальных употреблений лингвокультур к лингвокультурологической компетенции как социально значимой системе дает возможность обучаемому глубже понять чужую культуру, формировать положительного и уважительного отношения к русскому народу, системе его духовных ценностей, традиций и верований. Для того, чтобы обучающиеся правильно усвоили ценные языковые единицы, получили нужную информацию о стране изучаемого языка и ее культуре, необходимо оптимально грамотно организовать процесс преподавания. Необходимо постоянное ознакомление через изучаемый язык с историей и современной жизнью страны, ее традициями и культурой.

Лингвокультурологическая компетенция – это осознание языка как формы выражения национальной культуры, взаимосвязи языка и истории народа, владение нормами русского речевого этикета, культурой межнационального общения, построение своей жизнедеятельности в соответствии с духовно–нравственным, морально–этическим, креативным потенциалом, развернутой в языковом сознании концептосферы национальной культуры.

В лингвокультурологической концепции обучения языкам принимается более широкий взгляд на язык, а именно на его этнопсихологическую и культуроносную сущность. Язык рассматривается как духовное достояние народа, как феномен культуры, культурно–историческая среда, формирующая языковую личность. Являясь порождением культуры, язык сам становится средой порождающей. Будучи органической частью национальной культуры, духовным наследием предшествующих поколений, язык вместе с тем становится важнейшим фактором развития культуры. Являясь вместилищем знаний, сокровищницей культуры, язык закрепляет

в свои единицах, и прежде всего в лексике и фразеологии, исторический опыт народа, отображает его менталитет, обеспечивает единство культурной традиции.

Лингвокультурологическая компетенция включает в себя не только практическое овладение языком и основами лингвистики (формирование языковой, коммуникативной, языковой компетенции), но и признание языка как феномена культуры, культурно–исторической среды, национально–культурной особенности языкового мировоззрения, а также национально–культурной составляющей значения языковых единиц.

Таким образом, чрезвычайно актуальной оказывается проблема формирования лингвокультурологической компетенции как средства повышения мотивации обучающихся через одновременное обращение к изучаемому языку и культуре им обслуживаемой, как средства раскрытия своеобразных возможностей создания силами языка более полной картины окружающего мира, глубокого восприятия национально–маркированной образности.

В лингвокультурологической концепции обучения языку отмечаются тенден–ции ее формирования не в монологическом режиме (язык и культура), а диалоги–ческом (родной язык, культура, родная культура). Сопоставительно–типологический план (соотнесенность языков и культур), помогая выявить их типологические и национально–специфические черты, способствует более глубокому осознанию как чужой, так и родной культуры и языка: в прагматическом аспекте изучаемый язык может рассматриваться не только как средство вхождения в культуру народа ее носителя, но и будет являться средством ознакомления представителей других народов с родной культурой; эта соотнесенность позволит глубже вникнуть в языковую картину мира двух (трех) народов, понять их психологию, характер, обычаи, обряды, историю, нашедшую в этой картине мира свое образное воплощение.

Формирование лингвокультурологической компетенции – это осознание языка как феномена культуры, как культурно–исторической среды, воплощающей в себе историю, культуру, обычаи народа, осознание национальной специфики языковой картины мира, что способствует более глубокому пониманию истинной природы культурного смысла, закрепленного за определенным языковым знаком. Любая знаковая система характеризуется такими фундаментальными понятиями, как компетенция, то есть знание системы, и употребление, то есть использование единиц этой системы в деятельности.

Общеизвестно, что основным источником культуроведческих знаний являются языковые единицы с национально – культурным компонентом семантики, т.к. лексико–семантическая система языка подвержена наибольшему влиянию со стороны культуры.

Поскольку в большинстве случаев человек имеет дело не с самим миром, а с его репрезентациями, с когнитивными картинами и моделями, то мир предстает сквозь призму культуры и языка народа – создателя соответствующей лингво-культуры.

Значимые фрагменты жизнедеятельности, определяющиеся соответствием сетке ценностно–смысловых отношений, которые лежат в основе соответствующей этнокультуры, фиксируются семиотической моделью мира и могут репрезентироваться фразеологическими единицами.

Формирование лингвокультурологической компетенции при изучении русского языка направлено на освещение менталитета не только русского народа, но и других народов обусловленного его историей и отраженного в языке, что важно не только для обучающегося, осваивающего русский язык как иностранный или неродной, но для обучающегося – носителя русского языка.

Необходимо постоянное ознакомление студентов через изучаемый язык с историей и современной жизнью страны, ее традициями и культурой. Знание и понимание культурных, духовных, исторических, социальных процессов, происходивших и происходящих в родной стране, исключительно важно для определения диапазона эмоционального отношения к народу – носителю языка, для интеллектуального проникновения в национальную культуру, ибо за каждым национальным языком стоит культурная специфика образа мира, состоящего из элементов и явлений, неотъемлемых и существенных для данного народа. Поэтому именно оптимально организованный процесс преподавания может подготовить личность обучающегося к толерантному восприятию чужой культуры, к эмпатии и «размыванию» неадекватных стереотипов, формированию положительного и уважительного отношения к другому народу, системе его духовных ценностей, традиций и верований.

Ядром культурного пространства является национальная когнитивная база, понимаемая как определенным образом структурированная совокупность знаний и национально маркированных и культурно детерминированных представлений, необходимо обязательных для всех представителей данного этнокультурного сообщества.

Национальное культурное пространство – это форма существования культуры в сознании человека, отображенная сознанием. Культура в данном случае включает в себя и искусство, что составляет сокровищницу народа, и народную культуру, представленную в первую очередь в фольклорных текстах, и массовую культуру, и культуру бытия, и т.д. Таким образом, говоря о национальном культурном пространстве, мы имеем дело с массовым сознанием представителей того или иного этнокультурного сообщества. По своей природе национальное культурное прост–ранство – это информационно–эмоциональное («этническое») поле, виртуаль-ное и в то же время реальное пространство, в котором человек существует и действует и которое становится «ощутимым» при столкновении с явлениями иной культуры. Национальное культурное пространство включает в себя все существующие и потенциально возможные представления о феноменах культуры у членов этно–культурного сообщества.

Наряду с компетенцией коммуникативной (решение коммуникативных задач с помощью языка, культура общения, речевая культура) не вызывает сомнения необходимость формирования лингвокультурологической компетенции (осознание языка как феномена культуры, культурно–исторической среды, национальной специфики языковой картины мира, национально–культурного компонента значения языковых единиц).

Лингвокультурологической компетенцией нами понимается система знаний и умений, необходимых для осуществления речевой деятельности на неродном языке, преимущественно в социокультурной сфере общения, для приобретения знаний в гуманитарной области, для знакомства с национальной литературой и другими видами искусства [1], а также «в объем культуроведческих знаний включаются преимущественно явления духовной культуры общества». [2]

В методике преподавания русского языка в неязыковых группах в последние годы появился ряд новых идей и направлений, таких, как, например, формирование современной языковой личности, владеющей лингвистической и коммуникативной компетенцией. В теории и практике обучения русскому языку как неродному утверждается лингвокультурологический аспект.

Таким образом, чрезвычайно актуальной оказывается проблема формирования лингвокультурологической компетенции как средства повышения мотивации обучающихся через одновременное обращение к изучаемому языку и культуре им обслуживаемой, как средства раскрытия своеобразных возможностей создания

силами языка более полной картины окружающего мира, глубокого восприятия национально–маркированной образности.

Лингвокультурологическая компетенция студентов формируется при взаимодействии с материальными и духовными ценностями лингвистической культуры вуза в реальных ситуациях коммуникации с ее носителями. [3]

Известно, что хорошая семья и школа ежедневно работают над воспитанием школьника. Поступив в высшее учебное заведение, вчерашний школьник получает свободу. И именно здесь, в вузе, преподаватели, кураторы должны работать над воспитанием студентов–первокурсников, помочь им сохранить приобретенное в школе и не потерять будущих граждан, привить будущим специалистам основы духовности и нравственности. Преподаватели должны более углубленно проводить занятия, способствующие воспитанию патриотических чувств, также должны обладать педагогическим и индивидуальным талантом. Духовность – это стремление к добру и справедливости. А совесть и долг являются прямыми инструментами духовности и нравственности. Высоконравственные, высокообразованные и духовно богатые специалисты не сделают ошибок, они всегда востребованы.

Список литературы:

1. Прохоров Ю.Е. Лингвострановедение. Культуроведение. Страноведение. – М., 2000. – 325с.
2. Кулибина Н.В. О когнитивном и коммуникативном аспектах чтения художественной литературы. – М., 2000. –303с.
3. Нарымбетова Ж.С. Формирование лингвокультурологической компетенции будущего учителя иностранных языков в контексте его подготовки к межкультурной коммуникации: Каз. ун–т международных отношений и мировых языков. – Алматы: 2009 – 23 с.

ӘОЖ 371.48

БОЛАШАҚҚА БАҒДАР: РУХАНИ ЖАҢҒЫРУ

Доскеева Жанар Маулетовна
қазақ тілі мен қазақ әдебиеті мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің № 4
жалпы білім беретін мектебі КММ
E–mail: doskeeva79@bk.ru

Аңдатпа

Балаларды тәрбиелеп шығару үшін оқушылардың бойына өмірлік азық болар ұлттық құндылықтарды дарытуымыз қажет. Қазақстан Республикасының азаматын тәрбиелеудің үлгісіне сәйкес этнопедагогика, этнопсихоголия, этномәдениет негізінде тәрбие үрдісін ұйымдастыру, оқушыларды табысты іс–әрекетке бағыттау, олардың шығармашылығы мен білім құмарлығын дамыту, қолдау.

Түйінді сөздер: *ұлттық рухани құндылықтарды дарыту, ұлттық құндылықтарды меңгеру, салт–дәстүрін құрметтейтін тұлға тәрбиелеу, оқушыларды табысты іс–әрекетке бағыттау.*

Аннотация

Чтобы воспитать детей, нам необходимо привить им национальные ценности, которые станут источником жизни. Организация образовательного процесса на основе этнопедагогики, этнопсихологии, этнокультуры, направленная обучающихся на успешную деятельность, развитие и поддержка их творческих способностей и стремления к образованию в соответствии с моделью образования граждан Республики Казахстан.

Ключевые слова: *воспитание национальных духовных ценностей, усвоение национальных ценностей, воспитание человека, уважающего традиции, нацеливание учащихся на успешную деятельность.*

Abstract

In order to bring up children, we need to instill in them national values, which will be a source of life. Organization of educational processes based on ethnopedagogy, ethnopsychology, ethnoculture, directing students to successful activities, developing and supporting their creativity and passion for education in accordance with the model of educating citizens of the Republic of Kazakhstan.

Key words: *education of national spiritual values, mastering of national values, education of a person who respects traditions, directing students to successful activities*

Мұғалім – өзінің білімін үздіксіз көтеріп отырғанда ғана мұғалім, ал оқуды, ізденуді тоқтатқанмен оның мұғалімдігі де жойылады
Константин Ушинский

Білім берудегі ізгілендіру, дамыту ұстанымдары дара тұлғаның құндылық бағдарын қалыптастыруға қызмет етеді. Оқушы бойына терең білім мен адал еңбек, отанға деген сүйіспеншілікті дарыту ұстаз бен ата–ана алдындағы парызға аналып отыр. Елін сүйетін адал перзенттерді тәрбиелеп шығару үшін оқушылардың бойына өмірлік азық болар ұлттық рухани құндылықтарды дарыту қажет. Бұл әдетте бұл жеке мемлекеттің білім жүйесідегі реформалармен жалғасын табады. Білім беруді қалайша құндылық ретінде қарастыруға болады? Әуелі құндылық дегеніміз не? Құндылық – кез келген индивид, топ, ұжым, этнос, т.б. үшін өмірлік маңызы жоғары материалдық немесе рухани нысаналар. Қазіргі кезде ұлттық құндылықтар, жалпы адамзаттық құндылыктар деген ұғымдар калыптасып отыр. Әр ұлт үшін не құнды? Әрине, ол тілі, ұлтық мәдениеті, салт–дәстүрлері, әдет–ғұрыптары, ұлт тарихы, т.б. Ұлттық құндылықтарды менгеру негізінде жалпы адамзаттық құндылықтарға деген көзқарастар қалыптасады. Олардың қатарына қай елдегі, қай жердегі болмасын адамдарға құнды нысаналар жатады. Мысалы: адамның бас бостандығы, денсаулығы, адамгершілігі, қадір–қасиеттері, білімі, т.б. Сондықтан да білім беру немесе әр жеке тұлға үшін білім алу үлкен құндылық болып есептеледі. Менің осы орайда өзіме мақсат тұттым: Өз халқының тілін оның ұлттық салт–дәстүрін, мәдениетін мақтаныш тұтатын құндылықтарды құрайтын саналы көзқарастары мен қағида ұстанымдары бар ұрпақ тәрбиелеу, Қазақстан Республикасының азаматын тәрбиелеудің үлгісіне сәйкес этнопедагогика, этнопсихоголия, этномәдениет негізінде тәрбие үрдісін ұйымдастыру, оқушыларды табысты іс әрекетке бағыттау, олардың шығармашылығы мен білім құмарлығын дамыту, қолдау. Ұлттық ерекшеліктер ұғымын жалаң тұрғыдаемес, әр пәннің мазмұнына үйлесімділікпен енгізе білуіміз керек. Осы орайда мен де оқыту мен тәрбие ісінде ұлттық сипатымызды айқындайтын халықтық педагогиканы кеңінен қолданамын. Әрбір ұстаз алдына оқушыға саналы білім беруде мына төр маңызды міндетті қолға алуы керек:

Біріншіден: әр оқушыға қазақ елінің азаматы екенін ұғындыру, ұлттық құндылықтарды түсіндіру, елімізде жасалынып жатқан бар мүмкіндіктерді пайдалануда сапалы білім алып, отанын қорғай алатын еңбекқор, патриот, тілін, салт–дәстүрін құрметтейтін тұлға тәрбиелеу.

Екіншіден, оқушыларға қазақ халқының тарихын, ұлы, дана, шешен, ағартушы ақын Жиренше, Ыбырай, Абайдай тұлғалардың еңбектерін, ел ісіне қосқан үлесін өнеге ету, солар арқылы адамгершіліктің биік шыңынажетелеу.

Үшіншіден, оқыту барысында, апталықтарда, спорттық шараларда сынып сағаттары мен тәрбие сағаттарында ұлттық ойындарды, салтдәстүрлерді, ауыз әдебиетінің әртүрлі жанрларында пайдаланып, оқушылардың қиялын, ойөрісін, әдеби сөздік қорын дамыту.

Төртіншіден, халықтық педагогика арқылы қазіргі қоғамда болып жатқан келеңсіз оқиғалардан сақтандыру, салауатты өмір салтын насихаттау, дені сау, саналы, қоғам істеріне бейжай қарамайтын өскелең ұрпақ тәрбиелеу. Сабақта осылай жандандарып өту арқылы оқушы бойынан байқап, ұлттық құндылықтардың

тиімділігнің нәтижесін көріп отырмын. Үлкенге құрмет, кішіге ізет, қазақ тілінде сөйлеп өз отанына деген сүйіспеншілігін шығармалар жазғыза отырып көріп келемін.

Адамның ішкі құндылықтары әлемі оны дара тұлға ретінде ерекшелейді.Білім берудегі ізгілендіру, дамыту ұстанымдары дара тұлғаның құндылық бағдарын қалыптастыруға қызмет етеді. Елін сүйетін адал перзенттердітәрбиелеп шығару үшін оқушылардың бойына ұлттық рухани құндылықтардыдарытуқажет. Ал рухани құндылықтардың негізгі қайнаркөзі – ұлттық тіл. Қазақ тілі – мемлекеттік тіл. Сондықтан да орыс тілді мектептерде жүйелі оқыту үрдісін қалыптастыру бүгінгі күннің басты талабына айналып отыр. Мемлекеттік тілді оқытудың тиімді де ыңғайлы жүйесі мен құрылымын қалыптастыру әрбір мұғалімнің шеберлігі мен шығармашылығына байланысты. Оқу орыс тілінде жүретін мектептердегі қазақ тілі пәні мұғалімдерінің мақсаты – оқушылардың сөйлеу дағдысын дамыту, қарым– қатынас біліктілігін қалыптастыру, мемлекеттік тілді меңгеріп, сөйлеуіне жағдай тудыру, ұлттық құндылықтар негізінде тәрбиелеу. Бұл орайда қазақ тілін оқытудың озық технологиясын меңгеру – үлкен істің бастамасы. Қазір білім саласында оқытудың жаңа технологиясы кеңінен қолданылуда. Қазіргі заманда жастарға ақпараттық технологиямен байланысты әлемдік стандартқа сай жаңа білім беру өте–мөте қажет деп, ел Президенті атап көрсеткендей, электронды оқыту әдіс–тәсілдерін мектеп өміріне енгізу – жаңа білім берудің бірден – бір шарты. Оқыту технологиясы – оқу ақпаратын дайындау, өңдеу, әдіс–тәсілдерінің жиынтығы, ұстаздың шәкіртіне оқыту үрдісінде қажетті технологиялық және ақпараттандыру құралдарын пайдалана отырып ықпал ету тәсілдері. Оқытудың мазмұны мен оқыту әдістері өзара тығыз байланыста болу керек. Бүгінгі күнгі ғылым мен техниканың дамуы қазақ тілін және салт–дәстүрімізді үйретудің жаңаша жолдарын талап етеді. Тәуелсіз Қазақстанның әр азаматы мемлекеттік тілде еркін қарым–қатынас жасауы керек. Ол үшін адамдармен қарым–қатынас жасау, яғни коммуникацияға түсуді үйрету қажет. Ф.Ш. Оразбаева өзінің Тілдік коммуникация негіздері атты еңбегінде: Коммуникация – қарым–қатынас, араласу, хабарласу, байланыс деген сияқты мағыналарды білдіре келіп, адамдардың тіл арқылы сөйлесу процесін, тілдесу ерекшеліктерін, тілдің әлеуметтік мәні мен қоғамдық қызметін, адамдар арасындағы қарым – қатынасты, өзара түсінушілікті көрсетеді,– деп атап өтті. Ал осы коммуникацияны жүзеге асыру үшін қатысымдық тұлғаларды игерген жөн. Қатысымдық тұлғалар – тіл арқылы қарым–қатынасты қамтамасыз ететін, белгілі бір орта мен араласу жағдайында жүзеге асатын, тиянақты ойды хабарлау және қабылдау қасиеті бар, ерекше деңгейге көтерілген тілдік тұлғалардың қатысынан тұратын, қарым–қатынастық мәні бар бірліктер. [1]

Бүгін біздің алдымызда тұрған мақсат – өзге тілді оқушыларды қазақ тіліне үйрету ғана емес, сонымен қатар алдымызда отырған шәкірттердің Отанының қасиетін сезініп, оның алдындағы ұлт жауапкершілігін ұғынып, ұлттық құндылықтарды қадірлеу болып саналады. Сол сияқты, барлық отандастардың отанымен рухани және материалдық тығыз байланыста болуы, өзі өсіп–өнген аймаққа деген сүйіспеншілігі патриотизмнің қайнар көзі. Бүгінгіұрпағымыздыбірнеше ғасырлардан жинақталған атабабамыздың мол мұрасымен, ұлттық құндылықтарымен сусындату біздің басты парызымыз.Қазіргі таңда ұлттық рухтың оянуы ұлттық тарих, мәдениет, салтдәстүр жаңа көзқараспен қалыптастырды. Ф. Оразбаева басқа ұлт өкілдеріне қазақ тілін оқыту барысында қолданылатын қатысымдық әдісті өзіндік принциптер арқылы ажыратады. Олар: 1. Тіке байланыс 2. Адамның жеке қабілетін ескеру 3. Сөйлесуге үйретуде жүргізілетін жұмыстардың түрлерін айқындау 4. Сатылап даму 5. Динамикалық өзгеру 6. Өзектілік Қатысымдық әдісті пайдаланудың тиімді жолы – оның тіке байланысқа негізделіп, адамдардың тікелей қарым–қатынасы арқылы тілді үйретуді жүзеге асыруында. Сан ғасырлық ұлттық тәрбиенің негіздерін, қазақ ғұламалары мен ағартушыларының, қоғам қайраткерлерінің еңбектеріндегі ұлттық

тәрбие туралы ойларын, даналық сөзерін және халқымыздың айнасы болған зиялы қауым, қоғам қайраткерлерін үлгі–өнеге етіп көрсетіп, мол мұраларын насихаттай білуіміз қажет. Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Ұлттық даму жоспары құрылған. Үшінші жаңғырту процесін іске қосатын бұл стратегиялық даму жоспары 10 түрлі жалпыұлттық басымдықтан құралған. Соның үшінші жалпыұлттық басымдығы – сапалы білім деп көрсетілген.

Мұнда сапалы білім басымдығының мәні ретінде ел дамуының жаңа бағытын іске асыру үшін адам капиталын дамыту деп белгіленген екен. Басымдықты жүзеге асырудың төрт міндеті айқындалған:

1–міндет. Білім беру саласындағы қолжетімділік пен теңдікті қамтамасыз ету;

2–міндет. Оқыту үшін қолайлы жағдайлар мен орта жасау;

3–міндет. Білім беру сапасын арттыру;

4–міндет. Білім беруді басқару және қаржыландыру тиімділігін арттыру. [2]

Білім беру сапасын арттыру міндетінде оқытудың инновациялық бағдарламаларын қолдану, сол арқылы жаңа бағдарламалар баланың жеке даму ерекшеліктерін ескере отырып жасалады делінген. Даму жоспарына сай елде сапалы білім беруді қалыптастыру үшін ең алдымен инфрақұрылымды реттеу керегі баса айтылған. Елдегі бүкіл баланы балабақшамен және мектеппен 100 пайыз қамтамасыз ету тапсырмасы қойылған. Екіншіден, ашылған мектеп пен балабақша сапалы білім беруге қолайлы болуы шарт. Мектептің құрылысы қауіпсіз, ал техникалық қамсыздандыруы жоғары болуы тиіс. Бала бойына тәрбиені, санасына білімді құю үшін алдымен функционалды сауаттылығын қалыптастырып алу қажет. Функционалдық сауаттылық – жеке тұлғаның әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы және өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына қарай ілесе отырып, меңгерген білімді тұрмыс тіршілікте қолдана алуы мен жетілдіре отыруы. Сонда, функционалдық сауаттылық ұғымына келесі анықтаманы беруге болады: адамның мамандығына, жасына қарамастан меңгерген білімді сауатты қолдана алуы мен үнемі білімін жетілдіріп отыру процесі. Ұлы педагог К.Ушинский Тәрбиенің қайнар көзі тек адамның жеке басының өнегесіне негізделген. Ешқандай жарғы да,бағдарлама да оның орнын баса алмайды–деп текке айтпаған. Еліміз тәуелсіздікке қолы жеткен қазіргі кезде білім беру жүйесіндегі негізгі міндет–ұлтымыздың таным құндылықтарын бойына сіңіріп, салт–дәстүр, әдет–ғұрып мәйегін ұрпақ санасына егу арқылы тәлім–тәрбие беру. Мұғалім әдісті көп білуге тырысу керек, оларды өзіне сүйеніш, қолғабыснәрсе есебінде қолдануы керек деген ойын А. Байтұрсынов бекер айтпаған.

Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңында Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіптік шыңдауға бағытталған сапалы білім үшін қажетті жағдайлар жасау; жеке адамның шығармашылық, рухани және күш–қуат мүмкіндіктерін дамыту, адамгершілік пен салауатты өмір салтының берік негіздерін қалыптастыру, даралықты дамыту үшін жағдай жасау арқылы ой–өрісін байыту деп атап көрсетілген. Аталған міндеттерді жүзеге асыру үшін оқытудың жаңа технологияларын енгізу және тиімді пайдалану секілді мәселелерді анықтап алу, білім беру жүйесіндегі басты ұстаным ретінде әркімнің өзінің білім алуға деген жеке әлеуетін қоғамда барынша пайдалануға көмектесетін оқыту жүйесін дамытуды қамтамасыз етуді көздейді. Яғни, білім заңында әрбір азаматтың білім алуға құқықтығын негізге ала отырып, оқушы бойына ұлттық құндылық қасиеттерін қалыптастырып, құрметтеуге тәрбиелеуде дидактикалық шарттар яғни оқыту, тәрбиелеу, дамыту, қалыптастыру үрдісін жан–жақты қамту қажеттілігі туындайды. Ұлттық тәрбие деп, жеке тұлғаның ұлттық сана сезімі мен мінез–құлқының ана тілін, ата тарихын, төл мәдениетін және ұлттық салт–

дәстүрлерді меңгеруі негізінде қалыптасуын айтамыз. Ұлттық мәдени құндылықтар дегеніміз не? Қарапайым тілмен айтқанда ұлттық мәдени құндылықтар – белгілі бір ұлтқа, ұлт азаматына тән зат, адами қадір–қасиет, яғни халық ғасырлар бойы жинақтаған ұлттық рухани және материалдық құндылықтар. Адамдардың бойында қалыптасқан имандылық қадір–қасиеттер рухани құндылықтарға, ал адамдардың қолымен жасалған тұтыну заттары мен кәсібі материалды құндылықтарға жатады. Өзімізді өзіміз бағалай білуге бет бұру – ұлттық байлығымызды игеру, ұлттық санамызды дамыту. Ұлттық құндылықтарды іріктеп, оқыту процесіне енгізу арқылы ұлттың тұнып тұрған асыл мұралық рухани байлығынан болашақта ел билейтін ұрпақтарды сусындатып, отбасында да, мектепте де ұлтжандалылық пен отаншылдыққа баулып, өз халқын, өз мемлекетін көздің қарашығындай қорғайтын тұлғаларды тәрбиелеп шығару.

Сол сияқты, адамгершілік құндылықтарды бала бойына сіңдіруде, заман ағымына сай қазіргі таңда жаңа технологияларды қолдана отырып, тыңдаушылардың сабаққа деген қызығуышылығы мен ынтасын дамытуға болады. Әр ұстаз сол білім ордасының айнасы болғандықтан өзін сол талаптарға сай көрсету тиіс. Оқушыларға қазақ тілін үйретуде жақсы жетістіктерге жетуі үшін: біріншіден, пәнді ұлттық құндылықтар негізінде үйрет; екіншіден, мазмұнды, бағдарлама мен оқулықтар; үшіншіден, әрі тиімді, әрі пайдалы инновациялық технологияларды пайдалана білу керек деген пікірдемін. Сабақтың қызықты, сапалы өтуі тікелей оқытушының шеберлігіне байланысты болады. Ата–бабаларымыздан қалған дәстүр, ақындар мен жыраулардан қалдған дастандарды оқыта отырып, қазіргі заманмен салыстыру тиіспіз. Құндылықтарымызды қалыптастыруда бала бойына, қызығушылықты арттыруға арналған қазіргі кезде көптеген технологиялар бар. Заман талабы: Отанының қасиетін сезініп, оның алдындағы ұлт жауапкершілігін ұғынып, ұлттық құндылықтарды қадірлеуде басты назарға алынып отыр. Сол сияқты, барлық отандастардың отанымен рухани және материалдық тығыз байланыста болуы, өзі өсіп–өнген аймаққа деген сүйіспеншілігі патриотизмнің қайнар көзі.

Бүгінгі ұрпағымызды бірнеше ғасырлардан жинақталған ата–бабамыздың мол мұрасымен, ұлттық құндылықтарымен сусындату біздің басты парызымыз. Қазіргі таңда ұлттық рухтың оянуы ұлттық тарих, мәдениет, салт–дәстүр жаңа көзқараспен қалыптастырды. Қазақ халқының осындай дәріптеуге, қастерлеуге, дамытуға тұрарлық ұлттық рухани және материалдық құндылықтары туралы ұлағатты, құнды ойларын халық игілігіне, келешек ұрпақты, ел–жұртқа ие болар азаматтарды тәрбиелеуге әкеледі. Қорыта келе, қазақ тілі пәнін ұлттық құндылықтар негізінде оқыту тиімділігі Отаншылдық сезім – ұлт рухының деңгейінің айнасы, өлшемі. Баланды өз тәрбиеңмен тәрбиелеме, өз ұлтыңның тәрбиесімен тәрбиеле деген екен дана халқымыз. Сондықтан да, сан ғасырлар бойы сұрыпталған ұлттық құндылықтарымызды оқу–тәрбие процесіне енгізу арқылы ұлттың тұнып тұрған асыл мұралық рухани байлығынан болашақта ел билейтін ұрпақтарды сусындатып, ұлтшылдық пен отаншылдыққа баулып, өз халқын, өз мемлекетін көздің қарашығындай қорғайтын, бойында ұлттық санасы қалыптасқан тұлғаларды тәрбиелеп шығару – жалпы ұлттың алдында тұрған ұлы міндет болып отыр.Бүгінгі таңда сапалы білім мен саналы тәрбие беру ұлттық тәрбиемен қалыптасады. Ұлттық тәрбиеде, әсіресе, ана тілі байлығының алар орны ерекше екені белгілі.

Осыны ескере келе, қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқыту барысында тек қана теориялық білім беріп қана қоймай, ұлттық үрдісімізден хабар бере отырып, адамгершілік қасиеттерді қалыптастыру мәселесіне жете назар аударуға тырысу керек. Білім мен тәрбие берудегі озық ұстанымдардың ұлттық тәрбие құндылықтарымен байланыстыра отырып, әр оқушының қабілетін, талантын ашу, өзіндік ұлттық тәрбиесі мен санасын қалыптастыру – қазақ тілі мен қазақ әдебиеті ұстаздар қауымының алдында тұрған басты міндет болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ұлттық құндылықтыр негізінде жастарды адамгершілікке тәрбиелеу.
2. Отбасы тәрбиесіндегі ұлттық құндылықтарды қалыптастыр жолдары,

УДК 372.8

РАЗВИТИЕ ДУХОВНО–НРАВСТВЕННЫХ ЦЕННОСТЕЙ У СТУДЕНТОВ КОЛЛЕДЖА

Дюсекеева Людмила Кабдулаевна
заместитель директора по учебно – воспитательной работе
КГКП «Костанайский политехнический высший колледж»
г.Костанай, Казахстан
E–mail: dyusekeeva1973@mail.ru

Аннотация

В статье рассматриваются понятия «духовность», «нравственность», поднимаются вопросы духовно–нравственного воспитания, представлен опыт работы по развитию духовно–нравственных ценностей в колледже.

Ключевые слова: *духовность, нравственность, духовное развитие, нравственное воспитание.*

Аңдатпа

Мақалада «руханият» және «адамгершілік» ұғымдары талқыланып, рухани–адамгершілік тәрбие мәселелері көтеріліп, колледжде рухани–адамгершілік құндылықтарды дамыту тәжірибесі берілген.

Түйінді сөздер: *руханият, адамгершілік, рухани даму, адамгершілік тәрбие.*

Abstract

The article discusses the concepts of «spirituality» and «morality», raises issues of spiritual and moral education, and presents experience in developing spiritual and moral values in college.

Key words: *spirituality, morality, spiritual development, moral education.*

Актуальность проблемы духовно–нравственного воспитания заключается в том, что сегодняобществу нужны не только широко образованные специалисты, но, прежде всего высоконравственные, воспитанные, приверженные идеалам добра и справедливости граждане, обладающие не только знаниями, но и прекрасными чертами личности.

Создать современную инновационную экономику, минуя человека, состояние и качество его внутренней жизни, невозможно.

Великий мыслитель Абай Кунанбаев утверждал: «Качества духовные – вот что главное в человеческой жизни. Живая душа и отзывчивое сердце должны вести человека, тогда и труд его, и достаток обретают смысл». [1]

В «Словаре русского языка» С.И. Ожегова «духовность – это свойство души, состоящее в преобладании духовных, нравственных и интеллектуальных интересов над материальными». [2]

В.Т. Кабуш в азбуке гуманистического воспитания «духовность»определяет, как внутренний, нравственный мир человека. Автор подчеркивает, что духовность – нравственное начало в человеке, являющееся воплощением всей совокупности ценностей личности для общества, для людей, для самого себя. Она – отражение в психике человека его бытия, отражение его в сознании, высокая мера приобщения к культуре общества. Для более детального рассмотрения данной категории необходимо касаться глубины души и гибкости ума; возвышенности чувства, благородства души, деликатности в отношении к людям, стремления улучшить и облагородить свой внутренний мир и окружающую среду. Критериями духовности

является поведение человека, его отношение к самому себе, к окружающим людям, к труду, к любви, к обществу и Отечеству.

В соответствии с таким подходом, автор рисует портрет духовной личности. Это человек, у которого сформирована потребность в познании мира и самопознании; благородство души, бескорыстность, мировоззренческий поиск и понимание смысла жизни; стремление к добру и справедливости; потребность в красоте, понимание прекрасного; целостность внутреннего мира; позитивное и оптимистическое отношение к жизни; постоянная готовность к работе над самосовершенствованием личности. [3]

Б.Т. Лихачев, полагал: «В характере человека широкий кругозор может сочетаться с ограниченностью души, развитый ум со скудностью сердца, и тогда это уже свидетельства бездуховности человека». [3]

В.А. Караковский уточнял, что сущность такого явления, как духовность, точнее всего передается понятиями гуманность, человечность, доброта. [3]

Согласно проделанному анализу понятия «духовность», опираясь на частоту употребления, отдельные его признаки можно расположить в такой последовательности: свобода, добро, стыд, любовь, творческая активность, истина, разум, воля, интеллект. Ядром духовности считается «нравственность».

В «Словаре русского языка» С.И. Ожегова «нравственность – правила, определяющие поведение, духовные и душевные качества, необходимые человеку в обществе, а также выполнение этих правил, поведение». [4]

Термин «нравственность» берет свое начало от слова нрав. По латыни «нравы» звучат как/moralis/мораль. «Нравы» – это те эталоны и нормы, которыми руководствуются люди в своем поведении, в своих повседневных поступках. Нравы не вечны и неизменные категории, они воспроизводятся силой привычки масс, поддерживаются авторитетом общественного мнения, а не правовых положений». [5]

Вместе с тем моральные требования, нормы, нравы получают определенное обоснование в виде представлений о том, как надо жить, вести себя в обществе и т.д.

Л.А. Григорович дал следующее определение «нравственность» – это личностная характеристика, объединяющая такие качества и свойства, как доброта, порядочность, дисциплинированность, коллективизм. [6]

Таким образом, духовность и нравственность – понятия, существующие в неразрывном единстве. При их отсутствии начинается распад личности и культуры.

Под «духовно–нравственным развитием» понимается процесс содействия духовно–нравственному становлению человека, формированию у него:

- нравственных чувств – совести, долга, веры, ответственности, гражданственности, патриотизма;
- нравственного облика – терпения, милосердия, кротости, незлобивости;
- нравственной позиции – способности к различению добра и зла, проявлению самоотверженной любви, готовности к преодолению жизненных испытаний;
- нравственного поведения – готовности служения людям и Отечеству, проявления духовной рассудительности, доброй воли.

Важность духовно–нравственного развития студентов колледжа состоит в том, что предполагает подготовку конкурентоспособного специалиста, обладающего теоретическими и практическими знаниями, понимающего ответственность перед обществом, способного к социализации в условиях современного производства, имеющего нравственную культуру и уважение к традициям.

В Костанайском политехническом высшем колледже одним из главных аспектов учебно–воспитательной работы является духовно–нравственное воспитание, которое направлено на:

- развитие духовно–нравственной личности с помощью усвоения общечеловеческих и традиционно–национальных ценностей;
- содействие самореализации личности студента, интеллектуальному, физическому и духовному развитию;
- усвоение личностью социально–культурного опыта.

Духовно–нравственное воспитание в колледже осуществляется через занятия, внеурочные мероприятия, кураторские часы и другие мероприятия.

Воспитательная программа колледжа выстроена с учетом концепции воспитательного процесса Республики Казахстан. Для нас важно проследить траекторию уровня воспитанности наших студентов, поэтому ежегодно в начале и в конце года проводитсямониторинг студентов колледжа 1–4 курсов.

В соответствии с подобранным психодиагностическим инструментарием в колледже проводится диагностика на определение уровня сформированности духовно–нравственных качеств у студентов.

Сравнивая результаты анкетирования, можно отметить, что у студентов 1 курса на начало учебного года преобладает средний уровень духовно–нравственного сознания, у большинствастудентов второгокурса показатель уровня нравственной воспитанности выше среднего, у студентов 3–4 курсов показатель уровня нравственной воспитанности – высокий. Наблюдается значительный рост приоритета нравственныхценностей. Подобное изменение объясняется тем, что учебно–воспитательный процесс в колледже направлен на развитие духовно–нравственных ценностей.

Полученные результаты помогают построить траекторию дальнейшей работы со студентами.

Воспитание студента в нравственном духе начинается со знакомства первокурсников с преподавателями колледжа, с их тесного ежедневного взаимодействия. Совершенно очевидно, что даже форма беседы преподавателя со студентами обладает большой силой воздействия. Современный преподаватель должен быть не только проводником знаний, но и духовным донором, способным воспитывать у своих студентов качества, составляющие нравственный стержень и духовную базу личности.

Личность преподавателя сама по себе является для студентов воспитательным элементом. Если будущий специалист, в процессе профессиональной подготовки вступает в контакт с эрудированным, высокоинтеллектуальным, культурным преподавателем, создающим нравственный образец, он получает мощный стимул для своего дальнейшего развития.

Формирование нравственной культуры студентов осуществляется в системе нравственного воспитания в условиях учебного заведения через традиционные мероприятия колледжа: День Знаний, фестиваль, посвященный Дню здоровья и Дню семьи, праздник «Посвящение в студенты»; смотр–конкурс художественной самодеятельности среди групп нового приема «Созвездие талантов: мир, творчество, дружба», праздник «День Учителя», концерт «Мы помним», посвященный дню Победы и другие.

Стали традиционными мероприятия, которые предусматривают живое общение людей разных поколений.

В рамках занятий и внеурочной работы расширяется кругозор, культурный уровень студентов, целенаправленно формируется историческая память. Историческая память – это то, без чего не может быть человека нравственного, что делает

его гражданином. Понятие исторической памяти формируется целенаправленно, ее основой является преемственность поколений, сохраняющая традиционную связь духовного и нравственного. Знание истории «Большой» и «Малой» Родины характеризуется как активная нравственная позиция. Привлечение студентов к участию в общественных акциях «Мы помним», «Ветеран живет рядом» сохраняет память о солдатах Великой Отечественной Войны, активируют поисковую деятельность. Экскурсии в музеи г. Костаная помогают более глубокому изучению культуры, быта, истории и духовной жизни нашего народа.

В работе педагога–куратора важное место занимает духовно–нравственное просвещение, способствующее развитию и совершенствованию нравственных понятий и представлений молодых людей углублению содержания их нравственных знаний.

Проводятся кураторские часы с разнообразной тематикой по нравственному воспитанию, которые помогают решать следующие задачи:

– изучение студентами традиций, обычаев народов страны, региона, города;

– изучение традиций семьи, формирование ценностного отношения к семье, семейным ролям;

– воспитание у студентов любви к своему колледжу;

– пропаганда миссии колледжа и поддержание ценностей корпоративной культуры;

– пропаганда морально–нравственных ценностей на примерах жизни великих людей, выдающихся личностей и событий, дающих примеры высокой нравственной культуры;

К важным источникам нравственного опыта молодѐжи относится искусство, то есть приобщение подрастающего поколения к искусству, литературе, живописи, музыке, театру, а также к различным видам творческой деятельности. Оно должно быть разнообразным и постоянным, пронизывать всю жизнь подрастающего поколения, насыщать их душу сопереживанием к другим людям. Искусство совершенно незаменимо в воспитании, оно расширяет, углубляет и организует нравственный опыт человека, сталкивает студента с такой нравственной ситуацией, с которой в жизни он может и не встретиться, в учебном процессе не создать, а в формировании нравственных качеств является важным. В нашем колледже яркими примерами такой работы являются встречи с поэтами и писателями родного края: Акылбеком Шаяхметом, Александрой Сусловой, Абылаем Маудановым.

Эффективным средством в процессе воспитания нравственных качеств студенческой молодежи, по нашему мнению, является волонтерская деятельность, которая обладает значительным педагогическим потенциалом, способствует формированию таких нравственных качеств как доброта, бескорыстие, милосердие, справедливость, совесть и достоинство.

Важным направлением в формировании нравственных ценностей обучающихся в группе являетсяи работа с родителями. Нравственные ценности закладываются в семье, об этом идет речь на родительских собраниях по темам: «Воспитание любви к родному городу и семье», «Роль родителей в нравственном воспитании своих детей», «Как себя вести в обществе».

В процессе такой системной работы идет становление молодого человека, устремленного к гуманистическим ценностям добра, истины и красоты, занимающего активную жизненную позицию, интеллектуально развитого, умеющего трудиться и адаптироваться к меняющимся социальным условиям, приобщенного к основам правовой и предпринимательской культуры в условиях рыночного общества, ведущего здоровый образ жизни, нравственно состоятельного, конкурентоспособного.

Таким образом, образовательная и воспитательная деятельность в Костанайском политехническом высшем колледже направлена на воспитание нравственных качеств личности, развитие духовности как неотъемлемой части профессионального облика будущего специалиста.

Список литературы:

1. Абай. Слова назидания. – Алма–Ата: Жалын, 1982. – 160с.
2. Толковый словарь С.Ожегова URL: http://slovarozhegova.ru/word.php?wordid=7345 (дата обращения: 10.01.2024)
3. Жаксымбетова Г.М. Духовность как идеальная потребность познания сущности своего предназначения URL: https://articlekz.com/article/23332(дата обращения:10.01.2024)
4. Ожегов С.И. Словарь русского языка /Под ред.чл.–корр. АНН СССР Н.Ю.Шведовой. – 20-е изд., стереотип. М: Рус.яз., 1988. – 750с
5. Виноградова Н.Д. Привычка основа нравственного воспитания// Педагогика, 2007. №5. 155с.
6. Дуканова Е.И. Симоненко В.Д. Общая и профессиональная педагогика: Учебное пособие для студентов педагогических вузов. / Под ред. Симоненко В.Д. М.: «ВентанаГраф», 2006.–104 с.

ӘОЖ 373.3

МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ РУХАНИ–АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУ ЖОЛДАРЫ

Егемкулова Гульнур Аргынбаевна
бастауыш сынып мұғалімі
Ж.Жабаев атындағы №75 орта мектеп
Қазақстан, Түркістан облысы, Сарыағаш ауданы
E–mail: Ega8087@mail.ru

Аңдатпа

Бұл курс жас ұрпақтың денсаулығы мен рухани–адамгершілігін жетілдіру жолында жасаған тәжірибемнің нәтижесі. Мұнда оқушыларды білім беру барысында қалай еңбекке баули отырып, болашақта бәсекеге қабілетті және қоғамды жақсы жағынан дамытуға үлес қосуға болатындығы жазылған. Мақалада мәдени мұраны сақтаудағы, қоғамдық байланыстарды нығайтудағы дәстүр мен әдет–ғұрыптың маңызын талдайды.

Түйін сөздер: *рухани даму, рухани тәрбие,тұлғалық қасиет, адамгершілік, мейірімділік, адамзаттық құндылықтар.*

Аннотация

Этот курс является результатом опыта, который я провел на пути совершенствования здоровья и духовно–нравственного развития молодого поколения. Здесь написано, Как приобщить учащихся к труду в процессе обучения, внести вклад в развитие конкурентоспособного и общества с лучшей стороны в будущем. В статье анализируется значение традиций и обычаев в сохранении культурного наследия, укреплении общественных связей.

Ключевые слова: *духовное развитие, духовное воспитание, личностные качества, нравственность, доброта, человеческие ценности.*

Annotation

This course is the result of the experience that I have spent on the path of improving the health and spiritual and moral development of the younger generation. Here it is written How to involve students in work in the learning process, to contribute to the development of a competitive and better society in the future. The article analyzes the importance of traditions and customs in preserving cultural heritage, strengthening public relations.

Key words*: spiritual development, spiritual education, personality traits, morality, kindness, human values.*

Ел Президентінің Қазақстан халқына жолдауында Қазақстан азаматтарының денсаулығы, білімі мен әл–ауқатын арттыруға, экологиялық ортаны жақсартуға ерекше мән берілген еді. Демек, жас ұрпақтың денсаулығын нығайту, рухани–

адамгершілігін жетілдіру мәселелеріне тың көзқарастардың қажеттігі туындауда. Осыған орай, мектеп оқушыларын рухани дамытудың жолдары көрсетіледі. Сонымен бірге рухани танымның тәрбиедегі маңызы қарастырылады.

Бала бойында табиғат үш кезеңнен тұрады да: Даму, Есею, Еркіндік арқылы мұғалім баланың табиғи байлығын, тұлғалық қасиетін аша алады. Бастауыш сынып мұғалімдерінің мақсаты бала рухының ішкі қуатын, ой жігерін айқындауға, болашақ тұлғалық сапасын және осы өмірдегі өз міндетін анықтау ізденісіне басшылық жасау. Адам өзін–өзі танып, өз мақсатын анықтаса және оны ешқандай қиындықтарға қарамастан іске асыра білсе, сонда ғана ол тұлға бола алады. Тұлғаның өзіндік ұстанымын, өмірлік көзқарасын, іскерлік дағдыларын анықтап, оны өмірде қолдана білуге, адамгершілік қасиеттерін сақтауға.

Рухани адамгершілік тәрбиесіндегі басты мәселе баланың назарын үнемі өз өміріндегі елеулі өзгерістерге бұрып, сапалы түсінуіне баулу көзделеді. Баланың жас ерекшеліктеріне қарай, олардың көңіл–күйлерін көтеріңкі ұстау үшін әуен, саз– күй, гүл, өсімдіктер, тордағы құстар және әр түрлі суреттерді өзін–өзі тану сабақ үрдісінде орынды қолдана білу қажет.

Адамға ең керегі білім емес, тәрбие. Тәрбиесіз берілген білім –адамзаттың қас жауы, ол келешекте оның өміріне опат әкеледі, – деп Әл–Фараби айтқандай, педагогика ғылымының зерттейтін негізгі категориясының бірі – тәрбие. Тәрбие түрлі болады. Адамгершілік тәрбиесі балаға жападан –жалғыз әсер етпейді. Барлық тәрбие біріге келіп, адамгершілік сапаларын және адамзат құндылығын арттырады. [1] Төменгі сынып оқушысының жеке басын қалыптастырудағы міндеттердің бірі оған адамгершілік туралы ұғымдар, түсініктер байыту болып табылады. Мұғалім балаларға сыныптан тыс оқуға түрлі тапсырмалар береді. Қол еңбегі, суретті бейнелеу, сұрақтарға жауап беру, оқыған кітаптары туралы ойларын білуге, адамгершілік көзқарасын білуге болады. Мектеп жанындағы балаларға әр пән бойынша адамгершілікке тәрбиелеу үшін зор мүмкіндіктер бар. Еңбек сабағында өздері жасайтын бұйымдар балаларға тәрбиелік ықпал жасайды. Өздері істеген жұмысын көрсетуге ұялмайтындай болып істеуге ұмтылады. Ал бейнелеу пәнінде әлемді эстетикалық тұрғыдан ұғыну қажеттілігін тудырады. Баланың адамгершілік қасиеті ересектермен, құрбыларымен қарым–қатынаста қалыптасады.Ол турасында Менің жолдасым, Біз мектеп ауласында ойнаймыз деген тақырыпта әңгіме құрап, суретін бейнелесе де жеткілікті. Мектепке барған баланың негізгі әрекеті оқу болғанымен, ойын бұрынғысынша олардың өмірінде кең орын алады.

Мектеп оқушыларының рухани дамуына орта ықпал етеді. Сонымен қатар бала туылғаннан кейін ата–анасының тәрбиесінен өтеді. Сондықтан да ата–ананың ролі баланың дамуының басты себепкері болып табылады. Әрбір отбасының асыл арманы мен мақсаты – бала өсіріп, жақсы тәрбие беру. Дүниеге шыр етіп келген әр баланың жүрегі таза ,еш сызық түспеген қағазға ұқсайды. Оның пәк жүрегі нені болса да қабылдайды. Не үйретсең, соны қағып алады. Жақсы әдет пен әдепке кішкентайынан дағдыландырылған бала тәртіпті де тәрбиелі болып өседі. Ол үшін ата–анасының орны ерекше. Ал егер балаға көңіл бөлінбей ол жамандыққа бейім болып өссе, онда келешегіне зиян келтіреді. Қашанда болмасын әрбір қоғамда бала тәрбиесі өте маңызды болған. Келешекте қоғамды жақсы жағынан дамытып, көркейтуде керісінше құрдымға итермелеп жығуда қазіргі бұғанасы қатаймаған жас ұрпақтың еншісінде болады. Ғалымдар бала ана құрсағынан бастап алған тәрбиесін, туылып жеті жасқа толғанша–ақ алып үлгеретінін айтуда. Демек, бала тәрбиесі біз ойлағандай есейе келе емес, одан бұрын басталмақ. Ендеше, тәрбиенің барлық салалары бір арнаға тоғысуы керек. Ол арна – рухани тәрбие. [2]

Қазіргі кезеңде Бастауыш сынып мұғалімдерінің алдында тұрған міндет – балаларға рухани тәрбие беру және осы мақсатта ұлтымыздың ұлы ғұламаларының рухани мұраларын жаңғырту, рухани құндылықтарымызды басшылыққа алу. Бұл

жұмысты жүзеге асыру аса қиын емес. Себебі, ата– бабаларымыздың салып кеткен сара жолы, салт–дәстүр мен әдет–ғұрыпқа негізделген жас ұрпақты тәрбиелеу әдістері бар. Сондықтан рухани тәрбиені қайдан аламыз, қалай береміз дегенді алыстан іздемей–ақ өзіміздің осындай дара ойшылдарымыздың дана өсиеттерін басшылыққа алуымыз міндетті. Тек қазақ халқының қанында бар рухани асыл қасиеттердің өзге халықтарда кездесе бермейтіндігіне жастарымыздың көзін жеткізуіміз керек. Ендеше егемендігіміз мәңгілік болсын десек, оның болашағы жастардың тәрбиесін, оларға рухани тәрбие беру ісін кешіктірмей қолға алуымыз керек. Осы айтылғандардың толыққанды іске асыру үшін отбасы мен мектеп тәрбиесінде тығыз байланыс қажет.

Бастауыш сыныпта рухани – адамгершілік білімінің қағидалары мен ұлттық, жалпы адамзаттық құндылықтардан негіз алады. Бастауыш сыныпта адамды жеке тұлға ретінде тәрбиелеуге бағыт ұстайды. Тұлғаның рухани санасы – өмірдің мәні өзінің өмірдегі орнын, өз тағдырын халықтың тағдырымен ортақ деп түсіну қабілетін дамыту, жақын адамдардың алдындағы жауапкершілігін сезіну, өзінің жеке басына тән азаматтық және адамгершілік парызын орындау.

Бастауыш сынып мұғалімдерінің басты мақсаты – оқушыларды тұлғалық қасиеттерін адамгершілік бағытта дамыту. Қазіргі ұрпақ тәрбиесіндегі басты мәселе – мектеп оқушыларын рухани дамыту. Рухани даму дегеніміз – өзінің өмірдегі орнын, атқаратын міндетін, дүниетанымын, және өзін–өзі үздіксіз, бірқалыпты жетілдіру. Қорыта айтқанда, рухани– адамгершілік білім беру – жас ұрпақтың сәнді де мәнді өмір сүруіне қызмет етеді.Еліміздің туын желбіретер ұрпағымызға ең бірінші рухани құндылықтарды әрине ата–ана кейін ұстаз дарытады.

Адамгершілік, рухани тәрбиенің маңызы мектептің күн тәртібінен ешқашан түскен емес. Білімің жоғары болғанымен,мейірбандық, жомарттық, кеңпейілділік, бауырмалдық, адамгершілігі ақсап жатса, ондай адамның алға басуынан гөрі кері кетуі тезірек.Сондықтан, бүгінгі таңдағы өзекті мәселелердің бірі әрбір оқушыны жеке тұлға ретінде, рухани адамгершілігін дамыта отырып сапалы білім беру.Адамгершілікті, ар–ұяты бар адамның бет–бейнесі иманжүзді, жарқын, биязы, өзі парасатты болады. Ондай адамды халық Иман жүзді кісі деп құрметтеп сыйлаған. Балаларымызды имандылыққа тәрбиелеу үшін олардың ар–ұятын, намысын оятып, мейірімділік, қайырымдылық, кішіпейілдік, қамқорлық көрсету, адалдық, ізеттілік сияқты қасиет-терді бойына сіңіру қажет. Баланы үлкенді сыйлауға, кішіге ізет көрсетуге, иманды болуға, адамгершілікке баулу адамгершілік тәрбиесінің жемісі. Балаларды адамгершіліке тәрбиелеуде ұлттық педагогика қашанда халық тәрбиесін үлгі ұстайды. Ал, адамгершілік тәрбиелеудің бірден–бір жолы –осы іске көзін жеткізу, сенімін арттыру. Осы қасиеттерді балаға жасынан бойына сіңіре білсек, адамгершілік қасиеттердің берік ірге тасын қалағанымыз. Адамгершілік– адамның рухани арқауы. Өйткені адам баласы қоғамда өзінің жақсы адамгершілік қасиетімен, адамдығымен, қайырымдылығымен ардақталады. Адам баласының мінез құлқына тәрбие мен тәлім арқылы тек біліммен ақылды ұштастыра білгенде ғана сіңетін, құдіретті, қасиеті мол адамшылық атаулының көрініс болып табылады.

Мектеп, әсіресе бастауыш сынып кезеңі,болашағы жарқын ұрпақты тәрбиелеу жүйесіндегі шешуші буын. Алтын ұяға алғаш қадам басқан бүлдіршіндерге адами қасиеттерді дарыту, өзіне, адамдарға және қоршаған әлемге ізгілікті қарым қатынас жасауды үйрету ата–анадан кейін әрине мұғалімнің міндеті. *Ағаш түзу өсу үшін оған көшет кезінде көмектесуге болады, ал үлкен ағаш болған кезде оны түзете алмайсың* деп бекер айтылмаған. Мен мұғалім ретінде алға қойған мақсатым әр оқушыға білім бере отырып, олардың жүрегіне ізгі қасиеттерді қалыптастыру. Ол үшін мен балаға мына қоғамдағы жақсыға қайшы жамандық барын, екеуінің алмасып келіп отыратынын айтып,ең бірінші өзінің қадірін өзі білуге, өзін сыйлауға, мейірімді, шыншыл, әділ болуға ұмтылу керектігін түсіндіремін. Өзін сыйлаған адам ғана өзгеге сый көрсете

алады. Сондай–ақ балаларды сынып ішіндегі қарым–қатынас кезінде, достарымен аралас–құралас кезінде қандай екенін біліп, сол мінезіне қарай отырып оның мінез құлқын жөндеуге болады. Сонымен қатар бастауыш сынып оқушыларын адамгершілікке тәрбиелеу мақсатында ертегі, тәрбиелік мәні бар шығармалар оқу да маңызды. Әр кейіпкердің жақсы–жаман жағын салыстыра талдап,мысал келтіре отырып балаға рухани құндылықтарды дарыту маңызды роль атқарады [3]. Әрине оқушыға патриоттық сезім ұялату да мұғалімнің борышы. Ал патриот баланың бойында рухани құндылықтар болмауы мүмкін емес деп ойлаймын.

Қорыта келе әр баланы рухани сусындандыратын, жүрегіне жылу ұялататын – ұстаз. *Адамның адамшылығы... жақсы ұстаздан болады* деп Абай атамыз бекер айтпаған.

Әдебиеттер тізімі:

1. Кенжахметұлы С. Қазақ халқының салт–дәстүрлері. Алматы, 2004ж
2. Қазақстан Ұлттық энциклопедиясы .7–том.Алматы, 2003.
3. КужагуловаГ.Е.Бастауыш сынып оқушыларын сабақтан тыс жұмыстар арқылы тәрбиелеу.–2010.

УДК 371.4

МОДЕЛЬ ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ СОВРЕМЕННОГО КАЗАХСТАНСКОГО УЧЕНИКА: ПРИНЦИПЫ И ПРАКТИКИ

Егеубаева Гульназ Галимжановна
учитель истории
КГУ «Аманкарагайская общеобразовательная школа
имени Н. Островского отдела образования
Аулиекольского района»
пос. Аманкарагай, Казахстан
E–mail:glen1982@list.ru

Аңдатпа

Рухани – адамгершілік дамыту маңызды рөл атқарады жеке тұлғаны қалыптастыру. Осы мақалада ұсынылған модель рухани–адамгершілік тұлғасын дамыту, заманауи қазақстандық оқушының қағидаттарына негізделген және тәжірибелері, олар әлеуетін ашуға ықпал етеді, әрбір индивидтің. Қарастырайық негізгі аспектілері мен кезеңдері осы моделін, сондай–ақ оның қоғамға ықпалы.

Түйін сөздер: *рухани – адамгершілік даму, моделі, рухани–адамгершілік, принциптері мен практикалары, негізгі аспектілері мен кезеңдері.*

Аннотация

Духовно – нравственное развитие играют важную роль в формировании личности. В данной статье представлена модель духовно–нравственного развития личности современного казахстанского школьника, основанная на принципах и практиках, которые способствуют раскрытию потенциала каждого индивида. Рассмотрим ключевые аспекты и этапы данной модели, а также его влияние на общество.

Ключевые слова: *духовно – нравственное развитие, модель духовно–нравственного развития личности, принципы и практики, ключевые аспекты и этапы.*

Abstract

Spiritual and moral development play an important role in the formation of personality. This article presents a model of the spiritual and moral development of the personality of a modern Kazakhstani student, based on principles and practices that contribute to the disclosure of the potential of each individual. Let's look at the key aspects and stages of this model, as well as its impact on society.

Key words: spiritual and moral development, a model of spiritual and moral development of a person, principles and practices, key aspects and stages.

Духовно–нравственное развитие является одной из важных составляющих формирования индивидуальности. Этот процесс включает в себя овладение ценностями, этикой, мировоззрением и способностью принимать нравственные решения. Разработка модели духовно–нравственного развития позволяет выделить ключевые моменты в этом процессе и предложить практические рекомендации для его достижения.

Основные этапы модели духовно–нравственного развития:

1. Осознание: Первым и важным шагом является осознание значимости духовности и нравственности в жизни человека. Личность начинает задавать вопросы о моральных ценностях и искать свой путь в развитии.

2. Исследование: На этом этапе личность исследует различные религиозные, философские, этические и культурные системы. Она осваивает основные принципы и ценности, а также развивает свой собственный нравственный компас.

3. Практика: Важным аспектом духовно–нравственного развития является его воплощение в повседневной жизни. Личность применяет полученные знания и ценности на практике, делая нравственные выборы и принимая ответственность за свои действия.

4. Рефлексия: Непрерывная самооценка и рефлексия играют ключевую роль в духовно–нравственном развитии. Личность анализирует свои поступки, рассматривает их в контексте своих ценностей и стремится к улучшению.

5. Взаимодействие: Духовно–нравственное развитие личности также связано с ее взаимодействием с другими людьми и обществом. Участие в коммуникации, совместных проектах и деятельности помогает личности развивать эмпатию, социальные навыки и способность к коллективному этическому решению проблем. [1]

Духовно–нравственное развитие личности является неотъемлемой и базовой основой непрерывного образования в Республике Казахстан. В современном мире, где ценности и нормы меняются быстро, необходимо гарантировать, что граждане имеют не только хорошие знания и навыки, но и моральные принципы и ценности.

Казахстанская государственная политика направлена на развитие духовно–нравственной сферы образования и формирование этических ценностей у своих граждан. Ответственность, толерантность, этика и гражданские добродетели становятся основой для формирования характера и поведения личности.

В казахстанской системе образования существует целый ряд программ и инициатив, направленных на духовно–нравственное развитие личности. Это включает в себя введение в учебники разделов о традиционных ценностях казахского народа, организацию предметов, посвященных истории и культуре Казахстана, а также проведение мероприятий, направленных на формирование толерантности и межнационального согласия. Духовно–нравственное развитие личности имеет важное значение не только для образования, но и для устойчивого развития общества в целом. Она помогает создать гармоничное и справедливое общество, где каждый человек может реализовать свой потенциал и вносить свой вклад в развитие страны.

Таким образом, духовно–нравственное развитие личности является неотъемлемой и базовой основой непрерывного образования в Республике Казахстан. Она способствует формированию моральных ценностей, этической ответственности и гражданской добродетели, что является важным фактором устойчивого развития общества.Духовно–нравственное развитие предполагает работу над самим собой, самосовершенствование и постоянное стремление к улучшению личностных качеств. Это процесс, требующий времени, терпения и глубокого понимания самого себя. Он помогает развивать такие черты, как ответственность, справедливость, сотрудничество, толерантность и доброту. [2]

Нравственное воспитание личности рассматривается как важная составляющая непрерывного образования. Оно не только формирует основы этического поведения и нравственного суждения, но и помогает человеку правильно реагировать в морально сложных ситуациях. Кроме того, нравственное воспитание способствует формированию чувства собственного достоинства и уважения к другим.

Духовно–нравственное развитие личности неотделимо от непрерывного образования. Оно пронизывает все его сферы, включая такие области, как формирование социальных навыков, развитие эмоционального интеллекта, стимулирование творческого мышления и развитие рефлексивных способностей.

Важно заметить, что духовно–нравственное развитие личности является процессом, который требует постоянной работы и самосовершенствования. Для достижения этой цели необходима сознательность, доброжелательность, эмпатия и активное участие каждого индивида в образовательном процессе. [3]

Модель духовно–нравственного развития личности казахстанского школьника может включать следующие аспекты: 1. Этические ценности: Пропаганда принципов морали, справедливости и уважения к другим людям. Важно учить школьников быть честными, ответственными и толерантными. 2. Религиозное воспитание: Учитывая разнообразие религиозных убеждений в Казахстане, школьники могут получать общее представление о различных религиях, их значении и принципах. 3. Гражданское воспитание: Важно формировать у школьников патриотическое отношение к своей стране и учить их быть активными гражданами, участвующими в общественной и политической жизни. 4. Интеллектуальное развитие: Повышение осведомленности школьников о различных культурах, истории и традициях Казахстана помогает им развиваться как личности и понимать свою прошлую идентичность. 5. Социальные навыки: Развитие коммуникативных навыков, умение слушать и выразить свои мысли и мнения конструктивно, участие в коллективных проектах и общественных мероприятиях. 6. Укрепление семейных ценностей: Поддержка взаимодействия семьи и школы в воспитании детей, акцент на семейных традициях и уважении к старшим. Важно отметить, что эта модель может быть индивидуально адаптирована культурным и социальным потребностям школьников в Казахстане. Она должна поддерживаться и реализовываться соответствующими образовательными программами, родителями и обществом в целом.[4]

Факторы духовно–нравственного развития личности:

1. Религия и духовность: Уровень религиозной веры и духовной практики может сильно влиять на развитие духовности и моральности личности. Религия может предоставить систему ценностей, этических принципов и норм поведения, которые ориентируют личность на духовное и моральное развитие.

2. Семья: Семья является ключевым фактором в формировании духовных и моральных ценностей личности. Воспитание в семье, любовь, поддержка, этические примеры родителей и родственников имеют огромное значение для формирования духовных и моральных качеств личности.

3. Образование: Образование играет важную роль в духовно–нравственном развитии личности. Образовательные учреждения не только передают знания и навыки, но и могут содействовать формированию моральных ценностей, развитию эмпатии, толерантности и других духовных качеств учащихся.

4. Среда обитания: Внешняя среда, в которой живет личность, также может влиять на ее духовно–нравственное развитие. Например, доступность духовных и религиозных ресурсов, культурные традиции и обычаи, моральные нормы общества – все это может оказывать влияние на формирование духовности и нравственности личности.

5. Личный опыт и рефлексия: Личный опыт жизни, в том числе различные эмоциональные и духовные испытания, могут способствовать развитию духовности и нравственности личности. Рефлексия над своими поступками и их моральными последствиями, самоанализ и саморазвитие также могут играть важную роль в духовно–нравственном развитии.

6. Эмоциональное и социальное окружение: Взаимодействие с другими людьми, особенно близкие отношения, способствуют развитию духовности и морали. Эмоциональная поддержка, социальная ответственность, умение устанавливать этически правильные отношения с другими людьми являются важными факторами в развитии духовности и нравственности. [5]

Результаты и прогнозы духовно–нравственного развития личности могут быть разнообразными и зависят от множества факторов, таких как воспитание, образование, окружение и индивидуальные особенности человека. Некоторые из возможных результатов развития духовно–нравственной сферы личности могут включать:

1. Понимание и принятие своих ценностей и убеждений. Личность может развить ясное представление о своих ценностях и убеждениях, а также научиться их применять в своей жизни.

2. Развитие этических норм и моральных принципов. Человек может развить чувство ответственности и этической осознанности, что поможет ему принимать правильные решения и вести себя морально.

3. Умение эмпатии и социальной ответственности. Человек может развить способность понимать и сопереживать другим людям, а также принимать активное участие в социальной жизни и помогать окружающим.

4. Постоянный поиск смысла жизни. Личность может развить интерес к духовности и постоянно стремиться найти смысл своего существования, что поможет ей развиваться и расти как личность. [6]

Прогнозы духовно–нравственного развития личности могут быть сложными, так как каждый человек уникален и его развитие зависит от его индивидуальных особенностей и жизненного опыта. Однако, с помощью правильного воспитания, образования и самосовершенствования, личность может продолжать развиваться в этой сфере и достигать новых высот. [7]

Модель духовно–нравственного развития личности, представленная в данной статье, акцентирует внимание на осознании, исследовании, практике, рефлексии и взаимодействии.

В заключение, духовно–нравственное развитие личности является неотъемлемой частью непрерывного образования. Оно предполагает формирование ценностей, этических принципов и моральных установок, а также способствует развитию самосознания, эмоциональной интеллигенции и творческих способностей. Все это содействует гармоничному развитию личности и ее успешной адаптации в современном обществе.

Список литературы:

1. Алимбаева К.Ш. Духовно–нравственное развитие личности. – А.: Китап, 2015.
2. Радугин А.Ф. Психология духовно–нравственного развития личности. – М.: Издательская группа НОРМА, 2017.
3. Галченко М.В. Духовность и нравственное развитие личности. – СПб: Питер, 2014.
4. Коргун А.В., Кривоухих А.С. Духовно–нравственное развитие личности: психолого–педагогический аспект. – М.: Академия, 2016.
5. Буракова Н.В., Мацкевич И.В. Личность и духовно–нравственное развитие: психология, социология, педагогика. – СПб.: Речь, 2013.
6. Шеремет А.В. Духовность и нравственность: социокультурный аспект. – Минск: Книжный дом, 2018.

7. Орлова Н.Д. Духовно–нравственное развитие личности в условиях образования. – Москва: Российское педагогическое агентство, 2016.

УДК 372.32

ФОРМИРОВАНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ КАК ОСНОВА ДУХОВНО – НРАВСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ И ВОСПИТАНИЯ ДОШКОЛЬНИКА

Екзекова Дина Шарифовна
воспитатель
КГКП «Ясли–сад № 51»
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области

Фаткулина Лариса Николаевна
воспитатель
КГКП «Ясли–сад № 51»
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан

Аннотация

Экологическое образование стало вопросом первостепенной государственной важности во многих странах мира. Данная статья о геокешинг технологии, которая способствует зна–комству детей с природой родного края, формированию экологической культуры дошкольников, воспитанию доброжелательного отношения к живой природе. Суть технологии – организация игровой деятельности детей, наполняя её познавательным, развивающим экологическим материалом.

Ключевые слова: *экологическая культура, экологическое образование, экологическое воспитание, организация игровой деятельности, образовательный геокешинг.*

Аңдатпа

Экологиялық білім әлемнің көптеген елдерінде басты мемлекеттік маңызы бар мәселеге айналды. Геокешинг туралы бұл мақала балаларды туған өлкенің табиғатымен таныстыруға, мектеп жасына дейінгі балалардың экологиялық мәдениетін қалыптастыруға, жабайы табиғатқа мейірімді көз қарасты тәрбиелеуге ықпал ететін технология. Технологияның мәні–балалардың ойын әрекетін ұйымдастыру, оны танымдық, дамытушы экологиялық материалмен толтыру.

Тірек сөздер: *экологиялық мәдениет, экологиялық білім, экологиялық тәрбие, ойын қызметін ұйымдастыру, білім беру геокешингі.*

Abstract

Environmental education has become a priority of national importance in many countries of the world. This article on geocaching technology promotes children's acquaintance with the nature of their native land, the formation of the ecological culture of preschoolers, and the education of a friendly attitude toward wildlife. The essence of technology is the organization of children's play activities, filling it with cognitive, developing environmental material.

Key words: *ecological culture, ecological education, environmental education, play organization, educational geocaching.*

В современном мире экологическая ситуация требует изменения поведения человека, смены ценностных ориентиров. Труд человека на сегодняшний день преобразовался и с силой воздействует на природу, нарушая ход ее естественной эволюции.

Всем становится понятно, что невозможно лишь с помощью технических средств найти выход из экологического кризиса. Человечество понимает ограниченность природных ресурсов используемых территорий, необходимость соблюдать законы природы, а значит изменить своё потребительское отношение к ней. Только

через экологическое образование можно сформировать экологическую культуру личности как регулятора отношений в системе «человек – окружающая среда».

Экологическое образование стало вопросом первостепенной государственной важности во многих странах мира. В современном мире экологическое образование рассматривается рядом ученых как важнейший фактор нравственного формирования личности. По мнению учёных И.А. Бондаренко, Н.Н. Достовалова, М.С. Каган воспитание подрастающего поколения с высокой экологической культурой позволит преодолеть целый ряд негативных явлений в жизни общества, гармонизировать отношения человека с другими людьми, с природой, с самим собой как частью природы.

Сущность экологического образования и воспитания заключается в обретении каждым человеком чувства природы, умения вникать в ее мир, в ничем незаменимую ценность и красоту; понимании, что природа есть основа жизни и существования всего живого на земле; диалектической неразрывности и взаимообусловленности природы и человека.

Любовь к природе, сознательное, бережное и заинтересованное отношение к ней каждого человека должны воспитываться с раннего детства в семье и дошкольных учреждениях. В наше современное время дети живут и развиваются в совершенно новых социокультурных условиях. Материальные ценности во многих семьях возвышаются над духовными, поэтому у детей искажены представления о гражданственности и патриотизме, справедливости и доброте, милосердии и великодушии. Разрыв поколений, изолированность ребёнка в семье, занятость родителей и другие тенденции негативно отражаются на социализации современных детей. Эффективная социализация является одним из главных условий жизни ребенка в обществе в целом и личностной готовности ребёнка к школе, в частности. У детей дошкольного возраста отсутствует опыт социально – нравственной позиции, связанный с различными сторонами общественной жизни человека в их целостности и многообразии. Задача воспитателя – научить детей беречь природу для последующих поколений. Реализация такой задачи возможна лишь при учете нравственного аспекта: развития представлений о ценности природы, эмоционально–положительного отношения к ней, выработке первых навыков экологически грамотного и безопасного поведения в природе.

Бережное и любовное отношение к природе, экологическая грамотность могут вывести планету и человечество из того состояния, в котором оно находится сейчас. Формирование чувства эмоциональной близости с миром живой природы начинается с раннего детства, т.е. это начало экологического образования. Детям необходимо помочь осознать значение природы, как универсальной ценности (познавательной, эстетической, практической), понять красоту, ценность живого существа.

Дошкольный возраст очень благоприятный для формирования экологического мировоззрения, так как ребенок ближе к природе, чем взрослый, более эмоционален и открыт для восприятия. Ребёнок получает эмоциональные впечатления о природе, накапливает представления о разных формах жизни, т.е. у него формируются первоосновы экологического мышления, сознания, закладываются начальные элементы экологической культуры.

В теоретических основах экологического воспитания дошкольников (П.Г. Саморукова, С.Н. Николаева, Н.А. Рыжова и др.) указывается на необходимость максимально использовать данный период детства,так как в это время ребёнок проходит самый интенсивный духовный и интеллектуальный путь развития. Самоценность дошкольного детства очевидна: первые семь лет в жизни ребенка – это период его бурного роста и интенсивного развития, период непрерывного совершенствования физических и психических возможностей, начало становления

личности. В этот период формируются первоосновы экологического мышления, сознания, экологической культуры. Но нельзя не учитывать тот факт, что ребенок дошкольного возраста не способен длительное время воспринимать информацию в чистом виде, ему необходимо чередовать учебное время с временем отдыха, поэтому нужно найти эффективные формы воспитания и обучения дошкольников без ущерба для здоровья.

Одним из наиболее эффективных технологий развития экологических представлений дошкольников является образовательный геокэшинг.

«Образовательный геокэшинг» – педагогическая технология, помогающая ребенку самостоятельно познавать окружающий мир.

Геокешинг – приключенческая игра с элементами туризма и краеведения. Задача, которую решают игроки в геокешинг – поиск тайников (кладов), заложенных другими участниками или организаторами игры. Складывая смысл составляющих его слов geo *(земля)* и cache *(тайник)*, получается – «поиск тайника в земле».

Геокешинг в дошкольном образовании – это эффективный способ узнать много интересного, познавательного о родном крае, развития любознательности и познавательно–исследовательской деятельности через увлекательную командную игру.

Геокешинг предполагает поисковую и исследовательскую деятельность. Основная идея состоит в том, что воспитатель (или часть игроков) прячут тайники, другие с помощью «Карты сокровищ» находят спрятанные клады.

Отличительной особенностью игры с детьми дошкольного возраста является отсутствие GPS – навигатора. В дошкольных образовательных организациях пользуются картами и схемами. Существуют правила игры, которые надо выполнять всем участникам, иначе игра не получится:

– действовать в команде;

– не отклоняться от маршрута;

– клад является общей находкой;

– кладом называют предмет, положенный в контейнер, который прячут в интересном месте.

В своей работе геокешинг мы используем для реализации следующих задач:

– формировать основы безопасного поведения в природе;

– формировать элементарные экологические представления о том, что человек – часть природы и что он бережет, охраняет и защищает ее;

– создавать условия для исследовательской деятельности детей, наблюдать, анализировать, сравнивать, различать характерные признаки предметов и явлений в процессе знакомства с природой;

– развивать чувство сопереживания живым объектам природы;

– умение видеть элементарные последствия некоторых своих действий по отношению к окружающей среде;

– расширять знания о явлениях живой и неживой природы;

– обогащать знания о растениях, животных и птицах Казахстана.

В нашем детском саду созданы актуальные условия для успешной работы по реализации процесса формирования экологической культуры посредством технологии «Геокешинг»: спортивная площадка, игровые участки, экологическая тропа, центр экологии и экспериментирования в группах, методический инструментарий (плакаты, иллюстрации, картотека опытов и дидактических игр по экологии и т.д.), библиотечка юного эколога, строительный ресурс (строительный и природный материал), уголки природы в группах, материально–техническое обеспечение (компьютер, фотоаппарат, канцелярские принадлежности, фонотека, садово–огородный инвентарь), макет детского сада.

На первом этапе работы проводили с детьми игры – занятия по ориентированию, умению работать с макетом детского сада, картой–схемой, умение определять на ней местоположение различных объектов.

Второй этап подготовительный. На этом этапе создаем сценарий, подбираем задачи для каждого задания, и готовим все необходимое для проведения самой игры, целью которой является найти тайник. Используем различные виды заданий: карта с отсутствующими некоторыми фрагментами, ребусы, загадки, придумать рифму, преодолеть препятствия, задания с элементами экспериментирования, решение логических задач и др. В своей работе чаще всего используем линейные маршруты, где участники идут от одной точки по определенному маршруту и встречаются в другой точке, на конечной станции. Маршруты проходят через различные станции экологической тропы: Мудрая сова, Зеленая аптека, Пасека,Муравейник,

Метеостанция, Гостиная для птиц, Веселая полянка, Школа безопасности Паучка – Весельчака, Большой клен, Сосна, Рябина, Цветник, Альпийская горка. Выбор станции зависит от темы игровой деятельности.

Следующий этап – это проведение игры. Игра начинается с сюрпризного момента: видео письмо, появление сказочного персонажа или необычного героя,которые приглашают в мир приключений и поиска, после этого дети получают карту – схему маршрута. В поисках клада они совершают длительную пешую прогулку, своеобразный мини–поход по территории детского сада. Передвигаясь по маршруту, преодолевая на пути препятствия, выполняя задания, дети получают ключи или подсказки, которые приведут к месту, где спрятан клад. На заключи–тельном этапе с детьми подводим итоги путешествия, обобщаем полученные знания.

Применяя в своей работе технологию геокешинг нам удалось наполнить игровую деятельность детей, познавательным, развивающим экологическим материалом.

Наблюдения показывают, что в результате систематического применения игры геокешинг дети научились свободно ориентироваться на территории детского сада, стали проявлять эмоциональную отзывчивость и бережное отношение к объектам живой и неживой природы, которые их окружают; наблюдать и понимать причинно–следственные связи между живой и неживой природой, явлениями природы, различать и называть деревья и кустарники родного края, перелетных и зимующих птиц, животных и их детенышей, обитающих на территории Казахстана. Очень важно отметить, что у детей повысился интерес к исследовательской деятельности, совместное решение задач способствовало сближению детей.

Играя, ребенок ощущает себя в естественных и привычных условиях, незаметно для себя изучает окружающий мир. В ходе игры геокэшинг дети не только активно двигаются, совершенствуют свои физические навыки и умения, но и узнают новые сведения, обогащающие их представление о мире людей и животных, нравственных ценностях, о важности своего здоровья и здоровья окружающих, учатся правилам безопасного поведения в природе. Геокешинг позволяет вынести обучение за рамки детского сада. Это лучший способ познакомить детей с природой родного края, формировать экологическую культуру дошкольников через взаимо-связи в экосистеме, доброжелательное отношение к живой природе.

Список литературы:

1. Бодракова Н.И. Экологическое воспитание дошкольников / Бодракова Н.И. // Детский сад от А до Я., 2014
2. Доронина Е.Ю. Потенциал образовательного геокешинга в развитии детей дошкольного возраста при реализации ФГОС ДО//Дошкольник РФ. – 19. 09. 2018

3. Качалова Т., Федюшкина Е. Новый формат летней оздоровительной работы с детьми – геокешинг // Справочник старшего воспитателя. – 2018. – №7
4. СоломенниковаО.А.Экологическое воспитание в детском саду. Программа методических рекомендаций – М.:Мозаика – Синтез.2005

ӘОЖ 371

ОҚУШЫЛАРДЫ БІРТҰТАС ТӘРБИЕ БАҒДАРЛАМАСЫ АРҚЫЛЫ РУХАНИ–АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУ

Ерекина Назыгуль Сержановна
биология пәнінің мұғалімі
биология ғылымдарының магистрі
Қостанай облысы әкімдігінің білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің Әлейхан Бөкейхан атындағы
жалпы білім беретін мектебі КММ
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: nazgul.sertayeva@gmail.com

Хамзина Күлшат Бақытжанқызы
педагогика ғылымдарының магистрі
педагогика, психология және арнайы білім беру
кафедрасының аға оқытушысы
Ө. Сұлтанғазин атындағы педагогикалық институты
А. Байтұрсынұлы атындағы ҚӨУ,
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: Hamzina_67@mail.ru

Аңдатпа

Қазіргі уақытта мектептер біртұтас тәрбие бағдарламасы бойынша тәрбие жұмыстарын жүргізуде. Мақалада біртұтас тәрбие бағдарламасын жүзеге асырудағы тәрбиелік іс–шаралардың жүргізілуі қарастырылады.

Түйінді сөздер: *Біртұтас тәрбие бағдарламасы, мектеп, отбасы, ұлттық рух, мейірім.*

Аннотация

В настоящее время школы ведут воспитательную работу по единой воспитательной программе. В статье рассматривается проведение воспитательных мероприятий по реализации единой воспитательной программы.

Ключевые слова*: Единая воспитательная программа, школа, семья, национальный дух, милосерди.*

Abstract

Currently, schools are conducting educational work according to a single educational program. The article discusses the implementation of educational measures for the implementation of a unified educational program.

Key words: *Unified educational program, School, Family, national spirit, charity*

...Біз ұлттық бірегейлігімізді нығайтуымыз қажет.
Ұлтымыздың бірегейлігі бұл – оның табысты болуы деген сөз.
Адал азаматқа тән қасиеттер әрбір жастың бойынан табылуы керек.
Ұлттың жаңа болмысы білім, ғылым және мәдениет
саласын дамыту арқылы қалыптасады
Қасым–Жомарт Тоқаев

Біртұтас тәрбие бағдарламасы–ұлттық, адами құндылықтарға негізделген бағдарлама. Бұл құжатта білім беру ұйымдарындағы тәрбие жұмысын толыққанды жүзеге асыру үшін білім алушылардың бойында қалыптастырылуы тиіс құндылықтар

мен тәрбиенің мақсаты, міндеттері айқындалады. Жалпы адамзаттық және ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген, әлемдік озық білімді игерген саналы азаматты тәрбиелеу мақсаты көзделеді.

Біртұтас тәрбие бағдарламасының мақсаты, міндеттері, күтілетін нәтижесіне тоқталсақ:

Тәрбие мақсаты: Жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген еңбекқор, адал, саналы, жасампаз азаматты тәрбиелеу.

Міндеттері:

1. Ата–ананың өсиетін тыңдауға, отбасы татулығы мен берекесін қадірлеуге, перзенттік парызын өтеуге тәрбиелеу.

2. Ұлттық мұраны қастерлеуге, қазақ тілін, мемлекеттік рәміздерді құрметтеуге, татулық, келісім, ынтымақ және ел бірлігін сақтауға, отаншылдық пен мемлекетшілдікке тәрбиелеу.

3. Жақсылыққа, игілікке бой түзеуге, абыройлы болуға, ар–ұждан, намыс, жауапкершілік, мейірімділік, қамқорлық пен әділдік қасиеттерін жоғары ұстауға баулу және құқықтық мәдениетін қалыптастыру.

4. Денсаулықты қадірлеуге, салауатты өмір салтын ұстануға, ойдың тазалығын және эмоционалды тұрақтылыққа баулу.

5. Табиғатқа, табиғи мұраға ұқыптылықпен қарауға және табиғи ресурстарды үнемді әрі тиімді қолдануға тәрбиелеу және еңбекқорлыққа баулу.

Күтілетін нәтиже:

1. Ата–анасын сыйлайды, перзенттік парызын түсінеді, қарашаңырақ, жеті ата, тектілік ұғымдарының маңызын бағалайды, отбасы татулығы мен берекесін қадірлейді.

2. Отаншыл, мемлекетшіл, намысшыл, халқына адал қызмет етуді, мемлекет тәуелсіздігін және елі мен жерінің тұтастығын қорғауды борышым деп санайды және ұлттық мәдениетті құрметтейді, салтдәстүрлерді біледі, оны сақтайды.

3. Әр ісіне, қадамына жауапкершілікпен қарайды, әдепті және мейірімді, сөзіне берік, ісіне адал, кішіге ізет, үлкенге құрмет көрсетеді, ар–ұятты жоғары бағалайды.

4. Жан мен тән тазалығын сақтайды, дұрыс тамақтану мәдениетін түсінеді, эмоционалды жай–күйін басқарады.

5. Тұратын үйін, ауласын, қаласын таза ұстайды, қоғамдық орынға және қоршаған ортаға ұқыптылықпен қарайды, табиғатқа жанашыр және туған жердің қайталанбас ерекшелігін және оның бірегей болмысын таниды және адал еңбекті жоғары бағалайды [1].

Оқу–тәрбие процесін ұйымдастыруда білім беру ұйымдарындағы 2023–2024 оқу жылында жүзеге асырылатын тәрбие жұмысының беталысын, құндылықтар негізінде тәрбие жұмысын ұйымдастыру ерекшеліктерін, білім алушылардың бойында құндылықтарды пәндік мазмұн, сынып сағаттары мен сыныптан тыс әлеуметтік тәжірибелер арқылы дарытудың әдіс–тәсілдерін меңгере отырып, ертеңгі ұрпақты жан–жақты үйлесімді дамыған тұлға етіп тәрбиелеудің тиімді жолдарын қарастырамыз.

Осы орайда, Біртұтас тәрбие бағдарламасы аясында өткізілген аудиториялық сағаттар бойынша өткен жартыжылдықта оқушылардың әлеуметтік, патриоттық және тұлғалық дамуына бағытталған мынадай аудиториялық сағаттар өткізілді:

1 қыркүйек – Мектеп – мейірім мекені білім күніне арналан тәрбие сағаты бойынша сабақтың мақсаты: Отанды сүюге, болашақта отанымыз Қазақстанды өркендетуге білімді, білікті адамдар керек екенін аңғарту. Еліне деген сүйіспеншілігін арттыру, әдет–ғұрып, салт–дәстүрді сақтап, әрі қарай жалғастыруға тәрбиелеу Оқу жылының басы мерекелік шарамен аталып өтіліп, оқушылар мектептің ізгілік пен білім ордасы екендігіне тоқталды.

1–сурет Мектеп – мейірім мекені

Отбасы – бақыт мекені тәрбие сағаты бойынша сабақтың мақсаты: еліміздегі отбасылық тәрбие мазмұнындағы ұлттық құндылықтар мәселесін өмірде қолданудың мәні мен маңызын ашу, өмірлік жағдаяттарды шешудің ұлттық ерекшеліктерін қарастыру және оны көпшілік пікірлерімен пайымдау.

2–сурет Отбасы – бақыт мекені

Кесте 1 ***Ұлттық құндылықтардың жіктелуі***

ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫҢ ЖІКТЕЛУІ

Жалпыадамзаттық құндылықтар		
Өмір, Жер, Ана, Әке, Ұрпақ, Отбасы, Отан, Бейбітшілік, Теңдік, Бостандық, Денсаулық, Тәрбие, Білім, Махаббат, Достық, Дін, Өнер, Жауапкершілік, Адалдық, Сенім, Ерлік, Азаматтық, Сыйластық, Түсіністік, Мейірбандық, т.б.		
Ұлттық құндылықтар		
Әлеуметтік-мәдени	**Рухани-адамгершілік**	**Мәдени-мұралық**
Ұлттық әдеп Қарым-қатынас құралдары Тұрмыстық қажеттілік бұйымдары	Менталитет Сенім Этнопсихология Этнопедагогика	Өнер туындылары Жәдігерлер Ұлттық тұлғалар еңбектері Өлкелік жер байлығы

Әр адамның өміріндегі отбасының алатын орны, отбасы негіздері мен салт–дәстүрлерінің маңызы талқыланды.

3–сурет Отбасы – бақыт мекені

Осы бағдарлама аясында өткізілген сынып сағаттары: <u>Отбасылық дәстүрлер:</u> Ұлттық және отбасылық салт–дәстүрлер, олардың тұлғаның қалыптасуына әсері туралы мысалдарды қарастырылды.

<u>Мен ұлы дала перзентімін</u>: Оқушылардың еліміздің мәдениеті мен тарихы туралы білімдерін тереңдету мақсатында өткізілді.

Патриотизм және оның мәні: Отанға деген сүйіспеншілік пен патриотизмнің әрбір азаматтың өміріндегі маңыздылығына арналған сабақтар жүргізілді.

4–сурет Патриотизм және оның мәні

Ұлттық рух – тәуелсіздік тірегі тақырыбында ұлттық рух пен тәуелсіздіктің маңызы талқыланды.

5–сурет Ұлттық рух – тәуелсіздік тірегі

Сонымен қатар, *Сен жол ережесін білесің бе?:* Балалардың жолдағы қауіпсіздігін арттыруға арналған жол қозғалысы ережелерін білуге арналған ойындар мен викториналар өткізілді.

6 денсаулық жағдайы: Салауатты өмір салтының маңыздылығын, оның ішінде дұрыс тамақтануды, физикалық белсенділікті және психикалық салауаттылықты талқылады. *Зиянды әдеттер және олардың денсаулыққа әсері*: Темекі шегудің, ішімдіктің және есірткінің зияны туралы әңгімелер өткізілді. *Электрондық темекі*

туралы мифтер мен ақиқат: Біз электронды темекі туралы жиі кездесетін мифтерді жоққа шығардық және олардың денсаулыққа зияны атап өтілді. *Асық ату сайысы:* Ұжымдық рухты нығайтуға және ұлттық салт–дәстүрді білуге ықпал еткен ұлттық ойын ұйымдастырды.

Бұл іс–шаралар оқушылардың коммуникативті дағдыларын, отансүйгіштік, жауапкершілік, өзін–өзі тануды дамытуға ықпал етті. Жалпы, іс–шаралар сәтті жүзеге асырылып, оқушылар мен олардың ата–аналарынан оң пікірлер алынып тұрды.

Ғасырлар шеруінде халқымыздың алақанына салып аялаған баға жетпес рухани мұрасы, даналық дариясы оның әдебиетінен көрініс табады. Туған тілін сүюден басталатын махаббат, елжандылықтан адамзатты шексіз құрметтеуге дейін өседі. Жасынан туған халқының даналығымен сусындап, оның өсиетінен нәр алып, әдебиетті сүйіп, сол арқылы ұлтжанды азамат болып өсері хақ, – дейді аса көрнекті әдебиеттанушы Ш. Елеукенов. [2]

Қорытындылай келе, қазақтың көрнекті жазушысы Жүсіпбек Аймауытовтың Адамның талабын, амалын түзу бағытқа, ретке салып, адам баласының арасындағы қатынасын жөндеу – тәрбие ісі. Тәрбие шындықты, ізгілікті, көркемдікті өмір жүзінде іске асыруға адамды жетелейді. Тәрбие білімнің табан тірейтін негізі–деген сөзімен аяқтағымыз келеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Біртұтас тәрбие бағдарламасы, 2023 ж.
2. Ш.Елеукенов, Замандас парасаты. Әдеби сын. Алматы: Санат, 1977 ж.

УДК 37.013

МЕЖНАЦИОНАЛЬНОЕ ОБЩЕНИЕ ДЕТЕЙ И ПОДРОСТКОВ КАК ПОКАЗАТЕЛЬ ВОСПИТАНИЯ ТОЛЕРАНТНОСТИ

Ержанова Махаббат Маратовна
учитель казахского языка и литературы
КГУ «Общеобразовательная школа №8»
отдела образования города Костаная
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан

Бижанова Гульбагда Хасеновна
учитель казахского языка и литературы
КГУ «Общеобразовательная школа №8»
отдела образования города Костаная
Управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан

Аннотация

Одной из характеристик развития общества на современном этапе развития является формирование культуры межнационального общения. Целью исследования является рассмотрение механизма для утверждения идеи толерантности в системе школьного и университетского образования. Планирование работы по воспитанию толерантности должно способствовать формированию у молодежи навыков независимого мышления, критического осмысления и выработки суждений, основанных на моральных ценностях.

Ключевые слова: *толерантность, этнические группы, согласие, национальное единство, воспитание.*

Аңдатпа

Қазіргі маңызды мәселенің бірі – ұлтаралық қарым–қатынас мәдениетін қалыптастыру, қазіргі қоғамның қажеттілігі. Зерттеу жұмысының мақсаты мектеп пен жоғарғы білім беру

жүйесінде толеранттылық қарым–қатынасты бекітуге арналған механизмді қарастыру. Жұмыстың нәтижесі толеранттылық қарым–қатынасты тәрбиелеу бойынша жұмысты жоспарлау кезінде осы мәселені нақты және көрнекілік түрінде қарастыру.

Түйін сөздер: *толеранттылық, этникалық топтар, келісім, мәдениет, тәрбие.*

Abstract

The forming of the culture of international communication is considered to be one of the most modern problems of the present days and it's also the demand and characteristic feature of the modern society. The purpose of the research is to examine the mechanism for the approval of the idea of tolerance in the system of school and university education. The result of the research is presented by the detailed and visual research of this problem that can help the teachers to plan their work while training the tolerance.

Key words: *tolerance, ethnic groups, accordance, culture, breeding.*

Все международные и межнациональные конфликты возникают из–за непонимания, так и в современном мире развитие толерантности является важной основой культуры межэтнического согласия. На современном этапе развития общества возникают условия, когда процессы глобализации делают мировое сообщество более взаимосвязанным и взаимозависимым, принцип толерантности, прежде всего, является принципом безопасности. Согласно Декларации принципов терпимости, принятой Генеральной конференцией ЮНЕСКО (1995), «Толерантность означает уважение, принятие и понимание правильного богатства разнообразия культур нашего мира, наших форм самовыражения и способов выражения нашей индивидуальности; это гармония в многообразии, это добродетель, которая делает достижение мира возможным, и способствует замене культуры войны культурой мира». [1] Это определение подразумевает терпимое отношение к другим этническим группам, расам, полам, языкам, религиям, политическим или другим мнениям. Стремление к дружбе народов, признание прав «чужих», имеет долгую историю.

Казахстан, расположенный между Востоком и Западом, был и остается своеобразным мостом, который позволяет накоплять и объединять экономическую модернизацию и культурные традиции различных цивилизаций на протяжении веков. Сегодня существует необходимость в создании системы воспитания и образования, которая будет решать вопрос о «межкультурном диалоге», уважительном отношении к представителям различных этнических, религиозных и социальных групп и слоев населения. Политический анализ основных особенностей международного сотрудничества в Казахстане показывает, что в республике есть основа для этнической толерантности в виде близости культурных традиций своего народа, развития культурных механизмов, которые регулируют конфликты, противоречия, этническую взаимодополняемость. Традиции толерантности народа Казахстана являются частью нашей духовной жизни, основанной на принципах взаимной помощи, гостеприимстве, уважении к старшим и т.д. [2, с.125].

Основным механизмом для утверждения идеи толерантности должна быть система школьного и университетского образования, которая собирает под одной крышей детей и молодых людей, принадлежащих к различным этническим и религиозным общинам. Воспитание в духе толерантности должно быть направлено на противодействие влиянию, вызывающему чувство страха и отчуждения по отношению к другой. Это должно помочь молодым людям в развитии потенциала для самостоятельного и критического мышления и суждений, основанных на моральных ценностях.

Также система образования должна быть направлена на передачу детям глубоких знаний о народах, культурах и традициях, что, в свою очередь, решит проблему возникновения у детей предрассудков.

В солидарности, понимаемой как общность интересов, единодушие, воспроизводятся значимые для людей ценности, которые, «двигаясь» от человека к человеку, высвечиваясь новыми гранями, порождая моральный резонанс, отражают нравст–

венную сущность людей: «Это проникновенная сопричастность человечности как общей «родовой сущности» друг друга, сопричастность, где сливается социально–общее и индивидуально–личностное гуманное начало жизни. Эта сопри-частность, этот моральный резонанс может наиболее интенсивно протекать при весьма различном «балансе» схожести и различия душевных качеств индивидов. Все зависит от нравственного содержания этих качеств, их стыковки в эффективно действующую, устойчивую и радостную систему межличностных отношений» [3, с.59].

На сегодняшний день возникает необходимость воспитания культуры толерантности с самых первых дней обучения.

Для начальной школы проблема воспитания толерантности актуальна сама по себе. На этом жизненном этапе начинает складываться взаимодействие между всеми детьми класса, пришедшими из разных микросоциумов, с разным жизненным опытом и с несформированностью коммуникативной деятельности. Для плодотворного обучения в классе необходимо свести эти противоречия в процессе взаимодействия к некой общей основе. Ненасильственное, уважительное отношение, гармонизация отношений в классе, воспитание толерантности способствуют развитию сотрудничества.

Дети узнают о расовых и гендерных различиях в очень молодом возрасте, и в возрасте двенадцати лет они уже образовывают стереотипы. В самом деле, последние исследования показывают, что обучение толерантности является наиболее эффективным в возрасте от четырех до девяти лет. Поэтому, важно научить толерантности маленьких детей и продолжать усиливать обучение с течением времени. Возрастная целесообразность учитывается при создании различных программ, разработанных педагогами [4, с.457].

Нетерпимость окружает общество, следовательно, трудно контролировать то, что узнается в классе и в не учебном окружении ребенка. Кроме того, общины в целом должны хотеть реализовать программу воспитания толерантности в школах. Например, учителя должны обучаться и проходить инструктаж о том, как моделировать идеи и сегодняшние ценности.

Воспитание толерантности невозможно в условиях авторитарного стиля общения между учителем и учениками. Следовательно, одним из условий воспитания толерантности является освоение учителем определенных демократических механизмов в организации учебного процесса и общения учеников друг с другом и с учителем. Именно в начальной школе важно научить ребенка принимать другого как значимого и ценного, и, в тоже время, относиться к своим собственным взглядам критически.

Если педагог сориентирован на постижение смыслов поведения и поступков детей, то это означает, что в воспитательной деятельности на первый план он ставит задачи понимания ребенка.

Обучение студентов знаниям о других культурах, расах, религиях и полах помогает им понять людей, которые отличаются от них самих. Понимание в конечном итоге приводит к большей терпимости. Воспитание навыков критического мышления, создание ролевой игры, и кооперативное обучение зарекомендовали себя как эффективные инструменты обучения [5, с.135].

В качестве одного из основных факторов национального единства в нашей стране – образования и воспитания молодого поколения Казахстана в соответствии со значениями терпимости и гармонии – мы должны перечислить меры, которые будут реализованы в рамках системы образования (в соответствии с Доктриной национального Единства Казахстана):

– развитие этнических и культурных образовательных программ, предназначенных для всех уровней обучения;

– введение в дошкольные, средние, профессионально–технические учебные заведения и учреждения интерактивных методов обучения этнической и культурной толерантности, формирование сильных положительных стереотипов представителей межкультурной окружающей среды;

– создание условий для преподавания обязательного курса «Основы религио-ведения» в школах в целях повышения осведомленности и знаний о религии молодого поколения;

– профессиональное развитие учителей и обеспечение их учебными материалами по методам внедрения духовного согласия в воспитание молодых людей, основ толерантности и межкультурной коммуникации;

– содействие в разработке и приобретению учебных материалов, распространения периодических изданий, теле– и радиопередач на языках этнических групп в местах их проживания;

– разработка школьных музеев исторической, боевой и трудовой славы народа Казахстана;

– расширение взаимодействия между школами и родителями через внешкольные мероприятия для этнического и культурного образования, способствующих гражданственности, терпимости и культурному межэтническому согласию молодого поколения;

– проведение годовой национальной патриотической акции «Менің елім», посвященной Дню единства народов Казахстана, направленной на консолидацию общества и укрепление казахстанского патриотизма.

Эти меры должны способствовать дальнейшей консолидации идей и традиций этнической и религиозной толерантности среди молодого поколения [6].

Воспитание в духе терпимости должно быть направлено на противодействие влиянию, вызывающему чувство страха и отчуждения по отношению к другим. Оно должно способствовать формированию у молодежи навыков независимого мышления, критического осмысления и выработки суждений, основанных на моральных ценностях.

Основная цель воспитания в этом случае:

– содействовать максимально широкому распространению идей и социальных образцов толерантности, практическое приобщение к культуре толерантности детей;

– способствовать формированию личности, обладающей чувством собственного достоинства и уважения к людям, умеющей строить отношения в процессе взаимодействия с учащимися разных верований, национальностей на основе сотрудничества и взаимопонимания. [7, с.157]

Говоря о межкультурной коммуникации в контексте реалий настоящего, духовных и нравственных ценностей народа, в том числе человечества и сострадания, доброты и гостеприимства, открытости и миролюбия, можно сказать, что толерантность является этическим принципом, который присущ Казахстану, и который является его наиболее важной особенностью, ориентированной на сохранение мировой гармонии.

Итак, толерантность – глобальная проблема, и, наиболее эффективным способом ее формирования у подрастающего поколения является воспитание. Воспитание в духе толерантности способствует формированию у молодежи навыков независимого мышления, критического осмысления и выработки суждений, основанных на моральных ценностях.

Список литературы:

1. The Doctrine of National Unity of Kazakhstan. [Электронный ресурс] // The permanent mission of the Republic of Kazakhstan to the United Nations. – URL: http://www.kazakhstanun.org/press–releases/the–doctrine–of–national–unity–of–kazakhstan.html (датаобращения: 27.01.2024)
2. Шалгимбекова К.С. Толерантность как показатель уровня межнационального общения подрастающего поколения // Педагогическая наука и практика. –2017. №3 (17). – С. 125–128
3. Конвенция о принципах толерантности. Электронный ресурс] // Тамбовский образовательный портал. – URL: http://clubedu.tambov.ru/vjpusk/vjp043/rabot/18/convention_of_principles_on_tolerance.html (дата обращения: 27.01.2024)
4. Шепелёва Д.С. Психолого–педагогические условия воспитания толерантности у младших школьников во внеурочной деятельности / Д.С.Шепелёва// Молодой ученый. – 2023. – № 22 (469). – С. 456–459.
5. Катеринина А.А. Коммуникативная толерантность студентов среднего профессионального образования разного профиля: сборник трудов конференции. / А.А.Катеринина, Ю.В.Тимошенко // Наука, образование, общество: тенденции и перспективы развития : материалы XIX Междунар. науч.–практ. конф. (Чебоксары, 25 сент. 2020 г.) / редкол.: О.Н.Широков [и др.] – Чебоксары: Центр научного сотрудничества «Интерактив плюс», 2020. – С. 134–136.
6. Модели поликультурного образования: сборник программ и проектов / сост. С.А.Медведева. – Электрон. текстовые дан. (2 Mb). – Ярославль: ГАУ ДПО ЯО ИРО, 2022. – (Социальное воспитание). – URL: http://www.iro.yar.ru/fileadmin/iro/csvr/2023/2023–05–12_modeli–polikulturnogo–obrazovanija–SBORNIK.pdf (датаобращения: 27.01.2024)
7. Богачева О.В., Пронина Н.А. Внеклассная деятельность как фактор формирования толерантности у подростков // Проблемы современного образования. – 2023. – №1.–С. 156–163

УДК 373.1

ЦЕННОСТНЫЕ ОСНОВЫ ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ И ВОСПИТАНИЯ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Ермаганбетова Гулсум Казымбекқызы
учитель начальных классов
КГУ «Общеобразовательная школа №9
им. Г.Кайрбекова отдела образования города Костаная»
г.Костанай, Казахстан
E–mail: g.ermaganbetova@list.ru

Аннотация

В статье поднимаются актуальные вопросы духовно–нравственного воспитания обучающихся младшего школьного возраста. Рассмотрены основные направления и ценностные основы духовно–нравственного развития и воспитания обучающихся. Акценты направлены на способы формирования данных качеств личности, показывая методы и приемы работы.

Ключевые слова: *духовно–нравственное развитие и воспитание обучающихся, внеурочная деятельность, духовность, содержание образования.*

Аңдатпа

Мақалада бастауыш сынып оқушыларын рухани–адамгершілік тәрбиелеудің өзекті мәселелері көтеріледі. Білім алушылардың рухани–адамгершілік дамуымен тәрбиесінің негізгі бағыттарымен құндылық негіздері қарастырылған. Екпін жұмыстың әдістерімен әдістерін көрсете отырып, тұлғаның осы қасиеттерін қалыптастыру әдістеріне бағытталған.

Түйінді сөздер: *білім алушылардың рухани–адамгершілік дамуымен тәрбиесі, сабақтан тыс қызметі, руханилығы, білім мазмұны.*

Abstract

The article raises topical issues of spiritual and moral education of primary school age students. The main directions and value bases of spiritual and moral development and education of students are considered. The emphasis is on ways to form these personality traits, showing methods and techniques of work.

Key words*: spiritual and moral development and education of students, extracurricular activities, spirituality, the content of education.*

Духовно–нравственное развитие и воспитание обучающихся становятся все более актуальными в современном обществе. Развитие ценностных основ у молодого поколения имеет огромное значение, так как формирует гражданские и нравственные качества, способствует формированию стойкой моральной позиции и помогает обучающимся ориентироваться в современном мире. [1]

Вопросы нравственного воспитания были актуальны всегда. В наше время они особенно остры. События нового столетия, происходящие в нашей стране, привели к потере духовных ценностей. Модернизация образования направлена на эффективное усвоение и применений знаний обучающимися, тем временем как развитие духовных сторон личности остается в тени. Без духовно–нравственного фундамента нет государства, послабляются все сферы жизни и самые важные научные достижения становятся ненужными. Проблемы духовно–нравственного развития привлекали не только ученых, они волновали представителей различных конфессий. По мнению А. Каменец «духовно–нравственное воспитание – это не механическая совокупность знаний, это определенная система ценностей, формируемая в «картине мира» каждой личности».

Недостаток моральных ценностей, человечности, добра, уважения, духовности в личности необходимо восполнять и начинать этот процесс нужно как можно раньше. Непременно, первый нравственный опыт дети должны получать в семьях. Учиться любить, уважать, ценить, тех кто дал им жизнь. Именно родители помогают детям приобретать систему неких ценностей. Затем формирование духовных качеств должно продолжаться в дошкольном учреждении, где дети с помощью игр и художественной литературы познают основы морали. Конечный этап – это школа, со своими методами и формами работы над данной проблемой. Но в современном информационно–развитом обществе цепь формирования личности часто нарушена. И нам, воспитателям, учителям, преподавателям, нужно создавать реальные условия, которые помогут сформировать высокую личность, богатую духовно. Из этого следует, что работа с обучающимися именно в этом направлении очень весома для современного общества.[2]

В данной статье рассмотрим основные аспекты и подходы к духовно–нравственному развитию и воспитанию обучающихся.

– Ценности как основа духовно–нравственного развития. Ценности являются основным фундаментом духовно–нравственного развития обучающихся. Они определяют нравственные принципы и установки, по которым строится личностное развитие. Важно формировать у обучающихся ключевые ценности, такие как честность, справедливость, толерантность, уважение к другим, открытость к новым идеям и ценностям, ответственность и этичность.

– Методы формирования ценностей. Для успешного формирования ценностей у обучающихся, необходимо использовать различные методы и подходы. Одним из них является моделирование ситуаций, в которых дети могут обнаружить и осознать ценности, связанные с конкретными моральными дилеммами. Также важна роль образца для подражания – проявление одноклассниками и преподавателями нужных нравственных качеств и ценностей. Регулярные коллективные и индивидуальные беседы также способствуют формированию нравственных установок и ценностей у обучающихся.

Важность партнерства с семьей и представителями общества. Для успешного духовно–нравственного развития и воспитания обучающихся необходимо участие семьи и представителей общества. Родители имеют огромное влияние на формирование ценностей и нравственных установок у своих детей, поэтому важно воздействовать на родителей через различные родительские встречи, семинары и консультации. Партнерство с широким кругом общества, включая организации и

учреждения, также способствует успешной реализации программы духовно–нравственного развития в образовательной среде.

Духовно–нравственное воспитание младших школьников должно стать обязательным компонентом образовательного процесса. Школа для ребёнка является адаптивной средой, нравственная атмосфера которой сформирует его ценностные ориентиры. Л.В. Занков в своей работе «О начальном обучении» определяет цели, задачи и методы воспитательной работы с учащимися следующим образом: «В целостном процессе общего развития особое место занимают развитие нравственных чувств, убеждений и воспитание воли. [4]

Начальные ступени формирования человека очень далеки от той перспективной цели, к которой стремится воспитатель. Но если эта деятельность организована и на уроке, и вне его, «образовывает стройную систему», и, кроме того, проникнута «самостоятельной мыслью и живым чувством» детей, то главная цель воспитания молодого поколения, – формирование глубоких и нравственных убеждений будет достигнута. Чтобы добиться от учащихся глубокоосознанного, обоснованного поведения, учитель начальных классов ведет целенаправленную работу над формированием мотивов, их дальнейшим развитием. Моральные мотивы руководят нравственными поступками человека побуждают его размышлять над соответствующим образом действия.

Моральные мотивы не только основа нравственного поведения, но и довольно показательный результат воспитания. Внешние воспитательные воздействия способствуют формированию положительных черт характера и нравственных качеств только при условии, если они возбуждают у учащихся положительное внутреннее отношение и стимулируют их собственное стремление к моральному развитию. Важным показателем сформированности нравственных качеств личности является внутренний контроль, действие которого приводит порой к эмоциональному дискомфорту, недовольству собой, если нарушаются проверенные личным опытом правила общественной жизни. Сформированные навыки контроля способствуют успешному развитию нравственных качеств личности в процессе обучения и воспитания. [5]

Ещё древнеримский философ Сенека говорил: «Долог путь наставлений – короток путь примера». Учитель обязан своим поведением, внешним видом, поступками служить примером для учащихся, быть образцом нравственности, принципиальности, культуры, эрудиции.

Ценностные основы духовно–нравственного развития и воспитания обучающихся играют ключевую роль в формировании нравственного облика гражданина и успешной адаптации в современном обществе. Они помогают детям развивать и укреплять ценности, которые являются основой их нравственных выборов, а также способствуют формированию гармоничной и этической личности. Партнерство семьи и общества является необходимым фактором для успешной реализации программы духовно–нравственного развития и воспитания обучающихся. [6]

В конечном счете, мы стремимся достичь основной цели: достижение обучающимися необходимого для жизни в обществе социального опыта и формирование в них, принимаемой обществом, системы ценностей.

Список литературы:

1. Скыба С.Н. Духовно–нравственное воспитание как основа гармоничного развития личности обучающегося. / nsportal.ru, 2012.
2. Богашев А. Духовно – нравственное воспитание молодежи [Текст] / А.Богашев // Воспитание школьников. – 2008.10–14 с.
3. Примерная основная образовательная программа образовательного учреждения. Начальная школа / сост. Савинов. – М.: Просвещение, 2010.

4. Горский В.А. Духовные основы нашего общества [Текст] / В.А.Горский // Дополнительное образование. – 2004.2–28 с.
5. Абрамов С.И. Духовно–нравственное воспитание школьников в системе дополнительного образования в условиях малого города // Педагогика. – 2009. 17–37 с.
6. Янушкевич О.Л. Историко–теоретический анализ становления и развития теории духовного воспитания подрастающих поколений. – М.: Прометей МГПУ, 2008. 430–448 с.

УДК 372.851

МАТЕМАТИКА И ДУХОВНОЕ ВОСПИТАНИЕ: НАЦИОНАЛЬНЫЕ ЦЕННОСТИ В ОЧЕРТАНИЯХ ЧИСЕЛ

Ермакова Татьяна Александровна
педагог – модератор, учитель математики
КГУ «Школа–лицей №1 отдела образования г. Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: ermakovatany–1995@mail.ru

Байбулатова Айнагүл Маратқызы
магистр педагогических наук
педагог – модератор, учитель математики
КГУ «ОШ №23 им. М. Козыбаева отдела образования г. Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: aynagul.baybulatova@mail.ru

Аңдатпа

«Математикалық есептерді құруда тарихи–өлкетану материалын пайдалану» тақырыбындағы ғылыми–зерттеу жұмысы теориялық және практикалық білімнің ұштастырылғанының дәлелі. Бұл ғылыми–шығармашылық жоба 4К құзыреттілігін қалыптастыруды ескере отырып, математика мен өлкетану арасындағы пәнаралық байланысты қадағалайды. Осылайша, ғылымға қызығушылық таныту.

Түйінді сөздер: *тәрбие, рухани–адамгершілік тәрбие, өлкетану.*

Аннотация

Исследовательская работа на тему «Использование исторического и краеведческого материала при создании математических задач» – доказательство сочетания теоретических и практических знаний. В данном научно–творческом проекте прослеживается межпредметная связь математики и краеведения с учетом формирования компетенций 4К. Тем самым проявляя интерес к науке.

Ключевые слова: *воспитание, духовно – нравственное воспитание, краеведение.*

Abstract

Research work on the topic «Use of historical and local history material when creating mathematical problems» is proof of a combination of theoretical and practical knowledge. This scientific and creative project traces the interdisciplinary connection between mathematics and local history, taking into account the formation of 4K competencies. Thus, showing interest in science.

Key words: *education, spiritual and moral education, local history.*

Нравственное воспитание школьников всегда было актуальнейшей задачей педагога, а сегодня – особенно. Но решать ее в любое время было сложно. «Учительство – это искусство, воспитывает личностью своей, своими знаниями и любовью, своим отношением к миру». Такое понимание учительской миссии выделяет в качестве важнейших проблем педагогического образования формирование нравственной позиции, включающей, прежде всего воспитание любви и внимания к человеку, постижение школьниками нравственных категорий. Целью нравственного

воспитания является формирование нравственного сознания, поведения и важнейших моральных качеств личности: патриотизма, чувства дружбы, и консолидации между народами, коллективизма, гуманизма, ответственного отношения к труду, сознательной дисциплины и др. [1].

Результаты нравственного воспитания школьников должны стать приоритетными показателями в ее работе. В школе предстоит воспитать такую личность, чтобы она сумела выстоять в это сложное время, когда все ярче обнаруживается неудовлетворительное состояние нравственной позиции окружающих людей, утрачиваются основные ценности [2].

Как сказал Гаусс: «Математика – царь всех наук», лучше любить математику так, как ты любишь людей, и понимать людей так, как ты понимаешь людей. Математика является логической основой всех наук, поэтому математика формирует, развивает и укрепляет у школьника культуру правильного мышления и помогает правильно воспринимать новости, происходящие в мире.

Учитель должен помнить, что встречаясь даже с очень одаренным учеником, он готовит из него не математика, а прежде всего, всесторонне развитую личность, и эту работу он выполняет в тесном единстве с учителями других школьных дисциплин.

Обучение математике призвано содействовать выработке представлений о предмете математики, ее сущности и специфике её метода, расширению и обогащению жизненного опыта человека. Воспитательная функция математики осуществляется не столько благодаря её содержанию, сколько за счет использования связанного с этим содержанием обширного материала, который расширяет жизненный опыт, формирует мировоззрение и убеждения учащихся.

Считается, что духовно–нравственное воспитание легко решать на уроках, связанных с гуманитарными науками и гораздо труднее на уроках естествознания, тем более на математики. На первый взгляд, урок математики никак не связан с духовно–нравственным воспитанием. Действительно, задача использования уроков математики для воспитания имеет в себе специфическую трудность, очевидная причина которой заложена в абстрактном характере математической науки. Однако на уроках математики ученик вовсе не все время сосредоточивается на ее абстрактной сущности, Абстрактные схемы математики непрестанно, почти на каждом уроке, оснащаются, дополняются и иллюстрируются различным конкретным содержанием. Сюда входит содержательный материал текстовых задач, исторические сведения, различного рода приложения и т.д. Какая связь между математикой и историей и краеведением? История целиком состоит из дат и соответствующих им событий. Чтобы их запомнить, необходимы навыки математического мышления. Как можно использовать математические знания, чтобы изучить историю своего родного города? Это можно сделать посредством математических задач с различными историческими данными в своем содержании [3].

Например:

Рассмотрим историю одного из городов Казахстана.

Задание 1. Решите уравнение и найдите год основания города Актобе:

$(720+x) \cdot 51 = 132039$

Решение: $720 + x = 132039:51.$

$720 + x = 2589$

$x = 2589 – 720$

$x=1869$

Ответ: в 1869 году.

Задание 2. Если правильно выполнить действия над рациональными числами, то можно узнать численность населения города Актобе:

19093 – (–414425) +40080,2 – (–69004,7) + 18217,1
Решение: 19093+414425+40080,2+69004,7+18217,1 = 560 820.
Ответ: В городе проживает 560 тысяч 820 человек.

Задание 3. Объем Актюбинского водохранилища – 245 млн $м^3$, объем Саздинского водохранилища – 6 млн $м^3$. Если объем Каргалинского водохранилища на 29 млн $м^3$ больше их суммы, то найти его объем.
Решение: 245 миллионов + 6 миллионов = 251 миллион.
251 миллион + 29 миллионов = 280 миллионов.
Ответ: Объем Каргалинского водохранилища составляет 280 млн $м^3$.

Задание 4. В 2016 году в Актобе к 25–летию независимости страны в районе Запад–2 открылся «Парк здоровья». Его длина составляет 200 м, а ширина – 70 м. Найдите площадь парка, ответ выразите в гектарах.
Решение: S = 200 · 70 = 14000 $м^2$.
14000 $м^2$ = 1,4 га
Ответ: Площадь парка – 1,4 га.

Задание 5. Если посчитать НОК (48, 64, 625), то можно узнать, сколько экспонатов имеется в Актюбинском областном историко–краеведческом музее.
Решение: НОК (48, 64, 625) = 120000
Ответ: В музее 120 000 экспонатов.

Список литературы

1. Бейсенбаева А.А. «Гуманизация образования старшеклассников на основе межпредметных связей» – Алматы, 1996. – 280 с.
2. Закон Республики Казахстана «Об образовании» // Интернет ресурс www.zakon.kz
3. Джанабердиева С.А. Интересная математика – Алматы: Действие–принт, 2009 – С. 67–69.

ӘОЖ 308

ҚАЗАҚ ОЮ–ӨРНЕГІНІҢ ТАРИХИ ЖӘНЕ ТӘРБИЕЛІК МӘНІ

Ерманова Айгуль Боранбаевна
тарих және құқық негіздері пәні мұғалімі
тарих пәндерінің магистрі, педагог – модератор

Кәкімова Баян Дулатқызы
биология пәні мұғалімі, педагог–модератор
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің №10 жалпы
білім беретін мектебі ККМ
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: bayan.kakimova.96@mail.ru

Аңдатпа

Қазақ халықының ою–өрнек өнерінің тарихи даму жолдарын, өзіндік ерекшеліктерін, рухани құндылықтарымызды жас ұрпақтың санасына сіңіре отырып, эстетикалық маңызын, тәрбиелік мәнні ұғындыру.

Түйінді сөздер: *Қазақ ою – өрнегі, тарихи ғылыми деректер, әлеуметтік тұрмыс, материалдық және рухани мәдениет.*

Аннотация

Воспитание молодого поколения через привитие духовных ценностей, берущих начало в истории казахского народа, через возрождение прикладного искусства– орнамента

Ключевые слова: *Казахский орнамент, исторические научные данные, социальная жизнь, материальная и духовная культура.*

Abstract

Understanding the historical ways of development of Kazakh ornamental art, identity, aesthetic significance, educational significance of the Kazakh people, absorbing spiritual values into theconsciousness of the young generation.

Key words: *Kazakh ornament, historical scientific data, social life, material and spiritual culture.*

Қазақ ою–өрнегінің өзіне тән даму жолы мен тарихы және тәрбиелік мәні бар. Әлеуметтанушы ғалым П. Штомка өзінің Әлеуметтік өзгерістер әлеуметтануы атты шығармасында қоғамдық құбылыстардың бірі тарихи шеңберлер туралы айта келіп, әрбір халықтың қоғамның барлық саласын өзімен бірге алға сүйрейтін ерекше қасиеттеріне тоқтаған болатын. [1]

Өзіндік даму үрдісі, бай тарихы мен өнері қабат дамыған қазақ халқының да адамзат өркениетінде алатын орны ерекше екендігі даусыз. Егер де біз белгілі бір ұлт мәдениетінің қандай деңгейде екендігін оның материалдық және рухани саласынан білетін болсақ, онда қазақ халқын осы күнге жеткізген екі қасиетін айтуымыз керек. Оның бірі–есте сақтау қабілетінің арқасында осы күнге дейін қаймағы бұзылмай аман–есен жеткен жыр–дастандар болса, екіншісі–ою–өрнек болатын. Қай халықтың да мәдениетіне байыптап көз салсақ, сол халықтың әсемдік талғамы мен танымына, эстетикалық көзқарасына орай белгілі бір өнер түрінің басым дамып отырғанына көз жеткіземіз. Осы тұрғыдан алғанда ою–өрнек өнері–қазақ халқының өмір тіршілігінде айрықша орын алып келе жатқан өнер түрі десек те болады. Жалпы қазақ халқының тұрмыс–тіршілінен ою–өрнек қатыспайтын саланы табу қиын. Ою–өрнек элементтерін біз қазақтың үй жиһаздары мен киім кешегінен де, зергерлік бұйымдар мен құрал–саймандарынан да, ер–тұрман әбзелдері мен қару–жарақтарынан да молынан табамыз. Тарихи ғылыми деректерге жүгінсек, қазақ халқының ою–өрнегі ежелгі замандардан бастау алып, қазақ жерін мекен еткен көшпелі тайпалар өнерінің ықпал–әсерімен сан ғасырлар бойы қалыптасып, өзіне тән белгілі бір жүйеге келгенін қапысыз аңғарар едік. Бұған дәлел қазақтың алғашқы ою–өрнек үлгілерін Андронов мәдениеті мен байырғы сақ, ғұн, үйсін өнері мұраларынан ұшыратқанымызды айтсақ та жеткілікті. Ою–өрнек өнерінің белгілі бір халыққа тән негізгі стильдік ерекшеліктері сол халықтың бейнелеу, әсемдікті қабылдау мәдениетінің басты белгілерімен, ұлттық қолтаңбамен тікелей сабақтасып жатады. [2]

Ою өнерінің түп тамыры тым тереңде. Ғалымдар зерттеуіне сүйенсек, бұл өнер бізге ежелгі көшпенділерден жеткен. Б.з.б. VII–IV ғ.ғ. Орта Азия, Қазақстан, Алтай және Оңтүстік Сібір жерлерінде тығыз байланысты, ортақ мәдениеті бар туыстас тайпалар өмір сүрген. Олардың бізге жеткен ою өнерінің бір жұрнағы–Алтай өңіріндегі Пазырық қорғанынан табылған сырмақ пен кілем. Ою–өрнектер мен көне ғимараттарды, құлпытастарды да безендіріп отырған. Мұның мысалын Ахмет Яссауи, Тараз қаласындағы Қарахан, Айша–бибі ғимараттарынан көруге болады. Ою–өрнек өнері барлық халықтарда көнеден келе жатқан халықтық өнердің бір түрі. Демек, ою–өрнектің шығу тарихы, олардың сюжеттік мазмұны мен атаулары ата–бабаларымыздың жасаған дәуіріне байланысты екені анық. Ертедегі қазақтың оюлары мазмұны жағынан мал өсіру мен аңшылықты, көшіп–қону көрінісін бейнелейді. Қазақ халқының ұлттық ою–өрнегіндегі бір ерекшелік–осы түрлі ұғымның қайсысын бейнелесе де–ұлттық ою–өрнектің негізгісі қошқар мүйіз немесе мүйіз болып келеді. Андронов дәуірінен кейінгі сақтар заманында одан әрі дамытылған мәдениет мұралары қазақ халқының қолөнерінде кездеседі. Сақтардан кейін Қазақстан территориясында мекендеген үйсін, қаңлы және басқа тайпалардың мәдениеті–сақ тайпалары мәдениетінің заңды жалғасы. Бұл мәдениет сақтар мәдениетінің негізгі элементтерін қамтып, оны әрі дамытты. Феодалдық дәуір қалыптаса бастағанда V–YI ғ.ғ. Түрік қағанаты, VII–IX ғ.ғ. қарлұқтар дәуіріндегі қолөнер шеберлері көбінесе үстем тап өкілдеріне арнап үй–жиһаздарын, киім–кешек,

ер–тұрман, ыдыс–аяқ, зергерлік бұйымдар жасай бастады. Бұл атауларды Махмуд Қашқаридың Түрік сөздігі кітабынан кездестіруге болады. [3]

X–XII ғасырларда Қарахан мемлекетінде қолөнер жақсы дамыды. Үстем тап өкілдері үйлеріне бөлмені ажарлататын жиһаздар қойды. Қалада керамика жасау, зергерлік бұйымдар соғу дами бастады, сәулет өнері пайда болды. Тараз моншасы үш жапырақты ою–өрнек арқылы өрнектелсе, Айша–бибі күмбезіндегі ою–өрнектер геометриялық ырғақпен баии түскен. Ежелгі кезде жүгенге, белдікке т.б. заттарға аңдар мен жануарлардың бейнесі салынса, IX–X ғ.ғ. бастап ислам идологиясы кең тарай бастағанда қолөнерде аңдардың, құстардың, жан–жануарлардың бейнесін салуға тиым салынды. Соған қарамастан түркі халықтары өнер шеберлерінің өнер туындысына деген құштарлығы бір тоқтаған емес.

Ою–өрнек өнерінің белгілі бір халыққа ғана тән тума ерекшеліктері сол халықтың бейнелеу, әсемдікті қабылдау мәдениетінің басты белгілерімен, ұлттық қолтаңбамен тікелей сабақтасып жатады. Қазақ қолөнерінің ертеректе пайда болғанын Досабай тауларында бейнеленген суреттер, Ұлытаудан табылған керамика ыдыстары дәлел бола алады. Көне дәуірде өмір сүрген адамдардың тұрмыстық кәсіптерінің бірі–саятшылық болғаны мәлім, оның сан түрлі көріністерін Қаратау жақпарларына салынған суреттерден көруге болады. Ол жартаста арқар, барыс және т.б. хайуанаттарды қолға үйрету көріністері, сондай–ақ түйенің, ешкінің бейнелері, жаяу адамдар мен қолына садақ ұстаған аңшылардың суреттері салынған.Қазба жұмыстары кезінде сақ қорғандарынан алтыннан, қоладан, ағаштан, теріден жасаған туындылар мен зергерлік бұйымдарда, ежелгі қолөнер ескерт–кіштерінің барлығында дерлік ою–өрнек бейнеленген. Жан–жануарлар мен аңдар, құстар бейнеленген мүсіндерді не қолөнер туындыларын скифтердің аң стиліне жатқызуға болады.

Ал көшпелілердің басты құдайы қошқар болды. Қошқарға байланысты эпостар жасалып, тұрмыс тіршілікке қолданылатын барлық заттарды қошқардың шынайы немесе пішінделген түрі бейнеленеді.

Қошқар мүйіз ою–өрнегі–байлық пен молшылықтың нышаны. Кейіннен Қошқар ата қойдың иесі, қорғаушысы деп саналған. Көшпелілер дүниетанымында қой мен тауешкі рулық тотем ретінде қабылданған. Олардың сүйегі кішкентай балалар мен әйелдердің бас киіміне тағылатын. Сондықтан стильденген қошқар мүйіз бен арқар мүйіз оюларының қазақ қолөнерінде қолданбайтын жері жоқ деуге болады.

Андронов, сақ мәдениеті дәуіріндегі бұйымдарда бейнеленген жуан, жіңішке жолақтар мидай жазық даладағы шексіздікке ұласқан жолдардың символы. Мұндай сызықтарды түнде аспаннан жұлдыздар ағып түскенде байқауға болады, аққан құйрықты жұлдыз соңында жарық сәуле аспанда жіңішке сызық қалдырады. Ал найзағай ойнағанда пайда болатын толқынды сызық бейнесімен көшпелілер киіз бұйымдарының шетін өрнектеді. Алғашқы оюлардың бөлшектері көшпелілердің ғарыш әлемі жөніндегі түсініктерінен туды. Осындай табиғи құбылыстар ежелгі адамдардың бейнелеу өнеріндегі дүниетанымын қалыптастырды. Сондай ізденістің нәтижесінде ою–өрнектердегі алғашқы нұсқаларда сынық жолақ, жіңішке, жуан сызықтар және нүктелер мен үшбұрыштар пайда бола бастады. Ал жауыннан кейінгі кемпірқосақ түстерін қазақтар түгел пайдаланған. Көшпелілердің қолөнер бейне-легенде негізгі элемент ретінде күн өрнегі алынды және бұл өрнек заттың дәл ортасына орналастырылады. Күннен кейін алтын түсті бояу, ал содан соң сары, жасыл, қызыл, қара түстер орналасады. Түстердің мұндай ретпен бейнеленуі тұрмыс–тіршіліктегі әрекеттердің тұрақтылығын білдіреді.

Жартылай шеңбер жасап, бір–біріне жалғасқан шет оюлардың символдық мәні күннің шығысы мен батысы дегенді білдіреді. Күн секілді шеңбердің ортасына крест немесе жұлдыз бейнеленсе, бұл Күн оңтүстіктен батысқа, солтүстіктен шығысқа қарай орам жасап жылжып отырады деген түсініктің көрінісі.

Қазақта торсықтың көптеген түрлері бар. Торсық–жолаушының өзімен бірге алып жүретін бұйымның бірі. Торсық бетіне бедерленген ою–өрнектер жолаушыға қатысты күн ашық болсын, от сөнбесін, торсық әрқашан суға толсын деген ұғымын білдіреді.Алғашқы рет крестің төрт ұшында мүйіз ою–өрнегі орнатылған –төртқұлақ оюы Пазырық қорғанынан табылған. Бұл сырмақ тәрізді етіп жасалған киіз бұйымында бейнеленген төртқұлақ ою–өрнегі қазақ қолөнерінің барлық салаларында пайдаланылады, бұл өрнекті жалпы бұйымның дәл ортасына орналастырады. Сыртқы пішіні пирамидаға ұқсап жасалған үшбұрыш өрнегі адамдардың шоғырын білдіреді. 1939 жылы Қарғалы маңынан табылған ежелгі қолөнер туындысы Қарғалы тәтісі асқан шеберлікпен жасалған алтын тәждің дөңгелек екі пластинасында түйе, ал қалған он бөлігінде таутеке, арқар бейнесі салынған. Ал сырғасында аңның адамға ұмтылған мүсіні көрініс тапқан. Бұл тәтінің екі алтын пластинасы мен қалған пластиналары өсімдік тәрізді өрнекпен аңдар, құстар, аңыздағы қанатты адам бейнелері өрнектелген. Ежелгі қолөнер туындысының аса талғаммен жасалғаны ерекше көзге түседі. Тәтідегі қанатты адам бейнесі өрнек ретінде ұтымды қолданған, бұл ежелгі адамдардың мифтік дүниетанымын байқатады. [4]

Қазан төңкерісіне дейін қазақтың қолөнерін, оның ішінде ою–өрнекті негізінде Батыс Еуропа, орыс ғалымдары зерттеп келді. Ғалымдардың қазақ тілін білмеуінің салдарынан ою–өрнекті топтау тұрғысында қате көзқарастар қалыптасты. Тіл–тек қатынас құралы ғана емес, сонымен бірге адам болмысының, оның мәдениетінің көрінісі, өйткені мәдениет таңба, белгіден, тілден тысқары өмір сүре алмайды, адамды толықтай таңбалық әлем қоршаған, өйткені адам болмысының өзі таңбалық–тілдік болмыс. Адам бір мезгілде таңбаны тудырушы да оны талдаушы да, сондықтан белгілі бір халықтың мәдени–тарихи құндылықтарын зерттегенде ең алдымен сол елдің тілін жетік білу қажет.

Әр халықтың өзіндік даму жолы, өзіндік ерекшеліктері бар, сондықтан бір халықтың мәдениетін екінші бір халықтың мәдениетінен жоғары қою тарихи–ғылыми тұрғыдан ағаттық болар еді. Біздің мақсатымыз–тарихи–мәдени жағынан сақ қолөнерінен бастау алатын қазақ халқының бейнелеу өнерін иран, византия мәдениеттерінің стильдік қолтаңбалары бар дейтін жаңсақ пікірді теріске шығару. Қола дәуірінде Отра Азияны мекендеген сақ тайпаларының қолөнері мен бейнелеу өнерінің басқа көршілес елдерге ықпалын түркі тектес халықтар тобына жататын Сібірді мекендеген этникалық жағынан жақын халықтардың қолөнері мен ою–өрнектерінде көптеген ұқсастық бар екенін көнеден қалған заттар мен археологиялық қазба кезеңінде табылған ескерткіштер дәлелдеп отыр. Ал араб, иран және византия ою–өрнектері мен қазақ ою–өрнегінің арасында үлкен айырмашылық бар. Мысалы, арабтардың сәулет өнерінде жапырақтардың ұшы ішке қайырылып бейнеленген. Стильденген өсімдік тектес өрнектердің арасына құраннан алынған сөздер жазылған. Тіпті кейбір араб мешіттерінде мұнара мен қабырғалардың бәріне құран аяты жазылған, олардан құранның толықтай мазмұнын оқуға болады. Ғимараттарды мұндай әдіспен бейнелеу византия стиліне жатады.

Еліміз археологтарының қажырлы еңбегі арқасында Қазақстан аумағына көне мәдениетінімізді айғақтайтын мыңдаған көне ескерткіштер табылды. Бұл жұмыс әлі де өзінің жемісін беруде, атап айтқанда, ою–өрнекке қатысты таным зердемізді кеңейте түсуде. Бұдан Қазақстан аумағында андронов мәдениеті, қола және темір дәуірінде өте жоғары мәдениет қалыптасқан деп берік қорытынды жасауға болады. Бұл–бүкіл түркі тайпаларының мәдениеті. Осы дәстүрлі өнерімізді зерттей келе, бүгінгі күні түрлі қолөнер саласында бейнеленіп жүрген оюлардың үш мыңнан астам түрі анықталды.

Академик Әлкей Марғұлан мұражайлардағы көнеден қалған экспонаттарды жинап, альбом етіп шығарса, Төлеутай Бәсенов негізінен ел арасынан жиналған

қолөнер туындыларын альбом етіп шығарып, өсімдік тектес ою–өрнектердің даму тарихын және он шақты оюдың нұсқасын қалдырды.

Ал елімізге белгілі ғалым–этнограф Садық Қасиманов қырыққа тарта ою–өрнектің мазмұнын жазып, екі жүздей көне атауды қағазға түсірді.

Халқымыздың біртуар азаматтарының бірі болған, өнерге жаны құштар ағамыз Өзбекәлі Жәнібековтің өзі халқымыздың этнографиялық мәліметтерін жинай жүріп, ою–өрнектің бірнеше түрлерін анықтаған. [5.]

Қазақ халқының әлеуметтік тұрмысы, ой–санасы өсіп, мәдени тұрмыс дәрежесі, дүниеге деген көзқарасы, ойлау, ұғыну және шығармашылық қабілеті бұрын соңды болып көрмеген дәрежеде дамыды. Осындай тарихи өзгерістің нәтижесінде халық шеберлерінің шығармашылық іздену қабілеті де шыңдалып, жетілді. Қазақ халқының қазіргі ою–өрнектерінің мазмұны жағынан іріктес, негізінде ол түрлі ұғымды бейнелейді. Олар: біріншіден–мал өсіру мен аңшылықты, екіншіден–жер–су, көшіп–қону көріністерін, үшіншіден–күнделікті өмірде кездесетін әр түрлі заттардың сыртқы дене пішіні, төртіншіден–отанымыздың эмблемаларын пайдалана отырып жаңа формалар тудыру. Мұның өзі қазіргі жаһандану дәуірінде әрбір ұлттың өзіндік болмысын, ерекшеліктерін сақтай отырып, адамзат тарихының ұлы көшінен қалып қоймау үрдісінде үлкен үлес болар еді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Штомпка Т. Әлеуметтік өзгерістер әлеуметтануы. Әлемдік әлеуметтану антологиясы. А., 2008. – 193–194с
2. Махмұт Қашқари. Түрік сөздігі. 3 томдық. 1 том. А., 2006. – 9с
3. Қазақстан тарихы.Көне заманнан бүгінге дейін. 4 томдық. 1 том. А., 1996. – 26с
4. Қасиманов С. Қазақ халқының қолөнері. А., 1969. – 267с
5. Жәнібеков Ө. Тағдыр тағылымы.Екінші кітап. А., 1997 –65с

УДК 37.011

БАЗОВЫЕ НАЦИОНАЛЬНЫЕ ЦЕННОСТИ КАК ОСНОВА ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ И ВОСПИТАНИЯ ЛИЧНОСТИ

Есбергенова Куляим Амандыковна
учитель русского языка и литературы
КГУ «Тимофеевская общеобразовательная школа
отдела образования Аулиекольского района» управления
образования акимата Костанайской области, Казахстан
E–mail: Dosaevagulzhan99@inbox.ru

Аннотация

В данной статье говорится о формировании базовых национальных ценностей, рассматриваются основные базовые национальные ценности, которые формируются в процессе урочной и внеурочной деятельности. Школы обеспечивают условия для развития самостоятельной и творчески мыслящей личности, чтобы соблюдение нравственных норм стало внутренней потребностью учащихся и помогло им в самоопределении и социализации в обществе.

***Ключевые слова**: личность, духовно–нравственное развитие и воспитание, трудолюбие, урок, внеурочная деятельность, овладение знаниями и умениями, ценности.*

Аннотация

Бұл мақалада негізігі ұлттық құндылықтардың қалыптасуы айтылады. Сыныптық және сыныптан тыс жұмыстар процесіне қалыптасатын негізгі ұлттық құндылықтар қарастырылады. Мектептер адамгершілік нормаларды сақтау оқушылардың ішкі қажеттілігіне айналып, олардың қоғамда өзін өзі анықтауына және әлеуметтенуіне көмектесетін дербес және шығармашылық ойлайтын тұлғаны дамытуға жағдай жасайды.

***Түйін сөздер**: тұлға, рухани – адамгершілік дамуы мен тәрбие, еңбексүйгіштік, сабақ, сыныптан тыс жұмыстар, білім мен дағдыны, құндылықтарды меңгеру.*

Annotation

This article talks about the formation of basic national values, examines the main basic national values that are formed in the process of classroom and extracurricular activities. Schools provide conditions for the development of an independent and creatively thinking personality, so that compliance with moral standards becomes an internal need for students and helps them in self–determination and socialization in society.

Key words*: personality, spiritual and moral development and education, hard work, lesson, extracurricular activities, mastery of knowledge and skills, values*

Формирование мировоззрения современных школьников является одной из ключевых задач учебно–воспитательного процесса. Именно в этом возрасте происходит становление взглядов и убеждений, с которыми молодые люди идут по жизни после завершения учебы в школе. Интеллектуальный уровень любой страны можно охарактеризовать уровнем образованности и воспитанности молодого поколения. И это не столько уровень полученных знаний и эрудиции, это, скорее всего, именно уровень мировоззрения человека. Оно, конечно, формируется сначала в семье, и только потом в образовательных учреждениях. [1]. В.А. Сухомлинский писал: «Воспитание – это многогранный процесс постоянного духовного обогащения и обновления и тех, кто воспитывается, и тех, кто воспитывает» [2].

Основным содержанием духовно–нравственного развития, воспитания и социализации личности являются базовые национальные ценности. Эти ценности мы храним в культурных и семейных традициях, передаем от поколения к поколению. Опора на эти ценности помогает человеку определиться в жизни, противостоять разрушительным влияниям окружающего мира. Базовые ценности должны лежать в основе уклада школьной жизни, определять урочную, внеурочную и внешкольную деятельность детей.

Общество тогда способно решать глобальные национальные задачи, когда у него есть система нравственных ориентиров. Эти нравственные ориентиры: уважение к родному языку, к культурному многообразию и к самобытным культурным ценностям, к памяти своих предков, к каждой странице отечественной истории – заложены в национальной идее «Мәңгілік ел». [3]. Завершая изучение данного Патриотического акта, десятиклассники написали эссе «Быть патриотом своей Родины – это носить Казахстан в своем сердце» (Н.А. Назарбаев), которое способствовало активизации гражданской позиции школьников и укреплению ценностного отношения к своему Отечеству.

Неоценима роль Абая в развитии культуры казахского народа. Образованию, знанию и науке великий поэт – философ придавал первостепенное значение. Семиклассники, защищая проект «Слова назидания» – величайшее творение гения степи», пришли к выводу, что это произведение по сей день актуально и ценно, потому что является духовно–нравственным ориентиром казахов. По мнению Абая, азы образования должны начинаться не только с овладения грамотой, а прежде всего с воспитания лучших человеческих качеств. В «38 слове» великий просветитель утверждает мысль, что светское школьное обучение станет единственным путем к овладению науками. Каковы пути познания, как, каким образом человек лучше познает мир? На этот вопрос Абай отвечает: «Человек овладевает науками и знаниями тогда, когда всем своим существом стремится к истине и правде, пытается понять самую суть явлений». [4]

В «18 слове» мудрый просветитель призывает человека одеваться скромно, содержать одежду в чистоте, быть опрятным. Красивым и сильным делает человека его ум, эрудиция, честь и обаяние. А тратить на одежду больше, чем позволяют средства, обременять себя излишней заботой о внешности, могут только щеголи. И глуп тот, кто хочет возвыситься иным путем. Изучив «Книгу слов» Абая, которая достойна быть первой книгой в списке важнейших книг страны, учащиеся вступили в

дискуссию «Слова великого Абая помогают человеку стать лучше», ответив на проблемный вопрос «К кому обращается великий философ в своих «Словах назидания?». Дети пришли к выводу, что великий Абай, сын своего века, является и нашим современником, раскрывает основные направления умственного, профессионально–трудового, нравственного формирования, роли и возможности семьи в воспитании детей.

Тема труда занимает центральное место в произведениях новатора–просветителя и гуманиста Ибрая Алтынсарина. Истинный смысл человеческого счастья Алтынсарин видит в честном труде: «Счастлив тот, кто может сказать себе, что я живу своим личным трудом». Об этом свидетельствуют также включенные в «Киргизскую хрестоматию» казахские пословицы и поговорки. Вот некоторые из них: «Без труда нет наслаждения» («Бейнетсіз рахат жоқ»), «Ленивый без дела лежит, а счастье от него бежит» («Жалқау тек жатар, ырысы да қашар»), «Ленивость джигита есть несчастье для него» (Жігіттің ерінгені көрімнің көрінгені») и т.д. [5]. Главными средствами нравственного воспитания является труд и пример родителей – утверждает Ибрай Алтынсарин. Значение его творчества в истории казахской литературы огромно. Видный просветитель и педагог, поэт и переводчик, создатель первых образцов казахской реалистической прозы был одним из тех, кто приобщил казахскую степь к миру высоких культурных ценностей. [6].

Современная школа обязана дать учащимся высокий уровень лингвистических умений и навыков. Именно здесь формируются коммуникативные компетенции, и строится манера реализации речевой функции. Задача каждого педагога воспитать у учащихся любовь к родному языку. Это необходимо для формирования эстетической картины миры в полном соответствии с национальным менталитетом. Для реализации поставленных целей и задач используются высокохудожественные произведения классической литературы.

В ходе изучения «Легенды о манкурте» из романа Ч.Т. Айтматова «И дольше века длится день» в 11 классе я использовала прием аналитического чтения, то есть прочитанную информацию учащиеся преобразовали в графическую форму и выписали из текста факты и цитаты, подтверждающие мысль, что основой жизни являются Память, Совесть и Душа. А главная ценность – это семейная любовь, единство с родительским домом, со своим родом, с народом. В заключение урока одиннадцатиклассники провели исследовательскую работу: «Какая общая тема объединяет стихотворение М. Шаханова «Четыре матери» и «Легенду о манкурте» Ч. Айтматова?». Идея произведения казахского поэта заключается в том, что каждая из этих матерей – важна для нашей жизни и развития. Матери дарят нам любовь, заботу и учат нас ценить то, что имеем. Автор утверждает, что нравственные и духовные представления – это родные обычаи, наша собственная история, наше слово. «Помни имя свое!» – именно эта авторская мысль проходит через все произведение великого мастера слова Айтматова. Итогом исследования стал вывод: только дорожа этими ценностями, человек может жить достойной жизнью и может зваться Человеком.

Стихотворение Олжаса Сулейменова «Волчата» продолжает тему нравственного воспитания обучающихся. Чтобы оценить поступок героя – волчатника мы обратились к приему «Фишбоун». В голове рыбы был основной вопрос: почему волчатник не тронул волчат? Верхние плавники – это причины такого поступка героя. Нижние плавники – это доказательства, примеры из текста. Хвост рыбы – это вывод, ответ на главный вопрос. Поиск ответа на вопросы «Имеет ли право человек, считающий себя единственным властелином природы, распоряжаться жизнью «меньших братьев», которые тоже хотят жить? Выживут ли волчата?» дал возможность ученикам 8 класса провести параллель между стихотворением «Волчата» и рассказом «Белогрудка» В. Астафьева. Авторы двух произведений –

защитники природы привлекают внимание читателей к бессмысленной жестокости людей. Ведь матушка– природа требует защиты, охраны, иначе можно разорить леса, осушить степи, уничтожить животных, которых и так немного остается в дикой природе. Завершающим этапом урока была дискуссия, одна команда была «Защитники волков» и другая «Противники волков». Учащиеся привели убедительные аргументы: наряду с тем, что волки нападают на людей, истребляют домашний скот, являясь символом зла и жестокости, они – санитары леса, и тоже, как и все живое, желают продолжать свой род и растить потомство.

Формирование представления о долге, мужестве, героизме солдат Великой Отечественной войны можно увидеть на примере героя Бауыржана Момышұлы. В своей повести «За нами – Москва» автор глубоко и всесторонне показал подвиг солдата – защитника Родины. Он писал свои книги кровью сердца, они поражают беспощадной правдивостью и реальностью.

Б. Момышұлы оставил после себя около сорока изречений на разные темы: о поведении, нравственности, героизме, патриотизме, сознательности, и все они имеют глубокое философское значение. Слова писателя для нас остались на бумаге, а сам он прошел земной путь, ни разу не согнувшись перед властью имущих, глядя прямо, держась гордо. Момышұлы прекрасно говорил и писал на двух языках. Он понимал это так: «Родной язык – с родным соединяет, русский язык – с другим сближает». Всегда следовал принципу: «Знающий один язык – это один человек, знающий два языка, стоит двух достойных людей». Достойная, героическая жизнь народного героя является образцом, эталоном и примером для подрастающего поколения. Семиклассники, изучив биографию Бауыржана Момышұлы, прочитав его произведения, сошлись во мнении, что своей легендарной жизнью, великим подвигом, высокой человечностью он создал себе «нерукотворный памятник».

Осознанию ценности семьи, как основы духовно–нравственного развития и воспитания личности способствуют творческие задания на уроках русского языка, показывающие различные стороны жизни в семье, добрые и уважительные отношения между членами семьи. На уроках имеют место постеры, проекты, эссе «Хобби моей семьи», «Мои взаимоотношения с родителями», где дети показывают будни своей семьи. Ведь мы живем в поселке, и у нас очень много физической работы по хозяйству. А совместный труд всегда положительно влияет на ребенка, формирует любовь к труду и уважению людей труда.

Любой учитель ищет свой почерк в работе, свои пути, с годами вырабатывает и использует эффективные приемы активизации мыслительной и познавательной деятельности на уроках и внеурочное время. Всегда задаюсь вопросами: Как же вызвать интерес у школьников к чтению? Как сделать так, чтобы личность человека, его внутренний мир стали для наших ребят величайшими ценностями, к которым надо бережно и любовно относиться? Как научить их понимать себя и окружающих людей? В целях выявления читательских интересов провела анкетирование «Мои жизненные интересы». На первый вопрос «Что в жизни наиболее важно для тебя?» из 11 детей семью на первое место поставили 8 опрошенных, учебе отводят второе место, на третьем – карьера, друзья – на четвертой позиции, и книги остались на самом последнем месте. На вопрос «На что потратишь деньги, если выиграешь миллион?». Большинство хотят тратить на учебу, затем на машину, квартиру и путешествия.

Читательский интерес у старшеклассников разнообразный: предпочтение отдают историческим произведениям и казахским классикам, им нравятся фантастические романы и детективы. Мнения разошлись при ответе на последний вопрос «Нужны ли книги современному человеку?»: одни говорили, что в век информатизации все можно найти в интернете, потому книги не особо нужны. Другие, более рассудительные дети, утверждали, что книги читать всегда надо,

потому как они воспитывают, помогают развиваться, улучшать память, повышать грамотность. Анкетирование показало реальную картину отсутствия культа книги: школьники не читают, не понимают значимости книг в дальнейшей жизни. Надо признать, что это жестокая реальность и факт нашей действительности. Тем не менее, работа по привитию интереса к чтению, приобщению школьников к русской и мировой литературе продолжается, так как школа должна стать средоточием не только интеллектуальной, но также гражданской, духовной, культурной жизни ребенка.

Одной из ведущих задач преподавания русского языка является формирование логического мышления школьников. [7] Я, как учитель русского языка и литературы с сорокалетним стажем, уверена в том, что помимо урочной деятельности необходима и внеурочная для занятости и развития детей. Более десяти лет провожу традиционные интеллектуальные игры для начальных классов «АБВГДЕйка», для среднего звена «Умники и умницы» и для старшеклассников – «Эрудит». Эти интеллектуально–познавательные мероприятия способствуют не только привитию интереса к общеобразовательным предметам, но и развивают языковую и коммуникативную компетенцию учащихся. При этом я реализую задачу по формированию у детей навыков работы в коллективе и индивидуально, умению сотрудничать, сопереживать, помогать и слушать друг друга. В течение года я веду в школе театральный кружок, который посещают ученики 4 – 8 классов с казахским языком обучения. Занятия в кружке помогают приобщить детей к русской литературе, побуждать интерес к великому русскому слову. За этот период мы инсценировали русские народные сказки «Репка», «Теремок», басни И.А. Крылова «Квартет», «Слон и Моська», «Ворона и Лисица», бессмертные сказки великого Пушкина. В целях реализации проекта «Читающая школа» провели мероприятия «Час здоровья» по стихотворению К.И. Чуковского «Мойдодыр», литературно–музыкальную композицию «Солнце в каждом из нас». Данные мероприятия знакомят детей с миром прекрасного, пробуждают способность к состраданию, сопереживанию, активизируют мышление, воображение, содействуют социализации – процессу формирования личности в определенных социальных условиях, процессу усвоения человеком социального опыта. Кружковые занятия проходят результативно и выступают эффективным средством формирования нравственных качеств школьников. [8]

Одна из главных задач сегодня – воспитание поколения, хорошо знающего традиции родной культуры, любящего историю своего народа – поколения, которому можно доверить будущее страны. Молодое поколение, которое не усвоило духовные ценности своего народа, уроки родной истории, может захлебнуться волной глобализации. И мы, педагоги, видим свой долг – учить молодое поколение бережному отношению к истории своей страны, нашей государственности, ответственности за настоящее и будущее Казахстана. Только так мы взрастим патриотов, духовно и нравственно устойчивых, образованных, креативных и социально адаптированных личностей.

Список литературы:

1. Анисимов С.Ф. Духовные ценности: производство и потребление. – М.: Мысль. – 2008. – С. 15–45.

2. Сухомлинский В.А. Избранные педагогические сочинения. Т.2. / В.А.Сухомлинский. – М, 1980. – 486 с.

3. Патриотический акт «Мәңгілік ел» (г. Астана, 26 апреля 2016 года) https://online.zakon.kz /Document/?doc_id=36637518

4. Абай Кунанбаев «Слова назидания»

5. И. Алтынсарин. Киргизская хрестоматия. Оренбург, 1906.

6. Kopilka urokov – сайт для учителей «Значение педагогического наследия И.Алтынсарина для современной теории и практики воспитания»

7.Нестерова И.А. Цели и задачи обучения русскому языку // Энциклопедия Нестеровых – https://odiplom.ru/lab/ruscel.html

8. Петрова Т.И., Короткова Л.А. Нравственное воспитание детей старшего дошкольного возраста посредством инсценирования сказок // Актуальные исследования. 2022. №23 (102). С. 88–90. URL: https://apni.ru/article/4237–nravstvennoe–vospitanie–detej–starshego–doshk

ӘОЖ 37– 371

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫ РУХАНИ–АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУ АРҚЫЛЫ ОҚЫТУ

Есмагамбетова Гульжан Бердибековна
қазақ тілі мен әдебиет пәнінің мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің
Абай атындағы жалпы білім беретін мектебі КММ
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: Gulya17041969@yandex.kz

Андатпа

Оқушылардың рухани–адамгершілік дамуы мен тәрбиесі қазіргі білім берудің негізгі міндеті болып табылады. Қазақ тілі мен әдебиеті пәні баланың рухани–адамгершілік тұлғасын қалыптастыру үшін тәрбиелік мәнге ие. Мұғалімнің міндеті–оқушылардың бойында рухани–адамгершілік қасиеттерді қалыптастыру, патриотизмге тәрбиелеу, танымдық белсенділікті дамыту.

Түйінді сөздер: *педагог, рухани–адамгершілік дамыту және тәрбиелеу, замануи білім,қазақ тілі сабағы, жас ұрпақ*

Аннотация

Духовно–нравственное развитие и воспитание учащихся являются основной задачей современного образования. Предмет Казахский язык и литература несет большое воспитательное значение для формирования духовно–нравственной личности ребенка. Задача педагога заключается в том, чтобы сформировать у учащихся духовно–нравственные качества, воспитать патриотизм, развить познавательную активность.

Ключевые слова: *педагог, духовно–нравственное развитие и воспитание, современное образование,урок казахского языка, подрастающее поколение*

Abstract

The spiritual and moral development and upbringing of students is the main task of modern education. The subject «Kazakh language and literature» has more educational significance for the formation of the spiritual and moral personality of the student. The teacher's task is to form these qualities in students, develop a sense of patriotism and cognitive activity.

Key words: *meacher, spiritual and moral development, upbringing, modern education, Kazakh language lesson, younger generation*

Оқушылардың рухани–адамгершілік дамуы мен тәрбиесі қазіргі білім берудің негізгі міндеті болып табылады. Ұлттың жаңа болмысы білім, ғылым және мәдениет саласын дамыту арқылы қалыптасады. Осы үш бағытты рухани даму саласындағы жұмыстың мызғымас үштағаны деуге болады. Біз ұрпақ тәрбиесіне баса мән беріп, жастарды жақсылыққа жетелеуіміз керек. Мемлекеттің ең басты байлығы – адам, яғни азаматтар. Мектеп – білімнің ғана емес, тәлім–тәрбиенің ордасы. Баланың бойына біліммен қатар адамгершілік құндылықтарды сіңіру – ұстаздың міндеті. Осыған орай балабақшадағы және мектептегі тәрбие ісіне бәріміз қоғам болып мән беруіміз керек, сондай–ақ белсене атсалысуымыз қажет. Балалар арасында жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарды дәріптеген абзал. Оқушылар мектеп бітіргенде, ең алдымен, адал азамат болып шығуы керек. Отаншылдық бұл – шынайы патриоттық сезім. (Мемлекет басшысы Қасым–Жомарт Тоқаевтың Ұлттық

құрылтайдың Әділетті Қазақстан – Адал азамат атты екінші отырысында сөйлеген сөзінен үзінді) [1]

Қазіргі мұғалімнің осы бағыттағы басты міндеті–өз жұмысын жоғары адамгершілік қатынастарға толы етіп ұйымдастыру. Әр бала өзін жеке тұлға ретінде, қоғамның ажырамас бөлігі сезінуі керек, тек осы жағдайда ғана ол өзін–өзі бағалауды дамытады және өзін–өзі бағалауды қалыптастырады. Бұл баланы қоғамда қабылданған моральдық идеяларға сәйкес келуге мәжбүр етеді. Мұғалім үшін ең бастысы – адамгершілікке төзімді тұлғаны қалыптастыру. Бұл адамгершілік тәрбиесінің бүкіл процесін ұйымдастыруға бағытталуы керек.

Бүгінгі таңда мұғалімдерді адамгершілік тәрбиесінде халықтық педагогиканы қолдануға бағдарлау, халықтық педагогиканың көмегімен тұлғаның басым қасиет–терін – гуманизмді, адамгершілік пен руханилықты қалыптастыру міндеті тұр.

Этнопедагогика білім берудің негізгі құралы ретінде халықтық мәдениеттің барлық компоненттерін пайдаланады: фольклор, ән, халықтық өнер, ертегі, мақал–мәтелдер, мақал–мәтелдер, дәстүрлер мен әдет–ғұрыптар. Олар оқушыларды тәрбиелеу мен оқытудың мазмұнын ашады; негізгі моральдық ережелер мен мұраттар, жақсылық пен жамандықты түсіну, қарым–қатынас пен адами қатынастар нормалары.

Қазақ тілі пән ретінде баланың жеке басына рухани–адамгершілік тәрбие беруде үлкен тәрбиелік мәнге ие. Қазақ тілі мұғалімінің міндеті–оқушылардың бойында рухани–адамгершілік қасиеттерді қалыптастыру, патриотизмге тәрбиелеу, шығармашылық ойлауды, танымдық белсенділікті дамыту,әртүрлі ақпарат көздерін өз бетінше пайдалану, бүгінгі күннің оқиғаларын бағдарлау.

Адамгершілік қасиеттерді тәрбиелеудің тиімді құралдарының бірі–дәстүрлер мен әдет–ғұрыптар. Дәстүрлер мен әдет–ғұрыптар этнопедагогиканы тәрбиелеу және оқыту құралы ретінде оқушылардың сезімдеріне, ерік–жігеріне, санасы мен мінез–құлқына педагогикалық әсер етудің әртүрлі формалары мен әдістерін ұсынады. Әлеуметтік құбылыс бола отырып, дәстүрлер қоғамдағы және жеке өмірдегі адамдардың қарым–қатынасын реттейтін принциптер, нормалар мен ережелер түрінде әрекет етеді, оларды қоғамдық пікір мақұлдайды және қолдайды.

Ы.Алтынсарин ұлы Ы.Алтынсарин ұлы ұстазымыз өзінің барлық педагогикалық теориясында жас жеткіншектердің ұлттық тәрбиесін қалыптастырып, жетілдіруде қазақ халқының ғасырлар бойы тәрбие саласында жиған бай тәжірибесін негізге алу қажет деген пікірді ұстанған. Ы. Алтынсариннің ұлттық – эстетикалық тәрбиеге қатысты педагогикалық қызметінен көрініс тапты. Алтынсариннің шығармалары халқымыздың салт – дәстүрі, әдет – ғұрыптарын сипаттайтын этнографиялық мәнде келеді. Ұлы ұстаздың өзінің төл туындыларында тәрбиелік , нақыл – насихаттық мәніне ерекше көңіл аударып отырды. Сол арқылы балаларды адамгершілік пен ізгілікке, еңбек пен зейінділікке, өнер – білімге баулуды көздейді. Ол ел жұртқа қажет білім мен өнерді игерудің төте жолы тұрақты мектептер арқылы жүзеге асады деп санады. Ы. Алтынсарин қызметінде балаларды оқыту мен тәрбиелеу жұмысы ерекше орын алады. Мектептегі оқыту мен тәрбие процесін жүргізуші мұғалім деп таниды.Ы.Алтынсарин надандықтың зиянын, ғалымның қоғамдық маңызын түсіндіреді. [2]

Қазақ тілі сабақтарында Салт–дәстүрлік таным тақырыбындағы мәтіндерді қолданамын. Оқушылар қазақ халқының салт–дәстүрлерімен танысып, өз отбасыларының салт–дәстүрлері туралы әңгімелейді.

Сабақтарда әртүрлі мазмұндағы мәтінмен жұмыс істеуге көп көңіл бөлемін: тамаша адамдардың өмірі, қазақ халқының салт–дәстүрлері, Мемлекеттік рәміздер, ғылым, мәдениет және өнер жетістіктері туралы. Оқушыларға адамдардың адамгершілік әрекеттерін түсінуге және бағалауға көмектесетін мәтіндер шынайы

адами құндылықтар туралы: парыз, ар–намыс, өз іс–әрекеттері үшін жауапкершілік, махаббаттың ең үлкен күші, отбасы туралы ойлауға мүмкіндік береді.

Мысалы, Атакәсіп, Атамекен, Туған жер, Ұлттық тағамдар тақырыптары бойынша балаларға адам дамып келе жатқан этномәдени кеңістікте өмір сүретінін, адам өмірі үйлесімсіз мүмкін невозможстігін, адам бәріне құрметпен, сүйіспен–шілікпен, шыдамдылықпен қарау керектігін түсіндіремін.

Сабақтарда мақал–мәтелдерді қолдану үлкен тәрбиелік мәнге ие.Мысалы Қазақтың мақал–мәтелдері жинағын жиі сабақтарымда қолданып жүрмін (Отан–оттан да ыстық, Әркімнің өз жері–жұмақ. Адамның күні адаммен). Қазақ мақал–мәтелдерінде халық адам ұстануға тиіс адамгершілік нормаларын бекітеді: еңбекқорлық, патриотизм, өзара көмек, батылдық. Олар балаларды Отанға, халыққа деген сүйіспеншілік рухында тәрбиелейді, дәстүрлерді сақтауға шақырады, патриотизм сезімін оятады [3].

Тіпті қарапайым өлеңдерді оқу оқушы үшін бекер болмайды, бірақ онда руханияттың, өз Отанына деген сүйіспеншіліктің ұшқыны пайда болады. Сабақтарда ғалымдардың, көрнекті адамдардың баяндамаларын, әңгімелері мен өмірбаяндарын пайдалану, оқушылардың ізденіс–өзіндік жұмысын ұйымдастыру. Өз өлкесі туралы алған білімдерімен қатар, оқушы өзінің кіші Отаны үшін мақтаныш сезімін, оның бірегейлігін сезінуі керек, өзін оның бір бөлігі ретінде сезінуі керек, нәтижесінде оның бірегейлігін сақтауға, ата–баба дәстүрлерін жалғастыруға деген ұмтылысты сезінуі керек.

да өзіндік орны ерекше. Жұмбақ халық шығармаларының ішіндегі ең ескі түрінінің бірі және барлық жұрттың фольклоріне ортақ тұр,Сабақтарымда әр тақырып бойынша жұмбақтарды да қолдануға тырысамын. Мысалы Қазақ жұмбақтары жинағын пайдаланымын. [4]

Аймақтық компонентті қолдана отырып, сабақтарды ерекше атап өткен жөн. Мысалы Торғай жазушылары. (Арқалық.1991 ж) жинағын сабақта қолданамын. Бұл кітапшада Торғай өңірінде туып –өскен және қазіргі күндерде жұмыс істеп жергілікті ақын, жазушылардың био–библиографиялық мәліметтер табуға болады. [5].

Тақырып бойынша шығармашылық жұмыстарды құру бойынша жұмысты ұйымдастыра отырып, мен көбінесе белгілі бір тақырыптар бойынша презентациялар жасауды ұсынамын. Мұндай жұмыс түрлерінде олардың қоршаған әлемге деген жеке көзқарасы көрінеді, болмыстың құндылығы мен қуанышын, қолдан жасалған жұмыстың құндылығын түсінеді, ұлттық, қазақ мәдениетін тани біледі.

Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында мен көбінесе жұпта, топта жұмыс істеймін. Оқушылар сыныптастарының пікірін тыңдай отырып, ортақ іске өзіндік бір нәрсе салып, бірлесіп жұмыс істеуді үйренеді. Мұндай жұмыс түрлері оқушыларға бірлесіп жұмыс істеудің құндылығын түсінуге көмектеседі. Оқытудың мазмұны, әдістері мен ұйымдастырылуы, мұғалім, білім, сенім ғана емес, сонымен қатар сабақта қалыптасатын атмосфера, мұғалім мен оқушылардың, оқушылардың өзара қарым–қатынас стилі тәрбиелейтінін атап өткім келеді.

Тәрбие – ұрпақты биік мұратқа жетелейтін сапалы білімнің тұғыры. Адам жанын игілікпен, ізгілікпен қуаттандырып, адами құнды қасиеттермен қанаттандырады. Ал, қазіргі уақыт – өзгермелі әлемдегі жасампаз ұрпақтың дәуірі. Ұлттық құндылықтармен сусындап өскен ұрпақ ұлағатты болмақ. Ұлағатты ұрпақ ұлттың сапасын құрайды. Ал ар–ұят, намыс, адалдық, отаншылдық, жауапкершілік, әдептілік пен инабаттылық, мейірімділік пен бауырмалдық, отбасына сүйіспеншілдік, үлкенге құрмет, кішіге ізетті болу қасиеттері берік қалыптасқан жасампаз азаматты тәрбиелеу маңызды. Еліміздің өркендеп дамуы үшін халқын сүйетін, мемлекет мүддесін жоғары ұстайтын, білімді де адал ұрпақ тәрбиелеу аса өзекті мәселелердің бірі ретінде үнемі назарда ұстауды қажет етеді.

Көбінесе тәрбиенің жетістігі, пәнге деген қызығушылық, мамандық таңдау пән бойынша сыныптан тыс іс–шараларды ұйымдастырудан туындайды (Наурыз мерекесі, Қазақстан халықтарының Тілдері күні, ҚР Тәуелсіздік күні және т.б.). Сыныптан тыс іс–шаралардың маңызды міндеті–оқушылардың жеке қасиеттерін қалыптастыру: өзара көмек, достық, ұжымда жұмыс істей білу. Оларға дайындалып, қатыса отырып, балалар мектеп өміріне қатыстылығын түсінеді, оның салт–дәстүрлерін құрметтеуге,шығармашылық қабілеттерін көрсетеді, өз халқының, басқа халықтардың салт–дәстүрлерін құрметтеуге үйренеді.

Сонымен, қазақ тілі сабақтарындағы оқу процесі білім алушының тұлға, азамат ретінде мақсатты дамуы болып табылады, олардың адамгершілік құндылықтары мен адамгершілік көзқарастарын, сондай–ақ қоғамның моральдық нормаларын игеруіне ықпал етеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Біртұтас тәрбие бағдарламасы. 3б.
2. Қазақтың мақал–мәтелдері. Көшпенділер баспанасы. 2006 ж.3б.
3. Қазақ жұмбақтары.Ана тілі.1993 ж. 3б.
4. Ы.Алтынсарин тағылымы. Алматы 1991 ж. 5б.
5. Торғай жазушылары. Арқалық.1991 ж. 2б.

ӘОЖ 373.1

ҚАЗАҚ ХАЛҚЫ –РУХАНИ ЗОР БАЙЛЫҚТЫҢ МҰРАГЕРІ

Жамбулова Айгуль Жакановна
педагог–зерттеуші, көркем еңбек пәні мұғалімі
С. Мәуленов атындағы гимназия
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: muslim160716@mail.ru

Тулебаева Куляш Тунгушпаевна
педагог–зерттеуші, дене шынықтыру пәні мұғалімі
С. Мәуленов атындағы гимназия
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: tungushbaevna64@mail.ru.

Аңдатпа

Оқушылардың рухани–адамгершілік тәрбиесі қазіргі білім беру жүйесінің басты міндеті болып табылады. Баланың сезіміне әсер ету арқылы ішкі жан дүниесін ояту нәтижесінде оның рухани – адамгершілік қасиеттері қалыптасады.

Түйінді сөздер: *. Рухани – адамгершілік құндылықтар*

Аннотация

Духовно–нравственное воспитание учащихся является главной задачей современной системы образования . В результате пробуждения внутренней души ребенка через воздействие на его чувства формируются его духовно–нравственные качества.

Ключевые слова: *Духовно–нравственные ценности*

Abstract

The spiritual and moral education of students is the main task of the modern education system. As a result of the awakening of the inner soul of the child through the influence on his feelings, his spiritual and moral qualities are formed.

Key words: *Spiritual and moral values*

Ең алдымен, тәрбиенің дәстүрмен тығыз байланысты екенін тұңғыш қарастырған К.Д. Ушинский болды. Ол өз еңбектерінде тәрбиенің халықтық сипатына, еңбектің

тәрбиелік және психикалық сипатына және тәрбиедегі адамгершілік мәселелеріне көңіл бөле отырып «Тәрбие көзі халықтық педагогика» деген тұжырымға келген. Осы идеяны қазақ жерінде жалғастырушы ағартушы Ы. Алтынсарин адамгершіліктің мынадай 7 қасиетін атап көрсетеді: 1. Имандылық. 2. Жоғарғы әділдік. 3. Адалдық, ақкөңілділік. 4. Сыпайылық, момындық. 5. Адал ниетпен өсиет беру. 6. Жомарттық, қайырымдылық. 7. Дұрыс заңдылық. [1] Яғни, жас ұрпақтың – ақыл–ойын, сезімін үйлесімділікте ұстай білетін, өнегелі мінез қалыптастырып, адамгершілік қағидаларды меңгерген адам болып өсуіне барлық ынтасымен кірісе отырып, өзінің туындыларын сол бағытқа арнайды.

Адамзат баласы шыр етіп жерге түскеннен бастап ата–ананың аялы алақаны мен ыстық ықыласына бөленіп өсетіні белгілі. Ата–ана баласына небір асыл қасиеттерді үйретіп, жақсы азамат болуын тілейді және үміттенеді. Адамның бойындағы ұлы қасиет – адамгершілік – рухани тәрбиенің маңыздылығын ең басты құндылық деп санады. Ыбырай әңгімелерінің құрылымы, мән–мағынасы, тәрбиелік мәні бала санасына ерекше әсер етіп, баланың қызығушылығын оятып, баланың бойына тереңінен тәрбие нәрін құйып, қоғамда адамгершілігі жоғары адамдар қалыптастырады. [2] Қазақ халқының ежелден келе жатқан рухани қазынасының бірі. Ибалы ұл, инабатты қыз – өмір көркі, Әдептілік белгісі иіліп сәлем бергені деп келер ұрпаққа тәрбие беріп, адал ниет, ақ тілек білдіріп отырған. Ғасырлар шеруінде халқымыздың алақанына салып аялаған баға жетпес рухани мұрасы, даналық дариясы оның әдебиетінен көрініс табады. Туған тілін сүюден басталатын махаббат, елжандылықтан адамзатты шексіз құрметтеуге дейін өседі. Жасынан туған халқының даналығымен сусындап, оның өсиетінен нәр алып, әдебиетті сүйіп, сол арқылы ұлтжанды азамат болыпөсері хақ, – дейді аса көрнекті әдебиеттанушы Ш. Елеукенов. Рухани – адамгершілік тәрбиесі өзіндік сананы дамытуға жағдай жасауды, жеке тұлғаның әдеп ұстанымын, оның қоғам өмірінің нормалары мен дәстүрлерімен келістірілетін моральдік қасиеттерін және бағдарларын қалыптастыруды болжайды. Рухани – адамгершілік құндылықтармен білім жүйесін дамытып қалыптастыру– жаңа қоғамның дамуындағы мәні зор, маңызды бағыт. Оқушыларды рухани – адамгершілікке тәрбиелеу, болашағына жол сілтеу – бүгінгі қажетті, кезек күттірмес мәселе. Рухани – адамгершілікке тәрбиелеу білім берумен ғана шектелмейді. Баланың сезіміне әсер ету арқылы ішкі жан дүниесін ояту нәтижесінде оның рухани – адамгершілік қасиеттері қалыптасады. [3] Бүгінгі күні мемлекетіміздің басты міндеттерінің бірі – төл мәдениетінің дәстүрін жетік білетін, халқының тарихын сүйетін ұрпақ – ел болашағын сеніп тапсыра алатын ұрпақ тәрбиелеу. Елімізде бірнеше тілді еркін меңгерген, заманауи ақпараттық технологияларды меңгерген белсенді де мақсатты жас ұрпақ өсіп келеді. Бірақ бұлар туған тарихын, түп–тамырын білмейтін, өздерін ұлы дала мәдениетінің мұрагері, жалғастырушысы ретінде танымайтын халық арманына жат технократтар болмауына кепілдік қайда? Халқының рухани құндылықтарын, туған тарихының тағылымын игере алмаған жас ұрпақ жаһандану толқынына шалдығып, түрлі догмалық ағымдарға еріп кетуі мүмкін.

Жаңа кезеңдегі білім берудің өзекті мәселесі жас ұрпаққа – адамгершілік – рухани тәрбие беру. Құнды қасиеттерге ие болу, рухани бай адамды қалыптастыру оның туған кезінен басталуы керек. Халықта Ағаш түзу өсу үшін оған көшет кезінде көмектесуге болады, ал үлкен ағаш болғанда оны түзете алмайсың деп бекер айтылмаған. Сондықтан баланың бойына жастайынан ізгілік, мейірімділік, қайырымдылық, яғни адамгершілік құнды қасиеттерді сіңіріп,өз – өзіне сенімділікті тәрбиелеуде отбасы мен педагогтар шешуші роль атқарады. Бұл біздің парызымыз – жас қазақстандықтарды отансүйгіштік пен туған халқына деген сүйіспеншілік рухында тәрбиелеу [3]. Көп ұлтты және көпмәдениетті қоғамның дамуының моральдық негізін ең алдымен халықтық деректерден табуға болады. Рухани мұраның сақталуы халықтың ұлылығын, дүниенің тұтас бейнесін қалыптастыруды айғақтайды Рухани –

адамгершілік тәрбие – екі жақты процесс. Бір жағынан ол үлкендердің, ата – аналардың, педагогтардың балаларға белсенді ықпалын, екінші жағынан – тәрбиеленушілердің белсенділігін қамтитын қылықтарынан, сезімдері мен қарым – қатынастарынан көрінеді. Рухани өмір мәдениеті адамның адамгершілік іс–әрекетінің белсенді факторы болып табылады. Жан даналығы мен жеке тұлғаның рухани тәрбиесінің түп–тамыры осында жатыр.Оның негізінде адам болмысының тереңдігі, оның адамгершілік және әлеуметтік қарым–қатынастарының шексіздігі ұғынылады. Қазақ халқының ұлы ойшыл ақыны Абайдың: Адам тек біліммен өмір сүреді, Ғасыр біліммен ғана қозғалады! Қолымнан келмейді демеңіз, білімге жан–тәніңізбен ұмтылыңыз. Абай. [3]

Адамгершілік тақырыбы – мәңгілік. Жас ұрпақтың бойына адамгершілік қасиеттерді сіңіру – ата – ана мен ұстаздардың басты міндеті. Адамгершілік әр адамға тән асыл қасиеттер. Адамгершіліктің қайнар бұлағы – халқында, отбасында, олардың өнерлерінде, әдет – ғұрпында. Әр адам адамгершілікті күнделікті тұрмыс – тіршілігінен, өзін қоршаған табиғаттан бойына сіңіреді.

Көрнекті педагог В. Сухомлинский Егер балаға қуаныш пен бақыт бере білсек, ол бала солай бола алады, – дейді. Демек, шәкіртке жан – жақты терең білім беріп, оның жүрегіне адамгершіліктің асыл қасиеттерін үздіксіз ұялата білсек, ертеңгі азамат жеке тұлғаның өзіндік көзқарасының қалыптасуына, айналасымен санасуына ықпал етері сөзсіз. Ыбырай қазақ жастарын оқуға үндеумен қатар адамгершілікке, махаббат, достыққа, еңбекке, жігерлілікке, тапқырлыққа, халқын сүюшілікке, қысқасын айтқанда, адам деген ардақты есімді ақтай алатын кісі болып шығуға үндеді және жастарға бала кезінен бастап дұрыс тәрбие бергенде ғана бұл міндеттерді іске асыруға болатындығын ол жақсы ұғынды. [4]

Жаңа Қазақстан үшін қазақ өркениетін дамыту, салт–дәстүрін, әдет–ғұрпын, тілін, т.б. ұлттық құндылықтар аясында кеңейту – өзекті мәселенің бірі. Сондықтан алдымызда тұрған үлкен мақсат – ұлттық мұра құндылықтарын қазіргі таңның мәдени жетістітерімен үйлестіру. Жас ұрпақ тәрбиесінде үйлесімділік заңы салтанат құруы шарт. Яғни ол өзінің өсу, есею кезінде ата–анасымен де, көкірек көзін ашқан ұстаздарымен де үйлесім таба білуі тиіс. Сонда ғана тұлға бойында ұлттық рухани қасиеттер бірте–бірте қалыптасары сөзсіз. Демек, рухани–адамгершілік тәрбие көп қырлы процесс, оның негізгі міндеттерін шешу барлық қатысушылардың келісілген әрекеттерінсіз мүмкін емес.Жоғарыда айтқанымдай, бұл жерде басты рөл отбасылық тәрбиеге берілген, бірақ дұрыс адамгершілік нұсқаулары бар рухани дамыған тұлғаны тәрбиелеуге мүдделі ұстаздар осы бағытта жүйелі, дәйекті және мақсатты жұмысты қамтамасыз етуге және оның орындалуын қадағалауға көмектесетін оқу орындары.Адам өміріне, оның денсаулығына, білім алуына, әлеуметтік қолдауға ие болуына баса назар аударып келеді. Алда тұрған жаңа оқу жылының маңызды міндеттерінің бірі– бәсекеге қабілетті, білімді меңгерген, ой–өрісі дамыған ғана емес, жоғары азаматтық және адамгершілік ұстанымы, Отансүйгіштік сезімі мен әлеуметтік жауапкершілігі қалыптасқан зияткер ұлтты қалыптастыру болып табылады. Өркениеттің кілті – білімде, ал білімнің кілті–мектепте деп дана қазақ халқы айтқандай, болашақ ұрпақты тәрбиелеу жолында мемлекеттің білім саясатына жүктелген міндеттерді ұстаздар қауымы ерен еңбектерінің арқасында қол жеткізіп отыр.Қазіргі заманның ұстазға қояр басты талабы – ақпараттандырылған жан – жақты, дүниетанымы кең, тәрбиелі әрі саналы шәкірт сомдауы. Сапалы білімге жету жолында ұстаздың аянбай еңбек етуі керек. Оқытудың тиімді әдіс–тәсілдерін, қазіргі заманауи инновациялық технологияларды меңгеруі шарт.Қазіргі кезде жалпы білім беретін мектептің мақсаты– жас ұрпақты ұлттық игіліктер мен адамзат мәдени мұрасының сабақтастығын сақтай отырып барлық бағытта тәрбиелеу, оқыту және әрбір оқушыны жеке тұлға ретінде қарастырып, оның дамуына мүмкіндік жасау.Рухани сұраныс пен әлеуметтік және экономикалық өмірдің талаптарына

сәйкес жалпы білім беретін ұлт мектебінің қоғамдық өмірге еркін араласуы үшін оларды өз салт–дәстүрді жаңартудың ұйытқысы болуға баулу көзделеді.

Ұлы Абайдың Естіген нәрсені ұмытпастыққа төрт түрлі себеп бар: әуелі – көкірегі байлаулы берік болуы керек; екінші сол нәрсені естігенде я көргенде ғибрәтләну (үлгі) керек, көңілденіп, тұшынып, ынтамен ұғу керек; төртінші ой–кеселді нәрселерден қашық болу керек деген пікірінде оқушының жалпы құзіреттілігін қалыптастыру мәселесі жатыр.

Қорыта айтқанда, бүгінгі күнде жастарды әдепті де саналы етіп тәрбиелеу үшін ең алдымен тәрбие ережелеріне сүйене отырып, ұлттық дәстүрімізді, әдет–ғұрып-тарымызды, дінімізді, ата–бабаларымыздан қалған насихат–мұраларды жастардың санасына сіңіре білуіміз қажет. Тәрбиенің көзі ата–бабамыздан қалған мұралар мен дана сөздер десек, біз соларды насихаттайтын жүргізушіміз. Бүкіл қоғам болып қолға алып, мәдениетті, тәрбиелі болып жүруді әрқайсысымыз өзімізден бастасақ, жас ұрпақтың тәрбиесі де өз жемісін берері анық.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қажым Жұмалиев. XVIII–XIX ғасырдағы қазақ әдебиеті. – Алматы, 1967ж. – 62б., 71б
2. Ыбырай Алтынсарин мұрасының әлеуметтік, педагогикалық,өнегелі әлеуеті және қазіргі заман. Республикалық ғылыми–тәжірибелік конференция материалдар жинағы. Қостанай, 2011. – 227 б
3. Михайлова Е.В.сабақтан тыс іс–әрекетте бастауыш сынып оқушыларының адамгершілік құндылықтарын қалыптастырудың педагогикалық шарттары: диссертация.. педагогика ғылымдарының кандидаты: М.2007. 238 б
4. А.Н.Тесленко Педагогика и психология социализации личности: Учебное пособие / Тесленко А. Н.– Астана: ЕАГИ, 2011. – 375 с.

УДК 373.5

ЭФФЕКТИВНЫЕ МЕТОДЫ И ПОДХОДЫ В ВОСПИТАНИИ ШКОЛЬНИКОВ НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ

Жапанова Айнур Болатовна
заместитель директора по воспитательной работе
КГУ «ОШ №23 имени МанашаКозыбаева»
г.Костанай, Казахстан
E–mail: zhapanova.3@yandex.kz

Шершень Жанна Леонидовна
социальный педагог
КГУ «ОШ №23 имени МанашаКозыбаева»
г.Костанай, Казахстан
E–mail: janna.shershen@yanbex.kz

Аннотация

Образованию отводится ключевая роль в духовно – нравственной консолидации общества. Духовно – нравственное воспитание школьника на основе базовых национальных ценностей является первостепенной задачей современной образовательной системы. В статье рассматриваются основные мероприятия, которые является ключевым компонентом формирования личности, способствующие гармоничному развитию молодого поколения.

Ключевые слова: *национальные ценности, духовно – нравственное воспитание школьников, современные методы и подходы в воспитании.*

Аңдатпа

Білім беру қоғамды рухани–адамгершілікке шоғырландыруда шешуші рөл атқарады. Негізгі ұлттық құндылықтар негізінде оқушыны рухани–адамгершілікке тәрбиелеу қазіргі білім беру жүйесінің басты міндеті болып табылады. Мақалада жас ұрпақтың қалыптасуына, дамуына ықпал

ететін жеке тұлғаны қалыптастырудың негізгі құрамдас бөлігі болып табылатын негізгі іс–шаралар қарастырылады.

Түйінді сөздер: *ұлттық құндылықтар, оқушылардың рухани – адамгершілік тәрбиесі, білім берудегі заманауи әдістер мен тәсілдер.*

Abstract

Education plays a key role in the mental and moral consolidation of society. The mental and moral education of a schoolchild based on basic national values is the primary task of the modern educational system. The article discusses the main activities that are a key component of personality formation, contributing to the harmonious development of the younger generation.

Key words: *national values, spiritual and moral education of students, modern method san dap proachesin education.*

В быстроменяющемся мире очень быстро меняются дети, цифровая среда, покоряет молодые умы через социальные сети. Интернет – пространство влияет на поведение и развитие ребенка. Постоянный доступ к интернету, к запрещенному контенту, а также внедрение в повседневную практику мобильных средств оказывает вредоносное влияние на психику подрастающего поколения. Сегодня наблюдается смещение нравственных ценностей, усиливается частота таких негативных явлений как факты краж, насилия, правонарушений среди несовершеннолетних, бродяжничество, наркомания, алкоголизм. Все это ставит под угрозу гармоничное развитие духовного мира школьника. Поэтому важной задачей школы является создание целостного пространства, которое позволяло бы наполнить внутренний мир ребенка ценным, нравственным содержанием. Особую роль при решении данной задачи играет духовно – нравственное воспитание на основе базовых национальных ценностей.

Национальные ценности – это огромное интеллектуальное богатство страны и неисчерпаемый резерв общечеловеческих ценностей, культурных и нравственных традиций народов, процесса общенационального созидания. Национальные ценности проявляются в чувствах патриотизма, гордости за свой народ, его культуру, традиции, в чувствах симпатии по отношению к представителям своей нации и являются важнейшей движущей силой в воспитании подрастающего поколения. [1]

Сегодня одним из современных и эффективных подходов к процессу воспитания школьников, является реализация Программы целостного воспитания, где нашли отражения такие ценности, как национальный интерес, совесть, стремление. Ценности формируются через предметный компонент, классные часы, внеклассные мероприятия в соответствии с возрастными особенностями школьников, реализуется через предметное содержание, каждый урок содержит воспитательный компонент. Урок – важнейшая организационная форма процесса познания мира учащимися и формирования духовно – нравственного воспитания. Современные технологии позволяют разнообразить урок, сделать его более насыщенным. Педагог заранее планирует вид деятельности, который применит на уроке, стоит отметить, что ценность не одна, и не всегда соответствует теме. Ценности чаще всего форми–руются на закрепительном этапе урока, эторассказы мудрых историй, проведение тренингов, игры, истории из жизни, обмен мнениями, значимое, интересное видео по смыслу и т.д. Как было отмечено ранее, в основном программа реализуется в воспитательном аспекте образовательного пространства. [1]

Классные часы являются основным компонентом воспитательной системы, перед проведением часа общения, классный руководитель решает несколько задач: согласно циклограмме определяет методы и приемы, распределяет задания между творческими группами и учениками, вовлекает в процесс подготовки как можно больше участников, в том числе родителей, медицинского работника, школьного инспектора и т.д. Как и в любом воспитательном мероприятии учитываются возрастные особенности детей, особенности классного коллектива. Классные часы

каждый месяц проходят по определенной тематикенапример: месяц сентябрь посвящен Знаниям, октябрь – «Месяц прославления деятелей партии «Алаш», ноябрь – «Месяц поэзии», декабрь – «Казахстан – страна Великой степи» и т.д., что тоже позволяет развивать духовно – нравственное и патриотическое воспитание школьников на основе национальных ценностей.

Немаловажную роль в системе воспитательной работы школы, играют традиционные мероприятия, которые объединяют учителей, учеников, родителей. Значимость и необходимость школьных традиций, отражает социальную направленность, оказывает огромное влияние на воспитание школьников. Социальные сети позволяют получить обратную связь моментально, и smm –менеджеры могут отметить положительные и отрицательные стороны всех воспитательных мероприятий. Согласно мониторингу школьных страниц наиболее популярные: фестиваль детского творчества «Айголек», ежегодная церемония «Созвездие талантов», день науки – «Виват, олимпийцы!», инаугурация президента школьного парламента, экологические фестивали и акции, соревнования по киберспорту и робототехнике, презентации научных проектов на переменах, спортивные состязания, еженедельная трансляция новостей школьной ТВ–студией, тематические творческие выставки и многое другое. Инновационные формы и методы работы позволяют повысить уровень воспитанности школьников и способствуют выявлению эффективных механизмов к реализации воспитательной системы школы. [3]

Особую роль в воспитании подрастающего поколения, играет реализация концепции национального культурно – просветительского проекта «Төрт тоқсан – төрт өнер». Первая четверть проходит под эгидой «Ақындар айтысы» где уделяется внимание празднованию Дня Республики – национального праздника, призванного возвысить дух нашего народа и укрепить государственность страны.В честь праздника традиционно проводятся концерты, творческие конкурсы, спортивные состязания, патриотические, волонтерские и благотворительные акции, впервые в этом году айтысы – с участием школьников. Цель «Ақындар айтысы»: воспитание национального духа и патриотизма, чувства уважения к своему народу и его традициям, формирование эмоционального интеллекта, выявление талантливой творческой молодежи через популяризацию айтыса как национальной ценности казахского народа, бесценного наследия ораторского искусства. [2]

Данное мероприятие способствует формированию интереса у школьников к музыкальной культуре казахского народа, поэтических, исполнительских и вокальных навыков, привитию чувства любви к национальной культуре, повышению роли казахского языка, популяризация дружбы и единства народов.в этом учебном году, ученики школы демонстрировали виртуозное умение играть на домбре не только со школьной сцены, но и на переменах, что повысило численность посещаемых кружка домбры. [3]

В преддверии празднования Всемирного Дня ребенка во второй четверти олимпиада «Алтын сақа», которая формирует уважение к историко–культурному наследию казахского народа, способствует воспитанию смелости, выносливости, развитию ловкости, зоркости и меткости и не маловажно формированию здорового образа жизни, приобщению детей к игре в асыки. [2]

Игра в асыки – это не просто игра, а спорт, который развивает меткость и лидерские качества, положительно влияет на логическое мышление обучающихся. Школьные соревнования в асыки показали, что большинство школьников отлично знают правила игры, и не маловажно, что ребята коллекционируют асыки. В конкурсе «больше всех» победитель продемонстрировал 856 штук асыков, что показывает заинтересованность школьников. Проведение национальных игр является важной составляющей в воспитании детей и молодежи.

В целях воспитания ценностного отношения обучающихся к национальному искусству, народному творчеству, а также в рамках празднования Наурыза, 3 четверть посвящена выставке «Ұлттық өнер». Данное мероприятие позволяет расширить культурный кругозор обучающихся, развить у них интерес к различным видам традиционного национального искусства, народного творчества, воспитывать патриотические чувства, предоставляется возможность вовлечь обучающихся в разные виды творческой деятельности по освоению и развитию национального искусства, народного творчества и ремесел. [2]

Мероприятия создают атмосферу погружения в творчество: благотворительные ярмарки изделий народного творчества, выставка книг о культурном наследии Казахстана, конкурсы эссе, сочинений, поэтических произведений, поэтических вечеров, выставки в различных номинациях, вечера высокой национальной моды и т.д.

В целях развития детско–юношеского туризма и краеведения, приобщения детей и молодежи к историческому, культурному и духовному наследию родного края в 4 четверти проводится фестиваль «Туған өлкем» [2]. Цель фестиваля – развитие у обучающихся активной гражданской позиции, воспитание чувства патриотизма и гражданственности, пропаганда здорового образа жизни, активизация туристско–краеведческой деятельности через изучение родного края. Особый интерес у школьников вызывают туристические походы по окрестностям города и области, виртуальные экскурсии знаменитых мировых музеев, скалолазание, поездки в заповедники.

Главной целью нравственного воспитания детей на основе национальных ценностей является приобретение детьми нравственного опыта, наследование духовного достояния народа, достижение культуры межличностных и межнациональных отношений.

Наша цель – воспитать добросовестного гражданина, впитавшего в себя общечеловеческие инациональные ценности и освоившего передовое мировое образование.

Список литературы:

1. Программа целостного воспитания (2023). Министерство Просвещения Республики Казахстан. Астана.
2. Концепция национального культурно–просветительского проекта «Төрттоқсан – төртөнер» (2023). Министерство Просвещения Республики Казахстан. Астана.
3. Комплексный план по реализации «Единая программа воспитания» Министерства просвещения Республики Казахстан совместно с заинтересованными государственными органамина 2023–2024 учебный год (2023). Министерства просвещения Республики Казахстан.

ӘОЖ 37.013

ТҰЛҒА ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР НЕГІЗІНДЕ БІЛІМ МЕН ТӘРБИЕ БЕРУ

Жарасбаева Зибагуль Батырхановна
филология ғылымдарының магистрі
педагог – сарапшы, қазақ тілі мен әдебиет мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қарабалық ауданы білім бөлімінің
М. Горький атындағы жалпы білім беретін мектебі КММ
Қостанай облысы, Қарабалық кенті, Қазақстан
E–mail: Zikonya_90@mail.ru

Аңдатпа

Ұлттық құндылықтарды меңгертуді қарастыра отырып білім алушылардың бойында ұлттық сана–сезім мен отаншылдық қасиеттерді сіңірген, елінің тағдыры үшін жауапкершілігі жоғары тұлғаны тәрбиелеу мәселелері қарастырылады.

Түйінді сөздер: *тұлға тәрбиелеу, ұлттық тәрбие, ұлттық қасиет, дәстүр, оқушылардың ұлттық құндылық қасиеттерін қалыптастыру негізі, ұлт құндылығы.*

Аннотация

Рассматривая усвоение национальных ценностей, рассматриваются вопросы воспитания у обучающихся личности, привившей национальное самосознание и патриотические качества, высокой ответственности за судьбу своей страны.

Ключевые слова: *воспитание личности, национальное воспитание, национальные качества, традиции, основа формирования национальных ценностных качеств учащихся, ценности нации.*

Abstract

Considering the assimilation of national values, the issues of educating students of a personality who instilled national identity and patriotic qualities, high responsibility for the fate of their country are considered.

Key words:*personality education, national education, national qualities, traditions, the basis for the formation of national value qualities of students, the values of the nation.*

Бүгінгі таңда жас ұрпақты өз халқының тарихын, тегін, салт–дәстүрін, тілін білімін, адамзаттық мәдениетті, адами қасиетті мол терең түсінетін шығармашылық тұлға етіп тәрбиелеу өмір талабы, қоғам қажеттілігі. Қазақстан – 2050 ұзақ мерзімдік стратегиялық бағдарламасын белгілеп, әлемдік өркениетке бет алған тәуелсіз Қазақ елі үшін ұлттық құндылықтарды сақтап қалудың маңызы өте зор. Өйткені сонау ғасырлардан бүгінге жеткен ұлттық құндылықтарымыз (лиро–эпостық және батырлар жырлары, ұлттық қол өнер, ұлттық спорт түрлері, қазы–қарта, жал–жая т.б.) еліміздің дамуы мен мәдениетінің айнасы. Демек, сан ғасырлық тарихы бар рухани құндылықтарсыз ұлттың дамып, өркендеуі әсте мүмкін емес.Біз қазіргі жаһандану процесінде ұлттық құндылықтарымызды сақтау,бет–әлпетімізд іжәне жақсы дәстүрлерімізді сақтау үшін күрес ұлттық сананы сақтау үшін күресекенін түсінеміз. Ұлттық тәрбие деп жеке тұлғаның ұлттық сана–сезімі мен мінез–құлқының қалыптасуын, яғни ана тілін, ата тарихын, төл мәдениетін және ұлттық салт–дәстүрлерді меңгеруі негізінде қалыптасуын айтамыз.

Ұлттық мәдени құндылықтар дегеніміз не? Қарапайым тілімен айтқанда ұлттық мәдени құндылықтар белгілі бір ұлтқа, ұлт азаматына тән зат, адами қадір–қасиет, яғни халық ғасырлар бойы жинақтаған ұлттық рухани және материалдық құндылықтар.Адамның бойында қалыптасқан имандылық қадір–қасиеттер рухани құндылықтарға, ал адамдардың қолымен жасалған тұтыну заттары мен кәсібі материалды құндылықтарға жатады. Ұлттық құндылықтарды іріктеп, оқыту процесіне енгізу арқылы ұлттың тұнып тұрған асыл мұралық рухани байлығынан болашақта ел билейтін ұрпақтарды сусындатып, отбасында да, мектепте де ұлтжандылық пен отаншылдыққа баулып, өз халқын, өз мемлекетін көздің қарашығындай қорғайтын тұлғаларды тәрбиелеп шығарамыз.Қазақ мәдениеті – ғасырлар бойы қалыптасқан ұлттық мәдениет. Ол ұлттық тәлім–тәрбиенің негізінде дамып, қалыптасты. Ұлттық тәрбие сол ұлттың мәдениетін дамытудың қозғаушы күші болып табылады. Әрбір халықтың тарихи тіршілігі мен рухани тәжірибесі бар.

Халықтың тұрмыс – тіршілігіндегі рухани тәжірибелері арқылы қалыптасқан тәрбиелік және дүниетанымдық көзқарастарын біз халық педагогикасы дейміз. Халық педагогикасы – халықтың мәдени мұрасы. Халық педагогикасы сол халықтың (ұлттық) этностық ерекшеліктеріне байланысты дамып, қалыптасқан.Ал, ұлттық тәрбие мәселесі – адамзат тарихынан өн бойына ұрпақтан–ұрпаққа жалғасып келе жатқан ұлы мақсат. Бүгінде адамзаттың өркениеттің өзгеше биігіне көтерілген, үшінші мыңжылдыққа қадам басқан кезеңінде де жас мемлекетіміз үшін рухани асыл мұрат болып қазақстандық патриотизм, азаматтық парыз, тұлға бойындағы ұлттық

құндылықтар мен ар тазалығы және тағы басқа қасиеттерді жатқызамыз. Қазіргі кезеңде мектеп табалдырығынан бастап білім беруде ел тарихын терең қозғап, тәрбие сағаттарында қазақ зиялы қауымының еңбектерін, қоғам дамуына қосқан үлесін айтып түсіндіру арқылы оқушылардың адами құндылық қасиеттерін қалыптастыра аламыз. Сондай–ақ ұлттық салт–сананың өмірдегі қолданылмалы көріністері: рәсімдер, рәміздер, ырымдар, тыйымдар, жөн–жоралғылар, діни уағыз–дар, сенімдер, кісілік рәсімдері, перзенттік парыз, адамгершілік борыш, ұрпақтық міндет арқылы іске асырылып ұлттық қасиеттерге айналады.Оқушының ұлттық қасиеттеріне меймандостық, кісілік, сыйласымдылық, имандылық, кішіпейілділік, кеңпейілділік, салауаттылық, тіршілікке бейімділігі, өнерпаздық, шешендік, ақын–жандылық, сыпайылығы, мәдениеттілігі т.б. қасиеттері арқылы ерекшеленеді. [1]

Әрбір ұлттың ұлттық қасиеттері – ұлттық тәрбиеге байланысты дамып, қалып-тасқан. Халық педагогикасы ұлттық әдебиет пен сол ұлттың салт–дәстүрлерінен құралады. Әдебиет көркем шығармалар арқылы сан үйренуден бастап, шығарма кейіпкерлерінің тілін, ойын, іс–әрекеттерін, мінез–құлқын, ұлттық қасиеттерін үлгі ретінде әсерлі баяндап, содан соң көркемдеп көрсетіп үйрету арқылы жеке тұлғаның адамдық қасиеттерін қалыптастырып, кісілік сана–сапасын арттырады. Ал ұлттық салт–дәстүрлер игі әдеттердің әдеп–ғұрыпқа айналып, одан әдеп, әдептен дәстүр, дәстүрден салт қалыптасқанын көрсетіп, жеке тұлғаның ұлттық мәдени қасиеттерін қалыптастырады. Әрбір мәдениетті, білімді адам өзінің кәсіптік, дүниетанымдық деңгейін ұлттық мәдениетпен ұштастыра білуге міндетті.

Мәдениетті болу үшін – білімді болу міндет. Білімді болғанмен, ұлттық мәде-ниетті игермеген болса, ондай тұлға ұлт алдында «мәңгүрт», мәдениетсіз болып көрінеді де, халықтың наразылығына ұшырайды. Оқушылардың ұлттық құндылық қасиеттерін қалыптастыру негізінің бірден–бірі – мектепішілік жүргізілетін тәрбиелік іс–шаралар. Осындай тәрбие жұмыстарын ұлттық құндылықтар негізінде мынадай іс–әрекеттер арқылы ұйымдастыруға болады. Мысалы: арнайы пәндер, оқу үдерісі, сыныптан тыс тәрбие, жұртшылықпен жұмыс, ата–аналармен жұмыс т.с.с. Атап айтқанда арнайы пәндер арқылы, яғни Абайтану, Өлкетану, Бауыржантану, Өнер тарихы сияқты пәндерді оқыту барысында; оқу үдерісінде негізгі пәндермен қоса, Әдеп негіздері, Әдеп және жантану, Діндер тарихы сияқты пәндерді меңгерту арқылы; сыныптан тыс тәрбиеде спорттық ойындарды, қолөнершілік шеберлікті дамытатын сайыстарды, шығармашылық қасиеттерді шыңдайтын іс–шараларды ұйымдастыру арқылы; ата–аналармен жұмыста Ана мектебі, Әкелер мектебі, Ақсақалдар алқасы, Зергерлер клубы сияқты түрлі мектептер мен клубтарды құру арқылы, ал жұртшылықпен жұмыста өнер–тәрбие отаулары мен этнографиялық клубтарды ұйымдастыру арқылы біз ұлттық құндылықтарымызды ұрпақ бойына дарыта аламыз. Жалпы оқу барысында да, сынып ішінде де, сыныптан тыс уақытта да халықтық педагогика мен ұлттық салт–санаға негізделген осындай әрекеттер өскелең ұрпақтың білімді, әрі тәрбиелі боп қалыптасуына зор ықпалын тигізеді.Олай дейтін себебіміз, халқымыздың асыл қазынасын сыныптан тыс жұмыстарда тиімді пайдалану – оқушыларды өз ұлтын сүюге, оның салт–дәстүрлері мен мәдениетіне құрметпен қарауға үйретері сөзсіз. Ұлттық құндылықтардың бірі – ұлттық ойындар. Олар тек балаларды алдандыру, ойнату әдісі ғана емес, жас ерекшеліктеріне қарай көзқарастары мен мінез–құлқының қалыптасуына, тапқырлыққа, шешендікке баулитын, ой–өрісін жетілдіретін атадан қалған асыл мұрамызды кейінгі ұрпаққа жеткізу құралы болып табылады. Мысалы, асық ойыны – қазақ халқының ұлттық ойынының бірі. Асық ойыны баланың ойлау қабілетін дамытады, адаммен тез тіл табысуға үйретеді, денені шынықтырады, қан айналымы мен тыныс алу мүшелерінің жұмысын жақсартады, баланың көзі қашықтықтан көруге дағдыланады, мергендікке баулиды, бойдың жылдам өсуіне де көмектеседі. Демек, әрбір ұлттық құндылығы-мыздың өзіне тән маңызы мен мәні бар. Тағы бір маңызды нәрсе, ол қазақтың ұлттық

бұйымы бесіктің пайдасын өмірдің өзі дәлелдеп, бүгінгі күнге жеткізді. Баланың таза, ұйқысының тыныш болуы өз алдына, бесік сәбидің табиғи өсуіне айрықша ықпал етеді. Дәл осы мәселені жапонның танымал дәрігер–ғалымы Гау Щияу Иде Илаң жан–жақты зерттеген. Оның зерттеуінше, сәби өмір есігін ашпас бұрын, ана құрсағында тербеліске түседі. Ал ол өмір есігін ашқан соң бірден жарық дүниеге үйлесе алмайды. Сондықтан ол сәбиді ана құрсағындағыдай тербетіп отыру керек деген қорытынды жасаған. Міне, осы процестерді ескерген болса керек, ата–бабаларымыз сәби өмірге бейімделгенше оны бесікке бөлеп, тербетіп отырған. Бұл – халқымыздың ұлылығы! Өкінішке қарай, бүгінде кейбір келіншектер баланы бесікке бөлеуге ерініп, памперсті қолданып жүр. АҚШ пен Еуропа елдерінің озық ойлы дәрігерлері мұны қолдануға қарсы алуан түрлі акциялар ұйымдастырып, памперстен бас тартуға шақыруда. Себебі балаға памперстің зияны ұшан–теңіз. Мұның соңы адамды белсіздік пен бедеулікке душар етеді. [2]

Соңғы жиырма бес жылда Еуропа елдерінде бала туудың азаюының бір себебі де осыдан. Тағы бір себебі, памперс киіп өскен баланың қуаты қырық жасқа жетер–жетпесте тоқырайды. Ал бұл – ұлтқа төнген қауіп! Халықты өсіретін де, өшіретін де – әйел! Демек, жас келіншектердің өз жанын аялап, жалқаулықтан баласын бесікке бөлемей, памперс кигізуі қазақ халқын өшіріп жіберуі мүмкін. Сондықтан бесіктің артықшылығын бағалай білейік. Әрбір қазақ отбасы мұны терең ойлануы керек. Бұл бір ғана мысал. Баланың дүниеге келген сәтінен бастап орындалатын әрбір ырым–жоралғыларды, салт–дәстүрлерді әрдайым сыныптан тыс шаралар мен ата–аналармен жұмыстар барысында жиі қолданып отырған абзал. Осындай құндылық-тарды жиі көріп, үнемі пайдаланып өскен жас ұрпақтан нағыз отаншыл, елін сүйетін, өзінің ұлтының құндылықтарын бағалай білетін жеке тұлға қалыптасатыны айдан анық. Қазіргі уақытта бізге жетіспей жатқаны – өзіміздің қазақи өмір тіршілігіміз бен шығыстық дүниетанымдағы ұлттық мектебімізді құру. Тәрбие мектебі болып табылатын қазақтың мақал–мәтелдері мен аңыз–әңгімелері дүниежүзілік тәжірибеде батыстық ұғымдармен сәйкес келе бермейтіні анық. Қазақи дүниетанымның өзегі – адамшылық. Қазақ: Жаным – арымның садағасы, Дүние – қолдың кірі, Туған елім болмаса, тумай–ақ қойсын Күн мен Ай, Кісі елінде сұлтан болғанша, өз еліңде ұлтан бол,– деп, еліне деген іңкәрлік сезімін қалыптастырады. Халықтық тәрбие өз дәстүрін дінмен бекіте отырып, адам қалыптастырудың қайталанбас мектебін жасаған. С.Торайғыров қазақи пәлсапаны құрайтын он бір мақалды келтіре отырып, Байқасаң қазақтың өзіңде бар, дүниенің генийлігі, пайғамбары, – деген екен. Жатқа еліктеу – өзін–өзі қор санау. Бұл ұлттық санасы жетілмеген елде болатын көрініс. Жалпы, сонау ғасырларда әр ұлт қариялары ұлттық құндылықтарды өмір сүру салтымызға байланысты шығарып, дамытып, ұрпаққа мұра ретінде қалдырып отырған. Маңыздысы сол, ұлттық құндылықтар әр ұлттың меншігі болып табылады. Оны ұлт ұрпақтары сақтап, заманына қарай дамытып отыруы қажет. Егер халық өзінің ұлттық құндылықтарын жоғалтып алса, онда ол халық ұлт болудан қалады. Сондықтан қазақ халқы өзінің ұлттық құндылықтарын сақтауы керек.Ұлттық құндылық – ғасырдан–ғасырға жалғасқан, өмірдің қатаң сынынан өткен, маңызы айрықша құндылық, яғни асыл қазына. Өкінішке қарай, елімізде дәл қазіргі күні ұлттық құндылықтарды сақтау мәселесінде әттеген–айымыз өте көп. Жасыратын түгі жоқ, сонау кеңестік кезеңде қызыл империя басшылары ұлттық құндылығымызды ескінің қалдығы деген желеумен құртуға әрекет етті. Тіпті сол арқылы ұлттың өзін жоюға тырысты. Құдайға шүкір, егемендігімізді алғалы бері Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев-тың еселі еңбегі жағдайында ұмыт боп бара жатқан ұлттық құндылығымызды қайтадан қалпына келтіріп, түгендей бастадық. [3]

Сондықтан ұлттық құндылықтарды тәлім–тәрбиенің түп қазығына айналдыру маңызды іс. Әр халық өзінің жас ұрпағын қайырымды, адал, үлкенді құрметтейтін, ержүрек, ар–ожданы мол болып өссе дейді және бұл мәселені өзінің тұрмыс–

салтына байланысты шешіп те келеді. Қазақ халқының ұлы педагогы, этнограф, жазушысы Ы.Алтынсарин өзінің әдеби және педагогикалық еңбектерінде қазақтың фольклорын өте тиімді пайдалана білген. Мәселен, Өрмекші, құмырсқа, қарлығаш атты әңгімесі арқылы еңбек етудің маңызы мен өз уақытын зая кетірмеудің мәнін түсіндіреді. Ы.Алтынсариннің ұлағатты сөздері, педагогикалық мұралары халық педагогикасында үлкен орын алады. Оларды қазіргі қазақ халқының ұлттық мәдениеті мен салт–дәстүрінің қайта жаңарту кезеңінде кең мағынада насихаттау керек.Қорыта айтқанда, болашақ иелері жас ұрпақты толыққанды тұлғаға айналдыру үшін ұлттық құндылықтар арқылы тәрбие берудің маңызы зор. Нақтырақ айтсақ, ана тілі мен ұлттық салт–дәстүрін құрметтейтін, басқа тілде де жетік сөйлей білетін, дүниетанымы, ақыл–ой парасаттылығы қалыптасқан, еңбекқор, мақсат қоя алатын және сол мақсатқа жету жолдарын таңдай білетін, жауапкершілігі мол, мінез–құлқы, айналадағы адамдарға, қарым–қатынас мәдениеті жоғары, Отанын сүйетін, күрделі жағдайларда нақты шешім қабылдай алатын, өзіне сын көзбен қарай білетін салауатты тұлғаны тәрбиелеуді басты мақсат етіп қоюымыз қажет. Осы құндылықтардың барлығы қанына дарып, бойына тарап, санасына сіңген ұрпағымызға еліміздің болашағының кілтін сеніп тапсыра аламыз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Каракулов К.Ж.. Педагогика. – Шымкент, 2014. –268 б.
2. Бабаев С.Б.Педагогика жалпы негіздері және тәрбие теориясы. – Алматы, 2019, – 124 б.
3. Жүндібаева Т.Н.Отбасы педагогикасы. – Алматы, 2014. – 312 б.

УДК 37.01

ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ КАК УСЛОВИЕ ГАРМОНИЧНОГО РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ

Житчаева Бахитжамал Ауесхановна
заместитель директора по воспитательной работе
учитель казахского языка и литературы
КГУ «Физико–математический лицей
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г. Костанай, Казахстан

Нургазина Елена Игоревна
заместитель директора по воспитательной работе
педагог дополнительного образования
КГУ «Физико–математический лицей
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г. Костанай, Казахстан
E–mail: nur_gazina@mail.ru

Аңдатпа

Мақала қазіргі жас өспірімдер ортасындағы негізгі бағыттардың бірі: студенттерді рухани–адамгершілікке тәрбиелеу мен дамытуға арналған. Мақалада проблемалар талданады және оларды сәтті шешудің мүмкіндіктері түсіндіріледі. Жеке тұлғаны рухани–адамгершілікке тәрбиелеуге бағытталған оқушылармен және ата–аналармен дамытушылық өзара әрекеттесудің әртүрлі формалары мен әдістерінің жеке тәжірибесінен мысалдар келтірілген.

Түйінді сөздер: *рухани–адамгершілік тәрбиесі, құндылық бағдарлары, жеке тұлғаның адамгершілік қасиеттері, интеграциялық тәсілдер, оқу–тәрбие процесі, мотивацияны күшейту.*

Аннотация

Статья посвящена одному из магистральных направлений в современной подростковой среде: духовно–нравственному воспитанию и развитию учащихся. В статье анализируются проблемы, поясняются возможности их успешного решения. Приведены примеры из личной практики различных форм и методов развивающего взаимодействия с учащимися и родителями, направленные на духовно–нравственное воспитание личности.

Ключевые слова: *духовно–нравственное воспитание, ценностные ориентиры, нравственные качества личности, интегрирующие подходы, учебно–воспитательный процесс, укрепление мотивации.*

Abstract

The article is devoted to one of the main directions in the modern teenage environment: the spiritual and moral education and development of students. The article analyzes the problems and explains the possibilities for their successful solution. Examples are given from personal practice of various forms and methods of developmental interaction with students and parents, aimed at the spiritual and moral education of the individual.

Key words: *spiritual and moral education, value guidelines, moral qualities of the individual, integrating approaches, educational process, strengthening motivation.*

Педагогика в современном мире переживает период переосмысления подхо–дов, отказа от некоторых устоявшихся традиций и стереотипов.

Проблемы развития воспитания заслуживают пристального внимания, так как речь идет о завтрашнем дне Казахстана, ценностных ориентирах нашего общества, о национальной безопасности страны, корни которой кроются в воспитании, твор–ческом развитии, гражданском становлении подрастающего поколения. Важнейшей целью современного казахстанского образования и одной из приори-тетных задач общества и государства является воспитание и развитие высоконравственного, ответственного, творческого, инициативного, компетентного гражданина Казахстана. Духовно–нравственное воспитание является ведущим компонентом системы всестороннего развития личности. В современных условиях необходимо воспитание у подрастающего поколения потребности к освоению ценностей общечеловеческой и национальной культуры, к осознанию общечело-веческих норм гуманизма. Мы должны воспитывать детей в духе солидарности, национального согласия, уважения и почитания культуры, традиций и языка своего народа и других этносов.

Что подразумевается под понятием духовность? Понятие «духовный» происходит от слов «дух», «душа». Это свидетельство того, что нужно ценить душев-ные качества людей.Это устремлённость личности к избранным целям, ценностная характеристика сознания; определение человеческого способа жизни, выраженное в стремлении к познанию мира и, прежде всего, самого себя – в поисках и открытии самоценного, самосовершенствования; в стремлении найти ответы на «извечные вопросы бытия» – об устройстве мира, истине, о добре и зле. В педагогике под понятием духовность подразумевается вдохновенно–чувственная сторона жизни человека и человечества, особый образ мышления и жизнедеятельности людей, основанный на приоритете нематериальных, гуманных ценностей. Сердцевина воспитания – развитие нравственных качеств личности. Когда воспитаны эти качества, то человек непроизвольно ориентируется в окружающей жизни на сложившиеся веками моральные ценности.

В условиях духовно–нравственного возрождения нашего народа актуальным становится вопрос о воспитании в человеке уважения к традиционным нравствен-ным ценностям. Казахстан нуждается сегодня в воспитании духовного характера, основу которого составляет любовь к Родине, прежде всего к малой родине, а также гражданская ответственность, национальный дух, справедливость, вера, совесть, честь. Без духовно–нравственного воспитания невозможно быть культурным и образованным человеком, понимать смысл многих литературных и музыкальных

произведений, нельзя развить высоконравственную гражданскую позицию, пробу–дить чувство патриотизма, осознать необходимость жить нравственно. [1]

Педагогический поиск и опыт реализации инновационных подходов естествен-ным образом приводят к необходимости совершенствования сложившейся струк–туры дисциплинарной модели обучения и воспитания, более полного учёта межпредметных связей на основе интегрирующих подходов, прежде всего при реализации идей обучения, ориентированных как на всемерное удовлетворение познавательных интересов учащихся, так и на формирование у них ценностных ориентаций, установок, ведущих мотивов, основополагающих принципов нравст–венных общечеловеческих ценностей.

Исследователь Л.П. Буева полагает, что «совокупность воспринятых личностью в процессе обучения и воспитания, а также выработанных в личном опыте ориентаций и установок сознания формируют индивидуальную систему ценностей, определяющую избирательное отношение человека к окружающей действительности».

В системе учебно–воспитательной деятельности физико–математического лицея, сейчас идет активный процесс осмысления политической и нравственной сути казахстанского патриотизма, гражданственности, духовности, нравственности. Успешнаяработа в этом направлении связана с выполнением задач духовно–нравственного воспитания подрастающего поколения. Говоря о духовно–нравственном воспитании, нельзя выделить отдельные направления педагогической деятельности, направленные на формирование жизненных ориентиров. Весь учебно–воспитательный процесс в целом решает задачи духовно–нравственного воспитания.

Основной вид учебной деятельности – урок, на котором ребята помимо освоения предметных знаний получают возможность личностного роста. Шалва Александрович Амонашвили сказал: «Педагогический процесс только тогда хорош, когда в нём воспитание идёт впереди обучения, ибо вызванные им к действию духовные силы будут впитывать знания, как пищу, необходимую для дальнейшего роста и становления личности школьника». Поэтому главной особенностью органи–зации воспитательной работы является ценностно–ориентированное обучение. Целостность образовательного процесса реализуется посредством ценностно–ориентированного подхода к воспитанию учащихся через формирование ценностей и навыков широкого спектра как на уроке, так и во внеурочное время.

Учитель в долгосрочном, среднесрочном, краткосрочном учебных планах, строит обучение через образовательные цели обучения, формируя ценности соответственно ожидаемым результатам обучения.

Реализация задачи духовно–нравственного воспитания на порядок сложнее и ответственнее, чем передача предметных знаний и возможна при особом состоянии души учителя, определяющемся ясностью его духовного зрения.

Для расширения возможностей образовательного пространства педагоги-ческий коллектив физико–математического лицея успешно использует внеурочную деятельность, в том числе и вариативную часть рабочего учебного плана. Свобода выбора содержания, моделей и технологий обучения, учитывающих многообразие научно–методических подходов, культурные традиции многонациональной страны, в рамках реализации единой образовательной политики, позволяют достичь более полного удовлетворенияиндивидуальных образовательных потребностей учащихся, а соответственно и потребностей современного общества.

Задача развития интеллектуально–творческой, духовно–нравственной личнос-ти и становления гражданина, патриота должна быть связана, в первую очередь, с укреплением мотивации учения. Культ знания реализуется посредством участия и достижения высоких результатов школьников в олимпиадах, научно–практических

конференциях и интеллектуальных конкурсах различного уровня от городского до международного. [2] Темы работ позволяют реализовывать задачи духовно–нравственного воспитания, тесноеобщениеученика с учителем в процессе подготовки дает возможность ребятам перенимать личный жизненный опыт учителя.

Созданная в лицее система курсов по выбору успешно работает в течение многих лет. Помимо курсов интеллектуальной направленности, которые позволяют учащимся углублять свои знания в области общеобразовательных предметов, осуществлять подготовку к олимпиадам и работать над исследовательскими проектами, в лицее работают курсы направлений дополнительного образования, позволяющие реализовать интересы и потребности личности, учащихся во внеурочной деятельности, приобретать навыки, выходящие за пределы школьной программы. Используя творческие методы построения процесса обучения на курсах по выбору направлений дополнительного образования, педагоги способны существенно влиять на духовные, нравственные качества воспитанников, развивать в них эмоциональное восприятие окружающего мира и обогащать внутренний мир.

Одним из возможных путей духовного и нравственного возрождения человека является приобщение его с детства к изучению своей малой родины. Любовь к родному краю, знание его истории, культуры, традиций – вот основа, на которой осуществляется рост духовной культуры всего общества. Участие школьников в краеведческой деятельности повышает уровень их самосознания, развивает художественный вкус, эстетическую оценку, воспитывает уважение к культуре и истории своего народа, чувство благодарности к старшему поколению, создает возможности для самореализации учащихся в процессе этой общественно – полезной, увлекательной, благородной работы. [3]

Вовлеченность всех сотрудников ФМЛ в учебно–воспитательный процесс, сотрудничество школы с родителями являются главным условием успешной воспитательной работы. Учащиеся реализуют свое разносторонне развитие и творческий потенциал через школьное сообщество «Лицейское братство», краеведческо–исследовательские экспедиции, «Дебатное движение» и др.

Важно, чтобы школьники получали представление о всей системе национальных ценностей, могли видеть, понимать и принимать духовно–нравственную культуру казахстанского общества во всем ее многообразии и национальном единстве. А для этого необходимо, чтобы каждая из выше обозначенных групп базовых ценностей составляла целевую программу воспитания.

Система внеурочной занятости детей, традиционные мероприятия, сложившиеся в нашем образовательном учреждении, направлены на то, чтобы школьная жизнь стала для них интересной и полезной. В лицее ежегодно проводится ряд мероприятий, направленных на формирование духовно–нравственных качеств: День Знаний, Месячник «Внимание, дети!», День Здоровья, Декада правовых знаний, Мероприятия, посвящённые Дню языков народов Казахстана,Мероприятия, посвящённые Дню духовного согласия,Мероприятия, посвящённые Дню Республики Казахстан, День Лицейского братства: выборы Президента, День Лицейского братства, Папа, мама, я – спортивная семья, Мероприятия, посвященные Дню Независимости, Декада экологических знаний, Мужество и Грация, Наурыз мейрамы, Под единым шаныраком, День Победы, Последний звонок, УникУм.

Любое из традиционных мероприятий, нельзя считать четко направленным только на одну сферу. Воспитание духовно–нравственной личности не может выступать как отдельный компонент воспитательной системы, так как является элементом всех других направлений воспитания современной школы (интеллектуальное воспитание, физическое воспитание, трудовое воспитание, политическое воспитание, этнокультурное воспитание, экологическое воспитание, эстетическое воспитание, правовое воспитание). [3]

Пример – воспитательный метод исключительной силы. Поэтому воспитание зависит отличного примера учителя, классного руководителя, его поведения, отношения к воспитанникам, мировоззрения, деловых качеств, авторитета. Работа классного руководителя многогранна, но приоритетным направлением в воспитательной работе является духовно–нравственное воспитание учащихся. Нравственность должна стоять впереди и вести за собой интеллект.

Сколько бы усилий не прилагала школа в воспитании духовных и нравст–венных качеств, главные ценности, которые человек проносит через всю свою жизнь, закладываются в семье. Поэтому сотрудничество семьи и школы в воспитании детей всегда было и будет актуальным.Работа в этом направлении успешно ведется в лицее на протяжении многих лет. Родители – верные друзья и единомышленники, помощники учителей и классных руководителей. Каждый родитель имеет возможность принимать активное участие в школьной жизни, в жизни класса, в организации мероприятий. В качестве примера можно привести «Золотой микрофон», где родители во многих классах выступают в качестве сценаристов и режиссеров, звукооператоров и костюмеров, самые смелые выходят на сцену в качестве актеров. Родители, имеющие специальные знания в разных областяхнауки, культуры, искусства, политики, юриспруденции, экономики и т.д. проводят лекции и круглые столы, разъяснительную работу, передают свой жизненный опыт учащимся. [4]

Сегодня обществу нужны не только современно образованные, но и воспи-танные люди: нравственные, конкурентоспособные, которые могут самостоятельно принимать ответственные решения в ситуации выбора, прогнозируя их возможные последствия, способные к сотрудничеству, отличающиеся мобильностью, дина-мизмом, конструктивностью, обладающие развитым чувством ответственности за себя и за судьбу страны. Система учебно–воспитательной работы, сложившаяся в физико–математическом лицее, успешно справляется с решением задач по формированию гармонично развитой личности.

Список литературы:

1. Духовно–нравственное и эстетическое воспитание https://kargoo.kz/content/view/9/1557?lang=ru
2. Н.А. Назарбаев «Эра Независимости» Казакстан 2017.
3. Ширшов В. Д. Духовно–нравственное воспитание молодёжи
4. Концепция духовно–нравственного развития и воспитания личности гражданина России в сфере общего образования: проект / А.Я.Данилюк, А.М.Кондаков, В.А.Тишков. Рос. акад. Образо-вания. – М.: Просвещение, 2009.
5. Взаимодействие семьи и школы https://ustschool.edusite.ru/p46aa1/p12aa1.html Ахматов А.Ф. Нравственность и одухотворённое образование // Педагогика 2003 год № 8

ӘОЖ 371.487

БАЛА ТӘРБИЕСІ – БЕСІКТЕН

Жумабаева Анар Жумабаевна
ағылшын тілі пәнінің мұғалімі
Қостанай ауданы білім бөлімінің
Мичурин жалпы білім беретін мектебі КММ
Қостанай обл., Қазақстан
E–mail: anara.zhumabaeva.03@mail.ru

Сейлова Ляззат Алдабергеновна
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Қостанай ауданы білім бөлімінің
Тобыл қаласының мектеп–гимназиясы КММ
Қостанай обл., Қазақстан
E–mail: L.seilova@yandex.kz

Аңдатпа

Ұрпақ тәрбиесі ұлағатты болу үшін, отбасындағы ата–ана берген тәрбие мектепте жалғасын тауып, кішкентай бүлдіршін сапалы азамат болып қалыптасу үшін мектеп, мұғалім және тәрбиеші жауапты зор міндетті атқарады. Ең бастысы – бала ата–ананың оның оқудағы жетістіктеріне қызығушылығын сезінуі керек.

Түйінді сөздер: *тәрбие, үлгілі, қайырымдылық, адамгершілік*

Аннотация

Воспитание ребенка может оказаться сложной задачей. Но и для детей, и для родителей это этап развития. Для родителей важно заниматься вместе с ребенком веселыми занятиями. Совместная работа поможет вам укрепить доверие и прочную эмоциональную связь с ребенком. Вы должны быть для своего ребенка родителями и в то же время друзьями, на которых он всегда может положиться.

Ключевые слова: *воспитание, образцовое, доброе, гуманное.*

Abstract

For the older generation, education in the family, parents, education at school, issued in the continuation of the education of young children, because for the formation of the school, the teacher and educator plays a great responsible role. The most important thing is that the child should feel the parents ' interest in his / her educational achievements

Key words: *upbringing, exemplary, kind, humane.*

Қоғамның кішкентай бір бөлігі–отбасы болып табылатындықтан, мәдениеттілік пен өркениетке жету үшін, ең алдымен әрбір отбасындағы өмірді дұрыс ұйымдастырудан басталмақ. Тәрбиенің бастапқы баспалдағы отбасынан басталады. Тамыры терең бақытты отбасынан ғана, өскелең ұрпақ қалыптасады. Заманымыздың заңғар жазушысы М. Әуезовтің Ел болам десең, бесігінді түзе деген нақыл сөзінің мәні тереңде жатыр. Яғни, болашақтың көрінісі, елінің ертеңі болар, халқының үмітін ақтай білетін дені сау, білімді де саналы жас ұрпақты өсіру талабынан туындап отырады. Осы мақсаттарға жету жолында міндетті екі түсінік бар. Бірі, баланың бастапқы тәрбие мектебі алтын бесік – отбасы болса, екіншісі, алтын ұя – мектеп. Бұл екі ортаның мақсат–мүддесі ортақ. Отбасында алғаш тәрбиенің көрінісі қалыптасып, дәні себілсе, адам бойындағы бар игі қасиетті одан әрі дамытып, тірегін қалыптастырар–мектеп. Бұл арада үлкен рөлге ие болатын мұғалім мен ата–анаға артылатын жүк ауыр.Біздің ойымызша бала тәрбиесімен бала туылғаннан бастап аса жауапкершілікпен қарау, және бала денсаулығы мен қызығушылығын арттыру ең алдымен ата –ана мен ұстаздың үлкен бір міндеті болып саналады деп есептесек қателеспейміз. [1]

Ұлы Абай атамыз Адамның адамшылығы – ақыл, ғылым, жақсы ата, жақсы ана, жақсы құрбы, жақсы ұстаздан болады деп көргендікпен ой түйген. Бала өміріне қажетті тәлім–тәрбиенің іргетасы ата–ана арқылы отбасында қаланады. Дана халқымыз Ұяда не көрсең, ұшқанда соны ілесің демекші, ата–ананың әрбір іс–әрекеті балаға үлкен сабақ. Әрбір ата–ана өз балаларының тұңғыш тәрбиешілері. Бала – ата–ананың адамгершілік өмірінің айнасы. Баланың жаны мен тәні таза, рухани бай, дені сау етіп өсірумен бірге еңбекке деген сүйіспеншілікке, ұлтжандылыққа, адалдыққа, жинақылыққа, адалдыққа баулып өсіруі шарт. Осы тамаша қасиеттердің бәрін ата–ана бойынан тауып, соған еліктеп өссе және әрбір ата–ана баласының жүрегіне жол тауып, оның өміріндегі шынайы досына айналса, тер төккен еңбегінің жанғаны. Ал мектеп баланы болашаққа дайындап, келешек өмірін қай бағытпен жүрсе дұрыс екенін, өздерінің керекті, бейім мамандық таңдауға жол, бағыт беретін ұя. Мектеп пен отбасы арасында саналы да тәрбиелі бала тәрбиелеу үшін өте тығыз байланыста болуы керек. Бірлік арқылы біз көздеген мақсатымызға жетеміз және де адамға тән жақсы қасиеттерді бойына сіңірген саналы ұрпақ тәрбиелеп шығарамыз.

Бала тәрбиесі – баршаға ортақ болғандықтан жас ұрпақты саналы азамат етіп тәрбиелеу – ең негізгі міндетіміз. Тәрбиенің бастапқы әліппесін бала отбасында алып, онда адамгершілік пен ізгіліктің негізі қаланады. Әрбір отбасы қоғамның кішкентай бір бөлігі болып табылатындықтан, қоғамды өркениеттілікке жеткізу, ең алдымен, әрбір отбасындағы өмірді дұрыс ұйымдастырудан басталмақ. Бала тәрбесінде ең бірінші ата ананың алар орны таудан биік, судан терең себебі бала мектепте немесе қоғам орындарында ата–ана қолдауы арқылы ғана биік белестерден көріне алады.

Бүгінгі отбасыларындағы ата–аналардың бала тәрбиесін заман талабына сай ұйымдастырудағы қабілеттері мен мүмкіндіктері бірдей болмай отыр. Қазақ зиялылыларының бірі – М. Жұмабаевтың Тәрбиедегі мақсат – баланы тәрбиешінің дәл өзіндей етіп шығару емес, келешек өз заманына лайық қылып шығару деп айтуы балалар тәрбиесінде ата–аналар алдында үлкен жауапкершілікте тұрғандығын дәлелдейді. Атақты кеңестік педагог А.С. Макаренко педагогикалық қызметте табысқа жетудің бірінші қолайлы шарты болып табылатын тәрбиенің мақсатын анық та және айқын елестете білу деп түсінді, онсыз ешқандай да тәрбие жұмысы мүмкін емес. Оның айтуынша, қабілетсіз немесе «бұзылған» бала «сәтсіз педагогтардың» ойлап тапқандары, барлық «бұзылғандық, тәртіпсіздік және балалардың қылмескерлігі туа біткен және түзетуге болмайтын сапалар емес». Макаренко бүгінгі «бұзылған бала ертең қабілеті жануы мүмкін, отанының нағыз азаматы, Социалистік Еңбек ері болып шығады»,– деп есептеды [2].

Педагогикада жеке тұлғаны қалыптастыру–отбасы мен мектеп интеграциясынан тұратын құбылыс саналады. Қоғамның кез келген жағдайына қарсы тұра алатын, жеке пікірі бар азаматты дайындап шығару–педагогикалық шеберлік пен отбасының негізгі қарым–қатынасы басты әсер етеді. Осы арқылы мектептегі негізгі субъект мақсаттарға бағытталған дидактикалық іс–шараларға, тәрбие жұмыстарына, патриоттық және азаматтық білімді игеру арқылы отбасы мен мектептің бірлескен жұмысының нәтежиесін көрсетеді. Ата–бабамыздан қалған ұлттық тәрбиемізге дақ түсірмеу үшін барлық қажетті жауапкершілікті ата–ана өзіне алғаны жөн, себебі бала ата–ананың өмірінің жалғасы. Балам дейтін жұрт болмаса, жұртым дейтін бала қайдан болсын деп өткен ғасырдың ұлы тұлғасы А.Байтұрсынұлы айтқандай, баланың болашағына толғанар ел, ойланар отбасы қалыптасса елдің болашағы зор болмақ.

Ата–аналардың оқу мен тәрбие үдерісіндегі ынтымақтастық пен бірлескен жұмысы жан–жақты болса жемісті болады.

Ұрпақ тәрбиесі ұлағатты болу үшін, отбасындағы ата–ана берген тәрбие мектепте жалғасын тауып, кішкентай бүлдіршін сапалы азамат болып қалыптасу үшін

мектеп, мұғалім және тәрбиеші жауапты зор міндетті атқарады. Ең бастысы – бала ата–ананың оның оқудағы жетістіктеріне қызығушылығын сезінуі керек. Кез келген бала үлгілі немесе үлгермейтін болсын, шапшаң немесе сылбыр болсын, ол өзін жақсы көру мен сыйлауды қалайды.

Естеріңізде ұстаңыз: баланы әлсіз деп бағаламай, оның жақсылық жағын да көру керек. Жылы сөзді аямаңыз. Бір нәрсені орындағанда мақтап, орындамағанда сынаңыз. Мақтағанда жеке түрде мақтап, сынағанда елеусіздеу сынауға тырысыңыз. Олардың алдына орындалатын міндеттерді қойыңыз. Бұйырудың орнына өзіңе тең адамша кеңес, көмек сұрауға тырысыңыз. Мүмкіндігіне қарай бір қателік үшін екі рет жазалауға тырыспаңыз. Бала өзін не үшін жазалағанын түсінуі тиіс. Көп жағдайларда баланы мазалау, шектен тыс талап қою нәтиже бермейді. Ата–ана мен бала үйлесімділігі.

Отбасы тәрбиесіндегі басты нысана баламен рухани үндестік пен үйлесімділікке ұмтылу, ата–баба мұрасын сақтауға ұмтылу, ата–баба мұрасын сақтауға көңіл бөлу, халықтың тәлімдік мұрасын сақтауға көңіл бөлу, халықтың тәлімдік мұрасын бүгінгі күнмен сабақтастыру болып табылады. Осыған орай, отбасында еңбексүйгіштікке, баланың жасына сай еңбек түрлеріне және қоғамдық – пайдалы еңбекке баулуды іске асыру қажет. Жасөспірімнің жауына айналмас үшін онымен қарым–қатынасыңыз қандай болу керек? Жасөспірім қарым–қатынасында ең маңыздысы, жағдай мен көңіл–күйге байланысты өзгеруге икемділігіңізді көрсетуіңіз керек, баланың пікіріне құлақ асу, оның тұлғасын құрметтеу керек.

Бала тәрбиесінде баланы дұрыс жолға салатын да, теріс жолға салатын да ата–ана. Біз ұстаз ретінде ата–анаға берер кеңесіміз, балаға тәрбие бермес бұрын алдымен өзіңізден бастаңыз, бала ақ қағаз тәрізді оған дақ түсіретін де, гүлдендіретінде өзіңіз. Егерде балаңыздың көзі ашық, болашағы зор, үлкен азамат болып өскенін қаласаңыз, балаға әрдайым қолдау көрсетіңіз, екіншіден баланы әрдайым мақтаңыз, және мақтан тұтыңыз, бала өзінің өмірге не үшін келгенін білуі тиіс, өзінің қажеттілігін сезінуі керек, сонда ғана бала алдына мақсат қойып, биік шыңдарды бағындыра алады, балаңызға әрдайым тірек болсаңыз,ол сіздің үмітіңізді ақтайды. Бүгінгі ұрпақ–ертеңгі біздің болашақ.

Тәртіпті де тәрбиелі ұрпақ тәрбиелеу – отбасы мен мектептен алған үлгі–өнеге жиынтығының жемісі. Отбасында адам бойындағы асыл қасиеттер жарқырай көрініп қалыптасады. Отанға деген ыстық сезім жақындарына, туған – туысқандарына деген сүйіспеншіліктен басталады деп бірінші президент Н.Ә. Назарбаев айтпақшы, еліміздің болашағы бүгінгі балалардың дұрыс азамат болып қалыптасуы отбасындағы тәрбиеге байланысты. Балалардың өздеріңізге бақыт сыйлайтын тұлға болып қалыптасуы, ата – аналар, сіздерге байланысты. Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ сондықтан балаларыңыз елін, Отанын сүйетін азамат болып өсіп, сіздерді бақытқа кенелтсін десеңіздер бала тәрбиелеудегі қателіктерге жол бермейік! Ендігі ұрпақ – Мәңгілік Қазақтың Перзенті. [3]

Әдебиеттер тізімі:

1. В.А. Сухомлинский. Ата–ана педагогикасы. –Алматы, 1983.
2. Қ.Жарықбаев, С.Қалиев. Қазақтың тәлім–тәрбиесі. –Алматы, 1995.
3. К.Ж. Қожахметова. Сынып жетекшісі. – Алматы: Әлем, 2000.

УДК 372.882

ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ УЧАЩИХСЯ НА БАЗЕ ИЗУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ И ЛИТЕРАТУРЕ В КАЗАХСКИХ ШКОЛАХ

Жумабаева Ментай Алпысбайкызы
учитель русского языка и литературы, педагог – эксперт
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Әулиекөл ауданы білім бөлімінің
Шоқан Уалиханов атындағы Әулиекөл
жалпы білім беретін мектебі» КММ
с.Аулиеколь, Казахстан
E–mail: alash_ayana@mail.ru

Аңдатпа

Оқушылардың жеке басын қалыптастыру кезеңінде, өскелең ұрпақтың рухани–адамгершілік тәрбиесі мектептен басталады. Мақалада орыс тілі мен әдебиеті пәнінің оқушылардың рухани–адамгершілік құндылықтарын тәрбиелеудегі рөлі қарастырылады.

Түйінді сөздер: *рухани–адамгершілік тәрбие, өмірлік құндылықтар, тәрбиелік мақсат, негізгі міндет, патриотизм, парыз және абырой.*

Аннотация

Духовно – нравственное воспитание у подрастающего поколения начинается со школы, в период формирования личности учащихся. В статье рассматривается роль предмета русский язык и литература в воспитании духовно – нравственных ценностей у учащихся.

Ключевые слова: *духовно – нравственное воспитание, жизненные ценности, воспитательная цель, основная задача, патриотизм, долг и честь.*

Abstract

The spiritual and moral upbringing of the younger generation begins in school during the period of forming students' personalities. This article examines the role of the Russian language and literature in fostering spiritual and moral values among students.

Key words: *spiritual and moral upbringing, life values, educational goal, primary task, patriotism, duty and honor.*

В современной образовательной системе образования Республики Казахстан ключевой задачей является воспитать у казахстанских учащихся духовно–нравст–венное воспитание. Что же такое духовно – нравственное воспитание? Духовно – нравственное воспитание представляет становление отношения ребенка к самому себе, родным, обществу и своей Родине и формирование качеств: патриотизма, невзысканности, коллективизма, уважения к окружающим людям. Становление важнейших жизненных ценностей начинается в период роста ребенка. Вследствие этого, главную роль в процессе формирования личности учащихся занимает школа. Одной из основных проблем воспитания вызывают вопросы нравственного и духовного воспитание подрастающего поколения. Перед каждым учителем – предметником стоит вопрос: как на уроках научить учеников любить Родину, свою национальную культуру и традиции, воспитать достойного гражданина Республики Казахстан? Каждый учитель понимает, что именно с малых лет формируется представление детей о том «что такое хорошо, а что такое плохо?». [1]

Главной целью учителей – словесников является, через преподаваемые уроки, уберечь детей от мира насилия, выработать иммунитет к плохому и научить их приносить пользу обществу. Абсолютное отрицание идеалов советского времени и дефицит новой системы ценностей приводят к большому снижению духовной культуры у подрастающего поколения. Предмет русский язык и литература позво–ляет на каждом уроке сосредоточить внимание учащихся вопросам духовно – нравственного воспитания, развитию нравственных чувств, облика, позиции и поведения. Язык – величайший учитель, наставник, язык всегда формировал и

формирует менталитет, человечность, нравственность. В те времена когда не было ни школ, ни книг язык был учителем. И в наше современное инновационное время язык имеет особое место. [2]

Знаменитый русский писатель, философ В.Г. Белинский писал: «Без глубокого нравственного чувства человек не может иметь ни любви, не чести». Современный учитель русского языка и литературы работает в условиях духовного и нравственного уничтожения, так как «великий и могучий» русский язык теряет свою силу. Несмотря на то, что русский язык является одним из самых пользуемых и богатых языков мира, все же культура пользования русским языком потихоньку исчезает. В первую очередь, ответственность за сохранение чистоты и красоты русского языка лежит на учителей – словесников. На уроках русского языка и литературы мыстараемся оставить след в душах наших учеников. Считаю, что труд наш не напрасный. Наши учащиеся отличаются добротой, отзывчивостью, они с удовольствием изучают русский язык, читают русскую литературу и не только из школьной программы. [3]

В казахских школах на уроках русского языка и литературы особое внимание уделяется восприятию и пониманию русской речи. Работая в сельской школе, могу выделить следующие трудности: незнание и маленький словарный запас русского языка, непринятие учениками произведения русских писателей и поэтов. Очень сложно бывает донести до учеников основную мысль произведения, тем более раскрыть духовно – нравственные ценности русского народа. Современные ученики неохотно обсуждают тему о Великой Отечественной войне, о патриотизме, героизме. У них сложены свои приоритеты, есть свои современные герои и, к сожалению, мало кто из учеников знает о Великой Отечественной войне. Моя задача – показать им, что произведения великих русских поэтов и писателей развивают чувство патриотизма; любовь к своему народу и земле; помогают разобраться в себе, найти своё место в жизни; помогают относиться к окружающим людям по – доброму.

Русский язык и литература – позволяет на каждом уроке уделять особое внимание вопросам духовно – нравственного воспитания учеников. При подготовке к урокам в первую очередь уделяю внимание воспитательной цели. В младших классах при изучении тем:(2 класс) «Всё узнать, страна, я о тебе хочу!»,«Весенние народные традиции», «Дружат народы нашей страны», «Каждая страна гордится своими символами»; (3 класс) «Мудрый Абай», «Сказки Пушкина», «К.Сатпаев – известный учёный и геолог», «Кажымукан – первый казахский чемпион мира», «День единства народа Казахстана»; (4 класс) «Мы – дети твои, Казахстан!», «Что такое Родина?», «Мой Казахстан», «Я–гражданин своей страны», «Под единым шаныраком», «Что такое ценности?», «Мир в твоем сердце. Доброта – она навеки украшение человека» и др. отбираю тексты и задания духовно – нравственного, патриотического содержания. [4]

Русский язык в казахских школах является иностранным. Поэтому моя задача научить грамотно писать и говорить на русском языке. Основной упор я делаю на изучение русскому языку и воспитанию духовно–нравственных ценностей в младших классах. Психологами доказано, что именно в младшем возрасте дети более восприимчивы к усвоению духовных и нравственных правил и норм. Главная задача учителя русского языка – научить детей поступать так, чтобы доброты вокруг нас стало намного больше. Урок русского языка в 4 классе на тему: «Что такое ценности?» можно провести в виде игры. Создаются ситуации для учеников, с помощью которых ребята могут к концу урока ответить сами на заданный вопрос. Также эффективно использовать на уроках русского языка в школах с нерусским языком обучения пословицы. Пословицы помогают ребятам лучше раскрыть тему урока, учит понимать народную мудрость, раскрывает духовный мир казахского и русского народа.

Современная система образования помогает развить личность и индивидуальность учащихся, раскрывает все его духовные и интеллектуальные возможности. На уроках литературы поднимаются вопросы души и духа человека и целого народа. Герои русских писателей находятся в поисках справедливости и добра, приближает учащихся к духовным высотам, которые формировала культура любой нации. Произведения русской литературы воспевают нравственные силы народа, их веру, любовь к родной земле, огромную человечность. Для выполнения поставленных целей и задач урока русского языка и литературы в процессе урока использую следующие правила построения урока:

– Создание благоприятной атмосферы в классе.

– Пробудить у учащихся интерес к уроку, новой теме.

– Подача новой информации в малой и доступной форме.

– Обратная связь.

В старших классах на уроках русского языка и литературы актуален прием «дискуссия». Во время дискуссий ребята анализируют и дают собственную оценку литературному произведению, персонажу и событиям. После анализа текста ребята осмысливают отношения автора к персонажу, событиям и разбирают нравственные и социальные проблемы. В русской литературе ярко выражены традиции, нужды, душа народа. Мы должны донести до ребят, что пока жива национальная культура: язык, обычаи, фольклор, искусство и конечно же литература, народ будет жив и нашей основной задачей является сохранить это достояние. В произведениях А. Пушкина, М. Лермонтова, Л. Толстого и других великих русских писателей дается огромная возможность воспитать в учениках совесть и долг. Часто русские писатели выступают против предательства и лжи. Примером может служить роман Л. Толстого «Война и мир», где автор преподносит много нравственных уроков: умение прощать другого человека, осмысление жизни и многое другое. Я стараюсь на уроках русской литературы показать учащимся связь классических произведений с настоящим временем, дать им задуматься над вопросами морали, поведения, чести и собственного достоинства, о бескорыстии в любви и дружбе. [5]

Главная задача учителя в современной системе образования – это обогатить учеников многосторонними и глубокими знаниями о своей нации, её прошлом, о традициях и обычаях, культуре. Процесс становления духовных и нравственных ценностей – это длительный процесс и начинает его надо со школы. Свою задачу могут считать реализованной, если мои ученики станут хоть капельку чище, добрее к окружающим людям, если не просто выучат значение слов долг, честь, патриотизм, ответственность и другие, а будут применять их в жизни.

Список литературы:

1. Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана. 27 января 2012 г. Социально–экономическая модернизация – главный вектор развития Казахстана.

2. Донченко Л.М. Духовно–нравственное воспитание старшеклассников (на уроках литературы и внеурочное время). Текст дисс. канд. пед. наук. – Елец, 2005.

3. Илларионова Л.П. Формирование духовной культуры учителя в системе непрерывного педагогического образования. Педагогическое образование и наука. – № 3.

4. Бабаян А.В. О нравственности и нравственном воспитании. Педагогика – 2005 –№ 2–с. 67–68

5. Даулетова Б.А. Духовно–нравственное воспитание на уроках русского языка и литературы / Б. А. Даулетова. – Текст : непосредственный // Молодой ученый. – 2015. – № 9 (89).

ӘОЖ 740

ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТ САБАҚТАРЫНДА ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ИГЕРУ АРҚЫЛЫ ЖЕКЕ ТҰЛҒАНЫ ДАМЫТУ

Жумагулова Айнагуль Аманжоловна
қазақ тілі мен әдебиет пәні оқытушысы
Қостанай ауылшаруашылық колледжі КМҚК
Тобыл қ., Қазақстан
E–mail: Zhumagulova.2019@mail.ru

Аңдатпа

Қазіргі таңда өскелең ұрпаққа білім сапасын игертумен қатар тәрбиеге деп көп көңіл бөлу қажет. Баланың бойында ұлттық құндылықтарды қалыптастыру. Ыбырай идеясын ағарту саласындағы ұлттық тәлім–тәрбие мен білім мазмұнын сақтай отырып, күнделікті оқыту ісіне енгізу керек. Ал бүгінгі таңда бұл еңбекАлтынсариндi қазақ әдебиет сабақтарында ұлттық құндылықтарды игеру арқылы тұлғадағы даму жұмысында жаңаша көрініс тапқан бірегей оқу құралдарын дайындаудағы теориялық ізденістердің бастауы деп атауға болады.

Түйінді сөздер:*үрпақ, тәлім–тәрбие, жаңашыл идея,бағыт,құндылық.*

Аннотация

В настоящее время недостаточно внимания уделяется воспитательному потенциалу учебного процесса, между тем его реализация призвана повысить эффективность решения воспитательных задач. Усиление воспитывающей функции дисциплин учебного цикла согласуется со стратегией модернизации образования, соответствует приоритетам современной государственной политикив области образования.Наш интерес к рассмотрению и изучению наследия видного казахстанского деятеля Ибрая Алтынсарина не случаен. Выдающаяся историческая заслуга Алтынсарина заключается в том, что по его инициативе при самом непосредственном его участии была создана в Казахстане сеть народных светских школ. Также он научно разрабатывал для них дидактические принципы обучения и воспитания детей, писал учебные и методические пособия.

Ключевые слова: *поколение, новаторская идея, направление, ценность.*

Abstract

Currently, insufficient attention is paid to the educational potential of the educational process, meanwhile its implementation is designed to increase the effectiveness of solving educational tasks. Strengthening the educational function of the disciplines of the educational cycle is consistent with the strategy of modernization of education, corresponds to the priorities of modern state policy in the field of education. Our interest in considering and studying the legacy of prominent Kazakhstani figure IbraiAltynsarin is not accidental. Altynsarin's outstanding historical merit lies in the fact that on his initiative, with his very direct participation, a network of secular folk schools was created in Kazakhstan. He also scientifically developed didactic principles of teaching and upbringing of children for them, wrote educational and methodological manuals

Key words: *generation, innovative idea, direction, value.*

Моральдық–этикалық құндылықтар мәдениеттің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады, оның сыртында қазіргі қоғамның дамуы мүмкін емес. Сондықтан қазіргі мектептің алдында тұрған міндеттер басымдыққа ие болады. Бұл жалпы педагогикалық міндет қазіргі уақытта белгілі бір дәрежеде барлық оқу пәндерінің, мектептің тәрбие жұмысының бүкіл жүйесінің көмегімен шешіледі.Қазіргі таңда өскелең ұрпаққа білім сапасын игертумен қатар тәрбиеге деп көп көңіл бөлу қажет. Баланың бойында ұлттық құндылықтарды қалыптастыру. Ыбырай идеясын ағарту саласындағы ұлттық тәлім–тәрбие мен білім мазмұнын сақтай отырып, күнделікті оқыту ісіне енгізу керек. Ал бүгінгі таңда Ы. Алтынсариннің бұл еңбегін мектеп тарихындағы білім беру ісіндегі бет ашары, ағарту саласына жаңаша сипат берген игілікті жұмыстарының төл оқу құралдарын дайындаудағы теориялық ізденістерінің бастамасы деуге болады.Жалпы білім беру жүйесін жаңғырту өскелең ұрпақтың рухани–адамгершілік қалыптасуын, білім алушыны өмірлік өзін–өзі анықтауға, гуманистік идеалдардың пайдасына дербес таңдауға дайындауды қамтамасыз етуге

мүмкіндік беретін жаңа білім беру кеңістігін қалыптастыруға бағытталған. Оқу процесінде білім беру процесінің барлық сатыларында тұлғаның үздіксіз дамуы үшін жағдайлар жасалады. Оқыту мен тәрбиелеу әлеуметтік тәжірибені, оның ішінде білім, іс–әрекет тәсілдерін жүзеге асыру тәжірибесі, шығармашылық қызмет тәжірибесі, эмоционалды–құндылық қатынастар тәжірибесін өзгертеді. Бір–бірін толықтыра отырып, оқыту мен тәрбиелеу бір мақсатқа қызмет етеді: оқушының жеке басының тұтас дамуы.Білім берудің қазіргі мазмұнын, білім берудің мақсаттары мен әдістерін дамытуда гуманистік идеология шешуші мәнге ие, ол тәрбие іс–әрекетінің жеке тұлғаның біртұтас дамуына жалпы бағытын анықтайды. [1]

Педагог қазақ халқының өзіне тән ұлттық–тәрбие үрдістерін ағарту ісімен ұштастыра отырып, бүгінгі педагогика саласындағы бірнеше бағыттардың негізін салды. Халықтың ұлттық тәлім–тәрбиесі негізінде ол Қазақстандағы ұлттық мектеп-тердегі оқыту ісінің әдістемесінің іргетасын қалады. Ол Қазақстандағы мектептердегі оқыту, білім беру ісін бір жүйеге келтіруді талап етіп, соны белгілі жолға қойды. Оның жаңашыл әдістерінің бірі – оқытудағы оқу үрдісін ана тіліне негіздей отырып, орыс тілін меңгеру болса, оқу үрдісіндегі жаңашыл идеясының бірі – оқулықтар мен оқу құралдарын орыс графикасына сүйене отырып, жаңа алфавит негізінде жасау болды. Ы. Алтынсарин өз шығармаларында адамның бойындағы ұлы қасиет – адамгершілік – рухани тәрбиенің маңыздылығын ең басты құндылық деп санады. Ыбырай әңгімелерінің құрылымы, мән–мағынасы, тәрбиелік мәні бала санасына ерекше әсер етіп, баланың қызығушылығын оятып, баланың бойына тереңінен тәрбие нәрін құйып, қоғамда адамгершілігі жоғары адамдар қалыптастырады.Қазақ халқының ежелден келе жатқан рухани қазынасының бірі. Ибалы ұл, инабатты қыз – өмір көркі. Әдептілік белгісі иіліп сәлем бергені деп келер ұрпаққа тәрбие беріп, адал ниет, ақ тілек білдіріп отырған. Әдебиет пәні білім беруді ізгілендіруде жетекші рөлге ие. Демек, оның басты бағыты, тиімді функциясы және түпкі мақсаты: білім берудің барлық құралдарының өзара байланысында сөз өнерінің күшімен нағыз адамды тәрбиелеу. Әдебиет сабақтары біздің балаларымыздың жанына әсер ететін, қоршаған ортаның жойқын әсеріне қарсы тұра алатын тәрбиенің көптеген аспектілерінің бірі. Қазақ тілін үйренуге көп көңіл бөлінсе де, қазақ әдебиетінің орасан зор әлеуеті жеткіліксіз пайдаланылуда. Бұл қазақ әдебиетін мазмұнды да, ұйымдастырушылық жағынан да оқыту оқушылардың қазақ халқының мәдениетіне немқұрайлы қарауына, олардың біліміндегі терең олқылықтарға, демек, тұлғаның толық дамымауына, Қазақстан жүріп өткен тарихи жолды объективті бағалауға алып келгендігіне байланысты болды. Белгілі фольклортанушы ғалым А. Затаевич қазақ халқының әндері мен күйлерін, оның алуан түрлі фольклорлық байлығын білмей, оның жан дүниесінің тереңдігін, дүниетанымының ерекшелігін түсіну мүмкін емесдеді. Жергілікті халықтың тілін, әдет–ғұрпын, қазақ жерінің барлық сұлулығы мен рухани байлығын білмей, осы аймаққа жататындығы туралы терең сананы, жоғары азаматтық және патриоттық борыш сезімін дамыта алмау керек.Кез келген халықтың заманалардан бері қалыптасқан өзіндік болмыс бітімі, салт – дәстүрі, рухани мұралары болады. Уақыт озған сайын бұл рухани мұраларды зерттеп игеруге деген қажеттілік те арта түседі. Өйткені ата–бабаларымыздың ұрпағына қалдырған баға жетпес інжу – маржандарын оқып–үйрену біздің парызымыз. Мен Ыбырай Алтынсарин шығармаларындағы рухани– адамгершілік құндылықтар тақырыбын таңдаған себебім, аталардан қалған сөздер ешқашан өлмейді, ескермейді, яғни ол өміршең тақырып сондықтан да ақын аталарымыздан қалған сөз маржандарын оқып білуді өзіме міндет санаймын. [2]

Әдебиет арқылы жан – жақты дамыған, рухани адамгершілігі мол, ұлттық құндылықтарымызды құрметтейтін, бір – біріне сүйіспеншілікпен, құрметпен қарай-тын, өмір сүруге деген құштарлығы жоғары жеке тұлға тәрбиеленеді.

Ы.Алтынсарин өзінің барлық оқулықтарында, әдістемелік еңбектерінде жас ұрпақты тәрбиелеудегі оқыту мен тәрбиелеу мәселелерін көтеріп, өзектілігін шешуге ұмтылады және қазақ халқына білім берудің рөлін және оның маңызын, оның әлеуметтік ортаны қайта жаңғыртудағы рөлін көрсетеді.

Ағартушының өнегелі өмірі мен өрісі биік таланты бір кезде қандай – жарқын да жанды қасиеттерімен көрініп, қазақ мәдениетінің тарихында айқын іздерін қалдырса, қазір де сол асыл да абзал ерекшеліктерін өз бойында сақтауда. Оның қай шығармасы болса да, баланың тіл мәдениетін көркейтуге, дамытуға әсері мол.Қазіргі мектеп барлық білім беру салалары мен пәндерінің білім беру әлеуетін анықтап, белсенді түрде іске асыруы керек. Сонымен, филологиялық білім адамның рухани–адамгершілік тәрбиесінде, оның моральдық қасиеттерін, азаматтық санасын, коммуникативті қабілеттерін, қоршаған әлемге эмоционалды–құндылық қатынасын, эстетикалық мәдениетін дамытуда ерекше әлеуетке ие. Оқушылардың теориялық және әдеби ұғымдар жүйесін, тілдік және сөйлеу дағдыларын игеру, әдеби шығармаларды талдау барысында оқушылардың гуманистік дүниетанымын, этикалық мәдениетін, тұлғааралық және мәдениетаралық диалог қабілеттерін қалыптастыру мүмкіндіктерін ескеру қажет. Осы циклдің пәндері оқушыларға адамгершілік мінез–құлық, жеке тұлғаның рухани мәдениеті үлгілерін ұсынады, балалар мен жасөспірімдердің жағымды әлеуметтік тәжірибесін кеңейтеді. [3]

Қазіргі жағдайда қазақ әдебиетіне оқу пәні ретінде Қазақстан Республикасының азаматы ретінде жоғары сана дәрежесіне ие рухани – адамгершілік тұлғаны тәрбиелеудің ерекше миссиясы жүктеледі. Бүгінгі күннің қоғамдық атмосферасында адамның рухани–адамгершілік жаңғыруы – бұл республиканың болашағы шешілуіне байланысты проблема.Қазақ әдебиеті әрқашан халықтың мақтанышы, ар–ожданы болды, өйткені біздің ұлттық психологиямыз жанға, ар–ожданға, жарқын және нақты сөзге көбірек көңіл бөлумен сипатталады. Мектептегі Қазақ әдебиеті өз мақсаттары мен міндеттері бойынша полифункционалды, мазмұны жағынан полифониялық: онда жыраулардың, ақындардың, тарихи дәуір жазушыларының дауыстары естіледі. Онда халық тарихының негізгі маңызды кезеңдері, оның рухани және материалдық мәдениетінің дамуы көрініс тапты. Халықтың тарихи тәжірибесін, оның рухани мәдениетінің қазыналарын, ғасырлар мен мыңжылдықтар арқылы өткен әдеби мұраны зерттеу және игеру қазіргі жас ұрпақ үшін өте маңызды. Қазақтар, әлемнің басқа халықтары сияқты, дамудың ең көне бастаулары бар ерекше, ерекше материалдық және рухани мәдениетке ие. [4]

Біздің халқымыз әлемдік дәуірге, өнер мен әдебиетке үлес қосты, әлемдік деңгейдегі ғалымдарды, жазушылар мен ақындарды тарихи сахнаға шығарды.Қазақ халқының бай, ғасырлар бойы қалыптасқан рухани мәдениетінің маңызды қырларының бірі–оның әдебиеті. Оны әдебиеттану ғылымы халық тарихының ажырамас бөлігі ретінде қарастырады. Дәл осы позициялардан көркем шығарма-ларды құру, әдеби процесс, әдеби бағыттар мен бейнелеу құралдарының әртүрлілігі мен даму кезеңдері, әдеби процеске тікелей назар аударған шеберлердің шығармашылығы белгілі. Қазақ әдебиетінің тарихы Ежелгі заманнан бүгінгі күнге дейін қазақ халқы жасаған көркем туындыларды қамтиды. Әр заман, тарихи әр кезең әлеуметтік құбылыстар өзінің дарынды өкілдерін жарыққа шығарып отыратыны мәлім. Олар елдің мұң – мұқтажын көре біліп, халқының сол мұқтажына перзеттік махаббаттын арнаған, туған халқының игілігі үшін бар күш жігерін жұмсаған ардақты азамат ретінде халық тарихынан орын алып отырған. Мұндай азаматтардың игілікті дәстүрлері ұрпақтан – ұрпаққа жалғасып, елдің тарихи, мәдени өміріне елеулі ықпал етіп келген. [5]

Қорыта келгенде, ұрпағымызды парасатты да білікті, мәдениетті де білімді етіп тәрбиелеп, рухани дүниетанымын жалпы адамзаттық деңгейде дамытамыз десек, бойында ұлттық және азаматтық намысы бар ұрпақ өсіргіміз келсе, бүкіл қоғамдық

өмірдің өзегін келешек ұрпақ тәрбиесіне, соның ішінде ұлттық құндылықтар негізінде тәрбиелеуге бағыттаумыз қажет. Әдебиет сабақтары оқушылардың дүниетанымын қалыптастыруға белсенді әсер ете отырып, олардың рухани және адамгершілік қалыптасуына ықпал етеді, қоғамдағы рухани дағдарысты еңсеруге байланысты мәселелерді шешуге және қоғамдық моральдың нормалары, ережелері мен талаптары өз көзқарастары, сенімдері, терең мағыналы және таныс формалары ретінде әрекет ететін адамды тәрбиелеуге белгілі бір үлес қосады жақсылыққа ішкі тарту арқылы алынған мінез–құлық. Педагог кадрларды даярлау және қайта даярлау кезінде педагогтерде тәрбиешінің ұстанымын қалыптастыруға күш салу керек, ол тәрбиелік міндеттерді шешуге ішкі психологиялық көзқарастан, жеке тұлғаның оқушының әлеуметтік–адамгершілік қалыптасуына тәрбиелік әсері туралы идеяларды қалыптастырудан тұрады. Мұғалімге тәрбие процесінің мәні, мазмұны, тиім–ділік критерийлері, тәрбие әдістері және білім беру технологияларын практикалық іске асыру дағдылары туралы білім қажет.

Қазіргі мектеп жалпы білім беретін мекемедегі тәрбие іс–әрекетінің алуан түрлілігі мен формаларын сақтауға және дамытуға, Ресей мәдениетіне тән жалпыға ортақ құндылықтар мен адамгершілік бағдарлардың үйлесімді үйлесіміне негізделген білім беру процесіне қатысушылардың құндылық–идеологиялық қауымдастығын қалыптастыруға арналған.

Балалармен және жасөспірімдермен жұмыс жасауда адами құндылықтардың декларативтілігін еңсеру және олардың балаларының өздерінің кіші Отанына деген сүйіспеншілігін оятудан бастап, планетарлық сананы қалыптастыруға, елдің, адамзаттың, Жердің болашағы үшін жауапкершілік сезімін қамтамасыз ету маңызды. Білім беру процесінің тәрбиелік әлеуетін іске асыру білім беру мекемесінде қолайлы тәрбие ортасын құруға, Тұтас тәрбие жүйесін ресімдеуге және мектеп түлектерінің өзін–өзі анықтауға дайындық деңгейін сапалы арттыруға мүмкіндік береді. [6]

Әдебиеттер тізімі:

1. Нравственное воспитание. – Москва. Мысль. 1979ж
2. Алтынсарин Ы. Өнер – білім бар жұрттар. Алматы, 1989 ж.
3. Әуезов М. Жиырма томдық шығармалар жинағы. Алматы, 1985 ж
4. Әуезов М. Уақыт және әдебиет. Алматы, 1962 ж.
5. Ыбырай Алтынсарин тағлымы. Құраст.: Жармұхамедов М. Алматы, 1991 ж.
6. Адамгершіліксабақтары. – Алматы. 2001ж.

УДК 373.24

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ С РОДИТЕЛЯМИ В ПРОЦЕССЕ ВОСПИТАНИЯ ОБЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Жусупова Сабина Толгаткызы
воспитатель КГКП «Ясли–сад №44
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан

Аннотация

В статье рассматриваются методы взаимодействия с родителями в процессе воспитания у детей общечеловеческих ценностей. Указывается на важность взаимодействия с родителями в воспитании дошкольников. Формирование общечеловеческих ценностей рассматри-вается как комплексная работа педагогов и родителей. Описан опыт взаимодействия с родителями воспитанников в данном направлении.

Ключевые слова: *духовно–нравственное воспитание, патриотическое воспитание обще–человеческие ценности, культура.*

Аңдатпа

Мақалада балалардағы жалпыадамзаттық құндылықтарды тәрбиелеу процесінде ата–аналармен өзара әрекеттесу әдістері қарастырылады. Мектеп жасына дейінгі балаларды тәрбиелеуде ата–аналармен өзара әрекеттесудің маңыздылығы көрсетілген. Жалпыадамзаттық құндылықтарды қалыптастыру мұғалімдер мен ата–аналардың кешенді жұмысы ретінде қарастырылады. Осы бағыттағы тәрбиеленушілердің ата–аналарымен өзара әрекеттесу тәжірибесі сипатталған.

Түйінді сөздер: *рухани–адамгершілік тәрбие, патриоттық тәрбие жалпы адамзаттық құндылықтар, мәдениет.*

Abstract

The article discusses methods of interaction with parents in the process of educating children of universal values. The importance of interaction with parents in the upbringing of preschoolers is pointed out. The formation of universal human values is considered as a complex work of teachers and parents. The experience of interaction with the parents of pupils in this direction is described.

Key words: *spiritual and moral education, patriotic education, universal values, culture.*

Достойное воспитание подрастающего поколения – это общая забота родителей, общества, педагогов и государства. Потому что дети – это настоящее и будущее страны. Именно от того, какими вырастут сегодняшние малыши, зависит то, как будет развиваться наше общество. Согласно Типовой программе, воспитание подрастающего поколения в духе патриотизма, доброты, взаимопомощи и заботы об окружающих является одним из основных направлений работы дошкольных организаций. [1]

Нравственное и патриотическое воспитание является неотъемлемой частью системы обучения и воспитания детей дошкольного возраста. Нравственное воспитание осуществляется во всех группах детского сада с учётом возраста воспитанников в организованной деятельности, а также режимных моментах в течение дня. Работа по духовно–нравственному воспитанию дошкольников направлена на развитие таких качеств личности, как отзывчивость, доброта, ответственность, патриотизм. Проблема духовно–нравственного воспитания подрастающего поколения не должна ложиться только на плечи организаций образования. Активное участие в ней принимают идолжны принимать родители и общество в целом.

В тот период, когда ребёнок приходит в детский сад, в его жизни происходит большое количество изменений. Именно в этом возрасте закладываются основы самопознания, формируются индивидуальность ребёнка, умение отличить себя от других, чувствовать себя самостоятельной личностью. Именно в дошкольном возрасте у детей формируются основы культуры поведения в обществе, понимание того, «что такое хорошо, и что такое плохо». У ребёнка проявляются такие качества как доброта, честность, трудолюбие, взаимопомощь, которые в последующие периоды жизни проявятся в его гражданственности. [2]

Остановимся подробнее на опыте работы по формированию общечеловеческих ценностей с детьми дошкольного возраста. В процессе данной работы в детском саду необходимо развить представления о человеке, семье, друзьях, природе и Родине как о важных базовых понятиях, на основе которых становится возможным разъяснение ценностей мира человека: любви, счастья, доброты, заботы, понимания, уважения.

Большую роль в организации нравственного и патриотического воспитания детей в 2023–2024 учебном году сыграла реализация областного проекта «Үндестік», который направлен на организацию эффективного взаимодействия с родителями в вопросах воспитания и обучения детей. [3] Поддержание связи и взаимодействия с родителями воспитанников является важнейшим условием полноценного духовно–нравственного развития детей. Детский сад должен оказывать родителям квалифицированную педагогическую помощь, привлекать

родителей на свою сторону в вопросах формирования и планирования единых подходов к воспитанию детей. Зачастую родители считают, что знают о своём ребёнке всё. В этом случае педагогу важно заинтересовать и привлечь родителей в обсуждение проблем нравственного воспитания детей. Мы стараемся творчески подходить к выбору материла для этих целей, а также учитывать интересы родителей.

Первой формой взаимодействия с родителями в детском саду является знакомство с семьёй, например, собрание или анкетирование. Далее происходит информирование родителей о ходе образовательно–воспитательного процесса в виде консультаций, бесед, собраний, оформлении стендов и выставок детского творчества, организация совместных праздников, деятельности родительского клуба на базе дошкольной организации.

Наиболее ценным в воспитании общечеловеческих ценностей для дошкольников является пример взрослых. Именно пример взрослого становится важной составляющей нравственного и культурного развития ребёнка, потому как дошкольник неосознанно копирует поведение взрослых, которое, по его мнению, наиболее правильно и верно. Поэтому необходимо показать родителям важность взаимодействия с ребёнком и постоянного внимания к детским проблемам. Педагог должен быть доброжелательными, ведь именно улыбка способствует созданию положительного настроения, уверенности и раскрепощения как родителей, так и детей. [4]

В условиях информатизации и цифровизации педагогического процесса мы активно применяли такой метод нравственного воспитания, как социальная реклама. Этот метод заключается в том, что родителям и детям предлагаются видеоролики, которые акцентируют внимание на основных социальных проблемах общества и его нравственных ценностей. Для дошкольников могут быть предложены такие ролики, как «Семейные ценности», «Время на важное», «Письмо родителям».

Одним из эффективным приёмов работы с родителями мы считаем метод, который носит название «Лист бумаги». Так как в наше время проблемы в нравственном развитии детей зачастую связаны именно с непониманием и невниманием со стороны взрослых. Суть данного метода сводится к тому, что родитель загибает лист бумаги каждый раз, когда говорит ребёнку что–то плохое. Если же говорит что–то хорошее, то разгибает лист. Таким образом, мы видим, что лист расправили, но линия сгиба осталась. Так же и в душе ребёнка остаются раны от непонимания и невнимания взрослых. Этим методом мы показывает родителям, как важно говорить и слушать ребёнка, когда ему это необходимо.

В государственном проекте «Читающая школа – читающая нация» большое внимание уделяется нравственному воспитанию подрастающего поколения через художественные произведения и книги. Данный проект реализуется на всех уровнях образования, в том числе в детском саду. В дошкольном возрасте эффективным методом нравственного воспитания является сказкотерапия. Например, можно предложить детям совместно с родителями сочинить добрую концовку к сказке «Колобок»: «…катится колобок дальше. На встречу ему – лиса. Колобок остановился, а лиса его не замечает. Идёт, опустив голову, грустная и печальная. Колобок и говорит…». В группах нашего детского сада создана соответствующая книжная среда, имеются книжные уголки, иллюстрации по детским произведениям различных авторов и жанров. [5]

Целесообразно использование в духовно–нравственном и патриотическом воспитании метода проектов. Специфика метода проектов заключается в том, что педагогический процесс накладывается на процесс взаимодействия ребенка с окружающим миром, освоения ребенком окружающей среды (природной и социальной); педагогическое воздействие осуществляется в совместной с ребенком

деятельности, опирается на собственный опыт ребенка. Можно сказать, что, работая по методу проектов, воспитатель осуществляет педагогическое сопровождение ребенка в деятельности по освоению окружающего мира, во взаимодействии с окружающей средой.

Методы, использованные для привлечения родителей в воспитательный процесс дошкольника, помогли добиться больших результатов. Информация, рекомендации, консультации о воспитании, проблемах, жизненных ценностях, – всё это дало возможность родителям применять полученные сведения на практике. Так, мы сумели донести до родителей, что они сами должны быть такими, какими хотят видеть своих детей. Педагогическое просвещение родителей способствовало повышению их педагогической культуры. Любовь, добро, дружба – эти простые слова в процессе работы с детьми и их родителями обретали новый смысл, позволяли улучшить отношения в семье и достичь взаимопонимания. Мы, как педагоги, должны не только формировать у детей определённый уровень знаний, но и развивать нравственные качества. В процессе достижения этой цели как нельзя лучше помогает успешное сотрудничество с семьёй. Успешность процесса формирования общечеловеческих ценностей с помощью родителей позволяет нам наиболее полно достигать цели всестороннего воспитания и развития детей.

Список литературы:

1. Приказ «Об утверждении Типовых учебных программ дошкольного воспитания и обучения» от 12 августа 2016 года № 499URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1600014235
2. Бацкалева В.В., Забегайлова И.В. Духовно–нравственное воспитание дошкольников. Учебно–методическое пособие. – М.: ПСТГУ, 2023. – 234 с.
3. Инструктивно–методическое письмопо организации воспитательно–образовательного процесса в дошкольных организациях и предшкольных классах Республики Казахстан на 2023–2024 учебный год. – Астана, 2023. – 76 с.
4. Маслова В.В. Конспекты занятий по духовно–нравственному воспитанию дошкольников. – М.: Владос, 2010. –247 с.
5. Проект «Читающая школа – читающая нация» // Международное информационное агенство «Казинформ», 17.11.2020 г. – URL: https://www.inform.kz/ru/v–kazahstane–startoval–proekt–chitayuschaya–shkola–chitayuschaya–naciya_a3719770

УДК 37. 01

ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ И ГАРМОНИЧНОЕ РАЗВИТИЕ ЛИЧНОСТИРЕБЁНКА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ АКТЁРСКОГО МАСТЕРСТВА СРЕДСТВАМИ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Жучкова Наталья Геннадьевна
учитель начальных классов,
КГУ «Общеобразовательная школа №16 отдела образования города Костаная» УОА Костанайской области
г. Костанай, Казахстан
E–mail: natali.zhuchkova@mail.ru

Вяткина Татьяна Викторовна
учитель начальных классов,
КГУ «Общеобразовательная школа №16 отдела образования города Костаная» УОА Костанайской области,
г. Костанай, Казахстан

Аннотация

Коллективная работа способствует не только всестороннему эстетическому развитию, но и формирование нравственных качеств ребят, обучает нормам достойного поведения. В результате освоения программы театрального кружка дети овладевают навыками общения, быстро адаптироваться, чувствовать себя комфортно в любой обстановке.

Ключевые слова: *духовно–нравственное развитие личности, эстетическое воспитание, театральное искусство, постановки, миниатюры.*

Аңдатпа

Ұжымдық жұмыс жан–жақты эстетикалық дамуға ғана емес, сонымен қатар балалардың адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруға ықпал етеді, лайықты мінез–құлық нормаларын үйретеді. Театр үйірмесінің бағдарламасын игеру нәтижесінде балалар қарым–қатынас дағдыларын меңгереді, тез бейімделеді, кез келген жағдайда өздерін жайлы сезінеді.

Түйінді сөздер: *тұлғаның рухани–адамгершілік дамуы, эстетикалық тәрбие, театр өнері, қойылымдар, миниатюралар.*

Abstract

Collaborative work contributes not only to comprehensive aesthetic development but also to the formation of moral qualities in children, teaching them the norms of dignified behavior. Through the exploration of the theater club program, children acquire communication skills, quickly adapt, and feel comfortable in any environment.

Key words: *spiritual and moral development of personality, aesthetic education, theater art, performances, miniatures.*

Духовно–нравственное развитие личности – это осуществляемое в процессе социализации последовательное расширение и укрепление ценностно–смысловой сферы личности, формирование способности человека оценивать и сознательно выстраивать на основе традиционных моральных норм и нравственных идеалов отношение к себе, другим. Духовная сфера – это сфера, которая отражает духовно–нравственную жизнь общества. Ее элементы: культура, наука, религия, мораль, искусство.

Эстетическое воспитание – это формирование творчески активной личности, способной воспринимать и оценивать прекрасное в природе, труде, общественных отношениях. Эстетика – наука о прекрасном. Соответственно в педагогике эстети–ческое воспитание (развитие) – это способность восприятия прекрасных чувств в искусстве и окружающем мире.

Не в каждой школе есть театральные кружки, где из стеснительных и «тихих» детей, кропотливым трудом педагога, создаютсяуверенные в себе, общительные, позитивные, активные и творчески талантливые дети. Даже настоящие актёры.

Театр «Арман» в нашей школе организован с целью создания условий для творческой самореализации личности младшего школьника в рамках программы модернизации общественного сознания «Рухани жаңғыру».

В составленной программе кружка «Арман» детский театр рассматривается как средство достижения художественного результата, создание спектакля. Очень важно, чтобы занятия театральным искусством активизировали у учащихся мышление и познавательный интерес, пробудили фантазию и воображение, любовь к родному слову, научили сочувствию и сопереживанию, работе в коллективе. [1]

Школьный театр – это совершенно иная форма организации учебной деятель-ности учащихся, чем урок. Ученик не получает готовых знаний, он их добывает, строит сам, своими усилиями. Школьный театр – это место, где ребенок может попробовать себя в разных ролях, что способствует его самоопределению и само–реализации. Развивается социальная трудовая компетенция, ученик овладевает минимально необходимыми навыками функциональной грамотности.

На занятиях в кружке внимание ребят направлено на задания: через установку, логическую структуру занятий руководитель осуществляет руководство самостоятельной познавательной деятельности учащихся. Они сами выбирают и

нужный темп, и средства, и методы выполнения задания, чередуя парную, индивидуальную и групповую работу. Атмосфера доверия, сотрудничества учащихся и руководителя содержательная работа с дидактическим материалом, обращение к личному опыту учащихся, связь с другими видами искусств – способствует развитию индивидуальности ученика.

Занятия в школьном театре ведутся по программе, включающей несколько разделов.

Раздел «Культура и техника речи» объединяет игры и упражнения, направленные на развитие дыхания и свободы речевого аппарата, правильной артикуляции, четкой дикции, логики и орфоэпии. В раздел включены игры со словом, развивающие связную образную речь, умение сочинять небольшие рассказы и сказки, подбирать простейшие рифмы.

Раздел «Ритмопластика» включает в себя комплексные ритмические, музыкальные, пластические игры и упражнения, призванные обеспечить развитие двигательных способностей ребенка, пластической выразительности телодвижений, снизить последствия учебной перегрузки.

Раздел «Театральная игра» предусматривает не столько приобретение ребенком профессиональных навыков, сколько развитие его игрового поведения, эстетического чувства, умения общаться со сверстниками и взрослыми в различных жизненных ситуациях.

Раздел «Этика и этикет» включает осмысление общечеловеческих ценностей с задачей поиска учащимися собственных смыслов и ценностей жизни, обучение культуре общения, нормам достойного поведения (этикет), воспитание эстетических потребностей (быть искусным читателем, зрителем театра), индивидуальную диагностику нравственного развития учащегося и возможную его корректировку. [2]

Образовательный процесс строится в соответствии с возрастными, психо–логическими возможностями и особенностями ребят, что предполагает возможную корректировку времени и режима занятий.

В результате освоения программы кружка учащиеся получают целый комплекс знаний и приобретают определенные умения. К концу года ребята умеют правильно оценивать последствия человеческой деятельности и собственных поступков. Достигают состояния актерской раскованности, умеют проживать тот или иной литературный сюжет этюдным методом, импровизировать. У ребят вырабатывается чувство отзывчивости, сопереживания, стремление помочь своим товарищам. Овладевают навыками общения.

Значимым моментом при работе с детским объединением является воспитательная работа. Главным звеном этой работы является создание и укрепление коллектива. Этому способствуют общие занятия, занятия по изучению актерского мастерства, сценической речи, сценического движения, правильного нанесения грима, подготовка и проведение общих праздников и выступлений.

Очень важны отношения в коллективе. Коллективная работа способствует не только всестороннему эстетическому развитию, но и формированию нравственных качеств ребят, обучает нормам достойного поведения. Одна из задач педагога – создать комфортный микроклимат. Дружный творческий коллектив не только помогает детям обогащать себя знаниями и умениями, но и чувствовать себя единым целым.

Похвала педагога за самостоятельное решение вопроса, постоянные поручения, беседы, а также помощь младшим товарищам дают уверенность в себе и чувство удовлетворения. Важно, чтобы старшие участники театра «Арман» чувствовали ответственность за себя и за младших, а младшие – уважали старших, видя в них защитников и помощников в деятельности.

Большое значение придается на занятиях играм. В игре нередко возникают достаточно сложные ситуации, требующие от ребят нравственных решений и действий. Выполнять правила игры обязаны все, и дети чувствуют, что победа победе – рознь. В игре недопустимы оскорбления друг друга, грубость, нечестность. Ребята всегда ценят взаимопомощь, доброту, честность, поддержку, внимание и чуткость. Воспитательное значение игры трудно переоценить. Другая функция игры, физическое развитие, в игре совершенствуются двигательные навыки.

Результативность занятий учащихся создается путем использования приема взаимооценок, путем формирования здоровой конкуренциии за счет воспитания личностной ответственности ребенка.

Изучение данного курса позволит детям получить общее представление о театре, овладеть азами актёрского мастерства, получить опыт зрительской культуры, получить опыт выступать в роли режиссёра, декоратора, художника–оформителя, актёра, научиться выражать свои впечатления в форме рисунка.

Итогом курса является участие учеников в инсценировке прочитанных произведений, постановке спектаклей. Наши артисты участвуют во многих школьных и городских мероприятиях. Были участниками городского КВНа. Являются номинантами 1, 2 и 3 степени ежегодного областного фестиваля–конкурса детского творчества «Армандастар». В Городском детском конкурсе на лучшую театральную постановку «Нет коррупции», проводимым Городским отделом образования получили диплом и статуэтку за второе место. [3]

Каждый год театральный кружок пополняется новыми артистами и конечно же новыми достижениями.

В нашем коллективе есть свои традиции – это объединяет, коллектив живет, как одна семья. Традицией нашего коллектива стали поездки в театр, перед выступлением, ребята становятся в круг, берутся за руки и желают друг другу хорошего выступления.

Не остаются в стороне и родители. Они помогают в подготовке костюмов, реквизитов. С удовольствием приходят на все выступления ребят, переживают и поддерживают.

Глядя на детей, посещающих кружок, можно заметить, как ребята меняются. Сцена помогает им раскрыть свои таланты, возможности, приобрести новых друзей. Они становятся более доброжелательными, серьезными, открытыми. Уверенно выражают свои мысли и чувства. Занимаясь с детьми театром, мы стараемся делать жизнь своих воспитанников интересной, яркой и содержательной. А самое главное – навыки, полученные в театрализованных играх и представлениях, ребята смогу использовать в повседневной жизни и передать другим.

Список литературы:

1. Жучкова Н.Г. Программа занятий дополнительного образования «Школьный театр Арман» на 2023–2024 учебный год. / Костанай, 2023. –10с.
2. Зубова С.Д. Театральное искусство / С.Д.Зубова // Программа по внеурочной деятельности, 2020. –15с.
3. Жучкова Н.Г., Калимова А.Г. «Анализ работы кружков за 1 полугодие 2023–2024 уч. год школьного театра «Арман» КГУ «Общеобразовательная школа №16 отдела образования» управления образования акимата Костанайской области» / Костанай, 2024. – 4с.

УДК 711.7

ЭФФЕКТИВНЫЕ ФОРМЫ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ В ЦЕЛЯХ ФОРМИРОВАНИЯ НРАВСТВЕННО–ДУХОВНОЙ ЛИЧНОСТИ

Журсиналина Гульсум Сайлаукановна
Кукенова БакыткульКабылдиновна
преподаватели специальных дисциплин
КГКП «Костанайский политехнический высший колледж»
управления образования акиматаКостанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: gulsumj@mail.ru, kukenovabk@mail.ru

Аңдатпа

Оқушылардың бойында адамгершілік пен жоғары интеллектуалдық мәдениетті дамыту – жеке тұлғаның тұлғалық қасиеттерін дамыту үдерісіндегі ең маңызды міндет. Мақалада адам–гершілік–рухани тұлғаны қалыптастырудағы тәрбие жұмысының тиімді түрлері қарастырылған.

Түйінді сөздер: *адамгершілік–рухани тәрбие, адамгершілік құндылықтар, адамгершілік қасиеттер, маманды қалыптастыру, тиімді формалары.*

Аннотация

Развитие у студентов нравственности и высокой культуры интеллигента является самой важной задачей в процессе становления личностных качеств индивида. В статье рассматриваются эффективные формы воспитательной работы в формировании нравственно–духовной личности.

Ключевые слова: *нравственно–духовное воспитание, нравственные ценности, моральные качества, формирование специалиста, эффективные формы.*

Abstract

The development of morality and high intellectual culture in students is the most important task in the process of developing the personal qualities of an individual. The article discusses effective forms of educational work in the formation of a moral and spiritual personality.

Key words:*moral and spiritual education, moral values, moral qualities, formation of a specialist, effective forms.*

На сегодняшний день современное образование является главной структурой, где формируются не только знания, но и человеческие ценности. Перед педагогическим коллективом стоят задачи комплексного развития науки и воспитания подрастающего поколения. Каковы перспективные цели учебно–воспитательного процесса в формировании нравственно–духовной личности и какие формы работ будут являться самыми эффективными? Пожалуй, это один из важных проблем.

Безусловно, педагог должен находить нужную интересную информацию, которая вовлечет каждого обучающего в процесс восприятия окружающего его мира. Развить лучшие моральные качества, найти индивидуальный подход к студентам, проникнуть в их мир интересов – нелегкий труд.

Формирование нравственно–духовных ценностей невозможно без знаний прошлого, осознания настоящего. В своей педагогической деятельности на каждом занятии, внеклассных мероприятиях мы подбираем эффективные методы и приемы воспитательной работы.

Развивая профессиональные качества на уроках специальных дисциплин, большое внимание обращается на формирование ценностей: честность, справедливость, порядочность. Для этого необходимо подобрать приемы деловой игры, использовать стратегии РАФТ, ПОПС и другие. Такие задания дают возможность обучающимся выразить свою точку зрения. Могут возникать спорные моменты, но именно в споре рождается истина. Педагог в данной ситуации будет являться направляющим.[1]

Формируя нравственно–духовные ценности, необходимо обращать внимание обучающихся на учения и высказывания великих людей. Данный прием реализуется посредством подбора цитаты к тому или иному уроку.

В рамках образовательной системы, вопросы нравственно–духовного воспитания определяются по нескольким ключевым критериям. Среди них выделяются уровень знаний и убежденности в важности соблюдения моральных норм, формирование моральных качеств личности, а также приобретение умений и навыков для соответствующего поведения в различных ситуациях.[2]

На студентах лежит огромная ответственность в развитии нравственности и высокой культуры, что считается ключевым в формировании их личности.

Основной идеей воспитательного процесса является превращение внешних воздействий во внутренние убеждения, которые находят свое выражение в последующем поведении и деятельности. Этот процесс отличается целенаправленностью, многофакторностью, динамичностью, длительностью, непрерывностью, комплексностью, вариативностью и двусторонним взаимодействием.

Любая педагогическая деятельность начинается с четкого определения целей. Общая структура целей формирования специалиста включает иерархию: общегосударственные, учебные, профессиональные, общественные. Важно выдвигать воспитательные цели и согласовывать их с другими целями, такими как учеба, профессиональная деятельность и общественная активность. Затем определяются пути достижения целей с учетом особенностей нравственного воспитания и характера деятельности. Окончательно, определяется ожидаемый результат, как в нравственном воспитании студентов, так и в продуктивности предстоящей деятельности.[3]

Осознанное установление целей влияет на выбор содержания обучения и воспитания, форм, методов и технологий. Рефлексивный компонент включает анализ и оценку результатов, однако проблемой является расхождение между заявленными гуманистическими целями и отсутствием системы мониторинга образовательного процесса.

Организация нравственно–духовного воспитания подразумевает выбор методов и форм. Методы – это способы взаимодействия между воспитателями и воспитанниками для достижения эффективных результатов.

Раскрывая проблему о воспитании нравственных ценностей, следует подчеркнуть, что выбор методов зависит от множества факторов, включая цели, содержание воспитания, уровень воспитанности обучающихся и другие. Для повышения результативности процесса целесообразно использовать комплекс методов.

Профессиональное воспитание должно быть наполнено всеми компонентами учебного процесса на занятиях по специальным дисциплинам. Профессиональное образование предполагает адаптацию социально–психологического состояния личности к требованиям, предъявляемым к нему профессиональной деятельностью.

Мы признаем специфику профессионального образования: содержание и методические средства должны быть определены содержанием профессии, а такжепедагогическимисредствами,которые определяются конкретной профессией. Сколько профессиональных профессий – столько содержательных видов профессионального образования. Поэтому кафедра по специальностям должна определить модель подготовки выпускника, которая включает в себя личностные, профессиональные и деловые качества.

Кроме аудиторной работы, в процессе обучения формируются духовные качества студентов, так и внеаудиторная работа. Внеаудиторные занятия способствуют формированию у студентов трудолюбия, умения работать в коллективе, доброжелательности друг к другу и взаимопониманию. Совместная

работа студентов и преподавателей должна быть организована через проектную деятельность, что позволит решить проблемы нравственного и духовного воспитания.

Для преподавателей специальных дисциплин стоит задача сделать предметы, которые они преподают, привлекательными для студентов, помочь им раскрыться и развить свои способности, а также активизировать их познавательную деятельность. Основное направление деятельности колледжа в области воспитания, это воспитание казахстанского патриотизма, гражданственности, толерантности, духовной и нравственной личности. Именно на уроках специальных дисциплин осуществляется это основное направление.

Формирование духовно–нравственной культуры будущих специалистов базируется на процессе индивидуального культурного самоопределения, находящегося под влиянием массовой культуры, распространяемой через средства массовой информации и коммуникации. Современные студенты являются носите–лями и генераторами форм идей как массовой культуры, так и отдельных субкультур. В процессе становления и расширения духовно–нравственной культуры активное взаимодействие среди сверстников занимает ключевое место. Молодежь взаимно вовлекает друг друга в свои внутренние миры – мысли, интересы, увлечения. Именно дружеские отношения создают благоприятную почву для развития собственного понимания и практической реализации основных составляющих духовно–нравственного воспитания будущего профессионала. Дружеские отношения действительно играют важную роль в формировании и развитии нашей духовно–нравственной культуры современного специалиста.

Учитывая тот факт, что сегодня компьютерные технологии можно рассматривать как новый способ передачи знаний, соответствующий качественно новому содержанию обучению и развития навыков. Этот способ помогает развивать чувство самостоятельности и ответственности за то, чтобы учиться с интересом, находить информации и приобретать новые знания, а также развивать дисциплину в своей интеллектуальной деятельности. При использовании информационно–коммуникационных технологий в образовательном процессе возможно создание интерактивных уроков, использование мультимедийных материалов и онлайн–ресурсов, обмен информацией и совместное решение задач с помощью интернет–платформ и приложений. Это позволяет студентам активно участвовать в процессе обучения, развивать навыки самостоятельной работы и критического мышления, а также применять полученные знания на практике.[3]

В целом, использование информационно–коммуникационных технологий в образовании помогает создать стимулирующую и эффективную образовательную среду, которая способствует развитию у студентов не только знаний и навыков, но и критического мышления, коммуникативных и коллаборативных навыков, а также готовности к самостоятельной профессиональной деятельности.

При изучении учебных тем мы учитываем будущую профессиональную деятельность, производственное обучение, общеобразовательные предметы и повседневную жизнь, чтобы обеспечить студентам целостное представление и развитие профессиональных и специальных навыков.Практические знания и теоретический материал взаимодействуют и взаимоувязываются, что часто способствует более эффективному усвоению обучающимися. Важно отметить, что мы преподаватели специальных дисциплин работаем совместно с мастерами производственного обучения, чтобы помочь студентам приобрести необходимые компетенции для становления в качестве специалистов и в дальнейшем – профессионалами своего дела.

Поэтому важно, чтобы при объяснении материала урока использовались практические знания и умения учащихся, чтобы они могли поделиться своим опытом

с другими. Это помогает развивать не только их профессиональные и специальные навыки, но и базовые, которые становятся все более важными в современном рынке труда.

Возможно, построить систему духовно–нравственного воспитания студентов колледжа, используя как традиционные, так и инновационные методы, подходы и направления педагогической работы. Сотрудничество всех участников образовательного процесса будет способствовать более эффективному решению проблем духовно–нравственного воспитания и развития студентов.[4]

Именно нравственно–духовное воспитание – это динамичный и творческий процесс, который постоянно совершенствуется нами преподавателями. Также важно учитывать влияние окружающей среды при осуществлении этого процесса в нашем колледже.

Список литературы:

1. Кузнецов В.В. Формирование духовно–нравственной культуры студентов // Современные наукоемкие технологии. – 2021. – № 6–1. – С. 160–164
2. Николина В.В. Духовные ценности и воспитание личности: психологопедагогический аспект. Н.Новгород. – 2002. – 85с.
3. Строкова Т. А. Педагогическая поддержка и помощь в современной образовательной практике // Педагогика. – 2002. – №4.– с.14
4. https://www.zakon.kz/obshestvo/6412077–v–kazakhstane–razrabotali–edinuyu–programmu–vospitaniya–dlya–shkol–i–kolledzhey.html
5. https://www.gov.kz/memleket/entities/edu/press/news/details/603896?lang=ru

УДК 37.036.5

НАЦИОНАЛЬНОЕ НАСЛЕДИЕ В УЧЕБНО–ВОСПИТАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Жүніс Дархан Жақсылықұлы
преподаватель
КГКП «Костанайский строительный колледж»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: darkhan.zhunusov.2015@mail.ru

Аннотация

В данной статье рассматривается учебно–воспитательная модель, основанная на воспитании будущего поколения в национальных казахских традициях. Учебный процесс одновременно с получением знании и навыков, воспитывает у студентов культуру, эстетическую, нравственную сторону личности, которые основываются на обычаях, обрядах, сказаниях, декоративно–прикладном и изобразительном искусстве и др. В статье раскрывается сущность ценности правильного поступка через привитие студентами добрых традиций, деловых навыков, обычаев и традиций нашего народа, обучение следованию духовно – нравственным принципам, которые тесно переплетаются с профессиональной деятельностью.

Ключевые слова: *национальный, воспитание, искусство, традиции, образование.*

Аңдатпа

Бұл мақалада қазақтың ұлттық дәстүрлерінде болашақ ұрпақты тәрбиелеуге негізделген оқу–тәрбие моделі қарастырылады. Оқу процесі білім мен дағдыларды алумен бір мезгілде студенттердің бойында әдет–ғұрыптарға, салт–дәстүрлерге, аңыздарға, сәндік–қолданбалы және бейнелеу өнеріне және т.б. негізделетін тұлғаның мәдениетін, эстетикалық, адамгершілік жағын тәрбиелейді. Мақалада студенттердің жақсы дәстүрлерді, іскерлік дағдыларды, біздің халқымыздың әдет – ғұрыптары мен дәстүрлерін сіңіру, кәсіби қызметпен тығыз байланысты рухани–адамгершілік принциптерді ұстануға үйрету арқылы дұрыс әрекет етудің мәні ашылады.

Түйінді сөздер: *ұлттық, тәрбие, өнер, дәстүр, білім.*

Abstract

This article examines the educational model based on the upbringing of the future generation in the national Kazakh traditions. The educational process, along with the acquisition of knowledge and skills, educates students in culture, aesthetic, moral side of personality, which are based on customs, rituals, legends, decorative, applied and fine arts, etc. The peculiarities of the national worldview of the Kazakh people are revealed in decorative paintings made by students in the classroom. The article reveals the essence of the value of doing the right thing through instilling good traditions, business skills, customs and traditions of our people by students, teaching them to follow spiritual and moral principles that are closely intertwined with professional activities.

Key words: *national, upbringing, art, traditions, education.*

Согласно п.п. 1), 2) и 3) статьи 11 Закона Республики Казахстан «Об образовании», задачами системы образования являются:

1. создание необходимых условий для получения качественного образования, направленного на формирование, развитие и профессиональное становление личности на основе национальных и общечеловеческих ценностей, достижений науки и практики;

2. развитие творческих, духовных и физических возможностей личности, формирование прочных основ нравственности и здорового образа жизни, обога–щение интеллекта путем создания условий для развития индивидуальности;

3. воспитание гражданственности и патриотизма, любви к своей Родине – Республике Казахстан, уважения к государственным символам и государственному языку, почитания народных традиций, нетерпимости к любым антиконституционным и антиобщественным проявлениям [1].

Эти задачи отражают свою актуальность также в реализации программы «Рухани жаңғыру», которая направлена на возрождение, сохранение и приумножение культурных и нравственных, национальных ценностей, истоки этнического развития казахской культуры, выраженные через художественно–эстетическое восприятие.

Таким образом, сегодня организациям образования необходимо формировать у молодежи чувство национальной гордости, патриотизма, гуманного отношения к людям, уважения к своей культуре, самобытности народа, нравственного поведения, которые позволяют достигнуть определенного уровня развития личности у молодого человека.

В этой ситуации, как никогда возникает необходимость основательного, более глубокого знакомства студентов с духовными ценностями своего народа, с его национальными народными традициями, обычаями, в рамках учебного процесса. Будущий специалист должен знать свои корни, любить свой родной край, в дальнейшем силой этой нравственной любви и культуры и определяется мера и способность трудиться на благо своей страны. Обновление системы образования с учетом общечеловеческих ценностей, исторического опыта, многовековых народных традиций и обычаев выдвигает новые требования к процессу подготовки будущего специалиста.

Сформировать нравственную культуру, вкусы в соответствии с современными требованиями, выработать у молодежи нравственные ценности, идеалы – это задачи всей системы нравственного воспитания студентов.

Остановимся на примере подготовки дизайнеров интерьера.

Так, в образовательных модулях специальности «Дизайн интерьера» студен–ты получают профессиональные навыки и знания по академическому рисунку, живописи, композиции, декоративно–прикладному искусству и др.

Живопись и рисунок играет важную роль в организации внутреннего прост–ранства помещения и выполняет функции не только украшения, но и изменяет зрительное восприятие, обогащает интерьерное пространство и формирует неповторимый стиль, создает уникальную, индивидуальную атмосферу в интерьере.

Профессиональные дизайнеры часто обращаются к предмету ручной работы, такие вещи делают интерьер индивидуальным. Таким элементом декора является декоративная графика и живопись. Интерьерные картины способны обогатить пространство и поставить необходимый акцент в оформлении интерьера.

С связи с чем студенты выполняют задания по графическому изображению различными материалами.

При выполнении задании декоративного оформления, студенты первоначально работают над эскизами, основываясь правилами композиции и приемами стилизации. Поскольку стилизация делает объект искусства понятным то сейчас широко используется также и в дизайне интерьеров.

На первый взгляд стилизованные картины, могут выглядеть весьма примитивными. Но на самом деле вся суть стилизации в том, что через простые линии, формы, цвет передается суть композиции, стержень замысла.

Стилизация – это процесс придания творческому произведению черт другого стиля. В изобразительном искусстве при помощи данного приема предметы либо фигуры обретают упрощенные формы. Её также используют в музыке и литературе. Стилизация делает объект искусства понятным.

Более того, стилизация тесно переплетается с современным, передовым искусством – Авангардизм, главным признаком которого является изменение средств и форм изображения, при помощи других приемов.

Авангардисты в живописи исследуют новые формы, цвета, композиции и материалы, а также играют с восприятием и смыслом произведения искусства. Цитата Пабло Пикассо: «Я рисую предмет так, как представляю его, а не так как вижу», в полной мере говорит о сути стилизации.

В связи с чем, когнитивный труд студента в процессе стилизации, становиться частью самообразования.

Самообразование студентов – это неотъемлемая часть учебного процесса. С помощью которого, обучающиеся могут дополнительно приобрести знания, умения, навыки и применить полученные знания в обучении, в процессе которого они расширяют круг своих знании, кругозора из дополнительных источников, научных исследовании, статей, публикации и др.

Важным воспитательным аспектом в данном образовательном контексте является самостоятельное изучение студентами народные традиций и обычаи, в результате которых молодые люди получают важные знания культурно–нравственных ценностей.

Ведь, работая над эскизом, студент демонстрирует не только свои практические навыки и знания, но и закладывает в работу сюжет, образы, отражающие в себе сущность культурных традиции и обычай. Тем самым, способствуя в формировании молодого человека, высоконравственную личность.

Так, например, выбрав тему древнейшей традиции «Бата беру» обряд благопожелания – «давать благословение». Он связан с верой в то, что благодаря доброму и искреннему пожеланию честного и праведного человека можно достичь поставленных целей и желаний.

В своей работе необходимо найти символический язык, опираясь в глубину традиции.

К примеру студент берет за основу круг (Рисунок 1.), *«дөңгелек»* – символизирующий солнце. Круг символизирует идею вечности. Не случайно в основу жилища казахского народа взят именно круг – Шанырақ.

Рисунок 1. «Бата беру»

Рисунок 2. «Тоғыз құмалақ»

В центре композиции изображен главный элемент – слегка раскрытые ладони. В дополнение сюжета, студент дополняет стилизованными фигурами животных – звериный стиль, заимствованных с наскальных изображений. Тем самым, повествуя о том, что Бата беру, уходит своими корнями в незапамятные времена. Он связан с верой в то, что благодаря доброму и искреннему пожеланию честного и праведного человека можно достичь поставленных целей и желаний. Получить благословение у самого уважаемого и почтенного аксакала считали за честь.

На второй работе (Рисунок 2.) студент изобразил композицию посвященная древней национальной настольной игре «Тоғыз құмалақ», развивающая логику и смекалку, математическое мышление и выдержку *(В 2020 году ЮНЕСКО включило эту игру в репрезентативный список нематериального наследия)*.

Цветовая гамма выбрана таким образом (пастельные), где отсутствуют яркие контрастирующие цвета, чтобы зрителя погрузить в атмосферу прошлого. Цвета, приближенные к природным, отражающие быт кочевого народа (изделия из кожи и кошмы, дерево и др.). Орнаменты намерено, упрощены с прямоугольные формы, напоминающие о рунических письменностях кочевников в период Тенгрианства. В центре композиции две девушки в национальной одежде, олицетворяющие грацию мысли и красоту игры.

Важно отметить, что исходные материалы, студенты черпают из орнаментов, которые в символической форме отражает внутренний мир человека и то, что его окружает. Это узоры из ритмически упорядоченных элементов, которые гармоничны по рисунку, композиции, цвету.

Прообразом для казахского орнамента, служили предметы и явления окру–жающего мира, соединенные с магическими обрядовыми знаками.

Самые распространенные типы казахских орнаментов:

Зооморфные – стилизованные изображения животных, имеющих большое значение в жизни народа – лошадей, баранов, верблюдов, птиц. Это узоры «рога», «ступня», «птичье крыло», «горб верблюда», «гусиная шейка».

Растительные – стилизованные изображения цветов, тюльпанов, листьев, трилистников, веток, деревьев. Чаще всего такими вышитыми узорами украшали одежду.

Геометрические – состоящие из простых геометрических фигур – треугольников, квадратов, зигзагов. К ним относят клинообразные, бордюрные, узоры «крючок», «амулет». Такие элементы самые древние, ими украшали тканые ковры, их до сих пор используют в амулетах, тумарах.

Космогонические знаки (круги, спирали, кресты) – которые символизировали солнце, звезды, землю. Края ковров часто украшали элементом бесконечности [2].

Работы, выполненные в рамках темы «Стилизация в декорировании интерьера в этническом стиле» отражают в себе национальные орнаменты, т.к. символика до сих пор актуальна, потому что в ней культурная самобытность казахского народа. Образы композиции переработаны, видоизменены, достигнутые художественным обобщением, отбрасыванием подробностей, упрощением линий контура. Объекты, герои становятся более выразительными, понятными и узнаваемыми для зрителя. Используется ассоциативное мышление, приёмы стилизации, создаются новые образы, передается характер и атмосфера. При всем этом, не теряется национальный колорит.

Удачно подобрав технику, материалы и цветовую гамму, легко улучшить атмосферу интерьера. Стильно и необычно выглядят картины, выполненные от руки, которые обладают способностью привлечь внимание своим благородным блеском, необычайным переливам, фантастическим орнаментом.

Данную парадигму необходимо популяризировать в воспитании молодежи, синтезируя ее с учебным процессом. Поскольку описанная концепция может применяться в разных направлениях (специальностях), поскольку этническое творчество находит свое отражение в народном танце, музыке, национальных украшениях, предметах быта, одежде и т.д.

Таким образом, студенты на занятиях не только изучают и применяют свои профессиональные знания и навыки, но и активно вовлекаются в воспитательный процесс, опираясь на Казахские национальные культурные традиции и обычай.

Для дальнейшего успешного развития страны большое значение имеет воспитание на основе духовных ценностей патриотов своей родины, которые в будущем смогут достойно решать стоящие перед ними задачи. В связи с этим концептуальные основы должны быть ориентированы на повышение воспитательного потенциала образовательного процесса, интеграцию обучения и воспитания, обновление методологии и содержания воспитания.

В заключении, как писал Чингиз Айтматов: «Использование положительных идей народной педагогики в учебно–воспитательном процессе – в настоящее время неотложная задача современного учителя. И в воспитании молодёжи мы должны сочетать прогрессивные идеи с бесценным опытом, накопленным народом» [3].

Список литературы:

1. Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 года № 319–III; п.п. 1), 2) и 3) статьи 11
2. Казахский орнамент, его значение. URL: https://www.nur.kz/family/school/1551418–kazakhskiy–ornament–ego–znachenie/
3. Аслялиева С.Г. Значение традиций казахского народа в воспитании молодежи [Текст] Журнал: Вестник Атырауского университета имени Х.Досмухамедова. – 2016.

ӘОЖ 371.321.2

ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ НАСИХАТТАУ БАРЫСЫНДА КӨКПАР ӘДІСІН САБАҚТАРДА ҚОЛДАНУ

Имашева Динара Иманбаевна
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог–шебер
дарынды балаларға арналған С. Сейфуллин атындағы
№11 облыстық мамандандырылған мектеп–лицей–интернаты
Батыс Қазақстан облысы, Орал қаласы
E–mail: Imashevad@bk.ru

Аңдатпа

Бұл мақалада оқытудың белсенді әдіс–тәсілдерін таңдап алу тиімді оқытуда табысқа жетуге негіз болатынын, әрі сабақтың сапасын барынша арттыруға мүмкіндік беретіндігі туралы кеңірек тоқталып өткен. Оқушыларға терең білім беру үшін мұғалім әдістердің тақырыпқа сай, оқу материалын тиімді меңгертуге ықпал тигізетіндей түрін таңдау керектігі жайлы жан–жақты жазылған. Сонымен қатар тақырыпқа сәйкес өзінің авторлық ізденісі негізінде инновациялық әдіс Көкпар әдісі туралы да кеңінен таныстырып, өз тәжірибесімен бөліскен.

Түйін сөздер: *белсенді әдіс–тәсіл, оқыту, авторлық ізденіс, инновациялық әдіс.*

Аннотация

В данной статье акцентируется внимание на то, что выбор активных методов обучения является основой достижения успеха в эффективном обучении и позволяет максимально повысить качество урока. Для того, чтобы дать учащимся глубокие знания, подробно описываются типы методов, подобранные преподавателем, которые соответствуют темам и способствуют эффективному усвоению учебного материала. Кроме того, по теме, на основе своего исследования, автор показывает приемы применения инновационного метода Кокпар и делится своим опытом.

Ключевые слова: *активных метод, эффективном обучение, инновация*

Abstract

This article focuses on the fact that choosing active methods of teaching is the basis for achieving success in effective teaching, and it allows to maximize the quality of the lesson. In order to provide students with in–depth knowledge, it is written in detail that the teacher should choose the type of methods in accordance with the topic and contribute to the effective learning of the educational material. In addition, according to the topic, based on his author's research, he gave a wide introduction about the innovative method Kokpar method and shared his experience.

Key words: *effective learning, active methods, in–depth knowledge*

Қазіргі заман мұғаліміне қойылатын талап өте жоғары. Бүгінгі ұстаз тек теориялық жағынан ғана қаруланбай, оқушыға алған білімін өмірде қолдануын үйрете алатын қолдаушы, өз білімін жан–жақты жетілдіріп отыратын, үнемі ізденісте болатын ізденімпаз, оқушыны ойлауға үйретететін жан–жақты тұлға болуы тиіс. Ол үшін, әрине, әр ұстаз өзін–өзі кәсіби тұрғыда дамытып отыруы парыз. Ал мұғалімнің кәсіби дамуының негізі – теориялық және тәжірибелік білімдерінің өзара тығыз байланыста болуы деп білемін. Мұғалім шығармашылығы – ұшы–қиыры жоқ ізденіс, қиял, тапқырлық, үйрену, дамудан тұрады. Мұғалім – үйретуші, бағыт сілтеуші. Үйретуші сөз арқылы емес, әрекет арқылы үйретуді басты назарда ұстанған жөн. Оған көне қытай ғұламасы Конфуцийдың: Маған айтып берсең – ұмытып қаламын, көрсетсең – есте сақтармын, ал өзіме жасатсаң – үйренемін деген пікірі дәлел бола алады.

Еліміз дамуда, бәсекеге қабілетті, дамыған елдердің қатарынан табылуы үшін жан–жақты біліммен қаруланған саналы ұрпақты оқыту мен тәрбиелеу – ұстаздардың алдында тұрған басты міндеттер. Жаңа Қазақстанға сәйкес жеке тұлғаны тәрбиелеу, баланың танымдық қабілетін дамыту үшін заман талабына сай білім қажет. Бүгінгі заман талабына сай жас ұрпаққа сапалы білім беруде әр түрлі инновациялық әдіс–

тәсілдерді сабаққа пайдалану білім сапасын арттырып, баланың мүмкіндіктеріне жол ашады, оқуға деген талпынысын арттырады.

Халқымыздың аса көрнекті ғалымы, ұлы педагог Ахмет Байтұрсынұлы Әрбір мұғалімнің негізгі мақсаты – сабақ сапасын көтеру, түрін жетілдіру деген пікірі қанша жылдар өтсе де, өз құнын жоймақ емес. Заманауи технологиялардың әдіс–тәсілдерін, элементтерін қолдану арқылы оқушылардың сабаққа деген белсенділігін арттыруға, тиімді оқытуда олардың ізденуін, танымын қалыптастыруға мол мүмкіндік бар. Оқытудың белсенді әдіс–тәсілдерін таңдап алу тиімді оқытуда табысқа жетуге негіз болады, әрі сабақтың сапасын барынша арттыруға мүмкіндік береді. Оқушыларға терең білім беру үшін мұғалім әдістердің тақырыпқа сай, оқу материалын тиімді меңгертуге ықпал тигізетіндей түрін таңдау керек және осы әдісті қолдану жолын өзі жақсы білуі керек деген ойдамын.

Артур Кларктың Білу аз, оны қолдану қажет. Білемін деу аз, оны жасау қажет деген сөздері оқушының білімді алып қана қоймай , оны қолдана алу дағдысы болу қажеттілігін көрсетіп отыр.

Жаңа әдіс–тәсілдер мұғалімдерге көптеген оқыту стратегияларын, түрлі педагогикалық тәсілдерді араластырып қолдану мүмкіндіктерін, сондай–ақ нақты әдістер мен стратегияларды қалай және қай жағдайда қолдану қажеттігін көрсетеді [1]. Басты назар оқытудың күтілетін нәтижесіне негізделеді.

Жаңа ақпараттық–коммуникациялық технологиялардың негізгі ерекшелігі – бұл шәкірттерге өз бетімен немесе бірлескен түрде шығармашылық жұмыспен шұғылдануға, ізденуге, өз–өзіне сын көзбен қарап, өз жұмысының нәтижесін көруіне мүмкіндік береді. Ол үшін оқытушы өткізетін сабағында оқушының сабаққа деген қызығушылығын арттырып, бүгінгі заман талабына сай білім беруі керек. Бұл мұғалімнен шығармашылық ізденісті, үлкен сұранысты талап етеді.

Қазіргі кезде балаларға жүктелетін ақпарат қоры үлкен, оқушы сол мол ақпарат қорынан өзіне қажетті дәнін теріп алу үшін ұстаз жан–жақты болуы шарт. Оқушылардың зейінін ашып, өз пәніңе қызықтыра алу керемет шеберлікті қажет етеді [2]. Психологтердің ойынша: Зейінді болудың ең жақсы әдісі – өз жұмысын ешқашан да зейінсіз орындамау. Бұны жүзеге асыру үшін, мұғалімдерге, тек сапалы оқытып қана қоймай, соған қоса қажет ақпаратты қайдан және қалай табуға болатынын үйрету қажет.

Мұғалім көп әдісті білуге тырысуы керек. Оны өзіне сүйеніш, қолғабыс нәрсе есебінде қолдануы керек,– деп Ахмет Байтұрсынов айтқандай, қазіргі заман талабына сай білім беру мәселесі сол қоғам мүддесіне сай болуы керек. Өз ісінің шебері ғана жоғары жетістіктерге жетеді. Сондықтан мұғалім заман талабына сай өзгеруі қажет деген ой қазіргі заманымыздағы білім беру үрдісіне өте сай айтылған.

Білім беруді дамытудың 2020–2025 жылдарға арналған мемлекеттің бағдарламасында Құндылықтарға негізделген білімнің оқу–тәрбие үрдісіндегі маңызы атап көрсетілген. Бүгінгі ұстаздарымызға қойылып отырған талап ұлттық құндылықтарымызды дәріптеу арқылы жас ұрпаққа тарихымызды таныту, олардың пайым–парасатын арттыру, елдік санаға баулу, өткен тарихымызға деген қызығушылығын ояту.

Осы орайда әр түрлі әдіс–тәсілдерді өз сабағыма қолдана жүріп, Неге өзіміздің ұлттық құндылығымызды насихаттап, ұлттық ойындарымыздың кейбір элементтерін сабақтарымызға сәйкестендіріп, бір әдіс ойлап таппасқа?– деген ой келді. Содан ұлттық Көкпар ойынының шартымен танысып, сабаққа үйлесетін ұтымды тұстарын сәйкестендіріп, жаңа әдіс түрін ойластырып, шешімін табуға тырыстым. Көкпарды жігіттің жігіті ғана ойнайды, бұл ойын алғырлықты, ептілікті, шыдамдылықты, батырлықты, жылдамдықты талап етеді[3]. Сондай жақсы қасиеттер еліміздің ертеңі жас ұрпақтың бойынан табылса нұр үстіне нұр емес емес пе?

Көкпар әдісі арқылы оқушының тыңдалым, айтылым қабілеттері, ой шапшаңдығы, тіл байлығы, сараптай, талдай алу (анализдеу) қабілеті, тапқырлық қасиеттері дамиды. Шәкірттердің тіл мәдениетін дамыту, тыңдай білу шеберлігін жетілдіру, белгілі бір тақырыпқа байланысты терең білім қалыптастыруға осы әдістің көп көмегі бар деген ойға келдім. Өткен тақырыпты қорытындылау үшін немесе жаңа тақырып бойынша ойтүрткі жасау үшін өте тиімді әдіс. Баршамызға белгілі Көкпар ойынына қажетті құрал бұл – қазан және серке. Біз әдісімізге лайықтап жер қазанның орнына тайқазан жасатып алдық, бұл тайқазанның да ұлтымыз үшін маңызын, Қазақстан атты үлкен шаңырақтың берекесі, тыныштығы мен бірлігінің нышаны қызметін атқарып тұрғанын басты назарға ала отырып, оқушыларға жеткіземіз. Серкенің орнына да ұқсас құрылғы таптық.

Бұл әдіс бір оқушыны үш түрлі жұмыс жасауға жетелейді: алдыңғы оқушының жауабын тыңдап, өзіндік қорытынды жасайды және сол оқушының қойған сұрағына жауап береді, өзі де келесі оқушыға сұрақ ұсынады, яғни ақпаратты есте сақтай отырып, тыңдалым, айтылым дағдысы бойынша тапсырмалар орындайды.

Шартын таныстырып өтсем, сынып оқушылары топтарға бөлінеді. Араларынан бір оқушыны Төреші әрі уақыт шегін белгілеуші (таймкипер) етіп тағайындайды. Өйткені Көкпар әдісі бойынша жұмыстану тек сабақтың 5–10 минутын ғана алады. Әр топқа көшбасшы сайлануы керек. Төреші мұғалім ұсынған кестеге сай бағалау критерийі мен дескриптор бойынша балл қойып отырады, яғни жеке оқушы да бағаланады, топпен де жарыс түрінде өтеді. Төреші оқушылардың жауаптарына сәйкес мұғалім ұсынған кестені толтырып отырады және межелі уақыттың біткенін хабарлайды.

Ойын Менің ойымша..., Сұраққа жауап, Сұрағым бар... деген үш кезеңнен тұрады. Бастаушы, яғни кез келген оқушы немесе мұғалім тақырыпқа байланысты сұрақ ұсынады. Топтың көшбасшылары тез арада қазандағы серкені таласа алып (сыныпта артық шу, қозғалыс болмау үшін серкеге тек топ көшбасшылары таласады), топ ішіндегі сұраққа жауап беруші оқушыға ұсынады, оқушы сұраққа жауап береді және тақырыпқа байланысты өзі сұрақ қояр алдында көшбасшы серкені қазанға салады. Енді осы сұраққа жауап беруге дайын топ көшбасшылары қазандағы серкені басқа топтан бұрын алып, алдыңғы оқушының жауабын толықтырады, сұраққа жауап береді және келесі топқа сұрақ қояды, межелі уақыт болғанша осылай жалғасып отырады.

Шарт бойынша ең көп сұраққа жауап берген, алдыңғы жауапты талдап, толықтырған, жүйелі сұрақ қоя білген топ ұпай саны бойынша жеңімпаз деп танылады. Ойын аяқталған уақытта төреші ұтымды жауап берген оқушылардың ұпай санын санап, жеңіске жеткен топты анықтайды.

Бұл әдіс арқылы оқушының шапшаңдығы, тапқырлығы, ой жүйріктігі, білімділігі сыналады, есте сақтау қабілеті шыңдалады.

Мен өзімнің тәжірибемде сабақтың тиімділігін арттырудың бір жолы, оқушыларға танымдық тапсырмаларды, тиімді әдістерді көп қолдануға тырысамын. Аталған әдісті сабақта тиімді қолданысқа енгізсеңіз, баланың танымдық белсенділігін арттыруға, өз бетінше білім алуға, шығармашылығын қалыптастыруға ықпал етеді деген ойға келдім, оқушылар оқудың қызықты да жеңіл өтетіндігін, ұжымда бірлесіп жұмыс жасауға үйренетіндігін, білімнің тереңдігі, әрі тиянақтылығы артатындығын баяндайды. Яғни, оқушы өз ой–пікірін ашық еркін айтады, бір–бірін тыңдауға үйренеді сыныпта ынтымақтастық атмосферасы қалыптасады. Бұл әдісті барлық пәндерге сәйкестендіріп қолдануға болады.

Біздің заманымыз – ізденіс заманы, инновациялық ізденіске, жаңашылдыққа ұмтылу заманы, жан–жақты даму заманы. Нағыз Байлық инновациядан алынады деп жатады емес пе? Қанша мол табиғи байлық болса да, адам қанша көп болса да

бәрібір, егер инновациялық ізденіс пен даму болмаса, ондай ел кедей, мешеу, білімсіздік күйден шыға алмайды деген түсінік қалыптасқан.

Оқушылар тек тыңдаумен айналыспай, білім алуда белсенді әрекет етуі керек екенін уақыт дәлелдеуде. Белсенді оқу аясында көңілді білім алады. Инновациялық әдіс–тәсілдерді өз тәжірибелеріне енгізе отырып, мұғалімдер өз шеберлігін арттырады. Әр сабақ соңында оқушыдан күтілетін нәтижелерін анықтайды.

Ұлы ағартушы Ахмет Байтұрсыновтың Ұстаз үздіксіз ізденгенде ғана, шәкірт жанына нұр құя алады деген сөзі әр ұстаздың жадында тұруы керек қағида. Адамның дүниетанымының негізі, рухани әлемінің бастауы туған тіліміздің қыр–сырын меңгертуде жаңа уақыт сұранысымен үндестіре оқыту – алдымызда отырған шәкірттердің дара тұлғалық қабілетін жан–жақты дамытатын шығармашылық әрекетке әкелетінін ұмытпайық.

Әдебиеттер тізімі:

1. Мұғалімдерге арналған нұсқаулық Қазақстан Республикасының педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру курстарының бағдарламасы. – Назарбаев Зияткерлік мектептері ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2016 жыл.
2. А.Н.Каримов Педагогикалық қызмет және педагогикалық шеберлік негіздері оқу құралы Алматы Қазақ университеті 2011ж.
1. Сәнік Ж. Зейноллақызы Қазақ этнографиясы, Алматы: Ан Арыс баспасы, 2016ж.

УДК 371.13

ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ – БАЗОВАЯ ОСНОВА СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Исабекова Алия Нагашибаевна
Ахметова Инеш Гайсаевна
КГУ «Костанайский специальный комплекс
«детский сад–школа–интернат»
для детей с особыми образовательными потребностями №2»
управления образования акимата Костанайской обл**.**

Аңдатпа

Мақалада оқушылардың рухани–адамгершілік сезімдерін тәрбиелеу, болашаққа бағдарлау, рухани–адамгершілік қасиеттерін қалыптастыру мақсатында оқушылардың іс–әрекеттері мен іскерлік дағдыларын игеру, өз қызметінде, мінез–құлқында және өмірінде әлеуметтік маңызды рухани–адамгершілік қасиеттерін көрсете білу туралы айтылады.

Аннотация

В статье рассказывается о воспитании у школьников духовно–нравственных чувств, ориентировании на будущее, приобретении у учащихся деятельностных и деловых навыков с целью формирования духовно–нравственных качеств, умения проявлять социально значимые духовно–нравственные качества в своей деятельности, поведении и жизнедеятельности.

Annotation

The article describes the education of students' spiritual and moral feelings, orientation towards the future, the acquisition of students' activity and business skills in order to form spiritual and moral qualities, the ability to show socially significant spiritual and moral qualities in their activities, behavior and life.

Сегодня спрос определяет необходимость формирования духовно–нравственных ценностей старшеклассников, ориентируясь на гуманность, духовность в обществе, организуя учебно–воспитательную работу на основе духовно–нравственного воспитания.

Особое упоминание в «концепции» общего образования Республики Казахстан задачи раскрытия духовных и силовых возможностей личности, формирования

духовно–нравственного, создания условий для развития каждого человека свидетельствует о том, что проблема, которую мы занимаем в качестве темы, вытекает из требований общества. Более того, тот факт, что всесторонние исследования о природе, сущности, происхождении и функциях духовных ценностей в обществе напрямую связаны с вопросами нравственности и духовности и до сих пор не выходят из повестки дня, повышает актуальность нашей темы. Ведь проблема формирования духовно–нравственных ценностей учащихся легла в основу многих научных исследований.

Понятие «нравственность» как педагогический термин имеет свое собственное значение, сложившееся в научном контексте. Известно, что сущность понятия «духовность» охватывает различные сферы. Но это понятие не получило определения категориального уровня в понятии педагогики. Всем известно, что духовно–нравственное воспитание является объектом изучения на всех этапах жизни общества.

Духовно–нравственное воспитание учащихся, ориентирование на будущее – это актуальная, неотложная задача. Духовно–нравственное воспитание не ограничивается образованием. В результате пробуждения внутренней души ребенка через воздействие на его чувства формируются его духовно–нравственные качества. Как мы реализуем духовно–нравственное воспитание? Они дают результаты при соблюдении следующих принципов. Если:

– воспитательный процесс направлен на овладение учащимися духовно–нравственными качествами;

– учащиеся приобретают деятельностные, деловые навыки с целью формирования духовно–нравственных качеств;

– учащиеся произвольно выбирают способность проявлять духовно–нравственные качества личности и социально значимые в своей деятельности, поведении и жизнедеятельности.

Следовательно, главная проблема духовно–нравственного воспитания–уважение к ребенку. Поэтому я думаю, что каждый ученик должен понимать, что для духовного самосовершенствования необходимо стремиться к самообразованию, самообразованию. Учитель, который не научил своего ученика самостоятельно получать знания и воспитание, теперь знает, что конечный результат не может быть достигнут. Ребенок должен стать не объектом влияния, а лицом, которое сотрудничает.

Семья и педагоги играют решающую роль в воспитании уверенности в себе, прививая ребенку с раннего возраста ценные качества добра, доброты, милосердия, то есть нравственности. Духовно–нравственное воспитание – это двусторонний процесс. С одной стороны, она проявляется в поведении, чувствах и отношениях взрослых, родителей, педагогов, которые включают активное влияние на детей, с другой–активность воспитанников. Поэтому, реализуя определенное содержание, используя различные методы нравственного воздействия, педагог должен анализировать результаты проделанной работы, достижения воспитателей.

Основа нравственности состоит из норм и правил поведения. Они проявляются в поступках, поведении людей, управляют нравственными взаимоотношениями. Любовь к Родине, труд человека на благо общества, взаимопомощь, а также иные формы нравственности, присущие обществу–это неделимые элементы сознания, чувств, поведения и взаимоотношений, в основе которых лежат общественно – экономические ценности нашего общества.

Ориентация активного отношения ребенка к жизни воспитывается взрослыми. В детстве родители должны уделять внимание воспитанию детей с самого начала. А в школе педагоги воспитывают каждого ребенка как личность с большой духовной нравственностью.

Нравственное воспитание–это целенаправленная деятельность педагогов по формированию у учащихся определенных характеристик поведения и привитию им норм и правил поведения, определяющих их отношение друг к другу, к семье, к другим людям, к Родине.

Цель нравственного воспитания–основная часть развития личности. Педагог начинает всестороннее воспитание учеников с этого нравственного воспитания. С этого нравственного воспитания начинается организация его деятельности, доведение его чувства, убеждений до определенной цели. Учитель формирует доброжелательность, честность, смирение, внимательность, ответственность учеников.

Целью нравственного воспитания является и основной признак развития личности. Они:

– вовлечение учеников в выполнение общественных моральных норм в соответствии с требованиями жизни;

– формирование нравственного опыта учеников;

– воспитательное воздействие на сознание и характер учеников, привитие национальных качеств

Известно, что там, где нет сознательного воспитания, нет качественного обучения и образования. Духовно–нравственное воспитание личности осуществляется с момента переезда ребенка в школу, что способствует формированию духовно богатой личности, компенсирующей социальные потребности общества.

Духовность является основным качественным индикатором личности. На основе духовности формируется поведение человека, развиваются совесть, самооценка и нравственные качества. Это само по себе призывает к доброте, добродетели.

Духовно–нравственное воспитание–это нормы правильных навыков и навыков поведения, формирующие устойчивость культуры общения в организации. Степень нравственного сознания индивида определяет его поведение и поступки. Становление сознания–оно начинается с того, что перед поступлением ребенка в школу формируются первые представления об обществе, взаимоотношения близких людей. В воспитании ребенка хорошими нравственными качествами, культурой наш народ давно оценил, что быть товарищем с воспитанным человеком–это мощно.

Виды включения духовно–нравственного воспитания в учебный процесс:

Ребенку с раннего возраста необходимо прививать нравственные качества и прививать им мысли. Для этого есть четыре возможности:

- включение духовных–нравственных ценностей в преподавание любого предмета;
- проведение воспитательных часов в духовно–нравственном направлении;
- развивать эти ценности на внеклассных занятиях;
- введение специальных занятий в учебную программу.

Включение духовных–нравственных ценностей в преподавание любой дисциплины.

Духовное воспитание находит отражение в каждом явлении мира. Поэтому его можно привязать к желаемому предмету. Каждый предмет может способствовать развитию у учащегося нравственных качеств. Например, для закрепления одной темы на уроке казахского языка дается текст из учебника. При этом учащемуся может быть представлен текст со смыслом, который дает духовное воспитание, а также анализ.

Проведение воспитательных часов в духовно–нравственном направлении;

К основным формам и методам нравственного воспитания учащихся относится классный час.Классный час является самой основной формой

организации воспитательной работы классного руководителя. При проведении классных часов использую метод свободного общения учащихся с классным руководителем. Развитие духовных ценностей на внеклассных занятиях

Работа по духовно–нравственному воспитанию также осуществляется в процессе обучения и воспитания. Духовно–нравственные ценности учащимся можно преподавать на внеклассных занятиях, Вечерах на различные темы. Например, я стараюсь вовлекать всех учеников класса в различные внутришкольные и классные мероприятия. В школе проводятся традиционные праздники, в них активно участвует наш класс.

Главное, что стоит перед человечеством – это воспитание здорового, сознательного поколения, которое будет продолжать свое дело, свою жизнь. Воспитание поколений–это воспитание будущего общества. Мы также обязаны воспитывать будущих владельцев общества всесторонне зрелыми, умственно развитыми, с передовым культурно–научным полем.

На основе духовности формируется поведение человека, развиваются совесть, самооценка и нравственные качества. Это само по себе призывает к доброте, добродетели. Духовно–нравственное воспитание–это нормы правильных навыков и навыков поведения, формирующие устойчивость культуры общения в организации. Степень нравственного сознания индивида определяет его поведение и поступки. Воспитание, нравственные качества подросток получает не от взрослых, воспитателей пропагандистским путем, а только в истинном зрительном, чувственном отношении.Известно, что основа хороших нравственных качеств формируется в семье. Нравственные качества сочетаются с добродетелью. Главной задачей является воспитание трудолюбия, особенно у детей, имеющих стойкое стремление к труду и проявляющих себя в умении трудиться.

Тема нравственности вечна. Он никогда не стареет. Прививать нравственные качества подрастающему поколению–главная задача родителей и педагогов. Нравственность–это благородные качества, присущие каждому человеку. Источник нравственности–в людях, семье, их искусстве, обычаях. Каждый человек впитывает человечность из своей повседневной жизни, из окружающей его природы. «Хороший характер и сила ума – это моральные качества», – сказал Ибрай Алтынсарин. Нравственность – это духовное воспитание. Мораль–самая благородная черта человека и направлена на высшую цель человечества. Это качество учит человека доброте, любви к Родине, стране, семье. Если у человека нет нравственных качеств, он не уважает себя.

Список литературы:

1. С.Ш. Абенбаева, А.М. Кудиярова, Ж.А. Абиев Педагогика 2003
2. Национальная энциклопедия Казахстана. Алматы. 2001. том 3. 398 с. 5. Нурмуратов С.Е., Сагиевна А. проблема национального духа // материалы Международной конференции. Алматы 2006.

ӘОЖ 371

ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИН ТАНЫМЫНДАҒЫ ЖАЛПЫАДАМЗАТТЫҚ ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ

Искалиева Рабига Мулкамановна
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі, педагог–зерттеуші
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының Қостанай қаласы
білім бөлімінің №7 жалпы білім беретін мектебі КММ

Искаков Жанторе Мухтарович
орыс тілі мен әдебиеті мұғалімі, педагог–шебер
педагогикалық ғылымдар магистрі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының Қостанай қаласы
білім бөлімінің №7 жалпы білім беретін мектебі КММ
Қостанай қ., Қазақстан

Андатпа

Мақалада балалар жазба әдебиетінің негізін қалаушы, қазақ ағартушысы Ыбырай Алтынсариннің шығармаларындағы жалпыадамзаттық және тәрбие құндылықтары мәселелері қарастырылады. Жас ұрпақтың тәрбие жалпыадамзаттық және тәрбие құндылықтарының мәселелерін шешуге арналған қазақ ағартушысының шығармашылығының өзектілігін көрсету.

Тірек сөздер*: оқу ,тәрбие, жалпы адамзаттық, мұра, құндылықтар*

Аннотация

В статье рассматриваются общечеловеческие и ценности воспитания в произведениях основателя детской письменной дитературы, казахского просветителя Ибрая Алтынсарина. Показать актуальность творчества основателя детской письменной литературы,казахского просветителя Ыбырая Алтынсарина в деле воспитания подрастающего поколения

Ключевые слова*: образование, воспитание, общечеловеческие, наследие, ценности*

Abstract

The article analyzes universal human values and the upbringing values in the works of the founders of children's written literature, the Kazakhenlightener Ibrai Altynsarin. To show the relevance of the creativity of the founder of children's written literature, Kazakh enlightener Ybyray Altynsarin in the education of the younger generation.

Key words*: education, upbringing, universal, heritage, value.*

Торғай даласында тұңғыш қазақ мектебін ашқан ағартушы, педагог Ыбырай бабамыздың тек қана білім саласында емес, сондай–ақ балалар жазба әдебиетінде де сіңірген еңбегі мол. Себебі, Ыбырай заманына дейін қазақ балалар әдебиеті болмаған деп айтсақ қате болмас еді, сондықтан да Ыбырай Алтынсаринды қазақ бабалар жазба әдебиетінің негізін қалаушы деп айтуға толық негіз бар.

Халқымыздың ұлы перзенті, қазақ жерінде оқу ісін жаңғырта отырып жүзеге асырған ұстаз Ыбырай Алтынсарин Қазақ хрестоматиясы оқулығын жазулуы да замана сұранысынан туған еді. Қолына қалам алып, қазақ балаларының ұғым–танымына лайықтап, өлендер мен әңгімелер жазғанда, суреткердің сәугей танымы аумалы да төкпелі аласапыран заманның алдағы күйін аңдап, әуелде, туған тілдің тазалығы мұратымен бірге жас қазақ жеткіншектерінің балаң санасын ұлттық ауызбен ұйыта білу, жалпыадамзаттық асыл қасиеттерін ұлағат етуді мақсұт тұтты.

Ыбырай ұстаздың да әдеби мұрасының құндылығы–оның рухани бастау көздерінің күрделілігінде. Ең алдымен, ол–өзі өсіп өнген қазақ жұртының халықтың мұрасын терең меңгеріп, ұлттық құндылықтарын сіңіріп, асылын бойына жинақтай отырып одан рухани нәр алған ақын [1].

Ыбырай Алтынсарин балаларға арналған шығармалардын нағыз үлгісін көрсетіп, іргетасын қалап кеткен тұлға. Ұлы ұстаздың бабаларға арналған

туындыларынан аңғаратынымыз балаң шағынан–ақ танымының негізін,сөз өнерінің таза бұлағынан ұйыта мейірін қандырған ғұлама жазушы болғандығы.

Бір оқығанда оқу мен өнерге талаптануға, еңбекке шақырған өлендер мен әңгімелердің саналуан астарлы терең мағынасына бойласаңыз көкірегіңіз тұма таза бұлақпен сусындағандай дегдар бір күй кешеді.

Ұлы ағартушы Ы.Алтынсариннің шығармашылығы жалпыадамзат өмірімен тығыз байланысты. Адамның нағыз адам атануына, өмірдегі ой –толғанысына ерекше мән бере отырып, мысалдар келтірген. Өз халқын білім алуға, өнерге үндеуі надандыққа, зұлымдыққа қарсы шығуы, сол кездегі әлеуметтік теңсіздіктің бетін ашып, өмір шындығын көрсетуі, жастарды жақсылыққа, адамгершілікке тәрбиелеуі өмірдегі ең құнды еңбегі болып табылады.

Ы. Алтынсарин өз шығармаларында адамның бойындағы ұлы қасиет – адамгершілік – рухани тәрбиенің маңыздылығын ең басты құндылық деп санады. Ыбырай әңгімелерінің құрылымы, мән–мағынасы, тәрбиелік мәні бала санасына ерекше әсер етіп, баланың қызығушылығын оятып, баланың бойына тереңінен тәрбие н әрін құйып, қоғамда адамгершілігі жоғары адамдар қалыптастырады.
Ыбырай Кел, балалар, оқылық.

Оқығанды көңілге

Ықыласпен тоқылық! деген өлеңінде балаларды оқуға, білім алуға шықырып Оқысаңыз , бабалар, шамнан шырақ жағылар деп ұран салды [2].

Еңбекті сүю және қадірлеу – Ыбырай Алтынсариннің әңгімелерінің негізгі тақырыбы. Оны жазушы шағын әңгімелерінде үгіт, өсиет түрінде берсе, кей шығармаларында халықтың қоғамдық санасын тәрбиелейтін реалистік суреттер арқылы бейнелейді. Ұстаздың туындыларының басты өзегі тәрбиелік мақсатта болатындығы да, жалпыадамзаттық ұлағатын ұлықтай отырып, шеберлікпен өрнект елген өлеңдері де, әңгімелері де жақсылыққа сүйсіндіріп, адам бойындағы ізгі қасиеттерді оятады.

Ыбырай Алтынсариннің Әке мен бала, Бай мен жарлы баласы, Өрмекші, құмырсқа, қарлығаш, Таза бұлақ тағы басқа әңгімелері мен аудармаларында балаларды еңбекке шақырып, адал жолмен тапқан нанның қадірін ұғындыруға тырысты және мұнымен шектеліп қалған жоқ, сондай–ақ балаларды оқуға, білім алуға шақырды.

Бай баласы мен жарлы баласы – Ыбырай шығармаларының биік шыңы. Ол, біріншіден, озық ойларының жемісі әңгіме білім алушыны еңбек етуге, өмірін сырын ұғына түсуге бағыттайды. Үсеннің іс–әрекетін жазушы сүйсіне жазады. Асан мен Үсенді салыстыра отырып, олардың адамдық қасиеттерін еңбекке қатысына қарай бағалайды.

Өрмекші, құмырсқа, қарлығаш әңгімесінде, ең кішкентай жәндіктердің де өмір үшін тыным таппай еңбек ететінін балаұғымына лайықтап қарапайым да мағыналы мысалдармен үлгі етсе, Әке мен бала шығармасы арқылы да балаларды жастайынан–ақ бойкүйездікке, жалқаулыққа қарсы еңбекке тәрбиелеу мәселесіне ерекше көңіл бөлген.

Қарлығаш, өрмекші сияқты сен де еңбек ет, босқа жатпа деп үйретеді. Әке мен бала деген шығармасының түйінін Аз жұмысты қиынсынсаң, көп жұмысқа тап боларсың деп еңбекке, тиянақтылыққа тәрбиелейді [3].

Ыбырай Алтынсарин адамның жан–жақты қалыптасуының негізгі көзі тәрбие екендігін Бақша ағаштары әңгімесінде өте жақсы көрсеткен. Бағу–қағуда көп мағына барында шек жоқ, шырағым, бұдан сен өзің де ғибрат алсаң болады, сен жас ағашсың, саған да күтім керек. Мен сенің қате жеріңді түзеп, пайдалы іске үйретсем, менің айтқанымды ұғып, орнына келтірсең, жақсы кісі болып өсерсің. Бағусыз кетсең, сен де мына қисық біткен ағаштай қисық өсерсің, – дейді.

Әкесінің баласына айтқан ақылын баяндайтын осы әңгімеде үлкен мән бар. Адам – тәрбиенің нәтижесі [4].

Бала жанының зергері, ұстаз Ыбырай шығармаларында көтерілетін адами құндылық мәселелері – бүлдіршіндердің жан дүниесіне әсер етерліктей көркем, тілі жеңіл, мазмұны тартымды суреттеледі. Жасөспірімдерді адамгершілік қаситеттерге баулиды, түрлі жақсы қасиеттерді үлгі етеді, жаман қасиеттерден жирендіреді.

Ұлы ұстаз Ыбырай Алтынсарин өз еңбектерінің негізінде қазақ халқы әдеби туындыдан рухани қуат алатынын ескере отырып жас буынды қайырымды, ізгі адам етіп тәрбиелеудің құралы ретінде негізге алған. Сондықтан да ол халқын ізгілікке, адамгершілікке, білімпаздыққа баулуға өзінің төл туындыларын бағыштады[5].

Ұлы ұстаз Ыбырай Алтынсарин– тәрбиенің алтын діңгегі.

Ыбырай Алтынсариннің шығармаларының қай–қайсысын алсақ та қысқа мазмұнды, балалардың түсінуіне жеңіл, берер тәрбиесі мол.

Ыбырай Алтынсарин қоғамда жас жеткіншіктердіі қалай дұрыс қалыптастырудың, қалай дұрыс өмір сүрудің жолдарын көрсеткен, адам өміріндегі тәрбиенің мәні, адам баласының баянды ғұмыр, адамдармен қарыс–қатынас мәдениеті, ар – ұят, адамгершілік, қайырымдылық, сабырлық, рақымшылдық, адалдық және тағы басқа адамдық қасиеттерді ұлықтайды.

Жоғарыда айытып өткеніміздей, Ыбырай Алтынсариннің шығармаларында балалардың жүрегінде жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтары:

мейірімділік, сүйіспеншілік, адалдық, еңбекқорлық сезімдерін ояту көрініс табады.

Өз уақытында Ыбырай Алтынсарин туралы ой – пікірлерді Оренбургский листок газеті ылғи жариялап отырды. Осы басылымның 1894 жылғы № 15 санында ұлы ағартушының бір топ шәкірттері қол қойған мақала жарық көреді. Мақалада: Біз, көшпенділер үшін, Ыбырай Алтынсариннің еңбегі өте көп... Біз Алтынсарин арқылы өз халқының ақыл – ойын, мінезін және жалпы бір өмірінің рухын сипаттайтын адамды байқаймыз– делінген [6].

Туған халқының болашағы қазақ жастарын таза бұлақтай мөлдір туындыларымен сусындата білген ұлы ұстаздың өлшеусіз ерен еңбегі заманалар көшіне ілесіп, талай толқынды үлгілі істерге бастай берері сөзсіз.

Білім алушыларға білім беруде, тәрбиелеуде Ыбырай Алтынсарин танымындағы жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтары өнегелі тәрбие беретін жақтары жетерлік. Мұғалім шәкіртінің бойындағы табиғи дарынын, ерекше қабілетін, жас ерекшілігін ескере отырып, дұрыс технология элементтерін тимді қолдану арқылы білім алушылардың бойындағы саналы тәрбие мен сапалы білім қалыптастыру алады.

Мемлекет басшысы Қасым–Жомарт Тоқаевтың Ұлттық құрылтайдың Әділетті Қазақстан – Адал азамат атты екінші отырысында Баланың бойына біліммен қатар адамгершілік құндылықтарды сіңіру – ұстаздың міндеті және ұлы тұлға, ағартушы, Қостанай жерімізідің мақтанышы Ыбырай Алтынсариннің Балаға берілетін бірінші тәрбие ата–анасын, туған–туысын, жолдасын сыйлауға үйретуден басталады деген қанатты сөздерін басшылыққа алып, жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген еңбекқор, адал, саналы білім алушыларымызды тәрбиелеуге талап қоюға тиістіміз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Алтынсарин Ы. Тандамалы шығармалары. – Алма–Аты: Ғылым, 1994. – 280 б.
2. Алтынсарин Ы. Екі томдық шығармалар жинағы. 1 том: Өлеңдер.
3. Этнографиялық еңбектер. Ғылыми–әдістемелік шығармалар. – Алма–Аты, 2003.
4. Ыбырай Алтынсарин мұрасының әлеуметтік, педагогикалық, өнегелі әлеуеті және қазіргі заман. Баяндамалар жинағы. – Қостанай, 2011.
5. Ыбырай Алтынсарин тағлымы. / Құрастырған: Жармұхамедов М. – Алматы, 1991.
6. Алтынсарин Ы. Өнер – білім бар жұрттар. – Алматы, 1989.
7. Ыбырай Алтынсарин Кел, балалар,оқылық.– Алматы: Атамұра ,2014. –168 бет

ӘОЖ 371.04

ОҚУШЫ ТҰЛҒАСЫН ДАМЫТУ МЕН ТӘРБИЕЛЕУДІҢ РУХАНИ–АДАМГЕРШІЛІК НЕГІЗДЕРІ

Исмагулова Гульшат Хабидулловна
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, педагог–зерттеуші
E–mail: aset.ismagulov@mail.ru

Брянова Айсэуле Есимжановна
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, педагог–зерттеуші
E–mail: Aisaule–1980@mail.ru
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің №22
жалпы білім беретін мектебі КММ
Қостанай қ., Қазақстан

Аңдатпа

Мақалада бүгінгі таңдағы қазіргі мектеп жағдайында оқушының жеке басын қалыптастыру мәселесі үлкен маңызға ие болып отыр. Бұл проблемаға назар аудару қазіргі өмір жағдайларына байланысты. Жеке тұлғаның дамуы адам қызметінің әртүрлі түрлерінде маңызды компонент ретіндегі әрекеті қарастырылған. Мұғалімдер мен психологтардың көптеген зерттеулері мен бақылауларының нәтижесінде оқушылардың адамгершілік қасиетінің тиімді дамуының мүмкін кезеңі болып табылатын жеке тұлғалық қасиеттер тұрғысынан анықталды.

Түйінді сөздер: *адамгершілік, жеке тұлға, тәрбие үрдісі*

Аннотация

В статье большое значение приобретает проблема формирования личности ученика в современных условиях школы. Внимание к этой проблеме зависит от текущих условий жизни. Развитие личности рассматривается как важная составляющая в различных видах человеческой деятельности. В результате многих исследований и наблюдений педагогов и психологов было определено с точки зрения индивидуальных качеств личности, которые являются возможным этапом эффективного развития нравственного облика учащихся.

Ключевые слова: *мораль, личность, воспитательный процесс*

Abstract

In the article, the problem of the formation of the student's personality in modern school conditions is of great importance today. Attention to this problem is due to modern living conditions. The development of the individual is considered the activity of the individual as an important component in various types of human activity. As a result of numerous studies and observations of teachers and psychologists, it was determined from the point of view of personal qualities, which are a possible stage in the effective development of the moral qualities of students.

Key words*: morality, personality, educational process*

Өздеріңізге белгілі қазіргі жаһандану үрдісінде елімізде бәсекеге қабілетті ұрпақ тәрбиелеу басты назарда болып отыр. Осы тұрғыдан оқушылардың оқу іс–әрекетінің басты мақсатына тоқталатын болсақ, яғни, басты мақсат – тұлғаны қалыптастыру, ал тұлға мен мәдениет, әрқайсымыз түсінетіндей, бір–бірінен тығыз байланысты. Жасыратыны жоқ, мәдениетті адам – бұл білімді, отбасында, қоғамның және адамзаттың адамгершілік құндылықтарын сақтап, дамыта алатын, оларды күнделікті өмірде қарым–қатынасын бойындағы шынайы мінез– құлықтары арқылы көрсете алатын тәрбиелі тұлға болып саналады.

Тәрбие – жаңа ұрпақты қоғамдық өмірге, шығармашылық еңбекке дайындау мақсатында қоғамдық– тарихи тәжірибені беру; қоғамдық қатынастар жүйесінде белгілі бір рөлдерді орындауға дайындау мақсатында адамның дамуына мақсатты жүйелі ықпасы5ан байланысты тәрбиенің бірнеше принциптерін ұсынамыз:

- гуманистік бағыттылық;
- табиғатқа сәйкестік;

– мәдени сәйкестік;
– әлеуметтік өзара әрекеттесу тиімділігі;
– білім берудің әлеуметтік–мәдени құзыреттілігін дамытуға бағытталуы.

Тәрбиелік, дамытушылық, психологиялық, физиологиялық, әлеуметтік шаралар мен факторлар кешенін пайдалана отырып, мектеп оқушыларын тәрбиелеу, оқыту, өзін–өзі дамыту процестері арқылы жүзеге асырылатын кәмелетке толмағандарды адамгершілікке тәрбиелеудің мәні де осында. Адамгершілік тәрбиесі жалпы адамзаттық адамгершілік нормаларына сәйкес келетін тұтас үрдіс ретінде ғана тиімді жүзеге асырылады. Бұл үрдістің нәтижесі – адамгершілік еркін ерік–жігердің болуын, өзін–өзі билей алуын, ішкі еркіндікке ие болуын білдіретін моральдық тұтас тұлғаның қалыптасуы және т.б. Адамгершілік бала түсінуге, таңдау жасауға, шешім қабылдауға, іс–әрекеттерді орындауға тиісті оқиғаларда, күнделікті қарым–қатынаста және өмірдің қиыншылықтарында қалыптасады. Көп нәрсе баланың қалыптасатын адамгершілік кеңістігіне байланысты.

Жастардың рухани–адамгершілік тәрбиесі кез келген қоғамның даусыз және ең маңызды тірегі болып табылады. Адамгершілік тәрбиесіндегі кемшіліктер мен олқылықтар қоғамға орны толмас зиян келтіреді. Қазіргі таңда жастардың интеллектуалдық дамуы олардың адамгершілік дамуы сияқты проблема туғызбайды. Себебі, ғылым негіздерін оқыту біздің заманымызда анық, жоспарлы және сөзсіз жүзеге асуда. Дегенмен, өскелең ұрпақтың адамгершілік тәрбиесі артта қалды. Бірақ, алдыңда тұрып, зерделілікке жетелейтін тек адамгершілік.

Адами құндылықтар:

- анаға деген сүйіспеншілік;
- патриотизм;
- Отанға деген сүйіспеншілік;
- ерік бостандығы;
- жақсылық пен жамандық;
- өзін–өзі тәрбиелеу;
- ізгілік;
- ар–ождан;
- үміт;

Рухани–адамгершілік тәрбие мәселесінің өзектілігі кем дегенде төрт ережемен байланысты:

– біріншіден, біздің қоғам білімді, адамгершілігі жоғары, тек білім ғана емес, сонымен қатар тамаша тұлғалық қасиеттерге ие тұлғаларды дайындау қажет;

– екіншіден, қазіргі әлемде кішкентай адам өмір сүреді және дамып келеді, оған күн сайын баланың нәзік интеллектісі мен сезіміне, әлі де қалыптасып келе жатқан адамгершілік саласына түсетін оң және теріс әсер етудің көптеген әртүрлі көздерімен қоршалған;

– үшіншіден, тәрбиенің өзі адамгершілік тәрбиесінің жоғары деңгейіне кепілдік бермейді, өйткені тәрбие адамның күнделікті мінез–құлқында оның басқа адамдарға деген қатынасын әрбір адамға деген құрмет пен ізгі ниет негізінде анықтайтын тұлғалық қасиет;

– төртіншіден, адамгершілік біліммен қаруландырудың да маңызы зор, себебі ол балаға қазіргі қоғамда қалыптасқан мінез–құлық нормалары туралы хабардар етіп қана қоймайды, сонымен қатар нормаларды бұзудың салдары немесе бұл әрекеттің айналасындағы адамдар үшін зардаптары туралы түсінік береді.

Адамгершілік тәрбиесі жүйесіне мыналар кіреді:

- біріншіден, оқушылардың адамгершілік тәжірибесінің барлық көздерін түсініп, сабақта ескеру. Мұндай көздер: іс–әрекет (тәрбиелік, қоғамдық пайдалы),

ұжымдағы балалар арасындағы қарым–қатынас, оқушылар мен ұстаздар мен ата–аналар арасындағы қарым–қатынас, күнделікті өмірдің эстетикасы, табиғат әлемі, өнер;

- екіншіден, әртүрлі жас кезеңдеріндегі іс–әрекет пен білім беру формаларының дұрыс тепе–теңдігі;
- үшіншіден, балалардың іс–әрекетінің барлық түрін және тұлғалық көріністерін ерекшеліксіз бағалауға моральдық өлшемдерді енгізу;

Моральдық тәжірибенің негізгі көздері.

Бұл, ең алдымен, тәрбиелік іс–әрекет, оқушылардың сабақта рухани–адамгершілік дамуы бағдарламалық – дидактикалық материалдың мазмұны мен сабақты ұйымдастырудың өзі арқылы жүзеге асады. Оқу материалының, әсіресе әдебиет пен тарихтың мектеп оқушыларына адамгершілік әсер ету мүмкіндігі орасан зор. Онда көптеген моральдық және этикалық пайымдаулар бар. Сабақ барысында мұғалім оқушыларды олардың адамға және қоғамға қатынасын түсінуге тікелей жетелейді [1].

Оқушының рухани тәрбиесі кез келген сабақта жүзеге асады. Оқыту процесінде мектеп оқушыларының адамгершілігінің қалыптасуына мұғалімнің тұлғасы күшті әсер етеді. Әрбір сабақта мұғалім жоспарда тұжырымдалғандарды ғана емес, белгілі бір мақсаттарды жүзеге асырады. Мұғалімнің мінез–құлқы, оның ым–ишарасы, киінуі, сөйлеу мәнері баланың санасында көрініс табады; онымен, басқа студенттермен әртүрлі жағдайларда қарым–қатынас сипаты; әріптестерімен өзін қалай ұстайтыны, сыныптастарының жетістіктері мен сәтсіздіктеріне қалай қарайтыны. Тәрбиеші немесе мұғалім оқушылардан ұқыптылықты, тәртіпті, өз міндеттерін орындауды талап етеді. Ал нәтиже мұғалімнің қаншалықты талапшыл, жүйелі болып шығуына байланысты болады. Оқу–тәрбие жұмыстарын да, сыныптан тыс жұмыстарды да шебер ұйымдастыра отырып, оқушыларда адамгершілік мінез–құлық, рухани мәдениет негіздері қалыптасады.

Рухани–адамгершілік тәрбиеге әсер ететін мұғалімнің тұлғалық қасиеттерінің тобы анықталды:

- әлеуметтік және жалпы тұлғалық (идеялық, азаматтық, адамгершілік, педагогикалық бағыттылық және эстетикалық мәдениет);
- кәсіптік–педагогикалық;
- танымдық процестердің жеке ерекшеліктері және олардың педагогикалық бағыттылығы (педагогикалық бақылау, ойлау, есте сақтау және т.б.);
- эмоционалды жауап беру;
- күшті ерік қасиеттері;
- темперамент ерекшеліктері;
- Денсаулық жағдайы;
- шығармашылық ойлау;
- диалогтық қарым–қатынас;
- түрлендіргіш қабілеттер;
- педагогикалық рефлексия;
- оң этикалық қасиеттер (ізгіліктер);
- жоғары құндылықтар (патриотизм, азаматтық, балаларға деген сүйіспеншілік) [2].

Мұғалімнің адамгершілік қасиеті балаларға оның жұмысына, оқушыларға және басқа адамдарға, өзіне деген қарым–қатынас жүйесінде ашылады. Өз ісіне деген ынталы, жауапкершілікпен қарау, әріптестермен және студенттермен қарым–қатынаста адалдық, сезімталдық пен қамқорлық үлгілері жасөспірімдердің адамгершілік салтанатына деген сенімін нығайтады. Ал, керісінше, оқушылар мұғалімнің біреуге деген немқұрайлы немесе әдепсіз қарым–қатынасының куәсі болса, жасөспірімдер-

дің моральдық дамуына айтарлықтай зиян келеді. Оның ісі мен іс–әрекетінен сөздің, тіпті шын жүректен, құмарлықтың да алшақтауына жол бермеу ерекше маңызды.

Қазіргі білім беру жүйесінің маңызды принциптерінің бірі – оқушылардың бастамасы мен шығармашылығына сүйену. Бұл принцип студенттердің өзін–өзі басқаруы түрінде жүзеге асырылады. Оқушылардың адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруда өзін–өзі басқарудың маңызы зор. Егер студент біреудің жоспарының қарапайым орындаушысы емес, қызықты және пайдалы тапсырмаға тартылғанын сезінсе, бұл тапсырманың идеялары оны тез жаулап алады, жеке мағынаға ие болады және сенімділікке айналады.

Мектеп оқушыларының рухани–адамгершілік тәрбиесінің тұжырымдамасы негізгі ұлттық құндылықтар жүйесін ұсынады. Оларды жүйелеу және белгілі бір топтарға бөлу критерийлері адамгершілік пен адамгершіліктің қайнар көздері таңдалды, т.б. қоғамдық қатынастардың, белсенділіктің, сананың салалары.

Моральдың дәстүрлі көздері:

1. құндылықтарды қамтитын патриотизм: Елге деген сүйіспеншілік; халқына деген сүйіспеншілік; өзіңіздің кіші Отаныңызға деген сүйіспеншілік; Отанға қызмет ету;
2. әлеуметтік ынтымақтастық – жеке және ұлттық еркіндік; адамдарға сенім; әділдік; мейірімділік; мейірімділік; құрмет; адалдық; абырой;
3. азаматтық – заңдылық; азаматтық қоғам; Отан, аға ұрпақ, отбасы алдындағы парыз; заңдылық пен тәртіп; ар–ождан және дін бостандығы;
4. отбасы – махаббат пен адалдық; денсаулық; байлық; ата–ананы құрметтеу: үлкенге, кішіге қамқор болу; ұрпақ қалдыру;
5. еңбек және шығармашылық – шығармашылық және жасампаздық; табандылық пен табандылық; қиын жұмыс; үнемділік;
6. ғылым – білім; шын; дүниенің ғылыми бейнесі; экологиялық сана;
7. өнер мен әдебиет құндылықтарды қамтиды: сұлулық, үйлесімділік, адамның рухани әлемі, адамгершілік таңдау, өмірдің мәні, эстетикалық даму;
8. табиғат – тіршілік, туған жер, қорғалатын табиғат, Жер планетасы;
9. адамзат – дүние жүзіндегі тыныштық, мәдениеттер мен халықтардың сан алуандығы, адамзаттық прогресс, халықаралық ынтымақтастық.

Мектеп оқушыларының ұлттық құндылықтардың бүкіл жүйесін түсінуі, орыс қоғамының рухани–адамгершілік мәдениетін оның барлық алуан түрлілігі мен ұлттық бірлігінде көре, түсіну және қабылдай алуы маңызды. Ал ол үшін жоғарыда аталған негізгі құндылықтар тобының әрқайсысы мақсатты білім беру бағдарламасын құрауы қажет.

Жоғары сынып оқушыларын адамгершілікке тәрбиелеудің бағыттарын анықтай отырып, бүгінгі жас ұрпақ Қазақстанның ертеңгі сипаты мен мазмұнын қалай анықтайтынын және оның жаңа уақыт рухын қаншалықты алып жатқанын түсіну өте маңызды.

Әдетте отбасында да, мектепте де ғылым негіздерін меңгеру бірінші орынға қойылады. Ал келесісі – қалай адам болу керектігі туралы ғылым, яғни. қалай асыл және мейірімді болу керек.

Мектеп оқушыларының күнделікті өмірі мен қарым–қатынасын дамыту олардың ең жоғары моральдық нормалар мен талаптарға негізделетіндей ұйымдастырылуы керек. Кіші мектеп жасынан бастап балаларды басқалармен бірлескен іс–әрекеттің барысы мен нәтижелерін талдай білуге үйреткен жөн.

Мектеп оқушыларының моральдық тәжірибесінің тағы бір маңызды көзі – әртүрлі сыныптан тыс жұмыстар. Ол оқушылардың өзара көмек, жауапкершілік, түбегейлі талапшылдықтың шынайы адамгершілік қатынастар жүйесіне енуіне ерекше қолайлы жағдай жасайды. Адам бойындағы батылдық, жауапкершілік, азаматтық белсенділік, сөз бен істің бірлігі сияқты адамгершілік қасиеттерді тек оқу–

тәрбие процесі аясында ғана тәрбиелеуге болмайтыны белгілі. Бұл қасиеттерді дамыту үшін жауапкершіліктің, адалдық пен бастаманың тікелей көрінісін талап ететін өмірлік жағдайлар қажет. Мұндай жағдайлар сабақтан тыс жұмыстарда жиі кездеседі. Мысалы, Өлкетану сабағы арқылы рухани–адамгершілік тұлғаны тәрбиелеу.

Бұл бағытта жұмыстар жүргізілуде, бірақ жеткіліксіз. Оқушылардың барлығы бірдей шағын Отаны, туған жері туралы біле бермейді, оның өткені мен бүгінімен жеткілікті түрде таныс емес. Сондықтан көбірек ,мектеп қабырғасында өлке тарихына, оның өткені, бүгіні мен болашағына, туған өлкенің табиғатына танымдық қызығушылығын арттыру мақсатында туған өлке тарихын тереңірек меңгерту мақсатында факультативтік сабақтар мен сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру қажет.

Мектеп оқушыларының өмірлік тәжірибесінің ең маңызды көзі ата–ананың адамгершілік принциптері мен рухани құндылықтарын көрсететін отбасы ішілік қарым–қатынастар болып табылады. Мұғалімнің қолайсыз отбасы ішілік қатынастарды қайта құру мүмкіндігі шектеулі. Алайда, мұндай балалардың эмоционалдық жайлылығының жетіспеушілігін мұғалім мектепте ерекше жылылықпен, ілтипатпен, қамқорлықпен толтыра алады. Әр отбасының өз негізі, өз діні бар. Әр отбасы әлемді, өмірді, адамдарды, мәңгілік құндылықтарды өзінше түсінеді. Мұғалім балаға өзінің отбасындағы, мектептегі және әлемдегі орнын түсінуге көмектесуі керек.

Біз бәріміз балалық шақ елінен үлкен өмірге, қуаныш пен қайғыға, бақыт пен қайғыға толы сәттерге кетеміз. Өмірден ләззат алу және қиындықтарға батыл төтеп беру қабілеті ерте балалық шақтан қалыптасады. Балалар өздерін қоршап тұрған барлық нәрселерге сезімтал және қабылдайды, олардың қол жеткізуі үшін көп нәрсе бар. Біз балаларымыздың бақытты балалық шағы болғанын қалаймыз. Балалар салған суреттерде әрқашан үлкен сарғыш күн, көгілдір аспан, қалың жасыл шөп бейнеленген[3].

Барлық ғасырларда адамдар адамгершілік тәрбиесін жоғары бағалаған. Қазіргі қоғамда болып жатқан терең әлеуметтік–экономикалық қайта құрулар бізді Ресей мен оның жастарының болашағы туралы ойлауға мәжбүр етеді.

Тұтас бір халықтардың тағдыры кейде олардың тәрбие және адамгершілік наным–сеніміне байланысты болады, дегенмен білім деңгейі аса маңызды емес. Маңызды ақиқат – жақсы білім болмаса, қуатты мемлекет те күйреді.

Рухани–адамгершілік тәрбие, ізгілік, мейірімділік пен әділеттілік мұраттарын бекіту діни ұйымның ғана емес, жалпы қоғамның ең маңызды миссиясы болып табылады. Мұндай құндылықтар біздің Отанымызды қай кезде де бірге ұстап, ұлттық дәстүрлер мен адамгершілік ұстанымдарды қалыптастырды. Бүгінде олар Ресейге өзінің тарихи тамыры мен мәдени және рухани тәуелсіздігін сақтауға мүмкіндік береді.

Оқушылар тұлғасының адамгершілік дамуы бойынша жұмыстың педагогикалық мәні оның қарапайым мінез–құлық дағдыларынан өз бетінше шешім қабылдау және моральдық таңдау қажет болатын жоғары деңгейге өтуіне көмектесу болып табылады. Оқушының адамгершілік қасиеттерін қалыптастырудағы бұл іс–әрекет түрінің табысты болуы мұғалімнің сауаттылығына, ол қолданатын әдіс–тәсілдердің әртүрлілігіне және балалардың эмоционалды реакциясына байланысты.

Әдебиеттер тізімі:

1. С.Ғ.Тәжібаева Мектепте тәрбие жұмысын ұйымдастыру технологиясы. Оқу құралы. Алматы, Білім, 2008

2. О.К.Трубецкая Балалардың рухани – адамгершілік құндылықтарын қалай жетілдіруге болады // Сынып жетекшінің анықтамалығы №12(48) 2012

3. Л.Омарова Адамгершілік тәрбиені қалыптастыру мәселелері // Бастауыш мектеп № 2 2004)

УДК 37.012

ОБОГАЩЕНИЕ ДУХОВНО–НРАВСТВЕННЫМИ ПРЕДСТАВЛЕНИЯМИ И ПОНЯТИЯМИ ДЕТЕЙ НА ОСНОВЕ БАЗОВЫХ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ НА УРОКАХ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Исмагулова Гульмира Сагалбаевна
учитель начальных классов, педагог–модератор
КГУ «Общеобразовательной школы №4
отдела образования города Костанай», г.Костанай, Казахстан
E–mail: guma.ismagulova@bk.ru

Аннотация

Данная работа исследует стратегии интеграции национальных ценностей в образова–тельный процесс начальной школы и роль учителя в этом процессе, акцентируя внимание на актуальности темы в 2024 году. Анализируя современные образовательные тренды и вызовы, исследование предлагает практические рекомендации для эффективного внедрения духовно–нравственных ценностей среди учащихся. Работа предназначена для педагогов, методистов и студентов педагогических специальностей, а также всех заинтересованных в сохранении национальной культуры и идентичности.

Ключевые слова: *Национальные ценности, образовательный процесс, интеграция в образование, роль учителя, глобализация и образование, духовно–нравственные ценности, начальная школа, педагогические стратегии, культурная идентичность, образовательные тренды 2024.*

Аңдатпа

Бұл жұмыста 2024 жылғы тақырыптың өзектілігінен азараудара отырып, ұлттық құндылықтарды бастауыш мектептің оқу–тәрбие процесіне енгізу стратегиялары және осы үдерістегі мұғалімнің рөлі зерттеледі. Заманауи білім беру үрдістерімен міндеттерін талдай отырып, зерттеу студенттер арасында рухани–адамгершілік құндылықтарды тиімді жүзеге асыру үшін практикалық ұсыныстарды ұсынады. Жұмыс педагогикалық мамандықтардың оқытушыларына, әдіскерлеріне және студенттеріне, сондай–ақ ұлттық мәдениет пен бірегейлікті сақтауға мүдделі әрбір адамға арналған.

Түйінді сөздер*: Ұлттық құндылықтар, оқу–тәрбие үрдісі, білім берудегі ықпалдастық, мұғалім рөлі, жаһандану және білім, рухани–адамгершілік құндылықтар, бастауыш мектеп, педагогикалық стратегиялар, мәдени болмыс, білім беру тенденциялары 2024 ж.*

Abstract

This work explores strategies for integrating national values into the educational process of primary schools and the role of teachers in this process, focusing on the relevance of the topic in 2024. Analyzing modern educational trends and challenges, the study offers practical recommendations for the effective implementation of spiritual and moral values among students. The work is intended for teachers, methodologists and students of pedagogical specialties, as well as all those interested in preserving national culture and identity.

Key words: *National values, educational process, integration into education, the role of the teacher, globalization and education, spiritual and moral values, primary school, pedagogical strategies, cultural identity, educational trends 2024.*

В современном мире, где границы между культурами становятся всё более прозрачными, вопрос сохранения национальной идентичности и передачи культурных ценностей молодому поколению приобретает особую актуальность. В этом контексте, образовательная система играет ключевую роль, предоставляя уникальную возможность для интеграции национальных ценностей в развитие личности учащихся. В 2024 году данная задача становится ещё болеез начимой, учитывая глобальные вызовы и стремительное развитие технологий, которые влияют на все аспекты жизни общества.

Настоящая работа посвящена анализу и изучению стратегий интеграции национальных ценностей в образовательный процесс, роли учителя в формировании ценностей учащихся начальной школы, а также практическим аспектам

реализации данных стратегий в условиях современной школы. Особое внимание уделяется важности национальных ценностей в образовании, методами подходам, которые позволяют эффективно интегрировать их в учебный процесс, и значению учителя как центральной фигуры в этом процессе.

Целью данной работы является не только теоретический анализ рассматри–ваемой проблематики, но и разработка практических рекомендаций для учителей, позволяющих максимально эффективно использовать имеющиеся ресурсы им етоды для формирования у учащихся глубокого понимания и уважения к нацио–нальным ценностям и культуре. Основываясь на актуальных данных иисследо-ваниях 2024 года, работа стремится предложить комплексный подход к решению задачи интеграциинациональных ценностей в образовательный процесс, учитывая как современные тренды, так и традиционные методы обучения.

Важность национальных ценностей в образовании на заре 2024 года становится не просто актуальной темой для академических дискуссий, но и крае угольным камнем в стратегии развития образовательных систем по всему миру.Это воспитание молодого поколения в духе уважения к народным традициям и обычаям, формирование характера, взаимоотношений с окружающей средой. В контексте постоянно меняющегося общества, где глобализационные процессы взаимодей-ствуют с уникальными культурнымии национальными идентичностями, задача обогащения духовно–нравственными представлениями и понятиями детей нао снове базовых национальных ценностей на уроках начальной школы обретает особенно важное значение.

На заре XXI века и особенно в 2024 году, мы сталкиваемся с беспрецедент-ными вызовами и возможностями. Технологический прогресс, экономическая интеграция и культурный обмен предлагают невиданные ранее пути для развития. Однако вместе с этим возникает острая необходимость сохранения национальной идентичности, которая в значительной степени формируется через систему образования.

Интеграция национальных ценностей в учебный процесс не просто способ-ствует сохранению культурного наследия, но и играет ключевую роль в формировании полноценной, гармонично развитой личности. В начальной школе, где заложение основ мировоззрения происходит в наиболее чувствительный период развития ребенка, внедрение национальных ценностей должно быть особенно акцентировано.

Стратегические подходы к интеграции включают в себя разработку и приме-нение учебных программ, наполненных национальным содержанием, использование фольклора, истории, традицийи достижений народа как основы для развития у детей понимания и уважения к своей стране и народу.Это, в свою очередь, формирует основу для развития духовно–нравственных качеств учащихся.

Учителя играют центральную роль в процессе трансляции и внедрения национальных ценностей в сознание молодого поколения. В их задачи входит не только передача знаний, но и формирование у учащихся глубокого понимания значимости национальных идей, исторического наследия и культурных традиций. Учитель должен обладать не только профессиональными знаниями и навыками, но и высоким уровнем личностной культуры, позволяющей ему быть примером для подражания.

В эпоху глобализации и технологических инноваций, актуальность сохранения национальной идентичности и культурных ценностей в образовательной среде 2024 года остается неизменно высокой.Стратегии интеграции национальных ценностей в учебный процесс начальных школ требуют осмысленного подхода, где каждый аспект планирования и реализации образовательной программы направлен на формирование у учащихся уважения к своему наследию. Рассмотрим ключевые

стратегии, которые позволяют достичь этой цели, делая акцент на их применение вконтексте 2024 года.

Ключевые стратегии интеграции национальных ценностей:

1. Разработка и внедрение учебных программ с национальным содержанием

– Включение в учебные планы разделов, посвященных истории, культуре, традициями значимым достижениям нации.

– Организация тематических уроков, направленных на изучение Национального наследия.

2. Использование национального фольклора и литературы

– Внедрение элементов фольклора, народных сказаний, легенд и литературных произведений в учебный процесс.

– Разработка специальных учебных проектов, посвященных анализу и творческому исследованию национальной литературы.

3. Организация внеучебной деятельности

– Проведение культурных мероприятий, праздников, выставок, посвященных истории икультуре народа.

– Взаимодействие с музеями, библиотеками, историческими обществами для организации экскурсий и лекций.

4. Привлечение родителей и общественности к образовательному процессу

– Организация открытых уроков, семинаров и встреч с родителями, посвященных важности национальных ценностей.

– Создание и поддержка школьных проектов, направленных на исследование и сохранение культурного наследия региона.

5. Профессиональное развитие учителей

– Повышение квалификации педагогов в области методик преподавания национальной истории икультуры.

– Обмен опытом и лучшими практиками между учителями через семинары, конференции и вебинары.

Примеры успешной интеграции национальных ценностей (Таблица1)

Стратегия	Пример деятельности	Ожидаемые результаты
Разработка программ учебных	Включение курса «История и культура народа»	Повышение уровня знаний учащихся о своей стране
Использование фольклора	Проект «Народные сказания моего края»	Развитие творческих способностей воображения
Организация внеучебной деятельности	Экскурсии в музеи и исторические места	Формирование уважения национальному наследию
Привлечение родителей	Семейные исследовательские проекты	Укрепление связи между школой и семьей
Профессиональное развитие учителей	Семинары по национальной истории	Повышение качества образовательного процесса

Стратегии интеграциинациональных ценностей в образовательный процесс начальных школ в 2024 году являются неотъемлемой частью формирования сознательного и культурно обогащенного поколения. Поддержание и развитие национальной идентичности через образование требует совместных усилий учителей, родителей и общественности, направленных на воспитание уважения к культурному наследию и национальным ценностям. В этом контексте, актуальность и значимость выбранных стратегий подтверждаются их успешной реализацией на

практике, что способствует достижению поставленных образовательных целей и задач.

В 2024 году роль учителя в формировании ценностей учащихся начальной школы остается неизменно значимой. Учителя выступают не только как передатчики знаний, но и как ключевые фигуры в процессе воспитания, способные влиять на мировоззрение и ценностные ориентирысвоих учеников. В этом контексте, они становятся не просто образцами для подражания, но и наставниками, направляющими детей на путь осмысления и приятия национальных и общечеловеческих ценностей.

Применение активных и интерактивных методов обучения, таких какпроектная деятельность, групповые обсуждения и ролевые игры, позволяет учащимся не только усваивать информацию, но и развивать критическое мышление, учиться диалогу и аргументированной защите собственной точки зрения. Это, в свою очередь, способствует формированию таких важных качеств, как уважение, ответственность и социальная активность.

Важно, что учитель в 2024 году осознает свою роль в этом процессе и постоянно совершенствует свои методы работы, стремясь не только к передаче знаний, но и к воспитанию полноценных личностей, способных ценить культурное наследие и следовать высоким моральным принципам.

Заключая обзор важности национальных ценностей в образовании, стратегий их интеграции и роли учителя в этом процессе, стоит подчеркнутьглубокую связь между образовательной системой и культурным наследиемнации. В 2024 году, на фоне всеусиливающейся глобализации и технологического прогресса, задача сохранения и передачи национальных ценностей через образование приобретает особую актуальность. Это нетолько способ сохранения уникальной культурной идентичности, но и важнейший элемент формирования гармонично развитой личности.

Стратегии интеграции национальных ценностей в учебный процесс, от использования национального фольклора и литературы до организации в неучебной деятельности и профессионального развития учителей, показывают, что эффективное образование невозможно без учета культурного контекста. Учитель, в свою очередь, выступает ключевой фигурой в этом процессе, будучи не только источником знаний, но и наставником, способствующим формированию ценностей и мировоззрения учащихся.

В заключение, подчеркнем, что в 2024 году образовательное сообщество стоит перед важной задачей–гармонично сочетать глобальные тренды и национальные ценности в образовательном процессе. Это требует совместных усилий учителей, родителей, образовательных учреждений и всего общества. Только так можно воспитать поколение, которое будет уважать свою историю и культуру, при этом будучи открытым к новым знаниям и готовым к вызовам современного мира.

Список литературы:

1. Зимняя И.А. Педагогическая психология: Учебник для акад. бакалавриата. – 5–е изд., стер. – Москва: Издательство Юрайт, 2016. – 415с.
2. Маркова А.К. Психология профессионализма. – Москва: Знание, 1996.– 309 с.
3. Харламов И.Ф. Национальные ценностии образование: Учебное пособие.– Москва: Просвещение, 2014. – 192с.

ӘОЖ 78.067

МУЗЫКА САБАҒЫНДА БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ МЕН ӨНЕРГЕ БАУЛУ АРҚЫЛЫ КӘСІПТІК ШЕБЕРЛІГІН АРТТЫРУ

Кабылдина Акмарал Тургынбековна
Домбыра классы пәнінің жоғары санатты оқытушысы
Н.Құлжанова атындағы Торғай гуманитарлық колледжі КМҚК
Қостанай облысы, Арқалық қ.

Копбаева Айнур Габдоллаевна
Хорда дирижерлеу пәнінің жоғары санатты оқытушысы
Н.Құлжанова атындағы Торғай гуманитарлық колледжі КМҚК
Қостанай облысы, Арқалық қ.
E–mail: lacrimosa78@mail.ru

Аңдатпа

Бұл мақалада жас ұрпақтың рухани – адамгершілік қасиеттерін қалыптастырудағы ұлттық музыканың ықпалын Музыка пәні аясында қолдану жолдарының ғылыми–теориялық, әдістерінің негіздерін, мазмұн – сипаттарын, әдіс–тәсілдерін анықтау және жас ұрпақ тәрбиесіндегі ұлттық музыка мен мәдениеттің ролін айқындау арқылы рухани – адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруды дамытудағы ұлттық музыканың маңызы қарастырылады.

Аннотация

В данной статье рассматривается значение национальной музыки в развитии формирования духовно–нравственных качеств путем выявления научно–теоретических, методических основ,содержательных особенностей, методов и приемов поддержки влияния национальной музыки в формировании духовно–нравственных качеств подрастающего поколения в рамках дисциплины Музыка и определения роли национальной музыки и культуры в воспитании подрастающего поколения.

Abstract

This article examines the importance of national music in the development of the formation of spiritual and moral qualities by identifying scientific, theoretical, methodological foundations, content features, methods and techniques to support the influence of national music in the formation of spiritual and moral qualities of the younger generation within the discipline Music and determining the role of national music and culture in the upbringing of the younger generation.

Қазіргі таңда жас ұрпаққа тәрбие беру саласында көп өзгерістер болып жатқаны мәлім. Бүгінгі күнде жан–жақты дамыған білімді тұлғаны тәрбиелеу негізгі мақсат болып отыр. Әр түрлі салалармен қатар өнер саласында да өзгерістер қатты дамып өсіп жатыр. Соның ішінде тәрбиелеудің құралы сан қырлы ұғымды қамтитын музыкалық өнер болып табылады. Халық тағлымының байлығын ән бойына жинақтаған ертеден қалыптасқан педагогикалық тәжірибеде, тәлім–тәрбиеде оқу–ағарту мәселелері әлі де жетерлік. Музыка адамзаттың рухани азығы, жан серігі, ұшқыр қиялы, ойы,нәзік сезімі. Құлақтан кіріп бойды алар әсем ән мен тәтті күй демекші – қазақ халқы өнерді өте жоғары бағалаған. Домбыра сөйлейді, қобыз жеткізеді, сыбызғы білдіреді деген сөз тіркестері қазақ мәдениетінде кездейсоқ кездеспейді. Сабақта оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытуда музыка мұғалімінің негізгі міндеті толықтырылған кеңейтілген бағдарлама негізінде оқу–тәрбие үрдісін және ұстаздың педагогикалық шеберлігін дамыту. Жас өспірімнің бойында талғампаздық эмоциялық сезімпаздық қалыптастыруында, оның мәдениетті болып өсуінде музыка әлемін түсінуде мектептегі музыка тәрбиесінің алатын орны ерекше. Әр түрлі жанрда музыкалық шығармаларды тану, музыкадағы түрлі кезеңдермен көңілді ажыратуда оқушының музыкалық шығармашылығын дамытады. Жас өспірім – тыңдаушы, орындаушы музыкаға деген өзінің ой–пікірін көрсететін, түсінетін оқушы. Сондықтан музыкалық шығармашылық қабілеттің басты саласының

бірі ол музыка арқылы тәрбие беру. Эстетика мен музыкалық шығармашылық қабілеттің ортақ мәселесі адамның табиғат пен өмірдегі әсемдікті қабылдап бағалауға және түсінуге тәрбиелеп оқыту. Мұғалімнің міндеті білім алушының жай ғана музыкалық қабілетін дамытып, оған музыка білім ғана беру емес, оған музыкаға күнделікті байланыс керектігін таныту арқылы оның шығармашылық белсенділігін арттыру. Музыкалық тәрбие әдебиет, бейнелеу өнері, тіл, тарих тағы басқа пәндермен байланысты. Біз білім алушыны мәдениетті жан дүниесі бай, ой–парасаты кемелденген білімді етіп тәрбиелеуміз қажет [1].

Музыка тілі адам айтып жеткізе алмайтын ұшқыр қиялдан туған өте нәзік сезім. Музыка бұл сезім тілі, адам жанын баурап алатын, моральдық сезімдік және эстетикалық құралдардың бірлігі болып табылады. Оқу орындарындағы музыка пәні білім алушыларға басты тәрбие құралы болып есептеледі. Олардың рухани өмірі мен тәжірибенің музыка әлемін түсініп қабылдауы. Оқушының талғампаздығы, эмоциялық сезімталдығы, білімділігі, мәдениеттілігі, жас өспірімге ақыл–ой, сана–сезімдегі жақсы мінез–құлықтың қалыптасуына әсерін тигізеді. Музыканың қажеттілігі – ол музыка өнерінің негізімен оның өмірі мен байланысы жайлы түсінігін жетілдіру, баянды меңгеруіне көмектесу. Музыкалық тәжірибелік іскерліктерін дағдыларын қалыптастыру болып табылады. Оқушының бойында рухани мәдениеттің маңызы мен ажырамас келбетін байытатын музыканың әсері мол. Олардың бойында түсінігі, сезімдік қабілеттілігінің тұрақтылығы музыка тілінің ерекшелігін меңгеру. Музыка сабағында оқушыларды сыныптан тыс уақыттарда музыкалық тәрбие жұмысын жүргізе білуге, күнделікті өмірге музыка өнерінің тәрбиелік мүмкіндіктерін кеңірек пайдалана білуге даярлау.

Негізгі мақсаты: білім алушы бойында рухани мәдениеттің аса маңызды ажырамас бөлігі музыкалық мәдениетті қалыптастыру арқылы шығармашылық қабілеттерін арттыру. Отанға, өз халқына деген сүйіспеншілік, халық музыкасына, өз халқының рухани мәдени мұрасына, салт–дәстүріне сезімдерін оятады. Әр түрлі ұлт өкілдерінің бір–біріне деген достық, ұлт аралық бірлікке сезімдерін ояту, оны жетілдіру. Балалардың музыка арқылы түсінігін сезіну қабілетін музыка ерекшелігін меңгеру. Бүгінгі таңда балаларды жастайынан өнерге баулу музыкалық тәрбие арқылы жаңа тұлғаны, жаңа адамды тәрбиелеп қалыптастыру. Сухомлинский былай деді: музыка адамның табиғаттың әсемдігінен, еңбекке деген құлшынысын арттырады, музыканың арқасында адамның айналаға, өмірге, тіпті өзіне деген көзқарасты өзгертеді.

Оқушыларға музыкалық тәрбие беру олардың өнерге деген сезімін ояту, таңдаулы халықтың шетелдік және классикалық музыкасын, Қазақстан композиторларының шығармаларын сүйіп тыңдай білуге дағдыландырып үйрету негізінен музыка сабағында іске асырылады.

Мұғалім тақырып ауқымының молдығына байланысты бұған өз жоспарлауымен бірнеше сабақ өткізгені жөн. Сабақ өткізген кезде оқулықтағы материалдарды негізге ала отырып, мұғалімнің қосымша мына жайларға да оқушылардың көңілін аударғаны пайдалы болмақ.

Музыка мен әдебиеттің байланысы әртүрлі музыкалық және әдебиет жанрларының арақатынасы шеңберінде алып, енді олардың өрісін ұлғайта отырып, кең, үлкен ауқымда қарастыру керек [2].

Бұл туралы мұғалім алдымен оқушылардың әдебиет пәнінен алған білімдеріне назар аударып, олардың әдебиет сабақтарында өткен халықтық және әдеби ертегілерден, әңгімелерден, прозалық, поэзиялық көркем шығармалардың тілдік ерекшеліктерінен, ырғағынан, ұйқасынан нені байқағандықтарын, алған әсерлері мен түсініктері жайында сұрап біледі. Музыка пәні сабағында әдебиет пәні бағдарламасындағы шығармаларды пайдалану және аралық байланыстың орнығып, нығая түсуіне көмектеседі.

Музыка және әдебиет тақырыбында үйірме ретінде жиын өткізіп, онда бәрі бірге музыка тыңдап, әдеби–музыкалық бағдарлама жасап, концерт ұйымдастырудың да маңызы зор. Әрине мұндайда музыка мен әдебиет пәндері мұғалімдері шығармашылық тығыз байланыста болуы қажет. Жүзеге асырылған мұндай шаралар оқушылардың музыка мен әдебиеттің байланысын жете түсінулеріне көмегін тигізетіні сөзсіз.

Музыка мен әдебиеттің байланысының ән жанрындағы бірлігі мен тұтастығы, бірінсіз–бірі олқы соғып тұратыны, бірін–бірі толықтырғанда ғана әннің мазмұны мен мағынасы тереңдей түсіп, маңызы артатыны жайлы түсінік орныққан соң, мұғалім біртіндеп оқушылар назарын күрделі жанрларға қарай бұрып, музыка мен әдебиеттің, әсіресе операда, одан соң балетте (музыка мен либретто), опереттада драмалық қойылымдар мен кино өнеріндегі байланыстарына жеке–жеке арнайы тоқталуы тиіс.

Мысалы, опера жанрында музыка мен сөз, яғни әдебиет бірдей тепе–теңдікте қызмет атқаратыны, бірінсіз–бірі өмір сүре алмайтындығы дәлелдене ұғындырылғаннан кейін мұғалім оқушылардан: Тағы қандай музыкалық жанр әдебиетпен тығыз байланысты?– деп сұрайды. Бұл сұрақтың жауабы музыкалық – әдеби жанр – балет болуы тиіс дегенді балалардың өздері–ақ ойлап таба алады.

Мұнда музыка сөзсіз орындалғанымен, кейіпкерлердің айшықты образын, мінез–құлқын, іс–әрекеттерін айқындау арқылы әдебиеттегі, спектакльдегі либретто желісі бойынша алға қойған мақсатты орындау міндетін атқарысады [3].

Сондай–ақ опера жанрында да музыка мен әдебиет арасы ажырамас бірлікте, тығыз байланыста болады. Ал сахналарда қойылатын драмалық спектакльдер мен кино өнерінде де музыка әдебиеттің көмекші құралы ретінде пайдаланылады.

Мұғалім туралы қазақтың аса көрнекті қайраткері, ақын, аудармашы – ғалым Ахмет Байтұрсыновтың Ең әуелі мектепке керек білімді, әрі педагогика, әдістемеден хабардар, оқытып білетін мұғалім – деп баға бергені бүгінгі күнде де өз мәнін жойған жоқ.

Жас ұрпақ тәрбиесінің бір саласы – музыкалық – эстетикалық тәрбие болып саналады.

Жас баланың жан дүниесіне музыканың құдіретті сазымен әсер етіп, музыкалық қабілет тәсілдері арқылы парасаттылық, жоғары талғампаздық, адамгершілік, патриоттық сияқты ұлы сезімдерге тәрбиелейді.

Музыка пәні мұғалімі үшін бірнеше кезеңнен тұратын ұзақ оқыту процесінде мынадай міндет қойылады: білім алушылардың музыка өнеріне қызығушылығын ояту, дамыту, олардың музыканы қабылдау қабілетін дамытуды жүйелі түрде ұйымдастыру және халықтық мұра – орындаушылықты насихаттау.

Музыка мұғалімінің қызметі – бірнеше бағытта жүргізіледі.

Ұйымдастырушылық бағыт – мұғалімнің оқыту, тәрбиелеу процесін жоспарлау және ұйымдастыруға құрылады. Бұл оқу материалын іріктеу, оқу және тәрбие жұмыстарының түрлі формаларын, сабақ жүргізу барысын ұйымдастыру т. б. Бұл үшін мұғалім мынадай заңдылықтарды білуге тиіс:

а) музыкалық қызметті ұйымдастырудың негізгі формаларын;

ә) ұлттық бағдарламаның мазмұнын, оның идеялық – теориялық негізін, дидактикалық принциптері мен әдістерін;

б) Музыкалық шығарманың көркемдік және тәрбиелік мәнін;

в) Білім алушылардың жас ерекшеліктерін білуге;

г) оқыту–тәрбиелеу процесін ұйымдастырудың нормалары мен әдістерін әр сынып деңгейіне байланысты таңдай білуге;

Танымдық бағыт мұғалімнің, білім алушылардың ой – қызметін басқаруына байланысты құралады. Бұл үшін мұғалім:

а) ғылыми–теориялық, әдіс–тәсілдер және психологиялық – педагогикалық негіздерін білуге;

ә) білім мен дағдының дидактикалық принциптерінің қалыптасуын қадағалауға;

б) танымдық процестердің мүмкіншіліктерін және ақыл–ой қызметін бірте–бірте жетілдіру арқылы басқаруға;

в) оқытуды анық психологиялық түсініктемелер арқылы құра білуге;

г) пәнаралық байланысты қолдана отырып жүйелі білім беруге;

ғ) өткен материал мен өтілетін материалды байланыстыра отырып логикалық шешімдер жасауға,

д) сабақта білім алушының шығармашылық қабілетін, музыкалық білімді алуға өз еркімен ұмтылысын тәрбиелеуге болады[4].

Мұғалім тақырып саясында сабақ өткізу барысында бұрында өткен, тыңдаған, жаттап үйренген шығармалардан мысалдар келтіре отырып түсіндіруі тиіс. Сонымен бірге музыкалық сауат тақырыбына байланысты оқулықта өтілген материалдар негізінде лад, тоналдық, интервал, акцент сияқты терминдеріне тиісті түсініктемелерді де нақтылы шығарма мысалдары арқылы беріп отырған орынды.

Адамның рухани дамуы белгілі дәрежеде сұлулықты қажетсінуінің пайда болуымен байланысты. Ал, рухани қажетсіну практикалық іске тікелей белсенді араласу нәтижесінде туады. Сондықтан жаңа қоғамның азаматын тәрбиелеуде практикалық іске қатыстырудың өзі адамның дұрыс шын мәніндегі әдемілікке, әсемдікке деген көзқарасын қалыптастырады. Бұл жерде, себеп пен салдардың өзара ықпал етуі пайда болып, өнерді қабылдауда шығармашылық процесс белгілі дәрежеде практикалық әрекеттен тауып, ал практикалық әрекет өнерді шығармашылықпен қабылдап, оның сұлулыққа деген қатынасының өзгеруін туғызады.

Өнер табиғатының өзі адамды саяси–идеялық, адамгершілік, эстетикалық, еңбек және дене тәрбиелеріне, жасөспірімдердің рухани өсуінің үйлесімді даму мәселелеріне комплексті тұрғыдан қарауды көздейді. Оның әсер ету мүмкіндігін оқу–тәрбие процесінде ескеріп отырғанда ғана іске асады. Өнердің әлеуметтік – адамгершілік, эстетикалық табиғатын ескерудің зор тәрбиелік маңызы бар.

Өнер арқылы адамды әдемілікке, әсемдікке тәрбиелеуде оның

педагогикалық негізімен қатар психологиялық аспектілерін де ескеру керек. Жас өспірімдердің өнерге деген жоғары талғамы біріншіден, мазмұны терең және көркемдік формасы жоғары өнер шығармаларын қабылдау арқылы; екіншіден, өнер түрлерінің біреуінен жоғары қабілеттің болуы арқылы қалыптасады. Адамда мұндай қасиеттер болмаса, әсемдік қабылдауда, өнер шығармаларын таңдауда талғамы төмен, идеялық – эмоциялық бағалауы нашар болады. Осыған орай адамның үш типін анықтауға болады:

1) өнер шығармаларын дербес, өздігінен бағалай білетін қабылдауы мен эмоциялық сезімдері дамығандар;

2) айналадағы әсемдік пен әдемілікті қабылдауы мен эмоциялық сезімі онша жетілмеген, өнердің ықпалына түсе қоймайтындар;

3) эстетикалық жағынан дамымаған, өнер шығармаларынан ешқандай әсер ала алмайтындар[5]

Өнер арқылы тәрбие беру жүйесінде музыка мен театр ерекше орын алады.

Музыка жөнінде ертеде өткен ұлы адамдар оның үнінде адамның әрекеті мен сезіміне әсер ететін құдіреті керемет күш жатқанын айтқан. Музыканың мұндай қасиетін қазақ халқы да жоғары бағалаған. Халқымыздың ғасырлар бойы қалыптасқан қанатты сөздерінде бұл пікір жиі ұшырасады. Мысалы, Тіл жеткізбегенді – үн жеткізеді, Жақсы ән – жан азығы т.б. Шынында да, музыка тілімен жеткізе алмайтын адамның тереңде жатқан нәзік сезімінің қылын шертеді. Атамыз Абай: Құлақтан кіріп бойды алар, әсем ән мен тәтті күй, – десе, Л.Н. Толстой: Жақсы музыка көңіл–күйдің, жан сезімінің шежіресі, – деген. Музыканың осындай құдіретті қасиетінің өзі – адамды барлық сұлулықты қабылдауға,оны жан–тәнімен сезінуге, адамды сүюге, құрметтей білуге, рухани байытуға арналған.

Әдебиеттер тізімі:

1. Балтабаев М.Х. Педагогическая культуралогия. – А.: 2000.
2. Жұмабаев М. Педагогика. – Алматы: 1992.
3. Есжанов Г. Музыка сабағының тәрбиелік маңызы // Бастауыш мектеп. – 2000. – №3.
4. Музыкалық – эстетикалық тәрбие туралы. // Қазақстан мұғалімі. – 1989ж.
5. 5.Қазақстанның композиторлары. I б. – Алматы: 1982.

УДК 37.011

ЦЕННОСТНЫЕ УСТАНОВКИ ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ И ВОСПИТАНИЯ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Кадырбаева Жанылдык Мохторбековна
магистр педагогических наук, учитель начальных классов
КГУ «Школа–гимназия №18
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г. Костанай, Казахстан
E–mail: nurjanym@mail.ru

Иманбаева СапаргульСадвокасовна
учитель начальных классов
КГУ «Школа–гимназия №18
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г. Костанай, Казахстан
E–mail: abdulleeva.96@mail.ru

Аннотация

В представленной статье рассматривается понятие духовности и нравственности, понятие ценностей и ценностных установок духовно–нравственного развития и воспитания обучающихся.

Ключевые слова: *ценностные установки, воспитание, духовность, нравственность, обучение.*

Аңдатпа

Ұсынылған мақалада руханият пен адамгершілік ұғымы, білім алушылардың рухани–адамгершілік дамуы мен тәрбиесінің құндылықтары мен құндылықтары туралы түсінік қарастырылады.

Түйінді сөздер: *құндылыққатынастары, тәрбие, руханият, адамгершілік, оқыту.*

Annotation

The presented article examines the concept of spirituality and morality, the concept of values and value orientations of spiritual and moral development and education of students.

Key words: *values, education, spirituality, morality, education.*

Учитывая актуальные проблемы воспитания на современном этапе развития общества, становится очевидным необходимость духовно–нравственного воспитания и развития подрастающего поколения.

Духовно–нравственное становление личности подразумевает воспитательный процесс, направленный на формирование морально–нравственных ценностей, где нормы, правила и требования морали выступаюткак взгляды и убеждения. Все эти качества рассматриваются как базовые ценности, которые отражают систему морально–нравственных ценностей гражданина каждой страны.

Под духовностью предполагается свойство человеческой души, преобразующееся в течение жизни для достижения истины самопознания посредством поиска и личного опыта.

Нравственностью является система человеческих внутренних норм и прав, основанных на гуманистических ценностях таких, как сострадание и честь, патриотизм и гражданственность, позволяющие человеку различать добро от зла, красоту и безобразие. [1]

Проанализировав педагогическую литературу, можно сделать вывод, что духовно–нравственное развитие непременно связано с формированием личности, её нравственных представлений и ценностных ориентирах, идеалов о прекрасном и безобразном в различных сферах жизни.

В процессе развития духовно–нравственных качеств необходимо учитывать возрастные и психологические особенности школьников:

1. Склонность детей к игре. Когда ребенок играет, он выполняет указания учителя добровольно и при этом осваивает, каким должно быть нормативное поведение.

2. Невозможность учащимся долгое время заниматься однообразной деятельностью. Необходимо постоянно менять виды деятельности во время занятий (уроков), так как обучающиеся могут начать переключать свое внимание на другие предметы и отвлекаться.

3. Недостаточная четкость нравственных представлений из–за небольшого жизненного опыта.

В школьном возрасте учебная деятельность становится ведущей. Она определяет наиболее важные изменения; которые происходят в развитии психики детей на этом возрастном этапе.

Духовно–нравственное развитие – это целенаправленная и организованная деятельность учителя и родителей, которая направлена на формирование высших нравственных ценностей у школьников.

Духовно–нравственное развитие осуществляется с помощью вариативных методов и форм организации деятельности школьников. К основным способам развития относятся [2]:

– метод убеждения;
– положительный пример;
– поощрение и наказание;
– приучение;
– упражнения;
– показ и воспроизведение воспитательных ситуаций;
– внушение;
– этические беседы.

Для развития нравственных качеств, применяются следующие формы деятельности:

– игры–путешествия;
– театральные представления;
– ситуативные беседы;
– виртуальные экскурсии по святым местам;
– праздничные развлечения, праздники;
– познавательные викторины;
– сюжетно–ролевые игры, игры–драматизации;
– разыгрывания нравственно–этических ситуаций;
– тематические беседы–рассуждения на диалоговой основе;
– художественно–продуктивная деятельность.

В развитие духовно–нравственных качеств обучающихся большую роль играет личный пример учители, его поведение и отношения к обучающимся, атакже его мировоззрение, деловые качества и авторитет. Пример учителя увеличивается, если он своей личностью, своим авторитетом действует систематически и после–довательно, а также сила положительного воздействия педагога будет возрастать тогда, когда школьники убедятся, что между его словоми делом нет расхождений, ко всем он относится ровно и доброжелательно. Также большое значение имеет взаимодействие учителя с семьёй. Работа с родителями может заключаться в проведении семинаров–практикумов, встреч со священно служителями, темати–ческими обсуждениями и консультациями.

Ценностные установки духовно–нравственного развития и воспитания обучающихся являлось и является одной из первостепенных задач педагогической науки.

Сущность духовно–нравственных ценностей заключается в становлении мировоззрения человека, т.е. его отношения к миру, религиозные, научные, нравственные и другие воззрения. Последние находят воплощение в моральных принципах и нормах поведения. Все это доказывает важность и значение духовно–нравственных ценностей как основы ценностных установок. [3]

Формирование ценностных установок духовно–нравственного развития и воспитания, обучающихся как развивающихся личностей осуществляется путем усвоения ими общественно–исторического опыта человечества в процессе предметно–практической деятельности, постижений норм социально–этнических и гуманистических отношении в целом. Четко зафиксированные в народных традициях, нравственных проповедях культуры. Эти нормы выступают в качестве образцов, концентрирующих в себе лучшие личностные качества, принятые в социуме нравственные эталоны.

В образовательном процессе, в последнее время, важное место занимает такаясовременная ценность как «толерантность» – отсутствие или ослабление реагирования на какой–либо неблагоприятный фактор врезультате снижения чувствительности к его воздействию, способностьчеловека противостоять разного рода жизненным трудностям без утраты психологической адаптации. Надо полагать, что принять такую ценность как толерантность, может только высоко духовная личность, в соответствии с чем воспитание духовности и нравственности должно быль направлено на формирование данной ценности. Формирование толерантности уже возможно удетей самого раннего возраста.

Т.А. Затямина духовно–нравственное состояние обучающихся определяет такими ценностями, как доброта, любовь, щедрость, дружба, Родина, семья, человек [4].

В статье хочется отметить, что особое внимание в процессе ценностных установок духовно–нравственного развития и воспитания обучающихся необходимо обратить на сказкотерапию как одно из средств развития обучающихся. Рассмотрим далее педагогические условия развития духовно–нравственных ценностных установок у обучающихся средствами сказкотерапии.

Сказка в словаре С.И. Ожегова – это повествовательное, обычно народно поэтическое произведение о вымышленных лицах и событиях, преимущественно с участием волшебных, фантастических сил. [5]

Исследования ученых показали, что сказка наиболее соответствует психолого – физиологическим особенностям учащихся младшего возраста. Слушание сказки развивает память, внимание и мышление, способствует развитию воображения и фантазии. А.С. Арсеньевутверждает, что сказка служит обучающемуся средством незнания окружающейдействительности и самого себя. [6]

Е.А. Кабанова представляет сказкотерапию как [7]:

– лечение;
– процесс поиска смысла (знание о мире);
– образование между сказочными событиями и поведением в реальной жизни;
– объективизацию проблемных ситуаций;
– активизацию ресурсов, потенциала личности;
– образование и воспитание школьника;
– улучшение внутренней природы;
– терапию средой, сказочной обстановкой, в которой может раскрыться личностный потенциал.

Н.А. Лаут рассматривает сказку как подспорье, как технику, которая обеспечивает эффективное формирование сложного процесса идентификации и выражения обучающимся своих чувств [8].

В статье речь пойдет о художественной и психологической сказках. Художественные сказки несут в себе важные идеи мироустройства – категории духовности. Психологическая сказка часто включает в себя приемы саморегуляции, психологические этюды на снятие напряжения и утомления обучающихся, что способствует не только длительному участию учащихся в ней, но также и снижению агрессивности иконфликтности у участников. Кроме того, сама психологическая сказка основана на сюжетно–ролевой игре, и в нее могул входить дидактические игры.

В настоящее время нередки ошибки, когда сказка подбирается без учета возраста обучающихся, рассказчик не пользуется приемами эмоционального подкрепления, что нарушает эстетическую ценность восприятия. Не менее важен и способпреподнесения сказки. Таким образом, сказка является составляющей субкультуры младших школьников, в то же время она теряет своюзначимость, т.к. теряется культура ознакомления с ней. Чтение сказки было особым ритуалом, который тщательно хранили и передавали из поколении впоколение.

В связи с возрастными особенностями возраста и с целью эмоционального подкрепления необходимо использовать проигрывание сказочных сюжетов как своеобразную терапию. С помощью метода сказкотерапии они раскрывают душу обучающихся, налаживают с ними контакт, упорядочивают внутренний мир, помогают преодолеть проблемы и изменить поведение, либо просто развивают школьника и обогащают его знания. Сказка является учебником духовных и жизненных знаний.

Проигрывание сюжета сказки возможно посредством игры–драматизации – особенного вида деятельности детей младшего школьного возраста, в котором ребенокразыгрывает знакомый сюжет, развивает его или придумывает новый – свой.

Анализ сказок и обсуждение поведения и мотивов действий персонажа помогают изменить взгляды на жизненные ситуации соприкоснуться с духовно–нравственными ценностями. Так, формированию ценности добра будет способствовать сказка «Теремок». Работа с данной сказкой способствует формированию у младших школьников представлений о доброте и взаимопомощи в отношениях, развитию эмоционально–волевой сферы обучающегося, умений регулировать свое поведение, навыков конструктивных социальных отношений, формированию умения делать самостоятельный нравственный выбор, навыков гостеприимства, доброжелательности и дружелюбия.

Формированию ценности семьи и щедрости может способствовать работа со сказкой «Петушок и курочка». Работа с данной сказкой способствует формированию у младших школьников представления о доброте и заботе между детьми в семье, воспитанию у обучающихся послушания и бережности, доброты и щедрости, способствовать осознанию необходимости сдерживать своесвоеволие и упрямстве.

Формированию ценности дружбы может способствовать работа со сказкой «Зимовье зверей», направленная на стимулирование понимания у обучающихся дружбы и согласия, воссоздание представлений о необходимости дружбы, взаимопонимания и согласия между людьми.

Как видно, работа с одной сказкой способствует формированию сразу нескольких ценностей. Так, направленная на формирование ценности дружбы сказка «Морозко», способствует становлению таких ценностей, как: трудолюбие, послушание, вежливость, учит давать нравственную оценку поведения и поступков героев сказки, поощряет стремление подражать положительным персонажам, воспитывать навыки дружелюбного взаимодействия, развивает эмпатию.

Важно определить технологию использования сказки в целях формирования ценностных установок духовно–нравственного развития и воспитания обучающихся. Следует учитывать и нравственную основу сказок, которая проявляется более или менее ярко и влияет на детей и взрослых, даже если они об этом незадумываются. В текстах, затрагивающих проблемы свободы, природы зла, которое человек видит в себе и окружающем мире, отношения ксмерти или к смыслу человеческой жизни, нравственная составляющая текстапроявляется обязательно. В связи с этим важно создать каталог сказок с духовно–нравственней основой. [9]

Таким образом, в качестве педагогических условий формирования ценностных установок духовно–нравственного развития и воспитания, обучающихся средствами сказкотерапииможно выделить: создать каталог сказок с духовно–нравственной основой; определить технологию использования сказки в целях формирования духовно нравственных ценностей; проигрывание эпизодов сказки; содержание в сюжете скажи положительных и отрицательных героев, представляющих собой сильные и слабые стороны личности обучающегося,возможности для изменения героев, а также ситуации выбора, требующие от нихсоответствующего решения; центральную кризисную ситуацию, представляющую собой поворотный момент в разрешении конфликта; счастливый, оптимистичный конец, а также духовно–нравственную основу.

Список литературы:

1. Михайлова А.Г., Кокодей Т.А., Михайлов М.А.Развитие нравственной сферы личности в контексте аксиологизации образования // E–Scio. – 2022. – № 2 (65). – С. 261–273.

2. Буйлова Л.Н.Воспитание в дополнительном образовании детей: новые ориентиры и акценты // Про–ДОД. – 2022. – № 5 (41). – С. 13–24.

3. Алиханова Р.А. Аксиологическая модель духовно–нравственного воспитания школьников // Международный научно–исследовательский журнал. – 2021. – № 6–4 (108). – С. 46–49.

4. Затямина Т.А. Православная традиция в современном духовно–нравственном воспитании // В сборнике: Воспитание в современном образовательном пространстве: новые контексты – новые решения. Материалы XXI Международных педагогических чтений. – Волгоград, 2021. – С. 20–26.

5. Ожегов С.И. Словарь русского языка. – М.: Дрофа 1987. – 574 с.

6. Арсеньев А.С. Психологические проблемы нравственного воспитания детей // Дошкольное образование. – 2016. – №10. – С. 10–13.

7. Кабанова Е.А. О воспитании нравственности средствами детской литературы // В сборнике: VII Сильвестровские педагогические чтения. Духовность и нравственность в образовательном пространстве – фундамент будущего России Материалы Всероссийской научной конференции. Отв. ред. О.Р. Каюмов, 2018. – С. 57–60.

8. Лаут Н.А. Духовно–нравственный мир детской книги: философско–методологические аспекты исследования // В сборнике: евразийская педагогическая конференция сборник статей II Международной научно–практической конференции, 2018. – С. 68–75.

9. Трубайчук Л.В. Воспитание детей. Формирование положительного отношения к миру, другим людям и самому себе у ребенка дошкольного возраста дошкольного возраста // Начальная школа плюс до и после. – 2019. – №5. – С. 13–18.

УДК 373.24

ЭФФЕКТИВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ И ПРОБЛЕМЫ ИЗУЧЕНИЯ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА С ДЕТЬМИ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В УСЛОВИЯХ ДОШКОЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ

Какимова Анель Сабитовна
воспитатель
КГКП «Ясли–сад № 44
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: ainabaeva9414@mail.ru

Аннотация

Изучение казахского языка и расширение его сферы применения является приоритетным направлением языковой политики в Республике Казахстан. В статье рассматривается важность раннего изучения казахского языка в дошкольном возрасте, а также проблемы, возникающие в процессе изучения казахского языка дошкольниками, и пути их решения.

Ключевые слова: *языковая политика, изучение казахского языка, системность, взаимосвязь.*

Аңдатпа

Қазақ тілін үйрену және оның қолданылу аясын кеңейту Қазақстан Республикасындағы тіл саясатының басым бағыты болып табылады. Баяндамада мектепке дейінгі жаста қазақ тілін ерте үйренудің маңыздылығы, сондай–ақ мектеп жасына дейінгі балалардың қазақ тілін үйрену процесінде орын алған проблемалар мен оларды шешу жолдары қарастырылады.

Түйінді сөздер: *тіл саясаты, қаза тілін үйрену, жүйелілік, өзара байланыс.*

Abstract

The article discusses methods of interaction with the families of kindergarten students in the process of educating children of universal values. The importance of interaction with parents in the upbringing of preschoolers is pointed out. The formation of universal human values is considered as a complex work of teachers and parents. The experience of interaction with the parents of pupils in this direction is described.

Key words: *language policy, the study of the Kazakh language, consistency, interconnection.*

Одним из приоритетных направлений государственной политики в области языка является повышение роли и расширение сферы использования государственного языка. В соответствии с требованиями Государственной программы по реализации языковой политики в РК на 2020–2025 годы ведётся активная работа по усилению роли государственного языка как языка межнационального общения. [1] Мы видим, что государство создаёт все условия для развития государственного языка, тем не менее, сегодня существует проблема усвоения государственного языка в школах Республики. Постараемся ответить на вопрос о том, почему существует данная проблема и как найти её решение?

В свете существующих проблем, давно назрела необходимость поднимать вопросы эффективного обучения государственному языку, начиная уже с дошкольного возраста. Учитывая то обстоятельство, что первые навыки социальной коммуникации дети получают при общении со сверстниками, огромную роль в их первичной языковой подготовке играют дошкольные организации. Раннее обучение языкам играет положительную роль в развитии интеллектуальных способностей ребенка, дает возможность приобщения детей к национальному языку и культуре своей страны. Важным фактором эффективности обучения казахскому языку в дошкольном возрасте является и то, что активный словарь ребёнка наиболее интенсивно формируется именно в первые 5 лет жизни. Таким образом, изучение казахского языка в дошкольном возрасте не только стимулирует развитие общих

речевых способностей ребёнка, но и закладывает фундамент для успешного общения в будущем.

Сегодня мы можем констатировать, что, несмотря на прилагаемые усилия педагогов, в изучении казахского языка с детьми дошкольного возраста существует ряд практических проблем, на которые необходимо обратить особое внимание.

Во–первых, необходимо определение наиболее эффективных форм и методов организации учебно–воспитательного процесса по изучению казахского языка с дошкольниками.

Для решения данной проблемы важно пересмотреть подходы к организации процесса изучения казахского языка в детском саду. Обучение государственному языку детей разных национальностей как второму, представляет собой сложный процесс формирования новой системы языкового сознания. Этот процесс должен строиться на системности, использовании достижений культуры, взаимосвязи с другими образовательными областями.

Обучение детей государственному языку осуществляется через организованную учебную деятельность, ежедневные практики и взаимодействия в игровой форме. При этом стоит отметить, что в дошкольном возрасте игра – ведущая деятельность и основное средство развития детей. Поэтому согласно Модели развития дошкольного воспитания и обучения в работе с дошкольниками должны использоваться преимущественно игровые методы. [2]

Организованная деятельность по изучению казахского языка с воспитанниками проводится в игровой форме – в виде путешествия, театрализованных представлений с использованием пальчиковых, настольных театров. Для развития разговорной речи, четкого произношения деятельности в режимных моментах и организованной деятельности мы активно используем мнемосхемы, мнемодорожки, рифмовки, считалки, четверостишия, физкультминутки. Физкультминутки не только снимают усталость и напряжение у детей, но и развивают их внимание и память.

В процессе организованной также вводим артикуляционную гимнастику, произносительную зарядку и физминутки с использованием ранее выученных считалок, стишков, песенок на казахском языке. Произносительная зарядка и артикуляционная гимнастика способствуют развитию подвижности органов артикуляции, готовят малышей к правильному произношению специфических звуков казахского языка и способствуют сосредоточению внимания детей на лице педагога, его артикуляционном аппарате.

Не всегда удается найти несложные, доступные детям рифмованные строчки, и тогда воспитатель может использовать рифмы собственного сочинения. Например, для постановки звука «қ»:

«Кел, кел балақан
Шапалақта алақан»

Для звука «ү»:

«Жүгір кәне күнім,
Тосып отыр інің».

Также в процессе практической работы мы учитываем, что язык, как правило, эффективно осваивается в общении. Для разговора ребенку нужен партнер. Поэтому детям старшего и предшкольного возраста эффективно предлагать тренировочные ситуации общения. Тренировочные ситуации должны быть мотивированы через яркий доступный дидактический материал.

Ещё одной практической проблемой в изучении казахского языка с дошкольниками является отсутствие системности и взаимосвязи образовательных направлений, а также взаимодействия педагогов дошкольной организации (воспитателей, узких специалистов) в изучении казахского языка.

Каждая организованная с детьми деятельность строится на интеграции образовательных направлений: коммуникативное, физическое, творческое, социально–психологическое развитие детей. В организованной деятельности по казахскому языку, а также в режимных моментах с воспитателями дети поют несложные песенки, играют в народные игры, воспринимают кукольные постановки по казахским народным сказкам. Взаимосвязь направлений развития детей способствует более глубокому формированию художественного восприятия детей, воспитанию интереса к истории и культуре своей страны. Например, в процессе беседы с детьми о семьестаршим дошкольникам можно предложить послушать звучание домбры, послушать и исполнить мелодичные песни («Балапан», «Тәй–тәй», «Әлди–әлди»), оформить национальным орнаментом предмет домашнего обихода или одежду. Такая интеграция способствует приобщению детей к народному творчеству и активному расширению словарного запаса. [3, с.48]

Таким образом, в ходе освоения государственного языка воспитанники приобщаются одновременно к музыкальному и художественному наследию казахского народа. Приобщение детей к миру национальной культуры способствует формированию таких качеств, как уважение к историческому прошлому, воспитание патриотизма, гордости за свою Родину.

В ходе изучения казахского языка важна тесная взаимосвязь и взаимодействие воспитателя и преподавателя казахского языка. Воспитатель должен активно мотивировать детей к использованию лексических единицы и речевых образцов в течение всего дня: игровых ситуациях, режимных моментах, во время прогулки, на праздниках и развлечениях.

Ещё одной проблемой в процессе изучения казахского языка с дошкольниками является недостаточное количество методического и наглядного материла на государственном языке. Здесь мы предлагаем применение возможностей современных информационных технологий в процессе создания собственного наглядного и дидактического материала. Использование информационных технологий сделает процесс обучения ребенка эффективным, освободит от рутинной ручной работы, откроет новые возможности раннего развития, а также поможет приблизить естественную языковую среду и научит понимать живую казахскую речь.

В своей практике в процессе изучения казахского языка с дошкольниками мы применяем следующие электронные ресурсы (программы): Microsoft Office Power Point, Paint.net, Format Factory, PhotoScape, InShot, DP Animation Maker и другие программы. Использование данных программ позволяет создавать презентации, анимационные картинки, конвертировать видео, редактировать графику, создавать и редактировать видео материалы. [4, с.29]

Ещё одним не менее интересным электронным ресурсом в обучении дошкольников может стать применение QR–кодов. На организационно–мотивационном этапе работы с детьми можно использовать QR–код как предположение. («О чѐм мы сегодня будем говорить?»). В качестве поддержки детской инициативы можно предложить дошкольникам придумать, что ещё можно зашифровать с помощью QR–кода; лучшие идеи внедрить в группе. [5, с.63]

Отсутствие качественных разработанных и апробированных программ по разным направлениям для дошкольников с государственным языком воспитания и обучения также создаёт определённые трудности в работе педагогов.

Одним из путей решения данной проблемы является разработка и апробация собственных авторских программ. В данном направлении требуется слаженная работа педагогов дошкольных организаций, методических центров и кабинетов, районных, городских и областных управлений в сфере дошкольного образования.

Также немаловажной проблемой является нежелание родителей активно участвовать в процессе изучения казахского языка с детьми. Зачастую родители

отдают детей в группы с государственным языком воспитания и обучения с целью того, чтобы ребёнок овладел государственным языком, при этом сами не используют казахский язык в обиходной речи, не принимают участие в изучении казахского языка ребёнком.

Мы должны учитывать, что важным условием основы языкового развития воспитанников является тесная взаимосвязь с родителями. Ведь семья – ячейка общества, хранительница национальных традиций. Взаимодействие детского сада и семьи – необходимое условие полноценного овладения казахским языком, так как наилучшие результаты достигаются там, где педагоги и родители действуют согласованно. Основные задачи, по сотрудничеству дошкольной организации и семьи в вопросах усвоения казахского языка:

– приобщение родителей к участию в процессе обучения государственному языку детей через поиск и внедрение наиболее эффективных форм работы (анкетирование, совместные занятия, развлечения и т.д.);

– изучение и обобщение лучшего опыта семейного воспитания по приобщению воспитанников к национальным истокам казахского народа (оформление уголков по изучению казахского языка, стенды, памятки, буклеты, видеоролики и т.д.);

– повышение педагогической компетентности родителей по формированию чувства казахстанского патриотизма у детей дошкольного возраста в каждой семье.

Таким образом, анализ практики изучения казахского языка с детьми дошкольного возраста позволил нам выделить ряд проблем и предложить пути их решения. В заключение отметим, что качественное изучение государственного языка в дошкольной организации должно строиться на системности и активном взаимодействии всех участников образовательно–воспитательного процесса: педагогов дошкольных организаций, родителей, управляющих органов в сфере дошкольного воспитания и обучения. Необходима разработка качественного и системного материала по изучению языка, традиций и культуры казахского народа, постоянный обмен опытом между педагогами различных образовательных организаций, а также создание предметно–пространственной и социальной среды, ориентированной на развитие и практическое применение казахского языка в речевой деятельности.

Список литературы:

1. Государственная Программа по реализации языковой политики в Республике Казахстан на 2020 − 2025 годы. Постановление правительства РК от 31 декабря 2019 года № 1045. – URL: https: // resmihat.kz/document/view?id=367

2. Модель развития дошкольного воспитания и обучения в Республике Казахстан от 15.03.2021. – URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2100000137

3. Методические рекомендации по обучению казахскому языку детей дошкольного возраста, Нур–Султан, 2021 – 53 с.

4. Шалкина Т.Н. Электронные учебно–методические комплексы: проектирование, дизайн, инструментальные средства / Т.Н. Шалкина, В.В. Запородко, А.А. Рычкова. – Оренбург, ГОУ ОГУ, 2018. – 160 с.

5. Атемаскина Ю.В., Богославец Л.Б. Современные педагогические технологии в ДОУ: учебно–методическое пособие. – СПб.: Детство–Пресс, 2011. – 113 с.

ӘОЖ 371

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ ПӘНДЕРІН ОҚЫТУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ БОЙЫНДА ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Камалова Гулжанат Мирашовна
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Озат мамандандырылған ақпараттық
технологиялар мектеп–лицей–интернаты ҚММ
Қостанай қ.,Қазақстан
E–mail: gulzhanat.1986@mail.ru

Нургалиева Бибигуль Галимжановна
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің №3 мектеп
гимназиясы КММ Қостанай қ.,Қазақстан
E–mail: bibigulkashakbaeva@mail.ru

Аңдатпа

Ұлттық құндылықтар арқылы оқушыларды рухани–адамгершілікке тәрбиелеу іс–шаралар туралы айтылады. Сабақта оқушыларға ұлттық құндылыққтарға бағытталған тапсырмалар беру арқылы адамгершілікке тәрбиелеу жолдары қарастырылады.

Түйінді сөздер: *ұлттық құндылық, рухани–адамгершілік тәрбие,*

Аннотация

Речь идет о духовно–нравственном воспитании учащихся через национальные ценности. На уроке будут рассмотрены пути нравственного воспитания учащихся через задания, ориентированного на национальные ценности.

Ключевые слова: *национальная ценность, духовно–нравственное воспитание,*

Abstract

The spiritual and moral education of students is taught by national values. The ways of moral education of pupils will be studied through tasks which focused on national values

Key words: *nationalvalue, spiritualandmoraleducation,.*

Жалпы адамзаттық құндылықтар – өзін–өзі танудың негізі.
Назарбаева.С.А.

Ғасырдан ғасырға асып, бүгінгі ұрпаққа жеткен – тіліміз, дініміз, салт–дәстүріміз, әдебиетіміз бен өнерімізхалқымыздың қазынасы ұлттық құндылығымыз. Қазақ халқымыз ұлттық құндылыққа өте бай халық. Сонау заманнан бері даралығымен, даналығымен, данышпандылығымен, ақылдылығымен және көрегендігімен көзге түсіп келеді.

Демек, айтарым Қазақстанда 130–дан астам түрлі ұлт өкілдері тұрады. Соған сай әр халықтың діні, тілі, салт–дәстүрі де әртүрлі. Қазір байқап отырсақ, заман өзгерді деп қоғамды да өзгерткісі келетіндерді де кездестіріп те,көріп те жүрміз. Олар бүгінгі ұлттық құндылықты сақтамақ түгілі, жас ұрпақты шатастырып, адамның шыққан тегін, дінін жаңылыстыруғаәкеп соғуы мүмкін. Олар ислам діні бойынша сауатсыздығын көрсетіп діннің атын жамылып, адамның санасын улап, басқа ағымға итеріп, жас ұрпақты шатастыруы да ықтимал.

Соңғы уақытта домбыраны харам деп, дәстүрден жаңылыстыратындарды да көп кездестіріп жүрміз. Әрине, көпке топырақ шашпаймыз, дегенмен шатасып сол қаңқу сөздің етегінде кететіндер де жоқ емес бары анық.

Сондықтан қазіргі кезде мектеп табалдырығынан бастап білім беруде ел тарихын терең қозғап, тәрбие сағаттарыда қазақ зиялы қауымының еңбектерін, қоғам дамуына қосқан үлесін айтып түсіндіру жұмыстарын тереңдетіп жүргізу керекпіз. Біз

сонда ғана оқушылардың рухани–адамгершілік құндылық қасиеттерін қалыптастырып, ұлттық құндылықтарымызды сақтап қаламыз. Оқушылардың бойына ұлттық құндылық рухани–адамгершілік қасиеттерді қалыптастыру негізінде Біртұстас тәрбие бағдарламасы аясында жүргізілетін мектепішілік тәрбие сағаттары зор мүмкіндік береді. [1]

Өзіміздің іс – тәжірибемізде оқушылардың бойына ұлттық құндылықтарды мынадай іс шараларды жүргізу арқылы үлес қосып келеміз:.

– Менің Отаным–Қазақстан, ҚР рәміздері, Астана–бас қала, Туған жерім–менің мақтанышым сыныптағы тәрбие сағаттары;

– Тәрбие шаралары (пікірталас,тәрбие сағаты,кеш, дәріс, таным–өнеге сағаттары, т.б.)

– Оқуға құштар акциясы (кітап оқу);

– Мектептен тыс және сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру;

– Шығармашылық жобалар қорғау;

– Қоғамдық ұйымдармен (тетар,мұражайлар мен кітапханалармен) байланыс жасау;

– Ұлы тұлғалардың ескерткіштеріне, жоғары оқу орындарына саяхат жасау;

– Тоғызқұмалақ, домбыра, қазақы би т.б.үйірмелерге қатыстыру;

– Онкүндіктердің аясында үзіліс арасында оқушылармен Қазақтың ұлттық ойындары сайысын өткізу;

– Онкүндіктердің аясында Қазақтың ұлттық қолөнері көрмесін ұйымдастыру;

– Онкүндіктердің аясында Қазақтың ұлттық билері Қамажай мен Қара жорға флешмоб ұйымдастыру;

– Сабақтарда Домбыра үйірмелеріне қатысатын оқушыларға, атақты тұлғалардың күйлерін орындауға мүмкіндік жасау;

Осы жоғарыда аталған іс шаралар оқушыларды Қазақстандық патриотизмді дамытуға, ұлттық құндылықтарды ұлықтауға септігін тигізері анық [2].

Мектептерде ұлттық құндылықтарды дәріптеу мен насихаттауда қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің маңызы зор. Себебі білім беруде ел тарихын қозғап, зиялы қауымның шығармаларын оқыту арқылы, қоғам дамуына қосқан үлесін айтып түсіндіру арқылы оқушылар бойына рухани адами құндылықты сіңіре аламыз.

Орта білім беру бойынша айқындалған негізгі құндылықтар

– Қазақстандық патриотизм мен азаматтық жауапкершілік;
– Құрмет;
– Өмір бойы білім;

Кесте 1. 7 сынып Қазақ әдебиеті [3].

Бөлім тақырыптары	**Қамтылатын құндылықтар**
Көне күндерден жеткен жәдігерлер	Азаматтық жауапкершілік Адамгершілік құндылық Ұлттық Құрмет Өмір бойы оқу
Толғауы тоқсан қызыл тіл	
Балалар мен үлкендер	
Ұрпақ тәрбиесі	

Кесте 2. Әдеби шығармалар оқытуда құндылықтарға сай оқыту мақаттары.

Сын ыбы	Оқу мақсаттары	Оқылатын көркем шығарма	Пән арқылы қалыптасатын құндылық түрлері
7	әдеби шығарма сюжетінің құрамдас бөлшектерін талдау. керкем шығарманың идеясы мен мазмұнын талдау	Қыз Жібек жыры	Өзгені сыйлау, өз әрекеті үшін жауапкершілік алу, басқа пікірлерді тыңдау, құлақ асу құндылықтары әдемілікті бағалау, махаббатты қадірлеу, сұлулықты сезіну сияқты эстетикалық құндылықтар қалыптасады
	әдеби шығармадағы тұлғалық болмысты гуманистік тұрғыдан талдау	Орхон–Енисей ескерткіштері Күлтегін жыры	адамгершілік құндылықтарды қалыптастыру, жырдың тарихи құндылығын талдау
	көркем шығармадағы кейіпкерлердің типтерін жасалу тәсілдері тұрғысынан анықтау	Қазтуған жырау Қазтуғанның конысымен коштасуы	оқушылардын жана білімге ашықтығы, еңбекқорлық пен шығармашылық құндылықтары калыптасады Туған жерге сүйіспеншілік және оны бағалай білу құндылықтары калыптасады
	керкем шығармадағы кейіпкер бейнесін ашып, үзінділерді жатқа айту	Жиембет жырау Еңсегей бойлы Ер Есім	патриотизм – өз Отанына деген мактаныш, адамның қоғам мен мемлекетке, елдің тарихы мен дәстүрлеріне деген құрметі Есім ханның бейнесін талдау арқылы қалыптасады.
	шығармадағы оқиға желісін өзіндік көзқарас тұрғысынан дамытып жазу.	М.Жұмабаев Батыр Баян	жеке құндылықтар, адамгершілік құндылықтары мен моральдық және эстетикалық құндылықтар

11 сынып қазақ әдебиеті пәніндегі М.Әуезовтың Абай жолы роман – эпопиясының әр бөлмінен ұлттық құндылықты таба аласыз. Бұл роман–эпопия тұнып тұрған ұлттық құндылықтарға бай шығарма. [4]

Абай жолы роман – эпопеясындағы Қайтқанда бөлімінде отбасы тәрбиесінен қалыптасатын ұлттық құндылық бірі – сәлемдесу. Оқудан оралған жас Абай шешелеріне қарай бет алғанда Ұлжан баласына: *Әуелі әкеңе сәлем бер* деп бұрып жібереді. Бұл тәрбиелі қазақ әйеліне тән ер азаматына деген сыйластығы. Анасы Ұлжан мен әжесі Зере Абай бойына жасынан дарытқан тәлімі мол. Абайды тек адамгершілікке, әділеттілікке, ізгілікке, имандылыққа тәрбиелей білді.

Екіншіден, бала әкені, үлкенді сыйлауы керек – деген тәрбиені аңғартады. Әке – асқар тау деген халқымыз әкенің отбасындағы алатын орнын жоғары екенін өнеге етеді. Бұл – бүгінгі жастарға да тәлім тәрбие болмақ.Абай жолы роман–эпопеясының І томының өзі–ақ тұнып тұрған тәлім тәрбие. Жалпы Абай жолы роман эпопиясынан ана сүтімен дарыған ұлттық құндылықтарымыздың айқын көрінісін көре аламыз.

Сөзімді түйіндей келе айтарым, рухани–адамгершілік тәрбиесі – бұл адамның өмірге келгенн бастап және өмір бойы жалғасып келетін, адамдардың мінез– құлық нормалары. Рухани–адамгершілік тәрбие оқушының жеке тұлғалық қасиеттерінің қалыптасу аясында дамиды. Сол себепті оқу – тәрбие жұмысын ұйымдастырғанда оқушылардың жеке тұлғалық ерекшеліктерін ескерген жөн. [5]

Әдебиеттер тізімі:

1. О.К. Трубецкая Балаларды рухани–адамгершілік құндылықтарын қалай жетілдіруге болады // Сынып жетекшінің анықтамалығы №12(48)

2. 2.С.Ғ.Тәжібаева Мектепте тәрбие жұмысын ұйымдастыру технологиясы оқу құралы, Алматы,Білім,2008ж.
3. Керімбекова Б., Қуанышбаева Ә., 7 сынып Қазақ әдебиеті оқулығы, Мектеп, 2018ж.
4. Г.Орда., С.Дәрібаев., А.Сатылова., 11 сынып Қазақ әдебиеті оқулығы, Мектеп, 2020ж.
5. Л. Омарова Адамгершілік тәрбиені қалыптастыру мәселелері // Бастауыш мектеп № 2 2004ж.

УДК 372.878

ВОСПИТАНИЕ ИСКУССТВОМ НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ

Кандалина Татьяна Валентиновна
учитель музыки, директор
КГУ «Общеобразовательная школа №6
отдела образования городаКостаная»
управления образования акимата Костанайской области,
г. Костанай,Казахстан
E–mail: kandalina.tanja@yandex.kz

Андапта

Мақалада музыка мұғалімінің оқушылардың жеке басының рухани–адамгершілік қасиеттерін дамытудағы тәжірибесі берілген. Ұсынылған материал өз елінің музыкалық мәдениетін білетін оқушының, тұлғасын тәрбиелеуде музыка сабағынын маңыздылығын көрсетеді.

Түйінді сөздер: *тәрбие, отансүйгіштік, музыка, ұлттық құндылықтар.*

Аннотация

В статье представлен опыт работы учителя музыки по формированию духовно – нравственных качеств личности учащихся. Представленный материал показывает значимость урока музыки для воспитания личности учащегося, знающего музыкальную культуру своей страны.

Ключевые слова: *воспитание, патриотизм, музыка, национальные ценности.*

Abstract

The article presents the experience of a music teacher in developing the spiritual and moral qualities of students' personalities. The presented material shows the importance of a music lesson for educating the personality of a student who knows the musical culture of his country.

Key words : *education, patriotism, music, national values*

Воспитание трудолюбивого, честного, сознательного, созидательного гражданина на основе общечеловеческих и национальных ценностей – непростая задача для общества. Сегодняшний школьник совсем иной, чем был раньше. Он опережает своих предшественников в физическом развитии, но увы отстает духовно – нравст–венно. Перемены, происходящие в общественно–политической жизни страны за последние десятилетия, неизбежно повлекли за собой изменение ориентиров, идеалов, содержания всех форм общественного сознания. Материальные ценности доминируют над духовными, поэтому у детей искажены представления о доброте, справедливости, милосердии, великодушии, гражданственности и патриотизме, отношении к Родине, обществу, людям, к труду, своим обязанностям и к самому себе.

Казахстан обращается к будущему развитию нового поколения, к участию в глобальном мире, который требует от нас, воспитания молодых граждан, любящих свою страну. Казалось бы, идея духовно – нравственного воспитания для нас не нова: на протяжении многих лет тема патриотического воспитания присутствовала в учебно–воспитательном процессе школы. Однако сейчас речь идет о том, чтобы молодое поколение сохранило свою собственную идентичность традиций, культуру. Для этого должно сформироваться духовное сознание школьников, направленное не только на сохранение, но и на приумножение культурно – исторического наследия

нашей страны. Одной из главных задач воспитания человека – патриота является воспитание гражданина, который уважает и почитает традиции своего народа, гордится его духовной культурой. Речь идет о казахстанце – который с детства должен знать и любить культуру, и историю своего народа. Чувство патриотизма закладывается в сознание с детства, воспитывается в семье и в школе на основе традиций и уклада жизни народа, жизни общества. Без возрождения национальной гордости, духовности, без уважения к собственной истории, к делам старших поколений невозможно воспитать морально здоровую личность.

Сегодня как нельзя актуальным становится процесс интеграции воспитания и обучения. Целостность воспитания и обучения должны обеспечивать образовательные организации. Интеграция обучения и воспитания должна способствовать формированию национального интереса и вести к единой цели воспитания человека новой формации. Общее среднее образование должно быть направлено на привитие школьникам национальных и общечеловеческих ценностей, являющихся общими для всех уровней образования и призванных стать устойчивыми личностными ориентирами, определяющими их поведение и деятельность в будущем. Вместе с тем необходимо учитывать особенности современных детей. Необходимо отдавать приоритет использованию активных, действенных методов обучения и воспитания.

21 век называют веком нового поколения. Сейчас школе нужен педагог с современным взглядом на преподавание, с особыми требованиями к проведению урока в рамках новой программы воспитания. В связи с этим очевидна необходимость обращения к музыкальному искусству, как одному из важнейших средств раскрытия нравственного и духовного потенциала личности. Воспитание искусством как никогда актуально.

Рассмотрим формирование основ духовно – нравственного воспитания на примере национальных ценностей на уроках музыки в общеобразовательной школе. Музыка – прекрасный воспитатель, и ценность ее особенно велика в воспитании нравственного и духовного облика ребенка. Музыка постоянно заставляет человека меняться, делает его более восприимчивым, социально – адаптивным. Роль музыки в духовно – нравственном воспитании заключается в способности музыки максимально приблизить к ребенку тот мир переживаний, тревог и радостей, нравственных ценностей, при столкновении с которыми формируется личность. Программа уроков музыки с 1 по 6 класс в общеобразовательной школе построена так, что обязательным является изучение музыкальной культуры казахского народа. Изучение традиций и обычаев, связанных с музыкой, знакомство с казахскими музыкальными инструментами, знакомство с выдающимися классиками казахской музыки и с их творчеством, исполнение патриотических песен – это важные составляющие программы по музыке. В программе по музыке прослеживается деятельность по воспитанию у учащихся на уроках чувства гордости и глубокого уважения к национальному наследию (культуре, традиция, обычаям), формированию неравнодушного отношения к судьбе страны, к судьбе своей Родины. Необходимость обращения к истокам народного искусства, традициям, обычаям народа не случайна – нарушились традиции, порвались нити, которые связывали старшее и младшее поколения. В связи с этим очень важно передать школьникам патриотическое настроение, устои, которые складывались веками и были почитаемы людьми старшего поколения. [1, с.4]

В связи с этим главной задачей патриотического воспитания на уроках музыки должно быть обогащение школьников знаниями о музыке своей страны.

В урочной системе обязательным является знакомство с произведениями народного творчества, с произведениями классиков. Гимн РК, казахские народные и композиторские песни, кюи – являются неотъемлемой частью воспитания у подрас-

тающего поколения патриотических чувств. Знакомство учащихся с биографиями и творчеством кюйши и акынов, позволяют понять учащимся, что все они были истинными патриотами Родины. Показывая взаимосвязь музыкального искусства разных народов, учитель подчеркивает древние корни добрососедских отношений с разными народами, взаимосвязь их культур. Воспитание патриотизма на уроках музыки имеет огромное значение, так как речь идет о судьбе настоящего и будущих поколений. Наши молодые современники должны не только обладать определенным объемом знаний, они должны стать зрелыми духовно и интеллектуально. Особенно ценной, в этом отношении является знакомство с жизнью и творчеством великого акына Жамбыла и легендарной кюйши Дины, которые были истинными патриотами страны. В 6 классе дети осмысливают красоту в многогранном таланте Абая Кунанбаева, в его творческом наследии. Знакомясь с темой «Музыка и поэзия» учащиеся погружаются в удивительный мир нежной песни «Көзімнің қарасы», воспевающий красоту девушки. Размышляя о правде и красоте в искусстве, учащиеся систематизируют знания о казахском эпосе – жыре, рассматривают роль жырши и жырау в социальной и культурной жизни общества.

Разговор о силе духа, мужестве идёт при знакомстве учащихся с лучшими воплощениями образов батыров в произведениях музыкального и изобразительного искусства, когда звучат фрагменты оперы «Алпамыс» Е. Рахмадиева.

В 4 классе учащиеся знакомятся с темой «Красота земли – источник вдохновения», узнают о творчестве великих казахских народных музыкантов Курмангазы, Жаяу Мусы. Слушая произведения Курмангазы «Алатау», «Сарыарка» учащимся предлагается нарисовать картины услышанного, передать красками красоту родной природы. Дети с удовольствием демонстрируют работы, показывая сочетание музыки и изобразительного искусства. Изучая тему «Сигналы в космос» учащиеся знакомятся с творчеством профессионального казахстанского композитора Сыдыка Мухамеджанова, слушают его ораторию «Голос веков», главной темой которой проходит казахская народная песня «Елім – ай», передающая страдания казахского народа во время захвата родной земли. Учащиеся описывают характер произведения, представляют исторические факты, послужившие основой для написания казахской народной песни «Елім – ай».

Материализм все больше довлеет над обществом и человеком, вытесняя важнейшие проблемы воспитания, что приводит к жизненным противоречиям. Отсюда – острая необходимость в воспитании патриотизма младших школьников на уроках музыки. На основе отечественных произведений в молодом поколении формируются необходимые качества: доброта, открытость, достоинство, сострадание, благородство. В 3 классе, учащиеся знакомятся с творчеством великого акына – Биржан–сала с его произведениями («Адасқақ», «Теміртас»), с любимцем народа – Аханом–сері и с его песней «Манмангер», с творчеством Ыбырая Алтынсарина, с его песней «Гәкку». Учащиеся дают характеристики музыкальным произведениям, делятся впечатлениями.

Большое значение в процессе работы отводится знакомству с национальными казахскими инструментами. Учащиеся узнают историю появления домбры, кобыза, жетыгена и других музыкальных инструментов, слушают их звучание, пробуют на них играть.Задача учителя помочь детям почувствовать и понять красоту звучания самобытных инструментов.

Очень показательны для формирования национальных ценностей воспитания темы в 4 классе «Память народа», «Радость народа», 5 классе «Обрядово – бытовые песни и современность», «Искусство айтыса», в 6 классе «Устно – профессиональная песенная культура», где происходит расширение представлений об истории, быте и специфических особенностях музыкального искусства Казахстана. Дети не только получают необходимую информацию, слушают народные песни и

кюи, но и исполняют песни современных казахстанских авторов. При изучении темы «Искусство айтыса» учащиеся пробуют себя в умении слагать стихи, и участвуют в импровизированных сценках, раскрывающих обряды «Жар – жар», «Тұсау кесер». Формировать духовный мир ребенка, его нравственных основ только средствами музыкального искусства в отрыве от других видов искусства может не дать положительного результата. [2, с.14]

Необходимо соотносить материал, преподаваемый на уроке музыки с литературой, историй, географией, художественным трудом. Так, изучая в 6 классе творчество музыканта, борца Балуана Шолака, школьники знакомятся с его непростой биографией, музыкальным творчеством, характером человека, на долю которого выпало немало испытаний. Здесь прослеживается сочетание предметов музыки, истории, географии. Раскрывая тему «Музыка и изобразительное искусство», учащиеся знакомятся с творчеством выдающегося казахстанского художника А. Кастеева, учатся в его картинах видеть и слышать музыку. Таким образом искусство облагораживает и воспитывает школьников, действует внутренними эмоциями, переживаниями. Предметная связь делает уроки выразительными, целостными и интересными.

В основу обучения учащихся положены педагогические принципы:

– интеграция различных видов искусства: музыки, изобразительного искусства, элементов театрализации, игры;

– широкое привлечение игровых технологий, интереса, как факторов педагогической свободы обучения.

На уроках используются народные танцы «Кара жорға», «Сылқылдақ». Дети не только видят танец, но учатся танцевальным движениям. Все это развивает интерес к народной казахской музыке, формирует умение правильно передавать народные танцевальные движения, художественный образ танца. Через игровые приемы, народные танцы и песни познается история музыкального фольклорного и современного искусства нашей страны. Через танец, игру, слушание музыки, дети приобщаются к народным традициям, проявляют музыкальный интерес, знакомятся с малыми жанрами народного творчества. Особое внимание уделяем Гимну Казахстана. Его дети исполняют с большим удовольствием и знают правила его исполнения.

Дети знают, что эта музыка призвана объединить весь народ. В Гимне отражены главные идеи – единства, нерушимости, свободы. Проблемы духовно – нравственного воспитания становятся особенно актуальными в наши дни, т.к. резко возросла напряженность в человеческих отношениях. Именно на этой основе могут быть найдены эффективные средства предупреждения конфронтационных процессов с использованием возможности сферы образования. Изначально в человеке заложены как добрые, так и злые начала и их проявление зависит от условий жизни человека, от среды, в которой он живет и развивается, от менталитета, которые непосредственным образом влияют на индивидуальность, на мировоззрение, стереотипы поведения.

Уроки эстетического цикла, музыка в частности, имеют большое эмоциональное воздействие на подрастающее поколение.

На уроках учащиеся могут петь народные песни, исполнять музыкальные произведения на национальных инструментах, тем самым отождествлять себя с культурой и традицией Казахстана.

Музыка объединяет моральную, эмоциональную и эстетические сферы человека. Музыка – это язык чувств. Мелодия способна передать тончайшие оттенки переживаний подчас не доступные слову. Если словом ограничивается проникновение педагога в сокровенные уголки сердца ученика, то после слова начинается более глубокое и тонкое проникновение музыки.

Таким образом, личность ребенка формируется под влиянием осознания себя человеком со всеми присущими ему человеческими проявлениями в поступках, чувствах, отношениях и путем приобщения его к общечеловеческим ценностям и культуре.

Список литературы:

1. Меньшикова О.А. К вопросу о воспитании духовно–нравственных ценностей у детей дошкольного возраста на основе национальной культуры // Обучение и воспитание: методики и практика. – 2015. – № 22. – С. 1–6.

2. Грудьева Н. Интеграция предметов гуманитарного цикла в современной школе / Н. Грудьева // Искусство в школе. – 2012. – № 6. – С.13–15.

УДК 376.64

НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ И СОЦИАЛЬНАЯ РЕАБИЛИТАЦИЯ ДЕТЕЙ–СИРОТ И ДЕТЕЙ, ОСТАВШИХСЯ БЕЗ ПОПЕЧЕНИЯ РОДИТЕЛЕЙ, В УЧРЕЖДЕНИЯХ СЕМЕЙНОГО ТИПА НА ПРИМЕРЕ КОММУНАЛЬНОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УЧРЕЖДЕНИЯ «ДЕТСКАЯ ДЕРЕВНЯ СЕМЕЙНОГО ТИПА «ЖАНҰЯ» УПРАВЛЕНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ АКИМАТА КОСТАНАЙСКОЙ ОБЛАСТИ

Карабасова Роза Казымовна
воспитатель
КГУ «Детская деревня семейного типа «Жанұя»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: karabasova.roza@mail.ru

Аннотация

В статье рассматриваются понятия «духовность», «нравственность», поднимаются вопросы духовно–нравственного воспитания, представлен опыт работы по развитию духовно–нравственных ценностей и социальная реабилитация детей–сирот и детей оставшихся без попечения родителей в детской деревне семейного типа «Жанұя»

Ключевые слова: *духовность, нравственность, духовное развитие, нравственное воспитание, социальная реабилитация.*

Аңдатпа

Мақалада «руханият», «адамгершілік» ұғымдары талқыланады, рухани–адамгершілік тәрбие мәселелері көтеріледі, рухани–адамгершілік құндылықтарды дамыту және жетім балалар мен ата–анасының қамқорлығынсыз қалған балаларды отбасылық типтегі балалар үйінде әлеуметтік оңалту тәжірибесі ұсынылады. «Жанұя» ауылы

Түйін сөздер*: руханият, адамгершілік, рухани даму, адамгершілік тәрбие, әлеуметтік оңалту.*

Abstract

The article discusses the concepts of «spirituality», «morality», raises issues of spiritual and moral education, presents experience in the development of spiritual and moral values and social rehabilitation of orphans and social rehabilitation of orphans and children without parental care in the family–type children's village «Zhanuya».

Key words*: spirituality, morality, spiritual development, moral education, social rehabilitation.*

Актуальность проблемы духовно–нравственного воспитания заключается в том, что сегодня обществу нужны образованные, но, прежде всего высоконравственные, воспитанные, приверженные идеалам добра и справедливости личности, обладающие не только знаниями, но и прекрасными чертами личности.

В данной статье описывается опыт деятельности педагога–воспитателя детской деревни семейного типа «Жанұя» по нравственному воспитанию детей–

сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, а также вопросам их социальной реабилитации.

Перевод с казахского слова «Жанұя», раскрывает перед нами его глубокий смысл – это гнездо души, очаг семьи. В детской деревне семейного уклада этот свет отдает теплом души, становясь источником силы и смысла для каждого маленького сердца. В уютной квартире наши подопечные обрели свой дом, где каждый уголок пропитан заботой и вниманием. Здесь расположились уютные комнаты: одна для мальчиков, другая для девочек, и, конечно, комната для заботливой мамы–воспи–тателя. В каждой из этих комнат царит атмосфера домашнего уюта, а все детали мебели продуманы до мельчайших деталей, чтобы создать идеальное пространство для воспитания и развития наших маленьких обитателей.

В педагогическом процессе решающее значение имеют не отдельные средст–ва воспитания, а правильно организованная система. Нравственность не возникает только на теоретических знаниях или поверхностных действий. Для их достижения требуются живые образы из повседневных взаимодействий и запутанных проблем, в которых ребенок вынужден найти выход, сделать свой выбор, научиться определять правильный путь.

Воспитательная работа по формированию воспитанников, как нравственной личности в детской деревне семейного типа «Жанұя», ведется по следующим направлениям:

Воспитание семейных ценностей включает достаточно широкое содержание: обучение навыкам ведения домашнего хозяйства, умению самостоятельно обслу-живать себя, умению навести порядок и создать уют в доме, комнате, эстетика помещения и быта, элементы кулинарии; умение пользоваться разными инфра–структурами; формирование представлений об экономических процессах и явлениях, экономического поведения.

Трудовое воспитание. Семейной ценностью можно назвать только ту цен-ность, которая способствует укреплению семьи, а надежная работа, тоже может приносить вклад в семью. В этом направлении через отработку навыков и умений учебного поведения, формирование навыков коллективной трудовой деятельности, потребности трудиться, воспитывать любовь и уважение к труду, также важны мысли детей о профессиональной самореализации. Основной целью профессиональной самореализации можно считать социализацию детей, включение его в систему общественных взаимоотношений в качестве законопослушного гражданина, индивидуальность которого позволяет ему жить свободно, и открыто в пределах существующего распорядка, создавать семью и т.д.

Социализация и общение. Важной составляющей в образовательном процессе с детьми является грамотное управление взаимодействия детей в коллективе. Для формирования стойких нравственных качеств, необходимо учить детей разрешать конфликтные ситуации, не унижая друг друга, с тем, чтобы каждый из детей научился соотносить свои действия с другими, прошёл хорошую школу товарищества и взаимопомощи. Воспитывать в детях уважение к законам и нормам коллективной жизни. Всё это необходимо для подготовки детей к самостоятельной жизни.

Гражданско–патриотическое, правовое воспитание. С детьми школьного возраста необходимо совершенствовать работу по гражданско–патриотическому, правовому воспитанию, знакомить с законами страны и правами человека, прави-лами безопасного поведения в обществе, дорожного движения, пожарной безо–пасности, изучать историю культуры Республики Казахстан и родного края.

Эстетическое развитие. Особое внимание необходимо уделять соблюдению детьми культуры речи и общения, вежливости и сдержанности во взаимоотношениях с людьми, аккуратность, обязательность. Формировать нравственные понятия и

эстетические чувства, развивая в детях чувства прекрасного, понимания красоты природы, человеческих взаимоотношений и поступков. Воспитывать в детях любовь и интерес к книге, чтению, желанию действовать, участвовать в создании прекрасного.

Игры, сказки, творческие занятия также играют большую роль в духовно–нравственном воспитании детей.

Охрана здоровья и физическое воспитание. Для этого в детской деревне семейного типа проводятся различные мероприятия по улучшению физического развития и укреплению здоровья воспитанников, прививаются ценности здорового образа жизни. Для этого используются здоровье сберегающие технологии. [1]

Для успешной социализации и нравственного воспитания детей, я создала специальные занятия по обогащению и укреплению знаний, в следующих проектах:

«ХоББиТы», «Наши любимые сказки», «Пу*Че*До», «С Острова грусти – на Остров радости», «Здоровье тела и сила духа!», «Ученье и труд – вместе живут»

В проекте «В поисках хобби и самого себя». Одни дети увлекались рукоделием, другие рисованием, танцами, фотографированием, лепкой, вязанием и т.д. Для участников проекта, подготовила задание, как создать видео не больше одной минуты с монтажем и последовательностью.

Сказкотерапия – невероятно увлекательный и глубокий метод подкорректировать эмоциональные нарушения, которые так часто держат детей в своих узах. В проекте «Наши любимые сказки» разбирали сказочный роман Николая Носова «Незнайка в Солнечном городе». Как отметили педагоги, данная книга Николая Носова – «многослойная». Первая причина обращения к данной сказке – особенность приключения героев. Вторая причина – каждое приключение героев, является поучительной историей, связанная с главными персонажами. На презентации мы представили иллюстрации из книг с изображениями главных героев сказочного романа, а также, изображениями, рассказывающим разные истории, в которые попадали герои книги. Третья причина – рассказ о том, какие технологии, использовались жителями Солнечного города. Как ни странно, но Николай Носов ещё в середине прошлого века (книга вышла в свет в 1958 г.) сумел предвидеть многие цифровые инновационные технологии, например: искусственный интеллект, технологию «умный город». Такие особенности сказочного романа делает произведение интересным не только для детей, но и для взрослого человека, а значит, он идеально подходит воспитанникам детской деревни семейного типа. Для детей дошкольного возраста – это просто сказка. А для младшего школьного возраста и подростков – это увлекательный рассказ о новых технологиях и увлекательная история поведения в обществе. [2]

Можно привести такой пример, когда, закончив чтение отрывка сказочного романа, в котором подробно описывалась интересная подсветка зданий Солнечного города, воспитанники вспомнили, что в Астане, например, тоже есть «сверкающие» дома. В той части сказки, где рассказывалось об автомобиле без водителя, очень оживились дети, которые видели беспилотные такси в Интернет.

Интеллектуальная игра – вид деятельности, в котором играющие проявляют свою эрудицию и интеллект. Обычно игра заключается в выполнении интеллектуальных заданий в условиях ограниченного времени. Основными задачами применения в нравственном воспитании интеллектуальных игр являются: развитие нестандартного самостоятельного мышления, логики, процессов анализа и синтеза, обобщения и классификации, сравнения и противопоставления и т.п. Занятия ориентированы на развитие, интуиции, чувства юмора, интеллектуальной реакции.

В проекте «Пу&Че&До» создавали рисованные истории, связанные с жизнью и творчеством Ибрая Алтынсарина, Абая Кунанбаева, Александра Сергеевича Пушкина.

Подготовили презентацию на информационной панели. Для неё я выбирала не только интригующие факты, которые наверняка останутся в памяти участников, но и портреты авторов. Дополняла слайды подсказками и заметками, а на последнем разместила QR–код на сайты библиотек, где дети смогут познакомиться с книгами авторов. Например, сайт Национальной электронной библиотеки Республики Казахстан. Так начинался квест.

Первый квест – «По великому книжному пути» – включал пять станций, которые носили названия произведений великого Абая. Предварительно была составлена картинка со скрытыми на ней буквами алфавита. Мы спрашивали ребят, какие слова–назидания, что говорил Абай Кунанбаев о нравственности, закодированы в этом шифре.

«Правда или ложь». Это один из самых интересных форматов и единственный, который использовался во всех трёх квестах. Перед ребятами лежали 10 карточек с приведёнными реальными и вымышленными фактами писателей–классиков. Игрокам нужно было ознакомиться с ними и за две минуты подтвердить или опровергнуть утверждение, после чего на экране мы демонстрировали правильные ответы и комментировали каждый.

Квест – «Путешествие по Лукоморью», посвященное А.С. Пушкину и его произведениям. После игр у нас проходила общая лекция, где я подводила итоги квеста, давала комментарии к выполненным заданиям, поясняла исторические детали, узнавала у ребят, что им запомнилось больше всего.

Можно относиться к играм плохо или хорошо, даже считать их бесполезным развлечением. Но нельзя отрицать, что информация, полученная в ходе такого мероприятия, запоминается лучше, чем прослушанная на лекции. И это проверено нашим опытом.

На офлайн–занятии «Моё эмоциональное состояние» дети вспоминали всё, что они узнали ранее, и учились снимать внутреннее напряжение. В самом начале изображали самые разные чувства: хмурились, как человек, опоздавший на автобус, удивлялись, будто увидели необычный цветок. Затем внимательно слушали стихотворение Натальи Екимовой «Облака» и иллюстрировали его, создавая картины на песке, после чего отвечали на вопросы нашей тематической анкеты. Финальное задание тоже было творческим: мы предложили каждому участнику нарисовать облачко, передающее настроение автора в данный момент.

Арт–терапия на литературной основе. Разрабатывая проект, мы подбирали для занятий произведения классиков, а также современных детских поэтов и прозаиков: Корнея Чуковского, Агнии Барто, Валентина Берестова, Бориса Заходера, Валентины Осеевой, Николая Носова. Исходили из того, что чтение хорошей литературы способствует формированию у детей правильных духовно–нравственных ценностей, приобретению знаний, важных эмоциональных и поведенческих навыков

Понять собственные чувства и переживания, разрешить внутренние конфликты хорошо помогает изобразительное искусство. Этот элемент арт–терапии использовался нами на каждой встрече. [3]

Например, отличный способ снять внутреннее напряжение, повысить уверенность в себе – рисование на песке. С помощью податливого материала юные художники превращали свои эмоции, часто непонятные или тревожащие, в конкретные, зримые образы. Неслучайно ребята проявляли к таким занятиям неподдельный интерес.

Дети поучаствовали в развлекательной программе «Стартинейджер», побывали на Острове грусти, заглянули в Пещеру страха и надолго задержались на Острове радости. На каждой остановке они выполняли интересные задания, заряжались позитивом и дарили это чувство окружающим. Получился настоящий

День радости! А в финале ребят ждали награды – дипломы, благодарственные письма, книги и сладкие призы.

По пути творчества. Участники нашего проекта научились отличать положительные эмоции от отрицательных, понимать важность самоконтроля, находить безболезненные для себя и других выходы из сложных психологических ситуаций. Мальчишки и девчонки стали ощущать себя намного увереннее и при необходимости смело обращались за помощью к взрослым. Кроме того, что не менее важно, они начали больше читать, выбирая книги, в которых раскрываются секреты общения со сверстниками. Так, очень востребованными оказались «Рассказы и повести» Николая Носова, «Денискины рассказы» Виктора Драгунского, «Селёдка на свободе» Олега Кургузова, «К доске пойдёт... Василькин!» Виктории Ледерман. Активизировался интерес и к литературным новинкам.

После прочтения увлекательных историй школьники спешили поделиться впечатлениями с товарищами, обсудить, правильно ли поступали герои в тех или иных случаях. Ребята успели завести новых друзей и совместно воплотить самые разные творческие замыслы – стать артистами кукольного театра, разучить танцы, создать картины из песка и яркие рисунки на бумаге. Как правило, темой детских работ были сюжеты из книг, разбираемых на занятиях или взятых в библиотеке. Увлечение литературой пробудило у многих участников интерес к учёбе в школе.

Таким образом, можно заключить, что сегодня во всём мире институт семьи признан важной ячейкой общества, и каждая страна стремится к его сохранению, укреплению и поддержке. Дети оставшиеся без попечения родителей, для наиболее гармоничного развития, успешного прохождения процесса социальной адаптации и дальнейшей самостоятельной жизни, должны расти в условиях, способствующих их нормальному физическому, нравственному и интеллектуальному развитию.

Список литературы:

1. Жарковская Т.Г. Возможные пути организации духовно–нравственного образования в современных условиях // Стандарты и мониторинг в образовании. – 2013. – № 3.– С. 9–12.

2. Короткова Л.Д. Сказкотерапия в школе. Методические рекомендации. – М.: ЦГЛ, 2006. – 144 с.

3. Шамгалиева А.Д. Остров счастья страны детства // Преподаватель года 2020: сб. статей Международного профессионально–исследовательского конкурса. – Петрозаводск, – 2020. – С. 300–313.

ӘОЖ 37.017

ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР НЕГІЗІНДЕ ТҰЛҒАҒА БІЛІМ МЕН ТӘРБИЕ БЕРУ

Қараулова Қорлан Мизамқызы
педагог–зерттеуші, қазақ тілі мен әдебиет мұғалімі
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: karaulova71@yandex.kz

Нұрахметова Айгүл Баязитқызы
педагог–зерттеуші,қазақ тілі мен әдебиет мұғалімі
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: aigool.nurakhmetova@yandex.kz

Аңдатпа

Мақалада рухани–адамгершілік дамудың негізі болып табылатынұлттық құндылықтар жайында айтылған.Өскелең ұрпақ бойына ерлік пен отансүйгіштік рухты сіңіру – өзекті мәселелердің бірі. Жеке тұлғаны тәрбиелеу және әлеуметтендіру басты ұлттық құндылықтар болып табылады.

Түйінді сөздер: *ұлттық құндылық, рухани байлық, мектеп, білім, тәрбие, адамгершілік.*

Аннотация

В статье говорится о национальных ценностях, которые являются основой духовно–нравственного развития. Привитие духа мужества и патриотизма на протяжении всего подрастающего поколения – одна из актуальных проблем. Воспитание и социализация личности– главные национальные ценности.

Ключевые слова: *национальные ценности, духовное богатство, школа, образование, воспитание, нравственность.*

Abstract

The article describes the activities of the school and the family in educating the conscious generation. The teacher is not only educating the student, but also contributing to the spiritual growth of the nation, people, literary and cultural development,and the family is the largest, strongest education of a small state.

Key words: *national values, spiritual wealth, school, education, upbringing, morality.*

Патриоттық сезім – ұлттық рух деңгейінің айнасы, өлшемі. Дана халқымыз: Баланды өз тәрбиеңмен емес, халқыңның тәрбиесімен өсір деген. Сондықтан сан ғасырлар бойы тексерілген ұлттық құндылықтарымызды оқу–тәрбие үрдісіне енгізе отырып, ұлттың жинақталған рухани байлығын жас ұрпақтың бойына сіңіру – басты парызымыз.

Жер бетіндегі әр ұлттың мақсаты – өз ұрпағының бойында адамдық қасиет, ұлттық рух пен мәдениеттің күш – қуатын қалыптастыру, ұлттың болмысын, оның өмір сүру тәсілі мен тәжірибесін, тәрбие ықпалының жолы мен бағытын ұғындыру. Тек ұлттық құндылықтарымызды сақтау арқылы еліміздің білім мен саясатының ұлттық–рухани дамуына, білім жүйесінің жетілуіне қоғамда өзіне лайықты орын алатын білімді болашақ тәрбиелеуге, озық қоғам құруға қол жеткізуге болады.

Әр халықтың өмірінде ұлттық құндылықтардың алатын орны әртүрлі. Қазақтың салт–дәстүрін жаңғырту еліміздің ішкі және сыртқы саясатын ұлттық тұрғыдан жүргізуді талап етеді. Қазақы рухы биік ұлттық идеяны қалыптастыруда ұлттық құндылықтардың маңызы зор. Ұлттық тәрбие идеясы бүгінгі күн талабы мен өмірлік қажеттіліктен туындап отыр. Ұлттық идеяның негізгі бағыты – ұлттық санасы дамыған, ұлттық құндылықтар мен жалпыадамзаттық құндылықтарды үйлестіре алатын толықтай кемел, ұлттық–рухани тұлға тәрбиелеу. Ұлттық идея қазақ халқы жасаған моральдық нормалар мен ұлттық құндылықтарға енген патриоттық тәжірибені дамыту, ұлттық этномәдени дәстүрлер мен әдет–ғұрыптарды тану, тарихты құрметтеу арқылы жүзеге асады.

Қазақтың ақыны Мағжан Жұмабаев: Жас бала – жас таяқ, жаста қалай иілсең де, есейгенде солай иілген күйінде қалар деген. Бүгінгі жас ұрпақ жастайынан ұлттық құндылықтар негізінде тәрбиелеу керек. [1] Бүгінгі білімді жастар – болашақтың абзал азаматтары. Сондықтан да Президентіміз рухани жаңғыру жөніндегі бағдарламалық мақаласында: Ұлттық салт–дәстүріміз, тіліміз бен музыкамыз, әдебиетіміз, әдет–ғұрпымыз, бір сөзбен айтқанда, ұлттық рухымыз бойымызда мәңгі қалуға тиіс деп айтқан. [2]

Осыған бүгінгі күн тұрғысынан қарайтын болсақ, егемен елдің тыныштығы мен бірлігін сақтау, өскелең ұрпақ бойына ерлік пен отансүйгіштік рухты сіңіру – өзекті мәселелердің бірі. Еліміздің туын желбіретіп, тәуелсіздік талаптарын орындау, халқымыз ғасырлар бойы аңсаған адами және материалдық игіліктер, мәдени–рухани мұралар мен ұлттық тәрбие саласында еңбек ету – басты міндетіміз.

Ұлттық құндылықтар – ұлттық идеяның негізгі өзегі, ұлт болып қалыптасуының басты факторларының бірі. Ұлттық идея – туған жердің, өскен ортаның әсерінен қалыптасқан, халықтың тілі, ауыз әдебиеті, салт–дәстүрі, әдет–ғұрпы, ырым–тыйымдары арқылы жүйеленген сезім. Бұл ұлттың болмысы, психологиялық

болмысы. Ал ұлттық идеологиямыз әлсіз болса, оның барлық салаға кері әсерін тигізері сөзсіз.

Бауыржан Момышұлы: Тарихымыз батырларға бай, халқымыз ерлікті жоғары дәріптеп, оны азаматтық пен кісіліктің белгісі деп санаған. Ерлік ұрпақтан–ұрпаққа дәстүр болып қала бермек. Өткенін білмейтін, тәлім–тәрбие алмаған ұрпақ бос, келешегі бедеу. Біздің қазақ халқы – батыр халық. Расында, жауға үлкен абырой бермей, қасық қаны қалғанша шайқасқан қаншама қайсар батырлар! Олардың ерлігі кейінгі ұрпаққа қашанда сабақ болып қала бермек. [3]

Тәуелсіз елдің әлемдік өркениет қатарына қосылып, әлемдік қауымдастықтан лайықты орын алуына мүмкіндік беретін бірден–бір күш – патриоттық рух. Бұл жерде ең бастысы, өскелең ұрпақ патриоттық сезімі жоғары отбасында тәрбиеленуі керек. Ұлы Абай: Балаға мінез үш алуан адамнан жұғады: біріншісі – ата–анасынан, екіншісі – ұстазынан, үшіншісі – құрбы – құрдасынан , дейді. Отансүйгіштіктің қалыптасуына ата–ананың, ортаның ықпалы зор. Отанға деген сүйіспеншілік отбасынан басталатыны рас. Сондықтан да бала тәрбиесіндегі шешуші фактор – отбасы. Бала отбасында өскен сайын адам мінезінің алғашқы белгілері қалыптасады.

Бала тәрбиесі – әрқайсымызға ортақ маңызды мәселе. Сондықтан қоғам бұл іске парасаттылықпен, байсалдылықпен қарау керек. Халқымыздың игі дәстүрі мен тағылымын, мәдениетін, тарихын, өткен дәуірдегі ұлы ойшылдардың еңбектерін терең меңгермей, жақсы меңгермейінше ұрпаққа дұрыс білім мен тәрбие беру мүмкін емес. Жас ұрпақты ата–бабамыздан келе жатқан ұлттық тәрбие үлгісімен тәрбиелеу, мәдениетті, адамгершілігі мол, шығармашыл тұлға етіп тәрбиелеу бүгінгі өмір талабы, қоғам талабы.

Ұлттың бүгіні де, болашағы да білімді, тәрбиелі ұрпаққа байланысты.Жас ұрпақты тәрбиелеуде құндылықтардың бірнеше саласын қарастыруымызға болады. Олар білім беру құндылықтары,адамзаттық құндылықтар,ұлттық құндылықтар, рухани құндылықтар, адамгершілік құндылықтар, мәдени құндылықтар болып жіктеледі. Жас ұрпақты ұлттық құндылықтар арқылы тәрбиелеуде халқымыздың сан ғасырлық тәжірибесі бар екені анық.

Ұлттық тәрбиеге тікелей ықпал жасайтын білім ордасы – мектеп. Мектеп – білім ошағы,тәрбие ордасы,тағылым табалдырығы. Мектеп – тұлғаның толық қалыптасуына жағдай жасайтын әлеуметтік орта. Бүгінгі жас ұрпақ мектептен білім мен тәрбиені қатар алып шығуы керек.

Ұстаз алдындағы негізгі мақсат – ұлттық болмыс ұғымдары арқылы оқушы дүниетанымын кеңейту,өз беттерімен пайымдау жасауға ,терең ойландыруға ұмтылдыру.

Ұлттық құндылықтарды дамытудағы негізгі құралдарға мыналарды жатқызуға болады:

- Оқыту үрдісі
- Тәрбие сағаттары (пікірталас, кездесулер)
- Кітап оқу.
- Сыныптан тыс іс – шаралар.
- Саяхат жасау.

Тіл білімінің атасы А. Байтұрсынов: Қандай сәулетті сарайлар болса да, суреті қандай талғампаз, әдемі болса да, жырлары қандай әдемі болса да, сөзбен айтып, суреттеуге болады. Мұны басқа өнермен жасауға болмайды. Ал сөз өнері барлық басқа өнерлердің қызметін атқара алады деген.

Ғасырлар шеруінде халқымыздың алақанына салып аялаған баға жетпес рухани мұрасы, даналық дариясы оның әдебиетінен көрініс табады. Туған тілін сүюден басталатын махаббат, елжандылықтан адамзатты шексіз құрметтеуге дейін өседі. Жасынан туған халқының даналығымен сусындап, оның өсиетінен нәр алып,

әдебиетті сүйіп, сол арқылы ұлтжанды азамат болып өсері хақ, – дейді аса көрнекті әдебиеттанушы Ш. Елеукенов. [4]

Оқушылардың бойында ұлттық құндылықты қалыптастыру, рухани – адамгершілік құндылықтардың маңызын айқындау қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында жүзеге асырылып жатады. Өз тәжірибемізде қазақ тілі мен әдебиетін оқытуда ұлттық құндылықтарды сабағымызда қолданамыз. Сабақты түрлендіре отырып, мақал–мәтелдер мен шешендік сөздерді қолдана отырып, балалардың бойында халқымызға ғана тән терең ойлау, шебер сөйлеу дағдыларын дамытып, сөз өнерінің сақталуына үлес қосамыз.

Жеке тұлғаны ұлттық құндылықтарды пайдалана отырып тәрбиелеуде ауыз әдебиетінің қарапайым үлгілерінпайдаланамыз. Адамның рухани әлеміне әсер етуде ең алдымен әдептілікке мән беруіміз қажет. Әдептілік халқымыздың ұлттық психологиясының өзегі болғандықтан, ғасырлар бойы қалыптасу барысында әдептілік, инабаттылық ұғымдары төңірегінде ұйымдастырылған мақал–мәтелдер мен ұлттық ойындар сайысы жақсы нәтиже көрсетеді. Адамның бойына адамгершілікті сіңіруде, жанашырлық пен аяушылық сезімін тудырудағы ертегілердің рөлі зор. Өйткені ертегі халық ауыз әдебиетінің құрылымында қарапайым болғанымен, рухани құндылығы жағынан аса қымбат өнер туындысы болып саналады. Ертегілерді оқыту, көріністер дайындау арқылы сөз байлығының баға жетпес қажетті дүниелердің мол қорын аламыз.

Ұлтымыздың ұлағатты құндылықтарын кеңінен пайдаланып, тәрбие ісіне арқау ету де өз пайдасын тигізеді. Осы орайда , мектебімізде сабақтан тыс Мемлекеттік тіл – ел ертеңі, Мен – патриотпын, Отан – отбасынан басталады, Ыбырай Алтынсариннің ғибратты әңгімелері атты дөңгелек үстел, Жыр әлемінің бәйтерегі атты тәрбиелік іс–шаралар өткізілді.Шәкірттеріміз қалалық, облыстық, республикалық Мәриям оқулары, Әбіш оқулары, Бауыржан оқулары, Абай оқулары, Ұлы мұра атты марафон, Тіл –тәуелсіздік тұғыры, А. Байтұрсынұлы шығармашылығы және басқада әр түрлі олимпиада, сайыстарға, сахналық қойылымдарға, ғылыми жұмыстар жобаларына әрдайым қатысып, жүлделі орындарға ие болып жүр. Бұл шаралардың азаматтық, адамгершілік, ұлтжандылық қасиеттерге тәрбиелеуде маңызы зор.

Ұлы ағартушы Ахмет Байтұрсынов: Балам дейтін халық болмаса, халқым деген бала қайдан шығады? деген. Сондықтан келер ұрпақты қоғам болып, ел болып тәрбиелеу – басты міндет. Білім беру үрдісінде ұлттық құндылықтарымызға жол ашсақ, жастарымызеліміздің әлеуметтік – мәдени өзгерістеріне жоғары деңгейде бейімделеді деп сеніммен айта аламыз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Оразбекова К.А. Ұлттық психология мен халық тәрбиесі болашақтың бастауы хақында. – А.: Дәуір, 2000. – 29, 152 – б.
2. Биназаров А. Тәрбие негізі –ұлттық құндылықта // Егеменді Қазақстан. – 22.07.2021.
3. Тәрбие құралы. Республикалық –педагогикалық журнал № 6, 2003.
4. Ш.Елеукенов, Замандаспарасаты. Әдеби сын. Алматы: Санат, 1977 ж.

ӘОЖ 371.4

САБАҚ БАРЫСЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ ТӘРБИЕ НЕГІЗДЕРІ

Каримова Лязат Аубакировна
бастауыш сынып мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің №24 мектеп–гимназиясы
коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: lyazat.karimova@bk.ru

Абдуллина Айман Тухановна
директордың АКТ жөніндегі орынбасары
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің №24 мектеп–гимназиясы
коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: Aiman1975@list.ru

Аңдатпа

Сабақ барысындағы ұлттық тәрбие негіздері жас ұрпаққа сапалы біліммен бірге саналы тәрбие берудің,өскелең ұрпақтың бойына патриоттық тәрбиені, отаншылдықты дарытудың басты құралы болып табылады. Ұлттық дәстүр арқылы дүниедегі бағалы рухани байлықты жеке тұлға бойына дарыту. Жалпы жас ұрпаққа ұлттық тәлім – тәрбие беруді жүйелі пайдалана білсек, адамгершілігі мол,сана–сезімі биік тұлғаны қалыптастыруымызға болады.

Түйінді сөздер*: ұлттық тәлім–тәрбие, рухани байлық, сана–сезім,отбасы,сабақ,оқушы*

Аннотация

Основы национального воспитания в ходе занятий являются главным средством воспитания молодого поколения с качественным образованием,воспитания патриотизма у подрастающего поколения.Через национальные традиции можно осуществить привитие ценного духовного богатства мира личности. В целом,если системно использовать национальные наставления и воспитание подрастающего поколения,то можно сформировать нравственнную,сознательную личность.

Ключевые слова: *национальное воспитание, духовное богатство, сознание, семья, урок, ученик*

Abstract

The basics of national education in the course of lessons are the main means of providing quality education to the younger generation with with a conscious upbringing,instilling patriotic education and patriotism in the younger generation. Instilling in the individual valuable spiritual wealth in the world through national traditions. In general, if we know how to systematically use national education of the younger generation,we can form a person with high morality and high consciousness.

Key words: *national education, spiritual wealth, consciousness,family, lesson, pupil*

Адамға ең бірінші білім емес, тәрбие берілуі керек, тәрбиесіз берілетін білім– адамзаттың қас жауы, ол келешекте оның өміріне зиян әкеледі
Әл–Фараби

Бүгінгі қазақ мектептерінің алдында тұрған басты міндет–оқушының ұлттық сана сезімін оятып,оның бойына,ұлттық тәрбие үлгілі өнегені сіңірту. Ұлттық тәлім–тәрбиенің іргетасын дұрыс қалай білу мұғалімдердің ата–аналармен қосылып жүргізген шараларына байланысты, өйткені, бірінші ұлттық тәрбиенің ошағы–отбасында,екіншіден, мектепте болғандықтан, ата–ана мен мектеп болып бірігіп жұмыс атқару –біздің басты міндетіміз.

Жас ұрпаққа сапалы біліммен бірге саналы тәрбие беру қай кезде де өзектілігін жоғалтқан емес.Қазір де солай. Арғы ата–бабаларымыз жас өркенді елің, жерің, сүюге үндеп,ұлттық салт–дәстүрмен сусындатуды мұрат тұтқан. Рухани

тәрбиемен нұрланбаған адам өзінің алған білімін қара басының пайдасына жұмсап,өз мүддесі үшін адамзатқа апат әкелуі мүмкін. Оның мысалы тарихта аз емес. Тек сол арқылы ғана халқымыздың ғасырлар бойы жинақталған бай рухани мұрасымен жастардың бойына адамгершілік ізгі қасиеттерді қалыптастырып тәрбиелеу ата–ана мен ұстаздың міндеті. Оқу мен тәрбиелеудің үлкен ортасы – мектеп екені белгілі. Ондағы жоспарлы тақырыптық сабақтармен қатар, сынып сағаттары, тәрбие сағаттары, ғылыми жобалар оқу мен тәрбиенің ең негізгі ықпалдастығы болып отыр. Бүгінгі таңда, ұрпағымыздың азамат болып қалыптасуы барысында біз олардың жаһанданудың теріс ықпалдарына қарсы тұруын ескеруіміз қажет. Бұл жағдайда тәрбие жұмысының тиімділігі ата–ана мен мектептің байланысынан көрінеді. Өскелең ұрпаққа адамзат тарихында ұрпақтан–ұрпаққа жалғасып келе жатқан патриоттық тәрбиені, отаншылдықты, сапалы білімді дарыту–қазіргі кезде көкейкесті мәселенің бірі болып отыр. Ақиқатында, осынау мәселе еліміздің тұтастығын,оның ішкі және сыртқы күштерден сақтау міндетінің өзі жастарды отаншылдық, елжандылық, патриоттық рухта тәрбиелеуді жүктейді. Өткенін білмеген халқының қадірін білмейді,халық нені бастан кешірді, бүгінге қол жеткені ненің арқасы, халық өз тарихын жасау үшін тер төгіп, азап шекті тар жол, тайғақ кешуден өтіп, жерін қорғап, елін сақтады. Отансүйгіштік сезімнің нысаны мен қайнар көзіне Отан, туған жер, табиғат, оның байлықтары, тіл, дәстүр, тарихи ескерткіштер, туған өлкедегі ұлттық құндылықтар жатады. Ұлттық сезім–өзінің ұлттық өкілділігін мойындай отырып ұлтына деген сүйіспеншілік, жанашырлық, халық мұраларын бағалай білу. Әрбір адам өз Отанына деген мақтаныш сезімі, өз ұлтын терең сүюі арқылы басқа ұлттарды танып, құрметтеуге тиіс. Ұлттың сана–сезімімен ана тілін білу де, жері, елінің тарихына зер салу, төл мәдениетін игеру де туындайды. Ана тілін білмейтін адам өзінің де, ел–жұртының да қадір–қасиетін жетік біліп, бағалай алмайды. Жалпы, патриоттық сезімнің қалыптасуы отбасынан бастау алады.

Патриоттық тәрбие, ұлттық намыс, ұлттық сана–сезім рухани байлықтан көрініс табады. Олай болса,рухани байлыққа, ең алдымен, тілімізді, дінімізді, салт–дәстүрімізді жатқызсақ, тіл–қазақ болуымыз үшін, дін–адам болуымыз үшін, салт–дәстүр–ұлт болуымыз үшін қажет.

Ұлттық тәрбие қазір елімізде орын алып отырған көптеген мәселелерді: ана тілін, ата тарихын, ұлттық салт–дәстүрін білмейтін жастар, тастанды жетім балалар, қиын балалар, қарттар үйлеріндегі әжелер мен аталар, нашақорлыққа салынған жастар, тағы басқаларды бірте–бірте жоюдың және олардың алдын алып, болдырмаудың негізгі жолы. Ұлттық тәрбие алған ұрпақ дені сау, білімді, ақылды, ұлтжанды, еңбекқор, сыпайы, кішіпейіл болып өседі.

Сондықтан да ұлттық тәрбие–ел болашағы. Мектеп қабырғасында тәрбиеленіп жатқан жас ұрпақтарға білімді өз бетінше ізденуге, ұлттық тәрбиені сіңіріп, оның ерекшелігін терең білуге, құрметтеуге, үйретуге тиіспіз. Қазақ халқының салт–дәстүрінің ұрпақ тәрбиесіне қосар үлесі аса зор, мәні үлкен. Ендешеата–аналарымызға, ұстаздарымызға, оқушыларымызға білім беру барысында ұлттық салт–дәстүрлерді пайдалану олардың ұлттық рухты қалыптастыруға мол үлесін қосу қажет. Баланы жастан демекші, мектеп оқушыларының санасына халқымыздың тәрбие негізі, асыл қазынасы салт–дәстүрлерін дұрыс жеткізе білсек, ертеңгі күні олардан зор ұлтжанды қазақ азаматы шығатынына кәміл сенуге болады. Қазақ отбасының осындай өнегелері жеке бастың мінез–құлқы мен рухани мәдени құндылықтарын қалыптастырудың баспалдақтары болады. Қазіргі кезде халықтық педагогика элементтерін бастауыш сыныптарда қазақ тілі, әдебиеттік оқу, математика, дүниетану, бейнелеу өнері, дене шынықтыру сабақтарында кеңінен қолданудың маңызы артып келеді. Мысалы: математика сабағында ақыл–ой қабілетін дамытатын ойындармен, ән–күй сабақтарында түрлі әуендермен, дүниетану сабағында табиғи денелерді қолдануды және хайуанаттар дүниесін елестететін ойындармен танысады. Оқушыларды жоғары

мәдениетті адам етіп тәрбиелеу біздің басты міндетіміз. Өскелең ұрпақ білім мен ұлтық тәрбие негіздерін өзінің ұлттық мектебінен алатыны сөзсіз. Ұлттық мектеп – дегеніміз ұлттық рухта тәрбие беретін орын. Елдің туын көтеріп, тәуелсіздік талаптарын орындау ісіне батыл бетбұрыс жасаған бүгінгі таңда адамзаттық игіліктерді, халқымыздың ғасырлар бойы рамандаған мәдени–рухани мұрағаттары мен ұлттық тәлім тәрбие саласындағы, білім жүйесіндегі ізденістер көрсету басты міндетіміз болып қала бермек. [1]

Ұлттық тәрбие – біздің ұрпақтан–ұрпаққа жеткізетін асыл қазынамыз. Ұлттық мәдениетіміз бен дәстүрлеріміздің алдыңғы қатарлы үлгілерін, тіліміздің орасан зор байлығын жас жеткіншектердің жан дүниесіне сіңіріп, сол арқылы әлемдік рухани өркениеттің өріне шығып, нәр алу – бүгінгі күн талаптарының маңыздысы. Ата бабаларымыздың сан ғасырлар бойы ұрпағына азық болған ақыл кеңес, өсиеттері, асыл мұрасы ұлттық рух, ұлттық мақтаныш, ұлттық намыс, ана тілі мен ұлттық мәдениетін қалыптастыру сезімін ояту баршамыздың – парызымыз. Сонда ғана ұлттық сана–сезімі толыққанды жетілген, туған тілін еркін білетін, ұлттық сипаты мен ұлттық рухын жоғалтпаған ұрпақ тәрбиелей аламыз. Адамзат баласының алға қарай сатылай өркениет өріне жетуі әр адамның дұрыс ой түйіп, өнегеге жол сілтеуіғ рухани күшін нығайтуға, аға буын өкілдеріне ізет көрсету отан сүйгіштік тәрбиенің бастамасы болып табылады. Ұрпақ тәрбиесі адамзат асыл мұраты. Түбегейлі өзгерістерге бет бұрған жаңа қоғамда тек білімді болу жеткіліксіз, сондықтан әрбәр жеке тұлғаның бойында әр ұстаз адамгершілік, ізгілік, кішіпейілділік, қарапайымдылық, отан сүйгіштік, қасиеттерін тәрбиелейді. Бұл ретте мектептегі тәрбиенің мақсаты: ұлттық сана сазімі оянған, рухани ойлау дәрежесі биік, парасатты, мәдениетті, ар ожданы мол, еңбекқор бойында басқа да ізгі қалыптасқан азаматтарды тәрбиелеу. Қоғамымыздың ертеңгі болашағы бүгінгі жас ұрпақтың тәрбиесімен тығыз байланысты. Сондықтан оқушыларды тәрбиелеу ісінде оларды рухани дамытуға баса назар аударғанымыз жөн. Қазіргі ұрпақ тәрбиесіндегі басты мәселе мектеп оқушыларын рухани дамыту. Рухани даму дегеніміз өзінің өмірдегі орнын, жауапкершілігін түсініп, өзін өзі жетілдіру. Рухани даму жеке тұлғаны қалыптастырудың негізі болып табылады. Рухани дамыған тұлғаның көрсеткіштері: басқаларға жақсылық жасау, жақсылыққа ұмтылу, өзін өзі дамыту, жетілдіру. Жеке тұлғаның қалыптасуына үлкен ықпал ететін тұлға мұғалім – тәрбие көзі.

Білім негізі бастауышта – демекші, бастауыш сыныптарға әрбір баланың ішкі дүниесіне үңілу, қазақи негізгі міндетіміздің бірі болуы шарт.

Ана тілді оқытуда Ахмет Байтұрсынов төмендегідей тиімді тәсілдер мен қағидаларды ұсынған:

1. Оқушыға арналған материалдар аса түсінікті болуы шарт.
2. Мәтін, көрнекілік, иллюстративтік материалдар оқушының ұғымына таныс және жақын болуы керек.
3. Тілді оқытуда мақал–мәтелдер, нақыл сөздер, мысалдар, өлең жырлар, қызық әңгімелер маңызды орын алуы қажет. [2]

Ана тіліміздің ерекшелігін ескеріп, сонау ақын–жазушыларымыздың тіл жайлы нақыл сөздерін, өлеңдерін пайдалана отырып, ұрпақ бойына тілімізге деген құрмет қалыптастыру.

Мәселен, Әбділда Тәжібаев Тіл туралы өлеңінде

Туған тілім тірлігімнің айғағы,
Туған тілім тірлігімнің айғағы ,
Тілім бардаайтылар сыр ойдағы .
Өссе тілім, мен де бірге өсемін,

Өшсе, тілім сен де бірге өшемін,– деген. Осы өлеңнің өзі ана тіліміздің қажеттілігі жайында көптеген мағлұматтар беріп тұр.

Осы сияқты қаншама ақын–жазушылардың тіл туралы ұлағатты сөздері жетерлік. Ойшыл даналарымыз қалдырған нақыл сөздерді ұрпақтан–ұрпаққа жеткізу тәрбие жұмысының міндеті.

2. Сабақ барысында ұлттық ойындарды (алтын сақа, теңге алу, көкпар, бес асық, бәйге) түрлі әдістермен ыңғайына қарай қолдану. Бұл оқушылардың сабаққа деген қызығушылығы мен ынтасын оятады.

3. Мақал–мәтелдер сайысын ұйымдастыру сабақ барысында қатар бойынша бөліп сергіту сәті ретінде пайдалану, бұл баланың сөздік қорын дамытады, әрі есте сақтау қабілетін арттырады. Сонымен қатар кез–келген шығарманың негізгі ойын анықтау барысында оқушының қарапайым тілмен емес, өз ойын мақалдары қолдану арқылы жеткізсе,нұр үстіне нұр болар еді.

4. Ұлттық дәстүрлер арқылы оқу–тәрбие үрдісінде бала бойына рухани мәдениетті қалыптастыру .

5. Салт–дәстүр, әдет–ғұрып негізінде ұлттық психологиялық ерекшеліктерді ескере отырып, адамгершілік құндылықтарға тәрбиелеу.

6. Ұлттық дәстүр арқылы дүниедегі бағалы рухани байлықты жеке тұлға бойына дарыту.

Шешендік сөздерді ұрпақтан ұрпаққаайтылып келе жаққан ертегілеріне дейін жас ұрпақ тәрбиесінің теңдесі жоқ құралы деуге болады.Тек қана соларды дұрыс пайдалану , қолдану жағы ақсап жатқаны белгілі.

Бастауыш сыныптарда оқушылардың қиялын дамытатын жұмыстың бір түрі ойдан ертегі құрастыру. Оқулықтағы ертегілермен танысқаннан кейін осыған ұқсас құрастыртып ренішпен, өкінішпен аяқталатын ертегіні қуанышпен аяқталатындай етіп өзгерту баланы шығармашылыққа үйретумен қатар, армандауға, қиялдауға жетелейді. Айтылған ертегілердің суретін салу арқылы көз алдына ертегілердің кейіпкерлерін елестетеді, ойында ұзақ сақтайды, еңбек сүйгіштікке,ерлікке,елін, жерін сүюге,үлкенді сыйлауға үйренеді. Ертегілердің тәрбиелік маңызы орасан зор. Ертегілерді оқу арқылы балалар қарапайымдылық, кішіпейілділік, қайырымдылық, адалдық сияқты қасиеттерді бойына сіңіреді. Ертегінің тілі түсінікті, қанатты сөздермен, бейнелі тіркестермен бай. [4]

У.Д. Ушинскийдің сөзімен айтқанда ертегі оқушыны халық қазынасына ендіреді, халық рухымен араластырады. Ертегілерді балалар қызыға оқиды, олардың мазмұнын оқығанда–ақ игереді. Сондықтан бірқатар ертегілерді оқығанда жалпы идеясын ғана әңгімелеп, мазмұнын үйден оқуға тапсыруға болады.

Ыбырай Алтынсариннің Өрмекші, құмырсқа, қарлығаш әңгімесінде, ең кішкентай жәндіктердің де өмір, тіршілік үшін тыным таппай еңбек етіп жүретінін көрсете келіп, оларды балаларға үлгі етеді. Қарлығаш, өрмекші ғұрлы жоқпысың, сен де еңбек ет, босқа жатпа, – дейді.

Атымтай жомарт әңгімесінде еңбекті дәріптейді. Ешнәрсеге мұқтаждығы жоқ Атымтай еңбектен ұдайы қол үзбейді. Бұл ел аузында ертегі жыр болып кеткен, ежелгі араб жұртының әңгімесі болатын. Әңгіменің идеясы да, кейінгілерге үлгі боларлық жағы да Атымтайдың сөзінен айқын көрінеді. Атымтай бір сөзінде: Күн сайын өз бетімен тапқан пұлға нан сатып жесем, бойыма сол нәр болып тарайды. Еңбекпен табылған дәмнің тәттілігі өзгеше болады екен – дейді.

Жаздың бір әдемі күнінде бір кісі өзінің баласымен бақшаға барып, екеуі де егілген ағашты көріп жүрді. Мынаағаш неліктен тіп–тік, ана біреуі неліктен қисық біткен? – деп сұрады баласы. Ата–ананың тілін алсаң анаағаштай сен де түзу болып өсерсің. Бағусыз кетсең, сен де мына қисық ағаштай болып бағусыз өсерсің. Мынау ағаш бағусыз өз қалпымен өскен–деді баласы. қағуда көп мағына барында шек жоқ, шырағым, бұдан сен өзің де ғибрат алсаң болады, сен жас ағашсың саған да күтім керек. Мен сенің қате жеріңді түзеп, пайдалы іске үйретсем, менің айтқанымды ұғып,

орнына келтірсең, жақсы, түзу кісі болып өсерсің. Бағусыз кетсең сен де мына қисық біткен ағаштай қисық өсерсің, деді. [5]

Бұл әңгімелердің оқушылар үшін де, оқытушылар үшін де үлкен тәрбиелік мәні бар. Баланы жастан,– дегендей, оған жас күннен түзу тәрбие беру, оның болашақ өмірі үшін керек. Есейіп кеткен соң қисығын түзеу қиынға түседі. Кейде сол қисаюмен барып мерт болады. Ыбырайдың бұл әңгімесі қазіргі мектеп балаларын тәрбиелеу үшін де үлгі бола алады.

Махаббат, мейірімдіік туралы, әсіресе, Мейірімді бала, Шеше мен бала, Аурудан – аяған күштірек деген үш әңгімесін алуға болады. Махаббат, мейірімділік ата мен ананың үй ішіне деген махаббатынан басталады. Адамгершілікті ту ғып көтерген ұлы адамдар да алдымен өз атасын, өз туғандарын сүйеді, олардың кейбіреулері өсе келе, тек атасының баласы болмай,адам баласы бола біледі. Тек өзіме ғана болсын деген мешандық көзқарасты аттап өтіп, адам деген ардақты атқа ие болушылардың шын бақыты үшінде қол созады.

Мейірімді бала әңгімесінде, 13 жасар қыз патшаның үкімі бойынша қолы кесілуге бұйырылған әкесі үшін, патшаға арыз етіп,өз қолын кесуге ұсынады. Қыз: Тақсыр, жұмыс жасап, бала – шағаларын асырайтын атамның қолын қалдырып, мына менің қолымды кесіңіз,– дейді. Мұнда жас қыздың тек қана атасы емес, анасы мен бауырларына деген де махаббаты суреттеледі.

Ананы қандай түрде бағалап, қалай сүюдің айқын үлгісін жазушы Аурудан – аяған күштірек деген әңгімесінде айқын көрсеткен. Бұл әңгімеде аяғы сынған Сейіт деген бала жанына аяғының ауруы қанша батса да анасын ренжітпеу үшін қабақ шытпағандығы айтылады. Автор бұл көрініст былай суреттейді:

Сейіт орам – ораммен жүріп бара жатқанда, бір арбалы келіп аңдаусыз соғып кетіп аяғын сындырыпты. Ойбайлап жылап жатқан баласын көріп, шошынғаннан шешесі талып қалыпты. Мұны көрген соң Сейіт жыламақ түгіл, сынған аяғын орнына салып таңып жатқан да дыбысын шығармай, қабағын да шытпай жатты. Сонда сынықшыкісі: Аяғың ауырмай ма, қабағың шытпайсың? деп сұрапты. Сейіт шешесі шығып кеткен соң, демін алып сынықшыға сыбырлап:Ауырмақ түгіл жаным көзіме көрініп жатыр, бірақ менің жанымның қиналғанын көрсе, әжем де қиналып жыламысын деп жатырмын, деді.

Сейіт шын мәнінде мейірімді бала болып суреттеледі.Мұндай жастарда жапы адамды сүйетін жақсым мінездің біртіндеп өсетіндігі сөзсіз. Бала кезінен әлпештеп өсірген анасының қадірін білген жас алақанына салып аялап, тәлім – тәрбие беріп отырған ұлы анасы – Отанын сүйетін, ол үшін де өз жанының ауырғанына ыңқ етпейтін нағыз отаншыл болып шығады. Ыбырайдың бұл әңгімесінің идеясы осы. Бұл әңгімені осылай түсінсек қана Сейіттің мейірімді мінезін дұрыс түсіне аламыз.

Балаларға арналған шығармалар ең алдымен уақиғалы, қысқа, қызықты тартымды болуы қажет. Мейлінше түсінікті, балалардың ұғымына жеңіл, тілі жатық және әдеп–өркен, оқу, өнер адамгершілікке жетектейтін тәлім–тәрбие берерлік нысана, ойлаған мақсатіске асуы керек. Яғни, автор әңгімесіне қандай мақсат қойса, сол балалардың ой – санасында мәңгілік қалатын болсын.

Бай мен жарлы баласында көшіп кетіп, ойламаған жерден жұртта ұмытылып қалған екі баланың бастарынан кешірген бір тәуліктегі оқиғаны суреттеуге арналса да, тереңірек қараған адамғаавтордың ой түйінінде көптеген сыр жатқандығын аңғаруға болады. Бұл шығармалар жастарды адамгершілікке, достыққа еңбекке, жігерлікке тапқырлыққа, қысқасын айтқанда, адам деген ардақты есімді ақтай алатын кісі болып шығуға үндейді.

Болашақ ұрпағымызды тәрбиелегенде оларға жастайынан имандылық пен сауаттылық қасиеттерді сіңіре білсек, тәрбиелесек сонда ғана біз рухы дамыған егеменді еліміздің дамуына өз үлесін қос алатн азамат өсіре аламыз.

Жалпы жас ұрпаққа ұлттық тәлім–тәрбие беруде жүйелі пайдалана білсек, адамгершілігі мол, сана–сезімі биік тұлғаны қалыптастырумызға болатынына сенімдімін. Бала күнінде қалыптасқан дағдысы келешекте жемісін берері анық. [6]

Әдебиеттер тізімі:

1. С.Есқалиева Тәрбие жұмысының теориясы және ұйымдастыру әдістемесі, Астана: Фолиант,2014.
2. А. Байтұрсынұлы, Тіл тағылымы, Алматы: Жазушы, 1992.
3. К.Әлпейісова, Қайтсек ұрпақ өседі өрелі боп... Алматы: Дәуір, 2022.
4. Губашева С.Г, Отарбай А.Ж., Тәрбие жұмысының әдістемесі, Астана: Фолиант, 2007.
5. https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fislam.kz
6. Қ.Бітібаева. Әдебиетті оқытудың тиімді жолдары, Алматы: Жазушы, 1990.

ӘОЖ 373

ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУДІ ҚАЖЕТ ЕТЕТІН БАЛАНЫ ЛОГОПЕДИЯЛЫҚ САБАҚТА СӨЙЛЕУІН ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ КІРІКТІРЕ ОТЫРЫП ДАМЫТУ

Карина Аягүл Алпысбайқызы
логопед–мұғалім
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің А. Бірімжанов атындағы
жалпы білім беретін мектебі КММ
E–mail: ayagul.karina.88@mail.ru

Аңдатпа

Инклюзивті білім берудің маңызды міндеттерінің бірі болып оқушылардың оқудағы қажеттіліктерін ескере отырып, оқу процесін нәтижелі ұйымдастыру, білім алу жағдайларын жасау табылады. Ерекше білімді қажет ететінбалаларды оқыту процесін қамтитын оқу жоспарлары мен оқу бағдарламаларына ұлттық құндылық негіздерін енгізу заман талабы.

Түйінді сөздер: *Түзету педагогикалық әсердің кешенді жүйесінде ұлттық құндылықтырды кіріктірубала дамуының бір бөлігі.*

Аннотация

Одной из важных задач инклюзивного образования является эффективная организация образовательного процесса с учетом образовательных потребностей обучающихся, создание образовательных условий. Необходимость внедрения национальных ценностных основ в учебные планы и образовательные программы, включающие процесс обучения детей с особыми образовательными потребностями.

Ключевые слова: *Интеграция национальных ценностей в комплексную систему коррекционно–педагогического воздействия является частью развития ребенка.*

Abstrakt

One of the important tasks of inclusive education is the effective organization of the educational process, taking into account the educational needs of students, and the creation of educational conditions. The need to introduce national value foundations into curricula and educational programs that include the process of teaching children with special educational needs.

Key words: *The integration of national values into a comprehensive system of correctional and pedagogical influence is part of the child's development.*

Ерекше білімді қажет ететін баланы оқыту – барлық балалардың мұқтаждықтарын ескеретін, ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім алуын қамтамасыз ететін жалпы білім үрдісінің дамуы. Инклюзивті оқыту балалардың оқу үрдісіндегі қажеттіліктерін қанағаттандырып, оқыту мен сабақ берудің жаңа бағытын өңдеуге талпынады. Егер инклюзивті оқытудың оқыту мен сабақ беруге енгізілген өзгерістері тиімді болса, онда ерекше қажеттіліктері бар балалардың жағдайлары да өзгереді.

Балалар бір – бірімен қарым – қатынас жасауға, танып білугеүйренеді. Осы орайда сабақты балаға түсінікті қылып жеткізу педагогтың ынталы жұмысының арқасы. [1]

Бүгінгі таңда ұлттық мәдениет еліміздің болашағын анықтайтын маңызды мәселе. Жалпы ел мен елдің, ұлт пен ұлыстың арасын идеология емес, мәдениет жалғастырады. Ұрпақтан ұрпаққа рухани құндылықтарды жеткізу ұлттық құндылықтардың тұрақты жүйесін жасайды. Өз тарихын, рухани мұраларын, құндылықтарын, әдет–ғұрып, салт–дәстүрін келесі ұрпаққа таныту – ұлттың өзін–өзі сақтау инстингі.

Бала – біздің болашағымыз. Болашақ ұрпаққа заман талабына сай білім беру талап етіледі. Бұл мақсат орындалу үшін бағдарламадан тыс қосымша тапсырмалар беру абзал. Алғашқы күннен бастап тілін дамыту үшін өлең, жаңылтпаш т.б. тапсырмаларды ата– ананың көмегімен жаттау қолға алынғаны дұрыс. Сюжетті суреттер бойынша сұрақтар жауап арқылы әңгімелеу, өз отбасы туралы әңгіме құрастыру, осы тақырып бойынша дайын мәтіндерді оқып беріп, суретін көрсету. Баланы өз ойын анық айтып, дұрыс сөйлеуге үйрету бұл логопед ретіндегі менің жұмысым.

Бүгінігі таңда жаңалыққа жаны құмар жас ұрпаққа заман талабына сай тәрбие мен білім беру, оны ұлттық сананы қалыптастыру арқылы жүзеге асыру көкейкесті мәселелердің бірі болып отыр [2]. Ұлттық сананы қалыптастыру, ұлттық құндылықтарды құрмет тұтып, тәрбиенің қайнар көзі ретіндеқарастыру мектебіміздің Білім инновациясы лицейлерімен біріккен қолға алған жобасы. Сондықтан мектебіміздегі әрбір ұстаз осы жоба аясында жұмыс жасауда. Яғни мектеп – бала дамуына үлкен әсер ететін құрастырылған, ұйымдастырылған және мақсатты бағытталған орта. Мен де өз тарапымнан логопедиялық сабақтарға ұлттық құндылық элементтерін қолдана бастадым.

Ұлттық құндылықтардың педагогикалық мүмкіншіліктері өте зор. Олардың халық шығармашылығы, салт–дәстүрі, мәдениетімен тығыз байланыста болуын білімділік, тәрбиелік, дамытушылық мүмкіндіктер зор. Балалардың ойлауын, қиялын, сөйлеуін дамыту үшін түрлі ойналатын ойындардың да үлкен дидактикалық мәні бар. Бір ойын түрі ойлауы мен қабылдауын жетілдірсе, ал екіншісі ойлау қабілетін, үшіншісі есте сақтау қабілетін жетілдіреді. Ойында балалардың физикалық, психологиялық қасиеттерінің сапалары да өзгеріп отырады. Ойын баланың сабаққа ынтасын аудартуға, көңіл қойғызуға, сондай–ақ қабылдауын жеңілдетеді білімді толық игеруге көмектеседі.

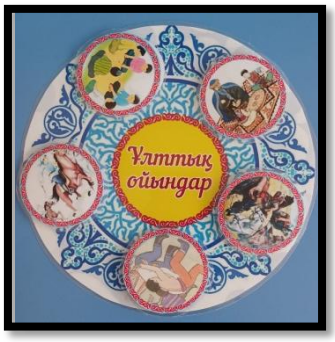
Сондықтан мен өз сабақтарымды ойын түрінде ұйымдастырамын.

Ойында бір затты басқа бір затпен алмастыратын қабілеті пайда болады, заттармен ойнауда бала өзінің шартты кеңістікте ойлаған ойына сүйенуге үйренеді. Жаңа нұсқалы бейне жасап және олармен іштей әрекет ету және қиялдау мектеп жасына дейінгі баланың психологиялық дамуындағы жаңа бір басты құрылымы. Балалардың танымдық қызығуын неғұрлым ертерек дамытса, соғұрлым олардың болашақтағы оқу әрекеті жемісті болмақ. Мен дыбыс қоюмен қатар таным қабілеттерін дамыту кезінде қолданылатын ойындарға ұлттық элементтерді кіріктіріп жатырмын.

Солардың бірі қазіргі трендтегі жапсыру әдісімен жасалған ойындар:

– *Көлеңкесін тап.*
– *Атауларын тап.*

1–Сурет

Фетрден жасалған:
- *Қыздың жасауы*
- *Текемет құра;*
- *Киіз үйді безендір;*
- *Ұлттық ойындар;*
- *Ұлттық аспаптар;*
- *Ұлттық киімдер;*

2–Сурет

Бала көзбен көру арқылы есте сақтауына арналған буклет жасалды.

3–Сурет

Қолдың ұсақ моторикасын дамытуға асық пайланып жүрмін. Өз орынын тап ойынында баланы зеректікке баулып, зейінін дамыту үшін түстер бойынша асықтарды бөліп шығады. Асықтарды дыбысты машықтандырған да қолданамын. Және буынға бөлуге және дауысты дыбыстар мен дауыссыз дыбыстарды ажыратуға үйретуге пайдаланамын.

4–Сурет

Асық ойындарын қолданып өткізген сабақ баланы жалықтырмай, қызығушылықтарын оятып, сабақ үстінде білімі беки түседі. Расымен де, бұл ойын түрлері арқылы баланың логикалық ойлауы, көзбен көру арқылы есте сақтау қабілеті артады, эстетикалық талғамы дамиды. [3]

Бала – біздің болашағымыз. Болашақ ұрпаққа заман талабына сай білім беру талап етіледі. Бұл мақсат орындалу үшін бағдарламадан тыс қосымша тапсырмалар беру абзал. Алғашқы күннен бастап тілін дамыту үшін өлең, жаңылтпаш т.б. тапсырмаларды ата– ананың көмегімен жаттау қолға алынғаны дұрыс. Сюжетті суреттер бойынша сұрақтар жауап арқылы әңгімелеу, өз отбасы туралы әңгіме құрастыру, осы тақырып бойынша дайын мәтіндерді оқып беріп, суретін көрсету. Баланы өз ойын анық айтып, дұрыс сөйлеуге үйрету.

Әдебиеттер тізімі:

1. Мектептегі психология №2(176), 2023 ж.
2. Қадам оқу–әдістемелік құрал 2021 ж.
3. Дефектология №2, 2014 ж.

ӘОЖ 371.4

КҮРЕТАМЫР – ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТЫ ДӘРІПТЕУ

Касенова Норгуль Шакировна
бастауыш сынып мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің №24 мектеп–гимназиясы КММ
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: Kasenovanorgul@mail.kz

Нургалиева Гульназ Сабитовна
директордың ТІ жөніндегі орынбасары
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің №24 мектеп–гимназиясы КММ
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: sabitovna.kst@mail.kz

Аңдатпа

Зейнеп Ахметованың Күретамыр еңбегінің негізінде әр отбасы тәрбиесіндегі ұлттық құндылықтарды қалыптастыра отырып, бүгінгі Жаңа Қазақ елі үшін қазақ өркениетін барынша дамыту. Терең толғаныстарға толы жаңа жинақтың бүгінгі жас толқын ұрпаққа берері мол екендігі, асыл текті бабалардың аманатын, ұлттық құндылықтармен астасып жатқан ұстанымдарын көркемдік құрылымын келістіре отырып, бала тәрбиесі, отбасылық құндылықтар жәнебұрынғы жақсы мен бүгінгі жаңаны ұштастырып, ұлттық құндылық болмыстан айнымай қазақы тәлім – тәрбиенің мәнін ұғындыру.

Түйінді сөздер: *халқымыздың салт – дәстүрі, ырым – тиымы, әдет – ғұрып, болашақ ұрпақ, мектептің тәрбие бағдарламасы.*

Аннотация

На основе работы Зейнеп Ахметовой Күретамыр максимально развивать казахскую цивилизацию для сегодняшней новой казахской страны, формируя национальные ценности в воспитании каждой семьи. Новый сборник, наполненный глубокими впечатлениями, переданный сегодняшнему молодому поколению, сочетает в себе художественную структуру принципов благородных предков, переплетающихся с национальными ценностями, воспитание детей, семейные ценности, хорошее прошлоеи сегодняшнее новое, для того, чтобы понять сущность казахского воспитания, не отрываясь от национальных ценности.

Ключевые слова: *традиции, обряды, обычаи нашего народа, будущие поколения, воспитательная программа школы.*

Abstract

On the basis of the work of Zeynep Akhmetova Kuretamyr, the maximum development of Kazakh civilization for today's new Kazakh country, forming national values in the upbringing of each family. The new collection, which is full of deep reflections, gives a lot to today's young generation, the well – being of noble ancestors, combining the principles of national values with artistic structure, raising children, family values and combining the Old good and the new, understanding the essence of Kazakh education without changing the national value.

Key words: *traditions, customs, customs of our people, future generations, educational program of the school.*

Тәрбие беру – сан–сапалы тексіз рухани күш. Дәстүрді қастерлеп, жас ұрпақты ұлтына, еліне, мәдениетіне деген шынайы сүйіспеншілікке тәрбиелеу.Қазақ өз ұрпағын, ең алдымен, ата дәстүріне үйреткендігін, кішіпейілдікке, инабаттылыққа, зергерлікке, шешендікке, ұлт өнеріне құштарлыққа баулығанын білеміз. Халқымыздың бала тәрбиесі жөнінде өзіндік заңдары, ғасырлар бойы жинақталған мол тәжірибесі бар екендігін бойына сіңіріп өсіруіміз керек. [1]

Тәрбие жүйесі, баланың жеке үлкендермен, өзара карым–катынастан туады. Оған көмек беруші – ұстаз, ата – ана, орта.Халыктық педагогиканы дамытуға, оқушыларды озық дәстүрде тәрбилеуді ең негізгі мақсат етіп отырмыз.Осы орайда, жас жеткіншектерді тәрбилеу ісінде мектеп пен отбасы арасындағы қарым – қатынасқа көңіл бөлінуі керек. [2]

Ендеше, аз жылда кең етек алып кеткен ата – аналар мен тәрбие ісімен айналысушы көпшілік қауымды заңды құбылыс алаңдатты. Өйткені, мұның бәрі тәрбиенің нәтижесі әрі жіберген кемшілігі екені түсінікті. Мұндай кемшіліктердің соңғы жылдарға дейін орын алуы – төмендегідей себептерге тікелей тәуелді деп айтуға болады:

Біріншіден, тәрбие мәселесіне жеткілікті мән берілмеу салдарынан. Оның білім беру ісінен алшақтауында, яғни, әрбір сабақ тәрбиелік деңгейде болуы керек деген педагогика қағидасының тек сөз жүзінде ғана қалуына байланысты туындады.

Екіншіден, жоғарыда аталған мәселелерді шешуде педагог қызметкерлердің дайындық деңгейінің төмендігі немесе қазіргі талаптарына сәйкессіздігі мен артта қалуы.

Үшішіден, тәрбие теориясы мен практикасының арасындағы алшақтық және оның әдістемелік тұрғыдан қамтамасыз етілмеуі. Өмірде кездесіп отырған мәселелерді қазіргі жаңа педагогикалық ойлауға, гуманистік парадигмаға сәйкес шегу жолдары тек теориялық тұрғыда ғана қарастырылып үлгіруде. Тәрбие теориясының көптеген сұрақтары ортақ, ал әдістемесіне келгенде өзіндік өзгешеліктердің мәні зор. Мұндай ерекшеліктерді практик мұғалімдерден артық кім біледі?

Төртіншіден, білім беру мекемелерінде тәрбиенің педагогикалық әрекеті әр қырынан қарастырылады: мәдени құбылыс, педагогикалық ықпал, балалар әрекетін ұйымдастыру, ынтымақтастық, өмірлік шығармашылық. Оның күрделі модель екеніне мән берілмеуі мен сол мекеменің тәрбиелік жүйесін қалыптстыруға деген көзқарастың болмауында деп білеміз.

Бесіншіден, білім берудің әлеуметтік мақсаты мен тұлғаның әлеуметтік қырына жете мән берумеушілік немесе оқу тәрбие үрдісінің нәтижесі тұлғаның саналы тәртібін қалыптастыру мен оның әлеуметтік өмірге бейімделуі ретінде қарастырылмауы. Бұл өте маңызды мәселе. Өйткені, тұлғаның әлеуметтенуі жүзеге аспаса, онда ол девианттық мінез құлық иесіне айналуы мүмкін.

Осы арада барлық тәжірибе педагогтарының түйіндерін ескере отырып және халық педагогикасымен ұштастыра отырып, Күретамыр ұлттық құндылықты дәріптеуді ұйымдастыру қажеттілігі пайда болды. Оған негіз – Ұлт панасы, жазушы, қоғам қайраткері, Шуақты күндерді, Бабалар аманаты еңбектерінің авторы Зейнеп Ахметованың Күретамыр кітабы болды. [3]

Күретамыр деп, қанды жүректен дене мүшелеріне тасмалдап беретін ең ірі, ең маңызды қан тамырды айтады. Сол сияқты, әрбір халықтың ең басты белгісі – жүрегі, тілі болса, сол тілі арқылы таралатын барша рухани құндылықтары ұлтты ұлт ретінде танытатын күретамыры. Дәріптеу бағдарламасын жасай отырып, салт – дәстүр тамыры тереңге кеткен тарихтың аманатын арқалаушы қанатты сөздерін, болашақ ұрпақ – бастауыш сынып оқушыларына – қанымызда бар дәстүрлерді оңай тілмен насихаттап, ұмыт болған жөн – жоралғыларды терең мағынада ашып ұғындыруға көп көңіл бөлінген. Себебі, ұлт тәрбиесіндегі ең басты мақсат: Ұлт дәстүрлерінің астарын білу арқылы халқының мәдениетін сыйлайтын тұлғаны тәрбиелеу. Ұлттық салт–дәстүрді насихаттап, ұрпақ жадында жаңғырта отырып, оқушыларды рухани құндылықты қадырлеуге, құрмет тұтуға тәрбиелеу және атадан балаға қаймағы бұзылмай жеткен салт – дәстүрлерімізді сол күйінде келер ұрпаққа жеткізуге жетелеу.

Қазіргі таңда, бір өкініштісі байырғы салт – дәстүрлеріміздің ұмытылуы. Себебі, біразы қолданыста болмағасын, тіпті атын да білмей жатамыз. Ел болам десең, бесігіңді түзе – дейді Мұхтар атамыз, сол сияқты рухани баю үшін кіндік қанымыз тамған жердің өзіндік ерекше салт–дәстүрлерімізді білу – қазақ халқына деген құрмет деп білеміз. Ал оны өскелең ұрпаққа дәріптеу, бойға сіңіру жауапкершілігі мектеп пен ата – ана қауымдастығының ортақ жұмысында жатыр. Аманатқа қиянат жасамау, оны одан әрі дәстүрге айналдырып негіздеу – бүгінгі ұрпақтың мойнында ғой. [4]

Дәстүр – әлеуметтік және мәдени құндылықтардың ұзақ уақыт қалыптасып, ұрпақтан ұрпаққа сабақтастық арқылы сұрыпталып келуін білдіретін және мәдениеттануда да кеңінен қолданылатын ұғым – термин. Дәстүрдің негізі ретінде белгілі бір қоғамдық ұстанымдар, мінез–құлық, құндылықтар, идея, әдет – ғұрып, басқа да рухани дәстүрлік қасиеті бар іс – әрекет көрініс табады. Қазақтың дәстүрлік мәдениетінің басты типі, қайнар–бастауы – ауыз әдебиеті, фольклор.

Өзге халықтар сияқты, қазақ елінің де бала тәрбиесі жөңінен де атам заманнан жиып–терген мол тәжірибесі бар. Аға буын өз бойындағы ізеттілік, қайырымдылық, кішіпейілділік, әдептілік, елін–жерін, Отанын сүюшілік секілді ең асыл қасиеттерін жас ұрпаққа күнделікті тұрмыста үнемі үйретіп, қан мен жанына сіңіріп келеді. Адамның жарық дүниеге келген күнінен бастап, оның есейіп, қартайып, о дүниеге аттанып кеткенге дейінгі өмірі мен іс–әрекеті, басқалармен қарым–қатынасы атаулының барлығы – салт–дәстүрлерден өзекті орын алып, адамның дүниетану көзқарасын қалыптастыратын тәрбие мектебі. [5]

Қазақтың салт – дәстүр,әдет – ғұрыптарында үлкен ауқатты болмағанымен әр өлкенің өзіне тән ерекшеліктері бар. Ол заңды құбылыс. Өйткені,қазақ халқы тарих жолында томаға – тұйық өмір сүрген жоқ. Әртүрлі халықтармен шекаралас, көрші – қоңсылас тіршілік етті. Әр таудың өзіне тән қиясы болатыны секілді, әр өңірдің жер – жағдайы, табиғаты, соған орай тіршілік үдерістеріадамның санасына, әдет – дағдысына, тіпті киім – үлгісімен тамақ түрлеріне дейін өз таңбасын салды. Сол сияқты, әр жердегі салттық ерекшеліктерді сақтап, қазақ мектебінде білім алушы балалар мен олардың ата–аналарына мәйекті дәстүріміздің ұйтқыға айналдыруымыз керек. Бұл тәрбиелік мәні мол жұмыс нәтижесінде салт – дәстүрімізге деген көзқарасымызды жоғалтып алмай, ата – бабадан қалған асыл мұраны жаңғырту да, жаңарту да, өмірімізде пайдалана білу де өз қолымызда екендігіне көз жеткізе отырып, тың мағлұматтар алады. [6]

Тарихи – мәдени құндылықтарды насихаттау мен кеңінен таныстыру жөнінде жұмыс жанданатын болады. Себебі, әдет ғұрып, салт – дәстүрлерімізді оқыту арқылы да, оны күнделікті өмірде қолдана білу арқылы да елдігімізді сақтап, асыл мұраларымызды, қасиетті қазынамызды қадірлете алуымыз қажет.

Әдебиеттер тізімі:

1. Дәстүр Ұлттық – этнографиялық журнал №1 (86), 2023 ж.
2. З.Ахметова. Бабалар аманаты Санат баспасы, Алматы 2012ж
3. Интернет желісінен. wikipedia.org/wiki/, _http://www.zharar/com/kz
4. К.Елге мұра, ұрпаққа үлгі ерлік; Атырау облысының Ұлы Отан соғысындағы жеңіске қосқан үлесі \\Жалын. № 9–10. 1996 жыл. 223–227 бет.
5. Мекемтас Мырзахметұлы. Қаһарман Бауыржан Момышұлы. 2008ж.
6. Қазақстан ұлттық энциклопедиясы, 1998 ж.

ӘОЖ 37.034

ҰЛТТЫҚ ТӘРБИЕ – ҰЛТ БОЛАШАҒЫ

Кенешова Айгуль Каршигановна
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің оқытушысы
КМҚК Қостанай құрылыс колледжі
E–mail: keneshova.76@bk.ru

Шагатаева Роза Шатеновна
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің оқытушысы
КМҚК Қостанай құрылыс колледжі
E–mail: roza_shagatayeva@mail.ru

Аңдатпа

Бүгінгі таңда жаһандану үрдісі жүріп жатқан жағдайда ұлттық мүдде,ұлттық тәрбие, ұлттық құндылық, ұлттық рухымызды сақтап қалу – алдымызда тұрған үлкен міндет.Бүгінгі ұрпағымызды бірнеше ғасырлардан жинақталған ата–бабамыздың мол мұрасымен, ұлттық құндылықтарымен сусындату біздің басты парымыз.

Түйін сөздер: *жаһандану үрдісі, ұлттық мүдде, тәрбие, ұлттық құндылық, ұлттық рух, сусындату, парыз.*

Аннотация

Сегодня,в условиях глобализации, национальные интересы, национальное воспитание, национальная ценность, сохранение национального духа – огромная задача, стоящая перед нами.Наш главный долг–наполнить сегодняшнее поколение богатым наследием наших предков, национальными ценностями, накопленными за несколько веков.

Ключевые слова: *глобализация, национальный интерес, воспитание, национальная ценность, национальный дух, напитывание, долг.*

Abctract

Today, in the context of globalization, national interests, national education, national value, and the preservation of the national spirit are a huge task facing us.Our main duty is to fill today's generation with the rich heritage of our ancestors, national values accumulated over several centuries.

Key words: *globalization, national interest, education, national value, national spirit, nourishment, duty.*

Құндылық дегеніміз не? Құндылық туралы алғашқы түсінік ежелгі грек ғалымы Сократтан бастау алады. Сократ үшін құндылық адамның өмірді бағалауы екен. Басқа ғұламалардың пікірін алсақ Құндылық – бұл қандай да бір нәрсенің мәнділігі,қымбаттылығы деп тұңғыш анықтама берген неміс философтары Р. Лотце мен Г. Коген болды. Ол 19 ғасырдың ортасында пайда болды. Олардың философиясының негізгі тенденциясы–ақыл мен жүректі жоғары синтезде үйлестіру және біріктіру болды. Қазақ ойшылдарының келесі көрнекті өкілдері–Абай Құнанбаев пен Шәкәрім Құдайбердиевтен басталады. Олардың философиясы тұтас дүниетанымның маңызды қырын көрсетеді. Адам тек ғарыштық, табиғи болмыс емес, адамгершілік, ар – ожданға негізделген тұлға деп тұжырымдаған.

Ұлттық құндылықтар – қандай да бір этникалық қауым өкілдерінің өзіндік тарихи көрінісі бар рухани мұраттарының жиынтығы. Әр ел үшін ұлттық құндылықтың

алатын ерекші орны бар. Ұлт болып қалыптасуымыз–ұлттық құндылықтарды дәріптуден басталады. Біздің ұлттыққұндылықтарымыз, салт–дәстүр, әдет–ғұрып пен мәдени мұраларымыз, тіліміз және дініміз. Бүгінгі қоғам бұрыңғы заманға қарағанда өте күрделі болып көз алдымызда өзгеруде. Ұлттық құндылықтар арқылы тәрбиелеу дегеніміз халықтың ғасырлар бойы жинақтап, іріктеп алған тәжірибесі мен ізгілік қасиеттерін жас ұрпақтың бойына сіңіру. Бүгінгі таңда жаһандану үрдісіжүріп жатқан жағдайда ұлттық мүдде, ұлттық тәрбие, ұлттыққұндылық, ұлттық рухымызды сақтап қалу алдымызда тұрған үлкен міндет. Ұлттық тәрбие дегеніміз сана сезім мен сенім қалыптастыру. Бүгінгі ұрпағымызды бірнеше ғасырлардан жинақталған ата–бабамыздың мол мұрасымен, ұлттық құндылықтарымен сусындатубіздің басты парызымыз. Қазіргі таңда ұлттық рухтың оянуы ұлттық тарих, мәдениет, салт дәстүр жаңа көзқараспен қалыптасты. [1]

21 ғасыр жаһандану кезеңі – қазақ халқы үшін күрделі кезең.Осы кезеңде халқымызда рухани деградацияға (латынша degradatio – біртіндеп нашарлау, құлды–рау) ұшырау кейпі көрінген сияқты. Осы мәселені жөндеу тәрбие тағылым мәселесі кезекте тұрған сияқты. Осы кезеңде халқымыздың даналары Абай Шәкәрім данамыздың бізге тастап кеткен мұралары халқымызға тәрбиелік тағылым жағынан көмекке келетін сияқты. Абай, Шәкәрім туындылары бүгінде халқымыз үшін үшін, ұлттық тәлім – тәрбиенің негізгі болып табылады. Абай шығармасымен өсу және одан тәрбие алу – бүгінгі ұрпақтың алдында тұрған міндеттерінің бірі. [2]. Абай мұрасы күннен күнге нұрланып, рухани қазынаға айналып отыр. Қазақтың бас ақыны – Абай , қазақ даласында одан асқан біз білетін ақын болған жоқ. Абайдың ең үздік шәкірті Шәкәрім атамыз. Бұл даналардың бізге жеткен нақыл сөздері, туындылары тұнып жатқан рухани бай мұра.

Ұлы Абайдың жас ұрпаққа: Адам бол деп өсиет калдырғаны белгілі. Адал бол – бай тап, Адам бол – мал тап....[3]

Адам болу үшін адамгершілікке тән жағымды жағымсыз қасиеттерді өз өлеңінде көрсеткен: Яғни нағыз адам болу үшін бес нәрсеге асық болу керетігін айтып өткен. К.Д. Ушинский: Тәрбиелеудің басты міндетін адамгершілік әсер етуден құрайды, – десе, дана Абай: Ақпейіл және ықыласты жүрек адамды жетелеуі тиісті,сонда ғана оның еңбегі және табыстылығы ерекше мәнге ие болады. Адам болып дүниеге келу жеңіл, бірақ адам болу қиын,– деген болатын. Тәрбиенің маңыздылығы сондай, біздің болашақ ұрпағымыз тәрбиеден ғана рухани байлық алып, тәрбие арқылы ғана Адам болып қалыптасады. Абайдың негізгі мұраты – адам тәрбиесі. [4] Адам асыл қасиетті үйрене отырып, рухани тәрбие алады. Мейірімділіктің негізі қаланады. Абайдың рухани әлемі таптырмайтын құндылық. Ол адамгершілікті бәрінен де жоғары қояды. Өйткені қазақ халқының болашағын,салт–дәстүрімен рухани мәдениетін дамыту,жастарға адамгершілік тәрбие беру жолдарын ойлаумен өтті. Оның қара сөздерінен адам бойындағы адамгершілік қасиеттердің қандай болуын түсіне отырып, келешек ұрпақтарымыздың бойында ар – ождандықты ұялатуға яғни тәрбиелеуге жол көрсетеді. Тәрбие тал бесіктен басталады демей ме дана халқымыз [5]. Білім мен тәрбие бірге жүретін үрдіс.Абайдың 19–қара сөзі. Адамата–анадантуғандаестіболмайды: естіп, көріп, ұстап, татып ескерсе, дүниедегі жақсы, жаманды таниды дағы, сондайдан білгені, көргені көп болғанадам білімді болады. Естілердің айтқан сөздерін ескеріп жүрген кісіөзі де есті болады. Әрбір естілік жеке өзі іске жарамайды. Сол естілерден естіп, білген жақсы нәрселерді ескерсе, жаман дегеннен сақтанса, сонда іске жарайды, сонда адам десе болады. Абайдың ойынша адамның ақылдылығы, адамгершілігі,тәрбиелілігі қоршаған ортаны танудан басталады. Сол себептен Абайдың қара сөздерін келешек ұрпақтың бойына сіңіріп, сусындата отырып, таусылмас рухани қазына екендігін аңғартамыз. [6]

Біздің ұлттық құндылықтарымыз, салт–дәстүр, әдет–ғұрып пен мәдени мұраларымыз, тіліміз және ұлттық қолөнер мен ұлттық киімдер, ұлттық тағамдар,

ұлттық ойындар. Саналы ел салтын сақтар дегендей ұрпағымызға құндылықтарымызды дәріптеп, тәрбиелей отырып, оған құрметпен қарауға жол көрсету біздің міндетіміз. Осыған орай оқу орнымызда болашақ ұрпақты тәрбиелеуге байланысты әр–түрлі тақырыптарда іс–шаралар өткізіліп тұрады. Айта кетсек, Абай дана, Абай дара қазақта, Абай мұрасы –халық ұлағаты, Қош келдің наурыз!, Наурыз – думан Мақсатымыз – Жастарды жан –жақты қабілетті азамат етіп өсіруде қазақ халқының салт –дәстүрінің тәлім – тәрбиелік, білім танымдық рөлі орасан зор екендігін түсіндіру. Қазақстан Республикасының Білім туралы заңының Білім беру жүйесінің міндеттерінде: Азаматтық пен елжандылыққа, өз Отаны – Қазақстан Республикасына сүйіспеншілікке, мемлекеттік рәміздерді құрметтеуге халық дәстүрін қастерлеуге, қазақ халқының мәдениетімен дәстүр салтын оқып үйрену үшін жағдай жасау деп көрсетілген. [7]

Сондықтан да оқу орнымызда салт –дәстүрлерімізді насихаттап келеміз.Қазіргі таңда ұлттық салт –дәстүрлер оқу –тәрбие процесіне кеңінен енгізіліп отыр.

Тіл – қай ұлттың болмасын тарихы мен тағдыры, тәлімі мен тәрбиесінің түп тамыры, қатынас құралы. Дана халқымыз Қанша елдің тілін білсең, сонша түрлі ілім білесің деп бекер айтпаған.Күннен күнге қарыштап жатқан жаңа технологияларды игерудің ең бірінші жолы – тілді меңгеру.Еліміздің болашақ жастарының тілімізді құрметтеп сөйлеу білу мүмкіндіктеріне жеткізу– тіл мамандарының алдына қойған үлкен мақсаттарының бірі деп ойлаймыз.Бүгінгі студент – ертеңгі маман білім ордасынан білімді,білікті жаңа технологияны меңгерген жаңашыл тұлға ғана емес,мемлекеттік тілді жетік меңгерген тұлға болып шығуы қажет.Мемлекеттік тілді дәріптеу мақсатында колледж қабырғасында Тіл татулық тірегі, Тілім менің – тірлігімнің тірегі атты сыныптан тыс іс–шаралар қаза тілі мен әдебиеті апталығында өткізіліп тұрады. Мақсаты: жастардың ана тіліне деген құрмет сезімін арттыру, тіл мәртебесін көтеру,бабаларымыздың өсиетін ұран ету.Тәуелсіз Қазақстанның көгінде көк байрағымыз желбіреді, әр қазақтың жүрегінде Әнұранымыз айтылды, өзіміздің қазақ тілімізбен қайтадан қауыштық. Қазақстан Республикасының тіл туралы Заңы қабылданды. Бұның бәрі Елбасының көреген саясатының арқасында деп білемін. Ендігі біздің міндетіміз тілімізді сақтап, сол тілде сауатты жазып, ойымызды қазақ тілінде таза жеткізу, ардақтап құрметтеу.[8]

Б. Момышұлының Анамыздың ақ сүтімен бойымызға дарыған тілімізді ұмыту – бүкіл ата – бабамызды, тарихымызды ұмыту– деген болатын. Сондықтан тілімізді ұмытпай, әлемдегі ең мықты, бәсекеге қабілетті елу елдің қатарына ену үшін қазақ тілін жоғары мәртебеде ұстауы керек деп білемін. М. Жұмабаев: Ұлтқа тілінен қымбат нәрсе болмақ емес, бір ұлттың тілінде сол ұлттың сыры, тарихы, тұрмыс тіршілігі, мінезі айқын көрініп тұрады – деген. Тіл байлығы – әрбір ұлттың мақтанышы.

Қазіргі ұрпақтың XXI ғасырдағы қазақ ұрпағының міндеті Мәңгілік ел болып қалу үшін ұлттық құндылықтарды сақтай білуіміз керек. Себебі ұлттық құндылық – ұлттың тірегі.

Мәңгілік елдігіміз жасасын деп Елбасы өз жолдауында жеткізгендей ұлттық келбетті көркейтетін, Менің елім, менің Отаным деген патриоттық сезімі қалыптасқан жас өскіндеріміз бабадан мирас болып қалған ұлттық құндылықтарымызды одан әрі сақтап, тәуелсіздігіміздің белгісі болған көк байрағымыздың аспан төрінде желбіреуінің куәсі болсын!

Әдебиеттер тізімі

1. Сыдықов М.Е. Сыныптан тыс жұмыстарда жеткіншектердің адамгершілік құндылықтарын қалыптастырудың педагогикалық шарттары – 2008г.
2. Ұзақбаев С. Тамыры терең тәрбие – Алматы 1995г.
3. Абай. Қара сөздері Алматы. 1993

4. Абайтану курсын оқытудың ғылыми – әдістемелік негіздері. Әдістемелік құрал – Астана, 2013
5. Қалиев Қ. Болашақ мұғалімдерді ұлттық тәрбие беруге дайындау –Алматы 2001
6. Мұхтар Әуезов энциклопедиясы – Алматы, Атамұра баспасы, 2011 г.
7. Қазақстан Республикасының Білім туралы заңы – Алматы 2008.
8. Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан –2050 стратегиясы стратегиясы: бір халық–бір ел–бір тағдыр– 2014г.

УДК 373.31

ФОРМИРОВАНИЕ КАЗАХСТАНСКОГО ПАТРИОТИЗМА И ГРАЖДАНСКОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ КАК ОСНОВА ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ: ИЗ ОПЫТА РАБОТЫ

Кирдун Виктория Сергеевна
учитель начальных классов
КГУ «Общеобразовательная школа№16
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: Vika24k@mail.ru

Аңдатпа

Негізгі ұлттық құндылықтарды сақтау қазақстандық патриотизм мен азаматтық жауапкершілікті қалыптастыруға негізделген. Мақалада кіші мектеп оқушыларының қазақстандық патриотизмі мен азаматтық жауапкершілігін қалыптастырудың негізгі бағыттары, бастауыш сынып мұғалімдерінің жұмыс формалары мен әдістері қарастырылған.

Түйінді сөздер*: патриотизм, азаматтық жауапкершілік, жеке үлгі, патриотизм мен азаматтық жауапкершілікті дамыту бойынша бастауыш сынып мұғалімдерінің жұмысының формалары мен әдістері.*

Аннотация

Сохранение базовых национальных ценностей зиждется на формировании казахстанского патриотизма и гражданской ответственности. В статье рассматриваются основные направления формирования казахстанского патриотизма и гражданской ответственности младших школьников, формы и методы работы учителей начальных классов.

Ключевые слова*: патриотизм, гражданская ответственность, личный пример, формы и методы работы учителя начальных классов по формированию патриотизма и гражданской ответственности.*

Abstract

The preservation of basic national values is based on the formation of Kazakhstani patriotism and civic responsibility.The article discusses the main directions of the formation of Kazakhstani patriotism and civic responsibility of junior students, the forms and methods of work of primary school teachers.

Key words: *patriotism, civic responsibility, personal example, forms and methods of work of primary school teachers to develop patriotism and civic responsibility.*

В современном обществе в эпоху глобализма и взаимопроникновения культур возникает вопрос: Как сохранить базовые ценности казахского народа и национальную идентичность? Как сформировать в подрастающем поколении духовно–нравственные идеалы? Несмотря на то, что начало этому процессу закладывается в сфере дошкольного образования, основы базовых ценностей в более полной мере формируются в начальной школе. Как с этой целью правильно построить учебно–воспитательный процесс – во многом зависит от учителя начальных классов.В Государственном стандарте начального образования РК, Главе 2 в качестве базовых ценностей в содержании начального образования определены:

1) казахстанский патриотизм и гражданская ответственность;

2) уважение;
3) сотрудничество;
4) труд и творчество;
5) открытость;
6) образование в течение всей жизни. [1]

Таким образом, можно отметить, что проявление патриотизма и гражданской ответственности является *основой* духовно–нравственного воспитания младших школьников, с помощью которой формируется единая система мировоззрения, включающая в себя и остальные базовые ценности.

Одним из первых, кто поднял вопрос о патриотическом воспитании, был Ибрай Алтынсарин – выдающийся просветитель XIX века.Как известно, «первый учитель казахской степи» внес значительный вклад в развитие казахского образования: от создания школ до написания учебников и художественных текстов для детей.Значение образования он стремился донести до сознания подрастающего поколения через всю свою педагогическую деятельность. Именно об этом свидетельствует содержание написанного им учебника «Киргизской хрестоматии». Образцы устного народного творчества, включенные в «Киргизскую хрестоматию», были не только познавательными, но и влияли на развитие нравственно–патриотического чувства молодого поколения.

В начальной школе учащиеся изучают знаменитое стихотворение И.Алтынсарина «Кел, балалар, оқылық…»:

Кел, балалар, оқылық,
Оқығандыкөңілге
Ықыласпентоқылық.
Оқысаңыз, балалар,
Шамнаншырақжағылар
Тілегеніңалдыңнан.[2]

Разбирая текст, учитель рассказывает о вкладе И.Алтынсарина в развитие страны, при этом проводит аналогии с современной жизнью, так как и в наше время это стихотворение вдохновляет современных школьников на освоение новых горизонтов познания, учит их, что стране нужны образованные граждане, приносящие пользу обществу своими знаниями.

Патриотизм, чувство любви к родному краю – от малой родины до столицы страны, в начальной школе начинают формировать с первых дней появления ребенка в школе. Специфика построения сквозных тем программ позволяет в полной мере реализовать это в разных направлениях. Приведем в качестве примера некоторые из сквозных тем: «Моя родной край», «Традиции и фольклор», «Моя Родина – Казахстан!». Но и на каждом уроке можно связать лексическую тему с темой патриотизма. Приведем в качестве примера тему урока математики в 4 классе «Доли единиц времени», где в качестве лексической темы выступает тема «Айтыс». На данном уроке можно не только расширить кругозор учащихся, рассказав об айтысе и лучших представителях этого направления, но и подчеркнуть уникальность данного вида искусства, присущего казахстанской культуре. Во воспитательной работе имеется большое количество направлений, позволяющих в полной мере на классных часах и внеклассных мероприятиях воспитывать любовь к Родине.

Какие существуют проблемы при формировании патриотизма у младших школьников? Прежде всего, существует опасность формального подхода, использование общих, банальных фраз и приемов. В таком случае будет формироваться «показной» патриотизм. Чтобы этого избежать, необходимо, чтобы сам учитель искренне любил свою Родину, демонстрировал личный пример во всем. Это особенно важно в начальной школе, так как в силу возрастных особенностей младшие школьники равняются в своих поступках на учителя, подражают ему.

Учитель должен постоянно проявлять активную гражданскую позицию не только в школьной, но и в общественной жизни. Например, быть волонтером или участвовать в социальных проектах.

Патриотическое воспитание неразрывно связано с ролью семьи. Недаром говорится в казахской пословице: «Отанды сүю – отбасынан басталады», что в переводе означает «Любовь к родине у семейного очага рождается»; поэтому важным аспектом остается работа с родительской общественностью. Эта деятельность разноплановая: проведение тематических родительских собраний, личные беседы, вовлечение родителей в различные акции, выставки, конкурсы. Особое место здесь занимают поделки, сделанные совместно детьми и родителями, участие в творческих семейных конкурсах. Любовь к Родине начинает проявляться с любви и уважения к семье и семейным традициям. При этом в нашей стране созданы все условия для взаимообогащения культур как на бытовом уровне (знакомство с традициями и обычаями народов, проживающих в Казахстане), так и на уровне больших крупных праздников – «Наурыз», «День единства народов Казахстана». Чем большее количество родителей проявляет неподдельный интерес ко всем мероприятиям, тем весомей становятся результаты патриотического воспитания.

Вообще, если говорить о неформальном подходе в формировании патриотизма, важным составляющим звеном является развитие лидерских качеств учащихся. Активная, деятельная позиция школьника, его стремление быть полезным обществу и своей стране начинает формироваться уже в начальной школе именно благодаря учителю. Какие приемы для этого существуют? На уроках практикую использование технологии «case–study». Эта технология позволяет рассматривать как ситуации духовно–нравственного направления, так и учебные ситуации, которые имеют большое воспитательное значение. Ниже приведен пример решения практического кейса на уроке естествознания в 4 классе.

Практический кейс по теме «Красная книга РК»

1 этап. Знакомство с ситуацией:

Рассмотрите ситуацию.

Дияр приехал к дедушке на осенние каникулы. Дедушка жил на берегу небольшой речки Аягуз. Осень выдалась холодная. Речка уже почти замерзла. Гуляя вдоль речки, Дияр увидел в полынье лебедя–кликуна. Другие птицы уже улетели на юг. Приглядевшись, Дияр понял, что у лебедя повреждено крыло.

2. Выделение проблемы.

Дияр задумался: Как ему помочь лебедю? Он через несколько дней уезжает домой.

3 этап: Предложение концепций для мозгового штурма.

Предложите несколько вариантов решения проблемы: Как бы вы поступили на месте Дияра?

4 этап: Анализ последствий принятия того или иного решения:

Запишите возможные последствия:

А) если Дияр не станет вмешиваться в ситуацию, считая, что в природные процессы вмешиваться нельзя;

Б) если Дияр уговорит дедушку присматривать до весны за лебедем и сам будет приезжать помогать;

В) если Дияр свяжется с учеными–орнитологами, которые заберут лебедя и помогут пережить зиму.

5 этап: Решение кейса

Предложите наиболее верное решение для этой ситуации (учитывайте, что лебедь редкий, занесен в Красную книгу РК).

Организуя работу с кейсом, учитель обращает внимание учащихся на активную жизненную позицию Дияра, его любовь к родному краю, которые

выражаются в неравнодушии мальчика к данной проблеме, ведь не каждый на его месте попытается помочь птице. Решая кейс, учащиеся «примеряют» его поступки на себя, тем самым формируя свою активную гражданскую позицию.

Участие в различных экологических или социальных акциях также способствует развитию патриотизма младших школьников. Необходимо довести до сознания учащихся мысль о том, что сбор макулатуры или волонтерская помощь не должны быть ради грамоты или рейтинга; главная цель – сделать наш окружающий мир добрее и лучше, оказать помощь природе или тем, кто в этом нуждается.

Таким образом, можно отметить разные направления формирования казахстанского патриотизма и гражданской ответственности у младших школьников: личный пример учителя, работа с родительской общественностью, продуманная система учебно–воспитательной работы. Целостнаяи непрерывная деятельность учителя в этих направлениях принесет свои плоды в благородном деле воспитания юных граждан нового Казахстана.

Список литературы:

1. «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов дошкольного воспитания и обучения, начального, основного среднего и общего среднего, технического и профессионального, послесреднего образования» (приказ Министра просвещения РК от 03.08.2022 г. № 348, с изменениями от 23.09.2022 № 406). https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1800017669 (дата обращения: 31.01.24)
2. Алтынсарин Ы.Кел, балалар, оқылық. – Алматы.: Атамұра, 2006. –168 с.

УДК 159.923

ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ СТУДЕНТОВ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ

Клименко Анна Ивановна
кандидат психологических наук, доцент
Костанайский региональный университет им. А. Байтұрсынұлы
г.Костанай, Казахстан
E–mail: melodiya_ai@main. ru

Аннотация

В статье представлен материал по духовно–нравственному воспитанию студентов в учебном процессе. Сочинения студентов на психологические темы, их анализ и выводы.

Ключевые слова: *духовно–нравственное воспитание, сочинение, студент.*

Аңдатпа

Мақалада студенттердің оқу үдерісіндегі рухани–адамгершілік тәрбиесі туралы материалдар келтірілген. Студенттердің психологиялық тақырыптағы эсселері, олардың талдауы және қорытындылар.

Түйінді сөздер: *рухани–адамгершілік тәрбие, эссе, студент.*

Abstract

The article presents material on the spiritual and moral upbringing of students in the educational process. Students' essays on psychological topics, their analysis and conclusions.

Key words: *spiritual and moral upbringing, essay, student.*

Проблемы образования во всем мире, и у нас в Казахстане, являются приоритетными, так как они определяют будущее каждой страны в отдельности и планеты в целом. Развивая систему образования, не следует забывать, что наше будущее, будущее нашего государства, зависит от того, как мы воспитываем нашу молодежь. Воспитание молодежи – это общегосударственная задача.

Однако, как показывает практика, в учебном процессе в погоне за баллами, мы нередко упускаем, или мало уделяем внимания духовно–нравственному

воспитанию молодежи. Духовно–нравственное воспитание молодежи – это основа психологического здоровья семьи и, в целом, общества. Содержание, формы, средства воспитания разнообразны. Это, прежде всего, воспитание через семью, школу, труд и литературу.

Студенческий возраст – это возраст, где одной из потребностей является потребность в познании себя, своих возможностей. Все чаще перед молодыми людьми встают вопросы: Кто Я? Что у меня так и что у меня не так? Чего Я хочу? В чем смысл моей жизни?

Большие возможности в духовно–нравственном воспитании будущего психолога, на наш взгляд, содержат сочинения на психологические темы и их анализ. Мы широко используем сочинения по таким учебным дисциплинам: «Общая психология», «Педагогическая психология», «История психологии». Названия сочинений могут быть, как в форме вопроса, утверждения, так и предложения с многоточием. Особый интерес вызывают у студентов такие темы, как:

1. «В чем я вижу смысл жизни».
2. «Душу вложишь – все сможешь».
3. «И вечный бой! Покой нам только снится…» (А. Блок).
4. «Не позволяй душе лениться».
5. «Мой диалог с Абаем»

Задача преподавателя – побуждать студента к размышлению и оценке смысла и значимости предложенной темы сочинения. Анализ сочинений проводится инкогнито (фамилия автора сочинения не оглашается). Студенты имеют возможность заслушать сочинения своих товарищей.

Как иллюстрации, привожу сочинения и выдержки из сочинений студентов. [1] Сочинение студента А.М. «В чем я вижу смысл жизни»? «До недавних пор мне казалось, что самое главное – это добиться успеха, подняться высоко по карьерной лестнице, заработать какой–то статус, авторитет, да и что–нибудь нажить. Нет, на самом деле, это важная цель, но не смысл всей жизни. Конечно, это хорошо, когда нет никаких финансовых проблем, когда у тебя все есть – крыша над головой, машина, деньги и прочие удобства. Но это дело наживное, все будет, главное идти к этому. Ну а, прежде всего, нужно заботиться о своем нематериальном богатстве. Ведь зачем все это нужно, если ты несчастлив, со здоровьем худо, или в семье проблемы? Есть много случаев, где богатые люди считают себя несчастливыми. Они забывали о себе, и шли, сломя голову, к своим целям. Карьеристы, одним словом. А потом оказывается, что рядом нет близкого тебе человека, с кем можно было бы поделиться, поговорить по душам. Нет спутника или спутницы по жизни, нет семьи, детей. А время – то идет, жизнь и так коротка. Поэтому, я думаю, что опять же, нужно правильно расставлять приоритеты. На первом месте семья, дети, здоровье, а потом уже друзья, карьера, развлечения. Ну, а если голова на плечах есть, да еще и неплохо работает, то все остальное наживется».

Выдержки из сочинений «В чем я вижу смысл жизни?»

«… Что такое смысл жизни? Я считаю, что это то, ради чего стоит жить, любить, творить, развиваться, вкладывать свою душу, работать и получать плоды своей работы. Самым важным в своей жизни я вижу труд и саморазвитие, работа над собой».

«...Смысл жизни в помощи людям, в служении им. Мне всегда хотелось помогать людям и животным. В этом я вижу смысл жизни».

«...Смысл жизни – это родить и воспитать новую «Жизнь», и чтоб она была лучше, красочней, чем моя».

Сочинение студентки К.В. «И вечный бой! Покой нам только снится!»

«И вечный бой, и жажда победы» – такова суть человеческой жизни, вечный стремительный путь к совершенству. Мы, люди, всегда были в борьбе – с природой,

с собой, с другими, и, конечно, в поисках знания и истины. Эта борьба, это стремление – важные составляющие нашей сущности.

Исходя из исторических фактов и наблюдений, можно с уверенностью сказать, что человек всегда стремился к развитию, к преодолению трудностей, к покорению новых горизонтов. Войны и конфликты, хотя они приносят разрушение и страдания, также способствовали развитию науки, технологий и социальных структур. Например, Вторая мировая война привела к значительным технологическим прорывам, включая создание первых компьютеров. Вечный бой за выживание и доминирование в природе стал двигателем эволюции, приводя к разнообразию видов и адаптации к изменяющейся среде.

Само понятие «покоя» в нашей жизни тоже требует тщательного рассмотрения. Покой может восприниматься как отсутствие конфликтов и тревожных событий, но это не означает стагнацию (застой). Поиск знания и истины никогда не прекращается, даже в условиях видимого спокойствия. Большинство великих открытий и изобретений делались в условиях относительного покоя, но они всегда предшествовали новым вызовам и битвам. Таким образом, покой для нас, людей, как правило, лишь иллюзия, как сон, который окутывает нас перед следующим днем борьбы и достижений.

Сегодня, в век технологий и информационного обмена, борьба за знание и успех стала более острой. Люди соревнуются не только в физической силе, но и в интеллекте, в способности быстро адаптироваться к переменам. Мир меняется стремительно, и те, кто способны быстро приспосабливаться, выходят вперед. Этот постоянный бой за саморазвитие, обучение и прогресс делает нас сильнее и умнее.

В заключение можно сказать, что вечный бой и стремление к покою – две неотъемлемые части человеческой жизни. Без борьбы и усилий нет прогресса, а без моментов отдыха и покоя мы быстро измотаемся. Именно в этой вечной дилемме мы находим баланс и находим смысл жизни. Мы стремимся к новым вершинам, но также ценим те моменты, когда можем насладиться миром и спокойствием. Это вечное движение и баланс между борьбой и покоем делают нашу жизнь интересной и насыщенной».

Сочинение студентки К.Г. «И вечный бой! Покой нам только снится!»

«В нашем современном мире, полном стресса и напряжения, каждый из нас стремится найти покой. Мы ищем его в различных сферах нашей жизни – в работе, в отношениях, в духовном развитии. Однако, порой кажется, что покой нам так и не удается достичь. Возникает ощущение, что мы постоянно находимся в вечном бою, борясь с проблемами и трудностями.

Вечный бой – это состояние постоянной борьбы и стремления к самосовершенствованию. Это не просто физическая или военная борьба, а скорее борьба с самим собой, с собственными ограничениями и страхами. Мы постоянно стремимся к чему–то большему, к новым познаниям, к успеху. Однако наши страхи, сомнения и ограничения, мешают нам достичь этих целей. Именно этот вечный конфликт между нашими желаниями и сомнениями является источником нашей борьбы. И в этом вечном бою мы все же стремимся найти покой. Покой – это состояние души, когда мы чувствуем гармонию и умиротворение. Это состояние, когда мы чувствуем себя в безопасности и любимыми, когда наша душа находит убежище от суеты и стресса повседневной жизни.

Каким образом вечный бой связан с нашим стремлением к покою? Вечный бой – это не только борьба и напряжение, но и возможности для роста и самосовершенствования. Именно в этой постоянной борьбе мы находим силы и мотивацию для развития и достижения своих целей. Именно в этой борьбе мы узнаем себя, находим свои границы и превосходим их. Только путем преодоления себя мы становимся сильнее и мудрее.

Однако, чтобы найти покой нам необходимо научиться управлять этим вечным боем. Мы должны научиться принимать и полностью осознавать наши эмоции и чувства. Мы должны научиться находить равновесие между работой и личной жизнью, между стремлением к успеху и заботой о своем здоровье и благополучии. Это состояние, когда мы чувствуем себя в гармонии с собой, с окружающим миром и с другими людьми. Состояние, когда мы можем быть самим собой, выражать чувства и эмоции, не боясь осуждения или критики.

Поэтому, вечный бой и стремление к покою – это две стороны одной медали. Они взаимосвязаны и взаимозависимы. В этой борьбе мы находим мотивацию и силы для развития и достижения своих целей. Без вечного боя мы не сможем достичь покоя, а без покоя вечный бой будет лишен смысла.

Таким образом, вечный бой и стремление к покою – это неотъемлемая часть нашей жизни. Мы должны научиться находить баланс между этими двумя аспектами и использовать вечный бой как средство для достижения покоя. И только тогда мы сможем по–настоящему насладиться жизнью и найти долгожданный покой и стать лучше».

Выдержки из сочинений «И вечный бой! Покой нам только снится…»

«Если мы находимся в состоянии покоя – это значит, что мы бездействуем, стоим на месте, не двигаемся дальше, не стремимся к лучшему, не пытаемся добиться новых результатов. А если покой вам только снится – это значит, что вы живете, это значит, что вы с жадностью проживаете каждую минуту своей жизни, пытаясь извлечь пользу из каждого своего действия. Каждый день – это новый бой, а покой нам только снится. Это и есть жизнь».

«И вечный бой» – можно понимать, как вечная борьба за жизнь, за существование, где сильнейшие выживают, а слабые, как в естественном отборе, погибают, или же остаются в тени».

«…самая трудная битва в жизни любого человека – это борьба с собой и со своими слабостями».

Большие возможности для духовно–нравственного воспитания современной молодежи содержит поэтическое творчество Абая Кунанбаева. Важное место в поэтическом творчестве Абая занимают «Слова назидания», вошедшие в ряд гениальных литературных памятников человечества. [2]

«Слова назидания» Абая – это большие потенциальные возможности для воспитания у современной молодежи гражданских чувств и сопричастности к своему народу.

По дисциплине «История психологии» студенты получают задание: проработать содержание «Слова назидания «Абая и написать сочинение на тему «Мой диалог с Абаем». А также студентам дается примерный план сочинения:

– Какие чувства и мысли вызвали у меня «Слова назидания» Абая?

– С какими утверждениями Абая я согласна (согласен) или не согласна (не согласен) и почему?

Как пример, сочинение студентки Лили П. «Мой диалог с Абаем».

«Абай, после того, как я познакомилась с твоими «Словами», в моей голове почему–то начали перекручиваться разные мысли. Я задумалась о смысле жизни. Из всех прочитанных мною слов, я наиболее согласна с тем, когда ты пишешь, что «достоинство человека определяется тем, каким путем он идет к цели, а не тем, достигнет ли он ее». Недостойный человек всегда будет идти к своей цели с помощью хитрости. Его достижения ценить никто не будет. Этот человек будет двигаться по жизни, идя «по головам», если ему так надо будет. И это так оно и есть.

Спасибо, Абай, тебе за твои «Слова». Твои «Слова» открыли мне глаза, я смотрю на мир другими глазами и мыслями».

Сочинение О.С. «Мой диалог с Абаем»

«После осмысления «Слов» Абая, у меня родилось много мыслей. Я хочу сказать, что он был творческим человеком, видел много в своей жизни, и прошел через все тягостные и прекрасные ступеньки в своей жизни. Во всех его изречениях прекрасные слова. Хотя прошло много времени, но они существуют и до сих пор. Например, про друга. Друг всегда познается в беде, если он друг. Ведь без лучшего друга трудно жить на земле. Когда лежит огромная тяжесть на душе, он всегда выслушает, поможет, подбодрит, всегда поможет в трудную минуту. Когда друг нуждается в помощи, ты все бросаешь на свете и летишь с распростертыми объятиями на помощь к тому человеку, кто этого достоин и нуждается.

– Абай: «Пока ты не счастлив, добра тебе желают все; но вознеси тебя судьба – и твой доброжелатель лишь ты сам».

Мои мысли: «Когда у человека какое–то определенное горе, люди подходят, поддерживают, соболезнуют, т.е. всячески подводят человека к тому, что он в этом мире не одинок, есть люди, которые это понимают. А когда судьба вознесет человека на самый пик счастья, т.е. до неба, человеку хорошо, замечательно, он не обращает внимания на того человека, который заботился о тебе, когда тебе было плохо. Этому человеку не до тебя, ведь черная полоса в его жизни прошла и ему теперь хорошо».

– Абай: «Человек – дитя своего времени. Если он плох, в этом виноваты его современники».

– Мои мысли: «Я не согласна. У человека есть своя голова на плечах, и он за нее в ответе. Если он добился в жизни чего–то, мы за него порадуемся. Если нет, то будем желать лучшего, но в этом не виноваты современники. Они же не будут проживать его жизнь на свой лад.

Вывод. Время идет, люди меняются. Люди усовершенствуются или падают по косой линии вниз, но «назидания» Абая остаются. Они помогают нам не терять человеческое лицо».

Отрывок из сочинения Асии А. «Мой диалог с Абаем».

«Самое необходимое в наше время – это вера. Неверие в свое будущее оборачивается предательством по отношению к своей стране. Абай даже в горестный, скорбный час не терял веры в будущее народа, в чем убеждают его слова: «Кому из нас не приходилось бывать в беде? Теряет надежду только слабый человек. Верно, что в мире нет ничего неизменного, но ведь и зло не вечно. Разве после суровой зимы, не приходит полноводная цветущая весна?»

И я неукоснительно верю в то, что все трудности сегодняшнего дня преходящи».

Отрывок из сочинения Гаухар Е. «Мой диалог с Абаем»

«Качества духовные, – пишет Абай, – вот что главное в человеческой жизни. Живая душа и отзывчивое сердце должны вести человека, тогда труд его и достаток обретают смысл». Переосмысливая данные слова, на ум приходит такое высказывание: счастлив не тот, у кого много, а тот, кому хватает. Если всегда трудиться ради прибыли, не думая о пользе для общества и не испытывая удовольствия от труда, это деградация личности. Труд облагораживает человека, но только который во благо для всех».

Анализ содержания сочинений студентов позволяет выявить в них личностные смыслы, смысловые обобщения и смысловые взаимосвязи.

В качестве примера, приведем следующие смысловые взаимосвязи:

– Человек должен стремиться к самосовершенствованию. Остановка духовной работы – фактически смерть.

– Ничто не приходит само собой. Нужно преодолевать себя, свои недостатки, свой эгоизм.

– Человек должен оставаться человеком, в каких бы условиях он не оказался.

– Есть вечные ценности: любовь, порядочность, благородство, доброта, справедливость**.**

Психологический анализ сочинений студентов показал, что мудрые высказывания Абая в отношении воспитания и образования молодежи, особенно о духовно – нравственном воспитании, при умелом их использовании, помогают воспитывать у современной молодежи вечные ценности: любовь, порядочность, благородство, доброту, справедливость. Именно эти ценности определяют психологическое здоровье семьи и общества в целом.

На основе анализа содержания сочинений и устных высказываний студентов можно сделать следующие выводы:

1. Значительное место в сочинениях занимает анализ собственных размышлений, который приводит к переосмыслению, переоценке и перестройке позиции студента по многим проблемам, а также к порождению новых ценностей, новых личностных смыслов и смысловых взаимосвязей.

2. Анализ собственных размышлений студентов помогает им понять и осознать универсальные общечеловеческие вневременные ценности.

3. Сочинения на психологические темы, с последующим их анализом, побуждают студентов заниматься самообразованием и самовоспитанием, а также позитивно влияют на внутреннюю мотивацию, т.е. потребность учиться.

4. Сочинения выступают, как средство духовно–нравственного воспитания студентов.

5. Сочинения позволяют преподавателю:

– выявить уровень понимания и осознания заявленной темы;

– оценить личностную позицию студента, увидеть глубину, логичность и последовательность его мысли;

– оценить способность аргументировать и обосновывать мнение и выражать субъективную позицию.

Список литературы:

1. Сочинения студентов, специальность «Психология».
2. Абай, Слова назидания. Перевод с казахского С. Санбаева. Алма–Ата, «Жалын», 1982.

УДК 373.24

ПРИОБЩЕНИЕ ДОШКОЛЬНИКОВ К КУЛЬТУРНОМУ НАСЛЕДИЮ КАЗАХСКОГО НАРОДА

Кодола Лариса Васильевна
воспитатель, педагог – исследователь
КГКП «Ясли – сад «Березка»
г.Шахтинск, Казахстан

Ким Ольга Александровна
психолог, педагог – эксперт
КГКП «Ясли – сад «Березка»
г.Шахтинск, Казахстан

Аннотация

В статье рассматривается духовно – нравственное воспитание дошкольников на основе национальных ценностей казахского народа. Воспитание подрастающего поколения через традиции и обычаи, патриотизм и любовь к Родине.

Ключевые слова: *духовно – нравственное воспитание, национальная культура, традиции, патриотизм, достояние нашего государства.*

Аңдатпа

Мақалада қазақ халқының ұлттық құндылықтары негізінде мектеп жасына дейінгі балаларды адамгершілікке тәрбиелеу қарастырылады. Өскелең ұрпақты дәстүрлер мен әдет–ғұрыптар,патриотизм және Отанға деген сүйіспеншілік арқылы тәрбиелеу.

Түйінді сөздер: *рухани–адамгершілік тәрбие, ұлттық мәдениет, дәстүрлер, патриотизм, мемлекетіміздің игілігі.*

Abstract

The article examines the spiritual and moral education of preschoolers based on the national values of the Kazakh people. Education of the younger generation through traditions and customs, patriotism and love for the Motherland.

Key words: *spiritual–moral education, national culture, traditions, patriotism, the heritage of our state.*

Казахский народ – жители Великой казахской степи, которые на протяжении тысячелетий имели богатое духовное наследие, единую национальную культуру, свой язык. Чем больше мы изучаем историю нашего государства, тем больше мы убеждаемся в величии наших предков, оставившие для подрастающего поколения наследие народа в традициях и обычаях. И если говорить о воспитании молодежи, то наша задача «вырастить» такое поколение, которое, приобщится к традициям, будет владеть родным языком, стремиться к укреплению единства народа, для этого необходимо установить духовную связь между прошлым, настоящим и будущим. В народе говорят, что человек, плохо знающий свои традиции «сорная трава на груди своей земли». Народная казахская мудрость, пройдя через века, не устарела, она просто забыта нашим поколением.

В статье Н.А. Назарбаева «Семь граней Великой степи», раскрывается значимость наследия Великой степи в развитии полиэтнического казахстанского общества. [1]

На заседании Национального Курултая «Әділетті Қазақстан – Адал азамат» в Туркестане, президент Казахстана Касым – Жомарт Токаев уделил внимание на развитие духовных ценностей казахского народа на современном этапе развития нашей страны. Ценности единства всего казахского народа, солидарности, справедливости, доверия, патриотизма, трудолюбия и трепетного отношения к своей земле. [2]

Проживая в многонациональном Казахстане, мы имеем уникальную возможность соприкоснуться с культурой разных этносов, для которых бескрайние казахские просторы стали родным домом. Каждый народ во все времена стремился воспитывать и обучать детей, прививая им те знания и опыт, которые были накоплены за многие годы. Время не стоит на месте оно бежит, как секундная стрелка на циферблате и каждый прожитый день становится частичкой истории. В настоящее время у молодого поколения возрождается интерес к прошлому. Поэтому сохранение, изучение культурного наследия, традиций и обычаев казахского народа является одной из актуальных задач.Знакомство с ними дают огромную возможность для воспитания у детей гордости за свой народ, чувства благодарности к своим родителям, заботы о них, позволяют воспитывать детей послушными добрыми, отзывчивыми, «с умным сердцем».

Работая в детском саду много лет, мы отметили для себя: что дети не проявляют интерес к истории, казахским мелодиям. Причины таких проявлений кроются в отсутствии примера со стороны взрослых, отсутствие необходимых представлений о композиторах, художниках, поэтах и людях других культур. Так как в семьях этому мало уделяется внимания.

Эти наблюдения натолкнули нас на то, что необходимо в детском саду больше внимания уделять систематической работе по культурному воспитанию, воспитанию патриотических чувств, любви к Родине и уважению к людям разных

профессий, проживающих в Республике Казахстан. Систематическая работа позволяет сформировать у детей на практике не отрывочные представления о культурном наследии нашего народа, а целостное восприятие.

В своей работе мы опирались на требования Государственного общеобязательного стандарта образования республики Казахстан (дошкольное воспитание и обучение). [3] Типовая учебная программа дошкольного воспитания и обучения [4], в которых подчеркивается необходимость организации в дошкольном учреждении специальной работы по культурному и патриотическому воспитанию детей с учетом их возрастных особенностей, национальной культуры и традиций народа проживающих на территории Республики Казахстан.

Разрабатывая методическое пособие «Хоровод дружбы», мы столкнулись с тем, что материал очень малочислен, разрознен, а тот, что имеется, рассчитан на более взрослое поколение. Мы отобрали, систематизировали материал, чтобы детям было интересно и доступно в знакомстве с великим наследием казахского народа, и разных народов, проживающих на территории Казахстана. А систематическая работа позволяет сформировать у детей на практике не отрывочные представления о людях разных национальностей, а целостное восприятие дошкольников к своей Родине и многонациональному народу, с их культурой и традициями. Была создана картотека с обрядами, традициями, обычаями, собрана видеотека и аудиотека, материал систематизирован и сохранен на электронных носителях, что позволяет педагогам использовать с детьми в течение всего дня, как в организованной деятельности, так и в свободное время.

Работа по ознакомлению дошкольников с культурным наследием Казахстана ведётся в нескольких направлениях:

– знакомство с историей становления Казахстана, как государства, с его национальными героями, батырами;

– знакомство с литературным наследием казахского народа;

– изучение архитектурного зодчества, развитие ремесленничества через проектную деятельность;

– знакомство с композиторами, художниками.

И вы наверно с нами согласитесь, ни одна страна не может похвастаться таким культурным наследием, как Казахстан. Историки по крупицам собирали информацию, чтобы мы знали историю своей страны и свои корни. Чтобы познакомить дошкольников с историей Казахстана, вызвать у ребенка интерес к его ознакомлению и изучению, материал старались подобрать интересный и занимательный, чтобы ребенку было легче усвоить материал, знакомство сопровождается красочными, яркими иллюстрациями, под рубрикой «Путешествие во времени».

Казахстан мы можем считать родиной талантливых мастеров слова. В своих литературных трудах многие поэты: Абай Кунанбаев, Жамбыл Жабаев воспевали величие Великой казахской степи и путь становления нашего государства. Книги помогают нам почувствовать волшебную силу слова, услышать голоса разных героев, в них, как в зеркале отражается вся наша жизнь. В своей работе мы знакомим дошкольников казахскими поэтами и писателями, а разучивание стихов, песен, казахских пословиц развивает речь детей, активизирует словарь, учит выражать свою мысль красиво и правильно. Работа с ознакомлением литературным наследием Казахстана мы проводили в разных формах – это и литературные гостиные, литературные вечера, викторины. Принимали активное участие не только педагоги, дети и родители, но и приглашались работники городской библиотеки, с которой мы работаем в тесном контакте уже много лет. Организовывались экскурсии в библиотеку, где дети знакомились с поэтами и писателями через театральную деятельность, творческие задания, а в конце таких встреч дети получали в дар книги для пополнения библиотеки в группе детского сада. Также в группе был организован

Буккроссинг. Дети со своими родителями могут взять любую книгу в библиотечке группы, прочитав ее, поменять на другую книгу. Также они делятся своими книгами, которые они уже прочли. Такая нестандартная и необычная форма позволила приобщить большую часть посещающих детей группы и их родителей к книге, так как у работающих родителей не всегда есть время посетить библиотеку.

Знаменитые художники Казахстана: Абылхан Кастеев, Кульпаш Конарбаева, Айша Галимбаева прославили нашу страну. Они писали картины, на холстах которых можно увидеть красоту природы, традиции, жизнь всего казахского народа. Чтобы познакомить детей с художниками Казахстана, мы в группе вывешивали репродукции картин, организовывая выставку, дети рассматривали их, представляя себя как в музее изобразительных искусств, воспитатель выступал в роли экскурсовода, а вечером, когда за ними приходили родители, дети делились своими впечатлениями, рассказывая и показывая ту или иную картину.

Архитекторы возводили мавзолеи, многие из них и сегодня восхищают оригинальностью архитектурной композицией, декоративным убранством и высоким строительным искусством. Мы в детском саду провели конкурс, «Достопримечательности Казахстана», дети вместе с воспитателями и родителями изготавливали макеты зданий, каждый окунулся в завораживающий мир архитектуры, ведь прежде чем смоделировать здание, всем приходилось изучить много литературы, искать информацию на просторах интернета. Все получили удовлетворение от проделанной работы.

Историю развития ремесла можно изучить по археологическим раскопкам, понять, как развивалась цивилизация. Мы запланировали ряд занятий, где дети выступали в роли ремесленников, это и чеканщики, и сапожники, изготавливали ковры, посуду, украшали изделия быта национальным орнаментом.

Во все времена, крепок степной обычай – гостеприимство. По казахскому обычаю в каждом доме должна быть домбра, так как жизнь казахского народа всегда сопровождает музыка: «Мы воспеваем в своих песнях собственную жизнь, свои собственные чувства и стремления» – говорит народ. А великие куй, невозможно просто слушать. Когда звучит музыка великой казахской степи, то представляешь живописные горы, быстрые реки, безбрежные степи, парящий орел в вышине, видятся и слышатся в богатой красками мелодии. Славится Казахстан композиторами и акынами.

Наш Казахстан – это бескрайние степи, высокие горы, чистые реки и озера, богатые и красивые леса. И если наши дети будут любить свой край, беречь его, гордиться им, знать его, то и мы внесли свою толику вклада в души и сердца детей.

«Национальная культура является зеркалом жизни народа, проявлением его бытия, а духовное развитие страны напрямую связано с развитием национального самосознания», – подчеркнул Касым – Жомарт Токаев. [5]

Мы должны научить наше подрастающее поколение помнить, ценить, гордиться своей историей, чтить традиции своих предков – в этом залог успеха нашей многонациональной страны.

Список литературы:

1. Н.Назарбаев «Семь граней Великой степи», 2018.–URL: http://www. akorda.kz/ru/events /statya–glavy–gosudarstva–sem–granei–velikoi–stepi
2. https://www.zakon.kz/obshestvo/6397181–polnyy–tekst–rechi–tokaeva–na–natsionalnom–kurultae–v–turkestane.html
3. Государственный общеобязательны стандарт дошкольного воспитания и обучения Республики Казахстан, приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 5 мая 2020 г. № 182.
4. «Типовая учебная программа дошкольного воспитания и обучения» приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 24 сентября 2020 г. № 412.

5. Официальный сайт Президента Республики Казахстана https: //www.akorda.kz/ru/v–akorde–byl–proveden–auyzashar–ot–imeni–glavy–gosudarstva–735721

УДК 373.2

ОБУЧЕНИЕ КАЗАХСКОМУ ЯЗЫКУ В ДОШКОЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ КАК ЭФФЕКТИВНЫЙ МЕТОД ФОРМИРОВАНИЯ НРАВСТВЕННО–ДУХОВНЫХ ЦЕННОСТЕЙ У ДЕТЕЙ

Койшибаева Гульмира Шегебаевна
учитель казахского языка
КГКП «Ясли–сад №16»
отдела образования акимата г.Костаная

Төлеген Айман Әзімбекқызы
учитель казахского языка
КГКП «Ясли–сад №16»
отдела образования акимата г.Костаная
г. Костанай, Казахстан

Аннотация

Обучение дошкольников казахскому языку рекомендовано Типовой учебной программой, начиная со среднего возраста. Обучение детей государственному языку происходит через применение разнообразных формы и методов работы, в связи лексического материала занятия с жизненным опытом детей. Через призму семейных ценностей и традиций, дети успешнее воспринимают и запоминают новые слова, активно применяя их в жизни.

***Ключевые слова**: обучение казахскому языку, формирование патриотических представлений у дошкольников, национальные традиции и ценности, методы и формы обучения языку, инновационные технологии.*

Аңдатпа

Қазақ тілінің мектепке дейінгі балаларды оқытуды орта жастан бастап модель оқу бағдарламасы ұсынады. Мемлекеттік тілді балаларды тәрбиелеу балалардың өмірлік тәжірибесімен зерттеудің лексикалық материалына байланысты әр түрлі формалар мен жұмыс әдістерін қолдану арқылы жүзеге асырылады. Отбасылық құндылықтар мен дәстүрлердің призмасы арқылы балалар жаңа сөздерді сәтті қабылдайды және жаттайды, оларды өмірде белсенді қолданады.

***Кілт сөздер:** қазақ тілін оқыту, мектепке дейінгі балалар, ұлттық дәстүрлер мен құндылықтардан патриоттық өкілдіктерді қалыптастыру, тілді оқыту әдістері мен формалары, инновациялық технологиялар.*

Abstract

Teaching preschoolers the Kazakh language is recommended by the Model Curriculum, starting from middle age. Children are taught the state language through the use of various forms and methods of work, in connection with the lexical material of the lesson with the life experience of children. Through the prism of family values and traditions, children more successfully perceive and remember new words, actively applying them in life.

***Key words:** teaching the Kazakh language, the formation of patriotic ideas among preschoolers, national traditions and values, methods and forms of language teaching, innovative technologies.*

Патриотические взгляды и чувства формируются у детей по мере взросления, начиная с дошкольного возраста. Сохранение и укрепление культурного наследия, формирование представлений о традициях своего народа и любовь к своей стране – важные аспекты, на которых базируется нравственно–патриотическое воспитание дошкольников.

Изучение казахского языка в детском саду, рекомендовано Типовой учебной программой, начиная со среднего возраста. К моменту поступления в первый класс, дети уверенно владеют бытовыми фразами, могут приветствовать друг друга на

казахском языке, пользуются вежливыми словами, знают, как познакомиться или спросить о чем–то. Обучая детей государственному языку, применяем на практике разнообразные формы и методы работы, связывая лексический материал занятия с жизненным опытом детей. Через призму семейных ценностей и традиций, дети успешнее воспринимают и запоминают новые слова, активно применяя их в жизни. Формирование и развитие патриотических представлений у дошкольников является важной составляющей духовно–нравственного воспитания в широком понимании этого слова. Осознание дошкольником себя как части общества, понимание сопричастности к великой культуре и богатому народному наследию – важные этапы в личностном становлении будущего патриота. Разучивание стихов и исполнение песен на казахском языке, участие в национальных играх, все это оставляет неизгладимый след в памяти ребенка, закрепляет его знание и понимание речи.

Большое внимание в воспитании дошкольников уделяется их всестороннему развитию с учетом индивидуального подхода. Так, всей группе детей предлагается посетить кукольный или драматический театр, посмотреть сказку на казахском языке, пользуясь наушниками с переводом. Можно заметить, что в процессе просмотра, часть детей оставляет наушники и внимательно наблюдает за игрой артистов на сцене, не понимая точно всех фраз, но наблюдая за эмоциями и сопереживая. Так происходит приобщение подрастающего поколения к культуре и народному творчеству.

Большое внимание, уделяем организации воспитательно–образовательной деятельности. Оформление кабинета казахского языка, пронизано национальным колоритом. Уютная юрта приглашает детей под свой шанырак, куклы в национальных костюмах – подобны гостеприимным хозяевам. Национальные предметы быта и интерьера, посуда, музыкальные инструменты – все это вызывает интерес к культуре и традициям и как следствие становится благоприятной почвой для изучения языка.

Дошкольный возраст является сензитивным для познания и новых открытий, изучение языка здесь не исключение. Поскольку, все дети любят играть, обучение организовано через игру. Включение национальной игры «Асыки» в образовательно–воспитательный процесс оказывает положительное влияние на детское восприятие, приобщает ребенка к истории народа, национальной культуре, обычаям и традициям. Современные дидактические пособия в сочетании с национальными игровыми формами работы буквально в считаные месяцы способны воспитать азы языкознания. Изучение казахского алфавита с помощью электронных тренажеров очень привлекает внимание и пробуждает интерес у детей. Звукопроизношение на другом языке само по себе является сложным заданием, но в игровой форме, и это становится возможным. Информационно–коммуникационные и игровые технологии в совокупности с программным материалом приводят к эффективности работы педагога.

Современные возможности научно–технического прогресса открывают широкий спектр возможностей для педагогов. Интернет–ресурсы предлагают богатый мир дидактических пособий, тренажеров и обучающих материалов по изучению казахского языка. Применение всего разнообразия дидактических разработок помогает сделать процесс обучения интересным, повысить учебную мотивацию, сформировать первый уровень владения языковыми формами у ребенка. Даже самостоятельное приветствие или пожелание «приятного аппетита» на казахском языке, становится маленьким, но значимым в глазах ребенка достижением.

Не стоит пренебрегать традициями предков, когда передача культурного наследия и народного фольклора продолжалась из поколения в поколение. Так, чтение казахских народных сказок, перевод современных сказок, театральных постановок, детских мультфильмов и семейных фильмов – являются современными

формами и методами работы, которые заслужено можно считать, как классическими, так и нетрадиционными. Дети с особым интересом воспринимают материал, который слышат от современного виртуального или мультипликационного героя, лучше запоминают и воспроизводят услышанное. Применение инновационных технологий и средств обучения является сегодня необходимой и эффективной мерой педагогической деятельности.

Меняется наш мир и вместе с ним дети, они требуют новых подходов, новых форм взаимодействия и сотрудничества. Именно этим обусловлено требование к современным педагогам – быть гибкими, мобильными, заниматься саморазвитием и непрерывным самообразованием. Все условия, предлагаемые государственной политикой в сфере образования, располагают к этому. Площадки для представления собственного педагогического опыта и платформы для публикации авторских разработок имеются в широком арсенале. Главное условие для педагога здесь, быть творчески активным и инициативным.

Несмотря на постоянно меняющийся окружающий мир, нравственно–духовные ценности, патриотические чувства, любовь к Родине, толерантное отношение к своему народу – качества, остающиеся неизменными и важными во все времена. Задача педагога не только сформировать, но развить и укрепить фундаментальные азы нравственности в детях дошкольного возраста. Именно такой подход к педагогической деятельности способствует развитию творческого педагогического потенциала, стремление к поиску новых, эффективных средств работы. Сегодняшний малыш – будущий гражданин нашей страны, защитник, педагог или доктор, воспитатель или летчик. Кем бы не стал ребенок, важно привить ему базовые ценности личности уже в дошкольном возрасте. Важно научить ценить и уважать быт, культуру. Традиции своего народа, мир в котором он появился на свет и людей, которые его окружают.

Следует помнить о том, что духовно–нравственное воспитание – это огромный пласт педагогического процесса в дошкольной организации, включающий в себя и эстетическое и патриотическое и личностное развитие. Все этапы становления личности ребенка, проходящие в дошкольной организации призваны взрастить нового гражданина, человека ответственного за будущее своего народа, своей страны и мирового сообщества в целом!

Подводя итог, отметим, что родной язык – словно музыка для души, его мы слышим еще с колыбели, его знаем с рождения и понимаем, даже когда не умеем говорить. Но, изучить еще один или несколько языков, всегда интересно, это расширяет границы, дает новые возможности, помогает обрести новых друзей, прочесть интересные книги и стать более развитой личностью.

Список литературы:

1. Патриотический акт – «Мәңгілік Ел», г.Астана 2016 г.
2. Кожахметова К.Ж. Казахская этнопедагогика: методология, теория, практика. – Алматы, 1998.
2. Этнопедагогика народов Казахстана /Под ред. Г.Н.Волкова, К.Ж. Кожахметовой. – Алматы, 2001.
3. Формирование толерантной личности в полиэтнической образовательной среде: Учебной пособие / Под ред. В.Н.Гурова. – М., 2007.

УДК 371.321

ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЕ РАЗВИТИЕ СТУДЕНТОВ НА ЗАНЯТИЯХ ПО ЛИТЕРАТУРЕ

Конвисарова Людмила Александровна
старший преподаватель, магистр педагогических наук
кафедра теории языков и литературы
педагогический институт им. У. Султангазина
КРУ им.А. Байтұрсынұлы, г.Костанай, Казахстан
E–mail: konvisarova–75@mail.ru

Аңдатпа

Мақала бүгінгі күннің өзекті мәселесі – қазіргі заманда студенттердің рухани–адамгершілік тұлғасын тәрбиелеуге арналған. Қазіргі білім берудің міндеті – нағыз мәдениетті тұлғаны қалыптастыру, тәрбиемен ағарту ісінің барлық кешендерін гуманистік бағыттағы тұлғаны дамытуға шоғырландыру.

Түйінді сөздер: *әдебиет, құндылықтар, білім, еңбек, руханият, адамгершілік.*

Аннотация

Статья посвящена актуальной проблеме на сегодняшний день – воспитанию духовно–нравственной личности студентов в современном мире. Задача современного образования состоит в формировании подлинно культурной личности, в сосредоточении всех комплексов воспитания и просвещения на развитии гуманистически ориентированной личности.

Ключевые слова: *литература, ценности, воспитание, произведение, духовность, нравственность.*

Abstract

The article is devoted to an urgent problem today – the education of the spiritual and moral personality of students in the modern world. The task of modern education is to form a truly cultural personality, to concentrate all complexes of education and enlightenment on the development of a humanistically oriented personality.

Key words: *literature, values, education, work, spirituality, morality.*

В условиях постоянных социокультурных трансформаций и динамичного общественного развития, актуальность вопросов духовно–нравственного становления личности становится неоспоримой. С точки зрения науки о литературе, исследование влияния занятий литературой на духовно–нравственное развитие индивида представляет собой интересный исследовательский кейс. В рамках данной статьи мы стремимся проанализировать влияние литературных произведений на формирование ценностных ориентиров и этических установок личности, а также выявить те механизмы, которые способствуют внутреннему росту, исходя из литературного опыта.

В последнее время появилась необходимость поиска путей и средств личностных, межнациональных отношений и коммуникации как внутри нашей страны, так и за ее пределами. В связи с этим возросла потребность в развитии духовно–нравственной личности, которая выполняет общественно–социальную функцию, являясь продуктом миропонимания и мировоззрения окружающего нас общества и его развития.

Занятия по литературе могут оказывать значительное воздействие на формирование духовно–нравственной личности, предоставляя уникальные возможности для воспитания и развития. Вот несколько способов, как это может происходить:

1. Литературные произведения часто несут в себе глубокие моральные уроки. Через переживания и действия литературных персонажей читатель может осмыслить нравственные дилеммы, размышлять о правильных и неправильных поступках, что способствует формированию собственной нравственной системы.

2. Чтение литературных произведений позволяет переживать чувства и эмоции персонажей, становиться свидетелями их жизненных перипетий. Это развивает эмпатию и способность понимать чувства и переживания других людей.

3. Литература предоставляет разнообразные точки зрения и мировоззрения различных авторов. Через знакомство с разными литературными произведениями читатель расширяет свое понимание различных культур, ценностей и мнений, что способствует формированию более широкого и глубокого ценностного восприятия мира.

4. Чтение литературы требует анализа и оценки текста, персонажей и событий. Это развивает критическое мышление и способность к обоснованным суждениям, что важно для формирования личной этической позиции.

5. Литературные произведения часто включают героев, которые служат образцами добродетели, справедливости и мудрости. Ознакомление с такими образцами может вдохновлять читателя следовать примеру этических героев.

6. Литературные произведения могут познакомить читателей с различными культурами, традициями и образами жизни. Это способствует развитию толерантности, понимания и уважения к жизненному разнообразию.

7. Чтение литературы может стать источником внутреннего роста и развития. Литературные персонажи и их судьбы могут вдохновлять читателя к самопознанию, саморазвитию и стремлению к духовному совершенству.

Современный этап развития общества выдвигает особые требования к образованию. Цель его – воспитание активной, творческой личности, способной к саморазвитию, мыслить самостоятельно.

Преподавание литературы предполагает на сегодняшний день не только владение собственно методикой ее преподавания, но и компетентность преподавателя в вопросах, связанных с особенностями национального характера, характера социокультурных взаимодействий всех литератур. Преподавателю важно обладать кросс–культурной грамотностью, владеть информацией о ценностях представителей той или иной литературы, культуры; уметь владеть связью преемственности поколений.

Преемственность поколений – это тема, которая часто находит свое отражение в литературе, поскольку писатели используют слово для передачи опыта, ценностей и истории из поколения в поколение.[1] Как же эта преемственность отображается в литературе:

– это семейные саги – литературные произведения, охватывающие несколько поколений одной семьи, которые позволяют авторам изучать влияние времени, исторических событий и перемен в обществе на разные поколения (такие семейные саги могут рассказывать о том, как меняются ценности, традиции и отношения);

– это воспоминания и автобиографии, которые могут быть способом сохранить и передать ценные уроки и знания, поделиться своим опытом;

– многие литературные произведения затрагивают тему наследия, как материального, так и культурного, ни могут исследовать, какие ценности и традиции передаются от одного поколения к другому, и как это влияет на жизнь персонажей;

– это культурные и исторические романы, которые поднимают темы преемственности поколений через призму изменений в обществе,они могут рассказывать о том, как семьи и личности адаптируются к изменениям, сохраняя свою идентичность;

– это литературные произведения, посвященные воспитанию и взаимоотношениям между поколениями, позволяющие авторам изучать динамику семейных отношений, влияние родителей и бабушек–дедушек на формирование характера и ценностей;

– это книги для детей и подростков, которые могут акцентировать внимание на преемственности поколений, предоставляя юным читателям возможность понять свое место в семье, обществе и истории.

Преемственность поколений обеспечивается воспитанием, которое выступает как фактор социального развития личности и духовного прогресса народа через фольклор.

Например, одним из первых ученых среди собирателей и публикаторов слов казахского народа был педагог и литератор И. Алтынсарин. Просветитель, правильно понявший значение народной мудрости в деле воспитания подрастающего поколения, сумел использовать для этой цели произведения разных фольклорных жанров. В своей воспитательной работе Алтынсарин старался привить молодежи высокие человеческие качества. «Стараюсь всеми силами, – писал он, – чтобы подействовать еще на их нравственность, чтобы они впоследствии не были взяточниками». [2]

И. Алтынсарин глубоко верил в неисчерпаемые силы, способности и возможности своего народа, считая, что долг каждого человека – сделать все возможное для того, чтобы дать проявиться его лучшим качествам. Это сознание всегда вдохновляло его и придавало бодрость и энергию. [3]

Поэтому литература становится не только отражением, но и хранилищем опыта и истории поколений, способствуя передаче ценностей и знаний от одного поколения к другому.

Влияние литературных произведений на формирование ценностных ориентиров и этических установок личности является многогранным и значительным. Литература играет ключевую роль в формировании мировоззрения и воздействует на личные убеждения, нравственные принципы и взгляды на жизнь. Можно привести массу примеров влияния литературных произведений на формирование духовно–нравственных ориентиров и этических установок личности, которые воздействуют на читателей и оставляют глубокий след в их мировоззрении.

«Преступление и наказание» (Ф.М. Достоевский). Данный роман поднимает вопросы моральных дилемм, внутренних конфликтов и исследует тему искупления. Главный герой, Раскольников, сталкивается с множеством этических вопросов, что побуждает читателей размышлять о справедливости, нравственной ответственности и ценности человеческой жизни.

«Унесенные ветром» (М. Митчелл). Это произведение исследует вопросы любви, потерь, героизма и этики в условиях войны. Через перипетии главной героини, Скарлетт О'Хара, читатели сталкиваются с различными аспектами человеческих отношений и моральных выборов.

«1984» (Дж. Оруэлл). Роман, представляющий собой аллегорию тоталитарного общества и поднимающий вопросы о свободе, правдах и лжи, личной независимости и моральных дилеммах. Он может повлиять на осознание читателей относительно ценности свободы и нравственных норм.

«Маленький принц» (А. де Сент–Экзюпери). Философскаясказка о маленьком принце, путешествующем по разным планетам, поднимает вопросы дружбы, любви, ответственности и смысла жизни. Он вдохновляет читателей задуматься о настоящих ценностях и мудрости.

«Три товарища» (Э. Ремарк). Роман затрагивает темы дружбы, любви и справедливости в условиях социальных и политических потрясений. Читатели могут находить в нем рефлексию о моральных стандартах, жертвенности и справедливости.

«Маленькие женщины» (Л. Мэй Олкотт) – роман о сестрах Марч, который поднимает темы жертвы, семейных ценностей и самоопределения. Героини сталки-

ваются с различными моральными вызовами, что может вдохновить читателей на размышления о собственных ценностях и приоритетах.

«Герой нашего времени» (М. Лермонтов). Здесь автор анализирует человеческую природу и поднимает вопросы моральной деградации и душевной борьбы. Читатели могут находить в нем образцы действий и их влияние на нравственность.

Эти произведения, а также многие другие, стали частью культурного наследия и способствуют духовному и нравственному развитию читателей (студентов).

Таким образом, занятия по литературе не только предоставляют студентам знания о литературных произведениях, но и активно способствуют их духовно–нравственному развитию, обогащая их внутренний мир и формируя ценностные ориентиры.

Список литературы:

1. Ушинский К.Д. О воспитании. Сост. Н.М.Матвеева. – М.: Школьная пресса, 2003. – 192 с.
3. Алтынсарин И. Собрание сочинений в 3–х т. – Алма–Ата: Мектеп, 1978, Т. III.
4. Джумагулов К.Т. ИбрайАлтынсарин и развитие казахского народа. – Алма–Ата: Ана тілі, 1984. – 164 с.

ӘОЖ 37.01

Ы.АЛТЫНСАРИННІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ИДЕЯЛАРЫ ЖАҢА ЗАМАННЫҢ ҮНДЕСТІГІ

Космаганбетова Гулим Бейсенбаевна
тарих пәнінің мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының Арқалық қаласы
білім бөлімінің Кейкі батыр атындағы №4
жалпы білім беретін мектебі КММ
E–mail: kosmaganbetova82@bk.ru

Аннотация

Өзектілігі және мақсаты. Ұлы ұстаз – Ыбырай Алтынсариннің педагогикалық идеялары қазіргі заманда да өзінің өзектілігін жоғалтпағаны айқын көрінеді. Ыбырай Алтынсариннің өмірі мен шығармашылық жолы, өмірбаянының жеке беттері, философиялық және педагогикалық көзқарастарының жеке аспектілері ерекше қызығушылық тудыруы және қазіргі заманғы тұлғаның рухани–адамгершілік дамуы туралы баяндалады.

Түйінді сөздер: *педагогика, адамгершілік, ағартушылық, идеялар, қамқорлық.*

Аннотация

Актуальность и цель. Видно, что педагогические идеи великого учителя – Ибрая Алтынсарина не утратили своей актуальности и в современном мире. Особый интерес представляют жизнь и творческий путь Ибрая Алтынсарина, отдельные страницы его биографии, отдельные аспекты философских и педагогических воззрений и рассказывается о духовно–нравственном развитии современной личности.

Ключевые слова: *педагогика, нравственность, просвещение, идеи, забота.*

Abstract

Relevance and goal. It can be seen that the pedagogical ideas of the great teacher – Ibray Altynsarin have not lost their relevance in the modern world. Of particular interest are the life and creative path of Ibray Altynsarin, individual pages of his biography, certain aspects of philosophical and pedagogical views and tells about the spiritual and moral development of a modern personality.

Key words: *pedagogy, morality, enlightenment, ideas, care.*

Қазақстанның көптеген көрнекті қайраткерлері ұлы ұстаздың өмір жолын баяндаған. Ыбырай Алтынсарин туралы көптеген зерттеулер жазылды, оның әдеби, әлеуметтік, педагогикалық, этикалық және этнографиялық көзқарастарына арналған бірқатар монографиялық еңбектер, ғылыми мақалалар жарық көрді. Ұлы ұстаз

туралы жазғандар: Т. Тәжібаев, М. Әуезов, А. Ситдықов, Б. Сүлейменов, А. Дербісалин, К. Бейсембиев, А. Эфиров, А. Оразбеков және т.б.

Ұлы Октябрь социалистік революциясына дейін көпшілік қауым ұлы ұстаздың әдеби мұрасымен таныс емес еді. Ұлы ұстаздың әдеби мұрасы КСРО жылдарында ғана халықтың игілігіне айналды. Оның өлеңдері, әңгімелері, таңдаулы туындылары мен шығармалар жинақтары жарық көре бастады. Ы.Алтынсарин – XIX ғасырдағы қазақтардың мәдени өміріндегі жарқын құбылыс, ол туралы бүгін, өкінішке орай, аз еске алады. Ақындық дарынға, кемел ақылға және риясыз жанға ие болған тұлға ретінде, Қазақстанның педагогикалық ойы тарихында мәңгі қалады. Бұл адамның өмірі, оның жанқиярлық іс–әрекеті өзінің жоғары ойларымен әлі де бірнеше ұрпақты жарықтандырады. Ол өзін мұғалім, этнограф ғалым, ақын, жазушы, қоғам қайраткері және ағартушы ретінде көрсеткен жанжақты тұлға болды.жанқиярлық іс–әрекеті өзінің жоғары ойларымен әлі де бірнеше ұрпақтыжарықтандырады. Ол өзін мұғалім, этнограф ғалым, ақын, жазушы, қоғам қайраткері және ағартушы ретінде көрсеткен жанжақты тұлға болды.

Ы. Алтынсариннің педагогикалық мұрасына үндеу бүгінгі күні ерекше өзекті деп айтуға болады. Қазіргі уақытта білімнің тарихи негізіне жүгіну қажет, өйткені тарихи педагогикалық мұраны түсінусіз жас ұрпақты адам мұраттарымен таныстыру мүмкін емес. Ыбырай Алтынсариннің өмірі мен шығармашылық жолы, өмірбаянының жеке беттері, философиялық және педагогикалық көзқарастарының жеке аспектілері ерекше қызығушылық тудырады және қазіргі заманғы тұлғаның рухани–адамгершілік дамуына ықпал етеді. Ыбырай Алтынсариннің тағдыры – одан кейінгі ұрпақтардың барлығына өнегелі үлгі. Бұл өз халқына қызмет етудің үлгісі. Оның педагогикалық идеяларын еліміздің үздік мұғалімдері қолданады, өлеңдері мен прозасын халық жақсы көреді.

Ы. Алтынсарин жан–жақты білімді мерген адам болған. Ыбырай Алтынсарин этнограф–ғалым, ақын ретінде де кеңінен танымал болған. Ол Орынбордағы орыс географиялық қоғамының толық мүшесі болды. Осы қоғамның тапсырмасы бойынша ол қазақ этнографиясы бойынша баяндамалар мен мақалалар дайындап, жариялады. Ол қазақ халқының прогресс пен білімге деген ұмтылысының қаншалықты маңызды екенін түсінді. [1]

60–жылдары Алтынсариннің педагогикалық көзқарастары түбегейлі қалыптасты. Сол хатта ол өзінің тәлімгері, аға жолдасы және досы Н.И. Ильминскийден ішінара алған оқыту әдістемесіне қатысты көзқарастарын айтады: .. Мен сізден сабақ алдым; мен оларға алдымен заттардың аттарын, тек зат есімге қатысты сөздерді беремін; содан кейін заттардың сапалық атаулары – сын есімнің атауы; содан кейін заттардың атауларын олардың қасиеттерімен, содан кейін етістіктермен, содан кейін сөздердің септеулері мен санымен байланыстырамын.

1879 жылы Алтынсарин Торғай облысы мектептерінің инспекторы болып тағайындалды. Ағарту саласында неғұрлым кең құқықтар мен мүмкіндіктерге ие бола отырып, ол ауылдарға барады, қазақтарға зайырлы білімнің маңызы мен мақсаттарын, пайдасын түсіндіреді. Іле, Ырғыз, Торғай, Николаев (Қостанай) уездерінде, сондай–ақ Орынбор өлкесінің елді мекендерінде оқу орындарының жұмысын ұйымдастыру оңай болған жоқ. Сонымен қатар, білім беру мекемелері желісінің дамуына губернатордың еркіне тәуелділік кедергі келтірді. Алтынсариннің табанды мінез–құлқы мен туған өлкеге деген өшпес махаббаты көптеген кедергілерді еңсеруге көмектесті. Хатында ол былай деп жазды:... Менің үнемі ұмтылысым пайдалы адам болуды көздейді, оған қол жеткіземін деген ой – жұбаныш сезімін тудырады... [2]

Ы. Алтынсарин тек аскетик–педагог қана емес, талантты ұйымдастырушы болған. Ол оқу орындарын құру, оқытушылар құрамын таңдау, балалар мен мұғалімдердің тұрмыстық ұсақтүйектеріне қамқорлық жасау, қаржылық есептілік, оқу

орындарының материалдық базасын жинақтау бойынша зор жұмыс жасайды. Орынбор қырғыздарының облыстық басқармасына жасаған баяндамасында ол былай деп жазады: ... Қырғыз мектебін ұстауға арналған шығындарды жабу үшін,...900 руб.күміс, ол қырғыз мектебінің мазмұны бойынша шнур кітабына кіруге жазылған. Осыған қоса 22 берілген ведомость бойынша Мен дайындаған заттар мектеп қараушысына тапсырылды.... Шенеунік есебінің құрғақ жолдарының артында қаншама ауыр жұмыс жасалған көрініп тұр. Алтынсарин өзінің ағартушылық–педагогикалық қызметінде тұлғаның адамгершілік негіздерін тәрбиелеуге көп көңіл бөледі. Ол исламнан бас тартпайды, исламды оқытуға қарсы емес, бірақ дін ғылым мен техникамен келісіліп, жастардың адамгершілік тәрбиесіне ықпал етуі керек дейді. ...Мен олардың (оқушылардың) адамгершілік қасиетіне әсер ету үшін барлық күш–жігерімді саламын, сондықтан олар кейін парақор болмауы тиіс. Маған күлу беріңдер, мен кейде сабақтан бос уақытта ресми түрде молдамын және рухани тарихтан білетінімді, басқа да пайдалы, түсінікті әңгімелер қосатынымды айтамын....

Ы. Алтынсариннің жанқиярлық қызметін ұстанған замандастары оның көзі тірісінде–ақ қазақтың білім беру ісіне қосқан үлесін бағалай білді. Педагогикалық іс–әрекеттерден басқа, олар оның жанжақты әдеби шығармашылығын атап өтті: ана тілінде хрестоматия құрастыру, халық поэзиясының алғашқы жинақтарын және бастапқы оқуға арналған алғашқы кітап туындыларын құрастыру.

Қамқорлық пен көптеген сапарларда өмір ұшып жатты. 1889 жылы Алтынсарин әлі елу жаста еді, бірақ денсаулығы нашарлады. Жүйкеге артық күш түсіру мен сапарлардағы өмірінің қиындықтары әсер етті. Жанқиярлық қызмет арқасында, зор іс атқарған ұлы ұстаз есімі, мәңгілік кең байтақ дала төсінде қастерлене шырқалатын болады. Бірақ мұғалімнің ойы болашаққа бағытталған. Мұнымен тоқтап қалу оның тағдыры емес. Бастаулар, идеялар, жоспарлартыныштықбермейді... [3].

Ы. Алтынсариннің идеялары бүгінде де жақсы таныс. Олардың кейбіреулері мектептердің егемен Қазақстанның жаңа шындығы жағдайында дамып келе жатқан біздің күндерімізде ерекше өзекті. Осыдан бір жарым ғасыр бұрын ол мектептегі білім беру жүйесінде жаратылыстану ғылымына, орыс және қазақ тілін оқытуға басты орын берген болатын. Дәл осы мәселе біздің елімізде өмір сүру нормасы ретінде екі тілділікті бекіту туралы айтқан кезде өзекті болып табылады.

Данышпан Алтынсарин – үш киттің бірі (Шоқан және Абаймен бірге), оның иығында қазақтардың дала ортақтығы сақталып, әрі қарай да сақталатын болады. Мұсылман обсурантизмі, феодалдық надандық және отарлық езгі әлемінде ол ортағасырлық қараңғылықтан жарыққа шыға алатын өз халқының ақыл–ойы мен энергиясын көре алды! Данышпан ұстаз бүкіл саналы өмірін, сарқылмас күш – қуатын, өткір ақыл–ойы мен өз халқына деген әкелік сүйіспеншілігін – халық ағарту ісіне арнады! [4]

Ыбырай Алтынсарин мәңгілік есте қалуының бастауы осында емес пе? Қазақ балалары үшін ана тілінде аса бай әңгімелер мен өлеңдер жазып, Алтынсарин қазақ әдебиеті тарихында жазушысуретші ретінде Абаймен бірге лайықты орын алды. Оның шын жүректен, шынайы жазылған шығармалары, балалар жүрегі мен балалар мүдделеріне жақын және әлі күнге дейін ескірген емес. Алтынсариннің тарихтағы, этнографиядағы және өлкетанудағы маңызы зор.

Алтынсарин талантты педагог, жазушы және қоғам қайраткері, Халық мектебі үшін, халықты ағарту үшін күрескер ретінде өзінің қажымас, қайратты қызметін көрсетті.

Қазақ ақыны мен Ыбырайтанушы С. Оспанов өзінің 2014 жылы жарық көрген Ұлы ұстаз ұлағаты атты шығармасында қазақ халқының қоғамдық және мәдени өміріндегі Алтынсариннің рөлі туралы жазған. Ыбырай, әлі де болса толық зерттелмеген, ұлы ұстаз туралы көп нәрсе жазылмағанын атап өтті.

Ыбырай Алтынсарин – өз халқының талантты ұлы, ұлт мақтанышы. Ол қазақ халқының мәдениетін дамытуға үлкен үлес қосты, оның еңбектері мен барлық шығармашылығы тарихымыздың алтын қорына еніп, кейінгі ұрпаққа сарқылмас бай мұра қалдырды. Ол қазақ халқының жадында осындай ұлы тұлға болып қалады. Мен оның шығармалары, аудармалары әр оқырманға қолжетімді болғанын, сирек мұрағаттық материалдар жарияланғанын, ал жас ұрпақ талантты ақын мен аудармашының жұмысын ризашылықпен зерттегенін қалаймын. Алтынсариннің Қазақстандағы халыққа білім беру тарихындағы маңызы өте зор. Алтынсариннің қызметі біз үшін қоғамдық ойдың дамуы және оның халыққа білім беру мен Қазақ әдебиеті тарихындағы орны тұрғысынан үлкен қызығушылық тудырады. Біз Алтынсаринге оның алғашқы Халық мұғалімі, Қазақстандағы халық мектептерінің алғашқы ұйымдастырушысы және қазақ халқының ортасынан шыққан алғашқы теоретик–педагог ретіндегі қызметі үшін тағзым көрсетеміз. [5]

Қазақ халқының мәдениетінің тарихынан көрнекті орын алатын қайраткерлердің бірі, халқымыздың мақтанышы, демократтиялық бағыттағы ағартушысы, тұңғыш педагогі, ақын – жазушысы Ыбырай Алтынсарин орыс халқының кең арналы білім бұлағынан сусындады, өзінің алған білімін туған халқына тарту еттіп, қазақ елі үшін оқу – ағарту саласында игі еңбек сіңірді. Ол ағартушылық алғашқы қадамында – ақ қазақ халқының келешегі ұлы халқының өмірімен, оның мәдениетімен тығыз байланысты екенін ашып айтты.

Ыбырай Алтынсарин орыс халық мәдениетінің демократияшыл идеяларын, әсіресе, Ушинскийдің педагогикалық мектебінің жаңалықтарын творчествалық жолмен қабылдай отырып, қазақ даласына білім таратушы, мектеп ашушы, жастарды тәрбиелеуші мұғалім болды. Ол өз ісінде әрқашан адамгершілік туын көтеріп, көптеген бағалы мұралар қалдырды. Солардың ішінде оның тамаша өлеңдері мен әңгімелері де бар. Бірақ ол – ең алдымен ағартушы педагог. Ал ақындығы мен 23 жазушылығы оның негізгі мақсатына – сол ағартушы балалар тәрбиесіне арнап, оқу құралдары мен оқулықтар үшін жазған.

Жас ұрпақ–біздің еліміздің болашағы. Бүгінгі заманның күн санап тез өзгеруі білім беруге деген талапты күшейте түсуде. Жаңа идеялар, білім беруге жаңаша көзқарасты, кәсіби біліктілік біздің бұрынғыдан да жаңа жоғары сатыға көтерілгендігіміздің белгісі. Міне мұның бәріне қол жеткізуде әр ұстаздың шығармашылығы, жұмыс істеуі ерекше болуы керек.

Бүгінде білім беру жүйесінде елеулі өзгерістер болып жатыр. Бұл өзгерістердің тереңдігі соншалық, білім берудің мақсаттарына, құндылықтарына, әдістеріне және құралдарына қатысты және педагогтардың кәсіби санасын қайта құрумен байланысты, оның көп бөлігі басқа білім беру жүйесінде қалыптасқан педагогикалық ұстанымдар болып табылады. Бүгінгі күні білімді дайын қалпында қабылдамай, оны өздігімен құрастырудың тұлғаны дамытатындығы, құрастырылған білімнің есте ұзақ мерзімде сақталатындығы дәлелденіп отыр. Білім игеру процесінің еңбасты мәселесі мен мақсаты үйренушілердің белсенді әрекеттерін ұйымдастыру. Белсенді әрекеттер арқылы шәкірттер білімді өздігімен меңгереді, үйренеді Ұстаз – шебер. Ол сенім атмосферасын қалыптастырып, мейірім шапағатын сыйлайды. Ұстаз оқушылардың қызығушылығын арттырып, олармен бірге ізденеді, жұмыс жасайды. Ұстаз – білімге шығаратын жолды нұсқаушы, осы жолмен өзі де жүріп келеді.

Қазіргі заманға сай мұғалім ұлттық мәдениет пен дәстүрді оқушының бойына сіңіре білетін, оқушыны өз бетінше білім алу дағдысына үйретететін, шығармашылық іс жүргізе алатын, оқушыларды адамгершілікке баулитын, болашақта әлемдік өркениетті мемлекетіміздің қожасы болатын жас ұрпаққа сапалы білім бере алатын тұлға болуы керек.

Әдебиеттер тізімі:

1. Алтынсарин Ы. Кел, балалар, оқылық: Өлең, әңгімелер мен мақал, жұмбақтар. – Алматы: Атамұра, 2006. – 168 б.
2. Сүйіншәлиев Х. Қазақ әдебиетінің тарихы: Оқулық. – Алматы: Санат, 1997. – 859–б.
3. Мәдібай Қ. Үміт еткен көзімнің нұры балам.. // Қазақ әдебиеті. – 2009. – 31 шілде. – № 3 (3144).– 6–б.
5. Қазақ Совет энциклопедиясы. – 11–т. / Бас ред. М.Қ. Қаратаев. – Алматы: Қазақ Совет энцикл. Бас ред., – 92–б.
6. Сәтбекова А. Қазақ мектебінің тағдырын ұлт тағдырынан бөле–жара қарауға болмайды // Аңызадам: Жұлдыздар отбасы. – 2013. – № 17 (77). – 36, 37–б.

УДК 37.034

МУЗЕЙ – КАК СРЕДСТВО ДУХОВНОГО ВОСПИТАНИЯ ПОДРАСТАЮЩЕГО ПОКОЛЕНИЯ

Коцкая Ольга Григорьевна
учитель русского языка и литературы
КГУ «Владимировская общеобразовательная школа
отдела образования акимата Костанайского района»
управления образования Костанайской области
Костанайский р-н., пос. Владимировка, Казахстан
E–mail: kotskaya.1966@yandex.kz

Федянина Ирина Гавриловна
учитель русского языка и литературы
КГУ «Владимировская общеобразовательная школа
отдела образования акимата Костанайского района»
управления образования Костанайской области

Аннотация

В данной статье рассказано о том, как важно, чтобы новые поколения учеников не забывали прошлое своего родного села, его традиции, культуру, людей, которые жили в этой местности, историю своего родного края. Именно поэтому музей имеет огромное значение в привитии подрастающему поколению духовно–нравственных ценностей.

Ключевые слова: *национальные ценности, нация, музей, история*

Аңдатпа

Бұл мақалада оқушылардың жаңа ұрпағы туған ауылының өткенін, оның дәстүрлерін, мәдениетін, осы жерде өмір сүрген адамдарды, туған өлкесінің тарихын ұмытпауы қаншалықты маңызды екендігі туралы баяндалған. Сондықтан да мұражай өскелең ұрпаққа рухани–адамгершілік құндылықтарды сіңіруде үлкен маңызға ие.

Түйінді сөздер*: ұлттық құндылықтар, ұлт, музей, тарих*

Abstract

This article describes how important it is that new generations of students do not forget the past of their native village, its traditions, culture, people who lived in this area, the history of their native land. That is why the museum is of great importance in instilling spiritual and moral values in the younger generation.

Key words: *national values, nation, museum, history*

Сегодня, очень актуальна проблема духовно–нравственного воспитания обучающихся Казахстана. Касым–Жомарт Токаев высказался о важности культивировать в детях общечеловеческие и национальные ценности. Он отметил, что «…каждая нация в мире по–своему уникальна. Мы должны это правильно понимать. Уникальность нашей нации должна заключаться в успешности. Чтобы быть успешными, нам нужно совершать конкретные дела, а не следовать громким лозунгам, живя в плену иллюзий. Это должно быть ясно и понятно всем гражданам. У нас

должен быть четкий ответ на вопрос: «Каким образом мы станем успешной страной?». Качества, присущие ответственному гражданину, необходимо укоренить в сознании подрастающего поколения, ведь детство и юность – самая благодатная пора для привития священного чувства любви к Родине. [1] Но как научить любить Родину? Как вырастить патриотов? Это не праздные вопросы: от них, сидящих сегодня за школьной партой, зависит будущее нашей страны. Следуя словам президента Касыма–Жомарта Токаева надо заняться конкретным делом. В нашем случае конкретное дело – это создание музея, который играет большую роль в развитии духовно–нравственного воспитания наших школьников.

Нашему селу Владимировка очень повезло в том плане, что в нём живёт очень уникальный и самобытный житель – Никушин Яков Александрович, который создал музей под открытым небом на территории своего подворья, который плавно переходит и на территорию своего гаража и части дома. Яков Александрович Никушин организовал музей для того, чтобы младшее поколение знало о том, как жили люди в прошлом. Творческая жилка у Никушиных в роду. Дядя картины рисовал на досуге, потому как водителем работал. Отец мебель из тальника делал. Яков Александрович сохранил этажерку, сделанной его руками и сам так проникся к эпохе прошлого, что стал собирать экспонаты, которые ещё хранились у жителей села на чердаках, гаражах, времянках. Собирал вначале по крупицам, а после жители стали сами приносить предметы прошлого Якову Александровичу. Экспонаты музея, по мнению основателя музея, помогут будущему поколению соединить нити прошлого, настоящего и даже, будущего, помогут сохранить и не забыть историю своего села. Яков Александрович Никушин, в настоящее время находится на пенсии третий год. До этого работал ветеринарным врачом, продолжая дело своего отца Александра, однако в душе, как оказалось, он был большим романтиком. Всегда мечтал путешествовать, посмотреть мир. Даже мечтал поступить на шкипера дальнего плавания в Омское училище. Да, мечта стать шкипером не сбылась, но мир Яков Александрович увидел, пусть тот, который у него во дворе, но в этом мире есть место элементам разных культур. Нереализованные мечты о неизведанных далях он вкладывает в создание особой атмосферы своей территории. Во дворе у местного жителя, кроме музея, и альпийская горка, и славянский плетень, и колоритные восточные подвесные лежанки и еще много чего интересного. Рассказывать можно долго, но когда пробуешь покрутить диск первого телефона, пощелкать клавишами печатные машинки или включить проигрыватель – совсем другое дело. Большая часть механизмов в рабочем состоянии. Хозяин иногда включает гостям пластинки, и они слушают сказки, музыку. А есть и весьма необычные, к примеру, исторические документальные отчеты о Великой Отечественной войне и даже речь Ленина.

Музею уже более 30 лет, но он продолжает пополняться новыми экспонатами. А помогают ему в этом сельские жители, педагогический коллектив школы и, конечно, наши ученики, которые наравне со взрослыми по крупицам воссоздают историю нашего села и истории жизни его выдающихся жителей.

Здесь дети могут своими руками потрогать экспонаты, поработать с документами, «соприкоснуться с прошлым вживую». В настоящее время в музее действует 5 экспозиционных выставочных зон и выставка прикладного искусства. Всего в фондах более 1000 экспонатов.

Рисунок.1.– Макет русской избы

Первая экспозиционная выставка посвящена русской избе *(рисунок 1),* в которой сосредоточены старинные предметы быта и кухонная утварь.

Вторая экспозиционная выставка посвящена старинным орудиям труда. Среди экспонатов – сепаратор из первой половины прошлого века, утюги, которым больше ста лет, оглобли, телеги, сундуки, керогазы, примусы и керосинки, ухваты и чугуны. Третья – посвящена советскому периоду. Многие экспонаты в этом музее выставлены прямо у забора, между белыми березками, безмолвными свидетелями советской эпохи. Экспонаты музея, как будто колесо истории поворачивается, и мы попадаем в совсем другие времена, от этого захватывает дух.

Четвёртая зона – зона различных предметов, которыми жители украшали свои избы. Фарфоровые игрушки сразу привлекают внимание. Их у Якова Александровича более 300 экземпляров. История собирания их относится к 90 годам прошлого столетия. Казахстан только начинал своё развитие, как самостоятельное государство. И экономические трудности подтолкнули местных жителей продавать фарфоровые статуэтки, чтобы решить свои какие–то хозяйственные нужды. Вот тогда самые интересные статуэтки и стал Яков Александрович покупать, а после, зная страсть к собиранию старинных вещей, уже ему просто дарили местные жители. В недавнем прошлом советские фарфоровые фигурки были почти в каждой семье. Они были признаком благополучия и достатка, украшали буфеты и тумбочки наших бабушек. После Октябрьской Революции 1917 года новые технологии сделали изделия из фарфора доступными и простому населению. Изделия из фарфора молодая республика могла экспортировать в другие страны, поэтому стало много коллекционеров. Позднее советский фарфор отображал важные исторические события и достижения СССР. Сегодня советские фарфоровые изделия как своеобразный памятник минувшему времени. Советские статуэтки – это часть нашей общей истории. В них отражается целая история советского периода. Пятая выставочная зона посвящена военному периоду. Она представлена гармоникой, с которой солдат Дымов Александр прошёл весь фронт и вернулся домой живым с полной грудью медалей и орденов, которые также хранятся в данном музее. Уникальными экспонатами музея являются книги наших легендарных земляков, уроженцев нашего села: книга легендарного чекиста Василия Тарасовича Шевченко «Берегите Родину» и книга ветерана ВОВ Павла Васильевича Даценко «Сказания о довоенном мире, войне окопной и незримом фронте». Книги написаны легендар-

ными личностями: Василий Тарасович Шевченко, владимировский мальчуган из бедной крестьянской семьи дорос до руководителя КГБ КазССР, Павел Васильевич Даценко – полковник в отставке, ветеран органов национальной безопасности. Земляки написали книги о своей судьбе, в которой большое место занимает родное село Владимировка. Данные книги являются настольными книгами при изучении истории села и истории наших односельчан.

Здесь можно увидеть и старый фанерный чемодан, с которыми солдаты возвращались с фронта, и письма – вещественные источники прошлой эпохи, которые писали своим семьям фронтовики. А алюминиевая кружка и фронтовая ложка с котелком максимально приближают школьников к фронтовым будням Великой Отечественной войны. Прикасаясь к данным экспонатам, учащиеся испытывают настоящую гордость, уважение и восхищение своими героическими прадедами.

Хозяин музея всегда с радушием принимает учащихся школы для проведения классных часов, экскурсий, которые дают возможность учащимся посмотреть фотографии военных лет, вглядеться в лица фронтовиков и, возможно, представить себя на месте участника войны, понять, о чем он думал перед боем. Это очень важный воспитательный момент для духовного развития школьника. Ребенок проживает реальную историю, с реальными именами своих односельчан, а может быть и родственников.

Учащиеся школы также участвуют в исследовательских конкурсах различного уровня, используя материал музея. В музее хранятся исследовательские работы учащихся по истории школы, истории поселка, истории отдельных экспонатов. В нашей школе уже на протяжении ряда лет школьники собирают и изучают боевые и трудовые традиции своих земляков, пишут летопись своей школы, изучают историю поселка. Все исследовательские работы используются на уроках и классных часах по изучению родного края. Бывая в музее, дети соотносят старинные вещи с прочитанными художественными произведениями. Так они вспоминают лукошко берестяное и соотносят его с произведением Астафьева «Конь с розовой гривой», керогаз и керосиновую лампу с произведением К. Паустовского «Телеграмма», В. Набокова «Рождество», телегу с железными колёсами с произведением В. Тендрякова «Хлеб для собаки» и так далее.

Лучшей формой закрепления и осмысления, полученных в музее знаний и впечатлений являются творческие работы: фотоотчёты, рисунки, плакаты, презентации, рисунки, буклеты. В музее хранятся творческие работы ребят на тему «Письмо солдату из 21 века», фотографии с различных мероприятий, прошедших в данном музее. Результатом работы можно считать и то, что учащиеся не теряют интерес к исследовательской деятельности, к заинтересованности пополнения фондов музея. За время работы музея, образовалась активная группа, которая накопила опыт работы по музееведению, краеведению, и распространяет его среди школьников. В процессе краеведческой деятельности накапливается материал, с которым знакомятся учащиеся школы. Просматривая презентации и другие работы своих сверстников, школьники испытывают гордость за свою школу, повышается интерес к истории края и Казахстана в целом. «Погружаясь в прошлое, понимая важность преемственности поколений, школьники учится жить в гармонии с окружающим миром. Музейная атмосфера, подлинные экспонаты отражающие культурное достояние Казахстана, ее традиционные ценности и религию, помогают на конкретных примерах говорить о добре и зле, нравственности и жестокости, ответственности и равнодушии, чести, достоинстве, мужестве и героизме» [2].

Гордиться родной землей, ее культурным наследием, родным языком, хранить историю и обычаи, приумножать их, мы считаем, должен каждый сознательный гражданин своей страны. Работа в духовно–нравственном направлении – это долгий

кропотливый труд. Но делать это, тем не менее, необходимо. Без любви к Отечеству и уважению к его истории и культуре невозможно воспитать гражданина и патриота! Таким образом, музей оказывает эмоциональное, информационное воздействие и может приобщить учащихся к материальным, культурным, духовным ценностям родного края, осуществить патриотическое воспитание на примерах героической борьбы, подвигов, служения стране.

Академик Д.С. Лихачёв говорил: «Если человек не любит, хотя бы изредка смотреть на старые фотографии своих родителей, не ценит памяти о них, значит, он не любит их. Если человек не любит старые улицы, пусть даже и плохонькие, значит, у него нет любви к своему городу. Если человек равнодушен к памятникам истории своей страны – он, как правило, равнодушен к своей стране. «Беспамятный» – это прежде всего человек неблагодарный, безответственный, а следовательно, и неспособный на добрые, бескорыстные поступки….Человек воспитывается в окружающей его культурной среде незаметно для себя. Его воспитывает история, прошлое. Прошлое открывает ему окно в мир, и не только окно, но и двери, даже ворота – триумфальные ворота». [3]

Рисунок 2. – Экспонаты музея.

Таким образом, музей служит объединению, сплочению учащихся вокруг высокой благородной цели – сохранить прошлое и настоящее для потомков. Проходит время, но и сегодня в каждом музее, даже под открытым небом, находящемся в простом деревенском двору, всегда найдутся предметы (*Рисунок 2*), которые дают возможность, прикоснувшись к истории своей страны, образно представить прошедшие события. Так сохраняется связь времён, связь поколений. Музей в селе – явление уникальное и необходимое.

Список литературы:

1. Выступление Главы государства Касым–Жомарта Токаева на втором заседании Национального курултая «Әділетті Қазақстан – Адал азамат» [Электронный ресурс]/Казахстан должен укреплять свою национальную идентичность, 17.06.2023г. URL:https://www.akorda.kz/ru/vystuplenie–glavy–gosudarstva–kasym–zhomarta–tokaeva–na–vtorom–zasedanii–nacionalnogo–kurultayaadiletti–kazakstan–adal–azamat–175233 (дата обращения 27.01.2024.)

2. Калтаева Жанар. Публикация «Воспитание школьников через музейную деятельность» [Электронный ресурс] / 05.05.2022.: URL:https://rcdo.kz/publ/10082–vospitanie–shkolnikov–cherez–muzejnuju–dejatelnost.html (дата обращения 25.01.2024.)

3. Лихачёв Д.С. Письма о добром и прекрасном (письмо №№40–41. О памяти) – Москва. Издательство «Наука», 2006. – с.174

УДК 373.2

ВОСПИТАНИЕ НРАВСТВЕННОСТИ И ПАТРИОТИЗМА ДОШКОЛЬНИКОВ, В УСЛОВИЯХ ЛЕТНЕГО ОЗДОРОВИТЕЛЬНОГО ПЕРИОДА, КАК ОДНА ИЗ СУЩЕСТВЕННЫХ ФОРМ РАБОТЫ С ДЕТЬМИ

Крузе Светлана Владимировна
методист учреждения
«Школа – сад гимназия города Костанай»
г.Костанай,Казахстан
E–mail: svetlana.kruze76@mail.ru

Аннотация

Духовно – нравственное воспитание детей в условиях организации летнего – оздоровительного периода в дошкольной организации. В статье рассматриваются основные направления и практическое применение в авторском видение.

***Ключевые слова**: образовательное пространство, духовно – нравственное воспитание, детская деятельность, формирование личности.*

Аңдатпа

Мектепке дейінгі ұйымда жазғы – сауықтыру кезеңін ұйымдастыру жағдайында балаларды рухани – адамгершілік тәрбиелеу. Мақалада авторлық көзқарастың негізгі бағыттары мен практикалық қолданылуы қарастырылады.

***Түйінді сөздер**: білім беру кеңістігі, рухани–адамгершілік тәрбие, балалар іс–әрекеті, жеке тұлғаны қалыптастыру.*

Annotation

Spiritual and moral education of children in the conditions of organizing the summer health period in a preschool organization. The article discusses the main directions and practical application in the author's vision.

***Key words**: educational space, spiritual and moral education, children's activities, personality formation.*

В системе непрерывного дошкольного образования одной из важной составляющей является воспитание личности. Сегодняшние дети, уже завтра станут творцами будущего нашего государства. Физическое интеллектуальное и творческое развитие, способствует развитию полноценной личности, умение видеть и предвидеть, строить и перестраивать, стремиться к поставленным целям. Но никогда человек не сможет принести максимум пользы своей стране, если он не будет иметь чувство патриотизма в своем сердце, порядочность и духовность в своих помыслах.

Великий казахский классик Шакарим Кудайбердиев наставляя молодое поколение говорил: «Основой жизни хорошего человека должны стать честный труд, совестливый разум, искреннее сердце. Вот три качества, которые должны властвовать над всем. Без них не обрести в жизни мира и согласия».

В дошкольном возрасте, у самых истоков образования и воспитания, очень важно выбрать правильное направление развития личности. В Государственном общеобязательном стандарте дошкольного воспитания и обучения говорится о важности осуществления целостного развития и раскрытия потенциала каждого ребенка на основе общечеловеческих и национальных ценностей с учетом его интересов, особенностей и потребностей. [1]

Ценности, выработанные человечеством на протяжение веков, гласящие о торжестве милосердия и доброты, закладываются с ранних лет. Но национальная идентичность, самосознание, ощущение принадлежности к определенному этносу или нации, передается на генном уровне. Генетический код, уже заложен в ребенке, его нужно расшифровать и запустить механизм действия. Ребенок сможет ощутить своё предназначение, раскрыть качества и понять свою сущность.

Духовно – нравственное воспитание признано сохранить национальные и культурные ценности, традиции и обычаи народа, чтобы воспитать молодое поколение в системе знаний, передающихся из поколения в поколение. Стержнем воспитания нравственности является мир, окружающий ребенка с раннего детства, умение распознавать добро и зло, знакомиться с ценностями, созданными предшествующими поколениями, погружаться в культуру и наследие предков. Следующий этап предполагает применение полученных знаний на основе наблюдений и приобретенного первого жизненного опыта на практике, когда ребенок уже осознанно включается в деятельность, построенную на национальной основе. И последний этап развития духовности и нравственности, достижение осознания смысла и назначения человеческого существования, открытие новых ценностей, культурных сокровищ и смысла бытия.

В летний оздоровительный период, в непринужденной обстановке, с детьми легко проводить работу, направленную на воспитание нравственности, духовности на основе национальных ценностей. Летний отдых уже настраивает детей на раскрепощение и вовлечение в процесс, от которого они ожидают ярких эмоций, впечатлений и невероятных ощущений.

Создание образовательного пространства в интересной форме, помогает вовлечь детей в процесс, погружая их в действо. Каждая неделя определяется направленностью, «Батыры и подвиги», – знакомство с батырами земли казахской, легендами и сказами о их подвигах. «Уклад и быт», погружает детей в обстановку национального жилища, традиций и обычаев, уклада жизни. «Странствия и путешествия», помогают увидеть ширь, просторы территории нашего государства, «Истоки» – познать историю.

Главным условием становления основ личности и её нравственного и духовного совершенствования является детская деятельность, через которую познание более глубокое, запоминание более качественное, интерес неподдельный. Оформление ставки Түндік – места, где располагаются дети, с учетом национального колорита, выбор ведущего на ставках, Мырзы, получающего отличительный знак «Орден Мырзы», дает возможность ребенку, в течение дня, почувствовать себя лидером и судьей, организатором коллективных дел, помогает убрать закрытость, стеснение, развить лидерские качества. Ежедневно «Орден Мырзы» передается, что позволяет каждому ребенку ощутить себя главным, принять на себя ответственность выбора решений, показать свои лучшие качества, постараться стать образцом, проявляя гуманность, показывая воспитанность.

Коллективные дела, умение ребенка функционировать среди сверстников, осознавать себя частью целого, объектом социального общества, в котором необходимо соблюдать особые правила, тоже является одним из важных направлений нравственно – духовного развития личности. Привитие умения вести себя в обществе, уважая честь и достоинства каждого его члена, терпеливо относиться к людям с особыми образовательными потребностями, понимать и принимать разнообразие других людей, независимо от национальности, религии, культуры и личных убеждений. Ядро нравственности (морали) составляют нормы и правила поведения. Они проявляются в поступках людей, в их поведении, управляют моральными взаимоотношениями с людьми…[2] Воспитывая у ребенка, умения жить в мире людей, мы воспитываем умение развиваться и совершенствоваться, искать себя, определять свои интересы, оценивать свои поступки. В ходе работы с детьми в летний период, организация ежедневных утренних собраний Жиналыс, на котором действующий Мырза передает свой орден выбранному им ребенку, символизирует передачу ответственности. Выбранный Мырза сегодняшнего дня активизирует свои лучшие качества, учится управлять коллективом, через собственный пример, что помогает каждому ребенку, понять своё «Я», продемонстрировать свои качества,

показать свое личное отношение к определенным поступкам, оценить сложившуюся ситуацию и найти правильный выход из неё, с учетом принципов нравственности и морали.

Литература и история, источники получения знаний и воспитание определенных достоинств человека. В детской деятельности, сказки, легенды, предания и поверья, являются мощным средством воспитания. Читая, изучая литературу, дети постигают нормы нравственности, определяют для себя плохое и хорошее, выстраивают алгоритмы поведения в определённых ситуациях, запоминают и делают простейшие выводы, которые в будущем становятся опытом. Организуя деятельность детей в течение дня летнего периода, важно придать каждому событию загадочность, необычность, важность. На территории участка возводится импровизированный «Камень Мудрости», каждое утро появляется зоркий орел со свитком. Из свитка, взять который у орла имеет право назначенный орденом Мырза, дети узнают новую легенду, получают задания для выполнения, узнают о делах, какие предстоит совершить в течение дня. Импровизированная постановка, помогает пробудить интерес детей, к предложенной легенде или преданью, найти подсказки, обсудить полученные знания, применить их при выполнении заданий в детской игровой деятельности. Через игру, неординарную постановку деятельности, интерес детей возрастает, полученные знания укрепляются в памяти, возможность самостоятельно проанализировать полученную информацию, помогает применить её в дальнейшем, формируется первоначальный жизненный опыт.

Нравственное и духовное воспитание на основе национальных ценностей невозможно без погружения в среду, культуру, быт. Предметы быта, в окружении ребенка, орнаменты, убранства, воспитывают ценностное отношение к культуре, уважение к труду мастеров, создавших предметы искусства и быта. Окружение ребенка национальными предметами утвари, передают негласный заложенный в них глубокий смысл национальной идентичности, принадлежности к своему народу. Стремление ребенка самостоятельно изготовить, нарисовать или вылепить, зарождает любовь и принятие национального искусства. Для усиления образного начала в работах детей, целесообразно предлагать тематику с учетом конкретного жизненного окружения и национального своеобразия: особенности природного ландшафта; своеобразие цветовой гаммы, особенности казахского орнамента… [3] Организуя среду в летний период, особое внимание уделяется национальному стилю в оформлении, наличию предметов быта казахского народа, элементов одежды, в свободном доступе для детей. Погружение в среду, возможность свободного использования предметов составляющих национальную среду в деятельности, доступность их для ребенка, играет важную роль в гармоничном становление и развитие.

Истоки духовного воспитания во славе предков и пращуров. Исторические личности, их свершения, победы и достижения, уже с младшего возраста становятся объектом гордости, примером для подражания. Воспитывать детей на примерах реальных людей эффективнее, если портреты этих людей встречаются детям на баннерах, они узнают их, глядя на памятники, памятные доски, видят их в книгах. Такое заочное знакомство с великими деятелями нашей страны, создают у ребенка ощущение близости, родства по роду, по нации. Чувство гордости и важности от близости к великим людям, посвятившим себя служению народу и своей стране, от того, что они жили на одной с нами земле, любовались теми же ландшафтами, были знакомы с людьми, потомки которых ходят с нами рядом. В период летнего отдыха, зоркий орел, прилетая на «Камень Мудрости» приносит свиток от Великого хана, вымышленного персонажа, которого никто не видел, но каждый представляет по–своему. В свитке, после легенды и заданий, обязательно прописана мудрость или совет, от знаменитого деятеля или героя Костанайской области (Кобланды батыр,

Шакшак Жанибек, Ибрай Алтынсарин, Ахмет Байтурсынов, Шокан Уалиханов). Более близкое знакомство проходит в экскурсиях, посещениях музеев, прогулках по городу. На примере жизни, деятельности известных людей, дети постигают науку жизни, духовность и нравственность, как основную заповедь. Почитание старости, гостеприимство и доброжелательность – это главные черты национального характера казахов. Они формировались у нас во многовековой суровой кочевой жизни. И наш Абай увековечил их в поэзии и своих «Назиданиях» [4]

Народ, потерявший чувство патриотизма, перестает быть единым народом, человек, не развивающийся духовно, перестает быть человеком. Важно не упустить время закладки первых кирпичиков нравственности, духовности и патриотизма. Но, чтобы назидания и поучения не дали обратный результат, воспитывать детей необходимо в понятной и интересной для них деятельности. Играя, получая при этом информацию, ребенок развивается и совершенствуется, одухотворяется и воодушевляется. Закладка базовых человеческих ценностей происходит легко и очень глубоко, если происходит это ненавязчиво, интересно и увлекательно.

Педагоги, работающие с детьми, понимают важность духовно – нравственного воспитания, как основы формирования личности. Дети, в своей непосредственности открыты и ждут, чтобы взрослые показали им правильный путь в достойную жизнь. И те способы и формы, которые выберет педагог, правильность их и приемлемость, станет результатом, который обеспечит новую жизнь, будущее нашей страны и её духовное процветание.

Глава государства Нурсултан Назарбаев в своей статье «Ориентация на будущее: духовное возрождение» подчеркнул важность обновления общественного сознания. Сохранение национального самосознания и его адаптация к современным требованиям стало общенациональной проблемой. Потому что модернизация сознания открывает путь к прорывному развитию страны в XXI веке. [5]

Список литературы:

1. Государственный общеобязательный стандарт дошкольного воспитания и обучения. – Астана 2022.– 14 с.
2. Нечаева В.Г., Маркова Т.А., Нравственное воспитание в детском саду. – Москва. Просвещение 1975.– 3 с.
3. Карбушева Г.А. Ознакомление детей дошкольного возраста с Казахстаном. – Алма– Ата. Мектеп 1984 – 4 с.
4. Дьяков И. Славные патриоты своей Родина. – Костанай. Костанайский печатный двор. 2008. – 68 с.
5. Тоаев К.Ж. Статья Главы государства «Абай и Казахстан в XXI веке». 2020. https:// www.gov.kz/memleket/entities/mfa–ashgabat/documents/details/26792?lang=ru

УДК37.035.8

THE ISSUE OF DEVELOPING TOLERANCE IN YOUTH IN CONTEMPORARY PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL LITERATURE

Куанышбаева Малика Талгатовна
магистрант 1 курса ОП 7М01101 Педагогика и психология
педагогический институт им. У. Слтангазина
КРУ имени Ахмет Байтұрсынұлы, г.Костанай, Казахстан
E–mail: malika_kuanyshbaeva@mail.ru

Демисенова Шнар Сапаровна
кандидат педагогических наук
и.о. ассоциированный профессор
кафедра педагогики, психологии и специального образования
педагогический институт им. У. Слтангазина
КРУ имени Ахмет Байтұрсынұлы, г.Костанай, Казахстан
E–mail: shnar15@mail.ru

Abstract

This article addresses the issue of developing tolerance among the youth within the context of contemporary psychological and pedagogical literature. Examining the challenges and opportunities associated with fostering tolerance, the paper explores the current state of youth tolerance and proposes strategies for its enhancement. By delving into the key concepts and theories in the field, the article aims to contribute valuable insights to the ongoing discourse on promoting tolerance in the younger generation.

Key words: *tolerance, development, education, intercultural interaction, social skills.*

Аңдатпа

Бұл мақалада қазіргі психологиялық–педагогикалық әдебиет контекстінде жастар арасындағы толеранттылықты дамыту мәселесі қарастырылады. Толеранттылықты тәрбиелеуге байланысты проблемалар мен мүмкіндіктерді қарастыра отырып, мақалада жастардың толеранттылығының қазіргі жағдайы зерттеліп, оны арттыру стратегиялары ұсынылады. Осы саладағы негізгі тұжырымдамалар мен теорияларға тереңірек үңіле отырып, мақала жас ұрпаққа төзімділікті тәрбиелеу туралы жалғасып жатқан дискурсқа құнды үлес қосуға арналған.

Түйінді сөздер: *толеранттылық, даму, білім беру, мәдениетаралық өзара іс–қимыл, әлеуметтік дағдылар.*

Аннотация

В данной статье рассматривается проблема развития толерантности среди молодежи в контексте современной психолого–педагогической литературы. Рассматривая проблемы и возможности, связанные с воспитанием толерантности, в статье исследуется текущее состояние толерантности молодежи, и предлагаются стратегии ее повышения. Углубляясь в ключевые концепции и теории в этой области, статья призвана внести ценный вклад в продолжающийся дискурс о воспитании толерантности у молодого поколения.

Ключевые слова: *толерантность, развитие, образование, межкультурное взаимодействие, социальные навыки.*

In the era of globalization and rapid technological changes, fostering tolerance among the youth has become an extremely crucial aspect of societal development. Today's youth is growing up in a world where cultural, ethical, and religious differences are becoming increasingly noticeable. In this context, the issue of developing tolerance among the youth attracts heightened attention from psychologists and educators.

Contemporary psychological and pedagogical literature provides valuable research and analyses, allowing us to gain a deeper understanding of the challenges and opportunities facing the youth in the context of tolerance development. The reflection of these issues in literature forms the basis for a systematic approach to the problem, contributing to the development of effective strategies aimed at supporting tolerant thinking and behavior among the youth.

Youth is a strategic force in society, shaping the future, and their views and values determine the overall trends in societal development. In light of the diversity of cultures, religions, and identities encountered by today's youth, issues of tolerance and mutual understanding become key aspects of social stability and harmony. [1]

The review of contemporary psychological and pedagogical literature on the issue of developing tolerance among the youth provides us with tools to identify not only the roots of the problem but also prospective directions for solutions. Therefore, this article aims to analyze key aspects of this problem, highlight fundamental trends, and offer practical recommendations for creating educational environments that promote the development of tolerance and respect for differences among the youth.

Today's youth are facing challenges whose origins penetrate into the depths of socio–cultural dynamics. In the era of globalization and information overload, young people are exposed to an uncontrolled flow of information, creating so–called «cultural noise». [1] This noise, filled with many cultural influences, can make it difficult to form a tolerant view of the world and become a source of stereotypes and prejudices.

The rapidly changing socio–cultural dynamics also contribute to the problem. Changes in social values and traditions create uncertainty, causing a reaction of rejection among young people. This can lead to increased intercultural conflicts based on a lack of understanding and respect for differences. Non–additional adaptation of educational systems to modern challenges can also have an impact on the development of tolerance.

Societal inequalities can contribute to the formation of stereotypes and prejudices, creating barriers to mutual understanding and respect. Overall, the roots of the problem of developing tolerance in youth are associated with a complex set of factors that require careful study and a systemic approach for effective resolution. [1, p.56]

In psychological and pedagogical literature, the issue of youth tolerance development is considered from various perspectives. Researchers note that tolerance is a multifaceted phenomenon that encompasses the following components:

- The cognitive component is knowledge about other cultures and values;
- The emotional component is the ability to empathize and empathize;
- The behavioral component is a willingness to engage constructively with people who are different from themselves. [2, p.57]

The cognitive component of tolerance

The cognitive component of tolerance includes knowledge about other cultures and values. A tolerant person should be aware that there are many different cultures, each of which has its own characteristics. He must understand that people can have different values and beliefs, and that this is not a reason for hostility or discrimination.

The development of the cognitive component of tolerance can be carried out through learning, reading, watching movies and TV shows, as well as communicating with people from other cultures.

The emotional component of tolerance

The emotional component of tolerance includes the ability to empathize. Empathy is the ability to understand and share other people's feelings. Empathy is the desire to help other people who are experiencing difficulties.

A tolerant person is able to understand and share the feelings of people who are different from him. He is able to sympathize with them and provide them with support.

The development of the emotional component of tolerance can be carried out through training, communication with people from other cultures, as well as through activities aimed at developing empathy and empathy, for example, volunteering.

The behavioral component of tolerance

The behavioral component of tolerance includes a willingness to engage constructively with people who are different from themselves. A tolerant person is able to

behave in such a way as not to violate the rights and freedoms of other people, even if he does not agree with their beliefs or behavior.

The development of the behavioral component of tolerance can be carried out through education, trainings on the development of tolerance, as well as through participation in socio–pedagogical projects aimed at the development of intercultural communication. [2, p.56]

The cognitive, emotional, and behavioral components of tolerance are interconnected. The development of one component contributes to the development of others. For example, knowledge about other cultures helps a person to better understand and share the feelings of people from these cultures, which, in turn, promotes constructive interaction with them.

The development of tolerance among young people is influenced by various factors, including:

- family education;
- Education;
- mass culture;
- interpersonal communication. [2, p. 68]

In the family, a child encounters other cultures and values for the first time. He learns from his parents and other family members to respect other people, regardless of their differences.

Education is an important factor in the development of tolerance among young people. At school and university, young people gain knowledge about other cultures and values, as well as learn to interact with people who differ from themselves.

Mass culture can have both a positive and a negative impact on the development of tolerance among young people. On the one hand, it can contribute to the formation of a tolerant attitude towards other cultures and values. On the other hand, it can contribute to the spread of stereotypes and prejudices.

In modern psychological and pedagogical literature, various methods and technologies for the development of youth tolerance are being developed. These include:

- Tolerance training

Tolerance training is one of the main methods of its development. In the process of learning, young people gain knowledge about other cultures and values, as well as learn to interact with people who are different from themselves.

Tolerance training can be carried out within the framework of the educational process, as part of extracurricular activities, as well as through various socio–pedagogical projects. [2, p.70]

- Tolerance development trainings

Tolerance development trainings are aimed at developing the cognitive, emotional and behavioral components of tolerance. During the training, young people learn to recognize and overcome stereotypes and prejudices, develop empathy and empathy, and interact constructively with people who differ from themselves.

Tolerance development trainings can be conducted in various formats, for example, in the form of group or individual classes, in the form of role–playing games or discussions.

- Socio–pedagogical projects aimed at the development of tolerance

Socio–pedagogical projects aimed at developing tolerance allow young people to gain experience of interacting with people who differ from them. Such projects can be aimed at the development of intercultural communication, volunteer activities, social assistance, etc.

Socio–pedagogical projects can be implemented in various forms, for example, in the form of festivals, promotions, contests or competitions.

Additional methods and technologies for the development of youth tolerance:

– Media education

Media education is aimed at developing critical thinking among young people and the ability to analyze information coming from the media. This allows young people not to succumb to stereotypes and prejudices formed by the media. [3, p. 156]

– Art Therapy

Art therapy is a method of psychotherapy based on the use of various types of art, for example, painting, music, theater or dance. Art therapy can be used to develop youth tolerance, as it allows young people to express their feelings and emotions, as well as understand the feelings and emotions of others.

– Sports

Sport promotes the development of qualities such as mutual assistance, cooperation and respect for rivals. This allows young people to learn how to interact constructively with people who are different from themselves. [3, p.185]

The choice of methods and technologies for the development of youth tolerance depends on the specific goals and objectives that are set before the educational process or socio–pedagogical project. [3, p.211]

In conclusion, it can be emphasized that the issue of fostering tolerance among youth remains relevant and requires serious attention from society, educational institutions, and parents. Contemporary psychological and pedagogical literature provides valuable insights and methodologies aimed at fostering openness, respect for differences, and mutual understanding. The implementation of these approaches into educational programs and upbringing practices is crucial. Only through the collaborative efforts of society, educational institutions, and families can we achieve a balanced and harmonious development of tolerance among the youth, thereby laying the foundation for a more just and respectful society in the future.

References:

1. Нурманбеткызы Ж., Даулбаев Т.Ф. Культура толерантности как условие развития полиэтничес-кого общества в Республике Казахстан. // Паритетное евразийство: исламский ренессанс и философия поэзии Габдуллы Тукая: материалы международной научно–практической конференции, посвященной 125–летию со дня рождения Габдуллы Тукая 17 мая 2011г. – Уральск, 2011.с. – С.53–56//URL: http//library.wksu.kz/

2. Ефимова Д.В., Макаров Ю.А. Межэтническая толерантность: проблемы, парадоксы, решения. – Саарбрюккен: LAP LAMBERT, 2012. – 164 с

3. Буянова, С. М. Социально–психологические факторы толерантности современной молодежи / С.М.Буянова, Ж.В.Коробанова, А.И.Дедов. – М. : МПГУ, 2021. – 240 с.

УДК 373.3

ДУХОВНО– НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ ЛИЧНОСТИ НА ОСНОВЕ БАЗОВЫХ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ НА УРОКАХ МУЗЫКИ И ВО ВНЕУРОЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Кульченко Елена Михайловна
учитель музыки, педагог– исследователь
педагог дополнительного образования
КГУ Общеобразовательная школа №14
им. Дм. Карбышева отдела образования города Рудного
управления образования акимата Костанайской области»
E– mail: Lenkul@mail.ru

Аннотация

В данной статье освещен вопрос духовно–нравственного воспитания школьников на уроках музыки и во внеурочной деятельности, как один из важнейших факторов нравственного воспитания подрастающего поколения. Отмечена важность приобщения к духовным ценностям нашего народа в современном обществе. Рассмотрен вопрос о целесообразности обращения к самому простому, понятному и в тоже время глубоко нравственному и духовному в жизни каждого народа – к традициям.

Ключевые слова: *духовно–нравственное воспитание, эстетическое наслаждение, моральные и этические нормы поведения, приоритетное направление формирования личности, традиции своего народа.*

Аңдатпа

Бұл мақалада жас ұрпақты адамгершілікке тәрбиелеудің маңызды факторларының бірі ретінде мектеп оқушыларын музыка сабағында және сыныптан тыс жұмыстарда рухани–адамгершілікке тәрбиелеу мәселесі көрсетілген. Қазіргі қоғамдағы халқымыздың рухани құндылықтарымен таныстырудың маңыздылығы атап өтілді. Әрбір халықтың өміріндегі ең қарапайым, ең түсінікті және сонымен бірге терең моральдық және рухани – дәстүрге жүгінудің орындылығы туралы мәселе қарастырылды.

Түйінді сөздер*: рухани–адамгершілік тәрбие, эстетикалық ләззат, мінез–құлықтың моральдық–этикалық нормалары, тұлғаны қалыптастырудағы басым бағыт, өз халқының салт–дәстүрлері.*

Annotation

This article examines the issue of spiritual and moral musical education of schoolchildren at music lessons and extracurricular activities, as one of the most important factors in the moral education of the younger generation. The importance of familiarization with the spiritual values of our people in modern society is noted. The issue of supporting an appeal to the simplest, the most understandable and at the same time deeply moral and spiritual in the life of every people – to traditions is considered.

Key words*: spiritual and moral education, aesthetic pleasure, moral and ethical standards of behavior, priority direction in personality formation, traditions of onenation.*

Вопрос духовно–нравственного воспитания детей является одним из важных задач, которые стоят перед каждым родителем, обществом и государством. Мы все чаще наблюдаем, как вопросы нравственности теряют свою значимость для нашего подрастающего поколения, как обесценивается духовность.

К сожалению, материальные ценности становятся важней духовных. Теряется значимость таких понятий, как доброта, справедливость, милосердие, патриотизм. Меняется отношении к Родине, людям, обществу, к труду, своим обязанностям.

Кому же, как ни нам, педагогам, найти дорогу к душам наших детей и показать мир добра и любви. Ведь это важно не только для них, но и для нас–учителей. Именно учитель несет в детское сознание такие понятия, как честь, достоинство, забота, добропорядочность, справедливость. Мы должны сделать все для того, чтобы наши дети сделали правильный выбор в своей жизни. Создать условия для развития высоконравственного, творческого, инициативного, ответственного гражданина нашей страны. Для этого просто необходимо воспитывать нравственные качества личности и прививать моральные и этические нормы поведения.

Чтобы научить детей быть добрыми, сопереживающими, любящими, учитель должен быть сам во всем для них примером, обладать теми духовными и моральными качествами, которые стремится передать ученикам.

В современной школе духовно–нравственное воспитание должно стать приоритетным направлением формирования личности.

Роль любого искусства заключается в способности максимально погрузить ребят в мир переживаний, волнений, радостей, тревог, мечтаний. Это и способствует формированию личности ребенка, позволяет оградить от безнравственных поступков.

Музыка – прекрасный воспитатель, именно оказывает огромное влияние на формирование духовного и нравственного облика детей. Она заставляет постоянно

меняться человека, делает его более восприимчивым и учит легче адаптироваться к жизни.

На своих уроках музыки я стараюсь сформировать духовный мир ребят через умение слышать и понимать музыку, ее красоту и гармонию. Происходит это через глубокое погружение в музыку мировых композиторов классиков (музыка Ф. Шопена, В. Моцарта, И.С. Баха, Л.В. Бетховена способна нравственно образовать и воспитать ребенка) и казахских композиторов (музыка Курмангазы, Дины, Даулеткерея, Таттимбета учит понимать традиции своего народа, любить жизнь).

Я стремлюсь к тому, чтобы ценности искусства стали духовной потребностью подростков, чтобы свое свободное время они не проводили бесцельно, а постигали прекрасное, учились выражать свое собственное мнение.

Очень важно создать на уроке атмосферу комфорта и свободы для проявления творчества и самовыражения. Для этого часто интегрирую свой урок с другими предметами (география, история, изобразительное искусство) для создания целостного представления об окружающем мире, для наглядностей использую видео уроки, репродукции картин, слайды. Использую различные виды деятельности – коллективные творческие работы, игровые ситуации, инсценировки, музыкальные викторины, импровизации, сочинение рассказов на музыкальные темы, проведение музыкально–обрядовых игр.

В программу по музыке входят музыкальные произведения патриотического характера, произведения, которые направляют внимание ребят на национальные традиции народа, родной земли. Они оказывают влияние на формирование у ребят интереса и уважения к своим истокам. Это не может не радовать, потому что традиции старшего поколения должны продолжать жить в наших детях через народное искусство, традиции и обычаи казахского народа.

Музыка помогает нам почувствовать человеческое горе, страдание, победу добра над злом, любовь, счастье, призывает человека к гармонии с миром. На ярких музыкальных примерах музыка воспитывает человека, настраивает на дисциплину внутреннего мира человека, объединяет моральную и эмоциональную сферы человека. Задача учителя музыки – научить вслушиваться в музыку и понимать ее, чтобы почувствовать ее настроение и сопереживать вместе с ней. Переживая содержание музыки, человек становится более отзывчивым на различные эмоции, и это позволяет ему тоньше чувствовать чужую боль, чужие проблемы.

В современном обществе остро ощущается дефицит знаний о традициях своего народа, его культуре. Поэтому, просто необходимо поднять интерес к домбровой музыке казахского народа. В статье первого Президента Казахстана Нурсултана Назарбаева «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» говорится о том, что наши национальные традиции и обычаи, язык и музыка, литература – одним словом, национальный дух, должны вечно оставаться с нами». (1)

Приобщение к духовным ценностям нашего народа стало для современного общества реальной необходимостью.

Главное заботиться, о том, чтобы в духовную жизнь детей вошло все лучшее из музыкальных бесценных сокровищ человечества.

Высший этический идеал Абая Кунанбаева выражен в нравственной формуле «Адам бол!» «Будь человеком!», «Адам дегенданкым бар!» «Я горд тем, что я человек!» Смысл Абаевской формулы в высокой оценке роли и назначении человека в жизни, сочетающего в себе разум и гуманность, трудолюбие и образованность, дружбу и любовь.

Нурсултан Назарбаев в Послании «Стратегия «Казахстан–2050» понятие «казахстанский патриотизм» во многом рассматривает как воспитание гражданственности и патриотизма, почитания народных традиций, изучения истории,

обычаев и традиций казахского и других народов республики. Поэтому перед педагогикой встаёт проблема переосмысления ценностных ориентиров воспитательных теорий. Здесь большое значение приобретает приобщению ребёнка к основам культуры.

Инструментальная музыка казахского народа является одним из важнейших факторов нравственного воспитания наших детей.«Глубокий кюй, будто слова мудреца, когда слушаешь, поднимается дух человека». Это слова великого Абая Кунанбаева.

Казахские кюи заставляют нас задумываться, размышлять, учат разбираться в добре и зле, любоваться красотой родной земли, рассказывают о важных исторических событиях, воспевают любовь к ближним. Даулеткерей «Жигер», Казангап «Кокыл», Дина «Асем коныр», Курмангазы «Сары–Арка», Таттимбет «Саржайляу». На основе уникального соединения национальной музыки и европейских форм в 30 – 40–е годы XX столетия были созданы классические произведения казахского оперного искусства – «КызЖибек» Евгения Брусиловского, «Абай» Ахмета Жубанова и ЛатифаХамиди, «Биржан и Сара» Мукана Тулебаева.

Одним из величайших домбристов, оказавших огромное влияние на развитие казахской народной музыкальной культуры, является Курмангазы. Его бессмертные кюи, такие как «Сарыарка» и «Адай», слушают люди и в наши дни. До сегодняшнего времени сохранились около 60 кюев, написанных этим гениальным музыкантом и композитором. Имя его самой известной ученицы Дины Нурпеисовой, благодаря таланту и виртуозной игре на домбре, так же, как и ее учителя, золотыми буквами вписано в летопись казахской музыки. В ее руках голос домбры был удивительно красивым и нежным. Ее домбра не просто играла – она пела, плакала, говорила, радовалась вместе с Диной. Наиболее известные произведения Дины Нурпеисовой – «Булбул», «Асемконыр», «1916 жыл» и другие.

Не менее яркими представителямидомбровой музыкальной культуры были: Казангап, Даулеткерей, Жаяу Муса, Таттимбет.

Их традиции продолжили кюйши следующих поколений: А. Жубанов, С. Мухамеджанов, Н. Тлендиев, М. Аубакиров, А. Мырзабеков, К. Ахмедияров и др.

В нашей школе ведется работа по сохранению наследия предков. Студенты музыкального колледжа частые гости нашей школы. Они наглядно рассказывают о национальных инструментах, о их значении для казахского народа. Они показывают нам какую неведомую силу хранят в себе звуки домбры. Их игру учащиеся слушают, затаив дыхание, а их рассказ о своей дружбе с домброй очень заинтересовал их, у них появилось множество вопросов.

Мы регулярно посещаем рудненский музыкальный колледж и беседуем со студентами и преподавателями. Они с большим увлечением рассказывают нам о том, что привело их к этой профессии.

Кроме этого, во время проведения внеклассных мероприятий, посвященных истории родного края, мы устраиваем конкурсы загадок, стихотворений, праздничные поздравления. Главная героиня всегда – домбра. Мы предложили ребятам 4–х классов сочинить историю–сказку о том, как домбра потеряла голос и как помочь ей найти его? Ребята проявили все свои творческие способности, удивили своей фантазией. Их работы вошли в нашу брошюру, которую мы назвали «И это все о ней». А учащиеся младших классов с удовольствием подбирали орнамент для украшения домбры.

На своих уроках я выполняю наше общее дело – изучаю культуру казахского народа, расширяю кругозор в области музыкальной культуры нашей страны, учу ориентироваться в хорошей музыке, прививаю к ней интерес.

Список литературы:

1. Назарбаев И.А. Идейная консолидация общества как условие прогресса Казахстана. – Алматы: ФПИ «Казахстан в XXI веке», 1993. – с.10.
2. Нурсултан Назарбаев в Послании «Стратегия «Казахстан–2050» 14.12.2012 года.
3. Балтабаев Х.М. Основы музыкально–эстетического воспитания учащейся молодежи средствами педагогической традиционной художественной культуры. Автореферат дисс. докт. пед. наук. –Алматы, 1994. – 68с.
4. Алиев Ю.Б. Художественное образование в школе // Педагогика, 1991. –№10.
5. Раимбердиев А. Традиционные методы музыкального воспитания в современной казахской общеобразовательной школе. // Музыкальное образование в Казахстане. Составители Р.Р.Джердималиева, А.А. Момбек. –Алматы, 2006. – 290с.
6. Жубанов А.К. Струны столетий. –Алматы: Дайк–пресс, 2001. – 280с.
7. https://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/press_conferences/statya–glavy–gosudarstva vzglyad–v–budushchee–modernizaciya–obshchestvennogo–soznaniya
8. https://www.google.com/search?q

УДК 37.034

ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЕ РАЗВИТИЕ ЧЕРЕЗ «ЕДИНУЮ ПРОГРАММУ ВОСПИТАНИЯ» НА ОСНОВЕ БАЗОВЫХ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ

Куприянчик Марина Александровна
учитель начальных классов
КГУ «Общеобразовательная школа №11
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: Marishka301192@mail.ru

Аннотация

Духовно – нравственное развитие обучающихся на основе базовых национальных ценностей – это требование жизни и одна из важнейших задач в воспитании подрастающего поколения. Ценности, для сохранения идентичности народа, в школах страны реализуют через «Единую программу воспитания», введённую в 2023–2024 учебном году. Цель которой – воспитать добросовестного гражданина, впитавшего в себя общечеловеческие и национальные ценности и освоившего передовое мировое образование.

Ключевые слова: *обучающиеся, духовно–нравственное развитие, «Единая программа воспитания», базовые национальные ценности, воспитание.*

Аңдатпа

Базалық ұлттық құндылықтар негізінде білім алушылардың рухани–адамгершілік дамуы – бұл өмірдің талабы және өскелең ұрпақты тәрбиелеудегі маңызды міндеттердің бірі. Ел мектептерінде халықтың бірегейлігін сақтау үшін құндылықтар 2023–2024 оқу жылында енгізілген «Бірыңғай тәрбие бағдарламасы» арқылы іске асырылады. Оның мақсаты–жалпы адамзаттық және ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген және озықәлемдік білімді игерген адал азаматты тәрбиелеу.

Түйінді сөздер*: білім алушылар, рухани–адамгершілік даму, «Бірыңғай тәрбие бағдарламасы», базалық ұлттық құндылықтар, тәрбие.*

Abstract

The spiritual and moral development of students based on basic national values is a requirement of life and one of the most important tasks in the upbringing of the younger generation. In order to preserve the identity of the people, the country's schools implement values through the «Unified Education Program», introduced in the 2023–2024 academic year. The purpose of which is to educate a conscientious citizen who has absorbed universal and national values and mastered advanced world education.

Key words: *students, spiritual and moral development, «Unified education program», basic national values, education.*

Воспитание и привитие у подрастающего поколения духовно–нравственных качеств актуально во все времена. Будущее нашей страны– молодое поколение,а воспитание поколений– извечная тема человечества.

Воспитание детейнашей страны, предоставление им максимальной социальной поддержки, создание условий для их полноценного образования, защита их прав и законных интересов, является одними из основных направлений национальной политики Казахстана.

На выступлении Главой государства Касым–ЖомартомТокаевым на втором заседании Национального курултая «Әділетті Қазақстан – Адал азамат» было отмечено «Каким образом мы станем успешной страной»? Качества, присущие ответственному гражданину, необходимо укоренить в сознании подрастающего поколения. Если мы не будем направлять детей, показывать им правильный путь– это может стать крайне опасной тенденцией. Плохие привычки молодежи – это прежде всего упущения старшего поколения», поэтому для создания справедливого Казахстана необходимо:

- самое главное–необходимо поменять сознание каждого гражданина;
- изменить мировоззрение и жизненные позиции нашего народа;
- в противном случае все реформы будут напрасными.

«В этой связи мы как общество должны уделить этому вопросу особое внимание, активно включившись в воспитательную работу в детских садах и школах. Нужно культивировать в детях общечеловеческие и национальные ценности» – отметил он. [1]

Поэтому, Министерством просвещения Республики Казахстан была создана «Единая программа воспитания», которая была введена в 2023 – 2024 учебном году и основана на общечеловеческих, базовых национальных ценностях казахского народа. В этом документе определены цель и задачи воспитания, которые должны быть реализованы в воспитательной работе организациями образования. Цель данной программы: воспитать добросовестного, трудолюбивого, честного, созна–тельного гражданина, впитавшего в себя общечеловеческие и национальные ценности и освоившего передовое мировое образование.

То есть, в век глобализации наше государство старается сохранить свой менталитет, свои национальные особенности. И нашу страну, Казахстан, спасут от этого процесса наши национальные ценности, сформировавшиеся и отточенные временем. [2]

В своё время Г.Н. Волков, А.С. Макаренко, В.А. Сухомлинский, П.И. Пидкасис–тый и другие подчеркивали, что путь приобщения к достижениям мировой культуры и общечеловеческим ценностям лежит через постижение родной культуры и национальных ценностей. [3]

Национальные базовые ценности – это национальные традиции, обычаи, обряды, культура и искусство нашего народа. Туда входят и качественные характеристики такие, как национальные особенности семейного воспитания, родственные отношения, концепция семи поколений, материнский долг и обязанность, национальная честь, национальное самосознание, национальная мораль, патриотизм, трудо–любие, гуманность. Связывая национальные ценности с передовыми технологиями в деле воспитания нового поколения, необходимо в каждом молодом человеке воспитать национального патриота, уверенную в себе личность.

На начало учебного года в школе формируется нормативно – правовая база, план воспитательной работы школы, на его основе воспитательный план классного руководителя и соответствующие документы, регламентирующие работу в данном направлении.Успешная реализация программы осуществляется только через

совместную деятельность администрации школы, педагога–психолога, социального педагога классных руководителей.

Воспитание обучающихся по данной программе осуществляется через: содержание учебных предметов, проведение классных часов; внеурочную деятельность; сотрудничество с семьей; взаимодействие с неправительственными организациями.

В рамках учебных предметов необходимо:

– учитывать воспитательную значимость темы и обеспечить ее реализацию в ходе урока;

– учитывать воспитательный потенциал сквозных тем при планировании и проведении предметных недель в начальных классах;

– В рамках классных часов и мероприятий рекомендуется:

– соблюдать последовательность и закономерность формирования национальных ценностей при составлении воспитательного плана классного руководителя;

– учет юбилейного календаря учебного года и значимых дат для страны,обеспечение их реализации;

– организация и проведение классных часов и школьных мероприятий в нестандартных формах.

– В рамках внеклассной деятельности предлагается:

– реализация совместных проектов или социальных практик;

– проведение мероприятий, посвященных различным праздникам, памятным и юбилейным датам, известным людям;

– организация встреч с родителями обучающихся, с известными лицами края, ветеранами труда и ВОВ, выпускниками школы, которые успешно трудятся и вносят вклад в развитие региона, страны.

– В рамках сотрудничества с семьей:

– оказание педагогической поддержки родителям по вопросам, касающимся воспитания детей в организациях образования (планирование воспитательной работы, совместное управление и принятие решений);

– установление контакта с родителями как получателей информации через страницы социальных сетей образовательной организации (Instagram, WhatsApp, Facebook, Telegram);

– организация новых видов и форм проведения родительских собраний (кофе–брейк, педсоветы, тренинги, семинары, коучинги, дни открытых дверей, педагогические гостевые лекции) с целью увидеть динамику развития обучающихся и узнать их успеваемость, обеспечить качественную обратную связь с родителями.

– В рамках взаимодействия с неправительственными организациями:

– организация совместной работы с ведомственными учреждениями согласно интересам и проблемам организации образования или школы;

– проведение и посещение занятий, или мероприятий в определенных местах вне школы (галереи, музеи, филармонии, театры, библиотеки, краеведческие экскурсии, посещение предприятий).

В «Единую программу воспитания», входят следующие базовые национальные ценности:национальный интерес, совесть, стремление.

Национальный интерес:

– Участие в укреплении государственности Казахстана;

– Готовность служить национальным интересам Казахстана;

– Служение во благо общества;

– Активно способствовать формированию казахстанского имиджа;

– Быть готовым обеспечить безопасность Казахстана;

– Бережно относиться к национальному наследию;
– Прославлять национальную культуру;
– Расширять сферы применения казахского языка;
Ожидаемый результат:
– Патриот, чувство гордости за свою Родину
– Уважает государственную символику
– Ценит историю страны
– Гордится национальным наследием и культурой
– Имеет представление о правовой и экологической культурах
Основныетематики по данному направлению: «День Республики» (25 октября), «День языков народа Казахстана», «День Независимости» (16 декабря), «День национальной валюты», «День символов», «День Победы», «День Конституции», «Праздник Наурыз», «Праздник единства народа Казахстана», правовая грамотность.
Совесть:
– Поддерживать принцип академической честности;
– Соблюдать моральные нормы;
– Уважать честный труд;
– Уметь принимать решения и формировать чувство ответственности;
– Быть верным своим словам и делам;
– Проявлять доброту и уважение по отношению к друзьям, одноклассникам, членам семьи;
– Заботиться о чести семьи;
–Чувствовать себя ответственным перед семьей, классом, школой, обществом, страной.
Ожидаемый результат:
– Ценит честность, справедливость и порядочность;
– Трудолюбивый, сохраняет верность своему слову, ответственный за свои действия и поступки;
– Он любит и принимает заботу своих родителей;
– Он уважает своих друзей и одноклассников и умеет им сопереживать;
– Поддерживает младших и почитает старших.
Основные тематики по данному направлению: «Международный женский день», «День защитника Отечества»,«День семьи», «День пожилых», семейные ценности, толерантность, добропорядочность, «нулевая» терпимость, борьба с коррупцией, правила поведения, правила дорожного движения.
Стремление:
– Учится критически и творчески мыслить;
– Имеет стремление к общению, к труду и саморазвитию;
– Продвигать технологические и цифровые навыки;
– Уметь развиваться индивидуально и в команде;
– Уметь устанавливать правильные отношения;
– Быть физически активным;
– Эффективно планировать время и собственные ресурсы.
Ожидаемый результат:
– Поддерживает гармонию души и чистоту тела
– Выявляет свои стремления к обучению, труду и саморазвитию
– Сохраняет окружающую среду в чистоте
– Имеет достижения в информационной, медийной и финансовой грамотности
– Сформированы личностные качества как любознательность, целеустремленность и познавательная активность

Основные тематики по данному направлению: «День здоровья», здоровый образ жизни и физическое здоровье, «День Земли», «День науки», саморазвитие, безопасность в информационном пространстве, экология и ее сохранение.

Для достижения поставленных задач в рамках данных тематик, можно проводить как общешкольные мероприятия, так и в классе. Это классные часы различных форм проведения, праздники и концерты, конкурсы, военно–патриотические сборы, экскурсии в краеведческий музей, воинскую часть, картинную галерею, на заводы и производства, посещение библиотеки, парка Победы, проведение правового всеобуча, различных выставок, олимпиад, приглашение должностных лиц или людей определенных профессий, известных людей или творческих личностей.

Самое главное, в воспитательной работе необходимо учитывать особенности современных детей. Необходимо отдавать приоритет использованию активных методов, нежели пассивным методам обучения.

Традиции воспитания казахского народа ничуть не хуже традиций других народов. А значит, воспитывая подрастающее поколение в духе бесценных народных традиций и обычаев, мы должны внушить им самые важные основы для становления личности, патриота, гражданина.

Список литературы:

1. Министерство просвещения РК «Единая программа воспитания», Астана, 2023 год
1. Сагынаева Г.Р. Национальные ценности – это основа системы непрерывного образования / Г.Р.Сагынаева. – Текст : непосредственный // Молодой ученый. – 2017. – № 10.1 (144.1). – С. 82–84. – URL: https://moluch.ru/archive/144/40439/ (дата обращения: 30.01.2024).
2. Лихачёв Б.Т. Педагогика: курс лекций. – М.: Юрайт, 2001. – 607 с.

ӘОЖ 37.01

ЖАСӨСПІРІМДЕРДІҢ МІНЕЗ–ҚҰЛҚЫНДА БОЛАТЫН ӨЗГЕРІСТЕРГЕ ОТБАСЫНЫҢ ЫҚПАЛЫ

Курбаналиева Бакыт Жантилесовна
тәрбиеші
Нұртас Оңдасынов атындағы
Түркістан мамандандырылған мектеп–интернаты
Түркістан қ., Қазақстан

Аңдатпа

Жасөспірім кезеңі барлық отбасы мүшелерін әлеуметтік, жеке және отбасылық жетілуге тексеру уақыты. Ол дағдарыстар мен қақтығыстармен бірге жүреді. Осы кезеңде барлық жасырын қайшылықтар пайда болады.

Түйінді сөздер: *жасөспірім, отбасы, мінез–құлық, тәрбие*

Аннотация

Подростковый возраст – время проверки всех членов семьи на социальную, личностную и семейную зрелость. Оно протекает с кризисами и конфликтами. В этот период все скрытые противоречия выходят наружу.

Ключевые слова: *подросток, семья, поведение, воспитание*

Abstract

Adolescence is a time when all family members are tested for social, personal and family maturity. It proceeds with crises and conflicts. During this period, all the hidden contradictions come out.

Key words: *teenager, family, behavior, upbringing*

Жеке тұлғаның мінез құлықтың қалыптасуына әсер ететін негізгі әлеуметтік фактор–отбасы. Отбасының құрамына, отбасындағы қарым–қатынасқа, отбасы

мүшелеріне және жалпы айналасындағы адамдарға байланысты адам әлемге оң немесе теріс қарайды. Өз көзқарасын қалыптастырады, басқалармен қарым–қатынасын қалыптастырады. Отбасындағы қарым–қатынас адамның болашақта өз мансабын қалай құратынына, қандай жолмен жүретініне де әсер етеді.

Баланың мінсіз тәрбиесі қандай болуы керек екенін бағалау қиын. Ересектер мен балалар арасындағы отбасындағы үйлесімді қарым–қатынас келесі шарттар орындалған кезде пайда болады: баланың негізгі қажеттіліктерін қанағаттандыру (қауіпсіздікте, психологиялық қолдауда), баланың даралығын қабылдау, тану және түсіну, баланың жеке ерекшеліктеріне сәйкес келетін өзара әрекеттесу стилін құру. Сондай–ақ, отбасындағы үйлесімді қарым–қатынастың ажырамас шарты мен салдары ата–аналар мен балалар арасындағы эмоционалды жақындық болып табылады.

Ата–ананыңдан жиі қойылатын сұрақ: баланың көз алдында қалай беделді болуға болады? Ең алдымен, бұл үшін ересектер баланы эмоционалды түрде қабылдауы керек және талаптардың негізделген жүйесі болуы керек. Балалардың көз алдында оларға жауаптылық, сезімталдық және түсіністік танытатын ересектер беделді болады. Егер ата–аналар мен балалар арасында эмоционалды жақындық болса, мұндай балалардың мінез–құлқы олардың тәрбиешілеріне, мұғалімдеріне, құрдастарына ашықтық, қарым–қатынас, сенімділік, достық, жанжалсыз қарым–қатынаспен сипатталады. Ал егер ата–аналар қашықтықты сақтаса, баланы өзінен алшақтатса, онда жасөспірімдердің мінез–құлқында дұшпандық қарым–қатынас, жанжалдың жоғарылауы жиі көрініс табады[1].

Жасөспірімдерде туындайтын негізгі мәселе ата–аналармен қарым–қатынас мәселесі. Жасөспірім кезінде бала балаға деген тәуелділіктен арылып, өзара сенімге, құрметке және салыстырмалы, бірақ тұрақты түрде өсіп келе жатқан теңдікке негізделген қарым–қатынасқа көшеді. Көптеген отбасыларда бұл процесс қиын мінез–құлық ретінде қабылданады.

Тіпті гүлденген отбасыларда да орта мектеп жасындағы балалармен қарым–қатынас жасаудың белгілі бір қиындықтары туындайды. Сонымен қатар, күрделілік артады, өйткені ата–аналар көбінесе үлкен балалармен қарым–қатынас кішкентайларға қарағанда басқаша құрылуы керек екенін түсінбейді. Ата–аналар әрқашан тыйым салынатын және рұқсат етілетін нәрсені ажырата бермейді. Мұның бәрі өте қиын жағдай тудыруы мүмкін.

Олардағы жағдайға байланысты барлық отбасыларды бес топқа бөлуге болады:

1. Ата–аналар мен балалар арасында қарым–қатынас өте жақын, достық қарым–қатынаста болатын отбасылар. Бұл атмосфера отбасының барлық мүшелері үшін қолайлы. Мұндай отбасыларда ата – аналар заманауи музыка, сән және т.б. мәселелерінде балалардың пікірін тыңдайды, ал балалар маңызды мәселелерде жақындарының пікірін тыңдайды. Мұндай отбасыларда тәрбиеленетін жасөспірімдер әдетте белсенді, мейірімді, тәуелсіз болып келеді.

2. Достық атмосферасы бар отбасылар. Ата–аналар балалардың дамуын бақылайды, олардың өміріне қызығушылық танытады, өздерінің мәдени мүмкіндіктеріне байланысты әсер етуге тырысады. Бұл отбасыларда қақтығыстар бар, бірақ олар ашық және бірден шешіледі. Жасөспірімдер ата–анасынан ештеңе жасырмайды, оларға сенеді. Мұндай отбасыларда үлкендер мен кішілер арасында белгілі бір қашықтық бар. Балалар әдетте сыпайы, мейірімді, мойынсұнғыш болып өседі. Тәуелсіздігін сирек жариялайды.

3. Ата–аналар балалардың оқуына, олардың өміріне жеткілікті көңіл бөлетін отбасылардың үлкен тобы, бірақ бұл шектеулі. Мұндай отбасыда өмір сүруге қажетті барлық нәрсе бар: киім, аудио, бейне жабдықтары және т.б. мұндай отбасылардағы балалардың жеке бөлмесі бар, бірақ қымбат жиһаз қатаң түрде орналастырылған

және оны жылжытуға, қайта реттеуге мүмкіндік жоқ. Ата–аналар балалардың қызығушылықтарын елемейді және бұл олардың арасында белгілі бір кедергі жасайды.

4. Балаға бақылау орнатылатын отбасылар. Мұндай отбасыларда жасөспірім мен ата–аналар арасында әрқашан жанжал болады. Мұндай отбасылардағы жасөспірімдерде ата–аналарға деген сенімсіздік, құрдастарымен және қоршаған әлеммен қарым–қатынас жасау қиынға соғады.

5. Бұл отбасылардағы жағдай өте қиын. Мұнда балалар мен ата–аналар арасындағы қарым–қатынас дұрыс емес. Отбасындағы атмосфера шиеленісті болып келеді.

Жоғарыда айтылғандардан, жоғары сынып оқушысының отбасындағы позициясы көбінесе ондағы атмосферамен анықталады деген қорытынды жасауға болады. Егер жасөспірім ата–анасының сүйіспеншілігін сезінсе, оған мұқият, бірақ көзге көрінбейтін болса, онда бұл күрделі жетілу кезеңі балада қалыпты оңай өтеді. Керісінше, егер жасөспірім қажетсіздікті сезінсе, онда басқаларға деген қатыгездік, өзімшілдік, агрессия пайда болады [2].

Ең алдымен, жасөспірімдік кезең қорқынышты емес екенін атап өткен жөн. Ата–аналар мен балалар арасындағы түсіністікке ұмтылу керек. Жасөспірімдермен ересектер кеңесу керек, ата–аналар өз сезімдерін айқынырақ көрсетуі керек. Өйткені, дәл осы кезеңде сүйіспеншілікке толы адамдардың қамқорлығы мен қолдауы қажет.

Ата – аналар үшін басты ереже баланы сәби кезінен бастап тәрбиелеу, – деп түсіндіреді Анатолий Геннадьевич. Жасөспірім ата–аналардың бүкіл тәрбие процесінің көрінісі. Қалай тәрбиеленді, қаншалықты тиімді, салдары да осындай. Мәселелердің себебін ата–аналар жасөспірімде емес, өздері іздеуі керек. Сіз жасөспіріммен қарым – қатынас жасай алмасаңыз демек сіз өзіңізбен қарым–қатынас жасай алмайсыз.

Сұрақ қою орынды болады: сіз балаңызды шынымен жақсы көресіз бе? Көбінесе ата–аналар баламен бұзылған қарым–қатынасты мектепке, қоғамға, Үкіметке кінәні артады, осылайша жауапкершілікті өз мойнынан басқаларға жүктейді. Бұл мәселені шешу емес, одан сырғып кету. Ең алдымен, ата–аналардың жеке қасиеттерін жолға қою керек және бұл интеллектуалды деңгей емес, отбасының материалдық әл–ауқаты емес. Баланың жанына сүйіспеншілік салыңыз, оны қамқорлықпен қоршаңыз, шыдамдылық пен кішіпейілділікке ие болыңыз.

Әрине ата–аналар балаға талап қоюы керек және қоя алады. Бірақ моральдық тұрғыдан негізделген шешімдер қабылдау қажет. Психологтардың пікірі бойынша, үлкендердің талапшылдығы балаларға деген сенім мен құрметпен үйлесуі керек. Әйтпесе талапшылдық дөрекі қысымға айналады.

Жасөспірімге бұйрықпен әрекет ететін ата–аналар сөзсіз қарсылыққа тап болады, бұл көбінесе дөрекілік, екіжүзділік, алдау және кейде ашық жеккөрушілік арқылы көрінеді. Психологтардың пікірінше, көбінесе ата–ана мен бала арасындағы қақтығыстардың себебі ата–ана қабылдауының тұрақсыздығыболып табылады. Мұны қалай түсінуге болады? Әрине, жасөспірімнің отбасы мен қоғамдағы мәртебесі орныққан жоқ. Ол ересек емес, бірақ енді бала емес [3].

Жасөспірімдерді тәрбиелеу кезінде болатын сенім бар ол ең сенімді байланыс пен ынтымастық ересек пен жасөспірім арасында ата–анасы кезкелген көмек беретін адамдардың ролін алатын отбасында бала сұрамаған жағдайда да қалыптасады. Көп жағдайда жасөспірімдер ата–ананан өзіндік досын қайдай жағдай болмасын мәселелерден шыға алмаған кезде көмек беретін адамды көргісі келеді. Ал қалған жағдайларда жасөспірімге өз қиындықтарынөз бетінше жеңіп шығуға мүмкіндіктердің берілуі.

Бастысы ата–аналардың ойлауы, қабілеттерінің жетілуі, моральдік және эстетикалық түзілуі және эмоционалды мәдениеті, сонымен қатар физикалық

денсаулығы, бақыты көп жағдайда отбасымен тікелей басланысты. Отбасы тәрбиенің бастапқы және негізі болып табылады.

Жасөспірімдік кезең–бұл балалық шақ пен жетілу арасындағы өмірдің белгілі бір кезеңі. Өте маңызды сегмент, өйткені физикалық қалыптасу ғана емес, жеке тұлғаның қалыптасуы да орын алады. Дәл осы уақыт аралығында әрқашан қасында болған, қолдаған, қорғаған және қандай жағдай болмасын жақсы көре беретін адамдармен қарым–қатынасты нашарлатпау маңызды.

Әдебиеттер тізімі:

1. Бандура А., Уолтерс Р. жасөспірімдердің агрессиясы. – М.: сәуір–баспасөз, 2000. – 507 Б.
3. А. Айтбаева. Әлеуметтік педагогика негіздері. Алматы, 2011
4. М. Құдиярова. Жасөспірімдердің мінез–құлық ауытқышылық себептері Алматы, 2006

ӘОЖ 379.8

КІТАП– САРҚЫЛМАС ҚАЗЫНА

Кусаинова Улберген Рамазановна
Қостанай қаласы білім бөлімінің №16
Жалпы білім беретін мектебі КММ
қазақ тілі мен әдебиет пәні мұғалімі
I санатты, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: kysainova10363@mail.ru

Сактаганова Жанар Хансултановна
Қостанай қаласы білім бөлімінің №16 жалпы
білім беретін мектебі КММ
қазақ тілі мен әдебиет пәні мұғалімі
модератор, Қостанай қ., Қазақстан.
E–mail: Saktaganova_76@mail.ru

Аңдатпа

Соңғы уақытта адамдар аз оқи бастады. Мақалада адам өміріндегі оқудың мәні ашылады, осы мәселе бойынша жұмыс тәсілдері мен әдістері сипатталады. Мақалада жалпы білім беретін мектеп оқушыларының рухани қызметі ретінде оқу қажеттілігін дамыту туралы негізгі ұғымдар қарастырылады.

Түйінді сөздер: *Оқырман мектебі, кітап – байлық, Рухани жаңғыру, жоба, буккроссингтік акциясы, қоғамдық қозғалыс, оқырман, дәстүр, ұлы ағартушының өмірі, қазіргі заман ақыны.*

Аннотация

В последнее время люди стали мало читать. В статье раскрывается значение чтения в жизни человека, описываются методы и приемы работы по этой проблеме. В статье расматриваются основные понятия о развитии потребности в чтении как духовной деятельности учащихся обще–образовательной школы.

Ключевые слова: *Читатающая школа, книга–это богатство, Духовное возрождение, проект,буккроссинговая акция, общественное движение, читатель, традиция, жизнь великого просветителя, современный поэт.*

Abstract

In recent times, there has been a decline in reading habits. This article explores the significance of reading in human life and outlines methods and techniques to address this issue. The study delves into fundamental concepts related to fostering a need for reading as a spiritual activity among students in a general educational setting.

Key words: *Reading school, book as wealth, Spiritual revival, project, buccrossing action, social movement, reader, tradition, life of the great enlightener, modern poet.*

Қазіргі заманғы әлем ілгерілеуде, технологиялар өзгеруде, әлем туралы біздің көзқарасымыз өзгеруде. Бұл мақаланың тақырыбы бүгінгі таңда екі есе өзекті, өйткені кітап–адамзаттың баға жетпес байлығы болып санала береді. Әлем шынымен де өзгерді. Бірақ біз бағалайтын, сүйетін нәрсе өзгеріссіз қалып отыр, ал оқу солардың бірі. Ақпарат тасығыштар өзгерді, бірте–бірте қағаз өтіп кетті. Бірақ бұл кітап өледі дегенді білдірмейді. [1]

Қазіргі кезде оқуды және кітап мәдениетін, оның барлық көріністерінде насихаттауы жүргізіліп жатыр. Кітап–ғылымның қайнар көзі, білім мен мәдениеттің жоғары деңгейіне жетелейтін тәрбиелік құрал. Ұлы Абай: Білімнің сұлулығы – кітапта, оларды түсіну үшін кітап оқудан жалықпа деген. Мағыналы сөздерден кітап оқудың кез келген тұлғаны дамытудың қайнар көзі екенін түсінесің. Оқыңыз және сезімтал болыңыз. Бәлкім, нақ осы оқылым адамнан нағыз адамды жасайтын шығар?

Заманауи кітап адамның дамуында үлкен рөл атқарады. Ол әлемге көзқарасты қалыптастыруға, жақсылық пен жамандықты ажыратуға, сұлулық сезімін дамытуға көмектеседі. Кітап автордың өз жолдарына салғандарының бәрін өзінен өткізіп жіберуге мәжбүрлейді. Оның мақсаты – пайда әкелу, жақсылық пен жарыққа үйрету, нағыз өнерді түсінуге көмектесу және мінсіз дәмді қалыптастыруға ықпал ету.

Бұл сөздер тағы да кітап оқудың адам дамуының негізгі факторы екендігінің дәлелі болып табылады. [2] Соңғы кездері адамдар көп оқымайды және сонымен бірге рухани дамудың қайнар көзін жоғалтады. Тек кітап оқу арқылы адам адамзат жинаған барлық білімді түсіне алады. [3] Кітапты ғылымның, даналықтың және адамның ақыл–ойының қазынасы деп атауға болады. Мектеп кітапханасының негізгі міндеті–кітапқа деген сүйіспеншілікті ояту және оқу мәдениетін тәрбиелеу болып табылады.

Біздің мектепте мұғалімдерге арналған Кітап сүйгіштердің құпия қоғамы атты кітап клубы жұмыс істейді. Бұл клуб поэзияға, классикалық және қазіргі әдебиетке қызығушылық танытатын мұғалімдердің ерікті қоғамдық бірлестігі болып табылады. Жасына және әлеуметтік қатыстылығына қарамастан, поэзияға қызығушылық танытатын және клубтың Жарғысын мойындайтын, өлең мен проза жазатын кез келген адам клуб мүшесі бола алады. Клубтың мақсаттары туралы айтсақ, олар мынадай:

1. рухани қызмет ретінде оқуға деген қажеттілікті дамыту;
2. оқытушылардың шығармашылық әлеуетін дамыту;
3. клуб мүшелерінде психологиялық жайлы атмосфера құру;
4. клубқа қатысушы авторларды қолдау және ілгерілету.

Рухани жаңғыру бағдарламасын іске асыру шеңберіндеекі–үш жылдай апта сайын Оқуға құштар мектеп жобасы аясында мектепте көптеген іс– шаралар, сайыстар өткізіліп жатыр.

Жобаның негізгі мақсаты–оқу мәртебесін, оқу белсенділігін арттыру және оқу сапасын жақсарту, балалар мен жасөспірімдердің мәдени және оқу құзыреттілігін дамыту, сондай–ақ өскелең ұрпақтың бойында жоғары азаматтық және рухани–адамгершілік бағдарларды қалыптастыру.

Жобаның міндеттері: қоғамдағы балалар мен жасөспірімдер оқуының мәртебесі мен рөлін арттыру; балалар мен жасөспірімдердің оқу құзыреттіліктерін, жеке тұлғаның ақпараттық мәдениеті мен ақпараттық қауіпсіздік негіздерін қалыптастыру; балалар мен жасөспірімдердің коммуникативтік құзыреттіліктерін қалыптастыру; балалар мен жасөспірімдердің оқу инфрақұрылымын жетілдіру.

Буккроссинг акциясы: өзің оқыдың – басқаға бер! Жас оқырмандар үшін Оқырман мектеп – оқырман ұлт бағдарламасы аясында бастауыш бөлімде Буккроссинг акциясы өтті, бұл қоғамдық қозғалыс, оның мәні – адам кітапты оқығаннан кейін оны екіншісіне жолға жібереді.

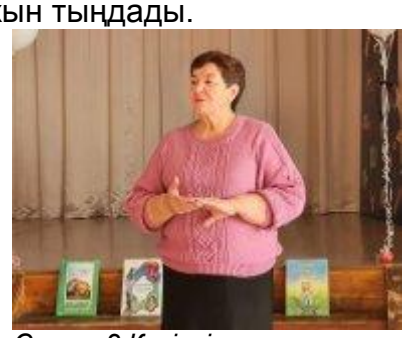
Сурет 1 Буккроссинг акциясы

Рухани жаңғыру бағдарламасын іске асыру шеңберіндеоқу жылының басында балалар ата–аналарының келісімімен оқылған кітаптарды әкелді және өздерінің құрдастарымен алмасты. Біздің буккроссингтің ерекшелігі – кітап мектепте бос сөреде жатады және оны қалайша көп адам оқуы үшін кері қайтару керек. Ол дәстүрге айналды.

Ұлы қазақ ақыны мен ойшысының 177 жылдығын мерекелеу аясында 10 тамызда Балдырған мектебі дайындық курсының оқушыларымен Абай күні әдеби сағаты өткізілді. Ұстаздар оқушыларды ұлы ағартушының өмірі мен шығармашылығымен таныстырды. Балаларға ақын, ағартушы және философтың өмірі мен шығармашылығы туралы бейне материалдар, сондай–ақ шығармашылық тапсырмалар ұсынылды. Қазақ ақынының сөзі әлі күнге дейін өзектілігін жоғалтқан жоқ, сондықтан да біздің ұрпаққа Ұлы Абай Құнанбаевты еске алу өте маңызды.

С. Мәуленовтың мұрасын қазіргі жастар арасында насихаттау мақсатында 19–21 қыркүйек аралығында мектепте 1–11 сынып оқушылары үшін сынып сағаттары өткізілді.

Қараша айында біздің мектепте Қостанай қаласының қазіргі заманғы ақыны Александра Ильинична Сусловамен кездесу өткізілді. 4–сынып оқушылары оның шығармаларына тәнті болды. Оның шығармашылығына жанкүйерлер болған оқушылар оның кітаптарын әкеліп, өлеңдерін жатқа оқып, шығармаларды жасау тарихын тыңдады.

Сурет 2 Қазіргі заманғы ақын Александра Ильинична Сусловамен кездесу

Кітапханашы М.Р. Асылбекованың басшылығымен балаларға туған халқын ағарту ісіне бар күш–жігері мен дарынын берген, қазақ балалары үшін ана тілінде әңгімелер мен өлеңдер жазған аса ірі ойшылдардың өмірі мен қызметі туралы презентация ұсынылды.

Мысалы, осы аптада Мен оқыған бір ертегі атты іс–шара өткізіледі.Оған 1–4 сынып оқушылары қатысады. Әліппемен қоштасуда да Оқуға құштар мектеп жобасы кіреді.

Тәрбие сағаттарында оқушылар өздерінің бос уақыттарын тиімді іспен, кітап оқумен өткізгендіктері туралы әңгімелейді. Кейбірі әңгіме кітаптарын оқыса, енді бірі әлем халықтарының ертегілері туралы кітаптарын оқығандықтары туралы жарыса әңгімелейді. Енді бірі мақал–мәтелдер мен жұмбақтар оқығандығын айтып өтті.

Оқушылар оқыған әңгімелерінің не туралы екендігін ортаға салады. Ой бөліседі. Олар кітап оқудың қандай пайдасы бар екендігін постер арқылы да ортаға салады.

Жобаны жүзеге асыру барысында оқушылар кітаптың қызықты әлеміне еніп, көп нәрсені біле алды және біле алады.

Қорытындылап айтқанда, оқу – бұл біздің ойлауымыз, қиялымыз, ойлай білуіміз және ойлай білуіміз. Кітап – өзгенің ауыртпалығын, азабын, қуанышын, бақытын көретін керемет айналым әлемі.

Әдебиеттер тізімі:

1. Жандарбек Жұмағұлов Кітапты оқудың 7 пайдасы;
2. Козырев, В.А., Черняк В.Д. Әлеуметтік–мәдени құбылыс ретінде оқу // Ғылым Өнер Мәдениет. – 2013. – № 2.
3. Шептунова М.С. Қазіргі заманғы әлемдегі кітаптардың рөлі/Роль книг в современном мире // 2015. №8.

УДК 37.034

ПРОБЛЕМА ИЗУЧЕНИЯ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ АСПЕКТОВ ФОРМИРОВАНИЯ ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ

Кусниярова Зарина Муратовна
магистрант 1 курса ОП Педагогика и психология
педагогический институт им. У. Султангазина
КРУ имени Ахмет Байтұрсынұлы, г.Костанай, Казахстан
E–mail: zarina11021998@gmail.com

Шалгимбекова Кенжегуль Сапышевна
кандидат педагогических наук
научный руководитель
КРУ имени Ахмет Байтұрсынұлы
г.Костанай, Казахстан

Аннотация

В статье рассматривается проблема изучения теоретических аспектов формирования ценностных ориентаций. Основной акцент сделан на анализе различных подходов и теорий, связанных с формированием ценностных ориентаций, а также их влиянием на поведение и мировоззрение индивида. Исследование позволяет выявить ключевые факторы, влияющие на формирование ценностных ориентаций и предлагает практические рекомендации для их развития и воспитания.

Ключевые слова: *ценностные ориентации, формирование, теоретический аспект, поведение, влияние.*

Аңдатпа

Мақалада құндылық бағдарларын қалыптастырудың теориялық аспектілерін зерттеу мәселесі қарастырылады. Негізгі назар құндылық бағдарларын қалыптастыруға, сондай–ақ олардың адамның мінез–құлқы мен дүниетанымына әсеріне байланысты әртүрлі тәсілдер мен теорияларды талдауға аударылады. Зерттеу құндылық бағдарларының қалыптасуына әсер ететін негізгі факторларды анықтауға мүмкіндік береді және олардың дамуы мен тәрбиесі үшін практикалық ұсыныстар береді.

Түйінді сөздер*: құндылық бағдарлары, қалыптасу, теориялық аспект, мінез–құлқы, әсер.*

Abstract

The article deals with the problem of studying the theoretical aspects of the formation of value orientations. The main focus is on the analysis of various approaches and theories related to the formation of value orientations, as well as their influence on the behavior and worldview of an individual. The study reveals the key factors influencing the formation of value orientations and offers practical recommendations for their development and upbringing.

Key words: *value orientations, formation, theoretical aspect, behavior, influence.*

Формирование ценностных ориентаций является важным аспектом развития личности и общества в целом. Ценности определяют наши убеждения, приоритеты и поведение в различных сферах жизни. Изучение теоретических аспектов форми–рования ценностных ориентаций считается одной из ключевых задач современной науки.

Одной из основных проблем изучения теоретических аспектов формирования ценностных ориентаций выступает их субъективный характер. Ценностные ориента-ции – это субъективные убеждения, предпочтения и представления о ценностях, которые формируются в процессе социализации и взаимодействия с окружающей средой. Из–за этого субъективного характера сложно установить объективные и всеобщие принципы формирования ценностных ориентаций. [1]

Ценностные ориентации играют важную роль в формировании индивидуаль-ности каждого человека. Они определяют наши предпочтения, нашу систему целей и мотивацию. Ценности могут быть индивидуальными или общественными, при этом взаимодействие этих двух типов ценностей часто влияет на формирование личности.

Культурные стереотипы и традиции оказывают значительное влияние на формирование ценностных ориентаций. Различные культуры могут иметь свои уникальные ценности и нормы поведения, которые основаны на их истории, религии, этике и других факторах. Понимание культурных различий помогает объяснить, почему некоторые ценности представлены в разных обществах различным образом.

Одной из наиболее распространенных теорий в этой области принято считать теорию социализации, которая утверждает, что через социальное взаимодействие и обучение люди усваивают ценности, нормы поведения и установки своей культуры.

Существует множество факторов, влияющих на формирование ценностных ориентаций. К ним относятся гендер, возраст, образование, социальное окружение, семья, масс–медиа и другие. Исследования показывают, что эти факторы могут оказывать как положительное, так и отрицательное влияние на формирование ценностей.

Ценностные ориентации – это система взглядов, убеждений, принципов, которые определяют отношение человека к действительности, его поведение и деятельность. Изучение теоретических аспектов формирования ценностных ориентаций является актуальной проблемой, так как она позволяет понять, как происходит становление личности, как она усваивает социальные ценности и как эти ценности влияют на ее жизнь. [2]

Кроме того, формирование ценностных ориентаций происходит в течение всей жизни человека, и эти ориентации могут быть подвержены изменениям в результате внешних влияний и собственного опыта. Это означает, что изучение формирования ценностных ориентаций должно быть лонгитюдным и учитывать динамические процессы в жизни людей.

Изучение теоретических аспектов формирования ценностных ориентаций представляет собой сложную междисциплинарную задачу, требующую использо-вания методов и подходов из различных наук, таких как психология, социология, философия, антропология и другие. Комплексность исследования требует глубокого анализа и системного подхода для полного понимания формирования ценностных ориентаций.

Существует множество различных теоретических подходов к изучению ценностных ориентаций. Одним из наиболее распространенных является аксиологи-ческий подход, который рассматривает ценности как особые идеальные образо-вания, которые задают смысл жизни и деятельности человека. В рамках этого

подхода ценностные ориентации личности определяются как система ценностей, которые она принимает и реализует в своей жизни.

Другим важным подходом является социологический подход, который рас–сматривает ценностные ориентации как продукт социализации, как результат усвоения индивидом социальных норм и ценностей. В рамках этого подхода ценностные ориентации личности определяются как система ценностей, которые характерны для данного общества или социальной группы. [3]

Один возможный новый подход к изучению теоретических аспектов форми-рования ценностных ориентаций включает использование методов глубокого машинного обучения и анализа данных. Эти методы позволяют анализировать большие объемы информации и выявлять скрытые закономерности и связи между факторами, влияющими на формирование ценностных ориентаций.

Применение методов глубокого машинного обучения и анализа данных в изучении формирования ценностных ориентаций может исходить из анализа социальных медиа данных. Например, можно использовать данные из социальных сетей, форумов, блогов и других онлайн–платформ для извлечения информации о ценностных ориентациях и их динамике в определенной группе людей.

С помощью методов машинного обучения и анализа данных также можно анализировать тексты из различных источников как научные статьи, книги, интервью, с целью выявления основных концепций и идей, которые могут оказывать влияние на формирование ценностных ориентаций. Например, можно исследовать научные статьи по психологии, социологии, философии и другим дисциплинам, чтобы определить, какие идеи и теории могут быть связаны с формированием ценностных ориентаций.

Такой подход может быть полезен для практических рекомендаций по разработке программ и интервенций, направленных на формирование ценностных ориентаций. Например, исследования могут указывать на то, какие конкретные факторы и идеи должны быть учтены в разработке программ для определенных групп людей. Это может помочь улучшить эффективность образовательных программ, профессиональных тренингов, культурных мероприятий и других мер, направленных на развитие ценностных ориентаций.

Важно отметить, что при использовании методов глубокого машинного обучения и анализа данных в изучении формирования ценностных ориентаций необходимо учитывать этические вопросы и принципы конфиденциальности данных. Для этого необходимо соблюдать соответствующие правила и нормы при сборе, обработке и хранении данных, а также получить согласие от участников исследования, если это требуется.

Более того, можно предложить также использовать методологию комплекс-ного подхода к изучению ценностных ориентаций. Это означает рассмотрение не только индивидуальных факторов, но и социокультурных и исторических контекстов, которые оказывают влияние на формирование ценностных ориентаций. Такой подход позволяет получить более полное представление о процессе формирования ценностных ориентаций. [4]

Помимо прочего, рекомендуется проведение больше лонгитюдных исследо-ваний, чтобы изучить долгосрочные эффекты и изменения в ценностных ориента-циях. Такие исследования позволяют отслеживать динамику изменений и уточнять представления о факторах, влияющих на формирование ценностных ориентаций

Более подробные примеры и практические рекомендации для проведения лонгитюдных исследований и изучения долгосрочных эффектов на ценностные ориентации могут включать:

1. Изучение долгосрочных изменений в ценностных ориентациях у подростков. Набор данных может включать опросы, проведенные в течение нескольких лет,

чтобы оценить, какие факторы (например, семейная среда, образование, религиозность) влияют на переоценку ценностей у подростков. Практическая рекомендация: включать в исследование различные возрастные группы и сравнивать их ценностные ориентации в разные годы.

2. Анализ изменений ценностных ориентаций в процессе взросления. Лонгитюдные исследования, проведенные на протяжении длительного периода времени, позволяют изучить, каким образом люди меняют свои ценности с возрастом и опытом жизни. Практическая рекомендация: следить за одной и той же группой людей на протяжении нескольких лет и регулярно проводить опросы, чтобы выяснить, как их ценности меняются с течением времени.

3. Изучение влияния крупных событий на ценностные ориентации. Лонгитюдные исследования позволяют изучить, как крупные события, такие как экономические кризисы, войны или землетрясения, могут влиять на ценностные ориентации общества или группы людей. Практическая рекомендация: проводить опросы до, во время и после крупных событий для оценки их влияния на ценности участников.

4. Анализ влияния медиа и социальных сетей на формирование ценностных ориентаций. Лонгитюдные исследования могут помочь понять, как использование социальных медиа и доступность информации влияют на ценностные ориентации молодежи и общества в целом. Практическая рекомендация: собирать данные о времени, проведенном в онлайн–среде, и регулярно проводить опросы, чтобы оценить влияние медиа на ценности.

5. Изучение изменений ценностей в различных культурах и странах. Лонгитюдные исследования позволяют сравнивать и анализировать различия в ценностных ориентациях между разными культурами и странами, а также изучать их изменения с течением времени. Практическая рекомендация: проводить опросы с участием различных культур и на протяжении нескольких лет, чтобы исследовать долгосрочные изменения в ценностях.

Применение подобных подходов позволит более глубоко понять процессы формирования и изменения ценностных ориентаций у различных групп людей

Наконец, можно предложить включить в исследования междисциплинарный подход, объединяющий знания и методы из различных областей, таких как психология, социология, философия, антропология и другие. Это позволит получить более полное понимание формирования ценностных ориентаций через объединение различных точек зрения и подходов. [5]

В целом, новый подход к изучению теоретических аспектов формирования ценностных ориентаций должен быть лучше интегрирован, многоуровневый и использовать современные методы и подходы, которые помогут расширить и углубить наше понимание этого процесса.

Несмотря на наличие проблем, изучение теоретических аспектов формирования ценностных ориентаций является важной научной задачей. Решение этой задачи позволит лучше понять, как происходит становление личности, как она усваивает социальные ценности и как эти ценности влияют на ее жизнь.

Список литературы:

1. Лукова М.С., Гундина А.А. Теоретические аспекты изучения ценностных ориентаций подростков в работах отечественных и зарубежных исследователей / Педагогика и психология как ресурс развития современного общества // Материалы IX Международной научно–практической конференции. Отв. редактор Л.А. Байкова. – 2017. – С. 275–279

2. Щетинина А.А. Ценностные ориентации личности в психологии: теоретический аспект / А.А.Щетинина// Молодой ученый. – 2022. – № 2 (397). – С. 184–185.

3. Федотова К.А. Ценностная сфера личности в современных исследованиях: сборник трудов конференции. // Социально–педагогические вопросы образования и воспитания : материалы

III Всерос. науч.–практ. конф. с междунар. участ. (Чебоксары, 10 нояб. 2022 г.) / редкол.: Ж.В.Мурзина [и др.] – Чебоксары: ИД «Среда», 2022. – С. 43–44.

4. Буякова Е.В. Теоретические аспекты исследования ценностей // Научно–методический электронный журнал «Концепт». – 2016. – Т. 15. – С. 231–235.

5. Молчанова Е.В. Проблема ценностных ориентаций личности в структуре самосознания [Текст]: автореф. дисс… канд. философ. Наук / Е.В.Молчанова. – Чебоксары. – 2011. – 20 с

УДК 376.3

НРАВСТВЕННО–ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ В РАБОТЕ С ТЕКСТАМИ НА УРОКАХ РАЗВИТИЯ СЛУХОВОГО ВОСПРИЯТИЯ. ИЗ ОПЫТА РАБОТЫ

Лазута Елена Владимировна
учитель–дефектолог
КГУ «Костанайский специальный комплекс «Детский сад–школа–интернат» для детей с особыми образовательными потребностями»
г.Костанай, Казахстан
E–mail: azuta2@mail.ru

Аннотация

В данной статье приводятся практические примеры нравственно–патриотического воспитания в работе с текстами на уроках развития слухового восприятия со школьниками с нарушениями слуха.

***Ключевые слова**: нравственно–патриотическое воспитание, ранняя потеря слуха, развитие слухового восприятия, интегративное взаимодействие, коммуникация, виды работы, тексты.*

Аңдатпа

Бұл мақалада есту қабілеті бұзылған мектеп оқушыларымен есту қабылдауын дамыту сабақтарында мәтін мен жұмыс жасауда адамгершілік–патриоттық тәрбие берудің практикалық мысалдары келтірілген.

***Түйінді сөздер**: адамгершілік–патриоттық тәрбие, ерте есту қабілетін жоғалту, есту қабілетін дамыту, интегративті өзара әрекеттесу, қарым–қатынас, жұмыстүрлері, мәтіндер.*

Abstract

This article gives practical examples of moral and patriotic education when working with texts at the lessons of acoustic perception with the school children having hearing disabilities.

***Key words:** moral and patriotic education, early hearing waste, development of acoustic perception, integrative interference, communication, types of work, texts.*

В современном Казахстане – нравственно–патриотическое воспитание становится приоритетным направлением и задачей, стоящей перед школой, поскольку это затрагивает как судьбы подрастающего поколения, так и судьбу всей нашей страны.

В нашей школе целью нравственно–патриотического воспитания является совершенствование всех граней развития неслышащих учащихся, формирование модели гражданина–патриота. В рамках обновленного содержания образования данная работа осуществляется в ходе всего учебно–воспитательного процесса на уроках и внеклассных занятиях и направлена на развитие жизненной компетенции глухого ребенка и поддержку в освоении всего учебного материала.

Ранняя потеря слуха у детей ведёт к существенным отклонениям, как в развитии речи, так и в общем развитии ребенка. А это, в свою очередь, оказывает отрицательное влияние на познание неслышащими детьми окружающего мира, на ориентировку в нём, на уровень социальной адаптации. Поэтому особое место в обучении и воспитании детей с недостатками слуха занимает процесс формирования речи. Речью неслышащие дети могут овладеть только в условиях

специального обучения, преодолевая серьезные трудности. В силу особенностей развития этим детям необходимо наглядно–образное восприятие материала. [1] Поэтому большие возможности для успешности в работе педагога дают разработки занятий–презентаций, где дается возможность не только зрительного восприятия учащимися, но и подачи адаптированного нового материала. Глухие дети познают речь, опираясь на зрительное восприятие, подкрепляемое речевыми кинестетическими ощущениями, поэтому у них другие сенсорные основы формирования первичных образов слов, чем у слышащих. Степень интегративного взаимодействия учебных предметов постоянно расширяется: от наблюдения за языковыми средствами, изучения их стилистической роли в образцовых текстах до создания собственных текстов, использование полученныхзнаний в самостоятельной текстовой деятельности [2], умения пользоваться новой информацией на других учебных предметах. Нравственно–духовные аспекты затрагиваются и на уроках развития слухового восприятия в работе с текстами. Содержание текстов направлено на формирование духовно–нравственных качеств и патриотических чувств обучающихся, на формирование казахстанского патриотизма, на развитие толерантности и умения общаться в условиях межэтнической и межкультурной коммуникации: «Столица нашей Родины», «Костанай–город хлебный», «Казахская литература», «Путешествие по стране» и т.д.

На уроках, с целью формирования информационно–коммуникативных компетенций обучающихся, включаются разнообразные виды работы с информацией из различных источников, используются тексты различных стилей и жанров, охватывающие различные стороны социально–экономической и культурной жизни общества, применяются технологии критического мышления. [3]

Так, в процессе работы над содержанием текстов в старших классах ориентирую учащихся на опережающую самостоятельную работу. В период знакомства с темой «Костанай–город хлебный» учащимся было дано задание составить коллаж о достопримечательностях областного центра. Сама тема и предлагаемое задание вызывали большой интерес со стороны ребят. Они с удовольствием искали материалы об истории нашего города, делали фотоснимки.

На начальных этапах работы над темой «Наша Родина» с помощью «Корзины идей»выяснялось, какие знания уже есть у детей по данной теме. Данный прием оказался очень интересным для учащихся, им предлагалось положить в корзину то, что им уже известно. Ребята выбирали картинки, опорные схемы, предметы. К концу работы над темой, представления о растительном и животном мире нашей страны стали значительно глубже, увеличился словарный запас.

Работая над темой «Казахская литература», ребята готовили презентации об А. Кунанбаеве, И. Алтынсарине и других казахских поэтах и писателях, рассуждали о ключевых моментах их творчества. Прием «верные–неверные утверждения» удачно вписался в контекст данной темы. Примечательно, что этот материал в дальнейшем был использован на уроках литературы и истории.

Учащихся старших классов заинтересовала тема «Обычаи и традиции». Заданием к этой теме было узнать от старших членов семьи о традициях и обычаях в их семье, поделиться своими впечатлениями. Именно в этот период и происходит овладение опытом предков, их нравственными и духовными традициями, формируется собственная картина мира. Каждая работа над подобными темами есть результат погружения в эпоху, изучение культурных традиций и мастерства предыдущих поколений. Говоря о духовном воспитании молодого поколения, мы имеем в виду и воспитание внутреннего мира, и отношение к окружающему миру. Любая тема может рассматриваться с точки зрения духовно– нравственного понимания. Но это понятие мы не всегда употребляем на занятиях, заменяя его составляющими: дружба, любовь, уважение к окружающим, честность, порядочность

и др. Изучая тему «Культура внешнего вида и поведения человека» учащиеся рассуждают о том, каким (в их понимании) должен быть культурный и воспитанный человек:

«Культурный человек первым здоровается» – Никита, 8 класс;

«Помогает донести сумки старшим» Карина 9 класс;

«Уступает место в автобусе» – Диана, 6 класс.

Своеобразным итогом работы над данной темой стало мини–сочинение на тему: «Считаю ли я себя культурным человеком?».

В процессе разнообразных видов работ речевое недоразвитие постепенно компенсируется, учащиеся овладевают базисной лексикой, грамматическими средствами её формирования, узнают новые слова и речевые обороты. При этом используется все сохранные анализаторы, в том числе даже незначительные остатки слуха. [4]

В нашей сегодняшней такой непростой жизни, пожалуй, только школа и остается «точкой опоры» для человека. И учитель может дать ученикам не только сумму знаний, но и развить творческие способности, пробудить в детях «чувства доброты», привить глубокую любовь к Родине, к достижениям культуры и национальных традиций. В нашей школе мы создаем реальные возможности для развития гражданско–патриотических качеств у глухих школьников. В целом вся работа направлена на формирование человека с активной жизненной позицией. Став взрослым, он обязательно найдет свое место в жизни.

Список литературы

1. Боскис Р.М. Особенности речевого развития у детей при нарушении слухового анализатора // Известия АПН РСФСР. – 1953. – №48. – 200 с.

2. Лайло В.В. Повышение грамотности и развитие мышления: Пособие для учителя.– М.: Дрофа, 2001.

3. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Учебное пособие. – М. Академия, 2003 – 272с.

5. Сухардинов И.Н. Воспитание патриотизма и гражданственности неслышащих учащихся на уроках и во внеурочное время // Научно–методический электронный журнал «Концепт». – 2017. – Т. 25. – С. 376–378. – URL: http://e–koncept.ru/2017/770611.htm.

УДК 37.01

РАЗВИТИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ ПЕДАГОГА –ПСИХОЛОГА КАК ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ЦЕННОСТИ

Маканова Анар Жарулловна
магистр психологии, старший преподаватель
кафедра педагогики, психологии и специального образования
Костанайский региональный университет им. А.Байтұрсынұлы
E–mail: anar_garullovna@mail.ru

Аннотация

Проблема развития коммуникативных навыков педагога–психолога продиктована возрастающими требованиями нашего общества к системе образования и развитию коммуникативных компетенций современных педагогов, студентов педагогических специальностей. Коммуникативные навыки как определяющий критерий коммуникативной компетентности является одной из основополагающих и составляющих профессиональных компетенций, и педагогических ценностей педагога–психолога. Коммуникативные умения и навыки педагога–психолога проявляются в процессе общения и определяют продуктивность коммуникации и общения со всеми субъектами межличностного взаимодействия в образовательном пространстве современной школы.

Ключевые слова: *коммуникация, коммуникативные навыки, коммуникативные умения, коммуникативная компетентность*

Аңдатпа

Педагог–психологтың коммуникативтік дағдыларын дамыту проблемасы біздің қоғамның білім беру жүйесіне және қазіргі педагогтардың, педагогикалық мамандықтар студенттерінің коммуникативтік құзыреттіліктерін дамытуға қойылатын талаптарының артуына байланысты. Коммуникативті дағдылар коммуникативті құзыреттіліктің анықтаушы критерийі ретінде педагог–психологтың кәсіби құзыреттілігі мен педагогикалық құндылықтарының негізін қалаушы және құрамдас бөлігі болып табылады. Педагог–психологтың коммуникативті дағдылары қарым–қатынас процесінде көрінеді және қазіргі мектептің білім беру кеңістігіндегі тұлғааралық қарым–қатынастың барлық субъектілерімен қарым–қатынас пен қарым–қатынастың өнімділігін анықтайды.

Түйінді сөздер: *коммуникация, коммуникативтік дағдылар, коммуникативтік іскерліктер, коммуникативтік құзыреттілік*

Abstract

The problem of developing communication skills of a teacher–psychologist is dictated by the increasing requirements of our society for the education system and the development of communication competencies of modern teachers. students of pedagogical specialties. Communication skills as determining the criterion of communicative competence is one of the fundamental and components of professional competencies and pedagogical values of a teacher–psychologist. Communicative skills and skills of a teacher–psychologist are manifested in the process of communication and determine the productivity of communication and communication with all subjects of interpersonal interaction in the educational space of a modern school.

Key words: *communication, communication skills, communication skills, communication competence*

Профессиональная деятельность современного педагога–психолога в образовательном учреждении подразумевает, что одной из основных педагогических ценностей его являются коммуникативные навыки.

Профессиональная компетентность предполагает развитие коммуникативных качеств, умений и навыков, а также способности общения у педагога–психолога, так как ему приходится постоянно «коммуницировать» не только с обучающимися, но и с педагогами и родителями детей.

Коммуникативная компетентность предполагает, что педагог–психолог должен обладать высоким уровнем развития коммуникативных умений и навыков, владениями всеми сторонами общения, умением «строить диалог», «презентовать себя, свои знания и умения» и т.д.

Степень коммуникативной компетентности педагога–психолога зависит от развития коммуникативных умений и навыков, таких как: установление контакта, управление эмоциями, социальная перцепция, владение всеми сторонами общения, умения «строить диалог», «презентовать себя, свои знания и умения». [1].

«Коммуникативные умения и навыки» оценивают способность к взаимодействию, в котором человек осуществляет коммуникацию. «Коммуникация» имеет латинское происхождение (*communicatio*) и переводится как «сообщение, передача информации». [2]

Коммуникативные умения и навыки связаны с действиями, направленными на взаимодействие с окружающими людьми, для построения межличностных отношений, для продуктивного общения.

Коммуникативные умения и навыки используются личностью в процессе деятельности и содержат в себе «комплекс осознанных коммуникативных действий». [3]

С точки зрения Мудрика А.В., коммуникативные умения и навыки – это поведенческие паттерны, такие как: «выбор интонации и жестов во время беседы», «выбор продуктивного способа обращения к собеседнику», «эмпатия» и многие другие, которые помогают человеку построить диалог с окружающими. [4]

Один из критериев развития коммуникативных умений и навыков – «устанавливать контакты с другими людьми» связан с интерактивной функцией общения.

Следующий критерий развития коммуникативных умений и навыков – это «владение языковыми и речевыми приемами диалога» связан с речевыми и языковыми компонентами общения. Языковой компонент развития коммуникативных навыков педагогов–психологов формируются на основе развития у человека «лексических и грамматических умений и навыков» в процессе обучения и воспитания.

«Речевой компонент общения» основывается на умении логически и аргументировано выстраивать смысловые речевые конструкции (предложения). [5]

Коммуникативные умения и навыки педагога–психолога предполагают развитую степень социально–психологической адаптации, то есть активные приспособления к условиям новой социальной среды, умение оказывать психологическое воздействие на окружающих, убеждать их и располагать к себе.

Все выше указанные характеристики коммуникативных навыков и являются компонентами коммуникативной компетентности. [6]

Коммуникативные умения и навыки педагога–психолога проявляются в процессе общения и определяют продуктивность межличностного взаимодействия и общения.

Коммуникативная компетентность педагога–психолога преимущественно складывается на основе опыта общения между людьми, формируется непосредственно в условиях взаимодействия. Педагог–психолог в процессе своего профессионального и личностного становления, через социальное окружение, принятые в обществе нормы и демонстрируемые примеры межличностного общения, приобретает умения и навыки конструктивной коммуникации, что является признаком коммуникативной компетентности личности педагога–психолога.

Таким образом, коммуникативные умения и навыки входят в структуру коммуникативной компетентности педагога–психолога и являются ее компонентами.

Рисунок 1. Компоненты коммуникативной компетентности педагога–психолога.

Педагог–психолог в современной школе должен обладать такой педагогической ценностью как коммуникативная компетентность, что в свою очередь предполагает владение высокой коммуникативной культурой, наличие коммуникативных знаний, умений, способностей, развивающих важные психологические качества, являющиеся составляющими компетентности педагога.

Педагог–психолог в профессиональной деятельности должен обладать коммуникативными навыками, которые будут направленными на установление взаимопонимания между субъектами образовательного пространства, создание

благоприятной психологической атмосферы в школе, разрешение конфликтных ситуаций.

Развитию коммуникативных умений и навыков педагога–психолога способствуют проведение психологических тренингов и игр, имеющих практическую направленность.

Высокий уровень коммуникативных навыков педагога–психолога способствует умению прогнозированию и управлению коммуникативной ситуации, что в свою очередь определяют эффективность коммуникации и способствуют развитию коммуникативной компетентности педагога современного образовательного пространства.

Список литературы:

1. Коммуникативные способности // Психология общения: энциклопедический словарь [Электронный ресурс] / под общ. ред. А.А.Бодалева. – Москва. – Когито–Центр. – 2011.
2. Кондаков И.М. Психология. Иллюстрированный словарь. СПб.: Прайм–Еврознак. – 2013. – 508 с.
3. Андреева Г.М. Социальная психология. – М.: Аспект Пресс. – 2006. – 384 с.
4. Мудрик А.В. Общение в процессе воспитания. М.: Педагогическое общество. – 2001. – 320 с.
5. Гладченко В.Е. Коммуникативные умения: подходы и классификация. – Журнал «Культурная жизнь Юга России». – №2 (49). – 2013. – с. 84 – 85.
6. Щербакова Е.Е., Савичев С.С. Развитие коммуникативных способностей студентов с позиции компетентностного подхода. – Нижний Новгород. – Журнал «Труды Нижегородского государственного технического университета им. Р.Е. Алексеева». – Секция: Социальные науки, инновации в образовании,PR–технологии. №2(81). – 2010. – с. 311 – 318.

УДК 37.011

ОСОБЕННОСТИ ВОСТОЧНОГО ТИПА ВОСПИТАНИЯ: ТЕОРЕТИКО–МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Маланичева Анна Владимировна
кандидат педагогических наук, доцент
кафедра общей и социальной педагогики
Алтайский государственный педагогический университет
г.Барнаул, Россия
E–mail: milamav82@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада Шығыс тәрбие түріне тән өскелең ұрпақты тәрбиелеу процесінде дәстүрлі, ұлттық құндылықтарды қалыптастырудың өзекті мәселесі қарастырылады. Бұқаралық ақпарат құралдарының әсерінен қазіргі қоғам жағдайында дәстүрлі ұлттық құндылықтарды игеру және қабылдау өскелең ұрпақтың дәстүрлі ұлттық құндылықтарды егжей–тегжейлі ашуы қажет.

Түйінді сөздер*: тәрбие, педагогика, тұлға, әлеуметтену.*

Аннотация

В статье рассматривается актуальная проблема формирования традиционных, национальных ценностей в процессе воспитания у подрастающего поколения, что характерно для восточного типа воспитания. В условиях современного общества под влиянием средств массовой информации усвоение и принятие традиционных национальных ценностей подрастающим поколением необходимо раскрывать более подробно традиционные национальные ценности.

Ключевые слова*: воспитание, педагогика, личность, социализация.*

Abstract

The article examines the current problem of the formation of traditional, national values in the process of education among the younger generation, which is typical for the eastern type of education. In the

conditions of modern society, under the influence of the media, the assimilation and acceptance of traditional national values by the younger generation needs to be revealed in more detail traditional national values.

Key words: *education, pedagogy, personality, socialization.*

Актуальность темы статьи определяется современной образовательной ситуацией, которая характеризуется гуманизацией и гуманитаризацией обучения и воспитания, ориентации на развитие целостной, разносторонне развитой личности, способной к самоопределению в многообразии открывающихся в ней перспектив. Одним из неотъемлемых процессов в усилении гуманизации образования является его аксиологизация – насыщение ценностно важными содержательными компонентами, играющими значительную роль в становлении мировоззрения, в духовном развитии детей и подростков.

Современное общество претерпевает значительные изменения: это связано с социально–экономическими и политическими изменениями, со стремительным развитием информационных технологий, противоречивостью и размытостью культурных и социальных ценностей и норм, с упадком духовности и смещением акцента на материальные ценности. Личность в таких условиях подвергается угрозе нравственной дезориентации и утрате общечеловеческих ценностей. Особенно подверженным сложившейся ситуации оказывается подрастающее поколение, которое, в силу возрастных особенностей, не могут дать адекватной оценки сложившимся реалиям. Особенность подросткового возраста в том, что этот период является наиболее восприимчивым к любому воздействию из вне.

В условиях стремительного развития информационных технологий происходит пересмотр ценностей в обществе, что оказывает значительное влияние на образ жизни подрастающего поколения, его приоритеты. С одной стороны, происходит девальвация многих моральных и этических ценностей. Из общественного сознания вытесняется важность таких понятий, как бескорыстие, доброта, скромность, честность, совесть, коллективизма, уважение к старшим, ответственности, дисциплины и взаимодействия друг с другом [4]. Считаем, что в данной ситуации следует обратить внимание на особенности воспитания востока, как оплота традиционных ценностей и установок.

В этой связи интерес представляют отдельные работы Ибука Масару, П.Т. Раджу. Так, анализируя труды Ибука Масару «После трех уже поздно», Б. Скиннера «Поведение организмов», «Окно возможностей для вашего ребенка», П.Т. Раджу «Поведение организмов», П. Шаран «Теория сравнительной политологии» можно понять основные идеи, заложенные в процесс воспитания «востока». Следует обратить внимания на работы авторов А.А. Айтмухамбетов, А. Байтурсынова, профессора К. Жарыкбаева, М. Жумбаевой, А.К. Тлебалдиева и др. которые зани–мались вопросами народного воспитания и национальной школы [1].

Ребенок обязан своим рождением родителям, а значит и всю свою жизнь он должен почитать и уважать их. В воспитании детей участвуют оба родителя, которые нацелены на соблюдение ребенком дисциплины, ответственности, из жизни детей исключат максимально все то, что может нанести им вред (интернет, социальные сети, СМИ), желания детей и подростков не обсуждаются и не учитываются. В приоритете коллективное воспитание, пребывание ребенка в социальных институтах (яслях, детских садах, школах) сопровождается соблюдением дисциплины, режима дня, осознанием «мы», а не «я», обязательное подчинение интересам и целям социальных институтов. Духовное единение является обязательным элементом воспитания ребенка, группа в детском саду, класс в школе – это семья, в них дети, учителя эмоционально связаны, взаимодействие происходит не только в социальном институте, но и за его пределами, при чем взаимодействие должно быть направлено на благо общества. Нравственные качества в приоритете над знаниями,

при этом ценятся достижения ребенка в учении и поощряются семьей и социальными институтами.

Следует отметить, что меру воздействия на ребенка каждая семья определяет самостоятельно, но они не должны противоречить ценностям государства и общества. Традиционные ценности в восточном воспитании связаны с безусловным уважением старшего поколения, социальных норм, государственной деятельности, дисциплиной и сопровождают человека всю его жизнь. [2] Обязательным элементом восточного воспитания является приобщение к трудовой деятельности, уважению труда другого человека, ведь каждый свою трудовую деятельность осуществляет на благо государства и общества, где в качестве примера может выступать Индия. Детей активно развивают посредством посещения ими различных дополнительных занятий в кружках, секциях, ребенок должен быть постоянно чем–либо занят полезным для своего развития и приобретать навыки коллективной деятельности, осознание себя как «мы». [3] Следует заметить, что отсутствует разделение видов деятельности для мальчиков и девочек, например, в Китае. В приоритете воспитывать у детей вежливость, чувствовать себя частью общества, государства, при этом отсутствуют физические наказания, агенты социализации все объясняют детям, что снимает у ребенка необходимость задаваться вопросом «для чего это нужно?».

Считаем, что особенности восточного типа воспитания содействуют формированию социально–активной личности, ориентированной на общечеловеческие ценности и общественно–значимую деятельность, создают условия для раскрытия потенциала и способностей детей через многообразие сфер деятельности, а также способствуют формированию потребности у ребенка в самоактуализации, самоопределении и самореализации, данный подход к воспитанию подрастающего поколения формирует у подрастающего поколения уважение к закону, нормам и традициям коллективной деятельности.

Результатами восточного типа воспитания подрастающего поколения является повышения уровня включенности обучающихся в социально – полезную значимую деятельность (участие в экологических акциях, благотворительных акциях, проводимых в лицее); повышение уровня культуры отношений внутри коллектива (класса): уважение друг к другу, взаимопомощь и оказание поддержки, выработка умения слушать друг друга, ответственность, развитие эмпатии обучающихся, что является основой традиционных национальных ценностей. [5]

Философия воспитания востока концентрирует свое внимание на проблеме человека, формирование его личности на ценностях, которые являются основой его мировоззрения, а оно определяет образ жизни человека, его поведение, поступки. Воспитание востока строится на обязательном соблюдении социальных норм жизни, этических принципах, традиционных ценностях, поэтому восточному воспитанию характерно соблюдение требований в отношении традиций общества и государства. Индивидуальная свобода человека определяется в его независимости мышления, самостоятельности в различных сферах социальной жизни, направленной на благо общества и государства, данные идеи воспитания являются актуальными и востребованными в современном обществе и соответствуют государственной политике.

Список литературы:

1. Айтмухамбетов А.А. Народное образование и формирование казахской интеллигенции Северо–Западного Казахстана во второй половине XIX – начале XX вв.: автореферат диссертации : Омск, 2004. – 22 с.

2. Айдарова К.Б, Поливанова А.А.Социальные вопросы воспитания современной молодежи // Современные аспекты науки и образования. 2019. № 7. URL: www.science–journal.ru/124–214885 (дата обращения: 29.12.2023)

3. Бухтина Т.П. Философская антропология и воспитательно–образовательные парадигмы: от античной Пайдейи к Просвещению : монография / Т.П.Бухтина, В.П.Римский. – Волгоград : Изд–во ВолГУ, 2004. – 156 с.
4. Всеобщая декларация ЮНЕСКО о культурном разнообразии (электронный ресурс) URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/cultural_diversity.shtml
5. Рекомендация о воспитании в духе международного взаимопонимания, сотрудничества и мира и воспитании в духе уважения прав человека и основных свобод (электронный ресурс) URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000187218_rus

УДК 37.017.92

СПРАВЕДЛИВОСТЬ ВО ВЗАИМООТНОШЕНИЯХ ЧЛЕНОВ СЕМЬИ В УТОПИЧЕСКОМ ГУМАНИЗМЕ СОГЛАСНО СУРЕ 12 «ЙУСУФ» КОРАНА

Маликов Рустам Шайдуллович
доктор педагогических наук, профессор
кафедра педагогики им. З.Т. Шарафутдинова
Набережночелнинский государственный педагогический университет
г. Набережные Челны, Россия
E–mail: rustiku@bk.ru

Гиниятуллин Раниль Рамилевич
Преподаватель
кафедра тактико–специальный и огневой подготовки
Казанский юридический институт МВД РФ, г.Казань, Россия

Аңдатпа

Мақалада Құранның «Йусуф» 12–суретіне негізделген отбасылық қатынастар контекстіндегі әділеттілік тақырыбы қарастырылады. Авторлар Ислам дәстүріндегі утопиялық гуманизмді зерттеп, отбасы мүшелері арасындағы қарым–қатынасты реттейтін әділеттілік принципін бөліп көрсетеді. Мақалада исламдағы утопиялық гуманизмнің негізгі элементіретінде әділеттіліктің маңыздылығын көрсете отырып, отбасылық қатынастардың діни және мәдени аспектілеріне терең көзқарас берілген.

Түйінді сөздер: *утопиялық гуманизм, әділеттілік, Құран, 12–сүре «Йусуф», отбасы, пайғамбар.*

Аннотация

В статье рассматривается тема справедливости в контексте семейных отношений, основываясь на суре 12 «Йусуф» Корана. Авторы исследуют утопический гуманизм в исламской традиции, выделяя принцип справедливости, который регулируют взаимоотношения между членами семьи. В статье предоставляется глубокий взгляд на религиозные и культурные аспекты семейных отношений, подчеркивая значение справедливости как фундаментального элемента утопического гуманизма в исламе.

Ключевые слова: *утопический гуманизм, справедливость, Коран, сура 12 «Йусуф», семья, пророк.*

Abstract

The article discusses the topic of justice in the context of family relations, based on Surah 12 «Yusuf» of the Quran. The authors explore utopian humanism in the Islamic tradition, highlighting the principle of justice, which regulates the relationship between family members. The article provides an in–depth look at the religious and cultural aspects of family relations, emphasizing the importance of justice as a fundamental element of utopian humanism in Islam

Key words: *utopian humanism, justice, the Koran, Surah 12 «Yusuf», the family, the prophet.*

Любая болезнь лечится противоположным. Мера печали и тоски Йакуба по Йусуфу было известно лишь одному Всевышнему. С помощью рубашки, впитанной запахом сына, Йусуф решил вылечить отца. Просил братьев накинуть на его лицо эту рубашку. Мудрости и таинства Всевышнего бесконечные, постичь которых умеют

не все. Потом пригласил все семейство, чтобы познакомиться, и никто не голодал.

Когда караван братьев направился в сторону Палестины, Йакуб почуял запах сына, чему народ не поверил. Гонец принес хорошие вести о том, что все сыновья живы и предстоит встреча с Йусуфом. Он кинул рубашку на лицо Йакуба, и ему тотчас же вернулось зрение. Надежда на милость Всевышнего избавила его от горя и печали, что было известно ему с самого начала.

Сыновья признали свою вину и умоляли отца просить прощения у Всевышнего за совершенные грехи. Йакуб обещал и молился на рассвете, чтобы грехи сыновей были помилованы и прощены, что вскоре было услышано [1].

Со всем семейством Йакуб отправился в Египет, где встретился с разлученным сыном. Йусуф первым обнял своих родителей, что означало их особый статус. Все обрадовались воссоединению семейства, трудности остались позади. Семья решила остаться в Египте, где все могли жить не опасаясь ничего.

Йусуф посадил родителей на трон правителя. Тогда все братья, отец и мать поклонились Йусуфу с почитанием и уважением. Тогда Йусуф напомнил отцу о вещем сне, что этот день настал. Все, что Йусуф пережил, оказалось милостью Всевышнего. Шайтан не смог запутать Йусуфа и братьев, посеяв между ними вражду. Милость Всевышнего постигает человека тогда, когда он этого вообще не ждет, возвеличивает его, подняв на определенные высоты, предохраняет от плохого и противного. Он знает обо всем открытом и скрытом, тайном и секретном в человеке. Его мудрость все ставит на свое место и история протекает по порядку, как это было предписано. История Йусуфа, по его мнению, является ошибкой и результатом невежества обоих сторон.

Сура «Йусуф» послана Пророку Мухаммаду (с.г.в.) и рабам, чтобы они на примере Йусуфа учились глубоко верить, совершали лишь добрые дела, не наносили себе подобным вреда и т.д. Неверующих остается еще много, и уверовать их никто не может. Они так и остаются сторонниками многобожья, что им не приносит ничего хорошего. Люди, которые призывают их верить Всевышнему, не хотят от них ответных благодарностей и таких же благородных действий. Они лишь раскрывают свою правоту и открытые знамения. Тем не менее грешники не делают выводы и не получают из этого никакой выгоды [2].

На небе и земле много знамений о выгоде преклонения одному Всевышнему. Язычники не хотят верить и не понимают эти знамения. Несмотря на то, что они верят во Всевышнего, что Он кормит, управляет Вселенной, но рядом с Ним ставят другие предметы преклонения и приписывают к Нему сотоварищей. Наказания таких достигнет тогда, когда они этого никак не будут ждать. Грешники понимают, что наказание Всевышнего может окружить их со всех сторон и уничтожить всех. Судный день может настичь каждого врасплох. Если они не покаются и откажутся от своих поступков, то наказание им неизбежно.

Предназначение Пророка Мухаммада (с.г.в.) в том, что он должен возвести рабам Всевышнего о религии, основанном на вере и знаниях, в которые не может вкрасться подозрения и неуверенность. Всевышний совершенен и нет Ему равных.

Всевышний не назначил посланниками ангелов или других существ, поэтому не стоит удивляться людям пророческой миссии Мухаммада (с.г.в.), т.к. он выходец из людей, а не пришел из невидимо откуда–то, а родился и вырос на глазах у всех. Пророки были весьма предусмотрительными и разумными людьми, поступки и творения которых должны быть понятны каждому. Всем известен конец проживших на земле до них. Неверующие должны видеть тех, как уничтожил Всевышний отказавшихся от правой веры. Следует избегать повторения ошибок предков, чтобы постигла кара Всевышнего. Райская жизнь и наслаждения ждут только тех, кто страшится Всевышнего, выполняет предписания и боится нарушить запреты. Жизненные удовольствия тревожные, далеки от совершенства, кратковременные, а

в раю они безупречные, вечные и безмерные. Они в каждую минуту только разрастаются. Разумные люди могли бы отдать предпочтение последнему.

Преступники и ничтожные люди не принимали пророков. Всевышний давал таким людям время, чтобы они встали на дорогу правды. Иногда участь пророков становилось опасным. Пророки были убеждены и глубоко верили, что Всевышний выполнит свое обязательство и знамения, но временами показалась тень уныния, нехватки разумения и уверенности. В такие минуты Всевышний приходил в помощь к своим посланникам и сахабам: кара настигала злоумышленников, которые шли против веры.

Для знающих и думающих имеется множество наставлений и притчей о пророках. Эти назидания способствуют пониманию кто правдив, а кто порочен. Понимающие удостоятся милости и почести Всевышнего, а грешники будут унижены. Рассказы раскроют людям о мудрости и совершенстве Всевышнего. Поэтому Он заслуживает поклонения. Таинственные коранические сюжеты являются жизненными. В них раскрывается смысл главных и сопутствующих проблем ислама, знание которых необходимо для верующих. В них приводятся аргументы и доказательства. Ими люди руководствуются в жизненной практике, получают глубокие знания о правде, благодаря чему вознаграждаются и постигают милость Всевышнего в земной и вечной жизни.

Какие же выводы можно сделать в результате изучения суры «Йусуф»? В начале суры было отмечено, что этот рассказ является самым великолепным из всех имеющихся. Йусуф и его родственники являются символом для сомневающихся. В конце рассказа было отмечено, что это назидание для тех, кто владеет разумением. Справедливость назиданий заключается в нижеследующем:

1. Везде и во всем в действиях нужна справедливость. Она необходима во взаимоотношениях между господами и рабами, отцами и детьми. Большая любовь к одному из детей приводят к семейному разладу, порче взаимопонимания между ее членами. Излишняя любовь Йакуба к Йусуфу вызвала гнев братьев и толкнула на преступление против отца, брата и самих.

2. Необходимо избегать греховных действий, ибо одно прегрешение тянет за собой обилие других. В конце концов это приводит к совершению преступления, что и сделали старшие братья Йусуфа. Грех приводит к обману и лжи, о чем доказывают действия старших братьев.

3. Истинную суть человека характеризуют не первоначальные его действия, а последние, например, старшие братья сначала совершили потрясающие преступления, а потом раскаялись и просили прощения как у младшего брата, так и у отца и Всевышнего, а Он всепрощающий. Поэтому есть подозрение, что все братья также являлись пророками, т.к. увиденные во сне звезды в лице братьев наяву являются светочами.

4. Действия Йусуфа, совершенные по отношению к родителям и братьям доказывают его просвещенность, терпеливость и благородность. Он быстро простил братьев без упреков и укоров, оказал милость.

5. Совершенное злодеяние может оказаться хуже другого. Предложив меньшее зло, один из братьев предотвратил болеетяжкий грех.

6. За покупку незаконной вещи без ведомо покупатель ответственности не несет. Братья продали младшего, нарушив всякие законы. Караванщики же продали Йусуфа визирю, где ему оказали почести, несмотря на рабское положение.

7. Вера и богобоязненность приводят к милости Всевышнего на земле и в вечной жизни.

8. Использование хитрости, чтобы вернуть утраченные права, допустимое действие, лишь бы не ущемлялись права других. Для достиженияблагородных целей разрешается использовать таинства.

9. Прибегать к хитрости допускается, если человек не хочет сообщить остальным суть истины. Йусуф подбросил чашу во вьюк Беньямину, чтобы оставить его у себя, но не назвал его вором.

10. Следует свидетельствовать лишь о том, что видел собственными глазами, или услышал от правдивого человека, кому доверяешь. Старшие братья собственными глазами видели, как вытащили чашу из вьюка Беньямина, поэтому уверенно докладывали об этом отцу.

11. Жалобы следует обращать лишь к Всевышнему, а не к другим людям. Терпение в ожидании хорошего конца – благое дело. Йакуб терпел расставание с любимыми сыновьями долгие годы и жаловался лишь Всевышнему.

12. Горе чередуется с отрадой, в конце тягот обязательно настанет послабление. Йакуб потерял сына, потом семья воссоединилась; его семья обнищала и голодала, позже наступило благоденствие с милостью Всевышнего. Следовало лишь вытерпеть.

13. Разрешается разглашать свои недуги и бедность, если не жалуешься на судьбу, что и сделали старшие братья, но Йусуф их не осуждал.

14. Богобоязненность и терпение ведут во благо на земле и в вечной жизни, что является вознаграждением Всевышнего.

15. Если после мучений человек приобрел покой, то он обязан признать милость Всевышнего и помнить всегда, в каком состоянии он был, и благодарить Всевышнего постоянно.

16. Чтобы постичь пик высоты, следует пройти суровые испытания и бедность, тогда настигнет милость Всевышнего, что и случилось с Йусуфом.

17. Рабы постоянно обязаны просить Всевышнего углубить их веру и двигаться в этом направлении, в то же время следует просить у Него и милость до конца своей жизни [3, с.102–196].

Такие ценные выводы о справедливости следует сделать после ознакомления с сурой 12 «Йусуф» Корана. Вдумчивый мусульманин может извлечь еще больше мудрых и полезных мыслей, на все воля Всевышнего.

Список литературы:

1. Ас–Саади Абд ар–Рахман бин Насир. Толкование Священного Корана «Облегчение от Великодушного и Милостивого»: Смысловой перевод Корана на русский язык: в 2 т. Т.1. М.: Эксмо: Умма, 2017. 1115 с.
2. Кур'ан Карим. Дамаск. 2011. 695 с.
3. Маликов Р.Ш. Тюрко–татарская гуманистическая педагогическая мысль средневековья. Казань: Татар. кн. изд–во. 1999. 304 с.

ӘОЖ 373.24

ҮШ ҚҰНДЫЛЫҚ – ҰЛТТЫҚ МҮДДЕ, АР–ҰЯТ, ТАЛАП

Мендыгалиева Жанаргуль Акановна
тәрбиеші
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің №44 бөбекжайы КМҚК
Қостанай қ., Қазақстан

Кыпшакбаева Акмарал Дулатовна
тәрбиеші
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің №44 бөбекжайы КМҚК
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: kypshakbaeva13@gmail.com

Аңдатпа

Өз мемлекетіміздің мәртебесін көтеру барысында құндылықтарды дәріптеу арқылы ғана нәтижеге жете аламыз. Ол ең басты құндылықтар: ұлттық – мүддесі, ар – ұят, талап. Әрбір шәкіртте талапты байқасақ, ар–ұятты қадағаласақ, ұлттық–мүддемізді сақтасақ болашақта берекелі ел боламыз.

***Түйінді сөздер** : құндылықтар, ұлттық–мүдде, бала, ата–ана, ар–ұят, талап.*

Аннотация

В процессе повышения статуса нашего государства мы можем добиться результата только через популяризацию ценностей. Это главные ценности: национальные–интересы, совесть, требовательность. В каждом ребенке мы должны следить за иском, следить за совестью, соблюдать национальные интересы. Тогда мы будем благословенной страной в будущем.

***Ключевые слова:** ценности, национально–интересы, ребенок, родители, совесть, претензии.*

Abstract

In the process of raising the status of our state, we can achieve results only through the popularization of values. These are the main values: national interests, conscience, and exactingness. In every child, we must monitor the claim, monitor conscience, and respect national interests. Then we will be a blessed country in the future.

***Key words:** values, national interests, child, parents, conscience, claims.*

Құндылық – мәдениеттің құрамдас бөлігі. Мәдениеттің құрамдас бөлігі болып табылуының себебі: құндылық адам баласының өзінің ұстауын реттейді, олардың шынайы тәртібін айқындайды. Мәдениет құндылықтары материалдық және рухани деп бөлінеді. Құндылықтар әлемін – мәдениет әлемі деп айтуға болады. Ол адамның рухани қызмет аясы, оның санасының дұрыстығын анықтаушы, адамның рухани байлығының өлшеуіш құралы секілді. Біздің болашағымыз, еліміздің болашағы жеткіншектердің, жастардың қолында. Оларға ерте кезден бастап адами құндылық-тарды бойына сіңіртіп, оларды құндылықтарды сақтауға дәріптеу қажет. Біз оларға өзіміздің бойымыздағы, білімділік, тәрбиелілік, парыз, игілік, ар–ұят, ұлттық–мүдде т.б. құндылықтар арқылы жеткізуіміз керек [1].

Балабақшамыздағы басты құндылық ол алдымызда отырған – бала. Балабақша баланың алғашқы қоғамдық мекемесі. Бала балабақшада сауатты тәрбиелік тәсіл көмегімен қарым–қатынастың барлық нормалары мен принциптерін меңгереді. Балабақшада бала сурет салу, жабыстыру, құрастыру техникасын меңгереді. Мектепке дейінгі жастағыбалада іс–әрекеттің жемісті түрлерінің дамуы, үрдісінде қабылдау, зейін,қиял, ойлау, жетіле түседі, олардың қоршаған ортамен дүние туралы түсініктері кеңейеді, олар өз мүмкіндіктерін таниды [2]. Қазақ халқы қай

заманда болмасың. Бала тәрбиесіне аса маңызды назар аударған. Қазіргі заманға сай, тәрбие құндылықтарын үш үлкен топқа бөліп қарастыруға болады. Тәрбие құндылықтары:

кесте №1

ұлттық мүдде	ар-ұят	талап

Ұлттық мүдде – Қазақстан мемлекеттілігін нығайтуға ат салысу;
Қазақстанның оңтайлы имиджін қалыптастыруға белсенді үлес қосу;
Ұлттық мұраға ұқыпты қарау;
Қазақ тілінің қолдану аясын кеңейту;
Қазақстан мүддесіне қызмет етуге ұмтылу;
Қоғам игілігі үшін қызмет ету;
Қазақстанның қауіпсіздігін қамтамасыз етцге дайын болу;
Ұлттық мәдениетті дәріптеу.

Осы ұлттық мүдде аясында Отаншыл, намысшыл және мемлекетшіл балаларды өсіру.

Мемлекеттік рәміздерді қадірлейді,
Елдің тарихын құрметтейді.
Ұлттық мирасты, мәдениетті дәріптейді.
Құқықтық және экологиялық мәдениетті жоғары бағалайды.
Ар – ұят құндылықтар:
Академиялық адалдық қағидатын қолдау;
Адал еңбекті құрметтеу;
Сөзіне берік, ісіне адал болу;
Отбасының, өз ортасының абыройын асыру;
Халқына адал қызмет ету;
Әдеп нормаларын ұстану;
Шешім қабылдау білу және жауапкершілікті сезіну;

Достарына, сыныптастарына, отбасы мүшелеріне қамқор болу, мейірімділк таныту;

Өзім отбасының, сыныптың, мектептің, қоғамның, Отанның бір мүшесі екенін сезіну;

Ар – ұят, адалдықты жоғары бағалайды
Сөзіне берік, ісіне адал жауапкершілік танытады,
Ата–анасына сүйіспеншілікпен қарайды,
Достарын, сыныптастарын сыйлайды
Кішіге ізет, үлкенге құрмет көрсетеді.
Талап құндылығы:
Сыни және креативті болу;
Жеке және командамен жұмыс істей білу;
Білуге, жаңаны тануға құштар болу;
Физикалық белсенді болу;
Салауатты өмір салтын ұстану;
Техникалық және цифрлық дағдыларды ілгерілету;
Дұрыс қарым–қатынас орната білу;
Уақыт пен қаржыны тиімді жоспарлау;
Жан мен тән тазалығын сақтайды;
Дұрыс тамақтану мәдениетін түсінеді;
Қоршаған орта тазалығын сақтайды
Ақпараттық, медиа және қаржылық сауаттылық
Ізденімпаз, жасампаз тұлға

Осы тәрбиелік құндылықтарға аса мән беріп, сақтап дұрыс қолданып білген әрбір балабақша, мектеп тағы болмысын аталған мекемелер болашақта білімді,

сауатты тұлғаны қалыптастырады деп сенемін. Бала тәрбиесі – баршамызға ортақ. Бала тәрбиесі – игілікті іс [3, 5]. Жас бүлдіршіндерге отбасыда дұрыс тәрбие берілсе, болашақта одан үлкен нәтиже күтуге болады. Дұрыс тәрбие алған бала болашақта, еліңе, Отанына адал қызмет етеді, ең біріншісі ата–анасын қуантады. Бүлдіршіндерге балаға дұрыс тәрбие берудің өзекті бір саласы еңбекке деген әлеуметтік көзқарасын қалыптастыру болып табылады. Бұл істерді тек қана, балабақшадағы тәрбиешілер, мектептегі мұғалімдер ғана емес, әрбір ата–ана қолға алып, өз балаларының гүл, ағаш егіп, ауланы көгалдандыру сияқты игілікті іске қатысуын қадағалап отыру керек. Балабақша, ата–ана, тәрбиеші жан–жақты бірігіп жұмыс жасаса болашақта үлкен нәтиже күтуге болады деп ойлаймын. Қоғам үшін, әр кезеңде, әр отбасында өсіп келе жатқан ұл–қыздардың дені сау, рухани бай, еңбекке, білімге, құштар болып өсуі– ең басты міндет. Бала тәрбиесі ата–ана үшін ең күрделі де жауапты іс пен міндет. Баланы өмірге бейімдеуде, балабақша, мектеп, ұстаз тәрбиеші және ата–ананың орын бөлек [4].

Қазақстан Республикасының Президенті Қасым Жомарт Токаевтың Халыққа жолдау хатынан: Ұлттық қор балаларға жобасының қаражаты қосылғанда жас ұрпақтың сапалы білім алуына мүмкіндік тудырады. Бұл бағдарламада мемлекет тарапынан ұсынылатын бастапқы білім беру капиталы, жыл сайынғы мемлекеттік сыйақы және инвестициялық табыс қарастырылуға тиіс. Біз мәдениетті, білімді, ғылымды дамыту арқылы қазіргі ашық әлемнің бір бөлшегі болуға ұмтылуымыз керек. Алдымызға қойған биік мақсатқа жету оңай болмайды. Бірақ бүкіл ел болып кіріссек, бұл қолдан келетін шаруа. Халық, бизнес және билік өкілдері күш жігерін түбегейлі өзгерте аламыз, кедергінің бәрін жеңеміз. Әркім отаншыл, білімпаз, еңбекқор, тәртіпті адал, әділ, үнемшіл әрі жанашыр болса, алынбайтын асу жоқ. Абайдың Толық адам ілімінен бастау алатын Адал азамат тұжырымдамасының түпкі мәні осы. Әділетті Қазақстан және Адал азамат ұғымдары егіз құндылық ретінде әрдайым қатар жүруге тиіс. Шын мәнінде, адалдық жоқ, жерде ешқашан әділдік болмайды.Әрбір адам ісі мен сөзі бір жерден шығатын Адал азамат болса, әділдік орнайды. Қазақстан біздің жалғыз ғана Отанымыз, Оның іргесі, берік керегесі кең, төрт құбыласы түгел болуы өз қолымызда. Бабалардан мирас болған ұлан–ғайыр жерді қорғау, оны өркендету біздің перзенттік парызымыз [5].

Өз тарихын терең ұғынып, ұлттық құндылықтарын шын бағалай білетін халықтың ғана болашағ мәңгі болмақ. Бүгінгі алпауыт жаһандыру дәуірінде кез–келген ұлтты сақтап, қалатын дүниелер – сол ұлттың төл тарихы, мәдениеті мен тілі екені анық. Ұлттық құндылық – ел бірлігі. Ұлттық құндылықтардың әрбір елде өзіндік алатын орны бар. Сол секілді, дәстүрлі қазақ қоғамы үшін де ұлттық құндылықтар мен діни құндылықтар ажырағысыз байланыста болып табылады. Бірақ, соңғы уақыттарда ұлттық мүлде мен діни мүддені бөліп қарастыратын, ортамызға от ала келген қауіпті діни ағымдар пайда бола бастады. Ел боламын десең – бесігіңді түзе демекші салт–дәстүрімізбен, әдет–ғұрпымызды жастардың бойына сіңіріп, ұлттық құнлықтарымызды қайта жаңғырту қажетпіз. Қоғамдық жағдайлар күн өте ауысқан сайын ұлттық құндылық дағдарысы басым келеді. Бұл дағдарыс ой дағдарысына әкеледі. Ұлттық құндылықтардың қорғаны – тіл. Тіл –ұлттың біртектілігін сақтаудың бірден бір жолы. Тілдің жойылуы – ұлт жойылуының негізі. Осы ұлттық құндылық-тарды жойылуына әсер етуші діни ағымдар тобы болып саналады. Ұлтымыздың тілін құрметтейік, әрі сол тілде сөйлесейік деген ұғым шынайы қалыптасуы керек. Баланды өз тәрбиеңмен тәрбиелеме, өз ұлтының тәрбиесімен тәрбиеле деген екен дана халқымыз. Сондықтан да, бала күнінен ұлтшылдық пен отаншылдыққа баулып, мемлекетін көзінің қарашығындай қорғауға үйретілсе, ол ешқашан өз ұлтын, дінін, тілін сатпайды. Тәрбие көрген бала ата–анасының алдында арды аттаймайды. Тұманбай Молдағалиев: Менің тілім өлмейді–халқым тірі, Қазағымның сөнбейді алтын күні, – деп ұлт болашағына деген нық сеніммен айтқан сөздеріне біз де шын

жүрекпен сеніп, отанымыздың дамуына барынша үлес қосып, елімізді діни қасеиттен аулақ болып, ұлттық құндылығымызды қорғауды ең әуелі өзімізден және отбасымыздан бастайық [6].

Әдебиеттер тізімі:

1. 1.Құндылық – мәдениеттің құрамдас бөлігі
2. Қансұлу Демегенова – Отбасы мен балабақша арасындағы байланыс–Eqemen.Qazakstan – 11 сәуір, 2018 ж.
3. Мектепке дейінгі ұйымдарда ұлттық құндылықтарды насихаттаудың маңызы – Білім айнасы газеті – №3, 5 бет.
4. Ата–анамен балабақшаның бала тәрбиесіндегі рөлі
5. https://kaz.zakon.kz/ – Бүгінгі жаңалықтар Қазақстан және әлем – Қ.Жомарт Тоқаев Халыққа жолдауынан.
6. Тлеубай Жұлдыз – Ұлттық құндылықтар– ұлт қорғаны – nurgasyr.kz – сәуір, 2021 жыл.

ӘОЖ 374.7

ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИН МҰРАСЫ АРҚЫЛЫ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫ АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУ

Мешелова Роза Жарасбаевна
педагогика ғылымының магистрі
жалпы білім беру пәндерінің оқытушысы
Қостанай гуманитарлық колледж мекемесі
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: meshelova83@bk.ru

Аннотация

Рухани–адамгершілік құндылықтардың мәні, тәрбиелік маңызы туралы ғұламалар, ұлы ағартушы–педагог Ыбырай Алтынсарин өз еңбекінде құнды ой–пікірлерін болашақ ұрпаққа мұра етіп қалдырған. Ғасырлар қойнауынан жеткен жәдігерлердің өнегелік сипаттарын, тәлімдік тәсілдерін тиімді қолдансақ, ғибраттың нағыз кайнар көзінен сусындаймыз. Ағартушы–жазушы-мыз–кемеңгер ғұлама ұстаз Ы.Алтынсарин еңбектерінде баланы елін, жерін сүюге, табиғатты аялауға, имандылыққа, әдептілікке, қайраттылыққа, еңбек етуге тәрбиелеудің ұлттабиғатына лайық небір тамаша әдістері ұсынылады. Ы.Алтынсарин адам тәрбиесіне зор мән берген.

Түйінді сөздер: *рухани–адамгершілік, педагог, оқу–тәрбие*

Аннотация

Ученые, великий просветитель–педагог Ыбырай Алтынсарин оставил в своем творчестве ценные мысли о важности духовно–нравственных ценностей для будущего поколения. Если мы эффективно используем моральные характеристики и методы обучения древних реликвий, мы будем пить из настоящего источника мудрости. В трудах нашего педагога–просветителя–писателя–ученого И. Алтынсарина рекомендованы прекрасные методы воспитания у ребенка любви к своей стране, уважения к природе, верности, вежливости, мужественности, трудолюбию. Ю. Алтынсарин придавал большое значение образованию всего человечества.

Ключевые слова: *духовно–нравственный, педагог, образование.*

Abstract

Scientists, the great educator and teacher Ybyray Altynsarin left in his work valuable thoughts about the importance of spiritual and moral values for the younger generation. If we effectively use the moral characteristics and teaching methods of the ancient relics, we will drink from the true source of wisdom. The works of our teacher–educator–writer–scientist Yu. Altynsarin recommend excellent methods for instilling in a child love for his country, respect for nature, loyalty, politeness, masculinity, and hard work. Yu. Altynsarin attached great importance to human education.

Key words: *spiritual and moral, teacher, education.*

Білім мәдениеттің бір бөлшегі ретінде тұлғаның рухани–адамгершілік тұрғыдан қалыптасуына қажетті жағдайларды жасайды. Осы әлеуметтік қатынастардың өзіндік

көрінісі, қоғамның рухани дамуының басты көрсеткіші. Тұлғаның рухани–адамгершілік қалыптасуы шығармашылық бастамасыз мүмкін емес, ол бірегей әлеуметтік–мәдени құбылыс ретінде олардың әлеуметтік байланысы мен дініне қарамастан, жоғары әлеуметтік маңызды мақсаттарға жету процесінде біріктіру және қатыстыру қабілетіне ие.Мұның бәрі рухани–адамгершілігі жоғары мамандарды қалыптастыруға мүмкіндік беретін мақсатты жұмысты қажет етеді. Гуманитарлық колледжбілім алушылары кәсіби даярлауда интеллектуалды эмоционалды ерекшеліктерін, рухани–адамгершілік даму процесінде қалыптасатын шығармашылық қабілеттері мен бейімділіктеріне негізделеді. Мұның бәрі педагогикалық колледждеәр пәнді оқыту кезінде білім алушылардың жеке басын рухани–адамгершілік тұрғыдан қалыптастыру туралы теориялық және әдіснамалық зерттеулерді зерделеу мен рухани–адамгершілік әлеуеттерін ашатын тиімді әдіс–тәсілді әзірлеу қажеттілігін туындатады. Осы қажеттіліктер рухани және адамгершілік тетіктер арқылы жүзеге асырылады.

Әрбір халықтың өзінің рухани және адамгершілік тіректері бар. Қазақ халқының санасында осындай іргелі тіректерінің бірі –Ыбырай Алтынсарин шығармашылығы.

Ыбырай Алтынсарин зайырлы халық мектептерін құрып қана қоймай, олар үшін балаларды оқыту мен тәрбиелеудің дидактикалық принциптерін ғылыми тұрғыдан әзірледі, оқу және әдістемелік құралдарды жазды. Алтынсарин бүкіл өмірін туған халқының ағартушылығына арнады. Қазақ халқы білім алу үшін құнарлы негіз болып табылады,– деп жазды. Алтынсарин орыс және қазақ халықтары достастығының сенімді жақтаушысы болып, орыс әдебиетін насихаттады, орыс педагог–жазушылары К.Д. Ушинский мен Л.Н. Толстойдың тәжірибесін пайдаланды.

Алтынсарин ағартушы ретінде білімге табыну және қоғамның дамуы мен әрбір адамдық даралық үшін білімнің шексіздігіне деген сенімі зор болды. Ұлы ағартушы қазақ халқының ұлттық тәлім–тәрбиесі негізінде ұлттық мектептердегі оқыту ісінің әдістемесінің іргетасын қалады. Ол Қазақстандағы мектептердегі оқыту, білім беру ісін бір жүйеге келтіруді талап ете отырып, дұрыс жолға қоя білді. Педагогтың жаңашыл әдістерінің бірі – оқытудағы оқу үрдісін ана тіліне негіздеп, орыс тілін меңгерту, оқу үрдісіндегі жаңашыл идеялардың бірі – оқулықтар мен оқу құралдарын орыс графикасына сүйене отырып, жаңа алфавит негізінде жасау болды. Алтынсарин Қырғыз хрестоматиясына кіріспе мақаласында былай деп жазды:... Жалпы білім беретін кітаптар Азия тілдерінің ешқайсысында жоқ, біз жақын орыс тілінде осындай нұсқаулықтарды іздеуге мәжбүрміз. Нәтижесінде біз нақты оқулықты орыс әріптерімен басып шығаруды ыңғайлы деп таптық, ол мақсатына тікелей сәйкес келеді, яғни. ол өзінің мазмұнымен де, алфавитімен де қайшы келмейтін көптеген ғалымдар мен пайдалы кітаптарға тікелей нұсқаулық болды. [4]

Ы.Алтынсарин еңбектерінде қазақ халқының салт–дәстүрлерінің ерекшеліктерін зерттеп, этнографиялық очерктерді де жазды. Соның бірі Орынбор ведомствосы қазақтарының өлген адамды жерлеу және оған ас беру дәстүрлерінің очеркі мен Орынбор ведомствосы қазақтарының құда түсу, қыз ұзату және той жасау дәстүрлерінің очерктері атты екі еңбегі. Ыбырайдың қазақ халқының салт–дәстүрлерін зерттеудегі мақсаты дәстүрлердің озығы мен тозығын ғылыми тұрғыда талдап, өзінің көзқарасын білдіре отырып, озық тәжірибелердің құралын жасау.

Бүгінгі таңда Ы.Алтынсариннің еңбектері мектеп тарихындағы білім беру ісіндегі бет ашары, ағарту саласына жаңаша сипат берген игілікті жұмыстарының төл оқу құралдарын дайындаудағы теориялық ізденістерінің бастамасы деуге болады. Олай болса, қазіргі уақыттаЫбырай Алтынсаринмұрасын оқу–тәрбие үрдісіне енгізе отырып, педагогикалық колледж студенттерін рухани–адамгершілікке тәрбиелеу несімен өзекті? Егер, біз Ыбырайатамыздың өткен ғасырда қалыптасқан педагогикалық көзқарастарына жүгінетін болсақ, онда олар педагогикалық теория мен практиканың жалпыадамзаттық мәселелерін көрсетеніне көз жеткізе аламыз. Яғни,

педагогикалық көзқарастардың тұнып тұрған мол арнасы ұлы педагогмұрасында жатыр емес пе. Әр оқытушы өзінің пән сабақтарында Ыбыраймұрасын ұтымды қолданатын болса, онда қазіргі жас ұрпақтың, әсіресе болашақ педагогтардың рухани жан дүниесінің баюына, ой–сана тазалығының дамуы зор ықпал ете алады. [3]

Қазіргі білім беру жүйесіндегі талаптардың бірі – болашақ ұстаздардың бойында рухани–адамгершілік құндылықтар мен ой–сана тазалығының қалыптасуын,педагогикалық қабілеттер мен терең білім негіздерінің болуын міндеттейді. Ұлы педагогтың шығармашылығы пәлсапалық, этикалық, эстетикалық, психологиялық және педагогикалық ой–пікірлерге толы. Сондықтан да, ұстазға қажетті педагогикалық қабілеттер мен рухани–адамгершілік құндылықтарды Ыбырай Алтынсарин шығармашылығы арқылы қалыптастыруға болады.

Педагогикалық колледждерде оқытылатын негізгі пәндердің бірі – педагогика. Педагогика – адам тәрбиесі туралы ғылым деп бекер айтылмаған. Педагогика ғылымының басты міндеттерінің бірі оқыта отырып тәрбиелеу. Олай болса, Ыбырай Алтынсарин мұрасын педагогика пәнін оқытуда қолдану өте тиімді және қажет.

Яғни, өз сабағымызға Ыбырай шығармашылығын кіріктіру арқылы студенттердің бойында жалпыадамзаттық құндылықтарды қалыптастыру, оларды рухани–адамгершілікке тәрбиелеу басты мақсаттарымыздың бірі болуы тиіс.

Ыбырай атамыз адамдардың адамгершілігін өзгертудегі тәрбиенің рөлін жоғары бағалай отырып, тәрбие мен білімнің адамгершілік мақсаттарын анықтады. Ұлы педагог өзінің оқулықтарында, әдістемелік еңбектерінде жас ұрпақты тәрбиелеудегі оқыту мен тәрбиелеу мәселелерін жетік көтеріп, өзектілігін шешуге ұмтылды және қазақ халқына білім берудің рөлін, оның маңызын, әлеуметтік ортаны қайта жаңғыртудағы рөлін ерекше атап көрсетті.

Жалпы педагогика сабақтарында Педагогиканың жалпы негіздері тарауында Ыбырай Алтынсариннің педагогикаға қосқан үлесі туралы жекелей қарастыратын болсақ,онда студенттерге Ұлы педагогтың еңбектері Ұлы педагогтың ағартушылық мұрасы, Ұлы ағартушының педагогикаға қосқан үлесі тақырыптарында ақпараттық немесе зерттеушілік жобалардықорғатуға болады. Мұндағы мақсат:Ы. Алтынсарин шығармашылығында ең алдымен халыққа білім берудің маңызын насихаттаудағы ерекшелігін, жастарды білім алуға шақыруын паш ету. Қорытынды ретінде кез–келген кедергілерді жеңе алатын нағыз адамды тәрбиелейтін еңбек, ал бекершілік–жамандықтың тамыры екенін түсіндіру.Яғни, Бай мен жарлы баласы әңгімесі педагогикалық мақсаттарды көздейді: үйретеді және тәлім береді. [1]

Сонымен қатар, Тәрбие теориясы және Дидактика бөлімдерінде ұлы ағартушының шығармашылығын ұтымды қолдануға болады. Әрбір өтілетін тақырыпқа байланысты Ыбырай атамыздың шығармалары мен өлеңдерін таңдай отырып, оның аудиожазбасын тыңдатып немесе оқытып, содан кейін талдау жасатсақ студенттердің ой–өрісі мен шығармашылық қиялын дамытуға, рухани–адамгершілікке тәрбиелеуге, педагогикалық ұстанымын қалыптастыруға негіз болады.Мысалы: қазақ жастарын білім алуға,мәдениеттің жаңа дәстүрлерінигеруге, бойға сіңіруге шақырған Кел, балалар, оқылық өлеңінде ақын қазақ ауыз әдебиетінің дәстүрлерін шебер пайдаланып,білім мен надандықты, жақсылық пен жамандықты қатар алып, салыстырып отырды. Осы салыстыруда педагогика сабақтарында қолдануға да болады.

Білім алушылардың бойында адамгершілік құндылықтарды қалыптастыру күнделікті оқу–тәрбие үрдісіне жүйелі түрде енгізіліп, мақсатты түрде жүзеге асырылып отыруытиіс. Білім алушыларға ұлы педагогтың жастарды осыған сендіруге тырысуын, тек білім адамды құдіретті, бақытты ете алады деген ой–пікірін түсіндіруіміз қажет.

Ыбырай атамыздың мұндай өлеңдері бүгін де ескірмеді, мән–мағынасы көнерді деп те айта алмаймыз. Сондықтан, қазіргі білім рухани–адамгершілік тәрбиесімен байытылып, оқу–тәрбие үрдісінде ұлы педагог шығармашылығы арқылы ар–ождан тазалығы туралы түсіндіріп отыру өте маңызды.

Педагогиканың Тәрбие теориясы бөлімінің Экологиялық тәрбие тақырыбында Табиғат туралы өлеңдері арқылыстуденттердің бойында табиғатты, Отанды сүю сезімдерін тәрбиелей отырып, табиғат көрінісін жалаң алмай, адамдардың тіршілігімен байланыстыра салыстырту қажет. Сол арқылы табиғат пен адамның байланысын, табиғаттың адам ісіне, еңбекке, ой–сезіміне тигізер жанды әсерін сипаттатуға болады. [2]

Еңбекті сүю және қадірлеу – Ыбырай әңгімелерінің негізгі тақырыбы. Оны жазушы шағын әңгімелерде үгіт–өсиет түрінде берсе, кей шығармаларында халықтың қоғамдық санасын тәрбиелейтін реалистік суреттер арқылы бейнелейді. Осы тұста Еңбек тәрбиесі тақырыбын өткен кезде Өрмекші, құмырсқа, қарлығаш әңгімесі арқылы ең кішкентай жәндіктердің өзі де тіршілік үшін тыным таппай еңбек етіп жүргендігін көрсетіп, үлгі ету, Қарлығаш, өрмекші ғұрлы жоқпысың, сен де еңбек ет, босқа жатпа, – дегендей құр уақыттарын босқа өткізбей, ерінбек білім алуға, көп ізденіп оқуға жұмсау керектігін түсіндіруіміз керек.

Қорыта келгенде, педагогика сабақтарында Ыбырай Алтынсарин шығармашылығын пайдаланудың мүмкіншіліктері өте көп.Әр әңгімелерін идеялық нысанасы жағынан жүйелейтін болсақ, еңбекті сүю, қадірлеу, жақсы мінез–құлыққа бағыттау, халқын сүю махаббат–мейірім, парыз және т.б. өмірдің өзекті мәселелері қамтығанын көреміз. Мазмұны жағынан Ыбырай әңгімелері өз заманының келелі мәселелері. [5] Оның шығармалары жас ұрпақты мейірімділікке, адалдыққа, ізеттілікке, ақылдылық пен білімділікке т.б. ізгі қасиеттерді үйретуге шақырады. Яғни, педагогикалық үрдісте Ыбырай Алтынсарин мұрасы арқылы білім алушылардың ғылыми дүниетанымын, мінез–құлқының бағалы негіздерін, оқуға, еңбекке, табиғатқа, өз–өзіне, басқа адамдарға дұрыс қатынасын қалыптастыру рухани тәрбиелік шарттардың бірі деп санаймыз. Сонымен қатар, рухани адамгершілік тәрбиенің шарты оқу–тәрбие жұмыстарының өмірмен тығыз байланыста жүргізу, жаңа нәрселерді дұрыс қабылдап, ескі нәрселермен күресуге да дайындау, ұлы педагог мұрасы негізінде саналы ой мен көзқарасты қалыптастыру болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Айтмамбетова Б. Ыбырай әңгімелерінің тәрбиелік мәні. –А., 1991.
2. Әбиев Ж. Ыбырай шығармашылығының педагогикалық мәні. –Алматы,2000
3. Әтемова Қ. Ы.Алтынсарин әңгімелер жинағы. Қаз. мем. 1–1996.
4. Бержанов Қ., С. Мусин. Педагогика тарихы. –А.: Мектеп, 1984.
5. Мақпырұлы С.,Садықов Т. Қазақ әдебиеті I бөлім. Астана, 2007ж.

ӘОЖ 37012

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫ РУХАНИ–АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУДЕ ҰЛТТЫҚ ПЕДАГОГИКА ЭЛЕМЕНТТЕРІН ПАЙДАЛАНУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Минайдарова Зауреш Мейрамкановна
химия пәні мұғалімі
ҚОӘББ Қостанай қаласы әкімдігінің білім бөлімінің
М.Хәкімжанова атындағы №20 ЖББМ КММ
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: zauresh_minaydarova@mail.ru

Аңдатпа

Жалпы білім беру ұйымдарында адамгершілік құндылықтарды насихаттау, білім алушылардың бойына сіңіре білу мәселе болып отыр. Мақалада ұлттық педагогика элементтерін химия сабақтарында пайдалана отырып, білім алушыға білім мен тәрбиені қатар беру, рухани – адамгершілік құндылықтарды дарыту маңыздылығы қарастырылады.

Түйінді сөздер: *жалпы білім беру мәселелері, білім мен тәрбие, ұлттық құндылықтар, рухани–адамгершілік құндылықтар, ұлттық педагогика.*

Аннотация

Пропаганда нравственных ценностей в общеобразовательных школах, усвоения их обучающимися на данный момент является одгой из важных проблем. В статье рассматривается важность параллельной передачи знаний и воспитания обучающемуся, привития духовно – нравственных ценностей с использованием элементов национальной педагогики на уроках химии.

Ключевые слова: *проблемы общего образования, образование и воспитание, национальные ценности, духовно–нравственные ценности, национальная педагогика.*

Abstract

The promotion of moral values in secondary schools and their assimilation by students is currently one of the important problems. The article discusses the importance of parallel transfer of knowledge and education to the student, instilling spiritual and moral values using elements of national pedagogy in chemistry lessons.

Key words: *problems of general education, education and upbringing, national values, spiritual and moral values, national pedagogy.*

Дамып келе жатқан еліміздің жастарының сапалы білімге ұмтылуы, жаңа технологияларды меңгеруге құлшынысы, әлеуметті ортада белсенді болуы қуантарлық және мақтануға тұрарлық екені сөзсіз. Уақытпен бірге дамып келе жатқан қоғам мейірімділік, құрмет, төзімділік және ізгі ниет сияқты жалпыадамзаттық құндылықтардан да ада болмауы қажет. Қазіргі кезде мұғалімнің басты міндеттерінің бірі – оқушыларды адамгершілікке тәрбиелеу. Өйткені біздің қоғам тек білімі ғана емес, сонымен қатар керемет жеке қасиеттері бар кең білімді, жоғары адамгершілікті ұрпақты дайындауды қажет етеді. Қоғамдық моральдың төмен деңгейі, отбасылық құндылықтардың жоғалуы, патриоттық тәрбиенің төмендеуі, темекі шегу, нашақорлық сияқты көптеген дағдарыстық құбылыстардың алдын алу үшін мектептегі рухани–адамгершілік тәрбиенің маңызы орасан зор. Яғни білімді тәрбиемен ұштастыра беру, тек тәрбие жұмысында ғана емес, сонымен қатар әр сабақта білім алушының жүрегіне жол табудан бастау алып, рухани–адамгершілік құндылықтарды оқушының бойына сіңіре білу – ұстаздар алдындағы міндеттердің бірі [1].

Ұлттық педагогика – ата–бабамыз жасап, сақтап келген мәңгі мұра, теңдесі жоқ қазына. Ұлттық педагогика элементтерін барлық дерлік сабақтарда пайдалана отырып, білім алушылардың бойында меймандостық, кісілік, сыйластық, имандылық, кішіпейілділік, сыпайылық, салауаттылық, мәдениеттілік, шығармашылық, рухани байлық, өнерпаздық, шешендік, махаббат сынды қасиеттерді дарыта аламыз.

Химия сабақтарында да ұлттық педагогика элементтерін пайдалана отырып білім алушылардың пәнге деген қызығушылықтарын арттыруға, пәндік білімдерін тереңдетіп, пәнді меңгеру қабілетін дамытуға болады. Ұлттық педагогика элементтерін пайдалану арқылы білім алушылардың пәнге деген қызығушылықтарын арттырып қана қоймай, оны жете түсінуге, күрделі тақырыптарды жеңіл меңгеруге және оны есте жеңіл сақтауға үйретуге болады. Мақал–мәтелдер, аңыз–әңгіме, жұмбақтар, ырым мен тыйымдар, өлең–жырлар арқылы білім алушыларда ойлау, салыстыру, түйін шығару дағдыларын қалыптастырып, дүниетанымын кеңейтуге, өз еліне, Отанына деген сүйіспеншілік, мақтаныш сезімін оятып, сабағымызды қызғылықты, әрі тәрбиелік мәнді етуге болады.

Қазақ халқының мәдени мұраларын химия сабағында пайдалану жолдары мен әдіс–тәсілдері мыналар: ертедегі қазақ халқының тіршілік болмысы, халықтың шығармашылығы (ауыз әдебиеті, сазды өнері, сәндік–қолданбалы, тұрмыстық

заттары, ұлттық ойындары және қару–жарақ), салт дәстүрлері мен әдет–ғұрыптары, даналық ой–пікірлері мен көзқарастары. Мысалы, Қобыланды батыр жырының үзіндісіне көз жүгіртсек:

Атадан қалған ақсауыт,
Жағасы алтын, жеңі жез,
Шығыршығы торғай көз
Сауыт киер ме екенбіз.
Алтын қақпақ дулыға

Шекесіндей жарқылдай – деген жолдардан қазақ халқының темір элементінің қасиеттерін ерте заманнан–ақ біліп, өміріне пайдаланғанын байқаймыз. Темірдің табиғатта кездесуі, қосылыстары деген тақырыпты қарастыру барысында поэзия маржаны – батырлар жырынан үзінді келтіру, немесе Темір сырын оттан танытады, адам сырын жоқтан танытады, Ағаш кессең, ұзын кес қысқартуың оңай, темір кессең, қысқа кес, ұзартуың оңай, Жақсы жастан шығады, темір тастан шығады дегендей мақал–мәтелдерін ұсына отырып, Бұл өлең жолдарында темірдің қандай қасиеті суреттелген?, Темірдің физикалық қасиеттері қандай?, Қазақ халқының ерте кезде темірді пайдалануы жайлы не айта аламыз? дегендей сұрақтар қоя отырып, халық ауыз әдебиеті арқылы химия сабағына деген оқушының қызығушылығын арттыруға болады.

Кен тақырыбын қарастыру барысында Қазақстан жерін мекендеген ертедегі ата–бабаларымыз тіршілік барысында кен іздеп тауып, одан тұрмыстық құрал–жабдықтар жасағанын, кенді тауып, оны қорытып, одан түрлі бұйымдар жасау кезінде химия ғылымының әдіс–тәсілдерін, металл алу және металл өңдеу жолдарын игергенін айтамыз. Археологиялық қазба мәліметтердің дәйектері бойынша Қазақстан аймағында өмір сүрген ертедегі халықтар тас ғасырдың өзінде–ақ бұйым жасауды үйренген. Сақ ғұн тайпалары ұсталары тотыққан көк, жасыл, басқа да түсті мыс және қорғасын ұсталары (галенит, мырыш), қалайы минералдарын анықтай білген. [2] Осы мәліметтерді оқушыға ұсына отырып, шағын зерттеу жұмысын беруге болады. Оқушының бойында шығармашылық, ізденімпаздық қабілеттерін дамыта-мыз. Болат бүгілмес – морт сынар, Батыр майданда шынығады, болат қайнаудан шынығады, Темірді қызғанда соқ дегендей мәтелдерден ата–бабаларымыздың металл құймаларының қасиеттерін біліп қана қоймай, тұрмыс тіршлігінде ұтымды пайдалана білгенін жеткіземіз.

Жер асты көгілдір тау – ғұлама жер,
Жер үсті көк тіреген мұнаралар.
Көлбеп жатқан көк тасқа сына қағар
Кеншілер кереметтей ғұламалар... – деген ақын М.Мақатаевтың өлең жолдары арқылы маңызды да ауыр мамандықты дәріптеуге, еңбекті сыйлауға үйретеміз.

Сондай–ақ, Металдар тақырыбында Арпа бидай ас екен, алтын күміс тас екен, Алтынды еріте білмеген – ірітер, Теріні илей білмеген – шірітер, Ақыл арымас, алтын шірімес мақал–мәтелдері арқылы, немесе жұмбақтар, жаңылтпаштар пайдалану арқылы оқушылардың ептілігін, тапқырлығын, ой–өрісін кеңейтеміз. Тарихи дерек-терге шолу жасауға болады. Мысалы, күміс металына ата–бабаларымыз ежелден мән беріп келген. Күмістің адам ағзасына пайдасы бар деп сенген жұрт күміс ыдыстан тамақ ішіп, күміс әшекейлер тағып, сәби дүниеге келгенде нәрестені күміс теңге салынған суда шомылдырып, Баланың күні күмістей жарық болсын деген жоралғы жасаған. Металдың өзінің әдемілігімен қатар, таңғажайып емдік қасиеті де жоқ емес. Кейбіреулердің айтуынша, ол адам ғұмырын ұзартады–мыс. Әлі күнге кей өңірлерде сәбидің бірінші тісінің шығуына байланысты күміс қасық сыйлау дәстүрінің сақталғаны да кездейсоқ жайт емес. Ерте заманнан бері күмістің түрлі жамандықтан сақтайтын қасиеті бар деген де сенім бар. XIX ғасырда күміс ыдыстар сыйға тартылатын қымбат сыйлық түріне айналыпты. Кіші жүздің ханы Жәңгір қайтыс

болғаннан кейін Орынбор генерал–губернаторы арнайы адамдар жіберіп хан үйінің тұтынған заттарының тізбесін жасаған. Олардың көбінің құнды, күміс заттар болғаны бүгінде мұрағаттық деректерден белгілі. Бұл ақпарат оқушының күміс металына, жалпы металдардың алынуы, ашылуы, қасиеттері, қолданылуы бойынша қызық-тырып, пәнге деген қызығушылықтың артуына септігін тигізеді [3].

Қазақ халқы ырымға сенген халық. Тұздар тақырыбында ата–бабаларымыз тұзды бейберекет шашпайтынын, Астың иманы – тұз деп қарайтынын айтып, тұз төгілсе, ырыс төгіледі, дәм шамданады, ас азаяды, жерге төгілген тұз еріп жоғалғанша сол тұзды жерге төккен адам тұздай ащы тұрмыс кешіреді деп ырымдағанын айтып, үнемділікке, қанағатшылдыққа баулуға болады. Біздің халықта Ет бұзылса, тұз салар, тұз бұзылса не салар? деген қанатты сөз бар. Бұл тұз тәрізді қасиетке ие ешқандай заттың әлемде жоқ екендігін паш етеді. Халқымыз ертеден–ақ тұзды ем ретінде халықтық медицинада пайдаланған. Шыр етіп дүние есігін ашқаннан сәбиді күн аралатып, бір жасқа толғанша тұзды суға түсіреді. Тұз денені ширатып, жарақаттың тез жазылуына септігін тигізеді. Малдың түрлі індеттерін де тұз немесе тұз ерітіндісімен емдеген. Қазақ айтса, айтқандай, тұздың тамақ дәмін келтіруден басқа көптеген пайдалы тұстары бар екенін білген [4].

Өз елінің қара тасын мақтан ете алмаған, өзге жердің алтынын да мақтап жарытпақ емес деп минерология ғылымдарының докторы, профессор, академик, геолог–ғалым Қаныш Имантайұлы Сәтбаев айтпақшы, жас ұрпақты өз халқының тарихын, тегін, салт–дәстүрін, тілін, білімін меңгерген мәдениетті, адами қасиеті мол, шығармашыл тұлға етіп тәрбиелеу – өмір талабы, қоғам қажеттілігі. Мектеп табал–дырығын аттаған білім алушыларға мемлекеттік тілде білім беруде ел тарихын терең қозғап, берілген мәтіндердің тәрбиелік мәніне көбірек көңіл бөлінсе, мысалы химия сабақтарында химия ғылымының дамуына зор үлестерін қосқан қазақстандық химия ғылымы докторлары Е.Н. Әзірбаев, Ә.Б. Бектұров, Б.А. Бірімжанов, М.А. Горяев, М.Т. Козловский, Д.В. Сокольский, О.А. Сонгина, М.И. Усанович, А.Ш. Шәріпқанов, т.б. өмірімен де таныстырып, ғылымның дамуындағы үлестерін айтып түсіндіру арқылы адами–құндылық қасиеттерін, патриоттық сезімдерін қалыптас–тырып дамыта аламыз.

Сонымен, ұлттық салт–сананың өмірдегі қолданбалы көріністері: имандылық, сенімдер, ырымдар, тиымдар, жөн–жоралғылар, рәсімдер, кісілік рәсімдер арқылы іске асырылады. Әрбір жеке тұлғаның ұлттық қасиеттері (имандылығы, кіші-пейілділігі, сыпайылығы, мәдениеттілігі, сыйласымдылығы, салауаттылығы, тіршілік-ке бейімділігі, өнерпаздығы, шешендігі, ақынжандылығы, т.б.) ұлттық тәрбиеге байланысты дамиды. Білімді болғанымен, ұлттық мәдениетті бойына сіңіре білмеген болса, ондай адам мәдениетсіз балып көрінеді. Білім беру мен тәрбиелеудің мақсатын айқындау үшін, Жүсіпбек Аймауытовтың айтқан сөзін еске түсірейік: мектеп бітіріп шыққан соң бала бүкіл әлемге, өзгенің және өзінің өміріне білім жүзімен ашылған саналы ақыл көзімен қарай білсе, міне білімдендірудің көздейтін түпкі мақсаты осы. Мектеп осы бағытта баланың келешекте жетілуіне мықты негіз салуы керек, – деген екен [5]. Яғни, білімді, мәдениетті, бойына рухани–адамгершілік құндылықтарды дарыта білген жас ұрпақ тәрбиелеп шығару әр пән мұғалімінің алдындағы міндеттердің бірі де бірегейі екендігін әр сәт естен шығармағанымыз абзал!

Әдебиеттер тізімі:

1. Ибрагимов М.Б., Елубаева А.А. және т.б.Qадам жалпы білім беру деңгейі// оқу–әдістемелік құрал –Астана.:Кітап, 2021.–263 б.
2. Алдабергенова А.А. Ертедегі қазақ халқы химияны және химиялық құбылыстарды білген... https://ust.kz/word/ertedegi_qazaq_halqy_himiyany_jane_himiyalyq_qubylystardy_bilgen–111723.html
3. Ысқаққызы С. Айдай күміс, ай күміс...
4. Қастай Д. Ас сұзға байланысты ырым–тыйымдар
5. https://stud.kz/referat/show/100182

УДК 371.3

БАЗОВЫЕ НАЦИОНАЛЬНЫЕ ЦЕННОСТИ КАК ОСНОВА ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ ЛИЧНОСТИ

Минайдарова Лязат Туреновна
педагог-эксперт, учитель начальных классов
КГУ «Общеобразовательная школа №11 города Рудного»
управления акимата Костанайской области
г.Рудный, Казахстан

Аңдатпа

Оқушылардың рухани-адамгершілік тәрбиесі қазіргі білім беру жүйесінің басты міндеті болып табылады және білім беру үшін әлеуметтік тапсырыстың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Бұл мақалада адамның рухани-адамгершілік тәрбиесі негізгі ұлттық құндылықтар негізінде қарастырылады

Түйінді сөздер*: рухани-адамгершілік тәрбие, тұлға, ұлттық құндылық*

Аннотация

Духовно-нравственное воспитание учащихся является первостепенной задачей совре–менной образовательной системы и представляет собой важный компонент социального заказа для образования. В данной статье рассматривается духовно-нравственное воспитание личности на основе базовых национальных ценностей

Ключевые слова:*духовно-нравственное воспитание, личность, национальная ценность*

Abstract

The spiritual and moral education of students is the primary task of the modern educational system and is an important component of the social order for education. This article examines the spiritual and moral education of a person based on basic national values

Keywords*: spiritual and moral education, personality, national value.*

В любое время перед человечеством стояла великая задача-воспитать сознательное поколение, продолжающее свою жизнь.

Воспитание поколений-будущее нации, воспитание будущего общества. Это, безусловно, неотложное дело-воспитывать будущих владельцев общества все–сторонне зрелыми, умственно развитыми, с передовым культурно-научным полем.

Президент Касым-Жомарт Токаев поднял на Национальном курултае наибо–лее актуальный вопрос в программной статье «Әділетті Қазақстан – Адал азамат». В сегодняшних условиях Казахстана в период создания справедливого государства этот Национальный курултай имеет иное историческое значение.

Духовно-нравственное воспитание-это нормы правильных навыков и навыков поведения, формирующие устойчивость культуры общения в организации. Степень нравственного сознания индивида определяет его поведение и поступки.[1]

Нравственность-это духовное богатство человека, новый шаг к эпохе духов–ности, которая ставит будущие поколения в колыбель добра.

Категория «нравственная ценность» является одним из ключевых понятий философии, социологии, педагогики и психологии. В педагогической литературе понятию «нравственные ценности» придается значение того, что чем «дорожит человек, включая уже достигнутое», определяют ценности как факторы, придающие человеку стойкость, сопротивляемость, надежность.

Нравственная личность обладает особого рода пружиной, которая может сжиматься под воздействием неблагоприятных обстоятельств, но не позволяет человеку гнуться и ломаться.

Нравственные ценности охватывают весь предметный мир, определяют его слагаемые с точки зрения того, приносят они пользу человеку, возвышая его гуманные начала, или же вред, препятствуя, развитию в нем общественно-значимых

качеств. Они являются одним из средств развития личности, методологической основой нравственного воспитания.

Культивирование рыночных отношений в современном обществе приводит к изменению системы ценностей, как у взрослого населения, так и у детей. Совре–менный ученик должен знать мировоззрение своих кровных предков, постигнуть величие родного языка, родной земли, родного языка, а не засорять речь никому непонятными иностранными словами.

Родителю и учителю важно воспитать культурную, творческую личность, умеющую найти, свое место в сложной, постоянно изменяющейся действительности. Знакомство с народными истоками является первоочередной основой для воспитания и развития подрастающего поколения.

В связи с этим актуальным представляется изучение ценностной сферы современных детей. Присвоение личностью ценностей общества интенсивной происходит в младшем школьном возрасте. Открытие пути к сердцу и уму ребенка, воспитание полноценное личности, формирование систем ценностей младших школьников – одни из главных задач, стоящие перед учителем в современной начальной школе.

Первостепенная задача учителя – не просто дать набор ценностей, а помочь ребенку их осмыслить, принять основные (общечеловеческие) как собственные жизненные регуляторы и научиться использовать их на практике.

Результатом нравственного воспитания является человеческое воспитание.

Она формируется в качествах, отношениях личности с ее общественно-ценными качествами. Нравственность, являясь одной из главных черт обществен–ного сознания, характеризуется поведением, действиями, отношением людей.

Сегодня воспитание школьников на цивилизованной основе на мировом уровне, привитие им национальных ценностей – большая задача перед педагогом. В истории человечества основные моменты формирования ценностей были в центре внимания мыслителей и ученых с древних времен.

Их воспитательная основа состоит из добрых качеств и чувственных намерений от отца к ребенку из поколения в поколение. Национальная ценность-это система, формирующая определенное направление, цель, системный националь–ный подход, человеческий порядок и духовные навыки в поведении. Если это так, то ценности в воспитании поколений-это умение различать основные добродетельные, умные разумные, нравственные качества.

В народе есть пословица: «Не воспитывай своего ребенка, воспитывай свою нацию». Формирование у учащихся национальных нравственных, духовно-нравст–венных, вежливых качеств при овладении традициями, обычаями, культурой поведения казахского народа с внедрением народной педагогики в сфере воспитания и образования подрастающего поколения. [2]

Национальное воспитание-это наша жемчужина, передаваемая из поколения в поколение. Это большая книга по воспитанию, которая воспитывает будущие поколения, чтобы жить дальше. Бесспорно, что это сокровище усваивается ребенком через национальные ценности.

Что такое национальные ценности? Национальные ценности-это то, что присуще определенной нации, человеческое достоинство, национальные духовные и материальные ценности, накопленные веками. Это архивы, направленные на воспитание и обучение. К ним относятся такие качества, как гостеприимство, человечность, уважение, духовно – нравственность, смирение, благополучие, благотворительность, добродетель, свобода, вежливость, культура, творчество, духовное богатство, любовь. Характер любой нации сводится к пяти принципам. Первый-это язык, второй - религия, третий-традиции, четвертый - история, пятый-Родина.[3]

Ценности бывают только реальными, общество и есть исток их рождения, поэтому они имеют огромное место в человеческом сознании.

Для достижения национальных ценностей, необходимы конкретные действия в обучении:

- активное общение:не только учитель, но и ученик полноценно высказывает свой взгляд в каждом вопросе, проблеме;
- индивидуальная: создание индивидуальной программы развития у учеников приоритетных ценностей, способствующие формированию ответственности перед обществом;
- самодисциплина: обучение самоконтролю и оценке принятия решений;
- воспитание толерантности: путем проведения классных часов, этических бесед

Для воспитания личности, способной поднять наши национальные ценности на мировой уровень:

- формирование сознания учащихся;
- прививать сознанию молодого поколения чувство уважения к родному народу, любви и гордости, развивать национальный дух;
- почитание родного языка и религии, его истории, искусства, традиций, духовно-культурного наследия;

Только когда мы выполняем такие задачи, как формирование у молодого поколения национальных характеров, как сострадание, уверенность, честь, мы можем достичь цели.

К основным средствам развития национальных ценностей у ребенка можно отнести:

- воспитательные часы в классе;
- пресса и стенгазеты;
- средства массовой информации;
- организация внешкольной и внеклассной работы (дискуссия, этическая беседа, вечер, лекция, познавательные викторины и др.)
- чтение книг;
- защита творческих проектов;
- связь с общественными организациями;
- экскурсии-путешествия;
- участие в кружках

Для нового Казахстана одним из актуальных вопросов является развитие казахской цивилизации, расширение традиций, обычаев, языка в рамках национальных ценностей.

В воспитании подрастающего поколения должен торжествовать закон гармонии. То есть он должен уметь находить гармонию как со своими родителями, так и со своими учителями.[4] Только тогда в личности постепенно формируются национальные и духовные качества. Источник формирования духовных ценностей личности: семья, социальная среда, государство, национальная принадлежность, патриотизм, долг перед народом, честь, национальный дух, национальные традиции, высокий показатель национальной ценности личности.

Таким образом, сегодня, чтобы воспитывать молодежь этично и осознанно, мы должны, прежде всего, основываться на правилах воспитания, уметь прививать в сознание молодежи национальные традиции, обычаи, религию, пропаганду-наследие наших предков. Когда мы говорим, что источником воспитания являются наследие наших предков и мудрые слова, мы являемся ведущими, которые их пропагандируют.

Список литературы

1. Нариманова З.К. На пути духовно-нравственного воспитания подрастающего поколения / З. К. Нариманова. – Текст : непосредственный // Молодой ученый. – 2017. – № 17 (151).
2. Каримов И.А. Наша высшая цель-независимость и процветание Родины, свобода и благополучие народа.-Т.: Казахстан, 2000.-С.12 с.
3. Концепция духовно-нравственного развития и воспитания личности гражданина. Государственный образовательный стандарт.
4. Маслоу А. Мотивация и личность. – СПб.: Евразия, 1999 г.

УДК 371.3

ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ: ПРИОРИТЕТ ИЛИ ПЕРЕЖИТОК ПРОШЛОГО?

Михайличенко Инна Александровна
магистр педагогической инноватики, учитель биологии
КГУ «Общеобразовательная школа №22
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области»
г.Костанай, Казахстан
E–mail: innochka_7@mail.ru

Аннотация

Проще считать развитие духовно–нравственных ценностей пережитком прошлого,чем принять проблему и начать прилагать особые усилия для ее решения. Развитие духовно–нравственного воспитания и решение всех проблем связанных с этим, ошибочно возлагают только на учителей.

***Ключевые слова**: духовно–нравственные ценности, социальный заказ, менталитет, трудовое воспитание, работа семьи, школы и государства.*

Аңдатпа

Мәселені қабылдап, оны шешуге ерекше күш салудан гөрі, рухани–адамгершілік құндылықтарды дамытуды өткеннің қалдығы ретінде қарастыру оңайырақ. Рухани–адамгершілік тәрбиені дамыту және осыған байланысты барлық мәселелерді шешу тек мұғалімдерге ғана жүктелген қате.

***Түйінді сөздер**: рухани–адамгершілік құндылықтар, қоғамдық тәртіп, менталитет, еңбек тәрбиесі, отбасы, мектеп және мемлекет жұмысы.*

Abstract

It is easier to consider the development of spiritual and moral values as a relic of the past than to accept the problem and begin to make special efforts to solve it. The development of spiritual and moral education and the solution of all problems associated with this are mistakenly assigned only to teachers.

***Key words**: spiritual and moral values, social order, mentality, labor education, work of the family, school and state.*

Многое говорится о развитии интеллектуально сильной нации. Множество сил и финансирование вкладывается в развитие центров, взращивающих новое поколение, прививая им жажду к познанию, стремление к свершениям, открывая практически безграничные возможности изучения. В современном мире произошло практическое смещение приоритетов в развитии школьников в сторону интеллектуализации. В бесконечной погоне за развитием интеллекта, за местом в международном рейтинге самой умной нации, упускается воспитание души, нравственное и духовное развитие ребенка, без которых имеющиеся знания оказываются бесполезными. В результате мы получаем эмоциональную, волевую и духовную незрелость подростков, а впоследствии и взрослых людей. Можно ли считать все усилия по интеллектуализации в полной мере целесообразными, если гораздо острее стоит вопрос о духовно–нравственном воспитании?

Многие великие умы нашего мира говорили и продолжают говорить о том, что невозможно возвышать образования над духовно–нравственным воспитанием, ибо это две составляющего единого целого. Как говорил великий Абай Кунанбаев: «Ребенок по доброй воле не тянется с ранних лет к учебе. Приходится его принуждать или привлекать до тех пор, пока у него не возникнет жажда знаний. Ребенка, имеющего стремление к знаниям, можно считать человеком, можно питать надежду на то, что он будет стремиться познать Бога, понять себя и окружающий мир, что он научится приобретать добро, не поступаясь честью, и будет избегать зла». Здесь Абай говорит о развитии духовно–нравственных качеств через развитие интеллекта.

«Образование без воспитания не формирует человека, а разнуздывает и портит его, ибо оно дает в его распоряжение жизненно–выгодные возможности, технические умения, которыми он, – бездуховный, бессовестный, безверный и бесхарактерный, – и начинает злоупотреблять. Надо раз навсегда установить и признать, что безграмотный, но добросовестный простолюдин есть лучший человек и лучший гражданин, чем бессовестный грамотей; и что формальная «образованность» вне веры, чести и совести создает не национальную культуру, а разврат пошлой цивилизации», – пишет замечательный русский философ Иван Ильин. [1]

На просторах интернета часто встречается история, где она произошла и была ли она на самом деле, кто автор или главный герой также не известно, но читая строки этой истории, важным остается только суть:

Один директор школы посылал это письмо каждому учителю, которого брал на работу:

«Уважаемый учитель! Я пережил концлагерь, мои глаза видели то, чего не должен видеть ни один человек: как ученые инженеры – строят газовые камеры; как квалифицированные врачи – отравляют детей; как обученные медсёстры – убивают младенцев; как хорошо образованные выпускники высших учебных заведений – расстреливают и сжигают детей и женщин, как имеющие прекрасное образование – главы государств, министры и чиновники – принимают жестокие законы и угнетают свой народ.

Поэтому я не доверяю – образованности. Я прошу Вас: всеми силами помогайте своим ученикам стать – воспитанными, добрыми людьми. Ваши усилия никогда не должны привести к появлению – учёных чудовищ, тренированных психопатов, образованных Эйхманом, жестоких, коварных и высокомерных людей…

Дурно – воспитанные, хоть и хорошо образованные люди – это разрушители, они причиняют большое зло – обществу и государству». [2]

Невозможно получить духовно–нравственную личность, если не привить ей тягу к знаниям, ровно также как нельзя научить учиться, человека, не имеющего духовно–нравственного окружения, в котором он растет и воспитывается.

Современная образовательная система не в полной мере придает значение духовно–нравственному воспитанию учащихся, но рассматривает его как существенный элемент социального заказа образования. У нации, у которой такое сильное духовно–нравственное наследие, предков, которых знают не только у нас на Родине, но и далеко за ее пределами, их мысли, назидания, труды являются мировым наследием. Почему вдруг появилась необходимость укреплять духовно–нравственную составляющую и как это сделать?

Мы живем в век возможностей и технического прогресса, современное подрастающее поколение имеет возможности, которых не было ни у одного из предыдущих поколений. Если раньше для того, чтобы открыть дверь в прекрасное будущее, необходимо было сделать эту дверь, потом приложить усилие, чтобы ее открыть, то сейчас за вас все сделает искусственный интеллект. Может первосте-

пенная проблема снижения духовно–нравственной составляющей отсутствие труда во благо. В стремлении к созданию комфорта для наших детей мы забыли научить их создавать хоть что–то.

Современное поколение подростков хорошо владеют гаджетами, привыкли, что работу выполняет техника и тем самым человеческий труд в их глазах обесценивается. Оберегая детей от физического труда, считая это пережитком прошлого, мы практически утратили возможность воспитать трудолюбивое и благодарное к чужому труду поколение.

Проблемы с духовно–нравственным воспитанием развились не на пустом месте. Все больше и больше углубляясь в западную культуру, которая давно утратила прежнее великолепие и уже разлагается, наши дети стараются всему этому подражать. Почему?! Потому что мы утрачиваем гордость за свой народ, за то, что наши предки создавали. Потому что предаем память… Мы восточная страна, народ с восточным менталитетом, устоявшимися традициями и обычаями, пока мы это помним и чтим, наше нация и наша молодежь будет процветать.

Традиции и обычаи как средства воспитания и обучения представляют различные формы и методы педагогического воздействия на чувства, волю, сознание и поведение учащихся. Будучи общественным явлением, традиции выступают в виде принципов, норм и правил, регламентирующих взаимоотношения людей в обществе и личной жизни, они одобряются и поддерживаются общественным мнением. [3]

Духовно–нравственный человек – это тот, кто руководствуется в своих поступках и жизни высокими моральными принципами, основанными на добре, справедливости, сострадании, уважении к другим людям и заботе об окружающем мире. [4] В чем не точность, где просчет? Раньше люди были богаты духовно–нравственно, а сейчас это «Ахиллесова пята», почему?

Нравственное воспитание в школе имеет свои специфические цели, которые определяются общественными отношениями и духовными ценностями. Главное для педагога – сформировать нравственно устойчивую личность. На это должно быть направлена организация всего процесса нравственного воспитания. Нравственная сфера личности наиболее успешно формируется в школе в специально организованной системе воспитания. [3]

А вот и ответ, глубоко копать не пришлось, создание духовно–нравственного человека возлагают на школу, на учителей, забывая уточнить, что родители это первые воспитатели. Учителя не маги, по взмаху волшебной указки и распылению магической книжной пыли с духовно–нравственной составляющей, не смогут взрастить то, что не посеяно дома, в семье. Обратимся к словам В.А. Сухомлинского «Если человека учат добру – учат умело, умно, настойчиво, требовательно, в результате будет добро. Учат злу (очень редко, но бывает и так), в результате будет зло. Не учат ни добру, ни злу – все равно будет зло, потому, что и человеком его надо воспитать».

Все выше обозначенное не единственные несовершенства, мешающие нашей молодёжи становится духовно–нравственнее, но чем больше мы привлекаем внимание к решению проблем не только систему образования, но и другие институты, тем быстрее будет продвигаться процесс реализации задуманного. На мой взгляд, первостепенно стоит обратить внимание на:

1. Чтобы знать цену труду, нужно самому трудиться. Стоит рассмотреть вопрос о возврате полноценного трудового воспитания в школы.

2. Школьники часто принимают участие в конкурсах, пишут проекты, которые нацелены, в том числе и на духовно–нравственное развитие учащихся. Это не приносит должного результата, так как проекты не реализуются, они остаются

только на бумаге. Дети хотят быть причастными их проекты должны реализовываться.

3. Учитель имеет влияние на учащихся, для некоторых даже является авторитетом, но это не позволит создать полноценных условий для развития духовно–нравственных ценностей. Ведь это сложный, многогранный и долгий процесс. Здесь важна тесная работа семьи, школы и государства.

Тема духовно–нравственного воспитания подрастающего поколения всегда актуальна в обществе. Будущее страны зависит от того, какие ценности прививаются, и какими будут руководствоваться в своей жизни нынешние дети. Стоит помнить, что наши предки строили будущее своей страны на прочном фундаменте уважения к истории, к традициям, к абсолютным духовным и культурным ценностям человечества.

Получить сплоченную нацию, способную решать масштабные национальные задачи можно только при наличии у нее общих ценностей, общей системы духовно–нравственных ориентиров.

Список литературы:

1. «О воспитании в грядущей России», Ильин И.А., https://azbyka.ru/fiction/o–vospitanii–v–gryadushhej–rossii/https://territoriyadetstva.blogspot.com/2016/11/blog–post_55.html?m=1

3. «Білім айнасы»,статья «духовно–нравственное воспитание учащихся на основе национальной идеи «Мәңгілік ел», Ермухамедова Ж.Е., Филиал АО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПРАО»

4. https://otvet.mail.ru/question/235754804

УДК 37.013

ЛИТЕРАТУРНЫЕ ОБРАЗЫ КАК ИСТОЧНИК МУДРОСТИ: ДУХОВНОЕ ВОСПИТАНИЕ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Молдагулова Гульшат Мухтаровна
магистр педагогических наук, преподаватель
Аркалыкский педагогический институт им. И. Алтынсарина
г.Аркалык, Казахстан
E–mail: adai_g@inbox.ru

Бейсенова Зульфия Сарбаевна
преподаватель
Педагогический колледж Международного университета
г.Астана, Казахстан
E–mail: zulia_ras@mail.ru

Аңдатпа

Бұл мақалада орыс тілі мен әдебиеті сабақтарындағы рухани–адамгершілік тәрбиесі Ш.Айтматовтың «Дауылды аялдама» және И.Куприннің «Гранат білезік» шығармаларының мысалында қарастырылады. Оқушылар шығарманың сюжетін, композициясын, мәселелері мен тақырыбын түсініп қана қоймай, рухани–адамгершілік тәрбиесіне баулитын тапсырмалар көрсетілген.

Түйінді сөздер: *рухани–адамгершілік тәрбие, тұлға, адамгершілік, тәрбие, педагогика.*

Аннотация

В данной статье рассматривается духовно–нравственное воспитание на уроках русского языка и литературы на примере произведений Ч. Айтматова «Буранный полустанок» и И. Куприна «Гранатовый браслет». Приведены задания, не только способствующие глубокому восприятию сюжета, композиции, проблематики и темы произведения, но и духовно–нравственному воспитанию.

Ключевые слова: *духовно–нравственное воспитание, личность, мораль, образование, педагогика.*

Abstract

This article examines spiritual and moral education in Russian language and literature lessons using the example of the work of Ch. Aitmatov "Stormy Stop" and I. Kuprin "Garnet Bracelet". Tasks in which students will not only understand the plot, composition, problems and theme of the work, but also instill spiritual and moral education.

Key words: *spiritual and moral education, personality, morality, education, pedagogy.*

Наряду с качественным образованием необходимо и нравственное воспитание учащихся. Ответственные граждане – опора государства. «Этот принцип должен стать основой формирования новой общественной этики в стране. В народе говорят: «Ұстазы жақсының ұстанымы жақсы» («Если у тебя хороший наставник, то и жизненные принципы будут верными»). Поэтому важно, чтобы школы стали центрами, где дети будут постигать моральные принципы и общечеловеческие ценности. Справедливость, ответственность, трудолюбие, образованность, патриотичность и милосердие. Именно к обладанию этими качествами должна стремиться молодежь, потому что в этом и заключается новое качество нации» – президент Республики Казахстан К.Токаев.

В 21 веке – веке новых технологий, где стремительно растет усвоение молодыми людьми, новейшие технологии, где сразу изучается несколько иностранных языков, где увлекаются робототехникой, освоением космоса и искусственным интеллектом, где получают интеллектуальные и технологические знания, не должно отодвигаться на второй план духовно–нравственное воспитание.

Понятие «духовно–нравственное развитие» в «Словаре и энциклопедии на Академике» означает «процесс последовательного накопления качественных и количественных показателей изменений в системе его духовных ценностей, обеспечивающих вхождение личности в социо–культурную среду на основе ее нравственно ориентированной, креативной, созидательной жизнедеятельности и успешной самореализации в государстве и обществе...».

Слова великого и мудрого второго учителя Аль–Фараби: «Человеку нужно, во–первых, воспитание, а не знание, так как знание, полученное без воспитания, – враг человека» для нас являются кредом. Уроки русского языка и литературы позволяют уделять внимание духовно–нравственному воспитанию. Формируют такие качества как: нравственные чувства (совести, долга, веры, ответственности, гражданственности, патриотизма); нравственного облика (терпения, милосердия); нравственного поведения (готовности служения людям и Отечеству, проявление духовной рассудительности, послушание) и т.п. [1]

Вопрос о духовно–нравственном воспитании подрастающего поколения – один из приоритетных в современном обществе. В условиях ускоренной глобализации и модернизации современного общества важно сохранить у подрастающего поколения веру в реальные возможности своей страны, что порождает необходимость заострения внимания на духовно–нравственном воспитании. Образование, являясь одной из долгосрочных стратегий, обеспечивает благоприятное сотрудничество в условиях глобализации. Растет понимание того, что для успешного обучения учащимся необходимы как знания, навыки, так и духовно–нравственные ценности.

Педагогику в области воспитания нельзя применять шаблонно: каждая конкретная педагогическая ситуация, каждый конкретный ребенок требуют отдельного, приемлемого для него случая и решения на основе знаний воспитания. С первых лет школьной жизни ребенок обращается к социально ценным идеалам окружающих.

В подростковом и особенно в раннем юношеском возрасте школьники способны проникать в мотивационную сферу других людей, анализировать их действия и поступки, соотносить со своими действиями и под влиянием менять

привычный способ поведения, что благотворно влияет на усвоение нравственных образов. К примеру, знакомясь с жизнью своих кумиров, школьники выделяют качества, заслуживающие общественной оценки и признательности. Так подростки нацеливаются на развитие у себя подобных качеств, осваивают ценности.

Задача школы: подготовить выпускников к жизни, в которой придется взаимодействовать с людьми разных культурных слоев, сталкиваться с различными ценностями, решать, как сотрудничать, учитывая, что многие вопросы выходят за пределы национальных границ. В Казахстане ведется работа по развитию системы среднего образования в соответствии с глобальными вызовами мира. Ключевые ценности, представленные в Государственном общеобязательном стандарте среднего образования, направлены на повышение национальной идентичности. В связи с этим, традиционная модель воспитания больше неэффективна, и возникла необходимость переосмысления основ воспитания, отвечающих новым условиям и требованиям современности. Инновации в экономике обуславливают необходимость владения навыками, которые в совокупности с духовными ценностями позволяют учащимся анализировать и оценивать ситуации, идеи, знания, опыт и развивать личностные качества, как любознательность, коммуникабельность с учетом национальных ценностей. Развитие личностных качеств в единстве с навыками являются основой для привития ценностей: уважение, открытость, ответственность, образование в течение всей жизни. Эти ценности призваны стать устойчивыми ориентирами личности, мотивирующими поведение и повседневную деятельность подростка. Ценностные духовные ориентации – способность личности выбрать в своей деятельности определенные ценности или способность ориентироваться в ценностях, а также способность осознавать и воспринимать их как собственные. Значение духовных ценностей проявляется в сфере формирования привычек, образа жизни, стиля поведения. Ценности – одобряемая, разделяемая большинством людей значимость определенных объектов, стимулируют поведение и поступки, формируют образ жизни в целом.

Что означает духовность и нравственность? Нравственное воспитание осуществляется на протяжении всей жизни с учетом среды – семья, друзья, школа, организация. Нравственное воспитание имеет свою специфику. Прежде всего, оно влияет на формирование представлений понятий, суждений, оценок и способствует обогащению, собственного опыта, самовоспитанию личности. В подростковом возрасте важно формирование нравственной личности. Развитие личности включает формирование потребностей: в труде, общении, освоении культурных ценностей, развитии способностей разных направлений. Эти потребности развиваются в процессе деятельности. В процессе деятельности у ребенка формируются социально полезные привычки поведения, отношения. Любая роль в социуме требует нравственных образований: осознанности, ответственности, чувства гордости, дружбы. Таким образом, складывается определенный опыт в освоении среды ближайшего окружения, устанавливаются контакты со сверстниками, проявляется потребность в самопознании и утверждении личности. Активно формирующиеся мировоззренческие взгляды позволяют оценить нравственные нормы и понять их необходимость. Стремление к самоутверждению сопровождается развитием самостоятельности и опережает становление моральных качеств и опыта нравственного поведения во взаимоотношениях с окружающими людьми. Эта потребность появляется весьма противоречиво в зависимости от особенностей протекания процесса социализации личности, предшествующего жизненного опыта. Стремление к самоутверждению сопровождается развитием активности, самостоятельности проявляющимися в юношеском максимализме.

Нравственность показывает культура человека. Нравственное воспитание – процесс, направленный на формирование и развитие целостной личности ребенка и

предполагает становление его отношения к Родине, обществу, коллективу, людям, к труду, своим обязанностям и к самому себе. Его задача – превратить социально необходимые требования общества во внутренние стимулы личности каждого ребенка, такие, как долг, честь, совесть, достоинство. Осознание личностью своего облика, места в обществе характеризует нравственное отношение к своему поведению. Человек сопоставляет свои идеалы и помыслы с окружающей средой, критически оценивает себя. Важное качество личности – это гуманизм. Гуманизм наследует традиции уважения человеческого достоинства независимо от расы, пола и нации. Проявление гуманности у подростка – сострадание горю человека, готовности помочь, защитить от оскорбления и насилия. Это важный момент морали. Формирование нравственно–духовного отношения к себе, происходит успешно, если человек предъявляет к себе высокие требования. Главное в воспитании подрастающего поколения – добиваться, чтобы принципы нравственного поведения постепенно приняли форму внутренних требований каждого школьника к самому себе.

А духовность является ценностной характеристикой сознания человека. Под понятием «духовность» подразумевается особый образ мышления и жизнедеятельности людей, основанный на приоритете нематериальных, гуманных ценностей. Это устремлённость личности к избранным целям, ценностная характеристика сознания; определение человеческого способа жизни, выраженное в стремлении к познанию мира и, прежде всего, самого себя – в поисках и открытии самоценного, самосовершенствования; в стремлении найти ответы на «извечные вопросы бытия» – об устройстве мира, истине, о добре и зле. Эти два понятия взаимосвязаны. Задача развития духовно–нравственной личности должна быть связана с мотивацией учения. Восстановление духовного, нравственного, интеллектуального потенциала подростков возможно только с возрождением системы духовно–нравственного воспитания подрастающего поколения, которое предполагает усвоение моральных норм, принципов. Высшей степенью нравственной воспитанности личности – способность ориентироваться не на внешние требования, а на внутренние нормы поведения. Иногда наблюдается разрыв между сознанием и поведением. Трудно вести себя правильно, не зная, как надо поступить в определенной ситуации. Только сознательное осмысление моральных знаний помогает понять, что в поступках хорошо или плохо. [2]

Рассмотрим на примере произведений Ч. Айтматова и И. Куприна из учебника 10 класса, авторами которого являются: Салханова Ж.Х., Кнынова Ж.К., Бектурова А.Е. издательство «Мектеп», 2019 г.

Судьба одного человека предстает не частным явлением, а составляющей большого целого, важным винтиком в механизме семьи, страны, человечества. Таким мы видим айтматовского Едигея в романе «Буранный полустанок». Герой произведения Ч. Айтматова – простой человек, труженик, живет по незыблемым нравственным принципам, верный семье и избранному делу. Ч. Айтматов поднимает вопрос исторической памяти, уважение человека к собственным корням, семье, роду, традициям. Временные рамки не исчерпываются одним днем, настоящим временем. Перед нами предстает прошлое героя: отечественная война, послевоенные репрессии, тяжелые трудовые будни, строительство ядерного полигона. Тема памяти и манкуртизма, утрата нравственной памяти продолжает развиваться в романе в теме научно–технического прогресса.

При анализе произведения «Буранный полустанок» на этапе актуализации новых знаний можно создать кластер с термином «манкурт», провести беседу на тему «что такое личность?», предложить сравнить эти два понятия. Понятие «личность» не только отражает фактическое состояние социальных свойств человека, но и ценностные качества, выражающие идеал человека. Эталон

культурного человека, как отмечал А. Швейцер, «есть не что иное, как идеал человека, который в любых условиях сохраняет подлинную человечность». Признавая личность и развитие ее сущностных сил в качестве ведущей ценности, гуманистическая педагогика в своих теоретических построениях и технологических разработках опирается на ее аксиологические характеристики [4].

Для проектной работы можно предложить тему «Мое имя». Цель проекта: привить интерес к истории своего имени, семьи, семейным традициям, родословной. Ведь Ч. Айтматов предупреждает нас, призывает помнить свое имя, помнить свои истоки, землю свою, иначе беда тебе, близким, окружающим. По мнению автора, самое страшное, это когда человека лишают памяти, лишая тем самым и всех связей с корнями.

Чем больше мы знаем об истории рода, тем сильнее наши корни, считает Ч. Айтматов. Именно эти корни – основа человеческой души, если человек не закрепился на родной земле, то от него можно ожидать каких угодно плохих поступков, т. к. «не сделана ему прививка от безнравственности».

Если в старые времена манкуртами становились в плену, то Едыгей видит современных манкуртов, которым всё равно. Одним из манкуртов можно назвать сына Казангапа Сабитжана. Он не уважает традиции своих отцов, тем самым он не уважает семью, весь род, историю народа. Ему всё равно, где хоронить отца, лишь бы по быстрее и поближе.

Основой жизни являются Память и Совесть. А главная ценность – семейная любовь, основанная на сострадании и духовности. «А как же душа?» – спросите вы. А душа формируется в семье, именно она делает человека человеком. Единство с родительским домом, со своим родом, с народом – часть души человека. Каждый должен трудиться над тем, чтобы его родной язык не пропал, чтобы его родная культура не забывалась – тогда и манкуртов не будет. Каждый должен понять, что все уходит, но пока ты не ушел, живи достойно [5].

Духовно–нравственная проблематика в произведении А.И. Куприна «Гранатовый браслет». Рассказ «Гранатовый браслет» – рассказ о трагической, очень сильной и мучительной любви. Здесь писатель поднимает много нравственных вопросов: возможна ли любовь к несвободному человеку? можно ли жертвовать своей жизнью из–за любви? можно ли жить с нелюбимым человеком? что главное в браке – любовь или уважение, дружба? и т.д.

В рассказе «Гранатовый браслет» Ивана Куприна тема морали играет важную роль. Поднимается вопрос о чести и достоинстве героев, о том, как эти понятия могут влиять на их решения и поступки.

Темы, озвученные в произведении И. Куприна «Гранатовый браслет» могут быть отнесены к актуальным вопросам современного общества. Вот несколько практических заданий, которые можно использовать в процессе занятия:

1. Рассмотрите главных героев Веру Шейн и Петра Андреевича. Какие черты характера они проявляют? Какие решения они принимают? Как эти характеристики могут быть интерпретированы в контексте нынешнего общества?

2. Идентифицируйте нравственные дилеммы, с которыми сталкиваются герои. Какие моральные решения они принимают, и какие последствия это имеет? Какие аналогии можно провести с нынешним обществом?

3. Проанализируйте, как общественные нормы в рассказе влияют на поведение героев. Какие социальные стереотипы и ожидания отражаются в тексте, и как они соотносятся с современными общественными стандартами?

4. Рассмотрите тему любви и самопожертвования в произведении. Какие аспекты этих тем могут быть актуальными для современного общества? Могут ли современные читатели соприкасаться с подобными эмоциональными и моральными аспектами?

5. Попросить учащихся представить, как бы развернулась история, если бы она произошла в современном обществе. Какие были бы изменения в поведении и решениях героев?

6. Организовать групповые дискуссии по темам рассказа, связанных с любовью, моралью и общественными ожиданиями. Сравните точки зрения учащихся с тем, как персонажи относятся к аналогичным ситуациям в современном контексте.

Эти задания могут помочь учащимся не только целостному восприятию сущностной природы «Гранатовый браслет» и его проблематики, но и обсудить их релевантность для современного общества.

Процесс формирования духовных ценностей – это длительный процесс. Результат будет после «зарождения» драгоценного зерна в душах наших детей. Процесс воспитания длителен, непрерывен и устремлен в будущее: сформируется у воспитанника или нет определенная система ценностей и отношений, станет ли она его основой убеждений и поведения, педагог в процессе взаимодействия с воспитанником достоверно установить не может. [2]

Список литературы:

1. Даулетова Б.А., Духовно–нравственное воспитание на уроках русского языка и литературы / Б.А.Даулетова. – Текст: непосредственный // Молодой ученый. – 2015. – № 9 (89). – С. 1352–1354. – https://moluch.ru/archive/89/18137/

2. Дильдибекова Г.А., Климбей Л.В., Бекмаганбетова Г.К. Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2017. – № 3 (часть 2) – С. 272–276

3. Салханова Ж.Х., Кнынова Ж.К., Бектурова А.Е. Русский язык и литература. Учебник для 10 классов общеобразовательных школ. Издательство «Мектеп», 2019 г. – 232с.

4. Сластенин В.А., Исаев И.Ф., Мищенко А.И., Шиянов Е.Н. «Педагогика» учебное пособие. М, «Школьная пресса», 2002 г. С. 229.

2. Красавцева Н.С. «Тезисы к роману Ч. Айтматова «Буранный полустанок» https://multiurok.ru/files/tiezisy–k–romanu–ch–aitmatova–burannyi–polustanok.html

УДК 373.24

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ АДАМГЕРШІЛІК–РУХАНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Молдахметова Гулнар Муратовна
тәрбиеші
«Қостанай облысы білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің
«№ 11 бөбекжайы» коммуналдық мемлекеттік
қазыналық кәсіпорны, Қостанайқ.,Қазақстан
E–mail: gulnarmoldahmetova@yandex.k

Испаева Бибигуль Куанышевна
тәрбиеші
«Қостанай облысы білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің
«№ 11 бөбекжайы» коммуналдық мемлекеттік
қазыналық кәсіпорны, Қостанайқ.,Қазақстан

Аңдатпа

Мектепке дейінгі балаларға, әсіресе ересек балаларға туған өлкесіне, туған табиғатына, өз Отанына деген сүйіспеншілік сезімі қолжетімді. Бұл баланың рухани–адамгершілік әлеуетінің жан–жақты дамуының бастауы болып табылады, ол танымда туылып, мақсатты тәрбиелеу процесінде қалыптасады.

Түйінді сөздер: *адамгершілік, үлкенге құрмет, кішіге ізеттілік таныту, достық, мейірімділік.*

Аннотация

Детям дошкольного возраста, особенно взрослым, доступно чувство любви к родному краю, родной природе, к своей Родине. Это является началом всестороннего развития духовно–нравственного потенциала ребенка, который рождается в познании и формируется в процессе целенаправленного воспитания.

Ключевые слова: *нравственность, уважение к старшему, доброта к младшему, дружба, доброта.*

Abstract

Children of preschool age, especially adults, have a feeling of love for their native land, native nature, and their homeland. This is the beginning of the comprehensive development of the spiritual and moral potential of the child, which is born in knowledge and formed in the process of purposeful education.

Key words: *humanity, respect for elders, respect for younger ones, friendship, kindness.*

Қазіргі уақытта білім берудің әр жолы жаңа технологиялармен байытыла отырып, ең қарқынды қарқынмен дамуда. Педагогикалық процеске тиімд ібағыттар мен жаңа тәсілдер енгізу барысында инновациялық әдістемелер ерекше шабыт әкелді. Дегенмен, біздің жаһандану заманымызда әрбір мемлекет өзінің менталитетін, ұлттық ерекшеліктерін сақтауға тырысады. Біздің елімізді, Қазақстанды осы үдерістен жаһанданудан уақыт арқылы қалыптасқан және жетілдірілген ұлттық құндылықтарымыз құтқарады. Біраз уақыттан кейін біздің балабақшалармыздың материалдық–техникалық базасы әлемдік стандарттарға сай болатыны түсінікті. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында былай делінген: «Білім беру жүйесінің басты мақсаты – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, тәжірибе мен ғылым жетістіктері негізінде жеке тұлғаны қалыптастыру, сапалы білім алу үшін жағдай жасау. Жеке адамның физикалық және шығармашылық мүмкіндіктерін, салауатты өмір салты мен адамгершілік үшін мықты негіздерді қалыптастыру, даралылықты дамыту арқылы ой–өрісін және өзін–өзі тануын байыту». [1]

Осы міндеттерді іске асыру үшін оқытудың жаңа технологияларын енгізу және неғұрлым тиімді жолдарды пайдалану қажет. Қоғамда өздігінен білім алу және өзін–өзі іске асыру деңгейін арттыру қажет. Еліміздің әрбір азаматының білім алу құқығы кезінде әрбір балада ұлттық құндылықтарға, ұлттық тәрбиенің ерекшеліктеріне құрмет қалыптастыру, дамыту, оқыту процестерін дидактикалық жағдайлармен қамтамасыз етудің жан–жақты қажеттілігі артады. Ұлттық құндылықтар – біздің ұлттық дәстүріміз бен әдет–ғұрыптарымыз, халқымыздың мәдениеті мен өнері. Ұлттық құндылықтарды жаңа ұрпақты тәрбиелеу мен оқыту ісіндегі озық технологиялармен байланыстыра отырып,әрбір жаста ұлттық патриотты, өзіне сенімді тұлғаны тәрбиелеу қажет. Егер қазақ ағартушысы М. Жұмабаев: «Тәрбиеші баланы өзі тұратын, өмір сүретін және жасайтын ұлттың рухында тәрбиелеуге міндетті» деп айтса, И.Г. Песталоцци: «Оқыту тәсілдерін дұрыс ұйымдастыру және ұлттық тілдегі оқу құралдары мен оқулықтардың мазмұны адамның санасы мен ойлауын қалыптастыруға, оның дұрыс дамуына ықпал етеді», – деп атап өтті. Балаларды тәрбиелеу мен оқыту ісінде тәрбиешінің кәсіби құзыреттілігі сияқты қасиеттеріне сүйену керек. Балаларды тәрбиелеу мен оқыту ісінде тәрбиешінің кәсіби біліктілігі, жетілген кәсіби даярлығы, іскерлік тәжірибеге қол жеткізуі сияқты қасиеттеріне сүйену керек. Көптеген елдердің білім беру жүйесіндегі балаларды тәрбиелеу бағыттарының басым көпшілігі қатаң және қатаң бақылауда болады. Мысалы, американдық білім беру жүйесіндегі басты міндет өз елінің лайықты азаматын тәрбиелеу, сондай–ақ әлемдік экономикадағы бәсекеге қабілеттілік үшін қағидаттарды, дағдылар мен дағдыларды меңгеру болып табылады. Адамгершілік–рухани құндылықтар, олар сәбилерге қол жетімді ме? Осы бағыттағы жұмыс тәжірибесіне сүйене отырып, оң жауап беруге болады: мектепке дейінгі балаларға,

әсіресе ересек балаларға туған өлкесіне, туған табиғатына, өз Отанына деген сүйіспеншілік сезімі қолжетімді. Бұл баланың рухани–адамгершілік әлеуетінің жан–жақты дамуының бастауы болып табылады, ол танымда туылып, мақсатты тәрбиелеу процесінде қалыптасады.

Қазіргі уақытта білім беру жүйесі Қазақстан патриоттарын, құқықтық демократиялық, әлеуметтік мемлекет азаматтарын тәрбиелеуді қамтамасыз етуге арналған. [2] Рухани–адамгершілік тәрбие кез келген халыққа, кез келген мемлекетке қажет. Алайда, бұл тәрбие өте мұқият әрі әдепті түрде жүзеге асырылуы тиіс және онымен кішкентай кезінен бірге айналысу керек. Шығармашылық тұлғаны, мінез–құлықты қалыптастыру кезеңі ретінде мектеп жасына дейінгі балалардың бірегей әлеуеті айқын. Адамгершілік махаббат, мейірімділік, зорлық–зомбылық, төзімділік, әділ мінез–құлық, жан тыныштығы сияқты ең басты адамгершілік қасиеттерді қамтиды. Ересектер балаларды күн сайын, сағат сайын, минут сайын тәрбиелеуге міндетті. [3]

Қазіргі уақытта әлем балаға қатысты агрессивті бола бастады, ал бала индустриясы ойыншықтардан бастап жаһандық коммерциялық, телевизиялық бағдарламаларға дейін балалардың психикасына, олардың адамгершілік және рухани әлеміне қиратушы әсер етеді. Бір түннің ішінде біздің игі ойыншықтарымыз, кітаптарымыз, мультфильмдеріміз жоғалып кетті. Олардың орнына шетелдік сериалдардың кейіпкерлері келді: супермендер, өрмекші–адамдар, монстрлар және т.б. Бала өмірінің алғашқы жылдары – оны тәрбиелеудің маңызды кезеңі. Осы кезеңде оны өз халқымен, өз елімен байланыстыратын және елеулі түрде кейінгі өмір жолын айқындайтын сезімдер, мінез–құлық белгілері дами бастайды. Әрине, мектепке дейінгі бала құқықтық, саяси немесе әлеуметтік–экономикалық аспектілерді түсінбейді. Алайда оның құқықтық тәртіптің қарапайым ережелерін сақтауы, ғылым мен өнер саласындағы жетістіктер туралы түсінігі, мемлекеттік рәміздерге құрмет көрсету, Отанымызды даңққа бөлеген адамдардың есімдерін білу, адамның өзіндік қадір–қасиетін дамыту үшін негіз болады, елдің тарихи өткенін құрметтеу, өз отандастарын мақтаныш ету, адамзат пен әлемдік мәдениеттің дамуына сыртқы үлес қосу. Бұл ықпалдың тамыры – бала өз халқының тіліндемеңгеретін; оның әндерінде, музыкасында; ол ойнайтын ойындар мен ойыншықтарда; туған өлкесінің табиғаты, оның арасында өмір сүріп жатқан адамдардың еңбегі, тұрмысы мен әдет–ғұрыптары. Бұл ретте танымдық деңгей елдің атрибуттары мен символдарын білуден көрінеді; мемлекеттің құрылымы туралы қарапайым түсініктерде; отбасы мүшесі ретінде, содан кейін балабақша тобындағы балалар ұжымының мүшесі ретінде, сондай–ақ ауыл, аудан, облыс тұрғыны, Қазақстан азаматы ретінде өзінің «құқықтары мен міндеттерін» ұғыну. Заман, дәуір, адамдар өзгереді, бірақ адамның жақсылыққа, сүйіспеншілікке, жарыққа, сұлулыққа, шындыққа деген ұмтылысы мәңгілік болып қалады. Балаларда елімізді мекендейтін барлық халықтарға деген сүйіспеншілік сезімін дамыту – маңызды міндеттердің бірі.

Оны іске асыруға біздің балабақша мұражайы көмектеседі. Халықтық мерекелер Тәуелсіздік күні, Наурыз, Конституция күні – халық мәдениетін жаңғыртудың және оған салт–дәстүрлер, әдет–ғұрыптар арқылы араласудың құралы болып табылады, мерекенің өзі қоғам өмірінен бөлінбейді, ол адамға күш пен қуат беретін барлық түсініктер мен адамгершілік бағдарларды қамтыды. Әрбір халықтың өз ұрпағын тәрбиелеуде ұлттық ерекшеліктері бар. Мен өз жұмысымда халықтың тамаша дәстүрлерімен таныстырамын және оларды кеңінен пайдаланамын. Насихаттың негізгі құралдары тіл, халық шығармашылығы, рәміздер, өнер, салт–дәстүрлер, әдет–ғұрыптар, халықтық ойындар, мақалдар, сөздер мен жұмбақтар болып табылады. Балабақшада мерекелерді өткізу үшін материалдарды іріктеуде біз мынадай талаптарды ескереміз:

- Кіші ортаңғы топ балалар үшін «шағын фольклорлық нысандар» (естеліктер, санауыштар, шағын әндер) қолжетімді болып табылады;

- Ересек және мектепалды топта халық ертегілері, қанатты сөздер, әдет–ғұрыптар пайдаланылады.

Ұлттық мерекелерді өткізу барысында театрландыру, қазақ халық ертегілерін драмалау элементтері енгізіледі. Осылайша, ұлттық салт–дәстүрлер, мерекелер балалардың өздері тұрып жатқан елге деген мақтанышын тәрбиелеуге зор мүмкіндік береді. Қазақ тіліндегі өлеңдер мен әндерді жаттап, орындау арқылы сөздік қор байытылады, дыбыс шығару дағдылары қалыптасады. Ауызша халық шығармашылығын білу мен сүйіспеншілік азаматтық–патриоттық тәрбиенің аспектісі болып табылады. Халық дәстүрі, тұрмысы, мінезі, батырлығы, Отанға деген сүйіспеншілігі нақ осы ертегілерден танылады ғой. Ертегілердің арқасында бала жақсылық пен жамандықты таниды, сүйікті кейіпкерін таңдайды, оның жеке қасиеттерін бағалайды. Балаларды адамгершілік тұрғысынан жауапты шешім қабылдауға не итермелейтінін; адамгершілік іс–әрекеттергеұмтылысжасауға тәрбиелейді.

Сонымен қатар, қазақтың ұлттық ойындары қайта жандана бастады. Ұлттық ойындардың, әдет–ғұрыптардың, дәстүрлердің қабылдануымен балалардың үлкен–дерге деген құрметі, ұлттық мақтанышы пайда бола бастады.

Ұлттық ойындар мен ертегілер – бұл планетамыздың кез келген халқының шынайы байлығы мен мұрасы. Бала өзіне әртүрлі рөлді қабылдай отырып («сынай отырып»), оны өмір сүреді, әртүрлі өмірлік жағдайларда өзін сынап көреді. (Мысалы: «Бесікке салу», «Шабандоз» «Асық ату», «Теңге алу» ойындарын ойнау барысында қазақтың ұлттық әдет–ғұрпын пайдалана отырып, сюжеттік–рөлдік ойындары ойнайды). [4] Ойынның тәрбиелік құрал ретіндегі ерекшелігі – ол халық дәстүрлеріне жетекші компонент ретінде кіреді. Ұлттық ойындарында көптеген әзілдер, жарыс әуендері, қозғалыстар дәл және бейнелі, жиі ойыншыларды жылдам ұйымдастыруға мүмкіндік беретін күтпеген оқулықтармен, жеребелермен сүйемелденеді, оларды жетекшіні объективті таңдауға және ережелерді дәл орындауға бейімдейді, бұған ырғақтылық, әншілік, ықпал етеді. Осы бағыт бойынша жүргізіліп жатқан жұмысты талдай отырып, мен табысты іске асыру үшін біртұтас адамгершілік–рухани білім беру кеңістігін отбасы мен мектепке дейінгі ұйымды құру қажет деген қорытындыға келдім. Сондықтан мектепке дейінгі балаларды рухани–адамгершілік тәрбиелеу міндеттерін шешуде педагогтардың ата–аналарменбірінші кезектегіөзаратығыз мәселе болып табылады. Біздің ата–аналармен ынтымақтастығымыз «Бәріміз біріміз үшін» деген ұранмен құрылады. Сондықтан біз ата–аналарымызды ертеңгіліктерге, көрмелерге, жәрмеңкелерге қатыстыруға тырысамыз. Болашақ ұрпақты тәрбиелей отырып, біз қоғамға дені сау, күш–жігергі толы құрылысшы – мемлекетіміздің жасаушысы қажет екенін және еліміздің болашағы рухани–адамгершілік тәрбие міндеттерін қалай шешетінімізге байланысты екенін есте ұстауға тиіспіз. Ежелгі даналық бізге: «Өз өткенін білмейтін адам ештеңе білмейді», – деп еске салады. Өз тамырын, өз халқының дәстүрлерін білмейінше, өз ата–анасын, өз үйін, өз елін сүйетін, басқа халықтарға құрметпен қарайтын толыққанды адамды тәрбиелеуге болмайды.

Әдебиеттер тізімі

1. Мемлекет басшысы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына Жолдауы

2. Патриоттық акт – «Мәңгілік Ел» Астана қаласы, 2016 жылғы 26 сәуір

3. Нысанбаева Ә. Ой. Ақыл. Адамгершілік. Алматы,1994.

4. Дүкенбаева Г. Мектеп жасына дейінгі балаларды ойын арқылы адамгершілікке тәрбиелеу. Алматы,1992.

ӘОЖ 37.013.8

ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРҒА НЕГІЗДЕЛГЕН ТӘРБИЕ – БІЛІМ МЕН ТӘРБИЕНІҢ САБАҚТАСТЫҒЫНЫҢ НЕГІЗГІ КӨРСЕТКІШІ

Молдахметова Кенжегүл Бейсенбаевна
қазақ тілі мен әдебиет пән мұғалімі
Қостанай қаласы білім бөлімінің №11
жалпы білім беретін мектебі КММ
Қостанай қ, Қазақстан
E–mail: zhuldyz_ne@mail.ru

Мирманова Гульсум Казымбековна
қазақ тілі мен әдебиет пән мұғалімі
Қостанай қаласы білім бөлімінің №11
жалпы білім беретін мектебі КММ
Қостанай қ, Қазақстан
E–mail: mirmanova.gulsum@mail.ru

Аңдатпа

Кез–келген ұлтты өзге ұлттардан ерекшелеп тұратын дүние ол – ұлттық құндылықтар. Мақалада орыс тілді сыныптарда тек тілді ғана үйретіп қана қоймай, ұлттық құндылықтар негізінде тұлғаны рухани адамгершілікке тәрбиелеу жайлы айтылады.

Тірек сөздер: *педагогика, тіл білімі, ұлттық құндылық, насихат, психология, білім беру, тәрбие, тарих, ұлт.*

Аннотация

Отличие каждой нации в ее национальных ценностях. В статье обучение языку в русских классах должно идти наряду с воспитанием, привитием национальных ценностостей, человечности.

Ключевые слова: *педагогика, языкознание, национальные ценности, пропаганда, психология образование, воспитание, история, нация.*

Abstract

The difference of each nation is in its national values. In the article, language teaching in Russian classes should go along with education, inculcation of national values, humanity.

Keywords: *pedagogy, linguistics, national values, propaganda, psychology of education, upbringing, history and nation.*

Білім беру саласында ұлттық құндылықтарды дәріптей отырып рухани адамгершілікке тәрбиелеудің маңызы өте зор. Біз орыс сыныбына қазақ тілі мен әдебиетінен білім бере отырып, негізгі мақсатта тек тіл үйренуге, білім беруге ғана басымдық бермейміз. Сонымен қатар, қазақ халқының ұлттық құндылықтарын да насихаттай отырып, адамгершілікке тәрбиелеу жолдарын қарастырамыз. Бұл Қазақстанда тұрып жатқан орыс тілді ұлт өкілдерінің мектеп табалдырығында білім алушыларына рухани құндылықтарды таныстыру ғана емес, сол арқылы тағлымды тәрбиеге баулу жолдары. Бүгінгі білім алушы ұрпақтың тілге деген құрметі өте жоғары. Орыс тілді сыныптарда білім алушылардың қазақ тіліне деген қызығу–шылығы, олардың қазақтың ұлттық салт–дәстүрі мен құндылықтарына көзқарасы да өте жақсы. Оны үйренуге, зерттеуге деген құштарлықтарынан, тереңірек білуге деген сұраныстарынан анық аңғаруға болады.

Ұлттық құндылықтар – олардың тарихи өзіндік ерекшелігі Отан, тіл, тарих, өнер, әдебиет және тағы басқалар сияқты көрініс тапқан қандай да бір этностық қауымдастық өкілдерінің рухани идеалдарының жиынтығы.Әр ұлттың дүниетанымы, ойлау түрі, темпераменті, ұлттық санасы және т. б. белгілі бір жолмен үйлеседі. Жалпыадамзаттық құндылықтар ұлттық құндылықтарға да тән орнықтылық және тұрақтылықпен сипатталады [1].

Расында да қазақ халқының да мәдениеті, тілі, тарихы тереңде жатқан халық. Сол құндылықтарды бүгінгі білім жүйесінде қолдана отырып біз білім алушыларға тағылым мен тәрбие, үлкенге деген құрмет,кішіге деген ізет, отбасылық дәстүрлі сыйластықтарды қалыптастырамыз. Бұл өте маңызды. Бүгінгі білім алушы жас ұрпақ, ертеңгі еліміздің тұтқасын ұстайтын болашағымыз екенін ескерсек,осы тұста ұлттық тәрбиенің де атқаратын рөлі ерекше.

Білім беру мен ұлттық құндылықтарды қалыптастыру отбасы құндылықтарын тіктеуден басталады. Қазіргі қоғамның тым салғырт қарап отырған отбасы тақырыбының ауытқуына немесе отбасы мәселелерінің кейінге шегерілуінен ақсаңдап жатыр десек те болғандай. Ал, қазақ халқының ұлттық құндылықтары ең алдымен осы отбасылық құндылықтарды айқындап береді. Отбасы құндылықтарын сақтай отырып, біз білім алушыны тұлғалық дамуға итермелейміз, тұлғалық даму жолында педогогикалық білім мен психологиялық ілімнің де ұштасып жатқаны рас.

Білім мен тәрбие бір–бірімен ұштасып жатқандықтан бөліп қаруға болмайтын дүние. Ал тәрбиені рухани адамгершіліктен бөліп қарауға болмайды. Осы тұрғыдан алғанда ұлттық құндылықтардың да алатын орын биіктей түседі. Білім мен тәрбиеге терең қараған Мағжан Жұмабаев тәрбиелеу бағыттары туралы: Тәрбие төрт түрлі: дене, жан, ақыл тәрбиесі, сұлулық пен әдеп–құлықтәрбиесі. Егер де адам баласына осы төрт тәрбие тегісберілсе, оның тәрбиесі түгел болғаны. Бала мығым денелі, түзу ойлайтын, дұрыс шешетін, дәл табатын ақылды болса, сұлу сөз, сиқырлы әуен, әдемі түрден ләззат алып, жан толқындырарлық болса, жамандықтан жаны жиреніп, жақсылықты жаны тілеп тұратын құлықты болса ғана адам баласының дұрыс тәрбие алып, шын адам болғандығы… Балам адам болсын деген ата–ана осы төрт тәрбиені дұрыс орындасын деген тұжырым қалдырған [2].

Тереңірек зер салып қарасаң Мағжан Жұмабаев айтқан осы төрт тәрбиенің барлығы да ұлттық құндылықтарымыздың тамырынан бастау алады. Біз сол тағлымды оқушылардың санасына сіңіре отырып оларға өз беттерінше ізденуге мүмкіндік береміз. Бұл да баланың ойлай қабілетін, игеру мен қабылдау қабілетін дамытады.

Ұлттық құндылықтар негізінде кез–келген тақырыпты талқыға салғанда әр қайсысының өз көз қарасы, өзінің айтар ойы шығады. Ал, сол ойды нақтылау үшін білім беру әдістемесінде өз еріктерімен іздеуге мүмкіндік беру маңызды. Бүгінде ақпарат алудың сан түрлі жолдары бар. Ақпараттық технология қарыштап дамыған кезеңде оқушылардың ізденуге де мүмкіндіктері көп. Ұлттық құндылық жайлы ізденген кезде, өздері де көргенін, білгенін тұжырымдап қабылдау деңгейлері де артады. Бұл да адамгершілік рухани дамудың бір үдерісі.

Ата–бабаларымыз Ағаш еккен соң оны күтіп баптай білсең, еккен ағашың түзу өсіп, жеміс береді. Ал күтімін жасамасаң, қисық ағаш қайта түзеуге келмейді деген мағынасы терең пәлсафалық ойды қалдырып кеткен [4]. Біздің қазір санамызға ата–бабамыздың бойымызға сіңірген тәрбиесі: мәдениеттілік, сөйлеу тіліміз, діліміздің бөлек, материалдық құндылығымыз: әдет–ғұрып, салт–дәстүр, тыйымдар арқылы санамыз жүйелі түрде дамып, өз адами құндылығымызды сақтап, ары қарай дамытудамыз. Осы тұрғыдан алғанда білім беру жүйесінде де осы тұжырымды ұстану маңызды. Себебі, бүгінгі білім алып отырған ұрпақ қалай тәрбиелеп, қай құндылыққа тарта алсақ сол құндылықты педогогикалық тұрғыда да, психологиялық тұрғыда да бойларына сіңіріп шығады. Міне, осы тұста тұлғаны рухани–адамгершілікке тәрбиелеуде үлкен роль ойнайтыны анық көрсетіліп, белгіленіп келе жатқан дүние.

Десе де, заманның қарыштап дамуында әрбір нәрсенің өзгеруі ғылыммен дәлелденген. Біз қазір даму деңгейінің көз ілеспес жылдамдықпен алға қадам басу үдерісінде өмір сүріп жатырмыз. Ал, білім мен бірге орыс тілді сыныптарда ұлттық құндылықты сіңдіре отыру маңыздылығы өз қажеттілігін жоғалтпағанын тағы бір

дүние арқылы түсіндіре кетсем. Ол – көптеген орыс тілді сыныптарда барлығы тек өзге ұлт өкілдерінің балалары емес екенін ескеру керек. Орыс тілді қазақ отбасыларының да балалары білім алады. Олардың ұлттық құндылыққа деген көзқарасын қалыптастыру барысында ұлттық негіздері қазақтың тамырында жатқан соң қабылдаулары да жоғары болады.

Ия, бізде қазір бағзы замандағыдай Бесік жыры айтылмайды. Бірақ, бізде бесік жырын айтатын қуыршақтар немесе кәдімгі құрылғылар бар. Сіз жұмыс істеп жүрсеңіз де, сәбиіңізді тәрбиелей аласыз. Өзіңіз оқыңыз, ұрпағыңыз да оқиды. Сіз жасаңыз, олар да сіз жасаған дүниені қайталайды. Ғасырымыз ғарыштап дамыған жыл болса да, ең бірінші адамның адаммен адамша сөйлесуі, тіл арқылы байланыса білуі, көз арқылы мейірімдерін төгіп, құлақ арқылы жылы сөздерді ести алуы, түйсік арқылы түсініп, сананы ойға салуы – бәрі адам болмысының бір–біріне деген махаббаттарынан бастау алып, толығатынын және бұл қанға сіңіп, адамгершілікке тәрбиеленетінін, рухани дами алатындығының белгісі екенін ұмытпауымыз керек [3]. Бізге қазір осы аталған дүниелер жетпей тұр. Себебі, біз барлық дүниені қолымыздағы ғаламтор мен әлеуметтік желілерге байлап тастағанбыз. Ал ұлттық құндылықтар сол кемшілікті жойып жібермесе де, азайтуға, адами қарым–қатынсқа итермелейді. Қазақ халқының қай ұлттық ойынын, қай салтын, қай дәстүрін алып қарамаңыз онда адамның адаммен байланысы бірінші орында, тіл қатысу, сөйлесуі алғашқы орында тұрады.

Тұлғаны ұлттық құндылықтар негізінде рухани–адамгершілікке тәрбиелеудің бірден бір көзі:

Дене тәрбиесі – салауатты өмір салтын ұстану.

Жан тәрбиесі – кітаптар оқу, кинолар көру, қоғамға қайырлы іспен айналысу.

Ақыл тәрбиесі – үлкен–кіші, құрбы–қатарларымен кез келген тақырыпта әңгіме қозғап, оны талдай алу.

Сұлулық пен мінез–құлық тәрбиесі – тазалық, әдептілік...

Демек, біз өз тәрбиемізбен ұрпағымызға сабақ бере отырып, ұлттық құндылығымызды сақтап қала аламыз. Қоғам байлығы – әдепті адам екенін әсте естен шығармауымыз керек. Осы мақсатта ұстаздардың оқушы тәрбиесіндегі рөлі өте маңызды. Әдетте, оқушылар ата–аналарынан гөрі ұстаздардың ықпалына сүйенгенді ұнатады. Сол себепті біз, ұстаздар әрдайым Ұстаз... жаратылысынан өзіне айтылғанның бәрін жете түсінген, көрген, естіген және аңғарған нәрселердің бәрін жадында жақсы сақтайтын, ешнәрсені ұмытпайтын алғыр да аңғарымпаз ақыл иесі, мейлінше шешен, өнер–білімге құштар, аса қанағатшыл, жаны асқақ және ар–намысын ардақтайтын, жақындарына да, жат адамдарына да әділ, жұрттың бәріне жақсылық пен ізгілік көрсетіп, қорқыныш пен жасқану дегенді білмейтін батыл, ержүрек болуы керек, – деген Әл–Фараби бабамыздың тұшымды ойынестен шығармауымыз керек. Өйткені, болашақ ұрпаққа алғашқы тәрбиені беретін – ұстаз!

Оқушыларға отбасы құндылықтары, Отанға деген махаббат, мемлекет, қоршаған орта, адам өмірінің маңыздылығы туралы түсіндіру, оны есінде қалдыру ұстаздың басты жұмысы. Сол себепті, сөйлеу мәнерінен бастап, адам әдебіне дейін ерінбей үйретеміз. Сабақ өту барысында мұғалім баланың жан дүниесі мен сырт келбетіне дейін көңіл бөлуі керек. Ал, соның ішінде оқушы жүрегіне жол табу – бала болашағының бастауы болып есептеледі. Мағжан Жұмабаев айтқандай, төртінші тәрбие – сұлулық пен мінез–құлық тәрбиесін де басты назарда ұстап отыруымыз керек.

Оқушылардың еліне, туған жеріне деген сүйіспеншілік, мақтаныш сезімдерін ояту, арттыру – ұстаздың басты міндеттерінің бірі.

Отбасының ең жақын жандардан, ал Отанның отбасыдан құралатынын саналарына құю білу, соның ішінде, қоғам байлығы – әдепті адам екенін түсіндіру

тұлғаны ұлттық құндылықтар негізінде рухани–адамгершілікке тәрбиелеу болып табылады.

Тәуелсіздік алғаннан кейін мемлекетіміздің ұлттық рәміздері, ұлттық құндылықтары пайда болды. Дәстүрімізді жаңғыртудамыз. Әрине, осы құндылықтарымызбен мақтанамыз.

Бір жылдығын ойлаған халық бидай егеді,

Жүз жылдығын ойлаған халық ағаш егеді,

Мың жылдығын ойлаған халық саналы ұрпақ тәрбиелейді,–деген даналы сөз бекер айтылмаған [4].

Ата–бабаларымыз ғасырдан ғасырға, ұлттық рухани және материалдық құндылықтарымызды ұрпақтан ұрпаққа жеткізіп, тәрбиелеп отырды. Соның арқасында біз, қазақ ұлты өз құндылығымызды жоғалтпай, кісілігімізбен, қонақжайлығымызбен, сыйластық, кішіпейілділік, салауаттылық, ізгілік, еркіндік, өнерпаздығымызбен әлемді бағындырып, өзіміздің мәдениеттілігімізге тамсандырудамыз. Десек те, он саусақтың бірдей болмайтыны секілді қоғам құрушылар да әртүрлі ойда, көзқараста, әртүрлі тәрбиемен өседі. Одан бөлек, қоғам дертіне айналып отырған гаджеттерге тәуелділік те сананы улап, құндылықтың жойылуына әкеліп соғуда. Қоғамды қазір ештеңемен таң қалдыра алмайсың. Сол себепті, біз ұрпақтың дұрыс тәрбие алып, ұлттық құндылықтарымызды жоғалтпауға жұмыс істеуіміз керек.

Біздің негізгі мақсатымыз тіл үйрету ғана емес. Мақсатымыз қазақ тілінің маңыздылығын, тіліміздің көркем екенімен қоса, ұлттық құндылығымыздың мыңдаған элементтерін әрбір сабақта айтып отыру. Айту ғана емес, өз мәдениетімізбен, әдебиетімізбен, әдебімізбен, киім үлгімізбен дәріптеп, саналарына сіңдіре білу. Кез келген қазақтың ұлттық дүниелерін насихаттау арқылы біз қоғам ойын өзгерте аламыз. Жас ұрпақ заман ағымына еріп, үздіксіз даму үстінде болса да, өз ұлтымыздың нақыштарын әсерлеп көрсету, әдемі ұсыну арқылы олардың саналарынан ерекше орын аламыз. Қазақ ұлттық киімінің өзі өзге түгілі өз қазағымызды да тамсандырары хақ. Сол себепті, ғасырмен бірге біз де ұлттық құндылығымызды жоғалтпай, керісінше дами, дамыта білуіміз керек. Талғамы бөлек, дәстүрі ерек өз ұлтымыздың құндылықтарын негізге ала отырып, әрбір тұлғаны сәт сайын рухани–адамгершілікке тәрбиелей беруіміз шарт! Егер балалар бірдемені түсінбейтін болса, онда оқытушы оларды кінәлауға тиісті емес, оларға түсіндіре алмай отырған өзін кінәлауға тиіс деген Ыбырай Алтынсариннің сөзін ойға алатын болсақ, онда шынымен де өз біліміміздің, тәжірибемізді бала санасына құя алмай отырған өзімізді кінәлауға тиіспіз. Қоғам байлығы – әдепті адам дегендей, қоғамды тәрбиелейтін өзіміз. Қоғам өзгерсе де педагог келбеті ешқашан өзгермек емес. Өзгерген тек өмірдің кейбір өрнектері ғана. Бұны біз естен шығармауымыз керек. Бабаларымыз ұлттық құндылық негізінде ұрпақты тәрбиелеп келген. Бұл үрдісті біз де жалғастыра бермекпіз.

Ұлттық құндылықтар негізінде тұлғаны рухани–адамгершілікке тәрбиелеу барысында ескеретін жайттарға, ұстазға артылатын жауапкершілікке тоқталдық. Ұлттық құндылықтарға тәрбиелеу барысында ой қозғап, білім алушы оқушыға өзінше ізденуге мүмкіндік бере отырып таным көкжиегін кеңейтуге болатынын да жіктей алдық. Жалпы ғылыми тұрғыда алғанда білім беру мен тарихтан екшеліп бізге жеткен ұлттық құндылықтар бүгінгі білім беру жүйесінде тәрбие құралы бола алатынын тағы бір дәлелдей алдық.

Әдебиеттер тізімі:

1. Уикипедия ашық энциклопедиясы деректерінен алынды.

2. Мағжан Жұмабаев Педагогика 1992 жылы Алматы қаласы, Ана тілі баспасы

4. Нақылдың төркіннамасы : нақылдың туу тарихы / М. Әлімбаев ; ред.: С. Дәуітов. – Алматы, 1996. – 224 б.

3. Аюбай Құралұлы Ұлттық дүниетаным Алматы. 1997жыл

ӘОЖ 371

БІЛІМ МЕН ТӘРБИЕ БЕРУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫ БОЙЫНА ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР ЖҮЙЕСІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Муканова Гульбану Мукашевна
биология пәні мұғалімі, педагог–зерттеуші
Қостанай қаласы білім бөлімінің Ғ.Қайырбеков атындағы
№9 жалпы білім беретін мектебі КММ

Кабулова Гулшат Сериковна
химия және биология пәні мұғалімі, жоғары санат
Қостанай қаласы білім бөлімінің Ғ.Қайырбеков атындағы
№9 жалпы білім беретін мектебі КММ

Аңдатпа

Тұлғаны барлық жағынан дамытып тәрбиелеу, жас ұрпақты қоғам құрылысына белсенді қатысуға әзірлеу міндеттері мектеп арқылы жүзеге асырылады. Мектепте білім мен тәрбие алу барысында оқушылардың ақыл–ойы дамиды, адамгершілік қасиеттері қалыптасады, ой еңбегіне тәселеді, рухани өмір байлығын меңгереді, эстетикалық талғамы, сезімі артады

Аннотация

Задачи воспитания личности во всех ее аспектах, подготовки подрастающего поколения к активному участию в строительстве общества осуществляются через школу. В процессе обучения и воспитания в школе учеников развивается интеллект, формируются нравственные качества закладывается умственный труд, осваивается богатство духовной жизни, повышается эстетический вкус и чувства.

Abstract

The tasks of educating the individual in all its aspects, preparing the younger generation for active participation in building society are carried out through school. In the process of teaching and upbringing students at school, the intellect develops, moral qualities are formed, mental work is laid, the richness of spiritual life is mastered, aesthetic taste and feelings increase.

Білім беру жүйесінің басты міндеті – жеке тұлғаның ұлттық және жалпы азаматтық құндылықтар негізінде қалыптасуы мен даму және оның кәсіби жетілуі үшін жағдайлар жасау; баланы тәрбиелеу, білім алу және жан–жақты қалыптасу, ана тілін, ұлттық салт–дәстүрлерді сақтау, ақпараттандыру, денсаулығын нығайту сияқты құқықтарын іске асыру болып саналады. [1]

Мектепте жеке тұлғаны ұлттық тәрбие арқылы дамыта отырып, мына шарттарды үнемі қолданады:Белсенді қарым–қатынас:оқушы мен мұғалімнің әр мәселеде өз көзқарастарын білдіріп отыруы. Мұғалімнің әр жеке оқушының ерекшеліктерін дамытуы.Өзіндік бақылау мен бағалауға үйрету.Бір–бірінің пікірлері мен ерекшеліктерін құрметтеу.Оқушыны тұлға ретінде қалыптастыратын да – Мектеп. Тәрбиелеу үрдісі оқушыны тәрбиелеуге емес, оқушы өзін–өзі тәрбиелеуге әкелетін үрдіс болуы тиіс деп көрсетеді [2].

(Л.С. Выготский)

Мектепте адамгершілікті қалыптастыру бойынша тәрбие жұмысының мазмұны міндетті түрде мыналарды қамтуы тиіс:

–білім алуға ұмтылуға тәрбиелеу;
–еңбекке оң көзқарасты қалыптастыру;
–үлкендерге құрмет;
– мәдени құндылықтарға ұмтылу;
–эстетикалық талғам мен өнерге деген сүйіспеншілікті дамыту;
–жоғары моральдық принциптерді қалыптастыру.

Тәрбие–педагогикалық үрдісінің өте маңызды әрі күрделі ұзақ мерзімді қажет ететін құрамдас бөлігі. Олай болса, оқушылардың сабақтан тыс уақытын тиімді ұйымдастыру және тәрбиелік мәні бар іс–шараларды жүйелі түрде орындау.

Жас ұрпақты тәрбиелеу жаңа заман талабына сай қоғамдық өмірде болып жатқан ұлы өзгерістерге байланысты. Осыған қойылар талап жан–жақты жетілген адамды тәрбиелеу. Ойлы ұрпақ тәрбиелегіңіз келсе, ата–ана, мектеп пен бала ынты-мақтастықта отырып, білім ордасындағы тәрбие жалғасын табатындай етіп ұштастыра белгеніміз абзал. Қазақ зиялыларының бірі М.Жұмабаевтың: Тәрбиедегі мақсат –баланы тәрбиешінің дәл өзіндей етіп шығару емес, келешек заманына лайық қылып шығару деп айтуы бала тәрбиесіндегі ата–ана, мектеп, қоғам алдында үлкен жауапкершіліктің тұрғандығын дәлелдейді. Тәрбиелік адам етеді, тәрбиесіздік надан етеді деген халық тағылымы бар [3].

Тәрбиенің сан–саналы қырлары бар десек, ата–ана өз ұрпағының жан–жақты болып өсуіне ықпал ете білуі қажет. Тәрбие қазіргі өзгермелі, сан салалы, көпмәдениетті, көпэтникалық үлкен өмірге енуге дайын қабілетті, тұлғаның дамуына бағытталған және рухани құндылықтарының негізінде құрылады. Тәрбие жұмысы–ол арнайы ұйымдастырылған қалыптастырушы үрдіс және ізгіліктілікті қабылдайтын, әлеуметтік құндылықтар мен азаматтық мінез–құлық үлгілері бола отырып, тек ғылыми негізделген тәрбие жүйесінің аясында ғана өзін іс жүзінде көрсетіп, өзін–өзі қалыптастырған тұлға үлгісіне жағдай жасайды.

Бір елдің болашағын көргің келсе, сол елдің қазіргі жастарына қара деген екен бір ғұлама. Қазіргі ұрпақ еліміздің жарқын болашағы, жанашыры және иесі. Осы тұрғыдан алып қарағанда, қазақ елінің болашағы үшін бүгіннен бастап бар күш–жігерімізді салып, аянбай еңбек етсек нәтижелі іске қол жеткізетіміз анық. Жеткізіп жатқан жемісті жетістіктеріміз де жоқ емес [4]. Мектеп–кеме, білім–теңіз демекші, бала бар жақсылық пен игілікті, тәрбие мен білімді мектептен алады. Дегенмен бар салмақ мектепте десек артық болар едік. Бала тәрбиесі мен білім беру ісінде отбасы мен қоғамның да қосар үлесі ұшан теңіз. Ата–анадан балаға қанмен тараған ақылдылық, байсалды мінезді тәжірибе мен білім толықтырса, төңірегіне нұр шашып тұратын азаматтар солардан шығады. Сондықтан оқу, үйрену, іздену, талаптану әрбір өзін құрметтейтін адамның басты бағыты болуы керек [5].

Тәрбие жұмысының негізгі міндеттері:

1. Оқушылардың талап–тілектері мен мүдделері және олардың жеке басының ерекшеліктерін жан–жақты зерттеп білу яғни диагностикалау. Бұл мәселені сауалнама немесе психологиялық зерттеу арқылы асыруға болады.
2. Оқушылардың ата–аналары мен үнемі байланыс жасап отбасындағы бала тәрбиесіне байланысты зерттеу, насихаттау жұмыстарын жүргізу.
3. Тәрбие мен өзін–өзі тәрбиелеудің бірлігін қамтамасыз ету.
4. Тәрбиенің негізгі бастауы–ұлттық тәрбие.

Тәрбие жұмысының жүйесі:

Тәрбие–өмірлік шығармашылық. Сондықтан да бала бейнесі яғни жеке тұлғалардың бейнесі өте маңызды. Тәрбие–бұл тұлғаны қалыптастыруға мақсатты түрде бағытталған үрдіс.Әр тұлғада жүретін: өзін–өзі тану; өзін–өзіне сену; өзін–өзі көрсету; өзін–өзі анықтау; өзін–өзі реттеу сияқты үрдістердің маңызы назар аударады. Дені сау, ұлттық сана–сезімі оянған, рухани ойлау дәрежесі биік, мәдениетті, парасатты, ар–ожданы мол, еңбекқор, іскер, бойында басқа да игі қасиеттер қалыптасқан адамды тәрбиелеу.

Мектептегі тәрбие жұмысы мынадай ұстанымдарға сүйенеді:

- Мектеп– бала үшін;
- Мұғалім мен тәрбиенің және негізгі обьектісі оқушының

өзіндік ерекшелігі;

- Оқушыға жоғары талап қоюымен қатар, оның арманымен санасу.

Мектеп өмірінің және өзіндік қағидалары бар:

- Тәрбие ортасы;
- Оқыту барысы;
- Қосымша білім беру жүйесі;
- Сыныптан тыс жұмыстар;
- Өзіндік басқару;

Әрбір ұстаз –тұлға, ұстаздың келбеті, бейнесі болады.

- Бет әлпеті,білімі, интелектісі (ақыл–ойы, ес, білімі, идеясы, шығармашылығы, қиялы–өрісі)
- Тәрбиешінің ата–аналармен байланысы;
- Оқушылармен байланысы.
- Дене–білім ұйымдастырушы бағыттаушылық қабілеті.
- Сынып жетекшілермен жұмыс:
- Жауапкершілігі
- Педагогикалық беделі
- Қоғамдағы орны.

Сыни көзбен қарап, үлгімен салыстыра отырып, әркім өзінің артықшылығымен кемшілігін түсіп жатқан жақтарынан байқайды. Әр адам өзін–өзі тануға, білуге ұмтылады, сонда ғана өзінің дүниесінің әміршісі бола алады [6].

Мектептің тәрбие жүйесінің негізгі құрылымдық элементі–сынып. Оқушылардың сыныптағы іс–әрекеттерін ұйымдастырушы, оларға тәрбиелік ықпал етеді. Үйлестіруші–сынып жетекші. Сынып жетекші– өзіне тапсырылған сыныптағы оқу–тәрбие жұмыстарын ұйымдастырушы мұғалім. Сынып жетекші –мектеп, қоғамдық ортамен ынтымақты байланыста, жоспарлы бағытта баламен тікелей қарым–қатынаста болатын тұлға. Сынып жетекшінің міндеттерінің көлемі өте ауқымды, әрі қуаныш– жеңіспен қатар, қобалжу мен қиындықтарға толы. Сынып жетекші болу– бұл өз балаларыңның ортасында қарым–қатынас қуанышына кенелу. Сынып жетекші ұйымдастырушылық қабілеті шебер, бала жанын түсінетін, шебер, жаңашыл, заманауи, креативті, жан–жақты ізденімпаз тұлға. Жеке тұлғаның өзін–өзі дамытуына ықпал ету, оның шығармашылық қабілеттерін іске асыру, оларды өз бетінше өмір сүруге даярлау бағытында көмек көрсету. Мектеп, ата–ана, ұстаз, оқушы арасындағы дәнекерлеуші және психологиялық қызмет көрсетуші–педагог [7].

Тәрбие–қиын іс.Тәрбиеге жағдай жасау әрбір мұғалімнің ұстаздық жетекшісінің борыштарының бірі. Қазіргі мектеп қандай болу керек? Бұл өте ауқымды мәселе. Бізге– адамды тәрбиелеп өсіретін, қоғамды жөндей алатын, демократиялық қоғамның үлкен азаматын қалыптастырып шығаратын мектеп қажет. Ең алдымен, біздің мектептер оқушының жеке басына, оқу–тәрбие ісін жекешелеу ісін жоғары қою керек қой деп ойлаймын [8].

Балаға, оның тағдырына жауапкершілікпен қарау, өзін сыйлау, денсаулығын, биологиялық–генетикалық жағдайын, психологиясын білу–мұғалім үшін парыз. Жалпы мектептегі тәрбиені жүзеге асыруда алдымызда мынадай мақсат тұр: мектептегі оқушылар ұйымының ұлттық тәрбие беруге негізделген жаңа моделін жасап, оны оқу– тәрбие үрдісінде іске асыру арқылы жан–жақты дамыған, ұлтжандылық қасиеттері қалыптасқан Азамат тәрбиелеу. Сіз ұлыңызды немесе қызыңызды тек қана өзіңіздің ата–аналық қуанышыңыз үшін ғана дүниеге әкеліп, тәрбиелеп жатқан жоқсыз. Сіздің отбасыңызда және сіздің басшылығыңызда болашақ азамат, болашақ қайраткер және болашақ күрескер өсіп келеді (А.Макаренко). Тәлім–тәрбие – жеке тұлғаның адамдық бейнесін, ұнамды мінез–құлқын қалыптастырып, өмірге бейімдеу мақсатында жүргізілетін жүйелі процесс, осы процесті үштік одағымен біріктіре білсек, біз қоғамды тәрбиелейміз. [9]

Ұрпаққа тәлім–тәрбие беруде білім сапасын жақсарту жолында , мектеп, ата–ана және оқушы үштік одақ болып жұмыла белсенділік танытар болсақ қана, оң

нәтижеге жететініміз анық. Сонымен, үштік одақ: ата–ана, мұғалім, оқушы арасын–дағы қарым–қатынасты жақсарту болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ұзақбаева С.А. Тамыры терең тәрбие. Алматы –Білім, 1995жыл
2. Выготский Л.С. Ойлау және сөйлеу. М: Лабиринт. 1999, 352 бет
3. Құнантаева Қ.Қ. Қазақстан педагогикасының тарихы. Алматы–1995 жыл
4. Оқушы тәрбиесі журналы, №12, 2012 жыл
5. Қазақстан мектебі №11, 2010 жыл; №10, 2009 жыл
6. Сынып жетекшінің анықтамалығы. № 1, (01,2009)
7. М. Жұмабаев. Педагогика. Алматы, Рауан, 1998. 112б
8. Әдеп және жантану// Хрестоматия, Ата мұра,Алматы,1996
9. Рухани–адамгершілік даму мен тәрбиенің тұжырымдамасы (Мәтін) // Білім хабаршысы, 2009 жыл. №17, 9–31 бет.

ӘОЖ37.01

ҰРПАҚТЫ ДҰРЫС ТӘРБИЕЛЕУ ҮЛКЕН ҚАЗЫНА

Мунтаева Алия Амировна
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Рудный қаласы білім бөлімінің №1жалпы
білім беретін мектебіКММ
E–mail:muntaieva1979@mail.ru

Аңдатпа

Оқушылардың рухани–адамгершілік тәрбиесі қазіргі білім беру жүйесінің басты міндеті болып табылады.Мақалада ұлттық құндылықтар негізінде балаларды рухани–адамгершілікке тәрбиелеу маңыздылығы қарастырылады.

Түйінді сөздер: *ұлттық құндылықтар, рухани–адамгершілік тәрбие, жас ұрпақ, жеке тұлға.*

Аннотация

Духовно–нравственное воспитание учащихся является основной задачей современной системы образования.В статье рассматривается важность воспитания детей на духовно–нравственных ценностях, основанных на национальных ценностях.

Ключевые слова: *национальные ценности, духовно–нравственное воспитание, подрастающее поколение, личность.*

Abstract

The spiritual and moral education of students is the main task of the modern education system. The article discusses the importance of raising children on spiritual and moral values based on national values.

Key words: *national values, spiritual and moral education, the younger generation, personality.*

Бүгінгі таңда тәуелсіз мемлекетіміздің өркендеуіне негіз болатын басты міндеттердің бірі парасатты да зерделі, елжанды және отаншыл сезімдерді дамыған өскелең ұрпақ тәрбиелеу болып табылады.

Қазіргі мектептердің міндеттерінің бірі – кез келген жасөспірімге білімді меңгерту ғана емес, оның рухани–адамгершілік қасиеттерін танып, ішкі жан–дүниесіне әсер ету арқылы жас ұрпақтың өзін–өзі дамытуына жол көрсету.

Рухани–адамгершілік тәрбие – дұрыс дағдылар мен әртүрлі жағдайларда өзін–өзі ұстау дағдыларының нормалары, ұйымдағы қарым–қатынас мәдениетінің тұрақтылығы.

Әр халықтың өзіне тән ұлттық құндылықтары бар десек, тіл, тарих, салт–дәстүр деген ұғымдармен өрнектелмек. Төрт анадан нәр алатын рухани мұралар жүйесі жинақтала келе ұлттық болмыс ерекшелігін құрайды. Жас ұрпақты тілді құрметтеуге, ұлтжандылыққа тәрбиелеудің алғы шарты ұлттық болмысты сезіну.

Ұлттық болмыстың түп қазығы–ұлтжандылық қасиет. Ұлтжандылық – ұлтыңды сүю, туған жеріңді, еліңді аялау, қастерлеу, тарихын, ата салт–дәстүрді қастерлеу. Жас ұрпақты ұлтжандылық рухта тәрбиелеудің қуатты құралы – тіл. Жас ұрпақ ұлтжанды болып өсу үшін өзінің ана тілін, халқының баға жетпес бай мәдениетін, рухани қазынасын, ата–баба дәстүрінен нәр алуы тиіс.

Ұлттық құндылықтарға әр халықтың ғасырлар бойы жинақтаған ұлттық, рухани және мәдени құндылықтарыжатады. Осы құндылықтарды ұрпағымыздың бойына сіңіріп, оқу–тәрбие үдерісінде ұлтжандылыққа, отаншылдық пен салт–дәстүрімізді құрметтеуге баулып, өз халқын, өз мемлекетін көздің қарашығындай қорғайтын тұлғаларды тәрбиелеу – біздің басты міндетіміз. Ұлтымыздың тұнып тұрған асыл мұра, рухани байлығын оқыту үдерісіне енгізу арқылы қазақ халқының құнды ойларын, даналық сапасын, өмірлік тәжірибесін халық игілігі үшін қолдана алатын жан–жақты дамыған, білімді, өзіндік көзқарасы бар жеке тұлғаны қалыптастырамыз.

Адамзат тарихында құндылықтар қалыптасуының негізі ерте заманнан–ақ ғұлама мен ойшылдардың назарында болды. Олардың тәрбиелік негіздері атадан балаға, ұрпақтан–ұрпаққа ізгі қасиеттер мен сезім ниеттерден тұрады. Ұлттық құндылық белгілі бір бағытты, мақсатты, жүйелі ұлттық көзқарасты, мінез–құлықтағы адамдық тәртіп пен рухани дағдыны қалыптастыратын жүйе. Олай болса, ұрпақ тәрбиесіндегі құндылықтар негізгі ізгілікті, адамгершілік, парасаттылық, имандылық міндеттерін ажырата біліп, өзіне таңдау жасауы.Ұрпақ тәрбиесі – ұлт болашағы, келешек қоғам тәрбиесі. Сол келешек қоғам иелерін жан–жақты жетілген, ақыл парасаты мол, мәдени–ғылыми өрісі озық етіп тәрбиелеу кезек күттірмейтін іс екені сөзсіз. Халық даналығында: Бір баланы адам етіп өсіргенше, бір шаһар апат болады деген сөз бар. Осы салыстырудың өзі–ақ баланың шын мәніндегі Адам болып қалыптасуы қыруар уақыт пен тер төгетін еңбекті қажет ететін аумағы кең, жауапкершілігі мол күрделі іс екенін ұқтырса керек.Ту жанында қисық ағаш жатпайды дегендей, сом тараулы тәрбие жолының тоғысар тұсы халықтың өзінде, ата –баба салт санасында, дәстүрінде. Жас ұрпақты ұлттық мақтаныш пен ұлттық патриотизм рухына қалай тәрбиелесек, еліміздің халқымыздың болашағы, даналығы да солай айқын көрінеді. [1] Даналық білімнен нәр алады. Даналыққа апаратын жол ұзақ әрі қиын. Сондықтан жастарға басты қиындықтарды көре білетін, әлеуметтік ақыл–ойға сәтті кіруге көмектесетін жақсы жолбасшы керек. Ғалымның ісі – ғалымдағы заңдылықтарды ашып, оны сөзбен формулаға айналдыру. Әдіскердің міндеті – ғалымның ашқан жаңалығын білімге айналдырудың құралын табу. Педагогтың міндеті – ғалым мен әдіскердің міндетін кең көлемде қоса отырып, оқушының тұтас ойлау қабілетін қалыптастыру. [2]

Жас ұрпаққа тәрбие мен білім беру саласында халықтық педагогиканы енгізе отырып, қазақ халқының салт–дәстүрін, әдет–ғұрпын, мінез–құлық мәдениетін меңгеруде оқушылардың бойына ұлттық имандылық, адамгершілік, сыпайылық қасиеттерін қалыптастыру. Ұлттық тәрбие біздің ұрпақтан–ұрпаққа жеткізетін асыл қазынамыз. Ол болашақ ұрпақты өмір сүруге тәрбиелейтін үлкен тәрбие кітабы.Ал тәрбие тамыры тереңде–халық қазынасында,оның қадір–қасиеті мен бітім–болмысында. Бұл қазына ұлттық құндылықтар арқылы бала бойына сіңетіні даусыз. Ұлттық құндылықтар дегеніміз не? Қарапайым тілмен айтқанда, ұлттық құндылықтар белгілі бір ұлтқа, ұлт азаматына тән зат, адами қадір–қасиет, яғни ғасырлар бойы жинақтаған ұлттық рухани және материялдық құндылықтар. Ол–тәрбие мен оқытуға бағытталған мұрағаттар. Оларға қонақжайлылық, кісілік, сыйластық, имандылық, кішіпейілділік, қайырымдылық, ізгілік, еркіндік, өнерпаздық, мәдениеттілік, шығармашылық, рухани байлық, махаббат сынды қасиеттер жатады. Кез–келген ұлттың сипаты бес қағидаға келіп тіреледі. Біріншісі – тілі, екіншісі – діні, үшіншісі – дәстүрі, төртіншісі – тарихы, бесінші – атамекені.

Құндылықтар – шынайы ғана болады, ол адамға тәуелді емес, дей тұрғанмен ол ең алдымен адам санасында орын алады. Құндылықтарды сезім арқылы қабылдап, ал сана арқылы түсінуге болады, соның нәтижесінде тұлға құндылықты игереді, соған сай әрекет етеді. Өз ұлтын қадірлеп–қастерлеген, ұлт қадірін білген азаматтың бірі Ж. Аймауытов: Мен халыққа кіндігіммен байланып қалғанмын. Оны үзе алмаймын. Үзу қолымнан келмейді– дейді. Сырым Датұлы: Мен ағайынды екеумін: бірі – өзім, екіншісі – халқым–дейді. Қазақ халқының осындай дәріптеуге, қастерлеуге, дамытуға тұрарлық ұлттық рухани материялдық құндылықтары туралы ұлағатты, құнды ойларын халық игілігіне келешек ұрпақты ел жұртқа ие болатын азаматтарды тәрбиелеуге неге қолданбасқа? Қазақ халқы баланы жамандықтан жиреніп, жақсылықты жаны тілеп тұратын құлықты болуын, сұлу сөз, сиқырлы үн, әдемі өң мен түрден ләззат ала білетін, һәм байсалды, ойламды, шымыр болып өсуін ұлт тәрбиесінің негізгі қағидасы етіп ұсынған. Ұрпақ тәрбиесіне кешігу дегеніміз мертігумен бірдей. Тәрбие бала тумай тұрып, дүниеге келмей тұрып берілуі тиіс. Еліміздің тұңғыш президенті Н.Ә. Назарбаев: – Болашақ ұрпағымызды тәрбие-легенде, оларға жастайынан имандылық пен ұллттық қасиеттерді сіңіре білсек,сонда ғана біз ұлттық рухы дамыған, Отанының гүлденуіне үлес қоса алатын азамат өсіре аламыз, – деген болатын. Сондықтан қатардағы пендені нағыз толық қанды тұлғаға айналдыру үшін ұлттық құндылықтар арқылы тәрбие берудің маңызы зор. *Жеке тұлғаны ұлттық тәрбие арқылы дамыта отырып, нақты әрекет арқылы оқы–туда төмендегі құндылықтардың болуы қажет:*

– белсенді қарым–қатынас: оқушы мен мұғалімнің әрбір мәселеде өз көзқарастарын білдіріп отыруы;

– индивиттік: мұғалімнің әр жеке баланың ерекшелігін дамыту, қоғам алдындағы жауапкершілігінің болуы;

– өзіндік тәртіп: өзіндік бақылау мен бағалауды шешім қабылдауды үйрену;

– шыдамдылық: әр түрлі пікірлерді қабылдай алу, бір–бірінің пікірлері мен ерекшеліктерін сыйлау, қабылдау. Ұлттық құндылықтарымызды әлемдік деңгейге шығаруға қабілетті тұлға тәрбиелеу үшін:

– оқушылдардың сана–сезімін қалыптастыру;

– жас ұрпақ санасына туған халқына деген сыйластық, сүйіспеншілік, мақтаныш сезімдерін ұялату, ұлттық рухын көтеру;

– ана тілі мен дінін, оның тарихын, мәдениетін, өнерін, салт–дәстүрін, рухани–мәдени мұраларды құрметтеу;

– жас ұрпақ бойында жанашырлық, сенімділік, намысшылдық тәрізді ұлттық мінездерді қалыптастыру сияқты міндеттерді орындағанда ғана біз мақсатқа жете аламыз.

Бала бойына ұлттық құндылықтарды дамытудағы негізгі құралдарға мыналарды жатқызуға болады:

- сыныптағы тәрбие сағаттары;
- баспасөз және қабырға газеттері;
- бұқаралық ақпарат құралдары;
- тәрбие шаралары (пікірталас,тәрбие сағаты,кеш, дәріс, таным–өнеге сағаттары, т.б.)
- кітап оқу;
- мектептен тыс және сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру;
- шығармашылық жобалар қорғау;
- қоғамдық ұйымдармен байланыс жасау;
- саяхат жасау;
- үйірмелерге қатысу.

Жаңа Қазақстан үшін қазақ өркениетін дамыту, салт–дәстүрін, әдет–ғұрпын, тілін, т.б. ұлттық құндылықтар аясында кеңейту – өзекті мәселенің бірі. Сондықтан

алдымызда тұрған үлкен мақсат – ұлттық мұра құндылықтарын қазіргі таңның мәдени жетістітерімен үйлестіру. Жас ұрпақ тәрбиесінде үйлесімділік заңы салтанат құруы шарт. Яғни ол өзінің өсу, есею кезінде ақ сүт беріп асыраған ата–анасымен де, көкірек көзін ашқан ұстаздарымен де үйлесім таба білуі тиіс. Сонда ғана тұлға бойында ұлттық рухани қасиеттер бірте–бірте қалыптасатыны сөзсіз. Тұлға бойындағы рухани құндылықтарды қалыптастырудың көзі, жанұя, әулет, әлеуметтік орта, мемлекет болса, ұлтық құндылық, ұлттық сана, ұлт алдындағы міндет, парыз, намыс, ұлттық рух, ұлттық салт–дәстүр, тұлға бойындағы ұлттық құндылықтың жоғары көрсеткіші. Тәрбиенің негізі болып саналатын адамзаттық құндылықтардың бірі тәрбиенің басқа адамға деген қажеттілігі, басқа адамдарды сүйе білу қажетілі болып табылады[3].

Жас ұрпақтың бойына адамгершілік қасиеттерін сіңіру – ата–ана мен ұстаздардың басты міндеті. Көрнекті педагог В. Сухомлинский: Егер балаға қуаныш пен бақыт бере білсек, ол бала солай бола алады, – дейді. Демек, шәкіртке жан–жақты терең білім беріп, оның жүрегіне адамгершіліктің асыл қасиеттерін үздіксіз ұялата білсек, ертеңгі азамат жеке тұлғаның өзіндік көзқарасының қалыптасуына, айналасымен санасуына ықпал етері сөзсіз. Балапан ұяда не көрсе, ұшқанда соны іледі дегендей, ата–ананың күн сайын атқарып жүрген жұмысы – балаға үлкен сабақ. Жас балалардың үлкендер не айтса, соны айтатынын, не істесе соны істегісі келетінін бәріміз де білеміз. Рухани–адамгершілік тәрбиесінде алдымен баланы тек жақсылыққа, қайырымдылық, мейірімділік, ізгілікке тәрбиелеп, соны мақсат тұтса, ұстаздың, ата–ананың да болашағы зор болмақ.Осы мәселеге ата–аналар мен ұстаздар қауымы болып бірге атсалыссақ, алар асуымыздың биік болары сөзсіз. [4]

Қорыта айтқанда, бүгінгі күнде жастарды әдепті де саналы етіп тәрбиелеу үшін ең алдымен тәрбие ережелеріне сүйене отырып, ұлттық дәстүрімізді, әдет–ғұрыптарымызды, дінімізді, ата–бабаларымыздан қалған насихат–мұраларды жастардың санасына сіңіре білуіміз қажет. Тәрбиенің көзі ата–бабамыздан қалған мұралар мен дана сөздер десек, біз соларды насихаттаушы ұстаздармыз.

Ұстаз қолында адам тағдыры, болашақ ел тағдыры тұрады. Заман талабына сай тәрбие беру – ұстаздың басты міндеті. Ендеше еліміз тәуелсіздікке қолы жеткен қазіргі кезде білім беру жүйесіндегі негізгі міндет ұлтымыздың таным құндылықтарын бойына сіңіріп салт–дәстүр, әдет–ғұрып мәйегін ұрпақ санасына егу арқылы тәлім тәрбие беру.

Бүкіл қоғам болып қолға алып, мәдениетті, тәрбиелі болып жүруді әрқайсы-сымыз өзімізден бастасақ, жас ұрпақтың тәрбиесі де өз жемісін берері анық.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ш.Елеукенов, Замандас парасаты. Әдеби сын. Алматы: Санат, 1977 ж.
2. Ұлттық құндылықтар арқылы тәрбие жұмыстарын ұйымдастырудағы сынып жетекшінің орны.
3. Бастауыш мектеп журналы / республикалық ғылыми–әдістемелік және педагогикалық журнал/ №7, 2007.
4. Бастауышмектеп журналы/ республикалық ғылыми–әдістемелік және педагогикалық журнал / №5, 2002.

УДК 37.011

ПРОИЗВЕДЕНИЯ ЫБРАЯ АЛТЫНСАРИНА, КАК СРЕДСТВО ДУХОВНО – НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Муратова Алма Шариповна
учитель русского языка и литературы
КГУ «Общеобразовательная школа имени А. Бірімжанова
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: sharup@mail.ru

Аннотация

Одной из важнейших задач современного образования, является воспитание нового поколения, которое хорошо знает традиции родной культуры, любит историю своего народа, поколения, от которого будет зависеть будущее нашей страны. Воспитание детей младшего школьного возраста через чтение произведений Ыбырая Алтынсарина, пропагандировавшего необходимость получения знаний, воспитание труда, нравственности.

Ключевые слова: *детская литература, духовно–нравственное воспитание, личность, просветитель, знания, нравственность.*

Аннотация

Казіргі білім берудің маңызды міндеттерінің бірі–туған мәдениеттің дәстүрлерін жақсы білетін, өз халқының тарихын, еліміздің болашағы тәуелді болатын ұрпақты, жақсы көретін жаңа ұрпақты тәрбиелеу. Бастауыш мектеп жасындағы балаларды білім алу қажеттілігін насихаттаған Ыбырай Алтынсариннің шығармаларын оқу арқылы тәрбиелеу, еңбекке, адамгершілікке тәрбиелеу.

Түйінді сөздер*: балалар әдебиеті, рухани–адамгершілік тәрбие, тұлға, ағартушы, білім, адамгершілік.*

Abstract

One of the most crucial tasks of modern education is to cultivate a new generation that is well–versed in the traditions of their native culture, loves the history of their people, and represents the generation upon which the future of our country depends. Nurturing children of primary school age through the reading of works by Ybyrai Altynsarin, who advocated the necessity of acquiring knowledge, promoting education, and moral values.

Key words: *children's literature, spiritual and moral education, personality, enlightener, knowledge, morality.*

«Если ты думаешь на год вперёд – посади семя. Если ты думаешь на десятилетия вперёд – посади дерево. Если ты думаешь на век вперёд – воспитай человека».
Восточная мудрость

Сегодня, одной из важнейших задач современного образования, является воспитание нового поколения, которое хорошо знает традиции родной культуры, любит историю своего народа, поколения, от которого будет зависеть будущее нашей страны.

На данное времяэта педагогическая задача не только обсуждается и исследуется, но и стала предметом государственной и общественной политики. 19 сентября Министр просвещения подписал приказ «Об утверждении «Единой программы воспитания» в организациях образования, за исключением высших учебных заведений». Целью программы является воспитание трудолюбивого, честного, сознательного, созидательного гражданина на основе общечеловеческих и национальных ценностей». [1] Педагогическое сообщество вновь пытается понять, каким образом привить современным детям нравственно–духовные ценности.

Духовно–нравственное воспитание школьников, путь к будущему – сегодня нужный неотложный вопрос. Духовно–нравственное воспитание не сводится только

к образованию. Сформировать духовно–нравственные качества в ребенке можно в результате пробуждения внутреннего мира через воздействие на его чувства .

Для того чтобы человек обрел ценные качества, сформировался как духовно богатая личность, воспитание должно начинаться с момента его рождения. Народная мудрость гласит: «чтобы дерево росло прямо, ему можно помочь во время рассады, а когда выросло большое дерево, его уже нельзя исправить». Поэтому именно семья и педагоги играют огромную роль в воспитании у ребенка уверенности в себе. С раннего возраста надо прививатьему добродетели, такие как доброту, милосердие. Духовно–нравственное воспитание – это вопрос двусторонний, где с одной стороны, он проявляется в поступках, отношениях и чувствах взрослых, родителей, педагогов, которые включают в себя активное влияние на детей, с другой – активность воспитанников.

Тема духовно – нравственного воспитания вечная. Выдающийся педагог В. Сухомлинский отмечает, что «если мы можем дать ребенку радость и счастье, он может стать таким, какой он есть». Поэтому, если мы дадим ученику всестороннее глубокое знание и сможем постоянно прививать в его сердце благородные нравственные качества, то завтрашний гражданин, несомненно, будет способствовать формированию у личности самосознания, осознания своего окружения.

Огромная роль и значение в духовно–нравственном развитии принадлежит великому педагогу Ы. Алтынсарину, разработавшего основы семейного и школьного воспитания. По убеждению педагога, основу нравственности составляет образование и воспитание: «Только постоянная забота и нравственное воспитание формирует в ребенке самые лучшие нравственные качества», «хорошо воспитанный ребенок впоследствии остается добропорядочным человеком». [2, с.47]

Просветитель считает, что задачей духовно–нравственного воспитания является формирование в детях таких качеств, как чувство долга и ответственности перед государством, семьей, обществом, коллективом. Под духовно–нравственным воспитанием личности ученый понимал любовь к Родине, правдивость, честь, трудолюбие, ответственность, твердый характер и твердая воля. В своих произведениях Ы. Алтынсарин считал важнейшей ценностью такое великое человеческое качество как нравственно–духовное воспитание. [3]

Так, например, его рассказы «Карабатыр», «Кара Кылыш», «Кобыланды» воспитывают чувство патриотизмаи твердую волю и чувство. Все эти качества Ы. Алтынсарин в своих педагогических трудах рассматривал как не отдельныедруг от друга объекты духовно–нравственного воспитания, а как стороны одного процесса духовно–нравственного воспитания личности.

Смысл, структура, воспитательное значение рассказов Алтынсарина оказывают особое влияние на сознание ребенка, воспитывают его глубоко внутри ребенка, пробуждают в нем интерес, формируют в обществе высоконравственных людей. Это одно из древних духовных пословиц казахского народа: «Ибалы ұл, инабатты қыз – өмір көркі», в знак приличия он поклонился и поприветствовал следующее поколение, выразив искренние намерения и добрые пожелания.

В своих произведениях, Ы. Алтынсарин выдвигает мысль о роли труда в жизни человека, которая нашла полную реализацию лишь в наши дни. Читая его рассказы, дети учатся трудиться, любить своих близких, свою страну, быть справедливыми и честными.

В своих произведениях педагог прославляет трудолюбие, показывает, что именно труд воспитывает настоящего человека, способного преодолеть любые жизненные препятствия, что только труд, старание, терпение, культура могут воспитать в человеке положительные качества. Осуждает сплетников и болтунов, убеждает в том, что тот кто много болтает, способен «при удобном случае наглой

клеветой заклеймить тебя», подчёркивает, что у хорошего человека «на лице лучится свет».

«Нет ни одной живой души, которая не трудилась бы, и ты живешь не для того, чтобы бездельничать. Нужно привыкать к труду», – говорит отец сыну в рассказе Алтынсарина «Муравей, паук и ласточка». [4]

Несмотря на кажущуюся простоту, рассказ обладает невероятно глубоким смыслом, произведение способствует формированию нравственных эталонов. Прежде всего, трудолюбия, смелости, доброты и т.д. так же формируют негативное отношение к лени отношению.

Одной из причин недостаточного духовно–нравственного развития в современном обществе мы считаем разрушение традиционных устоев семьи. Ведь именно в семье ребенок узнает, «что такое хорошо и что такое плохо».

С какой любовью Алтынсарин в стихотворении «Любовь матери» описывает вековые обычаи казахской семьи. Образ матери ассоциируется в нем с образом Отчизны.

Так в рассказе «Чувство жалости сильнее боли» ярко описаны взаимоотношения матери и сына. Прочитав рассказ, можно сделать вывод, что герой произведения, ради любви к матери, готов был терпеть боль и страх. Ведь для каждого ребенка самое дорогое в мире – это его мама.

Анализируя такие произведения, ребенок учится видеть свое место в семье, а затем и в обществе. Сегодня он школьник, а завтра – гражданин своей страны.

Патриотизм, любовь к родной земле – эта тема красной нитью проходит через рассказ Алтынсарина «Чистый родник». Автор описывает природу Казахстана во всем разнообразии ее красок, с той непосредственностью и глубиной, которые доступны только талантливому мастеру.

При чтении рассказа Ы. Алтынсарин «Чистый родник», у детей развиваются такие качества, как эмоциональность, воображение, воображение, фантазия, развивается эстетическое и воспитательное значение формирования личности детей

Ы. Алтынсарин призывал молодое поколение приобретать знания. Во времена Алтынсарина трудно было не только открыть школу, но и набрать учеников. Писатель пишет стихи, в которых он призывает детей учиться. [5]

Самое известное из них – «Кел балалар, оқылық!», в котором говорится о пользе науки, знаний в жизни человека.

В своих стихотворениях он передаёт важнейшие нравственные истины о человеке и для человека:

Дурной человек не может
Хороший совет принять
Дурной человек лишь может
Мерзко и глупо болтать.
В неблаговидном поступке
Признаться не в силах он…

Через свои произведения он проносит боль за судьбу казахского народа, за его будущее. Он и сегодня является примером настоящего патриота своей Отчизны.

В начале третьего тысячелетия, когда потеряны многие ценности, идеи и взгляды о судьбе человека, его делах и идеалах, о путях воспитания высоконравственной личности, проблемы, которые поднимал Ы. Алтынсарин в своих произведениях особенно актуальны сегодня. Современники Ы. Алтынсарина называли его «Проводником чистых истин нравственности общечеловеческой…». Ыбрай Алтынсарин был одним из тех, кто приобщил казахскую степь к миру высоких культурных ценностей.

Роль и значение Ы. Алтынсарина в развитии духовности, нравственного начала велика и является ценностным ориентиром, определяющим смысл жизни человека, формирующим высокое патриотическое сознание, верность своему отечеству, готовность к выполнению гражданского долга. Долг каждого из нас – принести посильную лепту на пользу своей Родины.

Список литературы:

1. Приказ МП РК от 19 сентября 2023 года» Об утверждении «Единой программы воспитания» в организациях образования, за исключением высших учебных заведений».
2. А. Уразбеков. Этические воззрения Ибрая Алтынсарина. Алма–Ата, 1974.
3. Престол Ибрая Алтынсарина. Сост.: Жармухамедов М. – Алматы, 1991.
4. Ауэзов М. Собрание сочинений в двадцати томах. – Алматы, 1985.
5. https://infourok.ru/statya–problemi–vospitaniya–nravstvennosti–v–tvorchestve–ialtinsarina–3383152.html

ӘОЖ 316.7

ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИННІҢ БАЛАЛАРҒА АРНАЛҒАН ШЫҒАРМАЛАРЫНЫҢ РУХАНИ ТӘРБИЕЛІК МӘНІ

Муханова Саулегул Куандыковна
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімдері
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің
№16 жалпы білім беретін мектебі КММ

Дуйсембаева Гулнар Темировна
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімдері
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің
№16 жалпы білім беретін мектебі КММ
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: muxanova1967@bk.ru

Аңдатпа

Ыбырай Алтынсарин – қазақ арасынан шыққан тұңғыш педагог, балалар әдебиетіне зор үлес қосқан кемеңгер. Балаларға арналған Әке мен бала, Таза бұлақ, Өрмекші, құмырсқа, қарлығаш, Бай баласы мен жарлы баласы, Қыпшақ Сейтқұл т.б сияқты әңгімелері бар, мәселе атында емес, тәрбиелік мәнінде.

Түйінді сөз: *ағартушылық, тарихы, мұрасы , білімі , ғұмыры*

Аннотация

Ыбырай Алтынсарин–первый казахский педагог, внесший большой вклад в детскую литературу. Есть такие рассказы для детей, как отец и ребенок, чистый родник, паук, муравей, Ласточка, Бай сыны мен жарлы сыны, Кыпчак Сейткул и т.д. Вопрос не в названии, а в воспитательном смысле.

Ключевые слова: *просветительство, история, наследие, образование, жизнь*

Abstract

Ybyrai Altynsarin is the first Kazakh teacher, a genius who made a great contribution to children's literature. There are such stories for children as Father and child, pure spring, Spider, Ant, swallow, Rich Son and Good Son, Kipshak Seitkul , etc.

Key words*: enlightenment, history, legacy, education, life*

Ыбырай Алтынсарин – бар саналы ғұмырын туған халқын өнер – білімді, жаңа заманның өркениетті, мәдиенетті елдердің қатарына қосу жолына арнаған көрнекті тұлға. Ол өзінің ағартушылық, педагогтік, ақын – жазушылық, тарихи қызметі мен зор

талантын, жан – жақты терең білімі мен қайрат – жігерін елдің желкілдеп өскен көк шөптей жас ұрпағын оқытып , тәрбиелеуге, қазақ жерінде жаңа үлгідегі мектептер ашып, оқушыларды өз кезінің озық ғылымымен қаруландыруға, кәсіп түрлеріне үйретуге арнаған. Ол қоғамның, қазақ халқының бағына туған бірегей азамат.

Қазақ қоғамының өмір сүру салтында құндылықтарды жоғары бағалау, жас ұрпақты соған баулу дәстүрге айналған. Тұлғаның рухани өлшемі адамгершілік қасиеттері мен анықталады және ол адам тұлғасының даму–деңгейінің көрсеткіші болып табылады. [1]

Қазақ халқының ұлы, ағартушысы Ыбырай Алтынсарин өзінің еңбектерін ана тілінде жазып, бала тәрбиесі оның табиғи ортасы мен халқының салт–дәстүрі рухында тағлым болса, оның сана–сезімінің дамып, жетілуі–де ұлты мен халқына қызмет ететін көкірегі ояу, тұлға болып өседі деп ой түйіндеген. Еңбекті сүю, үлкенді құрметтеу, мейрімділікке, кішіпейлдікке сияқты қасиеттерді жастарға түсінікті болатындай еңбектері арқылы жеткізе білді.

Ыбырай Алтынсарин – қазақ арасынан шыққан тұңғыш педагог, балалар әдебиетіне зор үлес қосқан кемеңгер. Балаларға арналған Әке мен бала, Таза бұлақ, Өрмекші, құмырсқа, қарлығаш, Бай баласы мен жарлы баласы, Қыпшақ Сейтқұл, Бақша ағаштары, Талаптың пайдасы, Аурудан аяған күштірект.б сияқты әңгімелері бар, мәселе атында емес, рухани тәрбиелік мәнінде. [2] Бұл әдебиет саласындағы еңбектері – тәрбиелік міндеттерді тікелей жүзеге асыруға болатын әдістемелік мұра. Әңгімелері өмір құбылысы, адам өмірінің әр алуан жақтарын қамтиды. Солардың ішінде, әсіресе, оның Бай баласы мен кедей баласы атты әңгімесіне айрықша көңіл бөлуді қажет етеді.

Бай баласы мен кедей баласында ел көшіп кетіп, ойламаған жерден жұртта ұмытылып қалған екі баланың оқиғасы. Асан мен Үсен әңгімесі – шындық реалистік әңгіме. Осы әңгімесінде Алтынсарин бүкіл ағартушылық еңбегінің негізгі сырын, әлеуметтік тенденциясына айқан ашып береді. Үсен арқылы еңбекші бұқараның жас ұрпағының еңбек сүйгіштігін , әр нәрсенің ретін таба білетіндігін көрсетеді. Ал Асан бейнесінен мұндай қасиет байқалмайды. Үсен бейнесінен тек еңбексүйгіштіктен басқа, дәрменсіз Асанға көмегі оның адамгершілік жағынан бейнесін сомдайды. Мұнда қазақ өміріндегі Асанға лайық ұқсас мінездерін айқын көрсетіп береді. Ол жастайынан сұрағанын әперетін, дегенін істейтін кісі болғандықтан жатып ішер болуға әдеттенеді. Ол еш нәрсе істеуге әдеттенген жоқ, демек, өзінің не істей алатынын, несі жоқ екенін жақсылап айыра алмайды. Кісі еңбегімен күн көріп, бейқам болып өскен бай баласының басына күн туғандағы дәрменсіздігін суреттеу арқылы жазушы келешек Үсендер жағында екенін аңғартады. Сөйтіп, жастарға өмірден еш нәрсе үйренбей, жалқау болып өскен бай баласындай болмай, қиыншылыққа төзімді, өнерге бейім, еңбек сүйгіш жарлы баласы Үсендей болып өсуді уағыздады. Осы жерде қорытынды жасай кететін болсақ: мұндай балалар қазірдің өзінде де кездесіп отырады. Олар әке – шешелерінен көмек күтіп таңнан кешке дейін отырудан тайынбатындар кездессе, керсінше бос уақыттарында пайдалы іспен айналысып, ата – аналарын көмектерін аямайтын балаларды да жиі кездестіруге болады. Осы әңгіме арқылы мектеп оқушыларына жақсы мен жаман, кедей мен бай, сараңдық пен жомарттық туралы сөздермен біраз мағұлматтар беруге болады. [3]

Өрмекші, құмырсқа, қарлығаш деген әңгімесінде бұл үшеуі әрқайсысы өздеріне тамақ іздеп, еңбек етеді, күн көруі үшін күреседі. Бұл әңгімеде әкесі жас баласымен сөйлесіп, одан бірнеше сауал сұрағаннан кейін әкесі құс,жәндіктердің еңбектену арқасында өздеріне қорек тауып жүргенін айтып, сен де ертеден кешке дейін босқа жүріп уақытыңды босқа жіберме, еңбек етуге әдеттен, еңбек етсең – еміресің,– дейді. Қазірдің өзінде де өмірде осындай жағдайлар жиі кездеседі. Оларға бірігіп кәсіпкерлікпен айналысу, қоғамға, елге пайдаңды тигізу, айналаңдағы адамдарға жомарттық көрсету сияқты істер жатады.

Еңбекті сүю және қадірлеу– Ыбырай әңгімелерінің негізгі тақырыбы. Оны жазушы шағын әңгімелерінде үгіт етсе, өсиет түрінде берсе, кей шығармаларында халықтың қоғамдық санасын тәрбиелейтін реалистік суреттер арқылы бейнелейді.

Атымтай Жомарт әңгімесінде Атымтайды еңбек адамының үлгісінде көрсетеді. Еш нәрсеге мұқтаждығы жоқ болса да, Атымтай ылғи жұмыс істейді. Күн сайын өз еңбегімен тапқан пұлға нан сатып алып жесем, бойыма сол нәр болып тарайды. Еңбекпен табылған дәмнің тәттілігі өзгеше болады, – дейді ол.

Бағу – қағуда көп мағына бар Жаздың бір әдемі күнінде бір кісі өзінің баласымен бақшаға барып, екеуі де егілген ағашты көріп жүрді. Мына ағаш неліктен тіп – тік, ана біреуі неліктен қисық біткен? – деп сұрады баласы. Ата – анаңның тілі алсаң, ана ағаштай сен түзу кісі болып өсерсің. Бағусыз кетсең, сен де мына қисық ағаштай болып, бағусыз өсерсің. Мынау ағаш – бағусыз өз қалпымен өскен ,–деді атасы. Олай болса , бағу – қағуда көп мағына бар екен ғой ,–деді баласы. Бағу – қағуда көп мағына барында шек жоқ, шырағым, бұдан сен өзің де ғибрат алсаң болады, сен жас ағашсың, саған да күтім керек. Мен сенің қате жеріңді түзеп, пайдалы іске үйретсем, менің айтқанымды ұғып, орнына келтірсең, жақсы, түзу кісі болып өсерсің, – деді.

Ыбырай Бақша ағаштары атты әңгімесінде осылай деп жазды. Яғни тәрбиенің үлкен рөл атқаратынын көрсеткен.

Соның –бірі талап. Талап етіп талпынбаса, адам баласы алға баспаған болар еді. Талапты ерге нұр жауар деген халық мақалы да өмір тәжірибесінен туған. Жастық шақ – жігер қайраттың мол кезі, бойдағы жақсы қасиеттерді жарыққа шығарып қалатын кез, ол үшін талап керек. Талаптан да, өмірден керегіңді ал.

Талаптың пайдасы деген әңгімесінде Ыбырай сол идеяны көтереді. I Петр патша шіркеуге барып ғибадат етіп тұрғанда, арт жақта бір баланың сурет салып тұрғанын көріп, қасына келіп, не салып жатқанын сұрағанда бала : Сіздің суретіңізді салып жатырман! – дейді. Петр суретті көрсе, мәз еш нәрсесі жоқ екен. Бірақ ақылды Петр патша ол баланың суртеке талабы бар екенін аңғарып, сурет салатын оқуға бергізеді. Кейін сол бала үлкен суретші болады.

Жазушының бұл арадығы көздегені – жас баланың талабын, сол талаптың арқасында неге қолы жеткенін көрсету, кім талап етсе сол мақсатына жететінін дәлелдеу.

Мейірімділік баланың отбасына деген махаббатынан басталады. Әркім алдымен өз ата – анасын, туғандарын жақсы көреді, сыйлайды.Ыбырай ата – ана мен бала арасындағы осындай жылы қарым – қатынасқа ерекше мән берді. Мейірімді бала әңгімесінде 13 жасар қыздың әкесінің орнына, өз қолын кесуді сұрағанын жазады. Қыз: Тақсыр, жұмыс істеп, бала – шағаларын асырайтын атамның қолын қалдырып, мына менің қолымды кесіңіз ,– дейді. [4]

Жазушы Аурудан аяған күштірек деген әңігмесінде аяғы сынған Сейіт деген бала, ауруы қанша батса да, анасын қиналтпас үшін қабақ шытпағандығы айтылады. Ауырмақ түгіл, жаным көзіме көрініп тұр, бірақ менің жанымның қиналғанын көріп, әжем де қиналып, жыламасын деп жатырмын , –дейді ол.

Алғашқы әңгімедегі қыз да, соңғы әңгімедегі Сейіт те шын мәніндегі мейірімді қылықтарымен ерекшеленеді, мұның негізінде жалпы адамды сүйетін жақсы сезімдер жатыр. Олар біртіндеп жетіліп, Отан сүю , ел сүю сезімдеріне ұласатыны даусыз. Ыбырайдың мейірімді балалары нағыз отаншыл азаматтар болатынына сенесің.

Елді қараңғылықтан жарыққа шығаратын жастар, тек ғана жастар деген қорытындыға келді. Әсіресе, оның келешекке сенімі болды. Аңсаған арманын өз орындай алмаса, болашақ жастар орындайды деп білді.

Біз болмасақ сіз барсыз,

Үміт еткен достарым,

Сендерге бердім батамды! – деп, ол өз халқының келешек ұрпақтарына сеніп кеткен еді. Мектеп – қазақтарға білім берудің негізгі кілті. Бар үміт те, қазақ халқының келешегі де осы – мектепте. Ал біздің үміт артатынымыз – болашақ ұрпақ. Міне, сол ұрпақ Ыбырай арманының жүзеге асқанынын бұл күнде айқын көріп отыр.

Ыбырай Алтынсарин 1889 жылдың 17 шілдесінде, Қостанай қаласынан үш шақырымдай жердегі Инспектор көлінің жағасында салынған өзінің үйінде, қырық сегіз жасқа толуына үш ай қалғанда дүниеден өтті.

Туған халқының талантты перзенті ұлтының рухани мақтаныш, тұңғыш ағартушы педагогі Ы. Алтынсарин қазақ халқының мәдениеті мен тарихының алтын қорына үлес қосумен қатар өзінен кейінгі ұрпаққа сарқылмас бай мұра қалдырды.

Ыбырай шығармашылығы – қазақ балалар жазба әдебиетінің қалыптасуындағы шешуші негіз. Ы Алтынсарин – қазақтың ұлттық даму тарихының ұлы тұлғасы.

Ыбырай Алтынсарин Халық мектептері үшін ең керектісі – мұғалім, – деп жазған екен. Оған қоса нағыз мұғалімнің қасиеттерін де ерекше атап өтіпті. [5] Сол идеал мұғалім тұлғасын әуелде өзі өз өнегесімен көрсете білді. Қазіргі заман талабына сай болуды армандаған ұстаздар Ыбырай сынды ұлы ойшылдан тағылым алып, оның қазақ балаларын оқытып тәрбиелеудегі үлесінің тым болмағанда жартысына қол жеткізе алса – міне, нағыз педагог сол болар еді деген көз – қарасты ұстанамыз.

Әдебиеттер тізімі:

1. С. Қалиева, К.Аюбаев. Алтынсариннің таңдамалы педагогикалық мұралары. Рауан баспасы, 1991 ж;
2. Ы. Алтынсарин Таза бұлақ. Алматы, 1988 ж;
3. Ы. Алтынсарин 2 томдық жинағы (1 том)
4. Қазақстан мұғалімі газеті Ы. Алтынсариннің жастар тәрбиесі жөніндегі еңбектері. 1993, №3
5. Ы. Алтынсарин тағылымы Алматы 2016 ж.

ӘОЖ 370 15 31

ӘСКЕРИ МАМАНДАРДЫҢ КҮЙЗЕЛІСКЕ ТӨЗІМДІЛІГІ – ҰЛТТЫҚ ҚАУІПСІЗДІКТІ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДІҢ НЕГІЗГІ ЭЛЕМЕНТІ РЕТІНДЕ

Навий Лиза Набиевна
педагогика ғылымдарының кандидаты
педагогика және психология кафедрасының профессоры
Ш. Уәлиханов атындағы Көкшетау университеті
Көкшетау қ., Қазақстан
E–mail: liza281073@mail.ru

Егимбаева Ажар Кенесовна
педагогика және психология мамандығының 1 курс магистранты
Ш. Уәлиханов атындағы Көкшетау университеті
Көкшетау қ., Қазақстан
E–mail: azhara.egimbaevaa@mail.ru

Аңдатпа

Бұл мақалада ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету контекстінде әскери мамандардың күйзеліске төзімділігінің маңыздылығы қарастырылады. Жүргізілген сауалнама нәтижелері және нәтижелерді талдау бойынша қорытындылар көрсетіліп, әскери қызметтің осы аспектісін жетілдіру мақсатында практикалық ұсыныстар ұсынылады.

Түйінді сөздер: *күйзеліске төзімділік, әскери маман, ұлттық қауіпсіздік, психологиялық және педагогикалық қолдау, психологиялық жай–күй.*

Аннотация

В данной статье рассматривается значение стрессоустойчивости военных специалистов в контексте обеспечения национальной безопасности. Показаны результаты проведенного опроса и выводы анализа результатов, а также предложены практические рекомендации с целью совершенствования этого аспекта военной службы.

Ключевые слова: *стрессоустойчивость, военный специалист, национальная безопасность, психолого–педагогическое сопровождение, психологическое состояние.*

Abstract

This article examines the importance of stress resistance of military specialists in the context of ensuring national security. The results of the survey and the conclusions of the analysis of the results are shown, and practical recommendations are offered in order to improve this aspect of military service.

Key words*: stress resistance, military specialist, national security, psychological and pedagogical support, psychological state.*

Қазіргі әлемде ұлттық қауіпсіздік кез келген мемлекет үшін маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Оның жоғары деңгейін қамтамасыз ету кешенді көзқарас пен әртүрлі аспектілерге, соның ішінде әскери психо–педагогикалық дайындық пен қарулы күштердің күрделі мәселелерді шешуге дайындығына назар аударуды талап етеді. Қарулы күштердің тиімділігін қамтамасыз етуде, демек, еліміз Қазақстанның тұрақтылығы мен қауіпсіздігін сақтауда әскерилердің күйзеліске төзімділігі маңызды рөл атқарады. ҚР Президенті Қасым–Жомарт Тоқаев 2021 жылы 19–қыркүйекте бекіткен 2030 жылға дейінгі Жаңа әскери тұжырымдамасында әскери мамандарды әскери білім, мансаптық өсу, моральдық және материалдық ынталандыру, құқықтық тәртіп пен әскери тәртіпті нығайту, жастарды әскери–патриоттық тәрбиелеу жүйесін жетілдіру, әскерилердің күйзеліске төзімділігін арттыру бойынша шараларды енгізудің маңыздылығын атап өткен. [1] Осыған байланысты бұл тақырыпты зерттеу қазіргі уақытта өзекті.

Күйзеліске төзімділік – бұл жеке адамның күйзеліс факторларының әсеріне ұшырамау және өмірде үнемі пайда болатын мәселелерге төтеп беру қабілеті. Г.А. Епанчинцева, Т.Н. Козловская, К.В. Семеноваңың айтуынша, ол күйзелістік жағдайларда физикалық және психологиялық күйзелісті тиімді жеңу қабілеті ретінде, әскери қызметте және ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз етуде негізгі рөл атқарады [2]. Әскери мамандар оқу–жаттығудан бастап ұрысқа, олардың миссиясы мен қоғам алдындағы жауапкершілігіне дейін әртүрлі күйзелістерге тап болады. Күйзеліске төзімділік оларға кәсіпқойлық пен шоғырланудың жоғары деңгейін сақтай отырып, төтенше жағдайларда жұмыс істей білуге мүмкіндік береді. Е.Н. Лямзин мен И.А. Саваниннің мақаласын талдай отыра, әскери мамандардың күйзеліске төзімділігі бірқатар факторларға байланыстылығын анықтауға болады [3], олар: дайындық және оқыту: жақсы дайындық және жаттығу күйзелісті басқару дағдыларын дамытуға көмектеседі; қолдау және коммуникация: құрдастардың, басшылықтың және отбасының әлеуметтік қолдауы күйзелісті азайтуда және күйзеліске төзімділікті нығайтуда маңызды рөл атқарады; психологиялық дайындық: әскери мамандарды күйзеліске қарсы тұрудың және эмоцияларын басқарудың психологиялық әдістеріне үйрету олардың күйзелістік жағдайларға жақсы бейімделуіне мүмкіндік береді; денсаулық және дене шынықтыру: дене шынықтыру және салауатты өмір салты әскери қызметкерлердің күйзеліске төзімділігін және жалпы физикалық жағдайын жақсартуға көмектеседі. [4]

Сонымен қатар, әскери мамандарда күйзеліске төзімділігі төмен болатын болса, онда ол біріншіден, жұмыс өнімділігіне теріс әсер әкеледі, екіншіден, қателік қаупінің жоғарылауы артады, үшіншіден, психологиялық және физикалық мәселелерге, соның ішінде Л.Р. Правдина мен Н.Ю. Ульяноваңың пайымдауынша жарақаттан кейінгі стресс синдромына, депрессияға және басқа ауруларға әкелуі мүмкін. [5]

Әрі қарай, эмпирикалық нәтижелерді алу мақсатымен зерттеу барысында автормен әскери мамандардың күйзеліске төзімділік деңгейіне қатысты сұрақтарды

қамтитын сауалнама әзірленді. Сауалнама әртүрлі қарулы күштердің белсенді мүшелеріне таратылды. Сауалнамаға қатысушылар өздерінің тәжірибелері мен күйзелістік жағдайларын бағалайтын сұрақтарға анонимді жауаптар берді. Зерттеуге жалпы 128 әскери маман қатысты.

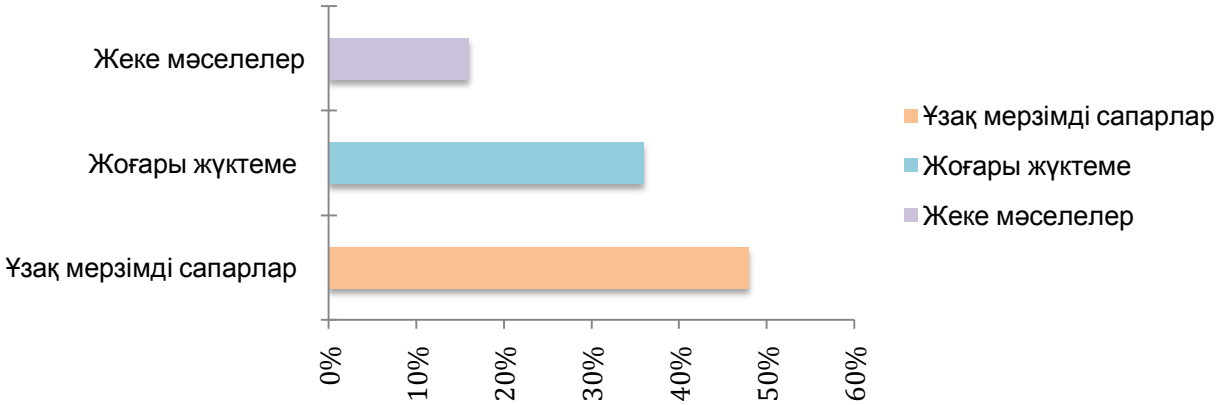
Сауалнаманы құрастыру барысында жалпы күйзеліске төзімділік деңгейін анықтау бойынша сұрақтар, күйзелістің дамуы мен артуына қандай факторлар әсер ететіндігі бойынша, оның ішінде отбасыдағы мәселелер, шен, лауазымдық ерекшеліктері, атқаратын қызмет ерекшеліктері көңілге алынған болатын, сонымен қатар әскери мамандардың күйзелісті басқарудың қандай пайдалы стратегиялары бар сипаты бойынша сұрақтар блоктары құрастырылды.

Сауалнама нәтижелері келесі негізгі қорытындыларды жасауға мүмкіндік берді. Сурет 1–де көріп тұрғанымыздай, күйзеліске төзімділік деңгейі бойынша сауалнамаға қатысқан әскери мамандардың көпшілігі (77%) күйзеліске төзімділік деңгейін жоғары деп бағалады, ал әскери мамандардың 26%–ы орташа деп бағалады. Бұл әскери мамандардың әдетте күйзелісті басқару дағдыларына ие екенін көрсетеді. Бірақ сонда да 4 қатысушы күйзеліске төзімділік деңгейін төмен деп бағалады.

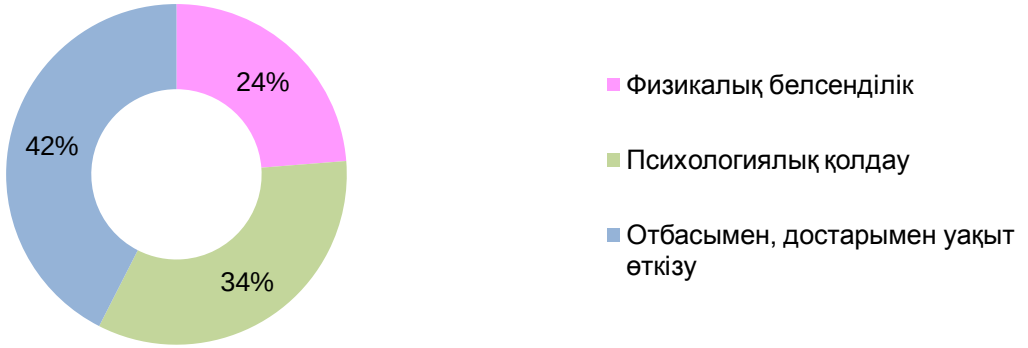
Сурет 1. Күйзеліске төзімділік деңгейін анықтау бойынша сауалнама нәтижелері

Келесі күйзеліске әсер ететін факторларды қарастыратын болсақ, сауалнамаға сәйкес, әскери мамандардағы күйзеліске әсер ететін негізгі факторлар ұзақ мерзімді сапарлар (48%), жоғары жүктеме (36%) және жеке мәселелер (16%) болып табылады. Көрнекі түрде сурет 2–де көрсеңіздер болады.

Сурет 2. Күйзеліске әсер ететін факторларды анықтау бойынша сауалнама нәтижелері

Әрі қарай, күйзелісті басқарудың пайдалы стратегиялары бойынша нәтиже–лерді алатын болсақ, сауалнамаға қатысқан әскери қызметкерлер физикалық белсенділікті (59%), психологиялық қолдауды (28%) және (13%) бос уақытта отбасы–мен, достарымен уақытты өткізу күйзелісті басқарудың пайдалы стратегиялары ретінде атады. Нәтижелері сурет 3–те берілген.

Сурет 3. Күйзелісті басқарудың пайдалы стратегиялары бойынша сауалнама нәтижелері

Бұл нәтижелер әскери қызметкерлердің күйзеліске төзімділігі ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің негізгі элементі екенін растайды. Дегенмен, ұзақ сапарлар мен жоғары жұмыс жүктемелері сияқты күйзеліс деңгейін арттыратын факторларға назар аудару қажет. Осылайша, әскери мамандар арасында күйзеліс диагностикасы олардың психологиялық әл–ауқатына және күйзеліске төзімділігіне теріс әсер ететін негізгі факторларды анықтауға мүмкіндік берді. Бұл нәтижелер ұлттық қауіпсіздікке маңызды әсер етеді, өйткені әскери мамандардың психикалық жағдайы мен эмоционалдық тұрақтылығы олардың миссияларын сәтті аяқтаудың негізгі факторы болып табылады.

Алынған мәліметтерге сүйене отырып, әскери мамандардың күйзеліске төзімділігін күшейту үшін келесі практикалық ұсыныстарды беруге болады:

1) Психологиялық–педагогикалық тренингтер сапасын жақсарту. Мамандар өздерінің эмоцияларын басқаруды үйрену, күйзеліске қарсы тұрудың стратегияларын әзірлеу және проблемалық жағдайларды шешуді үйрену үшін курстардан өтуі керек.

2) Педагог–психологтармен тұрақты кеңес беру процесін жүргізу. Педагог–психологтың тұрақты қолдауы мен нұсқауы әскери мамандарға күйзелісті басқарудың және оның патологиялық дамуын болдырмаудың тиімді стратегияларын табуға көмектеседі.

3) Қолайлы жұмыс ортасын құру. Техникалық құралдар мен жабдықтар күйзелістік жағдайлар мен жазатайым оқиғалардың қаупін азайту үшін эргономикалық және қауіпсіз болуы керек.

4) Командалық тәсілді жүйелендіру. Әрбір әскери сала мүшесі басқа мүшелердің қолдауы мен құрметін сезінетін командаларды құру күйзеліске қарсы тұруды күшейтуге көмектеседі.

5) Дене белсенділігі және салауатты өмір салтын жүзеге асыру. Тұрақты дене шынықтыру, дұрыс тамақтану және жеткілікті демалу мамандардың физикалық және психикалық әл–ауқатын жақсартуға, олардың күйзеліске төзімділігін арттыруға көмектеседі.

Сонымен қатар, әскери мамандардың күйзеліске төзімділігін күшейтудің тиімді стратегиясына қол жеткізу үшін қабылданған шаралардың тиімділігін бағалау және қажетті түзетулер енгізу үшін мерзімді жаңарту және күйзелістің қайта диагностикасын жүргізу қажет. Аталған ұсынымдарды іске асыру әскери мамандардың күйзеліске төзімділігін арттырады, бұл өз кезегінде олардың жауынгерлік тиімділігін және ұлттық қауіпсіздік мүддесіне сай міндеттерді орындаудағы табыстарын арттырады.

Қорытындылай келе, әскери мамандардың күйзеліске төзімділігі ұлттық қауіпсіздіктің маңызды және негізгі элементі болып табылады. Мемлекеттің қорғаныс қабілетін әділетті түрде қамтамасыз етуде тек дене шынықтыру дайындығы ғана емес, психологиялық тұрақтылық та шешуші рөл атқарады. Күйзелістік жағдайларды

шешу, қысыммен негізделген шешімдер қабылдау және сыни сценарийлерде кәсібиліктің жоғары деңгейін сақтау қабілеті ұлттық қауіпсіздік жүйесінің тиімділігі мен сенімділігін қамтамасыз етудің ажырамас элементтері болып табылады. Сондықтан психологиялық дайындық пен әскери мамандарды қолдауға бағытталған инвестиция жеке тұлғаның мүддесіне қызмет етіп қана қоймай, қазіргі заманғы геосаяси сын–қатерлер мен қауіп–қатерлер жағдайында еліміздің егемендігі мен тұрақтылығын қорғаудың мызғымас негізін құрайды.

Әдебиеттер тізімі:

1. ҚР Президенті Қасым–Жомарт Тоқаевтың 2021 жылы 19 – қыркүйекте бекіткен 2030 жылға дейінгі Жаңа әскери тұжырымдамасы
2. Епанчинцева Г.А., Козловская Т.Н., Семенова К.В.О роли стрессоустойчивости в профессиональной деятельности военнослужащих // НАУ. 2015. №2–8 (7). URL: https://cyberleninka.ru /article/n/o–roli–stressoustoychivosti–v–professionalnoy–deyatelnosti–voennosluzhaschih (дата обращения: 07.01.2024).
3. Лямзин Е.Н., Саванин И.А.Фактор стрессоустойчивости как совокупность психологической и физической подготовки военнослужащих // Психология и педагогика служебной деятельности. 2021. №3. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/faktor–stressoustoychivosti–kak–sovokupnost–psihologicheskoy–i–fizicheskoy–podgotovki–voennosluzhaschih (дата обращения: 09.01.2024).
4. Патахов П.П. Стрессоустойчивость военнослужащих в зоне особого риска // Кубанский научный медицинский вестник. 2014. №3. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/stressoustoychivost–voennosluzhaschih–v–zone–osobogo–riska (дата обращения: 09.01.2024).
5. Правдина Л.Р., Ульянова Н.Ю. – Совладающее поведение и посттравматический стресс у военнослужащих // Психология и Психотехника. – 2017. – № 2. – С. 59 – 73. DOI: 10.7256/2454–0722.2017.2.23301 URL: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=23301

УДК 372.878

ОСОБЕННОСТИ МУЗЫКАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ И ТВОРЧЕСТВА НА УРОКАХ МУЗЫКИ

Насрединова Акжаркын Есеметова
магистр педагогических наук
преподаватель педагогики и психологии
КГКП «Торгайский гуманитарный колледж им. Н.Кулжановой»
Костанайская область, г.Аркалык, Казахстан

Елеупова Куаныш Темирфайловна
преподаватель фортепиано
КГКП «Торгайский гуманитарный колледж им. Н.Кулжановой»
Костанайская область, г.Аркалык, Казахстан
E –mail: lacrimosa78@mail.ru

Аннотация

В данной статье рассматриваются особенности музыкального развития и вопросы эстетического воспитания детей. Творческий процесс пробуждает фантазию, положительные эмоции, интерес увлеченность. Становление индивидуальных способностей обучающихся, является важным условием становления личности.

***Ключевые слова**: Музыкальное воспитание, искусство, способности, личность, творчество.*

Аңдатпа

Бұл мақалада музыкалық дамудың ерекшеліктері және балаларды эстетикалық тәрбиелеу мәселелері қарастырылған. Шығармашылық процесс қиялды, жағымды эмоцияларды, қызығушылықты оятады. Білім алушылардың жеке қабілеттерінің қалыптасуы жеке тұлғаның қалыптасуының маңызды шарты болып табылады.

***Түйінді сөздер:** музыкалықтәрбие, өнер, қабілет, тұлға, шығармашылық.*

Abstract

This article examines the peculiarities of musical development and the issues of aesthetic education of children. The creative process awakens imagination, positive emotions, interest and passion. The formation of individual abilities of students is an important condition for the formation of a personality.

Key words: *musical education, art, abilities, personality, creativity.*

Большое значение приобретают занятия предметами эстетического цикла, среди которых музыка занимает особое положение. Именно на уроках музыки каждый ребенок приобщается к сокровищам классической и народной музыки, у него формируется эмоционально–личностное отношение к произведениям искусства.

Предпосылками развития музыкально–творческих способностей является формирование активной позиции ученика, которая с приобретением им опыта проявляется в самостоятельности решений и действий. Эта интеграция (активность и деятельность) требует конструктивного подхода и содействия в развитии творчества, что является условием успешного формирования творческого потенциала личности.

Творческий потенциал – это сложная, многоплановая структура со своей системой взаимосвязанных и взаимообусловленных способностей, проявляющихся в целеустремленной и планомерной деятельности, направленной на создание новых духовных и материальных ценностей, характеризующихся особым волевым устремлением, инициативным сознательным поиском, сосредоточением мыслительных, физических, эмоциональных усилий на объекте творчества.

Одной из характерных черт творческой личности является самореализация, включающая две ее стороны: внешнюю (поведенческую), проявляющуюся в инициативных творческих действиях и поступках, побудительным мотивом которых служит потребность в самореализации; и внутреннюю(мотивационную), являющуюся результатом развития комплекса качеств и свойств личности, которые способствуют реализации творческого потенциала и выражаются в творческих способностях и духовных потребностях как в стержневых характеристиках личности.

В решении проблемы эстетического становления личности вопрос формирования творческой активности занимает особое место, являясь целью всей системы эстетического воспитания: формирования способностей воспроизводить, оценивать и создавать эстетические ценности.

Какие пути и педагогические приемы развития креативности в процессе общения с музыкой мы можем обозначить?

Прежде всего, это система вопросов и творческих заданий, помогающих раскрывать детям образное содержание музыкального искусства. Она должна представлять собой по сути диалогическое общение и рождать у детей варианты творческих прочтений музыкальных сочинений. Важно не только задать детям вопрос, но и услышать ответ, часто оригинальный, нестереотипный, ибо нет ничего более богатого, чем высказывания ребенка. И пусть в нем будет подчас противоречивость, недосказанность, но зато в нем будет индивидуальность, личностная окрашенность.

В детстве постепенно преодолевается нерасчлененность, диффузность восприятия музыки и подготавливается база для осмысленного ее слышания. Такими факторами являются: опыт общения, коммуникативный фактор, речевой и двигательный игровой опыт, а также опыт сенсорный – пространственные и зрительные ощущения и представления. Важнейшим фактором, ведущим постепенно ко все более дифференцированному слышанию музыки, к различению ее мелодических, ритмических, гармонических и других особенностей, является на первых этапах развития ребенка фактор коммуникативного опыта – различие разнообразных ситуаций общения, в которых ребенок соприкасается с музыкой.

Овладение навыком музыкального восприятия осуществляется в процессе

многообразных видов деятельности. Дети воспринимают музыкальное произведение в целом. Постепенно с опытом начинают слышать и выделять выразительную интонацию, изобразительные моменты, дифференцируют части произведения, вступление и заключение; начинают различать регистры, тембры, штрихи, уверенно определяют динамику, характер произведений, узнают знакомые песни и пьесы. Наиболее близкими, более легко дифференцируемыми оказываются для детей те виды музыкального восприятия, которые связаны с активными формами музицирования – с танцами, игрой и пением, в которых участвуют сами дети [1, с.496]. Соотнесение музыкального произведения, его характера и языка с жизненным контекстом имеет большое значение. У детей возникают важные для дальнейшего музыкального развития ассоциативные связи между особенностями музыки того или иного жанра и коммуникативной ситуацией. Все это позволяет развивать в детях творческое (креативное) начало.

Что мы понимаем под творчеством? Творчество – создание новых по замыслу культурных, материальных ценностей. Творчество – деятельность, порождающая нечто качественно новое и отличающееся неповторимостью, оригинальностью и общественно–исторической уникальностью. Творчество специфично для человека, так как всегда предполагает творца – субъекта творческой деятельности; в природе происходит процесс развития, но не творчества. Ребенок не пустой сосуд, который педагог призван заполнить знаниями и поведенческими нормами. Ребенок – личность, которая не «сформируется» когда–то в будущем, а существует изначально, но еще не проявила, не осознала себя и нуждается в помощи педагога.

В системе эстетического воспитания важную роль играет обучение творчеству. Но, как известно, под творчеством понимается деятельность личности, направлен-ная на создание новых материальных или духовных ценностей. Эта формулировка относится к конечному результату, а не к характеру деятельности. Ценность творчества, его функции заключаются не только в результативной стороне, но и в самом процессе. На уроках музыки в общеобразовательной школе, когда ребенок только начинает приобщаться к искусству, сразу важно говорить о творческости его развития. Что же такое творческость? Американский психолог П. Эдвардс дает такое толкование творческости – это способность обнаруживать новые решения проблемы или обнаружение новых способов выражения, привнесение в жизнь чего–то нового для индивида. Это есть сила, способствующая положительной самооценке и обеспечивающая самопродвижение индивида в своем развитии. [2, с.15]

Творчество является тем мостиком, через который проходят эмоционально–эстетическая реакция от восприятия к воспроизведению и закрепляются как личностные новообразования. Внутренним содержанием в творчестве маленького ребенка может стать простая эмоциональная оценка музыкального произведения как чего–то радостного, печального, грозного. И, если это несложная оценка находит выражение в соответствующем музыкальном образе адекватно замыслу автора, то можно уже говорить о творческом процессе, который превращает эстетическое переживание в сотворчество. Поскольку под понятием творчества в начальной школе мы подразумеваем не создание духовных ценностей, не конечный результат, а сам процесс, а так же действенность, способность к перевоплощению чужих мнений и чувств в свои собственные, то вся деятельность ученика на уроке музыки почти полностью должна быть творчеством.

Как же вовлечь учеников в процесс творчества? П.Волков и Л.Казанцев в своей статье «Развитие творческого начала у младших школьников» пишут, что, ребенок наделен живой фантазией и потребностью творить. О реальности и даже необходи-мости раннего творческого развития детей говорят не только психологи (П. Блонский, Л. Выготский, Б.Теплов), но и многие педагоги. В частности, эксперименты

Н. Ветлугиной показали, что дети 5–6 лет способны к импровизации, любят сочинять небольшие мотивы, ответные фразы на предложения и слова, заданные ритмические рисунки. Эти выводы подтверждает наблюдение М. Картавцевой, отмечающей уже у детей первых–вторых классов успешное развитие способностей к переживанию музыки. На природных творческих задатках детей основывают свои методики Г. Шатковский, Б.Шеломов, С. Мальцев и другие. Важно, чтобы имеющиеся предпосылки дали возможность творчеству на уроке стать нормой.

Обучение, основанное не на пассивном изучении материала, а на активном практическом овладении им, более результативно, ибо по словам И. Г. Песталоцци «Каждый узнает лишь то, что сам пробует сделать». Тем самым объект познания (музыкальное искусство) актуализируется, то есть приближается к человеку, превращая, по терминологии А. Леонтьева, общественный опыт или объективно существующее «значение» в «знание для меня» или «личностный смысл». Так, творческая деятельность способствует разрушению стены равнодушия, вызывая у учащихся положительные эмоции и стимулируя увлеченность школьника.

«Музыкальное творчество детей – самый действенный способ их развития» (Б. В. Асафьев.). Цель музыкально–эстетического развития в общеобразовательной школе – сформировать художественную культуру учащихся в контексте различных видов творческого познания действительности и оптимизировать созидательные качества личности.

Тенденция в современной педагогике – активизировать процесс музыкально–эстетического воспитания через творчество школьника обусловлена объективными факторами: высокой ролью творчества в познании мира; необходимостью всестороннего развития личности; природной активностью ребенка, требующей творческой деятельности, близкой и хорошо знакомой ему с детства.

У каждого школьника есть способности и таланты. Дети от природы любознательны и полны желания учиться. Проявления творчества характерны для ребенка с самого раннего возраста, так как творчество – норма детского развития. Реализация творческих способностей учащегося делает более богатой и содержательной его жизнь. Становление творческой индивидуальности в школьном возрасте является важным условием дальнейшего полноценного развития личности. Человек, обладающий постоянным и осознанным интересом к творчеству, умением реализовать свои творческие возможности, более успешно адаптируется к изменяющимся условиям и требованиям жизни, легче создает свой индивидуальный стиль деятельности, более способен к самосовершенствованию, самовоспитанию. Творческий процесс тренирует и развивает память, мышление, активность, наблюдательность, целеустремленность, логику, интуицию. В музыкальном творчестве ведущую роль играет синтез эмоциональной отзывчивости и мышления, абстрактного и конкретного, логики и интуиции, творческого воображения активности, способности принимать быстрое решение и мыслить аналитически.

Детское творчество на уроках музыки представляет собой познавательно–поисковую музыкальную практику, связанную с самостоятельными действиями, с умениями оперировать знаниями, навыками, применять их в ранее неизвестных условиях, в новых видах практики. Оно предполагает непременное условие – отказ от стереотипных представлений. Творчество учащихся тем и ценно, что они сами открывают что–то новое, ранее неизвестное им в мире музыки. Детям необходимо творить и переживать, чтобы понимать. «Я слышу и забываю. Я вижу и помню долго. Я делаю и понимаю» (Китайская народная мудрость). Чтобы сделать музыку достоянием своего личного опыта им необходимо петь, играть на инструментах, танцевать, самим придумывать и изменять. Поэтому необходимо уделять большое внимание творческому развитию учащихся в различных видах музыкальной деятельности: при слушании музыки, пении, игре на детских музыкальных инстру-

ментах, в музыкально–ритмических движениях. Совместное музицировании – игра в оркестре, в ансамбле, пение в хоре, музыкальные постановки – прекрасно решают многие психологические проблемы общения: застенчивый ребенок может, участвуя в таком музыкальном действе, почувствовать себя в центре жизни; а творческий ребенок – проявит свою фантазию на деле. В творческом коллективе дети учатся проявлять терпение, выдержку, взаимопонимание и уважение. [3, с.63]

Задача музыкального воспитания – комплексное развитие нравственно–эстетических чувств ребенка, его воображения, творческих и специальных музыкальных способностей.

Результатом детской творчески–игровой деятельности на уроке становятся различные виды элементарных форм импровизации как наиболее естественного для детей вида творческой деятельности. Спонтанность, сиюминутность рождения и воплощения многих идей, атмосфера незапрограммированного для ребенка творчества составляют суть деятельности на уроке. Двигательные, инструментальные, интонационно–речевые импровизации и различные комбинации из них, умело направляемые и организуемые, позволяют практически решить один из вечных вопросов музыкальной педагогики – обучение и воспитание через творчество.

Развивать творческие способности детей – значит развивать их воображение. «Восприятие искусства требует творчества, потому что недостаточно просто искренне пережить то чувство, которое владело автором, недостаточно разобраться и в структуре самого произведения, необходимо еще творчески преодолеть свое собственное чувство» (Выготский Л.С.).

Музыка, выполняя множество жизненно–важных задач, призвана решать самую главную – воспитать в детях чувство внутренней причастности к духовной культуре человечества, воспитать жизненную позицию школьников в мире музыки. Все формы музыкальных занятий в школе должны способствовать творческому разви-тию учащихся, т. е. вырабатывать в них стремление сделать что–то свое, новое, лучшее.

Ребенок творит ради радости. И эта радость есть особая сила, которая питает его. Радость собственного преодоления и успеха в труде способствует приобретению веры в себя, уверенности в своих силах, воспитывает целостную, творческую личность.

Список литературы:

1. Кирнарская Д.К. Психология специальных способностей. Музыкальные способности / Д.К. Кирнарская. – М.: Таланты – XXI век, 2004. – 496 с.
2. Казакова С. Творческие задания на уроке музыки // Искусство в школе. 2006. № 2. с. 14–17.
3. Морозов А.В., Чернилевский Д.В. Креативная педагогика и психология: учебное пособие, 2–е издание исправленное и дополненное. М.: Академический Проспект, 2004, с.63.

УДК 371.311

ФОРМИРОВАНИЕ МЕЖЭТНИЧЕСКОЙ ТОЛЕРАНТНОСТИ И ЭТНОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В ПОЛИЭТНИЧЕСКОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ

Ничубай Елена Владимировна
преподаватель общественных дисциплин
КГКП «Костанайский строительный колледж»
г.Костанай, Казахстан
E–mail: enitschubay@mail.ru

Аннотация

В статье рассматривается проблема формирования межэтнической толерантности и этнокультурной компетенции учащейся молодежи; освящены формы и методы урочной и внеурочной деятельности.

Ключевые слова: *этнокультурная компетенция, полиэтничность, межэтническая толе–рантность, межкультурное взаимодействие, поликультурное образование.*

Аннотация

Мақалада студенттердің этносаралық толеранттылық пен этномәдени құзыреттілігін дамыту мәселесі қарастырылған; сыныптық және сыныптан тыс жұмыстардың формалары мен әдістері қасиеттері.

Түйінді сөздер: *этномәдени құзыреттілік, көпұлттылық, этносаралық толеранттылық, мәдениетаралық өзара әрекеттестік, көпмәдениетті тәрбиелеу.*

Abstract

The article examines the problem of developing interethnic tolerance and ethnocultural competence of students; the forms and methods of classroom and extracurricular activities are consecrated

Key words: *ethnocultural competence, multiethnicity, interethnic tolerance, intercultural interaction, multicultural education.*

Система образования в Республике Казахстан, с одной стороны, ориентирована на интеграцию в мировое сообщество, а с другой – на сохранение разно–образия различных взаимосвязанных культур и традиций внутри страны.

Исторически сложилось, что Казахстан является многонациональным государством. Обособленное существование народов и культур в настоящее время становится невозможным, так как интенсификация миграционных и демографических процессов, увеличение числа этнически смешанных семей, образование многонациональных коллективов в социальных институтах значительно расширяют рамки межэтнического взаимодействия. Всё это обусловливает и преобразование социальной среды, характерной особенностью которой является полиэтничность.

Актуальность проблемы очевидна и обусловлена ростом необоснованной агрессии и насилия в обществе, потерей нравственных ориентиров поведения, жесткой конкурентнообразной средой проживания, разгулом террора и межнациональной розни. В связи с этим сегодня на первый план выдвигаются ценности и принципы, необходимые для общего выживания и свободного развития, такие как этика и стратегия ненасилия, идея терпимости к чужим и чуждым позициям, ценностям, культурам, идея диалога и взаимопонимания, поиска взаимоприемлемых компромиссов. В таких условиях люди, неравнодушные к происходящему, начинают вспоминать и декларировать многие общечеловеческие ценности, к которым и относится толерантность.

Термин межэтническая толерантность означает уважение, принятие и правильное понимание богатого многообразия культур нашего мира, наших форм самовыражения и способов проявления индивидуальности.

Толерантность как особенность сознания или личностная черта не присуща человеку изначально и может никогда не появиться, не будучи специально

воспитана, сформирована. Наоборот, человеку скорее органично присуща противоположная тенденция – настороженность, легко переходящая во враждебность, агрессию по отношению к тем, кто от него отличается, на него не похож. У каждого человека есть бессознательный механизм, который фиксирует отношение «свой – чужой». [1]

Поэтому образование призвано не только способствовать сохранению традиционных позитивных форм воспитания, определяющих воспроизводство языка, обычаев и обеспечивающих этническую идентичность, но и обеспечивать устойчивость этих достижений в условиях расширяющейся сферы межкультурного взаимодействия, помочь обрести новый уровень осмысления этнокультурных элементов в развитии культуры конкретного общества, обеспечивать приобщение каждого этноса к общечеловеческим достижениям. и позитивному отношению к этнокультурным различиям. [2]

С учётом полиэтничности общества, в котором сегодня социализируется молодое поколение Казахстана, становится очевидной необходимость разработки новых образовательных стратегий, формирование этнокультурной компетенции будущих специалистов.

Быть этнокультурно компетентным – значит признавать принцип плюрализма, знать национально – психологические особенности представителей различных этносов, иметь знания об их национальных культурах, понимать своеобразие и ценность этих культур. [3]

В качестве механизмов формирования межэтнической толерантности и этнокультурной компетенции у обучающихся выступают обучение, воспитание, деятельность и общение. Этот процесс происходит в форме индивидуально – парного взаимодействия и коллективных взаимоотношений. Взаимодействия и отношения могут быть специально организованными (знания и опыт, приобретаемые в семье, во взаимоотношениях со сверстниками и взрослыми, а также из средств массовой информации и др.). Первая форма более действенна при индивидуально – личностном взаимопонимании и согласии. Вторая требует вхождения молодого человека в общество, в систему взаимодействия с другими людьми, представителями различных этнических и культурных общностей. [3]

Формирование межэтнической толерантности и этнокультурной компетенции – одно из направлений воспитательной системы Костанайского строительного колледжа.

Основными ориентирами в формировании у обучающихся колледжа этнокультурной компетенции являются:

- этнокультурная идентификация личности;
- освоение системы понятий и представлений о разнообразии культур в мире, стране, территории проживания;
- воспитание установок толерантности сознания;
- развитие умений и навыков конструктивного взаимодействия с представителями других культур.

В колледже обучаются представители разных национальностей, а соответственно разных этнических культур. Поэтому приоритетной целью воспитания является формирование человека, способного к эффективной жизнедеятельности в поликультурной среде, обладающего развитым чувством понимания и уважения других культур, умением жить в мире и согласии с людьми разных национальностей, рас, верований.

Исходя из цели, определены ключевые задачи:

- глубокое и всестороннее овладение культурой собственного народа;
- знакомство с культурой народов региона, страны, мира в целом;

– создание условий для интеграции различных культур и представителей иных этносов, формирование толерантных установок и поведения;

– подготовка квалифицированных специалистов к организации и осуществлению своей трудовой деятельности в полиэтнической среде.

Таким образом, поликультурное образование в колледже связывается с повышением уровня образованности и достижением личностью социального успеха в поликультурном пространстве, с воспитанием толерантности не просто как важнейшей социальной ценности, а как личностно значимого качества обучающегося.

Учитывая, что толерантность в этих условиях предстаёт как нравственное качество, ориентирующее личность на уважение прав и достоинства людей иных групп, иных взглядов, стиля мышления и поведения, на конструктивное взаимодействие с ними, в колледже определены ведущие направления деятельности:

– интерактивные методы воспитания и обучения на основе личностно–ориентированного подхода;

– проблемные ситуации, а также прохождение всеми участниками образовательного процесса адаптации в поликультурной среде, участие в социализации друг друга;

– проведение педагогического мониторинга, направленного на отслеживание и корректировку этнокультурной направленности обучающихся, которая проявляется в интеллектуальной и мотивационной сферах.

Данные направления реализуются в разнообразных видах деятельности. С точки зрения организации педагогически эффективных межкультурных взаимодействий учебного заведения и социальной среды особый интерес для нас представляют этнокультурные контакты. В связи с этим в колледже налажены тесные связи с представителями национально–культурных центров, диаспор г. Костаная. Например, ко Дню Независимости Республики Казахстан была организована конференция «Казахстан. Вектор развития: единство, согласие, процветание». На данную конференцию были приглашены представители НЦК, которые познакомили ребят со своей культурой, традициями и обычаями.

Встречи обучающихся с иными культурами моделируются педагогами и в специальных игровых и деловых ситуациях, где уже сами обучающиеся берут на себя роли представителей различных народов и, стараясь удерживать свою новую культурную позицию, вступают в предусмотренный игровым сценарием или заданной ситуацией «межкультурный диалог» по каким–либо проблемам.

Подобные игровые ситуации организовываютсяи в рамках обычных учебных занятий. Большим потенциалом здесь обладают уроки истории. [4]

Например, при изучении темы «История мировых цивилизаций», возможно провести игу «Законы для ….» моделирующая переговоры представителей мусульманского и христианского мира. В игре обсуждаются проблемы, которые могут возникать и способы их решения.

Эффективным методом формирования межэтнической толерантности и этнокультурной компетенции обучающихся является организация проблемных дискуссий. Участие в дискуссии способствует овладению обучающимися навыками критически мыслить, вести диалог, анализировать свою и чужие точки зрения. Это позволяет научиться оценивать обоснованность и достоверность тех или иных суждений, договариваться и находить компромиссные решения, соотнести собственное отношение со взглядами и мнениями сверстников, что может стать источником изменения их собственных взглядов. [4]

В колледже не один год действует дискуссионный клуб в работе которого принимают участие обучающиеся колледжа. Члены дискуссионного клуба обсуж-

дают и вопросы, связанные с проблемами межэтнической толерантности, межкультурного взаимодействия, социально–культурной интеграции и др.

Предлагаю примерные темы дискуссий, которые могут быть встроеныи в учебный процесс: «Межэтнические отношения: проблемы и противоречия», «Проблемы и способы разрешения межэтнических конфликтов», «Миграционная политика Республики Казахстан», «Казахстанская модель межэтнического и межконфессионального согласия»

При изучении тем: «История мировых цивилизаций», «Антропогенез и этногенез», «Межэтнические отношения в мировой истории», «История мировых религий», «Духовно– нравственные ценности современного общества» используя сравнительно – исторический метод обучающиеся приходят к выводу, что несмотря на то что каждая отдельно взятая цивилизация, каждый народ, имеет особенности развития своей истории, культуры, традиций и обычай, при этом у них есть очень много общего (виды занятий, почитание старших, гостеприимство, религиозные верования и культы), и это то, что сегодня объединяет народы и будет объединять дальше. [5]

В колледже проводятся мероприятия, направленные на удовлетворение потребностей обучающихся в уважении и признании национальной самобытности и культурных ценностей народов, проживающих в Казахстане. Используются разнообразные формы проведения мероприятий: устные журналы, конференции, встречи с деятелями культуры, искусства, фестивали, творческие выставки и конкурсы, экскурсии, театрализованные представления. Так, ко Дню единства народа Казахстана ежегодно проводится фестиваль дружбы народов Казахстана под девизом «Мы один народ, мы одна страна»; ко Дню языков – конкурс чтецов; театрализованные представления к национальным праздникам. Такие мероприятия позволяют увидеть обучающимся черты национального своеобразия в облике людей, их одежде, предметах быта, традициях, культуре, способствуют формированию нравственно – эстетической отзывчивости на прекрасное в поведении и поступках людей.

Традиционными стали презентации выставок творческих работ обучающихся колледжа, которые проходят ярко, эмоционально, оригинально. Тематика выставок самая разнообразная «Это мой Казахстан, здесь моя земля», «Я познаю мир», «Культурное наследие народов Казахстана», «Мир искусства», отражает культуру, обычаи и традиции представителей разных этносов, проживающих в Казахстане, является примером полиэтнического, поликультурного воспитания обучающихся.

Можно много говорить о культурном наследии народа, о формировании значимых качеств личности, чувства толерантности, но одна встреча с человеком, сыгравшим значительную роль в жизни общества, страны, зачастую имеет большее воспитательное воздействие, чем десятки учебников. Поэтому ещё одним направлением воспитательной деятельности в колледже по формированию межэтнической толерантности и этнокультурной компетенции является знакомство обучающихся с жизнью и творчеством достойных, передовых людей нашего города, явивших примеры гражданского служения своему народу, через организацию творческих встреч. Так, например, творческие встречи с почетным членом Академии педагогических наук Республики Казахстан, Лауреатом международных литературных конкурсов Сусловой А.И. оказывают большое эмоциональное воздействие на обучающихся колледжа, учат добру, взаимопомощи, уважению человека к человеку независимо от национальной и религиозной принадлежности.

Особый интерес представляет и самостоятельная исследовательская деятельность обучающихся, направленная на сбор, изучение, анализ и использование в учебном и внеучебном процессе материалов, раскрывающих особенности культуры, традиции, быта, образа жизни, психологии различных народов. [5]

Исследовательские проекты обучающихся колледжа представляют собой самостоятельный творческий поиск, который призван заинтересовать, пробудить жажду познания, желание «проникнуть» в другую культуру. Приведу некоторые темы исследовательских работ обучающихся нашего колледжа: «Полиэтническое воспитание через поиски духовного согласия», «Роль краеведческой работы в воспитании поликультурной личности», «Изучение архитектурного и духовного наследия родного края через туристические маршруты Костанайской области», «Возрождение казахских обычаев, традиций через духовный мир семьи».

Путь к взаимопониманию проходит не только через знания, представления, но и через чувства, стремление видеть и творить прекрасное. Приобщение к этнокультуре осуществляется через овладение «инструментарием» её познания, «языком» её художественных форм, проникновением в ценностно–смысловое содержание символов этнокультуры.

Таким образом, все направления учебной и воспитательной работы по формированию межэтнической толерантности и этнокультурной компетенции в колледже позволяют приобщить студентов к сфере духовно – практической деятельности.

Хотелось бы отметить, что на события, происходящие сегодня в мире в плане межнациональных, межконфессиональных конфликтов мы не должны смотреть как на что–то отвлечённое, на события, которые не касаются нас. Они во много имеют невидимую связь с тем вопросом, который мы сегодня рассматриваем.

Ответственность за будущее и особенности социального положения молодого поколения делают проблему формирования толерантного сознания актуальной и значимой в воспитательной работе всех образовательных учреждений.

Мирное сосуществование множества национальностей – положительный факт в новейшей истории Казахстана. Перед нашим обществом стоит задача консолидации народа. Она возможна лишь на основе общих целей и ценностей, а ими выступают мир, благополучие, здоровая среда обитания, понятная национальная политика.

Список литературы:

1. Гурова В.Н. Формирование толерантности личности в полиэтнической образовательной среде. –М.:2004.–240 с.
2. Толерантное сознание и формирование толерантных отношений (теория и практика): Сб. науч. – метод. Ст. – 2 изд., стереотип. – М.: Издательство НПО «МОДЭК», 2003. – 368с.
3. Поштарева Т.В. Формирование этнокультурной компетентности//Справочник заместителя директора школы. –2009–№7–С.43–51
4. Формирование межэтнической толерантности личности обучающихся в воспитательной среде образовательных учреждений: методические рекомендации/ сост.: А.В. Кречетникова, А.А. Нарыгин, Е.В. Панюшкина. – Ханты– Мансийск: Принт – Класс, 2010.– 106 с.
5. Литус М.С. Формирование этнокультурной компетенции на уроках истории и во внеурочное время: formirovanie_etnokulturnoy_kompetentsii_litus_m.s.doc (дата обращения: 10. 01. 2024).

ӘОЖ 821.512.122

ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИН ЖӘНЕ ХАЛЫҚ АУЫЗ ӘДЕБИЕТІ

Нугманова Асель Ахметкановна
Қостанай облысы әкімдігінің білім басқармасы ММ әдіскері
Қостанай қ.,Қазақстан
E–mail: Aselya_1812@mail.ru

Карина Кымбат Аманатовна
Қостанай облысы әкімдігінің білім басқармасы ММ әдіскері
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: Karinakymbat1987@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада Ы.Алтынсариннің балаларға арналған оқулықтар жасау, бай мұра қалдыру және ауызша әдебиет үлгілерін өз шығармашылығының берік негізіне айналдыру жолында қажырлы еңбек еткені туралы айтылады. Ұлы ағартушы–ұстаздың даналығы–ауызша әдебиет үлгілеріне жүгініп, халықтың рухани игілігі деп саналатын осындай шығармаларды өз бетінше жинады, халықтың санасында тоқылған бай мәдени мұраны өзінің педагогикалық, ағартушылық идеяларымен үйлесімде қолданды.

Түйінді сөздер: *балаларға арналған мұра, ауыз әдебиеті, әңгімелер, талантты педагог, халық мұрасы.*

Аннотация

В статье рассказывается об усердном труде И.Алтынсарина над созданием учебников для детей, о том, как он оставил за собой богатое наследие и создал образцы устной литературы. Великий просветитель своей мудростью обращался к образцам устной литературы, самостоятельно собирал произведения, считающимися духовным достоянием народа, применял богатое культурное наследие в гармонии со своими педагогическими, просветительскими идеями.

Ключевые слова: *большое наследие для детей, устная литература, рассказы, талантливый педагог, народное наследие.*

Abstract

The article tells about the hard work of I.Altynsarin on the creation of textbooks for children, how he left behind a rich legacy and created samples of oral literature. The great educator, with his wisdom, turned to samples of oral literature, independently collected works considered the spiritual heritage of the people, applied the rich cultural heritage in harmony with his pedagogical, educational ideas.

Key words*: great heritage for children, oral literature, short stories, talented teacher, folk heritage*.

Қазақтың талантты педагог – жазушысы Ыбырай Алтынсарин балаларға арнап оқулық жасау жолында қыруар еңбектеніп, мол мұра қалдырды. Ол балаларға ана тілін таза және ұқыптылықпен үйретуді, шағын көркем шығармалар арқылы оларды жақсы мінез – құлыққа баулуды көздеген. Олай болса, Ы.Алтынсарин қазақ балалар әдебиетінің негізін қалаушы, ұстаз, ағартушы деп білеміз.Ы.Алтынсарин Қазақ хрестоматиясы халық ауыз әдебиетінің халық арасында жүріп, ауыз әдебиетіне жіті көңіл қойды. 1862 жылы И. Ильминскийге жазған бір хатында ол: ...Мен қазақтың ескі өмірінен ол–пұл жинап алдым және әлі де жинап жатырмын, оларды кезінде өзіңізге жіберемін. Орақ – Мамайдың әңгімесінен сіз қызығарлық ештеңе таппассыз, сондықтан мен ондайларды қойып, қазір енді қазақтың әр түрлі әдет–ғұрыптары жөніндегі мәселелермен шұғылданып жүрмін. Егер реті келе калса, оларды да жазып, сізге жібермекшімін, – дейді. Бұдан Ы. Алтынсариннің 1860–1861 жылдардан бастап қазақтың ауыз әдебиеті мен тұрмыс–салтын зерттеу, олар жөніндегі материалдар жинақтау ісімен ғылыми тұрғыдан айналыса бастағанын аңғарамыз. Қазақ хресто–матиясы тек 1879 жылы ғана басылып шықты.

Тамыры тереңге жайылып өскен терек каншалықты өміршең болса, соншалықты миуалы, саялы болатыны сияқты, халықтың даналық бұлағынан

сусындап, одан кіршіксіз, тұнық адамгершілікті, зерделілікті, парасаттылықты бойына сіңіре білген адам ғана нағыз дара тұлға болмақ.

Ыбырай Алтынсарин – шын мәнінде ауыз әдебиеті үлгілерін өз шығармашылығының негізі еткен адам. Ұлы педагог – ағартушының даналығы – ауыз әдебиеті үлгілеріне ден қойып, халықтың рухани байлығы саналатын мұндай шығармаларды өз бетінше жинақтап, халық зердесінде тоқылған мол мәдени мұраларды өзінің педагогикалық, ағартушылық идеяларымен үндестіре қолданып, оған өзіндік бір үн, өзіндік бай мазмұн беруінде. Бұл үндестік Ы. Алтынсарин әңгімелерінің баяндалу желісінен де, сөз қолданысынан да сезіледі.

Ы. Алтынсарин әңгімелерінде де ұқсас, ырғақпен айтылатын өлең жолдары да көптеп кездеседі. Мысалы, Қара батыр ертегі – әңгімесін алайық.

Қара батыр деген ерді бала күнінде түрікпен елінің жортушылары ұстап алып, еліне апарған соң, қой соңына салып қояды. Елін сағынып, ата–анасын ойлап қамыққан, зорлық көріп зарыққан Қара батыр жылап отырып, әуелі тұсынан ұшқан қарғаларға, сонан соң сауысқанға, тырнаға, қазға, аққуға ата–анасына хабар беруді өтініп көмек сұрайды. Олар баланың сөзіне құлақ аспай кетеді. Соңынан ұшып келген қарлығаш қана Қара батырдың тұмарын ата–анасына әкеліп беріп, олар ат жаратып, адам жиып түрікпен елінен баласын алып қайтады. Бұл–әңгіменің қысқаша фабуласы. Ертегінің баяндалу стилінде ырғақты өлең ұйқасымен берілген. Мысалы,

Қарлығаш ұшты аспанмен,
Баланың айтқан жоспармен,
Айдын шалқар көлдермен,
Батпақ–лай шөлдермен,
Түрлі–түсті жерлермен.
Қос канатын қамшылап,
Аспаннан қатер көрінсе,
Таса жерді жамшылап,
Үстінен тері тамшылап,
Неше мерзім жерді өтті,
Неше мерзім елді өтті,
Нақ отыз күн болғанда,
Бір ауылға сол жетті,
Баланың айтқан ауылы
Осы ма деп, меңзепті. [1]

Осы бір ғана шумақтан эпостық сарынның желі байқалады. Қара батыр ертегісінен мұндай мысалдарды көптеп келтіруге болады. Ізбасты әңгімесінде соғып алған түлкісін жасы үлкендердің қанжығасына байламадың дегенді айтып Ізбасты–ның аңға бірге шыққан жолдастары ханға арыз етіп келеді. Сол кездегі Ізбастының ханға берген жауабын да жоғарыда айтылған пікірге мысал болады. Ізбасты ханға:

Ойдан қашты бір түлкі
Тауға карап дем алмай.
Жабыла құдық көп кісі
Бәрі қалды ере алмай,
Сол түлкіні кім алар,
Жалғыз жеткен мен алмай.
Ағайыннан дұшпан жауым жоқ,
Алдына салып айдап жүр.
Алтайы түлкі көре алмай.
Ұялып, таксыр, жүрменіз
Мұның төресін оңдап бере алмай,– дейді. [2]

Халық қай кезде де байқағыштықты, даналықты, білгірлікті дәріптей білген. Аңыз–ертегілерде оларды әділдіктің туы ретінде, жақсылық үшін күрес құралы

ретінде ерекше ұтымды пайдаланып отырған. Өмір тәжірибесінен керектілерін көңіліне тоқи отырып, асқан даналық тұғырына көтеріле білетін карапайым да әділ халық өкілдерін ағартушы Жиренше шешен әңгімесінде жақсы танытады. Бұл аңыз–әңгімеде Жиреншемен қатар, Қарашаш сұлу да асқан даналығымен оқшауланады. Қалай да Жиреншеден құтылып, өзіңе үйленуді ойлап жүрген пасық ойлы ханды Қарашаш сұлу қонаққа шақырып, оған сүт–қаймақтан ас береді. Берген тағамға жегеннен–ақ тойып, риза болған хан бұл тағамның не екенін сұрайды. Сонда Қарашаш: – дүниеде тамақтың асылы – адамның сүті болса керек, не үшін десеңіз бала бес–алты жасқа келгенше жалғыз емшек сүтімен күн көреді. Соның үшін өз сүтімді сауып, осы қаймақты істедім, – деп, ханның санын соқтырып, оны өз райынан біржолата қайтарады.

Үнді әңгімесінде еті ұрланған үнді байқағыштығының арқасында ұрының қолында қысқалтақ мылтығы бар екенін, бойының аласа, өзі карт, соңында тарақ–құйрық кішкентай иті бар екендігін жазбай танып айтып берсе, Данышпан қазы әңгімесіндегі әділетті қазы асқан ақылдылықпен әйел мен ақша, кейін ат дауын әділ шешіп береді. Осы тұста айтылатын тағы бір қызықты жәйт бар. Ы. Алтынсарин тек қазақ халқының ғана емес, Таяу және Орта Шығыс, сонымен қатар Орта Азия халықтарының аңыз, әңгімелерін пайдаланып, өңдеп аударып отырған. Бұл ретте Үнді, Данышпан қазы әңгімелеріне қоса, Лұқпан әкім, Атым тай жомарт аңыз–әңгімелерін және қанқұйлы Ескендір туралы жазылған Өсиет өлеңдерін атауға болады [3].

Ы.Алтынсарин Лұқпан әкім аңыз–әнгімесінде аты аңызға айналған данышпан, дәрігер Лұқпанды надандық пен қараңғылықтың күрескері, адам денсаулығының жанашыры, қамқоршысы ретінде көрсетсе, Атымтай жомарт әңгімесінде Атымтайды жомарттықтың, еңбексүйгіштік пен адал еңбек иесі ретінде суреттейді.

Ы. Алтынсариннің мұндай әңгімелерді іріктеп хрестоматиясына енгізуінде де үлкен бір мән–мағына жатыр, даналықты, әділеттікті дәріптеп, балалардың адамгершілігін шыңдап және балалардың түсінігін, дүниетаным шеңберін кеңейтуді көздеген. Ертегілер көбіне жақсылық пен жамандықтың, қайырымдылық пен қастандықтың, әділеттік пен зорлықтың бітіспес, ымырасыз күресі желісінде құрылады. Алайда, ертегі әділеттік пен жақсылықтың жеңісімен аяқталып, шындықтың өміршең екендігін дәлелдеп отырады. Осындай ертегілер қатарына Қарлығаш, Тазша бала, Алтын айдар әңгіме–ертегілерін атауға болады. Мұнда да сол баяғы жақсылықтың жаулары айбатты айдаһар, залым сиқыршы, ұсқынсыз мыстан кейпінде барынша жамандық жасауға тырысып бағады. Олар бүтінді бөлшектеймін, барды өшіремін деп алысады. Бірақ әр кез жақсылық болады.

Ауыз әдебиетінің қай жанрында болмасын еңбек және еңбекке құштарлық, өте жиі көрінеді. Бұл тақырып – Ы. Алтынсарин әңгімелерінің де жетекші тақырыбы. Еңбектің нәтижесінде ғана кара – ханға, қарапты данышпанға дейін өсіп жатады. Олар жер бетінде құмырсқадан бастап, адамзатка дейінгі аралықтары тіршілік үшін күрес заңдылығын әрдайым есте ұстайды. Осындай бір әңгімесіне Сәтемір хан аңыз–әңгімесін келтіруге болады. Сәтемір жеті жасында жетім қалып, ұнжығасы төмен түскен сәтте тіршілік үшін тырбынған құмырсқаны көріп, ойға қалады. Ақыры бос ойынды қойып, қалаға оқуға барады. Сәтемір оқу оқып, асқан данышпан, айдай әлемге патша болады…Әңгіменің көбінесе осылай аяқталуы да ауыз әдебиетімен үндестікті байқатады. Сонымен бірге, Ы. Алтынсарин шығармаларында сөздің, негізгі мәйегі болар мақал–мәтелдер жиі қолданылады. Мақал–мателдер ғасырлар бойы сараланып қалыптасқан, көлемі шағын болғанмен, аз сөзбен үлкен мағлұмат білдіретін ауыз әдебиетінің үлгісі болғандықтан да, ұлы педагог–ағартушы Ы. Алтынсарин мақал–мәтелдерді белгілі бір тақырыпқа жүйелей қолданып, балалар ұғымына сай іріктеп алған. Мұның өзі, халық мұрасына деген үлкен ілтипат, ана тіліне деген зор құрмет және балалар қабілеті мен мүмкіндіктерін жете білген нағыз

ұлы педагог екендігін аңғартады. Қорыта айтканда, Ыбырай Алтынсарин халық ауыз әдебиетінің бай қазынасын игере отырып, өз шығармашылығының негізгі арқауы етті.

Әдебиеттер тізімі:

1. Алтынсарин Ы.Таза бұлақ – Алматы, 2008 ж.
2. Алтынсарин Ы.Шығармалар жинағы – Алматы,1994 ж.
3. Алтынсарин Ы. Кел, балалар, оқылық. Өлең, әңгімелер мен мақал, жұмбақтар. – Алматы, 2006 ж.

ӘОЖ 373

ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИН ӘДЕБИ ШЫҒАРМАЛАРЫНЫҢ ӨМІРЛІК ӨЗЕКТІЛІГІ МЕН ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ

Нурбаева Нуржамал Курдеевна
қазақ тілі мен әдебиет мұғалімі, педагог– зерттеуші
А.М. Горький атындағы гимназия
Қостанай қ.,Қазақстан
E–mail: nurbaeva.nurzhamal@gmail.com

Маркина Зейнеп Бакитжановна
қазақ тілі мен әдебиет мұғалімі, педагог– зерттеуші
А.М. Горький атындағы гимназия
Қостанай қ.,Қазақстан

Аңдатпа

Ы.Алтынсариннің әдеби шығармаларындағы нақыл сөздерінің өміршең, әрі терең мәнділігі, қазіргі замандағы Ы. Алтынсарин шығармалары идеясының өзектілігін дәріптеп, ұстаздың ұлағатты ісін құрмет тұтып,өсіп келе жатқан жастарды елін,жерін сүюге тәрбиелеу.

Түйінді сөздер: *шығармалары,үйретеді,ұстаз,шәкірт,тұлға*

Аннотация

Актуальность и цель: жизненный и глубокий смысл пословиц в литературных произведениях И. Алтынсарина, актуальность идеи произведений И. Алтынсарина в современную эпоху, уважать великий труд учителя, воспитывать растущая молодежь любит свою страну и землю.

Ключевые слова*: произведения, учит, учитель, ученик, личность.*

Abstract

Relevance and purpose: the life and deep meaning of proverbs in the literary works of Yu. Altynsarin, the relevance of the idea of the works of Yu. Altynsarin in the modern era, respect the great work of the teacher, educate growing youth loves their country and land.

Key words: *works, teaches, teacher, student, personality.*

Қазақ халқының тарихында аса көрнекті тұлғалардың бірі – Ыбырай Алтынсарин. Ол жаңашыл, дарынды ағартушы ғана емес, халқымыздың теңіздей толқып тасыған інжу – маржан жырларын жақсы біліп, еңбегіне арқау еткен. Ауыр заманда білім алып, ат жалын тартып мінгесін–ақ Ыбырай Алтынсарин білім ұранын көтерді. Елді қорлықтан құтқаратын, игілікке бастайтын тек білім деп есептеді. Сондықтан да, Тұңғыш дала қоңырауы атанған Ы. Алтынсарин шығармалары оқушы бойына адамгершілік қасиеттерді қалыптастыруда маңызы зор туынды екені сөзсіз.

Себебі, Ыбырай Алтынсарин шығармаларының бүгінгі күнге дейінгі жеткен тәрбиелік мәнінің мазмұны әлі де қолданыста. Ы. Алтынсариннің ұрпағына қалдырған мұрасы –ұлан–ғайыр. Не бәрі жарты ғасырға жуық өмір кешкен ұстаздың өнегелі еңбегі жан – жақты зерттеліп, туған халқының керегіне жарауда. Оның күні бүгінге дейін мектеп оқушыларының әнұраны іспетті Кел, балалар, оқылық атты өлеңінің өзі неге тұрады?! Ыбырай салған сара жол – бұл күндері қанатын кеңге жайған,тамырын

тереңге жіберген, экономикасы мен мәдениеті дамыған тәуелсіз Қазақстан Республикасының білім шаңырақтарында жалғасын табуда.

Ыбырай – жаңа дәуірдегі қазақ әдебиетінің қалыптасуына қомақты үлес қосқан. Ол қазақ жастарын ең алдымен оқу, өнер–білімге шақырады.

Оқысаңыз, балалар,
Шамнан шырақ жағылар.
Тілегенің алдыңнан,

Іздемей–ақ табылар–деп өнер – білім жолына үгіттейді. Автор оқу–білімнің тек ізденіс, еңбекпен табылатынына мән берді. Бұған инемен құдық қазғандай ыждаһаттылық, талап пен сабырлылық қажет екенін ескертеді. Ал оқымаған надандарды ақын аз ғана сөзбен сынап, олардың ақ – қараны айырмайтын көрсоқыр екенін айтады .

Оқымаған жүреді,
Қараңғыны қармалап.
Надандықтың белгісі –

Еш ақылға жарымас– деп, ақыл – танымның бәрі оқудан екенін негіздейді.

Ата–енең қартайса,
Тіреу болар бұл оқу.
Қартайғанда мал тайса,

Сүйеу болар бұл оқу – дей келе, оқу, білімнің пайдасы қандай, ол неге керек деген мәселеге келгенде, оның өмір үшін, болашақ үшін қажет екенін талдап көрсетеді. Жастарды өнер–білім, техниканы игеруге үндеу ақынның Өнер–білім бар жұрттар деген өлеңінде өз жалғасын тапқан. Ол өнер–білімі жетілген елдердің артықшылығы қандай, олар сол өнерімен нені игеріп отыр, ертеңгі өмірдің талап–тілектері секілді күрделі мәселелерді жастар алдына көлденең тарту арқылы оларға ой тастап, өнер–білімді батыл игеруге шақырады. Қазіргі заманның өзінде де жазушы шығармасын оқыған оқырман адамгершілік, еңбек, тәрбие мәселелері төңірегінде жазушы шығармаларын оқи отырып өз ой–пікірін білдіре алады. Себебі, Ыбырайдың әңгіме жазудағы шеберлігі қарапайым ғана ауызекі баяндау стиліне құрылғанымен, адамгершілік қасиеттерін жоғары қойған құнды шығармалар. Ыбырай оқу – ағарту жұмыстарына өз заманының ең озық әдістемелерін қолдана отырып, білімнің балаларға ана тілінде берілуіне айрықша мән береді. Өз шығармаларында оқушыны Отансүйгіштікке, еңбекке, кісілікке – тәрбиелейтін ғибратты шығармалары ешқашан да өзінің мән – мағынасын жоймақ емес.

Тек қана оқу–ағарту жұмыстары емес, Ыбырай сонымен бірге сол кездегі қоғамдық – саяси өмірге сергек араласып, ғылым–білімге, еңбек пен өнерге, дінге, этнографияға қатысты мақалалар жазды. Оның, әсіресе, көркем еңбектері қазақ әдебиетінің қалыптасуына айрықша ықпал етті.

Жалпы нақыл сөз дегеніміз – қысқаша мазмұнды, терең ойлар айтылатын ұлағатты сөз. Білуімше, оны жай адамдар айта бермейді. Оны көбіне ұлы тұлғалар, халқына үлгі бола білген ұлағаттылар айтады. Ыбырай да бүкіл қазақ даласына үлгі бола білген адам. Қазақ даласындағы білімнің көзін ашқан адамның айтып кеткен нақыл сөздері өнегелі, тәрбиелік мәні, өмірлік мазмұны бар болса керек.

Ыбырай шығармаларындағы түйінді ойлар, бұл күндері оқу, білім, еңбек салаларында еркін қолдануға арналған қанатты сөздерге айналған. Әр шығарма барысындағы өміршең оқиғалар түйіні Алтынсарин шығармаларында түйінді идеялармен берілген құнды идеяларға арналған.

Ыбырай шығармаларын оқи отырып, қарапайым оқиға құбылыстары арқылы түйінді идея, зор тәрбиелік мән берілген ұлы ағартушы туындыларындағы ерекшелікті байқауға болады. Ол жазушы туындыларының өне бойынан орын алған.Олардың бірнешеуіне тоқталып өтсек:

Атымтай Жомарт әңгімесінде бай бола тұрып, күн сайын бір мезгіл үстіне ескі–құсқы киім киіп, отын кесіп, шөп тасып еңбек қылған адам әрекетін әңгімелей отырып, оқырман үшін кейіпкер атымен сөйлей отырып төрт түрлі пайдалы кеңес беріп өтеді.

1) Барлыққа жаман үйреніп, кем–кетікке жәрдем беруді ұмытармын деп қорқамын;

2) Бар бола тұрып жұмыс қылсам, кейінгілер маған қарап үлгі алсын дегенім

3) Еңбекпен табылған дәм тәтті, сіңімді болады екен;

4) дәулетті тиісті орындарына жаратпасаам, мал берген иесіне күнәлі болармын деп қорқамын дейді. [3] Кейіпкер жауабына саралай келе, еңбек етуге жай ғана еңбектене біл деп емес. Еңбекпен табылған дәм тәтті деп бір ауыз сөзбен жеткізуі шығарманын түйінін шешкендей. Еңбек тақырыбы қашанда өзекті, ал Ыбырай кейіпкері тұрғысынан қарастыратын болсақ,адам барлықты міндет қылмай еңбектен қол үзбеуге үндейді.

Әке мен бала шығармасында жолдан ескі тағаны тауып алған әке мен бала арасындағы диалог арқылы Аз жұмысты қиынсынсаң, көп жұмысқа тап боларсың; азға қанағат етпесең, көптен құр қаларсың [3] деген сөз арқылы аяқтайды. Шығарма мазмұны еріншектіктен аулақ болу; пайдалы іспен айналысу; үнемшіл болуға тәрбиелейді.

Екеуара әке мен бала диалогы түрінде ғана берілген шығарма көлемі кішкентай болғанымен, мазмұны жағынан үлкен туынды боларлық қорытынды жасалған.Кейде сәл нәрсені қомсынып, оған көңіл бөлмеушілік, аз жұмысты қиынсынып бойкүйездікке салынушылық өмірде көп кездеседі. Бұл жақсы әдеттің нышаны емес.

Өрмекші, құмырсқа, қарлығаш әңгімесінде атасы немересіне айналадағы жәндіктер іс әрекетін тамашалап отырған немересіне Жұмыссыз жүрген бір жан жоқ. Сен де жұмыс істеуге әдеттен [3] деп айтқан ақылын көреміз. Сондықтан балаларды жастайынан – жалқаулыққа қарсы еңбекке тәрбиелеу мәселесіне Ыбырай ерекше көңіл бөлген. Жастарды еңбек етуге дағдыландыруды үгіттеген оның басқа да әңгімелері аз емес.

Ыбырай жас ұрпақтарға дұрыс тәрбие беру, оларды жас кезінен дұрыс баулу мәселесіне ерекше көңіл бөлді. Баланы дұрыс күт, түзу тәрбиеле, қисығын түзе, адасса айқын жолға сал, – деді. Бұл жөнінде де елге үлгі боларлық әңгімелер жазды. Оның осы тақырыпқа жазған *Бақша ағаштары* әңгімесінде: Жаздың бір әдемі күнінде бір кісі өзінің баласымен бақшаға барып, екеуі де егілген ағашты көріп жүрді. Мына ағаш неліктен тіп – тік, ана біреуі неліктен қисық біткен? – деп сұрады баласы. Ата – ананың тілін алсаң ана ағаштай сен де түзу болып өсерсің. Бағусыз кетсең, сен де мына қисық ағаштай болып бағусыз өсерсің. Мынау ағаш бағусыз өз қалпымен өскен, – деді атасы. Олай болса бағу – қағуда көп мағына бар екен ғой,– деді баласы. Бағу – қағуда көп мағына барында шек жоқ, шырағым, бұдан сен өзің де ғибрат алсаң болады, сен жас ағашсың, саған да күтім керек. Мен сенің қате жеріңді түзеп, пайдалы іске үйретсем, менің айтқанымды ұғып, орнына келтірсең, жақсы, түзу кісі болып өсерсің. Бағусыз кетсең сен де мына қисық біткен ағаштай қисық өсерсің [3] – деді. Бала тәрбиесіне жастайынан көңіл бөлу керектігін жас шыбықтарға теңей отырып, астарлы оймен нақты жеткізеді. Бұл тұжырым осы күннің өзінде өзіндік құндылығын жоғалтпаған.

Ыбырай шығармаларындағы мәселелер – күні – бүгінге дейін өзекті. Ыбырай әңгімелерімен таныса отырып, ең басты назар аударатын бір жағдай – кейіпкерлерінің қарапайым халық өкілдерінен болуы. Олар оқырман қауымға түсінікті қарапайым ғана ата, әке, бала, немере түрінде кездесе береді. Жоғарыда мысалға алынған әңгімелердің бірнешеуінен осы кейіпкерлерді көреміз. Ата, әке, ана бейнесі– ақылға шақырушы, көпті көрген өмір тағылымын салмақтап жеткізе білетін

кейіпкерлер. Әңгіме кейіпкерлерін бұлай берудің Ыбырай шығармаларындағы қарапайым баяндай отырып, салмақты ой тастауына әсері мол. Ал, қарапайым халық өкілін өз шығармаларының кейіпкері ете отырып, халқымыздың қанына сіңген үлкенді сыйлау, өнеге тұту қасиеттерін дәріптей келе, отбасылық татулық, жарасымдылықты жоғары қойғанын байқауға болады. Қазіргі таңдағы интерет желісінен, теледидар арналарынан көрсетілетін зұлымдық, ата–ана, тіпті кішкентай сәбилерге көрсетіліп жатқан қатыгездікті көргенде, шынымен бізге Ыбырай шығармаларындағы қарапайым ғана тілмен жазылған адамгершілік қасиеттерінің жетпегенін түсінуге болады.

Ыбырай әңгімелерінің оқиғалары –қазіргі таңдағы сабақ барысында қолданылып жүрген жағдаятар. Ыбырай шығармаларындағы түйінді ойларын талдау арқылы оқушының өзіндік сыни көзқарасын дамытуға, ой пікірін ашық айтуға, қоғам орта туралы пікірін дәлелдей білуге пайдасы зор деп ойлаймын. Ол оқушыны ойлауға, ойлануға, комуникативтік құзіреттілігін қалыптастыруда таптырмас материал болатыны анық. Мысалы, Асыл шөп әңгімесіндегі Ол шөп сенің қолыңа түспей ме деп қорқамын, аты сабыр деген, – деп айтылған кейіпкер сөзін талдау барысында оқушы шыдамдылық, төзімділік туралы сөз қорғайтыны даусыз.

Ал, Әке мен бала әңгімесі тіптен дайын түрдегі жағдаят десем қателеспеймін. Оқырманға әңгімені аяқтауды ұсыну арқылы, іс әрекетке баға беру, жақсылық пен жамандықты айыру, адамгершілік қасиеттердің құндылығы туралы пікірлерін білуге болар еді.

Ыбырай Алтынсариннің айрықша атап айтар тарихи еңбегінің бірі – оның қазақ балалар әдебиетінің негізін қалауы. Сондықтан оның әңгімелерінен балалар әдебиетіне қойылатын негізгі талаптардың барлығы да атап айтқанда, туындының көлемінің шағындығы мен құрылысының қарапайымдығы, тілінің таза, түсінікті әрі шұрайлылығы, тәрбиелік – танымдық мәннің жоғарылығы, оқиғалардың балалар ұғымы мен жасына сай, көркем әрі қызықты баяндалуы, балаларға тән мінез, әрекет, ой – қиялдың табиғи түрде жазылуы болып табылады.

Ойланып қарасам, Ыбырай Алтынсариннің нақыл сөздерінің өмірлік мәні зор екен. Әсіресе, мынадай заманда жастардың тура жолға түсуіне, өмір туралы кеңес алуға да болады. Жалпы Ыбырайдың тек нақыл сөздері ғана емес, оның шығармашылығы да құндылықтарға толы. Шығармашылығының мәні терең. Әңгімелері, өленңдері, нақыл сөздері арасында маржан тастар жатқандай.

Ыбырайдың айтқан нақыл сөздерінің кейбіреуі халқымыздың мақал–мәтелдерімен де ұқсас тұстары баршылық екен.

Мысалы, оның еңбекпен табылған тамақ тәтті әрі сіңімді болады деген нақыл сөзі – еңбек етсең ерінбей, тояды қарның тіленбей деген мақалмен ұқсас келеді.

Әр нәрсенің сыртына қызықпа, асылы ішінде – Жылтырлағанның бәрі алтын емес деген мәтелге сәйкес. Демек, Ы. Алтынсарин шығармаларының түйінді ойларын, нақыл сөз ретінде қолдануды жолға қою керек.

Елі үшін ерең еңбек еткен, келесі ұрпақтың күні қараң болып қалмасын деп, білім көзін ашып берген данышпанымызды ұмытпай, оны кеңінен насихаттауымыз керек.

Әдебиеттер тізімі:

1. Алтынсарин Ы. Қазақ хрестоматиясы. (Киргизская хрестоматия). – Алматы: Білім, 2–басылым 2007. – 112 б.
2. Дербісәлин Ә. Ы.Алтынсариннің жазушылық қызметі туралы Алматы 1958 ж.
3. Көшімбаев А. Қазақ әдебиетін оқыту методикасы Алматы, 2015 ж. 73–75б.

УДК 371

ИННОВАЦИОННЫЕ ФОРМЫ РАБОТЫ В ПАТРИОТИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ УЧАЩИХСЯ КЛАССА ЖАС САРБАЗ

Нургалиева Алия Габиденовн
учитель информатики
КГУ «Общеобразовательная школа №5
имени Б. Момышұлы отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: lfedanova@yandex.kz

Феданова Лидия Владимировна
учитель математики
КГУ «Общеобразовательная школа №5
имени Б. Момышұлы отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан

Аннотация

Настоящая статья посвящена рассмотрению системы работы с учащимися класса ЖасСарбаз в условиях общеобразовательной школы её конструктивных особенностей и принципов деятельности, а также характеристике основных проблем данной системы и способов их решения. В статье подчеркивается, что патриотизм – это одна из важнейших черт целостно развитой личности и роль школы в этом отношении очень велика. В результате их воспитательной деятельности должно вырасти поколение благородное, готовое противостоять величию – словом, поколение, которое можно назвать «патриотами».

Ключевые слова: *патриотизм, военно–патриотическое движение ЖасСарбаз, воспитание подрастающего поколения.*

Аңдатпа

Бұл мақала жалпы білім беретін мектеп жағдайында «Жассарбаз» сыныбының оқушылары мен жұмыс істеу жүйесін, оның құрылымды қерекшеліктері мен жұмысістеуприниптерін, сонымен қатар осы жүйенің негізгі мәселелерінің сипаттамасын және шешу жолдарын қарастыруға арналған. Мақалада патриотизм жан–жақты дамыған тұлғаның маңызды белгілерінің бірі екендігі және бұл тұрғыда мектептің рөлі өте зор екендігі атап өтілген. Олардың тәрбиелік іс–әрекетінің нәтижесінде ұлылыққа қарсы тұруға дайын асыл ұрпақ – бір сөзбен айтқанда «патриот» деуге болатын ұрпақ өсуі керек.

Түйінді сөздер: *Отансүйгіштік, әскери–патриоттық «Жас Сарбаз» қозғалысы, жас ұрпақты тәрбиелеу.*

Abstract

This article is devoted to the consideration of the system of working with students of the ZhasSarbaz class in the conditions of a comprehensive school, its design features and operating principles, as well as the characteristics of the main problems of this system and ways to solve them. The article emphasizes that patriotism is one of the most important features of a holistically developed personality and the role of school in this regard is very great. As a result of their educational activities, a noble generation should grow up, ready to resist greatness – in a word, a generation that can be called «patriots».

Key words: *patriotis, military–patriotic movement ZhasSarbaz, education of the younger generation.*

Молодежь должна быть воспитана на благородных традициях. Традиция – это не мертвая реликвия прошлого. Это – боевое могучее оружие, выкованное и отточенное в прошлом для великих битв настоящего и будущего.
Б. Момышұлы.

Мы хорошо помним времена, когда от патриотического воспитания подрастающего поколения отказались как от ненужного и вредного. А для взрослых быть патриотом стало «немодно» и предметом насмешек. Сформировалось устойчивое представление о том, что Родина–это более теплое и сытное место. К счастью, эти

времена в прошлом, и мы хорошо понимаем историческую важность воспитания тех, кто защищает Родину. [1]

Патриотизм–это любовь к Казахстану, его народу и малой родине, служение Отечеству. Именно это качество определено как одна из базовых национальных ценностей, лежащих в основе всего пространства духовно–нравственного развития и воспитания школьников в Концепции как гражданина Республики Казахстан.

Детство и юность –самые подходящие периоды для привития священного чувства любви к Родине. Патриотическое воспитание–это постепенное и неуклонное формирование у школьников любви к Родине, ненависти к ее врагам и готовности к ее защите. Патриотизм–одна из важнейших черт целостно развитой личности. В учениках класса Жас Сарбаз должна быть воспитана гордость за свою Родину и народ, уважение к его великим достижениям и славному прошлому. Роль школы в этом отношении очень велика. В результате воспитательной деятельности должно вырасти благородное поколение, которое можно назвать «патриотами». [2]

В школе №5 города Костанай имеются специализированные классы Жас Сарбаз, в которых обучается более трехсот учащихся. Поэтому усилия учителей–предметников и классных руководителей должны быть направлены в первую очередь на обогащение учащихся знаниями, необходимыми для понимания различных аспектов патриотизма и гражданственности.

Цель военно–патриотический движения «Жас Сарбаз» – воспитание у подрастающего поколения высоких патриотических чувств и нравственных качеств, гражданской активности, патриотизма, духовно–нравственного развития и чувства ответственности перед Отечеством, пропаганда здорового образа жизни и популяризация военно–прикладных видов спорта.

Задачи военно–патриотического движения «Жас Сарбаз»:

- реализация государственной молодежной политики в сфере;
- нравственного и патриотического воспитания;
- содействие в подготовке молодежи к военной службе;
- развитие технических и военно–прикладных видов спорта;
- развитие интеллектуальной и физической активности, пропаганда здорового
- образа жизни среди молодежи;
- изучение и сохранение военно–исторического наследия Казахстана;
- организация массовой и просветительской работы на базе ВПК по военно–патриотическому воспитанию молодежи.

Каждый предмет имеет свои специфические средства и возможности в этом отношении. Однако не стоит забывать и о роли внеклассных и внешкольных мероприятий в этом аспекте.

Для этого в своей практике, как классный руководитель и учитель–предметник, использую розничные методы и приёмы при проведении внеклассных мероприятий такие как, выезды на природу, конкурсы патриотической песни, видеороликов на тему «Я патриот своей страны», различные викторины и коучинги. Это позволяет ученикам не только получить новые знания об истории родного края, но и поделиться ими с другими, основываясь на собственном жизненном и эмоциональном опыте. Важное значение для формирования патриотизма и гражданственности, учащихся имеет усвоение фактического материала о героической борьбе нашего народа против внешней агрессии, непоколебимой вере в силу и мощь своей Родины. Здесь, помимо уроков русского и родного языков, уроков истории проводятся факультативы и предметы по выбору «История военного искусства», «Кинология», «Военно–строевая подготовка», так же литературные вечера, посвященные Дню

Защитника Отечества и Дню Победы ВОВ, где Жас Сарбазовцы выступают перед ветеранами и участниками войны, ведут задушевные беседы.

Первоочередными задачами школы является:

1. Необходимо проводить четкое различие между национальным и националистическим воспитанием.
2. Патриотическое воспитание должно базироваться на конкретном историческом фундаменте и активно использовать местные исторические источники, традиции и культурные ценности.
3. Особое внимание следует уделять политической грамотности школьников, очень важно научить их свободно разбираться в основных течениях существующих политических партий и течений.
4. Эстетическое воспитание, особенно формирование «эстетического чувства», должно быть неразрывно связано с гражданско–патриотическими основами воспитания.

Все выше сказанное направлено на непосредственное взаимодействие всех субъектов воспитательного процесса: школы, семьи и общества.

Современное общество сталкивается с серьезнейшими проблемами в области подготовки и воспитания новых поколений. Нации нужны здоровые, мужественные, смелые, предприимчивые, дисциплинированные, грамотные и хорошо образованные люди. Одной из главных задач школы является воспитание подрастающего поколения. Важнейшей частью воспитательного процесса является формирование и развитие патриотизма. Без этого элемента невозможно говорить о развитии по–настоящему гармоничной личности. На сегодняшний день существует определенная система работы в этом направлении. [3]

В настоящее время в этой сфере существуют определенные системы работы. Используются такие формы и методы работы:

1. В преддверье Дня Независимости нашей страны ежегодно, учащиеся посвящаются в ряды Жас Сарбаз. Самый важный и ответственный момент церемонии – непосредственно само принятие присяги, где ребята пообещали с достоинством нести звание Жас Сарбазовца, строго выполнять Устав школы и Устав Жас Сарбазов, приказы командиров, дорожить честью класса, хорошо учиться, быть честным с товарищами и верно служить Отечеству. Ответственность и волнение юных патриотов передавалось всем присутствующим. Торжественность и полную серьёзность происходящего подчёркивало присутствие на мероприятии почётных гостей.
2. Традиционный месячник военно–патриотического воспитания, в рамках которого ежегодно проводиться военно–патриотическая игра «Алау», где команды Жас Сарбаз продемонстрировали свою физическую подготовку: участвовали в забегах, проходили полосу препятствий, располагавшуюся специально оборудованной территории. Более всего привлекли площадки, на которых ребята, собирали и разбирали макеты автоматов и оказывали первую медицинскую помощь пострадавшим.

- организация сотрудничества с городским военкоматом (беседы с учащимися);
- встречи с участниками боевых действий в Афганистане;
- тематические классные часы «Мой Казахстан»;
- совместные мероприятия с Советом ветеранов войны, труда, Вооружённых Сил, и правоохранительных органов;
- шефская помощь ветеранам ВОВ, труженикам тыла, инвалидам и пожилым людям;
- уроки мужества (ежемесячно);
- празднование Дня Победы;

- традиционный ежегодный бал «ЖасСарбаз»
- экскурсии по изучению родного края;
- кружковая работа по туризму.

Создание такой системы гражданско–патриотического воспитания в школе обеспечивает структурированность, последовательность и целенаправленность всей проводимой работы, преемственность в организации и развитии патриотической деятельности учащихся. Патриотическое воспитание – многогранная и сложная задача, требующая ответственного отношения и высокой квалификации педагогов. Школа является одним из важнейших институтов развития патриотизма в современной жизни и создает необходимую основу для дальнейшего развития личности. [4]

Патриотическое воспитание в современной школе – это фактор, укрепляющий общество в целом, источник и средство духовного, политического и экономического возрождения страны, ее национальной целостности и безопасности.

Список литературы:

1. Буторина, Т.С. Воспитание патриотизма средствами образования / Т.С. Буторина, Н.П. Овчинникова – СПб: КАРО, 2004.
2. Микрюков В.Ю. Военно–патриотическое воспитание в школе./ М.:ВАКО,2009
3. Пашкович А.П. Как воспитать патриота / А.П. Пашкович. – : СПб: КАРО, 2009
4. Отечество: гражданское и патриотическое воспитание. / Т.М.Кумицкая, О.Е. Жиренко – М.:ВАКО, 2009

УДК 371.321

УСПЕШНОСТЬ РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАНСКОГО ОБЩЕСТВА

Нургалиева Алмагуль Жаиковна
зам. директора по профильному обучению
учитель русского языка и литературы
BINOM SCHOOL школа–лицей
имени Кадыра Мырза Али, г.Астана, Казахстан
E–mail: almagul–5@mail.ru

Аннотация

Воспитание подрастающего поколения и привитие духовно–нравственных качеств является актуальным и приоритетным во все времена. Ы. Алтынсарин придавал огромное значение нравственно–воспитательной роли школы. Основное назначение школы Алтынсарин видел в формировании у учеников высокой нравственности в усвоении ими элементарных научных знаний, в выработке естественно–научного мировоззрения.

Ключевые слова: *выдающийся просветитель, педагогическое наследие, духовно–нравственные качества, просветительские идеи, высокая нравственность, общечеловеческая культура.*

Аңдатпа

Өскелең ұрпақты тәрбиелеу және рухани–адамгершілік қасиеттерді тәрбиелеу барлық уақытта өзекті және басым болып табылады. Ы. Алтынсарин мектептің адамгершілік–тәрбиелік рөліне үлкен мән берді. Алтынсарин мектептің негізгі мақсатын оқушылардың қара–пайым ғылыми білімді меңгеруінде, жаратылыстану–ғылыми дүние танымды өзірлеуде жоғары адамгершілікті қалыптастыруда көрді.

Түйінді сөздер: *көрнекті ағартушы, педагогикалық мұра, рухани–адамгершілік қасиеттер, ағар– тушылық идеялар, жоғары адамгершілік, жалпы адамзаттық мәдениет.*

Abstrakt

Education of the younger generation and instilling spiritual and moral qualities is relevant and a priority at all times.Altynsarin attached great importance to the moral and educational role of the school.

Altynsarin saw the main purpose of the school in the formation of high morals among students in the assimilation of elementary scientific knowledge, in the development of a natural – scientific worldview.

Key words: *outstanding educator, pedagogical heritage, spiritual and moral qualities, educational ideas,high morality, universal culture.*

Ибрай Алтынсарин вошел в историю Казахстана как выдающийся просветитель, педагог, общественный деятель. В связи с преобразованиями и реформами образования в Республике, нельзя не вспомнить его педагогическое наследие. Сегодня в педагогике много говорят об инноватике, новой области научного знания, интенсивно развивающейся в мире, открывающей новые возможности для осмыс–ления историко–педагогического опыта. Но новое не прорастает из «ничего». Есть некие непреходящие ценности, идеи, передаваемые как эстафета из поколения в поколение. Могут поменяться формы и методы претворения этих идей в жизнь, но остается непреложной истиной:

- педагогика, возвышающая человеческое достоинство
- педагогическое и человеческое счастье и развитие гуманистических начал в педагогике
- человек и его возможности
- утверждение и развитие сущности, присутствующей в каждом ребенке.

Именно эти проблемы составляют суть педагогического наследия И.Алтынсарина, но это и те проблемы, которые решает современная педагогика.

Сегодня, как и во все времена люди высоко ценят духовно–нравственную воспитанность. Современное общество претерпевает глубокие социально–экономические преобразования, которые, наводят нас на размышления о будущем Казахстана, о ее молодежи. Успех нравственного воспитания детей во многом зависит от характера нравственного пространства, в котором проживают дети. В него входят отношения и общение в коллективе, семье, на улице с товарищами и друзьями, родителями, учителями, отношение к себе, к природе, к внешнему миру, труду, образу жизни, к общественным требованиям. Как только ребёнок вступает во взаимоотношения с окружающим миром, у него сразу образуются реальные объективные взаимосвязи, которые находят отражение в субъективном нравственном восприятии и образуют для него субъективное нравственное пространство.

Великий педагог Ш.А. Амонашвили о воспитании подрастающего поколения писал так: «Вопрос духовно – нравственного воспитания детей является одним из ключевых, стоящих перед учебными заведениями, родителями, обществом в целом. В настоящее время подрастающее поколение часто обвиняют в бездуховности, безверии, агрессии. Характерными причинами данной ситуации явились отсутствие чётких положительных ориентиров для молодого поколения, резкое ухудшение морально – нравственной обстановки в обществе, спад культурно – досуговой работы с детьми и молодёжью. Наше молодое поколение окружает жестокость и агрессия, исходящая от средств массовой информации, телевидения, ими изобилуют и многочисленные компьютерные игры, материалы отдельных сайтов интернета. Важной педагогической задачей формирования личности является выработка обучающимися активной жизненной позиции, нетерпимости к отклонению от норм нравственности. И в этом отношении важную роль в школьном образовании играют предметы гуманитарного цикла». [1]

В современных условиях на литературу, как на учебный предмет возлагается особая миссия – воспитание духовно–нравственной личности, обладающей высокой степенью сознания себя гражданином страны. В общественной атмосфере сегодняшнего дня, когда романтизм не в моде, когда бескорыстие, милосердие, доброта, патриотизм стали дефицитом, духовно–нравственное возрождение человека–это проблема, от решения которой, зависит будущее нашей страны. На уроках литера–

туры, знакомясь с миром сказок, пословиц, поговорок, загадок, ребята познают удивительный мир волшебства, образности и точности.

Учебно–воспитательный процесс BINOM SCHOOL школы–лицей имени Кадыра Мырза Али придерживается Концепции Amanat, где основными принципами являются – уважение, забота, ответственность, трудолюбие, совершенствование в следующих основных направлениям:

– духовно–нравственное – осознание личностью высших ценностей, идеалов, способность руководствоваться ими; формирование высоконравственных, профессио– нально–этических норм поведения;

– патриотическое – воспитание любви и преданности своему Отечеству, гордости за принадлежность к великому народу, почитание национальных святынь;

– гражданское – воспитание правовой и политической культуры, высокой нравственности и общей культуры, четкой гражданской позиции, воспитание уважения к культурному и историческому наследию Казахстана.

Ибрай Алтынсарин образование рассматривал не как самоцель, а как средство, как оружие, которым необходимо овладеть молодежи для активной борьбы за преобразование социальной среды. Всю свою жизнь Алтынсарин посвятил просвещению родного народа. «Народ казахский сам по себе представляет благодатную почву для образования», – писал он. Просвещение мыслилось им как составная часть прогресса, без которого было невозможно развитие всей нации. Он придавал огромное значение нравственно–воспитательной роли школы: первоначальное воспитание должно видеть в ребенке «не чиновника, не поэта, не ремесленника, но человека». Основное назначение школы Алтынсарин видел в формировании высокой нравственности в усвоении учащимися элементарных научных знаний, в выработке естественно–научного мировоззрения. Выступая глашатаем передовой культуры, особое внимание уделял формированию в молодежи интереса к науке, любви к труду, призывал ее к служению народу, развивал в ней чувство человеколюбия и понимал, что эти качества должны прививаться человеку с раннего детства, поэтому все свои силы, знания, энергию отдавал воспитанию подрастающего поколения.

Как педагог–просветитель И. Алтынсарин огромное внимание уделял значимости и роли школы, а также социальной и нравственной миссии учителя в реализации целей учебного и воспитательного процессов. Он считал, что «...школы – это главные пружины образования киргизов... на них, и в особенности на них, и надежда; в них же и будущность киргизского народа» [2].

И. Алтынсарин – выдающийся педагог–просветитель казахского народа, родоначальник системы начального профессионального образования в Казахстане, по инициативе которого открывались первые школы.

Многое И. Алтынсарин внедрил в систему профессионального обучения, методику обучения, которые используются в ряде профессий и сегодня. Это предметно–вещевая, операционная и операционно–комплексная системы обучений [1].

Влияние Ибрая Алтынсарина на современный Казахстан происходит сегодня через культуру и художественное слово, через налаживание межкультурного диалога в разнообразных его форматах. Особую актуальность придаёт также и то обстоятельство, что современный Казахстан активно реализует государственную программу «Культурное наследие». В ней одно из достойных мест предоставлено и творчеству Ибрая Алтынсарина.

Этическая проблематика занимает значительное место в произведениях И. Алтынсарина, в них красной нитью проходит мысль о судьбе человека, о его идеалах, о путях воспитания высоконравственной личности. Уже современники

отмечали, что в произведениях И.Алтынсарина они видят «сильного проводника чистых истин нравственности общечеловеческой, конечно, и через это заслуга его превышает всякую похвалу».

К важнейшим средствам нравственного воспитания И.Алтынсарин относил литературу. Он считал, что литература должна быть тесно связана с жизнью, отражать ее хорошие и плохие стороны, пробуждать сознание людей и указывать пути и формы нравственного самосовершенствования. Это замечательное требование к литературе полностью соблюдено в «Киргизской хрестоматии» самого автора. Его «Хрестоматия» сыграла роль путеводителя «к научным и серьезным руководствам, дающим действительные познания и полезные сведения».

Таким образом, забота о человеке, о его нуждах, забота о Родине и ее процветании – существенная черта нравственных рассуждений И. Алтынсарина. По мнению И.Алтынсарина, ссоры, вражда, зависть, богатство и т.п. – вот корень зла, от которого следует избавиться. Народ уважает щедрых людей. И.Алтынсарин выдвигает щедрость как одно из ценных нравственных качеств человека. В рассказе «Бережливость и скупость» к щедрости И.Алтынсарин относит старинный обычай казахов «жылу», сущность которого заключается в том, что люди искренне и безвозвратно оказывают помощь своим пострадавшим соплеменникам.

Забота об общественных благах, об умножении богатства и укреплении могущества своей Родины, содействие ее экономическому и культурному развитию – вот те основные задачи гражданина–патриота, выполнение которых, по убеждению И. Алтынсарина – смысл его жизни. Патриоту не суждена спокойная и беззаботная жизнь, его душа не успокоится до тех пор, пока он не внесет определенную «лепту» в общую пользу Родины, пока не увидит плодов своей деятельности. Приобщить свой народ к общечеловеческой культуре, видеть свою родину могучей, культурной – мечта казахского мыслителя. В деле обучения и воспитания И. Алтынсарин руководствовался идеями великих русских педагогов. Это – патриотизм, гуманизм, честность, скромность, справедливость, ответственность.

Этика Алтынсарина – это этика народа, и носит она практический характер. Наследие Алтынсарина полезно для современности с определенными коррективами на время. Его этические рассуждения не вскрывают коренных основ нравственности, им свойственна ограниченность. Однако, как исторический материал, необходимый для формирования нового человека, этические воззрения И. Алтынсарина бес–спорно обогатят наши представления о нравственности, основу которой составляет образование и воспитание: «Только постоянная забота и нравственное воспитание формирует в ребенке самые лучшие нравственные качества», «хорошо воспитан–ный ребенок впоследствии остается добропорядочным человеком».[3]

Таким образом, можно с полным правом утверждать, что провозглашаемые в прошлом столетии Ибраем Алтынсариным, Чоканом Валихановым, Абаем Кунан-баевым моральные нормы, осуждающие с одной стороны подлость, нечестность, распутст во, безволие, лень, злобу, и с другой стороны – возвышающие любовь к труду, самоотверженную борьбу за интересы народа, честность, справедливость, ответственность, упорство в изучении науки, их высшие этические идеалы не только не утратили своего значения в наше время, а приобрели новую силу звучания и требуют самого пристального изучения и овладения, прежде всего учащимися.

Одна из главных задач сегодня – воспитание поколения, хорошо знающего традиции родной культуры, любящего историю своего народа – поколения, которому можно доверить будущее страны.

С обретением независимости Казахстан укрепил экономику, признан в мире. В стране растет активное и целеустремленное молодое поколение, свободно владеющее несколькими языками, освоившее современные информационные технологии.

Список литературы:

1. Фролов А.. Ибрай Алтынсарин и вопросы профессионального образования. – ж.Профессионал Казахстана, №2, 2001.
2. Алтынсарин И.А. Избранные произведения/сост. Б.С.Сулейменов. – Алматы: АПН,1957. – 466 с.
3. Уразбеков А. Этические воззрения Ибрая Алтынсарина/ ред. А.Х. Касымжанов. – Алма–Ата : Наука, 1974. – 111 с.

ӘОЖ 124.5

ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР – ҰЛТЫМЫЗДЫҢ ҚҰНДЫ МҰРАСЫ

Нургожина Гулбану Абикеновна
бастауыш сынып мұғалімі
Қостанай қ.,Қазақстан
E–mail: nurgozhina.gulbanu@mail.ru

Казиева Улжан Исаевна
бастауыш сынып мұғалімі
Қостанай қ.,Қазақстан
E–mail: kazieva.ulzhan@mail.ru

Аңдатпа

Оқушыларды рухани–адамгершілік тәрбиелеу және дамыту бағдарламасы әрбір оқушыда азамат пен патриотты тәрбиелеуге, оқушылардың қабілеттері мен таланттарын ашуға, оларды жоғары технологиялық бәсекеге қабілетті әлемде өмірге дайындауға бағытталған.

Түйінді сөздер: *рухани–адамгершілік білім беру тәсілі, адамгершілік тәрбиесі, ұлттық сана, рухани–адамгершілік тәрбие рухани жаңғырудың басты бағдары.*

Аннотация

Программа духовно–нравственного воспитания и развития студентов направлена на воспитание в каждом студенте гражданина и патриота, раскрытие способностей и талантов студентов, подготовку их к жизни в высокотехнологичном конкурентном мире.

Ключевые слова: *метод духовно–нравственного воспитания, нравственное воспитание, национальное сознание, духовно–нравственное воспитание – основное направление духовного обновления.*

Abstract

The program of spiritual and moral education and development of students is aimed at educating citizens and patriots in every student, opening students' abilities and talents, preparing them for life in a high–tech competitive world.

Key words: *method of spiritual and moral education, moral education, national consciousness, spiritual and moral education is the main direction of spiritual renewal.*

Қай заманда болмасын адамзат алдында тұратын ұлы міндет–өзінің өмірін жалғастырушы саналы ұрпақ тәрбиелеу. Ұрпақ тәрбиесі – ұлт болашағы, келешек қоғам тәрбиесі. Сол келешек қоғам иелерін жан–жақты жетілген,ақыл парасаты мол, мәдени–ғылыми өрісі озық етіп тәрбиелеу кезек күттірмейтін іс екені сөзсіз. Халық даналығында: Бір баланы адам етіп өсіргенше, бір шаһар апат болады деген сөз бар. Осы салыстырудың өзі–ақ баланың шын мәніндегі Адам болып қалыптасуы қыруар уақыт пен тер төгетін еңбекті қажет ететін аумағы кең,жауапкершілігі мол күрделі іс екенін ұқтырса керек. Ту жанында қисық ағаш жатпайды дегендей, сом тараулы тәрбие жолының тоғысар тұсы халықтың өзінде,ата –баба салт санасында, дәстүрінде. Жас ұрпақты ұлттық мақтаныш пен ұлттық патриотизм рухына қалай тәрбиелесек,еліміздің халқымыздың болашағы, даналығы да солай айқын көрінеді. Даналық білімнен нәр алады. Даналыққа апаратын жол ұзақ әрі қиын. Сондықтан жастарға басты қиындықтарды көре білетін, әлеуметтік ақыл–ойға сәтті кіруге

көмектесетін жақсы жолбасшы керек. Ғалымның ісі – ғалымдағы заңдылықтарды ашып, оны сөзбен формулаға айналдыру. Әдіскердің міндеті – ғалымның ашқан жаңалығын білімге айналдырудың құралын табу. Педагогтың міндеті – ғалым мен әдіскердің міндетін кең көлемде қоса отырып, оқушының тұтас ойлау қабілетін қалыптастыру. Бүгінгі таңда оқушыларға әлемдік деңгейде өркениетті негізде білім мен тәрбие беру, ұлттық құндылықтарды олардың бойына сіңіру – ұстаз алдындағы үлкен міндет. Адамзат тарихында құндылықтар қалыптасуының негізгі ерте заманнан–ақ ойшылдар мен ғұламалардың назарында болды. Олардың тәрбиелік негіздері атадан балаға ұрпақтан–ұрпаққа ізгі қасиеттер мен сезім ниеттерден тұрады. Ұлттық құндылық белгілі бір бағытты, мақсатты, жүйелі ұлттық көзқарасты, мінез–құлықтағы адамдық тәртіп пен рухани дағдыны қалыптастыратын жүйе. Олай болса, ұрпақ тәрбиесіндегі құндылықтар негізгі ізгілікті, ақылды адамгершілік, парасаттылық, имандылық міддеттерін ажырата біліп өзіне таңдау жасауы. Халықта Баланды өз тәрбиеңмен тәрбиелеме, өз ұлтыңның тәрбиесімен тәрбиеле деген мақал бар. Жас ұрпаққа тәрбие мен білім беру саласында халықтық педагогиканы енгізе отырып, қазақ халқының салт–дәстүрін, әдет–ғұрпын, мінез–құлық мәдениетін меңгеруде оқушылардың бойына ұлттық имандылық, адамгершілік, сыпайылық қасиеттерін қалыптастыру. Ұлттық тәрбие біздің ұрпақтан–ұрпаққа жеткізетін асыл қазынамыз. Ол болашақ ұрпақты өмір сүруге тәрбиелейтін үлкен тәрбие кітабы.Ал тәрбие тамыры тереңде–халық қазынасында,оның қадір қасиеті мен бітім–болмысында. Бұл қазына ұлттық құндылықтар арқылы бала бойына сіңетіні даусыз. Ұлттық құндылықтар дегеніміз не? Қарапайым тілмен айтқанда, ұлттық құндылықтар белгілі бір ұлтқа ұлт азаматына тән зат, адами қадір–қасиет, яғни ғасырлар бойы жинақтаған ұлттық рухани және материялдық құндылықтар. Ол–тәрбие мен оқытуға бағытталған мұрағаттар. Оларға меймандостық, кісілік, сыйластық, имандылық, кішіпейілділік, салауаттылық, қайырымдылық, ізгілік, еркіндік, өнерпаздық, сыпайылық, мәдениеттілік, шығармашылық, рухани байлық, махаббат сынды қасиеттер жатады. Кез–келген ұлттың сипаты бес қағидаға келіп тіреледі. Біріншісі – тілі, екіншісі – діні, үшіншісі – дәстүрі, төртіншісі – тарихы, бесінші – атамекені. Құндылықтар – шынайы ғана болады, ол адамға тәуелді емес, дей тұрғанмен ол ең алдымен адам санасында орын алады.Құндылықтарды сезім арқылы қабылдап, ал сана арқылы түсінуге болады, соның нәтижесінде тұлға құндылықты игереді, соған сай әрекет етеді. Өз ұлтын қадірлеп, қастерлеген, ұлт қадірін білген азаматтың бірі Ж.Аймауытов: Мен халыққа кіндігіммен байланып қалғанмын. Оны үзе алмаймын. Үзу қолымнан келмейді дейді. Сырым Датұлы: Мен ағайынды екеумін: бірі – өзім, екіншісі – халқым–дейді. Қазақ халқының осындай дәріптеуге, қастерлеуге, дамытуға тұрарлық ұлттық рухани материялдық құндылықтары туралы ұлағатты, құнды ойларын халық игілігіне келешек ұрпақты ел жұртқа ие болатын азаматтарды тәрбиелеуге неге қолданбасқа? Қазақ халқы баланы жамандықтан жиреніп, жақсылықты жаны тілеп тұратын құлықты болуын, сұлу сөз сиқырлы ұн, әдемі өң мен түрлі ләззат ала білетін, һәм байсалды, ойламды шымыр болып өсуін ұлт тәрбие-сінің негізгі қағидасы етіп ұстаған. Ұрпақ тәрбиесіне кешігу дегеніміз мертігумен бірдей. Тәрбие бала тумай тұрып, дүниеге келмей тұрып берілуі тиіс. Елбасымыз Н.Ә. Назарбаев: – Болашақ ұрпағымызды тәрбиелегенде, оларға жастайынан иман-дылық пен ұллттық қасиеттерді сіңіре білсек, сонда ғана біз ұлттық рухы дамыған. Отанының гүлденуіне үлес қоса алатын азамат өсіре аламыз деген болатын–деген болатын. Сондықтан қатардағы пендені нағыз толық қанды тұлғаға айналдыру үшін ұлттық құндылықтар арқылы тәрбие берудің маңызы зор. [1]

Ұлттық құндылықтарға әр халықтың ғасырлар бойы жинақтаған ұлттық, рухани және мәдени құндылықтары жатады. Осы құндылықтарды ұрпағымыздың бойына сіңіріп, оқу–тәрбие үдерісінде ұлтжандылыққа, отаншылдық пен салт–дәстүрімізді құрметтеуге баулып, өз халқын, өз мемлекетін көздің қарашығындай қорғайтын

тұлғаларды тәрбиелеу – ұстаздар алдындағы басты міндет. Ұлтымыздың тұнып тұрған асыл мұра, рухани байлығын оқыту үдерісіне енгізу арқылы қазақ халқының құнды ойларын, даналық пәлсапасын, өмірлік тәжірибесін халық игілігі үшін қолдана алатын жан–жақты дамыған, білімді, өзіндік көзқарасы бар жеке тұлғаны қалыптастырамыз.

Ғасырлар шеруінде халқымыздың алақанына салып аялаған баға жетпес рухани мұрасы, даналық дариясы оның әдебиетінен көрініс табады. Туған тілін сүюден басталатын махаббат, елжандылықтан адамзатты шексіз құрметтеуге дейін өседі. Жасынан туған халқының даналығымен сусындап, оның өсиетінен нәр алып, әдебиетті сүйіп, сол арқылы ұлтжанды азамат болып өсері хақ, – дейді аса көрнекті әдебиеттанушы Ш. Елеукенов. [2]

Жеке тұлғаны ұлттық тәрбие арқылы дамыта отырып, нақты әрекет арқылы оқытуда төмендегі құндылықтардың болуы қажет:

– белсенді қарым–қатынас: оқушы мен мұғалімнің әрбір мәселеде өз көзқарастарын білдіріп отыруы;
– индивиттік: мұғалімнің әр жеке оқушының ерекшелігін дамыту, қоғам алдындағы жауапкершілігінің болуы;
– өзіндік тәртіп: өзіндік бақылау мен бағалауды шешім қабылдауды үйрену;
– шыдамдылық: әр түрлі пікірлерді қабылдай алу, бір–бірінің пікірлері мен ерекшеліктерін құрметтеу, қабылдау. Ұлттық құндылықтарымызды әлемдік деңгейге шығаруға қабілетті тұлға тәрбиелеу үшін:
– оқушылдардың сана–сезімін қалыптастыру;
– жас ұрпақ санасына туған халқына деген құрмет, сүйіспеншілік мақтаныш сезімдерін ұялату, ұлттық рухын дамыту;
– ана тілі мен дінін, оның тарихын, мәдениетін, өнерін, салт–дәстүрін, рухани–мәдени мұраларды қастерлеу;
– жас ұрпақ бойында жанашырлық, сенімділік, намысшылдық тәрізді ұлттық мінездері қалыптыру сияқты міндеттерді орындағанда ғана біз мақсатқа жете аламыз [3, 15б.].

Бала бойына ұлттық құндылықтарды дамытудағы негізгі құралдарға мыналарды жатқызуға болады:

– сыныптағы тәрбие сағаттары;
– баспасөз және қабырға газеттері;
– бұқаралық ақпарат құралдары;
– тәрбие шаралары (пікірталас,тәрбие сағаты,кеш, дәріс, таным–өнеге сағаттары, т.б.)
– кітап оқу;
– мектептен тыс және сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру;
– шығармашылық жобалар қорғау;
– қоғамдық ұйымдармен байланыс жасау;
– саяхат жасау;
– үйірмелерге қатысу [4, 23б.].

Жаңа Қазақстан үшін қазақ өркениетін дамыту, салт–дәстүрін, әдет–ғұрпын, тілін, т.б. ұлттық құндылықтар аясында кеңейту – өзекті мәселенің бірі. Сондықтан алдымызда тұрған үлкен мақсат – ұлттық мұра құндылықтарын қазіргі таңның мәдени жетістіктерімен үйлестіру. Жас ұрпақ тәрбиесінде үйлесімділік заңы салтанат құруы шарт. Яғни ол өзінің өсу, есею кезінде ақ сүт беріп асыраған ата–анасымен де, көкірек көзін ашқан ұстаздарымен де үйлесім таба білуі тиіс. Сонда ғана тұлға бойында ұлттық рухани қасиеттер бірте–бірте қалыптасары сөзсіз. Тұлға бойындағы рухани құндылықтарды қалыптастырудың көзі, отбасы, әулет, әлеуметтік орта, мемлекет болса, ұлтық құндылық, ұлттық салт–сана, ұлт алдындағы міндет, парыз,

намыс, ұлттық рух, ұлттық салт–дәстүр, тұлға бойындағы ұлттық құндылықтың жоғары көрсеткіші. Тәрбиенің негізі болып саналатын адамзаттық құндылықтардың бірі тәрбиенің басқа адамға деген қажеттілігі, басқа адамдарды сүйе білу қажетілігі болып табылады. [5]

Қорыта айтқанда, бүгінгі күнде жастарды әдепті де саналы етіп тәрбиелеу үшін ең алдымен тәрбие ережелеріне сүйене отырып, ұлттық дәстүрімізді, әдет–ғұрыптарымызды, дінімізді, ата–бабаларымыздан қалған насихат–мұраларды жастардың санасына сіңіре білуіміз қажет. Тәрбиенің көзі ата–бабамыздан қалған мұралар мен дана сөздер десек, біз соларды насихаттайтын жүргізушіміз. Бүкіл қоғам болып қолға алып, мәдениетті, тәрбиелі болып жүруді әрқайсысымыз өзімізден бастасақ, жас ұрпақтың тәрбиесі де өз жемісін берері анық. [6]

Әдебиеттер тізімі:

1. Ұлттық құндылықтар арқылы тәрбие жұмыстарын ұйымдастырудағы сынып жетекшінің орны.
2. Ш.Елеукенов, Замандас парасаты. Әдеби сын. Алматы: Санат, 1977 ж.
3. Бастауыш мектеп журналы/ республикалық ғылыми–әдістемелік және педагогикалық журнал/ №7, 2007.
4. Бастауыш мектеп журналы/ республикалық ғылыми–әдістемелік және педагогикалық журнал/ №5, 2002.
5. Сынып жетекшінің анықтамалығы/ №1(01) 2009.
6. Әдеп және жантану/ хрестоматия/ Атамұра Алматы, 1996.

УДК 37.011

МНОГОГРАННОСТЬ ТВОРЧЕСТВА ВЕЛИКОГО ПРОСВЕТИТЕЛЯ

Нуржанова Алмаш Мылтыкбаевна
специалист высшего уровня педагог–исследователь
КГУ «Общеобразовательная школа №19
отдела образования города Костаная»
г.Костанай, Казахстан

Сапарова Алмагуль Магзумовна
специалист высшего уровня педагог–эксперт
КГУ «Общеобразовательная школа №19
отдела образования города Костаная»
г.Костанай, Казахстан
E–mail: almash_kush@mail.ru

Аннотация

Жан–жақты қызметі қазақ халқының экономикалық, мәдени және рухани дамуына ықпал етті. Бұл орасан зор ұйымдастырушылық жұмыс, ауқымды ойлау қабілеті және билікті білім беруді дамытуға қаражат бөлу қажеттілігіне сендіру мүмкіндігі

Түйінді сөздер: *білім беру, дамыту, жан–жақты, қызмет, рухани дамуы.*

Аннотация

Многосторонняя деятельность способствовала экономическому, культурному и духовному развитию казахского народа. За этим стоит огромная организаторская работа, способность мыслить масштабно и умение убеждать власти в необходимости выделения средств на развитие образования.

Ключевые слова: *образование, развитие, многосторонний, деятельность, духовное развитие.*

Abstract

Multilateral activities have contributed to the economic, cultural and spiritual development of the Kazakh people. This is a huge amount of organizational work, extensive thinking and the ability to convince the authorities of the need to allocate funds for the development of education.

Key words: *education, development, multilateral, activity, spiritual development.*

Ыбырай Алтынсарин – выдающийся просветитель, общественный деятель, педагог–новатор, учёный–этнограф, поэт и прозаик, один из основоположников казахской письменной литературы и литературного языка, создатель казахского алфавита на основе русской графики. В результате систематического самообразования Ыбырай Алтынсарин стал высокообразованным человеком своего времени. Глубокое изучение истории и состояния русской педагогики позволило ему стать выдающимся просветителем казахского народа. Сам И. Алтынсарин написал для учащихся русско–казахских школ два учебных пособия: «Киргизская хрестоматия» и «Начальное руководство к обучению киргизов русскому языку». [1]

Ыбырай Алтынсарин отмечал, что «школы – это главные пружины образования» казахов. Он мечтал об открытии светских школ для казахских детей.Зная, что учебная и научная литература светского характера имеется в русских школах, он выступал за получение образования именно через русский язык. Тургайское Областное правление поручило ему открыть начальную школу для казахских детей в г.Тургае. Здесь его назначили учителем русского языка. Воодушевленный просветительскими идеями, он разъезжал по аулам, разъясняя населению значение и необходимость получения светского образования. Для открытия школы он организовал сбор финансовых средств. Одним из первых внес деньги сам народный просветитель. Его деятельность встретила некоторое противодействие со стороны консервативной части общества. Его начали обвинять в вероотступничестве. Но на радость казахским детям несмотря ни на что, 1864 году состоялось торжественное открытие школы с интернатом для казахских детей. В результате агитационной работы на учебу записались 16 мальчиков. Позже численность учащихся школы стала увеличиваться. Разъяснительная работа, проведенная им, начала давать свои плоды. Народный просветитель по этому поводу восторженно писал: «Как голодный волк за барана, взялся я горячо за учение детей... мальчики эти за каких–то трех месяцев выучились читать и писать». [2]

В 1879 году И. Алтынсарин получил назначение на должность инспектора школ Тургайской области. По его инициативе и при непосредственном участии была создана сеть учебных заведений. В частности, во всех уездных городах области стали появляться училища. С этой целью он снова разъезжал по аулам Тургайской области. Он собрал среди населения необходимые средства, а затем открыл двухклассные русско–киргизские (казахские) училища в Иргизском, Николаевском, Тургайском и Илецком уездах. Укомплектовал их учителями и учениками. Особое значение он придавал оборудованию школ, созданию при них небольших библиотек. [3]

С именем И. Алтынсарина связано и начало женского образования в Казахстане. Выдающийся просветитель открыл несколько школ для девушек с интернатами (общежитиями). Школу он считал ключом к подлинному просвещению народа. У каждого народа есть такие имена, при произнесении которых представляется целый мир. Казахский народ своих любимых сыновей и дочерей всегда называл по именам. Если мы говорим: «Абай», то подразумеваем Абая Кунанбаева, «Дина» – Дину Нурпеисову, «Шокан» – Шокана Валиханова, «Алия» – Алию Молдагулову. Когда мы называем «Ыбырай», мы сразу вспоминаем Алтынсарина. Мир просвещения он открыл... Его называют просветителем. Он пролил «свет» на образование, открыл школы, открыл глаза многим ребятишкам, заложил основы казахского образования. Он был первым… а первым быть всегда сложно…[4]

Рано потеряв отца, воспитывался у деда – бия Балгожы. Именно дед оказал огромное влияние на формирование мировоззрения Ыбырая. Справедливость, честность, порядочность бия Балкожы перенял внук. С детства Ыбырай отличался самостоятельностью, целеустремленностью, любознательностью.

Работа Ыбырая была замечена и оценена. Он пошел дальше: написал два учебных пособия, открыл четыре двухклассных училища, открыл женское училище, одно ремесленное училище, пять волостных училищ, два училища для русских детей. Даже свое состояние завещал на строительство сельскохозяйственного училища в Костанае. Алтынсарин был разносторонне образованным человеком: педагог, писатель, переводчик, этнограф, фольклорист, общественный деятель. Ыбырай Алтынсарин является основоположником казахской детской литературы, как поэзии, так и прозы. В первую очередь, его произведения адресованы детям, потому что он понимал: детям нужны знания. Знания – ключ ко многим закрытым дверям. Если дети будут образованными, то у такого народа есть будущее. Знания откроют пути к развитию, совершенствованию. [5]

Я иногда думаю, как может один человек быть настолько многогранным. Наверно, надо очень сильно любить свой родной народ и желать, чтоб он стал лучше, образованнее. «Народ казахский сам по себе представляет благодатную почву для образования», – писал великий просветитель.

Наверно, надо очень сильно желать, стараться достигнуть цели и тогда все получится. Примером такого безграничного стремления является Ыбырай Алтын-сарин. Он является «лучшим отражением своего народа, его духа, нрава, характера и вообще всей жизни».

Сам Алтынсарин писал 1864 году: «Стараясь всеми силами подействовать еще на их (мальчиков) нравственность, чтобы они впоследствии не были взяточниками».

Всю жизнь Алтынсарин выступал за справедливость, «не давал ходу подкупам, взяточничеству и злоупотреблениям». Вся жизнь Ыбырая – борьба, подвиг. Подвигам всегда есть место в жизни. Можно быть героем на войне, сражаясь против врагов, а можно быть героем, сражаясь против темноты, которая ведёт к несправедливости.

Все мысли, идеи просветителя актуальны и сегодня. От образования, просвещения, знаний зависит наша жизнь, будущее. Без этих составляющих невозможно представить развитие общества.

Этому великому человеку мы обязаны первыми учебниками, именно он начал образовывать наш народ. Это имя знают все. Оно у всех на устах – это Ыбырай Алтынсарин, человек оставивший в истории Казахстана неизгладимый след. Все его многогранное наследие должно изучаться, исследоваться, пропагандироваться среди подрастающего поколения. Именно его стих, мы помним еще со школьной скамьи, оно крепко врезалось в нашу память, и его смысл навсегда остался в наших сердцах, этот призыв учится.

Призыв Ыбырая: «Давайте, дети, учиться!» – должен звучать из уст каждого учителя, потому что ученье – это свет.

Кел, балалар, оқылық,
Оқығанды көңілге
Ықыласпен тоқылық.
Оқысаңыз, балалар,
Шамнан шырақ жағылар,
Тілегенің алдыңнан
Іздемей–ақ табылар….

Эти строки известны абсолютно каждому казахстанцу. И поэтому Ыбырай ата стал кумиром для многих поколений?! Кумир – это человек, который сделал много

для целого народа, который посвятил себя этому народу. Именно таким и был Ыбырай Алтынсарин. Ы. Алтынсарин будучи выходцем из обеспеченной семью, получил хорошее образование. Он был всесторонне развит, писал стихи, рассказы, переводил рассказы русских писателей на казахский язык. И он четко понимал что образование–это главный путь для казахского народа к величию, процветанию и славе. Ыбырай Алтынсарин заложил основы казахского светского образования, он – автор первых учебников на казахском языке», – Он считал, что дети должны получить образование чтобы быть полезными своему народу. Стоит ли говорить, что мы обязаны это великому просветителю созданием казахского алфавита на основе русской графике, открытием двуклассного центрального училища для казахов и сети народных светских школ. Именно по его инициативе в школах ввели учебные предметы: география, черчение, история, арифметика, естествознание, закон божий, знакомит с грамматикой русского языка. Обучение велось по руководству И. Алтынсарина и К.Д. Ушинского. Он разработал каким должно быть оборудование в школе: удобная мебель, складная классная доска, 2 или 4 низких круглых стола, сундук для хранения книг и письменных принадлежностей. Считал, что школа должна давать знания, обеспечивающие достижения целей (умственная, нравственная, совершенствования ребёнка). А учитель должен пользоваться методической литературой, педагогическими журналами, при школе должна быть библиотека с полным комплектом наглядных пособий. Упражнения – это основа обучения устной и письменной речи. Предложил отбор предметов в учебном плане, как учить и для чего учить. «Надо давать хорошее образование, учить как попало нельзя». Знания должны быть реальными, способствующие умственному и нравственному развитию личности. Много сил и энергии просветитель тратил и на открытие ремесленных и сельскохозяйственных училищ, необходимых для экономического развития Казахстана. Многосторонняя деятельность И. Алтынсарина способствовала экономическому, культурному и духовному развитию казахского народа. За этими фактами сухими цифрами стоит огромная организаторская работа, способность мыслить масштабно и умение убеждать власти в необходимости выделения средств (причем немалых) на развитие образования. Сегодня остается только удивляться неуемной энергии и работоспособности Ыбырая Алтынсарина, вложившего неоценимый вклад в развитие образования и культуры Казахстана.

Выдающийся просветитель казахского народа был пламенным борцом за прогрессивное развитие казахского народа. Веками кочевник считал, что все его богатство – скот. Но гораздо прочнее другое, истинное богатство – знания. В этом и стремится Алтынсарин убедить молодежь. Только знания могут сделать человека всемогущим, счастливым. Он заложил основы общего и профессионального образования в крае, открыв начальные школы, ремесленные и женские училища. Нужно отметить что, выдающийся просветитель Ы. Алтынсарин не только создавал светские народные школы, но и научно разрабатывал для них дидактические принципы обучения и воспитания детей, писал учебные и методические пособия. И это лишь малое из его заслуг. Его заслуги признает даже наш президент. По всей стране ему посвящены улицы, открываются музеи,памятники и учебные заведения, названные в его честь. Такие люди, сделавшие так много, для целого народа и должны быть кумирами целых поколений. Мы, современное поколение, смело можемсказать, что именно благодаря Ыбыраю Алтынсарину наш казахстанский народ так образован. И к тому, же он наш земляк, и это еще один повод для гордости. [6]

В заключении хочется отметить, что содержание нравственного воспитания у казахских просветителей представляет собой свод этических норм, которые являются моральным кодексом и своеобразной энциклопедией педагогических знаний. Они прославляли такие нравственные качества, как преданность Родине,

любовь к народу, героизм, скромность, доброта, вежливость, честность, правдивость.

Список литературы:

1. История Казахстана в 5 томах Т.3. – Алматы «Атамура» 2010.
2. Акмола: Энциклопедия Алматы: «Атамура» 1995,–400с.
3. Казахстанская национальная энциклопедия, т.1/ Гл.ред. Б.Аяган. –Алматы.
4. И.Алтынсарин «Собрание сочинений», т.2. 1974г.
5. И.Алтынсарин «Начальное руководство к обучению киргизов русскому языку» Оренбург.1879.С 63
6. Очерки истории педагогической науки в СССР (1917–1980гг.) /Под ред. Н.Н.Кузина, Т.Н. Колмаковой. М. Педагогика, 1986. С.228

УДК 37.012

ЭФФЕКТИВНЫЕ СПОСОБЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЦЕННОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ У ШКОЛЬНИКОВ

Нуржанова Замирахон Фархадовна
педагог художественного труда
«Школа–лицей №6» отдела образования г. Экибастуза
управления образования Павлодарской области
г.Экибастуз, Казахстан

Аңдатпа

Мақалада мұғалімдердің білімімен, практикалық тәжірибесімен және жеке мысалдарымен байланыста болу арқылы мектеп жылдарында өте маңызды ұлттық мәдениетті қалыптастыру қарастырылады. Сондай – ақ, мұғалімдер қолайлы ортада және жағымды эмоциялармен негізгі ұлттық мәдениетке баулу үшін әртүрлі педагогикалық құралдарды қолданады, бұл адамның сапалы рухани–адамгершілік дамуы мен дүниетанымына әсер етеді. Көркем еңбек пәнінде білім алушылар ұлттық мәдениетке ойындар, өнер мен фольклормен, дәстүрлер мен әдет–ғұрып-тармен байланыс арқылы қосылады.

Түйінді сөздер: *негізгі ұлттық құндылықтар, ұлттық мәдениет, құндылық, ұлттық мәдениетке құндылық қатынасын құру кезеңдері, ұлттық мәдениеттің құндылығымен таныстыру құралдары.*

Аннотация

В статье рассматриваются привитие национальной культуры, что крайне важно в школьные годы благодаря соприкосновению со знанием, практическим опытом и личным примеров педагогов. Также учителя применяют разнообразные педагогические средства для приобщения к базовой национальной культуре в комфортной среде и с положительными эмоциями, что влияет на качественное духовно – нравственное развитие и мировоззрения личности. На предмете художественного труда обучающиеся приобщаются к национальной культуре через игры, соприкосновение с искусством и фольклором, традициями и обычаями.

Ключевые слова: *базовые национальные ценности, национальная культура, ценность, этапы создания ценностного отношения к национальной культуре, средства для приобщения к ценности национальной культуры.*

Abstract

The article discusses the instillation of national culture, which is extremely important in school years due to contact with knowledge, practical experience and personal examples of teachers. Teachers also use a variety of pedagogical methods to introduce them to the basic national culture in a comfortable environment and with positive emotions, which affects the qualitative spiritual and moral development and worldview of the individual. In the subject of artistic work, students are introduced to national culture through games, contact with art and folklore, traditions and customs.

Key words: *basic national values, national culture, value, stages of creating a value attitude to national culture, means for familiarizing with the value of national culture.*

В послании Главы государства Касым–Жомарта Токаева народу Казахстана от 1 сентября 2021 года признается, что качество образования является значимым фактором формирования успешной нации. [1]

Каждому обучающемуся в Казахстане необходимы достойные условия для получения всестороннего развития. Именно этому направлен новый национальный проект «Комфортная школа». Благодаря этому проекту до 2025 года будут созданы 800 тысяч ученических мест, соответствующих современным требованиям.

В Казахстане учащиеся находятся в мультикультурной среде, что требует привития толерантности и уважения к другим, и привитие национальных ценностей данной страны подрастающему поколению. И один из важных проблем современности – проблема духовности и национальной культуры. Культурные ценности проявляются в традициях и обычаях, в нормах поведения, в языке и в мировоз–зрении.

Базовые национальные ценности – основные моральные ценности, приоритетные нравственные установки, существующие в культурных, семейных, социально–исторических, религиозных традициях.

Под культурным воспитанием я понимаю создание ценностей, которые будут ориентиром обучающемуся. А культурой является свод общепринятых ценностей.

Национальное самосознание (идентичность) – разделяемое всеми гражданами представление о своей стране, её народе, чувство принадлежности к своей стране и народу. Основу национальной идентичности составляют базовые национальные ценности и общая историческая судьба.

В среднем образовании значительное место занимает развитие способностей каждого обучающегося, в том числе и творческих. [2]

Обновленная программа направлена, в том числе и на формирование культурной ценности. [3]

Национальная культура представляет собой сложное образование, включающее в себя основу единство происхождения, язык, историческое прошлое, место жительства, общую экономику и политику у населения: этноса или множества этносов. Лучшими образцами национальной культуры: в музыке, литературе, изобразительном искусстве и в прочих проявлениях, считаются творения носителей национальной культуры. При этом мастер может быть любого этнического происхождения, но являться носителем знаний и мировоззрения данной культуры в силу проживанию на определенной территории и воспитания. Т.е. жители разных этносов, не связанных кровно – родственной связью часто являются носителями одной национальной культуры. Данная культура качественно обогащает мировую культуру. [4]

Национальная культура возникает в результате долгой совместной жизни, работы на объединение нации. Данная культура включает в себя духовную сферу (язык, литературу, искусство, мораль, политику, религию и др.) и материальную сферу (характерные экономические особенности организации, методы ведения хозяйства, включающие одежду, питание и деятельность). Национальная культура исключительна и самобытна. Но для того, чтобы нация появилась, нужны территория, экономические и материальные блага, язык, культура и этика. [5]

В Казахстане каждый этнос сохраняет свою индивидуальность и одновременно является частью нации. Духовно – нравственную основу страны составляет национальная культура, проявляющаяся в менталитете, традициях, обычаях и проявляется в поведении и мышлении.

Национальная психическая структура включает в себя традиции, а также национальное чувство и национальный характер. Любить свою Родину и есть проявление национального чувства, также в радости от языка, проявление чувств к предметам национального искусства и празднования национальных праздников.

Национальный характер проявляется в психических и духовных качествах и в темпераменте.

Ведущей культурой в Казахстане является культура с богатой историей – казахская культура. Казахский народ славится гостеприимством, дружелюбием и честностью и издревле любит свою землю. Гостеприимство, как часть обычая, выражалось в необходимости накрыть радушный дастархан и предоставить ночлег гостю.

Особое значение имеет приобщение к национальной культуре в период школьного возраста. Ведь каждый обучающийся является гражданином Республики Казахстан и в будущем ему необходимо сохранить и развить культурное наследие для следующего поколения.

Национальная культура всегда служила почвой для воспитания учеников, объединяя материальные и духовные ценности, чувство общности с нацией, Родной землей и природой.

Ценность – значимость и польза чего–либо. Оно раскрывает специфичное отношение ко всему окружающему миру и к жизни.

Образовательные программы мира имеют определенные сходства, но, по мнению К.Д. Ушинского, в каждой из них включена своя национальная культура, которая проявляется в восприятии окружающего мира – в менталитете.

Создание ценности национальной культуры является процессом, когда дети формируют свою независимость и индивидуальность, и одновременно адаптируются в проживаемом социуме. Это дает осознание своей роли в социуме, самоинде-фикации, уважение своей нации и принятия поликультурности мира. У обучающихся формируется эмпатия и сочувствие к культуре нации, интерес в углублении знаний, и некоторые обогащают национальную культуру своими творческими работами. Очень важно, чтобы дети знали творческие работы современников и вдохновлялись ими.

Широко раскрывает национальную культуру образовательная программа по художественному труду.На уроках художественного труда ученики имеют возможность приобщаться к ценностям национальной культуры и ее содержанию.

Составляющие благоприятной среды для ценностного отношения кнациональнойкультуре:

– эмоциональная сфера (доброжелательность, расположение, доверие и др.);

– когнитивная сфера (отношение к чему–либо, ее оценка и решения на основе нравственности);

– поведение (взаимодействие, сотрудничество с опорой на опыт).

Знакомство с каждой темой уже предусмотрено образовательной программой, а педагогу необходимо наращивать опыт и умения творчески раскрывать учебный материал.

Также при приобщении к национальной культуре важно эмоционально–комфортная среда. Ведь обучающийся раскроет весь свой потенциал лишь в доверительной и принимающей среде.

Условия для приобщения к национальной культуре:

– отношения, основанные на дружелюбии и доброжелательности;

– учет прав ребенка на отдых, на игру и свое мнение;

– личный пример авторитетных взрослых;

– умение диффенцировать задание, и адаптировать его под способности учеников;

– индивидуальное и общение,ориентированное на личность ученика;

– благоприятная эмоциональная атмосфера,мудрое отношение к ошибкам, как к части обучения и работа над ошибками. Также отсутствие сильных наказаний, проявление гуманности к обучающимся;

– предоставлять возможность обсуждения важных тем;

– проявлять заботу об учениках, быть личным примером;

– обучать бережному отношению к результатам труда и творческой деятельности;

– учитывать интересы и таланты учеников, и поощрять их;

– вовлечение родителей в общение с детьми на национальную тему, направление на совместную деятельность;

– литературная понятная для обучающихсяречь педагога;

– заранее сконструированное содержание урока и разнообразный дидактический материал;

– при объяснении детям новой темы необходима наглядность в виде эскизов, макетов и примеров готовых работ, а также применения ИКТ;

– совмещение национальной культуры и с интересами, увлечениями. И при этом, необходимо особенное построение структуры занятий, где есть практические задания на выбор.

Этапы создания ценностного отношения к национальной культуре:

–Эмоционально–побудительный этап. Этап, когда дети на основе получаемых положительных эмоций сами регулируют свое поведение и активно взаимодействуют.

– *Когнитивно–ориентировочный этап.* Этап познания содержания культурных ценностей и норм поведения.

– *Ценностно–рефлексивный этап*. Этап, где формируется способность самостоятельно на основе моральных ценностей реагировать в социуме, а также формирования собственного отношения к национальной культуре и возможно создание собственного творческого продукта.

Приобщение к ценностям национальной культуры на основе гуманного воспитания, созданий условий *для обучения в разных видах деятельности:* трудовые, игровые, продуктивные и познавательные.

Для формирования целостного отношения к национальной культуре необходимо чтобы и школа, и родители слаженно и согласованно предпринимали систематические планомерные действия для этого.

Средства для приобщения к ценности национальной культуры:

Направления для приобщения к национальной культуре используются:

– *Национальные праздники и традиции.*Они обладают преемственностью из поколения в поколение, раскрывает нормы поведения, духовность и нравственность национальной культуры. Творческое отношение педагога к собственному произведению – уроку художественного труда будет проявляться через вплетение в урок в любой форме материал про национальную культуру. К примеру, возможно при раскрытии темы о казахской национальной одежде возможно указание в каких мероприятиях и праздниках одевается определенная одежда. Также при беседе с классом интересные факты жизни А. Кастеева (значимой личности достигших высот в искусстве) через призму традиций, обычаев и истории;

–Игры. Игра способно развить обучающегося умственно, нравственно и физически. С взрослением обучающихся и игры будут меняться: для младших классов используют более подвижные игры, а в старших классах усидчивые, с коллективным заданием, умением аргументировать, выслушать и договориться об общем ответе от группы. Также для любого возраста нужно использовать игры, направленные на образование (quizizz). А темой игр на уроках художественного труда может быть национальная культура;

– *Национальное искусство.* Как же сильно может вдохновить знакомство с национальным искусством молодое поколение. Обучающийся может сам создать новый предмет искусства в творческом порыве, или это может быть сотворчество педагога и обучающегося. А казахское национальное искусство многогранно, и с ним можно ознакомить класс с помощью презентации педагога и в цветных распечатанных материалах, либо в задании ученики проводят исследовательскую деятельность по выбору наиболее понравившегося вида искусства, и представления классу наиболее запоминающихся работ мастеров Казахстана. Хорошим опытом будет посещение выставок и музеев с работами художников Казахстана при изучении раздела Визуальное искусство.

Также во время педагогической практики ознакомилась с нестандартным способом приобщения класса к национальной культуре. Это было включение умеренной громкости инструментального произведения на кобызе во время выполнения задания;

– *Фольклор.* Использование сказок, пословиц, песен, поговорок для понимания культуры и казахского языка. В них заложены нравственные ценности о добре и красоте, храбрости и верности, трудолюбии и гостеприимстве. В пословицах и поговорках накопленная мудрость казахского народа, как назидания в нравственности. [6]

Пословицы, поговорки, загадки, распечатанных на казахском и русском языках, можно повесить на доску и использовать их для организационного этапа и наведения детей на тему, изучаемую на уроке художественного труда.

На уроках художественного трудавзаимодействие с обучающимися в благоприятной эмоциональной атмосфере,с целью приобщения к национальной культуре необходимо использование разнообразных средств, заранее спланировав интересную подачу учебного и дидактического материала. А также влияет непрерывный рост педагога в глубине знаний и понимания технологий выполнения творческих работ, и развития личности педагога: работа над харизмой, широким литературным запасом, быть примером в поведении и самопозиционировании.

Возможности приобщения школьников к ценностям национальной культуры на уроках художественного труда обширны и разносторонни. Этому способствует наглядность нового материала с подачей в интересной форме, а также изготовление собственными руками изделий казахской национальной культуры на уроках художественного труда. Где обучающиеся развивают не только практические навыки, но и понимание ценности этих изделий и гордости за них, и одновременно просыпается интерес к работам выдающихся мастеров. Значительную роль занимает тактичный педагог, который в интересной и доступной форме может преподнести информацию, мотивировать обучающихся на творческую и исследовательскую деятельность. Принятие ценности национальной культуры воспитывается через отклик учеников на предмете художественный труд.

Ученика нужно заинтересовать темой национальной культуры через проблемные вопросы, через методы и приемы Сингапурской системы, где обучающиеся индивидуально, в паре и группе проговаривают изученный материал, через наглядные примеры из жизни выдающихся людей, вызывая эмпатию, через вдохновение от творчества национальной культуры.

Более эффективно при формировании культурной ценности это тесное взаимодействие учителя, ученика и родителей. При системной совместной работе появятся плодотворные результаты.

Список литературы:

1 Послание Главы государства Касым–ЖомартаТокаева народу Казахстана от 1 сентября 2021 года.Казахстанская правда 2 сентября 2021. – № 165(29542) –8с.

2 Государственный общеобязательный стандарт основного среднего образования. – Казахстанская правда. – 2016. – № 96. –15с.

3 Художественный труд (Визуальное искусство и технология). Учебная программа для 5–9 классов уровня основного среднего образования – Астана, 2016.–108с.

4 Костина А.В. Национальная, этническая и массовая культура: "баланс интересов" в современном обществе. – М.:Либроком, 2009. – 216с.

5 Жуматаева Е. Этнопедагогика народов РК: факторы развития и перспективы: учебное пособие – Алматы: Эверо, 2016. –162с.

6 Латышина Д.И. Этнопедагогика: учебник для экономического бакалавриата – 2–е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство Юрайт, 2014. –532с.

ӘОЖ 37.012

ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ҚАЗАҚ ТІЛІН ҮЙРЕНУГЕ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТЫ ЖАНДАНДЫРУ ӘДІСТЕРІ

Нурканова Анара Тургунбековна
директордың оқу–ісі жұмысы жөніндегі орынбасары
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Әулиекөл ауданы білім бөлімінің №2
Құсмұрын жалпы білім беретін мектебі КММ
Құсмұрын с., Әулиекөл ауданы, Қостанай облысы, Қазақстан
E–mail: anara.nurkanova@yandex.ru

Жамбалина Нургуль Габдурахмановна
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Әулиекөл ауданы білім бөлімінің №2
Құсмұрын жалпы білім беретін мектебі КММ
Құсмұрын с., Әулиекөл ауданы, Қостанай облысы, Қазақстан
E–mail: zhambalina@list.ru

Аңдатпа

Мақалада ұлттық мәдениеттің байлығына үндеу негізінде оқушылардың мектепте қазақ тілін үйренуге қызығушылығын белсендірудің тиімді әдістері қарастырылған. Ынталандыруды арттыру үшін фольклорды, әдеби шығармаларды, этномәдени дәстүрлерді пайдалану мүмкіндіктері талданады.

Түйінді сөздер: *Қазақ тілі, ана тілін, ұлттық мәдениетті, фольклорды, әдебиетті, салт–дәстүрді үйрету, уәждеме.*

Аннотация

В статье рассмотрены эффективныеметоды активизации интереса учащихся к изучению казахского языка в школе на основе обращения к богатству национальной культуры. Для повышения мотивации анализируются возможности использования фольклора, литературных произведений, этнокультурных традиций.

Ключевые слова: *обучение казахскому языку, родному языку, национальной культуре, фольклору, литературе, традициям, мотивация.*

Abstract

The article considers effective methods activating students interest in learning Kazakh language at school based on an appeal to the wealth of national culture. To increase motivation, the possibilities of using folklore, literary works and ethnocultural traditions are analyzed.

Key words: *teaching the Kazakh language, native language, national culture*, folklore, literature, traditions motivation.

Соңғы жылдары Қазақстанда қазақ тілін ұлттық мәдениеттің маңызды бөлігі ретінде сақтауға және дамытуға көбірек көңіл бөлінуде. Дегенмен, жастар арасында оны зерттеуге деген қызығушылықтың төмендеуі мәселесі әлі де өзекті. Мектеп оқушылары мен оқушылардың ана тілін меңгеруге деген ынтасын ынталандыру үшін қазақтың мәдени дәстүрлерінің бай мүмкіндіктерін толық пайдалану қажет.

Біріншіден, қазақ тілі сабағында ауызша халық шығармашылығына – ертегілерге, аңыздарға, мақал–мәтелдерге барынша жиі жүгіну маңызды. Олардың мазмұны оқушыларға жақын және түсінікті, жарқын бейнелер мен орынды өрнектер оңай әрі ұзақ есте сақталады. Мұндай шығармаларды жатқа оқу сөздік қорын кеңейтіп қана қоймайды, сонымен қатар балаларды ата–баба даналығымен таныстырады.

Екіншіден, мектеп оқушыларын қазақ халқының салт–дәстүрімен таныстыру үшін тақырыптық сабақтар мен сыныптан тыс жұмыстарды кеңінен пайдалану керек. Бұл халық күнтізбесінің мерекелері де, өмірлік циклдің салт–дәстүрлері де болуы мүмкін – үйлену тойлары, жерлеу рәсімдері мен ескерткіштер, балалық және өсумен байланысты салт–дәстүрлер. Халықтық қолөнер және қолданбалы өнер, қазақтың ұлттық спорт түрлері бойынша шеберлік сабақтары да ерекше қызығушылық тудырады. Ата–баба дәстүрін тереңірек танып–білген балалар өздерінің ажырамас бөлігі ретінде тілді үйренуге үлкен қызығушылықпен енеді.

Үшіншіден, қазақ әдебиеті классиктерінің шығармаларын оқу–тәрбие үрдісінде пайдалану ынтасын арттыруға орасан зор мүмкіндіктер ашады. Абай, Ыбырай Алтынсарин, Мұхтар Әуезов мәтіндерімен жұмыс жасау барысында оқушылардың сөйлеу тілі ғана емес, рухани дүниесі де байып отырады. Шығармашылық тапсырмалар әсіресе пайдалы – тірі суреттерді қою, үзінділерді қою және түсіру, өз әңгімелеріңіз бен өлеңдеріңізді құрастыру. Бұл әдіс ана әдебиетін зерттеуді шынымен қызықты етуге мүмкіндік береді. [1]

Қазақ халқының бай мәдени мұрасын пайдалану заманауи мектепте қазақ тілін шығармашылықпен оқытуға және қызықты оқытуға кең мүмкіндіктер ашады. Ең бастысы, бүлдіршіндерді халық даналығының осынау сарқылмас қайнар көзіне қызықтырса, ана тілі олар үшін жаңаша жарқын, мәнерлі естіледі.

Ауызша халық шығармашылығы шығармаларын ана тілі сабағында пайдалану – мектеп оқушыларының оны оқуға деген қызығушылығын, ынтасын арттырудың тиімді жолдарының бірі. Қазақ фольклорында халықтың аса бай тілдік және мәдени мұрасы бар, онымен таныстыру оқушылардың ой–өрісін, сөздік қорын кеңейтіп қана қоймай, олардың шығу тегіне деген мақтаныш сезімін тудырады.

Ертегілер ежелден халық шығармашылығының ең сүйікті және қастерлі жанрларының бірі болып табылады. Жануарлар туралы дана да ғибратты әңгімелер, көшпенділердің батырлары мен алдарындағы сиқырлы ертегілер ұрпақтан–ұрпаққа жалғасып келе жатқан ауызша дәстүрде өмір сүрген. Ғасырлар қойнауынан дарыған олар бүгінгі күні де көркемдік құдіретін, сүйкімділігін жоғалтқан жоқ. Мұндай ертегілердің сюжеті мен кейіпкерлерімен танысу, оларды сабақта және сыныптан тыс жұмыстарда сахналау балалардың сөйлеу қабілетін ғана емес, сонымен қатар көркемдік қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. [2]

Балаларды аңыздар мен дәстүрлер – мифологиялық мотивтермен астасып жатқан нақты тарихи оқиғалар мен батырлар туралы ауызша әңгімелер қызықтырмайды. Қазақтардың руының, тайпасының, этнонимінің шығу тегі туралы аңыздар өткеннің жұмбақтарын жасырып, мектеп оқушыларын төл мәдениетінің бастауларымен қызықты түрде таныстырады.

Қазақ фольклорында ауызша халық шығармашылығының әр алуан шағын жанрлары – мақал–мәтелдер, мәтелдер, жұмбақтар ерекше орын алады. Олардың дәлдігі, дәлдігі, жарқын бейнелері есте оңай және ұзақ сақталады. Мұндай өрнектерді тек тіл мен әдебиет сабақтарында ғана емес, сонымен қатар сабақта да,

үйде де күнделікті қарым–қатынаста белсенді қолдануға болады. Бұл оқушылардың сөйлеуін көркем және ұлттық мәдени құрамдастарға бай етеді.

Қазақтың ұлттық салт–дәстүрлері, мерекелері мен әдет–ғұрыптары халық мәдениетінің бірегей қабаты болып табылады, онымен танысу мектеп оқушыларының ана тіліне деген қызығушылығын айтарлықтай арттырады.

Наурыз ежелден Қазақстанның ең сүйікті мерекелерінің бірі – көктемгі күн мен түннің теңелу және табиғаттың жаңаруының көне мейрамы болған және солай болып қала береді. Қазақ жастары оның келуін дәстүрлі халықтық мерекелерге, ойындар мен жарыстарға қатысу үшін асыға күтуде. Осы мерекеге байланысты аңыз–әңгімелер мен әдет–ғұрыптарды талқылай отырып, мектеп оқушылары ұлттық мәдениеттің бастауларына қызығушылықпен енеді [3].

Бәйге, айтыс, достар сияқты дәстүрлі мерекелік шаралар оқушыларды де қызықтырмайды. Оларды дайындау халықтық әдет–ғұрыптарды құрметтеуге тәрбиелейді, қазақ сөйлеу әдебінің ережелері мен формулаларын үйренуге ынталандырады, сөздік қорын байытады.

Күнтізбелік мерекелерден басқа, қазақтың дәстүрлі тұрмыстық ғұрыптары – үйлену тойлары, жерлеу және еске алу рәсімдері, баланың дүниеге келуін тойлау, ат қою және басқа да маңызды шаралар балаларды ұлттық мәдениетке баулуда орасан зор тәрбиелік мүмкіндіктерге ие. Оларды сабақта, сыныптан тыс жұмыстарда талқылау мектеп оқушыларының тек тілдік емес, мәдени ой–өрісін кеңейтеді.

Халықтық қолөнер – қыш, зергерлік, кілем тоқу, ағаш ою, киіз басу және басқа да көптеген шеберлік сабақтары балалардың үлкен қызығушылығын тудырады. Сонымен қатар, балалар мен жасөспірімдердің үнемі қызығушылығын тудыратын ұлттық тағамдар – бауырсақ, наурыз көже, шұбат және басқа да қазақтың тәтті тағамдарын дайындау бойынша аспаздық сабақтардың қазақ асханасының дәстүрін таныстыруда алар орны ерекше. Мұндай іс–шаралар оқушылардың сөздік қорын байытып қана қоймай, олардың өз төл мәдениетінің байлығына мақтаныш сезімін дамытады.

Қазақ әдебиетінің классикалық шығармалары ана тілін байытып, оқушыларды өз халқының рухани мұрасымен таныстырудың таптырмас қайнар көзі. Абай Құнанбаев, Шәкәрім Құдайбердиев, Мұхтар Әуезов, Сәкен Сейфуллин сынды көрнекті жазушылар, ойшылдар, ақындар шығармашылығында қазақ тілі мен мәдениетінің аса маңызды ерекшеліктері көрініс тапты.

Осы және басқа да қазақ әдебиеті классиктерінің шығармаларын сабақта, сыныптан тыс жұмыстарда барынша кеңінен пайдалану керек. Олардың көркем мәтіндері оқушыларды ана тілінің мәнерлі құралдарымен таныстырады, шығармашылық қиялын дамытады, адамгершілік жағынан байытады. [4]

Әсіресе, Абайдың Қара сөздері мен Масғұт поэмаларынан, Мұхтар Әуезовтің Абай жолы романынан, Әбдіжәміл Кәрімұлы Нұрпейісовтың Қан мен тер әңгімесінен үзінділерді оқып, сабақта жан–жақты талдау өте тиімді. Олардың мазмұнының тереңдігі мен тілдік құралдардың мәнерлілігін талқылай отырып, оқушылар ана тілінің әдемілігін, байлығын, дәлдігін сезінуге үйренеді.

Қазақ тіліне қызығушылықты дамыту үшін оқылған көркем мәтіндерге негізделген шығармашылық тапсырмалар: шолулар, эсселер жазу, негізгі көріністерді драматизациялау, өз бетінше иллюстрациялар жасау, шығармалардың фрагменттерін фильмге бейімдеу пайдалы. Мұндай нәтижелі шығармашылық оқу әрекеттері алған тілдік білімдерін іс жүзінде қолдануға мүмкіндік береді. Қазақ әдебиеті классиктерінің шығармаларының жанды аудиовизуалды образдарын жасау барысында оқушылар өз төл мәдениеті мен тілінің байлығын тереңірек ұғынады.

Мектеп оқушылары үшін қазақ тілін үйренуді шын мәнінде қызықты ету үшін оларды жанды тілдік ортамен қоршау маңызды. Бұған сабақтарда шынайы

аудиовизуалды материалдарды пайдалану, сондай–ақ ана тілінде сөйлейтіндермен қарым–қатынас жасау арқылы көмектесуге болады.

Бұл орайда қазақ фильмдерінен, анимациялық фильмдерден, телешоулардан және музыкалық бейнебаяндардан үзінділерді көру және талқылау үлкен мүмкін–діктер береді. Жарқын, эмоционалды бай бейнеклиптерді пайдалану сабақтарды жандандырады және оқушыларды оның интонациялық үлгілерінің барлық байлығымен жанды сұхбаттық сөйлеу атмосферасына батырады.

Ана тілінде театрландырылған қойылымдарға бару, содан кейін оларды сыныпта талқылау пайдалы. Сахна шеберлерінің қойылымымен, қазақ әдебиеті шығармаларының сахналық бейнесімен танысу балалардың жадында ұзақ сақта-лады, ана тілінде мәнерлі, сауатты сөйлеуге итермелейді.

Дегенмен, тілдік ортаға енудің ең құнды түрі, әрине, мектеп оқушылары мен ана тілінде сөйлейтіндер арасындағы тікелей қарым–қатынас. Бұл тек сабаққа арнайы шақырылған қонақтар болуы мүмкін емес. Үлкен білім беру әлеуеті әртүрлі ұлт оқушыларының және олардың ата–аналарының өзара әрекеттесуінде, соның ішінде оларды тіл мен мәдениетті зерттеу бойынша бірлескен жобалық іс–шараларға тарту арқылы. Қазақ тіліндегі шынайы тұлғааралық қарым–қатынас тәжірибесі оны меңгеруге тұрақты мотивацияны қалыптастыру үшін ең өнімді болып табылады.

Қорытындылай келе, қазақ тілін ана тілі ретінде тиімді оқыту ұлттық мәдениеттің қуатты ынталандырушы мүмкіндіктерін барынша пайдалануды талап ететінін тағы да атап өтеміз. Дәл жас ұрпақты өз халқының ауызша және жазбаша шығармашылық байлықтарымен, әдет–ғұрыптарымен, әдет–ғұрыптарымен белсенді түрде таныстыру арқылы олардың өмір бойы туған сөзіне деген қамқорлық пен құрметпен қарауы мүмкін.

Мақалада келтірілген тәжірибе дәлелдегендей, мұның тиімді жолдары: тіл мен әдебиет сабақтарында қазақ ауыз әдебиеті шығармаларын кеңінен пайдалану; сыныптан тыс жұмыстарда халық мерекелерімен, салт–дәстүрлерімен және қолөнер түрлерімен таныстыру; көркем әдебиеттің озық үлгілерінің мәтіндеріне жүгіну; тілдік ортаға жүйелі түрде ену.

Осы кешенді тәсілдің арқасында қазақ тілі мен әдебиетін оқу мектеп оқушылары үшін туған мәдениетінің өткені мен бүгініне қызықты саяхатқа айналуы мүмкін. Ал оның сөздік–бейнелі құралдарының байлығы, идеялық–сезімдік құрылымы күшті ынталандырушы әсер етеді. Балалар қазақ тілін көптеген ұрпақтың рухани–адамгершілік және практикалық тәжірибесінің қазынасы ретінде қызығушы-лықпен үйренуде.

Сондықтан ұстаздар алдында халық шығармашылығының, жазба әдебиетінің озық үлгілерін, сөйлеу әдебін пайдалана отырып, оқу–тәрбие процесін қазақ тілінің жанды ауызекі сөйлеу элементімен қанықтыру – жауапты міндет тұр. Бұл мектеп оқушыларының оны оқуға деген ынтасын айтарлықтай арттырып, өз халқының бай, қайталанбас мәдениетіне деген мақтаныш сезімін оятады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Мұқанова А.М. Қазақ тілін үйренуге мотивация. – Алматы: Раритет, 2019 ж.
2. Қазиев Ж.Қазақ тілін оқытуда фольклорды пайдалану // ҚазҰПУ Хабаршысы. – 2018. – №3. – 67–71 б.
3. Аязбекова С.Ш. Қазақ тілі сабағында көркем мәтінмен жұмыс істеу әдістемесі. – Астана: Фолиант, 2016 ж.
4. Сарбалаев Ж.Ана тілін меңгертудегі сыныптан тыс жұмыстың рөлі. – Алматы: Ұлағат, 2014 ж.

УДК 372.882

РОЛЬ ПЕДАГОГА В ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОМ ВОСПИТАНИИ ЛИЧНОСТИ И РАЗВИТИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ

Нурмагазумова Гульжан Канзадиновна
учитель истории, педагог–исследователь
КГУ «Общеобразовательная школа имени М.Горького
отдела образования Карабалыкского района»
Карабалыкский р-н, Казахстан
E–mail: nurmagazumova@inbox.ru

Аннотация

В статье рассматривается актуальная проблема на сегодняшний день, это развитие национальных ценностей у подрастающего поколения. Духовно–нравственное воспитание – это стержень современного образования и национальные ценности должны занимать главное место в воспитании личности. Роль учителя очень ценна и необходима: он занимается нравственным развитием и воспитанием граждан Казахстана, что направлено на развитие Республики: укреплению духовного единства народа и моральных ценностей.

***Ключевые слова**: духовно–нравственное воспитание, национальные ценности, стремление, семья, традиции, Родина.*

Аннотация

Мақалада бүгінгі күннің өзекті мәселесі, өскелең ұрпақтың бойында ұлттық құндылықтарды дамыту мәселесі қарастырылған. Рухани–адамгершілік тәрбие қазіргі білім берудің өзегі және жеке тұлғаны тәрбиелеуде ұлттық құндылықтар басты орын алуы тиіс. Мұғалімнің рөлі өте құнды және қажетті: ол Қазақстан азаматтарына дамгершілік жағынан дамыту және тәрбиелеу мен айналысады, бұл Республиканың дамуына: халықтың рухани бірлігі мен адамгершілік құндылықтарын нығайтуға бағытталған.

***Түйінді сөздер**: рухани–адамгершілік тәрбие, ұлттық құндылықтар, талпыныс, отбасы, салт–дәстүр, Отан.*

Annotation

The article discusses a pressing problem today, the development of national values among the younger generation. Spiritual and moral education is the core of modern education and national values should occupy the main place in the education of the individual. The role of the teacher is very valuable and necessary: he is engaged in the moral development and education of the citizens of Kazakhstan, which is aimed at the development of the Republic: strengthening the spiritual unity of the people and moral values.

***Key words**: spiritual and moral education, national values, aspiration, family, traditions, Motherland.*

В современном обществе материальные ценности становятся важнее, чем нравственные ценности, меняются приоритеты и национальные ценности. Поэтому именно сейчас мы видим проблемы подрастающего поколения в формировании духовно–нравственного воспитания.

В семейном кодексе написано, что первые и главные воспитатели детей – это родители. Но в современной жизни большинству родителей просто некогда заниматься своими детьми. Часто родители, не скрывая, перекладывают ответственность за воспитание своих детей на учителей.

Перед педагогами стоит основная цель – вырастить духовно–нравственное, подрастающее поколение, а потом – патриота своей страны. В настоящее время подростки видят пример негативного характера, особенно в средствах массовой информации. Молодёжь самостоятельно берет знания и набирается жизненного опыта через сеть Интернет. Когда посмотрят различные ролики из сети, подростки хотят подражать героям этих сюжетов. Это не всегда нравственные персонажи. Часто интернет учит жестокости, грубости, равнодушию и ненависти к людям.

О каком духовном воспитании можно говорить? И здесь мы, педагоги, становимся уязвимыми. Мы не можем полностью убрать негативный поток, который портит ещё не окрепшие молодые души. Но в наших силах подкорректировать,

показать нужное русло молодежи. Нужно понимать, что это очень тяжелый труд для преподавателя. Для этого нужно найти такой подход к каждому ученику, чтобы понять, что именно он хочет, и как каждый ребенок, может сделать мир лучше.

Нравственность педагога, его принципы, отношение к своему педагогическому труду – все это влияет на привитие духовно–нравственных ценностей подрастающему поколению. [1]

Духовно–нравственное воспитание – это стержень современного образования и на протяжении истории мы видим, что национальные ценности должны занимать главное место в воспитании личности.

Роль современного учителя прививать три основные ключевые ценности воспитания: национальный интерес, совесть, стремление.Их учитель с самого детства раскрывает в ребенке.

Для того, что бы привить национальный интерес, учитель учит ребенка любить свою Родину Казахстан, служить на благо обществу, бережно относится к национальному наследию, служить национальным интересам Казахстана.

Что бы привить совесть, педагог учит уважать честный труд, соблюдать моральные нормы, проявлять уважение к одноклассникам. Что бы привить стремление, ученику говорят о необходимости физического развития, иметь стремление к труду, саморазвитию.

Все хорошее и ценное, что учитель дает своему ученику, помнится детьми всю жизнь. Учитель играет в жизни ребенка очень большую роль, взращивая в нем доброе отношение к миру, себе, другим людям. [2]

Ученики, проводят большую часть времени в школе, и сами не понимая этого, копируют поведение учителей, классных руководителей. Поэтому именно учитель должен быть примером развития духовно–нравственных ценностей. Ему необходимо не только быть честным и искренним, но и быть борцом за нравственные идеалы.

В.А. Сухомлинский писал: «Самый лучший учитель для ребенка тот, кто, духовно общаясь с ним, забывает, что он учитель, и видит в своем ученике друга, единомышленника. Такой учитель знает самые сокровенные уголки сердца своего воспитанника, и слово в его устах становится могучим орудием воздействия на молодую, формирующуюся личность. От чуткости учителя к духовному миру воспитанников как раз и зависит создание обстановки, побуждающей к нравственному поведению, нравственным поступкам». [3]

К.Д. Ушинский одним из основных средств педагогического воздействия считал убеждение. Но, по словам великого педагога, это средство, имеет эффект лишь тогда, когда учитель пользуется у детей авторитетом, когда между ним и учащимися установились тесные, доверительные отношения. Если же воспитатель находится в «официальных отношениях к детям», то не удивительно, что все его воспитательное влияние «выражается только в ограничениях, стеснениях, запрещениях и внешней дисциплине, облегчающей его труд». [4]

Педагог должен быть в тесном взаимодействии с семьей ученика, с обществом, формировать национальные ценности и навыки в повседневной жизни. Только так мы можем привить молодежи духовно–нравственные ценности, которые воспитываются путем вовлечения молодежи в социальные проекты, направленные на то, что бы они почувствовали себя важным поколением для будущего страны, повышение их активности в выполнении своего долга перед семьей, долга перед Родиной. [5]

Развитие национальных ценностей является эффективным, еслидействует как целостный процесс, который соответствует нормам общечеловеческой морали. В результатепроисходит формирование уважения и любви к взрослым, в особенности, к своей семье, когда учащийся понимает свою ответственность перед семьей, ценит

суть понятий «шаңырақ», «жеті ата», «тектілік», дорожит семейным благополучием. При этом имеетсвободную нравственную волю, умеет брать ответственность за свои поступки, обретает внутреннюю свободу.

Нравственные ценности формируются на мероприятиях, которые вызывают национальный интерес, в обычных отношениях и трудностях, с которыми ученики могут сталкиваться. Каждый деть ученик сталкивается с задачами, с которыми ему приходится разбираться, делать свой выбор, принимать осознанные решения и совершать поступки.

Много зависит и от духовного пространства, в котором живетученик. Духовно–нравственные ценности у молодежи – это важная и стабильная опора всякого общества. Недостатки в развитии национальных ценностей наносят обществу очень сильный урон. Интеллектуальное развитие молодежи так же очень важная часть, но не представляет на сегодняшний день такой важной проблемы, как нравственное становление. Это происходит потому, что обучение основам наук в наше время происходит достаточно четко, планомерно и в обязательном порядке. Но именно духовно–нравственное воспитание учеников сильно отстает. А ведь именно развитие нравственных ценностей должно стоять впереди и за собой вести интеллект.

Роль педагога это сформировать у учеников ключевые ценности, такие как:

– любовь к Родине;

– служить во благо общества;

– соблюдать моральные нормы

– уважать честный труд

– уметь принимать решения и формировать чувство ответственности;

– быть верным своим словам и делам;

– проявлять доброту и уважение по отношению к друзьям, одноклассникам, членам семьи;

– учиться критически и творчески мыслить;

– стремиться к общению, труду и саморазвитию;

– быть физически активным.

Педагог, который формирует духовно–нравственные качества, может привить молодому поколению:

1. Почитание целостности страны и земли, независимости страны, поддержанию высокого достоинства и чести, служению честным трудом, проявлению гражданской активности на благо общества, осознанному пониманию ответственности, воспитанности на основе здоровья и интеллектуальных ценностей;

2. Вовлечение в социальные опыты и проекты, направленные на то, чтобы они почувствовали себя важным поколением для будущего страны, повышение их активности в выполнении своего долга перед семьей, долга перед Родиной;

3. Необходимость возрождения исторического сознания нации, придания особого значения прославлению исторической генеалогии, организации мероприятий, направленных на прославление наследия своего народа, унаследованного от предков, пробуждение духа молодежи в соблюдении кодекса нации, повышение чувства патриотизма и государственной мудрости;

4. Вовлечение в деятельность, направленную на прославление семейных ценностей, разъяснение ответственности за создание семьи;

5. Активное участие в мероприятиях, направленных на высокую оценку добросовестного труда, уважения к труду человека, поддержку в определении правильной профессиональной направленности. [6]

Самые важные источники национальных ценностей, этоучебная деятельность, духовное и нравственное развитие воспитанников на уроках, которая осуществляется через содержание программного и дидактического материала, самой органи-

зации урока, глобальные возможности для нравственного воспитания на школьников имеет учебный материал, особенно по литературе и истории. В данном материале имеется множество морально–этических рассуждений. На уроках преподаватель сразу выводит учеников на осмысление отношений к человеку и обществу.

Таким образом, роль учителя очень ценна и необходима: он занимается духовно – нравственным развитием и воспитанием граждан Казахстана, что направленона развитиеРеспублики:укреплению духовного единства народа и моральных ценностей. Нельзя создать прочную экономику страны, минуя учителя, состояние и качество его внутренней жизни. Темпы и характер формирования общества прямо зависят от личности педагога, его жизненных и национальных ценностей, нравственных убеждений, моральных норм и духовных ценностей. Духовно–нравственное развитие педагога определяет основу его профессиональной компетенции. Воспитание человека, формирование духовно–развитой личности, любви к своей Родине, потребности творить, совершенствоваться и брать на себя ответственность, есть важнейшие условия успешного развития Казахстана.

Список литературы:

1. Богданова О.С. Азбука нравственного воспитания: Пособие для учителя / ред. И.А.Каиров, О.С. Богданова. – М.: Просвещение, 2016. – 318 с.
2. Духовно–нравственное воспитание молодежи. Семейные национальные традиции. – М.: РГСУ, 2018. – 288 с.
4. Сухомлинский В.А. Сто советов учителю. К.: Рад. Школа, 1979, С.18–19
5. Ушинский К. Д.. Собр. сочинен. В 10–ти томах М.–Л., 1952, с.182
5. Короткова, Л. Д. Духовно–нравственное воспитание средствами авторских сказок / Л.Д. Короткова. – М.: ЦГЛ, 2018. – 160 с.
6. Послание Президента РК «Стратегия–2050» Новый политический курс состоявшегося государства. Астана. 2022г.

УДК 372.8

ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ УЧЕНИКА НА УРОКАХ ИСТОРИИ

Нурмагамбетова Гульмира Турмановна
учитель истории, магистр гуманитарных наук
КГУ«Общеобразовательная школа №17
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г. Костанай, Казахстан
E–mail: nur.gulim@mail.ru

Биркемелова Энуза Бейсембаевна
учитель истории
КГУ«Общеобразовательная школа №17
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г. Костанай, Казахстан
E–mail: anuza1982@mail.ru

Аңдатпа

Қазіргі қоғамда өскелең ұрпақты рухани–адамгершілікке тәрбиелеу қажеттілігі барған сайын сезілуде. Мақалада тарих сабағында оқушыларды рухани–адамгершілікке тәрбиелеу, олардың адамгершілік ұстанымдар негізінде дамып, өмірін құруға қалай көмектесетіні қарастырылады.

Түйінді сөздер: *оқушыны рухани–адамгершілікке тәрбиелеу, тарих, имандылыққа тәрбиелеу, рухани жан дүниесін дамыту, патриоттық сезімін тәрбиелеу, тарих сабақтары.*

Аннотация

В современном обществе все более ощущается необходимость в духовно–нравственном воспитании молодого поколения. В статьте рассматривается духовно–нравственное воспитание ученика на уроках истории, какпомогает им развиваться и строить свою жизнь на основе моральных принципов.

Ключевые слова: *духовно–нравственное воспитание ученика, история, воспитание нравственности, развитие духовности, воспитание чувства патриотизма, уроки истории.*

Abstract

In modern society, the need for spiritual and moral education of the younger generation is increasingly felt. The article examines the spiritual and moral education of students in history lessons, how it helps them develop and build their lives on the basis of moral principles.

Key words: *Spiritual and moral education of the student, history, education of morality, development of spirituality, education of a sense of patriotism, history lessons.*

Духовно–нравственное воспитание ученика в Республике Казахстан основывается на национальных ценностях, которые привержены казахской культуре и традициям.

В современном мире, где все больше людей сталкиваются с различными этическими дилеммами и моральными проблемами, важно не забывать о воспитании духовно–нравственных ценностей у каждого человека. Главное в этом процессе – укрепление национальных ценностей, которые выступают важным фундаментом для формирования сильной и нравственно ответственной личности.

Одной из форм актуализации духовно–нравственного воспитания личности на основе базовых национальных ценностей является изучение истории и культуры своей страны. Это позволяет ученикам осознать свою принадлежность к определенной нации, понять то, что поможет им развиваться и строить свою жизнь на основе моральных принципов. [1]

Педагоги–просветители Казахстана Ч. Валиханов, Ы. Алтынсарин, А. Кунанбаев, С. Торайгыров, А. Байтурсынов, Х. Досмухамедов, М. Жумабаев придерживались мнения об исключительно большой роли, которую выполняет народные традиции в жизни казахского народа, в частности, в нравственном воспитании подрастающего поколения, выдвигали идеи о воспитательной и образовательной ценности народного воспитания. [2]

Приоритетным направлением в педагогической деятельности на современном этапеобъявлено формирование духовно–нравственных основ личности через духовные и культурные ценности и традиции народа.В свою очередь, это потребовало изменений организации и содержания деятельности всех социальных институтов,и в первую очередь, школы, призванной закладывать духовно–нравственные основы общества в целом. Поэтому возрождение богатых исторических ценностей, традиций и достижений народной педагогики, основанных на высоких принципах морали и этики, а также правильное их использование в современных условиях, служит важнейшим фактором воспитания нового гражданина Казахстана.

Основные аспекты духовно–нравственного воспитания ученика включают:

1. Развитие духовности–это формирование смысловой стороны жизни, поиск ценностей, развитие эмоциональной сферы, способность к толерантности и эмпатии.
2. Воспитание нравственности – это формирование моральных установок и норм поведения, осознание значимости справедливости, честности, уважения к другим людям.
3. Развитие этических качеств – это формирование умения принимать решения на основе нравственных норм, брать ответственность за свои поступки, умение предвидеть последствия.

4. Формирование культуры поведения – это развитие навыков общения, взаимодействия, соблюдение норм этикета, умение участвовать в коллективных делах.

5. Развитие гуманической ориентации–это формирование уважения к человеку, его правам, равноправию, участие в деятельности по оказанию помощи другим.

6. Воспитание патриотизма – это формирование чувства принадлежности к своей стране, понимания и уважения истории, культуры, языка, традиций своего народа. [3]

Для успешного духовно–нравственного воспитания ученика важным является сочетание образовательных, внеклассных и внешкольных форм работы, создание атмосферы взаимопонимания и уважения.

История–это не только изучение событий прошлого, но и осознание своей национальной иеднтичности, уважение к своим предкам и их достижениям. Уроки истории позволяют понять, как формировались основные ценности и традиции нашей нации. Они помогают увидеть уникальность нашего культурного наследия и понять, какие ценности помогли нам создать стабильное общество.

В современном обществе все более ощущается необходимость в духовно–нравственном воспитании молодого поколения. Школьные уроки истории представляют собой отличную возможность раскрыть эту тему и предоставить учащимся знания о ценностях, моральных нормах и исторических примерах достойного поведения. Однако, старые подходы и методики уже не всегда эффективны. Решение данной проблемы требует новаторских решений и осмысленного подхода к духовно–нравственному воспитанию школьников. Наример, в нашей школе мы часто проводим нетрадиционные уроки, такие как: урок – путешествие «Великие сыны Казахстана», «Неизвестными тропами Костанайской области», урок диспут «Долг моральный и долг общественный», урок – экскурсия «Султан Баймагамбетов – герой мужества», урок – конференция «Костанайцы – фронту», урок – круглый стол «Эхо войны» и др. Внеурочные мероприятия: экскурсии в музеи города, встречи с известными людьми и ветеранами, реализация проектов «Бессмертный полк», «Моя малая Родина», «Их именами названы улицы».

В свете новых вызовов и требований образовательной системы, задачи и цели духовно–нравственного воспитания на уроках истории сегодня выглядят иначе. Одной из эффективных методик, применяемыхна уроках истории Казахстана, является использование исторических примеров. Исторические примеры позволяют учащимся увидеть связь между событиями прошлого и настоящего, а также извлекать уроки и ценности, которые могут быть применены в жизни. Один из примеров использования исторических событий на уроках истории связан с борьбой за независимость и свободу страны. Во время колониального периода Казахстан подвергался политическому и экономическому влиянию соседних держав. Учащиеся знакомятся с историей борьбы казахов за свободу и независимость, изучают исторические факты и познают героические инициативы и опыт предков. Еще одним, историческим примером, который можно использовать на уроках истории Казахстана, является распад СССР. Знакомство с историей этого периода позволяет учащимся почувствовать героизм национальных лидеров и народа в борьбе за свободу. Учащиеся обращают внимание на важность принятия четких решений, принципиальности и согласованности действий в ситуациях, когда ставится на кон независимость и свобода страны. То есть мы, на своих уроках ставим такие критерий, как:

1. Воспитание чувства патриотизма: уроки истории должны помогать учащимся развить понимание и любовь к своей родине, ее истории и наследию. Школьники должны осознать важность сохранения национальных традиций и

ценностей, чтобы стать гражданами, ценящими свою страну и готовыми действовать в ее интересах.

2. Развитие этического мышления: учащиеся должны научиться анализировать исторические события с точки зрения этики и морали. Учитель истории должен активно проводить дискуссии на уроках, стимулируя школьников к размышлениям о правильном и неправильном поведении в различных исторических ситуациях. Это поможет ученикам развить эмпатию, воображение и чувство ответственности.

3. Формирование глобального мышления: уроки истории могут помочь учащимся осознать свое место в мировой истории и понять глобальные проблемы современности. [4]

На уроках истории ученикам предлагается анализировать сложные события и их исторический контекст, рассматривать доминирующие ценности и нормы поведения того времени. Это обеспечивает возможность развития нравственного суждения и способности к самостоятельному принятию решений. Познание исторических фактов и их анализ позволяют школьнику понять последствия различных поступков и осознать, что его действия имеют непосредственное влияние на окружающих. [5]

Рассмотрим несколько способов, которыми уроки истории способствуют духовно–нравственному развитию школьника:

1. Формирование уважительного отношения к людям разных культур и национальностей. Изучение истории многочисленных народов позволяет школьнику понять и оценивать разнообразие культурного наследия человечества. Он учится преодолевать предрассудки и становится открытым и терпимым к другим культурам и традициям.Воспитание ученика на основе этих ценностей направлено на развитие ученика как личности, способной к сотрудничеству, толерантности и помощи окружающим.

2. Уроки истории дают возможность познакомиться со славными страницами истории своей страны и оценить подвиги предков. Школьник понимает свои обязанности перед Родиной и готовится к активному гражданскому участию в будущем. Ученикам преподаются история Казахстана,традиции и обычаи народа, а также национальные символы. Они учатся ценить и уважать свою Родину, принимать участие в социально значимых мероприятиях и добиваться успехов в различных областях для процветания своей страны.

3. Как исторические факты показывают, в основе многих конфликтов лежат недоразумения и непониманиемежду людьми. Уроки истории дают возможность анализировать эти конфликты и искать альтернативные пути их разрешения. То есть, система духовно–нравственного воспитания также включает религиозную толерантность. В Казахстане различные этнические группы проживают рядом друг с другом и учатся вместе в школах. Чтобы сохранить гармонию и уважение к различиям, духовно–нравственное воспитание ученика основывается на принципах толерантности и уважения к разным верованиям и религиям.

4. Казахстан также ставит перед собой цели по формированию здорового образа жизни и патриотического воспитания молодежи. Ученики учатся быть ответственными гражданами, следить за своим здоровьем и активно участвовать в спортивных и культурных мероприятиях.

Таким образом, духовно–нравственное воспитание ученика в Республике Казахстан основывается на уважении к национальным ценностям, традициям и обычаям. Это включает в себя развитие коллективизма, толерантности, патриотизма и здорового образа жизни, а также уважение к различным верованиям и религиям. Кроме того, уроки истории дают ученикам возможность понять и осознать свою ответственность за происходящее в мире. Они учат строить собственные моральные

критерии, различать добро и зло, осознавать последствия своих действий на судьбу других людей и общества в целом.

Список литературы:

1. Государственная программа патриотического воспитания граждан Республики Казахстан на 2006–2008 годы. http://tak–to–entnet/load/37–l–0–258

2. Вклад ученых, http://www.rusnauka.com/36 PVMN 2012/Pedagogica/3 124098.doc.htm

3. Концепция воспитания в системе непрерывного образования Республики Казахстан.16.11.2009 г. http://www.pandia.ru/text/79/017/56277.php

4. Б ахтина О.Б. Самопознание как основа нравственно–духовного воспитания в национальной системе образования Республики Казахстан. // Теория и практика образования в современном мире: материалы III междунар. науч. конф. (г. Санкт– Петербург, май 2013 г.). – СПб.: Реноме, 2013.

5. Нравственное воспитание школьников – главная проблема современности. http://www.rusnauka.com/36 PVMN 2012/Pedagogica/3 124098.doc.htm

УДК 372.881.1

ТРИЕДИНСТВО ЯЗЫКОВ ЧЕРЕЗ НАРОДНЫЕ ИГРЫ

Нурманова Айнагуль Рахимжановна
учитель казахского языка и литературы
КГУ «Общеобразовательная школа имени Абая
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области

Байменова Ботагоз Жумагалиевна
учитель казахского языка и литературы
КГУ «Общеобразовательная школа имени Абая
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области

Аңдатпа

Бұл жұмыс ұлттық ойындарын зерттеу арқылы қазақ тілі, орыс тілі, ағылшын тілі пәндеріне қызығушылықтарын арттыруы жайында.Қазіргі мектепте үш тілді меңгеру мақсатында ұлттық ойындарды қолдану жаңа және өзекті болып саналады.

Түйінді сөздер*: тілдердің үштұғырлығы, ұлттық ойындар,қазақ тілі, орыс тілі, ағылшын тілі.*

Аннотация

Работа посвящена исследованию влияния народных игр на повышение интереса к таким учебным предметам как казахский язык, русский язык, английский язык. В современной школе использование народных игр с целью изучения трёх языков является новым и актуальным.

Ключевые слова*:триединство языков, народные игры, казахский язык, русский язык, английский язык*

Abstract

The work is devoted to the study of the influence of folk games on increasing interest in such academic subjects as the Kazakh language, Russian language, and English. In modern schools, the use of folk games for learning three languages is new and relevant.

Key words*: trinity of languages, folk games, Kazakh language, Russian language, English language.*

Современное время характеризуется усилением глобализации и интеграции,в ходе которых происходит формирование единого экономического, политического и образовательного пространства. Также необходимо отметить, что, интересуясь всем новым, мы забываем о народных ценностях. В связи сэтим возникла необходимость сохранения самобытности и разнообразия мировых культур, через систему образования. В своей работе мы обратилась к опыту наших предков, ведь именно там мы

находим ответы на многие трудные вопросы сегодняшнего дня. Это проверено опытом времени. Нам необходима веками формировавшаяся народная мудрость, вобравшая в себя общечеловеческие ценности. Одним из воплощений национальной особенности является народная игра. Народная игра – это уникальный феномен общечеловеческой культуры, поскольку у каждого века, у каждой эпохи, у каждого конкретного народа, у любого поколения есть свои любимые игры.

Проект исследует влияние народныхигр на повышение интереса к таким учебным предметам как казахский язык, русский язык, английский язык. Поэтому очевидна актуальность: для того чтобы глубже понимать родную культуру и приобщаться к иной культуре, а также уметь применять языковые знания в реальной ситуации, необходимо полиязычное развитие ученика в современной школе использование народных игр с целью изучения трёх языков является новым и актуальным

Каждый народ вкладывал в сущность понятия «игра» свое значение. «Ойын – баланың шын өмірі». [1] «Игра – занятие с целью развлечения, подчиненное определенным правилам». [2]

«Game» – The enqlish word qame began to desiqnate a wide ranqe of human activities, in this circle was encludedeverythinq from children‘s qames to the hiqhest art of a violinist» (у англичан словом «игра» стали обозначать обширный круг человеческих действий, в этот многообъемлющий круг стало входить все, начиная от детской игры до высшего искусства скрипача). [3]

У казахского народа есть очень много различных национальных игр, носящих в основном состязательный характер. Есть испытания на силу, выносливость, смекалку, на умение держаться в седле, на меткость и на быстроту реакции. Например, «Бәйге»,«Асықтар», «Тоғыз құмалақ».

Казахстан – многонациональная страна, в которой бережно хранят традиции, культуру всех её народов. Особенно широко распространены традиции и обычаи русского народа, глубоко уходящие корнями не только в православие, но даже в язычество. Например: «Кострома», «Лапта».

Удивительны и интересны народные игры англоязычных народов. Например: «Cricket», «Tennis»,«Hopscotch».

О том, что народные игры неотделимы от этноса, говорит и тот факт, что игры, в которые играли наши бабушки и дедушки, популярны и по сей день. Игры передаются из поколения в поколение, изменяясь и адаптируясь под время, но в корне своём, оставаясь все теми же народными. «Игра есть действенная форма активного творческого отражения действительности и как таковая служит, с одной стороны, показателем развития ребенка, а с другой – показателем развития общества». [1] Народные игры привлекали к себе внимание представителей разных профессий: психологов, педагогов, этнографов. «По содержанию все народные игры классически лаконичны, выразительны и доступны ребенку. Они вызывают активную работу мысли, способствуют расширению кругозора, уточнению представлений об окружающем мире, совершенствованию всех психических процессов, стимулируют переход детского организма к более высокой ступени развития». [5]

Мы провели анкетирование среди учащихся 5–6 –х классов:96 % из 100 % хотят играть. Перечисляют в основном подвижные, компьютерные, настольные, логические игры, на уроках проводят народные игры очень редко, а так же мало знают названия народных игр. Это я заметила когда мы проводили подвижные игры. Многие не умеют играть – они возятся, дерутся, толкаются. Об этом подтверждают и их ответы. 37 % учащихся считают, что народные игры не нужны на уроках.

Игра – это несерьезно, возмущаются родители, требуя от детей: «Перестань играться, учи уроки». Слова: «Сегодня мы будем изучать…» многих учащихся вводят в состояние апатии, некоторых – просто повергают в сон. Слова «Давайте

поиграем!» не только поднимает настроение, но и будит тех, кто спал. В игре нет «отличников» и «хорошистов», а есть умелые, сообразительные, быстрые. Народные игры прежде всего, помогают преодолеть языковой барьер и обыкновенный страх перед общением даже на родном языке. Народные игры помогут в освоении грамматики, лексики, помогут улучшить произношение и даже ускорят процесс восприятия на слух иностранной речи. Начнем со считалочек. Считалочки – это и хорошая разминка перед занятием, и постановка правильного произношения. Во всякой игре есть элемент неожиданности, элемент соперничества. Даже если победа – не главное, то уж свои силы проверить любит каждый. Не стоит забывать и о том, что игра – это наша настоящая жизнь.

«В своей педагогической деятельности И. Алтынсарин часто использовал игры. По мнению автора, применение народного творчества в учебно-воспитательном процессе поможет детям уважать традиции и обычаи предков» [4].

«В рамках межкультурного обучения формируется умение сравнивать социокультурный опыт разных народов и применять эти знания в реальной ситуации общения. Приобщаясь к иной культуре, учащиеся глубже понимают родную культуру, осознают свою «принадлежность к определенному этносу, региону своего проживания и государству в целом. [5] В наш век, когда люди стремятся к взаимопониманию и сближению в различных областях жизни, общедоступный язык народных игр. Проведя обзор литературы, я пришла к следующим выводам, что многие исследователи народной педагогики считают игру одним из ее важнейших компонентов.

«В работах С.Л. Рубинштейна игра предстает как деятельность, «доступная ребенку и непонятнаядля ученого». Игровая деятельность детей выполняет в их развитии две важнейшие функции:

1.Способствует развитию специфически человеческих познавательных способностей ребенка (воображения и творческого мышления);

2. Участвует в формировании у детей способности к отражению существующих среди людей отношений. В наибольшей степени этому способствует сюжетно – ролевая». [1]

Для учащихся, использование народных игр на уроках, способствует развитию языковых знаний, а также помогает развивать любознательность и способствует развитию речи, расширению словарного запаса. Практическая значимость работы заключается в возможности использования материала на уроках, как для развития языковыхзнаний, так и приобщению к народным истокам и традициям.

Игры вызывают активную работу мысли и позволяют познать элементы различных культур, стимулируют развитие организма. Для успешного овладения детьми навыками игровой деятельности на уроках, учитель сам должен хорошо знать народные игры, свободно владеть методикой их проведения, как на уроках, так и во внеурочное время.

Для начала решили использовать для изучения новых слов сюжетно– ролевую игру «Wolf» (волк), «Sea – ground»(море – земля). Эту народную игру мы успешно использовали для изучения новых слов английского языка. На уроках русского языка игру «Краски». Игра помогла развить воображение и запомнить цвета. На уроке казахского языка «Ұшты–ұшты». Игра развивает память, мыслительную операцию, воображение и снимает эмоциональное напряжение. На переменах мы играли математическую игру «Тоғыз құмалақ». Эту игру называют также «Алгеброй чабанов», она развивает логику и выдержку. Так же интересна игра «Түйілген орамал», «Арқан тарту», которыеспособствуют физическому развитию обучающихся.

Сравнивая игры народов, мы можем утверждать, что многие из них совпадают по содержанию, смыслу, цели их создания. Перед нами стал следующий вопрос:

Какие виды народных игр можно использовать для повышения интереса к таким учебным предметам как казахский язык, русский язык, английский язык, а также для того чтобы сохранить самобытность и разнообразие мировых культур? Рассмотрев эту проблему, возникла идея введения народных игр с описанием их правил и значения для развития языковых знаний. Наш опыт доказывает необходимость сохранения самобытности и разнообразия мировых культур. Народные игры повышают интерес к таким учебным предметам как казахский язык, русский язык, английский язык. Применение народных игр на уроках позволяет учащимся лучше усваивать и запоминать изучаемый материал.

Список литературы:

1. Умбетов Т.Э. Игры народов Средней Азиии Казахстан.– Москва– Воронеж, 2006.–206 с.
2. Шашақова А. Халық тәлімі – тәрбие бастауы.– Алматы «Рауан» 2005. – 112 бет.
3. Лапатухин М.С., Скорлуповская Е.В., Снетова Г.П.Школьный толковый словарь русского языка. Издательство. «Просвещение», 1981. – 463 с.
4. Узакбаева С., Айтпаева А. Казахские народные детские игры. – Алматы. 2000. – 170 с.
5. Гальскова Н.Д., Никитенко З.Н. Теория и практика обучения иностранным языкам // Начальная школа: Методическое пособие. – Москва. Айрис–пресс.2004.–240 с.

ӘОЖ 373.5

ДИДАКТИКАЛЫҚ КЕЙС – ЕТ МҮШЕЛЕП, ТАБАҚ ТАРТУ ҚҰРАЛЫ

Нурмухамбетова Акмарал Сакеновна
педагогика ғылымдарының магистрі
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Абай атындағы жалпы білім беретін мектебі КММ
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: nurmuhambetova.akmaral2020@gmail.com

Аңдатпа

Автордың ойы бойынша дамып жатқан заманда өскелең ұрпақты қауіп–қатерлерден сүрінбей өткізу мақсатында ұлттық мұра негізінде тәрбиелеуіміз керек. Бұндай жағдайда жастар негатив пен жағымсыз ақпаратқа қарсы тұрып, сана мен ойы таза болады. Қонақжайлылық пен құрметті, адамға деген махаббатты, сыпайылық пен шыдамдылыққа ұлттық құндылықтар негізінде тәрбиелеуге болады. Біртұтас тәрбие бағдарламасына сәйкес тәрбие үрдісі арқылы жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген ұрпақты өсіреміз.

Түйінді сөздер: *ет мүшелері, табақ тарту, дәстүр, тәрбие, ұлттық мұра.*

Аннотация

По мнению автора, в современное время мы должны воспитывать подрастающее поколение на основе национального наследия. Молодежь в этом случае сможет противостоять негативной и отрицательной информации, сознание и мышление будут чистыми. Гостеприимство и уважение, любовь к человеку, вежливость и терпимость можно воспитать на основе национальных ценностей. В соответствии с обновленной Единой программой воспитания мы растим поколение, уважающее общечеловеческие и национальные ценности.

Ключевые слова: *части мяса, готовит блюда, традиции, воспитание, национальное наследие.*

Abstract

According to the author, in modern times we must educate the younger generation on the basis of national heritage. In this case, youth will be able to resist negative and negative information, consciousness and thinking will be pure. Hospitality and respect, love for people, politeness and tolerance can be cultivated on the basis of national values. In accordance with the updated "Unified Education Program," we are raising a generation that respects universal and national values.

Key words: *meat parts, serving dishes, tradition, education, national heritage*

Қарқынмен дамып келе жатқан заманда өскелең ұрпақ үшін өзгерістер мен қауіптер өте көп, және де олар өте тез таралуда. Жас ұрпаққа осындай қауіп–қатерлерден сүрінбей өту үшін күшті рух пен қуат керек. Жастар негатив пен жағымсыз ақпаратқа қарсы тұра алу керек, сана мен ойы таза болу керек. Бұндай тірек пен рухты ұлттық нақыштағы тәрбиеден, қонақжайлылық пен құрметтен, адамға деген махаббаттан алуға болады. [1]

Біртұтас тәрбие бағдарламасына [2] сәйкес тәрбие үрдісі арқылы жалпы адамзаттық және ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген ұрпақ тәрбиелеу болып табылады. Ол мақсатқа жету аясында біршама міндеттер іске асырылуы керек. Біртұтас тәрбие бағдарламасына сәйкес біздің мектепте тәрбие жұмысы 3 бағытта атқаралап жатыр: ар–ұят, талап, ұлттық мүдде. Әрине, бұл бойынша көптеген іс–шаралар ұйымдастырылып жатыр, оны тәрбие ісі жөніндегі орынбасарлар айта жатар. Менің айтайын дегенім – сол іс–шараларда пайдалануға болатын дидактикалық материалдар. Атап айтсақ – Ет мүшелеп, табақ тарту дәстүрінүйретететін дидактикалық кейс.

Жоғары буындағы ата–әжелеріміз бұл ұлттықдәстүрді жетік білген. Орта буындағы ересектер салт–дәстүрімізді толық, барлығын біліп, меңгермеуі де мүмкін, немесе білсе де –жартылай ұстануы мүмкін. Бұндай жағдай жалғасатын болса – бұл дәстүріміздің айырылып қалуымыз мүмкін. Бұған жол бермеуіміз керек [5]. Авторлықжұмысымда Ет мүшелеп, табақ тарту дәстүрінің маңыздылығына назар аударамыз. Осы дәстүрімізді барлық категориялы азаматтарға қаражат жағынан қолжетімді, ыңғайлы үйретететін дидактикалық кейсті ұсынамыз.

Дидактикалық пазлды картон, пластик немесе ағаштан жасауға болады, құрылымында – көптеген құрал–бөліктері бар. Оны үстел ойын ретінде қосымша білім беру сабақтарында, ата–аналар жиналысында, сынып сағаттарында, әр–түрлі тақырыптағы сабақтарда пайдалануға болады. Мысалы, Мерекелер, Қонақжайлылық, Нуырыз– жыл басы, Атам бата береді, Мерекелік дастархан, Ұлттық тағамдар және т.б. пайдалануға болады. Және де, ұлттық нақыштағы үйретететін сувенир ретінде жасап, сыйлық ретінде де таратуға болады. Біртұтас тәрбие бағдарламасына сай, сабақта тәрбиелік элементі мен функционалдық сауаттылықты арттыруға көмегін береді.

Мұғалімдер мен оқушыларға арналған Ет мүшелеп, табақ тарту дәстүрін үйретететін дидактикалық кейстің *мақсаты:* оқушыларды ұлттық дәстүрімізге қатысты білімін арттырып, практикалық дағдыларын қалыптастыру. Нәтижесінде – Біртұтас тәрбие бағдарламасында анықталған міндеттерге жету аясында дидактикалық кейсті пайдалану арқылы тәрбиеленушілер ет мүшелерімен танысады, табақ түрлерін анықтай біледі, табақ жасап, табақ тарта алады.

Ет мүшелеп, табақ тарту дәстүрінің маңыздылығы мен ерекшеліктеріне тоқталайық:

Жүз жыл бұрын кез келген көшпенді адам ет турау және тарту ережелерін білетін. Мал сойу отбасы мен қоғамдағы адамдар арасындағы қарым–қатынасты алдын ала анықтайтын қасиетті мағынаға ие болған. Бүгінгі таңда бесбармақ дастарханға қойылғанда, тағамға берілетін мүшенің мәні туралы ойланатындары азаюда. *Бұл тағамға қатысты ұлттық әдет–ғұрыптар бірте–бірте ұмытылып, жойылып барады. Тарихшы* Тобыл Жандәулетовкөшпенділер арасында етті мүшелеп тарту тәртібі олардың әлеуметтік және жастық жағдайына, туыстық жүйесіндегі орнына байланысты екенін айтады. Қазақ қоғамы ежелден патриархалдық және ұжымдық болып келеді. Қазақтардағы ет мүшелеу дәстүрі тайпалық байланыстардың көптігіне байланысты. Малдың әр бөлігі – бір қонаққа және нақты отбасы мүшелеріне арналғанның өз мақсаты болған. Ол – дастарханға қатысқандардың иерархиясын нақты анықтады, – дейді Тобыл Жандәулетов.

Табақ тарту үрдісі халықтың салт–дәстүрі мен әдет–ғұрпын ғана емес, оның мінез–құлқын, рухани менталитетін де қамтиды. Етті мүшелеп тарту әдептілік, қонақжайлылық және кез–келген қонақтарды құрметтеу мәдениетінің көрсеткіші болып табылады. Әрбір қонаққа ет қосылған белгілі бір мүшесі бар. Мысалы, бас табақ – шақырылған қонақтарға, ақсақалдарға арналған. Сондай–ақ құрметті қонақтарға арналған сыйы, күйеу балаға арналған – күйеу табақ, келінге арналған келін табақ және жастарға арналған жастар табағы және т.б. да бар.

Сурет 1 Күйеу табақ пен бас табақ

Етті мүшелеп, табақтартудыүйретететін кейс 4 табақ пен аралас ет мүшелерін қампитын планшеттен тұрады.

Заманауи балалардың сүйіп ойнайтын үстел ойындараны біреуі – пазл құрастыру. Авторлық жұмыс осы пазл принципі негізінде жасалған. Қолжетімді Massaget.kz сайтының айтуы бойынша [6] – пазл – адамның логикасы мен ойлау қабылетін керемет дамытатын басқатырғыш. Ғалымдардың айтуы бойынша, кез–келген ұсынып отырған жаңалық/ұсыныс ұсынып отырған аудиторияға лайықты (балалар мен ересектерге) және қызықты болу міндетті. Дидактикалық кейспен балалар мен ата–аналар бірге жұмыс жасап, бірге үйренеді. Бұндай отырыстарда қарым–қатынас нығаяды, бірін–бірі тыңдап, бірін бірі үйретуге мүмкіншілік пайда болады.

Ет мүшелеп, табақ тарту дәстүрін үйретететіндидактикалық кейстіқолдануына тоқталайық. Планшетте – аралас ет мүшелерін қамтитын піскен ет бөлшектері көрсетілген.

Сурет 2 Планшет Ет мүшелері (аралас)

Барлық піскен ет бөлшектері (ет мүшелері) планшеттен суырылып алынады. Барлық 4 табақта шығарылған піскен еттің сұлбасы сияқты ұяшықтар бар. Үйренушілердің мақсаты – қай ұяшыққа қай мүшенің бөлшегі келетін болса – соны табақтарға орналастыру. Осындай бірі–біріне ұқсайтын бірнеше әрекеттер арқылы

қандай ет мүшесі қай табаққа орналасатыны жатталады. Мүше атаулары, кімге арналғаны, қай табаққа салынады – практикалық ойын арқылы дағдыландырады. Жұмыс барысында дидактикалық пазлдың ұтымды аспекттеріне назар аударайық:

- Заманауи ойын, әр–түрлі жастағы балалар мен ересектерге таныс;
- Отбасының барлық мүшелеріне (түсіндіретін адам мен үйренушіге) қолжетімді және түсінікті;
- Қателесуге қорықпай, ойын тәрізді қайталауға болады;
- Отбасылық тәрбие логикасы мен принциптеріне сай келеді;
- Отбасыны татуластыруға бағытталған.

Бұл дидактикалық кейсті казіргі уақыттағы инклюзивті білім беру жағдайында да кеңінен пайдаланымыз. Мысалы, көру арқылы есте сақтауы жақсы дамыған немесе суретке бейім балаларды, F–83, F–81 диагнозы бар балаларды да осы дәстүріміздеи құр қалдырмаймыз. Білім алушының бойындағы ерекше қабылеттерін ескере отырып, қосымша тапсырма арқылы мақсатқа бағыттаймыз. [4] Қосымша тапсырма – боялмаған (ақ түсті) ет мүшелерін краска немесе гуашь арқылы бояу. Әрекеттер ізденіс арқылы жүзеге асады, сонымен қатар, айтылым әрекетіне де құлшыныстыжалғастырады. Баланың бойындағы ерекше қасиеттер: оның есте сақтау қабылетін, сөздік қорын, темпераменті мен психотипін ескере отырып, түрлі әрекеттер арқылы жұмысты түрлердіріп, машықтандырамыз. Баланың бойындағы аталған ерекшеліктер жалпы білім беретін және тәрбие үрдісін жүзеге асыруда өзіндік ритімін, логикалық байланысын талап етеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев халыққа Жолдауында Ауыл–Ел бесігі жобасы. 18.10.2018 жыл
2. 2023–2025 жылдарға арналған Біртұтас тәрбие бағдарламасы
3. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы.Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 27 желтоқсандағы № 988 қаулысы – [ЭР]. Сілтеме: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1900000988
4. Жалпы білім беру мектептің оқыту үдерісінде ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар білім алушыларды қолдау бойынша әдістемелік ұсынымдар әзірлеу. Әдістемелікұсынымдар – Нұр–Сұлтан: Ы. Алтынсаринатындағы ҰБА, 2019. – 258 б.
5. https://tengrinews.kz/story/kazaktyin–50–den–asa–tabak–tartu–dastur–bolgan–etnograf–358097/
6. https://massaget.kz/layfstayl/bilim/ol–kim–bl–ne/22276/

ӘОЖ 1174

БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІ ЖЕКЕ ТҰЛҒА ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ РУХАНИ АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ

Нурмухамбетова Каламкас Орынбаевна
педагог–сарапшы, қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
Қостанай қаласының білім бөлімі
КММ Физика–математика лицейі
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: kalamushka@mail.ru

Аңдатпа

Өз мақаламда қазіргі білім беру саласындағы өзекті мәселелердің бірі – жеке тұлға қалыптастырудағы рухани адамгершілік тәрбие құндылықтары жайлы жазылған. Қазіргі заман оқушыларын тәрбиелеу мақсаты ізгілікті, білікті, мәдениетті, қарым–қатынас мәдениеті жетілген, өз өмірін құруға, кез келген жағдайда дұрыс шешім қабылдауға бейім жас ұрпақты тәрбиелеуге бағытталған.

Түйінді сөздер: *рухани адамгершілік, тәрбие құндылықтар, ұрпақты тәрбиелеуге бағытталған, саяси–әлеуметтік саналығы, ішкі рухани байлығын молайтатын*

Аннотация

В своей статье я раскрыла один из актуальных проблем в сфере образования – значении духовно–нравственного воспитания в формировании личности. Цель воспитания современных учеников направлена на воспитание молодого поколения добродетельного, квалифицированного, культурного, обладающего зрелой культурой общения, склонного самостоятельно творить свою жизнь и принимать правильные решения в любой ситуации.

Ключевые слова: *духовная мораль, образовательные ценности, направленные на воспитание поколения, обогащение политического и общественного сознания, внутреннее духовное богатство*

Abstract

In my article, I wrote about one of the most pressing problems in the field of education – the importance of spiritual and moral education in personality formation. The goal of education of modern students is aimed at education of the young generation virtuous, qualified, cultured, possessing a mature cultural communication, inclined to independently create their own life and make the right decisions in any situation.

Key words:*spiritual morality, educational values aimed at educating the next generation, enrichment of political and social consciousness, inner spiritual wealth*

Қазақстан Республикасы бүкіләлемдік білім кеңістігіне енуді мақсат етуіне орай, мектептегі білім беру саласының түбегейлі өзгеріске түсуі оқушылардың тәрбиелік, мәдени деңгейін әлемдік жетістіктер деңгейіне көтеруді қажетсінеді. Осыған орай қазіргі заман оқушыларын тәрбиелеу мақсаты ізгілікті, білікті, мәдениетті, қарым–қатынас мәдениеті жетілген, өз өмірін құруға, кез келген жағдайда дұрыс шешім қабылдауға бейім жас ұрпақты тәрбиелеу боп табылады. Бүгінде еліміз өзінің алдына әлеуметтік жаңғыру, үдемелі инновациялық индустрияландыру және экономикалық ықпалдасу бойынша жаңа ауқымды міндеттер қояды. Адамға ең бірінші керегі – білім емес, тәрбие. Тәрбиесіз берілген білім адамзаттың қас жауы, ол келешекте оның өміріне апат әкеледі деп ұлы ғұлама Әл–Фараби айтқандай, егеменді еліміздің ертеңі сол ел ұрпағының білімі мен тәрбиесінің тереңдігімен өлшенеді. Қазіргі таңда біздің мақсатымыз–білім өрісі биік, дені сау, ұлттық сана–сезімі оянған, рухани ойлау жүйесі жоғары, мәдениетті, парасатты, ар–ожданы мол, еңбекқор бойында басқа да игі қасиеттері қалыптасқан ұлтжанды ұрпақ тәрбиелеу. Жас ұрпақ тәрбиесін ұйымдастырудың тиімді формасы мен мазмұнын анықтау – аса басты педагогикалық міндеттердің бірі.

Адамгершілік тәрбие дегеніміз – оқушылардың бойында мінез–құлықтың белгілі бір сипаттарын қалыптастыру және олардың өздерінің де бір–біріне, отбасына, басқа адамдарға, мемлекетке, Отанға деген қатынасын анықтайтын мінез нормаларымен ережелерін дамыту жөніндегі ұстаздардың арнаулы мақсат көздеген қызметі. Адамгершілік тәрбие әр уақытта, әр қоғамда болып келген. Кешегі кеңестік дәуірде адамгершілік тәрбие дұрыс болған жоқ деп айта алмаймыз. Адамгершіліктің кейбір бағыттары заман өзгеруіне байланысты өзгеріп отырады. Себебі тәрбие – адамгершілік құбылыс. [1] Адамның адамгершілігі – оның жоғарғы қасиеті. Оның негізгі белгілерінің бірі – өзі үшін ғана емес, ел, қоғам үшін өмір сүру, адамдық ар–намысты ардақтау, әр уақытта жақсылық жасауға дайын болу. Өзің үшін еңбек қылсаң, – дейді Абай, – өзің үшін оттаған хайуанның бірі боласың. Досыңа достық – қарыз іс, дұшпаныңа әділ бол. Ақылды, мейірімді адам әр уақытта өзгенің жақсылығын бағалағыш келеді. Арлы адам ардақты. Біздің өткен тарихымыз – біздің арымыз. Арымыз таза болса, тарихымыз да таза. Адамгершілік тәрбиесі – тәлім–тәрбиенің ықпалды әсерімен моральдық сананы қалыптастырудың, этикалық білімділікті, адамгершілік сезімді дамытудың сара жолы. Ол жанұя, ұстаз, мектеп, еңбек, қоғам, жеке ықпал арқылы іске асырылады. Жас балалардың адамгершілігін қалыптастыруда мектепке дейінгі балдырғандар үшін оларға түсінікті ғибрат сөз,

әсерлі өлең, сурет, әңгімелер пайдаланылады, үлгілі, өнегелі ойын, еңбек үстінде этикалы қатынасжағдайында әдепкі адамгершілік әдет–дағдылары қалыптасады.

Мектеп жасындағылар үшін олардың саяси–әлеуметтік саналығы (гуманизм, ұлтжандылық, отансүйгіштік), дүниетанымын, этикалық талғамын, ішкі рухани байлығын молайтатын жүйелі жұмыстар өткізіледі. Этикалық әңгіме, пікір–сайыс, лекция өткізу және көркемөнердің түрлі салалары мен әдебиетті кеңінен пайдалану адамгершілік тәрбиесіндегі игі істер болып табылады. Адамгершілік тәрбиенің мақсаты – жеке адамды дамытудың негізгі бөлігі. [2] Ұстаз шәкірттерге жанжақты тәрбиені осы адамгершілік тәрбиеден бастайды. Оның адамгершілік сезімін, сенімін, белгілі мақсатқа, бағытқа жетелеу, іс–әрекетін ұйымдастыру осы адамгершілік тәрбиеден басталады. Ұстаз шәкірттердің ізгі ниеттілігін, адалдығын, кішіпейілділігін, ілтипаттылығын, жауапкершілігін қалыптастырады. Әр қоғамда, өмірде, еңбекте, тұрмыста, отбасында, топаралық, халықаралық қатынастарда мораль адамның сана–сезімін реттейді, қалыптастырады. Мораль принциптері барлық адамдарға тарайды, олардың өзара қарым–қатынас формаларын қуаттайды, бекітеді немесе керісінше өмір талаптарына байланысты олардың өзгеруін талап етеді. Адамгершілік тәрбиенің мақсаты – жеке адамды дамытудың негізгі белгісі. Олар: – Шәкірттерді өмір талабына сай қоғамдық моральдық нормасын орындауға қалыптастыру; – Шәкірттердің адамгершілік тәжірибесін қалыптастыру; – Шәкірттердің санасына және мінезіне ұстаздық ықпал жасау, ұлттық қасиеттерді дарыту; – Республикаға, оның Президентіне, Әнұранына, Рәміздеріне шәкірттердің сүйіспеншілік сезімін тәрбиелеу. Бұл міндеттерді іске асыру оңай емес. Ол үшін тәрбие шаралары ұтымды болу керек, балалардың жас ерекшеліктерін ескерген жөн, объектіге – шәкіртке ықпал етушілер бірауызда болғаны керек. Бастауыш сыныпта оқушылардың адамгершілік, достық, жолдастық, Қазақстан туралы ұғымдарды қалыптасады, кеңиді. Ұстаздарды, үлкендерді, туыстарды, ата – аналарды құрметтеуге, еңбектенуге, ізеттілік нормасын сақтауға үйренеді. Бұл жаста балалар тәртіпке, жолдастық өзара көмек беруге, түсінуге дағдыланады. Олар оқу еңбегіне өзінің қатынасын, мектептегі, жанұядағы, қоғамдық орындарға мінез– құлқының қандай болу керектігін біледі. Осы сыныптың оқушылары оқутәрбие процесінде өздерінің дербес және қоғамдық мінез–құлқы туралы адамгершілік тәрбиенің мазмұнын кеңейтеді.

Ұрпақ тәрбиесі–келешек қоғам тәрбиесі. Сол келешек қоғам иелерін жан–жақты жетілген,ақыл парасаты мол етіп тәрбиелеу–біздің де қоғам алдындағы борышымыз. Адамгершілік тәрбиесі жастардың қоғамға, отбасына, білімге, Отанға, жер бетіндегі бейбітшілікке қатынасын қалыптастырады. Осы заманғы адамгершілік тәрбиесі жекелеген бағыттарға емес, 157 адамгершілік құндылықтарға негізделеді. Адам – ең әуелі адамгершілігімен, парасатының биіктігімен көрікті. Профессор М. Ғабдуллин өзінің Ата–аналарға тәрбие туралы кеңес еңбегінде Бүгінгі жастарды ұлтжандылық рухта тәрбиелеуде ақын–жыраулардың өнеге сөздерінің белгілі мөлшерде пайдасы бар екені нақ. [3] Мұндағы тәрбиелік мәні бар әңгімелер жастарға жат емес. Халықты сүй, халық үшін ерлік еңбек ет, ел–жұртқа қорған бол деушілік қазіргі күнде ескірген сөздер емес, қайта мағыналы, мәнді сөздер. Сондықтан бұлардың ішінен жастарымызды тәрбиелеуде әсер ететіндерін таңдап алып, орнымен пайдалана білсек, нұр үстіне нұр болар еді дейді. Адамгершілік–адамның рухани байлығы, болашақ ұрпақты ізгілік бесігіне бөлейтін руханият дәуіріне жаңа қадам болып табылады. Адамгершілік тәрбиенің нәтижесі адамдық тәрбие болып табылады. Ол тұлғаның қоғамдық бағалы қасиеттерімен сапалары, қарым–қатынастарында қалыптасады.Адамгершілік қоғамдық сананың ең басты белгілерінің бірі болғандықтан, адамдардың мінез–құлқы, ісәрекеті, қарым–қатынасы, көзқарасымен сипатталады. Олар адамды құрметтеу, оған сену, әдептілік, кішіпейілдік, қайырымдылық, жанашарлық, ізеттілік, инабаттылық, қарапайымдылық т.б. Адам-

гершілік–ең жоғары құндылық деп қарайтын жеке адамның қасиеті, адамгершілік және психологиялық қасиеттерінің жиынтығы.

Адамгершілік тақырыбы – мәңгілік. Ол ешқашан ескірмек емес. Жас ұрпақтың бойына адамгершілік қасиеттерді сіңіру – ата–ана мен ұстаздардың басты міндеті. Адамгершілік әр адамға тән асыл қасиеттер. Адамгершіліктің қайнар бұлағы – халқында, отбасында, олардың өнерлерінде, әдет–ғұрпында. Әр адам адамгершілікті күнделікті тұрмыс– тіршілігінен, өзін қоршаған табиғаттан бойына сіңіреді. Көрнекті педагог В. Сухомлинский Егер балаға қуаныш пен бақыт бере білсек, ол бала солай бола алады, – дейді. [4] Демек, шәкіртке жанжақты терең білім беріп, оның жүрегіне адамгершіліктің асыл қасиеттерін үздіксіз ұялата білсек, ертеңгі азамат жеке тұлғаның өзіндік көзқарасының қалыптасуына, айналасымен санасуына ықпал етері сөзсіз. Қай заманда болмасын адамзат алдында тұратын ұлы мұратміндеттерінің ең бастысы – өзінің ісін, өмірін жалғастыратын салауатты, саналы ұрпақ тәрбиелеу. Ұрпақ тәрбиесі – келешек қоғам тәрбиесі. Сол келешек қоғам иелерін жан–жақты жетілген, ақыл–парасаты мол, мәдени–ғылыми өрісі озық етіп тәрбиелеу – біздің де қоғам алдындағы борышымыз. Балаларды адамгершіліке тәрбиелеуде ұлттық педагогика қашанда халық тәрбиесін үлгі ұстайды. Ал адамгершілік тәрбиелеудің бірден–бір жолы осы іске көзін жеткізу, сенімін арттыру. Осы қасиеттерді балаға жасынан бойына сіңіре білсек, адамгершілік қасиеттердің берік ірге тасын қалағанымыз. Адамгершілік – адамның рухани арқауы. Өйткені адам баласы қоғамда өзінің жақсы адамгершілік қасиетімен, адамдығымен, қайырымдылығымен ардақталады. Адам баласының мінез құлқына тәрбие мен тәлім арқылы тек біліммен ақылды ұштастыра білгенде ғана сіңетін, құдіретті, қасиеті мол адамшылық атаулының көрініс болып табылады. Қазіргі қоғамдағы болып жатқан небір сорақы іс–әрекеттердің себеп–салдарын қайдан іздейміз? Әрине, бұған бірден–бір себеп отбасында балаға рухани–адамгершілік тәрбиенің жеткілікті берілмеуі. Егер отбасында баланы мейірімділікке, қайырымдылыққа, жанашырлыққа, ізеттілікке, адалдыққа тәрбиелесе, онда тастанды бала, қараусыз қарттар, безбүйрек бала болмас еді. Ал бойында адамгершілік құндылықтары қалыптасқан адамның қолынан жаман іс–әрекеттер келе қоймасы анық. Ел болам десең, бесігіңді түзе! демекші, ұрпақ тәрбиесіне бей–жай қарамайық, ағайын!

Әдебиеттер тізімі:

1. Мұсаев С.А., Бегалиев Т.Б. Жас ерекшелік педагогикасы. Астана: Фолиант, 2006.
2. Прманов Ә. Әдеп және жантану. – Алматы: Атамұра, 2001.
3. Жарықбаев Қ. Ақылдың кені. – Алматы, 1991.
4. Қайров И.А. Адамгершілікке тәрбиелеу әліппесі. – Алматы, Мектеп,1998.

УДК 373.5

ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ ЛИЧНОСТИ ЧЕРЕЗ СОТРУДНИЧЕСТВО С РОДИТЕЛЯМИ

Омарова Айдана Уралкановна
учитель истории, казахского языка и литературы
магистр психолого–педагогического направления
КГУ «Общеобразовательная школа №19
отдела образования города Костаная»
управление образования акимата Костанайской области,
г.Костанай, Казахстан
E–mail: aidana_k–u@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада адамгершілік–рухани құндылықтарды қалыптастыруда мектеп пен отбасы ынтымақтастығының мәні мен өзектілігі ашылады, қызықты жұмыс түрлеріне мысалдар келтіріледі: отбасылық мерекелер, ата–аналар жиналыстары.

Түйінді сөздер*: ынтымақтастық, жұмыс түрлері, мотивация, бірлескен мерекелер, қарым–қатынас, құндылықтар.*

Аннотация

В статье раскрывается сущность и актуальность сотрудничества школы и семьи в формировании нравственно–духовных ценностей, приводятся примеры интересных форм работы: семейные праздники, родительские собрания.

Ключевые слова: *сотрудничество, формы работы, мотивация, совместные праздники, общение, ценности.*

Abstract

The article reveals the essence and relevance of cooperation between school and family in the formation of moral and spiritual values, and provides examples of interesting forms of work: family holidays, parent–teacher meetings.

Key words: *cooperation, forms of work, motivation, joint holidays, communication, values.*

Вне времени и окружающих событий всегда есть и остаются благотворительность, духовность, нравственность. И как бы ни менялась наша жизнь, духовно–нравственное образование и воспитание будут если не краеугольным камнем любого образования, то уж точно его важным компонентом.

Приятно осознавать, что ты живешь в милосердном, толерантном, неравнодушном обществе. Уверенность в том, что в трудной ситуации тебе помогут, выручат тебя, придадут сил для борьбы с мелкими неурядицами и помогают поверить в себя.

Делать что–то хорошее и понимать, что эти дела находят отклик в сердцах и делают мир хоть на капельку добрее – мечта каждого. Тем более тех, кто посвящает свою деятельность общему благу. Приятно осознавать, что каждый учитель Самопознания вносит посильный вклад в общее дело, совершающееся во имя Добра. Преподавание Самопознания невозможно без любви и желания прочувствовать, понять каждого ученика, преподнести выбор в пользу Добра, а не Зла. Очень часто ребенок не может постичь ни умом, ни сердцем нравственный идеал лишь потому, что глубоко несчастен. Легче поддается воспитанию тот, кто видит мир жизнерадостными глазами. Несчастлив ребенок тот, чью душу гложет мысль, что он ни на что не способен. Источник внутренних сил следует искать в создании ситуации успеха. Именно он, успех, рождает энергию для преодоления трудностей в учении. Успех – это не завершение воспитательной работы, а та начальная точка, от которой должно вестись воспитание. Не менее важным представляется утверждение в ребенке чувства собственного достоинства. Ведь все дети хотят быть хорошими, и, чувствуя похвалу со стороны взрослых, стремятся быть такими. [1]

Определенное место в работе с родителями занимает их вовлечение в учебно–воспитательный процесс. Работа в этом направлении необходима для расширения единого воспитательного пространства, увеличения позитивных влияний на личность воспитанникам, совершенствования взаимоотношений учителей, учащихся, родителей и общественности. К основным формам приобщения, вовлечения родителей в учебно–воспитательный процесс можно отнести их участие в подготовке и проведении общешкольных праздников, вечеров, спортивных соревнования; различных форм работы в классе – собраний, классных часов, походов, экскурсий, вечеров, конкурсов, игр, концертов и другие. [2]

Потребность в общении – первая социальная потребность ребенка. Общение взрослых и детей постоянно происходит на эмоциональной базе, для него типично сопереживание. Это обогащает личность ребенка, делает его более восприимчивым

к влиянию взрослых. Чем длительнее по времени и богаче по содержанию общение ребенка с членами семьи, тем богаче его личность.

Современный напряженный темп жизни, изменение условий быта повлияли на характер общения не лучшим способом: оно становится редким, все более формальным не только между знакомыми и соседями, но и между родными внутри семьи. Организация содержательного и довольно продолжительного общения с детьми – нужное условие их воспитания в любом возрасте.

Как же стать другом своему ребенку? Важнейшими эталонами, на которые равняется ребенок, выступают родители. Половина из опрошенных детей школьного возраста говорят, что хотели бы быть такими, как их родители. В самооценках детей находят отражения те требования, ожидания, которые исходят от родителей: ребята считают, что обязаны быть послушными, отлично обучаться, быть умными, сильными, дисциплинированными. Родители дороги ребенку. [3]

Семейные праздники, соблюдение семейных традиций – все это душевно обогащает ребенка, он получает эмоциональную разрядку и чувство значимости, не говоря о том, что все эти мероприятия сближают детей с родителями.

Семья – это само важное, что есть у ребенка, и то, как к нему будут относиться родители, какое внимание они будут ему уделять, какие отношения он увидит между членами семьи, повлияет на его самоопределение и дальнейшую жизнь.

Развитие новых информационных технологий абсолютизирует роль компьютерной техники, различных аудиовизуальных каналов, нетрадиционных носителей информации, что приводит к снижению престижа чтения, вытеснению книги на периферию общественного сознания, разрушению ментальности читающей нации. В Национальном плане действий по развитию функциональной грамотности школьников одним из приоритетов считается повышение грамотности чтения. [4]

Круг свободного чтения современного школьника в большей мере формируется СМИ; на выбор литературы для свободного чтения в большей степени влияние оказывает среда общения и родители, в меньшей – школа; просматривается отчуждение детей от поэзии, от краеведческой литературы; отмечается снижение популярности семейного чтения. Одним из вариантов решения проблемы нам видится проведение семейного праздника «Папа, мама, я – читающая семья».

Что такое семья? Это дружный коллектив родственников, связанных кровными узами, это единомышленники, друзья, готовые прийти на помощь всегда! «Папа, мама, я – спортивная семья» – это праздник семьи, ловкости, умения, дружбы и взаимопонимания. Не секрет, что родители отказываются принимать участие в подобных мероприятиях, предпочитая им диван, газету, рыбалку. Многое в подобной ситуации решает желание детей поучаствовать в мероприятии, их умение уговорить, повлиять на решение родителей, а также неоспоримым фактом выступает авторитет педагога. Спортивный праздник охватывает всех участников образовательного процесса: подготовка, непосредственное участие в соревнованиях, болельщики, судейство, совместная деятельность родителей и учащихся.

Учитель–мастер всегда безошибочно определяет, каких участников можно привлечь к определенному мероприятию. В каждом коллективе есть спортсмены, интеллектуалы. Хорошо, когда в таких мероприятиях принимают участие родители из разных классов одной параллели или даже по звеньям. Обычно победители здесь все, а приз – хорошее настроение, сближение и дружеское чаепитие. [5]

Родительские собрания. Редко найдешь такого родителя, который с удовольствием пришел бы в школу. Но если провести собрание в форме тренингового занятия, интерактивно, то такие встречи оставляют неизгладимый след, запоминаются надолго. Родители признаются, что открывают для себя новые грани общечеловеческих ценностей, взаимоотношений с детьми.

Родительское собрание – это основная форма совместной работы родителей, на которой обсуждаются и принимаются решения по наиболее важным вопросам жизнедеятельности школьного сообщества и воспитания учащихся в школе и дома. Главным его предназначением являются согласование, координация и объединение усилий школы и семьи в создании условий для развития духовно богатой, нравственно чистой и физически здоровой личности ребенка.

Список литературы:

1. Александрова Е.А, Кузнецова А.П, Морозова Н.А Родительское собрание: спасайся кто может//Школа для родителей. – 2014.–№11–с.30.
2. Александрова Е.А Если сегодня перечитать Коменского //Управление образованием.–2011.–№6–с.92.
3. Александрова Е.А Дети и родители в учреждении дополнительного образования: чем объединить?// Дополнительное образование и воспитание.–2009.–№10–с.
4. Александрова Е.А Как открыть школу родителям и для родителей// Народное образование.–2008.– №5–с.219–225.
5. Александрова Е.А Как сделать общение с родителями живым и предметным// Директор школы.–2005.–№8–с.81–86.

УДК 37.012

РОЛЬ СЕМЬИ, ШКОЛЫ И ОБЩЕСТВА В ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОМ ВОСПИТАНИИ ЛИЧНОСТИ

Опарина Арина Павловна
студент 2 курса, направление подготовки – 38.02.01
Экономика и бухгалтерский учет (по отраслям)
ГИПУ им В.Г. Короленко, г. Глазов, Россия
E–mail: arinapavlovnaa2006@gmail.com

Шиляева Ольга Николаевна
старший преподаватель
кафедра математики и информатики,
ГИПУ им. В.Г. Короленко, г. Глазов, Россия
E–mail: o.shiliaeva@mail.ru

Аннотация

Семья, школа и общество играют важную роль в духовно–нравственном воспитании личности, формируя у человека моральные ценности и нормы поведения, которые будут полезны ему на протяжении всей жизни. Воспитание является основой развития моральных ценностей и норм поведения у человека.

***Ключевые слова**: духовно–нравственное воспитание, личность, духовность, семья, школа.*

Аңдатпа

Отбасы, мектеп және қоғам адамның өмір бойы өзіне пайдалы болатын моральдық құндылықтармен мінез–құлық нормаларын қалыптастыра отырып, адамның рухани–адамгершілік тәрбиесінде маңызды рөл атқарады. Тәрбие адам бойындағы адамгершілік құндылықтар мен мінез–құлық нормаларын дамытудың негізі болып табылады.

***Түйінді сөздер**: тұлғаның рухани–адамгершілік тәрбие, руханият, отбасы, мектел.*

Abstract

Family, school and society play an important role in the spiritual and moral education of a person, forming moral values and norms of behavior that will be useful to him throughout his life. Education is the basis for the development of moral values and norms of behavior in humans.

***Key words**: spiritual and moral education, individual, spirituality, family, school.*

Социально–экономические и научно–технические изменения, происходящие в мире и нашей стране в связи со сложной политической обстановкой, высокой долей глобальной неопределенности, требуют совершенствования мышления и компетенций молодежи.

Целью образовательного процесса становится развитие у обучающихся способности к самоопределению в динамических условиях, к осознанному личностному росту в условиях преодоления неопределенности и новых социально–экономических вызовов.

Наша главная задача – воспитать поколение, адаптированное и гибкое к реалиям будущего.

Духовно–нравственное воспитание – это процесс формирования у человека моральных ценностей, норм поведения и черт характера, способствующих развитию гармоничной личности, уважающей себя и других. В современном обществе, где ценности меняются быстро, а информационная среда может быть разнообразной и противоречивой, воспитание нравственности становится все более важным. Именно семья, школа и общество должны играть ключевую роль в формировании духовных ценностей и нравственных принципов. Воспитание является одной из главных задач, стоящих перед современным обществом. Оно направлено на формирование у личности качеств, которые позволят ей стать достойным лицом своего народа.

Духовность – это понимание смысла жизни. Нравственность – это система моральных принципов и правил поведения, которые помогают человеку жить в обществе. Важным элементом связь с религией. Религия – это система верований и практик, которая помогает человеку найти ответы на вопросы о смысле жизни, смерти и морали. Также важно действовать с интересами своего государства, знать свои права и обязанности и соблюдать их. Только так можно создать стабильное и безопасное общество. Важно, чтобы законы и нормы были прозрачными, справедливыми и понятными для каждого гражданина. В школах и других образовательных учреждениях идёт активное внедрение государственных ценностей и особенностей культуры своей страны. Например, в России в программы образовательных организаций начального, основного, среднего общего и профессионального образования введены внеурочные занятия «Разговоры о важном», которые проходят первым уроком в понедельник после обязательных линеек с гимном и поднятием флага России. В университетах проводятся лекции и семинары по государственной идеологии, а также организуются патриотические клубы и центры. Кроме того, государственные праздники и мероприятия, такие как День Победы или День России, активно пропагандируются среди молодежи.

Семья – это первый социальный институт, который формирует нравственные ценности у ребенка. Родители являются основными воспитателями, которые передают свои моральные принципы и нормы поведения. Они должны учить детей добросовестности и ответственности за свои поступки. Духовное воспитание в семье важно, так как оно формирует основы характера и мировоззрения человека. Семья создает основу для развития таких качеств, как честность, доброта, уважение к окружающим и чувство эмпатии. Родители могут обсуждать с детьми различные дилеммы, делиться личным опытом и помогать им, принимать правильные решения. Кроме того, семья может способствовать развитию творческих способностей ребенка, помогая ему выражать свои чувства и идеи через искусство, музыку или литературу.Однако, в современном мире, где многие родители заняты на работе, а дети проводят много времени в интернете, важно уделять внимание полноценному общению с ребенком. Родители могут организовывать семейные вечера, читать книги вместе, обсуждать события дня и помогать ребенку, развивать свои социальные навыки. Детям необходимо объяснять, что каждый их поступок имеет последствия, и они должны нести ответственность за свои действия.

Школа также играет важную роль. Здесь ученики учатся быть активными членами общества, уважать права и свободы других людей, соблюдать правила поведения и этические нормы. Образовательные учреждения должны стимулировать учеников к развитию духовных ценностей, культуры и морали. Школа должна обучать детей и подростков терпимости, уважению к другим культурам и вероисповеданиям, а также формировать у них навыки принятия конструктивных решений. Учителя могут проводить дискуссии на темы добра и зла, справедливости и честности, и способствовать формированию у детей понимания того, что хорошо, а что плохо.Кроме того, школа может организовать различные мероприятия, такие как благотворительные акции, волонтёрство, спектакли и концерты, чтобы дети могли непосредственно участвовать в социальных проектах и помогать другим. Это способствует развитию чувства ответственности и заботы о ближних.Помимо этого, школа должна создавать условия для развития творческих способностей детей, поощряя их участие в кружках и секциях, связанных с искусством, музыкой, спортом и наукой. Это поможет детям раскрыть свой потенциал и научиться выражать себя через различные формы искусства. Учителя должны не только обучать детей математике, физике и химии, но и воспитывать!

Роль общества в этом процессе играет значимую и многогранную роль. Средства массовой информации, культурные и религиозные институты, общественные организации – все они оказывают влияние на формирование мировоззрения и ценностей людей, транслируя внутренние убеждения через различные каналы. Они должны воспитывать гражданскую ответственность, уважение к закону и правам человека, а также способность к самосовершенствованию.

Воспитание личности в современном обществе имеет свои особенности. В прошлом оно было направлено на формирование дисциплины, трудолюбия, уважения к старшим и т.д. Сегодня же воспитание должно помочь человеку стать самостоятельным, творческим и ответственным, одной из главных задач является развитие через образование. Образование должно способствовать развитию критического мышления и умения принимать решения. Важно также научить человека быть готовым к изменениям и адаптироваться к новым условиям. Так как современное поколения отличается более тонкой душевной организацией и приспособленностью к жизненным трудностям.

Воспитание культуры межнационального общения и толерантности играет важную роль в духовно–нравственном развитии личности. Этот процесс предполагает формирование уважения к другим культурам, традициям, языкам и обычаям, а также способности к конструктивному взаимодействию с представителями различных национальностей.

Одним из ключевых аспектов воспитания культуры межнационального общения является осознание своей национальной идентичности и признание права на своеобразие каждого народа. Это позволяет избежать негативных стереотипов и предрассудков по отношению к другим нациям и способствует созданию атмосферы взаимопонимания и уважения.

Проблема духовно–нравственного воспитания является одной из самых актуальных в современном образовании. Вызвано это, прежде всего тем, что подрастающее поколение растет и воспитывается в среде с размытыми нравственными ориентирами, низким уровнем общественной морали, в атмосфере бездуховности, безверия и агрессивности. [1]

По признанию многих педагогов и психологов период от рождения до школы имеет решающее значение для дальнейшего развития ребенка. Именно в этом возрасте происходит формирование духовно–нравственной основы ребенка, его эмоций, чувств, мышления, механизмов социальной адаптации в обществе, то есть начинается процесс осознавания себя в мире. [2] Очень важно приобщать детей к

культуре своего народа, поскольку обращение к своему отеческому наследию воспитывает уважение к тем местам и той земле, на которой живешь, с умения видеть красоту родной природы начинается чувство Родины. Важно грамотно понять и донести, что спустя годы люди не должны забывать историю своего народа и из тяжёлых жизненных перипетий необходимо делать выводы и чтить память погибших, окружать вниманием и любовью тех, кто защищал Родину, несмотря ни на что. Русское слово «нравственность» описывает внешнюю природу поведения и поступок человека. Духовность – это те смыслы, внутренние содержания, которые вкладывает человек в свою деятельность. От самоотдачи педагога в ребенка зависит, чего он сам достигнет в будущем, как будет строить отношения с миром и окружающими. В общем, духовное развитие личности является сложным и многосторонним процессом. Оно является неотъемлемой частью человеческой жизни, во всей его полнотеот культуры, от семьи, от народа, и от культурно–исторических эпох, которые формируют образ жизни и сознания человека. [3]

Сейчас теоретическая суть понятий «духовность» и «нравственность» отличается неясностью и непротиворечивостью. В повседневной жизни мы часто используем сочетания с словами «душа», «дух», «духовность», отличающиеся случайностью смысла, но в современном научном и педагогическом познаниях эти понятия не относятся к религии. Ключевое понятие для того, чтобы искать новые идеи в духовном воспитании, – это понятие «духовность». Под ним понимается состояние человеческого самосознания, находящееся выражением в мысли, словах и действиях. Оно определяет уровень овладения человеком различными духовными культурами. Исполнение этих истин, прежде всего, – умения быть добрыми, милосердными, нравственными уравновешенными, культурными – это и есть духовность.

Таким образом, роль таких институтов, как семья, школа и общество в этом процессе неоценима. Формирование высоких моральных качеств помогает детям стать гармоничными и ответственными членами общества. Духовно–нравственные институты не только формируют личность, но и способствуют ее развитию. Сегодня мир меняется очень быстро, необходимо постоянно обновлять методы и подходы к воспитанию, чтобы они были актуальными и эффективными. В современном мире, когда мы сталкиваемся с множеством вызовов и проблем, важно формировать у людей чувство ответственности за себя, своих близких и окружающий мир. Для этого необходимо проводить систематическую работу как на уровне семьи и образования, так и на уровне государства.

Список литературы:

1. Гусейнов А. А.Нравственное воспитание. 2022. URL: https://bigenc.ru/c/nravstvennoe–vospitanie–bfbeff (дата обращения: 19.01.2023).

2. Чухин С.Г. Основы духовно–нравственного воспитания школьников: учебное пособие для вузов / С.Г. Чухин, О.Ф. Левичев. – 2–е изд., перераб. и доп. – Москва 2023. – 113 с.

3. Солоинк Логик. Мораль и нравственность. 2019.–101 с.

ӘОЖ 82.0(574)

ТАРИХ ЖӘНЕ Ы. АЛТЫНСАРИН

Серікбай Оспанұлы
Ы. Алтынсариннің Қостанай облыстық мемориалдық
Мұражайының ғылыми қызметкері, профессор

Күлзада Мырзағалиева
тілдер және әдебиет теориясы
кафедрасының қауымдастырылған профессоры
Ө. Сұлтанғазин атындағы педагогикалық институты
А. Байтұрсынұлы атындаы ҚӨУ
Қостанай қ., Қазақстан

Аңдатпа

Мақалада Ы. Алтынсариннің тарих жайындағы ой пікірлері, тарихи шығармалары жайында әңгіме болады. Қазақта тұңғыш тарихи әңгімелер жазып, өткенімізге, әлем тарихына үңілген, оған ерекше мән берген алғашқы қарлығаштардың бірі – Ы.Алтынсарин.Ұлы ұстаздыңөлеңді де, прозалық шығармаларын да тәрбие құралы ретінде жас жеткіншектерге үлгі–өнеге боларлық үгіт–насихаттық бағытта публицистикалық үнмен жазғаны белгілі.

Түйінді сөздер: *орыс тарихы, қазақ тарихы, мектеп, хат, тарихи хрестоматия, тарихи әңгімелер, тарихи өлеңдер.*

Аннотация

В статье речь пойдет о мыслях и исторических трудах Алтынсарина. И.Алтынсарин является одним из первых, кто написал первые исторические рассказы в Казахстане, заглянувших в наше прошлое и мировую историю, придавших ей особое значение. Известно, что великий педагог писал как стихи, так и прозаические произведения в публицистическом тоне как средство воспитания, в пропагандистском направлении, которое могло бы служить примером для молодежи.

Ключевые слова: *история русских, история казахов, школа, письмо, историческая хрестоматия, исторические рассказы, исторические стихотворения.*

Abstract

The article will discuss the thoughts and historical works of Altynsarin. I. Altynsarin is one of the first who wrote the first historical stories in Kazakhstan, looking into our past and world history, giving it special significance. It is known that the great teacher wrote both poetry and prose works in a journalistic tone as a means of education, in a propaganda direction that could serve as an example for young people.

Key words: *history of Russians, history of Kazakhs, school, writing, historical anthology, historical stories, historical poems.*

Ол тарихи әңгімелерін де осы бағытта өрбітіп, танымдық, тағылымдық жағына ерекше көңіл бөлген. 1879 жылғы 27 желтоқсанында В.В.Катаринскийге жолдаған хатында: Тарих сабағын, сірә, Иловайскийдің оқу құралы бойынша оқытуға тура келер деймін, бірақ бұл оқу құралы менің өзіме онша ұнамайды,сөйтсе де, мұны қолданбай амалымыз жоқ, өйткені, басқа лайықты кітапты көрген жоқпын. Маған БиллярминовтыңЖалпы тарих пен орыс тарихының қысқаша курсы өте ұнайды. Бұл кітап та қысқаша жазылған, бірақ қажетті мәліметтердің бәрі бар. Тарихты осы кітап бойынша оқытсақ қайтеді? Өйткені, орыс тарихын жеке алсақ, онда балалардың білімін өсіретін әр түрлі мәліметтер өте кем ғой, ал әлгі айтқан кітабымыздың көлеміОрыс тарихының көлемінен үлкен емес, сөйтсек, мұны өткеннен кейін балалар да менің ойымша өте көп түсінік алар еді,– деп, пікірін қостап, қолдайтын болса, хабарласып, Орынбордың кітап дүкеніне сол кітаптардымектептерге жібер деп айтуын өтінеді. Одан кейін қазақ балаларын оқыту жөніндегі жоспарын айтады. Осы жоспарында екінші сыныпта оқушыларға тарих сабағын енгізетіні баян етіледі..

Ыбырай 1883 жылдың 12 ақпанында жазған Екі класстық мектептің меңгерушісіне нұсқау хатында да екінші сынып оқушылары үшін Островскийдің немесе уақыт

жететін болса, Фармаковскийдің Россия тарихы, ал оқытушылар үшін Беллярминовтың Россия тарихы мен Гуревичтің тарихи хрестоматиясын қолдануды ұсынады. Ал 1883 жылғы Торғай облысындағы халық мектептерініңжайы туралы есебінде мұғалімдерге екінші сынып оқушыларына Островскийдің қысқаша орыс тарихын оқытуды жүктегенін айтады.

1884 жылы 30 қыркүйекте Н.И. Ильминскийге жазған хатында Қазақ хрестоматиясының екінші бөлімін дайындап жатқанын баяндай келіп: Бұл кітаптың тарихи бөліміне қазақ тарихы жөнінде бір нәрсе енгізу керек еді. Бұған керекті материалдарды мен іздеп таба алмай жүрмін, тіпті Левщиннің, Вельминов – Зерновтың шығармаларында еш жерден таппадым. Сондықтан қазақтар туралы тарихи материалдарды мүмкін Қазаннан табуға болмас па екен, немесе маған жақсылық істеп, кімнен сұрауды және егер мұндай кітаптар сатылатын болса, ақшасын қайда жіберуді көрсетпес пе екенсіз деп ерекше өтініш жасап, Сізді мазалауға бел байладым, – дейді.

Ыбырай хаты М. Әуезовтің Әдебиет тарихы (Ленинград, 1925; Қызылорда, 1927) кітабындағы қазақ тарихының ұлы аңғарына жанастыруға тырысып, әлеумет тіршілігінің ішкі–сыртқы қалпымен байланыстыруға талап етсек те, нағыз тарих сөзі мен бұның мөлшерінің анасында шалағайлық болып кетуге мүмкін. Ондайлық адасқан жер болса, кітаптың тарихсыз заманда шыққанын еске алуды тілейміз деген жолдарын еске түсіреді (11 б.).

Екеуі де тарих идеологияның ең бір басты құралы болған, қазақ халқын табиғи қалпынан, ұлттық санасынан айыруды көздеген қоғамда шынайы тарих бұрмаланған заманда ғұмыр кешті.

Ұлы ағартушының жоғарыда айтқандарынан, біз, біріншіден, оның орыс тарихшыларын жақсы білетіндігін, олардың еңбектерімен таныс екенін, екіншіден, тарихты, соның ішінде, әсіресе қазақ тарихын білуге, оны балаларға жеткізуге деген құштарлығын, үшіншіден, орыс тарихы кітаптарына сын көзімен қарап, саралап, салмақтап, дұрыс–бұрысын ажырата білгенін, талғамының биіктігін де байқаймыз. Төртіншіден, ол кез түгілі, кешегі Кеңес заманында да Қазақстан тарихы кітабынан көп жайтты таба алмайтынбыз. Қазақстан тарихы ең жұқа кітап болатын. Оның өзі сол кездегі саясатқа негізделген, бұрмаланған, саясаттандырылған дүниелер еді. Бір сөзбен айтқанда, ол – советтік тарих.

Ұлы ағартушының бұл айтқандарынан, біз, біріншіден, оның орыс тарихшыларын жақсы білетіндігін, олардың еңбектерімен таныс екенін, екіншіден, тарихты, соның ішінде, әсіресе қазақ тарихын біліп, оны балаларға жеткізуге деген құштарлығын, үшіншіден, орыс тарихы кітаптарынасын көзімен қарап, саралап, салмақтап, дұрыс– бұрысын ажырата білгенін, талғамның биіктігін де байқаймыз. Төртіншіден, ол кез түгілі, кешегіКеңес заманында да Қазақстан тарихы кітабынан көп жайтты таба алмайтынбыз.Қазақстан тарихы ең жұқа кітап болатын. Оның өзі сол кездегі саясатқа негізделген, бұрмаланған, саясаттандырылған дүниелер еді.

Осы жерде бір ескерте кететін жайт– Ыбырай Алтынсарин оқып, білім алған Орынбордағы қазақ балаларына арналып ашылған 7 жылдық мектеп кестесінде тарих пәніжоқ,оқытылмаған. Ыбырай өз бетінше дайындалып, білімін көтергені белгілі.Оның тарихи кітаптарды да оқып, көп мәлімет алғаны жоғарыдағы хаттарынан алынған үзінділерден аңғарылады.

Бегежан Сүлейменов Ыбырайдың өмір жолы және қызметі мақаласында Ыбырайдың орыс–қазақ мектептеріниңоқушыларына көмекші құрал ретінде орыс жазушылары мен педагогтарының қандай еңбектерін ұсынатынын көрсетіп, солардың ішіндетарих пәніне Островскийдің Орыстардың қысқаша тарихы мен Беллярминовтың Жалпы тарихын, Гуревичтің Тарихи хрестоматиясын, Фармаковскийдің Орыс тарихи кітаптарынлайық деп тапқанын айтады.

Тарих жүзінде белгілі адамдар, нәрселер, уақиғалар турасында сөйлейтін әуезелер тарихи әңгіме деп аталады [1; 400б.], – деп А. Байтұрсынұлы атап көрсеткендей, Ыбырайдың Кенесары және Наурызбай, Қазақ хрестоматиясы кітабына енген Абылай хан, Жәнібек батыр, Байұлы, Лұқпан әкім,Петр патшаның тергелгені–шағын тарихи әңгімелер болса, Орақ батырдың баласы Әлібек мырзаныңбір ханға айтқан сөзі, Қобыланды батыр мен Тайбурыл, Өсиет өлеңдер – тарихи жырлар. Батыр, қолбасшы, мәмілегер, ақын, көрінекті мемлекет қайраткері дауылпаз жырау, атақты Елім–ай дастанының авторы, Әз–Тәукенің заманында Жеті Жарғыны жазған жеті бидің бірі Қожаберген Толыбайсыншыұлы (1663–1763) туралы да алғаш қалам тербеген Ыбырай Алтынсарыұлы болатын.

Жәнібекбатыр – Қошқарұлы (1693–1752) көрнекті қоғам және мемлекет қайраткері, мәмілегер, би, шешен, қазақ халқының XVIII ғасырдағы Жоңғар шапқыншылығына қарсы күресінің қаһарманы. Ыбырайдың нағашы атасы.

Жәнібектен – Дәуітбай, Дәуітбайдан– Шеген, Шегеннің қызы– Әймен Ыбырайдың анасы. Ол 1864 жылы Торғайдан мектеп ашқанда ауқатты да беделді осы нағашы жұртына арқа сүйеген.

Байұлынан он екі ұл туып, бәрі де асқан бай, руға бас болды. Он екі ата Бай ұлы деген русодан болады деседі,–деп әңгімеде айтылғандай,Байұлы – Қазақ халқын құраған үлкен тайпалардың бірі. Кіші жүз құрамына енеді. Яғни, өмірде болған адам. Бұл күнде Байұлы ұрпақтары – Шеркеш, Ысық, Есентемір, Байбақты, Беріш, Адай, Алтын– Жаппас , Тана, Алаша, Масқар, Таз, Қызылқұрт рулары.

Лұқман – шығыс әдебиетінде жиі кезесетін данышпан адам бейнесі. Лұқман араб тілінде данышпан деген сөз.Ол жайында Ислам дінішыққанша арабтарда да аңыз әңгімелер көп болыпты. Құран Кәрімде: Рас, Лұқманға шүкіршілік ету үшін даналық бердік. Кім шүкір етсе, өзі үшін шүкір етеді. Ал кім нәскүрлік етсе, сонда да Алла мұңсыз, мақтауға лайық (Лұқман аса дана, табип болған кісі. Жалпы көзқарас бойынша, Лұқман пайғамбар емес, дәрігер б.ж.м.р.) (12),–делінеді.

Қисас–и Рабғузи (Рабғузи қиссалары) кітабында Лұқман туралы хикаяттар Лұқман Хакім деген атпен беріледі. Бұл шығарма 1310 жылы жазылған, авторы– Бурхаинеддинұлы қазы Несреддин. Ы.Алтынсарин Лұқпан әкім әңгімесін өзінің ағартушылық көзқарасына бейімдеп, дүмше молдалардың ғылым–білімге ұмтылған жастарға қарсылығын сынай баяндайды: Сопысымақтың Сіздің ауруға ем етуіңіз күнә деген сөзіне жауап берген Лұқпан оған: Қашан да бір істі істегіңіз келсе, ол іске әуелі ақылыңызды, онан соң көзіңізді жұмсаңыз, сонан соң ақылыңыз дұрыстаса, көзіңіз көріп, жөнін танып, мақұл көрсе, тіліңіз бен қолыңызға сонда ерік беріңіз деген ақыл айтып, Бір шөпті у етіп жаратты, екінші шөпті оған басытқы етіп жаратты; бұларды да танып, бұйрықты орнына жұмсамасақ – күнәлі боласың, тиісті пайдалы орнына жұмсаудан обал болмаса керек дейді.

Петр– Ұлы Петр І–ші (1672–1725) орыс патшасы, тұңғыш орыс императоры (1721 жылдан).

Ыбырай– қазақ, орыс тарихын ғана біліп қоймай,шетел мәдениеті, әдебиеті тарихынан да хабардар болған.

Дүние қалай етсең табылады әңгімесі Франция жұртының білімді адамы жайында болса, Үнді әңгімесіҮнді жұртының бір адамы туралы.Силинчи деген ханым Қытай жұртының ханымы жайында. Зеректік атты шығармасы Англия жұртында Броун деген білімді ұста судың үстінешынжырдан қалай көпір салғаны туралы. Тәкаппарлық Вениамин Франклин дегенамерикандық даңқты білім иесі өмірінен алынған. Бұлар тарихи әңгімелер болмағанымен, ұлы ұстаздың әлем әдебиетімен де таныстығын аңғартады.

Осы сияқты жоғарыда аталған Өсиет өлеңдеріндегі кісі аттары Ыбырайдың шетел тарихи кітаптарымен таныстығын айғақтайды.

Дәуіт – даңқты патша Библиядағы Давид, мұсылман діниндегі Дәуіт пайғамбар, Сүлеймен – Соломон – Давидтің ұлы. Олар Талұт, Талұт пен Дәуіт, Дәуіттің адасуы деген хикаяларда баяндалып, оның адамгершілігі, адалдығы, әділдігі, әр уақыт пайғамбырлық мәртебесін сақтай білетіндігі сөз етіледі.

Шығыс аңыз–әңгімелерінде Сүлеймен патша туралы да көп айтылады. Ол жайында Рабғузи қиссасында да бірнеше әңгіме бар. Оларда Сүлейменнің жастығына қарамай ақылдылығы, білімділігі, әкесінің қате билігін түзеткені айтылады [2; 384].

Ы.Алтынсарин Құрандағы, Шығыс аңыз–әңгімелеріндегі адамгершілік идеясын балалар санасына сіңіруді көздейді. Өсиет өлеңдерінде Ескендір жайында әңгімелеп, оның патша болғанын, дүниені жаулағанын, өлмеуді арман етіп мәңгі судан ішкен адам мәңгі өлмейді екен дегенді естіп, мәңгі суды іздеп барғанын баяндайды. Мәңгі судан су алып келуге уәзірі Қыдыр–Ілияcты жұмсайды. Қыдыр Ілияс суға барып, өзі ішіп, патшаға арнап тағы бір кесе су алады. Сонда бір адамға көзі түсіп, одан Мұнда отырған неткен жансыз, қарасақ келбетіңе мұсылмансыз? деп жөн сұрайды. Мен–дағы бір патша едім, еш күмәнсіз, – деп бейтаныс адам әңгімесін былайша жалғастырды:

Өлмеске мен де осындай талап еттім,
Бір күні осы суға келіп жеттім.
Әрбір іс уақытында қызық екен,
Ақыры өз басыма азап еттім
Бір заман әлек болды барша елім,
Қалмады қыдырмаған ешбір жерім.
Кемдіктің неше түрлі бәрін көріп,
Ah, енді өлім болса маған дедім.
Дүниені неше айналып, неше кездім,
Өз жаным мен денемнен өзім бездім.
Маған өлім бермеді Құдай–тағала,
Енді тастап дүниені мұнда келдім.

Қыдыр–Ілияс қайтып келіп суды Ескендірге ұсынады. Ол ішейін деп ұмтылғанда су аузына бармай қояды. Оның себебін ақын мына жолдармен жеткізеді:

Тағында Тақ–Сүлеймен не қылмады,
Өмірін соңындағы шағындады.
Наушеруан – діні кәпір, әділ өтті,
Дозаққа соның үшін жағылмады.
Бұзғанбыз әділдікті пұл, мал үшін,
Жиясыз оны–дағы бір жан үшін.
Әзәзіл періштенің бастығы екен,
Не болды тәкәппарлық қылғаны үшін?
Аюпты сегіз жылдай мың құрт жеді,
Болыпты бөлек–бөлек соның тәні.
Мал–жанның өре туған бәрі безіп,
Далада жалғыз жатып, Алла деді.

Әділетсіз, тәкәппар адам қанша бай болса да жұмаққа бармайды, діні кәпір болса да, әділетті адам дозаққа жағылмайды. Ескендірдің аузына судың бармау себебі осында екен.

Еске сала кететін бір нәрсе құранда айтылған Ғабдолла Зұлқарнайынды қолдан жасалған грек патшасы Ескендір (Александр) Зұлқарнайынмен алмастыру бар. Батыс елі хақ жолындағы Ғабдолла Зұлқарнайынның орнына Александр Македон-скийді пір тұтты. Грек аңызы бойынша оның арғы тегін олимп дінінің көп құдайларына апарады. Гомер жырына жалғастырады... арабтар мен тұрандықтар Исламның екі қанатындай... кең мағынада алғанда тұранды құрандағы Зұлқарнайын

мағынасында түсінуге болады. Ол Ғабдолла Зұлқарнайын дүниені айналып, жер шалып, қайда жөнсіздік болса, соны ауыздықтаған [3]

Құрандағы Зұлқарнайын Ғабдолла Зұлқарнайын екенін Құран–Кәримдегі мына жолдар айғақтай түседі. Ғабдолла Зұлқарнайын: Енді кім зұлымдық қылса, оны жазаландырамыз. Сосын раббына айдалып, раббы оған қатты жаза береді деді (87.) Ал енді кім иман келтіріп, түзу іс істесе, оған жақсы сыйлық бар. Сондай–ақ жеңіл іс бұйырамыз (88) [Құран Кәрим 18–кehф сүресі. 301б.]

Құранды жатқа білген, Ислам ілімі жайында Мұсылмандық тұтқасы кітабын жазған Ыбырай Алтынсарин Ескендір Алла жолында болса, бұзақылыққа қарсы тұрса, мұндай пікірде болмас еді.

Өлеңде кездесетін Қыдыр–Ілияс– Ілияс Хызыр (Илья) пайғамбар. Шығыс елдері ауыз әдебиетінде киелі адам бейнесінде көрініс табады. Наушеруан (Анушарван) – ежелгі дәуірдегі Иран патшасы. Аюп – Айуб (Иов) пайғамбар, Қарын-бай – қазақ ертегілері мен аңыздарында кездесетін сараң, қайырымсыз, мейірімсіз бай адамның бейнесі. Қарынбай мұсылман мифологиясындағы Құрандағы Карун туралы аңызға байланысты қалыптасқан. Құран мазмұнын жақсы білген Ы. Алтынса-рин ...ұмытпа бай болдым деп бір құдайды, жер жұтқан қайырсыздан Қарынбайды – деп қалыптасқан аңыздың алғашқы нұсқасының мазмұн–мәнін дәл сақтаған. Құранның 28 сүресінде (аятында) Корун қайырымсыздығы, сараңдығы үшін Тәңірі қahарына ұшырап, оны жер жұтады [4]. Зылиқа – Жүсіп – кіршіксіз адал махаббат, сұлулық символына айналған Фердаусидің Иусиф вә Зулайха дастанының кейіпкерлері. Бұл аңыз Шығыста көп тараған, көп жырланған.

Өлең қазақтың он бір буынды қара өлең үлгісімен жазылған терме. Терме – өнеге, өсиет, ақыл–нақыл, ойлы, тапқыр сөздерді теріп айту. Ыбырай да бұл өлеңінде балаларға үлгі–өнеге, сабақ боларлық аңыз әңгімелердің басын шалып, бірінен соң біріне көшіп, адалдықты ізеттілікті, ізгілікті насихаттайды: Қорлама кем адамды болсаң дана, Ұмытпа бай болдым деп бір Құдайды, Иманды ер Құдайынан ұялады, Ренжітпе пенде болсаң, бейшараны, Араз бол, кедей болсаң, ұрлықпенен. Кете бар кессе басың шындықпенен! Қорек тап, бейнеттен де Тәңірің жәрдем, Телмірме бір адамға мұңлықпенен!, Бір әділ, қазынасы кең патшаңды ізде! Мақтанба бақыттымын деп бағыңызға, Мақтанба сұлумын деп ажарыңа Ажарсыз адамдарды ал назарыңа.

Бос мақтаннан, асып–тасудан, қайырымсыздықтан, сабырсыздықтан сақтан-дырады: Жер жұтқан қайырсыздан Қарынбайды, Іске аспай бақ–дәулетің қалуы оңай, Басыңнан бағын тайған шағыңызда, Зылиқа, Жүсіппенен сұлу өткен, Тұрмаған ажал ара ажалына, Бақ тайса ерге дәулет құралмаған, Ағайын жат болады алыс болса, Болады жат та жақын таныс болса, Достарың, дұшпан түгіл, табалайды, Аяғын бір нәрседен шалыс болса!

Бұл балалар үшін таптырмас дәріс!

Жүсіп Зылиха жайындағы хикаялар талай дастандарға арқау болған. Сюжеті ежелгі мифтерден, Таурат пен Інжіл, Құраннан алынған, шығыс пен батыс әдебиетіне ортақ әлемдік сюжеттердің қатарына жатады.

Құранда Ескендір шапағатты, қайырымды, ізгі жан. Абай: Ескендір поэмасында:

Осы жұрт Ескендірді біле ме екен?
Македония шahары оған мекен.
Филипп патша баласы, өр көңілді,
Мақтан сүйгіш, қызғаншақ адам екен,

– деп оның ашкөздігін айтса, Ыбырай да тәкаппарлығын, тойымсыздығын көрсеткен. Абай поэмасының да өн–бойында ағартушылық идея, публицистикаға тән үгіт–насихат, өсиет, тәлім–тәрбие жатыр. Ол бірде:

Мықтымын деп мақтанба, ақыл білсең,

Мықты болсаң, өзіңнің нәпсіңді жең.
Іші тар, көре алмастың біреуі – сен,
Ондай кісі бұл жерге келмейді тең,
– десе, поэманың соңғы шумақтарында оқушысына:
Қарның тойса, қайғырма мақтан үшін,
Тоймас көзің тояр деп қайғы жеме.
Құ өмір жолдас болмас, әлі–ақ өтер,
Өз күлкіңе өзің қарық болма бекер!
Ұятың мен арыңды малға сатып,
Ұятсызда иман жоқ, түпке жетер.

Мақтанасың біруге мақтасын деп,
Шауажайымнан еш адам қақпасын деп.
Сен кеткен соң артыңнан күліп қалар,
Антұрғаннан құдайым сақтасын деп.
Ақылсыз өзін мақтап былжырайды,
Бойына өлшеп сөйлесең, не құрайды?
Жақсы болсаң, жарықты кім көрмейді,
Өз бағыңды өзіңнен кім сұрайды?!

– деген ақыл–кеңес айтады. Фирдауси Шахнамасында Ескендірдің біздің эрадан бұрын 110–335 жылдар аралығында Иранда шахтық құрған Дараптың (Дарий үшінші Кодоманның) баласы десе, Низами Ескендір намасында Филикустың (Филипптің) баласы етіп көрсетеді. Ескендірдің әкесі Абайдың Ескендір поэмасында да Филипп деп алынған. М.Әуезов бұл поэманың Низамидің Ескендірнамасындағы аңыз әңгімелердің сюжеттерінен алынып жазылғанын, Абай аңызды өмір шындығына жақындатып, реалистік стильге бұрып, Александр Македонский жайына қарай бейімдегенін айта келіп: Және де тарихтық дәл деректер бойынша, ертегілік Хызырдың орнына Ескендірдің тәрбиешісі болған философ Аристотель кіреді. Сөйтіп, адамдары мен олар арасындағы мінез–қатынастарға Абай тарихи шындықты негізгі арқау етеді [5, 180],– дейді.

Ыбырай мен Абайдың шығарма соңында айтқан уағыздары да бір–бірімен мазмұндас, ұқсас. Екеуі бір–бірімен кездесіп, сөйлеспеген,Ыбырай мен Абайдың Ескендір туралы жырларындағы ой–пікірлерінің бір жерден шығып, тоғысуы таң қалдырады.

Ыбырайдың Өсиет өлеңдерінен, біріншіден, ақынның ізденпаздығын, білімпаздығын, екіншіден, араб, Шығыс классикалық әдебиетімен таныс болғанын, араб тілін білгенін, Құранды да оқып, зерттегенін, үшіншіден, ислам дінін ардақтап, оның идеяларын насихаттағанын, төртіншіден, оның шығыстың нәзира дәстүрін қазақ жазба әдебиетінде алғаш қолданған ақын, білікті тарихшы екендігін байқаймыз.

Ұлы ағартушының Орынбор ведомствосы қазақтарының өлген адамды жерлеу және оған ас беру дәстүрінің очеркі, Орынбор ведомствосы қазақтарының құда түсу, қыз ұзату және той жасау дәстүрінің очеркі этнографиялық еңбектері мен кейін табылған Кенесары және Наурызбай әңгімесі де тарихи дүниелер.

Қорыта айтқанда, Ыбырай Алтынсарин тарихи тақырыптарға қалам тербеген тұңғыш жазушы, өз заманында жан–жақты тарихшы да болған, оқып, көңілге тоқығанын жас жеткіншектерге үлгі, өнеге, өсиет етіп жеткізе де білген.

Әдебиеттер тізімі:

1. Байтурсынов А. Ақ жол. –Алматы: Жалын, 1991.
2. Сәтбаева Ш.Ы. Алтынсарин өрнектерінің кейбір сырлары. Ыбырай Алтынсарин тағылымы: Әдеби–сын мақалалар мен зерттеулер.–Алматы: Жазушы 1991.
3. Ақышев Т. А., Әл–Машани А. Ж. Қазақстанның тас– қола мирастары.–Алматы: Каз ҰТУ, 1996.

4. Құран Кәрим 24 сүре, 45 аят.
5. Әуезов М. Абай Құнанбаев. –Алматы: Қазақ ССР–нің Ғылымбаспасы,1967.

УДК 37

НРАВСТВЕННО – ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ СТАРШИХ ДОШКОЛЬНИКОВ ЧЕРЕЗ ОЗНАКОМЛЕНИЕ С ИСТОРИЕЙ РОДНОГО КРАЯ

Редикульцева Юлия Владимировна
воспитатель КГКП «Ясли – сад №69»
отдела образования г.Костаная» УОАКО
г.Костанай, Казахста
E–mail: redikultseva2015@mail.ru

Бекмухамбетова Жанылдык Каирбековна
воспитатель КГКП «Ясли – сад №69»
отдела образования г.Костаная» УОАКО
г. Костанай, Казахстан
E–mail: alina280270@mail.ru

Аңдатпа

Өлкетану тарихи материалын зерттеу үлкен мектеп жасына дейінгі балалардың адамгершілік патриоттық тәрбиесін қалыптастырудағы басым бағыт болып табылады. мақалада егде жастағы мектеп жасына дейінгі балаларды туған өлкенің қасиетті географиясымен таныстыру бойынша мұғалімдердің жұмыс тәжірибесі ұсынылған.

Түйінді сөздер: *киелі география, адамгершілік–патриоттық тәрбие, өлкетану материалы, «позитивті центризм».*

Аннотация

Изучение краеведческого исторического материала является приоритетным направлением в формировании нравственно–патриотического воспитания старших дошкольников. В статье предложен опыт работы педагогов по ознакомлению старших дошкольников с сакральной географией родного края.

Ключевые слова: *сакральная география, нравственно–патриотическое воспитание, краеведческий материал, «позитивный центризм».*

Abstract

The study of local history historical material is a priority in the formation of moral and patriotic education of older preschoolers. The article offers the experience of teachers in familiarizing older preschoolers with the sacred geography of their native land.

Key words: *sacred geography, moral and patriotic education, local history material, «positive centrism».*

В настоящее время одной из актуальных проблем является нравственно–патриотическое воспитание детей. Дошкольные образовательные учреждения, являясь начальным звеном системы образования, призваны формировать у детей первое представление об окружающем мире, отношение к родной природе, малой Родине, своему Отечеству. [1]

К.Д. Ушинский считал, что патриотизм является не только важной задачей воспитания, но и могучим педагогическим средством: «Как нет человека без самолюбия, так нет человека без любви к отечеству, и эта любовь дает воспитание, верный ключ к сердцу человека и могущественную опору для борьбы с его дурными, природными, личными, семейными и родовыми наклонностями». [2]

Дошкольное детство является благоприятным периодом для формирования исторических знаний и нравственно–патриотических чувств к родному краю. Дети дошкольного возраста отличаются высокой восприимчивостью, легкой обучае-

мостью, что обусловлено пластичностью их нервной системы, её способностью активно реагировать на воздействия, поступающие из окружающей среды.

Чувство Родины... Оно начинается у ребёнка с отношения к семье, к самым близким людям – к матери, отцу, бабушке, дедушке. Это корни, связывающие его с родным домом и ближайшим окружением. Чувство Родины начинается с восхищения тем, что видит перед собой малыш, чему он изумляется и что вызывает отклик в его душе. И хотя многие впечатления ещё не осознаны им глубоко, но, пропущенные через детское восприятие, они играют огромную роль в становлении личности патриота.

Базовым этапом формирования у детей любви к Родине следует считать накопление ими социального опыта жизни в своём городе, усвоение принятых норм поведения, взаимоотношений, приобщение к миру его культуры. Любовь к Отчизне начинается с любви к своей малой родине, месту, где родился человек.

В связи с этим огромное значение имеет ознакомление дошкольников с историческим, культурным, национальным, географическим, природно–экологическим своеобразием родного края – Костанайской области. Знакомясь с родным городом, его достопримечательностями, ребёнок учится осознавать себя живущим в определённый временной период, в определённых этнокультурных условиях и в то же время приобщается к богатствам национальной и мировой культуры.

Для каждого маленького гражданина понятие Родины связано с родным краем. И чувство ответственности за свою страну отождествляется с чувством ответственности за всё, что окружает с раннего детства – дом, детский сад, свой край, Родина.

В Костанайской области насчитывается около 30 сакральных мест, и о некоторых из них нужно рассказывать дошкольникам в этом заключается возможность элементарного исторического образования старших дошкольников в процессе ознакомления с сакральной географией родного края – Костанайской области.

Руководитель научно–исследовательского центра «Сакральный Казахстан» Берик Абдыгалиұлы, отмечает, что знание своей истории, изучение духовного наследия предков и почитание национальных традиций – это постулаты, на которых должно основываться развитие современного общества.

Слово «сакральный» означает священный. Под «общенациональными сакральными объектами и комплексами Казахстана» понимаются особо почитаемые памятники природного ландшафта и культурного наследия, светской и культовой архитектуры, мавзолеи, а также места, связанные с историческими и политическими событиями, имеющие непреходящую ценность в памяти народа Казахстана и выступающие в качестве символа национального единства и возрождения.

У каждого народа, у каждой цивилизации есть святые места, которые носят общенациональный характер, и известны каждому его представителю.

«В мире человечества есть две категории великих личностей – прославившиеся среди своего народа и своим именем прославившие свой народ» – говорил наш земляк, народный писатель Гафу Каирбеков. [3]

Воспитание чувства патриотизма у дошкольников – процесс сложный и длительный. Любовь к близким людям, к детскому саду, к родному городу и родной стране играют огромную роль в становлении личности ребенка. В последние годы идет переосмысление сущности патриотического воспитания: идея воспитания патриотизма, приобретая все большее общественное значение, становится задачей государственной важности.

Современные исследователи в качестве основополагающего фактора интеграции социальных и педагогических условий в нравственно–патриотическом воспитании дошкольников рассматривают национально – региональный компонент. При этом акцент делается на воспитание любви к родному дому, природе, культуре

малой Родины. Знакомство детей с родным краем: с историко–культурными, национальными, географическими, природными особенностями формирует у них такие черты характера, которые помогут им стать патриотом и гражданином своей Родины. Ведь, яркие впечатления о родной природе, об истории родного края, полученные в детстве, нередко остаются в памяти человека на всю жизнь.

Введение исторического материала в содержание нравственно–патриотического воспитания старших дошкольников поможет повысить уровень социальной сознательности, повлияет на стимулирование познавательных интересов и потребностей. Настоящего патриота Родины нельзя воспитать без формирования у него элементарных исторических представлений о своей стране. Ознакомление дошкольников с сакральными местами, историей родного края поможет решить задачи нравственно–патриотического, исторического воспитания дошкольников.

На сегодняшний день в дошкольной организации актуальными являются вопросы формирования основ нравственности, патриотизма через историческое наследие родного края, изучения сакральных мест у детей старшего дошкольного возраста. Согласно Государственному общеобязательному стандарту дошкольного воспитания и обучения целью нравственно–патриотического воспитания является– формирование знаний и уважения к истории и культуре Родины, расширение представлений о родной земле, приобщать детей к нравственным ценностям, проявлять уважение к ценностям казахского народа. [4]

Для ознакомления с историческими местами, сакральной географии родного края разработана программа «Маленькие путешествия по Костанайской области», которая содержит тематический план, рабочую тетрадь предназначенную для самостоятельной и совместной деятельности педагогов и детей, сборник организованной деятельности, альбом. Приоритетной уникальной особенностью стал альбом, в котором собраны энциклопедические (документальные) материалы по истории родного края: карта и гербы районов Костанайской области, фотографии сакральных мест, фотографии известных людей, вошедших в проект «100 новых лиц Казахстана». Альбом можно использовать для рассматривания, как самостоятельный наглядно – демонстрационный материал с целью ознакомления детей с Костанайской областью.

Совершая маленькие путешествия по Костанайской области, дети старшего дошкольного возраста познакомятся с историческими местами, с новыми объектами сакральных мест родного края, с интересными людьми, которыми гордится Костанайская область. При разработке программы по ознакомлению дошкольников с историей малой Родины продумали содержание, объём познавательного материала, сложность и длительность обучения с учётом индивидуальных возможностей каждого ребёнка. Очень важно отметить, что данная программа познакомит дошкольников с историческим материалом о сакральных местах малой Родины – Костанайской области. При условии правильно организованного педагогического процесса ребенок старшего дошкольного возраста вырастит патриотом, знающим исторические памятники и знаменитых людей Костанайской области, важающим историческое и культурное наследие, понимающим, что у всех народов есть прошлое и все хотят его знать, владеющим навыками работы с краеведческим материалом.

Краеведческий подход в изучении культурно–исторического наследия своей страны может оказать неоценимую помощь по нравственно–патриотическому воспитанию старших дошкольников. Введение краеведческого материала в работу с детьми с учетом принципа постепенного перехода от более близкого ребенку, личностно значимого, к менее близкому – культурно–историческим фактам.

Ознакомление с историей родного края могут оказать большую помощь в решении многих проблем воспитания культурной личности ребенка, помогут

заложить нравственные основы, которые сделают их более устойчивыми к нежелательным влияниям, научат их правилам общения и умению жить среди людей. [5]

Воспитание граждан и патриотов своей Родины – процесс длительный, требующий от педагога знаний, настойчивости, последовательности и большого терпения. Задача каждого педагога – выявить и использовать в своей профессиональной деятельности «народную мудрость», которая повысит этнокультурную осведомлённость детей, поможет воспитать терпимость, миролюбие и уважение к людям всех национальностей. Можно утверждать, что включение в содержание дошкольного образования материалов, основанных на культуре, традициях, обычаях разных народов – это своеобразная энциклопедия жизни.

Ведь только на основе возвышающихся чувств патриотизма и национальных святынь укрепляется любовь к Родине, появляется чувство ответственности за её могущество, честь и независимость, сохранение материальных и духовных ценностей общества, развивается достоинство личности, происходит становление гражданина и патриота.

«Без прошлого – нет будущего» – гласит народная мудрость, а будущее – это дети, которых нам на сегодняшний день предстоит правильно воспитать. [6]

Список литературы:

1. Джумалиева А.Х. Формирование патриотизма и толерантности у детей старшего дошкольного возраста через знакомство с традициями и культурой казахов в условиях ДОУ / А.Х.Джумалиева, С. Г. Кречковская, Н.В. Меркулова, М.А. Шустова. // Молодой ученый. – 2023. – № 13.2 (460.2). – С. 38–42. – URL: https://moluch.ru/archive /460/97733/

2. Ушинский К.Д. Избранные педагогические сочинения: В 2 т. – М., 1974. – С.56.

3. Мурзабеков М.К. Роль казахских ученых в развитии патриотического воспитания // Современная высшая школа: инновационный аспект. – 2017. – Т. 9. – № 4. С. 146–151. DOI: 10.7442/2071–9620–2017–9–4–146–151

4. Государственный общеобязательный стандарт дошкольного воспитания и обучения https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200029031

5.Суетина Л.Р. Воспитание гражданина и патриота через историю и культуру родного края/Молодой ученый. – 2014. – № 17 (76). – С. 544–546.

6. Сергеева А.А. Этнокультурный компонент как важнейшее средство воспитания гражданственности и патриотизма младших школьников (обобщение опыта работы) / А. А. Сергеева. –// Молодой ученый. – 2017. – № 6 (140). – С. 441–443. – URL: https://moluch.ru/archive /140/39328/

УДК 821.161.1

ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ ЧЕРЕЗ ИЗУЧЕНИЕ ТЕМЫ ЛЮБВИ В ТВОРЧЕСТВЕ А. АХМАТОВОЙ КАК УСЛОВИЕ ФОРМИРОВАНИЯ НРАВСТВЕННЫХ КАЧЕСТВ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ЛИТЕРАТУРЫ

Савина Владлена Яковлевна
учитель русского языка и литературы
КГУ «Общеобразовательная школа №16
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата
Костанайской области, г.Костанай, Казахстан
E–mail: sav.vladlena2907@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада оқушылардың адамгершілік қасиеттерін зерттеудің өзекті мәселелері, сондай–ақ адамгершілікті тұлғаны қалыптастырудағы әдебиет сабағының рөлі қарастырылған. Сондай–ақ автор А.Ахматованың махаббат тақырыбының ерекшеліктерін және оның әдебиет сабағында оқушылардың адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруға әсерін қарастырады.

Түйінді сөздер: *адамгершілік, адамгершілік қасиеттер, әдебиет сабағы, қалыптастыру, махаббат, шығармашылық.*

Аннотация

В статье рассматриваются актуальные вопросы изучения нравственных качеств учащихся, а также роль уроков литературы в становлении нравственной личности. Также автором рассматривается специфика любовной тематики А. Ахматовой и ее влияние на формирование нравственных качеств, учащихся на уроках литературы.

Ключевые слова*: нравственность, нравственные качества, урок литературы, формирование, любовь, творчество.*

Abstract

The article discusses current issues of studying the moral qualities of students, as well as the role of literature lessons in the formation of a moral personality. The author also examines the specifics of A. Akhmatova's love theme and its influence on the formation of moral qualities of students in literature lessons.

Key words: *morality, moral qualities, literature lesson, formation, love, creativity.*

В современном мире острой проблемой является формирование нравствен–ных качеств у учащихся. Нравственное воспитание помогает создать целостно – развитую лич-ность. Основным источником нравственного опыта, является учебная деятельность, то, чем учащиеся занимаются на уроках, как им преподают эти уроки и что они вынесут из этого урока. Педагог – это та призма, через которую ученики смотрят на жизнь. Художественная литература становится неотъемлемо важным источником формирования духовно богатой, гармонически развитой личности с высокими нравственными идеалами и эстетическими потребностями.

На уроках литературы в старших классах развитие нравственных представ–лений реализуется в процессе изучения темы любви в творчестве А. Ахматовой, через любовные переживания, у учащихся пробуждаются такие чувства как ответственность, доброта, отзывчивость и другие нравственные качества. Образ А. Ахматовой, созданный в массовом читательском сознании, кажется, уже давно затмил самого реального человека. Не вызы-вает сомнения тот факт, что А. Ахматова внесла колоссальную лепту в развитие культуры всего мира, являясь, в частности, основоположником русского литературного языка. Творчество А. Ахматовой богато духовным содержанием, но, чтобы ее воспринять, чита-телю надо быть самому отчасти духовным человеком. Методический подход в изучении ее многозначного творчества дает возможность учащимся заново открыть гармонию слова, чувства и мысли. [2]

Через творчество А. Ахматовой можно выразить самые сложные человечес–кие чувства. Тема любви в творчестве А. Ахматовой способна приблизить к учащимся тот сложный мир переживаний, радостей и тревог, нравственных ценностей и безнравственных поступков, при столкновении с которыми формируется личность.

Любовь в лирике А. Ахматовой захватила, чуть ли не всю сферу женских пережи-ваний. Любовь в ее стихах предстает во всех своих оттенках и изломах – нежность ревность, истома, разочарование, радость, гордость, грусть, расставание. В своем творчестве А. Ахматова создавала образы–роли, проигрывая различные женские судьбы, воплощая те или иные ситуации силой художественного воображения [3, с.290].

Любовь для А. Ахматовой – всегда испытание, всегда вызов. Чувства лири–ческой героини пропитаны болью и надрывом, это можно увидеть в таких стихотворениях как «О как ты, красив проклятый!», «Я не любви твоей прошу…» Понятие любви, которая идет в синтезе с болью, смертью, сильнейшими внутрен–ними переживаниями, любовь, как нечто сакральное. Именно таким изображает поэтесса – это чувство на протяжении всего своего творчества. Эмоциональный настрой героини А. Ахматова создает за счет большого количество знаков

восклицания, что также характерно для ее идиостиля. При помощи многочисленных тире, автор делает акцент на лирическом герое, на его чувствах и переживаниях. [3, с.290]

Размышления над цитатами современников поэтессы позволит подвести к мысли о том, что образ, личность А. Ахматовой находит отражение и в ее творчестве. Она умело использует как просторечную лексику, так и высокий стиль, может говорить голосом разудалого паренька, а может утонченной барышни.

При изучении темы любви А. Ахматовой на уроках литературы можно использовать разные формы работы и эмоционального воздействия для формирования нравственных качеств учащихся: творческие и групповые работы, работа с проблемными ситуациями, дискуссии и прочее.

Для формирования нравственных качеств у учащихся, обязательно после прочтения стихотворения необходимо проводить его анализ, проговаривать чувства, эмоции героини, помогать понять учащимся какие мотивы поведения скрыты. Через анализ, учащиеся научится понимать и чувствовать ее глубокое содержание.

Одной из центральных тем поэзии А. Ахматовой является тема любви, в стихотво-рении «Не любишь, не хочешь смотреть?» хорошо видны особенности стиля поэтессы, поэтому можно начать с его анализа. [3, с.291]

Для анализа стихотворения учащимся можно предложить вопросы: «На каком приеме строится это стихотворение? Ответ аргументируйте примерами из текста стихотворения»; «Какую смысловое значение имеет этот прием в стихотворении?». Антитеза является основным композиционным приемом. За антитезой конкретных образов просматривается противопоставление абстрактных философских и нравственных) явлений: жизнь – любовь, свой – чужой).

Необходимо обратить внимание на соединение разговорной и высокой лексики, и обозначить вопрос о том, какую роль выполняет это соединение: «Что особенного вы видите в лексике данного произведения? Ответ аргументируйте примерами из текста».

Особенностью любовной лирики А. Ахматовой является идея, связанная с тем, что интимные, личные чувства становятся глобальными, масштабными, что происходит за счет образа времени и бесконечности пространства. [1]

Учащимся предлагается ответить на вопрос: Укажите строки в тексте, за счет которых чувствам лирической героини придается масштабность? направлен на понимание этой мысли.

Какое значение имеет библейский контекст в стихотворении? В ответе на вопрос будет содержатся мысль о том, что лирическая героиня понимает, что любовь прошла сама, она в этом не виновата.

Помимо указаний, что женщины всех времен, всех земель страдают также, как героиня, А. Ахматова использует библеизмы, для поэзии А. Ахматовой характерно использо-вание первородных образов, интерпретация которых подтверждает идею масштабности вневременности, глубины, сакральности страданий, но в тоже время, подводит к мысли о неизбежности финала.

Далее учащимся предлагается групповая работа.

Задание для первой группы

Поэт М. Кузмин отмечал: «Ахматова обладает способностью понимать и любить ве-щи именно в их непонятной связи с переживаемыми минутами».

По мнению литературоведа Б. Эйхенбаума, в ранней лирике А. Ахматовой «чувство вступило в связь с вещами».

Подтвердите мысли исследователей примерами, обратившись к стихотворениям «Молюсь оконному лучу...», «Ты письмо мое, милый, не комкай...», «Вечером», «Как соломинкой, пьешь мою душу...».

Задание для второй группы.

1. В каком стихотворении вы встречали «говорящую» деталь, о которой пишет К. Чуковский? Чем, по вашему мнению, запоминается перчатка отвергнутой женщины.

Какую роль играет эта художественная деталь в передаче душевного состояния героини?

Найдите в стихотворении другие выразительные детали.

Укажите в последней строфе эпитеты. Как они помогают передать чувства, владеющие героиней?

Литературная игра «Закончи афоризм».

Поэтический язык Ахматовой отличается краткостью, меткостью выражения, афористичностью.

Учащимся предлагается закончить выражения А. Ахматовой, ставшие афоризмами. Для этого необходимо найти правильный вариант во второй колонке, таблица 1.

Таблица 1 – Закончи афоризм

1. Одной надеждой меньше стаю …	*А) … что ни один из них уже не страшен*
2. Есть в близости людей заветная черта …	*Б) … что бывает любовь на земле*
3. Всего прочнее на земле – печаль …	*В) … ее не перейти влюбленности и страсти*
4. От других мне хвала – что зала …	*Г) … одною песней больше будет*
5. Столько просьб у любимой всегда …	*Д) … но, боже, как их замолчать заставить*
6. Должен на этой земле испытать …	*Е) … и долговечней – царственное слово*
7. Сочинил же какой–то бездельник …	*Ж) … каждый любовную пытку*
8. Так много камней брошено в меня …	*З) … у разлюбленной просьб не бывает*
9. Я научила женщин говорить …	*И) … от тебя и хула – похвала*

При изучении темы любви в творчестве А. Ахматовой, учащиеся узнают для себя, что у нее мужчина, возлюбленный и разлюбленный, всегда реален, и отно–шения с ним, несмотря на покров тайны, реальны. А. Ахматова – враг подробностей, длиннот и монологов с доказательствами «несравненной своей правоты»... Для нее главное не то, что в стихе, а то, что за стихом, не текст, а подтекст.

Таким образом, формирование нравственных качеств учащихся объединяет в себе цели, принципы, содержание и методы нравственного воспитания. Изучение темы любви в творчестве А. Ахматовой на уроках литературы приобщают учащихся к системе нравственных качеств, созданию условий для поиска и нахождения личностных смыслов нравственных ценностей, на формирование стремления и готовности действовать в повседневной жизни, не отступая от данных ценностей.

Список литературы:

1 Лохматова А.А. Духовно–нравственное воспитание подростков средствами художественной литературы // В сборнике: Современные тенденции в науке и образовании. Материалы Международной (заочной) научно–практической конференции. – 2020. – С. 136–144.

2 Попова Т.П. Формирование духовно–нравственных качеств личности на уроках русского языка и литературы // В сборнике: Научная мысль: перспективы развития. Материалы IX Международной научно–практической конференциии Всероссийской научно–методической конференции с международным участием, посвященной 90–летию со дня рождения Тамары Константиновны Донской. – Армавир, 2021. – С. 74–79.

3 Темирова Д.Х., Мухаммадова А.О. Поэтика любви в творчестве А. Ахматовой // Форум молодых ученых. – 2020. – № 4 (44). – С. 290–294.

ӘОЖ 37.046

Ы.АЛТЫНСАРИН АҒАРТУШЫЛЫҚ ИДЕЯЛАРЫ: БҮГІНГІ ОҚЫТУ ЖҮЙЕСІНДЕ

Сагунбаева Асемгуль Шаяхметовна
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің
физика–математикалық лицейі КММ
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Конкабаева Сапаргуль Темиртаевна
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің
физика–математикалық лицейі кмм
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Аңдатпа

Ы. Алтынсарин тәлім–тәрбиенің XXI ғасырдағы өзекті тақырыптарының бірі – әлеуметтендіру мәселесін сол кезде–ақ көрегендікпен көтере біліп, өз заманына лайықты нақты шешу жолдарын да таба алған. Ағартушы ұйымдастырған оқу орындары сапасы жағынан сол кезеңдегі озық орыс оқу орындарымен иық теңестіре алатын. Сондықтан да өз заманында Ыбырайды жаңашыл әдіскер ұстаз, ғалым этнограф, саралы ақын, сарабдал жазушы, қазақтың балалар әдебиетінің негізін салушы, қазақтың зайырлы мектеп жүйесінің ірге тасын қалаушы, асқан дипломат ретінде таныды.

Түйінді сөздер: *әлеуметтендіру, жаңашыл әдіскер, саралы ақын, дипломат,мектеп*

Аннотация

И. Алтынсарин смог дальновидно поставить проблему социализации, одну из актуальных тем образования XXI века, и смог найти конкретные решения, соответствующие своему времени. По качеству образовательные учреждения, организованные просветителем, могли сравниться с передовыми российскими учебными заведениями того периода.Именно поэтому Ибрай в свое время был признан педагогом–новатором–методистом, ученым–этнографом, разноплановым поэтом, мудрым писателем, основоположником казахской детской литературы, основоположником казахской светской школьной системы, великим дипломатом.

Ключевые слова: *социализация, методист–новатор, особый поэт, дипломат, мектеп*

Abstract

I. Altynsarin was able to far–sightedly pose the problem of socialization, one of the pressing topics of education in the 21st century, and was able to find specific solutions appropriate to his time. In terms of quality, the educational institutions organized by the enlightener could be compared with the advanced Russian educational institutions of that period. That is why Ibrai at one time was recognized as an innovative teacher, methodologist, ethnographer, versatile poet, wise writer, founder of Kazakh children's literature, founder of Kazakh secular school system, a great diplomat.

Key words: *socialization, innovative methodologist, special poet, diplomat, mektep*

Артына өшпес із қалдырған дара тұлғалар, ғұламалар мен ойшылдар ұлттың мақтанышы ғана емес, тағдыры мен тағлымын үздіксіз зерттеуді талап ететін жұмбақ жандар. Олардың шығармашылық мұрасы, терең ой–тұжырымдары мен атқарған істері тарихпен, заманмен астаса қабысып, тіпті бүгінгі күннің, болашақтың өзекті мәселесі болып қала бермек. Осындай тұлғалар қатарында Ыбырай Алтынсарин бар. Ол – қазақ қоғамында білім беру ісінің көшбасшысы ретінде танылған ұлы ағартушы.

Жалпы бүгінгі таңға дейін ағартушы шығармашылығы тарих, филология, педагогика, психология, этика, философия саласы бойынша біршама зерттелген. Белгілі түрколог А. Самойлович *Түркі халықтарының әдебиеті* атты зерттеуінде Ы. Алтынсарин жас қазақ әдебиетінің негізін салушы деп таниды. Сондай–ақ ол Ы. Алтынсаринді қыздарға білім беру мен жалпы кәсіптік білім берудің іргетасын

қалаушы және салауатты өмір салтын қалыптастырудың тұңғыш ұйымдастырушысы ретінде көрсетеді.

Сонымен қатар, белгілі ғалым Ә. Садықовтың Алтынсариннің педагогикалық көзқарастары атты еңбегінде Қырғыз хрестоматиясын бастауыш ғылыми білім берудің энциклопедиясы деп бағалайды.

Ы. Алтынсарин тәрбие ісі мен мектеп кітапханаларын ұйымдастырушы, әрі әдіскер, оқулықтану мен мектептанудың негізін қалаушы. Мектепте берілетін білімді Ы. Алтынсарин формальдық білім беру жағынан емес, өмірге жанасымды, халыққа нақты пайда келтіру жағын көздеді. Ы. Алтынсарин тәлім–тәрбиенің XXI ғасырдағы өзекті тақырыптарының бірі – әлеуметтендіру мәселесін сол кезде–ақ көрегендікпен көтере біліп, өз заманына лайықты нақты шешу жолдарын да таба алған. Ағартушы ұйымдастырған оқу орындары сапасы жағынан сол кезеңдегі озық орыс оқу орындарымен иық теңестіре алатын. Сондықтан да өз заманында Ыбырайды жаңашыл әдіскер ұстаз, ғалым этнограф, саралы ақын, сарабдал жазушы, қазақтың балалар әдебиетінің негізін салушы, қазақтың зайырлы мектеп жүйесінің ірге тасын қалаушы, асқан дипломат ретінде таныды. Осыған орай С. Сейфуллин *Ыбырай ақын, жазушы, ғалым* атты мақаласында оны қазақ әдебиетін Еуропа жолына, өнер жолына бұруды тұңғыш бастаған ең жаңашыл, суретші ақын әрі өз заманында қадірлі болған деп санайды. Расында оқуға талпына бастаған қазақ жастарына Ыбырай айрықша болған адам. Кел, балалар оқылығын жатқа білмеген оқушы болмаған. Ы. Алтынсариннің шығармаларында қазақтардың өмірі шыншылдықпен бейнеленді. Оларда білімге, ғылымға деген құлшыныстың қажеттігі кеңінен насихатталды. Жастарды оқу–білімге шақыра отырып, ол өзге халықтардың мәдени өмірін, олардың ғылымда қол жеткізген табыстарын үлгі–өнеге ретінде мысалға келтірді.[1]

Ы. Алтынсарин қарапайым халықтың қамын ойлады. Ол өз ғұмырының соңғы кезеңінде былай деп жазды: *Мен түбегейлі терең сеніммен туған халқыма шамамның келгенінше пайдамды тигізсем деген ниетімнен ешқашан бас тартпаймын.*

Ыбырай ашқан мектептердегі білім саласы ғылыми ұстанымдарға негізделген толық, зайырлы құрылымда қамтылған деуге болады. Қазақ мектептеріндегі білім саласында ғылым мен өнер, техника мен технология саласында ғасырлар бойы жиналған тәжірибені негіздеп алған болатын.

Ыбырай көздеген және мақсат еткен ұлттық мектеп қандай еді? Ағартушы аңсаған ұлттық мектеп өз ұлтының тәуелсіз білім беру саласын жүзеге асыратын, ана тілінде білім беретін мектепті құру болды. Қазіргі күні осындай мектептер саны артуда.Білім алушыларға білім беруде, тәрбиелеу ісінде Ыбырай Алтынсариннің педагогика саласындағы идеяларының өнегелі тұстарын қолдану маңызды деуге болады. Себебі, Ыбырай саналы ғұмыры мен еңбектерін үлгілі–өнегелі ұрпақ тәрбиелеу ісіне арнаған ағартушының мұрасын мәңгілік өнеге мектебі деп мақтанышпен айта аламыз. Қазіргі таңдағы бала тәрбиесінде білім алаушыларды жақсы мінез–құлық пен имандылыққа үйретуде әр ұстаз Ыбырай шығармаларымен терең танысып, жете түсінгенде ғана баламен жұмыс жасаудағы білімділік пен тәрбиелік істері нәтижелі болмақ. Қоғамдағы, білім берудегі демократиялық, ізгілендіру, ынтымақтастық идеясы, мұғалім мен білім алушы арасындағы байланыс ағартушының пәлсапалық тұжырымдарында негізге алынған. [2]

Демек, бүгінгі таңда ұстаз өз сабағында жаңа технологияларды қолдану арқылы оқушыларды ортамен қарым–қатынас жасай білуге, топта бір тұжырымға келуге, топ алдында өз ойын ашық айтып, еркін ойын жеткізе білуге үйретеді. Ыбырай ұсатазымыздың да білім беруде ұстанған ұстанымы осы тұрғыда айтылып, жазылған. Білім саласында ағартушының тың идеялары мен ойлары, талғамы жетерлік.

Қазіргі күні бала тәрбиесінде өзекті мәселеге айналған еңбек, тәртіп, тәрбие идеялары Ыбырай педагогикасында зерттелген. Ағартушы әр оқушыны біртұтас жасампаз тұлға деп қарайды.

Еңбек – байлық атаулының негізі. Ол бүкіл адамзат өмірінің алғы шарты. Адамның өзін жасаған еңбек–деп Ыбырай Алтынсарин ғылыми түрде атап көрсеткен болатын. Сондықтан да, білім алушыларды еңбек етуге, кәсіпке бейімдеуде әр пән мұғалімі өз сабағында халқымыздың еңбекке баулу тәсілдеріне назар аудару қажет деп ойлаймын. Қонақжайлылық, үлкенге ілтипат, кішіге қамқорлық, мейірімділік, еңбекке үйретететін әдіс–тәсілдерді сабақта тиімді пайдалану.

Тәртіптің шындыққа айналуы тәртіптілік сезімін тудырады–деген ұлы ұстаз тәртіп, тәлім–тәрбие мәселесін жоғары орынға қойған. Мектеп ережесі, оқушының өзін ұстауы, үлкенді силау, ізеттілік, әдептілік қағидалары да бүгінгі күннің өзекті мәселелерінің бір болып табылады. Еңбекке баулу, өнегелі істерді алға тартуда, адамның мінез–құлқының қалыптасуындағы ерекшеліктерін ағартушы бай баласы пен жарлы баласы шығармаларында қоғамдағы әлеуметтік теңсіздікті сипаттай келе, адам бойындағы игі қасиеттер мен жағымсыз тұстарын саралауға бағыттайды. Сонымен қатар, Талаптың пайдасы деген әңгімесін оқушылармен бірге тәрбиелік мақсатта терең талдау жасай отырып, білім алудың, ізденудің нәтижесінде үлкен жетістікке қол жеткізе алатыны туралы пікір алмасу.

Білім беру саласын дамытудағы ең бір тиімді жолы – ұтымды, заманауи технологияларды тиімді қолдану болып табылады. Ұстаз алдындағы оқушының қабілетін ашуда көп ізденуді, көп еңбектенуді қажет етеді. Өз заманында ағартушының да ұстаздарға қойған талабы осы болатын. Ұстаз беделін көтеру арқылы, білім беру саласында талап қою.[3]

Ағартушының ұшан–теңіз еңбегі қазақ халқының экономикалық дамуына, білім көкжиегінің кеңеюіне, рухани және мәдени гүлденуіне игі ықпал етті. Оның есімі халықтың есінде мәңгі сақталады.

Әдебиеттер тізімі:

1.Ақылжанов М.Қазақ ағартушыларының қоғамдық саяси көзқарастарының қалыптасуы.А,1975ж

2 . Ламашев Ә. Ыбырай Алтынсарин. А, Ана тілі. 1991ж.

3. Сыздықов Ә. Ы. Алтынсариннің педагогикалық идеялары мен ағартушылық қызметі. А, 1969ж.

ӘОЖ 371

ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИН ӘҢГІМЕЛЕРІНІҢ БАЛА ТӘРБИЕСІНДЕ АЛАТЫН МАҢЫЗДЫ ОРНЫ

Сагунбаева Асемгуль Шаяхметовна
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің
физика–математикалық лицейі КММ
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Туекпаева Асель Уралбековна
бастауыш сынып мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің
физика–математикалық лицейі КММ

Аңдатпа

Ыбырай Алтынсариннің шығармалары арқылы арқылы оқушылардың тәрбиесіне адамгершілік қабілеттерін дамытуда алатын орны ерекше болып келеді. Мазмұны жағынан жеңіл түсінуге тиімді. Бүгінгі таңда цифрлық технологиялар, әлеуметтік желілер, виртуалды онлайн–қарым–қатынасты насихаттау ғасырында қазіргі өскелең ұрпақ білімге, еңбекке, достыққа, өзара көмекке, тірі қарым–қатынасқа, қарым–қатынас жасауға, жанашырлық танытуға, бір–бірімен қарым–қатынас жасауға деген қажеттілігін жоғалтып барады деген ой туындап отыр. Осы мәселені шешу жолында білім беру үдерісінде оқушылардың сана сезімдерін, адамгершілік қасиеттерін Ыбырай Алтынсариннның шығармалары әр уақытта өзекті болып қалады.

Түйінді сөздер: *адамгершілік қабілеттерін дамыту,цифрлық технологиялар, әлеуметтік желілер, виртуалды онлайн–қарым–қатынасты насихаттау,жанашырлық.*

Аннотация

В произведениях Ибрая Алтынсарина особое место отводится воспитанию учащихся и развитию нравственных способностей. По содержанию эффективны и дети их легко понимает. Сегодня, в век цифровых технологий, социальных сетей, пропаганды виртуального онлайн–общения, возникает мысль, что современное подрастающее поколение теряет потребность в знаниях, труде, дружбе, взаимопомощи, живом общении, сопереживании. На пути решения данных проблемы в образовательном процессе всегда остаются актуальными произведения Ибрая Алтынсарина, отражающие чувства сознания, нравственные качества учащихся и дающие детям воспитание.

Ключевые слова: *развитие нравственных способностей, цифровые технологии, социальные сети, популяризация виртуального онлайн–общения, сострадание.*

Abstract

A special place is given to the education of students and the development of moral abilities in the works of Ibrai Altynsarin,. The content is effective and children easily understand them. Today, in the age of digital technology, social networks, propaganda of virtual online communication, the idea arises that the modern younger generation is losing the need for knowledge, work, friendship, mutual assistance, live communication, and empathy. On the way to solving these problems in the educational process, the works of Ibrai Altynsarin always remain relevant, reflecting the feelings of consciousness, moral qualities of students and giving children an upbringing.

Key words: *development of moral abilities, digital technologies, social networks, popularization of virtual online communication, compassion.*

Қазақстан Республикасы жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандартында көрсетілген Бастауыш мектепте оқушыларды, өз ойын, пікірін еркін жеткізе алатын жеке тұлғаны тәрбиелеу міндеті мектеп мұғалімдеріне жауапкершілік жүктейді. Осы орайда сыни ойлай алатын, сөздік қоры дамыған тұлғаны жан–жақты дамыту мәселесі өзекті болып отыр. Ыбырай Алтынсариннің шығармалары арқылы оқушылардың тәрбиесіне адамгершілік қабілеттерін дамытуда алатын орны ерекше болып келеді. Ы.Алтынсарин жазба әдебиетке тән проза жанрының да негізін қалады. Ол – тұңғыш рет балаларға арнап әңгіме жазған жазушы. Ыбырай әңгімелерінің басты ерекшелігі–жақсы мен жаманды салыстыра отырып әңгімелеу арқылы балалардың санасына ой салу, тәрбиелеу. Еңбекті сүю және қадірлеу – Ыбырай әңгімелерінің негізгі тақырыбы. Оны жазушы шағын әңгімелерде үгіт, өсиет түрінде берсе, кей шығармаларында халықтың қоғамдық санасын тәрбиелейтін реалистік суреттер арқылы бейнелейді. [1] Мазмұны жағынан жеңіл түсінуге тиімді. Бүгінгі таңда цифрлық технологиялар, әлеуметтік желілер, виртуалды онлайн–қарым–қатынасты насихаттау ғасырында қазіргі өскелең ұрпақ білімге, еңбекке, достыққа, өзара көмекке, тірі қарым–қатынасқа, қарым–қатынас жасауға, жанашырлық танытуға, бір–бірімен қарым–қатынас жасауға деген қажеттілігін жоғалтып барады деген ой туындап отыр. Осы мәселені шешу жолында білім беру үдерісінде оқушылардың сана сезімдерін, адамгершілік қасиеттерін Ыбырай Алтынсариннның шығармалары әр уақытта өзекті болып қалады.Соған байланысты балалардың қызығушылықтарын арттыру үшін шағын мәтіндері үшін тапсырмалар беріпғ кезеңдерге бөлуге болады.

Бірінші кезеңінде Шақыру (қызығушылықты ояту), әр шығарманың тақырыбын анықтау мақсатында Мюнстерберг, Сандардың реті, Жоғалған, Буындардан сөз жаса, Жұмбақты шеш т.б әдістер қолданылған.

Екінші кезеңінде Іске асыру (мағынаны ашу), берілген тақырыптары: Әке мен бала, Құмырсқа, өрмекші, қарлығаш, Жаман жолдас, Сәттемір хан, Бір уыс мақта, Полкан ит т.б шығармалары алынды. Ыбырай Алтынсариннің шығармалары баланың жас ерекшелігіне және мағынаны түсінуге жеңіл, тиімді болып жазылған.

Үшінші кезеңінде Рефлексия (ой тоғаныс) Эмоциалды смайликтер, Фишбоун, Тир, Алма ағашы т.б кері байланыстар алынған. [2]

Ыбырай Алтынсариннің әңгімелері жеңіл, терең түсіну, қызықты ғана болмай өмірде маңызды, тиімді пайдалана білуін қамтамасыз етуіне көзделген және білім алушыларды оқуға, білім алуға шақырумен қатар, адамгершілікке, достыққа, еңбекке, төзімділікке, тапқырлыққа, мейірімділікке үндеді, бала кезінен бастап дұрыс тәрбие беруге көмекші болып келетін ерекшелігі бар деп есептейміз.

Білім алушыларға жаңартылған білім мазмұны талабы бойынша болатын сыни–тұрғысынан ойлауға арналған тәсілдер, оқылған мәтінді жеңіл меңгере алуға, жастайынан ізгілік, мейірімділік, қайырымдылық, яғни адамгершілік құнды қасиеттерді сіңіріп тәрбиелеуде ұлттық құндылықтарды дамытуға септігін тигізерлік әдістемелік жинақ құрастырылуда.

Балалар – біздің болашағымыз, егер біз қазір бәріміз бірге руханият пен иман-дылықты тәрбиелемесек, ертең біз бей–жай қарамайтын қоғамды жинаймыз.

Ыбырай Алтынсарин – педагог, қоғам қайраткері, жазушы–ағартушы, демократ. Ол бүкіл саналы өмірін сауатсыздықты жоюға, қазақ халқын орыс және әлемдік мәдениетінің құндылықтарымен таныстыруға арнады. Ол өз халқын жақсы көрген, бүкіл өмірін аянбай ағартушылық қызметіне арнаған. Өз заманының беделді адамы, тұңғыш педагог Ыбырай Алтынсарин қазақ елі үшін өшпес мұра қалдырды. [3]

Ыбырай Алтынсариннның шығармаларын тек оқып қана қоймай, оқушылардың сындарлы оқытуды көздедік. Өйткені қазіргі ұрпақ жаңашылдықты талап етеді. Әңгімелерді терең түсіну, қызығушылығын арттыру мақсатында, алған білімдерін сыныптан тыс жерде, өмірде тиімді пайдалана білуін қамтамасыз етуіне ықпал жаасамақпыз. Оқушылардың қызығушылығын шақыратын, сыни ойлау дағдыларын дамып, оқытудың тиімді тәсілдері арқылы Ыбырай Алтынсариннның әңгімелерін таңдап алдық.

Мақсатым: Ы.Алтынсариннның шығармалары әлі күнде өзекті екендігін айқындап, сыни ойлау дағдыларын жетілдіру.

Зерттеу нысаны:Ыбырай өз шығармалары арқылы жеке тұлғаның бойына қандай касиеттерді калыптастыра алды.

Зерттеудің пәні: Ыбырай шығармаларында алатын тәрбиенің мәні.

Зерттеудің міндеттері:

- Ыбырай туындыларының мәнін көрсету
- Ыбырай әңгімелерін оқып–талдау арқылы тікелей әсер алу
- Ыбырай шығармаларының ерекшелігін көрсету

Зерттеудің ғылыми болжамы :

Егер мектепте оқушыларға Ыбырай Алтынсариннің шығармаларын толық-қанды оқытса, онда жеке тұлға бойыда адамгершілік–имандылық қасиеттері арта түсер еді, өйткені бүгінгі қоғамға өз–өзіне талап қоя алатын,адамгершілік қасиеттері бойына дарыған, бәсекеге қабілетті тұлға қажет.

Зерттеу әдістері:

- Ділгірлік оқыту әдісі (талдау, жинақтау, зерттеу);
- Тыңдаушылардың зейінін жандандыру әдісі;
- Тексеру және кері байланыс әдісі;
- Практикалық әдіс;

- Сараптау әдіс.

Ыбырай Алтынсариннның білім алушының сана сезіміне түсінікті болып жазылған шығармаларын оқуымен қоса, XXI ғасырда қажетті дағды, яғни бәсекеге қабілетті тұлғаны бағыттауға жағдай жасалудың жолы болып келеді. Жинақта ұсынылған шығармалар мен тапсырмалардың мазмұны Ана тілі пәнінің оқу бағдарламасына сәйкестендіріп, құрастырылған. Әр сабақтың тақырыптары білім алушының қызығушылығын шақыратын немесе қызықтыратын оқытудың тиімді әдіс–тәсілдері алынған. Білім алушыға сыни тұрғысынан ойлануға, шығармалардың мағынасын қалай түсінгенін анықтау мақсатында, өз ойын жазуға арналған тапсырмалардан басқа кері байланыспен бекітуге қосымша әдістемелік жинақ ұсынылған. Ұсынылған жинақты бастауыш сыныптарында ана тілі пәнінің сабақтарында сөйлеу, сыни–ойлау дағдысын дамытуымен қатар, жалпыадамзаттық құндылықтарын тәрбиелеуіне үлесін қосатының сөзсіз.

Әр сабаққа құрастырылған тақырыптар бойынша оқушылардың сыни ойлау дағдыларын дамыта ған қоймай адамгершілік қасиеттерін дамытуға арналған. Берілген шығармалар мен әдіс–тәсілдер білім алушының ойлау дағдысы мен құндылықтарды дамытуға мүмкіндік беріледі. [5]

Ыбырай қазақ жастарын оқуға шақырумен қатар, адамгершілікке, махаббат–достыққа, еңбекке, жігерлілікке, тапқырлыққа, халқын сүюшілікке шақырды. Былайынша айтқанда, адам деген ардақты есімді ақтай алатын кісі болып шығуды насихаттап, жастарға дұрыс тәрбие бергенде ғана бұл міндеттерді іске асыруға болатындығын ол жақсы ұғынды. Сондықтан өзінің оқытушылық, жазушылық, аудармашылық жұмыстарын осы мақсатқа бағындырды. Ыбырай Алтынсариннің әңгімелерін қайта оқи отырып, сіз рухани және адамгершілік құндылықтарды қайта қарастыра бастайсыз: еңбекке деген сүйіспеншілік, мейірімділік, білім алуға деген ұмтылыс, достықты бағалау. Дәл қазір өскелең ұрпақты тәрбиелеу осы құндылықтарды қалыптастыруға бағытталуы керек. Әйтпесе, болашақта біз рухани кедейлік, сауатсыздық, орта және немқұрайлылық проблемаларына тап боламыз.

Әдебиеттер тізімі:

1. 1.https://ibraj.allib.kz/?page_id=728&lang=ru
2. Ыбырай Алтынсарин тағлымы. / Құраст.: Жармұхамедов М. – Алматы, 1991жыл
3. Алтынсарин Ы. Өнер – білім бар жұрттар. – Алматы, 1989 жыл
4. Әуезов М. Жиырма томдық шығармалар жинағы. – Алматы, 1985 жыл
5. Жармұхамедов М. Ыбырай Алтынсарин тағлымы. – Алматы, 1991 жыл

ӘОЖ 373

ҰЛТТЫҚ ТӘРБИЕ ҰЛТ БОЛАШАҒЫ

Садвакасова Шарбан Райхановна
КМҚК №4 бөбекжайы тәрбиешісі
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: sadvakasova_1968@bk.ru

Жарбол Балнұр Тілектесқызы
КМҚК №4 бөбекжайы тәрбиешісі
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail:balnur.zharbol@bk.ru

Аңдатпа

Балаларды рухани ізгі қасиеттерге баулып, тәрбиенің көздері ана тілі мен әдебиетін, тарихы мен өнерін қастерлеуге халықтың салт – дәстүрлерін аялай білуге ұлттық құндылық-

тарымызды дәріптеу болып табылады. Қайырымдылықты–халықтан, пайымдылықты– қариядан үйрен деген ұлтымыздың тал бесіктен жер бесікке дейінгі екі аралықтағы өмірінің мәні боларлық адами қасиеттермен әдет ғұрыпты алдағы өмірлерінде арқау болатынын ұғындыру. Бүгінгі ғаламдану процесінде ұлттық құндылықтарды сақтау мен өзінің бет–бейнесін, ізгі дәстүрлерін сақтау жолындағы күрес ұлттық сананы сақтау күресі екенін түсіну.

***Түйінді сөздер**: ұлттық білім беру, рухани құндылықтар, интеллектуалдық деңгей, өзіндік тәртіп.*

Аннотация

Источниками воспитания являются привитие детям духовных добродетелей, бережное отношение к родному языку и литературе, истории и искусству, сохранение обычаев и традиций народа, прославление наших национальных ценностей. Научиться милосердию у народа и благоразумию у стариков – значит понять, что смысл жизни нашего народа, от колыбели ивы до колыбели земли, состоит в том, чтобы нести в своей дальнейшей жизни обычаи с человеческими качествами. Понять, что борьба за сохранение национальных ценностей, своего имиджа и добрых традиций в современном процессе глобализации – это борьба за сохранение национального самосознания.

***Ключевые слова**: национальное образование, духовные ценности, интеллектуальный уровень, самодисциплина.*

Abstract

The sources of education are instilling spiritual virtues in children, caring for their native language and literature, history and art, preserving the customs and traditions of the people, glorifying our national values. To learn mercy from the people and prudence from the elderly means to understand that the meaning of the life of our people, from the cradle of the willow to the cradle of the earth, is to carry on in their future lives customs with human qualities. Understand that the struggle to preserve national values, one's image and good traditions in the modern process of globalization is a struggle to preserve national identity.

***Key words:** national education, spiritual values, intellectual level, self–discipline.*

Балаларды рухани ізгі қасиеттерге баулып, тәрбиенің көздері ана тілі мен әдебиетін, тарихы мен өнерін қастерлеуге халықтың салт –дәстүрлерін аялай білуге ұлттық құндылықтарымызды дәріптеу болып табылады. Балалардың жас ерекшелігін ескере отырып, елін жерін қорғауда атадан балаға мирас болып қалған тарихын салт дәстүрін, ана тілін қастерлеу үлкенге – құрмет кішіге ізет көрсетуін мұра етіп,тәуелсіз еліміздің парасатты адамгершілігі биік білімді азаматтарын тәрбиелеуде адами қасиеттерді қамтып білімді ұлттық қасиетті түсінетін тұлға тәрбиелеу. Қайырымдылықты–халықтан, пайымдылықты– қариядан үйрен деген ұлтымыздың тал бесіктен жер бесікке дейінгі екі аралықтағы өмірінің мәні боларлық адами қасиеттермен әдет ғұрыпты үйреніп, алдағы өмірлерінде арқау болатынын ұғындыру. Бүгінгі ғаламдану процесінде ұлттық құндылықтарды сақтау мен өзінің бет–бейнесін, ізгі дәстүрлерін сақтау жолындағы күрес ұлттық сананы сақтау күресі екенін түсіну. [1]

Ұлттық тәрбие деп жеке тұлғаның ұлттық сана сезімі мен мінез–құлқының ана тілін, ата тарихын, төл мәдениетін және ұлттық салт–дәстүрлерді меңгеруі негізінде қалыптасуын айтамыз.

Серғазы Қалиев этнопедагог, профессор:– Ұлттық тәрбиені балабақшадан бастауымыз керек. Не ексең, соны орасың демекші, балаларымызды қандай жолға бастасақ, олардың сол бағытты алатыны белгілі. Ал біздің ата–бабаларымыздан қалған асыл мұрамыз – тәрбиеміз қазақтан басқа ешкімде жоқ үлгі. Ал, біз соны пайдалана алмай отырмыз. Мойындау керек, қазір мектептеріміз тәлім–тәрбие бағытынан ауытқып, тек оқытумен шектеліп қалған. Сондықтан да балабақша, мектептерге ұлттық тәрбиені енгізуіге уақыт келді. Әлбетте ұлттық тәрбиенің жанында ұлттық білім беру жүруі тиіс. Осы екеуін үйлестіру арқылы білім беру жүйесінің қазіргі тәжірибесін ұлттық инновациямен алмастыру керектігін қазіркөпшілік көтеріп жүр.

Адамзат тарихында құндылықтар қалыптасуының негізгі ерте заманнан–ақ ойшылдар мен ғұламалардың назарында болды. Олардың тәрбиелік негіздері атадан балаға ұрпақтан–ұрпаққа ізгі қасиеттер мен сезім ниеттерден тұрады. Ұлттық

құндылық белгілі бір бағытты, мақсатты, жүйелі ұлттық көзқарасты, мінез–құлықтағы адамдық тәртіп пен рухани дағдыны қалыптастыратын жүйе. Олай болса, ұрпақ тәрбиесіндегі құндылықтар негізгі ізгілікті, ақылды адамгершілік, парасаттылық, имандылық міддеттерін ажырата біліп өзіне таңдау жасауы. Халықта Баланды өз тәрбиеңмен тәрбиелеме, өз ұлтыңның тәрбиесімен тәрбиеле деген мақал бар. Жас ұрпаққа тәрбие мен білім беру саласында халықтық педагогиканы енгізе отырып, қазақ халқының салт–дәстүрін, әдет–ғұрпын, мінез–құлық мәдениетін меңгеруде балалардың бойына ұлттық имандылық, адамгершілік, сыпайылық қасиеттерін қалыптастыру.

Ұлттық тәрбие біздің ұрпақтан–ұрпаққа жеткізетін асыл қазынамыз. Ол болашақ ұрпақты өмір сүруге тәрбиелейтін үлкен тәрбие кітабы. Ал тәрбие тамыры тереңде–халық қазынасында ,оның қадір қасиеті мен бітім– болмысында. Бұл қазына ұлттық құндылықтар арқылы бала бойына сіңетіні даусыз. Ұлттық құндылықтар дегеніміз не? Қарапайым тілмен айтқанда, ұлттық құндылықтар белгілі бір ұлтқа ұлт азаматына тән зат, адами қадір–қасиет, яғни ғасырлар бойы жинақтаған ұлттық рухани және материялдық құндылықтар. Ол–тәрбие мен оқытуға бағытталған мұрағаттар. Оларға меймандостық, кісілік, сыйластық, имандылық, кішіпейілділік, салауаттылық, қайырымдылық, ізгілік, еркіндік, өнерпаздық, сыпайылық, мәдениет-тілік, шығармашылық, рухани байлық, махаббат сынды қасиеттер жатады. Кез–келген ұлттың сипаты бес қағидаға келіп тіреледі. Біріншісі – тілі, екіншісі – діні, үшіншісі – дәстүрі, төртіншісі – тарихы, бесінші – атамекені. Құндылықтар – шынайы ғана болады, ол адамға тәуелді емес, дей тұрғанмен ол ең алдымен адам санасында орын алады.Құндылықтарды сезім арқылы қабылдап, ал сана арқылы түсінуге болады, соның нәтижесінде тұлға құндылықты игереді, соған сай әрекет етеді. Өз ұлтын қадірлеп, қастерлеген, ұлт қадірін білген азаматтың бірі

Ал ұлттық мәдени құндылықтар дегеніміз не? Қарапайым тілмен айтқанда ұлттық мәдени құндылықтар – белгілі бір ұлтқа, ұлт азаматына тән зат, адами қадір–қасиет, яғни халық ғасырлар бойы жинақтаған ұлттық рухани және материалдық құндылықтар. Адамдардың бойында қалыптасқан имандылық қадір–қасиеттер рухани құндылықтарға, ал адамдардың қолымен жасалған тұтыну заттары мен кәсібі материалды құндылықтарға жатады. Өзімізді өзіміз бағалай білуге бет бұру – ұлттық байлығымызды игеру, ұлттық санамызды дамыту. Ұлттық құндылықтарды іріктеп, оқыту процесіне енгізу арқылы ұлттың тұнып тұрған асыл мұралық рухани байлы-ғынан болашақта ел билейтін ұрпақтарды сусындатып, отбасында да, мектепте де ұлтжандалылық пен отаншылдыққа баулып, өз халқын, өз мемлекетін көздің қарашығындай қорғайтын тұлғаларды тәрбиелеп шығару. Өз ұлтын қадірлеп–қастер-леген, ұлт қадірін білген азаматтың бірі Ж. Аймауытов: Мен халыққа кіндігіммен байланып қалғанмын.Оны үзе алмаймын.Үзу қолымнан келмейді – дейді. Сырым Датұлы: Мен ағайынды екеумін: бірі – өзім, екіншісі–халқым – дейді. Алтынай Жайтапова, педагогика ғылымының докторы: – Ата–бабамыз мұраға қалдырып кеткен рухани дүниетанымымызды басшылыққа ала отырып, мектепке дейінгі мекемеге, мектептерге ұлттық инновацияны енгізуге барынша күш салуымыз керек. Инновация дегеніміздің өзі – жаһандану заманында ғылымның, жаңалықтың өндіріске енгізілуі ғой. Ең басты айтарым, қазақ халқының ұлттық тәрбиесі – әлемде теңдесі жоқ тәрбие. Жалпы ұлттық деген сөздің астарында елге–жерге деген құрмет жатыр емес пе? Міне, біздің жастарда дәл осы қасиет жетпей жатыр. Оқу процесі кезінде де сөз жоқ, ұлттық инновацияның маңызы зор. Қысқасы, ұлағатты ұрпақ өсіруде осы ұлттық инновациялық әдіс–тәсілдер таптырмайтын құрал бола алатындығына ешкім дау айтпаса керек. [2]

Қоғамдағы адамдар жасаған рухани, материалдық, мәдени құндылықтардың алмасуы оқыту процесі арқылы жүзеге асырылады. Соның ішінде сын тұрғысынан ойлау жобасы арқылы оқыту – саналы процесс екенін айтқым келеді. Интеллектуал-

дық деңгейі жоғары тұлғаны қалыптастыру үшін, оны оқытып қана қою жеткіліксіз. Оны тұлға ретінде жан – жақты дамытуға қолайлы, оқытудың шығармашалақ түрін жасау қажет, яғни шығармашылық оқу әрекетін туғызу қажет. Бұл баланы, берілген оқу материалын жаттап алу ғана емес, керісінше өз бетімен білім алу үшін ізденуге үйретеді. [3]

Жеке тұлғаны ұлттық тәрбие арқылы дамыта отырып, нақты әрекет арқылы оқытуда төмендегі құндылықтардың болуы қажет:

– белсенді қарым–қатынас: баламен тәрбиешінің әрбір мәселеде өз көзқарастарын білдіріп отыруы;

– индивидтік: тәрбиешінің әр жеке баланың ерекшелігін дамытуы, қоғам алдындағы жауапкершілігінің болуы;

– өзіндік тәртіп: өзіндік бақылау мен бағалауды, шешім қабылдауды үйрену және оны дамыту;

– шыдамдылық: әр түрлі пікірлерді қабылдай алу, бір–бірінің пікірлері мен ерекшеліктерін құрметтеу, қабылдау. [4]

Ұлттық құндылықтар негізінде баланы тәрбиелеуде адамгершілікке тәрбиелеудің маңызы ерекше. Қазіргі жағдайда тәрбиенің жалпы негізі адамгершілік құндылықтар болуы керек. Адамгершілік құндылықтар үлкен мен кішінің арасындағы шынайы қарым–қатынас кезінде бала бойына дариды. Ал педагогтің басты мақсаты– өзіндік адамгершілік құндылықтарын баланың бойына дарыта отырып, оның жүрек түкпіріндегі рухани қазынасын жарыққа шығару, әрбір баланы жеке тұлға ретінде жетілдіру үшін оның бойындағы бар құндылықтарды дамыту. Оқу қызметінен тыс уақыттағы біздің ісімізді жалғастыратын жеке тұлға болып табылатын балаларды адамгершілікке, гуманистік жүйеге тоғыстыру. Жақсы тәрбиеленген, саналы білім алған бала өмірде өз орнын табады. Ол үшін ең әуелі ұрпағымызды бала кезінен–ақ ұлттық тәлім–тәрбиеге, адамгершілік әдетке, рухани мәдениетке баулу керек. Сонда жас ұрпақ елі үшін елең қағар азамат, имандылық қасиеттерді жақсы білетін азамат болып қалыптасады.

Қазір қоғам жан–жақты үйлесімді жетілген жаңа ұрпақты – жаңа адамды тәрбиелеуді талап етеді. Қоғам талабы – заман талабы. Өйткені Әр адам – өз заманының баласы. Сол себепті адамды заман билейді, заманына сай заңы туындайды. [5]

Бала тәрбиесіндегі негізгі де маңызды рөл ата–аналарда. Ата–ана отбасында өздерінің күнделікті жұмысы, тындырған ісі туралы бала–шағасының алдында айтып, әңгіме–дүкен құрады. Бірте–бірте балалары да өз жаңалықтарын ортаға салып, айта бастайды. Осылайша жанұя мүшелерімен сенімі, сүйіспеншілігі, достыққа тынастары нығаятүседі. Жанұяға қарап бала өседі, қарағайға қарап тал өседі дептегін айтылмаған болса керек. Ата–ана баламен тілдесуде, пікірлесуде бейпіл, бей ауыз сөздерді қолданбай, дөрекілікпен жеке басын қорғамай, мейірімді, табиғи, жылы, ақылдысөздерайтыпөнеге бола білсе, тәрбиеде табысқа жетеді. Өйткені Жақсы сөз жан семіртеді. Кейбір ата–аналар өте қатал, айтқанын орындатады. Мұндайда бала қорыққанынан уақытша тыңдайды. Бірақата–анасының уысынан шыққаннан соң, өзін–өзі ұстай алмайтын жағдайға жетуі мүмкін. Сондықтан педагог ата–ана ескермеген тәрбиенің тиімді сәттерін пайдалану қажет. Тәрбиеші балаға материалдық жағдай жасамағанмен, оның өміріне азық болар ең қымбат асыл қасиеттер – адамгершілік құндылықтармен қамтамасыз етеді. Әрбір баланың жеке басын тәрбиелеудің стратегиясын білу үшін тек оның күшті және әлсіз жақтарын біліп қоймай, сонымен қатар оның оқитын, тұратын, қарым–қатынас жасайтын жағдайларын білуіміз керек. Ол үшін олардың ата–аналарымен тығыз байланыста болу қажет. Адамгершілік қасиеттерді бойына сіңіріп жетілген тұлғаның бойындағы әдептілік сипаттармынадай болуы тиіс деп ойлаймыз:

– Өзгелердің мүддесін өз мүддесінен жоғары қойып, кеңпейіл болу, тәкаппарлық қажолбермеу.

– Достарының, отбасының сенімін ақтау.

– Жанашырлық таныту – өзгелердің мұң–мұқтажыдығына ортақтаса білу, оларға көмек көрсету.

– Кешірімді болу – ренішке, өшпенділікке жол бермеу, ол үшін кек алудан аулақ болу.

– Рақымды, мейірімді болу, адамның көңіл–күйін алдын–ала сезебілу.

Қорыта келгенде, халықтық педагогикадан бастау алып, осы дәлелденген нәти-желерге сүйенсек, тәрбие құралдары мен әдістері дұрыстаңдалып жүргізілсе, ізгілікті тәрбиенің негізі қаланбақ. Сондықтан жас ұрпақ ескінің көзіндей, жаңаның өзіндей болып, қоғамдағы кемшілікті білетін, бүгінгіні түсінетін, ертеңіне сенетін, адамгершілік асыл қасиеттерді жоғары бағалайтын иманды, алдына қойған мақсат жолында барлық күштерін жұмсайтын, рухани дүниесі бай болуышарт.

Адамгершілік тақырыбы – мәңгілік. Ол ешқашан ескірмек емес. Жас ұрпақтың бойына адамгершілік қасиеттерді сіңіру– ата–ана мен ұстаздардың басты міндеті. Адамгершілік әр адамға тән асыл қасиеттер. Адамгершіліктің қайнар бұлағы– халқында, отбасында, олардың өнерлерінде, әдет–ғұрпында. Әр адам адамгершілікті күнделікті тұрмыс – тіршілігінен, өзін қоршаған табиғаттан бойына сіңіреді.

Жас ұрпақты адамгершілік рухани қасиеттерге тәрбиелеуде халық ауыз әдебиетінің (ертегілер, мақал–мәтелдер, жұмбақ, өтірік өлең, күнделікті қолданатын тыйым сөздердің) маңызы өте зор. Ұстаз осы құралдарды үнемі тәрбие үрдісінде пайдаланып отыруы қажет.

Балаларды адамгершіліке тәрбиелеуде ұлттық педагогика қашанда халық тәрбиесін үлгі ұстайды. Ал, адамгершілік тәрбиелеудің бірден–бір жолы осы іске көзін жеткізу, сенімін арттыру. Осы қасиеттерді балаға жасынан бойына сіңіре білсек, адамгершілік қасиеттердің берік ірге тасын қалағанымыз. Адамгершілік– адамның рухани арқауы.

Әдебиеттер тізімі:

1. Оқыту мен тәрбиелеудің үлгілік бағдарламасы
2. Қалиев С. Қазақ этнопедагогикасының теориялық мәселелері және тарихы. – Алматы: «Білім» 2004 ж.
3. Жарықбаев К.Б. Қалиев С. Қазақ тәлімінің тарихы. – Алматы: «Санат» 1995
4. Қалиев С, Оразаев М,Смаилова М. Қазақ халқының салт–дәстүрлері. – Алматы: «Рауан» 1995 ж.
5. Жұмабаев.М. «Педагогика» – Алматы: «Ана тілі» 1992 ж.

УДК 37.013

ФОРМИРОВАНИЕ ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ ЛИЧНОСТИ В КОНТЕКСТЕ ПОЛИЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Салыкова Асель Дарияновна
магистр п.н.,учитель казахского языка и литературы
КГУ «Гимназия имени А.М. Горького
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан

Бажирова Шаттык Рафхатовна
магистр г.н., учитель казахского языка и литературы
КГУ «Гимназия имени А.М. Горького
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан

Аннотация

В данной статье раскрываются проблемы полиязычного образования в Республике Казахстан. Уделяется внимание полилингвокультурному образованию, как результату много–язычия. Авторами, на основе изучения специальной литературы, законодательных актов, выявлены проблемы и противоречия исследования с послідующим поэтапным внедрением.

Ключевые слова: *языковая политика, многоязычие, полиязычное образование, поликультурная личность, трехязычие.*

Аңдатпа

Бұл мақалада Қазақстан Республикасындағы көптілді білім беру мәселелері қарасты–рылады. Көптілділік нәтижесінде полилингвомәдени білім беруге назар аударылады. Авторлар арнайы әдебиеттерді, заңнамалық актілерді зерделеу негізінде зерттеудің проблемалары мен қайшылықтарын анықтап, кейіннен кезең-кезеңімен енгізді.

Түйінді сөздер*: тіл саясаты, көптілділік, көп мәдениетті тұлға, үштілділік.*

Annotation

This article reveals the problems of multilingual education in the Republic of Kazakhstan. Attention is paid to multilingual and cultural education as a result of multilingualism. The authors, based on the study of special literature, legislative acts, identified the problems and contradictions of the study with the subsequent phased implementation.

Key words: *language policy, multilingualism, multilingual education, multicultural personality, trilingualism.*

Казахстан, оставаясь полиэтническим и поликонфессиональным государст–вом, переживает на сегодня сложный и противоречивый период своего культурно-языкового развития, о чем свидетельствует сложившаяся языковая ситуация, характеристика которой дана в Концепции языковой политики Республики Казахстан. Следует отметить, что практически во всех документах в области языковой политики стрежневой идеей является необходимость овладения несколькими языками.

Известно, что только то государство может успешно развиваться и гармонично вписаться в ряд ведущих стран мира, которое сумеет создать для своих граждан достойные условия для приобретения качественного и современного образования. Президент страны поставил высокую планку перед отечественным образованием. Оно должно стать конкурентоспособным, высококачественным, таким, чтобы выпускники казахстанской школы могли легко продолжать обучение в зарубежных вузах [1].

Концепция языковой политики Республики Казахстан определяет русский язык как основной источник информации по разным областям науки и техники, как

средство коммуникации с ближним и дальним зарубежьем [2]. В этой связи новое звучание приобретает проблема языкового образования. Исходным при этом является идея о том, что изучение любого языка должно сопровождаться изучением культуры носителей этого языка. Причем этот процесс должен протекать синкретно, не в раздельных плоскостях. В связи с этим было бы правомерно говорить о полилингвокультурном образовании, результатом которого должно стать много–язычие граждан общества. Слагаемыми этого многоязычия должны явиться родной язык, который закрепляет осознание принадлежности к своему этносу, казахский язык как государственный, владение которым способствует успешной гражданской интеграции, русский язык как источник научно-технической информации, иностранный и другие неродные языки, развивающие способности человека к самоидентификации в мировом сообществе [3, с. 535]. Поэтому изучение языка как одного из главных индикаторов адаптации человека к новым социально-политическим и социально-культурным реалиям становится в настоящее время актуальной научно-теоретической и научно-практической задачей. Кроме того, объективно возникла необходимость по-новому осмыслить сложившиеся в период независимости традиционные концепции языковой политики и языковой ситуации [2].

Ответы на вопросы, связанные с проблемой полиязычного образования в силу его многогранности и многоаспектности, могут быть найдены лишь при условии изучения, системного и комплексного анализа теоретических концепций различных научных школ. Потому, в качестве методологических ориентиров для нашего исследования служат труды ученых в области философии, этнологии, педагогики и этнопедагогики, социологии и этносоциологии, психологии и этнопсихологии, лингвистики и этнолингвистики [4, с. 343].

Так, мировоззренческие позиции нашего исследования определяются философскими учениями А. Кунанбаева, имеющими непосредственное отношение к проблеме личности и ее становления, сущностью социологической концепции Ш. Валиханова, а также идеями казахских просветителей и педагогов Ы. Алтынсарина, Ж. Аймауытова, А. Байтурсынова, М. Жумабаева и др., позволяющими осознавать значимость родного языка в развитии личности.

Проанализировав соответствующую научную литературу, законодательные акты в области языка и образования, изучив учебную документацию школ мы попытались сформулировать следующие противоречия и проблемы нашего исследования:

– потребностью общества в полиязыковой личности и отсутствием соответствующей системы полиязычного образования как процесса ее подготовки в условиях обучения;

– осознанием необходимости разработки системы полиязычного образова–ния и недостаточностью ее нормативно-правового и научно-методического обеспечения;

– сложность и большой объем предлагаемого учебного материала;

– неумение детей в век развитых технологий самостоятельно вести поиск

– дополнительной информации, а порой даже нежелание их читать не толькодополнительную, но и обязательную литературу.

Разрешение данных противоречий и проблем, обусловило выбортемы нашего исследования в следующей формулировке **«**Полиязычие – основа формирования поликультурной личности».

Для реализации данного исследования в рамках общеобразовательной школы нами был разработан поэтапный план его внедрения:

Первый этап –включал изучение данной проблемы на основе нормативных документов, научной, методической литературы, ресурсов Интернет; накопление и

сбор эмпирического материала по проблемам совершенствования языкового образования, обобщение инновационной работы педагогов в области обучения родным, неродным и иностранным языкам;

Второй этап –включал в себя непосредственную разработку и проведение уроков как казахского, английского языков, так и ряда интегрированных уроков, а также внеклассных мероприятий и организацию проектной деятельности учащихся по внедрению полиязычия;

Третий этап – включал обобщение и систематизацию результатов исследо–вания, внедрение в учебный процесс полученных результатов на основе рекомен–даций коллег в целях совершенствования работы в данном направлении.

Одной из задач школы является приобщение подрастающего поколения к универсальным, глобальным ценностям, формирование у детей и подростков умений общаться и взаимодействовать с представителями соседних культур и в мировом пространстве. Наряду с казахским языком, имеющим статус государствен–ного, и русским – языком межнационального общения, важным средством общения выступает иностранный язык [5].

Главная цель, стоящая перед учителями и учениками школы, – это развитие поликультурной личности, способной на социальное и профессиональное самоопре–деление, знающей историю и традиции своего народа, владеющей несколькими языками, способной осуществлять коммуникативно-деятельностные операции на трех языках во всех ситуациях, стремящейся к саморазвитию и самосовер–шенствованию. Для реализации данной цели на сегодняшний день в школах нашего города осуществляется раннее обучение английскому языку, а также его углубленное изучение в старших классах.

Владение казахским, русским и иностранным языками становится в современном обществе неотъемлемым компонентом личной и профессиональной деятельности человека. Все это в целом вызывает потребность в большом количестве граждан, практически и профессионально владеющих несколькими языками и получающих в связи с этим реальные шансы занять в обществе более престижное как в социальном, так и в профессиональном отношении положение. Мы уверены, что разумное, грамотное и правильное внедрение трехъязычия даст возможность выпускникам наших школ быть коммуникативно-адаптированными в любой среде.

Список литературы:

1. Послание Главы государства Касым-ЖомартаТокаева народу Казахстана «Экономичес–кий курс Справедливого Казахстана» https: // www.akorda.kz/ru/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-ekonomicheskiy-kurs-spravedlivogo-kazahstana-18588 (дата обра–щения: 03.01.2024г.)
2. Постановление Правительства Республики Казахстан от 16 октября 2023 года № 914 Об утверждении Концепции развития языковой политики в Республике Казахстан на 2023 - 2029 годы https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31956658&pos=4;-88#pos=4;-88
3. Жумашева С.С., Жаксылыкова Н.Е О роли полиязычного образования в условиях глобализации / Мировая наука. – 2020. – №5. – С. 534-538
4. Нурахунова Г.М., Сманова А. Современные подходы по внедрению полиязычного образования в Казахстане // Международный журнал экспериментального образования. – 2016. – № 4-2. – С. 343-346
5. Смагулова М.Г.Үштілділік-заманауи білім берудіңбасымдықтарының бірі / «Заманауи лингводидактика және үштілді білім беруді дамыту» атты Халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары. НұрСұлтан: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2022. - 419 б.

ӘОЖ 371

ЖЕКЕ ТҰЛҒАНЫ ҰЛТТЫҚ РУХАНИ–АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУДІҢ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ

Салыкова Гульшат Бильгибаевна
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің
№ 5 мектеп–гимназиясы КММ
E–mail: gulshat.salykova1976@mail.ru

Оспанова Сабира Мукашевна
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің
№ 5 мектеп–гимназиясы КММ
E–mail: Sabken@mail.ru

Аңдатпа

Ұлттық құндылықтар негізінде тұлғаны рухани–адамгершілік тәрбиелеу қазіргі қоғамдағы өзекті мәселе болып табылады. Бұл мақалада адамдардың дүниетанымы мен адамгершілік көзқарастарын қалыптастыру процесінде ұлттық құндылықтардың маңызы қарастырылады.Жеке тұлғаның дамуындағы ұлттық құндылықтардың рөлін зерттейді және олардың белсенді азаматтықты қалыптастыру мен қоғамның үйлесімді дамуындағы маңыздылығын негіздейді. Олар мәдениеттің, тілдің, тарихтың және дәстүрдің құндылық бағдарлары мен моральдық нормаларды қалыптастыруға әсері сияқты рухани–адамгершілік тәрбиенің әртүрлі аспектілерін талдайды.

Түйінді сөздер: *руханият, адамгершілік, тәрбие, тұлға, ұлттық құндылықтар, дәстүрлер, мәдениет, үйлесімділік, адамгершілік, этика, өзін–өзі дамыту, құрмет, отбасы, қоғам, білім.*

Аннотация

Цель статьи показать что,духовно–нравственное воспитание личности на основе национальных ценностей является актуальной проблемой в современном обществе. В данной статье рассматривается значение национальных ценностей в процессе формирования мировоззрения и нравственных установок людей. Изучает роль национальных ценностей в развитии личности и обосновывает их значение в формировании активного гражданства и гармоничном развитии общества. Они анализируют различные аспекты духовно–нравственного воспитания, такие как влияние культуры, языка, истории и традиций на формирование ценностных ориентаций и нравственных норм.

Ключевые слова*: духовность, нравственность, воспитание, личность, национальные ценности, традиции, культура, гармония, мораль, этика, саморазвитие, самосознание, семья, общество, образование.*

Abstract

The purpose of the article is to show that the spiritual and moral education of a person based on national values is an urgent problem in modern society. This article examines the importance of national values in the process of forming people's worldview and moral attitudes. He studies the role of national values in the development of personality and substantiates their importance in the formation of active citizenship and the harmonious development of society. They analyze various aspects of spiritual and moral education, such as the influence of culture, language, history and traditions on the formation of value orientations and moral norms.

Key words: *spirituality, morality, upbringing, personality, national values, traditions, culture, harmony, morality, ethics, self–development, self–awareness, religion, faith, tolerance.*

Негізгі ұлттық құндылықтар негізінде жеке тұлғаны рухани–адамгершілікке тәрбиелеу – бұл қоғамда қабылданған құндылықтарға негізделген адамды тұлға ретінде қалыптастыру үрдісі. Негізгі ұлттық құндылықтар әр түрлі мәдениеттерде әр түрлі болуы мүмкін және олар белгілі бір қоғамда құрметтелетін және танылатын

негізгі принциптерді көрсетеді. Міне, негізгі ұлттық құндылықтарға негізделген рухани–адамгершілік тәрбиенің бірнеше негізгі аспектілерін көрсетуге болады:

Мәдени мұраны зерттеу: Өз елінің тарихын, дәстүрлерін және мәдени мұрасын білу және түсіну жеке құндылықтарды қалыптастыру үшін негіз болып табылады. Тарихты, әдебиетті, өнерді және мәдениеттің басқа аспектілерін үйрету адамдарға өздерінің жеке басын білуге және бағалауға көмектеседі.

Этикалық нормаларды дамыту: Ұлттық құндылықтар негізінде тәрбиелеу этикалық нормалар мен қағидаттарды қалыптастыруды қамтиды. Бұл нормалар адалдық, құрмет, жауапкершілік және әділеттілік сияқты жалпы құндылықтарды көрсетуі керек.

Отбасылық құндылықтарды нығайту: Отбасы жеке тұлғаның құндылықтарын қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Жеке тұлғаның үйлесімді дамуына ықпал ететін құндылықтарды сақтау және отбасын дамыту маңызды.

Азаматтық жауапкершілікті қалыптастыру: Азаматтық жауапкершілікке және қоғамдық өмірге қатысуға баулу рухани–адамгершілік тәрбиенің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Тұлға өзінің қоғамдағы рөлін біліп, оның дамуына үлес қосуы керек.

Толеранттылықты дамыту: Мәдениеттердің, діндердің және пікірлердің әртүрлілігін түсіну және құрметтеу толеранттылықты қалыптастыруға көмектеседі. Бұл рухани–адамгершілік тәрбиенің маңызды аспектісі, өйткені ол ашық және құрметті қоғам құруға ықпал етеді.

Патриотизм: Өз еліне деген сүйіспеншілік пен адалдық рухани тәрбиенің маңызды құрамдас бөлігі бола алады. Бұл тиесілілік сезімін қалыптастырып қана қоймайды, сонымен қатар жалпы әл–ауқатқа қамқорлық жасауға ынталандырады.

Әлеуметтік дағдыларды үйрету: Ұлттық құндылықтарға негізделген тәрбиенің маңызды аспектісі әлеуметтік дағдыларды дамыту, оның ішінде қарым–қатынас орнату, эмпатия көрсету және ынтымақтастыққа ашық болу.

Өнер және мәдениет: Өнер мен мәдениет саласындағы тәрбие рухани құндылықтардың қалыптасуына әсер ететін сұлулық, шығармашылық және үйлесімділік сезімін дамытуға көмектеседі.

Базалық ұлттық құндылықтар негізінде рухани–адамгершілік тәрбиені жүзеге асыру білім беру бағдарламаларын, отбасылық тәрбиені, қоғамдық институттар мен бұқаралық ақпарат құралдарын қамтитын кешенді тәсілді талап етеді.

Ғасырлар шеруінде халқымыздың алақанына салып аялаған баға жетпес рухани мұрасы, даналық дариясы оның әдебиетінен көрініс табады. Туған тілін сүюден басталатын махаббат, елжандылықтан адамзатты шексіз құрметтеуге дейін өседі. Жасынан туған халқының даналығымен сусындап, оның өсиетінен нәр алып, әдебиетті сүйіп, сол арқылы ұлтжанды азамат болып өсері хақ, – дейді аса көрнекті әдебиеттанушы Ш. Елеукенов. [1]

Бүгінгі таңда бала туғанынан бастап үлкен ақпарат ағынына ұшырайды: БАҚ, балабақша, мектеп, кино, заманауи мультфильмдер, интернет – мұның бәрі моральдық нормалардың бұлыңғырлануына ықпал етеді және баланы тиімді адамгершілік тәрбиелеу мәселесі туралы өте байыпты ойлауға мәжбүр етеді.Мектеп оқушыларының адамгершілік тәрбиесі әсіресе маңызды, өйткені мектепке дейінгі және бастауыш мектепте бала адамгершілік нормалары мен талаптарын игеруге ерекше сезімтал.

Қазіргі заманда әр адам өз үйінде тыныштықты сақтауға, балаларды зұлымдықтан, қатыгездіктен және қоршаған әлемнің агрессиясынан қорғауға тырысады. Бірақ материалдық құндылықтар, өкінішке орай, рухани жағынан басым, сондықтан балалар мейірімділік , жомарттық, әділеттілік, азаматтық және патриотизм туралы идеяларды бұрмалайды. Балалар эмоционалды, ерікті және рухани жетілмегендігімен ерекшеленеді. Рухани тұлғаны тәрбиелеу тек отбасының, білім беру

мекемесінің және мемлекеттің бірлескен күш–жігерімен мүмкін болады. Педагогикалық қоғамдастық қазіргі заманғы балаларға адамгершілік–рухани құндылықтарды қалай сіңіру керектігін қайта түсінуге тырысуда.

Білім берудегі проблемалардың бірі – тәрбиеде ұрпақтың тарихи сабақтастығы сақталмайды. Баланы тарихи жадынан айыру өте қауіпті. Бастауыш мектептің жасы–көптеген моральдық нормаларды, ережелерді, идеалдарды қалыптастырудың ең жақсы кезеңі. Дәл осы уақытта тұлғаның негіздері қаланады: бастапқы дүниетаным, жақсылық, зұлымдық ұғымдары, адамдардың іс–әрекеттеріне, олардың мінез–құлқына реакция қалыптасады. Балалар ұжымдағы қарым–қатынастың, заттарға, табиғатқа, адамдарға деген қарым–қатынастың алғашқы тәжірибесін алады. Олар ең маңызды моральдық нормаларды игереді. Отанға деген сүйіспеншілік, үлкендерге деген құрмет, заттарға және айналасына, өз еңбегінің, басқалардың еңбегінің нәтижелеріне ұқыпты қарау, көмектесу деген ұғым қалыптасады. Бұл қасиеттердің көпшілігі адамның жалпы руханиятының негізі болып табылады.

Өскелең ұрпақты тәрбиелеумен айналысатын бастапқы әлеуметтік институт–отбасы. Дәл осы жерде бала өз өмірінде басшылыққа алатын моральдық–адамгершілік құндылықтардың негіздері қаланады. Отбасы–бұл қоғамның көрінісі, ондағы болып жатқан процестер.

Баланың құндылық әлемін қалыптастыратын тағы бір маңызды әлеуметтік институт–балабақша мен мектеп. Рухани–адамгершілік тәрбие біртұтас жүйенің барлық бөліктерін қамтуы керек: мектепке дейінгі, мектептегі және отбасылық тәрбие, дене тәрбиесі , патриоттық, яғни тәрбиелік әсерді жүзеге асыру толығымен жүзеге асырылуы керек.

Рухани – адамгершілік тәрбиесі – өмірге адамның тұрақты және үйлесімді дамуын қамтамасыз ететін құндылықты қатынасты қалыптастыру. Рухани тәрбие – борыш, әділеттік, шындық, жауапкершілік, тағы сол сияқты адамның ісі мен ойына жоғары мән бере алатын қасиеттерд тәрбиелеу. [2]

Демек, рухани–адамгершілік тәрбие – бұл көп қырлы процесс, оның негізгі міндеттерін шешу барлық қатысушылардың келісілген әрекеттерісіз мүмкін емес. Жоғарыда айтқанымдай, мұнда жетекші рөл отбасылық тәрбиеге беріледі, бірақ осы бағытта жүйелі, дәйекті және мақсатты жұмысты қамтамасыз ету, оның нәтижелерін бақылау үшін дұрыс адамгершілік бағдарлары бар дамыған рухани тұлғаны тәрбиелеуге мүдделі мұғалімдер жұмыс істейтін білім беру мекемелері көмектесе алады.

Білім беру процесінде негізгі *ұлттық құндылықтар* бағдар болып табылады:

– *патриотизм* – еліне, өз халқына, кіші отанына деген сүйіспеншілік, Отанға қызмет ету;

– *әлеуметтік ынтымақтастық* – жеке және ұлттық бостандық, адамдарға, мемлекет және азаматтық қоғам институттарына сенім, әділдік, мейірімділік, Ар–намыс, қадір–қасиет;

– *азаматтығы* – Отанға қызмет ету, құқықтық мемлекет, азаматтық қоғам, заң және құқықтық тәртіп, көпмәдениетті, бейбітшілік, ар–ождан және дін бостандығы;

– *отбасы* – сүйіспеншілік пен адалдық, денсаулық, өркендеу, ата–аналарға деген құрмет, үлкендер мен кішілерге қамқорлық, ұрпақ жалғастыру туралы қамқорлық;

– *еңбек және шығармашылық* – еңбекті құрметтеу, шығармашылық пен жасампаздық, табандылық пен табандылық;

– *ғылым* – білімнің құндылығы, шындыққа ұмтылу, әлемнің ғылыми бейнесі;

– *дәстүрлі діндер* – конфессияаралық диалог негізінде қалыптасатын сенім, руханият, адамның діни өмірі, діни дүниетанымның құндылығы, толеранттылық туралы идеялар;

– *өнер мен әдебиет* – сұлулық, үйлесімділік, адамның рухани әлемі, адамгершілік таңдау, өмірдің мәні, эстетикалық даму;

– табиғат–эволюция, Туған жер, табиғатты қорғау, жер планетасы, экологиялық сана.

Педагог балалар мен жастарды рухани–адамгершілік тәрбиелеуде шешуші рөл атқарады. Ол тек мұғалім ғана емес, сонымен бірге оқушыларында адамгершілік құндылықтарды қалыптастыратын және дамытатын тәрбиеші. Мұғалімнің рухани–адамгершілік тәрбиедегі рөлі келесі аспектілерді қамтиды:

– Мұғалім өз оқушыларына үлгі болуы керек. Оның сөздері мен іс–әрекеттері бір–біріне сәйкес келуі үшін ол адамгершілік принциптері мен құндылықтарын ұстануы керек. Балалар мен жастар мұғалімдерінің мінез–құлқына назар аударады және оларға еліктеуге тырысады. Сондықтан мұғалім өз іс–әрекетінде саналы және жауапты болуы керек.

– Мұғалімде рухани–адамгершілік тәрбиеге қажетті білім мен дағдылар болуы керек. Ол адамгершілік құндылықтар, этика және мораль туралы жақсы білуі керек. Мұғалім бұл білімді өз оқушыларына жеткізе білуі және моральдық ойлау мен мінез–құлықты дамытуға көмектесуі керек.

– Мұғалім өз оқушыларын тәрбиелеуге белсенді қатысуы керек. Ол балалар мен жастардың адамгершілік қасиеттерін дамыту және қалыптастыру үшін жағдай жасауы керек. Мұғалім оларға адамгершілік принциптерін білуге және түсінуге, сондай–ақ оларды күнделікті өмірде қолдануға көмектесуі керек. Ол өз оқушыларын адамгершілік даму жолында қолдауға және бағыттауға дайын болуы керек. Ол өз оқушыларын адамгершілік даму жолында қолдауға және бағыттауға дайын болуы керек.

– Мұғалім өз оқушыларымен тиімді қарым–қатынас жасай білуі керек. Ол балалар мен жастардың өздерін жайлы және сенімді сезінуі үшін ашық және мейірімді болуы керек. Мұғалім өз оқушыларын тыңдай және түсіне білуі керек, сонымен қатар сындарлы кері байланыс бере білуі керек. Мұғаліммен қарым–қатынас өзара құрмет пен сенімге негізделуі керек. [3]

Осылайша, мұғалімнің рухани–адамгершілік тәрбиедегі рөлі–үлгі болу, білім беру, тәрбиелеу және оқушылармен тиімді қарым–қатынас жасау. Мұғалім балалар мен жастарға адамгершілік құндылықтарды дамытуға және қоғамның жауапты және адамгершілік мүшелері болуға көмектесуге дайын болуы керек.

Қорыта айтқанда, бүгінгі күнде жас ұрпағымызды әдепті де саналы етіп тәрбиелеу үшін ең алдымен тәрбие ережелеріне сүйене отырып, ұлттық дәстүрімізді, әдет–ғұрыптарымызды, дінімізді, ата–бабаларымыздан қалған насихат–мұраларды жастардың санасына сіңіре білуіміз қажет. Тәрбиенің көзі ата–бабамыздан қалған мұралар мен дана сөздер десек, біз соларды насихаттайтын жүргізушіміз. Бүкіл қоғам болып қолға алып, мәдениетті, тәрбиелі болып жүруді әрқайсысымыз өзімізден бастасақ, жас ұрпақтың тәрбиесі де өз жемісін берері анық.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ш.Елеукенов, Замандас парасаты. Әдеби сын. Алматы: Санат, 1977 ж.
2. Орысша–қазақша түсіндірме сөздік: Педагогика/074 Жалпы редакциясын басқарған э.ғ.д., профессор Е. Арын – Павлодар: ЭКО ҒӨФ. 2006
3. Әдеп және жантану/хрестоматия/ Атамұра Алматы, 1996.

ӘОЖ 371

ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИН ШЫҒАРМАЛАРЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР

Самбулатова Гульшат Шукуровна
зерттеуші–педагог
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
КММ Физика– математикалық лицейі

Айсенова Жазира Аскаровна
педагог–модератор, магистр
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
КММ Физика– математикалық лицейі

Аңдатпа

Мақалада Ыбырай Алтынсарин шығармаларындағы ұлттық құндылықтарға басты назар аударылды. Сондай –ақ еңбне, адамгершілік,өнер,білім,отбасы тәрбиесі бала тәрбиесінде алатын орны аса маңызды және ол шәкірт бойында ұлттық құндылықтарды дарытуда басты құрал бола алатыны қарастырылады.

Түйінді сөздер*:ұлттық құндылықтар, заманауи білім беру, адамгершілік тәрбие.*

Аннотация

В статье основное внимание уделено национальным ценностям в творчестве Ибрая Алтынсарина. Также считается, что роль искусства, морали и семейного воспитания детей очень важны, и они могут быть основным инструментом привития учащемуся национальных ценностей.

Ключевые слова*: национальные ценности, современное образование, нравственное воспитание.*

Abstract

The article focuses on national values in the works of Ibrai Altynsarin. It is also believed that the role of art, morality and family education in the upbringing of children is very important and they can be the main instrument for instilling national values in a student.

Key words: *economic values, modern education, moral education.*

Мемлекет басшысы Қасым–Жомарт Тоқаев Bilim jáne Ǵylym! атты тамыз конференциясының пленарлық отырысында сөйлеген сөзінде Ұлттық құндылыққа қанығып өскен өреннің танымы терең, ділі берік болады деп айтып өткен болатын. Жақсының аты өлмейді, ғалымның хаты өлмейді– дейді дана халқымыз , күні бүгінге дейін ұстаздардың ұстазы, білім беруде шәкірттердің саналы білім алуына бірден бір септігін тигізетін, өз заманында болашақпен тілдесіп, шығарма,еңбек туындаларын өшпес, өлмес мұра етіп қалдырған дана тұлғаның бірі – Ыбырай Алтынсарин десек қателеспеген болармыз. Қазақтың қолжазба әдебиетінде тұңғыш көркем прозаны қалыптастырған ағартушы. Ыбырай Алтынсариннің әңгімелері өзі өмір сүрген кезеңнің мәселелерін қамтиды десек те барлық өмірін балаларға білім беруге, мектеп ашуға арнаған тұлғаның әңгімелеріндегі ата тәрбиесі мен ұлттық құндылық туралы не білеміз? Ағартушы ұстаз Ыбырай Алтынсарин өзінің әңгімелері нде ұрпақ тәрбиесіне үлкен үлес қосқан педагог. Қазақ балаларын тек білімге ғана үйретіп қана қоймай, бала бойында қалыптасатын тәрбиенің тал бесігі Ыбырай туындыларынан орын алды. [1]

Тәрбиесіз алған білім – адамзаттың қас жауы деген ұлағатты сөзді өз алдына ұран етіп алды. Ыбырай шығармаларынан баланы еңбекқорлыққа, үлгілі, досқа адал болуға шақыратын шығармалары арқылы бала тәрбиесіне де көп көңіл бөлгендігін көруімізге болады. Ыбырай Алтынсарин өз сөзінде: Мен қазақ балаларын ұқыптылыққа, тазалыққа, отырықшылық тұрмыстың артықшылығына, мысалы, құрғақ, жылы бөлмелерде тұруға үйретудің өзі қазақ даласында тәрбиелік мәні зор жұмыс деп білемін, – деген. Осыған орай, Ыбырай Алтынсарин әңгімелеріндегі ата тәрбиесі мен

ғибраты көрініс беретін тұстарға тоқталып өтейік. Ыбырай әңгімелерінің негізгі тақырыбы – еңбек екенін жақсы білеміз. Оның Әке мен бала, Асыл шөп, Бақша ағаштары, Аурудан –аяған күштірек, Мейірімді бала, Қанағат секілді әңгімелері жастарды әдептілікке, әділ де мейірімді болуға тәрбиелейді. Осындай әңгімелерінің ішіндегі Өрмекші, құмырсқа, қарлығаш әңгімесінде ата ғибраты анық көрінеді. Бұл әңгімеде атасы он үш жасар баланы жетектеп келе жатып, ұшқан құс, жүгірге аңдар тіршілігімен таныстырып, жұмыссыз жүрген бір жан жоқ екенін айтады. Сен де босқа жүрме, жұмыс істеп әдеттену керек дейді. Байқағанымыздай, автор ата образы арқылы барша қазақ балаларын жастайынан еңбек етуге шақырады.Әңгімені ұлттық құндылығымызға салсақ, ол қазақ отбасындағы тәрбие, атаны тыңдау, ата тілін алып,берген бағытымен жүру болып табылады. Ыбырай әңгімелеріндегі басты идея – адамды тіршілікпен үйлесімді өнегелі, өкінішсіз өмір сүруге дағдыландыру, баулу. Әке мен бала әңгімесі Ыбырай шығармашылығындағы өте өзекті туындылардың бірі. Бұл әңгімеде ол еріншек, жалқау баланың ерсілік жақтарын көрсетеді. Жерде жатқан тағаны бір иіліп алуға ерінген баланың сатып алынған шиені теріп жеу үшін он рет еңкейгенін автор жақсы мысал етіп алып, аз жұмысты қиынсынсаң, көп жұмысқа тап боларсың, азға қанағат ете білмесең, көптен құр қаларсың – деген баталы сөздермен шығарманың шешімін шығарады. Ұлттық ұлықтылықты көрсете білген әкенің ,баланы ешбір зекімей, қазақтың қысқа да нұсқа бір мақалымен тәрбиелей алғанын көрсете білген. Қазақ халқында: Ағаш түзу өсу үшін оған көшет кезінде көмектесуге болады, ал үлкен ағаш болғанда оны түзете алмайсың–деп бекер айтылмаған. Сондықтан баланың бойына жастайынан ізгілік, мейірімділік, қайырымдылық, яғни адамгершілік ұлттық құнды қасиеттерді қалыптастырып тәрбиелеуде ұлттық құндылықтар мен рухани мұраның орны ерекше болып саналады. Ыбырай әңгімелерінің құндылығы сонда, әңгімеде келтірілген кейіпкерлердің әйтсе де бүгінгі қоғамда кездесуі. Жаңа ғасыр, жаңа заман, жаңартылған білім мазмұны шеңберінде білім алып отырған бүгінгі ұрпақ бойында мейірімділік сияқты қасиеттер болмаса, олардың алған білімі болашаққа қандай үлгі өнеге бола алады? Жаһандану заманында интернет желісімен өсіп жетіліп жатқан ұрпақ болашақ ел тірегі, рухани бай толық тұлға болып қалыптаса ала ма? Әрине , техника ғасыры бізге жеті түрлі өнер үйретсе де, ұлттық құндылық пен рухани байлықты, шын мәнісінде адами қасиеттерді дарыта алмасы мәлім.

Ыбырай Алтынсариннның шығармалары қашанда өзекті болып қала береді. Осыған орай балалардың қызығушылықтарын арттыру үшін шағын мәтіндерінен тапсырмалар беріп кезеңдерге бөліп оқытуға да болады.

Бірінші кезеңінде Бала бойындағы қызығушылықты ояту, әр берілген шығарманың тақырыбын нақты анықтау мақсатында Шашылған әріптер, Мозайка, Жоғалған дыбыстар, Адасқан буындар, Ойлан,тап т.б әдістері кеңінен қолданылады. Екінші кезеңінде Тақырыптағы мағынаны ашуберілген тақырыптары: Құмырсқа, өрмекші, қарлығаш, Жаман жолдас, Әке мен бала, Сәттемір хан, Бір уыс мақтат.б шығарма-лары алынды. Ыбырай Алтынсариннің шығармалары баланың жас ерек–шелігіне оңтайландырылып және тақырыптың мағынасын дқрыс әрі жеңілтүсінуге тиімді болып жазылған.

Үшінші кезеңінде Қорытынды ой тоғаныс Қызықты смайликтер, Микрафон, Алма ағашы , Сымсыз телефон т.б кері байланыстар алынған. [2]

Ұлы тұлғалар өшпес мұра етіп қалдырған мағынасы терең, адам санасына ой қосатын шығармаларды оқыту арқылы болашаққа саналы ұрпақ тәрбиелей аламыз. Ыбырай Алтынсариннның білім алушының сана сезіміне түсінікті болып жазылған шығармаларын оқуымен қоса, Жаңа ғасырда балаға қажетті дағды, яғни бәсекеге қабілетті тұлғаны тәрбиелеуге жағдай жасалудың жолы болып табылады.Әр ұстазбілім алушыны сыни тұрғысынан ойлануға бағыттаса, шығармалардың мағынасын қалай түсінгенін анықтау мақсатында кері байланыс орналастырып

отырса, кешегі көненің құнды еңбектерін заман талабына сай жаңартып отырса, Ыбырай шығармалары бүгінмен үндесіп, қоғамда өз орнын табар еді.

Әрбір оқытылып отырған шығарма, әңгіме, өлең, тақырыптар бойынша оқушылардың сыни ойлау дағдыларын дамытып қана қоймай адамгершілік қасиеттерін дамытуға арналған, тәрбиелік тәжірибемен ұштастырылып отырса нұр –үстіне нұр болар еді. Ыбырай Алтынсариннің кез келген шығармаларынзаманауи әдіс–тәсілдермен бүгінгі талапқа сай оқыту, білім алушының ойлау дағдысы мен бала бойында құндылықтарды дамытуға мол мүмкіндік береді. [3]

Бүгінгі білім алып отырған шәкірт – ертеңгі ел болашағы. Сондықтан олардың бойына ұлттық құндылықтар негізінде: қазақи болмыс, ұлттық код, рухани байлық, қазақи таным, салт–сананы сіңірту аса маңызды. Осы ұстанымды басшылыққа ала отырып, өзімізсабақ беретін оқушыларымызға Ыбырай Алтынсарин шығармаларын оқыта отырып, олардың болашағына ықпал ететіндей мағыналы сабақ өткізуді мақсат етіп аламыз. Оқушылармен бірге Ыбырай Алтынсарин шығармаларынан балалардың бойына адамгершілік пен еңбекқорлықты, білім алуға деген ынта мен қызығушылықты, досқа адалдық, ата–анаға құрмет, кішіге ізет, қоршаған қоғамға жақсылығыңмен көмектесуді насихаттайтын шағын әңгімелер топтамасын талдап отыруды жөн көреміз.

Қазақ тілі мен әдебиетін оқытуда оқушылар бойында бірінші ұлттық құндылықты дарытып, рухани адамгершілікке тәрбиелеу бағытында ұлы Ыбырай ұстаздың еңбектеріне, ұстанымдарына сүйенеміз. Ойымызды қорытындылай келе, Ыбырай Алтынсарин әңгімелері әр ұрпақтың, бар буынның жадында жатталып қалған баға жетпес мұрамыз. Қайтсем бала оқытам деген ұстаныммен Ы.Алтынсарин шағын әңгімелерді тудыру арқылы ұлттық педагогиканың қырларын ұғындырды. Көлемі шағын шығармалары оқытумен қатар сананы қалыптастырудың мәні мен маңызына жіті көңіл бөлуді мақсат етті. Тәлім мен тәрбиенің қатар өріліп, өрісіне қатар енетін бұл туындылар балалар үшін оқуға аса ыңғайлы, баланың жас ерекшелігіне лайықталып жазылған. Жазушының кез келген шығармасын алып оқысаңыз, қазақ балалары үшін ұлттық құндылықтары лек–лек болып көрініс тауып адамды жігерлендіреді.Ұлы ағартушы Ыбырай еңбектерін кеңінен насихаттап, бүгінгі қоғамдағы рөлін арттыру мақсатында халқымыздың негізгі құндылықтарын жоғалтпай, болашаққа аманат ету бүгінде мына біздерге жүктеледі. Ыбырай Алтынсарин шығармалары ұлттық құндылықтарға толы, оны өз тәжірибесіне енгізе білген ұстаз,өз заманының бала тәрбиесіндегі хас маманы бола алатынына сенеміз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Мемлекет басшысы Қасым–Жомарт Тоқаевтың Bilim jáne Ǵylym! атты тамыз конференциясының пленарлық отырысында сөйлеген сөзінен
2. Ыбырай Алтынсарин тағлымы. / Құраст.: Жармұхамедов М. – Алматы, 1991жыл
3. Алтынсарин Ы. Өнер – білім бар жұрттар. – Алматы, 1989 жыл

УДК 37.02

АНТИКОРРУПЦИОННОЕ ВОСПИТАНИЕ ДОШКОЛЬНИКОВ

Саналина Жанар Адилхановна
воспитатель высшего уровня второй категории
«ТОО УроМед детский сад Аружан»
г.Костанай, Казахстан
E–mail: uskjanar@mail.ru

Аннотация

На сегодняшний день коррупция довольно распространенное негативное социальное явление, присуще всем странам мира. Важное значение для противостояния коррупции имеют нравственные ценности, закладываемые с детства. Антикоррупционное воспитание в системе дошкольного образования осуществляется в рамках реализации задач нравственного воспитания детей во всех видах детской деятельности, преимущественно на основе художественных произведений, пословиц, дидактических игр. Нравственное воспитание в детском саду является неотъемлемой частью всестороннего воспитания ребенка.

Ключевые слова: *антикорупционное воспитание, нравственное воспитание, коррупция, художественное произведение.*

Аңдатпа

Бүгінгі күні сыбайлас жемқорлық – әлемнің барлық елдеріне тән кеңтаралған жағымсыз әлеуметтік құбылыс. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы тұру үшін балалық шақтан қалыптасқан адамгершілік құндылықтардың маңызы зор. Мектепке дейінгі білім беру жүйесінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы тәрбие беру – балалар іс–әрекетінің барлық түрлерінде, негізінен көркем шығармалар, мақал–мәтелдер, дидактикалықойындарнегізіндебалалардыадамгершілікке баулу шеңберіндежүзегеасырылады. Балабақшадағы адамгершілік тәрбие баланы жан–жақты тәрбиелеудің құрамдас бөлігі.

Түйінді сөздер: *сыбайлас жемқорлыққа қарсы тәрбие, адамгершілікке тәрбиелеу, жемқорлық, көркем шығарма.*

Abstract

Today, corruption is a fairly common negative social phenomenon inherent in all countries of the world. Moral values, which have been laid down since childhood, are important for countering corruption.Anti–corruption education in the preschool education system is carried out within the framework of the implementation of the tasks of moral education of children in all types of children's activities, mainly on the basis of works of art, proverbs, didactic games. Moral education in kindergarten is an integral part of a child's comprehensive upbringing.

Key words: *anticorruption education, moral education, corruption, artwork.*

Коррупция – болезненное, переживаемое всеми странами явление. Все без исключения государства мира сталкиваются с этим злом.

Коррупция была известна еще в древности. О ней говорили такие философы, как Аристотель, Аль–Фараби, философы Нового времени. Термин «коррупция» не является термином юридическим, этимологически он происходит от латинского слова «порча», «подкуп». В широком смысле коррупция – это негативное социальное явление.

Коррупция как социальное явление, государственная антикоррупционная политика, методы противодействия коррупции, общественные механизмы борьбы с коррупцией, вред, причиняемый общественным отношениям в связи с различными формами коррупционного поведения, законодательство о противодействии коррупции и ответственность за коррупционные правонарушения становятся предметом образовательной деятельности независимо от направленности и уровня образовательной программы.

Являясь одной из острейших социальных проблем на современном этапе развития нашего государства, коррупция становится предметом нравственной и правовой оценки.

В своем Послание народу Казахстана 1 сентября 2020 года Глава государства Касым–Жомарт Токаев, отметил, что «Борьба с коррупцией становится более системной. Больше внимания стало уделяться причинам появления коррупции, проводится превентивная работа». [1]

Понимая важность этого вопроса, партией «Нұр–Отан» разработан проект Программы противодействия коррупции. Она предусматривает до 2025 года сформировать в обществе идеологию «нулевой терпимости» к коррупции и искоренить ее как явление.

В новой доктрине партии прямо сказано, что борьба с коррупцией является задачей всех и каждого.

В современном обществе, большинство людей согласны с тем, что важное значение для противостояния коррупции имеют нравственные ценности, закладываемые с детства. Потеря нравственных ориентиров, обесценивание таких категорий как, Совесть, Честь, Долг лежит в основе такого негативного явления в нашем обществе, как коррупция. Поэтому в программе первостепенное значение уделяется семье и сфере образования.

Буквально с молоком матери наше будущее поколение должно получать основы неприятия коррупции как общечеловеческого зла. Для подрастающего поколения значимыми должны стать полученные заслуженным трудом материальные блага, достижения и знания. [2]

Воспитание антикоррупционной личности в дошкольном возрасте, является задачей, основанной на требованиях «Об Антикоррупционной стратегии республики Казахстан на 2015–2025 годы (Указ Президента РК от 24.12.2014 г. №986) «Принципиально важную роль в формировании антикоррупционной культуры играет работа с подрастающим поколением. Только внедрение с самого раннего возраста антикоррупционных стандартов поведения позволит искоренить это социальное зло». [3]

Цель антикоррупционного воспитания заключается в создании условий для формирования у воспитанников дошкольных образовательных организаций этических представлений, навыков культурного поведения, дружеских чувств, восприятия отзывчивости, справедливости, сочувствия, заботы, доброты, позиции неприятия неправомерного поведения.

Педагоги ДО несут важную социальную функцию – воспитательную, а именно: формируют у ребенка традиционные социальные ценности, прививают нравственные устои. Профилактике коррупции нужно уделять внимание уже с дошкольного возраста.

В условиях детского сада воспитатели могут пропагандировать и формировать у детей антикоррупционное мировоззрение, прививать антикоррупционные навыки, воспитывать честность и порядочность, устойчивую неприязнь к такому негативному социальному явлению, как коррупция.

Период дошкольного детства является наиболее важным этапом, т.к. в этот период ребенок начинает вхождение в человеческое сообщество, у него формируются навыки будущих гармоничных отношений с самим собой и окружающими, происходит адаптация личности к различным социальным ситуациям микро и макро среды, приобретается опыт социальных отношений, который будет корректироваться во все последующие этапы жизни.

Сильнейшее воздействие на чувства ребенка и его нравственные представления оказывает художественная литература. Она помогает объяснить ребенку, что такое доброта, сочувствие, уважение, чувство ответственности, великодушие, бескорыстие. Литература является для детей не только источником радости, но и источником всестороннего воспитания. Она знакомит с окружающим миром,

обогащая представления детей о человеческих отношениях, добре и зле, правде и справедливости.

Поэтому за основу работы с детьми по антикоррупционной направленности взято использование разных художественных произведений.

Художественное слово воздействует не только на сознание, но и на чувства и поступки ребенка. Работая над произведением, важно тактично направить мысли и чувства малышей в нужное русло.

Следует обратить внимание малыша на значимые в нравственном плане моменты. Для этого необходимо: учить детей сравнивать и сопоставлять; формировать привычку доказывать, что это так, а не иначе; ставить ребенка на место героя, тем самым давая возможность выбора собственной позиции; упражнять детей в синхронном выражении чувств и телодвижений, обеспечивая более глубокое сопереживание действиям и поступкам героев. [4] Так, перед чтением детям притчи о двух волках, показываю две дорожки: белую и черную, спрашиваю: «какая дорожка ведет к добру, а какая приведет к злу? По какой дорожке бежит черный волк, а по какой белый?

После чтения и работы над произведением дети понимают и рассказывают, какие поступки «питают» черного волка, а какие «питают» белого волка. Важно подвести понимание ребенка к тому, что добру противостоит злу. Между этими категориями с самого основания мира идет борьба. К сожалению, в этой борьбе подчас сильнее, оказывается, зло, потому, что оно активнее и не требует никаких усилий. Добро требует ежедневного, ежечасного терпеливого труда души. Добро должно быть сильным, деятельным. Доброта признак силы, а не слабости. Сильный человек проявляет великодушие, по – настоящему добрый, добрым быть нелегко.

Используемые в работе с дошкольниками рассказы Л.Толстого, В. Осеевой, А. Барто, Ы. Алтансарина и др. советских, русских, казахских писателей прививают детям нравственные ориентиры – совестливость, справедливость, правдивость, воспитывают неприязнь к проявлениям эгоизма, жадности, стремлению и попыткам наживаться за счет других людей. Например, прочитав произведение А. Барто «Разделите так, как делили работу», подаю одному мальчику большое ведро, а второму детское ведерко, предлагаю детям помочь «разделить награду», так, чтобы никому не было обидно. Дети сами решают: кому кувшин, а кому стакан с медом и объясняют свой выбор.

Сила воздействия, воспитательное значение рассказов безграничны. И, самое главное, они пробуждают у детей уверенность, что иначе быть не может. Только так, смело и ответственно, должен поступать каждый человек.

Сильно воздействие сказки на внутренний мир ребёнка. В каждой сказке положена граница между добром и злом. Они непримиримые враги, они находятся в извечной борьбе, и всегда побеждает добро. Идея победы добра над злом вынашивалась, рождалась вместе с возникновением сознания людей и совершенствовалась вместе с его развитием, потому, что пронизана надеждой человечества в торжество добрых начал. А вера в это подкреплено временем. Уничтожать и побеждать самое страшное зло нравится маленьким детям и это безоговорочно убеждает их в превосходстве добра. Дети предпочитают сказочную ситуацию «обычным» потому, что сказочный мир им ближе и понятнее. Любовь к сказкам и счастливая способность верить в сказку даёт нам, взрослым, возможность сеять в душах детей «вечное», «доброе».

Наряду с чтением рассказов и сказок, используем пословицы, дидактические игры. Пословицы легко запоминаются и положительно воздействуют на детей. Игра формируют моральные и социальные чувства дошкольников.

Методы и приемы работы:

– словесный метод: обращения воспитателя к детям – объяснение при рассматривании наглядных объектов, рассказы о них, вопросы и другие формы;

– игровой метод: различные игровые упражнения, обыгрывание той или иной ситуации; использование сюрпризного момента, прием неожиданного появления игрушек, сказочных героев;

– беседа по прочитанному;

– сравнение;

– метод вопросов;

– элементы творчества;

– элементы инсценировки [5]

Изучение художественной литературы воспитывает у дошкольников ценностные установки и развивает способности, необходимые для формирования гражданской позиции в отношении окружающей действительности.

Нравственное воспитание в детском саду является неотъемлемой частью всестороннего воспитания ребенка, необходимой предпосылкой возрождения отечественной культуры; качественно новой ступенью нравственного воспитания в детском саду является интеграция его содержания в повседневную жизнь детей, во все виды детской деятельности и традиционные методики дошкольного образования.

Список литературы:

1. Послание Главы государства Касым–ЖомартаТокаева народу Казахстана «Казахстан в новой реальности: время действий» (г. Нур–Султан, 1 сентября 2020 года)

2. Жидков А. В. Что ты знаешь о коррупции? – Самара, 2003.

3. Указ Президента республики Казахстан (от 26 декабря 2014 года № 986) «Об Антикоррупционной стратегии Республики Казахстан на 2015 – 2025 годы» Содержание с изменением, внесенным Указом Президента РК от 27.05.2020 № 341.

4. Петрова В.И., Стульник Т.Д. Этические беседы с детьми 4–7 лет. – М.: Издательство Мозаика – Синтез, 2009.

5. Карпова С.Н., Лысюк Л.Г. Игра и нравственное развитие дошкольников. М., 1986.

ӘОЖ 398.2

ФОЛЬКЛОР – РУХАНИ–АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕ ҚҰРАЛЫ

Саулебаева Анар Булатовна
филология магистрі, қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
М.Қозыбаев атындағы № 23
жалпы білім беретін мектебінің
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail:b–anar@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада ұлттық құндылық мәселесі, ғасырлар бойы халық жинаған асыл қазынасы – қазақ фольклоры сөз етіледі. Біздің ата–бабаларымыз тіл мен менталитетке басты назар аударып, ұрпақтарды тәрбиелеуде халық ауыз әдебиеті мен адамгершілікті басшылыққа алғаны айтылады.

Түйінді сөздер: *фольклор, қазақ халық ауыз әдебиеті, рухани–адамгершілік тәрбие, бала тәрбиесі, ұлттық құндылықтар.*

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы национальных ценностей, казахского фольклора. Автор останавливается на том, что наши предки уделяли основное внимание языку и менталитету, руководствовались устной народной литературой и нравственностью в воспитании поколений.

Ключевые слова: *фольклор, казахская устная литература, духовно–нравственное воспитание, воспитание детей, национальные ценности.*

Abstract

The article deals with the issues of national values and Kazakh folklore. The author dwells on the fact that our ancestors paid special attention to language and mentality, were guided by oral folk literature and morality in the upbringing of generations.

Key words: *folklore, Kazakh oral literature, spiritual and moral education, upbringing of children, national values.*

Талай тарихи оқиғаның куәсы болған қазақ халқы ел өмірінің елесіндей болған эпостық жырларды, мифтік әңгімелерді, белгілі бір оқиғадан хабар беретін тарихи жыр–өлеңдерді, аңыз–әпсаналарды, тіршілік арансынан туындаған неше түрлі ғұрыптық жырларды, мақал–мәтелдерді, жұмбақтар мен ертегілерді, шешендік сөздерді дүниеге келтірді. Қойнауы қазыналы, тарихы терең, елдің ежелгі қонысы болған елімізде қазақ халқының дүниетанымынан, көне наным–сенімінен, руханиятынан, этнографиясынан, топонимикасынан, ел тарихынан хабар беретін мол фольклорлық мұра сақталған.

Фольклор – ойдан шығарылған өтірік те, елес те емес, адам баласы теориялық ойлауға жеткенге дейін түсінетін әмбебап ойлау тәсілі. Қазақ халық ауыз әдебиетінің көмегімен ұлттық тамырларды сақтауға, ұлттық бірлікті ұйыстыруға және ұлттық ізгіліктерді насихаттауға болады. Фольклор – ұлт мәдениетінің тамыры, ұлттық жадының өзегі мен тарихы.

Халық танымынан туындаған оқиғалар мен бейнелердің адамзаттың эстетикалық мұраттарына қалай қызмет ететіндігінің мысалы – өткен дәуірлердің фольклорлық мұрасы, ауызша әдебиет үлгілері, қазіргі көркем әдебиет туындылары.

Фольклор дамуының қазіргі процесі, оның көркемдік жүйесіндегі құрылым сананың жақсы тілектері негізінде пайда болатын әлемді тануға теориялық және ғылыми көзқарастарын мүлдем бөлек поэтикалық білім шеңберінде әлемге гуманистік қатынасты насихаттайды.

Қазіргі білім беру жүйесінің негізгі ерекшеліктері ретінде оған тән ұлттық танымдық, тәрбиелік аспектілерді атап өткен жөн. Сондықтан қазақ халық ауыз әдебиетін зерттеу тақырыбы ұлттық әдебиеттің дамуына өз үлесін қосады. Ал ұлттық әдебиеттің өркендеуі, дамуы – әр елдің болашағы.

Ежелгі заманнан бері адамзат жер бетіндегі тіршіліктің пайда болуын, табиғаттың жұмбақ құбылыстарын аңыздар, мифтік образдар арқылы түсіндіруге тырысты. Фольклорлық шығармалар жас ұрпаққа қазақ халқының тарихын, әдебиетін білуге, ата–бабаларының мәдениетін түсінуге көмектесетіні сөзсіз. Сондай–ақ, олар қазақ тілін үйренушілерге, тілімізге қызығушылық танытқандарға мемлекеттік тілді игеруде көмектесе алады. Сондықтан да қазіргі заман талабы – қазақ халық ауыз әдебиетін оқыту арқылы жас ұрпақтың қазақтың бай фольклорына қызығушылығын арттыру.Өйткені оқушылардың қазақ тілін жетік білмеуі, ауызша сөйлеумен қатар, жазбаша тілді қатар алып жүрмеуі жиі орын алып отыр.Бұның себебі ретінде – оқушының қазақ тіліндегі ойлау қабілетінің төмен деңгейі, ойша әрекеттену деңгейінің дамымауы.… жан қуаты әуелден кішкене ғана болады. Ескеріп баққан адам ол қуатын зорайтады, ескерусіз қалса, ол қуаттар жоғалады, не аз–мәз нәрсе болмаса, үлкен ешнәрсе жарамайтын болады. Адам ішіп–жеп тән қуатын ғана ойламай, жан қуатын да жетілдіруі үшін қам жеуі керек [1], – деп Абай атамыз жазғандай, әр ұстаз өз шәкіртінің жан қуатын арттыру, шығармашылық қырын дамыту үшін дұрыс шешім таба алу керек.Ал біздің мұрамыз – оқушылардың жан сұлулығын нығайтатын, халқымыздың ұзақ ғасырлық өмірін жеткізетін, ұлттық мәдениетімізді ашатын – фольклор.Бұл мұраға терең енген адам ел тарихынан көптеген ақпарат алады.Ой жүгіртіп қарасақ, ойдан шығарылған халық ауыз әдебиетінің туындыларында халықтың тарихы, сенімдері, дүниетанымы, мәдениеті, әдет–ғұрыптары туралы қанша құнды ақпарат бар.Фольклорлық туындылардың өзіндік ерекшелігі – қабылдауға жеңіл, елестетілген аралас күйде асыра сілтелген сурет фольклорлық

шығармалардың айрықша белгісі болып табылады.Ал, бұл оқиғалардың негізінде шыңырау мағына, жасырын әлем жатыр, ол мұқият қарап оқыған адамға ғана ашылады.

Халықтың рухын көтеруге және тіл мен менталитетті сақтауға өзіндік септігін тигізетін құралдардың бірі – атадан балаға қалған мәдени құндылықтар. Өскелең ұрпақты өз елінің патриоттарына айналдыратынай тәрбие беру, жас ұрпақтың шабыты мен талантын ашуға жағдай жасау, сондай–ақ оларды бәсекеге қабілетті азаматтармен дайындау – өскелең ұрпақтың басты мақсаты. Осы мақсатқа жету үшін тәрбие ұлттық дәстүрлерге сәйкес жүргізілуі керек. Ұлттық құндылық мәселесіне келетін болсақ, ғасырлар бойы халық жинаған асыл қазынасы – қазақ фольклорына тоқталмау мүмкін емес. Өйткені, біздің ата–бабаларымыз тіл мен менталитетке басты назар аударып, ұрпақтарды тәрбиелеуде халық ауыз әдебиеті мен адамгершілікті басшылыққа алған.

Мифтерді, ертегілерді, аңыздарды, эпостарды оқу мәдениет пен дүниетанымның қалыптасуына көп нәрсе береді. Фольклор мен көне әдебиетті зерттеу оқырмандарды өткенге көз жүгіртіп қана қоймайды, сонымен қатар қазіргі әлемді жақсы түсінуге көмектеседі. Өйткені, олардағы кейіпкерлер архетиптік, ал сюжеттер мәңгілік және мәңгілік сипатқа ие.

Қазақ әдебиетінің фольклорлық мұрасы аңыздармен, ертегілермен, эпостармен және көптеген мифтермен ұсынылған. Олардың сюжеті бүгінгі күнге дейін қызықты.

Мифтерде қатыгездік пен опасыздық көріністері болса да, жанды түршіктірер құбыжықтарға толы болса да, олармен танысу дегеніміз – халықпен және әлеммен, оның алуан түрлілігімен танысу. Әрине, мұны уақтылы жасау керек: 3–5 жастағы балаға адам қанын ішетін Жезтырнақ туралы ертегіні оқуға болмайды, өйткені бұл жай ғана қиял және де бұл жастағы бүлдіршіндер қорқып қалуы мүмкін. Фольклорлық шығармаларды балаларға ұсынғанда, жас ерекшеліктерін ескеру керек.

Мұның бәрі біздің дәстүрлерімізге негізделген. Әр ертегі, әр миф – өлі, өзектілігін жоғалтқан рәсімдер. Бұл әңгімелер олардың қалай көрінгенін сипаттайды. Қазақ халық ауыз әдебиетінен көлемді кітаптар шығара беру – мәселені шешпейді. Қазіргі фольклортанушылар бай жәдігерімізді жастардың санасына жеткізудің жаңа жолдарын іздестіруде. Әрине, балалар қиял–ғажайып кітаптарды жиі оқиды, фильмдер көреді. Бірақ шетелдік туындыларға басымдық береді. Мысалы, Гарри Поттер немесе Мұзды Джек. Бізде мұндай заманауи формат жоқ. Біздің кейіпкерлеріміз әжелеріміздің сандықтарында шаң жинап жатқандай және олардың барлығы жаңартуды қажет етеді. Батыс мәдениететі еліміздің бүкіл салаларына еніп жатыр. Әрбір бала Халк пен Өрмекші адам туралы біледі, ал біздің фольклорлық кейіпкерлерімізге келетін болсақ, олардың есімдерін кейбіреулері естімеген де.

Заманауи шетелдік мультфильмдерді көретін балаларды қызықты кейіпкерлер баурап алады, сонымен қоса, олар ойыншықтар, ойындар, қаһармандар киімі түрінде барлық жерлерде жаппай сатылады, осылай бүлдіршіндердің санасы уланады. Ойыншық–кейіпкерлермен ойнап, қаһармандар костюмдерін киіп өскен бала соларға еліктей бастайды. Әріп таныған балақазақ халық ауыз әдебиетінің туындыларын емес, балалық шағынан таныс кейіпкерлер туралы іздене бастайды. Осылайша, қазақтың қара домалақ баласыөз мәдениетінен алшақтай береді.

Біздің кейіпкерлерімізді танымал ету, олардың имиджін көтеру керек, осы салаға зерттеушілерді тарту қажет. Бұл жобаны іске асыру еліміздің ішкі саясатына, жастардың идеологиясын қалыптастыруға әсер ететініне сенімдіміз, өйткені оның тәрбиелік және білімділік мәні бар.

Глокализация ұғымы бар. Бұл аймақтық айырмашылықтарды сақтау және нығайту процесі [2]. Мысалы, оны Жапония өзінің дәстүрлерін, функцияларын, жеке басының мүддесін сақтай отырып қолданады.

Біздің өзіміздің мультфильмдеріміз, комикстеріміз, елімізбен бірлестік тудыратын ойыншықтарымыз болса, фольклорлық кейіпкерлерімізді кез келген супер қаһармандармен бәсекелесе алатындай етіп әлемдік деңгейге шығарғанымызды қалаймыз. Оларды бүкіл әлемге танымал брендке айналдыруға болады. Бұл үшін бізде материал жеткілікті.

Ал он жыл ішінде әлемдік танымалдығы бар деңгейде ойындар, фильмдер мен мультфильмдердің сценарийлерін жасауға болады.

Фольклордың арқасында ұлттық тамырларды сақтауға, ұлттық бірлікті нығайтуға және адами ізгіліктерді насихаттауға болады.

Ұлт мәдениетінің тамыры, ұлттық жадының өзегі мен тарихы саналған миф бар жанарды жаулаған анимацияда қарқынды дәріптелуде. Соңғы зерттеулердің нәтижесінде мифологияның негізінде түсірілген мультфильмдердегі мифологиялық кейіпкерлердің әрекеті, мифологиялық кейіпкерлердің бейнесі және олардың айналасындағы сиқыр мен қиял көрермендердің қызығушылығын тудырған. Балаларға мифологиялық кейіпкердің іс–әрекеті өте қызықты. Қазір анимациялық фильм тудырушы ұжымдар эпостар мен мифологиядағы көне кейіпкерлерді заманауи супер кейіпкерлер ретінде қайта қосуда.

Қазақ мифологиясы мультипликациямен тығыз байланысты. Соңғы зерттеулердің нәтижесінде мифологияның негізінде түсірілген мультфильмдердегі мифологиялық кейіпкерлердің әрекеті, мифологиялық кейіпкерлердің бейнесі және олардың айналасындағы сиқыр мен қиял көрермендердің қызығушылығын тудырған. Балаларға мифологиялық кейіпкердің іс–әрекеті өте қызықты. Қазір аннимациялық фильм тудырушы ұжымдар эпостар мен мифологиядағы көне кейіпкерлерді заманауи супер кейіпкерлер ретінде қайта қосуда.

Қазақ мифологиясы мен мультипликация өнерін дамыту – бүгінгі күннің талабы. Екі өнердің тоғысында халық қажетін өтейтін үздік туындылар тудыруға болады. Аннимация арқылы қазақ мифологиясы мен ондағы кейіпкерлердің де қайта жаңғыру процесінен өтіп, насихатталары сөзсіз.

Ежелгі замандардан бергі таным–түсініктерді бойында сақтап келе жатқан фольклорлық мұра – ертегілерде адамдардың жануарлармен тілдесе алуы, жануарларға адамша тіл бітуі, аң мен құстардың адамға айналуы немесе адамның аң–құс кейпіне енуі – санадағы мифтік қатпарларынан туындаған оқиғалар. Ертегілердегі ғажайып қаһармандардың бастау қайнары – мифтік кейіпкерлер екені даусыз. Қазақ мифологиясында көп ұшырасатын мифтік қаһармандар Көлтауысар, Желаяқ, Таусоғар, Саққұлақ. Аталған кейіпкерлер халықтық қаһарманға дос болып, оған көмектесіп, арман–мақсатына жеткізеді. Күн астындағы Күнікей қыз, Ер Төстік, Қара үйрек ертегілерінде бұл кейіпкерлер оқиға барысында көрініп отырады. Ертегі кейіпкерлеріне қиналған сәтінде тылсым, ғажайып күштер көмек көрсетіп, жөн сілтейді. Кейде мифтік бейнелер жағымсыз, қаскөй әрекеттерімен көрінеді. Мысалы, Жезтырнақ, Жалмауыз кемпір, жетібасты Дәу, т.б. ... мифтік аң–құстар да фольклорлық туындыларда айтылады (жетібасты Айдаһар, Самұрық, т.б.).

Өскелең ұрпақты қазақ ауыз әдебиетінің басты кейіпкерлерімен таныстыру жастардың атадан мирас болып жеткен мұраны тануына деген құштарлығын арттырып қана қоймайды, оларға түркі тілдес бай әдебиетке жол ашады.Қазақ фольклорының асыл қазынасын насихаттау қазіргібуынныңайналамыздағы дүниенің нәрселері мен табиғи, қоғамдық құбылыстары туралы халқымыздың ой–пікірлерін қабылдауына көмектеседі деп ойлаймыз.

Мектепте оқушылардың зияткерлік, рухани, азаматтық және мәдени өмірі шоғырланған. Мектеп жасындағы бала рухани–адамгершілік даму мен азаматтық тәрбиенің эмоционалды–құндылық аспектісін қабылдайды. Баланың жүйелі рухани–адамгершілік тәрбиесі оның әлеуметтік дамуын және тұлғаның үйлесімді қалыптасуын қамтамасыз етеді.Бұл процестің бірден–бір құралы – фольклор. Қазіргі

мұғалімніңқазақ ұлттық өнері, мәдениеті мен дәстүрлері туралы білімі болуы керек. Ұстаздың міндеті – шәкірттерін фольклор әлемімен таныстыру, өйткені қазақ халқының фольклорлық байлығы – оның рухани байлығы.

Әдебиеттер тізімі:

1. Абай. Өлеңдер, поэмалар, аудармалар, қара сөздер. – Алматы.: Мектеп, 2007.– 248 б.
2. https://kk.wikipedia.org/wiki/Глокализация

УДК 37.013

ПРОБЛЕМЫ ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ В СЕМЬЕ В НАСЛЕДИИ ВОСТОЧНЫХ МЫСЛИТЕЛЕЙ

Сейтжанова Улбосин Кудайбергеновна
кандидат педагогических наук, профессор
декан факультета начального образования
Нукусский государственный педагогический
институт имени Ажинияза
г.Нукус, Узбекистан
g.matmuratova@ndpi.uz

Аңдатпа

Бұл мақалада отбасы, әдет–ғұрып, имандылық ұғымдарына кең анықтама беріліп, бала бойында ұлттық құндылықтармен таныстыру қажеттілігін қалыптастыру, Шығыс ойшылдарының ғылыми мұраларындағы оқыту мен тәрбиелеу мәселелері қарастырылған.

Түйінді сөздер: *отбасы, ұлттық–рухани құндылықтар, рухани қажеттіліктері кемел адам, адамгершілік.*

Аннотация

В данной статье дается широкое определение понятий семья, нравы и нравственность, а также формирование у детей потребности в приобщении к национальным ценностям, рассматриваются вопросы обучения и воспитания в научном наследии восточных мыслителей.

Ключевые слова: *семья, национально–духовные ценности, человек с совершенными духовными потребностями, нравы.*

Annotation

This article gives a broad definition of the concepts of family, morals and morality, as well as the formation of children's need for familiarization with national values, discusses the issues of education and upbringing in the scientific heritage of Eastern thinkers.

Key words*: family, national and spiritual values, a person with perfect spiritual needs, morals.*

Семья – это священное место, обеспечивающее развитие национальных ценностей, сохраняющих преемственность любой нации, нации порождающее к жизни новое поколение, воспитывающее его духовно и физически.

Семья имеет свои особенности для каждого народа и населения по своему содержанию и значению. У восточных народов понятие семьи, построение семьи и обеспечение ее прочности и благополучия считается долгом каждого человека перед нацией, поколениями и обществом. [1]

Вопросы образования занимают особое место в научном наследии восточных мыслителей. Особое внимание они уделяли воспитанию детей дома. Воспитание молодого поколения определяет дальнейшую судьбу человечества, и наши мыслители пытались решить эту проблему, потому что это качества, вооруженные положительными впечатлениями.

Мысли нашего прадеда Юсипа Хоса Хаджиба об образовании за тысячи лет до того времени, в котором мы живем, созданные им художественные произведения в области человеческих нравов и этики и сегодня остаются жемчужиной нашей

духовности. В своей работе «Кутадгубилиг» – «Знание, порождающее счастье» он высказал мнение о человеческих качествах и этике. В этом произведении Юсипа Хоса Хаджиба о просвещении он призывает людей к добру и высокой нравственности.

Великие люди, такие как Аль–Фараби и Аль–Беруни, были яркими звездами мировой науки и стали людьми, известными во всем мире своим интеллектом, манерами, этикой и наукой. Их педагогические и научные услуги считаются бесценным наследием в обогащении нашего духовного мира. изучение моральных правил считается необходимым условием для обретения места среди людей в жизни в будущем.

Аль–Фараби говорит, что для совершенствования идеального человека, прежде всего, необходимо сформировать у молодежи духовные качества. Он относится к людям, которые учатся, стремятся к науке, борются за правду и справедливость, являются врагами лжи, стоят при своем мнении.

Аль–Фараби констатировал, что у людей нет врожденных духовных чувств, что их воспитание, характер и поведение формируются в той социальной среде, в которой они живут.

Абу Райхан Беруни – великий мыслитель, занимающий особое место в истории благодаря своему интеллектуальному интеллекту и глубокой науке. Он был крупным ученым в области математики, географии, этнографии, философии, минералогии, общественных областей науки. Многие из его произведений искусства выражают ценные мысли о человеческих манерах и юморе.

Ревность и обман в характерах некоторых людей в «Воспоминаниях прошлых поколений» Беруни. или беспощадно осуждать такие пороки, как лицемерие и высокомерие. Необходимо вовремя чистить зубы, следить за чистотой глаз и век, следить за чистотой волос, наносить на них сурьму, волосы. Если да, то такие привычки, как красить и рвать ногти, обеспечивают помимо здоровья красоту и чистоту человека, он говорит.

В своих художественных произведениях Ибн Сина призывает людей, особенно молодежь, осваивать науку и стремиться к совершенству в этой области. По мнению Ибн Сины, наука должна служить человеку.

Ибн Сина считает самыми храбрыми людьми людей, которые овладели наукой и используют ее для народа.

Абдулла Авлоний сказал: «Если эго человека испорчено в юности, он необразован и вырастает без манер, Аллаху акбар, ожидать добра от таких людей – все равно, что стоять на земле и тянуться к звездам». [2]

Детство похоже на возводимую постройку: чем выше постройка, тем прочнее должен быть ее фундамент. Воспитывать и воспитывать человека необходимо с детства. В будущем те, кто получил хорошее образование и глубокие знания с детства, будут блистать среди таких людей, как Самарканд, Бухара, Хива, и среди просвещенных людей, и наших предков Имама Бухари, Аль–Беруний, Ибн Сины, Аль–Фараби, Ат–Термизий. К.А. Яссавий, Бердак, Ажиниёз, Кунходжа, Аяпберган Муса углы, Аббаз Дабилов, Садык Нурымбетов могут стать идеальными звездами.

Быть вместе с народом, вместе творить в любом случае называется общением. В нашей стране человек, ориентированный на людей, имеет высокую репутацию. Красота отношений людей друг к другу называется вежливостью.

Важны также хорошие идеи в художественных произведениях мыслителей прошлого, их образцовая жизнь и человеческие качества в образовании.

С самого начала народ понял, что единственным качеством порядочного, благородного человека является его ум, и прославил его этим невежеством. Благодаря этому население отчетливо помнит, что умный и ценный во всех сферах жизни человек становится примером для молодежи.

Каждый живет по правилам приличия, выполняет его нормы и заслуживает доверия общества и народа. В советах мыслителей о порядочности они выражают вредность зла для человека, призывают его воздерживаться от зла и указывают ему правильный путь, путь порядочности, ибо лучший человек в обществе – это человек, обладающий образцовой порядочностью. Итак, вежливые люди – это бесценное богатство общества, прекрасная карьера. Если в обществе совершаются хорошие дела, репутация этого общества высока. Поэтому люди будущей великой страны, которую мы хотим построить, должны, прежде всего, быть вежливыми, и бесценное наследие наших мыслителей во многом поможет нам в воспитании таких людей. Поэтому глубокое изучение их наследия и широкое использование в процессе образования – одна из задач, которую нельзя откладывать.

Если кто–то придержется пропаганды этих мыслителей и будет жить под их руководством, то он вырастет там самым нравственно добродетельным человеком и приобретет большой почет и репутацию в народе.

Единственный способ достичь счастья – это для каждого человека контролировать свое поведение и действия путем укрепления норм нравственности.

Уважение к пожилым людям было в программе всех людей с древних времен. Награждать и уважать старика – значит оценивать не только его возраст, но и его честное служение среди народа на протяжении всей жизни. По этому поводу в пословицах говорится: «Что сделаешь отцу, тот и выйдет вперед», «Кто уважает старших, того будут уважать».

Нравственное воспитание молодежи является неотъемлемой частью гуманитарных характеристик и считается одной из главных воспитательных целей родителей и семьи.

Здесь изучение наследия каракалпакских мыслителей о вежливости имеет как теоретическое, так и образовательное значение. Художественные произведения каракалпакских мыслителей Джияна Жирова, Кунходжи, Бердака, поэта Омара, поэтессы Гулмурата сегодня имеют важное значение в развитии нашего духовного просвещения, особенно в воспитании совершенного поколения. Использование национальных традиций и программ в нравственном воспитании молодежи, которая считается будущими созидателями, является требованием времени. В содержание нашего духовного наследия входят обычаи, нравы наших предков, культурные обычаи, танцы и обряды нашего народа, в которых чувствуются чувства любви, уважения и восхищения к родителям, учителям, стране и народу. Нравственные ценности и вероучение каждого народа и нации формируются на основе общечеловеческих нравственных ценностей, порядочности, доверия, любви, мирских взглядов, созданных этой нацией. Познание своей идентичности прежде всего начинается со знания своей культурной и духовной истории, родного языка, нравов и ремесел своего народа. В свою очередь, в процессе образования и воспитания каждого молодого поколения богатое научное наследие отечественных мыслителей в духе нравственных советов является одной из задач, которую сегодня нельзя откладывать.

В произведениях великого каракалпакского поэта XIX века Хазрата Ажинияза Косибая мы можем увидеть его ценные мысли о воспитании детей в семье. В своих произведениях Ажинияз широко и эффективно использует народные пословицы и идиомы, разъясняя нравы и поведение людей в различных сферах жизни, подчеркивая красоту и изящество языка художественных произведений. «Невежественный человек, не знающий добродетели, подобен четвероногому скоту» или «Если ты глуп, у тебя родится ребенок, твоя жизнь будет подобна зиме», «Этот мир – человеческое дитя», «Он будет будь сумасшедшим, если его разлучат со своей семьей». Хотя это и мудрые слова, в последнее время они впитались в сознание народа, и иногда автор использует их без разбора, чтобы увеличить скорость слов.

Поэтому истоки многих обидных пословиц и поговорок в нашем языке восходят к личному творчеству поэтов. Взаимосвязь устной литературы с письменной свидетельствует о наличии личного автора в возникновении любого устного искусства.

В творчестве Ажинияза он приукрасил народную пословицу «Птица в своем гнезде делает то, что видит» и приукрасил ее «Как ребенка воспитаешь с начала, так и конец будет таким же», «Надо воспитывать в качестве примера он говорит, что манеры, уважение и почет, зародившиеся в семье, станут духовной пищей, когда ты достигнешь совершеннолетия и выйдешь в большой мир. [3]

В лирике Ажинияза предмет человека конкретно описан как самое дорогое, самое почитаемое, самое совершенное и прекрасное божественное существо среди всех существ в мире, как по внешнему, так и по внутреннему облику. Вот почему он прославляет этот мир как сын человеческий.

Наша молодежь до сих пор помнит слова божественной мудрости, которые уже несколько сотен лет повышают свою ценность и поражают страну и которые необходимы как воздух любому обществу.

Список литературы:

1. Буриев О. Семья и новые традиции. Ташкент 1988 г.
2. Зуннунов А. Планы развития педагогической мысли в Урта Азии Ташкент – 2000г.
3. У.Алеуов. Закрытие учебных месяцев в Каракалпакстане также продвигается. Нукус–1993

УДК 372.87

ОСОБЕННОСТИ ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ НА ОСНОВЕ БАЗОВЫХ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ МУЗЫКИ

Семашко Анна Александровна
магистр педагогических наук, учитель музыки
КГУ «Общеобразовательная школа №19
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай Казахстан
E–mail: anetka_sem@mail.ru

Аңдатпа

Мақала музыка сабақтарында негізгі ұлттық құндылықтардың объективі арқылы оқушыларды рухани–адамгершілік тәрбиелеудің маңыздылығын қарастырады. Этикалық принциптерді қалыптастырудағы музыкалық білімнің рөлі, сондай–ақ ұлттық мәдени бірегейліктің оқушылар руханиятының дамуына әсері талданады.

Түйін сөздер: *рухани–адамгершілік тәрбие, негізгі ұлттық құндылықтар, этика, музыкалық білім, құндылық қатынасы, мәдени мұра.*

Аннотация

Статья рассматривает важность духовно–нравственного воспитания школьников через призму базовых национальных ценностей на уроках музыки. Анализируется роль музыкального образования в формировании этических принципов, а также влияние национальной культурной идентичности на развитие духовности учащихся.

Ключевые слова: *Духовно–нравственное воспитание, базовые национальные ценности, этика, музыкальное образование, ценностное отношение, культурное наследие.*

Abstract

This article deals with the importance of spiritual and moral education of schoolchildren through the lens of basic national values in Music lessons. The role of music education in shaping ethical principles is analyzed, as well as the influence of national cultural identity on the development of students' spirituality.

Key words: *Spiritual and moral education, basic national values, ethics, music education, value orientation, cultural heritage.*

В современном обществе, где технологический прогресс и экономическое развитие играют важную роль, духовно–нравственное воспитание остается ключевым компонентом формирования гармоничной личности и устойчивого общества. В Казахстане, стране с богатой историей и культурным многообразием, вопрос духовно–нравственного воспитания стоит особенно остро. Образовательная система в Казахстане играет ключевую роль в духовно–нравственном воспитании молодого поколения. Она направлена не только на передачу знаний, но и на формирование ценностного отношения к жизни, уважение к моральным нормам и культурному наследию. В рамках образования в стране реализуются различные программы и проекты, направленные на развитие духовно–нравственной сферы личности.

В своем послании Президент Республики Казахстан Касым–Токаев подчер–кивает важность духовного и нравственного воспитания, особенно в контексте общественного развития и формирования молодежи. Он выделяет значимость ценностей, этики и морали в образовании, поддерживая идею, что они играют ключевую роль в формировании гражданского общества и стабильности государства.

Школа, как институт образования, несет ответственность не только за пере–дачу знаний, но и за формирование личности, в том числе и через духовно–нравственное воспитание. В контексте уроков музыки эта цель может быть достигнута особым образом, так как музыка имеет уникальное способность воздействовать на эмоциональную, духовную и нравственную сферы личности.

Уникальная роль искусства в эстетическом и духовно–нравственном развитии заключается в способности музыки к глубокому погружению в мир эмоций, радостей и тревог, моральных и этических противоречий. В этом процессе, под руководством опытного учителя, формируется личность ребенка. Восприятие музыки искусства помогает детям усвоить нормы и ценности, которые становятся основой и внутренним руководством для их дальнейшей жизни, в соответствии с их собственным внутренним моральным законом.

Однако ограничивать формирование духовного мира ребенка лишь музыкальным искусством, не учитывая другие виды искусства, не приведет к достижению желаемого результата. Поэтому важно связывать материал, который изучается на уроке музыки, с материалом из литературы, истории, географии и изобразительного искусства. Межпредметная связь делает уроки более насыщенными, интересными и цельными.

Духовно–нравственное воспитание является важной составляющей образовательного процесса и направлено на формирование ценностных ориентаций личности. Основой такого воспитания являются базовые национальные ценности, которые определяют особенности культуры и идентичности народа. Уроки музыки, в свою очередь, обладают уникальным потенциалом для воспитания духовно–нравственных качеств учащихся, таких как эмпатия, толерантность, чувство прекрасного.

Все формы музыкальной деятельности могут служить в качестве средства духовного и нравственного развития:

– инструментальная музыка (связана с этическими аспектами содержания, которые отражаются в названиях произведений, исторических особенностях их создания и жизни, а также в соответствии с современными идеями);

– вокальная музыка (воспитание направлено на раскрытие морального значения текста, исполнение и репертуар являются ключевыми факторами, влияющими на формирование у детей общечеловеческих ценностей);

– импровизация – это доступная форма творческого самовыражения для детей, которая способствует развитию их личности. [1]

Формирование музыкального мышления способствует общему интеллектуальному развитию детей. Благодаря музыкальному анализу учащиеся обогащают свои знания и получают интересную информацию.

Музыка имеет глубокие корни в культуре казахского народа. Это не только форма искусства, но и способ передачи и сохранения национальных традиций, обычаев и истории. Казахская музыкальная традиция богата как вокальным, так и инструментальным наследием, каждый элемент которого неразрывно связан с духовными и нравственными ценностями народа.

На уроках музыки учащиеся могут встретиться с разнообразными народными мелодиями, которые отражают богатство казахской культуры. Эти мелодии, передаваемые из поколения в поколение, несут в себе историческую и культурную информацию, а также моральные уроки. Изучение и исполнение таких мелодий помогает детям погрузиться в культурное наследие своего народа, осознать свою принадлежность к нему и уважение к нему. [2]

Особое место в казахской музыкальной культуре занимают традиционные инструменты, такие как домбра, кобыз, жетыген и другие. Изучение этих инструментов не только развивает музыкальные навыки учащихся, но и позволяет им почувствовать себя частью древней культуры. Каждый инструмент обладает своей уникальной историей и символикой, что помогает школьникам лучше понять и уважать свои национальные традиции.Использование казахских национальных мелодий и инструментов на уроках музыки позволяет:

1. Сохранить культурное наследие – это способствует сохранению и передаче традиций и культурного богатства казахского народа.

2. Формировать культурную идентичность – ученики получают возможность лучше понять и оценить свою культуру, что способствует формированию культурной идентичности и гордости за свои национальные традиции.

3. Развивать музыкальные навыки – использование казахских мелодий способствует развитию музыкальных навыков учащихся, а также их креативности и воображения.

4. Передавать ценности– многие казахские национальные мелодии несут в себе глубокие смыслы и моральные уроки, что помогает передать учащимся ценности традиционной казахской культуры.*[3]*

Внедрение казахских национальных мелодий и инструментов на уроках музыки требует системного подхода. Это может быть осуществлено через: интеграцию в учебные программы, включение казахских национальных мелодий и инструментов в учебные планы и программы по музыке, организацию концертов и мероприятий, проведение концертов и мастер–классов, поддержку традиционных музыкальных ансамблей.

Казахская музыка известна своей способностью вызывать глубокие эмоциональные реакции у слушателей. Это связано с ее мелодичностью, гармонией и многогранностью. Прослушивание казахских мелодии помогают учащимся в обсуждения различных чувств и эмоций, что способствует развитию эмпатии и социальной компетенции учеников.Многие казахские музыкальные произведения содержат в себе глубокие моральные и этические уроки. Через обсуждение текстов песен и историй, рассказанных через музыку, учащиеся могут учиться ценить такие качества как доброта, милосердие, справедливость и уважение к старшим. Это помогает им развивать свое моральное сознание и формировать систему ценностей.

Казахская музыка представляет собой не только звуки и мелодии, но и некую философию и мировоззрение. Ее эстетика и символика пронизаны глубокими духовными понятиями, которые могут вдохновить учеников на внутреннее преображение. Используя казахские музыкальные традиции на уроках музыки, педагоги могут помочь учащимся развивать чувство прекрасного, гармонии и внутреннего

спокойствия, что важно для формирования гармоничной личности.Чрезвычайно важно, чтобы школьники понимали и ценили свое культурное наследие. Изучение казахской музыки на уроках музыки помогает детям осознать свою принадлежность к определенному этническому сообществу, укрепляет их идентичность и самосознание. Это также способствует более глубокому взаимопониманию между представителями различных культур и национальностей в школьной среде, что является важным фактором формирования толерантности и уважения к разнообразию.

Изучение казахской музыки и традиций на уроках музыки также способствует развитию творческого мышления и самовыражения учащихся. Путем импровизации, аранжировки и создания собственных музыкальных произведений дети могут выразить свои чувства, мысли и идеи. Это не только способствует развитию их музыкальных навыков, но и помогает им развивать креативность, самоутверждение и уверенность в себе.

Духовно–нравственное воспитание на уроках музыки имеет важное значение для формирования гармоничной личности учащихся. Это не только способствует сохранению и передаче культурного наследия, но и развивает эмоциональную, социальную и моральную сферы личности. Использование казахской музыки в образовании не только позволяет учащимся открыть для себя богатство своей культуры, но и способствует их духовному и нравственному росту.

Использование национальных ценностей на уроках музыки в школьной среде играет важную роль в духовно–нравственном воспитании школьников. Это не только способствует сохранению и передаче культурного наследия, но и развивает эмоциональную, интеллектуальную и творческую сферы личности. Казахская музыка несет в себе богатство традиций, мудрость предков и глубокие духовные ценности, которые могут вдохновить и преобразить учеников, помогая им стать более осознанными и гармоничными членами общества.

Список литературы:

1. Акимова Г.А. Роль музыкального образования в формировании духовно–нравственных ценностей у школьников Казахстана. Научные исследования и разработки в образовании. 2019. – *С. 155–166.*

2. Калдыбаев Н.А. Особенности духовно–нравственного воспитания на уроках музыки в школах Казахстана. Педагогическое образование и наука. 2016. – С. 45–49.

3. Сарсенбаева А.К. Влияние музыкального образования на формирование духовно–нравственных ценностей у школьников Казахстана. Наука и образование: современное состояние, проблемы и перспективы развития. 2015 – С. 78–82.

УДК 372.882

ФОРМИРОВАНИЕ ДУХОВНО – НРАВСТВЕННЫХ ЦЕННОСТЕЙ НА УРОКАХ РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Семенова Ирина Викторовна
преподаватель КГКП «Костанайский колледж
сферы обслуживания» УОА Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: irussemenova1990@mail.ru

Аннотация

Данная статья раскрывает актуальные вопросы формирования духовно–нравственных ценностей на уроках русской литературы, разъясняются методы и приемы, которые используются на уроках и во внеурочной деятельности. Даны рекомендации по духовно–нравственному воспитанию личности на основе базовых национальных ценностей.

***Ключевые слова**: духовно– нравственное воспитание, общечеловеческие, национальные ценности, методы и приемы, активная гражданская позиция, этические нормы.*

Аңдатпа

Бұл мақалада орыс әдебиет сабақтарындағы рухани–адамгершілік құндылықтарды қалыптастырудың өзекті мәселелері ашылады, сабақтарда және сабақтан тыс жұмыстарда қолданылатын әдістер мен тәсілдер түсіндіріледі. Базалық ұлттық құндылықтар негізінде тұлғаны рухани–адамгершілік тәрбиелеу бойынша ұсыныстар берілді.

***Түйінді сөздер**: рухани–адамгершілік тәрбие, жалпы адамзаттық, ұлттық құндылықтар, әдістер мен тәсілдер, белсенді азаматтық ұстаным, этикалық нормалар.*

Abstract

This article reveals actual issues of formation of spiritual and moral values in lesson of Russian literature, explains methods and techniques that are used in lessons and in extracurricular activities. Recommendations are given for the spiritual and moral education of the individual based on basic national values.

***Key words:** Spiritual and moral education, universal, national values, methods and techniques, active citizenship, ethical norms.*

В одной притче рассказывается о продавце лошадей, который увеличил цену одной лошади в два раза. Покупатели удивились, ведь внешне эта лошадь ничем не отличалась от других лошадей. Продавец объяснил, что эта лошадь бегает в два раза быстрее. Мудрец, услышав это, сказал: «Хорошо, если лошадь побежит в правильном направлении, а если она побежит в обратном или не в том направлении, то в два раза дальше удалится от пункта назначения и найти ее будет в два раза сложнее». Подумал продавец и сбавил цену на лошадь.

Иносказательный смысл притчи таков: знания, умения и навыки, заложенные в человеке важны, но главное, чтобы они использовались в правильно, нужном направлении. Это направление, нужное и человеку, и обществу, в котором он живет, определяется духовно– нравственными ориентирами.

В основе учебно–воспитательного процесса Костанайского колледжа сферы обслуживания находится система базовых национальных ценностей – приоритетных нравственных установок, существующих в культурных, семейных, социально–исторических, религиозных традициях многонационального народа Республики Казахстан

Целью образовательной деятельности колледжа является подготовка специалиста со средним профессиональным образованием, конкурентно–способного на рынке труда, воспитание трудолюбивого, честного, сознательного, созидательного гражданина на основе общечеловеческих и национальных ценностей. Ожидаемым результатом достижения цели является выпускник, проявляющий патриотизм, имеющий активную гражданскую позицию, благородство, считающий своим долгом, верно, служить своему народу, защищать независимость государства, понимающий свою ответственность перед семьей, уважающий своих родителей и взрослых, ценящий значение понятий «шаңырақ», «жеті ата», «тектілік», дорожащий честью и достоинством, уважающий национальную культуру. Важная роль, в духовно–нравственном воспитании обучающихся отводится урокам русской литературы, на которых формируется чувство ответственности перед обществом, активное понимание социальных функций, усвоение этических норм.[1]

Изучаемые на уроках литературы художественные произведения несут в себе огромный духовно–нравственный потенциал, исключительную степень эмоционального воздействия на наших студентов, неисчерпаемую глубину нравственной проблематики. Великие мастера слова создавали свои произведения по зову сердца, призывая общество к патриотизму и гражданственности, справедливости, милосердию, чести, достоинству и доброте. Вечные темы классических произведений актуальны для всех времен и народов. Чем глубже и ближе нам проблемы,

поднимаемые автором, тем необходимее извлекать жизненный опыт из судеб героев, достигать взаимомыслия и взаимосочувствия с писателем. [2]

Вживание в душу героев, пробуждение чувств и суждений происходят на занятиях благодаря использованию методов и приемов технологии развития критического мышления. Веду обучающихся от слова к образу, от образа к идее, к замыслу автора. С целью создания стадии вызова начинаю разговор с интриги. Например, эпиграфом к занятию «Тема родины в творчестве М.Ю. Лермонтова» взято высказывание Л. Успенского: «Если есть в мире вещи, достойные названия чудо, то слово, бесспорно, первая и самая чудесная из них». А как быть с русской пословицей: «Больше дела, меньше слов»? Использую прием «Верные и неверные утверждения». Рассуждая, ребята дают правильные ответы: «Речь идет о ненужных словах, которые мешают работе; писатели занимаются тем, что, как сквозь сито, просеивают все слова, выбирают самые точные, самые умные, чтобы воплотить свой идейный замысел о любви и служении своему народу, отечеству.

Вторая стадия – осмысление. Здесь другие задачи. Эта стадия позволяет обучающимся получить новую информацию,усвоить сложные мировоззренческие понятия о месте человека в жизни, о его целях и устремлениях,найти ответы на вопросы, связанные с постижением ими нравственного мира героев, особенностями их поведения, взаимоотношений, убедиться в правильности тех или иных решений.
На стадии рефлексии студенты выражают собственное отношение к проблеме, получают опыт нравственной оценки, проявляют эмпатию. [2]

Для осмысления обучающимися произведений художественной литературы особое внимание в процессе анализа обращаю на роль и место духовных начал в формировании личности человека, на связь произведения с жизнью, с мировоззрением писателя, с литературными традициями, на фоне которых рождается произведение. Занятие по теме: «Творческий облик писателя М.Е. Салтыкова–Щедрина, роман «Господа Головлевы» началось с постановки нравственной проблемы: почему всю жизнь этого писателя можно назвать «подвигом во имя будущего без лицемеров и предателей»? Ответу на этот вопрос способствовало истолкование биографических фактов, связанных с характерными чертами эпохи, общественно–политической и творческой деятельностью писателя, поднимавшего «вечные вопросы», связанные с проблемами нравственности и в нашем современном обществе.

Воспитание чувства доброты к людям, милосердия, необходимости прийти на помощь в трудную минуту, нетерпимости к двуличию, эгоизму органически сочетается с целью научить критически мыслить, владеть разнообразными способами интерпретации и оценки информационного сообщения, аргументировать свою точку зрения. Для этого использую дискуссию. Например, при решении проблемы: «Чем страшны люди, предающие свою семью?» на занятии состоялся нравственный суд над героем Иудушкой – человеком, лишенным сердца, совести, морали.

Дискуссия о роли семьи в становлении личности в романе Л.Толстого «Война и мир» превращается в разговор о своих семьях. Ребята приходят к выводу, что семья – это главная ценность в жизни.Дискуссии оживляют уроки, заинтересовывают проблемой и зовут дальше: у студентов возникает интерес к чтению художественных произведений

Обращаясь кметодическим приемам создания эмоционально–нравственной ситуации, наряду с дискуссией, применяю следующие приемы: кластер, чтение с остановками, ролевая маска, синквейн, двухчастный дневник, эссе, линия эмоций персонажа, фантастическая добавка.

Кластеры, составленные на темы: «Родина», «Патриотизм», «Семья», «Любовь», «Героизм», «Нравственность», «Национальная культура», охватывают большое количество информации,рассматриваемой с точки зрения духовно– нравствен-

ного понимания, этот приём может быть применён на стадии вызова и осмысления. Чтение с остановками – чтение текста по частям, каждая часть анализируется, делаются прогнозы о дальнейшем содержании. Материалом для использования приёма служит текст, содержащий нравственную проблему, которая лежит не на поверхности, а спрятана внутри. При чтении важно найти оптимальный момент для остановки. Использование этого приёма развивает умение выражать свои мысли, учит пониманию и осмыслению идейно–тематического содержания произведения.

Прием «Ролевая маска» позволяет обучающемуся войти в роль определенного литературного героя и выступить уже не от своего, а от его лица. Раскрывая на уроке проблему нравственного выбора в повести о войне В. Быкова «Сотников» умереть с честью или стать предателем, предлагаю обучающимся встать на место Сотникова и Рыбака и объяснить, почему Сотников, глядя на приготовленную ему петлю, думает: «Одна на двоих»?

На уроке по теме: «Социальные и философские истоки теории Раскольникова» на этапе закрепления нового материала даю задание защитить, а затем осудить теорию от лица Раскольникова. Студенты приходят к выводу, как опасны фанатичные идеи, овладевающие человеком, идеи «суперчеловека», которому всё дозволено. Именно такие теории и послужили основой фашистской идеологии, являются они и основой идей для организаторов терактов.

Прием «Фантастическая добавка». Обучающимся предлагается придумать свое продолжение истории и решить нравственную проблему, описанную в литературном произведении, например, продолжить историю бесприданницы в драме А. Островского.

Часто использую на своих уроках синквейн как прием технологии развития критического мышления на стадии рефлексии – это средство творческого выражения осмысленного материала.

На занятии по теме: «Образы девушек–зенитчиц в повести Б. Васильева «А зори здесь тихие…» для анализа образов использую «Линию эмоций персонажа», позволяющую сопоставлять события и эмоциональное состояние героев, характеризовать эмоции и чувства персонажей, видеть их в динамике.

Работа проводится в парах, затем пары объединяю в группы по именам героинь, чтобы поделиться своими выводами и выразить отношение к своей героине. Спикеры представляют позицию группы.

Руковожу обменом полученной информации. Подвожу итог тому, как «Линия эмоций» помогла понять значение меняющихся чувств и эмоций персонажа в ходе его поступков, раскрыть идейный замысел повести.

На страницах двухчастного дневника в первой части записываются события из произведения, которые произвели впечатление, вызвали ассоциации, во второй части – мысли, вопросы, которые они вызвали.

Написание письма какому–либо персонажу, герою или автору любимого произведения, значимому для человека, создает ситуацию самораскрытия, внутрен–него очищения, которая ведет к изменению нравственного сознания.

Воспитание жизненных ценностей, нравственных понятий у студентов во многом зависит от того, какой обучающий материал использует преподаватель на занятиях и как его преподносит. Для реализации идеи «Мәңгілік Ел», знакомства студентов с национальной культурой использую русско–казахские связи, «диалог культур». Взаимодействие культур предполагает созвучие тем, мотивов, образов.[3]

С помощью приемов «Авторская позиция», «Диалог писателей» провожу аналогии: А. Пушкин и М. Жумабаев, Ф. Достоевский и Ш. Уалиханов, Л. Толстой и Ш. Кудайбердинов, А. Блок и М. Жумабаев, М. Горький и С. Муканов, Б. Пастернак и Б. Канапьянов. Происходит знакомство с культурными, семейными, социально–историческими, религиозными традициями многонационального народа Республики

Казахстан. Урок – поиск нравственных истин в лирике Б. Канапьянова – это воспитание человеческого в человеке. Поэт убежден, что забвение вечных истин приводит к гибели человеческого в человеке: «духовных ценностей потери/ из юноши манкурта сотворят».[4] Используя прием «Диалог писателей» знакомлю обучающихся с легендой о манкуртах из романа Ч. Айтматова «Буранный полустанок», ребята размышляют об опасности манкуртизма в современном мире, о необходимости исторической памяти, уважения человека к собственным корням, к семье, роду, традициям.

Духовная близость между преподавателем и обучающимися определяется степенью их открытости и одухотворенности. Диалогическое взаимодействие может успешно реализовываться в процессе учебной дискуссии, обладающей большим потенциалом для развития духовности и патриотизма студентов. Особый нравственный заряд несут произведения, изучаемые в разделе «Война в судьбах людей». Повести «Сотников» В. Быкова, «А зори здесь тихие» Б. Васильева, «Сашка» В. Кондратьева раскрывают проблемы долга и личной ответственности за судьбу отечества, мира, проблемы нравственного выбора и патриотической памяти. Отвечая на проблемные вопросы, студенты размышляют о святом долге защищать свою родину, о мужестве, памяти, бесценности человеческой жизни.

Базовые ценности отражены в содержании внеурочных воспитательных мероприятий. Активно использую, наряду с технологиями критического мышления и проблемно–диалогического обучения, метод проектов, так как он демонстрирует высокую эффективность, мотивацию чтения, повышение творческого потенциала выпускников – конкурентоспособных профессионалов, креативных лидеров. На внеурочных занятиях – поэтических мастерских «Времена года», «Лирика о Родине» – результаты работы над творческими проектами были представлены как сборник собственных стихотворений о профессии, альманах поэзии «Проба пера» молодых поэтов колледжа, альбом своих иллюстраций к стихотворениям.

Программа «Рухани жаңғыру» особое внимание уделяет социализации выпускника, его ответственности за профессиональный выбор. [5] Формируя личность выпускника колледжа, востребованного специалиста, патриота и гражданина, творческие проекты занимают важное место в воспитательном пространстве. Проекты «Моя будущая профессия», «Гражданская позиция», «Традиции современного семейного чтения» – это стимулирование самореализации личности и ориентация на практический, социально–значимый результат. Реализуя еще одно из направлений программы «Рухани жаңғыру», в проектах определенное место занимает краеведческий материал – исследование жизни и творчества костанайских литераторов, оставивших в прозе и поэзии летопись нашего края. Представляя свои проекты, обучающиеся выступают в различных ролях: экскурсовод, историк, фотограф, режиссер, художник, журналист. Собирают ли они материал о жизни и творчестве того или иного поэта, писателя, составляют ли туристический путеводитель или создают рекламу – в любом случае принимают участие в проектах, которые имеют место в реальном мире.

Метод проектов активно используется мною, так как он демонстрирует высокую эффективность, мотивацию чтения, повышение творческого потенциала личности. Использование метода проекта – это эффективная форма, которая создаёт оптимальные условия для формирования жизненно важных компетенций каждого студента.

Чтобы воспитывать у студентов активное отношение к читаемому, нужно их постоянно мотивировать к чтению. Для развития познавательного интереса к художественной литературе, формирования духовно–нравственных ориентиров в рамках программы «Читающий колледж – устремленный колледж» проведен конкурс эссе «Книги, изменившие мою жизнь», конкурс чтецов «Земли родной минувшая

судьба», поэтический конкурс на тему: «Проба пера», литературная гостиная «Поэты Костанайской области».

Какие бы формы, методы и приемы ни использовались, уроки и внеурочные мероприятия должны быть эмоционально – окрашенными, побуждать к искреннему сопереживанию, потому что только через чувства и эмоции и происходит постижение обучающимися духовно–нравственных истин, приобщение к национальным ценностям.

Список литературы:

1. Агибалова С.В. Духовно–нравственное воспитание на уроках русского языка и литературы как основа формирования общечеловеческих ценностей // Молодой ученый, 2015. № 2.– 468 с.
2. Мендыбаева А.К. Инновационные методы обучения или как интересно преподавать. – Алматы.: Жазуши, 2011. –341с.
3. Исина Н.У. Проблема русско–казахских литературных связей. Сб. науч. ст.– Екатеринбург.: Издательство Уральского университета, 2014. – 183 с.
5. Канапьянов Б.М. Кочевая звезда, – Алматы.: Жазуши, 1991. –56с.
6. Ахметова С. Рухани жаңғыру // Мысль, – 2017. № 12. – 6 с.

ӘОЖ 82.0

А. СЕЙДІМБЕК ПОВЕСТЕРІНДЕГІ ДРАМАТИЗМ МӘСЕЛЕСІ

Смагулова Айзада Муратовна
академик Е.А. Бөкетов атындағы
Қарағанды университетінің докторанты
Қарағанды қ., Қазақстан

Аңдатпа

Мақалада жазушы А. Сейдімбектің шығармаларындағы драматизм мәселесі жан–жақты қарастырылған. Драматизм элементтерінің, тарихи контексттің және кейіпкерлер психологиясының өзара әрекетісаралаудан өткізілген.Сондай–ақ, А.Сейдімбек шығармалары мен олардың қазақ әдебиеті дәстүріне қосқан үлесі талданды.

Түйінді сөздер: *повесть, драматизм, қазақ әдебиеті, дәстүр жалғастығы.*

Аннотация

В статье всесторонне рассмотрен вопрос драматизма в творчестве писателя А. Сейдимбека. Дифференцировано взаимодействие между элементами драматизма, историческим контекстом и психологией персонажей. А также анализируются произведения А. Сейдимбека и их вклад в традицию казахской литературы.

Ключевые слова: *повесть, драматизм, казахская литература, преемственность традиции.*

Abstract

The article comprehensively examines the issue of dramatism in the works of the Kazakh writer A. Seidimbek. The interaction between elements of dramatism, historical context, and the psychology of the characters was differentiated. The works of A. Seydimbek and their contribution to the tradition of Kazakh literature are also analyzed.

Key words: *novel, dramatism, Kazakh literature, continuity of tradition.*

Қазақ әдебиеті талай қиын кезеңдерде де дамуы ешуақытта толастаған емес. Бүгінгі таңда жаңа заман талабына сай түрлі бағыттағы повестер үздіксіз жарық көруде. Оның ішінде прозадағы повесть жанры ұлттық әдебиеттің тұтқасына айналып отыр. Оның бірнеше себептері бар. Біріншіден, повесть жанры қысқа әрі мазмұнды болып келеді. Повестер оқырманға жылдам жетеді. Екінші себебі, повесть жанры деректі фильм, кино, драматургия, театр, сурет сияқты өнердің көптеген бағыттарына арқау болып, оларды шабыттандырады. Сюжеті драматизмге толы, кейіпкерлер саны көп болса, оны ары қарай роман жанрында жалғастыруға да

болады. Повестегі оқиғалардың хронотопы уақыттың тар кезеңімен сипатталады. Уақыт пен кеңістік–әдебиеттегі ең басты шарттардың бірі. Повестердегі оқиғалардың құрылуы қай уақытқа арналып жазылғаны, қандай кеңістікті қамтитындығымен белгілі бір формаға түседі. Әдебиетті зерттеуші ғалымдарға бағдаршам сияқты уақыт пен кеңістік жол көрсете біледі. Ал әр уақыт пен әр кеңістіктің өз өлшемі бар. Ол өлшемге уақыттың сынына төтеп беру, ұтымды мінез–құлықтар, тартысты сюжеттер кіреді.

Тәуелсіз Қазақстан дәуірі әдебиеттану ғылымын жаңа жолға түсірді. Көрнекті ғалым З. Қабдолов повесть жанры туралы: Жалпы әдеби шығарма жазуға рецепт берілмейтіні секілді, повесть жазуда да штапм болмайды. Әрбір нұсқалы повесть өмірге тек қана өз өзгешелігімен келеді. Осыны еске ала парықтасақ, орта көлемді эпикалық түрдің үлгісі болып табылатын повестің жұрт таныған кейбір жанрлық сипаты – мұнда шағын эпостағыдай бір емес, бірнеше оқиға, адам өмірінің бір, не бірер эпизоды ғана емес, бір алуан кезеңді құбылыстарды кеңірек біраз дамытыла суреттеледі. Сондықтан, әңгімеге қарағанда, повестің көлемі де үлкен, сюжеті де күрделі, ондағы өмірлік тартыстардың оқиғаларға тұтаса басталуы мен байланысы, шиеленісі мен шешімі де әлдеқайда табиғи, заңды, оқиғаларға қатынасатын қаһармандар да біреу емес, бірнешеу, кейде тіпті ондап саналады. Персонаждардың ішкі–сыртқы бітім бейнелері бедерлі, арақатынастары арналы, әжептәуір өріле, өрістетіле, қалыптасу, даму үстінде көрсетіледі. Повесть мазмұнындағы ең өзекті шындық, әрине, бас қаһарманның өмірі болмақ –дейді. [1] Осында айтылған бас қаһармандардың басынан кешкен қарама–қайшылыққа толы өмірлерінен тартыс табиғатын тереңірек қарастыра аламыз.

Қазақ әдебиетінде зар заман, ақырзаман деген ұғымдар бар. Алғашқысы зар заман ұғымын М. Әуезов енгізсе, ақырзаман ұғымы адам жаралғалы бірге пайда болды. Ақырзаманның болуы жайлы әр елдің өз аңыз болжамдары бар. Заман шындығын прозаға түсірерде жазушы естеліктер, аңыз–шежіре, топонимикалық атаулар, естігені мен көргенін түгел ақыл таразысынан өткізеді. Осы сәтте шығарманың оқиға желісі мен мазмұны айқындала түседі. Елдің тартқан ауыртпалығы, замана тудырған қарама–қайшылықтар қағаз бетіне міндетті түрде сөз болып түседі. Ол сөздердің әдеби шығармаға айнлып және экраннан жарық көріп жатса заман шындығын шыншыл бейнелеген туынды болары сөзсіз. Повестердің драматизмін зерттеу қоғам қайшылықтарының адам санасындағы көп сұрақтармен астасып жататындығын көрсетеді. Повестердің әлеуметтік–тарихи мәнін ашу тұрғысынан келгенде, жазушының еңбегіне әдебиеттанушылық талдау жүргізу қажеттілігі туындайды. Сол себепті әрбір әдебиеттанушылық еңбектер гуманитарлық ғылымдар тізбегінде емін–еркін тыныстағаны нәтиже береді.

Қазақ әдебиеттану ғылымында фольклорлық дәуірден тарихи мәліметтерді қалай іздесек, тарихи немесе автобиографиялық тақырыптардағы осы шығармалардан келешекте солай тарихи деректер жинайтын боламыз әлі. Мысалы, Қобыланды, Алпамыс, Қырымның қырық батыры, Қыз Жібек, Қозы Көрпеш Баян сұлу, Ер Тарғын жырларынан тарихи деректерді аламыз. Оны сәйкестендіріп ғылыми айналымға енгіземіз. Сол сияқты XX ғасырдың ортасында балалық шағы өткен заңғар жазушыларымыздың әр повестерінде заман шындығы, сол уақыттағы халықтың тұрмыс–тіршілігі, ой–санасы, адамгершілік қасиеттері мен көңіл–күйі сезіледі. Мемуарлық шығармалар негізінен қызық болғандықтан ба көп оқылады. Бірақ кейбір жазушылар мемуар жазғанда көбіне тым мақтап, өткен заманды даттап жатады. Кей жағдайларда жазушының басынан кешкендерін повестерден көруге болады. Кейіпкерлердің есімдері өзгертілгенмен жазушымен замандас болған адамдардың бейнесі байқалатын тұстар аз емес. Осыдан қарап ақ әдебиет заман шындығын жазуда өз міндетін толық атқарып жатыр деп батыл айта аламыз.

Ауыз әдебиеті үлгілерінен нәр алып, бар ғұмырын ұлтының этнографиясын, тарихын, шежіресін зерттеумен айналысқан бірегей жазушы – А. Сейдімбек. Мақала-

мыздың негізгі нысаны ретінде жазушы А. Сейдімбектің повестеріндегі драматизмнің сан алуандығы мен тақырыптардағы ерекшелік назар аудартады. Әйгілі жазушы О. Бөкей кезінде Қазақ әдебиеті газетіндегі жариялаған Белеске беттеген бес жігіт мақаласында: Тегінде Ақселеу – әңгімешіл де жазушы. Кез келген мейлі ұсақ, мейлі ұзақ шығармасын оқымаңыз, бұйдалап алып кетер әдемі әсерімен кеңінен толғап, байыппен бастар сыршылдығымен, қандай тақырыпқа қалам тартса да біліп, әбден зерттеп барып жазатын мұқияттылығымен дараланады деп жоғары бағасын беріп кеткен екен. [2]

Ақселеу Сейдімбек қазақ әдебиетінде ұлттық салт–дәстүрді, ұлттық деңгейде ойлау білу машығын, тіл шұрайлылығын, жалпы ұлт болмысын дәріптеген қаламгер. Оның ерекше көркем әдеби тілі бізді байырғы көшпелі қазақтың кең даласына жетектеп алып барады. Дала академигі, Алаштың Ақселеуі, шежірелі қаламгер бейресми атағына ие болу үшін халықтың ықыласына бөленгендігінің белгісі. Жазушының Күзеуде повесінен кейіпкерлердің тұрмыстағы сүреңсіз өмір, колхоз малын қыстан жазға аман–есен жеткізу бейнеті жалықтырмағанын көреміз. Мысалы, кеңестік кезеңде жазылған повестерде шопандардың ауыр тұрмысы табиғаттың тосын мінездерімен арпалысқан сұрықсыз өмірі қажытса, Күзеуде повесінің кейіпкерлері басқа жазған тағдырларына өкпесі жоқ, осы кәсіпті нәсіп қылып, бақ пен береке қашан да ел ішінде деген таныммен өмір сүрген жандар. Олардың бар тілеуі колхоз малын қыстан аман–есен алып шығу. Сюжетте осынау біріне–бірі ұқсас сүреңсіз күндердің бірі Ршыманның тыныштығы бұзылады.

Күзеуде повесін драматизмге толы шығарма деп айта алмайтын себебіміз бар. Повесте бар болғаны төрт кейіпкер, қалғаны эпизодтық кейіпкерлер, Уәкилаға сыбысты жеткізуші көрші әйел, Торғынның үш–төрт жасар есі кірмеген баласы, Торғынның алыстағы ағасы. Шығарманың жалпы мазмұны адамның қай жаста болмасын, өмірге құштарлығы, келер күнге үміт көзімен қарауы болса, драматизм элементтері кездесетін жерде керісінше өмірден түңілу, келешекке үреймен қарау, ұрпақ алдындағы жауапкершілік, ата–ананың перзенті алдындағы борышы, ар–ұят мәселесі жатыр. Ршыманның құдай қосқан адал жары Уәкиланың емес, жалғыз баласы Құдайменденің алдындағы әке абыройы алаңдатады. Тіпті Уәкила Торғын-мен кездесуге барғанда екі әйелдің ел–жұрт не айтатыны емес, Құдайменденің қалай қабылдайтыны, жаны жараланатынына қатты уайым қылады. Уәкила кеткеннен соң Торғынның тек Құдайменде емес, өз кіндігінен шыққан кішкентай ұлына қарап, бір шешімге келгені аңғарылады.

Уәкиланың мұң–зарының себебі шейіт болған ұлдары. Оны мына үзіндіден көреміз: Беу, өз үйіме өзімді қонақ қып қойған тәңірім–ау.... онша да мұнша жүргенде көремін дегенім осы ма еді–ай!– дей келіп, Уәкила жүрегін кернеген мұң–шерін жылау сөзімен ұзақ айтты. Өмір бойы көргенінің қиындық екенін, он бір құрсақ көтеріп, онын қара жерге тапсырғанын, әсіресе, арыстай–арыстай үш ұлын қуарған қу соғыстың жалмағанын айта келіп, тар құрсағымды кеңіткен, тас емшегімді жібіткен сол құлыншақтарым аман болса, осы халге түсер ме едім–ай дегенде, Торғынның да сай–сүйегі сырқырап, ықылық ата көзіне жас алды [3,31].

Повестегі драматизм Ршыманның отбасы алдында қалай ақталатыны, не болмаса екі әйелдің тартысы емес, екі перзенттің жанына жара салмау, бала тағдырына алаңдаушылықта жатыр деп ойлаймыз. Себебі, қазақ халқы қай заманда болмасын, бала тәрбиесін басты құндылық деп санаған. Бұл жердегі тартыс оқырманды бас кейіпкер Ршыманның жеке бас бақыты яғни өзімшілдігі жеңе ме, әлде екі бала мен өмірге әлі келмеген сәбидің тағдыры қоғамдағы орны басты мәслеге айнала ма деген сұраққа әкеліп тірейді. Повестегі шиеленіске Торғынның алыстағы ағасымен елден мүлде кетуі нүкте қояды. Ақылға салып, өлшеп пішкен саналы келіншек болашаққа бір сәт көз тастап өзімшілдігін жеңе біледі. А. Сейдімбек бұл повесте драматизмнің кульминациясын оқырманның өзіне қалдыруымен шебер бере

білген. Дала академигі адам жан–дүниесіне нәзік жолдармен жол таба білетін кәсіби психолог тәрізді. Мысалы, еш нәрседен қаперсіз Құдайменде бар шындықты әкеге деген зор құрметпен қарап айтып береді. Уәкила да Ршыманның абыройын өзіне қарағанда көбірек ойлайды. Нағыз ұлттық сана–сезім дәстүрлі отбасы құндылығы дәріптелген шығарма деуге болады.

Адам жанының сан алуан мінез–құлықтары, сезімдер тебіренісі, ішкі сыр–түкпіріндегі тұңғиығы Ақселеу Сейдімбек повестерінде толық ашылған. Мысалы Қыз ұзатқан повесіндегі Сахи салдың бейнесі қалай тамаша шеберлікпен қазақы әзіл–қалжың астарлы терең ой жатыр. Күле отырып ыза мен жиреніш сезімін тудыратын осы кейіпкерді жазушы шебер бейнелеген.

А. Сейдімбек повестеріндегі драматизм сан қырлы. Оған шекара қойып баға беру аса қиын. Оның кейіпкерлеріне драматизм тұрғысынан талдау үшін болмысыңнан түгел қазақтың иісі аңқып тұру шарт. Мысалы, Бір атым насыбай повесінде басты кейіпкер біреу– Түнқатар. Тартысқа толы шығармада қылмыстың нақты себебі осы деп кесіп–пішіп айту мүмкін емес. Повестің атауында тартыстың себебі тұрғанмен, негізгі конфликт тереңде жатыр. Әлеуметтік теңсіздік, жалшылықпен ғұмыры өткен марқұм әке–шешені сағыну, ыза, кек, бай баласының тәкаппарлығы кісі өліміне әкеледі. Әсемделген шақша, оның иісі таңдайын кептірген құмарлық тартыстың шиеленіскен тұсындағы жай ғана атрибуттар. Тартыстың қозғаушы күші–қонақтың іс–әрекеті. Үй иесінің ызасын туғызып елде жоқ ырымды сылтау етуі. Онысымен қоймай, баламен ойнағандай үй иесінің ақ пейілін бағаламау.

Жазушы ата–бабаларымыздың қырқына шыдап, қырық бірінде мүлт кететіні соқыр батырлық пен аңғалдығын айтқысы келгендей. Бір кейіпкердің бойында екі түрлі мінездің көрінуі тартысты күшейте түскен. Ақ ниетпен дастархан жая отырып, дәстүрден аттамай шын пейілің білдірсе де, жан түкпірінде жатқан ыза–кек бір сәтте тағдырыңа әсер етеді. Бас кейіпкер өмірі бірнеше кезеңнен тұрады. Түнқатардың өмірінің кезеңдері мынадай: *байдың малын баққан жалшы, тәуекелге бел буған жатақ, кісі өлтіргені үшін түрмеде, жазасын өтеп шығып колхоздың құрылуына белсене кірісуі*. Әр кезеңде тартыс бар. Ол істі қолма–қол тындыратын тәуекелшіл ер. Әйтсе де мұнда да оқиға бас кейіпкердің елге оралып, өз мақсатына жеткен әдемі ертегідей аяқталады. Повестің басты идеясы– драматизмді анықтай отырып, адам бойындағы неше түрлі сезімдер, мінез–құлықтардың шамырқанып, шиыршық атқан тұста тағдырдың басқа арнаға түсетіні. Психологиялық арпалыстың немен тынары іс–әрекеттің мотивтері анықталғанға дейін белгілі болса да, күтпеген жерден кейіпкердің басқа мінез көрсетуі оқиғаны шиеленістіре түседі.

Роман жанрында драматизмді талдау әлдеқайда жеңіл. Көлемі үлкен болғандықтан романдарда кейіпкерлердің психологиясы толық суреттеліп, әр түрлі оқиаларда жиі байқалып отырады. Повестің көлемі ықшам болғандықтан, конфликт тек бір іс–әрекеттің айналасында өрбиді. Сол себепті тартыстың себебін әр сөйлемнен іздеуге тура келеді. Повестерден тартыстың алғышартын көруге кейіпкердің алғашқы диалогы мен алғашқы әрекетін даралап аламыз. Тартыстың себебі айқындалып бір арнаға түскенде психологизм қатар жүре бастайды. Ерегесу, бақталасу мейірімнің жоқтығынан туындайды.

Күзеуде повесінің драматизмінде жек көру, ыза, кек жоқ. Керісінше кейіпкерлердің барлығы бір–бірін қадірлейді. Перзент алдындағы жауапкершілікке, махаббат пен мейірімге толы. Ал, Бір атым насыбай повесінде бай мен кедейдің қақтығысы қозғалған. Опық жесе де, өкінішсіз адал өмір сүрген кедей, шалқып, балқып өмір сүрсе де, кісі қолынан опат болған такаппар бай баласы. Кейіпкердің психологиясын толық ашу үшін артефактілер, құрал–сайман, заттарды бейнелейді.

Қазақстан унитарлы – демократиялық мемлекет. Мемлекетіміздің негізгі байлығы адамдар екендігі конституциямызда айдан анық жазылған. Мемлекеттің ішкі саясаты ұлтаралық қақтығыстардың болмауына күш салып келеді. Ол бүгінгі таңда

оң нәтижесін беріп жатыр. Әлеуметтанушылар конфликтінің бірнеше түрлерін ажыратқан: ұлтаралық, топтық, діни ұйымдар, партиялық, саяси қозғалыстар арасындағы. Қоғамда осы тартыстардың бірі де пайда әкелмейді. Мемлекеттің заңдарына қайшы келеді әрі дамуын тежейді. Алайда адам бар жерде қақтығыс бар. Қақтығысқа қатысушылар оны дәл уақытында сезінбейді және салдарын ойлап жатпайды. Қазақ повестерінің тарихында жаһандану дәуірінің орны зор. Қазіргі кезеңде повесть жанры жылдам дамып келеді. Жазушылардың тақырып шеңбері кеңейді. Уақыт өткен сайын өмірдің мәнін іздеу сияқты терең тақырыптар жазыла бастады. Қазақстанның жаһандану көшіне ілесіп түрлі мәдениеттердің, діни ағымдардың, ақпараттардың енуі ұлттық бірегейліктен ажырап қалмау үшін белді бекем буғызды. Осы жағынан қазақ қаламгерлері ұлттық құндылықтарды дәріптеп келеді. Тәуелсіздіктен бері қарай қазақ прозасының кәсіби деңгейі жоғарылады. Қазақ әдебиетінде көркемдік бағыттар мен эстетикалық принциптері қалыптаса бастады.

Әдебиеттану ғылымындағы ең басты тақырып, әрине, ана тілі мен қазақ жазба әдебиетінің даму үрдісі. Бүгінгі цифрлық технология дамыған ақпараттық қоғамда ана тіліндегі әдеби шығармалардың таралуы мен оқылуы әдебиеттегі басты мәселеге айналды. Президентіміз Қ.К. Тоқаевтың интеллектуалды ұлт туралы Абай және XXI ғасыр мақаласында ана тіліне басымдық беру жайлы айтылған. Қазақстанның өркениетті елге айналуының басты шарты әдебиет пен ғылымның ана тілінде дамуы. Ол жөнінде ойшыл Ш. Құдайбердіұлының Қазақ тілі газетінің 1923 ж. 18 қазандағы №99 санында: Қазақ балаларының оқу орыс тілінде қойылған мектептерге қашуы неліктен мақаласы жарық көрді. Мұнда ойшыл: Әр ұлттың мәдениет жүзінде алға кете бастағанының бір белгіс і– сол ұлттың өз тілінде оқылатын кітаптары, адабиаты һәм басқа баспасөздері болу. Ол уақытқа шейін қазақ халқында өз тілінде шығып отырған мектептергі керек оқу құралдардың, адабиаттың, баспа сөздердің керегі (жоқтың қасы десе де болады) қазақ халқының әлі мәдениет жүзінде артта қалып жатқанын көрсетеді деп кесіп айтқан екен [4. 518–519]. Сол себепті А. Сейдімбектің әдеби тілі қазақ прозасының дамуында үлкен септігін тигізуде.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қабдолов З. Сөз өнері оқулық монография: 2–том. – Алматы.: Санат, 2003.–528 б.
2. БөкейО. Белеске беттеген бес жігіт: [жазушылар Д.Исабеков, Б.Нұржекеев, Т.Әбдіков, А.Сейдімбеков, К.Сегізбаевтардың творчествосы жайлы]. – Қазақ әдебиеті. – 1983. – №8 (1670).
3. Сейдімбек А.Аққыз: повестер мен әңгімелер. – Алматы.: Атамұра, 2002. – 284 б.
4. Ыбырай Алтынсарин. Шәкәрім Құдайбердіұлы / бас. ред. Б. Аяған. – Алматы.: Қазақ энциклопедиясының Бас редакциясы, 2007. –632 б.

УДК 371.04

СОЦИОКУЛЬТУРНЫЕ АСПЕКТЫ МУЗЫКАЛЬНОГО ВОСПИТАНИЯ НА УРОКАХ МУЗЫКИ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Снигирева Ирина Ивановна
учитель музыки
КГУ «Гимназия им. А.М. Горького отела образования
города Костанай» УОАКО, г.Костанай, Казахстан
E–maill: snii.ru@mail.ru

Остапенко Людмила Георгиевна
учитель музыки
КГУ «ШЛ №1 отдела образования
города Костанай» УОАКО, г. Костанай, Казахстан
E–maill: ostapenko62@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада әлеуметтік мәдениет ұғымы ашылады. Музыкалық тәрбие құралдарымен оқушының жеке басын дамыту талаптарын іске асыру мүмкіндігі қарастырылады.

Түйінді сөздер: *әлеуметтік мәдениет, музыкалық тәрбие, тұлға, ұлттық мәдениет, мәдени құндылықтар, тұлғаның дамуы*

Аннотация

В статье раскрывается понятие социальной культуры. Рассматриваются возможности реализации требований развития личности школьника средствами музыкального воспитания.

Ключевые слова: *Социальная культура, музыкальное воспитание, личность, национальная культура, культурные ценности, развитие личности.*

Abstract

The article reveals the concept of social culture. It considers the possibility of implementing the requirements for the development of the student's personality by means of musical education.

Key words: *social culture, musical education, personality, national culture, cultural values, personal development.*

Говоря о понятии социальной культуры, сошлёмся на следующую его трактовку: «это система общественных норм и правил, знаний и ценностей, с помощью которых люди существуют в социуме. Хотя она и не охватывает широкий спектр человеческой жизни, но прекрасно сочетает в себе и духовные, и нравственные ценности. Также она трактуется как творческая деятельность, которая направлена на их создание. Такое понятие необходимо человеку, чтобы обозначить первостепенную функцию культуры общества». [1]

Таким образом, социально–культурными аспектами воспитания являются:

– культура общества и система его норм и правил поведения;

– обычаи и традиции;

– нравственные нормы;

– институционные нормы и законы общества и прочие.

Все они воспринимаются и «познаются» человеком на бессознательном уровне путем воспитания в обыденной культурной среде. Таким образом, учёными было выявлено, что специально организованная культурная среда обучения способствует формированию заданных социально–культурных ценностей. Значит, в педагогической среде можно планировать развитие и способствовать формированию социально значимых культурных норм личности школьника.

Причем каждое общество имеет свои локальные особенности во всех социально–культурных аспектах воспитания, и тем не менее, на уровне развития современного мирового общества сложились единые требования к уровню развития личности школьника.

Для нас важным является реализация воспитания на основе культурных ценностей казахского народа в ключе соответствия международным запросам воспитания. В настоящее время система образования в Республике Казахстан переживает время активного развития и подъема. Это связано с тем, что запрос на развитие образования в нашей стране разработан в создание Национального проекта, в котором глубоко отслеживаются важнейшие аспекты достижения качественного образования на уровне нации. На всех административных уровнях в системе управления развитием образования сегодня реализуется задача достижения конкретных показателей соответствия казахстанского уровня образования средней школы уровню международных достижений в образовании.

Какова в данном ключе должна быть работа педагога с точки зрения предмета музыкального воспитания? И какие направления в работе современного музыкального воспитания педагогу необходимо реализовать на уроках в общеобразовательной школе? На наш взгляд, в музыкальном воспитании педагогу необходимо ориентироваться в достижении следующих факторов:

1. Соответствовать запросам, сформулированным к обучающимся на уровне казахстанского общества.

2. Соответствовать запросам, сформулированным к уровню личности на уровне мирового сообщества.

Запросы, которые сформулированы в требованиях к уровню развития личности современного казахстанского школьника, конечно, учитывают тенденции развития мирового сообщества, однако оставляют место и для ведения исследовательской работы самим педагогом, поскольку изменения в социально–культурной жизни общества происходят постоянно.

Отсюда мы имеем ключевые позиции, разработанные на уровне министерства образования, структуру ключевых компетенций, которыми должен обладать обучающийся по завершении курса школьного образования: учебно–познавательная, когнитивная, коммуникативная, компетенция социального взаимодействия и другие.

Однако именно современному педагогупредстоит решить, каким образом реализовать современное образование. Касательно уроков музыки в общеобразовательной школе мы будем использовать термин музыкального воспитания.

Сопоставив требования к уровню развития личности школьника на уровне мировых требований и требований казахстанского государства и общества, определены следующие важные аспекты, на которых строим свою педагогическую работу:

– воспитывать слушательскую культуру, как часть общей культуры человек;

–развивать эмоциональное восприятие через слушание вокальной и инструментальной музыки;

– развивать интерес к разным жанрам музыки;

– воспитывая толерантное отношение к разнообразным музыкальным направлениям, развивать любознательность, активность к новому, неизвестному;

–стимулировать овладение средствами общения и способами взаимодействия со взрослыми и сверстниками в совместной музыкальной деятельности (слушание, совместное исполнение, совместное творчество) (Коммуникация, Социализация).

К развитию личности школьника предъявляются требования, которые необходимы в повседневной жизни, как на глобальном, так и на локальном, местном уровне.

Что касается требований глобального уровня, то их довольно хорошо разработали в ГОСО, и они реализуются при организации образовательной деятельности в предметном школьном образовании. В частности, такими требованиями являются:

– Актуализация самостоятельности школьников в обучении.

– Формирование нравственных позиций личности школьника.

– Развитие ответственности, патриотизма и гражданственности.

Предмет музыкального воспитания, на наш взгляд находится на уровне «над» предметными компетенциями, поскольку в первую очередь облагораживает и развивает душевные качества личности школьника, что является важной вехой для формирования духовно–нравственных ценностей, а также национально–культурных традиций.

Нет необходимости доказывать истину, что идеи музыкальной этнопедагогики способствуют эффективному воспитанию национальной культурной направленности личности.

Отсюда, предмет музыкального воспитания как предмет философско–культурной формации личности, должен ориентировать развитие личности школьника с опорой на мощный пласт казахских музыкальных национально–культурных традиций.

Перечислим важные социально–культурные аспекты, которые являются ключевыми в реализации современного процесса казахстанской и мировой педагогики и определим возможности музыкального воспитания в решении выявленных

основополагающих задач средствами музыкального воспитания, а также покажем, какие личностные качества школьника подвергаются педагогическому воздействию.

«Таблица 1» – Возможности реализации требований развития личности школьника средствами музыкального воспитания

Задача, уровень		Решение	Возможности реализации средствами музыкального воспитания
мировой	локальный		
Опора на культурные ценности	опора на региональные культурные особенности	создание благоприятных условий образовательной среды	Использование национальной музыки на уроке, исследование звучания музыкальных инструментов
Социализация: Коммуникация с одноклассниками, Родителями		Формирование адаптивных возможностей личности	Реализация групповой работы посредством организации проектной деятельности; то же в совместной работе с родителями и семьей
Инклюзия		Способствовать социализации и развитию детей с ограниченными возможностями к обучению	Средства музыки оказывают медитативное, оздоравливающе на организм воздействие; решение проблемы социализации детей с ОВО
развитие личности		Содействие развитию УУД и компетенций	Реализация путем сознательного и активного присвоения нового социального опыта

Как мы можем наблюдать, исходя из данных, представленных в таблице, предмет музыкального воспитания является действительно основообразующим, позволяющим в концентрированном виде реализовывать воспитательную направленность на личность обучающихся. Причем музыкальное воспитание позволяет решать все насущные запросы к личности обучающегося как мирового уровня, так и государственного уровня воспитания в системе казахстанского образования.

Необходимость реализации в образовательной среде, опоры на культурные особенности нашего региона, задача организации инклюзивного педагогического пространства, задача развития личности обучающихся, наращивание опыта коммуникации у школьников, задача развития мыслительных процессов у обучающихся, задача укрепления связей родителей и детей в семье, задача культурного воспитания на основе национального компонента, задача развития навыков к самообучению у обучающихся – все перечисленные задачиуспешно реализуется на основе применения музыкального материала, о чем свидетельствует наш многолетний педагогический опыт. Хорошо зарекомендовали себя такие педагогические средства и приемы, как театрализованные занятия, проекты и презентации национальных ценностей казахского народа (кюя, айтыса, бытовых обрядовых песен), использование ИКТ, и конечно пение, прослушивание музыки и её анализ, рекомендованные инструктивно–методическим письмом (ИМП РК) в настоящем учебном году. [3]

Список литературы:

1. Социальная культура – это... Определение, понятие, основы и выполняемые функции в обществе https://fb.ru/article/459049/sotsialnaya–kultura–eto–opredelenie–ponyatie–osnovyi–i–vyipolnyaemyie–funktsii–v–obschestve https: //fb.ru/article/459049/sotsialnaya–kultura–eto–opredelenie–ponyatie–osnovyi–i–vyipolnyaemyie–funktsii–v–obschestve

2. Инструктивно–методическое письмо «Об особенностях учебно–воспитательного процесса в организациях среднего образования Республики Казахстан в 2022–2023 учебном году». – Нур–Султан: НАО имени И. Алтынсарина, 2022. – 320 с.

ӘОЖ 371.3

М. ӘУЕЗОВТІҢ «АБАЙ ЖОЛЫ» РОМАН–ЭПОПЕЯСЫН ЖОҒАРЫ ДЕҢГЕЙЛІ ОҚУ МАҚСАТТАРЫ НЕГІЗІНДЕ ЖАСТАР ТӘРБИЕСІНЕ ЫҚПАЛ ЕТЕ ОҚЫТУ

Спанова Ақгүл Спанқызы
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
«Қ.Мырза–Әлі атындағы Binom school» мектеп–лицейі
Астана қ., Қазақстан
E–mail: akgul–12@mail.ru

Аңдатпа

Ұсынылған жұмыс жалпы білім беретін мектептерде «Абай жолы» роман–эпопеясын оқытудың замануи білім беруде оқу мақсаттарын жүзеге асырудың әдістемесімен тәжірибе бөліседі. Жоғары деңгейлі мақсаттар арқылы жас өспірімдердің тәрбиесіне ықпал етуді көздейді.

Түйінді сөздер: *Жоғары деңгейлі оқу мақсаттары, әдебиет – тәрбие көзі, мақсатты өмір сүруге үндеу, құндылықтар негізінде оқыту, оқытудың жаңаша әдістемесі.*

Аннотация

В предлагаемой работе представлен опыт методики преподавания романа–эпопеи Абай жолы в современном образовании в общеобразовательных школах. Целью является влияние на образование молодежи посредством достижения целей высокого уровня.

Ключевые слова: *образовательные цели высокого уровня, литература как источник образования, призыв к целеустремленной жизни, ценностное обучение, новая методика обучения.*

Abstract

The proposed work shares experience with the methodology of teaching the novel–epic Abai Zholy in modern education in general education schools. Aims to influence the education of young people through high–level goals.

Key words: *high–level educational goals, literature as a source of education, appeal to a purposeful life, teaching based on values, new methodology of teaching.*

Халқымыздың бүгінгі тарихында, мәдениеті мен әдебиетінде Мұхтар Әуезов дара, бірегей тұлға. Әлемнің жазушылары мен ғалымдары жоғары баға берген адамзаттың Әуезовінің шығармашылық мұрасын бүгінгі және болашақтағы ұрпаққа таныту – әдебиеттегі маңызды мәселелердің бірі. М.Әуезов шығармашылығын оқытумен бірге, жасөспірімдерге жеткізу, рухани жан дүниесіне бойлату мәселесін алағш рет әйгілі ұстаз әдіскер Қ.Бітібаеваның еңбектерінде көтерілді. Оған дейін тек Абай жолы роман–эпопеясын оқытудың жолдары мен талдаудың түрлері белгілі әдіскер–ғалым Т. Ақшолақовтың, Қ. Тасболатұлының еңбектерінде ұсынылған болатын. М.Әуезов шығармашылығын оқыту дегеніміз – үлкен мұхитқа сапар шеккенмен тең деген сөз. Осыған байланысты Қ. Бітібаева өз сөзінде былай дейді: Ұстаздар қауымы Әуезов тағлымын оқу мен тәрбие беруде тиімді пайдалануы, қажетке айналдырудың көзін тауып, қонымды жолын ізденуі керек. М.Әуезов шығармашылығын оқытудың тиімді жолдарын іздеу бүгінгі оқыту үрдісінің талап деңгейінен туындайды дейді [2; 6].

Заманауи білім беруде ұлттық бірегейлікті, тұтастықты сақтауда, ұлттық сананың қалыптасуы үшін мектептегі білім берудің маңызы зор. Соның ішінде ұлтжандылық тәрбие идеяларын оқушы санасына сіңіруде әдебиеттің алатын орны ерекше. Осы сөзімізді Қ. Бітібаеваның сөзінмен сабақтастырсақ: Әдебиет пәнін оқытудың тиімді жолдары атты оқу құралында: ... әдебиет пәні жас жеткіншектерге жай ғана білім беріп қоймайды, ол өмірдің ең қымбаттысы, ең асылы – жақсылық пен

ізгіліктің ұрығын себеді. Әдебиет пәнінің әр сабағын – адам бойындағы асқақ арман, берік сенім, әсемдік пен сұлулыққа құштарлық тәрізді ең мөлдір сезімдер мен кісілік қасиеттер туралы сырласу сабағы десек те болады. ...Бұл пән жас қауымды мақсатты өмір сүруге үндейді, оны туған анасын сүюден Отанын сүюге, бүкіл адамзатты сүюге дейін жетелейді. Әдебиет пәнінің алдында тұрған осындай қасиетті мақсат ең алдымен сабақ процесінде, оның әр тақырыбында жүзеге асырылуға тиіс..., – дейді [3; 4–5]. Жоғарыда аталған Әдебиет пәніне қойылатын талап пен биік мақсаттарымызды бүгінгі жаңартылған білім мазмұнының оқу мақсаттарымен байланысытырып көрейік. Мазмұн мен гуманистік идеялардың басын қосқан әдебиет сабағында М.Әуезовтің Ұлт энциклопедиясына айналған туындысын бүгнгі ұрпақты тәрбиелеудің қаруы етіп пайдалана алудың жолы қандай? «Абай жолын» оқытуда жоғары деңгейлі оқу мақсаттарын осы мақсатымызға жетуде тиімді пайдаланудың жолдары қандай? Осы сұрақтардың жауабын ұсынып отырған жұмысымда өз тәжірибеммен бөлісе отырып тарқатамын.

Жалпы білім беретін мектептердің 11–сынып жаратылыстану–математика бағытының оқу бағдарламасында «Абай жолы» роман–эпопеясы 3–тоқсанда оқуға берілген. Бағдарламада ұсынылған оқу мақсаттары оқушыны ойлау деңгейінің жоғары сатысына жетелейді, сыни ойлап, әлемдік деңгейдегі туындыны әлемдік шығармалармен салыстыруға тартады. Әрбір әдебиетші ұстаз Абай жолын оқу мақсаттары негізінде тереңдете оқытуды ұстаным ете отырып, Қанипа ұстазымыз айтқандай, әдебиет сабағының басты мақсаты – баланы тәрбиелеу бағытын тең ұстап отырса, көздеген мақсатына жетеді. Күрделі оқу мақсаттары жас өреннің ойлау, саралау, талдау, салыстыру, баға беру, қорытынды жасау дағдысын дамытып кемел ой иесі болуына үлес қосуы тиіс.

Оқу мақсаты: Шығарманы әлем әдебиеті үлгілерімен салыстырып, тарихи және көркемдік құндылығын бағалау. (Оқушыға тарихи және көркемдік құндылық туралы ақпарат нұсқаулық беріледі.)

Кесте 1 – Тапсырма

Көтерілген мәселе немесе болған оқиға	Көркемдік құндылық	Тарихи құндылығы	Әлем әдебиетіндегі маңызы
«Биікте» тарауы. Амал жоқ қайттым білдірмей... Тізесінде жатқан жазуына көз қиығын тастап отырып, барлық Татьяна хатын іркілмей айта берді. Тоғызқұмалақ тоқталып қапты. Абай міз бақпай, кірпік қақпай тыңдайды. [5]			
«Жолда» тарауы.Бұл ой Абайға ең алғаш келген ой еді де... және тіпті өз ойы сияқты көрінді. Анығында: ақыл, қайрат..., ақыл мен бақыт, байлық дегендердің өзара дауы, таласы деген парсы, түрік тіліндегі кітаптардан былтырлар бір оқыған нақыл әңгімесі бар–ды. [5]			

Дескриптор: – Үзіндіден болған оқиғаны нақтылайды;
– Көтерілген мәселені анықтайды;
– Тарихи құндылығын талдайды;
– әлем әдебиетіндегі маңызына баға береді;

Күтілетін нәтиже, тәрбиелік мән: 1. Өнерге құмар жастардың әрекеті, әсіресе, Мұхамеджанның табандылығы, «Татьянаның қырдағы әнінің» маңызы, махаббат сезімінің Абай ортасында талқылануы.

2. Абайдың өзі жасаған іске іштей талдау жасап, өз ісіне өзі баға беруі. Ақынның Он жетінші қарасөздегі ойымен сабақтастыру.

Оқу мақсаты: көркем шығармадағы заман көрінісі мен қазіргі заман көрінісін салыстырып бағалау; Осы шығармада замана көрінісін талдау арқылы отбасылық құндылықты, жас ұрпақ тәрбиесін талдауға мән берілді.

Кесте 2 – Тапсырма [5]

«Қайтқанда» тарауы. Абай оқудан ауылға сағынып келгенде анасына бірінші ұмтылған кезде анасының «алдымен Әкеңе бар» деуі.	Бүгінгі замандағы әкеге құрмет
«Жолда» тарауы. Құнанбаймен араздығы Бөжей, Байсал, Байдалыларды көргенде күтіп тұрып, құрметпен сәлем беруі.	Ата–анамызбен араздығы бар адамдармен қалай қарым–қатынас жасаймыз?
«Өрде» тарауы бойынша үзіндідегі Бөжейдің асын берген кездегі жас Абайдың жауапкершілікті әреке	Бүгінгі жастардың әрекетімен салыстыру

Дескриптор: – Үзіндіні толық қарастырады;
– Кейіпкердің әрекетіне талдау жасайды;
– Бүгінгі күнмен байланыстыра салыстырады;
– Өз көзқарасымен баға береді;

Күтілетін нәтиже, тәрбиелік мән: 1. Ауылын, ата–анасын сағынып келген бала Абайдың бойындағы ұстамдылық, анасының алдымен әкеңе бар деп әкенің орнын бірінші орынға қойғаны, әкесімен болған қысқа амандасудағы Абайдың тиянақты жауабы.

2. Құнанбай мен Бөжейлердің арасы қатты ушығып тұрған кезде оларды алыстан танып, арнай күтіп тұрып, құрмет көрсетіп сәлем берді. Ішкі ренішін тежей алмаған Байсалға Бөжейдің “сен бата бермегенмен мынау болайын деп тұрған бала ғой”–деуінде қанша мән жатыр. (Сәлем беруі: анасының сөзі, Халфе сөзі, ішкі шешімі)

3.Әкесі мен Бөжейдің арасындағы кикілжіңнен кейін Бөжей өлімі екі елдің арасын ашып жіберген кезде, Абайдың жауапкершілік танытып, ас өткізуге белсене қатысты. Осы әрекетімен ағайынның тұтастығын сақтауға күш салды. Жанындағы достары да ауызбіршілікпен ұйықтамай қызмет етті.

Оқу мақсаты: Шығарманы көркемдік–эстетикалық құндылық тұрғысынан талдап, әдеби эссе жазу;

Оқушыға берілетін қысқаша ақпарат.

Тапсырма: Төмендегі тақырыптардың бірін таңдап, әдеби эссе жазады. Эссе көлемі: 250 сөз

Эссе тақырыптары:

1. М. Әуезовтің Абай жолы роман– эпопеясындағы жаңашылдық пен сабақтастық. Жаңашыл жастар.

2. М.Әуезовтің Абай жолы роман– эпопеясында кейіпкер Құнанбай баласы Абайға үш мін тақты. Үш міннің бірі – орысшылсың. Қалай ойлайсыз, қазіргі уақытта жастарға “батысшылсың” деп мін таға аламыз ба?

3. Абай сұлулықты бағалаған ба, әлде тектілікті бағалаған ба?– деген сұрақпен байланыстыра отырып, Абай мен Ділданың қарым–қатынасын талдап жаз. [5]

Дескриптор: – Көркемдік –эстетикалық тұрғысынан талдайды;
– Әдеби эссе жазады;
– Бүгінгі күнмен байланыстыра салыстырады;
– Өз көзқарасымен баға береді;

Күтілетін нәтиже, тәрбиелік мән:

1. Абай және оның жанына топтасқан жас-тардың ұстанымы: білімге, өнерге ұмтылу, тілді меңгеру, әр істе адамгершілікті, адалдықты ұстаным ету т.б. Осы ұстанымды бүгінгі таңдағы өзінің, құрбы–құрдас-тарының мақсаттарымен байланыстыру;

2. Абайдың «орысшылдығы» мен бүгінгі жастардың «батысшылдығы» SWOT талдау жасай отырып қорытынды жасау.

3. Ұсынылған тақырыпты ашу үшін бүгін біз сұлулық пен тектілік ұғымын қалай түсінеміз, бідің таңдауымыз қандай деген қарсы сұрақты қатар қойып таразылау;

Оқу мақсаты: Шығарманы идеялық жағынан мазмұндас туындылармен салыстыра отырып, әдеби сын жазу.

Тапсырма. Оқушылар төмендегі тақырыптардың бірін таңдап, әдеби сын жазады:

Абай жолы роман – эпопеясындағы кейіпкерлер жүйесін өзі оқыған өзге шығармамен салыстыру;

Абай жолы роман – эпопеясындағы авторлық идеяның өмір шындығымен байланысы;

Абай жолы роман – эпопеясындағы әлем және қазақ әдебиетіндегі құндылықтардың үндесуі;

Абай жолы роман–эпопеясындағы заман көрінісін ұқсас туындымен салыстыра талдау; [5]

Дескриптор: – Шығарманың идеясын анықтайды;

– Ұқсас немесе өзі оқыған кез келген туындымен салыстыра алады;

– Әдеби сын жазады;

– Әдеби сынның талаптары мен құрылымын сақтайды;

Күтілетін нәтиже, тәрбиелік мән:

1. Әр кейіпкердің тұлғалық ерекшелігіне назар аударып, одан өзіне сабақ алуға ұмтылады. Әр қайсысынан тәрбиелік мән іздейді.

2. Автор идеясын шығарманың әр тарауынан анықтап, сол идеяның құндылығын ашады.

3. Әлем және қазақ әдебиетіне ортақ құндылықтарды тани түседі. Құндылықтардың маңызын сезінеді.

4. Сол замандағы кейіпкерлер басындағы тағдыр, қоғам бейнесін бүгінгі күнмен немесе ұқсас туындымен байланыстырып таразылайды.

Қорытындылай келгенде, шығарманы оқу барысында жас жеткіншек әкеге, анаға, әжеге, бауырға деген құрметті, жақсы көруді, өнерді сүюді, білімге құштарлықты үлгі етеді;

Әке мен ананың тәрбиесі мен оқыған білімін ұштастыра отырып дұрыс шешім жасауға, өзінің әр шешімін таразыға салып саралауға, жауапкершілікті қиын міндеттерді қорықпай мойныналып, соңына дейін жоғары деңгейде жеткізуге, әр айтқан сөзі мен ісінің ұштасып жатуы маңызды екенін түсінуге үйренеді,

Айналасын тануға, үлкенге де, кішіге де, ағайын–туғанға қамқор болуға, ел мүддесі үшін әрекет етуге, ел мұңын мұңдап, қайғысын жеудің маңызын түсінеді;

Табандылықты, білімге, өнерге ұмтылуда бәсекеге қабілетті болудың шын мәнісінде қандай екенін түсінеді, өнер, білім, ізденісті ұстаным ете отырып сол жолда адалдықты, әділдікті ту етуді бойына сіңіреді;

Оқуға, түсінуге қиын күрделі сюжетті, ескі заман туралы классикалық шығарма деген қорқынышын жойып, Абай жолы – менің жолым, сенің жолың, біздің жолымыз деп танып, Абайды өз құрбысындай жақын тартып, сырласып, Абай жүрген соқтықпалы, соқпақсыз жол мен Абай салған дара жолдың маңызын түсінеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Жұртбай Т. Бесігіңді аяла!.. Монография –эссе. – Астана: Фолиант, 2003. – 504 б.
2. Бітібаева Қ. Әдебиет пәнін оқытудың тиімді жолдары. – Алматы: Рауан, 1990. – 200 б.
3. Бітібаева Қ. М.Әуезов туындыларын мектепте оқыту. – Алматы: Мектеп, 2002. – 120 б.

4. Бітібаева Қ. Әдебиет сабағының түрлері мен үлгілері. – Алматы: Мектеп, 2003. – 144 б.
5. Ақтанова А.С. Жүндібаева А.К. Нұрлыбаева Ж.Н. 11 сынып “Қазақ әдебиеті”оқулығы. – Алматы:Атамұра, 2020. – 107–176 б.

УДК 373.5

РАЗВИТИЕ СИСТЕМЫ ФИЗИЧЕСКОГОВОСПИТАНИЯ ШКОЛЬНИКОВНА ОСНОВЕ КАЗАХСКИХ НАЦИОНАЛЬНЫХ ИГР

Стриканов Илья Валерьевич
учитель физической культуры
КГУ «Общеобразовательная школа №8
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан

Аннотация

Развитие и процветание Казахстана, как независимого государства, вызвало огромный интерес к проблемам национальной культуры. Оно также привело к осознанию необходимости принятия глобальных решений в области образования и воспитания подрастающего поколения на основе казахских национальных игр. В связи с этим, реформирование системы среднего образования и совершенствование его методологии с поиском эффективных образовательных технологий стали сегодняшней актуальной задачей. Внедрение казахских национальных игр в систему физического воспитания средних общеобразовательных школ открывает возможность для воспитания гармонично развитой личности.

Ключевые слова: *физическая культура; казахские национальные игры; система физического воспитания.*

Аңдатпа

Қазақстанның тәуелсіз мемлекет ретінде дамуы мен өркендеуі ұлттық мәдениет мәселелеріне үлкен қызығушылық тудырды. Сондай–ақ өскелең ұрпаққа қазақтың ұлттық ойындары негізінде білім мен тәрбие беруде жаһандық шешімдер қабылдау қажеттігін ұғындырды. Осыған байланысты орта білім беру жүйесін реформалау және оның әдістемесін тиімді білім беру технологияларын іздестіру арқылы жетілдіру бүгінгі күннің өзекті мәселесіне айналды. Қазақтың ұлттық ойындарын жалпы білім беретін мектептердің дене шынықтыру жүйесіне енгізу жан–жақты дамыған жеке тұлғаны тәрбиелеуге мүмкіндік ашады.

Түйінді сөздер: *дене шынықтыру; қазақтың ұлттық ойындары; дене тәрбиесі жүйесі.*

Abstract

The development and prosperity of Kazakhstan as an independent state has aroused great interest in the problems of national culture. It also led to an awareness of the need to make global decisions in the field of education and upbringing of the younger generation based on Kazakh national games. In this regard, reforming the secondary education system and improving its methodology with the search for effective educational technologies have become today's urgent task. The introduction of Kazakh national games into the physical education system of secondary schools opens up the opportunity for the education of a harmoniously developed personality.

Key words: *physical Culture; Kazakh national games; physical education system.*

Независимая Республика Казахстан гордо и уверенно движется к поставлен-*ным целям, постепенно восстанавливая древнюю историческую культуру казахского народа, уникальность и самобытность казахской традиции – вполне самодостаточной цивилизации, уходящей корнями в глубину веков. Сегодня Казахстан можно представить, как сложную систему взаимовлияющих культур, где переплетаются общность и многообразие, все культуры существуют в единой системе, свободно взаимодействуя на одних и тех же правах. Народная культура является важной основой культуры нации. Передаваясь от старшего поколения к младшему, народ накапливает опыт жизни в обществе и общине, опыт нравственных исканий,

духовное богатство, традиции и обычаи, передаваемые по наследству от старшего поколения к младшему, формируя тем самым историю материальных ценностей и духовно–нравственную идентичность нации. Молодое поколение впитывает и развивает лучшее из того, что создано предыдущим поколением, – прошлую историю нации. Государство – создатель материальных и духовных богатств, единственный и неиссякаемый источник ценностей, первый учитель и воспитатель. Воспитательный процесс существует в государстве столько, сколько существует само государство, передавая людям с детства традиции, обычаи и культуру.

У истоков казахской просветительской мысли стоят такие выдающиеся просветители, ученые и поэты, как Абай Кунанбаев, Шакерим Кудайбердиев, Чокан Валиханов, Ибрай Алтынсарин, которые внесли ценный. Они внесли ценный вклад в формирование самопознания казахского народа, распространение его традиций, истории, национальной культуры и образа жизни. Их идеи особенно важны сегодня, когда люди пытаются вернуться к своим корням, к своим этническим истокам. Растет самоощущение народа. Важны народные традиции, обычаи, музыка, устное народное творчество, нравственность представителей народа.

Национальная система физического воспитания подрастающего поколения, которая формировалась, складывалась, проверялась и совершенствовалась веками – национальные виды спорта и народные игры – является неотъемлемой частью творчества народа. Общий анализ памятников казахской национальной культуры содержит большой объем информации по вопросам воспитания и образования, традиций, Родины и приумножения ее богатств.

Преимущество народной педагогики в том, что, являясь «хозяйкой» домашнего очага, народная педагогика не только ежедневно влияет на образование и воспитание подрастающего поколения, но и выступает посредником между мудростью, опытом и традициями народа и общества. На протяжении всей истории человечества человек был объектом и центром образования и воспитания. Взаимодействие между опытом, накопленным за века обучения, и общими знаниями, обычаями и традициями, собранными за годы практики, лежит в основе народной педагогики. Традиционные правила и приемы обучения и воспитания – это правила, которые сопровождают человека на протяжении всей жизни и возрождаются в семье. Всем родителям, учителям, воспитателям и всем тем, кто занимается воспитательной работой в различных образовательных учреждениях, необходимо опираться на древнюю народную мудрость. Народная мудрость содержит ценные идеи, касающиеся воспитания подрастающего поколения, формирования характера ребенка, привития ему благородных нравственных качеств, светлых идеалов, взглядов и убеждений, любви к эстетическим вкусам, представляет элементы педагогических методов, приемов и способов, используемых в развитии этих благородных человеческих качеств. Обычаи, традиции, игры, пословицы, поговорки и сказки оказывают воспитательное воздействие, если родители личным примером соблюдают и поддерживают выраженные в них принципы и правила. [1]

С точки зрения антропологии, физическая культура – это форма, стиль и тип человеческого существования, историческая мера образа мыслей и жизни людей. Она объединяет человеческий опыт освоения социального, природно–социального и культурного мира, формирует, сохраняет, развивает и передает из поколения в поколение формы человеческой духовности. Такой подход к пониманию физической культуры характеризуется механизмом социальной преемственности и признает физическую культуру как социально, социологически, культурно и общественно конструируемую форму духовности.

Казахские национальные игры выполняют различные функции:

– Развивать навыки речи и мышления, память и наблюдательность, коммуникативные навыки и воображение;

– научить детей управлять своими эмоциями, проявлять и контролировать агрессивное поведение; и

– усвоение опыта взрослой жизни в обществе и приобретение этнических навыков;

– поощрять приемлемую трудовую деятельность и развивать чувство справедливости и дружбы; и

– Развивать самоконтроль и физическую выносливость, терпение и настойчивость;

– Воспитывать характер и силу воли. [2]

По словам С.А. Шмакова, игра – это создание своего собственного мира, в котором можно устанавливать свои законы.

Народные подвижные детские игры – это особый пласт народной культуры, содержащий эстетические элементы и представления, отражающий фольклорно–поэтическое мировосприятие. Изучение казахских народных игр как совокупности невербальных и вербальных фольклорных форм затрагивает самые глубокие вопросы этнопсихологии и позволяет очень тонко проникнуть в психологию участников. Учитывая раздутое и порой опасное развитие игровой индустрии в современной массовой культуре – от телевидения, компьютерных игр и игровых автоматов до футбольного фанатизма, – введение традиционных игр в сферу образования имеет важные социальные последствия в плане реабилитации и пропаганды. [3]

Формирование физической культуры человека на основе казахских этнических игр в современный период общественного развития представляет собой многогранный и обобщенный переход от традиционной физической культуры к реализации национального проекта по охране индивидуального здоровья, физическому развитию личности в соответствии с традициями казахского этноса, изменению уровня развития психологических и физиологических качеств и свойств. процесс.

Формирование традиционного отношения к физической культуре на основе казахстанских национальных соревнований направлено на укрепление здоровья подрастающего поколения. Практические и научные данные показывают, что физиическая культура не является необходимостью для подрастающего поколения и не является делом личности. Несомненно, физическая культура на основе казахских народных танцев предусматривает развитие следующих свойств и качеств личности как направленность на здоровый образ жизни, социальную активность, этические и эстетические идеалы и национальные правила жизни, но участие нынешних школьников в этом процессе недостаточно. Поэтому ориентация школьников на здоровый образ жизни является основной целью физического воспитания подрастающего поколения на основе Казахского национального кодекса, который направлен на повышение адаптивности и функциональных возможностей молодого организма, развитие и воспитание человеческой личности, саморазвитие человека и физической культуры. [4]

Факторами, укрепляющими здоровье человека, являются правильное питание, отсутствие вредных привычек, спорт и физическая культура, гимнастика, физическое укрепление, прогулки на свежем воздухе, положительные эмоции, режим отдыха и учебы, комфортные жилищно–климатические условия, качественные профилактические мероприятия и качественное медицинское обслуживание.

К факторам, ухудшающим здоровье, относятся табакокурение, употребление алкогольных напитков, употребление наркотиков, наркомания, неправильное питание, малоподвижный образ жизни, несоблюдение режима дня, стрессы, неблагоприятные климатические условия для жизни, умственные перегрузки, интенсивный

учебный процесс, антисанитария на занятиях, неразвитая материальная база, отсутствие квалифицированной медицинской помощи и другие.

Основными направлениями построения новой национальной системы физкультурно–спортивного воспитания населения с акцентом на казахстанские национальные спортивные соревнования являются:

1) Разработка и создание организационной основы управления развитием физической культуры и спорта применительно к казахстанским национальным спортивным соревнованиям;

2) совершенствование системы спортивных и физкультурно–оздоровительных мероприятий с учетом особенностей казахской национальной структуры; и

3) Развитие взаимодействия физкультурно–спортивных организаций с учетом особенностей казахстанской национальной структуры;

4) Разработка параметров физической активности различных возрастных и социальных групп, специфичных для казахстанских национальных соревнований; 4) Разработка параметров физической активности различных возрастных и социальных групп, специфичных для казахстанских национальных соревнований;

5) Разработка системы физического воспитания и развития человека в различные периоды жизни, применительно к казахстанским национальным соревнованиям. [5]

Для создания новой системы национального физкультурно–спортивного воспитания населения с учетом специфики казахстанских национальных соревнований необходимо реализовать следующие мероприятия:

1) Создание сети спортивных клубов в населенных пунктах, в том числе спортивных клубов выходного дня, добровольно занимающихся физической культурой и спортом с учетом специфики казахских национальных соревнований;

2) совершенствование ежегодного единого календарного планирования межрегиональных и международных физкультурных и спортивных мероприятий, посвященных казахской национальной организации.

Неотъемлемой частью единого календарного плана должна стать система разновозрастных групп «Дети Республики Спарта», составляющая основу комплексных многоэтапных физкультурно–спортивных мероприятий в стране и являющаяся уникальной для Казахской национальной организации.

Список литературы:

1 Шотаев М., Жумабаев Н., Акназаров С. Удивительный тогызкумалак. – Туркистан. Типография КХТУ. 2004. – 27с.

2 Абушев А.Н. Особенности использования казахских национальных игр в процессе занятий со школьниками // Тезисы республиканской НПК. – 2006. – № 4.–С. 9–10

3 Лутовинов, В.И. Гражданско–патриотическое воспитание сегодня / В.И.Лутовинов // Педагогика. 2006. №5. – С. 52–59

4 Физическая культура // Научно–методический журнал. М.: 2002, №4.

5 Бимаханов Т.Д. Патриотическое содержание традиций физического развития молодёжи в казахской народной педагогике // Казанская наука. – 2015. – №5. – С.132–136.

ӘОЖ 82

С. ОСПАНҰЛЫНЫҢ ЫБЫРАЙТАНУҒА ҚОСҚАН ҮЛЕСІ

Суинкина Биалаш Балтиевна
арнайы пәндер оқытушысы
Қостанай педагогикалық колледжі
Қостанай қ.,Қазақстан

Ахметбекова Лаззат Кужегариновна
қазақ тілі мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Рудный қаласы білім бөлімінің
№3 жалпы білім беретін мектебі
Рудный қ.,Қазақстан

Аңдатпа

Мақалада зерттеуші ғалым С.Оспанұлының ыбырайтану іліміне қосқан үлесі баяндалады. Авторлар ыбырайтанушының Ы.Алтынсарин мұрасын зерттеп, зерделеуде сіңірген еңбегін нақты дерек, мәліметтер келтіре отырып, жан–жақты ашып көрсетеді. Әсіресе, оның зерттеуіндегі бұдан бұрынғы ыбырайтанушылардан ерекшелігі назар аудартады.

Түйінді сөздер*: ұлы ұстаз, тұлға, ыбырайтанушы,зерттеу еңбегі, зерделеу, еңбек, ақындық орта.*

Аннотация

В статье рассказывается о вкладе ученого–исследователя С. Оспанұлы в ибраеведение. Авторы всесторонне раскрывают и демонстрируют заслуги ибраеведа в изучении наследия И. Алтынсарина, приводя конкретные данные, сведения. Особенно примечательно отличие его исследования от более ранних ибраеведов.

Ключевые слова: *великий учитель, личность, ибраеведение, исследовательский труд, изучение, труд, поэтическая среда.*

Annotation

The article describes the contribution of the researcher S. Ospanuly to the study of Inrahev heritage. The authors comprehensively disclose and demonstrate the merits of the Ibrahev researchers in the study of the heritage of I. Altynsarin, providing specific data and information. Especially noteworthy is the difference between his research and earlier researchers of Ibrahev heritage.

Key words: *great teacher, personality,researchers of Altynsarin's heritage, research work, study, work,poetic environment.*

Ұлт қамынан биік мақсат жоқ. Бұл сөзді айтқан – ақын, зерттеуші, ыбырайтанушы Серікбай Оспанұлы. Ұлт қамын жеген ұлы ұстаздарға –Ыбырай мен Ахметке қатысты құндылықтарды құныға, құмарта зерттеп, зерделеген азамат неге бұлай демесін. С.Оспанұлы шығармашылығындағы шоқтығы биік белес оның Ыбырай, Ахмет сынды алып тұлғаларға арнаған сүбелі еңбектері. Сондықтан да Секеңді ұлы ұстаздарды ұлықтаған ерен тұлға десек, артық болмас (ерен– ерекше, ересен, зор деген мағынада). Осынау қос тұлғаға қатысты мәлімет, деректің бәрін қалт жібермей саралап, сана сүзгісінен өткізіп, дұрысын қабылдап, бұрысын түзегенше, ақиқатына жеткенше тыным таппай ізденетін, түйіндісін халқына жария ететін кейіпкеріміздің еңбегі орасан. Осы тұста академик Қажым Жұмалиевтің: Өзінен бұрынғылар айтқан пікір, ғылыми қорытындыларын бүкпей де, бүркемелей де әділ бағасын беру, дұрысын қолдап, терістігін сынай отырып іздену арқылы ғана ғылым ілгерілемекдеген сөзін келтірген орынды болмақ.

Енді зерттеушінің Ы.Алтынсаринге қатысты еңбегін қолымыздан келгенінше саралап көрелік. С.Оспанұлының ғалым ретіндегі еңбегінің бір ерекшелігі: ол, айталық, Ы.Алтынсариннің өмірі мен қызметіне қатысты кейбір дәлсіздіктер мен болжамдарды нақтылап, дұрысына көз жеткізіп, бір ізге түсіруге күш салды. Айталық,

С.Оспанұлы зерттеу еңбегінде: ... Х.Сүйіншәлиев Ы.Алтынсариннің Торғайдан мектеп ашуға рұқсат алған жылын 1861 деп көрсетеді. Дұрысы: 1860 жыл. Ыбырайдың өмірі мен шығармашылығы жайындағы барлық құжаттарда дерлік осы 1860 жылы ашылғаны айтылады(Сөнбес шырақ, Қостанай, 2016 жыл, 9–бет). Сөзімізді одан әрі нақтылай түсу үшін, дәлелді болуы үшін, тағы бірер дәйектерге орын берелік: 2003 жылы Алматының Білім баспасынан жарық көрген Ы.Алтынсариннің Қазақ хрестоматиясында туған күні 2 ақпан деп жазылған, дұрысында ұлы ұстаз 20 қазанда туған, ...Сондай–ақ туған жері де Аманқарағай деп қате жазылған, Аманқарағай емес, Арақарағай. Арақарағай – екі ауылдың ортасындағы қарағайлы орман. Ыбырай осы айналасын ақ қайың аралас қарағайлы орман қоршаған Жаңбыршы ауылында дүниеге келген, ...Ыбырайдың Торғайда мектеп ашуға рұқсат алған жылы 1861 емес, 1860 жыл. Бұған Ыбырайдың 1860 жылы 18 қарашада Н. Ильминскийге жазған хаты толық дәлел бола алады депнемесе Ыбырайдың анасы Аймен – Жәнібектің шөбересі, Шегеннің қызы екенін көрсетіп, оның арғы атасы Ер Жәнібек емес, Қошқардың Жәнібегі екенін нақтылайды. [1]

Ыбырайдың нағашылары –елін, жерін басқыншылардан қорғауға белсене қатысқан, әскери лауазым Тархан атағын қазақта тұңғыш алған асқан батыр, Жәнібек Қошқарұлының ұрпақтары еді. Ыбырайдың Жәнібек батыр әңгімесін жазуы да тегін емес, ол–нағашысы. С.Оспанұлы қандай да бір мәліметті нақтылау үшін бір емес, бірнеше дереккөзге жүгініп, нақтылағанша тыным таппайды. Ыбырайдың үйленген жылына дейін ізденіп, 1868 жылдың 1 маусымы деп, бұл деректің де соңғы нүктесін қояды.

С.Оспанұлы тек Ыбырайдың өзіне қатысты мәліметтермен шектелмей, оның ақындық ортасы, айналасындағы адамдар, ізбасарлары туралы да толыққанды мәліметтерді жария етті. Адамдарға, әсіресе Ыбырайдың жақын туыстарына қатысты мәліметтер қызық, осы орайда зерттеуші Ыбырайдың өз жұрты, атасы Балғожа Жаңбыршыұлы, Қошан Балғожин, Омар, Әлжан Қошановтар, Оспан Алтынсарин, қайын жұрты, нағашылары туралы тұшымды мәліметтерді жария етті. Тіпті, олардың кейбіріне, айталық, Ыбырайдың нағашысына арнап, Шеген би поэмасын, Шеген бидің ақыл–нақыл, өсиет сөздерін де жинақтап, көпшілік назарына ұсынды. Сөйтіп, ұлы ұстазға қатысы бар тұлғаларға дейін танытуды көздеді.

С.Оспанұлы ұлы ағартушының өзге ыбырайтанушылар сөз етпеген қырларын да ашуға ұмтылды. Әлем таныған педагогтер К. Ушинский, А. Макаренко, В. Сухомлинский секілді Ы. Алтынсариннің де әлемдік педагогика ғылымында өзіндік орны бар екенін нақты мысалдармен дәлелдеп, шетелдіктердің оған қатысты көзқарас, ой–пікірлерін де ашып көрсетті. 2017 жылы Алтынсарин әлемі кітабы педагогика саласындағы үздік еңбек деп танылып, авторға ҚР БҒМ–ң Ы. Алтынсарин атындағы сыйлығы берілді. Ыбырайтанушы–ғалымның ұлы ұстаздың 180 жылдығында жарық көрген Ыбырай жолы кітабы ҚР Ұлттық музейінде таныстырылғаны көзі қарақты оқырманға мәлім. Бұл кітапқа Мемлекеттік архивтен бастап, Омбы, Мәскеу, Қазан, Орынбор архивтерінен алынған тың мәліметтер енгізілді.

Ыбырайтанушы Серікбай Оспанұлы ұлы ұстазды жан–жақты ашуға ден қойып, оның адами болмысынан бастап, ақындық ортасы, шығармашылық мұрасы, қайраткерлігі, айналасындағы адамдар, ізбасарлары, ұлы тұлға мұрасын зерттеушілер туралы нақты мәліметтер келтіре отырып, баяндайды. Автор ұлы ағартушы жайында көп жазылғаны, оның еңбектерінің егжей–тегжейлі зерттелгені, алайда сұрқай саясаттың ықпалымен көп жайттың бұрмаланып келгенін ашық айтады. Мұндай олқылықтың орнын С. Оспанұлы сынды көрнекті ыбырайтанушы ғалым толтырды деуге әбден болады. Әрине, оған дейін ұлы ағартушы–педагог мұрасына ден қойғандар болды. Айталық, ыбырайтанушы ғалым Әнуар Дербісәлин Ыбырай Алтынсариннің әдеби мұрасы, Әміржан Сыдықов Ыбырай Алтынсариннің педагогикалық пікірлері және ағартушылық қызметі атты кітаптар жазып қалдырды. Бұл

туындылар да ыбырайтануға қосылған құнды еңбектер. Дегенмен де, ұлы ағартушының мұрасын зерттеп, зерделеуде бертіндегі ыбырайтанушы – Серікбай Оспанұлының еңбегі ерекше. С.Оспанұлы Ы.Алтынсариннің өмірі мен шығармашылығын 30 жыл бойы зерттеп, 13 кітап жазған екен. Ол әр кітабына қандай да бір жаңалық енгізуге, ұлы тұлғаны өзгеше бір қырынан танытуға ұмтылады. Бұл турасында өзі, айталық, Сөнбес шырақ кітабында: Кітапта айтылғандардың бәрі жаңалық дей алмайсыз, дегенмен жаңалықсыз да емес деп, оқырманды ынталандыра түседі.

Заңғар жазушы Мұхтар Әуезов қазақтың бас ақыны туралы Абай жолын жазса, Серікбай Оспанұлы ұстаздардың ұстазы туралы зерттеулерін Ыбырай жолы атты еңбегімен түйіндеді. Аталмыш үлкен еңбек Тәрбие –діннің тіні́де, Шығарма көркемдігі –тілінде, Қоғам қайраткерлігі, Алтынсарин айналасындағы адамдар, Ыбырай ізбасарлары атты бес тараудан тұрады. Бірін–бірі толықтыратын тарауларда ұлы ағартушы–педагогтің өмір жолы мен ұлтқа қызметі туралы жан–жақты баяндалған. Таратып айтар болсақ, бірінші тарау Ресейдің бұратана халықтарға білім берудегі басты мақсаты орыстандыру саясаты, Торғай облысында ашылған алғашқы мектептер жайында болса, екіншісінде ұлы ағартушының ақындық ортасы, шәкірттері, шығармашылығы, үшіншісінде заңгерлігі, әділдік үшін күресі, төртіншісінде ұлы ұстаздың үш жұрты, мектеп жанашырлары, соңғысында Ыбырайдың ізбасарлары, Алтынсарин есімін иеленген білім ордаларының тарихы, Қазан төңкерісіне дейін Торғай облысында оқыған қазақ қыздарының тағдыр–талайы баяндалады. Жаңалығы да жоқ емес деп айтқанымыздай, тау тұлғаның бұрын бұрмаланып келген тұстары, бұрынғы кітаптарына енбеген жаңа шығармалары, афоризмдері тұңғыш жинақталып, енгізілді.

Ыбырайдың адами болмысын ашуда онымен жақын қарым–қатынаста болған танымал тұлғалардың жазып қалдырған естеліктеріне жүгінеді. Ы. Алтынсариннің шәкірті әрі ізбасары Ғабдолғали Балғынбаев ұстазы туралы: Осындай үлкен лауазымға ие болып жүрсе де, ол кішіпейіл де, қарапайымдылық танытатын, оған жұрт әртүрлі тілек–өтініштерімен ағылып келіп жататын. Ыбырай келгендермен жылы сөйлесіп, мүмкін болғанынша арыздарын орындауға ұмтылатын, деп жазады. [1, 2] Сондай–ақ екі сыныптық Қостанай орыс–қазақ мектебінің оқытушысы Ф. Соколов: Алдына қай кезде қандай жұмыспен барсаң да, ол кісі шынайы тілектес болып, ақыл–кеңесін, көмегін аямайтын. Қазақ халқы оны аса құрмет тұтатын, деп еске алады. Ыбырай жолы кітабының өзге тарауларында ұлы тұлғаның қаламгерлік, қайраткерлік, өзге де қырлары ашыла түседі.

Жақсы кісі– ел ырысы. Демек, тау тұлғалы мақтанышымыз туралы жазылған Ыбырай жолы – ұлт руханиятына қосылған баға жетпес құндылық. Ұлы ұстазға деген ел құрметі уақыт өткен сайын арта түспек. Адамгершілігі мол осынау тұлғаның ұлтына жасаған қызметі халық игілігіне айналып, баға жетпес рухани қазынамызды толықтыра түскені айтпаса да түсінікті. Рухани қазына демекші, Ы. Алтынсарин мұрасынан С. Оспанұлы жинақтаған афоризмдердің біршамасын ұсынып көрелік.Ата–анаң қартайса, Тіреу болар бұл оқу. Қартайғанда мал тайса, Сүйеу болар бұл оқу, Аласы ағайынның алаңдатты, Бес күндік дүние өтер аттай желіп, Бәріміз–бір адамның баласымыз, Жігіттер, бір–біріңе қарасыңыз, Не нәрсенің құр сыртына қарап қызықпа, асылы ішінде болар , Қолыңнан келсе, қыл қайыр, Оқысаңыз, балалар, Шамнан шырақ жағылар, Жинақылық сараңдыққа қосылмайды және т.б.

Қазақ көгіндегі жарық жұлдыз саналатын Ыбырай тағылымы мәңгілік жаңғыра бермек. Ол туралы көп жазылды, әлі де жазыла бермек. Кезінде ғалым Бегежан Сүлейменов: Алтынсарин тұлғасынан біз қазақ халқының мәдени, экономикалық дамуы жолында күресуші көшбасшыны көреміз десе, күні бүгін журналист Батырхан Сәрсенхан былайша жазған екен: ...Өзі үшін байлық жиып, қырдың қырғауылын қумаған дегдар тұлға жалғыз жолға табан тіреді. [2, 29]

Ол – бодандық етігінің өкшесінде езгіленген қараңғы халқының көзін ашу, теңдікке жеткізу, рух азаттығына үндеу болатын. Бүгінгі таңда ұлтқа дәл осылай жаны ашитын ерлер бар ма? Бар, бірақ аз. Егер әрбір атқа мінген қазақ ұлтына дәл Ыбырайдай еңбек сіңірсе, ұлтымыз әрқашан өсіп–өркендеп, түйдектелген мәселелердің қарасы кемір еді–ау. [3]

Ыбырай бабамыз ұлтқа қызмет етудің мәңгілік үлгісі болып қала бермек.

Әдебиеттер тізімі

1. С.Оспанұлы. Ыбырай жолы. Қостанай, 2021. 11–бет.
2. Ыбырай Алтынсарин. Өмірі мен шығармашылығы. Алматы, 2013, 29–бет.
3. Батырхан Сәрсенхан. Ыбырай парасаты. Егемен Қазақстан, 06.12.2024.

ӘОЖ 37.1

ҰЛТТЫҚ РУХАНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАР НЕГІЗІНДЕГІ АДАМГЕРШІЛІК ТӘРБИЕСІ

Сулеймен Амина Нуржановна
Қостанай қаласы білім бөлімінің Абай атындағы
жалпы білім беретін мектебі КММ
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: Suleimen2008@mail.ru

Аңдатпа

Бұл мақалада баланы тәрбиелеу отбасыдан басталуы туралы айтып отырмыз, бұл мәселеде жетекші рөл атқаратын отбасы. Мақалада отбасындағы балаларды тәрбиелеудің маңызды компоненттерінің бірі–ата–ананың беделі қарастырылады, бұл тәрбиенің сәттілігіне байланысты. Ата–ана тәрбиесінің нақты мысалдарында қарастырылған ата–аналық биліктің бірнеше түрі сіздің назарыңызға ұсынылады.

Түйінді сөздер: *құндылық, адамгершілік, тәрбие.*

Аннотация

В данной статье речь идет о воспитание ребёнка, несомненно, начинается в семье, именно семье принадлежит ведущая роль в этом вопросе. В статье рассматривается одна из важных составляющих воспитания детей в семье – родительский авторитет, от которого зависит успех воспитания. Вашему вниманию представлены несколько типов родительского авторитета, рассмотренных на конкретных примерах воспитания

Ключевые слова: *ценность,* мораль*, воспитание.*

Abstract

In this article, we are talking about the upbringing of a child, undoubtedly begins in the family, it is the family that plays a leading role in this matter. The article considers one of the important components of parenting in a family – parental authority, on which the success of parenting depends. Several types of parental authority are presented to your attention, considered on specific examples of parenting

Key words:*value, morality, education.*

Қазақстан – көпұлтты мемлекет. Ұлттың ұлт болып қалыптасуы ең алдымен ұлттық құндылықтарды дәріптеуден бастау алады. Ұлттық құндылықтарымыз – ұлтымыздың мәңгілік қорғаушы шамшырағы. Ұлттың қорғаны – бұл біздің ұлттық болмысымызды көрсететін тіліміз, дәстүріміз және рухани мұрамыз. Кезінде ата–бабаларымыз елімізді ақ білектің күшімен, ақ найзаның ұшымен қалай қорғаса, ұлттық болмысымыз бізді жаһандану секілді алып айдаһардан дәл солай қорғайтындай.

Ұлттық құндылықтар ұлтты құрметтеуден басталады. Ұлтты құрметтеу – атап өткен барша ұлттық құндылықтарды дәріптеу, құрмет көрсету, сақтау. Ұлтсыздану ұлтты, мемлекетті әлсіретеді. Қоғам дамуын тежейді. Бұл – тарихи шындық. Сондықтан тарих, замана алдындағы ұлы сынақ кезінде біз өз таңдауымызды жасадық.

Әлемдік озық құндылықтарды игере отырып, оны ұлттық құндылықтарымызбен байыта береміз.

Абай: Адамды заман билемек, заманға жаман күйлемек – дейді. [1] Бұл әлемдік даму жолын түсінуге мүмкіндік береді. Біз үшін жасанды, виртуалды, әлемде жоғалып кетпеу, жаһандану заманында өзіміздің ұлттық болмысымызды, ұлттық бірегейлігімізді және рухани ерекшелігімізді сақтап қалу аса маңызға ие. XXI ғасырда рухы биік, әлем мәдениетімен бәсекеге түсе алатындай белес тұр. Бұл ең маңызды мәселелердің бірі.

Ұлттық дәстүр және отбасы. Ұлттық болмыс, оны дәріптеу отбасынан, ошақ қасынан басталады. Отбасы – тәрбиенің тамаша мектебі. Үлкенді сыйлауға, ана тілін ардақтауға, салт–дәстүрімізді сақтауға тәрбиеленсек, ұшқанда да соны іліп, жүрген жерімізде сол құндылықтарды дәріптейміз. Расында, ұлттық дәстүр және отбасылық тәрбие – патриотизмнің бастауы екенін ұмытпайық. Баланы бесіктен тәрбиелеу – ұлттық ұғым кепілі.

Баланы ұлттық құндылықтар арқылы рухани– адамгершілікке тәрбиелеу.

Адамныңадамгершілікке тәрбиелеу балғын шағынан басталуы тиіс. Заманға сай отбасында бала тәрбиелеу аса үлкен жауапкершілік пен білімді талап етеді. Қазақ үшін отбасынан киелі ештеңе жоқ. Өмірге келген нәрестеге ана махаббаты мен кіршіксіз таза көңілі ауадай қажет. Отбасы – сыйластық, жарастық орнаған орта. Отбасы – бала тәрбиесінің ең алғашқы ұжымы. Баланың тәрбиелі болып өсуіне берекелі отбасының әсері мол. Отбасының ең маңызды қызметтерінің бірі – тәрбие беру. Тәрбие тал бесіктен басталады. Баланы бесіктен тәрбиелеу қажет.

Бұл біріншіден, баланы жастайынан тәрбиеле десе, екіншіден, тікелей мағынасында, баланы ұлтық салт ғұрпы бойынша бесікке салып, халықтық дәстүрге сусындатып өсір дегені болар. Бесікке жатпаған бала – жастайынан бойы да, ойы да еркін болады, бесікке жатпаған өзге халықтардың балалары кімнен кем, аяқ–қолы түп–түзу деген сияқты айтылып жататын пікірлерге уәж табу да оңай емес.

Бесікке жатқан бала дені сау, ұйқысы тыныш, дүниетанымы кең, өмірге құштар болып өседі. Тілі де ерте шығып, балабақшаға барғанда қатарластарынан оқ бойы озық тұрады. Олай болуы орынды да. Өйткені, бесікте жатқан бала ана әлдиімен ұйықтап, ана әлдиімен оянады. Бала бесікте жатып әуезді әнді тыңдап қана қоймайды, бала қоршаған ортамен қарым–қатынасқа түседі. Айналаны бағдарлайды, өмір сүру қағидаларымен танысады, ата–анасын, атасы мен апасын, бауырларын таниды. Олармен тілдесуді бастайды. Алғашқы айлардан бастап – ақ бала жекелеген буындарды айтып, сөйлей бастайды. Анасың еркелеткенін, кейіген сәттерін ажырата алады. Әкесінің жұмыстан келіп, құшағына алған сәттердің бәрі бала зердесінен өтеді. Уақыт келе, бала өскен сайын, көп нәрсені үйренуге айналадағы құбылыстарға зер сала бастайды. Баланы бесікке салып, өсіру аналарға көп көмек. Кейде ана бар шаруаға үлгере алмай жататыны бар. Жас баланы тамақтандырып, бесікке салып қойып, әлдилей отырып, тамақ әзірлеуге уақыт табуға болады. Дер кезінде қажетті істерді атқарып қойып, сәбимен ұзақ тілдесуді дағдыға айналдырған жөн.

Бұл ретте мектеп жасына дейінгі мекемелер және бастауыш сынып мұғалімдері жетекші роль атқарады. Мектепке дейінгі кезең – қоршаған дүниені белсенді түрде тани бастайтын уақыт. Бала біртіндеп бөлмедегі, үйдегі, балабақшадағы, көшедегі заттармен танысады. Анықтап көріп олардың қасиеттері мен сипаттарын таниды, тану, ойлау қабілеттері қалыптасады. Сондықтан олардың ойлау белсенділігін тудыратын ойыншықтарды, ойын түрлерін тәрбие беру процесінде кеңінен қолданамыз.

Халықта *Ағаш түзу өсу үшін оған көшет кезінде көмектесуге болады, ал үлкен ағаш болғанда оны түзете алмайсың* деп бекер айтылмаған. Сондықтан баланың бойына жастайынан ізгілік, мейірімділік, қайырымдылық, яғни адамгершілік

құнды қасиеттерді сіңіріп, өз–өзіне сенімділікті тәрбиелеуде отбасы мен педагогтар шешуші роль атқарады. Рухани –адамгершілік тәрбие– екі жақты процесс.

Бала өмірінің алғашқы жылдарынан–ақ адамгершілік сезімдерін қалыптастыру үлкен орын алады. Үлкендермен қарым – қатынас жасау процесінде балалардың оларды жақсы көру сезімі оянады. Үлкендердің талап – тілектерін орындауға сол арқылы қуантуға, жақын адамдарын ренжітетін қылықтар жасамауға ұмтылады. Үлкендердің ризалығы баланы ізгілікке талпындырады. Мектепке дейін балар жан дүниесінде біртіндеп қайырымдылық, жанашырлық, қуанышқа ортақтасу сезімдері қалыптасады. Балаға берілетін тапсырмалар да нақты болуы керек. Мысалы, достарына, ұстазына сәлем беру,досына көмектесу, көрсеткен көмек үшін рахмет айту,үлкенге жол беру т.с.с әдеттерге жалықпай үйрету қажет. Тек сонда ғана баланың мәдени мінез құлық нормалары мен ережелеріне сәйкес келетін адамгершілік қасиеттер қалыптасады. Бұл адамгершілік тәрбиенің бірінші баспалдақтары.

Баланың өмірге белсенді көзқарасының бағыты үлкендер арқылы тәрбиеленеді. Тәрбиелеу, білім беру жұмысының мазмұны мен формалары балалардың мүмкіндігін ескеру арқылы нақтыланады. Адамгершілікке, еңбекке тәрбиелеу күнделікті өмірде, үлкендердің қолдан келетін жұмысты ұйымдастыру процесінде, ойын және оқу ісінде жоспарлы түрде іске асады. [3]

Ұлттық құндылықтар – әрбір ұлттың болмысында ғасырлар бойы атадан балаға мирас болып келе жатқан адамгершілік қағидаттары. Ғасырдан–ғасырға жеткен халықтың қазынасы – тілі, діні, салт–дәстүрі, әдебиеті мен өнері ұлтымыздың рухани байлығы. [2]

Менің ойымша, сол құндылықтардың арқасында біз өзіміздің халықтық қалпымызды сақтап, әлемге танылып отырмыз. Сондықтан да кешеден бүгінге сол құндылықтарымыз қалай жетті, ертеңгі күнге жеткізе аламыз ба деген сұраққа жауап іздеп көрейік.

Ұлттық болмыс, оны дәріптеу отбасынан, ошаққасынан басталады. Отбасы – тәрбиенің тамаша мектебі. Үлкенді сыйлауға, ана тілін ардақтауға, салт–дәстүрімізді сақтауға тәрбиеленсек, ұшқанда да соны іліп, жүрген жерімізде сол құндылықтарды дәріптейміз. Әкесі мен баласы, қызы мен анасы, бозбала мен бойжеткен арасындағы жарасты қарым–қатынас отбасындағы ұлттық дәстүрді берік ұстанудың бір жолы. Халқымыз ұлын–нарға, қызын арға балап, татулықты абысындар арасынан тапқан, жігіттің бойынан елге қорған боларлық батырлық қасиетті іздеген. Осындай тәрбие арқылы құндылықтарды қалыптастырған.

Ұрпағын елжанды, ұлтының ұлылығын ұлықтайтын азамат етіп тәрбиелеуде ана тілінің нәрімен сусындатып, жүрегіне ізгіліктің дәнін сепкен. Ана сүтімен бойымызға дарыған тілді шұбарламай, таза күйінде ұрпақтан–ұрпаққа жеткізген. Елге қалтқысыз қызмет етуді ойлаған асыл ерлеріміз жеке басының мүддесінен халық мүддесін жоғары қойған.

Егемендік алған күнінен бастап, түрікмен халқы өзінің тазысы мен ақалтекесін, өзбектер ала шапаны мен кепкен өрігін, қырғыздар қымыз бен айыр қалпағын әлемге жар салып заңдастырып алған. Ал біз ше, нені қазақтікі еді деп таласа аламыз. Аңсаған арманымыз Тәуелсіздікке де қол жеткіздік. Қазақ тілі –мемлекеттік тіл деп жар салдық. Алайда, бұл заң тіліміздің мемлекетік мәртебесіне көтере алды ма? Жоқ, көтере алмады. Соңғы кезде қабылданған Үш тұғырлы тіл мәселесі де ұлт болмысына кері әсерін тигізіп жатыр. Ғаламдық жаһандану көшіне ілісеміз деп ағылшын тілін бес–алты жастан бастап оқытуға кірісіп те кеттік. Осының бәрі де ұлтымыздың жаны – ана тіліміздің өз елімізде өгейдің күйін кешіп отырғанына дәлел бола алады.

Өнеріміз бен мәдениетіміз туралы сөз қозғағанда да осындай келеңсіздікке тап боламыз. Шет елдің музыкасына елтіген жастар, шет елдік үлгіде киініп , жөні келсе

шет елде демалғанды ұнатады. Салт–дәстүрлерімізді ескінің сарқыншағы деп қарап, ата–анасынан бөлек тұруды арман ететін замандастарымызға да жиі ұшырасатын болдық. Кемшіліктеріміз бен жетістерімізді таразыласақ, таразы басын кемшіліктер жағы басатын сияқты. Уақыт өзі шындықты жайып салып отыр.

Әрине, еліміз ұрпағын елжанды, ұлтының ұлылығын ұлықтайтын азамат етіп тәрбиелеуде ана тілінің нәрімен сусындатып, жүрегіне ізгіліктің дәнін сепкен. Ана сүтімен бойымызға дарыған тілді шұбарламай, таза күйінде ұрпақтан–ұрпаққа жеткізген. Елге қалтқысыз қызмет етуді ойлаған асыл ерлеріміз жеке басының мүддесінен халық мүддесін жоғары қойған. Мұндай ұлттың құндылығы қашан да биік тұруы қажет.

Осындай ойларды қорытындылай келе, бүгінгі таңда ұлтымыздың рухани байлықтарын көзіміздің қарашығындай сақтап, келешекке жеткіземіз деген мақсатпен ел болып бірлесе жұмыстар жүргізу керек деп есептеймін. Тіліміз мен ділімізді кіршіксіз күйінде болашаққа мирас етіп қалдыру үшін әрқайсысымыз тамшыдай болса да үлес қосуымыз керек. Сонда ғана ұлы армандарымыз орындалады деп ойлаймын.

Әдебиеттер тізімі:

1. Әлемдік ойдың алыбы: виртуалды көрм.Абайдың қанатты сөздері2024ж
2. Қазақстан тарихы. Бесік салу ізі дәстүр 31.03.2023ж
3. Оқузаман журналыИзаковаЛайлагулКадировна10.10.2018ж

ӘОЖ 37.01

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН САБАҚТА ЖӘНЕ САБАҚТАН ТЫС УАҚЫТТА РУХАНИ–АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУ

Султанова Айгуль Сартаевна
қазақ тілі мен әдебиет пәні мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің
физика–математикалық лицейі КММ
Қостанай қ., Қазақстан

Какимжанова Сабина Акылбековна
қазақ тілі мен әдебиет пәні мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің
физика–математикалық лицейі КММ
Қостанай қ., Қазақстан

Аңдатпа

Рухани–адамгершілік тәрбие баланың Отанға, қоғамға, ұжымға, адамдарға, еңбекке, өз міндеттеріне және өзіне деген қарым–қатынасын қалыптастыруды, патриотизмді, толерант-тылықты, шындыққа белсенді көзқарасты, адамдарға деген терең құрметті көздейді. Мақалада бастауыш сыныптарда оқушылардың рухани–адамгершілік қасиеттерін қалыптастыру жолдары қарастырылады.

Түйінді сөздер*: тәрбие, адамгершілік қасиеті, рухани–адамгершілік дамыту, ұлттық құндылық, патриотизм.*

Аннотация

Духовно–нравственное воспитание предполагает формирование у ребенка отношения к Родине, обществу, коллективу, людям, труду, своим обязанностям и к себе, патриотизм, толерантность, активное отношение к действительности, глубокое уважение к людям. В статье рассматриваются пути формирования духовно–нравственных качеств учащихся в начальных классах.

***Ключевые слова**: воспитание, нравственные качества, духовно–нравственное развитие, национальная ценность, патриотизм.*

Abstract

Spiritual and moral education involves the formation of a child's attitude to the Motherland, society, the collective, people, work, their duties and to themselves, patriotism, tolerance, an active attitude to reality, deep respect for people. The article examines the ways of forming the spiritual and moral qualities of students in primary school.

***Key words:** education, moral qualities, spiritual and moral development, national value, patriotism.*

Тәрбие – білім беру жүйесінде жүзеге асырылатын, жалпыадамзаттық және отандық құндылықтар негізінде білім алушылардың дамуы мен рухани–құндылық бағдарлануы үшін жағдай жасауға, оларға өмірлік өзін–өзі анықтауға, адамгершілік, азаматтық және кәсіби қалыптасуына көмек көрсетуге бағдарланған мақсатты қызмет.

Еліміздің әлеуметтік өміріндегі өзгерістер, білім беру саласындағы өзгерістер руханият, мораль, этика мәселелерін ерекше өзекті етеді. Қазақстандық мектепті дамытудың қазіргі заманғы стратегиясы да өзгеге айналуда: оның орталығында – рухани бай, жоғары адамгершілікті, білімді және шығармашылық тұлғаны қалыптастыру.

Бастауыш жалпы білім беру сатысында білім алушыларды рухани–адамгершілік дамыту, тәрбиелеу бағдарламасы білім алушылардың рухани–адамгершілік дамуын сабақта, сабақтан тыс, мектептен тыс қызметтің бірлігінде, білім беру мекемесінің, отбасының және қоғамның басқа да институттарының бірлескен педагогикалық жұмысында қамтамасыз етуге бағытталуы тиіс [1].

Рухани–адамгершілік тәрбие баланың Отанға, қоғамға, ұжымға, адамдарға, еңбекке, өз міндеттеріне және өзіне деген қарым–қатынасын қалыптастыруды, патриотизмді, толеранттылықты, шындыққа белсенді көзқарасты, адамдарға деген терең құрметті көздейді.

Рухани–адамгершілік тәрбиенің міндеті – қоғамның әлеуметтік қажетті талаптарын мұғалімдер әр баланың жеке басының міндеті, ар–ожданы, қадір–қасиеті сияқты ішкі ынталандыруларға айналдыру.

Бастауыш сынып оқушысының рухани–адамгершілік тәрбиесі негізінен және ең алдымен оқу процесінде жүреді.

Сабақ – мектептегі оқу жұмысын ұйымдастырудың негізгі түрі. Онда оқу процесінің негізгі элементтері күрделі өзара әрекеттеседі: мақсаты, міндеті, мазмұны, формалары, әдістері, құралдары, мұғалім мен оқушылардың өзара әрекеті. Сабақтың тәрбиелік бағыты – бұл біртіндеп өсіп, жетілдіріліп, балаға ата–баба ұрпақтары жинаған барлық жақсылықтарды алып жүретін гүл сияқты.

Қазақ тілі сабақтары баланың бойында адамгершілік қасиеттерді тәрбиелеудің шексіз мүмкіндіктерін жасырады. Өз тәжірибемде қазақ тілі пәнін оқытуда ұлттық құндылықтарымызды өз сабақтарымда пайдаланамын. Сабақты түрлендіру арқылы мақал–мәтелдер, шешендік сөздерді қолданып бала бойында ұлтымызға ғана тән терең ойлау, шебер сөйлеу дағдыларын дамытып, тіл көркемдігін сақтауға өз үлесімді қосудамын. Балаларға білім бере отырып, біз өз білімін Отаны үшін жұмсайтын, ұлттық ар–намысын барлық қасиеттерінен жоғары қоятын ұрпақ тәрбиелеуіміз керек.

Әрбір сабақ барысында баланың бойында ұлттық ар–намысын оятатындай ой тастап отыру қажет. Мысалы бастауыш сыныптарда қазақ тілі пәніндегі Менің Отаным–Қазақстан бөлімімен танысқанда өз Отанын, өз ұлтын басқа елдерге, әлемге таныстыру келешек ұрпақтың әлемді тануы, өздерінің қолында екендігім ұғындырып отыру керек. Атақты тұлғалар бөлімі бойынша Ыбырай Алтынсарин, Дина Нұрпейісова Құрманғазы Сағырбайұлы, Шоқан Уәлиханов, Абай Құнанбайұлы, Бауыржан Момышұлы сынды ұлы адамдардың өмірі мен шығармаларымен

таныстыру. Құндылықтар, Жақсыдан үйрен, жаманнан жирен тақырыптары бойынша әдепті болуға, сыпайы сөйлеуге үйретуіміз керек. Мәдени мұра, Өнер тарауларын өткенде оқушыларды қазақтың салт–дәстүрлерімен таныстыру.

Сабақта оқытудың негізгі құралы ретінде моральдық таңдау жағдайлары немесе моральдық сезімдер мен моральдық қатынастардың көрінісі бар көркем шығармалардың мәтіндері қолданылады. Мәтіндермен жұмыс жасай отырып, біз әр оқушы қабылдауы, түсінуі және сезінуі керек жарқын көркем бейнелерге көп көңіл бөлеміз. Оқушылардың бейнеленген кейіпкерлерге эмоционалды қатынасы моральдық идеяларды қалыптастырудың негізі болып табылады. Балалар әрқашан бір кейіпкердің жақсы, ал екіншісінің жаман екенін дәлелдей алмайды, бірақ олар мұны жақсы сезінеді. Сондықтан сабақтарда салыстырудың, анимацияның, салыстырудың әртүрлі әдістері қолданылады. Бала өзін басқаның орнына қоюды, әлемді басқалардың көзімен көруді үйренуі керек.

Оқу–тәрбие үрдісінде мақал–мәтелдер, жұмбақтар, ертегілер, батырлар жыры, жұмбақ–жаңылтпаштар бастауыш сынып оқушыларының еліне, жеріне деген сүйіспеншілігін арттырып, патриоттық сезімдерін дамытады. Жұмбақ–жаңылтпаштардың тақырыптарының әр алуандығы оқушыларға туған жері туралы жан–жақты мағлұмат беріп, ойын, тілін дамытып, елін, жерін сүюге тәрбиелейді [2].

Сабақтың міндетті элементі – балалардың жеке тәжірибесіне және олардың тақырып бойынша ойларына жүгіну. Барлық оқушыларға өз пікірлерін айтуға мүмкіндік беру өте маңызды. Бұл өз күшіне деген сенімді, өзіне деген оң көзқарасты қалыптастырады, ұжымның оның пікіріне назарын аударады.

Сабақта балалармен жұмыс жасаудың алуан түрлі тапсырмаларды қолдануға болады. Өз сабақтарымда мен ойын элементтерін, суретпен жұмыс, бейнефильмдер көру, ұжымдық шығармашылық жұмыстар, балалардың эссе жазуы сияқты формаларды қолданамын.

Сабақ құрылымына ойын элементтерін енгізу тәрбиелік әсердің тиімділігін арттырудың тиімді факторы болып табылады. Әлеуметтік қатынастар балалардың өмірлік және көркемдік әсерлері негізінде ойнайтын рөлдік ойындар адамгершілік тәрбиесінде ерекше маңызды. Оларда оқушылар танымда, еңбекте, жолдастарымен қарым–қатынаста туындайтын жаңа өмірлік міндеттерді шешу үшін үлгілер алады. Мұндай ойындарға сүйену – балаларды бірлескен іс–әрекетке қосудың маңызды жолы, тәрбиелік әсерге эмоционалды жауап беру тәсілі.

Адамгершілік қасиеттерді тәрбиелеуде ауызша халық шығармашылығының туындылары үлкен рөл атқарады, олардың барлық жанрларында халықтың этикалық мұраттары айқын көрінеді және жалқаулық, қорқақтық және басқа да адамның жағымсыз әрекеттері қатал мазақ етіліп, айыпталады.

Дереккөздер мен құралдардың бірі – халық ертегілері. Халық ертегілері мен жазушылардың шығармалары жас азаматты ертегілер мен әдеби кейіпкерлердің мінез–құлқына қарау, оларды бағалау, таңдау жасау – моральдық мәселелерді шешуге мәжбүр етеді.

Шығарманың мазмұны бойынша әңгімелер жүргізу қажет: достық пен серіктестік, өзара байланысқа, рухани жақындыққа, мүдделер қауымдастығына негізделген адамдар арасындағы қарым–қатынас ретінде бастауыш сыныптарда енді ғана қалыптаса бастады. Бастауыш сынып оқушыларында бұл сезімдер көбінесе бірлескен іс–әрекетке негізделген эмоционалды байланыс болып табылады. Бұл жастағы балалар достықты қалай бағалауды білмейді, жолдастарын оңай өзгертеді, олармен қарым–қатынас кезінде қатты алаңдамайды. Достарды таңдаудың өзі кездейсоқ факторлармен анықталады.

Оқу кітаптарынан мақалалар, әңгімелер, өлеңдер, ертегілерді оқу және талдау балаларға адамдардың адамгершілік әрекеттерін түсінуге және бағалауға көмектеседі. Балалар әділеттілік, Ар–намыс, серіктестік, достық, қоғамдық борышқа

адалдық, адамгершілік және патриотизм туралы сұрақтар қойылған мақалаларды оқиды және талқылайды.

Сабақта оқушылар арасында белгілі бір іскерлік және адамгершілік қатынастар үнемі пайда болады. Сынып алдында қойылған жалпы танымдық міндеттерді бірлесіп шеше отырып, оқушылар өзара қарым–қатынас жасайды, бір–біріне әсер етеді. Мұғалім сабақта оқушылардың іс – әрекеттеріне қатысты бірқатар талаптарды қояды: басқаларға кедергі жасамау, бір–бірін мұқият тыңдау, жалпы жұмысқа қатысу – және осы тұрғыда оқушылардың дағдыларын бағалау. Сабақтағы оқушылардың бірлескен жұмысы олардың арасындағы қарым–қатынасты тудырады, олар кез–келген ұжымдық жұмыстағы қарым–қатынасқа тән көптеген белгілермен сипат-талады. Бұл әр қатысушының өз ісіне жалпы көзқарасы, ортақ мақсатқа жету үшін басқалармен бірге әрекет ету қабілеті, өзара қолдау және сонымен бірге бір–біріне деген талапшылдық, өзіне сыни тұрғыдан қарау, Жеке жетістігін немесе сәтсіздігін оқу іс–әрекетінің құрылымын білу тұрғысынан бағалау мүмкіндігі.

Балаларда рухани–адамгершілік сезімді тәрбиелеу үшін бастауыш мектепте көптеген жұмыс атқарылуы тиіс. Мектептің жұмысы мен өз жұмысын талдап, жұмыстың негізгі бағыттары белгіленді:

1. Бастауыш сынып оқушыларына сабақта рухани–адамгершілік тәрбие беруді ұйымдастыруда: балаларға қол жетімді түрде қойылған адамдардың адамгершілік әрекеттерін түсінуге және бағалауға көмектесетін оқу кітаптарынан мақалалар, әңгімелер, өлеңдер, ертегілерді оқу және талдау, әділеттілік, адалдық, серіктестік, достық, адалдық, адамгершілік, патриотизм туралы сұрақтар. Балаларды тәрбиелеу-де қазақтың Ұлы адамдарымыздың өмірімен және шығармаларымен танысу өте маңызды. Бұл Ыбырай Алтынсарин, Абай Құнанбаев, Шоқан Уәлиханов, Дина Нұрпейісова т.б. олардың барлығы біздің балаларымыз үшін жоғары моральдық үлгі.

2. Мектепте сабақтан тыс уақытта балалармен рухани – адамгершілік тәрбие беру бойынша тәрбие жұмысында көптеген түрлі іс–шаралар өткізіледі: сынып сағаттары, сыныптан тыс көркем әдебиеттерді оқу және талқылау, балалардың жағымды және жағымсыз әрекеттерін талқылау.

Адамгершілік тәрбие жұмысы тәрбиеде маңызды рөл атқарады. Адамгершілік тәрбиесі басқа адамдарға деген сүйіспеншілік пен құрметке, табиғатқа ұқыпты қарауға әкеледі. Бұл біртіндеп Отанға, өз халқына деген сүйіспеншілікке айналады.

Сонымен бірге балада өз Отанының тарихи мұрасын құрметтеуге тәрбиелеу маңызды орын алады. Мұнда Тілдер мерекесіне, Наурыз мерекесіне арналған сыныптан тыс іс–шараларын, сынып сағаттарын, экскурсияларды, әңгімелесулерді өткізуге үлкен көмек көрсетіледі.

Әр оқушының азаматтықтың маңыздылығы мен өз Отанына жататындығы туралы хабардар болу өте маңызды. Қазақстан республикасының мемлекеттік рәміздеріне, Тілдер мерекесіне, Наурыз мерекесіне, Жеңіс күніне, Отан қорғаушылар күніне арналған іс–шаралар, Мерекелер, байқаулар дәстүрге айналды.

3. Балаларын тәрбиелеуге әрдайым жауапкершілікпен қарамайтын ата–аналармен жұмыс жасаудың түрлері: ата–аналар жиналысы, сыныпта мерекелер өткізу, ата–аналарды тарта отырып конкурстар өткізу, сондай–ақ ата–аналардың тәрбиенің кейбір мәселелерінде мұғалім тарапынан білім беру қызметі.

Үйдегі жағдай мен отбасындағы қарым–қатынас оқушының адамгершілік дамуына үлкен әсер етеді. Ата–аналарды балалардағы адамгершілік қасиеттерді тәрбиелеудегі маңыздылығын көруге қалай үйретуге болады? Шынында да, баланың адамгершілік дамуын оның оқу, жазу, математикадағы жетістіктері сияқты мұқият бақылау қажет. Ата–аналардың мінез–құлқы баланың рухани–адамгершілік қасиеттерінің қалыптасуын анықтайды, сондықтан ата–аналармен жиі сөйлесіп, жеке жұмыс жасау керек.

4. Өзіңізбен жұмыс жасау. Рухани–адамгершілік адамды тәрбиелеу үшін саналы түрде өзінің рухани өсуіне ұмтылу және тәрбиеленушілеріне рухани өсуге көмектесу қажет. Ұжымда серіктестік атмосферасын құру, әр оқушының жеке басына және даралығына құрметпен қарау, оның өз көзқарасына құқығын тану, қарым–қатынастың диалогтық формаларын дамыту.

Тәрбие жүйесінің тиімділігі көрсеткіштерінің бірі баланың адамгершілік дамуы, оның рухани–адамгершілік әлеміндегі елеулі өзгерістер болуы керек. Бұл факторлар әдеттегі және күрделі жағдайларда балалардың моральдық мінез – құлқының тұрақтылығында, мінез–құлықтың ересектердің сыртқы бақылауынан салыстырмалы тәуелсіздігінде, олардың іс–әрекеттерінің моральдық салдарын болжай білуінде, ішкі бақылаудың пайда болуында–ар–ождан, іс–әрекеттің моральдық жағын және өзін адамгершіліктің тасымалдаушысы ретінде тануда көрінеді [3].

Сыныпта балалар жағымсыз әрекеттерді жасап, қателесуі мүмкін. Бұл, менің ойымша, білімге апаратын жол, өйткені өмірде әр әрекетке дайын жауаптар мен жылдам шешімдер жоқ. Мен балаға оның жағымсыз әрекетінің қателіктерін түсінуге көмектесемін; әрине, мен оған қателіктерді түсініп ғана емес, мінез–құлқын түзетуге де көмектесемін.

Сыныптан тыс жұмыс түрлері:

– тақырыптық сынып сағаттары;

– экскурсиялар, еліміздің, туған өлкенің тарихи және естелік орындарымен танысу;

– адамгершілік тақырыптары бойынша дөңгелек–үстелдер, пікірталастар;

– ата–аналар жиналысы;

– мерекелер, байқаулар.

Оқушыларды рухани адамгершілікке тәрбиелеу, болашағына жол сілтеу – бүгінгі қажетті, кезек күттірмес мәселе. Рухани адамгершілікке тәрбиелеу білім беру мен ғана шектелмейді. Баланың сезіміне әсер ету арқылы ішкі жан дүниесін ояту нәтижесінде оның рухани–адамгершілік қасиеттері қалыптасады. Рухани–адамгершілікке тәрбиелеу дегеніміз – оқушы өмірдегі орнын, жауапкершілігін түсініп, өзін–өзі жетілдіріп, айнала қоршаған адамдар мен кез келген затқа, жан–жануарға және экологияға жақсылық тілеп, жасауы, Сондықтан рухани адамгершілік жеке тұлғаны қалыптастырудың негізі болып табылады. Оның көрсеткіштері: басқаларға жақсылық жасау; жақсылыққа ұмтылу; өзін–өзі дамытып, жетілдіру.

Әдебиеттер тізімі:

1. Бастауыш мектеп журналы. https://www.tarbie.kz/5078
2. Қазақ тілі: Әдістеме журналы №8, 2009ж. Алматы.
3. Ұлағат журналы.2012–2013ж. https://www.tarbie.kz/5078

УДК 370.32

ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ ЛИЧНОСТИ НА ОСНОВЕ БАЗОВЫХ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ

Талтакова Мадина Назаровна
педагог–исследователь, директор
КГУ «Дружбинская общеобразовательная школа
отдела образования акимата г.Костанай»
управление образования акимата Костанайской области

Алдыбергенова Асия Кадрхановна
КГУ «Дружбинская общеобразовательная школа
отдела образования акимата г.Костанай»
управление образования акимата Костанайской области
E–mail: aldybergen–asija@mail.ru

Аңдатпа

Ұлттық сана–сезім Қалыптастыру кезінде халық тәрбиесіндегі ең басты алғы шарттар. Мақалада негізгі мақсаттарымен міндеттері рухани–адамгершілік тәрбие беру негізінде жеке тұлғаның базалық ұлттық құндылықтар.

Түйін сөздер: *ұлттық сана–сезім қалыптастыру, нысандағы, білім беру қызметін рухани–адамгершілік тәрбие, адамгершілік тәрбие, тәрбие–жалпы адамзаттыққ ұндылықтар, ұлттық идея.*

Аннотация

Формирование национального сознания при народном воспитании является одной из главных предпосылок. В статье рассматриваются основные цели и задачи духовно–нравственного воспитания личностина основе базовых национальных ценностей.

Ключевые слова: *формирование национального сознания, формы образовательной деятельности, духовно–нравственное воспитание, нравственное воспитание, воспитание общечеловеческих ценностей.*

Abstract

The formation of national consciousness during public education is one of the main prerequisites. The article discusses the main goals and objectives of the spiritual and moral education of the individual based on basic national values.

Key words: *the formation of national consciousness, forms of educational activity, spiritual and moral education, moral education, education of universal human values.*

Духовно–нравственное воспитание личности, основанное на базовых ценностях, представляет собой важный аспект формирования человеческой индивидуальности. Этот процесс направлен на развитие глубоких моральных убеждений, которые служат основой для принятия решений и поведения в различных ситуациях.

Одной из основных целей духовно–нравственного воспитания является развитие чувства ответственности перед собой и обществом. Личность, формирующаяся на основе такого воспитания, осознает свою роль в создании положительной социальной среды. Ответственность становится важным компонентом ее поведения, что способствует развитию гражданской активности и участия в социокультурной жизни.

Справедливость также занимает центральное место в духовно–нравственном воспитании. Личность, укорененная в базовых ценностях, стремится к справедливости не только в отношении к себе, но и к окружающим. Это способствует формированию толерантного и уважительного отношения к разнообразию в обществе, что является важным элементом социокультурного развития.

Уважение к окружающим и их правам играет ключевую роль в духовно–нравственном воспитании. Личность, осознавая ценность каждого индивида, становится

более открытой к диалогу и взаимопониманию. Это способствует укреплению межличностных отношений и созданию гармоничного социального окружения.

Основополагающими ценностями в духовно–нравственном воспитании часто выступают честность, доброта и сострадание. Личность, научившаяся ценить эти качества, формирует свой характер в соответствии с принципами нравственности. Честность становится основой для построения доверительных отношений, а доброта и сострадание наполняют жизнь смыслом и направляют на путь саморазвития.

Духовно–нравственное воспитание также оказывает влияние на формирование системы ценностей, которая определяет приоритеты и цели личности. Она помогает выработать стойкие убеждения, способствующие развитию духовности и внутреннего равновесия. Этот аспект играет важную роль в современном обществе, где множество внешних воздействий может сбить с пути ценностные ориентиры.

Нравственное воспитание, осуществляемое в школе, должно обеспечивать у подавляющей массы школьников формирование любви к своей Родине, творческого отношения к труду, бережного отношения к окружающему миру. В результате формируется индивидуализм, патриотизм, совокупность общественных и личных интересов.

Общество лишь тогда способно ставить и решать масштабные национальные задачи, когда у него есть общая система нравственных ориентиров. А есть эти ориентиры там, где хранят уважение к родному языку, к самобытной культуре и к самобытным культурным ценностям, к памяти своих предков, к каждой странице отечественной истории, что заложено в национальной идее «Мәңгілік Ел» выдвинутой Лидером нации Н.А. Назарбаевым. Основы общенациональной идеи «Мәңгілік ел», отражающие базовые ценности развития нашего государство представлены в Патриотическом акте «Мәңгілік ел». Решение задач воспитания и обучения личности должно строиться на основе ценностей таких как: светское государство и высокая духовность, общность истории, культуры, языка, общенациональное единство мир и согласие и др. [1]

Содержание воспитательной работы в школе по формированию нравственности обязательно должно включать в себя:

– привитие любви к Родине, уважение законов, норм жизни;
– воспитание стремления к получению знаний;
– воспитание положительного отношения к труду;
– уважение к старшим;
– приобщение учащихся к системе культурных ценностей;
– выработка эстетического вкуса и любви к искусству;
– привитие высоких нравственных принципов и др.

В связи с этим именно сфера образования должна направлять свою деятельность на укрепление духовно–нравственных ценностей, национально–культурных традиций и обеспечения преемственности поколений, а также становления личности, способной нести ответственность за свою Родину.

Нравственное воспитание – это систематическое воспитательное воздействие на человеческую личность, направленное на формирование у человека общественно сообразных нравственных качеств: ответственности, патриотизма, устойчивости научного мировоззрения, сохранению общечеловеческих ценностей и т.д.

Главная задача учителя – это организовать свою работу так, чтобы она была вся пронизана высоконравственными отношениями. Каждый ребенок должен чувствовать себя личностью, незаменимой частью общества. Только в этом случае у него будет развиваться чувство собственного достоинства, и формироваться адекватная самооценка. Это будет непринужденно заставлять ребенка соответствовать нравственным представлениям, которые приняты в обществе.

Известно, что лучший метод воспитания – личный пример. Любые слова теряют свой смысл, если они не используются на практике. Не важно, сколько родители и воспитатели будут рассказывать о хорошем поведении, об уважении окружающих и о гуманном отношении к природе, если взрослые не делают того, о чем говорят, то все разговоры будут напрасными.

Первичным социальным институтом, занимающимся воспитанием подрастающего поколения является семья. Именно здесь закладываются основы морально–нравственных ценностей, которыми ребенок будет руководствоваться в своей жизни. Семья – это отражение общества, тех процессов, которые в нем протекают.

Другим значимым социальным институтом, формирующим ценностный мир ребенка, является детский сад.

Духовно–нравственное воспитание не может осуществляться как некий экзотический подвид педагогического процесса, оно должно включать все части целостной системы: дошкольное и семейное воспитание, физическое, патриотическое, то есть осуществление воспитательного воздействия должно происходить во всей его полноте.

Следовательно, духовно–нравственное воспитание – это многоплановый процесс, решение основных задач которого невозможно без согласованных действий всех участников. Как я уже и говорила, ведущая роль здесь отводится семейному воспитанию, но обеспечить системную, последовательную и целенаправленную работу в данном направлении, отследить ее результаты могут помочь учреждения образования, где работают педагоги, заинтересованные в воспитании развитой духовно личности с правильными нравственными ориентирами.

Особую важность и актуальность приобретает воспитание широко образованной, гармоничной личности, формирование нового гражданина Казахстана, который уважает и почитает традиции своего народа, гордится его духовной культурой.

Для успешной воспитательной работы по формированию всесторонне развитой личности на основе общечеловеческих и национальных ценностей большую роль играет правильно организованный воспитательный процесс. В процессе воспитания перед учителем ставится задача выбрать такие формы и методы воспитательной работы, которые будут способствовать повышению мотивации учащихся. [2]

Основным средством воспитания является включение учащихся в разнообразные виды деятельности и формирование у них навыков и привычек, опыта патриотического поведения. Патриотическое воспитание начинается с первых дней учёбы в школе. В учебниках по литературному чтению, познанию мира, русскому языку, математике есть много материала, на основе которого можно воспитывать патриотов нашей страны.

Так же создание условий для развития ценностных ориентиров учащихся на основе разнообразной, творческой, эмоционально насыщенной деятельности. Совершенствовать воспитательную систему школы, направленную на формирова-ние гражданской активной позиции, социализация личности ребенка, формирование его активной жизненной позиции, через развитие системы советов ученического самоуправления, формирование правовой культуры учащихся, толерантного отношения к окружающим, внедрению навыков здорового образа жизни и реализация программ по профилактике асоциального поведения.

Эти поставленные цели и задачи необходимо решать с раннего и дошкольного возраста, в тесном сотрудничестве с родителями. Реализуя социально–коммуникативное развитие через все виды деятельности.

Поставленные цели и задачи могут реализоваться через следующие формы образовательной деятельности:

– непосредственно организованная образовательная деятельность;

– проектная деятельность;
– мастер–классы;
– творческие объединения педагогов;
– кружковая деятельность;
– досуги, развлечения;
– экскурсии; конкурсы, выставки.

Важной частью развития воспитательной системы является формирование и укрепление школьных традиций. Школа сохраняет и укрепляет их, так как воспитательный потенциал их бесценен. В течение года проводятся традиционные мероприятия: День знаний; День здоровья, Осенний бал, День учителя, День пожилого человека, День Первого Президента РК, День Независимости Казахстана, Новогодние праздники, 8 Марта, «Наурыз», День Победы, последний звонок.

Воспитательная работа школы охватывает весь педагогический процесс, интегрируя учебные знания, занятия в объединениях дополнительного образования, внеклассные и внешкольные мероприятия.

– воспитание общечеловеческих ценностей таких как: уважительное отношение учащихся к школе, друг к другу и к себе, терпимость к взглядам другого человека, чуткость, отзывчивость.

– воспитание ценности дружбы и товарищества, гражданско–патриотического воспитания учащихся;

– создание условия для проявления и раскрытия творческих способностей, развитие художественного эстетического потенциала личности, организация праздников, творческих дел, работа кружков, спортивных секций.

Руководители кружковой работы поддерживают стремление к самостоятельности. Индивидуальный подход к каждому ребенку, создает условия для содержательных контактов со сверстниками, поддерживает стремление налаживать дружеские связи с другими детьми, умение управлять своим поведением.

В воспитание гармонично развитой и социально ответственной личности большая роль принадлежит не только школьному учреждению, но и семье. Ценности семейной жизни, усваиваемые ребенком с первых лет жизни, имеют непреходящее значение для человека в любом возрасте. Взаимоотношения в семье проецируются на отношения в обществе и составляют основу гражданского поведения человека.

Вся воспитательная работа должна строиться на основе единства знаний, убеждений и действия учителя и родителей. Огромное значение имеет пример взрослых. Через семью, родственников, друзей, природную среду и социальное окружение наполняются конкретным содержанием такие понятия, как «Отечество», «малая родина», «родная земля», «родной язык», «моя семья и род», «мой дом».

Именно поэтому в настоящее время крайне важно создать нормально функционирующую систему духовно–нравственного воспитания, систему, построенную на ценностях традиционной духовной культуры, отвечающую потребностям развития личности ребенка и направленную на развитие телесно, духовно здорового человека.

Личный пример родителей – это основное условие воспитания. Что ребенок видит ежедневно в семье, то он обязательно перенесет во взрослую жизнь.

В заключение, духовно–нравственное воспитание личности на базе основных ценностей является неотъемлемой частью ее становления и развития. Этот процесс способствует формированию устойчивых моральных принципов, которые личность приобретает в результате взаимодействия с обществом и внутреннего самосовершенствования.

Сегодня нравственное воспитание учащихся на основе национальных ценностей – это требование жизни, потребность общества. А что такое национальная культурная ценность? Это присущие каждой нации обычаи, традиции, обряды.

То есть духовные и нравственные ценности, накопленные веками. «Человеку в первую очередь нужно дать не образование, а воспитание. Без воспитания знания – враг человечества», – сказал великий ученый, просветитель Абу Наср Аль–Фараби. [3]

Сейчас XXI век – это время образования и науки. Но если мы вложим свои силы в образование и науку, забудем воспитание, в том числе и национальное, то проиграем. Потому что, будучи образованным, не сумев впитать в себя национальную культуру, человек навсегда станет гражданином, не имеющим пользы перед народом. Культура и воспитание не могут быть без национальной культуры. Источниками народного образования являются фольклор, устное народное творчество, национальная литература, обычаи, традиции, благородные начала, ораторское искусство, пословицы и поговорки, принципы воспитания в произведениях наших мыслителей, родившихся на нашей родной земле. При этом основными направлениями национального воспитания станут такие качественные характеристики, как национальные особенности семейного воспитания, родственные отношения, концепция семи поколений, материнский долг и обязанность, национальная честь, национальное самосознание, национальная мораль, патриотизм, трудолюбие, гуманность.

Актуальность статьи заключается, во–первых, в том, что формирование национального сознания при народном воспитании является одной из главных предпосылок. Сегодня, в эпоху глобализации, мы должны не копировать, а искоренять всю культуру западной цивилизации, вкладывать в свою национальную то, что нам нужно, а во–вторых, воспитание подрастающего поколения как духовно богатого, всесторонне зрелого гражданина в осознании своей ответственности перед обществом.

Список литературы:

1. Назарбаев Н.Ә. «Қазақстан – 2030». Ел Президентінің Қазақстан халқына жолдауы. [Электронды ресурс]. URL: https://www.akorda.kz/kz/addresses/addresses_of_president/kazakstan–respublikasynyn–prezidenti–n–a–nazarbaevtyn–khalykka–zholdauy–2010–zh_1341123470

2. Аль–Фараби. Историко–философские трактаты. – Алма–Ата: Наука, 1985. – 624 с. 2. Жұмабаев М. Таңдамалы. – Алматы: Ғылым. 1992. – 272 б.

3. Рысбекова А.К., Мейрбекова Г.П., Пилтен Г., Шалабаева Ж.С. Жаңартылған білім мазмұны – жаңашылдық қабастау // Ясауи университетінің хабаршысы. – 2019. – №3. – Б. 176–187.

УДК 37.011

ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ УЧЕНИКОВ ШКОЛЫ–ГИМНАЗИИ №18 НА ОСНОВЕ БАЗОВЫХ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ

Тарасенко Ирина Юрьевна
магистр педагогических наук, учитель начальных классов
заместитель директора по ВР школы–гимназии №18
г.Костанай, Казахстан
E–mail: maximum_ira@bk.ru

Исатаева Алмагуль Канапьяновна
магистр педагогических наук, учитель начальных классов
заместитель директора по УР школы–гимназии №18
г.Костанай, Казахстан
E–mail: isataeva–69@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада Қостанай облысы әкімдігінің білім басқармасының «Қостанай қаласы білім бөлімінің № 18 мектеп–гимназиясы» КММ–нің жеке тұлғаны негізгі ұлттық құндылықтар негізінде рухани–адамгершілік тәрбиелеу бойынша атқарып жатқан жұмыстары сипатталған. Мектеп құзыреттілікке негізделген білім беруде өзіндік стратегиясы мен тактикасын қолданады. Рухани–адамгершілік тәрбиенің мақсаты – оқушылардың азаматтық белсенділігін, еңбексүйгіштігін, адалдығын, саналылығын, ұлттық негізгі құндылықтар негізінде жас азаматтың шығармашылық қабілетін арттыру.

Түйінді сөздер: *негізгі ұлттық құндылықтар, білім, мектеп, рухани–адамгершілік, азамат, сана.*

Аннотация

В статье описывается работа КГУ «Школы–гимназии №18 отдела образования города Костная» Управления образования акимата Костанайской области по духовно–нравственному воспитанию личности на основе базовых национальных ценностей. Школа использует свою стратегию и тактику в воспитании, основанную на компетентностном подходе. Целью духовно–нравственного воспитания является повышение гражданской активности учащихся, трудолюбия, честности, сознательности, созидательности юного гражданина на основе базовых национальных ценностей.

Ключевые слова: *базовые национальные ценности, воспитание, школа, духовно–нравственное, гражданин, сознательность.*

Abstract

The article describes the work of the KSU «School–gymnasium No. 18 of the education department of the city of Kostanay» of the Education Department of the Akimat of the Kostanay region on the spiritual and moral education of the individual based on basic national values. The school uses its own strategy and tactics in education based on a competency–based approach. The goal of spiritual and moral education is to increase the civic activity of students, hard work, honesty, consciousness, and creativity of a young citizen based on basic national values.

Key words: *basic national values, education, school, spiritual and moral, citizen, consciousness*

Современное образование стремительно эволюционирует и благоприятно способствует школьникам в проявлении патриотизма, ученик школы–гимназии №18 берет на себя ответственность за свои поступки в семье, школе, остается верен своему слову и делу, старается поддержать младших, почитает старших, бережет и дорожит своей честью и достоинством, высоко оценивает честный труд. Так же проявляет патриотизм, имеет активную гражданскую позицию, благородство, считает своим долгом, верно, служить своему народу, защищать независимость государства, целостность страны и земли, изучает, знает и сохраняет традиции своего народа. Умеет уважать своих родителей и взрослых, принимает и понимает свою ответственность перед семьей, ценит значение понятий «Шаңырақ», «Жеті ата», «Тектілік», дорожит семейным благополучием. Стремится содержать в чистоте свой дом, двор, город, а так же поддерживать в чистоте общественные места и окружающую среду, с любовью относится к природе, признает и почитает неповторимые черты родного края, уважает национальную культуру. Все это основывается на трех национальных ценностях: национальный интерес, совесть и стремление. Каждая, ценность открывает новые грани и возможности в становлении личности современного, идущего в ногу со временем школьника. И только школе отводится ключевая роль в духовно–нравственном воспитании успешном сплочении общества. Ведь школа – это–то место, через которое проходит каждый гражданин Республики Казахстан.

В нашей школе–гимназии №18 реализуются республиканские и областные проекты: «Школьный парламент», «Дебатное движение», «Читающая школа», «Балалар кітапханасы», «Еңбегі адал жас өрен», «Жеткіншектің жеті жарғысы», «Ұлттық мектеп лигасы», «Дети и театр», «Төрт тоқсан – Төрт өнер», «Тоғыз айға 9 іс – шара», «Үндестік» (по взаимодействию семьи и школы), которые способствуют в решении масштабных национальных задач поставленных нашим государством.

О важности и потребности духовно–нравственного воспитания писали великие казахстанские классики. Ученый Шакарим Кудайбердиев предлагал разработать и ввести, как обязательную дисциплину во всех образовательных организация «Науку Совести», поскольку он считал, что «Основой хорошей жизни человека являются три качества, которые должны властвовать над всем: честный труд, совестливый разум, искреннее сердце. С малых ногтей нужно воспитывать в людях чувство высокой порядочности, самоуважения…». [1]

Национальные ценности отражены во внутреннем содержании внеурочных воспитательных мероприятиях: классных часах, праздниках, челленджах, выставок, игр, просмотров фильмов и видеороликах, чтением книг, изготовление лепбуков, буклетов, буктрейлеров к памятным датам и национальным праздникам, проводим тематические вечера эстетической направленности, готовим творческие проекты, презентации и многое другое. Основной педагогической единицей внеурочной деятельности является культурная практика – организуемое педагогом и воспитанниками культурное событие, участие в котором расширяет их опыт конструктивного, творческого, духовно–нравственного поведения в культуре.

Основные мероприятия, классные часы которые были проведены для реализации такой ценности как «Национальный интерес»: 1 сентября – День знаний «Мектеп – мейірім мекені» (1–11 классы); «Учение мудрости Кожа Ахмета Ясауи» 930 лет со дня рождения Кожа Ахмета Ясауи (9–11 классы) (проект «Жеткіншектің жеті жарғысы, проект «Читающая школа»); Мероприятия, посвященные Дню пожилого человека (1–11 классы) (проект «Еңбегі адал жас өрен»); «Прославление национального наследия, казахский язык» (1–11 классы) (проект «Жеткіншектің жеті жарғысы, проект «Читающая школа»); 930–летиесо дня рождения духовного наставника и религиозного наставника мусульман Востока Кожа Ахмета Ясауи; 80–летие со дня рождения одной из ярчайших звезд казахской литературы, писателя и драматурга Оралхана Бокеева; «Ұстаз! Сіздің алдыңызда» (Учитель! Перед именем твоим)» (реализация проекта «Читающая школа»); «Бір отбасы – бір кітап» (Одна семья – одна книга)» (реализация проекта «Детская библиотека»); «Ұлы дала перзентімін» (Я – дитя великой степи)» (Проект «Еңбегі адал жас өрен»); «Жақұты барға жасын түспейді» (Бриллианты неподвластны годам)» (Проект «Детская библиотека»); «6 условий здоровья – чистый воздух, правильное питание, движение, спокойный сон, хорошее настроение, без депрессии»; Концертная программа «День Республики»; 145–летие со дня рождения казахского писателя, общественного деятеля, заслуженного учителя Казахстана Спандияра Кобеева; 165–летие со дня рождения славного сына Алаша, одного из выдающихся казахских акынов, этнографа, мыслителя и ученого Машхура–Жусупа Копеева; 165–летие со дня рождения поэта, писателя, философа, историка и композитора Шакарима Кудайбердиева; 135–летие выдающегося казахского писателя, драматурга, публициста, одного из основателей казахской литературы Жусупбека Аймауытова; 130–летие со дня рождения деятеля движения Алаш, поэта, яркой звезды казахской литературы Магжана Жумабаева; 130–летие со дня рождения выдающегося казахского поэта, писателя начала 20 века, мыслителя, демократа Султанмахмута Торайгырова; 130–летие со дня рождения поэта, писателя, видного государственного и общественного деятеля Сакена Сейфуллина.

Данные школьные мероприятия способствовали почитанию целостности страны и земли, независимости страны, поддержанию высокого достоинства и чести, служению честным трудом, проявлению гражданской активности на благо общества, осознанному пониманию ответственности, воспитанности на основе духовно–нравственных ценностей, а так же вовлекли молодое поколение в социальные опыты и проекты, направленные на то, чтобы они почувствовали себя важным

поколением для будущего страны, повышение их активности в выполнении своего долга перед семьей, долга перед Родиной.

Основные мероприятия, которые были проведены для реализации ценности «Совесть»: Акция «Внимание дети!» мероприятия, по профилактике дорожно – транспортных происшествий (проект «Жеткіншектің жеті жарғысы»); Посвящение в юные пешеходы 1 класс. (реализация проекта «Жеткіншектің жеті жарғысы»); «Отбасы – бақыт мекені» мероприятия, посвященные празднованию Дня семьи. (1–11 классы) (проект «Еңбегі адал жас өрен», проект «9 месяцев– 9 мероприятий»); «Отбасылық дәстүрлер. Семейные традиции» (1–11 классы) (проект «Балалар кітапханасы, проект 9 мероприятий на 9 месяцев»); Акция «Безопасная школьная среда» (Защита от кибербуллинга и профилактика насилия) (1–11 классы) (проект «Жеткіншектің жеті жарғысы»); Деятельность клуба «Адал ұрпақ» (5–11 классы) (проект «Жеткіншектің жеті жарғысы»); Концертная программа «День труда»; «Школа добрых дел» ко Дню пожилого человека Акция «Алтын жүрек»; «Ұстаз! Сіздің алдыңызда...» мероприятия, посвященные Дню учителя (1–11 классы) (проект «Еңбегі адал жас өрен», «Читающая школа– балалар кітапханасы»); «Толық адам» доктрина Абая (реализация проекта «Жеткіншектің Жеті Жарғысы»).

Эти мероприятия были нацелены на важность возрождения исторического сознания нации, придания особого значения прославлению исторической генеалогии, организации мероприятий, направленных на прославление наследия своего уникального народа, унаследованного от предков, пробуждение духа подрастающего поколения в соблюдении кодекса нации, повышение чувства патриотизма и государственной мудрости.

В процессе образования следует развивать не только физические и интеллектуальные аспекты личности, но и прежде всего, раскрывать высшую нравственно – духовную личность ребенка. Только тогда мы получим не только академически успешного человека, но и человека достойного характера. В этом плане следует помнить заветы великого Абая, который писал: «Сосуд, хранящий ум и знания, характер человека. Не будет приносить пользы от учения, если нет надежного хранилища для знаний». [2]

Основные мероприятия, которые были проведены для реализации ценности «Стремление»: «Международный язык великой степи» мероприятия, посвященные Дню языков народа Казахстана. (1–11 классы) (проект «Жеткіншектің жеті жарғысы»); Выборы президента школьного парламента. (1–11 классы) (проект «Жеткіншектің жеті жарғысы»); «День спортивных игр», «Сергіту сәті» (1–11 классы) (проект «Ұлттық мектеп лигасы», проект «Девять месяцев – девять мероприятий»); «Знаешь ли ты правила дорожного движения?» (1–4 классы, 5–8 классы) (проект «Жеткіншектің жеті жарғысы»); Экологическая акция «Сдай макулатуру – спаси дерево!» (с 1 по 11 класс); «Мои бизнес–идеи» (Проект «Еңбегі адал жас өрен»); Экскурсия в пожарную часть №6 (Проект «Еңбегі адал жас өрен»); «Тоғыз құмалақ–day» Проект «Ұлттық мектеп лигасы» 1–11 классы; «Инноватор эффективности», ориентированный на экономию воды и электроэнергии (проект «Еңбегі адал жас өрен»); Мотивационные встречи лидеров РОО «Ассамблея жастары» с представителями школьного самоуправления в формате «Уроков мира и согласия» (проект «Еңбегі адал жас өрен»); Акция по ПДД «Безопасная дорога детства», Онлайн Олимпиада по ПДД (1–11 классы). Таким образом, все мероприятия проводились для выявления стремлений школьников к обучению, труду и саморазвитию, сохранению окружающей среды в чистоте, а так же имеет достижения в информационной, медийной и финансовой грамотности молодого поколения.

Мы считаем, что национальные ценности должны лежать в основе уклада современной школьной жизни, определять урочную, внеурочную и внешкольную деятельность учащихся.

Так же на наш взгляд, задача формирования национальных ценностей, в том числе и семьи, решается средствами всех учебных предметов: математику, познание мира, естествознание, казахский язык и литературу, иностранный язык, русский язык, химию, физику, географию, информатику, физическую культуру, художественный труд юные граждане приобретают ряд качеств способствующих воспитанию и развитию. Изучая учебные предметы, школьник эффективно решает ряд задач, которые имеют огромный воспитывающий и развивающий потенциал, позволяющий эффективно реализовывать основные целевые установки в реализации базовых национальных ценностей. [3]

Познавательная деятельность школьников должна быть ориентирована на целостное восприятие и творческое применение исторических знаний, выработку аналитических и оценочных подходов к явлениям современности, развитие как учебно–познавательной, так и общественно–политической культуры. Характер познавательной деятельности школьников предопределяет разнообразие применяемых организационных форм: уроки–лекции (для вводного обобщения), уроки лабораторного типа (работа с источниками), практикумы, семинары, конференции.

Патриотическое чувство учащихся к родной земле и народу должно формироваться в тесном переплетении с его уважительным отношением к жизни и культуре других народов. Учащиеся должны осознавать то, что Казахстан является составной частью мировой цивилизации, а страна заинтересована в подготовке всесторонне развитых, культурных и деловых людей. Патриотическое воспитание на уроках одна из приоритетных направлений в работе учителей. «Перед учителем сегодня стоят две равновеликие задачи: первая – воспитать человека умелого и мобильного, вторая – воспитать человека духовно развитого» Е. Ямбург. Наша задача как педагогических работников – воспитание образованной, нравственной, ответственной личности с высоким патриотическим сознанием, готовой к выполнению своего гражданского долга и конституционных обязанностей. [4]

Волонтерское движение «Вместе – мы сила!» является ключевым моментом организации школьников. Школьные волонтеры не оставляют без внимания ни одно направление – это и забота о людях, попавших в трудную жизненную ситуацию, это и помощь животным, это и забота о чистоте планеты Земля. Чистая планета начинается с чистого двора, как дома, так и школы!

В школе ведется плановая работа по патриотическому воспитанию, так, в рамках подготовки к празднованию Победы в Великой Отечественной войне в школе ежегодно разрабатывается и утверждается план работы в рамках достойной встречи дня Победы. В течение учебного года в данном направлении проводятся тематические общешкольные линейки, уроки мужества в дни знаменательных дат, творческие конкурсы, выставки работ учащихся, проводится исследовательская и поисковая работа учащимися школы. Каждый понедельник в рамках популяризации государственной символики для учащихся школы стало обязательным исполнение государственного Гимна РК, а также на общешкольных праздниках и проведения тематических классных часов.

Ежегодным стала благотворительная акция «Дармарка», которая организованна Попечительским советом школы, на которой происходил бескорыстный обмен вещами между педагогами, родителями и детьми. Стоит понимать, что это мероприятие, направленное на развитие общества разумного потребления, оно было создано для того чтобы привить культуру использования вещей, а также научить людей избавляться от лишнего в жизни. Семьям, нуждающимся в помощи, было предложено взять на безвозмездной основе, те вещи, которые им необходимы. По итогам акции все участники обмениваются вещами и уходят домой с полными пакетами нужных на данный момент вещами.

Именно в связи с вышеизложенным приоритетным направлением в нашей работе считаем формирование духовно–нравственных ценностей и ценностного отношения учащихся школы–гимназии к окружающему миру.

Список литературы:

1. Духовно–нравственное и патриотическое воспитание в условиях современного образования: проблемы, пути, перспективы// Педагогический журнал Казахстана «Мектеп». – 2021. – № 1. – С. 1–7;

2. Развитие речевой коммуникации казахского народа в контексте толерантности. Текст научной статьи по специальности «Языкознание и литературоведение» Абдиргазиева А.Б., Давлетова Д. – 2015. – С. 15–18;

3. Государственный общеобязательный стандарт основного среднего образования. Приложение 3 к приказу Министра образования и науки Республики Казахстан от 31 октября 2018 года № 604

4. Значимость и основные направления организации гражданско–патриотического воспитания личности в Республике Казахстан Садирмекова Ж.Б., Дуйсеев М.Б., Рысбаева Г.А., Медетбекова Н.Н. // Международный журнал экспериментального образования. – 2016. – № 3–2. – С. 242–245;

ӘОЖ 371

ЖАҢА ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ПАТРИОТИЗМНІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Таткенова Гульбану Хайдаровна
қазақтілі мен әдебиетіпәніниңмұғалімі, педагог–зерттеуші
педагогикалық инновация магистрі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің № 2 мектеп–лицейі КММ
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: gulbanu.tatkenova@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада жастарды осы заманның оқу біліміне жетілдіріп, сол білімді көңіліне тоқыту және білім арқылы Отанға, туған елге, халыққа деген сенімдерін нығайту туралы, яғни жаңа қазақстандық патриотизмнің мәні туралы жазылған. Мақаланың мақсаты – қазақстандық патриотизм қоғамның бірігуі үшін, халықтың бірлігі мен мемлекеттің тұтастығы үшін ең басты фактор екенін түсіндіру.

Түйінді сөздер*: халық дәстүрі, патриотизм, басты фактор, ел болашағы, рухани жаңғыру*

Аннотация

В статье говорится осущности нового казахстанского патриотизма,направленного на улучшение знаний молодого поколения, укрепление их доверия к Родинеи народу посредством современного образования. Цель статьи – раскрыть идею формирования қазахстанского патриотизма через изучение национальных ценностей и традиций казахского народа

Ключевые слова: *традиции народа, патриотизм, важный фактор, будущее страны, духовное обновление.*

Abstract

The article deals with the essence of the new Kazakhstan patriotism, aimed at improving the knowledge of the younger generation, strengthening their trust in the Motherland and the people through modern education. The purpose of the article is to reveal the idea of forming Kazakh patriotism through studying the national values and traditions of the Kazakh people.

Key words: *traditions of the people, patriotism, an important factor, the future of the country, spiritual renewal.*

Тұңғыш Президентіміз Н.Ә. Назарбаевтың Болашаққа бағдар: Рухани жаңғыру бағдарламасына арналған мақаласы әр қазақстандықты толғандыратын мәселелерге арналған деп ойлаймыз. Атап айтатын болсақ, елбасы халқымыздың рухани дамуының, болашаққа қадамының, мәдени құндылықтарымыздың сақталуының,

елімізді бар әлемге таныла алатын жолын ұсына білді. Ұлттық болмысымызды сақтай отыра еліміздің даму жолдарын көрсеткендей болды. Жаңару жолында бүкіләлемдік дағдарыс аясында бізге жаңа күш, жаңа қуат, жаңа сенім, жаңа рух бергендей–ақ.

Елбасымыздың айтуы бойынша, тек сауатты, рухани бай тұлғалар ғана қоғам дамуындағы түрлі өзгерістерге төтеп бере алады. Сондықтан келешек жас ұрпаққа үлкен сенім артады. Себебі, өскелең ұрпақ еліміздің, ұлтымыздың – болашағы.Ал аталмыш бағдарлама болашақты тәрбиелеуге бағытталған.

Еліміздің болашақ азаматтары мектепте, отбасында қалыптасады. Мектеп оқушыларына патриоттық сезім дарыту ең басты құндылық болып саналады. Патриотизм дегеніміз, біздің ойымызша әр тұлғаның басты рухани құндылығы және ол өз Отанына белсенді қызмет ету барысында ғана байқалатын қабілет. Рухани жаңғыру бағдарламасына арналған мақала қазақстандық патриотизмді тәрбиелеуге байланысты мәселелерді шешуге арналған жаңа әдіс іспеттес [1].

Рухани құндылықтармен біріге отырып, патриотизм ұлттық идеяға ие болады. Бұл байланыста патриотизм мемлекеттің ұлттық стратегиясының бөлімі ретінде қарастырылады және оның негізі – туған жеріне, шағын Отанына, мемлекетіне деген сүйіспеншілігі. Сол үшін ұлтымызды ұйыстырып, бірлігімізді сақтап тұрған патриотизм біз үшін өте маңызды, басты мәселе.

Елбасы өзінің Қазақстан Халқына Жолдауында Жаңа қазақстандық патриотизм – біздің көпұлтты және көпконфессиялы қоғамымыз табысының негізі дей келе, Өз бойымызда және балаларымыздың бойында жаңа қазақстандық патриотизмді тәрбиелеуіміз керек. Бұл ең алдымен елге және оның игіліктеріне деген мақтаныш сезімін ұялатады дегенді шегелеп тұрып айтқан болатын. Отан – отбасыдан басталады дейтін дана халқымыздың сөзіне еш шүбә келтірместен, елін сүйген баланы тәрбиелеп шығару үшін, Отанның қадірін туғаннан бастап бала санасына сіңіруіміздің қажеттілігін айқындау – уақыт талабы болып отыр. Сондықтан, Отанды сүюді қалыптастыру әр баланың отбасынан да, уақытының көбін өткізетін мектеп керегесінен де басталады [2].

Патриоттықты қалыптастыру негізінен үш тұғырдан қарастырылады деп ойлаймыз: білім – сенім – іс–әрекет.Бұл ретте маңызды рөлді оқу үдерісі алады. Дәл осы үдеріс білім алушылардың патриоттық көзқарастары мен сенімдерін қалыптастырушы база болып табылады. Патриоттық сезімнің тиімділігін арттырудың бірден–бір жолы оның мазмұнын бүгінгі күннің шынайылығымен байланыстыра ұсыну. Бұл ретте, назарда ұстайтын бір мәселе бар: адамның көзқарасы, көңіл–күйі оның жетістіктері арқылы ғана қалыптаспайды, сонымен қатар кемшіліктер мен қиыншылықтарды ескеру арқылы қалыптасады. Жаңа қазақстандық патриотизм деген ұғымды қалыптастыру бұл – ұлттық идеяны жүзеге асыру деп ойлаймыз. Әлемде еш мемлекет өзінің ұлттық идеясынсыз өмір сүре алмайды, бұл – заңдылық. Ұлттық идея саяси және экономикалық мүдде бір болғанда туындайтын құбылыс.Ал кез келген ұлттық идея мемлекет азаматтарын біріктіреді, сонымен қатар ұлтшылдықтың өсуіне де әкелуі мүмкін. Ұлттық идея пен ұлтшылдық ұғымдары екі түрлі түсінік екендігін естен шығармауымыз керек.Бұл орайда, елбасымыз қазақстандықтарға,жастарға ұлтшылдықтан жиреніп,ұлттық – патриоттық сананы кеңейтуге ұсыныс жасайды.Ұлтшылдық қай мемлекет, қай ел болсын қоғамды зорлық–зомбылыққа, аумақтық басып алуларға, шовинизмге әкелетіні сөзсіз. Ал ұлттық идея бір шаңырақтың астында 130–дан астам ұлт өкілдерінің татулықта өмір сүруін көздейді. Біз әлемнің бір бөлшегіміз,әлемнің қандай да болса өзгерістері біздің мемлекетімізді айналып өтпейді. Сондықтан келешек ұрпақ өз елінің,өз жерінің, өз тағдырының иесі болып, кемелденіп өсуіне аянбай еңбек етуіміз керек [3].

Шоқан Уалихановтың ұлы сөзі бар: Ұлттың кемелденіп өсуі үшін ең басты екі дүние қажет. Оның бірі – азаттық, екіншісі – білім. Сондықтан, ұлттың, халықтың

азаттығы үшін алаштың зиялылары да,одан кейінгілері де,одан дейінгілері де талмай күресті. Ал жаһандану ғасырында әлемді бағындырудың, әлемді жауладың немесе ұлттарды жоюдың басқа сан түрлі жолдары пайда болды және бұл көп елдерде жүзеге асырылып келе жатыр. Сондықтан да Шоқан Уалиханов айтпақшы, елімізге, ұлтымызға азаттық керек,ол үшін әрқашанда күресу керек. Бүгінгі азаттық деген ол тек ту, елтаңба,әнұран ғана білу емес немесе салт – дәстүрін білумен ғана шектелмейді. Бүгінгі ұлттық азаттық дегеніміз ол білім де, ол ғылым да, ол экономика да,ақпараттық тәуелсіздік те, тіпті әлемдік деңгейдегі спорттық жетістіктер де немесе оның бәрін бір сөзбен алатын болсақ, қазақстандықтарды қандай сипат ерекшелендіреді және халқымыз қандай қастерлі қасиет арқылы күл әлемге таныла алады деген сауал төңірегідеп есептейміз.

Біздің ойымызша, өскелең ұрпақ осының бәрін білуі керек, азаттықты қорғай білуі керек, бағалай білуі керек. Азаттығымызға мәңгілік керек. Ал мәңгілік болу үшін білім, ұлт – сананың жаңғыруы қажет. Баласы үшін ағайынымен араласпауға бар,көрші көршісін,бауыр бауырын танымайтын,тіпті қазақ пен қазақ өз тілінде тілдесе алмауға бар заманда,яғни өмір ағымының қауіп – қатері төнген заманда еліміздегі жаңғырудың өзегі – бұл келешек ұрпаққа өзіміздің ұлттық кодымызды әр заманның басты байлығы болатын білім арқылы сіңіру деп білеміз. Енді бұл жерде ұлттық кодқа не жатады? – деген сауал туындайы. Оны біз жаңа қазақстандық патриотизмнің түп тереңінде жатқан мәні, өзегі деп айтар едік. Патриотизм ұлттық идеядан негізделеді.Ұлттық идея тарихи санадан туындайды. Тарихи сана дегеніміз– ол сенің дәстүрің,болмысың,тәрбиең, тарихың,ата– бабаңның жолы.Тарихи санадан ұлттың азаттығы жүзеге асады,яғни жаңа қазақстандық патриотизм іс– әрекетке асады деген сөз. Сол іс еліміздің ұлттық кодын қалыптастырады. Ұлттық код– мәңгілік елдің кепілі. Міне, сондықтан келешек ұрпаққа патриотизмді тәрбиелеуді,осы тұрғыда мәні зор. Ертең үшін, біз бүгін бірігіп жасайтын ісіміз де осы. Болашаққа бағытталған ойымызды Абайдың тәлім– тәрбиесіне жүгініп жасауға болады деп ұсыныс жасағымыз келеді [4].

Абайдан білімді де, ілімді де, парсаттылықты да, игілікті де, жүректі де, еңбекті де табуға болады. Балаларды бес нәрсеге асық болуға, бес нәрседен қашық болуға, өнерің,ісің болса ғана ойна,күл, надандықтан аулақ жүріп, жақсылыққа, адалдыққа ұмтыл деп,шақырған ұлылықтың осы күнге дейін мәні зор.Абайдан білім мен тәрбиенің үйлесуін,ортақ моделін көре аламыз. Абайдың қара сөздері ше? Әр адам Абайша өмір сүрсе, қандай керемет адам болар еді... Абай адам мінезінің қалыптасуы тәрбиеге, ортаға байланысты екенін дәлелдеді. Өзінің отыз жетінші қара сөзінде: Мен, егер заң қуаты қолымда бар кісі болсам, адам мінезін түзеп болмайды деген кісінің тілін кесер едім,–деді. Ал жастар бойына дарытуға тиісті жоғары адамгершілік қасиеттер ретінде туған елге деген сүйіспеншілік пен ерлік, табандылық пен адалдық, парасаттылық пен сыпайылық, адамдарға қайырымдылықпен қарау, еңбексүйгіштік, жарқын өмірге ұмтылушылық деп, атап айтты.

Міне,бұл қасиеттер нағыз қазақстандық азаматына, патриотына тән қасиет. Оны қазіргі заманның адамына сіңіру – күрделі мәселе екенін де жасырмаймыз.Ол үшін өзімізді де Абайша тәрбиелеуіміз керек,Абайша ойланып, Абайша пайымдап жүріп– тұруымыз қажет.Бірақ,талаптанып, ерінбей еңбек етсең,өз жемісіңді аласың деген сөз бар емес пе?...Бұл еңбекті елбасымыздың сөзімен айтқанда, рухани жаңғыру деп атауға болады. Соның нәтижесінде өз заманымыздан жаңа тұлға,жаңа қазақстандық патриотышығады. Қоғамның бір мүшесі ретінде, әр адам өзін – өзі тәрбиелей бастаса,заман ағымына қарай бейімделе отыра салт–санамызды, дәстүрімізді дәріптей отырса ғана халықтың рухани жыңғыруы болар еді [5].

Абай атамыздың тағылымында заманға кінә тақпа дейді. Әрі: Әркімді заман сүйремек, заманды қай жан билемек, заманға жаман күйлемек, замана оны илемек дейді. Бұл ұғым бойынша, заман мен адамның қоғамдағы ара қатынасын қазақы

түсінік тұрғысынан пайымдай аламыз. Абай ұғымында заман екінші жақтан уақыт деген де ұғымды білдіреді. Осыған байланысты әр заманда жаңа құндылықтар пайда болады, жаңа мәдениеттер туып шығады, былайша айтқанда өркениеттер алмасуы жүргізіледі.

Бұл заманның ыңғайын тауып, оқушыны сол заманның оқу біліміне жетілдіріп, сол білімді көңіліне тоқыту және білім арқылы Отанға, туған елге, халыққа деген сенімдерін ұялатсақ,ол өсе келе, барлық ісін, білімін, күшін тек туған жеріне ғана жұмсайды, парасат биігіне көтеріледі, болашақтың бейбіт жолын жалғастырады, яғни білім – сенім – іс – әрекет қағидасы жүзеге асады депайтпақпыз. Сондықтан да, бұл мәселе кезек күтпейді, себебі қазақстандық патриотизм қоғамның бірігуі үшін, халықтың бірлігі мен мемлекеттің тұтастығы үшін ең басты фактор болып табылады [6].

Әдебиеттер тізімі:

1. Насырова М. Патриотты тәрбиелеу. – Алматы.Мысль Республикалық– саяси қоғамдық журнал 2006. №1.22 б.
2. Пухович Л. Қазақстандағы ұлттық идеяның құрылымы. – Алматы. Мысль Республикалық–саяси қоғамдық журнал №2 2010 ж.– 11 б.
3. Е. Бекмухамедов Ұлт ұғымының түсінігі мақаласы. – Алматы. Мысль – Республикалық–саяси қоғамдық журнал №9 2007 ж.– 23 б.
4. https://egemen.kz/article/nursultan–nazarbaev–bolashaqqa–baghdar–rukhani–zhanhghyru
5. Асан Омаров, абайтанушы Абай ілімінің бүгінгі қоғамдағы маңызы мақаласы. Ақиқат–қоғамдық–саяси журнал 2012 ж.
6. Ашманова Б.Ә. Жеке тұлғаны қалыптастыруда ұлттық салт–сананы тәрбиелеу. – Алматы. Тәрбие сағаты.Классный час. №5 2008ж. – 3б.

УДК 372.893

НАЦИОНАЛЬНАЯ КУЛЬТУРА КАК УНИКАЛЬНЫЙ ИСТОЧНИК ИЗУЧЕНИЯ ИСТОРИИ ПРОШЛОГО И НАСТОЯЩЕГО

Ткач Надежда Алексеевна
учитель истории
КГУ «Общеобразовательная школа №6
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан

Поварницын Владислав Вячеславович
учитель физики
КГУ «Общеобразовательная школа имени С. Көбеева»
управления образования Акимата Костанайской области

Аңдатпа

Мақалада ұлттық мәдениетті зерттеудің маңыздылығы атап өтіледі. Алтынсарин және қазіргі заманғы тарих зерттеушілері кімнің ісін жалғастыруда, ал іс жүзінде әртүрлі материалдар тарих сабақтарында қазақ халқының мәдени құндылықтары мен бірегейлігін сақтау мен берудің қайнар көзі және құралы ретінде пайдаланылады.

Түйінді сөздер: *ұлттық мәдениет, мұра, фольклор, зерттеу дәстүрі, тарихи концепция, оқиғалар, тәжірибе.*

Аннотация

В статье подчеркивается важность изучения национальной культуры, основу которой заложил Ы. Алтынсарин, и, чье дело сегодня продолжают современные исследователи истории, а на практике разнообразный материал используется как источник и средство сохранения и передачи культурных ценностей и идентичности казахского народа, на уроках истории.

Ключевые слова: *национальная культура, наследие, фольклор, исследование традиция, исторический концепт, события, практика.*

Abstract

The article emphasizes the importance of studying national culture, the foundation of which was laid by Y. Altynsarin, and whose work is continued today by modern researchers of history, and in practice, a variety of material is used as a source and means of preserving and transmitting the cultural values and identity of the Kazakh people in history lessons.

Key words: *national culture, heritage, folklore, research tradition, historical concept, events, practice.*

К.Ж. Токаев, на Ауызашар, в Аккорде, в 2023 году, выступая перед государственными, общественными и культурными деятелями отметил, что «Национальная культура – это глубокое по своему содержанию и многогранное явление. Истоки самобытной культуры казахского народа заложены в традициях и обычаях Ы. Алтынсарина. Педагог – первопроходец, энтузиаст своего дела, просветитель, ученый, много времени и сил уделял сбору, систематизации и анализу огромного пласта национальной культуры казахского народа, которая, по словам К.Ж. Токаева «является зеркалом жизни народа, проявлением его бытия, а духовное развитие страны напрямую связано с развитием национального самосознания». [1, с.1]

Ученый Ы. Алтынсарин – не дал уйти в небытие тому духовному богатству казахов, которое накапливалось на протяжении десятка веков, передаваясь из уст в уста, хотя значительная часть собранных им фольклорных произведений подкрепляется архивными и письменными источниками.

Духовная культура – это неотъемлемая часть общей культуры, которая передает историю, традиции и обычаи. Ее изучение в исторической науке играет важную роль в понимании жизни и менталитета народа.

По мнению исследователя Шалгымбай Ж.Ж., культурное наследие казахского народа – это, прежде всего, богатейшее устно–поэтическое творчество. Оно разнообразно по тематике, содержанию и жанрам, к которым относятся: героический и лирический эпос, айтысы; обрядовый фольклор, в состав которого входят поминальные, похоронные и свадебные песни, «терме» – назидательный речитатив; пословицы и поговорки, легенды, сказания и др.» [2, с.142].

Историков устное поэтическое творчество интересует тем, как средство сохранения и передачи культурных ценностей и идентичности, а также как он влияет на образ мышления и поведение в традиционном казахском обществе. В связи представляются важными историческими источниками эпические произведения, сохранившиеся в памяти народной на протяжении веков, берущие начало от «Енлик Кебек» – материалов и рукописных источников, используемых в трудах Мухтара Ауезова. до образов и сюжетов казахского фольклора, сохранившегося в памяти народных преданий: «Айман–Шолпан», «Кобыланды батыр», «Бекет батыр», «Калқаман–Мамыр». «Аркалық батыр», «Ер Тарғын» «Қамбар»и др.

Другим, не мене важным исследователем, который положил начало сбору и документированию казахского наследия является востоковед и собиратель устного народного творчества М.Ж. Копеев. Он сохранил для потомков рукописные исторические тексты, шежире на арабском, персидском, чагатайском, древнетюркском языках, благодаря посещению библиотек Бухары, Ташкента, где совершенствовал свои исторические знания и литературный язык. Изучал жизнь и быт народа.Его деятельность в сохранении и изучении культурных традиций – бесценна, а потому обобщена в 20 томах его трудов, по этнографии и фольклористики казахского народа.

В трудах современных ученых С.А. Каскабасова, К. Байтанасовой, Б. Канарбаевой, Ж. Аскербеккызы, Р. Бердибай, А. Молдаханова продолжается начатая историками традиция.

Устное народное творчество представляет собой уникальный источник информации о жизни общества в разные временные отрезки, его мировоззрении и отношении к религии, истории, природе.Каждый из жанров, будь то сказания, легенды или мифы, шежире или достаны, содержит ценную информацию о жизни и обычаях казахского народа. Например, эпические сказания отражают исторические события, важные для народа, а народные песни передают его духовные ценности.

Изучение устного народного творчества позволяет историкам понять прошлое народа, его культурные традиции и обычаи. Так, например, работа Турсунова Е.Д. «Истоки тюркского фольклора» посвящена изучению казахской народной мудрости как уникального источника информации о жизни казахского народа, его ценностях, мировоззрении, истории и традициях [3, с.25]

В Исследованиях Ахметжанова З.К., в работе «Культура в зеркале языка» – акцентируется внимание на мифах и легендах, которые составляют основу менталитета и идентичности казахского народа, содержащие в себе материалы о миропонимании, верованиях и образе жизни предков казахов, что помогает историкам лучше понять процессы формирования казахской культуры. [5]

В исследовании «Эпические сказания казахов: исторические и культурные значения», проведенное ученым Бауыржаном Токбаевым, рассматривается значение эпических сказаний в казахской культуре, их роли в передаче исторических событий и культурных традиций.

В монографии «Народные песни как отражение казахской истории» историка Гульшат Нургалиевой, анализирует роль народных песен в передаче исторических моментов и культурных ценностей казахского народа. Эти исследования представляют лишь небольшую часть работы современных ученых Казахстана, чьи материалы помогают учителю на практике донести до учащихся историю и культуру народа, через анализ его фольклорных традиций и обычаев.

В условиях обновленного содержания образования формирование навыков исторического мышления: интерпретация исторических источников, ориентация во времени и пространстве, навыки исторического анализа и объяснения, строится с учетом шести исторических концептов. На их основе учащиеся учатся овладевать историческими знаниями, с конструктивным компонентом.

В историческом мышлении решающую роль играет исторический источник, содержащий в себе факты. Знание любого факта вне существенных его связей, лишено содержательного смысла, а потому возникает необходимость рассматривать любое историческое событие дивергентно. В связи с этим возникает вторая задача: развитие способностей осмысливать события и явления действительности на основе исторического анализа источника, в их уникальности и, вместе с тем, в органической принадлежности к единому потоку исторического движения, что будет являться компонентом уже исторического познания.

Применяя технологию критического мышления, понимаем, что любое историческое событие находит отражение в историческом источнике: устном или письменном. А потому в процесс обучения важно рассматривать в системе, увязывать в единое целое источник и событие.Так, например, на практике, в ходе осмысления великой даты в истории нашей страны – 16 декабря 1991 года – Дня независимости, в работу включаются четыре крупнейших события, которые олицетворяют четыре этапа становления Независимости. Используя их, создаются задания, а ожидаемые результаты обучения предполагаются на основе исторических концептов:

– «Изменение и преемственность»: учащимся для работы и осмысления, предлагается первый этап становления казахской государственности: начиная с периода откочевки Жанибека и Керея в 1456 году. Это событие является началом возникновения Казахского ханства. Жанибек и Керей сумели вырваться из власти шайбанидов, собрать и увести племена, подданые им, и сплотить казахский народ.

На основе документов, исторической карты, учебного материала учащиеся активно анализируют причины откочевки, находят подтверждения событий в примерах устного народного творчества.В результате обучающиеся приходят к выводам о причинах неизбежности объединения народа в рамках Казахского ханства; важности и масштабности значения исторических событий, в рамках первого исторического этапа на пути к государственной Независимости.

– Концепт «Причина и следствие»: учащимся для работы и осмысления, предлагается второй этап – почти 150–летняя борьба против жунгарских завоевателей, за сохранение самостоятельности национальной государственности казахов. Работа с данным тематическим материалом тоже ведется с историческими источниками. Которые мы находим в работах Ы. Алтынсарина, М. Копеева и А. Диваева.

– Концепт «Доказательство»: учащимся предлагается к работе материал по третьему этапу на пути к Независимости, включающим в себя антиколониальную борьбу. Важными источниками в работе становятся важные материалы из работ: Ш. Уалиханова, Ы. Алтынсарина, А. Кунанбаева, М.С. Бабаджанова, М. Шорманова где находим доказательства событий в прошедших с конца XVIII века и до образования Каз. ССР–более 300 национально–освободительных волнений, войн, восстаний.

– Концепты: «Сходство и различия», «Значимость» и «Интерпретация» – активно используются на четвертом этапе – приобретения государственной независимости РК, в ходе которого осуществляется возрождение и новый этап в изучении духовной культуры народа.На данном этапе работы используются примеры и доказательства огромной работы по сохранению духовного наследия в рамках программы «Рухани жанғыру», по охране, восстановлению и сохранению Сакральных, культурных объектов:

1) Особо почитаемые памятники природного наследия;
2) Археологические и архитектурные памятники;
3) Крупные средневековые городские центры и столицы Казахского ханства;
4) Религиозные и культовые объекты, являющиеся местами поклонения;
5) Сакральные места, связанные с историческими личностями;
6) Места, связанные с историческими и политическими событиями» [5, с.4]

Так с опорой на исторические концепты на практике осуществляется изучение культурного наследия казахского народа, в ходе современного урока истории. В результате обучающиеся осваивают не только предметный материал, но и исследовательские процедуры и связанные с ними комбинации навыков и умений. Таких как: методы сбора и упорядочения материала, умение формулировать вопросы и ставить проблемы в процессе работы с источником, способы идентификации и критической оценки источников, разработка плана исследования, выбор методов обобщения материала и проверки вывода, о том, что путь к достижению Независимости приобрел особый смысл.

Обращаясь к знаковым событиям, через призму национальной культуры в многовековой истории нашей государственности, укрепляются учителями на практике, консолидирующие общенациональные ценности, тем самым, высоко поднимается значимость тесной связи в истории между прошлым и настоящим.

Список литературы:

1. Токаев К.Ж. Выступление в Акорде, Астана 2023г. [Электронный ресурс] https://716.kz/news/26447–tradicii–i–obychai–kazahskogo–naroda–vsegda–prizyvali–k–dobru–tokaev–provel–auyzashar–v–akorde.html
2. Шалгымбай Ж.Ж. Казахское фольклорное наследие в изданиях до начала XX века (книговедческий аспект) Алматы: Изд–во Елтаным 2019, С. 142–143
3. Турсунов Е.Д. Истоки тюркского фольклора. Коркут. – Алматы: Дайк–Пресс, 2001, с. 25
4. Ахметжанова З.К. Культура в зеркале языка/ Алматы: Изд–во Елтаным, 2014. С. 16
5. Кулумжанов М.Е. Феномен сакрального в традиционной культуре тюркских номадов // Казахский национальный университет им. Аль фараби, Алматы 2022г.–С.4.

ӘОЖ 371.04

Б. МОМЫШҰЛЫНЫҢ ҚАНАТТЫ СӨЗДЕРІНІҢ ТӘРБИЕЛІК ҚҰНДЫЛЫҒЫ

Токжанова Мейрамгуль Умирхановна
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің №22
жалпы білім беретін мектебі КММ
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail.ru: tok0305@mail.ru

Амримова Жанылдык Сапабековна
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің №22
жалпы білім беретін мектебі КММ
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail.ru: nesveldy.zhussupova@mail.ru

Аңдатпа

Ер жетіп келе жатқан ұл– қыздыңрухани дамуына Б. Момышұлының нақыл сөздері әсер етеді.Қанатты сөздерді балалар тез ұғып алады.Қысқа сөздің ішінде үлкен ой бар.Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында қанатты сөздердің қолдану әдісі көрсетіледі.

Түйінді сөздер*: Бауыржан Момышұлы, қанатты сөздер, ұлттық тәрбие, адами құндылық;*

Аннотация

Крылатые слова Б.Момышұлы влияют на духовное развитие молодого поколения. Эти слова дети быстро запоминают. В кратких изречениях есть глубокая мысль.Показаны методы применения крылатых слов на уроках казахского языка и литературы.

Ключевые слова*: Бауыржан Момышұлы, крылатые слова, национальное воспитание, ценности человека*

Abstract

The winged words of B.Momyshulyl influence the spiritual development of the younger generation. These words are quickly remembered by children. There is a deep thought in the Short Sayings . The methods of| using winged words in the lessons of the Kazakh language and literature are shown.

Key words*: Bauyrzhan Momyshuly, winged words, national education, human values*

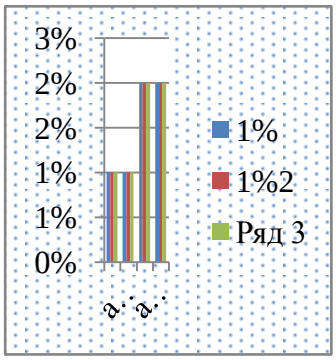
Жаһандану заманында жастар өз тілінен, тарихынан алшақтап, басқа халықтың мәдениетіне еліктейді. Б. Момышұлының қанатты сөздері мен баталары жас ұрпаққа өте қажет. Өйткені онда қазақи мінез, батырлық болмыс және ұлттық менталитет бар.

Педагогика ғылымының докторы, Қазақ ұлттық білім беру академиясының академигі Қалдыбек Бөлеев қазіргі балаларды, тәрбиелену мәселесі бойынша, 40 түрге бөлуге болатынын атап көрсетті. Бұл балалар отбасында жеткілікті тәрбие алмағандықтан, тастанды бала, жетім бала, қиын бала, қатыгез бала, сатылған бала, қараусыз бала, құл бала, сауатсыз бала, надан бала, әлеуметтік желі тәрбиелеген бала, жасық бала,анасыз бала, әкесіз бала, атасыз бала, әжесіз бала, қорғансыз бала, өмірден түңілген бала болып өсіп келеді. [1;17] Педагог ретінде толғандырып келе жатқан мәселе – жалғыз басты аналардың тәрбиесінде өсіп келе жатқан балалардың тәрбиесі, олардың болашағы. Мектеп бойынша барлық бес 7–сынып-тардың әлеуметтік, отбасылық жағдайын аналитикалық тәсілімен зерттеп, жалпы бір паралель бойынша мынандай қорытынды жасадық. Мысалы, әр сыныпта, орта есеппенсанағанда, 31 оқушы білім алып жатыр. Соның ішінде 11 оқушыны жалғыз басты ана тәрбиелейді. Сайып келгенде, 31% баланы тек анасы ғана тәрбиелейді. Бұл мәселе жылдан жылға күрделеніп келеді, өйткені кейбір сыныпта жалғыз ана

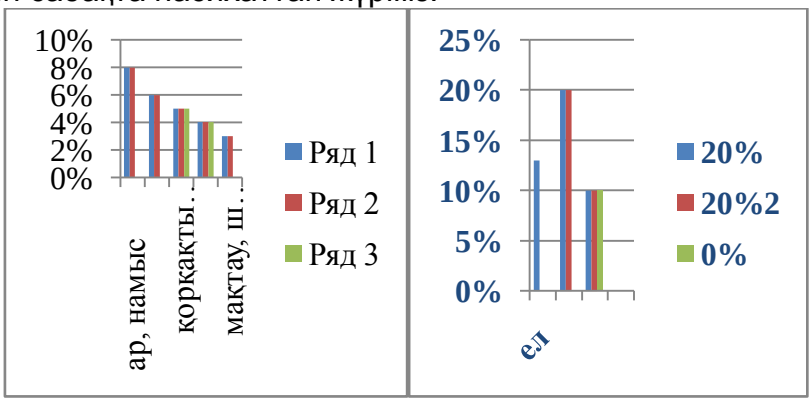
тәрбиесінде болған бала 61% құрап тұр. Ер жетіп келе жатқан ұл– қызға өз орнын табуға, рухани күшті, жігерлі болуына Б. Момышұлының нақыл сөздері өте қажет. Сондықтан Бауыржанның сөздерін сабақта насихаттап жүрміз. Нақыл сөздерінің тәрбиелік құндылығына аса назар аударып, оны ғылыми түрде зерттедік. Батырдың қанатты сөздерін тақырып бойынша топтастырып,күнделікті қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында қолданып келеміз.

Б. Момышұлының көп томдық шығармаларынан қанатты сөздерін жинақтап, олардың мазмұнына байланысты анализ жасадық. Қанатты сөздері топтастырып, 27 тақырып айқындалды. Қанатты сөздерін жинақтау, зерттеу, іріктеу, топтастыру барысында оқушының жас ерекшелігі, дүние– танымы, тілді түсіну қабілеті басты назарға алынды. Біздің таңдауымыздың осы сөздерге түскен себебі, біріншіден, Бауыржанның қанатты сөздері өзі сияқты: тұлғаның талғампаздығы, турашылдығы, даралығы, тік мінезділігі. Екіншіден, қаламгердің шығармашылығына шолу жасап, оның ішінен бала тәрбиесіне қатысты 100 қанатты сөздерін теріп жинақтадық. Осы жинақтау мен саралау кезеңінде эмпирикалық өлшеу әдісімен қанатты сөздердің тақырып бойынша ұқсастығына салыстыру болды. барлық жиналған материалының сандық жағынан есебі мынадай: батырдың 100 нақыл сөздерін 27 тақырып бойынша бөліп, оңай қолдану үшін тақырып атауының бірінші әрпіне байланысты әліпби ретімен орналастырдық.

Бауыржан Момышұлының қанатты сөздерін жинақтап, саралап, санап, саны бойынша қорытынды жасадық.Адамгершілік,бақыт, бірлік, араздық, кітап, сабырлық, сенім, сыйластық, үміт туралы нақыл сөздерінің әр тақырап бойынша бір пайызын ғана тауып, ал адамгершілік, еңбек пен жалқаулық, өмір мен өлім, тіл туралы 2% жинадық.

Батырдың мақтау, шеберлік туралы қанатты сөздері 3% құрайды. Әділдік, өтірік және отбасы мүшелері туралы– 4% құраса, қорқақтық пен Отан–5% болып келеді. Баукеңнің адамгершілік, ұлтжандылық туралы айтылған сөздерінің 6% қолданамыз. Олардан сәл көбірек ар, намыс туралы 8%, әскери өмір, тәрбие, тәртіп туралы 10 пайызын ғана жобаға кіріктірдік. Бауыржан Момышұлының ел туралы ойы қамтылған 13 қанатты сөздерін тәрбие жұмысында қолданамыз. Рухани ұстазымыздың батырлық, ерлік туралы 20 қанатты сөздерін сабақта насихаттап жүрміз.

Оқушыларға қанатты сөздерді түсіндіріп,оларды сабақта тиімді қолдануға үйретеміз.Қанатты сөздерді тапсырмалар арқылы сабаққа енгізіп отырмыз. Сабақ барысында таныстыру, қолдану, жаттықтыру әдістері қолданып Б. Момышұлының қанатты сөздері насихатталады. Орыс мектебінде қазақ тілінен сабақ беру барысында Бауыржан Момышұлының нақыл сөздерін жүйелі қолданып келеміз. Б. Момышұлының қанатты сөздерімен жұмыс жасау барысында оқулықта берілген тапсырмаларды толықтырып, сабақтың мақсатына және баланың жас ерекшелігіне

сай бейімдеп отырамыз. Мысалы, 6–сыныпқа арналған мынадай тапсырмаларды қолданамыз.

Жер байлығына аяулы көзқарас бөлімі.Сабақтың тақырыбы – Ш. Айтматов Ана– Жер–Ана. Сабақтың оқу мақсаты: 6.3.3.1– орта көлемді шығармаларды түсіну, тақырыбы мен негізгі ойды анықтау;

Оқулықтағы тапсырма.Сұрақтарға жауап беріңіз. Ойыңызды дәйектеңіз. 1. Ұлы Отан соғысы туралы білесіз бе? 2. Арғы аталарыңыз ұлы Отан соғысына қатысты ма?3. Ұлы Отан соғысының қандай батырларын білесіз? [2;17] Оқулықтағы берілген сұрақтарға қосымша түрде келесі сұрақты енгіземіз: Б.Момышұлының *Сын ерді шыңдайды, қорқақты қинайды* сөзін қалай түсінесіз?

Отан отбасынан басталады бөлімі. Сабақтың тақырыбы – Отбасы. Сабақ барысында оқушыларға келесі тапсырма ұсынылды:*Б. Момышұлының нақыл сөздерін оқып, мағынасын анықтаңыз. Мәтіннен деректі және дерексіз зат есімді тауып, топтастырып жазыңыз.*

1. Ана үшін аянба – ант ұрады, бала үшін аянба – бетің күйеді.
2.Тұңғыш тәрбиеші–ана.
3. Балаң жақсы болып өссін десең, жастайынан жасытпа.
4. Балаңды жөргегінен жөнге салып өсіргін.
5. Анадан ешкім батыр болып тумайды, айбындылық аспаннан түспейді.
6. Әскери тәрбиенің тұңғыш мектебі– семья.

Қазіргі қазақ ауылы мен қаланың тыныс – тіршілігі бөлімі. Сабақтың тақырыбы – Ауыл – еңбек пен берекенің ошағы. 2–тапсырма. *Диалогке қатысушылардың пікірлерімен келісесіз бе? Ауыл мен қаланың тыныс–тіршілігінде айырмашылық бар ма?*

Б. Момышұлының Қала жігітінің соңы болғанша, ауыл жігітінің алды бол нақыл сөзін қалай түсінесіз? Өз ойыңызды білдіріп жазыңыз. [2]

Болашақтың мамандықтары бөлімі. Сабақтың тақырыбы – Мамандықтар

3–тапсырма. *Б. Момышұлының Еңбек, тек қана еңбек! Жүрегің тоқтағанша – еңбек! нақыл сөзін қалай түсінесіз? Ойыңызды таратып жазыңыз.* Сабақтың тақырыбы: Мамандықтар. 4–тапсырма. Сұрақтарға жауап беріңіз. 1. Қандай мамандық түрлерін білесіз? 2.Сізге қандай мамандық иелері ұнайды? 3.Олар несімен ұнайды? 4.Сіздің ойыңызша, жақсы маман болу үшін қандай қасиеттер керек? 5. *Б. Момышұлының Қайратыңа әдісіңді жолдас ет, әдісіңе ақылыңды жолдас ет нақыл сөзін қалай түсінесіз?.* [2] Тапсырмаға Б. Момышұлының сөзін ұсындық, өйткені жақсы маманның қасиеттері туралы анық, қысқа қанатты сөзі сабақтың мақсатының орындалуына үлкен көмек беріп тұр.

Жазушының өмірі мен қанатты сөздері, ерлігі өскелең ұрпақтың өз мәдениетін, тарихын, тілін, дінін білуге құштарлығын, олардың қазақ әдебиетіне деген қызығушылығын арттыра түседі. Сонымен қатар балалардың сөйлеу мәдениетінің деңгейі артады. Ұстаз және батырдың сөздерін күнделікті сабақ барысында тиімді тапсырмалар дайындап, оқушыларға насихаттап жүрміз. Әрине, тапсырмалар дайындау кезінде сабақтың оқу мақсатын, сабақтың тақырыбын алға қоямыз. Тапсырмалар сабақ мақсатының орындалуына жұмыс жасау керектігін назарда ұстап отырамыз. Оқушының қабілетінің деңгейін ескеріп, содан кейін батырдың лайықты қанатты сөзін енгіземіз. Ең бастысы, балалардың жас ерекшелігіне сайжәне балалардың қызығушылығымен сәйкес болуы тиісті. Қанатты сөздеріндегі нақты автордың ойы, оның авторлық тұжырымдамасы, әуезді ұйқасы қаламгердің шеберлігін көрсетеді. Балалар тез ұғып алады, өйткені үлкен мәні бар ойды қысқа ғана айтады. Ұлы тұлғаның осындай шығармалары арқылы жастарды ұлттық тәрбие алуына бейімдейді. Осының бәрі қазақ тілінің мәртебесін асыруға ықпалын тигізеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Бөлеев Қ. Қазақтың халықтық педагогикасындағы отбасылық тәрбие және оның зерттелуі. // Педагогика мәслелері, №2 (44), 2017
2. Қазақ тілі мен әдебиеті.Учебник для 6 кл. общеобразоват. шк. с рус.яз.обуч./ Косымова.,Сатбекова А., Берденова К.,Рахимжанов К.– Алматы: Мектеп, 2018.– 168 с.

УДК 371.3

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚҚА ПӘНДЕР АРҚЫЛЫ ТӘРБИЕЛЕУ

Тукенова Гүлім Маратовна
бастауыш сынып мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай қаласы білім бөлімінің № 28 мектеп–гимназиясы»
коммуналдық мемлекеттік мекемесі
E–mail: gylim.tykenov.04@bk.ru

Андатпа

Бұл мақалада бастауыш сыныпта ұлттық құндылықтарды сіңіруде ата–аналардың үлесі зор екені көрсетілген. Білім мен жақсы тәрбие – ұзақ мерзімді талап ететін және екі жақты сипатқа ие болатын күрделі процесс. Сондай – ақ ұлттың салт – сананың өмірдегі қолданылмалы көріністері: рәсімдер, рәміздер, ырым – тыйымдар арқылы беріледі деп түйіндейді. Тәрбие барысында басты нысанаға пәндерді алған. Әрбір пәннің қосар үлесін дәлелдеп көрсетілген. Өзімнің оңтайлы тәжірибемді деректер арқылы келтірдім.

Түйін сөздер: *тәрбие, пән, ұлттық, отбасы, бастауыш сынып.*

Аннотация

В данной статье показано, что родители играют большую роль в привитии национальных ценностей в начальной школе. Образование и хорошее образование – сложный процесс, требующий длительного времени и имеющий двусторонний характер. Также делается вывод, что обычаи и сознание белой нации представлены через ритуалы, символы, суеверия и запреты. В процессе обучения он брал предметы в качестве основной цели. Вклад каждого предмета доказан. Я поделился своим лучшим опытом работы с данными.

Ключевые слова: *образование, предмет, национальность, семья, происхождение.*

Abstract

This article shows that parents play a big role in instilling national values in primary school. Education and good education is a complex process that takes a long time and has a two–way nature. It is also concluded that the customs and consciousness of the white nation are represented through rituals, symbols, superstitions and prohibitions. During his learning process, he took subjects as his main goal. The contribution of each item is proven. I shared my best experiences working with data.

Key words: *education, subject, nationality, family, origin.*

Ұлы Абайдың «Адамның қасиеті үш–ақ нәрсе:нұрлы ақыл, ыстық қайрат, жылы жүрек» демекші, шәкірттің алдына бару үшін жеткілікті білімің болу керек, сол тәжірибеңді ұғындыру үшін тиімді тәсілдерді қолдана білу және ұстаз мамандығын таңдаған соң, этикалық әрі моральдік құндылықтарды ұстану қажет. Әсіресе, бастауыш сынып жетекшісі өзінің болашағына тиімділік тұрғысынан қарайтын, іскерлікке бейім, жоғары талап қоя білетін адам. Бастауыш сыныпта сапалы білім мен жақсы тәрбие – ұзақ мерзімді талап ететін және екі жақты сипатқа ие болатын күрделі процесс.

Ол тек менің ғана емес, ата–ананың отбасындағы тәрбиені ұйымдастыруына байланысты. Рухани негіз – ұлтты біртұтас етіп біріктіретін күш. [1, 7] Ұлттық құндылықтарды шәкірттерімнің бойына дарытуда, жүзеге асыру мақсатында бастауыш сыныпта әдебиеттік оқу, қазақ тілі, дүниетану, математика, еңбекке баулу, бейнелеу өнері пәндерін оқытуда басым мақсаттарды басшылыққа аламын. Берген білім мен

тәрбиемізден не күтеміз? Қандай нәтиже шығады? Оны қалай жүзеге асырамын? Әдебиеттік оқу пәні – бастауыш сынып оқушыларының ауызша және жазбаша тілін дамытуды, яғни сөздік қорын байытуды, байланыстыра және грамматикалық тұрғыдан жүйелі сөйлеуге үйретуді, сөйлеу мәдениетін қалыптастыруды көздейді. Ұлттық тәрбие, рухани–мәдени құндылықтар, ана тілі және қазақ халқының салт–дәстүрі негізінде сусындаған жеке тұлғаны қалыптастыруға ықпал етеді. Адамның ішкі рухани жан дүниесі байлығын ашуға, адамгершілікке тәрбиелеуге, тілі мен қиялын дамытуға мүмкіндік береді. Берілген тақырыптар ата–ананы құрметтеуге, елін–жерін сүюге, отансүйгіштік қасиеттерін оятады. [2, 5]

«Туған ел. Отан» тарауларында ұлттық құндылық негізінде білім мен тәрбие аса жоғары дәрежеде беріледі. «Атаңа не қылсаң, алдыңа сол келер» тақырыбында айтылған өзекті мәселелерді қозғап, қазіргі таңдағы қоғамдағы болып жатқан ұлтымыз жат санайтын тастанды балалар мен қарттар үйінен орын алған аяулы қарияларымыздың көбею себептерін анықтату. Өз ойларын ортаға салып, ата–анасын, қарияларымызды құрметтеуге, бағып қамқор болуға баулимын.Қазақстанның тарихи–мәдени мұраларын қорғауға, Тәуелсіздік жолындағы құрбан болған батыр апа–аталарымыздың еңбектері мен ерліктерін құрметтеуге тәрбиелеймін. [3, 5]

Математика пәні оқу бағдарламасында пәнді оқыту мақсаты – ұлттық және жалпыазаматтық құндылықтар негізінде тұлғаның интеллектуалды дамуының қажетті деңгейін қамтамасыз етуге бағытталған. Егемен еліміздің ертеңін нұрлы етер «Барыс текті намысты ұрпақ» өсіру үшін әсіресе, мына шарттарды есте ұстағанымыз жөн. Ұлтымыздың намысын жоғары қоя білетін, елінің сөзін сейлейтін жас ұрпақты баулып тәрбиелеу үшін «мұны білуге саған әлі ерте, оған тыйым саламыз» деген тежеулерді алып тастап, баланы бұғаулы ойдан, шектеулі ұғымдардан құтқару қажет. Мұны баланың ойын еркін айта білуге, білімге жетелеудің бір арнасы деп ұғу абзал. Жас ұрпақты адамға тән табиғи, адами сезіммен өмірді, табиғатты сүйе білуге, құрметтеуге үйрету керек. Ол үшін жанды–жансыз жаратылысты өз дәрежесінде, өз орнымен бағалауға үйрету арқылы тіршілік деген тұтас әлемнің қадір–қасиетін танытқан дұрыс. Жаратылыстың ақиқатын, болмысты ашық, бүкпесіз көрсетіп ұғындырған жөн. Өйткені, қазіргі мектеп шындықты үйрету мектебі болуы тиіс. Қара есептер – халықтық қазына. [4]

Ол дүниеге бірден келген жоқ, оған халықтың ғасырлар бойы еңбегі, білімі, өнері жұмсалды. Әр сынып сағаттарының өтілу механизмін өзгертіп, тақырыптың мағынасына үңілуге, ондағы «Мен не үйрендім? Мен қалай үйренемін? Мен оны қайдан аламын?» сұрақтарына жауапты өз бойынан табуға тарту. «Қазақстан жолы – 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ», «Ардақта ата–анаңды», «Қарты бар үйдің қазынасы бар», «Құрбан айт туралы не білеміз?», «Мен қайырымды баламын», «Жақсы деген немене, жаман деген немене», «Тәуелсіздік елімнің тірегі», «Елбасы бастаған болашақ» тақырыптарында өткен тәрбие сағаттарында балалар бойына отансүйгіш, имандылық, тұлғаның адамгершілік қасиеттері артады, оянады. [5]

Отбасылық тәрбие беру негізінде өткен ата–аналар консилиумы мен дөңгелек үстелдердің пайдасы орасан зор. Ата–аналардың қоғамдағы болып жатқан діни ағымдардың зияны туралы қаншалықты хабардар екенін анықтау мақсатында, оларға деген көзқарасы қандай екенін анықтау үшін сауалнамалар өткізіп отырамыз. Сондай – ақ ұлттың салт – сананың өмірдегі қолданылмалы көріністері: рәсімдер, рәміздер, ырым – тыйымдар, жөн – жорағылар, діни ұғымдар, сенімдер, перзеттік парыз, адамгершілік борыш, ұрпақтың міндеті арқылы ұрпақтық міндет арқылы іске асырылып,ұлттық қасиеттерге айналады. [4]

Бастауыш сыныпта ұлттық құндылықты қалыптастыру ана тілі, математика, бейнелеу өнері сабақтарында жүзеге асырылады. Әрбір оқушыны өз беттерімен көркем туындыны оқуға, талдауға, бағалауға жетелеймін. XXI ғасыр – ғылым мен техниканың көз ілеспес жылдамдықпен даму заманы, сондықтан уақыт талабына

сай, білімді, парасатты, жан дүниесі кемел, намысшыл, ұлтжанды ұрпақ тәрбиелеу баршамыздың алға қояр мақсатымыз. Ұлы ағартушы М. Дулатов айтқандай «мектептің мақсаты жалғыз құрғақ білім үйрету емес, біліммен бірге жақсы тәрбиені қоса беру». Кез–келген мемлекеттің қуаттылығы, оның әскери күшінде ғана емес, оның ұлттық рухының күштілігінде. «Сын тұрғысынан ойлау» технологиясы дайын білімді қайталап айту емес, оны өз белсенділіктері бойынша алуға тәрбиеленеді. Оқушылардың өзіндік жұмысына мақсатты бағдарлар, айқын міндеттер қойғыза білуге үйретемін. Сабақта проблемалық сабақтарды бөліп алу, әзірлеу, соны талқылау, өзіндік қорытынды жасау, өз беттерімен анализ, синтезге, бағаға жету, өзін–өзі бақылау, жұмыстары балаларды шығармашылыққа, жүйелі білімге бағыттайды. Сонымен, сабақта сын тұрғысынан ойлау технологиясы бойынша үйрету барысында мынадай ұсыныс тастағым келеді. Сыни ойлау ұстанымдарын жүзеге асыратын мұғалімнің міндеті тақырып бойынша белгілі нәрсені «тартып ала отырып» оқушыны жалпы білім алуға қызықтыру, жетелеу және пайда болған сұрақтарды анықтағаны дұрыс. Пайда болған сұрақтар жаңа білім алуға сұраныс туғыза білу. Жаңа ақпаратқа бағыттай білсе, сол ақпарат келесі кезеңдерде одан әрі ашылады. Инвентаризация – белгілі ақпараттар тізімін жасау, әңгіме – тірек сөздер бойынша болжам жасау, шын және жалған бекіту жаттығулары, шатастырылған логикалық тізбектер, жұптық жұмыс: ой түрткі, «миға шабуыл»,«қысқа және шұбалаңқы сұрақтар», материалды кескіндік жүйелеу, кластер, кестелер қолданса өте ұтымды болар еді. Оқушы өмірге деген өз ойын білдіретін жазу стилін тапты. Жаңа білім бойынша өз жобалары, модельдері, болжамдарын тыңдап, талқылау өздері талдайды, бір–бірін тыңдайды. Өзіндік қорытыныдылары, оның қаншалықты ғылыми, шындыққа жақын екенін саралайды. Оқушылар өз ойымен, іс–тәжірибесімен, пікірелрмен бөлісуге үйренеді, бұл бағыт топпен жұмыс істеуге мүмкіндік береді. Мектепте мемлекеттік рәміздерді оқып үйрену бастауыш сыныпта, сабақтан тыс тәрбиелік – танымдық жұмыстарды жүргізгенде алғашқы түсініктер беріліп, өз елінің туы, елтаңбасы, әнұранына деген құрмет сезімдерінің қалыптасуына негіз жасалады. Мемлекеттік рәміздерді құрметтеу – елді, халықты, тарихты, әдеп – ғұрыпты, салт – дәстүрді құрметтеу болып табылатынын түсінеді. Сөз соңында бастауыш сыныпта пәндер арқылы құндылықтарды бойына сіңіру тиімді дегім келеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы «Қазақстан жолы–2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» 2014ж 17 қаңтар.
2. Жаңа білім республикалық журналы №5, 2019 ж. 5 – бет
3. Қазақ энциклопедиясы 2020 ж. 8 – бет
4. Қазақстан мұғалімі №4 2021 ж. 9 – бет
5. Ұлттық тәрбие – ұлағат республикалық журналы №2, 2021 ж. 14 бет
6. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы «Қазақстан жолы–2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» 2014 ж. 17 қаңтар.

ӘОЖ 371

ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИН ШЫҒАРМАЛАРЫНЫҢ ИДЕЯСЫ ӨЗГЕ ҚАЛАМГЕРЛЕРДІҢ ШЫҒАРМАЛАРЫНЫҢ ИДЕЯСЫМЕН ҮНДЕСУІ

Тургаева Гульсара Аманжоловна
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, педагог–зерттеуші
Қостанай қаласы білім бөлімінің А.М. Горький
атындағы гимназиясы КММ, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: turgaevagulsara946@gmail.com

Кельдибаева Багиткуль Аманжоловна
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, педагог–зерттеуші
Қостанай қаласы білім бөлімінің А.М.Горький
атындағы гимназиясы КММ, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: bagitkul77@mail.ru

Аңдатпа

Бұл жазылған мақала ұстаздарға әдістемелік жағынан сабақта қолдануға қажетті құрал ретінде қарастырылған. Мақаланы білім беру жүйесінде қосымша әдеби құрал ретінде қолдануға болады. Мақала қазақ тілі мен әдебиеті сабағында ақындар шығармаларының үндестігін көрсетуге арналған әдістемелік құрал.

Түйінді сөздер: *ғылыми–педагогикалық тұрғыдан, ұлы арманы, ұрпақ тәрбиесіне, ұлағатты ұстаздың, кәсіби педагогикалық деңгейде, білім беру мәселесі, кәсіби құндылық, халық даналығына айналып, сын тұрғысынан ойлау, оүндестігін көреміз, оқып тәлім алып келеді.*

Аннотация

Данная письменная статья задумана как методическое пособие для использования учителями на уроках. Статья может быть использована как дополнительное литературное средство в системе образования. Статья является методическим пособием для демонстрации гармонии произведений поэтов на уроке казахского языка и литературы.

Ключевые слова: *с научно–педагогической точки зрения, великая мечта, воспитание поколений, великий учитель, на профессионально–педагогическом уровне, проблема воспитания, профессиональная ценность, обращение в народную мудрость, мышление с критической точки зрения, мы увидеть гармонию, чтение и преподавание.*

Abstract

This written article is intended as a teaching aid for use by teachers in the classroom. The article can be used as an additional literary tool in the education system. The article is a methodological tool for demonstrating the harmony of poets' works in the Kazakh language and literature lesson.

Key words: *from a scientific and pedagogical point of view, a great dream, education of generations, a great teacher, at the professional and pedagogical level, the problem of education, professional value, appeal to folk wisdom, thinking from a critical point of view, we see harmony, reading and teaching.*

Ыбырай атамыздың қазақ әдебиетіне қосқан үлесін сан ұрпақ бағалайды. Біз осы тұрғыдан жай жатпай атамызға арнау өлең арнаймыз.

Ыбырай атамызға арнау

Қоңырауын даланың соққан ата
Мандайына қазақтың туған дана
Елі үшін жан аямай еңбек етіп,
Көп үлесі болған ғой барлыңына
Ақын сырын үңіліп оқып қара
Мазмұны батырады терең ойға
Жылдар өтіп жатса да ұрпақтары
Ұмытпас зор есімін болған дара
Әңгімесін оқиды талай бала
Қызықпайсын мазмұнына қалай ғана
Бүгінде тәрбиенің құралы боп,

Мағынасын жоймаған ғасырларда
Жырлары ақындармен үндеседі
Елімнің ертеңі бар келешегі
Ыбырайы бар нар тұлға қазағымның
Кеңелер әрқашан да керегесі

Ыбырай атамыз ұрпақ тәрбиесіне қайталанбас із қалдырған ұлы тұлға. Оның есімі қазақ балалар әдебиетінде баға жетпес алтын әріппен жазылып қалды. Оның жазған шығармаларын сан ұрпақ әлі де оқып тәлім алып келеді. Ол қалдырған із мәңгілік өшпес із, мәңгілік өшпес өмір деп айтсақ артық айтқандық емес.

Талай адам дүниеде бой алдырған,
Бой алдырып, аяғын көп шалдырған
Өлді деуге сыйа ма, ойландаршы...

Өлмейтұғын артына сөз қалдырған, [1.] – деген өлең жолдары ұлағатты ұстаздың өмір жолын баяндап бергендей анық айтылған .

Шынында да, ол артынан ұлағатты да өнегелі өмірінің мол жемісін келесі ұрпаққа мұра етіп қалдырды. Ыбырай атамыз зұлымдық, жауыздық, екіжүзділік, айлакерлік, әділетсіздік бойлаған заманда өмір сүрсе де, қараңғы түнді қақ жарып, білімнің асқар шынына қол созған көкірегі ояу адам еді. Өз заманында таң шолпанындай жарқыраған үлкен оқымысты, даланың жарық жұлдызы, ұлт ұстазы атанды атанды.

Ол өзінің Кел балалар оқылық деген өлеңі арқылы қазақтың қара домалақтарын ойыннан білімге бетін бұрды. Сөйтіп, қазақ ауыз әдебиетінде бұрыннан да бар дәстүрлерді шебер пайдаланады. Өлеңнің әр шумағында автор өнер–білімнің айрықша кәсіби құндылық қасиеттерін дәріптеп, надандық пен қараңғылықпен күресу арқылы зиянды көріністерді қатар суреттеп, оқушыға білімнің баға жетпес артықшылығын ұтымды түрде дәлелдей алады.

Мысалы: Оқымаған жүреді,
Қараңғыны қармалап...
Оқысаңыз балалар,
Шамнан шырақ жағылар.
Тілегенің алдыңнан,

Іздемей–ақ табылар – деп білім мен надандықты, жақсы мен жаман жақтарды өте шынайы бейнеде суреттейді. Оқу–білімнің қажеттілігін өскелең ұрпақтың санасына сіңіреді.

Ыбырайдың Өнер–білім бар жұрттар деген өлеңі, оның Кел балалар оқылық! өлеңінің жалғасын тапқан сияқты.

Өнер–білім бар жұрттар
Тастан сарай салғызды
Айшылық алыс жерлерден
Көзіңді ашып–жұмғанша,
Жылдам хабар алғызды. [3.]

Ақын бұл өлеңінде қазақ балаларын өнер мен мәдениетке шақырып, бүгінгі күннің өмір салтымен байланыстырды. Бүгінгі таңда атаулы өлең өз көкейтестілігін жойған емес. Қайта заман талабына сай жылма жыл жас ұрпақтың білімге бет бұруы арқылы жаңғырып келеді.

Қоғамның жаңа адамдары– жастарға Желкілдеп шыққан көк шөптей,

Жаңа өспірім достарым – деуі Ыбырайдың зор адамгершілік бейнесін жастарға деген зор үмітін артып, сүйіспеншілік сезімін көрсетуімен қатар, оларға үлкен үмітпен қараған оптимистік сезімін білдіріп.

Біз болмасақ, сіз барсыз,
Үміт еткен достарым,

Сіздерге бердім батамды–деп батасын беріп кетсе, кейін атамыздың асқақ арманы орындалғанын Мағжан Жұмабаевтың Мен жастарға сенемін өлеңінен көрініс тапқанын көруге болады. Мысалы:

Арыстандай айбатты,
Жолбарыстай қайратты,
Қырандай күшті қанатты
Мен жастарға сенемін!
Көздерінде от ойнар,
Сөздерінде жалын бар
Жаннан қымбат оларға ар
Мен жастарға сенемін!
Мен сенемін жастарға,
Алаш атын аспанға
Шығарар олар бір таңда
Мен жастарға сенемін[4].

Ұлы бабаларымыз ұрпақтарына үміттеніп, оларға ғылыми–педагогикалық тұрғыдан зор сенім артқан екен. Солардың ұлы арманының жүзеге асқанын бүгінде барша жұрттың көзі жетіп, ел болашағы жаңа қоғамның тізгінің берік ұстайтын еркін елдің ертеңгі кемеңгерлері–жастардың қолында екенін айқын біліп отыр. Бүгінгі таңда Ыбырай атамыздың шығармалары өз құндылығын жоғалтқан жоқ, қайта оның шығармаларының мәні тереңдей түсіп халықтың баға жетпес қазынасына айналып отыр. Әр өлеңі мен әр әңгімесінде керемет бір астар жатыр. Қай әңгімесін алсақ та, оқырманына түсінікті әрі қарапайым тілмен жазылған. Бүгінгі Жаңа Қазақстан жастары әлемдегі өзгерістерден қалт қалмай отырса да, ақын шығармасының нәрі кеткен жоқ. Ақын айтқан тағылымдар білім беру жүйесінде әрі қарай қолданысын тауып құнарын жоғалтпай келеді. Оның керемет асыл тағылымдары ұлттық педагогиканың баға жетпес асыл қазынасы болып қала бермек.

Жаңа Қазақстан жастарына жаңартылған білім беру саласында көптеген өзгерістер болып жатыр. Соның ішінде ұлттық тағылым мәселесіне де көп көңіл бөлінуде. Оның себебі жас ұрпақтың өзге ел азаматтарымен үзеңгілес жүруінде болып отыр. Ыбырай атамыздың өлеңдерінде табиғат лирикасында ақындардың пайғамбары болған Абай атамызбен үндестігін көреміз. Абайдың Жаз өлеңі

Жаз

Жазғытұрым қалмайды қыстың сызы
Масатыдай құлпырар жердің жүзі
Жан–жануар адамзат анталаса,
Ата–анадай елжірер күннің көзі.
Жаздың көркі енеді жыл құсымен,
Жайрандасып жас күлер құрбысымен.
Көрден жаңа тұрғандай кемпір мен шал,

Жалбаңдасар өзінің тұрмысымен, [5.] – деп Абай табиғат лирикасын осылай керемет жыр жолдарымен жырласа, Ыбырай өзінің Өзен өлеңінде табиғатты былай әсем суреттеген.

Өзен

Таулардан өзен ағар сарқырағаң,
Айнадай сәуле беріп жарқырағаң.
Жел соқса, ыстық соқса бір қалыпта,
Аралап тау мен тасты арқырағаң.
Көңілің суын ішсең ашылады.
Денеңде бар дертіңді қашырады.
Өксіген оттай жанып жануарлар
Өзеннен рақат тауып басылады. [6.]

Қандай керемет суреткер ақын екені айдан анық көрінеді. Екі ақын да табиғат суретін қолымен салып кеткендей үйлесімді сөздерді таба білген. Осы өлеңдерін оқуда сын тұрғысынан ойлау стратегияларын кеңінен қолданамыз. Ұлы суреткер ақын жазушының үндестігін өлеңдерінен ғана емес, айтқан ұлағатты ойларынан да байқауға болады. Оның жазып қалдырған сөздері халық даналығына айналып отыр. Тәрбиенің негізін қалап қана қоймай, балалар әдебиетінің атасы атанды. Оның тағылымды сөздері ұрпақтан–ұрпаққа жалғасын тауып, тәрбиенің тал бесіктен басталатынын білдіріп отырғандай.

Өлең өнерін былай қойып әңгімелеріне үңілетін болсақ, кәсіби педагогикалық деңгейде білім беру мәселесі керемет бір суреткерлікпен табылған салыстыруларды байқауға болады. Бақша ағаштары деген әңгімесін мысалға алар болсақ, оны оқыған оқушы өзіне ой түйе алады, өйткені салыстыру арқылы оқушы өзіне көп ғибрат алады. Ол әр адам үшін тәрбие құралы сияқты.

Кесте 1–Бақша ағаштары

Түзу ағаш	**Қисық ағаш**
Неге түзу?	Неге қисық?
Күткен, суарған, қисық бұтақтарын кесіп отырған, бақылаған.	Күтушісі болмаған, суармаған, өз бетімен өскен, жүгенсіз кеткен.
Қорытындысы қандай? Түзу болып өскен ағаш уақытында бақылауда болғандығын мензейді.	Қорытындысы қандай? Қарапайым ағаш арқылы баласына Тыйымсыз елдің жасы жүгенсіз кететінін көрсетеді.

Қарапайым ғана өмірдегі құбылыстармен салыстырып, адам мен табиғат арасындағы байланысты тамаша көрініс арқылы көрсете білген. Осындай шәкірт санасына ой салатындай әңгімелері өте көп. Өмірдегі қарама–қайшылықтарды ұтымды да шебер көрсете білді.Бала тәрбиесі тал бесіктен екендігін басшылыққа алуда.

Кесте 2–Жаман жолдас

Жақсы дос Жақсы дос өмірдің ащы мен тұщысында қасында табылады	**Жаман дос** Басыңа іс түскенде көлеңкесін көрсетпей, ат тонын ала қашатын адам
Қандай әрекет істеді? Досына сенбегендіктен, шешімді өзі қабылдады.	Неге жаман жолдас атанды? Қиын сәтте досын тастап кетті.
Ол нені түсінді? Қиын сәтте тастап кеткен досының амал дос екенін түсінді.	Достықты бағалай біле ме? Ол өзінің қара басын ғана ойлайтын, достықты бағалай білмейтін жан екенін дәлелдеді.

Бұл шығарманың көлемі шағын болса да, астары терең, берер өнегесі мол әңгіме. Оқыған адам жүрегіне ой саларлық әңгіме екендігі сөзсіз. Амал достың аясы тар, адал достың аясының кеңдігі әңгімеленуде. Халқымыз дос егіз, дұшпан сегіз деген ұғымды бағалай білген. Ұстаздар сабақтары арқылы баланың бойына достық қарым қатынасты нығайтудың жолын қарастырған

Кесте 3–Әкесі мен баласы

Әкесі	**Баласы**
Мінезі қандай? Еңбекқор, адал, әр заттың еңбекпен келетінін білетін еңбек адамы.	Қылықтары жағымды ма? Дайынға үйренген, жалқау, еңбекке бейімсіз.
Әке ғибраты қандай? Еңбекпен тапқан нан тәтті	Баласы қатесін түсінді ме? Аз жұмысты қиынсынсаң, көп жұмысқа тап боласың. Азды қанағат тұтпаған, көптен құр қалады.

Әке балаға сыншы дегендей әке мен бала тәрбиесін шебер көрсетіп отыр.

Қазақ отбасында әкенің орны бөлек екені ата дәстүріміз емес пе? Әке бала тәрбиесінде үлкен орын алады. Ұсынылған әңгімеде әкенің бала тәрбиесінде асқар таудай орын алуы жайында скреттелген. Әке тәрбиесін көрген бала жасқаншақ болмай, қайта өз ойын еркін айтып, ортада қалыс қалмайтындығы мәлім.

Әдебиеттер тізімі:

1. Абайдың поэзиясы
2. Ыбырай Алтынсариннің өлеңдері мен әңгімелері
3. Ы.Алтынсарин Өнер білім бар жұрттар Алматы Жалын1991 жыл
4. Мағжан Жұмабаев Мен жастарға сенемін 2022 жыл Мазмұндама баспасы
5. Абай Тандамалы өлеңдері Алматы 1943 18 бет
6. Ы.Алтынсарин Қазақ хоестоматиясы Алматы Өлке баспасы 2023 жыл
7. Ы.Алтынсарин Қазақ хоестоматиясы Алматы Білім баспасы 2007 жыл

ӘОЖ 373.2

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ЖАСТАҒЫ БАЛАЛАРДЫ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР НЕГІЗІНДЕ ТҰЛҒАНЫ РУХАНИ АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУ

Түшіген Гүлнұр Бегалықызы
педагогика ғылымдарының магистрі
КМҚК №18 бөбекжай бақша әдіскер, тәрбиеші
Қостанай қ. Қазақстан
E–mail: gulnur.tushigen@mail.ru

Мендыбаева Нургуль Уалиханова
КМҚК №18 бөбекжай бақша тәрбиеші
Қостанай қ. Қазақстан
E–mail: zhilkaidarova.77@mail.ru

Аңдатпа

Ұлттық құндылық – халықтың сан ғасырлар жиналған рухани және этно мәдени көзқарасы, ұлттық тәрбие, ұлттық сана–сезім жалпы айтқанда ұлттық коды. Ұлттық құндылықтарды жас ұрпақтың бойына сіңіру арқылы патриоттық тәрбиемен қатар рухани адамгершілік тәрбиесі қалыптасқан тұлға қалыптастыра аламыз.

Түйінді сөздер: *Ұлттық құндылық, ұлттық тәрбие, рухани адамгершілік тәрбие, бала тәрбиесі,ұлттық код, этнопедагогика – ұлттық тәрбие.*

Аннотация

Национальная ценность – это собраные веками духовно–этнокультурный взгляд народа, национальное воспитание, национальный сознания в целом национальный код. Прививая национальные ценности подрастающему поколению, мы можем сформировать личность, в которой наряду с патриотическим воспитанием сформировалось духовно–нравственное воспитание.

Ключевые слова*: национальная ценность, национальное воспитание, духовно – нравственное воспитание,воспитание детей, национальный код, этнопедагогика–национальное воспитание.*

Abstract

The national value is the spiritual and ethnocultural view of the people, national education, and the national code of Consciousness as a whole, which has been collected for centuries. By instilling national values in the younger generation, we can form a personality in which, along with patriotic education, spiritual and moral education has been formed.

Key words*: national value, national education, spiritual and moral education,upbringing of children, National Code, ethnopedagogy–national education.*

Ұлттық құндылық – халықтың сан ғасырлар жиналған рухани және этно мәдени көзқарасы,ұлттық тәрбие, ұлттық сана–сезім жалпы айтқанда ұлттық коды. Қазақ халқы ерекше мәдениетімен, көркем рухани құндылықтарға бай салт дәстүрімен

ерекшеленетін дана халық. Ұлтық құндылықтарымызды сақтап, болашақ ұрпақты отан сүйгіштікке,ұлтжандылыққа, рухани адамгершілігі кемелденген білімді тұлға тәрбиелеу біздің басты міндетіміз. Тәрбие тал бесіктен сөзінің мағынасы терең. Баланы бесікте жатқанда ақ бесік жырымен, тәрбиелік мәні бар ертегілермен өсірген. Қазақтың ұлттық тәрбиесінің алтын қазығы оның салт–дәстүрлері мен әдет–ғұрпын зерттеушілердің алдыңғы қатарында жүрген белгілі жазушы, этнограф Сейіт Кенжеахметұлының еңбектері біртөбе. Ел есінен шығып бара жатқан бел көтерер, немеурін, құттық, қызалар, ақтай жоқтау, шүлен тарату, биеқысырамас, қасқа жазасы тағы басқа көптеген ұлт әдет–ғұрпының 350 түрін тауып, жүйелеп ашып көрсеткен бұл жинақты анықтамалық десе де болады. Ғылыми–танымдық, көркемдік–тәрбиелік жағынан ұтымды әрі тартымды жазылған осы еңбек қазақ мәдениеті мен мінезін, түрмыстық салт ерекшеліктерін даралап көрсетуімен қымбат екенін көз жеткізеді. [1]

Ұлттық тәрбие, ұлттық құндылықтарды баланың бойына ерте жастан сіңіру мақсатында Мектепке дейінгі мекемелерде қазіпгі таңда ауқымды жұмыстар жүргілілуде. Өзінің кім екендігін танып, өз ұлтының тілімен дініне деген құрметі қалыптасқан жас ұрпақ болашақта ұлтының қадір қасиетін білетін нағыз тұлға болып қалыптасары анық. Ұлттық құндылықтарды жас ұрпақтың бойына сіңіру арқылы патриоттық тәрбиемен қатар рухани адамгершілік тәрбиесі қалыптасқан тұлға қалыптастыра аламыз. [2]

Ұлттық құндылық арқылы өскелең ұрпақты үлкенді сыйлауға, адамгершілкке, қамқорлыққа баулыған. Халқымыздың өзіне тән өте көп тыйым сөздері де бар. Мектепке дейінгі жастағы адамгершілік тәрбиесі моральдық принциптерді қамтуы тиіс. *Мораль* – дегеніміз адамдардың мінез–құлқының тарихи қалыптасқан принциптері мен ережелерінің жиынтығы. Бұл принциптер мен ережелер жақсылық пен жамандық, әділеттілік пен әділетсіздік, абыройлықпен абыройсыздық деген ұғымдардың тұрғысынан қаралып, адамдардың мінезі мен іс–әрекеттерін бағалаудың өлшеушісі болып табылады. Бұлар адамдардың бір–біріне, қоғамға, мемлекетке, үй–іші адамдарының бір–біріне деген қарым–қатынастарын ретке келтіріп отырады. [3, 1] Мораль қоғамнан тысқары тұра алмайды. Қоғам моральды туғызады, сақтайды, дамуына ықпал жасайды. Қоғамның дамуымен және экономикалық құрылыстың өзгеруімен бірге мораль да өзгеріп отырады. Керісінше,мораль адамның еңбекке деген көзқарасыарқылықоғамның экономикалық дамуына әсер етеді. Моральдың қалыптасуына қоғамдық сана, саясат, құқық, көркем өнер, дін ықпал етеді. Барлық заман мен барлық халықтарға бірдей жарамды ереже болмаса да, жалпыға бірдей кейбір моральдық ережелер бар. Мұндай ережелерді қоғам тәртібінің ең қарапайым ережелері депатаймыз. Мысалы, барлық заманда табиғат апаты кезінде зардап шеккендерге көмек көрсетіп отыру моральдық борыш деп есептелген. Өз балаларының алдында әкелік және аналық борышын орындамаған ата–аналарды, ата–анасы алдында өз борышын ұмытатын балаларды мораль атаулының бәрі де айыптайды, қоғамдық орындарда ең қарапайым тәртіпті сақтау, жасы кішілердің үлкендерді сыйлау ережелері барлық уақытта да болған. Адамдардың қарым–қатынас мәдениеті осы ережелер арқылы баянды етіледі.Жас ұрпақты адамгершілік рухында тәрбиелеу дегеніміз – оларды жоғарыда айтылған мінез–құлықтың дағдылы ережелеріне үйрету.

Адамгершілік тәрбиесі дегеніміз – адамның моральдық қасиеттерін белгілі бір мақсатқа бағыттап қалыптастыру. Адамгершілік тәрбиесінің жалпы міндеті мектеп жасына дейінгі балалардың мінез–құлқы мен тәртібін,адамгершілік сезімі мен сана нышандарын, адамгершілік түсініктері мен мінез–құлқын қалыптастыру болып табылады. Адамгершілік сезім адамгершілік түсініктерді меңгерудің негізінде туып, балалардың іс–әрекеті мен мінез–құлқынан, тәртібінен көрініс табады.

Мектеп жасына дейінгі балаларды адамгершілікке
тәрбиелеудің нақты міндеттері:

– балалардың үй–ішіне, жақындарына, құрбы–достарына, жалпы адамдарға, Отанға деген сүйіспеншілік сезімін тәрбиелеу;

– адамгершілік ережелеріне сай балалардың мінез–құлқын, ұйымдасқан тәртібін, мәдениеттілігін, жақсы әдеті мен дағдысын қалыптастыру;

Мектепке дейінгі жастағы балаларды адамгершілігі жоғары, жан–жақты дамыған тұлға ретінде қалыптасуы басты мақсатқа қойылған.

Туған тілін сүюден басталатын махаббат, елжандылықтан адамзатты шексіз құрметтеуге дейін өседі. Жасынан туған халқының даналығымен сусындап, оның өсиетінен нәр алып, әдебиетті сүйіп, сол арқылы ұлтжанды азамат болып өсері хақ, – дейді аса көрнекті әдебиеттанушы Ш. Елеукенов. [4]

Қазіргі таңда өзекті болып жатқан тақырып тіл мәселесі біз көп ұлтты мемлекет болғандықтан қиындықтар кездесіп жатады. Бір мемлекетте тұрып жатқандықтан басқа ұлтқа құрметпен қарау азаматтық борышымыз, бірақ қазақ халқымыздың құнды тәрбиесін тілімен дінінің тұғыры биік болу қажет. Мамандығымыз тәрбиеші болғандықтан бала тәрбиесі бей жай қалдырылмайтын тақырып. Ақпараттық технология дамыған заманда балалар мультфилммен өсіп жатқаны өзекті мәселе. Қазақ халқының ұлтық болмысын көрсететін мемлекеттік тілдегі тәрбиесі мол мультфилмдер жоқтың қасы. Қазіргі таңда ұлттық құндылықтар негізінде рухани адамгершілікке тәрбиелек мақсатында балалармен түрлі ойындар ұйымдастырылып жатыр. Қала бойынша семинарлар ұйымдастырып қарқынды түрде ұлттық ойындарды қолдану жоспары жүзеге асырылуда. Мектепке дейінгі мекемеде ойын іс әркетінде ұлттық ойындарын қолданудың маңызы зор.Қазіргі заман талабына сай, балаларды қызықтыра алатын жаңа нұсқада ұлттық ойындар күн тәртібіне енгізілуде.Ұлттық ойын түрі асық ойыны кіші топтан қол моторикасын дамытуға арналған сенсорикалық ойындардан,ересек топ балаларымен ойналатын шамшаңдыққа санауға үйрететін бес асық, сақа, Омпы, тіпті Асық терапиясы да енгізіліп жатыр. Алдағы уақыттада балаларға қызықты болатын ұлттық құндылықтар шеңберінде ойындар жарық көріп қолданылатынына сенімім мол. Қазақ ауыз әдебиетінің асыл үлгілері жас ұрпақты тәрбиелеуге орасан зор қызмет атқарады. Ал ауыз әдебиетінің аса маңызды бір саласы – балалар фольклоры болып табылады. Ана әлдиінен,

бесік жырынан бастау алатын балалар фольклоры сәбидің азамат болып қалыптасқан кезеңіне дейін тіл ұстартып, ұлттық тәлім беріп, балдырғандардың қиялына қанат бітіреді, оның азаматтық тұлғасының қалыптасуына шынайы әсер етеді. [5]

Ұлттық қасиеттерімізді ұрпақ бойында қалыптасуы қоғам игілігі үшін маңызды. Балаларға ұлттық тәрбие беру кең ауқымда жүргізілуі тиіс. Этнопедагогика – ұлттық тәрбие негізі болып саналады. Ал ұлттық тәрбие қоғамдағы құндылықтарды бойына сіңіріп, өз құндылықтарын арттыра береді. Бірақ ұлтыық құндылық өндіріс және экономика сияқты ғаламдастыруға келмейді, өркениеттілік пен дамып, қалыптасады. Қазақ этнопедагогикасы – өркениеттілік қасиеттерді сақтаған ғылым болып саналады. Сондықтан балалар ұлттық тәрбие құндылықтарымен сусындасын десек, қазақ этнопедагогикасы негізінде ұлттық тәрбие беруіміз керек. Ұлттық тәрбие құндылықтар құралдары болып саналады: ұлттық тіл, ұлттық–әдеп ғұрыптар мен салт–дәстүрлер, ауызекі халық шығармашылығы, ұлттық тарих, ұлттық сәндік–қолданбалы өнер, ұлттық ойындар, тағы басқалар. [6]

Ұлттық құндылық тәрбиесінің міндетін жүзеге асыру барысында баланың бойында енді дами бастаған адамгершілік сезімдерін пайдалана отырып, үлкенді сыйлауға, мәдени мінез–құлықтың қарапайым ережелерін, әдеті мен дағдыларын моральдық саналарын, мінез–құлықтарын,өзін және өзгелерді әділ бағалай білу қабілетін дамытып, қарапайым да күрделі сезімдер мен қарым–қатынастар қалыптастыруға ықпал ете білуге үйрету көзделеді. Баланың алғашқы адамгершілік

түсініктерін аңғарып, мінез–құлқы мен тәртібін қалыптастыруда мектепке дейінгі шақ – ең жауапты кезең. Балалар үй ішіндегі жақындарымен қарым–қатынасында, оқу–тәрбие ісінде, тікелей өмір тәжірибесінде ненің жақсы, ненің жаман екенін байқайды, жақсы мен жаманға үлкендер тарапынан берілген бағаны меңгереді. Психология ғылымыда баланыңайналадағы болмысты дұрыс түсінуі мектеп жасына дейін қалыптасатынын, олар өз айналасындағы адамдардың көзқарасы мен талпынысынан, мұраттарынан жастайынан–ақ үлгі алатынын дәлелдеді. Бірақ бұл өзгерістердің бәрі де өзінен өзі немесе жүйкенің туа біткен заңдылық күші арқылы емес, әдейі мақсат көздеп ұйымдастырылған оқу–тәрбие үстінде іске асады. [7]

Ұлттық тәлім–тәрбиенің дамуы мен қалыптасуына үлкен үлес қосқан қазақтың көптеген зиялы оқымыстылары жеке басқа табынудың құрбаны болды, қудалауға түсті. Мұның өзі ұлт мәдениетінің өсуін үлкен тежелуге әкеліп соқтырды. Халық педагогикасы жөнінде ғылыми–зерттеулер жүргізуге шек қойылды. Ұлттық салт–дәстүрлерді дәріптеу, өмірге енгізу санадағы ескінің сарқыншағы деп бағаланды. Халықтық дәстүрлер өзінің қоғамдық мәнін жойып, отбасылық мәнге ғана ие болды. Оның өзі бертін келе, мектеп, жоғарғы оқу орындарының тәрбие жұмыстарының негіздеріне кірді. Қазіргі таңда Қазақстан Республикасы егеменді ел болып ана тілінің мемлекеттік тіл болуымен қатар өткен тарихымызды қайта қарап, ондағы рухани құндылықтарды елеп және рухани құндылықтардың қорына өлшеусіз үлес қосатын мұраларын зерделеп зерттеу бүгінгі ұрпақ тәрбиесінің керегіне жарату, өзекті мәселелердің бірі болуда. Егеменді ел болған соң сол елдің елдік белгісі ұлттық тәрбиесі айқын көрінуге тиіс.

Әдебиеттер тізімі:

1. Кенжеахметұлы С.К–35 Қазақ халқының салт–дәстүрлері. – Алматы: Алматыкітап 2007.
2. .Жұмабекова Ф.Н Мекткепке дейінгі педагогика: Оқу құралы.–Астана:Фолиант, 2008.–115 б
3. Жұмабекова Ф.Н Мекткепке дейінгі педагогика: Оқу құралы.–Астана:Фолиант, 2008.–101 б
4. Қазақ этнопедагогика құндылықтарын патриоттық тәрбиеге қолдану. //Экологияның өзекті мәселелері: III халықаралық ғылыми–практикалық конференциясының материалдары. Т.2.Қарағанды: ҚарМУ, 2004.
5. ҚУЫР–ҚУЫР, ҚУЫРМАШ: Қазақтың балалар фольклоры: халық өлеңдері, тақпақтар, санамақтар, жұмбақтар, жаңылтпаштар, ойындар, жұмбақ–есептер, мақал–мәтелдер, ертегілер, аңыздар / Құраст. Б. Қошым–Ноғай. Алматы: Раритет,2018. – 40б
6. Ахмедбекова Б.С (20.12.2020) Тәрбиенің көзі ұлттық құндылықтар
7. Жұмабекова Ф.Н Мекткепке дейінгі педагогика: Оқу құралы.–Астана:Фолиант, 2008.–111 б

УДК 37.013

ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ – БАЗОВАЯ ОСНОВА СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ ДЕТЕЙ И МОЛОДЕЖИ

Уразбаева Гульсм Шиндаулетовна
учитель математики
КГУ «Общеобразовательная школа имени Б. Майлина
отдела образования акимата района Б. Майлина, Казахстан
E–mail: guls_ura@mail.ru

Сакауова Улболсын Жапаргалиевна
учитель истории
КГУ «Общеобразовательная школа имени Б. Майлина
отдела образования акимата района Б. Майлина», Казахстан
E–mail: sakauovaulbolsyn@mail.ru

Аннотация

Основным содержанием духовно–нравственного воспитания являются базовые национальные ценности, хранимые в социально–исторических, культурных, семейных традициях многонационального народа Казахстана, передаваемые от поколения к поколению и обеспечивающие успешное развитие страны в современных условиях. В статье рассматриваются основные понятиядуховно–нравственного воспитания, как системного управления образовательной деятельностью.

Ключевые слова: *духовно–нравственное воспитание, национальные ценности, гуманизм, социально–исторические, культурные традиции.*

Аңдатпа

Рухани–адамгершілік тәрбиенің негізгі мазмұны – көпұлтты Қазақстан халқының әлеуметтік–тарихи, мәдени, отбасылық дәстүрлерінде сақталған, ұрпақтан–ұрпаққа жалғасып келе жатқан және қазіргі жағдайда еліміздің табысты дамуын қамтамасыз ететін негізгі ұлттық құндылықтар. Мақалада білім беру қызметін жүйелі басқару ретінде рухани–адамгершілік тәрбиенің негізгі тұжырымдамалары қарастырылады.

Негізгі сөздер: *рухани–адамгершілік тәрбие, ұлттық құндылықтар, гуманизм, қоғамдық–тарихи, мәдени дәстүрлер.*

Abstract

The main content of spiritual and moral education is the basic national values, stored in the socio–historical, cultural, family traditions of the multinational people of Kazakhstan, passed on from generation to generation and ensuring the successful development of the country in modern conditions. The article discusses the basic concepts of spiritual and moral education as a systemic management of educational activities.

Key words: *spiritual and moral education, national values, humanism, socio–historical, cultural traditions.*

Духовно–нравственное воспитание молодого поколения приобретает в современных условиях особенно большое значение. Одновременно с социальными и экономическими преобразованиями в нашей стране идет активный процесс формирования нового человека. Этот процесс во многом зависит от дальнейшего развития теории нравственного воспитания.

Чему учить и как воспитывать, как научить ребёнка любить Отечество, свою национальную культуру, самобытность и традиции своего народа? Этот вопрос не раз задавал себе каждый из нас. В вечном поиске положительного и доброго мы, как правило, выходим на блистательный образец – общечеловеческие ценности и идеалы.

В современной педагогической литературе понятие нравственность рассматривается, как показатель общей культуры человека, его достоинств, приверженности общечеловеческим ценностям; внутренние, духовные качества, которыми руководствуется человек.

Что подразумевается под понятием духовность? Это устремлённость личности к избранным целям, ценностная характеристика сознания; определение человеческого способа жизни, выраженное в стремлении к познанию мира и, прежде всего, самого себя – в поисках и открытии самоценного, самосовершенствования; в стремлении найти ответы на «извечные вопросы бытия» – об устройстве мира, истине, о добре и зле. В педагогике под понятием духовность подразумевается вдохновенно – чувственная сторона жизни человека и человечества, особый образ мышления и жизнедеятельности людей, основанный на приоритете нематериальных, гуманных ценностей.

Духовно–нравственное воспитание – это воспитание духовно–нравственного человека. Педагогически организованный процесс, в ходе которого обучающимся передаются духовно–нравственные нормы жизни, создаются условия для усвоения и принятия национальных ценностей, освоения системы общечеловеческих, культурных, духовных и нравственных ценностей многонационального народа Казахстана. Духовно–нравственное воспитание детей является одной из ключевых

проблем современного общества. Перед семьей, общеобразовательной школой стоит задача воспитания ответственного гражданина, способного самостоятельно оценивать происходящее и строить свою деятельность в соответствии с интересами окружающих его людей.

Цель нравственного и духовного воспитания состоит в том, чтобы социально необходимые требования, предъявляемые обществом, педагог превратил во внутренние стимулы развития личности каждого ученика; воспитал такие социально значимые качества личности, как долг, честь, совесть, достоинство, толерантность, милосердие. Понятие «нравственное и духовное воспитание» достаточно широкое. [1]

Основным содержанием духовно–нравственного воспитания являются базовые национальные ценности, хранимые в социально–исторических, культурных, семейных традициях многонационального народа Казахстана, передаваемые от поколения к поколению и обеспечивающие успешное развитие страны в современных условиях. [2]

Традиционными источниками нравственности являются: Казахстан, его народ, гражданское общество, семья, труд, искусство, наука, природа, человечество. Соответственно традиционным источникам нравственности определяются и базовые национальные ценности, каждая из которых раскрывается в системе нравственных ценностей (представлений):

патриотизм – любовь к Казахстану, своему народу, малой Родине, служение Отечеству;

социальная солидарность – свобода личная и национальная, доверие к людям, институтам государства и гражданского общества, справедливость, милосердие, честь, достоинство;

гражданственность – служение Отечеству, правовое государство, гражданское общество, закон и правопорядок, свобода совести;

семья – любовь и верность, здоровье, достаток, уважение к родителям, забота о старших и младших;

труд и творчество – уважение к труду, творчество и созидание, целеустремленность и настойчивость;

наука – ценность знания, стремление к истине, научная картина мира;

искусство и литература – красота, гармония, духовный мир человека, нравственный выбор, смысл жизни, эстетическое развитие;

природа – эволюция, родная земля, заповедная природа, планета Земля, экологическое сознание;

человечество – мир во всем мире, многообразие культур и народов, прогресс человечества, международное сотрудничество.

Принципы и особенности организации содержания духовно–нравственного воспитания обучающихся.

Принцип ориентации на идеал. Идеал – это высшая ценность, совершенное состояние человека, семьи, школьного коллектива, социальной группы, общества, высшая норма нравственных отношений, превосходная степень нравственного представления о должном. Идеалы определяют смыслы воспитания, то, ради чего оно организуется. Идеалы сохраняются в традициях и служат основными ориентирами человеческой жизни, духовно–нравственного и социального развития личности.

Аксиологический принцип. Ценности определяют основное содержание духовно–нравственного развития и воспитания личности школьника. Любое содержание обучения, общения, деятельности может стать содержанием воспитания, если оно ориентировано на определенную положительную ценность.

Принцип следования нравственному примеру. Следование примеру – веду-

щий метод нравственного воспитания. Пример – это возможная модель выстраивания отношений ребенка с другими людьми и с самим собой, образец ценностного выбора, совершенного значимым другим. Содержание образовательного процесса должно быть наполнено примерами нравственного поведения. Особое значение для духовно–нравственного развития обучающегося имеет пример учителя.

Принцип диалогического общения. В формировании ценностных отношений большую роль играет диалогическое общение школьника со сверстниками, родителями (законными представителями), учителем и другими значимыми взрослыми. Выработка личностью собственной системы ценностей, поиск смысла жизни невозможны вне диалогического общения человека с другим человеком, ребенка со значимым взрослым.

Нравственное развитие личности происходит в течение всей жизни человека под влиянием контактов с окружающими его людьми и проявляется в его оценках и отношении к действительности, обществу, взаимоотношениях с другими людьми, в его действиях и поступках. Нравственный облик человека, включающий как его внутренний мир, т.е. понимание им того, как и почему следует поступать так, а не иначе, так и внешнюю сторону его проявления, выражающуюся в суждениях, поступках и поведении, формируется в течение всей жизни.

Принцип полисубъектности воспитания. В современных условиях процесс развития и воспитания личности имеет полисубъектный, многомерно деятельностный характер. Школьник включен в различные виды социальной, информационной, коммуникативной активности, в содержании которых присутствуют разные, нередко противоречивые ценности и мировоззренческие установки.

Принцип системно – деятельностной организации воспитания. Воспитание, направленное на духовно–нравственное развитие обучающихся и поддерживаемое всем укладом школьной жизни, включает в себя организацию учебной, внеучебной, общественно значимой деятельности школьников. Оно проявляется, прежде всего, в практической деятельности школьников, учебе, труде, общественной работе, в характере их отношений, способах взаимодействия, в усвоенных нормах поведения. Интеграция содержания различных видов деятельности обучающихся в рамках программы их духовно–нравственного развития и воспитания осуществляется на основе воспитательных идеалов и ценностей. Понимание – это ответ на вопрос. Оно достигается через вопрошание общественного значения ценностей и открытие их личностного смысла. [3]

Для решения воспитательных задач обучающиеся вместе с педагогами и родителями, иными субъектами воспитания и социализации обращаются к содержанию:

- общеобразовательных дисциплин;
- произведений искусства;
- периодической литературы, публикаций, радио и телепередач, отражающих современную жизнь;
- духовной культуры и фольклора народов Казахстана;
- истории, традиций и современной жизни своей Родины, края, своей семьи;
- жизненного опыта своих родителей (законных представителей) и прародителей;
- общественно полезной и личностно значимой деятельности в рамках педагогически организованных социальных и культурных практик;
- других источников информации и научного знания.

Таким образом, содержание разных видов учебной, семейной, общественно значимой деятельности интегрируется вокруг сформулированной в виде вопроса–задачи ценности. Перечисленные принципы определяют основу уклада школьной

жизни, придают ему жизненную, социальную, культурную, нравственную силу. Обучающийся испытывает большое доверие к учителю. Для него слова учителя, поступки, ценности и оценки имеют нравственное значение. Именно педагог (не только словами, но и всем своим поведением, своей личностью) формирует устойчивые представления ребенка о справедливости, человечности, нравственности, об отношениях между людьми. Характер отношений между педагогом и детьми во многом определяет качество духовно–нравственного развития и воспитания последних. Поэтому педагогическая поддержка нравственного самоопределения школьника есть одно из условий его духовно–нравственного воспитания.

Духовно–нравственное возрождение нашего Отечества невозможно без развития соответствующей системы образования и воспитания. Сегодня актуальным становится вопрос о воспитании в человеке уважения к традиционным нравственным ценностям. Казахстан нуждается сегодня в национальном воспитании духовного характера, основу которого составляет любовь к Отечеству, а также гражданская ответственность перед ним, национальный дух, справедливость, вера, совесть, честь. Без духовно–нравственного воспитания невозможно быть культурным и образованным человеком, понимать смысл многих литературных и музыкальных произведений, нельзя развить высоконравственную гражданскую позицию, пробудить чувство патриотизма, осознать необходимость жить нравственно. [4]

С приобретением Республикой Казахстан статуса суверенности появилась возможность реального возрождения истории, культуры, обычаев, языка казахского народа, создались возможности для обновления содержания школьного образования на основе учета национальных традиций в единстве с мировой культурой и достижениями разных народов. Поэтому мы считаем, что общечеловеческое согласие не противоречит национальному достоинству народов Казахстана. Веками было доказано, что в республике всегда проживали в дружбе и согласии не только казахи, но и русские, украинцы, немцы, татары, корейцы, уйгуры, поляки, люди других национальностей.

Гуманизм всегда был одним из основных принципов нравственности, важнейшем качеством личности. На основе этого принципа осуществляется воспитание уважения к человеку как высшей ценности общества, развиваются чувства достоинства, гордости и чести. Гуманизм проявляется в признании непримиримости интересов борющихся классов в борьбе против различных форм унижения и порабощения человека, расовой дискриминации, национального гнета, неравноправия, против всех проявлений человеконенавистничества. Гуманизм наследует традиции демократического гуманизма с его требованиями уважения человеческого достоинства в каждом человеке независимо от имущественного положения, пола, расы, нации. Он содержит в себе проявления человечности, увековеченной в определенных нормах общежития: сострадание горю человека, готовность помочь в беде, защитить от насилия или оскорбления и др. [5]

И сегодня, в Казахстане сохраняются стабильность, национальное согласие и гражданский мир. Курс на укрепление дружбы между народами совпадает с желанием казахстанцев решительно двигаться вперед по пути обновления, экономических реформ и духовного возрождения.

Список литературы:

1. Закон Республики Казахстана «Об образовании» // Интернет ресурс www.zakon.kz
2. Тәжібаева С.Ғ. Мектепте тәрбие жұмысын ұйымдастыру әдістемесі. Оқу құралы. Алматы, 2007. – 359 б.
3. Кенжегараев Н.Д. Основные принципы концепции формирования интеллектуальной личности на основе концепции А. Кунанбаева «полноценная личность» // Материалы II Международной научной конференции «Педагогика: традиции и инновации» Челябинск, 2012 .

4. Есим Г. Казахский Ренессанс // Казахстанская правда, 6 апреля, 2011.
5. Бейсенбаева А.А. «Гуманизация образования старшеклассников на основе меж-предметных связей» – Алматы, 1996. – 280 с.

УДК 373

МОРАЛЬНЫЕ ДИЛЕММЫ КАК СРЕДСТВО НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ УЧАЩИХСЯ

Усембаева Асия Хамитовна
старший преподаватель
КРУ имени Ахмета Байтұрсынұлы
г.Костанай, Казахстан
E-mail: assiya_6499@mail.ru

Аннотация

В статье моральные дилеммы рассматриваются как эффективное средство нравствен–ного воспитания в обучении и воспитании учащихся. Рассмотрены подходы различных авторов к определению понятия моральной дилеммы. Отмечается, что именно с помощью моральных дилемм решаются многие задачи нравственного воспитания, самовоспитания и саморазвития личности учащихся. В статье подчеркивается, что обсуждение моральных дилемм на занятиях способствует пониманию нравственных ценностей и норм, формированию активной гражданской позиции и таких нравственных качеств, как доброта, ответственность, отзывчивость и порядочность.

Ключевые слова: *моральные дилеммы, нравственное развитие, нравственные качества, активная гражданская позиция, воспитание, ценности и нормы*

Abstract

The article examines moral dilemmas as an effective means of moral education in the teaching and education of students. The approaches of various authors to the definition of the concept of a moral dilemma are considered. It is noted that it is with the help of moral dilemmas that many problems of moral education, self-education and self-development of the personality of students are solved. The article emphasizes that the discussion of moral dilemmas in the classroom contributes to the understanding of moral values and norms, the formation of an active citizenship position and such moral qualities as kindness, responsibility, responsiveness and decency.

Key words*: moral dilemmas, moral development, moral qualities, active citizenship, education, values and norms*

Аңдатпа

Мақалада моральдық дилеммалар оқушыларды оқыту мен тәрбиелеудегі адамгершілік тәрбиенің тиімді құралы ретінде қарастырылады. Моральдық дилемма түсінігін анықтауға әр–түрлі авторлардың көзқарастары қарастырылады. Оқушылардың тұлғасын адамгершілікке тәрбиелеу, өзін-өзі тәрбиелеу және өзін-өзі дамытудың көптеген мәселелері моральдық дилемма–лардың көмегімен шешілетіні атап өтіледі. Мақалада моральдық дилеммаларды сыныпта талқылау моральдық құндылықтар мен нормаларды түсінуге, белсенді азаматтық ұстанымды және мейірімділік, жауапкершілік, жауаптылық және әдептілік сияқты адамгершілік қасиеттерді қалыптастыруға ықпал ететіні атап өтілген.

Түйінді сөздер: *моральдық дилеммалар, адамгершілік даму, адамгершілік қасиеттер, белсенді азаматтық, тәрбие, құндылықтар мен нормалар*

Любое современное общество стремится к тому, чтобы в нем жили люди, обладающие активной гражданской позицией, имеющие понятие о нормах социаль–ной справедливости, ответственности, патриотизме. Это приобретает особое значе–ние в условиях известных экономических и социокультурных процессов, которые сопровождаются негативными изменениями в нормах морали и нравственном развитии личности.

Мораль (от лат. слова moralis – «нравственный») – нравственность, особая форма общественного сознания и вид общественных отношений (моральные

отношения); один из основных способов регуляции действий человека в обществе с помощью норм [1]. Понятия «мораль» и «нравственность» часто тождественны.

Оксфордский словарь определяет дилемму как ситуацию, когда трудный выбор де лается из двух и более альтернатив, любая из которых в равной степени нежелательна [2]. В рамках данной статьи мы определяем моральную дилемму как ситуацию, затрагивающую внутренний мир человека, в которой выбор любого из решений одинаково затруднителен. Она побуждает человека оценить ее для принятия правильного решения, заставляет рассуждать о добре и зле, об истине и лжи и т. д.

Теория стадий морального развития Кольберга – одна из самых известных теорий, в которых основное внимание уделяется поэтапному процессу развития нравственности и морального мышления у детей. Согласно этой теории**,** нравствен–ное развитие детей происходит в шесть этапов, а моральная логика в первую очередь ориентирована на достижение и отстаивание справедливости.

Стадии морального развития Кольберга представляют собой шестиэтапную теорию того, как дети учатся и развивают чувство нравственности. Согласно этой теории, впервые предложенной в начале 1960-х годов психологом развития Лоуренсом Кольбергом, по мере взросления дети проходят шесть различных стадий. Каждый этап предполагает рассмотрение различных соображений при принятии решения о том, что правильно, а что нет.

Моральные дилеммы могут помочь определить, на каком уровне нравствен–ного развития находится человек. Предлагая людям задачи по принятию моральных решений, психологи могут оценить, на каком этапе люди находятся на шести стадиях морального развития по Кольбергу.

Примеры моральных дилемм включают такие вопросы, как: «Пошли бы вы против своих родителей, если бы они сказали вам сделать что-то не так?» или «Что бы вы сделали, если бы нашли кошелек, полный денег, и захотели бы оставить его себе?»

Согласно теории Кольберга, моральное действие состоит из 3 стадий. Первая стадия – доконвенциональная мораль, при которой человек использует собственные интересы и желания как основу для моральных решений.

Вторая стадия – конвенциональная мораль, при которой человек при принятии моральных решений следует общественным стандартам и ожиданиям. Наконец, существует постконвенциональная мораль, которая предполагает учет прав и потребностей других при принятии решений.

Кольберг считал, что с помощью этих трех стадий морали люди следуют присущей им иерархии моральных действий. Люди сначала действовали исходя из собственных интересов и желаний, затем исходя из общественных ожиданий приемлемого поведения и, наконец, исходя из понимания индивидуальных прав, которое определяет их моральный выбор. Эту концепцию часто называют «моралью поступков», и она показывает, как теорию Кольберга можно применять в различных ситуациях.

Наследие Кольберга не ограничивается его теорией морального развития. Его более широкий вклад в академические круги, в том числе его упор на демократии–ческое образование и его приверженность применению психологических принципов к реальным этическим дилеммам, продолжают находить отклик в современных исследованиях и образовательной практике. Его жизнь и работа остаются свидетельством силы строгих интеллектуальных исследований и стремления понять сложности человеческой природы.

Чтобы укрепить и поддержать свои теории, Кольберг провел эмпирические исследования различных групп населения разных культур, используя опросы,

интервью и моральные дилеммы. В ходе этих исследований он обнаружил, что большинство людей проходят этапы линейно от раннего детства до взрослой жизни.

Его выводы и исследования стали важным вкладом в область психологии, а также используются в образовательных моделях по всему миру.

Нравственное развитие означает умение различать и рассуждать о том, что морально правильно, а что неправильно.

Этот вопрос уже давно привлек внимание философов, религиозных лидеров и родителей. Однако американский психолог Лоуренс Кольберг предложил для объяснения этой темы одну из известных теорий этических принципов. Он расширил и модифицировал работу Жана Пиаже по когнитивной теории, но его больше интересовал ответ на вопрос, как дети формируют моральное мышление и мораль.

Когнитивная теория Жана Пиаже была модифицирована Лоуренсом Кольбер–гом, который предположил, что развитие этических принципов и морали представ–ляет собой непрерывный процесс, состоящий из отдельных этапов, которые происходят на протяжении всей жизни. Теория Кольберга вращается вокруг шести стадий морального развития на трех разных уровнях.

Эмпирические исследования Лоуренса Кольберга по моральному развитию были новаторскими и обеспечили более глубокое понимание того, как моральное мышление развивается у отдельных людей. Один из его самых известных экспери–ментов заключался в представлении людям моральных дилемм, в частности, дилеммы Хайнца. Эта дилемма представляет собой гипотетическую ситуацию, когда человек по имени Хайнц должен решить, стоит ли украсть жизненно важное лекарство для его умирающей жены, которое он не может себе позволить.

Эксперимент проводился в несколько этапов. Во-первых, Кольберг представил дилемму для изучения субъектов, от детей до взрослых, представляющих различ–ные субъекты общества. Испытуемых спросили, следует ли Хайнцу украсть препарат, а затем задали ряд вопросов «почему» и «что, если», чтобы выяснить причины их решений. Зависимой переменной в этом исследовании были моральные рассуждения, используемые испытуемыми, а не их конкретные ответы на дилемму.

С помощью этого метода Кольберг смог разделить моральные рассуждения на шесть различных стадий, отражающих прогресс от эгоцентричных взглядов к универсальным этическим принципам. Доктор Джеймс Томпсон, известный психолог, заметил: «Использование Кольбергом моральных дилемм, таких как сценарий Хайнца, позволило ему проникнуть в основные моральные структуры, которые определяют наши решения в повседневной жизни».

Одним из примеров исследования, иллюстрирующим это прогрессирование, является реакция маленького ребенка, направленная на избегание наказания (стадия 1), по сравнению с реакцией взрослого, подчеркивающей универсальные этические принципы (стадия 6). Важно учитывать, что в первоначальном исследо–вании Кольберга приняли участие 72 мальчика в возрасте 10, 13 и 16 лет из Чикаго.

Работа Кольберга над дилеммой Хайнца оказала глубокое влияние на область моральной психологии и образования. Его метод представления моральных дилемм и исследования причин, лежащих в основе решений, позволил получить ценную информацию о том, как развивается и развивается моральное мышление[4]

Нужно отметить, что нравственность – это внутренняя категория, побуждаю–щая человека действовать по совести, то есть совокупность норм, определяющая поведение человека. А мораль является общественно-исторической категорией, системой норм и ценностей, которые ориентируют человека на благо других людей. Данные нормы и ценности, в свою очередь, требуют не только справедливых и добродетельных действий, со вершенных намеренно и явившихся результатом бескорыстного и свободного выбора.

Моральные дилеммы, используемые в процессе учебной и внеаудиторной деятельности, являются, на наш взгляд, эффективным средством нравственного воспитания учащихся, так как активизируют когнитивные (активизация познавательного поведения) и аффективные факторы (личностная значимость, противоречивость ситуации, ситуативность моральной дилеммы). М. И. Рожков подчеркивает, что моральные дилеммы являются продуктивным средством развития экзистенциальной сферы: в процессе обсуждения дилемм у каждого ребенка накапливается определенный опыт социально полезного поведения, высоконравственные установки, которые не позволят ему в дальнейшем вести себя непорядочно, бесчестно [4].

Определяемая моральной дилеммой внешняя ситуация влияет на мыслительную деятельность и эмоциональную сферу учащихся и вызывает у них интеллектуальные эмоции, которые, в свою очередь, оказывают влияние на мышление и речь [5]. В ходе обсуждения учащиеся учатся решать сложные нравственные задачи, обосновывать и высказывать свою точку зрения, получают новую информацию, связанную с гражданскими правами и обязанностями, общечеловеческими ценностями,учащиеся учатся поступать по совести.

Опыт обсуждения моральных дилемм на учебных занятиях и внеклассных мероприятиях представляется весьма эффективным, так как является дополнительным средством расширения кругозора, способствует воспитанию чувств патриотизма, толерантности, нравственных качеств личности, способствует формированию личностной активности.

Список литературы:

1. Большой энциклопедический словарь / под редакцией А. М. Прохорова. – М.: Советская энциклопедия, 1993. – 1632 с.
2. Oxford English Dictionary [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://www.oed.com].
3. Пол Мэйн. Что такое стадии нравственного развития по Колбергу и как они связаны с когнитивным развитием ребенка? – https: // www.structural-learning.com/post/kohlbergs-moral-development -stages
4. Рожков М. И., Байбородова Л. В., Ковальчук М. А. Воспитание толерантности у школьников / М. И. Рожков, Л. В. Байбородова, М. А. Ковальчук. – Ярославль : Академия холдинг, 2003. – 191 с.
5. Холод Н. И. Моральные дилеммы как средство нравственного воспитания студентов при обучении иностранному языку // Ярославский педагогический вестник. 2016. №3. – с. 68-71

ӘОЖ 37.017.92

РУХАНИ АДМАГЕРШІЛІК ТӘРБИЕ – МАҢЫЗДЫ МІНДЕТТЕРДІҢ БІРІ

Утенова Замзагуль Тастемировна
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, педагог–зерттеуші
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің
М. Қозыбаев атындағы №23 жалпы білім беретін мектебі ММ
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: zamzagul76@mail.ru

Бекбаева Салтанат Тулебаевна
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, педагог–зерттеуші
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қаласы білім бөлімінің
М. Қозыбаев атындағы №23 жалпы білім беретін мектебі ММ

Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: bekbsaltanat75@gmail.com

Аңдатпа

Мақала адамгершілік–адамның рухани байлығы туралы, болашақ ұрпақты ізгілік бесігіне бөлейтін руханият дәуіріне деген жаңа қадам басуына тәрбиелеу. Бұл мақалада адамгершілік тәрбиенің нәтижесі адамдық тәрбие болатыны айтылған. Баланың бойына жастайынан ізгілік, мейірімділік, қайырымдылық, яғни адамгершілік құнды қасиеттерді сіңіріп, өз–өзіне сенімділікті тәрбиелеуде отбасы мен педагогтар шешуші роль атқарады. Рухани –адамгершілік тәрбие– екі жақты процесс болып табылады.

***Түйінді сөздер**: рухани, адамгершілік, тәрбие, жасөпірім, құндылықтар, адалдық, ұжым.*

Аннотация

Статья о нравственном–духовном богатстве человека, воспитании будущих поколений к новому шагу в эпоху духовности, которая станет колыбелью добра. В этой статье говорится, что результатом нравственного воспитания будет человеческое воспитание. Семья и педагоги играют решающую роль в воспитании уверенности в себе, прививая ребенку с раннего возраста ценные качества добра, доброты, милосердия, то есть нравственности. Духовно–нравственное воспитание–двусторонний процесс.

***Ключевые слова:** духовный, нравственный, воспитательный, подростковый, ценности, честность, коллектив.*

Abstrakt

An article about the moral and spiritual wealth of a person, the upbringing of future generations to a new step in the era of spirituality, which will become the cradle of good. This article says that the result of moral education will be human education. The family and educators play a decisive role in the education of self–confidence, instilling in the child from an early age the valuable qualities of goodness, kindness, kindness, that is, morality. Spiritual and moral education is a two–way process.

***Key words:** spiritual, moral, upbringing, youth, values, honesty, team.*

Президент Қасым–Жомарт Тоқаев Ұлттық құрылтайда Әділетті Қазақстан–Адал азамат атты бағдарламалық мақаласында мейлінше өзекті мәселені көтерді. Әділетті мемлекет құру кезеңіндегі Қазақстанның бүгінгі жағдайында бұл Ұлттық құрылтайдың тарихи маңызы өзгееше. Біз қолға алған саяси–экономикалық реформаларды қоғамдағы терең әлеуметтік–мәдени өзгерістермен қатар іске асыруымыз керек. Бұл–маңызды міндет. Біз алға үздіксіз қадам басуымыз керек. Елді дамытуға кедергі келтіретін нәрсенің бәрінен арылып құндылықтарымызды басуымыз керек. Елді дамытуға кедергі келтіретіін нәрсенің бәрінен арылып, құндылықтарымызды нығайта түсуіміз қажет. Сонда ғана ұлттың жаңа сапасын қалыптастырамыз, сан ғасырлық мемлекеттілігіміздің тұғырын бекемдейміз екендігін айтты. Қазіргі уақытта ауық–ауық қайталанып отырған саяси–экономикалық реформалар әр елдің ішкі жағдайына өзінің үлкен ықпалын тигізіп отыр. Әсіресе, еліміз тарихи дамудың жаңа серпінді сатысына көтерілген тұста, бәсекеге қабілетті ұлт қалыптастыруда, ұлттық дниетанымда, ұлттық санада елеулі идеялардың жаңғыруының маңыздылығына тоқталды.

Жалпы қоғамдағы кез келген түбегейлі өзгеріс тек қоғамның ғана емес, сол қоғам мүшелерінің, адамның да өзгерісі, соның ішінде тұлғаның мәнін айқындайтын маңызды жақтарына өзгеше көзқарас қалыптастыру болып табылады. ...Елімізде жаңа қоғамдық этика қалыптасуы керек. Онда елдің бірлігі және тұрақтылығы, азаматтардың өзара тілектестігі, әділдік, заң мен тәртіп, сенім және жауапкершілік сияқты құндылықтар үстемдік құруы қажет. Отаншылдық, адамгершілік, білімпаздық, нағыз маман болу, үнемшілдік, еңбекқорлық, ел мен жерге жанашырлық сияқты асыл қасиеттер бәрінен биік тұруы керек. Осындай ізгі қасиеттің бәрін бойына сіңірген жанды Адал азамат деген бір ауыз сөзбен сипаттауға болады. деп атап көрсетті.

Адалдық – адам бойындағы асыл қасиеттердің бірі. Адалдық – адамгершілік парасаттың ең биік шыңы іспетті, адамның адамгершілігі – оның жоғары қасиеті, былайша айтсақ, кісілігі. Адалдық деген сөз шыншылдық, айнымастық, шын

берілгендік сияқты игі қасиеттерді еске салады. Адалдық рухани таалықтан туындайды. Жан дүниесі, рухани әлемі таза адамның әрқашан абыройы асқақ, беделі жоғары. Ол кез келген іс–әрекетте адамшылық мүддесін жоғары қоя білуді білдіреді. Қазақ халқы Адамдықтың нұры бол, адалдықтың құлы бол деп, келер ұрпақты ақиқатты ардақ тұтуға шақырды. Адал еңбекқорлық – еліне адал қызмет ету және жат қылықтардан аулақ болудан тұрады.

Мемлекет басшысы. Адал азаматқа тән қасиеттер әрбір жастың бойынан табылуы керек. Ұлттың жаңа болмысы білім, ғылым және мәдениет саласын дамыту арқылы қалыптасады. Осы үш бағытты рухани даму саласындағы жұмыстың мызғымас үштағаны деуге болады. Біз ұрпақ тәрбиесіне баса мән беріп, жастарды жақсылыққа жетелеуіміз керек яғни білім беру, ғылым, мәдениет туралы түйткілді мәселелерді қозғауы қоғамға зор жауапкершілік артады. Жас ұрпақ тәрбиесі қай уақытта да өзінің құндылығын, өзектілігін жоймайтын маңызды мәселенің бірі. Халқымыздың сан ғасырлық тарихында балаға жан–жақты тәрбие берудің өзгеге ұқсай бермейтін ерекше талаптары қалыптасты. Қазақ халқында бала тәрбиесі, шын мәнінде, баршаның ісі болған. Баланың іс–әәрекеті, сөйлеген сөзі, үлкендермен қарым–қатынасы қарттардың назарынан тыс қалмайтын. Отбасы тәрбиесі: бесік тәрбиесі, қыз бала тәрбиесі, ұл бала тәрбиесі, келін тәрбиесі, сегіз қырлы, бір сырлы азамат тәрбиесі үздіксіз жүргізіліп отырған. Әке–шеше – отбасындағы беделді тұлға, таптырмас тірек. Баланың оларға қарсы сөйлеуі, айтқанын орындамауы әдепсіздіктің белгісі. Әке көрген оқ жонар, шеше көрген тон пішер деген мәтел бекерге айтылмаса керек. Рухани – адамгершілік тәрбие идеялары қазақтың ұлы ойшылдары мен ағартушыларының еңбектерінде көрініс тапқан. Қорқыт ата, Әбу Насыр әл–Фараби, Ж. Баласағұн, Ш. Уәлиханов, Ы. Алтынсарин, А. Құнанбаев, Ш. Құдайбердиев, М. Жұмабаев және т.б. еңбектерінде жастардың рухани жетілуі мәселесіне кеңінен мән берген. Ұлы ойшыл Әбу Насыр Әл–Фарабидің тәрбиесіз берілген білім – адамзаттың қас жауы деген дана тағылымынан тәрбиенің орны ерекше екенін көруге болады. Абыз Қорқыт бабаның ойлары, қанатты сөздері, өсиеттер, аңыз–жырлар ретінде беріліп философиялық тұжырымдамасының негізін құрайды. Оның өсиеттерінің басты тақырыбы – өмір мен өлім жөніндегі толғаныстарына адам ғұмырының философиясы мен мән–маңызы, адамның адамгершілік қасиеттеріне арналған. Бұл жерден өскелең ұрпақтың рухани–адамгершілік тәрбиесі олардың адамгершілік дағдыларынан, кез келген ортада өзін–өзі ұстауынан, қарым–қатынас мәдениетінің тұрақтылығынан көрінетіндігін айтуға болады.

Тәуелсіз еліміздің ертеңгі болашағы бүгінгі ұрпақ тәрбиесіне тікелей тәуелді. Өскелең ұрпақтың рухани жан дүниесін білім нәрімен сусындатып, халқының ерте заманнан жинақталған асыл мұрасымен байытып, ұлттық дәстүрлердің озық үлгілерін санасына сіңіру ұстаздармен жалпы қоғамның басты міндеті.

Жан–жақты тәрбие беру адам өмірінің балғын шағынан басталуы тиіс. Бұл ретте мектеп жасына дейінгі мекемелер және бастауыш сынып мұғалімдері жетекші роль атқарады. Мектепке дейінгі кезең – қоршаған дүниені белсенді түрде тани бастайтын уақыт. Бала біртіндеп бөлмедегі, үйдегі, балабақшадағы,көшедегі заттармен таны-сады. Анықтап көріп олардың қасиеттері мен сипаттарын таниды, тану, ойлау қабілеттері қалыптасады. Сондықтан олардың ойлау белсенділігін тудыратын ойыншықтарды,ойын түрлерін тәрбие беру процесінде кеңінен қолданамыз.

Халықта Ағаш түзу өсу үшін оған көшет кезінде көмектесуге болады, ал үлкен ағаш болғанда оны түзете алмайсың деп бекер айтылмаған. Сондықтан баланың бойына жастайынан ізгілік, мейірімділік, қайырымдылық, яғни адамгершілік құнды қасиеттерді сіңіріп, өз–өзіне сенімділікті тәрбиелеуде отбасы мен педагогтар шешуші роль атқарады.

Рухани–адамгершілік тәрбие–екі жақты процесс. Бала өмірінің алашқы жылдарынан–ақ адамгершілік сезімдерін қалыптастыру үлкен орын алады.

Үлкендермен қарым– қатынас жасау процесінде балалардың оларды жақсы көру сезімі оянады. Үлкендердің талап – тілектерін орындауға сол арқылы қуантуға жақын адамдарын ренжітетін қылықтар жасамауға ұмтылады.үлкендердің ризалығы баланы ізгілікке талпындырады. Балаға берілетін тапсырмалар да нақты болуы керек. Мысалы, достарына, ұстазына сәлем беру,досына көмектесу, көрсеткен көмек үшін рахмет айту, үлкенге жол беру т.с.с әдеттерге жалықпай үйрету қажет. Тек сонда ғана баланың мәдени мінез құлық нормалары мен ережелеріне сәйкес келетін адамгершілік қасиеттер қалыптасады. Бұл адамгершілік тәрбиенің бірінші баспалдақтары. [1]

Баланың өмірге белсенді көзқарасының бағыты үлкендер арқылы тәрбиеленеді. Тәрбиелеу, білім беру жұмысының мазмұны мен формалары балалардың мүмкіндігін ескеру арқылы нақтыланады. Адамгершілікке, еңбекке тәрбиелеу күнделікті өмірде, үлкендердің қолдан келетін жұмысты ұйымдастыру процесінде, ойын және оқу ісінде жоспарлы түрде іске асады.

Оқушыларды адамгершілікке тәрбиелеудің негізгі міндеттері мына жайлармен түйінделеді:

- ізгілік бастамасымен тәрбиелеу;
- балалар мен үлкендер арасындағы саналы қарым–қатынас/ тұрмыстың қарапайым ережелерін орындау;
- кеңпейілдік;
- қайырымдылық;
- жақын адамдарға қамқорлықпен қарау және т. б.

Ұжымға тәрбиелеу, оқушылардың өзара ұжымда қарым–қатынасын қалыптастыру. Отанға деген сүйіспеншілікке тәрбиелеу, әр түрлі ұлт өкілдеріне қадір тұту және сыйлау. Осылайша мейірімділіктің негізі қаланады, немқұрайдылықтың пайда болуына, құрбыларына, төңіректегі үлкендерге қалай болса солай қарауға мүмкіндігі жасалмайды.

Мектепке бару бала өмірінідегі маңызды оқиға. Мектепте оқу баладан дайындықты талап ететін қиын еңбек. Өз мінез–құлқын ба қару, оны негізгі мектеп ережелерге бағындыру, өзін қоршағандардың ойымен келісу, кездескен қиындықтарды жеңу–міне, бұл мектептің болашақ бірінші сынып оқушысына қойылатын талаптың кейбіреуі. Осы талаптарды орындау үшін ол ұйымшылдық, өз бетімен жұмыс істей алу,табандылық,тәртіптілік сияқты адамгершілік–еріктік қасиеттерін икемдеуі қажет. Осы орайда ата–аналарға мынадай бақылау жүргізу ұсынылады.

1. Ұйымдасқандық:

Өзіне–өзі немесе үлкендер қойған мақсатқа жете білуі, оған өз іс әрекетінде бағынуы;

Үлкендер ақылын басшылыққа ала отырып,өзін – өзі ұстай білуі,өз істерін бақылауы;

Өз жолдастарын және жодастарының жұмысын әділетті бағалай алуы, жетіспеушілікті таба білуі;

2. Жауапкершілік:

Жеке өз басы үшін ғана емес, өзгелер үшін де маңызды бар іс–әрекеттерді міндетті түрде орындаудың қажеттілігі мен мәнін түсіне білуі, тарпсырылған іске жауап беруге дайындығы;

3. Өз бетімен жұмыс жасау:

Өзіне пайдалы істер таба алуы, ойын ойнау, еңбек ету, бір нәрсені орындау туралытапсырманы қуана құптауы, жұмыс істеу үшін жағдай туғызу;

4. Тәртіптілік:

Үлкендердің талаптарын, тапсырмаларын және міндеттерін орындау, тәртіп талаптарына қайшы келетін қадам жасамауда өзін–өзі ұстауы;

5. Табандылық: Алға қойған мақсатқа жету үшін, ұзақ уақыт бойы күш–жігерін жұмсай алу, мақсатқа жету;

Мақсатқа жетер жолдағы қиындықтар мен кедергілерді жеңе білуі;

Бастаған істі аяқтау;

Руханилық жеке тұлғаның негізгі сапалық көрсеткіші. Руханилықтың негізінде адамның мінез–құлқы қалыптасады, ар–ұят, өзін–өзі бағалау және адамгершілік сапалары дамиды. Мұның өзі мейірімділікке , ізгілікке шақырады.

Рухани–адамгершілік тәрбие – бұл дұрыс дағдылыар мен өзін–өзі ұстау дағдыларының нормалары, ұйымдағы қарым–қатынас мәдениетінің тұрақтылығын қалыптастырады. Жеке адамның адамгершілік санасының дәрежесі оның мінез–құлқы мен іс әрекетін анықтайды.

Адамгершілік – адамның рухани байлығы, болашақ ұрпақты ізгілік бесігіне бөлейтін руханият дәуіріне жаңа қадам болып табылады.

Ол тұлғаның қоғамдық бағалы қасиеттерімен сапалары, қарым–қатынастарында қалыптасады. Адамгершілік қоғамдық сананың ең басты белгілерінің бірі болғандықтан, адамдардың мінез–құлқы, іс–әрекеті, қарым–қатынасы, көзқарасымен сипатталады. Олар адамды құрметтеу, оған сену, әдептілік, кішіпейілдік, қайырымдылық, жанашарлық, ізеттілік, инабаттылық, қарапайымдылық т.б. Адамгершілік әр адамға тән асыл қасиеттер. Адамгершіліктің қайнар бұлағы–халқында, отбасында, олардың өнерлерінде, әдет–ғұрпында. Әр адам адамгершілікті күнделікті тұрмыс–тіршілігінен, өзін қоршаған табиғаттан бойына сіңіреді. [2]

Жас ұрпақты адамгершілік рухани қасиеттерге тәрбиелеуде халық ауыз әдебиетінің (ертегілер, мақал–мәтелдер, жұмбақ, өтірік өлең, күнделікті қолданатын тыйым сөздердің) маңызы өте зор. Ұстаз осы құралдарды үнемі тәрбие үрдісіне пайдаланып отыруы қажет.

Мысалы, ғұлама ғалым, кемеңгер ақын – Ахмет Игүнекидің бір ғана тіл өнері жайында және тіл мен сөздің зардабы жайында айтылған ойларын барлап көрейік: әдеп басы – тіл. Тілдің көркі – әділ сөз. Жалған сөз – ауру, шаншудай, әділ сөз–шипа, жанға жай. Тіліңді тый – тісің сынбайды, тілін тыймағанның тісі сынады т.б. Қазақ халқының тыйым сөздері ежелден тәрбие ережелері сияқты біздің күнделікті тұрмысымызда, мектепте, үйде үнемі қолданылады. Пән сабақтарында да балалар фольклорының ролі ерекше. Бесік жыры, өтірік өлеңдер, мазақтамалар, жаңылтпаштар санамақтардың тәрбиелік мәні ерекше.Қазақ тілі пәнінен Болымсыз етістіктақырыбын өткенде тыйым сөздер кеңінен қолданылады. Тіл сабақтарында өтілген тақырыптарды талдап, әңгіме идеясын ашуда түйінді сөз мақал–мәтелді пайдалану жақсы нәтиже береді. Жасы кіші баллаларды жаттама жаттауға тәрбиелеу тіл дамыту мен қатар рухани адамгершілікке тәрбиелейді. Мысалы: Тәтті құмар, қант көрсе қоймайды, кәмпитке де тоймайды.Тісім –ай! деп кешкісін, салады кеп ойбайды.

Ашқарақ.

Айтқан тілді алмаған, бар дегенде бармаған

Бір бала бар тілазар, тамақ десе қалмаған т.т.

Қазақ халқы – рухани зор байлықтың мұрагері. Ежелгі ата –бабаларымыздың күмбірлеген күміс күйі, сыбызғы сырнайының үні, асқақтата салған әсем әні, салт дәстүрлерді, даналық сөздері және әдеп ережелері сан ғасыр бойы өз ұрпағын сегіз қырлы, бір сырлы, өнегелі де өнерлі, адамгершілік ар–ожданы жоғары, намысқой азамат етіп, тәрбиелеп келгені тарихи шындық.[3]

Балаларды адамгершілікке тәрбиелеуде ұлттық педагогика қашанда халық тәрбиесін үлгі ұстайды. Ал, адамгершілікке тәрбиелеудің бірден – бір жолы осы іске көзін жеткізу, сенімін арттыру. Осы қасиеттерді балаға жасынан бойына сіңіре білсек, адамгершілік қасиеттердің берік ірге тасын қалағанымыз. Адамгершілік – адамның

рухани арқауы. Бастауыш сынып оқушыларының эмоционалды– адамгершілік сферасын және қарым–қатынас дағдыларын дамыту ойындары және жаттығулары.

1. Өзінді ата

Мақсаты: Өзін құрбы құрдастар ұжымына таныстыру.

Барысы: балаға өзін таныстыру ұсынылады, өзінің атын айту, оған оны қалай атаған ұнайды, үйде қалай атайды немесе топта қалай атағанын қалайтынын айту керек.

2. Еркелетіп шақыр

Мақсаты: баланың бір–біріне тілектестік қарым қатынасын тәрбиелеу.

Барысы: баланың жақсы көретін құрбысына (тілегі бойынша), оны еркелетіп атап, допты лақтыру немесе ойыншықты беруі қажет.

3. Сиқырлы орындық

Мақсаты: Мейірімді болуға тәрбиелеу, балалар тілінде жылы, мейірімді сөздерді көбірек қолдануға үйрету.

Барысы: бір бала ортадағы сиқырлы орындыққа отырады қалғандары ол туралы жылы сөздер, комплименттер айтады. Ортадағы баланы сүюге, құшақтауға сипауға болады.

4. Түрлі–түсті гүл шоғы

Мақсаты: Қуанышты және қанағаттанарлық сезім ала отырып, өзара іс–әрекет жасауға үйрету.

Барысы: Әр бала өзін бір гүлмен атайды да, өз таңдауын түсіндіре отырып, гүл шоғы үшін басқа гүлді табады. Одан соң барлық гүлдер бір гүл шоғына бірігіп, қол ұстасып ән айтады.

5. Жақсы көру пирамидасы

Мақсаты: Әлемге, адамдарға орынды, қамқорлық қарым–қатынасқа тәрбиелеу, қатынас жасауқабілеттерін дамыту.

Барысы: оқушылар айнала отырады. Мұғалім айтады: Біз әрқайсымыз бір затты немесе бір адамды жақсы көреміз, бұл сезім бәрімізде бар, біз оны әртүрлі түрде білдіреміз.Сендер де кімді , нені жақсы көресіңдер? айтыңдар. Ал енді бәріміз қолдарымызбен жақсы көру пирамидасын құрайық. Ол үшін мен жақсы көретін затты немесе адам атын айтып қолымды қоямын, одан кейін әрқайсыларың өздерің жақсы көретін адам немесе заттарыңды айтып қолдарыңды қоясыңдар. (Оқушылар пирамиды тұрғызады). Сендер қол жылуын сезесіңдер. Қараңдаршы, пирамидамыз қандай биік! Ойындар арқылы оқушылардың адами қасиеттерін дамыту, бір–біріне деген жақсы қарым–қатынасқа тәрбиелеп, оқушыларды өзара ынтымақтастыққа тәрбиелейді. Адамгершілік – адамның рухани байлығы, болашақ ұрпақты ізгілік бесігіне бөлейтін руханият дәуіріне деген жаңа қадам болып табылады. Адамгершілік тәрбиенің нәтижесі адамдық тәрбие болып есептеледі.

Әдебиеттер тізімі:

1.Тәжібаева С.Ғ. Мектепте тәрбие жұмысын ұйымдастыру әдістемесі. Оқу құралы. Алматы, 2007.

2. К.Д.Ушинский, А.Құнанбаев. Ана тілінің рөлі, балалардың ақыл–ой және адамгершілік дамуы туралы. Алматы, 2003.

3.Р.А. Жанабаева, Е. С. Оңалбеков,С. А. Қасенова – педагогикалық кандидатғалымдары. Қазақстанныңқазіргімектептеріндегірухани–адамгершіліктәрбиесі. Алматы, 2012.

УДК 93.2

ВОСПИТАТЕЛЬНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ УРОКОВ ИСТОРИИ КАК ОДИН ИЗ ГЛАВНЫХ ФАКТОРОВ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ ОБУЧАЮЩЕГОСЯ

Утюганова Зауреш Мухамедказиевна
учитель истории, педагог– эксперт
КГУ «Сатайская основная средняя школа отдела образования Алтынсаринского района» УОАКО, с.Сатай
г.Костанай, Казахстан
E–mail: batila65@mail.ru

Павлова Елена Михайловна
учитель истории, КГУ «Талдыкольская основная средняя школа отдела образования Камыстинского района» УОАКО, с.Талдыколь, Казахстан
E–mail: elena–pavlova29861@mail.ru

Андатпа

Бұл мақалада бірнеше мақсаттарға қол жеткізуге бағытталған тарих сабақтарындағы пәндердің тәрбиелік мазмұнын интеграциялау қарастырылған: патриотизм мен Отанға деген сүйіспеншілік сезімін қалыптастыру, жас ұрпақтың рухани–адамгершілік құндылықтарын дамыту. Оқу процесінің әртүрлі кезеңдерінде, соның ішінде поэзиямен, өлеңдермен және әдеби шығармалардан үзінділермен жұмыс жасау кезінде сабақта да, сыныптан тыс жұмыстарда да білім беру мүмкіндіктерін жүзеге асыру теориялық білімді игеруге ықпал етіп қана қоймай, зерттелетін материалды түсіну мен түсінуді байытады.

Түйінді сөздер: *пәндерді интеграциялау, рухани құндылықтар, құзыреттер, зерттеу қызметі, моральдық көзқарастар, педагогикалық әлеует, жеке тұлғаны тәрбиелеу эстетикасы.*

Аннотация

В данной статье освещается интеграция воспитательного содержания предметов на уроках истории, нацеленных на достижение нескольких целей: формирование чувства патриотизма и любви к Родине, развитие духовно–нравственных ценностей у молодого поколения. Реализация воспитательных возможностей как на уроках, так и во внеклассной деятельности на различных этапах учебного процесса, включая работу с поэзией, стихами и отрывками из литературных произведений, не только способствует усвоению теоретических знаний, но также обогащает понимание и осмысление изучаемого материала.

Ключевые слова: *интеграция предметов, духовные ценности, компетенции, исследовательская деятельность, моральные установки, педагогический потенциал, эстетика воспитания личности.*

Abstract

This article highlights the integration of the educational content of subjects in history lessons aimed at achieving several goals: the formation of a sense of patriotism and love for the Motherland, the development of spiritual and moral values among the younger generation. The realization of educational opportunities both in the classroom and in extracurricular activities at various stages of the educational process, including work with poetry, poems and excerpts from literary works, not only contributes to the assimilation of theoretical knowledge, but also enriches the understanding and comprehension of the studied material.

Key words: *integration of subjects, spiritual values, competencies, research activities, moral attitudes, pedagogical potential, aesthetics of personal education.*

«Развитие ребенка строится на всей его принимающей многообразные формы деятельности (игры, общения, труда), поскольку она дает «научение» и через его посредство формирует личность ребенка.»
С.Л.Рубинштейн

Этическое развитие и воспитание учащихся представляют собой одну из фундаментальных функций образовательной системы, играющую также важную роль в социальном воспитании. В ходе формирования личности важно акценти-

ровать внимание на развитии духовно–нравственных ценностей подрастающего поколения.

Содержание образования должно стремиться к выявлению способностей личности к самоопределению и созданию условий для ее самореализации. Одновременно оно должно обеспечивать достаточный глобальный уровень общей культуры общества, интегрировать личность в мировую и национальную культурные системы, способствовать взаимопониманию и сотрудничеству между людьми. Учащиеся должны освоить общепринятые морально–эстетические нормы, которые станут основой их поведения и отношений к себе, семье, труду, обществу и стране. Усвоение системы ценностей и наличие определенных ценностных ориентаций представляют собой внутренний ориентир, позволяющий человеку успешно существовать в обществе.

Содержание информации в области исторического образования представляет собой значительный потенциал для развития нравственно–эстетических ценностей у учащихся. Необходимо внести изменения в ценностную составляющую исторического образования, чтобы она реализовывала не только образовательные, но и воспитательные аспекты.

Согласно законодательству Республики Казахстан, воспитание рассматривается как направленная деятельность, проводимая в системе образования, с целью создания условий для развития духовности учащихся на основе общечеловеческих ценностей. Она направлена на оказание помощи в их жизненном самоопределении, моральном, гражданском и профессиональном становлении, а также на создание возможностей для самореализации личности. Воспитание ставит перед собой задачу формирования активной гражданской позиции у личности, развития потребности участвовать в общественно–политической, экономической и культурной жизни республики, а также формирования осознанного отношения личности к своим правам и обязанностям. [1]

Важно отметить, что в школе уже есть все необходимые учебные и методические ресурсы, направленные на осуществление воспитательных функций через урочную и внеурочную деятельность, а также внеклассные мероприятия. Ключевой ролью в воспитательном процессе является урок, а его эффективность в первую очередь зависит от педагога. Как отмечал В.А. Сухомлинский: «У учителя, способного воспитывать с использованием знаний, эти знания становятся инструментом, с помощью которого ученики осуществляют осознанные шаги в познании мира». [2].

Профессиональная компетентность педагога выражается не только в методической грамотности, но и в умении эффективно подготавливать учебный материал, учитывать его дидактические и воспитательные возможности, соответствие учебной программе, возрастные характеристики и уровень подготовки обучающихся, а также учесть индивидуальные особенности каждого ученика. [3].

Обычно распространено мнение, что в процессе воспитания в школе акцентируется во время уроков литературы, музыки, трудового обучения и изобразительного искусства. Тем не менее, стоит подчеркнуть, что в этот перечень также необходимо включить предмет истории. Благодаря своей уникальности, разнообразию теоретического и практического материала, а также различным методам обучения и приемам, преподавания предмета история успешно справляется с задачами воспитания школьников. История, как гуманитарная дисциплина, обладает значительным потенциалом для реализации всех аспектов воспитательных задач, так как она не только знакомит обучающихся с прошлым, но и помогает осмыслить окружающую действительность. [3]

В «Концепции духовно–нравственного развития и воспитания личности гражданина» воспитательная миссия урока выделяется как основополагающая: «Личность лишается свободы, если она не в состоянии различить добро и зло, не ценит

жизнь, труд, семейные ценности, взаимоотношения с другими людьми и обществом. Знание наук, не сопровождаемое пониманием добра, острый ум, лишенный чувства сердца, представляют угрозу для человека, ограничивая и искажая процесс его личностного развития». [4] Поэтому учителю прежде всего нужно определить, какое нравственное начало заложено в содержании учебного материала.

Обнаруживается затруднение, когда часть учеников при изучении истории формирует узкое представление, сводя историю к датам, событиям и выдающимся личностям. Эта проблема может быть решена путем применения системного и комплексного подходов в воспитательной работе на уроках истории.

Эффективность исторического образования поднимается за счет использования разнообразных форм уроков, ориентированных на героико–патриотическую тематику, таких как интегрированные уроки, уроки с проблемной постановкой, характеристики периода, размышлений, дискуссий, театрализованных представлений, семинаров, лекций и других методов.

Известный российский педагог Д.И. Тихомиров (1844–1915) высказывал мнение, что в школьной программе следует уделить внимание не только истории военных конфликтов, но истории духовного развития народа. [5]

История не подчиняется законам нравственности. К сожалению, это так. Но значит ли это, что к истории непреложны законы нравственности. «Я не смею думать, чтобы у нас в России было не много патриотов, но мне кажется, что мы излишне смиренны в мыслях о народном своём достоинстве. Кто самого себя не уважает, того без сомнения, и другие уважать не будут», – писал Н.М. Карамзин. [6]

И, конечно же, здесь всё будет зависеть от нас, учителей. Нам необходимо создавать не просто уроки, а настоящие образы, наполненные настроением, эмоциями и переживаниями. Словом, это должен быть не просто план, а настоящий сценарий спектакля, в основе которого лежит увлекательная история.

Чтобы максимально раскрыть воспитательный потенциал урока истории, важно использовать комплекс разнообразных приемов, способных усилить воздействие на учащихся. Один из таких приемов – установление интегративных связей истории с другими гуманитарными предметами, такими как литература и музыка. Этот метод наиболее эффективен, когда поставлена задача погрузить учеников в историческую эпоху, придавая далеким событиям практически осязаемую близость.

Основной целью урока воспитания является демонстрация того, как формировались условия для проявления патриотизма народа при спасении Родины, какие трудности приходилось преодолевать в сложные периоды Смутного времени. Важным аспектом урока является его эмоциональная составляющая, которая стимулирует сопереживание, сочувствие, оценку и анализ, а также помогает осознать истоки казахстанского патриотизма.

Учитель играет ключевую роль в помощи учащимся осознать, что в периоды трудных испытаний перед народом стоит сложный выбор – быть утраченным или бороться за свою свободу. Учащиеся узнают, что подъем патриотического движения и укрепление национального самосознания происходят не всегда легко и мгновенно.

Для школьников часто сложно запомнить исторический материал, связанный с отдаленными и незнакомыми событиями. Вместе с тем, рассказы об исторических событиях в родных местах вызывают особый интерес. Возникает осознание того, что изучение истории Казахстана может быть более эффективным через призму истории родного края, близкого и понятного детям, проводя между ними параллели.

Методист–историк А.И. Стражев справедливо замечал, что без проведения краеведческой работы невозможно добиться настоящего качественного преподавания истории. [7]

В то же время стоит отметить, что формальное изучение истории родного края не приведет к необходимым результатам. Важно создать такой подход, который заинтересует ученика и позволит ему почувствовать себя частью исторического процесса. Этот процесс начинается с исследования семейной истории учащегося, включая моменты и причины поселения в конкретном городе или селе, определение круга ближайших и дальних родственников, сбора данных о родственниках, участвовавших в исторических событиях, и записи их воспоминаний.

Такой подход позволяет ученику ощутить себя частью истории через своих предков. В малых городах и селениях судьбы жителей часто тесно переплетены, и начиная с истории своей семьи, ученик постепенно раскрывает историю селений, городов, а затем и государства.

Истинный патриотизм проявляется в стремлении народа занять достойное место среди других народов в качестве носителя и создателя общечеловеческих ценностей. Смысл заключается в национальной гордости через литературу, искусство и науку. Формирование общечеловеческой любви и любви к Родине происходит через совершенствование, устранение собственных недостатков, осознание положительных качеств других и их усвоение. Знание истории становится ключевым элементом этого процесса.

Патриотическое воспитание эффективно осуществляется через примеры героической борьбы, подвигов и талантов казахстанцев, предоставляя яркие образцы для подражания. Рассказывая о подвигах героев, важно, чтобы ученики осознавали причины, по которым предки и современники жертвовали своими имуществом, любовью и даже жизнью во имя интересов Отечества. Необходимо понять, что Алия Молдагулова, Маншук Маметова, Бауржан Момышулы и многие другие не стремились к гибели, но они пошли на смертельный риск. Великий педагог В. А. Сухомлинский выражал это в письме своему сыну: «Помни, что настоящего патриота Родины можно уничтожить, сжечь, похоронить в землю, как это делали фашисты, но не покорить» [8].

Следует отметить, что главными факторами воспитания на уроках истории правильно сформировать индивидуально–личностное отношение обучающихся к изучаемым историческим темам, событиям, государственным деятелям, а также использование активных форм, методов и приемов активизации познавательной деятельности, углубленное изучение предмета.

На уроках истории для системности компонента воспитания рекомендуется использовать интеграцию разных предметов (литература, обществознание, география).

Приемы, способствующие решению этой задачи, могут быть следующими:

– рассказ о воображаемом путешествии во времени (например, в стране саков, в героический Отрар, в средневековые города Казахстана...) или в пространстве (например, на карте по дорогам Шелкового пути, путешествие в Кашгар, в страну тюрков, по следам Золотого человека…Учащиеся вместе с учителем воображают, каким транспортом можно отправиться в путешествие в далекое прошлое, что можно увидеть необычного в жизни предков и т.п.;

– экскурсии по городу, в музеи. Сохранившиеся памятники прошлого, увиденные школьниками во время экскурсий помогут развитию воображения и сделают более интересной и плодотворной работу на уроках при закреплении пройденного материала (например, при написании сочинений на такие темы, как «Как жили андроновцы?», «Улицы нашего города»») или при дальнейшем его изучении;

– чтение отрывка из художественной и научно–популярной исторической литературы даст дополнительные сведения, которые также будут способствовать активизации познавательной деятельности. Учитель может зачитать небольшой фрагмент из книги и предложить ученикам продолжить рассказ или обратиться к ним

с вопросом: «Подумайте, к чему это могло привести?» и т.п.; Использование документально–методического комплекса возможно на различных этапах урока. Так при изучении темы «Джунгаро–казахские войны» для создания эмоционального фона, поддерживающего познавательный интерес к изучаемым фактам, стало применение книги И. Есенберлина «Кочевники». Ярко описанные подвиги Богембая–батыра, решающая схватка Бурундука с Караченом, описания внезапного нападения джунгар на Казахстан, описание картин жестокости джунгар по отношению к мирному населению, тактики «волчьей стаи», последствия нашествия заставили представить величие народа в его стремлении к победе, понять, что только в единстве Казахстан мог выстоять.

При изучении восстания под руководством Кенесары Касымова ставим проблемную задачу: раскрыть личность Кенесары как политика, воина, человека. Можно использовать статьи из газеты «Казахстанская правда»: «Кенесары Касымов: политик и воин», «Непокорный султан» Г. Круглякова, «О подготовке и праздновании 200–летия хана Кенесары», отрывки из произведения И. Есенберлина «Кочевники». В процессе учебной деятельности обучающиеся выявили такие качества, как цельность натуры, беспредельная преданность интересам народа, жертвенность в достижении цели, незаурядное качество тонкого политика. При изучении темы «Монголо–татарское нашествие» используется отрывки из романа Калашникова «Жестокий век», поэмы М. Шаханова «Отрарская поэма», в которых раскрывается подвиг героев Отрара, Каир – хана, оставшимися верными своей земле и оставшимися героями и вечно живыми в памяти народа. Ученики лучше запоминают материал, в их душах загорается огонек интереса к истории, появляется чувство гордости за своих предков. Воспитывается патриотизм.

Изучение периода Великой Отечественной войны является одним из главных в процессе патриотического воспитания, здесь не может быть упрощенного, схематичного подхода. Подвиг народа в этой войне еще не раскрыт, не оценен до конца. Великая Отечественная война уже генетически заложена в нашей памяти. Подрастающее поколение, несмотря на особенности современной жизни, неравнодушно к подвигам своих дедов и прадедов и хорошо понимает, что земля предков священа. Наряду с героями всего Казахстана изучаем подвиги костанайских героев: Л. Беды, И. Павлова, С. Баймагамбетова, С. Темирбаева. Имена героев увековечены в названиях улиц, памятниках, книгах. Они выдержали это страшное испытание. Именно, подвиги героев, всенародная помощь фронту в тылу и воинов питали Победу, она была неизбежна. Ученики стремятся осмыслить подвиг народа, поставить себя на место молодых людей, которые сразу после школы ушли на фронт. «Смогу ли я выдержать все испытания, которые легли на плечи наших дедов и прадедов?» – задают вопрос старшеклассники. Смог бы я отдать жизнь за свою родину?

Патриотизм – объективное реальное духовное явление. Оно проявляется в политической культуре граждан и становится источником силы, единства народа и целостности государства. Сегодня нет сомнения в изучении этого феномена, ибо не было и нет государства, которое не нуждается в патриотизме своих граждан.

Патриотическое воспитание осуществляется на основе формирования нравственных качеств учащихся. Но в учебниках истории чаще не просматривается нравственная сторона поступка, поведения, события, факта.

«Учить и воспитывать – как «молния» на куртке: обе стороны затягиваются одновременно и накрепко неторопливым движением замка – творческой мысли. Вот эта соединяющая мысль и есть главное в уроке» (Е.Н. Ильин). [9] Наши дети после обучения в школе, попадая во взрослую жизнь, должны чувствовать свою неотъемлемую сопричастность к истории и судьбе своей страны, стать ее достойными гражданами и преданными патриотами.

На уроках истории решается большая задача по воспитанию и формированию большого гражданина Казахстана, знать свою историю – значит твердо стоять на родной земле, гордиться ее героическим прошлым, значит быть достойным ее славного будущего, от того, как полученные знания обучающимися будут применены в жизненной ситуации и в жизни в целом. Поэтому можно отметить следующее: «Человечество будет извлекать из новых открытий больше блага, чем зла», от того как мы сумеем донести до обучающихся, что такое добро и что такое зло, мы с уверенностью можем сказать что научили тонкому искусству отличать одно от другого.

Список литературы:

1. Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 года № 319–III.
2. Сухомлинский В. А. «О воспитании». – М., 1975.
3. Модернизация образовательного процесса в начальной, основной и старшей школе: варианты решения: Рекомендации для опытно–экспериментальных школ. \ Под редакцией А.Г. Каспржак и др.;. М.: Просвещение, 2004.
4. Данилюк А.Я. Концепция духовно – нравственного развития и воспитания личности гражданина России / А.Я. Данилюк, А.М. Кондаков, В.А. Тишков. – М.: Просвещение, 2009. – 23 с. – (Стандарты второго поколения).
5. Тихомиров Д.И. Из истории родной земли, с.124: Очерки и рассказы для школ и народа: С рис. и карт. в тексте/ Сост. Д.И. Тихомиров. – Москва: Тип. К.Л. Меньшова, 1910
6. Карамзин Н.М. О любви к Отечеству и народной гордости // Вестник Европы. 1802. № 4. Ч. 1. С. 56–69.
7. Стражев А.И. [под ред. П.В. Горы] М. Издательство: Просвещение. 1964. 286 с.
8. Сухомлинский В.А. Письма к сыну. – М.,1979.
9. Ильин Е.Н. Искусство общения. – М.: Педагогика, 1982.
10. https://infourok.ru/vistuplenie–na–pedsovete–na–temu–vospitanie–patriotizma–na–urokah–istorii kazahstana–1005842.html

ӘОЖ 371

ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР РУХАНИ АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Хамзина Айман Жумагазовна
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог–зерттеуші
А. Бірімжанов атындағы жалпы білім беретін мектебі
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail:ayman_khamzina@mail.ru

Аңдатпа

Білім алушыларды оқыту мен тәрбиедегі адамгершілікке баулудың жолдары қамтылып, тәжірибе алмасу мақсатында жазылды. Біртұтас тәрбие бағытында рухани адамгершілікке баулуды ұлттық құндылықтардың элементтері, оларды Z ұрпақ бойына сіңірудегі жұмыс түрлері мен әдістері ұсынылады.

Түйінді сөздер: *Біртұтас тәрбие бағдарламасы, ұлттық құндылық, тұлға қалыптастыру, рухани адамгершілік тәрбие беру, жаһандану заманы, SQ (рухани), Z ұрпағы.*

Аннотация

С целью обмена опытом включены и написаны способы привития гуманности в обучении и воспитании обучающихся. По направлению Интегральное образование рекомендуются элементы национальных ценностей, виды и методы их привития поколению Z.

Ключевые слова: *Интегрированная образовательная программа, национальная ценнность, духовно– нравственное воспитание эпох глобализации, SQ (духовное).*

Abstract

For the purpose of sharing experience, ways to instill humanity in thetranning and education of students are included and written. «Integral Education», elements of national values, types and methods of instilling them in generation Z are recommended.

Key words: *«Integrated educational» program, national value, spiritual and moral education of the eras of globalization, SO (spiritual).*

Еліміздің Президенті Қасым Жомарт Тоқаев Түркістан қаласында өткізілген Әділетті Қазақстан Адал Азамат атты Ұлттық құрылтайда екінші отырысында сөйлеген сөзінде Адал азаматқа тән қасиеттер әрбір жастың бойынан табылуы керек, ұрпақтың бойында жаман әдет болса, бұл үлкендердің кінәсідеген болатын. [1] Бұдан түйетінім: Жаңа Қазақстан құру жолында әр азаматтың сана–сезімі жаңғырмай, халықтың дүниетанымы мен ұстанымдары өзгермей қабылданған реформалардың бәрі бекершілік. Осының негізінде білім беру ұйымдарында 2023–2025 жылдарға ұлттық, адами құндылықтарға негізделген, нәтижесінде ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген, әлемдік озық білімді игерген саналы азаматты тәрбиелеу мақсатында Біртұтас тәрбие бағдарламасын жүзеге асырылыл жатыр. Бағдарлама ұлттық, адами құндылықтарға негізделген. Білім беру мазмұнына оқыту мен тәрбие процесіне ұлттық мүдде, ар–ұят, талап бағытындағы құндылықтар кіріктірілген. [2]

Адамның санасы мен мінез–құлқын адамгершілік құндылықтары реттейді. Қазіргі ғылымда ол рухани интеллект SQ (Spirit Qualitu) деп аталады. Интеллект деңгейі бір мәселені шешкен кезде байқалады. Интеллект деңгейін қазақтың Білекті бірді жеңеді, білімді мыңды жеңеді деген мақалмен жіктеп көрсетуге болады. PQ (физикалық) бірді; IQ (зияткерлік) мыңды; EQ (эмоционалды) миллионды; SQ (рухани) әлемді жеңеді. SQ болмаса, PQ, IQ, EQ пайдасы аз. Қазіргі заманда зерделеніп жатқан бұл интеллект түрлерін кезінде Абай атамыз Ақыл, қайрат, жүректі бірдей ұста, Сонда толық боласың елден бөлек деп, эмоциялық және рухани құндылықтар жайлы айтып кеткен. Абай он жетінші қара сөзінде ақылдың жылы жүрексіз ақиқатқа жете алмайтынын ұғындырады. Осы үшеуің басыңды қос, бәрін де жүрекке билет дейді. [3] Рухани жүрек –мейірім, рақым, әділет, ынсап, хикмет, сезім секілді көптеген қасиеттің бұлағы. Кірленбеген таза жүрек қана өзінің нұрландыру функциясын толық атқара алады.

Ұстаз ретінде білім алушыларға рухани адамгершілік құндылықтарды қалай сіңіруге болады?

Ұлттық құндылықтар негізінде рухани адамгершілікке тәрбиелеудегі мақсатым: тұлғаның өзін–өзі тәрбиелеуіне, ұлттық ділін дамытуына, әділ болуына, әсемдікті сезінуіне, мейірімділіке, рахымшылдыққа, ұмтылуына, өмірдің мәнін түсінуіне жағдай жасау. Рухани адамгершілікке тәрбиелеу бағытында қолданатын құралдарым: халық ауыз әдебиеті (ертегілер, мақал мәтелдер, тыйым сөздер мен ырымдар, тұрмыс салт жырлары т.б.),тарихы, ұлттық ескерткіштері, мәдениеті, ұлт тұлғалары өмірі, шешендік сөздер т.б.

Технологиялардың жылдам дамуымен қарбалас дамып жатқан Z ұрпағының қажетсінетін құндылықтарын іріктеу оңай емес, дегенмен қай заманның ұрпағы болмасын SQ (рухани интеллектсіз)–сіз ұлттық рухтағы елін, жерін қорғайтын азамат етіп тәрбиелеу мүмкін емес. Бұл туралы кезінде мемлекет қайраткері Мұстафа Шоқай Ұлттық құндылықтардан жұрдай рухта тәрбиеленген ұрпақтан халқымыздың қажеті мен мүддесін жоқтайтын пайдалы азамат шықпайды деген. [4] Қаншалықты білімді болғанымен жүрегінде рухани азығы жоқ адам ұлт мүддесін жоқтамайды.

Рухани адамгершілікті сіңіру, ұрпақ жүрегін нұрландыру мақсатында қай сыныпта қандай ұлттық құралдарды пайдаланатынымды жүйелеп алдым.

1–кесте – Рухани–адамгершіке тәрбиелеу кестесі.

Сыныптар	5 сынып	6 сынып	7 сынып	8 сынып	9 сынып	10 сынып	11 сынып
Құндылық құралдары	Халық ауыз әдебиеті үлгілері	Ұлттық салт–дәстүрлер, әдет ғұрып	Тарихи ескерткіштер	Мәдениет	Ұлт тұлғаларының өмірінен	Тарихи оқиғалар	Шешендік сөздер
Адамгершілік құндылықтар	Әдептілік, құрмет, сүйіспеншілік, адалдық, әділдік, жомарттық, қайырымдылық, мейірімділік, махаббат,батылдық, ынтымақтастық, эмпатия. табандылық, кемелдену, тапқырлық, рахымшылдық т.б.						

Рухани адамгершілікті ұрпағына талбесіктен сіңіретін қазақ халқының миссиясын Тәрбие тал бесіктен деген нақыл сөзінен аңғаруға болады. Бала жүрегіне алғашқы рухани нәр ана әлдиімен сіңеді. Ананың балаға деген махаббаты осы әнмен беріліп, нәресте жүрегіне сүйіспеншлік нұры құйылады.

Бесік жырының мақсаты: ананың баласын бөлеп, тәтті ұйқысын шақыру, баласына деген тілегі, баласының бойынан болашақта күтер үміті сөз болады.

Айыр қалпақ киісіп,
Ақырып жауға тиісіп,
Батыр болар ма екенсің?!
Бармақтарың майысып,
Түрлі ою ойысып,
Ұста болар ма екенсің?! [5].

Бесік жыры мазмұнынан халықтың ой–арманы білінеді.Ол құндылық нәрестеге ана тілінде ананың әлдиімен беріліп отыр. Жыр бойы балаға еңбек ету, кәсіппен айналысу, ел намысын қорғау, адамгершілік құндылықтарын баланың құлағына сіңіру дәстүріміздің нұсқалары айтылады. Ана сүтімен, ана әлдиімен сіңірілген адамгершіліктің асыл қасиеттерін онан әрі дамыту отбасының, қоғамның мойнында. Бесіктен бастау алған төл тәрбиемізді мектепке келген баланы осы сүйіспеншілік, құрмет, махаббаттың аясында тәрбиелеу – мұғалімнің міндеті.

Адамгершілік тәрбиесінде қазақтың мақал–мәтелдерінің шоқтығы биік тұрады. Мысалы, Адамгершілік болмай, әділдік болмас мақалы дүниеде әділдікті жүрегінде адамгершілігі бар тұлғалар ғана орнататынына меңзеп тұр. Осы сияқты рухани азық беретін мақалдар жетерлік. Мақал таңда, жағдаят ойла деген тақырыпта балаларға бірнеше мақалдың тізімін беріп, соның ішінен өзіңнің өміріңде болған жағдаятқа байланысты мақалды таңдап, баяндап беріңіз деген тапсырма беріледі.

Мақсаты: мақалдың мағынасын түсіну, құндылықтарды тану, өмірмен байланыстыру.

Мысалы, Қолыңмен істегенді мойныңмен көтер деген мақалды таңдаған болса, ықтимал жауабы былай болуы мүмкін: мағынасы– әдейі немесе байқаусызда кінәлі болып қалу қалыпты жағдай.Әр жасаған әрекеттің жауабы болады. Сол кезде абайсызда жасаған қателігіңді уақытында түзеу.Құндылықтар – жауапкершілік, адалдық, әділдік.Немесе жағдаяттар беріп, жағдаят мазмұнына сәйкес мақал–мәтелдер жинақтатуға болады

Халық тәрбиесіндегі жиі қолданылатын құралдардың бірі – тыйым сөздер. Тыйым сөздер балалар жаман әдеттен аулақ болсын, теріс мінездерден сақтансын деген мақсатта қолданылады.Адамгершілікке шақыратын тыйым сөздерге Үлкеннің бетінен алма,Үлкенге ізет–кішіге құрмет–сыйластық, Тырнағыңды тістеме – әдептілік, Нанды баспа – құрмет, Шашыңды жайма, – сұлулық, т.б. жатады.

Бесінші сыныпқа мақал–мәтел, тыйым сөздерден басқа тұрмыс–салт жырларының үлгілері, жұмбақтар, халық жырлары алынып отыр. Әр зат, құбылыс,

әрекеттерді жасыру арқылы да адамгершілік тәрбие беруде қазақ жұмбақтарының орны бөлек.Халқымыздың кең ой–өрісі жұмбақ айтысында көрінеді. Әсет пен Ырысжан айтысы, Сапарғали мен Нұржан айтысы. Бұл айтыстардың құндылығы өмірдің түрлі құбылыстарын тілге тиек ету арқылы өмірді тануға, өмірдегі жақсылық пен жамандық, ақиқат пен жалған, адалдық пен арамдықтың т.б ара жігін ажыратуында. Сайыс көбіне өлең, хат негізінде болады.

Мысалы,

Сапарғали:

Бір құс бар қанат жайса дөп–дөңгелек,
Адамнан еш уақытта жүрмес бөлек,
Ұшырса, қондырса да еркі адамда
Шықпайды панаңыздан көлеңкелеп,

Нұржан:

Мысалы зонтик (қолшатыр) құс секілді,
Тетігі қолда болған іс секілді,
Жауса пана, күн шықса көлеңкесі,
Достығы бейне сіз бен біз секілді [6].

Осы жұмбақ айтыстан балалар достық қарым–қатынастың мағынасын зерделейді.

Вен диаграммасы арқылы Дос пен Қолшатырдың ұқсастықтары мен айырмашылығын талдау арқылы ынтымақтастық, достық құндылықтарын сіңіруге болады. Дос – адам. Доспен еркін сөйлесуге болады. Ол рухани түрде көмек береді. Қолшатыр – материалдық зат. Ол табиғи құбылыстардан қорғайды.

Ертегілерде халықтың ғасырлық өмірі, мұңы, арманы мен қиялы жатыр. Ертегілер мен қазіргі заман көрінісін салыстыру арқылы адамдардың арманы, болашаққа деген қиялдары ертегі кейіпкерлері арқылы ақылмен (SQ), достық көмек арқылы орындалғанын талдату нәтижесін береді. Ертегілер арқылы білім алушыларды тәрбиелеудің тағы бір қыры – болашақты болжауға үйрету, өмірдің мәнін түсінуге жағдай жасау. Болашаққа хат әдісі арқылы арман–тілегін жаздыру балалардың өмірге құлшынысын арттырары сөзсіз. Алдарына мақсат қоя білуге ынталандыру. Наурыз мейрамы табиғат пен адамның үйлесімдігін көрсететін мейрам. Наурыз мейрамында құндылықтың барлық түрі ашылады. Табиғатқа деген сүйіспеншілік, рахымшылық, қайырымдылық сияқты құндылықтарға байланысты іс–шаралар, буктрейлер мен челлендждер ұйымдастырудың тәрбиелік маңызы зор.

Батамен ел көгереді, Жаңбырмен жер көгереді дегендей батаның адамгершілікке тәрбиелеудегі әсері қашанда зор болған. Үлкеннің ақ батасын алу – қазақ үшін міндет. Бата оқылғанда қазақ бар ынтасымен, сеніммен тыңдайды. Сіңіретін құндылықтар: сенім, құрмет және мазмұнындағы сөздерге байланысты құндылықтарға толы. Адамгершіліке тәрбиелеудегі бір ерекше(фишкам) тәсілім – сабақ соңында өзім бата беру (сабақ тақырыбына байланысты) немесе білім алушыны ойландыру, балалардың құлшынысын арттырады. Мысалы, М. Шахановтың Нарын-құм зауалы шығармасын оқу арқылы шындық, құрмет, сенім, әділдік құндылықтары суреттелген.Шығарма сабақта бірнеше талданып болған соң, мынадай бата бердім.

Үлгі.

Қолдарыңды жайып бата берейін
Қашанда үстем бола берсін мерейің.
Ашу–дұшпан, ақыл–дос деген қазақ,
Жақсылыққа рухтандың деп сенейін.

Алтыншы сыныпты толығымен Ұлттық салт–дәстүрлер мен әдет–ғұрыпқа арнадым.Мақсаты: салт пен дәстүрдің, әдет пен ғұрыптың айырмашылығын түсіндіру, адамгершілік тұрғысынан рухтандыру.

Салт–дәстүр халықтың атадан балаға көшіп, жалғасып және дамып келе жатқан тарихи әлеуметтік, мәдени–тұрмыстық, кәсіптік салт–сана, әдет–ғұрып, мінез–құлық, тәлім–тәрбие және рухани іс–әрекеттер айналасында балалардың жас ерекшелігіне қарай ғаламтор арқылы ойын платформаларынан жарыс, викториналық сұрақтар ұйымдастыру.

Салт–дәстүрге шілдехана,тыштырма, кіндік кесер, бесікке салу, қырқынан шығару, тұсау кесер, атқа мінгізу, тілашар, жар–жар, жеті ата, беташар, бата, ұлттық ойындар т.б.жатады.

Әдет–ғұрып белгілі әлеуметтік ортада халықтың мінез құлқы,тұрмыс–тіршілігіне байланысты пайда болған жөн–жосық, жол–жоралғылар. Мысалы, ат қою, айдар, кекіл кесу,қалау, бұйымтай т.б.

Ескерткіштер–ел тарихы, мәдени мұра. Өзіміздің Қостанай өңірінде 1141 тарих және мәдениет ескерткіші бар екен. Қаламызда орнатылған ескерткіштер арқылы, оның тарихын, ескерткіш кейіпкерлері туралы мағлұматтар алу арқылы балалардың бойына еліне, жеріне деген сүйіспеншілігі, құрметі арта түседі. Ескерткіштермен қатар мұражайларға саяхат, мұражайдағы жәдігерлердің тарихын білу елжандылыққа тәрбиелейді. Осы қатарда өзімнің жетінші сыныбымда білім алушы Ақан Аяулымның анасы Бутагарина А. Е. тәрбие сағатын өткізді. Бұл жұмыс формасы да ата–ана, мұғалім, білім алушы арасындағы ынтымақтастықты бекіте түсті. Арайлым Елболатқызы Менің отбасымдағы құндылықтар тақырыбында өткізген сынып сағатында атадан балаға мирас қылып қалдыратын жәдігері болып танылған аталарының өлең жинақтары басылған кітабымен таныстырды. Қызы Аяулым өлең жинақтарының ішінен атасының өзіне шығарған өлеңін оқып берді. Білім алушылар жеті аталарын еске түсірді, мұралық, мирастық деген не және ол материалдық та, руханилық та болатынын ескерді. Бір білім алушым Атам маған Адам бол дейді. Мен адаммын ғой десем, Жоқ, сен үлкен әріппен жазылатын адам бол! дейді. Ол қалай? десем, Ол түзу жолмен жүр, сонда үлкен адам боласың, қисық жолға түссең жай адам болып қаласың деді. Түзу жол– адами қасиеттер жолы екенін білемін. Атамның өсиеті мен үшін құнды жәдігер деп жауап берді. [6]

Ұлы тұлғалар өмірінен бағытында ChatGPT жасанды интеллект бойынша ұлы тұлғаларды сөйлету, олардың сөздерін талдату жақсы нәтиже беруде. Ұлтын сүйген ұлылар айдарында Бауыржан Момышұлының Әділдікті мойындау – әлсіздіктң белгісі, Тәртіпсіз ел болмайды, тәртіпке бағынған құл болмайды деген нақыл сөздерінің мағынасын талдату арқылы әділдік, жинақылық, заңды сыйлау сияқты құндылықтарға тәрбиеленеді. Ұлы тұлғалардың өмірінен қызықты жағдайлар мен деректерді оқып беру, сабақ араларында, үзілістерде тәрбие сағаттарында талдаудың да нәтижесі зор. Мысалы, Ілияс Жансүгіров бірде үлкен көлемде қаламақы алады. Әйелі оған жиһаз, пәуеске, шөп шабатын арба алады. Ілиясты қуантайын деп хабарласа, Мені саудагер деп пе едің? Ұят болды ғой. Мен барғанша бәрін таратып бер деп ашуланған екен. Ілияс мысалы ретінде ұлы адамдардың қарапайым болып келетіні талданып, басқа да ұлы тұлғалар туралы ақпарат біліп келу тапсырылады.

Қазақтың тәрбиеде үш сөзді ғана қолданғанын айта кету жөн: обал болады, ұят болады, сауап болады. Сынып жетекшісі ретінде сыныпта Ұят.Обал.Сауап деген жәшік қойып, жәшікке жасаған сауапты істерін, обал немесе ұят болатын әркеттер жасап, не көріп оған қарсы қандай әрекет жасағандарын салып, тоқсан соңында кім қанша сауапты іс жасады, кім қанша әділетсіз істі тоқтатты немесе кім қанша жақсы үлгі көрсетті деген сияқты қорытынды шығарылып отырса,Ұлттық мүдде, Ар–Ұят, Талап бағыттары бойынша құндылықтарға тәрбиелеу мақсатымызға жетеміз. Ұят, Обал, Сауап сөздерін сыныпта көрінетін жерге іліп қойып, жүрген–тұрғанда обал болатын, ұят болатын, сауап болатындай жасаған істеріне қарай қорытынды шығарылып отырады. Қазіргі балалар әр ісіне қошемет болғанын қалайды. Қошемет түрін тоқсан сайын рейтинг шығарып мақтау қағазын беріп, жыл соңындағы қоры-

тындыға ата–аналарына демеуші болуын ұсынуға болады. Әр ата– ана өз баласына демеуші болады.

Ұлы даламыздың төсінде талай ұранды шайқастың, талай тарихи оқиғалардың ізі жатыр. Өскелең ұрпаққа осы шайқастар мен тарихи оқиғалар арқылы адамгершілік ұғымын шегелей түсуді оныншы сынып еншісіне бұйырттым. Қазақ халқының әдеби тарихында екі үлкен ас сипатталады. Олар Сағынай асы мен Бөжей асы. Сағынай асы Ілияс Жансүгіровтың Құлагер поэмасында, Бөжей асы М. Әуезовтың Абай жолы роман эпопеясында суреттеледі. Бұл астардан бір жағынан халықтың ынтымағы, бірлігі көрінсе, екінші жағында зұлымдықтың да бар екенін, білім алушылардың ақ пен қараны, жақсылық пен жамандықты, жауыздық пен мейірімділіктің үлгілерін сіңіру мақсатында сыныптан тыс дебат ойынын ұйымдастыру нәтижесін берді.

Шешендік сөздер қазақтың сан ғасырлық өмірінің, бақытты болашақ үшін, әділдік үшін еңбекші бұқараның қанаушы тапқа қарсы жүргізген күресінің айнасы десе де болады. Бес минуттық эссе, Төрт сөйлем, ПОПС формуласы әдісі, кластер әдісі арқылы шешендік арнау, шешендік толғау, шешендік дауларды талдау барысында тапқырлық, әділдік, шындық, бірлік, ынтымақ сияқты құндылықтар насихатталады.

Мысалы, Заман шындығы бөлімінде Айтқожа шешеннің Жар басына үй тікпе арнауы талданды.

Жар басына үй тікпе,
Жар құласа үй кетер.
Ала болса ағайын,
Рулы елден күй кетер.
Ағайын ала болғанда,
Ауыздағы ас кетер.
Аңдыған дұшпан күшейіп,
Жау қолында бас кетер. [7]

Шешендік сөзді ПОПС формуласы немесе Төрт сөйлем әдісімен талдатамын.

Білім алушы жауабы: Менің ойымша, шешендік сөз татулық, ынтымақтас, бірлікте болуға шақырып тұр.

Мен оны былай түсіндіремін: үй деп елді айтса, бірлесе істеген тірлік, елдің заңына, тәртібіне бағынып адал жүру, татулық болмаса ел арасына қаңқу сөз кірсе береке кетеді (ас сөзі береке), береке, ынтымақ, бірлігі жоқ елді аңдыған жаудың басып алуы тез.

Мен оны мына фактімен дәлелдеймін, Мұхтар Шахановтың Отырар поэмасындағы Қарашоқының алты ай бойы ала алмай жүрген Отырардың қақпасын ашып беріп, сатқындық жасаған әрекеті Қайыр ханның жеңілуіне әкелді. Шыңғыс хан Жасылығыма жақсылық жасамады деп налыма, сатқындыққа сатқындық жасау дала заңы, еліңді сатқан безбүйрек, ертең мені де сатуыңа кім кепіл? деп Қарашоқының да басын алады.

Қорытындылай келе, Алтау ала болса, ауыздағы кетеді, төртеу түгел болса төбедегі келед деген аталы сөзбен адалдықты, әділдікті мақсат етемін.

Берілген әдістемелік ұсыныстарым сабақ арасында, сыныптан тыс уақытта, үзілісте жүргізіледі.

Сөз соңында айтарым, Адамды заман билемек, заманға жаман күйлемек деп Абайдың ескертуін еске ала жүріп, жаһанданудың жасанды, виртуал әлемінде ұлттық болмысымызды, тіліміз бен ділімізді, ұлттық рухани құндылықтарымызды сақтап қалайық. Ұрпағымыздың рухын асқақтатып, әлем мәдениетімен бәсекеге түсе алатын саналы, ұлтжанды азаматтарға ұлттық құндылымызды сіңіру – менің және әріптестерімнің қоғам алдындағы парызымыз.

Әдебиеттер тізімі.

1. Қ.Тоқаев Әділетті Қазақстан – Адал Азамат атты Түркістан қаласында өткен Ұлттық құрылтайдың екінші отырысында сөйлеген сөзі. – Астана. Қазақстан Республикасының ресми сайты.
2. Біртұтас тәрбие бағдарламасы – Астана. 1923 жыл.
3. А.Құнанбаев. Қара сөздер. – Алматы. Кітап баспасы.
4. Қадам оқу әдістемелік құралы. 37–бет .– Нұр–Сұлтан: Астана кітап.2021 жыл.
5. Wikipedia. Бесік жыры. https://kk. Wikipedia.orgwiki
6. Сапарғали мен Нұржан айтысы. Zarar ақпараттық танымдық порталы.– zarar.com. 03.10 2022https://www.instagram.com/reel/C0F0MmCIV7k/?utm_source=ig_web_copy_link&igsh=MzRlODBiNWFlZA
7. Шешендік сөздер. 47–бет. – Отау шағын баспасы.1992 жыл.

ӘОЖ 37.017

БІРТҰТАС ТӘРБИЕ БАҒДАРЛАМАСЫН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕРІ

Хамзина Күлшат Бақытжанқызы
педагогика ғылымдарының магистрі
педагогика, психология және арнайы білім беру
кафедрасының аға оқытушысы
Ө. Сұлтанғазин атындағы педагогикалық институты
А. Байтұрсынұлы атындағы ҚӨУ
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: Hamzina_67@mail.ru

Ермаганбетова Акбота Жаналыковна
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
гуманитарлық ғылымдар магистрі
Қостанай облысы әкімдігі білім бөлімі
Қостанай қаласындағы № 17
жалпы білім беретін мектебі КММ
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: bota.samenova@mail.ru

Аңдатпа

Қазіргі таңда мектептер біртұтас тәрбие бағдарламасы бойынша жұмыс жасап жатыр. Мақалада біртұтас тәрбие бағдарламасын жүзеге асырудың инновациялық тәсілдері туралы жазылған.

Түйінді сөздер: *Біртұтас тәрбие бағдарламасы, ар–ұят, талап, ұлттық мүдде, инновация*

Аннотация

В настоящее время школы работают по единой воспитательной программе. В статье рассказывается об инновационных подходах к реализации единой воспитательной программы.

Ключевые слова*: Единая воспитательная программа, совесть, требовательность, национальные интересы, инновации*

Abstract

Currently, schools operate according to a single educational program. The article describes innovative approaches to the implementation of a unified educational program.

Key words: *Unified educational program, conscience, demands, national interests, innovations*

Тәрбие – ұрпақты биік мақсатқа бастайтын сапалы білімнің өзегі. Адам жаны ізгіліктен нәр алып, мейірімділікпен қуатталатын табиғи болмыс. Ал, қазіргі таңдағы өскелең жасампаз жас ұрпақ өзгеруге бейім.

Адамзаттың мәңгілік құндылығына айналған тәрбиені заманауи түрде, ұлттық құндылықтар жүйесін толықтай сақтай отырып келешек ұрпақ бойына сіңіру бүгінгі

күнгі кезек күттірмес мәселе болып отыр. Ұлтын ұлықтайтын, ұлттық мүддені жоғары қойып, арым – жанымның садағасы деген қағиданы ту етер, талаптың мініп тұлпарын, тас қияға өрлейтін ұрпақ тәрбиелеу маңызды болып отыр.

Осы орайда 2023–2024 оқу жылында тәрбие жүйесін Оқу–ағарту министрі бекіткен біртұтас тәрбие бағдарламасы негізінде ұйымдастырып отыр. [1] Қазіргі таңда мектептер біртұтас тәрбие бағдарламасы бойынша жұмыс жасап келеді. Біртұтас тәрбие бағдарламасы – тұтас құндылықтарға бағытталған, өскелең ұрпақ бойына жинауға тиіс білім, білік дағдыларына негізделген ұлттық бағдарлама болып саналады.

Кесте 1 – тәрбие құндылықтары

Біртұтас тәрбие бағдарламасы төмендегі қағидаларды басшылыққа алады:

- перзенттік парызды түсінетін, Жеті ата, тектілік, қара шаңырақ ұғымдарын түсінеді, қадірлейді;
- Отанға деген сүйіспеншілік, құрмет, елге адал қызмет ету қағидаттарын сақтайды;
- Үлкенге құрмет, кішіге ізет көрсетуді тек міндет етпей, құндылық деп бағалап, білімнің салтанат құрған заманында ақыл–ой тәрбиесіне аса зер салады.

Тәрбие мен оқу – егіз ұғым. Бөлуге келмейтін тұтас құндылық. Сондықтан біртұтас тәрбие бағдарламасын жүзеге асырғанда оқу үрдісіндегідей инновациялық әдістер, тәсілдер, әлеуметтік тәжірибелер мен жобалар арқылы жүзеге асыру ұсынылады.

Өз тәжірибемізде де сыныптың тәрбие жоспары біртұтас тәрбие бағдарламасы негізінде үш құндылыққа негізделіп жасалды. Бұл бағдарламаның артықшылығы мен нәтижелігі уақыт күттірмей өз нәтижесін беруде. Бұл бағдарламада жүзеге асуы тиіс міндеттер мен оқушы бойынша қалыптасуға тиіс құндылықтар бойынша жұмыс істеу алгоритмі нақты. Айқындық бар жерде әрқашан нәтиже болары сөзсіз.

Төмендегі кестеде тәрбие жоспарының үлгісі берілген.

Кесте 2 – тәрбие құндылықтары

Іс– шара атауы	Мақсатты аудитория	Ұйымдастыру түрі	Аяқталу нысаны\өнімі
ҰЛТТЫҚ МҮДДЕ *Қазақстан мемлекеттігін нығайтуға ат салысу, лттық мұраға ұқыпты қарау, қазақ тілінің қолдану аясын кеңейту, қоғам игілігі үшін қызмет ету, ұлттық мәдениетті дәріптеут және т.б.*			
Оян, қазақ! *Балалар кітапханасы жобасы аясында*	8 Ә сынып оқушылары	Cinema time	Әлеуметтік желіге пост жазу
Менің атам майдангер *Менің отбасымның өмірлік жолы, Тарихқа құрмет жобалары аясында*	8 Ә сынып оқушылары	PROJECT BASED LEARNING	Әлеуметтік желіге пост жазу, таныстырылым, жобаның тұсаукесері
ТАЛАП *Сыни және креативті ойлау,білуге, жаңаны тануға құштар болу, салауатты өмір салтын ұстану, уақыт пен қаржыны тиімді басқару және т.б.*			
Екінші болма! Уақытты басқару жобасы аясында	8 Ә сынып оқушылары	Тәрбие сағаты	Әлеуметтік желіге пост жазу,таныстырылым, чек–лист
Менің дизайнерлік жобам Қалдық заттарға екінші өмір сыйла, Эковолонтер жобалары аясында	8 Ә сынып оқушылары	Тәрбие сағаты	Әлеуметтік желіге пост жазу,таныстырылым, көрме
АР– ҰЯТ *Академиялық адалдық қағидаттарын сақтау, адал еңбекті қолдану, абыройын сақтау, халқына адал қызмет ету, мейірімділік таныту және т.б.*			
Төлен Әбдіктің Өтелмеген парыз спектакліне бару Өнер мен құндылықтар жобасы аясында	8 Ә сынып оқушылары	Ілияс Омаров атындағы қазақ драма театрына саяхат	Әлеуметтік желіге пост, фото
Ата–анам жұмысындағы бір күн *Еңбегі адал жас өрен жобасы аясында*	8 Ә сынып оқушылары	саяхат	Әлеуметтік желіге пост, фото, видео, таныстырылым
Нан күніне арналған Менің анамның ақ наны *Аспаздық жобасы аясында*	8 Ә сынып оқушылары	Сынып сағаты	Әлеуметтік желіге пост, фото, видео, таныстырылым, презентация

Жоғарыдағы кестеде үлгілік жоспар берілген. Дәл осы үлгіде аптасына бір рет, айына кем дегенде төрт сынып сағаты, құқықтық оқыту, экология, жол жүру ережелері тақырыптарымен кіріктіріле ұйымдастырылады. Аталған шараларды ұйымдастыру педагогтің ізденуіне, қиялы мен шығармашылығына байланысты. Басты мақсат оқушы бойына құндылықтар жүйесін қалыптастыру.

Өз тәжірибемде тұтастай барлық іс–шараларды төмендегідей үш тәсілге жіктейміз[2]:

Кесте 3 – құндылықтар жүйесін қалыптастыру

Визуалды сауаттылық арқылы тәрбиені қалыптастыруға фильмдер көру, мұражайға саяхат, галлереяны шарлау, отбасылық фотосуреттер, отбасылық құнды жәдігерлер бойынша таныстырылымдарды жатқызып келеміз.

Материалданған сауаттылық арқылы тәрбиені қалыптастыруда тәрбие сағатындағы рөлдік ойындарды ұйымдастырып келеміз. Бала тәрбиесінде рөлдік ойындардың рөлі де орасан зор. Жағдаяттар арқылы қиындықты жеңіп шығуға тәрбиелеуге көмектеседі. Сонымен қатар, PBL (Жоба негізінде білім алу) бағдарламасы шеңберінде жасалған тәжірибелік жұмыстарда айқын байқаймыз.

Эмоционалды сауаттылық арқылы тәрбиені қалыптастыру толықтай бір үлкен сала болып табылады. Әр өткізген тәрбие сағаты бала психологиясына, танымына тікелей әсерін анықтап отыруымыз шарт. Бұл бағытта арнайы мониторинг жүргізіліп отырады.

Жоғарыда көрсетілген тәжірибе бала тәрбиесіне ықпал етер бір тамшы ғана. Жүйелі жүргізілген жұмыс әрқашан нәтиже берері сөзсіз. Бүгінгі күнгі тәрбие үрдісінде қоғам талаптарына сай, өзіндік пікірі қалыптасқан заманауи ұрпақ тәрбиелеуде ұлттық тәрбие, ұлтық құндылықтарымыз бен ұлттық мәдениетіміз көш басында тұрғаны абзал. Себебі балаға қай тілде білім, тәрбие берсек, түбі сол ұлтқа қызмет етері сөзсіз. Мемлекет басшысы Қасым–Жомарт Тоқаевтың Ұлттық құрылтайдың Әділетті Қазақстан – Адал азамат атты екінші отырысында сөйлеген сөзінде: ...Біз ұлттық бірегейлігімізді нығайтуымыз қажет. Ұлтымыздың бірегейлігі бұл – оның табысты болуы деген сөз деп айтуында үлкен мән жатыр. [1] Табысты ұлт болашағын құрайтын сіз бен біздің ортақ абыройлы мақсатымыз ұлттық бірегейлікті сақтап, адал, абыройлы азамат тәрбиелеу жолында аянбай еңбек етуімізді көздейді. Ұлттық санасы қалыптасқан қоғам құру – біртұтас ел болып жұмыла атқаратын жауапты да межелі мақсатымыз!

Әдебиеттер тізімі:

1. Біртұтас тәрбие бағдарламасы, 2023 ж.
2. James S. Chisholm, Kathryn F. Whitmore Reading challenging texts. Layering literacies through the arts. Routledge, NY, 2018. 160 p.

УДК 374.3

ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ–КЛЮЧЕВОЙ ФАКТОР РАЗВИТИЯ И ВОСПИТАНИЯ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ

Хасенова Айгуль Кажалямовна
учитель начальных классов
КГУ «Общеобразовательная школа №4
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: xasenova.73@inbox.ru

Аннотация

В статье рассматриваются место базовых ценностей являющиеся ключевыми факторами, обеспечения духовного единства народа и объединяющих его моральных ценностей, политической и экономической стабильности. Рассматривается интеграция воспитательного и образовательного процессов.

Ключевые слова: *духовно–нравственное воспитание, патриотизм, базовые национальные ценности, социализация личности, духовные ценности*

Аңдатпа

Мақалада негізгі факторлар болып табылатын негізгі құндылықтардың орны, халықтың рухани бірлігі мен оны біріктіретін моральдық құндылықтар, саяси және экономикалық тұрақтылық қарастырылады. Оқу және білім беру процестерінің интеграциясы қарастырылады.

Түйінді сөздер: *рухани–адамгершілік тәрбие, патриотизм, негізгі ұлттық құндылықтар, тұлғаның әлеуметтенуі, рухани құндылықтар*

Abstract

The paper researches the place of fundamental values, which are key factors in ensuring the spiritual unity of the people and the moral values uniting them, as well as political and economic stability. The integration of educational and learning processes is considered.

Key words: *spiritual and moral education, patriotism, fundamental national values, socialization of personality, spiritual values*

«Особая сфера воспитательной работы – ограждение детей, подростков, юношества от одной из самых больших бед – бездуховности»
В.А. Сухомлинский.

Важнейшей целью современного отечественного образования и одной из приоритетных задач общества и государства является воспитание, социально – педагогическая поддержка становления и развития высоконравственного, ответственного, творческого, инициативного, компетентного гражданина нашей страны.

В числе важнейших проблем воспитания серьезную тревогу вызывают вопросы духовного и нравственного воспитания молодежи. Чему учиться и как воспитывать ребенка любить Отечество, свою национальную культуру, самобытность, традиции своего народа? Этот вопрос не раз задавал себе каждый из нас. В вечном поиске положительного и доброго мы, как правило, выходим на блистательный образец – общечеловеческие ценности и идеалы.

Ключевая роль в духовно–нравственном воспитании общества отводится образованию. Образование является частью процесса социализации личности, представляя собой формализованную целенаправленную передачу накопленного опыта, знаний последующим поколениям, который осуществляется в рамках соответствующих социальных институтов. Конечно же, в первую очередь ценности личности формируются в семье, но системно и последовательно в сфере образования происходит духовно–нравственное и эстетическое воспитание личности. Требования общества, предъявляемые педагогам – развитие художественно–нравственного направления и эстетического воспитания. Восприятие и освоение

духовно–эстетических ценностей зависят от общекультурного багажа, общего развития и социально–психологических установок. Это дает готовность к восприятию. Данная готовность формируется через вооружение представлениями о глобальности художественной культуры в истории времени, о ее национальном многообразии и социальных задачах, через овладение навыками избирательного отношения к художественной культуре, развитие эмоционально–эстетической целостности личности, формирование интереса к художественной деятельности, формирование потребности в художественно–эстетическом развитии.

Современный национальный воспитательный идеал – это высоконравственный, творческий, компетентный гражданин Казахстана, принимающий судьбу Отечества как свою личную, осознающий ответственность за настоящее и будущее своей страны, укорененный в духовных и культурных традициях многонационального народа Казахстана. Об этом не раз упоминал президент в своих посланиях народу. В одном из своих выступлений Глава государства назвал три важных приоритета для воспитания молодежи Нового Казахстана: стремление к знаниям, трудолюбие и патриотизм. Стремление, быть нужным и полезным для своей Родины, должно стать целью каждого молодого человека. Второй приоритет – трудолюбие. Молодежь должна ценить честный труд и быть сильной духом. Должна уметь ставить интересы государства выше всего. Для этого нужно знать родной язык, чтить традиции и историю своего народа. Это – святой долг каждого молодого человека и об этом надо помнить всегда», – сказал Касым–Жомарт Токаев. Выступая по третьему приоритету – воспитание патриотизма, президент заявил, что любовь к родной земле начинается не с красивых слов, а с реальных дел. Только целеустремленный гражданин может стать настоящим государственником и внести свой вклад в успешное будущее Казахстана. [1]

Духовно–нравственное развитие и воспитание личности в целом является сложным, многоплановым процессом. Оно неотделимо от жизни человека во всей ее полноте и противоречивости, от семьи, общества, культуры, человечества в целом, от страны проживания и культурно–исторической эпохи, формирующей образ жизни народа и сознание человека. На сегодняшний день цель духовно–нравственного воспитания состоит в обогащении и приобщении молодого поколения к культурному и духовному национальному наследию.

Так что же на самом деле мы понимаем под духовно – нравственным воспитанием? Основным содержанием духовно–нравственного развития, воспитания и социализации являются базовые национальные ценности, хранимые в социально–исторических, культурных, семейных традициях многонационального казахского народа, передаваемые от поколения к поколению и обеспечивающие успешное развитие страны в современных условиях. Что же мы подразумеваем по этим понятием? Базовые национальные ценности – основные моральные ценности, приоритетные нравственные установки, существующие в культурных, семейных, социально–исторических, религиозных традициях многонационального народа Казахстана, передаваемые от поколения к поколению и обеспечивающие единство и успешное развитие страны. Под базовыми национальными ценностями мы понимаем патриотизм, толерантность, семью, здоровье, труд и творчество, науку, религию, искусство, и человечество.

Базовые ценности являются результатом исторического и культурного влияния на человека и итогом личностных ориентаций, расстановки приоритетов в процессе жизнедеятельности. Все моральные ценности прививаются детям в семье, говорят о них в школе, культурные, семейные и народные традиции, обычаи наших предков, передаются из поколения в поколение. Опора на эти ценности помогает человеку противостоять разрушительному влиянию общества. Базовые ценности, являются ключевыми факторами обеспечения духовного единства народа и

объединяют его моральные ценности, политическую и экономическую стабильность. Система базовых национальных ценностей лежит в основе комплексного подхода к проблемам современного отечественного образования.

Базовые национальные ценности производны от национальной жизни Казахстана во всей его исторической и культурной полноте, этническом многообразии. В сфере национальной жизни можно выделить источники нравственности и человечности.

Традиционными источниками нравственности являются: Казахстан, многонациональный народ нашей страны, гражданское общество, семья, труд, искусство, наука, религия, природа, человечество. Соответственно традиционным источникам нравственности определяются и базовые национальные ценности, каждая из которых раскрывается в системе нравственных ценностей (представлений): патриотизм – любовь к Родине, к своему народу, к своей малой Родине; служение Отечеству – социальная солидарность–свобода личная и национальная, доверие к людям, институтам государства и гражданского общества, справедливость, милосердие, честь, достоинство; гражданственность – служение Отечеству, правовое государство, гражданское общество, закон и правопорядок, поликуль-турный мир, свобода совести и вероисповедания; семья – любовь и верность, здоровье, достаток, уважение к родителям, забота о старших и младших, забота о продолжении рода; труд и творчество – уважение к труду, творчество и созидание, целеустремленность и настойчивость; наука – ценность знания, стремление к исти-не, научная картина мира; традиционные религии – представления о вере, духовности, религиозной жизни человека, ценности религиозного мировоззрения, толерантности, формируемые на основе межконфессионального диалога; искусство и литература – красота, гармония, духовный мир человека, нравственный выбор, смысл жизни, эстетическое развитие, этическое развитие. [2]

Базовые национальные ценности лежат в основе целостного пространства духовно–нравственного развития и воспитания школьников, т.е. уклада школьной жизни, определяющего урочную, внеурочную и внешкольную деятельность обучающихся. Для организации такого пространства и его полноценного функционирования требуются согласованные усилия всех социальных субъектов–участников воспитания: семьи, общественных организаций, включая и детско–юношеские движения и организации, учреждений дополнительного образования, культуры и спорта, СМИ, традиционных казахстанских религиозных объединений. Система базовых национальных ценностей лежит в основе представления о единой нации и готовности основных социальных сил к гражданской консолидации на основе общих ценностей и социальных смыслов в решении общенациональных задач, среди которых воспитание детей и молодежи.

Мухтар Ауэзов, казахский писатель, драматург и ученый, в пору увлечения просветительскими идеями уделял большое внимание вопросам народного образования, воспитанию молодого поколения. Так, в статье «Наука» в 1918 он писал: «Человек становится плохим не от рождения. Это зависит от среды, в которой он рос, от воспитания. Человек вступает на хороший или дурной путь в подростковым возрасте. Чтобы вырастить гуманных людей надо воспитывать молодежь, воспитывать с раннего возраста». Эти мысли актуальны и сегодня. «Чтобы посеять в душе человека чистые духовные ростки, считал Ауэзов, нужно образцовое воспитание. Чтобы достигнуть цели в воспитании, воспитатель должен обладать прекрасными достоинствами и быть мыслящим человеком. Лишь владея этими качествами, можно воспитать разумного человека». [3]

Таким образом, духовно–нравственное развитие и воспитание гражданина Казахстана является первостепенной задачей современной образовательной системы, обеспечения духовного единства народа и объединяющих его моральных

ценностей, политической и экономической стабильности. Духовно – нравственное развитие и воспитание подрастающего поколения является ключевым фактором развития страны и представляет собой важный компонент социального заказа для образования. Невозможно создать современную инновационную экономику, минуя человека, его состояния и качества внутренней жизни.

Список литературы:

1. Советский энциклопедический словарь Текст. / под ред. А.М. Прохорова и др. – М.: Советская энциклопедия, 1982. – 1600 с.

2.https://informburo.kz/novosti/tokaev–nazval–tri–vazhnyh–prioriteta–dlya–molodyozhi–novogo kazahstana

3. Тайжанов А.Т. М.О.Ауэзов – мыслитель – Алма–Ата:Ғылым, 1991.– С.38

УДК 373

ОЗНАКОМЛЕНИЕ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА С ДЕКОРАТИВНО–ПРИКЛАДНЫМ ИСКУССТВОМ УДМУРТОВ В КОНТЕКСТЕ ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ

Хорошева Тамара Брониславовна
кандидат педагогических наук, доцент
кафедра дошкольного и начального образования
Глазовский государственный инженерно–педагогический
университет им. В.Г.Короленко
г.Глазов, Российская Федерация
E–mail: tamara.horoschewa@yandex.ru

Новикова Елена Васильевна
старший преподаватель
кафедра дошкольного и начального образования
Глазовский государственный инженерно–педагогический
университет им. В.Г Короленко
г.Глазов, Российская Федерация
E–mail: shafranova–el@mail.ru

Аннотация

В статье приводится примерное содержание работы по ознакомлению детей с декоративно–прикладным искусством удмуртов, в соответствии с Федеральной образовательной программой дошкольного образования (ФОП ДО), раскрывается содержание одной из тем, а также предлагаются методы, приемы, формы работы с детьми старшего дошкольного возраста.

Ключевые слова: *декоративно–прикладное искусство удмуртов, содержание, формы работы, духовно–нравственное воспитание.*

Аңдатпа

Мақалада мектепке дейінгі білім берудің федералдық білім беру бағдарламасына (FOP DO) сәйкес балаларды удмурттардың сәндік–қолданбалы өнерімен таныстыру бойынша жұмыстың шамамен мазмұны берілген, тақырыптардың бірінің мазмұнын ашады, сонымен қатар әдістерді ұсынады, мектеп жасына дейінгі балалармен жұмыстың әдістері мен формалары.

Түйінді сөздер: *удмурттардың сәндік–қолданбалы өнері, мазмұны, жұмыс формалары, рухани–адамгершілік тәрбиесі.*

Abstract

The article provides an approximate content of work to familiarize children with the decorative and applied arts of the Udmurts, in accordance with the Federal Educational Program of Preschool Education (FOP DO), reveals the content of one of the topics, and also suggests methods, techniques, and forms of work with children of senior preschool age.

Key words: *decorative and applied art of the Udmurts, content, forms of work, spiritual and moral education.*

Федеральная образовательная программа дошкольного образования (ФОП ДО), от 30 сентября 2022 г. № 874, вступившая в силу в сентябре 2023 года в Российской Федерации, определяет цели разностороннего развития детей с учетом возрастных и индивидуальных особенностей на основе духовно–нравственных ценностей российского народа, исторических и национально–культурных традиций[3].

Проживая в Удмуртской Республике и выполняя требования Федерального государственного образовательного стандарта (ФГОС ДО от17 октября 2013 г. № 1155) нами было разработано пособие [1] в котором представлена система работы с детьми старшего дошкольного возраста по ознакомлению с декоративно–прикладным искусством удмуртов.

Материал, для ознакомления с декоративно–прикладным искусством удмуртов структурированпо принципу концентричного изучения содержания в соответствии с рекомендациями Л.В. Коломийченко [2, с.44], с учетом этнокультурного компонента (Верещагин Г.Е., Виноградов С.Н., Волкова Л.А.) и интеграции образовательных областей «Речевое развитие», «Художественно – эстетическое развитие».

Решение совокупных задач воспитания в рамках образовательной области «Речевое развитие» «Художественно–эстетическое развитие» направлено на приобщение детей к ценностям «Культура» и «Красота», что предполагает: владение формами речевого этикета, отношения к родному языку как ценности, умения чувствовать красоту языка, стремления говорить красиво.Воспитание эстетических чувств, приобщение к традициям и культурному наследию российского народа, и их проживания в разных видах художественно–творческой деятельности.

Следовательно, в пособии большое внимание уделяется духовно–нравственному и патриотическому воспитанию детей на примере ознакомления с бытом, традициями, языком удмуртского народа, что на наш взгляд, отвечает современной концепции воспитательной работы с детьми отраженной в ФОП ДО [3].

Содержание работы с детьми составляют следующие темы:

1. Жилище и его внешнее убранство: ворота, двор, подворье.

2. Жилище и его внутреннее убранство: печь, мебель, половики, полотенца, кухонная утварь.

3. Ремесла: гончарное дело, художественная обработка дерева, метала и бересты.

4. Одежда: девичья, женская, мужская, будничная, свадебная, праздничная, ритуальная.

Остановимся подробнее на первой теме: «Жилище и его внешнее убранство: ворота, двор, подворье». Работу следует начинать с рассказа воспитателя, который сопровождается показом слайдов, с фотографиями жилища удмуртов.

На подворье удмуртов было много различных построек. У каждой постройки, было свое назначение. Постройки ограждались забором с воротами. Ворота украшались резьбой по дереву. Ворота украшались не только для красоты, но и для оберега. Чаще всего это были изображение солнца. Во дворе было несколько изб. Летом удмурты жили в кеносе.Кенос был летним жилищем удмуртов, которое не отапливалось. Кеносы могли быть одно и двухэтажными.Кеносы рубились из толстых, круглых бревен мягкого золотистого цвета. Зимой удмурты жили в другой избе, ее называли корка.Корка – это изба с печью. В избе люди жили, спали, готовили еду, отдыхали, принимали гостей. Строили ее из сосновых бревен. [2, с.8].

Возможны и другие формы работы с детьми. Например: виртуальная игра «Путешествие по г. Глазову», где дети знакомятся с улицами города, его постройками. Свои впечатления ребята отражают в связных высказываниях и рисовании на

тему: «Дома разные нужны, дома разные важны».У детей развивается умение наблюдать, анализировать и оценивать архитектуру города.

Экскурсия в музей «Иднакар» знакомит детей с постройками, в которых жили люди ранее, с предметами их быта. В завершении детям читают рассказ «Откуда есть пошел народ…». Такие занятия побуждают детей кразмышлению, формируют представление о смене поколений, ценностное отношение к рукотворному труду человека.

Вместе с воспитателем, дети создают удмуртское подворье из «бросового» материала – «Удмуртская деревня». Такая работаразвивает у детей стремление к познанию культурных традиций своего народа через творческую деятельность. В заключении, можно провести дидактическую игру «Найди пропущенный элемент узора» или аппликацию на тему «Укрась ворота кеноса».

Мы представляем примерный конспект интегрированного занятия–путешествия «По страницам непрочитанной книги» с рисованием по замыслу.

Задачи: Закрепить полученные представления детей о жилище людей: современных домах разной архитектуры и старинного подворья удмуртов.

Воспитывать у детей интерес к прошлому удмуртского народа; передавать полученные впечатления в рассказе, рисовании, лепке, аппликации. Обогащать и активизировать словарь детей: кенос, подворье.

Подготовка к образовательной деятельности*:* В работе используется книга, которая была изготовлена ранее и иллюстрирована рисунками детей. Материал для лепки, рисования, аппликации.

Форма организации образовательной деятельности*:* воспитатель приглашает детей на выставку книг. Дети рассматривают книги, обращают внимание на название, автора, а чуть позже садятся на стулья, поставленные полукругом.

Ход образовательной деятельности*:* Ребята, вам нравится выставка? Почему? У меня в руках удмуртские народные сказки, а это сборник стихов Флора Васильева, а это – рассказы Кузебая Герда. Вы знаете, кто такой Флор Васильев иКузебай Герд? Да, это удмуртские поэты и писатели, которые писали стихи и рассказы о своей малой родине – Удмуртии. Воспитатель зачитывает по маленькому фрагменту из каждой книги. Чем отличаются эти книги? (Они разные по величине, толщине, по цвету и у книг разные обложки. А еще книги разные по жанру и содержанию. Ребята, посмотрите, пожалуйста, на эту книгу. (Показывает книгу, изготовленную совместно с детьми).

Сегодня мы будем путешествовать по книге, которую мы с вами недавно сделали сами. Эта книга необычная, потому что страницами книги стали рисунки детей. Наше путешествие по страницам непрочитанной книги начинается. Я открываю первую, вторую страницы (Воспитатель листает несколько страниц книги, с рисунками по теме «Улицы моего города»). Ребята, вспомните, пожалуйста, о чем эти рисунки. Прочитаем (расскажем) первую страницу книги? Не забывайте, что вначале необходимо назвать улицу города. Затем, назвать дом, который на ней расположен и потом, описать его. (Воспитатель заслушивает рассказы детей по предложенной теме). Далее листает страницы книги с рисунками детей по теме «Жилище удмуртов». Загадывает загадку, например, в этом жилище удмурты жили зимой («корка») и предлагает детям найти нужную страничку книги и «прочитать» ее. Наша книга прочитана до конца, но у нас еще остались незаполненные странички. Я вам предлагаю заполнить их. Представьте, что вы художники–иллюстраторы. Вы можете нарисовать или сделать аппликацию, на какую хотите тему: «Жилище удмуртов», «Дом в котором я живу», а также нарисовать или наклеить современные дома или старинные избы удмуртов – «кенос», «корку». А можете нарисовать целое подворье удмуртов «азбар», где есть еще и хлев, и красивые ворота. Вы можете нарисовать свой дом, в котором вы живете, или красивые здания нашего города.

Выбирайте нужные вам материалы – краски, карандаши, фломастеры, или разноцветную бумагу для аппликации и начинайте работать.

По окончании занятия на столе можно разложить работы детей по темам, полюбоваться ими и похвалить детей за хорошие иллюстрации. Ребята, кто создал нашу книгу? Правильно, вы сами – авторы книги. Хотите оставить свои автографы? (Дети оставляют оттиск своей ладошки на страничке книги). [1, с.37]

По каждой теме представлены конспекты занятия, которые при организации обучения с детьми целесообразно вносить измененияв зависимости от темы, дополнять методами, в основу которых положен характер познавательной деятельности детей: информационно–рецептивный, репродуктивный, метод проблемного изложения материала. [3, с.152]

Таким образом, система работы по ознакомлению детей с декоративно–прикладным искусством удмуртов позволило нам дать представление о жизни людей в разные исторические периоды и приобщить к духовно–нравственным ценностям.

Список литературы:

1. Хорошева Т.Б. Реализация принципов комлексно–тематического планирования и интеграции образовательных областей в процессе ознакомления детей старшего дошкольного возраста с декоративно–прикладным искусством удмуртов:учебно–методическое пособие / Т.Б. Хорошева, Е.В. Новикова, Т.Н.Цапенко. – Глазов : Глазов.гос. пед. ин–т, 2012. – 68 с.
2. Коломийченко Л.В. Формирование национальной толерантности детей дошкольного возраста (на материале декоративно–прикладного искусства удмуртов): учеб. Пособие / Л.В. Коломийченко, Е.В. Новикова. – Пермь :Перм. гос. пед. ун–т, 2010.– 94 с.
3. Об утверждении федеральной образовательной программы дошкольного образования : Приказ Министерства просвещения Российской Федерации от 25 ноября 2022 года № 1028 : зарегистрировано в Минюсте России 28 декабря 2022 года № 71847. – Текст : электронный // Консультант Плюс: справочная правовая система: [сайт]. – 2023.
4. URL: http://mboytco.lbihost.ru/space/460/2021/10/ Приказ–Мин просвещения–России от 25.11. 2022–N–1028–Об–утверж–ФО–ДО.pdf.

ӘОЖ 37.01

ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР– ҰРПАҚТЫ АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУДЕГІ БАСТЫ ҚҰРАЛ

Шалдыбаева Бакытгуль Тулемисовна
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Рудный қаласы білім бөлімінің
№ 1 жалпы білім беретін мектебі КММ
Рудный қ., Қазақстан
E–mail: baha_77–30@mail.ru

Жакиева Уасила Тулемисовна
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Астана қаласы әкімдігінің ШМҚ МКК
Т. Бигелдинов атындағы № 1 мектеп–лицей
Астана қ., Қазақстан
E–mail: uasila2026@mail.ru

Аңдатпа

Ұлттық құндылықтар арқылы оқушылардың ойлау қабілетін дамыта отырып, оларды адамгершілікке тәрбиелейміз. Мақалада жақсы тәрбиенің негізі ретінде ұлттық құндылықтар қарастырылады.

Түйінді сөздер: *ұлттық құндылық, адамгершілік, тәлім–тәрбие, педагогикалық көзқарас.*

Аннотация

Развивая мышление детей через национальные ценности, мы воспитываем их гуманно. В статье рассматриваются национальные ценности как основа хорошего воспитания.

Ключевые слова: *национальная ценность, нравственность, воспитание, педагогический подход.*

Abstract

By developing children's thinking through national values, we educate them humanely. The article considers national values as the basis of good upbringing.

Key words: *national value, morality, education, pedagogical approach.*

Әрбір ұлттың өзіне тән ұлттық құндылықтары бар. Бір ұлтты басқаларынан өзгешелендіріп тұратын тілі, ертегілері, мақал–мәтелдері, лиро–эпостық және батыр-*лар жырлары, әдет–ғұрпы, салт–санасы, менталитеті, мәдениеті, өнері, тағамдары, ұлттық қолөнері, тұрмыстық бұйымдары, ұлттық ойындары, т.б. қазыналар болады. Бұлардың барлығы – ұлттық құндылықтар.

Біз бұларды бақшадан бастап оқушыларға үйретіп келеміз.

Адамгершілік тәрбиесі – мақсатты және жүйеленген түрде тәрбиеленушінің санасына, сезіміне және тәртібіне қоғамдық мораль талаптарына сай адамгершілік қасиеттерді қалыптастыру. Ол жеке адамды қалыптастыруда ерекше орын алады. Отбасына, Отанға, халықтар достығына адал, кіршіксіз көзқарасы, қарым–қатынаста болуды талап етіледі.

Оқушыларды адамгершілік ұғымды, принциптерді, мінез–құлық нормаларын ұғу туралы біліммен қаруландырады. Сондай–ақ, ол адамның ішкі жан–дүниесінің әсемділігінен бастап, оның сыртқы келбеті ой әсемдігі мәселелерін қамтиды. Оқушыларды адамгершілікке тәрбиелеудің мазмұны: тәртіптілік пен ұйымшылдық, достық пен жолдастық, шыншылдық пен әділдік, еңбек пен өз мінез–құлқына сын көзбен қарай білу сияқты қасиеттерді қамтиды. Оқу орнындағы адамгершілік тәрбиесі біздің өміріміздің тек осы кездегі талаптарын ғана емес, болашаққа да бағытталуы тиіс. Оқушы қаншалықты білімді болғанымен, оның адамгершілік қасиеті жетпей жатса, оның жолдастары арасында болмағаны былай тұрсын, жақсы азамат та бола алмайды. Олай болса, мектеп қабырғасында оқушыларға берілетін рухани адамгер-шілік дағдыны азғанатай уақыттың ішінде оқушылардың бойына сіңіре қою алмаймыз. Ол – ұзақ жылдардың жемісі.

Оқушылар бойында жалпы адамзаттық қалыптармен гуманистік, моральдық, қайырымдылық, ізгілік, өзара түсінушілік, іздеттілік, кішіпейілділік адалдық және т.б тәрізді жасампаз қасиеттерді сіңіріп, олардың өзара қарым–қатынас мәдениеті мен зерделік – танымдық қасиеттерін дамытуға ерекше мән беруіміз керек.

Ұлттық құндылықтар ғасырдан ғасырға жалғасқан, өмірдің сынынан өткен, пайдалы екені дәлелденген. Мысалы, қазақ халқының ұлттық ойындарының бірі – асық ойыны. Асық ойнау: оқушының ойлау қабілетін дамытады, адамдармен тез тіл табыса білуге үйретеді, денені шынықтырады, қан айналымы мен тыныс алу мүше-лерінің жұмысын жақсартады, оқушының көзі қашықтықтан көруге дағдыланады, мергендікке баулиды, бойдың жылдам өсуіне көмектеседі, таза ауада тері жасуша-лары ашылып, ағза тынығады.

Ал, қазақтың ұлттық бұйымы бесіктің пайдасын өмірдің өзі дәлелдеп, осы уақытқа дейін жетіп отыр. Оқушының таза болуы, ұйқысының тыныш болуы өз алдына, оқушының ана құрсағынан жарық дүниеге келген соң табиғи өсуіне әсер етеді. Жапонның әйгілі медицина ғалымы Гау Щияу Иде Илаң қазіргі заманғы озық

аспаптарды қолдана отырып зерттеу жүргізген. Оның зерттеуі бойынша сәби өмір есігін ашпас бұрын, ана құрсағында жүріп тербеліске түседі. Алайда өмір есігін ашқан соң жарық дүниеге бірден үйлесе алмайды. Сондықтан оны ана құрсағындағыдай әлдилеп, тербетіп отыру керек деген қорытынды жасайды. [1] Міне, қазақ халқының ұлылығы, осы процестерді өзінің өміріне пайдаланып, бала жарық дүниеге бейімделгенше, бесікке бөлеп, тербетіп отырған. Ал, мұның адамгершілікке жалпы тәрбиеге қандай қатысы бар дерсіз?! Ол тікелей. Үйдегі бала ғана емес үлкендерде бесікті көрсе бойында бір мейірімділік оянып, елжірей түседі. Шаңырақта тұрған бесікті көргенде, отбасының әр мүшесінде осындай қасиет қалыптасады. Оның барлығы өсіп, өніп келе жатқан отбасыға адамгершілікті бойына сіңіреді.

Орыс халқының академигі Г.Н. Волков Без памяти нет традиций, без воспи–тания нет духовности, без духовности нет личности, без личности нет народа как исторической общности – сапалы тұлға жайында өз тұжырымын білдіреді. [2]

Келесі мақалдар мен мәтелдерді тәрбиенің қайнар көзі ретінде қараймыз. Қазақ сөзге тоқтай білген, сөз мәнін ұға білген халықпыз. Мақал мен мәтел бір–екі жол тармақтар болғанымен олар біздің өмірімізге өзгерістер әкелуі мүмкін. Мысалы, ойың бір жамандыққа немесе өзіңіз шаршап, бәрінен жалығып, жаман ойларды толтырып алдыңыз делік, Салыңыз суға кетіп, мүлдем жалғыздыққа ұмтылып жатырсыз. Сол езде әлеуметтік желіден Өзіңді өзің сыйламасаң, Өзгеден сый күтпе деген мақалды оқып қалдыңыз. Көзіңізде от пайда болады. Біреу түртіп, міне енді өзіңді қолға ал дегендей болады. Орныңыздан тұрып, өзіңізді ретке келтіріп, барлығын құрметтеп, күліп ерекше жан болып кетесіз. Мұның бәрі манағы екі қатар мақалдың әсері. Енді жылдар бойы оқушылардың санасына құйсақ, нәтижесі бұдан да тамаша болары хақ емес пе?!

Келесі лектегі Отан – оттан да ыстық, Туған жердей жер болмас, туған елдей ел болмас, Туғанжердің қадірін шетте жүрсең білерсің. Отанға деген сүйіспеншілік, туған жерге деген ыстық сезім, ата–мекенге деген құрмет пен қасиетті қазақ халқының мәдени құндылығы – мақал мәтелдерден айқын көрінеді. Сол себепті халық күш–қуатын тасқын суға теңеп Елдің күші селдің күші деп бағалаған. Адамның өмірі қысқа өмірінде туған елін, Отанын жасартып, жақсартып кетуге атсалысуы тиіс. Ерден аспақ бар, елден аспақ жоқ. Алдына ұлы мақсат қойып, ұлы мұрат үшін қызмет істеген азамат қана ұлылыққа лайық.

Қазақ даласына алғаш білім ұрығын шашқан ұлы ағартушы Ы. Алтынсарин Абаймен тілдескендей

Біз надан боп өсірдік,
Иектегі сақалды.
Өнер – жігіт көркі деп
Ескермедік мақалды...
Біз болмасақ, сіз барсыз,
Үміт еткен достарым,
Сіздерге бердім батамды...

деп, қазақтың бейқам өткен өміріне өкініш білдіріп, келер ұрпаққа үміт артады, біз ескермедік, сендер естеріңнен шығармаңдар деп, Өнер – жігіт көркі халық даналығын өсиет етеді [3]

Ұлттық болмысымыздың өзегін сақтай отырып, ұлттық салт–дәстүрлерімізді жаңғырту,болашақ ұрпақтың бойына ұлттық рухты сіңірту біздің алдымыздағы басты міндет. Уақыттың көші алға жылжыған сайын адамзаттың өмір сүру салты да өзгерісті қалайды. Техника қарыштап дамып, түрлі технологиялар пайда болады, алға қойған міндеттер мен таным–талаптар да өзгереді. Әйткенмен де, өзгермейтін құндылық – ұлттық болмыс, рухани тәрбие. Мақал–мәтелдер халықтың дүниета-нымы, өмірге көзқарасы, философиясы, өзге де мәселелер кеңінен көрініс табады. Сөз мәйегі мақал–мәтелдер қашанда белгілі бір ойды жеткізеді, әлдебір

нәрселерден сақтандырады, бір сөзбен айтқанда, адамның тал бесіктен жер бесікке дейінгі өміріне азық болатын даналық ғибрат.

Жас жеткіншектерге тәлім–тәрбие беру,оларды өнер–білімге баулуға таптырмас жауһарларымыз мақал–мәтелдердің маңыздылығы ерекше. Мақал–мәтелдер жастардың еңбекқорлығын жетілдіруде, тұлғалық қабілеттерін қалыптастыруда және оқушы тәрбиесінде ерекше орын алатын халық даналығы. Мұндағы ақыл–кеңестер қысқа да нұсқа, әрі тұжырымды болды. Қазақ халқы – рухани құндылықтардың мұрагері. Төл жәдігеріміз – ауыз әдебиеті, мақалмәтелдер, қанатты сөздер, өлең, жыр, терме, ата тілегі – ұлттық тәрбие бесігі. Осы тұрғыдан келгенде мақал–мәтелдер халқымыздың өткені мен кешегісі емес ол бүгінгі халқымыздың жанды дауысы. [4]

Бес ғасыр жырлайды кітабындағы ақын, жыршылардың, жыраулардың өлеңдерін жас ұрпаққа ой салып, мейірімділік пен адамгершілікке, кішіпейілдікке тәрбиелеп, оларды бұрыс жолдан алыстап, дұрыс жолға түсулеріне шақырады. Оқып, талдап, түсінген адамға одан артық қазына жоқ. Солардың бірі Майлықожа Сұлтанқожаұлы:

Ілімге толса көкірек,
Ащылар көзі сананың.
Құлақ салсаң, жақсылар
Азырақ сөзді жазамын...
... Жақсының жолы жарық күн,

Жаманның жолы кемескі, – дейді. Яғни, сөздің төркінін оның күшін көрсетердей.

Назарларыңызға адамгершілікке байланысты, оқушыларға терең ой салып, оларды тәлім мен тәрбиеге жетелейтін мақал–мәтелдерді ұсынамыз:

1. Адамгершілік болмай, Әділдік болмас.
2. Адамның ұяты бетінде , Адамгершілігі ниетінде.
3. Жақсы ниет – жарым ырыс.
4. Асыңа тойғызбасаң да, Ақ ниетіңе тойғыз.
5. Су бермегенге, сүт бер, Ақ ниетіңді білсін.
6. Кең болсаң, кем болмайсың. Қолы ашықтың, жолы ашық.
7. Игіліктің ерте, кеші жоқ.
8. Жүзігің алтын болғанша, Жүзің жарқын болсын.
9. Қайырымдылық жасасаң, Қайырын өзің көресің.
10. Иілген басты қылыш кеспес.
11. Кешірерсің кешерсің, Жетілерсің жетерсің.
12. Алдыңа келсе атаңның құнын кешір.
13. Сіз деген әдеп, Біз деген көмек.
14. Өзіңді өзің сыйламасаң, Өзгеден сый күтпе.
15. Пышақты өзіңе сұқ Ауырмаса өзгеге сұқ.
16. Ана алдында – құрмет, Ата алдында қызмет.
17. Кішіпейілділік – кісінің көркі.
18. Ақылың болса, арыңды сақта, Ар ұят керек әр уақытта.
19. Адам болып туған соң, Адам болып өлу лазым.
20. Ынсап, ұят, терең ой – Асыл зейнет ойлап қой.

Адамгершілік тәрбиенің нәтижесі адамдық тәрбие болып табылады.

Адамгершілік тақырыбы мәңгілік. Ол ешқашан ескірмек емес. Жас ұрпақтың бойына адамгершілікті сіңіру ертегі арқылы беріледі. Адамгершіліктің қайнар бұлағы–қазақ ертегілерінде десем артық айтпаған едім.

Қай заманда болмасын адамзат алдында тұратын ұлы мұрат–міндеттердің ең бастысы–өзінің ісін, өмірін жалғастыратын салауатты, саналы ұрпақ тәрбиелеу.

Ұрпақ тәрбиесі – келешек қоғам тәрбиесі. Ендеше, ақпараттық технологиялар дамыған кезеңдегі оқушылардың ой–қиялдарын өз ертегілері арқылы жеткізу мүмкіндігі бар.

Руханилық – жеке тұлғаның негізгі сапалық көрсеткіші. Руханилықтың негізінде адамның мінез–құлқы қалыптасады, ар–ұят, өзін–өзі бағалау және адамгершілік сапалары дамиды. Мұның өзі мейірімділікке, ізгілікке шақырады.

Қазақ халқының салт–санасы мен ата–бабасынан келе жатқан дәстүрін өз бойындағы ерекше қасиеттерін талантымен, дарындылығымен, өзгелерден ерекше табиғи қабілеті арқылы биіктерден көрсеткен. Қасиетті ертегілер арқылы тәрбие берген, салт–дәстүрін сол қалпында сақтап қалған. Сонымен қатар еліміз егемендік алғалы мемлекеттік тілде сөйлеуіне, бұл қасиетті ертегілердің халық ауыз әдебиетінде ең маңызды орын алатыны сөзсіз екенін салыстырып көрсету.

Халқымызда Ізденген жетер мұратқа деген сөз бар. Яғни, әр нәрсені білуге талпынып, білімнің тереңіне бойлау–дамуды кемелдікке жеткізеді, рухани байытады. Дүние жүзі оқушылары Ол кім?, Бұл не?, Неліктен?, Қайда?, Қашан? деген сұрақтарға жауап іздеп, бір тыным таппайды. Олардың осылайша ізденімпаздық танытуы табиғи заңдылық.

Қазақ халық ертегілері – тәрбиенің айнымас көмекші құралы, олар бізге түсінікті тілде өмір туралы, қиын жағдайлардан шығу жолдарын көрсетеді. Ертегілер өмір бойғы тәртібімізді, қарым–қатынасымызды қалыптастырады, шыдамдыққа, қайсарлыққа, болашаққа міндеттер қойып, соған жетуге үйретеді. Ертегі ойлау қабілетін, қиялдауға да көп септігін тигізеді. [6]

Жаңа кезеңдегі білім берудің өзекті мәселесі жас ұрпаққа – адамгершілік рухани тәрбие беру. Құнды қасиеттерге ие болу. Рухани бай адамды қалыптастыру оның туған кезінен басталуы керек.

Халықта Ағаш түзу өсу үшін оған көшет кезінде көмектесуге болады, ал үлкен ағаш болғанда оны түзете алмайсың деп бекер айтылмаған.

Сондықтан оқушының бойына жастайынан ізгілік мейірімділік, қайырымдылық, яғни адамгершілік құнды қасиеттерді сіңіріп, өз – өзіне сенімділікті тәрбиелеуде отбасы мен педагогтар шешуші роль атқарады. Рухани – адамгершілік тәрбие екі жақты процесс. Бір жағынан ол үлкендердің, ата–аналардың, педагогтардың оқушыларға белсенді ықпалын, екінші жағынан – тәрбиеленушілердің белсенділігін қамтитын қылықтарынан, сезімдері мен қарым – қатынастарынан көрінеді. Сондықтан белгілі бір мазмұнды іске асыра, адамгершілік ықпалдың әр түрлі әдістерін пайдалана отырып, педагог істелген жұмыстардың нәтижелерін, тәрбиелеушілерінің жетіктістерін зер салып талдау керек. Адамгершіліктің негізгі мінез – құлық нормалары мен ережелерінен тұрады. Олар адамдардың іс – қылықтарының, мінез – құлықтарынан көрінеді, моральдық өзара қарым – қатынастарды бақарады. Отанға деген сүйіспеншілік, қоғам игілігі үшін адам еңбек ету, өзара көмек, сондай – ақ тән адамгершіліктің өзге де формалары, бұл – сананың сезімдердің мінез – құлық пен өзара қарым–қатынастың бөлінбес элементтері, олардың негізінде қоғамымыздың қоғамдық – экономикалық құндылықтары жатады.Оқушының өмірге белсенді көзқарасының бағыты үлкендер арқылы тәрбиеленеді. Тәрбиелеу, білім беру жұмысының мазмұны мен формалары оқушылардың мүмкіндігін ескеру арқылы нақтыланады. Жақсы қасиетке еңбекке тәрбиелеу күнделікті өмірде, үлкендердің қолдан келетін жұмысты ұйымдастыру процесінде, ойын және оқу ісінде жоспарлы түрде жүзеге асады. Тәрбиешінің ең бастапқы формалары педагогтың оқушылармен мазмұнды қатынасында, жан – жақты іс әрекетінде, қоғамдық өмірдің құбылыстарымен танысу кезінде, оқушыларға арналған шығармаларымен, суретшілер туындыларымен танысу негізінде іске асады. Мұндай мақсатқа бағытталған педагогтық жұмыс еңбек сүйгіштікке,ізгілікке ұжымдық пен патриотизм бастамасына тәрбиелеуге,көп дүниені өз қолымен жасай алуды және жасалған дүниеге қуана білуді дамытуға, үлкендер

еңбегінің нәтижесін бағалауға тәрбиелеуге мүмкіндік жасайды. Оқушыларда ортақ пайдалы жұмысты істеуге тырысу, бірге ойнау, бір нәрсемен шұғылдану, ортақ мақсат қою және оны жүзеге асыру ісіне өздері қатысуға талпыныс пайда болады. Мұның бәрі де оқушының жеке басының қоғамдық бағытын анықтайды, оның өмірге белсенді ұстанымын бірте – бірте қалыптастырады. Әр оқушының жеке басты – оның моральдық даму үшін қамқорлық жасау бүгінгі күннің және алдағы күндердің талабы, оған педагогтың күнделікті көңіл бөлуі талап етіледі.

Қорыта келе, мектепке дейінгі кезеңде адамгершілікке тәрбиелеуде жағымды сезіммен сананың алғашқы элементтерін қалыптастырып, біртіндеп, қарқындап, дамытуға ықпал жасауға көзделеді. Адамгершілік тәрбиесі оқушының барлық іс – әрекетіне, әдетіне, мінез – құлқына, тәртібіне, үлкендерге, Отанын сүйе білуге, елжандылыққа, еңбекке, қоғамдық мүлікке деген қарым – қатынасының дұрыс болуына бағыт беріп, жөн сілтеп отыратын тәрбие деп тұжырымдаймыз. Әрине, оның себептерін жан – жақтан іздеуге болады. Ата –анасын, жүрген ортасын қосқанда оның тәрбиесіне мұғалімнен басқа бірнеше адамның қатысы бар. Олардың барлығы бір мақсатта болып, бір ойдан шығуы мүмкін емес қой деген пікір де туындап жатады. Бірақ оқушының қалыптасуына ықпал етіп, дамуына үлес қосатын тәрбиешінің есте ұстар жағдайлары аз емес. Солардың ішінде ең негізгісі – оқушыға деген жүрек жылуы. Ол қашан да қажет және ол ешқашан да артық болмайды. Оқушыларды имандылыққа тәрбиелеу үшін олардың ар – ұятын, намысын оятып, мейірімділік, қарапайымдылық, кішіпейілділік, қамқорлық көрсету, адалдық, ізеттілік сияқты қасиеттерді бойына сіңіру қажет. Оқушыны үлкенді сыйлауға, кішіге ізет көрсетуге, иманды болуға, адамгершілікке баулу адамгершілік тәрбиенің жемісі. Сонымен, қорыта айтқанда, оқушыларды адамгершілікке тәрбиелеуді алғашқы қадамын жасау – мектеп кезеңі бойынша бұл мұғалімдердің қабілетін қажет етеді. Сондықтан әрбір мұғалім жас ұрпақты тәрбиелеу борышын терен ұғынып, жауапкершілікті бірдей сезінсе, оқу орындарымыз – рухани байлықтың ошағы болады және олардан өз елін құрметтеп, келешекте халқымыздың тәлім–тәрбиесін дамытып, жалғастыратын жастарымыз шығатынына сенемін.

Әдебиеттер тізімі:

1. Назрахмет Қ. Ақбосаға.2014 ж. URL https://aqbosaga.kz/%D2%B1lttyk–kundylyk–ulttyn–tiregi/
2. Гумарова А.А. Роль этнопедагогики в преподаваниии предмета История Казахстана // edu.e–history.kz № 2. 2018
3. Балтабай Адамбаев. Асыл қазына. – Алматы: Ана тілі баспасы 2009. – 320 бет.
4. Бекбергенова З. Тұлға тәрбиелеудегі мақал–мәтелдердің ролі. Казахский язык: преподавание в школе, колледже и ВУЗ–е. №4–6, 2017. 13–15 б.
5. Байділдаев М., Мағауин М., Алматы: Жазушы, 1989 ж. 496 бет.
6. Ертегілер мен аңыздар арқылы адамгершілікке тәрбиелеу/Б.Қабатай// Қазақстан мектебі–2008ж; №3 С. 64–67

ӘОЖ 124.5

ЖАС ҰРПАҚТЫ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРАРҚЫЛЫ РУХАНИ–АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУ

Шалтенова Культай Гаппазовна
бастауыш сынып мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қ. білім бөлімі №28 мектеп–гимназиясы КММ
E–mail: shaltenovakultai720103@gmail.com

Аңдатпа

Ұрпақ тәрбиесі – ұлт болашағы, келешек қоғам тәрбиесі. Сол келешек қоғам иелерін жан–жақты жетілген,ақыл парасаты мол, мәдени–ғылыми өрісі озық етіп тәрбиелеу кезек күттірмейтін іс екені сөзсіз. Мақалада тәрбие оқытумен тығыз байланысты екені, білім алу танымдық, шығармашылық мүмкіндіктерді арттыратыны,адалдық, табандылық және өзіне қойылатын талапшылдық қасиеттерінің қалыптасуына себеп болу арқылы тәрбие деңгейінің артуына ықпал етуі айтылады.

Түйінді сөздер: *ұлттық құндылық, рухани байлық, ұрпақ тәрбиесі – ұлт болашағы, асыл мұра,саналы ұрпақ , ұлттық салт–дәстүр.*

Аннотация

Воспитание поколения – это будущее нации и общества государства. Воспитывать будущее поколение всесторонне развитым – это, безусловно, важное и значимое дело. В статье говорится о непрерывной связи воспитания и обучения. Автор отмечает, что получение знаний повышают познавательные и творческие возможности обучающихся. А также способствуют высокому уровню воспитания через формирование качеств честности, настойчивости и требовательности к себе.

Ключевые слова: *национальные ценности и традиции, духовное богатство ,воспитание поколения, будущее нации,благородное наследие, сознательное поколение.*

Abstract

The education of the generation is the future of the nation, the future of society. Undoubtedly, it is urgent to educate the future owners of the society in a well–developed, intelligent, cultural and scientific field.The article notes that education is closely related to training, education increases cognitive, creative capabilities,contributes to an increase in the level of honesty, perseverance and self–demand.

Key words: *national value, spiritual wealth, education of generations – the future of the nation, noble heritage, conscious generation, national traditions.*

Ұлттық құндылықтарға әр халықтың ғасырлар бойы жинақтаған ұлттық , рухани және мәдени құндылықтары жатады. Осы құндылықтарды ұрпағымыздың бойына сіңіріп, оқу–тәрбие үдерісінде ұлтжандылыққа, отаншылдық пен салт–дәстүрімізді құрметтеуге баулып, өз халқын, өз мемлекетін көздің қарашығындай қорғайтын тұлғаларды тәрбиелеу – ұстаздар алдындағы басты міндет. Ұлтымыздың тұнып тұрған асыл мұра, рухани байлығын оқыту үдерісіне енгізу арқылы қазақ халқының құнды ойларын, өмірлік тәжірибесін халық игілігі үшін қолдана алатын жан–жақты дамыған, білімді, өзіндік көзқарасы бар жеке тұлғаны қалыптастырамыз. Қай заманда болмасын адамзат алдында тұратын ұлы міндет–өзінің өмірін жалғастырушы саналы ұрпақ тәрбиелеу. Ұрпақ тәрбиесі – ұлт болашағы, келешек қоғам тәрбиесі. Сол келешек қоғам иелерін жан–жақты жетілген,ақыл парасаты мол, мәдени–ғылыми өрісі озық етіп тәрбиелеу кезек күттірмейтін іс екені сөзсіз.

Ұлттық құндылықтар – ұлттық идеяның негізгі өзегі, ұлт қалыптасуының басты факторларының бірі. Ұлттық идея – туған жер, өскен орта әсерлерінен қалыптасып, халықтың тілі, ауыз әдебиеті, салт–санасы, әдет–ғұрпы, ырымдары мен тыйымдары арқылы жүйеленген сезім. Ол – ұлттың болмысы, психологиялық өзіндік ерекшелігі. Ал осы ұлттық идеологиямыз әлсіз болса, барлық салаға өзінің теріс әсерін тигізетіні шүбәсіз. [1]

Тәрбие оқытумен тығыз байланысты. Білім алу танымдық, шығармашылық мүмкіндіктерді арттырады, адалдық, табандылық және өзіне қойылатын талапшылдық қасиеттерінің қалыптасуына себеп болу арқылы тәрбие деңгейінің артуына ықпал етеді. Қазақ ағартушылары Абай Құнанбайұлы, Ахмет Байтұрсынұлы, Міржақып Дулатұлы, Мағжан Жұмабаев балаға сөз емес, ата–анасының және оның айналасындағы адамдардың іс–әрекеттері әсер етеді деп тұжырымдаған. Осыған орай бала тәрбиесінде отбасындағы ахуал, отбасы мүшелерінің өзара қарым–қатынасы, ата–ана бойындағы адами қасиеттер мен өмірлік ұстанымдардың маңызы зор.

Бастауыш сынып білім алушылары жаңаны үйренуге ашық, білуге құмар ,білім алуға ерекше ынталы. Берілген тапсырманы дұрыс орындауға тырысады, кез келген

әрекетті шын ниетімен орындауға ұмтылады, жан–жануарларға, табиғатқа қамқорлық танытуға белсенді, өзінен кіші балаларға мейірімділік көрсетуге бейім.Тәрбиелік іс–шаралардың мазмұны, форматы, көркемдік стилі, ұсынылу тәртібі қазіргі балалардың жас және психологиялық ерекшеліктеріне, қызығушылықтарына, қабылдауына сәйкес болуы керек. Қазақ халқының мақал–мәтелдері, тыйым сөздері бастауыш сынып білім алушыларының мінез–құлық әдебі мен өзін–өзі ұстау мәдениетін қалыптастырудың құралдарының бірі ретінде қолданылады. Ұлттық ойындар (Асық ату , Хан талапай, Арқан тартыс, Алтыбақан, Айгөлек, Белдесу, Сақ құлақ, Тымпи, Тоғыз-құмалақ т.б.) физикалық, зияткерлік тұрғыдан дамуына ықпал ететін құралдардың бірі ретінде қолдану арқылы оның қолданыс аясын кеңейту.

Жеке тұлғаны ұлттық тәрбие арқылы дамыта отырып, нақты әрекет арқылы оқытуда төмендегі құндылықтардың болуы қажет:

– белсенді қарым–қатынас: оқушы мен мұғалімнің әрбір мәселеде өз көзқарастарын білдіріп отыруы;

– мұғалімнің әр жеке оқушының ерекшелігін дамыту, қоғам алдындағы жауапкершілігінің болуы;

– өзіндік тәртіп: өзіндік бақылау мен бағалауды шешім қабылдауды үйрену;

– шыдамдылық: әр түрлі пікірлкрді қабылдай алу, бір–бірінің пікірлері мен ерекшеліктерін құрметтеу, қабылдау.

Ұлттық құндылықтарымызды әлемдік деңгейге шығаруға қабілетті тұлға тәрбиелеу үшін:

– оқушылдардың сана–сезімін қалыптастыру;

– жас ұрпақ санасына туған халқына деген құрмет, сүйіспеншілік мақтаныш сезімдерін ұялату, ұлттық рухын дамыту;

– ана тілі мен дінін, оның тарихын, мәден етін, өнерін, салт–дәстүрін, рухани–мәдени мұраларды қастерлеу;

– жас ұрпақ бойында жанашырлық, сенімділік, намысшылдық тәрізді ұлттық мінездері қалыптыру сияқты міндеттерді орындағанда ғана біз мақсатқа жете аламыз. [2]

Бала бойына ұлттық құндылықтарды дамытудағы негізгі құралдарға мыналарды жатқызуға болады:

– сыныптағы тәрбие сағаттары;

– бұқаралық ақпарат құралдары;

– тәрбие шаралары (пікірталас,тәрбие сағаты, таным–өнеге сағаттары, т.б.)

– кітап оқу;

– мектептен тыс және сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру;

– шығармашылық жобалар қорғау;

– қоғамдық ұйымдармен байланыс жасау;

– саяхат жасау;

– үйірмелерге қатысу.

Жаңа Қазақстан үшін қазақ өркениетін дамыту, салт–дәстүрін, әдет–ғұрпын, тілін, т.б. ұлттық құндылықтар аясында кеңейту – өзекті мәселенің бірі. Сондықтан алдымызда тұрған үлкен мақсат – ұлттық мұра құндылықтарын қазіргі таңның мәдени жетістітерімен үйлестіру. Жас ұрпақ тәрбиесінде үйлесімділік заңы салтанат құруы шарт. Яғни ол өзінің өсу, есею кезінде ақ сүт беріп асыраған ата–анасымен де, көкірек көзін ашқан ұстаздарымен де үйлесім таба білуі тиіс. Сонда ғана тұлға бойында ұлттық рухани қасиеттер бірте–бірте қалыптасары сөзсіз. Тұлға бойындағы рухани құндылықтарды қалыптастырудың көзі, отбасы, әулет, әлеуметтік орта, мемлекет болса, ұлтық құндылық, ұлттық салт–сана, ұлт алдындағы міндет, парыз, намыс, ұлттық рух, ұлттық салт–дәстүр, тұлға бойындағы ұлттық құндылықтың жоғары көрсеткіші. Тәрбиенің негізі болып саналатын адамзаттық құндылықтардың бірі тәрбиенің басқа адамға деген қажеттілігі, басқа адамидарды сүйе білу қажетілі

болып табылады. Бүгінгі жас ұрпақты бала шақтан, яғни ерте жастан ұлттық құндылықтарға сүйене отырып тәрбиелеу керек. Бүгінгі дұрыс тәрбие алған жастар – болашақ жақсы азаматтар. Сол себептен де Тұңғыш Президентіміз рухани жаңғыру туралы бағдарламалық мақаласында: Ұлттық салт–дәстүріміз, тіліміз бен музыкамыз, әдебиетіміз, жоралғыларымыз, бір сөзбен айтқанда, ұлттық рухымыз бойымызда мәңгі қалуы тиіс, деп ой қорытады. Отансүйгіштік рух – Тәуелсіз еліміздің әлемдік өркениет көшіне қосылып, дүниежүзілік қауымдастықтан лайықты орнын алуына мүмкіндік беретін бірден–бір күш. Осы жерде жас ұрпақ ең бастысы – отбасында асқақ отансүйгіштік сезімде тәрбиеленуі тиіс. Ұлы Абай: Балаға мінез үш алуан адамнан жұғады: біріншісі – ата–анасынан, екіншісі – ұстазынан, үшіншісі – құрбысынан, дейді. Отансүйгіштік сезімнің қалыптасуына ата–ана, ауыл–аймағының ықпалы зор. Отанды сүю отбасынан басталатыны рас. Сондықтан да бала тәрбиесінің шешуші факторы – отбасы. Баланың ер жетіп өсуі, бойындағы алғашқы адамгершілік белгілері отбасында қалыптасады.

Бала тәрбиесі – баршамызға ортақ маңызды іс. Сондықтан да қоғам бұл жұмысқа парасаттылық танытып, байсалдылықпен жұмылуы керек. Ұрпақ тәрбиесінде ежелден қалыптасқан халқымыздың жақсы дәстүрі мен тағылымдарын, мәдениетін, тарихын, бұрынғы–соңғы ұлы ойшыл педагогтердің еңбектерін оқып, жетік білмей, оны жақсы меңгермей тұрып, келер буынға дұрыс тәрбие–тағылымын сіңіру мүмкін емес. Жас ұрпаққа ата–бабамыздан келе жатқан ұлттық тәрбие үлгісін ұғындырып, оларды мәдениетті, адами қасиеті мол, шығармашылық тұлға етіп тәрбиелеу – қазіргі таңдағы өмір талабы және қоғам қажеттілігі. [3]

Қорыта айтқанда, бүгінгі күнде жастарды әдепті де саналы етіп тәрбиелеу үшін ең алдымен тәрбие ережелеріне сүйене отырып, ұлттық дәстүрімізді, әдет–ғұрыптарымызды, дінімізді, ата–бабаларымыздан қалған насихат–мұраларды жастардың санасына сіңіре білуіміз қажет. Тәрбиенің көзі ата–бабамыздан қалған мұралар мен дана сөздер десек, біз соларды насихаттайтын жүргізушіміз. Бүкіл қоғам болып қолға алып, мәдениетті, тәрбиелі болып жүруді әрқайсысымыз өзімізден бастасақ, жас ұрпақтың тәрбиесі де өз жемісін берері анық.

Қорыта айтқанда, бүгінгі күнде жастарды әдепті де саналы етіп тәрбиелеу үшін ең алдымен тәрбие ережелеріне сүйене отырып, ұлттық дәстүрімізді, әдет–ғұрыптарымызды, дінімізді, ата–бабаларымыздан қалған насихат–мұраларды жастардың санасына сіңіре білуіміз қажет. Тәрбиенің көзі ата–бабамыздан қалған мұралар мен дана сөздер десек, біз соларды насихаттайтын жүргізушіміз. Бүкіл қоғам болып қолға алып, мәдениетті, тәрбиелі болып жүруді әрқайсысымыз өзімізден бастасақ, жас ұрпақтың тәрбиесі де өз жемісін берері анық. Құндылыққа бағдарланған тәсілді енгізу сынып менеджменті, әлеуметтік–эмоционалдық оқыту бойынша заманауи педагогикалық технологияларды білім беру ұйымдарында тәрбие үдерісін сапалы оқу–әдістемелік сүйемелдеуді, педагогтерді даярлау және қайта даярлау бағдарламаларының мазмұнына құндылықтарды сіңіруді талап етеді.

Балалардағы ұлттық құндылықтардың қалыптасуы ерекше маңызға ие. Сондықтан оларды тәрбиелеу ұлттық құндылықтар негізінде жүзеге асырылуы керек. Негізгі ұлттық құндылықтар – адамның рухани–адамгершілік дамуы мен тәрбиесінің іргетасы.

Әдебиеттер тізімі:

1. Нүсіпоқасұлы Тал бесіктен жер бесікке дейін – Өнер 21–ғасыр, кк.2014.–18 б.
2. Евдокимова С.Л., Цветкова Н.А. Қалай жақсы ата–ана бола білу керек – Отбасылық тәрбие 2 кітап.2014 . –76 б.
3. Естек Е. Бақытты отбасы – Нұр–Сұлтан , 2020– 6 б.

УДК 371

ФОРМИРОВАНИЕ БАЗОВЫХ НАЦИОНАЛЬНЫХЦЕННОСТЕЙ ЛИЧНОСТИ СРЕДСТВАМИ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ

Шарипбаева Айгуль Айтбаевна
учитель казахского языка и литературы
КГУ «Общеобразовательная школа №5
имени Б. Момышулы отдела образования г. Костаная»
г. Костанай, Казахстан
E–mail: amusainova@inbox.ru

Абаева Айгуль Маликовна
заместитель директора по воспитательной работе
учитель казахского языка и литературы
КГУ «Общеобразовательная школа №8
отдела образования города Костаная»
г. Костанай, Казахстан
E–mail: kenesova–a@mail.ru

Аннотация

Формирование базовых национальных ценностей личности средствами воспитательной работы играет важную роль в развитии и становлении личности, а также в формировании устойчивого общества. Современное общество сталкивается с вызовами, связан-ными с изменением ценностей, которым подвержена молодежь. Для формирования базовых нацио-нальных ценностей личности средствами воспитательной работы используются различные подходы и мероприятия, также учитывается огромная роль семьи.

Ключевые слова: *личность, национальные ценности, воспитание, культура, семья.*

Аңдатпа

Тәрбие жұмысы арқылы тұлғаның негізгі ұлттық құндылықтарын қалыптастыру тұлғаның дамуы мен қалыптасуында, сондай–ақ тұрақты қоғамды қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Қазіргі қоғам жастар ұшырайтын құндылықтардың өзгеруіне байланысты қиындықтарға тап болады. Тұлғаның негізгі ұлттық құндылықтарын қалыптастыру үшін тәрбие жұмысы арқылы әртүрлі тәсілдер мен іс–шаралар қолданылады, сонымен қатар отбасының орасан зор рөлі ескеріледі.

Түйінді сөздер: *тұлға, ұлттық құндылықтар, тәрбие, мәдениет, отбасы.*

Abstract

The formation of basic national values of personality by means of educational work plays an important role in the development and formation of personality, as well as in the formation of a sustainable society. Modern society is facing challenges related to changing values to which young people are exposed. Various approaches and activities are used to form the basic national values of the individual by means of educational work, and the huge role of the family is also taken into account.

Key words: *personality, nationalvalues, upbringing, culture, family.*

Отрывок из выступления Главы государства Касым–Жомарт Токаева на второй сессии Национального Курултая «Әділетті Қазақстан – Адал азамат».

Нам необходимо укрепить свою национальную идентичность. Каждая нация в мире по–своему уникальна. Мы должны это правильно понимать. Уникальность нашей нации должна заключаться в успешности. Чтобы быть успешными, нам нужно совершать конкретные дела, а не следовать громким лозунгам, живя в плену иллюзий. Это должно быть ясно и понятно всем гражданам.

Мы должны уделить особое внимание воспитанию подрастающего поколения, ориентировать его на достижение благих целей. В эпоху интернета это непростое дело.

Нужно культивировать в детях общечеловеческие и национальные ценности. Выпускники наших школ в первую очередь должны воплощать в себе качества ответственного гражданина. [1].

Современное общество сталкивается с вызовами, связанными с изменением ценностей, которым подвержена молодежь. В связи с этим, воспитательная работа и формирование базовых национальных ценностей личности становятся важным аспектом образования. Национальные ценности представляют собой основные принципы, которые определяют духовно–нравственную культуру нации, отражающие историю, культуру и общественную жизнь народа.

Воспитание – это основа качественного образования, которое ведет поколение к высоким идеалам. Оно заряжает душу человека добром и наполняет ее ценными человеческими качествами. А настоящее время – эпоха творческого поколения в меняющемся мире. Поколение, выросшее на национальных ценностях, будет великим. Поколения формируют качество нации. И важно воспитать творческого гражданина, обладающего качествами достоинства, чести, верности, патриотизма, ответственности, порядочности, доброты и братства, любви к семье, уважения к старшим, почитания младших. Для благополучного развития нашей страны воспитание образованного и лояльного поколения, любящего свой народ, ценящего интересы государства, является одной из самых актуальных задач, которую необходимо постоянно иметь в виду.

Формирование базовых национальных ценностей личности средствами воспитательной работы играет важную роль в развитии и становлении личности, а также в формировании устойчивого общества. Национальные ценности представляют собой основные принципы и убеждения народа, отражающие его культуру, историю и общественную жизнь.

Воспитание на основе национальных ценностей также способствует сохранению и продвижению культурного наследия и идентичности. Оно помогает нам понять и ценить нашу историю, язык, обычаи и традиции, что способствует укреплению нашей самооценки и гордости за свою нацию.

Важно отметить, что именно духовно–нравственное воспитание является процессом, который требует постоянного развития и самоанализа. Оно может быть осуществлено через образование, семейное воспитание, религиозные убеждения и общественные ценности. Каждый человек может внести свой вклад в формирование своей личности на основе национальных ценностей, и это поможет нам создать более гармоничное и справедливое общество.

Понятие национальных ценностей варьируется в зависимости от страны и культуры, но оно обычно включает в себя такие принципы, как уважение к старшим, семейные ценности, традиции, веру, любовь к родине, толерантность и уважение к другим культурам и национальностям.

Для формирования базовых национальных ценностей личности средствами воспитательной работы можно использовать следующие подходы:

1. Изучение и понимание истории и культуры своей нации: организация экскурсий, посещение музеев, чтение книг и просмотр фильмов о национальной истории и культуре. Это помогает развить гордость за свою нацию и ценность ее достижений.

2. Пропаганда национальных традиций и обычаев: проведение праздников, тематических мероприятий, участие в национальных танцевальных или музыкальных группах. Это помогает сохранить и передать национальные традиции и ценности молодому поколению.

3. Развитие патриотизма: организация мероприятий, посвященных истории и культуре своей страны, участие в патриотических акциях и проектах. Это помогает формировать чувство гордости и ответственности за свою страну.

4. Промотирование толерантности и уважения к другим национальностям и культурам: организация межкультурных мероприятий, обмен студентами с другими странами, изучение иностранных языков и культур. Это помогает развить уважение к различиям и понимание ценности многообразия.

5. Включение воспитания в школьную программу: введение в программу обучения уроков по национальной истории, культуре и литературе, проведение дискуссий и проектов, связанных с национальными ценностями.

Это помогает систематически формировать и закреплять базовые национальные ценности учеников. Формирование базовых национальных ценностей личности требует систематической и последовательной работы со стороны педагогов и родителей. Оно должно быть интегрировано во все аспекты образовательной программы и создавать условия для позитивного влияния на формирование личности учеников.

Для успешного духовно–нравственного воспитания на основе национальных ценностей необходимо внедрение специальных образовательных программ в школах, вузах и других образовательных учреждениях, которые бы помогали учащимся понять и принять ценности своей культуры. Также важно, чтобы родители и общество в целом поддерживали и проявляли эти ценности в своем поведении.

В этом учебном году во всех организациях образования была внедрена «Программа целостного воспитания: ценности и план их формирования», организованный Департаментом воспитательной работы и дополнительного образования министерства совместно с НАО им. И. Алтынсарина. По словам министра просвещения РК Гани Бейсембаева «Необходимо культивировать в детях общенациональные ценности, патриотизм, трудолюбие и ответственность». [2]

Программа целостного воспитания в школе направлена на всестороннее развитие личности, включая не только умственное, но и эмоциональное, физическое и нравственное. Цель программы – формирование у учащихся ценностей, которые помогут им стать гармоничными, ответственными и толерантными гражданами.

Одной из основных задач программы является формирование базовых национальных ценностей. Национальные ценности отражают основные принципы и идеалы, на которых строится общество. Они включают в себя такие ценности, как патриотизм, уважение к истории и культуре своей страны, толерантность, гражданская ответственность и многое другое.

Для формирования этих ценностей в рамках программы целостного воспитания в школе предусмотрен ряд мероприятий.

Во–первых, это учебный процесс, в котором акцент делается на изучение истории, культуры и традиций своей страны. Учащиеся знакомятся с героями и достижениями своей нации, учатся уважать и ценить свою родину.

Во–вторых, это внеучебная деятельность, включающая проведение тематических мероприятий, конкурсов, экскурсий и прочего. На таких мероприятиях учащиеся имеют возможность познакомиться с культурой и историей своей страны более глубоко, а также проявить свои творческие способности.

В–третьих, это воспитательная работа, направленная на формирование нравственных ценностей. Школа активно пропагандирует такие ценности, как честность, справедливость, уважение к другим, толерантность и др. Это осуществляется через проведение бесед, тренингов, игр и других педагогических методов.

Таким образом, программа целостного воспитания в школе играет важную роль в формировании базовых национальных ценностей личности. Она помогает учащимся развивать патриотизм, уважение к своей стране и ее культуре, а также формирует нравственные принципы, которые помогут им стать гармоничными и ответственными гражданами.

Одну из ключевых ролей в формировании национальных ценностей у детей играет семья. В семье дети получают первичное образование, усваивают нормы и ценности своей культуры, а также учатся взаимодействовать с другими людьми. Влияние семьи на формирование национальных ценностей проявляется через следующие аспекты: [3].

– Традиции и обычаи: Семьи передают свои традиции и обычаи следующим поколениям. Это может включать язык, религию, праздники, кулинарные предпочтения и другие аспекты культуры, которые формируют национальную идентичность.

– Моральные ценности: Семьи играют важную роль в формировании моральных ценностей у детей. Это может включать уважение к старшим, ответственность, честность, трудолюбие и другие ценности, которые могут быть важными для конкретной национальной культуры.

– Образование: Семьи могут влиять на образование детей и на их понимание истории, культуры и национальной идентичности. Родители могут стимулировать интерес к истории и культуре своей страны, рассказывая о ее достижениях, героях и значимых событиях.

– Язык: Семьи передают язык своей национальной культуры, который является неотъемлемой частью ее идентичности. Язык может влиять на способ мышления и восприятия мира, а также на сохранение и передачу культурного наследия.

– Социализация: Семьи играют роль в социализации детей, помогая им развивать навыки общения, сотрудничества и адаптации в обществе. Они также передают нормы поведения и социальные ожидания, которые являются частью национальной культуры. В целом, семья является первоначальным и наиболее влиятельным фактором в формировании национальных ценностей у индивидов. Не стоит и забывать, что средства массовой информации, такие как телевидение, радио, интернет, также оказывают влияние на формирование национальных ценностей личности. Специальные передачи, фильмы, исторические документальные программы могут способствовать увеличению уровня знаний и уважения к своей культуре и истории.

Таким образом, формирование базовых национальных ценностей личности средствами воспитательной работы включает в себя комплексную работу образовательных учреждений, культурных и образовательных мероприятий, семьи и средства массовой информации. Отсутствие данной работы может привести к разрушению традиций и ценностей народа, возникновению конфликтов и утрате культурного наследия.

Список литературы:

1. Жарковская Т. Г. Возможные пути организации духовно – нравственного образования в современных условиях. Стандарты и мониторинг. – 2003.– 243 с.
2. Программа целостного воспитания. МОНРК, Астана 2023– 21 с.
3. Загрекова Л.В. Духовно–нравственное воспитание – базовая основа современного образования детей и молодежи // Наука и школа. – 2011.–258 с.

ӘОЖ 376

ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ӨСКЕЛЕҢ ҰРПАҚТЫ АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУДЕГІ РӨЛІ

Шаукенов Жангелді Арсенұлы
тарих ғылымдарының кандидаты
әлеуметтік–гуманитарлық кафедрасының
қауымдастырылған профессоры
А. Байтұрсынұлы атындағы ҚӨУ
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: shaukenov–zhange@mail.ru

Шаукенова Зайда Жарасбекқызы
№14 негізгі орта мектебі
қазақ тілі мен әдебиет мұғалімі
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: zaida_74@mail.ru

Аңдатпа

Қазіргі заманауи кезеңде ұлттық құндылықтар арқылы тәрбиелеу дегеніміз–халықтың ғасырлар бойы жинақтап, іріктеп алған тәжірибесі мен ізгі қасиеттерін жас ұрпақтың бойына сіңіру баланың қоршаған ортадағы қарым–қатынасын, дүниетанымын, өнерге деген көзқарасын және соған сай мінез–құлқын қалыптастыру. Мақалада бүгінгі жаһандану үрдісі жүріп жатқан жағдайда ұлттық мүдде, ұлттық тәрбие, ұлттық рухты сақтап қалу–үлкен міндет деп қарастырылады.

Түйінді сөздер: *жас ұрпақ, ұлттық құндылықтар, қазақ халқы, тәрбие, ұстаз.*

Аннотация

В современный период воспитание через национальные ценности означает привитие молодому поколению опыта и добродетелей, накопленных и отобранных народом на протяжении веков, формирование отношения исоответствующего поведение ребенка к окружающей среде, мировоззрения, взгляды к искусству.В статье отмечается, что сохранение национальных интересов, национального воспитания6 национального духа является важной задачей в современном процессе глобализации.

Ключевые слова: *молодое поколение, национальные ценности, казахский народ, воспитание, учитель.*

Abstract

In the modern period, education through national values means instilling in the younger generation the experience and virtues accumulated and selected by the people over the centuries, the formation of the child's attitude and appropriate behavior towards the environment, worldview, and views on art.The article notes that the preservation of national interests, national education6 of the national spirit is an important task in the modern process of globalization.

Key words: *young generation, national values, kazakh people, education, teacher.*

Ұлттық құндылықтарғаәр халықтыңғасырлар бойы жинақтаған ұлттық, рухани және мәдени құндылықтары жатады. Осы құндылықтарды ұрпағымыздың бойына сіңіріп, оқу–тәрбие үдерісінде ұлтжандылыққа, отаншылдық пен салт–дәстүрімізді құрметтеуге баулып, өз халқын, өз мемлекетін көздің қарашығындай қорғайтын тұлғаларды тәрбиелеу – ұстаздар алдындағы басты міндет. Ұлтымыздың тұнып тұрған асыл мұра, рухани байлығын оқыту үдерісіне енгізу арқылы қазақ халқының құнды ойларын, даналық пәлсапасын, өмірлік тәжірибесін халық игілігі үшін қолдана алатын жан–жақты дамыған, білімді, өзіндік көзқарасы бар жеке тұлғаны қалыптастырамыз.

Ғасырлар шеруінде халқымыздың алақанына салып аялаған баға жетпес рухани мұрасы, даналық дариясы оның әдебиетінен көрініс табады. Туған тілін сүюден басталатын махаббат, елжандылықтан адамзатты шексіз құрметтеуге дейін

өседі. Жасынан туған халқының даналығымен сусындап, оның өсиетінен нәр алып, әдебиетті сүйіп, сол арқылы ұлтжанды азамат болып өсері хақ, – дейді аса көрнекті әдебиеттанушы Ш. Елеукенов [1, б. 12].

Қай заманда болмасын адамзат алдында тұратын ұлы міндет–өзінің өмірін жалғастырушы саналы ұрпақ тәрбиелеу. Ұрпақ тәрбиесі – ұлт болашағы, келешек қоғам тәрбиесі. Сол келешек қоғам иелерін жан–жақты жетілген,ақыл–парасаты мол, мәдени–ғылыми өрісі озық етіп тәрбиелеу кезек күттірмейтін іс екені сөзсіз. Халық даналығында: Бір баланы адам етіп өсіргенше, бір шahар апат болады деген сөз бар. Осы салыстырудың өзі–ақ баланың шын мәніндегі Адам болып қалыптасуы қыруар уақыт пен тер төгетін еңбекті қажет ететін аумағы кең,жауапкершілігі мол күрделі іс екенін ұқтырса керек. Ту жанында қисық ағаш жатпайды дегендей, сом тараулы тәрбие жолының тоғысар тұсы халықтың өзінде,ата–баба салт санасында, дәстүрінде. Жас ұрпақты ұлттық мақтаныш пен ұлттық патриотизм рухына қалай тәрбиелесек,еліміздің халқымыздың болашағы, даналығы да солай айқын көрінеді. [2] Даналық білімнен нәр алады. Даналыққа апаратын жол ұзақ әрі қиын.

Сондықтан жастарға басты қиындықтарды көре білетін, әлеуметтік ақыл–ойға сәтті кіруге көмектесетін жақсы жолбасшы керек. Ғалымның ісі – ғалымдағы заңдылықтарды ашып, оны сөзбен формулаға айналдыру. Әдіскердің міндеті – ғалымның ашқан жаңалығын білімге айналдырудың құралын табу. Педагогтың міндеті – ғалым мен әдіскердің міндетін кең көлемде қоса отырып, оқушының, студенттің тұтас ойлау қабілетін қалыптастыру. [3] Бүгінгі таңда оқушыларға, студенттерге әлемдік деңгейде өркениетті негізде білім мен тәрбие беру, ұлттық құндылықтарды олардың бойына сіңіру – ұстаз алдындағы үлкен міндет. Адамзат тарихында құндылықтар қалыптасуының негізгі ерте заманнан–ақ ойшылдар мен ғұламалардың назарында болды. Олардың тәрбиелік негіздері атадан балаға ұрпақтан–ұрпаққа ізгі қасиеттер мен сезім ниеттерден тұрады. Ұлттық құндылық белгілі бір бағытты, мақсатты, жүйелі ұлттық көзқарасты, мінез–құлықтағы адамдық тәртіп пен рухани дағдыны қалыптастыратын жүйе. Олай болса, ұрпақ тәрбиесіндегі құндылықтар негізгі ізгілікті, ақылды адамгершілік, парасаттылық, имандылық міндеттерін ажырата біліп өзіне таңдау жасауы. Халықта Баланды өз тәрбиеңмен тәрбиелеме, өз ұлтыңның тәрбиесімен тәрбиеле деген мақал бар.

Жас ұрпаққа тәрбие мен білім беру саласында халықтық педагогиканы енгізе отырып, қазақ халқының салт–дәстүрін, әдет–ғұрпын, мінез–құлық мәдениетін меңгеруде оқушылардың, студенттердің бойына ұлттық имандылық, адамгершілік, сыпайылық қасиеттерін қалыптастыру. Ұлттық тәрбие біздің ұрпақтан–ұрпаққа жеткізетін асыл қазынамыз. Ол болашақ ұрпақты өмір сүруге тәрбиелейтін үлкен тәрбие кітабы.Ал тәрбие тамыры тереңде – халық қазынасында,оның қадір қасиеті мен бітім– болмысында. [4] Бұл қазына ұлттық құндылықтар арқылы бала бойына сіңетіні даусыз.

Ұлттық құндылықтар дегеніміз не? Қарапайым тілмен айтқанда, ұлттық құндылықтар белгілі бір ұлтқа ұлт азаматына тән зат, адами қадір–қасиет, яғни ғасырлар бойы жинақтаған ұлттық рухани және материалдық құндылықтар. Ол–тәрбие мен оқытуға бағытталған мұрағаттар. Оларға меймандостық, кісілік, сыйластық, имандылық, кішіпейілділік, салауаттылық, қайырымдылық, ізгілік, еркіндік, өнерпаздық, сыпайылық, мәдениеттілік, шығармашылық, рухани байлық, махаббат сынды қасиеттер жатады. Кез–келген ұлттың сипаты бес қағидаға келіп тіреледі.

Біріншісі – тілі, екіншісі – діні, үшіншісі – дәстүрі, төртіншісі – тарихы, бесінші – атамекені. Құндылықтар – шынайы ғана болады, ол адамға тәуелді емес, дей тұрғанмен ол ең алдымен адам санасында орын алады.Құндылықтарды сезім арқылы қабылдап, ал сана арқылы түсінуге болады, соның нәтижесінде тұлға құндылықты игереді, соған сай әрекет етеді. Өз ұлтын қадірлеп, қастерлеген, ұлт қадірін білген азаматтың бірі Ж.Аймауытов: Мен халыққа кіндігіммен байланып

қалғанмын. Оны үзе алмаймын. Үзу қолымнан келмейді дейді. Сырым Датұлы: Мен ағайынды екеумін: бірі – өзім, екіншісі – халқым–дейді [5]. Қазақ халқының осындай дәріптеуге, қастерлеуге, дамытуға тұрарлық ұлттық рухани материялдық құндылықтары туралы ұлағатты, құнды ойларын халық игілігіне келешек ұрпақты ел жұртқа ие болатын азаматтарды тәрбиелеуге неге қолданбасқа? Қазақ халқы баланы жамандықтан жиреніп, жақсылықты жаны тілеп тұратынқұлықты болуын,сұлу сөз сйқырлы ұн, әдемі өң мен түрлі ләззат ала білетін, һәм байсалды,ойламдышымыр болып өсуінұлт тәрбиесінің негізгі қағидасы етіп ұстаған. Ұрпақ тәрбиесіне кешігу дегеніміз мертігумен бірдей.Тәрбие бала тумай тұрып, дүниеге келмей тұрып берілуі тиіс. Тұңғыш Президентіміз Н.Ә.Назарбаев: – Болашақ ұрпағымызды тәрбиелегенде, оларға жастайынан имандылық пен ұлттық қасиеттерді сіңіре білсек, сонда ғана біз ұлттық рухы дамыған, Отанының гүлденуіне үлес қоса алатын азамат өсіре аламыз деген болатын–деген болатын.

Сондықтан қатардағы пендені нағыз толық қанды тұлғаға айналдыру үшін ұлттық құндылықтар арқылы тәрбие берудің маңызы зор.

Жеке тұлғаны ұлттық тәрбие арқылы дамыта отырып, нақты әрекет арқылы оқытуда төмендегі құндылықтардың болуы қажет:

– белсенді қарым–қатынас: оқушы мен мұғалімнің, студент пен оқытушының әрбір мәселеде өз көзқарастарын білдіріп отыруы;

– индивиттік: мұғалімнің әр жеке оқушының, студенттің ерекшелігін дамыту, қоғам алдындағы жауапкершілігінің болуы;

– өзіндік тәртіп: өзіндік бақылау мен бағалауды шешім қабылдауды үйрену;

– шыдамдылық: әр түрлі пікірлерді қабылдай алу, бір–бірінің пікірлері мен ерекшеліктерін құрметтеу, қабылдау. Ұлттық құндылықтарымызды әлемдік деңгейге шығаруға қабілетті тұлға тәрбиелеу үшін:

– оқушылдардың сана–сезімін қалыптастыру;

– жас ұрпақ санасына туған халқына деген құрмет, сүйіспеншілік мақтаныш сезімдерін ұялату, ұлттық рухын дамыту;

– ана тілі мен дінін, оның тарихын, өнерін, салт–дәстүрін, рухани–мәдени мұраларды қастерлеу;

– жас ұрпақ бойында жанашырлық, сенімділік, намысшылдық тәрізді ұлттық мінездері қалыптыру сияқты міндеттерді орындағанда ғана біз мақсатқа жете аламыз.

Бала бойына ұлттық құндылықтарды дамытудағы негізгі құралдарға мыналарды жатқызуға болады:

– сыныптағы тәрбие сағаттары;

– баспасөз және қабырға газеттері;

– бұқаралық ақпарат құралдары;

– тәрбие шаралары (пікірталас, тәрбие сағаты, кеш, дәріс, таным–өнеге сағаттары, т.б.)

– кітап оқу;

– мектептен тыс және сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру;

– шығармашылық жобалар қорғау;

– қоғамдық ұйымдармен байланыс жасау;

– саяхат жасау;

– үйірмелерге қатысу [6].

Жаңа Қазақстан үшін қазақ өрке ниетін дамыту, салт–дәстүрін, әдет–ғұрпын, тілін, т.б. ұлттық құндылықтар аясында кеңейту – өзекті мәселенің бірі. Сондықтан алдымызда тұрған үлкен мақсат – ұлттық мұра құндылықтарын қазіргі таңның мәдени жетістітерімен үйлестіру. Жас ұрпақ тәрбиесінде үйлесімділік заңы салтанат құруы шарт. Яғни ол өзінің өсу, есею кезінде ақ сүт беріп асыраған ата–анасыменде, көкірек көзін ашқан ұстаздарыменде үйлесім таба білуі тиіс. Сонда ғана тұлға бойында

ұлттық рухани қасиеттер бірте–бірте қалыптасары сөзсіз. Тұлға бойындағы рухани құндылықтарды қалыптастырудың көзі, отбасы, әулет, әлеуметтік орта, мемлекет болса, ұлтық құндылық, ұлттық салт–сана, ұлт алдындағы міндет, парыз, намыс, ұлттықрух, ұлттық салт–дәстүр, тұлға бойындағы ұлттық құндылықтың жоғары көрсеткіші. Тәрбиенің негізі болып саналатын адамзаттық құндылықтардың бірі тәрбиенің басқа адамға деген қажеттілігі, басқа адамдарды сүйе білу қажетілі болып табылады.

Қорыта айтқанда, бүгінгі күнде жастарды әдепті де саналы етіп тәрбиелеу үшін ең алдымен тәрбие ережелеріне сүйене отырып, ұлттық дәстүрімізді, әдет–ғұрыптарымызды, дінімізді, ата–бабаларымыздан қалған насихат–мұраларды жастардың санасына сіңіре білуіміз қажет. Тәрбиенің көзі ата–бабамыздан қалған мұралармен дана сөздер десек, біз соларды насихаттайтын жүргізушіміз. Бүкіл қоғам болып қолға алып, мәдениетті, тәрбиелі болып жүруді әрқайсысымыз өзімізден бастасақ, жас ұрпақтың тәрбиесі де өз жемісін берері анық.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ш.Елеукенов. Замандас парасаты. Әдеби сын. – Алматы: Санат, 1977 ж.
2. Ұлттық құндылықтар арқылы тәрбие жұмыстарын ұйымдастырудағы сынып жетекшінің орны.
3. Бастауыш мектеп журналы // Республикалық ғылыми–әдістемелік және педагогикалық журнал, 2007. №7.
4. Бастауыш мектеп журналы // Республикалық ғылыми–әдістемелік және педагогикалық журнал, 2002. №5.
5. Әдеп және жантану / Хрестоматия. – Алматы: Атамұра 1996.
6. Сынып жетекшінің анықтамалығы, 2009. №1(01).

УДК 37.01

ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ В СРЕДЕ СИБИРСКОЙ МЕНТАЛЬНОСТИ: АРХИТЕКТОНИКА И ПРАКТИКА

Швец Наталья Алексеевна
кандидат педагогических наук
доцент кафедры педагогики и психологии
Алтайский государственный гуманитарно–педагогический
университет им. В.М. Шукшина
г. Бийск, Россия
E–mail: shvets–07@mail.ru

Попова Ольга Викторовна
доктор педагогических наук, профессор
профессор кафедры педагогики и психологии
Алтайский государственный гуманитарно–педагогический
университет им. В.М. Шукшина
г. Бийск, Россия
E–mail: olgapopova677113@gmail.com

Аннотация

В данной статье авторы рассматривают инновационный взгляд на духовно–нравственное воспитание с позиций архитектоники как построения целостной, соподчиненной воспитательной среды, учитывающей особенности влияния на духовно–нравственное развитие сибирской ментальности. Авторы также предлагают некоторые элементы применения данных практик в воспитательном пространстве Алтайского государственного гуманитарно–педагогического университета имени В.М. Шукшина (г. Бийск, Россия).

Ключевые слова*: архитектоника, воспитательная среда, духовно–нравственное воспи-*

тание, сибирская ментальность.

Аңдатпа

Бұл мақалада авторлар Сібір менталитетінің рухани–адамгершілік дамуына әсер ету ерекшеліктерін ескере отырып, біртұтас, бағынышты білім беру ортасын құру ретінде сәулет тұрғысынан рухани–адамгершілік тәрбиеге инновациялық көзқарасты қарастырады. Авторлар сонымен қатар осы тәжірибелерді В.М. Шукшин атындағы Алтай мемлекеттік гуманитарлық–педагогикалық университетінің (Бийск қ., Ресей) білім беру кеңістігінде қолданудың кейбір элементтерін ұсынады.

Түйінді сөздер: *сәулет өнері, білім беру ортасы, рухани–адамгершілік тәрбиесі, Сібір менталитеті.*

Abstract

In this article, the authors consider an innovative view of spiritual and moral education from the standpoint of architectonics as the construction of a holistic, subordinate educational environment, taking into account the peculiarities of the influence on the spiritual and moral development of the Siberian mentality. The authors also propose some elements of the application of these practices in the educational space of the ShukshinAltai State University for Humanities and Pedagogy (Biysk, Russia).

Key words: *architectonics, educational environment, spiritual and moral education, Siberian mentality.*

Современная социальная среда требует особого отношения ко всем процессам воспитания личности, способной быть не только профессионалом, но и гражданином, который сострадательно и бережно относится к духовным и нравственным ценностям. Введение понятия «духовно–нравственное воспитание» в Федеральный государственный образовательный стандарт в России указывает на целевую направленность образования на развитие обучаемого, в его непрерывном движении навстречу своему предназначению как духовной и нравственно развитой личности [1, с.7]. Это делает актуальными все педагогические исследования, направленные на духовно–нравственное воспитание обучающихся во всех образовательных организациях.

В нормативных актах, определяющих стратегию образования XXI в., духовно–нравственные ценности заявлены как основа для воспитания, а духовно–нравственное воспитание рассматривается как «педагогически организованный процесс усвоения и принятия обучающимися базовых национальных ценностей, имеющих иерархическую структуру и сложную организацию». [1, с. 9]

Однако, на наш взгляд, недостаточно рассматривается в педагогических исследованиях образовательных организаций в сибирском регионе духовно–нравственное воспитание личности на основе базовых национальных ценностей, в частности с учетом сибирской ментальности обучаемых.

При этом не вызывает сомнений необходимость учитывать, что население Сибири очень различается по национальным, этническим, региональным и другим признакам, которые влияют на формирование духовных и нравственных ценностей. В населении Сибири есть представители коренных народов, а кто–то «понаехал». Но для остальной России мы все сибиряки со своим «сибирским» характером. [2, с.81]

Казалось бы, логика нашего изложения требовала поменять местами категории «образование» и «воспитание» и поставить «воспитание» на второе место следом за духовностью. [3, с.21] Однако внимательно исследуя труды ученых, изучающих особенности Сибири, сибирскую ментальность, сибирский характер, мы выявили, что для сибиряка образование, профессионализация, постижение и познание, все, что относится к образованию, является самоцелью, определяется духовным уровнем и обязательным требованием к подрастающему поколению. [4, с. 115]

Исходя из сказанного, требуется включить в воспитательное пространство каждой образовательной организации особого, встроенного элемента, отвечающего

за духовно–нравственное воспитание обучающихся в среде сибирской ментальности.

Одна из попыток решить данную проблему предпринята в Алтайском государственном гуманитарно–педагогическим университетом имени В.М. Шукшина (АГГПУ им. В.М. Шукшина), которая базируется на воспитательной среде, сконструированной с применением архитектоники (от др.–греч. ἀρχιτεκτονική – главное строение, главное устроение, основное строение [5, с. 27] как функциональной структуры, обеспечивающей среду духовно–нравственного воспитания. Научная педагогическая школа университета провела серию исследований по включению архитектоники среды, которая учитывает сибирскую ментальность, в общее воспитательное пространство университета.

При этом воспитательная среда духовно–нравственного развития обучаемых с учетом национальных и регионально–этнических особенностей, обозначенных нами как сибирская ментальность, должна, на наш взгляд, формировать за счет включенности конструирования цельность внешнего образа архитектоники духовно–нравственного воспитания, выражать главную композиционную идею (иначе говоря, составляет образ объекта на сайте вуза и в различных видах деятельности) и представлять собой все необходимые качества воспитательной среды духовно–нравственного развития [3, 5].

Есть некоторые предварительные наработки конструирования коммуникативной архитектоники воспитания, которые нами были взяты за основу конструирования архитектоники духовно–нравственного воспитания с учетом сибирской ментальности [3, 4, 5, 6].

Изучение имеющихся научных разработок и наши собственные педагогические исследования позволили нам выявить, что коммуникативная архитектоника воспитания является характеристикой среды воспитания, интегрирующей в себе три структурно оправданных элемента:

– характер коммуникативных стратегий, реализованных в воспитательном пространстве образовательной организации;

– согласованность стратегий с поставленными и достигнутыми образовательной организацией воспитательными целями;

– адекватность целей и коммуникативных стратегий структуре, включающей в воспитательную среду всех видов деятельности образовательной организации. [3, 5, 7]

Таким образом, выявленная нами структура архитектоники воспитания позволяет нам включить во все структурные элементы сибирскую ментальность как основу духовно–нравственного воспитания обучаемых в Сибири.

Архитектоничность воспитательной среды духовно–нравственного воспитания с учетом сибирский ментальности – это ясно воспринимаемая целостность, соподчиненность и закономерность связи частей и целого. При этом архитектоника имеет не только формальный, но и семантический смысл, который позволяет учесть ценности и запросы целевой аудитории и преподавателей и обучаемых. Архитектоника призвана выражать соподчиненность главного и второстепенного, то есть композиционный смысл формы. [5, с.29]

Поэтому на основе наших исследований в АГГПУ им. В.М. Шукшина сконструирована следующая форма архитектоники среды духовно–нравственного воспитания с учетом сибирской ментальности, включающая следующие элементы:

– коммуникативные стратегии, направленные на включение элементов национальных, этнических, ментальных ценностей, реализованных в образовательной и воспитательнойдеятельности университета;

– согласованность стратегий с поставленными и непрерывно достигаемыми университетом воспитательными целями, учитывающими сибирскую ментальность в

области научно–исследовательской и творческой деятельности;

– адекватность целей и коммуникативных стратегий структуре, включающей в воспитательную среду духовно–нравственного развития с учетом сибирских ментальных ценностей во все виды деятельности, а также в социальном взаимодействии и партнерстве университета.

Далее мы представляем некоторые варианты практики духовно–нравственного воспитания в архитектоники воспитательной среды, учитывающей сибирскую ментальность во взаимодействии педагогов и обучающихся в АГГПУ им. В.М. Шукшина.

Поскольку наиболее сложно учитывать национальные и этнические ценности, в том числе и сибирскую ментальность в образовательной деятельности, которая жестко регламентируется нормативными требованиями и Федеральными образовательными стандартами, то университет пошел следующим путем:

Включение в библиотечные образовательные ресурсы, такие как Фонд электронных ресурсов Университета (ФЭРУ), Межвузовская электронная библиотека (МЭБ), Научная, образовательная и публицистическая электронная библиотека АГГПУ им. В.М. Шукшина изданий, связанных с наработками сибирских ученых, исследовавших особенности сибирской ментальности, сибирского характера и духовно–нравственных ценностей жителей Сибири.

Использование творчества сибирского писателя, актера, режиссера, публи–циста В.М. Шукшина, чье имя носит университет, в методических материалах и практических занятиях цикла всех гуманитарных дисциплин (история, политология, социология, философия, педагогика, психология и др.).

Разработка методических и иных документов для обеспечения образовательного процесса, включающих описание интерактивныхвидов деятельности, заданий по воспитанию обучающихся и др., формирующих духовные и нравственные ценности, базирующиеся на сибирском менталитете.

Открытие в магистратуре университета профиля «Управление воспитательными системами», включающего в тематику исследований магистрантов формирование духовно–нравственных ценностей под запросы региона.

Использование историко–культурного наследия региона как основы иннова–ционного подхода в подготовке будущего Учителя, которое способствует повышению готовности учителя к включению в свою деятельность духовно–нравственного воспитания с учетом сибирской ментальности. В данном направлении университет Шукшина применяет инновационные методы и средства путем:

– образовательной и воспитательной работы на базе учебной лаборатории творческо–конструкторской деятельности и декоративно–прикладного творчества;

– подготовки учителя будущего как педагога, художника, дизайнера на основе этнических и национальных достижений региона;

– инновационного опыта работы в рамках образовательной программы «Технология и Дополнительное образование (технологическое)» по теме «Технологическая реконструкция предметов материальной культуры народов Алтая» и др. [3,8, 9]

В неотрывном единстве в архитектонике воспитательной среды находится и непосредственная воспитательная деятельность по духовно–нравственному развитию обучающихся с учетом сибирской ментальности, в которую университет включил следующие направления:

Патриотическое воспитание с учетом гражданских, социальных, этнических, национальных духовных и нравственных ценностей в рамках непрерывного взаимодействия и проведения форумов «Знание. Учитель» и «Знание. Герои».

Не менее интересным направлением воспитательной деятельности по

духовно–нравственному развитию обучающихся с учетом сибирской ментальности стал ежегодный проект и форум по результатам его деятельности «Наставники в воспитании. Студенты», который обеспечивает воспитательные взаимодействия преподаватель – студент, студент – студент, студент – обучающийся колледжа (школы, системы дополнительного образования).

Большое воспитательное значение имеет волонтерское движение АГГПУ им. В.М. Шукшина в рамках единого Волонтерского Центра, и для направлений духовно–нравственного воспитания наиболее значимы:

- волонтерский колл–центр «Теплые сердца», который работает при поддержке Общероссийского народного фронта. Волонтерами являются будущие учителя, психологи, социальные работники института педагогики и психологии, помогающие нуждающимся больным людям и обеспечивающие сбор информации об их духовных нуждах и нравственных проблемах;
- волонтерское движение «ProДобро», направленное на проведение профилактической работы с детьми и молодёжью из «группы риска» (беседы, тренинги, тематические игры, дискуссии, акции); оказание конкретной помощи учащимся, незащищённым слоям населения, ветеранам и труженикам тыла, пожилым людям, участие в проектах, направленных на решение проблем национальных и этнических сообществ и др.;
- движение «Инклюзивные волонтеры» – это особое направление волонтерской деятельности, которое, с одной стороны, направлено на помощь людям с ограниченными возможностями здоровья (ОВЗ), а с другой – на их интеграцию в добровольческую деятельность.

Изучением этнических и национальных особенностей, созданием и реализацией воспитательных маршрутов, направленных на воспитание духовных и нравственных основ в ходе изучения родного края, занимается туристический клуб «Горизонт».

Большой вклад в реализацию воспитательных взаимодействий с учетом сибирской ментальности обеспечивает студенческий педагогический отряд «Земляки», который в течение всего года организует, различные воспитательные мероприятия и обеспечивает связь поколений и их духовный обмен ценностями.

Следующее направление, включенное в архитектонику воспитательной среды духовно–нравственного развития с учетом сибирской ментальности – это научно–исследовательская деятельность. Здесь также включено несколько направлений:

- Исследования по данному вопросу в рамках аспирантских и магистерских тем в таких научных школах, как: «Антропоцентрическая типология языков»; «Развитие естественно–научного образования в учреждениях общего и высшего образования»; «Позитивная психология личности и мотивации»; «Проектирование адаптированных и персонифицированных технологий общего и профессионального образования».

Проведение таких значимых для духовно–нравственного воспитания научных мероприятий, как:

- Международная научно–практическая конференция «Сибирская ментальность как объект гуманитарных исследований»;
- Детские Шукшинские чтения «Важно прорваться в будущую Россию…»;
- Филологическая школа «С именем Шукшина» и др. [3, 8, 9]

Интересным направлением в конструировании архитектоники воспитательной среды, учитывающей духовные и нравственные ценности региона, является включение творческой деятельности, а также социального взаимодействия и партнерства.

Так в творческой деятельности университет использует такиересурсы для

полноценного включения духовных и нравственных ценностей Сибири, во все виды творческой деятельности обучаемых и преподавателей, как:

Работа лаборатории «Этническая культура Алтая», которая занимается воспитанием путем исследования и возрождения утраченных умений по изготовлению предметов традиционных народных ремесел народов Алтая, а также проектирования образовательной и воспитательной деятельности на принципах приоритетности регионального поликультурного наследия Алтая. [8]

Деятельность Лаборатории этнокультурных исследований, которая осуществляет воспитательные взаимодействия в рамках сбора и анализа информации по этнокультурным и краеведческим проблемам, проведения фундаментальных и прикладных исследований в области этнографии, этнологии и антропологии, организации выставок, конференций, семинаров для учащихся школ по историческому краеведению, научно–методическое консультирование преподавателей организаций общего, профессионального и дополнительного образования. [9]

В творческой деятельности воспитательной деятельности для формирования и развития духовно–нравственных основ личности имеют значение такие проекты как:

- проект «Душа России» (занял 1 место в разделе «Текстиль в костюме» номинации «Текстиль» на Международной выставке конкурсе традиционного и современного искусства «Российская Неделя Искусств» (RussianArtWeek);
- проект «Декоративно–прикладное искусство»: Аппликация и вышивка (занял 2 место на Санкт Петербургской Неделе Искусств);
- проект «Потомки великих мастеров» (имеет огромное воспитательное значение как выставка национальных и этнических традиций региона);
- проект «Народная одежда – этномода» (обеспечивает постоянную поисковую занятость большого числа студентов в исследованиях и создании образа этнического костюма и сохранения духовно–нравственных традиций в народной одежде).

Патриотическое и духовно–нравственное значение имеет проект «PRO100-ИСТОРИЯ «ПРОУчителя в Арт–ПРОстранстве», который объединил усилия всех регионов Сибири и многих регионов за ее пределами в создании передвижной выставки, отражающей духовное и нравственноеотношение обучающихся к традициям, ценностям, истории Сибири и России в целом.

Ну и не менее значимый структурный элемент архитектоники воспитательной среды духовно–нравственного воспитания с учетом сибирских особенностей и сибирского менталитета – это социальное взаимодействие и партнерство. В этом элементе воспитательные направления деятельности осуществляются через:

- федеральный центр научно–методического сопровождения педагогических работников;
- центр педагогического наставничества: «Территория развития кадрового потенциала Алтая»;
- психологическую службу АГГПУ имени В.М. Шукшина «Ответственное родительство – счастливое детство»;
- профильные психолого–педагогические классы университета Шукшина;
- Технопарк универсальных педагогических компетенций АГГПУ им. В.М. Шукшина;
- взаимодействие с базовой школой МБОУ «Сростинская СОШ им. В.М. Шукшина» в научно–методических исследованиях;
- социально–значимые проекты «Школа – акселератор развития села», «Настоящий Мужчина – Настоящий Учитель», инновационный проект по работе с

одаренными студентами и школьниками «Университет Шукшина: талант и успех» и др.

Таким образом, мы считаем, что специальное конструирование архитектоники среды духовно–нравственного воспитания, включенной в общее воспитательное пространство образовательной организации позволит учитывать, формировать и развивать национальные, этнические и региональные ценности, что достаточно убедительно доказано научными исследованиями АГГПУ им. В.М. Шукшина, представленными в данной статье.

Список литературы:

1. Концепция духовно–нравственного развития и воспитания личности гражданина России /А.Я. Данилюк, А.М. Кондаков, В.А. Тишков/ Стандарты второго поколения. – М., 2009. – 24 с.
2. Анисимова А.А., Ечевская О.Г. Сибирская идентичность: предпосылки формирования, контексты актуализации: монография. – Новосибирск: НГУ, 2012. – 176 с.
3. Педагогика профессионального образования XXI века: теория и практика деятельности педагогического вуза / Л.А. Мокрецова, О.В. Попова, Н.А. Швец и др.; Алтайский государственный гуманитарно–педагогический университет имени В.М. Шукшина; под общ. ред. проф. О.В. Поповой. – Бийск: АГГПУ, 2021. – 323 с.
4. Мокрецова Л.А., Попова О.В. Сибирская ментальность: альфа и омега духовности образования и воспитания// Сибирская ментальность как объект гуманитарных исследований: материалы Всероссийской с международным участием научной конференции, посвященной 90–летию со дня рождения Василия Макаровича Шукшина (Бийск – Сростки, 28–29 июня 2019 г.) / Отв. ред. М.С. Власов. – Бийск: АГГПУ им. В.М. Шукшина, 2019. – С.114–118.
5. Веряев А.А., Самбетова Р.А. Архитектоника традиционного и дистанционного учебного процесса в вузе // Вестник Алтайского государственного педагогического университета. – 2021. – № 3 (48). – С. 27–32.
6. Таланчук Н.М. Архитектоника воспитательного процесса: Современная концепция и теория воспитания: в 2 ч. – Казань: АПН СССР, 1990. – Ч. 1. – 111 с.
7. Веряева Ю.А. Коммуникативная архитектоника урока: автореферат дис. канд. пед. наук: 13.00.01 / Веряева Юлия Анатольевна.– Барнаул, 2008. – 22 с.
8. Явнова Л.А. Функционирование исторического краеведения в современном образовании // Язык, литература, история и культура в современных парадигмах научного знания: Материалы 24–й Международной научно–практической конференции (г. Бийск, 22 апреля 2022 г.) / отв. ред. И.П. Исаева. – Бийск: АГГПУ им. В.М. Шукшина, 2022. – 271с. – С. 265–267.
9. Панчук Т.А., Голубцова Т.А. Методы и средства формирования личности учащихся в условиях внеурочной деятельности по предмету «Технология» // Современное технологическое образование: материалы XXIII Международной научно–практической конференции по проблемам технологического образования / под ред. Ю.Л. Хотунцева. – Москва: МПГУ, 2017. – 297 с. – С.184–189.

УДК 793.31

РАЗВИТИЕ ДУХОВНОЙ КУЛЬТУРЫ ЛИЧНОСТИ ЧЕРЕЗ ТРАДИЦИОННЫЙ КАЗАХСКИЙ ТАНЕЦ

Шишкина Елена Анатольевна
учитель хореографии, специалист высшего уровня
квалификации высшей категории
КГКП «Хореографическая школа «Карнавал»
г.Костанай, Казахстан
E–mail: elena.shishkina@internet.ru

Аңдатпа

Би – халықтың рухани мәдениетінің ажырамас бөлігі. Мақала тұлғаның құндылық бағдарларымен дүниетанымын қалыптастыруға әсерін анықтай отырып, дәстүрлі қазақ биінің призма арқылы тұлғаның рухани мәдениетін қалыптастыру процесін зерттейді.

Түйінді сөздер: *ұлттық мәдениет, би өнері, рухани–адамгершілік қасиеттер, тәрбие.*

Аннотация

Танец является неотъемлемой частью духовной культуры народа.Статья исследует процесс становления духовной культуры личности через призму традиционного казахского танца, выявляя его влияние на формирование ценностных ориентаций и мировоззрения.

***Ключевые слова**: национальная культура, танцевальное искусство, духовно–нравственные качества, воспитание.*

Abstract

Dance is an integral part of the spiritual culture of the people. The article explores the process of formation of a person's spiritual culture through the prism of traditional Kazakh dance, revealing its influence on the formation of value orientations and worldviews.

***Key words**: national culture, dance art, spiritual and moral qualities, education.*

Духовная культура общества, в котором мир людей слит с миром природы, подарила человечеству танец с уникальной для каждого этноса пластикой, заимствованной у зверей и птиц. Это законченные миниатюры, очень лаконичные и выразительные, с четким графическим рисунком взаимосвязанных движений. Язык жеста в них необычайно развит.

Хореографическая пластика, созданная народом в далеком прошлом, утрачивает своего значения и сегодня. В период мировой глобализации все этносы стремятся сохранить свою индивидуальность и специфическую уникальность. Вместе с тем, развитию профессионального искусства во всем мире помогают устойчивые традиции национальных культур. Являясь ярким выражением художественно – исторической памяти народа, традиционная культура играет огромную роль в формировании национального самосознания общества, в художественно – эстетическом воспитании подрастающего поколения, в его стремлении любить свой дом, Родину. В этом контексте трудно переоценить традиционное танцевальное искусство.

Достижения многонациональной хореографии неразрывно связаны развитием танцевальных культур разных народов и национальностей. Народный танец является самобытным, специфическим творчеством, что является главной отличительной чертой любого другого народного танца. Вместе с тем, очевидна неразрывная связь в развитии различных танцевальных культур с их богатейшими национальными традициями. Традиционное танцевальное искусство все больше проявляет себя в единстве разнонационального. Причем, единство выступает в нем как единство при многообразии, неповторимом слиянии самобытных национальных форм, ритмов и красок.

Художественно–эстетическое воспитание особенно эффективно, когда большое внимание уделяется не только изучению культуры своего народа, его ценных традиций, но и наглядно показывается в жизни при реализации культурных проектов. Именно при таком подходе можно развивать в душах людей истинный патриотизм и ценные духовно–нравственно–культурные и художественно–эстетические качества.

Казахский народный танец – эффективное средство музыкально–пластического и художественно–эстетического воспитания, а также он является синкретическим видом искусства и неразрывно связан с языком, устным народным творчеством, религией, декоративно–прикладным искусством, костюмом, обычаями, традициями, обрядами, которые оказали определенное влияние на развитие и формирование лексики, художественно–образного содержания, определили тематику, сюжет, архитектонику этнохореографии (Д.Т. Абиров, У.Д. Джанибеков, Л.П. Сарынова, О.В. Голушкевич–Всеволодская и др.). [1]

Казахский народный танец имеет древние формы своего развития. Являясь составной частью духовной культуры народа, он отображал его поэтические, правовые, философские, религиозные взгляды, художественно–эстетические идеа-

лы и способствовал формированию у людей определенного отношения к жизни и обществу в целом, его институтам.

Танец является неотъемлемой частью духовной культуры народа. Издавна жестами и движениями люди выражали свои мысли, чувства, настроение, желания и т.д. Известно, что традиционная культура этноса не может быть принята без ее истории. Как синкретический вид искусства казахский танец прошел большой и сложный путь развития. От движений, запечатленных в наскальных рисунках до виртуозных танцев, он не раз подвергался искажениям в восприятии, исполнении, субъективных высказываниях, скомпрометированных отсутствием научно–обоснованных выводов.

Несмотря на историческую неравномерность развития, выпавшую на долю различных сфер культуры, танец далеких предков казахского народа является результатом их жизнедеятельности – охотой, пастушеством, земледелием. Танцы тех далеких времен, в которых воплощалось мифотворчество народа, имели ритуальное значение солнце, солнцеликие люди, тотемы племен.

Танец отображал социальное положение, ритуальные обряды, игры, быт своего народа. Нет сомнений, что посвященные старинным обычаям «Айкосак» (лунная пара), сказочным легендам «Жезтырнак» (медные когти), шуточным выступлениям «Келиншек» (молодая невеста), трудовым процессам «Кииз–басу» (обработка войлока – кошмы), «Ормекби» (танец ткачихи), охотничьему искусству «Мерген» (меткий стрелок), «Садак би» (танец лучников), «Бала кыран» (молодой сокол), «Кусбегидауылпаз» (приручение ловчей птицы), «Буынби» (танец игры мускулов, суставов), массовым играм состязаниям «Утысби» (танец–соревнование), «Алка–котан» (бок о бок), «Кокпар» (козлодрание), «Ыр–гакты» (ритмы), «Балбраун» (танец, изображающий скачки на коне), женской красоте «Кос–алка» (ожерелье), «Айда–былпым» (очаровательная), подражанию «Ор–теке» (горный козлик), «Тепен –кок» (неукротимый скакун), «Кара жорга» (иноходец) и многие другие демонстрируют безграничную фантазию, высокую мечту и духовную культуру народа. [2] Например, в репертуаре ансамбля танца «Карнавал» содержит многообразие казахских народных танцев. Постановка «Казахские игры»демонстрирует соревновательные моменты среди парней и девушек, в которые входят игры, обряды и традиции, а также прикладное искусство казахов. Девушки в танце через пластику рук и выразительность движений отображают сюжет процесса изготовления ковров. Также в танце присутствует выход девушек с кувшинами, что символизирует богатство, добро и благополучие. Юношам отведена роль имитации элементов казахских народных игр: «Кокпар», «Байга», «Кызкуу», являющиеся атрибутом патриотического воспитания, развивающие силу, ловкость, уверенность. Степь, ее природа нашли свое отражение в танце «Степные напевы». В этом танце красота цветущей казахской степи представлена через необыкновенно пластичные движения рук и корпуса девушек. Колыхание казахской степи нашло свое отражение в стремительных вращениях танцовщиц. Движение «қызғалдақ» демонстрирует процесс распускания тюльпанов. У казахского народа тюльпаны являются символом благополучия, счастья и любви.

Танцевальная культура казахского народа, его лексика рождались в единстве не только с ритмом, мелодией народной музыки, но и с декоративно–прикладным искусством, устным поэтическим творчеством, языком, обрядами, традициями народа. Самобытная культура казахов развивалась и утверждалась в рамках социально – исторических факторов.

Человеческая фантазия способствовала формированию произведений «по законам красоты» в соответствии с человеческим бытием, человеческой действительностью. При этом фантазия оставалась главной силой в сложном творческом (психофизическом процессе) создания танцевального образа.

Впервые с данной научной позиции генезис казахского танца рассмотрела О.В. Всеволодская–Голушкевич. Она писала: «В искусстве танца находит свое воплощение все прекрасное, возвышенное, трагическое, комическое в отношениях человека к миру. Это положение имеет преимущественное значение для понимания многогранной сущности исторического процесса становления и развития казахского танца. В этом, заключается социально – значимая идея, смысл, к постижению которых побуждает наших современников духовная потребность и профессиональный долг, удовлетворяемые лишь в процессе познания историко–культурного наследия казахского народа». [3]

На уроках казахского танца вырабатывается изящество движений, грация у девочек, статность, хорошая осанка у мальчиков. Танцы казахов отличаются неповторимым своеобразием, самобытностью, быть может, еще и потому, что казахский народ был очень близок к природе и вел кочевой образ жизни.

Танец является ярким, красочным творением поколений, эмоциональным, художественным, специфическим отображением многовековой многообразной жизни, воплощающий в себе творческую фантазию и глубину народных чувств. Танец показывает быт казахского народа, его любовь к искусству. [4]

Изучение казахских танцев и казахской культуры в целом помогает учащимся в развитии художественно–эстетического вкуса, чувства гармонии и красоты. танцы помогают не только красиво показать себя на сцене, но и придают уверенности в общении, физически развивают, воспитывают чувства ответственности, дисциплины.

Тематика и идейное содержание танцевального искусства неисчерпаемы. Главным источником, откуда танец извлекает свои темы, сюжеты и образы, является уклад жизни народа. Традиционное танцевальное искусство казахов представляет собой важнейшую и объемную часть национальной культуры и является важнейшим элементом воздействия на формирование национального самосознания общества. Примечательно, что наряду со всем массивом, включенных в состав культуры объектов, традиционная танцевальная культура имеет свое определенное значение в развитии народного творчества, профессионального искусства, в определении идеологии общества и, в конечном результате, выполняет воспитательную функцию в формировании национального патриотизма и нравственного самосознания общества. [5] Следовательно, традиционная культура народа является отражением национального самосознания и этнохудожественной деятельности поколений. Внетрадиционной культуры, сформированной на протяжении существования какого – либо этноса немыслимо национальное самовыражение и самосознание народа.

Таким образом, наличие самой тесной связи между традиционным искусством казахов и его самосознанием бесспорно. С одной стороны – национальное самосознание является отражением объективно функционирующих элементов культур народа, оно способно стимулировать се развитие. С другой стороны, различные элементы культуры в разной степени воздействуют на национальное самосознание, на его содержание и формы проявления. Традиционное танцевальное искусство является формой эмоционального самовыражения человека и всегда отражало различные элементы культуры.

Список литературы:

1. Кульбекова А.К., Ізім Т.О. Теория и методика преподавания казахского танца Учебник–Астана: 2012.–200с.илл
2. Диярова К. Казахский танец. – Алматы.: Онер, 2013
4. Всеволодская–Голушкевич О.В. Школа казахского танца. – Алматы.:Рауан, 1996.
5. Казахский танец: вопросы сохранения традиционной хореографии и перспективы развития народного танца в Республике Казахстан [Текст] / А.К. Кульбекова // Вестник МГУКИ. – 2008. – № 2. – С. 263–268.URL:https://cyberleninka.ru/article/n/kazahskiy–tanets–voprosy–sohraneniya–traditsionnoy–horeografii–i–perspektivy–razvitiya–narodnogo–tantsa–v–respublike–kazahstan/viewer (дата обращения: 18.01.2024)

6. Ажибекова З.Б. «Практическое руководство преподавания казахского танца» (уч. пособ).– Шымкент, 2006.

ӘОЖ 371.1

ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР– ТӘРБИЕ НЕГІЗІ

Шолпанбаева Айгуль Кадировна
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
Қостанай қ. білім бөлімінің №14 негізгі орта мектебі КММ
Қостанай қ. Қазақстан
E–mail: aigulkadirovna7676@gmail.com

Аңдатпа

Мақалада оқытудың заманауи әдістері мен формалары, қазіргі қоғамның ерекшеліктерін, технологиялық мүмкіндіктерді және соңғы ғылыми жетістіктерді ескеретін оқу үдерісіндегі инновациялық тәсілдер туралы айтылады. Қазіргі заманғы оқыту әдістеріне интерактивті технологияларды, жобалық әдістерді, проблемалық оқытуды, дараланған оқытуды және басқа да инновациялық тәсілдерді жатқызуға болады. Оның мақсаты – бүгінгі оқушылар үшін оқуды тартымды, қызықты және тиімді ету және олардың заманауи әлемге сәтті бейімделуі үшін қажетті дағдылар мен құзыреттерді дамытуға көмектесу.

Түйінді сөздер: *технология, форма, инновация, интерактив, әдіс–тәсіл, заманауи.*

Аннотация

В статье рассказывается об инновационных подходах к учебному процессу, при которых современные методы и формы обучения учитывают особенности современного общества, технологические возможности и новейшие научные достижения. К современным методам обучения можно отнести интерактивные технологии, проектные методы, проблемное обучение, индивидуализированное обучение и другие инновационные подходы. Его цель–сделать обучение привлекательным, увлекательным и эффективным для сегодняшних учащихся и помочь им развить навыки и компетенции, необходимые для успешной адаптации к современному миру.

Ключевые слова: *технология, форма, инновации, интерактивность, метод, современность.*

Abstract

The article describes innovative approaches to the educational process, in which modern methods and forms of education take into account the peculiarities of modern society, technological capabilities and the latest scientific achievements. Modern teaching methods include interactive technologies, project methods, problem–based learning, individualized learning and other innovative approaches. Its goal is to make learning attractive, exciting and effective for today's students and to help them develop the skills and competencies necessary for successful adaptation to the modern world.

Key words: *technology, form, innovation, interactivity, method, modernity.*

Оқытудың заманауи әдістері мен формаларының мақсаты – оқытудың тиімділігін, оқушылардың ынтасын арттыру арқылы сын тұрғысынан ойлау дағдыларын қалыптастыру және терең білім алуды қамтамасыз ету.

Қазіргі оқыту әдістері мен формалары оқушылардың тиімді білім алуына мүмкіндік беретін түрлі тәсілдер мен технологиялардан тұрады:

- Қашықтықтан оқыту – білім беру мекемесінен тыс жерде интернеттің көмегімен арнайы платформаларды пайдалану арқылы білім алу.
- Жобаларға негізделген оқыту – топтық жұмыс арқылы әлемдегі нақты мәселелерді шешу, теориялық білімдерін тәжірибеде қолдану.
- Оқытудың интерактивті әдістері – оқушылардың назарларын шоғырландыру үшін интерактивті формаларды пайдалану.
- Жекелендірілген оқыту үрдісі әрбір оқушының жеке ерекшеліктеріне қарай бейімдеу.

– Кері байланыс – оқушылардың жетістіктерін бағалау, оқу үрдісін түзету үшін тұрақты түрде кері байланысты пайдалану.

Аталған оқыту әдістері мұғалімдер мен тәрбиешілерге тиімді, оқушыларға ақпаратты жақсырақ меңгеруге, есте ұзақ сақтап қалуларына көмектеседі.
Оқушылармен жүргізілетін оқу тәрбиелік жұмыстарының бір түрі сынып жетекшілік қызметі болып табылады. Оқушыларға өмірлік тәжірибе беруде ұлттық құндылықтар мен ұлттық дәстүрлерді жеткізе білуде сынып жетекшінің рөлі орасан зор. Мектеп білімінің мақсаты – заман талаптарына жауап беретін өз елінің адамгершілігі мол, мәдениетті патриотын дайындау болып табылады.[3]

Тәрбиелеудегі ықпал мұғалім функцияларын жүзеге асырудың бір түрі. Сынып жетекшісінің қызметі оқушыларға жеке – өзгеше тұлға белсенділігінің үлгілерін беруден тұрады. Оқушының тәртібі мен санасының өзгеруіне сынып жетекшісі тікелей әсер етеді. Нәтижесінде педагогтан әлеуметтік және ұлттық құндылықтарға үйренеді.

Бағытталған ықпал –сынып жетекшісінің белгілі бір оқушыға, оның нақты жеке қасиеттеріне, әрекеттеріне бағдарланған ықпалы.

Бағытталмаған ықпал – белгілі обьектіні көздемейтін ықпал.

Тура ықпал – сынып жетекшінің өз ұстанымын және онымен байланысты оқушыға қоятын талаптарын тікелей айқындауы.

Жанама ықпал – тікелей ықпал ету обьектісіне емес, қоршаған ортаға бағыт-талған ықпал.

Сынып жетекшісі тәрбие процесінің мазмұнын белгілі нысандар арқылы іске асырады. *Нысан – бұл тәрбиелеу жұмысының сыртқы түрі, оның қабықшасы.* Мектеп жағдайларында оқушыларды тәрбиелеу жұмысының көпшілігі (тақырып–тық кештер, спорттық шаралар, аумақты жақсарту бойынша шаралар), сыныптық (секциялар, үйірмелер, студиялар, клубтар), жеке (әңгімесулер, жеке тапсырма–лар) нысандары пайдаланылады (Кесте1). Көпшілік және сыныптық шаралардың жеке сипаты болады, ол әдістемелік мәдениет деңгейімен іс – шараларды ұйымдас-тырушылардың мүдделерімен анықталады.

Кесте1– Тәрбиелеу жұмысы нысандарының алуан түрлері

Мектепте оқушыларға, әсіресе жоғары сыныптарға әр түрлі шараларды ұйымдастырушылар болады: қоғамдық–саяси, көркем, еңбек, спорттық, волонтерлік, туристік, экологиялық және т.б. Қызмет түрлерінің әрқайсысының өзінің мақсаты, міндеттері, мазмұны бар. Аталған іс шаралар негізінде ұлттық құндылықтарға, адамгершілікке тәрбиелеу жүзеге асырылады. Тәрбиелеуді ұйымдастырушыларға

істің (қызметтің) мақсатын ғана емес, сонымен бірге тәрбиелеудің мақсатын да ұсыну қажет, олай болмағанда іс шара нәтижелері тәрбиеге қатысты бейтарап процесс болуы, не болмаса маңыздылығы күтілгеннен азырақ болуы мүмкін. [2]

Сынып сағаттарын өткізудің кейбір түрлерін қарастырамыз.

Ұлттық негіздегі патриоттық тәрбиелеуде рольдік ойындар – тәрбиелеу процесінің тиімді әрі маңызды нысандарының бірі, практикалық тәжірибені және өмірлік құнды патриоттық мақсаттарды дамытады.

Рольдік ойындарға арналған тақырыптарды таңдау сынып жетекші сағаттарын өткізуінің түрлеріне тән, екі түйінді сөзбен алдын – ала анықталады: рольдік және ойын.

Рольдік деген сөз барлық қатысушылардың ерекшеленетін құрама бөліктерге бөлінетінін немесе тұтастығын, атап айтқанда ерекшеленетін және өз бетімен әрекет ететін бөліктердің өзара әрекеттесуімен қол жеткізілетін қандай да бір құрылымды құрайтынын білдіреді. Өзара әрекеттесудің осындай типі қоғамдық процестерге тән. Сондықтан да рольдік ойындар қоғамдық проблемалар мен әрекеттерді жақсы тәрбиеге баулу үшін ыңғайлы келеді. [1]

Бұдан шығатын тұжырым: қоғам ойынын ойнау керек, тақырып қоғамның өмірінен болуы тиіс.

Мысал үшін рольдік ойындардың бірнеше тақырыбын келтіреміз

- Қазақстан Республикасы азаматтарының саяси құқықтары.
- Зияткерлік меншік және оны қорғау.
- Оқушының құқықтары мен міндеттері.
- Құқық бұзушылықтар және олар үшін жауапкершілік шаралары.
- Жастардың девианттық тәртібі және оның салдары.
- Еңбек заңдары және жас маман.
- Отбасы–неке қатынастарын реттеу туралы ҚР заңдары.
- Дін тұту мәселелерін реттеу бойынша ҚР заңдары.
- Қазақстан Республикасы азаматтарының әлеуметтік–экономикалық құқық-тарымен міндеттері.

Рольдік ойындарды өткізу тәжірибесі қатысушылардың рольді мәнді, мазмұнды әзірлеп қана қоймай, сонымен бірге олардың кейіпкерлерінің рольдерін нақты өмірдегі прототиптерін (Президентті, партиялар көшбасшыларын, атақты кәсіпорын директорын және т.с.с.) ойнайды.Бұл – ойынның эмоциялық құраушысы.

Іскерлік ойын – тәрбие үрдісінің тиімді әрі белсенді нысаны, Іскелік ойын төмендегі дағдыларды дамытады:

- біріншіден, қолданбалы әрі жинақталған теориялық білімді меңгерте отырып,практикалық тәжірибелерін еркін меңгере алады;
- екіншіден, өз бетімен немесе командада міндеттердің қойылымын түсініп үйренеді. Түрлі мәселелердің шешу жолдарын табу қабілеті қалыптасады;
- үшіншіден, кәсіби шеберлер командасында ұжыммен жұмыс істеу қабілеттілігі мен әдеттері дамиды.

Мысал үшін іскерлік ойынның бірнеше тақырыбын келтіреміз:

- Қазақстан халықаралық және аймақтық қауіпсіздікті қамтамасыз етуде. Ұжымдық қауіпсіздік шарты ұйымының (ҰҚШҰ) және Азияда өзара іс–қимыл және сенім шаралары бойынша Кеңестің (АӨСШК) ролі .
- Еуразия идеясы және Қазақстан. Қазақстанның Шанхай ынтымақтастығы ұйымына қатысуы .
- Қазақстан – Болон конвенциясының талаптарын іске асырудың аймақтық көшбасшысы .

- Жалпыға бірдей адам құқықтарының декларациясы. Қазақстандағы адам құқықтары.

Сынып сағаттарын мұндай ұйымдастыру–әдістемелік қатынаста нысанда өткізілуітым күрделі болуына және оның тақырыптық және қисынды–ұйымдастырушылық бірлігінде белгілі мазмұнның айқындалуын талап ететініне қарамастан, оқушылардың рухани сферасына бейнелі–эмоциялық ықпал етудің елеулі мүмкіндіктерін береді. Бұл жан–жақты талқыланған сценарийді әзірлеуді талап етеді, онда қойылған міндеттерді шешу үшін патриоттық тәрбиелеу құралдарын пайдалану жүйелілігі анықталуы тиіс.

Қазіргі кезеңде білім ғылым саласында инновациялық педагогикалық технологиялар қаншалықты маңызды болса, тәрбие бағытында да ұлттық құндылықтар ұғымы кеңінен қолданылатын ұғымдардың біріне айналды.

Болашақта құзыретті мамандарды жетілдіріп, дамыту мәселесі мемлекеттік саясаттың ажырамас бөлігі болып отыр. Жаңа заман маманы ертеңгі еліміздің болашағы. Кәсіби құзыретті маманды қалыптастырып, дамыту үшін, тұлғаның ішкі дүниесі мен оның қыр сырын анықтап, мүмкіншіліктері мен қабілетінің дамуына жағдай туғызу қажет. Еліне, жеріне деген махаббаты ұлттық құндылықтарды танып білуден, бойларына сіңіруден туады.

Білім беру мекемелерінде оқушылардың тұлға ретінде дұрыс қалыптасып, дұрыс дамуы мұғалімдердің заманауи ұлттық тәрбие технологияларын сауатты қолдана алуларына байланысты.

Заманауи ұлттық тәрбие технологиясы – тәрбие мақсаттарына қол жеткізуге мүмкіндік беретін оқыту формаларының, әдістерінің, жолдарының, тәсілдерінің және тәрбие құралдарының жиынтығы. Бұл дамыту, оқыту және тәрбие процестеріне ықпал ететін тәсілдердің бірі.

Тәрбие жұмысының негізгі мақсаты – дені сау, ұлттық сана–сезімі оянған, рухани ойлау дәрежесі биік, мәдениетті, парасатты, еңбекқор, іскер, бойында ізгі қасиеттер қалыптасқан, дүниетанымы мол көшбасшылық қасиеттерді меңгерген жеке тұлғаны қалыптастыру.

Жеке тұлғаны, яғни адамды жоғары құндылық деп танитын бағыт – білім беру жүйесінің ілгері қарай дамуының ең негізгі басты шарты. Бұл адамның субъективті түрдегі артықшылығын мойындата отырып, адамды табиғаттың ерекше құбылысы екендігін түсінуге мүмкіндік береді. Осының нәтижесінде адам өз өмірін, өз құқығы мен өзінің қабілетіне және шығармашылық мүмкіндіктерінің ашылуына ықпал етуін жан – жақты түсінуге, адамгершілік құндылықтарын, өзін – өзі дамыту мен өзін – өзі көрсетуді қалыптастырудағы жеке тұлғаны таңдаудың ішкі еркіндігінің ара салмағын түсінуге мүмкіндік туғызады.

Жеке және әлеуметтік маңызы бар адамгершілік құндылықтарды дамытудың әдіс – тәсілдері ретінде педагогикалық диагностика тәрбие барысында қиындықтарды анықтаудың жолдарын тауып және оларды нақты психологиялық – педагогикалық жағдайда шешудің тиімді көздерін іздеп табуға мүмкіндік жасайды. Сонымен қатар, ол мектеп оқушысының бойындағы бар қабылдаған адамгершілік құндылығын анықтауға жол ашады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Андреев А.А. Оқытудың дидактикалық негіздері. М.: РАО, 2002. – 213 б.
2. Арсланова А.А. Педагогикалық инновация: педагогикалық дәстүрлер мен болашақты жобалаудың байланысы // Психология және педагогика: практикалық қолданудың әдістері мен мәселелері. – Ғылыми ынтымақтастықты дамыту орталығы баспасы, 2010. – No16–1. – С. 326–331.
3. Тәрбие негіздері. Дидактика және әдістеме: оқу құралы. жәрдемақы / В.В. Краевский, А.В. Хуторская. – М.: Академия баспа орталығы, 2007. – 352 б.
4. Юсуфбекова Н.Р. Білім берудегі инновациялық үрдістердің тенденциялары мен заңдылықтары// Педагогика ғылымындағы жаңа зерттеулер. – 2011. – № 2. – 6–9–беттер.

УДК 37.01

ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ ЛИЧНОСТИ НА УРОКАХ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Ясменко Руслан Александрович
учитель физической культуры
КГУ «Общеобразовательная школа № 23
им. М. Козыбаева отдела образования г.Костаная»
г.Костанай, Казахстан
E–mail: ruslan_yasmenko@mail.ru

Аннотация

Данная статья поднимает вопрос о целях нравственного и духовного воспитания, сфокусированных на превращении социальных требований во внутренние стимулы развития личности учеников. Духовно–нравственное воспитание на уроках физической культуры представляет собой интегрированный подход, направленный на развитие не только физической активности, но и формирование ценностей, нравственности и духовности у учащихся.

***Ключевые слова**: Духовность, нравственность, воспитание, личность, физическая культура.*

Аңдатпа

Бұл мақалада әлеуметтік талаптарды оқушылардың жеке тұлғасын дамытудың ішкі ынталандыруларына айналдыруға бағытталған адамгершілік–рухани тәрбиенің мақсаттары туралы мәселе көтеріледі. Дене шынықтыру сабағындағы рухани–адамгершілік тәрбие тек дене белсенділігін дамытуға ғана емес, сонымен қатар оқушылардың бойында құндылықтарды, адамгершілік пен рухани қасиеттерді қалыптастыруға бағытталған кешенді тәсіл.

***Түйінді сөздер:** Руханият, адамгершілік, білім, тұлға, дене шынықтыру.*

Abstract

This article raises the question of the goals of moral and spiritual education, focused on turning social requirements into internal incentives for the development of students' personalities. Spiritual and moral education in physical education lessons is an integrated approach aimed at developing not only physical activity, but also the formation of values, morality and spirituality among students.

***Key words:** Spirituality, morality, education, personality, physical culture.*

Цель нравственного и духовного воспитания состоит в том, чтобы социально необходимые требования, предъявляемые обществом, педагог превратил во внутренние стимулы развития личности каждого ученика; воспитал такие социально значимые качества личности, как долг, честь, совесть, достоинство, толерантность, милосердие. Понятие «нравственное и духовное воспитание» достаточно широкое. [1]

Нравственность – это внутренние, духовные качества, которыми руководствуется человек, этические нормы, правила поведения, определяемые этими качествами.

В.И. Даль толковал слово мораль как «нравственное ученье, правила для воли, совести человека». Еще в древней Греции в трудах Аристотеля о нравственном человеке говорилось: «Нравственно прекрасным называют человека совершенного достоинства. Ведь о нравственной красоте говорят по поводу добродетели: нравственно прекрасным зовут справедливого, мужественного, благоразумного и вообще обладающего всеми добродетелями человека».

Современная педагогическая литература рассматривает понятие нравственности как показатель общей культуры человека и его достоинства, его приверженность общим ценностям, внутренних, духовных качеств, которые руководствуются человеком. Что означает понятие духовности? Это стремление личности к выбранным целям, ценность сознания, определение способа жизни человека,

выраженный в стремлении познать мир и, в первую очередь, сам себя, в поиске и раскрытии самоценности, самосовершенства [2].

В педагогике понятие духовность означает вдохновение – чувственную сторону жизни и жизни человека, особые образы мышления, жизнедеятельности человека на основе приоритета нематериальной, гуманной ценности. Сердце воспитания является развитием личностных качеств. Когда эти качества воспитаны, человек, как будто непроизвольно ориентируется правильно в окружающей среде и жизни.

Духовно–нравственное воспитание личности определяет основные национальные ценности и обладает определенным характером и направлением, зависящим от разделения ценностей общества и их организованности от поколения в поколение.Она неотделима от жизни человека в целом и в его противоречии, от семейства, общества и культуры, от человека в целом и от страны жизни и культурной эпохи, сформировавшей образ жизни и сознания человека. [3]

Казахский поэт, философ, просветитель А. Кунанбаев пришел к выводу, что начало человечности – любовь и справедливость. Абай выступает с гуманистической концепцией воспитания нравственности, целью которой является сделать ребенка трейдером, патриотом, разносторонним развитым, высоконравственным человеком, живущим интересами, мысли и желаниями родных народов. Говоря по методам и средствам воспитания нравственности, Абай отмечает необходимость терпения, внимания, родительской любви к ребенку.

В наследии мудрецов прошлого века главное обращение к сверх разумам, а не к земным поступкам, поступкам людей, нравственным и нравственным нормам общежития человечества, чтобы служить доброму, порядку, терпению, духовному здоровью наций, личностей и обществ. Особенно в последнее время, с 1991 года. Наиболее тщательно и разнообразно исследовались вопросы этнического воспитания и воспитания народа, вопросы воспитания детей и учеников средствами народного педагогического образования. [4]

Известные психологи Р.Мейер и Л. Колберг исследовали три доминирующих подхода, которые педагоги могут обратить в поисках лучших вариантов духовного воспитания – «романтический», «культурный трансгресс», «эволюционный», или «прогрессивный».

Они предлагали концепцию целей на основе трех подходов: 1) развивать у учащихся понятие ценностей и умения, которые будут способствовать развитию нравственно–здоровой и удовлетворительной личности; 2) Обучение учащихся типов поведения, установки, отраженные традиционными духовными ценностями этого общества; 3) Обучение учащихся навыкам, помогающим им жить более эффективно и эффективно, как члены этого общества, а также успешнее. На наш взгляд суть духовного воспитания заключается в деятельности ребенка как самостоятельного субъекта, единстве в образовательной среде в процессах социализации, индивидуализации, как основе осознанного формирования в школе социально–значимых ценностей.

Содержание духовной подготовки направлено на сохранение лучших традиций национальной и культурной традиций нашего государства, чтобы у молодого поколения не только системы знаний, но и духовных идеалов.

В качестве приоритетов воспитательной работы выделены духовно–нравственные и семьялогические воспитания с определенным критерием оценки и механизмом осуществления. В числе механизмов реализации семейного воспитания: попечительские советы и родительские комитеты, участие родителей в жизни организаций образования, психолого–педагогический всеобуч родителей, совместные семейные мероприятия, фестивали, конкурсы, соревнования «Моя семья», «Семья года».

Процессы модернизации содержания школы требуют изменений в педагогических условиях современных школ. Принцип интегрирования реализуется путем интеграционной политики, которую наполняет каждая образовательная организация своей содержательностью. Интеграция – это объединение в целом каких–то частей, элементов. При интеграции в педагогический процесс мы понимаем один из участков развития, связанных с объединением ранее самостоятельных частей в целом.

Поэтому сущность интеграционного процесса заключается в качественных преобразовании внутри каждого компонента, входящих в систему, создании общего поля взаимодействия между этими элементами. Мы, в частности, рассматриваем возможность интеграции школы, семейной и личностной точки зрения ребёнка.

Интегративная политика школы предназначена для регулирования всего процесса, затрагиваемого правами и ответственностью семей и детей в школьном пространстве [5].

Физическая культура проявляет свою воспитательную, образовательную, оздоровительную активность в социальной жизни, в сфере труда, домашнего быта и здорового отдыха, способствует развитию такого социально–культурного движения как физкультура. Совместная работа людей в области использования, распространения и умножения ценностей физкультуры.

Духовно–нравственное воспитание на уроках физической культуры представляет собой интегрированный подход, направленный на развитие не только физиической активности, но и формирование ценностей, нравственности и духовности у учащихся. Вот несколько аспектов, которые могут быть включены в духовно–нравственное воспитание на уроках физической культуры:

Здоровье и Уважение к Своему Телу:

- Подчеркивание важности ухода за собой и своим здоровьем.
- Пропаганда здорового образа жизни, правильного питания и физической активности.

Спортивная Этика и Спортивный Дух:

- Обучение нравственным принципам в спорте, таким как честность, уважение к сопернику и командной работе.
- Развитие спортивного духа, включая умение принимать победы и поражения с достоинством.

Лидерство и Коллективное Взаимодействие:

- Формирование лидерских качеств через совместные упражнения и игры.
- Поддержка коллективного взаимодействия и взаимопомощи внутри группы.

Этика безопасности:

- Важность соблюдения правил безопасности в спорте и физической активности.
- Обучение ответственности за свое и чужое благополучие на уроках физкультуры.

Самодисциплина и Ответственность:

- Развитие навыков самодисциплины через выполнение физических упражнений и следование инструкциям тренера.
- Формирование понимания ответственности за свои действия и их влияние на окружающих.

Уважение к Разнообразию и Толерантность:

- Пропаганда уважения к разнообразию спортивных интересов и способностей учащихся.
- Поддержка толерантности и уважения внутри группы, независимо от физических способностей каждого ученика.

Ценности Здоровья Ума и Тела:

- Подчеркивание связи физической активности с здоровьем ума и тела.
- Способствование пониманию, как физическая активность может положительно влиять на эмоциональное и психологическое благополучие.

Интеграция этих аспектов в учебный процесс на уроках физической культуры помогает создать обстановку, где учащиеся не только развивают свое физическое тело, но также формируют ценностные ориентиры, влияющие на их нравственность и духовность.

Культура представляется в результате материального и духовного труда человека; он осознает культуры, зафиксированные в духовном и материальном ценностях человека, действует в социальном окружении как носителя культурных ценностей.

Физическая культура – органическая часть общечеловеческой культуры, ее особая самостоятельная область. Это процесс и результат человеческой деятельности, средство и способ физического совершенствования личности. Физическое воспитание влияет на жизненно важную сторону человека, полученную в виде заданий, которые передаются генетически, развиваются в жизненном процессе под воздействием воспитания, активности и окружающего окружения.

Физкультура удовлетворяет общественные потребности общения, игры, развлечения, некоторых форм самовыражения человека через социально активное полезное занятие. Физкультура представляет собой совокупность материальных и духовных ценностей. Первыми являются спортивные инвентари, специальные инвентари, спортивные экипировки, медицинское обслуживание. Во–вторых, можно относиться к информации, искусству, разнообразным видам спорта, играм, комплексам физической активности, этическим нормам, регулирующим поведению человека в физической и спортивной деятельности и т.д.

Результат деятельности в физкультуре – физическая подготовка и уровень совершенства моторных навыков и умений, высокая степень развития физических сил, спортивных достижений, нраво–эстетического, интеллектуального развития.

Крупность личности в физической сфере определяется знаниями. Они могут быть разделены на теоретический, методический, практический. Это знание необходимо объяснить и связано с вопросом «почему?» Методическое знание обеспечивает возможность получения ответа на вопрос: «Как использовать практические знания, как самообучение, саморазвитие, самосовершенствование в области физкультуры?». Практическое знание характеризует ответ на вопрос «как эффективно делать то или иное занятие, действие двигателя?». [6]

Для самоосознания личности в физической и спортивной деятельности необходимы знания.

Поэтому повышение аспектов духовного воспитания представляет собой часть обновления учебного процесса, который является результативным для интеграции образовательных процессов и учебных процессов в рамках взаимодействия школы с семьей. А физическая культура направлена на то, чтобы развить целостную личность, гармонизировать ее духовные и физические силы, активизировать готовность полноценно реализовать свои сущностные силы в здоровом и продуктивном стиле жизни, профессиональной деятельности.

Список литературы:

1. Словарь иностранных слов [Текст] / 10–е издание, стереотип. – М.: Рус. Яз., 1983 – 608 с.
2. Об особенностях преподавания основ наук в общеобразовательных организациях Республики Казахстан в 2015 – 2016 учебном году. Инструктивно–методическое письмо [Текст]. – Астана: Национальная Академия образования им. И. Алтынсарина, 2015. – 232 с.
3. Концептуальные основы воспитания, утвержденные приказом Министра образования Республики Казахстан от 22 апреля 2015 года № 227. Инструктивно–методическое письмо [Текст]. – Астана: Национальная Академия образования им. И. Алтынсарина, 2015. – 43 с.

4. Тажибаев Т.Т. Философские, психологические, педагогические взгляд Абая Кунанабаева. Алма–Ата: Казгосиздат, 1957.
5. Паначев В.Д. Спорт и личность: опыт социологического анализа /В.Д. Паначев / СОЦИС. – 2007. – №11.
6. Роль физической культуры и спорта в духовном воспитании личности[Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://poisk–ru.ru/s44840t22.html

СЕКЦИЯ 2

ҒЫЛЫМ МЕН ПРАКТИКАНЫҢ ИНТЕГРАЦИЯСЫ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАМЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ СТРАТЕГИЯСЫ

ИНТЕГРАЦИЯ НАУКИ И ПРАКТИКИ – СОВРЕМЕННАЯ СТРАТЕГИЯ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

УДК 371

ИНТЕГРИРОВАННЫЕ УРОКИ И ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИНА УРОКАХ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Абдильдина Ляззат Маликовна
учитель начальных классов, педагог–модератор
КГУ «Общеобразовательная школа №16
отдела образования города Костаная»
Управления образования акимата Костанайской области
г. Костанай, Казахстан
E–mail: abdildina2020@mail.ru

Матяш Светлана Анатольевна
учитель начальных классов, педагог–исследователь
КГУ «Общеобразовательная школа №16
отдела образования города Костаная»
Управления образования акимата Костанайской области
г. Костанай, Казахстан
E–mail: svttik71w@mail.ru

Аннотация

В данной статье рассматривается использование интегрированных уроков и современных инновационных технологий на уроках в начальных классах. Инновация означает введение нового в цели, содержание, методы и формы обучения и воспитания, организацию совместной деятель–ности учителя и учащегося через внедрения активных методов обучения.

Ключевые слова: *метод, форма, инновация, интегрированный, активный, интерактивный, игра.*

Аңдатпа

Бұл мақалада бастауыш сыныптардағы сабақтарда интеграцияланған сабақтар мен заманауи инновациялық технологияларды қолдану туралы қарастырылады. Инновация оқыту мен тәрбиелеудің мақсаттарына, мазмұнына, әдістері мен формаларына жаңалық енгізуді,оқытудың белсенді әдістері арқылы мұғалім мен оқушының бірлескен қызметін ұйымдастыруды білдіреді.

Түйінді сөздер: *әдіс, инновация, интеграцияланған, белсенді, интерактивті, ойын.*

Abstract

This article explores the use of integrated lessons and modern innovative technologies in primary school classrooms. Innovation involves introducing new approaches to goals, content, teaching and educational methods, and fostering collaborative teacher–student activities through the implementation of active learning methods.

Key words: *method, form, innovation, integrated, active, interactive, game.*

В современном мире, научные исследования и практическое применение знаний становятся неотъемлемой частью развития образования. В Казахстане, как и во многих других странах, интеграция науки и практики приобретает ключевое значение, особенно в контексте образования в начальных классах. Этот процесс способствует инновационному развитию педагогической системы и подготовке будущих квалифицированных специалистов.

Вопрос интеграции содержания в образовательном процессе оказывается чрезвычайно актуальным и значимым. Структура построения образовательного процесса на основе интеграции содержания имеет существенное влияние на формы и организацию уроков.

Современные педагоги постоянно ищут новые формы «оживления» процесса объяснения материала и обратной связи, которые помогут активизировать всех учащихся, повысить их интерес к занятиям и вместе с тем обеспечат быстроту запоминания, понимания и усвоения учебного материала. А если дети получают знания в интересной яркой форме, то это запоминается надолго.

Выбор темы, определение проблемы и цели интегрированного урока играют важную роль. Новизна этого метода определяется актуальностью и оригинальностью выбранных тем. Интегрированные уроки, охватывающие разные предметы, не только обогащают знания, но и стимулируют творческое мышление.

Формы интегрированных уроков разнообразны: от творческих лабораторий до использования математических методов решения. Такие различные методы сочетаются на уроке благодаря грамотной организации деятельности учителей и учеников. Учителя активно вовлекают учащихся в различные виды работы, обеспечивая разумное сочетание познавательных и творческих аспектов.

Опыт в области интегрированного обучения приводит нас к пониманию, что содержание уроков приобретает наибольшую ценность, когда оно интегрируется в различные виды деятельности. В частности, уроки могут принимать форму игровых сценариев, в которых учащиеся активно участвуют в познавательных и творческих процессах.

Важным аспектом является использование средств, которые наилучшим образом раскрывают содержание учебного материала. Например, на уроках можно вовлекать учащихся в творческие лаборатории, где они не только изучают темы, охватывающие разные предметы, но и применяют математические методы решения, что подтверждает целесообразность изучения математики.

В интегрированных уроках явно выражены различные формы и виды деятельности. Например, урок–сказка или урок–расследование позволяют рассмотреть темы с разных точек зрения и объединить различные области знаний. Этот подход не только сочетает разнообразные формы проведения урока, но и создает возможность для разумного сочетания деятельности учителей и учеников. Интеграция уроков русского языка с другими предметами, такими как познание мира и естествознание, позволяет рассмотреть различные аспекты явлений, связать уроки с реальной жизнью и показать богатство окружающего мира. Чувственное восприятие предметов и явлений природы все время сопровождается работой по развитию речи детей. Учитель учит их правильно называть растения, животных, части тела, предлагает рассказать о результатах наблюдений.

Благодаря такой работе новые слова, которыми овладевают дети, соединяются в их сознании с конкретными представлениями о предметах и явлениях природы. Все это подготавливает детей к сознательному чтению рассказов, статей, стихотворений, посвященных описанию природы. Дети с большим интересом читают и лучше пони-

мают то, что перед этим сами видели, о чём беседовали с учителем. Это также способствует развитию у детей любознательности и творческой энергии, предоставляя им возможность создать свою модель мира и разработать собственный способ взаимодействия с ним.

На практике, как и во многих других местах, часто происходит спонтанная интеграция знаний, которая не всегда направлена на достижение конкретных целей. Однако, эвристические беседы, экскурсии, творческие работы и другие методы, используемые на интегрированных уроках, позволяют создать целостное восприятие учебного материала. Такие методы способствуют более глубокому пониманию материала и развитию критического мышления.

Слово «инновация» обозначает внесение новых методологий и стандартов в учебный процесс. На смену послушанию, повторению, подражанию приходят новые требования: умение видеть проблемы, спокойно принимать их, и самостоятельно решать[1].

В настоящее время создаются новые концепции в образовании, значительно изменились педагогические принципы обучения и требования к урокам. Современный урок невозможно представить без внедрения инновационных технологий. Современные требования общества относятся:

- информационно–коммуникационная технология;
- интерактивная технология;
- игровая технология;
- тестовая технология [2].

Игровые технологии – это педагогическая игра как вид деятельности в условиях ситуаций, направленных на воссоздание и усвоение общественного опыта. Применяются игры познавательные, занимательные, театрализованные, игровые, имитационные, компьютерные, игровое проектирование, индивидуальный тренинг, решение практических ситуаций и задач.

Применение тестовой технологий получило широкое распространение в практике преподавания. Сегодня существуют разнообразные варианты тестов.

Тестовая технология помогает при контроле знаний учащихся. Тест обеспечивает субъективный фактор при проверке результатов, а также развивает у ребят логическое мышление и внимательность.

Таким образом, внедрение инновационных технологий в учебный процесс в начальных классах дает возможность ребёнку работать творчески, развивает любознательность, повышает активность, формирует у ребёнка желание учиться и повышается качество знаний по предметам [3].

На современном этапе организации образовательного процесса педагог не может обойтись на уроке без информационно–коммуникационных технологий. Благодаря программе PowerPoint всякий иллюстративный материал можно превратить в хорошее методическое подспорье учителя.

Учитель начальной школы обязан научить детей учиться, сохранить и развить познавательную потребность учащихся, обеспечить познавательные средства, необходимые для усвоения основ наук. Поэтому одна из главных целей – развивать познавательные процессы. Познавательная деятельность развивает познавательные процессы, логическое мышление, внимание, память, речь, воображение, поддерживает интерес к обучению. Все эти процессы взаимосвязаны. Умение грамотно организовать работу на уроке, создать условия непринужденности и заинтересованности у всех учащихся позволяет учителю использовать дополнительные возможности (например, применение компьютерных технологий) для развития способностей каждого ребенка. Такая организация занятий помогает в

более короткое время вспомнить и закрепить те приемы, которые известны детям с дошкольного возраста, полнее обеспечить овладение вновь показанными учителем. Развивающее значение компьютерных технологий для развития способностей младшего школьника очень велико. Применение компьютеров на уроке создает эмоциональный настрой, это, в свою очередь, положительно сказывается на развитии детей. Это вызывает большой интерес у детей к изучаемому термину или понятию, повышает внимание и в то же время являетсяповторением известных ранее названий материалов и инструментов, терминов.

Учитывая, что основным видом деятельности детей шести–девяти лет является игра, можно предположить, что именно компьютер с его широким спектром возможностей интерактивного взаимодействия поможет решить обозначенную выше проблему. Современные компьютерные системы обучения ставят перед ребенком реальную, понятную, вполне достижимую цель: правильно решишь примеры – откроешь картинку, вставишь правильно все буквы – продвинешь сказочного героя ближе к цели. Ценность эффективного применения информационных технологий состоит в повышении уровня познавательного интереса учащихся. Наглядность информационно–компьютерных технологий, простота использования, безусловно, улучшает учебный процесс, развивает творческие способности детей, вызывает живой интерес учащихся, создаёт положительную мотивацию к самообразованию.

Но, хочу отметить, что использование электронных ресурсов в образовательном процессе не отвергает ценность учебника, который, в силу доступности, остается пока главным методологическим инструментом преподавателя.

Уроки с использованием цифровых образовательных ресурсов являются одним из самых важных результатов инновационной работы в школе, а так же влияют на рост профессиональной компетентности учителя, что способствует значительному повышению качества образования [4].

Подготовка к такому уроку становится настоящим творческим процессом, а яркость, зрелищность и новизна компьютерных элементов, в сочетании с другими методическими приемами, делают урок увлекательным и запоминающимся.

Проектные методы обучения – это работа, которая даёт возможность развивать индивидуальные творческие способности учащихся, более осознанно подходить к профессиональному и социальному самоопределению.

Ведущую роль должны играть творческие методы обучения. В арсенале инновационных педагогических средств и методов особое место занимает исследовательская творческая деятельность, котораядаёт возможность учащимся самостоятельно пополнять свои знания, глубоко вникать в изучаемую проблему и предполагать пути её решения, что важно при формировании мировоззрения.

При использовании инновационных технологиях на своих уроках мы часто используем активные методы обучения, которые позволяют улучшить качество знаний детей, а также интерес к учёбе.

Остановлюсь на некоторых из них подробнее.

Динамично помогают начать урок такие методы, как «Улыбнемся друг другу», «Поздоровайся локтями». Дети, выполняя задание, должны коснуться, улыбнуться. Такие забавные игры позволяют весело начать урок, размяться перед более серьезными упражнениями, способствует установлению контакта между учениками в течение нескольких минут.

Очень важным для учителя является включение в урок активных методов выяснения целей, ожиданий, опасений. Такие методы, как **«**Дерево ожиданий», «Поляна снежинок», «Разноцветные листы», «Фруктовый сад», «Ковер идей», «Пазл» позволяют учителю лучше понять класс и каждого ученика, а полученные материалы

в дальнейшем использовать для осуществления личностно–ориентированного подхода к обучающимся.

Одно из интересных заданий, по нашему мнению, **«**Ящик вопросов».Заранее давали названия тем на завтра, предлагали ребятам записать вопросы, что хотят знать по этой теме.

В процессе урока новый материал помогут представить следующие методы презентации учебного материала, как **«**Кластер», «Инфо–угадайка», «Продолжи ряд», «Найди закономерность», «Сравнение», «Обобщение», «Найди лишнее», «Классификация», «Словесная характеристика», «Разбиение на группы» и др.

Интеграция науки и практики в образовании начальных классов в Казахстане является необходимым шагом к обеспечению качественного и инновационного обучения. Применение разнообразных форм, внедрение активных методов и методов интеграции позволяет стимулировать интерес учащихся, развивать их творческий потенциал и создавать более глубокое и устойчивое понимание учебных тем. Способствует созданию благоприятного образовательного окружения для молодого поколения, обеспечивая успешное развитие общества в целом.

Список литературы:

1. Развитие способностей самоорганизации в начальной школе. URL: http://multiurok.ru/blog/razvitie–sposobnostei–samoorganizatsii–v–nachalnoishkole.html.

2. Колягин Ю.М. Об интеграции обучения и воспитания в начальной школе// Нач. школа. – 1989.– №3. – С. 52–53.

3. Бадиев С. От традиций – к инновациям (к вопросу о сущности технологий обучения) С. Бадиев // Учитель.– 2008. №6. – С.7–9.

4. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. /Под ред. Е.С. Полат. – М.: Издательскийцентр «Академия», 2000. – 273 с.

УДК 372.881.111.1

USE OF SONGS IN THE TEACHING ENGLISH CLASSROOM

Абдрахманов Арман Кабдешұлы
учитель английского языка
Учреждение «Академический лицей города Костанай»
г. Костанай, Казахстан
E–mail: armanabdrakhmanov24@gmail.com

Abstract

This article focuses on the use of songs in teaching English as a foreign language. Various types of activities are shown, both for strong classes and for beginners, using the "listening" stages. Each activity describes the teacher's instructions and the feedback of the students, as well as an example from a textbook from Express Publishing.

Key words: *songs, listening, Express Publishing, activity, approaches with te use of songs.*

Аңдатпа

Бұл мақала ағылшын тілін шет тілі ретінде оқытуда әндерді қолдануға арналған. Күшті сыныптар үшін де, жаңадан бастаушылар үшін де «тыңдау» кезеңдерін қолдана отырып, әр түрлі қызмет түрлері көрсетілген. Әрбір іс–әрекет оқытушының нұсқаулары мен оқушылардың өздері туралы пікірлерді, сонымен қатар Express Publishing оқулығындағы мысалды сипаттайды.

Түйінді сөздер: *әндер, тыңдау, Express Publishing, әндерді қолдану.*

Аннотация

Данная статья посвящена использованию песен при преподавании английского языка, как иностранного. Показаны различные виды деятельности, как для сильных классов, так и для начинающих, используя этапы «аудирование». В каждом деятельности описаны инструкции

учителя и обратная связь самих учащихся, а также имеется пример из учебника от издательства ExpressPublishing.

Ключевые слова: *песни, аудирование, Express Publishing, деятельность, приемы с использованием песен.*

Many teachers like to use music and song in the English as a foreign language classroom. Songs are fun and relaxing, and they provide a class with variety and a break from textbook study. Particularly with younger learners, songs are often used to teach new vocabulary in naturalistic and vital manners. Older and advanced students can analyze lyrics and explore songwriters' language choice and usage, along with cultural elements such as human relationships, patriotism. [1;14]. This article will describe how to make the most of the natural advantages that songs have, extending the basic techniques and make students aware of and connected with the language as they engage in the inherently captivating activity that is song.

It is obviously that a song is an authentic resource. And it requires situating the listening activity within a coherent framework. All general listening activities are divided into 3 stages and they are transferred to songs easily and effectively:

1. *The pre–listening stage:* Students engage in activities that activate background knowledge of song's main theme. This stage may include various warm–up activities, questions to be discussed, presentation of key lexical units and etc.

2. *The while listening stage:* Students listen to the song and complete an assigned task.

3. *The post–listening stage:* Students analyze new vocabulary; they discuss lyrics and the intended meaning. Engagement may be in speaking or writing activities.

Anyway, we'd like to focus your attention on while–listening stage. In student books "Excel" there is revision named "Edutainment" (Combination of words "Education and Entertainment"), which constantly has activities with songs. The lyrics are thoroughly related to the module students learn. And genres of songs are absolutely different: from pop till rock.

"The gap filling"– is the classic song activity, where the teacher whites out key word every line or so, the students listen once or twice and fill in the blanks with the words they hear. This activity helps to engage students and it's very quick and easy to make. The example is given.

Table 1 – Example of Gap fill worksheet for "Every time that I go out" (Excel 7, P. 28 "Edutainment")

Listen and fill in each blank with the missing word.
Every time that I go out I take my mobile _____ And then, no matter where I am, I never feel alone I can call or send a _____

This task helps students to improve their listening skills and to identify particular information from lyrics.

But this task can be improved by means of "hint words" in parentheses, which are given in figure 2 as an example. The teacher may use gaps with "brief explanations" in pre–listening stage, where students give their predictions of what missing words will be.

Table 2 – Example with gap filling, using "hint words"

Fill in each (G) guess blank with a word you think completes the sentences, using the words in parentheses as hints. Then listen to the song and write correct word in the (A) answer blank
Every time that I go out I take my mobile (the gadget of most people) (G) _____, (A)_____

And then, no matter where I am, I never feel alone I can call or send a (A short text with some information) (G) _____, (A)_____.

Song pictures – is a type of activity where students listen to a song and draw pictures. It is necessary to draw the thing or actions – adverbs, verbs, nouns or even adjectives. For instance, students may draw a man, a dog, bones, home, hive and etc. As a post–listening stage, students can exchange papers and try to identify what their partner has drawn.

Re–order activity. This type activity can be used to pay students' attention on catching main ideas and key words without particular details. Other words, it is good for simple vocabulary development. The teacher says the words loud and students repeat them. It is necessary to prepare their ears to hear the words in the song. After that, they listen to a song and number the words in the order in which they hear them. Then, when the first listening is finished, they compare with a partner and the teacher plays the song again, so the students can check their answers easily. It is important that the words must be arranged alphabetically, as on the worksheet in Figure 3.

Table 3 – Example of "Re– order activity"

Number the words in the order you hear them.			
Word	**1st listening**	**2nd listening**	**Answer**
bee			
early			
key			
raincoat			
time			
write			

Changing the text can be adapted to emphasize various aspects of language awareness or specific skills. The teacher can prepare a handout of the song lyrics where key words have been changed to the similar –sounding words. While the students are listening to a song, they are to hear words and rewrite the lyrics as possible as they can.

Song Strip Connections can be used in order to raise students' awareness of coherence elements. This activity will be very useful if the teacher wants to pay attention on complex structures of sentences or conditionals. As an example we use the same song "Every time that I go out". The teacher must divide each line into two parts or clauses as in the table 4. It is important to colour papers: the first half of each line will be on one type of coloured paper (white), and the second half will be on another (blue) The teacher may use highlighters to mark the cards that display the first half of each line.

Table 4 – Song Strip Connections for "Every time I go out" (Excel 7, P. 28 "Edutainment")

Every time that	I go out
I take	my mobile phone
And then	no matter where I am
I never feel alone	I can call or send a message
To say	that I'm fine
And my phone has	Internet
So I can	go online

Have students work in small groups. Hand out the first half of the lyric cards (white) only and tell students to spread them out on the table. Play the song and have the students arrange the cards in a column so that the lyrics are arranged in correct order. Play the song again so that students can check their work. Distribute the blue cards to each group and have students complete each sentence in the correct ending. Then ask them to analyze the lyrics and introduce the class what they think the song is about.

Overall, there are a lot of creative and unusual ways to adapt song for the classroom. Jeremy Harmer says brilliant words: “Music is a powerful stimulus for student engagement precisely because it speaks directly to our emotions while still allowing us to use our brains to analyze it and it effects if we so wish. A piece of music can change the atmosphere in a classroom or prepare students for a new activity.” [3; 35] That’s because teachers can improve their lessons be means of listening which is both entertaining and educational for learners.

List of literature:

1. Murphey T. 1992. Music and song, Oxford: Oxford University Press.
2. Griffee D. T. 1992. Songs in action, Hertfordshire, UK: Prentice Hall.
3. Harmer J. 2001. The practice of English language teaching, Harlow, England: Pearson Education.
4. A song used in the activities:
5. Evans. V., Dooley J., Obee B., 2017. “Excel for Kazakhstan, grade 7”, Kazakhstan: Express Publishing, p. 28

ӘОЖ 372.8

«ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИН – ТҰҢҒЫШ ҚАЗАҚ ПЕДАГОГЫ» ДҮНИЕТАНУ САБАҒЫНДА БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ АУЫЗ ЕКІ ТІЛДЕ СӨЙЛЕУ ДАҒДЫЛАРЫН АРТТЫРУ

Абдуллина Зоя Магзымовна
бастауыш сынып мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай қаласы білім бөлімінің А.Бірімжанов атындағы
жалпы білім беретін мектебі» КММ, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: zoya_abdullina@mail.ru

Баракатова Адия Галымовна
Бастауыш сынып мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай қаласы білім бөлімінің А.Бірімжанов атындағы
жалпы білім беретін мектебі» КММ, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: eadiya@inbox.ru

Аңдатпа

Бастауыш сынып оқушыларының ауыз екі тілде сөйлеу дағдыларын арттыру тақырыбында тұңғыш педагог Ы.Алтынсарин шығармалары талай ұрпақтың көкірегінде білім нәрін құяр тағылымды өсиет бола беретіне еш дау келмейді. Егеменді елімізде өсіп келе жатқан ұрпағын ойлы да іскер, өзіне–өзі сенімді, интеллектуалдық деңгейі биік азамат етіп тәрбиелеуде Ы.Алтынсарин-нің шығармаларының алатын орны ерекше. Ы.Алтынсарин шығармаларын өз сабағымызда қолдану арқылы балаларды,жас ұрпақты жан – жақты жетілген, ақыл – парасатты, ой – өрісі биік, бәсекеге қабілетті азамат етіп тәрбиелеу.

Түйінді сөздер: *интеллектуалдық деңгей, бәсекеге қабілетті тұлғаны қалыптастыру, ұлттық құндылық, рухани адамгершілік, патриоттық білім.*

Аннотация

На уроках естествознания произведения первого педагога И.Алтынсарина на тему повышения навыков устной двуязычной речи младших школьников будут служить поучительным завещанием для многих поколений. Особое место в воспитании подрастающего поколения в суверенной стране занимает творчество И.Алтынсарина как вдумчивого, предприимчивого, само-уверенного, интеллектуально высокого гражданина. Воспитание детей, подрастающего поколения всесторонне зрелым, умным, высокоразвитым, конкурентоспособным гражданином с использо-ванием произведений И.Алтын-сарина на собственном уроке.

Ключевые слова: *интеллектуальный уровень, формирование конкурентоспособной личности, национальная ценность, духовная нравственность, патриотическое образование.*

Abstract

In natural science lessons, the works of the first teacher I.Altynsarin on improving the skills of oral bilingual speech of younger schoolchildren will serve as an instructive testament for many generations.

A special place in the upbringing of the younger generation in a sovereign country is occupied by the work of I.Altynsarin as a thoughtful, enterprising, self–confident, intellectually high citizen. Education of children, the younger generation as a comprehensively mature, intelligent, highly developed, competitive citizen using the works of I.Altynsarin in their own lesson.

Key words: *intellectual level, formation of a competitive personality, national value, spiritual morality, patriotic education.*

Бүгінде еліміздің қай өңірінде болмасын кез келген қазақ мектебінің есігін ашсаңыз Ыбырай бабамыздың «Кел, балалар, оқылық!» деген ұлағатты сөзі [1] бірден көзге түседі. Бұл–заңдылық. Осы өлең жазылған 1879 жылдан бері қазақ мектебінің есігін ашқан әр өреннің ең алғашқы жаттаған өлеңі де осы деуге болады .Қай қоғамда болмасын кез келген мәселе тарих шеңберінде, халық санасында,ел аузында екшеленеді,сұрыпталады. Бұл құбылыстан ешкім де,ештеңе де шет қалмайды. Ал ғасыр асқанмен ел тарихында, халық жүрегінде сақталып келе жатқан,өміршеңдігін жоғалтпаған өзектілігінен айнымаған қазақ мектебінің ұранына айналған Ыбырай Алтынсариннің «Кел,балалар,оқылық!» өлеңі әлі де талай ұрпақтың көкірегіне білім нәрін құяр тағылымды өсиет бола беретініне еш дау жоқ.

Егеменді еліміздің өсіп келе жатқан ұрпағын ойлы да іскер, өзіне – өзі сенімді, интеллектуалдық деңгейі биік азамат етіп тәрбиелеуде мектептің алатын орны ерекше. Бастауыш саты – білім, дағды, іскерліктің қалыптасуының бастамасы болып табылады. Біздің міндетіміз – жеке тұлғаны дамытып, білімге деген сенімін нығайту, оқуға қызығушылығын оятып, ынтасын арттыру.

Қазіргі заманғы ғылыми – техникалық үрдістің қарқыны білім беру жүйесінің алдына үлкен мақсаттар мен жаңа міндеттер жүктейді. Жас ұрпақты жан – жақты жетілген, ақыл – парасатты, ой – өрісі биік, бәсекеге қабілетті азамат етіп тәрбиелеу – қоғамымыздың ең өзекті мәселесі. Бұл әр мұғалімнің шығармашылық ізденіспен жаңаша істеуін қажет етеді.

Бастауыш мектептің сабақтарында жеке тұлғаны қалыптастыру оқушының өз ой–пікірін ана тілінде еркін, дұрыс, түсінікті жеткізе білуденбасталады. Оқушыайтайын деген ойын, біріншіден, жасқанбай жеткізе білуі; екіншіден, сөйлемдерді дұрыс та нақты құрастыра алуы; үшіншіден, сөйлеу мәдениетінің алғашқы қарапайым элементтерін меңгеруі; төртіншіден, қоршаған ортаға сай қарым–қатынас жасай білуге тиіс. Осыған орай бастауыш мектеп оқушыларының сөйлеу дағдыларын қалыптастыру негізгі өзекті мәселе екені анық. Менің өз тәжірибемде де оқушылар оқыған мәтіндерін толық мазмұнын ашуға, мәтіннің негізгі ойын өз тілдерімен жеткізуге,өз ойларын, өз түсініктерін толық жеткізуге қиналады. Мәтінді мазмұндағанда көбіне жаттанды түрде айтады, немесе қысқа түрде мазмұндайды. Қойылған сұрақтарға толық емес, «иә» немесе «жоқ» деп қысқаша жауап бере салады.Осы жәйттерді ескере отыра мен өз тақырыбымды «Дүние тану сабағында бастауыш сынып оқушыларының ауыз екі тілде сөйлеу дағдыларын арттыру» деп алдым. Мысалы: «Табиғаттан үйрене біл» тақырыбына келетін болсақ, табиғат көрнісі бейнеленген суретті көрсетіп, оқушыларға «бұл не, не бейнеленген?» деген сұрақ қоятын болсақ, олар осы сұраққа бір–екі сөзбен ғана жауап қайтарды, ал орыс тілінде болса өз ойларын толық ашып, жеткізетін еді.Осыдан мен оқушылардың қазақ тілінде сөздік қоры аз екенін байқап,өз ойларын толық ана тілінде жеткізе алмайтынын көрдім. Мақсатым: оқушылардың мәдениетті сөйлеу дағдысын қалыптастыру, олардың осы білімді тілдік қатынаста еркін пайдаланып, жатық сөйлеуге үйрету.

Тіл дамыту жұмыстары тек әдебиеттік оқу, қазақ тілі пәндерінде ғана жүргізіліп қоймай, барлық оқу пәндері бойынша да жан–жақты ойластыру арқылы жүзеге асырылады [2].

Оқушылардың тілін дамыту ауызша және жазбаша түрде жүргізіледі.

Ауызша: мәтінмен жұмыс, сөздікпен жұмыс, сұрақ–жауап, суретпен жұмыс, мақал–мәтел, өлеңдерді, жаңылтпаштарды жаттау.

Жазбаша:диктант жазу, мазмұндама жазу, шығарма жазу, жаттығу орындау.

Балалардың жас ерекшеліктеріне байланысты тапсырмалар, жаттығу жұмыстары беріледі. Сол сияқты тіл дамыту жұмыстары мәтіндерді оқу, оны мазмұндап айту, сұрақтарға толық жауап беру және шығарма, мазмұндама жаздыру арқылы жүзеге асырылады.

Тіл дамыту жұмыстарын мынадай бағыттарда жүргізуге болады: [3]

1. Тіл мәдениетінің өте жоғары болуы шарт.
2. Өтілетін мәтіндердің, орындалатын жаттығу жұмыстары, иллюстративтік материалдар қазақ баласының, халықтың ұғымына таныс және жеңіл болуы.
3. Сөздік жұмысын жүргізу,сөз тіркесін, сөйлемдер құрату.
4. Алған білімдерін өмірмен байланыстыра білу.
5. Тіл дамытуда мақал–мәтелдер, мысалдар, өлең–жырлар, қызықты әңгімелер, шешендік сөздер іріктеліп алынуы тиіс.

Сабақ үрдісінде оқушының шығармашылық белсенділігін арттыру жағын ойластыру керек.

Халық даналығында әдеп,нақыл сөздер көп. Мысалы дүниетану сабағынан «Дәрілік өсімдіктер»тақырыбында өткен сабақта мынадай мақал–мәтелдермен, тыйым сөздер пайдаландым.

1. Ер–елдің көркі, орман тоғай жердің көркі.
2. Дәрі –шөптен шығады,дана–көптен шығады.
3. Дала көркі– мал, өзен көркі –тал.
4. Көк шөпті жұлма, таптама.
5. Құс ұясын бұзба.

Мұнда тапсырманы әртүрлі тәсілде пайдалануға болады. Оқушыларға мақалды бірнеше қайталап оқытып, жатқа айтқызу немесе мақалдың жартысын мұғалім айтып оларға жалғастыртуға болады.

Оқушылардың білімдерін қорытындылау кезінде топтастыру сызбалары, венн диаграммаларын пайдаланамын.

Сұрақ: – Мейірімділік дегенді қалай түсінесің?

Оқушылардың жауаптары сызбаға жазылады.

Баланың тілін дамытатын өзінің қоршаған ортасы. Айналадағы түрлі оқиғалар, жанұясы, оқыған кітабы ,көрген кинолары баланың ойлау әрекетін дамытады және қорытынды жасай білуге бейімдейді. Ой–дамыту –тіл дамытумен ұштасады.

Дүниетану сабақтарында да оқушылардың танымдық белсенділіктерін, қызығушылықтарын және шығармашылық қабілетін арттырып отыру қажет. Жалпы оқушылардың шығармашылығын дамытуда «Сын тұрғысынан ойлау» технологиясымен «Дамыта оқыту» технологиясын тиімді деп есептеймін және сабақтарымда жиі қолданамын. Енді сол жұмыстарымыздың кейбір түрлеріне тоқталып өтейін:

Мысалы: Су. Судың қасиеті. Бұл тақырыпты өту барысында оқушыларды топқа бөлемін. Тәжірибелер жасау барысында оқушылар судың түссіз, мөлдір екеніне, оның ағатынына, жұғатынына, жабысатынына және табиғатта 3 күйде кездесетініне көздерін жеткізеді деп төмендегідей топтастырып құрастырады:

Мөлдір, түссіз сұйық, су

Жұғады, жабысады, ағады

Сабақты қорыту мақсатында әр топқа тапсырма бердім:

I топ – эссе жазады «Су – тіршілік көзі»

II топ – сурет салады

III топ – өлең шығарады «Бес жолды өлең»

Эссе «Су – тіршілік көзі»

Бізге су өте қажет. Су болмаса біз өмір сүре алмаймыз. Біз суды күнделікті өмірде пайдаланамыз. Су түссіз, мөлдір болады. Сусыз жануарлар да тіршілік ете алмайды, өсімдіктер де өспейді. Сондықтан суды үнемдеуіміз керек.

Бес жолды өлең

Су

Мөлдір, түссіз

Ағады, жұғады, жабысады

Ол бізге өте қажет

Сусын.

«Өсімдікке не қажет?» деген тақырыпты өткенде ертегі құрастыртуға болады.

Осындай тапсырмалардан кейін нәтижесінде қоғамымызда табиғатты сүйе білетін, қайырымды, мейірімді, өзін – өзі тани алатын, байқағыш, үнемді, табиғат құндылығын түсіне білетін тұлға тәрбиеленеді.

Ы.Алтынсарин «Қазақтарға орыс тілін үйретудің бастауыш құралы» (1879) деген [4] еңбегінде тіл үйренудің нақтылай әдісін түзді. Оқушыларға үйрететін сөзді таңдау, сөздің айтылу ырғағын айқын естіртіп, оқушылардың тілін жаттықтыру, жаттығу–дағдыландыру жұмыстарын жүргізу, ол үшін пәндік және аудармашылық әдістемелерді пайдалану, ал ана тілін оқыту да жеке сөздерді оқи білуге, өз мәнерімен әрбір оқушының сөздік мағынасын терең түсіндіру, яғни әрбір оқушының сөздік қорын молайту тәсілдерін қолдану ұстаздың әдістемелік жаңашыл нұсқалары еді.

Ы.Алтынсарин өз еңбектерінде оқушының сөздік қорын қамтамасыз етуді бірінші орынға қойып отыр. Оның ішінде адам сөйлеуіне нысана болатын зат атауларын үйретуге ерекше мән берген. Сонымен бірге оқулықта келтірілген сөздерден шектелмей, одан « молырақ тоқталу қажет» деу арқылы оқушының сөздік қорын байытып отыру мәселесін көтерген. Ұлы ғалымның бұл пікірлерін қазіргі әдістемеші ғалымдар да өз зерттеуіне жұмысына өзек етеді.

Тілдің үйренудің негізгі мақсаты – сөйлесе пікірлесе білуге үйрету. Ал сөйлесу үшін алдымен сол тілдегі сөздерді білу қажет, сөзсіз ойын жеткізу мүмкін емес. Адамның сөздік қоры неғұрлым бай болса, соғұрлым ол ойын толық дәл жеткізе алады. Әрине тек сөздерді ғана білу сөйлесуді қамтамасыз ете алмайтыны түсінікті. Сондықтан да Ы.Алтынсарин оқушыға сөздердің өзгеруін игерту керек екенін көрсеткен. Сөйтіп; бұл еңбекте ғалым жаттығу жұмысына, ойын ауызша және жазбаша дұрыс айтып, жаза білуге еркін сөйлеуге үлкен мән берген. Ы.Алтынсарин оқулығындағы берілген мәтіндер оқушының сөздік қорын молайтып, тілін дамытуға, халық тілін білуге атап айтқанда мәтін барысында баланың тілін дамытудың негізін салғандығын анық байқауға болады.

Оқушының сөздік қорын байыту,біртіндеп оны дамыту тілдің байлығын ұғынуға жетектеуді қажет етеді. Оқушының алғашқы кезден бастап ойын жеткізуге мағыналас сөздердің ішінен ойын дәл білдіретін сөзді таңдай білуге үйрету керек. Сондықтан бастауыш сыныптарында синоним сөздерге тиісті орын беріп оқушының сөздік қорына кіретін сөз мазмұны, мағынасы жағынан ізгілікке, адамгершілікке тәрбиелейтін, жақсылықтың нұрын себетін сөздер болғаны дұрыс.

Бұл аталғандардан шығатын қорытынды мектеп оқушысының сөздік қорын байыту ең маңызды мәселе болып табылады. Оқушының сөздік қорына кіретін сөздерді ғылыми енгізуде, белігілі жүйеге асыру қажет. Оқушының сөздік қоры мұғалімнің бақылауымен, белгілі жүйеде қалыптасуын керек етеді.

Оқушының белсенді сөздік қорын белсенді қорға айнылдыру үшін мұғалім сөздерді қолданудың жолдарын көрсетіп отырады. Оқушының оқу кезінде сөздік қорын белсенді қорға айналдыру үшін сабақ үстінде арнайы ұйымдастырған жұмыстары, сондай–ақ дағдыландыру жаттығулары үнемі жүргізіліп отырылады.

Оқушының сабақта сөздік қорын дамытуда сөздік жұмысы дұрыс ұйымдастырудың қажеті зор. Ойланбай, жүйесіз жүргізген оқыту үстінде жақсы нәтиже бермейді. Бұл жұмыс түрі әр сабақта өткізілуі тиіс,оқытушы үйренген сөзді мағынасын түсініп саналы меңгеріп, мұны есінде сақтауы қажет.

Ыбырай жастарды оқу–білім,өнерге үндегенде құрғақ насихатқа ұрынбайды, қайта өз ойын нақтылықпен дәлелдеуге ұмтылады.Айтпақ пікірді оқушы зердесіне еркін сіңіру үшін әр алуан ұстаздық амал–тәсіл қолданады. Бұл тұста ол ең алдымен шешендік қайталауларды ұтымды пайдаланады. Ақын әр шумақ сайын:

«Бір аллаға сиынып,
Кел,балалар,оқылық,
Оқығанды көңілге
Ықыласпен тоқылық!»–десе надандықтың мән–жайын:
«Оқымаған жүреді,
Қараңғыны қармалап»–дейді [5].

Осындағы айтылған ойларға үңілсек,Аллалап бастаған әрбір істің арты қайырлы болады екен;оқыған адамның алдынан шамдай шырақ жағылады екен; оқымаған адам қараңғыны қармалап жүреді екен. Оқыған адам не тілесе, соның бәрі іздемей–ақ, оның алдынан өздігінен табылып жатады екен. Осы сөздерді төкпелеп айта келіп, балаларға түсініксіздеу болып кетті ме деп қауіптенгендей, олардың өздерінің күнделікті өмірінен алып:

Сиса көйлек үстінде
Тоқумен табылған...
Сауысқанның тамағы
Шоқуменен табылған...
Өнер– білім бәрі де
Оқуменен табылған

деп,бала санасына таныс салыстырмалы ойларды жүгіртеді [6]. Бұл сөздер де қиындау соғып қалады ма деп күдікпен,оқымаған надан адам ақылға жарымайды, ол далада жайылып жүрген хайуанмен бірдей болады деген сөздерді естігенде , сөз жоқ сәби санасы бір салт етіп қалады. Дереу сол сәтті пайдаланған ұстаз: ертең ата–анаң қартайғанда сенің оқығаның оларға сүйеу, бастарынан мал тайғанда тіреу болады деп түйіндейді. Міне, осы сөздерді оқыған баланың оқуға ықалас қоймауы, әрі сабақтың мазмұнын көңілге тоқымауға тіпті де мүмкін болмас еді.

Ұлы ұстаздың көрсетіп кеткен педагогикалық әдістеме жолдарын өз педагоги–калық тәжірибемде де қолданамын, оның нәтижесін көріп жүрмін. Бұл әдістер өте пайдалы және нақтылы бір тұжырым жасауға итермелейді.

Адамның жеке тұлға ретінде дамуына ықпал ететін факторлардың бірі – тіл. [7]

Тіл арқылы әрбір адам өз ойын, пікірін, сезімін, жеткізеді. Баланың сөздік қоры мектепке келісімен – ақ бірден байып, дамып кетпейді. Бұл өте күрделі үрдіс. Оқушының неғұрлым сөздік қоры көп болып, ойлау қабілеті жақсы жетілсе, білімді тереңде тез үйренеді. Осы жұмысты жетілдіру мақсатында өз сабақтарымда мынадай тапсырмалар орындатамын:

І – А) Көліктер: ...
Б) Жабайы аңдар: ...
С) Қыстық киімдер: ...
Д) Ыдыстар: ...
Е) Еңбек құралдары: ....

II–Заттың көлемін, сынын, сапасын, іс–қимылын анықтауға арналған тапсыр–малар.

2.1 тапсырма. Жануарлардың өзара ішінде бөлінетін атауларды ата.

Үлгі: Жылқы (тай...

Сиыр (құнажын...

Қой (марқа...

2.2 тапсырма. Мына кестені толтыр. Үй жануарларын бір бағанаға, екінші бағанаға жабайы жануарларды жаз.

Үлгі: Үй жануарлары:

Жабайы жануарлар:

2.3 тапсырма. Әр топтағы сөздердің жалпылама аттарын ата.

Үлгі: 1. Астана, Ақтау, Тараз, Шымкент, Семей ————

2. Асанов, Байженов, Саятова, Алимов, Есенов————

3. Су тасқыны, жер сілкінісі, боран, сел, дауыл————

4. Дәрігер, мұғалім, сатушы, кітапханашы, агроном———

2.4 тапсырма. Адамның бойындағы жақсы және жаман қасиеттерін атап бер.

Үлгі: (жақсы қасиеттер: инабатты,...

(жаман қасиеттер: ұқыпсыз...

2.5 тапсырма. Қай жануар қандай дыбыс шығарады? Мына қатарды аяқта.

Үлгі: Арыстан ақырды, сиыр мөңіреді,.....

Көрсетілген дидактикалық материалдар оқушылардың жас ерекшіліктеріне бағытталған, әрі анық, ашық, түрлі–түсті бояулармен боялған суреттер, тапсырмалар таратылынды.

Міне, осындай танымдық белсенділікке байланысты шығармашылық тапсырмаларды қолдану барысында оқушының сабаққа деген қызығушылығы артып, дамиды.

Қорыта келгенде, Тәуелсіз мемлекетіміздің ертеңі ұрпақтың рухани байлығы, мәдениеті, саналы ұлттық ойлау қабілеті мен біліміне, іскерлігіне байланысты. Осыған орай мектептегі оқу үдерісінде оқушылардың танымдық қызығушылықтарын арттыру, дамыту болашақта білімді өз бетінше жинап алу қабілеттерін дамытуда жетекші рөл атқарады және пәндерді оқыту барысында көзделетін білімділік, дамытушылық, тәрбиелік міндеттерді жүзеге асыруда оқушылардың танымдық қызығушылығын дамыту және қалыптастыруда сабақта әртүрлі әдіс–тәсілдерді қолданудың тиімділігіне көз жеткізуге болады.

Қорытынды:

Өзімнің баяндамамды қорыта келіп, мынадай түйін түюге болады.

1. Оқушылардың сабаққа деген қызығушылықтары артады.

2. Оқушылардың танымдық белсенділіктері дамиды.

3. Осы шығармашылық тапсырмаларды пәндерге бейімдеп қолданудан, оқушылардың пәнге деген қызығушылығы молаяды.

4. Оқушылардың логикалық ойлауы, шығармашылық іс–әрекетке қабілеті артады, сөздік қоры байып, ауызша сөйлеу дағдылары артады.

5. Оқушылардың білім сапасы көтеріледі.

Ол үшін, жалықпай жаңа инновациялық технологияларды өз жұмысымызда пайдаланып, сонымен қатар оқушыларды мадақтап, ынталандырып отырған орынды. Баланың қиялын дамыта отырып, ойын дамытамыз. Ойы дамыған шәкірттеріміздің танымдық қызығушылығы арта отырып, шығармашылық әрекеті.ауызша сөйлеуі жоғары деңгейге көтеріледі.

Ойымды қорыта келе, Бала бидің сөзін есітеріңізге түсіргім келеді:

«Жерден ауыр дегенім–ақыл–білім,

Судан терең дегенім–оқу–ғылым,

Оттан ыстық дегенім–адамның өмірі,

Көктен биік дегенім–шәкірттің көңілі!» – осы ойды дамытуда ақиқат шындықпен іштей бірлік тауып, үйлесімді жұмыс жүргізілсе, біз жүргізген тәлім–тәрбие, білім нәтижесі болмақ. Ұстаз үшін еңбегінің жемісін көруден артық бақыт жоқ! – деп ойлаймын.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ыбырай Алтынсарин мұрасының әлеуметтік, педагогикалық, өнегелі әлеуметі және қазіргі заман.(баяндамалар жинағы) – Қостанай, 2011ж.
2. Қазақстан мектебі. – Алматы №8. 2003ж.
3. Тұрғынбаева Б. А. Дамыта оқыту технологиялары – «Алматы», 2000ж
4. Ы. Алтынсариннің педагогикалық идеялары мен ағартушылық қызметі. – Алматы, 1995ж.
5. Алтынсариннің таңдамалы педогогикалық мұралары. – Алматы «Рауан»,1991ж.
6. Бастауыш мектеп журналы. №1. 2013ж.
7. Бастауыш мектеп. №3, 4. 2010 ж.

УДК 378.2

РОЛЬ И ЗНАЧИМОСТЬ ПРАКТИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ КОМПЕТЕНТНОГО СПЕЦИАЛИСТА В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Абдулова Альбина Жаксыбаевна
магистр педагогических наук, учитель английского языка
КГУ «ОШ № 23 имени М. Козыбаева
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: crumbi_i@mail.ru

Жантимирова Сауле Булатовна
учитель истории
КГУ «ОСШ № 14 отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: saulebulatovna@mail.ru

Аннотация

В данной статье приведены обоснования актуальности вопроса, рассмотрены такие понятия как компетенция, профессиональные компетенции, методы практической подготовки и их понятия, способы реализации. Также рассмотрена важность овладения практическими навыками будущих специалистов.

Ключевые слова: *Компетенция, профессиональная компетенция, развитие, самостоятельная работа, профессиональные знания, умения, навыки.*

Аңдатпа

Бұл мақалада мәселенің өзектілігі негіздемесі келтіріліп, құзыреттілік, кәсіби құзыреттіліктер, практикалық оқыту әдістері және олардың тұжырымдамалары, жүзеге асыру әдістері сияқты ұғымдар қарастырылады. Болашақ мамандардың тәжірибелік дағдыларын меңгерудің маңыздылығыда қарастырылады.

Түйінді сөздер: *Құзыреттілік, кәсібиқұзыреттілік, даму, өзіндікжұмыс, кәсібибілім, қабілет, дағды.*

Abstract

This article provides justification for the relevance of the issue, considers such concepts as competence, professional competencies, methods of practical training and their concepts, methods of implementation. The importance of mastering the practical skills of future specialists is also considered.

Key words: *Competence, professional competence, development, independent work, professional knowledge, abilities, skills.*

Современные социально–экономические условия развития Казахстана требуют новой образовательной политики, целостного и непрерывного развития образовательных учреждений. В условиях современного динамического мира требования к специалистам становятся всё выше. При внедрении государственных общеобязательных стандартов, многократно возрастают и требования к профессионализму педагогов. На протяжении всей своей профессиональной деятельности у каждого работника образования существует возможность и необходимость постоянного изменения уровня своего профессионального развития. Разным этапам профессионально–педагогического становления соответствует разный уровень профессиональной компетентности. Чем выше уровень профессиональной деятельности педагога, тем более высок уровень его профессионального развития. Чтобы шагать в ногу со временем, современный педагог должен постоянно самосовершенствоваться. Ведущим фактором развития современного профессионального образования является переход от образовательных целевых установок к установкам на формирование способности и готовности специалистов эффективно и самостоятельно решать профессиональные задачи в различных ситуациях в рамках реализации компетентностного подхода [1].

Часто мы встречаем понятие «компетентность», смысл которого можно определить как «приспособление» или «функционирование». В Казахстане ценится и ценился всегда человек умелый, умелец. С практической точки зрения, человек компетентный является лишь пользователем плодов цивилизации, человек же умелый – пытается проникнуть в суть явлений. Переход на уровень компетентности является результатом значительного повышения качества образования.

Компетентностный подход – попытка привести в соответствие образование и потребности рынка, сгладить противоречие между учебной и профессиональной деятельностью.

Компетентностный подход в профессиональном образовании рассматривается как адаптация содержания образования к новым условиям современного производства с учетом повышенного уровня информатизации, интеллектуализации и социализации будущих специалистов[2].

На рис. 1 показано содержание понятия профессиональной компетентности.

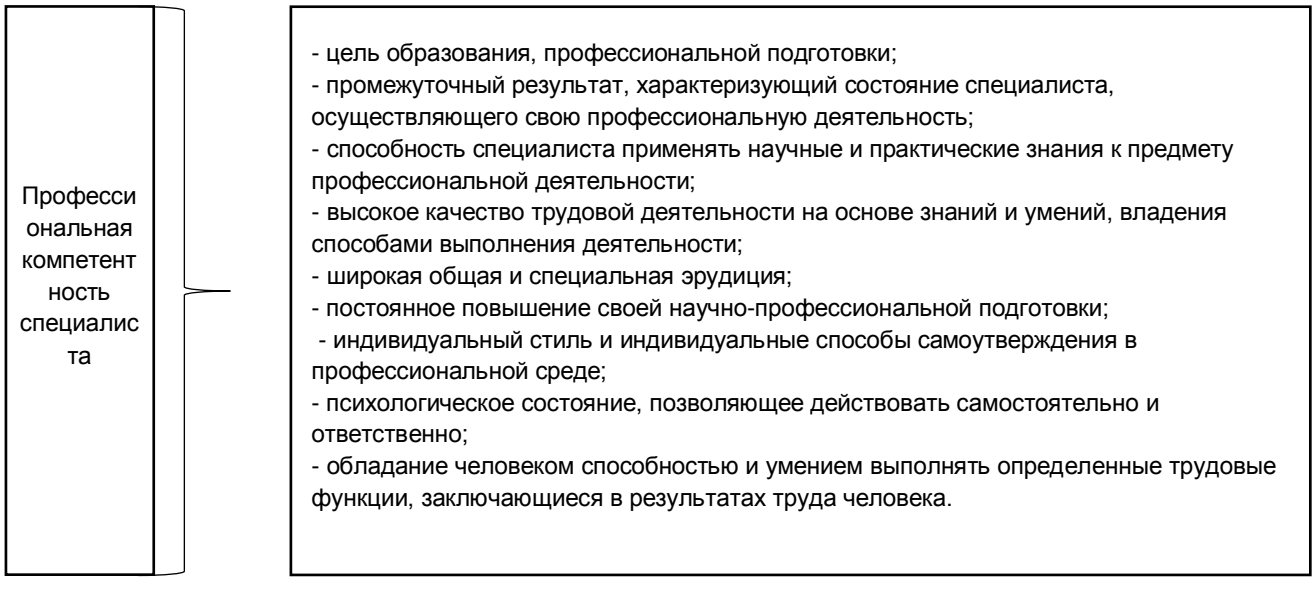

Рисунок 1. Содержание понятия профессиональной компетентности

Во многих научных работах наших современников обозначается высокая значимость практической подготовки специалистов, так как, из всего выше-изложенного, мы понимаем, что овладение профессиональными компетенциями – это большой и трудоемкий процесс [3]. Одним из методов практической подготовки является самостоятельная работа в процессе обучения (см. рис. 2).

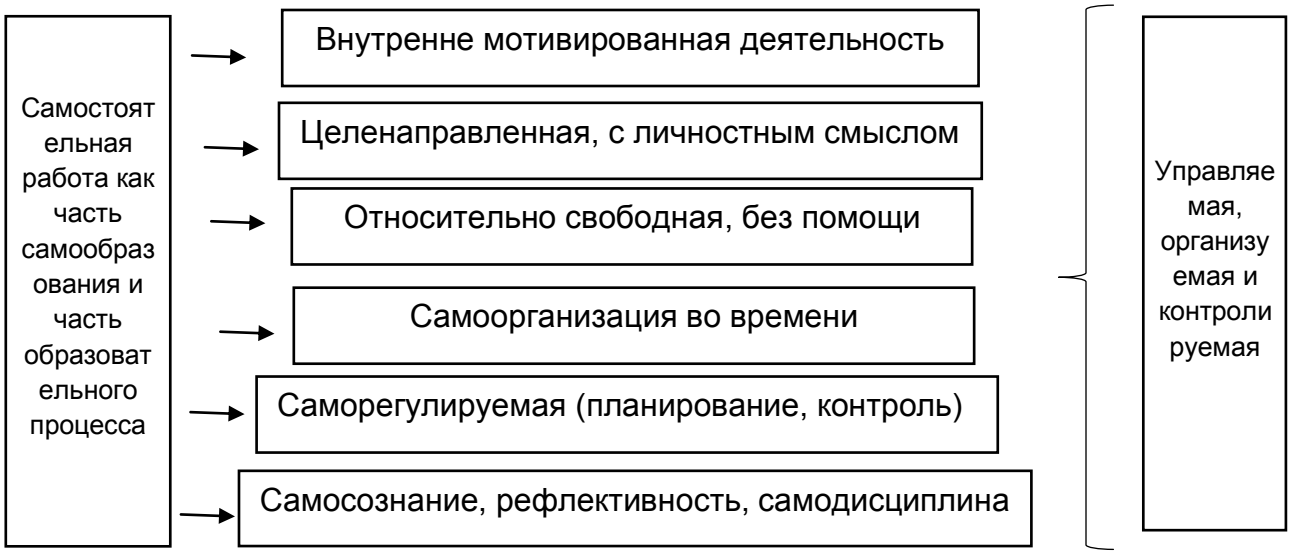

Рисунок 2. Определение самостоятельной работы на уровне ключевых позиций

Таким образом, навыки самостоятельной работы, организация самостоятель–ной познавательной деятельности, опыт самостоятельного труда – самоорганизации, самоконтроля и самооценки являются составляющими самообразования, что созвучно парадигме «образование через всю жизнь» и рассматривается на современ–ном этапе как ключевые компетенции [4]. Следовательно, освоение навыков самос–тоятельной деятельности и оценки ее эффективности в процессе самостоятельной работы является залогом успешной профессиональной деятель-ности будущего специалиста. Для наглядности хотим привести несколько примеров самостоятельной работы по задачам формирования профессиональных компетенций (см. таблица 1) [2].

«Таблица 1» – Примеры самостоятельной работы по задачам формирования профессио–нальных компетенций

Компонент профессиональной компетенции	**Задачи самостоятельной работы, обеспечивающей формирование профессиональных компетенций**	**Примеры**
Мотивационно–ценностный	Формирование устойчивой ценности выбранной профессии, развитие мотивации к профессиональной деятельности, профессиональному образованию	Эссе, анализ документов, анализ нормативной документации в профессиональной области в печати и в электронных ресурсах, исследовательская работа, составление учебно–профессиональных памяток, рекомендаций, советов
Когнитивный	Формирование знаний и понимания профессиональной компетенции	Исследовательская работа, подготовка тематических сообщений, поиск ответов на проблемные вопросы, рефератов, подготовка доклада на учебно–научную, учебно–

		профессиональную конференцию.
Деятельностный	Отработка и закрепление умений, операций, практических действий формируемой компетенции	Работа с электронными информационными ресурсами, исследовательская работа, работа с нормативными документами, создание проспектов, проектов; проектирование и моделирование разных видов и компонентов профессиональной деятельности
Личностный	Формирование навыков самостоятельной деятельности, саморегуляции, самоорганизации	Подготовка к предметным и учебно–профессиональным конкурсам, интеллектуальным и деловым играм, олимпиадам, подготовка к зачетам и экзаменам, участие в конференциях.
Рефлексивный	Формирование навыков самоанализа, самоконтроля	Домашний контрольный тест, домашние контрольные работы с ответами и на взаимопроверку (по два варианта на выбор), аннотирование, реферирование, рецензирование текста; составление глоссария, кроссворда или библиографии по конкретной теме; работа с компьютерными программами.

Также среди активных методов обучению профессиональным умениям используются деловые игры. Деловые игры позволяют обучающимся продемонстрировать не только профессиональные знания и умения, но и свою эрудированность, коммуникативность, инициативность, т.е. черты необходимые организаторам производства. При организации деловой игры следует соблюдать определенные правила, условия для достижения эффективности [3].

Более того, одной из важных составляющих в организации процесса подготовки специалистов в настоящее время является включенность их в научно–исследовательскую деятельность, открывающую возможность развивать творческие способности в различных формах профессиональной деятельности, побуждать стремление к углублению знаний, к поиску, формировать аналитические, прогностические, коммуникативные умения, профессиональные и личностные качества. Карьера современного специалиста напрямую зависит от способностей, которыми он овладел в процессе обучения.

В заключение можно сказать, что овладение практическими навыками является одним из важнейших факторов в получении хорошей работы, а в последствии, карьерного роста специалиста. Будучи не в состоянии решать какие–либо вопросы, связанные с работой, специалист рискует потерять работу. Таким образом, привитие практических навыков специалистам является ключевым показателем для успешного развития предприятий, а следовательно, и страны.

Список литературы:

1. Кайнова Г.А. VI Международная научная конференция «Теория и практика оразования в современном мире», в Развитие профессиональной компетентности в системе среднего профессионального образования.– Санкт–Петербург, 2017.

2. Георге И.В. «Формирование профессиональных компетенций студентов образовательных организаций высшего образования на основе организации самостоятельной работы». – Тюмень, 2016.

3. Акутина С.П. «Роль практики в формировании профессионального становления будущих социальных работников». – Молодой ученый, – март 2016.

4. Смольянинова Г.Н. «Формирование профессиональных компетенций будущего специалиста при изучении дисциплин специализации водоснабжения и водоотведения». – Молодой ученый, – март 2018.

УДК 371.8

МОДЕЛЬ ООН КАК ИНСТРУМЕНТ ГЛОБАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ И СОТРУДНИЧЕСТВА

Абикенова Гульбану Абдырзаковна
учитель английского языка, магистр педагогических наук
КГУ «Специализированная школа–гимназия–интернат имени ИбраяАлтынсарина» управления образования акимата Костанайской области, г.Костанай, Казахстан
E–mail: Gulbanu_69@mail.ru

Аннотация

Статья «Модель ООН как Инструмент Глобального Образования и Сотрудничества» исследует роль Моделей Организации Объединенных Наций (МООН) в формировании знаний, навыков и ценностей учащихся, а также в их подготовке к активному участию в глобальном обществе.

Ключевые слова: *ООН (Организация Объединенных Наций), Модель ООН, YAMUN (Ybyrai Altynsarin'sModel United Nations), глобальное образование, сотрудничество, лидерские навыки, глобальное гражданство, симуляции дипломатических процессов, молодежное участие.*

Аңдатпа

«Біріккен Ұлттар Ұйымының үлгісі жаһандық біліммен ынтымақтастық құралы ретінде» атты мақалада оқушылардың білімін, дағдыларын және құндылықтарын қалыптастырудағы және оларды жаһандық қоғамға белсенді қатысуға дайындаудағы Біріккен Ұлттар Ұйымының моделінің (MUN) рөлі зерттеледі.

Түйінді сөздер: *БҰҰ (Біріккен Ұлттар Ұйымы), БҰҰ моделі, YAMUN (Ыбырай Алтынсариннің Біріккен Ұлттар моделі), жаһандық білім, ынтымақтастық, көшбасшылық дағдылар, жаһандық азаматтық, дипломатиялық модельдеу, жастардың қатысуы.*

Abstract

The article «Model United Nations as a Tool for Global Education and Cooperation» explores the role of Model United Nations (MUN) in shaping students' knowledge, skills and values, and in preparing them for active participation in a global society.

Key words: *UN (United Nations), Model UN, YAMUN (YbyraiAltynsarin's Model United Nations), global education, cooperation, leadership skills, global citizenship, diplomatic simulations, youth participation.*

Одной из главных сил социальных перемен в Казахстане является молодежь. Она способна изменить общественное мнение и привнести новые идеи и ценности в различные области жизни.

Проблема привлечения подрастающего поколения к социальным переменам является актуальной во многих странах, в том числе и в Казахстане.

Одним из эффективных способов привлечения подрастающего поколения к социальным переменам является Модель организации объединенных наций. МООН это серия программ, проводимых во многих городах Казахстана и во всем мире.

Модель Организации Объединенных Наций (ООН) представляет собой уни–кальную структуру международного сотрудничества, созданную с целью обеспечения мира, безопасности и справедливости в мире. ООН была учреждена после Второй мировой войны в ответ на необходимость создания механизма, способного предот–вращать конфликты и содействовать устойчивому развитию. Эта модель является уникальным инструментом, объединяющим страны в их стремлении к достижению общих целей и решению глобальных проблем.

Моделирование Организации Объединенных Наций – это ролевая игра, во время которой имитируется работа органов системы ООН[1].

Эта модель включает в себя Генеральную Ассамблею, Совет Безопасности, Секретариат и другие ключевые структуры, объединенные общей целью достижения

глобальной стабильности и благосостояния. Кроме того, ООН взаимодействует с широким спектром специализированных агентств, таких как Всемирная организация здравоохранения (ВОЗ) и ЮНИСЕФ, чтобы решать проблемы, связанные с здраво–охранением, образованием, борьбой с бедностью и другими глобальными вызовами.

В этой статье мы рассмотрим историю создания ООН, ее основные принципы и ценности, роль в современном мире, а также вызовы и перспективы, с которыми организация сталкивается в наше время. Освещение этих аспектов позволит глубже понять связь между Организацией Объединенных Наций (ООН) и Моделями Органи–зации Объединенных Наций (МООН), работу модели ООН, которая способствует мировому порядку и справедливости, а также статья освещает работу YAMUN – Ybyrai Altynsarin's Mode lUnited Nationsили Ы.Алтынсаринская Модель ООН.

Идея создания ООН возникла еще в самом начале Второй мировой войны. 14 августа 1941 года на борту военного корабля в Атлантическом океане близ о. Ньюфаундленд (Канада) президент США Франклин Рузвельт и премьер–министр Великобритании Уинстон Черчилль подписали Атлантическую хартию – документ, декларирующий цели двух стран в войне против нацистской Германии и ее союзников, а также их видение послевоенного устройства мира. 24 сентября 1941 года к этой декларации присоединился СССР [2].

В 1945 году, после окончания Второй мировой войны, самой разрушительной из всех войн в истории человечества, представители 50 стран собрались в Сан–Франциско на Конференции Объединенных Наций по созданию международной организации для разработки Устава ООН. В основу работы делегаты положили предложения, выработанные представителями Великобритании, Китая, Советского Союза, и Соединенных Штатов в Думбартон–Оуксе в августе – октябре 1944 года. Устав был подписан 26 июня 1945 года представителями 50–и стран. Польша, не представленная на Конференции, подписала его позднее и стала 51–м государством–основателем.

Организация Объединенных Наций официально существует с 24 октября 1945 года, к этому дню Устав был ратифицирован Великобританией, Китаем, Советским Союзом, Соединенными Штатами, Францией и большинством других подписавших его государств. Двадцать четвертое октября ежегодно отмечается как День Организации Объединенных Наций [3].

Первое заседание Генеральной Ассамблеи (январь 1946 года): Первая сессия Генеральной Ассамблеи ООН прошла в Лондоне, где были выбраны первые органы ООН и рассмотрены важные вопросы.

Таким образом, ООН была создана с целью обеспечения безопасности, сотрудничества и развития мирового сообщества после Второй мировой войны. Хартия ООН закрепила основные принципы коллективной безопасности и сотрудничества, которые лежат в основе работы организации.

В современном мире Организация Объединенных Наций (ООН) играет ключе–вую роль т.к. охватывает широкий спектр областей и стремится решать глобальные проблемы такие как: бедность, голод, обеспечение здоровья, образование и справед–ливость, мир и безопасность, права человека, гуманитарная помощь, экологическая устойчивость, экономическое сотрудничество, поддержка развивающихся стран и другие.

Роль ООН в современном мире подчеркивает необходимость международного сотрудничества и совместных усилий для решения глобальных проблем и создания более справедливого и устойчивого мирового порядка.

Существует тесная связь между Организацией Объединенных Наций (ООН) и Моделями Организации Объединенных Наций (МООН). МООН представляют собой симуляции работы органов и агентств ООН, проводимые образовательными

учреждениями, студенческими организациями и другими группами. Связь между ООН и МООН имеет образовательную и обучающую цель. Участие в МООН способствует развитию навыков дебатирования, публичного выступления, критического мышления и коллективной работы. МООН создают среду, в которой участники играют роли представителей стран и совместно ищут решения мировых проблем, так же, как делают делегаты в органах ООН.Во время подготовки к конференции МООН у участников повышается осведомленностьв актуальных мировых проблемах, формируется лидерский потенциал.

В целом МООН способствует поддержке и осуществлению целей ООН в области образования, сотрудничества и международного понимания.

Таким образом, МООН выполняют важную роль в образовательном и обучаю–щем процессе, предоставляя участникам практический опыт работы в структурах, аналогичных ООН, и стимулируя их участие в глобальном обществе.

В Специализированной школе–гимназии–интернат им. И.Алтынсарина уже четвертый год планируется и проводится научная конференция YAMUN (Ybyrai Altynsarin Model UnitedNations) или И. Алтынсаринская Модель Организации Объеди–ненных Наций – это массовая ролевая игра, которая является имитацией работы Организации Объединенных Наций (ООН).

Участники И.Алтынсаринской Модели ООН играют роли представителей различных государств и организаций, заседающих в рамках ООН, и занимаются решением конкретных глобальных проблем, с которыми сталкивается мировое сообщество. Они используют свои знания, умения и опыт, чтобы выработать компромиссные решения, которые учитывают интересы разных сторон и призваны обеспечить мир и стабильность в мире.

Модель требует от участника полного перевоплощения – делегат должен знать историю и внешнюю политику представляемой страны, уметь сформулировать, огласить и защитить позицию данной страны по обсуждаемой проблеме. В этом заключается гуманитарная цель подобных имитационных игр – прочувствовать, чем живут другие нации. Здесь участник должен мобилизовать весь свой опыт, знания, навыки, суметь вжиться в образ определенного лица, понять его действия, оценить обстановку и найти правильную линию поведения.

Во время работы органов Модели, на их заседаниях делегаты оглашают свои позиции, Секретариат Модели руководит процессом обсуждения проблем, делегаты создают коалиции по выработке консолидированного мнения и т.д.

Итогом работы Модели ООН становится Резолюция, принимаемая каждым органом по своей проблеме, которая является компромиссом между позициями стран–участниц [4].

Наша Модель ООН представляет собой мощный инструмент глобального образования и сотрудничества, играя ключевую роль в подготовке молодежи к сложностям современного мира. Эти симуляции не только обеспечивают учащихся уникальным пониманием работы Организации Объединенных Наций, но и развивают в них критическое мышление, дипломатические навыки и глобальное гражданство.

Через участие в МООН участники получают возможность виртуально взаимо–действовать с представителями разных стран, обсуждать сложные глобальные проблемы и совместно искать решения. Этот опыт поднимает планку образования, делая его более практичным и ориентированным на реальные вызовы, с которыми сталкивается современное общество, а участие в игре позволит узнать и понять интересы людей различных регионов планеты, их намерения и надежды на будущее; разобраться в развитии политической ситуации в мире; изучить методы, с помощью которых члены Организации Объединенных Наций пытаются повысить жизненный

уровень населения и создать справедливую мировую систему; выбрать навыки и умения, необходимые для успешного международного сотрудничества [5].

Более того, МООН активно способствуют формированию лидерского потен–циала участников, поддерживая развитие навыков, необходимых для успешной карьеры в международных отношениях, дипломатии и других областях. Стимулируя гражданское участие и глобальное мышление, МООН играют важную роль в подготовке нового поколения, способного содействовать устойчивому развитию и миру в целом.

Таким образом, Модели ООН не только являются инструментом глобального образования, но и создают площадку для активного сотрудничества, способствуя формированию ответственных граждан и будущих лидеров, готовых принимать вызовы изменяющегося мира.

Список литературы:

1. Денильханов И.Модель ООН. Пособие для участников и организаторов – М., 2019. –18 с.

2. Переговорщики всех стран. История ООН в фактах и легендах. URL: https://tass.ru/spec/un

3. История Организации Объединенных Наций. URL: https://www.un.org/ru/about–us/history–of–the–un

4. Колзина А.Л. Ижевская Модель ООН как технология интерактивного обучения: учебно–методическое пособие. – Ижевск: Издательский центр «Удмуртский университет», 2019. – 84 с.

5. АстапенкоВ. А., БестолковаН. Е., Достанко Е. А. и др. Метод. пособие по проведению ролевой игры / Под общ. ред. В. В. Радивиновского, А. В. Селиванова. Мн.: АсобныДах, 2004.– 80 с.

УДК 378.147

ИНТЕГРАЦИЯ НАУКИ И ПРАКТИКИ КАК ОСНОВНОЕ НАПРАВЛЕНИЕ СОВРЕМЕННОЙ ПЕДАГОГИКИ

Авдонькина Инга Викторовна
учитель химии и биологии
общеобразовательная школа–лицей имени М. Ауэзова
с.Сарымолдаева, Меркенский район
Жамбылская область, Казахстан
E–mail: inga–gav@mail.ru

Аннотация

Использование инновационных технологий для усовершенствование процесса обучения ведет к необходимости интеграция науки и практики в современном мире. В статье рассматривается вопросы актуальности и рационального использования инновационных технологий для развития образовательной среды. Рассматриваются особенности STEAM–подхода в образовании.

Ключевые слова: *инновационные технологии, интеграция, функциональная грамотность, STEAM технология*

Аңдатпа

Оқыту процесін жетілдіру үшін инновациялық технологияларды қолдану қазіргі әлемде ғылым мен тәжірибені интеграциялау қажеттілігіне әкеледі. Мақалада білім беру ортасын дамыту үшін инновациялық технологиялардың өзектілігі мен ұтымды пайдалануы талқыланады. Білім берудегі STEAM тәсілінің ерекшеліктері қарастырылады.

***Түйінді сөздер*:** *инновациялық технологиялар, интеграция, функционалдық сауаттылық, STEAM технологиясы.*

Abstract

The use of innovative technologies to improve the learning process leads to the need to integrate science and practice in the modern world. The article discusses the relevance and rational use of innovative technologies for the development of the educational environment. The features of the STEAM approach in education are considered.

Key words: *innovative technologies, integration, functional literacy, STEAM technology.*

Инновационное развитие Казахстана ставит перед нами задачи и создает новый тренд развития и модернизации образовательного процесса, интеграции науки и практики, в целях достижения ожидаемых результатов. Такая модернизация обусловлена требованиями времени к современному человеку, специалисту, студенту, школьнику. Система образования всегда взаимодействует с социальной средой и интерпретирует все изменения, происходящие в обществе, оно должно быть очень гибким и давать возможности для профессионального роста педагогов.

Мир стремительно развивается, естественно, меняются и условия жизни человека и способы общения, мы по–другому начинаем воспринимать информацию и даже транслировать её. Мы, как педагоги, начинаем меняться, стараемся идти в ногу со временем, осваиваем новые технологии, но и отношение учеников к образо–вательному процессу меняется параллельно с нами. Современные школьники живут в мире информационной культуры и все чаще задают себе вопрос: «А что мне необходимо знать для того, чтобы получить дальнейшее образование? Какой предмет мне необходимо изучить более подробно?». И каждый увлеченный своим делом педагог мечтает, чтобы больше учеников были заинтересованы именно его предметом, проявляли при изучении науки умение планировать свою деятельность, проявлять инициативу при изучении учебного материала.

Педагоги всегда ищут пути помощи ученикам использовать данные им возможности для формирования новых знаний и умений. В ходе поиска этих путей постепенно накапливаютсянеобходимые знания, проверяются временем и переходят в новые педагогические технологии и приемы, которые будут жизнеспособны и полезны на данном этапе развития науки. Сегодня образовательный процесс просто немыслим без эффективных технологий, способствующих развитию способностей школьника, как познавательных, так и творческих. Инновационный характер техно–логий определяет принцип концептуальности и новизны. Суть принципа заключается в том, что инновационная технология по определению должна реализовывать принципиально новые педагогические идеи и концепции [1].

Основываясь на эффективном практическом опыте и различных источниках исследовательской литературы, мы говорим о том, что существует 5 категорий результатов обучения: обучение как количественное увеличение знаний, как запоминание, как получение информации, как понимание смысла и определения значения, и как иное толкование и понимание реальности. Наиболее важными в современной реальности и с внедрением принципов функциональной грамотности учащихся последние две категории являются наиболее значимыми.

Функциональная грамотность показывает, насколько обучающийся может использовать полученные знания, умения и навыки в реальных жизненных ситуациях. Функционально грамотный ученик является сегодня индикатором качества образо-вания. В связи с этим задача современного педагога воспитать самостоятельную, инициативную, социально адаптированную личность, которая свободно может найти свое место в реальности и постоянно меняющемся мире.

Функциональная грамотность способствует адекватному и продуктивному выбору программ профессионального образования, помогает решать бытовые задачи, взаимодействовать с людьми, организовывать деловые контакты, выбирать программы досуга, ответственно относиться к обязанностям гражданина, ориентиро–ваться в культурном пространстве, взаимодействовать с природной средой. Функциональная грамотность определяет готовность к выполнению социальных ролей избирателя, потребителя, члена семьи, студента. Функциональная грамотность позволяет использовать имеющиеся навыки при организации разных видов

путешествий, облегчает контакты с различными социальными структурами и организациями и т.д. [2].

Одним из исследований для оценки результатов обучения является экзамен PISA. По результатам последнего исследования Казахстан вошел в топ–50 стран по математике и естествознанию. Это говорит о том, что предпринимаются важнейшие шаги по повышению качества обучения школьников и реализации необходимых национальных проектов в образовании, происходит интеграция науки и практики.

Да, процесс формирования личности должен строиться на материале, связанном с реальной жизнью для привития обучающимся базовых ценностей [3]. Для достижения лучших результатов и достижения успеха в образовательном процессе Министерство образования и науки Казахстана рекомендует использование ценностно–ориентированного и компетентностного подхода в обучении и воспитании, а также комплексного STEAM–подхода на всех уровнях образования. STEAM технология объединяет науку и технику, искусство и математику, инженерию и технологию. Как раз в этой технологии и сочетается наука и практика, теория и практика, интеграцию которой можно использовать как на уроках, так и во внеурочное время. Владея STEAM технологией мы интегрируем обучение, учим школьников применять свои знания на практике, находить нужную и полезную информацию, учим использовать цифровые технологии для поиска решения различных проблем или вопросов, развиваем креативное мышление и творческий потенциал ученика. Данная технология напрямую развивает навыки научной работы. Сегодняшние специалисты работают на стыке научных дисциплин, где естественные науки очень прочно соприкасаются с точными науками и высокотехнологичными производствами, и где как не здесь необходимы навыки, привитые с помощью STEAM технологии.

Конечно, на данном этапе, только начинает внедряться данная технология в работу школ. Каждый из нас понимает, что она важна, когда ребенок находится в поиске, делает важные решения, открывает для себя новые грани наук. Но, наверное, важно сказать, что пока не все школы страны могут себе позволить качественно применять данную технологию. Мы видим, какая огромная работа сейчас ведется по оснащению школ необходимым оборудованием, новой мебелью, классами робототехники и понимаем, что этот процесс не может быть мгновенным. Но пока многие сельские школы находятся в затруднительном положении.

Как учитель химии могу сказать, содержание школьной программы по химии способствует запоминанию материала, но не развивает творческую мыслительную деятельность учащихся. Для развития интереса и возникновения положительных эмоций при изучении наукиучителю необходимо повышать мотивацию учащихся и уверенность в себе, применяя инновационные методики, особенно интегрирующие разные предметы на уроке, чтобы выработать умения и навыки работы с различными источниками информации, цифровыми технологиями, использовать навыки анализа и синтеза, оценки и интерпретации своих знаний и действий.

И, исходя из своего опыта, могу сказать, что применение STEAM технологии оказывает положительное влияние на успеваемость учащихся по предмету. Химия очень интересная и увлекательная наука, которая интегрирована с математикой, физикой и биологией и другими науками. Предмет включает большое количество лабораторных и практических работ, которые привлекают большое число учащихся. Что бы провести качественно урок с применением STEAM технологии нужно учитывать, что занятие по теме должно включать в себя не только подачу нового материала в виде лекции, но и выполнение практических и лабораторных работ, заданий на активизацию мышления и т.д. [4]. «Мозговой штурм» будет отличным стартапом для решения проблемного вопроса на уроке, где школьники могут предложить несколько идей, и определить выигрышный путь решения проблемы, а не

ограничиваться одним решением. Они смогут определить, насколько это решение было выигрышным, сделать анализ и оценить свои достижения, а также могут усовершенствовать его.

Если говорить о внеурочной деятельности, работе кружков, факультативных занятий, курсов по выбору, то здесь огромное поле для работы с помощью STEAM технологии. Задача учителя здесь сделать активным соучастником процесса на занятии ученика. Учитель должен быть организатором процесса обучения, а не просто информатором и транслятором учебного материала. Необходимо постоянно мотивировать учеников, стимулировать и создавать оптимальную среду для обучения. Также на занятиях с использованием STEAM технологии большое значение имеет групповая работа.

Особенно ценна STEAM технология для работы над научно–исследовательскими проектами учащихся. Метод проектов не новинка мировой педагогики: он разработан в начале XX века Джоном Дьюи [5]. Метод проектов ориентируется в основном на самостоятельную деятельность ученика, которая планируется и ведется в течение определенного отрезка времени. Выбирая тему, ученик рассматривает темы, которые не охвачены школьной программой. Работа над научным проектом повышает интеллектуальную работоспособность ученика, аналитические навыки, учится выдвигать гипотезы, планировать свою деятельность, рефлексирует и определяет перспективы его дальнейшей работы.

При работе с проектом каждому ученику необходимо объяснить, что работа, связанная с исследованием, очень сложная и ответственная, она требует от учащегося терпения, навыков вести самостоятельную работу при проведении экспериментальной части в лаборатории, тщательного анализа и умения работать с книгой, цифровыми источниками, а также способностью грамотно изложить свою работу, сделать выводы. При работе над проектом часто используется связь с высшими учебными заведениями, проведение консультаций с научными работниками, использование специальной аппаратуры, знакомство с различными профессиями и специальностями, что расширяет кругозор учащегося и привлекает к получению профессии связанной с любимым предметом. Из чего следует, что метод проектов – это важный компонент в современной системе образования, который также интегрирует науку и практику.

Хорошее образование всегда дает человеку возможность реализовать свои мечты, надежды, реализовать себя в жизни, добиться успеха. Главным фактором конкурентоспособности как человека, так и государства в современном мире является сильная образовательная система и наука, которая даст государству отличных, креативных и всесторонне развитых специалистов. В последнее время растет потребность в специалистах, способных решать глобальные проблемы, которые коммуникативны и эмоционально устойчивы. На первый план выходит аналитическое мышление, оригинальность и комплексный характер решения проблемных вопросов. Мы постоянно сталкиваемся с ситуациями, подчас непростыми, для решения которых мы привлекаем науку и современные технологии. Как сказал наш Президент Касым–Жомарт Кемелевич Токаев: «Развитие науки, техники и инноваций является одним из ключевых направлений повышения конкурентоспособности страны. Мы определяем приоритеты отечественной науки в соответствии с международными требованиями и национальными интересами». По данным статистики считается, что уровень образованности в Казахстане вырос. А, это говорит о том, что инновационная система образования является движущей силой образования и прогрессивного развития Казахстана.

Список литературы:

1. Околелов О. П. Инновационная педагогика: учебное пособие – Москва.: ИНФРА–М, 2024. – с.4
2. Конасова Н.Ю. Ситуационные задачи по оценке функциональной грамотности учащихся: методическое пособие. СПб, 2012. – с.138
3. Инструктивно–методическое письмо «Об особенностях учебно–воспитательного процесса в организациях среднего образования Республики в 2023–2024 учебном году», Министерство просвещения Республики Казахстан Национальная академия образования им. И.Алтынсарина, Астана, 2023, – с.10
4. Winangun M.M, Fauziah D. Designing lesson plan of Science, Technology, Engineering, Mathematics (STEM) education in science learning , – Yogyakarta: Journal of Physics: Conference Series, Volume 1318, Seminar on Advances in Mathematics, Science and Engineering for Elementary School. – 2018. –с.1–7
5. Дьюи Дж. Демократия и образование. М.: Педагогика–пресс, 2000. – с.384

УДК 377.6

УЧЕБНО–ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ РАБОТА И РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОЙ САМОСТОЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ КОЛЛЕДЖА

Айсина Алия Габбасовна
преподаватель специальных дисциплин
КГКП Костанайский строительный колледж,
г. Костанай, Казахстан
E–mail: aliya1567@mail.ru

Аннотация

В статье рассматриваются различные формы исследовательской работы студентов, которые могут быть использованы в процессе обучения. Отмечается важная роль оптимального сочетания творческой, научной и практической подготовки студентов в системе подготовки высококвалифицированных специалистов.

Ключевые слова: *исследовательская работа, обучение, самостоятельность, студент, задание, реферат.*

Аңдатпа

Мақалада оқу процесінде қолдануға болатын студенттердің ғылыми–зерттеу жұмыстарының әртүрлі формалары қарастырылады. Жоғары білікті мамандарды даярлау жүйесінде студенттердің шығармашылық, ғылыми және практикалық дайындығын оңтайлы үйлестірудің маңызды рөлі атап өтілді.

Түйінді сөздер: *ғылыми–зерттеу жұмысы, оқыту, дербестік, студент, тапсырма, реферат.*

Abstract

The article discusses various forms of student research work that can be used in the learning process. The important role of the optimal combination of creative, scientific and practical training of students in the system of training highly qualified specialists is noted.

Key words: *research work, training, independence, student, assignment, abstract.*

В системе подготовки высококвалифицированных специалистов важную роль играет оптимальное сочетание творческой, научной и практической подготовки студентов. Наиболее эффективным средством практического воплощения этого комплекса в учебном процессе является научно–исследовательская работа студентов, введенная в учебный процесс. Ее основная цель состоит в практическом закреплении теоретических знаний студентов, формировании их творческого мышления, приобретение навыков проведения самостоятельных научных исследований [1]. Научно–исследовательская работа студентов (НИРС), прежде всего, должна заключаться в настойчивом стремлении студентов овладевать не поверхностными, а прочными знаниями. Главное – научить студента мыслить нестандартно, оригинально

и на основе фундаментальных знаний находить смелые решения поставленных задач.

Научно–исследовательская деятельность студентов, включенная в учебный процесс, выполняемая в соответствии с учебными планами и программами предусматривает:

– выполнение заданий, практических работ, курсовых и дипломных проектов (работ), содержащих элементы научных исследований;

– выполнение конкретных заданий научно–исследовательского характера в период учебных и производственных практик;

– изучение теоретических основ методики, постановки, организации и выполнения научных исследований, планирования и организации научного эксперимента, обработки научных данных.

И, соответственно, творческое становление будущих специалистов проходит следующие этапы.

Первый этап обеспечивает возможность каждому студенту получить навыки научно–исследовательской работы. Введение в процесс обучения элементов исследования при выполнении практических и лабораторных работ, написании рефератов, в процессе подготовки к семинарам, при прохождении учебных и производственной практик, все это содержит определенные возможности для *формирования творческой самостоятельности* студентов.

Второй этап включает в себя *закрепление и реализацию навыков* научно–исследовательской работы. Выбор темы исследования, работа с литературой, методики сбора материала, осуществление экспериментальной работы в целом, вся целенаправленная деятельность студента способствует развитию активности, поиска, настойчивости, интереса к проблемам теории и практики [2]. Учебно–исследовательская работа студентов позволяет перенести *акцент с обучения как процесса пассивного, репродуктивного усвоения знаний на обучение как процесс активного*, продуктивного познания, развития познавательной активности и творческого мышления студентов, развития их научной эрудиции.

Хотелось бы остановиться на некоторых формах исследовательской работы студентов, которые я использую в практике преподавания экономических дисциплин.

Хорошим средством для развития интереса к научно–исследовательской работе являются *индивидуальные задания*. Учитывая различие студентов в уровнях умений воспринимать и осмысливать знания, задания могут быть разной сложности. Такие задания позволяют давать студенту знание в форме решения им проблемных вопросов и вносить в работу на каждом уровне элементы творчества. Можно привести примеры индивидуальных заданий– в виде вопросов на размышление:

– «Что лежит в основе миграции трудовых ресурсов? Для развитых стран приток мигрантов благо или зло?»;

– «Как вы думаете, если всех людей наделить одинаковыми доходами, вызовет ли это одинаковые чувства радости и удовлетворения? Поясните свой ответ»;

– ««Природные ресурсы – важнейший фактор экономического роста в РК». Вы согласны с этим высказыванием, или нет? Почему вы так считаете?», и др.

Еще одним из подходов к развитию интереса к творческому обучению является– *написание эссе.* Тематика эссе должна быть актуальной, затрагивающей современные проблемы области изучения дисциплины. Студент должен раскрыть не только суть проблемы, привести различные точки зрения, но и выразить собственные взгляды на нее. Этот вид работы требует от студента умения четко выражать мысли как в письменной форме, так и посредством логических рассуждений, ясно излагать свою точку зрения. При раскрытии темы он должен проявить оригинальность подхода к решению проблемы, реалистичность, полезность и значимость предложенных идей,

яркость, образность, художественную оригинальность изложения. Тематика эссе: «Является ли благотворительность обязательной для бизнеса?», «Каковы достоинства и недостатки теории престижного потребления Т.Веблена», «Всегда ли Ваше экономическое поведение рационально?».

Следующим элементом НИРС является *подготовка и написание рефератов.* Цель написания реферата – сформировать новые, закрепить, углубить, систематизи–ровать имеющиеся знания, умения и навыки, полученные в результате самообра–зования, совершенствовать умения ориентации в современных информа-ционных источниках в соответствии с содержанием избранной темы. Работа над конкретной темой позволяет высказать свои мысли, суждения в ходе комменти-рованного извлечения основных положений, выводов, обобщений из нескольких источников научной, методической литературы, материалов периодической печати, относящихся к одной из проблем теории и практики обучения. Написание реферата способствует развитию у студентов культуры умственного труда, формирует потребности и способности развития уровня своей профессиональной компетентности и опреде–ления механизмов ее развития. Тематика реферата требует максимально полного фактического материала по заданному вопросу. Например, «Кейнсианская модель макроэкономического равновесия и возможности ее использования применительно к казахстанской экономике», «Посткоронавирусный мир как внешний фактор: влияние на бизнес, экономику РК, мировую экономику» и др.

Выполнение практических работ – также может нести исследовательский характер.

Проведение практической работы, составление инструктивной карты к ней: это большая подготовительная работа преподавателя. Можно предложитьнекоторые виды практических заданий, требующие творческого подхода при выполнении:

– Моделирование ситуации;

– Верны ли следующие утверждения?;

– Экономическая лаборатория;

– Проанализируйте ситуацию, описанную автором,с экономической точки зрения;

– Vox populi – глас народа: Ваша трибуна и т.д.

Наиболее распространенной формой НИРС является *участие в научных конференциях*.

При подготовке к докладу или выступлению на конференции студент получает опыт систематизации и обобщения материала, приобретает навыки научного творчества и, наконец, овладевает очень важным искусством публичного выступления, аргументированной полемики.

Написание письменных научно – исследовательских работ студентов решает ряд задач:

– обучение студентов самостоятельному поиску и отбору учебной и специаль–ной научной литературы по предмету;

– привитие навыков реферирования научных статей по проблематике изучаемых дисциплин;

– выработка умения подготовки рефератов, докладов, выступлений и сообщений;

– приобретение опыта выступления с докладами на семинарских занятиях;

– систематизация, закрепление и расширение теоретических и практических знаний и навыков по изучаемым дисциплинам;

– приобщение студентов к решению проблемных вопросов по избранной теме работы;

– обучение студентов излагать материал в виде стройной системы теоретических положений, связанных логической последовательностью и подкрепленных примерами из практики.

В процессе выполнения НИР студенты должны научиться применять теорети–ческие знания на практике, работать с научной литературой, составлять рефераты и обзоры, решать отдельные теоретические задачи, самостоятельно подготавливать и проводить эксперименты, докладывать результаты своих трудов и трудов других авторов.Важными критериями при выборе *темы исследования* являются ее *актуальность*относительно реалий современной жизни страны, *новизна*, *перспек–тивность,* и конечно, *интерес к исследованию со стороны студента* [3].

Например, на данный момент, осуществляется руководство над научной работой студента по разработке бизнес–идеи: «Студенческое кафе: Алақай».

Актуальность исследования: рассмотрение предлагаемой бизнес–идеи для решения двух проблем:

1) Вовлечение молодежи по различным социальным категориям(малоимущие семьи; многодетные семьи; с ограниченными возможностями; выпускники областного Дома юношества)в открытие собственного малого бизнеса;

2) Создание альтернативного идеального места для отдыха и питания студентов.

В результате исследования должны быть решены *следующие задачи:*

– Показать конкретные возможности для реализации новых бизнес–идей в рамках национального проекта «Бастау–бизнес»;

– Предложить алгоритм действия проекта;

– Составить бизнес–модель проекта;

– Разработать SWOT– анализ, где будут указаны сильные и слабые стороны, возможности и угрозы проекта.

В настоящее время народное хозяйство все более нуждается не просто в специалистах, обладающих необходимой квалификацией, но и способных творчески решать выдвигаемые практикой задачи. Инициативность и способность к творчеству становятся важнейшей характеристикой специалиста. И здесь как никогда актуален афоризм Конфуция: *«Тот, кто учится не размышляя, впадет в заблуждение. Тот, кто размышляет, не желая учиться, окажется в затруднении».*

Список литературы:

1. Андреев В.И. Педагогика творческого саморазвития: Инновационный курс: Книга 2. / В.И.Андреев. – Казань: Изд–во Казанского университета, 1996.–319 с.

2. Житников А.Д. Готовность студентов к научно–исследовательской работе в вузе/ А.Д.Житников // Известия СПбГУ.– 2011.–№3.– С.73–76.

3. Матерова А.В.Мотивационный аспект совершенствования научно–исследовательской деятельности студентов технических специальностей/А. В. Матерова //Вектор науки ТГУ.– 2010. –№2.– С.84–87

ӘОЖ 373.1

АУЫЛ МЕКТЕПТЕРІНДЕ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМЫТУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ЖОБАЛАУ ЖҰМЫСТАРЫН ЖҮРГІЗУДІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Айтекова Анар Рапильбековна
химия ғылымдарының магистрі
директордың ғылыми жұмыс жөніндегі орынбасары
Юрий Гагарин атындағы мектеп–лицейі
Аса а., Қазақстан
E–mail: aaytekova89@mail.ru

Усенбаева Гулшат Амантаевна
педагогика ғылымдарының магистрі
бастауыш сынып мұғалімі
Юрий Гагарин атындағы мектеп–лицейі
Аса а., Қазақстан
E–mail: direktor010101@mail.ru

Аңдатпа

Ауыл мектептерінің қала мектептері арасындағы алшақтықты қысқарту үшін білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуда бірнеше инновациялық жобалау жұмыстарын жүргізу мен тиімділіктерін көрсеттім. Сол арқылы алған білімін өмірдеқолдана білуге икемдеуге болады.

Түйінді сөздер*: функционалдық сауаттылық, инновациялық жобалар, ауыл мектебі, технологиялар.*

Аннотация

С целью сокращения разрыва между сельскими школами и городскими школами мною продемонстрирована эффективность нескольких инновационных проектных работ в развитии функциональной грамотности учащихся. Полученные знания можно использовать в жизни.

Ключевые слова*: функциональная грамотность, инновационные проекты, сельская школа, технологии.*

Abstract

In order to reduce the gap between rural schools and urban schools, I have demonstrated the effectiveness of several innovative design works in developing functional literacy of students. It is possible to use the acquired knowledge in life.

Key words*:functional literacy, innovative projects, rural school, technologies.*

Қоғамның инновациялық дамуының маңызды шарты ең алдымен мемлекеттің инновациялық жобаларды қолдауына тәуелді. Қазақстан Республикасының білім саласында білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту бойынша бағдарламалар қолға алынғалы білім беру ұйымдарында бірнеше түрлі жобалар іске асырылып келеді. Инновациялық жобалау жұмыстарын жүргізу барысында мектептер оқыту мен тәрбиелеудің жаңа технологияларын жасау арқылы, соның нәтижесіне жетуге тырысады. Қазіргі мемлекетіміздің негізгі проблемасы – ол білім алушылардың мектепте алған академиялық білімін өмірлік тәжірибеде пайдалана алмауы. Мұндай проблемадан шығу үшін бірнеше реформалар мен бағдарламалар ұсынылды. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2022–2026 жылдарға арналған тұжырымдамасына сәйкес сапалы білім беруді қамтамасыз етудегі маңызды міндеттердің бірі қалалық және ауылдық мектептер арасындағы оқыту сапасының алшақтығын қысқарту, барлық балаларға тең мүмкіндіктер беру болып табылады [1].

PISA–2021 халықаралық зерттеуінің нәтижелері алынған білім сапасы бойынша қалалық және ауылдық білім алушылар арасында және өңірлік бөліністе бір мезгілде айтарлықтай алшақтық көрсетеді [2]. PISA–2022 зерттеуінің нәтижелері бойынша бұл алшақтық сәл болса да жойылға [3]. Ауылдық мектептерде оқушылардың дарындылығын, қабілеттерін дамытуға және қолдауға жеткілікті деңгейде көңіл бөлінбейді. Оның да бірнеше себептері мен салдарлары бар.

– Мектептерде инфрақұрылымның дұрыс дамымауы, қаржылық және материалдық ресурстардың , коммуникациялар мен технологиялардың жеткіліксіздігі;

– Ауылдық мектептердің олимпиадалық қозғалыстармен аз қамтылуы;

– Ауыл мектептеріндегі әкімшілік қызметкерлерінің көшбасшылық деңгейлерінің төмен болуы;

– Ауыл мектептерінде цифрлық білім беру ресурстарына қолжетімділіктің шектеулігі;

– Ауыл мектептерінде инновациялық жобалау жұмыстарын енгізудің таңсықтығы;

– Ауыл мектептерінде педагогтердің әдістемелік қоржынының толықсыздығы;

– Ауыл мектептеріндегі педагогтердің әлеуметтік желілердегі белсенділігінің төмендігі;

– Ауыл мектептеріне жоғары білікті педагогтерді тартудың қиындығы.

Осындай проблемаларды саралай келе, Жамбыл облысы, Жамбыл ауданы, Аса ауылындағы Юрий Гагарин атындағы мектеп–лицейінде «Мектеп–лицей жағдайында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудың педагогикалық шарттары» тақырыбындағы эксперименттік тәжірибе алаңның жұмысы бастала салысымен тәжірибе алаңының жетекшісі ретінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру үшін мұғалім–оқушы–ата–ана үштігіне арналған бірнеше инновациялық жобаларды апробацияға енгіздім. Мектеп–лицей мұғалімдеріне арналған «Заманауи ұстаз» жобасы аясында функционалдық сауаттылықты қалыптастыруда мектеп–лицейдегі инновациялық үдерістерді жоспарлау, ұйымдастыру және дамыту стратегияларын жүзеге асыру моделін жасадым.

Жобаның мақсаты – білім алушыларға ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды және өзін–өзі белсенді етуге дайын балалардың функционалдық сауаттылығын дамыту үшін қажетті жағдай жасау, сондай–ақ ғылым мен практиканың жетістіктеріне негізделген сапалы білім беру.

Жобаның негізгі бағыттары

1. Педагогтердің әдістемелік қоржынын толықтыру (әдістемелік нұсқаулықтар, авторлық бағдарламалар құрастыру, ғылыми мақалалар жариялау, мектепте ғылыми–зерттеу жұмыстарын жүргізу, коучинг, семинарлар өткізу, мұғалімдердің біліктілігін арттыру);

2. Педагогтердің әлеуметтік желілерде белсенділіктерін арттыру (мектептің Youtube каналын ашу, әрбір мұғалімнің әлеуметтік беттерді белсенді жүргізу барысын қадағалау);

3. Жас мамандар мен әдістемелік көмекті қажет ететін топқа ғылыми–әдістемелік және ақпараттық сүйемелдеуді қамтамасыз ету.

Заманауи ұстаз – ол оқыту мен тәрбиелеу ісінде белгілі жетістіктерге жеткен, қоғамның бір бөлшегі саналатын функционалдық сауатты білім алушыны қалыптас–тырушы тұлға. «Заманауи ұстаз» жобасының бірінші бағыты – әдістемелік қоржынды толықтыру. Мектеп–лицей ұжымы әдістемелік қоржынды толықтыру мақсатында бірнеше Республикалық, Халықаралық конференцияларға ғылыми мақалаларын жариялап үлгерді. Авторлық бағдарламаны жасау жолдары мен талапқа сай бөлімдері туралы шебер сыныптар көрсетіліп, нәтижесінде бірнеше жеке және жұптық, топтық

формада авторлық бағдарламалар мен әдістемелік нұсқаулықтар жарыққа шығарылуда. Авторлық бағдарламаның инновациялық потенциалы бойынша:

– өнертапқыштық – қолданыстағы бағдараламаларды ішінара жетілдіру жолымен алынған бағдарлама;

– комбинаторлық – бірнеше бағдарламаны біріктіру жолымен алынған бағдарлама;

– толықтырылған – мазмұны бойынша мүлдем жаңа, қолданыстағы оқу бағдарламаларын толықтыратын бағдарлама;

– жаңашыл– парадигмалық негізі, ойы, ұсынылған оқыту технологиясының жаңашылдығымен ерекшеленетін бағдарлама.

Авторлық бағдарламаның өзі қазіргі мектептерде қолданылатындай, өмір сүру уақыты ұзақ болғаны дұрыс. Сондықтан тақырып таңдағанда да өзекті тақырыпты таңдауға ұсыныстар беріледі. Мысалы, мектеп–лицей жағдайында жаратылыстану бағытындағы пәндер тереңдетіліп, кеңейтіліп өтіледі. Оған бағдарлама жасап шығаруға болады. Педагогтер білім алушылардан БЖБ, ТЖБ тек бір нұсқада алып жататын кездер де болады. Сондықтан әртүрлендіру үшін басқа педагогтердің жасаған БЖБ, ТЖБ жинақтарын пайдаланғаны ыңғайлы. Осындай бағыттарда жасалған авторлық бағдарламалар мен нұсқаулықтар, жинақтар өмірлі болатынына сенімдімін.

Педагогтерге Youtube каналдарға өткізілген сабақтар, панорамалық сабақтар, сабақтарында қолданылатын әдістер (психологиялық ахуал қалыптастыру, топқа бөлу әдістері, кері байланысқа арналған, бекітуге арналған, миға шабуыл, рефлексияға арналған, қорытындылауға арналған әдістер, т.б.), төңкерілген сабақтар, білім алушылардың жобалық жұмыстарын салу арқылы каналдарын ресурстық орталыққа айналдыру ұсынылған. Жас мамандар Tik tok каналдарын жүргізеді. Химиктер зертханалық жұмыстарын салса, биологтар оқушылардың жасаған макеттерін салады. Тіл мамандары оқушылардың «Оқуға құштар жобасы» аясында кітап оқып, алған әсерлерінен түсірген видеоны салуда.

Жас мамандар мен әдістемелік көмекті қажет ететін мұғалімдерге бірнеше тақырыптарда шебер сынып, коучингтер өткізуге болады. Оның ішінде «Педагог шығармашылығындағы жобаның маңыздылығы», «Сабақ мақсатына сай оқу әдістерін дұрыс таңдау», «Ғылыми–зерттеу жұмыстарын жүргізу жолдары», «Авторлық бағдарламаның негізгі бөлімдері», «Математика пәнінен функционалдық сауат-тылықты қалыптастырушы тапсырмаларды құрастыру» [4], «Функционалдық сауаттылықты қалыптастырушы БЖБ тапсырмаларын құрастыру», «Ғылыми мақала жазуға қойылатын талаптар», «Қазіргі трендтегі цифрлық платформалар» сияқты тақырыптарда шебер сынып, коучинг, семинарлар өткізілді.

Мектеп педагогтарымен бірге мектеп–лицейде білім алушыларға арналған бірнеше жобаларды іске асырудамын. Оның ішінде «Медиа журналистика» жобасы аясында «Талап» арнасын құрдым. Арнаның арнайы логотипі белгіленіп, арнаның символы ретінде экранға шығарылып отырады. Арнада журналист болу арманы бар, сөйлеу, ойлау шеберлігі жоғары білім алушылар мен мобилогроф курстарын оқыған, мобилографияға қызығушылықтары бар, монтаждаушы, бейнеге түсіруші білім алушыларды жинақтадым. Сабақта бір білім алушының математикаға икемі болмағанымен, гуманитарлық салада үлгерімдері жоғары болады, бір білім алушының ешбір сабақтан үлгерімі жақсы болмаса да, видеоға түсіруге, монтаждауға, екеу ара диалогқа, ортаға тез бейімделіп кетуге икемді келеді. Сондықтан бұл арна білім алушының тікелей қабілеті мен дарынына қарай дамытушы тірек деп есептеймін. Арнаға арнайы студия ашып, ішін безендіріп, қажетті аппараттармен қамтамасыз еттім. Арнаның мүшелері апта сайын айдарлар («Q & A» сұрақ–жауап айдары, «Жаңалықтар» айдары) дайындап көрсетумен қатар, мектеп жаңалықтары мен жетістіктерді де экранға шығарып

отырады. Мұнда білім алушылардың тек оқу сауаттылығы ғана емес, математикалық, жаратылыстану, қаржылық, медиа-сауатылықтары да дамиды.

«Жұлдызды десант» жобасы аясына «Шапағат» еріктілер тобы құрылды. Еріктілер тобының мүшелеріне бірдей форма, бірдей төсбелгілер берілді.Ұйымға мейірімділікке, көмек беруге, үлкенге ізет көрсетуге, қоршаған ортаға жанашырлық танытуға ниетті білім алушыларды қабылдадым. Еріктілердің ең алғашқы жобасы «Қағазды өткіз де, ағашты құтқар» деп аталды. Мектепте мұғалімдер мен білім алушыларға қағазды ұқыптылықпен жинау ұсынылып, макулатураға өткізіп, жинаған қаржыларына мектепке қағаздарды, пластиктерді арнайы сұрыптап жинайтын қоқыс жәшіктерін сатып алып орнатты. Бұл тек білім алушыларды қоршаған ортаны қорғауға тәрбиелеп қана қоймай, сонымен бірге әлеуметтік басқа да іс–шараларда өздерінің ізгі ниеттері мен қабілеттерін ортаға сала алатындай жоба болып отыр. Баланың мейірімділігін, адамгершілік қасиетін, ортаға тез бейімделушілігін дамытуға нағыз бастама деп білемін.

Үшінші жоба «Интеллектум» деп аталады. 9–10 сынып оқушылары арасынан болашақта өзін бастауыш сынып педагогы ретінде көретін ұл–қыздардан топ құрылды. Ол топ 1–2 сыныпта оқу, жазу, ойлау, есептерді шығару үлгерімі нашар білім алушыларға «Сана» оқу–дамыту орталығының оқулықтарымен 3–4 баладан құрылған топқа сабақ өткізу арқылы сауаттылықтарын қалыптастыруға көмек беруде. Жоба арқылы бір жағынан төменгі буын білім алушыларының оқу, жазу, логикалық ойлау дағдыларын қалыптастыруға үлестерін қосса, бір жағынан жоғары буын оқушыларының болашақ мамандық таңдауына тәжірибе жинақтауға мол үлесін тигізеді [5].

Мектеп–лицейдегі инновациялық жобалау модельдерінің негізгі басымдығы – қазіргі заманғы әлеуметтік–мәдени, экономикалық–саяси жағдайда табысты қызмет ете алатын және соған ұмтылатын бренд ұстазды қалыптастыру арқылы маңызды өмірлік ұстанымы мен құндылықтары қалыптасқан, қоғам мен өмірге бейімділігі жоғары, өзі үшін қолайлы салада өзінің шығармашылық және жеке әлеуетін жүзеге асыра алатын белсенді білім алушыларды тәрбиелеп шығаруында [6].

Қорытындылай келе, өмірге бейімсіз деп саналған адамның өзі қоғамға табиғатынан берілген бір дарындылығы мен қабілетімен бейімделіп кете алады. Біз педагогтер баланың көп нәрсеге қабілетті екендігін сендіруден бөлек, оны дамытуға, дұрыс бағытқа бағыттауға, оған жан–жақты көмек көрсетуге тиістіміз.

Қоғам адамнан тұрады, ал адамды тәрбиелеп, болашақ тұлға етіп қалыптастырушы мектеп. Яғни, мемлекеттің дамуы мектеппен тығыз байланысты. Сондықтан, тұлға болып қалыптасатын оқушылардың негізгі құзыреттіліктерін қалыптастыруды қамтамасыз ететін мектептің инновациялық қызметінің құрылымын жетілдіру маңызды болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2022–2026 жылдарға арналған тұжырымдамасы / URL: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2200000941

2. Framework for the Assesment of Creative Thinking in PISA–2021 (in press)/ URL:https://pdf4pro.com/view/pisa–2021–creative–thinking–framework–oecd–7a29c3.html

3. Казахстан вошел в топ–50 стран по математике и естествознанию в рейтинге PISA/URL:https://kz.kursiv.media/2023–12–05/zhrb–pisa–pr/

4. Перминова Л.М.Минимальное поле функциональной грамотности (из опыта С–Петербургской школы) /Педагогика, 1999,–№2.– С.26–29

5. Чиксентмихайи М.Креативтілік. Жаңалықтар мен өнертабыстардың ағыны мен психологиясы. – М:Карьера.Пресс, 2018.

6. Компетенции в образовании:опыт проектирования:сб.науч.тр./Под ред.А.В.Хуторского. – М:Научно–внедренческое предприятие «ИНЭК», 2007.–с.327

УДК 372.881.111.1

ОСНОВЫ РЕАЛИЗАЦИИ ДЕЯТЕЛЬНОГО И КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ

Айтимбетова Назгуль Бакибаевна
магистрант 2 курса
специальность Иностранные языки: два иностранных языка
ТОО Международный университет Астана
г.Астана, Казахстан
E–mail: ps.naz_99@mail.ru

Аннотация

Статья посвящена инновационным подходам в обучении иностранным языкам студентов языковых курсов. В ней представлены требования к эффективной реализации деятельностно–компетентностного подхода, который наилучшим образом соответствует запросам общества и создает оптимальные условия для развития иноязычных компетенций у студентов языковых курсов.

Ключевые слова: *инновационные подходы, обучение иностранным языкам, деятельностно–компетентностный подход, развитие компетенций.*

Аңдатпа

Мақала тіл курсының студенттеріне шет тілдерін оқытудағы инновациялық тәсілдерге арналған. Ол қоғам сұранысын барынша қанағаттандыратын және тілдік курс студенттерінің шет тілі құзыреттілігін дамыту үшін оңтайлы жағдай жасайтын белсенділік–құзырлылық тәсілін тиімді жүзеге асыру талаптарын ұсынады.

Түйінді сөздер: *инновациялық тәсілдер, шет тілдерін оқыту, белсенділік–құзіреттілік тәсілі, құзыреттіліктерді дамыту.*

Abstract

The article is devoted to innovative approaches to teaching foreign languages to language course students. It presents the requirements for the effective implementation of the activity–competency approach, which best meets the needs of society and creates optimal conditions for the development of foreign language competencies among students of language courses.

Key words: *innovative approaches, teaching foreign languages, activity–competency approach, development of competencies.*

Преподавание иностранных языков является актуальной проблемой в наше время. Образовательные реформы начала XXI века ориентированы на «свободное развитие человека», его изобретательность, студенческую самостоятельность, конку–рентоспособность, компетентность, повышение уровня подготовки будущих специа–листов в системе высшего профессионального образования. [1] В.И.Байденко определяет компетентностный подход как метод, в рамках которого результаты образования моделируются как норму его качества. Этот подход представляет собой системный и целостный образ результата образования, который выражается на переднем плане в признаках компетентности студента или выпускника соответствую–щей квалификации. В результате этой прогрессивной структуры этих компетенций. [2] И.А.Зимняя представляет компетентностный подход в качестве парадигмы нового педагогического образования, которая включает в себя изменение основных представлений о развитии между собой и обучающимися. [3] Получение знаний из учебников и пособий самостоятельно по себе оказывается ограниченным. Необходимо акцентировать внимание на отдаленных компетенциях, которые предусматривают применение принципиальных знаний в практической иноязычной деятельности. Деятельно–компетентностный подход ориентирован не только на формирование информации, но и на развитие навыков и умений, необходимых для

получения выгоды от применения этих знаний в исходных сценариях. Этот подход также акцентирует внимание на стимулировании творческой активности обучаемых.

Как отмечено в классификации А.В. Хуторского, существует три основных вида компетенций:

1. Ключевые компетенции, включающие ценностно–смысловую, общекультурную, учебно–познавательную, информационную, коммуникативную, социально–трудовую и компетенцию личностного самос.

2. Общепредметные компетенции.

3. Предметные компетенции. Каждая из этих компетенций включает в себя обширный набор знаний, умений, навыков и ценностей. [4]

Формирование ключевых компетенций при изучении иностранного языка осуществляется с использованием различных технологий, форм и методов обучения. Процесс обучения в рамках компетентностно ориентированного образования, ориентированного на понимание активного характера, где контролируется выполнение знаний и умений в ходе практической деятельности учащихся, организация их совместной работы в группах. При смене активных форм и методов обучения, инновационных технологий с акцентом на продуктивность. Формируется индивидуальная образовательная траектория, активно участвуют межпредметные взаимо–связи, а также развиваются такие ключевые качества, как самостоятельность, креативность, инициативность и ответственность. [5] К числу таких методов относятся монолог преподавателя, фронтально–индивидуальный опрос, информативные беседы, самостоятельная работа с учебными достижениями и демонстрационные фильмы. С учетом компетентностного подхода к обучению английскому языку активно внедряется дополнительные технологии, такие как метод проектов, развитие критического мышления посредством чтения и письма, методы дебатов, игровые техно–логии (языковые и ролевые, драматизация), кейс–стади, проблемные обсуж-дения, технологии интерактивного обучения (в парах, маленьких в группах) и создание портфолио. Например, методические проекты применяются для развития таких компетенций, как информационная, коммуникативная, личностного самосовершенст–вования и других. Формирование учебно–познавательной компетенции предполагает овладение навыками учебной деятельности и навыками анализа своей работы.

Для развития данной компетенции активно применяются методы самоконтроля и взаимоконтроля. Формирование этой технологии осуществляется поэтапно с использованием игровых методов, дискуссий и технологий кейс–стади. Студенты определяют свои социальные роли, ведут диалог на различные темы, практикуют устную речь и используют речевые выражения, соответствующую социокультурной направленности, что обеспечивает обеспечение креативности в мышлении. Освоение коммуникативной компетенции предполагает умение владеть различными компонентами ролей, а ролевая игра является основным достижением этой цели. В процессе имитации различных нарушений жизни учащиеся готовятся к будущему руководителю программы, освещая аспекты жизни в обществе с его установленными законами и соблюдением. Таким образом, формируется социально–трудовая компетентность. [6]

Подход к обучению иностранному языку, основанный на деятельно–компетентностном подходе, требует инновационного подхода к организации текущего процесса. Этот подход предполагает создание условий, содействие их формированию и развитию практических навыков и умений в использовании иностранной речи. Таким образом, подход к созданию подобных событий происходит на занятиях, где формирование языкового материала происходит соответствующим образом через общение между преподавателем и обучающимися в моделируемых различных методах жизненных установленных, является частью данного подхода. Формирование компетенций учащихся напрямую зависит от их активности, когда роль

«активности» переходит от преподавателя к обучаемому. Деятельно–компетентностный подход акцентирует внимание на практической направленности образования и предполагает приобретение опыта, способностей применять знания на практике.

Таким образом, для эффективного применения компетентностного подхода необходимо провести тщательную подготовку и обеспечить у учащихся устойчивую языковую базу, что достигается в рамках образовательной системы.

Список литературы:

1. Игнатьева Г. Деятельностное содержание образования: современная дискуссия // Высшее образование в России. – 2003. – №5. – С.65–74.

2. Байденко В.И., Джерри ванЗантворт. Модернизация профессионального образования: современный этап. Европейский фонд образования. – М., 2003.

3. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования//Высшее образование сегодня. № 5. 2003.

4. Хуторской А.В. (редактор составитель). Общепредметное содержание образовательных стандартов. Проект «Стандарт общего образования». – М., 2002.

5. Комарова Ю.А. Научно–исследовательская компетентность студентов филологических специальностей // Формирование билингвальной личности на основе компетентностного подхода / Отв. ред. Г.А. Баева. – СПб.: Изд–во С.–Петерб. ун–та, 2012. – С. 113–148

6. Мильруд Р. П. Компетентность и иноязычное образование // Сборник научных статей Таганрогского государственного радиотехнического университета. Таганрог, 2004. – С. 65–79

УДК 796.011

К ВОПРОСУ ОБ ОСОБЕННОСТЯХ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ СТУДЕНТОВ КРАСНОДАРСКОГО ФИЛИАЛА РЭУ ИМ. Г.В. ПЛЕХАНОВА

Александров Спартак Геннадиевич
кандидат педагогических наук, доцент
кафедра корпоративного и государственного управления
Краснодарский филиал РЭУ им. Г.В. Плеханова,
г.Краснодар, Россия
E–mail: spartak–2010@mail.ru

Аннотация

В статье рассмотрены вопросы внедрения в образовательную средуновых образовательных технологий, направленных на укрепление здоровья, гармоничное развитие форм и функций организма студенческой молодежи (на примере Краснодарского филиалаРЭУ им. Г.В.Плеханова). Рассмотрены актуальные вопросы модернизации физкультурно–спортивной деятельности студенческой молодежи. Рассмотрены практические вопросы внедрения новых подходов в совершенствовании процесса физического воспитания обучаемых вуза.

***Ключевые слова**: физическое воспитание, формирование личности, студенческая среда, здоровый образ жизни, комплекс ГТО.*

Аңдатпа

Мақалада студенттік жастардың денсаулығын нығайтуға, дене формалары мен функцияларын үйлесімді дамытуға бағытталған білім беру ортасына жаңа білім беру технологияларын енгізу мәселелері қарастырылған (мысалы, Г.В.Плеханов атындағы РЭУ Краснодар филиалы). Студент жастардың денешынықтыру–спорттық қызметін жаңғыртудың өзекті мәселелері қаралды. ЖОО білімалушыларының дене тәрбиесі процесін жетілдіруд ежаңа тәсілдерді енгізудің практикалық мәселелері қаралды.

***Түйінді сөздер**: дене тәрбиесі, жеке тұлғаны қалыптастыру, студенттік орта, салауатты өмір салты, ГТО кешені.*

Abstract

The article considers the issues of introducing new educational technologies into the educational environment aimed at strengthening health, harmonious development of forms and functions of the body of student youth (using the example of the Krasnodar branch of Plekhanov Russian University of Economics). The current issues of modernization of physical culture and sports activities of students are considered. The practical issues of introducing new approaches in improving the process of physical education of university students are considered.

Key words*: physical education, personality formation, student environment, healthy lifestyle, TRP complex.*

Результаты исследования и их обсуждение.

Обновление общества вызывает необходимость активного поиска новых подходов к организации образования в высшей школе. Требуется конверсия программ и методик физвоспитания обучающихся по предмету «Физическая культура».

Сохраняется острая необходимость в поиске новых форм и методов вузовского физкультурного обучения и воспитания, не наработаны оценки эффективности предлагаемых концепций, их соответствие основным принципам и положениям существующей методологии гуманитарной науки.

Использование физкультурно–оздоровительных технологий представлено значимым направлением инновационной деятельности в области физкультуры и спорта [1].

В настоящее время продолжается поиск результативных новаций в области формирования физической культуры личности студенческой молодежи.

Здесь предпочтительно применение научно–методических разработок, предоставляющих возможность комплексного воздействия на студентов современных средств и форм активной двигательной деятельности, в зависимости от пола и особенностей развития, уровня здоровья и подготовленности, интересов и мотивов.

Для повышения показателей здоровья и физического развития, а так же интереса к физкультурным занятиям назрела потребность в обновлении содержания программы физического воспитания в вузе посредством внедрения научно обоснованных инновационных программ физического воспитания и спортивной тренировки.

В настоящее время в российском обществе сохраняется проблема низкого уровня физического развития и двигательной активности студентов, отсутствие глубоких знаний о здоровом образе жизни [2].

Всё это свидетельствует о снижении показателей здоровья и физической подготовленности студенчества.

Приоритетной задачей преподавателя (тренера) должно выступить создание условий для формирования у студентов навыков саморазвития и самосовершенствования, повышения интереса к укреплению здоровья и приобщению к ценностям здорового образа жизни, становлению необходимых двигательных качеств и навыков, улучшению осанки и пропорциональности фигуры.

Постоянная физическая активность выступает неотъемлемым элементом повышения качества здоровья и профилактики заболеваниймолодежи. Повышение уровня жизни проявляется в рациональном распределении свободного времени студентов, правильномпитании, отказе от вредных привычек [3].

Физическое воспитание выступает здесь элементом системного процесса формирования личности студента, направленного на укрепление здоровья, гармоничное развитие форм и функций организма, его физических способностей и умений, двигательных навыков, в целом на достижение физического совершенства человека. 24 марта 2014 года, в *целях дальнейшего совершенствования государственной политики в области физической культуры и спорта, создания эффективной системы физического воспитания, направленной на развитие*

человеческого потенциала и укрепление здоровья населения, Президент РФ подписал Указ «О *всероссийском физкультурно–спортивном комплексе «Готов к труду и обороне» (ГТО)» [4].*

*В соответствии с данным Указом*вузыРоссии сталивнедрять комплекс ГТО в практику.

Краснодарский филиал Российского экономического университета им. Г.В.Плеханова так же не остался в стороне от этого процесса и проявляет особую заинтересованность к участию в соревнованиях по комплексу ГТО на региональном (Универсиада Кубани) и всероссийском (Межфилиальный фестиваль летних видов спорта «Спортивная Анапа») масштабах.

Одна из приоритетных задач Филиала –направление усилий на сохранение и укрепление здоровья студентов, а так же воспитание потребности в здоровом образе жизни, совершенствовании функциональных способностей будущего специалиста, применяя как практическую, так и теоретическую сторону обучения [5].

На данный момент учебный процессв сфере физической культуры включает 328 часов обучения по предмету «Элективные дисциплины по физической культуре и спорту» и 72 часа по дисциплине «Физическая культура». Онразделён следующим образом: 80% – практическая часть и 20% – теоретическая. Такое сочетание теории и практики подтвердило свою оптимальность [6].

Ежегодно команда КФ РЭУ им. Г.В.Плеханова принимает участие в фестивале игровых видов спорта среди студентов города Краснодара и Универсиаде среди вузов Кубани, а так же фестивале среди филиалов РЭУ «Спортивная Анапа», показывая стабильно высокие результаты вовсех видах спорта, регулярно становясь призёром соревнований.В программу соревнований включено выполнение комплекса ГТО.

Начиная с сентября каждого учебного года, студенты осуществляют подготовку по действующему комплексу ГТО с последующей сдачей нормативов.

На данных соревнованиях Филиал представлен командами студентов по различным видам: мини–футболу, стритболу, пляжному волейболу, настольному теннису, бадминтону, единоборствам, общефизической подготовке, легкой атлетике, шахматам, компьютерному спорту.

Помимо практической стороны есть и творческая. Ежегодно более 20 студентов участвуют в научно–практических конференциях разного уровня, круглых столах, конкурсах и презентациях по актуальным вопросам физической культуры и спорта. Они представляют свои исследования и участвуют в дискуссиях по различным проблемам, посвящённым физкультурно–спортивной тематике. Материалы статей публикуются в сборниках, находящихся в свободном доступе в библиотеке и электронных ресурсах.

Краснодарский филиал участвует в ежегодных комплексных соревнованиях между филиалами РЭУ, приводящимися на летней вузовской спортивно–оздоровительной базе отдыха в г.Анапа. Это позволяет студентам налаживать взаимодействие, делиться опытом, познавать мир, демонстрировать спортивные достижения.

Присутствует стимулирование и вознаграждение студентов и тренеров вуза за достигнутые спортивные победы.

Исходя из того, что КФ РЭУ находится на Кубани – родине кубанского казачества, будет обоснованным продолжить внедрение в учебный процесс разнообразных народных казачьих подвижных игр, позволяющих совершенствовать у студентов ловкость и силу, координацию движений и выносливость. Это даст возможность обучаемым не забывать родную историю, знать и уважать обычаи и традиции региона [7, 8, 9].

Следующее перспективное нововведение – внедрение новых информационных технологий в образовательный процесс, а именно разработкалекций и практических занятий сиспользованием потенциала искусственного интеллекта [10].

Это позволяет во время лекционных, семинарских и лабораторных занятий наглядно демонстрировать студентам материалы, в которых представлены примеры выполнения физических упражнений, игровых комбинаций, тактических приемов, оказание первой помощи, демонстрация негативных последствий вредных привычек и зависимостей.

Преподаватель–предметник должен грамотно формулировать задачи и добиваться их выполнения, основываясь на «багаже знаний», понимании механизмов физкультурно–педагогических воздействий назанимающихся, с учетом особенностей, как отдельной личности, так и спортивного (учебного) коллектива, в целом.

Необходимо предоставлять студентам свободный и осознанный выбор состава средств подготовки в рамках «Элективных дисциплин по физической культуре и спорту», физических упражнений и видов спорта, (йога, стретчинг, пилатес, кросс–фит, атлетическая гимнастика, аэробика, легкая атлетика, футбол, баскетбол, волейбол, настольный теннис и т.д.). Следует придерживаться индивидуализации в создании учебно–тренировочных групп.

Список литературы:

1. Александров С.Г., Кауц А.Ю. Формирование «культуры тела» студентов вузов // Сборник научных статей профессорско–преподавательского состава и студентов Российских научно–образовательных учреждений. – Берлин: БФ РЭУ им. Г.В.Плеханова, 2021. – С. 313–319.

2. Гусева Е.С., Александров С.Г. К вопросу об оценке физического развития студентов Краснодарского филиала РЭУ им. Г.В.Плеханова// Молодые исследователи: взгляд в прошлое, настоящее, будущее: Сборник научных статей II Международной научно–практической конференции. – Смоленск: СФ РЭУ им. Г.В.Плеханова, 2022. – С. 82–86.

3. Глусская А.С. К вопросу формирования физических качеств в процессе занятий физической культурой // Актуальные вопросы гуманитарных и социальных наук: от теории к практике. Материалы II Всероссийской научно–практической конференции с международным участием. – Чебоксары: Лань, 2023. – С. 253–255.

4. Указ Президента РФ *«О* всероссийском физкультурно–спортивном комплексе «Готов к труду и обороне» (ГТО)» от 24.03.2014 № 172 – СПС «Консультант Плюс».

5. Коробко А.Д., Александров С.Г. Об активизации вовлеченности студентов вуза в физкультурно–спортивную деятельность // Современные тенденции и проблемы науки в развитии цифровых и инновационных технологий: Сборник научных трудов VI Международной научно–практической конференции. – Краснодар: КФ РЭУ им. Г.В.Плеханова, 2022. – С. 194–203.

6. Сорокина Д.А., Александров С.Г. Элективные дисциплины по физической культуре и спорту как ресурс повышения двигательной активности студентов вуза // Студенческий спорт: состояние и перспективы развития: Материалы IV Всероссийской научно–практической конференции. – Сургут: СургГУ, 2022. – С. 93–96.

7. Данильчук В.Д., Александров С.Г. К вопросу о применении самобытных казачьих конных состязаний, игр и упражнений в физической подготовке студенческой молодежи Кубани // Россия и мировое сообщество: проблемы демографии, экологии и здоровья населения. Сборник статей II Международной научно–практической конференции. – Пенза: ПГТУ, 2019. – С. 60–63.

8. Брощенкова Д.А., Александров С.Г. О применении современных нетрадиционных оздоровительных систем физических упражнений в подготовке студентов (на примере КФ РЭУ им. Г.В.Плеханова)// Физическая культура и спорт: проблемы и перспективы. Материалы XXI Всероссийской научно–практической конференции с международным участием. – Сургут: СургГУ, 2022. – С. 58–60.

9. Бондарь А.И., Александров С.Г. Физическая культура как средство борьбы со стрессом у студентов // Молодые исследователи: взгляд в прошлое, настоящее, будущее: Сб. научных статей II Международной студенческой научно–практической конференции. – Смоленск: СФ РЭУ им. Г.В.Плеханова, 2022. – С. 48–53.

10. Белякова П.Е. О современных тенденциях цифровизации физического воспитания студентов вузов // Горизонты науки: Сборник научных трудов VI Всероссийской студенческой научно–практической конференции. – Смоленск: СФ РЭУ им. Г.В. Плеханова, 2022. – С. 14–21.

УДК 371.311.4

ФОРМИРОВАНИЕ УСТОЙЧИВОГО ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО ИНТЕРЕСА И СПОСОБОВ УДОВЛЕТВОРЕНИЯ ЕГО СВОИМИ СИЛАМИ, ЧЕРЕЗ ПРОЕКТНО–ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Александрович Людмила Николаевна
учитель начальных классов
КГУ «Физико–математический лицей
отдела образования города Костаная»
г.Костанай, Казахстан
E–mail: lyudmila13081965@mail.ru

Аннотация

В статье рассматривается метод проектов как средство развития познавательного интереса учащихся на уроках познания мира. Трансформируется роль учителя и ученика в начальной школе.

Ключевые слова: *метод проектов, проектная деятельность, деятельностный подход, мотивация школьника, познавательный интерес.*

Аңдатпа

Мақалада жоба әдісі оқушылардың дүниетану сабақтарында танымдық қызығушылығын дамыту құралы ретінде қарастырылады. Бастауыш мектепте мұғалім мен оқушының рөлі өзгеруде

Түйінді сөздер*:: жобалар әдісі, жобалық қызмет, қызметтік тәсілдер, оқушыларды ынталандыру, когнитивті қызығушылық.*

Abstract

The article deals with the method of projects as a means of development of cognitive interest of students in the lessons of knowledge of the world. The role of teacher and student in primary school is transformed.

Key words: *project method, project activity, activity approach, pupil motivation, cognitive interest.*

Введение

Мировые тенденции в области образования ставят перед школой новые задачи, отвечающие требованиям современного общества. От ученика теперь требуется не столько владение какой–либо информацией, сколько умение ориенти–роваться в информационных потоках, быть мобильным, осваивать новые технологии, самообучаться, искать и использовать недостающие знания или другие ресурсы. Если знания сами по себе больше не ценность, то какой результат образования необходим личности и востребован обществом?

Объект и методика

Объектом исследования выступает обучение младших школьников приёмам проектно–исследовательской деятельности.

В методологическую основу исследования положены разнообразные обще–научные и специальные методы исследования, а именно деятельностный подход, творческая проектная деятельность. Совокупность используемых методов позволила обеспечить достоверность и обоснованность выводов.

Результаты исследований

Педагогическая практика показывает, что метод проектов является эффектив–ным средством развития познавательного интереса учащихся на уроках познания мира и литературного чтения. Метод проектов – это некоторый способ достижения дидактической цели через детальную разработку обозначенной проблемы, которая должна завершиться реальным, практическим результатом, оформленным тем или иным образом.

Педагог должен хорошо осознавать, что увлечение репродуктивными методами обучения на уроках познания мира, литературного чтения, как, впрочем, и на других уроках в начальной школе, требует работы в основном таких психических процессов, как восприятие и память, и не создает условия для полноценной работы мышления и воображения. Если школьники должны овладеть учебной деятельностью, то есть научиться учиться («умею учить себя»), то это предполагает развитые познавательные интересы («люблю учиться, все интересно»), внутреннюю мотивацию («понимаю, зачем учусь»), элементарные рефлексивные качества («умею принять оценку учителя и сам объективно оцениваю свою деятельность»). И, наконец, самое главное: младший школьник может отвечать не только на вопрос «Что я делаю?», но и на вопрос «Как я это делаю?»

Для начальной школы приоритетными остаются формирование учебной деятельности как желания и умения учиться, развитие познавательных интересов и готовности к обучению в основном школьном звене. Эти показатели учебной деятельности постепенно приобретают характер важнейшей универсальной способности человека – потребности в самообразовании. [1]

Реализация проектно–исследовательской деятельности на уроках в начальной школе в целом ведет к изменению позиции учителя. Мы привыкли рассматривать педагога, как носителя готовых знаний. Теперь же он превращается в организатора познавательной, исследовательской деятельности своих учеников. В связи с этим изменяется и психологический климат в классе, так как учителю приходится переориентировать работу учащихся на разнообразные виды самостоятельной деятельности исследовательского, поискового, творческого характера.

Основы исследовательской деятельности – это неотъемлемая составляющая образовательного процесса. Как нельзя лучше для этого подходят уроки познания мира и литературного чтения. Проектная деятельность позволяет ставить перед детьми серьезные проблемные вопросы, исследовательские задачи, а детская «тяга к тайнам» превращает их в «исследователей». Успех выполнения таких задач формирует интеллектуальную радость, положительные эмоции, ожидание «творческого счастья» и конечно же развивает познавательный интерес младших школьников. [2]

Собственная исследовательская практика призвана расширять кругозор ребенка и развивать его познавательные способности. Включаясь в процесс самостоятельной добычи и обработки новой информации, ребенок не только приобретает новые знания, но и осваивает механизмы их самостоятельного получения. Об уровне их развития можно судить по изменению характера позна-вательной деятельности ребенка в сторону повышения степени самостоятельности. В ходе работы над проектом следует уделять особое внимание формированию и развитию у детей специальных умений и навыков, необходимых в исследовательском поиске. Уровень их сформированности можно оценить по проявляемым детьми умениям: видеть проблемы, ставить вопросы, выдвигать гипотезы, планировать и проводить наблюдения и эксперименты, высказывать суждения, делать умо-заключения и выводы, аргументировать (защищать) свои идеи и т. п.

К примеру, работая над проектом «Моя семья – моѐ богатство», учащиеся помимо изучения и воспроизведения материала из учебника, выполняют следующие виды деятельности: под руководством учителя и с помощью родителей накапливали материалы по данной теме. Пришлось поработать со справочной литературой, подобрать нужные материалы из семейных архивов, выучить стихи о семье, найти пословицы и поговорки, узнать свою родословную, написать сочинения, пообщаться с взрослыми и оформить полученную проектную работу.

В моей работе просматриваются воспитательные аспекты, направленные на активизацию познавательной деятельности, воспитание патриотизма, экологической культуры учеников.

Метод проектов всегда ориентирован на самостоятельную деятельность учащихся – индивидуальную, парную, групповую, которую учащиеся выполняют в течение определенного отрезка времени. Он всегда предполагает решение какой–либо проблемы. Решение проблемы предусматривает, с одной стороны, использование совокупности разнообразных методов, средств обучения, а с другой – необходимость интегрирования знаний, умений применять знания из различных областей науки, техники, технологии, творческих областей. [3]

Проектная деятельность учащегося – это деятельность, требующая от ученика нахождения нового алгоритма решения. Использование уроков–проектов, как показывает опыт, и мои наблюдения действительно является обоснованным и рациональным. Учитывая безусловные достоинства проектного метода и возрастные возможности учащихся 7–10 лет, а также беря во внимание опыт работы, реально и целесообразно его применение уже в начальном звене школьного обучения. В связи с этим необходимо рассмотреть особенности и варианты организации метода проектов с детьми младшего школьного возраста. [4]

Особо внимание уделяется проектам, которые можно реализовать на уроках литературного чтения и познания мира в начальных классах.

Я предлагаю темы уроков–проектов по литературному чтению и по познанию мира. Данные разработки проектов можно использовать в предметной, внеурочной деятельности. Их можно применять при объяснении нового материала, дистанционного обучения, как методическое пособие для родителей.

Проекты, реализуемые на уроках литературного чтения:

– Ярмарка профессий–В гостях у королевы Фантазии(по произведению В.Гауфа «Карлик Нос»)

– Нет краше Родины нашей (по произведению К.Паустовского «Стальное колечко») и т.д.

Проекты, реализуемые на уроках познания мира:

– Путешествие в зимний лес (по разделу «как зимуют животные»)

– Сохраним животный и растительный мир Казахстана (по теме «Красная книга животных и растения Казахстана»)

– Великая тайна воды (по теме «Вода в природе «Реки и озёра»)

– Кладовые земли Казахстана (по теме «Полезные ископаемые»)

– Загадки солнечной системы (по теме"Небесные тела: планеты, звезды, форма и размер Земли")

Эти проекты успешно применялись на уроках литературного чтения и познания мира и способствовали повышению качества знания учеников по данным предметам при текущем и итоговом контролях – 96 %.

На вопрос «Чему удалось научиться в ходе работы над проектом?» школьники отвечают:

– распределять рационально и правильно время работы;

– анализировать собственные действия (самоанализ);

– презентовать результаты своего труда;

– доделывать начатое дело до конца;

– достигать и добиваться поставленной цели;

– рассматривать проблему с различных точек зрения.

Учащиеся младшего школьного возраста очень хорошо и охотно работают в проекте. У учащихся появляется стремление к совершенству. Поэтому результат работы над проектом заслуживает самой высокой оценки на всех этапах работы.

В ходе работы над проектом формируются коммуникативные, информационные компетенции учащихся, что очень важно в младшем школьном возрасте.

Выводы

Проектная деятельность на уроках позволяет учащимся расширить рамки учебника, проследить связь между различными школьными дисциплинами, способствует формированию ключевых компетенций учащихся, выводит учебно–воспитательный процесс из стен школы в окружающий мир.

Подводя итог можно с уверенностью сказать, что кропотливая работа над учебными проектами, полностью себя оправдывает. Она создает благоприятные условия для лучшего взаимодействия между учителем и учащимися, повышает самооценку, укрепляет чувство собственного достоинства, повышает качество знаний, общее развитие учащихся, подталкивает детей к самостоятельному поиску информации и, как следствие, является весьма эффективным средством развития познавательного интереса младших школьников. Полноценное проживание этого возраста, его позитивные приобретения являются необходимым основанием, на котором выстраивается дальнейшее развитие ребенка как активного субъекта познаний и деятельности. Основная задача взрослых в работе с детьми младшего школьного возраста – создание оптимальных условий раскрытия и реализации возможностей детей с учетом индивидуальности каждого ребенка. В этом как раз и помогает проектно–исследовательская деятельность.

Список литературы:

1. Краля Н.А. Метод учебных проектов как средство активизации учебной деятельности учащихся: учебно–методическое пособие / Под ред. Ю.П.Дубенского. – Омск: Изд–во ОмГУ, 2005. – 59 с.

2. Смирнова Т.Г. Формирование и развитие основ исследовательского творчества учащихся / Т.Г.Смирнова // Биология в школе. – 2006. – N 1. – 6–8 с.

3.Матяш Н.В. Проектная деятельность младших школьников. Книга для учителя начальных классов./ Н.В.Матяш, В.Д.Симоненко. – Москва: Вента–Графф, 2002. – 112 с.

4. Сергеев И.С. Как организовать проектную деятельность учащихся : практ. пособие для работников общеобразоват. учреждений / И.С.Сергеев. – [2–е изд., испр. и доп.]. – Москва : Аркти, 2005. – 76 с.

ӘОЖ 37.012.8

ЖАҢАРТЫЛҒАН БАҒДАРЛАМА НЕГІЗІНДЕ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІС–ТӘСІЛДЕРДІҢ ТИІМДІЛІГІ

Алпысбаева Гульшат Мухамбетсалыковна
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі,педагог зерттеуші
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай қаласы білім бөлімінің №11 жалпы
білім беретін мектебі» КММ, Қостанай қ., Қазақстан

Кокышева Гульзира Оралбековна
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі,педагог зерттеуші
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай қаласы білім бөлімінің №11 жалпы
білім беретін мектебі» КММ, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: Uekmifn_1969@mail.ru

Аңдатпа

Қазіргі білім беру саласындағы оқытудың озық технологияларын меңгермейінше сауатты, жан–жақты маман болу мүмкін емес. Инновациялық технологияны меңгеру мұғалімнің интеллектуалдық, кәсіптік, адамгершілік, рухани, азаматтық және басқа да көптеген адами келбетінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін–өзі дамытып, оқу–тәрбие үрдісін тиімді ұйымдастыруына көмектеседі. Инновациялық педагогикалық технологияларын шығармашылық қабілеттерін артты–руға өз үлесін қосады.

Түйінді сөздер: *инновациялық педагогикалық технология, педагогика, озық технологиялар, заманауи технология, білім беру.*

Аннотация

Невозможно стать компетентным и разносторонним специалистом, не овладев передовыми технологиями преподавания в сфере современного образования. Освоение инновационных технологий благотворно влияет на формирование интеллектуальных, профессиональных, нравственных, духовных, гражданских и многих других качеств человека педагога, помогает ему развиваться и эффективно организовывать учебный процесс. Инновационные педагогические технологии способствуют повышению творческих способностей.

Ключевые слова:*инновационные педагогические технологии, педагогика, передовые технологии, современные технологии, образование.*

Abstract

It is impossible to become a competent and versatile specialist without mastering advanced teaching technologies in the field of modern education. The development of innovative technologies has a beneficial effect on the formation of intellectual, professional, moral, spiritual, civic and many other qualities of a teacher, helps him develop and effectively organize the educational process. Innovative pedagogical technologies help increase creativity.

Key words: *innovative pedagogical technologies, pedagogy, advanced technologies, modern technologies, education.*

Соң жылдары жиі пайдаланылып кележатқан жаңа ұғымдардың бірі – инновация. Инновацияны жете түсініп, инновациялық әдіс–тәсілдерді мектеп өмірін екеңін ненгізу жасұрпақтың саналы да сапалы білімалуының бірден–бір шарты болып табылады.

Жаңа инновациялық педагогикалық технологияларды пайдалану арқылы оқытужүйелітүрдеіскеасып, сапалынәтижегеәкеледі. Бұл оқытудың ажырамас бөлігі, маңызы. Оқыту – тәрбиенің құрамды бөлігі, қайнар көзі, жүйелі түрі. Оқыту арқылы тәрбиенің саналылығын, руханилығын, әсемділігін, адамгершілікке баулу жолын, еңбекшілігін, т.б. айқындар толықтыруға болады. Оқыту – тәрбиенің интеллектуалды түрі. Оқытудың инновациялық технология бойынша әдістемелік жүйесі, осы мақсатта сапалы нәтижеге жеткізуге мүмкіндік беретін танымдық іс–әрекеттер түрлерінің мазмұнын, белгілі деңгейде белсенділігін көздейді. Осы екі үрдістің өзара сапалы нәтижесінде оқушының өз ісіне сенімділігін, жауапкершілік сезімін, шығармашылық қабілеттілігін қалыптастыру мақсатын жүзеге асыруға жағдай туғызатын оқытудың инновациялық негізгі түрлері анықталады.

Инновациялық технологиялардың педагогикалық негізгі қағидалары: балаға ізгілік тұрғысынан қарау; оқыту мен тәрбиенің бірлігі; баланың танымдық күшін қалыптастыру және дамыту; баланың өз бетімен әрекеттену әдістерін меңгерту; баланың танымдылық және шығармашылық икемділігін дамыту; әр студентті оның қабілеті мен мүмкіндік деңгейіне орай оқыту; барлық оқушылардің дамуы үшін жүйелі жұмыс істеу [1].

Еліміздің барлық оқу мекемелерінде білімнің жаңа жүйесі енгізіліп жатыр. Мұндағы негізгі мақсат – жаһандану заманында білімнің бүкіләлемдік кеңістігіне ену. Осыған орай, білімнің мазмұны да, оған қойылатын талаптар да өзгереді. Сол себепті қазір жалпы барлық оқу орындарында оқытудың инновациялық технологиялары қолданыла бастады. Сондықтан жаңашылдық керек, яғни, инновациялық жүйе негізінде оқу орынның оқушыларының белсенділігін арттыру, өзіне сенімділігін

қалыптастыру, танымдық–шығармашылық қабілетін дамыту олардың белсенділік–сенімділік сапаларын диагностикалық әдіс–тәсілдермен анықтауға, сабақта, сабақтан тыс уақытта өз ойын еркін жеткізе білуге үйретуге, қоғамда болып жатқан оқиғаларға қатысты көзқарастарының болуына, инновациялық тәртіп нормаларын, белгілерін, көрсеткіштерін анықтауға көмегін тигізеді.

Қазақ тілі мен әдебиеті сабағының қызықты өтуі мұғалімнің үнемі іздену, ұтымды әдіс–тәсілдерді қолдану, оқыту әдістемесін жаңартып отыруына байланысты. Қазіргі таңдағы әдістемелер мен педагогикалық технологиялар пәннің инновациялық және интерактивтік әдістемелерін сабақ барысында пайдалана отырып сабақтың сапалы, әрі қызықты өтуіне ықпалын тигізуде [2].

Оқу–тәрбие үрдісінде қолданып, айтарлықтай нәтиже беріп жүрген инновациялық педагогикалық технологиялар мыналар:

Проблемалық оқыту

Оқу іс–әрекетінде проблемалық жағдаяттарды құру және оларды шешу үшін оқушылардың белсенді өз бетінше әрекетін ұйымдастыру, нәтижесінде білім, білік, дағдыны шығармашылықпен меңгеру пайда болады, ақыл–ой қабілеттері дамиды.

Деңгейлеп оқыту технологиясы

Мұғалімнің әлсізге көмектесу, күштіге көңіл бөлу мүмкіндігі бар, күшті оқушылардың білім алуда тезірек, тереңірек ілгерілеуге деген ұмтылысы жүзеге асады. Мықты оқушылар өз қабілеттерімен расталады, әлсіз оқушылар оқуда табысқа жетуге мүмкіндік алады, оқу мотивациясының деңгейі артады.

Сонымен, оқушының үлгерімі, білім сапасының жоғары болуы ең алдымен мұғалімнің өз міндетіне, шеберлігіне байланысты. Мұғалім өз міндетін тек оқыту, түсіндіру емес, ең алдымен оқушылардың оқу еңбегін танымдық оқу іс–әрекетін сауатты ұйымдастыру, басқару деп білуі тиіс.

Жобаны оқыту әдістері

Бұл әдіс бойынша жұмыс оқушылардің жеке шығармашылық қабілеттерін дамытуға, кәсіби және әлеуметтік өзін–өзі анықтауға саналы түрде келуге мүмкіндік береді.

Оқытудағы зерттеу әдістері

Оқушылардың өз бетімен білімін толықтыруға, зерттелетін мәселеге терең бойлап, оны шешу жолдарын ұсынуға мүмкіндік береді, бұл дүниетанымын қалыптастыруда маңызды. Бұл әр оқушының жеке даму траекториясын анықтау үшін маңызды.

Оқытуда белсенді әдістерді қолдану технологиясы: рөлдік, іскерлік және басқа да оқу ойындарының түрлері.

Ой–өрісін кеңейту, танымдық белсенділігін дамыту, практикалық іс–әрекетте қажетті белгілі бір іскерліктер мен дағдыларды қалыптастыру, жалпы білім беру іскерліктері мен дағдыларын дамыту [3].

Ақпараттық–коммуникациялық технологиялар. Осыған орай, өз практикамда жиі пайдаланып оқушылардың білім–білік дағдысын қалыптастыруда жемісті нәтиже көсетіп келе жатқан АКТ пайдалануға байланысты бірнеше әдіс–тәсілдерді ұсынамын:Plickers оқыту платформасы.Мұғалім оқушыларға аты–жөні жазылған карталарды дайындайды, содан кейін экранда тест сұрақтарын көрсетеді және оқушылардың жауаптарын телефоннан немесе планшеттен сканерлейді. Қосымшаның артықшылығы – оқушыларға ұялы телефондар мен Интернетке қосылу қажет емес, ал мұғалім тест нәтижелерін экраннан бірден көре алады.

Quizlet – жаңа сөздерді есте сақтауға арналған тамаша платформа. Сіз дайын карталар жиынтығын қолдана аласыз немесе сөздердің жеке қорын жасай аласыз. Платформа сонымен қатар түрлі тесттер, ойындар мен қосымша функцияларды

ұсынады. Сіз интерактивті тақтада бүкіл сыныппен жұмыс жасай аласыз немесе сілтеме арқылы виртуалды сыныптағы әр оқушыға жеке тапсырмалар бере аласыз.

Жоғарыда аталған платформалар негізінде оқушылардың пәнге деген қызығушылығы артып, білім деңгейінің артқандығын анықтадым.

Бүгінгі таңда заманауи сабақты ойдағыдай өткізу үшін өз ұстанымын қайта қарастыру, не үшін және қандай өзгерістер қажет екенін түсіну мына біздер педагогтердің бірден–бір мақсатыдеп білемін.

Әдебиеттер тізімі:

1. Заманауи оқыту әдістемесі. Жарқын болашақ 2022 қыркүйек 2 басылым. URL: https: // www.oblmetod.kz/wp–content/uploads/2023/09/%D0%BA%D0%B0%D0%B7–28–08–2023–2.pdf

2. Грандберг И.И. Оқыту әдістемесі. – М.,1974ж.– 255 б.

3. Бірімжанов Б., Нұрахметов Н. Жалпы педагогика. – Алматы: Ана тілі, 1992ж. – 640 б.

УДК 373.3

ИЗ ОПЫТА ПРИМЕНЕНИЯ ЭЛЕМЕНТОВ ГЕЙМИФИКАЦИИ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Амирова Евгения Леонидовна
магистр пед. наук, учитель английского языка, педагог–модератор
Учреждение «Академический лицей города Костанай»
г. Костанай, Казахстан
E–mail: amirovazh@mail.ru

Аннотация

Использование элементов геймификации на уроках английского языка имеет ряд преимуществ. В статье рассматриваются определения понятия геймификации, этапы интеграции геймификации в учебный процесс, преимущества использования и элементы геймификации на уроках английского языка. Рассматривается личный опыт использования элементов гемийфикации на уроках английского языка.

***Ключевые слова**: геймификация, элементы геймификации, обучение английскому языку.*

Аңдатпа

Ағылшын тілі сабақтарында геймификация элементтерін пайдаланудың бір қатар артықшылықтары бар. Мақалада геймификация ұғымының анықтамалары, геймификацияның оқу процесіне кірігу кезеңдері, ағылшын тілі сабақтарында пайдалану артықшылықтары мен геймификация элементтері қарастырылады. Ағылшын тілі сабақтарында гемийфикация элементтерін пайдаланудың жеке тәжірибес іқарастырылады.

***Түйінді сөздер**: геймификация, геймификация элементтері, ағылшын тілін оқыту.*

Abstract

The implementation of gamification elements in English lessons has several advantages. The article contains the definitions ofgamification, the stages of gamification integrating into the educational process, the advantages of using gemification on English lessons and its elements. The personal teaching experiencewith the elements of gemification on English lessons is considered.

***Key words**: gamification, elements of gamification, English language teaching.*

Процесс обучения английскому языку в начальной школе строится главным образом на использовании игровых технологий. Основной причиной этого являются психические и возрастные особенности детей младшего школьного возраста. Совре–менные исследователи, рассматривая термин игровые технологии в образовании, также используют понятие геймификация.

Результаты анализа исследований геймификации в образовании позволили сделать вывод, что данный термин рассматривается в двух аспектах:

1) с точки зрения использования учебного материала как компьютерную игру с прохождением уровней, получением наград, бонусов, возможностью работы с персонажем и других игровых элементов;

2) как технологию использования игр в обычно неигровых процессах.

В обоих случаях цель применения геймификации состоит в привлечении интереса обучающихся и вдохновения их на продолжение обучения. «Геймификация может послужить мотивацией для того, чтобы люди начали делать то, за что они бы в обычных обстоятельствах не взялись» [1]. В нашей работе мы придерживаемся определения Каппа, в котором геймификация обучения трактуется как «образовательный подход, который направлен на мотивацию обучающихся путем использования дизайна видеоигр и игровых элементов в учебной среде»[2]. Внедрение геймификации на уроке английского языка позволяет создать интерактивную и мотивирующую среду, в которой обучающиеся активно взаимодействуют с материалом, применяют полученные знания на практике, испытывают эмоциональное вовлечение и получают обратную связь.

К. Вербах и Д. Хантер в своем исследовании описали этапы интеграции геймификации в процесс обучения:

1 этап: «Define» – предполагает постановку и определение цели внедрения геймификации в процесс обучения;

2 этап: «Delineate» – описать действия обучающихся, которые необходимо выполнить для получения определенного достижения (правила и условия игры).

3 этап: «Describe» – описание обучающихся, то есть учёт их интересов, взглядов и т.д.

4 этап: «Devise» – учёт цикла активности, цикла продвижения (неоднородность применяемых элементов), цикл вовлечённости (обратная связь, присвоении баллов, очков, мотивация).

5 этап: «Don’tforget» – компонент развлечения (например: наличие соревновательного элемента, присвоение очков, различных карточек, игровых кубиков и т.д.).

6 этап: «Deploy» – этап внедрения элементов геймификации в процесс обучения [1].

В статье Колобановой И.В. выделены следующие преимущества использования геймификации при обучении иностранному языку:

1. Происходит развитие всех видов речевой деятельности (говорение, аудирование, чтение и письмо).

2. Присутствует дух соревнования, который увеличивает активность учащихся.

3. Повышается интерес и внимание аудитории.

4. Происходит преодоление языкового барьера и эмоциональное расслабление.

5. Создаются коммуникативные ситуации.

6. Есть возможность работать в команду, выстраиваются дружеские отношения среди обучающихся.

7. Изучение иностранного языка происходит на системном уровне [3].

Ряд исследователей в своей статье о геймификаии в обучении «Анализ элементов геймификации в образовательных средах с использованием существующей таксономии геймификации» выделяют более 20 элементов, главными из которых являются следующие:

1. механика прогресса (очки / значки / таблицы лидеров);

2. повествование и персонажи;

3. управление игроком;
4. немедленная обратная связь;
5. возможности для совместного решения проблем;
6. поэтапное обучение с возрастающими трудностями;
7. возможности для овладения мастерством и повышения уровня;
8. социальная связь [4].

Таким образом, использование элементов геймификации на уроках английского языка позволяет внедрить элементы компьютерной игры в процесс обучения в школе, что способствует повышению интереса у современных школьников и мотивирует их к достижению целей обучения.

Рассмотрим некоторые элементы геймификации, которые могут быть использованы на уроках английского языка.

1) *Механика прогресса* – это один из самых лёгких в организации и удобных в использовании элементовгеймификации, который указывает на достижение обучающимися определенной цели.

На уроках английского языка данный элемент может быть использован на этапах закрепления и контроля полученных знаний и умений. Обучающиеся могут получать наклейки, жетоны, карточки за выполнение заданий.

Личный опыт использования жетонов в качестве «поощрения» за правильный ответ при фронтальном опросе показал, что ребята активизируются, появляется интерес к участию в упражнении даже у обучающихся с низкой мотивацией. В результате подсчитывается количество жетонов и победитель, заработавший больше всего жетонов, получает приз в качестве особенной наклейки на английском языке, или сертификат на освобождение от домашнего задания и т.п. Стоит отметить, что поощрение не должно быть связано с оцениванием и получением баллов за урок, так как это, наоборот, снижает мотивацию к обучению.

Предлагаем список поощрительных сертификатов:

- на «невыставление» отметки в журнал;
- на работу ассистентом учителя на уроке;
- на помощь учителя при написании контрольной работы;
- на освобождение от домашнего задания.

Один из видов использования элемента механики прогресса – это наличие у каждого обучающегося индивидуальной карты (см. рис.1), обязательной к заполнению на уроке за различные задания. Ребята собирают «лайки» за активность, продвигаются по уровням и в результате получают «приз».

Рисунок1. Карта прогресса на уроке

Такая карта прогресса может быть более подробной и включать определенные задания по разделам модулей обучения, в результате прохождения всех заданий по модулю, ребята осваивают его и получают определённое поощрение.

Таким образом, в практической работе использование данного элемента геймификации может способствовать активизации познавательной деятельности, заинтересованности и мотивированности к обучению.

2) *Повествование и персонажи* – элемент геймификации, основанный на использовании вспомогательных материалов, таких как куклы, марионетки, игрушки, в качестве героев или персонажей определённой истории. Работа с данным элементом может включать: фронтальный опрос, микродиалоги, диалоги и микро–монологи описания на повторение лексического материала, мини–спектакли с последующим обсуждением.

В настоящее время куклы заменяют анимацией, картинками, видео,удобными в использовании на слайдах для демонстрации в классе на проекторе. В учебно–методическом комплексе Smiles по английскому языку в начальной школе представлены персонажи Liam, Lilly, NannyRose, Charlie, которые знакомят ребят с лексикой по теме, участвуют в определенных ситуациях, которые связаны с изучением определенной грамматической темы. Для усиления роли геймификации в работе с данными персонажами педагог задействует героев во всех заданиях: они «приносят» новые упражнения для выполнения, «задают вопросы», дети делятся с героями своими «секретами», рассказывают им о своих семьях, увлечениях, рабочем дне и др. За это герои «поощряют» ребят дипломами, личными письмами, сладкими сюрпризами.

Кроме того, элемент повествования может быть использован на уроках английского языка для создания атмосферы к обучению, эмоциональной настройки ребят на увлекательное путешествие в страну новых знаний. Для создания атмосферы используются декорации на стенах, особенные обложки на тетради, раздаточный материал, выполненный в определенном тематическом дизайне. Каждый урок может быть представлен как путешествие в определённую страну для выполнения определенной миссии. Особенности повествования представляют простор для творчества педагога.

3) *Возможности для овладения мастерством и повышения уровня* – это элемент геймификации, который также может быть использован на уроках английского языка при закреплении знаний, умений, применении полученных знаний на практике, на этапе контроля знаний, умений, навыков. Организация данного элемента включает наличие поощрительных званий, титулов или наименований, например: «Newbie», «Pro», «Master». Так, активный ученик, успешно выполнивший первый уровень заданий и освоивший уровень «Newbie», переходит в разряд «Pro», и затем совершенствует свои умения до уровня «Мастер». С получением нового уровня расширяютс и функции ученика на уроке. Так, «Pro» может выполнять функции тьютора на уроке и объяснять и тренировать пройденный материал более слабым ученикам. «Master» имеет право на проверку упражнений в тетради одноклассников и выставлении баллов по критериям.

Таким образом, личный опыт внедрения элементов геймификации на уроках английского языка, а также изучение передового педагогического опыта использования геймификации в образовании, позвоили сделать следующие выводы:

1) использование элементов геймификации на уроках английского языка имеет положительный эффект, т.к. способствует активизации учебно–познавательных процессов, повышению мотивации к обучению у школьников;

2) геймифиация имеет ряд преимуществ, таких как снижение стресса, снятие языкового барьера, настраивает на определнные настроения к обучению.

3) работа с элементами геймификации является творческим процессом преподавателя, которая также совершенствует профессиональные навыки и способствует увеличению заинтересованности в своей работе самого учителя, что предупреждает профессиональное выгорание.

Список литературы:

1. Werbach K. (Re)defininggamification: A process approach. In A. Spagnolli, L. Chittaro, L. Gamberini (Eds.) / K. Werbach // Persuasive technology. – Vol. 8462. – 2014. – P. 266–272

2. Kapp K.. Геймификация обучения и инструктажа: игровые методы и стратегии обучения и воспитательной работы.–Pfeiffer.– 2018.–143 с.

3. Колобанова И. В. Геймификация и новые медиа в обучении иностранным языкам // Евразийский научный журнал. – 2022. – №7. URL: www.cyberleninka.ru/article/n/geymifikatsiya–i–novye–media–v–obuchenii–inostrannym–yazykam (дата обращения: 09.01.2024).

4. Тода Армандо. Анализ элементов геймификации в образовательных средах с использованием существующей таксономии геймификации. // Интеллектуальные среды обучения. – 6 (1), – с. 1–14

УДК 373.1

СПОРТИВНЫЕ ИГРЫ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНЫХ НАВЫКОВ

Апазова Александра Александровна
педагог–эксперт, учитель физической культуры
КГУ «Общеобразовательная школа № 8
отдела образования города Костаная»
управления образования акиматаКостанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: a–apazova@mail.ru

Аннотация

В данной статье рассматривается роль спортивных игр в формировании социальных навыков у детей и подростков. Анализируется влияние участия в спортивных играх на развитие кооперации, коммуникативных навыков, уважения к сопернику, а также формирование лидерских качеств. В статье также подчёркивается важность спортивных игр как средства социализации в коллективе.

Ключевые слова: *спортивные игры, социальные навыки, методы, физическое развитие.*

Аңдатпа

Бұл мақалада балалар мен жасөспірімдердің әлеуметтік дағдыларын қалыптастырудағы спорттық ойындардың рөлі қарастырылады. Спорттық ойындарға қатысудың кооперацияны дамытуға, қарым–қатынас дағдыларын дамытуға, қарсыласты құрметтеуге, сондай–ақ көшбасшылық қасиеттерді қалыптастыруға әсері талданады. Мақалада сонымен қатар спорттық ойындардың ұжымдағы әлеуметтену құралы ретіндегі маңыздылығы көрсетілген.

Түйінді сөздер: *спорттық ойындар, әлеуметтік дағдылар, әдістер, физикалық даму.*

Abstract

This article examines the role of sports games in the formation of social skills in children and adolescents. The influence of participation in sports games on the development of cooperation, communication skills, respect for the opponent, as well as the formation of leadership qualities is analyzed. The article also emphasizes the importance of sports games as a means of socialization in a team.

Key words: *sports games, social skills, methods, physical development.*

Спортивные игры на уроках физической культуры являются неотъемлемой частью современной школьной программы и играют важную роль в физическом, психологическом и социальном развитии учащихся. Спортивные игры, такие как футбол, баскетбол, волейбол и многие другие, требуют от участников гармоничной

командной работы. Участие в таких играх способствует развитию умения работать в команде, что является важным социальным навыком. Игра в командных видах спорта учит уважению к окружающим, способности к сотрудничеству и эффективной коммуникации.

Спортивные игры на уроках физической культуры способствуют формированию позитивного отношения к занятиям физической культурой и спортом в целом. Они помогают детям обрести удовольствие от движения, формируют здоровый образ жизни, способствуя развитию мотивации к регулярным занятиям спортом, что в последствии может предотвратить возникновение различных заболеваний, связанных с двигательной неактивностью.

Во время спортивных игр участники сталкиваются с ситуациями, требующими управления своими эмоциями и стрессом. Умение сохранять спокойствие в сложных ситуациях, принимать решения и контролировать свои эмоции важно не только на поле, но и в повседневной жизни. Эти социальные навыки, приобретаемые через спортивные игры, оказываются очень ценными в различных ситуациях. [1]

Спортивные игры учат уважению к соперникам и адекватной реакции на победу и поражение. Участие в играх помогает формировать понимание важности соблюдения правил, уважения к решениям судей и поощрения спортивного духа.

Участие в спортивных играх способствует развитию лидерских качеств, умению принимать решения и брать на себя ответственность за свои действия. Эти навыки будут полезны в жизни и помогут участникам успешно адаптироваться в обществе.

Учитель физической культуры играет важную роль в формировании социальных навыков, учащихся через спортивные игры. Вот несколько методов, которые учитель может использовать для достижения этой цели:

1. Организация командной работы. Учитель может стимулировать сотрудничество и командную работу, разделяя учащихся на группы для совместных тренировок и игр. Важно обеспечить баланс между индивидуальным развитием и работой в команде.

2. Обучение эмоциональному контролю. Учитель может вмешиваться в моменты, когда учащиеся испытывают сильные эмоции во время игр. Это может включать в себя практику техник контроля дыхания или короткие беседы о том, как управлять своими эмоциями в стрессовых ситуациях.

3. Поддержка уважения к соперникам и соблюдение правил. Учитель может активно пропагандировать уважение к соперникам и соблюдение правил игры. Это включает в себя обсуждение этических аспектов победы и поражения, а также понятия спортивного поведения.

4. Стимулирование лидерских качеств. Учитель может создавать ситуации, в которых учащиеся могут проявить лидерские качества через коучинг, организацию игр или помощь менее опытным участникам.

5. Обратная связь и самоанализ. Учитель может помочь учащимся осознать свои действия во время игр, а также развивать навыки самоконтроля и самоанализа. После игр учитель может обсудить с учащимися их действия, помочь им выявлять сильные стороны и области, требующие улучшения.

Эти методы помогают эффективно использовать спортивные игры как средство формирования социальных навыков учащихся, создавая благоприятную среду для развития важных социальных компетенций через занятия физкультурой.

Спортивные игры служат не только средством для физического развития, но и важным инструментом для формирования социальных навыков участников. Участие в таких играх способствует развитию коллективизма, коммуникации, управления эмоциями, уважения к соперникам, ответственности и других важных социальных навыков, необходимых для успешной адаптации в обществе. Это подчёркивает

важность спортивных игр в процессе развития личности и формирования социально активного человека. Спортивная подвижная игра – сложная эмоциональная деятель–ность детей, направленная на решение двигательных задач, основанная на движении и наличии правил. Игра активизирует дыхание, кровообращение и обменные процес–сы, совершенствует движения, развивает их координацию, формирует быстроту, силу, выносливость, учит детей действовать в соответствии с правилами, осознанно действовать в изменяющейся игровой ситуации, познавать окружающий мир, активизирует память, представления, развивает мышление, воображение, пополняет словарный запас и обогащает речь детей, учит действовать в коллективе, подчи–няться общим требованиям, формирует честность, справедливость, дисциплиниро–ванность, учит дружить, сопереживать, помогать друг другу, развивает чувство ритма, способствует овладению пространственной терминологией. [2]

Основные задачи спортивных игр:

1. Укреплять здоровье играющих.

2. Способствовать их правильному физическому развитию.

3. Содействовать овладению жизненно необходимыми двигательными навыками, умениями и совершенствованию в них.

4. Воспитывать необходимые морально–волевые и физические качества.

5. Прививать организаторские навыки и привычку систематически самостоя-тельно заниматься играми. [3]

Существуют игры малой, средней и большой подвижности.

Из собственной практики хочу привести примеры спортивных игр и эстафет, которые могут быть использованы на уроках физической культуры для формирования социальных навыков:

1. Футбольная эстафета. Разделите учащихся на несколько команд, каждая из которых должна передать мяч через всю площадку и забить гол. Эта игра способствует сотрудничеству, командной работе и развитию тактических навыков.

2. Волейбольный турнир «Король пляжа»: Учащиеся обучаются интерактивной командной работе, настойчивости и способности приспосабливаться к соперникам и ситуациям.

3. Баскетбольная «Мини–лига»: Учащиеся формируют свои собственные коман-ды и участвуют в небольших, соревновательных матчах, что помогает развивать уважение к соперникам и соблюдение спортивного поведения.

4. «Поединок пингвинов». Учащиеся из каждой команды должны перенести мяч между своими ногами, имитируя ходьбу пингвина, до места назначения, где передадут мяч следующему участнику.

5. «Верёвочная эстафета». Каждая команда должна перетащить верёвку через всю площадку, не отпуская ее, и передать следующему участнику.

6. «Эстафета с кеглями». Учащиеся должны перенести кеглю через заданное расстояние и передать следующему участнику для последующего возврата на место.

7. «Морской бой». Команды ставят на площадке корабли из метафорических клеток. При передаче мяча, участники сообщают клетку, куда они собираются бросить мяч. Если попадание, то клетка сообщается сопернику.

8. «Шариковая эстафета». Участники должны перенести шарик между коленями без использования рук до своей команды.

9. «Эстафета прыжков в мешках». Участники должны совершить прыжки в мешках определённое расстояние, а затем передать мешок следующему участнику.

10. «Эстафета с орешками и ложками». Учащиеся должны перенести орешки на ложках через площадку и не уронить.

11. «Носильщики». Участники команд должны провести мяч между собой, используя только локти и колени.

12. Теннисные партии «Круговая система». Учащиеся будут играть в небольших группах и менять партнёров после каждого матча, что способствует умению адаптироваться к различным игровым стилям и управлению эмоциями.

13. Эстафета с перетягиванием каната. Разделите класс на две команды и проведите соревнование по перетягиванию каната для развития коллективизма и сотрудничества.

14. Беговые эстафеты. Различные варианты беговых эстафет могут стимулировать сотрудничество, стрессоустойчивость и умение достигать общих целей.

15. Забеги с препятствиями. Учащиеся могут работать в парах или командах, чтобы преодолеть препятствия, что способствует развитию взаимопомощи и тактического мышления.

16. Волейбол. Класс делится на команды и играют в волейбол с использо–ванием сетки. Эта игра развивает координацию, ловкость и командные навыки.

17. Футбол. Мяч является основным инвентарём в футболе. Учащиеся могут участвовать в мини–футбольных матчах или в упражнениях на точность удара.

18. Баскетбол. Провожу занятия по баскетболу, где учащиеся учатся пасовать и забивать мяч в корзину, развивая навыки передвижения и точность бросков.

19. Гандбол. Использую мяч для игры в гандбол, обучая учащихся быстрому принятию решений и стратегической игре в команде.

20. Теннис настольный. Учащиеся могут участвовать в матчах по настольному теннису, развивая точность ударов и реакцию.

Спортивные игры играют ключевую роль в развитии не только физической подготовки, но и социальных навыков учеников.

Эти игры и эстафеты помогут учащимся развивать социальные навыки во время занятий физической культурой, обогащая их обучение на практике и формируя важные социальные компетенции.

Список литературы:

1. Спортивные игры и методика преподавания: учебник для пед. фак. ин–тов физ. культуры / под ред. Портных Ю.И. – 2–е изд. – М.: Физкультура и спорт, 1986. – 320 с.

2. Выготский Л.С. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка / Л.С. Выготский // Вопросы психологии. – 1966. – № 6. – С. 62–68.

3. Кондаков В.Л. Управление формированием направленности личности школьника (на материале физической культуры): автореферат/ Кондаков В.Л. – Белгород, 2000. – 18 с.

УДК 930.2

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ РАЗВИТИЕ ОДАРЕННОСТИ УЧАЩИХСЯ КАК ЗАЛОГ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ

Артёмова Елена Михайловна
учитель истории
гимназия имени М.Горького
г.Костанай, Казахстан
E–mail: elenaartemova918@gmail.com

Аннотация

В работе предложена проблема педагогического сопровождения развития одаренности учащихся как залог качества образования. В работа представлена модель парадигмы образования 21в., тенденции развития современного школьного образования. Главное направление работы – педагогическое сопровождение развития одаренных детей, развития интеллекта. В фокусе направлений работы, лидирующее место занимает проблема педагогической культуры, техническому оснащению урока и диагностики деятельности.

Ключевые слова: *интеллект, компетентность, исторический концепт, технология, критическое мышление, проектная и исследовательская деятельность.*

Аңдатпа

Жұмыста білім сапасының кепілі ретінде оқушылардың дарындылығын дамытуды педагогикалық қамтамасыз ету мәселесі ұсынылады. Жұмыста 21 ғасырдағы білім беру парадигмасының үлгісі және қазіргі мектептегі білім берудің даму тенденциялары ұсынылған. Жұмыстың негізгі бағыты – дарынды балалардың дамуы мен интеллектінің дамуына педагогикалық қолдау көрсету. Жұмыстың назарында педагогикалық мәдениет, сабақты техникалық жабдықтау және іс–әрекетті диагностикалау мәселесі жетекші орын алады.

Түйінді сөздер:*интеллект, құзыреттілік, тарихи түсінік, технология, сыни ойлау, жобалау және зерттеу әрекеті*

Abstract

The paper proposes the problem of pedagogical support for the development of students' giftedness as a guarantee of the quality of education. The work presents a model of the 21st century education paradigm and trends in the development of modern school education. The main direction of work is pedagogical support for the development of gifted children and the development of intelligence. In the focus of the work, the leading place is occupied by the problem of pedagogical culture, technical equipment of the lesson and diagnostics.

Key words: *intelligence, competence, historical concept, technology, critical thinking, design and research activities*

Динамичность происходящих в мире перемен, обусловило необходимость переосмысления основополагающих принципов мировых систем образования. В условиях стремительно меняющегося мира, первыми ключевым вопросами для политиков в сфере образования являются вопросы: *«Что подлежит изменению учащимися в 21 веке?», «Каким образом учителя подготовят учащихся к 21 веку?».* В современных условиях роль образования как важнейшего фактора *общественно–политической жизни* и устойчивого социально–экономического развития общества существенно возросла. Возникшие мировые проблемы невозможно решить без существенных изменений в системе образования. Глобальную проблему– качество образования, можно решить лишь в результате международного сотрудничества. Это требует формирования современного мышления у молодого поколения. Переход к информационному обществу существенно расширяет масштабы межкультурного и научного взаимодействия.

Демократизация общества обусловлена необходимостью повышения уровня готовности граждан к созидательному политическому выбору. В сфере образования общепризнанная равная значимость процессов формирования у школьника актуальных знаний и их практическое применение.

Исходя, из данного обоснования необходимости изменений подходов преподавания и обучения определен фокус задач мирового уровня: *формирование у учащихся научной картины мира, которая соответствует современному уровню научных знаний; интеграция личности национальную и мировую культуру; воспитание человека – гражданина, его совершенствование. Образованиев координатах современности – компетентностный подход в образовании.*

Современный Казахстан стремится к открытости и интеграции в европейское и культурно–образовательное пространство. *Вектором казахстанского образования является: обеспечение высокого качества образования и развитие интеллекта; владение научным методом познания; исследовательское мышление, как основа самореализации. Предлагается наличие базовой грамотности в сочетании с глубоким концептуальным пониманием.*

Парадигмой образования становятся утверждения: интеллектуальные способности, интеллектуальное производство, интеллектуальная собственность как важная форма собственности, интеллектуальное творчество. Принципиальное значение приобрёл поиск новых подходов в педагогической деятельности, повышению

эффективности организации и управления образовательными системами с ориентацией на качество. Предполагается наличие базовой грамотности в сочетании с глубоким концептуальным пониманием.

Центральное место в обеспечении качества образовательного процесса принадлежит педагогу. Педагогическая деятельность направлена не только на развитие знаний и навыков, но и на личностное становление, принимая во внимание важность индивидуализации обучения и формирование у учащихся метасознания – навыков обучения тому, как учиться. Ключевая идея – успешное применение теоретических знаний в практике.

Навыки критического мышления, как превосходный инструмент глубокого понимания вещей и функциональные навыки. Все это является составляющими человеческого прогресса на протяжении всей его жизни и находили признание своей значимости. Навыки приобретения широкого диапазона знаний (фактических и комплексно аналитических) не новы.

В работе *Платона «Республика»* можно обнаружить идею многоаспектного развития интеллекта. У Шокана Уалиханова звучит идея европейского образования, при сохранении традиций и национальной культуры.

Для реализации изменений необходимо, чтобы школа была последовательна и динамична в обучении, в комплексном решении проблем, касающихся индивидуальности каждого ученика.

Карта интересов учеников многогранна. Практика показывает, что одаренные и талантливые ученики обладают или предрасположены к сложному выбору способностей и проявлению их в любой потенциально ценной области деятельности. Ученики данной категории нуждаются в широком спектре образовательных возможностей и услуг.

В фокусе качества необходим переход понимания одаренности и талантливости от моноаспектного к многоаспектному. Данный процесс перехода сопровождается изменением в понимании концепции самого интеллекта, который рассматривается не как единое целое, а в условиях множественного интеллекта.

Можно рассматривать интеллект как набор способностей, талантов, которые позволяют решить проблему, задачу. Решение задач и проблем должно быть полезным в одной или нескольких культурных контекстах. Одаренные и талантливые ученики обладают широким диапазоном способностей. Система критериев в отношении к концепции одаренности и таланта включают широкий спектр общих интеллектуальных, академических, творческих, лидерских способностей. Одаренные и талантливые ученики должны иметь возможность проявлять свои способности, навыки и потенциал. По этому учителю необходим богатый и разноаспектный опыт для оказания компетентной помощи ученикам в реализации их потенциальных способностей.

Главное внимание при решении проблем и задач усовершенствования процесса преподавания и обучения в фокусе качества.

Опыт работы показывает, что центральное место в обеспечении качества образовательного процесса занимает тщательное проведение наблюдение за поведением учащихся в процессе обучения, выявлению одаренных и талантливых учеников. Выявление, поддержка и развитие одаренных детей является направлением работы учителя.

Педагогическая диагностика является основой индивидуального обучения, обеспечивает правильное определение результатов обучения, его качество, вырисовывается реальное положение дел.

Аспекты диагностической деятельности: сравнение, анализ, прогнозирование, интерпретация, оглашение результатов.

Отправной точкой в обеспечении качества образования является:вариативный характер современного образования, свобода в выборе средств и способов решения педагогических задач обусловливают изменения в функциональном составе деятельности педагога. Возрастает степень влияния на качество преподавания проектного, коммуникативного и конструктивного компонента. Они влияют не только на результат, но и на условие развития самой образовательной системы.

Модель качества преподавания предполагает объединение в следующие понятия**:** управляющее действие – качество преподавания – результат управления. Модель динамична, в ней должен быть процесс обеспечения качества преподавания как целенаправленное, последовательное, поступательное продвижение учителя по уровням педагогического мастерства, при котором происходит непрерывное изменение показателей качества его деятельности. Необходимо совершенствовать научно–педагогическую подготовку, повышать методическую культуру. [1]

Наличие системы работы учителя – важнейший фактор качества образования. Системное, целенаправленное повышение педагогического мастерства – ключевой компонент качества педагогической деятельности. В результате многолетней практики создала собственную модель работы. Основные научные позиции развития педагогической деятельности: рациональная интеграция технологий, изменение в подходах планирования. В конструкции собственных уроков преобладает проблемно–модульная технология, усложненная блоками, исследовательская и проектная деятельность. Развитие навыков проектного мышления –главное требование к качественному современного образования. На каждом уроке определяется исторический концепт, как главный вектор направления деятельности на уроке. Исторический концепт связан с исследовательской деятельностью учащихся.

Профессиональное развитие – сложная система лейтмотивов и истоков активности. Источником саморазвития педагога самосовершенствование, а человеческие качества учителя являются ключевыми.

Список литературы:

1. Селевко Г.К. Опыт системного анализа педагогической системы школьные технологии. – 1996.– №6. – С.3–42.

УДК 378.14015.62

ПОСТРОЕНИЕ УЧЕБНОГО СОДЕРЖАНИЯ В ЛОГИКЕ КОНВЕРГЕНТНОГО ПОДХОДА

Афонина Раиса Николаевна
кандидат сельскохозяйственных наук, доцент
кафедра философии и культурологии
Алтайский государственный педагогический университет
г. Барнаул, Россия
E–mail: ARN1960@yandex.ru

Аннотация

Цель проведенного исследования – построение модели содержания учебной дисциплины релевантного формированию профессиональных метапредметных компетенций у студентов гуманитарных профилей подготовки педагогического университета. В качестве объекта исследования было определено содержание учебной дисциплины «Естественнонаучная картина мира». Для выполнения данного исследования были поставлены задачи: построить структуру учебной дисциплины и выполнить содержательное наполнение выделенных структурных компонентов.

Ключевые слова: *проектирование, учебное содержание, профессиональные метапредметые компетенции, студенты педагогического университета.*

Аңдатпа

Зерттеудің мақсаты – педагогикалық университете білім алатын гуманитарлық бейіндегі студенттер арасында кәсіби мета–пәндік құзыреттіліктерді қалыптастыруға сәйкес келетін оқу пәнінің мазмұнының моделін құру. Зертте унысаны ретінде «Әлемнің жаратылыстан усуреті» оқ упәнінің мазмұны анықталды. Осы зерттеуді аяқта үүшін келесі міндеттер қойылды: оқу пәнінің құрылымы нқұр ужәне таңдалған құрылымды қкомпонеттердің мазмұнын жүзеге асыру.

Түйінді сөздер: *жобалау, білім беру мазмұны, кәсіби мета–пәндік құзыреттер, педагогикалық университет студенттері.*

Abstract

The purpose of the study is to build a model of the content of an academic discipline relevant to the formation of professional meta–subject competencies among students of humanitarian profiles training at a pedagogical university. The content of the academic discipline "Natural science picture of the world" was determined as the object of research. To complete this study, the following tasks were set: to build the structure of the academic discipline and to carry out the content of the selected structural components.

Key words*:design, educational content, professional meta–subject competencies, students of a pedagogical university.*

Метапредметное содержание обучения, как новый ориентир педагогической деятельности, обуславливает необходимость качественно новых подходов к организации и оценке деятельности учителя. Проведенный анализ педагогических исследований по ключевым вопросам метапредметной деятельности современного учителя позволяет понимать метапредметные компетенции учителя как интегральную характеристику, определяющую способность учителя к реализации метапредметного компонента содержания обучения в предметно–ориентированном образовательном процессе. Профессиональные компетенции учителя, необходимые для реализации метапредметного подхода в условиях предметного обучения включают в себя наряду с умениями по организации осознанного присвоения обучающимися предметного и метапредметного учебного содержания и рефлексии, навыки владения общими способами деятельности и навыки работы с научными понятиями, как деятельностными единицами содержания обучения. Сегодня от учителя требуется не только владение предметными компетенциями, как предметными информационными знаниями основ наук, но и знание актуальных зон его развития, владения методами конфигурирования с другими типами знания.

Компетенции учителя, необходимые для реализации метапредметного содержания могут служить критериями и индикаторами формирования соответствующих компетенций у студентов, обучающихся по программам педагогических направлений подготовки.Подготовка учителя к реализации метапредметного содержания в усло–виях сохранения предметного обучения обуславливает проектирование содержания профессионально значимых метапредметных компетенций выпускника педагоги–ческого вуза, как элемента планируемого результата и содержания обучения.

В рамках проводимого нами исследования профессиональные метапредметные компетенции студента педагогического университета понимаются и рассматриваются как знания, умения и навыки, необходимые для реализации метапредметного компонента в условиях предметного обучения в общеобразовательной школе [1]. Являясь конвергентным эффектом обучения, сформированный уровень профессиональных метапредметных компетенций выступает потенциалом для их реализации в педагогических практиках и дальнейшего профессионального самосовершенствования.

Фундаментом, служащим основанием для формирования метапредметных компетенций студента, будущего учителя являются универсальные понятия, концепции, теории и модели картин мира, лежащие в основе системно–целостного представления о мире и человеке и способы действий, умения и навыки реализации

метапредметного компонента в условиях предметно–ориентированного образовательного процесса [2].

Рассмотрим на примере учебной дисциплины «Естественнонаучная картина мира» конструкт модели учебного содержания, направленного на формирование профессиональных метапредметных компетенций у студентов гуманитарных профилей подготовки педагогического университета.

При построении модели содержания образования мы опирались на определение содержания образования в формулировке Б.М. Бим–Бада как «подлежащее усвоению содержание образования, которое определяет развитие личности, является частью социально–культурного опыта, отобранного в соответствии с целями и процессуальными аспектами обучения» [3].

Модель содержания учебной дисциплины построена по концентрическому типу, в ее входит теоретико–онтологический, инструментально–эпистемологический и практико–преобразующий концентры. В центр модели помещен целевой компонент, определяющий цель, задачи, принципы и подходы построения учебного содержания. Построение учебного содержания дисциплины «Естественнонаучная картина мира» определяется общими установками по освоениюестественнонаучной картины мира как компонента целостной научной картины мира, способов познания и преобразования действительности. Данная цель коррелирует с задачами формирования общенаучных, когнитивных компетенций и методических компетенций у студентов.

Первый концентр модели – теоретико–онтологический направлен на развитие общекультурных и общенаучных компетенций. Структура теоретико–онтологического концентра имманентна структуре современного научного знания, она включает знания о методологии научного познания, истории развития науки, основные понятия, естественнонаучную картину мира как составного компонента научной картины мира, естественнонаучные законы, принципы, теории, концепции, основные ценностные установки и смыслы развития науки и фундаментальные проблемы, решаемые человечеством.

Второй концентр модели – инструментально–эпистемологический направлен на развитие когнитивных компетенций, его составляют такие содержательные организованности как вопросы, задачи, проблемы, схемы, модели. Содержание инструментально–эпистемологического концентра направлено на развитие у студентов когнитивных компетенций по владению культурой мышления, методами и средствами познания, универсальными учебными действиями и операциями для повышения уровня интеллектуального и культурного развития, профессиональной компетенции. Вопросы активно используются в диалоге преподавателя и студента, дискуссиях, организации самостоятельной работы студентов посредством предъявления открытых вопросов, эвристических вопросов, приемов проблемного изложения материала и самопостановки вопросов. Использование учебно–познавательных задач разнообразных типов направлено на развитие таких интеллектуальных операций, как анализ синтез, сравнение, выделение главного, описание явлений и процессов, построение определений, объяснение, доказательство, обоснование, классификация, систематизация.Проблематизация содержания предполагает подбор системы развивающих и развивающихся структур учебной информации. Построение моделей предметных и общенаучной картины мира требует структурирования и систематизации, композиции составляющих их компонентов, комментирование, дополнения ценностно–смысловыми элементами [4].

Третий концентр модели – практико–преобразующий направлен на развитие элементов методических компетенций, его содержание составляют задания, направленные на развитие мотивации студентов к использованию общенаучных знаний в учебной и будущей профессиональной деятельности, пониманию особенностей

метапредметных понятий, формирование опыта конструирования вопросов, задач и заданий с метапредметным компонентом. Практико–преобразующий концентр образован системой учебных практико–ориентированных заданий направленных на развитие учебной деятельности студентов по выделению метапредметных понятий, установлению взаимосвязей между предметными, общенаучными и метапредметными понятиями и становления опыта конструирования вопросов, задач и заданий с метапредметным компонентом. Учебное задание по определению А.И. Уман и М.А. Федорова понимается «многоплановой дидактической категорией, выступающей в качестве формы воплощения и средства реализации содержания образования» [5]. Учебное задание выступает также и как средство формирования самостоятельной деятельности студентов. При выполнении практико–ориентированных заданий происходит соединение способа получения новых знаний с практическим их применением при решении конкретных задач, что влечет за собой формирование практического опыта.

Таким образом, учебное содержание дисциплины, организовано так, чтобы теоретический материал обеспечивал не только углубление и расширение знаний, но и являлся фундаментом для формирования профессиональных метапредметных компетенций у студентов.

Список литературы:

1. Афонина Р.Н. Принципы формирования профессиональных метапредметных компетенций у студентов педагогических направлений подготовки / Р.Н.Афонина / Перспективы науки. – 2023. – № 3 (162). – С. 169–171.

2. Афонина Р.Н. Профессиональные метапредметные компетенции учителя как элемент планируемого результата обучения студентов педагогического вуза / Р.Н.Афонина // Перспективы науки. – 2023. – № 4(163). – С. 262–264.

3. Бим–Бад Б.М. Образование в контексте социализации / Б.М.Бим–Бад. [Электронный ресурс] – URL: http://www.bim–bad.ru/biblioteka/article_ full.phpaid=943

4. Педагогика и психология сегодня /Р.Н.Афонина, Н.М.Ахмерова, Ю.Г.Бондаренко и др. – Ставрополь. – 2014. – Том Книга 3 – 169 с.

5. Уман А.И., Федорова М.А. Учебное задание как средство формирования учебной самостоятельной деятельности / А.И.Уман, М.А.Федорова // Проблемы современного образования 2017. №2. [Электронный ресурс] – URL: http://|http://www.pmedu.ru.

УДК 373.1

РЕШЕНИЕ ЗАДАЧ ПО МАТЕМАТИЧЕСКОЙ ОПТИМИЗАЦИИ В РАМКАХ РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ

Ахметжанова Ботакоз Жусуповна
учитель математики
КГУ «Общеобразовательная школа №23 им.М.Козыбаева
отдела образования г.Костаная»
Управления образования Костанайской области
г. Костанай, Казахстан
E–mail: botagoz040864@yandex.kz

Балтабаева Гульсара Калиакаровна
учитель математики
КГУ «Гимназия им.С.Мауленова
отдела образования акимата г.Костаная»
Управления образования Костанайской области
г. Костанай, Казахстан
E–mail: gulsara.balt@mail.com

Аннотация

Данная статья посвящена проблеме развития функциональной грамотности у школьников через изучение и решение задач по математической оптимизации. Авторы исследуют значимость данного аспекта в формировании компетентности учащихся в современном образовательном контексте. В статье рассматриваются методы, приемы и педагогические стратегии, способствующие эффективному усвоению принципов оптимизации, а также предлагаются примеры задач, которые могут быть использованы для развития этого умения

Ключевые слова: *математическая оптимизация, функциональная грамотность, задачи оптимизации, методы решения.*

Андатпа

Бұл мақала математикалық оңтайландыру мәселелерін зерттеу және шешу арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту мәселесіне арналған. Авторлар қазіргі білім беру контекстінде оқушылардың құзыреттілігін қалыптастырудағы осы аспектінің маңыздылығын зерттейді. Мақалада оңтайландыру принциптерін тиімді игеруге ықпал ететін әдістер, әдістер мен педагогикалық стратегиялар қарастырылады, сонымен қатар осы шеберлікті дамыту үшін қолдануға болатын міндеттердің мысалдары келтірілген.

Түйінді сөздер: *математикалық оңтайландыру, функционалдық сауаттылық, оңтайландыру мәселелері, шешу әдістері.*

Abstract

This article is devoted to the problem of the development of functional literacy in schoolchildren through the study and solution of mathematical optimization problems. The authors investigate the significance of this aspect in the formation of students' competence in the modern educational context. The article discusses methods, techniques and pedagogical strategies that contribute to the effective assimilation of optimization principles, and also offers examples of tasks that can be used to develop this skill.

Key words: *mathematical optimization, functional literacy, optimization problems, solution methods.*

Математическая оптимизация или математическое программирование – это выбор наилучшего элемента по некоторому критерию из некоторого набора доступных альтернатив.Обычно она делится на два подполя: дискретная оптими–зация и непрерывная оптимизация. Проблемы оптимизации возникают во всех количественных дисциплинах, от информатики и инженерии до исследования операций и экономики, а разработка методов решения интересовала математику на протяжении веков.

Математическая оптимизация это важная и интересная область математики, которая может быть включена в уроки математики для старших классов. Эта тема может быть введена в программу обучения, чтобы показать школьникам, как математика применяется в реальной жизни для решения практических задач. Вот несколько ключевых аспектов, которые могут быть включены в уроки математической оптимизации:

Определение оптимизации нужно начать с объяснения, что такое оптимизация и почему она важна.Расскажите ученикам, что цель оптимизации заключается в поиске наилучшего решения в условиях ограничений.[1]

Примеры задач оптимизации: такие как оптимизация затрат на производство, максимизация прибыли, минимизация времени поездки и другие.

Оптимизация функции. Нахождение минимума или максимума функции. Решение задачи линейного программирования. Оптимизация параметров модели машинного обучения.

Задачи маршрутизации и логистики. Оптимизация маршрута для доставки товаров. Планирование расписания для транспортных средств. Оптимизация инфраструктуры сетей.

Задачи управления запасами. Оптимизация уровня запасов, минимизация издержек. Планирование заказов и перераспределение товаров.

Задачи оптимального управления. Оптимизация управления системами, например, управление производственными процессами. Решение задачи оптимального управления в финансах.

Задачи оптимизации в машинном обучении. Настройка гиперпараметров моделей машинного обучения. Выбор наилучших признаков для классификации или регрессии.

Задачи оптимизации в электронике. Размещение компонентов на печатной плате для минимизации площади. Оптимизация электронных цепей для максимальной эффективности.

Задачи оптимизации в физике. Оптимизация формы объектов для минимизации сопротивления воздуха. Расчет траектории космических миссий для достижения определенных целей.

Задачи оптимизации в финансах. Оптимизация портфеля инвестиций для максимизации доходности или минимизации рисков. Оптимизация распределения активов в корпоративных финансах.

Оптимизация производственных процессов для повышения производительности и снижения издержек. Оптимизация расписания производственных операций.

Задачи оптимизации в энергетике. Оптимизация распределения электроэнергии в электросетях. Оптимизация работы энергосистем для уменьшения потребления топлива.

Это лишь несколько примеров задач, связанных с оптимизацией. Оптимизация играет важную роль в различных областях и может иметь разнообразные цели, включая улучшение эффективности, снижение издержек, максимизацию прибыли и многие другие.

Ограничения. Объясните ученикам, что многие задачи оптимизации имеют ограничения, которые необходимо учитывать при поиске оптимального решения. Это может включать в себя ограничения на бюджет, ресурсы, время и так далее.

Математические модели. Покажите, как математические модели могут быть использованы для формализации задач оптимизации. Учите учеников записывать целевую функцию и ограничения в математической форме.

Вот несколько примеров задач с использованием математических моделей:

Задача о максимальной площади огороженной земли. Пусть у школы есть ограниченное количество забора, и нужно определить форму огороженной земли, которая максимизирует ее площадь. Эта задача может быть смоделирована с использованием геометрии и дифференциальных уравнений.

Задача о минимизации затрат на продукты. Если у школы есть ограниченный бюджет на закупку продуктов для столовой, необходимо разработать математическую модель, которая позволит минимизировать затраты при удовлетворении потребностей в определенных продуктах.

Задача оптимального расписания уроков. Школа должна создать расписание уроков, учитывая ограничения по времени и ресурсам. Здесь можно применить методы оптимизации, чтобы найти наилучший вариант, учитывая цели и ограничения.

Задача транспортной логистики для школьных автобусов. Школа имеет несколько автобусов, которые должны доставлять учащихся из разных районов. Математическая модель транспортной логистики может помочь оптимизировать маршруты и расписание движения автобусов.

Задача о максимальном количестве обучающих материалов на заданный бюджет. Школе необходимо закупить учебные пособия и оборудование для уроков. С помощью математической модели можно определить, какое количество и тип материалов можно приобрести, чтобы максимизировать пользу для учащихся при ограниченном бюджете.

Задача о минимизации энергопотребления в школьном здании. Модель оптимизации может использоваться для настройки систем отопления, вентиляции и

кондиционирования воздуха в школьном здании с целью снижения энергопотребления и затрат на коммунальные услуги.

Задача о распределении учеников по классам. При наличии различных критериев (например, уровень знаний, социальные аспекты), математическая модель может помочь оптимально распределить учеников по классам, чтобы обеспечить максимальное обучение и комфорт.

Эти примеры демонстрируют, как математические модели могут быть применены в школьной среде для оптимизации различных аспектов, начиная от управления ресурсами до создания оптимальных учебных условий.

Методы решения. Представьте различные методы решения задач оптимизации, такие как методы графического анализа, метод Лагранжа, метод динамического программирования и другие. Графический анализ − это метод анализа данных с использованием графиков и диаграмм. В школьной программе его часто используют для визуализации информации и облегчения понимания различных концепций.

Вот несколько примеров задач, которые можно решить с помощью графического анализа:

Анализ зависимости. Построение графика зависимости расстояния от времени при равномерном движении. Построение графика зависимости функции от её аргумента.

Сравнение данных. Сравнение результатов различных исследований с использованием столбчатых диаграмм или круговых диаграмм.

Решение систем уравнений. Графическое решение системы уравнений с двумя переменными.

Статистика. Построение гистограммы для анализа распределения данных.

Построение круговой диаграммы для представления долей в целом объеме.

Исследование функций. Построение графиков функций для анализа их свойств (поведение, точки перегиба, асимптоты и т.д.).

Анализ изменений. Построение линейных графиков для анализа изменения показателей во времени. Применение программного обеспечения: Покажите, как современное программное обеспечение, такое как MicrosoftExcel, может быть использовано для решения задач оптимизации с помощью численных методов.

Оптимизация стоимости производства продукции. Задача: У вас есть данные о стоимости различных сырьевых материалов, рабочей силе и производственных процессах. Необходимо определить оптимальное соотношение этих факторов, чтобы минимизировать стоимость производства продукции.

Ценообразование продукции. Задача: необходимо определить цену продажи продукции, чтобы максимизировать прибыль. У вас есть данные о себестоимости, ожидаемом объеме продаж и оценке спроса.

Оптимизация запасов. Задача: у вас есть данные о стоимости хранения товаров, ставке спроса и времени поставки. Необходимо определить оптимальный уровень запасов, чтобы минимизировать затраты на хранение и избежать дефицита товаров.

Планирование рекламных бюджетов. Задача: у вас есть данные о различных рекламных каналах, их стоимости и эффективности. Необходимо определить оптимальное распределение бюджета между разными каналами, чтобы максимизировать прибыль.

Анализ ценовой эластичности спроса. Необходимо определить, как изменение цены влияет на объем продаж. Это позволит определить оптимальную цену для максимизации прибыли.

Прогноз продаж. На основе исторических данных о продажах, ценах и маркетинговых активностях, необходимо создать модель для прогнозирования будущих продаж. Это поможет оптимизировать производство и запасы.

Оптимизация рабочего графика и оплаты труда. У вас есть данные о рабочем времени сотрудников, их оплате и производительности. Необходимо оптимизировать рабочий график и оплату труда, чтобы максимизировать производительность и минимизировать затраты.

Оптимизация цен на услуги. Если вы предоставляете услуги, то необходимо определить оптимальные цены, чтобы максимизировать прибыль. У вас есть данные о затратах и спросе на услуги.

Для решения таких задач в Excel вы можете использовать функции, графики, сценарии.

Практические задачи.Предлагаются ученикам решить практические задачи оптимизации, чтобы они могли применить полученные знания на практике, науроках естественно–научного направления.

– Минимизация периметра: Ученики могут рассматривать различные формы, такие как квадраты, прямоугольники, треугольники и круги, и оптимизировать их размеры, чтобы минимизировать периметр при заданной площади.

– Максимизация площади: Задача может заключаться в том, чтобы найти наилучшие размеры для огородов, которые максимизируют площадь, при заданной длине ограды.

– Минимизация стоимости: Ученики могут рассматривать задачи, связанные с выбором материалов или производственных процессов, чтобы минимизировать стоимость при заданных условиях.

– Максимизация прибыли: в рамках экономических задач, ученики могут изучать, как оптимизировать цены и количество продукции, чтобы максимизировать прибыль.

– Маршрутизация: Задачи оптимизации маршрута могут включать в себя поиск наикратчайшего пути между несколькими точками на карте или оптимизацию маршрута доставки грузов.

– Распределение ресурсов: Ученики могут исследовать, как оптимально распределять ресурсы, такие как бюджеты или рабочая сила, для достижения наилучших результатов.

– Оптимизация времени: Задачи могут включать в себя оптимизацию расписания, чтобы максимизировать использование времени для учебы, работы и досуга.

Эти задачи могут быть адаптированы к разным уровням школьного образования, начиная с элементарной школы и до старших классов.

Дискуссии и проекты: Поощряйте учеников к обсуждению различных способов решения задач оптимизации и проведению проектов, связанных с этой темой. [2]

Математическая оптимизация может быть увлекательной и полезной частью учебного процесса, позволяющей школьникам увидеть, как математика может быть применена в реальной жизни для принятия лучших решений.

Решение задач по математической оптимизации: в рамках развития функциональной грамотности школьников представляет собой важное исследование, которое исследует роль математической оптимизации в развитии функциональной грамотности у школьников. Ниже представлен вывод по данной теме:

Значение математической оптимизации. Математическая оптимизация – это важная область математики, которая позволяет находить наилучшие решения для различных задач. Эта область имеет широкий спектр применений в реальной жизни, начиная от экономики и инженерии, и заканчивая медициной и информационными

технологиями. Развитие навыков математической оптимизации может оказать значительное влияние на будущую карьеру школьников и их способность решать сложные задачи.[3]

Развитие функциональной грамотности. Функциональная грамотность включает в себя способность анализа, оценки и применения функций в различных контекстах. Решение задач по математической оптимизации способствует развитию этой грамотности, поскольку школьники вынуждены понимать, какие функции наилучшим образом описывают конкретные ситуации и как максимизировать или минимизировать их значения.

Проблемы в обучении. Однако, существуют определенные вызовы при обучении математической оптимизации в школах. Многие ученики могут столкнуться с трудностями в понимании математических концепций и применении их на практике. Поэтому важно разработать методики обучения, которые сделают математическую оптимизацию доступной и интересной для всех учеников.

Интердисциплинарный подход. Обучение математической оптимизации также может быть более эффективным, если оно интегрируется в другие предметы и области знаний. Например, решение задач по оптимизации может быть связано с реальными примерами из физики, биологии или экономики, что поможет ученикам лучше понимать значимость этой области математики.

Развитие функциональной грамотности школьников через решение задач по математической оптимизации представляет собой важную и перспективную область образования. Это способствует развитию у учеников навыков анализа, критического мышления и решения сложных задач, которые могут быть весьма полезными в их будущей жизни и карьере. Для достижения успеха в этой области необходимо разработать эффективные методики обучения и стимулировать интерес учеников к математической оптимизации.[4].

Список литературы:

1. Пардалос П.М.; Ву У. «История оптимизации». Энциклопедия оптимизации. Бостон, 2008.

2. Костин В.Н., Калинин А.Н. Методы оптимизации в задачах и примерах. Оренбург : ОГУ, 2008. – 153 с.

3. Костин В.Н., Калинин А.Н.. Методы оптимизации в примерах и задачах. Оренбург : ОГУ, 2008. – 153 с.

4. Алексеева Е.Е. Методика формирования функциональной грамотности учащихся в обучении математике.2020. – № 66–2. – С. 10–15.

УДК 373.1

СОПРОВОЖДЕНИЕ МОТИВИРОВАННЫХ УЧАЩИХСЯ К ОБУЧЕНИЮ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Ахметжанова Ботакоз Жусуповна
заместитель директора по учебной работе
КГУ «Общеобразовательная школа №23 им. М.Козыбаева
отдела образования акимата города Костаная»
управления образования Костанайской области
г. Костанай, Казахстан
E–mail: botagoz040864@yandex.kz

Миргалиева Айнур Султановна
заместитель директора по учебной работе
КГУ «Общеобразовательная школа №23 им. М.Козыбаева

отдела образования акимата города Костаная»
Управления образования Костанайской области
г. Костанай, Казахстан
E–mail: ainur90mirgalieva@yandex.kz

Аннотация

Данная статья посвящена проблеме сопровождения мотивированных учащихся к обучению в общеобразовательной школе. В статье рассматривается значение мотивации учащихся для успешного обучения, а также особенности поддержки и сопровождения мотивированных учащихся в образовательном процессе. Авторы обращают внимание на психологические, педагогические и социальные аспекты данной проблемы, а также предлагают эффективные методики работы с мотивированными учащимися. В статье также рассматриваются практические примеры успеш–ного сопровождениямотивированных учащихся в общеобразовательных школах.

Ключевые слова: *сопровождения мотивированных учащихся, поддержки и сопровождения, эффективные методики работы.*

Аңдатпа

Бұл мақала жалпы білім беретін мектепте оқуға ынталы оқушыларды сүйемелдеу мәселе-сіне арналған. Мақалада табысты оқу үшін оқушыларды ынталандырудың маңыздылығы, сондай–ақ оқу процесінде ынталы оқушыларды қолдау және қолдау ерекшеліктері қарастырылады. Авторлар осы мәселенің психологиялық, педагогикалық және әлеуметтік аспектілеріне назар аударады, сонымен қатар Ынталы оқушылармен жұмыс істеудің тиімді әдістерін ұсынады. Мақалада жалпы білім беретін мектептерде ынталы оқушыларды сәтті сүйемелдеудің практикалық мысалдары қарастырылады.

Түйінді сөздер: *ынталы оқушыларды сүйемелдеу, қолдау және сүйемелдеу, жұмыстың тиімді әдістемелері.*

Abstract

This article is devoted to the problem of accompanying motivated students to study at the secondary school. The article examines the importance of student motivation for successful learning, as well as the features of supporting and accompanying motivated students in the educational process. The authors pay attention to the psychological, pedagogical and social aspects of this problem, and also offer effective methods of working with motivated students. The article also discusses practical examples of successful support for motivated students in secondary schools.

Key words: *support, support and support of motivated students, effective methods of work*

Мотивация играет ключевую роль в образовании. Она побуждает учащихся активно учиться и стремиться к достижению целей. Это помогает им лучше усваивать учебный материал через стимулирование учебного процесса.Основныеметоды сопровождениямотивированных учащихся к обучению:

1. *Поддержание интереса*. Мотивация помогает сохранять интерес к учебным предметам и задачам, даже если они сложны. Это способствует более глубокому пониманию материала.

2. *Повышение самодисциплины*. Мотивированные учащиеся чаще прилагают усилия, чтобы выполнять задания и соблюдать дисциплину, что может улучшить их успехи.

3. *Саморазвитие.* Мотивация может стать стимулом для саморазвития и самоусовершенствования через образование. Это помогает учащимся развивать свои навыки и знания.

4.*Достижения личных и профессиональных целей учащихся*. Мотивация помогает учащимся определить свои цели и работать над их достижением через образование.

5. *Повышение самооценки.* Успехи, достигнутые благодаря мотивации, могут укрепить чувство уверенности и самооценки у учащихся. Все это подчеркивает важность мотивации как фактора, способствующего эффективному образовательному процессу и личностному развитию учащихся.

Понимание мотивации учащихся включает в себя различные психологические аспекты. Рассмотрим некоторые из них.

Теории мотивации. Изучение различных теорий мотивации, таких как теория самоопределения, теория ожидания, и теория потребностей, помогает понять, какие факторы могут влиять на мотивацию учащихся.

Индивидуальные различия. Учащиеся имеют разные мотивационные потребности и предпочтения. Понимание индивидуальных различий в мотивации помогает учителям адаптировать методы обучения под нужды каждого ученика.

Цели и достижения. Анализ того, какие цели ставят перед собой учащиеся и как они оценивают свои достижения, может помочь выявить, что мотивирует их к учебной активности.

Идентификация мотивированных учащихся.

Методы сопровождения мотивированных учащихся в общеобразовательной школе:

– *Поддержка и стимулирование интереса* – это создание интересных учебных задач. Использование внешних мотиваторов. Поддержка и стимулирование интереса учащихся.

– *Разнообразие методов обучения.* Необходимо использовать различные методы обучения, чтобы учащиеся не скучали и не теряли интерес к обучению. Включать в уроки дискуссии, проектные работы, игры и практические занятия.

– *Индивидуализация обучения.* Необходимо учитывать индивидуальные интересы и потребности каждого ученика, создавая индивидуальные образовательные планы.

– *Практические примеры.* Необходимопоказать, как учебный материал применяется на практике, чтобы учащиеся видели его практическую ценность. Создание интересных учебных задач:

– *Проблемно–ориентированные задачи***.** Можно задавать учебные задачи, которые требуют решения реальных проблем и вызывают у учеников интерес.

– *Игровой подход.* Использование элементов игр в учебных задачах, такие как загадки, головоломки и соревнования.

– *Интерактивные материалы.* Необходимосоздавать интерактивные учебные материалы, такие как веб–приложения или виртуальные лаборатории. [1]

Также немаловажноиспользоватьвнешние мотиваторы к обучению:

*Поощрения и награды.*Введение системы поощрения за достижения и успехи может стимулировать учащихся. Это могут быть дипломы, медали, сертификаты. Также участие в соревнованиях и олимпиадах может быть мощным мотиватором для обучающихся.

Поддержка родителей и окружающих. Вовлечение родителей и окружающих в поддержку обучения учащихся, например, через родительские собрания и мероприятия.

Самооценка и цели. Необходимо помогать учащимся устанавливать конкретные цели и отслеживать свой прогресс, чтобы поддерживать их мотивацию. Используя эти методы, можно создать стимулирующую образовательную среду, которая будет способствовать интересу и мотивации учащихся.

Развитие саморегуляции – это тренировка навыков планирования. Саморегуляция играет важную роль в достижении успеха в различных аспектах жизни. Тренировка навыков планирования и самомониторинга, а также самооценка, являются важными компонентами развития саморегуляции.

Тренировка навыков планирования.

1. *Установите конкретные цели:* определите, что вы хотите достичь. Цели должны быть измеримыми и реалистичными.

2. *Разработайте план:* разбейте большие задачи на более мелкие этапы. Создайте план действий, который поможет вам достичь поставленных целей.

3. *Создайте расписание:* определите, когда и как вы будете работать над вашими задачами. Соблюдайте этот график.

4. *Используйте инструменты:* множество приложений и инструментов доступны для планирования и управления временем. Используйте их, чтобы сделать планирование более эффективным. [2]

Самомониторинг и самооценка

1. *Отслеживайте прогресс учащихся*. Регулярно оценивайте, как сами, так и посредствам самооценивания, так и учитель и сам ученик будут наблюдать, как происходит продвижение к достижению ваших целей. Ведение журнала или использование приложений для ведения записей.

2. *Анализируйте результаты*. Проводите анализ того, что работает хорошо, и того, что требует улучшения. Подкрепляйте их успехи и извлекайте уроки из неудач.

3. *Самооценка*. Регулярно оценивайте навыки и достижения учащихся. Будьте объективными и честными в оценке.

4. *Устанавливайте новые цели*. На основе своей самооценки определите новые цели и планы для развития.

Важность развития этих навыков: развитие саморегуляции, включая тренировку навыков планирования и самомониторинга, а также самооценку, помогает в повышении производительности, достижении поставленных целей и улучшению качества обучения. Эти навыки способствуют более эффективной организации времени и ресурсов, что важно в любой области жизни, будь то работа, учеба или личное развитие.

В основу работы с мотивированными детьми положены следующие *принципы:*

1) принцип воспитывающего обучения – учить самостоятельности, умению планировать свою деятельность, самостоятельно принимать решения, развивать волю и целеустремлённость;

2) принцип ориентации на успех – каждый ученик имеет право быть умным на уроке;

3) принцип ориентации на зону ближайшего развития – заметить и не пропустить малейший успех, закрепить его и идти дальше;

4) учёт результатов учебной деятельности через систему заданий и накопительную систему оценок.

Актуальность проблемы организации работы с учащимися, имеющими высокую мотивацию обучения, продиктована и определяется не только психолого–педагогическими, но и социокультурными детерминантами. Способная творческая личность является гарантом процветания общества, так как одарённость при благополучных условиях трансформируется в конкретную деятельность, которая способствует научно–техническому и культурному прогрессу. [3]

Список литературы:

1. Раймер Е., Кромбаух Х. Мотивация и деятельность. – М.: Педагогика, 1980.
2. Двораковская М. И. Психология мотивации учебной деятельности. – М.: Педагогика, 2001.
3. Асаул А. Н. Теория мотивации. – М.: Издательство Московского университета, 2006.

UDC37.01

LESSON STUDY PROVIDES NEW OPPORTUNITIES FOR TEACHERS AND STUDENTS

Ashimova Gulzhainar Absattarovna
English teacher,1 categery
BINOM school lyceum named after
Kadyr Myrza Ali, Astana city, Kazakhstan
E–mail: gulzhainar.a@mail.ru

Abstract

As we know, one of the most effective pedagogical approaches for improving teaching methods and raising the level of students' knowledge, especially in key subjects, is the «Lesson Study» method. Thus, the purpose of this article is to explore lesson study as a new form of learning for teachers and students. The object of the study is the method of working with lesson study. The subject of the article is the learning process based on lesson study.

Key words: *lesson study, learning, method, teaching approach, process.*

Аңдатпа

Біз білетіндей, оқыту әдістерін жетілдірудің және оқушылардың, әсіресе негізгі пәндер бойынша білім деңгейін көтерудің ең тиімді педагогикалық тәсілдерінің бірі "Lesson Study" әдісі болып табылады. Осылайша, осы мақаланың мақсаты–сабақты зерттеуді мұғалімдер мен студенттер үшін оқытудың жаңа формасы ретінде зерттеу. Зерттеу нысаны–сабақты зерттеумен жұмыс жасау әдісі. Мақаланың тақырыбы–сабақты зерттеуге негізделген оқу процесі.

Түйінді сөздер: *сабақты зерттеу, оқыту, әдіс, оқыту тәсілі, процесс.*

Аннотация

Как известно, одним из наиболее эффективных педагогических подходов к совершенство–ванию методов преподавания и повышению уровня знаний учащихся, особенно по ключевым предметам, является метод «Изучения урока». Таким образом, целью данной статьи является изучение изучения урока как новой формы обучения для учителей и учащихся. Объектом исследования является метод работы с изучением урока. Предметом статьи является процесс обучения, основанный на изучении урока.

Ключевые слова: *изучение урока, обучение, метод, подход к обучению, процесс.*

The analysis of the essence of «Lesson Study» technology and peculiarities of its implementation in pedagogical practice suggests that this technology has great potential for the development of professional competencies of teachers, as well as encourages students to active learning, focuses them on joint research. Lesson study also creates opportunities to apply in practice new modern learning technologies taking into account the existing conditions in a particular educational institution.

Lesson study is carried out in the framework of the competence approach: an important place is allotted to the design and realization of situations of direct involvement of students in various kinds of reflective activity, in real practice the reflective skills are practiced, their necessity for a high–professional activity is realized. Lesson study technology undoubtedly has not only an exploratory potential, but also an educational one: for a specialist with no teaching experience, participation in a Lesson study is a kind of positional probation, an immersion into professional problems [1]. Reflexive skills of the experienced teacher are effectively practiced, developed, the position is strengthened or corrected with the help of interactive ways of achieving the goals of the educational process, various forms of analysis and self–analysis. Thus, the technology «Lesson study» expands, qualitatively updates the reflective educational environment, expands the instrumental range of programs of secondary, higher, additional, postgraduate pedagogical education. In the course of the research A. Ylonen identified the main components of the quality of teaching in the Lesson study that should be carefully considered:

– individual characteristics of each student, his psychotype, physiology;

– the level of professional and pedagogical skills of the teacher, his ability to convey information, to motivate learning;

– the student's ability to learn, his desire and involvement in the learning process;

– positive influence of the inner circle (family, friends);

– quality learning materials;

– use of new technologies in teaching [2].

Thus, when using the Lesson study methodology, teachers working in a small group collaborate with each other, discuss learning goals together, plan the actual lesson to observe how it works in practice, and then review and report the results so that other teachers can benefit from it. Lesson study can be seen as a means to develop and improve teaching through a focus on student learning and identify ways to use Lesson study as a tool to improve the practice of a group of teachers collaboratively planning, teaching, observing, and analyzing instruction in the lessons being studied.

The key characteristics of the Lesson Study are creativity and scientific accuracy. Creativity is necessary for teachers to develop new teaching approaches, and accuracy is necessary for teachers to collect data on student learning in order to validate the effectiveness of the approaches used. The lesson structure includes the following steps:

1. Challenge Stage. During this stage the following tasks were solved: adaptation of students to the activity in the lesson, identification of prior knowledge (brainstorming). The first task was solved on the basis of the following:

– reflection of the lesson by the students;

– heuristic conversation;

– clear criteria for evaluating the work;

– development of students' skills.

2. The goal of the lesson was solved with the use of tasks forcing students to think independently. During the second stage the tasks of the formation of skills, abilities, consolidation of the past and received knowledge depending on the purpose of the lesson (multilevel handouts, paired work) were solved. Expected results for students:

– assessment and work in groups;

– application of active teaching methods;

– creating a comfortable environment and a positive mood among students;

– in the long term to improve the quality of learning.

At all stages of the lesson it is obligatory to use multilevel tasks that require a creative approach and development of speech skills. It is important to avoid single–type tasks, to use different interactive approaches, and to create an atmosphere of dialogue [3]. The following recommendations should be made for future lessons: evaluation criteria for students' work should be visually accessible; the amount of time needed for work should be increased when planning learning activities; and learning reflection on the lesson should be done orally and in writing. However, during Lesson Study in the planned series of lessons, difficulties arise for the students: the characteristics of the students, the nonobservance of the time limits for completing the tasks, and the types of assessments. Teachers identified solutions:

– in the following lessons to continue developing students' communication skills, research activity;

– to form skills of rational use of time;

– to teach the skills of reasoned expression of thoughts.

In an exploratory lesson, the attention of the observers is not focused on the teacher, but on the students' reactions to the teacher's activities. The teacher is not under pressure from his colleagues in the classroom. Thus, it is much easier for the teacher to look critically at the process as a whole. In lesson study, teachers work together to plan, teach, observe, and analyze the lesson together. While one teacher implements the lesson in class, others

observe and take notes on student questions and comprehension. Collaborative planning and collaboration will help teachers develop or refine innovative pedagogical approaches to meet student needs. Thus, organizing a practice such as lesson study has a number of advantages, among which the following stand out:

1. Targeting. Whereas academic research in schools is often divorced from the reality of educational practice, lesson study explicitly reflects the reality of students and teachers at a given time and under particular conditions.

2. One of the ways of professional development. Conducting research on an activity and then analyzing it helps teachers become more confident about what they are doing. As a consequence, the teacher's attitude toward the process of planning and conducting the lesson changes significantly, because systematic reflection promotes the development of the ability to look critically at the problem.

3. Peer interaction. One of the weaknesses of the classroom is teachers' isolation because they do not have enough time to discuss with their colleagues the latest technology and what they have learned with their colleagues. By working in teams, teachers have the opportunity to share experiences, ideas, and strategies that have proven effective in practice, and the opportunity to develop and test new methods in order to improve pedagogical skills.

By knowing that the focus of the lesson study is not on the teacher, but on the students' reactions to their actions, the teacher is not pressured by his or her colleagues in the classroom [4]. As a result, it is much easier for him or her to look critically at the process as a whole. In other words, the organization of this kind of activity implies that the research as such is conducted directly by the participants in the process, rather than by competent persons invited from outside. In essence, the logic of «deploying» a Lesson Study echoes the stages of the process of reflexion itself:

– research of the situation;
– identifying difficulties in the activity;
– establishment of the reasons for the difficulty;
– critique of the old norm;
– development of a new norm.

It is important that the competence–based approach does not completely replace or supplant the traditional academic approach. Mastering the mechanisms of reflexion and practicing reflexive competence is impossible without systematic assimilation of a set of theoretical knowledge. Undoubtedly, joint planning, observation of students, and consultations with colleagues are the most important moments in professional communication and development when students and teachers are involved in a dialogue and, most importantly, are so enthusiastic about what is going on that ideas are created in the process.

Thus, using the Lesson Study approach is effective because it is a good reflective practice that helps both experienced and novice teachers improve. Lesson Study focuses teachers on the learning needs of students, fosters valuable dialogue among teachers, and fosters a culture of collegiality and professional development.

References:

1. Lundback B., Rgerhag H. Lesson Study as a bridge between two learning contexts // International Journal for Lesson and Learning Studies. – 9(3). – 2020. – 289–299.

2. Ylonen A., Norwich B. Using lesson study to develop teaching approaches for secondary school pupils with moderate learning difficulties: teachers' concepts, attitudes and pedagogic strategies // European Journal of Special Needs Education. – 27(3). – 2012. – 301–317.

3. Holmqvist M. Lesson study as a vehicle for improving SEND teachers’ teaching skills // International Journal for Lesson and Learning Studies. – 9(3). – 2020. – 193–202.

4. Pang M.F., Ling L.M. Learning study: helping teachers to use theory, develop professionally, and produce new knowledge to be shared // Instructional Science. – 40(3). – 2012. – 589–606.

УДК 372.854

ФОРМИРОВАНИЕ УНИВЕРСАЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ДЕЙСТВИЙ ПРИ ОБУЧЕНИИ ХИМИИ ЧЕРЕЗ ПРИМЕНЕНИЕ КЕЙС–ТЕХНОЛОГИИ

Баймухаметова Батила Тургинбаевна
учитель химии, педагог– мастер
КГУ «Карагайлинская общеобразовательная школа
отдела образования Алтынсаринского района» УОАКО
с.Шокай, Казахстан
E–mail: batila65@mail.ru

Тансыкбаева Жамиля Тургинбаевна
педагог–исследователь, учитель химии
КГУ «ОСШ №3 им.М.Ломоносова» УОАТО
E–mail: batila65@mail.ru

Аннотация

В данной статье рассматриваются интерактивные методы обучения на уроках химии «Кейс – технология», которые направлены на умение осваивать и использовать новую информацию через решение проблемных ситуаций,формирование универсальных учебных действий, с такими действиями как: анализ, синтез, аргументация и решение проблем. Реализация данной методики поможет учащимся не только усвоить теоретические знания, но и применить их на практике, развивая критическое и аналитическое мышление.

Ключевые слова: *активные методы обучения, кейс–технология, критическое мышление, аналитическое мышление.*

Андатпа

Бұл мақалада проблемалық жағдаяттарды шешу арқылы жаңа ақпаратты меңгеру және пайдалану қабілетіне, талдау, синтез, дәлелдеу сияқты әрекеттермен әмбебап оқу әрекеттерін қалыптастыруға бағытталған «Кейс – технология» химия сабақтарындағы интерактивті оқыту әдістері қарастырылады. Мәселені шешу. Бұл әдістемені жүзеге асыру студенттерге теориялық білімді меңгеріп қана қоймай, оны практикада қолдануға, сыни және аналитикалық ойлауды дамытуға көмектеседі.

Түйінді сөздер: *оқытудың белсенді әдістері, кейс–технология, сыни ойлау, аналитикалық ойлау.*

Abstract

This article discusses interactive teaching methods in chemistry lessons “Case – Technology”, which are aimed at the ability to master and use new information through solving problem situations, the formation of universal educational actions, with such actions as: analysis, synthesis, argumentation and problem solving. The implementation of this methodology will help students not only master theoretical knowledge, but also apply it in practice, developing critical and analytical thinking.

Key words*:active learning methods, case technology, critical thinking, analytical thinking.*

Главная цель обучения научить думать, а не научить думать каким–то особым образом. Лучше развивать свой собственный разум и учиться думать самим, чем загружать в свою память множество мыслей других людей»
Джон Дьюэй

В настоящее время активные и интерактивные методы обучения становятся все более популярными в сфере образования. Одним из таких методов является кейс–технология, которая представляет собой применение проблемных ситуаций или реальных кейсов для активизации мышления, стимулирования исследовательской деятельности учащихся.

Одной из задач современной системы образования является обновление требований к уровню подготовки учащихся по всем дисциплинам школьного курса. Современный учитель ищет эффективные педагогические технологии, которые

помогут улучшить качество образования [1].

Одной из новых технологий обучения является проблемно–ситуационное обучение с использованием кейсов. Введение учебных кейсов в практику казахстанского образования в настоящее время является актуальной задачей. Кейс представляет собой описание конкретной реальной ситуации, подготовленной в определенном формате и предназначенной для обучения детей анализу различных типов информации, ее обобщению, навыкам формулирования проблемы и разработке возможных решений для нее в соответствии с установленными критериями [2, с.38].

Кейс–технология является очень полезным инструментом для формирования универсальных учебных действий при обучении химии. Он активизирует учащихся, развивает их критическое мышление, помогает им решать проблемы и принимать обоснованные решения, что является важными навыками в современном мире.

Конкретное применение кейс–метода для формирования универсальных учебных действий при обучении химии может выглядеть следующим образом:

1. Кейс: Представьте учащимся ситуацию, где они играют роль химика в лаборатории. Например, «Вы работаете в лаборатории и получили образец неизвестного вещества. Ваша задача – определить его химическую формулу и свойства».

2. Анализ кейса: Позвольте учащимся задавать вопросы о неизвестном веществе и сформулировать гипотезы о его составе и свойствах. Поддерживайте их в анализе информации, давая им доступ к ресурсам, таким как химические справочники или базы данных.

3. Исследование и эксперименты: Разрешите учащимся провести серию экспериментов, используя доступное лабораторное оборудование. Например, они могут провести испарение образца, провести качественный анализ через реакции с определенными реагентами или использовать методы спектроскопии для определения химической структуры.

4. Обработка данных и аргументация: После проведения экспериментов, учащиеся должны анализировать полученные данные, сравнивать результаты с известными величинами и строить аргументацию, подтверждающую их выводы о химической формуле и свойствах вещества.

5. Обсуждение и презентация: Организуйте обсуждение, где учащиеся будут представлять свои результаты и обсуждать различные подходы и гипотезы. Поддерживайте диалог между учащимися, чтобы они могли обмениваться мнениями и оценивать другие решения.

6. Оценка и обратная связь: Оцените процесс и результаты работы учащихся, оценивая их аргументацию, качество проведенных экспериментов и логичность выводов. Предоставьте каждому учащемуся обратную связь, чтобы помочь им развиваться и улучшать свои навыки.

Кейсовая технология (метод) обучения– это обучение действием. Суть case–метода заключается в том, что ассимиляция знаний и формирование навыков является результатом активной самостоятельной деятельности учащихся в разрешении противоречий, в результате чего происходит творческоео владение знаниями, навыками, умениями, развитие способностей [3, с. 56].

Для использования кейс–метода в формировании универсальных учебных действий при обучении химии, следуйте этим шагам:

1. Выбор подходящего кейса: Найдите реальную или вымышленную ситуацию из мира химии, которая заинтересует учащихся и вызовет у них желание исследовать и решить проблему. Кейс может включать проблемы, которые требуют анализа, исследования, экспериментов и принятия решений.

2. Представление кейса: Представьте кейс учащимся, предоставив необходимую информацию и контекст. Важно, чтобы кейс был достаточно сложным для стимулирования исследовательской активности, но не слишком сложным, чтобы учащиеся могли разобраться в нем.

3. Анализ кейса: После представления кейса, позвольте учащимся проанализировать его и сформулировать вопросы. Это поможет развить их аналитическое мышление и навыки исследования.

4. Исследование и эксперименты: Учащиеся должны иметь возможность проводить исследования, эксперименты и анализировать данные, чтобы найти решение проблемы, представленной в кейсе. Предоставьте необходимый материал, инструменты и ресурсы, чтобы поддержать их работу.

5. Аргументация и обсуждение: После исследования и экспериментов, учащиеся должны аргументировать свои выводы и представить свои решения. Проведите обсуждение, чтобы поделиться различными подходами и мнениями, а также развить навыки коммуникации и аргументации.

6. Оценка и обратная связь: Оцените работы учащихся и предоставьте им обратную связь, подчеркивая их сильные стороны и указывая на возможные улучшения в их работе. Это поможет им развивать свои навыки и улучшать результаты.

Работая с кейсами, ученики учатся принимать правильные решенияи применять теоретические знания в конкретной ситуации, могут оценить и выбрать лучший вариант для решения проблем. Эти навыки необходимы учащимся при подготовке к ЕНТ, включая задачи, требующие развернутого ответа. Данные задания направлены на проверку навыков применения знаний в новой ситуации; устанавливать причинно–следственные связи; решать возникшие проблемы, оценивать и прогнозировать химические процессы, применять теоретические знанияна практике [4, с.3].

Когда преподаватель реализует кейс–технологию на уроке химии, важно следовать определенным этапам:

1. Подготовка кейса: Преподаватель выбирает или создает кейс, который будет использоваться на уроке. Кейс может быть основан на реальной проблемной ситуации, связанной с химией, или модельной ситуации, которая позволяет учащимся применять химические знания на практике. Кейс должен быть интересным, вызывающим учащихся к активной деятельности и имеющим разные возможные решения.

2. Введение кейса: Преподаватель представляет кейс учащимся и обсуждает его содержание. Это может включать описание проблемы, ситуации, задачи или цели кейса. Важно создать контекст, который заинтересует и стимулирует учащихся к дальнейшей работе над кейсом.

3. Анализ и исследование кейса: Учащиеся анализируют и исследуют кейс, используя свои химические знания и навыки. Они могут проводить эксперименты, изучать литературу, анализировать данные или консультироваться с другими учащимися или преподавателем. Важно, чтобы учащиеся активно участвовали в исследовании и анализе, задавали вопросы и предлагали свои решения.

4. Групповая или индивидуальная работа: Учащиеся могут работать над кейсом индивидуально или в группах, в зависимости от постановки задачи. Групповая работа позволяет развить навыки сотрудничества, коммуникации и коллективного решения проблемы. Важно, чтобы каждый учащийся активно участвовал в работе группы и вносил свой вклад.

5. Обсуждение результатов: После завершения работы над кейсом преподаватель и учащиеся обсуждают результаты, сравнивают различные подходы и решения, аргументируют свои выводы и делают обобщения. Важно позволить

учащимся поделиться своими мыслями и идеями, а также аргументировать свои решения.

6. Рефлексия и оценка: в конце урока преподаватель проводит рефлексию и оценку работы. Учащиеся могут обсудить, что они узнали или поняли, какие навыки они развили, какие трудности они столкнулись и как они справились с ними. Преподаватель также может оценить работу учащихся по задачам или по другим критериям, оценивая их активность, сотрудничество, креативность и качество их решений.

При использовании кейс–технологии на уроке химии важно помнить, что предложенную проблему необходимо дополнить неформальными объяснениями и обратной связью от преподавателя, чтобы учащиеся могли уяснить и закрепить химические концепции и принципы, которые были задействованы в кейсе. При этом указанная проблема должна быть посильной для ее решения учащимися. На ее решение должна последовать соответствующая реакция учителя и других учащихся. Преподаватель должен не на – вязывать свое мнение, а помогать учащимся рассуждать, спорить и высказывать и отстаивать свое мнение [5, с. 115].

Кейс–технология может быть одним из инструментов, которые способствуют активному и практическому обучению химии, помогая учащимся развить навыки мышления, анализа и применения знаний на практике. Кейс–метод в обучении химии помогает учащимся не только усвоить теоретические знания, но и применить их на практике, развивая критическое мышление, аналитическое мышление, умение решать проблемы и принимать обоснованные решения. Он позволяет учащимся стать активными участниками учебного процесса и развить навыки, которые могут применять в реальной жизни. Особенно важно применение кейс–технологии на уроках химии, так как данный предмет требует не только запоминания фактов, но и развития навыков анализа, критического мышления и коммуникации.

Сущность кейс–метода заключается в следующем:

- Подбор заданий для возможности использования разных путей решения.
- Блочно–модульное построение изучение нового материала.
- Организация самостоятельной работы учащихся при подготовке к уроку, при работе с кейсом.
- Общение, обмен ответами между учащимися.
- Концентрация всех видов деятельности по этапам работы. [6, С. 178 – 179].

Следует отметить, что введение кейс–технологии в урок химии может быть очень эффективным и интересным способом обучения. Вот примеры, как можно провести урок химии с использованием кейс–технологии:

1.Кейс: «Расщепление вещества и изменение его свойств»

Вводная часть: Учитель представляет классу фрагмент кейса, описывающий проблему или ситуацию, связанную с расщеплением вещества и изменением его свойств. Например, «Вы проводите эксперимент, добавляя к воде таблетку, после чего происходит образование пузырьков и вода становится кислой. Вам необходимо объяснить, что происходит».

Анализ кейса: Учащиеся обсуждают и анализируют ситуацию, задают вопросы, высказывают гипотезы о происходящем, обсуждают возможные реакции и причину изменения свойств вещества.

Эксперименты: Ученики разрабатывают и проводят серию экспериментов, чтобы проверить свои гипотезы и объяснить явление. Например, они могут провести реакцию с таблеткой в разных условиях, измерить pH раствора, использовать индикаторы и другие методы анализа.

Обработка данных и аргументация: Учащиеся анализируют полученные данные, сравнивают результаты и сопоставляют их с известными свойствами веществ. Они составляют аргументацию, подкрепленную данными, чтобы объяснить происходящее явление.

Обсуждение и презентация: Ученики представляют свои результаты и аргументацию перед классом. Они обсуждают различные подходы и выводы других учащихся, вносят комментарии или задают вопросы.

Рефлексия и обобщение: После завершения работы с кейсом проводится рефлексивное обсуждение, где учащиеся делятся своим опытом, эмоциями, выводами и размышлениями о процессе и результатах. Это помогает закрепить полученные знания и навыки.

2. Кейс: «Загрязнение воды пестицидами».

Подготовка кейса: Преподаватель выбирает или создает кейс, связанный с химической проблемой или ситуацией в реальной жизни. Например, кейс может быть о загрязнении воды пестицидами. Важно, чтобы кейс имел практическое значение и стимулировал учащихся к дальнейшей работе.

Введение кейса: Преподаватель представляет учащимся кейс и его контекст. Он может рассказать о проблеме, поставить вопросы или задать учащимся дилемму, которую они будут решать в ходе урока. Например, вы можете сказать: «Ваша задача состоит в том, чтобы выяснить, какие пестициды были обнаружены в воде реки и определить их влияние на окружающую среду и здоровье людей. Какие методы и инструменты вы будете использовать для исследования?»

Анализ и исследование кейса: Учащиеся вместе или в группах начинают исследование и анализ кейса. Они могут использовать свои знания химии для планирования и выполнения экспериментов, использования химических методов анализа, изучения литературы и других источников информации. Учащиеся также могут консультироваться с преподавателем или другими учащимися при необходимости.

Работа с данными и решение проблемы: Учащиеся анализируют полученные данные и разрабатывают решение поставленной проблемы в контексте кейса. Они могут обмениваться идеями, дискутировать и предлагать свои решения. Важно, чтобы учащиеся активно участвовали в обсуждении и аргументировали свои решения на основе химических принципов и концепций.

Обсуждение результатов: Преподаватель и учащиеся совместно обсуждают результаты и выводы работы. Учащиеся делятся своими решениями, аргументируют свои выводы и делают обобщения. Преподаватель может задавать вопросы, чтобы провести обратную связь и проверить понимание основных химических принципов и концепций, задействованных в кейсе.

Рефлексия и оценка: В конце урока проводится рефлексия и оценка работы учащихся. Учащиеся обсуждают, что они узнали или поняли, какие навыки они развили, какие трудности они столкнулись и как они справились с ними. Преподаватель также оценивает работу учащихся, учитывая их активность, сотрудничество, критическое мышление и качество решений.

Кейс–технология в уроке химии позволяет учащимся применять свои знания на практике, развивать критическое мышление и принимать решения на основе химических принципов. Она помогает учащимся лучше понять практическое применение химии и развивает их исследовательские навыки.

В итоге, использование кейс–технологии на уроке химии позволяет учащимся активно участвовать в образовательном процессе, развивать критическое мышление, аналитические и коммуникативные навыки, а также применять полученные знания на практике. Этот подход делает обучение более интересным, позволяет ученикам

применять свои знания в реальных ситуациях и готовится к будущим задачам и вызовам,а удачное сочетание в обучении теории и практики благотворно влияет на подготовку конкурентноспособного обучающегося [7, с. 15].

При использовании кейс–технологии на уроках химии имеются следующие преимущества:

1. Практическое применение знаний: Кейс–технология позволяет учащимся применять свои знания химии на практике. Вместо того, чтобы просто запоминать факты и концепции, они могут использовать их для решения реальных проблем или ситуаций. Это помогает учащимся увидеть практическое применение химии в реальной жизни и приводит к более глубокому пониманию предмета.

2. Развитие критического мышления: Кейс–технология способствует развитию критического мышления учащихся. Они должны анализировать информацию, делать выводы, принимать решения и аргументировать свои действия. Также, кейс–технология требует от учащихся оценивания различных альтернатив и выбора наилучшего решения.

3. Сотрудничество и коммуникация: Кейс–технология стимулирует сотрудничество и коммуникацию между учащимися. Работа в группах или в парах позволяет им обмениваться идеями, дискутировать и обсуждать решения. Это способствует развитию коммуникативных навыков и умения работать в команде.

4. Смешение теории и практики: Кейс–технология объединяет теорию и практику в рамках урока. Учащиеся не только учатся новым концепциям и принципам химии, но и видят, как эти знания могут быть применены на практике. Это помогает им лучше усвоить и запомнить материал.

5. Активное обучение: Кейс–технология подразумевает активное участие учащихся в процессе обучения. Они являются активными участниками, инициаторами и исследователями. Это помогает им развить самостоятельность, инициативу и ответственность за свое обучение.

6. Мотивация и интерес: Кейс–технология может создать более интересную и мотивирующую обстановку на уроке химии. Решение реальной проблемы или ситуации вызывает у учащихся больший интерес и вовлеченность, поскольку они видят, как их знания применяются на практике. Это может повысить их мотивацию к изучению химии и способствовать формированию позитивного отношения к предмету.

7. Учебная формативная оценка: Кейс–технология также предоставляет возможность для формативной оценки. Преподаватель может наблюдать процесс работы учащихся, их размышления, аргументацию и принимаемые решения. Это может помочь в определении уровня понимания учащихся, выявлении проблемных моментов и коррекции обучения.

8. Гибкость и адаптивность: Кейс–технология позволяет преподавателю быть гибким и адаптироваться к различным уровням и стилям обучения учащихся. Кейсы могут быть организованы таким образом, чтобы учащиеся могли выбирать различные пути решения проблемы или исследования в зависимости от их интересов и уровня подготовки.

В целом, использование кейс–технологии на уроке химии способствует более глубокому пониманию предмета, развитию критического мышления и коммуникативных навыков, а также смешению теории и практики. Кейсы позволяют учащимся применить знания на практике, увидеть их практическое применение и развить навыки решения проблем. Внедрение кейс–технологии на уроке химии позволяет создать более интерактивную, практическую и сотрудническую обстановку, способствует развитию ключевых навыков и мотивации учащихся, а также помогает им лучше усвоить и применить знания химии. Этот подход делает обучение более интересным, позволяет ученикам применять свои знания в реальных ситуациях и готовится к

будущим задачам и вызовам, связанным с химией. Это поможет им лучше понять и овладеть химическими концепциями и применить их в практике. Кейс–метод позволяет учащимся активно исследовать и применять химические знания в реальной ситуации, развивая при этом универсальные учебные действия. Он стимулирует критическое мышление, аналитическое мышление, умение применять знания практически и принимать обоснованные решения.

Список литературы:

1. Вербицкий А.А., Ларионова О.Г. Личностный и компетентностный подходы в образовании: проблемы интеграции. М.: Логос, 2009.

2. Барнс Л.Б., Кристенсен Р.К., Хансен Э.Дж. Преподавание и метод конкретных ситуаций. – М.: Гардарики, 2000.– 502 с.

3. Михайлова Е.И. Кейс и кейс–метод: общие понятия. / Маркетинг.– 2009.– №1.– С.56–60

4. Соловьева Ю.А. ЕГЭ 2016. География. Сборник заданий / Ю.А.Соловьева. Москва: Эксмо, 2015.– 288 с.

5. Михайлова Е.И. Кейс и кейс–метод: процесс написания кейса // Маркетинг. 1999. – № 5. С. 113–120; № 6. С. 117–123.

6. Шимутина Е. В. Кейс–технологии в учебном процессе / Е.В.Шимутина // Народное образование. – 2009. – №2 . – С. 172 – 179

7. Земскова А.С. Использование кейс–метода в образовательном процессе // Совет ректоров. – 2008. – № 8. – С. 12–16.

ОӘЖ 37.013

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТ САБАҚТАРЫНДА ТЫҢДАЛЫМ ДАҒДЫЛАРЫН ОҚЫТУДЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Балтабаева Шнар Амантаевна
педагогика ғылымдарының магистрі
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай қаласы білім бөлімінің №1 мектеп–лицейі» КММ
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: sba_73@mail.ru

Аңдатпа

Бұл мақаланың өзектілігі мектеп оқушыларының тыңдалым дағысын қалыптасуы үшін, оларды оқытудың мәселелері мен ерекшелігі туралы айтылған. Мұнда мектеп мұғалімінің тіл үйрету барысында алған жеке тәжірибесі мен оқытудағы қолданған әдіс–тәсілдері туралы өзіндік пікірлері айтылған. Тілді үйренушілерге тыңдау мен естуді бір нәрсе деп қабылдамау керектігін ұғындыру керек екендігі жазылған. Сондықтан сабақта екінші тіл ретінде үйрету әдістемесі жағынан тиімді екені берілген.

Түйінді сөздер: *сөйлесім әрекеті, тыңдалым дағдысы, мәселе, оқыту, түсіну.*

Аннотация

Актуальность данной статьи заключается в том, что речь идет о проблемах и специфике обучения школьников, для формирования у них слухового навыка. Здесь высказываются собственные мнения школьного учителя о личном опыте, приобретенном в процессе преподавания языка, и о методах и приемах, применяемых в обучении. Написано, что изучающие язык должны понимать, что слушать и слышать – это не одно и то же. Таким образом, дано, что обучение как второму языку на уроке эффективно в методическом отношении.

Ключевые слова: *речевая деятельность, навыки аудирования, проблема, обучение, понимание.*

Abstract

The relevance of this article is due to the fact that for the formation of listening skills of schoolchildren, the problems and specifics of their training are mentioned. Here are the personal experience gained by the

school teacher in the course of teaching the language and their own opinions about the methods and techniques used in teaching. It is written that language learners must understand that listening and hearing are not the same thing. Thus, it is given that teaching as a second language in the classroom is effective in methodological terms.

Key words: *speech activity, listening skills, problem, training, understanding.*

Тыңдалым дегеніміз белгілі бір ақпаратты құлақпен есту арқылы қабылдау болып табылады. Барлық адам ақпарат не хабар тыңдағанда, әрбір жекелеген дыбыстарды (әріптер, ритм, кідіріс) қабылдау барысында қандай да бір мағынаға ие болатын хабарламаға айналдыру үшін, ми іске қосылады. Оны түсіну – сөйлесім әрекетінің қай түріне болсын қажетті, әрі ең басты көрсеткіш. Бір адам екінші адамның айтқан сөзін ұқпаса, түсінбесе, онда сөйлесу мен пікірлесудің жүзеге аспайтыны белгілі. Сөйлесім әрекетіне қатысты айтылым, оқылым, жазылым да, есту де, тілдесу де белгілі бір хабарланған, баяндалған ойды түсінуге негізделеді [1, б.29].

Білім беру мекемелерінде оқу бағдарламасына сәйкес қазақ тілі сабақтарының басты міндеті – сөйлесім әрекетінің барлық түрлерін дамыту, олар – оқылым, айтылым, жазылым және тыңдалым (тыңдау). Солардың ішінде білім алушыға өзі білмейтін тілді есту арқылы тыңдау – өте мұқият болуды талап ететін өте күрделі үрдіс. яғни тыңдаушы сөйлеп тұрған адам мен оның айтып отырған мәліметін аса ұқыптылықпен ықылас қойып, бар зейімен белсенді тыңдап отыруын талап етеді. Алайда, сөйлесім әрекетінің бұл түрінің маңыздылығына қарамастан, сабақта сөйлеу әрекетінің басқа түрлерімен салыстырғанда, тыңдалымға аз уақыт бөлінеді. Осы кезде тыңдалым дағдысын қалыптастыру мен ерекшеліктеріне мән бере отырып, тіл үйрету барысында оқушылар мәтінді қандай мақсатта тыңдаулары керектігін және оны қалай тыңдатамын деген сұраққа мұғалім ретінде жауап іздестіріп көрдім. Қандай қиындықтар мен мәселелер бар екендігіне назар аударып, мән беруді жөн көрдім.

Тілді үйренушілерге тыңдау мен естуді бір нәрсе деп қабылдамау керектігін ұғындыру керек. Адамдардың миы әр секунд, әр минут сайын бірнеше аудиториялық ақпаратты қабылдай алғанымен, сол ақпараттарды қабылдаудың соншалықты қиын екен. Есту әрекетінің белсенділігі төмен болып келеді. Екі адамның бір–бірімен сөйлесіп жатқанын естіп тұрғанымен, үшінші адамға олардың не туралы айтып–сөйлесіп жатқанын қабылдай алмайды. Сонда үшінші адам барлығын да естіп отырғанымен, айтылып жатқан әңгімелерді жадында сақтай алмайды, тек қана оларды естіп отыр [2, б.21].

Оқу бағдарламасында тыңдалым дағдысын қалыптастыруда қазақ тіліндегі мәтінді есту арқылы қабылдау, мәтіннің коммуникативтік міндеті мен функционалдық түріне байланысты олардың мазмұнына ену тереңдігі әртүрлі болады, ол күрделі емес мәтіндерді түсіну, мәтінді іріктеп түсіну және мәтінді толық түсіну сияқты оқушылардың түсіну қабілеті ретіне қарай анықталады [3]. Орыс тілді мектепте қазақ тілін үйрету–оқыту барысында кездесетін өзекті мәселелердің бірі – тыңдауға білім алушының мотивациясының жеткіліксіздігі, өйткені оқушылар тыңдауды сөйлеу әрекетінің оқшауланған түрі ретінде қабылдайды, оның айтылым, оқылым және жазылым дағдыларымен тығыз байланысты екенін ескермейді. Сондықтан тыңдау кезінде оқушыларда алаңдаушылық болмау керек. Бұл ретте оқушылардың тыңдай білу дағдысын дамыту төмендегідей қарастырылады:

- есту арқылы қабылданған мәтіндегі негізгі ойды анықтау;
- негізгі фактілерді таңдау;
- тілдік болжамға, контекстке сүйене отырып, прагматикалық сипаттағы хабарламалардағы қажетті ақпаратты іріктеп түсіну;
- түсіну үшін маңызды емес бейтаныс тілдік материалға мән бермеу;
- фактілерге деген көзқарасыңызды анықтау, аудио мәтіннен қажетті ақпаратты алу;

Мәтіндердің мазмұны оқушылардың жас ерекшеліктері мен қызығушылық-тарына сәйкес келуі керек, білім беру және тәрбиелік мәні болуы керек. Тыңдалымға берілген мәтіндердің дыбысталу уақыты көп болмау керек. Бірақ көзбе көз қарым–қатынаста білімалушы көбірек тыңдауы керек. Мұғалімнің міндеті – оқушыларға дыбыстық сөйлеуді түсінуге үйрету. Өйткені, оқушы әртүрлі байланыс жағдайларында тыңдауға тап болады, олар:

- әр түрлі хабарландырулар;
- радио және теледидар жаңалықтары;
- әр түрлі нұсқаулар мен тапсырмалар;
- әңгімелесушілердің әңгімелері;
- актерлердің қойылымдары;
- телефон арқылы әңгімелесуші. Дегенмен, осы аталған тыңдалым түрлерін оқушылардың қабылдау деңгейі жеткіліксіз.

Тыңдауды оқытудың мақсаттары келесідей болуы тиіс:

- сұхбаттасушының әртүрлі қарым–қатынас жағдайларында, соның ішінде бейтаныс тілдік құралдарда айтқанын түсіну;
- бір сөздің мағынасын түсінуге үйрету;
- есту жадын дамыту;
- ақпарат ағынындағы басты нәрсені бөліп көрсетуге үйрету;
- сөйлеу материалын есте сақтау.
- Отандық және шетелдік әдіскерлер мәтіндегі жұмысты үш кезеңге бөлуді ұсынады [4]:
- тыңдалымға дейін,
- тыңдалым кезінде,
- тыңдалымнан кейін.

Тыңдалымға дейінгі бірінші кезең тыңдауға дейінгі сұрақтарды/мәлімдемелерді талқылауды қамтиды. Жауаптың дұрыстығын тыңдағаннан кейін ғана анықтауға болады, бірақ мәтіннің не туралы болатынын болжауға болады. Жаттығулар мен сұрақтарда ақпаратты сұрап қана қоймайды, оны қаншалықты түсінгенін анықтайды. Олармен танысып, жауаптарын талқылай отырып, оқушылар мәтінде қолданылатын сөздерді естиді.

Бұл кезеңде мынадай жұмыс түрлерін ұсынуға болады:

- жаңа сөздерді енгізу, оларды түсіндіру, жаңа сөздермен жұмыс істеу.
- көрнекі құралдар мен жабдықтарды қолдана отырып, аудиомәтіннен сөйлемдердегі жаңа сөздерді түсінуді бақылау.
- аудиомәтіннен дыбыстық сөйлемдерді ұсынуда ең қиын материалды оқу техникасын пысықтау.
- мәтіндегі сөйлемдердегі ең күрделі грамматикалық құрылымдармен жұмыс, оларды тану, саралау, белгілі бір сөйлемдегі өзекті формамен бастапқы форманың өзара әрекеттесуін орнату.
- аудиомәтіннен тақырыптық сөздерді топтау.
- сөздерді құрылымдық топтастыру (түбір, туынды, күрделі, фразеологиялық бірліктер).
- аудиомәтіннің тілдік жағынан ең күрделі сөйлемдеріне барлық сұрақтарды (жалпы, арнайы, баламалы) қою.
- мәтінге дейінгі сұрақтарға жауап іздеу.
- негізгі ойды (идеяны) тұжырымдау.
- мәтінге тақырыпты таңдау.
- мәлімдемелердің дұрыстығын (дұрыс, бұрыстығын) анықтау.
- бірқатар деректерден сұраққа дұрыс жауапты таңдау.

Екінші кезең – тақырып/жаңа сөздер/мүмкін иллюстрациялар бойынша болжам. Мысалы, 8–сыныпта «Ғажайып планета» бөлімі, «Білімді мыңды жығар» тақырыбы бойынша мына мақсатты алдым. Мәтін тақырыбы, тірек сөздер, иллюстрациялар арқылы көтерілетін мәселені болжау;

Суреттерге қарап, тыңдалатын мәтіннің мазмұнын болжап көр.

1–тапсырма. Мәтінді мұқият тыңда. Мәтінде көтерілген мәселені анықта.

Оқу, білім мәселесі

Мақсат, арман мәселесі

Арман, оқу мәселесі

2–тапсырма. Берілген тірек сөздерді мағыналас сөздермен сәйкестендір.

Өзін–өзі жетілдіру Ұтымды

Білімді болу Тілек

Ақыл–ойы Дамыту

Ұтқыр Парасат

Мақсат Оқымысты

Үшінші кезең – тақырыптың қысқаша мазмұны, мәтін мәселелеріне кіріспе. Оқушылар бұл мәселе туралы не біледі деп сұрауға болады. Мәтінді түсіну үшін қажетті лексикамен таныстыруға болады. Үйлесімді әңгіме жасау үшін суреттерді дұрыс ретпен орналастыру керек немесе «Аяқталмаған сөйлемдер» әдісі бойынша берілген сөйлемдерді аяқта.

Өзін–өзі жетілдіру үшін ... . Білім қуған жан күнделікті ... . Шын білім – ... . Сондай–ақ, сөйлемдердегі сәйкестікті анықтауға арналған бірінші және екінші және ұсынылған үшінші жауаптың ішінен бір дұрыс жауапты таңдаумен тапсырма беріледі.

Тыңдау тапсырмаларын орындауға арналған мынадай ұсыныстар айтуға болады: оқушылардың тапсырмаға арналған сұрақтарды түсіну үшін кідіріс жасауына; қиын сөздер мен бейтаныс сөздерді елемеуіне дағдыландыру; сұрақтар әдетте мәтінді парафразалауына, оларға жауап бергенде мәтіннен сұрақтардағы сөздер мен сөз тіркестерінің дәл қайталануына емес, олардың синонимдерін іздеу керектігін үйрету керек. Егер оқушы бірінші тыңдау кезінде қандай да бір сұраққа жауап таңдай алмаса, оған тіреліп қалмай, мәтінді әрі қарай тыңдауға және басқа сұрақтарға жауап беруге және екінші тыңдау кезінде оқушы бірінші тыңдау кезінде жіберіп алған ақпаратқа назар аудару керектігіне мән беруге дағдыландыру керек.

Тыңдалым бойынша тапсырмаларды орындау алгоритмі қарастырылған [5, б.12].

Тыңдалым алды жұмыс. Аудиожазбаны тыңдамас бұрын, тапсырмадағы мәлімдемелерді қарау керек. Барлық мәлімдемелер қандай тақырыппен /жағдаймен /проблемамен анықталатынын анықтауға тырысу керек. Жаттығу кезінде әр мәлімдеменің негізгі мағынасын анықтап, олармен жеке–жеке жұмыс жасау үшін берілген тапсырмаларды ретімен орындау:

- мәлімдемедегі кілт сөздерді анықтап алу;
- мәлімдеменің негізгі идеясын басқа сөздерді/ассоциативті байланыстарды қолдана отырып, орыс тілінде қысқаша жеткізу.
- мәлімдемелерге мән бере отырып, негізгі мазмұны осылай көрсетілген мәтіндер не туралы болуы мүмкін екенін болжауға тырысу керек.

Аудиожазбаны тыңдау кезіндегі жұмыс.

Мәтінді тыңдау кезінде әр мәлімдеменің кілт сөздерін жазып алу.

Жазбаларды кез–келген тілде жасауға болады. Жаттығу кезінде, егер сіз мәтінді түсінбесеңіз де, оны екінші рет тыңдамағаныңыз жөн. Тапсырманы бірінші тыңдаудан түсіну және таңдауыңызды есте сақтау қажеттілігіне оқушы өзін үйрету керек. Өзін–өзі тексеру үшін аудиожазбалардың баспа мәтіндеріне жүгінген дұрыс. Осыдан кейін оқушы мәтіндерді қадағалап, мәлімдемені тыңдай алады.

Аудио жазбаны тыңдағаннан кейін.

Мәтінге сілтеме жасау арқылы қабылданған шешімнің дұрыстығын дәлелдеу. Жаттығу кезеңінде, егер қиын болса, жазбаны қайта тыңдағаннан гөрі, аудиожазба мәтініне жүгінген дұрыс.

Жоғарыда айтылғандардың барлығын қорытындылай келе, белгіленген талаптарды ескере отырып, қазақ тілі сабақтарында тыңдауды оқытуға ерекше назар аудару қажет. Тыңдау қарым–қатынастың негізін құрайды. Бұл адамға не айтылғанын түсінуге және айтылғанға барабар жауап беруге, сұхбаттасушыға өз жауабын айтуға көмектеседі, бұл ауызша сөйлеудің негізі болып табылады.

Тыңдалымды дамытушылық оқытуға жатқызуға болады. Сөйлеуді есту арқылы қабылдау үрдісі әр түрлі мәтіндерді есте сақтауды қамтамасыз етеді, бұл есте сақтау қабілетін жақсартады және ой–өрісін кеңейтеді, естігенді тыңдау және түсіну қабілетін дамытады, әңгімелесушіге зейінді болуға тәрбиелейді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Тілдік қатынас: теория және әдістемесі: оқу құралы / Ф.Ш.Оразбаева. – Алматы: РБК, 2000. – 208 б.

2. Қазақ тілін оқыту әдістемесі: оқу құралы / Ф.Ш.Оразбаева, С.Рахметова. – Алматы: Print S, 2005. – 170

3. Әлметова Ә. Сөйлеу әрекет әрекеттері түрлеріне оқыту (әдістемелік құрал). – Алматы: «Арыс» баспасы, 2007. – 114 б.

4. Тыңдалым дағдыларын жетілдіру жолдары / Г.Ж.Кулманова. Ұлттық тестілеу орталығы ҚАЗТЕСТ жүйесі AZTEST_Ty_dalym_da_dylaryn_zhetildiri_zholdary.pdf

5. Рогова Г.В., Рабинович Ф.И., Сахарова Т.Е. «Методика обучения иностранному языку в средней школе» – М., Просвещение, 1991. – С. 134 – 141.

УДК 371.39

ГЕЙМИФИКАЦИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Баранник Айнагуль Куандыковна
заместитель директора по учебной работе
учитель начальных классов
КГУ «Общеобразовательная школа №19
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: ainagul_kireeva@mail.ru

Аннотация

Статья посвящена инновационной технологии обучения – геймификации, основанной на применении игровой механики и игрового мышления учебном процессе, а также объективной необходимости ее использования в начальной школе. Игра способствует формированию познава–тельной активности, стимулированию интереса к изучаемым предметам, а также нравственному и психическому развитию детей. Описываются различные игровые формы урока, такие как ролевые и деловые игры.

Ключевые слова:*начальная школа, игровые технологии, формирование познавательных мотивов, активизация учебной деятельности.*

Аңдатпа

Мақалада ойын механикасы мен ойын ойлау процесін қолдануға негізделген инновациялық оқыту технологиясы – геймификация, сондай–ақ оны Бастауыш мектепте қолданудың объективті қажеттілігі туралы айтылады. Ойын танымдық белсенділікті қалыптастыруға, зерттелетін пән–дерге қызығушылықты ынталандыруға, сондай–ақ балалардың моральдық және психикалық дамуына ықпал етеді. Рөлдік ойындар мен іскерлік ойындар сияқты сабақтың әртүрлі ойын формалары

сипатталған. Бастауыш сынып оқушыларының танымдық дағдыларын дамытуға арналған нақты ойындардың мысалдары келтірілген.

Түйінді сөздер: *бастауыш мектеп, ойын технологиялары, танымдық мотивтерді қалыптастыру, оқу қызметін жандандыру.*

Abstract

The article is devoted to the innovative technology of learning – gamification, based on the application of game mechanics and game thinking in the educational process, as well as the objective need for its use in elementary school. The game contributes to the formation of cognitive activity, stimulating interest in the subjects studied, as well as the moral and mental development of children. Various game forms of the lesson are described, such as role–playing and business games.

Key words: *elementary school, game technologies, formation of cognitive motives, activation of educational activities.*

«Воспитание детей – самая важная область нашей жизни. Наши дети – это будущие граждане Казахстана и граждане мира. Они будут творить историю. Наши дети – это будущие отцы и матери, они тоже будут воспитателями своих детей. Наши дети должны вырасти прекрасными гражданами, хорошими отцами и матерями. Но и это не все: наши дети – это наша старость. Правильное воспитание – это наша счастливая старость, плохое воспитание – это наше будущее горе, это наши слезы, это наша вина перед другими людьми, перед всей страной» [1, с. 1].

Как отмечено в «Стратегии «Казахстана – 2050», новый политический курс состоявшегося государства», будущее нашей страны напрямую зависит от того, что мы сегодня воспитываем в наших детях. Воспитание детей – это огромные инвестиции в будущее. Мы должны подходить в этом вопросе именно так и стремиться дать нашим детям лучшее образование. Воспитательный процесс – это организованная и целенаправленная деятельность, направленная на формирование высших нравственных ценностей у учащихся, как патриотов и будущих защитников нашей Родины [2, с.126].

Современный этап модернизации казахстанской системы образования и науки предполагает доступность для каждого качественного дошкольного воспитания и школьного образования. Школьное образование в Казахстане находится на этапе нового развития. Всемирный экономический форум обозначил 16 видов знаний и умений успешного в XXI веке человека. Это навыки работы в команде, лидерские качества, инициативность, IT–компетентность, финансовая и гражданская грамотность и другие. В рамках реализации Плана Нации – «100 конкретных шагов», запланированы 5 шагов в сфере образования, направленных на повышение качества человеческого капитала на основе стандартов стран ОЭСР.

В условиях бурного развития школы, появления альтернативных программ и систем обучения, учитель должен систематически пополнять свои знания, увлекательно и разнообразно проводить урочные занятия. Так как, учителю начальных классов приходится преподавать все предметы «в одном лице», то он должен подходить к процессу обучения творчески. Необходимость повышения уровня культуры общения учащихся в дидактическом процессе диктуется необходимостью повышения познавательной активности учеников, стимулирования их интереса к изучаемым предметам. Решению этих задач способствуют игровые технологии.

Говоря о геймификации образовательного процесса в начальной школе, необходимо принять к сведению изменения в «исходном материале», с которым начинают работать учителя в школе [3]. Социальная персонификация значительно изменила современного школьника, который подвержен существующим традициям, отклоняет авторитеты и не желает принимать основные истины без доказательных данных. Хорошо известно, что он отклоняется от чтения и предпочитает игру, которая может быть разнообразной по форме, сюжету, художественному воплощению и

игровым механизмам. Игра сопровождает младших школьнкиов всюду, и они не хотят от нее отказываться даже во время учебы; однако для учащегося важно, чтобы эта игра была динамичной, привлекательной и кратковременной. Это способствует более эффективному и прочному освоению навыков и умений.

Игра имеет большое значение для формирования дружного коллектива, самостоятельности, положительного отношения к труду и для исправления некоторых отклонений в поведении отдельных детей. Все эти воспитывающие эффекты опираются как на свое основание, так и на то влияние, которое игра оказывает на психическое развитие ребенка, на становление его личности [4, с. 115].

К игровым формам урока относят ролевые, имитационные, деловые и т.д. игры. Игровые формы отличаются тем, что процесс обучения максимально приближен к практической деятельности. Сообразуясь с характером и интересами своей роли, учащиеся должны принимать практические решения. Решения во многих играх принимаются коллективно, что развивает мышление учащихся, коммуникативные способности [5, с.31].

Учебные игры применяются для развития умений использовать полученные знания на практике. Это сложная форма учебной деятельности, требующая большой подготовки и немалых затрат времени.В ходе игры учащиеся не заметно для себя выполняют различные упражнения, где им самим приходится сравнивать, выполнять арифметические действия, тренироваться в устном счете, решать задачи. Игра ставит учащихся в условия поиска, пробуждает интерес к победе, следовательно, дети стремятся быть быстрыми, находчивыми, четко выполнять задания, соблюдать правила игры.В играх, особенно коллективных, формируются и нравственные качества ребенка. В ходе игры дети учатся оказывать помощь товарищам, считаться с мнением и интересами других, сдерживать свои желания. У детей развивается чувство ответственности, коллективизма, воспитывается дисциплина, воля, характер [6, с. 23].

Включение в урок игр и игровых моментов делает процесс обучения интересным и занимательным, создает у детей бодрое рабочее настроение, облегчает преодоление трудностей в освоении учебного материала.

Чтобы облечь урок в игровую форму в школьной практике, необходимо соблюдение следующих условий:

1) соответствие игры учебно–воспитательным целям урока;

2) доступность для учащихся данного возраста;

3) умеренность в использовании игр на уроках.

Оптимальный размер группы, как правило, не более 6–8 человек. Следовательно, получается 3–4 команды в классе. При меньшем числе участников в группе (и соответственно большем числе игровых групп) труднее вести игру (идет потеря темпа игры), при большем числе в группе – часть ребят теряют активную игровую позицию в команде.

На конкретных примерах покажем, как были использованы игровые технологии из разработанного комплекса игровых технологий для развития познавательных УУД младших школьников.

Игра «Третий лишний». На доске или на листе бумаги записывают три географических термина, понятия, географических названия. Надо определить, что лишнее. Например: Амур, Зея, Белуха. Лишнее здесь – название горы Белуха, поскольку два других – названия рек. Приведём для примера несколько «рядов» (жирным шрифтом выделены лишние термины): Хибины, Джугджур, р. Урал Таймыр, Урал, Кавказ Таймыр, Кольский, Саяны Параллель, Меридиан, Масштаб Атлас, Профиль, Полюс Циклон, Антициклон, Платформа Испарение, Почва, Многолетняя мерзлота.

Игра «Знаешь ли ты свою страну?». Суть игры заключается в том, чтобы по

фрагментам описаний природы учащиеся определили, о каких территориях идёт речь. Важность игры в том, чтобы школьники научились внимательно читать текст, самостоятельно находить типичное, главное. Отобранный материал поможет прив–лечь внимание младших школьников к наиболее значимым характеристикам природы.

Игра «Внимательный детектив». Данная игра корректируется под тему урока.

– Ребята, сейчас мы с вами сыграем в игру «Внимательный детектив». Ваша задача: внимательно слушать и изображать услышанное животное.

– Птицы! (Машут руками)

– Голуби! (двигают головой вперед – назад)

–Зайчики! (Скачут)

– Лошадки! (Топают ногами)

– Цапли! (Стоят на одной ноге)

– Пингвины! (Стоят на месте и качаются вправо – влево)

– Мышки! (тихо садятся на места)

– Как можно распределить слова по группам? (звери и птицы).

На доску вывешиваются таблички «Звери» и «Птицы»

Запишите слова по памяти. Данная игра направлена на то, чтобы дети отдохнули, но не потеряли учебно–познавательной активности. Далее, учащиеся работают с учебником и презентацией и переходят к темам оставшихся докладов про отличительные особенности птиц.

Игра «Что мы знаем» в виде викторины. Викторина состояла из девяти заданий в виде анаграмм, загадок, вопросов, ребусов и иллюстраций, по которым нужно было отгадать вид птиц и описать её отличительные признаки и особенности. Задачи данной игры:

1. Активизировать учебно–познавательную деятельность учащихся.

2. Развитие коммуникативных умений (умение слушать и слышать друг друга, выстраивать диалог, помогать одноклассникам).

3. Проверить, как учащиеся усвоили новый материал. Класс был разделен на три группы, три ряда. Задания были одинаковой сложности, по три задания на группу.

После озвучивания задания группе давалась одна минута на размышление и совещание внутри группы. При правильном ответе, группа получала балл. Если группа не могла ответить на поставленный вопрос, то предоставлялась возможность ответить другой группе. В младшем школьном возрасте чувство соревновательности развито высоко, поэтому учащиеся активно работали, слушали друг друга, соблюдали правила и не мешали остальным. На этапе подведение итогов урока учащимся было предложено оценить свою работу и уровень усвоения новых знаний. Детям были предоставлены по три картинки с изображением попугайчиков.

Зеленый попугайчик означал, что материал был понят в полной мере, активно работал на протяжении всего урока, смог ответить на поставленные вопросы; жёлтый – не смог ответить на некоторые вопросы, материал не совсем понят; красный – материал не был понят, не смог ответить на поставленные вопросы. После выбора учащиеся прикрепляли попугаев на дерево оценки. В результате, на дереве были только зелёные попугаи, которые означали, что урок прошел плодотворно и весь класс понял и усвоил новый материал.

В заключении, хотелось бы отметить, что обучение в начальной школе должно быть развивающим, обогащающим ребенка знаниями и способами умственной деятельности, оно должно формировать у детей познавательные интересы и способности. Задача учителя разумно организовать учебную деятельность школьника.Для того чтобы детям хотелось получать знания по предметам, чтобы было интересно, нужно выбирать различные формы и приёмы организации уроков,

использовать занимательный материал, игровые ситуации, которые развивают познавательный интерес, а значит, и воспитывают интерес к уроку.

Список литературы:

1. Макаренко А.С. О воспитании. – М.: Академия, 2020. – 380 с.
2. Стратегия «Казахстана–2050. – URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1200002050 (дата обращения: 31.01.2024)
3. Носков Е.А. Технологии обучения и геймификация в образовательной деятельности // Ярославский педагогический вестник. 2018. №6. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/tehnologii–obucheniya–i–geymifikatsiya–v–obrazovatelnoy–deyatelnosti (дата обращения: 31.01.2024).
4. Жумашева С.А., Паникарская М.А., Алхатова Т.С., Ракишева А.Ж. Применение игровой формы технологии на занятиях в начальных классах иновационно–инклюзивного образования // Проблемы педагогики. 2017. №3 (26). – URL: https://cyberleninka.ru/article/n/primenenie–igrovoy–formy–tehnologii–na–zanyatiyah–v–nachalnyh–klassah–inovatsionno–inklyuzivnogo–obrazovaniya (дата обращения: 31.01.2024).
5. Туганбаева Г.В. Возможности игровых технологий в формировании иноязычной коммуникативной компетенции школьников основной школы // Журнал «Известия КазУМОиМЯ имени Абылай хана», серии «Педагогические науки». – 2021. – №1 (60). – URL: https://doi.org/10.48371/PEDS.2021.60.1.010 (дата обращения: 31.01.2024).
6. Рудакова С.А. Использование игровых технологий в период обучения в начальной школе // Проблемы педагогики. 2019. №5 (44). URL: https://cyberleninka.ru/article/n/ispolzovanie–igrovyh–tehnologiy–v–period–obucheniya–v–nachalnoy–shkole (дата обращения: 31.01.2024).

УДК 373.1

ЗНАЧЕНИЕ И РОЛЬ МОНИТОРИНГОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ В ПРЕОБРАЗОВАНИИ ШКОЛЬНОЙ ПРАКТИКИ

Батура Людмила Владимировна
магистр педагогики
заместитель директора по УР, учитель математики
КГУ «Общеобразовательная школа №7
отдела образования города Костаная» УОАКО
г. Костанай, Казахстан
E–mail: ludmila.batura@yandex.kz

Искаков Жанторе Мухтарович
магистр педагогики
директор школы, учитель русского языка и литературы
КГУ «Общеобразовательная школа №7
отдела образования города Костаная» УОАКО
г. Костанай, Казахстан
E–mail: Iskakov_zhantore@mail.ru

Аннотация

Изменение условий развития системы образования диктуют необходимость преобразования школьной практики, поиск новых подходов к организации управления на основе объективного анализа текущего состояния системы. Сегодня достижение качественного развития школы невозможно без обоснованных количественных показателей, полученных в ходе комплексных мониторинговых исследований.

Ключевые слова: *мониторинговые исследования, развитие школы, система диагностики и коррекции, задачи, объекты, результаты мониторинговых исследований*

Аңдатпа

Білім беру жүйесін дамыту шарттарының өзгеруі мектеп тәжірибесін түрлендіру және жүйенің қазіргі жағдайын объективті талдау негізінде басқаруды ұйымдастырудың жаңа тәсілдерін

іздеу қажеттілігін талап етеді. Бүгінгі таңда мектептің сапалы дамуына қол жеткізу кешенді мониторингтік зерттеулер барысында алынған негізделген сандық көрсеткіштерсіз мүмкін емес.

***Түйінді сөздер**: мониторингтік зерттеулер, мектеп дамуы, диагностикалық және коррекциялық жүйе, міндеттер, объектілер, мониторингтік зерттеулердің нәтижелері*

Abstract

Changing conditions for the development of the education system dictate the need to transform school practice, search for new approaches to the organization of management based on an objective analysis of the current state of the system. Today, achieving high–quality school development is impossible without sound quantitative indicators obtained during comprehensive monitoring studies.

***Key words:** monitoring studies, school development, diagnostic and correction system, tasks, objects, results of monitoring studies*

Задача соответствия школы современным социально–экономическим реалиям требует от нее существенного обновления содержания, технологий, принципов организации образовательного процесса. Необходимо понимать, что система деятельности школы имеет своей целью создание образовательного пространства, ориентированного на качество образования. [1]

Основой управления организацией образования являются технологические и системные процессы (основные и вспомогательные), а основной задачей управления становится перевод системы из режима функционирования в режим развития, формирование общих целей и объединение усилий участников совместной деятельности на их достижение.

Одним из ключевых моментов, обеспечивающих эффективное управление системой образования, ее развитие, является оценка качества образования, основан–ная на достоверных и сопоставленных данных. Результаты мониторинговых процедур предоставляет широкие возможности для повышения эффективности процесса управления. Анализ и интерпретация результатов мониторинговых исследований может способствовать успешному решению многих проблем повышения качества обучения, принятию превентивных мер в совершенствовании учебной деятельности как педагогического коллектива в целом, так и каждым отдельно взятым педагогом.

Локальным актом, определяющим направление, формы, методы, периодич-ность проведения исследований является внутришкольное положение о мониторинге. Необходимо обратить внимание на то, что внуришкольный мониторинг состоит из таких взаимосвязанных частей как: методический, воспитательный, учебный, медицинский, социально – педагогический.

Комплексное отслеживание состояния вводимых преобразований способствует получению более объективной, достоверной оценки, что позволяет прогнозировать конечные уровни учебных достижений учащихся, проектировать планы и программу как развития школы в целом, так и определять тактические направления развития организации образования. [2]

В качестве основных видов мониторинговых исследований можно определить такие как информационные (накопление и распространение информации), базовые (определение проблем и тенденций), проблемные (обозначение закономерностей, цикличности, характера, значимости проблемы), управленческие (определение дина-мики влияния приятых решений), динамические (экспертиза развития), конкурентные (сравнение данных идентичных показателей нескольких схожих систем), сравнитель-ные (сопоставление с ранее заявленными собственными показателями), комплексные (сочетание нескольких оснований экспертной оценки).

При разработке инструментария мониторинговых исследований необходимо учитывать не только данные внутренней оценки (школа своими глазами), но и уделить внимание результатам внешней оценки (школа глазами других). Такая комбинация

дает возможность вовремя проанализировать положение дел, принять конкретные меры и выправить ситуацию.

Основными задачами мониторинговых исследований являются:

– Формирование единого понимания критериев и подходов к измерению;

– Информационное, аналитическое и экспертное обеспечение;

– Разработка единой информационно–технологической базы системы оценки;

– Определение форматов собираемой информации и разработка технологии ее использования в качестве информационной основы принятия управленческих решений;

– Выявление факторов, влияющих на динамику развития организации образования;

– Повышение квалификации педагогических работников по вопросам

– Формирование системы аналитических показателей, позволяющей отследить результативность и эффективность работы

Объектами мониторинга являются учебные и внеучебные достижения обучающихся, профессиональная деятельность педагогов и администрации, образовательные программы и условия их реализации, общий уровень духовного, нравственного, социального и культурного развития учащихся школы; условия, созданные в школе в целях сохранения и укрепления психического, психологического и физического здоровья школьников.

В практике работы каждой школы необходимо наличие инструментов и технологий организации и проведения мониторинга, позволяющих получать на систематической основе достоверную и актуальную информацию о состоянии образовательной системы и педагогических процессов.[3]

Для осуществления мониторинговых исследований с целью преобразования школьной практики целесообразно внедрение в практику работы портфолио учителя, портфолио ученика, рейтинговых ведомостей успешности деятельности методических объединений, ведомостей учета образовательных итогов учебных четвертей в разрезе предметов и параллелей обучения, постоянно действующие различные виды опроса на предмет удовлетворенности образовательной средой как самими обучающимися так и их законными представителями, а также педагогами организации образования.

На наш взгляд, в качестве данных для проведения мониторинговых исследо-ваний,можно рассматривать следующие показатели:

- результаты государственной (итоговой) аттестация выпускников;
- результаты достижений обучающихся по отдельным предметам на различных уровнях обучения;
- результаты процедуры текущего контроля образовательных достижений учащихся;
- результаты итогов учебных четвертей/ учебного года
- результаты аттестации педагогических работников;
- результаты конкурсов профессионального мастерства;
- данные мониторинговых исследований качества образования: МОДО, ЕНТ;
- данные международных исследований качества образования: PISA, TIMSS;
- данные диагностических, социологических и психологических исследований;
- творческие достижения учащихся;
- результаты паспортизации учебных кабинетов школы;
- данные медицинских исследований школьников, проводимых по инициативе школьной медицинской службы, администрации и органов управления;
- данные внутришкольного скрининга психологического комфорта;

– данные внутришкольных процедур исследования качества знаний обучающихся;
– данные трудоустройства выпускников;
– данные социологических опросов участников образовательного процесса;
– данные контроля и надзор за соблюдением законодательства.

Качественная организация мониторинга не существует без системы диагностики и коррекции образовательной деятельности учителей – предметников по повышению качества знаний учащихся, которая в свою очередь тесно связана с аналитической деятельностью всех субъектов образовательного процесса. Все управленческие решения основываются на результатах информационно–аналитической работы, являющейся важнейшим условием обеспечения качественного развитияорганизации образования. В процессе научно–методической работы решаются актуальные стратегические и тактические вопросы, касающиеся теории и практики организации и подготовки обучающихся к внешнему контролю, разработки системы формирования ключевых компетентностей, критериев контрольно–измерительных материалов для оценки текущих достижений обучающихся. Принятие управленческих решений происходит в рамках заседаний коллегиальных органов. В качестве примера можно рассмотреть следующие заседания:

– педагогические советы (ноябрь, декабрь, март, май – «Образовательные итоги прошедшего учебного периода» (цель: оценивание результативности совместной работы педагогического коллектива, родительской общественности, ученического коллектива по оптимизации образовательного процесса по повышению качества образования)

– совещания при директоре (классно–обобщающий контроль учебных параллелей – «Создание среды, способствующей формированию адекватной самореализации и стимуляции учебно – познавательной деятельности учащихся» (цель: оценка эффективности организационной деятельности учителей – предмет-ников при реализации требований государственного общеобязательного стандарта образования и изучение системы работы каждого ученика, его самостоятельности, активности, инициативы; оценка работоспособности учащихся одного и того же класса у разных учителей)

– заседания внутришкольного экспертно–координационного совета (цель: отслеживание системности и последовательности, оценка эффективности организационной деятельности учителей по подготовке учащихся к внешней оценки качества образования)

– производственные совещания (в течение года, цель: выработка и корректировка стратегии подготовки учащихся к внешней оценки качества образования)

Ведущая роль в модернизация системы образования, определяющая интеллектуальный потенциал страны, требует от каждого педагога поисков путей и механизмов постоянного обновления, повышения эффективности деятельности и улучшения качества образования и воспитания. Педагог должен обеспечивать опережающий, инновационный характер образования: ставить задачи, которые важны сегодня и станут еще более важными завтра, и находить пути их решения. [4]

Список литературы:

1. Конаржевский Ю.А. Формирование педагогического коллектива. – М.: Педагогика, 2007. – 348 с.
2. Аникеева Н.П. Психологический климат в коллективе. М.: Просвещение, 1989.– 246 с.
3. Лазарев В.С., Поташник М.М. Управление развитием школы. – М.:Новая школа, 1985. – 464 с.
4. Садвакасова З.М. Педагогический менеджмент/ З.М.Садвакасова. – Алматы, 2012. – 187 с.

УДК 373.31

РАЗВИТИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ НАВЫКОВ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Бекмухамбетова Алмагуль
студент 4 курса
ОП «Педагогика и методика начального обучения»
КРУ им А.Байтұрсынұлы
г. Костанай, Казахстан
E–mail: Almusha2002b@gmail.com

Байжанова Сауле Аскарбековна
кандидат педагогических наук
и.о.ассоциированный профессор кафедры ДиНО
КРУ им А.Байтұрсынұлы
г. Костанай, Казахстан
E–mail: baijanova77@mail.ru

Аннотация

Важной задачей учителя и современного образования стала подготовка ребенка к исследовательской деятельности, обучение его навыкам и умениям исследовательского поиска. Одной из актуальных задач современного образования является формирование навыков учебно–исследовательской деятельности младшего школьника.

Ключевые слова: *исследование, математика, обучение*

Аңдатпа

Баланы ғылыми–зерттеу іс–әрекетіне дайындау, оны зерттеу дағдылары мен дағдыларына үйрету мұғалімнің және қазіргі білім берудің маңызды міндеті болды. Зерттеушілік сипаттағы тапсырмалар түрінде ұйымдастырылған оқу математикалық зерттеу элементтерін пайдалану математиканы оқудың бастапқы кезеңдерінде мүмкін. Демек, қазіргі білім берудің кезек күттірмейтін міндеттерінің бірі – кіші мектеп оқушыларының оқу–зерттеу іс–әрекеті дағдыларын қалыптастыру

Түйінді сөздер: *зерттеу, математика, оқу*

Abstract

An important task of the teacher and modern education has become the preparation of the child for research activities, teaching him the skills and abilities of research. The use of elements of educational mathematical research, organized in the form of tasks of a research nature, possible at the initial stages of studying mathematics. Consequently, one of the urgent tasks of modern education is the formation of skills in educational and research activities of younger schoolchildren.

Key words*: research, math, learning*

Разработка и внедрение действительно работающих средств развития исследовательских навыков важна для всех звеньев школы, но особенно она важна в начальном звене, так как именно в этот период закладывается фундамент школьной успеваемости, воспитывается отношение к труду и развиваются новые качества, которые способны оказывать влияние на успеваемость.

В современном мире, где личность стоит на первом месте, как в социальном, так и в учебном пространстве, необходимо создать условия для успешной ее реализации, что отражено в Государственном стандарте начального образования [1].

Согласно Стандарту обучающиеся начальной школы должны овладеть различными видами исследовательской работы. Ученик при содействии учителя должен самостоятельно научиться результативно действовать в новых ситуациях, извлекать из собственного опыта новые знания, использовать ранее накопленные знания и умения. Важными целями образования в этих условиях становятся подготовка

учеников к решению проблем в широком круге неопределенных ситуаций, к овладению исследовательским умениям [2].

Педагогическая наука и практика ставит целью – развивать в детях активную, деятельную, творческую и самостоятельную личность. Именно интерес, в том числе познавательный, является важнейшим побудителем активности личности, и, как следствие, участия в исследовательской деятельности. Ведь любопытство, которое ребенок испытывает при решении игровых или учебных задач в самом начале своего жизненного пути, постепенно трансформируется в устойчивый процесс. Он, в свою очередь, выраженный в умении решать не самые легкие жизненные ситуации или поиске новых видов деятельности, позволяет утвердиться ученику уже во взрослой жизни.

Формирование исследовательских навыков были рассмотрены в работах С.В. Стрижкова, А.А. Молдажановой и Г.Б. Ниязовой. Концепция развития исследовательских способностей были сформулированы Л.Ф. Фоминым, Л.М. Нарикбаевной, а также Е.А. Шашенковой и А.И. Савенковым.Сущность и классификация умений, критерии и уровни сформированности исследовательских умений учащихся были определены Н.В. Кузьминой, З.Ф. Есаревой и К.П. Кортневой.

В настоящее время главной задачей современного образования является формирование исследовательских навыков младших школьников. Вовлечение детей к исследовательской деятельности, начиная с начальной школы, дает возможность им усваивать и создавать что–то новое, излагать свои мысли, уметь принимать решения и конструировать собственные интересы.

Одной из главной составляющих качеств ученика – это умение принимать решения, самостоятельность и овладение навыками исследования, что поможет ему во многих аспектах жизнедеятельности.

Согласно типовой учебной программе по математике учащиеся по окончанию начального звена должны уметь применять правила и примеры, математические знания умения, измерения и графические навыки в смешанных предметах и разных случаях жизнедеятельности; применять не только устных и письменных видов решения, но и практических технологий; развивать умение мыслить абстрактно, приводя доводы; умение анализировать и использовать нужную математическую информацию, оценивать и контролировать свои действия [3].

Разработка и внедрение действительно работающих средств развития исследовательских навыков важна для всех звеньев школы, но особенно она важна в начальном звене, так как именно в этот период закладывается фундамент школьной успеваемости, воспитывается отношение к труду и развиваются новые качества, которые способны оказывать влияние на успеваемость.

Учитель должен выступать не только в роли интерпретатора науки носителя новой информации, но и умелым организатором систематической самостоятельной поисковой деятельности обучающихся по получению знаний, приобретению умений и навыков, усвоении общих способов деятельности.

Исследовательские умения как основные компоненты личности будущего специалиста, включают в себя ведущие характеристики процесса профессионального становления, отражают универсальность ее связей с окружающей средой, способствуют раскрытию творческой самореализации, стимулируют трансформацию знаний, умений и навыков исследовательской деятельности, способствуя, таким образом, появлению дополнительных возможностей повышения уровня знаний и навыков, помогают социальной мобильности и уверенности на рынке труда.

Для развития исследовательских навыков и развития математического мышления ученикам предлагаются поисковые задачи, результатом решения которых является нахождение способа решения, т.е. догадка, проявление которого говорит о

развитии смекалки и сообразительности. Смекалка – это особый вид проявления творчества в нахождении способов решения, которая проявляется в результате обобщений, сравнений, анализа, умозаключений, выводов. Эти приёмы умственной деятельности проявляются в решении задач на нахождение общего признака и нахождение отличий изображенных предметов, на продолжение ряда фигур или чисел, поиска недостающего. Для решения таких задач учащихся проводит последовательный анализ и обобщает признаки. Также детям предлагаются логические задачи.

Проводя диагностики с детьми, наблюдая за поведением детей в ситуациях, требующих исследовательского поведения, необходимо ориентироваться на следующие критерии: умение видеть проблемы; умение ставить вопросы; умение выдвигать гипотезы; умение давать определение понятиям; умение классифицировать; умения наблюдать; умения и навыки проведения экспериментов; умения делать выводы; умения структурировать материал; умение объяснять, защищать и доказывать свои идеи.

Для изучения исследовательских умений младших школьников были использованы следующие методики:на выявление умения видеть проблему, на выявление умения объяснять и доказывать свои идеи.

Диагностика показала, что исследовательские умения и навыки присутствуют у детей, не вовлеченных в специально организованное обучение исследованиям, однако у многих они представлены ниже заявленных норм. Это подтверждает изначальную способность детей к исследованиям благодаря природной поисковой активности, некоторому социальному опыту, обучению уже с дошкольного возраста. В ходе исследования было выявлено, что самыми сложными оказались задания на умение видеть проблему, задавать вопросы и доказывать и защищать свои идеи. Внимание также было обращено на то, что младшие школьники отвечали несмело, не были раскованы.

Анализ заданий, которые дети выполнили на бланках, показал, что у большинства первоклассников ответы характеризуются однотипностью, отсутствием изобретательности, в основном состоят из одного простого предложения. У младших школьников наглядно–образное мышление преобладает над относительно слабо представленным словесно–логическим. Этим объясняется выявленное в ходе наблюдения их неумение концентрироваться на одном предмете.

Разработка диагностического обеспечения, дающего возможность не только качественного, но и количественного оценивания, необходима для анализа эффективности учебно–исследовательской деятельности для личного развития ребенка. Развитие исследовательских способностей ребенка можно рассмотреть как один из критериев результативной работы педагога в направлении организации учебно–исследовательской деятельности. Исследовательские умения и навыки являются не единственной, но существенной характеристикой исследовательских способностей учащихся.

Ставя перед младшими школьниками новые познавательные и практические задачи, вооружая их средствами решения этих задач, обучение идет впереди развития. Вместе с тем, оно опирается не только на актуальные достижения в развитии, но и на потенциальные его возможности.

Организация в начальной школе на уроках математики учебно–исследовательской деятельности на основе единства задач, ситуационного и личностного подходов предполагает:

– систематическое и тщательное изучение учителями исследовательского опыта учащихся;

– создание учебных ситуаций, для разрешения которых учащиеся овладевают не только знаниями, но и способами решения проблем в процессе познания в организованного педагогом;

– составление учебно–исследовательских заданий по математике, ориентированных на обогащение коллективного и индивидуального исследова-тельского опыта младших школьников.

Обучение тем успешнее ведет за собой развитие, чем более целенаправленно оно побуждает учащихся к анализу их впечатлений от воспринимаемых объектов, осознанию их отдельных свойств и своих действий с ними, выделению существенных признаков объектов, овладениюмерами оценки отдельных их параметров, выработке способов классификации объектов, образованию обобщений и их конкретизации, осознанию общего в своих действиях при решении различных видов задач.

Таким образом, если рассматривать исследовательскую деятельность на уроках математики, то можно составить множество различных заданий, которые будут этому способствовать. Основную задачу берет на себя непосредственно учитель, ведь от него и зависит насколько ученики усвоят определенную тему и какие навыки они будут приобретать в течении изучения.

Список литературы:

1. Государственные общеобязательные стандарты образования всех уровней образования. – URL: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1800017669

2. Типовые учебные планы начального образования Республики Казахстан. – URL:https: //adilet.zan.kz/rus/docs/V1200008275

3. Типовые учебные программы начального образования. – URL: https://adilet.zan. kz/rus/docs/V1600014235/history

УДК 14.35.01

КАК ГОТОВИТЬ ПЕДАГОГОВ – ИССЛЕДОВАТЕЛЕЙ?

Бектурганова Римма Чингисовна
доктор педагогических наук, профессор
советник ректора КРУ имени А. Байтурсынова
г.Костанай, Казахстан
E–mail: rimma.bekturganova@mail.ru

Аннотация

Основной целью подготовки будущих педагогов, по нашему мнению, должно стать не только формирование профессиональной исследовательской деятельности, но и готовность к исследовательской деятельности. Традиционная подготовка будущих учителей не удовлетво–ряет запросам казахстанского общества. Сегодня требуется педагог – исследователь, умеющий формулировать гипотезу, владеющий методами сбора и обработки материала. Ценностная ориентация на исследовательскую деятельность – одна из главных задач в подготовке будущих преподавателей.

Ключевые слова: *подготовка учителей, исследовательская деятельность, педагог–исследователь, опытно–экспериментальная работа, формирование исследовательской культуры*

Аннотация

Біздің ойымызша болашақ педагогтарды даярлаудың негізгі мақсаты – кәсіби зерттеу әрекетін қалыптастыру ғана емес сонымен қатар, зерттеу әрекеніне дайындығы болуы тиіс. Болашақ мұғалімдерді дәстүрлі дайындау қазақстандық қоғамның сұранысына сай келмейді. Бүгін материалды жинау әдістерін білетін оны өңдей алатын, гипотезаны тұжырымдай алатын педагог–зерттеуші қажет. Болашақ оқытушыларды дайындауда басты міндеттердің бірі – зерттеу әрекетіне құнды бағдарлау.

Түйінді сөздер: *мұғалімдерді даярлау, мақсаты–кәсіби зерттеу, зерттеуші–мұғалім, тәжірибелік–эксперименттік жұмысы, зерттеу мәдениетін қалыптастыру*

Abstract

The main goal of training future teachers, in our opinion, should be not only the formation of professional research activities, but also readiness for research activities. The traditional training of future teachers does not meet the demands of the Kazakh society. Today, a teacher – researcher is required who is able to formulate a hypothesis, who knows the methods of collecting and processing material. Value orientation towards research activities is one of the main tasks in the training of future teachers.

Key words: *training future teachers, the formation of professional research, teacher–researcher, experimental work, the formation of a research culture.*

Профессионально – исследовательская культура педагогов в настоящее время в казахстанских школах приобретает все большую актуальность в связи с введением новых квалификационных категорий, одна из которых педагог – исследо–ватель. Появление в образовательном пространстве педагогов – исследователей, как мы надеемся, будет способствовать развитию инновационных и авторских школ.

В электронно–образовательной системе мы обобщили опыт работы колледжа Зерек и Костанайского регионального университета им. А. Байтурсынова по фунда–ментализации психолого–педагогической подготовки студентов с ориентацией на исследовательскую деятельность. Рассмотрели подготовку учителя к инновацион–ной деятельности как объекту исследовательской культуры. Раскрыли методологию научно–исследовательского процесса. Охарактеризовали модель профессиональ–но–исследовательской культуры личности. Представили авторскую теоретическую модель формирования профессионально – исследовательской культуры педагогов.

Проблема развития и распространения в обществе прогрессивных информа–ционно–коммуникационных технологий оказывается самым тесным образом связан–ной с проблемой качественного *развития людских ресурсов*, *интеллектуализации* самого общества, *организации системы непрерывного образования*, что опреде–лило три направления. Благодаря интеллектуализации совокупное общественное сознание не просто повышается, а приобретает новое качество – *опережение бытия сознанием* – делающее возможным движение человечества по пути устойчивого развития[1].

Развитие информационных коммуникационных технологий создает реальные возможности для новых решений ряда актуальных проблем современной культуры на основе создания электронных учебников, энциклопедий, справочников и архивов произведений культуры.

При использовании мультимедиа–технологий удается объединять в общем те-матическом плане не только красочные и достаточно подробные изображения произведений архитектуры, скульптуры и живописи, но и сопровождать эти изобра–жения многоаспектной справочной и научной информацией, а также при необхо–димости и соответствующим музыкальным сопровождением, кинофильмами, видеоклипами, анимацией и т.п. Все это создает достаточно сильное эмоциональное воздействие на зрителя, развивает его художественный вкус и интерес и одновременно дает возможность получать необходимые знания в области культуры, искусства, истории развития человечества.

Как видно из опыта зарубежных стран и стран СНГ, успех информатизации возможен при условии, если:

– разработана нормативная база.

– проведена компьютеризация, то есть образовательные учреждения осна–щены компьютерами, устройствами ввода/вывода информации, управлением не связанных с компьютером компонентами ИКТ.

– осуществлено программное обеспечение, то есть, используются инфор–мационные ресурсы.

– разработана система технической поддержки, то есть поддержана телеком–муникация, ремонт, обслуживание и снабжение расходными материалами.

Исходя из вышеизложенного, определена стратегическая роль информацион–ные коммуникационные технологии – это фактор социально–экономического развития современного общества, то есть мировое сообщество переходит на качественно новый этап развития глобальной информационной инфраструктуры, реализуемой на основе концепции открытых систем. Информатизация образования, предполагающая широкомасштабное использование современных информационно–коммуникационных технологий в деятельности организаций образования, генерирует процесс и структуру взаимодействия системы образования и самого общества в целом и является одним из приоритетных направлений государственной политики в области образования.

В трудах ученых развитых стран, уже вступивших на путь информатизации, указывается, что это явление сложное, диалектическое, неизбежно связанное с рядом противоречий. Противоречия информатизации носят сугубо экономический характер, связанный с высокой стоимостью информационно–коммуникационных технологий.

Информационно–коммуникационные технологии, реализованные на основе сочетания технических возможностей вычислительных средств, средств связи и информатики, направлены на сбор, накопление, обработку и распространение информации в различных сферах человеческой деятельности. Важное место здесь занимает информационное обслуживание потребителя информации. Методы и средства информатики позволяют разработать новые информационные технологии, на основе которых осуществляются современные виды информационного обслуживания, в том числе в целях обучения.

Информационно–коммуникационные технологии позволяют решать ряд принципиально новых дидактических задач:

– изучение явлений и процессов в микро – и макромире, внутри сложных технических и биологических систем на основе использования моделирования.

– представление в удобном для изучения масштабе времени различных физических, химических, биологических и социальных процессов, реально протекаю–щих с очень большой или слишком маленькой скоростью.

Информатизация является особым видом социальной деятельности, ориенти–рованным на трансформацию всего человечества в информационную цивилизацию. Информатизация – это влияние информатики на общество, взаимодействие инфор-матики (как особого вида деятельности) и всей остальной социальной деятельности, всех других ее видов, выступающее как коэволюционный процесс созидания информационного общества [2, с.23].

Характерной чертой современного общества являются быстрые темпы про–цесса информатизации, связанные с самым широким проникновением информа–ционно–коммуникационных технологий в массовую коммуникацию, возрастанием их влияния на формирование личности и межличностных отношений.

В многочисленных исследованиях отмечается, что одним из приоритетных направлений этого процесса является информатизация образования, предполагаю–щая использование возможностей вычислительной техники, методов и средств информатики для реализации идей развивающего обучения, интенсификации всех уровней учебно–воспитательного процесса, подготовки подрастающего поколения к полноценной (как в психологическом, так и практическом отношении) жизни в условиях информатизации общества [5. с.19]

Следует отметить, что потребность обращаться к информационным системам складывается не стихийно. Она возникает и воспитывается как результат активного отношения человека к информации.

Проведенный нами контент–анализ проблемы информатизации образования показал, что в контексте исследования проблем педагогической информатики получают дальнейшее развитие *идеи непрерывного образования*, открытого образования, самообразования, оптимизации образовательного процесса, индивидуализации обучения, методологии развивающего, автоматизированного, дистанционного обучения и т.п.

Для решения проблемы информатизации исследовательской деятельности в системе непрерывного педагогического образования нужно не только перевооружать промышленность и переходить на новые, высокоэффективные технологии, но и существенно *повышать интеллектуальный потенциал нации* – способность людей производить и усваивать новые знания, создавать и поддерживать высокую техническую культуру сложного и наукоемкого производства [3, с. 40]. Именно поэтому формирование исследовательской деятельности учащихся колледжей является главной проблемой социально–экономического развития, проблемой экономического выживания страны, обеспечения ее национальной безопасности и устойчивого развития и, конечно же, системы образования Республики Казахстан в целом.

Таким образом, современная философия образования сформировала в обществе отношение ко всей сфере образования, в том числе и к фундаментальной идее информатизации образования, философско–методологический анализ которой является важным фактором становления системы опережающего образования, поскольку наметившееся отставание теоретического анализа развития сферы образования от беспримерного развития ИКТ во многом определяет трудности информатизации образования и становления новой системы образования.

Развернувшийся в настоящее время кризис педагогической науки и практики существенно обострил проблемы в системе образования. Обширный спектр проблем возникает в связи с информатизацией образования, широким внедрением в учебный процесс новых информационных технологий, созданием новой информационной среды образования, возможностью имитации познавательной деятельности, перспективами интеллектуального развития человека и его образования в информационном мире.

В современных условиях информационный подход имеет методологическое значение для принципиально нового осмысления мира, на основании чего, в частности, педагогическая наука вплотную подошла к непротиворечивому и неконфликтному принятию информационной парадигмы как одной из концептуальных моделей своего развития и функционирования.

Одна из тенденцийсовременного этапа развития заключается в том, что научные знания во все возрастающей степени начинают использоваться не только для создания качественно новой техники, но и для разработки принципиально новых технологий. В отличие от традиционных технологических форм, они базируются на системном подходе, предполагающем компьютерное моделирование процессов, переработку и использование огромных массивов данных. Это позволяет более полно учитывать затраты ресурсов, влияние сопутствующих факторов, взаимо–действие с окружающей средой, далеко идущие социальные последствия.

Другая тенденциясостоит в резком возрастании роли человеческого фактора, творческой активности человека, принимающего решения, познающего природу и общество. Вопреки рассуждениям сторонников технологического пессимизма, современная технология (в том числе информационная), освобождая человеческий интеллект от рутинных операций, многократно увеличивая запас и разнообразие

доступной ему информации, является мощным фактором стимулирования творчес–кой деятельности. Таким образом, человеческое творчество порождает новейшую технику и технологию, а они, в свою очередь, ведут к наращиванию интеллек–туальных ресурсов человечества. В этом диалектическом взаимодействии заложен мощный резерв решения стоящих перед человечеством глобальных проблем, одной из которых является проблема перехода к устойчивому развитию.

Подводя итоги проведенного нами анализа научных исследований, считаем, что *информатизация предполагает повышение информационной культуры общества,* способствует ликвидации компьютерной неграмотности и овладению компьютерными технологиями, следствием чего является повышение качества и производительности труда [4, с.105].

Главной тенденцией в развитии информационных технологий является пере–ход к цифровым методам передачи, обработки и хранения информации. *Современ–ная информационная технология* рассматривается как технология использования вычислительной техники и систем телекоммуникации для создания, сбора, передачи, хранения, обработки информации для всех сфер общественной жизни. В процессе становления информационного общества возникает индустрия информа–ционных технологий, предназначенная для удовлетворения потребностей этого общества.

Активно изучаются проблемы, связанные с информатизацией воспитательного процесса: информатизация валеологического образования и воспитания (Имангалиев А.С.), информатизация культурологического образования (Балтабаев М.Х., Утемура–това Б.С.), информатизация профессионально–экономического ориентирования личности (Накпаева А.Х.),информатизация здоровье сберегающих технологий (БурибаевБ.Б., Дузбаева Р.М.).

В 2000–е годы в казахстанской педагогической науке возникланаучная школа профессора Г.К. Нургалиевой, в которой, впервые в нашей стране, были разрабо–таны методологические основы информатизации педагогического процесса на основе информационных коммуникационных технологий. В научной школе Г.К. Нургалиевой проведены исследования по педагогическим принципам конструирования электрон–ных учебников (Тажигулова А.И.), технологии модульного обучения как основы электронных учебников (Кудебаева Г.С.). Фундаментально изучены педагогические возможности информационных коммуникационных технологий в системе профессио–нального дополнительного образования (МакатоваЖ.А.). Ш.Х. Курманалиной, ученицей школы профессора Г.К. Нургалиевой,создана технология электронной методической системы, направленной на решение проблемы подготовки будущих учителей начальных классов малокомплектных школ. Ряд учеников профессора Г.К. Нургалиевой исследует различные аспекты профессиональной подготовки студентов в условиях информатизации образования (Артыкбаева Е.В., Ахметова Г.Б., Тауланов С.С., Чакликова А.Т.). В научной школе разрабатываются электронная система профориентационной работы школьников (Имангожина О.Ш.), методика мониторинга начального профессионального образования (Арыстанова А.А.), автоматизированная система управленческой деятельности (Бейсенбаева А.А.).

Электронная исследовательская система, на наш взгляд, дополняет инфор–мационно–технологический ресурс формирования исследовательской деятельности у студентов.

В нашем исследовании осуществлена попытка соединить изучение теорети–ческих курсов педагогики, психологиии практики, и включить в электронную исследо–вательскую систему живые фрагменты реальной школьной жизни.

Электронная исследовательская система обеспечивает получение информа–ции на основе созданной сети образовательных маршрутов – так называемой Web–мастерской. Она представляет собой последовательность учебных модулей, самос–

тоятельно выбираемых студентами. Web–мастерская формирует общеобра–зовательную подготовку, профессиональные компетенции и исследовательскую культуру будущих педагогов [7, с.200].

Важным инструментом электронной исследовательской системы является знакомство с персональными сайтами известных зарубежных и отечественных ученых, дающими возможность изучать новации в области педагогической науки. Мы рассматриваем сайты как источник педагогической информации в условиях ее постоянного дефицита, среду для публикаций данных, полученных в результате исследований, и как возможность обмена текущей информацией. С этой целью в электронную исследовательскую систему внесены адреса сайтов организаций образования.

Работа в электронной исследовательской системе предполагает освоение Всемирной сети Интернет, где студенты тренируются проводить поисковое иссле–дование. Создание сетевого профессионального сообщества помогает проверять и апробировать методические разработки. Безусловно, такой подход ведет к плодотворной и эффективной работе в условиях информационного общества.

Электронная исследовательская система состоит из двух интеграционных компонентов: инвариантного и вариативного.

Инвариантная часть содержит информацию о философских и психолого–педагогических достижениях науки, формализованную в виде базы данных педаго–гических исследований. Она включает материал общих алгоритмов исследования.

Вариативный компонент состоит из заданий по написанию исследовательских работ, которые студенты выполняют самостоятельно в соответствии с заданными алгоритмами исследовательских действий по разработанной нами педагогической технологии [9, с.29].

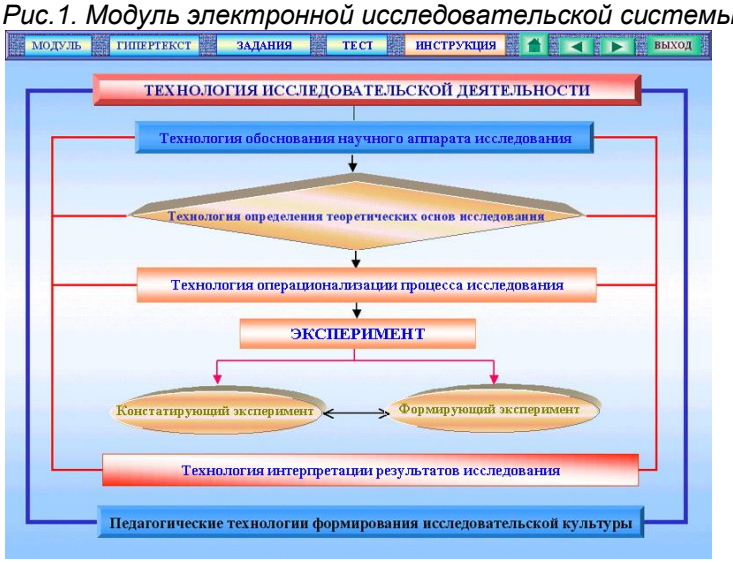
Электронная исследовательская система как упорядоченная технология исследовательских процедур гарантирует планируемый конечный результат и создает условия для проектирования процесса исследования.

Практическое использование студентами электронной исследовательской системы осуществляется в процессе выполнения ими научных исследований, курсовых и дипломных работ.

В ходе экспериментальной работы со студентами КРУ им. А. Байтурсынова мы пришли к выводу, что использовать электронную исследовательскую систему они должны при уже сформированных компьютерных навыках: навигация, регистрация и тестирование. Будущие учителя должны владеть приемами работы с базой данных. Желательно освоение ими среды DELPHI 6, в которой отражены основные этапы создания простого сайта с возможностью его размещения в Интернете. Только при этих условиях компьютер будет восприниматься как средство обучения, а не в качестве самостоятельного предмета познания.

Функциональным узлом электронной исследовательской системы является система критериев и показателей исследовательской деятельности студентов, представленная нами в критериальной модели и рассматриваемая как целевой компонент процесса формирования исследовательской деятельности [8, с.544]. Исходя из этого, целевой компонент технологии формирования исследовательской деятельности представлен в виде модуля электронной исследовательской системы [рис. 1].

Рис.1. Модуль электронной исследовательской системы

При формировании контента электронной исследовательской системы за основу были взяты гипертексты. Гипертекст электронной исследовательской системы выполняет функцию содержательного компонента процесса обучения. Особенности изложения теоретического материала с использованием гипермедиа представлены в исследованиях представителей научной школы Г.К Нургалиевой (Тажигулова А.И., Ахметова Г.Б.).

Гипертекст используется нами в качестве иерархии знаний, что позволяет студентам:

– знакомиться с краткой аннотационной характеристикой теоретического материала по каждому блоку знаний;

– экономить время с помощью быстрого «перелистывания» гиперссылок.

В базе данных электронной исследовательской системы собраныматериалы по курсовым и дипломным проектам выпускников КРУ им. А. Байтурсынова. Инфор–мация по научно – педагогическим исследованиям структурирована по шифрам научно–педагогических специальностей, датам защиты, фамилиям соискателей и их руководителей.

В электронную исследовательскую систему включены задания: вопросы, тесты.

Процедура каждого ответа состоит из нескольких этапов, выполнение которых зависит от уровня познавательной самостоятельности студентов. К каждому из этапов подбираются вопросы, постепенно понижающие степень самостоятельности при выполнении конкретного задания. Эти данные закладываются в память компьютера. Если возникают затруднения или допускаются ошибки, предусматри–вается помощь. Но так как заранее подобрать «подсказку» для каждого обучаемого практически невозможно, то суть помощи состоит в том, чтобы предложить различные допол–нительные вопросы или пояснения.

Электронная исследовательская система разработана с учетом двух типов заданий, реализующих репродуктивную и продуктивную активность студентов [6, с.205].

Сущность репродуктивного уровня заданий заключается в поиске необхо–димых материалов и умении работать с информационным массивом. В электронной образовательной системе нами представлена база из 30 заданий репродуктивного уровня, направленных на осмысление сущности понятия методологии исследо–вательской деятельности. Если студент затрудняется при ответе на вопрос, то он можетполучить «подсказку», нажав на кнопку «Справка» и вернуться в гипертекст. Гипертекстпомогает получить ответ на вопрос.

Продуктивный уровень заданий помогает конструировать научный аппарат собственного микроисследования.

Эффективность электронной исследовательской системы определена в результате проведения диагностического изучения подготовки студентов к исследовательской деятельности [10, с.653].

Диагностика формирования исследовательской деятельности определялась по четырем критериям:

- обоснование научного аппарата исследования.
- определение теоретических основ исследования.
- операционализация процесса исследования.
- интерпретация результатов исследования.

Диагностика выявила, что *на высоком уровне* были продемонстрированы следующие показатели:

- проведение систематизации результатов научно–педагогического иссле–дования по признакам новизны, достоверности и практической направленности – 17,6%.
- литературное оформление результатов исследования – 9,3%.
- интерпретация полученных результатов на основе рабочей гипотезы и выделение связей и закономерностей – 7,6 %.
- проведение апробации результатов исследования в соответствии с имеющимися в практике видами и способами – 7,1%.
- определение логики, вида (жанров) изложения результатов исследования – 6,1%.
- выявление объективного значения полученных результатов для педагоги–ческой теории и практики – 4,2 %.
- проведение сверки принятых концептуальных толкований с альтерна–тивными – 2,4%.
- формулировка выводов в соответствии с поставленными задачами – 0,3%.

Средний уровень:

- формулировка выводов в соответствии с поставленными задачами – 48,3%.
- проведение апробации результатов исследования в соответствии с имеющимися в практике видами и способами – 41,6%.
- определение логики, вида (жанров) изложения результатов исследования – 39,7%.
- проведение интерпретации полученных результатов на основе рабочей гипотезы и выделение связей и закономерностей –38,8%.
- проведение сверки принятых концептуальных толкований с альтерна–тивными – 37,5%.
- выявление объективного значения полученных результатов для педагоги–ческой теории и практики – 36,9%.
- литературного оформления результатов исследования – 36,8%.
- проведение систематизации результатов научно–педагогического иссле–дования по признакам новизны, достоверности и практической направленности – 35,3%.

На низком уровне:

- проведение сверки принятых концептуальных толкований с альтернатив–ными – 60,1%.
- выявление объективного значения полученных результатов для педагоги–ческой теории и практики – 58,9%.
- литературное оформление результатов исследования – 53,9%.

- интерпретация полученных результатов на основе рабочей гипотезы и выделение связей и закономерностей – 53,6%.
- определение логики, вида (жанров) изложения результатов исследования – 54,2%.
- формулировка выводов в соответствии с поставленными задачами –51,4%.
- проведение апробации результатов исследования в соответствии с имеющимися в практике видами и способами – 51,3%.
- проведение систематизации результатов научно–педагогического иссле–дования по признакам новизны, достоверности и практической направленности – 47,1%.

В ходе формирующего эксперимента были получены существенные изменения.

На *высоком уровне* овладение технологией интерпретации результатов характеризуется следующими показателями:

- интерпретация полученных результатов на основе рабочей гипотезы и выделения связей и закономерностей – 64,2%.
- определение логики, вида (жанров) изложения результатов исследования – 64,2%.
- проведение апробации результатов исследования в соответствии с имею–щимися в практике видами и способами – 60,2%.
- проведение систематизации результатов научно–педагогического иссле–дования по признакам новизны, достоверности и практической направленности – 58,9%.
- выявление объективного значения полученных результатов для педагоги–ческой теории и практики – 56,2%.
- проведение сверки принятых концептуальных толкований с альтерна–тивными – 56,1%.
- формулировка выводов в соответствии с поставленными задачами – 52,2%.
- литературное оформление результатов исследования – 45,7%.

На *среднем уровне:*

- формулировка выводов в соответствии с поставленными задачами – 47,3%.
- литературное оформление результатов исследования – 46,4%.
- проведение сверки принятых концептуальных толкований с альтерна–тивными – 39,7%.
- проведение систематизации результатов научно–педагогического иссле–дования по признакам новизны, достоверности и практической направленности – 39,2%.
- проведение апробации результатов исследования в соответствии с имеющимися в практике видами и способами – 35%.
- интерпретация полученных результатов на основе рабочей гипотезы и выделение связей и закономерностей – 31,9%.
- выявление объективного значения полученных результатов для педагогической теории и практики – 31,9%.
- определение логики, вида (жанров) изложения результатов исследования – 31,9%.

На низком уровне:

- выявление объективного значения полученных результатов для педагоги–ческой теории и практики – 11,9 %.
- литературное оформление результатов исследования – 7,9%.
- проведение сверки принятых концептуальных толкований с альтерна–тивными – 4,2%.

– интерпретация полученных результатов на основе рабочей гипотезы и выделения связей и закономерностей – 3,9%.

– проведение систематизации результатов научно–педагогического исследования по признакам новизны, достоверности и практической направленности – 1,9%.

– формулировка выводов в соответствии с поставленными задачами –0,5%.

Таким образом, педагогическая диагностика выявила эффективность использования электронной образовательной системы.

Экспериментальная работа, проведенная нами, показала, что электронная исследовательская система является основой, фундаментом объединения педагогических инструментов формирования исследовательской деятельности. Она открывает новые возможности в создании открытой педагогической системы, в которой возможно определить индивидуальную траекторию обучения для каждого студента на основе такого важнейшего дидактического свойства компьютера, как персонификация процесса обучения.

Моделируя исследовательскую деятельность, мы учитывали, что современный педагог должен осознанно относиться к научно–педагогическим знаниям. Поэтому в основе процесса формирования профессионально – исследовательской культуры студентов в нашем исследовании – механизмы ценностного ориентирования в соответствии с концепцией профессора Нургалиевой Г.К.

Ценностная ориентация на исследовательскую деятельность – одна из главных задач в подготовке будущих преподавателей. Она является целью и результатом непрерывного профессионально–педагогического образования. Ценностная ориентация характеризуется мотивированным, осознанным отношением к необходимости овладения способами исследовательского процесса: обоснования научного аппарата, определения теоретических основ экспериментальной работы, операционализации и интерпретации результатов через формализацию знаний [11, 103394].

На наш взгляд, ценностное отношение будущих педагогов к исследовательской деятельности проявляется в осознанном понимании научно–педагогического опыта, лежащего в основе профессиональной деятельности. Осмысление ценностного аспекта профессионально – исследовательской культуры педагога позволяет рассмотреть ее как средство освоения педагогической технологии.

Опытно **–** педагогическая работа, которую мы провели со студентами – будущими педагогами колледжа Зерек, Костанайского регионального университета им. А. Байтурсынова, доказала, что первостепенное значение при формировании исследовательской культуры имеет методологическая подготовка. Важно научить студентов воспринимать педагогическую действительность с позиции общенаучного подхода, с позиции общенаучных принципов, поскольку методологические знания ведут к быстрому принятию новаторских и инновационных решений.

Эксперимент показал, что использование нашей методики формирования профессионально – исследовательской культуры положительно отразилось на результатах. Были устранены пробелы в подготовке студентов, улучшились умения ориентироваться в методологических подходах и проецировать методологические знания в будущую исследовательскую деятельность.

Разработанная нами модель формирования профессионально – исследовательской культуры будущих педагогов основана на раскрытии ее сущности как научной деятельности. При этом целевой компонент процесса формирования исследовательской деятельности связан с моделированием ожидаемого педагогического результата [12].

Опытно – педагогическая работа убедила нас в том, что ценностно–ориенти–рующим механизмом становления молодых исследователей выступает осознанное преломление научного опыта.

Эксперимент подтвердил эффективность инноваций и учебно–методических комплексов как содержательно – процессуальной основы формирования профес–сионально – исследовательской культуры будущих педагогов.

Таким образом, использование нашей методики формирования профессио–нально – исследовательской культуры нашло существенное отражение на положи–тельных результатах опытно – педагогической работы .Проведенное нами исследо–вание доказало важность формирования профессионально – исследовательской культуры педагога [13, с.330].

Мы надеемся, что наше учебно – методическое пособие «Профессионально – исследовательская культура будущего педагога» г.Костанай, 2022 года издания, будет полезно для преподавателей педагогических учебных заведений и привнесет свой вклад в улучшение качества подготовки студентов.

Высшее профессиональное педагогическое образование в настоящее время переживает те же трудности, что и вся система казахстанского образования в целом. Качество подготовки будущих педагогов не выдерживает никакой критики. Где корень проблемы?

Основной целью вузовской подготовки студентов, по нашему мнению, должно стать не только формирование профессиональной педагогической деятельности, но и готовность к исследовательской работе.

Анализ опыта предшествующего развития педагогической науки свидетельст–вует о том, что профессионально – исследовательская культура рассматривалась и формировалась в основном как искусство обучения и воспитания, но как область научного знания практически не изучена. В связи с этим исследовательская деятельность педагога из–за недостаточной теоретической разработанности оставалась в сфере эмпирических знаний, рекомендаций, методов и приемов.

По мере развития теории исследовательской деятельности возникла потреб–ность в методологическом осмыслении профессионально – исследовательской культуры как социально–педагогического феномена

В связи с этим разработка нами понятия «профессионально–исследовательс–кая культура» и внедрение его в профессиональную педагогическую подготовку является актуальным и своевременным, поскольку отвечает нынешним запросам общества. Исследовательская культура, на наш взгляд, выступает не только средст–вом обеспечения актуальных на каждом этапе развития задач образования, но и дает возможность поиска новшеств и инноваций.

Введение новой квалификационной категории педагог – исследователь еще более актуализирует проблему формирования профессионально – исследова–тельской культуры у студентов педагогических учебных заведений.

Список литературы:

1. Закон Республики Казахстан «О статусе педагога». Казахстанская правда, № 250, 31 декабря 2019 г.

2. Нургалиева Г.К. Опыт и перспективы информатизации образования – Алматы: Современное образование,1999 – 180с.

3. Ракитов А.И. Компьютерная революция и информатизация общества. Москва: Философия науки, №4, 1988 – с.40–41

4. Ширина Т.А. Формирование исследовательских умений будущего учителя на базе научных физических подразделений вузов: кандидатская диссертация. ФГБОУВО «Московский педагогический государственный университет» – Москва, 2021. – 204 с.

5. Капчик М.П. От дистанционных образовательных технологий – к системе инновационного образования [Текст] / М.П. Лапчик // Современное образование в условиях реформирования:

Материалы II Всероссийской научно–практической конференции 14 апреля 2011 г. / под общей ред. Академика РАО А.И. Таюрского. – Красноярск 2011. – С. 18–22.

6. ФГОС ВПО по направлению подготовки 050100 «Педагогическое образование» [Электронный ресурс] URL: http://www.edu.ru/db–mon/mo/Data/d_09/prm788–1.pdf).

7. Топольник Я.В. Формирование готовности будущих преподавателей к использованию информационно–коммуникационных технологий / Я.В. Топольник. – Текст: непосредственный // Инновационные педагогические технологии: материалы II Междунар. науч. конф. (г. Казань, май 2015 г.). – Казань: Бук, 2015. – С. 200–203. – URL: https://moluch.ru/conf/ped/archive/150/8109/ (дата обращения: 01.11.2023).

8. Рахимов Б.Х. Роль научно–исследовательской работы в подготовке высококвалифи–цированного специалиста.// Международный научный журнал международной академии наук. 2008 № 1 г. Балашов. С. 28–30\

9. Абдумуминова О.А. Формирование исследовательской компетентности у будущих учите–лей. Принцип научности в педагогическом образовании – условие формирования современного специалиста / О.А. Абдумуминова. – Текст: непосредственный // Молодой ученый. – 2020. – № 20 (310). – С. 543–545. – URL: https://moluch.ru/archive/310/68377/

10. Clarke, Junor Pier A., Fournillier, Janice B. Action research, pedagogy, and activity theory:Tools facilitating two instructors' interpretations of the professional development of four preservice teachers, Teaching and Teacher Education, Volume 28, Issue 5, 2012, Pages 649–660, ISSN 0742–051X, https://doi.org/10.1016/j.tate.2012.01.013

11. Zheng, Xin, Hongbiao Yin, Xiaofang Wang, “Doing authentic research” with artifacts to facilitate teacher learning across multiple communities, Teaching and Teacher Education, Volume 105, 2021, 103394, ISSN 0742–051X, https://doi.org/10.1016/j.tate.2021.103394

12. Бектурганова Р.Ч. Информатизация исследовательской деятельности учащихся в систе–ме среднего профессионального педагогического образования. Докторская диссертация, Караганда, 2005г.

13. Бектурганова Р.Ч., Бежина В.В. Профессионально–исследовательская культура будущего учителя. Монография – Костанай, 2022. – 330 с.

УДК 372.8

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АКТИВНЫХ МЕТОДОВ ДЛЯ РАЗВИТИЯ ЕСТЕСТВЕННОНАУЧНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ ЧЕРЕЗ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Бергер Марина Сергеевна
учитель биологии
КГУ «Школа–гимназия №3
отдела образования г. Костанай» УОАКО
г. Костанай, Казахстан

Әкімгерейқызы Айслу
магистр естественных наук, учитель химии
КГУ «Школа–гимназия №3
отдела образования г. Костанай» УОАКО
г. Костанай, Казахстан
E–mail: aislu.tarhova@mail.ru

Аннотация

В статье рассмотрена роль активных методов обучения в развитии естественнонаучной грамотности. Представлены конкретные примеры создания проблемных ситуаций в проектной и учебно–исследовательской деятельности школьников.

Ключевые слова: *активные методы обучения, естественно–научная грамотность, пример разработки заданий.*

Аңдатпа

Мақалада жаратылыстану сауаттылығын дамытудағы оқытудың белсенді әдістерінің рөлі қарастырылады. Оқушылардың жобалық және оқу–зерттеу қызметінде проблемалық жағдайларды құрудың нақты мысалдары келтірілген.

Түйінді сөздер: *оқытудың белсенді әдістері, жаратылыстану–ғылыми сауаттылық, тапсырмаларды әзірлеу үлгісі.*

Abstract

The article examines the role of active teaching methods in the development of natural science literacy. Specific examples of creating problematic situations in the project and educational research activities of schoolchildren are presented.

Key words: *active teaching methods, natural science literacy, an example of task development.*

Ежедневно на уроках мы применяет различные подходы в построении урока, для достижения результата. И поэтому немаловажным являются инструменты различных методов для образовательного разрешения, которое поможет развить естественно–научную грамотность учащихся при изучении химии и биологии. Метод, применяемы и описанный здесь, представляет собой комплексный подход к обучению, включающий в себя как предметные, так и метапредметные знания, умения и навыки.

Одной из ключевых особенностей рассматриваемого метода, является создание образовательного пространства, которое предоставляет обучающимся источники информации о сущности функциональных проблем и методов их решения. Все чаще и чаще, для того чтобы сделать урок интереснее, запоминающимся, преподаватель стремится отойти от традиционных форм обучения на уроках и использует эффективные методы обучения, которые наиболее подходят для формирования естественно–научной грамотности.

Метод, который мы хотим рассмотреть отвечает современными технологиям, которые делают обучение более интерактивным и увлекательным. При использовании активных методов обучения, преподаватель развиваетестественно–научную грамотность учащихся,помогает им стать активными гражданами, способными применять свои знания в повседневных ситуациях и приводить аргументы в обсуждении проблем. Образование – это ключ к развитию общества, а активные методы обучения– инструменты для его достижения.

Сейчас достаточно много активных методов обучения, которые позволяют учащимся активно взаимодействовать с учителем и другими учениками. Вместо того, чтобы быть пассивными слушателями, они становятся активными участниками образовательного процесса. Это помогает им лучше усваивать и запоминать материал, развивать критическое мышление и применять полученные знания на практике. Активные методы обучения также способствует развитию коммуникативных навыков у учащихся. Они учатся выражать свои мысли и идеи, слушать и уважать мнение других, работать в команде и принимать общие решения. Это важные навыки, которые пригодятся им не только в учебе, но и во многих сферах жизни. Также активные методы обучения также способствует развитию творческого мышления и самостоятельности у учащихся. Они учатся самостоятельно искать решения задач, предлагать новые идеи и находить нестандартные подходы к решению проблем. Это помогает им развивать свою творческую сущность и становиться более креативными и инновационными. [1]

Метод «Кроссенс», который будет рассмотрен в статье, подходит для использования в различных образовательных учреждениях – начиная от школ и до высших учебных заведений. Он может быть использован для обучения различных предметов и дисциплин, а также для развития общих навыков и компетенций учащихся.

Используя в течении года на своих занятиях данный метод, мы можем сделать следующие выводы: это мощный инструмент для повышения эффективности образовательного процесса. Учащиеся будут активными и мотивированными участниками урока, способными эффективно применять свои знания и навыки для решения сложных задач.

Исследовательские проектные задания действительно принесли большую пользу в плане эффективного развития естественнонаучной грамотности учащихся. Они научили школьников не просто запоминать факты, но и применять полученные знания на практике, выдвигать гипотезы и проверять их собственными силами. Этот опыт помог им развить критическое мышление, научиться анализировать полученные результаты и работать в команде. И, конечно же, нельзя не отметить, что такой подход к обучению сделал уроки естественных наук интересными и увлекательными. Ученики с удовольствием принимали участие в исследовательских проектах, их любопытство и желание узнать что–то новое только росло.

Кроссенс – от англ. (inter – «между»; act – «действие»). Таким образом, дословный перевод обозначает интерактивные методы – позволяющие учиться взаимодействовать между собой; а интерактивное обучение – обучение, построенное на взаимодействии всех обучающихся, включая педагога. Интерактивное обучение базируется на личностно–ориентированном подходе, предполагающем совместное обучение и сотрудничество между учащимися и педагогом. В этом подходе педагог выступает в роли организатора процесса обучения и лидера группы, а также создает условия для поддержки инициативы учащихся. Одним из методов, соответствующих этому подходу, является метод «кроссенс», разработанный Сергеем Фединым и Владимиром Бусленко.

Термин «кроссенс» происходит от слова «кроссворд» и означает «пересечение смыслов». Этот метод впервые был опубликован в 2002 году в журнале «Наука и жизнь». Он представляет собой поле из девяти квадратиков, в которых размещены изображения. Каждая картинка имеет связь с предыдущей и последующей, а центральная объединяет несколько изображений по смыслу.

Задача учащихся заключается в объяснении кроссенса и составлении ассоциативной цепочки, объединяющей изображения. Кроссенс читается сверху вниз и слева направо, и заканчивается на центральном квадрате номер 5. Учащиеся могут начать свой рассказ с любой узнаваемой картинки. Центральный квадрат связан по смыслу со всеми остальными изображениями, а также устанавливаются связи по периметру между квадратами 1–2, 2–3, 3–4, 5–6, 6–7, 7–8, 8–9, а также по центральному кресту между квадратами 2–9 и 6–9.

Метод кроссенс является эффективным инструментом для развития творческого мышления, ассоциативного мышления и коммуникативных навыков учащихся. Он позволяет активно использовать собственный опыт и опыт своих товарищей в процессе обучения и формирования новых знаний и умений.

Таблица 1–Алгоритм создания кроссенса

1	2	3
6	5	4
7	8	9

В любом выбранном варианте действует один и тот же алгоритм создания кроссенса:

1 Определение тематики, общей идеи.

2 Выделение 8–9 элементов, имеющих отношение к эпохе, идее, теме.

3.Нахождениесвязейміждуэлементами,определениепоследовательности.

4 Выделение элементов, имеющих 3 и более связей (крест, основа).
5 Концентрация смысла в одном элементе (центр).
6 Выделение отличительных черт, особенностей каждого элемента.
7 Поиск и подбор изображений, иллюстрирующих элементы.
8 Замена прямых образов и ассоциаций косвенными, символическими.
9 Построение ассоциативной связи между образами элементов.
10 Выход на новый уровень.[2]

Рассмотрим пример задания, который можно применить на уроках биологии по теме «Белки».

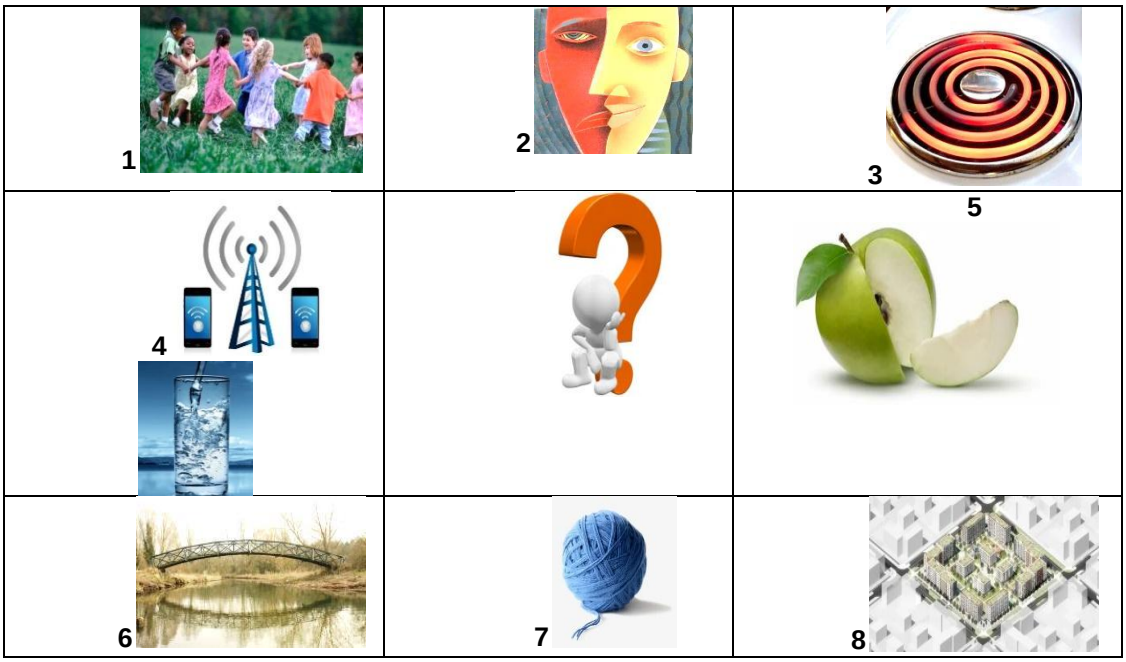

Рисунок 1. Метод «Кроссенс» по теме «Белки»

Ответом на задание из этой таблицы является – структуры белковой молекулы: 1.Хоровод–первичная структура белковой молекулы, в ней изображены последовательно друг за другом соединенные звенья, 2– на рисунке одна и вторая сторона личности, то есть ключевое слово двойственная, созвучно со словом вторичная, 3–в форме спирали выглядит вторичная структура белка –, 4–связь (в данном рисунке «wi–fi» означает связь, а вода состоит из молекул) внутримолекулярная водородная, 5–третичная структура молекулы, 6– связь у третичной молекулы обеспечивается дисульфидными мостиками, 7–форма в виде клубка, 8 –на рисунке квартал, квартал – это четверть, то есть четвертичная структура

Нам нравиться использовать данный метод на уроках биологии и химии. Правильно подобранное содержание предоставляет множество вариантов применения, что является огромным плюсом. Возможность использования метода «Кроссенс» на любом этапе урока, начиная от вызова и определения темы, и заканчивая закреплением материала. Также возможно использовать его для организации групповой работы или даже в качестве творческого домашнего задания.

Кроссенс не только помогает учащимся лучше понять материал, но и делает уроки интересными и захватывающими. Головоломка имеет конкретную методическую цель, что является большим преимуществом.

В этом случае головоломка будет иметь конкретную методическую цельили даже несколько:

– проверка домашнего задания (с помощью кроссенса рассказать о материале прошлого урока, функция опорной образной схемы);

– формулировка темы урока, постановка цели урока (найдите связь между изображениями и определите тему урока; определите, что мы будем делать);

– раскрытие информационного блока темы, поиск проблемы (виды, причины, черты, последствия чего–либо в образах и символах);

– обобщение материала, закрепление (кроссенс состоит из изображений, которые появлялись в ходе урока на разных этапах, ученики по ним обобщают материал и делают вывод);

– организация групповой работы (составление кроссенса на заданную тему из предложенных изображений, сравнение кроссенсов групп);

– творческое домашнее задание (составление кроссенса в печатном или электронном виде на заданную тему, на произвольную тему);

– построение структуры урока (девять элементов кроссенса могут содержать в себе последовательное отражение структуры урока с именем, целью или проблемой в середине). [3]

Применение кроссенс технологии позволяет создать ситуацию успеха на уроке, где каждый ученик вносит свой вклад. Ученику дана возможность начать разгадывать кроссенс не с первого изображения, а с того, которое ему более знакомо. Такой подход работает ещё лучше, чем задания, созданные самим учителем, поскольку он отражает глубину понимания учеником заданной темы и способствует развитию его логического и образного мышления. Кроме того, использование кроссенсов повышает мотивацию ученика и развивает его способность к самовыражению. При организации групповой или парной работы с кроссенсами одноклассников, если выделить достаточно времени, ребята могут увидеть тему или проблему с другой стороны, с другой позиции. Они будут стремиться отразить своё видение, и в процессе поиска интересного дополнительного материала, проявят нестандартное мышление и повысят уровень своей эрудиции. Как и любое творческое задание, кроссенсы повышают инициативность учеников, развивают их креативность и воображение.

Таким образом, использование кроссенс технологии в учебном процессе принесет множество положительных результатов: активизация мыслительных процессов, повышение интереса к учебному материалу и развитие важных навыков, которые понадобятся в будущей жизни. [4]

Список литературы:

1.Осипова А.И. Что такое кроссенс?: [мастер–класс], [сайт]. – URL: https://урок.рф/library/masterklass_chto_takoe_krossens_125335.html (дата обращения: 23.03.2020). Котова Е.И. – Лысьва: МАУ ДПО «Центр научно – методического обеспечения», 2020.

2. Скотынянская В.Э., Педагогическая мастерская «Кроссенс». Сборник итоговых работ. Из опыта работы педагогов города Лысьвы. – Лысьва: МАУ ДПО «Центр научно – методического обеспечения», 2020. – 335 с.

3. Кроссенс – игра для эрудитов: [статья] // Наука и жизнь. – 2002. – № 12. – С. 45–47.

4. Шатских Н.В., Технология кроссенс как средство развития креативности, логического мышления и творческих способностей обучающихся/ Н.В. Шатских. – Текст: непосредственный // образование и воспитание. – 2021 – № 2 (33). – С. 39–42.

ӘОЖ 373.1

STEAM ИННОВАЦИЯЛЫҚ ИНТЕГРАЦИЯЛАНҒАН СТРАТЕГИЯ РЕТТІНДЕ БІЛІМ БЕРУ: ОЗЫҚ ТӘЖІРИБЕ, ПЕРСЕКТИВАЛАР, ТӘУЕКЕЛДЕР

Биманов Дарын Абдрахимович
оқытушы
М.Мәметова атындағы Қызылорда педагогикалық жоғары колледж, Қызылорда қ., Қазақстан
E–mail: raioodarinshieli@mail.ru

Аңдатпа

Мақала STEM стратегиясын жүзеге асырудың тәжірибесі мен перспективаларын талдауға арналған. Бұл стратегия қазіргі мектептегі білім берудегі инновациялық бағыттардың бірі болып табылады. Жаратылыстану–ғылыми цикл мен математика пәндерінің интеграциясын жүзеге асырады.

***Түйінді сөздер**: мектеп; жаратылыстану білімі; STEM; интеграция; пәнаралық өзара әрекеттесу.*

Аннотация

Статья посвящена анализу опыта и перспектив реализации стратегии STEM. Данная стратегия является одним из инновационных направлений в современном школьном образовании. Реализует интеграцию естественно научного цикла и математических дисциплин.

***Ключевые слова:** школа; научное образование; КОРЕНЬ; интеграция; междисциплинарное взаимодействие.*

Abstract

The article is devoted to the analysis of the experience and prospects of the implementation of the STEM strategy. This strategy is one of the innovative directions in modern school education. Implements the integration of the natural science cycle and mathematical disciplines.

***Key words:** school; science education; STEM; integration; interdisciplinary interaction.*

Соңғы 15–20 жылда әлемде білім беруде бар фрагментацияны, білімнің бытыраңқылығын және білім алушылардың дағдыларының тар мамандануын еңсеруге мүмкіндік беретін тәсілдер мен жолдарды іздеуге көбірек көңіл бөлінуде. Оқушылардың, содан кейін оқушылардың білімнің зерттелетін салаларының өзара байланысында шындықты тұтас көру және түсіну перспективаларын қалыптастыру, олардың арнайы, тар кәсіби ғана емес, сонымен қатар қызметтің әмбебап тәсілдерін дамыту бүгінде интегративті оқыту стратегияларын іске асырумен байланысты. Терминологиялық айырмашылықтарға қарамастан (шетелдік педагогикалық теорияда бұл көп, интерактивті және трансдисциплинарлық, интерпретацияда бұл полидисциплинарлық, аралық және мета–пән), бұл стратегиялардың барлығы, шын мәнінде, интегративті идеяны жүзеге асырудың әртүрлі нұсқалары, көптеген оқу пәндері арқылы таратылатын білім беру мазмұнының "бөліктерін" біріктіру тәсілдері (пәндер) әр түрлі байланысты тұтастыққа. Біздің зерттеулеріміз көрсеткендей, интегративті идея өзінің тартымдылығы мен перспективасына қарамастан, мектептегі білім беруде әлемнің кез келген жерінде дерлік институттандыру мен практикалық іске асыруда айтарлықтай қиындықтарға тап болады. Алайда, баяу және толқынды түрде жүзеге асырыла отырып, бұл идея әр түрлі елдердің (Канада, АҚШ, Финляндия, Оңтүстік Корея және т.б.) білім беру жүйелерінде және халықаралық ұйымдарда (ең танымал IB – Халықаралық бакалавриат) біртіндеп кең таралуда [1].

Қазіргі уақытта мектеп білімінде интегративті идеяны жүзеге асырудың перспективалы инновациялық нұсқаларының бірі STEM стратегиясы болып табылады. АҚШ–та әзірленген Бұл стратегия жаратылыстану ғылымдары (science), технология (technology), инженерия (engineering) және математика (mathematics) сияқты салалардағы оқу әрекеттерінің интеграциясы болып табылады. Американдық оқушылар-

дың ғылым мен математикадағы басқа елдердің мектеп оқушыларынан артта қалуына алаңдаушылық (мұны 2000 жылдардың басында TIMSS және PISA халықаралық зерттеулерінің нәтижелері көрсетті), сондай–ақ оның ел үшін жаһандық салдары болуы мүмкін екенін түсіну (жеткіліксіз дайындалған жұмыс күшіне байланысты әлемдік экономикадағы бәсекеге қабілетсіздік), шығу жолдарын белсенді іздеуді ынталандырды қолайсыз жағдай. 2001 жылы пайда болған STEM аббревиа-турасын қолдана отырып және ғылыми–техникалық салаға тікелей байланысты төрт оқу пәнін біріктіру идеясын негізге ала отырып, 2010 жылдары АҚШ–та арнайы (бірыңғай) STEM–бағдарланған мектеп оқу бағдарламасын әзірлеуге бағытталған бірқатар шаралар жүзеге асырылды. Алайда, осы уақытқа дейін бұл процесс өте қарама–қайшы дамиды. Бір жағынан, осы білім беру бағытын түсіну мен іске асырудың кейбір жалпы тәсілдері әзірленді. 2011 жылы АҚШ Конгресінің деңгейінде STEM білім берудің ерекшелігі анықталды: бұл жаратылыстану, технология, инженерия және математика саласындағы оқыту және оқыту, барлық деңгейлердегі білім беру іс – шараларын қамтиды–мектепке дейінгі деңгейден бастап жоғары оқу орнынан кейінгі білімге дейін ресми (сабақтар) және бейресми (мектептен кейінгі) жағдайларда. 2012 жылы конгресстің өкілдер палатасы деңгейінде "STEM to STEAM"бағдарламасын қабылдау арқылы STEM–білім беру мазмұнын кеңейту қажеттілігі туралы ұсыныс енгізілді. Өнер және дизайн бойынша білім беру жоспарларын (Art+Design) федералды бағдарла–маларға енгізу ниеті олардың денсаулық сақтаудан бастап қалалардың жандануына және жаһандық жылынуға дейінгі өзекті мәселелерді шешудегі негізгі рөлін мойындаудан туындады [2].

Ұлттық комиссиялардың, комитеттердің және академиялардың қамқорлығымен ғылыми баяндамалар мен әзірлемелер шығарылды және шығарылды, мектепке тек жалпы нұсқаулар ғана емес, сонымен қатар қызметті ұйымдастыру бойынша ұсыныстар беру, атап айтқанда:

– STEM интеграцияланған оқыту бірнеше пәннің тұжырымдамаларын біріктіре алады (мысалы, математика және жаратылыстану ғылымдары немесе ғылым, технология және инженерия);

– STEM оқыту бір пәннің тұжырымдамасын екіншісінің тәжірибесімен байланыстыра алады, мысалы, геометриялық фигуралардың қасиеттерін қолдану (математика) инженерлік жобалауға;

– STEM ғылыми зерттеу (мысалы, эксперимент жүргізу) және инженерлік жобалау (ғылыми эксперименттен алынған мәліметтер қолданылуы мүмкін) сияқты екі тәжірибені біріктіре алады;

– STEM интеграцияланған білім беруде пәндердің бірі басым рөл атқаруы мүмкін, бұл жағдайда жобаның, бағдарламаның немесе мектептің айқын немесе жасырын мақсаты білімді дамыту немесе оқушылардың дағдылары негізінен мазмұнның бір саласында;

– басқа STEM пәндерінен ұғымдарды (ұғымдарды) немесе тәжірибелерді қосу мақсатты пән бойынша оқыту мен түсінуді қолдауға немесе тереңдетуге арналған болуы мүмкін және т. б. Екінші жағынан, американдық білім беру саясатының көптеген құжаттарының негізінен ұсынымдық сипатына байланысты, елдегі STEM/STEAM білім беру тәжірибесі гетерогенді және өзгермелі болып қала береді [3].

Кейбір Штаттардың мектептерінде оқыту бір жыл ішінде, басқаларында – бірнеше жыл ішінде жүзеге асырылады, бір жерде–жеке курс шеңберінде, бір жерде–мектеп ауқымында, бір жерде – сабақ түрінде, бір жерде–сыныптан тыс сабақтарды қамтиды. Басқаша айтқанда, американдық білім берудің бұл бағыты біртұтас және нақты анықталған тәжірибеден алыс. Дегенмен, АҚШ–тың мектептегі білім беру жүйесінде жүзеге асырылатын белгілі бір қайшылықтарға қарамастан, STEM/STEAM интеграцияланған оқыту барған сайын кеңейіп келе жатқан және маңызды құбылыс

болып табылады. Сонымен қатар, тәжірибеге бағытталған жобалар мен зерттеулер түрінде жүзеге асырылатын пәнаралық өзара іс–қимылдың бұл түрі халықаралық деңгейде кеңінен таралуда: қазіргі уақытта STEM–бағытталған оқу бағдарламалары әлемнің көптеген елдерінің білім беру жүйелерінде, соның ішінде Австралия, Англия, Ирландия, Франция, Оңтүстік Корея, Қытай, Тайвань және т. б. Шын мәнінде, әлемде STEM/ STEAM біліміне деген қызығушылықтың артуы қазіргі ақпараттық қоғамның өзгеріп отыратын қажеттіліктеріне, XXI ғасырдың жедел экономикалық, ғылыми және технологиялық жетістіктеріне жауап болып табылады. Бағдарламашыларға, IT–мамандарға, инженерлерге және жоғары технологиялық өндіріс мамандарына деген өсіп келе жатқан қажеттіліктер мектептегі білім беру жүйесінен пәнаралық оқыту технологияларын енгізуді объективті түрде талап етеді, осылайша «оқушылар қазіргі әлемдегі өзгерістер мен қиындықтарға сәйкес келу үшін одан әрі оқуға және мансапқа жақсы дайындалады». Интеграция және пәнаралық өзара әрекеттесу идеялары мектептегі білім беру жүйесінде өзекті және сұранысқа ие бола бастады. Атап айтқанда, бұл идеялар федералды мемлекеттік білім беру стандарттарының талаптарында және пәнаралық ұғымдарды қалыптастыру, көпсалалы жобалық–зерттеу оқу қызметін ұйымдастыру, пәнаралық байланыстар кешенін жүзеге асыру сияқты аспектілерде жалпы білім берудің негізгі білім беру бағдарламаларының ұсыныстарында ұсынылған. STEM стратегиясына келетін болсақ, ол интегративті идеяны жүзеге асырудың басқа нұсқаларымен бірге кең таралуда, білім беруді жаңартудың перспективалы бағыты ретінде танылады, мемлекет тарапынан көбірек қолдау мен ынталандыруды алады. Бұдан кейінгі практикалық қадамдар – технологияларды және робототехниканың базалық элементтерін дамытудың ұлттық орталығын құру, ЖОО жанынан білім беруді техникалық қолдау орталықтарын, сондай–ақ инженерлік іске және робот құрылысына білім алушыларды тарту міндеттерін шешетін STEM–орталықтар деп аталатын технопарктерді ашу, – білім берудің осы бағытын мемлекеттік–қоғамдық қолдаудың материалдық–техникалық және ғылыми–әдістемелік негіздерін қалап, мектеп оқушыларына сабақтан тыс уақытта ғылыми–қолданбалы зерттеулерге, әзірлемелер мен жобаларға қатысуға мүмкіндік беретін өзіндік бастапқы жағдайларды қамтамасыз етті. Ғылыми–әдістемелік әдебиеттерге жүргізілген талдау қазіргі уақытта отандық мектепте білім беруде STEM/STEAM стратегиясын ұйымдастырудың бірқатар тәсілдері анықталғанын көрсетеді [4].

Сонымен, негізгі А.О. Репин төрт тәсілді ажыратады:

– біріншісі проблемалық бағдарланған оқу іс–әрекетін пайдалану арқылы оқушылардың жеке STEM пәндеріндегі оқу тәжірибесін кеңейтуді көздейді, оның барысында аналитикалық тұжырымдамалар оқушылардың күрделі ұғымдарды жақсы түсінуі мақсатында нақты проблемаларға қолданылады;

– екіншісі STEM пәндерінің мазмұнын тереңірек түсіну мақсатында олардың білімін интеграциялауға бағытталған, нәтижесінде оқушылардың болашақ мансаптық техникалық немесе ғылыми бағытын таңдау мүмкіндіктерінің кеңеюіне әкелуі керек;

– үшіншісі STEM пәндерін оқытуда интегративтілікті нақты өндіріс жағдайында қолдануға бағытталған (оқушылар өз білімдерін жобалық әдіс, техникалық жобалау немесе STEM пәндерін игерудің жоғары деңгейін қамтамасыз ететін жеке мектеп пәні негізінде проблемалық бағдарланған оқу іс–әрекеті жағдайында қолдана алады);

– төртіншісі интегративтілікті және жаратылыстану, технология, инженерия және математиканың негізгі ұғымдары STEM деп аталатын бір оқу бағдарламасына көшірілетін жеке STEM пәндерінің әрқайсысын оқыту әдістемесіне инновацияларды енгізудің осы әдісін қамтиды;

– басқарудың партисипативтілігі–әкімшілік тарапынан тиісті ғылыми–әдістемелік көмекпен педагогтарды басқару, зерттеу, сараптама, жобалау қызметіне белсенді тарту;

– матрицалық басқару құрылымы–әр түрлі жобаларды бір уақытта орындау үшін мұғалімдердің дәстүрлі бірлестіктері, мектеп қызметтері және мұғалімдердің уақытша топтары қызметінің өзара үйлесімділігі;

– басқарудың оқыту бағыты–педагогтардың кәсіби құзыреттілігін үнемі проблемалық бағдарланған арттыру, педагог үшін жеке және әлеуметтік маңызы бар өзекті мәселелерді шешу бойынша педагогтар мен ғылыми консультанттардың шығармашылық ізденістік бірлескен ұжымдық қызметін ұйымдастыру. Пәнаралық өзара іс–қимыл мазмұнын жобалау жоспарында әзірлеушілер бөлген ғылыми–әдістемелік пәнаралық қызметтің бағыттары нәтижелі болып көрінеді;

– бастауыш және негізгі мектепке арналған пәнаралық интеграцияланған пәндік оқу материалының блоктарын анықтау;

– интеграцияланған (конвергентті) курстарды (мысалы, бастауыш мектепке арналған «Жаратылыстану») және білім берудің белсенді құрамдас бөлігі ретінде оқушылардың әмбебап оқу әрекеттерін мақсатты түрде қалыптастыруға ықпал ететін Мета пәндерді (мысалы, 5–10 сынып оқушыларына арналған "оқу зерттеу негіздері" курсы) әзірлеу;

– оқушылардың Мета–пәндік және пәнаралық білім беру мазмұнын игеруіне басқарушылық қолдау әзірлеу (мониторингтік құралдар, жобалық және зерттеу қызметін ұйымдастыруды басқарушылық қамтамасыз ету пакеті және т.б.). Әрине, бүгінде екі жыл ішінде жүзеге асырылып жатқан эксперименттік жобаның кейбір маңызды нәтижелері мен жетістіктері туралы айтуға әлі ерте. Алайда мектепте әзірленген материалдармен – «жаратылыстану» интеграцияланған курсының жобасымен, «оқу зерттеу негіздері» метапәндік курсының бағдарламасымен, пәнаралық орталықтың матрицалық ұйымдық құрылымымен танысу – интеграцияланған оқу бағдарламаларын әзірлеушілерге айтарлықтай әдістемелік көмек көрсете алады [5].

Арнайы жобаланған білім беру мектеп ортасы химия, физика, биология, география, астрономия кабинеттеріне бөлінуді болдырмайды және STEM–тұжырымдамасын іске асыру үшін төрт оқу аудиториясын пайдалануды көздейді:

– 7–11–сынып оқушыларына зертханалық зерттеулер жүргізу үшін (900 шаршы метрге мегалаб);

– түрлі аспаптар мен модельдер жасау үшін, практикалық сабақтар өткізу үшін; 5–6 сынып оқушыларының жұмыстары мен демонстрациялары (250 шаршы метр эксперимент); • CNC станоктары мен аддитивті технологияларды (300 шаршы метрге 3D принтерлері бар FabLab) пайдалана отырып, жаратылыстану–ғылыми жобаларды іске асыру үшін;

– деректерді жинаудың бағдарламаланатын жүйелерін (180 шаршы метрге арналған робототехника, электроника және бағдарламалау шеберханасы) пайдаланатын қондырғылар мен зерттеу жобалары үшін. Мектептегі STEM стратегиясын жобалау мен іске асырудың барлық аспектілері осы білім беру ұйымын бұқаралық мектептен ерекшелендіретін қолданылатын тәсілдің өзіндік ерекшелігі туралы айтуға мүмкіндік береді. Негізгі айырмашылық мынада: мұнда ставка физика, химия, биология, физикалық география, астрономия курстарынан оқу материалын жүйелі түрде игеруге емес, осы пәндерден, сондай–ақ математикадан, технологиядан, информатикадан білімді пайдалануды көздейтін әртүрлі «проблемалық сипаттағы практикалық мәселелерді» шешу төңірегінде оқу процесін ұйымдастыруға арналған. Алайда, осы тәсілмен, жеке, пәнаралық, интегративті міндеттерді шешу оқу іс–әрекетінің негізіне айналғанда, оқу процесінің бөлшектену қаупі бар, бұл тұтас мазмұнның жоғалуына және зерттелетін пәндердің әрқайсысын игерудің жалпы

логикасына қауіп төндіреді. Бұрын айтылғандай, отандық білім беру тарихында бұл факт 1920 жылдары, тақырыптық кешендер мен оқытудың жобалық әдісі бірінші орынға қойылған кезде орын алды [6].

Бұл жағдайда интеграцияланған оқыту мектептің жаратылыстану–ғылыми білім беру құрылымындағы қосымша элемент болып табылатын STEM стратегиясын іске асыру ең қисынды болып көрінеді. Екінші жағынан, мұғалімдердің эксперименттік құзыреттіліктерінің «сыни деңгейіне» дейін төмендеу жағдайында (Мәскеу облысының мұғалімдерінің тек 5%–ы заманауи жабдықтармен «қалыпты» демонстрациялық эксперимент жүргізе алады, мұғалімдердің 25%–ы қосымша қайта даярлаусыз эксперименттік зерттеулерді инновациялық ұйымдастыруға дайын; мұғалімдердің 90%–у оқушылардың эксперименттік қызметі оқулықтың қадамдық нұсқауларына сәйкес зертханалық жұмыстарды орындауға дейін азаяды, «Хорошколада» жүзеге асырылатын және мектепте сапалы жаңа, интеграцияланған, білім беру бағдарламасын жобалауға бағытталған, кем дегенде жаратылыстану–ғылыми цикл пәндерін оқытуға бағытталған тәсілдің болашағы айқын [7]. Оқушылар мен мұғалімдерге дәстүрлі емес логиканы, проблемалық және белсенді оқыту әдістемесін ұсынатын бұл бағдарлама оқушылар үшін базалық пәндік білімді практикада игеруге күшті ынталандыру бола алады, ал мұғалімдер үшін – олардың кәсіби біліктілік деңгейін сапалы өзгертуге, оқытудың әдеттегі әдістерінен алшақтауға және оқытуға тар пәндік көзқарасқа түрткі болады. Қалай болғанда да, білім беру ұйымы қандай тәсілдерді таңдағанына қарамастан, STEM стратегиясын жобалау кезінде қазіргі мектепте интегративті идеяны және пәнаралық өзара әрекеттесуді жүзеге асыру мектептің педагогикалық ұжымынан шаблондық емес тәсілді және «жақсы түзетуді» талап етеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Жарковская Т.Г. интегративті тәсіл пәнаралық өзара әрекеттесу тәсілі ретінде / Т.Г.Жарковская, И. Ю. Синельников // Педагогика. – 2018. – № 8. – Б. 91–95

2. Курчатов жобасы. – URL: http://profil.mos.ru / kur/ (қол жеткізілген күні: 20.04.2020).

3. Курчатов үздіксіз пәнаралық білім беру орталығының № 2030 мектеп ГБОУ білім беру және ғылыми–әдістемелік қызметінің тұжырымдамасы, 2017. – URL: https://coc2030. mskobr.ru/files/upload_users_files/5c41827e203bd. pdf(қол жеткізілген күні: 10.10.2019).

4. Курчатовтың 2018–2019 оқу жылына арналған үздіксіз конвергентті білім беру жобасының жол картасы. ГБОУ № 2030 мектеп, Мәскеу қ. – URL:https://coc2030.mskobr.ru/files/upload_ users_files/ 5c4181c39b8c2.pdf (қол жеткізілген күні: 10.10.2019).

5. Ловягин С.А. STEM–білім беру логикасындағы жаратылыстану ғылымдарын зерттеу: Хорошколаның тұжырымдамасы мен практикасы / С.А.Ловягин // ғылыми–практикалық білім беру, ғылыми оқыту, STEAM–білім беру: білім беру жағдайларының жаңа түрлері. – Мәскеу: зерттеуші МОД, 2018. – 1 Том. – 166–172 ББ.

6. Мәскеудегі білім берудегі конвергентті тәсілдің логикасы / ред. А.И.Рытова, Т.Г.Новикова, М. Н.Лазутова, К.А.Скворчевский, О.Н.Сусакова. – Мәскеу: ГАОУ ДПО ЦРКПО, 2018. – 76 б.

7. Никифоров Г.Г. оқушылардың ғылыми әдісі мен дербес эксперименттік зерттеулері негізінде физиканы зерттеу әдістемесін жаңарту / Г.Г.Никифоров, А.Ю.Пентин, Г.М.Попова // ғылыми–практикалық білім беру, ғылыми оқыту, STEAM–білім беру: білім беру жағдайларының жаңа түрлері. – Мәскеу: зерттеуші МОД, 2018. – 1 Том. – 173–184 ББ.

УДК 372.853

ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ КВЕСТ КАК ДЕЯТЕЛЬНОСТНАЯ ФОРМА ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНОГО ЗАНЯТИЯ

Бондарь Надежда Сергеевна
магистр физики, учитель физики и информатики
КГУ «Школы–гимназии №3
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: sherstyukova_2011@mail.ru

Аннотация

Поколение детей XXI века уже не может представить себе жизнь безмобильного интернета, гаджетов и компьютерных игр. Как направить интерес учеников внужное русло на учебном занятии? Для этого в современной педагогической деятельности необходимо владеть и применять нестандартные формы обучения, в т.ч. квест–технологии. В статье раскрывается понятие «квест», которое получает все более широкое распространение в сфере образования. Автор статьи рассматривает собственный педагогический опыт поиспользованию квест–технологии. В статье приводятся примеры заданий квеста и результат проведенного анкетирования среди участников.

Ключевые слова: *квест–технологии, образовательный квест, коммуникативная составляющая.*

Аңдатпа

XXI ғасырдағы балалардың ұрпағы енді мобильді интернетсіз, гаджеттерсіз және компьютерлік ойындарсыз өмірді елестете алмайды. Оқу сабағында оқушылардың қызығушылығын қалай дұрыс бағыттауға болады? Ол үшін қазіргі педагогикалық қызметте оқытудың стандартты емес түрлерін, соның ішінде квест–технологияларды меңгеру және қолдану қажет.Мақалада білім беру саласында кеңінен қолданылатын «квест» ұғымы ашылады. Мақала авторы квест технологиясын қолдану бойынша өзінің педагогикалық тәжірибесін қарастырады. Мақалада квест тапсырмаларының мысалдары және қатысушылар арасында жүргізілген сауалнаманың нәтижесі келтірілген.

Түйінді сөздер*: квест–технологиялар, білім беру квесті, коммуникативтік компонент.*

Abstract

Children of 21st century generation can'timagine theirlife without mobileinternet, gadgetsandvideogames.Howtosteerstudents'attentionontherightcourse?Forthisoneneed to wield and use nontypical forms of education (quest–technologies among other things) inmodern teaching. The author reviews her own experience of quest–technologies usage. Atricle providesexamplesofquesttasksandresultsofsurveyconducted amongparticipants.

Key words: *quest–technologies,educativequest,communicativeaspect.*

Развитие современного образования требует внедрения новейших форм, методов итехнологий обучения. При реализации обновленного образования ключевым условием является использованиесистемно–деятельностного подхода в образовании, т.е. технологии деятельностного типа.Одной из таких технологий является квест–технология. Внедрение данной технологии в учебно–воспитательный процесс помогает учащимся совершенствовать навыки поиска необходимой информации, ее дальнейшего системного анализа, умение профессионально решать поставленные задачи. При применении предлагаемой технологии учащиеся также проходят полный цикл мотивации к учебной и познавательной деятельности.

Слово«квест»–приключенческая игра (анг. quest–поиски, анг. adventure–приключение), требующая от игрока решения умственных задач для продвижения по сюжету. Сегодня квесту подростков ассоциируетсяс компьютерной игрой,в

которой управляемый игроком герой продвигается по сюжету и взаимодействуе т сигровым миром посредством применения предметов, общения с другими персонажами и решения логическихзадач [1]. Квест, кроме этого, еще и интеллек–туально–экстремальный вид игрнаулицах города и за его пределами; приключен–ческая игра, которая имеет сюжетную линию, для прохождения которой необходимо решить несколько логических задач.

В 1995 году профессор образовательных технологий университета Сан–Диего Берни Додж использовал в своих работах понятие «квест» в качестве образовательной технологии. В этом случае образовательный квест не просто игра, а дидактическая игра, которая содержит учебные задачи, период ограниченности во времени, правила, нацеленность нарезультат, определенные роли для учеников [2]. В дальнейшем дополнил исследование квест–технологии его коллега профессор Томас Марч, который значительно детализировал сам термин «квест» как «вид справочно–ориентированной деятельности учащихся с использованием Интернет–ресурсов» и представил ряд теоретических формули-ровок, помогающих глубже лучше понять особенности данной технологии [3].

Единого мнения в педагогике по вопросам квест–технологий пока не выработалось,однако существует ряд научных работ, связан. К таким трудам можно отнести научные исследования Андреевой М.В., Быховского Я.С., Шаматоновой Г.Л. и других.

По моему мнению, наиболее точно представлена классификация квеста в работах:

1. классификация Сокол И.Н., подробно рассматривающая все элементы проведения, реализациии содержания квестов согласно различным системными инструментально–значимым признакам;

2. классификация Дичковской И.М., которая определяет квест по принципу педагогических технологий как «игровую форму взаимодействия педагога и учащихся,способствующую формированию (закреплению) необходимых знаний, умений и навыковдля выполнения заданий, основываясь на компетентном выборе альтернативных вариантов через реализацию определенного сюжета»;

Урок–квест может быть организован в рамках одного или нескольких учебных занятий, а также втечение семестра и учебного года. Актуальность дан-ных уроков заключается в необходимости формирования предметных, метапредметных, личностных компетенций студентов.

Образовательный квест в качестве учебного занятия позволяет решить следующие задачи:

1. образовательную–вовлечение каждого участника в активный познава-тельный процесс (организация индивидуальной и групповой деятельности, выявление умений и способностей работать самостоятельно по какой–либо теме);

2. развивающую–развитие интереса к учебному предмету, творческих способностей, воображения; формирование навыков исследовательской деятель-ности, умений самостоятельной работы с информацией, расширение кругозора, эрудиции, мотивации;

3. воспитательную – воспитание личной ответственности за выполнение задания, воспитание уважения ккультурным традициям, истории, краеведению [4].

Различиявклассификационномподходенемешаетвыделитьглавное:

1. квест можно использовать на учебных занятиях для развития интереса к учебной дисциплине через усложнение познавательных задач. Материал, в таком случае, располагается так, что учащиеся постепенно, но неуклонно и непременно преодолевает всё более и более сложные его ступени;

2. научебных занятиях мобильные телефоны и гаджеты используются учениками в образовательных целях;

3. квесты предназначены для развития у учащихся и педагогов умения анализировать, синтезировать и оценивать информацию.

Учебные занятия в форме «квест» провожу только два года. За небольшой промежуток времени данная технология стала давать положительные результаты: повышение процента количественной успеваемости среди учащихся и положительные эмоции от нововведений для педагога [5].

Квест, как игровая технология, имеет четко поставленное дидактическое задание, и гровой замысел, обязательно имеет ведущего (наставника) и четкие правила проведения.

Определяющие характеристики игровой технологи и квеста:

1. осуществление образовательных задач через игровую деятельность;

2. внедрение новых технических средств обучения, которые способствуют самовыражению личности учащегося;

3. целенаправленная мотивация эмоциональной и интеллектуальной активности;

4. исследовательский характер образовательной деятельности;

5. развитие информационной грамотности.

Структура образовательного квеста включает в себя шесть этапов:

1. введение, которое содержит четкое описание главных ролей участников и сценария квеста, предварительного плана работы, обзора всего квеста;

2. задание. На данном этапе четко определен итоговый результат самостоятельной работы студента (задана серия вопросов, на которые нужно найти ответы; анонсирована проблема, которую нужно решить; определена позиция, которая должна быть обоснована);

3. ресурсы–список информационных ресурсов (в электронном виде,накомпакт–дисках, видео/ аудионосителях, в бумажном виде, раздаточный материал, ссылки на ресурсы в Интернет, адреса сайтов по теме), необходимых для выполнения задания;

4. процесс работы–описание процедуры работы, которую необходимо выполнить каждому участнику квеста при самостоятельном выполнении задания (этапы);

5. оценка – описание критериев и параметров оценки выполнения заданий квеста, критерии оценки зависят от типа образовательных задач, которые решаются вквесте;

6. заключение–раздел, где суммируется опыт, который будет получен участниками квеста. Иногда полезно включить в заключение риторические вопросы, стимулирующие активность учащихся на дальнейшее изучение и исследование учебного материала [6].

Стандартный алгоритм проведения квест–игры:

1. Определить цели из адачи квест–игры;

2. Определить целевую аудиторию (педагог, ученик), ресурсы, выбрать место проведения игры;

3. Определить количество команд;

4. Разработать легенду игры, ее формат и правила, написать сценарий (конспект);

5. Составить паспорт прохождения этапов или карту маршрута;

6. Подготовить задания, раздаточный материал, необходимое снаряжение и реквизит для квест–игры;

7. Проведение игры;

8. Обобщение и презентация результатов квест–игры;

9. Провести анализ полученных результатов.

Результаты проводимого анкетирования среди учеников школы позволяют педагогу сформулировать следующие выводы: только 15% респондентов в период обученияв школе участвовали в квестах; большинство опрошенных 78% с удовольствием заменят обычный урок на квест–урок (среди причин указывается новизна деятельности, любопытство, возможность проявить себя, отсутствие скуки); выполнить квест в качестве домашнего задания согласилисьлишь 25,4% учащихся (классические домашние работысделать проще, не надо тратить много времени, легче списать у другого). Таким образом, использование квест–технологии среди учащихся привлекательно из–за новизны учебной деятельности для самих подростков, что предполагает повышенную мотивацию при выполнении заданий.

Оптимальным вариантом применения квест–технологии я считаю ее использование наодном из этапов урока. Для учеников 10 классов это вариант мини–квеста на 8–10минут учебного занятия, для учеников 11 класса может быть полноценным уроком. В качествепримера предлагаю изучение темы по физике «Гармонические колебания».

Вводим студентов в тему урока и определяем его цель: составить описание колебаний с использованием изученных ранее фактов, физических терминов по теме. В качестве введения в тему урока можно использовать видеоматериал, предложенныйсайт. https://youtu.be/APDaxBeIt98. Таким образом, происходит активизация интереса учащихся к теме занятия.

На втором этапе я предлагаю несколько вопросов, отвечая на которые ученик создает краткое письменное описание колебаний. Ответы навопросы ученики могут найти графике, в учебнике, в просмотренном видеосюжете. При этом я неограничиваю учеников в источниках информации, разрешаю использовать мобильные телефоны с выходом в Интернет.

На третьем этапе учащимися ведется работа над подготовкой собственного выступления «Гармонические колебания». В форме монолога, используя формулы и графики, учащиеся составляют описание колебания, опираясь нашаблон, презентуют результаты работы.Затем следует подведение итогов, выставление оценок, запись домашнего задания.

Проведение урока–квеста требует от педагога тщательной и трудоемкой подготовки, продуманности, наличия необходимого раздаточного материала, поиска информации, создания презентации и сюжета. Все перечисленное делает квест–урок очень трудоемким для одного человека. Педагогу не стоит отказываться от привлечения наиболее активных учеников в разработке квеста на предварительном этапе.

Примером масштабного квеста может быть его проведение как внеклас–сного мероприятия в рамках предметных недель или выполнения последнего урока в четверти.

Результативность применения приемов квест–технологии сложно оценить, поскольку здесь главное–коммуникативная составляющая. При применении этой технологии меняется деятельность учеников –они учатся договариваться, учитывать мнение друг друга и согласовывать свои действия при решении учебной задачи.

Борис Акунин в своей книге «Квест» высказал мысль, что «умение обоб–щать информацию и делать точные формулировки–один из главных признаков развитого интеллекта». Согласимся, ведь образовательный квест – одно из интересных средств в профессиональном арсенале педагога, направленных на

самовоспитание и саморазвитие студента как личности творческой, с активной познавательной позицией. Какая мотивация может быть у педагогак созданию образовательных квестов? Из собственных наблюдений, могу выделить следующие моменты:

1. это прививает интерес ученика и мотивирует его на изучение твоего предмета;

2. ко многим учащимся нужениндивидуальный подход, а образовательные квесты служат идеальным универсальным инструментом в таком деле;

3. квесты помогают вовлечь в образовательный процесс студентов с плохой успеваемостью;

4. квесты предназначены для развития у учащихся и педагогов умения анализировать, синтезировать и оценивать информацию, способствуют форми–рованию и развитию коммуникативных компетенций в группе;

5. на учебном занятии мобильные телефоны используются в образо–вательных целях.

Для тех педагогов, для которых разработка собственных квестов представ-ляется сложным и трудоемким процессом, можно предложить воспользоваться на начальном этапе готовыми веб–квестами, размещенными в Интернете. Данный вид работы можно использовать для учащихся, углубленно интересующихся физикой, в качестве саморазвития. В процессе творческой работы учащиеся получат не «готовые к употреблению» знания, стандартные формулы, а сами будут вовлечены в поисковую деятельность [7]. Естественно, что любой веб–квест не должен быть изолирован от учебного процесса и предмета в целом, он нуждается в непосредственной связи с учебными программамии контроля со стороны педагога.

Говоря опреимуществах педагогической технологии, необходимо указать и на ее недостатки:

1.квест–технология неуместна при изучении сложного материала, учебных разделов, требующих от студентов концентрации внимания и серьезного отношения;

2. имеется риск перенасыщением уроков игровой деятельностью;

3. несмотря на внешнюю «легкость» и «несерьезность» квестовых форм проведения уроков, заданной технологией стоит большой труд педагога.

Таким образом, после двухлетнего опыта использования квест–технологии в своей педагогической практике могу сделать вывод, что квест позволяет динамично развивать универсальные и предметные учебные действия учеников, повышать их коммуникативные способности, что обеспечивает педагогу успешность реализации образовательных стандартов. Ученик в процессе работы над квестом разбирает конкретные рабочие ситуации, развивает свои навыки поиска и анализа информации, умения хранить, передавать, сравнивать и анализировать новые знания. Выполняя квест, подросток учится формулировать проблему, планировать собственную деятельность, прислушиваться к альтерна-тивным высказываниям, самостоятельно принимать продуманные решения, брать на себя ответственность за их реализацию.

Конечно, квест–не единственный способ взаимодействия педагога с учащимся, но один из креативных, модных и востребованных среди молодежи. А любой преподаватель, в зависимости от целей и содержания учебного материала, должен руководствоваться теми формами и методами обучения, которые дадут положительный образовательный и воспитательный результат. Ученики получат удовольствие и положительные эмоции от учебного занятия, а педагог –от своей творческой работы.

Список литературы:

1. Сделайте свои уроки незабываемыми. URL: https://www.classcraft.com/ru/(дата обращения 17.10.2021)

2.Сокол И.Н. Использование квест–технологии для повышения ИКТ–грамотности педагогов // Научно–методический электронный журнал «Концепт». 2013. – № 12(декабрь). – С.36–40. URL:http://e–koncept.ru (дата обращения 17.10.2021).

3. Дичковская И.М. Инновационные педагогические технологии /И.М.Дичковская. К.:Академ-видав,2004.352с.URL:http://banauka.ru/33.html (дата обращения 21.10.2021).

4. Сокол И.Н. Классификация квестов / И.Н.Сокол // Молодий вчений. – 2014. – №6(09). – С.138–140.

5. Каравка А.А. Урок как педагогическая информационная технология и дидактическая игра, направленная на овладение определенными компетенциями / Каравка А.А. // Интернет–журнал «Мирнауки» 2015.№3.С.15.URL:http//mirnauki.com/PDF/45PDMN315.pdf. (дата обращения 19.10.2021).

6. Игумнова Е.А., Радецкая И.В. Квест–технология в контексте требований ФГОС общего образования // Современные проблемы науки и образования. 2016. № 6.;URL:http://science–education.ru/ru/article/view?id=25517 (дата обращения:18.10.2021).

7. Акунин Б. Квест: роман–компьютерная игра; Квест: коды к роману:[романы] / Борис Акунин; М.:АСТ:Астрель,2010.– 448 с.

УДК 376.23

НЕЙРОГИМНАСТИКА В КОРРЕКЦИОННОЙ РАБОТЕ ЛОГОПЕДА–ДЕФЕКТОЛОГА С ДЕТЬМИ С ООП

Бубенцова Мария Васильевна
педагог – модератор, учитель–дефектолог
КГУ «Костанайский специальный комплекс
«детский сад–школа–интернат» для детей с особыми
образовательными потребностями №2»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: luch_mariya@mail.ru

Аннотация

В статье рассказывается о детях с особыми образовательными потребностями, о возникающих нарушениях в познавательно–речевом развитии у таких детей. Рассматривается наиболее продуктивный нейропсихологический подход в преодолении отклонений и профилактике возникающих трудностей в обучении детей, который заключается в применении нейрогимнастики при построении коррекционно–развивающей работы с учетом индивидуально–типологических нейропсихологических особенностей детей.

Ключевые слова: *дети с особыми образовательными потребностями, вестибулярный аппарат, нейрогимнастика, когнитивные функции.*

Аңдатпа

Мақалада ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар, мұндай балалардағы танымдық және сөйлеу дамуындағы бұзылулар туралы айтылады. Балалардың жеке типологиялық нейропсихологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, түзету–дамыту жұмысын құру кезінде нейрогимнастиканы қолданудан тұратын ауытқуларды жеңу және балаларды оқытуда туындайтын қиындықтардың алдын–алудағы ең нәтижелі нейропсихологиялық тәсіл қарастырылады.

Түйінді сөздер: *ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар, вестибулярлық аппарат, нейрогимнастика, когнитивті функциялар.*

Abstract

The article tells about children with special needs, about emerging disorders in cognitive and speech development in such children. The most productive neuropsychological approach in overcoming deviations

and preventing emerging difficulties in teaching children is considered, which consists in the use of neurogymnastics in the construction of correctional and developmental work taking into account the individual typological neuropsychological characteristics of children.

Key words: *a person with special educational needs, kinesiological exercises, vestibular apparatus, neurogymnastics, cognitive functions.*

На современном этапе развития общества обозначилась реальная тенденция ухудшения здоровья детей, увеличилось число детей с особыми образовательными потребностями. На сайте реестра инвалидов Республики Казахстан представлена статистика детей с особыми образовательными потребностями, где отмечается неуклонный рост рассматриваемой категории детей. Среди детей в возрасте от 4 до 7 лет, самыми распространенными болезнями являются болезни костно–мышечной, эндокринной и дыхательной системы. У учащихся младших классов из–за ухудшения соматического и нервно–психического здоровья возникают трудности в процессе адаптации к школе: таким детям сложно осваивать учебную программу и адаптироваться к школьному режиму. Согласно статистике, каждый четвертый школьник имеет статус «ребенок с особыми образовательными потребностями » (далее дети с ООП), что составляет 17,3% детей, обучающихся в обычных классах. Исходя из выше сказанного, в Казахстане растет число детских садов и школ, в которых созданы специальные условия для обучения таких детей [1].

Дети с ООП – это дети, имеющие различные отклонения психического или физического плана, которые обусловливают нарушения общего развития, не позволяющие детям вести полноценную жизнь. Синонимами данного понятия могут выступать следующие определения таких детей: «дети с проблемами», «дети с особыми нуждами», «нетипичные дети», «дети с трудностями в обучении», «исключительные дети». В данную группу можно отнести как детей–инвалидов, так и не признанных инвалидами, но при наличии ограничений жизнедеятельности. Итак, дети с особыми образовательными потребностями – это определенная группа детей, требующая особого внимания, воспитания, а также требующая специального коррекционно – развивающего обучения [2].

Наличие у ребенка такого статуса означает, что для него необходимо создать особые дополнительные гарантии реализации права на обучение. Категория детей с ООП, не имеющая статус инвалида, может также обучаться в обычных школах по индивидуальным образовательным программам.

У детей с ООП наблюдается низкий уровень знаний об окружающем мире, что связано с более продолжительным временным периодом на прием и переработку информации. Внимание таких детей характеризуются неустойчивостью, рассеянностью, слабой переключаемостью с одного вида деятельности на другой. В отличие от нормотипичных детей, дети с ООП подвергаются повышенной утомляемостью, вялостью, раздражительностью, эмоциональной лабильностью и расторможенностью в процессе целенаправленной образовательной деятельности, что приводит к потере интереса и в дальнейшем отказу от выполнения заданий. У данной категории детей недостаточно сформированы пространственно–временные представления (нарушена ориентировка в собственном теле, на листе и в пространстве), они не могут выполнять действия по образцу, расположить предметы на плоскости, разделить целое на равные части и соединить в единое целое.

Следовательно, у таких детей, преобладает кратковременная память и быстрое забывание информации, а также ограниченный активный и пассивный словарный запас, что приводит к снижению общения как со сверстниками, так и со взрослыми, детям трудно выразить свои эмоции и потребности.

У таких детей не сформирована сюжетно–ролевая игра: сюжет игр не последовательный, хаотичный, примитивный, многие не могут играть в игры с

правилами, дети не понимают, не воспринимаю инструкцию педагога, что сказывается на психологической готовности к овладению полноценными навыками учебной деятельности.

Для успешной и полноценной учебной деятельности, необходимо оперировать тремя составляющими: планированием, контролем и умением работать в определенном темпе. Но так как у детей с ООП эти компоненты недостаточно сформированы, то для данной категории детей, всю учебная деятельность, необходимо выстраивать в определенной последовательности исходя из особых образовательных потребностей.

Из–за дисфункции и поражения определенных зон головного мозга, возникают нарушения высших психических функций [3].

Специалистам, работающим с детьми с ООП, в коррекции психических и сопутствующих им нарушений, необходимо осуществлять комплексный индивидуальный подход, который заключается в использовании различных современных коррекционных приемов и методик.

Одним из наиболее продуктивных подходов, в решении задач по преодолению отставания в познавательно–речевом развитии, а также для профилактики и преодоления возникающих трудностей в обучении детей с ООП, является нейропсихологический подход, который заключается в построении коррекционно–развивающей работы с учетом индивидуально–типологических нейропсихологических особенностей ребенка.

В своей практике, мы активно используем на коррекционных занятиях нейро–гимнастику как индивидуально, так и в групповой работе, основываясь на положениях и принципах деятельности в рамках нейропсихологического подхода, а также на коррекционную программу с детьми, согласно типовому учебному плану [4].

Ученными доказано, что нейрогимнастика является эффективным методом коррекции, как двигательной сферы, так и интеллектуального развития детей с ООП. Этот метод развития функций головного мозга начал разрабатываться еще в 60–х годов XX века. Главная его цель заключается в правильно подобранном комплексе упражнений, позволяющих через тело мягко воздействовать на мозговые структуры, с помощью физических упражнений. Данный метод предназначен для детей с 4 лет, у которых имеется поражение центральной нервной системы. Такие занятия обеспечат положительную динамику только в том случае, если будут проводиться регулярно с правильной техникой выполнения [5].

Доказано, что регулярное выполнение нейрогимнастики:

– повышает физическую и умственную работоспособность, помогает снизить утомляемость;

– активизирует зоны мозга, которые отвечают за мыслительную деятельность;

– улучшает моторику, как мелкую, так и крупную;

– стимулирует процесс развития способностей к выполнению асимметричных и симметричных движений;

– помогает снять усталость и нервное напряжение мышечной системы;

– улучшает функции различных видов памяти;

– стимулирует к более быстрому восприятию и обработке информации, поступающей из окружающего мира;

– повышает работоспособность вестибулярного аппарата;

– благоприятно сказывается на процессе письма и чтения;

– повышает продуктивную работоспособность;

– формирует уверенность в себе при публичных выступлениях, что непременно потребуется в школе.

Благодаря этому методу, открываются широкие возможности для развития центральной нервной системы детей дошкольного и школьного возраста. Результат от таких упражнений сохраняется на протяжении всей жизни ребенка. Учеными доказано, что дети, которые занимались нейрогимнастикой с раннего возраста, намного быстрее и легче осваивают компьютерные технологии и отличаются более выраженным логическим, а также аналитическим мышлением, чем их сверстники.

В нашем комплексе, на занятиях, мы применяем разработанную нами картотеку нейрогимнастики, которая включает в себя подобранные и систематизированные кинезиологические упражнения, в основе которых лежат естественные движения детей.

Таким образом, включение в коррекционную работу систематических нейрогимнастических упражнений, способствуют положительным изменениям в организме у детей с ООП, которые в свою очередь способствуют развитию подвижности, силы, равновесия, а также пластичности нервных процессов.

Благодаря использованию нейрогимнастики на коррекционных занятиях, у детей корректируются интеллектуальные, двигательные, речевые, поведенческие расстройства, что является своего рода профилактикой возникающих трудностей в обучении детей с ООП.

Список литературы:

1. Астаева А.В. Нейропсихологическое исследование детей дошкольного возраста с нарушениями речевого развития / А.В.Астаева. – Москва : Лабиринт, 2010. – 22 с.

2. Астапов В.М. Введение в дефектологию с основами нейро и патопсихологии / В.М.Астапов. – Москва : Международная педагогичекая академия, 1994. – 216 с.

3. Ахутина Т.В. Нейропсихологический подход к диагностике трудностей обучения / Т.В.Ахутина. – Москва: Проблемы специальной психологии и психодиагностика отклоняющегося развития, 1998. – 68 с.

4. Типовая учебная программа дошкольного воспитания и обучения детей с нарушением интеллекта. – URL: https://old.special–edu.kz/nprbase.html (дата обращения 29.01.2024).

5. Семенович А.В. Нейропсихологическая коррекция в детском возрасте. Метод замещающего онтогенеза / А.В.Семенович. – Москва : Генезис, 2018. – 474 с.

УДК 428.1

ДИСКУРС В СОВРЕМЕННОЙ ИСТОРИОГРАФИЧЕСКОЙ НАУКЕ

Вафин Дамир Аюпович
учитель истории
КГУ «Общеобразовательная школа № 23 имени М. Козыбаева
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г. Костанай, Казахстан
E–mail: vafin84@mail.ru

Аннотация

В решении вопроса о предмете современных историографическихисследований среди историографов произошел раскол. В зависимости отрешения данного вопроса выделяется три типа исследований.Приоритетным направлением современной историографии можно считать проблемные исследования.

***Ключевые слова**: дискурс, историография, практика, проблема, краеведение.*

Аңдатпа

Қазіргі тарихнамалық зерттеу пәні мәселесін шешуде тарихшылар арасында жік–жік болды. Байланысты Бұл мәселені шешу үшін зерттеудің үш түрі бөлінеді. Проблемалық зерттеулерді қазіргі тарихнаманың басым бағыты деуге болады.

Түйінді сөздер: *дискурс, тарихнама, тәжірибе, мәселе, өлкетану.*

Abstract

There was a split among historiographers in resolving the issue of the subject of modern historiographic research. Depending on theTo solve this issue, three types of research are distinguished. Problematic research can be considered a priority direction of modern historiography.

Key words*: discourse, historiography, practice, problem, local history.*

Историографическиеи сследования в современном Казахстане, переживают тяжелые времена. Под влиянием изменений в науке, которые произошли всамой истории, а также наступательных деиствий со сторонынекоторых представителей исторической науки, желающих вернуть ей т.е., историографии статус вспомогательной исторической дисциплины, призванной «обслуживать» историков сведениями о предшествующей историографической традиции, на рубеже XX–XXI веков произошел раскол в обществе историографов.

В 1990–е гг. историографические исследования стали подвергатьсякритике, со стороны ряда историков, которые буквально потребовали, чтобы эти исследования, «в своем монографически–монументальном виде, какособая форма имитации мысли в исторической науке», ушли «в забытие,уступив место критически–провоцирующим статьям». Историографовстали подталкивать к тому, чтобы свою деятельность они ограничили разработкой «практических рекомендаций», о том, какие проблемы в исторической науке изучены хорошо, а какие пока являются недостаточно исследованными, и на что, в связи с этим, следует обратить особое внимание историкам. Делалась попытка разделения ученого исторического сообщества на своеобразные касты или расы: низшую и высшую. С точки зрениякритиков, «гораздо проще изучать «что писали историки»,нежели «какони писали» [1].

Критики договорились до того, что историографические исследования являются чем–то несерьезным, методика исследования – «сканерной», проблемные историографические исследования объявляются «псевдоисториографией», «историографоманией» и т.д.

В решении вопроса о предмете современных историографических исследований среди историографов произошел раскол. В зависимости отрешения данного вопроса выделяется три типа исследований. Приоритетным направлением современной историографии можно считать проблемные исследования. В настоящее время задачи проблемной историографии, которая направлена на рассмотрение результатов профессиональной деятельности историков, изучение борьбы идей, на подведение итогов изучения определенной исторической проблемы, выявление неизученных или дискуссионных вопросов, определение направлений возможных будущих изысканий по исследуемой проблеме, серьезно изменились. В современном проблемном исследовании освещается не только проблемное поле, но и концентрируется внимание на особенностях развития историографического процесса. Выявление научных школ и направлений в изучении проблемы, анализ влияния политико–идеологического фактора на творчество историков позволяет внести вклад в исследование общего состояния исторической науки в рассматриваемый период.

Использование историографом принципа ценностного подхода позволяет уточнить, что из предшествующей историографической традицииустарело, а что является вкладом в науку и позволяет представить процесс приращения научных знаний по исследуемой проблеме. Особенно важно внастоящее время дать объяснение тому, почему в тот или иной промежуток времени становились актуальными одни проблемы, а другие, напротив, выпадали из поля зрения ученых–историков.[2]

Историограф не может не высказывать своего мнения по изучаемой проблеме, по ее наиболее дискуссионным вопросам. Для того чтобы подтверждать свои рассуждения позитивным материалом, он должен знать исторические источники по проблеме. При этом вполне возможно не только выявить и устранить фактические неточности, имеющие место в анализируемых историографических источниках, но и реконструировать более точную, адекватную действительности картину происходившего. В то же время не следует требовать от историографа знания всей источниковой базы по исследуемой проблеме, в том числе архивных источников.

Задачей историографа является максимально полное выявление и анализ историографических источников.Часть ученых рассматривает историографию как историю исторической науки. В центре данного типа историографических исследований находилось изучение организации научных исследований на том или ином этапе развития исторической науки. Эти ученые при изучении особенностей развития историографического процесса обращают внимание на деятельность научных учреждений, высших учебных заведений, краеведческих и других самодеятельных обществ по развитию исторических знаний; исторической периодики по их распространению; на влияния уровня исторического образования на подготовку и уровень развития ученых–историков; на формирование теоретико–методологических основ исторической науки; развитие и совершенствование методов исторического исследования; складывание источниковой базы исторической науки; изучают исследовательскую лабораторию ученых–историков. Все эти составные части историографического процесса рассматриваются в неразрывной связи друг с другом с учетом действия на них внутренних и внешних факторов.

В новых условиях историографы занялись переосмыслением важнейших теоретических проблем своей науки, в частности, они поставили вопрос о месте историографии в обновлении методологии исторического изучения, в создании соответствующей социальным ожиданиям системы исторических представлений; о предмете современных историографических исследований и др.[3]

Третья часть современных историографов провозглашают необходимость культурно–исторического подхода к современной историографии. Они занимаются поисками нового образа историографии в современном интеллектуальном пространстве, сосредотачивают усилия историографовна анализе интеллектуальной деятельности историков, ее условий и форм. По мнению Л.П. Репиной, в поле зрения историографов должны оказываться не только результаты профессиональной деятельности историка, нои вся его творческая лаборатория, исследовательская психология и практика и в целом – культура творчества историка. В этом случае главнымобъектом профессиональных занятий историографа становится индивидуальность историка во всей ее неповторимости, неординарности, способности противостоять внешним, принудительным обстоятельствам. [4]

Характеризуя степень размежевания в среде современных историографов, можно отметить, что между представителями различных направлений происходит борьба. Некоторые представители интеллектуальной истории обвиняют тех современных историографов, которые делают предметом своего исследования историю исторической науки в том, что они относятся к «традиционной» тенденции в современной историографической науке, которая только «формально дистанцируется от «марксистских» догматов». В заключении отмечу, что ориентирами в историческом образовании является профессионализм, воспитание гражданственности и патриотизма через объективный неконъюнктурный анализ событий и фактов, на основе общегуманитарной культуры и междисциплинарности.

Список литературы:

1. Чудинов В.А. Канун научной революции в области историографии [Электронный ресурс] / В.А. Чудинов. – URL: http://www.trinitas.ru/rus/doc/0211/002a/02111083.htm
2. Антощенко А.В. К новому пониманию историографии. – М., 2012. – С. 248–249.
3. Репина Л.П. Современная историографическая наука. – М., 2016. – С. 29–34.
4. Шмидт С О. О предмете советской историографии и некоторых принципах ее периодизации. – СПб., 2002. – С 171–174

УДК 371.315.6

СОВРЕМЕННАЯ СТРАТЕГИЯ ИННОВАЦИОННОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ НАУРОКЕ ТЕХНОЛОГИЯ ЧЕРЕЗ МЕТОД ПРОЕКТА

Визнер Галина Игоревна
учитель технологии, модератор
КГУ «Перелескинская общеобразовательная школа»
с.Перелески, Казахстан
E–mail: galina.harenko@mail.ru

Макатов Валихан Жаныбекович
учитель изо и черчения, модератор
КГУ «Перелескинская общеобразовательная школа»
с.Перелески, Казахстан
E–mail: makatov–1992@mail.ru

Аннотация

Педагогическое и методическое сопровождение выражается в форме творческого проекта, как инновационного инструмента. В статье рассматриваются основные понятиепо работе с творческим проектом,каксистемного управления образовательной деятельностью в школе.

***Ключевые слова**: профессионально–педагогическое образование, проект, содержание научно–педагогического сопровождения и поддержки, формы и методы проектной деятельности поддержки при работе с обучающимися.*

Аңдатпа

Педагогикалық – әдістемелік қамтамасыз ету инновациялық жоба түрінде көрінеді. Мақа–лада мектептегі оқу іс – әрекетін жүйелі басқару ретінде шығармашылық жобамен жұмыс істеудін негізгі тұжырымдамалары қарастырылады.

***Түйінді сөздер:** кәсіптік педагогикалық білім, жоба, ғылыми – педагогикалық, оқушылармен жұмыс жасау кезіндегі жобаларды, қызметінің формалары мен әдістері қолдау.*

Abstract

Pedagogical and methodological support is expressed in the form of a creative project as an innovative tool. The article discusses the basic concepts of work with a creative project as a system management of educational activities at school.

***Key words:** vocational pedagogical education, project, content of scientific and pedagogical support and furtherance, forms and methods of project support activities during work with students.*

Современногообразования, которое постоянно меняется и развивается, ставя множество задач перед системой образования Республики Казахстан. Школьное образование должно раскрыть способности каждого ребенка, воспитывать личность от которой во многом будет зависит жизнь в конкурентном мире, от которого будет зависит будущее нашей страны.

Вот уже 10 лет мы преподаем технологию, художественный труд в школе, и все свои 10 лет мы работаем в своей родной и любимой школе КГУ «Перелескинская общеобразовательная школа».

Наш предмет – особенный. В нем обучающиеся знакомятся с современными технологиями, получают ориентир в мире профессий, проявляют свою фантазию и

индивидуальность, идет подготовка к их трудовой деятельности. Труд еще много лет назад считался самым лучшим методом воспитания. Не случайно идет возрождения трудового воспитания обучающихся в школе и разделения художественного труда на два отдельных по их натуре не мало важных предметов для нынешнего поколения. Наш предмет несет огромное воспитательное значения, также учит сотрудничеству и здоровой конкуренции.

Дети школьного возраста по природе своей исследователи и с большим интересом участвуют в различных исследовательских делах. Успех исследования во многом зависит от его организации. Организуя учебно–исследовательскую деятельность школьников, необходимо следовать методологии. Поставленная проблема и обозначенная тема должны быть актуальными для ребенка, исследовательская работа должна выполняться им добровольно и быть обеспечена необходимым оборудованием, средствами и материалами.

На сегодняшний день в системе трудового воспитания в школах большие изменения. Перед нами учителями стоит не легкая задача: как в нашем меняющемся мире, мире компьютеров и гаджетов заинтересовать обучающихся ручным трудом. Что мы как учителя можем сделать, чтобы поддержать у обучающих интерес к предмету, к самому процессу добывания знаний? Это и есть главные вопросы стоящие перед нами, при обдумывании новых форм при работе с обучающимися. Одной из таких находок стали творческие проекты. [1]

В средней школе действенным средством сохранения интереса к исследованиям становится творческое проектирование. Что же такое проект и исследование? В чем их сходство и различие?

– Проектный метод обучения предполагает процесс разработки и создания проекта, прототипа, прообраза, предполагаемого или возможного объекта, или состояния.

– Исследовательский метод обучения предполагает организацию процесса выработки новых знаний. Принципиальное отличие исследования от проекта состоит в том, что исследование не предполагает создания какого–либо заранее планируемого объекта, даже его модели или прототипа.

Исследование, по сути, – процесс поиска неизвестного, новых знаний, один из видов познавательной деятельности.

Проект – более широкое понятие – это совокупность определенныхдействий, документов, предварительных текстов, замысел для создания реального объекта, предмета, создание разного рода теоретического продукта. Это всегда творческая деятельность. В основе метода проектов лежит развитие познавательных творческих навыков учащихся, умения самостоятельно конструировать свои знания и ориентироваться в информационном пространстве, развитие критического мышления.

Как писал Константин Дмитриевич Ушинский: «Человек рожден для труда; труд составляет его человеческой нравственности, и труд же должен быть воспитателем человека».

Мы должны создать условия для:

- формирования у детей информационной компетентности;
- формирования у ребят коммуникативной компетентности.

Надо учить:

- не просто запоминать и воспроизводить знания, а применять их на практике;
- формировать вопросы для общения и поиска информации. [2]

Для успешной реализации этих задач необходимо вовлекать учащихся в проектную деятельность. Участие в проектной деятельности – сложный труд для ученика, но интересный и захватывающий. Проект подразумевает самостоятельную

деятельность ученика, однако задача взрослых участников – знать суть этой проектной деятельности, её этапов, требований к процессу и результату выполнения, содействовать, направлять, советовать, помогать в решении сложных вопросов.

Начинается работа проекта с ее организации, где учитывается интересы обучающихся, выбора темы проектов и его подготовке к данному проекту. Учитывая понимания и мнения обучающихся. Развивая фантазию и мышления тем самым повышая уверенность в собственные силы, стимулируя волю к обучению.

Обучающиеся в праве выбирать тему проекта или по рекомендации учителя. Рекомендации даются учитывая возможности обучающихся. Определенно присутствуют меж предметные связи. Обучающиеся выбирают для себя изделие по вкусу, которое бы они хотели сделать или усовершенствовать.

Работа над проектом включает в себя несколько этапов:

– подготовительный (определение цели, постановка задач, анализ готового изделия, определение ресурсов, планирование работы);

– реализация (самостоятельное выполнение работы по плану, промежуточное обсуждение результатов, оформление работы);

– презентация результатов проекта (значимость работы, где и как ее можно использовать);

– оценка результатов проекта (четкость выполнения плана и последовательность операций, использование материалов и инструментов, эстетичность работы, активность каждого участника, характер общения и взаимопомощи при выполнении работы, презентация работы). [3]

Пример некоторых реализованных проектов: «Декоративная подушка», «Плетение из проволоки», «Шкатулка», «Вязанная подставка крючком», «Часы», «Национальные сумки», «Брошь Саукеле» и другое.

За учебный год обучающиеся с 5–9 классы выполняют 4 проекта. Которые каждую четверть презентуют. В старших классах особенно ценны коллективные работы, где на одной темой работают группы обучающихся. Здесь не маловажная роль правильно сформировать бригады это и будет путь к успеху. Делается опор на определенных обучающихся, дать возможность почувствовать и другим свою значимость и пользу ставя одну цель. На неделях развивающего цикла проводятся творческие выставки, после опубликовываются на сайте школы.

От нас как от учителя требуется большая работа на проработку с каждым учеником индивидуально ,на это уходит большой затрат времени. В связи с тем, что у нас есть ноутбук и выход в интернет, стало наиболее удобно проводить урок. И конечно же чувствуется колоссальный результат, мы проводим совместные мастер классы, наши обучающиеся занимают призовые места в школьных, районных, областных и республиканских очных и заочных выставках. Наши ученики очень внимательны и любознательны благодаря творческим проектам. Они рисуют эскизы, приносят фото с изображением работ, которые хотели бы выполнить. У них горят глаза и мы в этом им помогаем.

Итог таков, что впереди у нас большие творческие планы. Радости нет предела, когда наши обучающиеся заполняют нашу школу своими открытиями и творческими победами. Смотря на их упорство и старания, как они увлечены сложными проектами и мы верим что с такими творческими детьми у нашей республики большое будущее.

Список литературы:

1. Батурин С.О., Современные инновационные технологии в школьном образовании – URL: http://www.sch130.nsc.ru/people/staff/sovet/BaturinSO_170308.rtf.

2. Дичковская И.М. Инновационные педагогические технологии. – К., 2014. URL: https://academia–moscow.ru/ftp_share/_books/fragments/fragment_22089.pdf

3. Волков И.П. Приобщение школьников к творчеству/ И.П.Волков.– М: Просвещение, 1982 – URL: http://pedagogic.ru/books/item/f00/s00/z0000039/st004.shtml

УДК 373.3

КРИТЕРИАЛЬНОЕ ОЦЕНИВАНИЕ НА УРОКАХ КАК СРЕДСТВО МОТИВАЦИИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ К УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Вильгельм Елена Петровна
педагог–эксперт, учитель начальных классов
КГУ «Общеобразовательная школа №19
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г. Костанай, Казахстан
E–mail: elenavilgelm@mail.ru

Ермоленко Евгения Валерьевна
педагог–эксперт, учитель начальных классов
КГУ «Общеобразовательная школа №19
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г. Костанай, Казахстан
E–mail: Hochu87@list.ru

Аннотация

В данной статье рассматривается вопрос применения критериального оценивания на уроках как эффективного средства мотивации младших школьников к учебной деятельности. Исследуется влияние применения критериального оценивания на уровень мотивации и активности, учащихся в процессе обучения.

Ключевые слова: *критериальное оценивание, мотивация, критерий, чек–лист, оценка по шкале, рубрика.*

Аңдатпа

Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларын оқу іс–әрекетіне ынталандырудың тиімді құралы ретінде сабақтарда критериалды бағалауды қолдану мәселесі қарастырылады. Критериалды бағалауды қолданудың оқу процесінде оқушылардың мотивациясы мен белсенділік деңгейіне әсері зерттеледі.

Түйінді сөздер: *критериалды бағалау, мотивация, критерий, тексеру парағы, шкала бойынша бағалау, айдар.*

Abstract

This article examines the issue of applying criteria–based assessment in the classroom as an effective means of motivating younger students to study. The influence of the use of criteria–based assessment on the level of motivation and activity of students in the learning process is investigated.

Key words: *criteria assessment, motivation, criterion, checklist, scale assessment*, heading.

В современном образовании большое внимание уделяется развитию мотивации учащихся, особенно в начальной школе, где формируются основы активной учебной деятельности. Одним из инструментов, способствующих мотивации младших школьников к учёбе, является критериальное оценивание.

Критериальное оценивание представляет собой метод оценки знаний и умений учащихся, основанный на определённых критериях и стандартах, предварительно объявленных учителем. Этот подход к оцениванию отличается от традиционной суммативной системы, где ученики оцениваются исключительно по результатам заданий и тестов. Критериальное оценивание, напротив, ставит своей целью не только оценку конкретных ответов, но и оценку процесса, усвоения материала, применения знаний на практике и развитие умений учащихся. [1]

Одной из основных особенностей критериального оценивания в начальной школе является его ориентация на развитие личности ученика. В отличие от традиционных методов оценивания, где акцент делается в основном на результате и успехах, критериальное оценивание ставит целью выявление персональных усилий, прогресса, и усвоения знаний и навыков учащимися. Оно позволяет учителям и родителям более детально понимать, какие конкретные навыки и знания усвоил каждый ученик, а также на что стоит обратить внимание для дальнейшего развития.

Критериальное оценивание в начальной школе способствует повышению прозрачности и объективности процесса оценивания. Учителя вырабатывают конкретные критерии успеха, которые публикуются для учеников и их родителей. Это позволяет всем участникам образовательного процесса понимать, на что именно будет обращено внимание при оценивании, что способствует более объективной и справедливой оценке. [2]

Ещё одним важным аспектом критериального оценивания является его влияние на формирование мотивации учеников. Чёткость критериев успеха и детальная обратная связь позволяют ученикам лучше понимать, что от них требуется для достижения успеха. Это может способствовать более глубокому вовлечению в учебный процесс, поскольку ученики ясно понимают, какие цели они должны достичь.

Также, критериальное оценивание способствует развитию саморегуляции и самооценки у учеников. Понимание критериев, по которым будет проводиться оценка, помогает детям более осознанно подходить к выполнению заданий, анализировать свои ошибки и развивать свои знания и умения.

В начальной школе применение критериального оценивания имеет несколько важных аспектов.

Во–первых, это позволяет детям понимать, каким образом будет происходить оценка их знаний, что создаёт прозрачность и предсказуемость в учебном процессе. Это снижает уровень стресса, связанного с оценкой и позволяет ученикам более свободно вовлекаться в учебную деятельность.

Во–вторых, критериальное оценивание стимулирует субъектно–ориентированный подход к обучению и учебной деятельности. Учитель и ученик являются партнёрами в процессе обучения, где целью становится не только получение хороших оценок, но и осознанное освоение материала, развитие навыков и умений. [3]

В начальной школе критериальное оценивание может использоваться как в рамках учебных предметов, так и при подготовке к научному проекту.

Критериальное оценивание в начальных классах может быть осуществлено с использованием различных методик. На своих уроках мы используем, следующие методики критериального оценивания:

1. Чек–листы. На каждый урок разрабатываем чек–лист, содержащий конкретные критерии, которые ученики должны достичь в своей работе. Например, чек–лист может включать правильность выполнения задания, использование определённых ключевых слов или терминов, наличие определённых элементов в ответе и т.д. Этот подход позволяет нам ясно видеть, на каком этапе понимания темы находится каждый ученик.

2. Оценка по шкале. На уроках используем числовую шкалу или качественные оценки (например, «неудовлетворительно», «удовлетворительно», «хорошо», «отлично») для оценки учебных работ. В данном случае, у нас уже есть определённое критерии, соответствие которым позволяет определить уровень достижения ученика.

3. Рубрики. Разрабатываем рубрику или оценочную сетку, где конкретные критерии оценивания и их уровни достижения представлены в виде таблицы или графика. Это позволяет учащимся и их родителям понять, какие аспекты работы будут оцениваться и каким образом.

Проектная деятельность. При работе над проектами мы совместно с учениками разрабатываем критерии успеха для оценки результата проектной деятельности. Такой подход позволяет нам оценить не только конечный продукт, но и процесс работы над проектом.

Каждая из этих методик критериального оценивания может быть адаптирована под конкретные потребности учителя и учеников в начальных классах и способствовать более объективной и дифференцированной оценке учебных достижений.

Приведём несколько примеров из опыта своей работы.

Пример работы на уроке математики в начальной школе с применением критериального оценивания.

Для начала даём задание: решить пример с использованием десятичной системы счисления.

Критерии оценивания включают правильность выполнения действий, понимание и использование десятичных разрядов, аккуратность и последовательность выполнения действий. Ученики работают над заданием, и в конце занятия проводим оценку по критериям, обсуждаем результаты и объясняем ошибки, если они были допущены. Таким образом, ученики получают обратную связь о своём выполнении задания и видят, на какие аспекты они должны обратить внимание для улучшения своих навыков.

Пример работы на уроке русского языка в начальной школе с применением критериального оценивания.

Задание: написать рассказ на заданную тему.

Критерии оценивания включают логическую последовательность событий, использование лексики и грамматики, выразительность и оригинальность текста. Ученики пишут свои рассказы, затем проводим оценку, используя объявленные критерии, обсуждаем с учениками их работы, выявляет сильные стороны и указывает на те аспекты, которые требуют улучшения. Это позволяет учащимся осознанно работать над своими навыками письма и лучше понимать, какие аспекты являются ключевыми для успешного выполнения задания.

Урок познание мира:

Задание: изучить и представить проект о животном.

Критерии оценивания: содержание (полнота и точность информации о животном), оформление и структура проекта, ясность и понятность презентации.

Ученики готовят проект, представляющий информацию о выбранном животном. Далее оцениваем их работы с учётом критериев, обсуждаем полученные результаты с классом, подчёркивая сильные стороны и помогая найти способы улучшения проектов.

Урок изобразительного искусства:

Задание: создать рисунок по теме «Моя семья».

Критерии оценивания: использование цвета, композиция, выразительность, оригинальность.

Ученики рисуют свои семьи, затем проводим оценку работ с учётом заранее объявленных критериев. Оценка сопровождается объяснением выставленных баллов, что помогает учащимся понять моменты, на которые нужно обратить внимание в своих работах.

Преимущества критериального оценивания на уроках начальной школы:

1. Индивидуализация обучения. Критериальное оценивание позволяет учителям учитывать не только итоговые результаты, но и процесс усвоения знаний и навыков учениками. Это способствует индивидуализации подхода к каждому ученику, учитывая их индивидуальные особенности, потребности и темпы обучения.

2. Фокус на развитии навыков. Критерии успеха позволяют ученикам ясно понимать, какие конкретные навыки они должны приобрести. Это способствует более целенаправленному обучению и более эффективному развитию учебных навыков.

3. Формирование обратной связи. Критериальное оценивание способствует детальной обратной связи, помогающей ученикам понять, что именно им нужно улучшить. Это способствует формированию мотивации к самостоятельной работе над своими недостатками.

Критериальное оценивание применяется не только на уроках, но и при создании научных проектов с учениками. Хотим представить примерный пошаговый подход к использованию критериального оценивания при подготовке к научным проектам:

1. Определение целей и критериев успеха. Учитель и учащиеся вместе определяют цели проекта и разрабатывают критерии оценивания, которые будут использоваться для оценки результатов.

2. Планирование и выполнение проекта. Ученики работают над своими проектами, учитывая заранее определённые критерии успеха. Учитель предоставляет поддержку и обратную связь в процессе выполнения проекта.

3. Самооценка и рефлексия. Ученики оценивают свою работу с использованием критериев успеха и анализируют ее с точки зрения достижения поставленных целей.

4. Улучшение проекта и презентация результатов. На основе самооценки ученики вносят коррективы в свои проекты и готовятся к выступлению с результатами своих научных исследований.

Критериальное оценивание при подготовке к научным проектам в начальной школе способствует развитию исследовательских навыков учащихся и обеспечивает систематическое и целенаправленное развитие их компетенций в области научного исследования. [4]

Таким образом, критериальное оценивание на уроках начальной школы играет важную роль в формировании мотивации учащихся к учебной деятельности. Он способствует осознанности учебного процесса, развитию саморегуляции, партнёрскому взаимодействию и вниманию к развитию каждого ученика. Исходя из этого, применение критериального оценивания на уроках начальной школы является важным элементом современной образовательной методики, способствующим интересу к учению, активности и саморазвитию младших школьников.

Список литературы:

1. Руководство по критериальному оцениванию для учителей начальной школы: Учебно–методическое пособие. / Под ред. О.И.Можаевой, А.С.Шилибековой, Д.Б.Зиеденовой. – Астана: АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2016. – 56 с.

2. Оценивание учебных достижений учащихся. Методическое руководство. / Сост. Р.Х.Шакиров, А.А.Буркитова, О.И.Дудкина. – Б.:, «Билим», 2012. – 80 с.

3. Громова Т. Не оценивать, а мотивировать // Управление школой. – 2005. – № 22 (16–30 ноября). – С. 23 – 25.

4. Пинская М.А., Улановская И.М. Новые формы оценивания. Начальная школа. // Просвещение – 2013. – 41 с.

УДК 372.851

ВИРТУАЛЬНЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ПЕРСПЕКТИВЫ: ИЗУЧЕНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ПЛАТФОРМ ДЛЯ ЭФФЕКТИВНОГО ОБУЧЕНИЯ

Виноградова Нина Валентиновна
учитель математики и физики
КГУ «Общеобразовательная школа № 23 имени М. Козыбаева
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
магистрант 1 курса, ОП «Математика» КРУ им. А.Байтурсынова,
г.Костанай, Казахстан
E–mail: nin_vin_01@bk.ru

Аннотация

Данная статья рассматривает современные виртуальные образовательные платформы как важное направление образовательной эволюции. Охватывая глобальный аспект, она подчеркивает их роль в уничтожении географических барьеров и предоставлении студентам со всего мира доступа к образовательным программам ведущих учебных учреждений. Статья затрагивает также технологические инновации виртуальных платформ, включая интерактивные инструменты, разнообразие учебного контента, и гибкость форматов обучения. Индивидуализированное обучение, системы оценки и обратной связи, а также их доступность для различных аудиторий являются важными аспектами, представленными в статье.

Ключевые слова: *виртуальные образовательные платформы, мобильная ориентированность приложений, пробные версии платформ, онлайн–классы, персонализированное обучение, области применения образовательных платформ.*

Аңдатпа

Бұл мақалада заманауи виртуалды Білім беру платформалары білім беру эволюциясының маңызды бағытыретінде қарастырылады. Жаһандық аспектіні қамти отырып, бұл олардың географиялық кедергілерді жоюдағы және әлемнің түкпір–түкпірінен келген студенттерге жетекші оқу орындарының білім беру бағдарламаларын ақол жеткізудегі рөлін көрсетеді. Мақалада виртуалды платформалардың технологиялық инновациялары, соның ішінде интерактивті құралдар, оқу мазмұнының әр түрлілігі, және оқыту форматтарының икемділігі. Жеке оқыту, бағалау және кері байланыс жүйелері және олардың әр түрлі аудиторияларға қол жетімділігі мақалада көрсетілген маңызды аспектілер болып табылады.

Түйінді сөздер: *виртуалды білім беру платформалары, мобильді–бағдарланған қосымшалар, платформалардың сынақ нұсқалары, онлайн сабақтар, дербестендірілген оқыту, білім беру платформаларын қолдану салалары.*

Abstract

This article examines modern virtual educational platforms as an important direction in educational evolution. Embracing a global perspective, it highlights their role in breaking down geographical barriers and providing students from around the world with access to educational programs from leading educational institutions. The article also touches on technological innovations of virtual platforms, including interactive tools, variety of educational content, and flexibility of learning formats. Personalized learning, assessment and feedback systems, and their accessibility to different audiences are important aspects presented in the article.

Key words: *virtual educational platforms, mobile–oriented applications, trial versions of platforms, online classes, personalized learning, areas of application of educational platforms.*

Существует множество современных виртуальных образовательных платформ, предоставляющих разнообразные инструменты и ресурсы для эффективного обучения. Эти платформы отличаются функциональностью, особенностями и подходами к обучению.

Например, EdApp предоставляет бесплатное приложение с настраиваемыми шаблонами для создания курсов, обеспечивая простоту использования и мобильную ориентированность. Raven 360 выделяется возможностью контроля представления

контента для отдельных учеников.WizIQ, в свою очередь, поддерживает основные элементы LMS и предлагает бесплатную пробную версию.

Vedamo ориентирована на онлайн–репетиторство, предоставляя виртуальный класс без необходимости установки плагинов. NewrowSmart обеспечивает цифровую доску, облачную запись и комнаты отдыха. Velpic, с интуитивным интерфейсом и редактированием видео, применяется в различных областях. ezTalksMeetings включает видео высокого качества, обмен мгновенными сообщениями и виртуальную доску.

BigBlueButton, как платформа с открытым исходным кодом, предоставляет интерактивную доску и поддерживает до 15 веб–камер. LearnCube, с интерактивной доской, индивидуальным брендингом и CMS, особенно полезна для преподавания языков. Каждая платформа со своими преимуществами и недостатками, обеспечивает обширный выбор для обучения в различных контекстах. [1]

3P Learning предлагает средства для обучения математике и грамоте с использованием смешанного обучения. Bloomz создает учителям и школам возможность экономить время, объединяя все необходимые инструменты для общения с родителями и студентами в одном приложении. Другие платформы, такие как Buncee, ClassDojo и Deck.Toys, обеспечивают возможность создания онлайн–уроков, обмена мыслями и создания совместных образовательных пространств. Dialpad подходит для построения подключенного кампуса с видеоконференциями и телефонными системами. EdModo обеспечивает обмен сообщениями и материалами, а EdPuzzle – создание интерактивных уроков на основе видео [2]. Edulastic позволяет создавать ассессменты, а ExplainEverythingWhiteboard – интерактивные уроки. FlipGrid позволяет студентам и учителям записывать короткие видео для обмена знаниями, а Genially предоставляет инструменты визуальной коммуникации. GoogleClassroom является широко используемой виртуальной классной комнатой, а Habyts и Hapara обеспечивают управление экранами студентов и обеспечивают безопасность в области информации. Kahoot! и Kapwing предоставляют варианты для интерактивного обучения и редактирования мультимедийных проектов. ManagedMethods ориентирована на безопасность данных, а MicrosoftTeams позволяет строить совместные классы и вести общение. Parlay предоставляет инструмент для дистанционных дискуссий, Pronto – центр коммуникации, а Seesaw – создание обратной связи между студентами, учителями и семьями. Slack объединяет ресурсы и общение, start.me создает удобные стартовые страницы для классов, а StudyBee предоставляет систему оценок и обратной связи. Sutori является инструментом для коллаборативных презентаций, Webex – платформой для поддержания связи в удаленных классах, а Wooclap – бесплатным инструментом для поддержания интерактивности. Ziplet предоставляет возможность создания цифровых выходных билетов. Все эти платформы предоставляют обширные возможности для разностороннего и эффективного обучения в виртуальной среде [3].

Онлайн–образование переживает трансформацию, переходя от традиционных систем управления обучением (LMS) к новой эре 3D–виртуальных кампусов. Этот сдвиг обещает переосмысление образования, предлагая интерактивные среды, аналогичные популярным играм, и обеспечивающие глубокое вовлечение студентов. Платформы 3D–виртуальных кампусов, такие как AxonPark, предлагают иммерсивные образовательные опыты, переходя за рамки традиционных LMS, таких как Canvas или Moodle.

Эти платформы не только копируют реальные сценарии, но и служат порталами к необыкновенным, ранее невозможным переживаниям. Они позволяют путешествовать от микроскопического мира клеток до космических исследований,

предоставляя уникальные возможности глубокого исследования, выходящие за рамки физического мира.

Роль 3D–виртуальных кампусов в онлайн–обучении не ограничивается базовой видеосвязью и доставкой контента. Они предоставляют активные 3D–интерактивные образовательные опыты, схожие с увлекательностью популярных игр, таких как Minecraft и Roblox.

В отличие от этих игр, созданных не для образовательных целей, платформы вроде AxonPark разработаны специально для образования. Они предоставляют иммерсивные образовательные опыты и включают функции, важные для обучения, такие как соответствие учебных программ, отслеживание прогресса и поддержка.

Преимущества 3D–виртуальных кампусов огромны. Они решают проблемы онлайн–обучения, такие как социальная изоляция и отсутствие структуры в обучении. Эти платформы предлагают инновационные решения, создавая интерактивные виртуальные пространства, имитирующие динамику физического кампуса. Это помогает уменьшить чувство изоляции и придать структуру обучению, предоставляя запланированные занятия, зоны для индивидуальных занятий и групповые рабочие пространства.

Более того, 3D–виртуальные кампусы способствуют экономической и экологической устойчивости. Требуя минимальной физической инфраструктуры, они обеспечивают значительные экономические выгоды для образовательных учреждений и соответствуют глобальным целям устойчивого развития, снижая углеродный след, связанный с традиционными кампусами.

Выбор подходящей 3D–виртуальной кампусной платформы требует учета таких факторов, как образовательные цели, пользовательский опыт, доступность, масштабируемость, настраиваемость, безопасность и поддержка.

Однако переход к виртуальным пространствам для обучения вызывает глубокие философские вопросы. Он ставит под сомнение традиционные представления о учебных пространствах, сообществе и личной идентичности. В виртуальной образовательной среде сообщество формируется не физической близостью, а общими интеллектуальными интересами и цифровыми взаимодействиями. Личная идентичность выражается через аватары и цифровые облики, возникая в реальном времени. Это поднимает интересные вопросы о том, как мы выражаем себя и взаимодействуем с другими в цифровом мире, а также о влиянии этих виртуальных идентичностей на нашу реальную личность.

Тем не менее, несмотря на демократизацию образования в цифровой среде, обеспечивая универсальный доступ к высококачественному образованию, возникает сложный вопрос о цифровой справедливости. Глобальная неравномерность в доступе к технологиям поднимает вопросы о том, как обеспечить равные возможности для цифрового обучения и как преодолеть цифровое неравенство.

Эта борьба между технологическим прогрессом и образовательной справедливостью становится ключевой философской задачей, перед которой стоят педагоги, политики и общество в целом, по мере продвижения в этом захватывающем цифровом мире.

В заключение, появление 3D–виртуальных кампусных платформ символизирует новую эру в онлайн–образовании, предоставляя безпрецедентные возможности для глобальной трансформации обучения. При этом необходимо внимательно рассматривать философские вопросы, которые она поднимает. Педагоги, разработчики и законодатели должны двигаться вперед осторожно, обеспечивая, чтобы будущее образования оставалось фундаментально ориентированным на человека, несмотря на технологический прогресс.[4]

В современном образовании, где внимание студентов разбавлено мобильными устройствами, социальными медиа и конкуренцией за внимание, важно задаться вопросом: как максимизировать образовательную ценность за каждую минуту (LearningValuePerMinute, LVPM) в классной комнате?

Для оптимизации LVPM эффективным является сбалансированный подход, включающий как традиционные, так и современные методы. Несмотря на захватывающие возможности новых технологий, традиционные методы продолжают играть ключевую роль в улучшении образования. Ниже приведены проверенные методики, способствующие повышению LVPM:

1. *Изучение на основе кейсов* Обсуждение реальных сценариев или кейсов может существенно улучшить навыки критического мышления и принятия решений. Внедрение изучения на основе кейсов в учебный план может сделать каждую минуту в классе более ценной, способствуя формированию практических знаний, полезных в реальных ситуациях.

2. *Обучение сверстников* Акт передачи концепции сверстнику может укрепить понимание учебного материала. Эта взаимная техника обучения может быть особенно эффективной в сложных предметах, где глубокое понимание играет важную роль. Использование техник обучения сверстников может максимизировать прирост знаний в каждую минуту, делая учебный процесс более эффективным.

3. *Перевернутый класс* Методология перевернутого класса переворачивает традиционную модель обучения. Вместо проведения лекций в классе студенты изучают материалы дома. В классе время тратится на интерактивные упражнения, обсуждения и практику. Этот метод позволяет студентам более эффективно использовать свое время в учебной среде, фокусируясь на деятельности, способствующей повышению LVPM [5].

Роль интерактивных образовательных платформ в 3D –на арену выходят передовые интерактивные образовательные платформы в 3D. Эта платформа разработана для улучшения LVPM, обращаясь к его ключевому элементу: вовлечению, важному столпу для достижения лучших образовательных результатов.

Повышение прироста знаний – занятия должны быть спроектированы так, чтобы адаптироваться к стилю и темпу обучения каждого студента. Они могут выявлять пробелы в понимании и мгновенно предоставлять целевые упражнения или пояснения для их заполнения. Такой персонализированный подход обеспечивает максимальный прирост знаний для каждого студента, тем самым увеличивая LVPM.

Оптимизация времени, проведенного в обучении – интерактивная среда платформы должна быть разработана для имитации реальных сценариев, где можно применить приобретенные навыки. Это не только делает процесс обучения более эффективным, но и сокращает время, необходимое для переноса знаний из теоретического мира в практику. Студенты могут учиться, выполняя практические задания, что часто бывает быстрее и эффективнее, чем традиционные методы.

Современные университеты стремятся изменить образовательный ландшафт, инвестируя в технологии метавселенной и виртуальной реальности (VR). Более 100 ведущих учебных учреждений участвуют в пилотной программе, внедряя инновации, которые могут революционизировать образование.

В обучении математике метавселенная и VR могут сделать образование более доступным и инклюзивным. Учебные программы, адаптированные для виртуальной среды, могут облегчить процесс обучения студентам с различными уровнями физической подвижности или особыми образовательными потребностями [4].

Создание трехмерных визуализаций математических концепций в виртуальной среде может существенно улучшить понимание материала. Например, студенты математики могут исследовать сложные геометрические формы или алгоритмы,

представленные в трехмерном пространстве, что способствует более глубокому усвоению.

VR и метавселенная доказали свою эффективность в повышении образовательных результатов. В контексте высшей математики, где понимание абстрактных концепций играет ключевую роль, эти инструменты могут помочь студентам освоить материал более эффективно и с большим интересом.

Внедрение технологий метавселенной и VR требует значительных инвестиций, особенно в закупку необходимого оборудования. Поэтому важно разрабатывать стратегии финансирования и обращаться за поддержкой к финансовым аналитикам, а также рассматривать возможности привлечения грантов от различных источников.

Создание курсов в виртуальной среде требует дополнительной подготовки для преподавателей. Необходима разработка программ обучения, чтобы они чувствовали себя уверенно и могли полноценно использовать возможности VR и метавселенной в преподавании математики.

В итоге, интеграция технологий метавселенной и виртуальной реальности в высшую математику предоставляет уникальные возможности для трансформации образования и обогащения опыта студентов.

В целом, перспективы использования виртуальных платформ в образовании обещают улучшение образовательных результатов, более глубокое понимание материала и подготовку студентов к современному цифровому миру. Однако для успешной реализации этого потенциала необходимо внимательное планирование, подготовка и внедрение соответствующих стратегий [6].

Список литературы:

1. https://www.edapp.com/blog/top–10–virtual–learning–environments/

2. https://osvitoria.media/ru/experience/try–platformy–de–vchyteli–mozhut–stvoryty–svoyi–osvitni–onlajn–igry–2/

3. https://www.weareteachers.com/virtual–learning–platforms/

4. https://axonpark.com/

5.Акбаров А.А. Традиционные и инновационные методы обучения // Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития. – URL: https:// cyberleninka.ru/article/n/16414098

6. Bacca, J., Baldiris, S., and Fabregat, R. (2018). Insights into the factors influencing student motivation in augmented reality learning experiences in vocational education and training. Front. Psychol. 9:1486. doi: 10.3389/fpsyg.2018.01486

УДК 372.857

STEAM – ТЕХНОЛОГИИ НА УРОКАХ БИОЛОГИИ

Гевел Наталья Владимировна
магистр естественных наук, учитель биологии
Гимназия имени М.Горького, г.Костанай, Казахстан
E–mail:natalya.gevel30@gmail.com

Бублий Наталья Григорьевна
учитель биологии
Гимназия имени М.Горького, г.Костанай, Казахстан
E–mail: bubly.natalya@yandex.kz

Аннотация

В статье рассматриваются примеры применения элементов STEM – технологии на уроках биологии, цель которой развитие личности через формирование компетентностей, мировоззрен-

ческих позиций и жизненных ценностей. Полагаем, реализация данной технологии способствует росту творческого мышления и мотивации у обучающихся, что является актуальной задачей современного этапа развития образования.

Ключевые слова: *STEM – технологии, межпредметная интеграция на уроках биологии*

Аңдатпа

Мақалада биология сабақтарында STEM – технологиясының элементтерін қолдану мысалдары қарастырылады, оның мақсаты құзыреттіліктерді, дүниетанымдық ұстанымдар мен өмірлік құндылықтарды қалыптастыру арқылы тұлғаны дамыту болып табылады. Бұл технологияны іске асыру білім алушылардың шығармашылық ойлауы мен мотивациясының өсуіне ықпал етеді деп санаймыз, бұл білім беруді дамытудың қазіргі кезеңінің өзекті міндеті болып табылады.

Түйінді сөздер: *STEM – технологиясы, биология сабақтарындағы пән аралық интеграция*

Abstract

The article discusses examples of the use of STEM technology elements in biology lessons, the purpose of which is the development of personality through the formation of competencies, worldview positions and life values. We believe that the implementation of this technology contributes to the growth of creative thinking and motivation among students, which is an urgent task of the modern stage of education development.

Key words: *STEM technologies, interdisciplinary integration in biology lessons*

В современных условиях развития образования, в нашей стране, требования к учащимся значительно выросли. Так в гимназии А.М. Горького в г. Костанай обязательным условием обучения школьников является развитие критического мышления, креативности и инновационности, гибкости и адаптивности к постоянно меняющимся условиям жизни.

Не секрет, что влияние пандемии короновируса на образование оказалось колоссальным. Оно затронуло все ступени обучения, нарушился учебный процесс, можно смело сказать, снизился общий уровень образования.

В условиях дистанционного обучения наша основная задача, как учителей, была сохранить имеющиеся знания у учащихся и реализовать основные цели обучения по предмету. Однако, анализируя динамику качества знаний за последние 5 лет (Рисунок 1), мы наблюдаем спад данного показателя по предмету именно в и после пандемийный период (2019–2020 и 2020–2021 учебные годы). За это время многие учащиеся отвыкли работать в группах, общаться и доказывать свое мнение. Учащиеся вернулись за школьные парты рассеянными и несобранными, у них быстро наступала утомляемость и потеря внимания. Наблюдалась сильная зависимость от гаджетов, а у некоторых детей – нежелание работать в команде. Понижение качества знаний в основном дали параллели 6,7 и 8 классов, где дети в силу своего возраста и физиологических особенностей не обладают достаточной самоорганизаций и самодисциплиной, что несомненно отразилось на процессах восприятия, понимания и запоминания информации. Поэтому нам необходимо было найти новые методы и приемы мотивации учеников на каждом этапе урока.

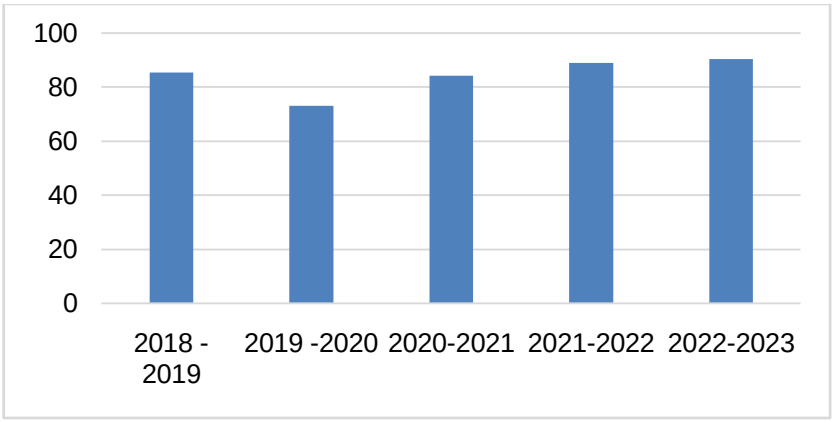

Рисунок 1. Динамика качества знаний по предмету «Биология»

Для этого на уроках биологии мы реализуем разные современные технологии обучения: Steamтехнологии, проектные технологии, технологии уровневой дифференциации, технологии творческого мышления, технологии направленного самообразования обучающихся.

Инновациями последних лет в реализации образовательных технологий на уроках биологии стала использование Steam технологии, которая имеет целью развитие личности через формирование компетентностей, мировоззренческих позицийижизненных ценностей.[1]

Рисунок 2. Использование Steam технологии на уроках биологии

Плюсами применения мы считаем следующие факторы:

Мотивирует к обучению;

Развиваеткреативность;

Повышает стрессоустойчивость;

Учит решению проблем;

Создает стойкие логические связи между дисциплинами;

Развивает аналитическое мышление, способность анализироватьпроцессы, предугадывать результат;

Постоянная работа с современными технологиями, дети привыкают шагать в ногу со временем. [2]

Steam технологии показывают как научный метод может быть применен в повседневной жизни. Это одно из направлений реализации проектной и учебно–исследовательской деятельности. На своих уроках биологии мы используем техноло-

гичное лабораторное и учебное оборудование, цифровые лаборатории PASCO для регистрации различных данных, датчики для измерения давления, углекислого газа, кислорода, влажности, PH, электрокардиограмму, спирометрию, средства визуализации, мультимедийные ресурсы.

Давайте рассмотрим примеры реализации элементов STEM–образования на наших уроках биологии.

Так при изучении темы «Возобновляемые источники энергии», учащиеся 6–х классов исследуют и анализируют различные альтернативные источники энергии, такие как солнечная, ветровая и гидроэлектроэнергия; проектируютсвои собственные простейшие модели возобновляемой энергии и представляют свои выводы классу.

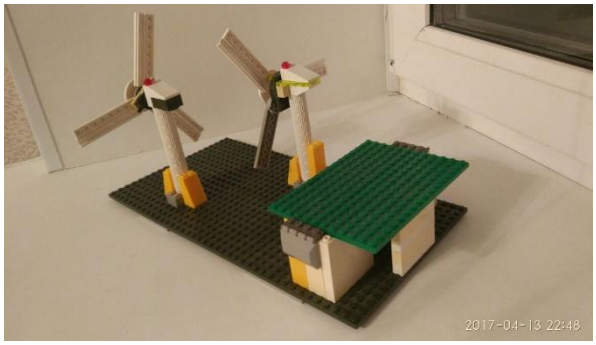

Рисунок 3. Ветровая энергия

Рисунок 4. Ручной генератор

В старших классах,в рамках изучения географии, экологии, физики, учащиеся конструируют более сложные модели.Идея интеграции ручного труда и инноваций в рамках дисциплины биологии поможет учащимся в сложных жизненных ситуациях. Междисциплинарное обучение: этот подход объединяет несколько предметов и навыков в единый опыт обучения.

Если во время похода устройствасвязи либо другие электронные приборы окажутся разряжены, их можно будет зарядить, используя лишь свою физическую силу. Также при перебоях электричества в населённом пункте, можно удовлетворить свои нужды, временно заменив привычный источник энергии аналогом этого устройства.

Интересным видом работы для учащихся является полевая работа. Полевая работа и обучение на опыте:этот подход подчеркивает практическое обучение в реальной среде. Учащиеся проводят экологическую оценку местности, например парка. Они собираютданные о таких факторах, как наличие лишайников на деревьях, состояние почвы или качество воздуха, а также анализируют влияние человеческой деятельности на окружающую среду.

Рисунок 5. Изучение лишайников

Еще одним направлением STEM – технологии является создание проектов в виде карт – схем, предметов – макетов, графических, динамических и образных моделей. В основе такой работы лежит принцип замещения. Реальный предмет ученик заменяет иным предметом, его изображением или относительным символом, что способствует всестороннему изучению биологического объекта, лучшему запоминанию его характеристик и свойств. Использование метода моделирования способствует развитию у ученика мотивационной сферы, интеллекта, способности всевозможных связей, контролировать и управлять своей учебно–познавательной деятельностью. [3]

На своих уроках мы моделируем растительную и животную клетки, бактерии, грибы – шляпочные, плесневые, дрожжи, простейших животных, строение цветка и корня и многое другое.

Например, при изучении отделов скелета человека, учащиеся должны были из костей правильно собрать скелет, подписать его отделы и основные кости. Дети проявили творческий подход и фантазию. В работу с удовольствием включились даже самые слабые ученики. Во время презентации работы ребята проявляли ораторские и организаторские способности.

Рисунок 6. Моделирование скелета человека

В рамках данного раздела «Движение», учащиеся 8 класса составляли графические карт– схемы по теме «Интересные факты о скелете человека», затем по данному разделу была проведена викторина. Таким образом данный раздел был изучен всесторонне при помощи типовых и нестандартных образовательных методов, что дало положительные результаты как на промежуточном формативном оценивании, так и при написании суммативного оценивания за раздел.

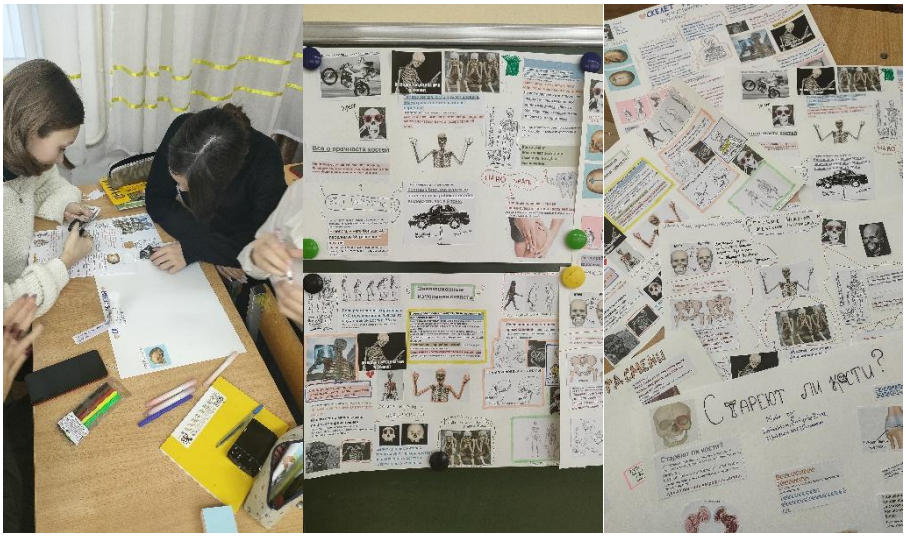

Рисунок 7. Создание карт – схем «Интересные факты о скелете человека

При изучении темы «Однодольные и двудольные растения» учащиеся создавали ботаническую монтировку гербария. Как известно ботаника достаточно сложный раздел биологии, с множеством специфических терминов и процессов, которые учащиеся запоминают с трудом. Поэтому данную темы мы решили предложить выполнить в необычной для учеников технике, как создание гербария, что вызвало интерес как к самому процессу изготовления, так и к процессу поиска, освоения и запоминания материала.

Рисунок 8. Создание карт – схем «Интересные факты о скелете человека»

Как уже говорилось ранее, на своих уроках и во внеурочной деятельности, при подготовке учеников к научным – исследовательским проектам, конкурсам, мы очень часто выполняем лабораторные и практические работы как предусмотренные программой обучения, так и в качестве дополнительных познавательных методов получения информации.

Рисунок 9. Работа с лабораторным и цифровым оборудованием

Идей для STEM–заданий в рамках школьного курса биологии, естествознания или экологии множество. Учителю важно найти темы, которые заинтересуют учеников и позволят им применить свои знания и навыки в реальной жизни.

Подводя итог, необходимо отметить, что рассмотрение стандартного материала нестандартными методами несомненно даёт качественные результаты. Коллективный творческий процесс вызывает положительный интерес к изучению даже самых сложных и порой неинтересных для учащихся тем уроков. Применение новых технологий ведения урока позволяет доступно, наглядно и компактно подать изучаемый материал.

Список литературы:

1. Методические рекомендации по внедрению STEM образования в Казахстане URL: https://nao.kz/loader/fromorg/2

2. Шатунова О.В. STEAM образование в технологической подготовке школьников. – Елабуга: Елабужский институт К(П)ФУ, 2017.

3. Жумажанова С. Развитие STEM–образования в мире и Казахстане. // "Білімді ел – Образованная страна" – №20 (57) – 2016. – С. 30–35.

УДК 371.3

ИГРОВОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ КАК МЕТОД ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Гноевая Дарья Андреевна
магистрант 1 курса ОП «Педагогика и психология»
Костанайский региональный университет
имени А. Байтұрсынұлы
г. Костанай, Казахстан
E-mail: lfif200107@gmail.com

Аннотация

Статья посвящена теоретическим основам технологии игрового моделирования в обучении иностранному языку. Автор анализирует психолого–педагогические аспекты игры как метода обучения, ее виды, принципы, концепции. Автор также рассматривает влияние на мотивацию, интерес, творчество и коммуникативностьобучающихся и то какие навыки развиваются в процессе обучения. Автор делает вывод о том, что игровое моделирование является одним из наиболее эффективных и современных методов обучения иностранному языку, который способен обеспечить высокий уровень качества образования и достижения обучающихся.

Ключевые слова: *игровое моделирование, изучение языка, языковые навыки, коммуникативные компетенции, мотивация, методика преподавания*

Аңдатпа

Мақала шет тілін оқытудағы ойын модельдеу технологиясының теориялық негіздеріне арналған. Автор ойынның психологиялық–педагогикалық аспектілерін оқыту әдісі, оның түрлері, принциптері, тұжырымдамалары ретінде талдайды. Автор сонымен қатар оқушылардың мотивациясына, қызығушылығына, шығармашылығына және коммуникативтілігіне әсерін және оқупроцесінде қандай дағдылар дамитынын қарастырады. Автор ойын модельдеуі білім беру сапасы мен білім алушылардың жетістіктерінің жоғары деңгейін қамтамасыз ете алатын шет тілін оқытудың ең тиімді және заманауи әдістерінің бірі болып табылады деген қорытынды жасайды.

Түйінді сөздер: *ойын модельдеу, тілүйрену, тілдікдағдылар, коммуникативтік құзыреттілік, мотивация, оқыту әдістемесі*

Abstract

The article is devoted to the theoretical foundations of game modeling technology in teaching a foreign language. The author analyzes the psychological and pedagogical aspects of the game as a teaching method, its types, principles, concepts. The author also examines the impact on the motivation, interest, creativity and communication of students and what skills are developed in the learning process. The author concludes that game modeling is one of the most effective and modern methods of teaching a foreign language, which is able to ensure a high level of education quality and student achievement.

Key words*: game modeling, language learning, language skills, communicative competencies, motivation, teaching methods*

Игровое моделирование – это один из современных и эффективных методов обучения иностранному языку, который позволяет активизировать речевую деятельность учащихся, развивать их коммуникативные умения и межкультурную компетенцию, а также повышать их мотивацию и интерес к изучаемому языку. В этой статье мы рассмотрим теоретические основы игрового моделирования, его виды и принципы, а также представим примеры игровых ситуаций, которые можно использовать на уроках иностранного языка. [1]

Игровое моделирование – это метод обучения, основанный на имитации реальных или условных ситуаций общения с использованием игровых элементов, таких как роли, правила, цели, средства и результаты. Игровое моделирование относится к активным и интерактивным методам обучения, которые способствуют формированию у учащихся навыков самостоятельной и совместной работы, критического мышления, творчества и рефлексии.

Игровое моделирование имеет ряд преимуществ перед традиционными методами обучения иностранному языку, такими как:

– Игровое моделирование создает условия для естественного и живого общения на иностранном языке, которое учитывает индивидуальные особенности, интересы и потребности учащихся.

– Игровое моделирование способствует развитию всех видов речевой деятельности: аудирования, говорения, чтения и письма, а также интегрирует их в единый процесс коммуникации.

– Игровое моделирование позволяет учащимся не только усваивать и закреплять лексический и грамматический материал, но и расширять свой языковой и культурный кругозор, узнавать новую информацию и выражать свое мнение по различным темам.

– Игровое моделирование стимулирует учащихся к саморазвитию и самообразованию, поскольку они могут выбирать роли, ситуации и задания, которые соответствуют их уровню, интересам и целям.

– Игровое моделирование повышает мотивацию и интерес учащихся к изучению иностранного языка, поскольку оно делает процесс обучения увлекательным, разнообразным и эмоционально насыщенным. [2]

Игровое моделирование основывается на ряде теоретических концепций, таких как:

– Концепция игры как основной формы деятельности и развития человека, разработанная выдающимися психологами Л.С. Выготским, А.Н. Леонтьевым, Д.Б. Элькониным и другими.

– Концепция коммуникативного подхода к обучению иностранному языку, согласно которой целью обучения является формирование у учащихся способности к эффективному общению в различных ситуациях и контекстах, а не только знание языковых правил и структур.

– Концепция межкультурной коммуникативной компетенции, которая включает в себя не только языковые, но и социокультурные, стратегические, дискурсивные и другие компоненты, необходимые для успешного взаимодействия с представителями других культур и языков.

– Концепция ситуативного обучения, которая предполагает, что обучение происходит в определенном контексте, связанном с реальной или воображаемой жизненной ситуацией, в которой учащиеся сталкиваются с проблемами, задачами и целями, требующими решения и действия.

Игровое моделирование может быть классифицировано по различным критериям, таким как:

– Степень реализма ситуации: реалистичные (имитирующие реальные ситуации общения) и фантастические (создающие условные или вымышленные ситуации общения).

– Степень свободы действий участников: директивные (с заданными ролями, правилами и сценарием) и недирективные (с выбираемыми или создаваемыми участниками ролями, правилами и сценарием).

– Степень участия преподавателя: руководящие (с активным вмешательством преподавателя в ход игры) и неруководящие (с минимальным или отсутствующим вмешательством преподавателя в ход игры).

– Степень сложности задания: простые (с одним или несколькими участниками, ограниченным временем и материалом) и сложные (с большим количеством участников, продолжительным временем и разнообразным материалом). [3]

Для эффективного использования игрового моделирования в обучении иностранному языку необходимо соблюдать следующие принципы:

– выбирать игры, соответствующие целям, содержанию и уровню обучения;

– подготавливать учащихся к игре, объясняя правила, роли, задания и критерии оценивания;

– обеспечивать поддержку и обратную связь во время игры, помогая учащимся справляться с трудностями и стимулируя их речевую активность;

– проводить рефлексию после игры, анализируя достижения и ошибки учащихся, выявляя проблемные зоны и пути их устранения.[4]

Игровое моделирование на уроке иностранного языка может способствовать развитию различных навыков иностранного языка, таких как:

1) Аудирование. Учащиеся могут слушать и понимать речь других участников игры, а также аудио– и видеоматериалы, связанные с темой игры.

2) Говорение. Учащиеся могут выражать свои мысли, чувства, мнения, пожелания и т.д. на иностранном языке, используя разнообразные лексические и грамматические средства, а также правильную произношение и интонацию.

3) Чтение. Учащиеся могут читать и понимать различные тексты на иностранном языке, связанные с темой игры, а также извлекать из них необходимую информацию для выполнения заданий игры.

4) Письмо. Учащиеся могут писать различные тексты на иностранном языке, связанные с темой игры, такие как письма, сообщения, отчеты, рецензии и т.д., соблюдая правила орфографии и пунктуации.

5) Межкультурная компетенция. Учащиеся могут узнавать и сравнивать различные аспекты культуры стран изучаемого языка, а также уважать и принимать различия в ценностях, нормах, традициях и т.д. [5]

Игровое моделирование также может развивать у учащихся такие общеучебные и личностные качества, как:

1) Самостоятельность:

– Выбор стратегий: В игровой среде учащиеся могут самостоятельно выбирать, какие стратегии обучения использовать. Это может быть выбор слов для изучения, выбор упражнений для выполнения, или выбор тем для обсуждения.

– Контроль и оценка: Игры часто предоставляют учащимся возможность самостоятельно отслеживать свой прогресс. Это может быть сбор очков, достижение уровней, или получение обратной связи от других игроков.

2) Сотрудничество:

– Командная работа: Игры часто требуют от учащихся сотрудничества друг с другом для достижения общей цели. Это может быть работа над проектом, участие в ролевой игре, или игра в командную игру.

– Коммуникация: В процессе игры учащиеся учатся договариваться, делиться информацией, помогать друг другу и решать конфликты.

3) Творчество:

– Фантазия: Игры предоставляют учащимся возможность проявить свою фантазию и примерить на себя разные роли.

– Оригинальность: Игры могут стимулировать учащихся к поиску новых и оригинальных решений задач.

– Гибкость: Игры часто требуют от учащихся адаптироваться к меняющимся условиям и быть готовыми к неожиданностям.

– Критическое мышление: Игры могут помочь учащимся развить критическое мышление, оценивая информацию, принимая решения и решая проблемы.

4) Мотивация:

– Интерес: Игры могут сделать процесс обучения более интересным и увлекательным.

– Удовольствие: Игры могут приносить учащимся чувство удовольствия и удовлетворения.

– Уверенность: Успешное участие в играх может повысить уверенность учащихся в себе и своих способностях.[6]

Игровое моделирование на уроках иностранного языка имеет ряд психологических преимуществ:

1. Мотивация:

– Интерес и удовольствие: Игры делают процесс обучения более интересным и увлекательным, что повышает мотивацию учащихся к изучению языка.

– Чувство достижения: Успешное участие в играх дает учащимся чувство достижения и уверенности в себе.

– Снижение тревожности: Игровая атмосфера помогает снизить языковой барьер и тревожность, что позволяет учащимся более раскрепощенно общаться.

2. Когнитивные процессы:

– Внимание: Игры требуют от учащихся концентрации внимания, что способствует лучшему запоминанию материала.

– Память: Игры помогают учащимся запоминать новые слова и выражения в контексте.

– Мышление: Игры стимулируют креативность и нестандартное мышление.

3. Личностные качества:

– Коммуникабельность: Игры развивают навыки общения и сотрудничества.

– Ответственность: Игры учат учащихся принимать решения и отвечать за свои действия.

– Самостоятельность: Игры предоставляют учащимся возможность самостоятельно выбирать стратегии обучения.

4. Эмоциональная сфера:

– Позитивные эмоции: Игры вызывают у учащихся положительные эмоции, что делает процесс обучения более приятным.

– Снижение стресса: Игровая атмосфера помогает учащимся расслабиться и снять стресс.

– Повышение самооценки: Успешное участие в играх повышает самооценку учащихся. [7]

Таким образом, игровое моделирование является эффективным методом обучения иностранным языкам, который позволяет повысить мотивацию учащихся, развить их коммуникативные навыки, расширить словарный запас и развить творческие способности. При правильном использовании игровое моделирование может сделатьпроцесс обучения иностранному языку более интересным, увлекательным и жизненным. Оно позволяет обучающимся не только усваивать языковые знания, но и применять их в различных ситуациях, имитирующих реальную коммуникацию.

Игровое моделирование также способствует формированию межкультурной компетентности, так как оно включает в себя элементы культуры страны изучаемого языка. Игровое моделирование требует от учащихся активной позиции, самостоятельности, инициативы и ответственности. Оно развивает у них навыки работы в команде, умение слушать и уважать мнение других, а также умение решать проблемы и преодолевать трудности. Игровое моделирование является одним из наиболее эффективных и современных методов обучения иностранному языку, который способен обеспечить высокий уровень качества образования и достижения обучающихся. [8]

Список литературы

1. Онищенко Ю.В. Игровые методы обучения иностранному языку в вузе // Язык и культура. 2015. № 10. С. 119–125.

2. Смирнова В.С. Игровое моделирование в обучении иностранному языку: практический аспект // Теория и практика современной науки. 2013. № 10. С. 116–118.

3. Никульшина А.А. Игровое моделирование как средство обучения лексике английского языка: выпускная квалификационная работа. Екатеринбург: Уральский государственный педагогический университет, 2020. 64 с.

4. Кириленко М.А., Макарова О.С. Игровое моделирование при обучении инностранному языку в начальной и средней школе /М.А.Кириленко, О.С.Макарова // Вопросы педагогики. – 2019 г., с. 63–67

5. Зимняя, И.А. Психология обучения иностранным языкам / И.А.Зимняя – М.: Просвещение, 1991.

6. Кузнецова О.В. Игровые методы обучения иностранным языкам: учеб.пособие / О.В.Кузнецова – М.: Флинта: Наука, 2009

7. Littlemore J. Applying cognitive linguistics to second language learning and teaching. – Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2009.

8. Wright T. The development of second language fluency. – Oxford: Oxford University Press, 2004.

УДК 373.3

ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Гоферт Татьяна Алексеевна
учитель начальных классов
КГУ «Общеобразовательная школа № 11
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: tana_ova@mail.ru

Рослик Оксана Леонидовна
учитель начальных классов
КГУ «Общеобразовательная школа № 11
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: oksana_roslik@mail.ru

Аннотация

В современном мире перед системой образования стоит задача формирования личности с развитым критическим мышлением. Младшие школьники должны владеть основами широкого спектра навыков. Одним из них является умение учащихся начальных классов проводить исследовательскую работу. В статье рассматривается вопрос исследовательской компетентности обучающихся начальной школы. Авторами определено позитивное влияние исследовательской деятельности на раскрытие индивидуальных особенностей и способностей детей младшего школьного возраста.

***Ключевые слова**: исследовательская деятельность, проектные методы, мотивация.*

Аңдатпа

Қазіргі әлемде білім беру жүйесінің алдында сыни ойлауы дамыған тұлғаны қалыптастыру міндеті тұр. Бастауыш сынып оқушылары көптеген дағдылардың негіздерін білуі керек. Солардың бірі – бастауыш сынып оқушыларының зерттеу жұмыстарын жүргізу қабілеті. Мақалада бастауыш сынып оқушыларының зерттеу құзыреттілігі мәселесі қарастырылады. Авторлар бастауыш мектеп жасындағы балалардың жеке ерекшеліктері мен қабілеттерін ашуға зерттеу қызметінің оң әсерін анықтады.

***Түйінді сөздер**: зерттеу қызметі, жобалау әдістері, мотивация.*

Abstract

In the modern world the education system is faced with the task of forming a personality with developed critical thinking. Younger students must have the basics of a wide range of skills. One of them is the ability of primary school students to conduct research work. The article discusses the issue of research competence of primary school students. The authors has determined the positive impact of research activities on the disclosure of the individual characteristics and abilities of children of primary school.

***Key words**: research activity, project methods, motivation.*

Учителя начальных классов прекрасно знают, как важно заинтересовать детей на уроке и сделать процесс обучения понятным. Несмотря на это, многие дети имеют низкий уровень развития познавательной деятельности**.** Перед системой образования стоит задача формирования личности с развитым критическим мышлением. Мы решили направить деятельность учеников не только на получение знаний, но и на самостоятельный поиск, проявление активности, организацию исследований деятельности, развитие исследовательских навыков. [1]

Исследования в начальной школе имеют два основных направления. Первое – это групповые исследования, тесно связанные с материалами учебной программы. Второе – индивидуальная исследовательская деятельность каждого ученика. Ученики выбирают тему, которая им интересна и разрабатывают ее. Для этой работы отводится поэтапное обучение.

Важно не только развить у детей интерес к знаниям, но и научить их самостоятельно добывать эти знания в тех областях науки и культуры, которые им интересны.

В современном динамичном обществе нужны не знания, а умение приобретать знания и самостоятельно их использовать.

Развитие учебно–познавательной деятельности является одним из основных факторов обучения, стимулирующих развитие младших школьников.

Основная цель, которую мы ставим перед собой – это обучение мышлению. Поэтому учеников поощряем выражать свои идеи устно и письменно, анализировать ответы своих сверстников и участвовать в дебатах с учителем и классом. Ученики предпочитают работать самостоятельно и без страха перед неудачей. Это происходит потому, что они знают, что рядом с ними всегда есть кто–то, кто может им помочь.

Наша задача состоит в том, чтобы научить детей быстро и гибко реагировать на меняющиеся обстоятельства, выявлять новые проблемы и задачи и находить пути их решения. Для этого необходимо использовать различные технологии. Одна из них– проектные методы, которые в свете требований современного образования могут эффективно решать задачи личностно–ориентированного обучения.

Планируя проекты, мы, учителя, смотрим в будущее ипредставляем, что ученики могут создать и получить, приложив определённые усилия. Проекты– это результат уникального развития выработанных навыков, приобретенных умений и применения знаний, полученных на уроках, на новом, продуктивном исследовательском уровне. В отличие от привычныхметодовобучения,ориентированныхв основном на репродуктивную деятельностьучеников,метод проектов учит детей самостоятельно ставить перед собой цель и находить средства для их достижения, то есть брать на себя ответственность засобственныедействия.

Метод проектов помогает нам решить одну из самых серьезных проблем современного образования – проблему мотивации. [2] Традиционными методами невозможно заинтересовать детей в обучении. На уроках скучают не только отстающие, но и одаренные дети. Для творческой и продуктивной проектной работы важно формулировать задания, не имеющие заранее определенных решений. Формулировка задания открытого типа может быть результатом группового обсуждения проблемы. Когда гипотезы и проблемы выдвигают сами ученики, это хороший момент для учителя проявить свои способности.

Когда вопросы, поднятые детьми, не только интересны, но и свежи для учителя, чувствуется важность и необходимость работы.

На своих уроках мы используем следующие мотивационные методы.

– Способ загадки (или приём интерпретации). Представление материала, содержащего неопределённость и связанного одной идеей, гипотезой или выводом.

– Приём «ключевых слов» или ключей. Например, нужно угадать предмет, спрятанный в ящике, или какое–то понятие. Ученикам предлагаются ключи для открытия. Выбор ключей учителем зависитот целей мотивации. Это могут быть:значение, причина, свойства, функции. Учащиеся задают вопросы, используя ключи, учитель может дать только ответы «да» или «нет».

– Погружение в проблему. Ученики ставятся в такую ситуацию, когда им необходимо принять какую–то позицию, роль и решить проблему уже с этой точки зрения.

– Выполнимое невыполнимое действие. Создаётся ситуация практического выполнения действия, причём есть иллюзия его лёгкого выполнения. Но у ученика ничего не получается. Возникает вопрос: «Почему не получается?».[3]

Нам, учителям, часто приходится придумывать мотивацию–процесс, требующий особого творчества, прогнозирования и расчета. От правильной мотивации зависит эффективность всего проекта.

Во время урока обучения грамоте дети под руководством учителя могут подготовить проект по теме «Алфавит». Перед началом урока ученикам предоставляется информация о том, где используется алфавит. Таким образом, ученики лучше осознают необходимость использования алфавита в своей жизни. Ученики также становятся более мотивированными и заинтересованными в проекте.

Источниками информации по данной теме могут быть:

- Встречи и беседы со взрослыми;
- Изучение художественной и познавательной литературы;
- Посещение библиотеки.

Работу над исследовательскими проектами мы начинаем уже в 1 классе. Конечно же, первоклассники пока еще не могут работать над исследованием по полной структуре, поскольку не умеют читать, писать, анализировать. Поэтому первое полугодие – это подготовительный этап, творческой деятельностью детей являются рисунки и устные рассказы, в которых они постепенно учатся анализировать, рассуждать и выделять ключевые моменты с помощью учителя. Ко второму полугодию дети уже умеют читать, у них развиты элементарные навыки письма, они могут задавать вопросы и отвечать на них. Это позволяет ученикам расширить рамки своих проектов, не ограничиваясь рисованием картинок.

Примерные проекты по данной теме:

- Расставление книг по алфавиту, запись учеников класса поалфавиту;
- Театр живых букв, проведение праздника «Прощание с Букварём»
- Фруктовая азбука (книжка–раскладушка с рисунками фруктов иовощей на каждую букву)

На втором году обучения наши дети могут собирать информацию из ненаучной литературы, а также устно создавать части своих собственных проектов под руководством учителя и родителей. На этом этапе дети могут самостоятельно выбрать тему, передать модель или эскиз макета в рисунках и сделать выводы о значимости проекта. В третьем классе исследовательские проекты более масштабны. Маленькие исследователи могут работать над научной литературой, переводить устную информацию в письменную, проводить первичный анализ информации. В четвёртом классе ребята поднимают свои исследования на новый уровень, и они становятся более аналитичными. Ученики способны анализировать, отбирать наиболее важную информацию из всего потока, самостоятельно составлять проект.

Проектная работа связана с тем, что возникает потребность перейти из ситуации, где есть проблема, в ситуацию, где я решу эту проблему или найду способы её решения. Особенность состоит в том, что нет готовых рецептов. Когда нет известных средств, для решения проблемы, запускается ситуация проектирования. Таким образом, в проектной работе основная задача – найти пути достижения цели.

Положительные стороны выполнения проекта:

- У детей есть возможность самостоятельно исследоватьвыбранную проблему;
- Они учатся задавать конкретные вопросы и моделируют проектпо–своему;
- Учатся вести регулярные записи в дневниках проектов;
- Учатся работать с источниками информации;
- Используют в своей работе вновь приобретённые знания инавыки;

– Учатся планировать, осуществлять и анализировать своюдеятельность.

Ученики приходят в школу, чтобы обучиться учебной деятельности. В начальной школе они учатся быть учениками. Ребенок должен стать учеником, наконец, субъектом своей собственной учебной деятельности. Это означает, что детей нужно научить учиться, самостоятельно приобретать знания и применять их.

В основе исследования лежит развитие познавательных навыков учащихся, умений самостоятельно конструировать свои знания, умений ориентироваться в информационном пространстве, развитие критического мышления. [4] Исследование всегда ориентировано на самостоятельную деятельность обучаемых – индивидуальную, парную, групповую, которую учащиеся выполняют в течение определенного отрезка времени. Этот подход органично сочетается с групповым подходом к обучению. Оно всегда предполагает решение какой–то проблемы, предусматривающей, с одной стороны, использование разнообразных методов, средств обучения, а с другой – интегрирование знаний, умений из различных областей науки, техники, технологии, творческих областей. В результате выполнения исследовательских проектов должен быть конкретный результат, готовый к внедрению. Чтобы добиться такого результата, необходимо научить обучаемых самостоятельно мыслить, находить и решать проблемы, привлекая для этой цели знания из разных областей. Результаты выполненных проектов должны быть, что называется, «осязаемыми»: если это теоретическая проблема − то конкретное решение, если практическая − конкретный результат.[5]

В нашей школе достаточно успешно стали применять исследовательскую работу. Ученица 4 класса Дирксен Лина выполнила исследовательский проект «Секрет названия конфет». Прежде всего была выявлена актуальность выбранной темы, была выдвинута гипотеза, поставлены цель и задачи, определили объект и предмет исследования. В работе использовались следующие методы: изучение научно–познавательной литературы, материалов Интернета, наблюдение, социологический опрос среди учащихся 4–х классов и родителей 1–2 классов, анализ полученных результатов. Девочка в течение года работала над проектом и пришла к следующим выводам:словесные товарные знаки – названия сладостей, распространяемых в Казахстане, это не простые слова, а уникальный мир, являющийся своеобразной системой среди имен собственных. Названия конфет сформированы на основе разных языков: русского, казахского и иностранного (английского). Названия сладостей отражают языковую ситуацию в Казахстане. Они открыты для заимствования, не подлежат строгому нормированию.

У этого исследования была практическая значимость**:** данный материал можно использовать на уроках русского языка, при проведении классных часов. Был выпущен буклет с рекомендациями.

Ученица 3 класса Каримова Дильназ заняла 1 место в городском конкурсе научно–исследовательских проектов. Тема: «Правда и вымысел о полезных свойствах молока(производство предприятий Казахстана и России),

Ученица 2 класса Беловец Дарья успешно выступила на городском конкурсе научно–исследовательских проектов «Зерде». Тема: «Кукла и современные дети». Проект занял 2 место.

Ученик 3 класса ПаризовАзат занял 3 место на городском конкурсе научно–исследовательских проектов «Зерде». Тема: «Влияние дефицита йода на умственную работоспособность и школьную успеваемость».

Ученик 2 класса Кучкин Егор занял 2 место на городском конкурсе научно–исследовательских проектов «Зерде». Тема: «Изучение жидких средств для мытья посуды на рынках города Костаная».

В период бурной информатизации общества особое значение для развития человека приобретают умения собирать необходимую информацию, целесообразно пользоваться, проводить элементарные исследования, выдвигать гипотезы, делать выводы и умозаключения. Выполнить эти задачи помогает исследование. Оно позволяет реализовать проблемное обучение, развивает теоретическое мышление и воображение, дает возможность обучать групповому взаимодействию.

Список литературы:

1. Брагинский И.А. Исследования юных. История и современность – М. Просвещение, 1997.
2. Матяш Н. В., Симононко В. Д. Проектная деятельность младших школьников. – М.: Вентана–Граф, 2002. – 106 с.
3. Михайлова Т. Проектная деятельность учащихся. – М., 2002
4. Викулина М. А. Личностно–ориентированный подход в педагогике: теоретические основания и пути их реализации. – Н. Новгород: НГЛУ 2004 – 296 с.
5. Дереклеева Н.И. Научно–исследовательская работа в школе. – М. Вербум–М, 2001. – 46 с.

УДК 376.112.4

РАЗВИТИЕ КОНЦЕПЦИИ ОБУЧЕНИЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЕ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Гурская Светлана Владимировна
педагог–исследователь, учитель физической культуры
КГУ «Общеобразовательная школа №17
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области»
г.Костанай, Казахстан
E–mail: gurskaya.svetlana.1974@mail.ru

Аннотация

Статья представляет актуальность развития концепции инклюзивного образования в области физической культуры и спорта, предлагает обоснование инновационных преобразований в системе образования на базе общеобразовательных школ с учетом особенностей развития обучающихся. Определяет актуальность формирования многолетней физической подготовки в рамках общеобразовательной программы с учетом потребностей учащихся при решении задач физического воспитания.

Ключевые слова: *физическое воспитание, спортивные технологии, концепция развития образования,гуманитарные ценности, педагогика, система обучения и физического совершенство–вания, образовательные и культурные потребности*

Аңдатпа

Мақала дене шынықтыру және спорт саласындағы инклюзивті білім беру тұжырымдамасын дамытудың өзектілігін ұсынады, білім алушылардың даму ерекшеліктерін ескере отырып, жалпы білім беретін мектептер базасында білім беру жүйесіндегі инновациялық қайта құрулардың негіздемесін ұсынады. Дене тәрбиесі мәселелерін шешуде оқушылардың қажеттіліктерін ескере отырып, жалпы білім беру бағдарламасы шеңберінде көпжылдық дене шынықтыруды қалыптас-тырудың өзектілігін анықтайды.

Түйінді сөздер: *дене тәрбиесі, спорттық технологиялар, білім беруді дамыту тұжырымдамасы, гуманитарлық құндылықтар, педагогика, оқыту және дене шынықтыру жүйесі, білім беру және мәдени қажеттіліктер*

Abstract

The article presents the relevance of the development of the concept of inclusive education in the field of physical culture and sports, offers a justification for innovative transformations in the education system based on secondary schools, taking into account the peculiarities of the development of students. Determines the relevance of the formation of long–term physical

Key words: *physical education, sports technologies, the concept of educational development, humanitarian values, pedagogy, the system of training and physical improvement, educational and cultural needs*

Одним из достижений гуманистического развития современного общества можно считать инклюзивное образование. Суть его заключается в том, что дети с ограниченными возможностями здоровья получают возможность обучаться в обычных общеобразовательных школах вместе со сверстниками, быть принятыми в их коллектив, развиваться в соответствии со своими возможностями и обретать перспективу участия в жизни общества. Инклюзия (от inclusion – включение) – процесс реального включения людей с инвалидностью, с ОВЗ в активную общественную жизнь. Инклюзивное образование – это подход к образованию, который стремится обеспечить равные возможности обучения и участия для всех учащихся, включая детей с особыми образовательными потребностями [1]. Вот некоторые из преимуществ и важностей инклюзивного образования:

1. Инклюзивное образование гарантирует равные возможности для всех учащихся, независимо от их индивидуальных особенностей или специальных потребностей. Это способствует более справедливому образовательному процессу, где все учащиеся имеют равный доступ к знаниям и опыту;

2. Инклюзивное образование создает возможности для детей с особыми потребностями развивать социальные навыки и взаимодействовать с другими учащимися. Они имеют возможность учиться и работать вместе с разнообразными людьми, что способствует развитию понимания и толерантности;

3. Исследования показывают, что инклюзивное образование может привести к улучшению академических результатов учащихся в целом. Это связано с тем, что инклюзивное образование способствует индивидуальному подходу к обучению, адаптации учебной программы и использованию различных учебных методик;

4. Инклюзивное образование помогает преодолеть стереотипы и предрассудки по отношению к детям с особыми образовательными потребностями. Это создает возможности для детей с особыми потребностями доказать свои способности и потенциал, внося вклад в образовательную среду и общество в целом;

5. Инклюзивное образование подготавливает учащихся к жизни в реальном мире, где они будут сталкиваться с разнообразием людей и ситуаций.

Права детей с ограниченными возможностями на получение равных прав к качественному образованию закреплены законодательством Республики Казахстан [2].

Разнообразие в учебной среде помогает детям развить адаптационные навыки и готовность к сотрудничеству. Учитывая все эти преимущества, инклюзивное образование играет важную роль в создании справедливого и разнообразного образовательного опыта для всех учащихся. Инклюзия предполагает разработку и применение программ, которые позволят каждому человеку равноправно участвовать в занятиях физической культурой. Несмотря на значительное развитие концепции инклюзивного образования в системе образования Республики Казахстан ввиду ряда причин наблюдается системные проблемы:

– неудовлетворительная подготовленность педагогических кадров работающих по образцу инклюзивного образования. Учителя, работающие в школах не имеют достаточного опыта и знаний, не владеют необходимыми приемами и методиками для обучения детей с отклонениями, хотя многие из них прошли курсы повышения квалификации.

– современное общество не готово к принятию детей с отклонениями здоровья. Не каждый родитель желает, что бы его ребенок обучался совместно с детьми с

ограниченными возможностями здоровья, так как опасается, что инклюзия понизит качество в обучении их детей.

–слабое финансирование инклюзивных образовательных учреждений. Образовательные учреждения, где планируется обучение детей с особыми образовательными потребностями, обязательно следует обеспечить специальными техническими средствами и оборудованием. Также следует оборудовать кабинеты медицинский и лечебной физической культуры, кабинет для логопедических и коррекционных занятий с дефектологами и психологами работающими области инклюзивного образования.

В образовательных учреждениях учатся дети разные по поведению, по характеру и по уровню развития познавательных процессов. Одним для усвоения знаний не требуется прилагать больших усилий, другим для усвоения этих же знаний требуется приложить больших усилий. Но при усердном старании и помощи взрослых они овладевают предлагаемым программным материалом.

Физическая подготовка детей с задержкой развития способна решить эти задачи, с ее помощью формируются двигательные умения и навыки, а так же развиваются физические качества, необходимые в различных видах труда, в занятиях спортом и в различных формах общественной деятельности. Только в середине 80–х годов XX века стали появляться специальные классы, в которых программы обучения составлялись на основе принципа интеграции, что стало своеобразным трамплином к внедрению инклюзивного образования и спорта [3].

Физическая подготовка детей с задержкой развития способна решить ряд проблем и имеет множество пользы. Преимуществами физической подготовки для детей с задержкой развития являются:

– Физическое здоровье. Физические упражнения и активности помогают улучшить общую физическую форму детей, укрепить мышцы, улучшить координацию и гибкость. Это способствует общему физическому благополучию и может помочь справиться с некоторыми физическими проблемами, связанными с задержкой развития;

–Психологическое благополучие. Физическая активность может иметь положительное влияние на эмоциональное состояние детей. Она способствует выработке эндорфинов, гормонов счастья, что помогает улучшить настроение и снизить стресс и тревогу. Кроме того, физическая подготовка может способствовать развитию самооценки и уверенности в себе;

– Социализация и взаимодействие. Физическая подготовка предоставляет детям возможность взаимодействовать с другими детьми и развиваться социально, групповые занятия физической подготовки могут способствовать формированию дружеских отношений, развитию навыков коммуникации и сотрудничества. Это также помогает детям с задержкой развития чувствовать себя включенными и принятыми в обществе;

– Развитие моторики и координации: Физическая подготовка помогает развивать моторику и координацию детей с задержкой развития. Упражнения, направленные на укрепление мышц и улучшение координации движений, могут помочь в повседневных задачах и повысить навыки самообслуживания.

– Улучшение когнитивных функций. Исследования показывают, что физическая активность имеет положительный эффект на когнитивные функции, такие как внимание, концентрация и память, упражнения способствуют увеличению кровотока и поступлению кислорода в мозг, что может улучшить когнитивные способности детей с задержкой развития.

Основу коррекционно–оздоровительной работы по двигательному режиму составляют специальные организованные формы двигательной деятельности.

В школьном возрасте, для коррекции двигательной деятельности, можно организовать специальные формы занятий различной направленности.

1. Коррекционно–оздоровительная гимнастика, ее цель обретение детьми положительного эмоционального состояния и хорошего тонуса на целый день.

2. Гимнастика для стимуляции деятельности речевых центров, это система физических упражнений для коррекции речи, в нее входят:

– элементы логоритмики (движения сочетаются с речевым сопровождением);

– пальчиковая гимнастика (активные упражнения и игры для пальцев рук);

–артикуляционная гимнастика (стимулирует функции рече–двигательного аппарата);

– дидактические игры (на развитие сенсомоторики).

3. Оздоровительный дозированный бег – тренирует все функциональные системы организма, тренирует выносливость и формирует волевые качества.

4. Тренирующая игровая дорожка (обеспечивает индивидуальное обучение детей основным видам движений).

Адаптивное физическое воспитание строится с учетом индивидуального и дифференцированного подхода к регулированию физической нагрузки, физической подготовленности и сенсорных возможностей детей, а также с учетом эмоциональной насыщенности. Эмоциональность занятий зависит от разнообразия упражнений, от общего тона проведения занятий, интонации и команды преподавателя .Именно в этом направлении в 1999 году Республика Казахстан совместно с ЮНЕСКО реализовали проект по инклюзивному образованию, а в 2002 году провели научно–практическую конференцию по инклюзивному образованию [4].

При этом необходимо учитывать соответствующие диагнозы, особенности вторичного дефекта уровень физической подготовленности и возраст детей.

Уже доказано, что подвижные игры имеют неоспоримое значение на развитие физических качеств, психологических процессов, речи, эмоционально–волевой сферы, на совершенствование двигательных навыков, познавательной деятельности, на воспитание нравственных качеств, рекомендуют включать упражнения, при помощи которых можно корригировать звенья опорно–двигательного аппарата и различные мышечные группы.

Подвижные игры играют важную роль в инклюзивном образовательном процессе на уроке физкультуры. Их значение заключается в том, что они способствуют развитию и включению всех детей, в том числе и тех, у которых есть задержка развития или ограниченные физические возможности. Вот несколько причин, почему подвижные игры важны в инклюзивном образовании.

1. Физическое развитие: Подвижные игры представляют собой активные формы активности, которые помогают детям развивать физическую силу, гибкость, координацию движений и выносливость. Включая детей с задержкой развития или физическими ограничениями в такие игры, мы даем им возможность улучшать свою физическую форму и развивать свои физические навыки.

2.Социализация и взаимодействие: Подвижные игры на уроке физкультуры позволяют детям взаимодействовать друг с другом и развивать навыки социализации. В процессе игры они учатся сотрудничеству, коммуникации, устанавливают контакт и развивают эмоциональные связи с другими участниками. Это особенно важно для детей с задержкой развития, которые могут испытывать трудности в установлении социальных контактов. Во время подвижных игр они могут чувствовать себя частью команды и общества.

3. Развитие когнитивных навыков: Подвижные игры активизируют умственную деятельность детей. В процессе игры они развивают способность принимать решения, планировать свои действия, анализировать ситуации, работать в команде и

решать проблемы. Это помогает развить и улучшить когнитивные навыки, включая внимание, память, логическое мышление и реакцию.

4. Поддержка самостоятельности и самооценки: Участие в подвижных играх на уроке физкультуры дает детям возможность проявить свои способности и достичь успеха. Они могут осознать свои достижения, развить чувство уверенности в своих силах и повысить самооценку.

В сфере инклюзивной физической культуры существуют различные подходы с качественной реализацией данного направления. Инклюзивное образование (фр.inclusif – включающий в себя лат. includeзаключаю, включаю) – это такая организация процесса обучения, при которой все дети, независимо от их физических, психических, интеллектуальных, культурно–этнических, языковых и иных особенностей, включены в общую систему образования. Обучаются по месту жительства вместе со своими сверстниками без инвалидности, в одних и тех же общеобразовательных учреждениях, которые учитывают их особые образовательные потребности и оказывают своим подопечным необходимую специальную поддержку [5].

Например, существует подход изменения образовательного процесса и разработки программ, которые будут подходить под нужды всех детей. Индивидуальный подход: Здесь учитывается индивидуальный потенциал каждого участника. Особое внимание уделяется потребностям детей с ОВЗ, а также их уровню физической подготовки и способностям. Педагоги и тренеры стремятся создать программы, способствующие развитию всех участников с учетом их индивидуальных особенностей. Коллективный подход: Подобный подход акцентируется на совместных занятиях для детей с ОВЗ и без них. Здесь акцент делается на включении всех детей в общие занятия, на развитие взаимопонимания и толерантности, а также на создание дружеских отношений среди участников группы. Специализированные программы и упражнения: Включают в себя разработку специальных программ физической активности для детей с конкретными видами ОВЗ. Эти программы учитывают специфические особенности заболевания и касаются вопросов, связанных с функциональной подготовкой, обучением умениям самообслуживания и общению через физическую активность. Эти проблемы связаны с несовершенство системы образовательного процесса, недостаточное финансирование школ для создания «безбарьерной» среды, проблемы при подготовке квалифицированных педагогов, которые оказываются незнакомы с методами организации эффективной инклюзии, а также, распространенные стереотипы и предрассудки, отмечает в своей работе А. В. Власова [6].

Инклюзивное образование должно осуществляться в соответствии с уровнем физического здоровья. Необходимо рационально использовать все методы в занятиях физической культурой. Совместные занятия детей с различными потребностями являются необходимостью для особых детей, при этом они могут пойти на пользу и здоровым детям. В образовательном процессе следует комбинировать урочную форму занятий с внеурочной. Однако специалисты поясняют, что инклюзия призвана предоставлять соответствующее качество обучения, удовлетворяя образовательные потребности всех участников процесса. В перспективе, правильная организация программы инклюзивного образования позволит получить положительные результаты в вышеуказанном процессе [7].

Организация инклюзивного образования на уроках физической культуры требует специального подхода для эффективной интеграции всех учащихся в учебный процесс. Основные ключевые моменты, которые следует учитывать при организации инклюзивного образования на уроках физической культуры:

1. Индивидуальный подход, важно учитывать индивидуальные потребности каждого ученика, особенно тех, у кого есть физические или психологические ограничения. Это может включать в себя разработку специальных упражнений или адаптацию существующих программ под конкретные потребности;

2. Создание поддерживающей среды: нужно создать поддерживающую среду, в которой все учащиеся чувствуют себя комфортно. Это может включать в себя проведение совместных занятий для всех учеников и создание обстановки взаимопонимания и уважения;

3. Обучение педагогов: педагоги, ведущие уроки физической культуры, должны быть подготовлены к работе с разнообразными потребностями учеников. Они должны знать, как адаптировать занятия и обеспечивать безопасность всех учащихся;

4. Использование специальных инвентарей и оборудования может помочь в интеграции учеников с различными потребностями в занятиях физической культуры.

Список литературы:

1. Андреев В.В. Базовые концепции преподавания дисциплины «Физическая культура» в условиях инклюзивного образования / В.В.Андреев, А.В.Фоминых // Спорт и спортивная медицина : материалы междунар. науч.–практ. конф., посвящ. 40–летию со дня основания Чайковского государственного института физической культуры. – Чайковский, 2020. – С. 11–17.

2. Закон Республики Казахстан от 13 апреля 2005 года № 39–III «О социальной защите инвалидов в Республике Казахстан».

3. Мушкина И. А. Исторические аспекты развития инклюзивного образования в России и за рубежом // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 3: Педагогика и психология. 2015.– №4 (93). – С. 14.

4. Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011–2020 годы, утвержденная Указом Президента Республики Казахстан от 07.12.2010 г. № 1118 //Казахстанская правда.– 2010.– № 154.– с. 10–12.

5. Шулаков А.В. Внутренняя мотивация, как условие развития физической культуры у обучающихся вузов // сборник научных статей IX межвузовской науч.–практ. конф. с междунар. участием. – Новосибирск, 2018. –Ч. 2. – С. 23–27.

6.Кетриш Е.В. О проблеме инклюзивного образования в сфере физической культуры // Сибирский педагогический журнал. 2015. № 3. С. 122.

7. Д.Митчелл. Эффективные педагогические технологии специального и инклюзивного образования. РООИ «Перспектива», 2011. – 67 с.

УДК371.315

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКЕ

Данченко Татьяна Владимировна
преподаватель русского языка и литературы
ЧУ «Колледж предпринимательства КИнЭУ»
Казахстан, г.Костанай
E–mail: tanchik_danchik@mail.ru

Жиенбаева Алёна Владимировна
учитель художественного труда
педагог дополнительного образования
КГУ «Зуевская общеобразовательная школа
отдела образования Алтынсаринского района»
управления образования акимата Костанайской области»
Казахстан, г.Костанай
E–mail: alena_2204@mail.ru

Аннотация

Авторами статьи рассматриваются вопросы внедрения в учебно–воспитательный процесс инновационных технологий, анализируются возможности их использования в процессах обучения и воспитания. Указаны способы влияния инновационных технологий на формирование личностных и профессиональных качеств обучающихся.

***Ключевые слова**: инновационные технологии, педагогика, практика, педагогическая практика*

Аңдатпа

Мақала авторлары инновациялық технологияларды оқу үдерісіне енгізу мәселелерін талқылап, оларды оқыту мен тәрбиелеу үдерістерінде пайдалану мүмкіндіктерін талдайды. Оқушылардың тұлғалық және кәсіби қасиеттерін қалыптастыруға инновациялық технологиялардың әсер ету жолдары көрсетілген.

***Түйінді сөздер:** инновациялық технологиялар, педагогика, практика, оқыту тәжірибесі*

Abstract

.The authors of the article discuss the issues of introducing innovative technologies into the educational process and analyze the possibilities of their use in the processes of training and education. The ways of influencing innovative technologies on the formation of personal and professional qualities of students are indicated.

***Key words**: innovative technologies, pedagogy, practice, teaching practice*

Мир, в котором мы живём, становится сложным и противоречивым. Для разработки разумной стратегии собственной жизни необходимо обладать достаточно высоким интеллектуальным и творческим потенциалом, высоким профессионализмом, поэтому одной из важнейших задач образования является личностное и профессиональное развитие обучающихся.

В своем Послании, озаглавленном «Единство народа и системные реформы – прочная основа процветания страны» (от 1 сентября 2021 года) Президент РК Касым–Жомарт Токаев сформулировал основные приоритеты деятельности, направленной на повышение благосостояния народа Казахстана. Важнейшие и конкретные поручения Главы государства направлены, прежде всего, не только на улучшение благосостояния населения, но и касаются сфер, способствующих этому, в частности, образования. Среди вопросов, рассмотренных в Послании, особо отмечены повышение качества образования и поддержка педагогов [1].

Педагогическая практика требует создания сравнительно простого и в то же время максимально универсального инструментария для реализации личностного и профессионального развития студентов. Этот инструментарий должен раскрыть структуру этого развития и его динамику в инновационных технологиях обучения, в моделировании самой образовательной среды.

Инновации (от латинского «обновление, изменение») – это «использование новых знаний, приѐмов, подходов, технологий для получения результата в виде образовательных услуг, отличающихся социальной и рыночной востребованностью» [2].

Инновационная деятельность – практическая деятельность, связанная с освоением широкого спектра новшеств: новых конкурентоспособных видов продуктов, современных технологий, альтернативных ресурсов, эффективных организационных форм производства и управления, а также формируемых рынков на предприятиях, в отраслях, регионах и странах [3].

Инновационная педагогическая технология рассматривается как особая организация деятельности и мышления, направленная на организацию инноваций в образовательном пространстве, или как процесс усвоения, внедрения и распространения нового в образовании. Инновация педагогического процесса означает внесение чего–то нового в цель, содержание, формы и методы обучения и воспитания, в общество совместной деятельности участников образовательного процесса. Исследо-

вание значимости внедрения инновационных технологий и подходов к обучению является важным предметом исследования отечественных и зарубежных ученых. Особенно можно отметить труды казахстанских ученых А.Е. Абылкасымовой, З.М. Молдахметова, А.К. Мынбаевой, российских ученых Д.М. Исмоиловой, М.В. Егуповой и др. Казахстанские ученые А.Е. Абылкасымова, Е.А. Туяков и С.М. Сеитова и российские исследователи Е.А. Василевская и Е.С. Полат в своих работах отмечают роль инновационных технологий [4].

В современном мире необходимо эффективно, последовательно и в доста–точно короткие сроки решать актуальные проблемы педагогики. В этом могут помочь новые педагогические, информационные технологии, технология активного обучения, интерактивные технологии.

Отделить одно от другого невозможно, поскольку только широкое внедрение новых педагогических технологий позволит изменить саму парадигму образования, а только новые информационные технологии позволят наиболее эффективно реализовать возможности, заложенные в новых педагогических технологиях. технологии. Именно новые информационные технологии позволяют в полной мере раскрыть педагогические и дидактические функции методов, реализовать заложенные в них потенциальные возможности. Если образовательные технологии отражают стратегию образования, то педагогические технологии воплощают тактику ее реализации в образовательном процессе путем внедрения моделей последнего и тождественных моделей управления этим процессом. Современная педагогическая технология представляет собой синтез достижений педагогической науки и практики, сочетание традиционных элементов прошлого опыта и того, что порождено социально–техническим прогрессом и гуманизацией, демократизацией общества и технологической революцией.

В настоящее время в образовательной практике чаще всего используются следующие педагогические технологии:

– структурно–логические технологии: поэтапная организация системы обуче–ния, обеспечивающая логическую последовательность постановки и решения дидактических задач на основе поэтапного выбора содержания, форм, методов и средств с учетом диагностики результатов;

– интеграционные технологии: дидактические системы, обеспечивающие интеграцию междисциплинарных знаний и умений;

– профессиональные и деловые игровые технологии: дидактические системы использования различных «игр», в ходе которых формируются навыки решения задач на основе компромиссного выбора (деловые и ролевые игры, симуляционные упражнения, индивидуальное обучение, компьютерные программы и т. д.);

– средства обучения: система мероприятий по отработке определенных алгоритмов решения типовых практических задач с использованием компьютера (психологические тренинги интеллектуального развития, общения, решения управленческих задач и т.п.);

– информационно–компьютерные технологии, реализуемые в дидактических компьютерных системах обучения, основанных на диалоге «человек–машина» с помощью разнообразных обучающих программ (обучающих, контрольных, информационных и т.п.);

– диалоговые и коммуникативные технологии: совокупность форм и методов обучения, основанных на диалоговом мышлении во взаимодействующих дидактических системах предметно–предметного уровня.

Особая ценность интерактивного обучения состоит в том, что школьники и студенты учатся эффективно работать в команде. При правильном, планомерном и систематическом использовании интерактивных технологий эту проблему можно

решить. Интерактивные методы обучения являются частью личностно–ориентированного обучения, поскольку способствуют социализации личности, осознанию себя как части коллектива, своей роли и потенциала.В результате интерактивного обучения возрастает творческая составляющая образования, активизируется роль всех участников образовательного процесса, укрепляется творческая и поисковая самостоятельность обучающихся.

Среди интерактивных методов, форм и приемов, наиболее часто используемых в образовательной и воспитательной работе можно назвать следующие:

– анализ ошибок;
– аудиовизуальный метод обучения;
– мозговой штурм;
– Древо решений;
– мастер–классы;
– метод интервью;
– метод проектов;
– PRES–формула;
– индивидуальные и групповые тренинги и другие.

На уроках можно использовать аудиокниги и программы для диктовки, которые меняют правила игры в сфере образования. Используя цифровые устройства, такие как компьютеры, планшеты и смартфоны, учителя предоставляют аудиокниги, чтобы помочь ученикам эффективно учиться. Интеграция аудиокниг и программного обеспечения для диктовки в классы может обогатить процесс обучения и преподавания. Обсуждая идеи, учащиеся могут улучшить свой словарный запас и произношение. Благодаря сенсорному опыту, который дают аудиокниги и программы для диктовки, учащиеся надолго сохраняют информацию в памяти. Использование информационных технологий открывает широкие перспективы. Техническими преимуществами информационных технологий является использование гипертекстовой информации, обеспечивающей легкий доступ к справочным данным, глоссарию, анимационным приложениям. Наличие программного обеспечения позволит школьникам и студентам осуществлять рефлексивную деятельность и осознавать в режиме реального времени уровень своего прогресса.

В Республике Казахстан накоплен опыт разработки и реализации информационных технологий в области образования, в том числе дистанционных образовательных технологий, формируется научный фонд. Условно выделяем два направления исследований, посвященных вопросам информатизации сферы образования: –профессиональная подготовка будущих специалистов (К.А. Нургалиева, С.Р. Пралиева, Г.А. Абдулкаримова и др.) На основе изучения достижений современных информационных технологий; – использование в учебном процессе специальных и средних учебных заведений информационных технологий (Р.Ч. Бектурганова, О.З. Имангожина, Н.А. Ошанова и др.) [5].

Для того, чтобы грамотно применять в учебно–воспитательном процессе инновационные технологии, учителя и преподаватели должны владеть педагогической техникой.

Педагогическая техника отражает уровень мастерства учителя. Степень развития предметов обучения и воспитания зависит от того, как и какими методами обучения и воспитания он владеет. Это значит, что понятие «педагогическая технология» несомненно, связано с понятиями «воспитательная или воспитательная технология», «педагогическая технология», «воспитательная технология». Важной составляющей педагогического мастерства является информационная культура будущего учителя, то есть умение продуктивно читать книги, находить необходимую информацию, осмысливать и передавать ее пользователям.

Таким образом, в современном процессе обучения должны использоваться как традиционные, так и инновационные методы обучения, которые не менее эффективны, а в остальных случаях без них просто невозможно обойтись. Необходимо, чтобы они находились в постоянных отношениях и дополняли друг друга. Эти два понятия должны существовать на одном уровне инновационная образовательная деятельность – сложный процесс, требующий умелого, конструктивного управления. Внедрение инновационных педагогических технологий существенно меняет образовательный процесс, что позволяет решать задачи развивающего, личностно–ориентированного обучения, дифференциации, гуманизации, формирования индивидуальной образовательной перспективы.

Список литературы:

1. Единство народа и системные реформы – прочная основа процветания страны: Послание Главы государства Касым–Жомарта Токаева народу Казахстана/ К.–Ж. Токаев// Казахстанская правда.– 2021.– 2 сентября. – С.1–4

2. Мынбаева А.К., Садвакасова З.М. Инновационные методы обучения, или Как интересно преподавать: Учебное пособие. – 7–е изд., доп. – Алматы, 2012. – 355 с.

3. Шумакова Н.В. Инновационные технологии в системе профессиональной подготовки студентов // Молодой ученый. – 2012. – № 5 (52). – С. 787–789.

4.. Агарков С.А. Инновационный менеджмент и государственная инновационная политика: учебное пособие / С.А.Агарков, Е.С.Кузнецова, М.О.Грязнова. – М.: Академия естествознания, 2011. – 143 с.

5. Нургазиев Е.У. Использование инновационных технологий на уроках географии в средней школе» (на примере учащихся 7 классов) / автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. – Бишкек: Бишкекский государственный университет имени К.Карасаева, 2022. – 27 с.

УДК 373.5

МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ АНАЛОГИИ И СРАВНЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ МАТЕМАТИКИ

Даутбаева Жибек Асылхановна
студент 4 курса
КРУ имени А. Байтурсынұлы
г Костанай, Казахстан
E–mail: daytbaevaz@gmail.com

Калжанов Марат Умирбекович
к. ф–м. н, и. о. ассоциированный профессор
кафедра физики, математики и цифровых технологий
КРУ имени А. Байтурсынұлы
г.Костанай, Казахстан
E–mail: mkkiev@mail.ru

Аннотация

В этой статье излагаются некоторые методические особенности использования методов сравнения и аналогии на уроках математики и даны рекомендации по их использованию в процессе обучения с целью развития творческой самостоятельности учащихся. Должны сравниваться объекты, имеющие определенные связи и отношения, оно должно осуществляться по плану и должно быть полным. Другой метод научного исследования, часто применяемый в математических исследованиях, – аналогия, состоящий в том, что утверждение получается с помощью анализа подобия частных свойств (признаков) сравниваемых объектов. Приводятся примеры использования этих методов при изучении математики.

Ключевые слова: *сравнение, аналогия, требования, неправильные аналогии, математические объекты, подобные свойства, отличительные признаки.*

Аңдатпа

Бұл мақалада математика сабақтарында салыстыру және ұқсастық әдістерін қолданудың кейбір әдістемелік ерекшеліктері келтірілген және оқушылардың шығармашылық тәуелсіздігін дамыту мақсатында оларды оқу процесінде қолдану бойынша ұсыныстар берілген. Белгілі бір байланыстары мен қатынастары бар объектілерді салыстыру керек, ол жоспар бойынша жүзеге асырылуы керек және толық болуы керек. Математикалық зерттеулерде жиі қолданылатын ғылыми зерттеудің тағы бір әдісі – аналогия, бұл тұжырым салыстырылатын объектілердің жеке қасиеттерінің (белгілерінің) ұқсастығын талдау арқылы алынады. Математиканы оқуда осы әдістерді қолдану мысалдары келтірілген.

Түйінді сөздер: *салыстыру, ұқсастық, талаптар, қате ұқсастықтар, математикалық объектілер, ұқсас қасиеттер, айрықша белгілер.*

Abstract

This article outlines some methodological features of using methods of comparison and analogy in mathematics lessons and provides recommendations on their use in the learning process in order to develop students' creative independence. Objects that have certain connections and relationships should be compared, it should be carried out according to plan and should be complete. Another method of scientific research, often used in mathematical research, is analogy, which consists in the fact that a statement is obtained by analyzing the similarity of particular properties (features) of objects being compared. Examples of the use of these methods in the study of mathematics are given.

Key words: *comparison, analogy, requirements, incorrect analogies, mathematical objects, similar properties, distinctive features.*

Сравнение – это мысленное выделение подобных и отличительных признаков изучаемых объектов. Как метод исследования оно применяется не только для изучения свойств математических объектов, но и для их установления. При этом сравнению предъявляются следующие основные общие требования: должны сравниваться объекты, имеющие определенные связи и отношения, т.е. операция сравнения должна иметь смысл. Например, можно сравнивать в процессе обучения математике два класса функций, две однородные величины, но нельзя сравнивать периметр треугольника и массы тетраэдра.Сравнение играет особую роль в организации продуктивной деятельности школьников в процессе обучения математике. Формирование умения пользоваться этим приемом следует осуществлять поэтапно, в тесной связи с изучением конкретного содержания. Целесообразно, например, ориентироваться на такие этапы:

– выделение признаков или свойств одного объекта;

– установление сходства и различия между признаками двух объектов;

– выявление сходства между признаками трех, четырех и более объектов.

Основные принципы сравнительного анализа включают:

– определение сравниваемых объектов: перед проведением сравнения необходимо четко определить, какие объекты будут сравниваться. Например, при сравнении двух чисел нужно определить, какое число будет являться первым, а какое – вторым.

– выбор критерия сравнения: для проведения сравнительного анализа необходимо выбрать критерий, по которому будут оцениваться различия между объектами. Например, при сравнении чисел можно выбрать критерий «больше–меньше» или «равно».

– сбор и анализ данных: для проведения сравнительного анализа необходимо собрать данные о сравниваемых объектах и проанализировать их. Например, при сравнении функций необходимо собрать значения функций в различных точках и проанализировать их значения.

– выводы и обоснование результатов: после проведения сравнительного анализа необходимо сделать выводы и обосновать полученные результаты.

Например, можно сказать, что одна функция больше другой в определенном интервале или что два числа равны.

Сравнение должно быть полным, т.е. математические объекты должны сравниваться по одинаковым свойствам полностью. Это означает, что требуется исследовать достаточно всех свойств объекта по сравниваемому признаку или свойству. Например, исследуя величину вписанного угла для различных случаев, выделить присущее ему общее свойство [1].

Большое значение имеет использование метода сравнения в процессе обучения математике. Например, при изучении арифметической прогрессии предлагается учащимся несколько числовых последовательностей и найти среди них, те последовательности, которые имеют общее свойство: *1) 2, 4, 6, 8...; 2) –3,–5,–7,–9; 3) 1,–1,1,–1...; 4) 2,2,2,..; 5) 2,5,8,11,14,.. 6) 3, 9, 27,* а затем прийти к выводу о том, что последовательности *1), 2), 4), 5)* имеют общее свойство, заключающееся в том, чтокаждый член последовательности (кроме первого) образуется прибавлением к предыдущем члену какого–то–определенного постоянного числа.

Другой метод научного исследования, часто применяемый в математических исследованиях, – аналогия, состоящий в том, что утверждение получается с помощью анализа подобия частных свойств (признаков) сравниваемых объектов. Метод аналогии является одним из самых распространенных методов научного исследования. Использование метода аналогии дает возможность более легкого и прочного усвоения школьниками учебного материала, так как обеспечивает мысленный перенос к определенной системе знаний и умений от известного объекта к неизвестному. Простое применение метода аналогии дает упражнение, подобное исходному. От него следует отличать составление задачи методом обобщения, когда новая задача оказывается в том или ином отношении сложнее исходной. Метод аналогии основывается на применении аналогии, но не сводится полностью к ней [2].

В этом случае рекомендуется следующий общий план работы над задачей:

– подобрать задачу, аналогичную данной, то есть такую, у которой имелись бы сходные условия и сходное заключение с данной задачей. Вспомогательная задача должна быть проще данной или такой, решение которой известно.

– решить вспомогательную задачу. Затем провести аналогичные рассуждения при решении данной задачи.

Пусть дана задача: На сколько частей могут разделить пространство четыре произвольно расположенные плоскости?

Четыре плоскости определяют тетраэдр, который напоминает три пересекающиеся прямые на плоскости. При этом возникает вспомогательная задача, аналогичная данной: «На сколько частей могут разделить плоскость три произвольные прямые?».

Сначала необходимо решить вспомогательную задачу (см. рисунок 1).

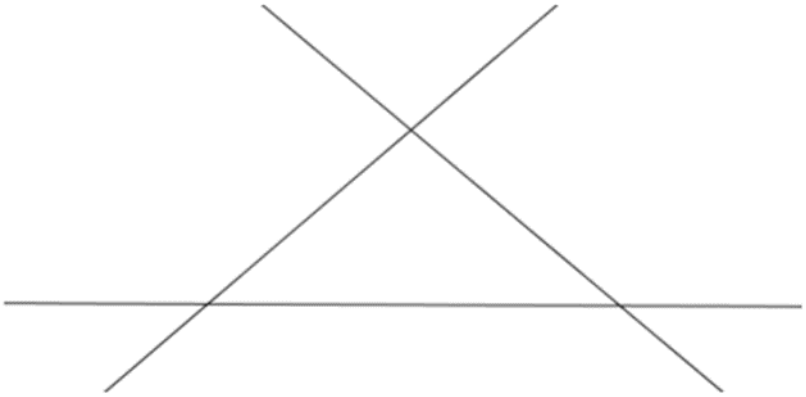

Рисунок 1. Три произвольные прямые

В общем случае три прямые могут разделить плоскость на семь частей, одна из них ограничена (внутренняя область треугольника), а другие, неограниченные части плоскости (таких шесть) имеют с внутренней областью общую границу по стороне треугольника или по продолжению его сторон. В этом случае плоскость оказывается разделенной всего на *1 + 3 + 3 = 7 частей.*

Затем решить основную задачу (см. рисунок 2).

В общем случае, четыре плоскости могут разделить пространство на следую-*щие части: одна из них ограничена – внутренняя область тетраэдра; неограниченные части пространства имеют общую границу с внутренней областью по грани тетраэдра (четыре части), или по его ребру (шесть частей), или по плоскостям, проходящим через его вершины (еще четыре части). В этом случае пространство оказывается разделенным всего на *1 + 4 + 6 + 4 = 15 частей.*

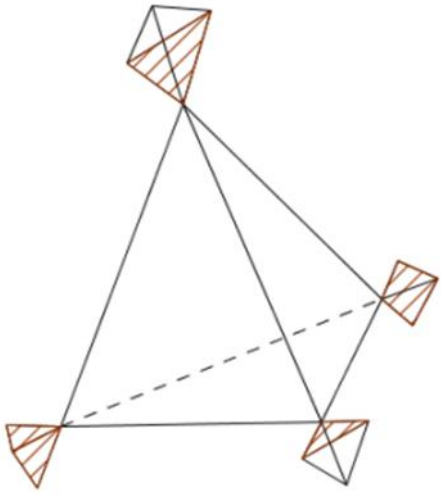

Рисунок 2.Тетраэдр

Можно проводить аналогию между планиметрическими фигурами и стереометрическими и соответствующими им теоремами. Так проводится аналогия между прямоугольным треугольником и треугольной пирамидой. Как известно, в школьной геометрии рассматривается большое количество теорем и формул для прямоугольного треугольника, основа которых – теорема Пифагора. Теорема Пифагора будет справедлива и для прямоугольной пирамиды, если вместо длин катетов взять площади трех граней с прямыми углами, а вместо длины гипотенузы – площадь оставшейся грани, четвертой.

Аналогия – доступный прием рассуждения, но она больше убеждает, чем доказывает. Используют ее в том случае, если в дальнейшем утверждение по

аналогии можно строго доказать [3].

Например, во всяком параллелограмме противоположные стороны попарно равны, а во всяком параллелепипеде противоположные грани попарно равны. Параллелограмм и параллелепипед имеют оси симметрии, площадь параллелограмма и объем параллелепипеда вычисляются подобными формулами:$S = ab$и $V = abc$. Также многие свойства сферы и окружности, шара и круга можно вывести с применением аналогии. Но должны заметить, что аналогия даёт только направление к изучаемой закономерности, но требуется его обосновать и строго доказать.

Заключения, основанные на аналогии, несмотря на то, что она не является методом строгого доказательства математических утверждений, являются понятными и простыми. Поэтому ее с успехом можно применять и при изучении теоретического материала, и при решении математических задач, и доказательстве теорем.

Учитель математики должен предвидеть возможности появления неправильных утверждений по аналогии и дать обоснованные ответы в этих случаях. Например, очень много неправильных аналогий встречается при сокращении дробей, при тождественных преобразованиях иррациональных выражений и т.д., что может привести к формированию у учащихся устойчивых неправильных представлений о понятии и их использовании в учебной деятельности.

Математика как учебный предмет, как область научных знаний имеет широкие возможности для развития обучающихся. Использование метода сравнения на уроках математики позволяет учителя организовать процесс обучения таким образом, чтобы у обучающихся формировалось и развивалось умение вникать в суть изучаемого математического объекта, изучать его свойства, выявлять сходства и различия между ним и другими математическими объектами.

Обращение к аналогии может диктоваться различными задачами. Она может привлекаться для получения нового знания, для того, чтобы менее понятное сделать более понятным, представить абстрактное в более доступной форме, конкретизировать отвлеченные идеи, проблемы и т.д. по аналогии также можно рассуждать о том, что недоступно прямому наблюдению. Аналогия может служить средством выдвижения новых гипотез, являться своеобразным методом решения задач путем сведения их к ранее изученным задачам и т.п.

Список литературы:

1. Анцибор М.М. Активные формы и методы обучения / М.М.Анцибор–Тула, 2002. – 250 с.
2. Пекун А.Г. Технология активных методов обучения / А.Г.Пекун. Минск, 1992. – 117 с.
3. Теория и методика обучения математике в школе: учебное пособие / под общ. ред. Л.О.Денищевой. – Москва: БИНОМ, 2011. – 247 с.

УДК 372.881.111.1

INTRODUCTIONOF PROJECT METHOD IN ENGLISH LESSONS

Дементьева Анна Владиславовна
педагог–модератор
КГУ «Общеобразовательная школа № 8
отдела образования акимата города Костаная»
г.Костанай, Казахстан
E–mail: nya1999o.o@gmail.com

Abstract

This article discusses the experience of introducing the practical project method into English lessons. The article provides justification for the use of this method and its advantages for students. The work also describes the stages of preparation for the project.

Key words: *English language, school, motivation, project method*

Аңдатпа

Бұл мақалада ағылшын тілі сабақтарына практикалық жобалық әдісті енгізу тәжірибесі қарастырылады. Мақалада осы әдісті қолдануды ңнегіздемесі, оның оқушылар үшін артықшылық-тары келтірілген. Сондай–ақ, жұмыста жобаны жүзеге асыруға дайындық кезеңдері сипатталған.

Түйінді сөздер: *ағылшынтілі, мектеп, мотивация, жобалық әдіс,*

Аннотация

В данной статье рассматривается опыт внедрения практического проектного метода в уроки английского языка. В статье приводятся обоснования использования данного метода, его преимущества для учащихся. Также в работе описываются этапы подготовки к проведению проекта.

Ключевые слова: *английский язык, школа, мотивация, метод проектов*

In the modern educational context, the emphasis is shifting from traditional knowledge transmission to active inquiry learning. Organizing and conducting research projects among school–age children not only contributes to the development of their critical thinking, but also stimulates interest in the educational process.

The academic subject "Foreign Language" is aimed at developing students' language skills in four types of speech activities (listening, speaking, reading, writing). Upon completion of general secondary education, students must achieve language level B1 (secondary – B1.2) in accordance with the Common European Framework of Reference (CEFR). [1]

The content of the academic subject "Foreign Language" should be aimed at the formation of a multilingual, multicultural personality; to improve communicative competence by enriching vocabulary through the content of authentic texts of different styles, which allows for sociocultural enrichment of worldview and worldview in the process of developing foreign language communicative competence; to develop research skills and a creative approach to solving various educational problems.

The content of the academic subject "Foreign Language" provides for the development of skills to analyze, summarize, classify professionally significant information, effectively use language for communication in scientific and professional activities, as well as skills in conducting personal and business correspondence, writing a resume, essays on a given topic, which together help increase motivation to learn a foreign language.

The educational subject “Foreign Language” should be used to develop spiritual and moral values, foster a patriotic attitude towards one’s homeland, one’s people and a tolerant attitude towards representatives of another culture, as well as foster the ethics of interpersonal relationships in the family and school through the development of the ability to use sociocultural material when communicating with peers, teacher, native speaker.

Below is a table describing the required language skills that can be developed using a practical activity project:

Table 1 – Language skills in teaching a foreign language

Listening	the student understands the main content of texts within the framework of the topics studied; identifies the main facts, omitting the secondary ones; understands detailed information within the topics studied; creates complex questions based on what is heard in order to obtain additional information; extracts the meaning of what he hears based on context clues; distinguishes specific information within the topics studied; recognizes inconsistencies in the arguments presented within the topics studied;

Speaking	the student conveys the main content of the text within the framework of the studied topics, building a logical course of events; uses formal and informal styles; presents information within the framework of the studied topics; predicts the possible content of the text based on the title, illustration, keywords, and excerpts from the text within the framework of the studied topics; asks simple and complex questions to obtain specific information; interacts with peers (in pairs, groups) to complete educational tasks; compares and contrasts texts within the topics studied; expresses an opinion, justifying his point of view;
Reading	the student determines the main content of texts of different styles and genres within the framework of the studied topics; distinguishes detailed information in text of different styles and genres within the framework of the studied topics; uses various information resources (reference materials, dictionaries, the Internet, etc.); recognizes specific information in the text and different styles, genres of texts within the framework of the studied topics; predicts the content of the text by title, text fragment, illustrations, keywords; defines the attitude or opinion of the author; evaluates information from various texts;
Writing	the student fills out tables, diagrams, diagrams, questionnaires, forms; draws up a plan, writes, edits and corrects the text within the framework of the studied topics; makes extracts from the text in accordance with communicative tasks; describes real and/or fictional events from the past, present and future, drawing on knowledge from previously studied topics; connects and coordinates sentences and paragraphs with each other in the text within the framework of the studied topics; competently and correctly places punctuation marks in the text within the framework of the studied topics; creates texts of various styles and genres, observing the appropriate rules and format.

The project–based activity method helps students develop not only language skills, but also the ability to collaborate, critically think, and problem solve. Let's look at the benefits of project–based teaching in teaching English.

The project method is a way to achieve a didactic goal through a detailed development of a problem, which should result in a very real, tangible practical result, formalized in one way or another; This is a set of techniques and actions of students in their specific sequence to achieve a given task – solving a problem that is personally significant for students and is presented in the form of a certain final product.

The project method is a comprehensive teaching method that allows you to individualize the educational process and allows the student to exercise independence in planning, organizing and monitoring their activities. [2]

The project method allows students to demonstrate independence in choosing a topic, sources of information, and the method of its presentation and presentation. The project methodology allows for individual work on a topic that is of the greatest interest to each project participant, which undoubtedly entails increased motivated activity of the student. Students themselves choose the object of study, decide for themselves: whether to limit themselves to a textbook on the English language (simply completing the next exercise), or read other literature. However, children often turn to additional sources of information, analyze, compare, leaving the most important and entertaining.

Motivation and interest of students:

The project method gives students the opportunity to choose topics that really interest them. This motivates students to participate more actively in the lesson, as they see the practical significance of the material being studied. For example, students can create projects based on their favorite movies, books, or music artists, making learning more personalized.

Development of communication skills:

Projects often require collaboration and exchange of ideas between students. This helps develop English communication skills. Students are forced to express their thoughts, discuss and argue their views, which helps improve oral speech and language competence.

Application of knowledge in practice:

Projects allow students to apply their acquired knowledge to real–life situations. This creates a deeper understanding of the language and its use in different contexts. For example, an English advertising project might involve the use of dictionary, grammatical structures and vocabulary to promote a holistic understanding of language rules.

Development of critical thinking:

Projects often require students to analyze information, make decisions, and solve problems. This promotes the development of critical thinking and the ability to apply acquired knowledge to new situations. Students learn to evaluate and select the most appropriate language tools for solving specific problems.

Preparation for real life:

Projects often simulate real–life scenarios that students might encounter in their future lives. For example, creating a business project in English prepares students to use the language in a corporate environment, which can be beneficial for future careers.

Preparing for a project takes some time and consists of several stages, presented in the diagram below.

Picture 1. Stages of preparation for a project

1. Generating interest:

Before preparing for the project, it is important to arouse students' interest in the topic. Methods may include holding discussions, watching short videos, or reading texts related to the future project topic. Stimulating curiosity and creating connections between the project topic and everyday life motivates students to actively participate in the process.

2. Definition of goals and objectives:

Clearly defining the project's goals and objectives helps students understand what is expected of them. Techniques include discussing goals, creating a list of goals with students, and explaining how achieving those goals will impact their language development and skills. [3]

3. Research skills training:

Preparing for a research project involves teaching students research methods. This may include exposure to various sources of information, training in interview techniques, data analysis, and critical thinking. Conducting workshops or training webinars can be an effective way to develop these skills.

4. Planning and structuring:

Organizing a project requires developing a plan and structuring the work. The teacher should teach a lesson that discusses the steps of a project, creating a time plan, and assigning roles to the group. This may include creating graphs, mosaic maps, or other tools to visualize the project plan.

5. Teamwork practice:

Project work often requires teamwork. The teacher should pay close attention to group formation, discussion, and conflict resolution. Methods include games and exercises to develop communication skills, as well as teaching students to interact effectively in a group.

6. Preparation for project defense:

Project defense is an important stage that requires students not only to have a deep knowledge of the topic, but also the ability to present their ideas. [4] Methods may include practice presentations, teacher and peer feedback, and discussion of presentation strategies.

Project work in English lessons can be an effective teaching method aimed at developing students' language skills, critical thinking and independence. Project work with students takes place in close connection with the teacher and classmates in class and outside of class time. The most productive method of work in this age group is group work. Group work is a familiar activity for students, so the teacher's task at this stage is to continue to develop teamwork skills.

In the context of creating design work, group activities offer several advantages. First of all, it delegates tasks, i.e. Each student is responsible for a separate part of the project, which helps to develop research skills in the first stages of work. Also, group work develops in students a sense of responsibility for themselves and their teammates.

In conclusion, the integration of the project method into English language lessons proves to be a transformative and enriching approach to education. By fostering student engagement, promoting collaboration, and emphasizing real–world application of language skills, this methodology goes beyond traditional teaching methods. The projects not only enhance linguistic proficiency but also cultivate essential life skills such as critical thinking, effective communication, and problem–solving. As educators continue to seek innovative ways to empower students, the project method stands out as a powerful tool in creating a dynamic and meaningful learning experience in English language classrooms. Embracing this approach not only ensures language acquisition but also equips students with the tools they need for success in an increasingly interconnected and diverse global landscape.

References:

1. Об утверждении государственных общеобязательных стандартов дошкольного воспитания и обучения, начального, основного среднего и общего среднего, технического и профессионального, послесреднего образования – ИПС "Әділет". URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200029031

2. Бойко Л.И. Проектная деятельность как средство формирования исследовательских умений. Вестник Московского государственного областного университета. 2014. – 2(32). – С. 94–99.

3. Комарова М.М. Проектная деятельность в образовательном процессе. Москва: Академия. 2013.

4. Alimkhanova G., Khasanova A., Bakirova D., Tukhbatullina K. Development of communication skills using project methodology in English classes for senior students. – InterConf, January 2024

УДК 371.321

ОРГАНИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В ШКОЛЕ НА ОСНОВЕ СИНЕРГЕТИЧЕСКОГО ПОДХОДА

Джаикова Меруерт Каппасовна
заместитель директора по научно–методической работе
педагог–исследователь
КГУ «Школа–гимназия №3 отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: mira_dzhaikova@mail.ru

Джаикова Айгерим Дастановна
психолог, педагог–эксперт
КГУ «Школа гимназия №3 отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail:dzhaikova1126@gmail.com

Аннотация

Педагогическое и методическое сопровождение выражается в синергетике, как инновационного подхода. В статье рассматриваются основные понятие и принципы по синергетике, как эффективного управления образовательным процессом в школе.

***Ключевые слова**: образовательный процесс, синергетика, научно–педагогическая поддержка, принципы и идеи синергетики, формы и методы синергетического подхода, самоорганизация, саморазвитие, саморегуляция.*

Аңдатпа

Педагогикалық және әдістемелік сүйемелде уинновациялық тәсілретінд есинергетикада көрінеді. Мақалада мектептегі білім беру процесін тиімді басқару ретінде синергетиканың негізгі түсініктерімен принциптері қарастырылады.

***Түйінді сөздер:** білім беру процесі, синергетика, ғылыми–педагогикалық қолдау, синергетика принциптері мен идеялары, синергетикалық тәсілдің формаларымен әдістері, өзін–өзі ұйымдастыру, өзін–өзі дамыту, өзін–өзіреттеу.*

Abstract

Pedagogical and methodological support is expressed in synergetics as an innovative approach. The article discusses the basic concepts and principles of synergetics as an effective management of the educational process at school.

***Key words:** educational process, synergetics, scientific and pedagogical supports, principles and ideas of synergetics, forms and methods of the synergetic approach, self–organization, self–development, self–regulation.*

Сегодня новое видение образовательного процесса вшколе, понимание личной ответственности за развитие школы, постепенно становятся непременным условием модернизации педагогической системы.

XXI век – время прогресса, информационных технологий, инновационных открытий и перемен в общественной жизни людей, поэтому и в системе среднего образования наблюдается процесс самоорганизации. Мы наблюдаем его непрерыв-

ные и непрекращающиесяизменения. В его основе происходят кардинальные изменения, обусловливающие качество подготовки выпускников общеобразовательных школ, которые способны конкурировать на рынке труда. Школа должна формировать у учащихся не только личность, обладающую знаниями, умениями, навыками, но и лидерские качества, а также формирование его личности в русле природосообразности и культуросообразности, которые выступают необходимым условием устойчивого развития цивилизации.

Новым методологическим подходом в модернизации образования может выступить синергетика, призванная решать психологические, дидактические, культурологические и мировоззренческие проблемы образования, возникшие в результате усложнения окружающего духовного, социального и природного мира.

Прежде, предметом научного анализа процессов в педагогической системе, выступали в основном устойчивые, повторяющиеся педагогические факторы [1]. «Система образования должна гибко и динамично адаптироваться к социально–экономическим изменениям в государстве. В то же время она должна быть по возможности стабильной в своей психолого–педагогической основе, не подвластной конъюнктуре. Система образования, с одной стороны, должна расти из образовательных парадигм и доктрин, которые традиционно сменяют друг друга исторически, а с другой – она должна быть естественно–прогностической, «работать» на будущее, поскольку выпускники учебных заведений любого типа должны будут жить и работать во времени и пространстве, существенно отличных от условий периода их учебы» [2].

Перечисленные условия выступают наиболее значимыми факторами для осуществления процесса саморазвития, саморегуляции системы образования, которые являются главной проблемой педагогики, решение которой состоит в росте профессиональной активности и мастерства учителя.

Таким образом, эти условия учитель должен формировать у обучаемого и постоянно поддерживать. Данное состояние педагогических подсистем в литературе называют положительной психологической атмосферой или демократичностью. Указанные условия должны распространяться на всю систему школьной структуры. Нельзя осуществить самоорганизацию в отдельно взятой подсистеме (например, в одном классе или параллели), не охватив всю иерархию педагогической системы [3].

Само утверждение о необходимости совместного рассмотрения указанных условий и их детальное осмысление дают новые результаты в педагогическом анализе.

Смены образовательной стратегии происходят часто и требования к педаго–гической деятельности становятся больше – и нужно искать новые инновацион-ные инструменты для их реализации, и в качестве такого инструмента может выступать – синергетический подход. Благо новая холистическая методология уже достаточно развита – это междисциплинарное направление науки – синергетика или теория самоорганизации.

Синергетика (гр. synergetikos – совместный, согласованно действующий) – область научных исследований, целью которых является выявление общих закономерностей в процессах образования, устойчивости и разрушения, упорядоченных временных и простейших структур в сложных неравновесных системах различной природы (физической, химической, биологической и др.)» [4].

Синергетический подход – это методологическая ориентация в познавательной и практической деятельности, предполагающая применение совокупности идей, понятий и методов в исследовании и управлении открытыми нелинейными самоорганизующими системами.

Синергетика в настоящее время стала качественно новым методологическим подходом в познании и механизмом оптимального управления педагогическими процессами.

Эффективность применения синергетического подхода в преподавании и обучении формирует особый тип мышления у педагогов и учеников – линейный, основанный на нестандартном подходе к решению проблем.

Наша задача – естественно внедрить синергетический подход в образовательный процесс,с целью организации в процессе взаимодействия, интеграции, слияния разрозненных процессов в мощную, слаженную систему.Научить педагога осознанно создавать свою, только ему присущую методику и стиль, оставаясь на позициях науки о человеке.Синергетическое образование не следует выделять как самостоятельную часть непрерывного образования, его можно реализовывать, актуализируя учебные материалы синергетическим содержанием и интегрируя естественнонаучные и гуманитарные предметы.

Одним из основных принципов государственной политики в области образо–вания являются: равенство прав всех на получение качественного образования.Для реализации принципов государственной политики в области образования и достижения задач школы, стоящих сегодня перед руководством школы, правильно определять приоритетные направления и современные методы развития эффек–тивности менеджмента школы. [5].

Цель эффективного менеджмента в нашей школе это – повышение профессиональной компетентности педагогов и мотивация обучающихся к развитию навыков самообразования путем внедрения в систему работы инновационных подходов в обучении и организация внутришкольного контроля на основе синергетического подхода.

Сегодня речь идет о совершенствовании образовательной системы школы через осуществление ценностно–ориентированного, компетентностного и STEM–подходов в обучении и внедрение в педагогическую практику исследования в действии Action Research, а такжестимулировать стремление педагогов к эффектив-ному взаимодействию в осуществлении совместной творческой и исследовательской деятельности. Одной из новаций, необходимых сегодня в образовательном процессе, является синергетический подход.

Синергетический подход дает возможность педагогу интерпретировать свою практику по–новому, рассматривая педагогические системы как открытые, ориенти–рованные на сотрудничество и саморазвитие. В синергетике сложные системы переходят в упорядоченное состояние из хаотичного. Поэтому синергетика как один из методологических принципов в педагогике ориентирована на целенаправленное взаимодействие педагога и обучающихся, что приводит к тому, что образовательный процесс как сложная система стремится к самоструктурированию и самоорганизации.

Использование идей синергетики в моделировании и прогнозировании развития образовательной среды способствуют совершенствованию управления учебно–воспитательным процессом в контексте формирования образовательной среды, способствует повышению ее структурного и функционального многообразия и предполагает:

1. переход от традиционной формы управления процессом усвоения знаний и умений, основанном на жесткой регламентации действий учащихся, к самоорганизации, позволяющей решать проблемы информационного взаимо-действия;
2. создание образовательных технологий, органично сочетающих разно-образные педагогические подходы;

3. адекватную самооценку школьниками собственных действий, своих способностей и увлечений, саморегуляцию;

4. составление индивидуальных модулей из системы учебных курсов, выбора преподавателя, времени и темпа обучения;

5. взаимосвязь с научными организациями, сетевыми открытыми образовательными учреждениями, позволяющими осуществлять информационное сопровождение инновационной и экспериментальной деятельности, обеспечивать связь школьных предметов с актуальными потребностями информационного общества;

6. создание «единого информационного педагогического поля семьи и школы», позволяющее педагогическому коллективу эффективно организовать учебно–воспитательный процесс с учетом особенностей возрастного периода в развитии учеников, наладить позитивное педагогическое взаимодействие с учащимися и их родителями [6].

В нашей школе, по результатам эксперимента разработана программа научно–практического семинара «Синергетический подход в обучении и воспитании». Его главной задачей стало обсуждение общего подхода к пониманию понятий «синергетика» и «самоорганизация» и применение их в образовательном процессе с целью формирования общественного мнения о возможности использования их в воспитании и обучении в школе. В тоже время, ряд понятий, являющихся фундаментальными для рассматриваемой области, которые по–разному определяются в научных работах и энциклопедиях, затрудняют понимание основных процессов в обучении и воспитании. В связи с этим назрела необходимость обсудить общий подход к пониманию этих понятий в образовании.

Синергетический подход требует креативной нелинейности, системности и прогнозирования результатов. Они характеризуют фазу трансформации, обновления системы, прохождение ею последовательно, путем гибели старого порядка, хаоса испытаний альтернатив, и, наконец, рождения нового порядка– переход от управления к самоуправлению.Основными необходимыми условиями процесса самоорганизации являются нелинейность, незамкнутность и неравновесность [7].

В рамках предметных декад в школе, с целью просвещения и популяризации синергетических знаний при участии учителей–предметников города, проведены междисциплинарные синергетические семинары для школьников, посвященные циклам истории, процессам самоорганизации географических систем, физической картине мира, лингвистической культуре общества, красоте фракталов, синергетическому подходу в обучении и воспитании в начальной школе.

Анализ процессов информатизации образования, опыта использования ИКТ в школе, особенности формирования образовательной среды на основании синергетического подхода показали, что идеи синергетики требуют адекватного отражения в программах, методических подходах и учебных планах гимназии, в системе подготовки учителей–предметников и руководителей образования всех уровней.

Таким образом, синергетический подход к управлению и анализу педагогических процессов продиктован вызовом будущего состояния общества и образования, ибо благополучие страны и нации будут зависеть во многом от действенности педагогических усилий, предпринимаемых именно сегодня. Осознание того факта, что целостная педагогическая система может эволюционировать в силу общих законов самоорганизации, дает надежду и уверенность в том, что при согласованном действии компонентов образовательной структуры можно достигнуть устойчивого развития в сфере образования страны [8].

Список литературы:

1. Прогностическая концепция целей и содержания образования / Подред. И.Я.Лернера и И.К.Журавлева. – М.: ИТПИМНО, 1994. – 352 с.
2. Чернилевский Д.В. Дидактические технологии в высшей школе. – М.: Юнити, 2002. – 438 с.
3. Физический энциклопедический словарь. – М.: Сов. энцикл., 1984. – 940 с.
4. Хмель Н.Д. Педагогический процесс в общеобразовательной школе. – Алматы: Мектеп,1984.–134 с.
5. Закон Республики Казахстан от 27 июля 2007 года № 319–III.
6. Токарев Д.И. Синергетика о природе и человеке // Экология и жизнь. – 2007. – № 12. – С. 4–7.
7. Московский Синергетический Форум «Устойчивое развитие в изменяющемся мире». (Январь 1996). Тезисы. Программа. ИФ РАН, ИПМ РАН., 1996.
8. Урсул А.Д. Глобализация через устойчивое развитие// Безопасность Евразия. – 2004. – № 1. – С. 25–28.

УДК 373.5

СОЗДАНИЕ ПРИЛОЖЕНИЯ ГЕНЕРАЦИИ ЗАДАЧ ПО ХИМИИ ШКОЛЬНОГО КУРСА НА ОСНОВЕ СРЕДЫ ПРОГРАММИРОВАНИЕ DELPHI

Джангабулов Олжас Талгатович
преподаватель химии
КГУ «Общеобразовательная школа № 5
имени Б. Момышулы акимата города Костаная»
магистрант 2 курса ОП «Химия»
Костанайский региональный университет имени А. Байтұрсынұлы,
г.Костанай, Казахстан
E–mail: great.olzhik@bk.ru

Аннотация

Целью данного исследования являетсясоздание приложение генерации задачпо химии. На среде программирования Delphi. В век автоматизаци и компьютерных технологиия данная тема является непосредственно актуальным. Генерация задач с большим количеством вариантов и с различной уровней сложности по различной теме, облегчает работу преподавателя и экономит его время. Также многовариатиеность создаваемое приложением дает более качественно определить знание учащийхся потому как возможность одинаковых вариантов сведена к минимуму. В данном статье рассматривается представленние информации в базе данных и их принцип генерации

Ключевые слова: *образование, программирование, электронные образовательные ресурсы, Delphi*

Антапта

Бұл зерттеудің мақсаты химия бойынша есептерді генерациялау қосымшасын құру болып табылады. Delphi бағдарламалау ортасында. Автоматтандыру және компьютерлік технологиялар ғасырында бұл тақырып тікелей өзекті болып табылады. Көптеген нұсқалары бар және әртүрлі тақырыптағы қиындық деңгейлері бар тапсырмаларды құру мұғалімнің жұмысын жеңілдетеді және оның уақытын үнемдейді. Сондай–ақ, қолданба жасаған көп өзгергіштік оқушылардың білімін жақсырақ анықтауға мүмкіндік береді, өйткені бірдей нұсқалардың мүмкіндігі барынша аз айтылады. Бұл мақалада мәліметтер базасындағы ақпаратты ұсыну және оларды құру принципі қарастырылады

Түйінді сөздер:*білім беру, программаллау, электронные образовательные ресурсы, Delphi*

Abstract

The purpose of this study is to create an application for generating chemistry problems. Based on the Delphi programming environment. In the age of automation and computer technology, this topic is directly relevant. Generating tasks with a large number of options and with different levels of difficulty on a different topic makes the teacher's work easier and saves his time. Also, the multivariability created by the application

makes it possible to better determine the knowledge of students because the possibility of identical options is minimized. This article discusses the representation of information in a database and their generation principle

Key words: *education, convergent technologies, electronic educational resources, convergent learning.*

Условие задачи можно подразделить на основную (содержательную часть: названия веществ, единицы измерения, числовые данные) и дополнительную, которая описывает отношения между величинами (происходящие процессы: растворение, химические реакции). Это деление условное и применено для упрощенного представления сути подхода. [1]

Так как условие задачи будет зависеть от изучаемой темы, и в простом случае будет сводиться к решению прямой или обратной задачи. То составление подобных задач можно автоматизировать, создав алгоритм (программу), который будет собирать из «содержательной части» и «дополнительной части» разнообразные задачи.

Чтобы подвести читателя к общему пониманию примененного подхода, рассмотрим подробно несколько примеров.

1. Приведём общую суть задач на тему «Массовая доля химического элемента в сложном веществе»

Условие задачи: *Какова массовая доля кислорода в оксиде меди(II) CuO?*

Так как задачи по этой теме вне зависимости от их структуры направлены на выявление массовой доли элемента, то текст определяющий постановку вопроса можно отнести к «дополнительной части» и звучит он как: «Какова массовая доля …?» оставшаяся часть «…кислорода в оксиде меди(II) *CuO*» является «содержательной» и состоит из нескольких «переменных», которые могут варьироваться. [2]

Первой переменной является «кислород», обобщим и назовём его – *элемент*.

Вторая переменная это оксид меди, т.е. ***вещество*** содержащее элемент.

Третьей переменной является *CuO*(II), т.е. химическая формула вещества.

Таким образом, условие можно представить, как: *Какова массовая доля «*элемента» ***в*** *«*веществе» *«*химическая формула вещества»*? или Какова массовая доля «*переменная 1» ***в*** *«*переменная 2*» «*переменная 3*».*

Приведем примеры подобных условий на данную тему. Разделив их по типам

Тип 1:

– Какова массовая доля элемента в веществе (название) формула вещества?

– Установите массовую долю химического элемента (элемента) в веществе

– Вычислите массовую долю элемента (в процентах) в веществе

Тип 2:

– В каком из веществ, взятых в равных массах – вещества 1 или вещества 2 содержится больше элемента?

Во сколько раз отличается содержание элемента вещества 1 от вещества 2.

Тип 3:

– Вычислите массовые доли элементов (в процентах) в следующих веществах: вещество 1, вещество 2 и т.д.

– Найдите процентное соотношение элементов (массовую долю) в веществе?

– Вычислите массовые отношения элементов в веществе + формула вещества.

Имея банк данных содержащий необходимые значения для переменных, лишь подставить нужные значения в условия[3]

В таблице показана часть банка данных для задач данного типа

Таблица 1. – Переменные базы данных

Вариант	Элемент	Вещество	Формула вещества
1	Серы	сульфиде водорода	H_2S
2	Серы	оксиде серы (IV)	SO_2
3	Серы	оксиде серы (VI)	SO_3
4	Азота	натриевой селитре	$NaNO_3$
5	Азота	калиевой селитре	KNO_3
6	Азота	сульфате аммония	$(NH_4)_2SO_4$
7	Азота	аммонийной селитре	NH_4NO_3

При данном подходе можно формировать условия по степени сложности, добавляя в базу вещества с более сложными формулами и названиями, а в настройках программы добавить возможность выбора сложности, а также количества задач с таким уровнем сложности по вариантам. В таблице можно присвоить уровень сложности добавлением ещё одного столбца с переменной от 1 до 3, где 1 – легко, 2 – средне, 3 – сложно.[4]

Данное действие можно автоматизировать с использованием языков програм–мирования, например, Delphi

Имея базу из трёх веществ, можно составить 3 задачи (Таблица) на установление большего содержания элемента в одном из двух веществ.

Таблица 2 – Переменныебазыданных

Вариант	Элемент	Вещество 1	Вещество 2
1	Сера	сульфиде водорода	оксиде серы (IV)
2	Сера	сульфиде водорода	оксиде серы (VI)
3	Сера	оксиде серы (IV)	оксиде серы (VI)

База из четырёх веществ (натриевая селитра, калиевая селитра, сульфат аммония, аммонийная селитра) можно составить 6 задач (таблица)

Таблица 3 – Переменныебазыданных

Вариант	Элемент	Вещество 1	Вещество 2
1	Азот	натриевой селитре	калиевой селитре
2	Азот	натриевой селитре	сульфате аммония
3	Азот	натриевой селитре	аммонийной селитре
4	Азот	калиевой селитре	сульфате аммония
5	Азот	калиевой селитре	аммонийной селитре
6	Азот	сульфате аммония	аммонийной селитре

Соответственно, используя 5 веществ можно составить 10 вариантов, 6 веществ – 15 вариантов, 7 веществ – 21 вариант и т.д.

Данное задание можно разнообразить, давая вместо названия веществ их химические формулы, что является более простым заданием. Следует отметить что, даже более сложные вещества, например, комплексные соли или минералы, в виде формул будут являться сравнительно лёгким заданием, чем используемые международные названия этих веществ.

Таким образом, можно создать алгоритм, который будет подставлять в условие задачи необходимые «переменные».

Рассмотрим другой пример, когда в задаче есть численные данные.

«Рассчитайте массовую долю вещества в растворе, полученного смешением 250 г H_2O и 70 г $NaCl$»

Выделим переменные: 250 – «переменная 1», H_2O – «переменная 2», 70 – «переменная 3», $NaCl$ – «переменная 4». [5]

Приведём примеры условий с использованием данных переменных:

1. Рассчитайте массовую долю вещества в растворе, если смешали «переменная 1» грамм «переменная 2» и «переменная 3» грамм «переменная 4».

2. В «переменная 2» массой «переменная 1» грамм добавили «переменная 3» грамм «переменная 4». Рассчитайте массовую долю «переменная 4» в растворе.

3. В стакан с «переменная 2» массой «переменная 1» грамм добавили «переменная 3» грамм «переменная 4». Рассчитайте массовую долю «переменная 4» в растворе.

4. «переменная 4» массой «переменная 3» г растворили в «переменная 2» массой «переменная 1» г. Рассчитайте массовую долю «переменная 4» в растворе.

Таблица 4 – Переменныебазыданных

Вариант	перемен ная 1	перемен ная 2	перемен ная 3	переменна я 4
1	25	H_2O	80	$NaNO_3$
2	230	H_2O	75	$NaNO_2$
3	191	H_2O	89	Na_2SO_4
4	88	H_2O	9	H_2S
5	100	H_2O	170	NH_3
6	750	H_2O	13	KCl
7	7,5	C_6H_6	7,5	S
8	650	C_6H_{14}	67	Br_2

При организации случайного подбора численных значений нужно учесть, что масса вещества не может быть больше массы смеси. Реализация этого условия…

Список литературы:

1. Архангельский А.Я. Программирование в Delphi: Учебник по классическим версиям Delphi / А.Я.Архангельский. – М.: Бином–Пресс, 2013. – 816 с.

2. Архангельский А.Я. Программирование в Delphi: Учебник по классическим версиям Delphi / А.Я.Архангельский. – М.: Бином, 2013. – 816 с.

3. Архангельский А.Я. Программирование в Delphi для Windows. Версии 2006, 2007. Turbo Delphi / А.Я.Архангельский. – М.: Бином, 2013. – 1240 с.

4. Архангельский А.Я. Программирование в Delphi для Windows. Версии 2006, 2007, Turbo Delphi / А.Я.Архангельский. – М.: Бином–Пресс, 2013. – 1248 с.

5. Белов В.В. Программирование в Delphi: процедурное, объектно–ориентированное, визуальное: Учебное пособие для вузов / В.В.Белов, В.И.Чистякова. – М.: РиС, 2014. – 240 с.

УДК 501

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ЧЕРЕЗ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В ШКОЛЕ

Довгодько Виктория Андреевна
учитель математики, магистр
КГУ «Общеобразовательная школа №8
отдела образования г. Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: vikki96.dov@inbox.ru

Аннотация

Статья посвящена актуальной теме личностного и познавательного развития учащихся в ходе исследовательской деятельности на уроках математики. В статье обозначена цель исследо-

вательской деятельности и инструментарий осуществления основных этапов исследовательской деятельности.

Ключевые слова: *исследовательская деятельность, метод исследования, исследовательский проект.*

Аңдатпа

Мақала математика сабақтарындағы зерттеу қызметі барысында оқушылардың жеке және танымдық дамуының өзекті тақырыбына арналған. Мақалада зерттеу қызметінің мақсаты және зерттеу қызметінің негізгі кезеңдерін жүзеге асыру құралдары көрсетілген.

Түйінді сөздер: *зерттеу қызметі, зерттеу әдісі, зерттеу жобасы.*

Abstract

The article is devoted to the topical topic of personal and cognitive development of students in the course of research activities in mathematics lessons. The article outlines the purpose of research activities and the tools for implementing the main stages of research activities.

Key words: *research activity, research method, research project.*

В условиях обновленного содержания образования широкое распространение получили математические методы. Главной целью изучения математики в школе является повышение кругозора, широты и точности мышления ученика, развитие научных навыков для решения важных задач прикладного характера. Известно, что мы живем в «век математики и информатизации». Математические модели и подходы повсеместно внедряются во все сферы науки и экономики.

В рамках продолжающейся реформы образования требования к выпускникам школы обуславливают их будущую конкурентоспособность на рынке труда. Поэтому школам необходимо не просто дать выпускнику определенные знания, но и сформировать у обучающихся стойкие познавательные потребности, творческое и аналитическое мышление, являющиеся главными характеристиками гармоничной и всесторонне развитой личности. Для этого надо научить их самостоятельно обобщать и анализировать научную информацию. Необходимо расширить и углубить теоретические знания обучающихся в области изучаемых дисциплин, сформировать и развить практические навыки самостоятельной научно–исследовательской работы, умения грамотно оформлять результаты своих научных изысканий, а также аргументированно презентовать итоги собственной деятельности.

Метод исследования – это новый взгляд в преподавании. «Применительно к дисциплине «математика» исследовательский метод рассматривается как некая альтернатива классно–урочной системе. Современный исследовательский проект обучающегося – это дидактическое средство активизации познавательной деятельности, развития креативности и одновременно формирования определенных личностных качеств». Целью творческой и проектно–исследовательской работы обучающихся является развитие творческих способностей будущих специалистов и повышение уровня их профессиональных компетенций. [1] Вовлечение обучающихся в создание проектов осуществляется с помощью компьютерных технологий. Учащиеся становятся самостоятельными активными участниками процесса обучения, расширяя при этом свои знания, умения и навыки. Для решения проблемы они самостоятельно прибегают к ранее изученным теоретическим основам, анализируют, обобщают и делают выводы. Все это стимулирует их познавательную активность, развивает аналитические и творческие способности, а также помогает получить эмоциональное удовлетворение и самоутверждение среди сверстников. В ходе реализации метода проектов учитель является координатором, помощником и консультантом процесса. Учитель должен приложить все усилия, чтобы обучающийся испытал радость от проделанной работы, прочувствовал успех достижения цели.

Осмысление и применение исследовательской деятельности на уроках математики в новой учебной, социально–культурной ситуации, в свете требований к

образованию на современной ступени общественного развития позволяет говорить о школьном проекте как о новой технологии в педагогике, которая позволит эффективно решать задачи личностно–ориентированного подхода в обучении подрастающего поколения. [2] В ходе выполнения научно–исследовательского проекта школьники учатся самостоятельно добывать знания, получают опыт познавательной и учебной деятельности. Если ученик получит в школе исследовательские навыки ориентирования в потоке информации, научится анализировать ее, обобщать, сопоставлять факты, делать выводы и заключения, то он в силу более высокого образовательного уровня легче будет адаптироваться в современном обществе, к меняющимся условиям жизни, правильно будет ориентироваться в выборе профессии и будет жить творческой жизнью. Стоит отметить, что главной целью научно–исследовательской деятельности на уроках математики является:

- показать умения отдельного ученика или группы обучающихся использовать приобретенный на уроках математики в школе исследовательский опыт;
- реализовать свой интерес к предмету математики, приумножить знания по математике и донести приобретенные знания своим одноклассникам;
- продемонстрировать уровень обученности по математике, совершенствовать свое умение участвовать в коллективных формах общения;
- подняться на более высокую ступень обученности, образованности, развития, социальной зрелости. [3]

В общественном сознании существуют представления об исследовании как установлении, обнаружении, понимании действительности.

Касаясь этимологического анализа слова «исследования», заметим, что под этим типом деятельности подразумевается: извлечь нечто «из следа», т.е. восстановить некоторый порядок вещей по косвенным признакам, отпечаткам общего закона в конкретных, случайных предметах. Это является принципиальной особенностью организации мышления при исследовании, с которым сопряжены развитие наблюдательности, внимательности, аналитических навыков, в отличие, например, от проектного типа организации мышления. [4]

Наука за время своего развития выработала богатый инструментарий, набор норм и средств осуществления основных этаповисследовательской деятельности:

– ориентирование – выделение предметной области осуществления исследо–вания;

– проблематизация – выявление и осознание проблемы – конкретного вопро–са, не имеющего на настоящий момент ответа; постановка цели исследования;

– определение средств – освоение способов действия, подбор и обоснование методов и методик исследования, ограничение пространства и выбор принципа отбора материалов исследования;

– планирование – формулирование задач исследования; распределение последовательности действий для осуществления исследовательского поиска;

– сбор материала или проведение эксперимента – сбор эмпирического мате–риала, постановка и проведение эксперимента, первичная систематизация полученных данных;

– анализ – обобщение, сравнение, анализ, интерпретация данных;

– рефлексия – соотнесение собственных выводов с полученнымиранее, с процессом проведения исследования, с существующимизнаниями и данными.

Исследование стало культурным механизмом развития науки, нопри этом остается независимым от нее универсальным способом деятельности, доступным для использования другими институтами культуры, в том числе и школой. [5]

На своих уроках я часто прибегаю к методу исследовательского проекта. Данный метод повышает интерес детей к предмету, формирует математическую речь,

учащиеся учатся грамотно формулировать и обосновывать свои предположения. Кроме того, чем чаще на уроках использовать данный метод работы, тем быстрее дети социализируются, у них пропадает боязнь выступления перед публикой, они могут четко и ясно отстаивать свою позицию, излагать свои мысли.

На уроках математики школьники учатся рассуждать, доказывать, находить рациональные пути выполнения заданий, делать соответствующие выводы. Необходимо сказать, что исследовательская деятельность построена на основе естественного стремления школьника к самостоятельному изучению определенного материала. В ходе исследовательской деятельности у учащихся развивается мышление, наблюдательность, устойчивость внимания и более успешно усваивается материал по предмету. Поэтому главная задача учителя – не просто передать знания ученику, а научить его обучаться, в том числе с помощью исследовательской деятельности.

Список литературы:

1. Арцев М.Н. Учебно–исследовательская работа учащихся. //Завуч. – 2005. – № 6. – с. 4–29

2. Бычков А.В. Метод проектов в современной школе. – М.: Изд–во МГУ, 2000. – 47 с.

3. Леонтович А.В. Исследовательская деятельность как способ формирования мировоззрения. // Народное образование. – 1990. – № 10. – С. 158–161

4. Алексеев Н.Г. Концепция развития исследовательской деятельности учащихся / Н.Г.Алексеев, А.В.Леонтович, А.С.Обухов, Л.Ф.Фомина. – Текст : электронный // Исследовательская работа школьников. – 2002. – №1. – С. 24 – 33. – URL : https://cyberleninka.ru/article/n/issledovatelskaya–i–proektnaya–deyatelnostuchaschihsya–v–sovremennom–obrazovanii

5. Обухов А.С. Исследовательская деятельность как способ формирования мировоззрения. // Народное образование. – 1999. – № 10 – С. 158–161

УДК 378.147

ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ – ВАЖНЕЙШЕЕ УСЛОВИЕ ФОРМИРОВАНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ

Домничева Людмила Казимировна
учитель географии, педагог–исследователь
КГУ «Общеобразовательная школа №7
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: Lydmila---D@mail.ru

Аннотация

В статье обобщается практический опыт работы учителя, по использованию современных стратегий и подходов, применяемых в целях повышения качества обучения и формирования функциональной грамотности на уроках географии. Подчёркнуто, что формирование функциональной грамотности это сложный, многосторонний, длительный процесс. Достичь нужных результатов можно лишь через систематическую каждодневную работу на уроках, умело сочетая различные педагогические техники и технологии.

Ключевые слова: *модернизация, образовательная среда, проблематизация, функциональная грамотность, самореализация.*

Аңдатпа

Мақалада география сабақтарында оқушылардың оқыту сапасын арттыру және функционалдық сауаттылықты қалыптастыру мақсатында қолданылатын заманауи стратегиялар мен тәсілдерді қолданудағы мұғалімнің практикалық тәжірибесі жинақталған. Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру күрделі, көп қырлы, ұзақ мерзімді процесс екендігі атап өтіледі.Әртүрлі педагогикалық техника мен технологияларды шебер ұштастыра отырып, сабақта күнделікті жүйелі жұмыс жүргізу арқылы ғана қалаған нәтижеге жетуге болады.

Түйінді сөздер: *модернизация, білім беру ортасы, мәселе, функционалдық сауаттылық, өзін–өзі жүзеге асыру.*

Abstract

The article summarizes the practical experience of the teacher in using modern strategies and approaches to enhance the quality of teaching and develop functional literacy in geography classes. It is emphasized that the development of functional literacy is a complex, multifaceted, and long–term process.

It is possible to achieve the desired results only through systematic daily work in the classroom, skillfully combining various pedagogical techniques and technologies.

Key words: *modernization, educational environment, problematization, functional literacy, self–realization.*

Одна из проблем современного образования заключается в том, что успех в школе не всегда означает успех в жизни. В условиях социально – экономической модернизации обществу необходим человек, функционально грамотный, умеющий работать на результат, способный к определенным, социально значимым достижениям. Все данные качества формируются в школе.

Практика показывает, что даже дети успешные в обучениизатрудняются использовать свои знания для решения практических задач, что определяет актуальность данной темы. Но включить ребёнка в учебную деятельность довольно сложно, если у него нет внутренней установки на преобразование действительности иположительной мотивации.

Для формирования функциональной грамотности необходимо создать особуй образовательную среду.

Задача учителя – организовать урок таким образом, чтобы включить детей в деятельность. Найти средства реализации системно–деятельного подхода в обучении. В связи с этим возрастает роль новых педагогических технологий, активных методов обучения.

Определяю условия создания успеха в обучении: понимание того, что дети знают о своём обучении; создание образовательной среды; преодоление барьеров – нивелирование препятствий; реализация потенциальных возможностей ребёнка[1]

Эффективность учебного процесса в классе во многом зависит от создания образовательной среды, мотивирующей учащихся самостоятельно добывать, обрабатывать полученную информацию, обмениваться ею, решать поставленные задачи, предлагать свои пути решения учебных проблем. Создание такой среды позволяет существенно повысить мотивацию детей, повышению качества полученных знаний, формированию функциональной грамотности обучающихся.

Неотъемлемой частью вовлечения детей в деятельность выступает проблематизация – превращение того или иного явления в предмет рефлексивного осмысления и рационального анализа [2, с. 45]

Использование проблемных заданий на уроках позволяет развивать такие качества личности, как находчивость, гибкость ума, мобильность, способность к нестандартным решениям. Содержание курса географии предоставляет большие возможности учителю для организации самостоятельной мыслительной деятельности учащихся.

Эффективность любого обучения определяется его системностью. Учитывая специфику каждого курса географии, проблемные задания выстраиваются по нарастающей, от класса к классу.

Содержание географических знаний по начальному курсу физической географии отличается конкретностью изучаемых явлений и объектов. Это определяет характер познавательной деятельности учащихся, в основе которой лежит чувственное восприятие реальных географических объектов и явлений. Большое внимание уделяется отработке приемов работы с картой, формированию основных географических понятий.

Реализация проблемного обучения в начальном курсе осуществляется в основном с помощью эвристической беседы и исследовательского метода.

С помощью эвристической беседы у учащихся формируются навыки определения причин тех или иных явлений.

Пример эврестической беседы при изучении темы «Гидросфера иеё составные части».

Для определения условий образования подземных вод, изучение нового материала начинается с вопроса: «Куда исчезают лужи после дождя?». Ребята легко отвечают: «Впитываются в почву». Следует вопрос: «Почему на асфальте лужи стоят дольше, чем на почве?». В ходе рассуждений ребята приходят к выводу о том, что разная поверхность по–разному впитывает воду, отсюда выделяется и формируется понятие «водопроницаемые» и «водонепроницаемые породы». Затем задаётся следующий проблемный вопрос: «Может ли случиться так, что вода просочится очень глубоко, вплоть до мантии?». Зная строение земной коры, учащиеся отвечают, что это невозможно. Подводится итог проведенной беседы, определяются условия образо-вания подземных вод: атмосферные осадки, водопроницаемые породы, слой водонепроницаемых пород.

Одним из важнейших моментов развития практического географического мышления является формирование умения выделять причину и следствие изучаемых явлений, составлять цепочки причинно–следственных связей.

Для формирования этого умения большие возможности имеет курс географии 8 класса, где изучаются основные особенности природы и населения Земли. Имеющаяся база знаний, полученных в 7 классе, позволяет организовать проблемное обучение на более высоком уровне, при этом основное внимание уделяется установлению причинно–следственных связей между различными компонентами природных комплексов. Поэтому целесообразно научить учащихся представлять причинно–следственные связи в виде цепочки, предлагать задания по построению цепочки из имеющихся звеньев.

Пример задания в разделе Атмосфера. Особенности климата материков. Антарктида.

Задание. Восстановить логическую цепь:

причина→ следствие→причина→следствие→

1. Антарктида самый холодный материк
2. Мало осадков

3. Высокое атмосферное давление
4. Полярный пояс
5. Сухие холодные воздушные массы
6. Низкие температуры.

Пример проблематизации в 11 классе при изучении геополитического положения Казахстана. Необходимо обратить внимание учащихся на то, что по концепции Х.Дж. Маккиндера, центральная часть Евразии – выгодный плацдарм для контроля над всем миром. Но, по мнению экспертов сегодня более 90% поставок грузов совершается по морю.

Проблемный вопрос 1.Возможно ли изменение данной ситуации, учитывая стратегическую роль суухопутного порта Хоргос – Восточные ворота»?

Проблемный вопрос 2. Насколько свободная экономическая зона будет способствовать привлечению в страну транзита и новых производственных компаний?

Педагог должен помочь учащимся не только увидеть в окружающей действительности некое противоречие, но найти и сформулировать на его основе своюпроблему, которую было бы интересно решить.

Применяемые в практике разнообразные стратегии и подходы позволяют оптимизировать учебный процесс, повысить мотивацию к учебной деятельности сделать интересным каждый этап урока.

Ряд исследований и практика работы в школе показывают, что у учащихся недостаточно развита устная и письменная речь, поэтому особую озабоченность вызывает функциональная грамотность в сфере коммуникации.

В целях решения данной проблемы в урок включаются виды работ по анализу и преобразованию текстовой информации, анализ схем, диаграмм, таблиц.

Применяемые групповые формы (брейнсторминг) стимулируют к деятельности, развивают диалогическую речь, повышают умственную активность, самостоятельный поиск идей и решение проблем, дают возможность контролировать результаты деятельности своих товарищей и себя.

Одной из важных целей географического образования является формирование картографической грамотности. Наиболее эффективными методами и приёмами при анализе тематических карт считаю: «ассоциации», «найди лишнее», «немая карта», «наложение контуров «верю не верю», «слепой маршрут», повышающие уровень мотивации, развивающие творческое мышление, формирующие картографическую грамотность. [3, с. 47–53]

Возможности самостоятельного поиска, анализа и предложение идей по их реализации, формирование естественнонаучной грамотности дают ситуационные или контекстные задания. Использую тексты, географические карты, карты – анаморфозы, картосхемы, картограммы, матрицы данных.

В старших классах, где необходимо запомнить большой объём информации использую ителлект–карты.

Преимущество ителлект–карт*:* Во–первых, вы тратите намного меньше времени, конспекты избавляются от «воды» и имеют четкую структуру. Во–вторых, когда–нибудь придется «извлекать» информацию из этих самых конспектов, с использованием интеллект–карт, это сделать будет намного проще. Можно быстро и качественно найти решение поставленной задачи, генерировать новые идеи.

Для формирования умений грамотно стимулировать мысли, структурировать информацию, аргументировать выводы использую написание географического эссе, которое включает проблематизацию, комментирование, формулирование и обоснование собственной точки зрения на проблему, выстраивание аргументации,

формулирование выводов, а также применение ПОПС–формулы для выдвижения аргументов [4, с. 24]

Наиболее эффективным способом создания творческой образовательной среды, максимально приближенной к реальности, считаю метод проектов, где на первый план выходит практическая деятельность. В условиях сокращения количества часов выполнение проекта позволяет не только изучить тему, но и расширяет кругозор, защита проекта развивает логическое мышление речь, что повышает мотивацию и качество обучения, формирует функциональную грамотность.

Важным этапом успешного усвоения знаний считаю также преодоление барьеров – стратегии, нацеленной на нивелирование препятствий. Существуют не только закономерности понимания учебного материала, но и закономерности его непонимания: уровень подготовки; желания учиться; склонность к изучению дисциплин естественнонаучного цикла; интерес к предмету, а реализация их потенциальных возможностей, поддержка и развитие высоких достижений проявленных ребенком значимо не только для него самого, но и для общества в целом [5, с. 76]

Эффективность учебного процесса в классе во многом зависит от создания образовательной среды на уроке. Современные стратегии и подходы, используемые педагогом в практике своей работы, могут обеспечить высокий уровень заинтересованности, познавательной и творческой активности, позволят создать ситуацию успеха для каждого ученика, что повышает качество обучения, формирует функциональную грамотность учащихся и позволяет им получать возможность самореализации.

Список литературы:

1. Кульневич С.В., Лакоценина Т.П. Современный урок: научно–практическое пос., ч 1, 2. Изд. – Ростов–на–Дону: «Учитель», 2005. – 138 с.

2. Кукушин В. С. Теория и методика обучения: учебное пособие / В.С.Кукушин. – Ростов–на–Дону: Феникс, 2005. – 474 с.

3. Чечет В.В., Захарова С.Н. Активные методы обучения в педагогическом образовании: учеб.–метод. пособие – Минск: БГУ, 2015. – 127 с.

4. Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения. – М., 2001.

5. Гордеева Т.О. Психология мотивации достижения. М.: Смысл, 2006. – 415 с.

ӘОЖ37.01

КАЙДЗЕН ЖОСПАРЛАУ ДЕГЕНІМІЗ НЕ ЖӘНЕ ОНЫ ОҚУ ҮРДІСІНЕ ҚАЛАЙ ҚОЛДАНУҒА БОЛАДЫ?

Ельжанова Гайни Малдыбаевна
математика пәнінің мұғалімі
физика–математикалық бағытындағы
Назарбаев Зияткерлік мектебі, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: Elzhanova_G@kst.nis.edu.kz

Жусупова Дарина Нурлибековна
жаратылыстану ғылымдарының магистрі,
математика пәнінің мұғалімі,
физика–математикалық бағытындағы
Назарбаев Зияткерлік мектебі, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: zhussupova_d@kst.nis.edu.kz

Аңдатпа

Бұл мақалада кайдзен жоспарлау туралы тарихи деректер мен мағлұматтар және де оның оқу үрдісіне ықпалының мүмкіндігі туралы жазылған. Өзектілігі. Кайдзен жоспарлау кез–кезлген жоспарлауға оң ықпал етеді. Мақсаты. Әріптестерімізді кайдзен жоспарлаумен таныстырып, оның Қазақстанда да дамуына үлес қосу.

Түйінді сөздер: *Кайдзен, жоспар, біртіндеп өзгеру, жақсы жаққа өзгеру.*

Аннотация

В этой статье говорится об исторических данных и информации о планировании кайдзен, а также о возможности его влияния на учебный процесс. Актуальность. Кайдзен планирование положительно влияет на любое планирование. Цель. Познакомить коллег с планированием кайдзен и внести свой вклад в его развитие и в Казахстане.

Ключевые слова: *Кайдзен, план, постепенное изменение, изменение к лучшему.*

Abstract

This article discusses historical data and information about kaizen planning and its potential impact on the learning process. Relevance. Kaizen planning has a positive effect on any planning. Target. Introduce colleagues to kaizen planning and contribute to its development in Kazakhstan.

Key words*: Kaizen, plan, gradual change, change for the better.*

Кайдзен философиясы 1947 жылы Жапония елінен бастама алған, Атақты «Toyota» машина жасау компаниясы басшылығы өз жұмысшыларынан апта сайын бір идеямен келулерін сұраған. Ол идея компанияның біртінде, аз шамада оң бағытта ілгерлеуіне әсер етуі керек делінген. Сіздер «Toyota» компаниясының басқа машина жасау компанияларымен салыстырғанда рейтингін білесіздер. Біздің ойымызша, кайдзен жоспарлаудың тек өндірісте ғана емес, кез–келген жоспарлауда маңызы зор.

Кайдзен – жапонның өндірістік процесстерді, өндіруді, қосалқы бизнес–процесстерді басқаруды,сол сияқты өмірдің басқа аспектілерін үздіксіз әбден жетілдіруге шоғырландыратын тәжірибиесі немесе философиясы [1].

Кайдзен тұжырымдамасының дамуына Шигео Шинго мен Тайичи Оно, жапондық инженерлер мен сапа менеджменті мамандары үлкен үлес қосты. Олар кайдзен принциптерін өндіріс және сапа менеджменті контекстінде белсенді түрде қолданды, бұл оларға өндіріс процестерінде айтарлықтай жақсартулар жасауға көмектесті.

Адамдар түсінуге және зерттеуге тырысатын жаңа ережелер адамның ұйымдағы рөлін қайта қарастыруға мәжбүр етеді. Дәстүрлі түрде инженерлік деп саналатын көптеген міндеттер қазір әлеуметтік–техникалық болып табылады, бұл оларды шешу тәсілін түбегейлі өзгертеді. Бірте–бірте бизнестің, мысалы, қызметкерлерді пайдалану объектісі ретінде қарастырудың пайдасы жоқ екені белгілі болды. Егер ол қызметкерлерді бизнестегі серіктестеріне айналдырса, одан да көп нәрсеге сене алады. Ал серіктестерге бастықтар емес, көшбасшылар қажет.

Кайдзеннің мәні өте қарапайым: жетілдіру. Сонымен қатар, бұл барлық менеджерлер мен жұмысшылар қатысатын үздіксіз жетілдіру процесі. Кайдзен философиясы біздің өмір салтымыз, мейлі ол жұмыс болсын, қоғамдық немесе отбасылық өмір болсын, үнемі жетілдіруге лайық деп болжайды [2].

Бүгінгі таңда кайдзен тұжырымдамасы басқару, білім беру және жеке дамуды қоса алғанда, әртүрлі салаларда кеңінен қолданылады. Ол Жапониядан тыс жерлерде танымал болды және әртүрлі мәдениеттер мен қызмет салаларында қолданыла бастады.

Кайдзеннің негізгі принциптеріне мыналар жатады:

– процестерді біртіндеп жақсарту үшін шағын, бірақ тұрақты өзгерістер енгізу.

– ұйымның барлық деңгейлеріндегі барлық қызметкерлердің жақсарту процесіне белсенді қатысуы.

– жеке бөліктерді оқшаулау емес, жүйені тұтастай қарастыру.

– нақты деректер мен нәтижелерді талдау негізінде шешім қабылдау.

– барлық қызметкерлер үнемі жетілдіруге ұмтылатын тұрақты мәдениетті ынталандыру[3].

Кайдзен тек өндіріс саласында ғана емес, сонымен қатар басқару, білім беру және жеке даму сияқты басқа салаларда да қолданылады. Негізгі идея–үздіксіз, тіпті кішігірім жақсартулар нәтижесінде айтарлықтай өсу мен тиімділікке әкелуі мүмкін.

Бұл принципті педагогикада білім беру процестерін біртіндеп жетілдіру үшін де қолдануға болады. Қысқа сабақтарды, воркшоптарды және менторингті қоса алғанда, мұғалімдерге арналған тұрақты оқыту жүйесін енгізу. Ай сайынғы шолулар, онда мұғалімдер тәжірибе алмасады және ең жақсы тәжірибелерді жеткізеді. Яғни, бұл мұғалімдердің үздіксіз кәсіби дамуына жақсы жағынан әсер етеді.

Сонымен қатар, кайдзен жоспарлауы оқу процесінің келесі жақтарын дамытады: оқушылар мен ата–аналардың тұрақты кері байланыс жүйесін енгізу, бұл мұғалімдерге жақсартуға орын бар екенін түсінуге көмектеседі, тәжірибелі мұғалімдер өздерінің кәсіби тәжірибелерімен алмасу арқылы жаңадан бастаушыларға көмектесе алатын тәлімгерлік бағдарламаларды дамытады, әр оқушы үшін жеке білім беру жоспарларын құру үшін технологияны қолдану, әр оқушының қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін бағалау нәтижелері мен кері байланыс негізінде оқу бағдарламаларын үнемі жаңартып отыр, оқушылар нақты мәселелерді шешетін және мәселелерді шешу дағдыларын дамытатын жобалық оқыту әдістерін енгізу, жақсартуды қажет ететін салаларды анықтау үшін оқушылар мен мұғалімдер қатысатын жобаларға тұрақты шолулар, оқушылардың үлгерімін бақылау және білім беру стратегияларын түзету үшін тұрақты тексерулерді енгізу. Жалпы айтқанда құрылымдық кері байланыс үшін маңызы зор.

Белгілі кәсіпкер Марғұлан Сейсенбаевтің насихаттауымен кайдзен жоспарлау бүгінгі күні Қазақстанда кең көлемде етек жайып келеді. «You tube» каналынан сіздер кәсіпкердің толық түсіндірмедерін ала аласыздар.

Кәсіпкер өз сабақтарында қарапайым мысалдар кетіреді. Мысалы, тұғырда кездесетін заттардың суреті салынған қарапайым органйзер, сізге заттарыңызды түгендеп, ұқыпты ұстауға мүкіндік береді. Өте қарапайым шешім! Айтайын дегеніміз, кайдзен жоспарлау үлкен істі жоспарлау емес, керзінше біртіндеп, күнделікті жақсылыққа өзгеру.

Тағы бір мысал, адамдарда, әсіресе әйел адамдарда жиі кездесетін мазасыздықтан қалай арылуға болады. Марғұлан Сейсенбаев баста жиналған барлық проблеманы әбден таусылғанша бір–бірлеп қағазға түсіруді ұсынады. Содан кейін оларды орындалу мерзімі, маңыздылығы бойынша орналастыру және олардан маңыздыларын таңдап алу.

Сурет 1.Марғұлан Сейсенбаевтің кайдзен жоспарлау

Енді кайдзен жоспарлаудың оқу үрдісінде қандай үлесі болу мүкіндігін қарастырайық.

1947 жылы «Toyota» компаниясында бастау алғандай, әр педагог оқу үрдісін оң бағытта өзгертетіндей өз идеясын айтып отыратын болса, ол тек оқу үрдісін жақсартып қоймай педагогтардың да жұмыстарын жеңілдетуге бағытталса, оны басшылар ескеріп, өзгерістер енгізіп отырса нұр үстіне нұр болар еді!

Назарбаев Зияткерлік мектептерінде қысқа мерзімді жоспар жазуда, сабақтан кейін сабақтың жақсы жақтары мен оң бағытта жақсарту үшін ұсыныстар енгізу қабылданған. Сабақтан кейін жазылған ұсыныстар тез арада оқу үрдсін өзгертуге ықпал етсе, мұны кайдзен жоспарлау деп қарастыруға болады. Себебі сіз А сыныбына В сыныбына барғанда өз ұсынысыңыз бойынша жақсы жаққа өзгерту енгісесіз немесе сіздің әріптесіңіз оны оқып жоспарын өзгертеді.

Сабақты жақсартуға не көмектесе алады (оқу және оқу туралы ойлаңыз)?

_____Бастапқы тоқсандардағы оқу мақсаттарымен байланыстыру, оқушының материалды тез қабылдауына әсер етті деп ойлаймын.

Сабақ туралы сабақта не жеке оқушылардың жетістіктерімен / қиындықтарынан не таптым, келесі сабақтарда неге назар аудару керек?

Топтық жұмыс көп уақытшығы алды. Графиктер салуда көп уақыт жұмсалатынын ескеру керек.

Сурет 2. Сабақты жоспарлауды жақсарту бойынша ұсыныстар

Аз ғана ұсыныс келесі сыныптарға барғанда сізге немесе сіздің әріптесіңізге көмек береді.

Қазақстан мектептерінің оқу үрдісі соңғы жылдары түбегейлі өзгеріп, жаңарып келеді. Біздің де ұсынысымызды әріптестеріміз жақсы қабылдап, өз жұмысында қолданып, Қазақстан педагогикасы жылдан жылға жаңара береді деген сенімдеміз!

Әдебиеттер тізімі:

1.Кайдзен. Японская философия. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D0%B9%D0%B4%D0%B7%D0%B5%D0%BD

2. Масааки И. Кайдзен. Ключ к успеху японских компаний. – Москва, 2015. – 292с.

3. Масааки И. Гемба кайдзен. Путь к снижению затрат и повышению качества – Издательство: «Альпина Паблишер», Москва, 2016. – 345с.

ӘОЖ 37.012

ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ АМАЛДАРЫ

Ерденова Назгуль Бабашевна
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай қаласының білім бөлімінің №1
мектеп–лицей» КММ, Қостанай қ, Қазақстан
E–mail: nazgul_erdenova@mail.ru

Абитчанова Гульзада Закировна
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай қаласының білім бөлімінің №1
мектеп–лицей» КММ, Қостанай қ, Қазақстан
E–mail: Gulzada_abitchanova@mail.ru

Аңдатпа

Қазақстан Республикасының орта білім беру саласындағы басым бағыттарын PISA, PIRLS, TIMSS үдерістерімен сәйкестендіру мақсатында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту өзекті де басты мәселе болып отыр. Бұл мақалада функционалдық сауаттылыққа бағытталған оқушыны қалыптастыру жолдары зерделенген. Функционалдық сауаттылық оқушының жеке тұлғасының қоғамда өз орнын таба алуына игі ықпал ететін басты тірек болады.

Түйінді сөздер: *халықаралық зерттеулер, функционалдық сауаттылық, білім беру үдерісінің тиімділігі, салыстырмалы мониторинг, коммуникативтік құзіреттілік.*

Аннотация

Развитие функциональной грамотности учащихся в целях согласования приоритетных направлений в сфере среднего образования Республики Казахстан с процессами PISA, PIRLS, TIMSS является актуальным и главным вопросом. В данной статье рассматриваются пути формирования школьника ориентированного на функциональную грамотность.Функциональная грамотность является основным столпом, который положительно влияет на способность учащегося найти свое место в обществе.

Ключевые слова: *международные исследования, функциональная грамотность, эффективность образовательного процесса, сравнительный мониторинг, коммуникативная компетентность.*

Abstract

Development of functional literacy of students in order to coordinate priority directions in the sphere of secondary education of the Republic of Kazakhstan with the processes of PISA, PIRLS, TIMSS is an relevant and main issue. This article considers ways of forming a pupil oriented to functional literacy. Functional literacy is a fundamental pillar that positively impacts a student's ability to find their place in society.

Key words: *international studies, functional literacy, effectiveness of the educational process, comparative monitoring, communicative competence.*

Қазақстандағы білім беру жүйесін жаңғырту жалпы білім беру ұйымдары көрсететін білім беру қызметтерінің жоғары сапасын қамтамасыз етуді көздейді. Сонымен қатар, білім беру үдерісінің тиімділігі оқушылардың оқу жетістіктерін сыртқы және ішкі бағалау нәтижелерін басқарудың тиімді кәсіби құрылған жүйесіне байланысты.

Мектеп оқушыларының жетістігі тек ұлттық емтихандармен ғана емес, сонымен бірге елден тәуелсіз оқушылардың оқу жетістіктерінің халықаралық салыстырмалы мониторингтік зерттеулерімен анықталады.

Қазақстанның бұл зерттеулерге қатысуы, ең бірінші, білім сапасына қойылатын заманауи талаптарға сай ұлттық білім беру жүйесін жаңғыртуды көздейді және де алынған халықаралық бағалауды басқару концепциясы маңызды болып табылады.

Қазақстан Республикасының білім беруді дамытудың 2020–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының нысаналы көрсеткіші ретінде білім сапасын халықаралық зерттеулерге қатысу нәтижелері бойынша ұстанымдары көрсетілген (PISA, PIRLS, TIMSS).

Халықаралық білім беру кеңістігінің даму тенденциясының бірі – білім алушылардың білім нәтижелерін зерттеуді ұйымдастыру болып табылады. Қазір халықаралық мәртебеге ие көптеген зерттеулер бар. Олардың мақсаттары әртүрлі және осыған қарай ұйымдастыру әдістемесі, зерттеу кеңістігі, тексеру құралдарымен ерекшеленеді. Оқушылардың білімінен күтілетін нәтижелеріне жетуін бағалаудың кең таралған халықаралық зерттеулеріне: PISA (Programmer for International Student Assessment) әлем елдері арасында 15 жастағы оқушылардың функционалдық сауаттылығын тексеру мен бағалаудың халықаралық бағдарламасы; TIMSS (Third International Mathematics and Science Study) математика және жаратылыстану ғылымдары бойынша бағалау бағдарламасы; PIRLS (Progress In International Reading Literacy Study) бастауыш мектеп оқушыларының мәтінді оқу және түсіну сапасын зерделеу бойынша халықаралық зерттеу бағдарламалары жатады [1].

Алынған ақпараттың үлкен бөлігі жоспарланған және қол жеткізілген нәтижелерді салыстыруға, шешуді қажет ететін маңызды мәселелерді анықтауға мүмкіндік беретіні сөзсіз. Мұндай зерттеулердің нәтижелері жүргізіліп жатқан реформалардың бағыттарын түзетуге және алдағы жылдардағы білім берудің жағдайын болжайды. Бұл зерттеулер оқушылардың математика, жаратылыстану және оқу пәндері бойынша жоғары білім деңгейін әлемнің дамыған елдері еліміздің іргелі ғылымдар мен соңғы технологиялар саласындағы бәсекеге қабілеттілігінің көрсеткіші ретінде қарастырады.

Қазіргі таңда білім беру жүйесінде басты мақсат оқушыға жеке тұлға ретінде қарап, оның заман ағымына сай дамуына көп көңіл бөлуді талап етеді. Мұғалімнің бойында өте үлкен жауапкершілікті және жаңашылдықты қажет етеді. Өйткені ол сыныптағы бүкіл оқушылардың қажеттіліктеріне жауап беруі тиіс.

Біздің мектеп те халықаралық тәжірибеге негізделген, жаңа сапалы білім беру саясатын қолдай отырып, білім алушылар халықаралық зерттеулерге және білім алушылардың білім жетістіктерінің мониторингісіне қатысады.

Біздің ойымызша, Қазақстан Республикасының орта білім беру саласындағы басым бағыттарын PISA, PIRLS, TIMSS үдерістерімен сәйкестендіру мақсатында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту өзекті де басты мәселе болып отыр.

Функционалдық сауаттылыққа бағытталған оқушы – мектепте білім алу барысында күнделікті өмірге бейімделген, кездесетін түрлі жағдаяттардың шешімдерін таба алатын, қолданбалы білімін жүзеге асыра алатын бәсекеге қабілетті тұлға болып табылады. Нәтижесінде, функционалдық сауаттылық оқушының жеке тұлғасының қоғамда өз орнын таба алуына игі ықпал ететін басты тірек болады [2].

Сонымен, функционалдық сауаттылық – тұлғаның әлеуметтік бағдарлану тәсілі, яғни, өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторлардың бірі десек те артық емес. Сондықтан да оқу үдерісіне функционалдық сауаттылықты, коммуникативтік құзіреттілікті: орыс тілді мектеп оқушыларының қазақ тілінде ауызша, жазбаша қарым–қатынас жасау қабілетін арттырудың тиімді технологияларын қолдану негізгі мәселе болып саналады деп есептейміз. Оны шешу жолдарының бірі – сабақта белсенді әдіс–тәсілдерді, АКТ мүмкіндігін тиімді пайдалану екендігін өз тәжірибемізде көріп отырмыз. Қазіргі оқушылардың жаңа технологияны, сандық құралдарды тез меңгере алуы да осыны талап етеді. Әрине, сабақтың әсерлі де қызықты болуы дұрыс таңдалған белсенді әдіс–тәсілдер мен АКТ болып саналады. Оқушылардың пәндер

бойынша білімдері жаңаша қалыптасуы үшін, яғни әлемдік білім беру жүйесіндегі талаптарға сай болуына септігін тигізері сөзсіз [3].

«Мен ешқашан өз оқушыларыма еш нәрсе үйретпеймін – тек қана оқушылардың оқуы үшін жағдай жасаймын» деген екен Альберт Энштейн. Осыдан түйеріміз, әр мұғалім оқушыларға дайын білім бермей, ізденулеріне жағдай жасаулары қажет. Оқушылар қандай ақпарат болса да оған сыни көзқараспен қарай алатын жағдайға дейін жеткізуіміз қажет. Өз пәнімізге тоқталатын болсақ, қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытудың басты ерекшелігі – оқушы бойында төрт дағдыны қалыптастыру арқылы оны тілге бейімдеу, төселдіру. Қазір қолданып жүрген бағдарлама – оқушының тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым дағдыларын жетілдіруге бағытталған. Бұл дағдылар бір–бірімен тығыз байланыста. Мұғалімнің мақсаты – оқушының осы аталған төрт дағдысын жетілдіре отырып, функционалдық сауаттылығын қалыптастыру. Соның нәтижесінде оқушы мектепте алған білімін өмірде жүзеге асыра білуі керек [4].

Толығырақ тоқтала кететін болсақ, қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында көп мағыналы сөздер мен омонимдерді оқытуда сөз тіркестерінің мағынасын білу қажет. Себебі, сөздердің лексикалық–логикалық үйлесімі келіскенде ғана сөз мағыналы болатынын түсіндіру мұғалімнен ізденімпаздықты, жаңашылдықты, шығармашылдықты қажет етеді. Мысалы, «мінеді», «шығады» сөздерін қолданып, сөз тіркестерін құрастыру АКТ мүмкіндігі арқылы ұйымдастырылады. Дегенмен де, қазақ «атқа шықпайды, керісінше мінеді», бұдан шығатын қорытынды тілімізде етістік кез келген сөзбен тіркеспейді:

Кесте 1 – Сөз тіркестерінің мағыналары

Атқа	міну шығу
Төбеге	
Далаға	
Мотоциклге	
Тауға	
Машинаға	

Сөздерді жинақтап, дұрыс сөйлем құрауға үйрету үшін сөздерді өз орнымен қолдану тәсілі туралы білім беріліп қана қоймай, оны күнделікті жағдаяттар арқылы меңгерту тиімді. Берілген сөздерді іріктеуде оқушының тілін байыту ғана емес, оның өмірлік маңызды мәселелерді де қамтуын ескеру керек.

Мысалы, берілген сөздер мен сөз тіркестерінен мәтін құрастырыңыз деген тапсырма беріледі. *Қызыл, емдік мақсатта қолданады, түсті, жемісі бар, жинайды, халық медицинасында, құрамында, кеңінен қолданылады, қабығынан алынған тұнба қан тоқтатады, қан тамырларын тарылтады, жүйкені тыныштандырады, жүрекке әсер етеді* [5].

Келесі тапсырма: құрастырған мәтінді жауаптағы мәтінмен салыстырыңыз. *Кәдімгі шәңкіш – обычная калина. Жемісі –қызыл түсті. Емдік мақсатта өсімдіктің қабығын, жемісін, гүлін жинайды. Құрамында шайыр және органикалық қышқылдар, ал жемісінде – қант бар. Халық медицинасында кеңінен қолданылады. Қабығынан алынған тұнба қан тоқтатады, қан тамырларын тарылтады, жүйкені тыныштандырады. Жемісі жүрекке әсер етеді, қабынудан қорғайды және жаралардан жазады.*

Соңында, *Сіз не білдіңіз? Өзіңізге пайдалы мағлұмат алдыңыз ба? Қандай? Өмірлік маңызы қаншалықты?* деген сұрақтар арқылы оқушы өмірлік маңызы бар ақпараттарды қолданады.

Орыс тілді мектеп оқушылары өз ойын жеткізуде, сөйлемдерді дұрыс құрауда қиналады, өйткені олар сөздерді орынды қолданбайды. Сондықтан сөздердің синонимдерін, мәндес сыңарларының ерекшеліктерін, оның еркін және тұрақты тіркес

құрамына кіру мүмкіндіктерін саналы меңгеруі және сөйлеу нормалары мен сөйлем мәнерін меңгеру керек. Синоним сөздерді қолданылуына байланысты жаттығулар: сөйлемдегі бос орындарға синонимдік қатардан сөз таңдау, сөйлемдерді өзгерту, толықтыру жұмыстары жүргізілсе, сөйлеу мәдениеті қалыптасады. Осы орайда мәтінмен жұмыс жүргізу де біршама ізденістерді қажет етеді. PISA форматындағы мәтін әртүрлі тәсілдермен (ғаламтор–форумдар мен жаңалықтар лентасы), нысандармен (көркем әдебиет мәтіндері, ғылыми мәтіндер, ресми құжаттар, тарихи оқиғалар, кестелер, графиктер, диаграммалар) беріледі.

PISA мәтіндерінің ерекшеліктері – оларды өмірден алынған мысалдар болуында. Оқушылардың оқыған мәтінді қаншалықты түсінгенін немесе түсінбегенін анықтау үшін мынадай сұрақтар қоюға болады:

1. Оқыған мәтініңізді өз сөзіңізбен баяндап беріңіз.
2. Мәтінді оқығаныңызды немен дәлелдер едіңіз?
3. Мәтін мазмұнын өз сөзіңізбен түсіндіріңіз.
4. Мәтінде берілген ақпараттарды жіктеп айтыңыз?
5. Негізгі ақпаратты анықтаңыз.
6. Мәтінде көтерілген негізгі ойдың басқа құбылыстардан, жағдаяттардан не болмаса ұғымдардан ерекшелігін табыңыз.
7. Мәтіндегі көтерілген мәселеге қарама–қайшы мәселені анықтап, дәлелдеңіз.
8. Мәтіндегі оқиғаның не құбылыстың әрі қарай өрбуін, оның себебі мен салдарын (қорытындысын) болжап айтыңыз [6].

Тұлға қабілетін шыңдау үшін алынған тақырып бойынша пікір алмасуды ұйымдастырған жөн. Өйткені ұстазға бір қалыпты тәсілдерден гөрі, заманауи талапқа сай тәсілдерге көшу керек. Оқушылардың жұмысына бағыт беріп, олардың таным белсенділігін арттырып, қосымша ресурстармен қамтамасыз еткен жөн және әр сабақта барлық оқушыны сөйлетуге көңіл бөлінгені дұрыс. Бастысы – өз пікірі бар, оны дәлелдей алатын және өзінің немесе басқаның кемшілігін түзете алатын тұлға тәрбиелеу.

Әрине, тапсырмалардың бала қызығушылығын тудыратындай етіп құрастырылуы ұтымды болатыны даусыз, алайда бағдарламаны орындау– басты шарт. Басты талап – қиындықты жеңіп шығуға итермелейтін тапсырмалар ұсыну, оқушының ішкі мүмкіндігін ояту немесе өз күшін шамалау, оны бағалау – оқушыларды өз әрекетін дұрыс ұйымдастыруға бағыттайды. Мұғалімнің сабақтағы басты рөлі оқушыларға дұрыс бағыт–бағдар беру екенін ескерген жөн.

Білім беру кезінде өзіміз сабағымызда қолданып жүрген жаңа әдіс–тәсілдерге жеке–жеке тоқталар болсақ, «қабырғадағы мәтін» әдісі бойынша оқушылар мәтінді оқып шығып, мәтін желісі бойынша постер жасайды. Бұл әдіс оқушылардың топпен жұмыс жасауына мүмкіндік береді және өз ойын еркін ортаға салуға тәрбиелейді. Ал «Пікір сызығы» стратегиясы бойынша оқушылар бір–біріне қарап екі қатарға тұрады.1–ші топ жақтаушы, 2 топ даттаушы болып, әр топ өз позициясын көрсетеді. Бұл әдіс арқылы оқушының өзіндік пікірі қалыптасады. Сонымен қатар «стоп кадр» стратегиясында мұғалім оқшыларға тақырыпқа сай бейне ролик көрсетеді, кейін оқушылар берілген әңгімені жалғастырады. Бұл әдістер оқушының танымдық, шығармашылық қабілетін арттырады. «Тамаша идеялар» стратегиясы өткен тақырып бойынша 3 жаңа нәрсе, 4 мағынасы күмәнді нәрсе, 1 назар аудартқан нәрсені тақтаға жазу арқылы жүргізіледі. Тіл дамыту жұмыстары өңірлік жағдаяттармен тығыз байланыста жүргізілуі тиіс. Қорыта келе, тапсырмалар түрлендіріліп, бір–бірімен сабақтасып, ойын түрлерімен де үндескен уақытта ғана нәтиже бермек. Оқушының жан–жақты дамуы үшін, тілді жетік меңгерген тұлға тәрбиелеу үшін оқушы деңгейін, жас ерекшелігін ескере отырып, белсенді әдістерді таңдауымыз және оқушының

логикалық ойлауына мүмкіндік беру керек. Сапалы білім беру үдерісі қоғамның дамуы үшін қызмет жасайды.

Ж.Аймауытовтың «Өзі еңбектеніп, өзі бейнеттеніп тапқан білім берік болады. Өмірінше ұмытпайды» (Ж.Аймауытұлы, 1929) деп айтқан сөздерін негізге ала отырып, білімді, саналы ұрпақты тәрбиелеуде маңызды ұстанымымыз деп есептейміз.

Әдебиеттер тізімі:

1. PISA Халықаралық зерттеуі –Әдістемелік құрал, 2013ж. URL: https://bilimaktobe.kz/images/ PISA–.pdf

2. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012 – 2016 жылдарға арналған ұлттық іс–қимыл жоспары. – Астана, 2012 ж. 25.06.2012. № 832 Үкімет қаулысы

3. PISA халықаралық зерттеуін жүргізу аясында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту әдістері бойынша Қазақстан Республикасы педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру бағдарламасы.Оқу сауаттылығы. Тренерге арналған нұсқаулық // NIS– PEARSON.

4. Қазақстан Республикасында білім берудің 2011–2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Астана, 2011ж.

5. ШомақовС. Сөздік ойын. – А., 1994.

6. Тұрғанбаева Б.А. Ұстаздық шығармашылық. – А., 2007.

ӘОЖ 37.02

ЗАМАНАУИ САБАҚ: ДӘСТҮР ЖӘНЕ ИННОВАЦИЯЛАР. ҮШ ТІЛДІК БІЛІМ БЕРУ ПРОБЛЕМАЛАРЫМЕН ШЕШУ ЖОЛДАРЫ

Еришева Гулнур Амантаевна
химия мұғалімі
«Қостанай қаласы білім бөлімінің
С.Мәуленов атындағы гимназиясы» КММ
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: gulnur.erisheva@mail.ru

Аңдатпа

Бұл мақалада химия–биология сабақтарында көптілділік компонеттерінқолданудың өзекті мәселелері қарастырылады. Бүгінгі күні мектепте үштілді меңгерген тұлғаны оқыту мен тәрбиелеу өзекті болып отыр. Үштілдік білім беру бүгінгі жас ұрпақ үшін маңызды, сондықтан сапалы білім беру арқылы болашақ іргесін мықты ете аламыз.

Түйінді сөздер:*білім беру, жаңа технологиялар, тілдік курстар, үштілдік компоненттер, кіріктірілген сабақ.*

Аннотация

В данной статье рассматриваются применения компонентов полиязычия на уроках химии и биологии. На сегодняшний день актуальным становится обучение и воспитание трехъязычной личности в школе. Трехъязычное образование сегодня важно для молодого поколения, поэтому мы можем сделать будущее сильным путем качественного образования.

Ключевые слова: *образование, новые технологии, языковые курсы, трехъязычные компоненты, интегрированный урок.*

Abstract

The article considers topical issues ofusing multilingualism in chemistry andbiology lessons. Today, the training and education of a person who speaks three languages at school is becoming relevant. Trilingual education is important for today's younger generation, so we can build a strong future through quality education.

Key words: *education, new technologies, language courses, trilingual components, integrated lessons.*

Қазақстандағы тілдердің үш тұғырлығы туралы идеяны Елбасы бірінші рет 2004 жылы жариялады, содан бері бұл мәселеге бірнеше рет оралды. Сөйтіп, 2006 жылдың қазан айындағы Қазақстан халықтары Ассамблеясының XII сессиясында, кем дегенде,

үш тілді білу біздің балаларымыздың болашағы үшін аса маңызда екендігін атап өтті. Ал, 2007 жылы Елбасының Қазақстан халқына «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан» Жолдауында «Тілдердің үш тұғырлығы» мәдени жобасын кезең бойынша іске асыруды бастауға ұсыныс жасады. Осы сәттен бастап тәуелсіз Қазақстанның жаңа тілдік саясатының жобасы жасала бастады, бұл бүгінгі күні әлемнің өзге елдері үшін қоғамдағы танымалдығы жағынан да, өзінің тиімділік деңгейі жағынан да үлгі бола алады. «*Қазақстан бүкіл әлемге*халқы үш тілді пайдаланатын *жоғары білімді ел ретінде*танылуға тиіс, – деп Елбасы бірнеше рет айтып өткен болатын. Бұлар: *қазақ* тілі – мемлекеттік тіл, орыс тілі – ұлтаралық қатынас тілі, ағылшын тілі – жаһандық экономикаға сәтті кіру тілі» [1].

Елбасы Н.Ә.Назарбаев «Қазақстан –2050» стратегиясында мұғалімдерге сенім арта отырып, жастарымыздан үміттенеді. «Болашақта еңбек етіп, өмір сүретіндер – бүгінгі мектеп оқушылары, мұғалім оларды қалай тәрбиелесе, Қазақстан да сол деңгейде болады. Сондықтан да ұстазға жүктелетін міндет ауыр» – делінген болатын Білім беру мазмұнын жаңартудәстүрлі емес кіріктірілген оқытудыңұйымдастыру [2].

Әдістері мен нысандарының қолдануды, әлемді балалардың біртұтас қабылдауы, білім беруде белсенді көзқарас қалыптастыруды талап етеді. Мектеп мұғалімдері мен оқушыларының алдында тұрған басты мақсат – өз халқының салт–дәстүрлері мен әдет–ғұрыптарын білетін, бірнеше тілді меңгерген, үштілді коммуникативті іс–әрекеттерді жүзеге асыруға қабілетті, өзін–өзі жетілдіру және өзін–өзі дамытуға ұмтылатын көпмәдениетті тұлғаны дамыту.

Биология–химия пәндерін ағылшын тілінде үндестіре отырып оқыту – өмірден өз орнын тандай алатын өзара қарым–қатынаста өзін еркін ұстап, кез – келген ортаға тез бейімделетін, белгілі бір ғылым саласында білімі мен білігін көрсете алатын, өзге дамыған елдермен білім бәсекелестігіне түсе алатын, еліміздің биология–химия салаларын дамытуға үлес қоса алатын, көптілді және көпмәдениетті құзіреттіліктерді игерген полимәдениетті жеке тұлға қалыптастыруға ықпал етеді. Мектептерде көптілді білім бере отырып тілді терең меңгерген шәкірттер білім алып шығуы тиіс. Бір жағынан мемлекеттік тілдің қызмет аясын кеңейту болса, екінші жағынан ағылшын тілін жаһандану экономикасындағы ғылыми – ақпарат алудағы желісін кеңейту болып табылады [3].

Білім беру үдерісіне көптілділікті енгізу бойынша пән мұғалімі қызметінің бірнеше басты бағыттарын анықтауға болады:

1. Сабақтарда тіл элементтерін қолдану: терминдердің глоссарийі
2. Айтылымды пысықтау үшін online–глоссарийді пайдалану.
3. Әр түрлі көздерден ағылшын тіліндегі пәндік мультимедиялық құралдарды қолдану (http://bilimland.kz, www.youtube.com және басқалар).
4. Биология және ағылшын тілі бойынша кіріктірілген сабақтарды қолдану [4].

Көптеген әріптестерімнің қатарында менде тілдік курстардан өттім. 2017 жылы үш айлық ағылшын курсын оқып, А2 деңгейін тамамдадым. Осы курстың нәтижесінде өз сабақтарыма үштілдіктің компонентерін енгізе бастадым.

Биология–химия сабақтарында үштілдік білім беру компонентерін енгізумен сәйкес келетін заман талабына сай сабақтың конспектісін әзірлеу қажеттілігі туындады. Сабақ тек оқушылардың дамуына ықпал ету, өз бетінше, креативті және тиімді жұмыс істей білу, ақпараттық қана емес, сонымен қатар халықаралық стандарттарға сай болу және үштілдік білім беруге бағытталған болуы қажет.

Мен өз тәжірибемде сабақтың тақырыбы мен мақсатын тақтаға үш тілде іліп қоямын, өйткені оқушылар бүгін нені оқитынымызды көруі және сабақтың соңында неге қол жеткізуіміз керектігі жөнінде хабардар болады.

Сабақ барысында материалды үш тілді пайдаланудың әртүрлі формалары қолданылады. Мысалы, психологиялық ахуал кезінде де үштілділікті қолданудың өзі

ерекше. Сабақ барысында мәтіндік ақпарат, оқу, аудару, түсінігін айту жұмыстарының маңызы зор. Осындай жұмыс түрлері оқушылардың биология пәні бойынша сөздік қорын арттыруға мүмкіндік береді.Биология пәнін ағылшын тілімен байланыстыра оқыту оқушылардың сөздік қорын кеңейте отырып, жаңалық ашуға, әртүрлі бақылаулар, тәжірибелер жүргізуге құлшындырады.

Сабақтың ұйымдастыру кезеңінде оқушылар бір–бірімен үштілде сәлемдеседі. Содан кейін психологиялық көңіл–күй кезінде де үштілдік білім беру арқылы әр түрлі тренингтер өткіземін.

Қазіргі кезде оқушыларға пәнді қазақ тілімен бірге орыс және ағылшын тілінде оқытудың әртүрлі деңгейлеріне сәйкес оқытудың жаңа технологияларын, ақпараттық және компьютерлік жүйелер арқылы ізденіс жұмыстарын жандандыра түсудің барлық мүмкіндіктері жасалған.

Биология–химия сабақтарын ағылшын тілінің компонеттерін енгізіп, жұмыс жүргізу барысында өзімде бірқатар қиындықтар туындады. Бастапқыда сабақты өзге тілде өту өте қиын болып көрінді. Себебі ағылшын тілін жетік білмедік. Оқушылардың біразы тілді біліп, өз ойын еркін жеткізе алып, сөздердің айтылуын дұрыс айтса, енді біразы тілді жақсы білмейтін, дұрыс оқи алмайтын оқушылар болды. Қос тілде жазылған оқулықтардың жеткіліксіздігі, сабақты жартылай ағылшын, жартылай қазақша жүргізілуде уақыттың жетіспеушілігі болды. Ал енді жұмысты жүргізу барысында оқушылардан мынадай жетістіктерді байқадым: биология пәніне қарағанда оқушылардың биологиялық терминдерін ағылшын тілінде өткенге қызығушылық танытатындықтары байқалды. Биологиялық терминдерді үйрету үшін көптеген дидактикалық материалдар жинастырдым, соның негізінде оқушылардың пәнге деген қызығушылығы мен белсенділігі артты.

Кесте 1 – Биология пәні бойынша 7–сыныпқа арналған терминология

Бөлімдер	Терминдер	
	Қазақ тілінде	Ағылшын тілінде
Тірі ағзалардың көптүрлілігі	сипаттама	property
	Зертханалық жұмыс	Laboratory work
	ағза	Organism
	саңырауқұлақтар	Fungi
	өсімдіктер	Plant
	жануарлар	Animals
	классификация	Classification
	Біржасушалы	Unicellular
	көпжасушалы	Plurilocular
	омыртқасыз	Invertebrate
	омыртқалы	Vertebrata

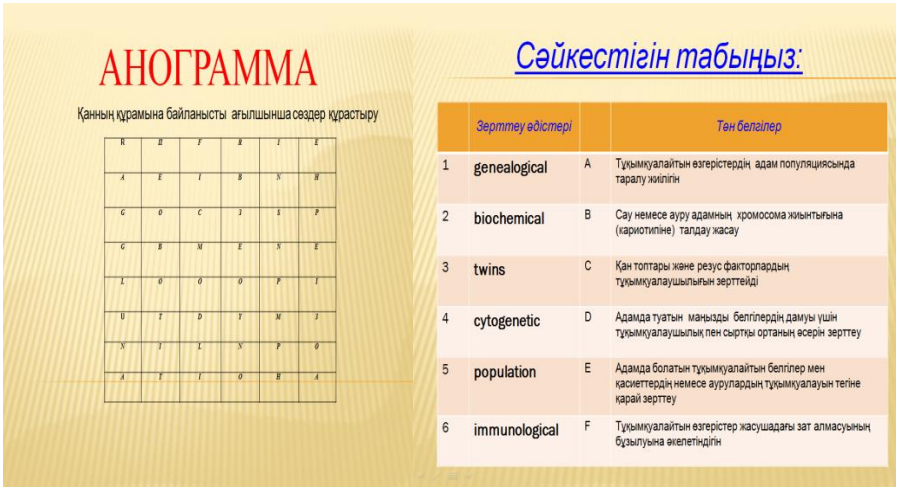
Жаңа сабақ туралы шамалы ақпаратты өзім беріп, тақырыпшаларды үш топқа бөліп беремін. Үш топ тақырыптарды оқып, сол бойынша сұрақтар қойып бір бірімен алмасады. Сонымен қатар әр оқушы жекелей, жұппен орындайтын жұмыстар беремін. Сабақтың алғашқы кезеңі ағылшын тілінде жүргізіледі және жаңа сабақта кездесетін терминдер ағылшын тілінде таныстырылады. Сонымен қатар, сабақты бекіту кезеңінде ағылшынша терминдерді пысықтау мақсатында «Анаграмма», «Филворд», «True or False», «Домино» және тағы басқа көптеген әдістерді қолданамын. Сабақты бекітуде оқушылар қалдырылған сөздерді орнына қою, ауысқан әріптерді дұрыс орналастыру, берілген мәтін ішіндегі қатені табу тапсырмаларын орындайды.

Сабақ белсенді оқыту негізінде құрылады. Жұмыстың әртүрлі тәсілдері мен әдістері бүкіл сыныпты процеске қосуға мүмкіндік береді: жеке жұмыс, жұпта, топтық жұмыс, практикалық жұмыс, фронтальды сауалнама, демонстрация, рефлексия. Сабақта саралау сонымен қатар барлық оқушылардың мүмкіндіктерін, қабілеттері мен

жас ерекшеліктерін ескеруге мүмкіндік береді. Әр түрлі білім беру ресурстарын пайдалану сабақты тиімді басқаруға әкеледі. Ақпаратты қабылдаудың барлық тәсілдерін қолдануға тырысу керек.

Сонымен қатар химия–биология сабақтарында білім беру платформалардың мүмкіндіктерінде пайдаланамын. Атап айтсам, Wordwoll, Kahoot, Google disk. Осы платформаларда үй тапсырмаларын тексеру барысында тесттер беріліп, жауаптары ағылшын тілінде, сұрақтар беріліп,оқушылар жауаптарын ағылшын тілінде айтады.

Үй тапсырмасын тексерген кезде «Сәйкестендіру кестелері», «Анаграммалар» сабағымда интерактивті тақтаны кеңінен пайдаланамын.

Сурет 1, 2. Үштілдік қолданумен биология сабағынан үзінді.

Төменде оқушылардың сабаққа және тапсырманы орындауға деген қызығушылығын арттыруға көмектесетін бірнеше ыңғайлы және пайдалы әдістер берілген. Осындай тапсырмаларды биология сабақ барысында пайдаланамын:

Matching. Корреляция, комбинация. Бұл әдіс мәндерді олардың анықтамаларымен салыстыру қажет болған кезде кез–келген тақырыпта ыңғайлы. Сіз қазақ және ағылшын нұсқаларын қолданып, сонымен қатар екі тілді біріктіру.

Fill gap. Рұқсатнамаларды толтыру. Сөйлемде немесе мәтінде жаңа сөздермен немесе сөз тіркестерімен толтыру үшін бос өрістер қалдырыңыз. Жаңа немесе бар білімді тексеру үшін пайдалануға болады.

Labelling. Таңбалау. Суреттің әртүрлі бөліктерінің мәндерін немесе атауларын, мысалы, компьютерді немесе адам денесін жазу үшін қолдану.

Loop games/Domino games. Цикл ойыны / Домино ойыны.

Close test/Open test. Жабық тест(жауаптары бар) / ашық тест.

Multiple choice. Бірнеше таңдау. Бірнеше жауап нұсқалары бар сұрақтар, онда бөлік дұрыс.

True/False. Шын / жалған. Мәтінмен немесе қолда бар біліммен жұмыс.

Ordering word/sentences/paragraphs. Сөздерді/сөйлемдерді/абзацтарды ретке келтіріңіз. Дұрыс ретпен орналастырыңыз.

Poster presentation. Суретті/кластерді ұсыну немесе қорғау.

Crossword/Rebus. Кроссворд/Ребус.

Өз іс–тәжірибемізде оқушылардың интеллектуалдық қабілетіне түрткі болатын ойын технологиясын қолдана отырып сабақты үш тілде жүргізудің тиімділігі зор. Өнімді нәтиже беріп жүрген іскерлік ойындары: «Полиглот», «Кім тапқыр?», «Кел, сайысайық!» сынды тағы басқа ойындарды өткізудің үштілді меңгертудегі маңызы айрықша. Оқушыларды ойната отырып, үш тілде жүргізілген сөзжұмбақтар, анаграммалар олардың коммуникативтік құзыреттіліктері мен функционалдық

сауаттылықтарын арттыруға негіз болды. Пәнаралық байланыстың негізінде оқушылар әр пәннен алған білімдерін тоғыстыра отырып, өз мақсаттарына жете білуге дағдыланды.

Сурет 3, 4. Үштілдік компонентерін қолданып өткізілген биология сабақтарының көрінісі.

Қорытындылай келе, Елбасымыздың: «біз үштілді боламыз – өмір мәжбүрлейді!». Мектептегі білім беру бағдарламасындағы өзгерістерден аулақ бола алмайтынымыз анық. Бірақ инновацияларды тым сыни қабылдауға болмайды. Қазіргі әлемде шет тілін білу белсенді және мақсатты адамдар үшін қалыпты жағдай болып табылады, егер сіз бірнеше тілде еркін сөйлесетін болсаңыз, бұл сіздің өмірлік көзқарасыңызды арттырады.

Әрине, тіл үйрену оңай шаруа емес. Алайда, біздің әлемде бәрі мүмкін, бастысы–бұл өз күшіне деген күшті сенім.

Әдебиеттер тізімі:

1. «Қазақстан – 2050» стратегиясы – қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына жолдауы.// Ақиқат. 2013 жыл, №1.

2. «Қазақ тілін білу – әншейін бір ұран емес», Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқы ассамблеясының XYII сессиясында сөйлеген сөзі // Ақиқат. 2011жыл, №5.

3. Кіріктілген пәндерді оқыту бойынша әдістемелік құрал. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы ұлттық білім академисы, 2016. – 135 б.

4. Шукирова А.А. Биология сабағында ағылшын тіліндегі терминологиясы. – Орал, 2017 ж

ӘОЖ 373.05

БАСТАУЫШ СЫНЫПТАРДА ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИН ШЫҒАРМАЛАРЫН ОҚЫТУ

Ермекова Канагат Турсуновна
бастауыш сынып мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай қаласының білім бөлімінің
№ 24 мектеп–гимназиясы» КММ**,** Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: kanagat.ermekova@mail.ru

Султанова Гулден Конысбайкызы
бастауыш сынып мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай қаласының білім бөлімінің
№ 24 мектеп–гимназиясы» КММ, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: gulden91@mail.ru

Аңдатпа

Авторлар мақалада Қазақстан қоғамын қажырлы еңбек пен рухани байытуға шабыттандырған Ыбырай Алтынсариннің әңгімелері өміршеңдігін тілге тек етеді. Ыбырай атамыздың көркем шығармаларының тәрбиелік мәнінің зор екендігіне әсіресе, еңбекке баса назар аударғанын ашып көрсете білген. Ы.Алтынсариннің қай шығармасы болса да, баланың тіл мәдениетін көркейтуге, дамытуға әсері мол деп көрсетеді. Оның мұрасы бастауыш сыныпта тәрбие көзі деп сөз етеді.

Түйінді сөздер: *Ыбырай Алтынсарин, тіл мәдениеті, тәрбие көзі, рухани тәрбие.*

Аннотация

В статье авторы выражают жизненную силу рассказов Ибрая Алтынсарина, вдохновившего казахское общество на упорный труд и духовное обогащение. Ибраю удалось раскрыть огромную воспитательную ценность художественных произведений нашего деда, особенно его трудолюбия. Показано, что любое творчество И.Алтынсарина оказывает большое влияние на совершенствование и развитие языковой культуры ребенка. Говорят, что его наследие является источником образования в начальной школе.

Ключевые слова: *Ибрай Алтынсарин, языковая культура, источник образования, духовное образование.*

Abstract

In the article, the authors tell about the value of the stories of Ibray Altynsarin, who inspired the Kazakh society for hard work and spiritual enrichment. Ibray was able to reveal the great educational value of our grandfather's artistic works, especially his emphasis on work. It shows that any work of Y. Altynsarin has a great influence on improving and developing the child's language culture. His heritage is said to be a source of education in primary school.

Key words*: Ibray Altynsarin, language culture, source of education, spiritual education.*

Бүгінгі таңда білім беру жүйесінің басты мақсаты – жаңа ғасырда жаңаша ойлайтын тұлғаларды дайындау міндеті тұр.Қазір бой жарыстыратын заман емес, ой жарыстыратын заман. Себебі бұл сөздің өзектілігі – бүгінгі күні айрықша болып отыр. Бұл заман білекке емес, білімге сенетін заманға айналды. Елдің қуаты ең алдымен білім мен ғылымда екенін түсінетін уақыт әлдеқашан жеткен. Алған білімді пайдаға жаратып,өмірде қолдана білсек қана өзгелер бізді бағалайды. Терең білім –Тәуелсіздігіміздің тірегі, ақыл–ой – азаматтарымыздың алдаспаны. Еліміздің болашағы шын мәнінде бүгінгі күнгі XXI ғасырұрпағының қолында. Ендеше білім қызметкерлерлеріне кәсіби құзіреттілігіне қойылатын талап–сауатты да, салауатты танымы жоғары, өзгемен бәсекеге түсе алатын, өзіндік ұстанымы бар жас ұрпақты тәрбиелеу. Қазіргі заман мұғалімнен тек өз пәнінің терең білгірі болуы емес, олардан тарихи танымдық, педагогикалық – психологиялық сауаттылық, саяси экономикалық, білімділік және

ақпараттық, технологиялық сауаттылық талап етілуде. Ол заман талабына сай білім беруде жаңалыққа жаны құмар, шығармашылықпен жұмыс істеп, оқу мен тәрбие ісіне еніп, оқытудың жаңа технологиясын шебер меңгерген жан болғанда ғана білігі мен білімі жоғары жетекші тұлға ретінде ұлағатты ұстаз саналады. Бұл мұғалімге жүктелетін жауапкершіліктің артқанын білдіреді. Сондықтан қазіргі заманның сұранысына лайықты жеке тұлғаны қалыптастыру үшін жаңаша оқыту әдістері көбеюде. Бірақ ең бастысы оқыту технологияларын тиімді, жүйелі қолдану керек. [1] Ұстаз үшін ең негізгі мақсат әр сабағын түсінікті, тартымды, тиімді өткізу. Оны жүзеге асырудың бір жолы – оқушыларға білім беру, тәрбиелеу барысында кеңінен қолданылып жүрген оқушылардың білім сапасын көтеруде жағдай жасайтын сабақты тиімді ұйымдастыруға, атап айтқанда сабақ уақытын ұтымды пайдалануға, мұғалім оқушылардың ойлау қабілетін дамытуға көп көмегін тигізетін сыни ойлауды тиімді қолдана білу. Ол сабақ барысында оқушының ізденуі мен зерттеу дағдыларын қалыптастыра отырып, пәнге деген қызығушылықтарын арттырады. Әлемдік стандарттар негізінде көкейге түйгеніміз алдымызға мақсат қоя отырып, сол мақсатқа жету жолында шәкірттердің жүрегіне жол тауып әрекеттендіре білу шеберлігіне жетсек, егемен елдің ұл–қыздары білімді де білікті болып шықпақ. Соның арқасында біз бәсекеге қабілетті іргесі мықты ел боламыз. Жаңартылған білім беру бағдарламасының ең негізгі мақсаты – білім алушылардың оқу нәтижелерін жетілдіріп, саналы ұрпақ тәрбиелеу. Білім берудің мазмұны жаңарып, жаңаша көзқарас пайда болды. Осыған байланысты ұстаздар алдында оқытудың әдіс–тәсілдерін үнемі жаңартып отыру және технологияларды меңгеру, оны тиімді қолдана білу міндеті тұр [2].

Жаңа бағдарлама бойынша жаңаша көзқарас қалыптасып, білім деңгейі биікке көтеріліп келеді. Қазақ тарихында Ыбырай Алтынсариннның есімі үркердей мәңгі жарқырайды. Ол өзінің бүкіл шығармашылық өмірін бір ұлы мақсатқа арнады. Иә, дана ағартушының басты мұраты адам игілігіне қызмет ету болды. Олай деу себебіміз, қазіргі таңда Ыбырай Алтынсарин мұрасы бастауыш сынып мұғалімі ретінде біздің мәңгі ескірмес рухани серігіміз ретінде күнделікті оқу – тәрбиеміздің мазмұнына айналды. Оның қалдырған мұрасы бүгінгі күні өміршеңдігімен біздің мектебіміздің де игілігіне айналды [3].

Білім беру үрдісінде дара тұлғаны бағыттап оқыту мақсаттарын жүзеге асыра отырып, оқу – тәрбие үрдісінің барлық деңгейлерінің тиімділігі мен сапасын жоғарылатуды көздейді. Қазіргі таңда оқытушылар арасындағы өзекті мәселелердің бірі, ол оқушылардың сыни ойлауын дамыту болып табылады. Осы орайда ұстаздың ізбасары ретінде ертеңгі күннің бәсекеге қабілетті шәкірттеріне қазақ тілінің жалпақ, шұрайлы екенін дәріптеуде тамшыдай болса да үлесімізді қосу міндетіміз деп есептейміз. Қазіргі таңда өзімнің тәжірибемізде ағартушының білім беруде «Әуелі зат есімге ғана жататын зат аттарын үйретемін, содан соң сын есімді үйретемін, осыдан кейін ғана зат есімді сын есіммен қосып, адам сияқты сөйлем құратып үйретемін» деген даналық сөздерін өзіміздің педагогикалық ұстанымыма айналдырып алғанбыз. Біздің тәжірибемізде Ыбырай Алтынсарин мұраларының педагогикалық идеясы балаларды ұқыптылық пен сабырлылыққа, шыдамдылыққа, төзімділікке, еңбекке тәрбиелейді. Дана ағартушының жұрт назарын аудартқан тұнып жатқан қазынасының бір бөлігі мейірімділік тақырыбы. Міне, осы орайда дәл осы тақырыпты шәкірттерімізге қалай жеткізе білеміз, тәжірибемізді ортаға салғымыз келді. Бәрімізге мәлім, қазіргі жаңартылған білім аясында инновациялық технологиялардың пайдасы зор. Соның бірі сыни тұрғыдан ойлау – шыңдалған ойлау. Ой қозғай отырып, оқушының өз ойымен өзгелердің ойына сыни қарап, естіген, білгенін талдап, салыстырып, реттеп, сұрыптап, жүйелеп,білмегенін өзі зерттеп, дәлелдеп, тұжырым жасауға бағыттау өз бетімен және бірлесіп шығармашылық жұмыс жасау.болып есептеледі.Бірақ бұл деңгейдегі ойлау

тек ересек адамдарға, жоғары сынып оқушыларына ғана тән деп ойлау дұрыс емес. Жас балалардың да бұл жұмысты дұрыс ұйымдастырған жағдайда өз даму деңгейіне сәйкес ойы шыңдалып,белгілі бір жетістіктерге жетері сөзсіз. Дәл бүгінгі күні инновациялық білім беру жаңа білімнің өзегіне айналды. Ыбырай Алтынсариннің екі түрлі мәселені біріншісі бала оқыту, екіншісі ой–санасын жаңалыққа бейімдеу жолында тәрбиелік мәні зор шығармалары мирас боп қалса, бұл менің әр сабағымыздан көрініс табуда. [4]

Бастауыш сыныпта өлеңдерін қысқа бір шумақпен ғибратты ойларды ұсынады. Осы орайда өзіміздің тәжірибемізде Ыбырай Алтынсариннның шығармаларын заманауи әдіс–тәсілдерді қолдана отырып түрлендіруге болады. Ол үшін оқушының ойлау үрдістерін өз бетімен ұйымдастыру ең алдымен бірлескен оқу әрекетінде пайда болады. Оқушы әрекеттің мақсаттары, құралдары мен шарттарының арасындағы қатынасты біртіндеп түсіне бастайды. Қазіргі кезде балада ойлаудың ерекшеліктерін жоғары қарқынмен мақсатты қалыптастыру мүмкін екені дәлелденіп отыр. Ойлау – бұл оқуға, жазу іскерлігіне, сөйлеу мен тыңдауға ұқсас үрдіс. Оқушы сыни ойлау арқылы мұғалімнің берген теориялық білімін ойша қорытып, тапсырмаларды орындау барысында өз ойын іс жүзінде пайдалануға машықтанады. Соның негізінде шығарманың тәрбиелік мәнін терең ұғындырып, кейіпкерлерге мінездеме беруде білім алушыларға өз бетімен ізденуге бағыт беруге болады. Оның шығармаларынан қандай үлгі–өнеге аламыз? Мәселен, Өнер, білім бар жұрттар өлеңін түсіндіру кезінде бірінші топқа «Топтастыру», екінші топқа өлең шумағы бойынша «Қас–қағым сәт» әдісі бойынша сұрақтар, ал үшінші «5 жол өлең» әдісі арқылы тапсырма беруге болады. [5]

Бүгінгі жас ұрпақтың жаңаша ойлауына, олардың біртұтас дүниетанымының қалыптасуына, әлемдік сапа деңгейдегі білім, білік негіздерін меңгеруіне ықпал ететін жаңаша білім мазмұнын құру – жалпы білім беру жүйесіндегі қызметкерлердің өзекті мәселесі. Бұрынғы қолданылған оқыту әдістерінде мұғалім басты орынды алып, оқушы тек тыңдаушы ғана болса, қазіргі сын тұрғысынан шыңдалған ойлаудың арқасында оқушы білім негіздерімен толығып, болашақты ойлауға құлшыныс алады. Бұл бағытта білім берудің әртүрлі нұсқаудағы мазмұны, құрылым, ғылымға және тәжірибеге негізделген жаңа идеялар, жаңа технологиялар бар. Ыбырай Алтынсарин шығармаларын АКТ–аясында жаңа технологияның белсенді әдіс–тәсілдерін қолдана отырып, түсіндірсек, оқушының білуге деген қызғушылығы арта түсетіні анық. Сондықтан білім қызметкерлеріне қойылатын тағы бір талап; әр түрлі оқыту технологияларын оқу мазмұны мен оқушылардың жас және психологиялық ерекшеліктеріне орай таңдап, тәжірибеде сынап қарау қажет.Бүгінде білім беру саласында оқытудың озық технологияларын меңгермейінше сауатты,жан – жақты маман болу мүмкін емес. Сонымен қатар инновациялық технология элементтерін де ұтымды пайдалануда оқушыларға әңгіме жанрының ерекшелігін айта отырып, Ыбырай Алтынсарин әңгімелерінің тақырыптарын, идеясын, қоғамдық мәнін түсіндіру. Күнделікті сабағымызда Ыбырай Алтынсарин әңгімелерін оқушыларға қысқаша мазмұндата отырып, оның шынайы өмірден алынғандығына назар аудартамыз және де оқушылардың сыни ойлауын дамыту үшін кәсіби құзіреттілігін шыңдауда интеллектуалды, адамгершілік, рухани азаматтық және басқа да көптеген адами қабілетінің қалыптасуына әсерін тигізсе, өзін –өзі дамытып, оқу – тәрбие үлгісін тиімді ұйымдастыру қажет. Оқушының еркін сөйлеуіне, пікір таластыруына, достарының ойын тыңдауға, проблеманы шешу жолдарын іздей отырып, қиындықты шешуге бағытталады және де сабақта оқушылардың қызығушылығын арттыра отырып, өз ойынды еркін айтып және тұжырым жасауға үйренеді. [6]

Ағартушы–жазушы, кемеңгер, ғұлама ұстаз Ыбырай Алтынсарин еңбектеріңде баланы елін, жерін сүюге, табиғатты аялауға, имандылыққа, әдептілікке, қайраттылыққа, еңбек етуге тәрбиелеудің ұлт табиғатына лайық небір тамаша әдістері

ұсынылады.Ыбырай Алтынсарин адам тәрбиесіне зор мән берген. Оқушыларға білім беруде, тәрбиелеуде Ыбырай өмірінің, педагогикалық идеяларының өнегелі тәрбие беретін жақтары жеткілікті. Себебі, Ыбырай Алтынсарин бүкіл өмірі, еңбектері, негізінен үлгілі–өнегелі адам тәрбиелеу ережесі десе болады. Оның шығармалары арқала оқушыларды шығармашылық жұмысқа баулып, олардың белсенділіктерін, қызығушылықтарын арттыра түсу үшін шығармашылық қабілеттерін дамытуда сыни ойлау белсенділікке ынталандырады. Барлық жастағы оқушыларға кез келген мәліметті сыни тұрғыдан қарап, екі ұйғарым бір пікірдің біреуін таңдауға саналы шешім қабылдауғаүйретуге болады. Оның шығармаларындағы терең ойды мұғалім өзі терең түсінгенде ғана баламен жүгізілетін білімдік және тәрбиелік істері нәтижелі болмақ. Оқушылардың да бұл жұмысты дұрыс ұйымдастырған жағдайда өз даму деңгейіне сәйкес ойы шыңдалып, белгілі бір жетістіктерге жетері сөзсіз. Білімнің болашақта пайдаға асуы, қажетке жарауын қалыптастырады. Көп ақпаратты талдай, жинақтай отырып, ішінен қажеттісін алуға үйретеді және білім алушы қай нәрсеге болса да терең оймен қарап,салыстыра талдау жасап, көзқарасын білдіру, өзіндік менін қалыптастыру, өз ойын тұжырымды жеткізе біледі. Ыбырай Алтытынсариннің ізгі ойлары, талғамы, педагогикалық идеялары көп. Сондықтан, бүгін алда қойған мақсатымыз Ыбырай Алтынсариннның еңбек, тәртіп, тәрбие идеяларына тоқталып, қазіргі заман талабымен ұштастыру.

Ұстаз ретінде, Ыбрай Алтынсарин әр оқушыны біртұтас жасампаз тұлға деп қарайды. Сондықтан, жеке адамның бойынан жоғарыда айтылған адамгершілік қасиеттерінің бірі табылса, біртұтас мінез қалыптасады. Жалпы айтатын болсақ баланы ойлауға үйрету. Ойлау арқылы бала көп нәрсеге қол жеткізуі мүмкін. Сыни ойлауға оқыту – жеңіл міндет емес. Оны белгілі кезеңде орындап, кейін ұмытып кетуге болмайды. Сыни ойлау, бұл – американдық көптеген ғалымдардың алдыңғы қатарлы идеялар негізінде құрылған жоба. Шығыс даналығы былай дейді: «Маған айтсаң, ұмытып қалам, көрсетсең есімде қалады. Ал, өзім істесем, үйреніп алам». Яғни, баланың ынтасын жетелеу қызығушылығын ояту арқылы оқыту, үйрету қажет деген сөз. Сыни ойлауға апаратын қатаң реттелген қадамдар тізімі жоқ. Дегенмен сыни ойлауды дамытатын оқу шарттарын, яғни оқушыларға ойланып–толғануға, ойын ашық айтуға рұқсат беру, әр түрлі идеялар мен пікірлерді қабылдау, оқушылардың оқу үрдісіндегі белсенділіктерін мадақтау, оқушыларға мысқылсыз еркін атмосферада жұмыс істейтіндіктеріне кепілдік беру, сыни ойлау тәжірибесі үшін уақыт пен мүмкіндіктер қамтамасыз ету, кез–келген оқушының сыни шешімді қабылдай алатын қабілетіне сенімділік білдіру, сыни ойлауды бағалау,оқыту үрдісіне белсенді қатысуға, басқалардың пікірлерін сыйлауға мүмкіндік беру–ол білім қызметкерлерінің кәсіби құзіреттілігіне қойылатын талап.

Сын тұрғысынан ойлау психологиясын дұрыс түсінген мұғалім, өзінің сабақ беру үрдісінде оның стратегияларын тиімді қолданып біріккен іс–әрекетті ұйымдастырады. Оқушы өзі ойлауы барысында білімге деген ынтасын дамытады, ой–өрісін кеңейтеді, ең бастысы – оқушыны шаршатпайды. Бірте–бірте мұғалімнің айтқанынан гөрі, өзі белсенді ойлаушы, ізденімпазшығармашыл тағы басқа қабілетке ие болады. Сабақта оқушының өз ойын сын тұрғысынан ойлап, дәлелдей білуіне және еркін ойлауына мүмкіндік берілуікерек.Сонымен қатар оқушылардан оқуды талап еткен кезде мұғалім өзінің сабақ беруіне емес, оқушылардың оқу ептілігін дамытуға назар аударуы тиіс, сондықтан мұғалім оқу ортасын құруы керек, сонда оқушы ақпаратты енжар қабылдамайды, оқу үдерісіне белсене қатысатын болады. Әр сабақтың үдерісіне белсенді қатысу арқылы оқушылар өздерінің болжамдары мен сұрақтарын құрастырады, бір – біріне кеңес береді, өз алдына мақсат қояды, алынған нәтижелерді қадағалайды,идеялармен эксперимент жасайды және қателер оқудың ажырамас бөлігі екенін түсіне отырып, тәуекелге барады. Олар тәуекелге барудан қорықпайды,

ойлауға түрткі болатын түсініктемелер жасайды, жетекші сұрақтар қояды, өз идеялары мен жолдастарының идеяларын талдай отырып, проблемаларды шешу жолдарын баяндайды [7].

«Жаңаны білгісі келу» олар үшін маңызды қадам. Қазіргі таңда Ыбырай Алтынсариннің осы арманы орындалғанына көзіміз жетіп отыр. Өйткені, Қазақстандық білім беру мен ғылым жүйесін жаңғырту кезеңіне куәгер болудамыз, ағартушы салған сара жолмен бейбіт елде, бейбіт елдің ұландарын білім нәрімен сусындатудамыз, ол салған ұстаздық жолда еңбек етіп, шәкірт тәрбиелеудеміз, оның әңгімелері мен өлеңдерін жас ұрпақтың санасына құюдамыз. Білім – тек ғылымның іргетасы ғана емес, сонымен бірге тасы өрге домалаған еңсесі биік елдермен терезесі тең мемлекет болудың күретамыры, ел дамуының алтын арқауы. Білім бар жерде даму, жетілу, кемелдену үрдісі бір сәтке толастамайды. Қорыта айтқанда, ұлы ағартушы Ыбырай Алтынсариннің шығармашылығын инновациялық технологиялар арқылы жандандыруда күш–жігерімізді аямайық дегіміз келеді. Қазақтың болашағын тәрбиелеу мен білім беру ісінде әлемдік стандартқа сәйкес білім беруді темірқазық етіп ұстансақ қателеспеспіз деп ойлаймын.

Әдебиеттер тізімі:

1. Егеменді Қазақстан журналы. №6. 2020 ж. – 8–9 бет
2. Ақ желкен журналы. №5. 2020 ж. – 6–7 бет
3. Әділжан Т.Б. Зердеңізге тоқыңыз. Жинақ. – Көкшетау, 2011ж.– 264 б.
4. Сарбаева А.М. Ғұлама тағылымы»: Оқу–әдістемелік журнал. –Көкшетау,2020 ж. №4. – 161 б.
5. Қазақстан мұғалімі. 2021 ж. №6. – 5–6 б., 8–9 б.
6. Мұғалімге арналған нұсқаулық.Үшінші (базалық) деңгей. – «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, Педагогикалық шеберлік орталығы. 2018 ж.– 55 б.
7. Парасат журналы. №8, 2021 ж. – 4–6 б.

ӘОЖ 37.022

ДАРЫНДЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ІС– ӘРЕКЕТІН ДАМЫТУ

Ертышпаева Жанар Жиентаевна
бастауыш сынып мұғалімі, педагог – зерттеуші
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай қаласының білім бөлімінің
№ 24 мектеп–гимназиясы» КММ, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: Zhan_tor@mail.ru

Ахметова Шолпан Бурабаевна
бастауыш сынып мұғалімі, педагог – зерттеуші
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай қаласының білім бөлімінің
№ 24 мектеп–гимназиясы» КММ, Қостанайқ., Қазақстан
E–mail: sh_akhmet@mail.ru

Аңдатпа

Бұл мақалада оқушылардың зерттеушілік іс – әркетін бастауыш сынып мұғалімдері өз тәжірибесінде қалай жүзеге асырылып жатқандығы жөнінде ой бөліскен. Зерттеушілік іс – әркетке бағытталған бір сабақ үлгісі көрсетілген.

Түйінді сөздер: *Зерттеушілік, білу, түсіну, талдау, бағалау оқу әрекетері.*

Аннотация

В этой статье учителя начальных классов поделились своими мыслями о том, как исследовательская деятельность учащихся реализуется в их практике. Показан исследовательский кейс –

модель биоурока, ориентированного на действие.

Ключевые слова: *исследование, познание, понимание, анализ, оценивание учебной деятельности.*

Abstract

In this article, primary school teachers shared their thoughts on how students' research activity is implemented in their practice. A research case – an action–oriented lesson model, is shown in this article.

Key words: *research, knowing, understanding, analyzing, evaluating learning activities.*

«Баланың ынтасын арттыру үшін
оқылатын нәрседен бір жаңалық болуы керек»
Жүсіпбек Аймауытов

Оқыту үдерісінде оқушының зерттеу әрекетін ұйымдастыру іргелі білімнің негізінде жаңаны тануға бағытталуы тиіс.

Зерттеу дағдысы, зерттеу іскерлігі, зерттеу жұмыстары деген сөздер қазір өзекті тақырыптармен байланысты жиі айтылатын, түсіндірілетін ұғымдарға айналып кетті.

«Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасының» басты мақсаты оқушылардың талдау, синтездеу, әрі логикалық ойлау қабілеттерін дамыту, яғни оқушылардың сабақ бойы ой еңбегімен шұғылдануын қамтамасыз ету, оқушыны ізденуге, өзбетімен қорытынды жасауға үйрету болып отыр.

«Зерттеушілік тәсілі негізінде білім берудің жаңартылған мазмұнына көшу іске асырылады. Зерттеушілік тәсілі:

- Оқу процесінің барлық кезеңдеріне ғылыми зерттеулердің жалпы және жеке әдістерін енгізуді;
- Шығармашылық – ізденіс қызметтерін оқу және оқу дағдысы уақытта ұйымдастыруды жобалайды.

Зерттеушілік тәсілі «мұғалім – білім алушы» өзара қарым – қатынасы сипатының ынтымақтастық жағдайына қарай өзгеруіне, сондай – ақ танымдық қызығушылығына тәрбиелеуге, білім алу мен оқуға деген оң уәждеме құруға, терең, сапалы білім алуды қалыптастыруға ықпал етеді. Зерттеушілік тәсілді қолдану жеке тұлғаның интелектуалдық дамуына, өзіндік білім алу дағдыларын, белсенді танымдық іс – әрекетін қалыптастыруға мүмкіндік береді.» делінеді. [1].

Зерттеу әрекеті әр сабақта жүзеге асырылуы тиіс. Зерттеу әрекеті неден тұрады? Оқыту әркеті мен зерттеу әрекеті жалпы және жеке қарым – қатынастағы ұғымдар ма, әлде зерттеу әркетінің өз мазмұны, реті бар ма? Аталған құжатта оқыту әдістері жан – жақты сипаттау түсіндіріледі. Оқыту мазмұнын бірнеше бағытта қарастыра отырып, тұлғаға бағытталған оқыту тәсілдері қатарында іс – әрекеттік тәсіл, жобалау әдісі, оқушының зерттеу әркетін ұйымдастырудың тәсілі ретінде аталады. Іс–әрекеттік тәсілдің мазмұнында білім алушының білімді дайын күйде алмай, оны өзі өндіруі, өзінің оқу әрекетінін мазмұны мен түрлерін ұғынатыны, оның ережелер жүйесін түсінуі мен қабылдауы жатыр, бұл өз кезегінде оның білімінің, біліктерінің және кең ауқымды дағдыларының белсенді әрі табысты қалыптасуына ықпал етеді. Білім алушылардың оқу әрекетері «білу», «түсіну», «қолдану», «талдау», «жинақтау», «бағалау» сияқты категорияларға топтастырылған [2]. Іс – әрекеттік тәсіл өз бетінше ізденуді, түсіндіруді, талдауды, түрлі дереккөздерден алынған ақпаратты өндеу және бағалауды, графикалық мәліметтер мен басқа үйретуші ресурстарды қолданады.

Өз тәжірибемізде оқушылардың зерттеушілік іс әрекетін ұйымдастыруда:

«Маған айтшы – мен ұмытып қаламын;

Маған көрсетші – менің есімде қалады;

өзіме істетші – мен сонда түсінемін»– Конфуцийдің даналық сөзін негізге ала отырып, дарынды оқушылардың сабақ бойы ой еңбегімен шұғылдануына, оқушыны

ізденуге, өз бетімен қорытынды жасауына жетелеу арқылы зерттеушілік іс әрекеттерінің дамуына ықпал ете аламыз [3].

Оқушының ізденушілік қасиетін қалыптастыру оқытудың түрлі формалары мен әдістері арқылы жүзеге асырылады. Солардың ішіндегі ең тиімдісі (ізденушілік) – оқушының ғылыми қоғамын ұйымдастыру. Биік танымдық қабілет, тұрмыс–тіршіліктің сырын ұғуға талпыныс баланың ерте жасынан туындайды екен. Сондықтан ізденушілікке баулу бастауыш сыныптан басталуы керек. Ендеше мектепте оқушыны ізденіс жұмысына қатыстыра отырып ғылыми мен техниканың жетістігіне сәйкес армандарына жетуге, өз жолдарын дәл табуға ғылымға жетелеу арқылы өздерінің қабілеттін ашуларын көмектесуіміз қажет. Оған қол жеткізетін тиімді ізденіс жұмыс түрінің бірі – оқушылардың ғылыми жұмысын тиімді ұйымдастыруда бір практикалық сабақтың үлгісін ұсынамыз.

Практикалық жұмыс: Іс – тәжірибемен бөлісу

4 сыныпқа арналған зерттеушілік іс әрекетке құрылған сабақ үлгісін көрсету.

Ақпарат беру

Жанартау – тебесінде кратер (ойысы) бар, көбнесе конус немес күмбез теріздес үлкен келетін геологиялық түзілім. Жанартау сөзі ежелгі римдіктердің мифологиясындағы от құдайы ұғымынан шыққан, латын тіліндегі «вулканус», яғни «от, жалын» деген мағынаны білдіреді. Жанартаулар құрылымына қарай әр алуан болып келеді. Магма – жердің терең қойнауларында пайда болатының балқыған массасы. Магманың жер бетіне атқылап шыққан көзін «лава» дейміз. Лава қалың жане ақырын қозғалатын немес жұқа, тез қозғалатын болып келеді.

1–тапсырма

Оқыған ақпарат бойынша мына сөздерге анықтама жаз.

Кратер–

Магма–

Лава–

2 тапсырма

Жанартаудың адам өміріне қандай қауіп төндіреді? деп ойлайсың? (пиктограмма арқылы бейнеле)

3 тапсырма

Оқыған мәтін мазмұны бойынша елестете отырып, жанартау бейнесін қағазға түсір.

4–тапсырма

А) Жанартау құрылысы суретіне назар аудар. Елестету арқылы салған суретіңді салыстырып көр.

Ә) жанартау құрылысын рет–ретімен жаз.

1.–––––––––––––––––

2.–––––––––––––––––

3.––––––––––––––––––

4.–––––––––––––––––––

5.–––––––––––––––––––

6.–––––––––––––––––––

7.––––––––––––––––––––

5–тапсырма (Оқушылардың тәжірибе жүргізген видеосы көрсетіледі)

Жанартау қалай атқылайды?

Практикалық бөлім

Тәжірибе

«жанартау қалай атқылайды?» жанартаудың атқылауын модельдеу.

Тәжірибе үшін қажетті заттар: ас содасы (2 ас қасық); сірке суы (70 мл); шыны ыдыс (150 мл); тұзды қамыр; қызыл гуашь.

Тәжірибе жүргізу алгоритмі: Біз стаканды қамырмен жауып, вулканның түсіне бояймыз

2) суға қызыл гуашты араластырамыз

3) «кратерге» 2 ас қасық сода салыңыз.

4) 50–70 мл сірке суын құйыңыз

6) «жанартаудың атқылауын» байқа

Кесте 1– Тәжірибе қорытындысын жазуға арналған кесте.

	Іс әрекет	Не байқадың?
1	Гуашь пен суды араластырғанда	
2	«кратерге» 2 ас қасық сода салғанда	
3	Ас содасының үстіне 50–70 мл сірке суын құйғанда	
4	«жанартау қалай атқылайды?» деген сұраққа өз ойынды қорытындыла	

Осы бір зерттеу сабақ үлгісінде мұғалім мен оқушы іс әрекеттері қандай болды?

Өз тәжірибемізді Питер Клайннің сөзімен қорытындылағым келеді: «Балаға өз бетімен зерттеуге мүмкіндік туғызған сайын одан әрі жақсы оқи түседі», – деген екен, демек, зерттеушілік іс әрекетті ұйымдастыруда ең басты роль білім алушының өзінде, ал мұғалімнің ролі тек бағыттаушы, жетелеуші және тыңдаушы ғана болатын болса, дарынды оқушылардың өздігінен ізденіп, жаңалық ашуына мүмкіндік бере аламыз.

Әдебитеттер тізімі:

1. Ыбырай Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми кеңесінің №5 хаттамасы, 21.04.2017. – 16 б.

2. Мектептегі ғылыми жұмыс (Республикалық ғылыми – әдістемелік журнал №2, 2018. – 3 б.

3. Әдіскер – методист (Республикалық ғылыми – педагогикалық журнал) №2, 2015. – 10 б.

ӘОЖ821

КӨРКЕМ МӘТІНДЕГІ ЭТНОМӘДЕНИ ЛЕКСИКАНЫҢ КОНЦЕПТУАЛДЫҚ МӘНІ

Есіркепова Кенжегүл Қабылғазықызы
фил.ғыл.канд., тілдер және әдебиет теориясы кафедрасының қауымдастырылған профессоры
А.Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: kenzhe.1810@mail.ru

Қанапина Сауле Ғалымбекқызы
фил.ғыл.канд., тілдер және әдебиет теориясы кафедрасының қауымдастырылған профессоры
А.Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: kanapina.71@mail.ru

Аңдатпа

Мақалада көркем мәтін тілінің мәдени–танымдық сипатын берудегі концептіліердің көрінісі, тілдік тұлғаның когнитивтік деңгейіанықталды.Адам танымында жинақталған, реттелген дүние бейнесінің мәні, автордың дүнитанымдық көзқарасы, даралық бітімі мен стилін айқындайтын сөз қолданысы және прагматикалық ұстанымын танытбілудегі қызметі қарастырылды.

Түйінді сөздер: *Концепт, стеоратип, архетип,фрейм, символ,ұлттық таным.*

Аннотация

В статье определено проявление концептуализма в передаче культурно–познавательного характера языка художественного текста, когнитивного уровня языковой личности. Рассмотрены сущность образа мира, собранного, упорядоченного в человеческом познании, авторский менталитет, использование слов, определяющих индивидуальность и стиль, и деятельность в познании прагматической позиции.

Ключевые слова: *Концепт, стеоратип, архетип, фрейм, символ, национальное познание.*

Abstract

The article defines the manifestation of conceptualism in the transmission of the cultural and cognitive character of the language of a literary text, the cognitive level of a linguistic personality. The essence of the image of the world, collected and ordered in human cognition, the author's mentality, the use of words defining individuality and style, and the activity in cognition of a pragmatic position are considered.

Key words: *Concept, stereotype, archetype, frame, symbol, national cognition.*

Бүтін бір ұлттың ой–өрісінің, дүниетанымының ерекшелігін айқындауда зор маңызға ие концептілер туралы айтылған ғалымдардың пікірлерін жинақтап айтқанда, «концепт»–индивидтің, тілдік ұжымның дүние, жаратылыс, оның түрліше заттары мен құбылыстары туралы өмір тәжірибесі, білімдік аясы (көзқарасы, танымы) негізінде, өзі өмір сүретін әлеуметтік ортаның мәдениетін қабылдап, қалыптастырған танымдық, білімдік жүйесі [1, 59б].Сондай–ақ, концепт – ұлттық дүниетанымның терең мағыналы құндылықтарын айқындайтын тілде көрініс тапқан күрделі бірлік. Тілдегі концептілер ұлттың, халықтың мәдениетіне, әдебиетіне, ғылымына, тарихына, тәжірибесіне, дініне тікелей тәуелді [2,14б].

Мәдениетті бейнелеудің архетиптін қарастыруда лингвомәдени құбылыстар ретіндегі концептілердің лингвистикалық ерекшеліктері, тілдік бірлік ретінде стереотиптерде, этномәдени дәстүрлердежәне ұлт менталитетінде көрініс табатындығы белгілі. Концептілердің халықтың концептосферасындағы орны мыналарды: бейнелер, прототиптік жағдайлар, стереотиптер, эталондар, мәдени формаларды анықтауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар сөйлеудегі адамның мінез–құлқын және оның бөлігі ретінде сөйлеу этикетін, тіл мен дүнитанымның өзара байланысын көрсетеді. Ең маңызды тілдік бірліктердің бірі парамеялар, фразеологиялық бірліктер, афоризмдер, метафоралар т.б.,бұлар халық санасының стереотиптері ретінде қызмет етеді.

Көркем шығармадағы жазушы Б.Момышұлының «Ұшқан ұя» повесіндегі концептілік бірліктерді қарастыратын болсақ. Мысалы, «Қара» концептісінің мәнін ашатын мынадай ассоциацияларарқылы туындаған, тілдік қолданыстарды байқауға болады: *қара қазан*, *қара жол, қара су, қаражаяу, қара жұмыс, қара жер болу, қаратаяқ т.б.*

Ассоциация – дүниені тануда адам санасында алғаш пайда болатын ментальді сигналдар, білім алудың бір тәсілі. Ассоциация арқылы тану – бұрынғы тәжірибелер мен жанадан қабылданған түсініктер арасындағы байланыс [2, 3б]. Жалпы *«Қара»* деген сөздің біздің ұғымымыздағы қайғы–қасірет емес «қара» сөзі қоғамдағы кереғар құбылыстарды суреттеуде қолданылатын жамандықты, жауыздықты, арамдықты, зымияндықты, адамның басындағы сан алуан қасиеттерді ашудағы бейнелі сөз. Көп мағыналы сөз де түрлі реңкте жұмсалып өлеңнің қуатын арттырып, әрлендіре түседі. Мәтіндегі ой тереңдігі, тіл ұтқырлығы, сөз мәнерлігі осы көп мағыналы сөзден айқын көрінеді, проза мен поэзияда берілетін жалпы, қасиет пен киенің, ізгілік пен іңкәрліктің синонимі деп білеміз. Ал жазушы болса, «Ұшқан ұя» повесінде қара сөзін тұрақты сөз тіркесі негізінде қолданған. Мысалы, *Жаз бойы біздің ауылда сыйлы адам болып жүрді де, кейін сый–сыяпат жиып алып, өзінің қара жұмыста бірге болған тағдырлас жолдастарының еліне аттанып кетіп, содан қайтып оралған жоқ.* Фразеологиялық сөздікте *«қара жұмыс* – көбіне дене (қол) еңбегі туралы» деген мағынаны білдіреді. Бұл сөйлемде де концептілік бірлік осы мағынада жұмсалған.

Стереотип – этнолингвистикадағы «стереотип» ұғымына берілген интерпретация да белгілі бір зат туралы жинақталған топшылаулар мен пайым–түсініктердің, оларды талдаулардың жиынтығы ретінде түсіндіріледі. Стереотиптерді белгілі бір деңгейде адамның білімін көрсете алатын құрылым деп санауға немесе өмірлік тәжірибесінен түйген ойы, жасаған тұжырымы деп түсінуге болады, себебі стереотип – тіл иесінің санасында пайда болып, тілінде көрініс табатын оның ұлттық ділінің көрінісі [2, 3б].

Повестегі «қара» концептісі арқылы қалыптасқан стереотиптерге тоқталсақ: Мысалы, *Оны байлап әкелген жігіттер ел адамдарына қамшы үйіргендей, қара бұлтты төндіре сөйлейді, қарабет болып қуылған ата–тегі.* Қазақ тілінің фразеологиялық сөздіігінде *«қарабет болу* – ұятқа қалу, ұятты болу» [6, 178б] деген мағынаны білдіреді. Сөйлемдегі *қара бұлтты төндіру авторлық фразеологизмі,* елді қорқыту,үркіту мағынасында ассоциативті–бейнелі ақпаратты жеткізу және сөйлеу барысында ойдың анық көрінісін беруде жұмсалғандығы байқалады. Танымдық сөз тіркесі арқылы оқиғаның шындық бейнесі берілген. Мұнда окказионал сөздің бейнелі мағынасы сөздің қалыптасу сатысында жүреді. Аталған құрылымдар архетип, стереотип т.б. бұл процесстер ішкі байланыс арқылы немесе концептілерді талдауда лингвокогнитивті құбылыс ретінде, оның ішінде ұлттық ерекшелігі бар бірліктер түрінле байқалады.

Келесі концептілік құрылымдардың бірі – *символ.* Ойдағы дүниені танудағы, қиялдың күші жетпей дәл нақты бейнелеуді қажет етуге, рационалды ойды таңбалауда символ көмекке келеді. Символ ақиқат дүниенің аса дәріптелетін, қадірі білінген, бас игізетін ерекше қасиетімен танылған үздіктерін таңбалайды [2, 3б]. Шығармада «қара» концептісі өзі символдық мәнде беріледі. Мысалы, *қара танитын адам, қара кемпір, қараша, қара дақ, қара жер болу, қара жол* т.б. тіркестерін қолдану арқылы «қара» концептісінің шығарманың негізгі ұйытқы сөз екендігін көрсетеді. ҚТС мағынасы 1. *Қара – көмірдің, күйенің түсіндей; 2. Қасиетті, киелі; 3.Қарапайым көрінген нәрсе, қарайған зат; 4. Бір нәрсенің нобайы, пішімі, аумақ, көлемі, сан мөлшері; 5. Этн. халық арасынан шыққан қарапайым адам, бұқара халық; 5. Жылқы, түйе, сиыр малдарының жалпы аты*секілді мағынаны білдіреді. Автор «қара» концептісін шығармасында фразеологиялық тіркес негізінде жұмсаған.

«Қара» концептісінің мәнін ашатын фреймдер: *қараша, су, қаражаяу, дақ, жұмыс, тізім, мал, жер болу, жол, қаратаяқ кедей, кемпір т.б.*

Фрейм – бұл концептілік жүйенің құрылымдық элементтерін танытатын қарапайым формасы.Ол концептінің ең жақын семаларынан құралады және ең жақын ассоциативтік, стереотиптік таңбалар арқылы көрініс табады [2, 3б]. Фреймде дүние туралы қабылданған жалпы білім көрініс табады.

Ғалым Н.Уәли «Фрейм – стероетипті сананың ой бейнесі» деген анықтама береді.Когнитивтік лингвистикада фрейм термині «қандай да бір заттар мен құбылыстар, олардың арақатынасы туралы біздің санамызда орныққан, қалыптасқан стереотип құрылымы, ой бейнесі» мағынасында жұмсалады. Жазылған пайымдаулардан фреймнің көп компонентті, ауқымды концепт типіне жататыны туралы қорытынды пікір шығады [1,68б].

Қара танитын адам. Ол кезде біздің елде хат жазып, қара танитын адам некен–саяқ [4, 10 б]. Фразеологиялық сөздікте *«қара таныды*–хат біледі, сауаты ашылды» [6, 181 б] мағынасында берілген. Сөйлемде *«қара танитын адам»*фреймдік тіркесі жазушының әкесі Момыштың өз бетінше сауат ашып, хат танитын, барлық мәселенің шешімін табуда ат салысқан, еңбегінің нәтижесінде елге сыйлы адам болғандығы айтылады. Жазушының да айтып отырғаны ойы дәл осы негізде жұмсалған. Демек, жазушы тілінде «қара таныды» деп отырғаны қара сиямен жаза білетін, оқи алатын, сауатты адам бейнесі суреттеледі.

Қаражаяу.Ат үстінде де, қаражаяу кезінде де қарап жүрген сәті жоқты [4, 34 б]. Бұл фреймдік тілдік бірлік жазушының көкесінің образын ашуда қолданылған. Онда көкесінің пысықтығын, атпен жүрсе де, жаяу жүрсе де жай қол қусырып қарап жүрмейтіндігі жайында ой толғап, еске алады. Қазақ тілінің түсіндірмелі сөздігінде *«қаражаяу*– атсыз, көліксіз адам» [5, 477б] мағынасында берілген. Жазушының да айтып отырған ойы осы негізде айтылып, демек, «қара» концептісі жаяу адамның образын нақтылай түседі.

Қара қазан. Қамырды жұқалап жайып, ыстаған қара қазан түбіне кептеп жапсырып пісіреді [4, 58 б]. Бұл сөйлемде фреймдік тіркес екі мағынада жұмсалып тұр: біріншісі – түр–түсті білдірсе, екіншісі –киелі, қасиетті зат, қара қазан сөзі ұлттық таным негізінде, осымағынада берілген. Түсіндірме сөздікте *«қара қазан»*– күнде ошақтан түспейтін үлкен қазан» деген мағынада жұмсалған. Жазушы осы негізге сүйене отырып, қазақ ауылының қайнап жатқан тіршілігін көз алдымызға суреттей келе, ауыл ішінде барлығы сүйіп жейтін жұқпа дейтін тағамның болғандығын, сол жұқпаның үнемі қара қазанда дайындалатындығын әңгімелейді. Ал жалпы *«қазан»* деген ұғымның мағынасын зерделесек, ол–дәстүрлі қазақ қоғамында отбасының ырыс–несібесінің, берекесінің символы ретінде ерекше қастерленіп, қасиетті саналатын ас пісіретін – ыдыс. *«Қара қазан»*– тоқтық пен мырзалықтың айғағы, мол ас пен адалдық қазынасының бірлігі. Дана халқымызда *«Елден қазан кетсе, қазақтан ырыс кетеді»* деген түсінік бекерден–бекер қалыптаспаса керек.

Қара кемпір. Бәйбішенің балалары «қара кемпірдің ұрпағы» [4, 71 б]. *«Қара кемпірдің ұрпағы» т*іркесі арқылы берілген фреймдік құрылымы елге сыйлы, құрметті, дана, мықты кейіпкердің портреті ұлттық танымдағы қарт ананың бейнесін көрсетіп тұр. *«Қара кемпір»* фреймдік тіркесі қаламгердің әжесінің бейнесі. Яғни, бүкіл ауыл болып жазушының әжесін *«қара кемпір»* деп атаған. Сондай–ақ, бәйбіше балалары сол қара кемпірдің ұрпағынан тарағандығынан сыр шертеді.*«Қара кемпірдің ұрпағы»* авторлық қолданыс киелілік пен қасиеттіліктің символындай.

Қара мал. Менің алты қарам бар. Енді тағы алты қара керек [4, 54 б]. Жазушы мұнда фреймдік тілдік бірлікті ірі қара мал деген мағынада қолданған. Түсіндірме сөздікте *«қара»*– жылқы, түйе, сиыр малдарының жалпы аты» [5, 479б] мағынасын білдіреді. Жазушы өзінің кішкене кезінде ауылда дау шығып, билер шешімін таба алмай у–шу болып жатқан кезде Бабас деген азамат шешімін тауып, ірі қара малын жинап, айып ретінде төлеп, даушыларды өз елдеріне аттандырғандығы жайындағы оқиғаны есіне алып, сол жайында даяндалады. Жалпы осыдан–ақ, ертеде қазақ халқының тыныс– тіршілігін, мәселелерінің шешімін табуға септігін тигізетін, жағдайын жақсартатын да, жаман қылатын да ірі қара мал болғандығын байқауға болады. Яғни, қазақ халқының өмірінің маңызды –бір бөлшегі.

Қара жол. Ауыл қара жол үстіндегі жайлауда[4, 59 б].Түсіндірме сөздікте *«қара жол* – жүргінші көп жүретін үлкен жол» [5, 477б] мағынасында жұмсалады. Фреймдік нұсқа бір жағынан *«қара»* – сөзі түр–түсті білдірсе, екінші жағынан үлкен жолды білдіреді. Жазушы бұл фреймдік бірлік арқылы өзі тұрып жатқан ауыл адамдары қыстаудан шығып, жайлауға қоныстанып жатқан кездегі халықтың үлкен қара жол бойында орналасқандығын,бұл жол осы ауылдың тіршілік көзі ретінде де мағыздылығын көрсетеді. Сондай–ақ,аталған сөз тіркесі фразеологиялық сөздікте «қара жол – үлкен даңғыл жол» [6, 179б] мағынасында берілген. Демек, бұл фреймдік тіркесті екіншіден, яғни ұлттық таным негізінде саралауға болады. Атап айтсақ, *«үлкен даңғыл жол* – адамның өмір жолы, тоқтаусыз өтіп жатқан уақыты». Ол сенің шырылдап дүниеге келген сәттен бастап, соңғы демің шыққанға дейінгі аралықты қамтиды. Сол аралықта жүріп өткен жолың, жасаған іс–әрекеттерің, жеткен жетістіктерің мен кейбір жеңілістерің, тұлға болып қалыптасуыңның бағыт–бағдары іспеттес.

Концептілік құрылымдар арқылы адам баласының жеке, сонымен бірге жалпылама қабылдауы мен сезінуін байқауға болады. Танымға да, сезінуге де бірдей қатысты болуы концептінің түрлі дискурсқа бейімділігін көрсетеді. Шығармадағы лингвокогнитивті құбылыстар ретіндегі ұғымдар тілдік сипатқа ие психикада ерекше психикалық бейнеленген–суреттер, схемалар түрінде байқалады. Сонымен бірге, лингвомәдени бірлік ретіндегі концептілер ұлттық дүнитанымды, адам санасындағы этномәдени белгіні, этностың мінез–құлық стереотиптерінің тұжырымдамаларын және концепт–кодтар, шоғырланған түрде құндылық мағыналарды білдіреді. *Автордың өзіндік эстетикалық көзқарасы, эмоциялық қалпы, адамгершілік түсініктері концептілер арқылы танылады*.

Қара дақ. Жұрт ес жиып, өзді–өздеріне келгенше, күн бетіндегі қара дақ қайтып та қалған еді [4, 48 б]. Фразеологиялық тіркес арқылы берілген фреймдік тілдік бірлік 1916 жылғы соғыстың салдарынан болған қиыншылығы мол ауыр күндер көрінісін білдіргісі келген. ретінде Сол қиыншылықтардың беті қайтып, соғыстың аяқталып қалған шағы еді. Қарапайым халық ес жиып, етек–жеңдерін жинған кезді суреттеген. Яғни, жазушы тілінде «қара» концептісі бұл жолы ауыртпашылық пен қиындықтың, азапты күндердің бейнесі, көрсеткіші ретінде көрініс табады.

Қара су. Жалғыз атты кедей болса да, кісіден кіріптар болғанды қорлық санап, аз күн жарық дүниеде азаттық аңсап, қатықсыз қара су ішсе де, бай–манапқа алақанын жаймаған [4, 15б]. Фразеологиялық сөздікте *«қара су*»–тек қана су, жай ғана судың өзі» мағынасында берілген [6, 181б]. Қазіргі күннің өзіндеде суды – қара су деп айтып жатады. Бұл дегеніміз оның түсінің қаралығында емес, оның маңызында, қасиетінде деп білеміз. Фразеологиялық тіркес арқылы берілген *«қара су*» фреймдік тілдік бірлік арқылы сол кезеңде әкесі Момыштың сауаттылығына байланысты ұлыққа писарь бол деген ұсыныстан бас тартып, қазіргі тіршілігін қанағат тұтып, өз азаттығын сыйлаған іс–әрекетінкөрсету көзделгенін байқауға болады.

Қара жұмыс. Жаз бойы біздің ауылда сыйлы адам болып жүрді де, кейін сый–сыяпат жиып алып, өзінің қара жұмыста бірге болған тағдырлас жолдастарының еліне аттанып кетіп, содан қайтып оралған жоқ [4, 49б].Түсіндірме сөздікте *«қара жұмыс*– дене күшін қажет ететін жұмыс» [5, 477б] деген мағынада қолданылған. Жазушы өзінің жүріп өткен өмір жолын еске алу барысында, 1916 жылы соғысқа ер азаматтарды жиған сәтте өз ауылынан Қожақұлдың барғандығын, ештеңеге қарамастан қара жұмысты бірге жасаған, қиындықты бірге бастан кешкен жолдастарына жол тартқандығын тілге тиек етеді. Демек, жазушының «қара жұмыс» деп отырғаны соғыс кезінде жасалынған физикалық тұрғыдағы ауыр жұмыстар.

Қарашаға, ендеше, қарашаға,

Кисе киім жарасар аласаға [4, 7б].

Жазушы *«қараша»* деп қарапайым халықты меңзеп отыр. Бұл өлең жолдарындағы фреймдік тілдік бірлік жазушының әкесі Момыштың сұлу бойжеткенмен көпшілік ортада айтысып, бір–біріне деген көңілдерін білдіріп отырған сәттен алынған үзінді. Мұнда сөз арасында сұлу бойжеткеннің қарапайым халыққа не кисе де жараса кетеді деген ойы көрініс тапқан. Түсіндірме сөздікте *«қараша***–** халық арасынан шыққан қарапайым адам, бұқара халық» [5,47 б] деген мағынаны білдіреді. Жазушы да өз шығармасында осы мағына негізінде қолданған. Себебі, ертеден қазақ халқы қарапайым халықты «қараша» деп тани білген.

Қара жерге қарап қалу. Мысалы Барын беріп, қара жерге қарап қалған Бабастың үйі ескі қоныстан көтеріле алмай, отырып қалған екен [4, 55 б].

Фразеологиялық сөздікте *«қара жерге қарап қалу* – қолында барынан айрылып қалу» [6, 178б] деген мағынада жұмсалып тұр. Бұл фреймдік тіркесте Бабас деген кейіпкердің даулы мәселені шешемін деп жүріп барлық малын айырылып кедейленіп,

әлеуметтік жағдайының төмендеп кеткендігінің салдарынан ел–жұрттың күлкісіне қалуы, қиналысы көрініс табады.

Лексика–фразеологиялық бірліктерде тілдің шындықты бейнелі көрсетудің барлық үш формасы жүзеге асырылады:бастапқы перцептивті сезімдік–көрнекі бейнелер; бастапқы қиялдың біріктірілген бейнелері (типтік жағдай, көрініс, оқиға, сценарий); метафоралық (ішінара және қосалқы ассоциативті бейнелер.

Қаратаяқ кедейлер. Жұт кезінде Жарылқаптар мал–мүліктен жұрдай болып, қаратаяқ кедейлерге теңескен екен [4, 71б]. Бұл фреймдік нұсқада жазушы өзінің кішкене кезінде қалың мал мәселесінің, екі ел сүйек жаңғырту мақсатында балаларын атастыру салтының белең алып тұрған кезін тілге тиек етеді. Салдарынан ерте атастырып қойған екі елдің ата–анасының бірі аштық, жұт салдарынан кедейленіп, барынан айырылып қайтыс болғандығы жайында баяндалады.Фразеологиялық сөздікте *«қаратаяқ кедей* – тым жарлы, кембағал» [6, 179б] мағынасында берілген. Жазушы да оқиға желісін дамыту барысында фреймдік тіркесті дәл осы негізде қолданады. Яғни, адамның аса бір кедейленіп, әлеуметтік жағдайының тым төмендеп кетуін образды түрде жеткізеді. Шығарманың өн бойында «қара» сөзі – сол кезеңдегі құбылыстарды түрлі жағдайда суреттеп көрсетеді, жақсылық пен жамандықты, жауыздықты, арамдықты, зымияндықты, адамның басындағы сан алуан қасиеттерді ашудағы бейнелі сөз. Көп мағыналы сөз қолданысы түрлі реңкте жұмсалып, сөздіңқуатын экспрессивтік мәнін арттырып тұр.

Көркем шығармадағы концептілік құрылым ретінде алынып отырған «Қара»сөзі арқылы мәтіндегі ой тереңдігі, ұлт дүниетанымын, тіл ұтқырлығы, сөз мәнерлігі айқын көрінеді.

Қорытындылай келе Б.Момышұлының «Ұшқан ұя» повесіндегі «қара» концептісін талдау барысында, *«қара»* концептісіне қатысты тілдік бірліктер болып табылатын:*қара су, қаражаяу, қара жұмыс, қара жер болу, қара жол т.б.* «қара» – *«қара бұлтты төндіре сөйлеу»,«қарабет болу»* стереотиптері*,«қараша»,«қара танитын адам»,«қара су», «қаражаяу»,«қара дақ»,«қара жұмыс»,«қара тізім»,«қара жер болу»,«қара жол», «қаратаяқ кедейлер»* т.б. фреймдік құрылымдар арқылы автор дүниетанымын, тілдік дүние суретін, халқымыздың этномәдени болмыс–бітімін байқауымызға болады.

Көркем мәтіндегі лексикалық қолданыстар тілдің бейнелі концептуалды негізі болып табылады. Шығармадағы концептілік тілдік құрылымдар авторлық таным, жалпы тілдік модель шеңберінде жүзеге асырылады. «Қара» концептісінің мағыналық интерпретациясындағы көріністер, бейнелі тілдік құралдар мен стилистикалық тәсілдер, фразеологиялық бірліктер ассоциативті түрде контексті толықтырушы және мәдени дәстүрге негізделіп, көрініс тапқан.

Әдебиеттер тізімі:

1. Нұрдәулетова Б.И. Когнитивті лингвистика. Оқулық. – Алматы: Қазақстан Республикасы Жоғары оқу орындарының қауымдастығы, 2011 –312 б.
2. Бияздықова Ә.Ә. Қазақ тіліндегі «Бақыт» концептісінің танымдық сипаты мен қызметі.Философия докторы ғылыми дәрежесін алу үшін дайындаған диссертацияның автореферати, Алматы, 2014. –192 б.
3. Қордабаев Т., Қалиев Ғ. Жалпы тіл білімі. – Алматы, 2004
4. Момышұлы Б. Ұшқан ұя. Повесть, әңгіме, нақылдар. – Алматы: Атамұра, 2003.
5. Жанұзақов Т. Қазақ тілінің түсіндірме сөздігі.– Алматы: Дайк–Пресс, 2008.
6. Кеңесбаев І. Қазақ тілінің фразеологиялық сөздігі. – Алматы: ҚазАқпарат, 2007.

УДК 373.51

РАБОТА С ТЕКСТОМ КАК СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ

Еслямгалиева Зоя Сейсембаевна
учитель русского языка и литературы
специализированная школа–гимназия–интернат
им. И.Алтынсарина
г.Костанай, Казахстан
E–mail: zoya.eslyam@mail.ru

Аннотация

Наиболее важным инструментом формирования читательской грамотности является работа с текстом. В логике организации педагогического процесса, в статье представлены ведущие категории образовательной деятельности при работе с текстом: чтение, текстовый анализ, продуктивная деятельность. Выявлено структурно–содержательное наполнение каждой категории, определены их причинно–следственные связи.

Ключевые слова: *работа с текстом, читательская грамотность, чтение, анализ прочитанного текста, продуктивная деятельность.*

Аңдатпа

Оқу сауаттылығын қалыптастырудың маңызды құралы–мәтінмен жұмыс. Педагогикалық процесті ұйымдастырудың логикасында мақалада мәтінмен жұмыс жасау кезінде білім беру қызметінің жетекші категориялары келтірілген: оқу, мәтіндік талдау, өнімді қызмет. Әр санаттың құрылымдық–мазмұндық мазмұны анықталды, олардың себеп–салдарлық байланыстары анықталды.

Түйінді сөздер: *мәтінмен жұмыс, оқу сауаттылығы, оқу, оқылған мәтінді талдау, өнімді қызмет.*

Abstract

The most important tool for the formation of reading literacy is working with text. In the logic of the organization of the pedagogical process, the article presents the leading categories of educational activities when working with text: reading, text analysis, productive activity. The structural and content content of each category is revealed, their cause–and–effect relationships are determined.

Key words: *working with text, reading literacy, reading, analysis of the read text, productive activity.*

Читай не затем, чтобы противоречить и опровергать, не
затем, чтобы принимать на веру;
и не затем, чтобы найти предмет для беседы;
но чтобы мыслить и рассуждать.
Фрэнсис Бэкон

В современном мире, насыщенном глобальными информационными потоками, умение правильно и осмысленно воспринимать всевозможные тексты становится ключевым элементом читательской грамотности. Согласно определению Педагогического терминологического словаря, «читательская грамотность – это способность к чтению и пониманию учебных текстов, умение извлекать информацию из текста, интерпретировать и использовать ее при решении учебных, учебно–практических задач и в повседневной жизни» [1].

Наиболее важным инструментом формирования читательской грамотности, на наш взгляд, является работа с текстом – система по формированию различных умений и навыков обучающихся в процессе его чтения и анализа.

Работа с текстом как способ формирования читательской грамотности предполагает разнообразные категории деятельности, наиболее важной из них является *«чтение»*, которое, в свою очередь, структурируется на три основных вида: *смысловое, продуктивное и функциональное*.

Смысловое чтение – умение воспринимать текст как единое смысловое целое (точно и полно понять содержание текста и практически осмыслить извлеченную информацию). Смысловое чтение – это такое качество чтения, при котором достигается понимание информационной, смысловой и идейной сторон произведения. К приемам смыслового чтения можно отнести деление текста на части, сжатие текста, постановка вопросов к тексту, антиципация, выделение ключевых слов и др.

Продуктивное чтение – это активный и целенаправленный процесс восприятия текста с целью получения конкретной информации, анализа содержания и использования прочитанного в дальнейшей деятельности. Данный тип чтения способствует эффективному усвоению материала и формированию практических навыков. Наиболее распространенными приемами продуктивного чтения являются выделение основной идеи (информации), постановка конкретных целей перед прочтением текста, осознание практических возможностей и практического применения полученных в процессе чтения знаний и др.

Функциональное чтение – это чтение, целью которого является нахождение информации для решения конкретной задачи. Функциональное чтение предполагает владение такими навыками как поиск информации, понимание прочитанного, работа с полученной информацией (интерпретация, оценка и др.), применение информации для решения конкретной задачи.

Отдельно отметим, что в педагогической практике вышеперечисленныевиды чтения зачастую идентифицируют и методически интерпретируют, в связи с чем, в таблице 1 представим их отличительные характеристики [2].

Таблица 1 – Отличительные характеристики видов чтения

	Смысловое чтение	Продуктивное Чтение	Функциональное чтение
Принцип	фокусируется на полном понимании смысла текста – читатель стремится понять основные идеи, ключевые концепции, аргументацию автора, а также важные детали текста	ориентировано на практическое применение прочитанной информации – читатель может выделить ключевые идеи, формулировать свои мысли, создавать заметки, а также отвечать на вопросы и разрабатывать свои аргументы по тексту	связано с поиском конкретной информации для выполнения определенной задачи – читатель изучает текст, выделяет релевантные фрагменты и извлекает необходимые факты
Цель	получение глубокого и полного понимания содержания текста, анализ его структуры и смысла	развитие способности выражать свои мысли, анализировать и обсуждать прочитанное, применять в практической деятельности	извлечение информации, необходимой для решения конкретной задачи, например, поиск ответа на вопрос, выполнение исследования или получение инструкций

Все три вида чтения взаимосвязаны и взаимообусловлены между собой и могут применяться в зависимости от образовательного контекста и образовательных целей учебного занятия. Например, эффективность продуктивного чтения, с цельюполного понимания и осознания текста, требует предварительного смыслового чтения. В то же время, функциональное чтение,в процессе поиска и использования актуальной

информации, может включать в себя элементы как смыслового, так и продуктивного видов чтения [3].

Также следует отдельно добавить, что формированию у обучающихся устойчивого навыка каждого из рассмотренных видов чтения способствует применение в образовательном процессе педагогической технологии продуктивного чтения (Э.К. Абдираимова, Е.В. Бунеева, Н.Н. Светловская, О.В. Чиндилова и др.), педагогической технологии смыслового чтения (З.Д. Ахметова, А.Н. Корнев, Л.С. Цветкова, Д.Б. Эльконин и др.) и педагогической технологии функционального чтения (Р.Н. Бунеев, Э.А. Красновский, А.А. Леонтьев, М.Д. Матюшкина, Н.В. Новосельцева, Л.В. Рождественская и др.).

Следующей категорией деятельности при работе с текстом в рамках формирования читательской грамотности является *«анализ прочитанного текста»*, представленный различными разновидностями (рис.1), которые помогают обучающимся понять, оценить и интерпретировать полученную при прочтении информацию [4].

Рисунок 1. Виды анализа прочитанного текста

Разновидности анализа прочитанного текста могут применяться в зависимости от типа текста (художественный, научный, информационный и др.), целей (понимание, критика, исследование и др.) и видов чтения (смысловое, продуктивное, функциональное). Анализ прочитанного текста, безусловно, способствует более глубокому восприятию обучающимися полученной информации, развитию их аналитических навыков и критического мышления.

Современные образовательные технологии текстового анализа предусматривают использование в учебно–воспитательном процессе онлайн–ресурсов, программ

для анализа текста, образовательных приложений, сервисовдля работыс электронными книгами, онлайн–текстами, аудио– и видеоматериалами. Кроме того, эффективное формирование навыков анализа текста может осуществляться средствами игровых методик, ролевых игр, учебных и исследовательскихпроектов.

Далее, считаем важным и необходимым рассмотреть продуктивную деятельность обучающихся (созидательная работа, нацеленная на преобразование исходного материала или сочетаний материалов в конечный продукт, который будет соответствовать замыслу), направленную на приобретение практических умений и навыков читательской грамотности, формируемых при работе с текстом. Дополнительно отметим, что образовательная ценность умений и навыков читательской грамотности обусловлена возможностью и способностью их применения не только в учебно–практической деятельности, но и в других сферах жизнедеятельности учеников.

К наиболее распространенным видам продуктивной деятельности при работе с текстом отнесем [5]:

– создание конспектов;

– написание эссе;

– составление синквейнов;

– написание отзывов и комментариев к прочитанным текстам;

– заполнение таблицы Инсерт;

– установление сравнительных взаимосвязей между новой информацией и имеющимися знаниями;

– визуализация художественных текстов;

– создание тематических словарей;

– обсуждение и обмен мнениями;

– рефлексия и самооценка и мн.др.

В целом, продуктивная деятельность при работе с текстами является фундаментом для реализации образовательного потенциала уроков русского языка и литературы, предполагает развитие навыков критического мышления, углубленного понимания содержания текста, его лексических, синтаксических и др. особенностей.

Таким образом, работа с текстом представляет собой многогранный процесс, целью которого является формирование читательской грамотности. Данный процесс включает в себя разнообразные категории деятельности, направленные на развитие навыков чтения, понимание и анализ текстов, осуществление продуктивной деятельности. Важно отметить, что читательская грамотность необходима не только для достижения образовательных целей, но и для эффективного взаимодействия с любого рода информацией, принятия обоснованных решений, обогащения собственного культурного и интеллектуального багажа.

Список литературы:

1. Педагогический терминологический словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://rus–pedagogical–dict.slovaronline.com/_ Дата обращения: 10.01.2024.

2. Новосельцева Н.В. Обучение функциональному чтению на уроках русского языка в начальной школе Казахстана: дис. ... канд. пед. наук: 5.8.2 / Новосельцева Наталья Владимировна. – Москва, 2021. – 213 с.

3. Кадырова Г.Р. К вопросу о формировании читательской грамотности студентов как будущих учителей–предметников / Г.Р. Кадырова, Е.Р. Арзиева // Вестник КазНУ. – 2019. – Том 176 – № 4. – С. 183–190.

4. Турабаева Л.К. Виды и особенности работы с тестом / Л.К. Турабаева // Успехи современного естествознания. – 2015. – № 1 (часть7). – С. 1205–1207.

5. Шалагина М.В. Работа с текстом как способ формирования читательской грамотности обучающихся [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://imcvo.ru/upload/iblock/2ea/%D1%Дата обращения: 10.01.2024.

УДК 378.1

ГЛАВНЫЙ КЛЮЧ УСПЕХА К ПОВЫШЕНИЮ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ

Ефимова Алёна Юрьевна
учитель английского языка
КГУ «Айдарлинская общеобразовательная школа
отдела образования Карасуского района»
управления образования акимата Костанайской области.
E-mail: yefimova-alena@mail.ru

Аннотация

В статье рассматривается важность современного преподавания. Современный учитель это – учитель друг, учитель – помощник. Важно развивать мотивацию детей через доброе отношение к ним.

***Ключевые слова**: преподаватель, современный, активный, добрый.*

Abstract

The article discusses the importance of modern teaching. A modern teacher is a teacher-friend, a teacher-assistant. It is important to develop children's motivation through a kind attitude towards them.

***Key words**: teacher, modern, active, kind.*

Аңдатпа

Мақалада заманауи оқытудың маңыздылығы қарастырылады. Қазіргі мұғалім-мұғалімнің досы, мұғалімнің көмекшісі. Балалардың мотивациясын оларға деген жақсы көзқарас арқылы дамыту маңызды.

***Түйінді сөздер**: мұғалім, заманауи, белсенді, мейірімді.*

Мотивация к обучению – одно из главных условий реализации учебно-воспи–тательного процесса. Она не только способствует развитию интеллекта, но является движущей силой совершенствования личности в целом. Формирование мотивации у учащихся к учебно-познавательной деятельности является одной из главных проблем современной школы.

Каждый учитель хочет, чтобы его ученики хорошо учились, с интересом и желанием занимались в школе. В этом заинтересованы и родители учащихся. Но подчас и учителям, и родителям приходится с сожалением констатировать: «не хочет учиться», «мог бы прекрасно заниматься, а желания нет». В этих случаях мы встречаемся с тем, что у ученика не сформировались потребности в знаниях, нет интереса к учению.

- В чем сущность потребности в знаниях?
- Как она возникает?
- Как она развивается?
- Какие педагогические средства можно использовать для формирования у учащихся положительной мотивации к получению знаний?

Эти вопросы волнуют многих педагогов и родителей.

Учителя знают, что школьника нельзя успешно учить, если он относится к уче–нию и знаниям равнодушно, без интереса, не осознавая потребности в них. Поэтому перед школой стоит задача по формированию и развитию у ребёнка положительной мотивации к учебной деятельности. Множество педагогов на сегодняшний день занимаются решением этой проблемы. [1]

Повышение качества образования во многом зависит не только от того, что педагог опытный, много знает и много может дать детям. В нашем современном мире мало быть просто опытным учителем, важно быть еще другом, помощником для детей. Сейчас трудно удивить ребенка инновациями, дети настолько опытные, что порой они знают больше учителя. Детям порой не интересен процесс обучения на

уроках. Я давно работаю в школе и знаю, что сердце учителя, его любовь к детям это самое важное. Мы ведь взрослые тоже выбираем людей, общение близкое к нашей душе. На курсах выбираем преподавателя современного, активного, пони–мающего. Опыт важен, но это лишь часть всего того, что должно быть в человеке.

Мы уже давно должны отойти от старых методов обучения, от грозных лиц с указкой в руке. Дети разные, у них разные интересы, разные характеры. К каждому ребенку нужен свой подход. Многие дети ходят в школу для того, чтобы с ними поговорили, чтобы их поняли.

Спеша куда-то в суете
Мы забываем про детей
Работа дом, опять работа
И ничего нам не охота.

Ребенок целый день один
То телефон, компьютер с ним
Поговорить? А время нет
Уроки сделал? Вопрос – ответ.

Так часто, так почти у всех
А на уроках детский смех
Пытаясь просто перебить
Ведь важно тему не забыть.
А как он спал и что он ел
А может дома беспредел
Не скажет, будет он молчать
Да не с того должна начать.

Прейдя ты утром на урок,
Взгляни в глаза, ведь в них итог
Потрать минут ты пять на то,
Что в жизни ведь важней всего.
Есть в школе дети с ЗПР
Встает, кричит, да беспредел,
Подход к нему смогла найти
Быть главное на том пути.

Договориться, пожалеть,
Пообещать, преодолеть
Да, сложно это знаю я
Но мы ведь школьная семья.

А трудный возраст у ребят
И замыкаются,молчат
Влюбились, может тоже быть
Доверие нужно заслужить.

Я выпустила два класса за годы своей работы в школе. Все мои ученики успешно окончили школу, нашли свою профессию и просто стали хорошими людьми. За все это время я поняла одно, нет ничего лучше, когда ты с ребенком на одной волне. Ты должна знать его интересы, уметь слушать и понимать его музыку и говорить, что тебе тоже это нравится, должна поддержать, помочь ребенку при необходимости. Мы не балуем детей, мы их понимаем. На уроке обязательно должна присутствовать музыка, которая сможет в любой момент поднять настроение ребенку.

Дети выбирают для себя учителей. Криком, голосом сейчас ничего не добьешься. Только терпением, только пониманием. Ребенку можно привить все, если есть желание, желание у тебя самого. И хоть мы делим детей на младшее, среднее и старшее звено, мы должны помнить, что все они дети.

Работая в 4 классе, я поняла, что с этими детьми нужно перестраивать своё обучение. Каждый раз, когда я к ним приходила раньше, я слышала одно то не хотим, это не хотим. Все, что мы сейчас делаем, это работаем через игру. Любая игра, в которой присутствовала бы тема урока. Не надо запрещать детям рисовать, лепить и т.д. Через игру дети узнают много новых слов. Играйте вместе с детьми, работайте вместе с детьми.

Сейчас трудно удивить ребенка простой презентацией с картинками, кластерами и т.д. Нужно искать, что-то новое, необычное.

Каждый учитель требует от ребенка знание своего предмета. В сельской школе сложность в том, что нет школ с уклоном к какому-то предмету.

Ребенок не может развиваться в полной мере, для этого нет определенных условий. Но каждый учитель старается в своей сфере.

Очень сложно учить детей в столь развитых, новых технологиях. Потому что вместе с плюсами в этом есть много минусов. Все домашние задания дети делают с интернетом, не читают книги и т.д. Как, например, научить ребенка писать сочинение, когда в интернете куча сочинений. Необходимо в классе на уроке не жалеть времени на написание мини эссе. Как развивать речь детей, когда вокруг сплошные тесты и односложные ответы? На уроках необходимо заставлять детей пересказывать, только так развивается речь детей. Пусть дети сами задают друг другу вопросы и отвечают на них, составляют кроссворды, тесты и т.д.

Как сделать уроки продуктивными

Начнем с дисциплины на уроке. Многие учителя боятся отойти от старых методов обучения, главным оставляя строгую дисциплину на уроке.

Но, однако, урока определяется не в тишине, а с освоением новых образовательных результатов.

Дисциплина в классе хорошо, но что толку от молчания в классе, если дети в конце урока ничего не запомнили. Дисциплина это намного сложнее, чем послушание. Даже в армии дисциплина заключается не только в молчаливом подчинении.

Дисциплина на уроке должна быть управляемой. Иногда полезен шум и гам, смотря в каких целях, мы это используем.

Более того, даже беготня по классу может быть полезной. Это зависит от ответа на вопрос «зачем?»: зачем вы хотите добиться тех или иных результатов? Почему вы именно так выстраиваете работу? Таких вопросов при подготовке к уроку я задаю себе очень много. И могу предложить ряд простых рекомендаций для учителей.

Учителю необходимо установить заранее необходимые правила на уроке, критерии к заданиям.

Можно, например, установить правила светофора. Где «красный свет» говорит только учитель, «желтый свет» значит общение и ответы по очереди (но, учитель тоже не имеет права перебивать ученика!), «зеленый свет» для парной или командной работы.

Можно так же составить список правил как необходимо вести себя на уроке, что сегодня необходимо выполнить, и чтобы дети изучили все это и подписали.

Детям нужно приводить больше примеров из жизни. Объяснять им для чего нужно учиться, учить детей правильно ставить цели, идти к мотивации.

Учитель должен уважать интересы детей. Он не имеет права оскорблять, унижать ребенка. Свое плохое настроение учитель обязан оставлять за пределами кабинета.

В классе необходимо создавать территорию счастья, позитива, тепла. Дети чувствуют, в каком настроении ты к ним приходишь. Твой урок полностью зависит от тебя. Нельзя задавать громкий тон и держать уроки на этом тоне. Дети привыкают к этому, и считают это нормой. Потом, когда приходит другой учитель, дети не понимают нормальный, спокойный тон.

Чаще необходимо поощрять детей словами, маленькими подарками, можно просто погладить ребенка по голове, дети это любят.

У нас в школе, в 5 классе есть ребенок с ЗПР. Сложно было с ним работать, но я смогла найти с ним контакт. Он любит раскраски, картинки и т.д. Почти каждый урок он просит меня распечатать ту или иную картинку, но у нас с ним есть определенное условие, все это мы делаем за работу и за хорошее поведение ребенка на уроке. Кирилл не единственный такой ребенок, к которому я смогла найти подход.

Я часто слышу, что нужно держать детей на расстоянии, ведь мы же учителя. Только я полностью с этим не согласна. С детьми нужно уметь дружить и уметь понимать их. Я много общаюсь с детьми в социальных сетях. Они могут мне просто написать «Как Ваши дела? «Чем занимаетесь?», я также могу спросить и ответить, могу прокомментировать статус ребенка в соц. сетях. Дети во многом доверяют мне, и я рада этому. Чтобы работать в школе, нужно любить детей и быть с ними на одной волне.

Надо уметь дать знания с правильной, красивой подачей. Нужно сделать так, чтобы ребенок захотел идти к тебе на урок и учить твой предмет. Не стоит забывать о связи с реальной жизнью. Многим ученикам просто скучно изучать школьные предметы, потому что они не понимают, зачем им это нужно. Всё сводится к учёбе «из-под палки», потому что родители настояли. Чтобы решить эту проблему, вам всего лишь нужно связать тему с реальной жизнью. [2]

Учитель должен быть как артист. Он должен уметь играть разные роли на уроках, подстраиваясь под детей. Учителю не следует акцентировать внимание только на контрольные работы. Он не должен терять возможность для обучения. Учителю необходимо любить свой предмет, для того, чтобы он смог заинтересовать детей и передать им свои знания. [3]

Ребенка нужно понимать
Любить, ценить и уважать
И подобрать такой подход
Чтоб дальше сделать верный ход.
Ты знания давать спеши
Где грустно, просто рассмеши
Потрать ты эти 5 минут
Поверь измениться маршрут.
Когда увидишь результат
Ты этому сам будешь рад

Учитель никогда не должен забывать, что все начинается с мотивации. Без мотивации ребенок не будет учиться. Все в наших руках. Мы должны с первых дней заинтересовать ребенка на уроке и постараться удержать этот интерес на протяжении всего обучения.

Список литературы:

1. https://nsportal.ru/shkola/administrirovanie-shkoly/library/2023/08/20/doklad-motivatsii-obuchayushchihsya-kak-glavnoe
2. https://blog.tutoronline.ru/5-sovetov-dlja-repetitorov-kotorye-sdelajut-vashi-uroki-interesnee-i-produktivnee
3. https://www.maam.ru/detskijsad/konsultacija-dlja-uchitelei-na-temu-kak-sdelat-urok-produktivnym.html

УДК 372.4

ПРИМЕНЕНИЕ АКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Жабаева Гульмира Калиаскаровна
учитель начальных классов
КГУ «Общеобразовательная школа имени Абая
отдела образования г.Костаная»
управления образования акимата Костанайской области,
г. Костанай, Казахстан
E–mail: zgk_79@mail.ru

Аннотация

В данной работе идет речь о применении на уроках начальных классов активных методов обучения, которые помогают развитию личности ребенка. Активные методы обучения – это методы, которые обеспечивают действенность и многообразие умственной деятельности детей в изучении школьного материала и применении знаний на практике.

Ключевые слова: *метод, начальные классы, действенность, практика, личность.*

Аңдатпа

Бұл жұмыста бастауыш сынып сабақтарында баланың жеке тұлғасын дамытуға көмектесетін оқытуды ңбелсенді әдістері нқолдану қарастырылған. Оқытудың белсенді әдістері – мектеп материалын оқуда және білімдерін практикада қолдануда балалардың ақыл–ой әрекетінің тиімділігі мен жан–жақтылығын қамтамасыз ететін әдістер.

Түйінді сөздер: *әдіс, бастауыш сыныптар, тиімділік, тәжірибе, тұлға.*

Abstract

In this paper, we are talking about the use of active teaching methods in primary school lessons that help the development of a child's personality. Active learning methods are methods that contribute to the implementation and diversity of children's mental activity in the study of school material and the application of knowledge in practice.

Key words: *method, primary classes, effectiveness, practice, personality.*

В настоящее время происходят постоянные перемены. Соответственно, механизм учебного процесса, идя в ногу со временем, образует новые подходы преподавания,начиная с начального звена. Главной целью начального обучения является формирование роста индивидуальных качеств, способствующих развитию ребенка как личности, развитие его креативных способностей, сохранение физического и психического здоровья. Поэтому подготовка учеников младшего звена представляется частью главного вопроса нравственной, моральной, дидактической дисциплины. [1].

Как известно, что около 70% личностных качеств развиваютсяу детей с раннего возраста. Поэтому, основнойцельюпедагогазначится построить процесс обучения так, чтобы помочь ученику развить духовные качества. Необходимоучить ученика выражать свою мысль, развить в нем практические навыки. Обучение, которое было раньше –это должность ребенка находящегося в подчинении у педагога, таковой учебный процесс не имеет возможности разрешить такие вопросы. Для того чтобы

решить вопрос об эффективности обучения, необходимо применение современных методик преподавания, а именно использование активных методов обучения на уроках. [1, 2, 3].

Целью всех преподавателей служит подарить ребенку такие знания, которые помогут развитию любознательностии желанию учиться самому. В период образовательного процесса без плодотворных способов обучения невозможно проводить изучение темы. Педагогу необходимо отчетливо и понятно изложить и продемонстрировать изучаемый материал, подвести ребенка к изложению своих мыслей, развить в нем навыки мыслительной деятельности и применение знаний на практике. Среди современных приемов обучения активные методы обучения подразумевает ряд подходов к преподаванию иобучению, вызывающие большего участия детей на уроке, чем пассивное слушание учителя [1, 3, 4].

Активные методы обучения – это методы, дающие возможность каждому ребенку активно мыслить, легко освоить учебный материал, использовать его в практической деятельности.

Активные методы обучения состоят из нижеследующих методов – это начала урока, выяснения целей, предположений, переживаний,представление учебного материала, организации самостоятельной работы, релаксации, рефлексии. Каждый из этих методов позволяет эффективно решать конкретные задачи того или иного этапа урока [1, 5].

Под активными методами подразумевается совместная работа детей.

В ходе сотрудничества учителя и ученика реализуется:

– поддерживание того, чем уже обладает ученик, и тем, что вероятноимеется в зоне его ближайшего развития;

– создание условий, которые способствуют переведению того, что поддерживается, в деятельность самого учащегося;

– нахождениепробелов у себя, и при помощи старших, развить характер через преобразование проблемы в целевое действие.

Одни из широко используемых форм работы в образовательном процессе:

Работа в группах, в парах;

индивидуальные задания творческого характера;

задания разного уровня;

индивидуальные и коллективные научно–исследовательские проекты;

использование активных методов обучения, как на уроке, так и во внеклассной деятельности: «Подари улыбку другу», «Корзина идей», «Дерево ожиданий», «Динамические пары», дискуссионная методика «Пустое кресло», физминутки–релаксации, рефлексии типа «Дерево успеха», «Интеллектуальное кафе» и Листов достижений учащихся, повышает интерес к обучению, развивает мышление, творческие способности, дружеские качества, способствует развитию речи.

Постоянное использование активных методов дает возможность учителю менять себе роль. Учитель может выступать в роли консультанта, наставника, напарника, что значительно меняет отношение к нему учащихся – из «проверяющего» педагог становится старшим наставником, который состоит в одной команде с учениками. Ученик испытывает доверительное отношение и уважение к учителю. Для этого учителю необходимо подготовка психологического характера, особенная подготовка ктакого рода занятий требует знаний активных методов обучения, технологии модерации, особенности учеников. Но все эти усилия оправдаются результатами от внедрения активных методов обучения.

Наиболее эффективными активными методами обучения детей начальных классов на уроках являются:

– необычное начало урока – эпиграф, костюмированное появление, видео–фрагмент, увертюра, ребус, загадка, анаграмма;

– создание проблемных ситуаций: случай внезапной ситуации, ситуация не–ожиданности, ситуация конфликта, ситуация противоречия, ситуация двусмыслен–ности, ситуация ожидания, ситуация выбора;

– организации релаксации и подведения итогов;

– применение инновационных технологий, электронных учебников, электрон-ной доски;

– применение индуктивных и дедуктивных логических схем;

– использование интерактивного обучения: «метода проектов», «мозгового штурма», «дебатов», «импровизация различных героев»;

– использования интеллектуальных игр, викторин;

– внедрениеиндивидуального подхода к ученикам, разноуровневые задания, работа в парах, в группах по интересам, в группах смешанного состава;

– нетрадиционные виды уроков: лекции, экскурсии, уроки–сказки, уроки–конференции, уроки–исследования, проектная деятельность и др.;

– игры – ролевые, имитационные, дидактические [1, 4, 6].

Активные методы обучения мотивируют ученика к обучению, помогают увидеть положительные стороны ребенка, стимулирует ученикасамостоятельно добывать знания, развивать интерес к учебе, активизировать процесс развития у учащихся коммуникативных навыков, учебно–информационных и учебно–организационных умений. Уроки с использованием активных методов обучения интересны не только для учащихся, но и для учителей [5, 7].

Таким образом, использование активных методов обучения позволяет обеспечить эффективную организацию учебного процесса.

Список литературы:

1. Кривякина Е.А., активные формы и методы работы на уроках в начальной школе в рамках обновления содержания образования// URL: zkoipk.kz/kz/2017seminar/2section/3365–conf.html

2. Веселовская О.В. Активные методы обучения как средство повышения учебной мотивации младших школьников// URL: www.prodlenka.org/metodicheskie–razrabotki/318673–aktivnye– metody–obuchenija–kak–sredstvo–povys

3. Платонова Н.А. Технологии активного обучения младших школьников // URL: nsportal.ru/ nachalnaya–shkola/obshchepedagogicheskie– tekhnologii/2014/02/18/doklad–na–pedsovet–po–teme

4. Долмановой С.В Активные методы обучения // https://znanio.ru/media/master–klassaktivnye–metody–obucheniya–2656803

5. Королевская Е.В. Активные методы обучения в начальной школе// URL: www. defectologiya.pro/zhurnal/aktivnyie_metodyi_obucheniya_v_nachalnoj_sh kole/

6. Проходцева И.А. Использование технологии активных методов обучения на уроках в начальной школе// URL: www.prodlenka.org/metodicheskie– razrabotki/353429–ispolzovanie–tehnologii–aktivnyh–metodov–obuc

7. Гарипова Р.В. Применение активных методов обучения в начальной школе // URL: https://solncesvet.ru/opublikovannyie–materialyi/primenenie–aktivnyh– metodov–obucheni/

УДК 373.5

ОСНОВЫ КОНВЕРГЕНТНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ШКОЛЬНОМ КУРСЕ ХИМИИ

Жанабаев Адиль Талгатович
магистрант 2 курса ОП «Химия»
КРУ имени А. Байтұрсынұлы
учитель химии КГУ «Физико–математический лицей
отдела образования города Костаная»
педагог дополнительного образования
КГУ «Дворец школьников «IQOSTANAI»
отдела образования города Костаная»
г. Костанай, Казахстан
E–mail: adisey2001@gmail.com

Аннотация

Целью данного исследования является важность конвергентных подходов в образовании школьников для того, чтобы подготовить подрастающее поколение к жизни в динамично изменяющемся мире. Ответы на вопросы о том, каким образом и что должно измениться в школьной системе – ключевая мысль в этой статье. Основными методами исследования могут быть конвергентные подходы школьного образования, основанные на конвергенции знания и технологии в условиях шести технологических укладов.

Ключевые слова: *образование, конвергентные технологии, электронные образовательные ресурсы, конвергентное обучение.*

Антапта

Бұл зерттеудің мақсаты – өскелең ұрпақты динамикалық өзгеретін әлемде өмір сүруге дайындау үшін мектеп оқушыларын тәрбиелеудегі конвергентті тәсілдердің маңыздылығы. Мектеп жүйесінде қалай және нені өзгерту керек деген сұрақтарға жауап беру осы мақаланың негізгі идеясы болып табылады. Негізгі зерттеу әдістері алты технологиялық құрылым жағдайында білім мен технологияның жақындасуына негізделген мектептегі білім берудегі конвергентті тәсілдер болуы мүмкін.

Түйінді сөздер:*білім беру, конвергентті технологиялар, электронды білім ресурстары, конвергенттік оқыту.*

Abstract

The purpose of this study is the importance of convergent approaches in the education of schoolchildren in order to prepare the younger generation for life in a dynamically changing world. Answering questions about how and what should change in the school system is the key idea in this article. The main research methods can be convergent approaches to school education, based on the convergence of knowledge and technology in the conditions of six technological structures.

Key words: *education, convergent technologies, electronic educational resources, convergent learning.*

Основоположником этой теории на постсоветском пространстве является М.В.Ковальчук. Данная теория основана на объединении научных идеологий: нано-технологий, биотехнологий, информационных технологий и когнитивных технологий (NBIC–технологий). В своей статье «Конвергенция науки и технологий», автор (Ковальчук), рассматривает основные черты современного этапа развития науки. Парадигма от анализа к синтезу, то есть взаимосвязь неорганического и органического природных миров, и дисциплинарный подход, как инструмент интеграции. Этап конвергенции (взаимопроникновения, взаимовлияния) характеризуется как интенсивностью, так и широтой применения (интеллектуальные системы– атомарный уровень). Этап конвергенции (взаимопроникновения, взаимовлияния) характеризуется как интенсивностью, так и широтой охвата (интеллектуальные системы – атомарный уровень).

Основные характеристики взаимодействия отражены в таблице 1.

Таблица1–NBIC/НБИКвзаимодействие

Префиксы	Уровниорганизации материи	«Акторынаномасштаба»	Единицы	Технологии
нано–	природа вещества	атом	Мельчайшая частица химического элемента, являющаяся Носителем его свойств	АМК–атомно–молекулярное конструирование – новый подход к конструированию материалов с принципиально новыми Свойствами (материалы «подзаказ»)
био–	природа жизни	ген	Структурная и функциональная единица Наследственности живых организмов	Получение гибридных материалов – возможность вводить в конструирование неорганических материалов биологическую часть (биоорганический материал)
инфо–	информационный обмен	бит	Единица измерения информации	Получение принципиально новой интеллектуальной системы–возможность в гибридном материале использовать интегральную схему (программируемый модуль)
когно–	природа разума	нейрон	структурно–функциональная единица нервной системы	«одушевление» создаваемых при борови систем–использование алгоритмов (программ), основанных на изучении функций мозга

Цивилизация идет на новый уровень, индустриальное общество идет на пост–индустриальный уровень, основа которого – информация. Информационные технологии не случайно рассматриваются Ковальчуком М.В. с «обручом», который методически, теоретически объединял, интегрировал различные научные и технические дисциплины. [1]

Родители и их дети желают больше знать профессии, которые будут востребованы в дальнейшем времени. Сейчас требования школьников и родителей о уровне обучения сильно меняются, что свидетельствует о следующих причинах:

– сейчас растет поколение, не знающее времена, когда не было Интернета;

– сегодня мировая экономика постоянно увеличивает спрос на специалистов в таких сферах знаний, как естественная наука, технология, инженерная математику, а студенты, имеющие высокую мотивацию и хорошую подготовку по этим дисциплинам еще из школы, являются все востребованным ресурсом. [2]

Важным элементом формирования качественной профессиональной подготовки в 21 веке является создание организационной модели, которая позволит образовательным учреждениям успешно ориентироваться в сфере предпрофессиональной подготовки. Это является неотъемлемой основой для обеспечения конкурентоспособности страны на различных мировых чемпионатах и квалификационных соревнованиях, таких как JuniorSkills и WorldSkills. [3]

Для обеспечения надежности образовательных учреждений на протяжении жизни каждого человека важно разрабатывать конвергентные основные учебные программы, которые обеспечат успешную социализацию учащихся в будущем. Также важно уделять внимание разработке дополнительных профессиональных программ

для педагогов, чтобы они могли эффективно реализовывать эти программы. [4]

Создавать такую программу должны представители государственных образовательных организаций и специалисты в области преподавания, которые знают как методику преподавания и обучения, как и непосредственно свой предмет обучения, а также необходимые знания в области конвергентного обучения. [5]

Такая образовательная программа существует в нашем мире. Программа Курчатовского центра непрерывного междисциплинарного образования, иными словами, Курчатовский проект, базирующийся под Москвой в Российской Федерации. Проект начал свою деятельность в 2011 году и включает в себя 37 образовательных организаций всего города. В этих учреждениях Курчатовского проекта имеется оборудование и химические реактивы для обучения двадцати пяти тысяч школьников, работают сто сорок шесть кружков и пятьдесят два факультативных курса. Проект делится на несколько глобальных классов, объединяющие в себя смежные дисциплины и профессии, которые нужно изучать не только одновременно, смежно со всей конвергенцией, к примеру, физика и математика, но и сама практика для будущей профессии, где можно готовиться параллельно с обучением. Каждая из школ, которая входит в этот проект выбирает направление самостоятельно на свой выбор.

Вот один из примеров, Классы можно поделить на предпрофильные – это 8–9 и профильные 10–11. Основная часть обучения уделяется биологии и химии. Также есть элективные курсы во внеурочное время по основам медицинских знаний, кто хочет поступать на медика и практикум по Химии, для тех, кто хочет связать свою жизнь с наукой. Практику все ученики проходят в специальных лабораториях, где имеется соответствующее оборудование и медицинские тренажеры, макеты органов, измерительные приборы и оборудование для первой помощи. Учащиеся каждый год участвуют в различных научных конференциях по биологии и медицине, научно–исследовательских работах, где погружаются в мир науки и инженерной индустрии. Действует система поощрения, если у детей есть заслуги, при поступлении в университеты страны им добавляются дополнительные баллы на вступительных экзаменах

Таким образом, мы видим с вами общую картину как должно выглядеть современное образование на основе конвергентного обучения. И это только малая часть, что было затронуто и описано в этой статье.

В нашей стране такой системы образования пока что нет. Даже в Назарбаев Интеллектуальных школах отличается система преподавания и обучения от конвергентного, так как в этих школах присутствует традиционный формат обучения.

В результате чего мы пришли к нескольким выводам:

1. При разработке конвергентных программ нужно использовать единый «понятийный аппарат», сформированный в процессе дискуссий участников мероприятия.

2. Разработка конвергентных программ и дальнейшая их реализация должна осуществляться в рамках организованного сетевого взаимодействия, позволяющего создать уникальное условие для абитуриентов для раннего определения своей профессиональной и образовательной жизни, а также опережающего освоения элементов будущей профессиональной компетенции.

Промежуточный результат исследования дает основания полагать, что конвергентный подход к школьному образованию имеет потенциал для повышения возможностей выпускников в успешных социальных отношениях и профессиональных самоопределениях.

Списоклитературы:

1. Ковальчук М.В., Нарайкин О.С., Яцишина Е.Б. Конвергенция науки технологий–новый этап научно–технического развития. – Москва, 2013.–3 с.

2. Ласло Э. Макросдвиг. К устойчивости мира курсом перемен: научно–популярная литература. – Тайдекс–Ко,2004. –208с.

3. Летов О.В. Трансгуманизм и этика [Электронный ресурс]./ О.В.Летов // Культурология. – 2008. – № 4. – С.18–30.URL:https://elibrary.ru/item.asp?id=1184(датаобращения:20.01.2024).

4. Черникова И.В. О влиянии информационных и когнитивных технологий на образовательные стратегии исознание.– Москва,2012. –128–138 с.

5. Эпштейн М.Н.Отпост–кпрото–.Манифестнового века.– Москва,2001. –180–198 с.

ӘОЖ372.881.1

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕ АЙТЫЛЫМ ДАҒДЫСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІС–ТӘСІЛДЕРІ

Жармухамбетова Айнагуль Жаксубековна
педагог–зерттеуші, қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай қаласы білім бөлімінің №5 «А»
мектеп–гимназиясы» КММ, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: aynagul.zharmuhambetova@mail.ru

Аңдатпа

Мектеп деген – әр мұғалім балаларды бірнеше тілді білетін және де тіл білімін біле қолданып сөйлейтін, тіл білімін мектепте, сондай–ақ кейінгі өмірде негізгі пәндерді оқытуда тиімді қолдана алатын көп мәдениетті, жан–жақты тұлғаны қалыптастыруы тиіс білім беру алаңы. Біздің міндетіміз – балаларды қазақ тілінде нақты сөйлеу әрекетіне дайын болуға үйрету. Тиімді әдістермен технологияларды қолдану қазақ тілінде сөйлеу дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Түйінді сөздер: *оқушылардың сөйлеу қабілеттерін дамыту, белсенді әдіс–тәсілдер, қазіргі заман талабы.*

Аннотация

Школа – это образовательное пространство, где каждый учитель должен сформировать поликультурную, разностороннюю личность, грамотно говорящую на нескольких языках, способную эффективно использовать языковые знания не только школе, а также в дальнейшей жизни. Наша задача – научить учеников говорить в совершенстве на казахском языке.Применение эффективных методов и технологий способствует развитию навыков говорения на казахском языке.

Ключевые слова: *развивать навыки говорения у учеников, активные методы, современные требования.*

Abstract

School is an educational space where every teacher must form a multicultural, versatile personality who speaks several languages competently and is able to effectively use language knowledge not only at school, but also in later life. Our task is to teach students to speak Kazakh language perfectly. The use of effective methods and technologies contributes to the development of speaking skills in the Kazakh language.

Key words:*develop students' speaking skills, active methods, modern requirements*

Оқушының пәнді терең түсіну қабілетін дамыту, алған білімін сыныптан тыс жерде кезкелген жағдайда тиімді пайдалана білуін қамтамасыз ету. Алақпаратты оқушыға дайын (өңделген) күйінде бересалуы, оқушының пәнді оқуда білімді жай ғана «қағып алуға» бағдарлануы қазіргі кезде білім беруісінің жаңа сапалы деңгейге көтерілуіне кедергі келтіреді. Сондықтан, қазіргі мұғалімнің міндеті – ақпаратты айтып беру емес, берген ақпаратты өзбетінше ұтымды игеруі үшін оқушыларды қажет әдіс–тәсілдермен жарақтандыру болып табылады [1].

Жас ұрпақтың жаңаша ойлануына, олардың біртұтас дүниетамының қалыптасуына әлемдік сапа деңгейіндегі білім, білік негіздерін меңгеруіне ықпал ететін жаңаша білім мазмұнын құру – жалпы білім беру жүйесіндегі өзекті мәселердің бірі.

Тіл – адам баласын қазіргі өркениетке жеткізген ұлы күш. Ол қоғам тарихының барлық дәуірінде де оның күресі мен дамуының құралы, рухани өмірінің, бүкіл мәдениетінің тұтқасы болып келеді. Осы себептерден де сөйлеу процесінде жетілу, тілді дұрыс және шебер де тартымды пайдалана білу талабы көне замандардың өзінде – ақ басталған.

Айтылым оның кімге арналғанына, мақсаты мен мәнмәтінге тығыз байланысты: бір мезгілде көптеген адам ауызша қарым-қатынасқа түсе алады немесе оның барысына ықпал ете алады. Жазылым тіліне қарағанда, айтылым тілінде грамматика толық сақталмайды, шаблонды фразалар мен қайталамалар жиі қолданылады. Соның нәтижесінде тыңдаушылар нашар жазылған мәтінге қарағанда, мардымсыз, сапасы нашар сөзге анағұрлым төзімді қарайды. Принг (2007) мұғалімдер оқыту мен оқытудың барлық аспектілері бойынша оқушының сөйлегенінің маңызын мойындағанын қалайды, өйткені танымдық тұрғыдан қалыптасу барысындағы оқушылар үшін оның қалай жүретінін білген пайдалы.

Соған қарамастан, сыныпта тиімді және нысаналы әңгіме жүргізу мұғалімдерге әдетте қиынға түсіп жататынын анықтады. Басқа дағдылар сияқты, айтылым дағдысына үйрету де жоспарлы түрде жүргізіліп, оған қолдау көрсетіліп, лайықты түрде бағамдалуы керек. [2]

Айтылым дағдысын қалыптастыру дегеніміз – оқушылардың сөз мәдениетін, сөйлеу әдебін қалыптастыру, өз ойын дұрыс, нақты және толық жеткізе білуге машықтандыру болып табылады. Тілді жетік меңгерген және оны орынды қолданатын оқушы кез келген ортада коммуникативтік қатынасқа түсе алады. Сонымен қатар, сабақта алған білімі мен білігін, дағдысын адамзат қызметінің әртүрлі саласында қолдана алуы тиіс.

Кесте1 – Сабақ барысында оқушылардың қазақ тілінде сөйлеу әрекетін дамытуға арналған әдіс–тәсілдер.

Әдіс–тәсілдердің қолдану аясы	**Түрлері**
Жағымды ахуал орнатуға және топқа бөлуге арналған ойындар	Айдаһар Айна Атмосфера орнату Бұл кім? Есімдер арқылы топқа бөлу Бір қадам алға... Туған ай немесе күндерімен шағын топқа бөлу
Сабақты бастауға арналған идеялар	Айқын мақсат қоя отырып Артығын алып таста Сөзді тап Суреттер: Не болды? Ми шабуылы, ми штурмы («Дельфи» әдісі) Қазына іздеу жолында Бұл жауабы болса, онда сұрақ қандай болады?
Талқылауға арналған оқытудың белсенді әдіс–тәсілдері	Аквариум Алфавит Ашық және Жабық сұрақтар Блиц–кездесу Блум түймедағы Бірге ойлаймыз Былғары қолғап Гауһарлар иерархиясы Ғажайып көрме Дауыстап айтылатын ой ДЖИГСО Дизайн Дұрыс емес пікір

	Егер..., онда не болар еді? Елестету көрінісі Еркін пікір Жаңалық ашамыз Шеринг
Қалыптастырушы бағалау әдістері мен тәсілдері	Бағдаршам Бас бармақ Допты лақтыру Егер 5 минутыңыз болса... Екі жұлдыз, бір ұсыныс Stop–кадр
Сабақты бекітуге (қорытындылауға) және кері байланысқа арналған идеялар мен әдістер	Айтарым бар Аяқталмаған сөйлем ББББ Бес саусақ Бес жол өлең (Синквейн) Бір сөйлеммен түйіндеу Жетістік баспалдағы Желпуіш Медаль және миссия ПТМС–формула Ойлау пирамидасы Өрмекші Сұрақ–жауап Сұрақ ілмегі Төрт сөйлем Шабадан, еттартқыш, қоқыс жәшігі

Қазақ халқының біртуар перзенті, ғалым А.Байтұрсынов: «Әдіс – келешектен шығатын нәрсе. Әдістің жақсы–жаман болмағы жұмсалатын орнының керек қылуына қарай»–деген екен.

Жаңа технологияны пайдалану, оларды жинау, зерттеу соның нәтижесінде өз тәжірибесін дамыту – жаңашыл мұғалімнің ісі.

Жаңартылған оқу бағдарламасы бойынша оқылым, жазылым, айтылым, тыңдалым дағдыларын дамыту оқушылардың алған білімдері мен үйренген дағдыларын кез келген орта жағдайында қарым–қатынас үдерісінде тиімді қолдануға мүмкіндік береді.

Қазіргі заман талабы – жан–жақты дамыған, функционалды сауатты тұлға тәрбиелеу. Ол үшін оқыту әдістеріне өзгерістер енгізіліп жатыр. Алдымен, тілді үйреніп, сол тілде ойлап, сол тілде сөйлейтін азамат даярлау – басты мақсат. Тілді оқыту оңай іс емес екені айқын. Оқушы сүйсіне отырып, құлшыныспен оқуы үшін тиімді, қызықты, жаңашыл әдіс–тәсілдерді қолдану қажет [3].

- мұғалімдер оқушыларға қалай оқу керектігіне бағыт–бағдар беріп, өздігінен білім алудың жолын көрсетеді;
- оқушының өзінің біліміне өзі жауапты екенін көрсетіп, өзін–өзі бағалай алуға, сыни тұрғыдан ойланатын әлеуметтенген жеке тұлға болып қалыптасуына жетелейді;
- оқушылар мұғалімнің қолдауымен емін–еркін қарым–қатынасқа түсіп, алған білімдерін өмірде қолдануға бейімделеді;
- оқушының өзіне деген сенімділігі оянып, өзіндік көзқарасын білдіре алатын дамыған тұлға қалыптасады.

Айтылым дағдысын дамытуда қолданылған әдіс–тәсілдер – оқушылардың шығармашылық қабілеттерін, терең ойлай білуін, теориялық негіздерін, эстетикалық көзқарастарын пайымдауын, баға беруін, танымдық белсенділігін дамытуға бағытталған. [4]

Жас ұрпақты болашаққа дайындауда шығармашылық, сын тұрғысынан ойлау, қарым–қатынас және бірлесіп әрекет ету мәселелеріне назар аудару маңызды.

- Идея тудыру әдістерін кеңінен пайдалану (мысалы, миға шабуыл)
- Жаңа және құнды идея ұсыну
- Оның құнын арттыру мақсатында өз идеяларын ұсыну, нақтылау, талдау және бағамдау.

Қазақ тілі пәнін оқытуда жаңа технологиялардың элементтерін қолдана отырып, айтылым дағдысын дамыту бойынша жұмыс жасауға ерекше көңіл бөлемін. Өйткені, бұл технология баланың жеке мүмкіндігіне, өз ойын еркін айта білуге шығармашылығына бағытталған.

Оқушылардың тыңдалым және айтылым дағдыларын дамытуға ықпал ететін тапсырма үлгілері:

– тыңдауға, мазмұнын түсінуге түрлі стилдегі мәтіндерді ұсыну;
– мәтінді қайталап тыңдау, негізгі ойды анықтау;
– тыңдалған мәтін бойынша сұрақтар қою;
– мәтін бойынша жоспар құру;
– тыңдалған мәтіннің белгілі бір бөлігін өз сөзімен айтып беру;
– мәтіннің мазмұны бойынша қарама–қарсы пікір айту, дәлелдеу
– мәтінді өз қиялымен өзгертіп аяқтау;
– мәтіндегі оқиғаларды, іс–әрекеттерді салыстыра талдай алу;
– ұсынылған тақырып бойынша сұхбат алу немесе сұхбат беру және нәтижесі бойынша ауызша есеп беру.

Қазақ тілі сабағында айтылым бойынша жұмыс түрлерін көбірек ұсыну, ойын түрлерін беру, оны кейін практикалық тұрғыда қолдана білуге үйрету жұмыстары өз нәтижесін беріп келеді.

Өз сабағымда қолданатын тиімді әдіс–тәсілдер:

1. «Көшпелі микрофон» әдісі арқылы интервью жүргізу.

Берілген сұрақтарға жауап алу арқылы тыңдалатын мәтінге болжау жасалғанда немесе тыңдалымнан кейін оқушыларға нақты мазмұнды тексеруге бағытталған сұрақтар қойылғанда өте тиімді келеді. Бұл әдісті тек сабақ үстінде ғана емес, үй тапсырмасы кезінде де қолдануға болады. Аталған әдісті оқушыларым шығармашылық жоба құрастыруда пайдаланды. Мысалы, белгілі бір тақырып бойынша оқушылар (топқа бөлініп) бірнеше сұрақтар дайындайды. Дайындалған сұрақтармен қала тұрғындарынан ұялы телефон арқылы интервью алады. Әр топ интервью алғаннан кейін келесі сабаққа бейнеролик пен слайдқа жасаған сараптамаларын әкеліп, жұмыстарын қорғайды.

2. «Көрме» («Галереяны шарлау» әдісі Саймон Браунхилл ұқсас келеді) Талқыланған мәселе, дайындалған постер бойынша қорытынды жұмыс немесе өнімді ұсыну арқылы өз жұмысын ұсыну, идеяларын қорғау, ерекше идеялар ұсыну. Қабырғаға дайындалған постер ілінеді. Топтар кабинет ішінде қозғалысқа түсіп, көрмеге барады. Қабырға газеттерін қарайды, сараптайды, талдайды. Көрме аяқталған соң, топтар жұмыстарды талқылайды. Бір–біріне сұрақтар қойып, пікірлерін тыңдап, қорытынды жасайды.

3. «Блум түймедағы» Блум түймедағының алты күлтесі – сұрақтар типінің алты түрі

1. Қарапайым сұрақтар. Оларға жауап бере отырып, болған жайттар туралы әңгімелеп беруге болады.

2. Анықтаушы сұрақтар. Әдетте «Сонда сіз солай демекшісіз ғой..?», «Менің түсінуімше, сіз...», «Менің қателесуім мүмкін, бірақ, меніңше, сіз былай айтқан сияқты болдыңыз...» деген сұрақтар болады. Бұл сұрақтар анықтау мақсатында жайдары көңілмен берілуі керек.

3. Интерпретациялық (түсіндіруші) сұрақ. «Неліктен жапырақтар күз мезгілінде сарғаяды?»– деген сұрақтың жауабын оқушылар білетін болса, ол сұрақ жай сұраққа айналады.

4. Шығармашылық сұрақтар. «егер», «болса», «қалай болар еді» деген сияқты сөздермен келеді.

5. Бағалау сұрақтары. «Неліктен бұл жақсы, басқасы жаман деген баға алды?», «Бір нәрсе екінші нәрседен несімен ерекшеленеді?» деген сұрақтар бағалау критерийлерін түсіндіруге бағытталған

6. Тәжірибелік сұрақтар. «Күнделікті өмірде қай жерде байқайсыз?», «Сіз қалай істер едіңіз?» деген сипаттағы сұрақтар теория мен практиканы ұштастырады. Сұрақтар түрі, сұрақтар ерекшелігі, мысалдар. Олар не үшін қажет? Қарапайым «Не?...», «Қашан?...», «Қайда?...», «Қалай?...» сұраулы сөйлемдерден басталады. Белгілі бір ақпаратты, мәліметті еске түсіру, анықтау үшін нақтылайтын «Яғни сен... деп айтып тұрсың ғой?», «Егер мен дұрыс түсінсем,...?», «Мен қателесуім мүмкін, бірақ, меніңше, сендер... деп айттыңдар?» Хабарламада айтылмаған, бірақ соған меңзеп тұрған мәліметті алу үшін түсіндірмелі «Неліктен?...» сұрауынан басталады. Себеп–салдарлық байланыстарды орнату үшін шығармашылық «Егер де...» шартты рай шылауының қатысуымен жасалады; Болжам жасау үшін, мәселені жан–жақты қатыстыру үшін бағалаушы «Неліктен бір нәрсе жақсы, енді бір нәрсе жаман?».

4. «Әңгімелесетін әріптестер» Өткен сабаққа сілтеме жасауды көздейтін бастапқы немесе бүкіл сыныпқа арналған тапсырма ретінде оқушылар әріптестерімен:

- жаңа оқылған 3 факті туралы;
- оларға жеңіл болып көрінгендер туралы;
- оларға қиын болып көрінгендер туралы;
- алдағы уақытта оқығысы келген нәрселер туралы ақпарат алмасады.

5. «Мықты топ» Ең алдымен, ойынның басында топ басшылары анықталады. Олар өздеріне топ құрады. Ойынға қатысушылар топтары бойынша парта басына отырады. Бір топ тақта жанында қалады. Басқа топтардың өкілдері оларға оқылған тақырыптары бойынша сұрақтар қояды. Топтың сұрақтары өз ішінде талдауға 20 секунд беріледі. Содан кейін бір оқушы жауап береді (кезекпен). Жеңімпаз топ дұрыс жауаптар мөлшерімен анықталады.

6. «Еркін пікір» Пікірталастар ұйымдастыру, баяндамалар жасау, реферат, шағын ғылыми жұмыстарды қорғау – оқушының білім қорын, іздесін көрсетумен қатар, сөйлеу және қарым–қатынас мәдениетін меңгеруіне қызмет етеді.

7. «Жұмбақ зат» Ойынның мақсаты: оқушылардың ойлау және сөйлеу қабілеттерін арттыру. Ойынның шарты: оқушылардың алдына ыдысқа немесе қорапшаға салынып бір зат әкелінеді. Сол затты мұғалім жауабын айтпай сөзбен сипаттайды. Оқушылар шешімін табуы қажет. «Жұппен жұмыс» немесе «Топпен жұмыс» түрінде өткізуге болады. Бұл жұмыс түрінің мақсаты – балаларды басқа адамды естуге, тыңдауға, диалог жүргізуге, өз пікірін айтуға, дәлелдеуге, басқаның пікірімен санасуға мүмкіндік береді.

8. «Егер..., онда не болар еді?» Оқушылардың бірі жүйрік қиял мен бір ситуайия айтады, қалғандары соның шешімін тауып жалғастыру керек. Мысалы, «Егер әрбір адам дүниеге келе сала басқалардың ойын оқи алатын болса, онда Жер бетінде не өзгеріс болар еді.?», «Егер жердің тартылыс күші жоғалып кетсе, онда...», Бұл тәсіл оқушылардың қиялын дамытып, мидың ойлау белсенділігін арттырып, сөйлеу әрекеттері шыңдала түседі.

9. «Ертегі құрастыру» Бастаушы ертегінің бірінші сөйлемін айтады. Қалғандар бір–бір сөйлемнен өздері қалауынша ертегінің сюжетін құрастырады. Қатысушылардың қиял жүйріктігі, тіл байлығына қарай түрлі ертегі құрастырылып шығады.

10. «Жақсы сұрақ» Оқушылармен «жақсы» сұрақ ұғымын талқылаңыз. Үдеріс ашық және жабық сұрақтардың арасындағы айырмашылықтарды анық түсінуге мүмкіндік береді. Одан кейін олар тақырып бойынша сұрақтар қоя алады және олардың қайсысы жақсы болғанын шешіп, одан кейін сұрақтардың жауаптарын талқылауға ауысады.

Белсенді әдіс–тәсілдерді қолдану арқылы айтылым дағдысын дамыту технологиясы сабақ үстінде оқушыға мынандай мүмкіндіктер беретінін анықтадым:

– мұғалімге тәуелділіктен арылып, өзінің білім беру қызметін өздері басқаруға;

– білім мәдениеттілігі мен маңыздылығын түсініп, қажетті іс–әрекетті белсене және өз бетінше орындауға;

– жеке ерекшелігі мен қабілетіне сай тапсырмаларды іздене отырып, белсене орындауға;

– білім мен мәдени құндылықтарды игеру ісін топтасып мұғалім көмегінсіз атқаруы;

– құр мәлімет ғана емес, сабақ барысында өз пікірін ашық айтып, сұхбат жүргізуге;

Белсенді оқыту әдіс–тәсілдері арқылы айтылым дағдысын дамыту жаттығуларын сабақ үстінде қолдану барысында төмендегідей тиімділіктерге қол жеткізуге болады.

1. Сабақты белсенді өткізіп, әр баладан еркін жауап алуға жағдай жасау.
2. Сенімділікке тәрбиелеу.
3. Қиялын дамыту « менің ойымша» деген жауапқа алуға жағдай жасау.
4. Әр түрлі жауапты соңына дейін тыңдау.
5. Жауап беруге тілек білдірмеген баланы өз еркінсіз, қинап сұрамау.
6. Баланың дүниетанымының кеңіп, рухани өсуіне, әр сабақта жағдай жасау.
7. Жеке тұлға ретінде « мен» деген рөлін көтеру, өз пікірін қалыптастыру.

Сонымен, аталған стратегияларды пайдалана отырып көп жетістіктерге жетуге болады. Ең бастысы – оқушылардың сабаққа деген қызығушылығы артып, олардың бір – бірімен пікір таластырып ашық сөйлеу, еркін сөйлеу дағдылары қалыптаса бастайды. Өздеріне сенімсіздік білдіріп, бұйығы отыратын оқушылар өз ойларын аз да болса жүйелеп, еркін айта бастайды.

Барлық жұмыс түрлері тілдік материалмен салаларды тізбектеп оқыта берумен емес, олардың ішінен сөйлеуге қажетті ең керектілерін сұраптап ала білумен, сөйлеу материалды танумен, оларды дұрыс қолданумен, сөйлеу әрекетінде тиімді пайдалана білумен де ерекшеленеді.

Ұлы ғалым Ахмет Байтұрсынов былай деген екен «жақсы мұғалім деген атқа түрлі әдістерді меңгеріп, соларды оқытуда қолдана білу арқылы ғана жетуге болады. Сонымен қатар, бірнеше әдісті меңгеріп қана қоймай, табанда өзі қажет әдісті тауып, пайдалана білу керек».

Өз пікірін айта алатын, өз көзқарасын қалыптастыра алатын, ұлтын сүйетін оқушы ертеңгі өмірдің ағымына да төтеп бере алатын азамат болатынына сенімдімін.

Қорыта айтқанда, аталған әдіс–тәсілдерді сабақта тиімді қолданысқа енгізсеңіз, баланың танымдық белсенділігін, айтылым дағдыларын дамытуға, өз бетінше білім алуға, шығармашылығын қалыптастыруға ықпал етеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ізғали Ж.І. Сабақты тиімді жоспарлаудағы белсенді әдіс–тәсілдер мен идеялар. Мұғалімдерге арналған әдістемелік құрал. – Атырау, 2018 ж.

2. Мұғалімге арналған нұсқаулық. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2016 ж.

3.Садуова Ж.Н. Жаңа педагогикалық технологиялар – болашақ мұғалімдердің кәсіби бағыттылығын қалыптастыру құралы–Алматы:Ізденіс, 2007ж.

4. Құрманғалиева С. Қазақ тілін тереңдетіп оқыту. – Алматы «Рауан», 1995 ж.

УДК 372.881.111.1

THE USE OF QUESTION ANSWER–RELATIONSHIP (QAR) STRATEGY ON IMPROVING STUDENTS' READING COMPREHENSION

Жидебаева Диана Бексултановна
учитель английского языка
Назарбаев Интеллектуальная школа
физико–математического направления
г.Костанай, Казахстан
Email: zhidebaeva_d@kst.nis.edu.kz

Abstract

The abstract discusses a strategy that addresses the challenge of reading comprehension among senior high school students. It uses the Question–Answer Relationship (QAR) strategy to help students understand narrative texts better. The QARstrategy training is effective, leading to improved comprehension, increased student engagement, and greater confidence in answering questions. Overall, it highlights the positive impact of using the QAR strategy in the classroom.

Key words:*QAR strategy, strategy training, reading comprehension, narrative text*

Аңдатпа

Аннотацияда орта мектеп оқушыларының оқыған дарын түсіну мәселесін шешуге бағытталған стратегия талқыланады. Олоқушыларға баяндау мәтіндерін жақсырақ түсінуге көмектесу үшінс ұрақ–жауап (QAR) ара қатынасы стратегиясын пайдаланады. QAR стратегиясын оқыту тиімді, бұл түсінудің жақсаруына, оқушылардың белсенділігінің артуына және сұрақтарға жауап беруге деген сенімділіктің артуына әкеледі. Тұтастай алғанда, бұл сыныпта QAR стратегиясын қолданудың оң әсерін көрсетеді.

Түйінді сөздер: *QAR стратегиясы, стратегияныоқыту, оқудытүсіну, баяндаумәтіні*

Аннотация

В аннотации обсуждается стратегия, которая решает проблему понимания прочитанного учащимися старших классов средней школы. В ней используется стратегия вопросно–ответных отношений (QAR), чтобы помочь учащимся лучше понимать повествовательные тексты. Обучение стратегии QAR является эффективным, что приводит к улучшению понимания, повышению вовлеченности учащихся и большей уверенности в ответах на вопросы. В целом, это подчеркивает положительное влияние использования стратегии QAR в классе.

Ключевые слова*: стратегия QAR, обучение стратегии, понимание прочитанного, повествовательный текст*

The teacher's role in providing teaching and learning materials to students will affect the students' ability to absorb and learn the lessons delivered by the teacher. The use of the QAR strategy can generate, direct and channel all the power within oneself to achieve learning goals. If the approaches, methods and learning techniques used by the teacher are not adapted to the students' circumstances, this has a negative impact on the students and also on the school. Possible consequences include lower student learning outcomes, ineffective learning and declining academic performance. Reading comprehension is about recognising a text and remembering the information it contains. When students learn to read, they receive a lot of information and ideas that can enrich their vocabulary and knowledge. In the learning process, the teacher must choose a strategy that is appropriate to the student's condition so that the goals of the learning process can be achieved. The question–answer relationship (QAR) strategy helps students to understand the different

types of questions. By learning that the answers to some questions are “right there" in the text, that some answers require the reader to “think and search” and that some answers can only be answered “on their own",” students realise that they must first consider the question before developing an answer.

The importance of the question–answer–relationship strategy

1.It helps them to find answers to their questions, whether they find a particular fact, draw a conclusion or relate the reading to their own experiences.

2.It encourages students to think creatively and work cooperatively while challenging their higher level thinking skills.

3.When answering questions about what they have read, their often proceed very literally or "in their heads". Understanding the question–answer relationships helps students to learn the type of thinking required for different types of questions and to recognise where in the text the answers can be found. It encourages students to read more efficiently and strategically.

4.Teaching your students question–answer relationships can help them ask effective questions as they read and respond to the text.

5.Teachers use questioning strategies to guide and monitor student learning and to promote higher level thinking. By teaching your students the QAR strategy, teachers will become aware of and hopefully improve the type of thinking they are asking their students to do.

6.Understanding how the question–answer relationship works is an important part of text comprehension. According to a study cited by the National Institute for Literacy, teaching question–answer relationships is an effective strategy for improving text comprehension when used as part of a multiple strategy model.

The use of the question–answer–relationship strategy

Directly asked questions: These are literal questions whose answers can be found in the text. The words used in the question are often the same as those used in the text.

Thinking and searching questions: These questions ask readers to gather information from more than one part of the text and put it together to answer the question.

Author and you: These questions are based on information from the text but ask the reader to relate the question to their own experience. Although the answer is not directly in the text, the student must have read it in order to answer the question.

On their own: These questions do not require students to have read the text. Readers rely on their background or prior knowledge to answer the question. [1; 2]

IN THE BOOK	IN MY HEAD
Right There – Answer is easily found in the text. Often found in a single sentence of the text and the words used to create the question are often “right there” as well.	**Author and You –** Answer is NOT in the text. The student must combine previous knowledge with text information to CREATE his/her own response.
Think and Search – Answer is in the text, but you may have to look in different places in the selection.	**On My Own –** Answer NOT in the text. Answer comes 100% from student and his/her experiences. Requires thought, creativity and imagination. Student may not have even had to read the text to answer! [3]

– When introducing QAR, start with short, narrative reading texts. Ensure that students are able to identify and write questions. Introduce the two levels of questions, In the Text and In My Head, and explain that they tell where students can find the answers to questions. Next, introduce the two types of questions at each level. Model an example of each type of question, so students can "see" your thought process as you determine the relationships.

– Then, generate one of each of the four types of questions and provide the answer to the questions. Have students categorize the question–answer relationships and explain

their thought processes. This part of the process can be easier for students if they begin by working in groups and then transition to working independently after they show a thorough understanding of this strategy. In cooperative groups, have students read a short passage (50–75 words) and give them one of each type of question. Have each group answer the questions and categorize the question–answer relationships, explaining their thought processes. Provide each group with immediate feedback. [4]

– After students have been introduced to the QAR concepts, provide them with several 75–100 word reading passages and a question and answer for each passage. Have students, individually or in cooperative groups, read each passage, identify the question–answer relationships, and explain their thinking. Ask, "Why do the questions represent one question–answer relationship and not another?" Continue to give students immediate feedback.

– As students become proficient with this strategy, use more expository and functional texts. Provide them with a 150–600 word reading passage divided into four sections. Give students one of each type of question for each section. Have students answer each question, identify the question–answer relationship, and justify their thinking.

– After they have mastered this, present a longer reading passage and in small cooperative groups have students write one of each of the four types of questions. Have each group share its questions. Ask the other groups to answer the questions, categorize each question–answer relationship, and explain their thinking.

– Finally, assign a reading passage and have students independently write four questions, one of each type. Direct students to exchange questions with a partner, answer each question, and categorize the question–answer relationships. [5]

All in all, Implementing QAR in reading comprehension can ensure that it does not only focus on lower–level skills and question but in high level as well and it can motivate students to think critically and creatively. Considering QAR is helpful and beneficial for both teacher and students, the educational institutions may implement QAR for any grades and school subjects in order to make students familiar with higher–level question. Therefore, it will be no longer difficult to comprehend the text for students who have been treated by implementing QAR.

References:

1. Raphel T.E. Teaching learners about sources of information for answering comprehension questions. Journal of Reading. – 1984. – 27. – Pp. 303–311.

2. Fordham, N. W. Crafting questions that address comprehension strategies in content reading. Journal of Adolescent & Adult Literacy. – 2006. – 49. – Pp. 390–396.

3. Raphael T.E. Teaching question–answer relationships. The Reading Teacher. – 1986. – 39. – Pp. 516–520.

4. Journal of Inquiry & Action in Education. – 4(3).– P. 201.

5. Raphael, T.E., & Au, K.H. QAR: Enhancing comprehension and test taking across grades and content areas. TheReadingTeacher. – 2005. – 59. – Pp. 206–221.

УДК 371

ПРИКЛАДНЫЕ ЗАДАЧИ КАК СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ МАТЕМАТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ И КУЛЬТУРЫ В ОБУЧЕНИИ МАТЕМАТИКЕ

Жиеналина Замира Талгатовна
студент 4 курса КРУ имени А. Байтурсынұлы
г.Костанай, Казахстан
E–mail: zamirazhan03@mail.ru

Калжанов Марат Умирбекович
к. ф–м. н, и. о. ассоциированного профессора
кафедры физики, математики и цифровых технологий
КРУ имени А. Байтурсынұлы
г. Костанай, Казахстан
E–mail: mkkiev@mail.ru

Аннотация

В содержании статьи выделена и описана систематизация задач, выходящих за рамки стандартного материала, и аргументирование их использования в учебном процессе математики, с целью развития логического мышления учащихся. Статья предназначена педагогам высшей школы, преподавателям учреждений среднего профессионального образования, педагогам и учителям школ.

Ключевые слова: *математическое мышление; прикладные задачи; процесс обучения; математика; этапы формирования.*

Аңдатпа

Мақаланың мазмұны оқушылардың логикалық ойлауын дамыту мақсатында стандартты материалдан тыс есептерді жүйелеуді және оларды математиканың оқу процесінде қолдануды дәлелдеуді бөліп көрсетеді және сипаттайды. Мақала жоғары мектеп мұғалімдеріне, орта кәсіптік білім беру мекемелерінің оқытушыларына, мектеп мұғалімдері мен мұғалімдеріне арналған.

Түйінді сөздер: *математикалық ойлау; қолданбалы есептер; оқу процесі; математика; қалыптасу кезеңдері.*

Abstract

The content of the article highlights and describes the systematization of tasks that go beyond the standard material, and the argumentation of their use in the educational process of mathematics, in order to develop students' logical thinking. The article is intended for teachers of higher education, teachers of secondary vocational education institutions, teachers and school teachers.

Key words: *mathematical thinking; applied tasks; learning process; mathematics; stages of formation.*

Математика в профессиях: не только естественные науки и техника. Математика – это древнейшая наука, которая на протяжении всей истории человеческой культуры всегда была ее неотъемлемой частью. Она является ключом к познанию окружающего мира, базой научно–технического прогресса. Математические знания и навыки необходимы практически во всех профессиях, прежде всего в тех, которых связаны с естественными науками, техникой, экономикой. Но математика стала проникать и в области традиционно нематематические – управление государством, медицину, лингвистику и другие. Несомненна необходимость применения математических знаний и математического мышления врачу, историку, лингвисту, настолько важно математическое образование для профессиональной деятельности в наше время.

Математика в управлении государством Математика играет важную роль в управлении государством. Она используется для анализа данных, принятия решений, планирования и оптимизации процессов. Математические модели применяются в экономике, финансах, политике, социологии и других областях. Например, матема-

тические модели используются для прогнозирования экономического роста, оценки эффективности государственных программ, анализа демографических тенденций и т.д.

Математика в медицине Математика играет важную роль в медицине. Она используется для анализа медицинских данных, диагностики заболеваний, разработки новых методов лечения и лекарственных препаратов. Математические модели применяются в эпидемиологии, фармакологии, физиологии, биоинформатике и других областях. Например, математические модели используются для изучения распространения инфекционных заболеваний, оценки эффективности лекарственных препаратов, анализа данных медицинских исследований и т.д.

Математика в лингвистике Математика играет важную роль в лингвистике. Она используется для анализа языковых структур, изучения семантики и прагматики языка. Математические модели применяются в морфологии, синтаксисе, семантике, прагматике и других областях. Например, математические модели используются для изучения грамматических правил, анализа текстов, распознавания речи и т.д. [1]

Прикладная направленность школьного курса математики: необходимость и возможности реализации. В современном мире, где наука и технологии развиваются с невиданной скоростью, все более востребованными становятся специалисты, обладающие не только глубокими теоретическими знаниями, но и навыками практического применения этих знаний. Это ставит перед школой задачу подготовки учащихся, способных решать задачи, возникающие в различных сферах деятельности человека. Одним из способов решения этой задачи является усиление прикладной направленности школьного курса математики. Под прикладной направленностью обучения математике понимается осуществление связи его содержания и методики обучения с практикой.

Прикладная направленность обучения математике имеет ряд преимуществ: Она способствует повышению качества математического образования учащихся, поскольку позволяет им увидеть практическую значимость изучаемых математических понятий и методов. Она способствует формированию у учащихся математического стиля мышления и деятельности, что является необходимым условием для успешного решения задач в различных областях. Она способствует развитию творческих способностей учащихся, поскольку побуждает их к поиску нестандартных решений.

Рисунок 1. Схема применения математических моделей в прикладных задачах

При реализации прикладной направленности обучения математике необходимо учитывать следующие аспекты:

Связь с другими предметами. Важно показать учащимся, как математические

понятия и методы используются в других областях знания, таких как физика, химия, география, черчение, трудовое обучение. Это позволит учащимся сформировать целостное представление о математике как о науке, имеющей широкое практическое применение. Использование электронно–вычислительной техники. Современные компьютерные технологии позволяют учащимся решать математические задачи в интерактивной форме, что делает обучение более интересным и эффективным. Кроме того, использование ЭВМ позволяет учащимся познакомиться с прикладными математическими пакетами, которые широко используются в различных сферах деятельности.

Формирование математического стиля мышления и деятельности. Важно научить учащихся использовать математические методы для решения задач, возникающих в различных жизненных ситуациях. Для этого необходимо использовать проблемные задачи, творческие задания, проекты.

Практические примеры реализации прикладной направленности обучения математике. Вот несколько примеров того, как можно реализовать прикладную направленность обучения математике на уроках: На уроках геометрии можно рассмотреть задачи, связанные с построением чертежей, расчетом площадей и объемов различных фигур, использованием математических методов в архитектур и строительстве. [2]

К прикладной задаче следует предъявлять следующие требования:

– в содержании прикладных задач должны отражаться математические и нематематические проблемы и их взаимная связь;

–задачи должны соответствовать программе курса, вводится в процесс обучения как необходимый компонент, служить достижению цели обучения;

–вводимые в задачу понятия, термины должны быть доступными для учащихся, содержание и требование задач должны «сближаться» с реальной действитель-ностью;

–способы и методы решения задач должны быть приближены к практическим приемам и методам;

–прикладная часть задач не должна покрывать ее математическую сущность.

Основными принципами работы над задачей являются:

– методическая обработка задачи согласно целям обучения и требованиям к системе задач

– обучение учащихся на каждом этапе процесса решения задач

– использование при решении задач методов, близких к тем, которые встречаются в практической деятельности (поиск, исследование, правдоподобные рассуждения и интуиция, использование справочников, таблиц и т. д.)

–рассмотрение нескольких способов решения и обсуждение оптимального варианта.

Итак, задачи могут выступать основным средством усиления прикладной направленности обучения математике, если к ним правильно подходить. Работать над реализацией прикладной направленности обучения надо очень серьезно, ведь она влечет за собой развитие познавательной активности учащихся. Перебрать десяток методов и выбрать нужный, переработать десятки учебников, думать самому, вечно изобретать, совершенствоваться. И все для того, чтобы разбудить детей, ввести их в царство мысли. Внедрение компьютерной техники в процесс обучения усилит его прикладную направленность. А вопросы синтеза проблемного обучения с компьютерным будут способствовать развитию информационной культуры учащихся.

Важной особенностью прикладных математических задач является применение размерных величин. Наблюдение за размерностью величин в процессе решения задачи позволяет выявить ошибки в этом решении. Например, если a и b – длины, а в

процессе решения появится выражение *a2–2b*, можно сразу сделать вывод, что допущена ошибка. Другая особенность прикладных задач состоит в постоянном стремлении довести решение до числа, причем «круглые» ответы здесь весьма редки. Задачи же, применяемые в школьной практике, порой создают у учащихся представление о том, что «некруглость» ответа является признаком его ошибочности. Существенным в прикладной направленности обучения математике является привитие методов самоконтроля. Если задача решена в буквенном виде, то для контроля применяется проверка размерности полученного выражения; исследование поведения решения, когда параметры задачи обращаются в нуль или значительно возрастают, или принимают какие–либо иные характерные значения, при которых решение можно получить из наглядных соображений. Если получено численное значение решения, то для контроля можно сравнить его с результатом грубой прикидки, с оценкой, полученной «по здравому смыслу». [3]

На уроках алгебры можно рассмотреть задачи, связанные с решением уравнений и неравенств, использованием математических методов в экономике и бизнесе.

На уроках тригонометрии можно рассмотреть задачи, связанные с измерением расстояний и площадей, использованием математических методов в астрономии и навигации. Заключение Прикладная направленность обучения математике является важным направлением модернизации школьного математического образования. Реализация этого направления позволит повысить качество математического образования учащихся, подготовить их к практической деятельности и способствовать их всестороннему развитию. Новая информация В дополнение к информации, представленной в исходном тексте, можно добавить следующие сведения:

В современных условиях прикладная направленность обучения математике приобретает особое значение, поскольку все больше задач, возникающих в различных сферах деятельности человека, требуют использования математических методов. Для реализации прикладной направленности обучения математике необходимо использовать различные формы и методы обучения, в том числе проблемное обучение, проектную деятельность, использование информационных технологий. Важно, чтобы учащиеся имели возможность самостоятельно применять математические знания и методы для решения задач в различных жизненных ситуациях. [4]

Вот несколько конкретных примеров того, как можно использовать эти сведения в практической деятельности учителя:

На уроках математики можно проводить уроки–проекты, в рамках которых учащиеся будут решать задачи прикладного характера. Учителя могут организовывать экскурсии и выездные занятия, на которых учащиеся смогут увидеть, как используются математические методы в различных сферах деятельности. Учителя могут использовать в своей работе информационные ресурсы, содержащие примеры решения прикладных задач. Таким образом, прикладная направленность обучения математике является важным направлением модернизации школьного математического образования, которое позволяет повысить качество математического образования учащихся, подготовить их к практической деятельности и способствовать их всестороннему развитию.[5]

Список литературы:

1. Прикладные задачи и принципы построения их системы / А.К.Бекболганова, Г.Ахметова, А.Мухаева. – Текст: непосредственный // Евразийский союз ученых. – 2015. – № 10–4 (19). – С. 1–19.

2. Данилов Н.Н. Роль и место математического моделирования в прикладных исследованиях. Презентация. URL: http://www.myshared.ru/slide/165271/

3. Методика и технология обучения математике. Курс лекций: пособие для вузов \ под научн. ред. Н.Л.Стефановой, Н.С.Подходовой. – М.: Дрофа, 2005. –416 с.

4. Байсова Б.Т. Прикладные задачи в обучении математики / Б.Т.Байсова. – Текст: электронный // Научная электронная библиотека Elibrary.ru. – 2020. – URL: https://www.elibrary.ru/item.asp?id =42371748 (дата обращения: 20.03.2023).

5.Балыкбаев Т.О., Алдибаева Т.А. Развитие школьного математического образования Республики Казахстан в условиях реализации компетентностного подхода. Национальная академия образования им.Ы. Алтынсарина.

УДК 371.4(075.8)

ПРОБЛЕМНЫЕ СИТУАЦИИ КАК СРЕДСТВО УЛУЧШЕНИЯ МЕЖПРЕДМЕТНЫХ СВЯЗЕЙ ХИМИИ И БИОЛОГИИ НА ОСНОВЕ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ

Жиенбаев Искендер–Зулхайдар Женгисбаевич
студент 1 курса химии
Нукусский ГПИ имени Ажинияза
Узбекистан

Бектурганова Зульфия Казиевна
старший преподаватель
Нукусский ГПИ имени Ажинияза
Узбекистан
E–mail: bekturganova70@bk.ru

Аннотация

В данной статье рассматриваются методы обучения химии в средних школах, средство улучшения формирования учащихся, основные задачи обучения химии, экспериментальные знании, непосредственный уровень знаний, поисковая эвристическая беседа, которая активизирует понятия и систему образования учащихся при изучении химии.

Ключевые слова: *проблемное обучение, требования образования творчески активных учащихся, поисковая беседа, решение проблемных учебных задач.*

Аңдатпа

Бұл мақалада жалпы білім беретін мектептерде химияны оқытудың әдістемесі, оқушылардың қалыптасуын жетілдіру құралы, химияны оқытудың негізгі міндеттері, эксперименттік білім, жақын арада білім деңгейі, оқушылардың ұғымдары мен тәрбие жүйесін белсендіретін ізденіс эвристикалық әңгімесі қарастырылады. химияны оқу.

Түйінді сөздер:*проблемалық оқыту, шығармашылық белсенді оқушыларға қойылатын білім талаптары, ізденіс әңгіме, проблемалық оқу міндеттерін шешу.*

Abstract

This article discusses methods of teaching chemistry in secondary schools, a means of improving the formation of students, the main tasks of teaching chemistry, experimental knowledge, the immediate level of knowledge, a search heuristic conversation that activates the concepts and educational system of students when studying chemistry.

Key words: *problem–based learning, educational requirements for creatively active students, exploratory conversation, solving problematic educational problems.*

В настоящее время общество часто попадает в ситуации, где перед нами возникают сложные задачи. Именно из–за этих трудностей мы понимаем, что в окружающем нас мире еще множество неизвестных нам граней. Следовательно, людям необходимо более глубокое познание окружающего мира, постоянно открываются какие–либо новые процессы, свойства, познаются взаимоотношения людей. Таким образом, создание культуры интеллектуальной деятельности обучающихся всегда было и остается одной из основных воспитательных и общеобразовательных задач. Развитие интеллекта является важной стороной подготовки подрастающего поколения. Его успех должен достигаться, в первую очередь, на

уроке, когда учитель остается один на один со своими учениками. И от его навыков организации деятельности зависит интерес обучающихся к учебе, их непосредственный уровень знаний, готовность к постоянному самообразованию, то есть их интеллектуальное развитие, что убедительно доказывает современная психология и педагогика. Многие исследователи и педагоги считают, что развитие творческих и интеллектуальных способностей учеников невозможно сформировать без помощи проблемного обучения. Хотя данная проблема обстоятельно рассматривается в психолого–педагогической и методической литературе, но в практике школы должного внимания не получила. Поэтому для исследования в выпускной квалификационной работе выбрана данная тема. Объект исследования – процесс обучения химии в образовательной школе. Предмет исследования – проблемный подход в обучении химии. Цель работы – изучение использования проблемного обучения на уроках химии в школе. Гипотеза исследования – использование проблемного обучения способствует формированию познавательной активности к изучению предмета. [1, с.13].

Проблемное обучение – актуальный способ обучения, отвечающий требованиям образования творчески активных учащихся. Это значимое средство улучшения формирования учащихся и тип развивающего обучения, в каком гармонирует независимая поисковая активность учащихся с усвоением ими готовых результатов. Проблемное обучение стимулирует ученика на поисковую активность, развивает его творческое мышление, ученик планомерно включается в поиск решения новых проблем, формирует умственную активность. Ученик становится не слушателем, а активно включается в процесс обсуждения, он становится изыскателем. [2, с.25].

Главной задачей обучения химии является становление у учащихся знаний самостоятельно исполнять все звенья проблемного обучения: от постановки проблемной ситуации, выбора адекватного методаеё разрешения до оценки, самоконтроля; исполняемых действий исполняемой деятельности в целом. Следственно, согласно рекомендациям, психологов, мы начинаем создавать экспериментальные знаний, начиная, от контроля осуществление: действий иного к контролю собственных, что содействует становлению умственных знаний учащихся, освоению одной из ступеней реализации проблемного обучения. Действие второе; которое должно быть передано самим учащимся для самостоятельного функционирования; – это оценка, т.е. установление освоенности учебного образования, универсального метода осуществления химического эксперимента. [3, с.2].

Особенно результативны три метода проблемного обучения:

Первый. Проблемное изложение (монологическое изложение) – результативно, когда учащиеся не владеют довольным объёмом умений, когда первый раз сталкиваются с тем либо другим явлением и не могут установить нужные связи. Характеризуется восприятием учащимися материала. Педагог сам создает проблемные ситуации и решает учебные трудности. Учащиеся только способны к восприятию материала. В данном случае поиск осуществляет сам педагог. Это низший уровень проблемности.

Второй. Поисковая беседа (диалогическое изложение) – в процессе беседы учащиеся опираясь на уже знаменитые им умения, под управлением педагога ищут и самостоятельно находят результат на поставленный проблемных задачный вопрос. Характеризуется диалогом педагога и ученика в процессе общего решения учебных проблем. Педагог задает проблемные вопросы и предлагает задачи и иные формы решения. Это средний уровень проблемности.

Третий. Независимая и исследовательская активность учащихся – является высшей формой независимой деятельности и допустима лишь тогда, когда ученики владеют довольными познаниями, нужными для построения научных предположений,

а еще знанием выдвигать догадки, учащиеся максимально активны в процессе постановки и решения учебных проблемных задач. [4, с.4].

Теория и практика проблемного обучения рассматриваются в громадном числе работ психологического, методического и узкоспециального направления. Множество ученых предполагают, что становление творческих способностей учащихся нереально без применения проблемного обучения. Творческие способности реализуются через проблемную активность.

Для организации удачного процесса обучения, ученик должен определиться, для чего ему необходимо учиться, что значит учиться. Сформировать надобность учиться – значит предоставить у ребенка личностную познавательную активность. Внутренняя мотивация – залог триумфа образовательного процесса. [5, с.3].

В системе образовательного процесса ученик должен приобрести разные знания. Под знаниями я понимаю усвоенные и ставшие личным наследием ученика методы реализации. Применение проблемных задачных обстановок на уроках химии, действий разрешает так организовать процесс усвоения основных представлений, законов, что эти знания становятся в последующем инструментом познания, а не комплектом трудных непонятных слов.

В связи с этим, в реальное время одной из ведущих тенденций улучшения химического образования признана идея его гуманизации. Последняя полагает не только контроль индивидуально–личностной природы обучаемого, его надобностей и интересов, но и определяет надобность производства в обучении условий для его самоопределения и самореализации как особы. При этом изменяется и сам характер организации обучения: оно строится как совместная поисковая активность педагога и ученика, направленная на постижение учеником тайн постигаемой науки в процессе решения им ряд учебных проблем.

Проблемная обстановка – главный элемент проблемного обучения, с поддержкой которого пробуждается мысль, познавательная надобность учащихся, активизируется мышление. В зависимости от нахождения учебного материала, психолого–возрастных особенностей учащихся выделяют разные методы производства проблемной ситуации.

На уроках химии особенно результативны три метода организации проблемной деятельности: проблемное изложение, эвристическая беседа, независимая поисковая исследовательская активность учащихся.

Проблемное изложение целесообразно в том случае, когда учащиеся не владеют довольными умениями, когда они первый раз сталкиваются с вопросом. В данном случае поиск истины осуществляет сам педагог. К примеру, при изучении основных классов неорганических веществ целесообразно разглядеть предшествующие теории, указать на их значение и недочеты. Таким образом, педагог не попросту уведомляет основные положения теории, а раскрывает путь, который привел к этим итогам. Педагог при проблемном изложении материала руководит познавательным процессом учеников, ставит вопросы, которые принуждают их задуматься над возражениями явления.

Как было подмечено выше, проблемное изложение используется, если ученик не владеет довольным объемом умений. Но если есть какие–то минимальные нужные умения рационально применять эвристическую беседу.

Поисковая эвристическая беседа проводится с помощью создаваемой учителем проблемной ситуации. При этом учащиеся самостоятельно намечают путь поиска, выдвигают разные догадки, выдвигают варианты решения. К примеру, при обучении темы «Кислоты» рационально начать урок с решения пропорциональной задачи на распознавание веществ: соляной и серной кислот. Создаем обстоятельства

для проблемной ситуации: Какую окраску имеет лакмус, метилоранж и фенолфталеин в растворах кислот?

Познания учащихся о том, что с точки зрения теории электролитической диссоциации кислоты – это электролиты, которые при диссоциации образуют катионы водорода и анионы кислотного остатка и это наводит на мысль о том, что лакмус и метилоранж в кислой среде изменяют цвет – растворы становятся соответственно красным и розовым. Фенолфталеин в кислой среде остается бесцветным. Учащиеся высказывают свои предположения. Решение проблемной задачи происходит в процессе изучения сущности электролитической диссоциации.

Беседа подготавливает учащихся к независимому изучению. Данный вид проблемного обучения допустим, если ученик владеет большими познаниями предмета. Проблемный вопрос формулирует уже не педагог, а он сам. Читая дополнительную литературу, ученик сам приходит к задаче: от чего так, а не по–другому? Поставив проблемный вопрос, он начинает искать на него ответ, выдвигает догадки, строит предположения, для этого осуществляется работа по сбору фактов, их теоретический обзор и суммирование.

Множество учителей химии подмечают, что проводить работу по становлению исследовательских навыков учащихся гораздо сложнее, чем вести урок по объяснительно–иллюстративному плану. Проблемное обучение требует больше времени, чем обыкновенное изложение материала. Ученики обязанывладеть определенной эрудицией, так как отсутствие умений не разрешит обговаривать поставленную проблему и искать методы её решения. Педагог должен быть эластичным и оперативным на уроке, дабы подвести ученика к решению вопроса.

Впрочем, превосходства такого подхода очевидны: у учащихся возникают навыки независимой работы, у большинства возрастает уровень осмысленности химического нахождения при выполнении определенных заданий; возрастает число учащихся, понимающих, как нужно исполнять всякое действие и умеющих пояснить, обосновать его осуществление. [3, с.6].

Таким образом, работа по становлению исследовательской культуры у учащихся (при её последовательно грамотной реализации) оказывает положительное воздействие на усвоение учащимися всех компонентов нахождения химического образования: знаний, умений и навыков (методов деятельности), навыка творческой деятельности и навыка эмоционально–ценностного отношения к миру и постижению химии.

Список литературы:

1. Михайловская Н.А. Деятельностный подход в обучении / Н.А.Михайловская // Проблемы современной науки и образования. – 2015. – №6 (36). – С.190–192.

2. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения: Опыт теоретического и экспериментального психологического исследования / В.В.Давыдов. – М.: Педагогика, 1986. – 240 с.

3. Бектурганова З.К. (2021). Проблемное обучение как средство развития школьного образования и актуализации знаний на уроках химии в школе. *Международный журнал интегрированного образования*, *4* (4), 118–120. Https://doi.org/10.31149/ijie.v4i4.1617.

4. Бектурганова З. Методические особенности и характер формирования понятий по химии //Scienceweb academic papers collection. – 2016.

5. Бектурганова З. Методика развития экспериментальных навыков учащихся по на основе проблемного обучения в средних школах //Журнал «Вестник физической культуры и спорта» Нукусского филиала Узбекского государственного университета физической культуры и спорта. – 2022. – Т. 58. – №. 4. – С. 80–82.

ӘОЖ 372.46

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ОҚЫТУДА ҚОЛДАНЫЛАТЫН ОЗЫҚ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР – ЗАМАН ТАЛАБЫ

Жумасаева Бибигуль Сагандыковна
бастауыш сынып мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай қаласы білім бөлімінің Абай атындағы
жалпы білім беретін мектебі»КММ, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: bibigul_zhumasaeva@mail.ru

Жумасаева Асель Сагандыковна
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай қаласы білім бөлімінің Абай атындағы
жалпы білім беретін мектебі»КММ, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: asel.honey80@mail.ru

Аңдатпа

Өзектілігі: сабақ түрлерінің және әдіс –тәсілдерінің көп қырлы мәнін, олардың арасындағы байланысын тиімді пайдалану.Бүгінгі таңда мектептің оқу үрдісін жетілдіру үшін инновациялық білім беру технологияларын пайдаланудың тиімділігін өмірдің өзі дәлелдеп отыр. Мақсаты: оқытудың инновациясы туралы сипаттама бере отырып, инновациялық білімді дамыту, өзгеріс енгізу, жаңа идеялар мен инновацияларды қолдану жолдарын анықтау.

Түйінді сөздер: *әдіс–тәсілдер, жаңартылған білім, жаңа технология.*

Аннотация

Актуальность:многогранное значение видов занятий и методик, взаимосвязь между ними, эффективное использование. На сегодняшний день эффективность использования инновационных образовательных технологий для совершенствования учебного процесса школы доказана самой жизнью.Цель: определить пути развития инновационных знаний, внесения изменений, применения новых идей и новшеств с описанием инноваций в обучении.

Ключевые слова: *методы, обновленные знания, новые технологии.*

Abstract

Relevance: the multifaceted importance of types of activities and techniques, the relationship between them, effective use. To date, the effectiveness of using innovative educational technologies to improve the educational process of the school has been proven by life itself.Objective: to identify ways of developing innovative knowledge, making changes, applying new ideas and innovations with a description of innovations in learning.

Key words: *methods, updated knowledge, new technologies.*

Бүгінгі мектеп мұғаліміне, қазіргі сабаққа қойылатын талаптар да түбегейлі өзгерді. Әрбір мұғалім мектеп пен шәкірт алдындағы жауапкершілігін сезініп жаңаша жұмыс істейтін уақыт келді. Қазақ халқының ағартушысы, ұлы педагогі М. Жұмабаев: «Ұлттың тілінде сол ұлттың жері, тарихы, тұрмысы, мінезі айнадай анық көрініп тұрады. Қазақтың қаны бір, жаны бір жолбасшысы– мұғалім. Оның табансыздығын сезсе, бала онымен сөйлесуден, тілін алудан қалады»,– деп мұғалімнің шәкірті жанын ескере, шеберлікпен қызмет етуіне зор мән берген.

Білімнің жаңа мазмұның жүзеге асыру үшін жаңа технологиялар қажет. Жаңа мектептің мақсаты: әрбір балаға терең білім мен тәрбие беріп қоймай, оның бойындағы табиғи қасиетін ашып, жеке тұлғаны қалыптастыру. Ұлы Абай атамыздың:

«Ақырын жүріп анық бас,
Еңбегін кетпес далаға.

Ұстаздық еткен жалықпас, үйретуден балаға»– деп айтқандай, мұғалім үшін кәсіби шеберлікке жету, өз мамандығының данышпаны болу бір күнде пайда болатын

дүние еместігін біз жақсы түсінуіміз қерек және өмір бойы ізденушілікті, зерттеушілікті талап ететін мамандық екенін анық аңғарғарғанда ғана толық нәтижеге жете аламыз. Мұғалімнің әрбір сөзі мен ісі, қимылы, жүрісі, көзқарасы психологиялық және ізгілік тұрғысынан шәкірт жүрегінен үлкен орын алады. Сондықтан әрбір ұстаз үшін оқу–тәрбие процесін ұйымдастыруда мол біліктілікті, ақылдылықты, дұрыс іскерліктер мен дағдыларды қолдануды қажет етеді.

Соңғы уақытта мұғалімдер, ғалымдар дәстүрлі сабақтардың формасы ескерді деген ойға келіп отыр. Қазіргі күні оқушылардың танымдық қызығушылықтарын арттыру қажет. «Сабақ беру – үйреншікті жай ғана шеберлік емес, ол – жаңадан жаңаны табатын өнер»– деген екен Жүсіпбек Аймауытов.

Ынтымақтастық қалыптастыру табысты оқу мен оқудың мәні оқыту үдірісінде жеке тұлғалар өздерін еркін және қауіпсіз сезінуіне жағдай жасаудан тұрады. Оң нәтиже алып, сабақ сапалы және табысты болу үшін ынтымақтастық атмосферасын қалыптастыру мақсатымен тренинг өткіздім. Балалар шеңберге тұрып, бір–бірімен түрлі амандасу сөздерін колданып, амандасты. Бұл тренинг балалар өздерін жайлы сезінуге әсер етті.

Сабақтың келесі кезеңі өткен тақырыпты қайталау, үй жұмысын тексеру болды. Оқушылар өздерін емін–еркін сезіну үшін, бұл кезеңді мен сұрақ қою арқылы өткіздім. Сұрақ қою маңызды дағдылардың бірі болып табылады, себебі сұрақ дұрыс қойылған жағдайда сабақ берудің тиімді құралына айналады және де оқушылардың оқуына қолдау көрсетіп, оны жақсарта және кеңейте алады. Оқушының білім алуын қолдау үшін сұрақ қоюдың түрткі болу, сынақтан өткізу және қайта бағыттау сияқты әртүрлі техникаларын пайдалануға болады [1, б41].

Өткен материалға оралу, ойға салу, толығырақ жауап беруге итермелеу үшін сабақтың бұл кезеңінде түрткі болу сұрақтардың түрін пайдаландым. Оқушылардың жауаптарына аналіз жасай келе, мен олардың тақырыпты жақсы түсінгенін байқадым. Есептік сан есім қандай сұрақтарға жауап береді? Есептік сан есім нені білдіреді? Сұрақтар қою арқылы оқушыларды жаңа тақырыпқа көшуге дайындадым. «Инсерт» – оқығаның түсінуге өз ойына басшылық етуге, ойын білдіруге үйретететін ұтымды құрал. Оқушылар білетіндерін анықтап, білмейтіндерін белгілеп сұрауға әзірленеді. Бұл әрекет арқылы жаңаны түсіну үшін бұрынғы білім арасында көпірлер құрастыруға, яғни байланыс құрауға дағдыландырады. «Инсерт» әдісін қолданып, тақырып бойынша не білеміз, не білгіміз келеді деген сұрақтар қойып сабақтың мақсатын айқындадық. Жаңа сабақты бастамас бұрын, оқушылар түстер бойынша топқа бөлініп, 3 топ құрылды. Жаңа сабақты түсіндіру барысында сабақтың мазмұнын дайын күйінде баяндап бермей, олардың алдына бір белгілі проблеманы міндетті қойып, соны өздері шешуге бағыттауға тырыстым.

Мерсердің зерттеуіне сәйкес, әңгімелесу оқушылардың оқуының ажырамас бөлшегі болып табылады, және әңгімелесудің үш түрі бар: әңгіме–дебат, топтық әңгіме, зерттеушілік әңгіме.

Мерсердің айтуынша, ұжымдық түсіну мен білім беруге қол жеткізу аясындағы табысты талқылауларда әңгімелесудің зерттеушілік түрі басымдыққа ие болады. Оқушылар зерттеушілік әңгімеге тартылғанда, өз ойларын дауыстап айтады, болжамдар ұсынып, талқылайды, баға береді; ұжымдық білім мен түсінікті қалыптастырады. Осындай сценарий бойынша оқушылар бір–бірін тыңдап, өз жауаптарын талдайды [2, б40].

Оқушылардың өздегінен танып білу дағдыларын қалыптастыра отырып, жаңа тақырып бойынша ережені өздері құрастырып тұжырымдай білуіне жетеледім. Ол үшін мен үш топқа ватман дайындап, ереже бойынша сөйлемдер жазылған қима–қағаздар бердім. Әр топ сөйлемдегі сан есімнен реттік сан есімнің құрылуын, қандай жұрнақтар арқылы айналғандарын, қай кезде қандай жұрнақ қосылатын

ерекшеліктерді ажыратып, топ ішінде өз пікірлерін айтып, қателерін көріп, жаңа тәсілдер табуға ұмтылып, топ болып шешім қабылдады. Бұл кезеңде көшбасшы айқындалды, берілген ережені дәлелдеу үшін әр топтан көшбасшы құрылған, кластерлерін тақтаға шығып дәлелдеп, қорғады. Содан кейін оқушылар әр топтың жасаған жұмыстарын, тақырыпты нақты дәлелдегені үшін, ережені толық жеткізе алғаны үшін бағалады.

Дүниетану пәнінің «Қазақстан – егеменді ел» тақырыбын өткенде де топтық жұмыс жасау барысында оқушыларымның қызығушылықтары оянып, белсенділіктері артқанын байқадым. Мен оқушыларым әлі бастауыш сынып балалары болғандықтан болар, рөлдік ойынды осы тақырып бойынша сомдай алады ма екен деп, қобалжыдым. Бірақ,оқушылар: «Мен президентпін, жарлық шығарамын» – деп белсене ойынға кірісіп кетті. Парламент тобына кірген, орташа оқитын, тұйық, көбінесе бәрінен де шегіншектеп жүретін оқушылар: «Біз ұсыныс жазамыз, Президентке апарамыз»,– деп сөйлей бастады. Бір–біріне сұрақ қойып, бір–бірін тыңдап, ұсыныс шығарып, жаза бастады. Мен, оқушыларымның теледидар арқылы көп нәрседен хабарлары бар екенін байқадым. «Біздің ауылдың жолдарымен жүруге қиын, көше жолдарын жөндеу қажет» –деп бір оқушы айтса, «Ауылда балалардың емханасы жоқ, мектеп қасына ойын алаңын салса, жақсы болар еді» – деген балалармен айтылып жатқан ашық ойлары мені кәдімгідей таңқалдырды.

Оқушылар «Премьер–Министр» рөлін ойнау кезіңде, шыңдап кірісіп, топты ұйымдастыра отырып, әр сала министрлерін , яғни топ мүшелерін өзіне қарата білді. Топпен жұмыс жасау әдісі оқушыларға тиімді болды.Балалар белсенділік танытып, ұсыныстарды талдап, қорытынды жасай алады. Осындай ойлар үстінде оқушылар тәжірибе жасайды, себеп – салдарлық байланыстар мен тәуелділікті анықтауға тырысады.

Оқыту дегеніміз – оқушының ынтасын арттырып, білім алуға өздерін үйрету. Егер оқушы тек еліктеу, «көшіруге» ғана үйренсе , онда ол шығармашылықпен жұмыс істей алады ма екен? Оқушы өзінің ішкі мүмкіндіктерін шығармашылық әрекеттер орындау арқылы дамытады. Осыған орай, сабақтың келесі кезеңінде «Отан» атты эссе жазу тапсырмасын бердім. Оқушылар өз жұмыстарында өз елін құрмет, мақтан тұтатындықтарын, егемен елімізге болашақта қамқор болатындықтарын, туған елге деген сүйіспеншіліктері туралы өз ойларын ашық жеткізгендерін байқадым. Дәстүрлі сабақ өткізген кезде, өздік жұмыстар орындау барысында түк істемей, немесе көршісінен көшіріп алуды ойлап отыратын, нашар оқитын оқушымның бірі эссе жазу тапсырмасын орындау барысында өз Отанына деген сүйіспеншілігін, өзінше жеткізуге тырысқанын байқадым. Шығармашылық – өзінің жаңашылдығымен, өзгешілігімен ерекшелінетін, өнім алуға мүмкіндік жасайтын жеке тұлғаның бойындағы қабілет–тіліктің білім мен біліктің түрткінің болуы. «Шығармашылық» деген сөздің төркіні «шығару», «ойлап табу» дегенге сай келеді. Осы тақырыпқа бірнеше дарынды оқушылар төрт шумақты өлеңдер де шығарды. Мысалы,

1 оқушы: «Отан менің туып өскен байтақ жерім,
Отан менің ардақтаған мекенім,
Әрқашанда Отанымды мақтаймын,
Отанымды ешқашанда сатпаймын»
2 оқушы: Міне менің Отаным
Жасыл жайлау мекенім
Міне менің Отаным
Туып өскен жерім.

Оқушы тұлғасының дамуын көздейтін білім беру үрдісінің түрлі амалдарын анықтау қажет. Оқушының теориялық білімін практикамен ұштастыру үшін бекіту кезеңінде «Кубизм» ойынын өткіздім. Ойын – ол өмірдің өзі, ол бала аңғалдығы, кейде

қулығы, кей кезде таңқаларлық байсалдылық. Оқушы үшін ойын әр кезде ермек емес, ол–еңбек. Ойын барысында оқушылар жаңа тақырыпты қалай түсінгенін байқадым. Бір жағынан бұл әдісті қолданғанымда балалар білімдерін бекітсе, бір жағынан алған білімдерін бекітіп, бір оқушы сан есімді атап, ал кубик алған екінші оқушы реттік сан есімге айналдыруында қиналып жатса, бірі жасалу жұрнақтарын айтып, қиындықты шешуге көмектесіп жатты, мен ынтымақтастық ахуалы орнатылғанын аңғардым. Бұл мені кәдімгідей қуантты. Ойын – ойлау қабілетін дамытып, жаңа тақырып бойынша алған өз білімдеріне сәйкес жауап беруіне үйретті. Бұл әдіс жинақтылыққа, шапшандылыққа, белсенділікке, дайындайды.

«Қазіргі заманда жастарға ақпараттық технологиямен байланысты әлемдік стандартқа сай мүдделі жаңа білім беру өте – мөте қажет». АКТ –ны қолдану арқылы білім беру барысында оқушының зейіні, есі, қиялы, ойы мен тіл байлығы артып, шығармашылық қабілеттерінің дамуына ықпалын молынан тигізеді.

Егер кешегі күні дәстүрлі сабақ берудегі қатысымдық үрдісте мұғалім тек қана ақпарат беріп, оқушы ол қатысымдық үрдіске белгілі бір жағдайларға байланысты кіріге алмайтын болса, бүгін таңда АКТ қолдану арқылы берілетін сабақта оқушы мұғаліммен үнемі қатысымдық әрекет жасап, екі жақты байланыс жүзеге асады. Оқыту үрдісінде АКТ–ны қолдану ең алдымен оқушылардың пәнге деген ынтасын, қызығушылығын арттырады. Соны ескере отырып келесі тапсырма интерактивті тақтада берілген балық – сызбасын толтыру болды. Бұл тапсырманы орындау үшін оқушылар жұп құрды. Жұптағы бір оқушы балықтың астыңғы қабырғаларына реттік сан есім жазса, ал екіншісі үстінгі қабырғаларына есептік сан есімді жазды. Осы тапсырманы орындау кезіңде байқағаным, жақси окитын қатарына жататын оқушы төмен окитын қатарына жататын оқушыменжұптас болды. Жақсы оқитын оқушы өз қолына көшбасшылық алып, балықтың астынғы қабырғаларына есептік сан есімдерді жаза бастады. Төмен оқитын оқушы жаңа тақырыпты түсінгені көрініп тұрса да, кішкене сенімсіз болып тұрып қалып еді, Жақсы оқитын оқушы реттік сан есімнің жұрнақтарын қайталап айтып көмек көрсете бастады. Бір–екі рет мысал келтіргеннен кейін, оқушы өзі жалғастырып, тапсырманы өзі аяғына дейін орындады. Бұл әдісті қолданудың мынадай тиімді жақтары бар екеніне көз жеткіздім:

– әр оқушының жеке қабілеті айқындалады;
– үлгірімі нашар оқушыға көңіл бөліп, оларға көмектесу мүмкіндігі туады.
– қызығушылығы артады;

Бекіту кезеңінің келесі тапсырмасы – деңгейлік тапсырмалары бар – қима – қағаздар. Деңгейлік тапсырма дегеніміз – оқушылардың жеңілден қиынға, қарапайым-нан күрделіге қарай сатылы түрде орындалатын, ойлау, сөйлеу қабілеттін дамытатын жұмыстар жүйесі. Бұл әдісті қолданғанда :

– әр оқушы өздігінен жұмыс істеуге дағдыланады;
– оқушы өз білімін бағалай білуіне бағыттауға мүмкін беріледі,
– оқушылардың барлығы жұмыспен қамтылады дарынды оқушының шығармашылық қабілеті дамиды. Егер үлгірімі орташа, төмен оқушылар қима– қағазда берілген жеңіл тапсырмаларын ғана орындаса. Мысалы, 1 тапсырма – берілген сөйлемнен реттік сан есімді тап, 2– тапсырма – үш реттік сан есімнен сөйлем құрастыру болса, деңгейі жоғары оқушы құрамында сан есімі бар мақал–мәтел жазады.

Жұптық жұмыс барысында, ынтымақтастық атмосферасын қалыптастыруына көңіл аудару үшін, жұптық ережесін естеріне салып, бір–біріне көмектесуге ынғайландырып отырдым.

Сабақтың соңғы кезеңі рефлексия болды. Рефлексия өткізу үшін мен интерақ–тивті тақтаны және түрлі түсті стикерлерді қолдандым. Интерактивті тақтада жапырақсыз ағаш діңі салынып тұрды. Балалар жапырақты стикерлерге сабақ немен

ұнағанын немесе немен ұнамағанын, не тоқып үйренгенін жазып ағаш діңін киіндірді. Оқушылар өздеріне топпен, жұппен жұмыс жасағандарының, ережені мұғалімнің көмегісіз түсінгендіктерін, кубизм ойыны ұнағанын, осындай сабақтар жиі болса жақсы болар деген тілектерін жазды. Ағаш діңі тек жасыл түсті жапырақққа киінгеніне қарап, ал жасыл түс сабақ ұнаса ғана ілінетін түс болатын, мен сабақ балаларға ұнағанын түсіндім. Бұл маған ең керемет мадақтау болды.

Өз пікірлерінде балалар топпен, жұптық жұмыс жасау, тренинг өткізу, АКТ – ны пайдалану ұнағанын жазған. Сабақтарды талдай отырып, сабақ барысында бағдарламаның жеті модулін қолданылғаны, сабақ басында қойылған мақсаттар, сабақ барысында әртүрлі тәсілдер қолданылып орындалғанын айта аламыз.

М. Жұмабаевтың «Бала еш уақытта іссіз отыра алмайтын болғандықтан, балаға ылғи пайдалы іс беріп отыру керек. Сол уақытта бала өмір бойы пайдалы іске әдеттеніп кетеді» деген сөзі 20 ғасырдың білім беру үрдісіндегі мұғалім алдына қойылған талапқа байланысты қағида іспеттес. Қорыта айтқанда, оқушыларды шығармашылыққа, өз бетімен іс–әрекет етуге бағытталған тапсырмалар саны көбейгенде ғана, өз пікірін айта алатын, оны дәлелдей білетін, өмірге деген өзіндік көзқарасы қалыптасқан үнемі ізденіс үстінде болатын, қоғам дамуына үлес қоса алатын, жан–жақты жетілген жас ұрпақ өкілдерін дайындау үшін болашақта сабақ жоспарлау барысында өзгертулер еңгізуге керек екенін түсінеміз. Және модульдерді қолданып өткізілген сабақтар оқушының тақырыпты толық меңгеруіне, өз бетінше жұмыс жасауына және уақыт үнемдеуге өте ыңғайлы болды. Қазақта «Тамызығын тапсаң, тас та жаңады» деген сөз бар. Алдағы уақытта бағдарламаның жеті модулін өз сабақтарымызға кеңінен енгізіп, оқушыларымызға кеңесші, бағыт–бағдар беруші мұғалім болып өмірге жан–жақты дайындалған, ынталы, ақыл–ойы ұшқыр, шығармашылық жағынан қабілетті, іскер және білімді адамды тәрбиелеуді мақсат етіп отырмыз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Мұғалімге арналған бағдарлама. – Астана: 2016. – Б.40–41
2. «12 жылдық білім беру» журналы. – Астана: 2020. №11–12 – 16б.

ӘОЖ 371

ОҚУШЫЛАРДЫ ҒЫЛЫМИ ЖҰМЫСҚА БАУЛУ

Жунусова Айнагуль Халеловна
көркем еңбек пәнінің мұғалімі, сарапшы
«Қостанай қаласы білім бөлімінің №10 жалпы
білім беретін мектебі» ККМ, Қостанай қ., Қазақстан

Нургалиева Наурызгуль Фазылжановна
биология пәні мұғалімі, модератор
«Қостанай қаласы білім бөлімінің №10 жалпы
білім беретін мектебі» ККМ, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail:aina95–97@mail.ru

Аңдатпа

Берілген мақалада оқушылардың оқу–білім, тәрбиесімен қатар ғылыми жұмысқа да ынтасын арттырып, баулу қажеттілігі зерделенеді. Оқушының өз бетімен жұмыс жасай білуі, ізденімпаздығы. Шығармашылықпен жұмыс жасауы қазіргі кезде білім алудың алғышарттарының бірі болып саналады.

Түйінді сөздер:*Жобалап оқыту технологиясы, ғылыми қоғам, оқушыларының зияткерлігі, ұйымдастыру іскерлігі.*

Аннотация

В данной статье изучается необходимость повышения мотивации и вовлечения учащихся в учебно–образовательную, воспитательную и научную работу. Умение учащегося работать самостоятельно, любознательность. Творческая работа в настоящее время считается одной из предпосылок получения знаний.

Ключевые слова: *технология проектного обучения, научное общество, интеллект учащихся, организационные умения.*

Abstract

This article examines the need to increase the motivation and involvement of students in educational, educational and scientific work. The student's ability to work independently, curiosity. Creative work are currently considered one of the prerequisites for obtaining knowledge.

Key words: *technology of project–based learning, scientific society, student intelligence, organizational skills.*

«Елдің келешегі бүгінгі жастардың қолында, ал жас ұрпақтың тағдырыұстаздың қолында» деп Елбасы бізге үлкен міндет артып отыр. Егемен еліміздің болашағы, оның әлемдік өркениеттегі өз орны, ең алдымен білім мен тәрбиенің бастауы болатын – ұстаз қолында, сондықтан да біздің басты мақсатымыз – оқушыларды жанжақты тәрбиелеу. Осы орайда жыл бойында дәл жоғарыдағыдай әдістемелік тақырып аясында жұмыс жасап келеміз. Қазіргі уақытта мектептерде оқушылар мен мұғалімдердің зертеушілік дағдыларын дамыту үшін көптеген жұмыстар атқарылып жатыр. Осы орайда көркем еңбек және биология пәндерінде басты мақсаттары: оқушыларды өздігінен білім алуға ынталандыру, қолөнерге және зерттеу жұмыстарына, табиғатын қыр – сырын танып білуге қызығушылықтарын арттыру. Осындай жұмыстардың нәтижесінде оқушылардың білім мен біліктері және ғылыми жұмысқа ынтасы артады. Қазіргі таңда балаға сырттай нұсқау беру емес, оның қызығушылығын іштен оятатындай жүйелі әдіс–тәсілдер қолдану керектігін түсінеміз. Әуелі ғылыми жұмыспен айналысу үшін оқушыны тани, түсіне білу керек. Ғылыми жұмыс дайындау бұл бір күннің немесе бір айдың жұмысы емес. Сондықтан мұғалім мен оқушы бірігіп жұмыс жоспарын дайындауы тиіс [1, 78б].

Оқушының өз бетімен жұмыс жасай білуі, ізденімпаздығы, шығармашылықпен жұмыс жасауы қазіргі кезде білім алудың алғышарттарының бірі болып саналады. Оқушыны ғылыми–зерттеу жұмысына қатыстыру үшін алдымен, оны қызықтыра отырып, зерттеу талабын қалыптастыру керек, яғни оқушы ақпаратты ала білуге, оны басқаларға хабарлай білуге талпынуы тиіс. Ең алдымен оқушыны өздігінен шешім қабылдауға, ақпараттар алуға, оны басқаларға жеткізе білуге үйрету қажет. Оқушыға ойда–жоқта келіп «сен мына ғылыми жұмыспен айналыс» десек, оқушының оған деген қызығушылығы да, талпынысы да төмен немесе мүлдем жоқ болады. Сондықтан да тақырыпты өздері таңдауға жұмылдыру қажет. Тақырыпты таңдағанда «Мені не қызықтырады?» – деген сұраққа жауап беру керек. Тек мұғалім оқушыға жоба жаза алатынын және жақсы идеялардың барлығы да жазу кезінде болатынын түсіндіріп, оқушының жазуға деген қызығушылығын арттырса сонда бала зерттеу жұмысын жазуға талпынады.

Оқушылардың ғылыми жұмыспен айналысуы, болашақта өз ойын барлық жерде еркін айтып, жаңа жетістіктерден көрінетін оқушыларға айналары сөзсіз. Оқушылардың ғылыми қоғамы – оқушыларды ғылыми ұғымдармен, зерттеу әдістері жайлы білімдерімен қаруландыруға, зерделетін әдістерді практикада қолдана алу үшін қажет біліктілігін жетілдіруге, оқушылардың ғылыми ойлануын және шығармашылық қабілеттерін дамытуға, жауапкершілікке, ғылыми мәдениетке, ғылыми жұмыстың әлеуметтік рөлін түсінуге, тәрбиелеуге үйретеді [2, 25 б].

Қазақстан Республикасының Жалпыға Міндетті Мемлекеттік Стандарт талабына сәйкес адамға білім мен әлеуметтік жағдайлардың арасындағы байланысты орнатуға мүмкіндік беретін тәжірибе мен білімге негізделген жалпы қабілет әлеуметтік

құзырлықтың білім беру нәтижесі ретінде қарастырылады. Ғылыми – жаратылыстану білім негіздерінің деңгейін көтеру мектептің дамуындағы маңызды бағыттарының бірі. Гуманитарлық ғылым адамның рухани байлығын дамытады, ал жаратылыстану өмір негізін қалайтын табиғаттың құрылу заңдарын қамтиды. Химия және биология пәндері қоршаған дүние қасиеттері мен табиғат байлықтары жайлы мазмұнға ие. Адам дүниеге келгеннен бастап антропогендік және табиғи заттармен тығыз байланысты. Жобалап оқыту технологиясының негізі – оқушылардың оқу – танымдық іскерлігінің практикалық және теориялық қиындықтарды шешу жолына бағытталған. Алғашқы көрсеткішті көруге,қабылдауға,шынайы өмір тәжірибесінде қолдануға болады. Кейінгі көрсеткішті оқушылардың баға жетпес құндылығы, тәжірибе іскерлігін өз білімімен байланыстырады. Жобалап оқыту технологиясымен жұмыс істеу–мұғалімнің іс–әрекетіне жоғары деңгейдегі қиындықты шешуге ерекше талап қояды: әлеуметтік міндеттердің болуы (зерттеу, ақпараттық, практикалық) [3, 45 б].

Жобалаудың орындалуы – қиындықты шешуге бағытталған іс–әрекетті жоспарлаудан басталады, көп жағдайда заттың түрін және презентация формасын анықтау, ақпаратты жинастыру;

– Жобамен жұмыс істеу нәтижесі – жобаны іске асыру, дайын жұмыс.

– Жобаға қатысушылардың негізгі міндеті – зерттелетін тақырыпты таңдау. Іс – әрекетінің көрсетілу түрлері: баяндама, слайд – презентация, ғылыми баяндама, көрме, макет, модель, сабақ үлгілері; ғылыми конференция, рөлдік ойындар.

Жобалап оқыту технологиясының белгілері: өз бетінше ойланып, жұмыс істей білу; өз білімі мен біліктілігін практикада қолдану; керекті ақпаратты жинау, іздеу іскерлігі; жан – жақты болу; оқушының табиғи қызығушылығы арқылы белсенділігінің артуы [4, 64 б].

Негізгі эксперименттік іскерлік. Ұйымдастыру іскерлігі:экспериментті жоспарлау (жоспар құру, зерттеу, талқылауды жобалау). Уақытты, құралдарды, әдістерді жұмыс барысында тиімді пайдалану, экспериментті бақыла, жұмыс орнының тазалығы, жұмыстағы нақтылық пен жинақылық есеп формасын дайындау және зертханалық журналға тіркеу. Қорытындылай келе, ғылыми талаптарды орындай келе, оқушы көз қарасы ғылым саласына қызығушылыңғы оянатынын көз жеткізуге болады. Осыған орай өз пәніміз бойынша шәкірттеріміз ғылыми жұмыс бойынша 1,2,3 орындарды калалық, облыстық деңгейде жетістікке жетсе, Павлодар қаласында «XXI ғасыр студенттер мен мектеп оқушыларының зияткерлігі: мүмкіндіктерді іске асыру, болашаққа жоспары» IV Халықаралық ғылыми –практикалық конференциясында Джузбаева Анель 1 орын Бимықова Дильназ және Казбек Томирис 2–орын иеленді.

Ендеше мектепте оқушыны ізденушілікке баули отырып ғылым мен техниканың жетістігіне сәйкес армандарына жетуін жетістігіне сәйкес армандарына жетуге, ғылымға жетелеу арқылы өздерінің қабілеттерін ашуларына көмектесуіміз қажет. Дарынды да, қабілетті оқушыларды қолөнерде ғылымға баулып, ғылым арқылы егемендігімізді нығайтуға үлес қосайық.

Ғылыми–зерттеу жұмыстары білім алушының интеллектуалдық дамуының өсу деңгейін арттырады. Ғылыми сипаттама беруді үйренеді. Ғалымдардың тәжірибесіне негізделген материалдарды іздестіріп, танымдық белсенділігін арттырады. Ғылыми еңбектермен жұмыс жасау әдістерін меңгереді.Ғылыми жұмыстардың теориялық және тәжірибелік аспектілерін шешуде шығармашылық белсенділік көрсетіп, ғылыми нәтижесін алады. Қоғамдық өмірге бейімделген интеллектуалды жеке тұлға қалыптасады. Еліміздің ғылыми дәрежесін жоғары деңгейде көтеретін ұрпақ даярланады.

Сонымен, өзіндік жұмыс білім алушылардың шығармашылық әрекеті мен ынтасын дамытуда зор әсер білдіреді, қайсарлық, табандылық, батылдыққа

тәрбиелеуде және қалыптастыруда көздеген мақсатқа жетуге және жеке тұлғаны сапалық қасиеттерін жетілдіруге зор мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі:

1.Бітібаева Қ.Ө.Оқушыларды ғылыми зерттеу жұмысына баулу жолдары. Оқу құралы. – Алматы: 2015. URL:https://on.kz/image/ON.KZ.svg.

2. «Білім беру сапасы – Қазақстан Республикасының тұрақты даму ұстанымдарын және бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ету кепілі» атты республикалық ғылыми–практикалық материалдар жинағы. 2009.

3. Ерназарова Г., Базарғалиева А., Ануарова Л.Мектеп оқушыларына ғылыми зерттеу жұмыстарын қорғауды ұйымдастыру жұмысына арналған әдістемелік нұсқауы /әдістемелік нұсқаулық/– Алматы: Әл–Фараби атындағы ҚазҰУ, 2017. – 56 б.

4. Разработка модели образовательного процесса на основе учебно–исследовательской деятельности учащихся / Отв. редактор Л.Е. Курнешова – М.: Центр «Школьная книга», 2007. – Серия: «Экспериментальная и инновационная деятельность образовательных учреждений города Москвы».

ӘОЖ519.87

ВИЗУАЛИЗАЦИЯ ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ МАТЕМАТИКАЛЫҚ МОДЕЛЬДЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУ

Жусупова Дарина Нурлибековна
жаратылыстану ғылымдарының магистрі
математика пәнінің мұғалімі,
Қостанай қ. физика–математикалық бағытындағы
Назарбаев Зияткерлік мектебі, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: zhussupova_d@kst.nis.edu.kz

Жетпісбай Айзат Асылбекқызы
педагогика ғылымдарының магистрі
математика пәнінің мұғалімі
Қостанай қ. физика–математикалық бағытындағы
Назарбаев Зияткерлік мектебі, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: zhetpisbai_a@kst.nis.edu.kz

Аңдатпа

Бұл мақалада математикалық модельдеу және визуализация түсінігі ашылады және оның кейбір түрлері сипатталып, оны дамытудың қажеттілігі негізделеді. Сонымен қатар математика сабағында математикалық модельдеу дағдыларын дамытуға бағытталған тапсырмалардың мысалы келтіріледі. Мақалада қарастырылатын мәселенің өзектілігі қарастырылып отырған ұғымның оқушылардың алған білімдері мен меңгерілген дағдыларын қолданып өмірге бейімделуін дамытуға ықпал ететіндігінде.

Түйінді сөздер: *визуализация түрлері, математика тілі, математикалық модельдеу, қолданбалы есептер.*

Аннотация

В данной статье раскрывается понятие математического моделирования и визуализации, описываются некоторые его виды и обосновывается необходимость его развития. Также на уроках математики приводятся примеры заданий, направленных на развитие навыков математического моделирования. Актуальность рассматриваемой в статье проблемы заключается в том, что рассматриваемое понятие способствует развитию адаптации учащихся к жизни с использованием полученных знаний и приобретенных навыков.

Ключевые слова: *виды визуализации, математический язык, математическое моделиро–вание, прикладные задачи.*

Abstract

This article reveals the concept of mathematical modeling and visualization, describes some of its types and justifies the need for its development. Also, examples of tasks aimed at developing mathematical

modeling skills are given in mathematics lessons. The relevance of the problem considered in the article lies in the fact that the concept under consideration contributes to the development of students' adaptation to life using the acquired knowledge and acquired skills.

Key words: *types of visualization, mathematical language, mathematical modeling, applied problems.*

Графиктерді, диаграммаларды, схемаларды және басқа визуалды құралдарды пайдалану деректерді көрнекі түрде ұсынуға ғана емес, сонымен қатар ақпаратты игеру процесін жақсартуға көмектеседі.

Білім берудегі ақпаратты визуализациялаудың артықшылықтары когнитивті ғылым саласындағы көптеген зерттеулермен расталады. Көрнекі элементтер материалды түсінуді жеңілдетіп қана қоймай, тереңірек есте сақтауға ықпал етеді. Ақпаратты ұсынудың әртүрлі формалары оқушылардың қабылдауының әртүрлі түрлерін қанағаттандыра алады, бұл оқытуды кең аудитория үшін қол жетімді және тиімді етеді.

Оқу ақпаратын визуализациялау құралдары: объективті шындық объектілері, тәжірибелер, макеттер мен фигуралар, суреттер, фотосуреттер, дыбыспен бейне демонстрация, аудио ойнату, карталар, схемалар, графиктер.

Модельдеу – бұл практикалық және теориялық зерттеу деңгейінде қолданылатын таным әдісі. Ол ғылым мен инженериядан бастап әлеуметтік ғылымдар мен бизнеске дейін әртүрлі салаларда қолданылуы мүмкін. Бұл оқушыларға күрделі жүйелерді жеңілдетуге, негізгі аспектілерді бөліп көрсетуге және зерттеуге қажетті қасиеттерге назар аударуға мүмкіндік береді [1].

Модельдеу ғылыми зерттеулерде, технологиялық әзірлемелерде, болжауда, оқытуда және басқа да көптеген салаларда шешуші рөл атқарады, бұл кешенді жүйелер мен процестерді түсіну мен өзара әрекеттесуді жеңілдетеді.

2009 жылдан бастап Қазақстан PISA зерттеулеріне қатысады. PISA ұпайлары елдердің өз оқушыларына қазіргі қоғамда сәтті бейімделу үшін қажетті дағдыларды қаншалықты сәтті қамтамасыз ететіні туралы ақпарат береді. Демек, сабақта қолданбалы есептерді шығару өзекті мәселе болып табылады.

Қолданбалы есептерді шешу үшін оқушылар есептеулерді бастамас бұрын мәселені шешудің жоспарын жасайды, қолданатын қадамдар мен әдістердің ретін анықтайды. Бұл қадамдарды дұрыс және нақты орындау үшін оқушылардың есептерді математикалық модельдеу дағдыларын дамыту керек.

Оқушылар мәтіндік ақпаратпен салыстырғанда визуалды бейнелерді жақсы есте сақтайды. Көрнекі элементтер жадта ұзақ уақыт сақталуы мүмкін.Көрнекі ақпарат әдетте оңай қабылданады, өйткені адамның миы мәтіндік ақпаратқа қарағанда визуалды кірістерді жылдам өңдейді.

Төменде оқушылардың ақпаратты талдау, графиктер мен диаграммаларды оқу және құрастыру қабілетін қалыптастыруға бағытталған тапсырмалардың мысалдары келтірілген [2].

Мысал 1, Есіл өзенінің сол жағалауында бой көтерген зәулім «Бәйтеректің» жалпы биіктігі 105м. Жобаның құрылысы 1996 жылы басталып, 2002 жылы аяқталды. Бәйтеректі салу кезінде құрылысшылар норманы жыл сайын бірдей метрге арттырды. Белгілі болғандай, алғашқы жылда құрылысшылар 9 метр салса, әрбір жыл сайын норманы неше метрге арттырып отырды? Координаталық жазықтықта «Құрылыс компаниясының жасаған жұмысы туралы есептің» графигін салыңыз.

Кесте 1 – Құрылыс компаниясының жасаған жұмысы туралы есептің диаграммасы

$a_1 = 9$ $S_7 = 105$ $d = ?$
$S_n = \frac{2a_1 + d(n-1)}{2} \cdot n$
$105 = \frac{18 + 6d}{2} \cdot 7$
$d = 2$

Мысал 2, Ихтиологтар 2017 жылы бекіре балық зауытында 1075 бекіре балығын жасанды түрде өсіруді бастады. 2020 жылдың басына қарай балық саны 550400 дейін өсті. Геометриялық прогрессияны пайдалана отырып, 2025 жылы балықтардың саны қанша болатынын есептеңіз. Орал қаласындағы бекіре зауытының «Жасанды өсіру жағдайында бекіре балықтар санының өзгеруі» туралы есеп беру кестесін толтырыңыз.

Кесте 2– Жасанды өсіру жағдайында бекіре балықтар санының өзгеруі

$b_1 = 1075$ $b_4 = 550400$ $q = ?$	
$b_n = b_1 \cdot q^{n-1}$	
$550400 = 1075 \cdot q^3$	
$q = 8$	
$b_9 = 18035507200$	
жыл	балықтар саны мың
2017	1075
2018	8600
2019	68800
2020	550400
2021	4403200
2022	35225600
2023	281804800
2024	2254438400
2025	18035507200

Математикалық модельдеу әдісі табиғат пен әлеуметтік өмірдегі әртүрлі құбылыстарды сандық сипаттауға және зерттеуге арналған қуатты құрал болып табылады. Есептерді математикалық модельдеу математикалық өрнектерді қолдана отырып, айнымалылар арасындағы заңдар мен тәуелділіктерді білдіруге мүмкіндік

береді. Бұл зерттелетін құбылыстардың сандық сипаттамасы мен талдауын қамтамасыз етеді.

Математикалық тіл әмбебап және дәл, бұл оны әртүрлі құбылыстарды ресімдеуге және сипаттауға тамаша құрал етеді. Теңдеулер, графиктер, және басқа математикалық құрылымдар айнымалылар арасындағы қатынастарды дәл көрсетуге мүмкіндік береді [3].

Ғылым мен техникада қолдану: математикалық модельдеу физика, биология, экономика, инженерия және басқа да көптеген салаларда кеңінен қолданылады. Бұл зерттеушілер мен инженерлерге жүйелердің мінез–құлқын болжауға, виртуалды ортада эксперименттер жүргізуге және процестерді оңтайландыруға мүмкіндік береді.

Математикалық модельдеуді қолдана отырып жасалған модельдер көбінесе әртүрлі жағдайларда жүйенің әрекетін болжауға және белгілі бір мақсаттарға жету үшін параметрлерді оңтайландыруға мүмкіндік береді. Математикалық модельдеу әдісі қазіргі ғылыми тәжірибенің ажырамас бөлігі болып табылады және әлем туралы біліміміздің кеңейтуде шешуші рөл атқарады.

Визуализация математикалық ұғымдарды интуитивті түсінуді айтарлықтай жақсартады және модельдеу процесін қызықты әрі тартымды етеді. Математикалық модельдерді визуализациямен біріктіру күрделі математикалық құбылыстарды тереңірек және ұзақ түсінуге көмектеседі.

Әдебиеттер тізімі:

1. Емельянова С.В. Математическое моделирование. Математические модели в экономике. Численные методы. Оценка эффективности инвестиционных проектов. – Красанд, 2014. – 112 с.

2. МихайлюкА.А. Система понятий учебного предмета и ее графическое представление // Вестник Российского Университета Дружбы Народов. Серия "Информатизация образования". – 2017. – № 2 –170с.

3. Зайдель А.Н. Математическое моделирование. Построение моделей и численная реализация: Учебное пособие / – СПб.: Лань, 2016. – 304 с.

ӘОЖ 375.04

ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР МҰҒАЛІМНІҢ КӘСІБИ ШЕБЕРЛІГІН ДАМЫТУДЫҢ НЕГІЗІ

Ибраева Гульсара Турсуновна
қазақ тілі мен әдебиет пәні мұғалімі
«Қостанай ауданы білім бөлімінің Н.Наушабаев атындағы мектеп– гимназиясы» КММ, Тобыл қ., Қазақстан
E–mail: ibraeva_gulsara@mail.ru

Нуржанова Сандигул Туйебаевна
қазақ тілі мен әдебиет пәні мұғалімі
«Қостанай ауданы білім бөлімінің Н.Наушабаев атындағы мектеп– гимназиясы» КММ, Тобыл қ., Қазақстан
E–mail: nurzanovasandygul@gmail.com

Аңдатпа

Заман талабына сай қазіргі білім берудің негізгі мақсаты, білім алып, білік пен дағдыны, іскерлікке ақпаратты өзі іздеп таба білу, оны ұтымды пайдалану. Қазіргі кезеңде оқытудың инновациялық технологияларын мектеп практикасына белсенді түрде ендіру – қоғам талабы. Инновациялық технологиялар педагогика ғылымы мен практикасының жетістіктері дәстүрлі тәжірибедегі құнды дүние. Әлеуметтік прогрестің жетістіктерін, қоғамдағы гуманизациямен демократия жемісін жинақтаушы қызметін атқарады. Жаңашыл процесті зерттеу барысында жүйенің бір жағдайдан, екінші жаңа жағдайға көшуі, жаңа мазмұнды ұйымдастыру, жаңалық енгізу.

Түйінді сөздер:*білім,қоғам,заман,мектеп,технология.*

Аннотация

Основной целью современного образования является приобретение знаний, умений и навыков, умение самостоятельно находить информацию, рационально ее использовать. В нынешнее время необходим отбор технологий обучения, соответствующих новой модели образования– модели образования, ориентированной на результат – реализуемой в практике современных цивилизованных стран. Поэтому активное внедрение инновационных технологий обучения в школьную практику на современном этапе–веление времени.Современные инновационные технологии служат накопителем достижений педагогической науки и практики, достижений социального прогресса, плодов демократии с гуманизацией в обществе. В процессе изучения инновационного подхода происходит переход системы из одной ситуации в другую, организация нового содержания, внедрение новизны.

Ключевые слова*:знание, общество,времена,школа,технология*

Abstract

According to current requirements the main aim of a modern education is to get knowledge, experience, ability, finding out the necessary information and it's reasonable usage. Therefore, a requirement of society at the present stage is the active development of innovative teaching technologies in school practice. Modern innovative technologies serve as an accumulator of the achievements of pedagogical science and practice, the value of traditional practice. The achievements of social progress, and the result of social humanization and democracy. In the course of studying the innovation process, is the transition of the system from one situation to another, the organization of new content and the introduction of innovations.

Key words: *knowledge, society,time, school, technology.*

Қазақстан мектебінің алдына қойып отырған мақсаты – инновациялық оқыту технологиясы арқылы оқу мен тәрбие жұмысын дамыту, еліміздің әлеуметтік–экономикалық жағдайын жақсарту бағытында оқушыларға жүйелі, нақты білім беру. Әлемнің жетекші елдерінің көпшілігі білім беру жүйесін, білім берудің мақсатын, мазмұны мен технологияларын оның нәтижесіне қарап бағалайтын болды. Білім берудің қазіргі негізгі мақсаты білім алып, білік пен дағды, іскерлікке қол жеткізу ғана емес, солардың негізінде дербес, әлеуметтік және кәсіби біліктілікке – ақпаратты өзі іздеп табу, талдау және ұтымды пайдалану, жылдам қарқынмен өзгеріп жатқан бүгінгі дүниеде лайықты өмір сүру және жұмыс істеу болып табылады.

Жаңа заман талабына сай мұғалімнің шеберлігін арттыруда білім мазмұны мен оқыту технологияларының рөлі ерекше. Оқыту технологияларын талдағанда, қазіргі өркениетті елдер тәжірибесінде жүзеге асырылып жатқан білім берудің жаңа моделіне – Нәтижеге бағдарланған білім моделіне – сәйкес келетін оқыту технологияларын іріктеуді қажет етеді.

Қазақстан Республикасының "Білім туралы" Заңында оқыту формасын, әдістерін, технологияларын таңдауда көпнұсқалылық қағидасы бекітілген, бұл білім мекемелерінің мұғалімдеріне, педагогтарына өзіне оңтайлы нұсқаны қолдануға, педагогикалық үрдісті кез–келген үлгімен, тіпті авторлық үлгімен құруға мүмкіндік беретіндіктен оқу үрдісін қайта жаңғырту идеясы педагогикалық технологияның негізгі тірегі болып табылады. Ол идея мынадай мазмұндық бірліктерден құралады:

- оқытудың жалпы мақсаты;
- жалпы мақсаттың нақтыландырылуы;
- оқушылардың білім деңгейін алдын–ала (диагностикалық бағалау);
- оқу әрекетінің жиынтығы;
- нәтижені бағалау.

Атақты педагог– ғалым В. Сухомлинский «Мұғалімдік мамандық – бұл адамтану, адамның күрделі және қызықты, шым– шытырығы мол жан дүниесіне үңіле білу. Педагогикалық шеберлік пен педагогикалық өнер ол даналықты жүрекпен ұға білу болып табылады» – деп ұстаздық өнерге ерекше баға берсе, қазақ ағартушысы Ы.

Алтынсарин «Маған жақсы мұғалім бәрінен де қымбат, өйткені мұғалім – мектептің жүрегі» дегені бекер айтылған сөз емес.

Қазіргі күн талабына сай білім жүйесінің алдына қойған бастапқы мақсаты тұлға ретінде жан–жақты дамыған, алған білімін күнделікті өмірде пайдалана білетін, өзгелермен тілдесімде бола алатын, ізгілік пен елжандық қасиеттер бойына сіңірілген, бәсекелестікке дайын азамат етіп тәрбиелеу болып есептеледі. Осы күнге дейін пайдаланып келген оқыту әдіс –тәсілдері бүгінгі күн талабына толық жауап бере алмайды. Сол үшін білім жүйесіне өзгертулер енгізіліп, бұл мәселенің шешілу жолдары жан–жақты қарастырылып келуде. Ең негізгісі білім сапасын арттыру мақсатында оқыту процессін оңтайландырудың қажет екендігін уақыт көрсетіп тұр.

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев «Болашақта еңбек етіп, өмір сүретіндер – бүгінгі мектеп оқушылары, мұғалім оларды қалай тәрбиелесе Қазақстан сол деңгейде болады. Сондықтан ұстазға жүктелетін міндеттер ауыр» деген болатын. Қазіргі заман мұғалімінен тек өз пәнінің терең білгірі болу емес, тарихи танымдық, педагогикалық – психологиялық сауаттылық, саяси экономикалық білімділік және ақпараттық сауаттылық талап етілуде. Бұл заман талабына сай білім беруде жаңалыққа жаны құмар, шығармашылықпен жұмыс істеп, оқытудың озық технологиялары мен инновациялық әдістерді сабақ үрдісінде тиімді пайдалана алатын білігі мен білімі жоғары ұлағатты ұстаз болу керек деген сөз.

Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасында: «Жоғарғы білімді дамытудың негізгі үрдісі мамандар даярлаудың сапасын арттыру, қарқынды ғылыми–зерттеу қызметімен ықпалдастырылған инновациялық білімді дамыту,... білім беру мен ақпараттық технологияларды жетілдіру болып табылады». – деп атап көрсетілген.

Сондықтан қазіргі кезеңде оқытудың инновациялық технологияларын мектеп практикасына белсенді түрде ендіру – қоғам талабы. Қазіргі инновациялық технологиялар педагогика ғылымы мен практикасының жетістіктерін, дәстүрлі тәжірибедегі құнды дүниені, әлеуметтік прогрестің жетістіктерін, қоғамдағы гуманизация мен демократия жемісін жинақтаушы қызметін атқарады. Инновациялық процесті зерттеу барысында жүйенің бір жағдайдан екінші жаңа жағдайға көшуі және жаңалықты енгізу процесіне басшылық жасау мәселелерін зерттеу маңыздылығы М.М. Поташник, П.И. Пидкасистый, Л.И. Романова, Т.И. Шамова, О.Г. Хомерики, Н.Р. Юсуфбекова және т.б. зерттеулерінде қарастырылған.

Кейінгі жылдары жиі пайдаланылып келе жатқан жаңа ұғымдардың бірі– инновация. Инновацияны жете түсініп, инновациялық әдіс–тәсілдерде мектеп өміріне кеңінен енгізу жас ұрпақтың саналы да сапалы білім алудың бірден–бір шарты болып табылады. «Инновация» сөзі латын тіліндегі in (ішіне) novus (жаңа) сөздерінен құралып, жаңару, жаңалық, өзгеру деген мағынаны білдіреді. Инновация ұғымының шығу кезеңі мен тарихын дәл анықтау мүмкін болмаса да, бұл ұғым қоғамдық ғылымдарға жаратылыстану ғылымдарынан келген деп есептеледі. Ғылыми–педагогикалық әдебиеттерді сараптау нәтижелері «новация» мен «инновация» ұғымдарын жеке–жеке қарастыру керектігін көрсетті. Дегенмен, әдебиеттерде осы екі ұғымның әртүрлі анықтамалары кездеседі. Инновация ұғымын энциклопедиялар мен сөздік-терде әртүрлі анықтамаларын кездестіруге болады. Қазақстанда ең алғаш «инновация» ұғымын қазақ тілінде анықтаған ғалым, профессор Немербай Нұрахметов. Ол «Инновация, инновациялық үрдісі деп отырғанымыз білім беру мекемелерінің жаңалықтарды жасау, меңгеру, қолдану және таратуға байланысты бір бөлек қызмет» деп көрсетеді [1]. «Технология» ұғымы соңғы кездері ең көп қолданылатын ұғымдардың біріне айналды. Технология ұғымының оқытудың технологиясы, педагогикалық технология, білім беру технологиясы, тәрбие технологиясы, қарым–қатынас технологиясы, даму технологиясы, қалыптасу технологиясы,

модульдік технология, топтық оқыту технологиясы сияқты психологиялық–педагогикалық ұғымдармен байланысы саналуан. Жоғарыда аталған технологиялардың қай түрі болмасын, өзінің мәнін анықтап, сипаттама беруді қажет етеді. Қазіргі кезеңдегі ғылыми айналымда «технология» және технологиямен байланысты жеке ұғымдарға берілген анықтамалар баршылық. Алайда білім беру жүйесінде дәл қазіргі кезеңде жүріп жатқан процестердің технологиясының мәнін ашып, түсіндіретін жалпы анықтама жоқ [1].

«Технология» термині алғаш рет 1940–50 жылдары шет елдерде пайда болды және ол педагогикалық процесте технологиялық құралдар мен оқыту бағдарламаларын пайдалануға байланысты болды. Технология–өнім алу барысында шикізаттың, материалдың немесе жартылай шикі заттың қалыбын, қасиетін, формасын өңдеу, әзірлеу не өзгерту әдістерінің жиынтығы. Ш.Т. Таубаева оқытудың қазіргі технологияларының аттарын атап көрсетіп, олардың мақсаттарын, тұжырымының және мазмұны мен әдістерінің ерекшеліктерін сипаттап көрсетеді. Жұмыста педагог–ғалымның зерттеулері басшылыққа алынған [2, 3]. Сонымен педагогикалық технологиялардан төмендегілерін бөле жарып көрсетуге болады:

Білім беруді ізгілендіру технологиясы–оқушыны азамат етіп тәрбиелеу, олардың танымдық күшін қалыптастыру және дамыту баланың жаны мен жүрегіне жылылық ұялату (Ш. Амонашвили). Ойын арқылы оқыту технологиясы–дидактикалық, тәрбиелік, дамытушылық, әлеуметтендірушілік мақсатқа жету. Ойындық іс–әрекеттің педагогикалық механизмі жеке бастық, өзіндік талап– талғамдарына сүйенеді. Баланың бойындағы білімділік, танымдық, шығармашылық қасиеттерін аша түсуді көздейді (Л.С. Рубинштейн, Д.Б. Эльконин, З. Фрейд). Проблемалық оқыту технологиясы – оқушының өз бетімен ізденуге үйрету, олардың танымдық және шығармашылық икемділіктерін дамыту. Тірек белгілері арқылы оқыту технологиясы – (В.Ф. Шаталов) мынаны көздейді – білім, білік, дағдыны қалыптастыру, барлық баланы оқыту, оқытуды жеделдету. Түсініктерді қабылдау арқылы оқыту технологиясы – (С.Н. Лысенкова) барлық баланы табысты оқыту. Оқу материалының бірізділігі, жүйелілігі, саралау, әр оқушыға берілетін тапсырманың қолайлығы, бағдарламаның кейбір тақырыптарының қиыншылықтарын жеңу, қиын тақырыптады біртіндеп оңайлату әдісін қолдану. Деңгейлеп саралап оқыту–міндетті нәтижелерге негізделген. Білім, білік, дағдыны меңгерту, мемлекеттік стандарт көлемінде білім беру. Әр оқушыны оның қабілетімен мүмкіндік деңгейіне орай оқыту, оқытуды оқушылардың әртүрлі топтарының ерекшелігіне сәйкес бейімдеу, ыңғайлау. Бағдарламалап оқыту – (Б. Скиннер, Н. Краудер, В.Г. Беспалько) ғылыми негізде түзілген бағдарлама негізінде оқытудың тиімділігін арттыру, баланың жеке қасиеттерін ескере отырып оқыту. Оқытудың компьютерлік технологиясы – ақпаратпен жұмыс істей білуді қалыптастыру және қатынас қабілетін дамыту, жеке басты ақпараттық қоғамға даярлау. Мұнда оқыту оқушының тікелей компьютермен қатынасы арқылы орындалады. Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту технологиясы–(Л. Джинна Стил, С. Куртик). Аталмыш бағдарламаның ішкі құрылымында ерекшелік бар. Бұл құрылым 3 деңгейден тұратын оқыту мен үйретудің моделі. Білімнің болашақта пайдаға асуы, қажетке жарауын қалыптастырады. Өз–өздігінен даму технологиясы – (М. Монтессори) баланы жан–жақты дамыту, дербестікке тәрбиелеу, бала санасында нәрселер әлемімен ойлау әрекетінің бірігуі. Оқыту баланың дамуына сәйкес табиғи болуы керек, сонда бала өзін –өзі дамытады. Дамыта оқыту технологиясы – (Л.С. Выготский, В.Б. Давыдов) баланы оқыта отырып жалпы дамыту, яғни бала бойында еркіндік, мақсаткерлік, ар – намыс қасиеттерін дамыту. Модульдік оқыту тетехнологиясы–(В.Б. Монахов) оқытудың тұтас технологиясын жобалау, алға қойған мақсатқа жетуді көздейтін педагогикалық үрдісті түзу, мұғалімге нәтижені талдап, түсіндіріп бере алатындай жүйені таңдау және құру.

Инновациялық педагогикалық іс–әрекеттің жалпы және арнайы ерекшеліктері ресейлік зерттеушілер Н.В. Кузьмина, С.Д. Поляков, М.М. Поташник, Н.Р. Юсуфбекова және т.б. еңбектерінде қарастырылады. Инновацияны жоспарлау мен инновациялық үдерісті басқару мәселелері шетелдік ғалымдар Р. Адам, Е. Роджерс, А. Кинг, Б. Шнайдер, Jl. Андерсон, Л. Бриге, Х. Барнет және т.б. ғылыми еңбектерінде зерттеген.

Инновация – кез келген жаңалық немесе жаңалықты енгізу ғана емес, бұл бүгінгі қолданыстағы білім жүйесінің тиімділігін арттыратын үдеріс. Инновациялық іс–әрекет – білім берудің кез келген деңгейінде инновациялық үдеріспен қамтамасыз ететін шаралар кешені және үдерістің өзі. Педагогикалық инновация білім беру жүйесін қайта құру, жетілдіру, модификациялау, өзгертуге байланысты немесе оның белгілі жақтарын, қасиеттерін және аспектілерін (жаңа заңнамалық актілерді, құрылымдарды, тұжырымдамаларды және интеграциялық байланыстарды және т.б.) жасақтау. Инновациялық үдеріс ұйымның мақсаты, құрылымы, міндеттері, технологиясы және адам ресурстарын қамтиды.

Инновациялық іс–әрекеттің негізгі функцияларына педагогикалық үдерістің компоненттерінің өзгерістерін енгізеді: мақсаттары, білім беру мазмұны, оқытудың формасы, әдістері, тәсілдері, технологиялары, басқару жүйесі және т.б. Сонымен бірге барлық зерттеушілер инновацияны инновациялық стихиялы ізденіс ретінде қарастырмау керек деген пікірге келеді, себебі инновация – мақсатты бағытталған, саналы өзгеріс [1; 25 б.].

Бүгінде инновациялық өзгерістер әртүрлі бағыттарда жүруде, білім берудің жаңа мазмұнын қалыптастыру; оқытудың жаңа технологияларын өңдеу мен жүзеге асыруда; жаңа бағдарламаны меңгерудің әдістері мен тәсілдерін қолдану; оқыту үдерісінде оқушылардың өзіндік анықталуына жағдай туғызу; мұғалім мен оқушының ойлау стилінде, өзара қарым–қатынастарында өзгеріс, білім беру мекемелерінде шығармашылық инновациялық ұжымды жасау және дамыту. Бұл үдерістердің барлық қарама–қайшылықтарында, шығындарында, кемшіліктерінде олар позитивті сипат береді. Осы инновация әлеуметтік институт ретінде білім беруге тән керітартпалықты жоюға мүмкіндік береді, әлеуметтік тапсырыс, мемлекеттің, тұлғаның қажеттілігінің өзгерісіне жедел және икемді жауап беру механизмін құру жағдайларын қамтамасыз етеді, бұл бүгінде отандық білім беруді дамытудың өзекті міндеттері ретінде қарастырылады.

Білім беру инновацияларын орта мектептерге енгізудің басты кедергісі мұғалімдердің сапалық құрамы мен кәсіби құзыреттілік деңгейлері. Мысалы, оқытудың жаңа технологиялары мектеп мұғалімінен (өз пәнінен кәсіби құзыреттілігінен басқа) педагогикалық шеберлікті талап етеді. Мұғалімнен дамыта оқыту технологиялары талап ететін педагогикалық білімдер:

– Оқыту мен тәрбиелеу мақсаттарын диагностикалау іскерлігі;

– Оқу пәнін терең, жүйелі және оның ғылыми негіздерін білу;

– Оқу материалын қайта құрылымдау, бір ғана сабақ емес, тұтас тақырыпты индуктивті мазмұндаудан логикалық индуктивті–дедуктивті проблемалық мазмұндай білу;

– Оқушыны өмірге даярлау, бағыт беруде оқу үдерісін моделдеу (оның мақсатын, мазмұнын, оқыту формасын, әдістері мен тәсілдерін);

– Оқушының өзбеттілік жұмысын ұйымдастыра білу;

– Оқытудың белсенді әдістерін еркін меңгеру;

– Оқушы мен мұғалім ынтымақтастығы, қолайлы психологиялық ахуалды қамтамасыз ету [2; 21 б.].

Білім беру саласында жүргізілген әлемдік зерттеулердің нәтижелері тиісті кәсіптік қасиеттерге ие, оқыту және оқу үдерістерінің қажетті дағдылары мен терең

түсініктерін игерген мұғалімдер жастардың білімін сапалық тұрғыдан өзгерте алатынын көрсетіп отыр. 2012 жылы еліміздің біліктілік арттыру жүйесінде бастау алған деңгейлік бағдарламалар негізінде біліктілік арттырудың курстарынан өткен мұғалімдер арқылы бүгінде мектептерімізде тың сапалық өзгерістер әкелуде. Бұл Үшінші деңгей бағдарламасының басым бөлігі, түрлі тәсілдер қарастырылғанына қарамастан, сындарлы оқыту теориясы негіздерін қамтыған. Оқытудың сындарлы теориясы оқушылардың ойлауы олардың бұрынғы алған білімдері мен жаңа немесе сыныптағы түрлі дереккөздерден, мұғалімнен, оқулықтан және достарынан алған білімдерімен астастырыла дамиды деген тұжырымға негізделеді [3, 6–7бб]. Курс барысында интерактивті оқыту негізінде мұғалімдер бағдарламаны жеті модуль аясындағы қарастырылған түйінді идеялармен және оны жүзеге асыратын әдіс–тәсілдерді меңгереді, яғни Конфуций айтқандай «өзі жасап меңгеру» нәтижесінде кәсіби құзыреттіліктері арттады.

Кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру – кезеңдік үдеріс, яғни педагогикалық іс–әрекетте үнемі кәсіби шеберлікті арттыру қажет және аталған сатылар әрдайым қайталанады, бірақ жаңа сапада қайталанады. Өзін–өзі дамыту үдерісі биологиялық, әлеуметтік жеке тұлғалық ерекшеліктерге байланысты, ол жеке өмірін саналы ұйымдастырса, өзіндік дамуында қамтиды. Кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру үдерісі әлеуметтік ортаға тәуелді болып келеді, сондықтан орта кәсіби өзіндік дамуды ынталандыруы қажет [4, 58–64бб].

Біліктілікті арттырып тәжірибеге араласқаннан кейінгі мұғалімдердің дәстүрлі оқыту әдістемесіне көшіп кетпеуі үшін мектепішілік, аудандық, қалалық, облыстық, республикалық әдістемелік қолдау мен біріккен әрекетті жүйелі жүзеге асыру маңызды. Бүгінде желілік қоғамдастықтар, әртүрлі формада тәжірибе алмасулар, ортақ ойды ортаға салатын басылымдар, іс –тәжірибені тарату жұмыстарының жүйелі жүзеге асырылуда. Бұл өз кезегінде мұғалімге кәсіби қолдау, даму, кәсіби құзыреттіліктің арттыру қолайлы факторлары болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Игошев Б.М. Системно–интегративная организация подготовки профессионально мобильных педагогов: Дисс...д–ра пед. наук – М., 2008.– 394 с.

2. Пригожин А.И. Нововведения: стимулы и препятствия. Социальные проблемы инноватики.– М., 1989.– 192 с.

3. Шишов С.Е. Понятия компетенции в контексте проблемы качества образования. // Государства и образования, 2002 г., №2.

4. Тренерге арналған нұсқаулық. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектебі» ДББҰ, 2012. – 6–7 бб.

УДК 37.047

РАННЯЯ ПРОФИЛИЗАЦИЯ УЧАЩИХСЯ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В ФИЗИКО–МАТЕМАТИЧЕСКОМ ЛИЦЕЕ

Ибраева Карлыгаш Шунаевна
педагог–мастер, учитель начальных классов
КГУ «Физико–математический лицей
отдела образования города Костаная
управления образования акимата Костанайской области,
г.Костанай, Казахстан
E–mail: sakura–1564@mail.ru

Аннотация

В статье рассматриваются основные направления работы по ранней профилизации детей младшего школьного возраста. Автором описывается опыт взаимодействия с детьми начальных классов по созданию базы к профессиональному самоопределению ребенка. Профилизация с первых лет обучения открывает для детей новые возможности для комплексного развития, формируя у них важные навыки познавательной деятельности. В данной работе профилизация рассматривается как комплекс важных психолого–педагогических мероприятий, направленных на процесс социализации и профессиональной ориентации с младшего школьного возраста, расширяющая представления школьников о различных профессиях. Начальная школа должна стать первой ступенью в образовательном учреждении, где дети научаться самостоятельно думать и с ответственностью подходить к определенному выбору. В нынешних реалиях ранняя подготовка учащихся особенно актуальна.

Ключевые слова: *ранняя профилизация, начальные классы, предпрофильная подготовка, курсы внеурочной деятельности*

Аңдатпа

Мақалада бастауыш мектеп жасындағы балаларды ерте профильдеу бойынша жұмыстың негізгі бағыттары қарастырылады. Автор бастауыш сынып балаларымен баланың кәсіби өзін–өзі анықтау базасын құру тәжірибесін сипаттайды. Оқытудың алғашқы жылдарынан бастап профильдеу балаларға танымдық іс–әрекеттің маңызды дағдыларын қалыптастыра отырып, кешенді дамудың жаңа мүмкіндіктерін ашады. Бұл жұмыста профильдеу бастауыш мектеп жасынан бастап әлеуметтену және кәсіби бағдар беру процесіне бағытталған, оқушылардың әртүрлі кәсіптер туралы түсініктерін кеңейтетін маңызды психологиялық–педагогикалық іс–шаралар кешені ретінде қарастырылады. Бастауыш мектеп білім беру мекемесіндегі бірінші кезең болуы керек, онда балалар өз бетінше ойлауды және белгілі бір таңдауға жауапкершілікпен қарауды үйренеді. Қазіргі жағдайда оқушыларды ерте даярлау әсіресе өзекті.

Түйінді сөздер: *ерте профильдеу, бастауыш сыныптар, бейіналдындағы дайындық, сабақтан тыс курстар*

Abstract

The article discusses the main areas of work on early profiling of primary school children. The author describes the experience of interaction with primary school children to create a basis for the professional self–determination of the child. From the very first years of education, specialization opens up new opportunities for comprehensive development for children, forming important cognitive skills for them. In this paper, profiling is considered as a set of important psychological and pedagogical measures aimed at the process of socialization and professional orientation from primary school age, expanding students' ideas about various professions. Primary school should be the first step in an educational institution where children learn to think independently and approach a certain choice with responsibility. In the current realities, early training of students is especially relevant.

Key words: *early profiling, primary classes, pre–professional training, courses outside*

В современном быстро меняющемся мире перед человеком, и цивилизованным обществом в целом, стоят сложные задачи. Появилась необходимость все более ответственного подхода при выборе профессии, ориентируясь на общественные тренды и спрос. Исходя из этого, профориентация сегодня стала важнейшей составляющей в учебно–воспитательном процессе.

В настоящее время в нашем лицее накоплен достаточно большой опыт форм и методов работы по профориентации старших школьников [1].

Несмотря на то, что младшим школьникам до выбора профессии весьма далеко, важно, чтобы именно на данном этапе начиналась подготовительная работа по профориентации. Ведь именно в начальных классах у ребенка можно выявить избирательное отношение к разным школьным предметам и обнаружить склонность к одному или нескольким из них. Таким образом, цель предпрофильной подготовки – это развитие внутренних психологических ресурсов ребенка, создание образовательной среды, насыщенной возможностями для выявления и реализации предпрофильных способностей, учащихся через развитие интереса к тому или иному предмету [2].

Уже на этой стадии создается определенная наглядная база, на которой и будет строиться дальнейшее развитие профессионального самосознания.

В силу своего возраста первоклассники мечтают стать артистами, фигуристами, космонавтами. Но, становясь старше, отказываются от своей мечты, боясь, что не смогут ее реализовать. Но доказательством того, что мечты сбываются, служит наглядный пример. В этом учебном году в лицее впервые прошла акция «Парта героя», где юным лицеистам рассказали о космонавте Дмитрие Петелине, который родился в Костанае, учился в нашем лицее и сумел воплотить свою детскую мечту в реальность. Стоит отметить, что психологической особенностью младших школьников является подражание взрослым. И как результат – «самоопределение» учащихся на основе имеющихся познаний о видах труда и сравнения разных профессий. Поэтому ранняя профилизация в начальной школе важна и является стартовым этапом в профильном обучении[3].

Интеграция урочной и внеурочной деятельности учащихся в учебно–воспитательном процессе, а также сотрудничество со внешкольными организациями и взаимодействие с родителями позволяет эффективно вести работу по ранней профилизации.

Организация такой работы в начальной школе требует комплексного, системного подхода [4]. В нашем лицее ведется опытно–экспериментальная работа «Ранняя профилизация учащихся начальных классов в области преподавания предметов естественно–математического направления». В связи с тем, что дети обучаются в лицее с физико–математическим уклоном, учителя больше внимания уделяют развитию логического, творческого, креативного мышления, поиска нестандартного решения поставленных задач. В данном случае, реализация ранней профилизации по предметам естественно– математического направления в начальных классах позволит создать условия для осуществления преемственности – основного принципа образовательного процесса, обеспечивающего повышение качества естественно – математического образования в целом.

Постоянной и целенаправленной работой по социализации личности и проф-ориентации является учебный процесс. На всех уроках в начальной школе подчеркивается значимость и необходимость трудовой деятельности, воспитывается чувство ответственности за свою работу и свои решения. Одновременно с основной задачей решается и другая: дети, играючи, подводятся к одному из главных выборов в жизни – выбору профессии. Возможности казахстанских учебников начальной школы достаточно широки для работы в этом направлении. Например, на уроках математики встречаются текстовые задачи о профессиях, связанных со строительством. На уроках русского языка ведется тематическая словарная работа, на естествознании и познании мира дети открывают для себя мир интересных профессий. На уроке чтения изучаются разные произведения, в том числе и современные произведения казахстанских авторов о профессиях. На уроках трудового обучения, музыки, изобразительного искусства учащиеся могут на практике применить свои знания [5].

Элементом непрерывного профориентационного сопровождения младших школьников является также пропедевтика предпрофильной подготовки через внеурочную деятельность. Это позволяет учителю выявлять и учитывать индивидуальность каждого ребёнка, развивать креативность, навыки практической деятельности.

В начальных классах лицея успешно практикуется оптимизационная модель внеурочной деятельности, которая представляет учащимся возможность выбора различного спектра занятий, направленных на их развитие. Содержание занятий

формируется посредством различных форм организации, таких как спортивные секции, экскурсии, викторины, соревнования, конкурсы, акции и другие.

В рамках реализации инновационного проекта проводятся курсы внеурочной деятельности начального общего образования – это «Логика», «Школа грамотеев», «Основы геометрии», «Шахматы», «Робототехника». На этих курсах по выбору учащимся предоставляется возможность осознанно дифференцировать свои интересы и исследовать свои способности.

Учитель включает в уроки развивающие упражнения, в соответствии с рассматриваемой способностью и профессией [6]. Например, спроектировать дом для сказочного персонажа, смоделировать одежду для куклы, расследовать несколько дел, вывести новое растение по заданным признакам, нарисовать транспорт будущего или даже проанализировать дорожно–транспортную ситуацию. Все они имеют игровой, занимательный, исследовательский характер.

Важно отметить, что особую роль в выборе школьниками профильных, а впоследствии и профессиональных предпочтений, играет и дополнительное образование. Большинство учащихся начальной школы нашего лицея, помимо школьных курсов и внеурочной деятельности, посещают художественную школу, детско–юношескую спортивную школу, музыкальную школу, Школу детского творчества, школу технического моделирования и другие.

Можно сделать вывод: в распоряжении учителя начальных классов имеется огромный арсенал педагогических подходов, методов взаимодействия, технологий, различных возможностей для того, чтобы ребенок уже на базовом этапе – начальной школе – знал и имел представления о профессиях и профилизации в целом.

Одна из акцентных форм работы с учащимися – это вовлечение в процесс обучения их родителей. Некоторые дети хотят идти по стопам родителей, им интересны профессии мам и пап. В будущем, это могут быть трудовые семейные династии. Но работу с родителями необходимо правильно и системно выстроить.

Немаловажной задачей ранней профилизации в начальной школе также является ориентация ученика на задания, которые побуждают его самостоятельно добывать знания, быть исследователем. Решению данной задачи способствует проектно–исследовательская деятельность младших школьников.

Ежегодно учащиеся начальных классов лицея представляют свои научно–исследовательские проекты на городской и областной научно–практической конференции, где занимают призовые места. Участие в проектной деятельности в лицее начинается с первых дней ребенка в школе. Таким образом, на протяжении четырех лет обучения у младших школьников накапливается довольно богатый запас сведений о профессиях.

Таким образом, можно сделать вывод о том, что профориентация с начальных классов является важной и неотъемлемой частью работы в общем учебном процессе. Поскольку школа – одна из главных институтов социализации личности, интеграции ребенка в общество и профессиональное пространство, в том числе.

Исходя из всего вышесказанного можно сделать вывод, что система профильного обучения старшей ступени должна обязательно базироваться на результатах предпрофильной подготовки в основной школе, которая в свою очередь невозможна без опоры на предпрофильное воспитание в начальной школе.

Список литературы:

1. Пряжников Н.С. Школьная профориентация: мечты и реальность / Н.С.Пряжников // Школьный психолог. – 2003.– № 4. – С.65–75

2. Алешина Н.В. Ознакомление школьников с окружающим миром и социальной действительностью. Начальная школа. – М, 2003. – С. 23–26

3. Панина С.В. Самоопределение и профессиональная ориентация учащихся: учеб. и практ. / С.В.Панина. – 3–е изд,перераб. и доп. –М.: Юрайт, 2017. – С.56

4. Кузнецова Г.Н. Ранняя профориентация в дошкольном образовании: Сущностные характеристики // Современные проблемы науки и образования. – 2019. – № 2. – С.45–55

5. Кожахметова К.Ж. Казахская этнопедагогика: методология, теория, практика. – Алматы, 1998. – С. 40–44

6. Профессии: изучаем и раскрашиваем // Серия «Окружающий мир» худ. Л.Ю.Тетерина и В.А.Аржевитин – М, 2011. – С.34.

УДК 877.161.1

ПРЕПОДАВАНИЕ РУССКОГО ЯЗЫКА В ШКОЛЕ С НЕРУССКИМ ЯЗЫКОМ ОБУЧЕНИЯ

Ибрашева Дамиткен Булатаевна
педагог–эксперт, учитель русского языка и литературы
общеобразовательная школа имени Әлихана Бөкейхана
отдела образования г.Костаная, Казахстан
E–mail: idamitken@mail.ru

Аннотация

В статье рассматриваются основные проблемы обучения русскому языку в казахстанских школах с нерусским языком обучения. Освещены как объективные, так и субъективные проблемы, связанные с человеческим фактором.

Ключевые слова: *русский язык как неродной/иностранный проблемы в обучении русскому языку, образование.*

Аңдатпа

Мақалада орыс тілінде оқытпайтын қазақстандық мектептерде орыс тілін оқытудың негізгі мәселелері қарастырылады. Адам факторына қатысты объективті де, субъективті де мәселелер қамтылған.

Түйінді сөздер: *орыс тілі, орыс тілін оқытудағы, білім берудегі Ана тілі/Шетел тілі ретінде.*

Abstract

The article is about the main problems of teaching Russian language in Kazakhstan's schools with non–Russian language of education. Both objective and subjective problems related to the human factor are highlighted.

Key words: *Russian as a non–native/foreign language, problems in teaching of Russian Language, education.*

Русский язык в Казахстане играет важную роль в образовательной системе, предоставляя доступ к разнообразным возможностям и ресурсам. Многоязычное обучение является ключевым элементом формирования гармоничного образовательного пространства, способствуя уважению к разнообразию языков и культур.

Определение Республики Казахстан как полиэтнического государства диктует необходимость формирования поликультурной личности. Наряду с обязательным владением государственным языком, для более полной реализации своих социальных функций в различных сферах общественной жизни, выпускникам школ с казахским языком обучениянеобходимо умение решать задачи реальной коммуникации и на русском языке.

Русский язык – обязательный предмет в общеобразовательных школах Казахстана. Более того, свыше 40 процентов всех учащихся Казахстана обучаются в школах с исключительно русским языком обучения. Мы делаем это не ради политики. Русский язык – наше великое богатство» [1].

Важность учебного предмета «Русский язык и литература» для школ с нерусским языком обучения определена приоритетным статусом русского языка как средства межнационального общения в Республике Казахстан и его значимостью в создании полиязычного пространства.

Задачи обучения русскому языку и литературе в нерусской школе:

– повысить эффективность обучения за счет современных цифровых технологий;

– интегрировать содержание обучения прошлого и текущего учебного года в целях восполнения пробелов в знаниях обучающихся;

– эффективно проводить оценивание языковой, речевой и коммуникативной компетенций; – усилить навыки чтения текста и обработки информации с учетом типовых заданий международных исследований PISA, PIRLS и др;

– усилить функциональный аспект обучения русскому языку, интегрируя языковой материал с речевым;

– повышать интерес к чтению художественной литературы;

– организовать системную работу по совершенствованию орфографической, пунктуационной и стилистической грамотности;

– совершенствовать виды, формы работ на уроке, направленные на формирование функциональной грамотности.[2].

Изучение учебного предмета «Русский язык и литература» способствует развитию коммуникативных навыков в устной и письменной речи. Целью обучения учебному предмету «Русский язык и литература» является совершенствование навыков речевой деятельности, основанных на владении системой разноуровневых языковых средств, соблюдении правил и норм русского литературного языка, правил речевого этикета, что способствует развитию функциональной грамотности обучающихся.

Основная цель – формирование коммуникативной компетенции учащихся путем использования языкового и речевого материала в контексте общения, умения пользоваться русской речью при параллельном владении родным языком.

Роль и место учебного предмета «Русский язык и литература» в школе с казахским языком обучения предопределяется особенностями современного социального заказа, ориентирующего на такое изучение языка, которое бы сделало возможным его широкое использование в качестве средства общения между людьми – носителями разных языков в контексте диалога национальных культур народов Казахстана.

Пробелы в обучении русскому языку в младшем и среднем звене приводят к тому, что из–за низкого уровня лексического запаса ученики не могут воспринимать текст на слух, понимать прочитанный текст, отвечать на вопросы и т.д.

Можно выделить следующие признаки неуспеваемости по русскому языку в школе с казахским языком обучения:

1. Незнание базовой лексики.
2. Непонимание вопросов.
3. Неумение выражать свои мысли.
4. Неумение правильно строить предложения.
5. Неумение употребить знакомый материал в новой ситуации.
6. Пассивность на уроке, отвлекаемость, стремление перевести разговор на посторонние темы.
7. Постоянный переход на родной язык.[3].

Также трудности в обучении русскому языку в школе с казахским языком обучения обусловлены расхождениями в системах казахского и русского языков, отсутствием некоторых грамматических категорий русского языка в казахском языке,

несовпадением их функций в казахском и русском языках, расхождениями в способах выражения тех или иных грамматических значений. А, кроме того, нерегулярностью языковых явлений в самом русском языке: чем больше в языке исключений из правил, тем труднее он усваивается.

Для всех изучающих русский язык как неродной особую трудность представляют следующее:

категория рода: в русском языке есть мужской род, женский род и средний род. В русском языке категория рода охватывает не только имена существительные, но и имена прилагательные, местоимения, глагольные формы. От правильного определения рода, зависит усвоение грамматики русского языка. Неправильное определение родаприводит к следующим ошибкам: мой школа, красивый мама, горячий вода, большой комната, мама сказал, одна газет, моя дядя, умная и т.п.

В казахском языке категория рода отсутствует.

категория одушевленности/ неодушевленности: в русском языке категория одушевленности/неодушевленности больше грамматическая, формальная, то в казахском языке к одушевленным существительным относятся имена существительные, обозначающие людей, собственные имена, клички и названия животных и птиц. К неодушевленным существительным относятся остальные существительные.

Ударение: и в казахском и в русском языках ударение является экспираторным. В русском языке ударение имеет словоразличительное значение, оно беглое. Например: замок, – замок. В казахском языке оно имеет словоразделительное значение и падает только на последний слог слова. При прибавлении аффиксов ударение передвигается на последний слог слова. Например: оқу, – оқушы, – оқушылар – оқушыларға.

Предлоги: ошибки в употреблении падежей с предлогами занимает большое место в устной и письменной речи школьников всех классов. Наиболее характерными из них являются следующие:

1. Пропуск предлога: «Брат уехал деревню» (в), «живет Москве» (в), « пришла братом» (с);
2. Замена одного предлога другим:«Мама пришла от магазина » (с), «Арман взял карандаш от пенала» (из);
3. Употребление предлога, когда он не нужен:« пишу с ручкой», «пишу с мелом».

Все ошибки допускают оттого, что в казахском языке нет предлогов, и поэтому учащиеся не знают как их использовать.

Для повышения мотивации к изучению русского языка ученикам, необходимо использовать разнообразные формы и методы работы: творческие работы, занимательные наглядные, словесные игры, различные виды карточек, как для индивидуальной работы, так и для групповой, загадки, ребусы, кроссворды и т.д. [4].

Большую роль в обучении русскому языку имеет и внеклассная работа. Чтобы учащиеся овладевали русским языком нужно предоставить возможность говорить, слушать, читать и писать на русском языке.

Для определения уровня владения русским языком,можно использовать такие приемы:

1) беседы на тему: «Моя семья», «Мое детство», «Мой распорядок дня».
2) Работа с текстом: Чтение, пересказ, анализ текста.
3) Списывание текста, составление вопросов к прочитанному тексту
4) Диктанты
5) Тесты

Для повышения мотивации к изучению русского языка учащимися, которые не владеют русским языком вообще или имеют очень низкий уровень владения

разговорным русским языком, следует использовать разнообразные формы и методы работы.

1. Использовать игры, ситуативной беседы, ролевая игра сказочного содержания

2. Просмотр фильмов на русском языке с пересказом и обсуждением в конце.

3. Выразительное чтение стихотворения наизусть

4. Знакомство с творчеством русских писателей, художников

5. Прослушивание и исполнение песен на русском языке

Ученикам нравиться, когда на уроках используется игровые технологии, это создает морально – психологический климат, положительное эмоциональное настроение, пробуждает интерес к изучению предмета, способствует коммуникативной активности, развивает творческие способности учащегося.

От природы каждый ребенок наделен разнообразными творческими способностями. Педагог должен создать условия для их проявления и развития. Основным стимулом к учебе должен стать интерес и любознательность, желание познать самого себя. Стихи, загадки. Скороговорки, считалочки, составление кроссвордов являются прекрасной основой для развития речи, мышления, памяти учащихся.

На уроках по обновленному содержанию образования учащиеся учатся умению критически оценивать себя и свою работу. Критическое мышление – это умение находить альтернативные подходы для решения жизненных задач. Когда ученик в любой ситуации, не теряя самообладания, решить проблему. Если он предлагает нестандартное решение каких –то вопросов, то это критически мыслящая личность. Такой ученик становиться лидером, ответственным и справедливым. Это – любознательный человек, умеющий рефлексировать свое будущее.

Воспитание человека, гражданина– задача сложная, многогранная. Творчество – самый мощный импульс в развитии ребенка. Потенциальная гениальность живет в каждом человеке, и задача учителя – развивать творческие силы в маленьком человеке. Но для творческой атмосферы необходимы свобода и ощущение уверенности в том, что творческие проявления будут замечены, приняты и правильно оценены.

В современной школе всегда была и остается миссия – воспитание и обучение «Будущего страны» и «Будущего нации».

Список литературы:

1. Назарбаев Н. Указ Президента Республики Казахстан от 29 июня 2011 года № 110 «О Государственной программе развития и функционирования языков в Республике Казахстан на 2011–2020 годы» [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL: http://online.Zakon.kz

2. Альмагамбетова Л.С., Кабдирова А.А. Мониторинг трудностей педагогов в понимании содержания, методов, форм организации учебного процесса в условиях обновления содержания образования Республики Казахстан. URL: https\\cyberleninka.ru

3. Руководство для учителя / Образовательная программа курсов повышения квалификации педагогических кадров по предметам «Русский язык и литература» в школах с казахским языком обучения. 2016г.

4. Отличительные особенности казахского языка от русского. URL: https://www.u–s.kz/publ/3932–otlichitelnye–osobennosti–kazahskogo–yazyka–ot–russkogo.html

УДК 37.026.5

В СОДРУЖЕСТВЕ НАУК

Иванова Ирина Григорьевна
пелагог–исследователь, учитель русского языка и литературы
КГУ «Урицкая школа–лицей отдела образования
Сарыкольскогорайона»
управления образования акимата Костанайской области,
п.Сарыколь, Казахстан

Нурпеисова Сабина Сериковна
педагог–эксперт, учитель математики
КГУ «Урицкая школа–лицей отдела образования
Сарыкольскогорайона»
управления образования акимата Костанайской области,
п.Сарыколь, Казахстан
E–mail: sabinchik94@mail.ru

Аннотация

Цель интегрированного урока – показать тесную связь предметов русский язык и математика, который ведут два учителя. Необычная форма данного занятия помогает учителю пробудить в учениках интерес к изучению данных предметов. Интегрированный урок способствует переносу знаний, умений, навыков из русского языка в математику и из математики в русский язык. Использование в работе интегрированных уроков способствует воспитанию широко эрудированного человека, обладающего целостным мировоззрением, способностью самостоятельно систематизировать имеющиеся у него знания и нетрадиционно подходить к решению различных проблем.

Ключевые слова: *интеграция, потенциал учащихся, мышление, логика, коммуникативные способности, сравнивать, обобщать, делать выводы, эффективность.*

Аңдатпа

Интеграцияланған сабақтың мақсаты–екі мұғалім жүргізетін орыс тілі мен математика пәндерінің тығыз байланысын көрсету. Бұл сабақтың ерекше формасы мұғалімге оқушылардың осы пәндерді оқуға деген қызығушылығын оятуға көмектеседі. Интеграцияланған сабақ орыс тілінен математикаға және математикадан орыс тіліне білім, білік, дағдыларды тасымалдауға ықпал етеді. Жұмыста интеграцияланған сабақтарды қолдану біртұтас дүниетанымы, өз білімін дербес жүйелеу және әртүрлі мәселелерді шешуге дәстүрлі емес көзқарасы бар кең білімді адамды тәрбиелеуге ықпал етеді.

Түйінді сөздер: *интеграция, оқушылардың әлеуеті, ойлау, логика, қарым–қатынас қабілеті, салыстыру, жалпылау, қорытынды жасау, тиімділік.*

Abstract

The aim of the integrated lesson is to demonstrate the close connection between the subjects of Russian language and Mathematics, which are taught by two teachers. The unconventional format of this lesson helps the teacher to stimulate students' interest in studying these subjects. The integrated lesson facilitates the transfer of knowledge, skills, and abilities from Russian language to Mathematics and vice versa. The use of integrated lessons contributes to the cultivation of well–rounded individuals with a holistic worldview, the ability to independently systematize their knowledge, and a non–traditional approach to solving various problems.

Key words: *integration, students' potential, thinking, logic, communicative abilities, compare, generalize, make conclusions, effectiveness.*

В условиях быстрого роста объема информации возможность ее восприятия и осмысления резко уменьшается, поэтому идеи интеграции все настойчивее проникают в школьную практику. Известный педагог В.А. Сухомлинский считал, что нужно знакомить детей с каждым предметом в его связи с другими, «открыть его так, чтобы кусочек жизни заиграл перед детьми всеми красками радуги». Будущее школы

связано с синтезом разных учебных предметов и, прежде всего, предметов гуманитарного и математического циклов.

Интегрированные уроки развивают потенциал самих учащихся, побуждают к активному познанию окружающей действительности, к осмыслению и нахождению причинно–следственных связей, к развитию логики, мышления, коммуникативных способностей, способствуют развитию речи, формированию умения сравнивать, обобщать, делать выводы [1]. Форма проведения интегрированных уроков нестандартна, увлекательна, направлена на совершенствование знаний в области учительской практики. Поэтому использование различных видов работы поддерживает внимание учеников на высоком уровне, что позволяет говорить о развивающей эффективности таких уроков. Они снимают утомляемость, перенапряжение учащихся за счет переключения на разнообразные виды деятельности, резко повышают познавательный интерес, служат развитию воображения, внимания, мышления, речи и памяти школьников. Интеграция дает возможность для самореализации, самовыражения, творчества учителя, способствует раскрытию способностей его учеников. Обращение к интеграциикак средству создания целостного восприятия учебного материала объясняется рядом преимуществ этого достаточно нового вида образовательной деятельности на уроке.

Что же послужило поводом интеграции, казалось бы, таких несовместимых предметов, как математика и русский язык? Попробуем ответить на этот вопрос. Во–первых, снижение интереса к обучению, во–вторых, необходимость поиска новых подходов к обучению, в–третьих, создание условий для развития личности учащихся и формирования у них ключевых компетенций.

Современное обществопридерживается стереотипа о противоположности таких наук, как математика и русский язык. Мир считает, что русский язык и математика – это две науки, между этими науками нет ничего общего, так как одна является гуманитарной, а другая требует точности и слаженности. Но математика, так же, как и поэзия, театр, искусство, стремится к познанию и красоте, то же происходит и в языке. Мы представляем проект о двух, на первый взгляд, очень разных, но тесно связанных друг с другом науках – математике и русском языке. Недаром в древности говорили: «Без грамматики не выучишь математики». Современные подростки часто отдают предпочтение какой–то одной области науки и считают, что если в будущем они захотят связать свою жизнь с филологией, то математика им совершенно не пригодится, и, наоборот, если захотят стать математиками, то знания правил русского языка не будет важным [2]. Мы доказали на уроке обратное и убедили обучающихся в том, что знания русского языка и математики помогут справиться с поставленной задачей.

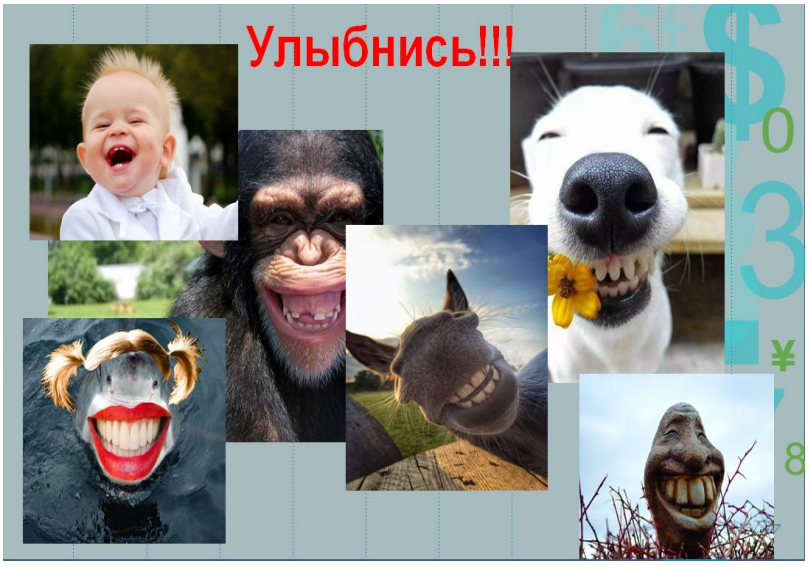
На первый взгляд, эти два предмета очень разные, но тесно связаны друг с другом. И, чтобы в этом разобраться, мы решили провести интегрированный урок «В содружестве наук» по темам «Решение линейных неравенств с одной переменной» и «Местоимения». Цель интегрированного урока – повысить интерес к этим двум основным дисциплинам. Необычная форма данного занятия помогает учителю пробудить в учениках интерес к изучению данных предметов, способствует воспитанию широко эрудированного человека, обладающего целостным мировоззрением, способностью самостоятельно систематизировать имеющиеся у него знания и нетрадиционно подходить к решению различных проблем.

Привёдем наиболее интересные моменты урока.

1. *Приветствие.* Слова известного математика Софьи Ковалевской «Нельзя быть математиком, не будучи в то же время поэтом в душе» [3].

2. *Эмоциональный настрой на урок* «Улыбнись» (приложение 1).

Приложение 1

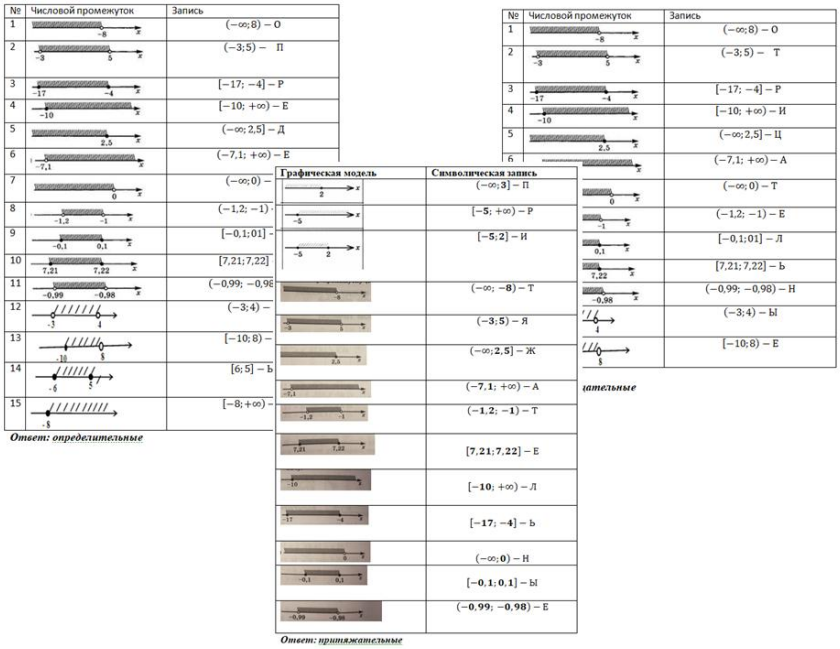
3. *Актуализация знаний.* Для того чтобы лучше запомнить разряды местоимений, ребятам было предложено следующее задание: решив неравенство, определить разряд местоимений и таким образом объединиться в группы (приложение 2).

Приложение 2

4. *Приём «Всё нужное в сундук».* Работая в группах, обучающиеся должны были на числовых лучах записать числовой промежуток, который позволит найти букву и затем составить слово, которое обозначает разряд местоимений (приложение 3).

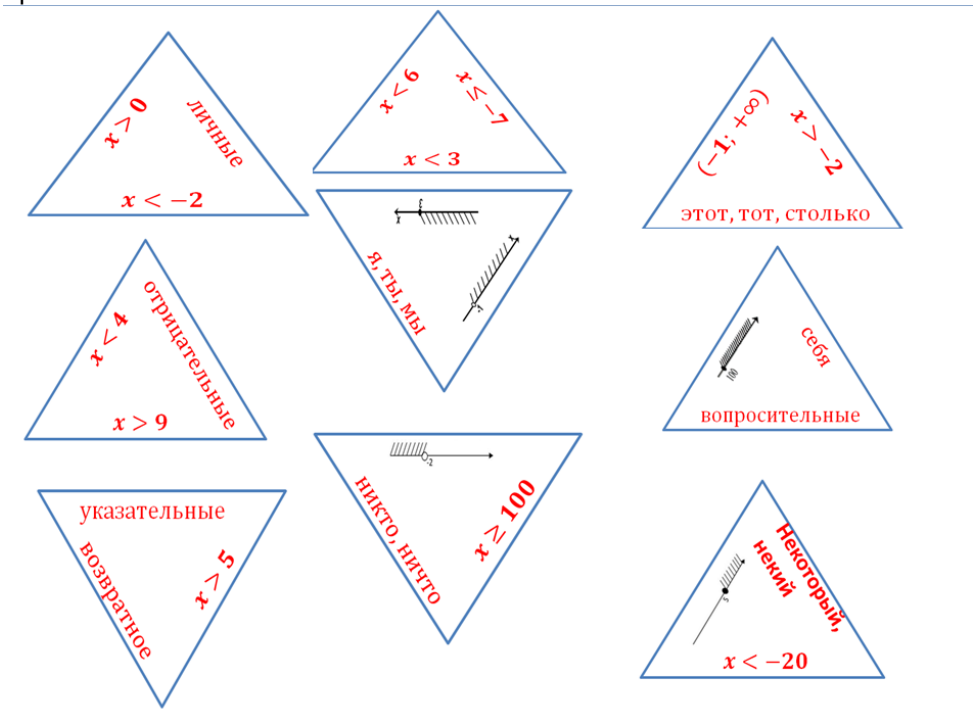
Приложение 3

5. *Метод TARSIA* является отличным инструментом для стимулирования творческих способностей учащихся, а также позволяет сделать 100% охват проверки, насколько учащиеся знают определенный объем материала [4].

Учащиеся, решая линейные неравенства и определяя разряды данных им местоимений собрали большой треугольник (приложение 4).

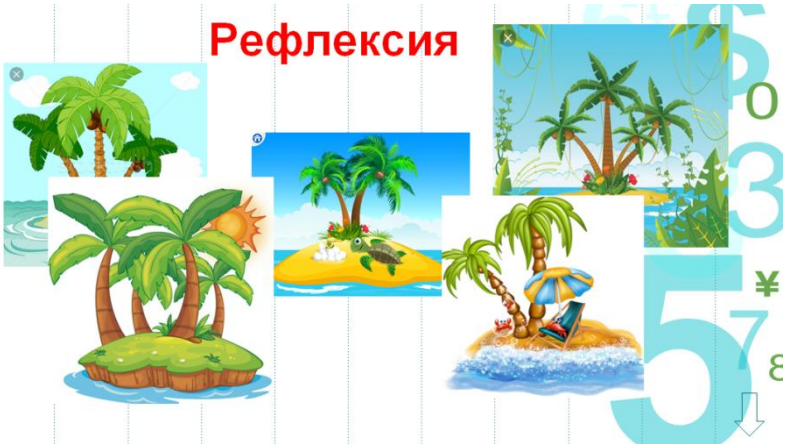
Приложение 4

6. *Физминутка.* В качестве физминутки используем мультфильм «Капитан Краб: Местоимения» [5] https://www.youtube.com/watch?v=b78mNxy3GQQ, при этом обучающиеся отдыхая, считают количество местоимений.

7. *Рефлексия* деятельности каждого учащегося «Острова». Чтобы понять, освоили ли обучающиеся темы двух предметов (приложение 5).

Приложение 5

Остров возвратного местоимения (все понравилось, я бы хотел (а) еще вернуться на этот урок)

Остров вопросительных местоимений(у меня еще остались вопросы)

Остров неопределенных местоимений (я не до конца понял тему)

Остров личных местоимений (я доволен своей работой)

Остров указательных местоимений (я могу объяснить тему другому ученику)

Остров определительных местоимений (я отлично понял (а) тему)

Остров притяжательных местоимений (я уверенно чувствовал (а) себя на уроке)

Остров относительных местоимений (я получил (а) удовольствие от урока, но мне не до конца понятна тема)

Остров отрицательных местоимений (урок мне не понравился, было скучно)

Подводя итог урока, с уверенностью можно сказать, что мы смогли пробудить интерес к творчеству, показать привычные вещи под другим углом зрения, заложить основы нестандартного мышления и дать возможность прочувствовать удовлетворение и радость от результатов работы.

Список литературы:

1. Лакоценина Т.П. Научно–практич. пособие для учителей, методистов, руководителей учебных заведений, студентов пед. учеб. заведений, слушателей ИПК. – Ростов–н/Д: Изд–во «Учитель», 2008. – 256 с.

2. Браже Т.Г. Интеграция предметов в современной школе / Т.Г.Браже // Литература в школе. – 2011. – № 5. – С. 150–154.

3. Афоризмы о математике и математиках. URL: https://nsportal.ru/shkola/vneklassnaya–rabota/library/2014/11/09/aforizmy–o–matematike–i–matematikakh

4. Метод TARSIA. URL: https://www.tarsiamaker.co.uk/

5.Мультфильм «Капитан Краб: Местоимения». URL: https://www.youtube.com/watch?v=b78mNxy3GQQ

ӘОЖ 37.025.7

ПРОБЛЕМАЛЫҚ ОҚЫТУ ӘДІСІ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУ

Исина Асем Балгабаевна
қазақ тілі мен әдебиет пәнінің мұғалімі
Қостанай қаласындағы физика–математикалық бағытындағы
Назарбаев Зияткерлік мектебі**,** Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: Karigul_b@kst.nis.edu.kz

Кәріғұл Баян Қайырханқызы
қазақ тілі мен әдебиет пәнінің мұғалімі
Қостанай қаласындағы физика–математикалық бағытындағы
Назарбаев Зияткерлік мектебі, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: Issina_a@kst.nis.edu.kz

Аңдатпа

Мақалада мұғалімнің іс–әрекетті зерттеу жұмысының тәжірибесі көрсетілген. Гипотеза жасау арқылы оқушылардың зерттеушілікке тартылу жолдары қарастырылады. Оқушылардың оқу–танымдық қабілеті, сын тұрғысынан ой айту, пікір білдіру, дәлел келтіру дағдыларының қалыптасуы жұмыс нәтижесі болып табылады. Бақылау нәтижесінде келесідей өзгерістерді байқауға болады. Сыртқы жиынтық бағалау емтиханына дайындық жұмысын ұйымдастыру кезеңінде деңгейі төмен деп саналған оқушыларда қарқынды даму байқалды.

Түйінді сөздер: *мәселе, шешу жолы, қабілет, әдіс–тәсілдер, гитотеза.*

Аннотация

В статье представлен опыт исследования деятельности учителя. Рассмотрены способы вовлечения учащихся в исследования путем выдвижения гипотез. Результатом работы является формирование у учащихся познавательных способностей, критического мышления, самовыражения, навыков аргументации.В результате мониторинга можно наблюдать следующие изменения. В период организации подготовительной работы к внешнему суммативному оцениванию наблюдалось у учеников положительная динамика, чей уровень считался низким.

Ключевые слова: *проблема, обзор решения, способность, методы, гипотеза.*

Abstract

The article lays out the experience a teacher's research. Methods of involving students in research by developing the hypotheses are considered. The work outcome is the formation of cognitive abilities, critical thinking, self–expression, and argumentation skills in students. As a result of monitoring, the following changes can be observed. During the period of preparatory work for the external summative assessment, the positive dynamics among less able students was observed.

Key words: *problem, solution, ability, methods, hypothesis.*

Проблемалық оқыту– проблемалық ситуация туғызумен оқушылардың оқу проблемасын дербес шешулері бойынша іс–әрекеттерін басқару болып табылатын оқыту түрі[1].

Гипотеза –белгілі бір құбылысты түсіндіру үшін алға тартылатын және тәжірибе түрінде тексеруді және сенімді ғылыми теория болып қалыптасу үшін теориялық негізді талап ететін ғылыми болжам, дәлелденбеген тұжырымдама, жорамал [1].

Оқытуда проблемалық оқытуды қолдану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын, интеллектуалдық даму деңгейін, шығармашылық тапсырмаларды орындаудағы дербестік дәрежесін арттырады. Оқытуда проблемалық оқыту технологиясын қолдану білім берудің сапасы мен тиімділігіне, оқушылардың танымдық қабілетінің дамуына оң әсерін тигізеді.

Іс–әрекеттегі зерттеуді жүргізудің себебі – оқытуы қазақтілді емес 10–сынып оқушыларының сыни–тұрғысынан ойлануы, жеке көзқарасын білдіруі,

бағалауы төмен деңгейде. Әдістердің бірін қолдана отырып, жеке тәжірибеге диагностика жасалды.

Кесте 1 – SWOT талдау

Мықты жақтары: – гипотеза оқушыларды оқу үрдісіне тартады, оқушылар тақырыпқа болжам жасай алады; – гипотеза әр оқушының сөздік қорын дамытады, терең ой айтуға жетелейді; – мұғалім сабақты жоспарлағанда,гипотеза жасау әдісін сабақтың әр кезеңінде қолдана алады.	Әлсіз жақтары: – оқушының қабілетін ашатын, қызығушылығын оятатын сараланған тапсырмалардың болмауы; – оқушының өз–өзін және өзгені шынайы бағалауға дағдыланбауы; – оқушының сын тұрғысынан ойын жүйелі жеткізе алмауы.
Мүмкіндіктері: – оқушы кез–келген оқылым тапсырмасын тек түсініп қана қоймайды, мазмұнына терең анализ жасай біледі; – айтылым тапсырмасында сұраққа жауап бергенде, тың идеялар айтып, өмірмен байланыс орната алады (факт, дәлел, мысалдар келтіріп); – пікірсайыс турниріне, дебатқа қатысып, еркін ойын жеткізе біледі, аудиториядан қорықпайды.	Қауіп–қатері: – оқушылардың оқу–танымдық қабілетінің төмендігі; – оқушылардың сөздік қорының әлсіздігінен ; – оқушылардың сын тұрғысынан ой айту, пікір білдіру, дәлел келтіру дағдысының әлісіздігі.

Мәліметтерді жинақтау барысында оқушылармен кері байланыс орнатылып, неден қиналатыны анықталды. Саралау барысында оқушылардың келесі әлсіз жақтары анықталды: оқу–танымдық қабілетінің төмендігі, сын тұрғысынан ойын айту, пікірін білдіру, дәлел келтіру дағдысының қалыптаспағандығы айқындалды. *Диагностикалық нәтижелерге сүйене отырып, жақсартуды қажет ететін бағыттары анықталды.*

Кесте 2 – Жақсартудың бағыттары

Жақсартуды талап ететін облыс	Анықталған салалардағы қиындықтардың себептері неде?	Қиындықтардың себептері өзара қалай байланысты	Қиындықтардыңшешу жолдары
Болжау	Оқушылардың дағдыларына қарай қызығушылына әсер ететін тиімді әдіс–тәсілдерді, ресурстарды таңдау	Екінші тілде білім алатын оқушылар үшін сипаттау, көргенін айту, берілген ресурстың мағынасын ашу, оның тереңдігіне үнілу, саралау, тиімді–тиімсіз жақтарын айту, сараптама жасау қиынға соғады. Оның басты себебі – сенімсіздік, қателесуге қорқуы, сөздік қорының жетіспеуі. Оқушылардың жеке ерекшеліктері мен оқу мүмкіндіктерін зерттеу үшін диагностикалық құралдардың аздығы. Күн сайын заманауи технологияның дамуымен байланысты оқушылардың	Өз бетінше іздену жұмыстарын жүргізу; Уақытты тиімді пайдалану; Лексико–грамматикалық сөздікпен жұмыс жасау; Сабақта пәнаралық байланыс орнату; Жаһандық мәселелерді қозғау; Тақырыпқа байланысты өмірден мысал келтіруге дағдыландыру; Қосымша сабақта дебат өткізу.
Зерттеу	Оқушылардың қызығушылығын, ынтасын арттыратын тақырып ұсыну		
Бағалау	Оқушылардың дағдыларына сәйкес тапсырмаларды таңдау		

		күнделікті қарым–қатынастан гөрі виртуалды қатынасқа бейімделуі, оқушылардың шынай өмірдегі коммуникативтік дағдыларының әлсіреуі; Қазақ тіліндегі ресурстардың аздығы.	

Оқушылармен жүргізілген сұхбат нәтижесін шығару барысында оқушыларда кездесетін тілдік кедергілерді жою үшін қолданылатын тиімді әдіс–тәсілдер белгіленді. Сабақ үрдісінде зерттеу дағдысын жетілдіруде төменде аталған әдіс–тәсілдердің тиімді екені зерттеу барысында анықталып, нақтылана түсті.

Кесте 3 – Тиімді әдіс–тәсілдер[2].

1. «Болжау жасау» әдісі	7. «Бес саусақ» әдісі
2. «Төрт сөйлем» әдісі	8. SWOT–талдау
3. «7 неге?» сұрағы	9. Сократтық үлгідегі әңгіме
4. «ПОПС» формуласы	10. «Бір жағынан, екінші жағынан»
5. Ойлаудың алты қалпағы	11. Графикалық органайзер
6. «Пирамада» рефлексиясы	12. ВЕНН диаграммасы

Проблема: Қазақ тілі мен әдебиеті (Т2) пәні оқушылардың тілдік дағдыларын меңгертуді, сондай–ақ өмірде қолдана білуін көздейді. Осы мақсатқа жету екінші тілде білім алушыға қиынға соғады. Басты проблема – тілді түсінбеу, сөздің мағынасын контексте ажырата алмау, ойын жеткізе алмау.

*Күтілетін нәтиже: Г*ипотеза жасау арқылы оқушы ашылады, өзіне сенімділік ұялатады, проблеманың қыр–сырын ажырата бастайды, бағалайды және сынды қабылдай біледі, білімін кеңейтеді, сөздік қорын молайтады.

Қазақ тілі мен әдебиеті сабағында мұғалім оқушыларды зерттеушілікке тарту үшін келесі жұмыс түрлерін ұсынады [3]:

- гипотеза жасау;
- сұрақ құрастыру;
- ұғымдарға анықтама беру;
- жұмыс жоспарын құру;
- бақылаулар жасау;
- ақпаратты жүйелеу.

Кесте 4 – Тапсырма үлгісі[4].

1–тапсырма. Берілген үзіндіні оқып, болжам стратегиясы бойынша сұраққа жауап беріңіз. Адамдарды сүйе білу қандай керемет, керемет қасиет десеңізші. Қара болсын, ақ болсын, ауру болсын, сау болсын қандай болса да өзге адамдарды сүйе білу – нағыз бақытты адамның ісі. Сондықтан өмірде бақытты боламын десеңіз, бүкіл адамзатты сүю өзіңіздің бірінші міндетім деп қабылдаңыз. Ауғанстандағы соғыс біткен соң, үйіне қайтып келе жатқан бір сарбаз туралы мынадай бір оқиға айтылады. **...**Баласы Новосибирскіден шешесіне телефон соғады. – Шешетай,әкетай! Аман–есен үйге келе жатырмын. Тек сізден бір өтінішім бар, өзіммен бірге бір досымды да әкелгім келеді. *Әке–шешесі баланың өтінішіне не деп жауап берді?*
2–тапсырма.Мәтіннің жалғасын оқып, «Баланың әке–шешесінің жауабына жасаған әрекеті қандай болды?» сұрағы бойынша оқиғаны аяқтаңыз. – Мұны естігеніме өкініштімін, балам. Бәлкім оның басқа жерде тұруына көмектесерміз, – дейді әкесі. – Жоқ, болмайды, әкетай! Оның бізбен тұрғанын қалаймын, – деп жалынады баласы.

– Балам, – дейді әкесі, – бізден не сұрап тұрғаныңды білесің бе? Ол сияқты мүгедек бізге үлкен жүк болады. Біздің өз өміріміз бар. Және ондай адамдардың сенің өміріңе кедергі жасағанына рұқсат ете алмаймыз. Тілімді ал, ол досыңды ұмыт та үйіңе қайт! Ол өз жағдайын өзі жасап алар.

Баласы сол кезде телефонды тастай салады. Ата–анасы көпке дейін баласынан хабар ала алмайды.

– Әрине, ертіп кел. Досыңның болғаны қандай жақсы! Біз де танысайық, – деп әке–шешесі қатты қуанып кетеді. Сонда баласы:

– Бірақ айтайын деген тағы бір нәрсем бар: досым соғыста қатты жарақат алған. Минаға түсіп, бір аяғы, бір қолынан айырылды. Баратын басқа ешқандай жері жоқ. Мен оның бізбен тұрғанын қалаймын. Бұған не дейсіздер? – дейді.

3–тапсырма. Дайын нұсқаның біреуін таңдаңыз. Неге осы нұсқаны таңдағаныңызды түсіндіріңіз.

А. Арада бірнеше күн өткеннен кейін Новосибирск полициясы телефон шалады. Балаларыңыз қайыр сұрап жүр, далада қонып, үйсіз–күйсіз жағдайда өмір сүріп жүр. Келіп алып кетіңіз деп хабарлайды. Ата–анасы дереу ұшаққа мінеді. Балаларын таниды және бір нәрсені көріп, отыра қалып жылайды. Балаларының тек бір қолы, бір аяғы бар екен.

Б. Арада бірнеше күн өткеннен кейін Новосибирск полициясы телефон шалады. Балаңыз арнаулы күтетін үйге өтініш білдірді. Сіздерден бас тарту жайлы қағаз қажет. Мән–жайды толық түсінбеген ата–анасы дереу Новосибирскіге жету үшін ұшаққа мінеді. Сөйтіп, полиция департаментіне келсе балалары үстел басында отыр екен. Ата–анасы бір нәрсені көріп, отыра қалып жылайды. Балаларының тек бір қолы, бір аяғы бар екен.

4–тапсырма. «Жеті НЕГЕ?» стратегиясы бойынша жоғары деңгейлі (жуан) сұрақтар құрастырыңыз.

(оқушының болжамды жауабы)

1. Неге ата–анасы баласының досына қарсы болды?
2. Баланың әрекеті неге тәрбиелейді?
3. Неге бала телефонын тастай салды?
4. Неге баласы өзін керексіз санады?
5. Неге ата–анасы баласының қиналып тұрғанына мән бермеді?
6. Әкесі неге бірден кесіп өз шешімін айтты?
7. Неге баласы өз жағдайын тура айтпады?

Бақылау нәтижесінде келесідей өзгерістерді байқауға болады. Сыртқы жиынтық бағалау емтиханына дайындық жұмысын ұйымдастыру кезеңінде деңгейі төмен деп саналған оқушыларда қарқынды даму байқалды. Даму деңгейінің өсуі мұғалімнің іс–әрекетті зерттеу жұмысы арқылы кедергіні анықтап, тиімді жұмыс жүргізіп отыруына тікелей байланысты екені анық. Сабақ үрдісінде оқушылардың өзгергендігін байқауға болады.

1. Ашықтық – кез келген диалогқа дайын.

2. Шынайылық – кері байланыс бере біледі және қабылдайды.

3. Ізденімпаз – әр оқушы еңбек ету керек, мұғалім 40 пайыз білім берсе, 60 пайызын өз бетімен жетілдіреді.

4. Оқушы түрлі өмірлік жағдаятқа болжау жасайды, аргумент келтіріп ойын дәлелдейді, сындарлы көзқараспен бағалайды.

Әдебиеттер тізімі:

1. Тайшикова Қ. Жобалау технологиясын сабақта пайдалану.// Педагогика мәселелері. 2011. №4

2. Әлімов А. Интербелсенді әдістерді жоғарғы оқу орындарында қолдану. Оқу құралы. – Алматы, 2009.– 263 б.

3. «Оқушылардың оқу сауаттылығы». Оқу құралы «Назарбаев Зияткерлік мектептері» – ДББҰ, «Педагогикалық өлшеулер орталығы». 2019 ж.

4. Оразбаева Ф.Ш., «Тіл әлемі» /мақалалар, зерттеулер – Алматы, «Ан Арыс» баспасы, 2009 ж.– 368 б.

ӘОЖ 930

ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ МЕН МАТЕМАТИКА ПӘНДЕРІНІҢ ИНТЕГРАЦИЯСЫ АРҚЫЛЫ ҚАЛАЙША ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМЫТУҒА БОЛАДЫ?

Исиргепов Дамир Буранбаевич
тарих пәні мұғалімі
Қостанай қ. физика–математика бағытындағы
Назарбаев зияткерлік мектебі, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: Issirgepov_D@kst.nis.edu.kz

Исиргепова Нурбике Сейткасымовна
математика пәні мұғалімі
Қостанай қ. физика–математика бағытындағы
Назарбаев зияткерлік мектебі, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: issirgepova_n@kst.nis.edu.kz

Аңдатпа

Мақалада Қазақстан тарихы (Қазіргі әлемдегі Қазақстан) мен математика пәндерінің интеграциясы арқылы функционалдық сауаттылықты дамытудың әдістері қарастырылады. Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру – күрделі, әр қырлы, әрі ұзақ үдеріс. Жаһандану заманында оқушылар бойында функционалдық сауаттылықты дамыту пәндердің интеграциясы арқылы нақты нәтижеге жетуге болады.

Түйінді сөздер: *функционалдық сауаттылық, интеграция, оқу сауаттылығы, PISA.*

Аннотация

В статье рассматриваются методы развития функциональной грамотности через интеграцию истории Казахстана (Казахстан в современном мире) и математики. Подчеркнуто, что формирование функциональной грамотности – это сложный, многосторонний, длительный процесс. В эпоху глобализации развитие функциональной грамотности у учащихся может быть достигнуто через интеграцию предметов.

Ключевые слова: *функциональная грамотность, интеграция, грамотность чтения, PISA.*

Abstract

The article discusses the methods of developing functional literacy through the integration of the history of Kazakhstan (Kazakhstan in the modern world) and mathematics. It is emphasized that the formation of functional literacy is a complex, multifaceted, long–term process. In the era of globalization, the development of functional literacy among students can be achieved through the integration of subjects.

Key words*: functional literacy, integration, reading literacy, PISA.*

Жаһандану заманында оқушылар бойынша функционалдық сауаттылықты дамыту бүгінгі күні заман талабы десек артық айтпаған болармыз. Себебі оқушылардың берілген білімді игеруі мен іске асыру қабілеті оқыту үрдісіндегі өзекті мәселелердің бірі. Мысалы, бұрын энциклопедиялар бойынша оқып, оқулықтарға толық сенетін. Ал қазір Google миллиондаған жауап береді, бірақ ешкім шындықтың және өтіріктің қайда екенін айтпайды. Сондықтан осы мәселе аясында функционалдық сауаттылық маңызды болмақ. Оған қоса оның маңызын біздің еліміз қатысып жүрген PISA халықаралық зерттеуі дәлелдемек. Ендігі кезекте функционалдық сауаттылық ұғымына тоқталып өтейік.

1957 жылы ЮНЕСКО «функционалдық сауаттылық» терминің енгізген болатын. Онда функционалды сауаттылықты күнделікті өмірдегі мәселелерді шешу үшін қажет оқу мен жазу дағдыларының жиынтығы ретінде түсіндіреді [1].

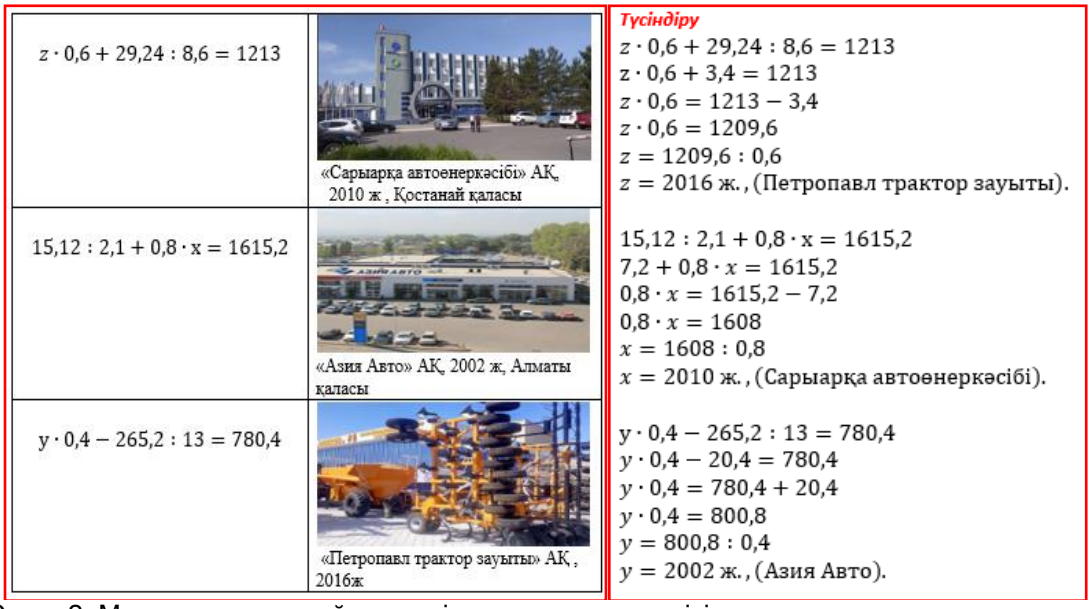
Қазіргі таңда PISA жобасын дамыту аясында білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалайтын әртүрлі опцилар [2, 6б.] ұсынылып отыр. Аталған жобалардың барлық бағыттары кестеде берілген.

Сурет 1. PISA жобасының даму стратегиясы.

2020 жылы 8–10 желтоқсанда «EdCrunchon Demand» халықаралық конференциясында Андреас Шляйхер «сауаттылық дағдыларының дамуы ақпарат эволюциясынан артта қалып келе жатқаның» айтқан болатын [3]. Демек XXI ғасырда функционалдық сауаттылықты дамытудың тиімді стратегиялары мен құралдарын табу маңызды. Сондықтан осы орайда мектеп қабырғасында пәндер арасында интеграциялық байланысты орнату арқылы функционалдық сауаттылықты дамытуға болады деген ой келеді. Себебі функционалдық сауаттылық тек қана оқу сауаттылығы ғана емес, сонымен қатар математикалық сауаттылық болып табылады.

Фукционалдық сауаттылық аясында мектеп тәжірибесінде біз Қазақстан тарихы (Қазіргі әлемдегі Қазақстан) пәні мен математика пәндерін интеграциялау арқылы оқушылар бойында функционалдық сауаттылықты дамытудамыз. Кей жағдайда оқыту үрдісінде оқушылардың бойында оқуға деген қызығушылықты арттыруда түрлі пәндерменен байланыс орната білудің өзі функционалдық сауаттылықты дамытудың жетістігі болмақ. *Мысалы,* Қазақстан тарихында математикамен ұштастыра отырып, еліміздің индустриялды–инновациялық нысандарының құрылған жылдарын сәйкестендіру сияқты тапсырмалар арқылы математикалық сауаттылықты дамытпақ. Әсіресе халықаралық емтиханға қатысушылардың математикалық сауаттылығын айқындауға бағытталған көптеген тапсырмаларда ақпарат тек вербалды түрде берілмейді, сонымен қатар кесте, диаграмма, кескін, сурет, сызба түрінде де беріледі.

Сурет 2. Математикалық сәйкестендіру тапсырмасы үлгісі.

Жоғары сыныпта сабақ беретін мұғалімдер Қазақстан тарихы (Қазіргі әлемдегі Қазақстан) пәнінде мәтінмен жұмыс ол тек мәтіннің басты идеясын табу, мәтінге

жоспар құру мен мазмұның айтумен шектелді десе онда ол қателеседі. Себебі біздің оқушыларға автордың осы немесе басқа мәтінді не үшін жазғанын түсіну, мәтіндегі мәселені анықтау, сұрақты дайындау қиынға түсіп жатады. Сондықтан мәтінмен жұмыс мектебімізде тарих пәнінде сұрақтар арқылы талданып, функционалдық сауаттылықтың құрамдас бөлігі саналатын оқу сауаттылығын дамытпақ. Мысалы:

Мәтін үлгісі

ҚАЗАҚСТАН – ӨРКЕНИЕТТЕР ТОҒЫСҚАН АЙМАҚ

1993 жылы американдық ғалым, Гарвард университеті профессоры Сэмюэль Хантингтон «Өркениеттер қақтығысы» мақаласында: «…Адамзат бөлінуінің негізін қалаушы – этникалық, діни және өркениетті–қағидаттар жаңа шиеленістердің себебі болған және болады да» деген пікір білдірді. Ол Түркияны, Мексиканы, Ресейді өркениеттер қақтығысында ыдырауы мүмкін мемлекеттер қатарына жатқызған. Автор мемлекеттердің ыдырау себебін геосаяси жағдайға ғана емес, оның ішкі мәдени әртектілігімен байланысты деп түсіндіреді. Бүгінде жанжалдардың түп тамыры қандай да бір идеологиялық тартыстан емес, олардың қозғаушы күші негізінен этникалық, діни және басқа да қарама–қайшылықтардан туындап отыр.

Қазақстанды оңтүстіктен ислам, оңтүстік–шығысынан конфуцийлік, ал солтүстік–батысынан православиелік өркениеттер қоршап жатыр. Еліміздің әлем өркениет-терінің өзара араласу аймағында орналасуы, әрі көпұлтты мемлекет болуы этникалық шиеленістердің қауіптері бар өңірге айналдырды. Сондықтан жаһандық қауіптерге тосқауыл қою үшін Қазақстан әлемдік деңгейдегі түрлі шараларды өткізуді қолға алған. Бүгінде Қазақстан дүние жүзіне қоғамдық келісім мен дінаралық татулықтың моделін қалыптастырған мемлекет ретінде танылып отыр. Астана (қазіргі Нұр–Сұлтан) қаласында әр үш жылда әлемдік және дәстүрлі діндер көшбасшыларының кездесуі өтеді.

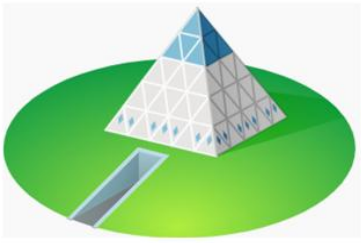
Тапсырма. Мәтіндегі ақпаратты және өз біліміңді қолданып, сұрақ бөлімдеріне (a), (b), (c) жауап бер.

a) Қазақстан аумағы географиялық, демографиялық, мәдени көрсеткіштер бойынша С.Хантингтон ұсынған өркениеттердің қай түріне жатады?
b) Қазақстан саясатының ұлтаралық келісім мен дінаралық татулықты сақтаудағы ұтымды тұстарын талдаңыз.
c) Қазақстанның мәдениетаралық және өркениет аралық диалогты нығайту бастамаларының маңыздылығына баға бер.

Дәл осы мәтінді математика пәніне кіріктіре отырып есептеуге арналған тапсырмаларды ұсынуға болады. Ондағы мәтін оқушылардың қазіргі өмірде болып жатқан мәселелерден хабар болып қана қоймай, сонымен қатар тапсырмаға оқушылардың қызығушылығын арттырмақ, оған қоса функционалдық сауаттылықты дамытпақ. *Мысалы:*

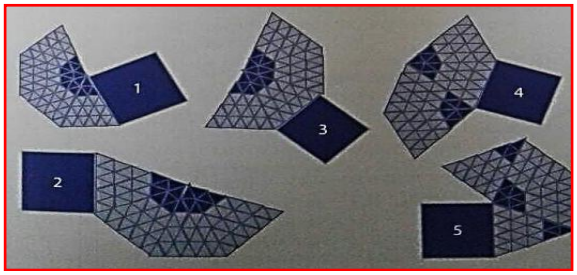
Тапсырма №1. Геометриялық тұрғыдағы сөз есеп тапсырмасының үлгісі.

Астанадағы бейбітшілік пен келісім сарайы жердің бетінде биіктігі 62 м табанының қабырғасы 62 м квадрат болатын пирамида. Жер бетіндегі ғимараттың бүйір бетінің ауданын табыңыз.

Сурет 3. Көпжақтардың (Пирамиданың) бетінің ауданы.

Тапсырма №2. Көпбұрыштардың қайсысы Астанадағы Бейбітшілік және Келісім сарайының пішініндей дұрыс төртбұрышты пирамиданың жазбасы болып табылады? Таңдау кезінде пирамиданың әрбір жағы болып табылатын үшбұрыштардың дұрыс орналасуына көңіл бөліңіздер.

Сурет 4. Көпжақтардың жазбасы.

GAP analyse әдісін қолдана отырып, Қазақстан тарихы пәнінде функционалдық сауаттылықтың құрамдас бөліктері болып табылатын математикалық және оқу сауаттылығын дамытады. Математикалық тапсырмалар сонымен бірге, оқушыларға математиканың олардың өмірінде қандай рөл атқаратынын түсінуге көмектеседі. Сонымен қатар оқушыларға сандық, кеңістік, ықтимал болатын және басқа да математикалық тұжырымдамалары бар математикалық мәселелерді талдауға, ойластыруға, шешуге және түсінік беруге мүмкіндік туғызады. Мысалы:

Мақсат	Қазіргі жағдай	Айырма	Айырма салдары	Айырма себептері	Айырманы жою жолдары
Қазақстан 2050 стратегиясы бойынша халық санын 25 млн-ға жеткізу	19 млн 42,1 мың	?			

Сурет 5. GAP analyse тапсырма үлгісі.

Бренд атауы	1. Бұл бренд қандай өнімдер мен қызмет түрлерін қамтамасыз ететінін білесің бе?	2. Сен осы өнімдерді немесе қызметтерді бұрын қолдандың ба? Егер қолдансаң, қанша өнімді немесе қызмет түрлерін қолдандың?	3. Сен бұл өнімдерді/ қызметтерді қайда /қай жерде пайдаландың?
Apple Компьютер, mp3 және т.б.	Компьютер, mp3 және т.б.		
Amazon			
Microsoft			
McDonald's			
Nike			
H&M			
Starbucks			

Сурет 6. Өмірмен байланыс тапсырмасының үлгісі.

Жоғарыда ұсынылған кестелік тапсырма Қазақстанның жаһандану үдерісінің қатысушысы екенін дәлелдеуге бағытталады. Бұл әдіс бойынша оқушы өмірмен

байланыс орната отырып, салыстыру қабілетін дамытады және өз пікірлерін ашық, дәйекті айтуға бағыттайды.

Жалпы қорытындылай келе, функционалдық сауаттылық ол күрделі үдеріс екендігін түсінеміз. Қазіргі заманда оны дамытуда пәндер арасындағы интеграциясы маңызды екендігін байқаймыз. Себебі уақыт өткен сайын жаңа ұрпақтар легінің келуі бұл идеяның өміршендігін дәлелдеп отыр десек қателеспейміз.

Әдебиеттер тізімі:

1. PISA 2018 Assessmentand Analytical Framework. Paris:OECD Publishing, 2019. – 308 p.

2. ДаулетоваН.А.PISA халықаралық зерттеулері бойынша/ әдістемелік құрал. – Атырау: «Өрлеу» БАҰО» АҚ филиалы Атырау облысы бойынша ПҚБАИ, 2019.– 83 б

3. Андреас Шляйхер «Функциональная грамотность: что делать для улучшения и как использовать PISA». //Лекция на Международной конференции «EdCrunchon Demand» 8–10 декабря 2020 г.

УДК 373.3

ПРИМЕНЕНИЕ ВИЗУАЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ДЛЯ РАЗВИТИЯ УЧЕБНОЙ И ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Испулова Жанат Кереевна
педагог–эксперт, учитель начальных классов
КГУ «Общеобразовательная школа №19
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: zhanat.ispulova@mail.ru

Стешенко Светлана Койшеевна
педагог–модератор, учитель начальных классов
КГУ «Общеобразовательная школа №19
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail:steshenko.70@list.ru

Аннотация

В данной статье представлен обзор современных визуальных технологий, таких как облако слов, инфографика, кластер, мнемотаблицы, таймлайн, скрайбинг. Также рассматривается современное использование визуальных технологий в образовательном процессе для развития учебной и познавательной активности младших школьников.

Ключевые слова: *визуальные технологии, исследовательские навыки, инфографика, облако слов, скрайбинг, таймлайн, кластер.*

Аңдатпа

Бұл мақалада сөз бұлты, инфографика, кластер, мнемоникалық кестелер, уақыт кестесі, скрайбинг сияқты заманауи визуалды технологияларға шолу жасалады. Сондай–ақ, бастауыш сынып оқушыларының оқу және танымдық белсенділігін дамыту үшін білім беру процесінде визуалды технологияларды заманауи қолдану қарастырылады.

Түйінді сөздер: *визуалды технологиялар, зерттеу дағдылары, инфографика, сөз бұлты, скрайбинг, уақыт сызығы, кластер.*

Abstract

This article provides an overview of modern visual technologies such as word cloud, infographics, cluster, mnemotables, timeline, scribing. The modern use of visual technologies in the educational process for the development of educational and cognitive activity of younger schoolchildren is also considered.

Key words: *visual technologies, research skills, infographics, word cloud, scribing, timeline, cluster.*

В повседневной жизни нам постоянно необходимо проявлять инициативу в поисках различных решений. В настоящее время активное исследовательское поведение рассматривается уже не как уникальная черта личности, а как важная составляющая образа жизни современного человека. Поэтому современное образование должно вести целенаправленную работу по развитию умения исследовательского поиска, а не просто поверхностно включать методы исследовательского обучения в учебный процесс.

Только при активном участии школьников в поисковой деятельности обучение и воспитание становятся удовлетворительными, так как они получают удовольствие от открытия новых знаний. Именно процесс поиска новой информации, а не просто усвоение готовых фактов, позволяет ученикам осознанно усваивать учебный материал и развивать способность к самообучению.

Для развития учебных и когнитивных умений необходимо использовать современные методы организации образовательного процесса. Одним из таких методов является визуализация учебной информации, которая стала неотъемлемой частью образовательного процесса. Применение визуальных форм представления учебного материала ускоряет восприятие и понимание информации, развивает навыки анализа и структурирования. [1] Текстовая информация визуализируется через создание списков, таблиц, диаграмм, а также снабжается иллюстрациями, такими как фотографии, рисунки, схемы. Визуальная информация легче усваивается и помогает более эффективно выражать свои мысли и идеи. Важно отметить универсальность визуализации, поскольку язык рисунков понятен каждому.

Множество исследований подтверждают, что человек воспринимает 90% информации через зрение, 70% сенсорных рецепторов расположено в глазах, около половины нейронов мозга заняты обработкой визуальной информации, производительность человека, работающего с визуальной информацией, на 17% выше, детали визуальной информации запоминаются на 4,5% лучше, визуальная информация воспринимается в 60 000 раз быстрее по сравнению с текстовой. Человек запоминает 10% услышанного, 20% увиденного, и 80% увиденного и сделанного; также человек лучше выполняет инструкции, если они содержат иллюстрации. [2]

Для формирования исследовательского мышления учащихся начальной школы можно активно применять следующие техники визуализации: мнемотаблицы, лента времени, кластер, инфографика, скрайбинг, облако слов.

Мнемотаблицы.

Мнемотаблица – это схема, в которой заложена определённая информация.

Суть мнемосхемы заключается в следующем: на каждое слово или маленькое словосочетание придумывается картинка (изображение); таким образом, весь текст зарисовывается схематично.

Учащиеся начальных классов, под руководством учителя, с удовольствием исследуют мнемотаблицы, определяют тему урока, читают зашифрованные в мнемотаблицы стихи, создают свои мнемотаблицы по темам исследований. Мнемотехника поможет учащимся легко понять, запомнить и озвучить любую информацию.

«Лента времени» или Таймлайн – это техника визуализации, которую можно смело использовать при выполнении самых разных заданий из разных учебников.

Практически любая исследовательская работа может быть воплощена в этой технике, к достоинствам которой можно отнести следующее:

- объёмный учебный материал «упаковывается» в короткие мультимедийные интерактивные микроистории;
- материал приобретает лаконичную законченную форму;

– сочетание текста с другими элементами (видео, аудио, фото, и др.) создаёт занимательный материал, который можно использовать как самостоятельны материал, но при этом он не отражает всю тему в целом;

– формат таймлайна напоминает игру, где нужно пройти определённые этапы: посмотреть видеосюжеты, послушать аудиоматериалы, заглянуть в Wikipedia и т.д.

Лента времени позволяет получить визуальную картинку о том, как в хронологии развивалось какое–либо событие. Современные сервисы позволяют «нанизывать» на ленту времени не только текст, но и изображения, видео и звук.

Онлайн–сервисы для создания лент времени являются современным интерактивным инструментом для формирования умения устанавливать последовательность: TimeRime.com, Timetoast.com.

Кластер (кисть, гроздь, ступени, ёлочки) – графическая форма организации информации, основанная на выделении смысловых единиц, которые фиксируются в виде схемы с обозначением всех связей между ними. Исследование этих связей позволяет понимать, воспринимать, систематизировать, обобщать и применять на практике учебный материал. [3]

Кластер, как активная форма работы, может использоваться на уроках открытия знания. В начале открыта только центральная часть кластера, а его «кисти» – закрыты.

Инфографика – это графический способ подачи информации, данных и знаний. Основными принципами инфографики являются содержательность, лёгкость восприятия и образность. Для создания инфографики могут использоваться таблицы, диаграммы, графические элементы и т.д.

Наша задача при работе с инфографикой, это, прежде всего, вызвать эмоции и передать суть рассматриваемого предмета, явления, процесса через визуальный образ, тем самым привлекая внимание ученика к нужному объекту, к важной проблеме, помочь ученику творчески представитьрезультаты своего собственного исследования. При этом ученик, проведя собственное исследование по теме, анализирует материал, выделяет акценты и самостоятельно создаёт инфографику.

Инфографика позволяет – говорить с ребёнком на языке образов и ассоциаций, что соответствуеткак наглядно–образному типу мышления школьника, так и особенностям восприятия информации.

Как отличить инфографику от других видов наглядной информации? Здесь действует такое правило. Надо убрать весь текст и оставить только иконки и цифры. Если без текста все понятно, то это – инфографика. Если нет – просто иллюстрация.

Скрайбинг (от английского «scribe» – набрасывать эскизы или рисунки) – это визуализация информации при помощи графических символов, просто и понятно отображающих ее содержание и внутренние связи.Грамотное сочетание слов и иллюстраций, способное наглядно отобразить основные идеи презентации – это и есть скрайбинг.

Скрайбинг может применяться как техника визуализации на занятиях–тренингах при организации исследовательской деятельности в начальных классах. Цель таких занятий – проведение полного исследования по выбранной теме в рамках одного урока. На них отрабатываются следующие умения: находить противоречие, видеть проблему, формулировать тему и определять цель исследования, выдвигать гипотезы, пользоваться доступными методами исследования. Как правило, иллюстрируются ключевые моменты исследования и взаимосвязи между ними. Условно все скрайбинги можно разделить на несколько видов: рисунок, аппликация, магнитный, компьютерный. [3]

Облако слов – эта форма визуализации данных, представляющая собой набор ключевых слов исловосочетаний. Важность каждого ключевого слова обозначается размером шрифта или цветом. Чем крупнее шрифт, тем чаще ключевое слово употребляется в тексте. Таким образом, с помощью сервисов Wordcloud.pro, Tagul.com, Wordclouds.com, позволяющих создавать облако слов, формируются благоприятные условия для развития пространственного и критического мышления, аналитических способностей учащихся. Совершенствуются навыки структурирования, классификации и моделирования, умение выделять главное; развивается творчество и способность к непрерывному самообразованию.[4]

Приведём несколько конкретных примеров использования облака слов своей практике.

1. На уроках русского языка и литературного чтения:

Задание «Угадайте автора и название произведения» – в облако в этом случае могут быть включены слова, называющие героев произведения, место происшествия и любые другие признаки, позволяющие распознать текст.

Задание «Соберите стишок» – слова из небольшого по размеру стихотворения, по которым учащиеся должны воссоздать полный текст.

Задание «Словарные слова» – можно использовать различные вариации данного задания: облако из одного словарного слова; облако из словарных слов в рамках одной изученной темы; облако из слов, изученных за год, и т.д.

Задание «Угадайте пословицу (поговорку и т.п.)» – даётся большинство слов из пословицы, несколько пропущено.

Задание «Соберите имена героев» – учащимся предлагается самим составить облако, где будут использованы имена героев нескольких последних произведений.

2. На уроках математики:

Задание «Устный счёт» (кто быстрее решит все примеры? Кто найдёт больше примеров и решит их? Решить только те примеры, которые имеют положительный ответ и т.п.).

Задание «Составьте примеры» – облако содержит математические термины, знаки, цифры.

На этапе сообщения темы урока для повышения мотивации и интереса учащихся – облако содержит красочное и оригинально оформленное название темы.

На этапе закрепления или контроля знаний – облако слов содержит основные понятия по пройдённой теме. Учащиеся выбирают термины и понятия, изученные в данной теме, и дают определение или раскрывают понятие.

На любом уроке и любом этапе урока – задание «Найди лишнее слово»: для повторения пройдённого материала, для ознакомления с новым материалом, для переключения внимания, в качестве разминки и т.п.

Во внеклассной работе – конкурс плакатов, создание логотипа команды, «Облако эмоций».

Применение визуальных технологий в учебной и познавательной деятельности даёт возможность:

- поддерживать и развивать познавательную потребность учащихся и интерес к исследовательской деятельности;
- формировать специальные знания, необходимые для проведения самостоятельных исследований, т. е активно развивать мыслительные процессы;
- формировать умения собирать, перерабатывать информацию, полученную из различных источников, использовать ее висследовательской деятельности;
- формировать и развивать критическое и визуальное мышление, зрительное восприятие;

– развивать культуру мышления и речи учащихся.

Визуализация помогает учащимся:

– правильно организовывать и анализировать информацию: диаграммы, схемы, рисунки, карты памяти способствуют усвоению больших объёмов информации, позволяют легко запоминать и прослеживать взаимосвязи между блоками информации;

– даёт возможность связать полученную информацию в целостную картину о том или ином явлении или объекте;

– быстро охватить большой объем информации;

– воспроизвести и реконструировать разные процессы и события;

– изложить учебный материал в увлекательной, запоминающейся форме.

Таким образом, применение визуальных технологий в образовании младших школьников имеет важное значение. Они способствуют повышению познавательной активности детей, развитию их способностей и интересов, а также созданию благоприятной и вовлекающей образовательной среды.

Список литературы:

1. Макарова Е.А., Писаренко В.И. Визуализация как одна из стратегий создания инновационной образовательной среды // Известия Южного федерального университета. Сер. Технические науки. – 2011. – № 12. – С. 260 – 267

2. Манько Н.Н. Когнитивная визуализация дидактических объектов в активизации учебной деятельности // Известия Алтайского государственного университета. – 2009. – № 2. – С. 22 – 28.

3. Ермолаева Ж.Е., Герасимова И.Н., Лапухова О.В. Инфографика как способ визуализации учебной информации // Концепт. –2014. –№ 11.

4. Исенова А.Д. Роль инфографики в формировании познавательных универсальных учебных действий младших школьников / А.Д.Исенова. – Текст: непосредственный // Молодой учёный. – 2017. – № 13 (147). – С. 562–565.

ӘОЖ 37.026

ДИСКУССИВТІ ЭССЕ ЖАЗДЫРУ ЖОЛДАРЫ

Кабденова Салтанат Калижановна
филология ғылымдарының магистрі
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
Қостанай қ. физика–математика бағытындағы
Назарбаев зияткерлік мектебі, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: kabdenova_s@kst.nis.edu.kz

Шамганова Жансая Мерекеқызы
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
Қостанай қ. физика–математика бағытындағы
Назарбаев зияткерлік мектебі, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail:shamganova_zh@kst.nis.edu.kz

Аңдатпа

Ұсынылған мақалада эссе түрі – дискуссивті (келісу–келіспеу) эссесін жазу жолдарын ұйымдастыру, жазу жолдары туралы жазылған. Шығармашылық жазылымның бұл түрін оқушыға қалай ұсынуға болады, оның шарттары қандай болатыны жайлы айтылады. Мұғалімдерге ұсыныс түрінде бірнеше тақырыптар мен бір эссе түрі беріледі.

Түйінді сөздер: *эссе, шығармашылық, жазылым.*

Аннотация

В представленной статье изложена форма эссе – организация путей написания дискуссионного (согласование–несогласие) эссе, способы написания. О том, как преподнести этот вид творческой подписки ученику, расскажут, каковы будут его условия. Учителям дается несколько тем и один тип эссе в форме образца.

Ключевые слова: *эссе, творчество, письмо.*

Abstract

The presented article outlines the form of the essay – the organization of ways to write a controversial (agreement–disagreement) essay, methods of writing. They will tell you how to present this type of creative subscription to a student, what its conditions will be. Teachers are given several topics and one type of essay in the form of a sample.

Key words: *essay, creativity, writing.*

Эссе – еркін композицияға құрылған, көлемі үлкен емес, шағын жазылатын прозалық жанр. Анық бір мәселеге қатысты өзіндік ой–пікірі, тұжырымы, түсінігі, тоғанысы бейнеледі. «Жүйеленген ғылыми түрде емес, еркін үлгіде қандай да бір мәселені сөз ететін очерк». [1] Эссе жанры жазылым дағдысының ішінде оқушылардың өзіндік көзқарасын беруге, сыни ойын жетілдіруге, ұстанымын жан–жақты бекітуге, басқа пәндерден алған білімін қоланып сөйлеуге, метанымдық білімін тиімді қолдануға, шығармашылық қабілетін арттыруға, берілген тақырып бойынша ой қорытып, саралауға, орфография мен пунктуацияны дұрыс қолданып жазуға дағдыландырады.

Эссе шығармашылық сипаттағы өз бетінше жазатын жазылым жұмысының бір түрі болғандықтан, көпшілік осы жанр түрін шығармамен шатастырып, дұрыс жазбай жатады. Эссе – прозалық жанр. Француз тілінен аударғанда «очерк», «нобай» дегенді білдірсе керек. [2] Ол автордың бір мәселеге деген өзіндік көзқарасын, алған әсерін, пайымын көрсетеді. Эссе жазу кезінде логика мен ойды дәлелді жеткізу, сауаттылық қабілеттер жақсы көрінеді. Стилі көбіне баяндауға бағытталған. Осы жанрдың шығарма жанрынан ерекшелігі – қарама–қайшылықтың болуы, қанатты сөздер мен риторикалық сұрақтардың болуы, оқырманды таң қалдырып, әсер ете білуі. Эссе тақырыбы үнемі нақты, идеясы болуы мүмкін емес, бір ғана ой жан–жақты қарастырылады. Бір жақсысы – автор неден бастап жазса да өз еркінде.[3]Нәзік сезімталдық. Өзін қоршаған өмірден әрқашан тың құпиялалар іздеп, айрықша әсер алу, көз алдындағы құбылыстарды ерекше сезіну, сезінген–түйсінген шындығына бейтарап қала алмай, тербеле тебірену керек. [4]

Жаңартылған білім берудегі оқу мақсаттарының ішінде жазылым дағдысы бойынша Ж3. Жазылым жұмыстарын әртүрлі формада ұсыну; Ж4. 10. Ж4. Эссе құрылымы мен даму желісін сақтап, көтерілген мәселе бойынша екіжақты пікірді немесе жағдаятты талқылау, біреуіне таңдау жасап, өз ойын дәлелдеп жазу (дискуссивті эссе) деген оқу мақсаттары берілген. [5] Сол мақсаттарды іске асыру үшін эссенің бір түрі – келісу–келіспеу эссесі туралы мәлімет беріледі.

Эссе түрлері: философиялық, әдеби–сыни, тарихи, көркем, көркем–публицистикалық, сипаттау, баяндау, рефлексивті, аналитикалық, бағалау, келісу–келіспеу, аргументативті, салыстыру, ғылыми, академиялық т.б. Толығырақ тоқталып өтетініміз – дискуссивті (келісу–келіспеу) эссесі. [6]

Эссенің бұл түрін жазуда ойды дамытудың бірден–бір жолы – сұрақ қойып, оған жауап беру. Сұраққа жауап бере отырып, сен қандай ойды қолдайсың немесе қолдамайсың? Егер күдік туындап жатса, ойды екі бағанға тізіп жазып алуға да болады, қайсысында қолдаушы идеялар көп болса, соны жазып шығуға болады. Танысқан материалдар, ұсынатын аргументтер көбірек жағын таңдауға тырыс. Өзің сенімді түрде қабылдаған көзқарастар мен пікірлерге назар аударып, соларды жазуға тырыс. Олардың бірнешеуін жинап, әрқайсысын бір сөйлеммен беруге тырыс. Ойша

тізім жаса. Бұл жоспар боп есептеледі. Енді осы пікірлерді түсіндіріп, дәлелдей алатындай етіп жазуға тырыс. Ол үшін мектеп кітапханасындағы, басқа да ақпарат көздеріндегі материалдармен жұмыс істе. Жоспар жазылған параққа әр пункт жанына дереккөздер атауын жазып отыр. Әр жоспарды шағын тезистерге бөліп, ойша баға беруге тырыс. [7]

Кіріспе бөлімді тақырып төңірегіндегі сұрақтан баста, мәселенің себебіне тоқтал. Кіріспе бөлімді *ежелден, түсінік бар, адамзат екі түрлі пікірде, әлі күнге дейін* т.б. клишелер арқылы жазуға болады. Содан кейін осы бөлімде *оған түрлі себептер бар, әлі күнге дейін еш қорытынды болмай тұр* т.б. сөз тіркестері арқылы мәселенің себебіне тоқтал. Кіріспедегі тезистік сөйлемді *бұл мәселенің артықшылықтары мен кемшіліктері де жоқ емес, оны төмендегідей дәлелдей аламын, көзқарас екіге бөлінеді* деген сияқты етіп жазып, негізгі бөлімге өтуге болады.

Негізгі бөлімдегі «қарсымын», «қарсы емеспін» деген позициялар жеке абзац ретінде берілу керек. *Ең бастысы, тағы бір артықшылығы, бұдан басқа, басқаша айтқанда, соған қарамастан, сөйтсе де, көпшіліктің пікіріне қарамастан, сонда қалай, оған қоса* т.б. клишелер арқылы ойды жалғастырып, негізгі позицияны осы жерде толық көрсету керек.

Қорытынды бөлімде қай позицияны таңдайтыныңды анықтап ал. Бастысы кіріспені қызықты етіп жазуға тырыс. Оқырманның көзі алдымен кіріспеге түседі, содан кейін негізгі бөлімде не айтылатыны жайлы тезистік сөйлем жаз. Тезистік сөйлемдегі ойды негізгі бөлімде тарқатып, аргументтермен дәлелдеуге тырыс. Негізгі бөлімде *ең маңыздысы, ең негізгісі, біріншіден, екіншіден, сонымен қоса, тағы бір артықшылығы, тағы бір кемшілігі, бұдан басқа, мысалы, мәселен, қарсы келушілердің пікірінше, көпшіліктің пікіріне қарамастан т.б.*

Оқырманға ой тастау, талқыланған мәселенің екіжақты шешімін ұсыну үшін қорытынды ой жазу міндетті. *Қорытындылай келе, жоғарыда айтылғандай, кейбір кемшіліктеріне қарамастан, қарастыру керек деп ойлаймын* т.б. деген сөз тіркестерімен қорыту өте маңызды. Соңында өз позицияңның қай жағына шыққаныңды жеткізу оқырман үшін де маңызды екені ұмытпа. Төменде келісу–келіспеу эссесінің бірнеше тақырыптары мен бір үлгісі берілген.

Тақырыптар: 1) «Мектебіңізде химия–биология апталығы болады. Апталық аясында өтетін эссе байқауына «Дәрі–дәрмектерді тәжірибеден өткізу үшін жануарларды пайдалану қаншалықты дұрыс?» деген тақырыпта дискуссивті эссе жазыңыз.

2) Ақпараттық технологиялардың дамуына байланысты қағаз кітаптарға деген сұраныс төмендеп бара жатыр. Электрондық кітаптар қаншалықты бейімделген және зиянсыз деп саналса да, олар көзге жүктеме береді. Қалай ойлайсыз, қағаз кітаптар дұрыс па, әлде электронды кітаптар дұрыс па?»

3) «Қазақстандағы кен мен металл өндірушілер – «Қазақмыс», «Қазцинк», «ССГПО», «Қаз-хром», «Қазахстан алюминийі», «Қостанай минералдары», «Қазақ-алтын», т.б. бірлестіктердің тау–кен және металлургиялық кәсіпорындары. Бұлардың бәрі шетел компанияларының меншігінде. Осымен қаншалықты келісуге болады?»

4) «Мектеп формасын кигісі келмейтін жасөспірімдердің барын бәріміз білеміз. Мектеп формасының болғаны қаншалықты дұрыс?» Осы тақырыпта келісу–келіспеу эссесін жазыңыз.

5) «Сіз газет мақаласынан «Жастар мүмкіндігінше өз жанұясынан ерте кетіп, өз жеке өмірлерін бастау керек» деген мәлімдемені көрдіңіз. Осы мәлімдемеге өз пікіріңізді білдіріп, дискуссивті эссе жазыңыз.[8]

3–тақырыпқа жазылған эссе түрі

Қазақстанның жер қыртысында 90–нан астам пайдалы қазбалар кездеседі. Қатты пайдалы қазбаларды өндірудің жалпы көлемі бойынша еліміз 70–ші, тау–кен

державалардың ішінде 17–ші орында тұр. Топырағымыз қазба кен орындарына бай, шикізат өндіру жағынан үздік елдер қатарына кіріп отырсақ та, ауқымды кен мен металл өндірушілеріміздің қаражаты тікелей шет ел азаматтарының қалтасына барып құйылуда. Жер біздікі болғанымен, өнімі халықтың игілігіне жарамауы барлығымызды жабырқатады.

Барлымызға белгілі жәйт, еліміздің бюджеті негізінен, минералды шикізатты экспорттаудан құралып отыр. Ал осы салада қорымызға бар жоқ дегенде 20%–ы ғана түседі, қарап отырсақ, біз ешқандай жағынан пайдасын көріп отырған жоқпыз. Жан–жақты жарылқап, «бармыз» деп мақтанатын жер қойнауындағы пайдалы қазбаларымыздың шексіз емес екені айдан анық. Қазір осылай жат елдің азаматтарының жағдайын жақсартып қана қоймай, сонымен қоса біз өз болашақ ұрпағымызға осы байлығымыздың жетуіне күмән қойып отырмыз.

Біріншіден, мамандардың жетіспеушілігі. Жерімізді игеретін өзіміздің кәсіби мамандардың жетіспеушілігінен шет ел инвесторлары бірден осы аймаққа көзін тігіп, өз пайдасын ойлап қалады. Оған мысал – «Қазақмыс», «Қазцинк», «ССГПО», «Қазхром», «Қазахстан алюминиі», «Қостанай минералдары», «Қазақалтын», т.б. бірлестіктердің тау–кен және металлургиялық кәсіпорындары.

Екіншіден, мемлекеттің осы мәселені алдын ала болжап, төтеп беретін шешімдерін уақытылы ойластырмаған, тіпті, енді–енді бастау алған кезде де қандай да бір іс–шаралар ұйымдастырмаған. Қазір барлық түп тамырын жайып алған шетел компанияларына қарсы шығу қиынға соғар. Ал дамыған елдерде (Ұлыбритания, Норвегия, Швеция және т.б.) мұнай–газдан мемлекеттің бюджетіне түсетін пайда 80–85 пайызды құрайды. Бұл мәселеге жоғары лауазымды басшылар көңіл аударса екен.

Үшіншіден, еліміздің тарихында қалған көптеген қазақстандық зерттеушілер бұл саланың дамуына көп үлес қосқан. Қаныш Сәтбаев, Шоқан Уалиханов сияқты ұлы ғалымдар жеріміздің көркін көрсетіп қана қоймай, оның байлығына аса мән берген. Сондықтан еліміздегі адамдар, осы салада оқып жатқан болашақ мамандар еліміздегі бірлестіктердің тау–кен және металлургиялық кәсіпорындарының дамуына үлкен үлес қоса алады.

Жоғарыда айтқан ойларымды қорытындылай келсем, мемлекеттің аралассуынсыз бұл мәселені шешу ауырлау болмақ, өз жастарымызға жоғары көтерілуге мүмкіндік беру – «сарқылмас шикізатымыздың» болашағын қарастыру деп ойлаймын. Қазақстан пайдалы қазбаларға толы және оның қадағалау процесіне шетел елдердің кірісуіне мүлдем келіспеймін. Бұл біздің еліміздегі байлық және тек өзіміз қана оларды өндіріп, қолдануымыз керек. Қазақстан тәуелсіз ел болғандықтан, еліміздің дамуы басқа елдерге байланысты болмау керек. Қазба байлықтардың қарғысы атып жүрмесін десек, экономикалық дамудың озық үлгісін көрсетіп жатқан әлемдік тәжірибеде табиғи ресурстары аз немесе мүлдем тапшы Сингапур, Оңтүстік Корея, Жапония елдерінен үлгі алайық. (Насырова Наргиз, 9–сынып оқушысы) [9]

Эссенің бұл түрінде оқушы академиялық білімін кеңінен қолданады, өзінің жеке позициясын көрсетеді. Арнайы клишелер мен терминдерді қатар қолдана отырып, көтеріліп отырған мәселемен келіспейтін позициясын санамалап, анық жеткізеді, фактілермен дәлелдеп, оқырманның көзін жеткізеді.

Келісу–келіспеу эссесі оқушының қоғамда орын алып жатқан түрлі пікірлерге, таластарға атсалысуын, өз ойын дәлелдеп жеткізуге көмектесетін, олардың пікірталасқа түсе алу қабілетін шыңдайды, жетілдіреді. Оқушыға ұсынылатын пікірдің, аргументтің сенімді, шынайы екенін үйретіп отыру маңызды.

Әдебиеттер тізімі:

1. Крысин Л.П. «Толковый словарь иноязычных слов» – М.: Эксмо, 2006
2. Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университетінің хабаршысы. – Семей–2019
3. Эссе және оның түрлері/ Martebe.kz білім сайтыURL: https://martebe.kz/jes–se–zh–ne–ony–t–r–le–ri/
4. Қабдолов З. Сөз өнері. – Алматы, Өлке, 2014.
5. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ (НЗМ) оқу бағдарламасы. 9–сынып. URL: https://www.nis.edu.kz/kz/obrazovatelnaya
6. Ерназарова З.Ш. Студенттің жазылым іскерлігін қалыптастыру кәсіби тілді меңгерудің құрамдас бөлігі ретінде // Қазақ тілін оқытудың заманауи әдіснамасы: үдеріс, сапа, жетістік.Ғылыми – практикалық конференция. ҚазХҚжӘТУ , 27 сәуір, 2012.
7. Ерназарова З.Ш. Эссе түрлері. Оқу–әдістемелік құрал. – Алматы: Bilimsema баспасы, 2019.
8. Кабденова С.К., Уразгалиева С.Б., Рустемова Ж.Ж. Қазақ тілі пәнінен сыртқы жиынтық бағалауға арналған әдістемелік көмекші құрал.– Астана. 2022.
9. Насырова Н. Оқушы жұмысы.

УДК 373.5

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДА ТЕХНОЛОГИИ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ТЕМЫ «ОКРУЖНОСТЬ»

Калжанов Марат Умирбекович
к. ф–м. н, и. о. ассоциированного профессора
кафедры физики, математики и цифровых технологий
КРУ имени А. Байтурсынұлы
г. Костанай, Казахстан
E–mail: mkkiev@mail.ru

Смолянчук Виктория Николаевна
студент 4 курса КРУ имени А. Байтурсынұлы
г. Костанай, Казахстан
E–mail: smolyanchukviktoriya03@gmail.com

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы использования технологии критического мышления при изучении темы «Окружность». Представлен теоретический обзор и практика использования данной технологии. Приведены примеры использования технологии критического мышления при изучении темы «Окружность».

Ключевые слова: *критическое мышление, технология, окружность.*

Аңдатпа

Мақалада «Шеңбер» тақырыбындағы міндеттерді шешу кезінде сыни ойлау технологиясын пайдалану мәселелері қаралады. Теориялық шолу және осы технологияны пайдалану практикасы ұсынылған. «Шеңбер» тақырыбы бойынша міндеттерді шешу кезінде сыни ойлау технологиясын пайдалану мысалдары келтірілген.

Түйінді сөздер: *сын тұрғысынан ойлау, технология, шеңбер.*

Abstract

The article discusses the use of critical thinking technology in solving problems on the topic “Circle”. A theoretical overview and practice of using this technology is presented. Examples of the use of critical thinking technology in solving problems on the topic “Circle” are given.

Key words: *critical thinking, technology, circle.*

Каждый учитель стремится стимулировать активность учеников в учебной деятельности. Развитие внутренней мотивации к обучению является ключевым фактором успеха в преподавании. Учителя постоянно ищут способы, чтобы заинтересовать своих учеников и мотивировать их к активному участию в учебном

процессе. Они используют различные методы и приемы, чтобы сделать обучение более интересным и привлекательным.

Современного учащегося мотивировать к обучению достаточно сложно. В чем же заключается проблема? Причина данной ситуации заключается в том, что учащиеся сталкиваются с значительными трудностями в понимании учебного материала по различным предметам. Этот факт можно объяснить несколькими факторами. Во–первых, поскольку каждый ученик обладает своими индивидуальными особенностями познавательной деятельности, то их способности воспринимать информацию могут существенно различаться. Во–вторых, стоит отметить, что некоторые предметы требуют более глубокого анализа и абстрактного мышления, что создает сложности в понимании. Наконец, необходимо учитывать и внешние факторы, такие как недостаточная квалификация преподавателей или неэффективные методы обучения. В целом, для преодоления этих проблем необходимо применить инновационные методы обучения, учитывающие индивидуальные потребности учащихся и способствующие активному вовлечению в учебный процесс. Одна из наиболее интригующих современных инноваций в сфере образования заключается в использовании методов, способствующих развитию критического мышления, что приводит к предотвращению данной проблемы. Эта технология предлагает эффективный подход к обучению и позволяет студентам активно анализировать и оценивать информацию, а также разрабатывать собственные выводы и аргументы. Развивая критическое мышление, студенты становятся более независимыми и способными к самостоятельному принятию решений. Это важно для их будущей карьеры и взрослой жизни, поскольку критическое мышление является неотъемлемым навыком в современном информационном обществе.

Критическое мышление – это способность человека с помощью разных приемов делать обоснованные выводы и принимать взвешенные решения по поводу полученной информации. Цель технологии развития критического мышления состоит в развитии мыслительных навыков, которые необходимы детям в дальнейшей жизни (умение принимать взвешенные решения, работать с информацией, выделять главное и второстепенное, анализировать различные стороны явлений).

Критическое мышление:

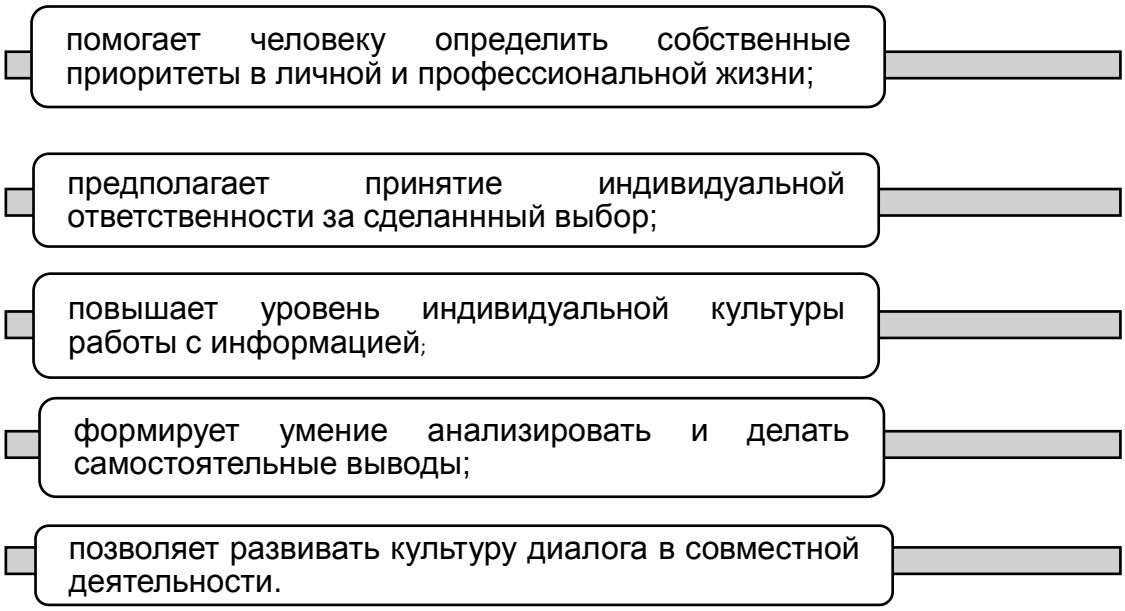

Рисунок 1. Критическое мышление

В Казахстане в период с 2000 по 2006 год критическое мышление стало широко распространено благодаря реализации международной программы под названием "Чтение и Письмо для развития критического мышления". В течение указанного временного промежутка множество людей в стране приобрели навыки анализа, оценки и критического мышления, что явилось важным вкладом в интеллектуальное развитие общества. Программа предлагала разнообразные методы и приемы, которые способствовали развитию критического мышления у широкого круга людей, включая чтение и анализ текстов различной тематики, написание эссе и других письменных работ с акцентом на аналитические навыки. Это позволило расширить горизонты знаний и стимулировать активное обсуждение различных проблем и идей. В свою очередь, развитие критического мышления способствовало формированию критической осведомленности у населения, что оказало положительное влияние на социальные и политические процессы в стране [1].

Критическое мышление в Казахстане В Казахстане некоторые ученые определяют критическое мышление таким образом: Т. Лифанова считает, что критическое мышление – это процесс активной интеллектуальной деятельности, направленный на осмысление, применение, анализ, обобщение и оценку информации, полученной или созданной через наблюдение, опыт, рефлексию, рассуждения или коммуникацию, с целью руководства действиями или формирования убеждений.Оно позволяет человеку эффективно решать проблемы, принимать обоснованные решения, критически оценивать информацию и аргументировать свою точку зрения [2]. В рамках Национальной программы развития образования Республики Казахстан на 2020–2025 годы предусмотрено внедрение методов критического мышления в систему образования. В казахстанских школах и вузах проводятся различные мероприятия по развитию критического мышления, такие как:

– обучение учителей методам критического мышления;

– внедрение в образовательный процесс педагогических технологий, основанных на критическом мышлении;

– разработка и внедрение учебных пособий и программ, направленных на развитие критического мышления.

В результате реализации мероприятий по развитию критического мышления в Казахстане наблюдается положительная динамика. Так, по данным исследования, проведенного в 2022 году Национальным центром оценки качества образования, уровень сформированности критического мышления у казахстанских школьников и студентов в целом повысился. Критическое мышление является важным навыком для успешной жизни в современном Казахстане. Оно позволяет человеку эффективно решать проблемы, принимать обоснованные решения, критически оценивать информацию и аргументировать свою точку зрения. В Казахстане критическое мышление рассматривается как ключевой навык для развития личности, способствующий повышению качества жизни и укреплению гражданского общества [3]. А.А. Ташетов проводит исследование, посвященное проблеме использования медиаресурсов для развития критического мышления студентов, изучающих педагогику и психологию. Он анализирует потенциал медиа–ресурсов и технологий критического мышления, которые способствуют формированию критического мышления у будущих педагогов–психологов [4].В исследовании Оспановой Н.Т. были выявлены ключевые педагогические факторы, которые способствуют развитию критического мышления у старшеклассников. Она определяет критическое мышление как процесс осознанной оценки реальности, который включает в себя способность человека распознавать противоречия, самостоятельно формулировать проблемы и находить пути их решения [5].

Изучение литературы показывает, что использование метода критического мышления в образовании способствует активизации интеллектуальной активности учащихся и вызывает у них эмоциональный отклик. Это, в свою очередь, помогает создать личный интерес к изучению учебного материала на примере «Окружность». Интерактивное включение студентов в образовательный процесс является важным аспектом развития критического мышления.Критическое мышление– это система суждений, которая используется для анализа вещей и событий с формулированием обоснованных выводов и позволяет выносить обоснованные оценки, интерпретации, а также применять полученные результаты к ситуациям и проблемам (Dr. Peter A. Facione).

Конструктивную основу «технологии критического мышления» составляет базовая модель трех стадий организации учебного процесса: «Вызов– осмысление– размышление» [1]. Рассмотрим эти стадии подробно, в соответствии с изучением темы «Окружность»

На этапе вызоваиз памяти актуализируются имеющиеся «вызываются», знания представления об изучаемом, формируется личный интерес, определяются цели рассмотрения той или иной темы:

– систематизация материала (кластеры, таблицы);

– верные и неверные утверждения;

– «толстые» и «тонкие» вопросы;

– учебно–мозговой штурм.

На стадии осмысления (или реализации смысла) обучающийся вступает в контакт с новой информацией. Происходит её систематизация и формирование собственной позиции:

– маркировка с использованием значков: «+», «–», «?»;

– «ромашка Блума»;

– приём «Инсерт».

Этап размышления (рефлексии) характеризуется тем, что учащиеся закрепляют новые знания и активно перестраивают собственные первичные представления с тем, чтобы включить в них новые понятия. Анализ собственных мыслительных операций составляет сердцевину данного этапа:

– заполнение кластеров и таблиц;

– организация различных дискуссий;

– организация устных и письменных круглых столов;

– приём «Взаимоопрос»;

– приём синквейн.

Примером приёма «Верю не верю» могут являться следующие вопросы:

– Верите ли вы, что самая простая из кривых линий окружность?

– Верите ли вы, что древние индийцы считали самым важным элементом окружности радиус, хотя не знали такого слова?

– Верите ли вы, что впервые термин «радиус» встречается лишь в 16 веке?

– Верите ли вы, что в переводе с латинского радиус означает «луч»?

– Верите ли вы, что при заданном периметре именно окружность ограничивает наибольшую площадь?

– Верите ли вы, что хорда в переводе с греческого означает «струна»?

– Верите ли вы, что определение «касательной» уже есть в первом учебнике геометрии «Начала» Евклида?

Примером приёма «Инсерт», как стадии осмысления материала, является чтение параграфа в учебнике и проставление в тексте данных значков:

–«V» – уже знал;

– «+» – новое;

– «–» – думал иначе или не знал;

– «?» – не понял, есть вопросы.

Пример Синквейна, как способа творческой рефлексии: Напишите «стихотворение», написанное по определенным правилам: Первая строка одно существительное, название. Вторая строка два прилагательных, описание темы Третья строка три глагола, действие. Четвертая строка четыре слова, отношение автора к теме, чувства. Пятая строка одно существительное, которое выражает суть (синоним первой строки) [6].

Представленные задания, а также другие, способствуют применению технологии критического мышления на уроке. Они помогают закрепить материал через творческую деятельность, систематизировать полученные знания и достичь поставленных образовательных целей. Использование технологии критического мышления позволяет перейти от простого знания к его применению. В результате, учащиеся при самостоятельной работе с информацией по теме занятия смогут создавать и находить оригинальные решения.

Исходя из вышесказанного, для достижения лучших результатов в процессе обучения теме «Окружность», необходимо организовать его таким образом, чтобы помимо развития универсальных учебных навыков, стимулировалось и критическое мышление учащихся. Это позволит им приобрести важные личностные качества и более глубоко усвоить предметный материал.

Списоклитературы:

1. Reading and Writing for Critical Thinking (RWCT), Kazakhstan. URL: https://uil.unesco.org /casestudy/effective–practices–database–litbase–0/reading–and–writing–critical–thinking–rwct (accessed: 21.01.2023).

2. Лифанова Т.Ю. Критическое мышление. – Алматы:Қазақ университеті, 2015. – 178 с.

3. Карагозина М.И. По страничкам «исследование в действии»// Білімдегі жаңалықтар, 2014 – 46 с.

4. Ташетов А.А. Научно–педагогические основы использования медиаресурсов в развитии критического мышления будущих педагогов–психологов/ Автореферат на соискание степени доктора философии. Астана, 2017.

5. Оспанова Н.Т. Растим исследователя// Журнал «Русский язык и литература в казахской школе» – 2008. – С.12–13.

6. Критическое мышление на уроке химии. URL: https://rosuchebnik.ru/material/kriticheskoe–myshlenie–na–uroke–khimii/

УДК 373.55

АКТУАЛЬНОСТЬ ИННОВАЦИОННЫХ ПОДХОДОВ В ОБУЧЕНИИ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЕ И СПОРТА НА БАЗЕ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛ

Калиев Кабдрахман Ануарбекович
педагог–исследователь, учитель физической культуры
КГУ «Карагайлинская общеобразовательная школа
Отдела образования Алтынсаринского района»
управления образования акимата Костанайской области
с.Шокай, Казахстан
E–mail: kaliev.kabdrahman@mail.ru

Досумов Арман Сабыржанович
педагог–исследователь, учитель физической культуры
КГУ «Общеобразовательная школа №17
отдела образования города Костаная»

Управления образования акимата Костанайской области»
г.Костанай, Казахстан
E–mail: dosumov1977@mail.ru

Аннотация

Статья представляет актуальность перспективных направлений для создания современной концепции развития образовательной системы Республики Казахстан в области физической культуры и спорта, предлагает обоснование инновационных преобразований в системе образования на базе общеобразовательных школ путем реализации проектов по открытию спортивных классов с учетом спортивной специализации обучающихся. Определяет актуальность формирования многолетней физической подготовки в рамках общеобразовательной программы с учетом потребностей учащихся при решении задач физического воспитания.

Ключевые слова: *физическое воспитание, спортивные технологии, концепция развития образования, гуманитарные ценности, педагогика, система обучения и физического совершенствования , образовательные и культурные потребности*

Аңдатпа

Мақала Қазақстан Республикасының дене шынықтыру және спорт саласындағы білім беру жүйесін дамытудың қазіргі заманғы тұжырымдамасын жасау үшін перспективалық бағыттардың өзектілігін ұсынады, білім алушылардың спорттық мамандануын ескере отырып, спорт сыныптарын ашу жөніндегі жобаларды іске асыру жолымен жалпы білім беретін мектептер базасында білім беру жүйесіндегі инновациялық қайта құрулардың негіздемесін ұсынады. Дене тәрбиесі мәселелерін шешуде оқушылардың қажеттіліктерін ескере отырып, жалпы білім беру бағдарламасы шеңберінде көпжылдық дене шынықтыруды қалыптастырудың өзектілігін анықтайды.

Түйінді сөздер: *дене тәрбиесі, спорттық технологиялар, білім беруді дамыту тұжырымдамасы, гуманитарлық құндылықтар, педагогика, оқыту және дене шынықтыру жүйесі, білім беру және мәдени қажеттіліктер*

Abstract

The article presents the relevance of promising directions for the creation of a modern concept of the development of the educational system of the Republic of Kazakhstan in the field of physical culture and sports, offers a justification for innovative transformations in the education system on the basis of secondary schools through the implementation of projects for the opening of sports classes, taking into account the sports specialization of students.

Key words: *physical education, sports technologies, the concept of educational development, humanitarian values, pedagogy, the system of training and physical improvement, educational and cultural needs.*

Формирование принципиально новой концепции многолетней физической подготовки в системе физического воспитания на базе общеобразовательной школы открывает новые перспективы их совершенствования и усиления их влияния на спорт высших достижений, прежде всего, по крайней мере, на первые этапы многолетней спортивной подготовки и систему выявления и развития спортивного таланта. Концепция развития физического воспитания на базе спортивных классов должна включать целостный подход к физической подготовке, который учитывает различные аспекты развития, включая физические, психологические и социальные аспекты.

Это позволит создать более полноценную программу физического образования, ориентированную на развитие всей личности учащихся.Концепция должна предусматривать индивидуальный подход к каждому учащемуся, учитывая его уровень физической подготовки, интересы, потребности и возможности. Новая концепция развития спортивных классов на базе школы должна предусматривать многолетнюю программу физической подготовки, которая осуществляется на протяжении всего периода обучения в общеобразовательном учреждении. Такой подход позволит обеспечить устойчивую базу здоровья и физической активности учащихся, а также формирование положительных привычек на долгосрочной основе.

Следует отметить, что развитие физической культуры как базовой области педагогического процесса способствует формированию гармоничной личности, спо-

собной успешно функционировать в современном обществе.Спортивное воспитание становится неотъемлемой частью общего воспитания и все чаще проникает в образовательный процесс. Включение спортивных элементов в образовательную программу позволяет достичь следующих результатов в достаточно короткие сроки. Спортивное воспитание помогает учащимся развивать физическую силу, выносливость, гибкость и координацию движений. Занятия спортом являются отличной возможностью для учащихся взаимодействовать друг с другом, работать в команде, развивать навыки сотрудничества и справедливой игры. Это способствует формированию социальных навыков и умений, которые будут полезны в жизни и карьере учащихся. Эти навыки могут быть полезными не только в спорте, но и в других сферах жизни.

Использование в физическом воспитании научно–технологических достижений спортивной культуры оказывается, как нам представляется, наиболее перспективным путем развития уже начавшегося движения физической и спортивной культур к их интеграции на основе общих интересов во имя блага человека [1, 2,3, 4]. Включение этих элементов в культуру физической активности детей и подростков может помочь им развить навыки соревнования, работу в команде, справедливость, уважение к противникам и добросовестность. Элементы спортивной культуры также могут трансформироваться в профессиональное направление, предлагая детям и подросткам возможность внедриться в спортивную индустрию или стать профессиональными спортсменами. Культура физической активности, проникнутая спортивными элементами, может вдохновить их на стремление к достижению высоких результатов и профессиональному росту.

Инновационные образовательные спортивные технологии позволяют более точно и эффективно отслеживать прогресс, развитие навыков и достижения каждого школьника. С помощью современных инструментов и методик можно более точно измерять различные параметры физической активности и использовать эти данные для оптимизации тренировочных программ и достижения лучших результатов, что также будет способствовать повышению безопасности и предотвращению травм. Мониторинг данных и использование инновационных средств могут помочь выявить потенциальные проблемы и риски, а также принять необходимые меры для их предотвращения. Применение высоких технологий в физическом воспитании создает возможности для развития цифровых и технических навыков учащихся и стимулирует поиск путей разрешения этических и правовых несообразностей взаимодействия физического воспитания и спорта высших достижений [5, 6].

Крайне важно в рамках концепции спортивного класса на базе общеобразовательной школы предусмотреть механизмы переориентации школьника на другой более подходящий для него вид спортивной или физкультурной подготовки. Переориентация школьника на другой, более подходящий для него вид спортивной или физкультурной подготовки может быть сложным процессом, который требует внимания и индивидуального подхода. Вот несколько механизмов, которые могут быть использованы для успешной переориентации:

1. Идентификация интересов и потребностей: Важно провести разговор с ребёнком и выяснить его интересы, предпочтения и мотивацию.

2. Сотрудничество с родителями и тренерами: Родители и тренеры играют важную роль в переориентации школьника. Обсуждение, какие виды спорта или физической активности могут быть подходящими для ребёнка на основе его способностей, физического состояния и предпочтений, может помочь в принятии решения о переориентации. При переориентации необходимо учесть индивидуальные особенности и потребности школьника. Рассмотрите его физические возможности, уровень подготовки и цели, чтобы определить более подходящий вид спорта

или физической активности. В некоторых случаях может быть полезным осуществить постепенный переход от одного вида деятельности к другому. Это даст школьнику время адаптироваться к новому виду подготовки, прежде чем полностью перейти. Оценка способностей, прогресса и потенциала школьника в новом виде спорта или физической активности может помочь ему увидеть свои достижения и мотивироваться для дальнейшего развития.

В общеобразовательных школах уже есть учителя, а также необходимые образовательные программы и структуры. Создание спортивных классов позволяет эффективнее использовать эти ресурсы путем интеграции спортивной и образовательной деятельности. Спортивные классы не только способствуют физическому развитию учащихся, но также могут иметь положительный вклад в учебный процесс. Исследования показывают, что физическая активность способствует улучшению когнитивных навыков, концентрации и саморегуляции учащихся. Это может привести к повышению успеваемости и общему уровню здоровья учащихся.Раннее вовлечение учащихся в спортивную деятельность может способствовать более здоровому образу жизни на протяжении всей жизни. Это может снизить затраты на медицинское обслуживание и уменьшить заболеваемость учащихся в будущем [7, 8, 9].

Организация спортивных классов на базе образовательного учреждения обеспечивает доступность для всех учащихся. Все ученики могут получить доступ к спортивным возможностям, независимо от своего уровня подготовки, финансовых возможностей или физических особенностей. Это содействует принципу инклюзивного образования. Организация спортивных классов должна предусматривать систему отчетности и оценки. Это позволит проверять эффективность и результативность программы, а также делать корректировки и улучшать ее в дальнейшем. Важно согласовывать учебные планы, чтобы спортивные занятия не противоречили основной учебной программе. Программа спортивных классов может значительно способствовать развитию социальных навыков учащихся, таких как командная работа, лидерство, дисциплина и уважение к соперникам. В спорте особое внимание уделяется уважению к соперникам, а также спортивной этике и поведению. Учащиеся учатся быть справедливыми, поддерживать соперников и уважать правила игры. Эти ценности переносятся на повседневную жизнь и помогают формировать в учащихся этические принципы и моральные ценности. В спорте учащиеся сталкиваются с различными эмоциональными ситуациями, включая победы, поражения, напряжение и давление соревнований. Спортивные классы помогают учащимся развивать умение контролировать свои эмоции, управлять стрессом и справляться с давлением. Эти навыки переносятся на другие сферы жизни и помогают учащимся справляться с повседневными вызовами [10]. Спортивные классы создают возможности для учащихся взаимодействовать с разнообразными людьми и учиться приспосабливаться к разным группам и ситуациям. Это помогает им развивать коммуникативные навыки, учиться принимать компромиссы и сотрудничать с людьми разных характеров и способностей. Все эти аспекты способствуют развитию социальных навыков учащихся и играют важную роль в их личностном и социальном формировании. Программа спортивных классов может быть отличной возможностью для развития этих навыков и создания полезных социальных связей среди учащихся.

Организация процесса обучения в общеобразовательной школе со спортивным уклоном потребует соответствующей научно–методической работе. Необходимо разработать комплексную программу, которая учитывает стандарты общего образования и при этом ориентирована на развитие физических навыков и спортивного потенциала учащихся. В этой связи необходимость такой формы организации учебного процесса по физическому воспитанию, которая обеспечит возможности развития и адаптации образовательного процесса обучения физической культуры и

массового спорта на базе общеобразовательных школ с учетом наличия современной спортивной материально–технической базы и наличия в необходимом количестве подготовленных педагогических и тренерских кадров становится определяющей для реализации концепции спортивных классов в образовательных учреждениях.

Важно разработать комплексную программу, которая учитывает специфику спортивного образования, а также интегрирует спортивные занятия с основным учебным процессом. Научно–методическая работа в данном случае включает в себя разработку учебных планов, выбор учебных материалов, проведение специальных тренингов для педагогов, а также оценку эффективности образовательного процесса. Важно также поддерживать постоянную связь с научными и практическими центрами, использующими передовой опыт в области образования и спорта.Для успешной организации обучения в школе со спортивным уклоном также необходимо уделить внимание индивидуальным потребностям учащихся, особенно в области спортивной подготовки. Научно–методическая работа должна включать в себя разработку дифференцированных подходов к обучению, учета физических особенностей учениих, а также обеспечение индивидуальной поддержки и контроля за спортивными достижениями. Кроме того, важно внедрять современные методики обучения, которые способствуют развитию спортивных навыков и достижению высоких результатов.

Одним из важных аспектов научно–методической работы в области спортивного образования является также подготовка педагогических кадров. Обучение учителей физической культуры и спортивных тренеров включает не только теоретические знания, но и практические навыки по организации уроков и тренировок, мониторингу физического развития учеников, мотивации к спортивной деятельности и многим другим аспектам.Кроме того, важно уделить внимание и поддержке спортивной инфраструктуры школы. Это включает в себя обеспечение необходимого спортивного оборудования, создание специализированных спортивных площадок и залов, а также обеспечение безопасных условий для занятий спортом. Научно–методическая работа также может включать анализ эффективности используемых спортивных объектов и разработку рекомендаций по их улучшению.Кроме того, важно обеспечить педагогический персонал и учащихся доступом к современным информационным технологиям, которые могут быть использованы для анализа и улучшения спортивной подготовки, а также для обучения теоретическим аспектам спортивной деятельности.Наконец, научно–методическая работа должна также включать в себя мониторинг и анализ результатов образовательного процесса, а также спортивных достижений учащихся. Это позволит постоянно улучшать образовательную программу и спортивную подготовку, а также выявлять и поддерживать талантливых спортсменов.

Развитие физической культуры как базовой области педагогического процесса способствует каскаду положительных изменений в различных аспектах учебной среды. Развивая физическую культуру, школы могут содействовать улучшению физического здоровья учащихся. Регулярные физические занятия способствуют улучшению физической выносливости, силы, гибкости и координации, указывают на положительную связь между физической активностью и академическими показателями учащихся. Учитывая это, развитие физической культуры может дополнительно поддерживать успехи в учебе.Регулярные занятия физической культурой могут способствовать улучшению умения детей сконцентрироваться и обладать большей усидчивостью во время занятий.Физическая культура способствует формированию культуры заботы о здоровье, что может проявиться в иных аспектах учебной жизни – начиная с работоспособности и заканчивая развитым чувством ответственности за собственное здоровье. Обучение принципам физической культуры может спо-

собствовать формированию здорового образа жизни учащихся и прививанию положительных привычек на всю жизнь.

Список литературы:

1. Бальсевич В.К. Спортивный вектор физического воспитания в российской школе (монография) – М.: НИЦ «Теория и практика физической культуры и спорта», 2006. – 112 с., ил.

2. Бальсевич В.К. Очерки по возрастной кинезиологии человека (текст) / В.К. Бальсевич. – М.: Советский спорт, 2009. – 220 с.

3. Амонашвили Ш.А. Размышления о гуманной педагогике / Ш.А.Амонашвили. М.: Педагогика, 1995. – 496 с.

4. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания / Б.Г.Ананьев. – Д.: ЛГУ, 1968.–339 с.

5. Ананьева Н.А. Физическое развитие и адаптационные возможности школьников / Н.А.Ананьева, Г.Н. Ямпольская // Вестник РАМН. 1993. – №5. – С. 19–24.

6. Анисимов О.С. Развивающие игры и игротехника / О.С.Анисимов. Новгород, 1989.– С. 53.

7. Антропова М.В. Гигиенические аспекты обучения учащихся 5–7 классов / М.В.Антропова, Г.В.Бородкина, Г.Г.Манке // Педагогика. 1995. – №2. – С. 26–55.

8. Асеев В.А. Оптимизация методов образования и их инноваций / В.А.Асеев // Инновации и образование. Сборник материалов конференции. Серия «Symposium», выпуск 29. СПб.: Санкт–Петербургское философское общество, 2003.– С. 31–38.

9. Астафьев В.С. Воспитание устойчивой потребности к самостоятельным занятиям физическими упражнениями будущих учителей :автореф. . дис. канд. пед. наук / В.С. Астафьев. Улан–Удэ, 2003. – 24 с.

10. Афанасьев В.Г. Общество: системность, познание и управление / В.Г.Афанасьев. – М.: Политиздат, 1981. – 432 с.

УДК 373.55

АКТУАЛЬНЫЕ КОМПЕТЕНЦИИ ОБУЧЕНИЯ МАТЕМАТИКЕ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Калиев Кабдрахман Ануарбекович
учитель математики
КГУ «Карагайлинская общеобразовательная школа
отдела образования Алтынсаринского района»
управления образования акимата Костанайской области
с.Шокай, Казахстан
E–mail: kaliev.kabdrahman@mail.ru

Аушамина Гульсара Ашимовна
учитель начальных классов
КГУ «Общеобразовательная школа №21
отдела образования г. Костанай»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: batila65@mail.ru

Аннотация

Статья посвящена проблемам разработки курса математики для начальных классов общеобразовательной школы. В статье предлагается организовать изучение математики на основе культурологического подхода, который чрезвычайно актуален в настоящее время. Такой подход позволяет учитывать современные идеи в образовании: гуманизм, включение в процесс обучения личного опыта ребенка, развитие образного мышления, изучение элементов логики .

Ключевые слова: *проблемное обучение, исследовательские проекты, алгоритмическое мышление, коммуникации, математика, активные методы обучения.*

Аңдатпа

Мақала жалпы білім беретін мектептің бастауыш сыныптарына арналған математика курсын әзірлеу мәселелеріне арналған. Мақалада қазіргі уақытта өте өзекті болып табылатын мәдени көзқарас негізінде математиканы зерттеуді ұйымдастыру ұсынылады. Бұл тәсіл білім берудегі заманауи идеяларды ескеруге мүмкіндік береді: гуманизм, оқу процесіне баланың жеке тәжірибесін енгізу, бейнелі ойлауды дамыту, логика элементтерін зерттеу .

Түйінді сөздер: *проблемалық оқыту, ғылыми жобалар, алгоритмдік ойлау, коммуникация, математика, оқытудың белсенді әдістері.*

Abstract

The article is devoted to the problems of developing a mathematics course for primary grades of a secondary school. The article proposes to organize the study of mathematics on the basis of a culturological approach, which is extremely relevant at the present time. This approach allows us to take into account modern ideas in education: humanism, the inclusion of a child's personal experience in the learning process, the development of imaginative thinking, the study of logic elements.

Key words: *problem–based learning, research projects, algorithmic thinking, communication, mathematics, active learning methods.*

Современные компетенции и требование совершенствования обучения математике в школе является актуальной проблемой, с которой сталкиваются многие образовательные учреждения. Выполнить это требование возможно при реализации условия когда образование как официальный институт общества призвано воспитывать подрастающее поколение в традициях господствующей культуры, помогать ему в усвоении выработанных этим обществом способов интерпретации природных и социальных явлений, оно также способствует формированию у каждого молодого человека самосознания, т. е. представлений о своих возможностях и о своем месте в мире [2, с. 29].

Отсутствие практического применения математики, при котором учащиеся часто не видят практического применения математических понятий в реальной жизни, что может снижать их мотивацию для изучения этого предмета. Недостаточное использование активных методов обучения, когда традиционные методы обучения, основанные на лекциях и механическом повторении, могут быть не эффективными для развития понимания и навыков в математике. Для совершенствования обучения математике в школе необходимо обратить внимание на эти вопросы и проблемы. Только так можно создать стимулирующую и эффективную среду для обучения математике. Гораздо важнее и сложнее привить обучающимся умение самостоятельно добывать, анализировать, структурировать и эффективно использовать информацию для максимальной самореализации и полезного участия в жизни общества (компетентность) [3].

При определении роли математики в образовании необходимо учитывать его бифункциональность: направленность учебного предмета, с одной стороны, на развитие и самопознание ребенка; с другой – на понимание ребенком окружающего мира, места в нем математики. Бифункциональность предмета математики должна означать, что она выполняет две важные функции. Во–первых, математика должна давать знания и навыки в определенной области знания, например обучать логике, алгоритмическому мышлению и решению проблем. Во–вторых, предмет математика должна иметь ценность в развитии личностных качеств учащихся, таких как критическое мышление, коммуникативные навыки и творческое мышление, помогать учащимся понять и анализировать различные точки зрения и развить свое эмпатическое понимание.

Методы которые могут развить исследовательские навыки учащихся в начальной школе определяются как:

1. Задание открытых задач: вместо традиционных учебных задач, которые имеют один правильный ответ, можно предлагать открытые задачи, где учащимся

предоставляется свобода выбора и творчества для исследования. Например, можно попросить учащихся исследовать различные способы решения задачи или найти общие закономерности в числовых рядах.

2. Исследование реальных проблем: можно предложить учащимся решать задачи, связанные с реальной жизнью. Например, они могут изучать расписание автобусов и оптимальный путь, учитывая время и расстояние, или исследовать распределение вероятности при игре в кости. Такие задачи помогут учащимся видеть практическое применение математики.

3. Самостоятельное исследование: нужно поддерживать учащихся в исследовательских проектах, где они могут выбирать интересующие их темы и самостоятельно исследовать их. Ставить им цель исследования и помогать им разработать план действий, собирать данные и анализировать результаты. Это поможет развить навыки исследования и самостоятельного обучения.Развитие исследовательских навыков при изучении математики в начальной школе помогает учащимся стать более активными и глубокими в своем обучении. Они могут развить навыки самостоятельного мышления, критического анализа и проблемного решения, что будет полезно для их дальнейшего академического и профессионального успеха.

Соответственно и образование представляет собой педагогически интерпретированную систему основ культуры, то есть социальный заказ в образовательной сфере (по И.Я. Лернеру [4]). В связи с этими факторами, влияющими на качество обучения математике на уровне общеобразовательной школы нужно придавать исследовательской проектной деятельности важную роль в изучении математики в школе. Она позволяют учащимся развивать свои математические навыки и способности, а также понимать математику на глубоком уровне. Развитие творческого мышления должно строиться на требовании от учащихся независимости, самостоятельности и творческого мышления. Учащиеся должны уметь самостоятельно определить проблему, выполнить исследование, разработать гипотезы и аргументировать свои выводы. Это помогает развить их способность к проблемному мышлению и критическому анализу. При выполнении исследовательских проектов учащиеся должны глубоко погрузиться в изучаемые математические концепции и их приложения, понимать как математика применяется на практике и как она связана с другими науками и областями. Это способствует более глубокому пониманию математики и ее значимости в реальном мире. Исследовательские проекты в математике помогают учащимся развить навыки сбора и анализа данных, формулирования гипотез, планирования и проведения экспериментов, а также интерпретации и представления результатов. Это развивает их научный подход к решению проблем и подготавливает их к дальнейшему изучению математики и других наук. Исследовательская работа мотивирует учащихся к умению ясно и последовательно выражать свои мысли и идеи и представлять результаты своего исследования. Это помогает развить их коммуникационные навыки и способность эффективно общаться и делиться своими идеями с другими. В целом, исследовательские проекты при изучении математики в школе способствуют развитию мыслительных навыков, глубокому пониманию математических концепций, развитию критического мышления и применению математики в реальных задачах. В связи с этим ведутся поиски новых эффективных методов обучения, которые активизировали мысль школьников, стимулировали бы их к самостоятельному приобретению знаний [5]. Они помогают учащимся стать активными участниками в процессе обучения и развивать навыки, которые понадобятся им в дальнейшей жизни и профессиональной карьере. Исследовательские проекты помогают учащимся развить навыки исследования, такие как сбор и анализ данных, формулирование гипотез и выводов, планирование и выполнение экспериментов. Это обучает их систематичному и

логическому подходу к решению проблем и развивает навыки критического мышления. Исследовательская творческая работа позволяет учащимся применить изучаемые математические концепции на практике. Они могут исследовать реальные проблемы и ситуации, где математика играет важную роль, например, в финансах, науке, технологии и других областях. Это помогает учащимся увидеть практическую значимость математики и ее применение в реальной жизни.

В процессе выполнения исследовательского проекта учащиеся должны быть способными четко и ясно представлять свои идеи и результаты исследования. Это развивает их умение коммуницировать и представлять свои аргументы и выводы перед аудиторией, что является важным навыком для дальнейшей академической и профессиональной карьеры. Исследовательские проекты требуют от учащихся самостоятельности и инициативы. Они могут исследовать интересующие их темы и самостоятельно улучшать свои знания и навыки в математике. Это развивает их способность к самостоятельному обучению и исследованию, позволяют учащимся глубже погрузиться в изучаемую математику и развить более глубокое понимание концепций.

Данный взгляд на подходы в обучении математики должен опираться на проблемно–ориентированное обучение математики в начальных классах. Проблемно–ориентированное обучение математике в начальных классах – это подход, при котором математические понятия и навыки учатся через решение задач и применение их в реальных ситуациях. Этот подход активизирует мыслительные процессы учащихся, развивает их аналитическое и критическое мышление, а также способствует глубокому пониманию математики. Преимущества проблемно–ориентированного обучения математике в начальных классах заключается в повышение мотивации обучающихся, когда задачи, заточенные на реальные жизненные ситуации, могут быть более интересными и значимыми для учащихся, чем абстрактные упражнения. Решение проблемных задач требует учащихся рассматривать математические концепции в контексте их отношений. Это способствует развитию системного мышления и помогает учащимся увидеть связь между различными математическими понятиями. Все эти преимущества делают проблемно–ориентированное обучение математике в начальных классах эффективным инновационным подходом, который помогает учащимся развить не только математические навыки, но и шире применимые навыки мышления и решения проблем, что обосновывается пониманием в понятие «нововведение» (инновация), которое определяется и как новшество, и как процесс введения этого новшества в практику [6].

Важным критерием должна являться способность ученика представлять свои идеи и решения математических проблем устно или письменно. Ученик должен четко и логически объяснять свои шаги и мысли, используя математическую терминологию. Критерии оценивания должны варьироваться в зависимости от возраста и уровня учащихся. Требования к каждому ученику и конкретная работа с ним определятся уровнем способностей, возможностей и интересов каждого ученика [7].

В частности начальный курс математики должен строиться на основе следующих положений:

1. Изучение материала строится с учетом логики развития, индивидуальных и возрастных особенностей младших школьников;

2) необходимости создания условий для адаптации ребенка к окружающему миру в настоящем и будущем, для развития способностей к творческому преобразованию мира и себя, для развития коммуникативных умений.

Совершенствование обучения математике в школе требует инновационных подходов, которые могут помочь учащимся лучше освоить этот предмет и развить

свои математические навыки. Связывание учебных материалов с реальными ситуациями и примерами может помочь учащимся увидеть важность математики и ее применение в повседневной жизни. Это может включать решение задач, связанных с финансами, статистикой, инженерией или другими областями.

Изучение курса математики в школе должно организовываться по спирали. Основная идея состоит в том, чтобы представлять математические концепции в повторяющихся циклах, постепенно углубляясь в каждую тему на протяжении нескольких лет обучения. Организация курса по спирали позволяет обеспечить повторение и закрепление пройденного материала и одновременно предлагать новые темы и концепции. Плюсы метода организации курса по спирали включают регулярное повторение концепций и навыков помогает закрепить математические основы и способствует лучшему усвоению материала учащимися.Повторное обращение к предыдущим темам позволяет учащимся увидеть связи между различными математическими концепциями и построить цельное представление математики. Представление новых тем и концепций в каждом цикле позволяет углубиться в материал на более высоком уровне сложности по сравнению с предыдущим циклом. Частое применение решения задач помогает учащимся развить навыки анализа, логического мышления и применения математических концепций на практике. Организация курса по спирали может быть одним из вариантов для эффективного обучения математике, но также возможно использование и других методов в сочетании с ним. Реализация вариативности обучения на уроке математики должна достигаться через дифференциацию учебного задания это подход, который позволяет предложить учащимся разнообразные задания с разным уровнем сложности и тематикой в зависимости от их индивидуальных потребностей и навыков. Такой подход может быть полезным для обеспечения индивидуального прогресса учащихся и поддержки их успешности в обучении математике.

Обоснованность необходимости поиска и определения совершенной методики обучения математики в школе обусловлена индивидуальностью каждого учащегося который обладает своими индивидуальными особенностями, способностями и предпочтениями в обучении. Некоторым ученикам может требоваться более наглядное объяснение математических концепций, в то время как другим выборочное изучение материала может быть более эффективным. Совершенная методика обучения математике может помочь учащимся развить эти навыки, предоставляя им возможность решать разнообразные задачи, сталкиваться с новыми ситуациями и применять математические концепции на практике. Эффективная методика может способствовать более глубокому пониманию математических концепций, развитию критического мышления и повышению успеваемости учащихся. Все эти факторы подтверждают необходимость поиска и определения совершенной методики обучения математике в школе. Такая методика должна быть адаптивной, индивидуализированной, мотивирующей и эффективной, чтобы помочь учащимся достичь высоких результатов в изучении математики и успешно применять свои знания в современном мире.

Список литературы:

1. Скиба М.А. Методика формирования готовности будущих учителей к отбору содержания математического образования в условиях дифференциации школ [Текст]: дис....канд.пед.н. – Алматы, 2001. – 141 с.

2. Брунер Дж. Культура образования. [Текст] / Дж. Брунер. – М.: Просвещение, 2006. – 223 с.

3. Государственная программа развития образования в Республике Казахстан на 2005–2010 годы. Утверждена Указом Президента Республики Казахстан от 11 октября 2004 года N 1459. Источник: справочная правовая система ЮРИСТ.

4. Лернер И.Я. Дидактические основы методов обучения. [Текст] / И.Я.Лернер. – М.: Педагогика, 1981, – 185 с.

5. Колобова С.В. Инновационные технологии в процессе обучения математике // Евразийский научный журнал 2015 / https:/^yberlenmka.ra/artide/n/innovatsionnye–tehnologii–v–protsesse–obucheniya–matematike

6. Лаврентьев Г.В., Лаврентьева Н.Б. Инновационные обучающие технологии в профессиональной подготовке специалистов// Барнаул: Изд–во Алтайского государственного университета, 2002. – 146 с.

7. Усенко Л.В. Инновационные технологии на уроках математики / [Электронный ресурс] – URL: https://nsportal.ru/shkola/raznoe/library/2020/11/04/innovatsionnye–tehnologii–na–urokah–matematiki science–j.com

УДК 373.3

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ В КОНТЕКСТЕ БИЛИНГВАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ

Калиева Сауле Ануарбековна
педагог–мастер русского языка и литературы
КГУ «Карагайлинская общеобразовательная школа
Отдела образования Алтынсаринского района»
управления образования акимата
Костанайской области, с.Шокай
E–mail: kaliev.kabdrahman@mail.ru

Садыкова Наталья Федоровна
педагог–эксперт русского языка и литературы
«Общеобразовательная школа имени Омара Шипина
отдела образования Алтынсаринского района»
управления образования акимата Костанайской области,
с.Первомайский, Казахстан
E–mail: snf_kst@mail.ru

Аннотация

Поиск актуальных подходов к изучению русского языка в начальной и основной средней школе. В качестве ведущих выделены три образовательных подхода: культурологический, аксиологический и деятельностный. Язык должен восприниматься школьниками как истинная жизненная и образовательная ценность и являться не только предметом обучения, но и ключевым средством гражданского воспитания учащихся, инструментом профессиональной деятельности.

Ключевые слова: *дидактические игры, игровая педагогика, методика дидактических игр, игровые задачи, достижения ученика, правила игры, качество обучения*

Аңдатпа

Бастауыш және негізгі орта мектепте орыс тілін оқытудың өзекті тәсілдерін іздеу. Жетекші ретінде үш білім беру тәсілі бөлінген: мәдениеттану, аксиологиялық және қызмет. Тілді оқушылар шынайы өмірлік және білім беру құндылығы ретінде қабылдауы және тек оқу мәні ғана емес, сонымен қатар оқушылардың азаматтық тәрбиесінің негізгі құралы, кәсіби қызметтің құралы болып табылуы тиіс.

Түйінді сөздер: *дидактикалық ойындар, ойын педагогикасы, дидактикалық ойын әдістемесі, ойын тапсырмалары, оқушының жетістіктері, ойын ережелері, оқу сапасы*

Abstract

Search for relevant approaches to learning Russian in primary and secondary schools. Three educational approaches are identified as the leading ones: culturological, axiological and activity–based. Language should be perceived by schoolchildren as a true life and educational value and be not only a subject of study, but also a key means of civic education of students, an instrument of professional activity.

Key words: *didactic games, game pedagogy, methods of didactic games, game tasks, student achievements, rules of the game, quality of learning*

В современной концепции обновления содержания образования при изучении русского языка и литературы одним из направлений является установление возможных взаимосвязей предметных и метапредметных результатов обучения, определение их оптимального соотношения и реализацию этих взаимосвязей в курсе русского языка, усиление деятельностной составляющей курса. В этом контексте одной из приоритетных задач преподавания русского языка в школе по–прежнему остаётся формирование представлений о взаимосвязи языка и культуры, языка и истории народа, говорящего на нём; о взаимообогащении языков в результате взаимодействия национальных культур.

Изучение курса русского языка в школе должно быть ориентировано на формирование коммуникативной компетенции как владения культурой речи: навыками сознательного и произвольного использования норм русского литературного языка для создания правильной речи и конструирования речевых высказываний в устной и письменной форме с учётом требований уместности, точности, логичности, чистоты, богатства и выразительности. Важнейшим условием совершенствования преподавания русского языка в школе сегодня является ориентация курса на речевую практику, социальные, учебные и жизненные потребности современных школьников. Язык является средством общения людей и воздействия на людей, орудием мышления и познания действительности, средством накопления знаний о реальном мире и передачи их от поколения к поколению, сокровищницей национальной культуры народа и средством приобщения к культуре.Именно благодаря языку человек выделился из мира животных и сформировался как социальная и языковая личность [1, с. 94]. Все перечисленные компетенции неразрывно связны между собой и в комплексе формируют полноценную языковую личность, способную бесконфликтно жить в человеческом обществе, в полилингвальном и поликультурном пространстве. Одна из самых сложных проблем, связанных с отбором и теоретического, и практического материала содержания школьного предмета «Русский язык» : что выбрать, в каком объеме и по какому принципу. На сложность и нерешенность проблемы по определению содержания школьного образования по русскому языку указала Л.А. Вербицкая: «Следует критически проанализировать содержание школьных образовательных стандартов, учебных программ и учебников» [2, с. 7].

Объем знаний учащихся, глубина и степень их прочности всецело зависит от качества учебника. Поэтому к учебнику как основному источнику получения знаний предъявляются высокие требования, и в соответствии с требованиями времени учебники нуждаются в постоянном совершенствовании, обновлении. Эти изменяющиеся условия выдвинули проблему создания учебников нового поколения. Учебники русского языка для школ с казахским языком обучения должны существенно отличаться, прежде всего, по целевому назначению, а это отличие находит отражение и в содержании, и в порядке подачи изучаемого языкового материала по классам, и в объеме сообщаемых теоретических сведений, и в характере и системе тренировочных упражнений, и в подборе дидактического материала, и т.д. Для таких школ нужны специальные учебники русского языка, учитывающие специфику овладения русским языком как неродным. Необходимо создать для школ с казахским языком обучения новые учебники, которые отвечают современным требованиям (подробнее о содержании и структуре таких учебников [3, с. 28]. Учебники русского языка для школ с казахским языком обучения должны учитывать особенности учеников, их языковой и культурный контекст. Вот несколько возможных отличий в таких учебниках: учебники должны быть адаптированы к языковым потребностям и уровню владения русским языком учащихся, которые в основном изучают русский как второй язык. Учебники могут включать дополнительные объяснения и упражнения, примеры из казахского

языка для лучшего понимания и применения правил русского языка. Также могут предлагаться специальные справочники, словари и грамматические таблицы, ориентированные на потребности учащихся; учебники должны учесть культурные особенности и интересы учеников. Они могут содержать тексты и задания, которые отражают казахскую культуру, историю и литературу, а также тексты о русской культуре, чтобы расширить кругозор учеников и помочь им увязать обучение русскому языку с их собственными опытом и контекстом; учебники могут посвящать особое внимание развитию устной и письменной речи учащихся.Также могут проводиться уроки и тренировки по произношению и интонации русского языка; учебники могут включать материалы, посвященные вопросам билингвальности и преимуществам владения двумя языками. Это поможет ученикам общеобразовательной школы видеть ценность изучения и использования русского языка в контексте своей многоязычной среды. Конечно, конкретные отличия будут зависеть от конкретных образовательных стандартов и потребностей учащихся в конкретной школе. Однако общая идея состоит в том, чтобы учебники русского языка для школ с казахским языком обучения учитывали языковой и культурный контекст учеников и помогли им эффективно осваивать русский язык, развивая коммуникативные и языковые навыки. Сложность данной проблемы состоит в том, что «до настоящего времени нет научно обоснованной теории учебника русского языка для национальных школ» [4, с. 20].

Совершенствование методики обучения русскому языку и литературе в школе с казахским языком обучения может быть основано на следующих направлениях: усиление языковой подготовки: усовершенствование грамматических и орфографических навыков, расширение словарного запаса и развитие речевых умений; введение интерактивных методов обучения, таких как использование компьютерных программ, мультимедийных материалов и интерактивных игр; интеграция русского языка и литературы в учебный план, что поможет учащимся лучше осознать связь между двумя языками и культурами, а также усвоить базовые навыки коммуникации на русском языке. Проведение совместных проектов с учителями и учениками из школ с русским языком обучения может стать эффективной формой мотивации учащихся к активному обучению русскому языку и литературе.

Одним из эффективных способов успешного формирования вторичной языковой личности как актуального направления развития методики обучения русскому языку и литературе в образовательном поле Республики Казахстан является билингвальное образование [5, с.120]. Билингвальное образование – это метод обучения, при котором изучение двух языков одновременно занимает центральное место. Формы и направления билингвального образования могут варьироваться в зависимости от конкретной педагогической модели и целей образовательной системы. Вот некоторые из них:

1. Двуязычные программы: Подразумевают изучение содержания учебных предметов на двух языках. Например, определенные предметы, такие как математика или наука, преподаются на одном языке, а другие предметы, такие как история или литература, – на другом языке. Это позволяет учащимся применять и развивать оба языка в различных академических контекстах.

2. Иммерсивные программы: Они предполагают окружение учащегося в среде, где целевой язык является основным средством общения. В таких программах студентам предоставляется возможность погружаться в язык и культуру через общение с носителями языка, чтение и анализ текстов, обсуждение тематических вопросов и т. д. Это способствует естественному и полноценному овладению языком.

3. Параллельные классы: Такие классы состоят из учащихся, для которых целевой язык не является языком обучения. В этих классах преподавание осуществляется как на родном языке, так и на целевом языке. Это помогает развить

навыки общения на обоих языках и поддерживает взаимодействие между учащимися разных культур и языковых групп.

4. Обменные программы: Это программы, в рамках которых учащиеся отправляются учиться в школы или университеты в другой стране, где говорят на целевом языке. В такой среде они полностью погружаются в язык и культуру страны, что способствует быстрому улучшению и развитию их языковых навыков.

5. Виртуальное билингвальное образование: Это относительно новая форма, которая использует современные технологии и онлайн–ресурсы для создания виртуальной среды, где учащиеся могут изучать и практиковать язык с помощью интерактивных уроков, видеоконференций, образовательных игр и других средств.

В этой связи возникает задача разработки методики параллельного обучения двум языкам. В свою очередь реализация билингвального образования поможет решить проблему сохранения родных языков [6]. Вторичная языковая личность – это билингвальная (двуязыковая) личность, усвоившая, наряду с родным языком и родной культурой, систему второго языка и вместе с языком языковую картину мира и культуру народа – носителя данного языка. Воспитание такой личности обусловливает необходимость разработки специальной методики обучения русскому языку в школе казахским языком обучения. Для объективности оценивания знаний по русскому языку выпускников школ с казахским языком обучения нужно разработать альтернативный вариант заданий и альтернативные критерии их оценивания. Необходим процесс подготовки нового учителя , способного обучать и воспитывать новое поколение учащихся, подготовить их к жизни в новом обществе на плечи которого ложится огромная ответственность за сохранение русской языковой культуры. Важным направлением в дальнейшем совершенствовании процесса обучения русскому языку и литературе в общеобразовательных школах является формирование современных методик владения культурной речью, коммуникационным навыком по конструированию речевых высказываний в устной и письменной форме с учётом требования точных, логичных и выразительных речевых оборотов. Данное направление предполагает организацию последовательной работы над созданием учебных пособий разных видов на разнообразном предметном содержании.

За рамками учебной деятельности учителя русского языка и литературы остаётся обучение осознанному чтению текстов в рамках внеклассной работы на базе предметных кружков по русскому языку и литературе по развитию культуры читательской деятельности, что позволит развивать навыки участия в диалоге, построения развёрнутых рассуждений и высказывания обоснованного суждения, что будет положительно влиять на результат изучения русского языка и литературы на уроках.

В качестве инновационных методов и методик совершенствования процесса обучения русскому языку и литературе на базе общеобразовательной школы можно рассматривать следующие: создание сетевых текстов с использованием цифровых ресурсов (например, коллективный рассказ с одним или несколькими сюжетами, созданные учениками из разных регионов); разработку маршрута литературного путешествия; проведение конкурсов творческой переработки или продолжений известного литературного произведения; конкурсов буктрейлеров (коротких рекламных роликов, посвящённых конкретной повести или роману) и др.; создание серий телевизионных игровых фильмов. Крайне важно нацелить учебный процесс по изучению русского языка на формирование функциональной грамотности, что в последующем обеспечит направление обучения к самому ученику, к его жизненным потребностям.

Особое внимание на начальном этапе обучения русскому языку и литературе на базе общеобразовательной школы, безусловно, должно отводиться на организацию познавательной деятельности учащихся и на проблему внедрения в процесс обучения общеобразовательных школ нестандартных уроков, которые рассматривают в качестве основной цели активизацию мыслительной и двигательной деятельности учащихся, интерес в учебе и развития у учащихся познавательных способностей через применение дидактических игр. Дидактическая игра – это особая форма обучения, в которой использование игровых элементов и заданий в сочетании с образовательными целями позволяет активизировать процесс обучения и повысить мотивацию учащихся.Основной целью дидактической игры является передача и закрепление знаний и навыков, формирование определенных умений, а также развитие интеллектуальных и когнитивных способностей. Игра облегчает процесс обучения, делает его более интересным, занимательным и эффективным. В дидактической игре главным элементом является игровой процесс, который состоит из заданий, правил, ролей и других элементов, которые активизируют участников и мотивируют их к выполнению обучающих задач. Специфика дидактической игры сочетает в себе игровой и образовательный аспекты, создавая учебную среду, которая стимулирует мотивацию, активизирует процесс обучения и способствует достижению образовательных целей. Дидактическая игра предлагает интерактивное взаимодействие с обучающим материалом и с другими участниками. Учащиеся могут активно взаимодействовать с игровыми элементами, проводить исследования, обсуждать свои мысли и идеи, обмениваться информацией и получать обратную связь, что является важнейшим аспектом обновления содержания образования в сфере русского языка и литературы, модернизации программ основного общего образования и установление возможных взаимосвязей предметных и метапредметных результатов обучения, определение их оптимального соотношения и реализацию этих взаимосвязей в курсе русского языка в общеобразовательной школе.

Список литературы:

1. Воробьев В.В. Лингвокультурология. М.: РУДН, 2008. – 340 с.

2. Вербицкая Л.А., Московкин Л.В. Актуальные проблемы преподавания русского языка в поликультурном пространстве // Актуальные проблемы изучения и преподавания русского языка в поликультурном пространстве: мат–лы форума (Учалинский район Республики Башкортостан, 9–10 мая 2014 г.) / отв. ред. Л.Г.Саяхова. Уфа: РИЦ БашГУ, 2014.– С. 6–9.

3. Закирьянов К.З. Современный учебник русского языка для нерусских школ: каким он должен быть // Вестник БашГУ, 2017. – Т. 22. – №4. – С. 1131–1140.

4. Сабаткоев Р.Б. Современная образовательная парадигма и школьные учебники по русскому языку: мат–лы Всеросс. научно–практ. конф. (Оренбург, 2–3 ноября 2000 г.). Оренбург: изд–во ОГПУ, 2000. – 176 с.

5. Закирьянов К.З. Билингвальное образование в многоязычном регионе (на примере Республики Башкортостан) // Межкультурная – интракультурная коммуникация: теория и практика обучения и перевода: мат–лы 7–й и 29–й вузовской научно–практ. конф. (Уфа, 6–7 декабря 2018 г.) / отв. ред. Н.П.Пешкова. Уфа: РИЦ БашГУ, 2018. – С. 108–114.

6. Закирьянов К.З. Проблемы сохранения родных языков // Вестник Башкирского университета, 2018. – Т. 23. – №3. – С. 787–792.

ӘОЖ 371.321

МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ

Калимарданова Гульшат Джамбуловна
педагог–зерттеуші, бастауыш сынып мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай қаласы білім бөлімінің Абай атындағы
жалпы білім беретін мектебі» КММ, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail:gulshat1974@bk.ru

Жумагулова Роза Джамбуловна
педагог–зерттеуші, ОТЖ жөніндегі орынбасары
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Бейімбет Майлин ауданы білім бөлімінің №1 Тобол
жалпы білім беретін мектебі» КММ,Тобыл к, Қазақстан
E–mail:aidana69@mail.ru

Аңдатпа

Бастауыш мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру теориялық – тәжірибелік негіздері қарастырылған. Функционалды сауатты тұлға қоғамның құндылықтарына сәйкес, қоғамдық ақуалдың қалыптасқан мүдделеріне қарай әрекет етеді. Бүгінгі күнге қажетті білім алып заманауи ақпараттық технологиялардың тілін біліп кез келген әлеуметтік ортаға бейімделеді деп тұжырымдаған.

Түйінді сөздер: *Математикалық сауаттылықты қалыптастыру, математикалық ақпаратты талдау және көрсету, логикалық есеп–жаттығулар, сабақ жоспары.*

Аннотация

Здесь рассматриваются теоретические и практические основы формирования функциональной грамотности учащихся младших классов. Функционально компетентная личность действует в соответствии с ценностями общества и согласно сложившимся интересам социальной ситуации. Современный школьник сможет адаптироваться к любой социальной среде, выучив язык современных информационных технологий.

Ключевые слова: *формирование математической грамотности, анализ и представление математической информации, логические упражнения, план урока.*

Abstract

The theoretical and practical foundations of the formation of functional literacy of primary school students are reviewed here. A functionally competent individual acts in accordance with the values of the society and the established interests of the social situation.
A modern school student will be able to adapt to any social environment by mastering the language of contemporary information technologies.

Key words*: mathematical literacy developing, analysis and representation of mathematical information, logical exercises, lesson plan.*

Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығы дегеніміз – оқушының пәнді терең түсіну қабілетін дамыту, алған білімін сыныптан тыс жерде, кез келген жағдайда тиімді пайдалана білуін қамтамасыз ету, яғни, оқушылардың мектепте алған білімдерін өмірде тиімді қолдануына үйрету.

Тұлғаның бейімділігін, қажеттілігін қанағаттандыруды, қызығушылығын ескере отырып, функционалдық сауаттылыққа қол жеткізуді қамтамасыз етіп, жан–жақты дамыған, алған білімдерін өмірмен байланыстыра алатын тұлғаны тәрбиелеп оқыту – білім беру мамандарына артылған жауапты міндет екенін түсінгеніміз жөн.[1]

Функционалдық сауаттылық қалыптастырудың әдістері

1. Мән беріп оқыту технологиясы
2. Диалогтік оқыту

3. Сұрақ–жауап әдісі
4. Ойын түрлері
5. Блум жүйесі

Тұлғаның ең басты функциялық сапалары:

- белсенділік,
- шығармашыл тұрғыда ойлауға және шешім қабылдай алуға бейімделуі,
- кәсіби жолын таңдай алуға қабілеттілік, өмірлік білім алуға дайын тұруы болып табылады.

Ал бұл функционалдық дағдылар мектеп қабырғасында қалыптасады.

Оқушылардың математикалық сауаттылығының қалыптасуы «математикалық құзыреттіліктің» даму деңгейлерімен (танымдық салалармен) сипатталады:

1. *Білу (еске түсіру);*
2. *Қолдану (байланыстарды орнату);*
3. *Ойлау (пайымдау* ,тұжырымдау*).*

Терминдерді, сандарды қасиеттері бойынша суреттеу және есептеу; график пен кестеден мәліметтерді алу; құралдарды қолдану; классификациалау, математикалық объектілерді танып білу.

Нәтижелі шешу тәсілін таңдау; математикалық ақпаратты талдау және көрсету; модельдеу; тізбекке байланысты тапсырмаларды орындау; стандартты есептерді шешу

Математика сабағындағы негізгі сауаттылыққа мыналар жатады :

1. Математика барлық ғылымдардың логикалық негізі – күре тамыры ретінде қарастырылады.
2. Математика ең алдымен оқушылардың дұрыс ойлау мәдениетін қалыптастырады, дамытады және оны шыңдайтүседі.
3. «Математикалық сауаттылық» ауызша, жазбаша қабілеттерін қалыптастыру арқылы оқушының «математикалықсауаттылықты» меңгере білу қабілетін шыңдайды.
4. Математика әлемде болып жатқан түрлі құбылысты, жаңалықты дұрыс қабылдап, түсінуге көмектеседі.

Математикалық сауаттылықты қалыптастыру үшін:

- теорияны білу , оны логикамен ұштастыру
- есепті шығаруда тиімді жағын көруге баулу
- математикалық сайыс сабақ, пән кеші, апталықтарды математиканың даму тарихымен байланыстыру,
- Ақпараттық оқыту технологиясынан математика сабақтарында интерактивтік тақтаны қолдану.

3 сыныпта функционалдық сауаттылықты қалыптастыру жолдарын «Есепті модельдеу» тақырыбында өткен математика сабағында түрлі әдіс–тәсілдер арқылы іске асыруды сабақ жоспарында көрсеттік [2, 49–50 б.]:

Кесте 1 – Қысқа мерзімді жоспар

Мектеп	Абай атындағы жалпы орта білім беретін мектебі	
Бөлім	1 В. Көбейту және бөлу	
Педагогтің аты–жөні	Калимарданова Г.Д.	
Күні:	28.09.2023ж	
Сынып:3	Қатысушылар саны:	Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы	№20 Есепті модельдеу	
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	3.5.1.1. 2–3 амалмен орындалатын есепті кесте, сызба, қысқаша жазба түрінде модельдеу 3.5.2.4 қосу мен азайту, көбейту және бөлу амалдары компоненттерінің атауларын жақшалы өрнектерді оқу мен жазуда пайдалану	
Сабақтыңмақсаты	2–3 амалмен орындалатын есепті кесте, сызба, қысқаша жазба түрінде модельдейді. Қосу мен азайту, көбейту және бөлу амалдары компоненттерінің атауларын жақшалы өрнектерді оқу мен жазуда пайдаланады	
Құндылықтарды дарыту	*«Мәңгілік ел» жалпыұлттық идеясы бойынша, қоғамдағы бірлікке,* оқушылар арасындағы достық сыйластық қарым –қатынасы сақтай білуге тәрбилелеу. Отбасы құндылықтарын бағалауға баулу	

Сабақтың барысы

Сабақ-тың кезең уақыт	*Педагогтің әрекеті*	*Оқушының әрекеті*	*Бағалау*	*Ресур стар*
Сабақ-тың басы 5 минут	Ынтымақтастық атмосферасын қалыптастыру *Математика – қызық пән,* *Бәріміз оны білеміз.* *Қызықты есеп шығарып,* *Тез жауабын береміз***.** Өткенді қайталау Оқу материалын жариялау «Woldward» әдісі арқылы сабақтың тақырыбын анықтау.	Мұғаліммен сәлемдеседі.	ҚБ.Бағалау «Білім тамшысы» Бағалау кестесі арқылы.	
Сабақтың ортасы 10 мин	1– тапсырма МК. ҰЖ ОДД: білу, түсіну, қолдану «Голту » әдісі Оқулықпен жұмыс Нұсқау Сандарды өсу ретімен жазып, мақалды оқы. 69,99,699,906,966,999 Сіз, біз деген жылы сөз ағайынға жарасар. Сандарды кему ретімен жазып, мақалды оқы. 999000,990000,909000,900000, 90000,9000,900,99 Ананың ізін қыз басар, Әкенің орнын ұл басар. ЕББҚ ететін (ойлау деңгейі төмен) балаға тапсырма Мақалды оқиды	Сандарды өсу ретімен жазып, мақалды оқиды. Сандарды кему ретімен жазып, мақалды оқиды. Қысқаша жазылуын толықтырып, есептер құрастырады.	Дескриптор: –Сандарды өсу ретімен жазып, мақалды оқиды. 1 балл – Сандарды кему ретімен жазып, мақалды оқиды. 1 балл –Қысқаша жазылуын толықтырып, есептер құрастырады. 1 балл	Оқулық дәптер

15 мин	ОДД:білу,түсіну,қолдану ҚБ 3,4–тапсырма Тақта алдында жұмыс. 1–ші оқушы. Анасы 200 теңгеге сүт, 420 теңгеге ірімшік, 345 теңгеге айран сатып алды. Анасы барлық сатып алған затқа қанша ақша төлейді? 2–ші оқушы Әкесі 9 теңгеден 5 дәптер және 400 теңгеге альбом сатып алды. Ол кассирге 1000 теңге ұсынды. Кассир оған қанша теңге қайтарады? Өз бетімен жұмыс. Бүлдірген– 5кг–нан 4жәшік Қарақат –4кг–нан 6 жәшік ?кг Ш: 5*4+4*6=44кг Ж: барлығы 44кг жидек. Ауызша тапсырма Әрқайсына –3кг 9 алушыға–? Кг Ш: 9*3= 27 Ж: барлығы 27 кг мандарин	Есептің шартын жазып, шешуін, жауабын табады. Өрнектер құрып, мәнін табады.	Бағалау критерийи 2–3 амалмен орындалатын есепті кесте, сызба, қысқаша жазба түрінде модельдейді Дескриптор: Есептің шартын жазып, шешуін, жауабын табады. 2 балл – Өрнектер құрып, мәнін табады. 2 балл Жауабын жазады.1 балл 3 балл	Оқулық,дәптер
2 мин	Сергіту сәті	Балалар бірге орындайды	Жарайсыңдар	
10 мин	Жұптық жұмыс Тарсия әдісі ОДД:білу,түсіну,қолдану «Біліміңді қолдан» әдісі Нұсқау: Өрнек құрып, мәнін тап. 219+(589–130)=678 900–(859–214)=255 (678+98)–517=259 (800–218)+(326+92)=1000 2 жұп Әр фигура қанша торкөзден тұрады? Ж: 16,18,24,16 торкөз ЕББҚ ететін (ойлау деңгейі жоғары) балаға тапсырма Егер оқушы өрнектердің мәнін амалдар бойынша есептеген болса, онда ол қандай өрнектің мәнін тапқанын анықта. (157–130):3=9 5*7–3*8=11 9*5+12:2=51	Өрнекті әртүрлі оқиды. Саннан қосындының мәнін азайтамыз деп 700–(190+210) өрнегін оқиды. Құстардың кішісі деп сұңқарды атайды.	Бағалау критерийи Қосу мен азайту, көбейту және бөлу амалдары компоненттерінің атауларын жақшалы өрнектерді оқу мен жазуда пайдаланады Дескриптор: –Тарсия –3 балл – Әр фигура қанша торкөзден тұратынын есептейді. 2 балл – Өрнектер мәнінің амалдар бойынша есептелуіне қарап негізгі берілген өрнекті табады. 1 балл	С оқулық Дәптер
Сабақ-тың соңы 3 мин	Рефлексия: «Нысана» Оқу тапсырмасы**:** 2–тапсырма. 50 бет	Рефлексия жасайды. Тапсырманы жазып алады.	ҚБ қойылады.	

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуда логикалық есеп–жаттығулардың алатын орны ерекше.Сабақ барысында Венн диаграммасы, «Мүмкіндіктер

тармағы»,сәйкестендіру әдістерін қолдану арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығы артиды [1, 1б.].

Мектеп асханасында шаршы пішіндес үстелге айнала әр жақтан бір–бірден 4 оқушы отыра алады. Мектеп кешені дәл осындай 4 үстелді бір қатарға қойып, ұзын үстел құрады.()

Ескерту: 1үстелге 4 оқушы отырады Сұрақ 1: Мектеп асханасы

Осы ұзын үстелді айнала қанша оқушы отыра алады? Жауабы——— оқушы

Сұрақ 2: Мектеп асханасы

Мектеп асханасының еденіне өлшемі 20х20 см болатын 1500 дана плитка төселген. Асхана еденінің ауданы қанша? Жұмысыңызды көрсетіңіз.

Жауабы:

Сұрақ 3: Мектеп асханасы

Бір мезгілде 50 оқушы тамақтану үшін асханаға осындай ұзын үстелден неше қатар үстел қою қажет ? Жауабы: Қатарлар саны: ——————

т.б сияқты логикалық сұрақтар қоя отырып оқушыларға да өздері осындай сұрақтар дайындап келуге тапсырма беремін тапсырма орындалады бірақ оның қаншалықты дұрыс бұрыстығын сабақ үстінде оқушы өзі анықтайды. Осылай оқушылардың өздерінің ізденістерін ұйымдастырамын.

Осындай бағыттағы есептерді сабақ барысында қолдану арқылы ғана біз – алған математикалық білімдерін тиімді пайдалана алатын, өмірдегі кез келген жағдаяттарда дұрыс шешім қабылдайтын, өзінің математикалық сауатты екенін дәлелдей алатын функционалдық сауатты тұлға тәрбиелеп шығамыз

Міне, математика – адамның ақыл–ойын, сана–сезімін, ойлау қабілеттерін дамытатын бірде бір құрал. Ұстаз қандай әдіс–тәсіл қолданса да мақсаты біреу, ол оқушыларға тиянақты да сапалы білім беру.

Қорыта келгенде, оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту – бүгінгі заман талабы. Педагогтің сабақ өту шеберлігі, яғни шығармашылық пен жауапкершілікті ұштастыруы, бұл заман талабынан туындап отырған мәселе. Өз мамандығын толық меңгерген жоғары деңгейлі оқытушының алдынан шыққан оқушы – өмір айдынындағы өз жолын адаспай табады, азамат болып қалыптасады. Бұл ұстаз үшін абырой, яғни үмітінің ақталғаны, әрбір мұғалім осыған ұмтылса ұрпақ алдындағы қарыздың өтелгені. Мұғалімнің сабағының өн бойындағы негізгі мақсаты, оның негізгі мәнін естен шығармай, әрбір сәтті тиімді пайдаланғанда өз мақсатына жетеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. «ULY DALA USTAZY» // Халықаралық ғылыми–педагогикалық журналы, № 0007, 1б.URL:https: //eduindex.kz/science–articles/49–bastauysh–synyp–oushylaryny–funkcionaldy–sauattylyyn–arttyru.html

2. Ақпаева Ә.Б., Лебедева Л.А., Мыңжасарова М.Ж., Лихобабенко Т.В. Математика. 1 бөлім. – Алматы кітап.2020, «Есепті модельдеу» – 49–50 б.

УДК 378.14

ФОРМИРОВАНИЕ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ К РАЗВИТИЮ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ

Калимжанова Роза Лаиковна
доктор PhD, и.о. ассоциированного профессора
заведующий кафедрой педагогики, психологии
и специального образования
Костанайский региональный университет
имени А. Байтұрсынұлы, г. Костанай, Казахстан
E–mail: roza.kalimganova@mail.ru

Фаттахутдинова Анастасия Радиковна
магистрант 1 курса ОП «Педагогика и психология»
Костанайский региональный университет
имени А. Байтұрсынұлы, г. Костанай, Казахстан
E–mail: nastyaborki@mail.ru

Аннотация

Данная научная статья посвящена важнейшей теме подготовки будущих учителей начальных классов к развитию функциональной грамотности у обучающихся. Обосновывая важность и методологическую ценность профессиональной подготовленности студентов педагогических вузов, данная статья стремится осветить проблемы, возникающие в рамках программ подготовки будущих учителей.

Ключевые слова: *функциональная грамотность, готовность будущего учителя к формированию функциональной грамотности обучающихся,начальная школа.*

Аңдатпа

Бұл ғылыми мақала болашақ бастауыш сынып мұғалімдерін оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға дайындаудың маңызды тақырыбына арналған. Педагогикалық жоғары оқу орындары студенттерінің кәсіби дайындығының маңыздылығы мен әдістемелік құндылығын негіздей отырып, бұл мақала болашақ мұғалімдерді даярлау бағдарламалары аясында туындайтын мәселелерді көрсетуге тырысады.

Түйінді сөздер: *функционалдық сауаттылығы,болашақ мұғалімнің оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға дайындығы, бастауыш мектеп.*

Abstract

This scientific article delves into the critical topic of preparing future primary school teachers for the development of functional literacy in students. By substantiating the importance and methodological value of the professional preparedness of students in pedagogical higher educational institutions, this article seeks to illuminate the challenges within future teacher training programs.

Key words: *functional literacy, readiness of the future teacher to develop functional literacy of students, elementary school.*

Общество и государство формируют внешний запрос к результатам образования, исходя из своих приоритетных задач и интересов. В настоящее время актуальным образовательным результатом выступает функциональная грамотность обучающихся.

Формирование у обучающихся школы функциональной грамотности является одной из важнейших проблем казахстанского образования в условиях перехода на новые образовательные стандарты. Требования стандарта образования таковы, что наряду с традиционным понятием «грамотность», появилось понятие «функциональная грамотность» [1]. Основное внимание уделяется не получению «знаний ради знаний», а использованию «знаний для улучшения своей жизни».

Функциональная грамотность – это способность применять приобретённые в течение жизни знания, умения и навыки для решения разнообразного круга задач в различных областях человеческой деятельности, общения и социальных отношений.

Функционально грамотный человек способен функционировать в мире и действовать согласно общественным ценностям, ожиданиям и интересам социума. Основные признаки функционально грамотной личности: это человек самостоятельный, познающий и умеющий жить среди людей, обладающий определёнными качествами, ключевыми компетенциями [2].

Развитие функциональной грамотности в начальном образовании является актуальной задачей педагога в настоящее время. «Целью начального образования является создание образовательного пространства, благоприятного для гармоничного становления и развития личности обучающегося, обладающего основами следующих навыков широкого спектра:

1) функционального и творческого применения знаний;..» [3].

В начальной школе закладываются основы функциональной грамотности.

Достижение востребованных результатов образовательного процесса во многом зависит от профессионализма учителя, его реализующего.Такая стратегия требует и соответственного процесса развития функциональной грамотности учителей–педагогов. Для успешной социализации школьников, использования приобретённых академических знаний инавыков в жизненных ситуациях должен быть функционально компетентныйучитель, обладающий особым педагогическим мышлением (практическим, математическим, логическим и исследовательским) и способностями (дидактическими, коммуникативными, проектными, организаторскими, академическими,прикладными), умеющий направлять их деятельность для самоанализа [4].

В связи с этим особую актуальность приобретает вопрос подготовки педагогических кадров, готовых и способных формировать актуальные образовательные результаты, в частности функциональную грамотность обучающихся, средствами отдельных предметных областей. Первым шагом к решению данного вопроса становится изучение нового для отечественной науки педагогического феномена «готовность будущих учителей к формированию функциональной грамотности обучающихся», что и является целью настоящей статьи.

Проблема изменения подходов к профессиональной подготовке будущих педагогических кадров с учётом приоритетов образовательной системы в настоящее времянаходится в фокусе внимания как отечественных, так и зарубежных исследователей. Но, несмотря натеоретическую и практическую значимость опубликованных в последнее десятилетие результатов научных изысканий, посвящённых совершенствованию обучения в педагогических вузах, следует отме-тить, что проблема формирования готовности будущих учителей к проектированию иорганизации образовательного процесса, ориентированного на формирование функциональной грамотности обучающихся, до сихпор не попала в сферу особых интересов современных учёных, не стала предметомконцептуальных исследований [5].В настоящее время имеются в основном отдельныепубликации, не претендующие на системное исследование, в которыхпредставлена авторская позиция по данному вопросу.

В силу своей значимости данная проблема продолжает изучаться различными исследователями, которые уделяют большое внимание вопросам совершенствования действующей подготовки будущего учителя к формированию у обучающихся функциональной грамотности. Проведённый нами анализ публикаций позволяет констатировать наличиев научной литературе позитивного опыта исследования

вопросов подготовкибудущего учителя к формированию функциональной грамотности через реализацию различных видов педагогической деятельности.

Выделим ключевые направления совершенствования высшего педагогического образования для повышения качества программ подготовки будущих учителей.

На готовность студентов высшего учебного заведения, будущих учителей начальных классов, повышать функциональную грамотность своих учеников влияет совокупность ключевых факторов, включающих образование, педагогическую подготовку, технологическую компетентность, практический опыт и постоянное профессиональное развитие. Высшие учебные заведения играют ключевую роль в формировании готовности учителей, внедряя комплексные и адаптированные программы, учитывающие эти ключевые факторы.

Понимание ключевых факторов, влияющих на готовность будущих учителей, имеет первостепенное значение.

Программы высшего образования для будущих учителей начальных классов должны обеспечивать прочную основу в области профессиональной компетентности – уровень собственно профессионального образования. Содержание образовательных программ должно иметь наличие дисциплин, направленных на формирование компетенций в области развития функциональной грамотности обучающихся. Соответственно предполагается и компетентность и актуальность знаний профессорско–преподавательского состава вуза в данной предметной области.

Педагогическая подготовкадолжна предоставлять будущим учителям возможности для получения практического педагогического опыта, опыта преподавания.

Практический опыт способствует адаптации будущих учителей. Прохождение педагогической практики в школе даёт возможностьприменить современные методики обучения, направленные на развитие функциональной грамотности, получить опыт разработки и проведения уроков, внеклассных мероприятий по развитию функциональной грамотности обучающихся.

Постоянное профессиональное развитие студентов, мотивированное стремление к непрерывному самообразованию и самосовершенствованию, которое включает:

– повышение квалификации – прохождение тренингов, вебинаров по актуальным методикам развития функциональной грамотности обучающихся;

– самообразование – изучение специальной литературы и исследований по этой теме;

– конференции и семинары – участие в мероприятиях, где идёт обмен опытом по вопросам развития функциональной грамотности;

–участие в профессиональных педагогических сообществах, где можно изучить практический опыт по интересующей нас проблеме.

Непрерывное профессиональное развитие имеет решающее значение для педагогов, чтобы быть в курсе новых тенденций и передовой практики.

Технологическая компетентность предполагает интеграцию образовательных технологий и цифровую грамотность. В эпоху цифровизации образовательный процесс невозможен без использования технологий. Технологическая компетентность включает знание и умение применять различные образовательные технологии, такие как интерактивные доски, образовательные приложения, онлайн–платформы для обучения и оценки. Также важно умение интегрировать цифровые инструменты в учебный процесс для повышения вовлечённости и мотивации обучающихся.

Каждый из этих аспектов играет важную роль в формировании компетентного, готового к современным вызовам учителя начальных классов.

Чтобы соответствовать меняющимся требованиям образования, высшие педагогические учебные заведения должны постоянно адаптировать свои программы, чтобы вооружить будущих учителей навыками и знаниями, необходимыми для

эффективного развития функциональной грамотности школьников. Высшим учебным заведениям следует регулярно пересматривать и обновлять свои учебные планы, чтобы учитывать последние исследования и тенденции в области обучения функциональной грамотности.

При этом, на наш взгляд, необходимо уделять должное вниманиепроведению соответствующих мониторинговых процедур, разработке необходимого диагностического инструментария, ориентированного на определение у студентов уровня сформированности готовности к формированию функциональной грамотности средствами различных предметных областей. Результаты мониторинга позволят судить о результативности профессиональной подготовки будущихпедагогов и определять направления необходимой коррекции.

Новый для казахстанской науки педагогический феномен «готовность будущих учителей к формированию функциональной грамотности обучающихся»необходимо расценивать как многокомпонентную и многоуровневую структуру.

В современной науке нет единой точки зрения на явление готовности к профессиональной деятельности. Это в первую очередь профессионально компетентная личность. Многие исследователи склоняются к тому, что «компетентная личность обладает умением свободно ориентироваться в сложных ситуациях и применять инновационные технологии в профессиональной деятельности». Они отмечают, что «компетентное лицо объединяет знания и навыки с целью решения конкретной проблемы», а также знает, «как эффективно сделать то, что он хочет и должен сделать как носитель определённой профессии» [5]. Профессионально компетентная личность – это личность, обладающая способностью сориентироваться в ситуации, приобрести новые необходимые знания, правильно поставить цель действий в соответствии с объективными законами и наличными обстоятельствами, определяющими реальность и достигаемость цели, в соответствии с ситуацией, целью и условиями определить конкретные способы и средства действий, в процессе действий отработать, усовершенствовать их и, наконец, достигнуть цели [6].

Исходя из всего вышесказанного, результатом профессиональной подготовки в современном педагогическом вузе является готовность выпускников к профессиональной деятельности в качестве педагога, компетентного, умеющего применять полученные в вузе знания, умения и навыки в своей практической деятельности.

Таким образом, можно сделать вывод, чтообучение студентов педагогических вузов готовности к формированию функциональной грамотности обучающихся – актуальное направление развития современного образования, Реализация современных стратегий образования невозможна без подготовки соответствующих педагогических кадров. Сформированность данного вида готовности у выпускников педагогических вузов является востребованным качеством со стороны работодателей, вследствие чего её следует рассматривать как один из необходимых результатов профессионально–педагогической подготовки студентов.

В заключение отметим, что формирование готовности будущих учителей начальных классов к развитию функциональной грамотности у обучающихся является многогранным процессом, требующим комплексного подхода. Высшие учебные заведения, используя возможности и извлекая уроки из мировой практики, должны играть ключевую роль в формировании нового поколения педагогов, предоставляя надёжные учебные программы, практический опыт.

Список литературы:

1. Сарсекеева Ж.Е., Әбдірахман Ж.С. Актуальные проблемы формирования функциональной грамотности младших школьников.– 2018. URL: http://www.rusnauka.com/7_NTSB_2018/Economics/4_234115.doc.htm

2. Тумашева О.В. Готовность будущего учителя к формированиюфункциональной грамотности обучающихся // Вестник Мининского университета. 2021. Т. 9,№3. С.2. URL: https://www.minin–vestnik.ru /jour/article/view/1251/841

3. Об утверждении государственных общеобязательных стандартов дошкольного воспитания и обучения, начального, основного среднего и общего среднего, технического и профессионального, послесреднего образования. Приказ Министра просвещения Республики Казахстан от 3 августа 2022 года № 348. Зарегистрирован в Министерстве юстиции Республики Казахстан 5 августа 2022 года № 29031.

4.Фахрутдинова Г.Ж., Булатбаева К.Н., Баубекова Г.Д., Орынбекова А.С. Мониторинг готовности будущих педагогов к формированию функциональной грамотности школьников // Образование, профессиональное развитие и сохранение здоровья учителя в XXI веке [Электронный ресурс]: сборник научных трудов VIII Международного форума по педагогическому образованию. – Казань: Издательство Казанского университета, 2022. – Ч. I. – С. 482–493. URL: https://ifte.kpfu.ru/wp–content /uploads/2022/11/ТОМ–1–ispr.–vyh.–dan..pdf

5.Караванова Л.Ж. Компетентностный подход в подготовке будущих специалистов (Россия) //Функциональная грамотность и образование: инновационные направления и методы педагогической практики. Материалы международной научно–практической конференции.:/ под науч. ред. А.А.Жайтаповой, Б.К.Альмурзаевой, О.А.Шункеевой, Е.В.Белошниченко; Центр Профессионального Роста и Развития (г.Алматы); Актюбинский

Региональный Государственный Университет им.К.Жубанова, 2017. – С.25–31. URL: https://pps. kaznu.kz/ru/Main/FileShow2/81742/106/3/1779/2017//

6.Жайтапова А.А. Функциональная грамотность в образовательном пространстве глобализации. (Казахстан) //Функциональная грамотность и образование: инновационные направления и методы педагогической практики. Материалы международной научно–практической конференции.:/ под науч. ред. А.А.Жайтаповой, Б.К. Альмурзаевой, О.А.Шункеевой, Е.В.Белошниченко; Центр Профессионального Роста и Развития (г.Алматы); Актюбинский

Региональный Государственный Университет им.К.Жубанова, 2017. – С.10–15. URL: https://pps.kaznu.kz/ru/Main/FileShow2/81742/106/3/1779/2017//

7. Хайбулаев М.Х. Функциональная грамотность школьника и компетентность учителя: сравнительный анализ / М. Х. Хайбулаев, Д.А.Салманова // Мир науки, культуры, образования. – 2022. – №5(96). – С. 230–233. – URL: https://cyberleninka.ru/article/n/funktsionalnaya–gramotnost–shkolnika–i–kompetentnost–uchitelya–sravnitelnyy–analiz

УДК 378.14

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ В ВУЗЕ

Калимжанова Роза Лаиковна
доктор PhD, и.о. ассоциированного профессора
заведующий кафедрой педагогики, психологии
и специального образования
Костанайский региональный университет
имени А. Байтұрсынұлы
г. Костанай, Казахстан
E–mail: roza.kalimganova@mail.ru

Хлюпко Юлия Викторовна
магистрант 1 курса ОП «Педагогика и психология»
Костанайский региональный университет
имени А. Байтұрсынұлы, г. Костанай, Казахстан
E–mail: hlyupko01@mail.ru

Аннотация

В данной статье рассматривается вопрос формирования профессиональной компетентности будущих педагогов в контексте использования практико–ориентированных методов

обучения. Проанализированы основные понятия по теме исследования. Рассмотрены возможности использования практико–ориентированных методов обучения и условия их эффективности.

Ключевые слова: *компетенция, компетентность, профессиональная компетентность, профессиональная компетентность педагога, практико–ориентированные методы обучения.*

Аңдатпа

Бұл мақалада оқытудың тәжірибеге бағытталған әдістерін қолдану аясында болашақ мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру мәселесі қарастырылады. Зерттеу тақырыбы бойынша негізгі ұғымдар талданды. Оқытудың тәжірибеге бағытталған әдістерін қолдану мүмкіндіктері және олардың тиімділік шарттары қарастырылады.

Түйінді сөздер*: құзырет, құзыреттілік, кәсіби құзыреттілік, педагогтің кәсіби құзыреттілігі, оқытудың тәжірибеге бағытталға нәдістері.*

Abstract

This article considers the issue of formation of professional competence of future teachers in the context of using practice–oriented teaching methods. The basic concepts of the research topic are analyzed. The possibilities of using practice–oriented teaching methods and conditions of their effectiveness are considered.

Key words*: competency, competence, professional competence, professional competence of a teacher, practice–oriented teaching methods.*

В современном образовательном контексте наблюдается устойчивая тенденция к применению компетентностного подхода в формировании профессиональных навыков студентов в высших учебных заведениях. Это обусловлено как стремлением к повышению качества образования, так и необходимостью соответствовать требованиям рынка труда.

В Казахстане, как и во многих других странах, формирование профессиональной компетентности будущих педагогов является одной из важнейших задач образования. В рамках компетентностного подхода акцент смещается с передачи знаний на развитие практических навыков и умений, необходимых для успешной профессиональной деятельности [1].

В контексте современных требований к образованию, особенно в рамках Концепции развития высшего образования и науки в Республике Казахстан на 2023–2029 годы, фокуспереносится на «обновление содержания образовательных программ и совершенствование «Модели выпускника университета» [2]. В свете этих изменений, использование практико–ориентированных методов обучения в вузах представляется необходимым условием для успешного формирования профессиональной компетентности будущих педагогов. Эти методы позволяют студентам приобрести необходимые практические навыки и умения в условиях, максимально приближенных к реальным условиям будущей профессиональной деятельности[3]. В данной статье рассмотрим, как эти методы способствуют формированию профессиональной компетентности будущих педагогов.

Согласно Концепции развития высшего образования обновления «будут осуществляться с учетом ключевых компетенций и новых вызовов рынка труда» [2]. Понятие «ключевые компетенции» непосредственно связано с компетентностным подходом.Компетентностный подход, вопреки распространенным мнениям, не нов в педагогике. Уже в советский период отдельные педагоги акцентировали внимание на развитии умений и способов деятельности (М.Н. Скаткин, И.Я. Лернер, В.В. Краевский, В.В. Давыдов) [4]. Однако, ранее данный подход оставался в тени и не интегрировался в типовые учебные программы. В настоящее время компетентностный подход становится основополагающим, как при разработке учебных программ, так и при оценке результатов обучения[1].

Казахстанские исследователи подчеркивают его влияние на образовательные практики, признавая его как важный инструмент для формирования профессиональной компетентности будущих педагогов [1,4,5,6]. Компетентностный подход – это

приоритетная ориентация на цели образования такие как: обучаемость, самоопределение, самоактуализация, социализация и развитие индивидуальности [5]. Компетентностный подход в образовании – это ориентация на формирование у студентов способности решать актуальные жизненные задачи [4]. Основная идея компетентностного подхода заключается в том, что знания сами по себе не являются достаточным условием для успешной деятельности. Для того, чтобы применить знания в реальной жизни, необходимо уметь применять их на практике.

При рассмотрении компетентностного подхода необходимо уточнить смысл ключевых терминов: «компетенция» и «компетентность». В настоящий момент ученые разошлись во мнениях относительно соотношения данных категорий [4]. Мирончук Е.В. и Мирончук Д.В. отмечают две позиции в рассмотрении понятий «компетенция» и «компетентность». Первая позиция – неразграничение терминов (В.А. Болотов, В.С. Леднев, Н.Д. Никандров, М.В. Рыжаков, В.В. Сериков и др.). Вторая позиция – представление отношений этих понятий (Е.В. Арцишевская, А.С. Белкин, Е.В. Бондаревская, Э.Ф. Зеер, И.А. Зимняя, М.В. Зиннатова, М.К. Кабардов, Н.В. Кузьмина, А.К. Маркова, Н.Л. Московская, В.В. Нестеров Л.А. Петровская, Г.К. Селевко, А.В. Хуторской). Данная позиция показывает тесную взаимосвязь данных понятий, где «компетентность» является первичной категорией [7].

Компетенция в данном контексте представляет собой совокупность взаимосвязанных качеств личности, умений и навыков, способов деятельности которые студент приобретает в процессе обучения. Это специфические профессиональные качества, необходимые для продуктивной деятельности и успешного выполнения задач, задаваемых по отношению к определенному кругу предметов [4]. Компетентностный подход предполагает, что студенты должны развивать не только когнитивные (познавательные) компетенции, такие как знание фактов и концепций, но и другие ключевые компетенции, которые помогут им быть успешными в различных сферах деятельности [5].

Ключевые компетенции представляют собой универсальные навыки, знания и способности, необходимые для успешного функционирования в современном обществе [4]. Они выходят за рамки узкой специализации и имеют общепринятый характер, поддерживая адаптацию и эффективное взаимодействие в различных областях жизни и труда [5].Также ключевые компетенции обеспечивают человеку умение эффективно взаимодействовать в коллективе, осмысливать сущность конкретных событий и явлений, принимать обоснованные решения, ориентированные на текущий контекст и направленные на достижение поставленных целей. Иными словами, эти компетенции, кроме профессиональных знаний и навыков, включают качества, такие как готовность к сотрудничеству, высокие коммуникативные навыки, способность успешно функционировать в группе, анализ и оценка проблем, а также умение использовать полученную информацию для принятия оптимальных решений [4,5].

Компетентность – владение, обладание человеком соответствующей компетенцией и способность человека применять ее в реальной жизни. Она предполагает не только наличие знаний, умений и навыков, но и способность использовать их для решения конкретных задач, а также включает личностное отношение к ней и предмету деятельности [4]. Компетентность – способность применять знания и умения в реальной жизни. Профессиональная компетентность – это применение этой способности в конкретной профессиональной области. Чтобы дать более точное определение понятию «профессиональная компетентность», рассмотрим его с точки зрения педагогики, психологии и философии.

В работе «Компетентность в современном обществе» английский психолог Дж. Равен представляет «компетентность» как совокупность независимых компонентов,

включая чувственные и когнитивные элементы, подчеркивая их взаимосвязь и взаимозаменяемость [5, 6]. Советский и российский психолог М.А. Холодная в своих исследованиях акцентирует внимание на «предметноспецифичности» организации знаний, подчеркивая важность связи компетентности с определенной областью знаний и их успешного применения для решения задач [5, 6, 7].. Оба автора выделяют важность компонентов компетентности, но фокусируются на различных аспектах, создавая более полное понимание формирования и проявления компетентности в различных сферах деятельности.

Кандидат философских наук Т.В. Конюхова определяет компетентность как сложную систему, объединяющую социально–культурные, личностные и профессиональные компетенции, повышающую эффективность в личной, социальной и деловой сферах. Философ А.И. Субетто рассматривает компетентность как сложное явление, элемент личностного качества, определяющий способность человека выполнять действия в различных сферах труда. Согласно Субетто, «компетентность» представляет собой умение эффективно мобилизовать и применять компетенции для решения реальных задач [6, 7].

Советский и российский учёный–педагог Бабакова Т.А. определяет профессиональную компетентность как интегральную характеристику деловых и личностных качеств специалиста, отражающую уровень знаний, умений, опыта, достаточных для осуществления профессиональной деятельности, связанной с принятием решений [8]. Казахстанские педагоги Ахметова, Исаева профессиональную компетентность рассматривают как многокомпонентное образование, включающее в свою структуру: способности (общие и частные к профессиональной деятельности); качества личности (личностные качества и профессиональнопедагогические); готовность к деятельности, психофизиологическая готовность и опыт как знания, умения, навыки (предметные, психолого–педагогические, управленческие) [4].

Таким образом, и зарубежные, и казахстанские исследователи подчеркивают интегративный характер компетентности, рассматривая её как системное образо–вание, объединяющее разнообразные компоненты из разных областей, и выделяя её роль в повышении способностей человека в различных сферах деятельности.

В толкованиях определенных авторов термин «профессиональная компетентность педагога» находит соответствие в понятиях «готовность к профессио–нальной деятельности» (Н.Н. Лобанова, А.И. Панарин, В.А. Сластенин) и «педаго–гический профессионализм» (В.В. Косарев, А.И. Пискунов) [4].

Взаимосвязь данных понятий можно увидеть в определениях как зарубежных, так и казахстанских авторов. Так, например, Сластенин В.А. определяет профессиональную компетентность педагога как единство его теоретической и практической готовности к осуществлению педагогической деятельности и характеризует его профессионализм [9]. Профессиональная компетентность педагога, по мнению Г.К. Ахметовой и З.А. Исаевой, это характеристика теоретической и практической подго–товленности специалиста к осуществлению педагогической деятельности, представ–ленная совокупностью компетенций и выражающаяся в способности самостоятельно, ответственно, эффективно выполнять функции обучения, воспитания и развития будущих специалистов [4].

Ключевыми характеристиками профессиональной компетентности педагога являются теоретическая и практическая подготовленность, способность эффективно выполнять функции профессиональной деятельности. Таким образом, можно сделать вывод, что профессиональная компетентность педагога связана с готовностью к профессиональной деятельности и проявлением педагогического профессионализма, объединяя теоретические знания с практическим опытом для успешного выполнения образовательных функций.

Профессиональная компетентность педагога, выраженная в умении применять теоретические знания в реальной образовательной среде, находит отражение в использовании практико–ориентированных методов обучения. Практико–ориентированные методы обучения (ПОМО) представляют собой относительно новое понятие в области педагогики, которое возникло в связи с растущей тенденцией к развитию практико–ориентированности в образовании, которая выражается в стремлении приблизить процесс обучения к условиям реальной профессиональной деятельности. Ранее эти методы включались в более широкий контекст практических и активных методов обучения. Практические методы обучения направлены на формирование у обучающихся практических умений и навыков, методы активного обучения – на активизацию познавательной деятельности обучающихся, но они не обязательно связаны с реальной профессиональной деятельностью [3]. Поэтому однозначного определения практико–ориентированным методам еще не дано. Существует определение ПОМО относительно учащихся школ. Практико–ориентированный метод обучения – это метод обучения, предполагающий освоение и усвоение учащимися образовательной программы и формирование практических умений, посредством выполнения реальных практических заданий и упражнений. [10]. Однако, с развитием подходов к обучению, стало ясно, что практико–ориентированные методыобладают определенными характеристиками, которые делают их уникальными в сравнении с другими методами.Отличительные характеристики практико–ориентированных методов обучения (ПОМО):

– ориентированы на создание учебных сценариев, которые имитируют реальные профессиональные ситуации, чтобы студенты могли применить свои знания в практических контекстах.

– направлены на формирование и развитие профессиональных компетенций у студентов.

– подчеркивают важность взаимосвязи между теоретическими знаниями и их практическим применением.

– стремятся предоставить студентам реальный опыт, который максимально приближен к их будущей профессиональной деятельности.

– разрабатывают учебные сценарии, требующие от студентов не только повторения материала, но и решения реальных проблем.

– поощряют самостоятельное обучение и исследование.

Таким образом, практико–ориентированные методы обучения – это методы, ориентированные на активное взаимодействие студентов с реальными практическими ситуациями, и направленные на развитие навыков, применение теоретических знаний в реальных сценариях, а также на формирование профессиональной компетентности.

Практико–ориентированные методы обучения могут использоваться для формирования профессиональной компетентности следующим образом:

1. Разработка и анализ реальных кейсов из профессиональной практики. Обучающиеся учатся выявлять проблемы, анализировать их причины и разрабатывать и оценивать альтернативы, выбирать наиболее подходящее решение. Студенты получают опыт решения реальных проблем, что развивает их аналитические и критические навыки в контексте профессии.

2. Организация и реализация образовательных проектов, связанных с реальными проблемами и потребностями в области профессиональной деятельности. Обучающиеся учатся самостоятельно ставить цели, разрабатывать планы и координировать свою деятельность, находить и обрабатывать информацию, необходимые для реализации проекта. Так студенты приобретают навыки планирования, организации и реализации проектов, а также навыки сотрудничества.

3. Организация стажировок в образовательных учреждениях и на предприятиях. Обучающиеся учатся работать в коллективе, взаимодействовать с коллегами и руководством, адаптироваться к новым условиям работы, требованиям и нормам. Так студенты получают практический опыт, применяя свои знания в реальных условиях, что способствует формированию профессиональных навыков и уверенности в профессиональной среде.

4. Проведение сценарных упражнений и ролевых игр, имитирующих реальные образовательные ситуации.Обучающиеся учатся эффективно общаться и сотрудничать с другими людьми, выражать свои мысли и идеи, достигать общих целей и разрешать конфликты. Студенты развивают навыки коммуникации, сотрудничества и принятия решений в условиях, близких к реальным профессиональным сценариям.

5. Использование вебинаров, дискуссий, форумов для обмена опытом и практическими навыками. Мастер–классы и семинары с участием специалистов–практиков позволяют обучающимся получить ценный практический опыт от профессионалов. Студенты могут познакомиться с реальными профессиональными проблемами и узнать, как их решают специалисты.

Использование практико–ориентированных методов обучения позволяет максимально приблизить содержание обучения к реальной профессиональной деятельности, сформировать у студентов необходимые знания, умения и навыки, а также развить их профессиональные компетенции. Однако для того, чтобы практико–ориентированное обучение было действительно эффективным, необходимо создать соответствующие условия [3]. К таким условиям относятся:

1. Обучение преподавателей интеграции практического опыта.

2. Стимулирование активного участия студентов в обсуждениях, проектах и других практических заданиях.

3. Создание реальных профессиональных сценариев.

4. Гибкость в интеграции новых технологий и подходов.

5. Доступ к необходимым материалам и технологиям.

6. Взаимодействие с профессиональным сообществом.

7. Интеграция современных образовательных технологий.

8. Система обратной связи для коррекции учебного процесса.

Формирование профессиональной компетентности будущих педагогов в современной системе образования является актуальной задачей. В условиях быстро меняющегося мира, требующего новых навыков от педагогов, важно обеспечить подготовку специалистов с широким спектром необходимых компетенций. Практико–ориентированные методы обучения эффективно способствуют достижению этой цели. К преимуществам практико–ориентированных методов можно отнести то, что они стимулируют активное вовлечение студентов, способствуя глубокому пониманию материала; обеспечивают приобретение реального опыта и практических умений; позволяют студентам применять свои знания в реальных ситуациях; мотивируют, демонстрируя практическую применимость учебного мате–риала; активно подготавливают к требованиям будущей профессиональной среды; способствует развитию важных коммуникативных и социальных навыков.

Таким образом, ПОМО позволяют обеспечить активную и практическую направленность обучения, а также способствуют развитию у обучающихся таких профессионально значимых качеств, как самостоятельность, инициативность, ответственность, рефлексивность.

С учетом вышеизложенного, мы можем отметить важную взаимосвязь между формированием профессиональной компетентности будущих педагогов и эффек–тивным применением практико–ориентированных методов обучения. Гармоничное сочетание этих компонентов является ключом к развитию высококвалифицированных,

адаптивных и инновационных педагогов, способных эффективно взаимодействовать с современными вызовами образования.

Список литературы:

1. Омаров Н.К. и др. Особенности компетентностного подхода в образовании [Текст] / Н.К.Омаров, Ж.К.Адильбекова, Б.Т.Тасполатов, М.Е.Алимбаев, А.У.Алимкулов, Г.Н.Бескемпирова //Вестник науки и образования. – 2021. – №. 7–2 (110). – С. 15–17. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti–kompetentnostnogo–podhoda–v–obrazovanii(дата обращения: 05.01.2024).

2. Постановление Правительства Республики Казахстан «Об утверждении Концепции развития высшего образования и науки в Республике Казахстан на 2023 – 2029 годы» от 28 марта 2023 года № 248.

3. Рахметуллина С.Ж. и др. Практико–ориентированное образование как ответ на вызовы современного мира [Текст] / С.Ж.Рахметуллина, Ж.Т.Конурбаева, Д.С.Сурова // Научный журнал «Вестник университета «Туран»». – 2023. – № 3(99). – С. 415–427. URL: https://doi.org/10.46914/1562–2959–2023–1–3–415–427

4. Ахметова Г.К. Педагогика для магистратуры университетов [Текст] / Г.К.Ахметова, З.А.Исаева. – Алматы: Қазақуниверситеті, 2006. – 327 с.

5. Бакытбекова Ж.Г Компетентностный подход в организации образовательного процесса в вузах Казахстана [Текст] / Ж.Г.Бакытбекова, И.Б.Алимбаев // «Духовное возрождение культуры, образования, науки в период глобализации»: Материалы международной научнопрактической конференции. – Алматы: МИТУ, 2022. – 364 с.

6. Мурат Ш. Научные основы развития профессиональных компетенций будущих педагогов–психологов в Казахстане [Текст] / Ш.Мурат // Научная статья года 2023: сборник статей X Международного научно–исследовательского конкурса. – Пенза: МЦНС «Наука и Просвещение». – 2023. – С. 76–79.

7. Мирончук Е.В. Понятия «компетентность» и «компетенция» в системе педагогического и общенаучного знания [Текст] / Е.В. Мирончук, Д. Э. Мирончук // Наука и школа. – 2022. – №. 5. – С. 85–97.

8. Бабакова Т.А. Педагогика высшей школы: учебное пособие [Текст] / Т.А.Бабакова. – Петрозаводск : Изд–во ПетрГУ, 2009. − 252 с.

9. Сластенин В.А. и др. Педагогика: Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений [Текст] / В.А.Сластенин, И.Ф.Исаев, А.И.Мищенко, Е.Н.Шиянов. – М.: Школа–Пресс, 1997. – 512 с.

10. Сорова Т. Практико–ориентированные методы обучения [Текст] / Т.Сорова //Образовательный портал «Справочник». – 2023. URL: https://spravochnick.ru/pedagogika/teoriya_obucheniya/praktiko–orientirovannye_metody_obucheniya/

УДК 371.315

ИНТЕРАКТИВНОЕ ОБУЧЕНИЕ КАК СПОСОБ АКТИВИЗАЦИИ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ (НА ПРИМЕРЕ УРОКОВ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА)

Калинина Анастасия Александровна
учитель английского языка,
КГУ «Вечерняя школа №1 отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г. Костанай, Казахстан
E–mail: kalina999.99@mail.ru

Аканова Жазира Ахметкалиевна
педагог–психолог,
КГУ «Вечерняя школа №1 отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г. Костанай, Казахстан
E–mail: zhaz_92@mail.ru

Аннотация

Статья посвящена методам и технологиям интерактивного обучения. В частности, авторы рассматривают воздействие использования интерактивного обучения на активизацию познавательного интереса учащихся. В статье перечисляются правила и условия организации интерактивного обучения, приводятся примеры упражнений.

***Ключевые слова**: интерактивное обучение, познавательная активность, английский язык.*

Аңдатпа

Мақала интерактивті оқытудың әдістері мен технологияларына арналған. Атапайтқанда, авторлар интерактивті оқытуды қолданудағы оқушылардың танымдық қызығушылығын белсенді-рудегі әсерін қарастырады. Мақалада интерактивті оқытуды ұйымдастырудың ережелері мен шарттары көрсетілген және жаттығулардың мысалдары келтірілген.

***Түйінді сөздер**: интерактивті оқыту, танымдық белсенділік, ағылшын тілі.*

Abstract

The article is devoted to methods and technologies of interactive learning. In particular, the authors consider the impact of using interactive learning on activating students' cognitive interest. The article lists the rules and conditions for organizing interactive training and provides examples of exercises.

***Key words:** interactive learning, cognitiveactivity, English language.*

Мотивацию к получению новых знаний, как известно, необходимо формировать с самого начала обучения. В связи с этим очень важно организовать учебный процесс так, чтобы развить и активизировать познавательную деятельность учащихся.

К одной из самых важных проблем в теории и практике обучения относится проблема активизации познавательной деятельности учащихся: в процессе работы над ней учеными создаются и прорабатываются инновационные модели организации обучения, главной целью которых является не столько формирование итогового набора запланированных компетенций, сколько формирование компетенции их обновления; также педагогами активно ведётся поиск новых методов и методик, с большей эффективностью помогающих усилить интерес и мотивацию учащихся в учебно–образовательном процессе. Предполагается, что для её решения требуется изменять учебный процесс, стремясь к тому, чтобы он благоприятно сказывался на развитии динамических характеристик учащихся, а также помогал учащимся быстро адаптироваться к непривычным условиям и успешно перестраиваться, как того требует ситуация, посредством регулярного изменения своих компетенций и умения опережать имеющиеся тенденции и грамотно прогнозировать перспективы.

Особенно актуальна данная проблема для преподавателей иностранного языка. Мотивация учащихся снижается в том случае, если учебный материал преподносится занудно и однообразно, не связан с личностными интересами учащихся и их стремлениями, не перекликается с их личным опытом. Применение педагогом исключительно авторитарной модели организации совместной деятельности, в которой взаимодействие сводится к одностороннему воздействию педагога на учащихся для ретрансляции информации и ее воспроизведения, а диалог полностью отсутствует, приводит к тому, что заинтересованность учащихся в образовательном процессе тоже падает.

При применении интерактивного подхода к обучению овладение иноязычной компетенцией обретает другой смысл: информация поступает к учащимся не в виде структурированной системы, заранее подготовленной педагогом, а в виде итога их собственных размышлений и учебной активности [1]. Для получения такого результата педагогу необходимо создавать ситуации, требующие активности учащихся, вовлекающие их в беседу, заставляющие действовать и размышлять, чтобы в процессе такой совместной деятельности учащиеся овладевали компетенциями, позволяющими преобразовывать изначальную проблему или препятствие в знание [2]. Попутно, в процессе взаимодействия с педагогом и друг с другом, учащиеся овладевают системой испробованных ими способов активной деятельности относительно

социума, мира в целом и лично себя, а также осваивают (и присваивают) разные алгоритмы поиска знаний.

Из этого следует, что главной целью интерактивного обучения является создание преподавателем условий, позволяющих учащимся самостоятельно узнавать, создавать и усваивать новую информацию; и для достижения этой цели целесообразнее применять методы интерактивного обучения, нежели методы традиционного обучения, ввиду большей эффективности первых при решении подобных задач.

Среди множества разнообразных приемов и форм организации учебных занятий наибольший интерес у обучающихся вызывают игры и игровые ситуации, так как эти формы деятельности отличаются от стандартного учебного процесса. Включение в учебное занятие интерактивных технологий обучения как элемента педагогического процесса позволяет развить коммуникативно–познавательные умения, критическое мышление. Такие технологии дают возможность одновременно отойти от монотонности стандартного процесса обучения и активизировать умственную, речевую, эмоциональную сферы деятельности учащихся.

Интерактивное обучение отличается множеством методологических преимуществ, в первую очередь связанных с развивающим потенциалом данного подхода и основанных на активном и живом общении учащихся друг с другом и с педагогом. Интерактивные формы построения образовательного процесса характеризуются высоким уровнем взаимно направленной активности взаимодействующих субъектов, их эмоциональным и духовным единением.

Внедрение интерактивного обучения влияет не только на обучающихся в индивидуальном порядке, оно затрагивает различных субъектов учебного процесса. Так, конкретному учащемуся оно дает получение ранее незнакомого опыта учебного взаимодействия, опыт активного освоения учебного содержания через взаимодействие с учебным окружением, развитие личностной рефлексии и развитие толерантности. В учебной микрогруппе нарабатываются различные навыки, в том числе навыки общения и взаимодействия в малой группе сотрудничества, навыки анализа и самоанализа в процессе групповой рефлексии, развивается умение решать внутренние конфликты и находить компромиссы, формируется ценностно–ориентационное единство; объединенные в микрогруппу участники образовательного процесса учатся принимать общие для всех нравственные нормы и правила совместной деятельности, а также привыкают к гибкой смене социальных ролей в зависимости от обстоятельств. И, наконец, сама система «педагог – учебная группа» получает многомерное усвоение учебного материала, возможность нестандартной организации учебного процесса и формирование мотивационной готовности к межличностному взаимодействию как в учебных, так и в реальных ситуациях [3].

С целью внедрения в процесс обучения технологий интерактивного обучения нами был разработан комплексупражнений. Приведем несколько примеров использованных заданий.

1. Brainstorm «Bookshop». Мозговой штурм «Книжный магазин»

Для выполнения этого задания необходимо разделить обучающихся на группы. Необходимое оборудование: лист формата А4 для каждой группы, карточка со списком литературных жанров (не более 5 жанров), ручки или карандаши.Учитель предлагает учащимся представить, что они открывают новый книжный магазин. Для этого каждая группа сначала выбирает название своего магазина. После этого необходимо «закупить книги». Учитель раздает группам карточки со списком жанров, например Detective Story, Fantasy Story, MysteryNovel, RomanceNovel. Задача учащихся – за ограниченное время вспомнить и написать максимальное количество названий книг к каждому жанру.

2. Групповой проект «Director'scut» («Режиссерская версия»).

Учащиеся самостоятельно делятся на группы не более 6 человек и выбирают страну, которую будут представлять. Затем учащиеся распределяют роли внутри команды: сценаристы, художники по спецэффектам, кастинг–директор и режиссер. У каждой роли есть свои задачи. Сценаристы пишут сюжет по мотивам книги, но с учетом современных реалий и идей остальных членов группы. Художники по спецэффектам подбирают локации для «съемок» и создают образы марсиан и их машин. Кастинг–директор подбирает актеров на роли. Режиссер должен собрать все идеи группы в одну презентацию и руководить ее представлением. При этом всем группам ставится условие: фильм должен «сниматься» в рамках культуры той страны, которую они выбрали. Сюда входят ограничения на выбор актеров, подборку мест съемок, изменения сюжета. На подготовку к этому заданию уместно отвести несколько уроков, иначе пострадает качество выполнения.

3. Методкейсов (к занятию по теме «Analysis ofsci–fifilmfromdifferentperspectives (physics, biology, economics)»).

Группам раздаются карточки с проблемными ситуациями из фильмов, сериалов или мультфильмов жанра научной фантастики. Главное условие – описание должно быть максимально обобщенным, чтобы обучающиеся не догадались, откуда взят эпизод. Учащиеся обсуждают ситуации внутри групп и предлагают пути решения. Когда все группы представили и обсудили свои идеи, можно рассказать, откуда взята ситуация и как она разрешилась в оригинале.

4. Групповой проект «Coloniseit!»

Во время изучения темы «Thingsyoudidnotknowaboutspace» учащимся было предложено группами «колонизировать» какую–либо планету. Учащиеся делятся на группы по 5 человек, выбирают планету и название будущей колонии. Далее в команде астронавтов распределяются роли: капитан, навигатор, архитектор, специалист по снабжению и дипломат. Задача навигатора – собрать информацию о планете, куда «летит» команда. Архитектор занимается проектировкой колонии: какие системы жизнеобеспечения нужны, как они будут расположены на планете, откуда колония будет получать энергию. Специалист по снабжению обеспечивает колонистов едой, занимается выращиванием растений или животных (необходимо указать, каких и обосновать выбор в связи с условиями планеты). Дипломат выстраивает стратегии общения с инопланетянами, определяет, какую пользу можно получить от контакта обоим сторонам. Капитан управляет всеми процессами (создает общую презентацию) и занимается досугом колонии. После того, как все группы представят свои проекты, можно предложить тему для обсуждения – возможность создания альянса между колониями. Команды определяют, с какой колонией им было бы выгодно заключить союз и аргументируют свою позицию.

5. Mindmap

При изучении темы «Themostfamousastronautsintheworld», последней лексической темы модуля, мы решили обобщить знания учащихся с помощью совмещения двух типов заданий: мозгового штурма и составления ассоциативной карты (mindmap).

Ассоциативная карта (также ментальная карта или интеллектуальная карта) – способ визуализации связи между понятиями и концепциями. В упрощенном виде это можно представить как кластер, только ассоциации можно подбирать к любому слову в цепочке ассоциаций, а не к одному центральному понятию. В нашем случае над картой работает вся группа и на высокой скорости. Понятия и ассоциации предлагаются также, как при мозговом штурме, только записываются и соединяются с другими понятиями. В качестве центральных понятий были выбраны слова

«Space(космос)», «Astronaut (астронавт)», «Planet (планета)», «Humanity (человечество)», «Earth (Земля)».

В процессе разработки и внедрения комплекса заданий нами были определены некоторые правила и условия организации интерактивного обучения.

Основные правила организации интерактивного обучения:

1. Интерактивное задание должно вовлекать в работу всех обучающихся.

2. Все обучающиеся должны быть психологически готовы к включению в интерактивную форму работы. Для этого целесообразно проводить разминки, предоставлять больше возможностей для самореализации, а также постоянно поощрять учащихся за активное участие в учебном процессе.

3. Качество обучения напрямую зависит от количества обучающихся, участвующих в выполнении интерактивного задания.

4. Организация пространства должна позволять обучающимся легко пересаживаться с места на место для формирования больших и малых групп.

5. Регламент проведения интерактивных заданий необходимо обсудить и закрепить в самом начале. Помимо следования условиям самого задания сюда можно включить такие пункты, как терпимость ко всем точкам зрения, уважение чужого мнения и права на свободу слова.

6. Внимательное отношение к делению на группы. Первоначальное деление обучающихся лучше построить на принципе добровольности. Затем, когда учащиеся привыкнут к заданиям нового типа, для формирования групп уместно использовать принцип случайного выбора.

Условия организации интерактивного обучения:

1. Позитивная атмосфера и доверительные отношения между субъектами образовательного процесса.

2. Демократический стиль общения.

3. Сотрудничество в процессе коммуникации между обучающимися и педагогом, между самими обучающимися.

4. Опора на личный опыт обучающихся.

5. Включение в учебный процесс ярких и интересных примеров, образов, фактов.

6. Применение разных методов и форм представления информации и работы обучающихся.

7. Использование возможностей физического пространства, мобильности обучающихся.

8. Использование различных видов мотивации к деятельности: внешней, внутренней, взаимной мотивации обучающихся.

В ходе совместного обсуждения результатов внедрения интерактивных методов обучения педагоги пришли к выводу, что познавательная активность учащихся повысилась после работы по инновационной технологии. Учащиеся экспериментальной группы стали проявлять активность, показывать интерес к учению и вовлеченность в учебный процесс не только на уроках английского языка, но и на других предметах.

Таким образом, можно сделать вывод, что рост востребованности технологий интерактивного обучения связан с их эффективностью. Во–первых, они повышают мотивацию к учению и познавательный интерес обучающихся. Во–вторых, интерактивные методы позволяют интенсифицировать учебную деятельность. В–третьих, технологии интерактивного обучения позволяют вовлечь в учебный процесс большее количество учащихся, чем классические методы обучения.

Список литературы:

1. Обсков А.В. Отношение преподавателей высшей школы к интерактивному обучению иностранному языку [Текст] / А. В. Обсков // Вестн. Томск. гос. пед. ун–та. – 2014. – Вып. 1. – С. 90–93.
2. Гейхман Л.К. Обучение общению во взаимодействии: интерактивный подход [Текст] / Л.К.Гейхман // Образование и наука. – 2002. – № 3. – С. 134–139.
3. Педагогика: учебник и практикум для академического бакалавриата [Текст] / под общ. ред. Л.С.Подымовой, В.А.Сластенина. – М.: Издательство Юрайт, 2016. – 332 с.

ӘОЖ 372.854

ХИМИЯНЫ ОҚЫТУ ҮРДІСІНДЕ ЭЛЕКТРОНДЫ ОҚУЛЫҚТЫҢ АЛАТЫН ОРНЫ

Каппасова Шамшырак Еркиновна
жаратылыстану ғылымының магистрі
химия және биология пәнінің оқытушысы
Н.Құлжанова атындағы Торгай гуманитарлық колледжі
Арқалық қ., Қазақстан
E–mail: shamshyrak87@mail.ru

Аңдатпа

Электрондық оқулықпен химияны оқытудың негізі оқыту үдерісін үздіксіз және және толық деңгейде бақылау, ақпараттық ізденіс қабілеиін дамыту. Электрондық оқулықтар – ғылыми негізде дайындалған педагогикалық ақпараттық өнім. Электрондық оқулық – оқу пәнінің негізгі ғылыми мазмұнын қамтитын компьютерлік технологияға негізделген оқыту, бақылау, модельдеу, тестілеу т.б бағдарламалардың жиынтығы.

Түйінді сөздер: *электрондық оқулық, технология, әдіс–тәсілдер.*

Аннотация

Основой обучения химии по электронному учебнику является постоянный и полный контроль учебного процесса, развитие умения искать информацию. Электронные учебники представляют собой педагогическую информационную продукцию, подготовленную на научной основе. Электрон-ный учебник представляет собой совокупность программ обучения, мониторинга, моделирования, тестирования и т.п., основанных на компьютерных технологиях и включающих основное научное содержание учебного предмета.

Ключевые слова: *электронный учебник, технология, методы.*

Abstract

The basis of teaching chemistry with an electronic textbook is the continuous and complete monitoring of the teaching process, the development of the ability to search for information. Electronic textbooks are pedagogical information products prepared on a scientific basis. An electronic textbook is a set of computer technology–based training, monitoring, modeling, testing, etc. programs that include the main scientific content of the educational subject.

Key words: *electronic textbook, technology, methods.*

«Білім туралы» заңда білім беру жүйесінің басты міндеті «Ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен тәжірибие жетістіетері негізінде жеке адамды қалыптастыру, дамытуға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін жағдайлар жасау делінген [1].

Қазақстан Республикасың мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартында оқу бітіруші түлектердің бәліміне қойылатын талаптардың ішінде былай делінген:

– өз еңбегін ғылыми негізде ұйымдастыра білу, кәсіптік қызмет саласында қажет ақпаратты жинау, сақтау мен сұрыптаудың компьютерлік әдістерін меңгеру;

– өзінің кәсіптік қызметінің түрі мен сипатының өзгеруіне пәнаралық жобалармен жұмыс істеуге әдістемелік және психологиялық жағынан дайын болу.

Қазіргі уақытта әлемде қоғамның ақпараттық мәдениет деңгейі мемлекеттің даму көрсеткіштерінің бірі ретінде қарастырылады. Бүгінде жоғары және үздіксіз білімге деген сұраныстың артуына байланысты білім берулің түрлі мақсаттағы құрылымдары пайда болуда. Қазіргі кезде негізінен білім жүйесінің барлық сатылары үшін электронды оқулықтар жасаумен шұғылданып келеді. Электронды оқулық оқушы үшін дайын материал [2, 3].

Электрондық оқулық пен оқытудың негізгі мақсаты: «Оқыту процесін үздіксіз және толық деңгейін бақылау, сонымен қатар, ақпараттық ізденіс қабілетін дамыту». Білім берудің кез–келген саласында электрондық оқулықтарды пайдалану білім алушылардың танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, логикалық ойлау жүйесін қалыптастыруға шығармашылықпен еңбек етуіне жағдай жасайды.

Электронды оқулық дегеніміз – мультимедиялық оқулық, осы себепті электронды оқулықтың құрылымы жаңа деңгейде болуы қажет. Электронды оқулықтың ең қажет элементі – аудиожазбалар мен видеолар болып табылады.

Химия сабақтарында білім алушылардың танымдық белсенділігін, ақыл–ой қабілеттерін дамытуда, оқуға қажетті біліктер мен дағдылар, алған білімнің саналылығы және инновациялық технологиялардың маңызы зор. Танымдық әрекеттің негізінде білім алушыларда танымдық белсенділік қалыптасады.

Танымдылық белсенділік – білім алушының оқуға, білуге деген құштарлығының, ынта–ықыласының ерекше көрінісі. Білім алушылардың танымдық белсенділігін қалыптастыруда оқу материалдарының маңыздылығы дәрежесіне қарай оның құндылығын анықтай білу, химиядан сабақ беру мен оқу үдерісін ұйымдастыра білудің маңызы зор. Мысалы, электрондық оқулық арқылы электрондардың атомдарда орналасуы туралы толық мағлұмат беруге болады.

Электрондық оқулықтың басты артықшылығы – бұл оқулықтың элементі мен білім алушының арасындағы интерактивті әрекеттесу мүмкіндігі. Интерактивтілік деңгейі төменнен және орташадан (нұсқау бойынша қозғалу) жоғарыға дейін (процестерді модельдеуде студенттің жеке қатысуы мен өз бетінше тестілеу) өзгере алады.

Электронды оқулықтар – автоматтандырылған химияны оқыту жүйесін, өзіне дидактикалық әдіснамалық және ақпараттық анықтамаларды, оқу тәртібіндегі мәліметтерді алуға, тағы да бағдарламаны кешенді қолдануға өздігінен білім алуға және білімді бақылауды қамтамасыз етуге мүмкіндік береді [3, 4].

Білім алушы тұлғасының дамуына ықпал жасайтын электрондық оқулықпен химиядан сабақтар жүргізудің негізгі міндеттері білім алушылардың базалық білім,ептілік, дағдыларын игеру жүйесін жетілдіру, оқыту үдерісінде теориялық және өнімділік ой құрастыру әрекеттері арқылы танымдық қабілеттерін белсендіру, танымдық қызығулары арқылы оқуға деген мотивациясын дамыту, оқу материалын игеруде және оқу іс–әрекеттерінде жете ұғынуға талпындыру, қзіндік жұмыстардың ізденісті–зерттеу түрлерін ұйымдастыру, оқу үдерісінде компьютерлік технологияларды қолдану, әр түрлі шапшаңдықпен және әр түрлі көлемді оқу материалын игерудің мүмкіншілігін ашу. Осы міндеттер негізінде дәстүрлі білім беру жүйесінде де білім алушы дамуына жәрдемдесетін оқу тобында оқытушылар мен білім алушылардың күш–жігерлерін біріктіретін оңтайлы жағдай тудыратын тілектестік жұмыс жағдайын қалыптастыру, білім алушы мен оқытушының қарым–қатынаста әрекеттестік ұстанымы мен жеке тұлғалық түсініспеушілік негізінде іске асырылуы, шығармашылық мүмкіншілігін тудырып, қабілеттерінің жан–жақты дамуына ынталандыруды көздеген әр түрлі әдіс–тәсілдерінің кең қолданылуы (диалог–сабақтар, есеп талдау, әр түрлі тәсілмен шығару, кері есеп құрастыру, есепті тексеру, пікірталас, іскерлік ойын сабақтары т.б) білім алушылардыі эмоционалды–сезімділік және абстрактілі, қисынды ой құрастыруын дамытуға ықпал етілуі, танымдық қызығуын

арттырып және білім нәтижелерін жүйелі талдаудан өткізіп бағалау, қздерінің жетістіктерін өздеріне талдатып, өзіндік бағалау әрекеттерінің ұйымдастырылуы сияқты ерекшеліктері де бар.

Заман талабына сай, білі алушыларға химия пәнінен сапалы білім беруде электрондық оқулықтарды сабаққа пайдалану – оқытудың жаңа технологиясының бір түр ретінде қарастырылады.

Бүгінгі күннің басты ерекшелігі оқу процесінде жетілдіру жолында ең қзық әдістемелер іздестіріліп, оқу орындары әртүрлі оқу бағдарламамен жұмыс істеуде. Солардың ішінде білім алушы үшін химия сабақтарында электронды оқулықты пайдалану арқылы:

– оқу материалдары туралы білім алушыларға дәл және толық ақпарат беру арқылы оқыту сапасын арттырады. Оқытудың көрнекілігін арттырып, оқу материалын саналы игеруге жеткізеді;

– абсртактылы оқу материалдарын нақтылыққа жеткізіп, оқытудың тиімділігін жетілдіреді;

– оқу материалының маңызын арттырып, уақыттан ұтып, есте сақтау қабілеттерін жетілдіруге қол жеткізеді. Есте сақтаудың әсер алу, қайталау ассоциация арқылы оқу материалдарын терең игеруге жеткізеді;

– оқытушы мен білім алушы еңбектерін жеңілдетіп, пікір алысып, байланыстарын арттрады.

Электрондық оқулықпен химияны оқытудың негізгі мақсаты: оқыту үрдісін үздіксіз және толық деңгейде бақылау, сонымен қатар ақпараттық ізденіс қабілетін дамыту.

Қазіргі кезеңдерде негізгі мәселелердің бірі – химияны оқыту үдерістерінде білім, тәрбие берудің пәрмеңділігін, білімнің тәрбиелік, тәрбиенің білімділік мәнін жоғары дәрежеге жеткізу болып табылады. Химиялық білім берудің кез келген саласында электронды оқулықтарды пайдалану арқылы білім алушылардың танымдық белсенділіктерін арттырып қана қоймай, логикалық ойлау жүйесін қалыптастыруға шығармашылықпен еңбек етуіне жағдай жасайды. Әлі де білім беру саласында тек оқытушылардың айтқанарын немесе оқулықты пайдалану қазіргі заман талабын қанағаттандырмайды. Сондықтан қазіргі ақпараттандыру қоғамында электронды оқулықтарды пайдаланбай алға жылжу мүмкін емес.

Электронды оқулық көмегімен білім алушылар химия пәнінен тест жауаптарын барлық тест сұрақтарына түгелдей жауап бергеннен кейін көруіне болады. Бұл білім алушыларды қызықтыруға мүмкіндік жасайды. Электронды оқулық арқылы білім алушылар химиядан сабақ үстінде немесе сабақтан тысуақытта тақырыпқа сай сәйкес мәліметтермен танысуға, практикалық тапсырмаларды өз бетінше орындауларына болады [4, 5].

Қазіргі заманғы ақпараттық технологияларды пайдалану өз білімін көтеру тиімділігін де арттырады. Бұл бірінші кезекте сандық түрде жазылған ақпараттарды пайдалану кезінде қажетті мәліметтерді оңай табуға мүмкіндік береді. Қазіргі кезде көптеген әлемге танымал энциклопедиялар, сөздіктер электронды түрге айналдырылған.

Химиядан электрондық мазмұны білім алушының интелегенттілік ойлау қабілетін дамытуға бағытталуы қажет және оның мына қасиеттері қанағаттандыруды жеткілікті: жинақтық, жүйелік, көркемділігі, жылдамдылығы. Бұл электронды оқулықтың тиімді жері, ара қашықтықтан оқытуға, білім алушының өздігінен оқып–үйренуге жұмыс қабілетін дамытуға мүмкіндік береді.

Электрондық оқулықтың дидактикалық мүмкіндіктері де ерекше: тез арада қайта байланыс орнату; қажетті ақпаратты табу; мәтіні қысқа әрі нұсқалы болса да, оны

шапшаң көрсетіп, айқындау; схемалар мен модельдеуді бейнелеудің мүмкіндігі; анимациялармен безендіру т.б кез келген ақпаратты тез табуға мүмкіншілік туғызылады; қажетті мәтінді шапшаң табуға жағдай жасалады.

Электрондық оқулықтарды химияның сабақтарында пайдалану кезінде білім алушылар бұрын алған білімдерін кеңейтіп, өз бетімен шығармашылық тапсырмалар орындайды. Әрбір білім алушы таңдап алған тақырыбы бойынша тапсырмалар орындап, тесттерді шешіп, карта және сызбалармен жұмыс жасауға дағдыланады. Қазіргі ақпарат технологиялардың дамуы кезінде электрондық оқулықтардың ерекшелігі – үлгіге сәйкестілігі мен жоғары мобильділігі, оқуға үйренуге икемділігінде болып табылады [5, 6].

Электрондық оқулықтар оқу және зерттеу материалдарын толықтыратын, қосымша қолдануға толық жарайтын қажетті құрал болып есептеледі. Теориялық сабақтарда электрондық оқулықтарды мына мақсаттарға пайдалануға болады.

1. Электрондық анықтама ретінде;
2. Иллюстративтік материал ретінде;
3. Оқулық ретінде;
4. Қосымша материал ретінде.

Электрондық оқулықтар – ғылыми негізде дайындалған педагогикалық ақпараттық өнім.

Электрондық оқулық – оқу пәнінің негізгі ғылыми мазмұнын қамтитын компьютерлік технологияға негізделген оқыту, бақылау, модельдеу, тестілеу т.б бағдарламалардың жиынтығы. Электрондық оқулық жай оқулықтарға өте тиімді қосымша мүмкіндіктер береді. Химиялық білім беру саласында электрондық оқулықтарды пайдалану білім алушылардың танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, қисынды ойлау жүйесін қалыптастыруға, шығармашылықпен еңбек етуіне жағдай туғызады.

Электрондық оқулықтарды жасаужәне құру – қазақстандық білім беру деңгейін жетілдірудің негізгі мәселелерінің бірі. Электронды оқулықты құрудың технологиясы – педагогикалық информатиканың ең күрделілерінің бірі, өйткені сапалы электрондық оқулықты құру көптеген инновациялық программаларды білуді талап етеді.

Қорыта келгенде химия сабақтарында электронды оқулықтарды пайдалану білім алушының қызығушылығының артуы, оқытушылар да өздеріне қажетті әдістемелік қосымша құралдарды кеңінен игере алады. Химиялық білім беру жүйесін компьютерлендіру – оқытудың – тәрбиелеудің психологияқ–педагогикалық мақсат-тарын іске асыру үшін электрондық оқулықтарды қолдану арқылы жүзеге асырады. Ол үшін:

- коммуникациялық желілердің, ақпараттық–әдістемелік материалдардың, ғылыми–педагогикалық, ақпараттық қорлардың мәліметтерін пайдалану негізінде білім беру жүйесін басқару механизмін жетілдіру;
- білім алушы тұлғасын дамыту, тәрбиелеу, оқыту формаларын ұйымдастыру, қз бетімен бәлім алуға;
- дағдыларын қалыптастыруға бағытталған оқытудың әдістемелік жүйесін құру.

Электрондық оқулықтарды оқу үдерісінде қолдану білімдендірудің тиімділігін арттыруды, білім алушыларға білім беру сапасын тұлғалық–бағытталған сипатта құрастыруды, құзыреттілікті қалыптастыруды, басқару саласын ұймдастыруды көздейді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Білім туралы Қазақстан Республикасының Заңы. – Алматы: Литера, 2000

2. Қазақстан Республикасының Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты. Бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім ҚР МЖБС 2003–2010 (1–Қосымша Қазақстан Республикасының Білм және

ғылым министрлігінің 2010 жылғы 9 шілдедегі №367 бұйрығымен бекітілген). URL:https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1800017669

3. Әлімов А. Интербелсенді әдістерді жоғары оқу орындарында қолдану. Оқу құралы. – Алматы, 2009 ж.

4. Зайнутдинова Л.Х. Создание и применение электронных учебников. – Астрахань, ООО «ЦНТЭП», 2003 г.

5. Захарова И.Г. Информационные технологии в образовании: Учебное пособие – М: Академия, 2005 г.

6. Полат Е.С., Бухаркина М.Ю., Петров А.Е Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Учебное пособие.– М:Академия, 2001 г.

УДК 378.1

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ

Карабаева Гулнора Шарафитдиновна
PhD, доцент
Ташкентский филиала РЭУ им. Г.В.Плеханова
г. Ташкент, Узбекистан
E–mail: karabaeva.guln@mail.ru

Аннотация

В статье рассматриваются современные тенденции развития высшего образования в Узбекистане за последние пять лет. Даётся акцент на повышение качества подготовки специалистов в соответствии со Стратегией «Узбекистан – 2030» в условиях развития «цифровой экономики». Автор отмечает важность инноваций в науке, педагогике и образовании для достижения целей устойчивого развития страны.

Ключевые слова: *стратегия, образование, молодежь, студент, выпускник.*

Аңдатпа

Мақалада Өзбекстандағы соңғы бес жылдағы жоғары білім берудің қазіргі даму тенденциялары қарастырылған. «Цифрлық экономиканы» дамыту жағдайында «Өзбекстан – 2030» Стратегиясына сәйкес мамандарды даярлау сапасын арттыруға баса назар аударылуда. Автор елдің тұрақты даму мақсаттарына жету үшін ғылым, педагогика және білім саласындағы инновациялардың маңыздылығын атап өтеді.

Түйінді сөздер: *стратегия, білім, жастар, студент, түлек.*

Abstract

The article discusses modern trends in the development of higher education in Uzbekistan over the last five years. Emphasis is placed on improving the quality of training of specialists in accordance with the Strategy «Uzbekistan – 2030» in the context of the development of the "digital economy". The author notes the importance of innovation in science, pedagogy and education to achieve the country's sustainable development goals.

Key words: *strategy, education, youth, student, graduate.*

В последнее время вопросы выбора новой педагогической парадигмы и повышения качества образования являются первостепенными в организации подготовки конкурентоспособных кадров. Позиционирование государства к развитой экономике, как полноправного партнера культурного диалога, заинтересованного в интеграции в мировые социально–экономические процессы, определяет необходимость перестройки отечественной системы образования во всех её звеньях, согласования требований к качеству подготовки компетентных специалистов.

В своём выступлении Президент Республики Узбекистан отметил, что сегодня в условиях беспощадной мировой конкуренции как никогда востребованы наука, знания и интеллектуальный потенциал. «Любое государство, используя достижения разума, может добиться прогресса и процветания» [1].

В сентябре 2023 года утверждена Стратегия «Узбекистан – 2030»,по которой одним из приоритетов в подготовке специалистовв условиях развития «цифровой экономики»,является внедрение новых форматов обучения кадров – от дошкольного образования до профессиональной переподготовки. Так, важным направлением расширения охвата высшим образованием стало доведение уровня охвата молодежи высшим образованием не менее, чем до 50 процентов[2].

В связи с этим отношение к высшему образованию претерпевает кардинальные изменения. В системе высшего образования реализуются ключевые проекты– открываются новые специализированные направления бакалавриата и новые програм-мы магистратуры. Они также пересматриваются на основе передового зарубежного опыта и потребности в кадрах сфер и отраслей экономики. За последние пять лет наши студенты активно участвовали на международных научных конференциях и IT–олимпиадах, завоевали награды, получили грантыи сыграли немаловажную роль в интеграции информационных технологий в сферу образования. Поэтому аспекты значения повышения качества образования в устойчивом росте вызывают значительный интерес у многих исследователей.

Появление в последнее время большого количества публикаций, посвященных изучению потребности рынка труда в кадрах, а также интерес к методам ее оценки со стороны государства свидетельствует о том, что проблема является актуальной и требует дальнейшего изучения.

Основные результаты исследования получены на основе применения обще-научных методов системного и комплексного подходов, структурного, факторного, функционального и сравнительного анализов, а также традиционных методов экономического анализа (наблюдения, группировки, обобщения), кроме того, были использованы социологические методы исследования.

Требования сегодняшних работодателей в отношении компетентности новобранцев отчасти зависят от полученных теоретических и практических знаний выпускников вузов, а также, и соответствующих навыков и талантов [3]. Молодежь Узбекистана очень энергичная и активная, способная «свернуть горы», если захочет. Значит, правильная мотивация и стимулирование молодых специалистов может стать движущим локомотивом развития страны.

Отметим, что быстрое увеличение количества учебных заведений в стране стало благодаря нашим усилиям с целью повышения интеллектуального потенциала общества, прежде всего молодежи, расширения доступа к современным знаниям и профессиям [4].

Многие разработанные педагогические инновации фактически находятся в условиях постепенно затухания, будучи удаленными от образовательной практики и предпринимательской деятельности [5]. Подобные обстоятельства требуют обра-щения к зарубежному опыту как резерву, позволяющему установить возможности преодоления сложившихся проблем. В Стратегии «Узбекистан – 2030» данная проблема решается через внедрение системы двойного диплома на основе не менее 50 совместных образовательных программ совместно с зарубежными университетами, входящими в Топ–500, а также процесс включения 10 высших образовательных учреждений в рейтинг Топ–1000 самых престижных высших образовательных организаций мира [6].

Разумеется, всестороннее использование принципа «Государство, служащее народу» с развитием сферы государственно–частного партнерства в высшем образовании позволит ускорить этот процесс. Предусмотрено увеличение доли частного сектора не менее, чем в 3 раза.

В Государственной программе по реализации Стратегии развития Нового Узбекистана на 2022 – 2026 годы в «Год заботы о человеке и качественного образова-

ния», запланированымероприятия по увеличению числа негосударственных высших образовательных организаций до 2026 году до 50.

В системе высшего образования Республики Узбекистан, кроме высших военных учебных организаций, действуют 191 высших образовательных организаций и увеличилось, по сравнению с соответствующим периодом прошлого учебного года, на 38 единиц (24%).

В 2022/2023 учебном году в высших учебных организациях в общей сложности обучалось1042,1 тыс. студентов, причем на очной системе обучения было 622,6 тыс. студентов, на вечерней– 37,7 тыс. студентов, и на заочной– 381,8 тыс. студентов [7].

Сравнительный анализ показал ежегодное увеличение поступающих в вузы республики (таблица 1).

Таблица 1– Количество студентов в высших образовательных организациях, человек [8]

Регионы	*2018/2019*	*2019/2020*	*2020/2021*	*2021/2022*	*2022/2023*
Республика Узбекистан	*360204*	*440991*	*571512*	*808439*	*1042100*
Республика Каракалпакстан	22272	25442	35487	46585	57503
Андижанская	21718	26036	30895	47651	58312
Бухарская	20895	24771	35625	43959	57484
Джизакская	14732	18000	23391	29955	36951
Кашкадарьинская	18391	22452	27835	44222	57426
Навоийская	11641	13636	17015	21710	30294
Наманганская	16742	20109	25989	41829	52319
Самаркандская	34930	41093	54827	70772	84739
Сурхандарьинская	15070	20131	25628	39909	50634
Сырдарьинская	6811	9089	9597	16764	21524
Ташкентская	14882	20914	28509	42828	60399
Ферганская	27176	35819	48415	62332	77722
Хорезмская	13382	16216	22787	28741	42770
г. Ташкент	121562	147283	185512	271182	354023

Региональный анализ показал, что наибольшее их количество обучалось в городе Ташкенте – 354,023 тыс. человек, их доля составляла 33,9% от общего числа всех студентов.

Такая же ситуация и с выпускниками вузов. В 2022–2023 годах вТашкенте получили диплом бакалавра 35131 человек, это 34,3% всех выпускников страны.

По таблице видим, что в 2022–2023 учебном году количество выпускников меньше на 1.5 % (1517 человек), чем в 2021–2022 учебном году.

Как известно, в узбекистанских семьях женщины являются ведущими в отношении воспитания детей. Поэтому социальные реформы, проводимые в республике в сфере образования, обозначили поднятие качества образованности и воспитанности женской половины молодого населения как главной цели стратегической программы.

Так, если в 2015 году у нас обучалось 100857 девушек студенток, то в 2022 году уже почти в пять раз больше– 494758 человек.

В текущем году доля обучающихся студенток в вузах страны составляет 47,4%, а получивших диплом выпускниц– 47% по всем направлениям. Хотелось бы отметить изменение доли выпускниц научных, технологических, инженерных и математических программ в высшем образовании.

В 2022 году доля выпускниц студенток относительно снизилась по сравнению с предыдущими годами. Так, если в 2017 году этот показатель составил 32,6%, в 2018 и 2019 годах неизменно – 32,1%, в 2020 году– 33,4%, в 2021 году наблюдаем самую высокую долю– 40,2%, а в 2022 году снижение до 27,3%.

Впервые в стране стали выдавать беспроцентные кредиты на семь лет для оплаты контрактов девушкам студенткам. На это выделено 1,8 трлн. сум, в перспективе пяти лет эта сумма составит 8 трлн. сум.

Еще не менее 200 млрд. сумов выделяется из госбюджета на финансирование контрактных платежей всех женщин, обучающихся в магистратуре [9].

Кроме того, ежегодно Фонд «Эл–юрт умиди» будет выделять дополнительные гранты для обучения в зарубежных вузах 50 женщинам – по образовательным программам бакалавриата, 10 женщинам – магистратуры.

Областные хокимияты также будут финансировать на безвозвратной основе образовательные контракты 2100 студенток из социально нуждающихся семей, сирот или оставшихся без попечения родителей. Выплаты будут производится за счет дополнительных источников местных бюджетов.

Государство направляя свои усилия в сферу образования женщин и девушек, тем самым подтверждает значимость развития потенциала женщин для общества и государства.

Реформирование отечественной экономики и сложившаяся в стране демографическая ситуация, выдвигают сейчас первостепенную задачу формирования механизма поддержания занятости, подготовки и переподготовки кадров, необходимой материальной поддержки тех, кто вынужден изменить профессию или место работы. В современных условиях необходим новый концептуальный подход к человеческим ресурсам, нужны новые формы и методы в образовании, в первую очередь, профессиональном и высшем на уровне интегрированных корпоративных структур [10].

Новая образовательная модель должна в полной мере учитывать все происходящие изменения в науке и технологии,организации производства и содержании труда, а также обеспечивать доступность образования во всех регионах страны. Приведение в действие имеющихся организационных резервов в использовании конкурентоспособного потенциала выдвигает на первый план следующие задачи:

– создание мощной системы мотивов и стимулов, побуждающих всех работников полностью раскрывать свои способности, плодотворно трудиться, наиболее эффективно использовать свою квалификацию и ресурсы;

– трансформация имеющихся образовательных методик в соответствии с зарубежными тенденциями развития;

– формирование оптимального рынка образовательных услуг, удовлетворяющего потребности населения республики;

– совершенствование профессионального образования трудовых ресурсов.

Список литературы:

1. Мирзиёев Ш.М. Выступление Президента Республики Узбекистан Шавката Мирзиёева на торжественном собрании, посвященном Дню учителей и наставников.– URL: https://president.uz/

2. Указ Президента Республики Узбекистан от 11 сентября 2023 г. № УП–158 «О Стратегии «Узбекистан – 2030»». – Т.: Национальная база данных законодательства, 12.09.2023 г., №06/23/158/0694. – URL: https://lex.uz/uz/docs/6600404.

3. Шермухамедов, А.Т. Дистанционное банковское обслуживание в Узбекистане / А.Т.Шермухамедов, А.М.Брекалова // Проблемы развития современного общества : сборник научных статей 6–й Всероссийской национальной научно–практической конференции, курск, 22 января 2021 года. Том 1. – курск: Юго–Западный государственный университет, 2021. – С. 472–479. – EDN QMHTZD.

4. Карабаева, Г.Ш. Трансформация направлений подготовки HR–специалистов / Г.Ш.Кара-

баева // Цифровизация: наука и образование в условиях современных вызовов : сборник материалов I международной межфилиальной научной конференции, Ташкент, 29 октября 2021 года. – Ташкент: Российский экономический университет имени Г.В.Плеханова, Ташкентский филиал, 2021. – С. 288–292. – EDN TQNNEG.

5. Шакирова Д.З. (2022). Инновационные методы обучения как эффективный способ повышения качества современного образования. Primary Issues With Providing Quality Education And Ways To Solve Them. Retrieved from https://conference.tsue.uz/index.php/PRIISS/article/view/527.

6. Таджиева, Д.Р. Человеческий капитал в контексте инновационного развития экономики республики Узбекистан / Д.Р.Таджиева // Вызовы современности и стратегии развития общества в условиях новой реальности: Сборник материалов XIV Международной научно–практической конференции, Москва, 30 января 2023 года. – Москва: Общество с ограниченной ответственностью «Издательство АЛЕФ», 2023. – С. 290–296. – DOI 10.34755/IROK.2023.73.12.058. – EDN YEXMPC.

7. Карабаева, Г.Ш. Развитие образования в условиях цифровой трансформации / Г.Ш.Карабаева // Проблемы и перспективы развития экономики и образования в Монголии и России : сборник материалов Международной научно–практической конференции, Улан–Батор, 14 апреля 2023 года / Улан–Баторский филиал федерального государственного бюджетного образовательного учреждения высшего образования «Российский экономический университет имени Г.В.Плеханова». – Чебоксары: Общество с ограниченной ответственностью «Издательский дом «Среда», 2023. – С. 138–143. – EDN UCLJHU.

8. Статистические данные агентства статистики при Президенте Республики Узбекистан. – URL: https://stat.uz/uz/.

9. Указ Президента Республики Узбекистан № УП–87 от 07.03.2022 г. «О мерах по дальнейшему ускорению работы по системной поддержке семьи и женщин».– Национальная база данных законодательства, 07.03.2022 г., № 06/22/87/0198; 13.06.2023 г., № 06/23/92/0366. – URL: https: //lex.uz/docs/5899500.

10. Шахназарова Н.В. Педагогические интерактивные технологии, развивающие у студентов навыки коммуникации и адаптации / Н.В.Шахназарова // Актуальные проблемы экономической деятельности и образования в современных условиях : сборник XVIII Международной научно–практической конференции, Оренбург, 12 апреля 2023 года / Оренбургский филиал РЭУ им. Г.В.Плеханова. – Волгоград: Общество с ограниченной ответственностью «Сфера», 2023. – С. 177–182. – EDN DDJTGF.

УДК 372.881.161.1

СИНГАПУРСКАЯ ТЕХНОЛОГИЯ КАК СОВРЕМЕННЫЙ МЕТОД ОБУЧЕНИЯВ ШКОЛЕ

Карпыкбаева Акмарал Сатыбалдиевна
кандидат педагогических наук, учитель–исследователь
школа–лицей BinomSchool им.Кадыра Мырза Али
г.Астана, Казахстан
E–mail: akma2001@mail.ru

Байгабилова Айжан Зиябековна
магистр педагогических наук, учитель–исследователь
школа–лицей BinomSchool им.Кадыра Мырза Али
г.Астана, Казахстан
E–mail: aijan_40@mail.ru

Аннотация

В данной статье говорится о том, что одним из путей усовершенствования образования является внедрение сингапурской методики. Показана возможность использования структур сингапурской методики во время учебных занятий в качестве новых педагогических технологий на примере дисциплины «Русский язык и литература».Акцентируется внимание на том, что сильной стороной применения данной системы обучения является тот факт, что в процессе работы группа преобразуется в организованную команду.

***Ключевые слова**: сингапурская методика, структура, команда, обучение*

Аңдатпа

Бұл мақалада білім беруді жетілдірудің жолдарының бірі сингапурлық әдістемені енгізу екені айтылған. «Орыс тілі мен әдебиеті» пәнінің мысалында Сингапур әдістемесінің құрылымдарын сабақ барысында жаңа педагогикалық технологиялар ретінде пайдалану мүмкіндігі көрсетілген. Бұл оқыту жүйесін қолданудың күшті жағы – жұмыс барысында топтың ұйымдасқан командаға айналуы.

Түйінді сөздер*: Сингапур әдістемесі, құрылымы, командасы, оқыту*

Abstract

This article says that one of the ways to improve education is the introduction of the Singapore methodology. The possibility of using the structures of the Singapore methodology during training sessions as new pedagogical technologies is shown on the example of the discipline "Russian language and Literature". Attention is focused on the fact that the strength of the application of this training system is the fact that in the process of work the group is transformed into an organized team.

Key words*: Singapore methodology, structure, team, training*

Проблема современной школы – потеря многими учащимися интереса к учению, неумение сотрудничать, слушать собеседника, излагать свои мысли и вести себя в конфликтной ситуации. Почему это происходит? Причины этого негативного явления неоднозначны. Это и перегрузка однообразным учебным материалом, и несовершенство методов, приемов и форм организации учебного процесса, и ограниченные возможности для творческой самореализации. Сегодня представление о том, что школа должна давать прежде всего знания, умения, навыки признается неактуальным. Государственный образовательный стандарт общего образования Республики Казахстан ставит главной целью формирование человека, совершенствующего себя, способного самостоятельно принимать решения, отвечать за эти решения, находить пути реализации; способного к коммуникации и сотрудничеству. Новые приоритеты образования подталкивают учителей к поиску и внедрению в школах современных технологий преподавания, помогающих достичь более ощутимых результатов обучения и воспитания. Одним из путей усовершенствования образования является внедрение сингапурской методики образования.

В основе сингапурской методики лежит система обучения Спенсера Кагана cooperative learning (кооперативное обучение), идеи известного русского психолога Льва Выготского и советских педагогов Давыдова и Эльконина; отечественные специалисты подчёркивают, что эти приёмы присутствуют и в методиках педагогов 90–х. гг. – «Драмогерменевтике» П.М. Ершова и социоигровой методике В.М. Букатова и Е.А. Ершовой. В отечественной педагогике к понятию «кооперативное обучение» наиболее близки понятия «педагогика сотрудничества» и коллективные / групповые формы работы [1].

Существуют пять базовых составляющих кооперативного обучения:

1. Позитивное взаимоотношение. Группа работает как единое целое, имеет одну цель, достижение которой возможно только совместными усилиями всей команды.

2. Индивидуальная ответственность. Каждый представитель группы ответственен за достижение цели.

3. Взаимное общение.

4. Коммуникативные умения.

5. Постепенная выработка коммуникативных умений. Необходимо формировать умения слушать, слышать, понимать, помогать и т.п. Эти умения усиливают коммуникабельность, помогают решать конфликты и проблемы. Сингапурские учителя, взяв на вооружение лучший педагогический опыт, систематизировали его в обучающие структуры, дали четкие алгоритмы их применения [2].

Цель статьи заключается в следующем: показать возможность использования структур сингапурской методики во время учебных занятий в качестве новых педагогических технологий на примере дисциплины «Русский язык и литература».

Актуальность: XXI век информационных технологий диктует преобразование нынешних методик обучения в более прогрессивные. Новые приоритеты в образовании побуждают педагогов к поиску новых современных эффективных технологий преподавания, позволяющих достичь более высоких результатов обучения и воспитания, внедрять новые образовательные технологии в учебный процесс. Сингапурская методика обучения отвечает запросам современного образования: в центре учебного процесса находится ученик, который учится самостоятельно думать, отвечать на поставленные вопросы, выдвигать проблемные вопросы, сотрудничать с коллективом. Сингапурская методика также позволяет развить важные компетенции XXI века: коммуникация, сотрудничество, критическое мышление, креативность.

Основной целью современного этапа развития образовательной системы в Сингапуре является создание стимулирующей среды, которая мотивировала бы каждого человека учиться на протяжении всей жизни, получать новые знания и навыки, осваивать технологии, развивать дух инноваций и предпринимательства, уметь рисковать и брать на себя ответственность и обязательства [3].

В данной статье предлагаем примеры по использованию структур сингапурской технологий на уроках русского языка и литературы.

МЭНЭДЖ МЭТ –инструмент для управления классом.

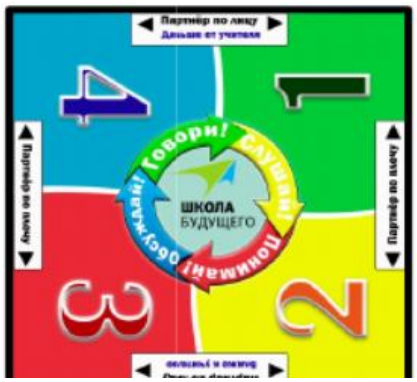

Рисунок 1. Мэнэдж Мэт (Manage Mat).

Табличка в центре стола, позволяющая удобно и просто распределить учеников в одной команде (партнёр по плечу, по лицу; партнер 1, 2, 3, 4) для организации эффективного учебного процесса в командах.

Дети рассаживаются в группы по 4 человека. Занимают свои места как показано на табличке. Такая рассадка способствует максимально продуктивной парной/ командной работе в течение всего урока.

Фрагмент урока: организационный момент

Поприветствуйте друг друга: партнеры по плечу дайте пять друг другу; партнеры по лицу – ударьтесь кулачками и улыбнитесь друг другу; а теперь все вместе поприветствуйте друг друга, соприкасаясь правой рукой.

Фрагмент урока: предтекстовая работа (8 класс «Заповедная территория»)

Структура «ДО И ПОСЛЕ»

1. Прочитайте приведенные утверждения и запишите свой ответ (+/–) только в столбце ДО.

2. Эти утверждения приведены, чтобы помочь нам сосредоточиться на материале, который мы сейчас будем изучать.

3. Пересмотрите ваши утверждения и укажите ваш ответ в столбце ПОСЛЕ.

4. Проверка ответов +Расставление акцентов

5. Рефлексия: «Раньше я думал(а), что …, теперь я думаю / знаю, что …».

Таблица 1 – Структура «До и После».

ДО	УТВЕРЖДЕНИЯ	ПОСЛЕ
	В настоящее время в Казахстане функционируют 6 заповедников.	
	Первый заповедник страны был организован в 1956 году и находится в Южно–Казахстанской области.	
	Маркакольский заповедниквходит в список объектов Всемирного наследия ЮНЕСКО.	
	В Коргалджинском заповеднике есть птицы, которые занесены в Международную Красную книгу.	
	Достоинством Алакольского заповедника выступает реликтовая чайка.	

Фрагмент урока: послетекстовая работа (6 класс И.А.Крылов «Ворона и Лисица»)

Структура «ТАЙМ РАУНД РОБИН» Устная работа по кругу в рамках задуманного времени

Ответьте на вопросы:

1. Согласны ли вы с представленной ниже моралью басни «Ворона и Лисица»?
2. Кого имел в виду И.А.Крылов под именами Вороны и Лисицы?
3. Что такое лесть и кто такой льстец?

Учитель дает время для размышления, определяет фиксированное время (например, 45 секунд) и кто начинает делиться ответом первым.

Ученики по очереди проговаривают ответ по кругу в рамках фиксированного времени, активно слушают друг друга.

Учитель проходит по рядам и внимательно прислушивается к ответам учеников, делая мышление/знания учеников видимым.

Структура «УГЛЫ» (6 класс Ч.Айтматов «Солдатенок»)

Ответьте на вопрос:

- Права ли была мама Авалбека, когда сказала сыну, что солдат на экране его отец?

1. Учитель объявляет углы («Права» / «Неправа») и дает время для размышления и выбора одного из углов.

2. Ученики самостоятельно принимают решение.

3. По команде учителя ученики распределяются по углам и в углу образуют пару с учеником не из своего стола.

4. В парах ученики объясняют друг другу свой выбор в рамках определенного учителем времени и очередности.

5. Во время парной работы учитель проходит между парами и прислушивается к ответам учеников. В конце учитель фронтально опрашивает несколько учеников из каждого угла, чтобы они услышали разнообразие точек зрения.

Таким образом, сильной стороной применения данной системы обучения является тот факт, что в процессе работы группа преобразуется в организованную команду со своим индивидуальным характером. Ученики при работеусваивают правила: внимательно слушать товарища, не перебивать, не смеяться над чужими ошибками, быть внимательными; осознают, что относиться к другим нужно так, как бы они хотели, чтобы к ним относились другие; учатся действовать в соответствии с пониманием, что успех группы возможен при условии активности и эффективной деятельности каждого представителя группы. При этом достигаются высокие результаты в усвоении учебного материала. И тем самым реализуется на практике

направленность на развитие творческой и мыслящей личности, умеющей и готовой работать в команде.

Список литературы:

1.Алишев Т.Б., Гильмутдинов А.Х. Образовательная система Сингапура . Мәгариф, № 2, февраль, 2014, С. 52–53.

2. Мокрополова И.Ю. Использование обучающих структур сингапурской методики для повышения качества обучения младших школьников // Инновационные педагогические технологии: материалы международной научной конференции (г. Казань, октябрь 2014 г.) – Казань: Бук, 2014.– С.186–188.

3. Ремизова И.А. Развитие креативного мышления с использованием обучающих структур сингапурского метода обучения//Научно–методический электронный журнал «Концепт». – 2015. – т.16. – С.153–159

УДК 374.24

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КОНЦЕПТУАЛЬНЫХ ИДЕЙ И ЭЛЕМЕНТОВ REGGIO (РЕДЖИО) ПЕДАГОГИКИ В СОЗДАНИИ ПРЕДМЕТНО– ПРОСТРАНСТВЕННОЙ СРЕДЫ ДОШКОЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ

Кассирова Олеся Александровна
методист, педагог–эксперт
КГКП «Ясли–сад № 44 отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: olesya_kozlachko@mail.ru

Дебело Ирина Николаевна
воспитатель, педагог– модератор
КГКП «Ясли–сад № 44 отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: Ira_vinogradova1996@mail.ru

Аннотация

Система дошкольного воспитания и обучения Республики Казахстан сегодня развивается в соответствии с новой моделью, поэтому дошкольные организации должны стремиться к реализации основных положений данной модели. Одно из основных направлений Модели дошкольного воспитания и обучения – построение развивающей предметно–пространственной среды.Статья посвящена описанию опыта работы дошкольной организации по построению модифицированной модели образовательного пространства с учётом концептуальных идей и элементов педагогики ReggioEmilia.

Ключевые слова: *дошкольное воспитание, развитие дошкольного воспитания, развивающая среда, предметно–пространственная среда, модель развития.*

Аңдатпа

Қазақстан Республикасының мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту жүйесі бүгінде жаңа модельге сәйкес дамуда, сондықтан мектепке дейінгі ұйымдар осы модельдің негізгі ережелерін іске асыруға ұмтылуға тиіс. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту моделінің негізгі бағыттарының бірі – дамушы пәндік–кеңістіктік ортаны құру. Мақала ReggioEmilia педагогикасының тұжырымдамалық идеялары мен элементтерін ескере отырып, білім беру кеңістігінің модификацияланған моделін құру бойынша мектепке дейінгі ұйымның тәжірибесін сипаттауға арналған.

Түйінді сөздер: *мектепке дейінгі тәрбие, мектепке дейінгі тәрбиені дамыту, дамытушы орта, пәндік–кеңістіктік орта, даму моделі.*

Abstract

The system of preschool education and training in the Republic of Kazakhstan is currently developing in accordance with a new model, therefore, preschool organizations should strive to implement the main provisions of this model. One of the main directions of the Model of preschool education and training is the

construction of a developing subject–spatial environment. The article describes the experience of a preschool organization in building a modified model of the educational space, taking into account the conceptual ideas and elements of Reggio Emilia pedagogy.

Key words:*preschool education, development of preschool education, developing environment, subject–spatial environment, development model.*

В целях дальнейшего развития сферы дошкольного воспитания и обучения 15 марта 2021 года была принята новая Модель развития дошкольного воспитания в Республике Казахстан.Разработанная модель представляет собой совокупность подходов и принципов, определяющих направления развития и совершенствования дошкольного воспитания и обучения в стране. Особое внимание в данной Модели отводится принципам построения развивающей предметно–пространственной среды. Развивающая среда – это среда с разнообразными материалами, спланированная для поддержания детской инициативы, обеспечивающая свободный доступ к предметам и игрушкам и возможность самостоятельно выбирать занятия, и реализовывать свои идеи в течение дня[1].

С целью реализации одного из основных направлений Модели дошкольного воспитания и обучения – построения развивающей предметно–пространственной среды – В 2022–2023 учебном году на базе КГКП «Ясли–сад № 44 отдела образования города Костаная» в средних и старших группах открыта инновационная площадка городского уровня. Работа площадки посвящена использованию концептуальных идей и элементов педагогики ReggioEmiliав создании предметно–пространственной среды дошкольной организации. Данное направление работы актуально, так как является эффективнымусловием реализации основных направлений Модели дошкольного воспитания и обучения и нацелено на развитие потенциала личности каждого ребёнка.Деятельность инновационной площадки рассчитана на 2022–2025 гг.

В процессе работы осуществляется разработка и апробация модифицированной модели образовательного пространства дошкольной организации с учётом концептуальных идей и элементов педагогики ReggioEmilia.

Педагогика ReggioEmilia возникла в Италии ещё в начале XX века. Лорис Малагуццы, основатель Реджио–подхода, считал, что детей не нужно пичкать готовыми знаниями и это ключевой принцип подхода. Идеологи Реджио Эмилия утверждают, что наблюдение, слушание и творческий акт – существенные источники познания. Получение знания – постоянный процесс обогащения личности ощущениями и информацией. При этом подчёркивается важнейшая роль предметно–пространственной среды в развитии детей, среда рассматривается в качестве «третьего педагога» [2, с. 73].

Модель дошкольного воспитания и обучения в РК провозглашает основные принципы современного казахстанского дошкольного воспитания, которые совпадают с концептуальными идеями педагогической системы ReggioEmilia [3]:

– ребенок воспринимается как полноценная самостоятельная личность, способная к изучению и исследованию мира на основе своего врожденного интереса к миру. Ребенок сильный и сведущий.

– педагог – со–исследователь, соавтор, наблюдатель, главная задача которого увидеть детские интересы и потребности и на их основе выстраивать занятия, предлагая актуальные темы, материалы и инструменты их познания.

– обучение выстраивается по принципам проектной деятельности, когда педагог вместе с детьми изучает волнующую их тему, на базе которой они вместе погружаются в предмет максимально глубоко;

– среда открытая и богата материалами и играми, которые подталкивают детей к самостоятельным исследованиям. Среда – третий учитель [4, с. 58].

На протяжении полутора лет, с сентября 2023 года по январь 2024 года, в рамках разработанного плана осуществлялась планомерная работа, на основных этапах которой мы бы хотели остановиться, подводя промежуточные итоги деятельности дошкольной организации.

Организована командная работа участников образовательного процесса, с объединением и координацией усилий всех исполнителей, вовлеченных в проект. В сентябре 2022 года был разработан план работы, на протяжении нескольких месяцев (сентябрь–ноябрь 2022 года) педагогами изучались основные положения данной методики. Начала пополняться предметно–пространственная среда нетрадиционными материалами, разрабатывались основные теоретические положение будущей практической деятельности. В рамках деятельности методического объединения воспитателей ясли–сада осуществлялось проведение теоретических и практических мероприятий для педагогов дошкольной организации, создание и апробация модели развивающей предметно–пространственной среды в с учётом элементов педагогики ReggioEmilia. Собрана картотека дидактического материала, выступлений по данной теме.

Модернизирована развивающая предметно–пространственная среда в ДО, с учётом концептуальных идей ReggioEmilia. Была проведена оценка развивающей предметно–пространственной среды ясли–сада на начало и конец 2022–2023 учебного года. На начало учебного года в ясли–саду работает 10 групп, имеется музыкальный зал, малый и большой спортивный зал, кабинеты специалистов. В группах предметно–пространственная среда распределена на зоны, которые соответствуют направлениям развития детей. Тем не менее, в начале работы наблюдалось отсутствие многофункциональности среды, не всегда соблюдался принцип доступности, имелось недостаточно материала для подгрупповой и индивидуальной работы. В связи с этим были поставлены задачи обогащения предметно–пространственной среды, повышение её доступности и многофункциональности.

Педагогами ясли–сада №44 создан кейс методических и научных материалов «Идеи и элементы ReggioEmilia с возможностью адаптации в образовательном процессе дошкольной организации». Материалы создавались совместно с родителями. Дидактические игры и материалы направлены на речевое развитие детей, имеется картотека игр по познавательному развитию дошкольников, материалы для индивидуальной и подгрупповой работы. Дидактические материалы подобраны таким образом, что позволяют организовать подгрупповую работу детей по интересам.

Была разработана и апробирована программа «Волшебные сердечки ягод и фруктов» для детей 5–6 лет в рамках арт–терапевтической методики мандалотерапии. Мандалотерапия – одно из направлений арт–терапии (исцеление искусством). Это естественный и радостный способ улучшения эмоционального состояния, снятия напряжения, выражения чувств, который способствует развитию творчества, художественному и духовному самовыражению детей. Визуально «Мандала» – это некий рисунок в круге. Само слово «мандала» в переводе с санскрита означает «круг, диск с центром».Материалы к данной программе представлены в кейсах.

Работа над данной программой началась ещё в мае 2022 года, когда ребятам старшей группы воспитателями был предложен краткосрочный проект – «Что внутри плода?».

В ходе проекта дети выяснили, что у каждого фрукта, ягоды внутри есть сердечки, то есть косточки или семя. Путем исследований дошколята сами сделали вывод, что каждый плод имеет разную форму, поверхность, кожура отличается по цвету, у каждого садового плода свой запах. Разрезая каждый объект пополам,

уяснили, что такое половинка, что такое целое, что больше, а что меньше. Затем дети сами обратили внимание на серединки плодов. Дети заметили, что они тоже все разные по размеру и даже форме, отличаются на ощупь. Задала провокационный вопрос: «Для чего они нужны?», выслушала предположения и версии детей.

Дети заинтересовались тем, что можно сделать с оставшимися косточками и семенами от съеденных плодов? Объявлен был конкурс на сердцевинки фруктов и ягод: кто какие съест, кто больше их соберет и кто что интересного о данном виде растения расскажет. За летний период у нас собралась целая коллекция семян и косточек! Невольно встал вопрос – что же нам с ними делать? Сначала дети просто их ощупывали, рассматривали, сортировали по схожести, потом они стали выкладывать из них различные узоры. Сторонники Реджио–педагогики считают, что обычные вещи могут научить ребенка большему, чем «специальные» игрушки. Главная задача – это развитие творческого мышления. Нужно научить ребенка размышлять, аргументировать, придумывать новые проекты. Ребенок должен познавать мир «трогая, двигая и двигаясь», надо дать ему возможность самовыражения – как необходимый инструмент для развития личности.

С начала 2022–2023 учебного года мы начали апробировать кружковую работу по теме «Использование идей педагогической системы ReggioEmilia через нетрадиционную творческо–познавательную деятельность «Удивительные сердечки ягод и фруктов» (мандалотерапия) детям 5 – 6 лет.

В первое время дошкольникам предлагались только раскраски мандал, чтобы ознакомиться с принципом расположения узоров, с их цветами, разнообразием и некоторыми значениями. Далее попробовали делить круг на части с помощью пластилиновых границ для более удобного нанесения узорчатого рисунка. Затем стали пробовать свои силы и творчество в составлении более объемных мандал по предложенным на выбор 2–3 схемам. В середине года дети начали самостоятельно разделять круг стекой и намечать некоторые элементы узора. К концу года дети стали полностью самостоятельными в работе, умеют правильно выбрать материала в составлении мандал и его расположение. Мандалы составляем на основе пластиковой одноразовой крышки (она небольшая по окружности, позволяет работать с ней 15 – 20 минут), фон наносим разный: от пластилина, цветного теста до любой крупы, песка, муки и мелких опилок. Таким образом, детская любопытность и непосредственность подтолкнула нас к разработке данного материала.

Для оценки эффективности программы в начале и в конце 2022–2023 учебного года была проведена диагностика эмоциональной сферы дошкольников. При проведении стартовой диагностики у ребят отмечалась неусидчивость, тревожность, неумение вести диалог со сверстниками, часто неумение управлять собственными переживаниями. На сегодняшний день отмечается, что: дети научились понимать свое и окружающих людей эмоциональное состояние; имеют представление о способах выражения собственных эмоций; умеют управлять своими эмоциями и чувствами.

Важное место в инновационной деятельности дошкольной организации занимает работа с родителями. Так, в сентябре 2023 года было проведено общесадовское родительское собрание, где родители были ознакомлены с достижениями педагогов в инновационной работе, а также основными положениями разрабатываемой методики. Ознакомление родителей с внедрением новых технологий в организованную деятельность дошкольников строится в рамках взаимодействия детского сада и семьи. Для того, чтобы родители сумели оценить преимущества новой технологии была представлена выставка уже имеющегося развивающего материала по Reggio педагогике. Результатам проведённого собрания стало создание родительского «Reggio(Реджио) клуба». Родители воспитанников

принимают активное участие в пополнении предметно–пространственной среды, проявляют интерес, участвуют в мероприятиях, проводимых в рамках реализации деятельности инновационной площадки.

Отметим, что в процессе работы в новом направлении мы столкнулись с рядом проблем. А именно:

1. Увеличение нагрузок педагогов, ведущее к нежеланию реализовывать разработанные программы или недобросовестное их выполнение.

2. Недостаточная подготовка педагогов в области коррекционной педагогики и специальной психологии создания предметно–пространственной среды, сложности с обогащением среды.

3. Отсутствие достаточной материально–технической базы.

4. Отсутствие возможности материального стимулирования педагогов, работающих по инновационной программе.

Данные проблемы мы решали путём своевременного принятия управленческих решений на основе проведения текущего мониторинга, внесение дополнений и изменений в нормативные акты, регулирующие экспериментальную работу. Проводили постоянную информационно–разъяснительную работу среди педагогов о преимуществе данной системы. Оказывали помощь в обогащении предметно–пространственной среды и её расширении в соответствии с принципами Reggio педагогики. Совместно с педагогами занимались изучением основных направлений работы в рамках деятельности методического объединения воспитателей.

В целом, проведённая на сегодняшний день работа по инновационной площадке показала высокий уровень подготовки педагогов к инновационной деятельности. На основе проведённой работы и постоянно анализа деятельности вносятся корректировки в план работы. В дальнейшем запланирована реализация рабочих программ и проектов, в соответствии с принципами Reggioпедагогики, а также разработка критериев оценки качества образовательной деятельности дошкольной организации в рамках инновационного проекта.

Список литературы:

1. Постановление Правительства Республики Казахстан «Об утверждении модели развития дошкольного воспитания и обучения» от 15 марта 2021 года № 137. – URL: https://adilet.zan.kz/rus /docs/P2100000137

2. Парамонова Л.А., Протасова Е.Ю. Дошкольное и начальное образование за рубежом: История и современность: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб, заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 240 с.

3. Мектепке дейінгі білім берудің жаңа моделіне нгізу бойынша әдістемелік ұсынымдар – Астана, 2021– 48 бет.

4. Carla Rinaldi. Re–imagining Childhood. The inspiration of Reggio Emiliaeducation principles in South Australia. Adelaide Thinker in Residence 2012 – 2013. – URL:https://vk.com/doc10230404_ 344345350?hash=kwTrZQ5ZXHP2z4rOGQePgDX77i7Hk5azBghMVyy6K8D&dl=9oRH7USSd5XiNNVachYC uhIs9JK0zTZfN0OyOHuWzyP

УДК 378.147

«ПЕРЕВЕРНУТЫЙ» УРОК – МОДЕЛЬ УРОКА, НАСТРАИВАЮЩАЯ УЧЕНИКА НА УСПЕХ

Кащеева Наталья Владимировна
учитель начальных классов, педагог – мастер
КГУ «Гимназия № 40 отдела образования акимата города Тараз», Казахстан
E–mail: kachsheeva_nata@mail.ru

Аннотация

Для учителя важно не погасить интерес к предмету, а наоборот, стимулировать ученика к продвижениям по отношении к самому себе. Особенно это важно на современном этапе, когда мы через изменение образовательной парадигмы переходим от модели, где учитель находится в центре учебного процессе к модели, где ученики созидают, а учитель лишь направляет. В «перевернутом» уроке преподаватель становится сторонним проводником, действуя скорее, как наставник, помогая и направляя небольшие группы и отдельных лиц к успеху в обучении.

Ключевые слова: *«перевернутый» урок, практические задачи, обучение, мотивация, младший школьник.*

Аңдатпа

Мұғалімнің пәнге деген қызығушылығын сөндірмей, керісінше, оқушының өзіне деген көзқарасының алғабасуына түрткі болуы маңызды. Бұл әсіресе білім беру парадигмасын өзгерту арқылы мұғалім білім беру процесінің орталығында болатын модельден оқушылар жасайтын, ал мұғалім тек бағыттайтын үлгіге көшетін қазіргі кезеңде өте маңызды. «Төңкерілген» сабақта мұғалім тәлімгер сияқты әрекететететін, шағын топтар мен жеке тұлғаларға білім берудегі табысқа көмектесетін және бағыттайтын үшінші тараптың нұсқаушысы болады.

Түйінді сөздер: *«Төңкерілген» сабақ, практикалық тапсырмалар, тренинг, мотивация, бастауыш сынып оқушысы.*

Abstract

Unlike the traditional lesson model, students learn independently in the inverted one. By providing online lectures, teachers give students the opportunity to study at a pace that is convenient for them. Once the student has mastered the topic, he can move on. In addition, those who need more time to master the topic will not be left without attention. This means that students are not working in the same field at the same time in class and outside of it. In an "inverted" lesson, the teacher becomes a third–party guide, acting more like a mentor, helping and guiding small groups and individuals to success in learning.

Key words:*"inverted" lesson, practical tasks, training, motivation, junior student.*

С распространением технологий в образовании меняется и само современное обучение на всех уровнях. Традиционный учебный процесс, ориентированный на учителя, уступает место совместному обучению, где ученик активно взаимодействует с преподавателем и другими учениками.

Рисунок 1. Перевернутый урок

Один из способов сделать свое обучение более ориентированным на ученика – это использовать «перевернутый» урок. Подобное обучение возможно реализовать как в офлайн, так и онлайн, ожидаемыми результатами которой является сформированность у учеников навыков обучения тому, как обучаться и, как следствие, – становление их независимыми, самомотивированными, увлеченными,

уверенными, ответственными личностями с развитым критическим мышлением, проявляющими компетентность в цифровых технологиях.[1]

Для компетентного учителя качество подготовки предполагает единство теоретических и практических знаний. Мой урок «Почва. Состав почвы»– это единство трех областей знаний:

1. Предметные знания – актуальные знания преподаваемого предмета познания мира, именно по теме «Почва. Состав почвы» и предшествующие этой теме знания «Что такое почва»

2. Область педагогических знаний:учитывая возрастные особенности учащихся данного 3 класса, подбираю соответствующие методы, формы и виды работы.

3. Рациональное использование технических средств, это технологические знания как вспомогательные, т.е. использование интерактивной доски, компьютеров, интернет–планшетов, смартфонов.

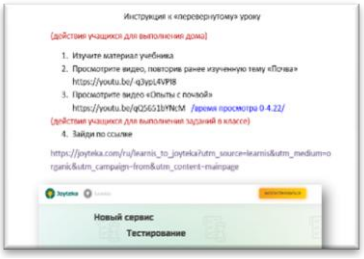

Рисунок 2. Инструкция к уроку

Планирование урока составляю согласно модели образовательного процесса под названием «перевернутый класс». Используя эту модель обучения, я предоставила теоретический материал для самостоятельного изучения дома, изложив в инструкции к уроку:

– просмотр видеолекции;

– чтение учебных текстов;

– рассмотрение поясняющих рисунков, схем.

На очном занятии проходит практическое закрепление материала на платформе Learnis.ru. с одновременным выполнение тестовых заданий учащимися 3 классов.

https://joyteka.com/ru/learnis_to_joyteka?utm_source=learnis&utm_medium=organic&utm_campaign=from&utm_content=mainpage

– прохождение тестов на начальное усвоение темы;

– написание выводов по исследованию.

Классная работа в рамках онлайн обучения посвящается разбору сложной теоретической части и вопросов, возникших у учащихся в процессе выполнения домашней работы. Также младшие школьники под наблюдением учителя решают практические задачи и выполняют исследовательские задания. В классе завершаются практические задачи, выполняются тесты на понимание и закрепление пройденной темы на образовательной платформе Learnis.ru.

Рисунок 3. Мотивация

На этапе мотивации демонстрация видеоролика «А есть ещё природы храм…» обращает внимание учеников – жителей города на то, что у жизниесть свои ценности,

порой, обращая внимание на цветы или деревья, совсем не смотрим под ноги, не смотрим на землю. В городе есть и скверы, и лужайки и красочные газоны, но разве кому–то в голову придет, разуться и ступить на этот кусочек живой природы? Мне кажется, что мы теряем что–то очень важное, так отгородившись от самого ценного, то есть у человека.

Введение в тему осуществляю через проблемный вопрос, подводя учеников к самостоятельному формулированию цели урока.Цель и задачи уроков соответствуют SMART целям.

Рисунок 4. Цели и КО урока

Учитывая возрастные особенности учащихся класса, программные требования; место урока и системе уроков по данной теме; необходимый уровень знаний и умений учащихся; содержание материала; подготовленность класса, постановку цели можно осуществить различными способами. Однако, ставить необходимо одну конкретную цель, так как учащиеся не должны сталкиваться с несколькими целями одновременно, поскольку это может их отвлечь от основного результата.

Отталкиваясь от темы, я прошу детей сформулировать цель данного урока.

В условиях личностно–ориентированной формы оценивания первым шагом, считаю – это объяснение цели урока самими учениками, что они будут знать и уметь в результате этого урока.

Зная цель урока, ученик формулирует, какой результат будет достигнут, что от него ожидают к концу урока. Использую речевые образцы: « Изучить…», « Исследовать …»

Рисунок 5. Выводы

Затем я перепроверяю понимание цели урока учащимися, что они сегодня узнают на уроке и чему научатся к концу урока. В конце урока рефлексия – формативный опрос. Я прошу учеников выделить основную идею изученной темы и выразить её своими словами, спрашиваю учащихся, на какие вопросы они смогли найти ответ, что они смогли достичь. Учащиеся отвечают на некоторые вопросы и дают к ним комментарии о том, как они смогли достичь тех или иных результатов, нашли ли они ответы на вопросы. Те вопросы, на которые они не успели найти ответ, их можно предложить в качестве домашнего задания.

После организации учебной деятельности и практической работы, учащиеся записывают выводы по исследованию и оценивают себя.

Рисунок 6. Рефлексия

Чтобы определить уровень овладения обучающимся знаниями, умениями, навыками и понять, как происходит влияние новых подходов обучения на знание ученика для этого запланировала формативное(самооценивание, критериальное оценивание), которое способствует развитию мотивации учащихся, обеспечению обратной связи (модуль«Оценивание дляобучения и оценивание обучения»). Для того чтобы показать прозрачность в оценивании для критериев были составлены дескрипторы. Учащимся не просто, но очень интересно самооценивание своих знаний. Для того, чтобы урок достигал своей цели необходимо разрабатывать критерии оценивания. Если дети будут знать, что от них конкретно требуется, то и результат будет хорошим. Можно разработать критерии вместе с учениками в начале изучаемого раздела, чтобы к концу его изучения на суммативной работе они знали, какие задания их ждут. *«Совместная разработка критериев (учитель – учащийся) позволяет сформировать у учащихся позитивное отношение к оцениванию и повысить их ответственность за достижение результата. При разработке критериев оценки важно всегда помнить о целях и содержании урока»* [2]

Не исключаю индивидуальную, фронтальную формы работы, где для развития учеников с разными интеллектуальными способностями будут применять как индивидуальные, так и разноуровневые задания (модуль «Обучение талантливых и одаренных учеников»).

Реализую цель и задачи урока через стратегии, развивающие критическое мышление у учащихся, согласно таксономии Блума (модуль «Обучение критическому мышлению») и с учетом возрастных особенностей учеников (модуль «Преподавание и обучение в соответствии с возрастными особенностями учеников»)

Данный урок предполагает использование ИКТ, которые будут использованы для поиска недостающей информации в сети Интернет(модуль «Использование ИКТ в преподавании и обучении»).

Эмоциональное состояние учеников прослеживаю через наблюдение и проведение различных форм обратной связи – рефлексию.

Планируя каждый урок (модуль «Управление и лидерство в обучении»), тщательно продумываю содержание урока, подбираю такие методы и приемы обучения, которые создадут ситуацию, где каждый ученик мыслит, выражает своё мнение, где рождаются споры, обсуждаются разные варианты решения, идёт взаимообучение детей в процессе учебного диалога.

В ходе практики в школе я понимаю, что преобразования в процессе обучения ведет нас к новым возможностям. Можно увидеть ученика с разных сторон, уйти от стандартов, развивать творчество и научить детей осмысливать изучаемый ими материал.

Список литературы:

1. Руководство для учителя, 2012, Астана: АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2012. – 116 с.

2. Формативное оценивание в начальной школе. Практическое пособие для учителя/ Сост. О.И.Дудкина, А.А.Буркитова, Р.Х.Шакиров. – Б.: «Билим», 2012. – 89 с.

УДК 373.24

СТЕП – ТЕХНОЛОГИЯ – ОДНО ИЗ ОПТИМАЛЬНЫХ УСЛОВИЙ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ДВИГАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ ДОШКОЛЬНИКОВ

Керлин Ирина Владимировна
инструктор по физической культуре
КГКП «Ясли – сад № 9», г. Костанай, Казахстан
E–mail: inessa.kerlin@mail.ru

Аннотация

Степ – технология, как фактор приобщения ребенка к здоровому образу жизни в условиях обновления дошкольного образования. Статья описывает практический опыт педагога по физической культуре при работе с дошкольниками с использованием степ–аэробики в образовательном процессе.

Ключевые слова: *степ–аэробика, физическое развитие, оздоровление, дошкольный возраст, фрилансеры.*

Аңдатпа

Степ–технология, мектепке дейінгі білім беруді жаңарту жағдайында баланы салауатты өмір салтына баулу факторы ретінде. Мақалада білім беру процесінде қадамдық аэробиканы қолдана отырып, мектеп жасына дейінгі балалармен жұмыс жасау кезінде дене шынықтыру педагогының практикалық тәжірибесі сипатталған.

Түйінді сөздер: *қадамдық аэробика, физикалық даму, сауықтыру, мектепке дейінгі жас, фрилансерлер.*

Abstract

Step technology as a factor in introducing a child to a healthy lifestyle in the context of updating preschool education. The article describes the practical experience of a physical education teacher when working with preschoolers using step aerobics in the educational process.

Key words: *step aerobics, physical development, wellness, preschool age, freelancers.*

Современные дети, это «цифровое поколение» детей, родившихся примерно после 2000 годов. Представители этого поколения обладают способностями к получению и обработке информации, поскольку технологии сопровождают их с рождения. Эти дети хотят стать не космонавтами и строителями, а успешными фрилансерами. В итоге двигательная активность у детей очень низкая, а это угрожает физическому и психическому здоровью детей.

В наше стремительное время проблема здоровья детей – очень актуальна. Она волнует не только родителей, но и нас, педагогов. Поэтому, я выбрала технологию степ – аэробика, как средство развития и сохранения здоровья дошкольников.

Степ–аэробика для детей – это целый комплекс упражнений различных по темпу и интенсивности. В процессе упражнений работают все группы мышц и суставов. Степ – аэробика это, ритмичные подъёмы и спуски при помощи специальной платформы – степа. Её выполняют под ритмичную музыку и сочетают с движениями разных частей тела. Степ–аэробика, привлекая эмоциональностью и созвучием современным танцам, позволяет исключить монотонность в выполнении движений, поддерживает хорошее самочувствие детей, их жизненный тонус. [1]

В чём преимущества степ – аэробикиперед обычной аэробикой? «Степ» в переводе с английского языка означает «шаг». Шаговая аэробика не требует излишнего сосредоточения и концентрации мыслей на правильном усвоении тех или иных движений. Всё, что нужно, это уметь красиво двигаться. Степ–аэробика культура интересная и разнообразная. В движениях много элементов спуска и подъёма. В результате систематических занятий степ – аэробикойдети получают гармонично развитое тело, прекрасную осанку и вырабатывают красивые, выразительные и точные движения.

Степ – аэробикой можно заниматься в различных вариантах:

– в форме полных занятий оздоровительно–тренирующего характера с детьми старшего дошкольного возраста, продолжительностью 25 минут;

– как часть ОД (продолжительностью от 10 до 15 минут;

– в форме утренней гимнастики, что усиливает ее оздоровительный и эмоциональный эффект;

– в показательных выступлениях детей на праздниках;

– как степ–развлечение.

Занятия по степ – аэробике решают задачи:

- способствует оптимизации роста и развитию опорно–двигательного аппарата;
- повышает работоспособность и двигательную активность;
- формирует правильную осанку;
- содействует развитию и функциональному совершенствованию органов дыхания, кровообращения, сердечно – сосудистой и нервной систем;
- развивает потребность в систематических занятиях спортом.
- развивает двигательные качества: мышечную силу, выносливость, быстроту, гибкость и координационные способности;
- развивает чувство ритма, музыкальный слух, память, внимание, умения согласовывать движения с музыкой;
- способствует улучшению психического состояния, снятию стрессов;
- формирует навыки выразительности, пластичности и грациозности движений;
- развивает чувство уверенности в себе;
- воспитывает умения эмоционального выражения, раскрепощённости и творчества в движениях;
- развивает чувство товарищества, взаимопомощи;
- воспитывает коллективные движения (синхронность). [2]

Степ–аэробика уникальна в своем роде. Нам не пришлось приобретать дорогостоящие тренажеры. Достаточно было самого минимума, который состоит из шаговой скамейки, которую можно изготовить своими руками. Родителей увлекли наши с детьми занятия со степами, и они откликнулись на нашу просьбу, смастерили для детей индивидуальные деревянные снаряды – степы, которые я использую на занятиях и в индивидуальной работе с детьми.

Организованную деятельность со степами я начала с простых, но важных правил:

- подъем на платформу надо осуществлять за счет работы ног, а не спины;
- ступню ставить на платформу полностью;
- спину всегда держать прямо;
- не делать резких движений, а также движений одной и той же ногой или рукой больше одной минуты;
- шагать нужно вперед с пятки, назад с носка;
- при спуске с платформы пятки следует прижимать на пол;
- стараться не смотреть на ногу, это нарушит осанку и может повлечь за собой травму.

Повреждения могут быть следствием слишком сильного толчка ногой либо неправильного размещения стопы. Чтобы этого не произошло, для занятий степ – аэробикой необходима комфортная обувь с хорошей амортизацией и фиксацией голеностопа. Для степ – аэробики, кроме наличия шаговой платформы, необходима

музыка, которую я подбираю, обращая внимание на возрастные особенности детей и их желания, это доставляет малышам большое удовольствие. [3]

Степ–аэробика дает возможность совместить развитие внутреннего и внешнего облика человека. Каким образом? Выбирая для упражнений любимую музыку детей, мы заботимся о пище для души. Выполняя физические упражнения, приводим в движение тело, и заставляем его жить новой яркой, интересной жизнью.

Музыка на занятиях со степами должна быть яркой, веселой. Желательно использовать знакомые, наиболее ими любимые мелодии, потому что даже на подсознательном уровне человек невольно следует музыкальному ритму. Конечно, можно использовать и современную эстрадную музыку, или инструментальную. Самое главное, чтобы музыка была ритмичная, жизнерадостная и эмоциональная. [4]

В своей работе, я использую, коллективные занятия с детьми, которые сопровождаются музыкой, такая организованная деятельность воспринимаются детьми гораздо лучше, повышает их эмоциональность. Выполняя упражнения со степами, дети не чувствуют себя неуверенно, даже если не всё получается. Детские упражнения я выстраиваю, опираясь на схему, делаю их доступными, интересными, стремлюсь к тому, чтобы они приносили радость. Но при этом нужно помнить, что дети быстро утомляются и не могут долго делать однообразные движения. Значит, необходимо разнообразить упражнения и положения, постепенно менять темп их выполнения. [5]

У детей дошкольного возраста мышление развито еще очень слабо. Поэтому для большего интереса каждому упражнению в комплексе даётся подходящее название. Легче всего ребенок освоит и запомнит такие упражнения, которые в его воображении будут создавать какой–то конкретный зрительный образ. Аэробика для детей должна носить ярко выраженный игровой характер. Или можно осваивать степ–аэробику, изображая животных, имитируя их движения. Такие моменты доставляют детям огромную радость. Бодрость и положительный эмоциональный заряд детям будут обеспечены!

Детям от природы свойственно выражать себя в движении: бегать, прыгать, размахивать руками. И, чаще всего, ребёнок только на организованной деятельности по физической культуре может дать волю энергии, заложенной в нём, но этого, конечно, не достаточно для того, чтобы дети вдоволь могли подвигаться. А малоподвижный образ жизни вреден для детского здоровья. Вот почему я в своей работе стала применять занятия аэробикой, в частности степ – аэробикой. В процессе ОД дети учатся не только красиво двигаться, преодолевая трудности образовательного процесса, но и развиваться духовно, эмоционально, физически, интеллектуально, приобретая навыки грациозных движений. Дети охотно с танцами на степах участвуют в концертных выступлениях, учатся быть дружными, целеустремлѐнными. У детей, занимающихся степ – аэробикой повысились адаптивные возможности организма. Я считаю, это произошло, благодаря регулярной направленной двигательной активности, положительным эмоциям, музыкальному сопровождению. И вообще, степ – аэробика, это стимул научиться танцевать, сформировать красивую фигуру, быть здоровым и бодрым.

Я считаю, что упражнения на степах помогут сформировать у ребенка мотивацию к здоровому образу жизни, развить чувство ритма, сформирует интерес к собственным движениям, а самое главное снизить заболеваемость дошкольников.

Может кто–то и скажет, что математика важнее, чем танцы на степах, но я придерживаюсь такого мнения, что эмоциональный, любознательный, открытый физически и духовно развитый ребенок любящий жизнь, умеющий общаться со сверстниками, будет лучше усваивать знания по математике и будет здоровым поколением нашей страны. [6]

Список литературы:

1. Долгорукова О. «Фитнес–аэробика // Обруч, 2005.
2. Машукова Ю.М. Степ–гимнастика в детском саду /научно– практический журнал «Инструктор по физкультуре» 2009. – № 4.
3. Кузина И. Степ–аэробика для дошкольников // Дошкольное образование, 2008.
4. Пензулаева Л.И. Физкультурные занятия с детьми 5–7 лет. – М, 2012 – 75 с.
5. Фирилева Ж.Е., Сайкина Е.Г. «Са–Фи–Дансе»: (Танцевально – игровая гимнастика для детей) Учебно–методическое пособие. – С–Пб.: Детство–пресс, 2000. – 35 с.
6. «Степ–данс» – шаг навстречу здоровью // Дошкольная педагогика 2011. – №1.

УДК 372.854

ИНТЕГРАЦИЯ НАУКИ И ПРАКТИКИ НА УРОКАХ ХИМИИ В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАНИИ

Ким Анна Ильинична
учитель химии
КГУ «Общеобразовательная школа №16
отдела образования города Костаная»
г.Костанай, Казахстан
E – mail: a.kim27@mail.ru

Селях Лидия Юрьевна
учитель химии
КГУ «Общеобразовательная школа №16
отдела образования города Костаная»
г.Костанай, Казахстан
E – mail: kudryaska198707@mail.ru

Аннотация

В данной статье рассматривается актуальная тема интеграции науки и практики при изучении химии. Авторы показали использование на уроках химии принципов интеграции. Данная статья определяет значимость интеграции науки и практики в образовании для решения современных проблем общества.

Ключевые слова: *интеграция науки и практики, уроки химии, исследование.*

Аңдатпа

Бұл мақалада химияны зерттеудегі ғылым мен тәжірибенің интеграциясының өзекті тақырыбы талқыланады. Авторлар химия сабақтарында интеграциялық принциптерді қолдануды көрсетті. Бұл мақалада қоғамның заманауи мәселелерін шешу үшін білім берудегі ғылым мен тәжірибенің интеграциясының маңыздылығы айқындалады.

Түйінді сөздер: *ғылым мен практиканың интеграциясы, химия сабақтары, оқу.*

Abstract

This article discusses the current topic of integration of science and practice in the study of chemistry. The authors showed the use of integration principles in chemistry lessons. This article determines the significance of the integration of science and practice in education for solving modern problems of society.

Key words: *integration of science and practice, chemistry lessons, study.*

Актуальность данной темы обусловлена модернизацией педагогического обра–зования в Казахстане. «Наша задача – сделать образование центральным звеном новой модели экономического роста. Учебные программы необходимо нацелить на развитие способностей критического мышления и навыков самостоятельного поиска информации» [1]. В современном мире наблюдается быстрое развитие науки и технологий,что требует постоянного обновления и инноваций в образовательном

процессе.Оптимизация учебного процесса, его эффективность и результативность находятся в прямой зависимости от интеграции науки и практики в современном образовании. Поэтому ключевым фактором формирования у учащихся понимания предмета химии, развития их функциональной грамотности является интеграция науки и практики в учебном процессе. Взаимосвязь теоретических знаний и их применение в практической деятельности способствует эффективному усвоению знаний учащихся. «Процесс формирования личности должен строиться на материале, связанном с реальной жизнью для привития обучающимся базовых ценностей» [2].

При изучении химии в 7–11 классах, мы выделили несколько основных принципов интеграции: исследовательский подход, применение современных технологий, решение контекстно–ориентированных задач, практическое применение знаний. Внедрение исследовательского метода обучения на уроках химии позволяет вовлечь учащихся в активные методы исследования и сформировать глубокое понимание изучаемых химических процессов и явлений. Изучая тему, учащиеся связывают её с реальными жизненными ситуациями, находят по ней интересные дополнительные источники информации.В теме «Воздух. Состав воздуха» учащиеся определяют состав воздуха, влияние воздуха и его составляющих на окружающую среду, здоровье человека и выявляют причины загрязнений воздуха, пути решения экологических проблем. При проведении урока «Исследование кинетики химической реакции» подводим учащихся к цели урока, применяя исследовательский метод для тщательного изучения всех процессов, происходящих в ходе реакции. На начальном этапе урока, с помощью проблемного метода, определяем принципы и основные понятия кинетики химической реакции, осуществляя при этом интеграцию теории и практики обучения. Перед учащимся ставится проблемная задача, которая стимулирует их активное участие в исследовательском процессе, например, определение зависимости скорости реакции от концентрации реагентов. Для продуктивности разбора темы все учащиеся работают в малых группах и проводят серию экспериментов, изменяя концентрации реагентов и фиксируя время, необходимое для завершения реакции. Важно отметить целесообразность применения исследовательского подхода для более глубокого понимания материала. В ходе проведения урока используем современные методы измерения времени: цифровые таймеры или специализированные приложения. Полученные данные учащиеся фиксируют, анализируют, на основании их строят графики зависимости скорости реакции от концентрации реагентов. При возможности используется специальное программное обеспечение для обработки данных. Учащиеся делают выводы и обсуждают возможные причины изменений в скорости реакции при изменении концентраций реагентов. Вовлеченные в активные методы исследования по группам, все учащиеся, не только усваивают теоретические знания, но и развивают практические навыки работы с современными технологиями, развивают критическое мышление, анализируя данные и формулируя выводы и рекомендации. Анализ проведенного урока показывает, как интеграция науки и практики может быть реализована на уроках химии через использование исследовательского метода.

Интересным и значимым при изучении химии является и использование на уроках химии современных технологий обучения, таких как виртуальные лаборатории, моделирование и интерактивные приложения. Данные технологии обучения позволяют учащимся более наглядно и эффективно усваивать химические концепции. Это отражает последние достижения научно–технического прогресса. Бесспорными преимущества использования виртуальной лаборатории являются их безопасность, доступность, интерактивность, эффективность обучения. Безопасность данной технологии заключается в том, что ученики могут проводить эксперименты без риска для здоровья, что особенно важно при работе с опасными веществами. Виртуальные

лаборатории обеспечивают доступ к экспериментам, которые могут быть недоступны в обычных условиях, например, из–за дороговизны реагентов. Интерактивность виртуальных лабораторий обусловлена способностью лучшему пониманию процессов, которые мгновенно отображают результаты изменений. Виртуальные лаборатории могут быть настроены так, чтобы учащиеся могли провести большее количество экспериментов за короткий период времени, что способствует лучшему усвоению материала и эффективности обучения. Виртуальные лаборатории могут значительно обогатить образовательный процесс на уроках химии, делая его более доступным, безопасным и интерактивным для учащихся.

Дополняют, обогащают и формируют естественнонаучные знания у учащихся применяемые на уроках химии контекстно–ориентированные задания по различным темам 8–9 класса. Приближенные к реальным ситуациям, данные задания готовят учащихся своевременно выявлять и решать многие проблемы. Ведь основной причиной слабых результатов казахстанских обучающихся в международных исследованиях PISA, MODO является отсутствие у них способности использовать имеющиеся предметные знания и умения при решении жизненных проблем. «Одним из эффективных приемов, направленных на формирование функциональной грамотности школьников, является решение практико–ориентированных задач» [3]. При изучении темы «Кислород и озон предлагаем учащимся решение таких задач:

Ситуация 1. При глубоководных исследованиях водолазы используют баллоны для дыхания, заправленные смесью двух газов: кислорода и гелия.

Задание:объясните на основании свойств газов использование данной смеси.

Ситуация 2**.** Лётчики, при нахождении в верхних слоях атмосферы, используют для дыхания смесь газов азота и кислорода.

Задание: объясните на основании свойств газов использование данной смеси. Ситуация 3. После грозы в воздухе образуется озон. Газ снижает урожай сельскохозяйственных культур, приостанавливает рост и развитие растений. Астматики при вдыхании озона могут испытать учащенное дыхание и ухудшение состояния. Неприятные последствия могут испытать люди, имеющие аллергические реакции на озон и другие загрязняющие вещества воздуха.

Задание: составьте уравнение реакции полученияmолекулы озона и объясните токсическое влияние озона на организм.

При решении данных задач учащиеся получают дополнительную информацию по теме, приобретают опыт решения жизненных ситуаций. Контекстно–ориентированные задачи способствуют активному вовлечению учащихся во все сферы жизнедеятельности и их саморазвитию, так же как проведение практических и лабораторных работ на уроках.

При проведении практических и лабораторных работ у учащихся развиваются умения наблюдать, анализировать, формулировать выводы.В этой связи, уже с 7 класса на уроках химии, при изучении тем «Процесс нагревания», «Процесс охлаждения» и проведении лабораторных опытов №4, 5 развиваем у учащихся умения правильно изображать кривые нагревания и охлаждения по значениям температур и времени, осуществляя их анализ, формулируя выводы. Это позволяет учащимся применять свои знания в реальных ситуациях и развивать критическое мышление. В курсе изучения химии 10–11 класса интеграцию науки и практики осуществляем в образовательном процессе при разработке учащимися научных проектов и защиты их на уроках и внеурочное время. «Проектирование развития функциональной грамотности обучающихся исходит из идеи единства и целостности урочной и внеурочной формы образовательного процесса» [3]. Учащиеся старших классов интерпретируют научные данные, разрабатывают научные исследования, свои рекомендации по решению определенных проблем. При проведении

практического занятия во внеурочное время, по теме: «Байкал ЭМ–1» – технология чудес», учитель раскрывает основные концепции химии удобрений и их влияния на растения. Обсуждается важность правильного питания для здоровья растений. Учащиеся в группах решают проблемные вопросы: «Как технология средства 'Байкал ЭМ–1' влияет на рост и развитие растений?», «Каково влияние технологии 'Байкал ЭМ–1' на плодородие почв», «Каково влияние технологии 'Байкал ЭМ–1' на вредителей почв». При проведении эксперимента учащиеся регулярно измеряют рост, развитие, цветение и общее состояние растений. По завершении эксперимента учащиеся анализируют собранные данные, выявляя различия в росте и развитии растений под воздействием питательной среды «Байкал – ЭМ–1», делают выводы. Ученики применяют теоретические знания о химических составах удобрений к конкретному проекту. Эксперимент развивает навыки проведения научных исследований, сбора и анализа данных. Проект помогает учащимся лучше понять какие элементы и соединения влияют на здоровье и рост растений. Этот пример демонстрирует, как практическое применение знаний в проекте по изучению свойств удобрений может не только углубить понимание химических процессов, но и стимулировать учащихся к активному исследованию в области биологии, химии и экологии. Создание проектов, объединяющих теоретические знания и практические навыки, позволяет учащимся самостоятельно исследовать интересующие их химические явления, разрабатывать гипотезы и делать выводы.Интеграция науки и практики на уроках химии предоставляет уникальные возможности для развития образовательной системы «Стратегическим ориентиром в образовательной политике Казахстана должна стать идея формирования новой генерации людей с инновационным, творческим типом мышления» [4]. Реализация этой стратегии требует усилий со стороны педагогов, учащихся и научных сообществ. Однако, она обещает значительный прогресс в обучении и формировании качественного химического образования. Учащиеся, получившие образование на основе интеграции науки и практики, лучше подготовлены к будущей профессиональной деятельности в области химии, так как они знакомы не только с теорией, но и с ее практическим применением. Установление партнерских отношений с научными институтами и лабораториями предоставляет учащимся возможность познакомиться с современными научными разработками и получить опыт работы с профессионалами в области химии. Неоспоримым является тот факт, что принципы интеграции науки и практики приводят к успешным результатам и инновационному развитию современного образования. Интеграция науки и практики стимулирует интерес учащихся к предмету, развивает их творческое мышление и мотивирует к самостоятельному обучению. Интеграция науки и практики на уроках химии позволяет не только эффективнее усваивать знания, но и готовить учащихся к реальным вызовам в области химии. Развитие критического мышления, исследовательских навыков и применение современных технологий становятся основой для инновационного развития образования.

В заключение необходимо отметить, что интеграция науки и практики на уроках химии является неотъемлемым элементом современной стратегии инновационного развития педагогического образования. Она открывает новые возможности для формирования компетентных специалистов, готовых к успешной карьере и решению актуальных проблем общества. Давайте вместе создадим современные стратегии, где интеграция науки и практики будет неотъемлемой частью инновационного образования.

Список литературы:

1. Послание Президента Республики Казахстан Н.Назарбаева народу Казахстана «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность». – Астана, 31 января 2017 г.URL: https: //www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie–prezidenta–respubliki–kazahstan–nnazarbaeva–narodu–kazahstana–31–yanvarya–2017–g
2. Инструктивно–методическое письмо «Об особенностях учебно–воспитательного процесса в организациях среднего образования Республики Казахстан в 2023–2024 учебном году» (Проект). – Астана: НАО имени И.Алтынсарина, 2023. – 106 с.URL: https://uba.edu.kz/ru/metodology/2
3. Панарина Л.Ю., Развитие функциональной грамотности обучающихся основной школы: методическое пособие для педагогов / Л.Ю.Панарина, И.В.Сорокина, О.А.Смагина, Е.А.Зайцева. – Самара: СИПКРО, 2019. –68 с
4. Кусаинов Х.Х., Использование международного опыта интеграции науки и образования в Казахстане // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований / Х.Х.Кусаинов, З.О.Иманбаева. – 2015. – № 12–7. – С. 1312–1317. URL: https://applied–research.ru/ru/article/view?id=8142 (дата обращения: 24.01.2024).

УДК371.315

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ И ИХ ЗНАЧИМОСТЬ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ

Ким Йоко Владимировна
магистрант, преподаватель
университет Пучон, г.Ташкент, Узбекистан
E – mail: kimyokovladimirovna@gmail.com

Аннотация

В данной статье рассматривается актуальность и влияние инновационных образовательных технологий в условиях глобального развития высоких технологий. В современном обществе, постоянно меняющемся и стремящемся к новым подходам в обучении, реализация инновационных образовательных технологий остается ключевым фактором развития образования. Статья подчеркивает важность адаптации образовательных процессов к быстрому развитию технологий и постоянному влиянию цифровизации на общественный прогресс. Исследование фокусируется на улучшении преподавания с использованием современных технологий, включая цифровые и мультимедийные средства, с целью развития профессиональной подготовки студентов и их самостоятельного обучения. Особое внимание уделяется созданию интерактивных учебных материалов и методических подходов для интерактивного обучения, требующих дополнительных исследований в области компьютерных технологий и их эффективного использования в образовании.

Ключевые слова: *высшее образование, образовательный процесс, цифровизация, инновационные технологии, метакогнитивность, междисциплинарность.*

Аңдатпа

Мақалада жаңа технологиялардың білімге көмек көрсету салдарындағы мәні мен тіршілігі талдау жасалды. Жаңа үйрену тәсілдеріне тырысып, білімге маңызды қатысушы болатын инновациялық технологияларды өнімдеп жататын соғыс жоғары технологиялардың ұйымдастыруының кейбір факторы болады. Мақала білімді технологияларды жылдам жетістігіне және сандықтықтың әлеуметтік дамуына тәуекелді даму мәселелеріне байланысты негізделген. Талдау оқушылардың көмек көрсету және олардың ізденуін дамыту мақсатында, даму мамандандырусы мен олардың жеке оқуын жетістіруді ұсыну мақсатында, заманауи технологияларды қолдану арқылы оқытуды жақсарту үшін анықталған. Ортақ оқу материалдары мен әдістемелік ұйымдастыру жолдарын іске асыруда, компьютер технологиялары мен оларды білімге әдемілі тиісіздікке сәйкес қолдануы мәселелеріне арналған дамумен байланыс жасалады.

Түйінді сөздер:*Жоғары оқу, білім беру процесі, сандықтықтауинновациялық технологиялар, метакогнитивтік меңгеру, дисциплинамен араласында болу*

Abstract

This article discusses the relevance and impact of innovative educational technologies in the context of global high–tech development. In contemporary society, which is constantly changing and seeking new

approaches to learning, the implementation of innovative educational technologies remains a key factor in the development of education. The article emphasizes the importance of adapting educational processes to the rapid development of technology and the constant influence of digitization on societal progress. The research focuses on improving teaching using modern technologies, including digital and multimedia tools, with the aim of developing students' professional skills and promoting self–directed learning. Special attention is given to the creation of interactive educational materials and methodological approaches for interactive learning, requiring further research in the field of computer technologies and their effective use in education.

Key words: *Higher education, educational process, digitization,innovative technologies, metacognition, interdisciplinarity.*

На сегодняшний день в условиях глобального развития высоких технологий инновационные образовательные технологии представляют собой ключевой аспект в развитии образования в современном мире. Инновационные образовательные технологии и их реализация остаются актуальной из–за постоянно меняющегося общества, требующего новых подходов к обучению, и быстрого развития технологий, которые могут трансформировать образовательные процессы.В связи со значительным влиянием цифровизации на развитие науки, технологий и прогресс общества, в мире ведется множество исследований по улучшению преподавания с использованием современных технологий, учебных средств и мобильных технологий. Целью является развитие профессиональной подготовки студентов, включая умения самостоятельного обучения. Для этого ключевым аспектом является совершенствование условий использования информационных технологий, создание методических подходов для мобильного обучения. Это требует создания интерактивных учебных материалов, усиления исследований в области компьютерных технологий и их использования в образовании, включая оптимальные подходы для занятий на основе мобильных технологий.

В сфере инновационных образовательных технологий за последние годы во всем мире было проведено сотни научных исследований и открыто немало подходов, изучающих данный аспект с разных сторон. В 2020 году использование цифровых образовательных платформ в масштабах всего мира увеличилось на 32,07%. Согласно прогнозам, к 2025 году объем онлайн–образования достигнет 350 миллиардов долларов. В США 80% колледжей предоставляют онлайн–сертификаты. Рынок цифровых учебников в Южной Корее увеличивается на 15,2% ежегодно с 2010 года. Ожидается, что к 2025 году мировой рынок электронного обучения достигнет объема в 325 миллиардов долларов. По мнению 93% учителей, цифровые учебники должны полностью заменить физические. Прогнозируется, что к 2025 году инновации в цифровом обучении заменят традиционные методы обучения. 65% учителей используют онлайн–ресурсы для разработки учебных планов. И 98% студентов колледжей обращаются к цифровым устройствам для обучения. Согласно данным ЮНЕСКО[1], в 2020 году в различных странах была введена 101 новая национальная платформа дистанционного обучения. 96% преподавателей утверждают, что использование EdTech увеличивает учебную мотивацию учащихся. Также одной из самых исследуемых сфер инновационных образовательных технологий являются образовательные технологии направленные на развитие способности осознанного контроля и самостоятельной регуляции учебного процесса. Различие и сложность пути профессионального и личностного роста студентов влияют на способы организации учебных занятий. В этом контексте важным является замечание Президента Республики Узбекистан, Шавката Миромоновича Мирзиёева во время выступления на 78–й сессии Генеральной Ассамблеи ООН: «Развитие человеческого капитала и воспитание креативного молодого поколения – одна из стратегических задач, которую поставил перед собой Узбекистан. В этом плане за последние годы накоплен большой опыт – осуществляется коренная трансформация системы образования». Это высказывание тесно переплетается с данным исследованием об

инновационных образовательных технологиях и методах их реализации. Оно подчеркивает актуальность и важность поиска новаторских подходов в образовании, а также демонстрирует существующий опыт коренной трансформации системы образования как части стратегического направления развития.

Изучение вопросов, связанных с использованием современных инновационных методов в образовательном процессе высших учебных заведений, стало одной из важных задач нашего времени. В этой области проводится множество исследований как отечественными, так и зарубежными учеными.

В Узбекистане проблемы теории и реализации информационно–коммуникационных технологий в сфере образования, а также применения дистанционного обучения изучены в научных исследованиях различных авторов. К примеру, с целью усовершенствования методики использования мобильной системы обучения в организации самостоятельного образования студентов на основе инновационных методических проектов раскрыл в своем исследовании А.Р. Саттаров [2].В свою очередь И. Мамаджанов предлагал в своей научной работе разработку рекомендаций по совершенствованию подготовки студентов к профессиональной инновационной деятельности [3]. Работы Д.К. Аббасовой и Н.Д. Ким внесли вклад в разработку методики преподавания иностранных языков. Х.Ш. Кодиров и Н.А. Муслимов своими научными трудами способствовали совершенствованию системы высшего образования и подготовки кадров.

В странах СНГ внедрение в образовательный процесс инновационных технологий проводили такие ученые, какМ.И. Горбачев в своей научной работе на тему «Анализ развития и практический опыт применения цифровых технологий» [4], Е.В. Дудукалов «Супер компьютерные технологии в системе стратегических приоритетов инновационной модернизации» [5], метакогнитивный подход обучения, как инновационный вид образовательных технологий исследовали К.Н. Зайцева и Е.В.Иваньшина [6], интеграцию инновационных технологий в рамках компетентностного подхода рассматривала в своих исследованиях И.А Зимняя [7]. и А.В. Хуторской.

Зарубежом сфера образовательных инноваций, в частности обучение на основе феноменов, а также методы метакогнитивного образования глубоко изучал P.Silander в своей научной работе на тему «Phenomenon–Based Teachingand Learningthroughthe Pedagogical Lensesof Phenomenology: The Recent Curriculum Reformin Finland» [8] и P. Hakkarainen, K. Muukkonen, H. Lakkala исследовали «Emergenceofprogressive–inquirycultureincomputer–supportedcollaborativelearning» [9], что способствует реализации инновационных образовательных технологий.

Вопреки тому, что в вышеперечисленных научных исследованиях предложены методы, обладающие теоретической и практической значимостью по внедрению инноваций в образовательный процесс и его совершенствованию, недостаточно глубоко изучены разновидности инновационных образовательных технологий и их реализация в преподавании и изучении иностранных языков в неязыковых высших учебных заведениях, что обуславливает необходимость комплексного изучения и анализа современной информационно–образовательной среды в условиях технологизации и цифровизации образования, в сочетании с эффективным внедрением инновационных технологий в обучение иностранным языкам, которые способны существенно улучшить развитие метакогнитивных навыков у студентов высших учебных заведений. В контекстеданного исследования предполагается, что разработка механизмов оценивания с использованием метода метакогнитивной рефлексии и совершенствование системы оценивания будут способствовать более точному измерению эффективности внедрения инновационных образовательных

технологий, обеспечивая тем самым современный и эффективный образовательный опыт.

Таким образом, интегрирование инновационных образовательных технологий, адаптированных для новаторского внедрения интерактивных, мультимедийных и LMS–систем в образовательный процесс, совершенствование и дополнение использования инновационных образовательных технологий методом метакогнитивной рефлексии, новаторство и совершенствование образовательного процесса финской феномен–ориентированной методикой, поддерживающей междисциплинарное обучение и акцентирующейся на изучении тем в контексте реальных явлений и проблемпредставляют собой новый подход, способствующий развитию эффективных стратегий обучения иностранным языкам и системы оценивания.

Поскольку внедрение инновационных образовательных технологий, таких как метод метакогнитивной рефлексии, феномен–ориентированный подход и использование интерактивных, мультимедийных и LMS системспособно расширить понимание того, как эти технологии могут взаимодействовать и интегрироваться для улучшения концептуальных основ процесса обучения, тем самым оно представляет собой значительный вклад в улучшение методологической базы обучения иностранным языкам. Рассмотрение влияния этих инновационных методик на формирование языковых навыков студентов предоставляет ценные практические рекомендации для образовательных учреждений и педагогов в усовершенствовании и расширении теоретико–методологических основ обучения иностранным языкам. В свою очередь, практическая значимость объясняется тем, что использование вышеперечисленных инновационных технологий и подходов может привести к созданию более эффективных и адаптивных методик обучения иностранным языкам, позволяющих студентам не только овладевать языковыми навыками, но и развивать метакогнитивные стратегии, способствующие их самостоятельному обучению и улучшению усвоения материала. Изучение данной темы и практические рекомендации имеют потенциал для значительного улучшения качества образования, адаптирования программ под индивидуальные потребности студентов, а также обогащения образовательной среды новыми технологическими подходами.

Список литературы:

1. Стратегия ЮНЕСКО в области технологических инноваций в образовании на 2021–2025 гг.// Организация объеденных наций по вопросам образования, науки и культуры. 2020. – 6 с.

2. Саттаров А.Р. Использование мобильной системы обучения в организации самостоятельного образования студентов на основе инновационных методических проектов, автореферат диссертации доктора философии (PhD) по педагогическим наукам, Чирчик. 2021. – 52 с.

3. Мамажанов И.Г. Совершенствование готовности студентов к профессиональной инновационной деятельности: автореферат диссертации доктора философии (PhD) по педагогическим наукам, Ташкент. 2021. – 23 с.

4. Горбачев М.И.Анализ развития и практический опыт применения цифровых технологий в АПК РФ // Доклады ТСХА. – М.: Российский государственный аграрный университет – МСХА им. К.А.Тимирязева, 2020. – с. 390–393.

5. Дудукалов Е.В. Суперкомпьютерные технологии в системе стратегических приоритетов инновационной модернизации // Экономические и гуманитарные науки. 2010. – № 8 (223). – с. 14–18.

6. Иваньшина Е.В., Зайцева К.Н. Метакогнитивные образовательные технологии как средство достижения метапредметных результатов в деятельности учителя естествознания. Учебно–методическое пособие / науч. ред. И.Ю.Алексашина. СПб.: СПб АППО. 2017. 50 с.

7.Зимняя И.А. Компетентностный подход. Каково его место в системе современных подходов к проблемам образования (теоретико–методологический аспект) // Высшее образование сегодня. 2006. – № 8.

8. Silander P., Symeonidis V., Schwarz J.F. Phenomenon–Based Teaching and Learning through the Pedagogical Lenses of Phenomenology: The Recent Curriculum Reform in Finland. 2015.

9. Muukkonen H., Hakkarainen K., Lakkala M. Emergence of progressive–inquiry culture in computer–supported collaborative learning. // Learning Environments Research. 1999. – с. 99–220

УДК 371.21

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ИННОВАЦИОННОМУ РАЗВИТИЮ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ: ИНТЕГРАЦИЯ НАУКИ И ПРАКТИКИ

Ковальчук Инна Александровна
педагог – исследователь, учитель русского языка и литературы
КГУ «Общеобразовательная школа имени М.Горького
отдела образования Карабалыкского района
управления образование акимата Костанайской области»
п.Карабалык, Казахстан
E–mail: inna_kovalchuk_a@mail.ru

Аннотация

В современном образовательном пространстве Казахстана актуальность вопросов, связанных с инновациями в педагогическом процессе, становится все более значимой. Интеграция науки и практики представляет собой эффективную стратегию, направленную на совершенствование образования и подготовку квалифицированных специалистов.

Ключевые слова: *Интеграция, наука, практика, образование, стратегия, квалифицированные специалисты.*

Аңдатпа

Қазақстанның қазіргі білім беру кеңістігінде педагогикалық үдерістегі инновациялармен байланысты мәселелердің өзектілігі барған сайын маңызды бола түсуде. Ғылым мен практиканың интеграциясы білім беруді жетілдіруге және білікті мамандарды даярлауға бағытталған тиімді стратегия болып табылады.

Түйінді сөздер: *Интеграция, ғылым, практика, білім, стратегия, білікті мамандар.*

Abstract

In the modern educational espanse of Kazakhstan, the relevance of issues related to innovations in the pedagogical process is becoming increasingly important. The integration of science and practice is an effective strategy aimed at improving education and training qualified specialists.

Key words: *Integration, science, practice, education, strategy, qualified specialists.*

Устойчивое развитие цивилизации не может быть достигнуто без опоры на образование, которое в 21 веке становится глобальным. Образование занимает особое место среди главных национальных приоритетов Республики Казахстан. Глобальный проект «Интеллектуальная нация – 2020» ставит перед народом стратегическую цель формирования в обществе национального ядра, обладающего высоким интеллектуальным уровнем, информационной мобильностью, креативностью и умением повести за собой нацию. Для того, чтобы достичь этой цели, интегрироваться в мировую образовательную систему, нашей стране необходимо повышать качество подготовки специалистов до уровня развитых стран. Другими словами, мы стоим перед задачей создания интеллектуального общества, подготовки интеллектуальной элиты Казахстана[1].

Основой инновационного развития является постоянное внедрение научных достижений в образовательный процесс. Учитывая динамичность современного мира, важно не только следить за актуальными тенденциями, но и активно внедрять их в педагогическую практику. Научные исследования в области педагогики и психологии играют ключевую роль в формировании новых методов обучения, адаптированных к современным требованиям.

В данном контексте, следует рассмотреть более подробно, как научные исследования в области педагогики и психологии играют ключевую роль в формировании новых методов обучения.

1.Разработка инновационных подходов. Научные исследования позволяют выявлять успешные педагогические методики, основанные на новейших данных и тенденциях. Исследования в области педагогики позволяют разрабатывать инновационные подходы, учитывая разнообразные стили обучения, индивидуальные особенности учащихся и прогрессивные образовательные технологии.

2. Адаптация к современным требованиям. Сейчас современный мир характеризуется быстрыми изменениями в технологиях, экономике и обществе. Научные исследования помогают педагогам адаптировать свои методики к современным требованиям, обеспечивая учащихся навыками, необходимыми для успешной адаптации в динамичной среде.

3. Индивидуализация обучения. Развитие психологии обучения позволяет более глубоко понимать индивидуальные потребности и особенности каждого ученика. На основе этих исследований разрабатываются методики индивидуализированного обучения, что способствует эффективному усвоению знаний.

4. Использование технологий в образовании. Современные исследования в области педагогики акцентируют внимание на интеграции современных технологий в учебный процесс. Это включает использование интерактивных досок, онлайн–ресурсов, образовательных приложений и других средств, что делает обучение более увлекательным и эффективным.

5. Профессиональное развитие педагогов. Научные исследования не только формируют новые методики обучения, но и предоставляют возможности для профессионального развития педагогов. Проведение семинаров, мастер–классов и тренингов на базе последних научных данных помогает обновлять компетенции преподавателей.

Таким образом, научные исследования в педагогике и психологии являются фундаментальным элементом инновационного развития педагогического образования, обеспечивая не только актуальность образовательного процесса, но и его эффективность в современных условиях.Сущность воспитания в современном обществе сводится к разностороннему развитию личности и реализации личностного потенциала молодого поколения. Реформы и модернизации, происходящие сегодня во всех сферах жизнедеятельности нашего общества – науке, политике, экономике, культуре, направлены на восстановление личностного начала в обществе. Знания, умения и навыки как человеческие ресурсы в современных концепциях рассматриваются не как цели образования, а как его важнейшие средства, которые обеспечивают достижение основной образовательной цели – воспитание инициативного, деятельного человека с выраженной творческой индивидуальностью, высоконравственной, свободной личности, ответственного гражданина демократического общества [2].

Однако эффективная интеграция науки и практики возможна только при тесном взаимодействии с педагогической практикой. Специалисты в области образования должны быть готовы к оперативному внедрению инновационных методик в реальные условия учебного процесса. Это требует не только теоретических знаний, но и умения адаптировать их к конкретным ситуациям в классе. Рассмотрим более подробно, как это может происходить [3].

Во–первых, обучение с использованием современных технологий. Педагоги могут успешно интегрировать научные достижения в реальную практику, используя современные технологии. Например, внедрение интерактивных досок и образовательных приложений в учебный процесс может значительно улучшить восприятие материала учащимися. Важно, чтобы педагог был готов к освоению и использованию этих технологий, адаптируя их к потребностям своего класса.

Во–вторых, проектная деятельность и проблемно – ориентированное обучение. Научные исследования в области педагогики подтверждают эффективность методов, таких как проектная деятельность. Внедрение проектов в учебный процесс требует не только знания принципов и теорий, но и умения педагога организовать групповую работу, стимулировать критическое мышление и развивать творческие навыки учеников.

В–третьих, индивидуализированный подход к обучению. Подход, адаптированный к индивидуальным особенностям каждого ученика, является ключевым направлением в современной педагогике. Научные исследования в этой области предлагают методы дифференцированного обучения, и педагог должен быть готов к применению этих методов в реальной классной ситуации.

В–четвертых, развитие социально–экономических навыков или функциональной грамотности. Современные требования к образованию также включают развитие социально–эмоциональных навыков учеников. Педагог, взаимодействуя с научными исследованиями в области психологии, может успешно интегрировать в практику методики, направленные на развитие эмоциональной интеллектуальности и коммуникативных умений.

В–пятых, обратная связь и анализ результатов. Постоянная обратная связь и анализ результатов важны для оценки эффективности внедрения инноваций. Педагог должен быть готов не только применять новые методики, но и анализировать их воздействие, адаптируя стратегии в соответствии с обратной связью и особенностями своих учеников.

Делая вывод, можно отметить, эффективная интеграция науки и практики требует не только теоретических знаний, но и готовности к оперативному внедрению инновационных методик в реальные условия класса. Гибкость, адаптивность и постоянное профессиональное развитие становятся ключевыми элементами успешной педагогической практики в условиях инновационного развития образования.

Примером успешной интеграции науки и практики в школе может служить внедрение современных информационных технологий в образовательный процесс. Научные исследования в области обучения с использованием технологий позволяют разрабатывать учебные программы, основанные на активном взаимодействии ученика с обучающим контентом.

Однако успех этого процесса зависит от готовности педагогов к инновационным подходам. Проведение тренингов, обучение преподавателей новым методам работы с технологиями и поддержка со стороны учебных заведений являются важными составляющими успешной интеграции.

Научные исследования в области обучения с использованием технологий предоставляют основу для разработки инновационных учебных программ. Эти программы строятся не только на традиционных методах обучения, но и включают в себя современные образовательные технологии, такие как виртуальные классы, образовательные приложения, интерактивные учебные материалы и другие инструменты. Можно привести следующие примеры инновационных технологий:

1. Виртуальные лаборатории. Использование виртуальных лабораторий в предметах, требующих экспериментов, позволяет учащимся проводить практические занятия, не выходя из класса. Например, виртуальные эксперименты в физике, химии или биологии обогащают учебный процесс и позволяют более глубоко понять научные концепции.

2. Интерактивные доски. Интерактивные доски способствуют активному участию учеников в процессе обучения. Учителя могут создавать интерактивные уроки, задания и игры, что делает обучение более увлекательным и эффективным.

3. Облачные технологии. Использование облачных технологий для доступа к образовательным материалам в любое время и из любого места способствует гибкости учебного процесса. Ученики могут изучать материалы, выполнять задания и обмениваться информацией в режиме онлайн.

Однако, несмотря на потенциал инновационных технологий, успех этого процесса тесно связан с готовностью педагогов к инновационным подходам. Проведение тренингов и обучение преподавателей новым методам работы с технологиями становятся ключевыми элементами успешной интеграции.

Педагогам предоставляются курсы и тренинги, нацеленные на овладение основами современных образовательных технологий. Это включает в себя обучение работе с программным обеспечением, интерактивными устройствами и облачными сервисами. Школы и отделы образования активно поддерживают своих педагогов, предоставляя ресурсы для обучения и создавая условия для практического применения полученных навыков в учебном процессе. Учебные заведения создают благоприятные условия для инноваций, обеспечивая доступ к необходимой технической инфраструктуре, финансовую поддержку и организацию мероприятий для обмена опытом.

В итоге, успешная интеграция науки и практики в школах через внедрение информационных технологий демонстрирует, что создание взаимодействия между научными исследованиями и педагогической практикой ведет к современному, эффективному и адаптированному к потребностям учеников образовательному процессу.

Интеграция науки и практики в педагогическом образовании приносит множество выгод для образовательной системы Казахстана. Во–первых, это позволяет подготовить выпускников, обладающих не только теоретическими знаниями, но и умениями эффективно применять их на практике.Во–вторых, такая стратегия способствует развитию педагогической науки в стране. Активное взаимодействие ученых и педагогов создает благоприятную среду для роста профессионального уровня обоих категорий специалистов.

В заключении, хочется отметить, что интеграция науки и практики в педагогическом образовании – это путь к созданию современной, адаптивной системы образования в Казахстане. Только в совместной работе науки и практики мы сможем обеспечить качество образования, соответствующее вызовам современного общества и требованиям рынка труда.

Список литературы:

1. Стратегия развития образования в Казахстане. URL: https://pandia.ru/text/79/482/7424.php

2. Интеграция науки, образования и производства в условиях инновационного развития Казахстана. URL: https://iph.kz/news/integratsiya–nauki–obrazovaniya–i–proizvodstva–v–usloviyakh–innovatsionnogo–razvitiya–kazakhstana/

3. Современные инновации в школе и вузе Казахстана: теория, методология и практика. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye–innovatsii–v–shkole–i–vuze–kazahstana–teoriya–metodologiya–i–praktika/viewer

ӘОЖ 372.8

САРАЛАУДЫҢ МӘСЕЛЕГЕ БАҒДАРЛАНҒАН ОҚЫТУ МОДЕЛІ ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУҒА ҚАЛАЙ ӘСЕР ЕТЕДІ?

Козганбаева Ментай Толеухановна
педагогикалық ғылымдар магистрі,
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, мұғалім–сарапшы,
Қостанай қаласындағы физика–математикалық
бағыттағы Назарбаев Зияткерлік мектебі,Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: kozganbaeva_m@kst.nis.edu.kz

Саулебаева Асия Едиресовна
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, мұғалім–сарапшы,
Қостанай қаласындағы физика–математикалық бағыттағы
Назарбаев Зияткерлік мектебі, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail:saulebaeva_a@kst.nis.edu.kz

Аңдатпа

Бұл мақалада проблемалық оқытудың оқу процесіндегі маңыздылығы қарастырылады. Халықаралық деңгейдегі әдебиеттерге шолу жасалып, проблемалық оқытуға теориялық негіздеме беріледі. Оқушылар арасында жүргізілген зерттеу жұмысының нәтижелері қарастырылып, талдауы ұсынылады. Мұғалімдер оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамытуға ықпал ететін проблемалық оқытудың қолдану тәжірибесімен таныса алады.

Түйінді сөздер: *проблемалық оқыту, зерттеушілік дағдыларды дамыту, оқытудың зерттеу әдісі, мәтінмен жұмыс, мәселені шешу.*

Аннотация

В данной статье рассматривается важность проблемного обучения в процессе обучения. Сделан обзор литературы на международном уровне и даны теоретические основы проблемного обучения. Рассмотрены и проанализированы результаты исследований, проведенных среди студентов. Преподаватели могут ознакомиться с применением проблемного обучения, которое способствует развитию исследовательских навыков учащихся.

Ключевые слова: *проблемное обучение, развитие исследовательских навыков, работа с текстом, исследовательский метод обучения, решение задач.*

Abstract

This article discusses the importance of problem–based learning in the learning process. A review of the literature at the international level is made and the theoretical foundations of problem–based learning are given. The results of studies conducted among students were reviewed and analyzed. Teachers can explore the use of problem–based learning to develop students' research skills.

Key words: *problem–based learning, development of research skills, working with text, research method of teaching, problem solving.*

«Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Білім беру бағдарламасы – NIS–Programme сәйкес оқытуы орыс тілінде жүргізілетін сыныптардың оқушылары қазақ тілін үйрене отырып, айтылым, тыңдалым, оқылым және жазылым дағдыларымен қатар түсіну және жауап беру, талдау, салыстыру және бағалау дағдыларын дамытады, сонымен бірге оларды қоғамда тиімді қолдана білуге үйретеді. Яғни, оқыту мен оқу ерекшеліктерінің бірі – оқушылардың бойында жоғары ойлау дағдыларын қалыптастыру, оларды қоғамның белсенді мүшесі болуға бейімдеу. Осы тұрғыдан оқу үдерісінде мәселеге бағдарланған оқыту моделін сабақта қолданысын зерттеу қажеттілігі туындаса, екінші жағынан, практикалық дағдыларды жетілдіру көзделді. Бір оқу жылы көлемінде жүргізілген іс–тәжірибені зерттеу жұмысы нәтижесінде проблемалық оқыту үдерісін, оны ұйымдастыру жолдары, әдістемелік тәсілдер мен әдістер анықталды. Бұл жұмысты атқаруға «Оқу үдерісінде Problem–Based Learning қолдану» тақырыбын жан–жақты зерттеу, әдебиеттер мен әдістемелік құралдар, оқыту

курсы көмектесті. Білім берудегі проблемалық оқытудың рөлі дарынды оқушыларды дамытудағы қолданысы туралы шетелдік ғалымдардың зерттеулері жетерлік (Van Tassel–Baska, 2003; Hmelo–Silver. 2004; Han, 2017; Savin–Baden, 2000; Gallagher, 2012). Мысалы Джон Хопкинс университеті Дарынды балалар орталығының дайындаған «Дарындылықты дамыту бағдарламасы» аясында негізгі түсініктері мен әдістемелік нұсқаулары берілген (2011). Жалпы проблемалық оқыту тәсілінің қолданылу тарихына тереңірек үнілсек, Говард Бэрроузбен 1960 жылы Канадада Макмастер Университетінің Медициналық мектебінің оқушыларын оқыту үшін қолданылғаны белгілі. Говард Бэрроуз бастаған бір топ ұстаздар оқушыларын көп ақпараттан сақтандырып, шынайы өмірмен байланысты оқыту қажеттілігінен және мәселені табу, командада оны жан–жақты зерделеп, шешу жолдарын анықтауға қолайлы тәсілдерінің бірі PBL–ды таңдаған екен. Говард Бэрроуз шынайы өмірге максималды жақын мәселе арқылы ой шақырып, оқушыларды өз бетінше оқуға, мәселенің шешу жолын анықтауға жетелеуді проблемалық оқытудың мақсаты деп түсінген. Оқу үдерісі білім мен дағдыларды өмірде қолдана білуге бағытталған[1]. PBL әдісінің өзектілігі және тиімділігі оның өсіп келе жатқан танымалдылығынан байқалады. Soumya Sahoo (2014) деректері бойынша PBL әдісі әлемнің 35 елінде, 103 білім беру мекемелерінде белсенді қолданылады. Әл–Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университетінің профессоры С.Т. Нуртазинның пікірі бойынша проблемалық оқыту моделі оқушыларды жаттанды түрде материалды игеруге емес өз бетінше қызығушылық туғызған мәселе бойынша ізденуге, нақты айтқанда оқушыларды ойлануға үйретеді. Оқушылардың білімімен қатар өмір бойы оқу дағдылары да жетіледі. Van Tassel–Baska (2003) қазіргі таңда проблемалық оқытудың тәжірибеде түрлі атаумен қолданылып жүргенін айтады. Ол шығармышылық проблеманы шешу (Creative Problem Solving), проблема қою арқылы оқыту (Inguiry–Based Learning) және проблемалық оқыту (Problem–Based Learning қолдану) арасында айырмашылықтың бар екенін және әрқайсысының мақсаты әртүрлі екендігін салыстырып көрсетеді[2]. Соған сәйкес шығармашылық проблеманы шешуде оқушылар өздері талқылау мен пікірталас барысында проблеманы анықтап, соны шешу үшін күш біріктірсе, проблема қою арқылы оқытуда мұғалім оқушыларға алдын ала дайындаған проблемалық сұрақ қояды. Оқушылар сұраққа жауап беру үшін түрлі мәтінмен жұмыс істейді, зерттеу жүргізеді. Ал проблемалық оқыту олардан басқаша және күрделі екенін айтады. Автор William мен Mary–дің талдауларына сүйене отырып, PBL оқушының білім алуына үш түрлі бағытта әсер ететін жазады. Ол, біріншіден, проблеманы шешуде оқушылар бір емес, бірнеше пән саласының білімдерін сіңіруге мүмкіндік алады. Яғни, қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында пәнаралық байланыс жасауға мүмкіндік беріледі. Екіншіден, проблеманы шешуде эксперименталды әдістің кең қолданысы көрініс табады. Үшіншіден, пән бойынша түрлі ресурсқа талдау жасау қарастырылады. Жоғарыдағаны қорытындылай келе, тәжірибеге өзгеріс енгізу үшін проблема қою арқылы оқыту (Inguiry–Based Learning) тәсілі таңдалды.

Оқуды қызықты етіп, мүмкіндіктерді кеңейтетін, оқушылардың қабілеттерін жақын арадағы даму аймағында дамытуға ықпал ететін әртүрлі оқыту модельдері қолданылады.

Оқу үдерісінің үш моделіне назар аударамыз:

–аргументтеу;

–сауалнама;

–мәселеге бағдарланған оқыту;

Модельдер Лев Выготскийдің «Қоғамдағы ақыл–ой» (1976) еңбегінің түйінді идеяларына негізделген[3]. Оларды қолданунәтижесінде:

– оқыту деңгейін арттыру;

– басқа оқушылармен өзара әрекеттесу;

–жақын арадағы даму аймағында оқыту жүзеге асырылады.

Саралау мұғалімнің өз оқушыларының ерекшеліктері мен қабілеттерін жақсы білетіндігіне негізделеді. Сондықтан тәжірибемде мәселеге бағдарланған оқыту моделінде қарастырылатын жақын арадағы даму аймағына басты назар аудару көзделеді.

Зерттеу барысында сапалық және сандық зерттеу әдістері қолданылды, сондықтан бұл жұмысты аралас зерттеу әдістері негізінде жасалды деуге болады. Зерттеу кезінде негізгі және жоғары буын оқушыларынан интервью және сауалнама алынды. Оқу үрдісінде кері байланыс маңызды әдістердің бірі. Сол себепті жоғары және орта мектеп оқушылары арасында зерттеу жүргізілді. Зерттеу мақсаты оқушылар қаншалықты мәтінді, тақырыпты зерттей алатындығына мән береді, сонымен қатар жалпы зерттеу мен зерделеп оқуды қалай іске асырады? Осындай сауалдардың жауабын анықтау мақсатында сауалнама және сұхбат түріндегі зерттеу жүргізілді. Зерттеуге 40 оқушы қатысты, оның ішінде 20 оқушы негізгі мектептен, 20 оқушы жоғары мектептен. Сауалнама төмендегідей сауалдардан тұрды. Негізгі мектеп: «Сабақ барысында зерттеу тапсырмасы беріледі ме?»– деген сұраққа зерттеуге алынған оқушылардың 40 пайызы «ия», 60 пайызы «жоқ» деп жауап берді. «Ақпаратты, тақырыпты өз бетімен зерттей аласыз ба? Кімнің көмегі қажет?»– деген сұраққа 40 пайызы мұғалімнің көмегі қажет жеп жауап берді, 60 пайызы берілген тақырып бойынша қажетті ақпаратты өз бетіммен іріктей аламын деп жауап берді. «Сабақта қандай зерттеу тапсырмасын орындайсыздар?» деген сұраққа 70 пайызы қойылған сауалға жауап іздеу, 20 пайызы көтерілген мәселе бойынша ақпаратты, материалды жинақтау, ал 10 пайызы материалды талдау (түпнұсқа дереккөзді) деп жауап берді. Жоғары мектеп: «Сабақ барысында зерттеу тапсырмалары беріледі ме?» – деген сұраққа зерттеуге алынған оқушылардың 90 пайызы «ия», 10 пайызы «жоқ» деп жауап берді. «Дереккөздерді зерттеуде көмек қажет пе?» – деген сұраққа 60 пайызы сыныптастарымның, 40 пайызы ешкімнің, өзім орындай аламын деп жауап берді. «Ақпаратты сұрыптай аласыз ба» деген сұраққа 70 пайызы иә, 30 пайызы қиналамын деп жауап берді. «Зерттеу дағдылары – бұл зерттеу қызметін құрайтын және жаңа білімге әкелетін интеллектуалдық және эмпирикалық әрекеттерді жүзеге асыру үшін операциялар кешенін орындау мүмкіндігі және оны жүзеге асыру» дейді А. И. Савенков [4]. Кіріс сауалнама нәтижесі оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамыту қажеттілігін көрсетіп, тәжірибеге шағын топта зерттеу тапсырмаларын кіріктіру көзделді.

Сабақтарда проблемалық оқыту тәсілін негізге ала отырып оқыту үдерісін ұйымдастыру үшін алдымен «шынайы сынып», яғни оқушыларымның қандай оқу мақсатына қол жеткізу қиындыққа соғатынын анықтау қажеттілігі туындады. Жиынтық бағалау жұмыстарының, мониторинг нәтижесі оқушылардың оқылым мен айтылым тілдік дағдыларын қалыптастыруды күшейту, атап айтқанда «О6. Өзіндік көзқарасын білдіру және бағалау», "А5. Сенімді және еркін жауап беру» оқыту мақсаттарына қол жеткізуге бағыттау өзекті мәселе болып белгіленді. Аталған оқу мақсаттары бір бөлімді меңгеру барысында алдымен сөздік қор қалыптасып, тақырып бойынша білімі жинақталған жағдайда ғана іске асырылу жоспарланады, себебі проблемалық оқыту тақырыпты тереңірек өз бетінше зерттеп, мәселені анықтап, көзқарасын білдіруге бағыттайды. Яғни, «Қазақ тілі мен әдебиеті» пәні бойынша сабақта проблемалық оқыту тәсілін тәжірибеге енгізудің арқасында оқушылар:

- проблеманы шешу үшін көбірек ақпарат жинауға мәжбүр болады;
- оқушылардың тілдік дағдылары бір деңгейде болмағандықтан топта шынайы өмірден алынған проблеманы шешу үшін бірге жұмыс жасайды;
- топта тапсырманы орындау үшін өзара талқылауға түсу қажеттілігі туындайды;

- проблемалық сұраққа жауап беру үшін түрлі мәтінмен жұмыс істейді, зерттеу жүргізеді;
- эссе жазуға, нақты аргументтер келтіруге, өмірмен байланыстыруға, шешу жолдарын ұсынып, қорытынды жасауға дағдыланады деп күтілуде.

Осыдан проблемалық оқытудың «ішінара–іздеу» мен «нақты жағдаят» әдістері тәжірибеге енгізілу жоспарланды. Күтілетін нәтиже:оқушылар проблемалық міндеттердің көмегімен жаңа білімді іздейді; зерттеушілік шеберліктерін (проблеманы анықтау, ақпарат жинау, талдау жасау, қорытындылау, шешім ұсыну) дамытады.Проблемалық оқыту – дамыта отырып оқытудың түрі екенін ескере отырып, тәжірибемді зерттеу сұрағын «Проблемалық оқытудың «ішінара іздеу» мен «нақты жағдаят» әдістері 8D сынып оқушыларының зерттеушілік дағдыларын дамытуға қалай әсер етеді?» деп белгіленді.

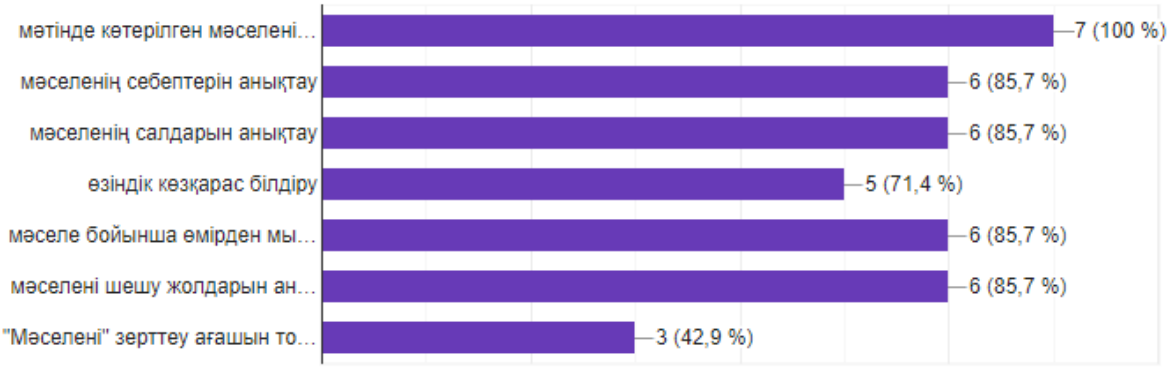
Проблемалық оқытудың әдіс–тәсілдерін тәжірибеге енгізу үшін ең қолайлы деп «О6. Өзіндік көзқарасын білдіру және бағалау» оқу мақсаты таңдалды. 8–сыныпта «Биоалуантүрлілік» бөлімінің 5–ші сабағы болғандықтан, оқу бағдарламасына сәйкес «8.О6. Тақырып бойынша деректер қолдана отырып, мәтінде көтерілген мәселеге өз ойын дәлелдеп жеткізеді» деп оқу мақсаты белгіленді. Оқушылар алдыңғы сабақтан және биология мен география сабақтарынан алған білімдерін қолданып, «Білемін» және «Білгім келеді» кестесін толтырды, жауаптарымен бөлісті. Оқылымалды тапсырмасында сөздік жұмысы арқылы оқушылар бөлім тақырыбы бойынша меңгерген зат есімдерді, етістіктерді, сөз тіркестерді, мақал–мәтелдерді естеріне түсіріп, жазды, яғни өткен сабақпен байланыс жасалды, алдағы оқылым тапсырмасына дайындық жүргізілді. *«Ішінара–іздеу» әдісі* негізінде оқылым тапсырмасы проблемалық міндеттердің көмегімен жаңа білімді іздеуге бағыттайтын тапсырма ретінде ұсынылды. Бұл жерде оқушылар мәтіндерді оқу барысында «сканерлеп оқу», «талдап оқу» түрлерін қолданып, мәселеге қатысты деректерді кестеге жазып, жинақтады. Яғни оқушылар мәтінде көтерілген мәселелер, олардың себептері, салдары, мәселені шешу жолын анықтау қажет болды. Оқылым тапсырмасында оқушылардың алдарына проблема қойылады: «Жануарлар неліктен жойылуда?» (оқытудың зерттеу әдісі).Оқушыларды сенсорлық түйсік қабылдаулары ескеріліп топқа бөлінеді. Оқылым тапсырмасының дескрипторын басшылыққа алып, оқушылар топта көтерілген мәселені анықтайды; қажетті ақпаратты өз бетінше іріктейді; мәселенің себептері мен салдарын анықтайды; фактілерді талдап, мәселенің шешу жолын ұсынады. Оқушылар «Жануарлар неліктен жойылады?» тақырыбын ашып, жұмыс нәтижесімен PRES тәсілі негізінде таныстырады, бірін–бірі бағалайды. Топтағы жұмыстың тиімділігін қадағалау мақсатында бағалау парағы бойынша топтық жұмыстың ұйымдастырылуы, мазмұны (тақырыптың ашылуы, мәліметтің жан–жақты зерттелуі), PRES тәсілін қолдануы (негіздеу, позиция, мысал, қорытынды) оқушылар тарапынан жеке бағаланады. Топтық жұмыстың бағалануы арқылы өз бетінше оқуды басқарулары қандай деңгейде екенін түсіну маңызды. Жалпы жұмыс нәтижесінің сәтті шығуы бірлесе жұмыс істей алуларына байланысты екенін оқушылар түсіну қажет. Оқылымнан кейінгі тапсырма **«***Нақты жағдаят» әдісі.* Оқушылар зерттеу нәтижелеріне сүйеніп, пәнаралық білімдерін қолданып, жағдаяттың шешімін ұсынады. Бұл тапсырма мұғалімнің қолдауын қажет етпейтін тапсырма, сол себептен оқушылар жұпта талқылап, өз жауаптарын ұсынады.Тапсырманың дескрипторы негізінде оқушылар проблеманың туындауы туралы айтады;ойын дәлелдеуде мәтіндегі деректерді қолданады;проблемалық жағдайдың шешімін ұсынады;тақырыпқа сай актив сөздерді орынды қолданады;өзіндік көзқарасын мақал–мәтелмен қорытындылап жеткізеді. Оқушылар жұмыстарын «Үш мықты жақ және бір мақсат» әдісін негізінде кері байланыс береді.

Нәтиже

Сурет 1. Зерттеу тапсырмасын орындау үшін топқа темперамент түрі бойынша бөліну тиімді болды деп ойлайсыз ба? («холерик–флегматик», «сангвиник–меланхолик» сызбасы бойынша)

Зерттеуге қатысқан 8D сыныбының 1–ші тобындағы 11 оқушының 85,7 % тиімді деп жауап берді, алайда 14,3 % оқушы топқа өз қалауымыз бойынша топтасқанды қалайтыны байқалды.

Сурет 2.Оқылым тапсырмасының мақсаты қандай болды?

3. "Мәселені зерттеу ағашы" әдісі мәтінде зерттеп оқуға көмектесті ме? сұрағына 100% оқушылар «иә» деп жауап берген, яғни таңдалған әдіс–тәсілдің тиімді екенін көрсетеді.

4. «Оқылым тапсырмасын орындауда мұғалімнің көмегі керек болды ма?» сұрағына 100% оқушылар «жоқ» деп жауап берген, яғни оқушылар өз бетімен негізгі тапсырманы орындай алғанын көрсетеді.

5. «Топта кім көп көмек көрсетті?» сұрағына 1–ші топта 42,9 % Р. атты оқушыны атаған, ал 2–ші топта 14,2 % Н. оқушыны атаған. Аталған оқушылар білім деңгейі жоғары және көшбасшы оқушылар екені ескерсек, өзара бірігіп, білім алу, топтық жұмысты сәтті орындауға септігін тигізгендерін байқалады.

6. «Оқылымда қандай дескрипторды орындай алдыңыз?» сұрағына 71,4 % барлық дескрипторды белгілеген, ал 28,5% оқушы жаңа сөздерді орынды қолдану және мәселені өмірмен байланыстырып, мысал келтіруге қиынсынғанын көрсетеді.

7.«Жағдаяттық тапсырма ұнады ма? Неге?» сұрағына айтылымды дамытады, сабақтың тақырыбын ашады, көзқарасымызды білдіруге көмектесті, сөздік қорыңды бағалауға көмектеседі деп жауап берген.

8. «Қандай жағдаят бойынша жауап бердіңіз?» деген сауалға 71,4% үшінші жағдаятты, 14,3 %–дан екінші және төртінші жағдаятты таңдағандарын көрсетеді. Яғни, жағдаяттық тапсырманы саралап ұсыну оқушылардың басым көпшілігі

күрделілігі жағынан орташа және жоғары тапсырмаларын таңдағанын көрсетеді. Жағдаяттық тапсырма бойынша жауап беруге PRES тәсілінің көмегі тигінін барлық оқушылар атап өтті.

9. «Алдағы сабақта нені ескеруіміз қажет?» деген сұраққа «жана сөздерді толық, көбірек қолдануға», «топта жұмысқа» деп жауап берген.

10. «Алған білімді қайда қолдана аласың?» сұрағына келесі сабақтарда, география мен биология сабақтарында, өмірде керек, себебі су тапшылығы мәселесін қалай шешу керек екенін білемін деген жауаптар берілді. Кері байланыс оқушылардың дереккөздерде көтерілген мәселені анықтап, талдау жасау, мәселенің шешу жолдарын ұсынуда қиналмағандарын атап көрсетеді. Яғни, жалпы тақырып бойынша ақпаратты сұрыптай алулары, қорытынды шығарып, қажетті ақпаратты дәлел ретінде қолдана алулары байқалады. Тәжірибеге енгізілген проблемалық оқытудың әдіс–тәсілдері сабақтың оқу мақсатына қол жеткізуге ықпал еткенін көре аламыз.

Сабақты проблемалық оқыту негізінде ұйымдастыру міндетті түрде бір бөлім аясында проблемалықтың келесі деңгейлері негізге алынып, ұйымдастырылуы қажет:

1) репродуктивтік іс–әрекет (білу, түсіну);
2) бұрынғы білімді жаңа жағдайда қолдану;
3) репродуктивті–іздеу деңгейі (қолдану, талдау, жинақтау);
4) шығармашылық деңгей (жинақтау, бағалау)[5].

Мәселеге бағдарланған оқыту моделі негізінде ұйымдастырылатын жұмыс түрлері:

- ✓ проблемалық жағдай ұйымдастыру;
- ✓ өз бетінше проблеманы шешу және ашу;
- ✓ оқушыларға мәселені шешуге қажетті көмек көрсету (стратегиялар);
- ✓ шешімдерін тексеру;
- ✓ алынған білімді жүйелеу, бекіту.

Сабақты мәселеге бағдарланған оқыту негізінде ұйымдастырудың нәтижесі:

- зерттеу белсенділігін қалыптастыру;
- зияткерлік, мотивациялық, эмоционалдық салаларын қалыптастыру;
- өзін–өзі оқытуды дамыту;
- мәтінмен өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын дамыту;
- сұрақтар қою, деректерді жинау, фактілерді талдау арқылы оқушылардың ойлау қабілетін дамыту;
- дәлелді жауап беруге, шешім ұсынуға дағдыланады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Аксенова И.В., Богучарская И.Г. Проблемно–ориетированное обучение на уроках в школе. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2018.– 66 б.

2. Зияхметова Н.М., Нурмуханова Г.А. Оқу үдерісінде PBL–ды қолдану. – Нұр–Сұлтан: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2021. – 48 б.

3. Оспанов Е.Т., Шегебаева В.С. Оқушының өз бетінше оқу дағдысын дамыту. – Нұр–Сұлтан: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2021.– 112 б.

4. Савенков А. И. Путь в неизведанное: как развивать свои исследовательские способности. – М., Генезис, 2005г. – 94 б.

5. Қойлық Н.О., Сардарова Ж.И. Оқу үрдісінде проблемалық оқытуды қолданудың тиімділігі. – Алматы, 2019.

УДК 373.55

ИННОВАЦИОННЫЕ ФОРМЫ ОБУЧЕНИЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЕ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Конуспаев Амир Серикович
педагог–исследователь, учитель физической культуры
КГУ «Карагайлинская общеобразовательная школа отдела образования Алтынсаринского района» управления образования акимата Костанайской области
с.Шокай, Казахстан
E–mail: amir171119@gmail.com

Калиев Самат Каратаевич
педагог–исследователь, учитель физической культуры
«Қостанай қаласы білім бөлімінің № 15 жалпы білім беретін мектебі» КММ»
г.Костанай, Казахстан
E–mail: samat.kaliev.86@mail.ru

Аннотация

Статья представляет обзор и анализ перспективных направлений для создания новой стратегии развития образовательной системы Республики Казахстан в области физической культуры и спорта, предлагает обоснование инновационных преобразований в системе образования на базе общеобразовательных школ путем реализации проектов по открытию спортивных классов с учетом спортивной специализации обучающихся.

Ключевые слова: *педагог, физическое обучение, инновационный подход, система образования, педагогические компетентности*

Аңдатпа

Мақала Қазақстан Республикасының дене шынықтыру және спорт саласындағы білім беру жүйесін дамытудың жаңа стратегиясын құру үшін перспективалық бағыттарға шолу және талдау ұсынады, білім алушылардың спорттық мамандануын ескере отырып, спорт сыныптарын ашу жөніндегі жобаларды іске асыру жолымен жалпы білім беретін мектептер базасында білім беру жүйесіндегі инновациялық қайта құрулардың негіздемесін ұсынады .

Түйінді сөздер: *педагог, дене шынықтыру, инновациялық тәсіл, білім беру жүйесі, педагогикалық құзыреттілік*

Abstract

The article presents an overview and analysis of promising areas for creating a new strategy for the development of the educational system of the Republic of Kazakhstan in the field of physical culture and sports, offers a justification for innovative transformations in the education system based on secondary schools by implementing projects to open sports classes taking into account the sports specialization of students weights and exercises with dumbbells. Exercises of this group should be applied at the stage of improving the technique of exercises by mastering the best version of the technique of pushing and pulling weights.

Key words: *Teacher, physical training, innovative approach, education system, pedagogical competencies*

Современные концепции развития целостного процесса образования в котором физическая культура будет являться базовой областью педагогического процесса и занимать приоритетное место сталкивается с серьезными проблемами, препятствующими реализации новых походов к повышению эффективности физического воспитания на уровне общеобразовательных школ. Целостный подход к образованию предполагает интеграцию физической культуры с другими предметами и активное использование интердисциплинарных методов обучения. Например, в рамках уроков и проектных деятельностей учащиеся могут исследовать влияние физической

активности на умственную работоспособность, изучать понятия здорового образа жизни, анализировать данные о пользе физической активности для организма. Кроме того, развитие физической культуры должно включать в себя не только учебную деятельность в школе, а также внешкольные формы организации занятий – спортивные секции, кружки, соревнования.

Существует необходимость внедрения инновационного опыта преобразования современного физического воспитания на основе внедрения спортивно–специализированных форм организации учебного процесса, которые позволят не только значительно улучшить динамику показателей физической подготовленности занимающихся, но и изменить отношение к физической культуре на базе общеобразовательной школы во всех аспектах.

Интеграция спортивной культуры и общего образования на базе в форме организации спортивных классов является эффективным способом развития физической активности и спортивных навыков учащихся. Спортивные классы предлагают широкий спектр возможностей для объединения образовательного процесса с физическим развитием и создают благоприятные условия для достижения успехов в спорте. Спортивные классы обладают рядом преимуществ. Во–первых, они позволяют создать специализированную среду, в которой обучение объединено с интенсивными тренировками и спортивными соревнованиями. Это помогает учащим–ся развивать свои физические и спортивные навыки, а также улучшать соревнова–тельные результаты. Во–вторых, спортивные классы способствуют формированию здорового образа жизни учащихся. Участие в тренировках и соревнованиях позволяет регулярно заниматься физической активностью и поддерживать физическую форму. Это важно как для физического, так и для психологического благополучия учащихся. В–третьих, спортивные классы способствуют развитию лидерских качеств и командной работы. Учащиеся вступают в спортивные коллективы, где учатся работать в команде, принимать решения, развивать мотивацию и стремление к достижению целей. Эти навыки имеют важное значение для дальнейшей жизни и карьеры учащегося. Кроме того, спортивные классы предоставляют возможности для выявления и развития спортивных талантов учащихся.

Благодаря специальной программе обучения и тренировкам, учащиеся имеют больше времени для оттачивания своих спортивных навыков и могут достигать более высоких результатов в спорте. Таким образом, интеграция спортивной культуры и образования на базе общеобразовательной школы в форме организации спортивных классов способствует развитию учащихся как спортивных личностей и способствует их всестороннему развитию, где модель игрового соперничества, отработанная в спорте, позволяет воспринимать уроки жизни как естественную реальность, которую человек осваивает, преодолевает, адаптирует к своему микросоциуму [1].

Для успешной интеграции спорта в образовательный процесс необходимо обеспечить доступность спортивных предложений для всех учащихся, а также создать условия для поддержки и развития спортивных талантов. Спортивное воспитание имеет огромный потенциал для развития учащихся и создания здорового и гармоничного образа жизни. Поэтому, все больше образовательных учреждений включают спорт в свои программы, чтобы создать условия для развития учащихся во всех сферах их жизни. Образованная спортивная личность это спортсмен, уважающий правила, этикет, ритуалы и традиции спорта, принимающий правила «честной игры». Он способен сохранять, защищать и обогащать спортивную культуру [2, 3].

Концепция развития физического воспитания на базе спортивных классов должна включать целостный подход к физической подготовке, который учитывает различные аспекты развития, включая физические, психологические и социальные

аспекты. Новая концепция развития спортивных классов на базе школы должна предусматривать многолетнюю программу физической подготовки, которая осуществляется на протяжении всего периода обучения в общеобразовательном учреждении. Такой подход позволит обеспечить устойчивую базу здоровья и физической активности учащихся, а также формирование положительных привычек на долгосрочной основе.

Перспективные направления такой программы должны включать широкий спектр видов активности, включая различные виды спорта, игры, физические упражнения, танцы и другие формы активности.

Новая концепция должна предусматривать интеграцию физической подготовки с другими предметами в учебном плане. Например, физическая активность может быть связана с изучением наук о здоровье, математикой (вычисление калорийных расходов), искусством (танец, хореография) и т.д. Формирование принципиально новой концепции многолетней физической подготовки в системе физического воспитания на базе общеобразовательных учреждений позволит создать более эффективную и целостную программу, которая учитывает потребности и возможности каждого учащегося. Использование в физическом воспитании научно–технологических достижений спортивной культуры оказывается, как нам представляется, наиболее перспективным путем развития уже начавшегося движения физической и спортивной культур к их интеграции на основе общих интересов во имя блага человека [4, 5].

Спортивная культура всегда идет в ногу с инновациями и использованием современных технологий для улучшения физической подготовки и достижения оптимальных результатов. Проникновение этих элементов в культуру физической активности детей и подростков может подтолкнуть к использованию новых методов тренировки, мониторингу физиологических показателей и анализу данных для более эффективного развития физических навыков.

Особенно важным представляется процесс адаптирования высоких технологий спортивной подготовки к потребностям и условиям физического воспитания школьников, который в свою очередь должен рассматриваться как краеугольный камень в основании многолетнего процесса физического воспитания на базе спортивных классов. Адаптирование высоких спортивных технологий к физическому воспитанию школьников может стимулировать их интерес и увлечение занятиями физической активностью. Использование новых технологий и современного оборудования сделают тренировки более интересными, увлекательными и мотивирующими, что способствует участию детей и поддерживает их активность.Инновационные образовательные спортивные технологии позволяют более точно и эффективно отслеживать прогресс, развитие навыков и достижения каждого школьника.

Современная парадигма приоритета человека как главной ценности во всей его личностной, духовной и телесной неповторимости детерминирует смену представлений о его физической и спортивной культуре, стимулирует поиск путей разрешения этических и правовых несообразностей взаимодействия физического воспитания и спорта высших достижений.

Важно разработать и усовершенствовать методы и принципы, которые обеспечат эффективность, безопасность и результативность такого процесса. Принципиальные подходы спортивной подготовки на базе спортивного класса должны определить основные принципы, на которых будет основываться спортивная подготовка. Это может быть, например, индивидуализация, системность, баланс различных физических качеств, комплексный подход к развитию навыков и др. При разработке методов организации учебно–тренировочного процесса необходимо учесть возрастные и физические особенности учеников, а также уровень их подготовки.

Важно определить последовательность и длительность занятий, разработать программы тренировок и контрольно–измерительные процедуры для оценки прогресса.

При освоении методов многолетней физической подготовки в рамках физического воспитания школьников важно создать последовательность программ обучения, соответствующих различным возрастным этапам. Это позволит школьникам прогрессировать и развиваться на протяжении всего периода обучения, гарантируя устойчивый результат. Необходимо учитывать индивидуальные потребности, способности и цели каждого школьника при разработке методов организации учебно–тренировочного процесса. Адаптировать программы тренировок, учесть особенности развития, интересы и предпочтения каждого ученика, чтобы достичь оптимальных результатов. Система спортивной подготовки в рамках спортивных классов обязательно должна предусматривать сопровождение и контроль со стороны квалифицированных тренеров и педагогов. Это позволит своевременно выявлять проблемы, корректировать учебный процесс и обеспечивать качественное развитие учеников.

Инновационная сущность здоровьеформирующей педагогики физического воспитания спортивной направленности в общеобразовательной школе состоит, прежде всего, в том, что она позволяет предложить такую форму организации физического воспитания учащихся, при которой была бы исключена возможность недифференцированного подхода к освоению учащимися ценностей физической культуры и вместе с тем открывалась реальная перспектива их эффективного физического совершенствования в согласии с индивидуальными потребностями, способностями и уровнем притязания каждого ученика [6,7,8 ,9 ,10].

Реализация концепции спортивных классов на базе образовательных школ является наиболее рациональной с точки зрения расходования финансовых средств по нескольким причинам. Спортивные классы могут предоставить возможность обучаться и заниматься спортом учащимся, не требуя дополнительных расходов на поиск и аренду спортивных сооружений вне школы. Это позволяет сэкономить деньги на организации спортивной инфраструктуры. Возрастают возможности масштабирования при котором школы обычно имеют достаточное количество учащихся, чтобы сформировать несколько спортивных классов, что позволяет эффективнее распределить финансовые ресурсы на оборудование, тренерский состав и другие необходимые компоненты. В образовательных школах уже есть учителя, их зарплаты, а также необходимые образовательные программы и структуры. Создание спортивных классов позволяет эффективнее использовать эти ресурсы путем интеграции спортивной и образовательной деятельности. Спортивные классы не только способствуют физическому развитию учащихся, но также могут иметь положительный вклад в учебный процесс. В целом, реализация концепции спортивных классов на базе образовательных школ позволяет эффективно использовать финансовые ресурсы, создавая условия для занятий спортом и обучения, способствуя физическому и интеллектуальному развитию учащихся, а также снижая затраты на дополнительные спортивные объекты и услуги.

Безусловно организация спортивных классов на базе образовательного учреждения должна идти параллельно с организацией современной системы образования и должна быть встроена в общую структуру образовательного учреждения. Необходимо учитывать его цели, ценности и образовательные стандарты. Это позволит обеспечить связь и взаимодействие между спортивной и учебной деятельностью, что является важным фактором для комплексного развития учащихся.Организация спортивных классов на базе образовательного учреждения обеспечивает доступность для всех учащихся. Все ученики могут получить доступ к

спортивным возможностям, независимо от своего уровня подготовки, финансовых возможностей или физических особенностей. Это содействует принципу инклю–зивного образования. Организация спортивных классов должна быть ориентирована на комплексное развитие учащихся. Необходимо предусмотреть широкий спектр видов спорта и физических активностей, а также разнообразные методы обучения и тренировок. Это поможет учащимся развивать физические, психологические и социальные навыки, тем самым поддерживая их общее благополучие и требует профессионального подхода со стороны педагогов и тренеров. Они должны быть компетентными, обладать знаниями и навыками в области спортивной подготовки и педагогики.

Концепция спортивных классов в образовательных учреждениях представляет собой программу, которая объединяет обучение и тренировки спортивных навыков. Она направлена на развитие физических качеств и спортивного потенциала учащихся. Важно осуществлять подготовку тренеров, которые обладают не только нужными спортивными знаниями и опытом, но и педагогическими навыками. Они должны уметь обучать и мотивировать учащихся, создавать безопасную и поддер–живающую обстановку. Программа спортивных классов должна предусмат-ривать не только тренировки по выбранному виду спорта, но и развитие физических качеств (силы, выносливости, гибкости), координации движений, а также знания о здоровом образе жизни и правильном питании. Учащиеся должны иметь возможность участвовать в спортивных классах, не теряя ценных школьных уроков. Для этого можно предусмотреть гибкое расписание, позволяющее комбинировать учебу и тренировки. Важно создать условия, чтобы учащиеся чувствовали себя мотивированными и получали признание за свои спортивные достижения. Это может быть достигнуто через проведение внутренних и внешних соревнований, награды и поощрения. Спортивные классы должны быть интегрированы в общую систему образования, чтобы учащиеся могли получить качественное образование наравне с остальными.

Реализация концепции спортивных классов требует сочетания организацион-ных и педагогических усилий и может принести значительные пользу для физического и развития учащихся. Важно разработать комплексную программу, которая объединяет как учебный материал, так и тренировки спортивных навыков. Программа должна быть структурированной, целенаправленной и адаптированной к возрасту и способностям учащихся. Она может включать различные виды спорта, физическую подготовку, правила и технику игр, а также элементы теории спорта. Для реализации программы спортивных классов требуются опытные и квалифицированные тренеры, способные эффективно обучать и мотивировать учащихся. Регулярная оценка и мониторинг прогресса учащихся являются важной частью реализации программы спортивных классов. Это позволяет выявить достижения, проблемы и потребности учащихся, а также вносить корректировки в программу обучения и тренировок. Реализация концепции спортивных классов требует согласованной работы всех заинтересованных сторон – администрации учебного заведения, тренеров, учащихся и их родителей. Она должна быть основана на понимании важности и преимуществах спорта для физического, психологического и социального развития учащихся.

Концепция организации спортивных классов на базе общеобразовательных школ позволит создать благоприятные условия для развития спортивных талантов и достижения высоких результатов:

1. Спортивные классы предоставят возможность для учащихся, проявляющих интерес к спорту, получить специализированную спортивную подготовку. Она включает тренировочные занятия, развитие техники и тактики, физическую подготовку и все остальные моменты, необходимые для успешного обучения.

2. Сочетание процесса обучения и тренировки в спортивных классах позволит учащимся эффективно развиваться в области спорта и получать общешкольное образование. Дети могут одновременно заниматься спортом и получать полноценное образование.

3. Спортивный класс предоставит возможность интеграции образования и спорта. Ученики будут изучать теоретические аспекты своего выбранного вида спорта, например, физиологию, биомеханику, психологию спорта и т.д. а это будет способствовать более глубокому пониманию и развитию высокого уровня предметных знаний.

Все эти аспекты требуют систематической научно–методической работы, которая включает в себя исследования, разработку и адаптацию методик, оценку эффективности и постоянное обновление образовательной программы.

Список литературы:

1. Передельский А.А. Спорт в контексте философского познания // Проблемы и перспективы спортивной науки: Сборник трудов Всероссийского научно–исследовательского института физической культуры и спорта, 15–16 декабря 2008г./ – М: Советский спорт, – 2008.– С.61–62.

2. Лубышева Л.И. Спортивная культура в школе.– М.: НИЦ «Теория и практика физической культуры и спорта», 2006. – 174 с.

3. Лубышева Л.И. Феномен спортивной культуры в аспекте методологического анализа // Теория и практика физической культуры и спорта – 2009. – № 3 – С. 10–13.

4. Бальсевич В.К. Спортивный вектор физического воспитания в российской школе (монография) – М.: НИЦ «Теория и практика физической культуры и спорта», 2006. – 112с., ил.

5. Бальсевич В.К. Очерки по возрастной кинезиологии человека (текст) / В.К.Бальсевич. – М.: Советский спорт, 2009.– 220с.

6. Батракова И.С. Теоретические основы организации педагогического процесса в современной школе: Автореф. дис .... Д.п.н. – СПб.– 1995. – 37 с.

7. Безруких М.М. Школьные факторы риска и здоровья детей / Магистр. 1999. – № 3 .– С. 30–39.

8. Дети России Образованны и Здоровы: материалы 3 Всероссийской научно–практической конференции г. Воскресенск ,7–8 декабря 2006 г. – М.– 2005. – 156 с.

9. Лубышева Л.И., Магин В.А. Концепция модернизации процесса профессиональной подготовки специалиста по физической культуре и спорту // Теория и практика физической культуры – 2003.– №12 – С. 13–16.

10. Образование в области здоровья и укрепление здоровья среди детей, подростков и молодежи в России». Материалы Всероссийского Форума по политике в области общественного здоровья, /под редакцией А.К.Демина, И.А.Деминой. – Москва: 1999 – 256 с.

УДК 373.31

РАЗВИТИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНЫХ ИНТЕРЕСОВ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ В ПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Корнева Виктория Викторовна
педагог– исследователь, учитель начальных классов
КГУ «Общеобразовательная школа №4
отдела образования акимата города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: vika.korneva.78@bk.ru

Соколова Любовь Владимировна
педагог– эксперт, учитель начальных классов
КГУ «Общеобразовательная школа №4
отдела образования акимата города Костаная»

управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: lyuba_luba_sokolova@mail.ru

Аннотация

Статья раскрывает важность проектной деятельности, как одной из наиболее востребованных образовательных технологий, ведь установки современного образования: «Научить детей учиться». Проектная деятельность, которая рассматривается, как обоснованное продолжение главного направления системы обучения, связанного с переводом умений в навыки, развитием образного мышления ученика и использованием полученных навыков в реальной жизни. В начальной школе использование метода проектной деятельности способно существенно повысить результативность обучения, увеличить мотивацию и заинтересованность учащихся. Поэтому, такая форма организации работы, как проектная деятельность детей представляет особый интерес в аспектах: развитие познавательной активности младших школьников.

Ключевые слова: *проектная деятельность, познавательные способности, развитие, младший школьник, результат.*

Аңдатпа

Мақаладағы қазіргізаманғыбілім беруде ең көп сұранысқа ие білім беру технологияларының бірі «Балаларды оқуға үйрету» жобалық қызметтің маңыздылығын аша түседі. Оқыту жүйесінің негізгі бағытының негізделген жалғасы ретінде қарастырылатын жобалық іс–шаралардағыларды машықтарға ауыстырумен, оқушының бейнелі ойлауын дамытумен және алынған дағдыларды нақты өмірде қолданумен байланысты. Бастауыш мектепте жобалық іс–әрекет әдісін қолдану оқытудың тиімділігін едәуір арттырады, оқушылардың ынтасы мен қызығушылығын арттырады. Сондықтан балалардың жобалық іс–әрекеті сияқты жұмысты ұйымдастырудың бұл формасы бастауыш сынып оқушыларының танымдық белсенділігін дамыту аспектілерінде ерекше қызығушылық тудырады.

Түйінді сөздер: *жобалық іс–әрекет, танымдық қабілеттер, даму, кіші оқушы, нәтиже.*

Abstract

The importance of project activities are shown in the article as one of the most popular educational technologies, because the settings of modern education are: “Teach children how to learn.” Project activity, which is considered as a reasonable continuation of the main direction of the educational system, associated with the converting skills into skills, the development of student’s imaginative thinking and the use of acquired skills in real life. The use of the project activity method can significantly improve learning outcomes in primary school, increase the motivation and interest of students. Therefore, this form of work organization, such as children’s project activities, is of particular interest in the following aspects: the development of cognitive activity of younger schoolchildren.

Key words: *project activity, cognitive abilities, development, junior schoolchild, result.*

Сложные и противоречивые процессы, происходящие в современном обществе, выдвигают проблемы обеспечения новых подходов к организации познавательной деятельности детей младшего школьного возраста. Новые формы в системе начального образования должны создавать благоприятные условия для реализации педагогической инициативы, внедрения научных разработок, воплощение принципов обновленного содержания образования.

Модернизация содержания начального образования – важный фактор развития системы образования в целом. Значимым представляется то, чтобы педагоги со всей ответственностью относились к планированию проектной деятельности и умели мотивировать познавательную активность детей младшего школьного возраста. Поэтому проектная деятельность в работе образовательного учреждения – требование времени, направленное на обеспечение адекватности учебно–воспитательного процесса и его результатов в соответствии с современными запросами общества.

Проектная деятельность в начальной школе сегодня стала важным фактором в развитии всей системы образования. Образовательные учебные заведения с целью совершенствования учебно–воспитательного процесса используют специализированные программы, альтернативные методики и наследие выдающихся педагогов. Путем инновационных подходов к содержанию и форм методической деятельности, в

частности, через внедрение проектного метода в деятельности образовательного учреждения реализуются актуальные задачи и рост профессионального мастерства педагогов современных учебных заведений.

Целевым ориентиром проектной деятельности является направление учебно–познавательного процесса младших школьников на результат, который они достигают при решении какой–либо значимой проблемы. В начальной школе использование метода проектной деятельности способно существенно повысить результативность обучения, увеличить мотивацию и заинтересованность учащихся, способствовать развитию навыка работы в команде, умения слушать других и аргументировать собственную точку зрения. Поэтому, такая форма организации работы, как проектная деятельность детей представляет особый интерес в аспектах: развитие познавательной активности младших школьников, их самостоятельности, поисковой деятельности учащихся и др.

Метод проектов, как важнейшая составляющая проектной деятельности, не является принципиально новым в мировой педагогике, поскольку зародился в 20–х годах прошлого века в США. Он также был назван методом проблем и связан с идеями гуманистического направления в философии и образовании, разработанными американским философом и педагогом Джоном Дьюи, который предложил строить обучение на активной основе, через соответствующую деятельность ребенка, в соответствии с его личными интересами. [1]

Популярность метода проектов обусловлена тем, что в силу своей дидактической сущности он позволяет решать задачи развития творческих возможностей учащихся, умений самостоятельно конструировать свои знания и применять их для решения познавательных и практических задач, добывать и анализировать необходимую информацию.

Метод проектов – это комплексный обобщающий процесс рационального сочетания репродуктивной и продуктивной деятельности, позволяющий комбинировать и соединять формальные знания с практическим опытом .Он основан на понимании роли личности ребенка в системе развития и «его активности, самостоятельности, эмоциональной отзывчивости к окружающему миру, творческого потенциала».

Проектная деятельность включает в себя множество понятий: проект, метод проектов, структура проекта, проектирование, проектная технология, технология проектной деятельности, проектная педагогическая технология, технология проектирования, прогнозирование, конструирование, моделирование, исследование, планирование, рефлексия, процедуры оценки эффективности проекта и др. Проект – «камень, брошенный вперёд» – самостоятельная и коллективная творческая завершенная работа или специально организованный взрослым и выполняемый детьми комплекс действий, имеющий социально значимый результат, завершающийся созданием творческих работ В тоже время термин «проектная деятельность» можно рассматривать не только с точки зрения целей, содержания и характеристик (особенностей) деятельности, но и с точки зрения субъекта в ней участвующего. Так, для педагога это интегративное дидактическое средство развития, обучения и воспитания, которое позволяет вырабатывать и развивать специфические умения и навыки проектирования и исследования у обучающихся, а именно учить:

– проблематизации (рассмотрению проблемного поля и выделению подпроблем, формулированию ведущей проблемы и постановке задач, вытекающих из этой проблемы);

– целеполаганию и планированию содержательной деятельности ученика;

– самоанализу и рефлексии (результативности и успешности решения проблемы проекта);

– представлению результатов своей деятельности и хода работы;

– презентации в различных формах, с использованием специально подготовленный продукт проектирования (макета, плаката, компьютерной презентации, чертежей, моделей, театрализации, видео, аудио и сценических представлений и др.);

– поиску и отбору актуальной информации и усвоению необходимого знания;

– практическому применению школьных знаний в различных, в том числе и нетиповых, ситуациях;

– выбору, освоению и использованию подходящей технологии изготовления продукта проектирования;

– проведению исследования (анализу, синтезу, выдвижению гипотезы, детализации и обобщению).[2]

Если же рассматривать проектную деятельность со стороны обучающегося, то это возможность максимального раскрытия его творческого потенциала. Эта деятельность дает учащимся возможность проявить себя, попробовать свои силы, приложить свои знания, принести пользу, показать публично достигнутый результат. Это деятельность, направленная на формирование и развитие познавательного интереса.

Младший школьный возраст – это тот период, в который происходит развитие школьной мотивации, от которой зависит уровень и содержание познавательных интересов. Познавательный интерес и желание овладеть необходимыми знаниями у младших школьников появляется под влиянием учителя, что способствует нарастанию потребности в новых знаниях. Если в начальной школе складываются устойчивые познавательные интересы, то они оказывают решающее влияние на ход дальнейшего обучения ребенка. Устойчивое позитивное отношение младших школьников к учению и познанию во многом определяется успешным развитием и качеством содержания самой учебной деятельности, обеспечивающей переход от познавательной потребности к развитию познавательных интересов.

Для формирования познавательного интереса учителю необходимо усовершенствовать приемы и методы, которые обеспечивают активную, самостоятельную теоретическую и практическую деятельность младших школьников в учебно–познавательном процессе. Эффективность использования того или иного метода обучения определяется успешностью приобретения учащимися знаний, умений и навыков, а также формированием их познавательных способностей. Прежде всего, это нестандартные формы организации урока. Основными переживаниями младшего школьника на уроках должны быть радость и интерес.[3]

В своем развитии познавательный интерес проходит последовательные стадии, которые можно определить как любознательность, познавательный интерес и теоретический интерес. В младшем школьном возрасте на смену преобладающих вопросов «Что это?» и «Почему» приходят: «Для чего?» и «Как?». Характерной особенностью обозначенного возрастного периода выступают познавательные интересы, которые выражаются во внимательном наблюдении за определенным процессом, рассматривании того или иного объекта или явления, в стремлении узнать у взрослых их причины и особенности, в самостоятельном поиске интересующей информации.[4]

Среди наиболее распространённых методов и приёмов развития познавательного интереса выделяют следующие: создание ситуаций успеха,

проектный метод, использование ИКТ, игровой метод, метод создания эмоционально–нравственной ситуации и др.

Ведущую роль в формировании и развитии познавательного интереса у детей младшего школьного возраста играют педагогические средства, которые используются в образовательном процессе в виде инструмента деятельности педагога и обучающихся для достижения поставленных целей развития, воспитания и обучения. Среди разнообразия средств работы с младшими школьниками, используемых в школьном образовании, наиболее эффективным является проектная деятельность.

Основываясь на личностно–ориентированный подход к обучению и воспи–танию, проектная деятельность являться основным условием развития познава–тельного интереса младших школьников. Проектная деятельность способствует развитию любознательности к различным областям знаний, формированию навыков сотрудничества, практических умений и в целом формированию познавательного интереса.

Проектная деятельность позволяет организовать обучение так, чтобы через постановку проблемы организовать мыслительную деятельность учащихся, развивать их познавательный интерес итворчески подходить к результатам работы. Проекты все чаще рассматривают как метод обучения, при котором учащиеся приобретают знания и умения в процессе планирования и выполнения постепенно усложняющихся практических заданий – проектов. [6]

При таком построении проектной деятельности учащиеся оказываются в различных жизненных ситуациях, сталкиваются с затруднениями, преодолевают их посредством новых знаний, которые нужно самостоятельно добывать для достижения поставленной цели.

В процессе обучения проектная деятельность, во–первых, обеспечивает более полноценное усвоениеучебных ситуаций и действий, контроля и оценки; во–вторых, принятиевнешне заданных учебных целей. Специфической особенностью проектной деятельности является ее активизирующее влияние наразвитиетворческой направленности личности и обеспечениетворческого характераосвоения действии-тельности.

Одним из наиболееэффективных способов развития познавательного интереса оказывается использование проектной деятельности в работе с младшими школьниками, так как у детей данного возраста наблюдается достаточный уровень сформированности психических процессов, им присущи познавательная и творческая активность, и такой уровень устойчивости интересов и внимания, что делает возможным применение элементов проектной деятельности в качествесред-ствафомирования опыта трудовой деятельности младших школьников.

Проектная деятельность младших школьников представляет собой деятель-ность, в процессе которой дети приобретают опыт жизнедеятельности посредством планирования и выполнения постепенно усложняющихся практических заданий – проектов. Используя проектную деятельность, педагог может реализовывать ряд педагогических принципов при взаимодействии ребенка с окружающим миром: мотивацию, сотрудничество детей и взрослых, самодеятельность, с учетом возрастных и индивидуальных особенностей, осуществлять деятельностный подход, отражать субъективную позицию ребенка в педагогическом процессе.[7]

В процессепроектной деятельности дети сталкиваются с рядом трудностей: намечать ведущие и текущие (промежуточные) цели и задачи; искать пути их решения, выбирая оптимальные при наличии альтернативы; осуществлять и аргумен-тировать выбор; предусмотреть последствия выбора; действовать самостоятельно (без подсказки); сравнивать полученное с требуемым; корректировать деятельность с

учетом промежуточных результатов; объективно оценивать процесс (саму деятельность) и результат проектирования. Эти трудности могут быть преодолены в процессеработы с детьми при правильной организации проектной деятельности педагогом на каждом из ее этапов.

Организацию проектной деятельности младших школьников можно рассматривать как процесс приведения деятельности учащихся из дифференцированных частей в определенную целостную структуру, которая обеспечит достижениемаксимально возможного полезного эффекта от реализации этой деятельности с учетом конкретных условий.[8]

Подводя итог всему вышесказанному, хотим отметить, что существует множество подходов к определению понятия «проектная деятельность». В педагогической литературе проектная деятельность рассматривается в различных значениях: как метод обучения, как форма обучения, как вид учебной деятельности, как средство управления познавательной деятельностью, как средство организации самостоятельной работы учащихся.

Однако, наиболее точным и полным, нанаш взгляд, является определение Н.Ю. Пахомовой: «проектная деятельность – это совместная учебно–познавательная, творческая или игровая деятельность учащихся, имеющая общую цель, согласованные методы, способы деятельности, направленные надостижение общего результата деятельности». [9.10].

Список литературы:

1. Амонашвили Ш.А., Загвязинский В.И. Паритеты, приоритеты и акценты в теории и практике образования // Педагогика. – 2000. – № 2. – С. 14–16.

2. Никитина И.В. Проектная деятельность как средство организации образовательной среды: Дис. ... канд. пед. наук. – М., 2008. – 213с.

3. Баннов И.И. Проектирование как условие развития личностных качеств старших школьников: Дисс. ... канд. псх. наук. – М., 1998. – 175 с.

4. Абдуллоева С.Ш. Формирование познавательных интересов у слабоуспевающих школьников: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – Курган–Тюбе, 2009. – 25 с.

5. Абульханова–Славская К.А. Деятельность и психология личности. – М.: Наука. – 1980. – 335 с.

6. Бакарева А.С. Развитие познавательных интересов младших школьников (На материале природоведческих дисциплин): Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – Курган, 1996. – 21с.

7. Матяш Н.В., Симоненко В.Д. Проектная деятельность младших школьников: Книга для учителя начальных классов. – М.: Вентана–Граф, 2004.

8. Корсун Р.П. Методические пути формирования познавательных интересов младших школьников (на материале изучения материалов об исторических личностях) // Клио. – 1997. – №3. – С.236–243.

9. Попова С.В. Проектная деятельность в начальных классах : методическое пособие. – Борисоглебск : Борисоглебский гос. пед. ин–т, 2009.–23с.

10. Сластенин В. А., Подымова Л.С. Педагогика: Инновационная деятельность. – М.: Магистр, 1997. – 224 с.

УДК 371.3

ПРОЕКТНО–ОРИЕНТИРОВАННОЕ ОБУЧЕНИЕ КАК ОДИН ИЗ ПОДХОДОВ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Косимов Отабек Абдисалимович
магистрант университета Пучон
г. Ташкент, Узбекистан
E–mail: otakasimov1980@gmail.com

Аннотация

В статье рассматривается роль проектно–ориентированного обучения (PBL) в современном образовании, акцентируя внимание на его способности стимулировать активное участие и критическое мышление. А также подчеркивается, как PBL способствует развитию необходимых навыков и компетенций у будущих педагогов, обеспечивая их подготовку к эффективному преподаванию в динамично меняющемся образовательном ландшафте.

Ключевые слова: *проектно–ориентированное обучение, активное участие в проекте, междисциплинарность, развитие навыков командного взаимодействия и коммуникация, использование кейс–стади в PBL, студентоцентричный образовательный опыт.*

Аңдатпа

Бұл мақалада белсенді қатысу мен сыни ойлауды ынталандыруқа білетіне баса назар аудара отырып, заманауи білім берудегі жобалық оқытудың (PBL) рөлі қарастырылады. Сондай–ақ ол PBL болашақ мұғалімдердің маңызды дағдылары мен құзыреттіліктерін дамытуға, олардың динамикалық өзгеретін білім беру ландшафтында тиімді оқытуға дайын болуын қамтамасыз етуге қалай ықпалететінін көрсетеді.

Түйінді сөздер: *жобалықоқыту, жобағабелсендіқатысу, пәнаралықбайланыс, топтықжұмыс пен коммуникативтідағдылардыдамыту, PBL–де кейстерділайдалану, студентке бағытталғанбілім беру тәжірибесі.*

Abstract

This article examines the role of project–based learning (PBL) in modern education, focusing on its ability to stimulate active participation and critical thinking. It also highlights how PBL contributes to the development of essential skills and competencies in future educators, ensuring they are prepared to teach effectively in a dynamically changing educational landscape.

Key words: *project–based learning, active participation in the project, interdisciplinarity, development of teamwork and communication skills, use of case studies in PBL, student–centered educational experience.*

В современном мире, который характеризуется быстрыми технологическими и социальными изменениями, важность инновационных подходов в образовании становится все более очевидной. Проектно–ориентированное обучение (Project–BasedLearning, PBL) выступает как один из ключевых методов в педагогическом образовании, направленный на интеграцию академических знаний и практических навыков, что необходимо для подготовки эффективных и адаптируемых учителей. Эта статья исследует основные аспекты PBL и его роль в инновационном развитии педагогического образования.

Исторический контекст и философские основы PBL

*Влияние философии Джона Дьюи.*Философия Джона Дьюи о проектно–ориентированном обучении, акцентирующая важность опыта и активного участия в образовательном процессе, заложила основу для методов обучения, фокусирующихся на практическом применении знаний и развитии критического мышления. Эти принципы способствуют не только глубокому усвоению учебного материала, но и развитию жизненно важных навыков, таких как решение проблем, командная работа и адаптивность, формируя более эффективные и адаптируемые образовательные системы. [1]

Развитие PBL в образовательной практике. Проектно–ориентированное обучение, исходя из прогрессивных идей Джона Дьюи, эволюционировало от теоретической концепции до широко используемой педагогической стратегии, акцентирующей на критическом мышлении и решении реальных проблем. Со временем, PBL адаптировался к различным образовательным уровням и дисциплинам, обогащаясь интеграцией цифровых технологий, что сделало его более гибким и доступным для широкого круга образовательных учреждений. Сегодня PBL является ключевым элементом в образовании, способствующим развитию навыков, необходимых для успешной адаптации в современном мире, и продолжает расширять границы традиционного обучения, делая его более практически ориентированным и связанным с реальной жизнью. [1]

Основные характеристики проектно–ориентированного обучения

Акцент на решении реальных проблем. Проектно–ориентированноеобучение – уникальнотем, что центрируется вокруг решения реальных проблем, что повышает практическую значимость образования и вовлекает студентов в активное применение теоретических знаний. Этот подход способствует развитию критического мышления и профессиональных навыков, поскольку студенты анализируют информацию, оценивают альтернативы и принимают обоснованные решения в условиях, имитирующих реальную профессиональную среду. Работа над проектами, связанными с реальными задачами и взаимодействие с профессионалами из разных сфер, обогащает обучение, делая его более релевантным и эффективным для подготовки студентов к требованиям современного мира.

Активное участие учащихся и их роль в обучении. Проектно–ориентированное обучение ставит учащихся в центр образовательного процесса, активизируя их роль в поиске знаний и решении проблем, что способствует развитию самостоятельности и личной ответственности. Этот подход подразумевает активное сотрудничество с одноклассниками и учителями, улучшая коммуникативные навыки и способность работать в команде. PBL эффективно готовит студентов к будущей профессиональной жизни, развивая критическое мышление и умение принимать самостоятельные решения в сложных ситуациях.

*Междисциплинарный подход и командная работа.*Проектно–ориентированное обучение объединяет междисциплинарный подход и командную работу, создавая мощный образовательный синергизм. Междисциплинарность в PBL позволяет учащимся интегрировать знания из различных областей для решения реальных проблем, что улучшает их понимание междисциплинарных связей и приложение знаний в реальном мире. Командная работа же в рамках PBL включает в себя совместное решение задач, развитие коммуникативных навыков и способность работать с разными точками зрения и стратегиями. Таким образом, сочетание этих двух элементов в PBL готовит студентов к сложным профессиональным вызовам, развивая в них гибкость мышления и умение эффективно работать в команде. [2]

PBL в контексте инновационного развития педагогического образования

*Подготовка педагогов к современным образовательным вызовам.*Подготовка педагогов к современным образовательным вызовам в рамках проектно–ориентированного обучения имеет решающее значение для формирования учителей, способных адаптироваться и эффективно реагировать на динамично меняющуюся образовательную среду. PBL предоставляет будущим педагогам уникальную возможность развивать и применять инновационные методы и подходы в обучении, что является ключом к успешной работе в современной образовательной сфере. [3]

Во–первых, PBL учит педагогов интегрировать междисциплинарные знания и навыки в учебный процесс, что важно для развития у учащихся способности видеть связи между различными предметами и применять знания в комплексных жизненных ситуациях. Это особенно актуально в контексте современного образования, где требуется гибкость и способность быстро адаптироваться к новым вызовам и технологиям.Во–вторых, PBL фокусируется на развитии у педагогов навыков эффективной командной работы и коммуникации, что является неотъемлемой частью современной образовательной практики. Будущие учителя учатся работать в коллаборативной среде, обмениваться идеями и стратегиями, что способствует созданию более инклюзивного и динамичного образовательного процесса.

Таким образом, PBL подготавливает педагогов к современным образовательным вызовам, обеспечивая их необходимыми знаниями, навыками и компетенциями для успешной профессиональной деятельности в динамично меняющемся мире образования.

*Развитие ключевых навыков 21–го века.*Проектно–ориентированное обучение играет значительную роль в развитии ключевых навыков 21–го века, обеспечивая комплексный подход к обучению, который превосходит традиционное запоминание информации. Этот метод погружает учащихся в активный процесс обучения, где они становятся инициаторами исследований и творцами знаний, учатся работать в команде и эффективно общаться. [4] В процессе работы над реальными проектами студенты не только углубляют свое понимание предметных областей, но и развивают критическое мышление, креативность и способность к решению проблем. Это подготавливает их к современной профессиональной среде, требующей адаптивности, гибкости и непрерывного обучения, что делает PBL ценным инструментом в формировании умений и навыков, необходимых для успешной жизни и карьеры в современном мире.

Использование технологий в PBL. Использование технологий в проектно–ориентированном обучении трансформирует образовательный процесс, делая его более интерактивным, доступным и эффективным. В PBL технологии служат не только средством для сбора информации и исследований, но и платформой для совместной работы, обмена идей и создания проектов. Они обогащают учебный опыт учащихся, позволяя интегрировать цифровые инструменты и медиа в проекты, что способствует развитию цифровой грамотности и технологических навыков. [5] Также технологии в PBL облегчают взаимодействие с внешним миром, предоставляя студентам доступ к экспертам, ресурсам и сообществам за пределами учебного заведения. Это расширяет границы традиционного класса и способствует созданию более глобальной и вовлеченной образовательной среды, подготавливая учащихся к эффективной работе в современном, технологически ориентированном мире.

Примеры применения PBL и анализ эффективности

*Исследования и кейс–стади.*В проектно–ориентированном обучении исследования и кейс–стади являются центральными компонентами, обеспечивающими глубину и реалистичность учебного процесса. Они позволяют студентам погружаться в конкретные ситуации, анализируя и решая проблемы, схожие с реальными жизненными вызовами. Использование кейс–стади в PBL дает учащимся возможность исследовать различные аспекты проблемы из нескольких перспектив, развивая при этом критическое мышление, умение делать обоснованные выводы и принимать решения. Эти методы также способствуют развитию аналитических навыков, так как студенты работают с реальными данными и сценариями, применяя теоретические знания на практике. В то же время, исследования в рамках PBL поддерживают активное обучение, поскольку студенты самостоятельно собирают, анализируют информацию и создают основанные на ней решения. [6] Такой подход делает обучение более захватывающим и значимым, предоставляя студентам возможность применять свои знания в контекстах, близких к реальным профессиональным ситуациям.

Сравнение с традиционными методами обучения. Проектно–ориентированное обучение представляет собой контраст по отношению к традиционным методам обучения, внося существенные изменения в подход к образовательному процессу. В отличие от традиционных методов, где акцент делается на прямой передаче знаний от учителя к ученику и их последующем заучивании, PBL ориентирован на активное участие студентов в образовательном процессе, где они сами исследуют, анализируют и применяют знания для решения реальных задач. [7]

В традиционных методах обучения учебный процесс часто строится вокруг лекций и стандартизированных тестов, что может приводить к пассивному запоминанию информации без глубокого понимания предмета. В PBL, напротив, студенты активно участвуют в создании своего образовательного опыта, работая над

междисциплинарными проектами, что способствует более глубокому осмыслению и усвоению знаний.

Другая ключевая особенность PBL по сравнению с традиционными методами – это развитие навыков, необходимых для 21–го века, таких как критическое мышление, решение проблем, коммуникативные навыки и способность работать в команде. В то время как традиционные методы могут сосредоточиваться в большей степени на индивидуальных достижениях и усвоении конкретных фактов, PBL поощряет командную работу, творчество и инновационное мышление.

Кроме того, PBL интегрирует использование современных технологий в учебный процесс, что делает обучение более актуальным и привлекательным для современных студентов, в то время как традиционные методы могут не в полной мере использовать потенциал цифровых инструментов и ресурсов.[8]

Таким образом, проектно–ориентированное обучение предлагает более динамичный, вовлекающий и практико–ориентированный подход к образованию по сравнению с традиционными методами, подчеркивая важность активного участия студентов в процессе обучения и развития комплексных навыков.

Проблемы, вызовы и возможности для дальнейшего развития реализации PBL в образовательной системе

Адаптация учебных программ. Адаптация учебных программ в контексте проектно–ориентированного обучения требует тщательного переосмысления традиционных образовательных подходов и интеграции новых стратегий, нацеленных на активное и практическое взаимодействие студентов с учебным материалом. В этом процессе ключевым является переход от стандартизированных лекций и экзаменов к более гибким и интерактивным методам, которые стимулируют студентов к самостоятельным исследованиям, критическому мышлению и коллаборации. Учебные программы, адаптированные для PBL, часто включают комплексные проекты, связанные с реальными проблемами и ситуациями, что требует от педагогов разработки междисциплинарных заданий и оценки, ориентированной на процесс и конечный результат работы студентов.[9] Эта адаптация также подразумевает большую гибкость в учебных планах, учитывая индивидуальные интересы и потребности студентов, а также интеграцию современных технологий для расширения возможностей обучения и исследования. В целом, адаптация учебных программ под PBL направлена на создание более динамичного, студентоцентричного образовательного опыта, который подготавливает студентов к решению сложных задач в реальной жизни и развитию важных профессиональных навыков.

Интеграция с другими инновационными методами обучения. Интеграция инновационных образовательных методов в проектно–ориентированное обучение значительно усиливает его эффективность, обогащая процесс обучения современными технологиями и интерактивными подходами. Использование информационных технологий, включая веб–платформы и облачные сервисы, расширяет возможности студентов для исследований и сотрудничества, а применение данных и аналитики усиливает персонализацию обучения и обратную связь. Внедрение виртуальной и дополненной реальности, а также обучение через игры и социальные медиа, делает учебный процесс более погруженным и мотивирующим, стимулируя активное участие учащихся. Такая интеграция поддерживает развитие ключевых навыков у студентов, подготавливая их к успешной адаптации в динамично меняющемся мире.[5,10]

Подводя итог, мы можем сказать, что проектно–ориентированное обучение (PBL) представляет собой мощный инструмент в современной педагогической практике. Этот подход не только обогащает процесс обучения, делая его более динамичным и вовлекающим, но и способствует развитию ценных навыков у будущих педагогов, таких как критическое мышление, междисциплинарное взаимодействие и

готовность к непрерывному самообучению. PBL эффективно подготавливает учителей к преподаванию в условиях постоянно меняющегося образовательного ландшафта, позволяя им адаптироваться к новым вызовам и технологическим трендам. Таким образом, проектно–ориентированное обучение является не просто инновационным методом, но и ключевым компонентом в стратегии подготовки педагогов, готовых вести образовательный процесс в XXI веке.

Списоклитературы:

1. Bell S. Project–based learning for the 21st century: Skills for the future. // A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas, 2010, no. 83(2), pp. 39–43. URL; https://doi.org/10.1080/00098650903505415

2. Гансуар К.Д., Неретина Е.А., Корокошко Ю.В. Опыт проектно–ориентированного обучения и организации командной работы студентов вуза // Интеграция образования. 2015. – Т. 19.– № 2. – С. 22−30.

3. Л.А.Евстратова., Н.В.Исаева., О.В.Лешукова., Проектное обучение. Практики внедрения в университетах. М.: Сколково, 2018. – 152 с

4. Гергерт Д.В., Артемьев Д.Г. Практика внедрения проектно–ориентированного обучения в вузе// Университетское управление: практика и анализ. 2019. Т. 23 (4). С. 116–131.

5. Губаренко И.В., Городова Д.В. Интерактивные технологии обучения в формировании профессиональной компетентности специалиста нового времени // Наука. Искусство. Культура. **–** 2013. – № 2. – С. 209–214.

6. Швец И.М., Дятлова К.Д., Синицына Ю.В., Стручкова И.В., Колпаков И.А. Проектно–ориентированное обучение как инструмент формирования исследовательских навыков студентов–биологов // Вестник Нижегородского университета им. Лобачевского. Серия: Социальные науки, 2021/ – №2 (62). – С. 152–160.

7. Чернышева Е.И., Кубряков Е.А. Опыт реализации практико–ориентированной модели подготовки студентов педагогических вузов физико–математического профиля // Перспективы науки и образования. – 2018. – № 5.

8. Шулежкова С. Г., Максимова А. М. Проектный метод преподавания и гуманитарные дисциплины – две вещи несовместные? // Перспективы науки и образования. 2019. – № 1 (37). – С. 108–119.

9.Ступницкая М.А. Новые педагогические технологии: организация и содержание проектной деятельности учащихся: Дистанционный курс повышения квалификации. – М.: 2016 56с.

10. Сотникова Е.Б., Моргачёва Н.В. Проектная деятельность как интерактивный метод обучения в системе школа–вуз // Современные проблемы науки и образования. – 2016. – № 4.

УДК 378.1

ИНТЕГРАЦИЯ НАУКИ И ПРАКТИКИ В РАМКАХ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ СТУДЕНТОВ ПО ХИМИИ

Космодемьянская Светлана Сергеевна
кандидат педагогических наук
доцент Казанского (Приволжского)
федерального университета, Россия
E–mail: svetlanakos@mail.ru

Аннотация

В статье приведен анализ реализации интеграции науки и практики в рамках производственной (педагогической) практики обучающихся по направлению 44.03.01 – Педагогическое образование, профиль – Химия / Химическое образование в КФУ. Определены ведущие направления реализации данного подхода в работе с обучающимися для более глубокого самоопределения и профессионального становления через формирование и дальнейшее развитие профессиональныхкомпетенций.

Ключевые слова*: практика, химия, наука, методика химии, обучающиеся, учитель, компетенция.*

Аңдатпа

Мақалада 44.03.01 – Педагогикалық білім, бейіні – Химия / ҚФУ–дағы химиялық білім бағыты бойынша студенттердің өндірістік (педагогикалық) практикасы аясында ғылым мен тәжірибенің интеграциясын жүзеге асыруға талдау жасалған. Кәсіби құзыреттіліктердің алыптастыру және одан әрі дамыту арқылы өзін–өзі тереңірек анықтау және кәсіби шыңдау үшін студенттермен жұмыс істеуде осы тәсілді жүзеге асырудың жетекші бағыттары анықталды.

Негізгі сөздер*: практика, химия, ғылым, химия әдістері, студенттер, мұғалім, құзыреттілік.*

Abstract

The article provides an analysis of the implementation of the integration of science and practice within the framework of industrial (pedagogical) practice of students in the direction 44.03.01 – Pedagogical education, profile – Chemistry / Chemical education at KFU. The leading directions for implementing this approach in working with students for deeper self–determination and professional development through the formation and further development of professional competencies have been identified.

Key words*: practice, chemistry, science, chemistry methods, students, teacher, competence.*

Введение

Актуальность нашего исследования определена актуальностью профессиональной подготовки высококвалифицированных специалистов, будущих учителей химии в соответствии с требованиями Федерального государственного образовательного стандарта. Запросы работодателя и общества, в целом, ориентированы на вполне ожидаемый образ современного учителя химии, готового полностью погрузиться в свою педагогическую профессию не на уровне окончания вуза, а уже на последних курсах обучения.

Все это ориентирует руководителей педагогических практик на применение новых, более современных и инновационных форм и форматов организации производственных практик для обучающихся. Это подразумевает поиск оптимальных вариантов адаптивных педагогических технологий по модернизации учебно–воспитательного процесса согласно учебному плану профессиональной подготовки будущего специалиста.

Методы исследования: теоретические (анализ, обобщение) и эмпирические (наблюдение, анкетирование, тестирование, опрос, педагогический эксперимент).

Методика. В ходе педагогической деятельности нами были определены и разработаны и реализованы несколько проектов. Анализ мирового педагогического опыта и анализ личного опыта руководителя педагогической практики (почти 20 лет в качестве ответственного за практики на кафедре химического образования) позволил сделать определенные выводы. Вопросами организации педагогических практик занимались в свое время О.А. Абдуллина [1], В.А. Сластенин, О.С. Гребенюк, Л.В. Загрекова, Л.В. Кильянова [2] и др.

Сама интеграция науки и практики, в принципе, не является абсолютно новым «веянием» в современной методике обучения химии, но постоянно совершенствуется через поиск инновационных и адаптивных методик и технологий (М.В. Кларин, М.С. Бургин, В..М. Полонский, М.С. Пак [3], М.М. Поташник [4] и др.).В даннойстатье мы предлагаем результаты анализа интеграции науки и практики в рамках педагогической практики студентов по химии КФУ.В ходе реализации данного проекта задействованы обучающиеся по направлению 44.03.01 – Педагогическое образование, профиль: Химия(и профиль Химическое образование).

Практическая значимость исследования состоит в возможности применения и распространения обобщенного опыта педагогической работы по интеграции науки и практики в рамках педагогической практики студентов по химии как элемента адаптивных технологий в профессиональной подготовке будущих учителей химии.

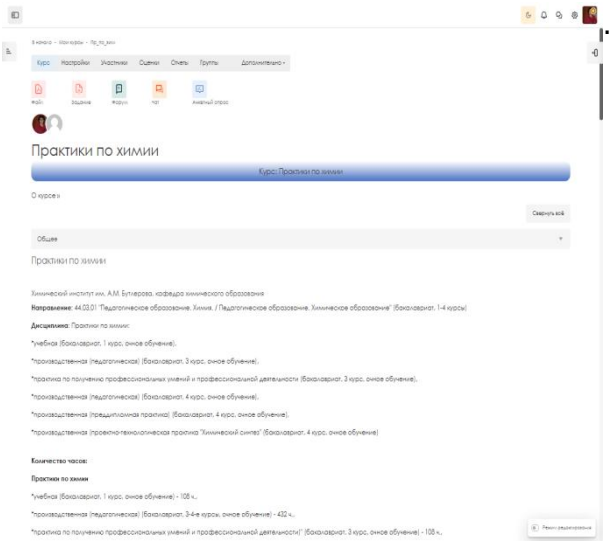
Основная часть

Наше исследование по интеграции науки и практики в рамках педагогической практики обучающихся по химии в профессиональной подготовке будущих учителей химии применяется на протяжении почти 20 лет [5; 6].

В 2023/2024 уч.г. согласно учебному плану обучающиеся по направлению 44.03.01 осваивают следующие виды практик в 1 и 2 семестрах: учебная и производственная. Согласно ФГОС ВО и программам практик для обучающихся 1–4–х курсов определены следующие типы практик: 1 семестр (педагогическая (воспитательная) практика; технологическая (проектно–технологическая) практика «Дополнительное химическое образование»; педагогическая (воспитательная) практика; педагогическая практика; педагогическая практика по профилю Химия; проектно–технологическая практика «Практикум по методике решения задач физколлоидной химии»;проектно–технологическая практика «Практикум по методике решения задач ЕГЭ по органической химии») и во 2 семестре (ознакомительная практика; проектно–технологическая практика «Практикум по методике решения задач ЕГЭ по неорганической химии»; технологическая (проектно–технологическая) практика; педагогическая (вожатская) практика; педагогическая практика по профилю Химия; педагогическая практика; проектно–технологическая практика «Химический синтез»; преддипломная практика). Есть практики выездные и стационарные, что определено местом прохождения практики.

Научная систематизация методических основ организации и проведения практик была определена в 2017 г. разработкой цифрового образовательного ресурса «Практики по химии» на платформе MOODLE, авторы – С.С. Космодемьянская и И.Д. Низамов, доценты кафедры химического образования Химического института им. А.М. Бутлерова КФУ [7], см. Рис.1.

Ежегодно руководите практик вносят изменения в данный ЦОР, в зависимости от рабочей программы дисциплины (РПД) или рабочей программы практики (РПП). Представлены файлы по общей информации по всем видам и типам практик для каждого курса, инструкции по технике безопасности для стационарных и выездных практик в зданиях КФУ и для практик в образовательных учреждениях, индивидуальные план–график, методические рекомендации для обучающихся и для руководителей практик, требования по отчетности и т.д. Организована обратная связь через чат и новостные форумы. В блоках по практикам введены задания творческого и проектного характера по формированию конкретных компетенций согласно РПД или РПП.

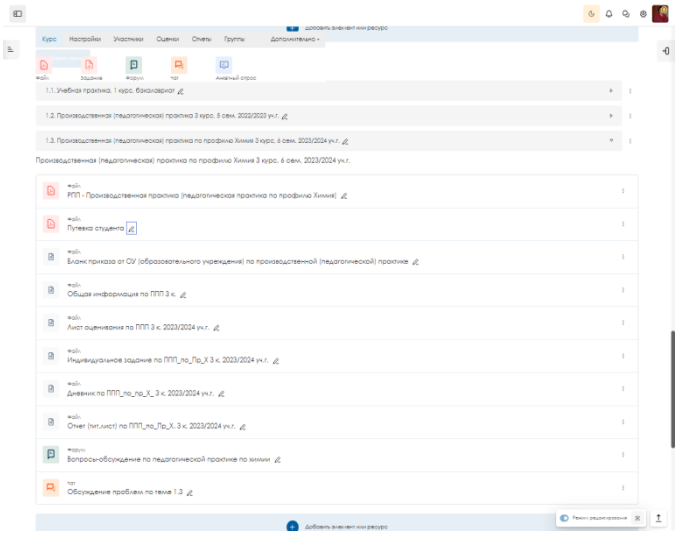

Рисунок 1. ЦОР «Практики по химии»

Остановимся на производственной (педагогической) практике. Каждый обучающийся проявляет себя как студент–практикант на протяжении 4–х недель в 8–9–х классах (3 курс) и 10–11–х классах (4 курс обучения). У каждого студента – свой класс с учетом определенного уровня обученности (8–9–е кл.) или профиля (10–11–е кл.). Первая неделя практики у обучающихся 3 курса является «условно пассивной», так необходимо понять особенности класса и отдельных учеников, выявить характерные особенности методики проведения уроков учителей–предметников в данном классе, адаптировать свою методику преподавания химии. В этот период особую роль играют консультации студентов с ведущим учителем химии и руководителем практики. Мероприятия и уроки химии в рамках практик ориентированы на определенные вектора. Например, задания педагогической практики отличаются от соответствующих заданий на 3 курсе. Студенты 4 курса представляют технологические карты уроков химии и внеклассных мероприятий, а не конспекты уроков и мероприятий, как на 3 курсе. Внеурочное мероприятие посвящено профориентационной работе по химии. Каждый студент выпускного курса представляет не просто анализ/ самоанализ урока химии или посещенного внеурочного мероприятия (как на 3 курсе), а приводит общий самоанализ своей педагогической деятельности и самоанализ проведенной работы с эксклюзивными обучающимися в рамках данного образовательного учреждения.В ходе производственных (педагогических) практик студенты проводят свои научно–методические исследования по курсовым (КР) и выпускным квалификационным работам (ВКР). Каждый студент представляет видеофрагмент урока химии или мероприятия, что позволяет в дальнейшем использовать это как часть портфолио для приема на работу в должности учителя химии.

Результаты. Анализ многолетнего исследования применения адаптивных технологий по интеграции науки и практики в рамках педагогической практики обучающихся по химии показал определенную готовность студентов к полному погружению в профессию даже в рамках непосредственного процесса вузовского обучения. Ежегодно мы отмечаем в каждой группе выпускного курса наличие студентов, совмещающих учебу (иногда уже и на 3–м курсе) и работу в качестве учителя химии. Это подтверждает правильность выбранной нами тактики и стратегии в профессиональной подготовке студентов, будущих учителей химии, и мотивирует молодое поколение на самореализацию и саморазвитие.

Заключение

Мы еще раз отмечаем неугасаемую актуальность совершенствования методики организации и проведения педагогических практик в соответствии с требованиями ФГОС и запросами социума и работодателя. Применение элементов адаптивных технологий в интеграции науки и практики в рамках педагогической практики студентов по химии необходимо в профессиональной подготовке студентов, будущих учителей химии.

Список литературы:

1. Абдуллина О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования. – 2–е изд. – М.: Просвещение, 1990. – с. 140 – 141.

2. Кильянова Л.В. Диагностика учебно–профессиональной деятельности инновационной направленности студента–практиканта / Л.В. Кильянова // Педагогическая практика в системе подготовки будущего учителя [под ред. Л.В. Загрековой]. Н. Новгород, НГПУ, 2002. – С. 57–69.

3. Пак М.С., Толетова М.К. Гуманитарный смысл педагогической практики по химии в многоуровневом образовании: Монография. СПб.: Изд–во РГПУ им. А.И. Герцена, 2008. – 79 с

4. Гребенюк О.С. Подготовка будущего учителя к инновационной педагогической деятельности / Теория обучения. М. : Изд–во ВЛАДОС–ПРЕСС, 2003. – С. 280–316.

5. Кашпуллина А.А. Формирование общепрофессиональных компетенций студентов в рамках педагогической практики по химии / А.А.Кашпуллина, С.С.Космодемьянская // Сборник тезисов Всероссийской с международным участием школы–конференции студентов, аспирантов и молодых ученых «Материалы и технологии XXI века» / Отв. ред. А.В. Герасимов. [Электронный ресурс]: сб. тезисов). – Казань: Издательский дом Маковского, 2023. – 311 с. – (с.170)

6. Космодемьянская С.С. Формирование педагогического менеджмента и самоменеджмента при подготовке учителя химии»/ Научный психолого–педагогический журнал «Казанский педагогический журнал», 6 (101), 2013. – 2014.– с.19–26.

7. Цифровой образовательный ресурс «Практики по химии» / Репозиторий КФУ. – 2017. – URL: https://edu.kpfu.ru/course/view.php?id=1853 (дата обращения 31.01.2024).

УДК 372.881.111.1

РАЗВИТИЕ РЕЧЕВЫХ НАВЫКОВ НА УРОКЕ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В 5–7 КЛАССАХ ПОСРЕДСТВОМ РАБОТЫ С ТЕКСТОМ

Кубегенова Айгерим Жанайдаровна
учитель английского языка
Школа – гимназия №3 г. Костаная
г.Костанай, Казахстан
E–mail: Turalina.90@mail.ru

Аннотация

В данной статье обоснована актуальность развития навыка чтения на уроках английского языка. Автором выделены особенности обучения чтению учащихся 5–7 классов. Описана конкретная методика формирования лексических навыков.

Ключевые слова: *чтение, работа с текстом, лексические навыки.*

Аңдатпа

Бұл мақалада ағылшын тілі сабақтарында оқу дағдыларын дамытудың өзектілігі негізделген. Автор 5–7 сынып оқушыларын оқуды оқытудың ерекшеліктерін атап өтті. Лексикалық дағдыларды қалыптастырудың нақты әдістемесі сипатталған.

Түйінді сөздер: *оқу, мәтінмен жұмыс, лексикалық дағдылар.*

Abstract

This article substantiates the relevance of the development of reading skills in English lessons. The author highlights the features of teaching reading to students in grades 5–7. A specific technique for the formation of lexical skills is described.

Key words: *reading, working with text, lexical skills.*

Язык является важнейшим средством человеческого общения, без которого невозможно существование и развития человеческого общества. Расширения и качественные изменения характера международных связей нашего государства делают иностранные языки реально востребованными в практической и интеллектуальной деятельности человека.

Понятие «чтение» Чтение – это самостоятельный вид речевой деятельности, который обеспечивает письменную форму общения. Оно занимает одно из главных мест по использованию, важности и доступности. Чтение относят к рецептивным видам речевой деятельности, поскольку оно связано с восприятием и пониманием информации, закодированной графическими знаками. В чтении выделяют содержательный план (то есть оданный текст) и процессуальный план (как прочитать и озвучить текст).

В программе по иностранным языкам для средней школы имеются как общие требования к чтению, так и требования по классам. Обращаясь к конкретным типам текстов, человек ставит перед собой разные цели и использует для их достижения различные стратегические и тактические действия. Это существенным образом обусловливает методику работы с текстом в учебном процессе. В течение последних десятилетий в отечественных программах в качестве цели обучения выдвигается развитие у учащихся умений читать тексты с разным уровнем понимания содержащейся в них информации: – с пониманием основного содержания; – с полным пониманиям содержания; – с извлечением необходимой (интересующей) значимой информации [1].

Виды чтения В зависимости от целевой установки различают ознакомительное, изучающее, просмотровое и поисковое чтение. Зрелое умение читать предполагает как владение всеми видами чтения, так и легкость перехода от одного его вида к другому в зависимости от изменения цели получения информации из данного текста.

Ознакомительное чтение представляет собой познающее чтение, при котором предметом внимания читающего становится все речевое произведение (книга, статья, рассказ) без установки на получение определенной информации. Это чтение «для себя», без предварительной специальной установки на последующее использование или воспроизведение полученной информации.

Изучающее чтение предусматривает максимально полное и точное понимание всей содержащейся в тексте информации и критическое ее осмысление. Это вдумчивое и неспешное чтение, предполагающее целенаправленный анализ содержания читаемого с опорой на языковые и логические связи текста [2].

Просмотровое чтение предполагает получения общего представления о читаемом материале. Его целью является получение самого общего представления о теме и круге вопросов, рассматриваемых в тексте. Это беглое, выборочное чтение, чтения текста по блокам для более подробного ознакомления с его «фокусирующими» деталями и частями. Оно также может завершаться оформлением результатов прочитанного в виде сообщения или реферата.

Поисковое чтение ориентировано на чтение газет и литературы по специальности. Его цель – быстрое нахождение в тексте или в массиве текстов вполне определенных данных (фактов, характеристик, цифровых показателей, указаний). Оно направлено на нахождение в тексте конкретной информации. Читающему известно из других источников, что такая информация содержится в данной книге, статье. Поэтому, исходя из типовой структуры данных текстов, он сразу же обращается к определенным частям или разделам, которые и подвергает поисковому чтению без детального анализа.

Овладение технологией чтения осуществляется в результате выполнения предтекстовых, текстовых и послетекстовых заданий.

Предтекстовые задания направлены на моделирование фоновых знаний, необходимых и достаточных для рецепции конкретного текста, на устранение смысловых и языковых трудностей его понимания и одновременно на формирование навыков и умений чтения выработку «стратегии понимания». В них учитываются лексико–грамматические, структурно–смысловые, лингвостилистические и лингво-страноведческие особенности. подлежащего чтению текста [3].

В текстовых заданиях обучаемым предлагаются коммуникативные установки, в которых содержатся указания на вид чтения, скорость и необходимость решения определенных познавательно–коммуникативных задач в процессе чтения. Предваряющие вопросы должны отвечать ряду требований:

– они строятся на базе активно усвоенной лексики и грамматических структур, не использованных в тексте в таком виде;

– ответ на предваряющий вопрос должен отражать основное содержание соответствующей части текста и не должен сводиться к какому–либо одному предложению из текста;

– вместе взятые вопросы должны представлять собой адаптированную интерпретацию текста. Кроме этого, обучаемые выполняют ряд упражнений с текстом, которые обеспечивают формирование соответствующих навыков и умений.

Послетекстовые задания предназначены для проверки понимания прочитанного, для контроля за степенью сформированности умений чтения и возможного использования полученной информации в будущей профессиональной деятельности [3].

Особенности обучения чтению в 5–7 классах. При отборе текстов для чтения в 5–7 классах важным моментом является то, что в них должно проявиться единство содержательного и процессуального планов. На средней ступени обучения тексты должны уже не столько служить развитию техники чтения, сколько являться источником значимой для детей интеллектуальной и эмоциональной информации. Даже текстам, направленным на развитие техники чтения, можно придать более мотивированный вид при помощи заданий, которые потребуют от учащегося личной заинтересованности в понимании текста. Можно выделить несколько требований к текстам, отбираемым для чтения в 5–7 классах: 1) познавательная ценность и научность содержания текста. Примером могут быть тексты: „The Earth“, „School in England“, “Big Ben”, “London” и др.; 2) соответствие содержания текста возрасту учащихся. На начальном этапе, учитывая возраст детей, их интерес к сказкам, как в учебник, так и в книгу для чтения включаются сказки. На среднем этапе в книге для чтения помещаются более серьезные тексты, которые знакомят учащихся со страной изучаемого языка: столицей Великобритании и ее достопримечательностями, некоторыми писателями в доступной для детей форме. 3) требование, связанное с языком текстов. На начальном этапе обучение чтению должно осуществляться на лексико–грамматическом материале, усвоенном устно. На среднем этапе тексты могут содержать незнакомые слова, о значении которых можно догадаться по значению или справиться в словаре. [4]

На средней ступени должна проводиться целенаправленная работа по овладению учащимися следующими умениями, формирующими чтение как деятельность по извлечению содержательно–смысловой информации из текста: – умением антиципировать, то есть предвосхищать содержание текста за счет вдумчивого прочтения заголовка и прогнозирования того, какое содержание может быть при таком заголовке; за счет беглого просмотра двух–трех предложений или первого абзаца и конца текста;

– умением вычленять главное при чтении, находить так называемые topical sentences, чему в немалой степени могут способствовать задания, предваряющие текст, типа «Read and prove...», «Read and find...»;

– умением сокращать, сжимать текст за счет устранения избыточной, второстепенной информации. Этому могут служить задания типа «Передайте основное содержание абзаца одним предложением» или «Передайте содержание текста двумя–тремя предложениями» (устно или письменно);

– умением интерпретировать текст, то есть понимать подтекст, смысловое содержание прочитанного и составлять свое собственное отношение к прочитанному

К среднему этапу обучения должен быть сформирован следующий минимум коммуникативных умений. Овладение этими умениями должно содействовать развитию у учащихся способности осуществлять общение в процессе чтения с самого начала изучения иностранного языка: 1. Чтение вслух (чтение для других). Здесь важно умение выделить голосом или мимикой определенную информацию, чтобы донести ее до слушателя. 2. Чтение про себя (и для себя). При этом важно: 1) уметь извлечь предметную информацию из текста, то есть понять его содержание, фактологическую сторону для пополнения своих знаний; 2) уметь осуществлять содержательный и смысловой поиск информации; 3) уметь выделять основную мысль в читаемом тексте; 4) уметь по заголовку предвосхитить, о чем пойдет речь в тексте; 5) уметь «отходить» от текста, то есть сравнить и перенести полученную информацию на собственный жизненный или познавательный опыт; 6) уметь выразить оценку прочитанному в целом или конкретным действиям, а также качествам кого–либо из персонажей; 7) уметь определять возможную сферу применения извлеченной информации.

Работа с текстом как способ формирования навыков устной речи. На среднем этапе, по мнению Н.Д. Гальсковой, должны быть сформированы умения продуцировать тексты следующего характера: диалог–расспрос, диалог–побуждение, диалог–обмен информацией; монолог–описание, сообщение, повествование, характеристика. На данном этапе должны быть сформированы следующие речевые умения:

– запрашивать и сообщать информацию в соответствии с коммуникативным намерением;

– логично и последовательно высказываться;

– аргументировать свою точку зрения / собственное мнение;

– уточнять / дополнять сказанное; – выражать различные коммуникативные намерения;

– строить развернутые сообщения;

– переводить разговор на другую тему;

– использовать эмоционально–экспрессивные средства и др.[1]

Упражнения по формированию лексических навыков разных видов во взаимосвязи должны содержать в себе черты естественного акта общения, соответствовать реальным свойствам коммуникации. Отработка базового лексического материала должна проходить как в специально смоделированных учителем ситуациях, так и в ситуациях, которые приближаются к естественным актам общения. Естественные ситуации в наибольшей степени побуждают учащихся к употреблению нового практического материала. В них усваивается не только форма лексической единицы, но и ее функция в речи. Следование принципу коммуникативной направленности предполагает организацию активной речевой деятельности самих учащихся. В ней должны быть элементы творчества. Речь используется и как средство общения, и как средство решения прагматических задач. Многоцелевые лексически направленные упражнения

Операция восприятия лексической единицы в зрительном контексте и включение ее в минимальное высказывание (микромонолог, микродиалог).

Прочитай начало предложений, закончи их, используя содержание показанной учителем картинки.

Прочитай микротекст. Ответь на вопросы.

Прочитай описание картинки и скажи, соответствует ли оно действительности. Опиши самостоятельно. Операция последующего предвосхищения лексической единицы в составе словосочетания.

Прочитай начало текста, выбери окончание из предложенных трех вариантов. Найди в тексте словосочетания по данной теме. Операция восприятия лексической единицы в зрительном контексте и проведение надфразового синтеза.

Прочитай текст, подчеркни в нем лексические единицы с конкретным значением. Прочитай текст, выбери в нем ответы на вопросы из трех предложенных вариантов.

Прочитай текст, выбери в каждом абзаце предложения, которые несут ключевую информацию.

Прочитай текст, выбери из трех вариантов подходящее название. Операция восприятия слова в зрительном контексте и минимальном высказывании.

Прочитай текст и назови слова, которые обозначают действия и их характеристику.

Прочитай текст и назови слова, которые характеризуют указанные в тексте лица.

Прочитай текст и найди в нем характеристику действующего лица.

Прочитай текст, подчеркни в нем как можно больше оценочных слов. Охарактеризуй этими словами героя текста.

Прочитай текст, подчеркни глаголы, которые передают динамику действия в тексте. Перескажи содержание текста. Многоцелевые лексически направленные упражнения для овладения лексических единиц со страноведческим фоном. При усвоении подобного рода лексических единиц дополнительная информация лингвострановедческого характера представляется учащимся в виде справки или комментария. Многократное восприятие их в зрительном контексте позволяет в значительной степени запомнить и образ, и его значение, и дополнительную лингвострановедческую информацию.

Прочитай микротекст. Заполни в нем пропуски безэквивалентной (фоновой) лексикой. Перескажи содержание микротекста.

Прочитай микротекст и вычлени из него лексические единицы, которые связаны со страноведческим фоном. Объясни их значение.

Прочитай текст и определи место действия в тексте. Докажи это на основе данных из текста.

Прочитай текст, расскажи, что ты узнал о традициях народа.

Прочитай текст об одном из городов Великобритании (США) и подчеркни в нем названия всех достопримечательностей данного города. Сделай рекламу поездки в один из городов Великобритании.

Прочитай текст о праздниках англоязычных стран и составь их список в хронологической последовательности. Какие праздники отмечают и в нашей стране? Многоцелевые лексически направленные упражнения для овладения системными свойствами лексических единиц

Прочитай микротекст, перескажи его содержание, используя однокоренные слова.

Прочитай микротекст, подчеркни в нем слова, близкие по значению. Перескажи текст. Прочитай микротекст, подчеркни в нем слова, противоположные по значению.

Прочитай микротекст, назови к подчеркнутым словам все родственные слова, которые знаешь.

Прочитай текст, пойми его содержание. Найди в тексте предложения, идентичные тем, которые написаны на доске.

Прочитай текст, вырази главную мысль текста синонимическими языковыми средствами.

Прочитай текст и выпиши из него все слова, которые отражают тему текста. Употреби эти слова при пересказе. Многоцелевые лексически направленные упражнения для овладения сочетательной ценностью лексических единиц Прочитай микротекст и назови из него все глагольные словосочетания.

Прочитай микротекст и выпиши из него все ключевые словосочетания, которые могли бы служить опорой при пересказе данного микротекста.

Прочитай текст и составь его план в форме именных (глагольных) словосочетаний. Перескажи текст.

Прочитай текст, выбери из него и запиши все устойчивые словосочетания. Употреби их в пересказе. Многоцелевые лексически направленные упражнения для овладения контрастивной ценностью лексических единиц.

Прочитай микротекст, обрати внимание на употребление глаголов в английском языке. Приведи аналогичные примеры.

Прочитай текст по теме «Встреча гостей», обрати внимание на употребление слов: встречать, принимать гостей, приветствовать.

Прочитай текст по теме «Встреча гостей из Великобритании». Ответь на вопросы по содержанию Проинсценируй. В упражнения включаются лексические единицы, отобранные авторами [5].

Тексты характеризуются общим лексическим и грамматическим материалом. Овладение единым лексическим материалом предполагает создание навыков как использования лексических единиц в говорении, так и их узнавания и понимания в текстах для аудирования и чтения.

В качестве примера приведены формы работы над текстом «Aunt Emily».

Think of someone in your family. Write three sentences about them. Which relative did you choose? Why did you choose that person? Did you write about their character, appearance, or both? Read the description of Aunt Emily.

Aunt Emily

Of all my relatives, I like my Aunt Emily the best. She's my mother's youngest sister. She has never married, and she lives alone in a small village near Bath. She's in her late fifties, but she's still quite young in spirit. She has a fair complexion, thick brown hair which she wears in a bun, and dark brown eyes. She has a kind face, and when you meet her, the first thing you notice is her lovely, warm smile. Her face is a little wrinkled now, but I think she is still rather attractive. She is the sort of person you can always go to if you have a problem. She likes reading and gardening, and she goes for long walks over the hills with her dog, Buster. She is a very active person. She helps the old people in the village. She's extremely generous, but not very tolerant with people who don't agree with her.

1. Go through the text again and underline like this: _____ the parts which describe her physical appearance _ _ _ _ _ _ _ the parts which describe her character …… the parts which describe her habits

2. Find the following words: quite, a little, rather, very, extremely. How do they change the meaning of the adjectives which follow them?

3. "She' s not very tolerant". This is nice way of saying „she is intolerant". Sometimes we try to be polite by not using a negative adjective. We can say not very + the opposite adjective. Use a tactful way to describe someone who is: Rude, boring, mean, ugly, cruel, stupid.

4. Retell the text.

5. Write a similar description of a member of your family. Include the following: – your opinion of the person – physical description – their character, habits, likes and dislikes.

Данный комплекс упражнений был использован в 5–7 классах средней школы на уроках английского языка. Экспериментом было охвачено 36 учащихся из трех учебных групп. Эффективность упражнений определялась на основе анализа уровня развития соответствующих умений и навыков у учащихся в начале и конце опытного обучения:

1) диагностирующего среза и анкетирования учащихся; 2) обучения по предложенной методической разработке; 3) постэкспериментального среза на проверку результатов опытного обучения. Эксперимент доказал эффективность системы упражнений и модели обучения: существенно усилилась мотивация учащихся в чтении, их самостоятельность и инициатива, стремление к инициативной речи; увеличилось количество лексических единиц, входящих в активный словарный запас учащихся; наблюдалось развитие навыков монологической и диалогической речи, а также интенсивное развитие таких общеучебных умений, как умение обобщать, сопоставлять, анализировать. Особенно следует отметить повышение уровня обученности и мотивации к изучению английского языка в целом у слабоуспевающих учеников [6].

Чтение играет огромную роль в процессе обучения иностранному языку в средней школе. Овладение чтением позволяет учащимся не только извлекать определенную информацию, но и дает ему в руки средство для овладения другими видами речевой деятельности, в том числе и устной речью. С помощью чтения учащиеся совершенствуют свои познания в иностранном языке: закрепляют известный материал, непроизвольно усваивают часто встречающиеся синтаксические структуры, языковые штампы, символы и условные обозначения. Работа над текстом способствует становлению и упрочнению устноречевых умений. Необходимо подчеркнуть, что обучение чтению на всех этапах должно совершаться в сочетании с обучением устной иноязычной речи. С одной стороны, с помощью устной речи лучше запоминается языковой материал, с другой стороны, осуществляется контроль прочитанного. На средней ступени обучения развитие речевых умений идет как через подготовленную речь, которая включает заучивание и повторение за образцом, комбинаторику готовых форм и пересказ прочитанного, так и неподготовленную, спонтанную речь.

Список литературы:

1. Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам: Пособие для учителя. – М.: АРКТИ, 2003. – 192с.

2. Завьялова А.Г. Ситуативное обучение устной речи на начальном этапе средней школы. – Уфа, 1983.

3. Гез Н.И., Ляховицкий М.В, Шатилов С.Ф. Методика обучения иностранным языкам в средней школе. – М.: «Высшая школа», 1982. – 373 с.

4. Аракин В.Д. Методика преподавания английского языка в 5–7 классах. – М.: Изд–во Акад. пед. наук РСФСР, 1960. – 322 с.

5. Вязовова Н.В. Обучение устной речи на факультативных занятиях в 8 классе. – М., 1985.

6. Алхазишвили А.А. Теория и практика обучения устной речи на иностранном языке. – Тбилиси: Ганатлеба, 1984 – 224 с.

УДК 371.39

ИНТЕГРАЦИЯ МАТЕМАТИЧЕСКОГО И ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОДЕРЖАНИЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Кузьмина Инга Валерьевна
учитель физики и математики
КГУ «Новосёловская основная средняя школа
отдела образования Карасуского района» УОАКО,
с.Новосёловка, Казахстан
E–mail: kuzm–inga2@yandex.ru

Аннотация

В статье рассматривается важность развития экономического мышления современного школьника. Акцентируется внимание на системную работу школы по формированию финансовой грамотности учащихся, применение задач экономического содержания на уроках математики. Раскрыта значимость решения таких задач для развития математического образования ученика. Показаны примеры задач. Сделан вывод, того что взаимодействие математики и экономики способствует устойчивому формированию мышления, необходимого для успешной социализации учащихся и адаптации их к реальной жизни.

Ключевые слова: *экономическое мышление, финансовая грамотность,задачи,обучение, математика.*

Аңдатпа

Мақалада қазіргі мектеп оқушысының экономикалық ойлауын дамытудың маңыздылығы қарастырылған. Оқушылардың қаржылық сауаттылығын дамыту және математика сабақтарында экономикалық есептерді пайдалану бойынша мектептің жүйелі жұмысына назар аударылады. Мұндай есептерді шешудің оқушының математикалық білімін дамытудағы маңызы ашылады. Мәселелердің мысалдары көрсетілген. Математика мен экономиканың өзара әрекеттесуі оқушылардың табысты әлеуметтенуі және олардың шынайы өмірге бейімделуі үшін қажетті ойлаудың тұрақты қалыптасуына ықпал етеді деген қорытынды жасалады.

Түйінді сөздер: *экономикалық ойлау, қаржылық сауаттылық, тапсырмалар, оқу, математика.*

Abstract

The article discusses the importance of developing the economic thinking of a modern schoolchild. Attention is focused on the school's systematic work to develop students' financial literacy and the use of economic problems in mathematics lessons. The importance of solving such problems for the development of a student's mathematical education is revealed. Examples of problems are shown. It is concluded that the interaction of mathematics and economics contributes to the sustainable formation of thinking necessary for the successful socialization of students and their adaptation to real life.

Key words: *economic thinking, financial literacy, tasks, learning, mathematics.*

Многие думают, что экономическое мышление нужно только предпринимателям и финансистам. Но на самом деле каждый из нас участвует в бесконечном множестве рыночных процессов: от покупки продуктов по акции в супермаркете или приобретение бонусной карты в Спортмастере, дисконтной карты до продажи товаров личного подсобного хозяйства, квартиры или машины. Все эти важные дела требуют хорошей экономической и финансовой грамотности. Сегодня финансовая грамотность представляет собой одну из важнейших компетенций, необходимой для каждого современного человека.

Не все родители обладают достаточным уровнем экономических знаний, не каждый родитель способен обучить своего ребенка тонкостям финансовой грамотности. Поэтому наши дети находятся в зоне риска в отношении финансовой безопасности.А значит школа должна помогать учащимся начинать адаптацию к активной экономической жизни в условиях рынка и тем самым способствовать повышению уровня финансовой грамотности. [1]

В связи с этим наша школа запустила в текущем учебном году инновационный проект на тему: «Модель внутришкольного развития экономического мышления в условиях формирования финансовой грамотности обучающихся», цель которогоспособствовать формированию финансовой грамотности школьников. Разработан план, который охватывает деятельность всего педагогического коллектива, учащихся школы и дошкольников. Проведение финансовых минуток, бесед по финансовой безопасности, дней экономики, классных часов, финансовых викторин, организация встреч с людьми, связавших жизнь с экономикой и многое другое запланировано провести в рамках инновационного проекта. Каждый педагог определил место своей преподаваемойдисциплины в экономическом воспитании и обучении своих воспитанников, выбрал приемы, методы формирования функциональной грамотности обучающихся.

Особую роль в формировании экономическогообразования и экономического мышленияучащихся занимает математика. Так как используя математический аппарат можно проанализировать многие экономические проблемы. Взаимосвязь экономики и математики приносит пользу какматематике, так и экономике. Математика получаетмногообразие практических приложений, прикладной характер.А экономика – инструмент для получения новых знаний. [2]

Когда и с помощью чего развивать экономическое мышление школьников на уроках математики? Решение есть! Это интеграция экономики и математики через введение в структуру урока этапа «Финансовая минутка». Цель данного решения преследует несколько целей:

– изучение взаимодействия математики и экономики с целью привития устойчивого интереса, усвоения, углубления и расширения знаний учащихся;

– интеллектуальное развитие учащихся, формирование качеств мышления, характерных для экономической деятельности и необходимых для успешной социализации учащихся и адаптации их к реальной жизни;

– ориентирование школьников на выбор профиля обучения в старшей школе.

На этапе «Финансовая минутка» происходит не только ознакомление с экономическими понятиями, но и решение задач экономического характера. Данный этап способствует созданию благоприятной образовательной среды, где обучающие-ся развивают свои экономические навыки в игровой форме. Этап «Финансовая минутка» – это хорошая разминка и настрой на совместную плодотворную деятельность на уроке. Разработан и собран материал для проведения финансовых минуток:

– картотека простейших экономических понятий и терминов;

– игра «Карта финансовой грамотности»;

– экономическое лото;

– комплект загадок, поговорок, пословиц экономического характера.

Знакомство с простейшим понятийным экономическим аппаратом, решению экономических задач способствует расширению содержания математической дисциплины и указание ее практической направленности.

Игра «Карта финансовой грамотности» состоит из 100 карт с задачами, имеющих реальное экономическое содержание с различным уровнем сложности и основной компетенции, которую развивает данный тип задачи. Решение таких задач способствует развитию финансовой грамотности, учит развивать выгоду, принимать правильные решения, способствуют развитию компетенций конкурентоспособной личности.[3]

На первоначальном этапе внедрения данной игры на уроках математики, независимо от уровня подготовки учащихся, открывались карты (решение задачи

карты) с минимальным уровнем сложности. Далее уровень задач повышается. Все задачи данной игры делятся на типы компетенций:

– проценты (задачи на проценты, на их понимание и расчет);

– диаграммы и графики (чтение графиков, анализ представленной информации, интерпретация знаний в графической форме);

– логистика (выбор оптимального маршрута);

– акция (расчет выгодного предложения);

– логика (логическое заключение в результате оценке фактов и причинно–следственных связей);

– экономия (выбор экономически выгодных решений);

– формальные инструкции (чтение нормативно–правовых документов, понимание формального языка).

Применение данной игры занимает мало времени на уроке и играет важную роль: способствование интеграции экономики и математики; развитие у обучающихся навыков, объединенные в «Систему 4 k»:

– критическое мышление (умение ориентироваться в информационном потоке, выделять главное, анализировать, делать выводы);

– креативность (умение нестандартно действовать, мыслить, видеть проблему с разных сторон и генерировать множество решений);

– коммуникация (умение налаживать контакт, умение говорить и слышать, доносить свою точку зрения);

– координация(умение работать в команде, распределение ролей, сотрудничество для достижения целей, оценка результатов совместной деятельности).

Правила игры могут меняться. Можно играть коллективно, выбрав карту случайным порядком или специальным (учитывается уровень сложности задания). Можно играть командами, каждая команда, выбрав карту, обсуждает решение и его презентует. Данная игра универсальна. Задания карт можно использовать и во внеклассной деятельности при проведении дней экономики, индивидуальных тренингов, экономических турниров.[4]

Рассмотрим примеры задач:

– *Проценты.* В октябре 1 кг яблок стоил 400 тг, в ноябре яблоки подорожали на 20%, а в конце декабря еще на 10%. Сколько тенге стоит 2 кг яблок после подорожания в декабре?

– *Акция.* Выберете самую выгодную акцию для покупки хоккейных коньков в торговом центре «Март».

Таблица 1 – Акции и предложения ТЦ «Март»

	Скидка 15% на все товары
	2 товара по цене 3 товаров
	За каждую 1 тг начисляется 1 бонус, 10 бонусов – 1 тенге
	3 товара по цене 2 товаров
	Скидка 50% спортивную одежду

– *Экономия.* Месячный доход семьи составляет 39000тенге, а на расходы уходит 180000 тенге. Сможет ли семья за два года накопить на автомобиль стоимостью 5000000 тенге?

– *Формальные инструкции.* Укажите часть пересекающейся с многоугольниками фигуры, не имеющую общей части с другими фигурами.

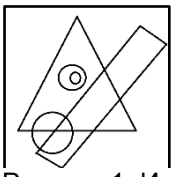

Рисунок 1. Иллюстрация к задаче

– *Диаграммы.* Продажи интернет–магазина «Flip»в категории «Книги» составили 1520000 тенге за январь 2024 года. На какую сумму были проданы товары в категории «Маркетинг»?

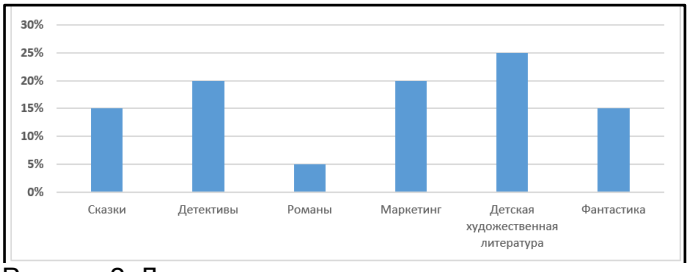

Рисунок 2. Диаграмма продажи продукции.

Подводя итог, можно сказать, что интеграция математического и экономического содержания в образовательной деятельности дает положительный результат. Это не только развитие математического мышления,расширение содержания дисциплины математики по отношению к экономике, критический подход к восприятию информации, исследовательское мышление и закрепление экономических знаний, но и способствование успешной социализации учащихся и их адаптации к реальной жизни.

Список литературы:

1. Базавлуцкая Л.М. Экономика и управление в образовании: учебное пособие / Л.М.Базавлуцкая // Челябинск: Изд–во ЗАО «Библиотека А. Миллера», 2019. – 132 с.
2. Симонов А.С. Экономическое образование школьников на основе математических моделей экономики в школьном курсе математики / Подготовка будущего учителя к работе в классах с углубленным изучением математики. Калуга, 1998. – С. 138.
3. Бельчиков Я.М. Экономические игры / Я.М. Бельчиков, М.И. Бирштейн. – Рига: Авотс, 2012. – 304 с.
4. Евплова Е.В. Настольные экономические игры: учебно–практическое пособие / Е.В. Евплова, О.Р. Кинжагулова. – Челябинск: Изд–во Южно–Урал. гос. гуман.–пед. ун–та, 2020 – 101 с.

УДК 37.02

ВАЖНОСТЬ ИЗУЧЕНИЯ ИСТОРИИ ПЕДАГОГИКИ ДЛЯ СОВРЕМЕННОГО УЧИТЕЛЯ

Курбанбаева Диларам Мухамовна
ассистент преподавателя
кафедра «Общей педагогики и психологии»
факультет начального образования
Нукусский государственный педагогический институт
имени Ажинияза г.Нукус, Узбекистан
E–mail: d.kurbanbaeva@ndpi.uz

Аннотация

В статье рассказывается о необходимости внесения инновационных методических изменений в школьных и дошкольных учреждениях чтобы дети получили качественное образование.

Ключевые слова: *образование, формы образования, инновация метод, педагогический анализ, методика, технология.*

Аңдатпа

Мақалада балалардың сапалы білім алуы үшін мектеп пен мектепке дейінгі мекемелерге инновациялық әдістемелік өзгерістер енгізу қажеттігі туралы айтылады.

Түйінді сөздер: *білім беру, оқыту формалары, инновациялық әдіс, педагогикалық талдау, әдістеме, технология.*

Abstract

The article talks about the need to make innovative methodological changes in school and preschool institutions so that children receive a quality education.

Key words: *education, forms of education, innovation method, pedagogical analysis, methodology, technology.*

С приобретением независимости перед нашим народом встал очень важный вопрос: вопрос о воспитании и всестороннего развития подрастающего поколения. В своей речи на IX сессии ОлийМажлиса Республики Узбекистан «Гармонично развитое поколение – основа прогресса Узбекистана» Первый Президент Республики Узбекистан И.А. Каримов подчеркнул место учителя в воспитании подрастающего поколения своими словами: «Мое личное убеждение состоит в том, что, сколько внимания мы уделяем нашим учителям, какое место им отводим в обществе, каким почетом, каким вниманием они окружены, от этого зависят и воспитание наших детей, судьба будущего поколения». [1] Когда спросили нашего Президента И.А. Каримова: «Какая самая трудная задача встанет при строительстве демократического государства с рыночной экономикой и гражданского общества?» Он ответил: «…воспитание гармонично развитой, свободно мыслящей личности». В этой связи цель педагогического образования, считают отечественные ученые–педагоги Э.А. Сейтхалилов, Ф.Р. Юзликаев, может быть представлена как непрерывное общее и профессиональное развитие учителя нового типа, которого характеризуют: высокая гражданская ответственность и социальная активность; реализация идеологии национальной независимости в своей деятельности; гуманистическая направленность, человеколюбие, любовь к детям; подлинная интеллигентность, высокий интеллектуальный уровень, духовная культура, желание и умение работать с другими; высокий профессионализм, инновационный стиль педагогического мышления, готовность к созданию нового и принятию творческих решений; потребность в постоянном самообразовании и готовность к нему; физическое и психическое здоровье, профессиональная работоспособность.

Президент Республики Узбекистан Ш. М. Мирзиеёв также отметил требования к современному учителю в своих словах: «Сегодня каждый учитель, воспитатель, преподаватель вуза обязан обладать глубокими знаниями и широким мировоззрением, активно овладевать последними достижениями науки, образования и внедрять их в учебный процесс, одним словом, должен быть передовым представителем нашего времени и общества». [2]

Одним из немаловажных мест в становлении личности учителя–педагога отводится потребность изучения будущим учителем история педагогики. Осмысление исторического опыта человечества в области воспитания, образования и обучения подрастающего поколения помогает студенту–педагогу осознать значимость индивидуального стиля работы учителя с учащимися.

Педагогика (от пайда –дитя, гогос – веду, буквально – поводырь; в буквальном переводе означает детовождение) – наука о обучении и воспитании человека. Воспитание появилось вместе с первыми людьми. Детей воспитывали без всякой педагогики, даже не подозревая о ее существовании. Наука о воспитании сформировалась значительно позже, когда уже существовали такие, например, науки,

как геометрия, механика, астрономия и многие др. Она принадлежит к числу молодых, развивающихся отраслей знания. Первичные обобщения, эмпирические сведения, выводы из житейского опыта не могут считаться теорией, они лишь истоки, предпосылки последней. Уже в наиболее развитых государствах Древнего мира – Китае, Индии, Египте, Греции – были предприняты серьезные попытки обобщения опыта воспитания, вычленения его теоретических начал. Все знания о природе, человеке, обществе аккумулировались тогда в философии; в ней же были сделаны и первые педагогические обобщения.

В развитии педагогики немаловажными считаются педагогические взгляды и наших соотечественников, таких как Аль–Фараби, Абу Али ибн Сино, аль–Хорезми и другие. Педагогика для аль–Фараби – это процесс управления желаниями и волей воспитуемого человека в определенном направлении соответствующими средствами и методами. Аль–Фараби считал аналогичными функции учителя и руководителя государства, и что у учителя должна быть хорошая память, проницательный ум, выразительная речь. Учитель должен обладать такими нравственными качествами, как честность, справедливость, гуманность, мудрость, честь и другие добродетели. Он отмечал, что «Подобный человек обладает высшей степенью человеческого совершенства и находится на вершине счастья. Этот человек является именно тем, кому известно любое действие, с помощью которого можно достичь счастья». [3] По его мнению в образовательном процессе можно применять как и мягкие, так и жесткие методы обучения и воспитания: «Если воспитанник проявляет желание учиться, трудиться и совершать добрые поступки, уместны мягкие методы. Если же подопечный злобен, нерадив, своенравен, вполне оправданы жесткие наказания».[4] Анализ трудов аль–Фараби показывает, что учитель должен владеть высокими нравственными качествами и уметь ориентироваться в той или иной ситуации; что деятельность учителя не может ограничиваться простым следованием набору рецептурных рекомендаций, от кого бы они ни исходили; она должна совершенствоваться в соответствии с развитием общества.

Педагогическая деятельность является сложно организованной системой ряда деятельностей: самая важная из них – деятельность преподавателя, обучающего непосредственно. [5] Есть основания утверждать, что именно историко–педагогическая образованность позволяет современному педагогу лучше ориентироваться в разнообразии идей и подходов, которые существовали и существуют в педагогической науке и воспитательно–образовательной практике. Историко–педагогические знания помогают и будущему учителю, и учителю–практику в осмыслении профессионально–педагогической деятельности как таковой и своих взглядов на нее. Вместе со всем обществом педагогическая наука и педагогическая практика участвуют в переоценке прошлого и попытках прогнозировать с его учетом будущее. В такой сложной обстановке историко–педагогические знания позволяют мыслящему педагогу разумно действовать в современных условиях, учитывая будущее.

Список литературы:

1. Слова Президента Республики Узбекистан на IX сессии ОлийМажлиса Республики Узбекистан «Гармонично развитое поколение – основа прогресса Узбекистана» (1997г.)

2. Слова Президента Республики Узбекистан на Выступлении Президента Республики Узбекистан Ш.М.Мирзиёева на торжественном собрании, посвященном Дню учителей и наставников. (30. 09.2020).

3. Избранные произведения мыслителей Среднего Востока IX–XIV вв. / Сост. С.Н.Григорян, А.В.Сагадеев. М.: Изд–во «Социально–экономической лит–ры», 1961.

4. Джуринский А.Н. История педагогики образования. – 3–е изд. перераб. и доп. – М.: Изд–во Юрайт, 2014. – 676 с.

5. КурбанбаеваД.М, Есемуратова Т.А, Матмуратова Г.К. «Интерактивные методы и технологии обучения направленные на творческое взаимодействие» Россия Федерациясы «Вестник науки и образования» импакт–факторлы:3,58 журналы 26.06.2020 – №13(91) – С. 72–76.URL: WWW.SCIENCEPROBLEMS.RU

УДК 372.851

ПУТИ РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИКАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ФУНДАМЕНТАЛЬНЫХ МАТЕМАТИЧЕСКИХ НАВЫКОВ

Куренова Назгуль Клышбаевна
учитель математики
КГУ «Гимназия имени А.М. Горького
отдела образования города Костаная»
г. Костанай, Казахстан
E–mail: nazgul777.84@mail.ru

Аннотация

В данной статье рассказывается об особенностях формирования и развития функциональной грамотности, о применяемых способах становления устойчивых математических навыков на уроках, о теоретических и практических методах развития ключевых компетенций учащихся, которые необходимы, чтобы научиться использовать полученные знания на практике и в повседневной жизни. Автор статьи кратко раскрывает теорию вопроса и делится собственным педагогическим опытом по данной теме.

Ключевые слова: *функциональная грамотность, математика, развитие математических навыков, образование, задача.*

Андатпа

Бұл мақалада функционалдық сауаттылықты дамыту және оны қалыптастырудың ерекшеліктері, сабақтарда тұрақты математикалық дағдыларды қалыптастыруда қолданылатын әдістер, алған білімдерін күнделікті өмірде қолдануды үйрену үшін қажет оқушылардың негізгі құзыреттіліктерін дамытудың теориялық және практикалық әдістері туралы айтылады. Мақала авторы мәселенің теориясын қысқаша ашып, осы тақырып бойынша өзінің педагогикалық тәжірибесімен бөліседі.

Түйінді сөздер: *функционалдық сауаттылық, математика, математикалық дағдыларды дамыту, білім беру, тапсырма.*

Abstract

This article describes the features of formation and development of functional literacy, the methods used to develop sustainable mathematic skills in the classroom, and theoretical and practical methods for developing key competencies of students that are necessary to learn how to use the acquired knowledge in practice and in everyday life. The author of the article briefly reveals the theory of the issue and shares pykown pedagogical experience on this topic.

Key words: *functionalliteracy, mathematics, developmentofmathematicalskills, education, task.*

Жизнь украшается двумя вещами: математикой и ее преподаванием.
Пуассон С.Д.

Сегодняшняя система школьного образования претерпевает значительные изменения в своей структуре, на первый план в настоящий момент выходят запросы общества к старшеклассникам: это навыки командной работы, лидерские качества, инициативность, гражданская и финансовая грамотности и другое. Наше общество хочет видеть всесторонне образованную личность, которая способна принимать нестандартные решения, умеющую анализировать, соотносить имеющуюся информа-

цию, делать выводы и использовать творчески полученные знания. Поэтому одной из основных задач системы образования является формирование и развитие функциональной грамотности учащихся.

Проблема формирования функциональной грамотности в математике заключается в том, что учащиеся не всегда понимают, как применять математические понятия и методы в реальных жизненных ситуациях.Часто ученики ограничиваются механическим повторением формул и правил, не задумываясь об их смысле и применимости. Они не умеют анализировать и решать проблемы, которые требуют использования математических знаний. [1]

Кроме того, ученики могут испытывать трудности при работе с различными типами задач, так как не всегда понимают, как выбрать подходящий метод решения. Недостаточная компетентность в использовании математических понятий и методов может привести к ошибкам в оценке и принятии решений в различных сферах жизни.

В работе с гимназистами для развития функциональной грамотности в математике я уделяю большое внимание развитию аналитических и проблемно–ориентированных навыков, а также контекстной математике. Она помогает связать математические знания с реальными ситуациями и показать их применимость. Кроме того, для меня важно обучать учащихся самостоятельному выбору подходящих методов решения задач и анализу ошибок.

Так в этом году при выборе содержания заданий я учитывала каждую основную тему школьного курса математики. В рамках этих тем значительное внимание уделила ряду вопросов, имеющих высокую практическую значимость.

Я, как учитель математики, с немалым стажем работы в школе постоянно стараюсь находить материал и по профориентации, решаю эту проблему через применение различных задач из дополнительных учебников и сборников, практических задач не только из реальной жизни, а также задач при подготовке к научным конференциям учащихся, т.е. НОУ.

Эти научные работы дают более широкое понимание об использовании математики в современной жизни, и предоставляет школьникам примеры её использования в различных профессиях. Так например в этом году мой ученик 6 класса Баранов Марк представил проектную работу «Корзина жизни»на городском этапе Республиканского конкурса исследовательских и творческих проектов «Зерде»и занял 2 место

Ценность данной научной работы заключается в том, что ученик самостоятельно провел исследовательскую работу, в которой собрал информацию в виде чеков продуктовых покупок, изучил цены на продукты питания различных магазинах городаКостанай, сравнил цены в двух крупных супермаркетах на часто покупаемые продукты и провел подсчет продовольственной корзины его семьи, состоящей из трех человек.

Целесообразность и значимость таких исследований учащимися диктуется самой действительностью. Сегодняшний школьник должен иметь не только глубокие и прочные знания основ математики. А прежде всего ему необходимо быть подготовленным к жизни, к труду, к сознательному выбору профессии.

Для формирования фундаментальных математических навыков и развития функциональной грамотности учащихся на своих уроках я применяю такие способы как обратная связь и подкрепление успехов, которая важна для учеников, чтобы они понимали, в чем ошибаются и где необходимо их исправить. Для того чтобы реализоватьпроцесс формирования функциональной грамотности в обучении я очень часто задаю ученикам вопрос: «Где же в жизни вам пригодятся эти знания и умения?», систематически включаю в урок компетентностные задачи и задачи на ориентацию в жизненной ситуации. [2]

Так для меня одним из первых и самых важных навыков функциональной грамотности в математике является чтение сложных текстов или так называемые контекстные задачи, из которых не всегда очевидно, что именно требуется в задаче. К сожалению, этой теме уделяется мало внимания, особенно в старших классах, так как для формирования устойчивых навыков решения подобных задач требуется достаточно много времени. Статистика проведения формативных работ в этом учебном году среди пятиклашекуже говорит о том, что даже в очень простых задачах ребята допускают глупые ошибки, невернопрочитывая условия и находя ответ не на тот вопрос, который предлагался в задаче. Таким образом, можно сказать, что читательская грамотность – это навык который просто необходим, чтобы не утонуть в море ненужной информации и не позволять манипулировать своим мнением и решением.

Не менее важную роль по формированию функциональной грамотности играет финансовая грамотность.Задания, где необходимо ответить на естественные для большинства вопросы: «В каком магазине выгодно купить тот или иной товар?», «Какая была цена товара, если сегодня она указана с учетом скидки?», «Кредит под 1 % в день – выгодно или нет?» и т. д. способствуют принятию оптимальных решений, касающихся собственных финансов.Так среди подобных задач особое место занимают задачи элементарной теории процента, которым много внимания уделяется в курсе математики в 5 классе. Отмечу ряд трудностей, с которыми пришлось столкнуться моим гимназистам в ходе решения задач: им было сложно аргументировать ответы, недостаточно развиты вычислительные навыки и слабая общая осведомленность о финансах, бюджете семьи и экономики в целом, особенно для учащихся 5–6 классов. [3]

Наибольшие затруднения у моих учеников, как и у многих других, как правило, вызывают решения нестандартных задач. Одна из важных задач обучения – развитие у детей логического мышления. Логическая грамотность – это такой навык, который проявляетсяв том, что при решении задач ребенок соотносит суждения о предметах, рассуждает, делает выводы. Умение мыслить логически, выполнять умозаключения без наглядной опоры, сопоставлять суждения по определенным правилам – необходимое условие усвоения учебного материала на уроках математики.Таким образом формирование устойчивых математических навыков является одним из главных компонентов развития функциональной грамотности. В основе этого процесса лежит постепенное углубление и расширение знаний и умений учащихся в области математики.Данная проблема актуальна всегда, т.к. в обществе, которое осуществляет переход к экономике знаний, процесс овладения элементами функциональной грамотности продолжается всю жизнь. Поэтому главной моей задачей является именно формирование практических навыков обучающегося, чтобы каждый ученик мог компетентно войти в рамки современной культуры в обществе, умело применял приобретенные навыки на уроках математики, умел выстраивать тактику и стратегию собственной жизни.

Конечно же на начальном этапе этого процесса потребуется много времени и усилий с обеих сторон обучения, ноя уверенна, что это полностью окупится сформированностью всесторонне развитой личности, которая проявит способности видеть структуру изучаемого материала, ставить проблемы и разрешать их.

Список литературы:

1. Развитие функциональной грамотности на уроках математики. Учебно – методическое пособие / Р.А.Казакова, О.И.Кравцова; Изд. ГБУ ДПО РО РИПК и ППРО, 2017. – 66 с.
2. Методические материалы по формированию функциональной грамотности учащихся на уроках математики / под редакцией Долматовой Н.В., 2021г.

3. Калинкина Е.Н. Сборник заданий по развитию функциональной математической грамотности обучающихся 5–9 классов. – Новокуйбышевск, 2019. – 22 с.

ӘОЖ 373.1

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫ

Курманова Абосин Айтуаровна
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
«Қостанай қаласы білім бөлімінің М. Қозыбаев атындағы
№ 23 жалпы білім беретін мектебі» КММ
Қостанай қ., Қазақстан

Исенова Гульнара Бащугуловна
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
«Қостанай қаласы білім бөлімінің М. Қозыбаев атындағы
№ 23 жалпы білім беретін мектебі» КММ
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail:gulnaracst@mail.ru

Аңдатпа

Оқушыларды ОЖСБ дайындау кезінде қазақ тілі сабақтарында функционалдық сауаттылығын дамыту жолдары көрсетілген. Мақалада мәтінмен жұмыс түрлері қарастырылады.

Түйінді сөздер: *функционалдық сауаттылық, ОЖСБ, білім беретін мектептер, мемлекеттік бағдарлама, түсіну қабілетін дамыту.*

Аннотация

Пути развития фунциональная граммотности на уроках казахского языка и литературы при подготовкеучащихся к МОДО. В статье рассматриваются вопрсы работы с текстом.

Ключевые слова: *функциональная грамотность, МОДО, общеобразовательные школы, государственная программа, развитие способности понимания.*

Abstract

Ways of developing functional literacy in the lessons of the Kazakh language and literature in preparing students for the MODO. The article discusses the issues of working with the text.

Key words: *functional literacy, MODO, secondary schools, state program, development of the ability to understand.*

Негізгі орта білім алушылардың білім жетістіктерінің мониторингі болып табылатын ОЖСБ (МОДО). Бағалаудың бұл түрі оқу жетістіктерін (ОЖСБ) бұрыннан бар сыртқы бағалаудың өзгертілген нысаны болып табылады. ОЖСБ білім беру ұйымдарына тәуелсіз оқыту сапасын жүйелі бақылауды білдіреді.

Қазіргі білім берудің басым мақсаты жалпы білім беру жүйесінде функционалдық сауаттылықты қалыптастыру болып табылады. Функционалдық сауаттылық дегеніміз – адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсене араласуы, яғни бүгінгі жаһандану дәуіріндегі заман ағымына, жасына қарай ілесіп отыруы, адамның мамандығын әрдайым жетілдіріп отыруы. Ондағы басты мақсат жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның әлемде әлеуметтік бейімделуі болып табылады, яғни оқушылардың мектепте алған білімдерін өмірде тиімді қолдануына үйрету [1].

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі Ұлттық жоспардың қабылдануы – оқыту әдіснамасы мен мазмұнын түбегейлі жаңарту болып

табылады. Соның бірі – функционалдық сауаттылықты дамытудағы білім мазмұнының жаңғыруы – сындарлы оқыту теориясына негізделгендігі. Сындарлы оқытудың мақсаты – оқушының пәнді терең түсіну қабілетін дамыту, алған білімін сыныптан тыс жерде, кез–келген жағдайда тиімді пайдалана білуін қамтамасыз ету. Сондай–ақ оқушының жеке тұлға және әлеуметтік нысан ретіндегі келешегі басты назарға алынады. Оқушы мен мұғалім арасындағы қарым–қатынас түбегейлі өзгерісті керек етеді, яғни дәстүрлі оқулардағы оқытушы мен шәкірт арасындағы көп жағдайлар оқушы көңілін қанаттандыра бермейтін қалыптасқан заңдылықтар ұстаз бен шәкірт арасындағы серіктестік қарым–қатынасқа ауысады. Оқушыға қалай оқу керектігін үйрету, соның нәтижесінде еркін, өзіндік дәлел–уәждерін нанымды жеткізе білетін, ынталы, сенімді, сыни ойлай алатын , пікір көзқарастары жүйелі дамыған, сандық технологияларда құзырлылық танытатын оқушы қалыптастыру.

Функционалдық сауаттылықты дамытудың жалпы бағдары Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасында анық көрсетілген. Ондағы басты мақсат жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның физикалық құбылмалы әлемде әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ететін білім алудағы қажеттіліктерін қанағаттандыру болып табылады. [2].

Оқу сауаттылығы – оқушылардын мәтіндерді ұғына оқу қабілеттілігі және оларға кері байланыс жасай алуы, мәтіннің мазмұнын өз мақсаттарына қол жеткізу үшін қолдануы, білімдері мен дағдыларын қоғамның белсенді араласуы үшін дамытуы. Мәтін мазмұнын түсіне білуі және оларға ой жүгірте білу, мәтін мазмұнын өз мақсаттарына жету үшін пайдалана білу, қоғам өмірінде белсен ділік таныту мақсатында білімдері мен мүмкіндіктерін дамыту қабілеттері. Оқу жылдам дығы мен мәтінді дәлме– дәл түсіну бағаланбайды, мәтінге арналған рефлексия мен ұғым, оқығанын өмірлік мақсаттарды жүзеге асыруға пайдалану бағаланады. Мәтінді жылдам оқу техникасы немесе мәтіннің мазмұнын сөзбе–сөз нақты түсіну үшін маңызды емес, оқу барысында менгерген білімдері мен дағдыларын өмірлік жағдайларда қолдана білу маңызды [3].

Оқушы мәтіннен ақпаратты тауып, одан үзінді келтіре алуы керек. Мұнда оның ақпаратты іздеу, іріктеу және жинақтау дағдылары анықталады. Мәтінді түсіну үшін оқығанын өңдейді, орынды ақпараттармен толықтырады және түсіндіреді. Оқыған мәтінге ол жердегі ақпараттан тыс өз біліміне, мәтін идеялары мен мағынасына сүйене отырып өз ойымен баға беруге дағдыланады.

Оқу сауаттылығының әр деңгейіне сәйкес оқушы білігінің 7 нақты сипаттама беруге болады:

1. Оқушы қарапайым, қысқа мәтіндегі таныс ақпаратты таба біледі.
2. Автордың мәтіндегі басты мақсатын, мәтіннің басты тақырыбын анықтайды.
3. Мәтіндегі ақпарат пен мәтіннен тыс білімдер арасында байланыс туғызады, оларды өмірдегі тәжірибелермен салыстырып келеді.
4. Мәтіннің бірнеше бөлімдерінің арасындағы байланысты анықтап талдайды.
5. Мәтіннің бүтіндей мазмұнына сәйкес тілдік стильдерді түсінеді.
6. Мазмұны бейтаныс, ұзын әрі күрделі мәтіндерді түсінеді және түсіндіреді.
7. Таныс емес тақырыпқа жазылған күрделі мәтінді сын тұрғысынан бағалайды [4].

ОЖСБ 9 сыныптарда қазақ тілі мен әдебиет орыс мектептерінде оқу сауаттылығыбірнеше мәтін мен тест сұрақтарымен беріледі.

Сондықтан дайындау кезінде мәтінмен жұмыс істеу үлкен рөл атқарады.

Мәтінді меңгертудің бір жолы – мәнерлеп дұрыс оқу. Мәтін мазмұнын түсіну үшін оның ішіндегі жеке сөздерді түсіну керек, яғни таныс емес сөздердің аудармасын

оқушылар табуы қажет [5]. Сөздің нақтылы мағынасын сөйлеу контексінде ғана байқауға болады. Қандай мәтін болса да, алдымен оның мазмұнын түсіну қажет.

Қазақ тілін оқытудың алғашқы кезеңінен бастап, мәтінмен жұмыс жүргізу тіл дамытуда өте пайдалы. Сондықтан бұл жұмысқа жеткілікті мән берілуі қажет. Мәтін – білім алушыларды оқуға үйретудің құралы, ол ойын, тілін дамытады, тәрбиелейді, қазақша сөйлеуге үйретеді. Бір мәтіннің төңірегінде оқушыға грамматикасы бар, морфологиясы бар, ауызша, жазбаша тапсырмасы бар бірнеше жаттығу орындатуға болады. Кез–келген шағын мәтінді 1–2 сөйлемнен құралған бірнеше бөліктерге топтастырып, қиынды ретінде тарату арқылы немесе бір тегіс пішінге жазылған мәтінді ұсақтау арқылы мәтінді мағынасына қарай құрату [6].

Мәтінмен жұмыс жүргізгенде оқушыларға мынадай тапсырмалар ұсынуға болады:

1. Мәтіннен тіректі сөздерді тауып алу (оқушылар тірек сөздерді тауып алып, топта бір–бірімен салыстырады және ортақ сөздерді шығарады)

2. Мәтінмен жұмыс істеп болған соң, оқушыларға қайта сол мәтін таратылады, бірақ ол мәтінде грамматикалық және басқа да қателер болады. Оқушылар сол мәтіннен қателерді табу керек. (осындай жұмыс арқылы оқушылардың қаншалықты мәтінді мұқият оқығанын байқауға болады.)

3. Мәтінмен жұмыс істеген кезде оқушылар постер жасайды, бірақ олардың постерлері бірқалыпты. Оқушыларды постерлердің бірнеше түрлерін дайындауға үйрету керек. (кесте, сызбалар, ағаш т.б.) Оқушылар мәтінмен жұмыс істегеннен кейін постерді қорғау үшін жоспар құрады. (жоспар арқылы оқушылардың мәтінді қаншалықты түсінгенін, ойдың жүйелігін, тақырыптың ашылуын байқауға болады). Оқушылар өздері жасаған постерлерін тақтада көрсете алады [7].

Тест тапсырмаларын қолданып, оқушылардың нәтижелерін интербелсенді тақта арқылы тексеріп, сол уақытта бағалауға болады. Бұл жүйе тұйық оқушылардың ойын білдіріп, білімі төмен оқушылардың қызығушылығын арттырады. Оқушылар жауаптарын құпия түрде бере алады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2019 жылғы «26» шілдедегі, № 334 бұйрығымен бекітілген. Негізгі орта білім беру деңгейінің

2. 5–9–сыныптарына арналған «Қазақстан тарихы» пәнінен жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы. URL: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1900019105.

3. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2019 жылғы «7» наурыздағы № 105 бұйрығымен бекітілген Жалпы орта білім беру деңгейінің 10–11–сыныптарға арналған жаңартылған мазмұндағы үлгілік оқу бағдарламасы (жаратылыстанутематикалық бағыт, қоғамдық–гуманитарлық бағыт). URL: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1900018382);

4. Білім мазмұнын жаңарту аясында (5–9 сыныптарда) «Қазақ тілі» пәні оқыту бойынша әдістемелік ұсынымдар – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2019. – 84б.

5. TIMSS халықаралық зерттеу сайты. URL: timss.bc.edu

6. Даулетова Н.А.Оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудың тиімді әдістері. – Атырау, 2019 ж.

7. Сытышев Е.Оқушылардың оқу сауаттылығын арттырудағы мәтін сұрақтарын шешудің тиімді жолдары. 2017 ж. URL: ust.kz/word/oqy_sayattylygynan_matin_suraqtaryn_sesyding_tiimdi_joldary–50705.html

ӘОЖ 372.8

ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕ ЕМЕС МЕКТЕПТЕРДЕ ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТ САБАҒЫНДА АЙТЫЛЫМ ДАҒДЫСЫН ДАМЫТУ ЖОЛДАРЫ

Қарабала Гүлнара Айтмағамбетқызы
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Меңдіқара ауданы білім бөлімінің Первомай жалпы
білім беретін мектебі» КММ, Степанов а., Қазақстан
E–mail: gulnar–karabala@mail.ru

Айтимова Айгуль Каратаевна
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Меңдіқара ауданы білім бөлімінің Первомай жалпы
білім беретін мектебі»КММ, Степанов а., Қазақстан
E–mail: aigul_aitimova@mail.ru

Аңдатпа

Қазіргі заманда білім алушы мен білім берушінің арасындағы тығыз байланыс және ортада жүріп жатқан ақпарттардың маңыздылығы өзекті мәселеге айналуда. Жас ұрпақтардың жан – жақты білімінің сапасын жоғарлату мақсатында мұғалімнің алдында үлкен міндет пен мақсат тұр,себебі қазірге уақытта тіл үйренудің мәселесі өзекті сұрақтардың бірі. Қазақ тілін үйретуде мектеп ұстаздары төрт дағды (тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым) бойынша жұмыс жүргізеде. Осылардың ішінде айтылым дағдысын қолданып, білім алушылардың айтылым дағдысын жоғарлатуда үлкен жұмыстар жасалып отыр.

Түйінді сөздер*: ақпарат, білім алушы,тіл үйрену,айтылым дағдысы.*

Аннотация

В наше время актуальным вопросом становится тесная связь между учеником и учителем и важность этой деятельности, происходящей в окружающей среде. Для повышения качества всестороннего образования молодого поколения перед учителем стоит большая задача и цель, ведь в настоящее время проблема изучения языка является одной из самых актуальных. При обучении казахскому языку школьные учителя работают над четырьмя навыками (слушание, говорение, чтение, письмо) среди которых особое внимание уделяется совершенствованию навыков говорения учащихся.

Ключевые слова*: информация, ученик, изучение языка, навыки говорения.*

Abstract

Nowadays, the close connection between student and teacher and the importance of these activities occurring in the environment. To improve the quality of comprehensive education of the younger generation, teachers have a great task and goal, because at present the problem of language learning is one of the most current interests. When teaching the Kazakh language, school teachers work on four skills (listening, speaking, reading, writing), among which special attention to is paid to improving students' speaking skills.

Key words: *information, student, language learning, speaking skills.*

Адам баласының, әсіресе, білім алушылардың сұранысы күннен–күнге артып барады. Білім алушының талап–тілегіне сай болу үшін мұғалімге артылар жүк те ауыр. Біліммен қаруланған, ой–өрісі жоғары, зерделі, жан–жақты дамыған мұғалім болу–уақыт талабы. Себебі, бүгін мектеп партасында отырған білім алушылар–ертең ел тағдырын шешетін тұлғалар. Олардың сапалы білім алуын бүгін қамтамасыз ету–мұғалімнің басты міндеті.

Бүгінгі таңда қазақ тілін дамыту мәселесі көбіне мектеп қабырғасында атқарылатын жұмыс деңгейіне байланылысты. Себебі, болашақ жас ұрпақтың бойына ана тілінің нәрін сіңіріп, көкірегіне ұялатуға әрбір педагог ауқымды істер атқаруы тиіс. Сондай–ақ, «Балалар XXI ғасырда табысты болу үшін нені оқыту керек?», «Оқытудың

тиімді әдістері қандай?» деген сияқты сауалдардың шешімін тауып, жүйелі түрде қалыптастыруы қажет.

Қазақ тілін оқытуда бірден – бір тиімді әдіс – қазақ тілі бағдарламасының аясындағы оқылым, жазылым, айтылым, тыңдалым дағдылары. Аталмыш дағдыларды дамыту нәтижесінде оқушылар алған білімдері мен меңгерген дағдыларын кез келген қарым–қатынас үдерісінде тиімді қолдана алады [1].

Жалпы айтқанда, жоғарыда аталған төрт тілдік дағды бойынша оқушылардың түсініктері мен қабілеттері кеңейеді.

Халқымыздың ұлы ақыны Ж.Аймауытовтың мынадай кереметтей сөзі бар:

«... бала әуелі тәжірибеге талпынып, нәрсемен танысып, сонан кейін сол нәрсе туралы сөйлесін, тыңдасын, жазсын, оқысын, тілге үйренсін».

Осы ретте, айта кететін жайт қазіргі заманауи әдіс–тәсілдердің басты мақсаты – оқушылардың дара және дербес ерекшеліктерін ескеру, олардың өз бетінше ізденуін арттыру, шығармашылығын қалыптастыру.

Төрт дағды: оқылым, жазылым, айтылым, тыңдалым білім алушылардың ауызекі сөйлеуін, қарым–қатынас жасауын, сұрақ – жауап жүргізуін, әңгімелесуін, сөйлеу қабілетін қалыптастырып, сөздік қорын молайтады, тілді дамытады. Менің ойымша, біз аталмыш дағдыларды сыныпта дұрыс қолдана білсек, ол тіл үйренуге көмектеседі. Выготскийдің айтуы бойынша, білім алу білім алушыларды диалогқа, бірлескен әңгімелесуге тарту нәтижесінде пайда болады [2]. Білім алушылардың сабақта бірігіп сөйлесуі үлкен пайда әкеледі, себебі білім алушыларға тақырыпты түсінуге, әр адамның жеке көзқарасы мен идеясының бар екендігіне көз жеткізуге, топ ішінде өздерінің идеяларын талқылауға, балалардың танымдық даму жолында, мұғалім білім алушылардың қандай сатысында оқып жатқанын түсінуге көмектеседі.

Бұл әдістің ішінде ерекше орын алатыны – айтылым. Айтылым оқушылардың ауызекі сөйлесу әрекетін де, бір–бірімен ақпарат алмасуын да, тіл үйренуінде таптырмас жұмыс түрі.

Тілдің дағдының нәтижелі болуы тек айтылымға ғана байланысты емес. Оқылым, тыңдалым, жазылым дағдыларына да тікелей тәуелді. Мәселен, тыңдалым барысында оқушы сабақты тиімді тыңдауға, яғни ақпаратты дұрыс түсіну үшін не істеу қажеттігін ұғынады. Және ескере кететін жайт, тыңдалатын әдіс күрделі емес, қарапайым болуы керек. Себебі, ол оқу мақсатына қол жеткізу үшін таңдалады.

Әдетте, тыңдалым дағдысы айтылым дағдысымен қатар жүреді. Орыс психологы Лев Выготский сөйлеу мен ойлау өзара тығыз байланысты деп жазған. Оқушыны сөйлетудің алуан түрлі мақсаттары бар. Тыңдалым\айтылым барысында мәтінді қандай мақсатта және қалай тыңдатамын және сөйлетуге ықпал етемін деген сұраққа жауап іздеу керек.

Оқушылардың айтылым дағдыларын дамытуға ықпал ететін тапсырма үлгілері:

Кесте 1 – Айтылым дағдысын дамытуға арналған тиімді әдіс–тәсілдер

Әдіс –тәсіл түрі	**Мақсаты**	**Тиімділігі**	**Қолданылуы**
«Ойлаудың алты қалпағы» Эдвард де Боно	Оқушының сыни тұрғыдан ойлауын дамыту. Мәселені барынша мұқият талқылап, оқушының жалпы ойлауу қызметін жетілдіру үшін ойдың\ сананың түрлі аспектілерін жандандыру мақсатында қолдану	Ұсынылған мәселе бойынша өз ойына талдау жасайды. Жасалған жұмыс бойынша өз көзқарасына рефлексия жасай біледі, жақ–жақты түйіндеме жасайды жасалған жұмыс бойынша өзінің шығармашылық қатынасын көрсетеді, таным әрекеті үрдісінде	Алты қалпақтың әрқайсысы ойлаудың түрлі элементтерін, аспектілерін білдіреді. Оқушыларға қалпақ беріледі , әр қалпақтың рөліне байланысты оқушылар дәлелді пікір айтады.

		қарым–қатынас шеберлігі артады.	
«Кинометафора» әдісі	Оқушының ой–өрісін, ойлау қабілетін дамыту.	Оқушының логикалық ойлау қабілеті дамиды.	Бір мәселе бойынша бейнесюжеттен үзінді көрсету арқылы баланың өз ойын, ой–аікірлерін білуге болады.
«Елшілер» әдісі	Белсенді тыңдау, шешендік өнер және сөйлеу мәнері, байланыс құру.	Құнды ой жинақтап, ойын ашық айтады. Бұл бірсарынды сабақтардан құтылуға мүмкіндік беретін тамаша әдіс. Сондай–ақ , бұл әдіс елшінің тілді қолдану шеберлігін көрсетеді әрі белсенді тыңдаушылар тобын қалыптастырады.	Топтың бір адамы «елші» болып сайланады да, зерделенген материалды түсіндіру және жинақтау, бұл туралы жаңа топтың ойын біл үшін басқа топқа барады. Бұдан кейін елші өз тобына қайта оралып, білгендерін айтып береді.

Одан бөлек, аудио және бейне материалдарды пайдалану қажет. Өйткені, оқушылар ақпаратты тыңдау немесе көру арқылы тез қабылдап алады. Және де сабақ барысында барынша фонетикалық жаттығуларды қолданған жөн. Яғни, оқушыларға қазақ тілінің дыбыстарын дұрыс айтуға көмектесетін фонетикалық жаттығуларды енгізу арқылы «қ» және «ғ» сияқты қазақ тіліне тән дыбыстарды айтуға дағдыланады [3]. Бұл ретте, рөлдік ойындар мен диалогтар да маңызды рөл атқарады. Ол үшін оқушыларды жұпқа бөліп, оларға диалогтық мәтіндердегі, ертегілердегі, көркем шығармалардағы рөлдерді бөліп беру қажет. Бұл оларға қазақ тілінде ауызекі сөйлеуге мүмкіндік береді.

Өз кезегінде фонетикалық диктанттарды өткізу де нәтиже береді.Ол үшін педагог фонетикалық диктанттарға материалдар дайындап, онда оқушылар белгілі бір дыбыстарды, екпіндерді немесе интонацияларды қамтитын сөздерді жазуы керек.

Оқушылармен кітап оқып, оқығаныңызды талқылауда пайдалы. Оқу барысында жаңа сөздер мен ұғымдарды түсіндіруге де болады, осылайша баланың сөздік қоры молайып, айтылым дағдысының қалыптасуына жағдай жасайды.

Айтылым дағдысын қалыптастырудың тағы бір әдісі – ән айту. Ән айту кезінде оқушылар түрлі қызықты деректерге куә болады. Сонымен қатар, қызықты, ерекше фразаларды кездестіреді. Сол арқылы оларда қызығушылық туындайды. Еркін сөйлеуге бейімделеді [4, 16б.].

Балалардың айтылым дағдысын дамытудың тағы бір жолы – оқу. Яғни, сабақ барысында ертегілер мен кітаптарды, мақалаларды оқыту балаларға жаңа сөздерді білуге, сондай–ақ, оларды ойлауға, мағыналарын түсінуге жетелейді. Одан соң, баланың оқығанын талқылау, оған сұрақтар қою арқылы оның мәтінді қаншалықты түсінгенін анықтау да маңызды.

Қорыта айтқанда, оқушыны жеке тұлға ретінде қалыптастыруда және ақыл–ой зердесін дамытуда айтылым дағдысының алатын орны зор. Сондықтан, жаңа технология үрдісін әр ұстаз жүйелі пайдалана білсе, ертеңгі қоғам иелерінің білімді, білікті, ынталы болары сөзсіз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Тиімді оқыту мен оқу» Қазақстан Республикасы педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру бағдарламасы. Мұғалімге арналған Нұсқаулық. – Астана, 2016.

2. Вульфов Б.З. Педагогика рефлексии: взгляд на профессиональную подготовку учителя – Москва: Магистр. – 111 б.

3. Тасболатов Қ. «Оқушылардың таным белсенділіктерін арттыру». –Алматы: Мектеп, 2005. – 80 б

4. Савельев А.Я. Технология обучения и их роль в реформе высшего образования.// Высшее образование в России. 1994.– № 2.

УДК 373.1

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ПОДХОДОВ ОБУЧЕНИЯ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ПРАКТИЧЕСКИХ НАВЫКОВ ЗОЖ НА УРОКАХ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Лаврухина Александра Витальевна
педагог–эксперт, учитель физической культуры
КГУ «Основная средняя школа №13
отдела образования города Костаная»
управления образования акиматаКостанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: aleksandriy–15@mail.ru

Аннотация

В данной статье рассматривается применение инновационных подходов обучения на уроках физической культуры с целью формирования практических навыков здорового образа жизни у учащихся. Рассматриваются различные методы, такие как использование информационно–коммуникационных технологий и инновационных спортивных игр, для стимулирования интереса учащихся к занятиям физкультурой и развития их практических навыков.

Ключевые слова: *инновационные методы, здоровый образ жизни, информационно–коммуникативные технологии, спортивные игры.*

Аңдатпа

Бұл мақалада оқушылардың салауатты өмір салтының практикалық дағдыларын қалыптастыру мақсатында дене шынықтыру сабақтарында оқытудың инновациялық тәсілдерін қолдану қарастырылады. Оқушылардың дене шынықтыруға деген қызығушылығын ояту және олардың практикалық дағдыларын дамыту үшін ақпараттық–коммуникациялық технологиялар мен инновациялық спорттық ойындарды қолдану сияқты әртүрлі әдістер қарастырылады.

Түйінді сөздер: *инновациялық әдістер, салауатты өмір салты, ақпараттық–коммуникативтік технологиялар, спорттық ойындар.*

Abstract

This article examines the application of innovative approaches to teaching physical education lessons in order to form practical skills of a healthy lifestyle among students. Various methods are considered, such as the use of information and communication technologies and innovative sports games, to stimulate students' interest in physical education and develop their practical skills.

Key words: *innovative methods, healthy lifestyle, information and communication technologies, sports games.*

Физическая активность и здоровый образ жизни становятся все более актуальными в условиях современного общества. Формирование практических навыков здорового образа жизни (ЗОЖ) через уроки физической культуры играет важную роль в обучении детей и молодёжи основам здорового образа жизни. Современные инновационные подходы к обучению в области физического воспитания предоставляют возможность эффективно и творчески развивать практические навыки ЗОЖ.

Развитие двигательной активности является важным аспектом формирования здорового образа жизни у людей всех возрастов. Новые подходы к обучению,

основанные на современных научных исследованиях, позволяют эффективно формировать практические навыки ЗОЖ через активные методы обучения и активное участие. Такие подходы способствуют созданию более устойчивых и прочных навыков, а также повышают мотивацию к здоровому образу жизни.

Одним из ключевых аспектов нового подхода к формированию практических навыков ЗОЖ является использование интерактивных занятий, направленных на развитие двигательных способностей. Например, создание ситуаций, симулирующих реальные физические нагрузки, позволяет учащимся получить практические навыки здорового образа жизни в контролируемой обстановке. Это способствует более глубокому усвоению информации и формированию прочных умений [1].

Использование технологий представляет собой один из ключевых инновационных подходов к формированию практических навыков ЗОЖ на уроках физической культуры.

На своих уроках физической культуры для усиления увлекательности занятий и развития у учащихся практических навыков, провожу такие игры:

1. «Охота за сокровищами». Ученики делятся на команды. В разных концах площадки или зала размещаются разноцветные метки, символизирующие сокровища. Цель игры – собрать как можно больше «сокровищ» за отведённое время. Ученики должны выполнять различные физические упражнения, чтобы получить право на сбор каждого сокровища. Например, для каждой метки ученики могут сделать определённое количество отжиманий, приседаний и т. д.

2. «Кубок чемпионов». Эта игра может проводиться как среди индивидуальных учеников, так и между командами. Учащиеся участвуют в серии различных спортивных испытаний: бег, прыжки, игры с мячом и другие. Уставшие ученики могут сменяться свежими игроками, чтобы обеспечить максимальную активность и участие всех учеников.

3. «Олимпийские игры». Эта игра – соревнование по различным видам спорта, таким как бег, прыжки, метание мяча и другие. Разделите учеников на команды и позвольте им соревноваться в разных видах спорта, чтобы развить лидерство, сотрудничество и разнообразие физических навыков.

4. «Живые шахматы». В этой игре игровое поле делится на клетки, как на шахматной доске, и команды должны передвигать мяч, действуя согласно правилам шахмат. Например, каждая клетка может представлять определённое физическое упражнение, которое учащиеся должны выполнить, чтобы переместить мяч на эту клетку.

5. «Троеборье». Эта игра объединяет несколько видов спорта, например, баскетбол, футбол и волейбол. Команды по очереди участвуют в этих играх, а затем набранные очки суммируются для определения победителя.

6. «Гонки–передачки». В этой игре ученики разделяются на команды и должны передавать эстафету с помощью специальных спортивных предметов, таких как мяч или эстафетный палочка, во время бега по дистанции. Такой подход способствует развитию координации, скорости и командной работы.

7. «Баскетбольный фристайл». В рамках этой игры ученики показывают свои трюки с мячом, демонстрируя ловкость и мастерство.

8. «Молния–Болт». Эта игра подразумевает быстрые эстафеты, где ученики соревнуются в скорости передвижения. Название отсылает к известному легкоатлету Усэйну Болту, что мотивирует детей к быстрому и активному движению.

9. Игра «Физкультурный дартс»: ученики делятся на команды и стоят на расстоянии от меты. На поле отмечены точки (10, 20, 30 и т. д.), которые надо попадать летящим мячом в набор очков. Ученики должны обратить внимание на свою координацию, точность и силу броска, чтобы добиться большего количества очков.

10. Игра «Меткий стрелок»: ученикам нужно бросить маленький мячик и попасть в круги разного размера, нарисованные на полу. Каждому кругу соответствует определённое количество очков. При этом ученики должны использовать свои навыки меткости и точности, чтобы выбрать наиболее эффективный траекторию полёта мяча и поразить максимальное количество кругов.

Такие игры помогают не только сделать занятия более интересными, но и способствуют развитию физических навыков, командной работы, стратегического мышления и координации движений у учащихся.

Игровые элементы позволяют сделать занятия более увлекательными, а также помогают учащимся лучше усваивать информацию и учиться практическим навыкам.

Ещё одним важным аспектом инновационных подходов является применение информационно–коммуникационных технологий (ИКТ) на уроках физической культуры.

В современном цифровом мире использование ИКТ на уроках физкультуры представляет собой инновационный подход, который может значительно повысить интерес учащихся к занятиям, включая и тех, кто по разным причинам ограничен в физической активности. Дети, которые по различным причинам не могут участвовать в активных физических упражнениях на уроках, могут вместо этого принять участие в играх, разработанных для мобильных устройств. Таким образом, они также получат возможность активного участия в уроке физкультуры и развития своих навыков. Кроме того, использование ИКТ позволяет персонализировать подход к обучению, уделяя внимание потребностям каждого учащегося, в том числе и тем, кто находится на скамейке.

На своих уроках применяю сервис «УмаИгра» (umaigra.com), который представляет собой платформу, с помощью которой создаю и провожу интерактивные игры, основанные на вопросах, головоломках, заданиях или викторинах, ребусах, которые выполняются учениками на мобильных устройствах. Приём использования головоломок, ребусов оживляет работу школьника на уроке. С помощью ребусов можно зашифровать тему урока, изучаемый термин или личность и предложить ребёнку найти ответ. Создавать ребусы помогает сервис «Квестодел». С помощью данного сервиса можно зашифровать слово или небольшую фразу. Есть возможность изменять сложность ребуса и регулировать ширину итоговой картинки создаваемого ребуса.Такие игры с элементами ИКТ помогают развивать когнитивные навыки, укреплять знания потемам, связанным с физической культурой, а также способствовать формированию здорового образа жизни.

Важно отметить, что использование ИКТ на уроках физкультуры должно быть частью комплексного подхода к обучению. Несмотря на возможности, которые предоставляют технологии, важно поощрять физическую активность и заботу о здоровье. Игры на мобильных устройствах должны дополнять, а не заменять, активные виды упражнений [2].

Ещё одним инновационным подходом в обучении, который помогает не только поддерживать здоровый образ жизни, но и воспитывает у учеников креативное мышление, научные навыки – это участие учеников в научных проектах по физической культуре. Научные проекты по физической культуре открывают перед учениками новые возможности для занятий спортом и физическими упражнениями. Проекты включают в себя исследование различных видов спорта, физических упражнений и их влияния на здоровье и физическую форму.

Важным аспектом участия в научных проектах по физической культуре является развитие научных навыков и креативного мышления. В процессе работы над проектами ученики учатся ставить цели, определять задачи и планировать свою работу. Они учатся систематизировать и анализировать полученные данные,

формулировать выводы и предлагать рекомендации. У учеников появляется возможность применить свои знания на практике и внести свой вклад в развитие научной сферы. Такие проекты могут стать стимулом для выбора профессии в будущем и внести свой вклад в развитие общества.

В результате использования вышеописанных инновационных подходов в повышении эффективности и качества урока физической культуры в современных условиях удаётся:

Раскрыть всесторонние способности учащихся;

Повысить заинтересованность ребят и увлечённость предметом;

Научить учащихся быть более уверенными в себе;

Научить учащихся стараться использовать полученные знания в различных ситуациях;

Повысить качество знаний учащихся;

Учащиеся становятся победителями и призёрами соревнований по физической культуре.

Инновационные подходы к обучению на уроках физической культуры предоставляют широкие возможности для формирования практических навыков здорового образа жизни. Использование современных технологий, интерактивных методик и учёт индивидуальных особенностей обучаемых способствует созданию более эффективных программ обучения и обеспечивает успешное формирование практических навыков ЗОЖ у широкой аудитории обучаемых [3].

Также, инновационные методы обучения включают в себя использование технологий в области физического воспитания и здоровья. Мобильные приложения, интерактивные тренажёры– все это может использоваться в качестве эффективных средств развития двигательной активности и формирования навыков ЗОЖ. Такие технологии могут сделать занятия более увлекательными, разнообразными и доступными для широкого круга обучаемых [4].

Кроме того, новые подходы к обучению учитывают индивидуальные особенности каждого учащегося, возрастные и физиологические аспекты. Это позволяет эффективнее адаптировать методики обучения для различных категорий людей и повышает эффективность формирования навыков ЗОЖ.

Таким образом, развитие двигательной активности с применением новых подходов обучения становится ключевым средством формирования практических навыков ЗОЖ.

Список литературы:

1. Эндрюс Д.К. Роль образовательных инноваций в пропаганде здорового образа жизни в двадцать первом столетии // Теория и практика физической культуры. – 1993. – №1. – С. 46–48.

2. Пиянзина О.П., Семенова Т.Б. Использование информационно коммуникационных технологий в формировании физического развития в педагогической деятельности ДОО [Электронный ресурс] // Наука и перспективы. – 2017. – №1.

3. Коровин С.С., Кабачков В.А. Теория и технология реализации дифференцированного подхода в практике физкультурного образования школьников [Электронный ресурс] // Вестник спортивной науки. – 2016. – №3. – С. 43–47.

4.Сластёнин В.А. Педагогика / В.А. Сластёнин. – М.: Школа–Пресс, 2000. – 452 с.

УДК. 378.14015.62

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ПРОЕКТИРОВАНИЕ КАК ИНСТРУМЕНТ ПРЕОБРАЗОВАНИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ОБЪЕКТОВ

Литвина Елена Валерьевна
кандидат педагогических наук, доцент
кафедра гуманитарные науки и межкультурные коммуникации
Финансовый университет при правительстве РФ
Алтайский филиал, г.Барнаул, Россия
E–mail: e–deni@yandex.ru

Афонина Раиса Николаевна
кандидат сельскохозяйственных наук, доцент
кафедра гуманитарные науки и межкультурные коммуникации
Финансовый университет при правительстве РФ
Алтайский филиал, г.Барнаул, Россия
E–mail: ARN1960@yandex.ru

Аннотация

Проектирование по своей сути является интеллектуальной деятельностью, это комплекс интеллектуальных действий, направленных на создание образа нового продукта. Педагогическое проектирование понимается как целенаправленная деятельность педагога по созданию проекта образовательного процесса.

Ключевые слова: *педагогическое проектирование, образовательный процесс в вузе, стандартизация высшего образования.*

Аңдатпа

Дизайн – бұл интеллектуалдық әрекет, олжаңа өнімнің бейнесін жасауға бағытталған интеллектуалдық әрекеттер кешені. Педагогикалық жобалау деп мұғалімнің оқу–тәрбие үрдісінің жобасын жасаудағы мақсатты әрекеті түсініледі.

Түйінді сөздер: *педагогикалық дизайн, университеттегі оқу процесі, жоғары білім беруді стандарттау.*

Abstract

Design is inherently an intellectual activity; it is a complex of intellectual actions aimed at creating the image of a new product. Pedagogical design is understood as the purposeful activity of a teacher to create a project for the educational process.

Key words*: pedagogical design, educational process at a university, standardization of higher education.*

Проектирование – это комплекс интеллектуальных действий, направленных на создание образа нового продукта. В наиболее общем аспекте сущность педагогического проектирования понимается как целенаправленная деятельность педагога по созданию проекта образовательного процесса. Методологическим основанием для выполнения педагогического проектирования является системный подход.

В исследовании Е.С. Заир–Бек [1] педагогическое проектирование рассматривается в контексте исследовательской деятельности педагога, результатом проектирования может быть преобразование образовательных систем, процессов и технологий, программы их практической реализации для решения проблем образовательной практики. Рассматривая педагогическое проектирование в качестве одного из слагаемых современной педагогической технологии, В.П. Беспалько [2], исходит из понимания основных результатов проектирования, как предвосхищающих в идеальной форме результатов материально–практической и духовной деятельности, оказывающих влияние на внешний и внутренний мир человека.

Понимание педагогического проектирования не только как деятельности, но и как последовательного процесса смены состояний, характеризующихся определенными задачами, видами деятельности, уровнем упорядоченности информации, последовательности этого процесса, детерминирует выделение его основных этапов. Для эффективного осуществления педагогического проектирования характерна определенная логика и определенные возможности. Основными этапами педагогического проектирования выступают эвристический этап, создание единичного опытного образца, проведение эксперимента и оформление конечного проекта.

В нашем исследовании мы придерживаемся последовательности фаз, стадий и этапов проектирования, установленных А.Д. Новиковым [3], так как данная последовательность, по нашему мнению, наиболее точно отражает логику процесса, смену его состояний. Выделенные фазы, стадии и этапы проекта определяют систему задач, необходимых для выполнения многоаспектной проектной деятельности. В процессе проектной деятельности последовательно ставятся и решаются задачи, соотносимые с конкретными этапами проектирования. Для каждого этапа проектирования характерны определенные задачи и получаемые результаты, качественно отличающиеся от других этапов и определяющих достижение необходимого конечного результата. На концептуальной стадии педагогического проектирования необходимо решить задачи по выявлению противоречия, определению проблемы, установлению проблематики, формулированию цели проектирования, выбора критериев ее достижения.

Для осуществления преобразований педагогических объектов необходимо наличие объективных оснований, определяющих направления для выбора тех или иных преобразования. Современная образовательная парадигма предъявляет новые требования к реализации высшего профессионального образования. Необходимость реализации требований ФГОСТ третьего поколения определила изменения в учебных планах подготовки будущих специалистов. В условиях реализации новых ФГОС ВПО происходят изменения в структуре образовательного процесса. Реализация двухуровневой системы обучения «бакалавриат–магистратура» требует изменений содержания и методик обучения. Переход на новые стандарты обуславливает конструирование образовательного процесса на инновационной основе. Современная образовательная парадигма задает новые требования к реализации высшего профессионального образования, что обуславливает необходимость пересмотра подходов к реализации образовательного процесса.

Педагогическое проектирование, по мнению Г.П. Щедровицкого [4], начинается с констатации недостатков в существующей системе, с анализа имеющихся разрывов и рассогласований. При определении проблематики проектирования следует опираться на понимание проблематики, принятое в системном анализе.

Образовательная деятельность, как система включает в себя множество составляющих ее подсистем и в свою очередь она входит в другие более общие системы. Поиск решения поставленной проблемы требует учета последствий для каждой из них. В современных условиях стандартизации образования возникает необходимость устранения рассогласования между отдельными компонентами образовательного процесса «цель – средства – результат», либо построение новой конструкции, основные компоненты которой взаимосогласованы и направлены на достижение заданных целей [5]. Анализ проблем образовательного процесса позволяет выделить наиболее важные проблемы, в число которых входят такие проблемы, как отставание содержания образования от социального заказа, недостаточность условий обеспечения деятельностного и компетентностно–ориентированного обучения, лично–ориентированной направленности образовательного процесса и др.

После определения проблематики образовательного процесса выполняется решение задач концептуальной стадии проектирования. На начальном этапе концептуальной стадии на основе установленной проблемы и выявленной проблематики формулируется цель проектирования. На этом этапе следует конкретизировать, *что* необходимо сделать для решения выделенной проблемы. Соответственно, все последующие стадии и этапы проектирования будут направлены на решение задачи как это сделать. Цель проектирования выступает идеальным представлением конечного результата, она является основной предпосылкой проектировочной деятельности педагога. Безусловно, осознание и четкая формулировка целей и задач на каждом этапе проектной деятельности способствуют ее успешной реализации. Педагогическое проектирование предполагает определение критериев эффективности разрабатываемого проекта. В качестве основных критериев эффективности образовательного процесса используются критерии результативности и непротиворечивости образовательного процесса, как соответствие стандартам педагогического взаимодействия и критерий удовлетворенности субъектов образовательного процесса.

Проблематика педагогического проектирования современного образовательного процесса в вузе детерминирована комплексом проблем. Педагогическое проектирование может быть направлено на устранение рассогласования между отдельными компонентами образовательного процесса, либо на построение новой конструкции образовательного процесса, основные компоненты которой направлены на достижение актуальных целей высшего образования.В качестве основных отличительных признаков и характеристик педагогического проекта выступает полнота компонентов и их взаимосвязь. В качестве основных признаков педагогического проекта образовательного процесса выступает полнота структурных компонентов, причастных к достижению поставленной цели, наличие между ними связей и взаимосвязей, наличие ведущей идеи, объединяющей все компоненты системы и появление у них общих качеств.

Список литературы:

1. Заир–Бек Е.С. Теоретические основы обучения педагогическому проектированию: Дис. …докт. пед. наук. – Санкт–Петербург, 1995. – С.114.

2. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. – Москва: Педагогика, 1989. – 192 с.

3. Новиков А.М. Методология образования. Издание второе. – Москва: Эгвес, 2006. – 488 с.

4. Щедровицкий Г.П. Система педагогических исследований (методологический анализ) // Педагогика и логика. – Москва, 1993. – 416 с.

5. Афонина Р.Н. Культурно–антропологическая направленность тенденций обновления высшего профессионального образования //Новые образовательные технологии в вузе: сборник докладов конференции. – Екатеринбург: Уральский федеральный университет, 2014. – С.108–119.

УДК 372.881.161.1

КРИТЕРИАЛЬНОЕ ОЦЕНИВАНИЕ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ КАК СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ ТВОРЧЕСКОЙ И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОЙ ЛИЧНОСТИ

Майстренко Валерия Юрьевна
учитель русского языка и литературы
КГУ «Школа–лицей №6
отдела образования акимата города Экибастуза
Управления образования Павлодарской области»
г.Экибастуз, Казахстан
E–mail: lera_velchenko.91@mail.ru

Ушакова Марина Ивановна
учитель русского языка и литературы
КГУ «Школа–гимназия №10
отдела образования города Рудного» управления образования
акимата Костанайской области
г. Рудный, Казахстан
E–mail: plkmar07@gmail.com

Аннотация

В настоящее время образование ориентировано на включение личности в социально значимую деятельность:происходит перестройка оценочной парадигмы в сторону знаниевой. В статье демонстрируются формы и методы работы, применяемые на уроках русского языка и литературы с целью формирования творческой личности с активной жизненной позицией.

Ключевые слова: *личность, критерий, парадигма, оценка, творчество.*

Аңдатпа

Қазіргі уақытта білім беру жеке тұлғаны әлеуметтік маңызды қызметке қосуға бағытталған: бағалау парадигмасы білімге қарай қайта құрылуда. Мақалада белсенді өмірлік ұстанымы бар шығармашыл тұлғаны дамыту мақсатында орыс тілі мен әдебиеті сабақтарында қолданылатын жұмыс түрлері мен әдістері көрсетілген.

Түйінді сөздер: *тұлға, критерий, парадигма, бағалау, шығармашылық.*

Abstract

Currently, education is focused on the inclusion of the personality in socially significant activities: the evaluative paradigm is being restructured towards a knowledge one. The article demonstrates work's forms and methods using inRussian language and literature lessons with the aim of developing a creative personality with an active life position.

Key words: *personality, criterion, paradigm, assessment, creativity.*

Союзниками обучения всегда являются воспитание и развитие. Это «три кита», на которых основывается образование. В эпоху масштабного технического развития и прогресса эти части как никогда взаимосвязаны между собой, поскольку основной целью современного образования является «повышение глобальной конкурентоспособности казахстанского образования и науки, воспитание и обучение личности на основе общечеловеческих ценностей», а также «увеличение вклада науки в социально–экономическое развитие страны», что отображено в ГОСО на 2020–2025 годы [1].

Для того чтобы воспитать личность с высоким потенциалом, ориентирующуюся на общечеловеческие жизненные ценности, необходимо еще в раннем возрасте заложить у ребенка основы понимания этих ценностей, так называемые «измерители». Поскольку обучающиеся не всегда понимают, каким образом смогут применить знания, полученные в школе, возникает противоречие, связанное с отсутствием

желания этот опыт накапливать. В данной ситуации на помощь приходит мотивация учащихся к тому или иному роду деятельности, занятию, как на уроке, так и в процессе обучения и воспитания в целом. Именно педагог, демонстрируя собственные достижения, достижения учащихся, показывает ребенку результат, к которому постепенно приведет процесс обучения: начиная от формирования хорошей памяти, грамотной и благозвучной речи, заканчивая участием в научном сообществе школы, города, области и республики, победами в образовательных и творческих конкурсах различных уровней, а также спортивной деятельности. Чтобы реализовать себя как личность, учащийся должен набраться определенного опыта, который и заключается в процессе постижения знаний через образование и воспитание.

Педагог должен работать над формированием и развитием качеств личности, необходимых ей и обществу для включения в социально значимую деятельность, т.е. готовясь к урокам, ставить задачи, ведущие к раскрытию и развитию потенциала данной личности [2].

Хотелось бы подробнее остановиться на конкретных примерах. Планируя серии уроков (поскольку сейчас всем уроки русского языка и литературы объединены не только «узко» грамматическими темами и материалом из области литературоведения, а пронизаны общей лексической темой, это дает возможность формировать у учащихся понятие об определенных категориях – жизненных ценностях, областях науки и искусства, социальных категориях и т.п. на протяжении нескольких занятий, переходя от простого к сложному), мы акцентируем внимание на работе учащихся с материалами (средствами обучения), где и представлены определенные критерии, которые сформулированы максимально точно.

Продемонстрируем особенности применения и технологию личного опыта на примере тем и областей знаний, рассматриваемых в шестых, девятых и одиннадцатых классах, поскольку пятый–шестой класс – это лишь стартовые позиции учащихся, способствующие приобретению определенных навыков, а учащиеся девятого и одиннадцатого класса должны продемонстрировать итог получения знаний на итоговой аттестации (эссе) и при сдаче ЕНТ для поступления в ВУЗ.

К примеру, в шестом классе учащимся во время изучения раздела «Спорт и диета» необходимо писать эссе или его фрагменты (вступление, заключение), где нужно использовать элементы морфологии и грамматики, изученные в рамках данного раздела: неопределенные и отрицательные местоимения, дефисное написание наречий, демонстрацию орфографических и пунктуационных навыков при изложении мыслей. Пояснение данного критерия подробно изложено в дескрипторах, сопутствующих ему.

В девятом и одиннадцатом классе этот же критерий формируется как три отдельных (орфографический, пунктуационный, грамматический), каждый из которых оценивается в один балл, и в сумме дает оценку за грамотность эссе.

На уроках развития навыков слушания и соблюдения речевых норм в 6 классе при изучении раздела «Спорт и диета» учитель предлагает учащимся следующую форму работы: предварительно изучить иллюстрацию и определить, почему продукты питания представлены в определенном соотношении, затем учитель выслушивает ответы некоторых учащихся, чтобы определить понимание ими изучаемой темы. Затем с помощью тестового задания учащиеся определяют значение слова «диета».

Перед слушанием текста учащиеся выполняют предтекстовую словарную работу в иллюстрациях. Предтекстовая работа помогает понять смысл отдельных слов, а также разъяснить текст и расширить словарный запас (витамины, минералы, полиненасыщенные жирные кислоты, аминокислоты).

Учитель должен распечатать таблицу учащимся. Перед слушанием учащиесяпредварительно внимательно читают задания, данные в таблице, задают

вопросы, если непонятно, затем внимательно слушают текст «Лучшие продукты для улучшения памяти ребенка» и заполняют таблицу, опираясь на критерий и дескрип–торы, представленные ниже.

Критерий оценивания:

определять и оценивать содержание, структуру и логику изложения прослушанного материала.

Дескрипторы:

– определяет содержание и идею прослушанного текста –1 балл;

– правильно определяет структуру текста – 1 балл;

– пишет одно предложение, характеризующее логику изложения – 1 балл;

– дает оценку содержанию, структуре и логике изложения прослушанного материала – 2 балла.

При изучении раздела «Путешествия и достопримечательности», являющегося первым в курсе русского языка за шестой класс, учащимся необходимо составить текст, используя предложенные им слова.

Критерий оценивания:

Составлять текст на тему «Путешествие», используя предложенные слова и формируя его структуру.

Дескрипторы:

– составляет текст, используя предложенные слова;

– текст соответствует теме «Путешествие»;

– текст имеет четко выраженную структуру;

– правильно объясняет правописание разделительного Ь (твердого) знака.

Полагаем, что целесообразно переводить выполнение письменных работ на уроках русского языка в домашнее задание. На наш взгляд, это можно аргументировать рядом обстоятельств: не все учащиеся умеют ориентироваться в потоке информации, поэтому задача учителя заключается подобрать необходимый материал, предоставляя несколько источников на выбор; урок длится 45 минут, поэтому данного времени не достаточно, чтобы написать эссе или выполнить какое–либо другое задание творческого характера.

Конечно, на дом можно задать и упражнение, где необходимо продемонстрировать знание норм орфографии, пунктуации или грамматики, но тогда рекомендуем дифференцировать задание, чтобы учащиеся не списывали работу друг у друга.

Часто можно услышать о том, что домашнее задание в современной школе можно опустить. Конечно, такое мнение принимается, но, считаем, что необходимо оставить это решение для учителя, поскольку домашнее задание является обратной связью, своего рода диалогом учителя и восприятия учащимся усвоенного на уроке.

Одной из важных форм опроса на уроках литературы по–прежнему остается ответ наизусть, поскольку он помогает тренировать различные виды памяти, способствует расширению кругозора учащегося, влияет на грамотность письма и правильность произношения. Но, к сожалению, не все учащиеся понимают, каким образом необходимо отвечать, чтобы получить высокую оценку, по этой причине мной, совместно с учащимися были разработаны критерии оценивания ответа наизусть.

Таблица 1 – Оценочный лист.

ФИ учащегося		
Критерий оценивания:	Балл	Оценка:
1..Указывает автора и название стихотворения	1	10–9 б. – «5» 8–6 б. – «4» 5–3 б. – «3» 2 б. и менее – «2»
2. Читает выразительно	1	
3. Соблюдает определенный темп	1	
4. Читает с соответствующей громкостью	1	
5. Не допускает пропусков слов	1	
6. Не допускает необоснованных пауз	1	
7. Не допускает перестановки слов	1	
8. Соблюдает интонацию в соответствии со всеми знаками препинания	1	
9. Отвечает стихотворение в соответствующем объеме	1	
10. Внимательно выслушивает одноклассников	1	

Данные критерии удобно применять для каждой параллели.

Говоря об особенностях современного образования, отметим, что сейчас идет перестройка оценочной парадигмы образования в сторону знаниевой, т.е. не важно, какую оценку получил ребенок сегодня, а важно, чтобы она отличалась от той, которая была у него ранее.

Поскольку образование играет ключевую роль в формировании общества и личности, важно стремиться к постоянному улучшению учебного процесса. Одним из важных направлений в этом процессе является интеграция науки и практики. Особенно это актуально на уроках русского языка и литературы для учеников 9 класса, где формируются не только знания о родном языке и литературе, но и культурное освоение мира, развитие мыслительных способностей и критического мышления. Рассмотрим, как интеграция науки и практики становится современной стратегией инновационного развития в учебном процессе русского языка и литературы.

Уроки русского языка и литературы не только формируют навыки чтения и письма, но и стимулируют творческое мышление учеников. Взаимодействие с текстами, анализ литературных произведений и творческие упражнения помогают ученикам развивать свою креативность, логическое мышление и умение аргументировать свои мысли. Развивая творческий потенциал, мы воспитываем будущих читателей, писателей и критиков, способных видеть мир во всем его многообразии и красоте.

Творческое письмо позволяет ученикам выразить свои мысли, фантазию и эмоции через письменную форму. Задания такого типа могут быть разнообразными: от написания письма–рассказа до создания поэтического текста.

Включение практических заданий, таких как написание эссе, создание презентаций, драматизация текстов, анализ литературных произведений и языковых явлений, помогает учащимся лучше понимать и осваивать изучаемый материал. Применение интерактивных технологий и ресурсов (интерактивные доски, компьютерные программы и онлайн–ресурсы) позволяет делать уроки более интересными и доступными для учеников, а также активизирует их учебную деятельность.

Уроки русского языка могут стать источником не только знаний, но и вдохновения. В мире слов и выражений скрывается бесконечный потенциал для творчества. Творческие задания на уроках русского языка не только помогают углубить понимание языка, но и развивают воображение, логическое мышление и

умение выражать свои мысли. Продемонстрируем несколько творческих заданий для 9–го класса вместе с критериями оценивания.

1.Задание с развернутым ответом. «Доволен ли Чичиков своим визитом к Собакевичу?» Используйте прием ПОПС–формула.

П – позиция (тезис, 1–2 предложения)

О – обоснование (потому что…; 1–2 предложения)

П – подтверждение (2 аргумента по произведению)

С – следствие (вывод)

Таблица 2 – Прием «ПОПС–формула»

Критерий	**№ задания**	**Дескриптор** ***Обучающийся***	**Балл**
Выполняет анализ произведения		пишет текст–рассуждение, отвечая на проблемный вопрос, при этомформулирует свою позицию	4
		объясняет свою позицию	1
		подтверждает 2 аргументами – примерами из текста	2
		делает вывод	1
		соблюдает структуру ПОПС–формулы	1
		не допускает лексических повторов, грамотно строит предложения	1
Максимальный балл			*10*

2. Работа с текстом (рабочий лист).

Задание:

1. Восстановите текст, правильно расположив абзацы. Запишите цепочку, пронумеровав данные абзацы.

2. Определите тему. Сформулируйте основную мысль. Что отражает заголовок?

3. Составьте цитатный план текста.

4. Укажите, какая информация в тексте является основной, а какая – детальной.

Дескрипторы:

– восстанавливают последовательность абзацев – 2б.

– определяет тему и основную мысль, указывает значение заголовка – 3б.

– составляют цитатный план, правильно оформляя его – 3б.

– указывает основную и детальную информацию – 2б.

Итого10 баллов

3. Знаки препинания в СПП.

ИЗУЧИТЕ ГРАММАТИКУ

Где? Куда? Откуда?

Указ.слово:
там, туда (т.е. место)

,

С.слово:
где, куда, откуда

Указывает на место протекания действия.

Рассмотрите схему об одном из видов придаточных. Определите, какой вид СПП представлен. Найдите пример к данной схеме. Докажите свой выбор.

Я не знаю, где граница меж товарищем и другом	*Вот полянка, где между двумя ручьями я недавно белые грибы собирал.*	*Мне хотелось уйти туда, где можно спокойно предаться своим мыслям.*

Упражнение №2

1. Расставьте знаки препинания.
2. Укажите союзные слова в придаточной части и указательные слова в главной. Запишите модели, по которым строятся СПП.
3. Составьте схему 2 предложения.
4.Докажите, что 1 предложение является СПП с придаточным места.

здесь – где там – где туда – куда оттуда – где туда – откуда и др.

1) Здесь где первые курсы по овладению навыками общения с компьютером проводятся еще в детском саду рассматриваю интернет как основную коммуникационную систему XXI века.	1)
2) Там где все прочие условия равны победителем выходит самый мужественный. (Плутарх)	2)
3) Сотовая связь позволяет связаться с внешним миром даже там где горы упираются в небеса.	3)
4) Где конец добру там начало злу. Где конец злу начало добру. (Ф.де Ларошфуко)	4)
5) Как было бы здорово с помощью телепортации одним нажатием кнопки переместиться туда куда тебе захотелось.	5)

Это СПП с придаточным места, так как	→	– придаточная часть относиться к … – отвечает на вопрос …. – соединяется с главной при помощи …	Схема:

Дескрипторы:

– расставляет ЗП, записывает модели– 5б (по 1 б за каждое предложение).

– аргументирует принадлежность СПП места – 1б.

– указывает СПП места – 4 б.(по 1б. за каждое правильно названное предложение)

Итого 10 баллов.

На основе изученных произведений русской литературы учитель может предложить провести анализ образа одного из героев с учетом его характерных черт, действий, отношений с другими персонажами, его значения в произведении и его роли в раскрытии темы или идеи произведения.

Задание: Выберите одно из указанных произведений и определите героя, образ которого вы будете анализировать.

Проведите анализ образа героя, используя следующие критерии:

Критерии оценивания:

Характерные черты героя: Описание основных характерных черт образа героя, его мотиваций, стремлений и черт характера.

Действия и реакции героя: Анализ действий и реакций героя на события произведения, его внутренних конфликтов и взаимодействия с другими персонажами.

Значение и роль в произведении: Определение роли и значения героя в развитии сюжета и раскрытии темы или идеи произведения.

Анализ отношений с другими персонажами: Изучение взаимоотношений героя с другими персонажами, их влияние на сюжет и образ главного героя.

Аргументация и выводы: Обоснование анализа с примерами из текста, а также общие выводы о характере и роли героя в произведении.

Дескрипторы:

Высокий уровень (9–10б.): Глубокий анализ образа героя с использованием разнообразных аргументов из текста, четкие и обоснованные выводы, оригинальный взгляд на характер и роль героя в произведении.

Средний уровень (7–8б.): Понимание основных характеристик образа героя, некоторые аргументы из текста, хорошее описание его роли и значения в произведении.

Низкий уровень (5–6б.): Основные характеристики образа героя присутствуют, но анализ недостаточно глубокий, аргументация нечеткая или неполная.

Это задание позволит ученикам не только углубить свое понимание произведения и его героев, но и развить навыки аналитического мышления, литературного анализа и аргументации своих выводов.

Анализ литературных произведений через призму творческих заданий помогает ученикам лучше понять глубинные смыслы произведений, а также создать собственное толкование текста.

Таким образом, можно отметить, что, опираясь на четко поставленную задачу (цели и задачи урока), ребенок может понять, как ее достигнуть, работая по четко поставленным критериям. Учителю необходимо точно сформулировать данные критерии, основываясь на цели и не упуская ни одно из ее ключевых понятий. Домашнее задание в таком случае станет показателем ученического восприятия и способности рационально использовать свои знания и жизненный опыт.

Список литературы:

1. Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2020 – 2025 годы. – URL: https://www.gov.kz/memleket/entities/edu/press/article/details/20392?lang=ru

2. Дрозд К. В. Актуальные вопросы педагогики и образования. Учебник и практикум для академического бакалавриата. М.: Юрайт, 2019. – 266 с.

3. Руководство для учителя (третий базовый уровень) АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2014. – 106 с.

УДК 372.891

ЛИЧНОСТНО – ОРИЕНТИРОВАННОЕ ОБУЧЕНИЕ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ГЕОГРАФИИ (ИЗ ОПЫТА РАБОТЫ)

Мальтиева Кмбат Бисенгалиевна,
педагог–исследователь, учитель географии
КГУ «Общеобразовательная школа №6
отдела образования города Костаная»
Управления образования
акимата Костанайской области»,
г. Костанай, Казахстан
E–mail:dorogaya_61@mail.ru

Аннотация

В данной статье рассмотрены педагогические условия применения технологий личностно–ориентированного обучения в преподавании урока географии. Поскольку сегодня общеобразовательная школа является не только базой для усвоения обучающимися определенных знаний, но и для развития его личности, познавательных и созидательных способностей.

Ключевые слова: *Личностно–ориентированная технология, познавательная активность, формы и методы работы*

Андатпа

Бұл мақалада география сабағын оқытуда тұлғаға бағытталған оқыту технологияларын қолданудың педагогикалық шарттары қарастырылған. Шынында да, бүгінде жалпы білім беретін

мектеп білім алушылардың белгілі бір білімді игеруіне ғана емес, сонымен бірге оның жеке басын, танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамытуға да негіз болып табылады.

Түйінді сөздер:*Тұлғаға бағытталған технология, танымдық белсенділік, жұмыс формалары мен әдістері.*

Abstract

This article discusses the pedagogical conditions for using student–centered learning technologies in teaching a geography lesson. After all, today a comprehensive school is not only the basis for students to acquire certain knowledge, but also for the development of their personality, cognitive and creative abilities.

Key words: *Personally–oriented technology, cognitive activity, forms and methods of work.*

Изучение географии – это удивительный путь привлечения внимания школьников к миру необычных явлений и процессов. Благодаря своей многогранности, она предоставляет ученикам множество возможностей для расширения географических знаний, развития активного мышления и познавательного интереса.

Не случайно, география считается одним из наиболее важных учебных предметов, позволяющих ученикам понять и объяснить мир вокруг нас. В предмете есть место и для физического познания, и для коллективной работы, и для использования технических инструментов. География не только даёт конкретные знания, но и тренирует способность видеть причины и следствия глобальных изменений. Вместе с тем, она позволяет людям осознать свою роль в развитии планеты и понять, что будущее человечества напрямую зависит от действий самого человека.

Географические знания применяются буквально повсеместно. На бытовом уровне, люди, обладающие географической культурой, могут оценить перспективы превращения карьера, где добывали минеральное сырье, в водоем, болото, в пастбище или пашню. Знание географии поможет составить прогноз развития города, предприятия той или иной отрасли, оценить изменения уровня подземных вод и т.д. На глобальном уровне географическая культура позволяет человеку понимать взаимосвязь между активностью солнца и ледовитостью Арктики, изменениями в циркуляции атмосферы и в климатических показателях территорий, расположенных в умеренных широтах. [1]

Школьникам география предоставляет свободу выбора и дает возможность направлять свой познавательный интерес в нужное им русло. Она помогает ученикам открывать новые горизонты, развивать аналитическое мышление и критическое восприятие информации о мире Знание географии способствует пониманию сложных международных процессов и помогает лучше разобраться в глобальных проблемах, таких как климатические изменения и экологическая устойчивость. Учащиеся изучают географические факты и захватывающие открытия, а также понимают, как все эти элементы связаны между собой.

География является не просто предметом, но и путеводителем в мир знаний и самоосознания. Она стимулирует учеников к самостоятельному изучению и обучению, расширяет их кругозор и делает образование более интересным и значимым. Таким образом, географические знания и желание их пополнять самостоятельно – это неотъемлемая часть развивающегося и образованного индивида.

Эффективность преподавания географии зависит от широкого спектра методов и приёмов, их грамотного сочетания с учётом содержания учебного материала, уровня подготовленности класса, наличия необходимых средств обучения, а также эмоционально–психологической атмосферы в конкретном классе. Важно создать условия, способствующие развитию познавательного интереса учащихся, а также достижению личностных, метапредметных и предметных результатов обучения.

Одной из наиболее эффективных технологий в преподавании географии является личностно–ориентированный подход, который ставит своей целью стимулирование познавательной активности школьников.Технологизация личностно–ориентированного образовательного процесса предполагает специальное конструи-

рование учебного текста, дидактического материала, методических рекомендаций к его использованию, типов учебного диалога, форм контроля за личностным развитием ученика в ходе овладения знаниями. Только при наличии дидактического обеспечения, реализующего принцип субъектности образования, можно говорить о построении личностно–ориентированного процесса. [2]

Достичь этого можно при помощи:

– использования разнообразных форм, методов и способов организации учебно–воспитательной деятельности, которые позволят раскрыть субъектный опыт учащихся;

– создания атмосферы заинтересованности всех учеников в процессе обучения;

– использования во время урока дидактического материала, позволяющего ученику выбрать наиболее важные для него виды и формы учебного содержания;

– оценки деятельности ученика не только по конечному результату (правильно – неправильно), но и по процессу его достижения;

– создания педагогических ситуаций общения на уроке, позволяющие ученикам проявлять инициативу и самостоятельность в работе, создания условий для естественной самореализации учащихся.

Для развития познавательно – мыслительной активности на уроках географии, необходимо рационально организовать самостоятельную работу учащихся. Неслучайно древнекитайская мудрость гласит: «Скажи мне, и я забуду, покажи мне, и я запомню, дай мне действовать самому, и я научусь».

На уроках применяю различные виды самостоятельной работы:

1. Задания, направленные на формулировку темы и задач урока;
2. Работа с учебником; таблицами приложения, иллюстрациями.
3. Работа с картой; картосхемой, картодиаграммами.
4. Тестовые задания.

Урок выстраиваю так, чтобы включить каждого ученика в процесс активной мыслительной деятельности, учитывая их способность применять и сохранять учебную цель и задачи в течение всего урока.

Изучая тему «Климат», предлагаю ученикам презентацию на слайдах, на которых изображена природа в разные времена года и ставлю перед детьми вопрос «В какое время года лучше путешествовать?». Затем дети, работая с текстом учебника должны охарактеризовать климат. В ходе этого обучающиеся самостоятельно изучили данный материал, который был проверен с помощью тестов. Для формирования познавательного интереса я использую разнообразные приемы, наполняя их географическим содержанием.

1. Блиц опрос.

Цель: актуализация знаний, развитие быстроты реакции, умения слышать и слушать, переключиться с предыдущего урока на урок географии.

Описание работы – фронтальная работа, учитель задает вопросы, требующие коротких ответов.

Например, тема «Северная Америка» включает вопросы:

1. Назовите крайние точки материка
2. Назовите горы на востоке Северной Америки
3. Какую реку называют «великой обманщицей»
4. Определите безлесную природную зону субарктического пояса и т.д. [3]

2. Прием «Эссе, сочинение, рассказ»

Цель: формирование умений использовать знания в новых ситуациях; развитие коммуникативной грамотности; активизация познавательной деятельности.

Пример: учащиеся получают задание описать один день, проведённый в пустыне Сахара и т.д.;

3. Прием «Причина–следствие»

Цель: развитие у учащихся умения находить и объяснять причинно–следственные связи.

Описание приема: учитель предлагает найти соответствие между словами, записанными в два столбца (одно из них указывает причину, другое – следствие) и объяснить установленную связь (фронтально, в парах, группах и т.д.)

Пример.

1. Волны A. Землетрясения
2. Океанические течения B. Луна
3. Цунами C. Ветер
4. Приливы и отливы D. Постоянные ветра

4. Прием «Логическая цепочка»

Цель: развитие у учащихся способности выявлять и объяснять причинно–следственные связи, а также выстраивать иерархию понятий, событий и прочего.

Описание приема: из предложенных понятий или утверждений сформировать иерархическую структуру, объясняя взаимосвязь между элементами данной структуры.

Пример: Расположите предложения в логической последовательности.

1. На восточном побережье Австралии выпадает много осадков
2. Влагу приносит ветер пассат с Тихого океана
3. На восточном побережье Австралии расположен Большой Водораздельный хребет
4. На восточном побережье располагаются переменно–влажные леса.

Развивая способность обучающихся осуществлять логические операции, сравнения, анализ, обобщения, я даю различные задания.

Задания, рассчитанные на воспроизводство готовых знаний.
(первый уровень знаний).

После знакомства с понятиями «воздушная масса» и влиянием ее на погоду можно организовать самостоятельную работу с учебником по изучению типов воздушных масс.

Задание. Учащимся предлагается прочитать соответствующий текст учебника и заполнить концептуальную таблицу:

Типы воздушных масс	Их особенности	
	Температура воздуха	Влажность

Задание на применение знаний и умений по образцу в сходной ситуации.
(второй уровень)

На основе анализа и сопоставления различных карт необходимо составить характеристику природных условий страны. Далее нужно сверить свой ответ с текстом учебника и для самоконтроля выполнить задания–тесты. После выполнения заданий учитель пишет на доске ответы и нормы оценок, а учащиеся сами проверяют и ставят оценки в тетрадь.

Задания на применение знаний и умений в новых ситуациях.
(третий уровень знаний)

Эти задания требуют от учащихся сложной мыслительной деятельности.

1. Пользуясь картами, которые ученики выбирают самостоятельно, необходимо составить таблицу. В левую колонку выписать названия платформ, затем поясов новой складчатости. В правой – указать какие формы поверхности земли соответствуют каждому из этих участков земной коры.

Платформы и области новой складчатости – Рельеф

2. Проанализировав выполненную работу, нужно сделать вывод о том, какие равнины соответствуют платформам, а какие горные системы принадлежат областям новой складчатости. Также нужно указать, какая закономерность подтверждается этими примерами в размещении крупных форм поверхности на Земле.

3. Почему в этот список не вошли Уральские горы? Чем они отличаются от других гор по высоте, строению, по форме вершин? Как можно объяснить это различие?

С целью развития логического мышления, использую самостоятельные работы по преобладанию того или иного приема умственной деятельности.

Задания на проведение сравнений по отличию и сходству с обязательным выявлением причин общего и отличного.

При изучении климата «Климатические пояса» можно выполнить задания по карте: пользуясь климатическими картами, сравнить субтропические климатические пояса Австралии и Южной Африки. Необходимо указать, по каким признакам будете сравнивать? В чем состоит сходство? Чем отличаются пояса? Каковы причины различий? Для самоконтроля и самопроверки можно дать диктант «Климатические пояса».

Задания на раскрытие причинно–следственных связей.

Определить черты (следствия) климата, вытекающие из этих особенностей (причин).

1. Евразия имеет большую протяженность с севера на юг.
2. Евразия имеет наибольшую протяженность с запада на восток.
3. Гималаи и высокие горы преграждают путь муссонам внутрь материка.
4. Зимой большая часть поверхности материка сильно охлаждается, а летом сильно нагревается.
5. Островная часть Евразии находится близ экватора.

Задания на проведение анализа с последующими выводами.

По карте климатических поясов и областей определить, какой климат образуется в восточной части умеренного и субтропического климатических поясов, а также на юге Евразии. По климатической карте определить направление ветров в январе и июле на этих территориях. Чем объясняется сезонное изменение ветров. Что общего в климате юга и востока (умеренного и субтропического пояса) Евразии? В чем различие климата этих территорий? [4]

Задания на формирование приемов обобщений с последующими выводами.

Учащимся предлагается, например, дать характеристику двух рек по плану учебника.

Задания на формирование приемов классификации.

Изучая начальный курс физической географии, учащиеся знают, что горы делятся на высокие, средние, низкие. По какому признаку проведено деление гор на группы? А также, по какому признаку можно разделить горы?

Работы могут быть очень разнообразными и в отношении источников. Самостоятельная работа с учебником способствует развитию умственных способностей учащихся и делает процесс обучения развивающим. Во время уроков ученик уже не является пассивным объектом обучения, а становится активным субъектом образовательного процесса. Учебные рисунки, схемы, графики становятся источниками новых знаний об изучаемых явлениях и объектах.

Задания по учебнику.

1. Пересказ текста учебника по вопросам, усваиваются готовые знания.
2. Составление плана текста по параграфу.
3. Заполнение концептуальных таблиц, кластеров.

4. Выписывание из текста географических явлений в виде схем, рисунка.
5. Чтение по цифровым показателям, диаграммам типа климата.
6. Поиски ответов, объяснений.
7. Сравнение различных географических объектов.
8. Выбор объектов, относящихся к той или иной группе явлений и процессов.

Разнообразные задания по карте.

1. Характеристика карты
2. Чтение тематических карт
3. Наложение карт
4. Составление географических характеристик отдельных территорий

Использование карт на уроках географии не только способствует развитию различных когнитивных навыков учащихся, но и позволяет им лучше усваивать учебный материал. Ведь карта более наглядная и доступная форма представления информации, чем текстовые материалы. Ученики изучают взаимосвязь между различными географическими объектами, учатся ориентироваться на карте и понимать ее масштабы, а также анализировать данные, классифицировать и делать выводы.

На своих уроках использую разные по форме задания, которые могут активизировать различные аспекты умственной деятельности учеников. Например, задания на распознавание и локализацию объектов на карте развивают внимание и зрительную память, а задания на анализ и сравнение данных на карте развивают аналитическое мышление. От формы задания зависит время, отводимое для выполнения работ и на их проверку.

Задания тестового характера.

1. Тесты на нахождение соответствия, они размещены в виде двух колонок или столбиков. Учащиеся с помощью цифр или букв должны обозначить соотношения между фактами или явлениями.

2. Тесты–альтернативы, когда дается один правильный, а другой неправильный ответы. Учащимся предлагается выбрать верный ответ.

3. Тесты с множественным выбором, где правильный ответ выбирается из нескольких предложенных вариантов.

4. Тесты по контурным картам.

Одним из фундаментальных элементов, входящих в состав метапредметных результатов, является развитие способности учащихся эффективно взаимодействовать с преподавателями и сверстниками в процессе решения различных учебных задач. Эта важная навыковая компетенция формирует ключевые умения, необходимые для достижения успеха в учебной среде. Ученики, которые развивают эту способность, обладают не только основными навыками решения проблем, но и развитым социально–эмоциональным интеллектом. Они умеют ясно и четко выражать свои мысли, аргументировать свою точку зрения и работать в группе.

Умение взаимодействовать с педагогами в процессе решения учебных задач позволяет учащимся обращаться за помощью и получать необходимую поддержку, а также смело высказывать свои мнения и задавать вопросы. Это помогает им обрести самостоятельность и развивает критическое мышление, так как они активно участвуют в диалоге с учителем, обсуждают различные аспекты проблемы и анализируют ее с разных точек зрения. Такой диалог поощряет инициативу и творческое мышление, что является важным фактором успешного обучения. Коллективное решение задач помогает стимулировать креативность и формировать уверенность в своих силах.

На уроках географии я прилагаю все усилия, чтобы создать атмосферу доверия и сотрудничества среди учащихся. Они с радостью принимают участие в предложенных мною видах деятельности, таких как: создание презентаций, проектов,

написание исследовательских работ. Я верю, что их возможность для самовыражения стимулирует разрешение проблем, а использование творческих, практических и проблемных заданий, рефлексии и самооценки способствует активной деятельности учащихся.

Педагогическая деятельность, осуществляемая в рамках этой методики, позволяет сформировать прочный и устойчивый интерес к познанию у школьников. Она способствует осознанному и качественному усвоению знаний, определенных стандартом образовательного минимума. Такой подход даёт возможность применить эти знания в новой ситуации и реальной жизни, а сам процесс обучения и воспитания проводить в комфортной обстановке.Я стремлюсь поддерживать и развивать интерес детей к учебному процессу, делая его интересным, прогрессивным и современным.

Список литературы:

1. Душина И. В., Щенев В.А. География. Материки, океаны, народы и страны. 7 класс: методическое пособие к учебнику Душиной И.В., Коринской В.А., Щенева В.А. «География. Материки, океаны, народы и страны. 7 класс» – Москва: Дрофа, 2018. – 132 с.

2. Якиманская И.С. Личностно–ориентированное обучение в современной школе/ отв. ред. М.А.Ушакова. – 2–е изд. – Москва: Сентябрь, 2000. – 111 с.

3. Гаджиева Е.М., Яковлева Н.В., Бударникова Л.В. География 6–11 классы: рабочие программы по учебникам Е.М.Домогацких, Н.И.Алексеевкого. Базовый уровень. – Волгоград: Учитель, 2011. –145с.

4. Душина, И.В., Пятунин В.Б., Таможняя Е.А. Методика и технология обучения географии в школе: пособие для учителей и студентов педагогических институтов и университетов – Москва: Астрель, 2004. – 203 с.

ӘОЖ 372.8

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТ САБАҚТАРЫНДАОҚУШЫЛАРДЫ МӘТІНДІ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ПРОЦЕСІНЕ ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ

Манаубаева Майсара Омоновна
қазақ тілі мен әдебиет мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Рудный қаласы білім бөлімінің №1жалпы
білім беретін мектебі» КММ,Рудный қ, Қазақстан
E–mail: ms.manaubaeva@mail.ru

Досанова Нургуль Сейткалиевна
қазақ тілі мен әдебиет мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Рудный қаласы білім бөлімінің №1жалпы
білім беретін мектебі» КММ, Рудный қ, Қазақстан
E–mail**:** docnurseit1977@mail.ru

Аңдатпа

Бұл мақалада қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында оқушыларды мәтінді интепритация процесіне жетілдіру жолдары қарастырылады.Мәтінді түсіндіру мен түсіндірудің түрлері мен әдістерін жүйелеуге арналған. Тіл дамытуда мәтіннің рөлі өте үлкен, мәтін балаға білім береді, тілін, ой–өрісін дамытады, тәрбиелейді. Көркем мәтінді түсінудің қазіргі теориясы шеңберінде түсіндірудің әртүрлі әдістері мен түсіндіру түрлері анықталған.Түсіндіру негізінде оқушының мәтінді түсіну дәрежесі мен тереңдігін бағалай аламыз.

Түйінді сөздер: *түсіну, интерпритация, түрлері,әдістері, мәтін.*

Аннотация

В данной статье рассматриваются пути улучшения понимания учащимися текстов на уроках казахского языка и литературы.Роль текста в развитии речи ребенка очень велика, текст

развивает речь, мышление и воспитывает его.Предназначен для организации устного перевода, а также видов и методов понимания текста.На основе интерпретации мы можем оценить степень и глубину понимания текста учеником.

Ключевые слова: *понимание, интерпритация,виды, методы,текст*

Abstract

This article discusses ways to improve the understanding of texts taught in Kazakh language and literature lessons.The role of the text in the development of the child's speech is very great, the text develops speech, thinking and educates him.Designed for organizing interpretation, as well as types and methods of interpretation.On the basis of interpretation, we can estimate the degree and depth of understanding of the text by the recipient

Key words*:understanding, interpretation, type, method, text*

Қазіргі қазақ тілі сабағы – бұл компьютерді, интернет технологияларын, заманауи технологиялық құралдарды пайдаланатын күрделі дидактикалық жұмыс. Оқушылардың тілді үйренуге деген қызығушылығы мен ынтасын арттыруға септігін тигізетін осындай алуан түрлі жаңалықтарға қарамастан, мәтін, дәлірек айтсақ, мәтінмен жұмыс істеу әлі күнге дейін өзгеріссіз және бүгінгі күні тілді оқытудың ең тиімді құралдарының бірі болып саналады.Оқыту барысында күрделілік тудыратын жұмыс түрлерінің бірі –сабақта мәтінмен жұмысты ұтымды ұйымдастыру. Мәтінмен жұмыс жасату –тіл үйретудегі негізгі элементтердің бірі. Тіл дамытуда мәтіннің рөлі өте үлкен, мәтін балаға білім береді, тілін, ой–өрісін дамытады, тәрбиелейді. Мәтінді талдаған кезде оған қойылатын талаптарға да назар аудару керек [1]. Мәтіннің тәрбиелік мәні бар болуы тиіс; мәтінде оқушылардың дүниетанымын кеңейтетін мәліметтер нақты, түсінікті, қабылдауға қиын болмайтындай болуы керек; жеңілден – қиынға қағидасы сақталу қажет.

Мәтін бес түрлі қызмет атқарады.

1. Мәтін оқушыға білім береді.
2. Мәтін – оқуға үйрету құралы.
3. Мәтін оқушының ойын дамытады.
4. Мәтін тәрбиелік міндеттерді шешеді.
5. Мәтін арқылы оқушылардың тіл байлықтары дамиды.

Мәтінннің атқаратын жеке функциялары бар. Олар:

– Қабылдау;
– Берілген тілдегі мәтіннің жалпы мағынасын тану және түсіну;
– Берілген мәдениет контекстіндегі мәтіннің мағынасын түсіну;
– Мәтіннің мағынасын оның қалыптасуымен тұспа–тұс келген диалогтік түсіну [2].

Өз ойымызды сөз арқылы емес, негізінен мәтін арқылы жеткіземіз. Мәтінмен жұмыс дегеніміз – сабақта өтілетін әр түрлі жұмыстардың жиынтығынан құралады. Мәтінмен жұмыс істегенде әр түрлі әдіс – тәсілдер қолданылады [3]. Бірақ сол қолданылатын әдіс – тәсілдердің мақсаты оқушыларға айқын болуы керек. Қазақ тілі сабағында жүргізілетін басты жұмыстар – балаларды қазақша сөйлетіп үйрету, сұраққа жауап бергізу, өздерін бір – бірімен сөйлестіру, оқығандарын ауызша айтқызу, өз бетінше жұмыс істеуге дағдыландыру. Осыған орай оқулықтағы мәтіндер, жаттығулар, өлең, жұмбақтар оқу, ауызша әңгімелеу, тіл дамыту және грамматикалық тұлғаларды меңгертіп, қазақ тілінде дұрыс сөйлеу үшін пайдаланылады және соған лайықтап беріледі. Кітаптағы мәтіндердің күрделігі сол мәтіндермен жұмыс істейтін оқушылардың білім деңгейіне сай болу керек. Осыған байланысты мәтінмен жұмыс істеуді түрлі әдістермен жүргізуге болады. Мәтінмен жұмыс істеудің алғашқы түрі – мәтінді дұрыс оқи білуге дағдыландыру.Оқылым дағдысы қалыптасқан оқушы оқылымның түрлерін (зерделеу, көріп оқу, танысу)қолдана біледі.Оқылым иен түсіну

тәсілдер жүйесінің бірінен екіншісіне, яғни оқылым мен түсіну мақсатына адекватты, аталған мәтіндердің түрлеріне көше алады [4].

Мәтінді түсіну әрқайсысы өз қызметін атқаратын жекелеген актілерді немесе деңгейлерді қамтиды: мәтінді қабылдау; мәтінді тану және оның берілген тілдегі жалпы мағынасын түсіну; берілген мәдениет контекстінде оның мәнін түсіну; қалыптасуымен сәйкес келетін оның мағынасын белсенді диалогтік түсіну

Олай болса, көркем мәтіннің мағынасын ашу, демек, түсіну үшін оны сәйкесінше түсіндіру қажет. Теориялық және практикалық талдау көрсеткендей, интерпретация процесі келесі кезеңдерді қамтиды: жорамал, жорамал гипотеза; қорытынды жасау және оларды белгілі деректермен салыстыру; алғашқы екі кезеңді үйлестіру, нәтижесінде мәтіннің мағынасы түсініледі.

Мәтінді интерпретациялау екі дүниенің байланысы: әдеби шығарманың ішкі әлемі мен оқырман әлемінің қайталанбас әрекетін көрсетеді.Интерпретация мүмкін және тіпті пайдалы, егер ол түпнұсқа мәтінді алмастыратын сияқты болмаса. Бұл жұмыстағы басты нәрсені анықтауға және оқырманның нені жіберіп алғанын көруге көмектеседі.Оқырман мәдениетін қалыптастырып, дамытқанда мынаны ескеру қажет: біріншіден, оқырман кейіпкерге жанашырлық таныта алатын, тіпті онымен өзін сәйкестендіруге болатын кейіпкер әлемін көреді. Екіншіден, оқырман үшін автор жасаған мәтін шындық болып шығады. Оқырманға бірге қатысу елесі беріледі. Оқырман «Осы оқиғалар мен кейіпкерлердің іс–әрекетімен автор не айтқысы келді?» деген сұрақ төңірегінде ойлана бастайды. Әйтеуір, автордың оқырманға жеткізген мағынасын мәтін жеке–жеке емес, кейіпкердің өздік әлемі емес, екеуінің қарым–қатынасы арқылы жеткізеді.Мәдениетті оқырман үшін басқа біреудің мәтіні мен біреудің (автордың) мағынасы құнды. Сондықтан ол көркем сөзді жауапкершілікпен түсінуге, яғни мәдениетке жеке қосылуға ұмтылады (және мәтіндегі өз мағынасын «оқуға», яғни «бөтеннің есебінен» өзін көрсетуге емес). Тіл мұғалімінің міндеті – оқушыға адекватты түсінудің сенімді критерийлерін ұсыну және онымен бірге осы критерийлерді іс жүзінде тексеру.Мұғалім бұл тақырып бойынша «жалғыз дұрыс» (мұғалім баяндаған) тұжырымдарды қайта шығаруды талап етпей, оқушыға әрбір жұмыстың мәнін өз бетінше түсінуге көмектесуге шақырылады [5].

Мәтінмен жұмыс істеуде:мәтіннен ақпарат алып, оған тақырып таңдап, мәтіннің жалпы мағынасын беретін тезис құрап, графиканың негізгі бөліктері мен картаның, суреттің мақсатын түсіндіру, салыстыру және мәтіннің сипаты мен түрін анықтау керек. Мәтіннен ақпарат табу үшін оқушы мітінді оқи отырып, оның негізгі бөліктерін айқындап, ондағы айтайын деген негізгі ойды табады. Сонымен бірге мәтіндегі түрлі ақпаратты салыстырып және қарама –қарсы қойып, тезистер арқылы қорытынды жасайды. Оқышылар оқыған материалдарының мазмұнын дұрыс қабылдап, ондағы негіізгі ойды жақсы ұғыну үшін оқу сабақтарында алуан түрлі жұмыстар ұйымдастырылады. Олар оқу сөздік қорын молайтуға, контекстен таныс емес сөздердің мағынасын түсінуге, грамматика, сөйлеу дағдыларын жетілдіру, әртүрлі бөлімдерді бекітуге үлкен септігін тигізеді деп сеніммен айта аламыз. Сонымен қатар, оқудың тәрбиелік сипатын жоққа шығаруға болмайды. Оқу адамның мәдениетін жақсартады, оны өміріміздің әртүрлі мәселелері мен аспектілері туралы ойлауға мәжбүр етеді. Оқу процесінде мәтіндегі ақпаратты түсіну және бағалау жүреді. Енді мәтінмен қалай тиімді жұмыс істеу керектігі туралы тоқталып кетейік.

Мәтінмен жұмыс жасау бірнеше кезеңнен тұрады.

Мәтінмен жұмыс жасау кезеңдері:

1. Мәтінді оқығанға дейінгі жұмыс;
2. Мәтінмен жұмыс кезеңі;
3. Мәтінді оқыған кейінгі кезең.

Мәтінге дейінгі кезең келесі мақсаттарға жету үшін қолданылады:

- Бірінші оқылымда сөйлеу тапсырмасын анықтау/тұжырымдау.
- Оқушылар арасында мотивацияның қажетті деңгейін құру.
- Тіл және сөйлеу қиындықтарының деңгейін (мүмкіндігінше) азайтыңыз.

Мысалдарды қарастырайық. Жаттығулар мен тапсырмалар:

1. Тақырыппен жұмыс. Тақырыпқа сүйене отырып, оқушылардан мәтіннің тақырыбын анықтауды сұрауға болады. Әсіресе шет тілі сабағында оқушылардың сабақ тақырыбына қызығушылығын арттыру өте маңызды, сондықтан жаңа тақырыпты ассоциограммадан бастауға болады. Осылайша әр оқушыны сабақтың тақырыбына қатыстырып, оның осы тақырыпқа деген қызығушылықтарын ескеруге болады. Әдетте оқушылар өздері ұсынатын сөздерді аударуға қуанады, нәтижесінде есте сақтау жақсырақ болады. Осылайша олар өз даралығын толық көрсетуге мүмкіндік алады.

Ортасында негізгі сөз, бұл жағдайда «Менің Отаным». Басқа сөздер осы сөзден шыққан, мысалы, «туған жер» ұғымын қамтитын. Ең бастысы, әр оқушының пікірі ескеріледі. Негізгі сөздің төңірегінде оқушылар негізгі сөзбен байланыстыратын барлық сөздер жазылады. Содан кейін оқушылар осы сөздермен сөйлем құрайды. Бұл ассоциограммалар балаларға берілген тақырып бойынша әңгіме құрастыру кезінде көмектеседі, сонымен қатар жауап беру кезінде тірек сызба қызметін атқарады. Бұл ассоциограммадан әрбір оқушы өзінің пікіріне, жеке тәжірибесіне, сеніміне сәйкес келетінін таңдап, қажет емес деп санайтын нәрсені лақтырып тастауы өте маңызды. Асоциограмма жеке сөздерді ғана емес, олардың тіркестерін, тіпті тұтас сөйлемдерді де қамтуы мүмкін. Мұндай ассоциограммаларды құрастыру оқушылардың есте сақтауын жаттықтырады. Сонымен қатар, психологтардың пікірінше, оқушыларға осы формада берілген ақпарат (сопақша немесе шеңбермен қоршалған, орталықта негізгі, екіншілік негізгі заттың айналасында) жақсы есте сақталады және олардың жадында ұзақ сақталады. оқушы жай ғана мәтінді оқиды, содан кейін жоспар құрады.

Мәтін кезеңі.

Міндеттері: Әртүрлі тілдік дағдылар мен сөйлеу қабілеттерінің даму дәрежесін бақылау. Сәйкес дағдылар мен дағдыларды дамытуды жалғастырыңыз.

Жаттығулар мен тапсырмалар: Табу/таңдау/оқы/қосылу/енгізу:

– ұсынылған сұрақтарға жауаптар;
– мәлімдемелердің дұрыс/жалғандығын растау; •әр абзац үшін қолайлы тақырып;
– мәтінде жетіспейтін сәйкес мағынасы бар сөйлем;
– оқиғаның сыртқы түрін/орнын/біреудің бір нәрсеге қатынасын сипаттау;
– бірнеше бөлімге бөліп оқыту;негізгі, жанама ойды таптырту, қорытынды жасату;
– Жоспар жасату,мазмұнын айтқызу;
– «5 дерек 1 түйін»әдісін қолдану.(5 сөз,5 сөйлем,5 сұрақ,1 түйін)

Мәтін ішінен қажет мәліметті бөліп алу, айыра білуге машықтандыру жаттығуларын әр түрлі тәсілмен орындау. Мәтінмен жұмыс кезеңі былайша ұйымдастырылады: оқығанның мазмұнын айту, мәтін бойынша сұраққа жауап беру, жоспар жасату, бірнеше бөлімге бөліп оқыту, негізгі, жанама ойды таптыру, қорытынды жасату. Мәтін мағынасын толық түсіну дегеніміз– мәтіннің мазмұнын түсіну үшін оның ішіндегі жеке сөздерді түсінуі керек. Бұл жеке сөздер түсінікті болса, тұтас мәтін де түсінікті болады деген ой туады.

Мәтіннен кейінгі кезең.

Мақсаты: •Мәтіннің жағдайын ауызша және жазбаша сөйлеу дағдыларын дамыту үшін тілдік/сөйлеу/мазмұндық тірек ретінде пайдалану.Мәтіннен кейінгі кезең мәтінді оқу дағдыларын дамыту құралы ретінде емес, ауызша немесе жазбаша сөйлеудің өнімді дағдыларын дамыту үшін пайдаланылғанда ғана болады.

Жаттығулар мен тапсырмалар:

1. Мәлімдемелерді теріске шығару немесе олармен келісу.
2. Дәлелдеңіз...
3. Сипаттама беріңіз...
4. Төмендегі тұжырымдардың қайсысы мәтіндегі негізгі ойды дәл жеткізетінін айтыңыз. Жауабыңызды түсіндіріп беріңізші.
5. Осы өрнектердің қайсысымен автор келіспейтінін айтыңыз.
6. Мәтіннің негізгі идеясын бөліп көрсете отырып, оның контурын жасаңыз.
7. Мәтіннің жағдайын негізге алып, басқа жанрда өз мәтініңді жаз.
8. Логикалық сұрақтар құрастыру;
9. Мәтіндегі негатив тұстарды позитивке айналдыру;
10. «Балық қаңқасы», «Блум түймедағы» оқытудың белсенді әдіс–тәсілдерінің элементтерін қолдану.

Мәтінді оқып, танысқаннан кейінгі орындалатын жұмыстар: логикалық сұрақтар құрастыру, сөздік жұмыстарын жүргізу, фонетикалық жаттығулар, мәтіндегі пнегатив тұстарды позитивке айналдыру, сөйлем құрау, мәтінге мәтін мазмұны негізін сақтай отырып, жоспар құру, аударма жасау, мәтінге мазмұнына сай ат қою, диалог, жағдаят құру, мәтіннің мазмұнын құрылған жоспар бойынша айтып беру.

Адамзат тарихында оқу ауызша сөйлеуден кейін және оның негізінде пайда болды. Ол байланыс пен танымның дербес құралына айналды. Кешенді кіріктірілген оқуды түсіну дағдылары мәтінде графикалық түрде жазылған ақпаратты қарапайым декодтауды білдірмейді, бірақ адамның белсенді психикалық әрекетін, оның ішінде қиялды, эмоцияларды, бар тәжірибе мен білімді білдіреді. Оқырманның белсенді рөлі өзінің қайталанбас даралығымен оқылғанның мағынасын жасауға ықпал етеді және мазмұнды жеке түсіндіруді анықтайды. Мәтін мен оқырманның өзара әрекеттесу процесі ретінде оқу идеясы оқуды зерттеудегі интерактивті оқу деп аталатын заманауи бағытты ерекшелейді [6].

Мәтінмен жұмыста мұғалім ескеретін жайлар:

- Сұрақ қоюға ыңғайлы мәтіндерді таңдап алу.
- Жақсы жазылған мәтіндер өте көп, бірақ олардың бәрі бірдей сұрақ қоюға мүмкіндік жасай бермейді. Сондықтан оқушыларды ойландыратын, түсіндіруді мәжбүр ететін мәтіндер алған жақсы. Әсіресе, жақсы ертегілермен жұмыс жасаған ыңғайлы, өйткені онда айтылатын жағдайлар мен кейіпкерлер туралы көптеген ойлар тудыруға болады.
- Жылдам қорытынды жасауға мәжбүр етпеу Пікірталасты бірден өзіңіз бастамай, оқушылардың белгілі бір көзқарастарының қалыптасуына сенім артып, олардың ойларын, пікірлерін, сіз күтпеген ақылды ойларын таңдаған дұрыс. Олай болуы әбден мүмкін.
- Өзіңнің жеке ойыңды айтпау.
- Егер біз «дұрыс» немесе «дұрыс емес» сияқты пікірталастарға өз ойымызды қосатын болсақ, онда сұрақтың мәні жоғалады.
- Талқылауды мәтінге жақын ұстау.

Егер сұрақ нақты болмаса, мәтінге қатыссыз, байланыссыз болса, онда оқушылар мәтіннің тақырыбынан тез ауытқып кетеді (мәтіннен басқаға көңіл бөлмеу).

Біз балаларды үйретуіміз керек:

– қажетті фактілерді/ақпаратты бөліп көрсету, негізгі ақпаратты қосалқы ақпараттан бөлу, оқиғалардың уақытша және себеп–салдарлық байланысын анықтау, айтылған фактілердің/оқиғалардың дамуын/нәтижесін болжау, сипатталған фактілерді/құбылыстарды жалпылау, қорытынды жасау;

– мәтінді талдау элементтерін пайдалана отырып, автор ниетін анықтау, ақпараттың маңыздылығын/жаңалығын/ сенімділігін бағалау, мәтіннің мәнін және оның мәселелерін түсіну;

– баяндаманы немесе хабарламаны дайындаған кезде жобалау және зерттеу қызметінің мәселелерін шешу үшін мәтіндегі маңызды ақпаратты/әртүрлі көздерден, соның ішінде электрондық мәтіндерден бірқатар мәтіндерді таңдау.

Оқушының функционалдық сауаттылығы – білім берудің мақсаты мен нәтижесі. Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру мұғалім жұмысының міндетті шарты болып табылады. Бұл мәселені шешу үшін біздің жұмысымыз мұқият ойластырылып, мұқият жоспарланып, анда–санда емес, жүйелі түрде жүргізілуі керек. Заманауи оқу сауаттылығы ұғымы түрлі мәтінді түсінумен анықталады. Сондықтан жаңа жүйеде жұмыс жасайтын мектеп,оқушыларды түрлі мәтіндермен жұмыс жасауға дағдыландыру керек: жазба мәтін, электронды мәтін,аудиомәтін.Педагог оқу үрдісінде оқушының тілек ынтасын ескере отырып бағыттай білуі қажет. Оқушының жас ерекшелігін ескере отырып, орынды ұйымдастырылған жұмыс өз нәтижесін береді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования.– М.: АСТ, 2005. – 144 с.
2. Васильева Л.С. Как научить детей правильно читать. – Саратов: Лицей, 2005.
3. Сальникова Т. П. Методика обучения чтению – М.: ТЦ Сфера. 2001.
4. Афанасьева О.В., Михеева И.В. Английский язык. RainbowEnglish. 4 класс. Учебник. Часть 1. – М.: Дрофа, 2014. – 128 с.
5. Сметанникова Н.Н. Стратегиальный подход к обучению чтению. – М.: Школьная библиотека, 2005. – 512 с.
6. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. – М.: Искусство, 1979. – 424 с.

УДК 37.012

РАЗВИТИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ И НАВЫКОВ УЧИТЕЛЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Миничкин Роман Иванович
учитель физической культуры, педагог–мастер
КГУ «Общеобразовательная школа №8 отдела образования города Костаная»
Управления образования акимата Костанайской области
г. Костанай, Казахстан
E–mail: irina_1980g@mail.ru

Аннотация

В статье рассматриваются основные проблемы в развитии профессиональной компетенции учителей физической культуры и механизмы реализации решения.

Ключевые слова: *физическая культура, спорт, профессиональные компетенции педагога, учитель.*

Андатпа

Мақалада дене шынықтыру пәні мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігін дамытудағы негізгі мәселелер және оларды шешудің тетіктері қарастырылған..

Түйінді сөздер*: дене тәрбиесі, спорт, мұғалімнің, мұғалімнің кәсіби құзыреттіліктері.*

Abstract

The article discusses the main problems of developing the professional competence of physical education teachers and the mechanisms for solving them.

Key words: *physical education, sports, professional competencies of a teacher.*

Изменения в социально – экономической сфере Казахстана повлекли за собой перемены в социальных институтах общества. Одной из первых систем, ощутивших модернизацию, оказалась система образования. Сегодня каждое образовательное учреждение стремится жить и работать по–новому. Этого требует современное общество, которому необходимы высокообразованные, целеустремленные, эрудированные, конкурентоспособные, инициативные, духовно и физически здоровые личности, способные занять достойное место в обществе [1].

Из закона РК от 3 июля 2014 года №228–V ЗРК «О физической культуре и спорте» остановимся на определение физической культуры в целом:

- физическая культура – составная часть культуры, область социальной деятельности, представляющая собой совокупность духовных и материальных ценностей, создаваемых и используемых обществом в целях развития физических и интеллектуальных способностей человека, совершенствования его двигательной активности и формирования здорового образа жизни, социальной адаптации путем физического воспитания и развития.

Статья вторая закона РК «О физической культуре и спорте» рассматривает следующие принципы государственной политики в области физической культуры и спорта:

1) равенства и общедоступности занятий физической культурой и спортом для всех физических лиц;

2) непрерывности и преемственности физического воспитания различных возрастных групп населения;

3) добровольности занятий физической культурой и спортом;

4) оздоровительной направленности физкультурно–спортивных мероприятий;

5) равного уважения к занятиям физической культурой, любительским и профессиональным спортом;

6) запрета на дискриминацию и недопущения пропаганды культа жестокости, насилия и унижения человеческого достоинства;

7) приоритетности спорта высших достижений, отстаивающего честь Республики Казахстан на международных спортивных соревнованиях;

8) содействия развитию адаптивной физической культуры и спорта.

Государство ставит следующие задачи в области физической культуры и спорта:

1) обеспечение безопасности жизни и здоровья лиц, занимающихся физической культурой и спортом, а также участников и зрителей физкультурно–оздоровительных и спортивных мероприятий и соблюдение общественного порядка в местах проведения спортивно массовых мероприятий;

2) развитие неолимпийских, олимпийских, паралимпийских, непаралимпийских, сурдлимпийских и национальных видов спорта;

3) поддержка и стимулирование физической культуры и спорта;

4) развитие научной базы для исследований в области физической культуры и спорта;

5) содействие развитию всех видов спорта с учетом социальной и образовательной функций, а также специфики их структуры, основанной на принципе добровольной деятельности.

Учитель остается ключевой фигурой в образовании. Именно в нем концентрируются все проблемы и все достижения современной педагогической практики, именно он является основным проводником компетентностного подхода в учебный процесс. Внедрять в жизнь изменения в образовании предстоит учителям. Ведь именно они будут формировать у подрастающего поколения культуру поведения. У учителя должны быть сформированы специальные компетенции, позволяющие ему

решать профессиональные задачи образования.

Компетенции устанавливают набор системных характеристик для проектирования образовательных стандартов, учебной и методической литературы, а также соответствующих измерителей общеобразовательной подготовки школьников. Понятие «компетенция» значительно шире понятий знания, умения, навыки, так как включает направленность личности (мотивацию, ценностные ориентации и т.п.), ее способности преодолевать стереотипы, чувствовать проблемы, проявлять проницательность, гибкость мышления; характер – самостоятельность, целеустремленность, волевые качества [2].

На сегодняшний день нет единой классификации компетенций, как нет и единой точки зрения на то, сколько и каких компетенций должно быть сформировано у обучающихся [3].

Физическая культура – одна из составляющих общей культуры человека, которая во многом определяет его отношение к учебе, поведение в быту, в общении. В настоящее время деятельность учителя физической культуры основана на решении следующих задач:

- формирование системы знаний о физической культуре и жизненно важных двигательных умений и навыков;
- развитие индивидуальных двигательных способностей и повышение уровня физическойподготовленности учащихся;
- воспитание ценностных ориентаций на физическое совершенствование личности;
- формирование потребности в регулярных занятиях физическими упражнениями и избранным видом спорта;
- воспитание моральных и волевых качеств;
- развитие опыта межличностного общения [4].

Все вышесказанное говорит о том, что профессиональные компетенции педагога охватывают широкий круг вопросов решения профессиональных и личностных задач, способствующих развитию личности учащихся. Это возлагает на педагога большую ответственность за обучение и воспитание подрастающего поколения, будущего члена общества, умеющего решать различные профессиональные и социальные ситуации в своей жизнедеятельности. Таким образом, педагог – это не только человек, который передает знания, учит разным навыкам и умениям, но и учитель, который учит жить.

Список литературы:

1. Германов Г.Н., Корольков А.Н., Сабирова И.А. Теория и история физической культуры и спорта. Учебное пособие для СПО. В 3–х томах. Том 1. Игры олимпиад. М.: Юрайт, 2019. – 794 с.

2. Бурухин С. Ф. Методика обучения физической культуре. М.: Юрайт, 2019. – 174 с.

3. Бегидова Т. П. Теория и организация адаптивной физической культуры. М.: Юрайт, 2019.– 192 с.

4. Зайцев А.А., Зайцева В.Ф., Луценко С.Я. Элективные курсы по физической культуре. Практическая подготовка. М.: Юрайт, 2020. – 227 с.

УДК 373.1

ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА, КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ЗДОРОВОГО ОБРАЗА ЖИЗНИ ШКОЛЬНИКОВ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Михеева Равиля Салаватовна
учитель физической культуры, педагог–модератор
КГУ «Общеобразовательная школа № 19 города Костаная»
Управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: belgibaevarc@mail.ru

Сарамов Руслан Юрьевич
учитель физической культуры, педагог–модератор
КГУ «Общеобразовательная школа №19 города Костаная»
Управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: Saramovruslan@mail.ru

Аннотация

В статье рассматривается физическая культура, как средство формирования здорового образа жизни в условиях обновленного образования. На сегодня школьная программа нацелена на укрепление и сохранение здоровья учащихся, реализуется комплекс программ чтобы сберечь и сохранить здоровье детей. Основными видами деятельности с обучающимися в условиях обновленного образования, с целью формирования культуры здорового и безопасного образа жизни, является и внеурочная работа. Формирование здорового образа жизни и культуры здоровья учащихся считается необходимым условием всестороннего развития, самоусовершенствования и самореализации современного школьника.

Ключевые слова: *Формирование здорового образа жизни, обновленное образование, комплекс программ, самоусовершенствования и самореализации современного школьника.*

Аңдатпа

Мақалада дене шынықтыру жаңартылған білім беру жағдайында салауатты өмір салтын қалыптастыру құралы ретінде қарастырылады. Бүгінгі күні мектеп бағдарламасы оқушылардың денсаулығын нығайтуға және сақтауға бағытталған, балалардың денсаулығын сақтау және сақтау үшін бағдарламалар кешені іске асырылуда. Салауатты және қауіпсіз өмір салты мәдениетін қалыптастыру мақсатында жаңартылған білім беру жағдайында білім алушылармен негізгі қызмет түрлері сабақтан тыс жұмыс болып табылады. Оқушылардың салауатты өмір салтын және денсаулық мәдениетін қалыптастыру қазіргі заманғы оқушының жан–жақты дамуының, өзін–өзі жетілдіруінің және өзін–өзі жүзеге асыруының қажетті шарты болып саналады.

Түйінді сөздер*: Салауатты өмір салтын қалыптастыру, жаңартылған білім беру, бағдарламалар кешені, қазіргі заманғы оқушының өзін–өзі жетілдіруі және өзін–өзі жүзеге асыруы.*

Abstract

The article deals with physical culture as a means of forming a healthy lifestyle in the conditions of renewed education. Today the school program is aimed at strengthening and preserving the health of students, a set of programs is implemented to save and preserve the health of children. The main types of activities with students in the conditions of renewed education, in order to form a culture of healthy and safe lifestyle, is extracurricular work. Formation of healthy lifestyle and health culture of students is considered a necessary condition for comprehensive development, self–improvement and self–realization of modern schoolchildren.

Key words: *Formation of a healthy lifestyle, renewed education, a set of programs, self–improvement and self–actualization of a modern schoolchild. TranslatedwithDeepL.com (freeversion).*

Сейчас такое время, когда состоятельность и эффективность обучения и воспитания подростков и детей в образовательных учреждениях, освоение школьной программы в условиях обновления содержания, зависит полностью от их самочувствия и здоровья. Это нельзя отрицать, что здоровье – важнейший

показатель трудоспособности и гармоничного развития учащихся. Конечно же, нельзя отрицать факт того, что урок физической культуры является одним из самых важных факторов развития здоровья детей в стенах учебного заведения. Для тех, кто отдал работе в школе много лет, явно видно возрастание ухудшения самочувствия детей, что за частую связано с экологической обстановкой в мире, вредностью и ненатуральностью питания, и прочими внешними воздействиями. Именно поэтому, сегодня очень важно вести учет специфики образа жизни детей, а именно позитивного отношения к физической активности и к спортивно–физкультурной деятельности. Это является важнейшим фактором комбинации и организации физического воспитания учащихся среднеобразовательных школ. В целом спортивное и физическое воспитание играет в жизни учащихся одну из самых важных ролей. А для определенного контингента, в первую очередь детей с наличием хронической или врождённой патологией, либоневысоким уровнем спортивной подготовленности, тем более. Ну а для учащихся, которые не придают значения физическому воспитанию, уроки физкультуры не только важны, они им тем более полезны для выработки дисциплины и усидчивости как это странно бы не звучало [1].

На сегодня школьная программа нацелена на укрепление и сохранение здоровья учащихся, реализуется комплекс программ чтобы сберечь и сохранить здоровье детей. Написаны тысячи авторских пособий для учителей, которые имеют под собой основание многолетнего и плодотворного опыта на фоне школ всего постсоветского пространства.

Существует три взаимосвязанных аспекта которые формируют главную задачу оздоровления:

1. Воспитательный, который формирует в учащихся понимание важности сохранение собственного здоровья, стремления поддерживать свой организм в здоровом состоянии и желанию вести здоровый образ жизни.

2. Обучающий, направленный на определение пагубных привычек, с правильными рекомендациями к их устранению и определению правильного образа жизнедеятельности собственного организма.

3. Оздоровительный, который направлен на профилактику распространения заболеваний, на укрепление психической уравновешенности, спокойствия и сосредоточенности, что в свою очередь формируют способность к сбалансированному и правильному мышлению, внимательности.

Решение задачи оздоровления с точки зрения этих аспектов имеет различную реализацию в соответствии с особенностями каждого возраста.

На мой взгляд учителя физической культуры, среди всех других возможностей оздоровительной работы в школе именно физические упражнения наиболее эффективны.

Широко использовал физические упражнения в своей практике выдающийся ученый, врач Авиценна. Он писал: «…самое главное в режиме сохранения здоровья есть занятия физическими упражнениями, а затем уже режим пищи и режим сна.»

Уроки физической культуры – основное звено в цепочке оздоровления учащихся в школе. На своих уроках я содействую укреплению здоровья, правильному физическому развитию, а также умственной и физической работоспособности, формированию правильной осанки, ликвидации или стойкой компенсации нарушений, вызванных различными заболеваниями.

Основными видами деятельности с обучающимися в условиях обновленного образования, с целью формирования культуры здорового и безопасного образа жизни, является и внеурочная работа. Целью внеурочной работы по формированию культуры здорового и безопасного образа жизни– обеспечение всестороннего и гармонического развития школьников. Это требование отвечает основной идее воспи-

тания – воспитать человека, гармонически сочетающего в себе духовное богатство, моральную чистоту и физическое совершенство [2].

Основными направлениями внеурочной деятельности по формированию здорового и безопасного образа жизни:

1. Физкультурно–спортивная и оздоровительная работа

– спортивные игры, состязания (предоставление школьникам возможностей предъявления сверстникам индивидуальных достижений в различных видах спортивных состязаний, подвижных играх)

– спортивные секции

– Дни Здоровья (предъявление примеров ведения здорового образа жизни; ознакомление обучающихся с ресурсами ведения здорового образа жизни, занятий физической культурой, использования спортивно–оздоровительной инфраструктуры ближайшего социума)

2. Внешкольная деятельность:

– участие в городских, областных и республиканских спортивных мероприятиях.

В нашей школе почитают спортивные традиции массовых соревнований. Так, традиционно проходят в школе легкоатлетический кросс, популярны детские турниры по футболу, волейболу, лыжам, «Веселые старты». Обучающиеся школы принимают участие в соревнованиях городского и областного уровня, получают награды. Спортивные достижения – это вклад учителя и учащихся в общую копилку результативности школы.

Формирование здорового образа жизни и культуры здоровья учащихся является необходимым условием всестороннего развития, самоусовершенствования и самореализации современного школьника [3].

Список литературы:

1. Комаров В.И., Сауткин В.Ф. Положение о безопасности обучающегося (воспитанника) и сотрудника ОУ // Практика административной работы в школе.–2005.–№6.–С.26–27.

2. Виноградов П.А. Основы физической культуры и здорового образа жизни // П.А. Виноградов, А.П.Душанин, В.И.Жолдак. – М., 1996. – 50с.

3. Фантанов В.П. Здоровье школьника // В.П.Фантанов, Л.Е.Конев. – М.: Просвещение, 1997. – С.15–22.

ӘОЖ 371.32

ДИФФЕРЕНЦИАЦИЯ ПРИНЦИПТЕРІ НЕГІЗІНДЕ МЕНТАЛДЫ КАРТА АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУ

Муканова Жанерке Жандаровна
педагогика ғылымдарының магистрі
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
химия–биология бағытындағы Назарбаев
зияткерлік мектебі, Алматы қ., Қазақстан
E–mail: mukanova_z@hbalm.nis.edu.kz

Аңдатпа

Бұл мақалада дифференциация принциптері негізінде оқушыларды белсенді оқуға ынталандыру жолдары, оқушының қажеттіліктерін өтеу мақсатында мұғалімнің пайдалы құралы болып табылатындығы қарастырылады. Осы құрал арқылы оқушылардың бойындағы креативтілік, шығармашылық, академиялық шыншылдық, зерттеу қабілеттерін дамытады. Дифференциациялық принциптеріне негізделген оқыту оқушылардың бойында тек ғана академиялық білімдерін шыңдап ғана қоймай, қазіргі таңда икемді дағдыларды жетілдіру керектігі сөз етіледі.

Түйінді сөздер: *дифференциация принциптері, дарындылық, қажеттіліктер пен қабілеттері, менталды карта.*

Аннотация

В данной статье рассматриваются способы поощрения учащихся к активному обучению, основанные на принципах дифференциации, являются полезными инструментами учителя для удовлетворения потребностей ученика. С помощью этого инструмента развиваются творческие способности учащихся, креативность, академическая честность и исследовательские способности. Обучение, основанное на принципах дифференциации, не только совершенствует академические знания учащихся, но и требует совершенствования гибких навыков.

Ключевые слова: *принципы дифференциации, одаренность, потребности и способности, ментальная карта*

Abstract

This paper suggests that ways to encourage students to engage in active learning based on the principles of differentiation are useful teacher tools for meeting students' needs. Students' creativity, academic integrity and research skills are developed through this tool. Differentiation–based instruction not only improves students' academic knowledge, but also requires the development of soft skills.

Key words:*principles of differentiation, giftedness, needs and abilities,, mind map.*

Қазіргі өзгермелі қоғамда оқушы бойына түрлі білік пен дағдыларды игерте отырып, оны өмірде қолдана алуға үйрету – оқытудың өзекті мәселесі. Алдымызда отырған дарынды балалардың жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескеріп, олардың жинақтау, талдау, дәлел келтіру, аргументтеу, негіздеу, бағалау дағдыларын дамыту – заман талабы. Ал дарындылық – бұл адамның белгілі іс–әрекетінде табыстарға жетуіне көмектесетін, қабілетінің дамуының жоғары деңгейі. «Дарындылық» түсінігі «қабілет» түсінігіне өте жақын. Ғалымдар дарындылықты интеллектіден өзгеше дейді. Яғни, баланың бірдей жағдайларда өз сыныптастарына қарағанда білімді қабылдаудағы жоғары сезімталдығы мен шығармашылық көріністерімен түсіндіріледі. Расымен де, әрбір оқушыға жеке қарым–қатынас пен оның тұлғалық ерекшелігін ескермесек, оның дарындылығын аша алмайтынымыз анық. Оқушы бойында осы дағдыларды жетілдіру үшін мұғалім дифференциация принциптеріне сүйенгені дұрыс. Ал дифференциация үрдісі – оқу үрдістерінің, оқу жоспарын түрлендірудің (сабақ жоспары) және бағалаудың дарынды оқушылардың қажеттіліктерін ескере отырып, мақсатты бейімделуі болып табылады [1]. Қабілетті оқушылар көп жағдайда тіл саласында, әсіресе, оқу мен әдеби талдаудан бастап шығармашылық өлең мен проза жазуға дейін көптеген жетістікке жетеді. Әдетте, тілдік құзыреттілікті оқытуда белсенді оқыту мен зерттеу жүргізу арқылы жүзеге асатын оқу мен сұхбат жүргізудің төмен деңгейі үлкен рөл атқарады.

Тілді оқытудың оқу жоспары оқытуды жеделдету мүмкіндігін, ойлаудың тереңдігі мен күрделілігін, ынтаның және шығармашылықтың деңгейін ескеруі қажет. Оқу жоспары білімнің күтілетін деңгейін ескере отырып, сыныптың орташа деңгейіне сәйкес жасалады, көп жағдайда дамудың келесі деңгейіне есептелінбей, біршама жеңілдетіліп қарастырылады. Дарынды балаларға арналған оқу жоспарын дифференциациялап алғаннан кейін, мазмұнға, үрдістерге және концепцияларға сәйкес күтілетін дамудың жоғары деңгейіне баса назар аударуымыз керек. Жоғары деңгейдегі күтілетін нәтижені тиімді қолданудың бір жолы – оқу жоспарын және оның мазмұнын оқу үрдісіндегі барлық стандарттар деңгейіне жетуге болатындығына көз жеткізіп, оқушылардың барлығы жазба жұмыстарын жаза алатындай етіп оқыту құралын қолжетімді етіп өзгерту [2]. Оқушылар оқу жоспарында алдыңғы қатарлы немесе жылдамдатылған мазмұнмен қамтамасыз етілгенде, мұғалімдерге күтілетін нәтижені оқушылардың жоғары деңгейімен біріктіре қолдану қажет болады.Оқу жоспарының деңгейі оқушылардың дамуына, бағдарламаның тереңдігі мен күрделілігі сияқты қажеттіліктерін қанағаттандыруы керек. Мысалы, романның немесе басқа шығармалардың маңызды тақырыптарын талқылағаннан кейін, оқушыға кез келген романды

таңдап – оның бірінші тарауына романның барлық маңызды тақырыптары қарастырылғаннан кейін менталды карта жасауын ұсынуға болады.

Қарастырылуы қажет дифференциацияның келесі аспектісі – оқу үрдісінде қолдануға арналған оқыту стратегияларын таңдау. Көптеген жағдайларда оқушыларға шығармашылық жазба жазуда немесе аргументативті жазба жазуға негізделген оқушыларға ғана қолданылатын дифференциация стратегиясы жоқ. Оқытудың диагностикалық тәсілі оқушыларға қарқынды ілгерілеуге мүмкіндік береді, бірақ ол тиімді тәсіл емес, себебі әр оқушының қабілеттері бейімделуі және анықталуы мүмкін және соған сәйкес бағалау үрдісін қолдануға мүмкіндік береді. Кейбір оқыту стратегиялары жоғары деңгейдегі оқу бағдарламасымен бірге пайдаланылатын болса тиімділігі өте жоғары болады. Мысалы, сұрақ қою – оқуды немесе қайта қарауды ынталандыру іске қосылатын болса, дарынды оқушылар арасында жоғары деңгейдегі пікірталас туғызуға немесе пікірталас туындауға жетелейтін тиімді құралы бола алады [3].

Жауап нұсқалары мен уақыт шектеуі болмай, әдіс–тәсілдің түрлерін пайдалану арқылы оқытуды күрделендіру тиімді болуы мүмкін. Мәселеге – бағдарланған оқыту да дарынды оқушыларды дамытуда тиімді тәсіл болып табылады. Осылайша, дифференциация дарынды оқушыларды оқытуды жетілдіру мақсатында қазіргі заманғы оқу бағдарламасымен біріктіруді қажет ететін бірқатар әдістерді қамтиды.

Жалпы ақпаратты неғұрлым жылдам таратумен қатар оның барынша сапалы болуы шарт екендігін алға тарта отырып, олардың заманауи жаңа түрлерінің бірі болып саналатын инфографика бағытын дамыту іске асырылуда. Сәкесінше Z оқушы ерекшеліктерін ескере отырып, ақпаратты беру, өңдеу, талдауды инфографика тәсілін қолдану тиімді. Инфографиканың қолдану аясы өте кең: ол географияны, журналистиканы, білім саласын, статистиканы, техникалық мәтіндерді қамтиды. Инфографика кең көлемді материалдарды ұйымдастырумен бірге, заттар мен фактілердің байланысын, ара салмағын уақыт пен кеңістікте көрнекі түрде көрсете алады. Миымыз қабылдайтын ақпараттың 90%–ы визуалды ақпарат екені белгілі. Себебі сенсорлық рецепторлардың 70%–ның көзде орналасуы оның қабылдануы мен меңгерілуін біршама жеңілдетеді. Сурет қарапайым мәтінге қарағанда 60 000 есеге жылдам өңделеді [4]. Оқушы үшін жылдам игерілетіндіктен сабағымызда инфографиканың түрлі формасын қолданып көрдік. Соның ішінде сабағымызда тиімді болған менталды картаны атап өтуге болады.

Ментальді карталар (майндмэппинг, mindmapping) – бұл ойлау қабілетін қалыптастырудың ерекше әдісі емес, ол нағыз қарапайым әдіс, ақпараттың үлкен көлемін есте сақтауға мүмкіндік беретін ойлау қабілетін дамытудың және баламалы жазбаның ыңғайлы әрі тиімді техникасы [5].

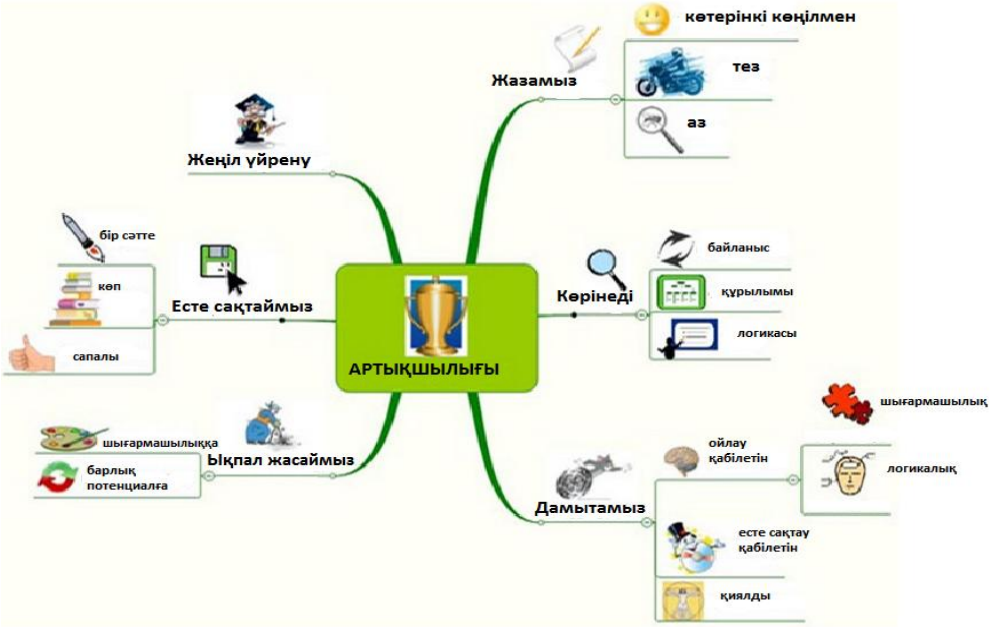

Сурет 1. Менталды картаның мұғалімге беретін мүмкіндігі

Ментальді карталар идеяны тудыру, визуализациялау, құрылымдау, саралау, сондай–ақ тапсырмаларды орындауды, ұйымдастыруды үйрену, шешімдерді қабылдау, түсінгенін толық жеткізе білу құралы ретінде қолданылады. Тіпті, біздің эрамыздың үшінші ғасырының ойшылдары Аристотельдің тұжырымдамаларын суреттеу үшін ақпараттарды жазудың осындай тәсілдерін қолданған. Кейбір европалық елдерде ментальді карталар бастауыш сынып оқушыларын оқыту үшін де пайдаланылады. Ментальді карталар ортасы және де одан тараған кілт сөздер мен суреттер бейнеленген тармақтары бар сызба ретінде салынады. Бұл мүмкін болатын ассоциациялардың шексіз алуан түрлілігін, демек соған сәйкес мидың мүмкіндігінің де сарқылмайтындығын көрсетеді [6].

Оқу барысында ой картасын қолдану өте пайдалы және тиімді. Менталды карталарды қолдану көлемді хабарларды түсіндіру мен есте сақтауға өте қолайлы. Кәдімгі конспект түріндегі жазылған ақпараттар уақыттың көп кетуіне әкеліп соғады. Оны жазуға, оның ішіндегі қажетті ақпаратты іздеп табуға көп уақыт жоғалтамыз. Ал интеллект–картаны құрастыру мәтінді түсіну мен есте сақтауға қолайлы ықпал жасайды, шығармашылық және креативті ойлауды дамытуға көмек береді. Ойлау қабілетіне өзіндік жаттығу болып табылады.

Картаны қолмен салуға, блок–схема түрінде құруға немесе арнайы бағдарламалар немесе графикалық редакторлар арқылы құруға болады. Құру тәсілдері өте көп, бірақ құрудағы мақсат біреу ғана: нақты сұрақты барынша көлемді түрде ашу.

Сурет 2. Менталды картаның оқушыға беретін мүмкіндігі

Ментатады картаны әр сабақтың кезеңінде немесе ақпаратты жинақтап, саралауда ұтымды тұстарын байқадым. Атап айтар болсам:

– Жаңа ұғымдар мен ақпараттарды есте сақтауға көмек береді;
– Күрделі материалды түсінуге ықпал етеді;
– Шығарманы бағалауға, ойын жүйелі жеткізуге септігін тигізеді;
– Ақпараттарды жинауға, біріктіруге болады;
– Жаңа идея тудыруға, шығармашылықпен айналысуға мүмкіндік береді.

Дифференциацияланған оқытудың негізгі міндеті–әр оқушыны жұмысқа тарту, «әлсізге» көмектесу, «күштілердің» қабілеттерін дамыту. Оқытуды ұйымдастыру, тапсырма әзірлеуде кезінде мұғалімдер ойландыратын мәселе – С деңгейіндегі оқушылар. Бұл оқушылармен жұмыс істеу мұғалім үшін ең үлкен қиындық тудырады. Мұнда басты міндет – оқушыларды бесленді жұмысқа жұмылдыру. Оқушыларды топпен біртіндеп құбылыстарды салыстыруға, ортақ қасиеттер мен айырмашылық-тарды табуға, салыстыруға, жинақтауға, бастысы, алған білімді қолдана алуға үйрету керек. Мұғалім С деңгейіндегі оқушылар А деңгейіндегі оқушылардан қалып қалмай, бірлесе отырып оқытуды ұйымдастыру қажет. Мұғалім сабақта үлгерімі төмен оқушыларға сараланған көзқарастың міндеттерін анықтау кезінде осы жағдайлардың барлығын арнайы ескеруі керек. Оқытудың осы мектеп оқушыларының өмірлік тәжірибесімен тығыз байланысына баса назар аудару ұсынылады, олар көбінесе басқаларға қарағанда кеңірек, яғни оларды теориялық білімнен гөрі қызықтыратын эксперименттік, практикалық жұмысқа тартуға тырысады. Оқушылар жаңа материал-ды түсіндіру кезінде зейінін сақтап, қиын жерлерде түсіндіру қарқынын бәсеңдетіп, игеру қиын болған кезде олардың тарапынан сұрақтарды көтермелеуі керек. Үлгерімі төмен адамдарға көпшілік жасайтын жаттығуларды орындау үшін сараланған көмек көрсету керек, сонымен қатар тапсырмаларды орындау кезінде мектеп оқушыларына кеңесші болу керек, өз көмекшісі болуды ұсыну керек.Үлгерімі төмен оқушылар үшін менталды картаның көмегі зор.

Қорытындылай келе, дифференцация принциптеріне негізделіп құрылған тапсырмалар оқушылардың қызығушылығын оятып, оқуға белсенділігін арттырды. Оқушылар сабақта жаңа материалды менталды картаға сала отырып, мол ақпарат-тарды есте сақтай алды. Оны тоқсан соңындағы оқушы үлгерімінен анық аңғаруға

болады. Бірінші тоқсанда 10–сынып оқушыларының оқу үлгерімі 82% көрсеткіш берсе, екінші тоқсанның соңында 92% көрсеткіш көрсете алды. Алдағы уақытта менталды картаны сабақта жиі қолдануды мақсат етіп отырмын. Оқушылар картаны қолдануды дағдыға айналдырғанда, тағы да оқушы дағдыларын жетілдіруде мол мүмкіндіктері болатынына сенімдімін.

Әдебиеттер тізімі:

1. Gallagher S.A. and W.J.Stepien «Content acquisition in problem–based learning: Depth versus breadth in American studies». Journal for the Education of the Gifted, 19, 1996. – P.257–275.

2. Gallagher S.A. The Road to Critical Thinking: The Perry Scheme and Meaningful Differentiation. – NASSP Bulletin, 82(595), 1998 – P.12–20.

3. Бершадский М.Е. Использование методов интеллект–карт и карт понятий для внешнего мониторинга образовательного процесса. / Педагогические технологии. 2010, №1 – С.14 – 49.

4. Бершадская Е.А. Применение метода интеллект–карт для формирования познавательной деятельности учащихся. / Педагогические технологии. 2009, №3 – С.17 – 21.

5. Бьюзен Т. «Научите себя думать!» (Живите с умом) / Т.Бьюзен: пер. с англ. – Минск : «Попурри», 2008. – 192 с.

6. Бьюзен, Т. Суперинтеллект. / Т.Бьюзен : пер. с англ. – Минск : «Попурри», 2007. – 400 с.

УДК 37.03

МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ УСТОЙЧИВОСТИ СТУДЕНТОВ К НЕГАТИВНОМУ ИНФОРМАЦИОННОМУ ВОЗДЕЙСТВИЮ

Мукашева Гульмира Казбековна
магистрант 2 курса ОП М701101 Педагогика и психология
КРУ имени А. Байтұрсынұлы
г.Костанай, Казахстан
E–mail: g.7.18@inbox.ru

Смаглий Татьяна Ивановна
кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор
кафедры педагогики, психологии и специального образования
КРУ имени А. Байтұрсынұлы
г.Костанай, Казахстан
E–mail: smagliy56@mail.ru

Аннотация

В статье рассматривается модель формирования психологической устойчивости студентов к негативному информационному воздействию. Авторы представляют описание этой модели, основываясь на теоретических и экспериментальных исследованиях, проведенных среди студентов. В статье подчеркивается важность психологической устойчивости студентов в современном информационном обществе, где они сталкиваются с постоянным потоком информации и возникают различные негативные воздействия на их психику.

***Ключевые слова**: психологическая устойчивость, негативное информационное воздействие, студенты.*

Аңдатпа

Мақалада студенттердің теріс ақпараттық әсерге психологиялық тұрақтылығын қалыптастыру моделі қарастырылады. Авторлар студенттер арасында жүргізілген теориялық және эксперименттік зерттеулерге сүйене отырып, осы модельдің сипаттамасын ұсынады. Мақалада студенттердің қазіргі ақпараттық қоғамдағы психологиялық тұрақтылығының маңыздылығы атап өтіледі, онда олар үнемі ақпарат ағынына тап болады және олардың психикасына әртүрлі жағымсыз әсерлер пайда болады.

***Түйінді сөздер:** психологиялық тұрақтылық, теріс ақпараттық әсер, студенттер.*

Abstract

The article considers a model for the formation of students' psychological resistance to negative information impact. The authors present a description of this model based on theoretical and experimental studies conducted among students. The article emphasizes the importance of students' psychological stability in the modern information society, where they are faced with a constant flow of information and various negative effects on their psyche arise.

Key words: *psychological stability, negative information impact, students.*

Опираясь на результаты теоретического исследования, отраженных в нашей магистерской диссертации, была разработана модель формирования психологической устойчивости студентов к негативному информационному воздействию. При этом под моделью мы понимаем систему, которая способна не только отображать или воспроизводить объект исследования, но и полностью замещать его.

Модель – образный вариант образа объекта, который носит упрощенный характер и применяется с целью замещающего средства [1].

Моделирование–процесс изучения психических состояний и явлений с помощью математических моделей.

Особенностью данного метода является умение владения определенным уровнем математической подготовки[2].

Задачи моделирования:

– описание и анализ психических явлений на различных уровнях ихструктурной организации;

– прогнозирование развития психических явлений;

– идентификация психических явлений, т.е. установление их сходства и различия;

– оптимизация условий протекания психических процессов [3].

Охарактеризуем первый этап моделирования: целеполагание.

Дерево целей – так называемая совокупность целей системы, которая носит структурированный и весьма иерархический характер, где отчетливо прослеживаются генеральная цель, а также подцели первого, второго и последующих уровней [4].

Так же можно рассматривать дерево целей как метод стратегического планирования, состоящий из целей разных уровней [5]. Название «дерево целей» связано с тем, что схематически представленная совокупность распределенных по уровням целей напоминает по виду перевернутое дерево [6].

Метод дерева целей ориентирован на получение относительно устойчивой структуры целей, проблем, направлений. Для достижения этого при построении первоначального варианта структуры следует учитывать закономерности целеобразования и использовать принципы формирования иерархических структур.

Алгоритм построения«дерева целей»,следующий:

1. Определениегенеральной(общей)цели;

2. Разделениеобщейцелинаподцели(подцели1–го уровня);

3. Разделениеподцелей1–гоуровнянаподцели2–гоуровня;

4. Разделение подцелей 2–го уровня на более детальные составляющие (подцели 3–го уровня).

Рисунок 1. «Дерево целей» исследования формирования психологической устойчивости студентов к негативному информационному воздействию

В психолого–педагогической практике, метод «дерева целей» характеризуется как метод планирования дерево целей и представляет собой как траекторные, определяющие направление движения к заданным стратегическим целям, так и точечные, определяющие достижение тактических целей, которые характеризуют степень приближения к заданным целям по заданной траектории [7].

Вышеизложенное составило основу для построения дерева целей управления процессом формирования психологической устойчивости студентов к негативному информационному воздействию.

На основе дерева целей составлена модель формирования психологической устойчивости студентов к негативному информационному воздействию.

Под «моделью» в педагогике и психологии понимается система объектов или знаков, воспроизводящая некоторые существенные свойства, качества и связи предметов.

Моделирование в психологии – построение моделей осуществления тех или иных психологических процессов с целью формальной проверки их работо-способности [8, с. 65]. Это наличие цели, элементов, структуры. Их достоверность определяется с помощью системы мероприятий, реализуемых конкретными исполнителями, которые выделяют для этого необходимые ресурсы [9].

Современный этап развития моделирования, как метода исследования в психологии характеризуется:

– разработкой новых подходов к измерению в психологии;

– разработкой моделей динамики взаимодействия психических систем;

– разработкой моделей естественных систем;

– переосмыслением предложенных ранее подходов с учетом современного состояния развития психологической науки [10].

Модель формирования эмоциональной устойчивости у старших подростков состоит из следующих компонентов: цели, задач, формирующей работы, методов, используемых в формирующей работе, результата.

Для того чтобы реализовать цель, поставленную нами по формированию уровня эмоциональной устойчивости у старших подростков необходимо распределить блоки модели.

Рисунок 2. Модель формирования психологической устойчивости студентов к негативному информационному воздействию

1. Теоретический блок: изучить проблему в психолого–педагогической литературе, провести анализ, обобщение, структурирование теоретического материала, выявление основных понятий, характеристик, подбор методик для проведения констатирующего эксперимента.

2. Диагностический блок: охарактеризовать этапы, методы и методики исследований. Охарактеризовать выборку проанализировать результаты исследования.

3. Формирующий блок: разработать и реализовать программу формирования психологической устойчивости студентов к негативному информационному воздействию.

4. Аналитический блок: провести повторную диагностику. Проанализировать данные полученные в ходе констатирующего и формирующего экспериментов. Разработать психолого–педагогические рекомендации по формированию психологической устойчивости студентов к негативному информационному воздействию.

Таким образом, для организации проведения исследования использовался метод построения «дерева целей». Дерево целей – это структурированная, построен-

ная по иерархическому принципу (распределенная по уровням, ранжированная) совокупность целей системы, программы, плана, в которой выделены генеральная цель («вершина дерева»); подчиненные ей подцели первого, второго и последующего уровней («ветви дерева»).

Также была построена модель формирования психологической устойчивости студентов к негативному информационному воздействию.

Модель состоит из четырех блоков: теоретического, диагностического, формирующего, аналитического.

Список литературы:

1. Никандров В. В. Экспериментальная психология. Учебное пособие. – СПб.: Издательство «Речь», 2003. – 480 с.– ISBN 5–9268–0217–2.

2. Мешеряков Б.Г., Зинченко В.П. Современный психологический словарь.М.: АСТ;СПб.: Изд–во Прайм–Еврознак,2007.– 627с. – ISBN 978–5–93878–663–9.

3. Загвязинский В.И. Методология и методы психолого–педагогического исследования. М.: Изд–во Академия, 2006. – 208 с. – ISBN 5–7695–2146–5.

4. Маркурин А. Тренинги личностного роста [Электронный ресурс]. URL: http://antonm akurin.ru/ statyi/ dostizhenie–czelej/217–derevo–czelej.html.

5. Румянцева Е.Е. Новая экономическая энциклопедия [Текст]. – М.: ИНФРА–М, 2008.– ISBN. 978–5–16–003264–1.

6. Метод «дерева целей» в исследовании систем управления: учебно–методическое пособие / Е.И.Миронова, А.С.Сивиркина. – Рязань: Рязанский институт (филиал) политехнического университета, 2020 – 40 с.

7. Жижина М.В. Практикум целеполагания: учебно–методическое пособие / М.В.Жижина. – Саратов: Издательский центр «Наука», 2020 – 134 с. – ISBN 978–5–9999–3398–0.

8. Носс И.Н. Моделирование в психологическом исследовании / И.Н.Носс, М.Е.Ковалева // Теоретическая и экспериментальная психология. – 2019. – Т. 12, № 2. – С. 63–70. – EDN HBSQLU.

9. Братко А.А. Моделирование психики. М.: Наука, 1969

10. Леонова Е.В. Эмпирические методы психологического исследования: Учебное пособие. – М.: НИЯУ МИФИ, 2014. – 324 с. – ISBN 978–5–534–10982–5.

УДК 37.378

КОМПЕТЕНЦИИ НЕПРЕРЫВНОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ КАК КЛЮЧЕВОЙ ФАКТОР ОБНОВЛЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ

Мурзалинова Алма Жакимовна
доктор педагогических наук, профессор
кафедра «Педагогика и психология»
СКУ им. М.Козыбаева
г.Петропавловск, Казахстан
E-mail: M_alma60@mail.ru

Аннотация

В статье представлены материалы исследования, ведущая идея которого – интеграция предметных, педагогических компетенций и компетенций непрерывного профессионального развития. Такая интеграция позволит будущему педагогу устанавливать эффективные пути развития предметных и профессиональных знаний, навыков и компетенций; управлять собственным профессиональным ростом, качеством саморазвития и развивать лидерские качества. Таким образом, исследование направлено на функциональную профессиональную подготовку педагогов для сложного общества.

***Ключевые слова**: непрерывное профессиональное развитие, компетенции непрерывного профессионального развития, образовательная программа, принципы обновления образовательных программ, образовательная экосистема.*

Аңдатпа

Мақалада зерттеу материалдары ұсынылған, оның жетекші идеясы пәндік, педагогикалық және үздіксіз кәсіби даму құзыреттіліктерін біріктіру болып табылады. Мұндай интеграция болашақ педагогқа пәндік және кәсіби білімді, дағдылар мен құзыреттерді дамытудың тиімді жолдарын белгілеуге; өзінің кәсіби өсуін, өзін–өзі дамыту сапасын басқаруға және көшбасшылық қасиеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Осылайша, зерттеу күрделі қоғам үшін мұғалімдердің функционалды кәсіби дайындығына бағытталған.

Түйінді сөздер*: үздіксіз кәсіби даму, үздіксіз кәсіби даму құзыреттілігі, білім беру бағдарламасы, білім беру бағдарламаларын жаңарту принциптері, білім беру экожүйесі.*

Abstract

The article presents research materials, the learding idea of which is the integration of subject, pedagogical competencies and competencies of continuous professional development. Such integration will allow the future teacher to establish effective ways of developing subject and professional knowledge, skills and competencies; manage their own professional growth, the quality of self–development and develop leadership qualities.Thus, the research is aimed at the functional professional training of teachers for a complex society.

Key words: *continuous professional development, continuous professional development competencies, educational program, principles of updating educational programs, educational ecosystem*

Методологическим для нашего исследования по теме «Формирование компе–тенций непрерывного профессионального развития у обучающихся и выпускников направления «Педагогические науки» в условиях академической самостоятельности вуза» является вопрос о принципах обновления образовательных программ (*далее – ОП*).

В исследовании используем общепринятое *определение ОП* – единый комплекс основных характеристик образования, включающий цели, результаты и содержание обучения, организацию образовательного процесса, способы и методы их реализации, критерии оценки результатов обучения [1].

В соответствии с целями и задачами исследования обновление направлено на бесшовную интеграцию предметных, педагогических и компетенций непрерывного профессионального развития (*далее – НПР*) будущих педагогов. Такая интеграция позволяет, на наш взгляд, сохранить требуемый баланс целей: «На первой стадии определяются квалификационные цели ОП – то, что студент должен знать, понимать и быть в состоянии делать после успешного завершения программы. Также очень важно определить «большие идеи» – долгосрочное понимание сути процессов и явлений, которое должно остаться в памяти выпускника после того, как многие мелкие детали забудутся» [2, с. 22].

Под *компетенциями НПР* понимаем комплекс умений будущего педагога для эффективного планирования, контроля и оценки собственных стратегий обучения, подтверждающий готовность и способности к решению профессиональных затрудне-ний и педагогических задач в направлении оптимизации ресурсов и усилий самообразования и самореализации.

Приведем примеры исследуемой интеграции на примере дисциплины «Культур-но–исторический и деятельностный подходы в психологии и образовании» (ОП 7М01101 «Педагогика и психология»):

– Практическая работа 1. Тема: Стадии развития психики (концепция А.Н. Леонтьева – К. Фабри). Вопросы в логике интеграции: 1. Как связаны уровни развития психики с компетенцией НПР «Готовность и способность к познанию внутренних ресурсов»? 2. Как функции психики влияют на проявления интуитивного подхода в педагогической деятельности? Источниковая база: Барбитова А.Д. Интуитивный подход в педагогической деятельности //Вектор науки ТГУ. № 7(10). 2010 https://edu.tltsu.ru/sites/sites_content/site1238/html/media53119/35–barbitova.pdf;

– Практическая работа 5. Тема: Личность как психологическая категория. Вопросы и задания в логике интеграции: 1. Обратитесь к комплексу компетенций НПР, представленному в таблице. 2. Объясните – на основе собственного опыта НПР, – как проявления компетенций НПР отражают критерии сформированности личности. 3. Оцените роль компетенций НПР в становлении личности будущего педагога;

– Практическая работа 6. Тема: основные положения теории деятельности. Вопросы и задания в логике интеграции: 1. Выберите из комплекса компетенций НПР, представленного в таблице, критерии и показатели одной компетенции НПР, наиболее проявляемой в Вашей учебно–профессиональной деятельности. 2. Выполните рефлексию собственной деятельности по реализации выбранной компетенции НПР. Как проявились в ней принципы теории деятельности А.Н. Леонтьева?

– Практическая работа 8. Тема: Виды деятельности человека. Вопросы и задания в логике интеграции: 1. Охарактеризуйте профессиональную деятельность педагога в аспекте теории психологии. 2. Известно, что компетенции НПР являются базовыми для остальных компетенций, т.к.: а) внутренне присущи педагогу, б) составляют его неотъемлемое свойство, в) непосредственно соотносятся с компетентностью. Как вы можете обосновать данное положение с позиций психологии труда?

Интеграция предметных, педагогических и НПР–компетенций возможна лишь при условии формирования каждой группы компетенций. Подтвердим педагогическую целесообразность приведенных примеров интеграции методической рекомендацией: «Хотя общеучебные навыки не привязаны к одной конкретной области, они должны быть сформированы в одной или нескольких областях. Когда учащиеся выбирают учебные задания, это задания из определенной области. Когда они регулируют свое обучение, они регулируют приобретение знаний, навыков и установок в определенной области. А когда ищут необходимые учебные ресурсы, эти ресурсы также содержат информацию об определенной области. Поэтому в программе, направленной на развитие сложных навыков в предметной области, всегда должны отрабатываться и общеучебные навыки. Выбор задания можно практиковать только в программе, в которой учащиеся могут сами выбирать учебные задания» [3, с. 322]. Задания из определенной области – предметные, приобретение знаний, навыков и установок в определенной области – педагогические, поиск необходимых ресурсов (общеучебные навыки) – НПР–компетенции.

Казахстанские авторы Ш.М. Шуиншина, Е.А. Альпеисов, Е.А. Туяков Е.А, Б.С. Ахметова, Д.Е. Куатбаева в своей статье обозначают проблему: «В настоящее время вносятся изменения в образовательные программы высшего и послевузовского образования. Тем не менее изменения, включенные в действующие программы высшего образования, не полностью учитывают обновленное содержание среднего образования, происходит определенная несовместимость между содержанием образовательных программ двух уровней, что порождает про– блемы, влияющие на качество образования» [4, с. 4204]. Для решения проблемы и по результатам исследования формулируют 7 принципов обновления существующих модульных ОП.

Для подтверждения исследовательской перспективы ведущей идеи нашего проекта – формирование у будущих педагогов компетенций НПР в структуре профессионально–педагогической компетентности посредством продуктивного взаимодействия с предметными и педагогическими компетенциями, а также их взаимовлияния в направлении совершенствования образовательной практики – представим в таблице 1 возможности реализации указанных принципов в логике НПР.

Таблица 1 – Обновление ОП в логике НПР

Принципы обновления ОП [4, с. 4208]	Направленность на интеграцию предметных, педагогических и НПР–компетенций	Фокус профессиональ–но–педагогичес–кой подготовки в ВУЗе в логике НПР
Принцип «спираль» при проектировании содержания дисциплины	НПР–компетенции: 1) готовность и способность к познанию внутренних ресурсов, 2) готовность и способность определения и работы с профессиональными затруднениями, 3) готовность и способность к организации работы с ИКТ для учебно–профессионального развития – собственного и других обучающихся, 4) готовность и способность к исследовательской деятельности, 5) самоменеджмент, 6) мониторинг профессионального развития и карьерно–образовательного роста – становятся инструментом освоения усложняющегося контента	дополнение целей и методов обучения формированием НПР–компетенций
Иерархия целей обучения по таксономии Блума	НПР–компетенции: 1) знаю внутренние ресурсы, 2) понимаю, как работать с профессиональными затруднениями посредством ресурсов, 3–4) работаю с информацией посредством ИКТ, применяю методы исследования для решения педагогических задач, 5) анализирую продвижение в индивидуальной траектории развития, 6) оцениваю уровень учебно–профессионального развития и управляю им (создаю новый опыт) – в полном объеме соответствуют целеполаганию по таксономии Блума	последователь–ное и поэтапное формирование НПР–компетенций, согласованное с целями обучения по Блуму
Формирование педагогических целей по всем курсам обучения	НПР–компетенции формируются от курса к курсу: 1) – на 1–м курсе, 2–3) – на 2–м курсе, 4) – на 3–м курсе, 5–6) – на 4–м курсе	усложнение НПР–компетенций от курса к курсу совпадает с задачами и этапами профессиональ–ного образования
Наличие «общих тем» между предметами внутри одного модуля, а также при осуществлении межпредметных связей	НПР–компетенции как базовые и присущие природе педагогической деятельности могут служить «скрепами» для предметных и педагогических компетенций	преподавание/ обучение/оцени–вание должно выделять НПР–компетенции как ожидаемые результаты и/или способы освоения контента профессиональ–ного образования
Системно–деятельностный подход в обучении, исследование, междисциплинарная интеграция	НПР–компетенции, помогающие развитию предметных и педагогических компетенций, позволяют интегрировать преподавание с исследованием, теорию с практикой	формирование НПР–компетенций в условиях аудиторной и внеаудиторной работы для интеграции формального и

		неформального образования
Переход от концепции «образованный человек» к концепции «адаптированный к жизни человек»	НПР–компетенции уменьшают трудности вхождения в профессию и способствуют профессиональной идентификации	организация образовательно –го процесса в парадигме lifelong, lifedeep, lifewidelearning
Развитие мотивации, переход от знаний к - компетенциям	НПР–компетенции отражают знание, понимание, навыки обучающихся в направлении «учись учиься»	предметные и педагогические компетенции не могут быть завершенными: они должны получать постоянное развитие

Итак, ключевым фактором обновления ОП профессионально–педагогической подготовки мы считаем их направленность на устойчивое формирование НПР–компетенций, что отвечает запросам самих обучающихся. Так, в исследовании проблем и направлений развития высшего образования в связи с пандемией COVID–19 отмечено: «Почти половина студентов отметили, что университет должен учить профессиональным навыкам и знаниям, которые позволят получить профессию на всю жизнь, еще около четверти видят в качестве ключевых результатов обучения освоение основных теорий и понятий по своей специальности, владение материалом. Вместе с тем каждый пятый студент считает, что в ходе обучения он/она должны приобрести мягкие навыки, или университет должен сформировать у них «картину мира», а профессиональные навыки не так важны» [5, с. 39].

Подчеркнем также, что НПР–компетенции должны оцениваться на равных с предметными и педагогическими компетенциями, т.к. «система оценивания должна соответствовать результатам обучения по программе, т. е. фактически она должна быть направлена на оценивание достигнутых результатов обучения». Между тем, в практике чаще наблюдается, «что оцениваются полученные знания, нежели навыки (когнитивные, общие и практические), профессиональные качества или взгляды, сформировавшиеся во время обучения» [6, с. 85].

С учетом ключевого фактора сформулируем направления обновления ОП для будущих педагогов:

1) обновление содержательной, ценностной, мотивационной составляющей ОП для целенаправленного овладения обучающимися стратегиями «учись учиться», комплекс которых стимулирует профессиональную и социальную мобильность выпускника направления «Педагогические науки»;

2) интеграция формального, неформального и информального (самообразование) образования и признание интегрированных результатов;

3) студентонаправленность и студентоцентрированность в выявлении затруднений и потребностей учебно–профессиональной деятельности обучающихся и их разрешении посредством НПР–компетенций;

4) преподавание/обучение/оценивание с фокусом на метаобучение (обучение умению учиться) для развития метапознания (ср.: «Нам нужно уметь учиться, чтобы иметь возможность эффективно распознавать собственные слабости и заставлять себя развиваться. Образование без обучения учиться малоэффективно» [7, с. 188].

5) преподавание/обучение/оценивание в образовательной экосистеме с ее сотворчеством, под которым подразумевается «равное участие всех заинтересованных сторон, от учеников и учителей до руководителей, работодателей и партнерских

организаций, в проектировании и организации образовательного процесса... По–настоящему экосистемное сотворчество строится на принципах инклюзивности, многообразия, равных возможностей и устойчивого развития» [8, с. 52]. Таким образом, востребованные образовательные экосистемы – «это сети взаимосвязанных и разнотипных субъектов, участвующих в процессе обучения / воспитания / развития в течение всей жизни» [8, с. 57].

Благодарности

Статья подготовлена в рамках научного проекта ИРН AP19678852 «Формирование компетенций непрерывного профессионального развития у обучающихся и выпускников направления «Педагогические науки» в условиях академической самостоятельности вуза» по грантовому финансированию Комитета науки Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан.

Список литературы

1. Закон Республики Казахстан «Об образовании». https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319_
2. Руководство по разработке образовательных программ в контексте национальной рамки квалификации и потребностей рынка труда. Разработчик – Компания GDSILimited. 2018 https: //kazlogistics.kz/upload/iblock/4a0/4a053cfd3aa484ca831f300a6d4961c9.pdf
3. Десять шагов комплексного обуче ния : Четырехкомпонентная модель дизайна обучения / Йерун Дж. Г. ван Мариенбор, Пол А.Киршнер. – Пер. с англ. Астана: Zerde Publishing, 2023. – 454 с.
4. Шуиншина Ш.М., Альпеисов Е.А., Туяков Е.А., Ахметова Б.С., Куатбаева Д.Е. О методологических подходах при разработке образовательных программ в системе «школа – вуз» с учетом преемственности // Профессиональное образование в современном мире. 2020. Т. 10, №4. С. 4202–4211. DOI: 10.20 913/2618–7515–2020–4–04
5. Качество образования в российских университетах: что мы поняли в пандемию: Аналитический доклад / науч. ред. Е.А.Суханова, И.Д.Фрумин. Томск: Издательство Томского государственного университета, 2021. – 46 с.
6. Разработка образовательных программ: локальные ответы на глобальные вызовы высшего образования. Монография / Аида Сагинтаева, Айжан Мусина, Алия Сулейменова, Руслан Каратабанов, Кайрат Куракбаев, Дункан Пристли, Нур–Султан: Высшая школа образования Назарбаев Университета, 2021. – 236 с.
7. Фадель Ч., Бялик М., Триллинг Б. Четырехмерное образование: Компетенции, необходимые для успеха: Пер. с англ. М.: Издательская группа «Точка», 2018. – 240 с.
8. Спенсер–Кейс Дж., Лукша П., Кубиста Дж. Образовательные экосистемы: возникающая практика для будущего образования. М.: Издание Московской школы управления СКОЛКОВО и GlobalEducationFutures, 2020

ӘОЖ 37.012.7

ШАҒЫН ЖИНАҚТАЛҒАН МЕКТЕП ЖАҒДАЙЫНДА ЖАРАТЫЛЫСТАНУ-МАТЕМАТИКАЛЫҚ САБАҚТАР БАҒЫТЫНДА STEAM-БІЛІМ БЕРУДІҢ НЕГІЗІ РЕТІНДЕ ЖОБА ӘДІСТЕРІН ЕНГІЗУ

Мынбаева Жанар Тасбулатовна
жаратылыстану ғылымдарының магистрі
химия пәні мұғалімі
"Ақмола облысы білім басқармасының Жарқайың ауданы бойынша білім бөлімінің Отрадное ауылының негізгі орта мектебі" КММ, Отрадное ауылы, Қазақстан
E-mail: zhanar_mynbayeva@mail.ru

Алимгазина Асел Балгабаевна
математика және информатика пәнінің мұғалімі
"Ақмола облысы білім басқармасының Жарқайың ауданы бойынша білім бөлімінің Кең ауылының

негізгі орта мектебі" КММ, Кен ауылы, Қазақстан
E-mail: zhomartasiel@bk.ru

Аңдатпа

Бұл жұмыста шағын жинақталған, жалпы білім беретін мектепте математика және химия сабақтарында STEAM –білімде жоба әдісетіерін қалай және қандай нәтижелермен қолданылғаны туралы мәліметтер келтірілген. Оқушылармен жұмыс жасаудың қандай формалары, әдістері жүргізіліп, оқушының әзірленген жұмыс парақтарына мысалдар келтірілген.

Түйінді сөздер: *STEAM-білім беру, STEAM-BOX оқушылар, тәрбиешілер, тиімді, жоба әдісі.*

Аннотация

В данной работе приведены сведения о том, как, каким образом и с какими результатами применяли в STEAM-образованиеи метод проектов на уроках математики и химии в малокомплектной, общеобразовательной школе. О том какие формы, методы работы с учащимися были проведены и приведены примеры, разработанных рабочих листов ученика.

Ключевые слова: *STEAM-образование, STEAM-BOX учащиеся, педагоги, эффективные, метод проектов.*

Abstract

This article provides information about how, how and with what results the project method was used in STEAM- education in chemistry and mathematics lessons in a small, comprehensive school. About what forms and methods of working with students were carried out and examples of developed student worksheets are given.

Key words: *STEAM - education, STEAM-BOX, students, teachers, effective, project method.*

Еліміздің білім беру жүйесі соңғы жылдары үлкен өзгерістерге ұшырауда. Негізгі талап-бәсекеге қабілетті, үйлесімді дамыған, кез-келген жеке жағдайдан шығудың жолын таба алатын тұлғаны дамыту. Дәл осындай тұлғалар, еліміздің болашағы, бұл біздің оқушыларымыз. Әрбір оқушы-біздің еліміздің және жалпы әлемнің болашағы. Әрине, әр мұғалімнің міндеті – осындай тұлғаның дамуына ықпал ету. Өз қызметінің оқу-білім беру кеңістігі шеңберінде әрбір мұғалім оқушылар мен олардың ата-аналарының қажеттіліктерін қанағаттандыруға, қоғамдық, экономикалық сұранысқа сай болуға талпынып жұмыс жасайды. Сонымен қатар, күнделікті сабақтар аясында сабақта да, сабақтан тыс уақытта да оқушылардың қажеттіліктерін; олардың жеке және жас ерекшеліктерін ескеру қажет. Әр мұғалімнің жұмысында басты сенсор-оқушы және оның ата-анасы. Көбінесе мұғалімдер оқуды оқушыларға бағыттамайды, тек өздерінің жеке мүдделері мен мүмкіндіктерімен жұмыс істейді, осылайша оқушы жеке тұлға ретінде екінші орынға шығады және оқуға деген қызығушылығы жоғалады, олар қысылып, білім алу кезінде өзара әрекеттесуді қаламайды. Бұл жағдай оқушыларды оқыту кезінде мұғалімнің басты мәселесі болуы қажет.

Әр мұғалім үшін тиімділіктің жарқын көрсеткіші әр оқушымен жеке жұмыс жасау болды, ал пәнаралық байланыс оқушылардың кәсіптік бағдарлануына негіз болды, өйткені пәндерді сабақтас оқытудың арқасында ғана біздің оқушылар пәнаралық білім мен дағдыларды қажет ететін мамандықтарға кәсіптік бағдарланатын болады. Әр жаратылыстану-математикалық цикл мұғалімінің жетістігінің критерийі: оның өзі өзінің нақты жағдайын, мінез-құлқын, әдістерін, іс-әрекеттерін, тиімділігі мен жетістіктерін зерттейді, оқушылармен өз іс-әрекеттерін пысықтайды және әр уақытта рефлек–сиялайды, одан әрі жұмысты жоспарлайды.

Қазір жобалар әдісі ол білім берудің негізі - steam, оқушылардың кәсіптік бағдарлануына негіз болды: оқушылар пәндерді оқып, білімді қолдана отырып, пәнаралық, сабақтас қолдану дағдыларын алады, өйткені қазір еңбек нарығында негізінен қос және үш маманданған мамандар сұранысқа ие, бұл инженер-механиктер, инженер-химиктер, инженерлер сияқты мамандықтар - электриктер, инженер-энерге–тиктер, био-технологтар, инженер-бағдарламашылар, веб-дизайнерлер және т.б.

Осылайша, оқушылар жобалау қызметі арқылы болашақ мамандықты пысықтайды және кәсіптік бағдарланады.

Білім беруді дамытудың негізгі аспектісі-білім беру процесіне қатысушылардың барлығының білім беру ресурстары мен технологияларына тең, мүмкіндігі қолжетімді; тез өзгеретін әлемде табысқа жетуді қамтамасыз етуге ықпал ететін білім алуда барлық оқушылардың барынша қанағаттануы; елдің интеллектуалдық, рухани және физикалық жағынан дамыған азаматын қалыптастыру үшін жалпы білім беру жүйелерінде барлық жағдайларды жасау [1].

Сондықтан, біз, кез-келген әріптестеріміз сияқты, әр сабақты мұқият жоспарлаймыз, әрине, бірінші кезекте жобалар мен инженерлік дизайн әдісіне сәйкес оқушыға аймақпен байланысы бар нақты проблеманы, контекстті ұсынамыз, осылайша оқушы сабақ басынан бастап не үшін қажет екенін түсінеді. Орындалған жұмыс нәтижесінде алынған білім мен тәжірибе және қалай содан кейін ол бәрін қолдана алады, осылайша ол тапсырмаларды орындауға тырысады, мәселені шешуге бар күшін салады [2].

STEAM-пәнаралық, қолданбалы тәсіл мен жоба әдісін қолдануға, сондай-ақ барлық бес пәнді бірыңғай оқыту схемасына біріктіруге негізделген білім. STEAM: S-science; T – technology; E – engineering; a – art; M-mathematics немесе: Жаратылыстану ғылымдары, технология, модельдеу, өнер, математика [3]. STEAM-білім берудегі қызығушылықтар мен зерттеулерді ескере отырып, оқу қызметін ұйымдастыруды қамтиды.

Сондықтан, STEAM-білім беру оның оқу іс-әрекетіндегі әрбір оқушы үшін әрқайсысына, оның даралығына, оқу бағдарламалары бойынша білім беру жүйесін жаңарту жағдайындағы танымдық белсенділігіне пәрменді назар аударуды білдіреді, әрбір оқушының оқу сапасы мен дамуын арттыру үшін әртүрлі нысандар мен әдістердің үйлесімін болжайды [4].

Мысалы шағынжинақты мектептің 9 сыныбында: Алгебра: Сандар қатары. Арифметикалық және геометриялық прогрессия. Биология: Тыныс алу. Анаэробты және аэробты тыныс алу. Физика: Дененің салмағы. Салмақсыздық. Информатика: MSexcel бағдарламасымен жұмыс. Excel кестесін құру тақырыптарын өтуде біз PBL-сабақтар жоспарын құрдық. Оны құруда көтерген мәселе: Жасөспірімдер арасындағы электронды темекіні тұтынудың артуы. Контекст: 9 сынып оқушыларының ауызша және жазбаша интервью алуы, ал PBL мақсаты: электронды темекілердің адам ағзасына тигізетін әсері туралы оқушыларды ақпараттандыру. Алгебра сабағында оқушылар осы аталған электронды темекінің қаншалықты сатылымда екенін анықтаса; ал физика сабағында осы темекінің зиянынан оқушы қанша салмақ тастайтыны туралы ақпарат жинақталып берілді. Биология сабағында оқушы ағзасына тигізетін зияны туралы айтылды. Осы жинақталған ақпарат барлығы информатика сабағында кесте және диаграмма түрінде кескінделді (Кесте 1).

Кесте 1 - Электронды темекілердің адам ағзасына тигізетін әсері туралы оқушыларды ақпараттандыру сауалнамасы

	Сұрақтар	Ия	жоқ
1	Сіз электронды темекіні білесіз бе?	100%	
2	Электронды темекінің адам ағзасына қандай әсерін білесіз?	70%	30%
3	Біздің оқушылар арасында электронды темекіні тұтынатындар көп пе?	40%	60%
4	Электронды темекіні қыз балалардың қолданғанына көзқарасыңыз қандай?	20%	80%
5	Тұтынып көрдіңіз бе?	15%	85%

Оқушының Т.А.Ә.	жынысы	жасы	Бойы (см)	Салмағы (кг)	Қалыпты жағдай	Айырмашылық
АВС	ұл	15 жас	166	63	56	+7
ВАС	қыз	15 жас	168	73	58	+15

Мысалы, геометрия сабақтарында жалпы білім беретін, шағын жинақты мектептің 9-сыныптарында ұзақ мерзімді жоспар бөлімін зерделеу шеңберінде: "9.4АШеңбер. Көпбұрыштар", «Шеңбер және дөңгелек. Доғаның ұзындығы» тақырыбын өту барысында оқушыларға жіп, сызғыш, ақ парақ ұсынылады. Оқушылар берілген құралдарды қолданып не жасауға болады, түрлі идеяларын айтады. Оқушылар жіп, сызғыш, ақ парақты қолданып шеңбер салады. Сызғышпен жіптің ұзындығын анықтайды. Пайда болған шеңбердің радиусын, диаметрін есептейді. Сонымен қатар «Тригонометрия» тарауын өтуде де оқушыларға ақ парақ және тек қана шеңбер суреті ұсынылды. Оқушылар одан осы тақырыпқа сай не жасауға болатынын анықтап, тригонометриялық бірілік шеңбер құрастырды (1-сурет).

Сурет 1. Сабақтардан фотосуреттер

Мысалы, химия сабақтарында жалпы білім беретін, шағын жинақты мектептің 7-сыныптарында ұзақ мерзімді жоспар бөлімін зерделеу шеңберінде: "7.1 А химияға кіріспе. Таза заттар мен қоспалар", оқушылармен Біз мәселені шешеміз:" қоршаған

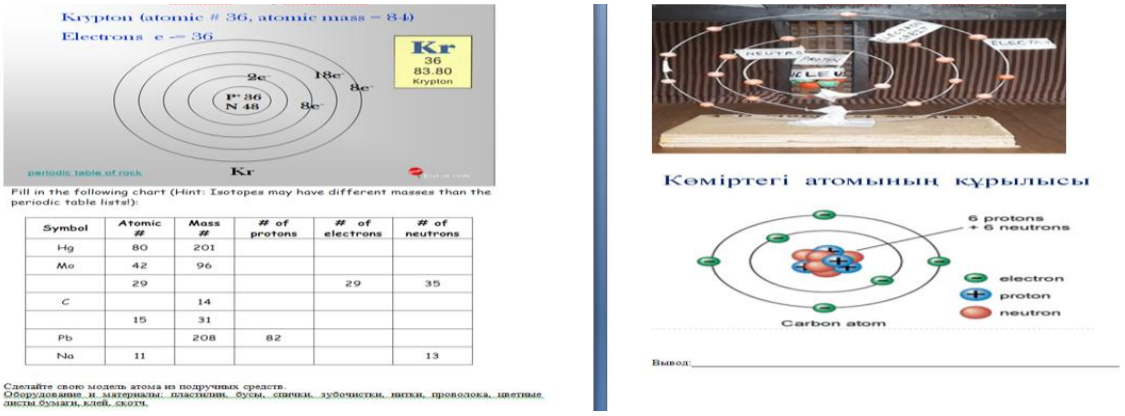
ортаны және адам денсаулығын қорғау "контекст шеңберінде:" химия ғылымы жетістіктерінің қоршаған ортаға және адамдардың денсаулығына кешенді әсері", атап айтқанда жобалар мен инженерлік дизайн әдісі бойынша оқушыларға сабақта" қоспаны бөлу тәсілдері " STEAM береді-BOX (сабақта жұмыс істеуге арналған қорап) онда импровизацияланған құралдармен суды тазартуға арналған құралдар мен материалдар бар. Қорапта келесі жабдықтар мен материалдар бар: пластикалық бөтелкелер, мақта, дәке, белсендірілген көмір, құм, ұсақ тастар, мата, сөмке, малтатас, қағаз, майлықтар. Осы жабдықтар мен материалдардан оқушылар ластанған суды тазарту үшін сүзгі жасайды және қоспаны бөлу әдістерін қолданады. Оқушының жұмыс парағы 2-суретте келтірілген, сабақтың мақсатына сәйкес сабаққа арнайы әзірленген фрагмент беріледі, оған сәйкес оқушы оқу сабағы кезінде жұмысты орындайды.

Сурет 2. "Қоспаны бөлу әдістері" тақырыбындағы сабақтың жұмыс парағының үзіндісі

Тағы бір мысал, 7-сынып оқушылары ұзақ мерзімді жоспар бөлімін зерттеу аясында: "7.2 А атомдар. Молекулалар. Заттар "экологиялық мәселелермен және пластмассаны ұтымды пайдаланумен байланысты мәселені шешеді, атап айтқанда" екінші өмір" беру арқылы оқушылар импровизацияланған құралдардан химиялық элементтің прототиптерін жасайды "контекст шеңберінде:" Химия ғылымының жетістіктерінің қоршаған ортаға және адамдардың денсаулығына кешенді әсері", атап айтқанда жобалар мен инженерлік дизайн әдісі бойынша оқушыларға сабақта қатысты: "атомның құрамы мен құрылымы "химиялық элементтің прототипін жасау үшін импровизацияланған құралдар мен материалдар бар STEAM-BOX (сабақта жұмыс істеуге арналған қорап) беріледі.

Қорапта келесі жабдықтар мен материалдар бар: пластикалық бөтелкелер, таспа, желім, көбік, сым, мақта жүні, пластилин, шашлық, түрлі-түсті қағаз, майлықтар, желім, ағаш блоктары, жіптер (әр түрлі қалыңдықта). Осы жабдықтар мен материалдардан оқушылар химиялық элементтің прототипін жасайды және модель жасау кезінде химиялық элементтің құрылымын, электрондардың, нейтрондардың, протондардың және басқа құрылымдық бірліктердің санын ескеруді ұмытпаңыз. Ыңғайлы болу үшін оқушының жұмыс парағы 3-суретте келтірілген, сабақ барысында оқушы жұмысты орындайтын сабақтың мақсаттарына сәйкес сабаққа арнайы әзірленген фрагмент беріледі.

Сурет 3. "Атомның құрамы мен құрылымы" тақырыбындағы сабақтың жұмыс парағының үзіндісі

Мысалы, 8-сыныптағы химия сабақтарында ұзақ мерзімді жоспар бөлімін зерттеу аясында: "8.1 Атомдардағы электрондардың қозғалысы" экологиялық мәселелермен және пластмассадан жасалған заттарды ұтымды пайдаланумен байланысты мәселені шешеді, атап айтқанда "екінші өмір" беру арқылы оқушылар контекст шеңберінде импровизацияланған құралдардан химиялық элементтің прототиптерін жасайды: "Химия ғылымының жетістіктерінің қоршаған ортаға және адамдардың денсаулығына кешенді әсері", атап айтқанда жобалар мен инженерлік дизайн әдісі бойынша оқушыларға сабақта " атомдардағы электрондардың таралуы энергетикалық деңгейлер. Атомдағы электрондардың қозғалысы " беріледі STEAM-BOX (сабақта жұмыс істеуге арналған қорап) онда химиялық элементтің прототипін жасау үшін импровизацияланған құралдар мен материалдар бар. Қорапта келесі жабдықтар мен материалдар бар: таспа, желім, көбік, шілтер, сым, мақта жүні, пластилин, шашлық, түрлі-түсті қағаз, майлықтар, желім, ағаш блоктары, жіптер (әр түрлі қалыңдықта). Осы жабдықтар мен материалдардан оқушылар химиялық элементтің прототипін жасайды және модель құру кезінде химиялық элементтің құрылымын, электрондардың, нейтрондардың, протондардың және басқа құрылымдық бірліктердің санын, электрондардың энергия деңгейлері бойынша таралуын ескереді. Ыңғайлы болу үшін оқушының жұмыс парағы, сабақтың мақсатына сәйкес сабаққа арнайы әзірленген фрагмент беріледі, оған сәйкес оқушы сабақ барысында жұмысты орындайды (4 сурет).

Сурет 4. "Атомдардағы электрондардың таралуы энергия деңгейлері. Атомдағы электрондардың қозғалысы" тақырыптар бойынша сабақтың жұмыс парағының үзіндісі.

Осылайша, химия мен математика сабақтарында шағын жинақталған мектеп шеңберінде STEAM-білім берудегі жобалар әдісінің арқасында оқушының үйлесімді, дамыған тұлғасын дамыту үшін қолайлы жағдайлар жасауға болады және тапсыр–

маларды орындау барысында оқушы кәсіптік бағдарланады, сабақ барысында алған теориялық білімдері мен практикалық дағдыларын қолданады, импровизацияланған құралдардан көрнекі модельдер жасайды.

Әдетте, зерттеу тәсілі - инженерлік дизайн және жоба әдісі STEAM білім берудегі дұрыс таңдалған контекст оқушыларға жеке тәжірибе мен бұрын алған білімдерін пайдалана отырып, оқу тақырыптарын пысықтауға көмектеседі. Мұғалімдер таңдаған сабақтағы орташа жұмыс қарқыны оқушылардың тек бір бөлігі үшін қол жетімді және жұмыс істейді, ал екіншісі үшін ол тым жылдам, бірақ үшіншісі үшін тым баяу. Сондықтан, жұмыс кезінде біз балалардың үш санатына мақсат қоямыз: барлығы, негізінен және кейбіреулері. Осылайша, кейбір балалар үшін сабақта қойылған оқу мақсаты тым қиын, ал басқалары үшін бұл өте оңай сұрақ. Оқулықтағы бірдей оқу материалын оқушылар әрқайсысы өзінше түсінеді: кейбіреулері бірінші оқудан кейін, басқалары бірнеше рет қайталанғаннан кейін, ал басқалары мазмұнын немесе мұғалім немесе басқа оқушы тарапынан түсіндіруді қажет етеді. Сабақтарда студенттер топта немесе жеке жұмыс істеуді таңдай алады. Осылайша, оқушылардың танымдық қабілеттерін, психологиялық ерекшеліктерін, сондай - ақ интеллектуалды және ақыл-ой дамуын бақылай отырып, негізінен мұғалімдер STEAM-ді қолданудың ең оңтайлы таңдауы-жаратылыстану-математикалық цикл сабақтарында оқушылардың оқу іс-әрекетінде оқыту, бұл 1 суретте көрсетілген сабақтардан алынған фотосуреттерден көрінеді деген қорытындыға келеді.

Осылайша, STEAM-білім берудің міндеттері:

- құралды әзірлеу - білім алушылар өздерінің темпераменттерінің, менталитеттері мен дағдыларының ортақ нүктелерін таба алатын немесе жасай алатын бірыңғай білім беру кеңістігін құруға мүмкіндік беретін әдіс;
- бұл құрал - әдіс ситуациялық емес, осында және қазір жұмыс істейтін, бірақ уақыт өте келе, тіпті сабақтастық жағдайында, яғни мектепке дейінгі білім беруден бастап кәсіптік және жоғары оқу орындарына дейінгі жүйеде жұмыс істейтін жағдайлар жасау.

STEAM – білім беруде қолданылатын Жоба әдісі жақсы нәтиже береді, атап айтқанда сауалнамадан кейін барлық оқушылар инженерлік дизайнды қолдана отырып, Жоба әдісі бойынша сабақтарды ұнататыны анықталды; оқушылар сабақтарда бар проблеманы өз бетінше түсінеді және оны зерттеу дағдылары арқылы шешуге ыңғайлы.

Әдебиеттер тізімі:

1. Анисимова Т.И., Шатунова О.В., Сабирова Ф.М. STEAM-образование как инновационная технология для Индустрии 4.0. Научный диалог. 2018;(11):322-332. URL: https://doi.org/10.24224/2227-1295-2018-11-322-332

2. STEAM-технология в профильном образовании: Сборник материалов дистанционной конференции 15 апреля 2022 г. (под общей редакцией заместителя начальника филиала (по учебной работе), почётного работника общего образования Российской Федерации Войтенко Е.П.; заведующий методическим кабинетом Гладченко Н.Ю.). – Калининград: КНВМУ, 2022. – 100 с

3. Аниськин В.Н., Аниськин С.В., Замара Е.В., Янкевич О.А. Использование дидактического потенциала STEM- и STEAM-технологий в решении задач цифровизации образования // Высшее гуманитарное образование XXI века: проблемы и перспективы: Материалы Четырнадцатой международной научно-практической конференции (Самара, 09-10 октября 2019 г.). Самара: Самарский государственный социально-педагогический университет, 2019. - С. 19-24.

4. Юганова Н.А., Шелюховская М.Н. От теории к практике. Виртуальный конструктор STEM-урока [Электронное издание]. – ГБОУ лицей №344 Невского района Санкт-Петербурга, 2020. – 35 с.

УДК 37.012.7

ОПЫТ ВНЕДРЕНИЯ STEAM–ПОДХОДОВ В ПРАКТИКУ ПРЕПОДАВАНИЯ ХИМИИ И БИОЛОГИИ

Мынбаева Жанар Тасбулатовна
магистр естественных наук, учитель химии и естествознания
КГУ «Основная средняя школа села Отрадное
отдела образования по Жаркаинскому району
управления образования Акмолинской области»
с.Отрадное, Казахстан
E–mail: zhanar_mynbayeva@mail.ru

Забиякина Оксана Сергеевна
учитель биологии и химии
КГУ «Школа–лицей имени Насыра Смагулова» города Ерейментау
отдела образования по Ерейментаускому району
управления образования Акмолинской области
г.Ерейментау, Казахстан
E–mail: oksana830330@gmail.com

Аннотация

В данной статье приведены сведения об опыте применения STEAM–подходов в практике преподавания биологии и химии в условиях средней и малокомплектной школ. О том какие формы, методы работы с учащимися были проведены и приведены примеры, разработанных рабочих листов ученика. Сделаны выводы об эффективности таких подходов в формировании функционально грамотных учеников.

Ключевые слова: *STEAM, функциональная грамотность, ученик, учитель, работы, эффективные.*

Аңдатпа

Бұл мақалада орта және шағын жинақталған мектептер жағдайында биология мен химияны оқыту тәжірибесінде STEAM тәсілдерін қолдану тәжірибесі туралы мәліметтер келтірілген. Функционалды сауатты оқушыларды қалыптастырудағы осындай тәсілдердің тиімділігі туралы қорытынды жасалған оқушылармен жұмыс жасаудың қандай формалары, әдістері жүргізіліп, оқушының әзірленген жұмыс парақтарына мысалдар келтірілген.

Түйінді сөздер: *STEAM, функционалдық сауаттылық, оқушы, мұғалім, жұмыс, тиімді.*

Abstract

This article provides information about the experience of using STEAM approaches in the practice of teaching biology and chemistry in secondary and low–grade schools. Conclusions are drawn about the effectiveness of such approaches in the formation of functionally literate students. About what forms and methods of working with students were carried out and examples of developed student worksheets are given.

Key words: *STEAM, functional literacy, student, teacher, work, effective.*

Современное общество меняет взгляд на содержание естественнонаучного образования. Основное внимание направлено на развитие способности учащихся применять полученные в школе знания и умения в жизненных ситуациях. Сегодня нужны функционально грамотные выпускники, способные вступать в отношения с внешней средой, быстро адаптироваться. Изложение же учебного материала в учебниках (даже в последних) остается чаще всего информационным, в них мало заданий вариативного характера, заданий для творческой деятельности учащихся, как при изучении нового материала, так и при применении полученных знаний и умений. И учащиеся очень часто теряют интерес и мотивацию к изучению предметов естественно–математического цикла.

Активизация познавательной деятельности учащихся на уроках является одной из важнейших задач, стоящих перед учителем. Как сделать так, чтобы учение

проходило с увлечением, чтобы учебный материал стал понятным, доступным для учащихся, а уроки были интересными, чтобы учащиеся были активными участниками учебного процесса? Как развить индивидуальные особенности ученика, как повысить мотивацию к предмету? Тем более, если это преподавание химии и биологии.

В педагогической практике используются различные пути активизации познавательной деятельности, основные среди них – разнообразие форм, методов, средств обучения, выбор таких их сочетаний, которые в возникших ситуациях стимулируют активность и самостоятельность учащихся.

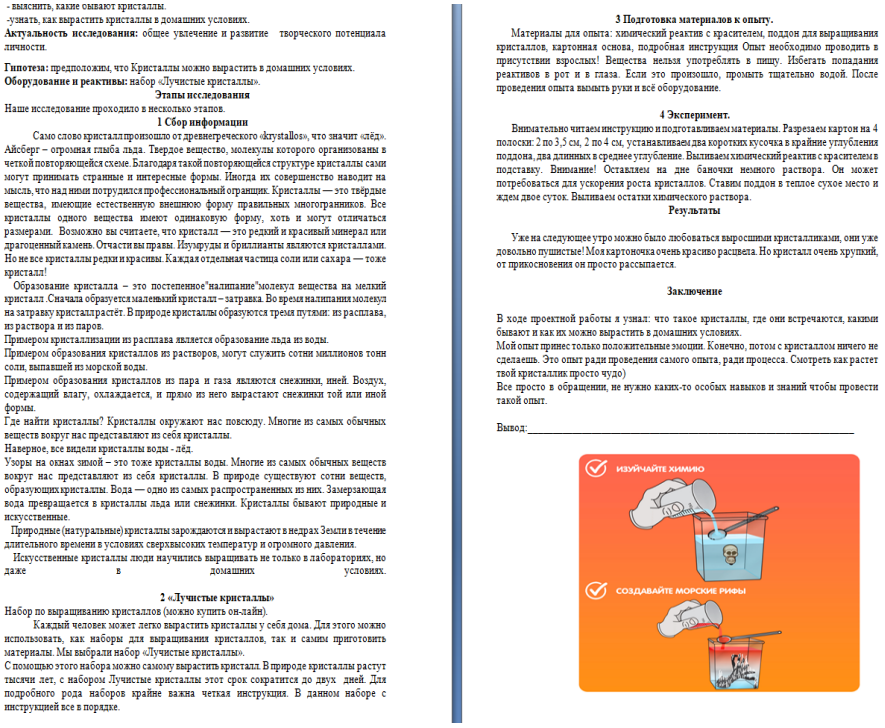
Одним из путей повышение познавательного интереса учащихся является применение STEAM–подходов в обучении. STEAM – это образование, основанное на применении междисциплинарного и прикладного подхода, а также на интеграции всех пяти дисциплин в единую схему обучения. STEAM: S – science; T – technology; E – engineering; A – art; M – mathematics или: естественные науки, технология, моделирование, искусство, математика [1–4].

STEAM – образование предполагает организацию учебной деятельности с учетом интересов и исследовании. Поэтому, STEAM – образование для каждого учащегося в его учебной деятельности означает действенное внимание к каждому, к его индивидуальности, познавательной активности в условиях обновления системы образования по учебным программам, предполагает сочетание различных форм и методов для повышения качества обученности и развития каждого ученика [2].

Как же реализовать STEAM–подходы на уроках химии и биологии?

Одной из форм реализации является использование так называемых STEAM–BOX на уроках, в которых есть весь необходимый материал для решения конкретной проблемы, сформулированной в рамках данного урока.

Например, на уроках химии в 8 классах в рамках изучения раздела «8.3 С Растворы и растворимость» с учениками решаем проблему «Охрана окружающей среды и здоровья человека» в рамках контекста «Комплексное влияние достижений химической науки на окружающую среду и здоровье людей», а именно по методу проектов и инженерного дизайна. Ученикам на уроке по теме «Растворение веществ в воде» дается STEAM–BOX (коробочка для работы на занятии), в которой находятся подручные средства и материалы для выращивания кристаллов подручными средствами. В коробке имеется следующее оборудование и материалы: стеклянные бутылки, вата, марля, ткань, пакет, медный купорос, поваренная соль, простой карандаш или палочки от мороженного, медная проволока, любая шайба или гайка по дереву или металлу, бумага, салфетки. Из данного оборудования и материалов ученики готовят концентрированные растворы для выращивания кристаллов. Дается рабочий лист ученика фрагмент, которого приводится на рисунке 1, специально разработанный на урок согласно целям урока, по которому ученик выполняет работу в течение учебного занятия.

- выяснить, какие бывают кристаллы.
-узнать, как вырастить кристаллы в домашних условиях.
Актуальность исследования: общее увлечение и развитие творческого потенциала личности.

Гипотеза: предположим, что Кристаллы можно вырастить в домашних условиях.
Оборудование и реактивы: набор «Лучистые кристаллы».

Этапы исследования

Наше исследование проходило в несколько этапов.

1 Сбор информации

Само слово кристалл произошло от древнегреческого «krystallos», что значит «лёд». Айсберг – огромная глыба льда. Твердое вещество, молекулы которого организованы в четкой повторяющейся схеме. Благодаря такой повторяющейся структуре кристаллы сами могут принимать странные и интересные формы. Иногда их совершенство наводит на мысль, что над ними потрудился профессиональный огранщик. Кристаллы — это твёрдые вещества, имеющие естественную внешнюю форму правильных многогранников. Все кристаллы одного вещества имеют одинаковую форму, хоть и могут отличаться размерами. Возможно вы считаете, что кристалл — это редкий и красивый минерал или драгоценный камень. Отчасти вы правы. Изумруды и бриллианты являются кристаллами. Но не все кристаллы редки и красивы. Каждая отдельная частица соли или сахара — тоже кристалл!

Образование кристалла – это постепенное"налипание"молекул вещества на мелкий кристалл. Сначала образуется маленький кристалл – затравка. Во время налипания молекул на затравку кристаллрастёт. В природе кристаллы образуются тремя путями: из расплава, из раствора и из паров.

Примером кристаллизации из расплава является образование льда из воды.

Примером образования кристаллов из растворов, могут служить сотни миллионов тонн соли, выпавшей из морской воды.

Примером образования кристаллов из пара и газа являются снежинки, иней. Воздух, содержащий влагу, охлаждается, и прямо из него вырастают снежинки той или иной формы.

Где найти кристаллы? Кристаллы окружают нас повсюду. Многие из самых обычных веществ вокруг нас представляют из себя кристаллы.

Наверное, все видели кристаллы воды - лёд.

Узоры на окнах зимой – это тоже кристаллы воды. Многие из самых обычных веществ вокруг нас представляют из себя кристаллы. В природе существуют сотни веществ, образующих кристаллы. Вода — одно из самых распространенных из них. Замерзающая вода превращается в кристаллы льда или снежинки. Кристаллы бывают природные и искусственные.

Природные (натуральные) кристаллы зарождаются и вырастают в недрах Земли в течение длительного времени в условиях сверхвысоких температур и огромного давления.

Искусственные кристаллы люди научились выращивать не только в лабораториях, но даже в домашних условиях.

2 «Лучистые кристаллы»

Набор по выращиванию кристаллов (можно купить он-лайн).

Каждый человек может легко вырастить кристаллы у себя дома. Для этого можно использовать, как наборы для выращивания кристаллов, так и самим приготовить материалы. Мы выбрали набор «Лучистые кристаллы».

С помощью этого набора можно самому вырастить кристалл. В природе кристаллы растут тысячи лет, с набором Лучистые кристаллы этот срок сократится до двух дней. Для подробного рода наборов крайне важна четкая инструкция. В данном наборе с инструкцией все в порядке.

3 Подготовка материалов к опыту.

Материалы для опыта: химический реактив с красителем, поддон для выращивания кристаллов, картонная основа, подробная инструкция Опыт необходимо проводить в присутствии взрослых! Вещества нельзя употреблять в пищу. Избегать попадания реактивов в рот и в глаза. Если это произошло, промыть тщательно водой. После проведения опыта вымыть руки и всё оборудование.

4 Эксперимент.

Внимательно читаем инструкцию и подготавливаем материалы. Разрезаем картон на 4 полоски: 2 по 3,5 см, 2 по 4 см, устанавливаем два коротких кусочка в крайние углубления поддона, два длинных в среднее углубление. Выливаем химический реактив с красителем в подставку. Внимание! Оставляем на дне баночки немного раствора. Он может потребоваться для ускорения роста кристаллов. Ставим поддон в теплое сухое место и ждем двое суток. Выливаем остатки химического раствора.

Результаты

Уже на следующее утро можно было любоваться выросшими кристалликами, они уже довольно пушистые! Моя картоночка очень красиво расцвела. Но кристалл очень хрупкий, от прикосновения он просто рассыпается.

Заключение

В ходе проектной работы я узнал: что такое кристаллы, где они встречаются, какими бывают и как их можно вырастить в домашних условиях.

Мой опыт принес только положительные эмоции. Конечно, потом с кристаллом ничего не сделаешь. Это опыт ради проведения самого опыта, ради процесса. Смотреть как растет твой кристаллик просто чудо)

Все просто в обращении, не нужно каких-то особых навыков и знаний чтобы провести такой опыт.

Вывод:_____

Рисунок 1. Фрагмент рабочего листа урока по теме «Растворение веществ в воде»

Другой пример, ученики играют в «Химический, морской бой». Ученикам на уроке по теме «Состав и строение атома», или «Структура периодической системы» дается STEAM–BOX (коробочка для работы на занятии), в которой находятся подручные средства и материалы для игры. В коробке имеется следующее оборудование и материалы: листы периодической системы химических элементов, маркеры разных цветов, карточки химических элементов. Таблицей для химического «Морского боя» является периодическая система химических элементов. Применяется такая игра довольно часто, можно менять тип задания в зависимости от конкретных целей, можно варьировать задания.

Например, игру можно провести как между двумя учениками, так и междукомандами. Игра происходит на поле 5х5 клеточек каждого игрока, на котором размещается флот кораблей.

Флотсостоитиз:

- 1 корабль–рядиз 4 клеток «четырёхпалубный»;
- 1 корабль–рядиз 3 клеток«трёхбалубный»;
- 1 корабль–рядиз 2клеток «двухпалубный»;
- 1 корабль–рядиз 1 клеточки «однопалубый».

Каждый корабль – определённый неорганический катион или анион, количество палуб–количество известных качественных реакций.

При размещении корабли не могут касаться друг друга углами.

Палубы кораблей надо строить «в линейку», а не изгибами. Главное: нельзя строить палубы одного корабля по диагонали.

Перед началом боевых действий игроки бросают жребий или договариваются, кто будет ходить первым.

Игрок, выполняющий ход, совершает выстрел–называет вслух координаты клетки, в которой, по его мнению, находится корабль противника, например, «А2». Если выстрел пришёлся в клетку, не занятую ни одним кораблём противника, то следует ответ «Мимо!», и стрелявший игрок ставит на чужом квадрате в этом месте

точку. Право хода переходит к сопернику.

Если выстрел пришёлся в клетку, где находится корабль, то следуетответ «Ранил!», затем сообщаются видимые изменения при проведении однойиз качественных реакций на катион или анион. Противнику необходимо определить, какой именно катион или анион зашифрован у противника иназвать его. Если катион или анион разгадан с первой попытки, то корабль считается «потопленным» вне зависимости от количества его палуб. Оба игрока отмечают потопленный корабль на листе. Потопивший корабль игрок получает право на ещё один выстрел. Если катион или анион был назван неверно, то следующим стреляет другой игрок. Если корабль «многопалубный», то, когда придёт его очередь стрелять, игрок может попасть в следующую палубу и узнать видимые изменения в другой качественной реакции на этот же катион или анион (если таковая реакцияимеется). Соотнеся полученные данные о видимых изменениях в реакциях, он может вновь попытаться определить катион или анион. Если у корабля «подбиты» все палубы, но «управляющий» им катион или анион назван неверно, то корабль считается «раненым», но не затонушим. Победителем считается тот, у кого останется большее количество непотопленных кораблей. Проигравший имеет право попросить изучить после окончания игры у соперника.

К достоинствам этого метода могу отнести следующие моменты:

– играть любят все учащиеся;

– пропадает момент «скучания» на уроке;

– непредвиденные паузы есть чем заполнить;

– учитель как бы «выпадает», ученики самостоятельно занимаются;

–не нужно особой подготовки;

– достаточно нескольких пар распечаток.

Подобный STEAM–BOX дается и в 9 классе на уроке биологии при изучении темы «Принципы строения молекулы дезоксирибонуклеиновой кислоты: комплементарность нуклеотидов», в которой содержатся пластилин, проволока, деревянные шпажки, бусины, краски. Учащимся предлагается создать модель молекулы ДНК, используя знания о строении молекулы ДНК и принципе комплементарности нуклеотидов.

При изучении раздела «Клеточный цикл» на уроках биологии в 9 классе учащимся дается STEAM–BOX, содержащий пластиковые тарелочки, пластилин, пряжу, проволоку. Учащимся предлагается задание – показать процесс митоза и мейоза на примере клетки, содержащей 4 (6, 8 и тд) хромосом (рисунок 2).

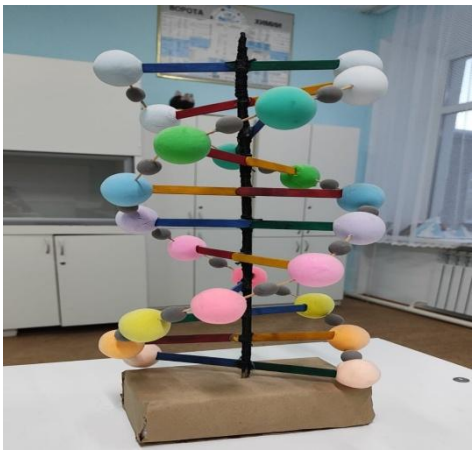

Рисунок 2. Фотография модель молекулы ДНК, созданная учениками подручными средствами

При изучении темы «Механизм вдоха и выдоха. Строение грудной клетки. Мышцы, участвующие в процессе вдоха и выдоха. Роль диафрагмы во вдохе и выдохе. Изменение давления в воздухоносных путях» на уроках биологии в 8 классе учащимся предлагается, используя материалы STEAM–BOX (шарики, пластиковая бутылка, коктейльная трубочка, пластилин) создать действующую модель грудной клетки и продемонстрировать роль диафрагмы во вдохе и выдохе.

А на уроках биологии при изучении темы «Строение и функции нефрона. Ультрафильтрация. Абсорбция и избирательная реабсорбция. Состав мочи. Причины фильтрации и обратной фильтрации» в 9 классе учащимся предлагается создать модель нефрона из материалов STEAM–BOX (гибкие трубки, воронка, красители, вода) и продемонстрировать стадии мочеобразования.

Таким образом, использование STEAM–подходов в преподавании химии и биологии, а именно правильно подобранных STEAM–BOX, позволяет активизировать познавательную деятельность всех учащихся класса независимо от уровня имеющихся знаний, облегчать понимание сложных тем и закреплять новые знания, связывать их с имеющимся жизненным опытом. Это, в свою очередь, создает ситуацию успеха для каждого ученика на уроке, повышает интерес и мотивацию к изучению химии и биологии.

Список литературы:

1. Анисимова Т.И., Шатунова О.В., Сабирова Ф.М. STEAM–образование как инновацион-ная технология для Индустрии 4.0. *Научный диалог*. 2018;(11):322–332. https://doi.org/10.24224/2227–1295–2018–11–322–332

2. STEAM–технология в профильном образовании: Сборник материалов дистанционной конференции 15 апреля 2022 г. (под общей редакцией заместителя начальника филиала (по учебной работе), почётного работника общего образования Российской Федерации Войтенко Е.П.; заведующий методическим кабинетом Гладченко Н.Ю.). – Калининград: КНВМУ, 2022. – 100 с

3. Аниськин В.Н., Аниськин С.В., Замара Е.В., Янкевич О.А. Использование дидактического потенциала STEM– и STEAM–технологий в решении задач цифровизации образования // Высшее гуманитарное образование XXI века: проблемы и перспективы: Материалы Четырнадцатой междуна-родной научно–практической конференции (Самара, 09–10 октября 2019 г.). Самара: Самарский государственный социально–педагогический университет, 2019. – С. 19–24.

УДК 373.1

ОСОБЕННОСТИ РУКОВОДСТВА НАУЧНО– ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ ШКОЛЬНИКОВ

Науменко Ирина Яковлевна
учитель истории и основ права
КГУ «Гимназии имени А.М.Горького
отдела образования города Костанай»
г. Костанай, Казахстан

Оспанова Ляззат Балтабаевна
магистр, учитель истории и основ права
КГУ «Гимназии имени А.М.Горького
отдела образования города Костанай»
г. Костанай, Казахстан
E–mail: ospanova.lyazzat@mail.ru

Аннотация

Научно–исследовательская деятельность в школьном возрасте способствует развитию критического мышления и самостоятельности. В статье рассматриваются основные направления в организации научно – исследовательской деятельности учащихся.

Ключевые слова: *научно – исследовательская деятельность, учащиеся, умения, знания, современные технологии, результаты исследования, алгоритм подготовки научно – исследовательского проекта.*

Аңдатпа

Мектеп жасындағы ғылыми–зерттеу қызметі сыни ойлау мен тәуелсіздіктің дамуына ықпал етеді. Мақалада оқушылардың ғылыми–зерттеу қызметін ұйымдастырудың негізгі бағыттары қарастырылады.

Түйінді сөздер: *ғылыми–зерттеу қызметі, оқушылар, дағдылар, білім, заманауи технологиялар, зерттеу нәтижелері, ғылыми – зерттеу жобасын дайындау алгоритмі.*

Abstract

Scientific research activities at school age contribute to the development of critical thinking and independence. The article discusses the main directions of organizing students' research activities.

Key words: *scientific research activities, students, skills, knowledge, modern technologies, research results, algorithm for preparing a scientific research project.*

Современный мир, современное общество развивается сверхдинамично. Каждый день мы становимся свидетелями новых открытий, изобретений. Появляются угрозы вытеснения разума человека искусственным интеллектом. В таких реалиях нашей жизни школа должна вооружить воспитанников таким сочетанием умений, знаний, навыков и технологий, которые позволят выпускникам решать проблемы развития общества, динамично развивать его и поставить на службу людям все достижения науки и техники.

Особо важно научить критически воспринимать любую информацию, обладая прочными мировоззренческими позициями. Исследовательская деятельность учеников средней школы является важным инструментом в формировании арсенала знаний и умений, вооружает школьников необходимыми навыками для развития критического мышления.

Участниками процесса научно – исследовательской деятельности являются ученик и учитель.Роль учителя в этом процессе требует особого подхода, включая стимулирование творческого мышления и поддержку ученических инициатив. Важным аспектом является создание условий для коллективной работы, что способствует обмену идеями и формированию командного духа среди школьников.Необходимо также подчеркнуть значимость наставничества со стороны опытных научных руководителей. Они могут передать свой опыт, направить исследователей на верный путь, а также помочь развить методологические навыки. Важно создать благоприятное окружение, где ученики чувствуют поддержку и возможность воплощать свои исследовательские идеи в жизнь.Следует уделить внимание использованию современных технологий в научных исследованиях школьников. Это позволяет им расширить границы своих возможностей и более эффективно работать над проектами. [1]

Таким образом, эффективное руководство научно–исследовательской деятельностью школьников требует комбинации педагогического мастерства, стимулирования творчества и поддержки со стороны опытных научных руководителей.

Создание подходящей структуры для научных исследований школьников также имеет ключевое значение. Руководитель должен помочь им:

– выявить проблемный вопрос;

– актуализировать проблему и сформулировать гипотезу;

– определить цель исследования,

– разработать план работы;

– обеспечить последовательность выполнения этапов исследования.

Важно поощрять систематический подход к исследовательской деятельности, чтобы школьники могли последовательно осуществлять свои научные исследования. В процессе руководства следует акцентировать внимание на развитии навыков анализа и интерпретации данных. Эти навыки не только сделают их исследования более глубокими, но и будут полезными в их будущей научной деятельности. Регулярные обсуждения результатов и предоставление конструктивных советов помогут учащимся улучшить свои проекты. Это также способствует формированию у них навыков самокритики и постоянного совершенствования. Важно создать атмосферу, где школьники чувствуют свободу экспериментировать и выражать свои идеи. Способность к творческому мышлению и нестандартному подходу к задачам становится ключевым в научно–исследовательской среде. Руководитель должен поощрять учеников преодолевать трудности и рассматривать ошибки как часть учебного процесса. [2]

Следует обратить внимание на развитии коммуникационных навыков. Умение четко и эффективно представлять свои исследовательские результаты не только улучшит проект, но и подготовит школьников к будущим научным презентациям и публикациям.

Учебно – воспитательный аспект в ходе научно– исследовательской деятельности может быть представлен следующим образом, учащиеся формируют:

– мотивацию для исследования в ходе исследовательской деятельности;
– регулярность обращения к проблеме исследования;
– навыки сбора достоверной информации;
– работу с источниками и научной литературой;
– поэтапное оформление результатов исследования;
– аргументированное участие в дискуссии;
– коммуникационные навыки;
– умение публичного выступления;
– представление проблемы исследования с разных позиций.

Также стоит подчеркнуть важность индивидуального подхода к каждому ученику. Разные школьники могут иметь разные интересы и темы исследований. Руководитель должен уметь адаптироваться к потребностям каждого ученика, стимулировать его уникальные способности и помогать в поиске собственного научного стиля.Создание среды для обмена опытом между учащимися может также оказаться полезным. Групповые обсуждения, совместные проекты и обмен идеями среди ровесников способствуют не только активному обучению, но и формированию коллективной интеллектуальной среды.

Научно–исследовательская деятельность школьников – это долгосрочный процесс. Разработка научных навыков требует времени и терпения, поэтому поддержка и поощрение учащихся на протяжении всего исследовательского процесса имеет фундаментальное значение.

Алгоритм руководства научно– исследовательской деятельностью школьников включает следующие составляющие:

1. Выбор темы исследования.
2. Работа с источниками и научной литературой.
3. Практическая часть: использование методов для проверки гипотезы и получения достоверных результатов.
4. Оформление результатов исследования.
5. Подготовка выступления.
6. Защита проекта.

Таблица 1. – Использование алгоритма научно–исследовательской деятельности на предметах: «Основы права», «История».

Алгоритм руководства проектами по предмету: «Основы права», «История»	**Особенности руководства учителем**	**Примеры, результативность.**
Выбор темы исследования	Особенности выбора темы исследования по предмету «Основы права» заключаются в том, что необходимо обращать внимание на реалии общественной жизни, которые не в полной мере регулируются нормами права, либо не имеют четкой нормативной базы. Для выбора предмета исследования необходимо провести анализ проблем, связанных с нарушением норм права и их толкованием, если отсутствует правовая норма, или она недостаточно чётко предлагает правовую защиту, то это расхождение можно предложить в качестве проблемной ситуации для исследования. Формулируется проблема, выдвигается гипотеза исследования. Выбор темы исследования по истории зависит от интересов учащихся, важности темы для научного сообщества, темы, позволяющие сравнивать и констатировать различные регионы или культуры, для выявления общих тенденций или уникальных особенностей. Исследовать исторические периоды или события, оказавшие влияние на мировую историю.	Дистанционное обучение школьников в 2019–2020 учебном году не имело чёткого регламентирования с опорой на Закон об образовании, учителя руководствовались подзаконными актами, такими, как приказы министерства. Тема исследования, получившая 1 место на республиканском конкурсе научных проектов школьников в 2021 году: «Правовые аспекты дистанционного обучения школьников». Интерпретация фактов Второй мировой войны в учебных материалах разных стран (Казахстан, Россия, Германия) является актуальной темой.Воссоздание правдивой картины прошлого с использованием и анализом всего круга источников – одно из непременных условий развития исторической науки. Тема исследования, получившая 3 место на областном конкурсе научных проектов школьников в 2023 году:«Факты и интерпретация событий II мировой войны на страницах школьных учебников».
Работа с источниками и научной литературой.	Ученикам предлагается провести анализ: –Правонарушений, соответствующих выделенной проблеме; – Соответствующих нормативных актов, регулирующих данную проблему; – Научной литературы по проблеме исследования; – Публикаций в СМИ.	В научном проекте по основам права: «Правовая регламентация информационной безопасности несовершеннолетних в Интернете и СМИ» проведен анализ литературы, определено, что в законодательстве нет четкого механизма информационной безопасности несовершеннолетних, используется мировой опыт решения данной проблемы. 1место на республиканском конкурсе научных проектов в 2022 году. В исследовании «История женского Иверского монастыря» был проведен поиск и анализ источников по теме. В большей степени это ранние периодические издания об истории городаКостаная.3 место на городском конкурсе научных

		проектов в 2023 году.
Практическая часть: использование методов для проверки гипотезы и получения достоверных результатов.	Когда проведен анализ литературы и источников, необходимо использовать научные методы, с помощью которых аргументируется гипотеза и выстраивается доказательная часть исследования. Метод анкетирования, интервью, социологического исследования позволяют увидеть общественное мнение и результатыисследования подтверждают либо опровергают гипотезу, являются основанием для анализа и выводов. На основе анализа данных предлагается собственная модель решения проблемы, проект нормативных актов.	В проекте «Некоторые правовые аспекты сталкинга несовершеннолетних в РК» практическая часть содержит анализ информации, полученной авторами как из печатных СМИ, анкетирования, так и обсуждения в социальных сетях, анализа правонарушений в области сталкинга. 1 место на областном конкурсе научных проектов в 2023 году. На примере научного исследования «История города в названиях улиц» использовался прием создания электронной карты–справочника на основе анализа исторических источников XIX–XX вв.2 место на городском конкурсе научных проектов в 2023 году.
Оформление результатов исследования	Учащимся необходимо с начала исследования предоставить информацию с требованиями к оформлению проекта, руководителю необходимо контролировать процесс оформления проекта требованиям.	Количество страниц в проекте не должно превышать 25, необходимо учить авторов проекта отбирать информацию. В случае, если результаты исследования объёмные, то графическое представление результатов, то их можно вынести в приложение к работе.
Подготовка выступления	Выступление всегда ограничено во времени, поэтому рекомендации по подготовке выступления могут включать следующее: актуальность, цели и задачи, результаты теоретического исследования, результаты практического исследования, выводы и перспектива дальнейшей работы по проблеме.	Часто хорошая работа не получает оценки, если выступление не продумано и не передаёт результаты исследования, сделать акцент на презентации практической части исследования.
Защита проекта	Необходимо рекомендовать учащимся познакомиться с навыками успешных публичных выступлений, использовать в своем выступлении наиболее эффективные.	

Данный алгоритм подготовки научно– исследовательского проекта успешно опробован на практике, проекты гимназистов высоко оценили члены жюри городского, областного и республиканского конкурса научных проектов.

Оценивая значение научно – исследовательской деятельности учащихся, считаем, что это важный этап в формировании актуальных для современного общества навыков, формирующих критическое мышление, навыки исследования, доказательства своей позиции.

Практическая значимость данных навыков несомненна, учащиеся прошедшие через защиту научно – исследовательских проектов знакомы с требованиями к написанию курсовых, дипломных и диссертационных работ в высших учебных заведениях. Использование метода проектов в учебной деятельности позволяет связать школьное образование с научной деятельностью и определять будущее направление в получении профессионального образования.

Список литературы:

1. Мазяркина Т.В., Первак С.В. Исследовательская деятельность школьников // Современные наукоемкие технологии. – 2011. – № 1. – С. 121–123;
2. Катаев Е.С., «Об итогах реализации модели формирования исследовательских компетенций педагога общеобразовательной школы» // Вестник ЗКУ. – Уральск, 2021. – №1. – С. 90–101.

УДК 37.07.51.7

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ. КОГНИТИВНЫЙ ПОДХОД

Новиков Михаил Васильевич
к.э.н., доцент
зав. кафедрой менеджмента, управления, экономики и права
Международная гуманитарная академия (МГА)
г.Таганрог, Россия
E–mail: dpo.mga@mail.ru

Аннотация

В статье рассматривается сущность когнитивного управления, информационного обеспечения когнитивного управления. Представлена схема организационной структуры управления с учетом развития когнитивного подхода в системе управления образовательной организации. Показана схема обмена знаниями в совместной деятельности управленцев, в которой показаны процессы преобразования неявных знаний в явные. В системе когнитивного управления показана необходимость формирования архитектуры интегральной информационной системы. В качестве ключевой составляющей представлена база проблемных знаний.

Ключевые слова: *когнитивное управление, процесс познания, база знаний, образовательная организация, обмен знаниями, критерии оценки, интеграция.*

Аңдатпа

Мақалада когнитивті басқарудың, ақпараттық басқарудың мәні қарастырылады когнитивті басқаруды қамтамасыз ету. Басқарудың ұйымдастырушылық құрылымының схемасы ұсынылған білім беру ұйымының басқару жүйесінде когнитивті тәсілдің дамуын ескере отырып. Көрсетілген процестерді көрсететін менеджерлердің бірлескен қызметіндегі білім алмасу схемасы жасырын білімді айқын білімге айналдыру. Когнитивті басқару жүйесі қажеттілікті көрсетеді интегралды ақпараттық жүйенің архитектурасын қалыптастыру. Негізгі компонент ретінде проблемалық білім базасы ұсынылған.

Түйінді сөздер: *когнитивті басқару, таным процесі, білім базасы, білім беру ұйымдастыру, білім алмасу, бағалау критерийлері, интеграция.*

Abstract

The article examines the essence of cognitive management, information support of cognitive management. The scheme of the organizational structure of management is presented, taking into account the development of a cognitive approach in the management system of an educational organization. The scheme of knowledge exchange in the joint activities of managers is shown, which shows the processes of converting implicit knowledge into explicit knowledge. The need for the formation of an integrated information system architecture is shown in the cognitive management system. The database of problematic knowledge is presented as a key component.

Key words: *cognitive management, cognition process, knowledge base, educational organization, knowledge exchange, evaluation criteria, integrat.*

Когнитивное управление в широком смысле– это управление, реализуемое в рамках системы принятия и реализации управленческих решений, основанных на осуществлении когнитивных процессов познания внутренней и внешней среды функционирования исследуемой образовательной организации.

Когнитивное управление– это управление, основанное на проблемных знаниях, то есть информации, необходимой для выявления и выяснения вопросов, требующих изучения и разрешения и формирующихся в процессе функционирования исследуемой образовательной организации. Особенность такой информации – наличие некоторого уровня исходной неопределенности. Когнитивность процессов управления предполагает использование методов, позволяющих снизить уровень неопределенности до уровня возможности разрешения выявленной проблемы и решения порождаемых ею задач.

Реальная практика принятиякогнитивных решений связана с процессами формирования вариантов принятия решений в системе стратегического управления, вариантов сценарного развития системы управления. Решение задач выбора вариантов функционирования образовательной организации в кратко– и долгосрочном периодах осуществляется в соответствии с системой плановых показателей и критериев оценки деятельности и относят к соответствующему уровню системы когнитивного управления.

В традиционно функционирующих системах управления используются стандартные схемы управления, отражающие традиционные стадии и функции управления (рисунок 1). Функциональный подход к построению схем организационных структур управления позволяет использовать линейные, линейно–функциональные и другие схемы [1, с.6].

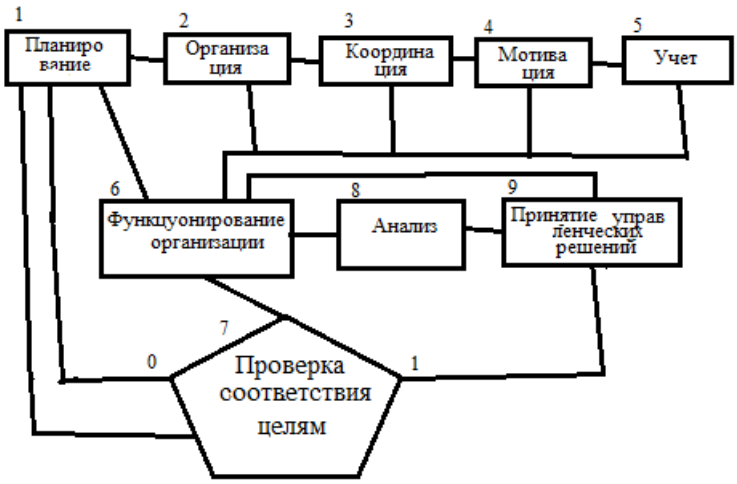

Рисунок 1. Традиционные стадии и функции управления.

Когнитивный подход, в своей основе – информационный, предполагает информационное дополнение стадий и функций управления, позволяющих реально отразить практику реализации когнитивного управления, базирующуюся на знаниях об объекте управления (рис.2): Такое дополнение формирует информационную среду, позволяющую осуществить процесс поиска явной информации и дополнение ее неявной исключительно в целях создания интегральной информационной системы осуществления когнитивного управления.

Отмеченная выше стандартная схема управления дополняется управленческими процедурами, отражающими специфику знания как объекта управления. Эти особенные составляющие отражены в схеме рисунка 2.

Такое дополнение стадий и функций управления способствует построению схемы организационных структур управления с учетом демократизации процессов управления позволяет использовать схемы неиерархического типа: "звезда", "колесо", матричные структуры и т.д.

В управленческом смысле знания понимаются как объект управления не в отдельно понятийном представлении, а в сочетании с тем объективным дополнением к конкретному процессу, конкретной организационной системе, или к конкретному субъекту социальных отношений. При этом, знания выполняют роль инструмента, позволяющего выявить особенные свойства исследуемых процессов и объектов, как особенную информацию, позволяющую решать конкретные проблемы.

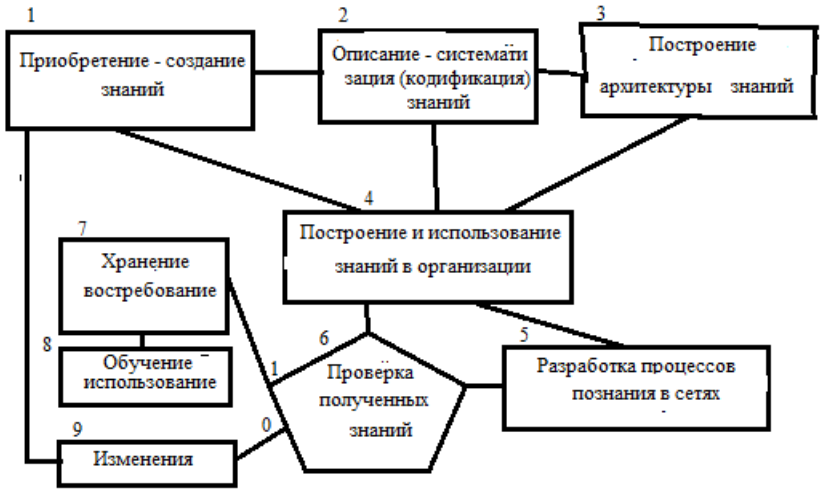

Рисунок 2. Стадии и функции управления знаниями в среде когнитивного подхода

Знания преобразуются в реальный инструмент осуществления процессов обучения в условиях эффективно настроенной системы образования, позволяющей осуществить и процесс познания первоначальными объемами знаний, и осуществить процесс обмена знаниями в реальной практике деятельности обучаемых. Важен обмен знаниями в совместной деятельности обучаемых и реальных управленцев, и представляет собой взаимопревращение явных и неявных знаний в процессе социализации (обмен неявными знаниями), экстернализации (превращение неявных знаний в явные), комбинирования (обмен явными знаниями) и интернализации трех описанных выше процессов обучения, превращение неявных знаний в явные. Эти процессы представлены в обобщенном отражении в виде спирали развития знаний, разработанной в графическом модельном отображении Хубертом К. Рамперсадом [2].

Анализируемая схема преобразования отражает обобщенное понимание этих процессов и не позволяет осуществлять непосредственное их использование в системе управления знаниями. В связи с этим потребовалась модификация модели Хуберта К. Рамперсада, осуществляющая детализацию основных процессов преобразования неявных знаний в явные с учетом цикличности процессов такого преобразования и представлена в виде паутинообразной модели информационного преобразования с учетом стадий его осуществления (показана на рисунке 3).

Паутинообразная модель отражает постадийный цикл преобразования неявныхзнаний в явные и позволяет завершить такой цикл при условии соответствия критериям преобразования.

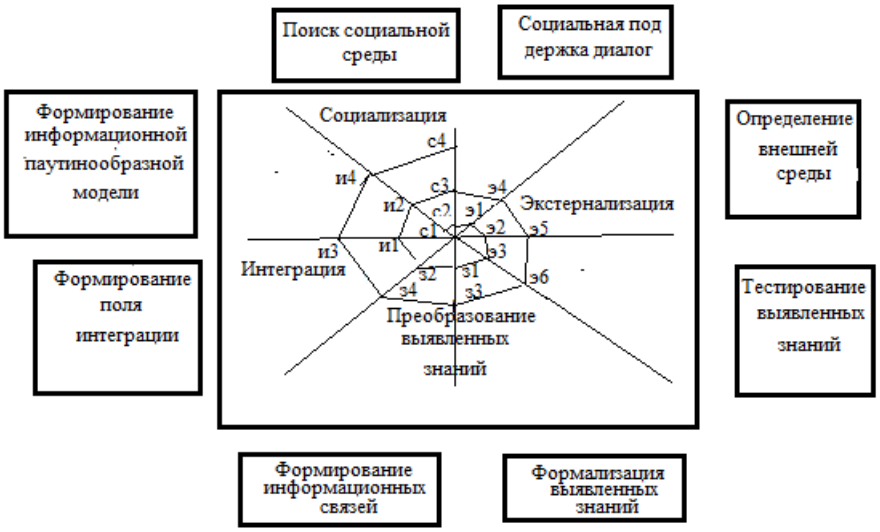

Рисунок 3. Паутинообразная модель информационного преобразования**.**

Сконструировать критерийдостаточности уровня объема неявной информации и эффективность (прямая, косвенная) ее использования в конкретной системе возможно и зависит от понимания сущности критерия и его использования в системе управления.. Например, полезность информации или затраты на преобразование неявной информации. Формирование критериев эффективности преобразования способствует осуществить оценку реализации процессов устойчивости циклов преобразования, которая дополняется анализом характерных точек, например, с1, с2, э1, э2, э3, з1, з2, с3 и других, отражающих процесс поиска устойчивого состояния преобразования неявных знаний в явные в зависимости от необходимого их объема и структуры для когнитивного моделирования (например, уровня агрегирования).

Для более полного понимания сущности блоков в цикле преобразования представлена детализация содержания этих блоков**.** Постадийность осуществления цикла преобразований позволяет раскрыть сущность основных блоков, представленных на рисунке 4. Дополнительная расшифровка основных блоков раскрывается с учетом функционального их содержания: социализации, экстернализации – проверка знаний на использование в исследуемой среде. Итог этапа: знания становятся явными; комбинирование – изучение, сортировка, существующих знаний, формализация знаний с использованием моделей и методов. *Результат осуществления этих этапов* – образование связей с формализованными знаниями. На этой основе осуществляется подготовка к образовательному процессу, который реализуется в полном содержании на основе интеграции трех описанных выше процессов обучения. Осуществляется процесс создания поля такой интеграции взаимодействующих процессов превращения неявных знаний в явные. Этот процесс целесообразно использовать для построения архитектуры знаний, используемой при формировании единой системы когнитивного управления. Из представленных выше процессов преобразования знаний в единый информационный поток следует выделить проблемные знания, к которым можно отнести неявную составляющую. В соответствии с существенной значимостью неявных знаний и их объемов целесообразно выделить эти знания в некоторую систему – СБПЗ (Системная База Проблемных Знаний).

С учетом и в соответствии **с** процессами взаимного преобразования неявных знаний в явные, а также использование функционального подхода представляется

возможным построить структурно–функциональную схему когнитивного управления (принятия когнитивных решений).На этой схеме (смотри рисунок 4) показаны узловые блоки 6, 14 – проверка принятых решений и блок 11 – принятие когнитивных решений. На схеме рисунка 4 представлены основные блоки системы когнитивного управления.

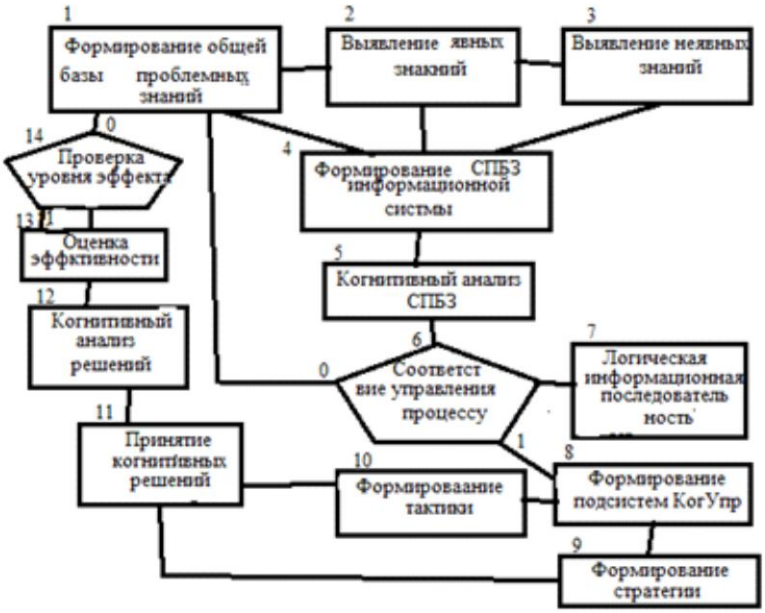

Рисунок 4. Структурно–функциональная схема когнитивного управления.

Осуществление процессов когнитивного управления в образовательной организации связано с определением параметров функционирования, включаемых в проблемную базу знаний. К ним представляется возможным отнести оценочные параметры функционирования образовательной организации. В систему оценок деятельности обучаемых в учебном процессе включаются: рейтинговая оценка участия обучаемого (доля участия) в процессе обучения (обобщенная оценка); оценка преподавателем уровня выполнения конкретных заданий, представленных в индивидуальной карте обучаемого; оценка вклада обучаемого в процесс решения конкретной учебной задачи; уровень активности обучаемого в процессе обучения [3, с.105].

Более подробный анализ педагогических критериальных оценок отражает их сущность и возможность объединить в единую систему явных знаний об учебной деятельности. К ним можно отнести следующие: способность ученика к усвоению образовательных программ, предлагаемых школой; способность продемонстрировать свои знания, умения и навыки; показатель успешности обучения, например, успеваемость.

Для оценки результативности вводятся параметры: коэффициент результативности, определяемый по формуле: Кр=a/A, где a – точность обучения,; A– общее число операций в задании. Эффективность обучения рассматривается учителем как производительность труда учащихся: Q=a/t, где t– индивидуальное время выполнения задания; идеальная эффективность Qи. Qи=A/tи, где tи – наименьшее (идеальное) время, необходимое на выполнение контрольного задания; коэффициент эффективности обучения: Кэ= Q/Qи. Эффективность обучения рассматривается как производительность труда учащихся, то есть точность обучения, приходящаяся на единицу времени выполнения контрольного задания: [3 с.107]

На рисунке 4 показано включение оценочных показателей в интегрированную информационную подсистему – в проблемную базу знаний системы управления обра-

зовательной организации. Такое включение предполагает и реализацию оперативной возможности использования таких данных в целях проверки принятых решений с помощью когнитивного моделирования и способствует формированию интегрированного информационного обеспечения интегрированной системы управления с учетом сформированной архитектуры данных. В состав интегрированного информационного обеспечения включаются информационные подпространства, определяющие структуру информационной системы управления как иерархию упорядочения информационных подпространств [4].

Формирование интегрированной информационной системы связано с согласованием информационных процессов на соответствующих уровнях когнитивного управления. Процесс согласования связан с необходимостью использования информации с разным уровней детализации данных, с необходимостью агрегирования данных без потери информационной сущности.

Список литературы:

1. Новиков М.В. Процессы трансформации системы управления образовательной организации. // Дети в современном мире: Сборник статей и материалов Международного научно–практического форума «Специалист в современном мире» 21–22 января (Таганрог, под ред. А.О.Жихаревой, 2022). – Ростов–на–Дону: Изд. Мини Тайп, 2021. – 132 с., С 5–7. (Подписано в печать 01.03.2022).

2. Хуберт К. Рамперсад. Стратегии обучения // Центр дистанционного образования Элитариум. URL: http://www.elitarium.ru/2006/03/22/strategii_obuchenija.html

3. Курапова Т.Ю. Критерии успешности обучения учащихся общеобразовательных школ [Текст] // Психология в России и за рубежом: материалы Междунар. науч. конф. (г. Санкт–Петербург, октябрь 2011 г.). – СПб.: Реноме, 2011. – С. 106–109.

4. Кальоти Дж. От восприятия к мысли. О динамике неоднозначного и нарушениях симметрии в науке и искусстве. М.: Мир, 1988. 221с.

УДК 373.1

ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩИЕ ТЕХНОЛОГИИ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ: ИНТЕГРАЦИЯ НА УРОКАХ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И ОБЖ

Нурканова Жанбота Серкешевна
педагог–эксперт, учитель физической культуры
КГУ «Общеобразовательная школа №8
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: zhanbota.nurkanova@mail.ru

Аннотация

В данной статье рассматривается тема здоровьесберегающих технологий в образовательном процессе с акцентом на интеграцию на уроках физической культуры и основ безопасности жизнедеятельности. Проанализированы методы применения современных технологий в контексте оздоровительной направленности учебного процесса. Рассмотрены примеры занятий и уроков, демонстрирующие интеграцию здоровьесберегающих технологий, таких как онлайн–ресурсы, мобильные приложения на уроках физкультуры и ОБЖ.

Ключевые слова: *здоровьесберегающие технологии, мотивация, подвижные игры, онлайн ресурсы, методы, приёма.*

Аңдатпа

Бұл мақалада дене шынықтыру сабақтарына және өмір қауіпсіздігі негіздеріне интеграциялануға баса назар аудара отырып, білім беру процесінде Денсаулық сақтау технологияларының тақырыбы қарастырылады. Оқу процесінің сауықтыру бағыты контекстінде заманауи технологияларды қолдану әдістері талданады. Онлайн ресурстар, дене шынықтыру

сабақтарындағы мобильді қосымшалар және ОВУ сияқты денсаулық сақтау технологияларының интеграциясын көрсететін сабақтар мен сабақтардың мысалдары қарастырылады.

Түйінді сөздер: *Денсаулық сақтау технологиялары, мотивация, ашық ойындар, онлайн ресурстар, әдістер, қабылдау.*

Abstract

This article discusses the topic of health–saving technologies in the educational process with an emphasis on integration in physical education lessons and the basics of life safety. The methods of applying modern technologies in the context of the health–improving orientation of the educational process are analyzed. Examples of classes and lessons demonstrating the integration of health–saving technologies such as online resources, mobile applications in physical education and lifestyle lessons are considered.

Key words: *health–saving technologies, motivation, outdoor games, online resources, methods, techniques.*

Современное общество сталкивается с рядом вызовов в области сохранения здоровья и физической активности школьников. Образовательный процесс играет важную роль в формировании здорового образа жизни учащихся, поэтому использование здоровьесберегающих технологий на уроках физической культуры и основ безопасности жизнедеятельности становится неотъемлемой частью современной педагогической практики.

Использовать здоровьесберегающие технологии в образовательном процессе важно в соответствии с их принципами: принципом непрерывности и системности здоровьесберегающей деятельности, систематичности и последовательности, доступности и индивидуальности, постепенного наращивания оздоровительных воздействий, чередований нагрузок и релаксации, принципом разностороннего и гармоничного развития личности [1]. Таким образом, основные современные требования к занятиям с использованием комплекса здоровьесберегающих технологий могут включать следующие задачи, которые следует учитывать педагогу при составлении рабочих программ [2]:

- подбирать материал с учётом режима обучающихся и правильного распределения времени, отведённого на изучение темы;
- включать в лекции вопросы, касающиеся здоровья;
- давать положительную мотивацию ученикам относительно здоровьесбережения, с использованием индивидуального подхода;
- осуществлять контроль уровня комфортности на занятии, создавать благоприятные условия для самовыражения и самоутверждения учащихся;
- планировать рефлексию на начальном и конечном этапах занятия, с целью контроля за усвоением обучающимися материала и уровнем их утомляемости.

Здоровьесберегающие технологии предполагают интеграцию современных методов и средств, направленных на формирование у школьников знаний и практических навыков, способствующих сохранению и укреплению здоровья. На уроках физической культуры и ОБЖ использование таких технологий может быть осуществлено через разнообразные методы.

На уроках физической культуры здоровьесберегающими технологиями являются:

1. Подвижные и спортивные игры. Игры позволяют мне обеспечить двигательный режим на уроках физической культуры способствуют развитию основных двигательных качеств и поддерживают работоспособности на высоком уровне в течение всего учебного дня, недели и года.

2. Занятия на свежем воздухе. Они способствует активизации биологических процессов, повышают общую работоспособность организма, замедляют процесс утомления.

3. Дыхательная гимнастика;

4. Профилактика нарушений осанки, плоскостопия;

5. Создание гигиенических условий жизнедеятельности детей. Это создание на уроках физической культуры гигиенического режима. Я организую свою работу так что бы не было нарушений к гигиеническим условиям проведения урока и если такие возникают корректирую их в лучшую сторону.

6. Обеспечение психологической безопасности детей. Для создания доброжелательной атмосферы на уроке физкультуры важно учитывать все – начиная от подготовки к уроку и заканчивая обсуждением его результатов. Например, я считаю, что на качество дисциплины во время урока влияет организация рабочих мест учащихся. Поэтому уже на перемене привлекаю школьников к подготовке мест занятий, спортивного инвентаря. Если это урок гимнастики, то мы расстилаем и протираем гимнастические маты. Если спортивные игры, то готовим мячи. Все это дисциплинирует детей, помогает создать одновременно рабочую и домашнюю обстановку в зале, заставляет их негативно относиться к беспорядку, стимулирует соблюдение правил.

7. Эмоциональный климат урока. Эмоциональный климат урока во многом зависит от доброжелательного тона учителя, поэтому я в класс вхожу с хорошим бодрым настроением, настраиваю себя на жизнерадостную с детьми волну. Отмечать и поощрять взаимопомощь. Например, на уроках по спортивным играм. При изучении новых технических приёмов (остановки, передачи, броски) я делю учащихся класса на пары. Ведущими в парах являются школьники, у которых уже получаются выполнение упражнений. Я задаю какое–то упражнение, и дети воспроизводят его. В итоге один ученик доволен тем, что он освоил новое для него техническое действие, а другой гордится, тем, что сумел научить своего одноклассника. Таким образом, на уроке создаётся положительный эмоциональный фон.

В частности, в контексте физической культуры применение здоровьесберегающих технологий может включать использование специализированных мобильных приложений для отслеживания физической активности, проведение интерактивных занятий с использованием современных игровых технологий, например, exergaming, а также использование электронных устройств для мониторинга здоровья и физической формы учащихся [3].

Так как в урок физической интегрированы темы ОБЖ внедрение здоровьесберегающих технологий может включать обучение учащихся основам здорового образа жизни через использование интерактивных презентаций, обучающих видео и компьютерных программ, симуляций ситуаций для обучения действиям в чрезвычайных ситуациях.

Вот несколько примеров приёмов, которые могут быть использованы на уроках физической культуры с учётом здоровьесберегающих технологий:

1. Использование мобильных приложений для мониторинга физической активности. Учитель может познакомить учащихся с различными мобильными приложениями, которые позволяют отслеживать уровень физической активности, количество шагов, затраченные калории и т.д. Учащиеся могут участвовать в активностях и соревнованиях, связанных с достижением определённых целей физической активности.

Тренировка основ первой помощи с использованием симуляций на мобильных устройствах: Учитель может организовать урок, на котором учащиеся используют мобильные приложения для обучения основам оказания первой помощи. Приложения с симуляциями могут предлагать учащимся сценарии различных ситуаций, включая помощь пострадавшим от ушибов, ранений, удушья и др., а также проверять правильность действий учащихся.

2. Эксперименты с измерительными устройствами. Учитель может провести урок, на котором учащиеся будут использовать специальные устройства для измерения пульса, уровня кислорода в крови или других физиологических параметров, чтобы понять, как физическая активность влияет на здоровье и самочувствие.

Например, эко–прогулка. Можно разделить учащихся на группы, предложить каждой группе воспользоваться мобильным приложением для отслеживания пройдённого расстояния и количества сожжённых калорий. Задача учащихся – пройти пешком определённое расстояние в течение урока, в процессе которого они должны сделать несколько остановок, чтобы изучить окружающую природу или провести физические упражнения. По завершении прогулки учитель анализирует собранные данные и объявляет победителей по различным категориям, таким как самое большое пройдённое расстояние, самое большое количество выполненных упражнений и т.д.

Фитнес–челлендж.Можно провести фитнес–челлендж, включающий в себя выполнение определённого количества упражнений за определённое время. Учащиеся могут использовать специальные приложения для отслеживания выполненных подходов, повторений и времени выполнения. Учитель фиксирует результаты каждого ученика и в конце урока объявляет победителей.

Экскурсия–квест. Можно организовать урок на свежем воздухе, во время которого учащиеся в группах с помощью мобильных устройств и приложений должны пройти маршрут и выполнять задания, связанные с физическими упражнениями и викторинами на тему здорового образа жизни и безопасности. Завершением квеста может стать выполнение группового фитнес–челленджа.

3. Использование интерактивных технологий для проведения занятий. В зависимости от возможностей школы, учителя могут использовать интерактивные доски, видеоматериалы, а также компьютерные программы для обучения правильным упражнениям, технике выполнения движений и основам здорового образа жизни.

4. Организация специальных занятий с использованием игровых технологий: Применение игр, которые способствуют физической активности exergaming, может стать отличным средством мотивации для учащихся, а также способом интеграции технологий в образовательный процесс.

5. Интерактивные лекции и презентации. Учителя могут проводить интерактивные лекции и презентации, в которых используются мультимедийные материалы, включающие в себя видеоролики о здоровом образе жизни, рекомендации по правильному питанию, методы релаксации и т.д. Это позволит учащимся лучше усвоить информацию и привить им навыки заботы о собственном здоровье.

6. Организация соревнований и игр с использованием инновационных технологий. Учителя могут предложить учащимся участвовать в соревнованиях и играх, используя специальные аппликации или устройства для мониторинга результатов. Это может создать дополнительный стимул для физической активности и соревновательного духа среди учащихся.

Например, интерактивный квест "Опасные ситуации": Разделите учащихся на группы и предложите им пройти интерактивный квест с использованием мобильных приложений. В ходе квеста учащиеся должны будут находиться в различных ситуациях, связанных с безопасностью, и применять полученные знания из уроков ОБЖ. К примеру, при помощи приложения им предстоит прогуляться по территории школы и обнаружить "опасные" места, после чего рассказать о мерах предосторожности [4].

Викторина «Здоровьесберегающие технологии и безопасность»: В интерактивной форме провести викторину, вопросы которой будут касаться современных

технологий в здоровьесбережении, правил безопасности в использовании гаджетов и электроники, а также мер по предотвращению травм на уроках физической культуры.

7. Использование онлайн–ресурсов для обучения. Учителя могут включить в свои уроки использование онлайн–ресурсов, которые предлагают интерактивные уроки по физической активности, питанию, и здоровому образу жизни. Это позволит учащимся самостоятельно изучать материалы и взаимодействовать с образовательными платформами.

Эти приёмы позволяют создать интересное и эффективное обучающее окружение, способствующее формированию здорового образа жизни учащихся на уроках физической культуры при помощи современных здоровьесберегающих технологий.

Применение здоровьесберегающих технологий на уроках физической культуры и ОБЖ способствует повышению интереса учащихся к занятиям, улучшению усвоения учебного материала, а также формированию привычек здорового образа жизни.

Использование данных методов на уроках физической культуры способствует не только повышению активности учащихся, но также содействует формированию устойчивых навыков здорового образа жизни и прививанию интереса к заботе о собственном здоровье при помощи интеграции современных здоровьесберегающих технологий.

Список литературы:

1. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. М.: Народное образование, 2007. – 255 с.

2. Ахутина Т.В. Здоровьесберегающие технологии обучения: индивидуально–ориентированный подход // Школа здоровья. – 2000. – Т. 7. – №2. – С.21 – 28

3. Малкова С.В. Использование здоровьесберегающих технологий в учебно–воспитательном процессе в сельской малочисленной школе // Приоритетные направления развития образования на селе. Углич, 2004. – С. 183 – 186.

4. Ковалько В.И. Здоровьесберегающие технологии в начальной школе.1–4 классы. М.: «ВАКО», 2004.– 73 с.

ӘОЖ 371

БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДА ДАРА ҰСТАЗДЫҢ РӨЛІ

Нуркина Батима Ауезхановна
магистр, қазақ тілі мен әдебиет мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай қ. білім бөлімінің № 16 жалпы
білім беретін мектебі» КММ, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: batimanurkina@gmail.com

Нургалиева Сауле Бауржановна
қазақ тілі мен әдебиет мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай қ. білім бөлімінің № 16 жалпы
білім беретін мектебі» КММ, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: saule.nurgalieva.80@mail.ru

Аңдатпа

Ыбырай Алтынсарин қазақтың ағартушылық тарихы мен ұлттық мектебінің қалыптасуында терең із қалдырды, сонымен қатар ол көрнекті ақын әрі жазушы болды. Оның қаламынан бойындағы тамаша талантын танытқан маңызы зор көркем шығармалар туды. Ол өзінің бар күш–қуатын халықты ағарту, жастарды тәрбиелеу қызметіне жұмсады. Ыбырайдың жазушылық қызметінің сол оқу–өнер, білім мәселесімен сабақтастығы анық. Оның ақындық шабытына дем

беріп, жазушылық қиялына қанат бітірген зор нысана – қараңғы қазақ халқының көзін ашу, көңілін ояту, оны озық мәдениетті елдердің қатарына қосу болды, осы жолда ол бойындағы бар күш–қуатын, қабілеті мен білімін сарқа жұмсады, осы тұрғыдан келгенде, Ыбырай шығармаларының көркемдік, тілдік ерекшеліктері туралы бұрынғы–соңды жазылып, жарияланған еңбектерді саралап–салмақтау бүгінгі күннің талабы десек болады.

Түйінді сөз: *ағартушылық, тарихы, мұрасы, білімі, ғұмыры.*

Аннотация

Ыбырай Алтынсарин оставил глубокий след в формировании казахской истории образования и национальной школы, он также был выдающимся поэтом и писателем. Его перу принадлежат замечательные художественные произведения, проявившие свой талант. Он потратил всю свою энергию на обучение людей и воспитание молодежи. Очевидно, что письменная работа Ыбырая связана с проблемой образования и искусства. Его поэтическое дыхание, стало дополнительным стимуломогромная цель, в которой много написано – открыть глаза в темноте казахского народа, пробудить внимание, его включение в число стран с передовой культурой, таким образом, он проявил всю свою энергию, способности и знания.

Ключевые слова: *писатель, патриот, знание, наследие, просветитель.*

Abstract

Ybyray Altynsarin left a deep mark in the formation of the Kazakh history of education and the national school, he was also an outstanding poet and writer.His pen belongs to remarkable artworks that have shown their talent. He spent all his energy on educating people and upbringing youth. Obviously, the written work of Ybyray is connected with the problem of education and art. His poetic breath, became an additional stimulus and a huge goal, in which it is written – to open his eyes to the dark Kazakh people, to awaken attention, his inclusion in the number of countries with advanced culture, thus, he showed all his energy, abilities and knowledge.

Key words: *teacher, swan, knowledge, heritage, history.*

Ұлттық жаңғыру деген ұғымның өзі ұлттық сананың кемелденуін білдіреді. Оның екі қырыбар. Біріншіден, ұлттық сана–сезімнің көкжиегін кеңейту. Екіншіден, ұлттық болмыстың өзегін сақтай отырып, оның бірқатар сипаттарын өзгерту. Жалпы білім беретін оқу орындарында, оқу бағдарламаларында қазақ халқының ұлы ағартушылары Шоқан Уалиханов, Ыбырай Алтынсарин, Абай Құнанбаевтың өмірі мен шығармашылығын оқып білуге мол орын берілген, соның ішінде өзін болашақ мұғалім тәрбиешілік мамандығына дайындауға бағыштаған жастар үшін педагог Ыбырай Алтынсариннің алатын орны ерекше. Қазақ халқының ұлы перзенті, XIX ғасырдың екінші жартысындағы асақ өрнекті педагог жазушы, орыстың революцияшыл демократтарының озық ойларын қолданушы, сөйтіп халық игілігүшін жана ямай еңбекетудің үлгісін көрсеткен Ыбырай Алтынсарин Қазақстандағы қоғамдық ой–пікірдің өркендеу тарихында үлкен орын алады.

Ең алдымен біз Алтынсаринді тұңғыш халық мұғалімі, Қазақстандағы халық мектептерін бірінші ұйымдастырушы және қазақ халқынан шыққан тұңғыш педагог теоретик ретінде қадірлейміз. Қазақ балалары үшін анна тілінде құнды әңгімелер мен өлендер жазған ол – қазақ әдебиеті тарихында Абаймен қатар жазушы–суретker. Ы. Алтынсарин шығармаларындағы негізгі әдіс – реалистік әдіс, яғни еңбекші бұқараның ауыр жағдайын, сол кездегі қоғамдық теңсіздік тісуреттеп, халық–ағарту мәселесіне зор көңіл болген, шығармаларының тақырыбымен идеялық мазмұны қазақ халқының маңызды мәселелерімен мүддесіне арналған, ол қазақ халқының тұңғыш демократ – ағартушысы қатарында болды. Алтынсариннің қоғамдық–педагогикалық қызметіндегі ағартушылық белгілері – оның өмір бойы өз халқына азда болса пайдасын тигізуге тырысып, сол үшін қажымай жүргізген күресі, тілдің, әдебиеттің, ғылыммен ағарту жұмысының өмірге қажетті мәселелерін шешудің бастамасын жасауы». Бұл өз заманымыздағы алдыңғы қатарлы адамдармен бір сапта тұруға лайықты, нағыз еңбек керғалым. Ол қазақ мектептері үшін мұғалімнің ролімен оны дайындау мәселесіне орасан зор көңіл бөлген Алтынсарин халық училищесінің инспекторы болған кезде

өзін мұғалімдердің ағасы, ДОСы деп санап, оларды жұмысқа жұмылдыра білгені толық анықталды.

Ыбырай Алтынсарин мұғалімнің әдісіне көп көңіл бөлген, оның пікірінше, педагогикалық жұмыстағы ең шешуші нәрсе; мұғалімнің жақсы оқыту әдістерін тауып, балалармен дұрыс сөйлесе білуінде, сөйтіп қазақ мектептеріне байланысты дидактикалық міндеттерді қоя білуі және оны орындау саласында үлкен табыс қажетуі. Сондай–ақ мұғалімдердің оқушылармен қарым–қатынасы оқушылардың қалай оқуы керектігі жөнінде Ыбырайдың өз заманында методикалық жағынан терең жан–жақты екендігін толық көрсеткен. Үлкен–кішіміздің қай–қайсысымыз болмасын балаларды білім алуға, ғылым–білім үйренуге, талаптанып оқуға шақырған Ұлы Ұстаз Ыбырай Алтынсариннің «Бір Құдайға сиынып, Кел, балалар, оқылық, Оқығанды көңілге, Ықыласпен тоқылық», – деп басталатын өлеңін жатқа білеміз. Ал, сол өлеңнің «Бір Құдайға сиынып» деген жолын тек еліміз өз Тәуелсіздігін алған жылдардан бастап қана айтып, қосып жаза бастадық емес пе. Ұстаздың қай шығармасын алмайық, мысалы, «Таза бұлақ», «Бай баласы мен жарлы баласы», «Әке мен бала», «Бір уыс мақта» бәрі де жас ұрпақты мейірімділікке, адалдыққа, ізеттілікке, адамгершілікке, еңбекқорлыққа, білімділікке шақырады. Бүгінгі ақпараттық техника заманында да Ыбырай атамыздың шығармалары мәні мен мағынасы, тәлімдік–тәрбиелік, ағартушылық жағынан алғанда өзінің маңызын әлі жойған жоқ.

Сонау 1861–1863 жылдары он тоғыз жастағы Ы. Алтынсарин қазақ балалары үшін Торғай өңірінде алғаш рет бір сыныптық мектеп ашу ісін қолға алып, әуелі оның үйін тұрғызудан бастағанының өзі – көзсіз ерлік деп айтуға болады. Жергілікті халықтан ақша жинап, мектепке керекті материалдар сатып алып, атааналардың көмегімен мектеп үйін тұрғызады. Оқу алғаш 1864 жылы қаңтар айында салтанатты түрде ашылып, той жасалады. Ыбырай 14 қазақ баласын оқуға қабылдайды. Олар мектеп жанынан салынған интернатта жатып оқитын болады. Өзінің осы істері жайында профессор Н.Ильминскийге 1864 жылдың қаңтарында жазған хатында былай дейді: «Осы жылы қаңтардың 8–і күні менің көптен күткен арманым орындалып, мектеп ашылды. Оған 14 қазақ баласы кірді, бәрі де жақсы, есті балалар…» Міне, осы секілді мәліметтер, деректер облыстық мұрағаттар және құжаттама басқармасы мен мемлекеттік мұрағатының ұйымдастыруымен өткен» Ыбырай Алтынсарин мектебінің 150 жылдығы: тарих және қазіргі заман» атты дөңгелек үстелде жан–жақты айтылды. Торғайда алғашқы бастауыш мектепті Ыбырай Алтынсариннің ашқанына 150 жыл толуы – Қостанай өңірінің тарихында қандай орын алып отырғандығын, облыста осындай маңызды оқиғаға байланысты бірнеше жобалардың дайындалғаны туралы, Ы.Алтынсариннің ағартушылық қызметі, шығармашылығының ұрпақ тәрбиесінде алар орны, маңызы, сол секілді Ы.Алтынсаринді Елбасымыз өзінің "Тарих толқынында" кітабында Қазақстандағы халық ағарту ісінің тұңғыш абызы деп атағаны, облыстық мемлекеттік мұрағатының құжаттарды пайдалану және жариялау бөлімінің бастығы Ю.Говорова Татарстан Республикасының (Қазан қаласы) Ұлттық мұрағатында болғанын, онда еліміздің, соның ішінде Қостанай облысының тарихына Ы.Алтынсаринге байланысты құжаттар тапқаны туралы айтып өтті [1].

Біздің ұлы ұстаз, қазақ пелагогикасының негізін қалаған Ыбырай Алтынсариннің Қостанай облыстық мемориалдық мұражайының құрылғанына 25 жыл. Даланың дара тұлғасы, қазақ ағарту саласында өзіндік ізін қалдырған, тұңғыш мектеп ашқан, жаңашыл жазушы, ақын Ыбырай Алтынсариннің де туғанына 175 жыл. Осы орайда біз сіздерге Қостанай қаласындағы педагог–ағартушы ғалым атындағы мұражайға баруды ұсынамыз. Мемориалдық мұражай кешені Қостанай қаласының тарихи–архитектуралық бөлігінде, Ордабай шатқалында 1884 жылы жазушы негізін қалаған дарынды балаларға арналған Ы.Алтынсарин атындағы мектеп–интернат жанында орналасқан. Мұражай ғимараты екі бөліктен тұрады. Біріншісі Ыбырай Алтынсарин ашқан мектеп-

тің нақты көшірмесі. Ішінде жазушының мемориалдық сыныбы мен әкімшілік кабинеттер орналасқан. Екіншісі киіз үй тәріздес екі қабатты ғимаратта екі стационарлық көрме «Ыбырай Алтынсарин – мұғалім–ағартушы» және «Қазақстан Республикасы халық жазушысы Мәриям Хәкімжанованың шығармашылық лабораториясы» экспозицияға қойылған. Екінші бөлімде әр түрлі шараларға байланысты экскурсиялар жиі өтіп тұрады. Оған көбінесе мектеп оқушылары мен жастарды шақыру мұражайдың басты мақсаттарының бірі дейді Қостанай облыстық Ыбырай Алтынсарин мемориалдық музей директорының орынбасары Роза Куанова. «Ыбырай Алтынсариннің өміріне, тарихта атқарған қызметіне арналған бөлімдерге мектеп оқушылары мен жастарды жиі шақырып тұрады. Мұражай қызметкерлері қорларды толтыру үшін үлкен күш жұмсады. Олар Алматы, Омбы, Орск, Орынбор, Санкт–Петербор мұрағаттарында жұмыс жүргізді. Алтынсариннің өмірін зерттеу үшін қажетті материалдарды жинауға Қостанай қаласы мен облысының қоғамы өз үлесін қосты. Мұражай қорында 11820 экспонат, негізігі қордың 10190 бірлігі сақталуда. Мұражайда жазушының шығармашылығы мен өмірі жайлы кітаптар, оның жеке заттары, Ы. Алтынсариннің кітаптары, мектептерінің макеттері, фотосуреттер, естеліктер жиналған. Мұражайдың екінші көрмесі ҚР халық жазушысы, танымал ақын, Ыбырай Алтынсариннің туысқаны – Мәриям Хәкімжановаға арналған. Бүгінде мұражай кешенді ғылыми–ағарту мекемесі болып табылады, үш бағытта жұмыс істейді: педагогика, әдебиет, мәдениет және өнер.

Мұражай 30 мыңдай көрермендерге мәдени қызмет көрсетеді, оның ішінде жақын және алыс шетелдерден келетін қонақтар бар. Болашақта оқытушының өмірімен қызметінің жаңақырларын зертеу жұмыстарыда жалғасын табады деп күтілуде. Ыбырай Алтынсарин «Халық мектептері үшін ең керект ісі – мұғалім», – деп жазған екен. Оған қосанағыз мұғалімнің қасиеттерінде ерекше атап өтіпті. Сол идеал мұғалім тұлғасын әуелде өзі өз өнегесімен көрсете білді. Қазіргі заман талабына сай болуды армандаған ұстаздар Ыбырайсынды ұлы ойшылданта ғылым алып, оның қазақ балаларын оқытып тәрбиелеудегі үлесінің тым болмағанда жартысына қолжеткізе алса – міне, нағыз педагог сол болар еді деген көз – қарасты ұстанамыз. Қорытындылай келе, келешекке сенімім ол Ыбырай өмірікөркі, болашақтың иесі жастар деп ұқтық. Бүгінгі өмірімізк өрсетіп отырғандай, Ыбырай Алтынсарин негізін қалап берген білім беру жүйеміздің ақыры жаман болған жоқ. Соңғы жылдары қазақ тілінің мәртебесі өсіп, оның әрекетету аясы кеңейді. Бұған басты себеп – қазақ тілінде білім беру кеңістігінің ұлғайып, сапалы оқулықтардың көбеюі. Ы. Алтынсариннның XIX ғасырдың аяғында өзінің педагогикалық қызметінде ұстанған негізгі принциптері XXI ғасырға аяқбасқан, бәсекеге қабілетті 50 елдің қосылуға ұмтылыс жасап отырған Қазақстанның қазіргі рухани – мәдени дамуында өзінің өзектілігін жоғалтқан жоқ. Ең бастысы Ыбырай Алтынсарин–педагог, халық ағарту ісінің ұйымдастырушысы. Егемен еліміздің өркениеттілікке жету жолында Ыбырай Алтынсариннің де үлесі бар екенін біліп, айта жүретін жаңа буын жастар бар деп сенім артамыз.

Ыбырай Алтынсарин– нағыз халықшыл жазушы ағартушы ақын, өмір шындығын озық идея тұрғысынан таныта білген тамаша қаламгер. Ең бастысы Ыбырай Алтынсарин педагог, халық ағарту ісінің ұйымдастырушысы. Егемен еліміздің өрке ниеттілікке жету жолында Ыбырай Алтынсариннің үлесі бар екенін біліп, айта жүретін жаңа буын жастар бар деп сенім артамыз. «Туған елге пайдалы іске қолдан келгенінше үлес қосу – әрқайсымыздың міндетіміз», – деп кеткен көреген ғұламаның сөзіде, ісіде әрқайсымызды өмірге құлшындырып, жаңа ғасырлардан жалғасын таба берсе керек [2].

Әдебиеттертізімі:

1. Балғынбаев Ғ. Ы.Алтынсарин туралы естелік. Ы.Алтынсарин тағылымы – Алматы: Жазушы,1991. – 365–366 б.

2. Қалиев С. Ы.Алтынсариннің таңдамалы педагогикалық мұралары. Ы.Алтынсарин атындағы ғылыми–зерттеу институты: Құраст. С.Қалиев ж.б. – Алматы: Рауан, 1991. – 37–38 б.

УДК 372.851

МЕЖПРЕДМЕТНАЯ СВЯЗЬ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ, КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ МОТИВАЦИИ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Овчаренко Елена Владимировна
учитель математики
КГУ «Общеобразовательная школа №21
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: damirgulghan@mail.ru

Вайс Людмила Владимировна
учитель математики
КГУ «Общеобразовательная школа №21
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: lyudmila.vays@yandex.kz

Аннотация

Содержание статьи отражает профессиональную позицию учителя, понимание своей роли в процессах интеграции науки и практики, в обеспечении результативности внедрения новых методов, стратегий, подходов в образовательную деятельность, основная цель которых – достижение качества образования посредством повышения мотивации обучающихся.

Ключевые слова: *межпредметная связь, мотивация, педагогическая интеграция*

Аңдатпа

Мақаланың мазмұны мұғалімнің кәсіби ұстанымын, оның ғылым мен тәжірибенің интеграциясы үдерістеріндегі рөлін түсінуді, білім беру іс–әрекетінің жаңа әдістерін, стратегияларын, тәсілдерін енгізудің тиімділігін қамтамасыз етудегі басты мақсатын көрсетеді. оқушылардың ынтасын арттыру арқылы білім сапасына қол жеткізу болып табылады.

Түйінді сөздер: *пәнаралық байланыс, мотивация, педагогикалық интеграция*

Abstract

The content of the article reflects the professional position of the teacher, understanding of his role in the processes of integration of science and practice, in ensuring the effectiveness of the implementation of new methods, strategies, approaches to educational activities, the main goal of which is to achieve the quality of education by increasing the motivation of students.

Key words: *interdisciplinary communication, motivation, pedagogical integration*

Интеграция науки и практики в педагогическом образовании сегодня играет ключевую роль в инновационном развитии. Это позволяет эффективно применять актуальные научные исследования в образовательной практике, обеспечивая более современные и эффективные методы обучения.

Интеграция науки и практики на уроках математики играет значительную роль в формировании понимания предмета у учащихся. Применение математических концепций на практике помогает ученикам увидеть их реальные применения, повышая мотивацию и глубину усвоения материала.

Интеграция может включать в себя решение реальных задач, связанных с другими предметами. Например, использование математических концепций при

анализе данных в химии или физике. Также можно создавать проекты, где обучающиеся применяют математику для моделирования реальных ситуаций, например, в экономике или экологии.

Приведем примеры из нашей практики преподавания.

1. Математика и физика.

Используем примеры из физики для демонстрации математических концепций, таких как графики движения тела или решение задач с использованием формул физических законов.

2. Математика и химия.

При проведении интегрированных уроков, рассматриваем расчеты молекулярных масс, баланс химических уравнений и другие математические аспекты в контексте химических реакций.

3. Математика и биология.

Используем данные о популяционной динамике для создания задач на графики или используем генетические задачи для применения пропорций и вероятностей.

4. Математика и информатика.

Используем программирование и алгоритмы для решения математических задач, таких как сортировка, поиск и обработка данных.

5. Геометрия и география.

Применяем геометрические принципы с помощью географических карт, измеряя расстояния, углы и строя графики для анализа данных.

6. Математика и экономика.

Применяем экономические понятия, такие как кривые предложения и спроса, расчеты прибыли, инфляции для построения математических моделей при изучении графиков функций и элементов математической статистики.

Таким образом, межпредметная связь на уроках математики делает обучение более интересным и практичным, помогая обучающимся увидеть взаимосвязи между разными предметами, путем использования конкретных прикладных задач и примеров из реальной жизни. Преподавание математики через задачи, связанные с повседневными ситуациями или приложениями в науке и технологии, помогает учащимся лучше понимать и оценивать математические концепции.

Например, решение задач по финансовой грамотности, моделирование данных в науке о данных, или использование геометрических принципов в инженерных расчетах – все это примеры того, как математика может быть интегрирована с реальными практическими применениями.

Также интеграция полезна для стимулирования интереса учащихся и понимания материала, поможет видеть практическую ценность математики, что сделает учебный процесс более увлекательным и занимательным.

Например, на своих уроках мы практикуем:

1. Применение математики в реальных сценариях.

Использование математики в повседневной жизни, например, расчеты бюджета, графики потребления энергии или проектирование простых конструкций.

2. Математические проекты и исследования.

Задействуем учащихся в проектах, по созданию бизнес–плана, анализа данных, создания графиков, разработку игр или даже разработки собственных математических моделей.

3. Сотрудничество с профессионалами.

Приглашаем специалистов, применяющих математику в своей работе, для проведения гостевых лекций. Это может вдохновить учеников, показав, как математика используется в различных областях.

4. Математические игры и задачи.

Регулярно используем интерактивные методы, такие как игры и головоломки, чтобы сделать процесс обучения более увлекательным и практичным.

5. Виртуальные эксперименты.

Используем онлайн–ресурсы, например, Advanced Grapher, GeoGebra, для проведения виртуальных экспериментов, демонстрирующих математические концепции, такие как геометрические формулы или функциональные зависимости.

6. Геометрические Задачи в Реальном Мире.

Применяем геометрические концепции к реальным сценариям, таким как планировка городской застройки, дизайн интерьера или конструирование.

Чтобы наука стала мощным фактором развития педагогической практики, педагогу необходимо быть информационно–культурным человеком Информационно–культурный человек – саморазвивающаяся личность, постоянно пополняющая собственный банк знаний и умений. [1]

С.В. Дмитриев считает, что промежуточным звеном между теорией и практикой является технология: ведь практика всегда единична (конкретна), теория – всеобща. Основатель антропоцентрической биомеханики совершенно справедливо отмечает: теория без технологического обеспечения бесполезна для практики, а технология без теоретического обоснования слепа (ее трудно развивать и переносить в новые сферы практики). [1]

Представленные выше точки зрения дополняют друг друга: технологическое и методическое обеспечение практики делает теорию мощным фактором ее развития. Методы познания действительности отражают информационный аспект научной, методической и практической деятельности педагога, являясь неотъемлемой частью технологии получения информации об управляемых объектах (обучающихся), которая, в свою очередь, является частью технологического обеспечения практики. [1]

Педагогическая интеграция как направление научных исследований всегда была актуальной, поскольку неявно входила в содержательный компонент образовательного процесса. [2]

Список литературы:

1. URL: https://natural–sciences.ru/ru/article/view?id=11684

2. Лукин Ю.А. О сущности педагогической интеграции // Перспективы науки и образования. 2019. – № 2 (38). – С. 68–83. doi: 10.32744/pse.2019.2.6

УДК 378.147

НЕПРЕРЫВНОЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ ПЕДАГОГОВ В ФОРМАТАХ ЭФФЕКТИВНЫХ ПРАКТИК

Олексюк Тамила Владимировна
педагог–эксперт начальных классов
КГУ «Общеобразовательная школа №19
отдела образования г.Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: tamila.oleksyuk@bk.ru

Султанова Амангуль Еркебулановна
педагог–исследователь начальных классов
КГУ «Общеобразовательная школа №19
отдела образования г.Костаная»

управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: sultanova–2019@inbox.ru

Аннотация

Актуальность: Современные процессы модернизации образования требуют актуализации личност-ного, творческого и профессионального потенциала педагога, поэтому так много говорят о профессионально–творческом саморазвитии личности, под которым понимается свойство личности, характеризующееся потребностью в сознательном качественном изменении себя как субъекта деятельности и становлении профессиональной позиции. Цель:Изучение непрерывного профессионального развития педагогов.

Ключевые слова: *Актуализация, саморазвитие личности, профессиональная позиция*

Аңдатпа

Өзектілігі: Білім беруді модернизациялаудың заманауи процестері мұғалімнің жеке, шығармашылық және кәсіби әлеуетін өзектендіруді талап етеді, сондықтан жеке тұлғаның кәсіби және шығармашылық өзін–өзі дамыту туралы көп айтады, бұл өзін–өзі саналы түрде сапалы өзгерту қажеттілігімен сипатталатын жеке қасиет ретінде түсініледі.қызмет субъектісі және кәсіби позицияны қалыптастыру. Мақсаты: Педагогтердің үздіксіз кәсіби дамуын зерттеу.

Түйінді сөздер: *Жеке тұлғаны өзектендіру, өзін–өзі дамыту, кәсіби ұстаным.*

Abstract

Relevance: Modern processes of modernization of education require updating personal, creative and professional potential of a teacher, so a lot of talk about professional and creative self–development of personality, which refers to a personality trait characterized by the need for conscious qualitative change in myself as a subject of activity and the development of professional attitudes. Goal: Study of continuous professional development of teachers.

Key words: *Actualization, personal self–development, professional position.*

Происходящие в стране изменения в системе образования и обусловленная ими модернизация,по новому ставят вопрос о профессиональной компетентности педагогических работников системы образования.Одним из главных направлений образовательной политики государства является повышение статуса и профессионального уровня в деятельности педагогов–растут требования к качеству образования, образовательные программы все более наполняются информационно–коммуникационным контентом,постоянно растут требования и к квалификации,и к личностным качествам педагогов. [1] Педагогу необходимо заботиться о своем профессиональном и личностном развитии.Современный мир не стоит на месте, он постоянно развивается,дополняется,внедряются новые технологии,и все это требует приобретения новых знаний и навыков, повышения своей компетентности в том или ином вопросе. Так как педагог является носителем информации,соответсвенно он должен постоянно саморазвиваться. Самообразование – это непрерывное образование. Под непрерывным образованием будем понимать образование, протекающее в течение всей жизни человека, а также постоянное обновление, дополнение уже существующих знаний, при помощи всестороннего развития личности и самообразования. В современном понимании сущность непрерывного образования позволяет выделять несколько основных функций– профессиональную, личностную, социальную.

Профессиональная функция заключается в том, что обеспечиваету человека развитие профессиональных компетенций и квалификаций, а также, способствует формированию человеком новых профессиональных возможностей.

Личностная функция способна обеспечивать удовлетворение индивидуальных познавательных потребностей взрослого человека, его интересов, увлечений и, зачастую, сопровождает его повседневную жизнь. Непрерывность профессионального развития – это необходимый процесс для индивидуально–личностного и

профессионального опыта каждого педагога. В связи с этим, в системе непрерывного образования, особое внимание важно уделять именно профессиональному развитию.

Корягина О.В. [2] обозначает следующие блоки профессиональной компетентности педагога, это:

1. профессиональные педагогические и психологические знания;
2. профессинальные педагогические умения;
3. профессиональные психологические позиции, установки, требуемые в данной профессии;
4. личностные качества и особенности, обеспечивающие успешное овладение педагогом профессиональными знаниями и умениями.

Исходя из требований современного общества,можно определить основные способы развития профессиональной компетентности педагога:

1 способ. Помощь методических объединений, отдельным педагогам в организации деятельности, с учетом педагогического стажа, уровня профессионализма и индивидуальных запросов личности педагога. Методическая работа должна способствовать совершенствованию квалификации педагога, повышению компетентности.

2 способ. Курсы повышения квалификации являются действенным способом развития профессионализма педагога.

3 способ. Реализация различных форм педагогической поддержки.

4 способ. Самоучение и саморазвитие педагога.

Главное условие профессионального развития педагога–осознание необходимости повышения собственной компетентности. Это подразумевает обновление теоретических и практических знаний, совершенствование навыков специалистов в связи с постоянно повышающимися требованиями к их компетентности. Целью курсов повышения квалификации является оптимизация педагогического процесса, профессиональный рост и постоянное совершенствование педагогов.Повышение квалификации осуществляется также в процессе участия педагогов в разнообразной методической работе.Здесь решаются такие задачи,как: изучение , обобщение и распространение передового педагогического опыта, внедрение в практику достижений педагогической науки; повышение уровня предметной и психолого–педагогической подготовки педагогических работников; консультативная помощь в организации педагогического самообразования.

Такая методическая работа может быть в виде:

– изучения и обсуждения нормативных документов, различных программ;
– обмена опытами между коллегами;
– представление и обсуждение собственных разработок, педагогических инноваций.

Педагогическое самообразование тоже может выступать формой повышения квалификации педагога. Условием продуктивной работы является деятельность педагога по личному плану самообразования, составленомуна год и включающие следующие разделы:

– цели и задачи работы по самообразованию;
– участие в методической работе образовательного учреждения;
– посещение курсов, проблемных семинаров, прохождение аттестации;
– изучение методической, психолого–педагогической и предметной литературы, нормативных документов;
– повышение общекультурного уровня
– итоги работы по самообразованию.

Таким образом,профессиональное развитие педагога в рамках непрерывного образования осуществляется как самим педагогом, так и обществом, которое диктует

условия и предоставляет возможности для этого. Регуляция этого процесса происходит через нормативные документы. Непрерывное образование помогает педагогу поддерживать и повышать свой профессиональный уровень, овладевать различными компетенциями на протяжении всей педагогической деятельности.

В завершение необходимо проанализировать особенности становления педагога, которые определяют повышением уровня его профессиональной деятельности. При методической подготовке необходимо применять элементы дифференцированного подхода к обучению. [3, с.103, 145–147]

Так, уровни обучения должны соответствовать и уровням усвоения, которые определяются последовательностью процессов полного цикла учебно–познавательной деятельности.

К таким уровням относятся:

1- Минимальный (понимание,запоминание,воспроизведение);

2- Обязательный(применение в стандартной ситуации);

3- Уровень возможностей (перенос усвоенного в нестандартную ситуацию).

При анализе данных уровней, было выявлено, что они должны соответствовать уровням профессиональной деятельности педагога.

Другими словами, первый уровень, или минимальный, определяет профессиональную грамотность педагога, второй уровень характеризует профессиональную компетентность, а третий уровень, уровень возможностей, определяет творческую, профессиональную культуру педагога.

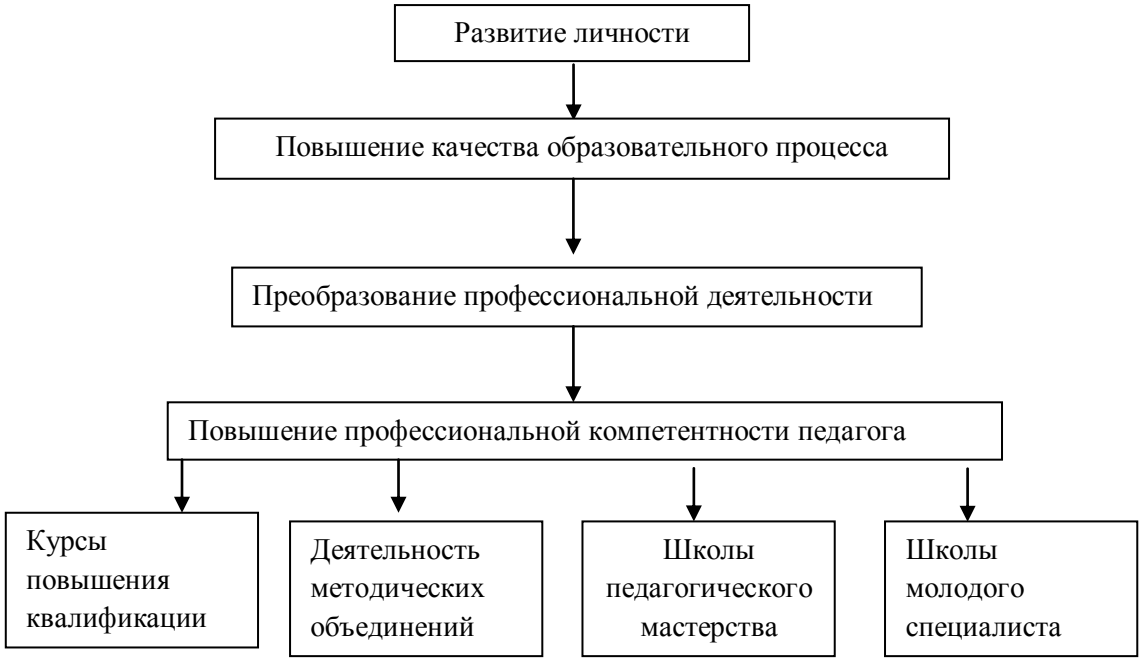

Рисунок 1. Уровень профессиональной деятельности педагога

Список литературы:

1. Концепция непрерывного педагогического образования педагога новой формации Республики Казахстан. Астана, 2018.

2. Корягина О.В. Педагогика. – Петропавловск: ИПО СКГУ им. М. Козыбаева, 2018.

3. Руководство для учителя. Первый уровень. Второе издание. АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2012. – С.103, 145–147.

УДК 371.311.3

ФОРМИРОВАНИЕ КЛЮЧЕВЫХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ ЧЕРЕЗ ПРОЕКТНУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Орехова Виктория Сергеевна
учитель начальных классов
КГУ «Физико–математический лицей отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: viktoriya.orekhova.1989@mail.ru

Аннотация

Статья посвящена вопросам организации проектной деятельности учащихся. Рассматриваются основные способы деятельности при формировании ключевых компетенций на уроках.

Ключевые слова: *проектная деятельность, ключевые компетенции, способы деятельности, проблемная ситуация.*

Аңдатпа

Оқушылардың жобалау мәселелерін ұйымдастыру сұрақтарына арналған мақала. Сабақ кезінде құзыреттілік қызметтерінің қалыптастыруы бойынша негізгі тәсілдері қарастырылды.

Түйінді сөздер*: жобалау қызметі, түйінді құзыреттіліктер, іс–әрекеттік тәсілдері, проблемалық жағдай.*

Abstract

The article is devoted to the organization of students' project activities. The main ways of activity in the formation of key competencies in the classroom are considered.

Key words: *project activity, key competencies, methods of activity, problematic situation.*

Произошедшие в последние годы изменения в практике отечественного образованияне оставили без изменений ни одну сторону школьного дела. Пробивающие себе дорогу новые принципы личностно ориентированного образования, индивидуального подхода, субъективностив обучении потребовали в первую очередьновых методов обучения. Обновляющейся школе потребовались такие методы обучения, которые:

- формировалибыактивную, самостоятельнуюиинициативнуюпозициюучащихсявучении;
- развивалибывпервую очередь общие уменияученияинавыки (ОУУН): исследовательские, рефлексивные, самооценочные;
- формировалибыне просто умения, акомпетенции, т.е. умения, непосредственно сопряженные с опытомихприменениявпрактическойдеятельности;
- были бы приоритетно нацеленына развитие познавательного интереса учащихся;
- реализовали бы принцип связи обучения с жизнью. Ведущее место среди таких методов принадлежит *методу проектов.*

Ключевая идея:

Создание условий, позволяющих формировать у школьников компетентности решения проблем, а также способов деятельности, составляющих коммуникативную и информационную компетентности.

Цель проектного обучения:

Создание условий, при которых учащихся самостоятельно приобретают недостающие знания из разных источников; учатся пользоваться приобретенными знаниями для решения познавательных и практических задач.

Задачи:

- Стимулировать естественный интерес к науке и познаниям;
- Содействовать успешной адаптации учащихся в 5–ом классе;
- Формировать класс как учебное сообщество;
- Развивать учебно–познавательную мотивацию;
- Развивать индивидуальность каждого;
- Привлечь внимание родителей;
- Реализовать право ребенка на творчество. [1]

Девизом выбираю китайскую мудрость:

Скажи мне – и я забуду,

Покажи мне – и я запомню,

Вовлеки меня и я научусь.

В основу метода проектов положена идея о направленности учебно–познавательной деятельности на результат, который получается при решении той или иной практически или теоретически значимой проблемы.

Внешний результат можно увидеть, осмыслить, применить в реальной практической деятельности.

Внутренний результат – опыт деятельности – становится бесценным достоянием учащегося, соединяя в себе знания и умения, навыки ценности.

Проект – это самостоятельная творческая работа учащегося, выполненная от идеи до ее воплощения в жизнь с помощью консультации учителя. Процесс выполнения творческих проектов на каждом из этапов обучения предполагает не только комплексное использование учащимися изученного на каком–то определенном предмете, но и опору на знания и умения, полученные из других школьных дисциплин, а также, пусть небольшой, свой личный опыт. Это создает благоприятные условия для осуществления личностно – ориентированного подхода в обучении, формирования у школьников таких ценностных качеств, как самостоятельность, ответственность, критичность и требовательность к себе и другим, настойчивость в достижении поставленной цели, умение работать в команде.

Этот метод используется учителем при проектировании и осуществлении личностно–ориентированного образовательного процесса, который поддерживается, помимо общепринятых, следующими дидактическими принципами:

Детоцентризма. В центре творческой деятельности находится ученик, который проявляет свою активность. В проектном обучении у него имеются замечательные возможности реализовать себя, ощутить успех, продемонстрировать другим свою компетентность;

Кооперации. В процессе работы над проектом организуется и осуществляется широкое взаимодействие учащихся с учителем и между собой в проектных группах; возможно привлечение консультантов из различных сфер деятельности;

Опоры на субъективный опыт учащихся. Каждый школьник, работая над проектом, имеет хорошие возможности применить уже имеющиеся у него собственный опыт и знания;

Учета индивидуальности учащихся: их интересов, темпа работы, уровня обученности;

Свободного выбора: темы проекта, подтемы, партнеров в разработке проекта, источников и способов получения информации, метода исследования, формы представления результатов. Возможность выбора способствует повышению ответственности учащихся, их мотивации и познавательной активности;

Связи исследования с реальной жизнью. Происходит соединение академических знаний и практических действий. Предполагается, что проектная работа в той

или иной степени направлена на улучшение окружающего мира; проект имеет прагматическую направленность на результат;

Трудной цели. Этот принцип важно учитывать, поскольку легко достижимый результат не является для многих учащихся мобилизующим фактором. [2]

Модель урока «Шесть П»

Необходимо *наличие социально значимой задачи (проблемы)* – исследовательской, информационной, практической.

Выполнение проекта начинается с планирования действий по разрешению проблемы, иными словами – *с проектирования самого проекта*, в частности – с определения вида продукта и формы презентации. Наиболее важной частью плана является пооперационная разработка проекта, в которой указан перечень конкретных действий с указанием выходов, сроков и ответственных.

Каждый проект обязательно требует исследовательской работы учащихся. Таким образом, отличительная черта проектной деятельности – *поиск информации,* которая затем будет обработана, осмыслена и представлена участниками проектной группы. Результатом работы над проектом, иначе говоря, выходом проекта является продукт. Подготовленный продукт должен быть представлен заказчику и представителям общественности, и представлен достаточно убедительно, как наиболее приемлемое средство решения проблемы.

Таким образом, проект требует на завершающем этапе презентации своего продукта. То есть проект – это «пять П»:

Проблема – Проектирование (планирование) – Поиск информации – Продукт– Презентация. Шестое «П» проекта – его ПОРТФОЛИО, т. е. папка, в которой собраны все рабочие материалы проекта, в том числе черновики, дневные планы и отчеты и другое. [3]

Общие умения учения и навыки (ОУУН) формируемые в процессе проектной деятельности:

Рефлексивные умения

Поисковые (исследовательские) умения

Навыки оценочной самостоятельности

Умения и навыки работы в сотрудничестве

Менеджерские умения и навыки

Коммуникативные умения:

Презентационные умения и навыки

Педагогической целью проведения презентации является выработка или развитие презентативных умений и навыков. К ним относятся умения:

– кратко, достаточно полно и лаконично рассказать о постановке и решении задачи проекта;

– демонстрировать понимание проблемы проекта, собственную формулировку цели и задач проекта, выбранный путь решения;

– анализировать ход поиска решения для аргументации выбора способа решения;

– демонстрировать найденное решение;

– анализировать влияние различных факторов на ход работы над проектом;

– проводить самоанализ успешности и результативности решения проблемы тем средствам, с помощью которых отыскивать решение.

Даже не совсем удачно выполненный творческий проект имеет положительное педагогическое значение. Снимается «страх» перед неправильным высказыванием . Здесь происходит преодоление психологической инерции, развитие творческого воображения, конструирование, разработка технологии выполнения различных заданий. Здесь есть главное – труд. Без труда нет результата, нет урока, нет «продук-

та», именно он – труд – становится сердцевиной урока. Модель, которую мы обсуждаем, не будет полной без правильно поставленной цели. Дайте детям понятную, интересную и достижимую для них сегодня цель, и тогда их не нужно будет принуждать учиться. Предлагая школьникам участвовать в создании проекта, педагог должен учитывать, что это трудоемкий процесс, поэтому проектную деятельность используют и как метод внеклассной работы, особенно если проект исследовательского, межпредметного характера. В педагогике, как в науке, выделяют несколько типов проектов. По доминирующей деятельности: исследовательские, творческие, ролевые, информационные, прикладные. По предметно – содержательной деятельности: монопроект, межпредметный проект. По характеру контактов: внутренние, региональные, международные. По количеству участников: личностные, парные, групповые. По продолжительности выполнения: краткосрочные, средней продолжительности, долгосрочные (от 30 дней до нескольких месяцев)

Метод проектов всегда ориентирован на самостоятельную деятельность учащихся – индивидуальную, парную, групповую, которую обучаемые выполняют в течение определенного отрезка времени. Этот подход органично сочетается с методом.

По данным наших исследований:

– учащиеся отмечают, что одноклассники, оказавшиеся в одной проектной группе, в ходе работы над проектом почти всегда становятся «лучшими друзьями».

– интерес к проектам зависит от степени самостоятельности.

– 70% учащихся отмечают, что проект был интересен потому, что выполнялся самостоятельно.

– 70% стали выше оценивать свои возможности, 21% учащихся стали увереннее себя чувствовать в коллективе, 13% повысили качество своих знаний.

– 45%–выделяют самый интересный исследовательский этап, 35% – этап обработки материала, 20% презентацию.

На вопрос «чему удалось научиться, в ходе работы над проектом?» школьники отвечают:

– распределять правильно время;

– анализировать собственные действия;

– презентовать результаты своего труда;

– доделывать все до конца;

– достигать поставленной цели;

– рассматривать тему с разных точек зрения.

Итак, подводя итоги, можно сказать проект многогранен, проект эффективен, проект перспективен, проект неисчерпаем.

Результатом моей работы является то, что мои ребята стали победителями конкурса научно–исследовательских проектов «Зерде», начиная с 2011 года. Каждый год ребята участвуют в региональной научно–практической конференции и становятся дипломантами.

Работать по этой технологии мне очень интересно, так как я вижу результат своего труда и поэтому я стараюсь совершенствовать свои знания в этой области.

Список литературы:

1. Ткаченко Т.А. Обобщение передового педагогического опыта по теме «Организация исследовательской проектной деятельности учащихся». URL: https://infourok.ru/obobshenie–peredovogo–pedagogicheskogo–opyta–po–teme–organizaciya–issledovatelskoj–proektnoj–deyatelnosti–uchashihsya–4197590.html

2. ДунаеваТ.Б. Методпроектированиянауроках. URL: https://infourok.ru/metod–proektirovaniya–na–urokah–estestvoznaniya–622946.html

3. Капитанова Т.И. Организация групповой работы в проектной и исследовательской деятельности начальной школы (из опыта работы). URL:https://urok.1sept.ru/articles/666380

ӘОЖ373.1

БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ЖАҢАРТУ ЖАҒДАЙЫНДА КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУ АРҚЫЛЫ МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ПӘНДЕРДІ ОҚУҒА ДЕГЕН ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН ДАМЫТУ

Ормамбекова Асель Кайратовна
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай қаласы білім бөлімінің№ 6 жалпы білім беретін мектебі»
коммуналдық мемлекеттік мекемесі, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: assel.2222@mail.ru

Аңдатпа

Автор білім беру бағдарламасын меңгеру нәтижелеріне қойылатын талаптарды белгілейтін жаңа білім беру стандартындағы сапалы өзгерістерді қарастырады, оған сәйкес студент өз іс–әрекетін жоспарланған нәтижелермен байланыстыра білуі керек. Өз іс–әрекеттеріңізді бақылауды жүзеге асыру, оқу тапсырмасын орындаудың дұрыстығын бағалай білу, өзін–өзі бақылау, өзін–өзі бағалау, өзара бағалау негіздерін меңгеру, іс–әрекетіңіздің үдерісі мен нәтижелерін бақылау, түзетулер енгізу және соңында барабар баға беру. сіздің жетістіктеріңіз.Критериалды бағалауды енгізудің мақсаты – жаңа үрдістегі оқытудың сапасын арттырады. Білім алушылардың білімін халықаралық стандартқа сәйкестендіру жолдарының бірі болып табылады.

Түйінді сөздер: *инновациялық әдіс, критериалды бағалау, формативті бағалау, жиынтық бағалау*

Аннотация

Автор рассматривает качественные изменения новых образовательный стандарт устанавливает требования к результатам освоения образовательной программы, согласно которым ученик должен уметь соотносить свои действия с планируемыми результатами. Осуществлять контроль своей деятельности, уметь оценивать правильность выполнения учебной задачи, владеть основами самоконтроля, самооценки, взаимооценки, контролировать процесс и результаты своей деятельности, вносить коррективы и, наконец, адекватно оценивать свои достижения. Целью введения критериального оценивания является повышение качества преподавания в новом процессе.Это один из способов адаптации образования учеников к международному стандарту.

Ключивые слова: *инновационный подход, критериальное оценивание, формативное оценивание, суммативное оценивание*

Abstract

The author considers qualitative changes in the new educational standard that sets requirements for the results of mastering the educational program, according to which the student must be able to correlate his actions with the planned results. Exercise control over your activities, be able to assess the correctness of completing an educational task, master the basics of self–control, self–assessment, mutual assessment, monitor the process and results of your activities, make adjustments and, finally, adequately evaluate your achievements.The purpose of introducing criterion–based assessment is to improve the quality of teaching in the new process. This is one of the ways to adapt students' education to the international standard.

Key words: *innovative approach, criterion–based assessment, formative assessment, summative assessment.*

Қазіргі Қазақстанда әлемдік білім беру кеңістігіне бағдарланған жаңа білім беру жүйесі қалыптасуда. Бұл процесс педагогикалық теория мен оқу–тәрбие процесінің практикасындағы елеулі өзгерістермен қатар жүреді. Жаңа ұрпақтың оқу материалдарын дайындаудағы инновациялық көзқарас, олардың қызметтері мен оқу тәжірибесінде пайдалану әдістерін өзгерту білім беруді жаңғыртудың құрамдас бөліктерінің бірі болып табылады.

Бүгінде заманауи талаптар негізінде туындаған білім саласындағы жаңа бағыттардың бірі – критериалды бағалау болып отыр. Ол – білімнің мақсаты мен мазмұнына сәйкес келетін, оқушылардың оқу–танымдық біліктілігін қалыптастыруға себепші болатын, айқындалған, ұжыммен шығарылған, білім процесінің барлық қатысушыларына алдын ала белгілі критерийлермен оқушылардың оқу жетістіктерін салыстыруға негізделген процесс.

Дәстүрлі оқыту қолжетімділік принципіне негізделген, мұнда оқушы педагогикалық іс–әрекеттің объектісі ретінде әрекет етеді. Инновациялық дамыта оқыту жақын даму аймағына негізделіп, оқытудың түпкі мақсаты ретінде танудың жолдарын меңгеруге бағытталған және теориялық ойлау мен танудың теориялық тәсілін дамытады. Оқушы өзінің оқу әрекетінің субъектісі ретінде әрекет етеді. Оқу тапсырмалары бірінші орынға шығады, оны шешу арқылы оқушылардың ақыл–ой әрекетінің жалпы әдістерін меңгереді. Нәтижесінде өз бетінше шығармашылық әрекетке қабілетті тұлға қалыптасады. Заманауи түлек үшін қандай қасиеттер қажет? Терең және тұрақты білім, жақсы мінез–құлық, интеллектуалдық және шығармашылық күштер, білім алу қабілеті, өзін–өзі дамыту қабілеті. Атап айтқанда, біз, Қазақстан мұғалімдері, балаларымызға, ең алдымен, жалпы сауаттылық, яғни эссе, реферат жазуды, калькуляторсыз санауды, өтініш жазуды, түрлі формалар мен сауалнамалар толтыруды үйретеміз. Біздің міндеттерімізге балаларды компьютерлік сауаттылыққа үйрету кіреді, олар интернетте жұмыс істей білу, кеңсе бағдарламаларын пайдалану, фотосуреттерді өңдеу және бейнелерді өңдеу қабілеті болуы керек. Біздің балалар ақпараттық сауаттылыққа ие болады. Олар қажетті ақпаратты тауып, таңдай алады, сызбаларды, диаграммаларды, графиктерді оқи алады, медиа ақпаратты пайдалана алады. Жаңа білім мазмұны балаларымызға коммуникативті сауаттылық беріп, шет тілдерін меңгеруге көмектеседі. Оқушылар топпен жұмыс істеуге, жаңа жағдайларға бейімделуге, сөздікпен кез келген мәтінді аударуға, өзі, қаласы, елі, достары туралы әңгімелеуге, өнімнің қаптамасындағы нұсқауларды түсінуге үйренеді. Ал, ақырында, виртуалды әлемге соншалықты тәуелді 21 ғасыр балалары күнделікті мәселелерді шешуде сауаттылыққа ие болады [1].

Мен қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімімін. Тәжірибе жүргізу барысында байқағаным, бір–бірін бағалау кезінде белгілі бір заңдылықтар мен критерийлерсіз балалардың жанашырлықтарына, достық қарым–қатынастарына сүйеніп, сыныптағы жетекшілер басшылыққа алады. Нақты критерийлер тұлғаның дамуына, ізденуге және білімін тереңдетуге мүмкіндік береді. Балалар шеңберге қойылғанда, нақты критерийлер көрсетіліп, бағалау парақтары ұсынылды, олар бойынша әр тармаққа ұпай қойылды, содан кейін ұпай қорытындыланды – басқа да әділ нәтижелер алынды. Оқушылар өз ұстанымдарын мұқият қарастырады, берілген бағаға талдау жасайды және түсініктеме береді. Бұл кезеңде оқушылардың айырмашылықтары, кемшіліктері мен артықшылықтары қазірдің өзінде айқын көрінеді. Сондықтан, егер сабақта мұндай жұмыс түрі күтілсе, біз балалардың өз жұмысында белсенділіктің барлық нүктелерін ескеру мүмкіндігіне ие болу үшін бағалау критерийлерін талқылауға тырысамыз. Сондай–ақ балалар басқалармен қарым–қатынас жасай алады, өздерін қазір «Білім баспалдағының» қай деңгейінде және кім жоғары деңгейде екенін көре алады. Критериалды бағалау оқушылардың назарын жұмыстың әсіресе жақсартуды және назар аударуды қажет ететін бөлігіне аударуға және тиімді көмек көрсетуге көмектеседі. Мәселен, мысалы, эссені оқығанда, балалар сөйлеушіні тыңдаудың қаншалықты қызықты екенін, материалдың қалай берілгенің, сөйлеудің қаншалықты түрлі–түсті және бай екенін байқайды және әркімге жақсартуға көмектеседі, әдемі сөз тіркестерін іздейді, өз жұмысын мәнерлі баяндайды және қызық. 1–2 сынып оқушылары үшін оқуды критериалды бағалау кезеңінде жұмыстың барлық кезеңдерін қамту кейде қиынға соғады, сондықтан топпен жұмыс істегенде оқушылардың

рөлдерін нақты талқылауды немесе топтарды ұйымдастыруды ұсынамын. Мен осы әдістерді пайдалануды ұсынатындай нақты тапсырмалармен:

– кемшіліктерді байқайтындар;

– «кеңесшілер» (мәтінді жақсарту үшін не істеуге болатыны туралы әңгімелейді).

Әрі қарай жұмыс алгоритм бойынша жалғасады: оқушылардың бірі өз мәтінін оқиды. Топтардың өкілдері (белгілі бір ретпен) сөйлейді: біз әрқашан автордың нені жетістікке жеткенін, содан кейін нені дұрыс орындамағанын, ал соңында мәтінді жақсарту бойынша кеңес беруден бастаймыз. Кеңесті қолдана ма, жоқ па, автор өзі шешеді. Мұғалім де өз пікірін білдіруге құқылы, бірақ ол мұны барлық оқушылар сөйлеген кезде ғана жасайды. Рөлді өзгерту: «Кеңесшілер» жақсылықты көретіндерге айналады және т.б. рөлдердің өзгеруінің байқалуы өте маңызды, өйткені балалар әртүрлі рөлдерде бола отырып, әртүрлі рөлдерде сыни және мұқият болуға тырысады және объектіні жан–жақты зерттей алады. Топтық жұмысты бағалаудың қызықты әдісі «Үш жұлдыз және бір тілек» болып табылады, онда балалар өз жұмысының үш жақсы жағын және бір кемшілігін бөліп көрсету керек, бірақ бұл өз жұмысын жақсарту үшін тілек ретінде айтылады.

Балалар көркемдік оқу барысында, мысалы, өленді мәнерлеп оқу, қайталау және т.б. кезінде критерийлерді жақсы құра алады.Сабақтарда тек тапсырмаларды ғана емес, топтық жұмысты да бағалау критерийлерін әзірлейміз. Мысалы, жатқа мәнерлеп оқу кезінде балалар: мәнерлілік, сөздерді айтудағы анықтық, көркемдік, дауыс ырғағы, өленнің ұзақтығы (таңдау үшін тапсырма болған кезде немесе өлең-дерді өз бетінше таңдау) сияқты критерийлерді қалыптастырды. Әдебиет сабағында қайталап әңгімелеу кезінде оқушылар мынадай критерийлерді қалыптастырды: қайталаудың түрлі–түстілігі, екпіндегі сөздердің дұрыс орналасуы, қайталаудың мәнерлілігі, қайталаудағы негізгі нәрсені бөліп көрсету. Топтық жұмысты бағалайтын критерийлер қызықты болды: топтағы рөлдерді бөлудің анықтығы, тәртіптілік, басқаларды тыңдай білу, топтық келісім, жұмысты аяқтағаннан кейін жұмыс орнын ретке келтіру. Бағалау критерийлері, әрине, бастауыш сыныптарда мұғалімнің жетекшілігімен жүзеге асырылады, өйткені кіші жастағы балаларға бағалаудың ойлау қиын. Қалыптастырушы бағалау оқушыға өз бағасын көтеруге екінші мүмкіндік беретінін, оның өз бетімен оқуына, материалды қайталауға және тақырыпты жақсы меңгеруіне үлкен ынталандыратынын атап өткім келеді. Пән бойынша тест, бақылау жұмыстары, диктант, презентация, шығарма, өленді мәнерлеп оқу сияқты пәндер бойынша білімдерін анықтауда, пән бойынша қорытынды баға қоюда жиынтық бағалауды практикада қолданамын. Бағалаудың бұл маңызды түрі пән бойынша оқушылардың деңгейін анықтайтын нақты тапсырмаларды ғана емес, сонымен қатар нақты белгіленген критерийлер мен дескрипторларды әзірлеуді қажет етеді. Жиынтық жұмыс нәтижесі бойынша оқушылардың бағдарламалық материалды меңгеру деңгейін бақылауға үлкен мүмкіндік туады. Бұл оқушылардың білімін формативті бағалау және жиынтық бағалауға дейін олқылықтарды толтыру арқылы оқу үдерісін үнемі бақылауға арналған ұзақ және қиын алдын ала жұмыс. Кері байланыс жасау үшін, мысалы, сабақтың басында тақырыппен жұмыс жасамас бұрын, мен тақтаға тақырыптың маңызды сұрақтарын жазамын, балалардың жазбаша немесе ауызша сөйлеуін, тақтадағы сұрақтарға барлығы, немесе ішінара, кейде мен Insert технологиясын қолданамын: «V» – бұрыннан білетін ; «+» – жаңа; «–» – басқаша ойлады; «?» – түсінбедім, сұрақтарым бар, мен оны көрнекі түрде де қолданамын [2].

Жазылуы біраз уақытқа қалдырылатын «Үміт ағашы», «Болжамдар ағашы» оқушылар мен мұғалімге сабаққа дейін және сабақтан кейін білімді талдауға мүмкіндік береді, оқушыларға өсуді көруге көмектеседі білім. Тақырыпты зерделей отырып, мен оқушыларды осы терминдерге анықтама беруге және оларды түпнұсқалармен

салыстыруға тағы да шақырамын. Мен де осы әдісті сабақтың соңында оқушылардан өтілген тақырыптың негізгі үш идеясын бөліп көрсетуді және оларды өз сөздерімен жеткізуді сұрағанда қолданамын. Бағалау кезінде өзін–өзі бағалау маңызды. Өзін–өзі бағалау әдетте рефлексия кезеңінде өтеді. Кейде ол стикерлерге, сезім парақтарына сурет салу немесе сабақтағы жетістіктерді сипаттау түрінде жүзеге асырылады. «Цукерман таяқшалары» сияқты техника да көмектеседі. Маған не ұнады, не ұнамады, бақылау кестесін толтырамын. Сонымен қатар өзін–өзі бағалаумен қатар сабақта қолданылатын және жиі қолданылатын өзара бағалау бар. Оқушылар жұптасып сыныптастарының жұмысын дәптерлерінің шетіне бағалайды. Түзету және бағалау қарапайым қарындашпен жүргізіледі.

Мұғалімге арналған нұсқаулықта бағалау арқылы оқытуды жақсарту алдамшы қарапайым бес негізгі факторға байланысты екендігі айтылған:

1. Оқушыларға тиімді кері байланыс орнату.
2. Оқушылардың өз бетінше оқуға белсенді қатысуы.
3. Бағалау нәтижелері бойынша оқытуды өзгерту.
4. Бағалаудың оқушының мотивациясына және өзін–өзі бағалауына айтарлықтай әсерін мойындау, бұл өз кезегінде оқуға шешуші әсер етеді.
5. Оқушылардың өзін–өзі бағалай білуі және оқуын жақсарту жолын түсіну қажеттілігі.

Әрине, кез келген еңбекті бағалау керек. Баға алған бала ары қарай жұмыс істей алады, жұмысын жетілдіре алады, өз бетімен жұмыс істей алады, білімін жетілдіре алады немесе келесі кезеңге өтіп, мүмкіндігі мен білімі өседі. Бірақ барлық жұмыс нақты, ашық, түсінікті, әзірленген критерийлер мен талаптармен құрылымдалған болуы керек. Әр бала үшін бағалаудың өзіндік мәні бар – біреу үшін бұл әрі қарай жұмыс істеуге ынталандыру, екіншісі үшін бұл жай ғана орындалған жұмысты бағалау, бірақ барлық оқушылар үшін критериалды бағалау тәуелсіз тұлғаны жетілдіруге бағытталған қадамға айналуы керек белгілі бір мақсаттарды қою және оған қол жеткізу қабілетті. Оқушыларға әртүрлі көзбен қарап, әрқайсысының бойындағы ең жақсы қасиеттерді тауып, білімдерін дамытуға көмектесу керек[3].

Оқушының тәуелсіз болуына және дамуына мүмкіндік бермейтін мұғалімнің жылдам көмегі немесе адамның мүмкіндіктерінің ашылуын күту қабілеті. Асыл әңгіме ойлауға және оқуға деген көзқарастарымызды қайта қарауға үлкен мүмкіндік береді, ал қазіргі заманғы жылдам әлем бізден өзін–өзі дамытуды көп талап етеді. Мұны үнемі дамып, ізденіп, білім алып, өзін–өзі дамытып отыратын заманауи мұғалімнің қалыптасуынан да байқауға болады, біздің оқушыларға көмектесіп, дербестікке, өзін–өзі дамытуға итермелеу керек.

Оқушы тұлға болып қалыптасуы үшін оның бойында түрлі жағдаяттағы проблеманы анықтауға, өзіндік тұжырым жасай білуге, өзіндік бағалауға, сыни ақпараттарды өз бетімен табуға, талдауға, логикалық операцияларды қолдана отырып дәлелдеуге, жалпы алғанда жеке адамның құзыреттіліктері қалыптасуы қажет. Критериалды бағалауды енгізудің мақсаты – жаңа үрдістегі оқытудың сапасын арттырады. Білім алушылардың білімін халықаралық стандартқа сәйкестендіру болып отыр. Бүгінгі білі алушының білім сапасын критериалды бағалау жүйесі арқылы жетілдіруге болатынына күнделікті оқу үдерісінде қолдануымыздан көз жеткізуге болады.

Қорытындылай келе, критериалды бағалау әдісі оқу іс–әрекетіне ынталандырудың және оқушыға жеке көзқарастың тиімді құралы екенін айтқым келеді. Бұл педагогикалық технологияны енгізу арқылы шынында да әрбір мектеп оқушысы белгілі бір даму деңгейіне қол жеткізе алады, өйткені технологияның өзі оқушыны алға жылжытуға, оқушының өзін–өзі танытуына бағытталған.

Әдебиеттер тізімі:

1. Мұғалімге арналған нұсқаулық. Екінші (негізгі) деңгей. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ. Педагогикалық шеберлік орталығының. 2018 – 55 б.
2. «Мектептегі тәжірибе кезеңінде орындалатын тапсырмалар». – ПШО. 2014.
3. Шербаева А.Ш. Критериалды бағалау жүйесін енгізудегі бағалау критерийлерін құрастыру: мектеп мұғалімдеріне арналған әдістемелік нұсқаулық. – Қарағанды, 2018.

ӘОЖ373.1

МЕКТЕПТІК БІЛІМ БЕРУДЕГІ ИНФОРМАТИКА МЕН ӨНЕРДІҢ ИНТЕГРАЦИЯСЫ

Оспанова Шынар Бектепбергенқызы
педагогика ғылымдарының магистрі
информатика пәні мұғалімі
Қостанай қ. физика–математикалық бағытындағы
Назарбаев Зияткерлік мектебі, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: ospanova_sh@kst.nis.edu.kz

Оспанов Манат Габдракипович
жаратылыстану ғылымдарының магистрі
информатика пәні мұғалімі
Қостанай қ. физика–математикалық бағытындағы
Назарбаев Зияткерлік мектебі, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: ospanov_m@kst.nis.edu.kz

Аңдатпа

Үнемі өзгеріп отыратын білім беру талаптары мен мүмкіндіктері әлемінде инновацияға ұмтылу маңызды. Негізгі тәжірибелердің бірі–пәнаралық кіріктіру. Бұл оқушылардың білімі туралы біртұтас және жан–жақты түсінік қалыптастыру үшін оқу процесінде әртүрлі пәндерді біріктіру. Информатика мен Өнер пәнін оқу үдерісіне интеграциялау қазіргі білім берудегі маңызды сәт болып табылады.

Түйінді сөздер: *интеграция, информатика, өнер, мектептегі білім, жан–жақты даму.*

Аннотация

В мире постоянно меняющихся требований и возможностей образования важно стремиться к инновациям. Одной из ключевых практик, которая находит все больше поддержки, является интеграция предметов. Это объединение различных дисциплин в учебном процессе, чтобы создать более цельное и комплексное понимание знаний учащихся. Интеграция информатики и искусства в учебный процесс представляет собой ключевой момент в современном образовании.

Ключевые слова: *интеграция, информатика, искусство, школьное образование, разностороннее развитие.*

Abstract

In a world of ever–changing demands and possibilities in education, striving for innovation is crucial. One key practice gaining increasing support is the integration of subjects. This involves combining different disciplines within the educational process to create a more cohesive and comprehensive understanding of students' knowledge. The integration of computer science and arts in the educational process stands as a pivotal moment in contemporary education.

Key words: *integration, computer science, art, school education, diversified development.*

Талаптары мен мүмкіндіктері үнемі өзгеретін білім саласында жаңашылдыққа ұмтылудың маңызы зор. [1] Уақыт өткен сайын танылып келе жатқан маңызды тәжірибенің бірі – академиялық пәндерді біріктіру.Бұл тәсіл оқушылардың ақпаратты неғұрлым тұтас және толық түсінуін қалыптастыру үшін оқу үдерісінде білімнің әртүрлі салаларын біріктіруді көздейді. Бұл не үшін қажет?

Пәндерді кіріктіру оқушылардың *пәнаралық ойлауын* қалыптастыруға ықпал етеді. Бұл білім алушылардың пәндер бойынша оқшауланған фактілерді үйреніп қана қоймай, олардың арасындағы байланысты көруге үйренетінін білдіреді. Мысалы, математика мен физиканы біріктіру оқушыларға физикалық құбылыстарды түсіндіру үшін математикалық ұғымдардың қалай қолданылатынын көруге көмектеседі.

Пәндерді біріктіру оқуды *шынайы өмірге қолдануға* мүмкіндік береді. Оқушылар әртүрлі пәндердің нақты өмірлік мәселелер мен жағдайларға қалай қатысты екенін көргенде, олар алған білімдерін әртүрлі контексттерде қалай қолдану керектігін жақсы түсінеді. Бұл мәселені шешу дағдыларын дамытуға және әртүрлі жағдайларға бейімделуге көмектеседі.

Пәндерді интеграциялау *шығармашылық ойлауды дамытуға* қолайлы жағдай жасайды. Оқушылар білімнің әртүрлі аспектілерін қалай біріктіруге болатынын көргенде, бұл оларды шығармашылық мәселелерді шешуге ынталандырады. Мысалы, биология мен өнерді біріктіру табиғи формаларды көркем өрнекпен біріктіретін дизайнды шабыттандырады.

Пәндерді біріктіру студенттерді бүгінгі және *болашақ әлемге дайындауға* көмектеседі. Шындығында, көптеген мамандықтар тек арнайы білімді ғана емес, сонымен қатар әртүрлі ақпарат түрлерімен және тапсырмалармен жұмыс істей білуді талап етеді. Білім берудегі интеграцияланған тәсіл оқушыларды өзгерістерге бейімделуге және көп өлшемді ортада тиімді жұмыс істеуге үйретеді.

Сонымен білім берудегі пәндерді біріктіру – оқушылардың құзыретті және шығармашылық тұлға ретінде қалыптасуына көмектесетін оқытудың неғұрлым тұтас және тиімді әдісі. Пәнаралық ойлауды қолдау, білімнің қолдану мүмкіндігін арттыру, шығармашылық ойлауды ынталандыру және динамикалық әлемге дайындау арқылы пән интеграциясы бүгінгі және болашақтың міндеттеріне жауап беретін білім берудің кілтіне айналады. [2]

Мектеп бағдарламасында информатика мен өнер пәндерінің интеграциясына ерекше назар аударған жөн. Өйткені ең қызықты және перспективалы комбинация-лардың бірі – информатика мен өнердің үйлесімі. Бұл салалардың әртүрлі аспектілеріне қарамастан, оларды біріктіру оқушыларға бірегей пайда әкелуі мүмкін.

Информатика мен өнер – бұл екі сала, оларда ортақ нәрсе жоқ сияқты. Дегенмен, бұл пәндерді біріктіру технологияны қолдану арқылы шығармашылықты ынталандырудың бірегей мүмкіндігін береді. Бағдарламалау, дизайн, мультимедиялық жұмыстарды жасау – мұның барлығы білім алушыларға техникалық дағдыларды меңгеріп қана қоймай, олардың көркемдік табиғатын ашуға мүмкіндік береді.

Информатика мен өнерді кіріктіру оқушыларға есептерді шешуге кешенді тәсілдің маңыздылығын үйретеді. Бұл тәсіл тек технологияны пайдалана білуді ғана қоймай, сонымен қатар оның шығармашылық және көркем контекстте қолданылуын көре білуді де қамтиды. Екі салада тәжірибе жинақтаған оқушылар әдетте ойлаудың икемділігін және инновациялық шешімдерді табу қабілетін көрсетеді.

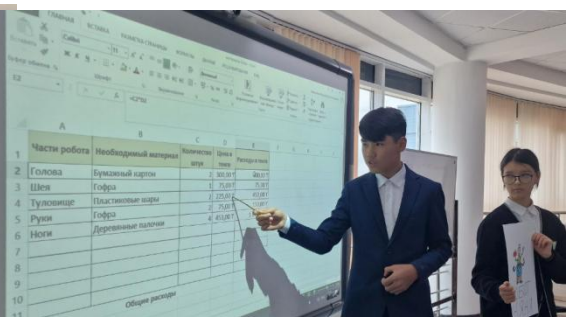
Информатика мен өнердің сәтті интеграциясының мысалы ретінде оқушылар интерактивті жасанды инсталляцияларды жасау немесе бірегей көркемдік стилі бар компьютерлік ойындарды жасау үшін бағдарламалауды пайдаланатын жобалар болып табылады. Бұл ынтымақтастық дағдыларын, шығармашылық ойлауды дамы-туға және екі саланы да терең түсінуге ықпал етеді.

Қостанай қаласының физика–математика бағытындағы Назарбаев зияткерлік мектебі мұғалімдерінің біріккен сабақтарын өткізуі дәстүрге айналды деуге болады. Мысал ретінде өнер және информатика мұғалімдерінің біріккен сабақтарын өткізуі келтіріледі. Сабақ мақсаты 7–сынып оқушыларының компьютерлік бағдарламалармен (атап айтқанда электрондық кестемен) және шығармашылық жұмыстарды құруға, өңдеуге немесе талдауға арналған желілік ресурстармен жұмыс істеу дағдыларын

дамыту болды. Сонымен қатар, сабақ заманауи технологияларды пайдалана отырып, өнер туындыларын жасаудың инновациялық тәсілдерін, атап айтқанда суреттеуден объектінің эскизін жасау үшін жасанды интеллектті қолдануды енгізуге бағытталды. Бұл студенттерге информатиканың инновациялық құралдарын пайдалана отырып, өнер арқылы өзін көрсетудің жаңа жолдарын іздеу қабілетін дамытуға көмектеседі. Оқушылар роботты моделдеуге керек материалдарды электронды кестелерде санап өз қаржылық сауаттылығын дамыта білді.

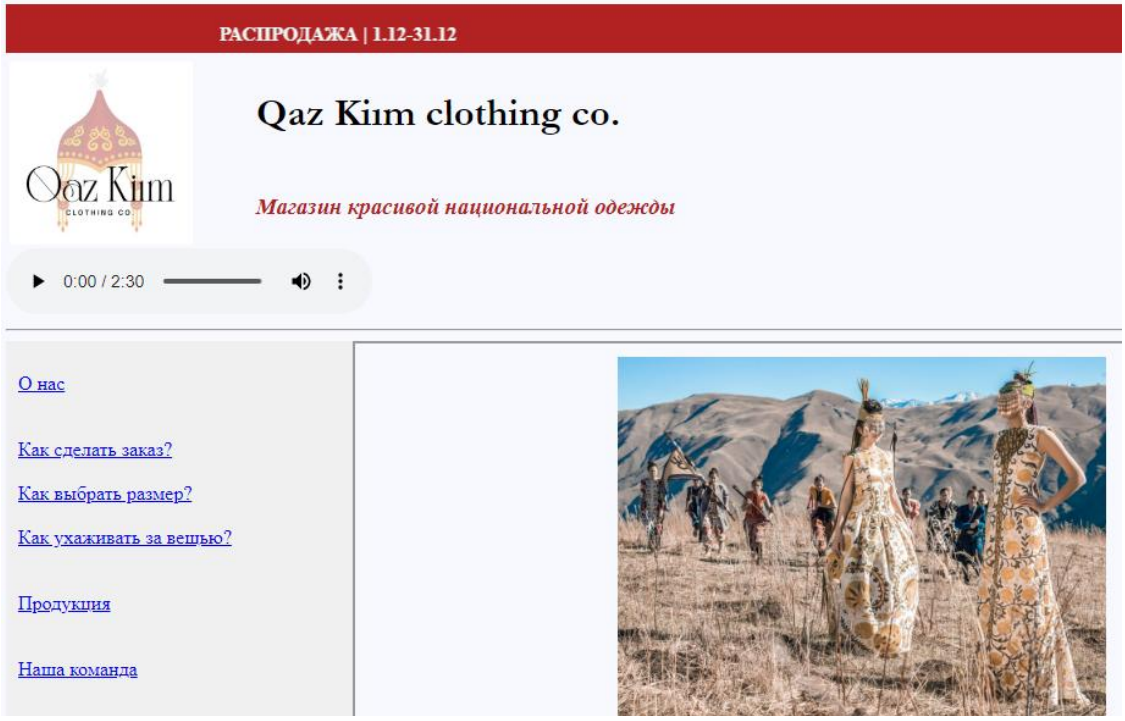

Сурет 1. 7 сыныптағы интеграция

Сурет 2. Өнер сабағында Excel–ді пайдалану

Кіріктірілген сабақты өткізген мұғалімдер Рудный және Арқалық қалаларынан сабаққа келген әріптестерінің оң бағасын алды. Әріптестердің айтулары бойынша, кіріктірілген сабақтар оқушының пәнаралық дағдыларын, функционалды сауаттылығын, және креативті ойлау дағдыларын сапалы түрде дамытатынына көз жеткізді.

Сурет 3. Бизнес жоба бойынша сайт құру

Сонымен қатар 10 сынып сабақтарын біріктіру жыл сайын жүргізіледі. Оқушылар информатика пәнінде HTML мен CSS тақырыптары бойынша алған білімдерін өнер пәнінде отандық бизнес жобалық сайт құруда қолданады.

Сурет 4. Өнер пәні бойынша бизнес–жобалық сайт құру

Мектеп бағдарламасына информатика мен өнерді сәтті кіріктіру үшін екі сала мұғалімдерінің белсенді өзара әрекеттесуі қажет. Сабақтар мен жобаларды ұжымдық жоспарлау, тәжірибе мен идеялармен алмасу оқушылардың екі салада да қабілеттерін дамытатын үйлесімді білім беру ортасын құруға көмектеседі. [3]

Қорыта келгенде, мектептегі білімге информатика мен өнерді кіріктіру оқушылардың техникалық және көркемдік дағдыларын дамытуға бірегей мүмкіндік береді. Бұл тәсіл тез өзгеретін әлемге сәтті бейімделе алатын икемді және креативті ойлау дағлыдарын дамытуға көмектеседі. Осы екі саланың арасында көпір салу болашақтың қиындықтарына дайын жан–жақты дамыған жеке тұлғаны дамытудың кілті болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан–2030 [Электрондық ресурс] = Барлық Қазақстандықтардың өсіп–өркендеуі, қауіпсіздігі және әл–ауқатының артуы: ел Президентінің Қазақстан халқына Жолдауы / Н.Ә.Назарбаев. – Алматы : Білім, 1997.

2. Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңы. 2024 ж. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30118747

3. NIS – Programme білім беру бағдарламасы. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2023 ж. – 78 б. URL: https://www.nis.edu.kz/kz/obrazovatelnaya

УДК 371.21

КООРДИНАЦИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ ШКОЛЫ

Пегалева Елена Васильевна
магистр педагогики, учитель информатики
заместитель директора по УР
КГУ «Школа–гимназия №18 города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail:pew1985@mail.ru

Цымбалюк Наталья Сергеевна
магистр педагогики, учитель биологии
заместитель директора по НМР
КГУ «Школа–гимназия №18 города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail:nata_s27@mail.ru

Аннотация

Статья посвящена актуальной проблеме координации качеством образования в современных условиях развития школы. Авторы исследуют основные аспекты руководства качеством образования, выявляют тенденции, сопровождающие развитие школы. В статье рассматриваются инновационные методы и технологии, которые способствуют повышению эффективности образовательного процесса.

Ключевые слова: *качество образования, управление, аспекты управления, мониторинг.*

Аңдатпа

Мақала мектептің қазіргі даму жағдайында білім сапасын басқарудың өзекті мәселесіне арналған. Авторлар білім сапасын басқарудың негізгі аспектілерін зерттейді, мектептің дамуымен бірге жүретін тенденцияларды анықтайды. Мақалада білім беру процесінің тиімділігін арттыруға ықпал ететін инновациялық әдістер мен технологиялар қарастырылады.

Кілтті сөздер*: білім сапасы, басқару, басқару аспектілері, мониторинг.*

Abstract

The article is devoted to the urgent problem of quality management of education in modern conditions of school development. The authors explore the main aspects of education quality management, identify trends accompanying the development of the school. The article discusses innovative methods and technologies that contribute to improving the effectiveness of the educational process.

Key words: *quality of education , management, management aspects, monitoring.*

Управлять – значит, предвидеть, организовывать, распоряжаться, координировать и контролировать
А. Файоль

Достижение нового качества образования напрямую зависит от способности педагогу и администрации координировать траекториями развития, как педагогов, так и обучающихся и их родителей, готовностью решать новые задачи. В связи с этим, эта проблема – одна из самых актуальных для любой школы.

Руководство качеством образования в школе включает в себя ряд стратегий, практик и процессов, направленных на повышение эффективности образовательного процесса и обеспечение высокого уровня образовательных результатов. Вот некоторые основные аспекты координации качеством образования в условиях развития школы:

1. Оценивание образовательных результатов:

– Системная оценка знаний, навыков и умений учащихся.

– Применение разнообразных методов и форм оценивания.

2. Развитие профессионального педагогического мастерства коллектива:

– Доступ к современным методикам обучения.

–Распространение педагогического опыта через проведение коучингов, семинаров, мастер–классов.

3. Отслеживание и анализ данных:

–Системный анализ данных об учебном процессе и успеваемости учащихся.

–Применение результатов анализа для коррекции образовательного процесса.

4. Вовлечение родителей:

–Заинтересованность родителей в образовательном процессе и контроль за успехами детей, для получения обратной связи и поддержки.

5. Применение современных технологий:

– Использование информационных технологий в образовательный процесс.

–Интеграция онлайн–ресурсов, электронных платформ и образовательных приложений.

6. Создание благоприятной образовательной среды:

– Обеспечение комфортного и безопасного пространства для учащихся.

– Поддержание позитивного психологического климата в школе.

7. Оценка результатов:

– Разработка плана развития школы.

– Регулярная оценка достижений и коррекция стратегий развития.

Всем известно, что это процесс измерения и оценки уровня достижения учебных целей и компетенций учащихся в результате образовательного процесса. Оценка является важной частью образовательной системы и выполняет несколько функций: измерение успеваемости (формативная оценка, суммативная оценка), обеспечение обратной связи, мотивация, восполнение пробелов знаний.

Оценка образовательных результатов может включать в себя различные методы и формы: тестирование, экзамены, проекты, практикумы и т.д., которые обеспечивают более всестороннюю и точную оценку уровня знаний, умений и навыков учащихся. Важно, чтобы оценка была объективной, академически честной и отражала реальные знания и навыки учащихся. [1]

Роль учителя в управлении качеством образования раскрывает аспект–

профессиональное развитие педагогического коллектива, которое является ключевым элементом повышения качества образования. Важно создать условия для постоянного роста компетенций учителей, что, в свою очередь, положительно сказывается на успехах учащихся. Можно выделить несколько ключевых сторон профессионального развития педагогического коллектива: организация регулярных мероприятий, нацеленных на обмен опытом и изучение новых методик и подходов в образовании, предоставление учителям доступа к обучающим ресурсам, онлайн–курсам и инструментам, которые могут обогатить их преподавание, проведение системных оценок профессионального роста и обсуждение результатов с администрацией школы, менторство. [2]

Систематический анализ данных об учебном процессе и успеваемости учащихся представляет собой важный инструмент для повышения эффективности образовательной системы. Этот анализ может быть проведен на различных уровнях – от отдельных учащихся до всей школы, который помогает администрации школы и учителям принимать информированные решения для улучшения качества обучения и обеспечения успеха учащихся.

Использование результатов анализа для коррекции образовательного процесса играет значительную роль в повышении его эффективности и качества, является итеративным процессом, требующим постоянного мониторинга и обновления. [3]

Вовлечение родителей в образовательный процесс создает благоприятную обстановку, как для обучения и качества образования, так и развития учащихся. Вот несколько способов, как можно осуществить активное вовлечение родителей: организация и проведение родительских собраний, на которых родители могут встречаться с учителями, для выстраивания единой траектории развития учащихся, направленной на повышение качества образовательных достижений. Участие родителей в школьных мероприятиях, проектах, волонтёрстве, индивидуальных беседах, поможет быть ближе к образовательному процессу и поддерживать своих детей в их учебной деятельности. [4]

Интеграция информационных технологий в образовательный процесс является ключевым аспектом современного образования. Она позволяет улучшить качество обучения, сделать учебный процесс более интересным и доступным, а также подготовить школьников к требованиям современного информационного общества.

Использование онлайн–ресурсов, электронных платформ и образовательных приложений становится все более распространенным в образовательных учреждениях и самостоятельном обучении. Важно также обеспечивать соответствующую поддержку и обучение педагогов, школьников в использовании этих технологий.

Немаловажным аспектом в управлении качеством образования в условиях развития школы является создание благоприятной образовательной среды. Это способствует успешному обучению, укрепляет взаимоотношения между учениками и учителями, а также формирует здоровую атмосферу в школе. [5]

Регулярная оценка достижений и коррекция стратегий развития школы являются важными элементами управления и планирования. Эти шаги позволяют школе следить за своими целями, измерять прогресс и вносить необходимые изменения для достижения лучших результатов. При этом необходимо, вовлекать весь педагогический коллектив в процесс коррекции стратегии, стимулировать обмен идеями и предложениями, а также обновлять стратегические планы, процессы и документацию с учетом изменений и коррекций, использовать полученные знания для постоянного обучения и развития команды и школы.

Для эффективного управления, принятия обоснованных решений по управлению качеством образования на уровне школы необходимо обладать надежной и достоверной информацией о ходе образовательного процесса. Получение такой информации, на наш взгляд, возможно при осуществлении мониторинга всего учебно–воспитательного процесса. Мониторинг – это инструмент для анализа, промежуточная остановка, позволяющая определить, куда идти дальше. [6] В школе отслеживается уровень обученности и качества знаний по всем предметам учебного плана, по четвертям и годам, определяется успешность ученика в конкретном классе, выявляется резерв потенциальных отличников и хорошистов. Вопрос качества образования рассматривается на педагогическом совете школы, заседании методического объединения, которые отражаются в текстовых аналитических справках, таблицах, диаграммах.

Учителя школы, применяют комбинирование различных методов оценки, которые предоставляют более полную картину успеваемости и качества образования в школе, а также, уделяют внимание разнообразию и дифференциации методов, которые соответствуют различным стилям обучения и потребностям школьников.

Изменение удовлетворенности качеством образовательного процесса всех участников за счет:

– создания условий для профессионального роста педагогов;

– предоставления педагогам большего пространства для педагогической инициативы;

– повышение качества образования и результативности участия педагогов в олимпиадах и профессиональных конкурсах за счет роста образовательной мотивации и педагогического мастерства. [7]

Таким образом, практика мониторинга позволяет рассмотреть все явления школьной жизни через призму педагогического анализа, через постоянный процесс соотнесения результатов с поставленными задачами, корректировку всех видов управленческой деятельности и, самое главное, выявление путей и условий повышения эффективности качества образования.

Основными базовыми процессами в управлении качеством на всех уровнях являются следующие: учебный процесс, воспитательная работа, методическая работа, психолого–педагогическое сопровождение образовательного процесса. На уровне образовательных учреждений управление качеством ключевых процессов осуществляется на основе должностных инструкций и положений, годовых и месячных планов работы, расписаний, графиков.

Нестабильность и неустойчивость на рынке образовательных услуг, а также возрастающая сложность управления в рыночных условиях актуализируют задачу изучения и внедрения системы управления качеством для образовательного учреждения.

Первым эффективным шагом для выработки системы управления качеством, стала разработка SWOT–анализ потенциала развития школы.

Проведение SWOT–анализа помогает школе выявить свои сильные и слабые стороны, а также определить возможности и угрозы, с которыми она может столкнуться в процессе развития. На основе этого анализа разработаны стратегии для усиления преимуществ, устранения недостатков и эффективного использования возможностей.

Для проведения SWOT–анализа провели исследование факторов внешней и внутренней среды, которые оказали влияние на деятельность школы.[8]

Таких факторов может быть огромное количество. Но из них выбрали лишь те, которые оказали наибольшее влияние на деятельность образовательного учреждения. Просчеты при анализе или недооценка любой из составляющих могут в дальнейшем «сорвать» реализацию всего плана. Например, даже высококвалифицированный персонал при отсутствии четкого последовательного управления не сможет достичь запланированных результатов, а слабая материальная база будет тормозить реализацию даже самых продуманных программ. SWOT–анализ деятельности школы помог определить внешние и внутренние моменты, влияющие на успешную работу всего коллектива, для повышения качества образования. К внутренним относятся сильные и слабые стороны образовательного учреждения, а к внешним – возможности для развития и угрозы нормальному функционированию. [9]

1. Сильные стороны (Strengths):

– Квалифицированный персонал: наличие высококвалифицированных учителей и административного персонала;

– Разработанные авторские программы: продвинутые и современные учебные программы, соответствующие стандартам образования;

– Репутация: конкурентоспособная школа, успешные выпускники;

– Инфраструктура: современные учебные кабинеты, библиотеки, лаборатории и другие составляющие.

2. Слабые стороны (Weaknesses):

– Нехватка ресурсов: недостаток финансирования, оборудования для эффективного обучения;

– Недостаточное вовлечение родителей: отсутствие активного участия родителей в образовательном процессе;

– Ограниченные возможности для развития: слабые возможности для профессионального роста педагогического коллектива.

3. Возможности (Opportunities):

– Развитие технологий: использование новых технологий в обучении и внедрение онлайн–ресурсов;

– Сотрудничество: установление сотрудничества с университетами или организациями для расширения образовательных возможностей;

– Развитие дополнительных программ: внедрение дополнительных образовательных программ или курсов.

4. Угрозы (Threats):

– Демографические изменения: снижение контингента учащихся из–за смены образовательного учреждения, смены места жительства;

– Конкуренция: соревнование между образовательными учреждениями;

– Изменения в законодательстве: изменения в образовательной политике, которые могут повлиять на финансирование и условия обучения.

Разрабатывая стратегию решения проблемы (развития) образовательного учреждения на основе SWOT–анализа, мы стремились к тому, чтобы перевести «слабые стороны» и «возможности» в раздел «сильные стороны» и постараться по

возможности компенсировать «угрозы», на которые образовательное учреждение не в состоянии повлиять, а может только каким–то образом к ним приспособиться.

Стратегия решения проблемы:

SWOT–анализ ⟶	Стратегия
Возможности ⟶	Превратить в преимущества
Угрозы ⟶	Нейтрализовать
Сильные стороны ⟶	Использовать
Слабые стороны ⟶	Усилить

Основным методом SWOT–анализа является систематическое наблюдение за состоянием образования и динамикой изменений его результатов, условиями осуществления образовательной деятельности, контингентом обучающихся, учебными и внеучебными достижениями обучающихся.

Качественно составленный SWOT–анализ потенциала развития школы показывает следующее:

1. Каковы преимущества школы и её недостатки, как они связаны с внешними и внутренними угрозами. Например, сильный педагогический коллектив – это явное преимущество, однако большое количество учеников и перегруженность учителей – недостаток. Мастерство педагогов, которое позволяет качественно подготовить учеников к поступлению, – отличная возможность для развития, а большое число учащихся в классах – угроза надлежащему уровню подготовки.

2. Как влияют на работу школы внешние обстоятельства. Здесь хорошим примером может служить расположение школьного здания. Если оно находится в центральном районе, до школы можно быстро добраться – это благоприятное обстоятельство, а если стоит в стороне от жилых кварталов – вы столкнулись с минусом.

3. Как можно использовать преимущества учебного учреждения, чтобы компенсировать слабые стороны и противостоять неблагоприятным обстоятельствам. Например, сильный педагогический состав поможет компенсировать неудачное расположение школьного здания.

4. Как недостатки школы могут помешать ее успешной работе. То есть, слишком большое количество учеников снижает уровень подготовки детей и вызывает недовольство родителей, а это уже чревато оттоком успешных учащихся.

5. Какие преимущества стоит развивать и какие из них можно использовать с максимальной выгодой. Так, правильно организованная работа сильных учителей поможет повысить результаты ЕНТ и вырастить победителей олимпиад, что быстро поднимет конкурентоспособность школы. [10]

Таким образом, проведенный нами SWOT–анализ позволил определить возможные направления деятельности школы, и на их основе разработать Программу развития школы, определяя цели, задачи, план и результаты работы. Все эти компоненты и будут являться определяющими направлениями в совершенствовании управлением школы, для повышения качества образования.

Компоненты системы будут востребованы, если у педагогов школы сформирована успешная мотивация на результат своей деятельности. Именно успешная мотивация учителей, учащихся и их родителей – залог успеха образовательного учреждения и формирования успешного сотрудничества, возможность избежать напряжённости и несправедливости. Понимание и применение на практике системы мотивации профессиональной деятельности педагогических работников, учащихся, родителей приведет не только к общему повышению эффективности школы, но и к удовлетворенности работой самих сотрудников, учёбой учащихся улучшению психологического климата среди родителей. И, как следствие, всё это ведёт к повышению качества образования. [11]

Таким образом, качество образования – это комплексная система, в которой все компоненты взаимосвязаны и успешно дополняют друг друга. Чтобы добиться успеха, необходимо эффективно управлять данной системой. Для администрации школы управление качеством образования в условиях модернизации и улучшения качества образования, становится приоритетным в работе. Современный руководитель быстро адаптируется к изменяющимся социально–экономическим и культурным условиям образования, умело овладевает обновляющимися содержанием и технологиями обучения.

Список литературы:

1. Давыдов Н.А., Бойченко Н.А. Информационные технологии в педагогическом процессе школы // Сб. НГУ. – Новосибирск: НГУ, 2013. – С. 56–58.

2. Шамова Т.И., Третьяков П.И., Капустин Н.П. Управление образовательными системами. Учеб. пособие. – М.: ВЛАДОС, 2002. – 320 с.

3. Кондаков М.И. Управление в образовательных системах. – Томск, 2007. – 156 с.

4. Багаутдинова Н.Г. Концепция управления качеством образования. – М:, 2014

5. Голубева Л.М. Управление качеством образования на диагностической основе / Л.М.Голубева. – URL: http://yesnet.purpe.ru/seminar/upkchob/step.htm

6. Садвакасова З.М. Педагогический менеджмент. Учебное пособие. 2–е изд.доп. Алматы, 2012. – 187 с.

7. Третьяков П.И. Управление школой по результатам: Практика педагогического менеджмента. – М.: Новая школа, 1998. – 228 с

8. Баймолдаев Т.М. Педагогический менеджмент и современное управление школой. – Алматы: Ғылым, 2001. – 136 с.

9. Поташник М.М. Качество образования: проблемы и технология управления (В вопросах и ответах). – М.: Пед. общество, 2002. – 352 с.

10. Устемиров К., Шаметов Н.Р., Васильев И.Б. Профессиональная педагогика. – Алматы: ТОО «Акнур и К», 2005. – 432 с.

11. Полуянов В.Б. Организация и управление в сфере образования. Учеб. пособие. – Екатеринбург, 2000. – 138 с.

УДК 373.3

РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ СРЕДСТВАМИ УРОКОВ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ СРЕДЫ

Петренко Марина Леонидовна
педагог–исследователь
учитель русского языка и литературы
КГУ «Общеобразовательная школа №6
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: mpetrenko761@gmail.com

Аннотация

В статье рассматривается проблема функциональной грамотности учащихся и возможные пути ее решения средствами русского языка и литературы, по улучшению читательской грамотности, в условиях цифровой среды.

Ключевые слова: *функциональная грамотность, обучающиеся, читательская грамотность, компетенции, учитель, урок, умения, навыки, цифровая среда*

Аңдатпа

Мақалада оқушылардың функционалдық сауаттылығы мәселесі және оны орыс тілі мен әдебиетін пайдалана отырып шешудің, цифрлық ортада оқу сауаттылығын арттырудың мүмкін жолдары қарастырылған.

Түйінді сөздер*: функционалдық сауаттылық, оқушылар, оқу сауаттылығы, құзыреттіліктер, мұғалім, сабақ, қабілеттер, дағдылар, цифрлық орта*

Abstract

The article examines the problem of functional literacy of students and possible ways to solve it using the Russian language and literature, to improve reading literacy, in a digital environment.

Key words: *functional literacy, students, reading literacy, competencies, teacher, lesson, abilities, skills, digital environment*

Функциональная грамотность – есть уровень знаний, умений и навыков. Он обеспечивает нормальное функционирование личности в системе социальных отношений и считается минимально необходимым для осуществления жизнедеятельности личности в конкретной культурной среде.

Формирование функциональной грамотности – одна из актуальных тем, которая требует тщательного исследования форм, средств и методов преподавания литературы и русского языка. Однако, на сегодняшний день не существует единой, универсальной методики, так как это очень сложный процесс в обучении, большей части школьных дисциплин.

Проблему функциональной грамотности на уровне философии образования пытались исследовать Б.С. Гершунский, В.В. Мацкевич, С.А. Крупник. Как аспект непрерывного образования проблему изучали С.А. Тангян, И. А. Колесникова. В контексте компетентностного подхода – А.В. Хуторской, О.Е. Лебедев.

Ученые Кузнецова М.И., Виноградова Н.Ф., Кочурова Е.С. полагают, что сегодня функциональная грамотность – это необходимое, базовое образование личности, в которую учитель должен вложить совокупностью рефлексивных умений, обеспечивающих оценку своей грамотности и стремление к дальнейшему образованию. [1, с. 16].

Несмотря на достаточно стабильный интерес исследователей, проблема формирования функциональной грамотности учащихся старших классов сегодня актуальна, так не нашла повсеместного разрешения в педагогической практике.

В 2009 году Казахстан стал участником программы PISA, которая позволяет выявить и сравнить изменения, происходящие в системах образования разных стран и оценить эффективность стратегических решений в области образования. Так был дан старт к изучению, оценке и исследованиям функциональной грамотности, получившей отражение в государственных программах развития образования и науки за 2012, 2016, 2020–2025 гг.

Для Республики результаты первого теста PISA–2009 стали в буквальном смысле «шоком», который вылился в серию дискуссий о качестве казахстанского образования и педагогического образования в школах [2, с. 56].

По результатам 2020 года, более чем половине казахстанских обучающихся не удалось достичь 2–го минимального международного уровня по читательской грамотности. Как отмечал экс–глава МОН А. Аймагамбетов, результаты показали, что школьники Казахстана значительно отстают в читательской грамотности от своих сверстников из стран ОЭСР: «надо признать, что наши дети не только мало читают, но и плохо понимают и воспринимают прочитанный текст. Хромают навыки анализа и формирования выводов при чтении. И это действительно большая проблема, которая в целом, влияет на конкурентоспособность нации» [3, с. 1].

Но на практике они столкнулись с трудностями при работе с незнакомыми текстами, которые имеют умеренную длину и сложность. А также для работы с подобными текстами им требовались подсказки или четкие инструкции.

По состоянию на 2022 год, положение несколько изменилось, но результат учащихся 9–х классов, был недостаточно высокий – 70% по читательской грамот-

ности. На практике стало понятным, что обучающиеся имеют бедный словарный запас, используют жаргонизмы и иноязычную лексику в общении. Низким качеством отличаются и творческие работы. А резкое падение интереса учащихся к чтению, влечет за собой снижение грамотности, косноязычие, неумение правильно, логично выразить свою мысль [4, с.39].

Главным путем решения имеющейся проблемы, стала система оценивания, которая была адаптирована на уровне учебных программ для оценки базовых навыков. Новые национальные учебные программы были сфокусированы на «продвижении знаний».В основу развития функциональной грамотности были положены компоненты, оцениваемые в PISA, системно отрабатываемые на учебных предметах

– читательская грамотность;

– математическая грамотность;

– естественнонаучная грамотность.

Обобщенная характеристика грамотности стала фокусироваться на выработке:

– креативного мышления;

– финансовой грамотности;

– глобальных компетенций.

Вся деятельность учителя была направлена на формирование ключевых компетенций, позволяющих обучающимся эффективно применять усвоенные знания в практической ситуации.

Ключевые компетенции – это требование государства к качеству личности обучающегося в виде результатов образования, заявленных в ГОСО и учебных программах.

Задачи, поставленные перед учителем на 2023–2024 год обуславливают необходимость акцентировать цели обучения на достижении обучающимися метапредметных и личностных результатов, их способности и готовности решать задачи в реальной жизни, применяя полученные знания, принимать решения в ситуации реального мира на основе актуальной информации, используя цифровые технологии [5, с.34]

Развитие цифровых способов коммуникации означает, что все больше людей во всем мире пишут больше, чем когда–либо прежде, как в деловом общении, так и в личном. Поэтому на уроках русского языка и литературы особое внимание стали уделять обучению различным типам письма, от официального электронного письма до поста в социальной сети.

Например, при отработке целей обучения в 8–9 классах, по умению создавать тексты –описания, с элементами рассуждения; повествование с элементами описания, используются задания по созданию различных типов текстов. Например: публицистических, официально–деловых, научных, текстов разговорного стиля. При работе с текстами, на уроках русского языка и литературы, отрабатываются умения подготовки: репортажа, фельетона, статьи, интервью, очерка, обзора, послания, характеристики, биографии, аннотации, тезисов, реферата, доклада, комментария в блоге, чате, форуме.

Используя на практике деятельностный и коммуникативный подход, на уроках русского языка и литературы применяется языковая триада, по отработке учебных навыков:

1) Языковые навыки, при усвоении ключевых слов; связанных с темой терминов и понятий; грамматических структур, позволяющих употреблять этот словарный запас; слов и словосочетаний для выражения своего мнения, описания явлений;

2) Языковые навыки, необходимых учащимся в учебном процессе, для работы в парах и группах. Например: умение задавать вопросы, осуществлять взаимопомощь;

навыки публичного выступления при защите проектных заданий; коммуникативные навыки для участия в обсуждениях, спорах, дебатах, беседах, дискуссиях.

3) Языковые навыки пользования словарем и справочной литературой, навыки и умения осуществлять обратную связь на этапе закрепления урока, рефлексии; ведения беседы, дискуссии.

Решая задачу по развитию компетенции обучающихся, одновременно ведется работа по формированию комплекса умений и знаний в сфере работы в условиях цифровой среды, где важно овладеть методами поискаинформации, структурирования, свертывания, предъявления информации в различных формах.Основные формы и методы работы с текстом, позволяют успешно решать поставленную задачу:

1. Составление вопросов к тексту и ответы на них.
2. Комментированное чтение текста.
3. Аналитическое чтение текста.
4. Разбивка текста на смысловые части.
5. Составление тезисного плана.
6. Составление конкретизирующих, сравнительных, хронологических обобщающих таблиц.
7. Подбор примеров, раскрывающих основные идеи текста.
8. Составление логической схемы.
9. Преобразование цифровой информации, данной в тексте, в график, статистическую таблицу, диаграмму.
10. Реферирование текста.

На уроках русского языка и литературы при работе учащихся с оригинальным текстом предлагается алгоритм действий:

1. Внимательно прочитайте отрывок.
2. Определите видовую принадлежность документа:

– Научный текст: в тексте предлагается определить главное: утверждение, аргументацию какой–либо истины.

– Правовой документ: примени статью к данному заданию: проанализируй содержание статьи, части, главы и т.д.

– Публицистический текст: основой текста являются оценочные суждения (согласен, не согласен, докажи, приведи пример, обоснуй, сравни и т.д)

– Статистический текст: представлены количественные показатели, отражающие состояние или тенденцию развития какого–либо объекта (экономики, культуры и т.д.)

– Информационные материалы: излагаются только факты и предлагается на основе их выполнить задание

3. Интерпретация текста:

– разделите текст на смысловые блоки,

– проанализируйте каждый блок, определите смысл текста,

– определите, к какой теме из изученного курса литературы относится текст.

4. Анализ текста:

– раскройте всю полноту социальной информации источника.

5. Ответьте на вопросы к тексту, опираясь на знания по данной теме.

Цифровая образовательная среда позволяет облегчить процесс обучения как для учеников, так и для учителей. Так как на уроках русского языка и литературы активно используютсяобразовательные платформы для обучения, порталы и сайты для общения и обмена опытом, а также базы знаний и электронные учебники.

Цифровая образовательная среда требует от учителя умений владеть, например, такими образовательными платформами, как Zoom – это облачная платформа для проведения видеоконференций, вебинаров. Она позволяет организовать

встречуучащихся, работающих с разных устройств: компьютера, планшета, телефона, что очень удобно при выборе.

Skure – программное обеспечение для активной связи с коллегами всего мира.

Yutube – это видеохостинг, представляющий возможность учителям и учащимся бесплатно загружать, просматривать, комментировать, делиться видеозаписями, видеоуроками, подкастами и т.д.

Google презентации – это онлайн–сервис для создания, редактирования и публикации презентаций к урокам, выступлениям.

ClassRoom – платформа, которая позволяет полностью перевести обучение в онлайн; создавать занятия по темам, добавлять материал, выдавать и проверять домашнее задание.

BilimLand, Online мектеп – уникальные образовательные платформы, на которых собраннеобходимый материал для успешной работы учителя и ученика. Их особенность в том, что в них собраны лучшие видеоуроки по различным предметам, сгруппированные по темам, и разделам и многое другое.

Ежедневно совершенствующаяся и обновляющаяся цифровая среда позволяет выйти на новый уровень образования и решить сверхзадачу по развитию функциональной грамотности учащихся, которую ставит перед нами современное общество и государство.

Список литературы:

1. Виноградова Н.Ф., Кочурова Е.Э., Кузнецова М.И. и др. Функциональная грамотность младшего школьника: книга для учителя / под ред. Н.Ф. Виноградовой. М.: Российский учебник: Вентана–Граф, 2018. – 16 с.

2. Ковалёва Г.С., Красновский Э.А. новый взгляд на грамотность; по результатам международного исследования PISA– 2000. М.: Логос. – 56 с.

3. Леванова Т.И. Читаем больше и лучше/ Учительская плюс, Выпуск – №43 (490), от 03.11. 2021. – С.1

4. IAC. Достижения по чтению, математике и естествознанию: результаты исследования PISA–2018 в Казахстане: Национальный отчет. – Нур–Султан: Информационно–аналитический центр, 2020. – 39 с.

5. Инструктивно–методическое письмо «Об особенностях учебно–воспитательного процесса в организациях среднего образования Республики Казахстан в 2023–2024 учебном году». – Астана: НАО имени И.Алтынсарина, 2023. – 34 с.

УДК 37.022

ИНТЕГРАЦИЯНАУКИИПРАКТИКИКАК НЕОБХОДИМОЕ УСЛОВИЕ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УРОВНЯ ОБРАЗОВАННОСТИ В ОБЛАСТИ ЭКОЛОГИИ

Птицына Анастасия Андреевна
студент Филиала ФГБОУ ВО
«Омский государственный педагогический университет»
факультет педагогики, менеджмента и
информационных технологий в образовании
кафедра педагогики и развития образования
г.Тара, Россия
E–mail: nastena.ptitsyna@bk.ru

Аннотация

Для достижения воспитательных целей и решения педагогических задач важен интеграционный подход в образовании. Несмотря на стереотип мышления, сохраняющиеся традиции в научных дисциплинах, специфический методологический аппарат и разнообразные научные школы, можно найти рациональный подход для совершенствования экологического воспитания в

учреждениях. Существует понимание необходимости экологического воспитания и в обществе и в государственных структурах, что отражается в принятии решений по изменению стандартов и программ образования. С необходимостью экологических знаний человек сталкивается повсеместно. В большинстве современных специальностей такие элементарные знания являются необходимостью для успешного развития и практического применения их в своей жизни.

Ключевые слова: *экология, экологические проблемы, экологическое образование, экологическое воспитание, взаимодействие с окружающей средой.*

Аңдатпа

Тәрбиелік мақсаттарға жету және педагогикалық міндеттерді шешу үшін білім берудегі интеграциялық тәсіл маңызды. Ойлау стереотипіне, ғылыми пәндердегі дәстүрлерге, нақты әдістемелік аппараттарға және әртүрлі ғылыми мектептерге қарамастан, мекемелерде экологиялық білім беруді жетілдірудің ұтымды тәсілін табуға болады. Қоғамда да, мемлекеттік құрылымдарда да экологиялық білім беру қажеттілігі туралы түсінік бар, бұл білім беру стандарттары мен бағдарламаларын өзгерту туралы шешім қабылдауда көрінеді. Адам барлық жерде экологиялық білім қажеттілігіне тап болады. Қазіргі заманғы мамандықтардың көпшілігінде мұндай қарапайым Білім оларды сәтті дамыту және оларды өз өмірінде практикалық қолдану қажеттілігі болып табылады.

Түйінді сөздер: *экологтар, экологиялық мәселелер, экологиялық білім, экологиялық білім, қоршаған ортамен өзара әрекеттесу.*

Abstract

In order to achieve educational goals and solve pedagogical tasks, an integration approach in education is important. Despite the stereotype of thinking, the continuing traditions in scientific disciplines, the specific methodological apparatus and a variety of scientific schools, it is possible to find a rational approach to improve environmental education in institutions. There is an understanding of the need for environmental education both in society and in government structures, which is reflected in decision–making on changing educational standards and programs. People everywhere face the need for environmental knowledge. In most modern specialties, such basic knowledge is a necessity for successful development and practical application in one's life.

Key words: *ecology, environmental problems, environmental education, environmental education, interaction with the environment.*

Проблема взаимосвязи человека с природой не нова, она имела место всегда. Но сейчас, в настоящее время, экологическая проблема взаимодействия человека и природы, а также взаимодействия человеческого общества на окружающую среду стала очень острой и приняла огромные масштабы. Планету может спасти лишь деятельность людей, совершаемая на основе глубокого понимания законов природы, учет многочисленных взаимодействий в природных сообществах, осознание того, что человек – это всего лишь часть природы. Это означает, что экологическая проблема встает сегодня не только как проблема сохранения окружающей среды от загрязнения и других отрицательных влияний хозяйственной деятельности человека на Земле. Она вырастает в проблему предотвращения стихийного воздействия людей на природу, в сознательно, целенаправленно, планомерно развивающееся взаимодействие с нею. Такое взаимодействие осуществимо при наличии в каждом человеке достаточного уровня экологической культуры, экологического сознания, формирование которых начинается с детства и продолжается всю жизнь [1].

В условиях надвигающейся экологической катастрофы громадное значение приобретает экологическое воспитание и воспитание человека всех возрастов.

На современном этапе вопросы традиционного взаимодействия природы с человеком выросли в глобальную экологическую проблему. Если люди в ближайшем будущем не научатся бережно относиться к природе, они погубят себя. А для того, чтобы это не случилось, надо воспитывать экологическую культуру и ответственность. И начинать экологическое воспитание надо с дошкольного возраста, так как именно на этапе дошкольного детства ребенок получает эмоциональные впечатления о природе, накапливает представления о разных формах жизни, то есть у него

формируются первоосновы экологического мышления, сознания, закладываются начальные элементы экологической культуры [1, с 12]. Но происходит это только при одном условии: если взрослые, воспитывающие ребенка, сами обладают экологической культурой: понимают общие для всех людей проблемы и беспокоятся по их поводу, показывают маленькому человеку прекрасный мир природы, помогают наладить взаимоотношения с ним [2].

Таким образом, проблема экологического воспитания дошкольника относится к числу коренных проблем теории воспитания и имеет первостепенное значение для воспитательной работы. Все выдающиеся мыслители и педагоги прошлого придавали большое значение природе как средству воспитания детей: Я.А. Коменский видел в природе источник знаний, средство для развития ума, чувств и воли. К.Д. Ушинский был за то, чтобы «вести детей в природу», чтобы сообщать им все доступное и полезное для их умственного и словесного развития. Идеи ознакомления дошкольников с природой получили дальнейшее развитие в теории и практике советского дошкольного воспитания.

Изучение законов природы может быть начато в дошкольном детстве в рамках экологического воспитания. Возможность и успешность этого процесса доказаны многочисленными психолого–педагогическими отечественными исследованиями[3].

В этом случае содержание экологических знаний охватывает следующий круг:

– связь растительных и животных организмов со средой обитания, морфофункциональная приспособленность к ней; связь со средой в процессы роста и развития;

– многообразие живых организмов, их экологическое единство; сообщества живых организмов;

– человек как живое существо, среда его обитания, обеспечивающая здоровье и нормальную жизнедеятельность;

– использование природных ресурсов в хозяйственной деятельности человека, загрязнение окружающей среды; охрана и восстановление природных богатств.

Первая и вторая позиции – это классическая экология, ее основные разделы: аутэкология, рассматривающая жизнедеятельность отдельно взятых организмов в их единстве со средой обитания, и синэкология, вскрывающая особенности жизни организмов в сообществе с другими организмами на общем пространстве внешней среды.

Ознакомление с конкретными примерами растений и животных, их обязательной связью с определенной средой обитания и полной зависимостью от нее позволяет сформировать у дошкольников первоначальные представления экологического характера. Дети усваивают: механизмом связи является приспособленность строения и функционирования различных органов, контактирующих с внешней средой [4]. Выращивая отдельные экземпляры растений и животных, дети познают различный характер их потребностей во внешних компонентах среды на разных стадиях роста и развития. Важным аспектом при этом является рассмотрение труда людей как средообразующего фактора.

Третья позиция позволяет познакомить детей с группами живых организмов – сформировать первоначальные представления о некоторых экосистемах, пищевых зависимостях, которые существуют в них. А также внести понимание единства в многообразие форм живой природы – дать представление о группах сходных растений и животных, которые могут быть удовлетворены лишь в нормальной жизненной среде. У детей закладываются понимание самоценности здоровья и первые навыки здорового образа жизни.

Четвертая позиция – это элементы социальной экологии, позволяющие продемонстрировать на некоторых примерах потребление и использование в хозяйственной деятельности природных ресурсов (материалов). Ознакомление с этими явлениями позволяет начать вырабатывать у детей экономное и бережное отношение к природе, ее богатствам.

Все обозначенные позиции содержания экологических знаний для детей дошкольного возраста согласуются с содержанием общеобразовательной области «Экология», представленной в Концепции общего среднего экологического образования. Этап дошкольного детства можно рассматривать в плане ее пропедевтики [5].

Экологические знания, предназначенные для детей, отвечают моменту «истины» в общечеловеческих ценностях. «Добро» и «красоту» дети обретают в процессе трансформации знаний в отношение.

Таким образом, экологическое воспитание – новая категория, которая непосредственно связана с наукой экологией, различными ее ответвлениями. В основе экологического воспитания – адаптированные на школьный возраст ведущие идеи экологии: организм и среда, сообщество организмов и среда, человек и среда. Формирование начал экологической культуры – это становление осознанно–правильного отношения непосредственно к самой природе во всем ее многообразии, к людям, охраняющим и созидающим ее, а также к людям, создающим на основе ее богатств материальные или духовные ценности. Это также отношение к себе, как части природы, понимание ценности жизни и здоровья и их зависимости от состояния окружающей среды. Это осознание своих умений созидательно взаимодействовать с природой.

Концепция экологического воспитания дошкольников – это первая попытка сформулировать основные идеи и положения нового направления дошкольной педагогики. Концепция позволяет определять перспективы его развития, создавать конкретные программы и технологии, организовывать практическую деятельность различных дошкольных учреждений. [6]

Экологические проблемы и катастрофа человечества непосредственно связаны с процессом образования населения – его недостаточность или полное отсутствие породили потребительское отношение к природе. В итоге: люди рубят сук, на котором сидят. Обретение экологической культуры, экологического сознания, мышления – это единственный для человечества выход из сложившейся ситуации.

Как начальное звено, экологическое воспитание детей дошкольного возраста имеет важное социальное значение для всего общества: своевременно закладываются основы экологической культуры в человеческой личности, одновременно к этому процессу приобщается значительная часть взрослого населения страны – работники сферы дошкольного воспитания и родители детей, что, безусловно, имеет значение для всеобщей экологизации сознания и мышления.

Проблема экологического воспитания дошкольника относится к числу коренных проблем теории воспитания и имеет первостепенное значение для воспитательной работы. Все выдающиеся мыслители и педагоги прошлого придавали большое значение природе как средству воспитания детей: Я.А. Коменский видел в природе источник знаний, средство для развития ума, чувств и воли. К.Д. Ушинский был за то, чтобы «вести детей в природу», чтобы сообщать им все доступное и полезное для их умственного и словесного развития. Идеи ознакомления дошкольников с природой получили дальнейшее развитие в теории и практике советского дошкольного воспитания. [7]

В современных условиях, когда сфера воспитательного воздействия значительно расширяется, проблема экологического воспитания дошкольников приобретает особую остроту и актуальность.

Экологическое образование и воспитание учащихся на сегодняшний день наиболее приоритетное в области образования. Изменение экологических условий на нашей планете за последние десятилетия и возникновение потребительского отношения человека по отношению к окружающей среде привело к дисгармонии отношений общества и природы.

Последствием этого стало огромное количество экологических проблем, для решения которых обществу необходимо пересмотреть свое отношение к миру и природным ресурсам, воспитать в себе и своих детях новое экологически грамотное мышление. Именно это позволит в будущем избежать экологической катастрофы и уничтожения всего живого на нашей планете.

Повысить экологические знания у учащихся в начальной школе возможно посредством широкого внедрения в учебные программы дисциплин экологического содержания. Благодаря этому у учеников будут формироваться знания об экологической культуре поведения в обществе, формироваться ценностные установки и положительные качества личности способствующие формированию внутренних убеждений бережного и рационального природопользования [8].

Интегрированные занятия естественнонаучных дисциплин с целью экологического воспитания должны быть организованы таким образом, чтобы главным стимулом был неподдельный интерес и понимание практической значимости получаемых знаний воспитанниками. Для неподготовленных педагогов такая организация учебного процесса может оказаться весьма проблематичной, с этой целью видится решение проблемы через переподготовку учителей естественнонаучных дисциплин на базе педагогических вузов.

Список литературы:

1. Коломина Н.В. Воспитание основ экологической культуры в детском саду. – М.: ТЦ Сфера, 2004.– 144 с.

2. Балаценко Л. Работа с родителями по экологическому воспитанию детей. 2002. N 5. С. 80–82.

3. Зерщикова Т., Ярошевич Т. Экологическое развитие в процессе ознакомления с окружающим миром // Дошкольное воспитание. 2005. N 7. С. 3–9 /

4. Иванова А.И. Методика организации экологических наблюдений и экспериментов в детском саду: Пособие для работников дошкольных учреждений. – М.: ТЦ Сфера, 2003.

5. Воронкевич О.А «Добро пожаловать в экологию» – современная технология экологического образования дошкольников // Дошкольная педагогика. – 2006, – С.23.

6. Большакова М., Морева Н. Народные названия растений как одно из средств формирования интереса к природе // Дошкольное воспитание. 2000. N 7. С. 12–20.

7. Дерябко С.Д. Экологическая психология: диагностика экологического сознания. / С.Д.Дерябко. – М.: Московский психолого–социальный институт, 2009. – 217 с.

8. Жестова Н.С. Состояние экологического воспитания учащихся // Начальная школа. – 2009. – № 10–11. – С.78–81.

УДК 69.07

РАЗВИТИЕ СВАРОЧНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

Рахимбеков Темирлан Серикович
мастер производственного обучения
КГКП «Костанайский строительный колледж»
г.Костанай, Казахстан
E–mail: temerlan.rahimbekov@mail.ru

Кудибаев Орынгали Уринбасарович
мастер производственного обучения
КГКП «Костанайский строительный колледж»
г.Костанай, Казахстан
E–mail: oryngali0508@mail.ru

Аннотация

В статье рассматриваются современные методы сварки, включая автоматизированные и роботизированные системы, новые материалы для сварки, такие как сплавы с памятью формы и наноструктурированные материалы, а также акцентируется внимание на экологической устойчивости и безопасности сварочных работ,а также представляет обзор современных тенденций и инноваций в области сварочного производства.

Ключевые слова: *сварочные технологии, сварка, конструкции, материалы*

Аңдатпа

Мақалада дәнекерлеудің заманауи әдістері, соның ішінде автоматтандырылған және роботтандырылған жүйелер, жаңа дәнекерлеу материалдары, мысалы, жад қорытпалары және наноқұрылымды материалдар қарастырылады,сонымен қатар дәнекерлеу жұмыстарының экологиялық тұрақтылығы мен қауіпсіздігіне назар аударылады, сонымен қатар дәнекерлеу өндірісіндегі заманауи тенденциялар мен инновацияларға шолу жасалады.

Түйінді сөздер: *дәнекерлеу технологиясы, дәнекерлеу, конструкциялар, материалдар*

Abstract

The article examines modern welding techniques, including automated and robotic systems, new welding materials such as shape memory alloys and nanostructured materials, and focuses on environmental sustainability and welding safety, and provides an overview of current trends and innovations in the field welding production.

Key words: *welding technologies, welding, structures, materials*

Развитие сварочных технологий в современном мире является крайне актуальной, поскольку сварка играет важную роль в различных отраслях промышленности, строительства, производства и многих других областях. Современные технологии постоянно развиваются, включая новые методы сварки, материалы, оборудование и автоматизированные системы. Развитие этих технологий происходит со временем, улучшая качество сварочных соединений, повышая производительность и снижая затраты.

С первых лет XX века сварка начала победное шествие по заводам и мастерским всего мира. Новые технологии сделали волшебство сварного металла всеобщим достоянием. А нынче даже начинающий домашний мастер в состоянии создавать из металла сложные конструкции. Многие люди знакомы со сваркой лишь заочно, большинство из них видели, как сваривают металлы, но сами ни разу не пробовали. Некоторые варили один–два раза и давно об этом забыли, а кое–кто зарабатывает сваркой на жизнь. Однако время от времени у каждого возникает необходимость использовать сварку в бытовых целях.

Согласно ГОСТ 2601–84, сваркой называется процесс получения неразъемных соединений посредством установления межатомных связей между соединяемыми

частями при их нагревании и (или) пластическом деформировании. Для получения сварных, т. е. полученных с помощью сварки, соединений не требуется применения каких–либо специальных соединительных элементов (заклепок, накладок и т. п.) [1]

В течение последнего столетия сварка стала одним из наиболее распространенных технологических процессов. Трудно назвать какой–либо другой процесс, который развивался бы с такой же интенсивностью. Решение множества важнейших технических проблем современности неразрывно связано с необходимостью получения сварных соединений, способных работать в различных условиях, в том числе экстремальных.

Сварка предоставляет широкие возможности для оптимизации конструктивных решений, снижения трудоемкости изготовления конструкций, использования рациональных типов конструктивных элементов, позволяющих существенно уменьшить металлоемкость. Сварку как один из видов получения неразъемных соединений широко применяют в различных отраслях техники. [2]

В последние десятилетия произошел значительный прогресс в развитии автоматизированных и роботизированных систем сварки, что позволяет улучшить производительность и точность сварочных операций. Кроме того, появились новые методики обучения сварке, которые включают использование виртуальной реальности и симуляторов для обучения будущих сварщиков.

Одним из ключевых направлений развития сварочных технологий является автоматизация и роботизация процесса сварки. С появлением сварочных роботов удалось значительно повысить точность и скорость сварочных работ, а также обеспечить безопасность рабочих. Роботы могут выполнять сложные и монотонные операции, что позволяет сократить время выполнения работ и повысить качество сварочных соединений. Еще одним важным направлением развития сварочных технологий является использование новых материалов. Современные сварочные технологии позволяют соединять различные типы материалов, такие как сталь, алюминий, медь, никель и другие. Это открывает новые возможности для проектирования и создания более легких, прочных и эффективных конструкций. Еще одним важным аспектом развития сварочных технологий является повышение энергоэффективности. Современные сварочные аппараты и оборудование становятся все более энергоэффективными, что позволяет снизить затраты на электроэнергию и сократить негативное влияние на окружающую среду. Также стоит отметить развитие лазерной и плазменной сварки. Эти технологии позволяют достичь высокой точности и скорости сварочных работ, а также обеспечить возможность сварки тонких и сложных деталей. Лазерная и плазменная сварка также имеют широкий спектр применения в различных отраслях, таких как автомобильная промышленность, аэрокосмическая промышленность, медицина и другие.

Современные материалы для сварки, такие как сплавы с памятью формы, композитные материалы и наноструктурированные материалы, предоставляют новые возможности для создания более прочных и легких конструкций. Экологические и энергоэффективные аспекты сварочного производства также становятся все более важными, что приводит к разработке новых методов и технологий с целью снижения вредного воздействия на окружающую среду. Безопасность при сварке остается приоритетной задачей, и поэтому развитие новых стандартов качества сварочных работ, управления качеством и сертификации сварочных процессов играет важную роль в современной индустрии.

За последние 10 лет лазерная и электронно–лучевая сварка стали очень популярными и используются в различных областях машиностроения, где процессы полностью автоматизированы. Электронно–лучевая сварка, которая является наиболее распространенным из этих двух методов, все чаще применяется благодаря

улучшению технологии приборостроения. Большие вакуумные камеры позволяют сваривать крупногабаритные изделия, а благодаря возможности расщепления луча можно одновременно выполнять несколько швов на одном узле. В промышленности также все чаще используются вневакуумные электронно–лучевые методы. Лазерная сварка имеет преимущество в том, что может выполняться вне вакуума, но только для материалов толщиной до 20 мм. Еще одним преимуществом лазерной сварки, как и электронно–лучевой, является низкое теплопроводность благодаря высокой плотности энергии. При наличии дистанционного управления лазерную сварку и резку можно выполнять на больших расстояниях до 500 мм, что в будущем будет широко применяться в автомобилестроении. [3]

Новые методы сварки трением в области машиностроения позволяют перемещать свариваемые детали относительно друг друга, что позволяет соединять большие несимметричные сечения без вращения. Основным преимуществом таких процессов является низкая температура сварки, что минимизирует структурные изменения в материалах. Для соединения электронных компонентов, кабелей, труб из меди и цинка, а также в ювелирной промышленности используется низкотемпературная пайка. Однако припои, содержащие свинец, из–за своей токсичности используются редко. Хотя существуют безопасные аналоги, их применение ограничено, поэтому идут поиски новых разработок.

Современная наука является многогранной, позволяет использовать преимущества нанотехнологий, поэтому будущее сварки видится в совершенствовании схем компьютерного управления и внедрении новых сварочных материалов. Круг проблем, охватываемых ныне сваркой, требует обширных знаний в таких областях, как металлофизика, физическая химия, физика высоких энергий, квантовая механика, вычислительная техника и др. Можно утверждать, что сварка, как важный научно–технологический процесс, является существенным звеном технологического прогресса.

Отмирание некоторых производств происходит незаметно, безболезненно или с малыми, относительно несущественными последствиями, то гипотетическое удаление сварки из суммы технологий однозначно приведёт к полной остановке технологических и смежных с ними отраслей промышленности. [4]

Создание и продвижение в жизнь всё новых и новых материалов с широким спектром характеристик неразрывно связанны с усложнением и постоянным развитием служебных свойств машин и механизмов; и здесь без сварки не обойтись. Молодость сварки, её широта и универсальность, высокая экономическая эффективность служат залогом дальнейшего развития сварочной технологии. Сварке металлов и неметаллов, несомненно, принадлежит будущее.

В целом, развитие сварочных технологий в современном мире продолжает продвигаться вперед благодаря инновациям в области материалов, оборудования, автоматизации и экологической устойчивости, что открывает новые перспективы для промышленности, строительства и других областей применения. Развитие сварочных технологий в современном мире направлено на повышение качества и эффективности сварочных работ, а также на расширение возможностей в области соединения материалов. Это позволяет создавать более прочные, легкие и инновационные конструкции, что является важным фактором развития различных отраслей промышленности.

Список литературы:

1. Сварочные работы. Практическое пособие / Книжный Клуб «Клуб Семейного Досуга», 2015. – 65 с.

2. Технология ручной дуговой и плазменной сварки и резки металлов : учебник для студ. Учреждений сред. проф. образования / В.В.Овчинников. – 5–е изд., стер. – М. : Издательский центр «Академия», 2016. – 240 с.

3. Люшинский А.В. Современные технологии сварки. Электронный каталог.

4. Лащенко Г.И. Современные технологии сварочного производства. – Киев: Экотехнология, 2012. – 720 с.

ӘОЖ 372.857

КЕЙБІР ӘДІСТЕМЕЛІК ТӘСІЛДЕРДІҢ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ДҮНИЕТАНЫМЫН ЖЕТІЛДІРУГЕ ӘСЕРІ

Роллан Жанетта Ролланқызы
«7М01505 – Биология» мамандығының магистранты
Академик Е.А.Бөкетов атындағы
Қарағанды университеті, Қарағанды қ., Қазақстан
E–mail: zhanetta247@mail.ru

Аңдатпа

Бұл мақалада кейбір әдістемелік тәсілдердің оқушылардың экологиялық дүниетанымын жақсартуға әсері зерттеледі. Зерттеудің негізінде оқыту мен оқыту әдістері оқушылардың экологиялық санасы мен қоршаған ортаға деген көзқарасын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады деген болжам жатыр. Осы мақсатқа жету үшін мектеп білімінде қолданылатын әртүрлі әдістемелік тәсілдерге талдау жасалады.

Түйінді сөздер*: экологиялық құзыреттілік, экологиялық сана, экологиялық дүниетаным.*

Аннотация

В этой статье исследуется влияние некоторых методических подходов на улучшение экологического мировоззрения учащихся. В основе исследования лежит предположение, что обучение и методы обучения играют важную роль в формировании экологического сознания учащихся и их отношения к окружающей среде. Для достижения этой цели проводится анализ различных методических подходов, используемых в школьном образовании.

Ключевые слова*: экологическая компетентность, экологическое сознание, экологическое мировоззрение.*

Abstract

This article explores the impact of some methodological approaches on improving students' environmental outlook. The study is based on the assumption that teaching and learning methods play an important role in shaping students' environmental awareness and their attitude towards the environment. In order to achieve this goal, various methodological approaches used in school education are analysed.

Key words*: ecological competence, ecological consciousness, ecological outlook.*

Экологиялық дүниетаным адамдардың қоршаған ортаға, соның ішінде жабайы табиғатқа деген ұқыпты көзқарасын білдіреді [1].

Экологиялық көзқарас аспектісіндегі негізгі құзыреттер білім алушының құндылық–семантикалық және жеке қасиеттеріне бөлінеді. Құндылық – семантикалық құндылықтармен, қоршаған әлемді және ондағы өз орнын түсінумен, өз іс–әрекеттері мен іс–әрекеттері үшін мақсатты және семантикалық көзқарастарды таңдай білумен, оқу немесе басқа қызмет жағдайында шешім қабылдаумен байланысты. Жалпы өмірлік бағдарлама оларға байланысты. Жеке қасиеттер экологиялық ойлау, сана, дүниетаным, экологиялық мәдениет, сондай–ақ жеке өзін–өзі жетілдіру және экологиялық қызметпен анықталады [2].

Қазіргі тенденцияларда балалардың экологиялық дүниетанымын қалыптастыру табиғатты бақылап қана қоймай, онымен қарым–қатынас жасау, қамқорлық жасау

қажет. Мұны ойын, шығармашылық, музыка арқылы білдіруге болады – сол кезде баланың алған білімі мен әсерлері шоғырланады.

Экологиялық білім берудің қазіргі тенденциясының мақсаты–экологиялық мәдениеттің бастауларын қалыптастыру. Экологиялық идеяны дамыту білім беру технологияларын қолданбай мүмкін емес [3].

Сауалнама екі рет қыркүйек айында және зерттеу жұмыстарынан кейін жүргізілді. Зерттеуге Қарағанды қаласында орналасқан орта мектептің 9«А» сыныбынан 16 сыналушы, ал 9«Б» сыныбынан 15 сыналушы қатысты. Барлығы 31 оқушылардан сұхбат алынды.

Зерттеу нысаны ретінде 9«А» сыныбы алынды. Зерттеу жұмысы аясында 9«А» сыныбымен элективті курстарда кейс–стади, дидактикалық ойын технологиялары, ойын жаттығулар және де т.б. технологияларды қолдана отырып, оқушылардың экологиялық дүниетанымын жетілдіру мүмкіндігін бақыладық.

Сипатталатын көрсеткіштер: экологиялық құзыреттілік, экологиялық сана және экологиялық дүниетаным болып табылады, олардың деңгейі Е.В. Асафова сауалнама–тестінің көмегімен анықталды.

Қазіргі қоғамдағы экологиялық мәдениет қазірдің өзінде адамның жалпы мәдениетінің қазіргі көрінісі ретінде әрекет етеді. Бұл әсіресе қоғам мен табиғат арасындағы қарым–қатынас саласында көрінеді. Экологиялық мәдениет адамның белсенді өмірлік ұстанымының нақты көрсеткіші, қазіргі қоғам мен болашақ ұрпаққа зиян келтірместен антропогендік іс–әрекеттің нәтижелерін практикалық қолданудың сенімді кепілі ретінде қызмет етеді.

Қазіргі уақытта экологиялық мәдениет экологиялық құзыреттіліктің қалыптасу деңгейінің маңызды көрсеткіші ретінде әрекет етеді (Сурет 1.1, Сурет 1.2).

Сурет 1.1 9 «А» сыныбының нәтижесі Сурет 1.2. 9 «Б» сыныбының нәтижесі

Суреттердегі диаграммалар 9«А» сыныбының оқушылары экологиялық құзыреттілікке қатысты қойылған тест сұрақтарында 9«Б» сынып оқушыларына қарағанда жоғары нәтиже көрсетті. 9«Б» сынып білім алушылары өз экологиялық құзыреттіліктерін аса жоғары деңгейде бағалай алған жоқ, яғни ол экологиялық мүдделердің жеткіліксіз дамуымен, күнделікті өмірде және шығармашылық жұмыста жүзеге асырылмайтын фрагменттелген экологиялық идеялар мен білімдердің болуымен сипатталады.

Сурет 2.1 9«А» сыныбының нәтижесі

Сурет 2.2 9«Б» сыныбының нәтижесі

Зерттеу жұмыстары жүргізілгеннен кейінгі алынған сауалнама бойынша зерттеу сыныбы болып алынған 9«А» сыныбы нәтижесі өскенін байқауға болады. Төмен деңгейі 11%–ға азайып, орташа және жоғары көрсеткіштері жоғарылады. 9«Б» сыныбының орташа нәтижесі артты. Бұл дегеніміз 9«А» сыныбының оқушылары өздерінің экологиялық мүдделер жүйесінің, идеялардың бірлігін және оларды ғылыми – зерттеу жұмысында және күнделікті өмірде іске асыра алатынын жоғары бағалады (Сурет 2.1, сурет 2.2).

Экологиялық сана – жаңа экологиялық білімді игеруге және оларды адамның табиғатқа адамгершілік қатынасына негізделген іс–әрекетте жүзеге асыруға итермелейтін сенімдер, құндылық бағдарлары мен көзқарастар жүйесінің қалып-тасуымен сипатталады. Экологиялық сана деңгейі бойынша сауалнама алынған болатын (Сурет 3.1, Сурет 3.2).

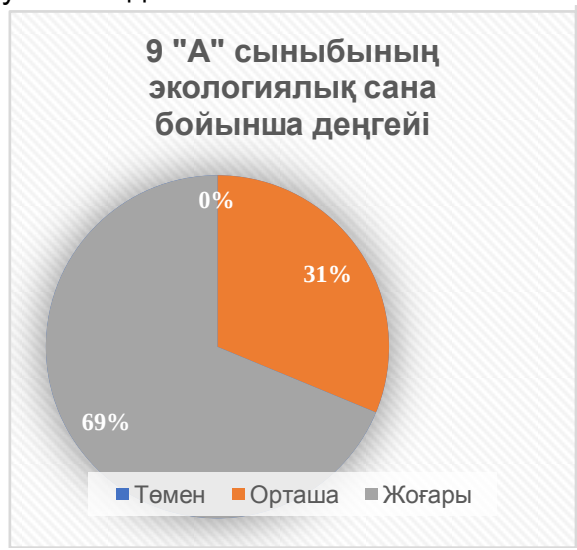
Сурет 3.1 9«А» сыныбының нәтижесі

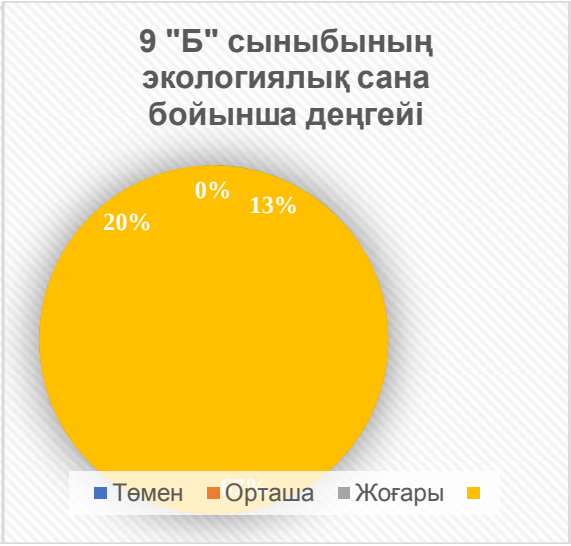
Сурет 3.2 9«Б» сыныбының нәтижесі

3.1 және 3.2–суреттердегі диаграммада 9«А» сыныбының білім алушылары экологиялық сана бойынша орташа деңгей көрсетті. Бұл дегеніміз экологиялық маңызды құндылық бағдарларының қалыптаспауын, табиғатқа ұқыпты қарау қажеттілігіне жеткіліксіз сенімділікті, гуманизм қағидаттарына негізделген табиғат пен қоғамның өзара тиімді ынтымақтастығына көзқарастың жоқтығын білдіреді. Ал 9«Б» сынып оқушыларының нәтижесі бойынша экологиялық білімге сәйкес келетін сенім-дердің болуын, экологиялық құндылық бағдарлары мен көзқарастарының өзара

тәуелділігін білдіреді, бірақ олар әрдайым іс–әрекетте жүзеге асырыла бермейтіндігін байқауға болады.

Сурет 4.1 9«А» сыныбының нәтижесі

Сурет 4.2 9«Б» сыныбының нәтижесі

Соңғы алынған деректер бойынша зерттеу нысаны – 9«А» сыныбы төмен нәтиже көрсеткен жоқ. Қыркүйек айында алынған нәтижеге қарағанда 9«Б» сынып оқушылары тек орташа нәтижелері артқан, ал 9«А» сыныбында зерттеу жұмыстарынан кейінгі нәтиже жоғары көрсеткіштерді берді. Өткізілген элективті курстар, ойын технологиялары 9«А» сынып оқушыларының көрсеткіштерін арттырды деген тұжырымға келуге болады (Сурет 4.1, Сурет 4.2).

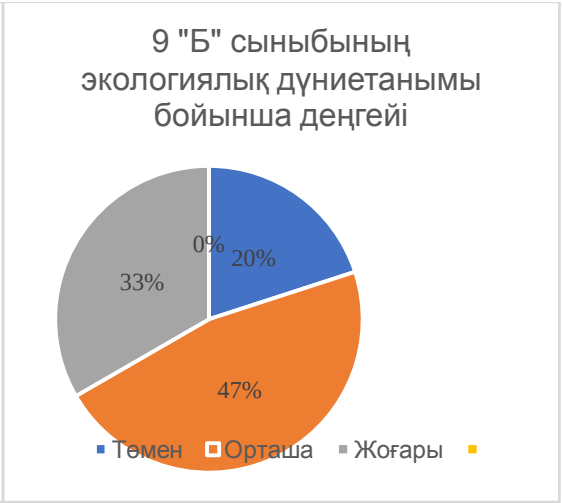
Дүниетаным – бұл жалпы көзқарасты, әлемді түсінуді, ондағы адамның орнын және сонымен бірге өмірлік ұстанымдарды, мінез–құлық бағдарламаларын, адамдардың іс–әрекеттерін анықтайтын көзқарастардың, бағалаулардың, принциптердің жиынтығы.

Экологиялық дүниетаным–бүкіл адамзат үшін ортақ өмір сүру ортасын сақтаудың өмірлік қажеттілігін терең түсіну. Қоршаған ортамен өзара әрекеттесуінде адам өмірінің тәжірибесін мұра ету арқылы қалыптасатын экологиялық мәдениеттің құрамдас бөлігі [4].

Келесі сипатталатын көрсеткіш – экологиялық дүниетаным (Сурет 5.1, сурет 5.2).

Сурет 5.1 9«А» сыныбының нәтижесі

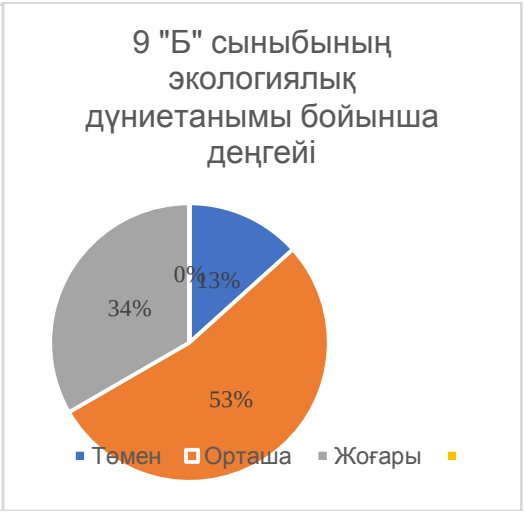

Сурет 5.2 9«Б» сыныбының нәтижесі

Берілген диаграммаларда 9«А» және 9«Б» оқушылары экологиялық дүниетаным бойынша орташа деңгейді көрсетті, бұл дегеніміз экологиялық сенімдерге, құндылықтарға, көзқарастарға сәйкес тұлғаның принципті және белсенді ұстанымына негізделген экологиялық іс–шараларға белсенді қатысуымен сипатталады. 9«А» сынып оқушылары екінші зерттеліп отқан сыныпқа қарағанда төмен нәтижелері басым болып шықты.

Сурет 6.1 9«А» сыныбының нәтижесі

Сурет 6.2 9«Б» сыныбының нәтижесі

Экологиялық дүниетаным бойынша соңғы алынған деректер зерттеу нысаны – 9«А» сыныбы төмен нәтиже көрсеткен жоқ. Қыркүйек айында алынған нәтижеге қарағанда 9«Б» сынып оқушылары тек орташа нәтижелері артқан, ал 9«А» сыныбында зерттеу жұмыстарынан кейінгі нәтиже жоғары көрсеткіштерді берді. 9 «А» сынып оқушылары 9«Б» сынып оқушыларына қарағанда 29%–ға жоғары деңгей көрсете білді (Сурет 6.1, Сурет 6.2).

Білім саласындағы инновациялық технологиялардың әсері зерттеу нысаны болып алынған 9«А» сыныбында байқалды. Бұл дегеніміз білім беру жүйесіндегі барлық жаңалықтар құрылымдар мен білім беру процестерінде орын алады және білім берудің мақсаттары мен міндеттерін іске асырады. Мектептегіинновациялар білім беру сапасын және оның қызметтерін жақсарту үшін қажет [5].

Әдебиеттер тізімі:

1. Тавстуха О.Г. Формирование эколого–ноосферного мировоззрения подростка [Электронный ресурс]: монография / О.Г.Тавстуха, М.Н.Гринько, А.А.Муратова. – М.: ФЛИНТА, 2016. – 142 с

2. Бадьина Т.А., Моисеева Л.В., Ширшов В.Д. Формирование экологического мировоззрения у студентов–геологов [Электронный ресурс]: монография /; Урал. гос. пед. ун–т. – Электрон. дан. – Екатеринбург : [б. и.], 2018

3. Ғаламтор–ресурс: https://www.art–talant.org/publikacii/51547–sovremennye–tendencii–formirovaniya–ekologicheskogo–mirovozzreniya–podrastayuschego–pokoleniya–v–obrazovatelynyh–uchreghdeniya

4. Ещенко С.М. Механизм формирования экологического мировоззрения / С.М.Ещенко. – Текст: непосредственный // Молодой ученый. – 2017. – № 24 (158). – С. 94–96.

5. Лаздина Т.И. Технология мотивационного управления инновационной деятельностью учителей / Лаздина Т.И.// Начальная школа плюс до и после. – 2006 – № 2

УДК 372.851

РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ЧЕРЕЗ «CASE–ТЕХНОЛОГИИ» НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Савенкова Фарида Расиховна
педагог – эксперт, учитель математики
КГУ «ОСШ №5» имени Бауржана Момышулы
г.Костанай, Казахстан
E–mail: savenkovagaleeva@mail.ru

Аннотация

В данной статье автор представляет методы и формы организации обучения, развитие функциональной грамотности на уроках математики,реализация кейс – технологии,как способ понимания и применение математических знаний в реальной жизни, приведены примеры заданий.

Ключевые слова: *функциональная грамотность, урок математики, методы обучения, кейс – технологии.*

Аңдатпа

Бұл мақалада автор оқытуды ұйымдастырудың әдістері мен формаларын, математика сабақтарында міндетті сауаттылықты дамытуды, шынайты өмірде математикалық білімді түсіну және қолдану тәсілі ретінде кейс – технологияны іске асыруды ұсынады, тапсырмалардың мысалдары келтірілген.

Түйінді сөздер: *міндетті сауаттылығы,математика сабағы, оқыту әдістері, кейс – технологиялар.*

Abstract

In this article, the author presents methods and forms of educational organization, the development of functional literacy in mathematics, the implementation of case technology as a way of comprehension mathematical knowledge in real life, and provides examples of tasks.

Key words: *functional literacy, mathematics lesson, teaching methods, case technologies.*

«Цель обучения ребёнка состоит в том, чтобы сделать его способным развиваться дальше без помощи учителя».
Э. Хаббард

Современный учитель прикладывает огромные усилия, чтобы наши ученики достигли успеха. Для этого мы должны не только предоставлять им теоретические знания, но и обучать их, как применять эти знания на практике. Поэтому основное внимание в соответствии с государственными требованиями уделяется формированию личностных, предметных и межпредметных результатов обучения учащихся. Это полностью соответствует потребностям современного общества, где выпускникам необходимо не только сдать государственные экзамены и пройти ЕНТ, но и уметь сохранять и применять математические знания в будущем.

На сегодняшний день, привычные словесно–книжные методы обучения, подкрепляемые традиционными средствами, позволяющими улучшить эффективность и качество подготовки обучающихся, фактически исчерпаны. Сейчас математика представляет собой значительно более сложную систему методов, оказывающих влияние на сохранение и применение математических навыков в будущем. Развитие функциональной грамотности является одним из важных аспектов в образовании школьников.

Функциональная грамотность имеет широкий спектр применений. На уроке математики, развитие функциональной грамотности позволяет школьникам применять математические знания в решении конкретных задач, что помогает им понять, как математика применима в реальной жизни. Это также укрепляет понимание того,

как математические навыки и концепции могут применяться за пределами школы, в домашних обстоятельствах и профессиональной жизни.

Достижение этих результатов невозможно без широкого использования в учебном процессе активных и интерактивных методов обучения. В связи с этим, предлагается рассмотреть методы, применяемые для развития функциональной грамотности на уроках математики. Среди интерактивных методов обучения, особенно популярным становится кейс–технология, метод, применения которого я и хочу раскрыть.

Кейс – технология – это метод обучения, который предлагает решать практические задачи из жизни, связанные с математикой. Его применение позволяет стимулировать внимание учеников, повышать их мотивацию и активность в процессе обучения. Кейс–технология также способствует развитию критического мышления, аналитических и коммуникативных навыков учащихся. Этот подход активно применяется в различных областях образования, в том числе и в математике [1].

Кейс – технологии могут быть применены на уроках математики для демонстрации практических применений математических концепций. Например, я представляю реальные ситуации, в которых математика играет важную роль, такие как финансовые расчеты, прогнозирование тенденций, или анализ данных, т.е. помочь ученикам развивать свою функциональную грамотность и формировать логическое мышление.

В своей практике выделяю основные два кейса: практический и обучающий [1].

Практические кейсы – это реальные жизненные ситуации, в которых ученикам предлагается решить конкретную проблему или задачу, используя свои математические навыки и знания. Такой подход способствует активному вовлечению школьников в учебный процесс и позволяет им лучше усвоить материал, так как они видят его применение в реальной жизни. Кейс должен быть максимально наглядным и детальным, чем более детально описан кейс, тем эффективнее ученики смогут представить себя в такой ситуации и найти оптимальное решение.

Таблица 1 – Тема урока по геометрии: «Площадь боковой и полной поверхности призмы» [2].

Этап урока/	Действия педагога	Действия ученика	Оценивание	Ресурсы
Конец урока Домашнее задание	Учитель предлагает ученикам задачу на определение стоимости ремонта Для решения поставленной задачи подготовлен кейс, в котором имеются характеристики квартиры, условия проведения ремонта, прайс–листы фирм.	Делятся на группы по составлению прайс – листов Обучающиеся должны произвести соответствующие практические расчеты и обоснованно объяснить выбор фирмы.	После окончания работы представитель группы защищает свой проект, объясняя все расчеты и действия.	Интернет, магазины

Группа1. Составить прайс–лист цен магазина «Stroi MAX». Произвести вычисления для проведения ремонта 1 комнаты и оплата рабочим за ремонт.

Группа 2. Составить прайс–лист цен магазина «МЕГАСТРОЙ». Произвести вычисления для проведения ремонта 2 комнаты и оплата рабочим за ремонт

Группа 3. Составить прайс–лист магазина «12 месяцев». Произвести вычисления для проведения ремонта 3 комнаты и оплата рабочим за ремонт.

Ожидаемые результаты от практического кейса, обучающиеся должны быть способны применить математические навыки (арифметические действия, проценты,

сравнение) для анализа различных вариантов покупки и прийти к обоснованному решению по оптимизации своих расходов.

Обучающие кейсы. Отражают стандартные ситуации, которые наиболее часто встречаются в жизни. Ситуация, проблема и сюжет здесь не реальные, а такие, какими они могут быть в жизни, не представляя реальную жизнь «один к одному».

Таблица 2 – Тема: Арифметические действия над рациональными числами [3].

6 класс «Арифметические действия над рациональными числами**»** **МОИ ЦЕЛИ И РЕЗУЛЬТАТЫ**					
№	**Что надо знать**	**Я знаю**	**№**	**Что надо уметь**	**Я умею**
1	**Знаю:** определение сложения отрицательных чисел		1	**Умею**: складывать отрицательные числа и дроби	
2	**Знаю:**определение сложения чисел с разными знаками		2	**Умею**: складывать отрицательные числа и дроби	
3	**Знаю:** определение вычитания, как из данного числа вычесть другое		3	**Умею**: находить разность чисел и дробей	
4	**Знаю:**определение умножения чисел с разными знаками		4	**Умею**: умножать числа и дроби с разными знаками	
5	**Знаю:**определение умножения отрицательных чисел		5	**Умею**: умножать отрицательные числа и дроби	
6	**Знаю:**определение деления отрицательных чисел		6	**Умею**: делить отрицательные числа и дроби	
7	**Знаю:**определение деления чисел с разными числами		7	**Умею**: делить числа и дроби с разными знаками	

Контроль: зачет по теории (ответы на вопросы из блока «Что надо знать») Практическое применение: разноуровневые дифференцированные задания.

Уровень А – обязательный уровень подготовки, который может быть оценен только удовлетворительной оценкой, до 5 баллов

Уровень В – задания для хорошей и отличной оценки, от 7 – 10 баллов.

Уровень С – творческие задания, требующие применения логического мышления.

При разработке обучающих кейс–заданий по математике необходимо выявить ситуацию, в которой решение опирается на теоретический материал, соответствующий уровню развития учащихся, но при этом представляет для них новизну. Кейс–задача может быть разделена на несколько подзадач в обучающем режиме, что поможет обучающимся постепенно приближаться к решению основной проблемы [1].

Ситуация: (5 – 9 класс). Арман едет в поезде №2 к своей бабушке и играет с секундомером.

К этой ситуации ставятся следующие задачи:

1. Он замечает, что поезд №2 проходит мимо светофора за 5 секунд, а мимо платформы длиной 150 м – за 15 секунд. С какой скоростью едет поезд?

2. Арман смотрит в окно поезда и видит, что встречный поезд проходит мимо его окна в течение 6 секунд. Какова скорость этого поезда, если его длина равна 120 м?

3. На подходе к крупному городу их начинает обгонять скорый поезд, идущий со скоростью 90 км/ч. Арману интересно, через какое время скорый поезд перегонит поезд № 2, если известно, что длина скорого поезда такая же, как и поезда № 2?

Для применения кейс – технологий можно выделить основные этапы применения на уроках математики:

– предоставить учебно – методический материал по изучаемой теме;

– планомерная и последовательная работа с учащимися по проработке каждого вопроса темы, предполагающая как самостоятельное изучение ребенком отдельных вопросов, так и работу в классе или индивидуальные консультации;

– обобщение изучаемой темы учителем, так выявляются пробелы в изучении вопросов и их устранение;

– диагностика по окончанию изучения темы.

Работа кейс–заданиями может быть, как индивидуальный, так и групповой характер. Кейс – задания по математике практического типа, как правило, направлены на индивидуальную работу учащихся. Они занимают меньше времени. Их можно предлагать для решения в классе или задавать на дом. Проверка таких заданий может осуществляться по–разному:фронтально или в ходе обсуждения учащимися полученных индивидуальных решений в группах по 2–4 человека с последующим выступлениемспикера группы перед классом. Такую работу желательно проводить, когда уроки в паре.

Каждый кейс, разработан на основе производственных, бытовых, разных учебных ситуаций, формирующих у обучающихся навыки конструирования, алгоритмов решения разных, практических задач. При решении кейс–заданий по математике,следует соблюдать алгоритм:

– определить проблему;

– определить метод решения;

– выбрать модель (формулы, способ)

– решение проблемы и проверка.

Правильно составленный кейс привязывает учащихся к реальным фактам, позволяет промоделировать реальную проблему, с которой в дальнейшем придется столкнуться на практике [1].

Разрабатывая кейс, нужно помнить, что он должен соответствовать поставленной цели; иметь соответствующий уровень сложности; быть актуальным на сегодняшний день; иллюстрировать типичные ситуации; иметь несколько решений; провоцировать дискуссию; развивать аналитическое мышление.

Использование кейс – технологий способствует развитию функциональной грамотности учеников.

Можно выделить несколько основных личностных результатов обучения учащихся:

1) способность к саморазвитию, целенаправленной познавательной деятельности;

2) способность ставить цели и строить жизненные позиции;

3) способность применять изученные понятия, результаты, для решения задач практического характера и задач из смежных дисциплин с использованием дополнительных материалов, полученных из разных источников информации.

Основная проблема, сложность, в составлении кейс – заданий, идеи и содержание кейс–заданий практического типа можно брать из практико–ориентированных текстовых задач или задач геометрического содержания с практическим уклоном в материалах ЕНТ, математической грамотности, можно использовать задания с международных программ PISA и т.п.

Подводя итоги о данном методе, как о педагогической технологии, то эта технология предполагает совокупность исследовательских, поисковых, проблемных методов, творческих по самой своей сути, что способствует применению математики в реальной жизни.

Список литературы:

1. Виневская А.В. Метод кейсов в педагогике. Издательство.: Феникс, 2015.–141 с.

2. Шыныбеков А.Н., Шыныбеков Д.А., Жумабаев Р.Н., Мадельханов С.С. Учебник. Геометрия. 11 класс. Издательство.: Атамура, 2020.

3. Алдамуратова Т., Байшоланова К., Байшоланов Е. Учебник. Математика. 6 класс. Издательство: Атамура, 2018.

ӘОЖ 37.013.3

ГЕОГРАФИЯ САБАҚТАРЫНДА PBL ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУ

Садвакасов Алмас Жумашевич
география пәні мұғалімі
Қостанай қ. физика–математика бағытындағы
Назарбаев зияткерлік мектебі, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: sadvakassov_a@kst.nis.edu.kz

Аңдатпа

Мақалада PBL (Problem–Based learning) проблемалық оқыту технологиясының теориялық негіздері мен практикалық қолданылуы қарастырылады. PBL–дің ерекшелігі – проблемалық жағдайлардан шығудың жолын іздеу барысында FILA кестесін (Facts, Idea, Learning Issues, Action Plan) толтыру. Бұл технологияның география сабақтарында қалай жүзеге асыруға болатындығы, оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамытуда бұл технологияның артықшылығы қандай екендігі туралы сөз қозғалады. Сонымен қатар, сабақта зерттеу жүргізуде мини–эсселердің артықшылықтары талданады.

Түйінді сөздер: *проблемалық оқыту, зерттеушілік дағдылар, ізденіс, шешім қабылдау, тұжырым.*

Аннотация

В статье рассматриваются теоретические основы и практическое применение технологии проблемного обучения PBL (Problem–Based learning). Особенностью PBL является заполнение таблицы FILA (Facts, Idea, Learning Issues, Action Plan) в процессе поиска выхода из проблемных ситуаций. Речь пойдет о том, как эта технология может быть реализована на уроках географии, каковы преимущества этой технологии в развитии исследовательских навыков учащихся. Кроме того, в ходе исследования на уроке анализируются преимущества мини–эссе.

Ключевые слова: *проблемное обучение, исследовательские навыки, поиск, принятие решений, выводы.*

Abstract

The article discusses the theoretical foundations and practical application of PBL (Problem–Based learning) problem–based learning technology. A feature of PBL is the filling of the FILA table (Facts, Idea, Learning Issues, Action Plan) in the search for a way out of problematic situations. We will talk about how this technology can be implemented in geography lessons, what are the advantages of this technology in the development of students ' research skills. In addition, the advantages of mini–essays in conducting research in the lesson are analyzed.

Key words: *problem–based learning, research skills, search, decision–making, conclusions.*

«…дәрігердің дәрілерді есте сақтау дағдылары маңызды емес,
сырқатқа қатысты проблемаларды шешу дағдылары маңызды»
Barrows, H.S.&Tamblyn, R.N.

XXI ғасырда қоғамды қамтыған жаңалықтар бұған дейінгі замандағы ашылулар мен материалдық өндіріс жемістерінің көлемінен кемінде 10 есе арта түскендігімен ерекшеленеді. Әрбір 8 минутта ақпараттық апгрейд орнап отыратын қоғамда педагогика қалай өзгеруі керек?, бүгінгі күні мұғалім сабақты қалай өткізуі тиіс?, – деген орынды сұрақтар туындайды. Бұл сұрақтар негізінде күтілетін нәтижені С.Л. Рубинштейннің «ойлау алдымен проблемалық жағдайдан басталады» деген тезисіне келтіретін болсақ, қазіргі сабақтардың өмірмен тығыз байланыстылығы артады және әрбір сабақ оқушы үшін шағын зерттеу жұмысы, ал мектеп кабинеті зерттеу жүргізу алаңына айналар еді.

Проблемалық оқыту немесе PBL (Problem–based Learning) – бұл нақты мәселелерді оқуға ынталандыру ретінде қолданатын оқыту амалы. Оқушылардың берілген мәселелерді талдауы пән бойынша жаңа білім алуға және туындаған мәселелерді шешу зерттеушілік дағдыларының дамуына әкелетіні сөзсіз. PBL технологиясын қолданып сабақ өткізу «миға шабуыл» операциясын тек сабақтың басында емес, бүкіл сабақ барысында оқушыларды үдеріске белсенді қатысуын қамтамасыз ете алады. Алайда, проблемалық сұрақтың сабақтың басында, оқушылардың бұл сұрақ бойынша теориялық білім алғанына дейін қойылғандығы дұрыс шешім. PBL технологиясы пайдаланатын мұғалім нені ескеру керек?

Біріншіден, ол алдында отырған оқушының:

- үдеріске белсенді қатынасы бар тұлға екендігін;
- түсіну қабілеті қоршаған ортамен байланыста болғанда арта түсетіндігін;
- жеке бас пікірі, олардың әлеуметтік жағдайлардағы қиындықтарды жеңген кезде немесе бір проблема төңірегінде шешім қабылдаған кезде қалыптасатындығын ескеруі тиіс[1].

Silins & Murray Harvey (1994) бойынша сапалы әзірленген және жеңілдетілген PBL оқу жоспары оқушылардың психологиялық ерекшеліктерінt назар аударуы керек. Ал, PBL технологиясы бойынша оқыту 5 принципті дамуды көздейді[2]:

1. білім базасын қалыптастыру;
2. атқарушы бақылау (өзін–өзі оқыту);
3. ынталандыру және қызмет;
4. оқудағы жеке айырмашылықтарды дамыту
5. зерттеудегі әлеуметтік және контекстік факторлардың маңызы.

Осы принциптерге тоқтала кетсек. Қандай да болмасын проблемалық сұрақ оқушыларда бұған дейінгі білімді қайта еске түсіруін (пререквизит) немесе жаңа білімді игеруін талап етеді (постреквизит). Бұл оқушылардың білім базасын толықтыруына әсер етеді. Сондықтан проблемалық сұрақ әзірлемес бұрын ол сұрақтың контенттілік дәрежесіне көңіл бөлу керек. Оқушылар өз бетінше білім алуы бірінші кезекте олардың метатанымдық дағдыларын бағытталады Alexander & Murphy (1994). Сондықтан, оқушылардың тек тапсырманы орындауы емес, сонымен қатар өз–өзін тиімді бағалау дағдыларының болуы шарт. Проблемалық сұрақтың тағы бір артықшылығы – көбіне ол сұрақтар өмірмен байланысты болғандықтан оқушылардың уәжін оятуда алатын орны зор. Өзіне таныс немесе күнделікті слэнгте жүрген проблемаларды шешу оқушы үшін қызықты болады. Мұғалімнің міндеті – ынталандырушы контентті анықтау. Дәстүрлі сабақтар стандарттарға негізделетіні сөзсіз. PBL технологиясы бойынша әзірленген сабақ жоспарында оқушылардың жауаптарын стандартқа салмайды. Өйткені, оқушы шешім шығару барысында өз ұсыныстарын өмірлік тәжірибесінен береді. Бұл өз кезегінде оқушылардың жеке айырмашылықтарын көрсетеді. Проблемалық сұрақ туындыратын контекст сапасына тоқталсақ, ол өте икемді болуы шарт. Оқушы берген жауабында екіжақтылық туындау кездері мейлінше аз орын алуы шарт.

Сабақ жоспарын PBL технологиясы бойынша ұйымдастыру барысын бірнеше кезеңдерге бөліп қарастырудың маңызы зор [3].

1–кезең. Зерттеу тобын немесе шағын тобын (2–3 оқушы) құру;

2–кезең. Проблеманы анықтау;

3–кезең. Идеяларды қалыптастыру;

4–кезең. Проблеманы шешу жолдарын қарастыру;

5–кезең. Проблема бойынша жеке ізденістер (кейін жеке шешімдер толықтырылып, жинақталады);

6–кезең. Синтез және қолдану;

7–кезең. Қорытынды немесе кері байланыс (шешімдер шығару, бағалау).

FILA кестесі (Facts, Idea, Learning Issues, Action Plan) – бұл оқушылардың PBL үдерісінде ойлау дағдыларын дамыту үшін қолданылатын интеллектуалды құрал[4].

Кесте 1 – FILA кестесін толтыру үлгісі.

Facts (фактілер)	**Ideas (идеялар)**	**learning issues (проблеманы зерттеу, сұрақтар)**	**action plan (іс әрекет жоспары)**
Проблемалық сценарийден алынған ақпарат	Фактілерге негізделген ойлар, гипотезалар	Сұрақтар ретінде тұжырымдалған, сұрақтар мәселені шешуге ықпал етуі керек	Іс–әрекет жоспары мәселені шешуге, зерттеу жүргізуге бағытталуы тиіс.
Мысалы, Озон қабатының жұқаруы мәселесіне қатысты толтырылған FILA кестесінің үлгісі.			
• Озон қабатының жұқаруы Антарктида үстінде байқалады; • Озон қабатының жұқаруы тері ісігі ауруларын тудырады; • Озон қабатының жұқаруынан ультракүлгін сәулелер жиілігі артады; • Озон қабатының жұқарған ауданы 26 млн км^2 құрайды.	• Озон қабатының жұқаруына фреон газдары ғана әсер етеді ме? • Озон қабатының жұқаруына парниктік газдардың әсері жоқ; • Озон қабатын сонымен қатар реактивті ұшақтар мен зымырандар бұзуы мүмкін;	• Не себептен озон қабатының бұзылуын зерттеу маңызды? • Озон қабатын сақтап қалуда қандай келісімдер бар? • Осы күнге дейін озон қабатының мәселесін шешуде не жасалды?	• Фреон газдарының өндірісн шектеу; • Тоңазықтқыштар мен ауа баптағыштарда ХФК газдарын пайдаланбау; • Аэрозольдердің өндірісін шектеу; • Монреаль хаттамасын барлық елдердің ратификациялауы маңызды.

Бұл тапсырманы орындау барысында оқушылар озон қабатына қатысты тапсырмаларды орындауда бұрын жиі кезедесетін қателерді бермейтін болды. Мысалы, оқушылар зерттеу барысында озон қабатына парниктік газдарының әсері мардымсыз екендігін, озон қабатының жұқаруы ғаламдық жылынуға, мұздықтардың еруіне әсер етпейтіндігін дәлелдеп бере алды. Бұл орайда зерттеудің сапалы болуына алдын ала дайындалған контенттің маңызы зор. Мысал ретінде, география сабағында оқушыларға ұсынылған контентке көңіл бөлейік.

XXI ғасырдағы ең маңызды проблема – тез өсіп келе жатқан халық саны. Осы үдерісті «азайту» үшін мемлекеттер тарапынан жасалып жатқан көптеген іс–шаралар іске аспай жатыр. Қазіргі таңда Африка, Азия, Оңтүстік Америка елдерінде әлі де «демографиялық жарылыс» жалғасуда. XIX ғасырдың бас кезінде экономист Мальтус халық санының бақылаусыз өсуі азық–түліктің тапшылығына алып келетінін айтқан еді. Қазіргі таңда кейбір ғалымдардың айтуынша (мысалы, ағылшындық климатолог–ғалым Джеймс Лавлок) Жер үшін 1 млрд немесе соған жақын халық саны оптимальді деп есептейді. Климаттың өзгеруі бойынша үкіметаралық сарапшылар тобының (IPCC) болжамы бойынша 2040 жылы Еуропада жаздың күндерінде ауа температурасы 38°C– 48°C–ты құрайтын болады. Ұйымның айтуы бойынша мұндағы негізгі мәселе аптап ыстықтан адамдардың көптеп өлуі емес, өсімдіктер өспей, Еуропада азық–түлік тапшылығы

орын алады – дейді. Сонымен қатар, бұл ұйым тобының есебінше, 2040 жылы Сахара шөлі Еуропаның ортасына, тіпті Берлинге дейін жылжиды делінген. Әлем бойынша астық, ет, балық және басқа тағам түрлерін адам басына шаққанда өндірілуі 1985 жылдан бері төмендеп келеді. Болжамдар бойынша, 2050 жылға қарай бидай мен күріштің бағасы үш еседен аса қымбаттайды деп күтілуде. Бұл кедей елдерде халықтың жаппай ашаршылыққа ұшырауына алып келуі мүмкін. 2017 жылы Жер шарында 815 млн адам ашаршылыққа тап болып отыр. Азық–түлік тапшылығының басты себебі – 1956 жылдан бері адам басына шаққанда егістік жерлерінің көлемінің қысқарып, басқа мақсаттарға пайдаланылуы және топырақтың эрозияға ұшырауымен байланысты, сонымен қатар халықтың шамадан тыс өсуі. «Жасыл революцияға» байланысты 1970 жылдары жаңа сұрыптарды енгізу, суармалы егіншілік, тыңайтқыштар мен гербицидтерді пайдалану арқылы ауылшаруашылық өнімдерді көбірек алуға мүмкіндік туды. Алайда суармалы егіншілік, судың тапшылығына байланысты Австралия мен Африкада іске аспады. Ал, шамадан тыс жүргізілген «ауыл шаруашылық жарылысы» Азия мен Америка елдерінде судың катастрофалық тапшылығын тудырды. Сондай–ақ балық қоры да күрт азайды. 1950 жылдан 1989 жылға дейін әлем бойынша балық аулау 19 миллионнан 89 миллионға жетсе, 2017 жылы 150 млн тоннадан асып отыр.

Ал Карл Хауб Жер шарында осы күнге дейін 108 млрд адам өмір сүрген, және қазіргі халық оның небәрі 6,5%–ын ғана құрайды, сондықтан «демографиялық жарылыс» Жер шарына жүктеме салуы мүмкін емес деген тұжырымдаманы келтіреді. Ғалымның айтуы бойынша «егер дұрыс жоспарланған ауыл шаруашылығы болса, жоғарыда аталған барлық проблемалардың алдын алуға болар еді». Академик Щербов Жер шары халқының болашақта қалай өзгеретіндігін де болжап берді. Егер де осы күнгі фертильділік коэффициенті сақталатын болса (2,25–2,50) 2100 жылы Жер бетінде 15 млрд адам өмір сүруі мүмкін. Бұл әрине өз кезегінде мәселені одан әрі ушықтыруы мүмкін. Ал егер фертильділік 2–ден төмендеп, 1,75–ті құраса, онда 2200 жылға қарай әлем халқы азайып, 6 млрд–қа жетеді. Ал, 0,75 коэффициент (қазіргі Сингапур елінің көрсеткіші) болған жағдайда Жер бетінде 2200 жылы мүлдем халық қалмайтындығын көруге болады (1–сурет).

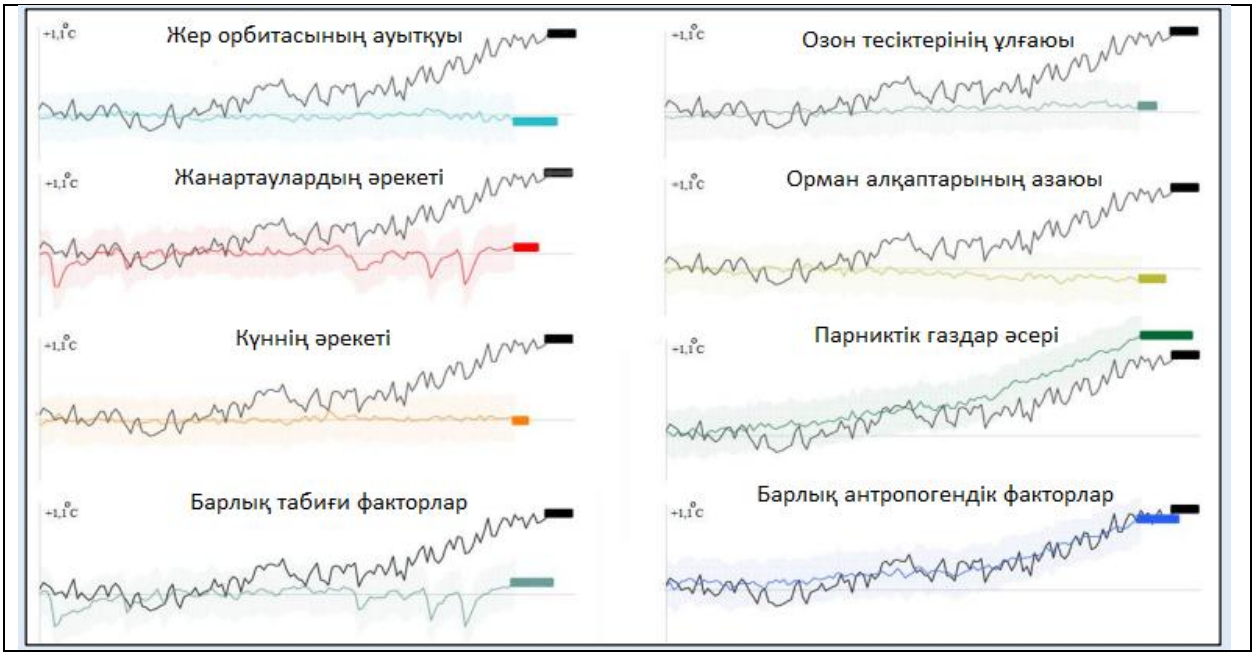

Сурет 1. Демографиялық көрсеткіштер.

БҰҰ деректері бойынша.

Контентте берілген ақпарат оқушының проблеманы анықтауына, оның себептері мен салдары туралы ойлануына қажетті білім береді. Оқушы берілген ақпарат бойынша тұжырым жасай алады, және өзі гипотеза қоя алады. 1–суретте берілген ақпарат бойынша әр–түрлі ықтималдылықты есептеп болжам береді және ол болжамдар орындалған жағдайда туындаған мәселеге шешімдер ұсына алады. Яғни, бұдан шығатын қорытынды проблемалық сұрақтар қою барысында мұғалім ұсынатын контенттің сапасына көп көңіл бөлу шарт.

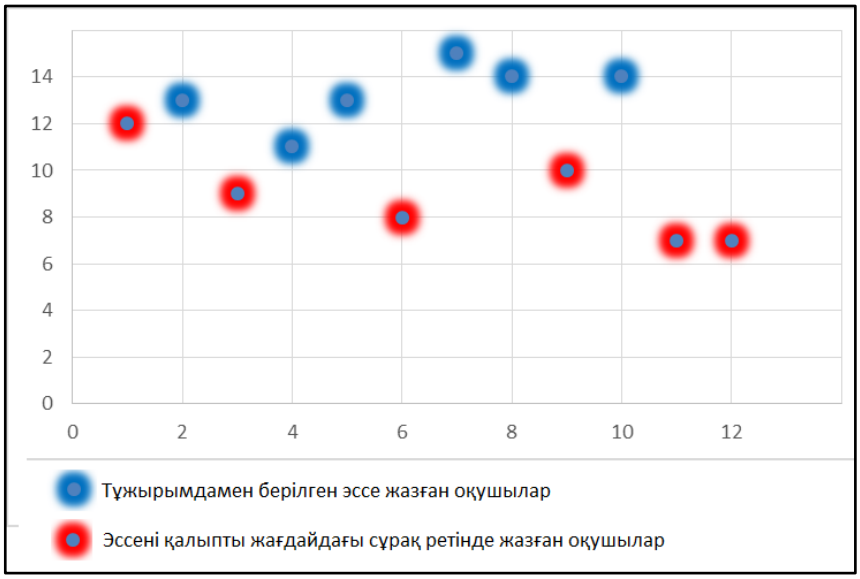
Келесі контентке көңіл бөлейік.

Сурет 2. Bloomberg аналитиктерінің пайымдауынша 1880–2005 жж аралығында ғаламдық жылынуға әсер еткен факторлар жиынтығы

Проблемалық сұрақ төңірегінде сыныпта зерттеу жүргізуде мини–эсселер әдісін пайдалануға болады. Мини эссенің қалыпты эсседен айырмашылығы оның құрылымы эссеге ұқсас болғанымен, мазмұны эсседен айырмашылық жасауы мүмкін. Мини эссе көбіне құрылымдық сұрақ ретінде қарастырылады. Бұл орайда эссе тақырыбы алдын–ала мұғалім әзірлеген тұжырымға қатысты болады. Эссе нақты балдық өлшем бірлігімен өлшенеді. Көбіне 15 балдық жүйе қолданылады. Бұл орайда эсседегі секілді кіріспе бөлім, негізгі бөлім және қорытынды бөлімге белгілі балдық жүйені қолданған дұрыс. Мысалы, 4+6+5.

Сабақта бір топ оқушыларға «ғаламдық жылынуға тек антропогендік факторлар әсер етеді» деген тұжырым беріледі, ал бір топ оқушыларға «ғаламдық жылыну мәселесін себептері мен салдарын талда, шешімдер үсын» деген тапсырмаға негізделген эссе жазу ұсынылады. Бұл орайда оқушылар тұжырымға немесе гипотезаға қатысты өз жауаптарын «келісемін» немесе «келіспеймін» деген жауаптан бастауы арқылы тапсырманы орындауы тиіс. Төменде оқушылардың нәтижесін көруге болады.

Сурет 3. Сыныптағы оқушылардың эссе бойынша нәтижелері.

3 суретте көріп отырғанымыздай, зерттеу проблемасы айқын және белгілі бір тұжырымдамаға сәйкес берілген кезде, оқушылар салсытрмалы түрде жоғары нәтиже көрсетеді. Тұжырымдамамен берілген эссе жазған оқушылар арасында орташа бал 13,33 құрады, ал эсседе тұжырым болмаған жағдайда оқушылар 8,8 орта бал көрсетіп отыр.

Қорытындылай келе проблемалық оқыту технологиясы оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамытуға көмектеседі. Белгілі бір проблема төңірегінде сұрақтарға жауап іздеу үдерісі оқушылардың сұрақ төңірегінде ізденіс жасауына себепші бола алады. PBL технологиясының негізін қалаушы Барроуздың өзі оны келесідей анықтады: «проблемаға бағытталған оқыту – бұл мәселені шешуді түсіну үшін жұмыс істеу үдерісінің нәтижесі. Мәселе – оқу процесінің бірінші элементі». Проблемалық оқыту барысында оқушылар:

- мәселені зерттеп анықтайды;
- мәселе туралы не білетінін анықтайды;
- оны шешу үшін тағы не білу керек екенін, қажетті ақпаратты немесе құралдарды қайдан алуға болатынын анықтайды;
- мәселені шешу жолдарын қарастырады;
- мәселенің шешу жолдарын ұсынады;
- ұсынған шешімдерді бағалайды [5].

Әдебиеттер тізімі:

1. Barrows, H.S.&Tamblyn, R.N. Problem–Based learning: An Approach to Medical Education. – New York: Springer.

2. Barrell J. PBL an Inquiry Approach. Arlington Hts. – USA: SkyLight Training and Publishing. 1998

3. Problem–Based Learning – Education – Maastricht University". URL:www.maastrichtuniversity.nl. Retrieved 2022–04–14.

4. Кузьмина Е.В. Проблемное обучение на уроках математики. Методическое пособие. – Семей, 2012.

5. Problem–Based Learning (PBL). URL: https://educationaltechnology.net/problem–based–learning–pbl/

ӘОЖ372.891

ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫНДА ПРОБЛЕМАЛЫҚ ОҚЫТУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛАЙ ДАМЫТУҒА БОЛАДЫ

Сайпилов Ербулат Сидоллаевич
география пәні мұғалімі
Қостанай қ. «физика–математикалық бағытындағы
Назарбаев Зияткерлік мектебі» филиалы
Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: Saipilov_E@kst.nis.edu.kz

Аңдатпа

Мақалада мұғалім жүргізілген зерттеу жұмысының іс–әрекетіне шолу жасалған. Оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамытудың жолдарын көрсетеді. Проблемалық оқыту технологиясын қолдану бойынша зерттеу жұмысының кезеңдері оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып жүргізілген. Мақалада мұғалім зерттеу жұмысының артықшылықтары мен кемшіліктерін көрсетуге тырысады. Мақалада оқушылардың іс–әрекетінің осы түрін ұйымдастырғаны үшін әріптестерге ұсыныстар берілген.

Түйінді сөздер: *проблемалық оқыту, зерттеушілік дағдылары, сауалнама, технология, шығармашылылық ойлау.*

Аннотация

В статье представлен обзор деятельности исследовательской работы, проводимой учителем. Показывает пути развития исследовательских навыков учащихся. Этапы исследовательской работы по применению технологии проблемного обучения проводились с учетом возрастных особенностей учащихся. В статье учитель пытается показать преимущество и недостатки исследовательской работы. В статье даны рекомендации коллегам по организации данного вида деятельности учащимися.

Ключевые слова: *проблемное обучение, исследовательские навыки, анкетирование, технология, творческое мышление.*

Abstract

The article presents an overview of the activities of the research work carried out by the teacher. Shows the ways of developing students' research skills. The stages of research work on the application of problem–based learning technology were carried out taking into account the age characteristics of students. In the article, the teacher tries to show the advantages and disadvantages of research work. The article gives recommendations to colleagues on the organization of this type of activity by students.

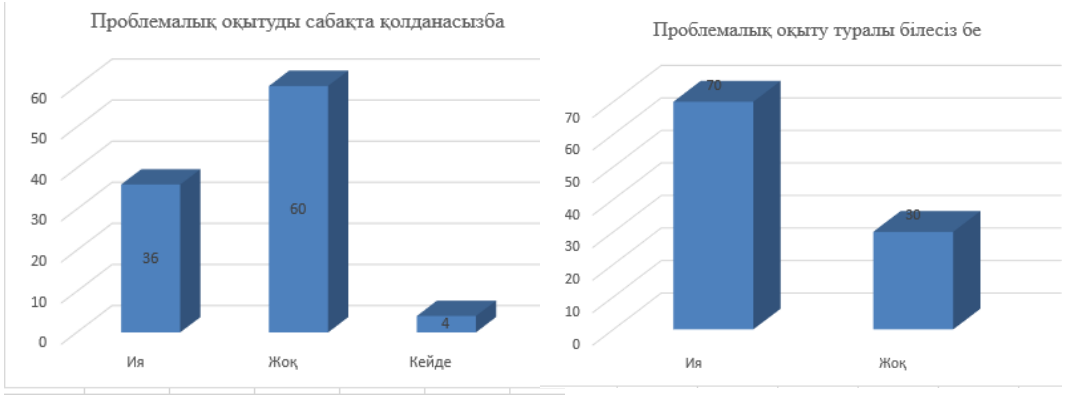
Key words: *problem–based learning, research skills, questionnaires, technology, creative thinking.*

Қазіргі таңда география сабақтарында оқушылардың белсенділігі өте өзекті мәселеге айналды, өйткені оқушылардың білім сапасы төмендей бастады. Соңғы онжылдықтары көрсеткендей мұғалімдердің тәжірибесіндегі оқытудың кейбір әдістері ескірген және олардың нәтижесі қазіргі заманғы, үнемі дамып келе жатқан қоғамның талаптарын қанағаттандыра алмай отыр. Өйткені, бұрында мұғалім өзі сабақты түсіндіріп, оны көбінесе әңгіме ретінде өткізсе, ал оқушылардың өздеріне ойлануға, шешім қабылдауға уақыт қалмайтын. [1]

Географияны оқытудың ерекшелігі–ғылымның әртүрлі салаларына қатысты көптеген факторлардың кешенді түрде өзара әрекеттесуі, бұл материалға ерекше тартымдылық береді, бірақ оқу процесін ұйымдастыруды өте күрделі және алуан түрлі етеді. Осылайша, мұғалімге оқу уақытын тиімді пайдалануды және сабақта жемісті жұмыс істеуді қамтамасыз ететін тәсілді табу қажеттілігі туындайды. Сондықтан мектеп тәжірибесінде проблемалық оқыту әдістері белсенді қолданылып жатыр. Проблемалық тәсілдің мәні мынада: жаңа материалды зерделеу және оны кейіннен бекіту барысында тапсырмалар ұсынылады, олардың орындалуы оқушылардың бұрын алған білімдерін қолдана білуін нығайтуға бағытталған. Олардың алдына белгілі бір мәселе қойылады, олар өз бетінше немесе мұғалімнің көмегімен оны шешудің жолдарын немесе жаңа жағдайларда бұрыннан бар білімді қолдану жолдарын табуды қажет етеді. Бұрыннан бар білім мен жаңа тапсырма арасындағы қайшылықтар шығармашылық сипаттағы тәуелсіз ақыл–оймен және практикалық әрекеттермен шешіледі. [2]

Зерттеу жұмысымды бастамас бұрын мектеп көлемінде әріптестер арасында сауалнама өткіздім. Сауалнамаға 50 мұғалім қатысты. Сауалнама үш сұрақтан тұрды. Нәтижесін диаграмма арқылы көре аласыздар.

Сурет 1–3. Мектептегі сауалнама нәтижелері.

Сауалнама нәтижесі бойынша мұғалімдер проблемалық оқыту не екендігін біледі, бірақ оны сабақ барысында аз қолданады. Сауалнама бойынша осы технология арқылы оқушыларда дамытуға болатын дағдылар туралы ақпарат алынды. Сауалнама өткізілгеннен кейін география пәні мұғалімдерімен кеңесе отырып, проблемалық оқытуды әрі қарай зерттеуді жөн көрдім. Пән мұғалімдері проблемалық оқыту туралы біраз мағлұматтармен бөлісті.

Зерттеу барысында өзім осы проблемалық оқытуды зерттеген және айналысқан ғалымдармен таныстым. Проблемалық оқытуды технологиясы жаңа әдіс емес, ол туралы алғашқы ойларды Я.А. Коменский, Ж.Ж. Руссо, И.Г. Песталоцци, К.Д. Ушинский зерттесе, XX ғасырдың басында американдық Д. Дьюи ықпалында жүргізілді. Д. Дьюи бойынша белгілі бір проблеманы шешу үшін жеке практикалық іс–әрекетті жасау керек. Оның айтуынша ойлау, бұл проблеманы шешу болып табылады. [3] Сонымен қатар КСРО, ТМД көлеміндегі ғалымдар А.М. Матюшкин, М.И. Махмутов, А.В. Брушлинский, Т.В. Кудрявцев, И.Я. Лернер және т.б зерттеген болатын. [4] Назарбаев Зияткерлік мектептердің мұғалімдері проблемалық оқыту туралы да зерттеулер жүргізген, олардан өзіме біршама ақпарат алдым. Мысалы Карибжанова А.К. – Павлодар, Калижанова У.С. – Өскемен және Андакаева А.Н. – Семей НЗМ мұғалімдері «Проблемалық оқыту–қалай, неге, неге» тақырыбында зерттеу жүргізген. [5].

Зерттеу жұмысының мақсаты: 7«А» сыныбында проблемалық оқыту арқылы оқушылардың шығармашылық ойлау қабілеттері мен дағдыларын дамыта отырып, түрлі проблемаларды шеше білетін белсенді тұлғаны қалыптастыру.

Зерттеу мақсаты айқындалып, мынадай міндеттер жүзеге асырылуға қойылды:

- Зерттеушілік дағдыларын қалыптастырудың психологиялық–педагогикалық ерекшеліктерін анықтау;
- Сынып оқушыларының зерттеушілік дағдыларын қалыптасу деңгейінің диагностикасын жүргізу;
- Зерттеушілік дағдыларын дамытуға арналған тапсырмалар әзірлеу;
- Оқушылардың зерттеушілік қызметін ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсыныстар жасау;
- Зерттеу материалдарын қорытындылау.

Зерттеу барысында мынадай әдістер қолданылды: зерттеу жұмысына арналған әдебиеттерге шолу жасау, сабақ барысында оқушыларды бақылау, өткізген оқушылардың практикалық жұмыстары, оқу іс–әрекетіне талдау, зерттеу жұмысындағы статистиканы өңдеу және оған талдау жүргізу.

Зерттеу нысаны ретінде 7«А» сыныбы алынды. Оның себебі 7 сыныптардың оқу жоспарында зерттеуге бағытталған оқу мақсаттары мен тақырыптары бар және оны сабақтарда дамытуға болады. Жалпы 7«А» сыныбында 25 оқушы оқиды. 16 ұл, 9 қыз. Оқушылар I тоқсандағы бөлім бойынша жиынтық бағалауда және тоқсан бойынша

жиынтық бағалау жұмыстарында талдау, бағалау, шешім шығару сұрақтарында жиі қателерді жіберді. Осы қателіктерге байланысты оқушылар балл жоғалтып, тоқсан бойынша бағалары төмен болды. I тоқсандағы оқушылардың білім сапасына қарай отырып, II тоқсанда осы сыныпқа зерттеу жұмысын бастау керектігін түсіндім. Сондай–ақ мектеп психологымен жүздесіп, сыныптағы оқуышылардың ерекшеліктері мен қабілеттерімен танысып шықтым.

Зерттеу бойынша мәліметтер базасын жинау үшін 7«А» сыныбының алдын–ала зерттеушілік дағдылары қандай деңгейде көру үшін, сабақта оларға диагностикалық кіріспе тапсырма жүргіздім. Кіріспе тапсырманы қалыптастырушы бағалау арқылы, «Атмосфера құрамындағы газдар және ауаның құрылысы» тақырыбы бойынша алынды. Оқушылар ауа құрамындағы газдар анықтады, бірақ атмосфера қабаттарындағы газдың құрамын атай алмайды. Неліктен жоғары атмосфера қабаттарына ауа құрамындағы газдар аз кездеседі проблемалық сұраққа оқушылар толықтай жауап бере алмады. Тек сыныптан бір–екі оқушы ғана дұрыс жауапқа жақын келді, осыған орай сыныптың зерттеушілік дағдылары төмен екендігі байқалып отыр. 7 сыныптан бастап оқушыларда география пәні оқытылады, сондықтан да кіші буын сыныптардан бастап зерттеушілік дағдыларын ертерек дамыта беру қажет. Өйткені 12 сыныпта халықаралық МЭСК емтиханын тапсыру кезінде оқушылардан сыни–ойлап, сұрақтарға шығармашылық түрде ойлану, өз бойындағы білімге сүйене отырып, бір проблемалық сұрақ туындаған жағдайда оған жауап беру көзделеді. Оның барлығы география пәні оқушыларында болу қажет.

Зерттеу жұмысының нәтижесіне шолу жасайтын болсақ, зерттеу жұмысы бірнеше сабақтар топтамасынан тұрды. Сабақты зерттеу II тоқсанда «Атмосфера» тарауынан басталды. «Ауа райы және ауа райы элементтері» тақырыбы бойынша сыныпқа алғашқы бақылау жүргіздім. Оқушылар ауа райы деген не, ауа райының элементтеріне не жатады, ауа райы мен климат айырмашылығын түсіндіріп, танысқаннан кейін оларға проблемалық сұрақ қойдым. Алғашқы зерттеулер топқа бөлу арқылы жөн көрдім. Топтарға мынадай проблемалық сұрақ қойылды: 1. Неліктен Қазақстан аумағында желдер жиі соғады. 2. Желдің пайдасы мен зиянына мысал келтір. 3. Желмен қалай күресуге болады? Топтар Қазақстанда желдің соғуын түсіндірсе, оның пайдасы мен зиянын айтуда қателер жіберді, ал желмен қалай күресудің жолын айта алмады. 1 сабақ қорытындысын айтатын болсақ, оқушылар сабақтағы базалық білімді қолдана алмайтыны көрінді, күрделі ойлаудың төмен екендігі байқалады. 1 сабақта бақылаған кемшіліктерді ескере отырып, 2 сабаққа нені жоспарлау керектігін түсіндім. 2 –3 сабақ Гидросфера тарауы, «Дүниежүзілік мұхит суының басты қасиеттері» тақырыбы бойынша өткізілді. Мұхит суының температурасы неліктен әр түрлі болады? проблемалық сұрақ қойылды. Бұл сұраққа жауап беру кезінде оқушылар бұған дейін өткен «Атмосфера» тарауын еске түсіре отырып, онымен байланыстырып жауап беру қажет болды. Оқушылар мұхит суының температурасының әртүрлі болуын күн сәулесінің факторына байланысты барлық топтар толықтай жауап берілмеді, ал оның температурасы экваторлық, тропиктік, қоңыржай және полярлық ендіктер бойынша әртүрлі болатының ешкім айта алмады, бірақ топтар мұхит суының температурасына тереңдік факторы әсері бар екендігін дұрыс жауап бере алды. Екінші сұрақта мұхит суының тұздылығының таралуына әсер етуші фактордың бірі географиялық ендік екендігін айтып түсіндіре білді, топтардың алдыңғы қойылған сұрақпен байланыстырып, білімдерін қолдана білді. Әрине толық 6 фактор айтылмаса да, 3–4 факторға мысал келтіре алды. I жартыжылдықта өткізілген сабақты қорытындылайтын болсақ, оқушылар топпен бірлесе жұмыс жасауы өз көмегін берді, бірақ топтар проблемалық сұрақты толық шеше алмады. Топтар белгілі бір проблеманың себептерін толық айтпады, оның шешу жолдарына нақты мысалдармен келтірмеді. Оқушылар алдыңғы білімді қолданбайтыны, оны тез

ұмытылып қалатыны байқалды. Картадағы білім көзін толық пайдалана білмейтіні көрінеді. I жартыжылдықта өткізілген сабақтарға қарай отырып, II жартыжылдықта проблемалық оқытуға болжау сұрағына қосуды жөн көрдім.

II жартыжылдықтағы сабақ жұптық жұмыс формасы түрінде өтті. 4 сабақ «Табиғи–аумақтық кешендері» тарауының, «Табиғи аумақтық кешендердің қалыптасуы» тақырыбы бойынша жүргізілді. Оқушылар табиғат компоненттерінің, табиғат кешені ұғымымен және табиғи–аумақтық кешендер түрлерімен танысып шықты. Жұптар мынадай проблемалық сұрақтарды қарастырды: 1.Географиялық қабықтың қалыптасу жолына талдау жаса. 2. Болашақта географиялық қабықтың өзгерісін түсіндір. Жұптар географиялық қабықтың қалыптасу жолын мысалдар арқылы түсіндіріп, болашақтағы өзгерісіне болжам жасады, кейбір жұптар ғана болашаққа болжам жасай алмады. Бұл тапсырманың жақсы орындап шығуы, сұрақтың жеңілдігімен байланысты деп ойлаймын. 5 соңғы зерттеу сабағым «Демография» тарауындағы, «Халық тығыздығы» тақырыбы бойынша өткізілді. Оқушылар «Қазақстан халық тығыздығы сирек болуының елге қандай қауіп әкеледі және болашақта халық тығыздығының орналасуына болжам жаса» бойынша проблемалық сұрақ қойылды. Барлық оқушылар бұл сұраққа жауап бере алмады, бірақ халық тығыздығының орналасуына ел ішінде таралуына көп оқушылар болжам жасай білді. Оқушылар болжама жасау сұрақтарын жалпы айтқан жақсы орындап шықты.

Сабақ барысында оқушыларды бақылау және оқушылардың жазбаша тапсырмаларының нәтижесі қорытынды жасауға мүмкіндік берді. II және III тоқсан бойынша жүргізілген зерттеу жұмысының нәтижесін мына кесте арқылы берілген.

Кесте 1 – Сыныптың 1–3 тоқсан бойынша білім нәтижелері.

Тоқсан	БЖБ–ның орташа баллы	ТЖБ–ның орташа баллы	Білім сапасының көрсеткіші
I	7,6	4,0	87,5%
II	11,4	4,6	100%
III	13,5	4,8	100%

7«А» сынып оқушыларына жүргізілген зерттеу жұмысы өз жемісін беріп отыр. Кестеде оқушылардың БЖБ және ТЖБ–ның орташа баллдарының жоғарлауын және тоқсан бойынша білім сапасының өскенін көруге болады. Оқушылардың сабақта орындаған проблемалық оқыту барысында қарастырылған сұрақтар, бөлім және тоқсан бойынша жиынтық бағалау жұмыстарындағы проблемалық сұрақтарға қатысты оның себептерін, салдарын, шешу жолдарын мен болжам жасауда тапсырманы еркін түрде орындап шықты. Оқушылардың зерттеушілік дағдылардың дамып жатқаның осыдан байқауға болады. Алайда мынадай қиыншылық кездесті: оқушылар өтілген материалды ұмытылуына байланысты проблемалық сұраққа толықанды жауап бермеу және оны түсінбей қалауы, белгілі бір мәселе аясында стандартты емес ойлаудың аз болуы. Зерттеу жұмысының нәтижесі бойынша мынадай ұсыныстар айтылады:

- Оқушылар бойында өзіндік ізденіс қабілеттерін дамыту;
- Тақырыпқа байланысты сұрақтың күрделілігіне назар аудару;
- Проблемалық мәселені шешуде топтық жұмыс формасын қолдану;
- Проблемалық мәселені шешу барысында алгоритм ережесіне сүйене отырып жауап беру;
- Оқушыларға өтілген материалды қайталап отыру және шығармашылық түрде жауап беруге үйрету;

- Оқушыларға сұрақты мұқият оқып шығуына назар аудару;
- 7 сыныпта өткізілген проблемалық оқытуды басқа пән мұғалімдермен тәжірибе алмасуға болады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Андреева Е.Ю. Проблемное обучение в географии // География в школе, 1999 ж, № 7.
2. Понурова Г.А., Проблемный подход в обучении географии в средней школе. – М.: Просвещение. 1991 ж.
3. Токтобаева А.Е, Научная статья «Проблемное обучение на уроках географии» // ШҚО, Қатонқарағай ауданы. URL: https://multiurok.ru/files/nauchnaia–stat–ia–probliemnoie–obuchieniie–na–urok.html. 09.11.2016 ж,
4. Технология проблемного обучения, (Д.Дьию, И.Лернер). URL: https://skola55555.ucoz.ru/index/tekhnologija_problemnogo_obuchenija_dzh_djui_i_lerner/0–30.
5. Карибжанова А.К, Калижанова У.С, Андакаева А.Н. Проблемное обучение, Как? Почему? Почему?, Астана, НИШ конференция. 2019/12 ж. URL: https://conf.nis.edu.kz/wpcontent/uploads/2019/12/%D0%9A%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%B1%D0%B6pdf

ӘОЖ 372.882; 82–3

ОҚУШЫЛАРДЫҢ КРЕАТИВТІ ЖАЗУ КАБІЛЕТІН ҚАЛАЙ ДАМЫТУҒА БОЛАДЫ?

Сатылы Айғаным Елубайқызы
педагогика ғылымдарының магистрі, эксперт
НЗМ ДББҰ–ның «Білім беру бағдарламалары орталығы» филиалы, Астана қ., Қазақстан
E–mail: aisatylova@gmail.com

Аңдатпа

Мақалада креативтіліктің білім берудегі рөлі, қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытуда оқушылардың креативті ойлауын, шығармашылық жазылым дағдысын дамытудың маңыздылығы қарастырылады. Оқушылардың креативті ойлауын, шығармашылық жазылым дағдысын дамытудың практикалық жолдары, тәсілдері ұсынылады. Мақалада шығармашылық жазылым түрлері, жанрлары (монолог, әңгіме, хат, т.б.), шығармашылық жазуға үйретудің нақты қадамдары көрсетіледі.

Түйінді сөздер: *әдебиет, креативті жазылым, креативті ойлау.*

Аннотация

В статье рассматривается роль креативности в образовании, значение развития креативного мышления и творческого письма учащихся при обучении казахскому языку и литературе. Предлагаются практические пути и средства развития креативного мышления учащихся, навыков творческого письма. В статье указываются виды, жанры творческого письма (монолог, рассказ, письмо и т.д.), конкретные этапы обучения творческому письму.

Ключевые слова: *литература, креативное письмо, креативное мышление.*

Abstract

The article examines the role of creativity in education, the importance of developing creative thinking and creative writing of students in teaching the Kazakh language and literature. Practical ways and means of developing students' creative thinking and creative writing skills. The article specifies the types and genres of creative writing (monologue, short story, letter, etc.), specific stages of learning creative writing.

Key words: *literature, creative writing, creative thinking.*

Әдебиет – оқушыларды шығармашылыққа баулитын, таным көкжиегін кеңейтетін, шешен сөйлеу мен көркем жазуға үйретететін пән. Әдеби туындылардың бай мазмұнымен сусындаған оқушылардың тілі шұрайлы, ойы озық, сөйлеу мәнері қалыптасқан. Көркем шығармалардағы ғажайып оқиғалар, қызықты сюжеттер оқушылардың қиялын, эмоциялық зиятын шыңдап, эстетикалық талғамын қалыптастырады. Бұның барлығы оқушының шабытын оятып, шығармашылыққа жол ашады. Көптеген мемлекеттерде (АҚШ, Сингапур, Эстония, Финляндия, Австралия) оқушыларды тіл

мен әдебиет пәнінде немесе элективті курстарда креативті жазуға үйретеді. Кейбір мемлекеттерде жеке пән ретінде оқытылса, кейбірінде әдебиет пәнінің мазмұнында, болмаса жоба ретінде оқытылады.

Шығармашылықпен айналысу оқушы бойында бірнеше дағдыны қатар дамытады:

- креативті ойлау;
- мәселелерді шешу және шешім қабылдау;
- метатаным;
- сенімділік;
- әлеуметтік дағдылар мен тұлғаралық қарым–қатынас;
- табандылық;
- коммуникативтік дағдылар;
- сыни ойлау;
- жұмыс өнімділігіне сенімділік. [1]

Оқушыларды шығармашылыққа қалай үйрету керек? Ақ қағаз бен қалам беріп, осы тақырыпқа әңгіме жаз деген тапсырмаларды орындағанды оқушылар қаламайды. Бұндай тапсырмалар олардың пәнге деген қызығушылығын жояды. Ал барынша түрлендіріп, қызықты тапсырмаларды ұсынса, оқушылардың шабытын оятады, ынтасын арттырады. Бұндай тапсырмалар оқушылардың жазба тілін дамытушы, шығармашылық машығының кірпішін қалаушы құрал қызметін атқарады. Көкейдегі ойдың көрікті қалып табуы үшін оқушыларды жазу мәнеріне үйрету қажет. Мұхтар Мағауин «... кезекті жазуға дейінгі, тіпті, одан көп бұрынғы, тұманың бастауындағы бір жағдаяттарды айта кеткен жөн болар. Ол – алғашқы ұшқын – болашақ шығарманың өзегі, ой–толғам, жоба–жоспар жайы. Менің осы уақытқа дейін жазған және жазбаған барлық шығармаларымның әуелгі өскіні – оқиға емес, идея, яғни іс емес, сөз.» дейді. [2] Демек, ең маңыздысы идея тудыру. Оқушыларды шығармашылыққа үйретудің, тақырыпты, идеяны, кейіпкерлер мен сюжетті ойлап табудың бірнеше қадамдары, жолдары бар:

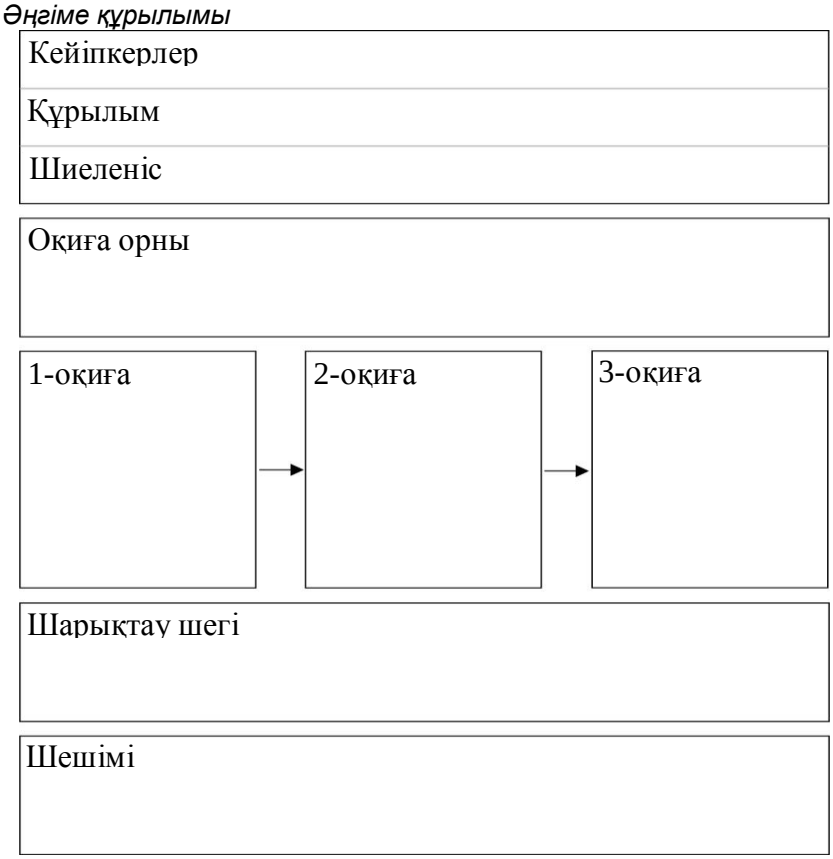
Графикалық органайзерлерді қолдану.

Оқиғалар картасы, кейіпкерлер жүйесі секілді графикалық органайзерлер әңгіме жазуға идея генераторы қызметін атқарады. Оқиға картасын шығарма сюжетін анықтағанда, сонымен қатар жазба жұмысында әңгіменің маңызды элементтерін түсінуге көмектесетін құрал ретінде қолдануға болады. (Кесте 1)

Әңгімені бастамас бұрын, оқиғаның келесі элементтерін оқиға картасына түсіреді:

- кейіпкер;
- сюжет;
- құрылым;
- тақырып;
- мәселе және шешім.

Кесте 1 – Әңгіме құрылымы

Мәтін үлгілерін (әңгіме, өлең, хат) оқып беру.

Мұғалім оқушыға сапалы жазылған үлгі мәтіндерді оқып беру арқылы олардың шығармашылық жазба жұмысының құрылымы туралы түсінігін қалыптастырады. Оқушылар үлгі мәтіннің құрылымына, оқиғаны баяндау, кейіпкерлер мен табиғат көрінісін сипаттау стиліне, автордың сөз қолданысына назар аудару керек. Поэзиялық шығарма болса, мұғалім оқушы назарын ұйқасқа, ырғаққа аудартады. Жазба жұмыстарының құрылымын кестеге, инфографикаға, сызбаға түсіріп, оқушылардың көз алдында тұратындай тақтаға іліп қойған жөн. Атақты жазушылардың, ақындардың шығармаларының құрылымы талданған сызбалар да оқушының шығармашылық қадамдарына түрткі болады, қызығушылығын оятады. Шығармадағы сюжет элементтерін талдай отырып, оқиғаның қалай жазылатынын түсінеді. Автордың оқиғаны баяндау, кейіпкер көзқарасын, мінез–құлқын, іс–әрекетін сипаттау өнерін үйреніп, өз әңгімесінде қолдана алады.

Оқиғаны кейіпкер көзқарасы тұрғысынан баяндау

Шағын әңгімелерді алдын ала оқуға беріп, сабақ кезінде автор көзқарасы тұрғысынан, кейіпкер көзқарасы тұрғысынан баяндату да оқушылардың жазу стилін қалыптастырады.

Жазба жұмысын қадамдарға жіктеу

Оқушыларға шығармашылық жазылымды бірнеше қадамдарға бөліп үйреткен абзал. Сонда оқушы шығармашылық жұмыстың әр бөлігін, құрылымын қалай жазу керектігін жақсы түсінеді.

1. жоспар құру;
2. кейіпкерлерді жан–жақты сипаттау;
3. оқиға орнын жан–жақты сипаттау;
4. бір эпизодты баяндау;
5. басты оқиғаларды жазу;
6. әңгімені толық жазу.

Шеңбер бойымен жазу

Оқушыларды 4–5–тен топтастырып, қарындаш пен қағаз беру қажет. Әр топқа ерекшетақырып пен әңгіменің бастауын бір сөйлеммен ұсынып, жалғастыру тапсырылады. Мысалы, «Мен кеше таудан қайтқанда оғаш бір тіршілік иесін көрдім. Ол ...». Оқушылар топтағы сыныптастарымен ақылдасып, оқиғаны жалғастырады. Мұғалім «Келесі топ» деген белгі бергенге дейін жазады. Шеңбер бойымен жазу мұғалім белгілеген уақыт пен мөлшерге сай орындалады.

Сөздер тізбегін ұсыну

Тақтаға, қабырғаға тақырыпқа қатысты сөздерді «көру», «есту», «дәм», «иіс», «әрекет», «сезім», т.б. топтарға бөліп, тізімін іліп қоюға болады. Оқушылар орынды, нысанды, табиғатты, көріністі, құбылысты сипаттағанда өз сезім мүшелерін қолдана отырып, иіскеу, тыңдау, дәм тату, бақылау секілді іс–әрекеттер мен сезімдердің сипатын жеткізе алуы тиіс.

Қиялға жетелейтін таңғалу, ойлану сұрақтарын қою

Сценарий жазушы Ж. Құсайынов «ал егер ...» сөзі адамның қиялын шыңдап, небір идеяларға түрткі болатынын айтады. [3] Оқушылар шығарманың шешімін өзгертуі мүмкін. Мысалы, Оралхан Бөкейдің «Атау кере» повесінде «ал будан аралар кемпірді шақпағанда...», Таласбек Әсемқұловтың «Бекторының қазынасы» әңгімесінде «ал егер Қайырболды өз жүрегін қайтарып алмағанда», Роза Мұқановаңың «Мәңгілік бала бейне» шығармасында «ал егер Ләйлә қыз құлантаза жазылып кеткенде...» деген сияқты сұрақтар қоюға болады. Бұл оқиғаға басқа қырынан қарауға мүмкіндік беріп, оқушы қиялын шыңдай түседі. Оқушылар арасында бұндай сұрақтар пікірталас та тудырып, сыни ойлауына, таным көкжиегінің артуына ықпал етеді.

Идея тудыратын құралдармен (заттармен) жұмыс

- сюжетті немесе деректі суреттер;
- ерекше заттар;
- музыкалық шығармалар;
- хат, құжат;
- фильмнен үзінді;
- оқиғалар таяқшасы.

Оқиғалар таяқшасын ағылшын тілінде story sticks деп атайды. Оны (Кесте 2) келесі категорияларға бөлуге болады:

Кесте 2 – Оқиғалар таяқшасының мазмұны

уақыт	Орын	кейіпкер	іс–әрекет
өткен жазда бүгін таңертең кешқұрым наурыз мейрамында екі күн бұрын апақ–сапақ мезгілде бейуақ	жапан далада сахарада теңіз түбінде саябақта кітапханада таудың шыңында ғарышта елсіз аралда	танымал тұлға жас бала спорт командасы ақын ғалым саяхатшы тілші суретші	зерттеу жүргізу құпия материалды тауып алу кітап жазу қылмысты ашу саяхат жасау адасу әлемдік рекордты жаңарту

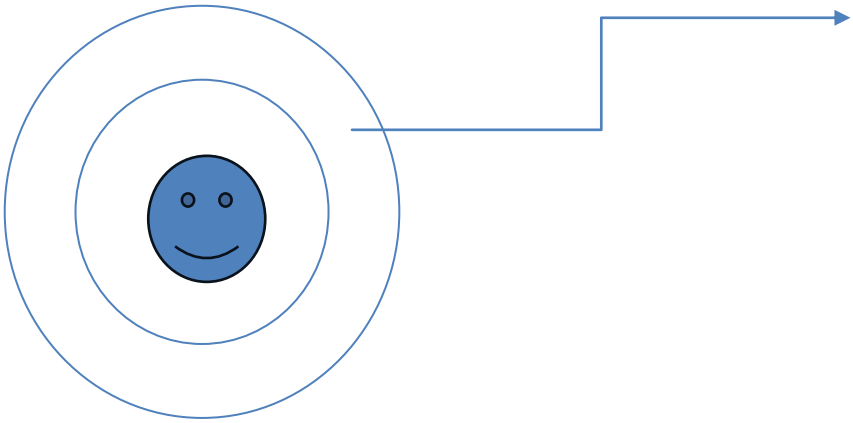
Кейіпкерлерді сипаттау және дамыту

Кейіпкерлер толықтай ойдан құрастырылуы немесе өмірден алынуы мүмкін. Кейде автор өмірде бар адам бейнесін өз қиялымен дамытып, басқа кейіпкер ретінде танытады.

Әр кейіпкердің жеке қасиеттерін ерекшелеу мақсатында сипаттау, баяндау тәсілдері де әртүрлі болады. Жазушы кейіпкердің сыртқы бейнесі мен мінез–құлқын тура сипаттаудан бөлек, диалог пен монолог арқылы да, жанама мінездеу арқылы да басқа қырларын аша алады.

Көркем шығармалардан бір кейіпкерді таңдап, оның қалай сипатталғанын сыныпта талқылау. Мысалы, Бейімбет Майлин «Шұғаның белгісі» шығармасында Шұғаны қалай сипаттаған?

Енді оқушы өз кейіпкерін құрастырады: бірінші шеңберде есімі, жасы, екінші шеңберде тұрақты мекені, үшінші шеңберде кімдермен тұратыны жазылады. (Сурет 1)

Сурет 1. Кейіпкерді сипаттау

Әр шеңберге бағдар сызығын сызып, келесі детальдарға тоқталуға болады:

- өмір сүру салты;
- оның (олардың) талғамы;
- оның (олардың) жақсы қасиеттері;
- оның (олардың) жағымсыз қасиеттері;
- оның (олардың) қалауы.

Оқушылар осы детальдарды ашу үшін жағдаят ойлап табады. Мысалы, кейіпкер қылмысты ашқысы келеді, бірақ айғақтар жеткіліксіз. Оқушыға кейіпкер туралы жеке мәліметтер, оның арман–тілегі, жағдайы, мәселесі мәлім. Шым–шытырық оқиға құрастыруға идея дайын, оқушы осы идеяны жетілдіріп жазады.

Келесі қадам – кейіпкерлерді сөйлету

Кейіпкердің диалогы, монологы, сөзі арқылы оның жағдайы баяндалады. Нені қалайды? Неге қол жеткізе алмай жүр? Кімдермен тілдеседі? Қатығысты, шиеленісті шеше ала ма? Кейіпкер қыры, әдетте, қақтығыс үстінде жақсы ашылады. Кейіпкерлердің сөз қолданысынан оларға тән мінез көрінуі тиіс: бірбеткей, ашушаң, мейірімді, шапшаң, табанды, уайымшыл, өкпешіл, батыл, көңілшек. Дональд Маасс кейіпкерлерге өз пікірін айтуға мүмкіндік беру қажет дейді де, бірнеше идея ұсынады: бір оқиғаға қатысты қарттың пікірі, саяхатшының пікірі, саясаткердің пікірі, мемлекет қайраткерінің пікірі, ұрлықшының пікірі, аспазшының пікірі. Әр пікірдің ерекшелігі, маңызы неде? Осылайша, әңгіме жазушы оқиғаны баяндаушының көзқарасын жеткізе алады. [4]

Күрделі кейіпкерлерді құруды үйрету

Бір адамның бойынша түрлі қасиеттер болуы мүмкін. Қарама–қайшы қасиеттерді бойына жинақтаған адамды да шығарманың басты кейіпкері ретінде алуға болады. Мықты жақтарымен қоса, әлсіз тұстары бар, жағымды қасиеттерімен қатар жағымсыз қасиеттері қатар жүретін кейіпкерлер есте жақты сақталады, әрі бірегей.

Кейіпкерды оқырман әңгіменің басында және соңында қалай таниды? Кейіпкердің мінез–құлқы, іс–әрекеті, көзқарасы өзгерді ме? Өзгерсе, қандай жағдай әсер етті?

Кейіпкердің киімін, затын сипаттау

Кейіпкердің киім кию үлгісі, ұстайтын заттары оның мамандығынан, тұрмысынан, мінезінен, ұстанымынан хабар береді. Қолында үнемі кітап ұстап жүретін адамға қандай мінездеме беруге болады?

Түрлі жағдайға ұшыраған сәттегі кейіпкерлердің күйін сипаттау

- Егер кейіпкер көпшіліктің мақтауына бөленсе ...
- Егер кейіпкер мазаққа ұшыраса ...
- Егер кейіпкер қандай да бір жағдайдың куәгері болса ...
- Егер кейіпкер бөгде (таныс) адамдардың құпия әңгімесін естіп қойса ...
- Егер кейіпкер бөтен елде адасып кетсе ...
- Егер кейіпкер боранда жапан түзде қалса ...

Бұл жағдаяттар кейіпкердің эмоциялық және ментальді күйіне қалай әсер ететінін сипаттау қажет.

Оқушының оқиға ойлап табу, кейіпкерді сипаттау машығы қалыптасқаннан кейін, нақты бір жанрға сай жазуға үйрету процесі басталады. Жанр үшін бірінші орында сюжет маңызды. Кейіпкер, олардың іс–әрекетінің уәжі, оқиға, құрылым – барлығы бір мүддеге қызмет етеді.

Әр жанрға тән ерекшелік сюжеттен байқалады:

Детектив – қылмыс – тергеу – қылмыскерді әшкерелеу;

Ғашықтық хикаясы – басты кейіпкерлердің танысуы – ғашық болуы – махаббат үшін күресі – ғашықтардың қосылуы;

Триллер – жайбарақат күн кешіп жүрген кейіпкер – қауіп төну – бас кейіпкердің қауіптен құтылу – кейіпкердің аман қалуы;

Шым–шытырық оқиға – кейіпкердің мақсат қоюы – көптеген кедергілерді жеңіп, арманына жетуі;

Қиял–ғажайып оқиға – кейіпкердің сапарға (ғарышқа, бөгде елге, аралға) шығуы – құнды затқа ие болуы. Фантаст жазушының мақсаты – оқырманның уайым–қайғы, таңданыс, есеңгіреу, әжуа, мысқыл секілді эмоциясын тудыру.

Фантастикалық туынды кейіпкері басында қарапайым адам болса, қалыптаса келе оның мойнында бүкіл әлемнің тағдыры тұрады.

Қорытындылай келе, әдебиет сабақтарында оқушыларды жазу мәнеріне төселдіру, шығармашылыққа баулу мұғалімнің де шығармашылығын, үлкен еңбекті талап етеді. Тапсырманың қызықты, дұрыс берілуі – мазмұнды, тұщымды шығармашылық жұмыстың кепілі. Шығармашылық жазылым оқушының креативті ойлау дағдысын ғана емес, сыни ойлауын, дүниетанымын да дамытады.Жазу мәнері қалыптасқан оқушы бұл дағдысын болашақта, шынайы өмірде кез келген салада қолдана алады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Centre for Education and Youth. Creative Writing in Schools: Literature Review, 2014. URL:https://cfey.org/wp–content/uploads/2017/07/CWIS–Literature–Review–FINAL.pdf

2. Мағауин М. Мен: Роман–эссе. – Алматы: Сақ, 1998. – 585 б.

3. Құсайынов Ж. Сценарий әліппесі. – Алматы, 2022. – 264 б.

4. Маасс Д. Как написать зажигательный роман: Инсайдерские советы одного из самых успешных литературных агентов в мире. – Москва: КоЛибри, Азбука–аттикус, 2022. – 320.

5. How to create story sticks: A guide to making and using story sticks for creative writing. URL: https://www.scottishbooktrust.com/learning–resources/how–to–make–story–sticks

УДК 373.31

ТЕСТЫ PIRLS ДЛЯ РАЗВИТИЯ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ

Сейтимова Юлия Михайловна
учитель начальных классов
КГУ «Основная средняя школа №15»
г.Кокшетау, Казахстан
E–mail: Seytimova1981@mail.ru

Аннотация

Читательская грамотность – это способность человека понимать и использовать письменные тексты, размышлять о них и заниматься чтением для того чтобы, расширять свои знания. Для успешной подготовки учащихся 4–х классов к международному исследованию PIRLS мною был разработан сборник тестов. Международное мониторинговое исследование читательской грамотности PIRLS позволяет сравнить уровень и качество чтения и понимания текста учащимися начальной школы в различных странах мира, а также выявить различия в системах образования разных стран.

Ключевые слова: *грамотность, понимание, размышление.*

Аңдатпа

Оқу сауаттылығы – адамның жазбаша мәтіндерді түсініп, пайдалана білуі, олар туралы ой елегінен өткізуі, білімін кеңейту мақсатында оқумен айналысуы.Табысты дайындау 4 сынып оқушылары халықаралық зерттеу PIRLS мен әзірленген тест жинағы. Халықаралық мониторингтік зерттеу PIRLS оқу сауаттылығының мүмкіндік береді салыстыру деңгейі мен сапасы, оқу және мәтінді түсіну бастауыш сынып оқушыларының әр түрлі елдерде, сондай–ақ анықтау айырмашылықтар, білім беру жүйелеріндегі түрлі елдер.

Түйінді сөздер: *Сауаттылық, түсіну, рефлексия.*

Abstract

Reading literacy is a person's ability to understand and use written texts, reflect on them, and engage in reading in order to expand their knowledge.To successfully prepare 4th grade students for the international PIRLS study, I have developed a collection of tests. The international monitoring study of reading literacy PIRLS allows us to compare the level and quality of reading and understanding of text by primary school students in different countries of the world, as well as to identify differences in the education systems of different countries.

Key words: *Literacy, understanding, reflection.*

PIRLS – это уникальное исследование направленно на определение того, насколько страна воспитывает в детях элементарные навыки и культуру чтения. В мировом контексте читательская грамотность рассматривается как один из самых важных параметров готовности к жизни в современном обществе.

Уже в начальной школе формируется одно из основных условий успешности детей в обучении–информационная компетентность учащихся, так как качественное образование, полученное в начальной школе, является фундаментом всего последующего обучения. Отсовременного учителя требуется найти и применить формы, методы и приёмы учебной деятельности, максимально способствующие формированию грамотности чтения обучающихся.

Учителю начальной школы важно заложить у младших школьников основы умения работать с текстом –знать источники информации, уметь искать ответ на интересующий вопрос, грамотно оформлять и представлять отобранный материал.

Полученные знания и умения работы с различными источниками информации помогут ребятам научиться грамотно воспринимать информацию, оценивать ее качество, понимать ее скрытый смысл.

Целью исследования PIRLS является сопоставление уровня понимания текста четвероклассниками из различных стран мира, а также выявление различий в

обучении читательской грамотности национальных систем образования.

Согласно международному глоссарию ведущих экспертов данного исследования, «читательская грамотность» – это способность человека к пониманию и логическому осмыслению различных форм письменной речи, необходимых для полноценной самореализации в жизни и достижения собственных целей.

Исследование PIRLS направлено на решение таких задач как:

- разработка объективных измерений и инструментов, отражающих мировые приоритеты в области образования;
- сопоставительная оценка эффективности организации учебно–воспитательного процесса страны;
- выявление контекстных факторов, повлиявших на итоги исследования;
- предоставление участникам исследования не только независимых от страны результатов, но и рекомендации по улучшению образовательной политики.

Объектом исследования являются образовательные достижения выпускников начальной школы, так как именно четвертый год обучения охватывает все знания и навыки обучения. К этому моменту учащиеся должны овладеть чтением так, чтобы в основной школе использовать различные тексты, как по содержанию, так и по формату для успешного продолжения образования.

Исследование проводится один раз в пять лет.

50 стран мира в PIRLS обусловлено тем, что на профессиональном организационном уровне обеспечивается высокое методологическое и техническое сопровождение исследования.

Универсальность и надежность интерпретации значения показателей позволяют осуществлять оперативный сбор и обработку полученных данных.

Качественная представительная выборка участников исследования PIRLS проводится согласно Плану Международного координационного центра.

Школы, отобранные международными экспертами для участия в исследовании, предоставляют Национальному координатору списки четвероклассников, строго соответствующие тем, что содержатся в классных журналах. Из общего количества четвероклассников формируется национальная выборка участников исследования в пределах 4000 школьников [1].

Пример заданий PIRLS

«Снежный барс» (информационный текст)

Животное, которое обитает высоко в горах Центральной Азии, называют еще снежным леопардом или ирбисом. Название ирбис произошло от тюркских охотников, и было позаимствовано русскими купцами еще в 17 веке.

Внешний вид

Снежный барс представляет кошку внушительных размеров, чем–то напоминающая леопарда, но не таких крупных размеров и более приземистая. Существует ряд других признаков, позволяющих отличить барса от леопарда: у ирбиса хвост достигает ¾ длины тела, а шерстяной покров усеян рисунком, в виде розеток и пятен. Взрослые особи снежного барса вырастают в длину до 2–х с половиной метров, вместе с хвостом. Высота хищника в холке достигает 60 сантиметров. Самцы отличаются большим весом, около 55 кг, по сравнению с самками, вес которых составляет не больше 40 килограммов. Голова у этого животного округлая и не большая, с такими же округлыми и короткими ушами. На ушах нет кисточек, как у рысей, а в зимний период, из–за густого меха, ушей практически не видно – [2]

Ноги у снежного барса сравнительно короткие, а лапы широкие и массивные, вооруженные втяжными когтями. Следы, оставленные этим хищником, круглые по форме и без отметин когтей. Хвост выглядит несколько толще, чем он есть на самом деле из–за высокой и густой шерсти. Благодаря длинному хвосту, хищник без проблем удерживает равновесие, передвигаясь в столь сложных условиях гор.

Зимняя шерсть животного отличается сероватым оттенком с дымчатым налетом, что более характерно по отношению к спине и бокам. Иногда присутствует легкая желтизна. Благодаря такой расцветке тела, ирбис легко маскируется среди снега, льдов и скал. С приходом лета у ирбиса цвет меха становится практически белым, поэтому темные пятна становятся более заметными.

Характер поведения и образ жизни

Это животное, которое имеет привязку к территории и предпочитающее вести уединенный образ жизни. Группы зверей можно увидеть только в случае, когда самки занимаются вскармливанием и воспитанием своего потомства. Снежный барс выходит на охоту либо рано утром, либо с наступлением сумерек и редко в дневное время.

Сколько живут ирбисы

Обитая в природных условиях, снежный барс живет в среднем около 13 лет. Если зверя содержать в искусственных условиях, то его продолжительность жизни почти в 2 раза больше. В зоологических парках ирбисы живут около 21 года, хотя известен случай, когда самка снежного барса прожила в неволе 28 лет.

Природные места обитания

Ареал обитания снежного барса распространяется исключительно на горные регионы Центральной и Южной Азии.

Чем питается

За один раз взрослое животное может съесть до 3–х кг мяса. С наступлением лета хищник начинает употреблять различную траву или молодые побеги. Свежая зелень хищнику необходима для улучшения работы пищеварительной системы, к тому же, так хищники пополняют свой организм витаминами и минералами.

Как правило, этот зверь предпочитает охотиться в одиночку, затаившись невдалеке от водопоев и троп. На свою жертву ирбис набрасывается сверху, со скал, или незаметно подползает как можно ближе.

Ближе к осени, а также с наступлением зимы, самка выходит на охоту вместе со своим потомством. Хищник атакует свою потенциальную жертву с расстояния нескольких прыжков.

Размножение и потомство

Самка спаривается не каждый год, а примерно один раз в 2 года. Беременность продолжается от 3–х до 4–х месяцев. Свое логово самка обустраивает в самых труднодоступных местах.

*Важный факт***!** Как правило, самка рожает не больше 3–х котят, хотя имеется информация о том, что в помете может быть до 7 детенышей, хотя бывает это достаточно редко.

Естественные враги

У снежного барса, кроме человека, нет естественных врагов, поскольку этот хищник обитает в местах, недоступных для других хищников.

Популяция и статус вида

Исходя из данных Всемирного фонда дикой природы, в настоящее время на планете Земля обитает от 3–х с половиной до 7–ми с половиной тысяч этих животных. Еще около пары тысяч живут и размножаются в условиях зоопарков – [3].

1. Как называют животного, обитающего высоко в горах?

A) Снежным барсом
B) Снежным леопардом
C) Ирбисом
D) Все ответы верны

2. Опираясь на прочитанный текст о внешних признаках. Заполни таблицу.

Длина хвоста	Длина тела	Высота хищника	Вес самца	Вес самки

3. Опиши внешние признаки барса. Заполни таблицу.

Шерстяной покров	Голова снежного барса	Уши животного	Ноги снежного барса	Лапы животного	Хвост

4. Опиши шерсть животного:
Зимой _____
Летом _____

5.Какой образ жизни предпочитает Снежный барс?
A) Уединенный
B) Семейный
C) Стаями
D) Парами

6. В какое время Снежный барс предпочитает охотиться?
A) С наступлением сумерек
B) Рано утром
C) Реже днем
D) Все ответы верны

7. Опираясь на прочитанный текст, заполни таблицу жизненного пути Снежного барса.

В природных условиях	
Искусственные условия	
Зоологические парки	

8. Где обитает снежный барс?
A) Горные регионы центральной и южной Азии.
B) Песчаные регионы центральной и южной Азии.
D) Лесные регионы центральной и южной Азии.

9. Сколько килограммов может съесть животное за 1 раз?
A) 1 кг
B) 3 кг
C) 5 кг
D) 10 кг

10. Чем животное пополняет свой организм витаминами и минералами?
A) Мясом
B) Водой
C) Свежая зелень
D) Прогулками в горах

11. В какое время самка выходит на охоту со своим потомством?
A) Ближе к осени, с наступлением зимы.
B) Весной
C) Ближе к лету с наступлением весны
D) Летом

12. Как часто приносит детёнышей самка?
A) Каждый год
B) Один раз в два года
C) Один раз в пять лет
D) Два раза в год

13. Сколько детёнышей рождается у Снежного барса?
A) До 3
B) До 5
C) 1
D) 10

14. Кто главный враг снежного барса?
A) Самцы
B) Тигры, львы
C) Человек
D) Снега, вьюги

15. Сколько в мире обитает видов снежного барса?
A) До 10–ти с половиной тысяч
B) От 3–х с половиной до 7–ми с половиной тысяч
C) До миллиона
D) До тысячи

Список литературы:

1. Методические пособия PIRLS. Астана, 2003. – 176 с.
2. Шейх–Миллер Д. Детская энциклопедия «Большие кошки» М.: Изд. «Росмэн», 2012. – 48 с.
3. Почему льва считают царем зверей. URL: https://podarilove.ru/pochemu–lva–schitayut–carem–zverei–pochemu–lev–car–zverei/»

УДК 371.21

3D МОДЕЛИРОВАНИЕ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ КАК СПОСОБ РАСКРЫТИЯ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА ОБУЧАЮЩИХСЯ

Серикбаева Зарина Кайбаровна
учитель биологии
КГУ «Озерная основная средняя школа»
г.Костанай, Казахстан
E–mail: tumanova.zarina@inbox.ru

Аннотация

В данной работе представлено описание педагогического опыта. Представленный опыт – это попытка демонстрации алгоритма внедрения системы обмена опытом с использованием 3D моделирования для эффективного сопровождения учебного процесса и его успешной профессиональной самореализации на уроках биологии.

Ключевые слова: *3d моделирование, программы, мотивация, использование приемов и методов.*

Аңдатпа

Бұл жұмыста педагогикалық тәжірибенің сипаттамасы берілген. Ұсынылған тәжірибе – бұл биология сабақтарында оқу үдерісін тиімді сүйемелдеу және оның сәтті кәсіби өзін–өзі жүзеге асыруы үшін 3D модельдеуді қолдана отырып, тәжірибе алмасу жүйесін енгізу алгоритмін көрсету әрекеті.

Түйінді сөздер: *3D модельдеу, бағдарламалар, мотивация, әдістер мен әдістерді қолдану*

Abstract

This paper presents a description of the teaching experience. The presented experience is an attempt to demonstrate an algorithm for implementing an experience exchange system using 3D modeling to effectively support the educational process and its successful professional self–realization in biology lessons.

Key words: *3d modeling, programs, motivation, use of techniques and methods.*

Информационные коммуникационные технологии в 21 веке захватили все сферы, в частности образовательный процесс. Немаловажной и неотъемлемой частью современного урока занимает использование различных методов и приемов для активации интереса и мотивации учащихся [1]. На современном этапе развития урока заинтересовать ученика и подобрать к каждому индивидуальный подход является акцентом каждого преподавателя [2].

В настоящее время развитие ИКТ технологий стало немаловажным фактором для применения новшеств на уроках [3]. Для концентрации внимания и активности учащихся было проведено исследование с применением программ 3D моделирования на уроках биологии. Были выбраны три программы: Наш Сад Рубин 9.0 и Blender, а также игра СИМС 4, для создания 3D моделей. Эти программы бесплатные, для их использования их нужно скачать и установить на компьютер. Программы легки в использовании, новички без проблем смогут разобраться в данных программах [4].

Наш Сад Рубин 9.0 – программа для ландшафтного дизайна. В программе можно создать дом своей мечты. Спроектировать участок. Программа состоит из блоков. В прогрмме можно выбрать зеленые насаждения ознакомиться с описанием и латинмким названием, а также с уходом и многим другим[5].

Рисунок 1. Общий план

Рисунок 2. 3Д план школьного участка

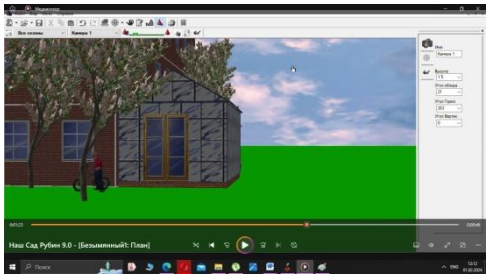

Рисунок 3. Теплица

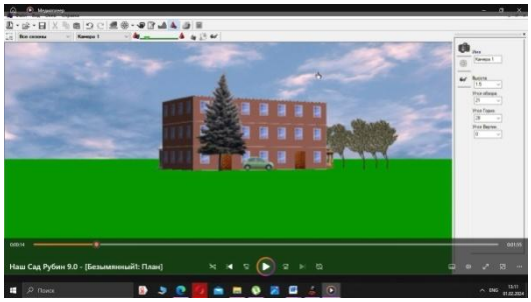

Рисунок 4. Готовая 3D модель школьного участка

Tinkercad– программа 3D моделирования.

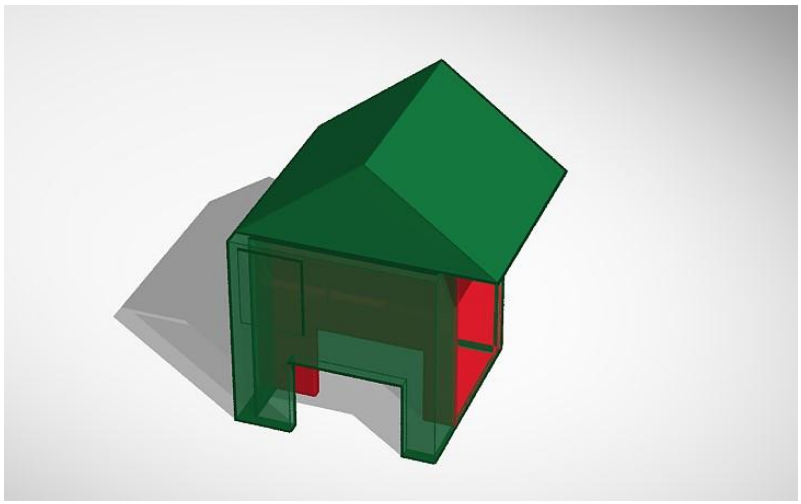

Рисунок 5. 3D модель дома

Рисунок 6. Диаграмма вовлеченности

Из данных диаграммы мы видим, что результаты показывают положительную динамику работы на уроке.

В заключении хочется отметить, что проведение уроков с использованием 3D программспособствовало развитию профессиональных навыков, обмену опытом. В классесложились доверительные отношения, детям понравилась работать в группе, гдекаждый несет ответственность за результат.

После каждого проведённого урока, учащиеся совместно обсуждали программы, которые использовали в ходе уроков, а также выявлялиуспешные моменты урока и сделали следующие выводы :

1. С применением 3D программ на уроках биологии, повысилась мотивация и вовлеченность учеников на уроке;

2. По результатам использования 3D программ на уроках наблюдается повышение качества знаний.

3. Наиболее эффективными методами обучения на уроках стали: групповая и самостоятельная работа с 3D программами;

4. В дальнейшем планируется продолжить использование различных приемов и методов на уроке, уделить большое внимания на учеников с ООП.

5. Продолжить внедрять различные 3D программы на уроках биологии.

Список литературы:

1. Белова И.М. Компьютерное моделирование / И.М.Белова. – М.: МГИУ, 2010. – 167 с.

2. Богданова М.В. Особенности преподавания компьютерного моделирования в средней школе // Молодой ученый. / М.В. Богданова, Е.В. Рощупкина. – 2017. – №44. – 152–155 с. – Режим доступа: https://moluch.ru/archive/178/46259/ – (Дата обращения: 13.12.2019).

3. Босова Л.Л. Информатика. 7–9 классы: методическое пособие / Л.Л.Босова, А.Ю.Босова. – М.: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2016. – 464 с.

4. Гейн А.Г. Информатика и ИКТ: учеб.для 10 кл.: базовый и профильный уровни / А.Г.Гейн, А.Б. Ливчак. – М.: Просвещение, 2012. – 272 с.

5. Гусева Е.Н. Информатика: учеб. пособие / Е.Н.Гусева, И.Ю.Ефимова и др. – Магнитогорск: МаГУ, 2008. – 216 с.

ӘОЖ 371.3:811.111

ЖОҒАРЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕ КОММУНИКАТИВТІК ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА СЮЖЕТТІК–РӨЛДІК ОЙЫНДАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Серікова Гүлназ Серікқызы
«Шет тілі: екі шет тілі» мамандығының магистранты
Астана халықаралық университеті, Астана қ., Қазақстан
E–mail: serikova.gulnzzz@gmail.com

Аңдатпа

Мақалада сюжеттік–рөлді койындар және оларды шет тілі сабақтарында қолдану жолдары қарастырылған. Ойын элементтерін қолданудың талаптары мен шарттары, тиімділігі атап көрсетілген. Ойын түрлері мен ағылшын тілі сабақтарында рөлдік ойындарды өткізуге байланысты ұсыныстар берілген.

Түйінді сөздер: *Коммуникативтік құзыреттілік, сюжеттік–рөлді койындар, сөйлеу қызметінің түрлері*

Аннотация

В статье рассмотрены сюжетно–ролевые игры и способы их использования на уроках иностранного языка. Показаны требования и условия, эффективность использования игровых элементов. Даны рекомендации по видам игр и проведению ролевых игр на уроках английского языка.

Ключевые слова: *коммуникативная компетентность, сюжетно–ролевые игры, виды речевой деятельности*

Abstract

The article discusses plot–role–playing games and ways to use them in foreign language lessons.The requirements and conditions, the effectiveness of the use of game elements are emphasized. Recommendations are given on the types of games and role–playing games in English lessons.

Key words: *communicative competence, plot–role–playing games, types of speech activity*

Шет тілін оқытуда сюжеттік–рөлдік ойындарды қолданудың маңызы ерекше. Өйткені ойын танымдық материалды ұйымдастырудың тәсілі ғана емес, сонымен бірге баланың ағылшын тілінде коммуникативтік дағдыларын қалыптастырудың тәсілі. Сюжеттік–рөлдік ойын – баланың интеллектуалды дамуының құралы. Рөлдік ойын – бұл оқушы белгілі бір жағдайлар аясында еркін сөйлей білетін, шет тіліндегі қарым–қатынасқа қатысушылардың бірі ретінде әрекет ететін оқу әдісі. Проблемалық жағдаятты шешу ойындардың міндетті элементі болып табылады. Белгілі бір мәселені шешуге негізделген рөлдік ойын оқушылардың коммуникативті белсенділігін арттырады, жағдайды мұқият ойластыру, дұрыс шешімін табу логикалық ойлауды, дәлелдеу, сұхбаттасушыны сендіру қабілетін дамытады. Сондықтан нақты қарым–қатынас жағдайын модельдеу үшін рөлдік ойынды пайдалану қажет. Рөлдік ойын жаңа материалды игеру, бекіту, шығармашылық қабілеттерін дамыту, тілдік дағдыларын қалыптастыру үшін қолданылады. Бұл білім алушыларға оқу материалын жан–жақты түсінуге және зерттеуге мүмкіндік береді [1]. Рөлдік ойындардың әлеуметтік маңыздылығына келсек, белгілі бір мәселелерді шешу барысында білімі ғана емес, сонымен бірге ұжымда қарым–қатынас жасаудағылары да шыңдалады. Рөлдік ойын барысында білім алушы өзін еркін сезінеді. Сондықтан рөлдік ойындар қарым–қатынас принципіне негізделген топтық қарым–қатынастың оқу моделі бола отырып, барлық оқушыларды сөйлеу әрекетіне тартады. Осылайша, рөлдік ойын шет тілін оқытуда коммуникативті принципті жүзеге асырудың ең тиімді әдістерінің бірі болып

табылады. Рөлдік ойын – бұл іс–әрекеттегі оқыту. Рөлдік ойын кезінде оқушыда жағымды эмоциялардың пайда болуы оқу сапасына да өз әсерінт игізеді [2].

Мектепте шет тілін оқыту:

– балалардың коммуникативті–психологиялық бейімделуіне жағдай жасау және олардың шет тілінқ арым–қатынас құралы ретінде пайдаланудағы психологиялық кедергісінең серуге;

– оқушылардың жеке және жас ерекшеліктерін ескере отырып, сөйлеу, оқу, тыңдау және жазуда коммуникативтік дағдыларын қалыптастыруға;

– анна тілі және шет тілдеріндегі қарым–қатынастың жалпы ерекшеліктері туралы түсініктерін қалыптастыруға;

– анна тілі және шет тілдеріндегі лингвистикалық ұғымдарды қалыптастыруға бағытталған. Мектепте шет тілін оқытуда оқушылардың тілдік материалды білуімен меңгеруін ғанае мес, сонымен қатар оқушылардың қарым–қатынасқа түсе білуі де маңызды саналады. Оқу процесін белсендіру де рөлдік ойындарды пайдалану тиімді саналады. Рөлдік ойын оқушылардың сөйлеу дағдыларын жетілдіріп, сөйлеу қабілетін дамытады [3].

Рөлдік ойын құрылымына:

– орындалатын рөлдер;

– рөлдерді орындаудағы ойын әрекеттері;

– ойын арқылы заттард ыпайдалану, яғни нақты заттарды ойын, шартты заттармен алмастыру;

– ойыншылар арасындағы нақты қатынастар;

– сюжет;

– мазмұны кіреді.

Яғни рөлдік ойын қоғамдағы оқушылардың өмір сүру жағдайынан туындайды.

М. Ф. Строниннің «Ағылшын тілі сабақтарындағы оқыту ойындары» еңбегінде ұсынған классификациясын негізге ала отырып, рөлдік ойындардың келесі түрлерін ажыратуға болады:

– алфавитпен жұмыс істеуге арналған ойындар;

– фонетикалық ойындар;

– лексикалық ойындар;

– емле ойындары;

– грамматикалық ойындар;

– тыңдау ойындары;

– жалпы тілдік ойындар.

Сабақтағы ойындардың орнымен ойынға бөлінген уақыт оқушыларды даярлау, зерттелетін материал, сабақтың мақсаттарымен шарттарын абайланысты. Мысалы, егер ойын сабақтың бастапқы бекіту кезінде жаттығу ретінде пайдаланылса, онда оған 20–25 минуту ақыт бөлуге болады. Болашақта сол ойын өткен материалды қайталау мақсатында өткізілуі мүмкін, яғни сол ойынды сабақтың әртүрлі кезеңдерінде қолдануға болады [4].

Ойынды оқушыларды сергіту үшін сабақтың ортасында немесе соңында қолданған жақсы. Ойынды пайдалану оқушыларда жағымды эмоциялар туғызатындай, пайдалы болатындай, сонымен қатар балалардың шет тілін үйренуге деген қызығушылығы немесе мотивациясы төмендей бастаған жағдайда тиімді ынталандыру ретінде қолданған маңызды [5]. Оқушылардың тілдік дағдыларын дамытатын бірнеше ойын түрлеріне тоқталмақшымын.

Тыңдау ойындары.

Мақсаты:

– оқушыларға тыңдалған сөздің мағынасын түсінуге үйрету;

– оқушыларды басты нәрсені бөлуге үйрету;

– оқушылардың есту қабілетін дамыту.

Тыңдауға үйретуде топтық ойындарды қолданған нәтижелі, топ мүшелері мәтінді тыңдағаннан кейін мәтін мазмұны бойынша қарсыластарына сұрақтар қояды. Қойылған сұрақтарға нақты жауап берген топ жеңеді.

Мәтінді тыңдағаннан кейін (бірнеше кейіпкерлер болғаны жақсы) мәтін мазмұны бойынша қойылым көрсеткен ойындар ерекше қызығушылық тудырады. Бұл ойындарда балалар тыңдау қабілеттерін ғана емес, сонымен қатар шебер ойнау мүмкіндіктерін де көрсетеді [6].

ЖАНУАРЛАР ТУРАЛЫ ЖҰМБАҚТАР.

Мұғалім оқушыларға жұмбақтар оқиды, оқушылар оларды болжауы керек. Мысалы:

1. It is a domestic animal. It likes fish. (a cat)
2. It is a wild animal. It likes bananas. (a monkey)
3. It is very big and grey. (an elephant)
4. This animal likes grass. It is a domestic animal. It gives us milk. (a cow)

Әрбірдұрысжауапүшінтоп 1 ұпайалады.

Лексикалық ойындар:

Мақсаты:

– оқушыларды нақты жағдайларда лексиканы қолдануға үйрету;

– оқушылардың ойлау белсенділігін арттыру;

– оқушылардың сөйлеу дағдыларын дамыту.

ДҮКЕНДЕ

Дүкен сөресінде сатылуға болатын әртүрлі киімдер немесе тағамдар бар. Оқушылар дүкенге кіріп, қажет нәрсені сатып алады.

P1: Good morning!
P2: Good morning!
P1: Have you a red blouse?
P2: Yes, I have. Here it is.
P1: Thank you very much.
P2: Not at all.
P1: Ha ve you a warm scarf?
P2: Sorry, but I haven`t.
P1: Goodbye.
P2: Good bye.

Фонетикалық ойындар

Мақсаты:

– оқушыларды ағылшынды быстарын айтуға жаттықтыру;

– сөзді немесе мәтінді айту дағдысын қалыптастыру.

КІМ ДҰРЫС ОҚИДЫ?

Тақтаға шағын өлең немесе өлең үзіндісі жазылады (санамақ, жаңылтпаш). Мұғалім сөздермен сөйлемдерді оқып, мағынасын түсіндіреді, жеке дыбыстарды айтудағы қиындықтарға назар аударады. Мәтінді оқушылар бірнеше реет оқиды. Осыдан кейін жаттауға екі–үш минут беріледі. Тақтадағы мәтін жабылады және оқушылар оны жатқа оқуы тиіс. Әр топтан екі–үш оқушы іріктеледі. Қатесіз оқыса, ұпайлар беріледі; оқуда жіберген әр қате үшін бір ұпай алынады. Көп ұпай жинаған топ жеңеді.

Орфографиялық ойындар

Мақсаты:

– сөздегі әріптерді сәйкестендіру дағдыларын қалыптастыру;

– сөздегі әріптің орнын білу дағдыларын меңгеру;

– оқылған лексикалық материалдың емлесін игеруін тексеру.

АДАСҚАН ӘРІПТЕР. Мұғалім сөзді қағазға бас әріптермен жазады және оны көрсетпестен қияды. Содан кейін жеке әріптерді көрсетіп, үстел үстіне қояды. «Бұл сөздің не екенін кім тез біледі?» – деп сұрайды.Сөзді бірінші болып дұрыс жазған адам жеңеді. Жеңімпаз өз сөзін ойлап тауып, мұғалімге хабарлайды немесе өзі жазады және қиып, барлығына шашыраңқы әріптерді көрсетеді. Сылайша ойын қайталанады.

КЕЗЕКШІ ӘРІП. Оқушыларға карточкалар таратылады және мүмкіндігінше көп сөз жазу тапсырылады. Мысалы, мұғалім: «Бүгін бізде кезекші «О» дыбысы мен әрпі ол сөздің басында. «О» дыбысы сөздің басында тұрған сөздерді кім көбірек жазады?»–деп сұрақ қояды.

СУРЕТ. Ойынның әр қатысушысы заттар, жануарлар және т.б. бейнеленген суреттен алады. Топ мүшелері екі бөлікке бөлінген тақтаға шығып, суретте көрсетілген заттарға сәйкес келетін сөздерді жазады. Оқушы сөзді жазғаннан кейін оны оқып, суретін көрсетуі керек. Барлық сөздерді тез және қатесіз жазған топ жеңеді.

КІМ КӨП ЖАЗАДЫ? Екі топ құрылады. Әр топ тақтаға тақырыптар бойынша мүмкіндігінше көп сөздерді жазуы керек: А) спорттық ойындардың атаулары; б) жануарлар; в) түстер және т. б.

Грамматикалық ойындар

Мақсаты:

– оқушыларға белгілі бір грамматикалық қиындықтарды еңсеретін сөйлеу үлгілерін қолдануға үйрету;

– осы сөйлеу үлгісін қолдану үшін мүмкіндік жасау.

СУРЕТ ОЙЫНЫ. Present Continuous бағдарламасында оқушылардың құрылымдарды жақсы меңгеруі үшін кескіндеме ойынын пайдалануға болады. Оқушыларға суретте бейнеленген осы немесе басқа кейіпкердің әлі көрмеген не істейтінін болжауға шақырылады. Балаларсұрақтарқояды, мысалы:

P1: Is the girl sitting at the table? T: No, she is not.

P2: Is the girl standi. Суретте көрсетілген әрекетті болжаған оқушы жеңеді. Ол жеңімпаз болады және басқа суретті алады.

What do you like to do? Ойын сөйлеу тілін дамытуға бағытталған. Оқушылардың бірі оның не істегенді ұнататынын жасырады, ал басқалары оған сұрақтар қояды: Do you like to swim? Do you like to play football? Ойын шешімін тапқанға дейін жалғасады. Шешімінтапқаноқушыжүргізушіболады.

Have you ...? Ойын білім алушыларды to have етістігімен ортақ сұрақтарды қолдануға үйретеді. Мұғалімнің үстеліне ойыншықтар қойылады. Оқушыларға оларды қарап, есте сақтау ұсынылады (алдымен оқушылар мен барлық атауларды ағылшын тілінде қайталау ғаболады). Содан кейін оқушылар теріс бұрылады, ал жүргізуші үстелден ойыншық алып, оны артына жасырады. Қалған ойыншықтар жабылады. Оқушылар жүргізушіге сұрақтар қояды: –Сізге мысық керек пе? Have you a dog? сонымен, білім алушылардың кез–келгені жасырын ойыншықты тапқанға дейін жалғасады. Жеңіске жеткен оқушы жүргізушінің орнынаалады.

Жалпы тілдік ойындар

Мақсаты:

– айтылым, лексикалық және грамматикалық дағдыларды қалыптастыру;

– шет тілін меңгерудің дайындық, коммуникацияға дейінгі кезеңінде тілдік құбылыстарды қолдануға үйрету.

СӨЗДІ АУДАРЫҢЫЗ. Ойынның әр қатысушысына аудару үшін ағылшын сөзі беріледі. Жауап бірден болуы керек.

МАҚАЛДЫ АЯҚТА. Жүргізуші мақалдың басын оқиды, топ тароны аяқтауы керек. Дұрыс жауап берген жағдайда топ ұпай алады.

A FRIEND IN NEED.....IS A FRIEND INDEED.

Алфавитпен жұмыс істеуге арналған ойындар

Мақсаты:

– әліпбиді игеруін бақылау;

– дыбыстық әріптік сәйкестіктерді саралау дағдысын қалыптастыру.

Taking steps. Оқушылар сынып бөлмесінің бір жағында тұрады. Мұғалім тақтада жазылған сөздерді көрсетеді, оқушылар кезек–кезек сөздерді әріппен атайды. Егер оқушы сөзді дұрыс жазса, олалға қадам жасайды. Сыныптың қарама–қарсы қабырғасына бірінші болып жеткен оқушы жеңімпаз болып саналады.

Word–building. Мұғалім тақтаға ұзақ сөз жазады. Оқушылар (белгілі бір уақыт аралығында) осы сөздің әріптерінен сөздер жасауы керек. Сөздердің ең көп санын жасаған оқушы жеңеді. Мысалы, personal сөзінен оқушылар son, are, so, rose сөздерін құрастыра алады [7].

Қарастырылған ойындардың негізгі міндеті–оқушылардың оқу–танымдық іс–әрекетін басқару және олардың лексикалық дағдыларын қалыптастыру, сондай–ақ нақты тілдік бірліктерді қолдану ережелерін меңгеру мақсатында оқу сабақтарында қарқынды өзіндік жұмысты ұйымдастыру.

Ойынның көмегімен лексикалық және грамматикалық материалдар жеңіл меңгертіледі, тыңдау, ауызша сөйлеу дағдылары дамиды. Рөлдік ойындар шет тілін оқыту үрдісін қызықты әрі танымдық етуге көмектеседі. Топта ынтымақтастық ахуалын туғызып, балаларға ұялшақтықты, сенімсіздікті жеңуге, тілдік кедергіні, шаршауды жоюға мүмкіндік береді [8].

Осылайша, балалардың психологиясын және олардың өзін–өзі дамытатын сюжеттік–рөлдік ойындар ағылшын тілін оқытудың белсенді және нәтижелі әдістерінің бірі болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ариян М.А. Ситуативная роль как фактор повышения эффективности обучения устной речи на иностранном языке в средней школе/ М.А. Ариян. – М.: Авторед. Кон. Дис., 2001 – 203 с.

2. Гашкова В.П. Ролевые игры и задания на уроках английского языка // Иностранные языки в школе. – 2003. – №5.

3. Дианова Е.М., Костина Л.Т. Ролевая игра в обучении иностранному языку (Обзор зарубежной методической литературы) // Иностранные языки в школе. – 2005. – №3.

4. Калимулина О.В. Ролевые игры в обучении диалогической речи // Иностранные языки в школе. – 2003. – №3.

5. Комаров А.С. Игры и пьесы в обучении английскому языку/ А.С.Комаров. – Ростов/Д.: Феникс, 2009. – 224 с.

6. Конышева А.В. Игровой метод в обучении иностранному языку/ А.В.Конышева. – Спб.: КАРО, Минск: Четыре четверти, 2008. – 180 с.

7. Логинова Л.И. Как помочь ребенку заговорить по–английски. Книга для учителей/ Л.И.Логинова. – М.: Владос, 2004. – 208 с.

8. Мильруд М.П. Методика преподавания английского языка/ М.П.Мильруд. – М.: Дрофа, 2007. – 256 с.

УДК 372.851

КВЕСТЫ И ВЕБ–КВЕСТЫ КАК ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ МОТИВАЦИИ СТУДЕНТОВ ПРИ ОБУЧЕНИИ МАТЕМАТИКИ (НА МАТЕРИАЛАХ ОБОБЩЕНИЯ ОПЫТА)

Синько Олеся Викторовна
преподаватель математики
КГКП «Костанайский строительный колледж»
г.Костанай, Казахстан
E–mail: inkolesja@mail.ru

Аннотация

Статья написана на материалах обобщения опыта педагога. Данная технология прошла апробацию на занятиях математики и при проведении внеклассных мероприятий. Использование квест технологии демонстрирует положительную динамику успеваемости и достижений студентов по предмету, повышение мотивации, развитие исследовательской компетентности, ИКТ–навыков, функциональной грамотности, критического и креативного мышления обучающихся. Представленный опыт может быть полезен преподавателям других дисциплин.

Ключевые слова: *квест, веб–квест, навыки XXI века, образовательные технологии, повышение мотивации.*

Аңдатпа

Мақала мұғалімнің тәжірибесін жалпылау материалдарында жазылған. Бұл технология математика сабақтарында және сыныптан тыс іс–шараларды өткізу кезінде сынақтан өтті. Квест технологиясын қолдану студенттердің пән бойынша үлгерімі мен жетістіктерінің оң динамикасын, мотивацияны арттыруды, зерттеу құзыреттілігін, АКТ дағдыларын, функционалдық сауаттылығын, білім алушылардың сыни және креативті ойлауын дамытуды көрсетеді. Ұсынылған тәжірибе басқа пәндердің оқытушыларына пайдалы болуы мүмкін.

Түйінді сөздер: *квест, веб–квест, XXI ғасырдағы дағдылар, білім беру технологиялары, мотивацияны арттыру.*

Abstract

The article is based on the materials of generalization of the teacher's experience. This technology has been tested in math classes and during extracurricular activities. The use of quest technology demonstrates the positive dynamics of students' academic performance and achievements in the subject, increased motivation, development of research competence, ICT skills, functional literacy, critical and creative thinking of students. The presented experience may be useful for teachers of other disciplines.

Key words: *quest, web quest, skills of the XXI century, educational technologies, increased motivation.*

Основной запрос к специалистам различных профессий в ближайшем будущем – это запрос на самостоятельность и креативность, способность действовать эффективно, находить креативные решения в различных сферах жизни без принуждения и контроля.

Современный мир наполнен цифрами, количественными выражениями, объемной и постоянно меняющейся информацией, современными и высокотехнологичными производствами. Перед педагогами, в том числе математиками, возникает необходимость развивать у обучающихся навыки XXI века: любознательность, критическое мышление, умение решать проблемы, коммуникативные навыки, работа в команде, гибкость, готовность к риску и многое другое [1]. Для этого педагог должен организовать систему математического образования обучающихся оптимизирующую развитие функциональной математической грамотности; развивать практические математические и общеобразовательные способности, необходимые для успешной социализации в современном обществе, учитывать различные возможности и потребности обучающихся. Для выполнения данных функций современный учитель

должен быть знаком с отечественным и зарубежным педагогическим опытом, владеть инновационными технологиями [2].

Математика является одним из фундаментальных и важных предметов для студентов любых специальностей. Задача преподавателя математики научить обучающихся быть математически грамотными. Для этого они должны уметь, использовать свои знания по математике, уметь распознать математическую природу ситуации или проблемы, которые встречаются в реальном мире, а затем применять эти знания в повседневной или профессиональной деятельности. Эта задача не из простых, требует трансформации реальной ситуации к четко определенной математической задаче, что, в свою очередь, требует математических умозаключений и рассуждений. После успешного преобразования полученная математическая задача должна быть решена с использованием математических понятий, алгоритмов и процедур, изучаемых на уроке математики.

Роль и задача учителя – создавать такие условия и задания, когда студент будет сам добывать нужную информацию, анализировать ее, понимать, достоверна она или нет, применять на практике и в процессе показывать педагогу определенные навыки.

Нужны технологии, которые позволят готовить людей, способных в условиях глобальной конкуренции проектировать новые виды деятельности, создавать успешные бизнесы, решать актуальные задачи сегодняшнего дня и возможные проблемы будущего. Среди современных технологий, обладающих подобным потенциалом, можно выделить квесты.

Эта технология позволяет создать в учебном процессе благоприятную среду для отработки практических умений, необходимых студентам для грамотной работы с различного рода информацией, а также активизировать теоретические знания и практический опыт обучаемых, их способность высказывать свои мысли, идеи, предложения, умение выслушать альтернативную точку зрения, и аргументировано высказать свою.

Квест и веб–квест опирается на такой подход к обучению, в процессе которого происходит конструирование нового. Согласно данному подходу, преподаватель становится консультантом, организатором и координатором проблемно–ориентированной, исследовательской, учебно–познавательной деятельности обучающихся. Преподавателем создаются условия для самостоятельной умственной и творческой деятельности обучающихся и поддерживается их инициатива. В свою очередь, студенты становятся равноправными участниками процесса обучения, разделяя с преподавателем ответственность за процесс и результаты обучения.

Существуют различные способы создания квестов. К примеру, я использую технологическую карту, предложенную российскими педагогами Е.А. Игумновой и И.В. Радецкой.

Технологическая карта представляет собой описание процесса в виде пошаговой, поэтапной последовательности действий (часто в графической форме) с указанием применяемых средств.

Проектирование образовательного квеста с использованием технологической карты предполагает определение цели и задач квеста, его содержательного и инструментального наполнения, ориентацию на результаты обучения. Также необходимо создать легенду, распределить роли, разработать навигатор, подсказки и дизайн окружающей обстановки [3].

Таблица 1 – Технологическая карта образовательного квеста «Многогранники».

Название	«Многогранники»
Направленность квеста	Естественнонаучная и математическая направленность.

Цель	Обобщение и систематизация знаний по теме «Многогранники»; совершенствование навыков решения задач на вычисление площадей поверхностей и неизвестных элементов многогранников.
Задачи	1. Содействовать достижению предметных результатов, направленных на формирование у обучающихся умений: − анализировать и находить нестандартные способы решения задач; − моделировать реальные ситуации, исследовать построенные модели, интерпретировать полученный результат; − распознавать на чертежах, моделях и в реальном мире геометрические фигуры; − применение изученных свойств геометрических фигур и формул для решения геометрических задач и задач с практическим содержанием. 2. Содействовать достижению метапредметных результатов, направленных на формированиеу обучающихся умений: − видеть математическую задачу в контексте проблемной ситуации в окружающей жизни; − находить в различных источниках информацию, необходимую для решения математических проблем; − представлять математическую проблему в понятной форме; − принимать решение в условиях неполной и избыточной, точной и вероятностной информации; − понимать и использовать математические средства наглядности для иллюстрации, интерпретации, аргументации; − выдвигать гипотезы при решении учебных задач, понимать необходимость их проверки; − применять индуктивные и дедуктивные способы рассуждений; − видеть различные стратегии решения задач; − самостоятельно ставить цели, выбирать и создавать алгоритмы для решения учебных математических проблем; − планировать и осуществлять деятельность, направленную на решение задач исследовательского характера. 3. Содействовать достижению личностных результатов, направленных на формирование у обучающихся − умений ясно, точно, грамотно излагать свои мысли, приводить примеры и контрпримеры; − представлений о математической науке как сфере человеческой деятельности, о её значимости для развития цивилизации; − креативности мышления, инициативы, находчивости, активности при решении математических задач; − умений контролировать процесс и результат учебной математической деятельности; − способности к эмоциональному восприятию математических объектов, задач, решений, рассуждений
Продолжительность	120 мин
Возраст обучающихся/ целевая группа	1 курс колледжа, 11 класс средней школы
Легенда	Обучающиеся в начале занятия информируются о том, что объявлен конкурс проектирование нового района города. Требуется принять участие в проектировании здания для нового района города, в процессе которого они не только сделают

	красивый и необычный район города, но и соберут слово, термин которого в переводе обозначает единицу измерения площадей.
Квест–герои	Команды: «Архитекторы», «Инженеры», «Дизайнеры», «Строители»
Основное задание/ основная идея	В результате квеста обучающиеся должны уметь строить многогранники; описывать реальные ситуации на языке геометрии; решать практические задачи, связанных с нахождением площадей поверхностей и элементов многогранников; работать в команде. Для данного квеста предусмотрено шесть дидактических наборов, соответствующих виду работ. Команды формируются перед началом игры с помощью колеса фортуны. Каждая команда получает свой маршрутный лист. На всех этапах квеста по мере выполнения заданий команды в качестве награды получают одну букву, из которых в итоге должны собрать слово и интерпретировать его
Сюжет и продвижение по нему	Команды по заранее определённой траектории продвижения по квесту выполняют задания различного характера. На каждый этап отведено одинаковое количество времени, по мере выполнения задания команды переходят от одного этапа к другому. Команда, которая прошла все этапы и собрала слово целиком, считается победителем. Этапы квеста: 1) «Мировые творения», «Карта района города», «На скамейке», «Проект здания», «Объем», «Проверка на прочность».
Задания/препятствия	В случае, если команда не справляется с заданием, допускает ошибки или пытается играть нечестно, возможно выполнение дополнительного задания
Навигаторы	Для прохождения по сюжету создан навигатор, позволяющий быстро определиться с местоположением очередного этапа и не пропустить ни одного из них
Ресурсы	Для подготовки к квесту обучающимся предлагается повторить материал учебника по темам: «Многогранники», «Площади поверхностей многогранников», «Объемы многогранников»
Критерии оценивания деятельности обучающихся	За правильно выполненное задание команда получает карточку с буквой на английском языке
Итог квеста – образовательный «продукт» и рефлексия	Результат квеста соотносится с выполнением основного задания: обучающимися сделан проект здания для нового района города и собрано слово «SQUARE», термин которого в переводе означает «площадь». Обучающиеся демонстрируют свои полученные слова и аргументируют свой перевод

По структуре квест «Многогранники» является последовательным. Логическая цепочка маршрута включает прохождение нескольких этапов: «Мировые творения», «Карта района города», «На скамейке», «Проект здания», «Объем», «Проверка на прочность».

Команды по заранее определённой траектории продвижения по квесту выполняют задания различного характера, по мере выполнения задания команды переходят от одного этапа к другому. Команда, которая прошла все этапы и собрала слово целиком, считается победителем.

Для прохождения по сюжету создан навигатор, позволяющий быстро определиться с местоположением очередного этапа и не пропустить ни одного из них.

Рисунок 1. Навигатор по квесту.

На станции «Мировые творения» обучающимся необходимо провести исследование какие здания и сооружения существуют в мире в форме многогранников.

На станции «Карта района города» участникам нужно спроектировать различные формы зданий и расположить их на карте будущего микрорайона. Для этого необходимо решить анаграммы, затем расставить получившиеся названия на карте. Место на карте определятся соответствующей формулой площади поверхности.

Станция «На скамейке» предлагает студентам немного отдохнуть, присесть на скамеечку и разгадать кроссворд.

На станции «Проект здания» команда должна выбрать форму здания (из конверта, в котором написана форма) и рассчитать, сколько понадобится материала для того, чтобы построить здание данной формы.

На станции «Объем» студентам необходимо рассчитать объем здания (размеры и форма берется из предыдущего задания).

На станции «Проверка на прочность» обучающиеся тестируют, на сколько прочное здание получилось через онлайн тест, используя Qr–код.

В результате прохождения квеста обучающимися сделан проект здания для нового района города и собрано слово «SQUARE», термин которого в переводе означает «площадь».

Один из самых популярных цифровых сервисов для создания веб–квестов – образовательная платформа Joyteka. Данная образовательная платформа помогает педагогам пробовать новые форматы уроков и домашних заданий, она подходит для любой дисциплины. Платформа Joyteka позволяет создавать квесты жанра «выход из комнаты». В таких квестах перед игроками ставится задача выбраться из комнаты, используя различные предметы, находя подсказки и решая логические задачи [4]. Для создания образовательного квеста, подсказками могут быть ответы на задачи, которые необходимо решить для продвижения по сюжету квеста. Таким образом, педагог, добавляя содержание своей дисциплины, делает квест образовательным и увлекательным. Они глубоко вовлекают учеников и позволяют проверить, как они усваивают новую тему прямо во время урока.

Для того, чтобы успешно пользоваться данной образовательной платформой, необходимо зарегистрироваться. В ней есть как бесплатный тариф, так и платные, которые расширяют функциональность данной платформы. На платформе есть множество тематических комнат. К примеру, комната путешественника, кабинет Деда Мороза, в открытом космосе, магазин, здание суда и т.д. Также есть предметные

комнаты: кабинет математики, химическая лаборатория, школьный спортзал, кабинет физики, читальный зал и т.д.

Для того, чтобы создать веб–квест на платформе Joyteka, педагогу необходимо продумать задания, чтобы загрузить их в выбранный шаблон квеста. Задания нужно разместить в текстовом формате, либо есть возможность загрузить картинки. Каждая квест комната обладает своими индивидуальными особенностями, подсказками, игровыми механизмами, и позволяет выстраивать разное количество заданий (от 3 до 12). Сервис позволяет создавать задания трех типов: с одиночным выбором, множественным выбором, с открытым ответом, где обучающиеся вводят текстовый или цифровой ответ. Интерфейс данной платформы интуитивно понятный, и не вызывает сложностей при создании веб–квестов.

Применение данной технологии на уроках расширяет кругозор и эрудицию, позволяет значительно повысить мотивацию обучающихся на достижение наилучших учебных результатов.

Я считаю квесты и веб–квесты очень своевременным и полезным инструментом для внедрения элементов игры в обучение, развития критического мышления, повышения мотивации приобретения знаний. А мотивация обучающихся к непрерывному обучению в течение всей жизни очень важна для их будущего, и мы должны принимать во внимание новые возможности познания мира. Квесты и веб–квесты позволяют адаптировать учебный материал под контекст, опыт и запросы обучающихся, что позволяет им лучше понимать и применять изучаемый материал, так как они видят его связь с реальным миром. Такая деятельность может привести обучающихся в любую точку мира, помочь им стать творческими исследователями. Кроме того, квесты и веб–кветы позволяют исследовать проблему более глубоко. Они прекрасно подходят для обучения в команде, повышают уверенность в своих силах, пробуждают интерес и самооценку обучающихся.

Изменения, происходящие в системе образования, требуют ориентации образовательного процесса на становление таких важных личностных качеств выпускников, как настойчивое стремление к непрерывному самообразованию, установка на постоянное пополнение имеющихся знаний новыми, расширяющими сферу их возможного применения на практике. В этом процессе развития компетенций, формирования умений и навыков обучающихся квесты становятся эффективным инструментом.

Список литературы:

1. Саидов З.А., Ярычев Н.У., Соколова Н.И. Навыки XXI века в контексте современных образовательных реалий // Мир науки, культуры, образования. – 2021 – № 2 (87), с. 318–320.

2. Оренбурова Л.В., Валеева Р.А. Образ современного педагога в контексте навыков XXI века // Современные проблемы науки и образования. – 2022. – № 6 (часть 2), с. 151–155.

3. Квест–технология в образовании: учебное пособие / Е.А.Игумнова, И.В.Радецкая; Забайкальский государственный университет. – Чита: ЗабГУ, 2016. – 164 с.

4. Подчиненова К.С., Глухова А.А., Бужинская Н.В. Особенности разработки и применения веб–квестов на уроках информатики. // Наука и перспективы – 2023 – № 1, с. 38–46.

УДК 372.881.111.1

ИНТЕГРАЦИЯ НАУКИ И ПРАКТИКИ В ЯЗЫКОВОМ ОБРАЗОВАНИИ ШКОЛЬНИКОВ КАЗАХСТАНА, ФОРМИРОВАНИЕ ИННОВАЦИОННОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА И ВОЗМОЖНОСТИ ВНЕДРЕНИЯ ИННОВАЦИОННОГО ОПЫТА В ПРАКТИКУ ШКОЛЬНОГО ЯЗЫКОВОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Смоляная Марина Николаевна
заместитель директора по ВР
учитель английского языка
КГУ «Гимназия имени А.М.Горького
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: marikasn@mail.ru

Аннотация

В статье рассмотрены основные задачи инновационного развития образования школьников. Ими определены сформулированные на уровне правительства направления – обеспечить подрастающее поколение инновационными компетенциями и уровень конкурентоспособности подрастающего поколения казахстанцев. Также описаны мировые тенденции инновационного образования в области Иностранный язык в школе и охарактеризованы возможности внедрения инновационного опыта в практику школьного языкового образования.

***Ключевые слова**: инновационное образование современного школьника, инновационные тренды развития языкового образования, Электронные технологии в системе обучения иностранным языкам*

Аңдатпа

Мақалада оқушыларға білім беруді инновациялық дамытудың негізгі міндеттері қарастырылған. ұрпақты инновациялық құзыреттермен және қазақстандықтардың өскелең ұрпағының бәсекеге қабілеттілік деңгейін қамтамасыз ету – Үкімет деңгейінде тұжырымдалған бағыттарды. Сондай–ақ мектептегі шет тілі саласындағы инновациялық білім берудің әлемдік тенденциялары сипатталған және мектептегі тілдік білім беру тәжірибесіне инновациялық тәжірибені енгізу мүмкіндіктері сипатталған.

***Түйінді сөздер**: заманауи оқушының инновациялық білімі, тілдік білім беруді дамытудың инновациялық трендтері, шет тілдерін оқыту жүйесіндегі электрондық технологиялар.*

Abstract

The article considers the main tasks of innovative development of school education. They defined the directions formulated at the government level – to provide the younger generation with innovative competencies and the level of competitiveness of the younger generation of Kazakhstanis. The article also describes the global trends in innovative education in the field of Foreign language at school and describes the possibilities of introducing innovative experience into the practice of school language education.

***Key words**: innovative education of a modern student, innovative trends in the development of language education, Electronic technologies in the system of teaching foreign languages*

Основой для развития школьного образования любой страны является направленность на эффективное решение государственных задач в сфере образования, сформулированных на уровне правительств развитых стран мира.

В Республике Казахстан перед системой образования поставлены грандиозные цели – войти в топ стран с наиболее развитым образованием, в том числе школьным, и обеспечить подрастающее поколение инновационными компетенциями, чтобы позволитьсовременным казахстанским школьникам стать конкурентоспособным ресурсом на мировом трудовом рынке. Это предполагает, что требования к уровню

подготовки современного школьника должны учитывать направления развития научного знания, а стандарты образования должны быть ориентированы на моделируемые запросы быстро развивающегося современного мирового сообщества. В таком случае именно перед современным педагогом встает задача обеспечить организацию ориентированного на требования современности, и даже более того – на упреждающие требования к набору компетентности школьника.

Для этого педагогу необходимо при организации педагогического процесса решать следующие актуальные задачи:

– учитывать тенденции и тренды современного развития образования и образовательных технологий современности;

– быть в курсе инновационных путей развития науки, и учитывать контекст научного и общественного развития, с целью построения эффективного образовательного процесса;

– уметь исследовать, анализировать и отбирать эффективные педагогические ресурсы, средства и технологии, модели развития компетентности и внедрять их в условиях педагогического процесса нашей школы.

Данные выводы сделаны по результатам анализа работ зарубежных исследователей, подтверждающих обусловленность ударного, прорывного развития государства за счет реформирования и инновационного развития образования школьников [1;2;3;4]. Важным в сфере развития образования школьников Казахстана является его актуализация на уровне Президента и правительства Республики Казахстан в Концепции развития дошкольного, среднего, технического и профессионального образования Республики Казахстан на 2023 – 2029 годы [5].

Говоря о реализации стратегииинтеграции науки в практику языкового образования в современном образовании Республики Казахстан следует отметить важнейшие направления развития современного языкового образования в мире, выделенные в работах современных казахстанских авторов, таких, как молодой ученый и вице–президент Назарбаев Университета, Дархан Билялов [6]. Основные тезисы ученого мы оформили в виде таблицы 1.

Таблица 1 –основные инновационные тренды развития языкового образования в мире, реализуемые в школьном образовании

Образовательный тренд	Характеристика, содержание	Реализация в Казахстане
использование открытых онлайн–ресурсов	База видеоинструкций на любую тему школьной программы Оцифровка школьного материала в годы пандемии	Путем предоставления материала через онлайн–ресурс Академия Хана: Создание базы оцифрованного школьного материала
применение технологии смешанного обучения flippedclassroom	На основе открытых ресурсов и базы собственных разработок учебного материала , созданного преподавателем	+ (применяется в передовых школах Казахстана)
Геймификация обучения	Психологические характеристики познавательного поведения современного школьника полностью изменились, что требует применение средств вовлечения в обучение	+(в передовых школах Казахстана создаются гейм/онлайн–платформы игровые; преподаватели используют игровой подход)
Применение онлайн – и мобильных технологий	Реализация средствами мультимедиа, трехмерного полностью анимированного и озвученного изображения	+(применяется в передовых школах Казахстана)

Мы описали лишь часть современных образовательных трендов, используемых в нашей педагогической практике.Как можно заметить, все они (все перечисленные выше) связаны с широким использованием в образовательном процессе «электронных (компьютерных) технологий, позволяющих осуществлять самостоятельную урочную и внеурочную деятельность по получению, усвоению знаний, по формированию навыков и развитию умений в предметной области «Иностранный язык» [7, с.61].

Опираясь на собственный педагогический опыт, позволим себе сделать вывод о широких информационно–педагогических возможностях, которые предоставляют ЭКТ для эффективного языкового образования за счет возможностей применения аутентичных материалов. Это позволяет школьнику погрузиться в звуковую, и медиа реальность, слышать и видеть реальные аудио и видео–сюжеты, с участием носителей языка.

ЭКТ позволяют создавать обучающую интерактивную коммуникационную среду, позволяет педагогу создавать условия для межкультурного воспитания и иноязычного образования школьников средствами электронного обучения. К примеру, школьники старших классов (7–9) с интересом принимают участие в межкультурных коммуникационных проектах – как письменных, так и устных – посредством участия в чатах и форумах, блогах, видео– и аудио– конференциях, активно пользуются ресурсамиSkype, Facebook, электронной почты и прочих. Это обогащает практику использования иностранного языка школьниками и соответствует их возрастной психологической направленности познавательного интереса.

В педагогической практике нашей школы широко распространено создание визуализации структуры и содержания образовательного материала посредством презентаций, у школы есть своя база образовательного материала в виде презентаций MS PowerPoint, а также создание электронных учебников и методических

материалов. В частности, у автора разработаны многочисленные электронные образовательные средства, которые мы применяем на уроках иностранного языка.

Тем не менее, в практике творчески работающих педагогов иностранного языка также существуют проблемы. Перечислим некоторые из них ниже.

В частности, существует недостаточность профессионального общения с коллегами по важным вопросам реализации эффективной образовательной практики преподавания иностранного языка. К примеру, полагаем важным отслеживать тенденции современных требований к уровню языковой компетентности школьника среди коллег казахстанской школы, а также на мировом уровне. Именно эта работа позволяет сформировать требования к уровню аттестации, как для педагогов иностранного языка, так и уровню языковой компетентности школьников.

Кроме того, мы полагаем необходимым творческий обмен педагогическим и исследовательским опытом, результатами опытно–экспериментальных работ и прочих научных исследований преподавателей иностранного языка. Это позволяет держать каждому педагогу «руку на пульсе» и иметь представление о трендах в развитии современных инноваций и эффективности их внедрения в образовательный процесс школы.

Собственно, организация дополнительных образовательных платформ для педагогов иностранного языка на наш взгляд создает дополнительные условия эффективности самообразования и роста профессиональной компетентности педагога, к примеру в области работы с ресурсами сети Интернет, мобильными технологиями, и позволит удовлетворить профессиональные информационные и образовательные интересы и потребности с помощью цифровых средств.

В заключение мы представим коллегам сформулированные тезисы по возможностям применения ЭКТ в образовательном процессе на уроках иностранного языка (таблица 2).

Таблица 2 – Характеристики основных возможностей ЭКТ, применяемых для развития умений на уроках иностранного языка

Средства ЭКТ	Умения, развиваемые у школьников
мультимедиа	понимание прочитанной/услышанной информации, фиксация необходимой информации, передача основного содержания прочитанного/прослушанного
Проект/веб–квест	Обсуждение/обменинформацией; прогнозразвития/результата излагаемых фактов/событий и пр.
блог, твиттер, вики	Чтение и письмо
Подкаст, YouTube	Аудирование и говорение

Закончить мы бы хотели словами Дархана Билялова: «Можно, конечно, еще долго обсуждать крупномасштабные инновации, которые стремительно приходят в казахстанскую школу, однако важным на наш взгляд является признание важной роли учителя, который «использует различные методы активного обучения, ориентированными на школьников и который сам обучается в течение всей жизни и постоянно повышает свою квалификацию» [6]. Ведь именно педагог закладывает у подрастающего поколения базу для дальнейшего развития, причем как самого школьника, так и нашего государства в целом.

Список литературы:

1. Aron E. (2002). The highly sensitive child. New York: Broadway Books.

2. Betts G.T., Kercher J.K. (2008). Der Weg des selbstbestimmtenLernens (The Autonomous Learner Model). Duitsebewerking F.J.Maks& U.Kempter. Münster: LIT–Verlag.

3. Colangelo N., Assouline S., Gross M. (2004). A Nation Deceived: How Schools Hold Back America's Brightest Students. The Templeton National Report on Acceleration. Iowa City: University of Iowa Press.

4. Feldhusen J.F., Hoover S.M. (1986). A conception of giftedness: Intelligence, self–concept and motivation // Roeper Review. – 8 (3). – P. 140–143.

5. Концепция развития дошкольного, среднего, технического и профессионального образования Республики Казахстан на 2023 – 2029 годы. Постановление Правительства Республики Казахстан от 28 марта 2023 года № 249. URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2300000249#z11

6. Дархан Билялов. Новые тренды современного образования. URL: https://kaznpu.kz/ru/17958 /press/

7. Бартош Д.К., Гальскова Н.Д., Харламова М.В. Электронные технологии в системе обучения иностранным языкам: теория и практика [Текст]: учебное пособие / Д.К.Бартош, Н.Д.Гальскова, М.В.Харламова. – М.: МГПУ – «Канцлер», 2017. – 220 с.

УДК 372.851

РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ ЧЕРЕЗ РЕАЛИЗАЦИЮ STEM–ПОДХОДАИ ПРОБЛЕМНО – ОРИЕНТИРОВАННОГО ОБРАЗОВАНИЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Сологуб Галина Ивановна
учитель математики, педагог исследователь
КГУ «Гимназия имени А.М. Горького
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области»
г.Костанай, Казахстан
E–mail: galinaivna@mail.ru

Аннотация

STEM (Science, Technology, EngineeringandMathematics) – новый образовательный подход, используемый в современном образовательном пространстве. Вызовы современного общества настаивают на эффективном формировании функциональной грамотности, которое трактуется как проблемно – поисковое обучение на уроках математики. В статье рассматривается решение практико –ориентированных задач в преломлении через STEM – обучение, показаны возможности включения STEM –технологии в учебный процесс.

Ключевые слова: *STEM обучение, функциональная грамотность обучающихся, практико–ориентированные задачи, задачи с практическим содержанием, межпредметная связь.*

Аңдатпа

STEM (Science, Technology, Engineering and Mathematics) – заманауи білім беру кеңістігінде қолданылатын жаңа білім беру тәсілі.Қазіргі қоғамның сын – қатерлері функционалдық сауаттылықты тиімді қалыптастыруды талап етеді, ол математика сабақтарында проблемалық–ізденістік оқыту ретінде түсіндіріледі. Мақалада STEM білім беру арқылы тәжірибеге бағытталған мәселелерді шешу қарастырылып, STEM технологиясын оқу үдерісіне енгізу мүмкіндіктері көрсетілген.

Түйінді сөздер: *STEM білім беру, оқушылардың функционалдық сауаттылығы, тәжірибеге бағытталған тапсырмалар, практикалық мазмұны бар тапсырмалар, пәнаралық байланыс.*

Abstract

STEM (Science, Technology, Engineering and Mathematics) is a new educational approach used in the modern educational space. The challenges of modern society insist on the effective formation of functional literacy, which is interpreted as problem–based search learning in mathematics lessons. The article considers the solution of practice–oriented tasks in refraction through STEM learning, shows the possibilities of including STEM technology in the educational process.

Key words*: STEM learning, functional literacy, practice–oriented tasks, tasks with practical content, interdisciplinary communication.*

Статья представлена в форме обобщения педагогического опыта.

Объект исследования: процесс обучения математике в средней школе, направленный на развитие естественно–научной грамотности обучающихся.

Предмет исследования: интеграция компетенций функциональной грамотности в процесс применения STEM– подхода при решении практико–ориентированных задач на уроках математики в средней школе.

Цель исследования: интегрировать компетенции по развитию функциональной грамотности в применение STEM технологии с помощью проблемно–поискового метода обучения,через решение практико–ориентированных задач.

Гипотеза исследования заключается в том, что существует возможность переработать накопленный опыт применения ключевых компетенций технологии развития функциональной грамотности и организовать учебный процесс так, чтобы наряду с формированием математических знаний, умений и навыков, происходило преодоление учащимися оторванности от решения практических задачи построение понятных для ученика межпредметных связей, применение усвоенных знаний в практической ситуации.

Методы исследования: 1) теоретический анализ литературы; 2) изучение опыта работы учителей; 3) в рамках апробации постоянное включение в практику приемов технологии развития функциональной грамотности в преломлении через призму STEM– подхода.

Описание опыта.

Сегодня изменились как подход к обучению, так и требования к знаниям учащихся. В процесс обучения все чаще стали включать практико–ориентированные задачи и их решение, которые формируют функциональную грамотность, пробуждают у ученика естественное желание к исследованиям и открытиям. Интерес к решаемой задаче вызывается выполнением демонстрационногоматериала, который указывает на развитие инженерно–технических навыков и, что очень важно, это применение своих знаний на практике, умение выполнять исследования и делать выводы на собственном опыте. А когда открытие сделано самостоятельно, то ведь это девиз любого исследователя: «Эврика, новый закон открыт»! Поэтому педагогам современной школы необходимо обращаться к практике STEM–образования, в основе которого лежат содержательно–методические принципы инженерно–технологического образования, интеграция предметов ЕМН в единую систему обучения для решения конкретных задач, взятых из реальной жизни.

Процесс развития функциональной грамотности уже достаточно изучен, у каждого педагога имеется достаточнаядидактическая база для применения этой технологии в образовательной среде. В рамках обновления ГОСО результатом развития функциональной грамотности является овладение учащимися системой ключевых компетенций, которые позволяют эффективно применять усвоенные знания в практической ситуации, логически мыслить, делать обоснованные выводы, интерпретировать информационные графики и диаграммы. Но реализация данной технологии в основном проходила в плоскости школьной доски и рабочей тетради ученика.

Сегодня педагог получил новый вызов – ученики принимают участие в Международных исследованиях по оценке учебных достижений PISA, в исследовании МОДО. В рамках исследований PISA и МОДО ключевой составляющей понятия «математическая грамотность» является математическое рассуждение. Способность рассуждать логически и убедительно формулировать аргументы – это навык, который приобретает все большее значение в современном мире.

Для того чтобы учащиеся были математически грамотными, они должны уметь, использовать свои знания о содержании математики, чтобы распознать математическую природу ситуации (проблемы), особенно тех ситуаций, которые встречаются в реальном мире, а затем сформулировать ее в математических терминах.

Изучив и проанализировав ранее накопленный опыт по применению технологии функциональной грамотности и внедряя в практику STEM – подход, явно прослеживается органическая связь этих технологий, взаимное проникновение приемов и методов обучения. Процесс обучения трактуется как практико–ориентированный подход, основанный на исследовании как ведущем типе учебной деятельности, в основе которого *проблема, вопрос, процесс решения*, *вывод,* а не тема урока.Данные инновации и научная подготовленность педагога полагаются нахорошую базу познаний в технологии функциональной грамотностии областях STEM технологии [1].

Формировать у обучающихся умение подмечать закономерность можно на основе наблюдений, вычислений, преобразований и сопоставлений. В свое время Д.Пойа, обращаясь к учителям математики, призывал: «*Результат творческой работы математика – доказательное рассуждение, доказательство, но доказательство открывают с помощью правдоподобных рассуждений, с помощью догадки….Учитель должен показать, что догадки в области математики могут быть разумными, серьезными, ответственными. Давайте учить догадываться! Узнавать и удивляться»* [2]. Это обращение и сегодня должно быть девизом учителя математики, работающего над внедрением в практику STEM –технологии, которая поможет поддержать интерес к математике.

STEM – это современная образовательная технология, которая на данный момент пока еще не полностью изучена, поэтому вызывает немало вопросов у педагогов. Выявляется ряд противоречий. На протяжении всего периода обучения учитель предметник делится своими знаниями и организовывает поисковую деятельность в рамках урока. А урок – это управляемый процесс, поэтому определилась *система управленческих действий учителя.*Самым трудоемким является содержание урока, его дидактическое наполнение, подбор практико – ориетированных задач, задач с практическим содержанием, способствующих раскрытию и изучению темы, показывающих на приложение математики в окружающей нас действительности, в смежных дисциплинах, знакомит с ее использованием в выполнением трудовых операций.Что обеспечивает достижение прикладной и практической направленности обучения математике, применению в ней межпрежметных связей [3].

В настоящее время у нас пока нет единых требований к реализации STEM – подхода в обучении. Практика только нарабатываются, несмотря на то, что в различных станах мира имеется 15–летний опыт развития образования в этом направлении. Каждый учитель решает проблему по–своему, выстраивая собственную педагогическую стратегию. При конструировании STEM – урока сначала необходимо решить, какая цель преследуется при его проведении. Какого результата должны достичь обучающиеся в конце урока, какие практические навыки они приобретут? Что *будут знать и уметь все* ученики класса, *что смогут* показать *некоторые* ученики в продолжении изучения темы [4].

Поэтому при подготовке и реализации плана урока необходимо ответить на вопросы:–какие задачи научатся решать обучающиеся при выполнении заданий?–с каким познавательным материалом они столкнутся?–какие инструменты, какие знания необходимо использовать в процессе урока?

Такой урок должен быть эмоционально окрашен. Его можно представить как трехфазный процесс: *вызов→осмысление содержания→ рефлексия (размышление)и* должен состоять из следующих этапов:

Таблица 1 – Этапы проблемно – ориентированного и STEM уроков

Уроки проблемно–ориентированного обучения	*Уроки с применением STEM– подхода*
– *вхождение в проблему***:** от создания учителем проблемной ситуации до появления у ученика познавательного интереса и включения его в деятельность по анализу условий задания;	– *вовлечение* (создание связей между имеющимся опытом и изученным материалом);
– *постановка учебной задачи***:** от анализа исходных условий задания до постановки проблемы для себя;	– *объяснение* (введение математических понятий, толкование определений и правил);
– *поиск решения:* от формирования идей, гипотез, планирования поисковых действий до решения проблемы;	– *разработка* (применение на практике полученных знаний);
– *рефлексия результата* (в качестве результата могут выступать: новые способы решения, сам процесс проблемно–поисковой деятельности, успехи и трудности в развитии ученика, постановка новых проблем, новые знания).	– *самооценка* («что я понял?», «могу ли объяснить другим?», «что можно усовершенствовать в полученном навыке?», «где можно применить полученные знания?»).

По этапам урока явно прослеживается взаимосвязь и взаимопроникновение технологий одна в другую, каждая из которых выводит на «обучение через открытие».

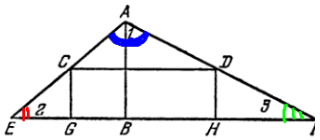
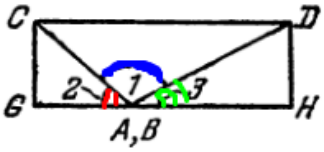
Практическая часть статьи

В силу того, что конференция имеет практическое направление, будет уместным предложить некоторые примеры из практики проведения уроков математики с применением STEM – подхода, которые до определенного времени отмечались как уроки на применение технологии по развитию функциональной грамотности.

Ярче всего выглядят уроки геометрии в среднем звене обучения. Геометрия – это занимательный и интересный мир головоломок, фокусов, парадоксов. Геометрия наших дней в значительной мере зависит от умения перекраивать и условия задач, и сами геометрические конструкции. В связи с тем, что багаж знаний специальных формул и теорем в младщих классах значительно невелик, в данный период обучения главное направить мыслительные действия на развитие геометрической интуиции, пространственного воображения, глазомера и изобретательных навыков. Основные *приемы решения* геометрических задач: *наблюдение, конструирование, эксперимент* [5]. В современной школе эти приемы напрямую связаны со STEM обучением. Поэтому рассмотренный материал представляет особый интерес.

Урок 1. «Сумма углов треугольника». Учитель предлагает практическое задание, которое выводит на новый материал.

Таблица 2 – Урок – практикум

– *вовлечение* (создание связей между имеющимся опытом и изученным материалом);	Каждый ученику уже изкурса начальной школы знает, что сумма углов в треугольнике равна 180 градусам. Но мало кому известно, что основная теорема может быть «доказана» с помощью лоскутка бумаги(каждого ученика бумажная заготовка треуголника).
– *объяснение* (введение математических понятий, толкование определений и правил);	Это не «Доказательство» в прямом смысле слова, а скорее наглядная демонстрация.Необходимо применяя технику «бумаголоматия» выполнить пергибы треунголька как показано на рисунке 1 «Рисунок 1» «Рисунок 2» Получив прямоугольник Рисунок 2,Мы наглядно убеждаемся, что три угла треугольника 1), 2), 3) в сумме дают два прямых угла
– *разработка* (применение на практике полученных знаний);	При обсуждении примера используются знания о величине развернутого угла, определение и теорема о смежных углах.
– *самооценка* («что я понял?», «могу ли объяснить другим?», «что можно усовершенствовать в полученном навыке?», «где можно применить полученные знания?»).	Необычайная наглядность и простота рассмотренного примера дает возможность познакомить даже не изучающих геометрию с одной из важнейших теорем. Для учеников, знающих предмет это пример интересной задач – необходимо объяснить, почему такое сгибание бумажного тругольника всегда дает желаемый результат.

Урок 2. «Неравенство треугольника». Учитель сталкивает противоречия практической деятельности.

Таблица 3 – Урок открытия новых знаний

– *вовлечение* (создание связей между имеющимся опытом и изученным материалом);	*Составить математическую модель и решить задачу.* Охотник находится от зайца на расстоянии 60 метров, а от своей собаки на расстоянии 70 метров. Оценить на каком расстоянии может находятся собака от зайца.
– *объяснение* (введение математических понятий, толкованиеопределений и правил);	Ученики имеют опыт вычисления расстояния между объектами, расположенными на прямой линии. Они предлагают ответ на вопрос по рисункам 1), 2), 3). «Рисунок 1»«Рисунок 2»

– *разработка* (применение на практике полученных знаний);	 «Рисунок 3» «Рисунок 4» Но в реальной жизни такое раположение охотника, собаки и зайца не правдоподобно. Их расположениескорее можно показать в форме треугольника, рисунок 4. 2. *Практическое задание по измерению длин сторонтреугольников*, приготовленных из подручных средств. Обсуждение и выход на неравенство треугольника. Затем с более мотивированными учениками доказательство свойств неравенства треугольника.
– *самооценка* («что я понял?», «могу ли объяснить другим?», «что можно усовершенствовать в полученном навыке?», «где можно применить полученные знания?»).	Рассмотренная проблемная ситуация выводит учеников на новое знание «Неравенство треугольника». Продолжение обсуждения могут провести более подготовленные ученики. Рассматриваются свойства неравенства треугольника. Каждый ученик может вопроизвести полученное новое знание и применить полученные знания в решении реальных практических задач.

Рисунок 5. Фрагменты уроков–практикумов

На рисунке 5 показаны фрагменты уроков – практикумов, которые были проведены в разное время и с учениками разного возраста. Перечень аналогичных уроков из практики можно многократно продолжить. Ведется работа над составлением дидактического сборника практических и проблемно–ориентированных задач. Простота и оригинальность подачи материала, практическая значимость изучаемого материала определили мой выбор в пользу применения технологии применения критического мышления на уроках математики в преломлении через призму STEM – обучения. Содержание учебного материала усваивается обучающимися в процессе создаваемых проблемных ситуаций. Может когда–нибудь обо мне скажут– это STEM педагог.

Список литературы:

1. Дикая И.В. и др. STEM – образование как инновационный подход в развитии современной школы. // Технико – экономическое образование. – 2020 – №13. – С. 4–6.

2. Пойа Д. Математика и правдоподобные рассуждения. М.: Наука, 1975. – 465 с.

3. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. М.: «Народное образование», 1998. – 256 с.

4.Что такое STEM образование и как оно развивается в Казахстане. BUKI «Народное образование» Школьное образование.

5. Гусев И.М., Гусева В.А. Геометрические задачи с практическим содержанием. М: Издательство МЦНМО, 2010. – 136 с.

УДК 377.12

АДАПТИРОВАННОЕ ДУАЛЬНОЕ ОБУЧЕНИЕ ПО ГЕРМАНСКОЙ ПРОГРАММЕ GIZ

Сошкин Андрей Викторович
мастер производственного обучения
КГКП Костанайский строительный колледж,
г.Костанай, Казахстан
E–mail: krazyfutbolist@mail.ru

Раимкулов Адыльбек Сертаевич
старший мастер
КГКП Костанайский строительный колледж
г.Костанай, Казахстан
E–mail: raimkulov_65@mail.ru

Аннотация

Интеграция немецкой модели дуального обучения в образовательную деятельность колледжа. Внедрение производственной базы, как основополагающая составляющая рабочих специальностей. Пример адаптации Германской программы GIZ с увеличением практических занятий.

Ключевые слова: *дуальное обучение, практико–ориентированный подход, производственное обучение, достоинства образовательной программы.*

Аңдатпа

Дуальды оқытудың неміс моделін колледждің оқу қызметіне кіріктіру. Жұмысшы мамандықтардың іргелі құрамдас бөлігі ретінде өндірістік базаны енгізу. Тәжірибелік дайындықты арттыру арқылы неміс GIZ бағдарламасының бейімделу мысалы.

Түйінд ісөздер: *дуальды оқыту, тәжірибеге бағытталған тәсіл, өндірістік оқыту, білім беру бағдарламасының артықшылықтары.*

Abstract

Integration of the German model of dual education into the educational activities of the college. Introduction of a production base as a fundamental component of working specialties. An example of adaptation of the German GIZ program with increasing practice.

Key words: *dual training, practice–oriented approach, industrial training, advantages of the educational program.*

В настоящее время очевидна взаимная заинтересованность предприятия и учебного заведения в сотрудничестве по подготовке таких кадров, которые были бы знакомы с новыми современными технологиями и быстро адаптировались к производственным условиям. Век технического прогресса требует быстрой адаптации специалистов любой сферы к меняющимся требованиям производства. Этого возможно достичь при надлежащем уровне инвестиций в образование и тесной взаимосвязи образовательных процессов с рынком труда. Исключительно достичь этого в стенах учебного заведения невозможно,нужна практика на рабочих местах и переход на практико–ориентированное обучение. Для создания этих условий многие развитые страны внедрили дуальное обучение в сфере технического профессионального образования (ТиПО)

Процесс дуального обучения в РК был запущен в 2012 году. В Послании народу «Стратегия ‘Казахстан–2050’: новый политический курс состоявшегося государства» первый президент РК *подчеркнул, что профессионально–техническое и высшее образование должно заботиться об удовлетворении потребностей экономики в специалистах. Он поручил законодательно закрепить обязательную производственную практику на предприятиях, начиная со второго курса обучения в вузе.*

Таким образом, в Трудовой кодекс ввели понятие «дуальное обучение» и особенности его реализации:

– дуальное обучение осуществляется на основе типового договора о ДО, который утверждает орган образования;

– на производственном обучении студент подчиняется правилам трудового распорядка;

– производственная практика засчитывается в трудовой стаж и может оплачиваться;

– за обучающимся закрепляют наставника. [1]

26 января 2015 года был подписан договор о сотрудничестве по внедрению дуальной системы обучения с, на тот момент, основным социальным партнером колледжа ТОО «БК–СТРОЙ». А уже с 1 сентября 2015 года колледж производит обучение студентов по специальности 1401000 «Строительство и эксплуатация зданий и сооружений», квалификации 1401202 «Специалист по сухому методу строительства».

Начальный опыт интеграции дуального обучения в колледже сыграет большую роль в подготовке высокоспециализированных работников не только Казахстана, но и профессионалов мирового масштаба. Но обо всем по порядку…

Первые шаги дуального обучения проходили в цикличном формате, первокурсники обучались теоретическим знаниям системно с практическими. Однако, практика носила характер обучения именно в стенах колледжа, где возможность создания реальных производственных условий сводится к минимуму. Да, можно выделить и ряд плюсов, это – знакомство с инструментами, где каждый студент может опробовать технические приемы, не боясь ошибиться; это обучение навыкам работы с оборудованием, ведь не на каждой производственной базе могут доверить не опытному парню работу с этим; это проработка технологических тонкостей каждой конструкции, где можно уделить внимание самым важным этапам работы…И таких плюсов много. Тем не менее, начало их производственной практики, а она начинается только в четвертом семестре, сталкивает студентов с трудностями реальных условий труда.

В целях совершенствования системы направленности студентов на производство, образовательные учреждения и партнеры, заинтересованные в подготовке профессионалов, рассматривали более продуктивный механизм.

Так в 2019 году Германское общество по международному сотрудничеству GIZ совместно с фирмой КНАУФ начинают реализацию дуального обучения в Костанайском строительном колледже, продолжительностью четыре года.

В рамках реализации программы внедрены адаптированные под казахстанские условия немецкие учебные планы по специальности, с увеличением практических занятий до 78% от общего количества учебных часов. В организации подготовки по строительным специальностям с использованием инновационных технологий является постоянная методическая поддержка, а также практико–ориентированные обучающие материалы от компании КНАУФ.

Немецкая компания уделяет большое внимание образовательной деятельности и ежегодно обучает начинающих и опытных мастеров работе с современными материалами и технологиями, как в собственных учебных центрах, так и на базе колледжей и вузов, помимо этого, компания активно участвует в партнерских программах, и сама инициируют проекты, направленные на популяризацию строительных специальностей, повышение квалификации строителей и качества строительных работ. Стоит отметить, что Костанайский строительный колледж является ресурсным центром КНАУФ.

Основополагающую роль сыграл опыт внедрения практико–ориентированного характера обучения на примере группы *Техников–строителей 361 СЭЗС* Костанайского строительного колледжа. Необходимо подчеркнуть, что студентами были приняты действующие работники строительной фирмы ТОО «БК–СТРОЙ».

Для реализации обучения разработка рабочих учебных программ велась с учетом требований производственной базы, выделяя при этом основы технологий КНАУФ и стандарты некоммерческого движения WorldSkills. В совокупности всех правил рабочий учебный план воссоздал алгоритм качественной, квалифицированной и продуманной подготовки студентов, где теория подкреплялась практикой на производстве. Можно задаться вопросом – «А в чем же разница между дуальным обучением прошлых лет и этой программы?» А в том, что студенты актуализируют знания определенных тем – сразу же на производстве, к примеру – в сентябре они проходят раздел «Устройство каркасных перегородок КНАУФ», а в следующем месяце идет закрепление полученных знаний практикой, тогда как в прошлом – производственная практика начиналась спустя много времени и полученные знания просто забывались.

Однако, рынок труда не стоит на месте, быстроразвивающийся прогресс дает толчок к изучению новых технологий, новых знаний, новых особенностей строительства и это каждое новшество требует приспосабливающегося специалиста в своей сфере. Гибкость данного обучения еще состоит в том, что апробация новых продуктов и технологий проходит тщательное изучение преподавателями и мастерами образовательного учреждения. Отсеяв все не нужное, преподаватели внедряют это в свои занятия, а мастера проводят краткосрочную практику на базе колледжа.

Таким образом, только за первый год обучения студенты группы прошли несколько основополагающих модулей профессии мастера сухого строительства:

- Материалы для внутренних и наружных отделочных работ, используемых в системах сухого строительства;
- Устройство каркасно–обшивных конструкций из листовых и плитных материалов;
- Отделка внутренних и наружных поверхностей зданий и сооружений с использованием строительных листовых и плитных материалов, готовых составов и сухих строительных смесей;
- Устройство каркасно–обшивных конструкций сложной геометрической формы.

Важными аспектами обучения можно выделить практические занятия в стенах колледжа, где проводилась демонстрация современного оборудования и инструментов, в частности полученных в рамках данного проекта и в сопутствующих программах по развитию образования в ТиПО (Жас Маман).

Применение фрезерования листов и высокоточного пиления в области строительства давно зарекомендовало себя как отличное решение для отделки конструкций, благодарю этому, колледжем был приобретен стол Boardmaster.

Демонстрирование приемов работы фрезеровки гипсокартонных листов, пиление с использованием лазерного осепостроителя и в целом проба студентами оборудования показывает высокий уровень оснащенности колледжа, что играет важную роль дуального обучения.

Использование механизации строительного процесса все чаще упрощает работу, вместо нескольких человек могут справиться пара обученных специалистов. Для осуществления образовательных процессов, компанией КНАУФ была передана в оснащение колледжа штукатурная машина PFTRitmo. В очередной раз педагогический состав интегрировал оборудование в уроки производственного обучения, где студенты 361 группы могли провести собственные испытания нанесения штукатурного слоя. Стоит заметить, что компанией «БК–СТРОЙ» в последствии были закуплены данные и схожие машины.

Также следует упомянуть презентацию системы виртуальной реальности «VR тренажер по сухому строительству», с его помощью можно изучать технологии сухого строительства в виртуальном пространстве, надев VR шлем и взяв в руки специальные контроллеры. Тренажер имитирует реальный процесс монтажа системы, по словам представителей учебного центра КНАУФ у человека возникает ощущение выполнения настоящей работы, при этом тренажер позволяет не только приобрести навыки и знания, но и сравнить свой виртуальный опыт и результат с реальностью

Помимо этого, компания КНАУФ проводила поставки и других инструментов, и материалов, что создало высококвалифицированную подготовку студентов.

Раскрывая все особенности дуального образования, не менее важную роль играет наставничество. Как и в любой отрасли, более опытный учит начинающего работника. Таким образом, в системе производственного обучения есть опыт закрепления наставника к молодому специалисту, но не редкость, когда компетентность учителя ниже требуемого стандарта, а выбирают его за счет отработанных годами навыков. Приходя на производство, студент просто не может понять – в учебном заведении учат соблюдать технологию, выводить плоскости и в целом работать, отталкиваясь от каких–то норм и правил, а реалии производства меняют представление о выбранной им профессии.

Правильным решением проблемы с нехваткой профессиональных наставников станет обучение их самих, где образовательной программой будет предусмотрено не только обучение базовых и профессиональных модулей, а также психологическое составляющее, работа над мотивацией, педагогика, умение учить и слышать студента. Конечно, работники предприятия – это драгоценный ресурс, который является механизмом успехов компании и возможность их временного ухода для образовательных услуг, будет стоить убытков работодателям. Но большой успех ждет того, кто проявит терпение. Вкладывая в образование своих работников, наниматель в последствие получит более молодое и способное поколение, которое будет развиваться. Большим примером является социальный партнер колледжа ТОО «БК–СТРОЙ», где мастерами и начальниками участков являются бывшие студенты Костанайского строительного колледжа. Их отношение, знания, желание учиться и зарабатывать наталкивает на самореализацию в своей сфере, поэтому в первую очередь колледж старается направлять своих обучающихся к ним.

Стоит добавить к данному вопросу о проведении тренингов по сухому строительству для мастеров строительных компаний. Совместно с компанией КНАУФ, строительный колледж на регулярной основе проводит круглые столы и тренинги для строительных и образовательных учреждений.

Создавая образованное общество, мы выполняем главную задачу рынка труда – это конкурентоспособность. Умение выполнять трудовые функции, превосходящие отраслевой стандарт, производить продукт высокого качества и временного контроля,

позволяет раскрыть профессионала своего дела. Именно такой целью и задается движение WorldSkills.

WorldSkills – это одно из самых престижных состязаний среди юных профессионалов будущего, дающее возможность профессионального развития и роста.

В ходе соревнований конкурсанты демонстрируют свои технические способности, индивидуальные и коллективные качества, решая задачи, максимально приближенные к реальным. Результаты конкурса говорят не только о личных профессиональных качествах участников, но и об уровне профессиональной подготовки образовательного учреждения.

Высокими результатами для колледжа, но и конечно же для страны, отметился студент группы 361 СЭЗС Александров Иван, он представлял Республику Казахстан на трех международных чемпионатах Worldskills.

В 2020 году Иван принял участие в рамках Евразийского чемпионата, где принимающая сторона собрала конкурсантов и экспертов из стран евразийского пространства. Уникальная соревновательная программа, доступная для проведения онлайн, была разработана экспертами WorldSkillsRussia для иностранных гостей, которые выполняли конкурсные задания и проводили оценку, находясь на специально оборудованных площадках и не покидая пределы своих стран.

С 9 по 13 сентября на базе колледжа, при транслировании онлайн четырех видеокамер, Ивану необходимо было выполнить задание, состоящее из четырех модулей: Сборка конструкции, шпаклевание, установка фигурных гипсовых элементов и фристайл (задание в свободном стиле). Это участие стало колоссальным опытом как для Ивана, так и для мастеров колледжа.

С 22 по 25 сентября 2021 года в Австрии прошел масштабный чемпионат Европы по профессиональному мастерству – EuroSkillsGraz 2021. В чемпионате приняли участие около 400 человек из 31 стран.И снова Александров Иван – представлял Казахстан. По результатам он занял 6 место в компетенции «Сухое строительство». EuroSkills проводится каждые два года и является крупнейшим мероприятием в области профессионального образования и повышения квалификации в Европе.

В ноябре 2022 во Франции проходил 46–й мировой чемпионат WorldSkills–2022 по профессиональному мастерству. В чемпионате принимали участие свыше 1400 участников из более чем 60 стран и регионов. Подготовка к мировому чемпионату Worldskills важный и ответственный этап, требующий полной выкладки и огромных усилий –Александров Иван столкнулся с самыми сильными соперниками со всего мира.

Проделанная работа Иваном и педагогическим составом колледжа, показывает высокий уровень подготовки студентов.

По завершению учебного года прошел демонстрационный экзамен по стандартам ВСК для группы 361 СЭЗС.

Демонстрационный экзамен по стандартам WorldSkills – это форма государственной итоговой аттестации выпускников по программам среднего профессионального образования образовательных организаций высшего и среднего профессионального образования, которая предусматривает:

– моделирование реальных производственных условий для демонстрации выпускниками профессиональных умений и навыков;

– независимую экспертную оценку выполнения заданий демонстрационного экзамена, в том числе экспертами из числа представителей предприятий;

– определение уровня знаний, умений и навыков выпускников в соответствии с международными требованиями.

Демонстрационный экзамен по стандартам WorldSkills Казахстан проводится с целью определения у студентов и выпускников уровня знаний, умений, навыков, позволяющих вести профессиональную деятельность в определенной сфере и (или) выполнять работу по конкретным профессии или специальности в соответствии со стандартами мировых чемпионатов WorldSkills.

Список литературы:

1. Что такое дуальное обучение в Казахстане? – URL: https://www.nur.kz/family/school/1718369–cto–takoe–dualnoe–obucenie–v–kazahstane/

УДК 373.3

ИНТЕГРИРОВАННЫЙ ПОДХОД К РАЗВИТИЮ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ: РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ РАБОЧЕЙ ТЕТРАДИ

Степанова Александра Анатольевна
учитель начальных классов
КГУ «ОШ № 23 имени М. Козыбаева
отдела образования города Костаная»
г.Костанай, Казахстан
E–mail: kutyrloaleksandra@mail.ru

Астахова Людмила Васильевна
учитель начальных классов
КГУ «ОШ № 23 имени М. Козыбаева
отдела образования города Костаная»
г.Костанай, Казахстан
E–mail: ludmila.astakhova.kz@gmai.com

Аннотация

Статья рассматривает роль рабочей тетради в интегрированном подходе к развитию функциональной грамотности в начальной школе. Авторы отмечают, что функциональная грамотность становится все более важной в современном образовательном процессе, так как является основой успешной коммуникации и позволяет учащимся эффективно ориентироваться в информационном пространстве.

Ключевые слова: *обучение, методическое пособие, развитие, опыт.*

Аңдатпа

Мақала бастауыш мектептегі функционалдық сауаттылықты дамытуға интеграцияланған көзқарастағы жұмыс дәптерінің рөлін қарастырады. Авторлар қазіргі заманғы білім беру процесінде функционалдық сауаттылық барған сайын маңызды болып отырғанын, өйткені ол сәтті коммуникацияның негізі болып табылатынын және оқушыларға ақпараттық кеңістікте тиімді бағдарлауға мүмкіндік беретінін атап өткен.

Түйінді сөздер: *оқыту, әдістемелік құрал, даму, тәжірибе*

Abstract

Article considers a workbook role in integrated approach to development of functional literacy at elementary school. Authors note that the functional literacy becomes more and more important in modern educational process as is a basis of successful communication and allows pupils to be guided effectively in information space.

Key words: *training, methodical manual, development, experience.*

Развитие функциональной грамотности – современная стратегия инновационного развития педагогического образования. В современном мире, где информационные технологии играют ключевую роль во всех сферах жизни, умение понимать,

анализировать и использовать информацию становится необходимым навыком для успешной адаптации в обществе.

Функциональная грамотность является одним из важнейших аспектов в развитии у детей навыков ориентирования в широком спектре информации. Она закладывает основы для успешной академической карьеры и сбалансированного развития ребенка в целом. Процесс развития функциональной грамотности требует комплексного и системного подхода, особенно в начальной школе. В данной статье мы рассмотрим интегрированный подход к развитию функциональной грамотности с акцентом на роль и значение рабочей тетради в этом процессе.

Функциональная грамотность – это способность эффективно использовать язык для коммуникации в различных ситуациях. Она включает в себя умение правильно прочитать, понять и адекватно интерпретировать информацию, а также грамотно выразить свои мысли и идеи устно или письменно. [1]

Понятие функциональной грамотности основано на представлении о языке как о средстве коммуникации и средстве достижения определенных целей. Она связана с тем, как человек использует язык для обмена информацией и взаимодействия с другими людьми. Функциональная грамотность охватывает такие аспекты, как умение понимать контекст, использовать правильные грамматические конструкции и словарный запас, уметь адаптироваться к различным собеседникам и ситуациям.Человек, обладающий хорошей функциональной грамотностью, легче устанавливает контакты, передает информацию и выражает свои мысли и чувства. Кроме того, она помогает развивать навыки анализа и критического мышления, улучшает способность к аргументации и установлению взаимоотношений на различных уровнях.

Развитие умения слушать и понимать речь партнера также является важной задачей. В процессе общения дети учатся активно слушать и вникать в речь собеседника, задавать уточняющие вопросы, высказывать свои мысли. Они развивают понимание фактического содержания сообщения, анализируют и интерпретируют информацию, извлекают нужные данные и делают выводы.

Овладение нормами речевого этикета и коммуникативными стратегиями также является одной из важнейших задач. Дети учатся использовать приветствия, прощания, благодарности, извинения и другие формулы вежливости. Они также развивают умения выражать свое мнение, убеждать других, строить аргументацию и участвовать в дискуссиях.

Развитие культуры речевого общения является неотъемлемой частью развития ребёнка. Дети учатся соблюдать правила общения, в том числе правила поведения в группе, слушать и уважать собеседника, высказываться последовательно и ясно, соблюдать правила поведения в диалоге и дискуссии. [2]

Интегрированный подход к развитию функциональной грамотности предполагает включение различных учебных предметов в процесс обучения грамотности. Вместо изучения грамматики и правописания в отрыве от других предметов, ученики получают возможность использовать свои навыки чтения и письма для изучения различных тем, таких как естествознание, литературное чтение или математика. Это помогает ученикам увидеть связь между различными видами знаний и развивать навыки анализа и критического мышления.

Рабочая тетрадь является важным инструментом для развития функциональной грамотности учащихся. В рамках интегрированного подхода к развитию грамотности, рабочая тетрадь может использоваться для выполнения различных заданий, которые требуют использования навыков чтения и письма. Например, в рамках урока по естествознанию ученики могут прочитать текст о животных и ответить на вопросы, или заполнить таблицу с информацией о растениях. Также один из способов развития функциональной грамотности – использование интерактивных

упражнений и игр. Это помогает детям сформировать практическую коммуникативную компетенцию. [3]

Упражнения рабочей тетради могут быть различными: от заданий, требующих выбора правильного варианта ответа или заполнения пропусков в тексте, до ролевых игр и драматизации ситуаций. Такие упражнения развивают понимание языка в реальных ситуациях общения и способствуют активному использованию изучаемого материала.Такие задания позволяют ученикам применить свои знания и навыки в практическом контексте.

– Развитие навыков чтения:

Рабочая тетрадь предоставляет детям возможность практиковать чтение различных текстов и работы с ними. В ней содержатся задания на распознавание основных идей, поиск деталей, анализ структуры текста и другие аспекты, необходимые для развития навыков чтения.

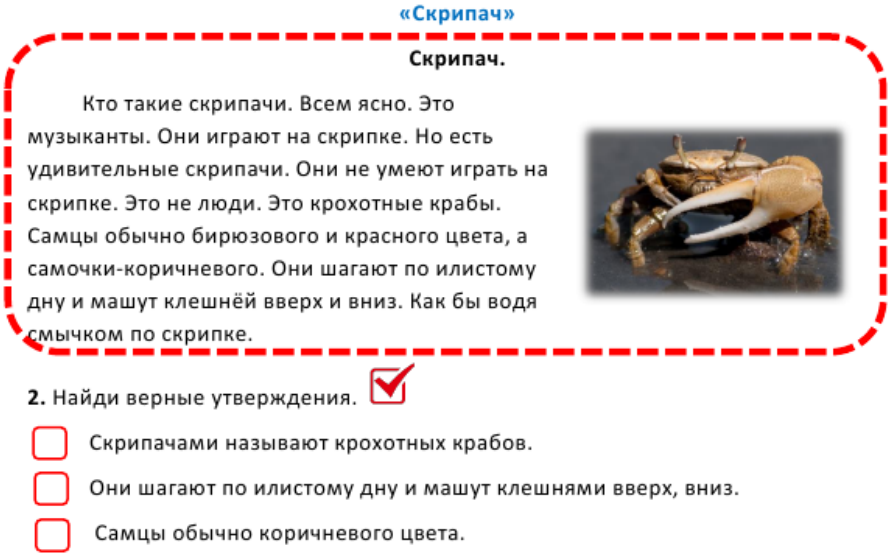

Рисунок 1. Пример задания из рабочей тетради

Для развития функциональной грамотности также важно осуществлять работу с речевыми образцами. Речевой образец – это типичная форма высказывания или диалога, который может быть использован в определенной ситуации общения. В процессе изучения языка студенты дети ознакомиться с различными речевыми образцами, например, обращением в магазине, заказом в ресторане или проведением презентации. Это помогает им понимать, какие фразы и выражения подходят для определенных ситуаций и как правильно использовать их. Такая работа способствует развитию навыков общения.[4]

– задание на понимание текста. Ученикам предлагается прочитать короткий текст и ответить на вопросы, связанные с содержанием текста. Например, «Что делал главный герой на выходных?» или «Какой был концовка истории?» Это задание помогает развить навыки понимания и анализа текста.

– задание на составление диалога. Ученикам предлагается составить диалог на заданную тему, используя определенные выражения и фразы. Например, «В пекарне. Приветствие, покупка хлеба, благодарность.» Это задание помогает развить навыки общения и использования выражений в правильном контексте.

– Развитие навыков письма: Рабочая тетрадь также предоставляет возможность практиковать и улучшать навыки письма. В ней содержатся задания на написание различных текстов, от коротких ответов до эссе или рассказов. Такие задания помогают развивать навыки выражения мыслей и организации текста.

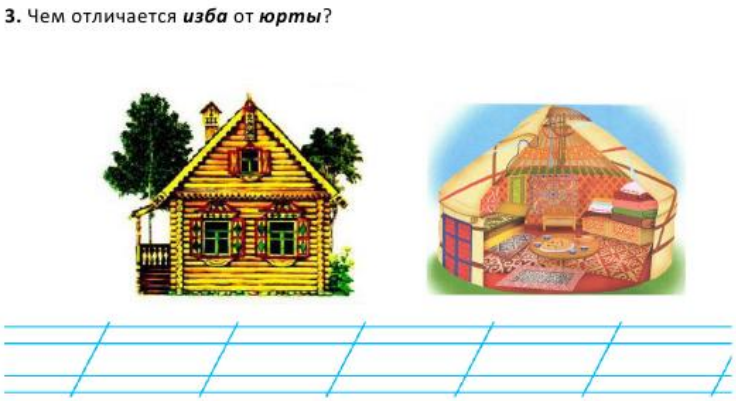

Рисунок 2. Пример задания из рабочей тетради

– задание на составление письма. Ученикам предлагается написать письмо на заданную тему, используя правильные формы приветствия, выражения благодарности и заключение. Например, «Письмо другу. Приглашение на день рождения». Это задание помогает развить навыки письма и структурирования текста. Задание на составление сообщения. Ученикам предлагается составить сообщение на заданную тему, используя простые предложения и ключевые слова. Например, «Сообщение о походе в музей. Дата, время, сбор, необходимые вещи». Это задание помогает развить навыки составления логичного сообщения и организации информации.

– задание на описание картинки. Ученикам предлагается описать

– картинку, используя правильные формы глаголов, определения и выражения. Например, «На картинке изображены дети, играющие на пляже. Он смеется, она строит песчаный замок». Это задание помогает развить навыки описания и использования языковых средств для передачи информации.

– Взаимосвязь с другими учебными материалами: Рабочая тетрадь часто связана с учебником или другими учебными материалами, что помогает детям видеть связь между различными аспектами языка и их применение в реальной жизни. Это помогает им понять, как они могут использовать изучаемые навыки на практике.

– Использование интегрированного подхода с использованием рабочей тетради имеет ряд преимуществ:

– Повышение мотивации: Рабочая тетрадь, благодаря структуре и разнообразию заданий, помогает повысить мотивацию учеников к изучению различных школьных предметов и развитию функциональной грамотности.

Рисунок 3. Пример задания из рабочей тетради

– Системный подход: Рабочая тетрадь предлагает задания, объединяющие различные аспекты языка и контекстуализирующие их. Это помогает детям понять, как язык используется в различных ситуациях, а также помогает им увидеть связь между различными аспектами языка.

Закрепление изученного материала:

– Рабочая тетрадь предлагает задания на повторение и закрепление изученного материала, что позволяет детям лучше запомнить и использовать его на практике.

– Индивидуальный подход:

Рабочая тетрадь позволяет учителю адаптировать задания под индивидуальные потребности учеников и разнообразить процесс обучения.

Все эти задания и упражнения в рабочей тетради, способствуют формированию комплексного набора знаний и умений, необходимых для успешной адаптации в информационно насыщенном мире. Они созданы для того, чтобы учащиеся могли применить полученные знания на практике, а также развивать свою критическую и творческуюмысль. [5]

Использование рабочей тетради в сочетании с интегрированным подходом способствует повышению мотивации, системному подходу, закреплению изученного материала и индивидуальному подходу к ученикам. [6]

Таким образом, интегрированный подход с использованием рабочей тетради является эффективным средством развития функциональной грамотности и подготовки детей к успешной академической карьере. Он помогает им развить навыки чтения и письма, а также осознать, как язык используется в различных ситуациях. Рабочая тетрадь, будучи инструментом практики и применения изучаемых навыков, играет важную роль в этом процессе.

Список литературы:

1. Ауезова А. Проблемы развития функциональной грамотности в начальной школе и пути их решения. // Педагогическая наука и практика. – 2018. – 2(14) – С. 23–30.

2. Есмагамбетова Г. Особенности функциональной грамотности учащихся младших классов в Казахстане. // Вопросы педагогики и психологии.– 2017. – 4(18). – С. 67–78.

3. Имангулова К. Развитие функциональной грамотности через активные методы обучения в начальной школе. // Педагогическое образование и наука. – 2016. – 5(10). – С.12–18.

4. Жұматайева З. Функциональная грамотность учащихся начальной школы: теория и практика. // Вестник педагогической науки Казахстана. – 2014. – 2(8). – С. 104–112.

5. Сейтмолдина Ж. Функциональная грамотность в начальной школе: проблемы и пути решения // Вестник Казахстанского национального педагогического университета. – 2020. – С. 45–54.

6. Ахметова А.Х. Развитие функциональной грамотности учащихся начальной школы в условиях казахстанской школы // Наука и образование: проблемы и перспективы. – 2021. – С. 89–97.

7. Астахова Л.В., Степанова А.А. Интегрированная программа по развитию функциональной грамотности «Ступеньки открытий».– 2023.

УДК 37. 372.87

АКТИВНОЕ СЛУШАНИЕ НА УРОКЕ МУЗЫКИ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Столяренко Ольга Александровна
учитель музыки
КГУ «Физико–математический лицей
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: olgameloman@mail.ru

Аннотация

Общее музыкальное образование школьников всегда было и остаётся неотъемлемой частью эстетического воспитания подрастающего поколения. В XXI веке в школьном образовании выделяют «инновационные умения» – критическое мышление и решение проблем, креативность и инновационность, коммуникация и коллаборация, а также большой набор умений «жизненных» и «карьерных». Образованным не может быть человек, который не слушает и не восхищается шедеврами мировой классики.

Ключевые слова*: слушание музыки, восприятие музыки, настроение.*

Аңдатпа

Оқушылардың жалпы музыкалық білімі әрқашан жас ұрпақтың эстетикалық тәрбиесінің ажырамас бөлігі болып қала береді. XXI ғасырда мектеп білімінде «инновациялық дағдылар» – сыни ойлау және проблемаларды шешу, шығармашылық пен инновация, коммуникация және ынтымақтастық, сондай–ақ «өмірлік» және «мансаптық» дағдылардың үлкен жиынтығы ерекшеленеді. Әлемдік классиканың шедеврлерін тыңдамайтын немесе таңданбайтын адам білімді бола алмайды.

Түйінді сөздер: *музыка тыңдау, музыканықабылдау, көңіл–күй.*

Abstract

The general musical education of schoolchildren has always been and remains an integral part of the aesthetic education of the younger generation. In the XXI century, «innovative skills» are distinguished in school education – critical thinking and problem solving, creativity and innovation, communication and collaboration, as well as a large set of «life» and «career» skills. A person who does not listen and admire the masterpieces of world classics cannot be educated.

Key words: *listening to music, perception of music, mood.*

Сегодня мы, взрослые и дети, обладаем огромным богатством, а именно большим количеством музыкальных произведений казахстанских, русских и зарубежных авторов. Но для того, чтобы понять, прочувствовать эти произведения надо научиться слушать эту музыку. Для этой цели изданы методические материалы, описаны различные приёмы для учителей. Эти материалы изданы достаточно давно и в них применяются традиционные подходы к развитию слушательской культуры обучающихся. [1, с.35].

Вместе с тем в настоящее время произошли очень серьезные изменения. Изменились дети, изменились педагогические подходы, появились новые возможности в связи с компьютерными технологиями. Все это, к сожалению, не в полной мере учитывается в изданныхпрограммах и пособиях по слушанию музыки. Всё это побудило нас к изучению данной проблемы.

Как учить детей слушать музыку и понимать её, эти вопросы стали разрабатываться и изучаться после Великой Октябрьской революции (1917г.), когда «слушание музыки» вошло в программушколы, какчасть урока пения. Основоположница музыкально–эстетического воспитания – Валентина Николаевна Шацкая определила роль вида деятельности «Слушание музыки»: «Изучение музыкального произведения предусматривает его целостное, эмоциональное восприятие, раскрытие единства содержания и выразительных средств, которые особенно ярко характеризуют музыкальный образ» [2, с.24].

Советский музыковед, педагог, общественный деятель Надежда Яковлевна Брюсова писала: «Слушание музыки – это такой же творческий труд, как и попытки самим слагать звуки в музыкальную речь [3, с.15–16].

Сегодня для развития у учащихся музыкальной отзывчивости и культуры восприятия необходимо целенаправленное и последовательное руководство процессом слушания. При этом для эстетического восприятия музыки важно не только переживать, понимать содержание, следить за его развитием, но и различать форму, важнейшие средства музыкальной выразительности. Д.Б. Кабалевский обращал внимание педагогов на то, что музыка только тогда будет выполнять свою эстетическую, познавательную и воспитательную роль, когда дети по–настоящему

научатся вслушиваться в нее и размышлять о ней.Так что же такое слушание или восприятие музыки? Как отмечает О.А. Апраксина – «музыкальное восприятие – это способность слышать и эмоционально переживать музыкальное содержание (музыкальные образы) как художественное единство, как художественно–образное отражениедействительности, а не как механическую сумму разных звуков» [4, с.74]. Е.В. Назайкинский предлагает различать два термина: музыкальное восприятие и восприятие музыки [5, с.186].

Музыкальным восприятием он называет прочувствованное и осмысленное восприятие, направленное на постижение тех значений, которыми обладает музыка как искусство, как особая форма отражения действительности, как эстетический и художественный феномен.

В противоположном случае, восприятие музыки учёный рассматривает как акустическое восприятие, где музыка воспринимается как звуковые сигналы, как нечто слышимое и действующее на органы слуха.

Слушание является одной из наиболее демократичных и эффективных: форм развития способности активно воспринимать музыку, внимательно вслушиваться в музыкальную ткань, осмыслять ее художественно– образные особенности. Анализируя слушание музыки как последовательный и поэтапный процесс, было установлено, что эмоциональный отклик у младшего школьника, как правило, сопровождается возникновением художественного образа. Его адекватность и характер во многом определяется готовностью учащегося к восприятию (слушанию), структуракоторого содержит пять основных компонентов: вступительное слово учителя; собственно слушание произведения; его обсуждение; выполнение творческого задания; повторное слушание.

Самое первое требование учителя на уроке в любом классе, когда класс задействован в таком виде деятельности, как слушание музыки – это несколько непререкаемых правил:

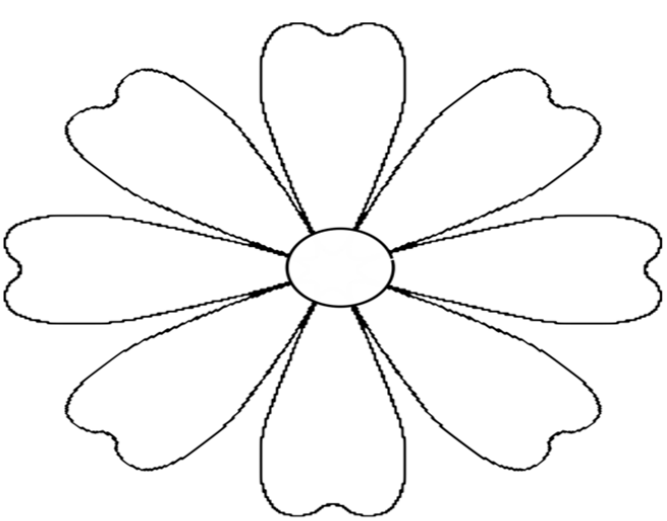
1) музыка звучит – в классе – тишина;

2) композитор писал музыку для того, чтобы слушатель её слушал, а не разговаривал во время прослушивания.

Реализация методов развития музыкального восприятия на уроках музыки.

Учащиеся 1 класса к концу 3 четверти знают и используют для характеристики музыкального образа такие средства музыкальной выразительности, как: регистр, темп, ритм, острые или плавные звуки, динамика (форте и пиано), тембр, настроение.

Учащиеся 2 класса углубляют полученные знания: к динамическим оттенкам добавляют крещендо и диминуэндо, пунктирный ритм, для настроения используют «Цветок музыкальных настроений».

1- **красным** и подпиши торжественное настроение,

2 – **зелёным** – спокойное,

3 – **голубым** – нежное,

4 – **серым** - грустное,

5 – **розовым** – радостное,

6 – **фиолетовым** – злое,

7 – ***всеми красками радуги*** – праздничное,

серединку – **жёлтым** – **солнечное**.

Рисунок 1. «Цветок музыкальных настроений»

3 класс и 4 класс, при прослушивании музыкального материала, заполняют таблицу, при прослушивании музыки.

название	Танец звуков	динамика	темп	регистр	тембр	настроение
Таттимбет Кюй «Саржайлау»	non legato	*mf*	Умеренный	средний	домбра	

Рисунок 2. «Таблица музыкальной выразительности»

Танец звуков – ШТРИХИ: Стаккато (отрывисто)
Легато (плавно)
Нонлегато (ровное звучание)

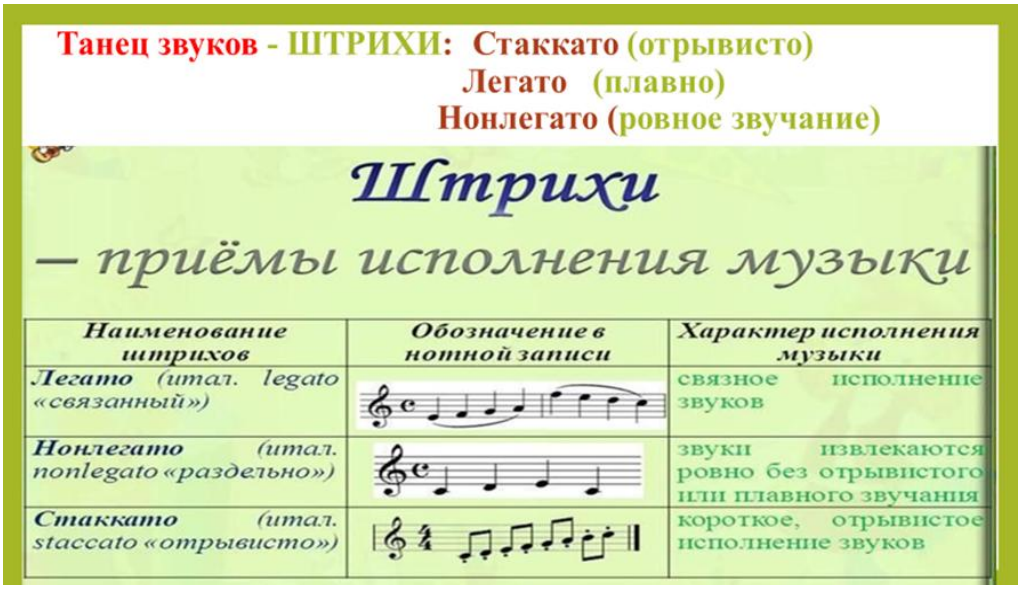

Рисунок 3. «Танец звуков»

Динамика – сила звука: f p mf.

Темп – скорость движения музыки: быстро, умеренно, медленно.

Регистр – *высота звука* (домбра и кобыз – это всегда регистр средний, скрипка и флейта – чаще регистр высокий, контрабас, туба, фагот – регистр низкий).

Рисунок 4. «Регистр»

Тембр – *окраска голоса или инструмента* (определяют какой голос у исполнителя или какой инструмент звучит).

Настроение – последний столбик в таблице – настроение или характер музыкального образа. Используют «Цветок музыкальных настроений».

Вот так идет развитие по спирали, учащиеся с 1 класса учатся слушать и слышать музыку.

Музыкальное восприятие – это прочувствованное и осмысленное восприятие, направленное на постижение тех значений, которыми обладает музыка как искусство, как особая форма отражения действительности, как эстетический и художественный феномен.Основными критериями музыкального восприятия учащихся младших классов являются: эмоциональная отзывчивость и оценочное отношение к воспринимаемому музыкальному произведению.

Учащиеся могут стать подлинными любителями серьезной музыки, но главное – они должны стать культурными слушателями, активно и с интересом воспринимающими настоящую музыку, способными иметь суждение о воспринимаемой ими музыке и определять свое отношение к услышанному.

Список литературы:

1. Белобородова В.К. // Музыкальное восприятие школьника / Под ред. М.А.Румер. М.: Педагогика, 1975.– С.35.

2. Архипова М.В. (Новикова М.В.). Вариативные модели восприятия музыки как условие творческого развития учащихся//Научные проблемы гуманитарных нсследований.–ВыпЛ,–2011.–С. 24

3. Архипова М.В. (Новикова М.В.). Об эффективности слушания музыки на уроке в общеобразовательной школе [Текст] / М.В.Архипова // Модернизация содержания, методов и форм музыкального образования в современных условиях.– М.: МГПУ,2009.– С.15–16 (0,4 п.л.).

4. Лагутин А.И. Методика преподавания музыкальной литературы в детской музыкальной школе (для музыкальных училищ). М., 2005 – С.74

5. Лисянская Е.Б. Музыкальная литература: методическое пособие. Росмэн, 2001 –С.186

ӘОЖ371.321.2

МҰҒАЛІМДЕРДІҢ ІС–ТӘЖІРИБЕСІН РЕФЛЕКСИЯ АРҚЫЛЫ ЖЕТІЛДІРУ

Тамабекова Саулет Махатовна
техника ғылымдарының магистрі
информатика пәнінің мұғалімі
Қадыр Мырза Әлі атындағы BINOM SCHOOL
мектеп–лицейі, Астана қ., Қазақстан
E–mail: tsaulet88@mail.ru

Аңдатпа

Мұғалімдердің іс–тәжірибесіндегі рефлексиясын дамытудың маңызы жөнінде Бизяева (2014) «Мұғалім неліктен рефлексивті болу керек?» атты мақаласында «жаңа рөлдерді мұғалімнің рефлексивті ойлау қабілеті бар болғанда ғана іске асыру мүмкін» деген тұжырымға келеді. Яғни, мұғалім сабақтағы әрекеттері мен шешімдеріне рефлексия жасай алмай, оның іс – тәжірибесін жетілдіру қиынға соғады. Сол себептен рефлексивті мұғалім қалыптастыру тақырыбында зерттеу жүргіздім.

Түйінді сөздер*: рефлекия, іс–тәжірибе, кәсіби шеберлік, тәжірибе*

Аннотация

Бизяева (2014) в своей статье «Почему учитель должен быть рефлексивным?» приходит к выводу, что «новые роли могут быть реализованы только тогда, когда у учителя есть способность рефлексивно мыслить». То есть учитель не может размышлять над своими действиями и решениями на уроке, и ему сложно совершенствовать свою практику. Именно поэтому я провел исследование на тему рефлексивной подготовки учителей.

Ключевые слова: *рефлексия, опыт, профессиональные навыки, опыт*

Abstract

Bizyaeva (2014) «Why should a teacher be reflective?» In his article, he concludes that «new roles can only be realized when the teacher has the ability to think reflectively». That is, the teacher cannot reflect on his actions and decisions in the lesson, and it is difficult for him to improve his practice. This is why I conducted research on reflective teacher training.

Key words: *reflection, experience, professional skills, experience*

Мұғалімнің кәсіби шеберлігін арттыруда педагогикалық рефлексияның алатын орны ерекше, себебі мұғалімнің өз ісіне басқаның көзімен қарауы, оның өз қателігін өзі көріп, өзі түсінуге, өзін–өзі бағалауға, түзетуге, жетілдіруге үйренеді. Яғни, рефлексия белгілі бір салалар бойынша ойды жүйелеп, оның мән–мағынасын түсінуге жетелейді. Сол себепті, сабақ барысында мұғалім де, оқушы да рефлексия жасауы керек. Өз іс–әрекетін зерттеу арқылы мұғалім өзінің іс–тәжірибелерін түсінуге (анализдеуге), өзгеріс енгізу арқылы жетілдіруге және «оқыту мен оқу туралы аналитикалық тұрғыдан қалай ойлауды бастауға болатынын түсінуге көмек береді» [1].

Сухобская мен Кулюткин [2] мұғалімнің шығармашылығын дамытудың қысқаша формуласын «тәжірибе + сол тәжірибенің рефлексиясы = даму» түрінде ұсынады. Олар бұл үрдерісті сипаттай отырып, оның мұғалімнің кәсіби әрекетінің өн бойында мына төмендегідей жағдайда байқалатындығы айтылады:

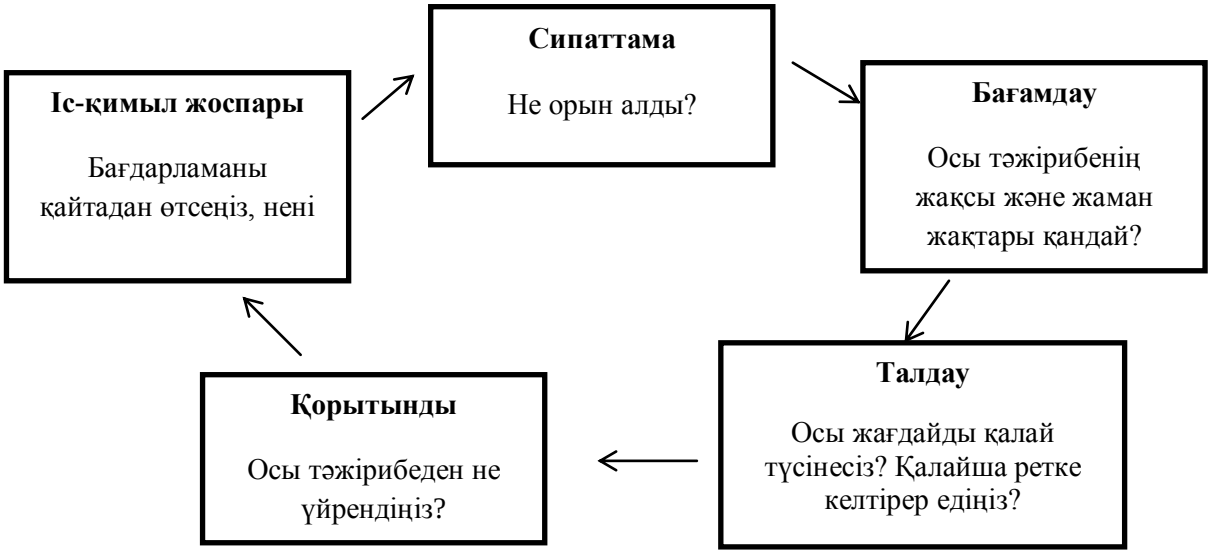
біріншіден **–**мұғалімнің оқушының ойын, сезімдері мен іс – қимылдарын түсіну бағытындағы әрекеттесуінде;

екіншіден **–**оқушылардың жас ерекшеліктері, даму мүмкіндіктерін ескере отырып оқыту үрдісінің мақсаттарын анықтау мен жобалауда;

үшіншіден – оның өз әрекетін, сол әрекеттің субьектісі ретіндегі өзін талдауда. Тек сонда ғана мұғалімнің педагогикалық әрекетінде шығармашылыққа жол ашылады.

Бизяеваның [3] пікірінше мұғалімнің рефлексияға мұқтаждығының бір себебі – оның барынша ұзақ уақыт бойы тиімді кәсіпқой болып қала беру талпынысы. Өйткені өз тәжірибесін ұдайы талдап, терең ойластыру арқылы ғана мұғалім кертартпалықтан, нәтижесінде өз кәсібінен жалығудан аулақ болады. Рефлексия мұғалімді «автопилот» күйінен шығарып, әдеттегі орынды болып саналатын жағдайларды қайта сезінуге, өзгерістер туралы ойлануға итермелейді.

Жалпы дамыту жобамды Гиббстің [4] рефлексиялау моделіне негіздей отырып жүргіздім.

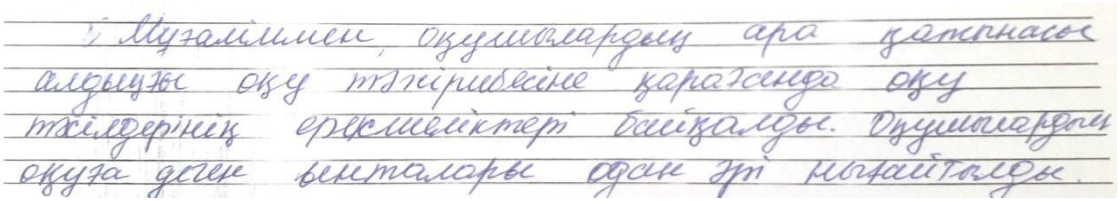

Сурет 1. Гиббстің рефлексиялық моделі

Бағдарламаны 1 ай жүргізгеннен кейін мұғалімдерден сауалнама алуды жөн көрдім. Сауалнама мұғалімдердің ұстанымдарын түсіну және бағдарламаның тиімділігі жөнінде кері байланыс алу мақсатында қолданылды. Сауалнама сұрақтарын Садықованың [5] «*Әрекетті зерттеу мен кәсіби дамудың жаңа мүмкіндіктері*» мақаласына сүйене отырып құрастырдым:

- Мұғалім–оқушы және оқушы – мұғалім қатынастарында өзгерістер болды ма?
- Қазіргі оқыту алдыңғы оқытудан ажыратыла ма?
- Сіздің ойыңызша іс–тәжірибеде не дұрыс болды?
- Сіздің ойыңызша іс–тәжірибеде не дұрыс болмады?
- Ұсыныс, пікіріңіз

Сауалнама маған бағдарламаны әрі қарай жетілдіруге септігін тигізді. Алғашқы сұраққа барлық мұғалімдер мұғалім–оқушы, оқушы – мұғалім арасында өзгеріс байқағандығын көрсетті (Сурет 2).

Сурет 2. Мұғалім А–нің сауалнамада жазған жауабы.

Мұғалімдірдің сауалнамаларының қорытындысы бойынша оқушылардың сабақ-қа деген қызығушылығы пайда болғанын, өз бетінше даму әрекеті жүріп жатқаны байқалады. Мұғалімдер де басқалардың пікірін тыңдап, өз ойларын еркін жеткізуді

үйренді. Сауалнама арқылы мұғалімдердің ойларын жинақтауға, талдау жасап және келесі қадамдарды жоспарлауға мүмкіндік алдым.

Мұғалімдер оқушылармен жақсы қарым–қатынас орнағанын күнделікті сабақтан кейін рефлексия жасаудың нәтижесінен де байқаған. Сонымен қатар, мұғалімдердің басым бөлігі топтық жұмыстардың жақсы нәтиже беріп жатқанын сөз етті.

Дегенімен, кейбір мұғалімдердің пікірі бойынша сабақтың өтілу барысында оқушылар мұғалімді әлі де басты рөлде көретіні белгілі болды. Сонымен қатар, мұғалімдердерге оқушыларды тыңдау қажет екендігіне әдеттену оңай емес болды және өздерінің сабағының барысын бақылау және келесі сабақты соған сай жоспарлауда қиындық тудырды. Семинардан кейін алынған кері байланыс парақтарынан мұғалімдердің күнделікті сабақты дайындауда уақыттың жетпейтіндігі белгілі болды. Сонымен қатар, бақылау негізінде мен мұғалімдердің рефлексиясы сабақтың мазмұнына емес, әдістерін саралауға бағытталып жатқанын байқадым. Сондықтан келесі әрекетте осы мәселелерді шешуге бағыттау қажет болды.

Сонымен қатар, арнайы жетелеуші сұрақтар мұғалімдерге өз мақсат–міндеттірін анықтауға көмек берді. Мысалы, мұғалім А–ға «осы сабақты сіз қайтадан өтер болсаңыз, қай жерін өзгертер едіңіз?»,– деп сұрақ қойғанымда, ол өзінің сұрақ қою деңгейінің Блум таксономиясы бойынша білу, түсіну, кей жағдайда қолдану деңгейінде болатын айтты. Осылай мұғалім өз – өзіне рефлексия жасау арқылы сұрақ қоюдың маңыздылығын түсінді.

Бағдарлама соңында сауалнама сұрақтарын өзгертіп қатысушылардан қайтадан алдым. Себебі, сауалнама сұрақтарына кейбір қатысушылардан нақты жауап алу есебінен:

- Мұғалім–оқушы және оқушы – мұғалім қатынастарында өзгерістер болды ма?
- Қазіргі оқыту алдыңғы оқытудан ажыратыла ма?
- Сіздің іс–тәжірибеңізде не дұрыс болып жатыр?
- Сіздің іс–тәжірибеңізде не дұрыс болмай жатыр?

Мұғалім В сауалнамадағы жауабында «*белсенді баланың*» пайда болғанын жазыпты. Белсенді әдіс–тәсілдер арқылы оқушылардың «*қатып қалған пряник болмағаны*» ұнады деп жазған. Мұғалім В күнделікті сабағына рефлексия жасау арқылы іс–тәжірибесін жетілдіруде жұмыс жасап жатқанын байқауға болады. Осылай рефлексивті емес мұғалімнен рефлексивті мұғалімге айналды. Дегенмен, сауалнамадағы жауаптарға қарап, мұғалімдердің курстан кейін де рефлексияны дағдыға айналдырып, күнделікті рефлексияны жасау үшін өзін–өзі реттеу дағдыларын әлі де қалыптастыруы қажет екенін түсіндім.

Содан кейін, қатысушы мұғалімдерге өздерінің сабақ жоспарларын ұсынылған критерийлер бойынша бағалауды ұсындым. Мұғалім С бағдарламаның басында өзін–өзі шәкіл бойынша жоғары бағалады. Алайда, бағдарламаның соңында топпен сабақ жоспарын талдай келе, бірінші бағалауға қарағанда өзін төмен бағалады. Себебін сұрағанда, сабақтың мақсаты нақты емес, сондықтан ойын өзгерткенін айтты. Ал, мұғалім Д рефлексия жасай білудің маңызы жөнінде былай деп көрсетті:

Мұғалімнің өзіндік дамуында кері байланыс, кәсіби рефлексия– маңызды екендігі сөзсіз. Қазіргі кезде қоғам дарынды, қабілетті адамдарды қажет етеді. Үздіксіз жаңалық енгізу білім беру саласында мектеп жұмысының дамуының ең басты фактор болып отыр. Әр мұғалім өз іс–әрекетінде қажетті өзгерістерді, әр түрлі тәжірибелер жөніндегі мағлұматтарды, жаңа әдіс–тәсілдерді дер кезінде қабылдап, дұрыс пайдалана білуі керек [6].

Зерттеу жұмысымның барысында мақстына жетуде туындап отырған кедергілерді анықтап, одан шығу жолдарын таптым. Соның бір мысалы, мұғалім А–ның

сабағына қатысып, мұғалімнің және оның оқушыларының жасаған рефлексияларына куә болдым. Мұғалім А оқушының кері байланысын есепке алып, келесі сабағында соны негізге ала отырып сабағын жоспарлады. Сонымен қатар, аталмыш мұғалім өзін–өзі кәсіби жетілдіріп, дамытып отырғанын, іс–әрекетінің қандай да бір өткен кезеңіне талдау қорытындыларын жасап отыру арқылы, өз тәжірибесін жақсартуға байланысты нақты іс–әрекет жасағанына көзім жетті.

Мұғалімнің кәсіби даму форматы әлдеқайда кең. Яғни, кәсіби даму тек курстар, семинарлар мен конференцияларға барумен ғана шектелмейді. Тиімді кәсіби даму оқыту мен практиканы қамтиды.

Бағдарламаға қатысқан мұғалімдердің рефлексивті есептерін жинақ ретінде шығару жоспарым бар. Жалпы басқа мектептерде «*Тәжірибедегі рефлексия*» бағдарламасын [7] жүргізуде ұсынылған жаңа ақпаратты әр сабақ сайын практикада қолданып, «қалай іске асты», «не сәтті болды», «не сәтсіз болды», яғни әр семинардың рефлексивті жазбаларын тексеруді ұсынамын. Бағдарламаға қатысушы ұстаздармен жеке кездесулер ұйымдастыру. Рефлексия жасауда негізгі қару «сұрақ». Сондықтан сұрақтармен қаруланып, мұғалімдерді ойлануға жетелейтін әрекет ету керек.

Қорытындылай келе, рефлексияны игеру арқылы мұғалім өз мамандығының шынайы субъектісі болуына мүмкіндік беретіндігі сөзсіз. Себебі, рефлексия жасау мұғалімдердің бойында жоғары құзыреттілік, дербестік, өзін–өіз басқару секілді қасиеттердің дамуына септігін тигізеді. Өздігінен жетілген, өзіне сенімді кәсіпқой бола тұрып, рефлексивті мұғалім ешқашан да өзін жай ғана мемлекеттік білім беру реформаларын іске асыру құралы ретінде сезінбейді. Мұндай мұғалім – көшбасшының өзі реформаларға белсенді түрткі болады, олардың идеяларын алға жылжытуға іске асыруға қабілетті, өз айналасында пікірлестерін біріктіретін өз ісінің шебері бола алатындығы анық. Соңында Джон Дьюидің [8] сөзімен қорытындылап кетсем: «Рефлексия жасай алатын мұғалім – өз кәсібінің мәңгілік оқушысы».

Әдебиеттер тізімі:

1. Әділжанова Д.Ә. Рефлексияның педагогикалық шеберлікті жетілдіруге әсері//Педагогикалық диалог журналы, 1(15).2016.

2. Бұзаубақова К.Ж. Ұстаздық шеберлік [Электрондық ресурс]: оқу–әдістемелік құралы / Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі; Тараз мемлекеттік педагогикалық институты. – Тараз: ЖК «Байтелиев Е.», 2009. – 130 б.

3. Бизяева А.А. Мұғалім неліктен рефлексивті болу керек?// Педагогикалық диалог журналы, 4(10), 1(15). 2014.

4. Мирсеитова, С., Іргебаева, Ә.Әрекеттегі RWCT философиясы мен әдістері. – Қазақстан Оқу Ассоциациясы: Алматы, 2006 – 129 б.

5. Бұзаубақова, К.Ж. Ұстаздық шеберлік –Тараз: ЖК «Байтелиев»,2016.

6. Сурначева О.Г., Маторина Е.А. Рефлексиялық тәжірибенің мұғалімнің эмоционалдық интеллектісіне ықпалы // Педагогикалық диалог журналы, 3(17). 2016.

7. «Тәжірибедегі рефлексия» жалпы білім беретін мектептердегі педагогика кадрларының кәсіби даму бағдарламасы. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектебі» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы. 2016. – 19 б.

8.Дьюи Д. Психология и педагогика мышления, пер. с англ. Никольской Н.М.. – Москва: Совершенство, 1997. – 208 с.

УДК 371.3

СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ ПРИ ВНЕДРЕНИИ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА: ИХ ПОЛОЖИТЕЛЬНЫЕ И ОТРИЦАТЕЛЬНЫЕ СТОРОНЫ В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАНИИ

Тарасенко Светлана Сергеевна
педагог, учительанглийского языка
КГУ «Общеобразовательная школа №7
отдела образования города Костаная»
г.Костанай, Казахстан
E–mail: oprishenko.sveta@gmail.com

Аннотация

Данная статья рассматривает влияние искусственного интеллекта на современное образование. В статье представлены положительные и отрицательные стороны использования искусственного интеллекта в образовательных процессах и стратегии развития, которых необходимо придерживаться при внедрении ИИ в образовательные процессы. Выводы о том, что необходимо сбалансированное и ответственное использование технологий в образовании.

Ключевые слова: *искусственный интеллект, образование, современность, технологии, глубокое обучение, языковое моделирование, ChatGTP, OpenAI*

Аңдатпа

Бұл мақала әдістемелік интеллекттің қазіргі білімнен әсерін талқылауға арналған. Мақалада әдістемелік интеллектті білім беру процестерінде қолдануының позитивті және негативті жағдайлары және оны білім беру процестеріне ИИ кірістіру кезінде әкімшілік көру керек болатын даму стратегиялары көрсетілген. Білімнің технологияларды қолдануында тасымалдауға қарағанда қалыптастырылатын және масқаралы қолдану керек деп жаңаулар.

Түйінді сөздер: *әдістемелік интеллект, білім, қазіргі, технологиялар, қатты оқу, тілді модельдеу, ChatGTP, OpenAI.*

Abstract

This article examines the impact of artificial intelligence on modern education. The article presents the positive and negative sides of the use of artificial intelligence in educational processes and development strategies that must be followed when implementing AI in educational processes. Conclusions that a balanced and responsible use of technology in education is necessary.

Key words: *artificial intelligence, education, modernity, technology, deep learning, language modeling, ChatGTP, OpenAI.*

Развитие нейросетей требует пересмотра системы образования, чтобы поставить перед учебными заведениями новые задачи и открыть новые возможности. Однако, с развитием искусственного интеллекта возникают и различные нюансы, которые требуют учета и дальнейшей проработки. Эксплуатация и применение искусственного интеллекта является актуальным трендом в образовании.

Сфера образования должна адаптироваться к этим изменениям и пересмотреть уже существующие образовательные программы, чтобы соответствовать современному обществу. [1]

Хотя на данный момент ни одна страна не полностью готова к интеллектуальной автоматизации, отдельные государства уже работают над приобретением необходимых навыков для функционирования в обществе, основанном на искусственном интеллекте.

Существуют различные алгоритмы, основанные на логике разной сложности. Этот тип искусственного интеллекта используется для создания индивидуальных образовательных путей и анализа эффективности учебных планов. [2]

Исследование компании «Future of Education» показало, что технологии сделали образование более персонализированным. Примером таких технологий являются образовательные платформы, которые отслеживают прогресс каждого учащегося, предоставляют обратную связь и настраивают учебные программы. Ученики могут использовать умные колонки и нейросети для выполнения домашних заданий. [3]

Искусственный интеллект может быть полезен в проверке заданий, оценке успеваемости, анализе данных и подготовке к занятиям. Одним из преимуществ использования нейросетей в образовании является возможность персонализации обучения. Программа может анализировать стиль обучения и приоритеты учеников, создавая учебный план, учитывающий их потребности. [4] Это помогает учащимся изучать программу в комфортном темпе и сосредоточиться на наиболее важных предметах. Такой подход способствует большей вовлеченности, мотивации и лучшему запоминанию информации.

Искусственный интеллект также помогает создавать интерактивные игры, в которых ученики развивают критическое мышление и решают проблемы. Игровая форма обучения позволяет студентам применять полученные знания на практике и развивать творческое мышление. Алгоритм «Mathiau» следит за прогрессом каждого ученика и предупреждает преподавателя в случае необходимости помощи. [5] Это способствует выявлению трудностей, с которыми сталкиваются ученики и целый класс. Другие алгоритмы отслеживают множественные неправильные ответы на задания и передают собранные данные авторам курса, которые могут изменить формулировку или дополнительно пояснить тему, которую студенты не поняли.

Преподаватели, работающие с помощью искусственного интеллекта, доступны для вопросов студентов в любое время, что позволяет получать знания, анализировать свои работы даже внеурочное время.

Использование искусственного интеллекта в образовании имеет свои преимущества:

1. Повышение эффективности и результативности образовательных процессов.
2. Разгрузка преподавателей и более качественное взаимодействие с учащимися.
3. Индивидуализация обучения и адаптация к потребностям каждого студента.
4. Расширение возможностей исследований и разработки новых образовательных подходов.

Искусственный интеллект позволяет различным социальным группам получать образование, таким как людям с физическими ограничениями, беженцам, тем, кто не может посещать школы или проживает в изолированных общинах. Технологии телероботики позволяют удаленно участвовать в уроках для учащихся с особыми потребностями, что способствует их инклюзии, а также поддерживает процесс обучения в экстренных ситуациях.

Среди положительных сторон использования искусственного интеллекта в образовании можно назвать следующие:

1. Индивидуализация образования: ИИ позволяет создавать персонализированные образовательные программы, учитывающие специфические потребности и интересы каждого учащегося. Это способствует улучшению качества обучения и повышению успеваемости.

2. Адаптивность учебного материала: Благодаря искусственному интеллекту, учебный материал может быть адаптирован к индивидуальному уровню знаний и

способностей каждого ученика. Это помогает сделать обучение более эффективным и доступным.

3. Улучшение обратной связи: ИИ может предоставить мгновенную обратную связь по результатам тестирования или выполнения заданий. Это помогает учащимся понять свои ошибки и работать над ними, что приводит к более глубокому и эффективному изучению материала.

Однако, существуют и отрицательные аспекты использования искусственного интеллекта в современном образовании:

1. Замещение учителя: Внедрение ИИ может привести к сокращению численности преподавателей, поскольку некоторые функции могут быть автоматизированы и выполняться компьютерными системами. Это может создать проблемы для преподавателей и учащихся, так как дистанционное обучение может не всегда обеспечить необходимое взаимодействие и поддержку.

2. Недостаток удовлетворения от общения: Использование ИИ в образовании может ограничить возможность общения и взаимодействия с другими учащимися и преподавателями. Это может негативно сказаться на формировании социальных навыков и развитии коммуникативных умений.

3. Проблемы с приватностью и этикой: Использование ИИ в образовании включает сбор и анализ большого объема данных о учащихся. Это может вызывать опасения относительно приватности и безопасности личной информации студентов.

Стратегии развития при внедрении искусственного интеллекта

Искусственный интеллект (ИИ) предоставляет уникальные возможности для улучшения образовательных процессов и персонализации обучения. Однако успешная реализация ИИ в современном образовании требует стратегии развития, которая будет учитывать особенности этой технологии, потребности учащихся и ожидания педагогов. [6] Вот некоторые ключевые аспекты стратегии развития при внедрении ИИ в образование:

1. Установление конкретных целей: Важно определить, какие именно аспекты образования должны быть улучшены с помощью ИИ. Например, это может быть повышение качества обучения, поддержка индивидуализации обучения или развитие навыков критического мышления. Четко определенные цели помогут сосредоточить усилия и измерить результаты внедрения ИИ.

2. Платформы и инфраструктура: Необходимо разработать соответствующие платформы и инфраструктуру для использования ИИ в образовательных учреждениях. Это может включать разработку специальных программного обеспечения, предоставление облачных ресурсов или создание специализированных технических отделов.

3. Учитель как партнер: Использование ИИ в образовании не должно заменять роль учителя. Вместо этого ИИ должен быть рассмотрен как инструмент, который помогает учителям в их профессиональной деятельности. Учителям необходимо получить обучение и поддержку, чтобы эффективно использовать и интерпретировать данные, собранные ИИ.

4. Качество и обеспечение безопасности данных: При использовании ИИ в образовании собирается и обрабатывается большое количество данных о учениках. Чтобы обеспечить безопасность и конфиденциальность этих данных, необходимо разработать строгие правила и процедуры, а также обеспечить соответствие законодательству о защите данных.

5. Этические вопросы: Разработка стратегии должна учитывать этические аспекты внедрения ИИ в образование. Например, следует рассмотреть вопросы прозрачности алгоритмов, справедливого использования ИИ и защиты от дискриминации.

6. Непрерывное обучение и адаптация: Использование ИИ в образовании требует непрерывного обучения и адаптации. Стратегия развития должна предусматривать поддержку учителей и других педагогических работников в обучении новым технологиям и навыкам, связанным с использованием ИИ.

Внедрение ИИ в современное образование является сложным процессом, который требует четко определенной стратегии развития. Правильное использование ИИ может помочь повысить качество образования и надежно подготовить учащихся к современному миру. [7]

Искусственный интеллект стал значимым инструментом в развитии современного образования, однако его внедрение имеет как положительные, так и отрицательные стороны. Положительными аспектами стратегии развития внедрения ИИ являются повышение доступности образования для различных категорий учащихся, индивидуализация обучения, улучшение процесса оценки и обратной связи, а также автоматизация рутинных задач преподавателей. Однако, существуют и отрицательные стороны внедрения ИИ в образование, включая потенциальную потерю рабочих мест для преподавателей, ограничение взаимодействия с учащимися и проблемы безопасности данных. Важно разработать стратегию развития, которая одновременно будет использовать преимущества ИИ и минимизировать риски, обеспечивая эффективное и безопасное обучение.

Список литературы содержит несколько ключевых работ и публикаций в области инновационных технологий в образовании. По изложенным в статье темам можно продолжить исследования и изучать более глубоко применение инновационных технологий в образовательном процессе.

Список литературы:

1. Клемент Ч. Руководство по применению искусственного интеллекта в современной образовательной практике. –2020. – 112 с.

2. Джонсон М. Интеграция искусственного интеллекта в современное образование: преимущества и вызовы. – 2017. – 50 с.

3. Teaching for the Future: Effective Classroom Practices To Transform Education / OECD. – Paris: OECD Publishing, 2018. – URL: https://doi.org/10.1787/9789264293243–en (датаобращения: 25.01.2024).

4. Радевски М., Попеску М. Применение искусственного интеллекта в образовании: технологии и практические решения. – 2021. – 23 с.

5. Смит Г., Харрисон Р. Искусственный интеллект в образовании: методы и практики применения. – 2019. – 68 с.

6. Johnson L., Adams Becker, S., Cummins M., Estrada V., Freeman A., and Hall, C. (2016). NMC /CoSN Horizon Report: 2016 K–12 Edition. The New Media Consortium.

7. Блум Б. Искусственный интеллект и образование: возможности для преподавателей и студентов. – 2020. – 87 с.

УДК 378.147

РАЗВИТИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ ПЕДАГОГОВ НА ПРИМЕРЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КОСТАНАЙСКОГО СТРОИТЕЛЬНОГО КОЛЛЕДЖА

Терновая Ольга Валерьевна
магистр, преподаватель специальных дисциплин
заместитель директора по научно–методической работе
КГКП «Костанайский строительный колледж»
г.Костанай, Казахстан
E–mail: ternovaya_o@mail.ru

Шаханова Марияш Орманбековна
заведующая методическим кабинетом
преподаватель общеобразовательных дисциплин
КГКП «Костанайский строительный колледж»
г.Костанай, Казахстан
E–mail: mariyash05@mail.ru

Аннотация

В статье описывается развитие профессиональных компетенций педагогов через реализацию обучающих, методических мероприятий колледжа. Акцентируется внимание на проведение педагогических советов с использованием тематических локаций. Делается предположение о прямой зависимости проактивности педагогов, применению инноваций по улучшению образовательного процесса от внедрения возможностей нестандартных площадок.

***Ключевые слова**: профессиональные компетенции, нестандартные площадки, формы методической работы, эффективность образования.*

Аңдатпа

Мақалада колледждің оқыту, әдістемелік іс–шараларын жүзеге асыру арқылы оқытушылардың кәсіби құзыреттілігін дамыту сипатталған. Тақырыпты қорындарды пайдалана отырып педагогикалық кеңестер өткізуген азарау дарылады. Стандартты емес платформалардың мүмкіндіктеріне нгізуге педагогтардың белсенділіктерімен білім беру үдерісін жақсарту үшін инновациялардыпайдаланудың тікелей тәуелділігі туралы болжамжа салды.

***Түйінді сөздер**: кәсіби құзыреттіліктер, стандарты емес алаңдар, әдістемелік жұмыс нысандары, білім берудің тиімділігі.*

Abstract

The article describes the development of professional competencies of teachers through the implementation of educational and methodological activities of the college. Attention is focused on conducting pedagogical councils using thematic locations. The assumption is made about the direct dependence of teachers' productivity, the use of innovations to improve the educational process on the introduction of non–standard platforms.

***Key words:** professional competencies, non–standard platforms, forms of methodological work, the effectiveness of education.*

Повышение качества образования – одна из приоритетных задач, стоящая перед организациями технического и профессионального образования Республики Казахстан. В колледжах области продолжается работа по расширению академической самостоятельности, совершенствованию и обновлению образовательных программ, где планируется предусмотреть модули, направленные на развитие ключевых гибких навыков (softskills).

Эффективность работы организации образования напрямую зависит не только от содержания образовательных программ, но и от профессионализма педагогов, их способности к применению современных образовательных и инновационных технологий для эффективного использования в учебно–воспитательном процессе, использованию нестандартных решений для повышения качества, доступности и

эффективности образования.

Как сделать так, чтобы каждый педагог стал более активным, заинтересованным, а не просто формальным участником подготовки и работы мероприятий? Как преодолеть пассивность отдельных педагогов? Как осуществлять совместную творческую деятельность педагогов, научить их отстаивать свои позиции, обосновывать собственное мнение и толерантно относиться к чужому, принимать ответственность за себя и команду? [1]

Для управления профессиональным ростом педагогов и развития компетенций для эффективной педагогической деятельности, развития творческого потенциала и творческого взаимодействия, стремления к лидерству, в Костанайском строительном колледже широко распространена практика применения нестандартных площадок для реализации творческих проектов.

Нестандартные площадки – это необычные места, организованные для проведения различного рода проектов, заседаний творческих групп, коллегиальных органов, творческих мастерских и мастер–классов. Нестандартные площадки – это эффективный способ, дающий удивительные результаты и способствующий сделать мероприятие по–настоящему эффектным, незабываемым и атмосферным [2].

Особенностью подхода административной команды колледжа к решению проблемы обновления форм работы с педагогами, является целенаправленная, творческая, на уровне инсайт–подхода работа по организации и проведению конкретных педагогических советов с использованием тематических локаций. Традиционные формы проведения педагогических советов, в ходе которых основное место отводится прямой передаче знаний (докладам, сообщениям) в настоящее время утрачивают своё значение именно из–за низкой эффективности и недостаточной обратной связи.

Для решения данной проблемы в концепции моделирования мероприятий на данных площадках методическая служба колледжа задействует: 3D mapping или видеомэппинг – проекционные шоу, создание и проецирование 3D изображений на рельефные, объемные поверхности: здания, специально созданные конструкции, практически любые движущиеся или неподвижные объекты; эффективные педагогические техники, используемые для развития «4К» (критического и креативного мышления, коммуникации и кооперации); концепции латерального мышления; социоигровую педагогику, персонализированное образование. Неординарный дизайн задействованных рабочих пространств и их элементов при проведении мероприятий способствует развитию созидательной деятельности, внутри которой рождается мощный познавательный мотив.

Форма проведения педагогического совета выбирается таким образом, чтобы привлечь к методической деятельности большинство педагогов либо на этапе подготовки, либо при проведении, так как приоритетные направления колледжа реализуются через коллегиальные органы, методические объединения, что способствует активизации деятельности коллектива колледжа, реализации творческих и профессиональных возможностей всех участников образовательного пространства.

Одной из форм заседаний коллегиального органа в колледже стал педагогический совет в формате mastermind. Ценность mastermind заключается в обмене опытом, как позитивным, так и негативным: каждый участник берет на себя определенные обязательства и имеет возможность проработать свой запрос на мероприятии и получить ответ на вопрос. Целью педагогического совета в формате mastermind стало обсуждение вопросов содержания, форм и методов образовательного процесса, планирования образовательной деятельности колледжа, проведение сопоставительного анализа решаемых задач в соответствии с результатами

государственной аттестации колледжа. Педагоги моделировали свою деятельность в составе микрогрупп, каждая из которых представила одну из предложенных ролей по выбору: работодатели, педагоги, студенты, родители, руководство. В ходе педагогического совета участники проанализировали деятельность колледжа с трех сторон: как мечтатель, как реалист и как критик. Проведение педагогического совета в форме мозгового штурма сделало его проблемным, познавательным и позволило педагогам стать активными участниками процесса принятия решений. По итогам работы педагогического совета участники составили SWOT анализ реализации образовательных программ и выработали пути решения.

Не менее интересно и нестандартно проведен педагогический совет в форме интерактивной методической квест–игры «Детективы ищут стратегии улучшения качества преподавания в колледже». Разделившись на группы, педагоги отправились на поиски современных подходов к организации образовательной деятельности колледжа, следуя указаниям маршрутного листа. Шесть различных тематических локаций посетила каждая команда, где педагог мог проявить себя как командный игрок, так и индивидуально, подтвердив свое достижение каким–либо статусом. За время поисков посещены «центр творческой индустрии, площадки формата лофт и коворкинг, мультиспортивная локация, онлайн–лаборатории».

По итогам проведения данных мероприятий создается видеоконтент. С целью диссеминации инновационного педагогического опыта применения современных подходов к организации образовательной деятельности медийныйтейнмент–продукт размещается на официальном YouTube канале колледжа. Медиацентр обеспечивает информирование стейкхолдеров и широкой общественности о деятельности колледжа и реализации образовательных программ.

Таким образом, как показывает практика проведение обучающих, методических мероприятий колледжа с использованием нестандартных площадок улучшают работу педагогического коллектива, повышают их профессиональную мотивацию, улучшают качество образования, позволяют вести самостоятельный поиск путей и вариантов решения поставленных вопросов, способствуют установлению взаимодействия между всеми участниками образовательного процесса.

Список литературы:

1. Минцберг Генри. Менеджмент: природа и структура организаций глазами гуру. / Перевод с английского. О.И.Медведь. – Москва: ЭКСМО, 2009. – 594 с.

2. Новикова Н.А., Романова Г.А., Сульдикова И.В. Нестандартные площадки как фактор повышения качества реализации творческих проектов. // Мир науки, культуры, образования. – 2019. – № 1 (74). – С. 248–250

3. Томпсон А.А., Стрикленд А.Д. Стратегический менеджмент: концепции и ситуации для анализа. / Пер. с англ. А.Р. Ганиева, Э.В. Кондукова. Москва: Вильямс, 2013. – 576 с.

УДК 372.851

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ МЫСЛИТЕЛЬНЫХ ПРОЦЕССОВ ЧЕРЕЗ ПРАКТИЧЕСКУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Тихонова Лидия Владимировна
учитель математики
КГУ «Общеобразовательная школа № 5
имени Бауыржана Момышулы
отдела образования города Костанай»

г.Костанай, Казахстан
E–mail: chernova.lida17@yandex.kz

Аннотация

В данной статье освещается использование интерактивных методов обучения для формирования мыслительных процессов через практическую деятельность на уроках математики. Перечислены приемы и методы работы на различных этапах урока.

Ключевые слова: *интерактивный метод обучения, применение, мышление, результат.*

Аңдатпа

Бұлмақаладаматематика сабақтарында тәтіребелік қызметі арқылы ойлағыштық процестерін қалыптастыру үшін оқытудың интерактивтік әдістерді қолдануы баяндалады. Сабақтыр түрлі қезеңдерінде жұмыс тәсілдері мен әдістері аталады.

Түйінді сөздер: *оқытудың интерактивтік әдістері, қолдану, ойлау, нәтиже.*

Abstract

This article highlights the use of interactive teaching methods to activate thought processes through practical activities in geometry. The methods of work at various stages of the lesson arelisted.

Key words: *interactive learning method, application, thinking, result.*

Что я слышу – забываю.
Что я вижу – я помню.
Что я делаю – я понимаю.
Конфуций

В попытке улучшить качество образования в Казахстане путем более объективного контроля, повышения мотивации для успешного продолжения и реализации в жизни, возникла необходимость введения независимых форм контроля знаний учащихся. Это влечет за собой необходимость изменения системы подготовки к успешной сдаче экзамена. Учителя выпускных классов постоянно задают себе вопрос: «Как помочь школьнику подготовиться к экзаменам и успешно их сдать?» Важно найти правильный ответ на вопросы «Что мешает?» и «Что помогает в подготовке?» Однако, помимо непосредственно самого предмета математика, современность также требует от нас развитой математической грамотности. Математическая грамотность – это умение применять основные математические навыки в повседневной жизни. Это включает в себя умение читать и понимать графики, диаграммы, таблицы, умение работать с процентами, расчетами и статистикой. Понимание математических концепций и их применение в различных ситуациях обеспечивает нам успешность в жизнедеятельности, где всегда существует потребность в анализе данных и принятии обоснованных решений.

В настоящее время многие жалуются на сложности, связанные с пониманием и применением математических концепций. Поэтому, существует необходимость, формирования и развития математической грамотности у обучающихся уже на ранних этапах обучения. В этой статье я хочу поделиться своим опытом работы по успешной подготовке выпускников к экзаменам по математике и применение практических навыков в дальнейшей жизни.

Преподавание математики должно быть организовано таким образом, чтобы ученики не только знали формулы и правила, но и умели адаптировать их к различным ситуациям. Одним из способов достижения этой цели является практическое применение математических знаний в реальных ситуациях.

В современном образовательном процессе важное значение приобретают интерактивные методы обучения. Они позволяют стимулировать активность учеников, развивать их мыслительные процессы и улучшать усвоение учебного материала. Особенно важно применение интерактивных методов на уроках математики, где требуется активное участие учащихся в практической деятельности.

Активное обучение способствует превращению слушателей в активных участников учебного процесса. Они вступают в диалог с преподавателем, активно участвуют в познавательной деятельности, выполняя разнообразные творческие, исследовательские и проблемные задания. Более того, они взаимодействуют друг с другом при выполнении заданий в парах или мини группах.

Одним из современных подходов к обучению является интерактивное обучение, где все участники образовательного процесса взаимодействуют, обмениваются информацией, совместно решают проблемы, моделируют ситуации и оценивают свои и действия партнеров. При этом создаётся атмосфера делового сотрудничества для разрешения проблем.

Главные задачи педагога в интерактивной технологии включают:

– направление и поддержка обмена информацией;

– выявление многообразия точек зрения;

– обращение к личному опыту учащихся;

– поддержка активности всех участников;

– связывание теории с практикой;

– обогащение опыта учащихся друг другом;

– облегчение восприятия, усвоения и взаимопонимания участников процесса обучения;

– поощрение творчества и самостоятельности учащихся. [1]

Интерактивное обучение на уроках математики – это подход, который позволяет учащимся активно взаимодействовать с материалом, задействовать свою мысль и логику, а также развивать такие навыки, как критическое мышление, коммуникация и решение проблем. В результате такого обучения, дети более эффективно усваивают математические концепции и умения. Я считаю, что интерактивная модель обучения наиболее эффективна при изучении предмета математики в целом.

Еще одним недостатком в подготовке выпускников является неумение использовать изученный материал в ситуации, которая отличается от стандартной. Ученики зачастую привыкли решать задачи, которые поставлены как учебные примеры, но испытывают трудности, когда сталкиваются с нестандартными или нетрадиционными задачами. Именно в таких ситуациях требуется глубокое и гибкое понимание материала, а у выпускников наблюдается недостаток в этом навыке. Такой образовательный подход способствует развитию критического мышления, творческого мышления и навыков решения нестандартных задач, что является основой для успешной карьеры и самореализации в будущем.

Урок – основная форма организации обучения, которую каждый учитель должен хорошо знать. Это возможность предоставить структурированное и систематизированное знание учащимся. В рамках системно–деятельностного подхода важно иметь представление о примерной типологии уроков и критериях их оценивания. [2]

Каждый этап урока должен быть тщательно продуман и завершен, а также логически переходить из предыдущего. Только в таком случае результаты преподавания будут высокими. Ведь каждый шаг на уроке должен быть направлен на достижение обучающимися конкретных целей и задач. На различных этапах урока можно использовать следующие приемы работы.

Первый этап – это подготовка к уроку (организационный момент). Здесь учитель составляет план урока, подбирает необходимые материалы и ресурсы. Важно учесть специфику учеников, их возраст, интересы, индивидуальные особенности. При введении нового материала, цель учителя, вызвать интерес учащихся можно использовать интерактивные презентации, видеоролики. Это поможет активизировать мыслительные процессы и создать положительную атмосферу на уроке.

Моей целью является не только передача знаний, но и формирование у детей позитивного и уверенного эмоционального настроя. Я стремлюсь создать атмосферу, где ученики чувствуют себя важными и присутствие каждого считается ценным. Подбирая эпиграфы и высказывания, я стараюсь дать им понять, что они в состоянии творить великие дела и оставить свой след в мире. Одним из примеров моей практики, ориентирую обучающихся на развитие личности, ее познавательных и созидательных способностей, нацеливаю на глубокое освоение теории, необходимой при осуществлении практической деятельности, мотивирую обучающихся на творческую деятельность.

Второй этап (изучение нового материала и отработки навыка применения). Использование интерактивных досок или компьютерных программ, которые позволяют визуализировать, например, геометрические фигуры и операции с ними, помогает учащимся лучше понять и запомнить материал. Можно также использовать игровые элементы, например, интерактивные задачи на построение фигур или нахождение их свойств.

Третий этап – основная часть урока. Здесь учитель активизирует учащихся, предоставляет им возможность применить новые знания на практике, проводит изучение нового материала. Целью этого этапа является запоминание и усвоение знаний, их применение в задачах и ситуациях. Данный этап обучения строится на основе принципов интерактивного обучения и направлен на подготовку мышления детей к проектировочной деятельности. В процессе данного этапа акцент делается на активное взаимодействие учащихся с учителем и друг с другом.

Фронтальная работа с классом, выполнение заданий наиндивидуальных карточках и в парах, построение диалогового обучения, решение теоретических тестов с самопроверкой и взаимопроверкой. Приемы и формы разнообразны, более применимы и воспринимаются учениками на результат. Прием «Незаконченное предложение» (Дети выполняют и осуществляют самооценивание своих знаний по следующему слайду, обсуждают результаты с учителем). Данный прием можно применять на запоминание формул, теорем и т.п. Прием «Найди соответствие» (найти соответствие между чертежом, формулой, примерами). Не исключаю применение «толстых и тонких вопросов», приемы «Учебный мозговой штурм», «Пометка на полях», «Лови ошибку».

Четвертый этап (практическая деятельность). Важно дать учащимся возможность самостоятельно применить полученные знания на практике. Это можно сделать через различные задания на построение геометрических фигур, определение их свойств, решение задач на применение математических операций в реальной жизни. Например, можно предложить учащимся построить план дома или создать модель геометрической фигуры из конструктора, 3D ручки, составить обратную задачу, выполнить расчеты, сравнить. Задания можно брать из различных сборников математической грамотности, выбирая по своей тематики урока. Для более мотивированных учеников применяю примем «Я научу», «Учимся сообща», где ученики составляют обучающий кластер, приводят примеры его применения. Такой интерактивный метод «каждый учит каждого», позволяет более эффективно освоить новый материал или его закрепить. Ученики учатся активному обучению, слушать и общаться, применяя математические навыки и терминологию.

Пятый этап – заключение урока. Здесь учитель подводит итоги занятия, делает выводы, ставит задачи на будущее и даёт рекомендации для самостоятельной работы учащихся. Важно создать положительную атмосферу завершения занятия, чтобы учащиеся остались мотивированными и заинтересованными в дальнейшем изучении предмета. На данном этапе можно использовать интерактивные форматы, такие как групповые дискуссии, презентации проектов, ролевые игры или дебаты. Это

поможет учащимся лучше понять свои ошибки, обменяться опытом и закрепить полученные знания.

Таким образом, использование интерактивных методов обучения на уроках математики способствует формированию мыслительных процессов у учащихся. Они помогают активизировать учеников, повышают их мотивацию и интерес к предмету, а также способствуют более глубокому усвоению учебного материала.

В итоге, ответственность за успешность урока лежит на учителе, который, владея типологией уроков и зная критерии их оценивания, должен тщательно и грамотно организовать каждый этап, обеспечивая логическую связь между ними и максимально эффективное усвоение материала учениками.

На уроках математики можно использовать различные методы и формы работы, которые помогут ученикам лучше понять и запомнить материал. Например, игры и головоломки позволяют развивать логическое мышление, а также стимулируют интерес к предмету. Математические модели и задачи из реальной жизни помогают понять, как применять математику в повседневных ситуациях.

Также важно создать атмосферу доверия и поддержки на уроках математики, используя словесное, формативное оценивание. Ученикам должны быть предоставлены возможности для самостоятельной работы и взаимодействия с другими учащимися. Обратная связь от учителя и коллективные обсуждения помогут развить критическое мышление и умение анализировать решения задач.

В заключение, интерактивное обучение на уроках математики – это эффективный подход, который помогает детям не только понять математические концепции и применить их на практике, но и развивает в них важные навыки и компетенции. Примеры такого обучения могут включать игры, использование математических моделей и интерактивных программ, которые помогают детям активно взаимодействовать с материалом и развиваться во всех аспектах.

Список литературы:

1. Антони М.А. Интерактивные методы обучения как потенциал личностного развития студентов // Психология обучения. – 2010. – N 12. – С. 53–63.

2. Вислобоков Н.Ю. Технологии организации интерактивного процесса обучения // Информатика и образование. – 2011. – N 6. – С. 111–114.

УДК 378. 147

ФОРМИРОВАНИЕ КОМПЕТЕНЦИЙ НЕПРЕРЫВНОГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ В УСЛОВИЯХ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ И ПОДГОТОВКИ ВЫПУСКНОГО КВАЛИФИКАЦИОННОГО ПРОЕКТА

Уалиева Назым Толеубековна
доктор PhD, ст.преподаватель
кафедра теории и методики начального
и дошкольного образования СКУ им. М.Козыбаева
г.Петропавловск, Казахстан
E–mail: nazym.85.kz@mail.ru

Аннотация

В статье представлено обновление содержания психолого–педагогической практики образовательных программ 6В01201 «Дошкольное обучение и воспитание», 6В01301 «Педагогика и методика начального обучения» и педагогической практики магистрантов ОП 7М01101 «Педагогика и психология». Вместе с тем разработанные нами задания направлены на формирование компетенций непрерывного профессионального развития. То есть мы считаем, что необходи-

мость создания таких условий в вузе способствует улучшению качества подготовки будущих педагогов.

Ключевые слова: *непрерывное профессиональное развитие, практика, квалификационный проект, познание.*

Аңдатпа

Мақалада 6В01201 «Мектепке дейінгі оқыту және тәрбиелеу», 6В01301 «Бастауыш оқытудың педагогикасы мен әдістемесі» білім беру бағдарламаларының психологиялық–педагогикалық практикасының және 7М01101 «Педагогика және психология» магистранттарының педагогикалық практикасының мазмұнын жаңарту ұсынылған. Сонымен қатар, біз әзірлеген тапсырмалар үздіксіз кәсіби даму құзыреттерін қалыптастыруға бағытталған. Яғни, ЖОО–да осындай жағдайлар жасау қажеттілігі болашақ педагогтарды даярлау сапасын жақсартуға ықпал етеді деп санаймыз.

Түйінді сөздер: *үздіксіз кәсіби даму, тәжірибе, біліктілік жобасы, таным.*

Abstract

The article presents an update of the content of the psychological and pedagogical practice of educational programs 6B01201 «Preschool education and upbringing», 6B01301 «Pedagogy and methods of primary education» and pedagogical practice of undergraduates OP 7M01101 «Pedagogy and Psychology». At the same time, the tasks we have developed are aimed at developing competencies for continuous professional development. That is, we believe that the need to create such conditions at the university contributes to improving the quality of training of future teachers.

Key words: *continuous professional development, practice, qualification project, cognition.*

Для современного этапа развития модернизация образовательной среды в профессиональном образовании вызвана запросами общественной практики на мобильных и высококвалифицированных специалистов, ориентированных на личностную реализацию в самых разных сферах жизни и способных самостоятельно принимать решения в различных ситуациях.

Поэтому востребованность таких специалистов очевидна для нашего времени динамичных перемен, когда социальные процессы, как и информационные, развиваются стремительно и зачастую хаотично, а одной из главных причин разбалансированности мира становится противоречие между личностью и обществом. В этих условиях для студента или магистранта приоритетным становится формирование компетенций для эффективного осуществления своего непрерывного профессионального развития, актуального для будущей профессиональной деятельности. А в свою очередь формирование компетенций (предметных, педагогических, НПР) в структуре профессиональной подготовки будущих педагогов может быть актуализировано к примеру в условиях прохождения практик или написания выпускного квалификационного проекта, когда обучающийся не просто управляет процессами познания, а ищет новые способы проявления активности.

В рамках нашего выступления хотим представим содержание психолого–педагогической практики образовательных программ 6В01201 «Дошкольное обучение и воспитание», 6В01301 «Педагогика и методика начального обучения» и педагогической практики магистрантов ОП 7М01101 «Педагогика и психология», учитывающих формирование компетенций в логике НПР. При этом важно подчеркнуть, что она должна стать не только местом апробации способностей, но и площадкой проблематизации будущей профессиональной деятельности [1, с 160.] .

Цель психолого–педагогической практики: закрепление, систематизация и углубление имеющихся предметных и психолого–педагогических знаний и компетенций в структуре профессионального развития по направлению подготовки и профилю образовательной программы.

Задачи психолого–педагогической практики:

– формировать личностные качества, свойства характера и ценности будущего педагога: честность, справедливость, уважительное и ответственное отношение, приверженность к профессии педагога, гражданственность, проявление педагоги-

ческой этики (ср.: Профессиональный стандарт «Педагог» https://adilet.zan.kz/rus /docs/V2200031149);

– систематизировать целостные представления о состоянии и развитии образовательной практики в аспекте деятельности дошкольного / школьного учреждения образования, психологической службы и воспитателя /учителя;

– развивать психолого–педагогические умения организации обучения, воспитания и развития детей с учетом их возрастных и индивидуальных особенностей, общения и взаимодействия с детским коллективом;

– проектировать эффективные подходы к решению психолого–педагогических задач, связанных с обучением, воспитанием и развитием воспитанников / обучающихся;

– определять и использовать ресурсы профессионального развития педагога на рабочем месте.

Далее в рамках психолого–педагогической практики по реализации обозначенных нами цели и задач обучающиеся выполняют индивидуальные задания (критические размышления, *личная презентация–storytelling),* отвечающие развитию предметных, педагогических, НПР компетенций:

1) изучение структуры образовательной среды, направлений работы в соответствии с утвержденными нормативными документами, а также ресурсов профессионального развития педагогов на рабочем месте помогает к осуществлению краткого обзора о том, как устроено учебное заведение и как оно помогает развитию педагогов и воспитанников/учащихся.

2) анализ содержания работы педагога–психолога, учителя или воспитателя, включающее выявление имеющихся достижений и трудностей, методов профессионального развития, ознакомление с основной документацией, проектирование образовательного процесса, решение педагогических задач, анализ собственного профессионально–ориентированного развития в условиях психолого–педагогической практики способствует краткому обзору контента деятельности педагога–психолога для комфортной образовательной среды, написанию эссе на тему: «Что привлекает меня в деятельности учителя/воспитателя?», созданию фокус–группы студентов, педагогов при модерации преподавателя педагогического факультета, необходимой для того, чтобы задуматься над тем нужно ли учителю /воспитателю обучаться на рабочем месте и как это лучше организовать.

3) составление отчета, дополненного критическими размышлениями «Непрекращающееся развитие учителя /воспитателя: lifelong ilifewidelearning», создание личной презентацией–storytelling «Мои достижения по результатам практики» (до 7 слайдов) позволяют осознавать будущим педагогам свою роль, выбирать целевые и смысловые установки для своих действий, принимать решения.

Итак, выполнение вышеуказанных творческих заданий психолого–педагогической практики подчеркивает важность НПР будущих педагогов, актуализирующего их социально–профессиональные качества.

И, безусловно, в этой связи мы также можем представим содержание контента педагогической практики магистрантов ОП 7М01101 «Педагогика и психология», связанного с задачами формирования НПР–компетенций.

Цель педагогической практики – формирование технологических, дидактических, научно–исследовательских умений проектирования содержания и организации образовательного процесса в вузе и управления им в логике профессионального развития магистрантов.

Задачи педагогической практики:

1. Рассмотреть и использовать в структуре образовательной среды учебно–методическое, научно–методическое и программное обеспечение рекомендован-

ных дисциплин учебного плана, а также их документальное сопровождение для преподавания и оценивания.

2. Анализировать применяемые в образовательной практике вуза подходы, технологии, методы и формы организации учебного процесса.

3. Проектировать и проводить отдельные занятия по дисциплинам учебного плана, связанным с магистерским исследованием, анализировать их эффективность.

4. Разрабатывать методические и оценочные материалы, цифровые ресурсы для обучающихся с их апробацией в образовательном процессе.

5. Выявить и охарактеризовать наблюдаемый инновационный опыт преподавания/обучения/оценивания студентов направления «Педагогические науки».

6. Моделировать интерактивные формы научно–исследовательской работы студентов в условиях аудиторной /внеаудиторной деятельности.

7. Диагностировать уровень представлений студентов направления «Педагогические науки» о непрерывном профессиональном развитии и мотивации к нему в условиях обучения в вузе, формулировать рекомендации личностно–профессионального роста.

8. Интегрировать наблюдаемую образовательную практику с материалами магистерского исследования.

Механизм интеграции предметных знаний, педагогических компетенций и НПР–компетенций отражен в таблице 1.

Таблица 1 – Требования к уровню освоения содержания педагогической практики

Предметные знания	**Педагогические компетенции**	**НПР–компетенции**
Подходы, технологии, методы и формы организации учебного процесса в вузе	анализ и использование имеющихся подходов, технологий, методов и форм в соответствии с педагогическими целями	установление эффективных способов /стратегий для формирования собственной практики преподавания из имеющихся подходов, технологий, методов и форм
Учебно–методическое, научно–методическое и программное обеспечение учебной дисциплины	преподавание в соответствии с учебно–методическим, научно–методическим и программным обеспечением дисциплины	интеграция элементов собственного педагогического творчества с рамкой преподавания дисциплины
Преподавание, обучение и оценивание в высшей школе	проектирование, организация, проведение и анализ учебного занятия	рефлексия практики ППС и собственной практики; диагностика профессиональной деятельности на предмет достижений и затруднений в ней
Образовательная среда и образовательная экосистема в высшей школе	анализ и использование в преподавании ресурсов образовательной среды и образовательной экосистемы, в том числе разработанных (образовательных)	определение областей собственного развития для расширения возможностей образовательной среды и образовательной экосистемы
Методические и	разработка для применения	улучшение разработанных

оценочные материалы, цифровые ресурсы для обучения студентов	в преподавании, анализ их практической значимости	материалов и ЦОРов в сотрудничестве с ППС
Инновации в преподавании /обучении /оценивании студентов вуза	выявление и объяснение образовательных инноваций	анализ степени и глубины понимания сущности и назначения выявленных инноваций, участия в их сопровождении /продвижении в условиях практики
НИР студентов в вузе	организация НИР студентов в различных формах аудиторной и внеаудиторной деятельности студентов	анализ собственной практики НИР (в том числе магистерского исследования) с перспективой ее улучшения
Непрерывное профессиональное развитие будущего педагога	отбор и применение диагностических методик для определения уровня представлений студентов о непрерывном профессиональном развитии	определение целей собственного профессионального развития и способов их достижения

В условиях прохождения педагогической практики обучающиеся выполняют следующие виды работ, отвечающие исследуемой интеграции:

1) изучение в структуре образовательной среды учебно–методического, научно–методического и программного обеспечения 2–3 дисциплин учебного плана, а также их документального сопровождения – обзор ресурсов преподавания дисциплин;

2) наблюдение применяемых в образовательной практике вуза подходов, технологий, методов и форм организации учебного процесса по методу «shadowing» и сбора данных на рабочем месте (работа в малых группах 2–3 чел.) – дайджест «Студентоцентрированные подходы, технологии, методы и формы организации учебного процесса в преподавании на факультете»;

3) проектирование и проведение не менее 3–х занятий по дисциплинам, связанным с магистерским исследованием, анализ их эффективности – материалы магистерского исследования;

4) разработка методических и оценочных материалов, цифровых ресурсов для обучающихся с их апробацией в образовательном процессе (с учетом магистерского исследования) – разработанные материалы с самооценкой их практической значимости;

5) наблюдение инновационного опыта преподавания/обучения/оценивания студентов (работа в малых группах 2–3 чел.) – pitch–сессия с участием ППС и студентов;

6) моделирование интерактивных форм НИРС в условиях аудиторной /внеаудиторной деятельности (работа в малых группах 2–3 чел.) – организация и проведение НИРС в выбранном интерактиве;

7) диагностика уровня представлений студентов направления «Педагогические науки» о непрерывном профессиональном развитии и мотивации к нему в условиях обучения в вузе – интерпретация результатов диагностики, рекомендации личностно–профессионального роста.

Действительно содержание представленных практик показывает, что формирование НПР компетенций направлено на становление самоуправляемых обучающихся с их естественным непрерывным обучением везде и всегда наращивать необходимые компетенции для развития, улучшения работы в направлении лучшего

будущего (Becoming) не только в практической профессиональной деятельности, но и при подготовке выпускного квалификационного проекта.

Цель *дипломного проекта* – подтверждение в условиях проектно–исследовательской деятельности уровня профессионально–педагогической компетентности, включающей предметные и педагогические компетенции, развитие которых организуется в парадигме непрерывного профессионального развития.

В таком контексте предполагаемая цель по профессиональному становлению обучающихся включает следующие *этапы:*

– *первый (пропедевтический)* связан с анализом готовности к саморазвитию и с выявлением соответствующих навыков. Этап включает в себя постановку цели, идеи, выбор форм, средств, технологии создания продукта;

– *на втором этапе (организационно–деятельностном)* обучающиеся осуществляют сбор информации, практическое осмысление, способность расширять и пополнять знания, самостоятельно изучать необходимую литературу;

– *заключительный этап (самообразовательная деятельность на инициативной основе)* характеризуется элементами рефлексии (имеющимися трудностями и достижениями), приобретением опыта, представлением созданного продукта.

Вместе с тем требования, исследовательская деятельность, способы представления результатов написания дипломного проекта подтверждают мысли Колыхматова В.И. о том, что современный педагог должен уметь сочетать в себе на ряду с традиционной ролью учителя, преподавателя, такие новые роли, как модератор, разработчик образовательных траекторий, тьютор, организатор проектного обучения, координатор образовательной онлайн–платформы, ментор стартапов, игромастер, игропедагог, тренер по майнд–фитнесу, разработчик инструментов обучения состоянием сознания, представленные в Атласе новых профессий ближайшего будущего [2, с.94]. Значит работа по созданию продуктов проекта по нашему мнению предполагает развитие умений и компетенций, необходимых для вхождения в педагогическую профессию и укрепления в ней.

Таким образом, в заключении нашего выступления отметим, что создание условий в вузах, предполагающих организацию прохождения практик и подготовку квалификационного проекта, являющихся основой формирования НПР выпускников обеспечивает становление мотивационной сферы, способствующей появлению профессионального интереса у обучающихся к собственному саморазвитию, достижения высокого уровня готовности к инновационной деятельности, повышение навыков и мастерства, наращиванию потенциала. И в результате такое специально организованное обучение помогает осознанию обучающимися своих профессиональных и карьерных целей и ценностей, способствует повышению мотивации на профессиональные и карьерные достижения, то есть формирует предпосылки к успешному профессиональному развитию после окончания вуза [3, с.20].

Благодарности. Статья подготовлена в рамках научного проекта ИРН AP19678852 «Формирование компетенций непрерывного профессионального развития у обучающихся и выпускников направления «Педагогические науки» в условиях академической самостоятельности вуза» по грантовому финансированию Комитета науки Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан.

Список литературы:

1. Полупан К.Л. Учебная практика: матричная технология организации//Высшее образование в России. – №8/9. – 2017. – С.159–164.

2. Колыхматов В.И. Профессиональное развитие педагога в условиях цифровизации образования: учеб–метод. пособие – СПб.: ГАОУ ДПО «ЛОИРО», 2020. – 135 с.

3. Богдан Н.Н., Бушуева И.П., Масилова М.Г. Институциональные факторы формирования компе-тенций непрерывного профессионального развития у бакалавров// АНИ: педагогика и психология. – №2(19). – 2017. – С.17–20.

УДК 378.147

ТЕНДЕНЦИИ И ФАКТОРЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБУЧЕНИЯ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

Утегенова Бибикуль Мазановна
кандидат педагогических наук, ассоциированный профессор
педагогического института им. У.Султангазина
КРУ имени Ахмет Байтұрсынұлы
г.Костанай, Казахстан
E–mail: bibi1960@mail.ru

Аннотация

В статье рассматриваются актуальные направления и общие тенденции повышения качества образовательного процесса в вузе. В основе анализа взаимосвязи подготовки специалистов и запросов рынка труда отмечены приоритетные направления основных механизмов качества обучения. В статье дано описание основных факторов инновационных стратегий обучения в вузе, формы и методы организации учебного процесса

Ключевые слова: *качественное образование, управление качеством обучения, повышение качества образования, мониторинг образовательной деятельности*

Аңдатпа

Мақалада ЖОО–дағы білім беру үдерісінің сапасын арттырудың өзекті тенденциялары мен жалпы бағыт – бағдары талқыланды. Заманауи мамандарды даярлау мен еңбек нарығының сұраныстары арасындағы байланысты талдау негізінде жоғары мектепте студенттерді кәсіби даярлау сапасының негізгі тетіктерінің басым бағыттары атап өтілді. Мақалада ЖОО–дағы оқытудың инновациялық стратегияларының негізгі факторлары, оқу үдерісін ұйымдастырудың нысандары мен әдістері сипатталған.

Түйінді сөздер: *сапалы білім беру, білім сапасын басқару, білім сапасын арттыру, оқу іс–әрекетін бақылау*

Abstact

The article discusses current trends and general trends in improving the quality of the educational process at a university. Based on the analysis of the relationship between the training of specialists and the demands of the labor market, the priority directions of the main mechanisms of training quality are noted. The article describes the main factors of innovative teaching strategies at a university, forms and methods of organizing the educational process

Key words: *quality education, management of the quality of education, improving the quality of education, monitoring of educational activities*

Одной из ключевых задач высшего образования в РК является обеспечение высокого качества образования. В рамках реализации Национального проекта Республики Казахстан «Качественное образование «Образованная нация» повышение конкурентоспособности высшего образования зависит от качества процесса обучения, использование в подготовке будущих специалистов инновационных методов и форм обучения. [1] Реализация решения данной задачи возможно только при наличии созданных благоприятных условий, что является одним из обязательных требований обеспечения качественного высшего образования: развитие современных материально–технических, информационных и кадровых ресурсов, наличие оборудованных аудиторий и кабинетов, печатных и электронных учебных пособий, научной литературы, доступность цифровых инструментов и ИКТ.

На Форуме «Обеспечение качества высшего образования: состояние и перспективы развития» (31 января 2024 года) ведомственный министр С. Нурбек отметил следующее: «..высшие учебные заведения должны оставаться гибкими, адаптируясь к тому, чтобы их механизмы контроля качества были надежными, актуальными и действительно отражали потребности современных студентов» [2].

Все это актуализирует взаимосвязь и взаимозависимость качества профессиональной подготовки в вузе с тенденциями и основными запросами рынка труда.

Основные тенденции повышения качества отечественного высшего образования включают:

– усиление вектора ориентации образовательных программ на запросы современного рынка труда и опережающее обучение с использованием индикаторов качественных показателей востребованности и эффективности реализуемых программ подготовки будущих специалистов. Отметим роль Национального рейтинга НПП «Атамекен» в повышении качества высших учебных заведений по 19 критериям, среди которых оцениваются карьерные перспективы выпускников, показатели качества образовательных программ, достижения образовательных программ, оценка содержания и другое;

– совершенствование мониторинга качества высшего образования на всех уровнях управления: систему внутреннего обеспечения качества, структуризацию внутренних процессов вуза, новые подходы к регламентации внутренних процессов вуза и диагностику на исходном, промежуточном уровне развития образовательного процесса в вузе;

– перенос вектора обучения в сторону самостоятельной работы студентов с применением современных инновационных форм обучения: акцент в процессе обучения студентов на формирование навыков и мета–навыков. Так, в ряде высших школ Казахстана запускается пилотный проект по ранней оценке приобретенных учебных навыков согласно требованиям работодателей и Профстандартам по направлению подготовки специалистов, которые позволяют оценивать основные компетенции будущего в профессиональной деятельности и держат ориентир на сформированность надпредметных социальных и профессиональных компетенций будущих специалистов;

– более широкое привлечение работодателей и бизнес–сообщества к разработке новых перспективных образовательных программ: создания и функционирования базовых кафедр вузов на предприятиях,организациях, усиление доли практик и стажировок и совершенствование их программ через реализацию стратегий практикоориентированного профессионального образования ;

– формирование системы непрерывного образования как обучающихся, так и преподавателей через создание дидактических и психологических условий осмысленности преподавания и учения, включения в него студентов на уровне интеллектуальной, социальной активности, развития умений мотивировать действия;

– мотивирование на самоорганизацию, способам самостоятельно ориентироваться в получаемой информации, проводить их отбор, формирование навыков «учить учиться»;

– формирование творческого креативного и критического мышления обучающихся в вузе, развитие обучающихся за счет максимального раскрытия их дарований, склонностей, индивидуальных особенностей, способностей к различным проявлениям познавательной и научно–исследовательской деятельности;

– использование цифровых ресурсов и возможностей ИКТ в обучении.

В научно–педагогической литературе дефиниция «качество обучения» рассматривается в контексте процесса и результата образования и включает

комфортные условия, инновационные способы организации учебного процесса, адаптивные образовательные программы, современную цифровую инфраструктуру, уровень квалификации ППС, студентоцентрированный характер обучения, научно–интеллектуальный потенциал вуза, востребованность выпускников вуза и конкурентоспособность на рынке труда. [3]

Немаловажным фактором получения качественного образования в вузе является менеджмент качества высшего образования, включающий:

- реализация всех видов непрерывного образования;
- внедрение концепции «образование на протяжение всей жизни»;
- самомотивацию и адаптивное обучение;
- персонифицированное и адресное обучение;
- системную диагностику и мониторинг качества;
- компетентностный подход.

Действенным механизмом яаляется активное и широкое применение инновационных методов и форм обучения студентов, магистрантов.

Дидактические основы повышения качества обучения зависят от влияния процессов глобализации, интеграции, компьютеризации, внедрения и использования ИКТ(сети интернет, медиа – средств, дистанционного обучения), личностно–ориентированного обучения, интеграции науки, производства, технологий, образовательной практики, личностного потенциала субъектов образовательного процесса.

Инновационное обучение в вузе направлено на оказание поддержки в процессах обмена информацией, выявление многообразия точек зрения , обращение к личному опыту участников, поддержка активности студентов, развитие критического мышления, переход на креативный диалоговый и командно–групповой формат взаимодействия в учебном процессе.

Стратегии инновационного обучения направлены на выбор и построение учебных задач и творческих заданий, включающих весь спектр видов интеллектуальной деятельности, приобретения навыков самостоятельности учения, предоставление свободы выбора в методах и формах выполнения заданий.

В таблице 1. представлена карта инновационного обучения в вузе, универсальная по сути и дидактической технологии ее реализации на практике.

Таблица 1. – Карта инновационного обучения в вузе

Принципы	диалогическое взаимодействие, работа в малых группах на основе кооперации и сотрудничества; активно–ролевая (игровая) деятельность, тренинговая организация обучения
Компоненты	мотивационный, познавательный, операционно–коммуникативный, эмоционально–оценочный
Формы и методы	эвристическая беседа, презентация, дискуссия, «мозговая атака», метод «круглого стола», метод «деловой игры»,конкурсы практических работ с их обсуждением, сюжетно–ролевые игры, тренинги, коллективное решение творческих задач, кейс–метод, учебные проекты
Результативность	интенсификация процесса понимания, усвоения и творческого применения знаний, повышение мотивации, осмысленное переживание индивидуальной и коллективной деятельности для накопления опыта, осознания и принятия ценностей, осуществление первых профессиональных проб

В рамках данной статьи невозможно охватить весь спектр инновационного обучения в вузе для повышения качества подготовки обучающихся, но общие тенденции и направления, а также учет внешних и внутренних факторов, разнообразия инновационных способов обучения студентов, что влечет за собой не только повышение знаний будущего выпускника, но и позволяет заинтересовать его, привлечь большее внимание к самостоятельной работе, к личностно–профессиональному развитию.

Итак, актуальность подходов к повышению качества высшего образования обусловливает необходимость реализовывать в образовательной практике инновационные методы, формы и технологии обучения.

Инновационность являются активной платформой для создания гибкой системы подготовки специалистов, реагирующей с опережением на вызовы и тренды рынка труда и запросы работодателей, включающей все ее виды и уровни,систематическое обновление содержания образовательных программ и академической структуры профессионального образования в соответствии с перспективными потребностями общества.

Список литературы:

1. Национальный проект РК «Качественное образование «Образованная нация» от 12 октября 2021 года № 726. URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/P2100000726

2. Нурбек Саясат, Выступление на Форуме «Обеспечение качества высшего образования: состояние и перспективы развития» от 31 января 2024 года. URL: https://dknews.kz/ru/v–strane/315848–kachestvo–vysshego–obrazovaniya–v–kazahstane–plany

3. Концепции развития высшего образования и науки Республики Казахстан на 2023–2029 годы.// Проект, Открытые НПА. –Астана, 2023.

ӘОЖ 342

ЗАҢ ПӘНДЕРІН ОҚЫТУДАҒЫ ҚОЛДАНЫЛАТЫН ӘДІСТЕР

Утегенова Сауле Тулешовна
құқық қорғау қызметінің магистрі
жалпы заң пәндері кафедрасының
аға оқытушысы, полиция подполковнигі
Қазақстан Республикасы ІІ МШырақбек Қабылбаев
атындағы Қостанай академиясы, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: saule.sartaeva@mail.ru

Аңдатпа

Автор қарастырып отырған мәселе заң пәндерін оқытуды жетілдіруді және ұлттық заңнаманы тереңдетіп оқыту жайлы айтылған. Білім беру жүйесінің бір бөлігі құқықтық білім беру болып табылады. Ол азаматтардың өз құқықтары мен бостандықтарын іске асыруы үшін қажетті құқықтық білім мен дағдылардың көлемін меңгеруіне жағдай жасауға бағытталған тәрбиелік іс–шаралар кешенінен және өздеріне жүктелген міндеттерді орындаудан,жүзеге асырудан тұрады.

Түйінді сөздер*: оқыту әдістемесі, интерактивті оқыту, құқықтық пәндер.*

Аннотация

Рассматриваемый вопрос автора касается совершенствования юридических предметов и углубленного преподавания национального законодательства. Одним из важнейших частью системы образования является юридическое образование. Она состоит из комплекса образовательной деятельности, направленной на создание условий для приобретения гражданами объемазнаний и навыков, необходимых для реализации их прав и свобод, а так же выполнения и реализация возложенных на них обязанностей.

Ключевые слова: *методика обучения, интерактивное обучение, юридические дисциплины.*

Abstract

The author's question under consideration concerns the improvement of law subjects and the in–depth teaching of national legislation. One of the most important parts of the education system is legal education. It consists of a set of educational activities aimed at creating conditions for citizens to acquire the knowledge and skills necessary for the realization of their rights and freedoms, as well as the fulfillment and realization of their duties.

Key words:*teaching methology, interactive training, legal disciplines.*

Қазақстанда құқықтық мемлекеттің дамуы және азаматтық қоғамның қалыптасуы әлемдік білім кеңістігіне енуге бағытталған жоғары заңгерлік білім беру жүйесін реформалауды талап етеді.Талқыға салынып отырған мәселе заң пәндерін оқытуды жетілдіруді және ұлттық заңнама мен халықаралық құқықты тереңдетіп оқытуды қажет ететіндігі сөзсіз. Білім беру жүйесінің бір бөлігі құқықтық білім беру болып табылады. Ол азаматтардың өз құқықтары мен бостандықтарын іске асыруы үшін қажетті құқықтық білім мен дағдылардың көлемін меңгеруіне жағдай жасауға бағытталған тәрбиелік іс–шаралар кешеніненжәне өздеріне жүктелген міндеттерді орындаудан,жүзеге асырудан тұрады. Сонымен қатар, азаматтардың бойында заңдарды құрметтеуге, гуманистік құқықтық идеяларды, жалпыадамзаттық, ұлттық, құқықтық құндылықтарды қалыптастыруға, сондай–ақ құқықтық нигилизмді жеңуге ықпал етеді.Отандық және әлемдік тәжірибені ескере отырып, құқықтық пәндерді оқытудың теориялық және әдістемелік негіздерін дамытпай оларды қолданысқа алмай, құқықтық білім беру мүмкін емес.

Бүгінгі таңда педагогика ғылымы мен жоғары оқу орындарының тәжірибесі жеке тұлғаның шығармашылық қызметін жүзеге асырудың оңтайлы жолдарын іздеуге, оқу–тәрбие процесін демократияландыруға, ізгілендіруге, оқытушы мен білім алушылардың арасындағы қарым–қатынас стилін қайта құруға, отандық білімге, әсіресе құқықтық тәрбиеге, сонымен қатар заң пәндерін оқытуда ерекше қызығушылықты тереңдетуге ұмтылуда.

Дидактикалық процесте оқыту әдістері маңызды рөл атқарады (латын тілінен әдіс. metodos – әдіс, бағыт беру жолдары) – бұл оқытудағы дидактикалық мақсатқа жетуге,яғни білімді меңгеру және сәйкес дағдыларды дамытуға бағытталғаноқытушы мен білім алушылардың бірізді әрекеттерінің әдістері, тәсілдері мен құралдарының жүйесі.

Оқыту әдісінің құрылымында тәсіл бөлек анықталады. Тәсіл – бұл әдістің құрамдас бөлігі, белгілі бір әдістердің талаптарын жүзеге асыруға бағытталған белгілі бір реттік әрекеттер.Әдіс және тәсіл ұғымдары мақсатына қарай ажыратылады.Әдіс кең әрекеттерді қамтамасыз етуге бағытталған (материалдың мазмұнын ашу, мәселенің мәнін нақтылау), ал тәсіл тек бір реттік әрекет қызметін атқарады.

Оқыту әдістері сөздік (ақпараттық), көрнекі және тәжірибелік болып бөлінеді. Сөздік әдістерге монологиялық (әңгіме, түсіндіру, лекция, нұсқау) және диалогтық (әңгімелесу, семинар, диспут, пікірталас, ауысымдық жұптар, кітаппен жұмыс) жатады. Көрнекі әдістерге иллюстрациялар (плакат, слайд), демонстрациялар (фильм, телебағдарламалар, компьютер), байқау (талдауды дұрыс орындау, хаттама толтыру), бақылау (тікелей, жанама) жатады.

Тәжірибелік әдістерге жаттығулар, зертханалық жұмыстар, өзіндік жұмыс, модельдеу, жобалау, талдау және практикалық жағдайларға жауап беру, тәжірибелік жұмыс хаттамаларын толтыру жатады.Проблемалық–іздестіру әдістері репродуктивті (есептерді шешу, графиктерді сызу), эвристикалық (эвристикалық әңгімелесу), ішінара іздеу (зертханалық жұмыс, курстық дизайн), зерттеу (ғылыми жұмыс, дипломдық жобалау), проблемалық оқыту әдісі (ауызша проблемалық ақпаратты біріктіру) болып табылады.

Қазіргі уақытта оқытуды ынталандыру және мотивациялау әдістері ерекше маңызды болып отыр. Материалды жақсы меңгеру үшін, бір жағынан, оқуды ынталандыру (білім алушылардың оған деген қызығушылығын ояту), екінші жағынан, оларды мотивациялау (мадақтау) қажет екені белгілі.Оқытуды ынталандырудың жетекші құралдары мен әдістеріне мыналар жатады: көрнекілік құралдарын қолдану, проблемалық мәселелерді ашу,инновацилық технологияларды қолдану және т.б.Сонымен қатар, оқытудың белсенді формалары мен әдістерін яғни, ойын, ұжымдық ақыл–ой әрекетінің әдістері мен проблемалық әдістер арқылы ынталандыруға болады.

Оқуға деген қызығушылықты қалыптастыру әдістері ұжымдық ақыл–ой әрекетінің әдістеріне және еліктеуге бөлінеді.Ұжымдық ақыл–ой әрекетінің әдістерінің негізі–ұжымдық пікірдің болуы, білім алушылардың жоғары белсенділігімен танымдық даулар болып табылады. Оларға төмендегілерді жатқызуға болады: танымдық дау, оқу пікір талас, миға шабуыл әдісі және т.б. Білім берудің имитациялық әдістері белгілі бір процесті, құбылысты, жүйені имитациялаумен (еліктеумен) байланысты. Олар жеке имитациялық және ұжымдық имитациялық болып бөлінеді.Имитациялық жеке әдістерге имитациялық жаттығулар, тәжірибелік жағдайларды талдау, тренингтер және т. б. жатқызуға болады. Имитациялық ұжымдық әдістер рөлдерді ойнауды, ойын дизайнын, іскерлік ойындарды айқын көрсетеді. Жоғарыда айтылғандардың ішінде имитациялық әдістер ең белсенді болып табылады. Олар кәсіби, ұйымдастырушылық және басқарушылық дағдылар мен қарым–қатынас дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді, тәрбиелік сипатқа ие.Бүгінгі таңда оқыту әдістемесінде оқытудың интерактивті әдістеріне көп көңіл бөлінеді.

Бүгінгі таңда құқықтық пәндерді оқытудың интерактивті әдістерін білім беру тәжірибесіне енгізудің алғышарттары мынадай факторлар болып табылады.

Біріншіден, білім алушылардың қазіргі буынының психологиялық ерекшеліктері: демократиялық, теле–бейне–коммуникациялық техникалық құралдарды, Интернет желісінің ресурстарын игерудің жеңілдігі, көпшілдік, ақпаратты қабылдаудың көрнекі тәсілінің басым болуы.Мектептен кейін бірден ЖОО–ға түсетін білім алушылардың құқықтық қатынастаржайлы тәжірибесінің аз екендігі мәлім.

Екіншіден, ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы. Қазіргі кезде Қазақстанда ақпараттық қоғам құрылымдарын дамыту («электрондық үкімет», «электрондық сот», «Сотқа дейінгі тергеп–тексерулердің бірыңғай тізілімі» т.б.).

Үшіншіден, мемлекетіміздегі білім беру стандартында көзделген продуктивті тәсілдерді, яғни оқу процесінде дәстүрлі емес белсенді және интерактивті әдістерді, инновациялық технологияларды қолдануды көздейтін үшінші буынның өнімді іске асыру қажеттілігі [1].

Аталған алғышарттар бүгінгі таңда оқыту технологиялары мен әдістерін жетілдіру мәселесін өткір атап отыр. Құқықтық пәндерді оқытудың интерактивті әдістерін қолданған кезде оқытушының міндеті–білім алушыларды ақпаратты өз бетінше іздеуге ынталандыру, танымдық белсенділік пен бастамаға жағдай жасау болып табылады. Бүгінгі таңда құқықтық пәндерді оқытудың танымал интерактивті әдістері: пікірталас, іскерлік ойын [2], шығармашылық тапсырмалар, құқықтық нормаларды қолдануды талап ететін әртүрлі жағдайларды модельдеу (кейс–әдіс), іскерлік рөлдік ойындар, бірлескен талқылау және мәселелерді талқылау арқылы шешу, сократтық диалогтар, дөңгелек үстелдер, ғылыми шағын конференциялар өткізу брифингтер, сұхбаттар; оқу фильмдерін көру және оларды бірлесіп талқылау; жобада жұмыс істеу үшін уақытша шығармашылық ұжымдарды ұйымдастыру; интерактивті экскурсия; басқа жоғары оқу орындарының білім алушыларының қатысуымен бейнеконференциялар өткізу; миға шабуыл; пікірталас; фокус–топ; нақты, практикалық жағдайларды талдау (case–study); тренингтер [3]. Құқықтық пәндерді

оқытудың интерактивті әдістерін сәтті жүзеге асыру үшін құқықтық циклдің оқытылатын пәндерінің әр пәні бойынша электрондық білім беру ресурстарын әзірлеуді көздейтін оқу–әдістемелік база құру қажет: дәрістер курсы, глоссарий, практикум. Құқықтық пәндерді оқытуда оқытудың интерактивті әдістерін қолдану білім алушылардың құқықтық санасы мен құқықтық мәдениетін арттыруға ықпал етеді. Интерактивті әдістер құқықтық терминологияны меңгеруге, құқықтық актілермен жұмыс істеу дағдыларын игеруге және бекітуге көмектеседі, құқықтық жағдайларды талдау дағдыларын дамытуға ықпал етеді, құқықтық нормаларға сәйкес фактілерді құқықтық біліктілік дағдыларын береді.Оқытудың интерактивті әдістері оқу процесін оңтайландырады, оның сапасын арттырады, құқықтық теория мен практиканы біріктіреді.

Осылайша, қазіргі уақытта құқықтық пәндерді оқытуда интерактивті әдістерді қолданудың алғышарттары бар. Бүгінгі таңда өзінің тиімділігін дәлелдеген құқықтық пәндерді оқытудың негізгі интерактивті әдістері: пікірталас, іскерлік ойын, нақты құқықтық жағдайларды талдау.Оқытудың интерактивті әдістерін іске асыру құралдары электрондық білім беру ресурстарын, мультимедиялық сүйемелдеуді, анықтамалық құқықтық жүйелерді пайдалану, ЖОО ішіндегі электрондық ақпараттық–білім беру ортасының ресурстарын пайдалану болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Садовникова Г.Д. Особенности преподавания дисциплин государственно–правового цикла с использованием интерактивного метода // Актуальные проблемы российского права. 2017. № 2 (75). – С. 37–44.

2. Симанович Л.Н. Применение метода кейс–стади в обучении гражданскому праву для внедрения кейс–технологий и развития аналитического мышления // Образование. Наука. Научные кадры. 2017. № 4. – С. 32–34.

3. Тумаков А.В. Использование интерактивных методов обучения слушателей иностранных государств при изучении отдельных правовых дисциплин // Вестник Московского университета МВД России. 2016. № 6. – С. 42–44.

УДК 371.21

ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК ИННОВАЦИИ В УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Фахудинова Ирина Владимировна
преподаватель специальных дисциплин
КГКП «Лисаковский технический колледж»
г.Лисаковск, Казахстан
E–mail: irina79–79@mail.ru

Аннотация

Современное образование немыслимо без инновационных процессов. Целью инновационной деятельности является качественное изменение личности студента. Информационные технологии необходимо рассматривать как мощное средство повышения эффективности обучения и психического развития студентов

***Ключевые слова**: развитие, инновация, образование, рынок труда, прогресс, информационно–коммуникационные технологии, наглядность.*

Аңдатпа

Қазіргі білім беру инновациялық процесстерсіз мүмкін емес. Инновациялық қызметтің мақсаты – студенттің жеке басын сапалы өзгерту. Ақпараттық технологияларды оқудың тиімділігі мен студенттердің психикалық дамуын арттырудың қуатты құралы ретінде қарастыру қажет.

Түйінді сөздер*: даму, инновация, білім беру, еңбекнарығы, прогресс, ақпараттық–коммуникациялық технологиялар, көрнекілік*

Abstract

Modern education is unthinkable without innovative processes. The purpose of innovative activity is a qualitative change in the student's personality. Information technology should be considered as a powerful means of improving the effectiveness of education and mental development of students

Key words: *development, innovation, education, labor market, progress, information and communication technologies, visibility*

Развитие– одна из важных составляющих жизни человека. В настоящее время все сферы человеческой деятельности пестрят словами, связанными с инновациями. Их внедрение не обошло и образовательную деятельность. Педагогические инновации подразумеваются как изменения и нововведения, позволяющие преобразовать и оживить процесс образования.

В современном образовании инновации играют важную роль. Они позволяют улучшить качество образования, сделать его более доступным и эффективным

Инновационные процессы в образовании – это изменения и новации, внедряемые в систему образования с целью улучшения качества обучения и образовательного процесса. Они направлены на создание и применение новых методов, подходов, технологий и практик, которые способствуют более эффективному и результативному обучению студентов[1].

Инновации в образовании могут включать в себя различные аспекты, такие как использование новых информационных и коммуникационных технологий, разработку новых учебных программ и методик, внедрение активных и интерактивных форм обучения, создание новых образовательных ресурсов и т.д.

Основная цель инновационных процессов в образовании – обеспечить более качественное и современное образование, которое соответствует требованиям современного общества и рынка труда. Инновации помогают улучшить уровень знаний и навыков студентов, развить их творческий потенциал, а также подготовить их к успешной адаптации в быстро меняющемся мире [2].

Еще одной важной ролью инноваций в образовании является внедрение активных и интерактивных форм обучения. Традиционные лекции и учебники все чаще заменяются на интерактивные уроки, проектные работы, дискуссии и другие формы, которые позволяют студентам активно участвовать в образовательном процессе. Это способствует развитию их критического мышления, коммуникативных навыков и творческого потенциала.

Одним из примеров успешной реализации инноваций в образовании является внедрение современных технологий в учебный процесс. Это может включать использование интерактивных досок, компьютерных программ, онлайн–платформ и других средств обучения. Такие инновации позволяют студентам получать доступ к большому объему информации, развивать навыки работы с технологиями и повышать мотивацию к обучению.

В век научного и технологического прогресса не обойтись без компьютера. Его возможности позволяют создавать интересные и познавательные обучающие программы, картинки, видео– и аудиоматериалы позволяют интриговать и концентрировать внимание студентов.

Современные ИКТ реализуют важнейший дидактический принцип–принцип наглядности. Объекты представленные посредством ИКТ более информативные, красочные, позволяют рассмотреть процессы разносторонне. Примеров приводить можно огромное количество, однако из этих примеров становится ясно одно – использование ИКТ позволяет заинтересовать студента, интерес это один из элементов мотивации. Кроме того, информационно–коммуникационные технологии

позволяют делать обучение проблемным, творческим, ориентированным на исследовательскую активность, так как, их использование повышает возможность применения проектного метода обучения[3].

При использовании средств мультимедиа на уроке, стирается грань между учёбой и игрой, изучение самых трудных тем превращается в увлекательное путешествие по стране знаний. Изучение нового материала с применением ПК позволяет студентам лучше понять и быстрее запомнить материал. Содержание, средства представления материала, формы организации работы, используемые методические приёмы при применении ПК имеют ряд особенностей. Нужно учитывать, что применять ПК можно только с учётом физиологических особенностей, то есть не более 10–20 минут на уроке. Поэтому учитель должен чётко определить, на каком этапе каждого конкретного урока использование ПК будет наиболее эффективным.

Использую компьютер на уроке для реализации следующих важных задач:

Во–первых:повышение наглядности учебного процесса;

Во–вторых:доступность и индивидуальный подход;

В–третьих:возможность обеспечения обратной связи;

В–четвертых:неограниченная возможность использовать все системы восприятия информации;

В–пятых:организация коллективной и групповой работы.

На уроке происходит смена ведущей деятельности с игровой на учебную, что происходит зачастую очень болезненно и сопровождается известными психологическими проблемами. Использование игровых возможностей компьютера в сочетании с дидактическими возможностями (наглядное представление информации, обеспечение обратной связи между учебной программой и студента , широкие возможности поощрения правильных действий) позволяет обеспечить более плавный переход к учебной деятельности. Игровые программы способствуют формированию мотивации учения, стимулирует инициативу и творческое мышление. Игра позволяет выйти за рамки определенного учебного предмета, побуждая учащихся к приобретению знаний в смежных областях.

Цели использования информационных технологий в колледже достаточно разнообразны, однако главные из них – всесторонне облегчить работу педагога и при этом помочь ему выйти на новый уровень качества преподавания, которого требует современность; укрепить мотивацию студентов к обучению, пробудить в них интерес к познавательной деятельности, помочь им сконцентрировать внимание на учебном процессе; добиться более эффективной и современной методики преподавания, обеспечить индивидуальный подход к каждому студенту без временных ииных затрат; сделать образовательный процесс более разнообразным и увлекательным; сэкономить время на подготовку к урокам и отслеживание результатов обучения; внести вклад в формирование информационной грамотности студентов; выйти на новый уровень в планировании и систематизации своей работы [4] .

С моей точки зрения, появление компьютера облегчило работу преподавателя. Он предоставил возможность сделать урок более интересным и необычным. Урок, проведённый с помощью компьютера бесспорно воспринимается лучше, заставляет студента самопроизвольно запомнить учебный материал.

Преподаватель решает глобальные вопросы государства и его будущего на своем доступном уровне, внедряя инновационную деятельность в учебный процесс, посредством инновационных подходов в преподавании дисциплины

В рамках данного направления мною разработано электронное учебное пособие по дисциплине «Охрана труда и окружающей среды» и рекомендовано экспертным советом к использованию в качестве учебно–методического пособия

Основная цель ЭУП – оказание помощи обучающемся колледжа в теоретическом освоении данной дисциплины и практике ее применения.

Предлагаемая конструкция пособия имеет логическую структуру, оптимально наполненную необходимым содержанием.Содержание пособия выстроено с учетом основных психолого–педагогических принципов и закономерностей.

ЭУП удобно в пользовании, доступно по изложению материала. Эти характеристики позволят активизировать обучающихся с низкой мотивацией, а сильным дадут возможность самостоятельно изучать программу с опережением и проводить самоконтроль знаний.

Применение ЭУП в практической деятельности обеспечит повышение уровня информационно–коммуникативных компетенций педагога и обучающихся, восполнит недостаток литературы по данной специальности, а также повысит качество знаний по изучаемой дисциплине.

Данное ЭУП можно использовать на занятиях по теоретическому и практическому обучению в профессиональных образовательных учреждениях, а также при переподготовке кадров.

Самостоятельная работа эффективна только в активно–деятельной форме, следовательно, внедрение методик и подходов, развивающих такие формы обучения усиливают мотивацию обучающихся.

Достоинства ЭУП:

1. Разнообразие форм представления информации подразумевает применение лекций, заданий, таблиц, схем, иллюстраций;

2. Интенсификация самостоятельной работы обучающихся, которая заключается в усилении деятельности самообразования, самоконтроля, самооценки обучаемого;

3. Повышение мотивации, интереса и познавательной активности за счет разнообразия форм работы;

Внедрение ЭУП в процессе обучения создает принципиально новые педагогические подходы, представляя, тем самым, и новые возможности. При этом изменяются функции педагога, и значительно расширяется сектор самостоятельной учебной работы как неотъемлемой части учебного процесса.

Использование ЭУП открывает обучающимся доступ к нетрадиционным источникам информации, дает новые возможности для творчества, обретения и закрепления многих профессиональных навыков

Список литературы:

1. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Учебное пособие/ Е.С.Полат, М.Ю.Бухаркина, М.В.Моисеева, А.Е.Петров; под ред. Е.С.Полат. М.: Издательский центр «Академия», 1999. – 273 с.

2. Захарова И.Г. Информационные технологии в образовании: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2013 – 192 с.

3. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие. – М.: Народное образование, 1998. – 256 с.

4. Айдарова К.Б, Поливанова А.А. Социальные вопросы воспитания современной молодежи // Современные аспекты науки и образования. 2019. – № 7.

УДК 373.3

КРИТЕРИАЛЬНОЕ ОЦЕНИВАНИЕ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ КАК СРЕДСТВО АКТИВИЗАЦИИ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНИКА

Федотова Наталья Сергеевна
педагог–исследователь, учитель начальных классов
КГУ «Общеобразовательная школа №19
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: natali.natal.fedotova@mail.ru

Аннотация

Данная статья посвящена анализу применения критериального оценивания на уроках математики в начальной школе с целью активизации познавательной деятельности учащихся. Рассматриваются основные принципы критериального оценивания, его отличия от традиционных методов, а также предлагают конкретные практические примеры применения критериев оценивания в учебном процессе.

Ключевые слова: *критериальное оценивание, мотивация, критерий, дескриптор.*

Аңдатпа

Бұл мақала оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру мақсатында Бастауыш мектепте математика сабақтарында критериалды бағалауды қолдануды талдауға арналған. Критериалды бағалаудың негізгі принциптері, оның дәстүрлі әдістерден айырмашылығы қарастырылады, сонымен қатар оқу процесінде бағалау критерийлерін қолданудың нақты практикалық мысалдарын ұсынады.

Түйінді сөздер: *критериалды бағалау, мотивация, критерий, дескриптор.*

Abstract

This article is devoted to the analysis of the use of criteria–based assessment in mathematics lessons in elementary school in order to enhance the cognitive activity of students. The basic principles of criteria–based assessment, its differences from traditional methods are considered, and specific practical examples of the application of assessment criteria in the educational process are offered.

Key words: *criteria assessment, motivation, criterion, descriptor.*

В современном образовании вопрос оценивания учебной деятельности детей стоит особенно остро. В связи с этим критериальное оценивание приобретает все большее значение, особенно в начальной школе, где формируются основы обучения и оценки могут оказывать значительное влияние на мотивацию и самооценку учеников.

Критериальное оценивание представляет собой метод оценки, основанный на определённых критериях, которые помогают оценить уровень усвоения знаний, умений, навыков учащимися. В отличие от традиционного оценивания, ориентированного на получение количественных оценок, критериальное оценивание акцентирует внимание на конкретных качествах учебных достижений учащихся, таких как понимание материала, применение знаний на практике, творческое мышление.

Одной из ключевых особенностей критериального оценивания является подробное определение критериев и уровней выполнения, что позволяет учащимся и их родителям лучше понимать, какие конкретные навыки и знания оцениваются, и какие требования предъявляются к их достижению. Это способствует большей

прозрачности и объективности оценивания, а также помогает учащимся лучше ориентироваться в своих образовательных целях.[1]

Кроме того, критериальное оценивание способствует развитию самостоятельности и ответственности учащихся за свои образовательные достижения. Ученики имеют возможность понять, каким образом они могут улучшить свои учебные результаты, так как критерии оценивания чётко показывают, что именно нужно улучшить для достижения более высокой оценки.

Также, критериальное оценивание способствует более полному и глубокому пониманию учебного материала учащимися, поскольку оно ставит целью не просто «отметить» знания, но и помочь учащимся развивать навыки анализа, самооценки и саморегуляции в процессе обучения.

Критериальное оценивание на уроках математики представляет собой мощное средство активизации познавательной деятельности младших школьников, поскольку оно способствует не только оценке знаний, но и стимулирует учеников к самостоятельному изучению математики, развивает их аналитические способности, логическое мышление, а также помогает им осознавать и преодолевать свои трудности в учебной деятельности.[2]

Критериальное оценивание создаёт условия для активного включения учащихся в учебный процесс, поскольку оно базируется на определённых критериях и ожиданиях, которые передаются ученикам. Это помогает им понимать, какие конкретные цели им необходимо достичь и какие усилия им предстоит для этого приложить. Такой подход способствует формированию у учеников внутренней мотивации к обучению математике, развитию уверенности в своих силах и постепенному формированию ответственности за свои успехи.

Более того, критериальное оценивание позволяет учителю более эффективно выстраивать процесс обратной связи с учениками, обсуждать с ними конкретные аспекты выполненной работы, выявлять их проблемные моменты, помогать развивать их потенциал и давать рекомендации по улучшению знаний и навыков в математике.

Критериальное оценивание можно успешно применять на уроках математики в начальной школе как при оценивании умения решать математические задачи, так и выполнение самостоятельных работ и устной работы на знание правил и математических терминов.

При оценивании умения решать математические задачи можно использовать критерии, определяющие не только правильность ответа, но и применение логических шагов, использование правильных математических операций и адекватность выбранных методов решения. Например, критерии оценки могут включать в себя правильность ответа, логику решения, использование арифметических операций и ясность представления решения.

Примеры критериев решения математических задач:

– Правильность ответа: верный числовой или геометрический результат задачи.

– Применение арифметических операций: использование соответствующих операций (сложение, вычитание, умножение, деление) для решения задачи.

– Логика решения: последовательное и понятное объяснение шагов решения.

– Использование правильных математических терминов и обозначений.

На уроках математики можно оценивать выполнение самостоятельных заданий, таких как решение примеров, составление математических рисунков или выполнение логических задач. Критерии оценивания могут определяться на основе чёткости представления решения, использования математических операций, творческого подхода к решению задачи.

Примеры критериев выполнения самостоятельных заданий:

– Точность и аккуратность выполнения задания.

– Понимание цели задания и использование материалов для достижения этой цели.

– Творческий подход и оригинальность выполнения задания.

При выступлении учеников с устными ответами на математические вопросы можно использовать критерии, оценивающие не только правильность ответа, но и ясность и аргументированность высказывания, использование математических терминов и понятий, а также логику рассуждения.

Примеры критериев устного ответа ученика:

– Правильность ответа на поставленный вопрос.

– Чёткость и ясность изложения мыслей.

– Использование математических терминов и определений.

– Аргументация и логика рассуждений.

Модель критериального обучения включает следующие этапы: точно определяются критерии усвоения темы, что выражается в перечне конкретных результатов обучения (целей обучения с определением уровней усвоения, требуемых программмой); подготавливаются проверочные работы;учебный материал разбивается на отдельные учебные единицы;выбираются методы изучения материала, составляются обучающие задания; разрабатываются альтернативные коррекционные и развивающие материалы по каждому заданию.

Применение технологии критериального оценивания позволяет использовать различные виды заданий и формы их предъявления, разные виды помощи учащимся, что позволяет достичь всеми учениками заданного уровня обязательных критериев, без усвоения которого невозможно дальнейшее полноценное обучение и развитие личности в соответствии с требованиями современного общества.

1. Считаем предметы. Показать изображение с различным количеством предметов (яблок, цветов и т.д.), а ученики должны записать число предметов, а затем посчитать и заполнить цифрами. Критерии оценивания: правильное написание числа, правильный подсчёт предметов.

2. Сравнение чисел. Раздать ученикам лист бумаги с различными числами и просить их расставить числа по порядку от наименьшего к наибольшему. Критерии оценивания: правильность сравнения чисел, правильная последовательность чисел.

3. Решение примеров. Дать ученикам задания на сложение и вычитание чисел до 100. Оценивание проводится на основе правильности вычислений и правильности записи ответа.

4. Геометрические фигуры. Ученики должны распознавать и называть геометрические фигуры (круг, треугольник, квадрат, прямоугольник) на изображениях. Оценивание проводится на основе точности распознавания и названия фигур.

5. Задачи на логику. Предложить ученикам задачи на развитие логического мышления, например: «Если у Ани 3 яблока, а у Маши в 2 раза больше, сколько яблок у Маши?» Оценивание проводится на основе логического решения задачи.

6. Расстановка чисел на числовой прямой. Ученики должны расставить числа на числовой прямой с учётом их величины. Оценивание проводится на основе правильности расстановки чисел.

7. Задания на развитие логического мышления. Предложить ученикам различные загадки, головоломки и логические задачи. Оценивание проводится на основе правильности решения задачи и логического мышления.

8. Игры на развитие навыков счета. Проведение игровых уроков с использованием карточек или игрушек, где дети должны выполнять действия по счету.

Оценивание проводится на основе правильности действий по счету и быстроты выполнения задания.

9. Работа с таблицей умножения. Задаю ученикам задания на заполнение таблицы умножения. Оценивание проводится на основе правильности заполнения таблицы.

10. Построение геометрических фигур. Ученики должны из линеек и циркулей построить определённые геометрические фигуры. Оценивание проводится на основе точности построения. [2]

Критериальное оценивание в данном случае предполагает выставление баллов за каждое задание в соответствии с заранее определёнными критериями оценки, обеспечивая объективность и прозрачность оценки ученических достижений.Для оценивания уровня успешности учащегося по изучаемой теме, необходимо составить дескрипторы по каждому из критериев, описывающих уровень необходимых достижений по данной теме. Знакомство с дескрипторами позволит учащимся определить критерии успешности, необходимые для самооценки уровня усвоения учебного материала и улучшения результатов обучения.

Применение системы критериального оценивания на уроках математики имеет большое практическое значение и определяется следующими преимуществами:

– оценивается только работа учащегося, а не его личность;

– работа учащегося проверяется по критериям оценивания, которые известны им заранее;

– оценки учащимся выставляются только за то, что они изучали, так как критерии оценивания представляют конкретное выражение учебных целей;

– учащемуся известен чёткий алгоритм выведения оценки, по которому он сам может определить уровень успешности своего обучения и информировать родителей;

– повышается мотивация учащихся к самооцениванию и обучению. [3]

Критериальное оценивание на уроках математики в младших классах стимулирует учащихся к более глубокому пониманию материала, активизирует их учебную деятельность, способствует развитию саморегуляции и ответственности за учебный процесс, что в целом способствует формированию у них позитивного отношения к математике и активному участию в учебном процессе.

Список литературы:

1. Система критериального оценивания учебных достижений учащихся. Методическое пособие. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2013.– 80 с.

2. Михайлов И.И. Занимательные задачи. // Начальная школа. – 1989. – № 6. – С. 35.

3. Учебные программы по предметам образовательной области «Математика» для 1–4 классов общеобразовательной школы. – Астана, 2013. – 93 с.

УДК 371.321.2

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАНИИ: ИННОВАЦИИ В ОБРАЗОВАНИИ

Фудашкина Людмила Александровна
учитель начальных классов, педагог–эксперт
КГУ «Школа–гимназия № 5А
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области.
г.Костанай, Казахстан
E–mail: fudashkinal@mail.ru

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы инноваций в образовании, которые должны стать основой современного образования, целью инновационных технологий есть формирование активной, творческой личности, способной самостоятельно строить и корректировать свою учебно–познавательную деятельность, поэтому затрагиваемые вопросы, актуальны.

Ключевые слова: *инновация, инновационная компетентность, педагогические технологии, проектное обучение.*

Аңдатпа

Мақалада қазіргі заманғы білім берудің негізі болуы тиіс білім берудегі инновациялар мәселелері қаралады, инновациялық технологиялардың мақсаты өзінің оқу–танымдық қызметіндер бес құруға және түзетуге қабілетті белсенді, шығармашыл тұлғаны қалыптастыру болып табылады, сондықтан қозғалған мәселелер өзекті болып табылады.

Түйінді сөздер*: инновация, инновациялық құзыреттілік, педагогикалық технологиялар, жобалық оқыту.*

Abstract

The article considers the issues of innovation in education, which should become the basis of modern education, the goal of innovative technologies is the formation of an active, creative person who is able to independently build and adjust his educational and cognitive activity, therefore, the issues raised are relevant.

Key words*: innovation, innovative competence, pedagogical technologies, project training..*

«Учитель живёт до тех пор, покаучится»
К.Д. Ушинский

Инновации в деятельности системы образования – это совокупность новых знаний, подходов и технологий для получения результата в виде услуг образования. Инновационные педагогические технологии в образовании играют существенную роль и предполагают взаимосвязанную деятельность преподавателя с обучающимися. Главной целью инновационных технологий образования является подготовка человека к жизни в постоянно меняющемся мире. Сущность такого обучения состоит в ориентации учебного процесса на потенциальные возможности человека и их реализацию.

В профессиональной деятельности применяются самые различные педагогические инновации. Одной из таких инноваций являются информационно–коммуникационные технологии. Внедрение информационно–коммуникационных технологий в образовательный процесс основан на дистанционных технологиях обучения.

Современный (инновационный) урок – это урок, демонстрирующий компьютерную грамотность преподавателя и ученика, это урок, позволяющий быстро и мобильно использовать информационные технологии для объяснения или закрепления материала, изучаемого на уроке, это широкая возможность использования информационного поля, это средство общения с огромным количеством информации и систематизация этой информации, это урок, дающий не просто определенный объем знаний, а дающий возможность учиться[1].

Целью инновационных технологий есть формирование активной, творческой личности, способного самостоятельно строить и корректировать свою учебно–познавательную деятельность. Современный процесс разработки и освоения инноваций предусматривает поэтапную деятельность педагогов–новаторов.

Современная школа многого требует от учителя – и глубокой научной подготовки, и высокого мастерства, и безусловной педагогической грамотности и компетентности.

В этих условиях учителю необходимо ориентироваться в широком спектре современных инновационных технологий, идей, направлений, не тратить время на открытие уже известного, а использовать весь арсенал педагогического опыта. Понимая, что сегодня быть педагогически грамотным специалистом нельзя без изучения всего обширного спектра образовательных технологий. Современные педагогические технологии могут реализовываться в школе.

Очень важно, чтобы школа развивала современные, образовательные умения и навыки: исследовательские, рефлексивные, самооценочные. Формировали бы не просто умения, а компетенции, т.е. умения, непосредственно сопряженные с опытом их применения в практической деятельности. Приоритетным на современном этапе является развитие познавательного интереса обучающихся, реализация принципа связи обучения с жизнью.

Поиск инновационных средств приводит педагогов к пониманию того, что нам нужны деятельностные, групповые, игровые, ролевые, практико–ориентированные, проблемные, рефлексивные и прочие формы и методы обучения.

В современном образовательном пространстве цифровые технологии занимают важное место. В связи с быстрыми темпами развития информационных технологий, педагогам и наставникам необходимо развивать свою цифровую компетентность, а также помогать ученикам в освоении и использовании современных цифровых навыков.

Формирование цифровых компетенций начинается с осознания необходимости и признания важности этих навыков в современном мире. Активное использование цифровых технологий позволяет не только улучшить качество образования, но и создать условия для развития критического мышления, творческого подхода и самостоятельности учащихся.

Кроме того, инновационное обучение формирует способность мыслить неординарно, по–своему видеть проблемную ситуацию, выход из нее; обосновывать свои позиции, свои жизненные ценности; развивает такие черты, как умение выслушивать иную точку зрения, умение сотрудничать.

Таким образом, можно отметить, что современным педагогам следует все больше применять инновационные технологии, в частности активные и интерактивные методы обучения. На основе анализа теории и практики использования инновационных методов обучения в процессе подготовки можно сделать ряд выводов:

- во–первых, инновационные методы обучения дополняют и развивают уже известные научные педагогические методы, поэтому происходит их активное внедрение в учебный процесс;
- во–вторых, инновационные методы обучения можно использовать для подготовки если их использование основывается на современном научном подходе, технических средствах;
- в–третьих, необходимость использования инновационных методов связана с новой парадигмой развития обучающих информационных технологий[2].

Современным школьникам привить интерес к самообразованию и самостоятельности достаточно трудно. Одним из побудительных факторов является работа в

школах креативных педагогов, которые помогут обучающимся проявить интерес к предмету, так как, прежде всего, у учащегося возникает интерес к учителю.

Педагог выявляет интересы обучающихся, например, чем им нравится больше всего заниматься, и подбирает методы и приемы, с помощью которых можно было бы осуществить образовательный процесс и заинтересовать учащегося.

Одним из способов, с помощью которого можно замотивировать учащихся на образовательный процесс является включение в работу занимательных методов и современных технологий.

Инновационное обучение–несомненно, интересное, творческое, перспективное направление нашей педагогики. В современном образовании особое внимание уделяется использованию новых технологий в обучении. Это позволяет не только сделать процесс обучения более интересным и увлекательным, но и эффективным. С помощью современных технологий учащиеся могут получать доступ к образовательным материалам из любой точки мира, учиться в онлайн–формате и развиваться в интересующих их областях.

Главным вектором инновационного подхода к обучению становится личностно–ориентированное взаимодействие учителя и ученика. Инновации становятся наиболее оптимальным средством повышения эффективности образования. Сама сущность инноваций в образовании заключается в поиске и удачном применении новых подходов к обучению подрастающего поколения. Любые нововведения должны соответствовать требованиям современного общества и информационных технологий. Качественное образование общешкольное, является основным инструментом развития всего общества.

Чтобы добиться качества обучения в образовательный процесс необходимо внедрять инновации. Общество развивается стремительно. Это вызывает необходимость такой организации системы образования и самого образовательного процесса, которые могли бы подготовить сегодняшних учеников к жизни в быстро меняющихся условиях.

Инновационные технологии в образовании многообразны: это и организационная работа с детьми, и формирование здоровой личности, и воспитание патриотизма, и проведение олимпиад, и индивидуальный подход в обучении. Традиционный педагог монополист в передаче необходимых знаний уходит со сцены. На смену ему приходит педагог–исследователь, воспитатель, консультант, руководитель проектов, педагог с инновационным стилем мышления, способный к творческой и профессиональной деятельности, к самоопределению и саморазвитию.

Основополагающую роль продолжает играть школьный наставник: учитель, классный руководитель, организатор проекта, В инновационном пространстве повышаются требования к самой личности наставника. Он теперь должен не просто много знать, но и быть информированным в самых последних новостях знания. Не просто компетентен, а профессионал в самом глубоком смысле: интеллектуальные возможности сопряжены со способностью освоить новейшие технологические достижения, в том числе информационные. Истинные инновации – это давно забытые старые истины в иной интерпретации методов и приёмов обучения.

Будущее образования находится в тесной связи с перспективами проблемного обучения. И цель проблемного обучения широкая: усвоение не только результатов научного познания, но и самого пути процесса получения этих результатов; она включает еще и формирование познавательной самостоятельности обучающегося и развитие его творческих способностей. Примером служит использование проектной деятельности в современном образовании, оно становится всё более актуальным в обучении.

Проектное обучение направлено создать условия, при которых обучающиеся самостоятельно приобретают недостающие знания из разных источников, учатся пользоваться приобретёнными знаниями, развивают исследовательские умения.

В основу метода проектов положена идея о направленности учебно–познавательной деятельности школьников на результат, который получается при решении той или иной практически или теоретически значимой проблемы.

Инновационная деятельность в своей наиболее полной развертке предполагает систему взаимосвязанных видов работ, совокупность которых обеспечивает появление действительных инноваций. А именно:

– научно–исследовательская деятельность, направленная на получение нового знания о том, как нечто может быть («открытие»), и о том, как нечто можно сделать («изобретение»);

– проектная деятельность, направленная на разработку особого, инструментально– технологического знания о том, как на основе научного знания в заданных условиях необходимо действовать, чтобы получилось то, что может или должно быть («инновационный проект»);

– образовательная деятельность, направленная на профессиональное развитие субъектов определенной практики, на формирование у каждого личного знания (опыта) о том, что и как они должны делать, чтобы инновационный проект воплотился в практике («реализация») [3]. Инновационное обучение повышает мотивацию участников в решении обсуждаемых проблем, что дает эмоциональный толчок к последующей поисковой активности участников, побуждает их к конкретным действиям.

В своей практике, несколько лет изучаю и адаптирую проектную технологию. Это способ организации образовательного пространства, учеников, при котором учитель выполняет только функции управления и коррекции их деятельности. Они сами ставят перед собой задачи, планируют и решают их, осуществляют контроль своих действий и оценку своего результата, сами определяют свою индивидуальную образовательную траекторию.

Проект определяется как организованная целенаправленная деятельность. Результатом проектной деятельности является новое знание.

Метод проектов может использоваться в учебном процессе для решения различных небольших проблемных задач. Можно организовывать мини–проекты достаточно часто, приучая учащихся к творческому применению полученных знаний самостоятельно. Из своего опыта, считаю, что проектная технология одна из самых продуктивных в обучении.

Положительные стороны инновационных технологий неоспоримы и их правильная реализация непременно ведет к колоссальным достижениям в системе образования. Внедрение инновационных технологий позволяет повысить качество обучения и уровень подготовки школьников.

Совершенное владение психолого–педагогическими знаниями, умениями, навыками, соединенными с профессиональной увлеченностью, развитым педагогическим мышлением, интуицией, нравственно–эстетическим отношением к жизни, глубокой убежденностью и твердой волей – это и есть мастерство учителя [4]. Чтобы возвести надёжное здание – необходим надёжный фундамент. Педагог готовый «добиваться и соответствовать» – это и есть учитель новой формации – надёжный фундамент обновления образования.

Список литературы:

1. Брылёва У.В. Роль инноваций в развитии современного образования / У.В.Брылёва// Наука и современность. – 2011. – № 14. – С. 112–118.

2. Зеер Э.Ф., Новоселов С.А., Сыманюк Э.Э. Институциональный подход к инновациям в образовании // Инновации в образовании. 2010. – № 1. – С. 52–65.

3. Холматова Ш.С. Инновационные технологии в современном образовании// URL: https:// cyberleninka.ru/article/n/innovatsionnye–tehnologii–v–sovremennom–obrazovanii/c.176

4. Орлов А.А. Профессиональное мышление учителя как ценность. // Педагогика. 1995. – № 6. – С. 66.

УДК 373.3

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПРАКТИКО–ОРИЕНТИРОВАННЫХ ЗАДАНИЙ КАК ОДИН ИЗ ФАКТОРОВ РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНИКА

Хайдаршина Татьяна Николаевна
учитель начальных классов
КГУ «Общеобразовательная школа имени М. Горького
отдела образования Карабалыкского района»
управления образования акимата Костанайской области
п.Карабалык, Казахстан
E–mail: tatiana_haid@mail.ru

Сельханова Дина Витальевна
учитель начальных классов
КГУ «Общеобразовательная школа имени М. Горького
отдела образования Карабалыкского района»
управления образования акимата Костанайской области
п.Карабалык, Казахстан
E–mail: dina.selkhanova@bk.ru

Аңдатпа

Әрбір баланың жеке даму мүмкіндігін қамтамасыз ету үшін мақалада бастауыш мектепте оқытудың инновациялық әдістері қарастырылады, олар ғылым мен практиканы біріктіруге, заманауи ақпараттық технологияларды пайдалана отырып оқытудың жаңа нысандары мен әдістерін енгізуге негізделген. Функционалдық сауаттылықты дамыту үшін білім алушыларда практикалық іскерлік пен дағдыларды қалыптастыруға бағытталған практикалық–бағытталған тапсырмаларды пайдалану.

Түйінді сөздер*: педагогтің инновациялық қызметі, практикалық–бағдарлыоқыту, практикалық–бағдарлы оқытудың мазмұны, нысандары мен әдістері, функционалдық сауаттылықты дамыту.*

Аннотация

Для обеспечения возможности индивидуального развития каждого ребёнка в статье рассматриваются инновационные методы преподавания в начальной школе, которые основаны на интеграции науки и практики, внедрение новых форм и методов обучения с использованием современных информационных технологий. Использование практико–ориентированных заданий, направленных на формирование у обучающихся практических умений и навыков для развития функциональной грамотности.

Ключевые слова. *инновационная деятельность педагога, практико–ориентированное обучение, содержание, формы и методы практико–ориентированного обучения, развитие функциональной грамотности.*

Abstract

To ensure the possibility of individual development of each child, the article discusses innovative methods of teaching in elementary school, which are based on the integration of science and practice, the introduction of new forms and methods of education using modern information technologies. The use of

practical–oriented tasks aimed at the formation of practical skills and skills among students for the development of functional literacy.

Key words. *Innovative activities of the teacher, practical–oriented training, content, forms and methods of practical–oriented training, development of functional literacy. literacy.*

Высокотехнический мир стремительно набирает обороты день ото дня. Любые преобразования в обществе всё больше и больше увеличивают требования к системе образования, которое в свою очередь не стоит на месте, развивается. Совершенствование системы образования, на мой взгляд, должно, прежде всего, начинаться с совершенствования работы каждого учителя, его подходов к обучению и воспитанию детей.Сейчас происходит становление и развитие качественно новой системы образования. Этот процесс сопровождается значительными изменениями в педагогической теории и практике обучения и воспитания.

1. В содержании образования приобретает наибольшая значимость новых процессуальных умений, развитие способностей оперировать информацией, творческого решения проблем науки.

2. Значительным фактором в образовательном процессе является духовное воспитание конкурентоспособной личности обучающегося.

3. Внедрение и реализация новых педагогических технологий становится основой развития педагогической практики, направленной на достижение основных целей инновационной педагогической деятельности.

Основной целью инновационной педагогической деятельности является умение мотивировать учащихся в процессе обучения, самостоятельно ориентироваться в получаемой информации, формирование критического мышления, которое направлено на индивидуализацию процесса обучения. А так же максимальное раскрытие природных способностей обучающихся, развитие их психических процессов: внимания, памяти, восприятия. Эффективность обучения младших школьников основано на развитии познавательных потребностей учащихся, творческих способностей образного и в то же время доступного изложения материала. Активизируемые учителем познавательные процессы, логическое мышление, внимание, память, речь, воображение формируют навыки познавательной деятельности. Педагоги имеют дело с детьми, каждый из которых уникален, обладает опытом, потребностями и требует индивидуального подхода. Это делает повседневную жизнь и работу учителя сложной, но в то же время интересной и разнообразной.

На современном этапе организации образовательного процесса педагог не может обойтись на уроке без информационно–коммуникативных технологий, так как они являются важнейшим направлением деятельности педагога. Для развития способностей младших школьников очень велико развивающее значение компьютерных технологий. Так, благодаря применению программного обеспечения(PowerPoint) и интернет – сервисам используемый иллюстративный материал учитель превращает в хорошее подспорье на уроке, воздействуя на развитие восприятия, памяти, речи учащегося, вызывает интерес к изучаемому материалу. Ни для кого не секрет, что развитие ученика в начальной школе зависит от того, насколько наглядным и удобным для восприятия является наглядный материал. На уроке математики в 3 классе проводится дидактическая игра: «Магазин». Задания в игре применяются из образовательной платформы topiq.kz, используются задания из электронных учебников https://lms.topiq.kz/library/work/6452510767841280?page=24 [1].

Развитие мыслительных способностей осуществляется в процессе практической деятельности. Для учеников начальной школы технологию практико–ориентированного обучения можно считать наиболее успешной и эффективной. Практико–ориентированное образование направлено на приобретение опыта практической деятельности. В процессе обучения применяются задания,

направленные на тесную взаимосвязь с практической деятельностью и дальнейшей возможностью его применения. Применение на уроке поучительных и в то же время достаточно простых практико–ориентированных заданий – весьма актуальная проблема [2].

Практико–ориентированная задача – это текстовая задача, носящая не только дидактический характер, но и достоверность описываемой ситуации, и доступность её математического разрешения средствами школьного курса математики. Знания, теория и опыт учащихся становятся актуальными и вызывают наибольший интерес к обучению той или иной темы при изучении различных предметов. На уроке познания мира в 3 классе при составлении родословной своей семьи интегрируются знания учащихся с изучением темы по русскому языку «Имена собственные». Для составления родословной необходимо показать на рисунке родословного дерева своих родственников до седьмого поколения. Задание звучит так: Узнай у старших членов семьи и запиши имена и фамилии своих предков, указав родственные связи. Такие задания не только направлены на изучение родословной семьи, но и формируют грамотность письма, применение правил написания на практике, абстрактное мышление и чувство уважения и почитания предков.Уроки познания мира сами по себе предполагают опору на жизненный опыт обучающихся. Например, при изучении темы «Термометр» учитель предлагает следующие задания: ежедневно перед школой следить за показаниями термометра и сообщать родителям о том, какая на улице температура. При оповещении родителей дети выбирают предложенные фразы:

- Сегодня тепло, всего три градуса ниже нуля.
- Сегодня хорошая тёплая погода, всего двадцать градусов тепла.
- Одевайтесь потеплее, сегодня на улице двадцать градусов мороза.
- Сегодня сильный мороз, температура чуть выше тридцати градусов. При таком морозе нужно очень тепло одеваться.

Подбор фраз, ориентирование на отслеживание температуры воздуха, погодных условий одновременно формируют у детей навыки правильной разговорной речи и социально–бытовой направленности. Этот же метод используется учителем при запоминании словарных слов. Для того, чтобы запомнить написание словарного слова, ученики подбирают ситуацию из жизни. Например, пАпа надевает пАльто, кАрАндаш похож на пАлочку. В пример приводится такая ситуация: Ребята, вспомните, кто из вас был на вокзале? С людьми каких профессий мы можем встретиться на вокзале? Когда входишь внутрь вокзала, что кажется очень большим? Это окна. Ученики устанавливают связь на основе ассоциативных образов:ОКна – ВОКзал.

Считаю, что формирование практических умений школьников – суть индивидуализированного практико–ориентированного обучения должно осуществляться на протяжении всего обучения в школе.

Учителем наиболее эффективно применяется этот приём на уроках математики при решении текстовых задач.Перед детьми ставятся конкретные цели: учиться решать задачи, с которыми каждый из детей может столкнуться в повседневной жизни. Такие ситуационные задачи доказывают, что математика нужна всем независимо от рода деятельности, какой бы профессией не обладал человек. Например, это может быть поход в магазин за покупками, поход в аптеку за лекарствами и т.д. На уроке используются как индивидуальная, так и групповая формы работы.

Например, условие математической задачи звучит так:Плавленый сырок «Дружба» стоит 305 тенге. Сколько сдачи вы получите с 1000 тенге, если купите

сырок себе и двум своим друзьям? Какое наибольшее число таких сырков можно купить на 2000 тенге?

Текст задачи должен описывать реально существующую житейскую ситуацию, не должен указывать на способы её решения. Представленная проблема в задаче должна соответствовать возрастным и психологическим особенностям школьника и мотивировать его познавательный интерес.

Также применение данного приёма важно при изучении величин, таких, как время, площадь, периметр и т.д.

Рассмотрим задачу геометрического характера (3 класс).

Какую длину и ширину будет иметь участок площадью 48 м^2?

Какой забор понадобится, чтобы огородить детскую песочницу длиной 5 метров, шириной 6 метров. Найди периметр данного забора. Эти данные можно связать с величинами цена, количество, стоимость.

В учебниках есть практико–ориентированные задачи, но на базе имеющихся заданий можно разработать свои задания, то есть преобразовать математическую задачу. Преобразовать – это значит дополнить её вопросами и заданиями. Например, в учебнике Математика для 3 класса издательства «Алматыкітап баспасы» 2018 год, дана такая задача на стр. 59.

Задача 1. В областной математической олимпиаде «Пифагор» приняли участие 69 детей из городских школ и 98 детей из сельских школ. Каждая школа отправила по 3 участника. Сколько всего школ приняло участие в олимпиаде? [3]

Или такая задача (на стр. 91 указанного учебника) на развитие логического мышления.

Задача 2. В корзине у Красной Шапочки пирожков меньше десяти. Их можно поровну разделить или на двоих, или на троих. Сколько пирожков в корзине?

Задача 3. В доме, где живёт Куаныш, один подъезд. На каждом этаже находится по 4 квартиры. Куаныш живёт в квартире №18. На каком этаже живёт Куаныш?

В обучении необходимо найти и установить связь математических понятий с практикой, с жизнью, добиваясь того, чтобы учащиеся сами увидели эту связь. Для этого необходимо регулярно применять задания, ориентированные на практическое применение математики [4].

В своей работе известный педагогА.В. Молькинуказывает, что метод решения ситуационных задач способствует развитию у обучающихся аналитического, критического и системного мышления, способствует формированию у них умения находить, анализировать и доказывать различные варианты решения проблем. С помощью данного метода формируется личность обучающегося как человека критически мыслящего, настроенного не на слепое копирование действий других, а на обоснование и проведение собственных действий [5].

Главное условие ситуационной задачи– смоделировать ситуацию. Например:

Задача 4. Сейчас мы отправимся с вами на автовокзал. Когда люди пользуются услугами автовокзала? С людьми каких профессий мы будем общаться? По каким предметам пригодятся вам знания в данной ситуации? Решите задачу (3 класс).

Задача 5. Чему равна стоимость билетов для поездки мамы с дочкой в город Астана на конкурс вокалистов, если цена билета равна 7000 тенге? Найдите стоимость проезда туда и обратно.

Обучение с использованием практико–ориентированных заданий направлено на более прочное усвоение знаний, так как связано с конкретными действиями и событиями. Особенностью таких заданий является связь с жизнью, межпредметные связи, вызывают повышенный интерес, способствуют развитию любознательности, творческой активности. Практико–ориентированные задания способствуют интегра-

ции знаний, повышают интерес к учёбе в целом, положительно влияют на прочность знаний и результативность качества знаний. Для повышения функциональной грамотности школьников необходимо на уроках систематически решать практико–ориентированные задачи. Кроме того, систематическое использование практико–ориентированных заданий позволяет повысить не только математическую грамотность учащихся начальной школы, но и формирование функциональной грамотности в целом.

Список литературы:

1. ToplQ / Платформа цифровых учебников. – URL: https://lms.topiq.kz/library/work/6452510767841280?page=24

2. Исмоилов М.И., Фарходжнова Н.Ф. Теория и практика в современной науке – 2017. – № 4 – С. 15–18.

3. Акпаева А.Б., Лебедева Л.А., Мынжасарова М.Ж., Лихобабенко Т.В. Математика Учебник для учащихся 3 класса общеобразовательной школы издательства «Алматы кітап баспасы» 2018.

4. Калдыбаев С.К. О роли практико–ориентированных задач в обучении математике / С.К.Калдыбаев, А.К. Макеев // Инновационная наука. – 2015. – №10–3. – С. 110–114.

5. Мингулова А.И. Применение практико–ориентированных заданий на уроках математики как средство формирования функциональной грамотности обучающихся // Актуальные исследования. – 2022. – №30 (109). – С. 70–72.

УДК 372.854

РАЗВИТИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ И ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ ПРИ РЕШЕНИИ ЗАДАЧ ПО ХИМИИ

Хамзина Зура Исахметовна
учитель химии
КГУ «Общеобразовательная школа № 4
управления образования Акмолинской области»
г.Кокшетау, Казахстан
E–mail: zura.hamzina@mail.ru

Аннотация

Данная статья посвящена изучению потенциальных решений проблем, связанных с изучением химико–технологических производственных процессов, для повышения элементов функциональной грамотности в современных образовательных практиках. В статье приведены примеры заданий, направленных на развитие читательской, математической, естественно научной и финансовой грамотности.

Ключевые слова: *функциональная грамотность, химико–технологические задачи, материальный баланс химического производства.*

Аңдатпа

Бұл мақала қазіргі білім беру тәжірибелеріндегі функционалдық сауаттылық элементтерін арттыру үшін химиялық–технологиялық өндірістік процестерді зерттеуге байланысты мәселелердің ықтимал шешімдерін зерттеуге арналған. Мақалада оқу, математикалық, жаратылыстану және қаржылық сауаттылықты дамытуға бағытталған тапсырмалардың мысалдары келтірілген.

Түйінді сөздер: *функционалдық сауаттылық, химиялық–технологиялық міндеттер, химиялық өндірістің материалдық балансы.*

Abstract

This article focuses on exploring the potential solutions to issues connected with the examination of chemical–technological production processes to enhance elements of functional literacy in current educational practices. The article provides examples of tasks designed to foster the development of reading, mathematical, natural science, and financial literacy.

Key words: *functional literacy, chemical and technological tasks, material balance of chemical production.*

Государственный общеобязательный стандарт образования (ГОСО) № 604 от 31 октября 2018 года, подчеркивают важность формирования функциональной грамотности в образовании как важнейшего результата освоения образовательной программы. Функциональная грамотность предполагает способность применять приобретенные знания для решения задач в различных областях, таких как домашняя и производственная деятельность, социальные условия и коммуникация. Выступая в качестве метапредметной концепции, функциональная грамотность охватывает язык, математику, естественные науки, цифровые навыки, культурную осведомленность, финансовую грамотность и гражданские компоненты [1].

Изучение академического предмета «Химия» позволяет развить целый ряд навыков, необходимых для функциональной грамотности. В первую очередь это достигается за счет демонстрации значимости естественнонаучных знаний в формировании общекультурного восприятия человека, содействия социокультурному развитию, расширения коммуникативных способностей при взаимодействии с внешним миром и использования языка в контексте естественных наук. Изучение элементов, составляющих материальный мир, непосредственно связанное с областью химии, предоставляет широкие возможности для применения практических подходов. Эти подходы способствуют развитию способности использовать концептуальные и методологические основы предмета в различных областях человеческой деятельности [2]. Особое значение имеет изучение вопросов, связанных с химической технологией, с акцентом на глобальное влияние химических знаний на решение проблем национальной экономики.

Очевидно, что наиболее значительное воздействие заключается в решении химических задач, особенно в области химической технологии, что способствует повышению естественнонаучной грамотности. Это достигается за счет расширения возможностей для объяснения естественнонаучных явлений и понимания проблем, возникающих в человеческом обществе, включая связи, образующиеся в результате химических процессов. Одновременно задания, поставленные перед учащимися, должны соответствовать окружающей действительности, быть связаны с личным опытом ребенка и учитывать региональные аспекты, такие как экология и безопасность жизнедеятельности [3].

Широко изучаемая тема в школьной программе по химии включает производство серной кислоты. Этот предмет позволяет применять знания при решении различных задач, особенно связанных с экологическими соображениями. Это связано с преобладающим присутствием соединений серы в качестве загрязняющих веществ в различных объектах окружающей среды. Например, учащимся могут быть предложены задачи по решению задач, которые объединяют проблемы, связанные как с металлургическими процессами, так и с производством серной кислоты.

Для получения цинка электрохимическим методом используются сульфидные руды цинка для перевода металла в требуемую форму. В технологическом процессе руда подвергается предварительному обжигу. Примечательно, что наблюдение за деревьями вблизи цинкового завода показало, что на многих есть листья с «обожженной» поверхностью или вообще без листьев. Одновременно промышленность по производству цинка активно разрабатывает технологии производства серной кислоты, конкретно связанные с процессом производства металла. Однако экономические оценки указывают на то, что это предприятие не приносит предприятиям финансовой выгоды. Важно описать химические процессы, связанные с получением цинка из сульфидной цинковой руды и производством

серной кислоты. Посредством анализа продуктов реакции предлагается сосредоточиться на тех, которые играют предварительную роль в структуре при получении электролитического цинка. Поднимается вопрос о том, включать ли производство серной кислоты.

Решение этой задачи требует большего, чем просто знания химических процессов, связанных с производством, таких как обжиг, превращение металла в солевой раствор, электрохимическое восстановление металла из раствора, контактное окисление диоксида серы и абсорбция сернистых ангидридов. Чтобы эффективно ответить на этот вопрос, крайне важно признать, что выброс двуокиси серы в окружающую среду приводит к возникновению различных экологических проблем, на что указывает воздействие дефолиации в этом вопросе, наряду с опасениями по поводу смога и кислотных дождей. Признание потенциальных последствий таких выбросов, особенно распространенных в промышленных районах, приводит к выводу, что необходимость производства серной кислоты в данном контексте обусловлена не экономическими преимуществами, а скорее экологическими соображениями. Цель состоит в защите атмосферы от вредного воздействия выбросов диоксида серы.

Задачи в области химической технологии обширны и требуют выполнения математических расчетов, преобразований и применения различных расчетных формул. Следовательно, эти задачи могут эффективно способствовать развитию математической грамотности, основанной на химических превращениях. Одновременно условия задачи могут быть сформулированы с учетом развития грамотности чтения. Чтобы проиллюстрировать это, давайте приведем пример задачи, связанной с процессами, связанными с производством серной кислоты в научно–исследовательском институте.

В химической промышленности производство различных продуктов часто предполагает использование природных руд, где в качестве одного из компонентов присутствует химический элемент, имеющий решающее значение для конечного продукта. Следовательно, доля этого элемента в руде обычно довольно мала для эффективного производства продукта. Поэтому одним из начальных этапов производственного процесса является обогащение сырья с целью увеличения массовой доли необходимого компонента. Для обогащения используются различные методы, такие как обжиг. В этом процессе часть компонентов в сырье подвергается сгоранию, переходя в газообразное состояние, в то время как оставшаяся часть сохраняет свое твердое состояние.

Основным сырьем, используемым при производстве серной кислоты, является минерал пирит, в состав которого входит сульфид железа. Среднее содержание серы в руде обычно составляет 43%. Пирит подвергается сжиганию с использованием воздуха в качестве окислителя, при этом его состав можно приблизительно оценить, как 21% кислорода и 79% азота по объему. При практическом применении используется 1,5–кратный избыток воздуха. Диоксид серы, присутствующий в газе, образующемся в результате обжига, впоследствии используется для получения триоксида серы, а затем и серной кислоты.

С помощью расчетов продемонстрируйте, что этап обжига в этом производственном процессе нельзя рассматривать как метод обогащения сырья серой. Предложите меры, которые могут быть реализованы для преобразования этапа обжига в процесс обогащения сырья серой.

Чтобы справиться с этой задачей, учащимся необходимо извлечь из текста необходимую информацию, касающуюся процесса обогащения. Эти знания помогут им осознать необходимость проведения расчетов массовой доли серы в обжиговом газе с последующим сравнением этого значения с исходным количеством. Прове-

дение количественных расчетов состава получаемого обжигового газа с учетом избытка воздуха (который также служит компонентом семантического считывания) приводит к выводу, что массовая доля серы в полученной смеси значительно ниже исходных значений. Это несоответствие указывает на то, что процесс обжарки нельзя отнести к категории процессов обогащения. Ответ на второй вопрос требует логических рассуждений, направленных на выявление факторов, вызывающих снижение массовой доли серы, в частности присутствия азота в качестве компонента в воздушной системе. Возможные решения включают использование чистого кислорода во время обжига и выделение чистого диоксида серы из системы для последующего окисления (поскольку массовая доля серы в чистом диоксиде серы составляет 50%, что соответствует условиям обогащения).

Важно подчеркнуть, что решение задач, связанных с расчетами или описанием условий в химико–технологических процессах, может служить целям развития компонентов функциональной грамотности. Задачи расчета могут включать исходные числовые значения, которые предлагают различные варианты решения, где одна величина может быть релевантной, а другая – нет. Это требует извлечения существенной и несущественной информации из текста, в зависимости от выбранного подхода к решению проблемы. Например, одна задача, описывающая процесс обогащения сырья, может быть применена к различным темам, включающим расчеты состава смесей.

Магнитный сепаратор на горно–обогатительном комбинате перерабатывает более 160 тонн измельченного титаномагнетита в час. Одновременно ожидается получение промежуточного магнитного продукта с производительностью 38,1% и эффективностью извлечения 72,1%. Массовая доля железа в руде составляет 16,9%, а в полученном продукте – 32%. Рассчитайте массы концентрата и отходов, а также массовую долю железа в отходах [4].

Изучение условий задачи выявляет два возможных подхода к ее разрешению. В первом способе расчет массы концентрата может быть произведен на основе выхода продукта, и впоследствии масса железа в концентрате определяется с использованием значения массовой доли (без необходимости использования степени извлечения). Альтернативно, при втором подходе может быть установлена масса железа в руде, и исходя из этого, масса железа в концентрате и масса концентрата по массе могут быть выведены с использованием степени извлечения (без учета выхода концентрата). Таким образом, ответы на поставленные вопросы способствуют развитию смыслового чтения и математических навыков.

Метод повышения функциональной грамотности при решении химико–технологических задач включает в себя построение материального баланса для химического производства [5]. Этот подход может не получить широкого распространения на уроках химии из–за обширных вычислительных операций, необходимых для решения задач. Однако при использовании в качестве домашнего задания или в качестве инструмента подготовки к ЕНТ или различным олимпиадам и конкурсам составление баланса химического производства может оказаться весьма эффективным в развитии функциональной грамотности. Успешное применение этого метода требует тщательного анализа условий задачи, способствующего развитию грамотности чтения, повышению уровня владения математикой, пониманию происходящих химических процессов и их взаимосвязей, включая динамику перемещения компонентов и изменений внутри системы (повышение естественнонаучной грамотности). Кроме того, балансирование служит эффективным методом повышения финансовой грамотности. Аналогично финансовому планированию семейного бюджета, оно основывается на тех же принципах, что и составление материального баланса. Кроме того, в то время как решение типичной химической проблемы может

быть сосредоточено на основном производственном компоненте, создание баланса требует всестороннего понимания всех компонентов системы. Это демонстрирует количество образующихся отходов, эффективность производства, степень использования сырья, избирательность процесса и другие ключевые факторы, имеющие решающее значение для расчета эффективности химического производства и обеспечения экологической безопасности.

Список литературы:

1. Актуальные проблемы преподавания предмета «Химия» в 2022/23 учебном году: методические рекомендации / Сост. И.В.Павлова. – Казань: ИРО РТ, 2022. – 80 с.

2. Фальгот Л.В. Методы и приёмы формирования функциональной грамотности на уроках химии / Л.В.Фальгот // Педагогическое обозрение. – 2021. – № 3 (47). – С. 70–76.

3. Артеменко О.В. Разработка задач на формирование функциональной грамотности на уроках химии / О.В.Артеменко // Тенденции развития науки и образования. – 2022. – № 87–5. – С. 17–19.

4. Беляева И.И. Сборник задач по химической технологии / И.И.Беляева, В.А.Трофимов, М.Ю.Тихвинская. – М.: Просвещение, 1982. – 143 с.

5. Сутягин А.А. Решение расчётных задач: составляем материальный баланс / А.А.Сутягин // Химия в школе. – 2019. – № 7. – С. 21–24.

УДК 373.3

КРИТЕРИАЛЬНОЕ ОЦЕНИВАНИЕ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА, КАК СРЕДСТВО МОТИВАЦИИ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Цубера Светлана Геннадьевна
педагог–исследователь, учитель начальных классов
КГУ «Общеобразовательная школа №19
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: vova.czubera.67@mail.ru

Касеинова Карлыгаш Кадильбековна
педагог–исследователь, учитель начальных классов
КГУ «Общеобразовательная школа №19
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: karlygash–kasseinova@mail.ru

Аннотация

В данной статье рассматривается вопрос применения критериального оценивания на уроках русского языка в качестве эффективного средства мотивации учебной деятельности в начальной школе. В статье представлены практические методы и приёмы, направленные на повышение учебной мотивации и ответственности учеников за собственное обучение при помощи критериального оценивания на уроках русского языка.

Ключевые слова: *критериальное оценивание, мотивация, критерий, метод и приём.*

Аңдатпа

Бұл мақалада бастауыш мектепте оқу іс–әрекетін ынталандырудың тиімді құралы ретінде орыс тілі сабақтарында критериалды бағалауды қолдану мәселесі қарастырылады. Мақалада орыс тілі сабақтарында критериалды бағалау арқылы оқушылардың оқу мотивациясы мен өз оқуы үшін жауапкершілігін арттыруға бағытталған практикалық әдістер мен әдістер келтірілген.

Түйінді сөздер: *критериалды бағалау, мотивация, критерий, әдіс және қабылдау.*

Abstract

This article examines the issue of applying criteria–based assessment in Russian language lessons as an effective means of motivating educational activities in primary school. The article presents practical

methods and techniques aimed at increasing students' educational motivation and responsibility for their own learning using criteria–based assessment in Russian language lessons.

Key words: *criteria assessment, motivation, criterion, method and technique.*

В современной педагогике все больше внимания уделяется вопросам развития мотивации учащихся. Один из подходов, способствующих созданию мотивации для обучения является использование критериального оценивания на уроках. Критериальное оценивание предполагает учёт конкретных критериев при оценке учебных достижений каждого ученика.

Ключевое преимущество критериального оценивания является его потенциал в мотивации учащихся. Установление чётких критериев успеха помогает ученикам понимать, что от них ожидается, и что необходимо для достижения хороших результатов. Это способствует повышению самостоятельности и ответственности учеников за своё обучение. Когда учащиеся видят, что их успехи оцениваются на основе чётких критериев, они начинают воспринимать обучение как более прозрачный процесс, который доступен для самоконтроля и самоуправления.

Использование технологии критериального оценивания заключается в сравнении достижений учащегося с чётко определёнными, коллективно выработанными, заранее известными всем участникам образовательного процесса критериями. Критериальное оценивание снижает субъективность выставления отметки, обеспечивает учителя и учеников механизмами, одинаково эффективно работающими как при оценивании, так и при самооценивании, являющемся важнейшим компонентом образовательного процесса. [1] Кроме того, использование технологии критериального оценивания способствует развитию памяти, внимания, индивидуальных способностей учащихся,формированию у них критического (открытого, оценочного, рефлексивного) мышления; воспитанию стремления и способности к непрерывному образованию в течение всей жизни; формированию личной системы ценностей, выражающейся в реальных поступках; продуктивному взаимодействию детей друг с другом, развитиюих индивидуальности, способностей к творчеству и самоорганизации. Педагогическая технология контроля и оценки становится личностно ориентированной, направленной на развитие ключевых компетенций школьника.

Одним из ключевых приёмов критериального оценивания на уроках русского языка является разработка чётких и понятных критериев успеха для каждой учебной задачи. Например, при оценке письменных работ, мы разрабатываем критерии, такие как грамматическая правильность, наличие и разнообразие лексики, организация текста и т.д. Эти критерии становятся ясными ориентирами для учеников, позволяя им понимать, что требуется для достижения успеха в конкретной задаче.

Другим важным приёмом является включение учащихся в процесс разработки критериев оценивания. На уроках русского языка мы проводим обсуждение с учениками о том, какие критерии можно использовать для оценки устного высказывания, написания сочинений, выполнения грамматических упражнений и т.д. Это не только помогает учащимся понять, что от них ожидается, но и развивает их ответственность за собственное обучение. [2]

Кроме того, важно давать обратную связь учащимся на основе критериев оценивания. Учитель может подробно комментировать работы учеников, указывая на их сильные стороны и области для улучшения в соответствии с заранее обговорёнными критериями. Это помогает учащимся лучше понимать, как они могут улучшить свои навыки и знания, а также повышает их мотивацию к самосовершенствованию.

В контексте уроков русского языка такое оценивание позволяет учителю более объективно оценивать знания и умения учеников, а также предоставлять им чёткие цели и ожидания.

На уроках русского языка использование критериального оценивания может способствовать развитию у учащихся языковых навыков, литературного вкуса, культуры речи, аналитического мышления и творческого потенциала. Ученики могут видеть, какие конкретные навыки они должны развивать, чтобы добиться успеха в изучении русского языка, что может стать мощным импульсом для учебной активности и самосовершенствования.

Одним из ключевых аспектов нашей педагогической деятельности стало внедрение критериального оценивания на уроках в начальной школе. Вместо числовой оценки мы используем чёткие критерии успеха, которые доступны учащимся. Прежде чем начать работу над новым учебным материалом, мы обсуждаем с детьми не только содержание занятия, но и то, как их успех будет оцениваться. Мы совместно разрабатываем критерии, которые представляли собой ключевые элементы ожидаемого результата.

Например, для написания корректного предложения дети определили критерии: наличие сказуемого, подлежащего, пунктуации и правильного порядка слов.

1. Напиши слова по слогам: кот, собака, рыбка.

Критерий: правильное разделение на слоги.

2. Составь предложение из слов: мама, дом, цветы.

Критерий: грамотное построение предложения с соблюдением порядка слов.

3. Напиши пять слов на букву "П".

Критерий: правильное написание слов.

4. Расставь знаки препинания в предложении: мама позвала кота кушать. Критерий: правильное использование знаков препинания.

5. Подбери к иллюстрации название вещи или действия.

Критерий: соответствие изображения и названия.

6. Прочитай текст вслух и ответь на вопросы: "Как звали главного героя?" и "Где происходили события?"

Критерий: понимание основного содержания прочитанного текста.

7. Подчеркни изученные буквы в данном слове: "школа".

Критерий: определение уровня знания букв.

8. Напиши три слова, которые рифмуются со словом "свет".

Критерий: нахождение рифм к данному слову.

9. Прочитай стихотворение вслух с выразительностью.

Критерий: умение читать с интонацией и выразительностью.

10. Составь слова из слогов: кни–га, ро–за, са–мо–лет.

Критерий: правильное составление слов из слогов.

11. Составь предложение с использованием слов: мама, летает, весело.

Критерий: грамотное построение предложения.

12. Выполни задание по картинке: опиши, что изображено на картинке.

Критерий: составление связного описания на русском языке.

13. Сопоставь слова с их значениями.

Критерий: умение правильно интерпретировать значения слов.

14. Напиши короткий рассказ о своём любимом животном.

Критерий: умение составлять текст на определённую тему с соблюдением грамматических норм.

15. Назвать все гласные буквы русского алфавита.

Критерий: знание всех гласных букв.

Эти задания помогут учителю оценить уровень знаний и навыков учеников с учётом критериального оценивания на уроке русского языка в начальной школе.

Составление критериев на урок русского языка требует внимательного анализа всех аспектов языковой деятельности, таких как чтение, письмо, говорение и

слушание. Методы, которые могут быть использованы при составлении критериев на уроках русского языка в начальной школе.

Анализ образцов работ. Учитель может использовать образцы работ учащихся, чтобы определить, какие навыки им следует улучшить. Например, если большинство работ имеют ошибки в выполнении заданий на пунктуацию, то одним из критериев оценки может быть "правильное использование знаков препинания".

Соотнесение с учебными стандартами. Учитель может обратиться к учебным стандартам, чтобы определить, какие навыки и умения детей должны усвоить. Например, если в учебном стандарте указано, что ученик должен уметь правильно ставить ударение в словах, то критерий оценивания может быть «правильное расстановка ударения в словах».

Комплексный подход. При составлении критериев оценивания можно использовать комплексный подход, учитывая все аспекты языковой деятельности. Например, если проводится оценка письменного задания, критерии оценивания могут включать такие аспекты, как лексика, грамматика, структура текста и орфография.

Индивидуализация критериев. Учителя могут составить индивидуальные критерии оценивания для каждого ученика, чтобы учитывать его индивидуальные способности и потребности. Например, если ученик имеет проблемы с правильным подбором синонимов, его критерий оценивания может включать задания, проверяющие его умение использовать разнообразную лексику.

Промежуточное оценивание. Важно проводить промежуточное оценивание для того, чтобы определить, какие навыки уже усвоены, а какие требуют дополнительной работы. Это позволяет учителю адаптировать критерии оценивания в соответствии с прогрессом учащихся.

Практика критериального оценивания на уроках русского языка в начальных классах способствует более ясному пониманию учениками того, что от них ожидается в процессе учебной деятельности. Они не только знают, что должны делать, но и каким образом их усилия будут оцениваться. Это приводит прежде всего к повышению учебной мотивации и ответственности учеников за свои учебные достижения. Они целенаправленно работают над собственным развитием, стремясь соответствовать заранее обсуждённым критериям успеха.

Кроме этого, критериальное оценивание становится мощным инструментом обратной связи для детей. Конструктивные комментарии по критериям позволяют учащимся лучше понимать свои сильные и слабые стороны, а также видеть, как они могут улучшить свои навыки. Это положительно влияет на развитие самооценки и уверенности учеников в своих способностях. [3]

Таким образом, мой опыт показал, что практика критериального оценивания на уроках русского языка в начальных классах способствует развитию учебной мотивации, ответственности учеников за свои учебные достижения, а также предоставляет им лучшее представление о том, как оцениваются их знания и умения. Этот подход активно внедряет учеников в процесс обучения, что, в свою очередь, содействует повышению качества образования в целом.

Критериальное оценивание на уроках русского языка имеет большой потенциал для стимулирования интереса учеников к предмету и активизации их учебной деятельности. Этот подход содействует развитию мотивации учеников, а также способствует улучшению качества образования в целом.

Список литературы:

1. Руководство по критериальному оцениванию для учителей начальной школы: Учебно методическое пособие. / Под ред. О.И.Можаевой, А.С.Шилибековой, Д.Б.Зиеденовой. – Астана: АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2016. – 56 с.

2. Оценивание учебных достижений учащихся. Методическое руководство. / Сост. Р.Х.Шакиров, А.А.Буркитова, О.И.Дудкина. – Б.:, «Билим», 2012. – 80 с.

3. Пинская М.А., Улановская И.М. Новые формы оценивания. Начальная школа. // Просвещение – 2013. – 79 с.

УДК 37.031.1

ИНТЕГРАЦИЯ НАУКИ И ПРАКТИКИ – СОВРЕМЕННАЯ СТРАТЕГИЯ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Чуманина Наталия Валентиновна
заместитель директора по УР, педагог– эксперт
КГУ «Общеобразовательная школа № 1
отдела образования города Рудного»
акимата Костанайской области, г. Рудный, Казахстан
E– mail: skolyari@mail.ru

Аннотация

Настоящая статья посвящена рассмотрению и анализу современных стратегий инновационного развития педагогического образования, с акцентом на интеграцию науки и практики. Учитель, освоивший принципы этой стратегии, может значительно повысить эффективность образовательного процесса и подготовки будущих поколений к вызовам современного мира.

Ключевые слова: *интеграция, стратегия. взаимодействие, профессиональное развитие, инновации, современная система образования, социальная адаптация, практический опыт.*

Аңдатпа

Бұл мақала ғылым мен тәжірибенің интеграциясына баса назар аудара отырып, мұғалім білімін инновациялық дамытудың заманауи стратегияларын қарастыруға және талдауға арналған. Осы стратегияның қағидаларын меңгерген мұғалім оқу–тәрбие үрдісінің тиімділігін айтарлықтай арттырып, болашақ ұрпақты қазіргі әлемнің сын–тегеуріндеріне дайындай алады.

Түйінді сөздер: *интеграция, стратегия. өзара әрекеттесу, кәсіби даму, инновация, заманауи білім беру жүйесі, әлеуметтік бейімделу, практикалық тәжірибе.*

Abstract

This article is devoted to the consideration and analysis of modern strategies of the innovative development of teacher education, with an emphasis on the integration of science and practice. A teacher who has mastered the principles of modern strategy can significantly increase the effectiveness of the educational process and prepare future generations for the constant challenges of the modern world.

Key words: *integration, strategy, interaction, professional development, innovation, modern education system, social adaptation, practical experience.*

Современное образование требует постоянного развития и внедрения инноваций для соответствия изменяющимся требованиям общества. Сегодня, когда технологии и образование неразрывно переплетаются, вопрос о том, как обеспечить инновационное развитие педагогического образования, становится ключевым. Интеграция науки и практики в этом контексте выступает как стратегия, способствующая созданию современной, эффективной и адаптивной системы образования.

Эта стратегия позволяет объединить академические знания с реальным опытом работы в образовательной среде, обеспечивая более эффективное и современное обучение.

В чем заключается взаимосвязь педагогической науки и практики?

Педагогическая наука не может развиваться без постоянного поступления информации из практики работы педагогов: разнообразной статистики, сведений о

результатах обучения и воспитания, о применении способов и средств организации педагогического процесса, об отношении к тем или иным педагогическим новшествам.

Главная цель педагогической практики – закрепить, углубить, усовершенствовать приобретенные теоретические знания и научиться применять их в педагогической деятельности, развивать профессиональные способности, умения и навыки организации учебно–воспитательного процесса на уроке, адаптироваться и совершенствоваться в будущей профессии. Методологическую основу педагогической практики составляют следующие подходы, каждый из которых реализует соответствующие идею и содержание:

1. Компетентностный подход.

Идея – привнесение личностного смысла в образовательный процесс. Содержание: живое личностное знание противопоставляется бессубъектному, отчужденному, транслируемому в виде информации: личностное знание, как и личностное понимание, представляет собой не только осознание усвоенного материала, но также и его применение в реальных жизненных ситуациях.

2. Деятельностный подход.

Идея – усвоение способов мышления и деятельности, развитие познавательных способностей и творческого потенциала учащихся. Содержание: наличие актуальной ситуации интернализации новых форм, правил, способов и средств социально–профессионально–коммуникативной деятельности. Основа подхода – диалогизация образовательного процесса, проблематизация содержания и методов обучения, креативность и рефлексивность деятельности, предоставление учащимся обоснованной свободы выбора.

3. Контекстный подход.

Идея – последовательное моделирование с помощью всей системы форм, методов и средств обучения предметного и социального содержания усваиваемой профессиональной деятельности. Содержание: три типа взаимосвязанных обучающих моделей: семиотическая, имитационная и социальная, которые в совокупности представляют собой динамическую модель перехода от учебной к профессиональной деятельности. Усвоение знаний осуществляется в контексте разрешения учащимися предлагаемых ситуаций, что обеспечивает условия для формирования профессиональной мотивации.

4. Системный подход.

Идея – формирование системного мышления. От способов организации этой деятельности зависят все характеристики усвоенного: компетенций, знаний, умений, способностей и т.д. [1].

Связь педагогики с другими науками не односторонняя. Знание педагогики необходимо для разработки многих проблем философии, этики, психологии, социологии, истории, литературоведения. Педагогика тесно связана и с науками, изучающими человека как индивида. Это такие науки как анатомия и физиология, антропология и медицина.

Связь педагогики с психологией является наиболее традиционной. Знания психологии в ее целостном содержании – неотъемлемая составляющая процессов обучения, воспитания и развития человека. Психологическое знание присутствует на всех этапах и используется во всех процедурах научного обоснования педагогической практики.

Взаимодействие философского анализа и педагогического исследования происходит следующим образом. На основе широкого круга научных знаний и исследования педагогической действительности разрабатываются педагогические концепции. Затем они анализируются с философских позиций, и результаты такого

анализа составляют основу дальнейшей педагогической работы, приводящей к созданию новых концепций.

Интеграция экономики и педагогики послужила отделению такой отрасли знания, как экономика образования. Ее предмет – специфика действия экономических законов в сфере образования.

Взаимодействуя с медициной, педагоги имеют возможность облегчить процесс адаптации в коллективе детей с особенностями психофизического развития. Система разработанных средств по некоторым позициям компенсирует имеющиеся дефекты или снижает тяжесть их протекания у обучающихся. [3]

Совмещение знаний из различных областей позволяет создавать комплексные программы обучения, учитывающие разнообразные аспекты развития обучаемых, способствует развитию междисциплинарных подходов в образовании.

Важность интеграции науки и практики заключается в объединении теоретических знаний и реального опыта. Образование должно учитывать последние научные исследования и технологические достижения, перенося их в реальное образовательное пространство. Это позволяет подготавливать специалистов, готовых к быстро меняющемуся миру.

Среди преимуществ интеграции науки и практики – повышение профессионализма педагогов, улучшение качества образования и формирование у обучающихся навыков, необходимых для успешной карьеры. Однако существует необходимость в преодолении определенных вызовов, таких как согласование академических требований и реальных потребностей образовательных учреждений.

Основными целями системы образования в Республике Казахстан являются:

- формирование общенаучной и общекультурной подготовки учащихся;
- социальная адаптация школьников к жизни в обществе;
- воспитание гражданственности и любви к Родине;
- обеспечение потребностей общества в квалифицированных рабочих и специалистах, переподготовка и повышение их квалификации. [2].

Реформы в сфере образования всегда направлены на совершенствование существующих педагогических систем и процессов. Но спрогнозировать их эффективность с наибольшей долей вероятности не всегда возможно. Поэтому сфера образовательной политики и процессуальная педагогика должны иметь методологически верные ориентиры, интегрировать базовые теоретические установки.

Внедрение современных технологий в практику обеспечивает доступ к актуальной информации, интерактивные методы обучения и индивидуализацию подходов к учащимся. Интеграция науки в учебный процесс предоставляет учащимся возможность понимать, как знания применяются на практике. Доказано, что учащиеся успешнее обучаются в среде, где теория и практика интегрированы. Обучение, включающее в себя прикладные знания и навыки, дает более глубокое понимание предмета и формирует у учащихся навыки самостоятельного применения знаний.

Перед учителем открываются уникальные возможности для повышения качества своей преподавательской деятельности. Постоянное обучение и внедрение новых методик способствуют повышению качества образовательного процесса.

Давайте рассмотрим несколько ключевых стратегий, которые позволяют учителю извлекать выгоду из этой интеграции.

1. Интерактивные технологии. Интеграция современных технологий, таких как онлайн–ресурсы, образовательные программы и приложения, способствует созданию интерактивных уроков. Например, использование виртуальной и дополненной реальности может превратить теоретические знания в визуальный и интерактивный опыт, углубляя понимание предмета. Виртуальные лаборатории, онлайн–ресурсы, и

симуляции позволяют учащимся взаимодействовать с реальными явлениями, даже если лабораторные условия недоступны. При изучении естественных наук, мы можем использовать актуальные исследования и эксперименты для демонстрации теоретических концепций. Это не только делает процесс обучения более увлекательным, но и дает учащимся возможность применять усвоенные знания на практике.

2. Создание собственных методических пособий и учебных материалов, основанных на научных данных, позволяет учителю активно внедрять инновации в учебный процесс. Это также способствует развитию творческого подхода к преподаванию.

3. Проектная деятельность. Интеграция науки и практики идеально сочетается с методами проектной деятельности. Участие в научных проектах и исследованиях позволяет учителю быть в курсе последних тенденций в области языкознания. Полученные знания могут быть внедрены в учебный процесс, делая его более современным и эффективным. Вовлечение учеников в реальные проекты, такие как участие в конференциях, письменных конкурсах или сотрудничество с местными СМИ, не только развивает их умения, но также создает мост между учебной программой и реальной жизнью.

4. Работа с реальными текстами – коммуникация.

Интеграция науки и практики также проявляется в работе с реальными текстами. Использование современных статей, блогов, новостных статей помогает учащимся освоить современный язык и структуры речи. Введение элементов коммуникации, например, обсуждение статей в формате круглого стола, создает атмосферу активного обмена мнениями и поддерживает интерес к предмету.

5. Сотрудничество с предприятиями и общественностью:

Интеграция науки и практики способствует более тесному взаимодействию образовательных учреждений с предприятиями и организациями. Это создает возможность учащимся получать практический опыт уже в процессе обучения, а работодателям – влиять на содержание образовательных программ, делая их более актуальными для рынка труда.

В конечном итоге, интеграция науки и практики позволяет педагогу сделать обучение более увлекательным и применимым к реальным ситуациям. Это также способствует формированию у учеников не только знаний, но и умений, необходимых для успешной коммуникации в современном мире. Важно не только передавать знания, но и вовлекать учеников в процесс обучения, делая его более практичным и интересным.

Интеграция науки и практики – это не просто модное слово, а важный шаг в создании обучающей среды, способствующей глубокому и устойчивому усвоению знаний. Наши усилия в области образования должны быть направлены на то, чтобы обеспечить учащихся не только теоретическими знаниями, но и практическим опытом, который они могут успешно применять в реальной жизни. [4]

Обобщая сказанное, можно с уверенностью сказать, что интеграция науки и практики является неотъемлемым элементом инновационного развития педагогического образования. Это ключевой элемент успешной обучающей среды. Интеграция науки и практики в образовании является эффективным способом достижения новых высот в подготовке квалифицированных специалистов. Этот подход способствует развитию креативности, адаптивности и профессиональной компетентности, что является основой для успешного инновационного развития образовательной системы.

Список литературы:

1. Козлова Е.Б., Буслаева М.Е. Роль педагогической практики в подготовке студентов непедагогического профиля к педагогической деятельности // Научно–методический электронный журнал «Концепт». – 2015. – Т. 34. – С. 146–150. – URL: http://e–koncept.ru/2015/95712.htm.
2. Связь педагогики с другими науками // НАДПО (Национальная академия дополнительного профессионального образования). URL: https://nadpo.ru/academy/blog/svyaz–pedagogiki–s–drugimi–naukami / (дата обращения: 26.01.2024).
3. Концепция развития системы образования РК до 2015 – Астана, 2004.
4. Стронгин Р.Г., Гурбатов С.Н., Петров А.В. Интеграция науки, образования и практики ключевой фактор обеспечения качества подготовки специалистов // Вестник ННГУ. 2007. №2. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/integratsiya–nauki–obrazovaniya–i–praktiki–klyuchevoy–faktor–obespecheniya–kachestva–podgotovki–spetsialistov (дата обращения: 26.01.2024).

УДК: 378:37.091.33:94(043.3)

ТРЕНИНГ КАК ОСНОВНОЙ МЕТОД ФОРМИРОВАНИЯ SOFT SKILLS

Шахназарова Наира Владимировна
доктор философии PhD по педагогическим наукам
доцент кафедры «Экономики труда и управления»
филиал Российского экономического университета
им. Г.В. Плеханова, г.Ташкент, Узбекистан
E–mail: naira_shah@rambler.ru

Аннотация

В статье рассмотрены вопросы учебно–воспитательного процесса формирования и развития навыков (Softskills), среди молодого поколения через образование.

Ключевые слова: *мягкие навыки (Softskills), толерантность, научно–педагогическое знание, равноправие, учение, культура, прогресс, совершенствование педагогического процесса, формирование и развитие, идеи воспитания, непрерывное образование, теории, молодое поколение, точки зрения, гармоничное развитие личности.*

Аңдатпа

Мақалада білім беру арқылы жас ұрпақ арасында дағдыларды қалыптастыру мен дамытудың оқу–тәрбие процесі (Softskills) мәселелері қарастырылған.

Түйінді сөздер*: жұмсақ дағдылар (Softskills), толеранттылық, ғылыми–педагогикалық білім, теңдік, ілім, мәдениет, прогресс, педагогикалық процесті жетілдіру, қалыптастыру және дамыту, тәрбие идеялары, үздіксіз білім беру, теориялар, жас ұрпақ, көзқарастар, тұлғаның үйлесімді дамуы.*

Abstract

The article deals with the issues of the educational process of formation and development of skills (Soft skills) among the younger generation through education.

Key words*: Soft skills, tolerance, scientific and pedagogical knowledge, equality, teaching, culture, progress, improvement of the pedagogical process, formation and development, ideas of education, continuing education, theories, the younger generation, points of view, harmonious development of personality.*

Введение в учебный процесс новых педагогических технологий, на сегодняшний день является неотъемлемой задачей высшего образования.

К новым педагогическим технологиям относящимся к формированию креативного мышления, и развития SOFT SKILLS (мягких навыков) является диалог, игры и тренинги, они дают возможность непосредственно студентам самим поучаствовать изнутри во многих учебных упражнениях, повысить уровень теоретических знаний и развить необходимые профессиональные умения и практические навыки.

Известно, что основу образования составляет – изучение предметов теоретических знаний (Hardskills), приобретение практических умений и навыков (Softskills), соответствующих основным требованиям подготовки специалиста.

В течении всего периода подготовки и обучения студентов решается комплекс задач по овладению ими теоретических, фундаментальных знаний, а также приобретению практических навыков и умений, развитию ряда личностных качеств, существенных для эффективной деятельности специалистов, таких как психическая устойчивость, общественная сознательность, высокая социальная мотивация, коммуникабельность толерантность взглядов.

Одним из значимых принципов вузовского обучения в контексте развития (Softskills) является принцип диалога. Он провозглашается как ведущий в ряде правовых и регламентирующих деятельность образовательных учреждений документах, в том числе в Декларации и программе действий в области культуры мира, принятой на 55–й сессии Генеральной Ассамблей ООН 13 сентября 1999 г. [1]

Диалог следует рассматривать как эффективный механизм раскрытия человеческого потенциала, а также поиска путей мирного и взаимовыгодного существования членов одного общества. Без диалога немыслимо осуществление гуманизации общества. В рамках диалога происходит не просто обмен информацией, но изменения в сознании личности, самореализация участников такого общения. Диалог как способ преодоления межличностных конфликтов рассматривался такими учеными–гуманистами, как М. Бубер, А. Швейцер и В. Франкл. [2]

Следующим приоритетным методам следует считать игру. Игра направлена на создание альтернативной реальности, которая позволяет смоделировать реальные механизмы и отношения. Симуляция недетерминирована, предполагает свободу в решении проблем, высказываниях, поведении, реакциях в связи с поставленной учебной задачей. Ролевая игра предполагает наличие уже обозначенных ролей, предписанных характеров, развития ситуации и делает акцент на содержательной и эмоциональной стороне поставленной задачи.

Достоинством игровых методов обучения становится их индивидуальная направленность. В рамках ролевых игр каждый студент имеет возможность проявить себя и выработать личностно значимый опыт. Повышается мотивации к учебе, происходит осознание значимости выбранной профессии.

На занятия с применением игровых методов обучения повышается эффективность подачи материала, а также степень его усвоения студентами. Творческая направленность формы обучения позволяет более глубоко погружаться в процесс изучения и формирования профессионально значимых компетенций, а также получать важный социальный и коммуникативный опыт.

Следует отметить, что педагогические задачи, решаемые в рамках игрового моделирования, могут быть самыми разнообразными и определяются исключительно конкретным педагогом. Так в качестве целей могут обозначаться знакомство с темой занятия; определение проблемных вопросов и поиск их решения; отработка практических действий и навыков, необходимых для решения проблемы; закрепление изученного материала и применение изученных механизмов решения задач. [3, 4]

И завершающий метод–это метод сенситивного тренинга. Сенситивные это тренинги – одним из методов и приемов обучения, направленный на закрепление поведенческих паттернов путем моделирования ситуаций бытовой и профессиональной деятельности в учебных условиях. Тренинг отличается интенсивностью и целенаправленностью и позволяет корректировать поведение студентов, направлять его в необходимое русло без агрессивных методов воздействия и авторитарности. Тренинги широко применяются в отдельных сферах образования, например, при работе с будущими актерами или психологами, однако потенциал данного метода в

развитии (Softskills) до настоящего времени не определялся. Следовательно, мы видим необходимость определения условий внедрения указанного типа работы со студентами в деятельность вузовских педагогов. Функционал сенситивных тренингов обусловлен присущими ему характерными свойствами: содержательными, которые сводятся с ориентацией на содержание курса преподаваемой дисциплины; анимационными, предполагающими организацию процесса таким образом, чтобы повысить мотивационную составляющую и усилить заинтересованность студентов в получении личностно значимых результатов обучения. Последняя группа характеристик связана с групповым характером проведения занятий, ценностно–нравственной составляющей и наличием обратной связи и рефлексии. Основными составляющими сенситивного тренинга становятся – направленность на развитие лидерских качеств, формирование эмпатии, развитие коммуникативных навыков и принятия точки зрения оппонента. Понимание как одна из составляющих процесса тренингового обучения рассматривается как способность видеть мир с определенной точки зрения и принимать те взгляды, которые не соответствуют собственным. Такой навык позволяет лучше понимать окружающих и уважать их мнение.

Вместе с тем тренинг позволяет сформировать навыки рефлексии как неотъемлемый компонент толерантности студентов. Умение эмоционального реагирования, восприятия действительности через призму собственных убеждений, но с учетом плюрализма мнений позволяет достигать целей коммуникации в повседневной и профессиональной деятельности. В результате применения такой формы работы со студентами формируются личности, умеющие думать, анализировать, сопереживать, запоминать. Технология тренинга позволяет преодолеть факторы, ограничивающие общение, и раскрыть внутренний потенциал личности.

Тренинг увеличивает объем знаний и способствует развитию практических умений и навыков. Цель любого тренинга – повышение уровня знаний студентов и развитие необходимых им профессиональных умений и навыков.

Одним из важных элементов при подготовке специалистов в сфере экономики является освоение основ этики делового общения, общей психологии, социально–психологической коммуникации и адаптации. Обязательным в системе подготовки специалистов должен быть комплекс специальных мер, обеспечивающих устойчивое формирование мягких навыков будущих специалистов и активный характер обучения.

Основной из основных задач ВУЗа – дать студентам правильное представление о свойствах личности, которые необходимы специалисту, и за годы обучения сформировать и усовершенствовать эти знания и практические навыки.

Учебный процесс должен строиться таким образом, чтобы стимулировать развитие самостоятельной активности обучающихся.

Положительным эффектом активности является использование обучающих тренингов, которые формируют креативное сознание и активизирует самостоятельность и критическое мышление, мотивацию профессиональной деятельности.

Образование всегда служило главным условием сохранения накопленного потенциала знаний, достижений, традиций и моделей поведения и было действенным средством развития человека, повышения его культурного уровня, сознания и самосознания [5, 6].

Именно благодаря образованию не только сохраняется устойчивость общества, но и модифицируются формы и типы взаимоотношений людей, взаимодействия культур.

Активное участие студентов в тренинговых занятиях, предоставляет им возможность использовать свой собственный опыт и получить обратную связь. В ходе целенаправленного формирования толерантного сознания молодого поколения

соблюдается баланс между развитием практических навыков толерантного поведения и накоплением информации, и теоретических знаний– с другой.

Из всего вышесказанного можно сделать вывод, о том, что интерактивные методы обучения (Softskills), позволяют лучше понять, прочувствовать изнутри всю глубину уникальности каждого человека, что в свою очередь адекватно отражается на навыках позитивного взаимодействия решения конфликтных ситуаций, отработки способов успешной коммуникации, формирование социальной адекватности и компетентности, социально–психологической устойчивости, социальной чувствительности, способности к эмпатии, сочувствию, сопереживанию, корректировка самооценки, развитие чувства собственного достоинства и уважения достижений других. Через приобретение полезного и жизненно необходимого опыта, который студент получает в процессе групповой работы, навыки (Softskills) могут стать реально действующим конструктом, определяющим поведение человека [7, 8, 9, 10, 11].

Следовательно тренинг является одним из основных интерактивных методов обучения формирующих креативное мышление среди молодежи через собственный опыт переживаний и эмпатии и способствует дальнейшей эффективной адаптации.

Для обеспечения высокого уровня вовлеченности студентов в образовательный процесс требуется изменения подходов к преподаванию выбранных дисциплин. В частности предлагается применять такие технологии, как тренинг, деловая игр, дискуссии, игры и пр. Указанные методики обладают сенситивным действием и позволяют формировать у студентов эмпатию, партнерство, сочувствие, помощь и т.п.

Список литературы:

1. Декларация и Программа действий в области культуры мира. Резолюция 53/243 Генеральной Ассамблеи от 13.09.1999г.
2. Антология педагогической мысли/ Под ред. К.К.Хашимова, С.Р.Раджапова. – М.: Педагогика, 1986. – 320 с.
3. Карабаева Г.Ш. Трансформация образования и подготовка конкурентоспособных кадров в сфере ВЭД / Г. Ш. Карабаева // Вызовы и решения для бизнеса: энергия регионов: Сборник материалов II Международного внешнеэкономического научно–практического форума, Москва, 14 октября 2021 года. – Москва: Российский экономический университет имени Г.В. Плеханова, 2021. – С. 184–188. – EDN QCFFDY.
4. Кипнис М. Тренинг межкультурных отношений. Часть 1. – М.: Ось–89, 2006.–112с.
5. Педагогический энциклопедический словарь/ Гл.ред. Б.М.Бим–Бад .– М.: Большая Российская энциклопедия, 2002.–528с.
6. Таджиева Д.Р. Субьекты и факторы формирования человеческого капитала / Д.Р.Таджиева // Advancesin Scienceand Technology : Сборник статей LII международной научно–практической конференции, Москва, 30 апреля 2023 года. – Москва: Общество с ограниченной ответственностью «Актуальность РФ», 2023. – С. 316–319. – EDN TWZZOX.
7. Шахназарова Н.В. Принципы и подходы к решению проблемы развития толерантности студентов //Современное образование (Узбекистан). – 2022. – №. 10 (119). – С. 26–31.
8. Шахназарова Н.В. Формирование толерантного сознания молодежи // Научные школы. Молодежь в науке и культуре XXI в.: материалы междунар. науч.–творч. форума. 31 окт.–3 нояб. 2017 г. / Челяб. гос. ин–т культуры; сост. Е.В.Швачко.–Челябинск: ЧГИК, 2017.–394 с. ISBN 978–5–94839–629–3. – 2017.
9. Шахназарова Н.В. Модель технологии развития толерантности студентов / Н.В.Шахназарова // Современное образование (Узбекистан). – 2023. – № 2. – С. 29–34. – DOI 10.34920/SO/VOL_2023_ISSUE_2_4. – EDN ADAWPA.
10. Шахназарова Н.В. Технологии развития социально–психологической адаптации студентов в процессе образования / Н.В.Шахназарова // Проблемы и перспективы развития экономики и образования в Монголии и России: сборник материалов Международной научно–практической конференции, Улан–Батор, 14 апреля 2023 года / Улан–Баторский филиал федерального государственного бюджетного образовательного учреждения высшего образования «Российский экономический университет имени Г.В.Плеханова». – Чебоксары: Общество с ограниченной ответственностью «Издательский дом «Среда», 2023. – С. 192–198. – EDN FYQHXD.

11. Шахназарова Н.В. Диалог как основа обучения студентов / Н.В.Шахназарова // Современные инновационные образовательные технологии в информационном обществе : Сборник статей XV Международной научно–методической конференции, Пермь, 20 марта – 28 2023 года. – Пермь: Пермский институт (филиал) ФГБОУ ВО «Российский экономический университет имени Г.В.Плеханова», 2023. – С. 261–266. – EDN BHQQDZ.

12. Шермухамедов А.Т. Дистанционное банковское обслуживание в Узбекистане / А.Т.Шермухамедов, А.М.Брекалова // Проблемы развития современного общества : сборник научных статей 6–й Всероссийской национальной научно–практической конференции, Курск, 22 января 2021 года. Том 1. – Курск: Юго–Западный государственный университет, 2021. – С. 472–479. – EDN QMHTZD.

ӘОЖ 372.87

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ АЯСЫНДА «КӨРКЕМ ЕҢБЕК» БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ ОҚЫТУ МАЗМҰНЫ

Шаяхметов Берик Нагашыбаевич
көркем еңбек пәнінің мұғалімі, педагог–сарапшы
Ш.Уәлиханов атындағы №1 жалпы білім беретін мектебі
Арқалық қ., Қазақстан
E–mail: berik_shayakhmetov_85@mail.ru

Аңдатпа

Жаңартылған білім беру үдерісіндегі «Көркем еңбек» білім беру бағдарламасының құрылымындағы білім беру мазмұны оқыту мақсаттарымен сипатталады. Оқыту мазмұнына қажетті құралдары дәстүрлі оқытудың құралдары арасындағы айрықша белгілерін анықтап қарастырылады. Соның ішінде оқытудың жаңа әдіс–тәсілдері, оқытуды ұйымдастырудың формалары, бағалау критериялары мен оқыту мазмұнын жоспарлау тәсілдері.

Түйінді сөздер: *білім беру бағдарламасы, технология, әдіс–тәсілдер.*

Аннотация

Образовательное содержание в структуре образовательной программы «Художественное творчество» в обновленном образовательном процессе характеризуется образовательными целями. Рассмотрены необходимые для содержания образования средства и их отличительные особенности среди средств традиционного образования. В том числе новые методы обучения, формы организации обучения, критерии оценки и способы планирования содержания обучения.

Ключевые слова: *образовательная программа, технология, методы.*

Abstract

The educational content in the structure of the educational program «Artistic work» in the updated educational process is characterized by educational goals. The tools necessary for the educational content and their distinctive features among the tools of traditional education are considered. Including new teaching methods, forms of teaching organization, assessment criteria and ways of planning teaching content.

Key words*: educational program, technology, methods.*

Қоғамның жаһандануы, ақпараттық мәдениет пен ғылымның дамуы әлемдік саясатты шиеленістіріп, экологияның дағдарысына, экономика мен әлеуметтік күйзелістерге ұшыратуда. Дүниежүзілік сауда орталығында әрбір дамыған мемлекет өзінің меншікті мүддесін сақтауға жоғары білікті мамандар даярлап, сол адами капитал арқылы сапалы өнімдерді басқа мемлекеттерге сату аясында бәсекелестіктің артуы да шиеленісіп келеді. Осы қоғамдық қиындықтар мен еңбек нарығындағы бәсекелестікке байланысты дүниежүзілік білім беру кеңістігінде, әсіресе, Батыс Европа және Шығыс елдерінің кейбір мемлекеттері қоғамдық жаһандануы үдерісіндегі қайшылықтарды шешуге және бәсекелестікті қамтамасыз ететін мамандарды даярлауға дәстүрлі білім берудің мазмұны мен оны білім алушы тұлғасы бойына меңгертуге бағытталған жаңа тұлғалық құндылықтарды қалыптастырудың тұжырымдамалары түзілуде. Солардың бірі, бәсекелестікке қабілетті, білімді шығармашылық

тұрғыда қолдана алатын, икемді, проблемаларды шеше алатын, сын тұрғысынан ойлауы мен қарым–қатынас қабілеттері жоғары, еңбек үдерісін ұйымдастыру мен жоспарлауды жауапкершілікпен қарайтын, ақпараттық–коммуникациялық техникаларды жетік қолдана алатын дағдылары сияқты [1].

Осының негізінде «білімге» бағытталған білім беру парадигмасы, «құзыреті-лікке» бағытталған білім беру парадигмасына алмасуы, дидактикалық дәстүрлі «нені оқыту» мен «қалай оқыту» қағидалардың да «нені үйрену» мен «неліктен үйрену» қағидаларына ауысуына ықпал етті.

Дүниежүзілік (халықаралық) білім беру кеңістігіндегі білім беру мазмұны мен оқыту құралдарының өзгерістері негізінде Қазақстанның білім беру үдерісінде педагогикалық процестің түбегейлі өзгеруіне алып келді. Бұл өзгерістер білім беру мазмұны, оқытудың әдістері және оқушылардың оқу жетістігін бағалаудың жаңа жүйесін түзуге ықпал етті.

Жаңартылған білім беру үдерісінде білім беру мазмұны, енді, нәтижеге бағыт-талуымен (мақсаттылығымен) сипатталатын болады. Оқыту мақсатының құрылуы мен жүйеленуі АҚШ танымал психологы Б.Блумның таксономиясына (білім, түсіну, қолдану, талдау, жинақтау, бағалау) негізделеген [1]. Білім беру бағдарла-масының оқыту мақсаттары білім беру бағдарламасында үш бөлім арқылы анықталған: идеяларды зерттеу және дамыту; жасау және дамыту; таныстырылым, талдау және бағалау. Ал, мектептің барлық оқу пәндерінің білім беру бағдарла-малары, соның ішінде, «Көркем еңбек» білім беру бағдарламасы немесе оқу бағдарламасының мазмұны Джером Брунердің спиралды тәсілі бойынша құрылған [2]. Білім беру мазмұны бастауыш және жалпы орта мектептің кез–келген оқу пәні дәстүрлі оқу бағдарламасындағы оқу материалдарының орнына жаңартылған білім беру үдерісінде оқыту мақсатымен ғана шектеледі. Оқу пәнінің оқыту мақсаты жаңартылған білім беру үдерісінің білім беру бағдарламасында анықталады. Ол білім беру бағдарламасы, соның ішінде, кіріктіре білім берудің қағидасына негізделе пайда болған «Көркем еңбек» білім беру бағдарламасының оқу үдерісін жоспарлау мен ұйымдастыру үш жоспар түрінен құралған: ұзақ мерзімді, орта мерзімді және қысқа мерзімді. Осы ұзақ мерзімді жоспарда оқыту сабақтарының мақсаты ғана көзделсе, орта мерзімді жоспар мұғалімнің әрбір сабаққа дайындалуына сәйкес әдістемелік ұсыныстар анықталған. Ал, қысқа мерзімді жоспар, біздің дәстүрлі сабақ жоспары ретінде болғанымен, оның құрылымдық элементтері толығымен жаңа сипатта құрылған [3].

«Көркем еңбек» білім беру бағдарламасының ұзақ мерзімді жоспарындағы оқыту мақсаттары бірнеше сыныптарға арналып, тізбектеле жүйеленген. «Көркем еңбек» оқу пәнінің мұғалімі нақты сыныпқа арналған тақырып бойынша оқыту мақсатына сәйкес сабақта оқушыларға үйретететін білім беру мазмұнын немесе оқу материалын еркін түрде, өзбетімен құрап жүйелеуге мүмкіндік алады. Бірақ, сол білім беру мазмұны сабақтың оқыту мақсатына жетуге кепіл беруі тиіс. Сонымен бірге, «Көркем еңбек» сабақтарында мұғалімнің оқыту мақсатына жету үшін дәстүрлі теориялық білім беру мен практикалық тапсырмалар орындату емес, бір сабақтың ішінде міндетті түрде қысқа мерзімді (айдар) 5–7 тәжірибелік жаттығулар, тапсырмалар орындатуды қамсыздандырады.

«Көркем еңбек» білім беру бағдарламасын жүзеге асыруға бағытталған оқыту құралдары, соның ішінде, оқыту әдістері мен үйрену әдіс–тәсілдері, енді, оқыту мақсатына жетуге және оқушылардың, қызығушылықтары мен қажеттіліктерін ескере отырып таңдау негіз болады. Бұл оқытудың педагогикалық әдіс–тәсілдері сындарлы оқытудың, скаффолдинг, моделдеу, дамыта оқыту, әрдеңгейлі оқыту, саралап оқытудың теорияларына негізделе анықталған [4, 5, 6]. Оқыту үдерісінде оқытудың мазмұны басым тәжірибеге бағытталады. Сол белсенді оқытудың стратегияларының бірі: топтық, эксперимент(зерттеу), тәжірибелік жұмыс, пікір талас, жоспарлау мен

бағамдау жаттығуларын жүргізу, ықшамсабақ. Сол сияқты оқыту мен үйретудің тиімді әдіс–тәсілдеріне: моделдеу, пәнаралық байланыс, мультисенсорлық оқыту, бірлескен оқыту, саралау, пәнаралық байланыс, оқу әңгімелері, электронды оқыту және жаңа технологияларды қолдану, оқушылардың қажетіліктеріне сәйкес түрлері кіреді. Осы оқыту мен үйренудің әдіс–тәсілдері «Көркем еңбек» оқу сабақтарында оқушылардың біршама танымдық және тұлғалық құнды қасиеттерін қалыптастыруға бағытталады. Мысалы, белсенді оқуда оқушылардың өз тәжірибесі негізінде эксперимент жасап, оқу материалының мәнін ұғынып түсінуіне, меңгерген білімді жаңа біліммен байланыстыруға, қателіктерді түсініп білімін жетілдіруге, терең білім алу мен көзқарастарды өзгертеді. Топтық жұмыста тұлғаралық қарым–қатынастарды нығайтады, ақпарт алу мен жоғары деңгейлі ойлау дағдыларын қалыптастырады, оқушылардың арасындағы тосқауылдарды бұзады. Саралап оқыту барысында оқушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыруға сәйкес олардың түсінігі мен дағдылары дамиды, оқуға деген уәжі мен сенімі артады, күтілетін нәтижені арттыра алады. Оқушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыру, яғни, мұғалімнің оқушыларды қолдау жасай отырып, олардың уәжі мен өзін–өзі бағалау деңгейін арттырады, қай бағытта оқыту керектігін анықтауға көмектеседі, өзінің жұмысын жақсартуға ықпал етеді, оқушылардың оқу жолдарын түсінуге мүмкіндік береді. Оқушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыруға байланысты пән мұғалімі оқыту барысында кері байланыс пен рефлексияның әр түрлі әдіс–тәсілдерін жиі қолдануды тәжірибелейтін болады. Осы сияқты басқа оқыту мен үйренудің әдіс–тәсілдері де оқушылардың құнды тұлғалық және танымдық қасиеттерін қалыптастыруға мүмкіндік береді [5].

Сонымен бірге, мұғалім сабақты жоспарлау, яғни, қысқа мерзімді жоспарлау барысында дәстүрлі дидактикалық қағидаларға және оқытудың жаңа стратегияларына сүйенеді. Сол стратегиялардың бірі: оқушылардың бір–біріне көмектесу үшін жұптарға бөлу; оқушылардың нәтижеге жету үшін көбірек уақыт бөлу; оқытуды шағын қадамдарға бөлу, талқылау, моделдеу және қосымша ресурстарды қолдана оқушыларға қолдау жасау, әр түрлі материалдар мен құралдардың көмегімен тапсырмаларды бейімдеу (1 сыныптарға); жақсы әрекет ететін оқушыларды анықтау; оқытудың белгілі бір салалары бойынша өзін сенімді сезінетін оқушылар мен оқуда қиындықтары бар оқушыларды анықтау; оқушылардың жауаптарының алуан түрлілігі мен жекелеген оқушылардың күшті жақтарын ескере отырып, сыныптағы пән сабақтарында оң өзгерістер тұрғысынан ілгерлеуді және «мен істей аламын» ұстанымын қалыптастыруға мүмкіндік жасау (2 сыныптарға); оқушылардың түрлі элементтер мен олардың құрамдастырылуын қолдану себептерін түсіндіруге бағыттау; кез–келген оқушының сабақ бойынша әрекеттерін дәлдік пен нақтылықта қарастыруға бағыттау; оқу мақсатына қол жеткізу үшін оқушы бейне кескіндерді дәл және мәнмәтінді қолдануға үйрету (3 сыныптарға); көркемдік сапаның қалай қолжеткізуін және үйлесімді болуына бағыттау; мақсатқа бағытталған және ақпараттандырылған тәсілдермен жобалау және шешімдер қабылдау үшін қолдану; жасалған таңдаудың себебін анықтау; өз бетінше жұмыс жасау тәуелсіздігін арттыру (4 сыныптарға) [5].

Оқушылардың «Көркем еңбек» оқу пәнінің сабақтарында оқушылардың енді, білімі ғана емес, оқу жетістіктерін бағалаудың жаңа жүйесін қолданамыз. Ол критериалды бағалау жүйесімен жүзеге асырылады. Критериалды бағалау дегеніміз оқушылардың оқу жетістіктерін білім беру мақсаттары мен мазмұнына сәйкес, ұжым ішінде өңделген, оқушыға, ата–анаға және мұғалімге түсінікті, нақты анықталған критерияларге негізделген үдеріс болып табылады. Бұл бағалау критерийлары бойынша оқушылардың ойлау дағдыларының деңгейлерін анықтауға мүмкіндік береді. Ойлау дағдылары Б.Блумның таксономиясы бойынша анықталған. Мысалы, білу мен түсіну, білімді қолдану, талдау, жинақтау және бағалау.

Критериалды бағалау екі түрге бөлінеді: қалыптастырушы және жиынтық бағалау. Қалыптастырушы бағалау көркем еңбек оқу пәнінің күнделікті сабақтарында жүргізіліп отырса, ішкі жиынтық бағалау ортақ тақырыптар немесе бөлімдер, тоқсан аяқталғанда бір реттен жүргізіледі. Оқушылардың ойлау деңгейлерін көркем еңбек сабақтарында анықтау үшін қалыптастыруға бағалауға арналған мұғалім арнайы тапсырмалар дайындайды. Ал, жиынтық бағалауда тест спецификациясын жасап оқушылардың бірнеше ойлау дағдылары деңгейлерін анықтауға бағытталады. Тоқсандық жиынтық бағалау осы екі бағалау (қалыптастырушы, ортақ тақырыптар бойынша ішкі жиынтық) бойынша алынған мәліметтерді, оқушылардың оқу пәні бойынша басқа да жетістіктерін ескере түпкілікті, соңғы баға қою үшін модерация формасында, пән мұғалімдерінің қауымдастығы немесе әдістемелік бірлестіктегі тәжірибелі ұстаздардың отырысында бағамдаулар жасай отырып, хаттаманың шешімінде баға қойылады. Осының негізінде тоқсандық жиынтық бағалау жұрналға, электронды жұрналға және оқу тәбеліне жазылады [7].

Қорыта айтқанда, жаңартылған білім беру аясында жасалған «Көркем еңбек» оқу пәнінің білім беру бағдарламасының мәні оқушылардың «Көркем еңбек» пәні елестету мен бақылау қабілетің, кеңістікте тану және көзбен

көріп қабылдау қабілетін қамтамасыз ететін, әр түрлі шығармашылық әрекет барысында, көркемдік–технологиялық білімдерді, қабілеттер және дағдылар– ды қалыптастырады.

«Көркем еңбек» кіріктірілген (бейнелеу өнері мен технология) білім беру бағдарламасы тәжірибеге мен нәтижеге бағытталған білім беру моделдеріне негізделгені анықталды. Ал, оның білім беру мазмұны мен педагогикалық әдіс–тәсілдері сындарлы, спиральды, скоффолдинг пен моделдеу, деңгейлеп оқыту, дамыта оқыту, сыни тұрғыда ойлау, саралап оқытудың теорияларына негізделіп құрылғаны байқалады.

Оқу пәнінің оқыту барысында оқушылардың қызығушылығы мен қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған тиімді әдіс–тәсілдер, кері байланыс пен рефлексия үдерісінде қолданатын тәсілдер оқушылардың көркем еңбек пәні бойынша да ойлау мен тілдік дағдыларын дамытуға, көркемдік–технологиялық білімін қалыптастыруға және тұлғалық қасиеттерін дамытуға қуатты құралдардың бірі болып табыла алады.

«Көркем еңбек» оқу пәнінің сабақтарында оқушылардың жоғары да аталған дағдылары мен тұлғалық қасиеттерінің қалыптасу деңгейлерін анықтауға бағытталған қалыптастырушы және жиынтық бағалаулар, олардың танымдық және тұлғалық қасиеттерін анықтау мен жетілдіруге жүйелі түрде бақылау мен бағалау жасауға сапалы бағалау құралы болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Мұғалімдердің біліктілігін арттыру бағдарламасы. Әдістемелік құрал. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, Педагогикалық шеберлік орталығы, екінші басылым, 2015. – 23 б.
2. Мұғалімге арналған үлестірме материал. Әдістемелік құрал. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, Педагогикалық шеберлік орталығы, екінші басылым, 2015. – 52 б.
3. Көркем еңбек. Білім беру мазмұнын жаңарту аясында бастауыш сыныптарға арналған оқу бағдарламасы. – Астана, «Назарбаев зияткерлік мектептер» ДББҰ, Ы.Алтынсарин ат. Ұлттық білім беру Академиясы, 2016. – 58 б.
4. Әлімова А.Қ. Интербелсенді оқыту әдістемесін мектепте қолдану. Оқу құралы / «Назарбаев зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2014. – 188 б.
5. Мұғалімге арналған әдістемелік нұсқау. Әдістемелік құрал. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, Педагогикалық шеберлік орталығы, екінші басылым, 2015. – 41 б.
6. Орта білім мазмұнын Назарбаев Зияткерлік мектептері тәжірибесі негізінде жаңарту. Әдістемелік құрал. – Астана: Ы.Алтынсарин атын. Ұлттық білім академиясы, 2004. – 218 б.
8. Жалпы білім беретін мектеп мұғалімдеріне арналған критериалды бағалау басшылығы. Әдістемелік құрал. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, Педагогикалық шеберлік орталығы, екінші басылым, 2016. – 38 б.

ӘОЖ 373.1

ЖЕТКІНШЕК ЖАСТАҒЫ БОКСШЫЛАРДЫ ДАЙЫНДАУДА ДАЯРЛЫҚ ЖАТТЫҒУЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫ ЭКСПЕРИМЕНТТІК ЗЕРТТЕУ

Шаяхметов Ильяс Нурланулы
дене шынықтыру пәні мұғалімі, педагог модератор
Қостанай облысы әкімдігі білім басқармасының
«Қостанай қаласы білім бөлімінің С. Мәуленов
атындағы гимназиясы» КММ, Қостанай қ., Қазақстан
E–mail: Shayakhmetov008@gmail.com

Аңдатпа

Түрлі арнайы жаттығу жүктемелерін жоспарлаудың жетекші рөлін, үйлестіру күрделілігін, жеткіншек боксшыларды дайындаудағы параметрлердің көлемін және қарқындылығын ескере отырып жауапты жарыстарға жеткіншек боксшыларды дайындау кезеңінде жаттығу жүктемелерінің мазмұны мен үлестіруі туралы ғылыми деректерді алу. Боксшылардың спорттық нәтижелерінің өсуіне ықпал ететін дене тәрбиесі құралдарының оңтайлы арақатынасын анықтау мақсатында жарыс алдындағы жеткіншек боксшылардың негізгі жаттығу құралдарын жиынтық көлемін талдау. Педагогикалық зерттеу барысында дене жаттығулар кешендерін пайдалану.

***Түйінді сөздер**: жеткіншек жастағы боксшылар,эксперименттік зерттеу,арнайы дене дайындығы, жарыс алдындағы дайындық, мамандырылған құралдар.*

Аннотация

Получение научных данных о содержании и распределении тренировочных нагрузок при подготовке боксеров–юниоров к ответственным соревнованиям с учетом ведущей роли планирования различных специальных тренировочных нагрузок, сложности координации, объема и интенсивности параметров в подготовке боксеров–юниоров. Определить оптимальное соотношение средств физической подготовки, способствующее росту спортивных результатов боксеров, проанализировать общий обьем основных средств подготовки боксеров–подростков перед соревнованиями. Использование комплексов физической подготовки в педагогическихисследованиях.

***Ключевые слова:** боксеры–подростки, экспериментальные исследования, специальная физическая подготовка, предсоревновательная подготовка, специализованное оборудование.*

Abstract

Obtaining scientific data on the content and distribution of training loads when preparing junior boxers for important competitions, taking into account the leading role of planning various special training loads, the complexity of coordination, the volume and intensity of parameters in the preparation of junior boxers.To determine the optimal ratio of physical training means that contributes to the growth of boxers athletic performance, to analyze the total volume of basic means of preparing teenage boxers before competitions. The use of physical training complexes in pedagogical research.

***Key words:** teenage boxers, experimental research, special physical training, precompetition preparation, specialized equipment.*

Қазіргі уақытта Қазақстанда дене шынықтыру мен спортқа көп көңіл бөлінеді. Бұған дәлел дене шынықтыру және спорт туралы қабылданған заңдар мен қаулылар болып табылады. Президент тарапынан күрес, футбол, теннис, бокс және т.б. секілді спорт түрлерін дамытуға көңіл бөлінеді. Соңғы жылдары Қазақстан боксшылары Олимпиадалық ойындарда, әлемчем пионаттарында, әлем кубоктарында және халықаралық турнирлерде жеңіске жетті. Қол жеткізген позицияларды ұстап қалу үшін қазақстандық спортшыларды даярлау процесін одан әрі жетілдіру қажет. Бір жыл ішінде олардың ішінде екеуі басты болып табылатын бірнеше жарыстарда қатысуды көздейтін көпайналымдық дайындық тәжірибесі жарыс алдындағы кезеңде жаттығу жүктемелерін ұтымды бөлу қажеттілігін шарттайды [1]. Әдебиетті талдау көрсеткендей, бүгінгі күні осы мәселе бойынша көптеген зерттеулер орындалды. Бірақ бұл

жұмыстарда соңғы уақытта жарыстар ережелерінде, боксер турнирлер санында болған өзгерістер есепке алынбаған, сондай–ақ көп жағдайда күрделі экологиялық жағдай сияқты факторлар (жоғары температура, ауаның ылғалдылығы, климаттық және уақыт аймақтарының тез ауысуы және т. б.) ескерілмейді [2].

Дайындықтың жарыс алдындағы кезеңіндегі жеткіншек боксшылардың негізгі жаттығу құралдарын жиынтық көлемін талдау зерттелетін спортшылардың спорттық нәтижелерінің өсуіне ықпал ететін дене тәрбиесі құралдарының оңтайлы арақатынасын анықтау мақсатында өткізілді. Бақылау үшін Қостанай қ. Облыстық бокс бойынша мамандырылған мектебі ММ–нің жеткіншек боксшылар команда құрамасы анықталған, адам саны 20.

Жарыс алдындағы дайындық кезеңі «Сосновый бор» шипажай аймағындағы, «Светофор» балалар сауықтыру лагеріндегі үш апталық оқу–жаттығу жиындарынан тұрды.

Педагогикалық зерттеу барысында дене жаттығулар кешендері пайдаланылды, олар келесідей бөлінді:

1. Имитациялық жаттығулар соққы комбинацияларымен қозғалу кешендерімен анықталды:

– соққылар жасаумен, алдау қозғалыстармен, 30–40 м жолағындағы қозғалыстар комбинацияларымен әр түрлі тәсілдермен қозғалыстар. Кешенге 10–12 жаттығулар кірді;

– жаттығулар бассейнде орындалды. Соққы беру техникасын пысықтай отырып аяқта жүріп–тұрудың әр түрлі тәсілдері (бокс мектебі) судың түрлі деңгейі кезінде (кеудесіне, иығына келетін), әр түрлі тереңдіктегі суда жүгіру жаттығулары. Кешен 10–12 жаттығулардан тұрды;

– бокс тәсілдерінің имитациясымен ойлы–қырлы жерде жүгіру (кросс, жолдағы жұмыс) және қозғалыстағы ЖДЖ. Барлығы 5–8 км.

2. Өз жүйке–бұлшық ет күш салуы мен қозғалыстар құрылымы бойынша келтірілген жаттығулар негізгі арнайы жаттығуларға барабар болған:

– спорттық снарядтарда жұмыс. Жаттығулар тапсырмалар бойынша орындалады, олар карточкаларға жазылған және снарядтарға бекітілген. 1 минут ішінде боксшы снарядта тапсырма бойынша міндетті түрде қозғалыс бағытын өзгертумен қарқынды жұмыс жасайды. Кешенге 8–10 жаттығулар кірді;

– үйлестіру қабілеттерін дамытуға арналған жаттығулар келесі кешенде пайдаланылды. Бұл қозғалыс әрекеттері теннис доптарымен орындалған–бір және екі доптар қозғалысымен дриблинг. Кешен 10–12 жаттығулардан тұрды.

3. Рингтегі қимыл–қозғалыс әрекеттерінің тікелей тиімділігін арттыратын арнайы жаттығулар:

– ринг бойынша маневр жасау техникасын жетілдіру жаттығулары. Олар үштік–төрттікте, қорғаныш киім–кешекте орындалған;

– маневр жасау техникасын және снарядтарда жылдамдық–күш сапасын дамыту жаттығулары. Тапсырма бойынша жұмыс (еркін жұмыстан максималды жылдамдық пен әртүрлі комбинациялар жасау, міндетті белді бұрумен қайта шабуылдар және қарсы шабуылдар);

– үштікте және төрттікте жаттығулар (жағдайлық модельдерді айқындаумен жұмыс).

4. Жалпы дене бағыттағы жаттығулар өзімен жалпы дамыту жаттығуларының кешендерін танытады:

– кезекпен бір және екі тікелей аяқта әртүрлі тәсілдермен кезектесіп секіру. Кешенге 8–10 жаттығулар кірді;

– жұптарда баскетбол доптарымен жаттығулар. Қозғалыста әртүрлі тәсілдермен орындалған (жиылмалы, айқастырған қадамдар жасау) бірмезгілде, бір–біріне допты

әртүрлі тәсілдермен береотырып (кеудесінен, басынан, төменнен, солдан, тікелей соққылар имитациялау). Кешен 8–10

– боксшының жылдамдық – күш қасиеттерін дамыту үшін жаттығулар. Лақтыру үшін ауыр заттарды (ядролар, тастар) қолдана отырып әріптеспен жұптасып орындалды. 10–12 жаттығулар 5 минуттан орындалды;

– күш–қуат, айналу, жалпы дамытатын жаттығулар;

– әрбір жаттығулар кешенінің соңында бекітуге тапсырмалар берілді – 5–10 мин ішінде залда немесе орманда ағаштар арасында тұрақты маневр жасап және комбинациялық соққылар сериясын жасап жүгіру.

Төменде ұсынылған 1, 2, 3 кестелерде жеткіншек боксшылардың үшапталық педагогикалық эксперименттің жаттығу құралдары бөлінген.

4–кестеде жарыс алдындағы кезеңдегі дайындықтың негізгі құралдары мөлшерінің орташа көлемі ұсынылған (%). Негізретінде олардың дайындық дәрежесіне қарай боксшылардың машықтану жаттығуларын бөлу қабылданды.

Кесте 1– Үшапталық жаттығу экспериментінің жаттығу құралдары

№ р/н	1 апта	Дүйсенбі	Сейсенбі	Сәрсенбі	Бейсенбі	Жұма	Сенбі	Жексенбі
1	Таңғы шынықтыру (7–30–8–00)	жүгіру, ЖДЖ, бокс мектебі	жүгіру, ЖДЖ, бокс мектебі	жүгіру, ЖДЖ, бокс мектебі	жүгіру, ЖДЖ, бокс мектебі	жүгіру, ЖДЖ, бокс мектебі	Дербес шынықтыру	Демалыс (лагерьіс–шаралары–байқаулар, би кеші)
2	ТАҢ (11–13)	№1 сабақ (қозғалыс, секіру, ЖДЖ)	№2 сабақ (соққылармен қозғалыстар)	№1 сабақ (қозғалыс, секіру, ЖДЖ)	Бірқалыптыкросс 1 сағатішінде (5–6 км) жолдағы жұмыспен	1,5–2 сағатішін деүстелүстіндегітеннис	1–1,5 сағат ішінде кросс (8–10 км)	
3	КЕШ (17–19)	№4 сабақ (доптармен қозғалыс)	Ойынмашықтануы (футбол)	№6 сабақ(тастар), (жылдамдық–күш)	Сауна, 1–1,5 сағат.	ЖДД (айналымды машықтану: штанга, гантельдер, және т. б.)	№5 сабақ, орманғашығуымен	

Кесте 2 – Үшапталық жаттығу экспериментінің жаттығу құралдары

№ р/н	2 апта	Дүйсенбі	Сейсенбі	Сәрсенбі	Бейсенбі	Жұма	Сенбі	Жексенбі
1	Таңғы шынықтыру (7–30–8–00)	жүгіру, ЖДЖ, бокс мектебі	жүгіру, ЖДЖ, бокс мектебі	жүгіру, ЖДЖ, бокс мектебі	жүгіру, ЖДЖ, бокс мектебі	жүгіру, ЖДЖ, бокс мектебі	Дербес шынықтыру	Демалыс (лагерьіс–шаралары – байқаулар, би кеші)

2	ТАҢ (11–13)	Жолдағы жұмыспен кросс (соққылар имитациясы, әртүрліспаттағыжаттығулар) (1,5 с)	№6 сабақ (тастар), (жылдамдық–күш)	ТТШЖжұптарда(әртүрліқарсыластармодельдерімен жұмыс) № 7 сабақ	№8 сабақдоптармен жұмыс (футбол, теннис доптары)	1–1,5 сағатішінде Кросс (8–10 км)	№5 сабақ, орманғашығуымен	
3	КЕШ (17–9)	ТТШЖжұптарда(әртүрліқарсыластармодельдерімен жұмыс) № 7 сабақ	ТТШЖ снарядтарда, тапсырманы модельдеумен айналымды жұмыс (1, 5 сағат), №9 сабақ	№2 сабақ (соққылармен қозғалыстар)	Ойынмашықтануы (баскетбол, регби) (1,5сағат)	ТТШЖ снарядтарда, тапсырманы модельдеуменайналымды жұмыс (1, 5 сағат), №9 сабақ	Сауна , 1–1,5 сағат.	

Кесте 3 – Үш апталық жаттығу экспериментінің жаттығу құралдары

№ р/н	Запта	Дүйсенбі	Сейсенбі	Сәрсенбі	Бейсенбі	Жұма	Сенбі	Жексенбі
1	Таңғышынықтыру (7–30–8–00)	жүгіру, ЖДЖ, бокс мектебі	жүгіру, ЖДЖ, бокс мектебі	жүгіру, ЖДЖ, бокс мектебі	жүгіру, ЖДЖ, бокс мектебі	жүгіру, ЖДЖ, бокс мектебі	Дербесшынықтыру	Демалыс (лагерьіс–шаралары – байқаулар, би кеші)
2	ТАҢ (11–13)	«Боксмектебі» жұптардақолғапсызТТШЖжетілдіру (1,5 сағат)	ЖДД (айналымдымашықтану: штанга, гантельдер, және т. б.)	Жолдағыжұмыспенкросс (соққылар имитациясы, әртүрліспаттағыжаттығулар)	ТТШЖжұптарда (әртүрліқарсыластармодельдерімен жұмыс) № 7 сабақ	ТТШЖ снарядтарда, тапсырманы модельдеуменайналымды жұмыс (1, 5 сағат), №9 сабақ	Жұптарда, үштіктерде бақылауспарингтер (еркінжекпе–жек)	
3	КЕШ (17–19)	ТТШЖжұптарда (әртүрліқарсыластармодельдерімен жұмыс)	Ойын–айналымдымашықтануы (футбол – үстелүсті	ТТШЖ снарядтарда, тапсырмаымодельдеуменайналымды	ТТШЖ снарядтарда, тапсырманымодельдеуменайнал	№5 сабақ, орманғашығуымен	Сауна, 1–1,5 сағат.	

		№ 7 сабақ	ндегітенн ис) (1,5 с)	жұмыс (1, 5 сағат), №3 сабақ	ымдыжұ мыс (1, 5 сағат), № 3 сабақ			

Жарыс алдындағы дайындық кезеңі бізбен 3 кезеңдерге бөлінді: ЖДД, АДД, АД. Пайыздық қатынаста бұл былай болып көрінеді:

Мамандандырылған құралдардың топ ішіндегі қатынастарын талдау жаттығулар көлемінің шамасы арнайы дене бағыттағы 30%, арнайы дайындық – 20% құрайды деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

ЖДД, АДД және АД құралдары арасындағы айырмашылықтар нақты анықталған ($P<0,05$). Бұл ретте, негізгі жарыстарға дайындық кезінде жеткіншек боксшылар шамамен тең көлемде АДД және АД жаттығуларын пайдаланатыны анықталды.

Кесте 4 – Спорттық жаттығулардың құралдары

1 кезең – жалпыденедайындығы		
ЖДД – 50%	АДД – 30%	АД – 20%
2 кезең – арнайыденедайындығы		
ЖДД – 30%	АДД – 40%	АД – 30%
3 кезең – арнайыдайындығы		
ЖДД – 20%	АДД – 30%	АД – 50%

Жарыс алдындағы дайындық кезеңінің 2 кезеңінде ЖДД жүктемесінің көлемі 30% – ға дейін азаюы байқалады, бұл тұста АДД және АД жүктемесі 10% артады.

Дайындықтың 3 кезеңінде АД басымдылыққа берілді, оған негізінен рингтегі жағдайларды модельдеуге бағытталған жаттығулар кірді. ЖДД–ға жүктеме 20% – ға дейін азайды, АДД азаю 30% – ға дейін жетеді. АД жүктемесі бұл ретте 50% – ға дейін өсті.

Сонымен, зерттеу нәтижелерін талдау спорт маусымының басты жарыстарына жеткіншек боксшыларды дайындау арнайы және арнайы дене бағыттағы жаттығуларды қолдану жолымен жүзеге асырылады деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді [3]. Алайда, спорттық даярлаудың озық тәжірибесі барынша жоғары және жоғары мамандырылған жаттығулардың көлемін жоғарлату, әдетте, жарыстар процесінде спортшылардың тез шаршауына жиі әкелетіні туралы куәландырады. Сондықтан, біз максималды жүктемелерден орташа жүктемелерге кезең–кезеңімен көшудің көбінесе мамандандырылған моделін құрдық. Айта кетейік, жеткіншек боксшылары дайындауда барынша күрделі жаттығуларды пайдаланудың төмен көлемі орынды болып табылады, өйткені үйлестіру күрделілігі жоғары арнайы жаттығуларды орындаудың жоғарлатылған көлемі спортшыдан организмінің максималды функционалдық мүмкіндіктерін көрсетуді және үлкен энергия шығындарын талап етеді. Осындай құралдарды пайдаланудың құрылымы және сипаты өзінің сипаттамалары бойынша көбінесе жарыс қызметіне жақын, боксшы психикалық шиеленістің тым жоғары дәрежесін бастан өткереді, бұл жарыстарға сәтті қатысуға кері әсерін тигізеді.

Жүктемелердің арнайылығы машықтану жаттығуларын, олардың жарыс жаттығуларына ұқсастық дәрежесіне байланысты топтарға бөлуді көздейді. Жаттығу құралдары арнайы, арнайы–дене және жалпы денеге бөлінеді, бұл практика үшін өте маңызды болып табылады: бірінші топтың жаттығулары ең жаттықтырушы әсерге ие және арнайы дайындық құралы ретінде пайдаланылады. Оларды қолдану дағдыларды және қимыл–қозғалыс сапаларды тікелей және оң көшіруді қамтамасыз етеді және соның салдары ретінде – спорттық–техникалық нәтижелерді тез өсуі.

Арнайы дене тобындағы жаттығулардың арнайы жаттықтыратын әсерімардымсыз, сондықтан олар тек жалпы дайындық құралы ретінде пайдаланылады [4].

Қостанай Облыстық бокс бойынша мамандырылған мектебі ММ–нің жеткіншек боксшылар команда құрамасын педагогикалық бақылаудың нәтижелерін талдау жарысалдындағы дайындықтың кезеңінің соңына қарай мамандандырылған құралдардың көлемінің ұлғаюына үрдістері барекендігі туралық орытынды жасауға мүмкіндік берді.

Сонымен, зерттеу барысында алынған деректерді талдау нәтижелері келесі тұжырымдарды жасауға мүмкіндік береді:

1. Жеткіншек боксшылардың жарысты қәрекетінің тиімділігі негізінен жарысалдындағы дайындық кезеңінде түрлі арнайылылықтың және бағыттылықтың жүктемелерін бөлу және ара қатынасы сипатымен анықталады, оның көлеміме немес.

2. Жарысалдындағы дайындық кезеңінің екінші және үшінші шағын айналымдарындағы жоғары және ең жоғары арнайылылық жаттығуларының жоғары көлемі боксшыларға психикалық күш түсіруіне жиі әкеледі, бұл олардың негізгі жарыстарда сәтсіз өнер көрсетуін негіздейді.

3. Жеткіншек боксшылардың дайындық кезеңінің жарысалдындағы кезеңіндегі әртүрлі арнайылылық құрадарының көлемімен дене жүктемелерінің шамасының тиімді арақатынасы анықталған.

4. Жарысалдындағы дайындық кезеңіндегі жүктемелерді бөлу кезінде жарыстар дәрежесін және спортшылардың жасерекшеліктерін ескеру қажет.

Әдебиеттер тізімі:

1. Погадаев М.А., Гаськов А.В., Галимов Г.Я., Стрельников В.А. Построение предсоревновательного этапа подготовки боксеров–юниоров к основным соревнованиям // Вестник Бурятского государственного университета. 13/2012. – С.153–157.

2. Верхошанский Ю.В. Принципы организации тренировки спортсменов высокого класса в годичном цикле // Теория и практика физической культуры. – 1991. – № 2. – С. 9–12.

3. Гаськов А.В., Кузьмин В.А. Структура и содержание тренировочно–соревновательной деятельности в боксе. – Красноярск; 2004. – 113 с.

4. Филимонов В.И. Современная система подготовки боксеров. – М.: ИНСАН, 2011. – 480 с.

УДК 372.851

ВЛИЯНИЕ АКТИВНЫХ МЕТОДОВ И ПРИЕМОВ ОБУЧЕНИЯ НА ФОРМИРОВАНИЕ ПОЛОЖИТЕЛЬНОЙ МОТИВАЦИИ ШКОЛЬНИКОВ ПРИ ИЗУЧЕНИИ МАТЕМАТИКИ

Щетинкина Светлана Ефимовна
учитель математики
КГУ «Общеобразовательная школа № 6 отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
Email: ctvf74@yandex.kz

Аннотация

В статье автор рассматривает проблему формирования положительной мотивации на уроках математики путем применения активных методов и приемов в обучении. Главная задача каждого преподавателя– не только дать учащимся определённую сумму знаний, но и развить у них интерес к учению, научить учиться. Без хорошо продуманных методов обучения трудно организовать усвоение программного материала. Автор предлагает рассмотреть некоторые активные методы обучения на уроках математики, которые эффективно использует в своей практической деятельности. Автором делается вывод, что использование активных методов обучения, приемов повышающих мотивацию позволяет обеспечить высокую заинтересованность и вовлеченность

обучающихся в учебную, проектную, исследовательскую деятельность. Ученик в свою очередь станет успешной личность с развитыми навыками критического мышления, саморегуляции, метапознания и социального взаимодействия, соответствующих ожиданиям и потребностям обучающихся, родителей. Данная статья может быть полезна педагогам и специалистам в области образования.

Ключевые слова: *мотивация, активные методы, урок*

Аңдатпа

Мақалада автор оқытуда белсенді әдістер мен әдістерді қолдану арқылы математика сабақтарында оң мотивацияны қалыптастыру мәселесін қарастырады. Әр мұғалімнің басты міндеті–оқушыларға белгілі бір білім беру ғана емес, сонымен бірге олардың оқуға деген қызығушылығын дамыту, оқуға үйрету. Жақсы ойластырылған оқыту әдістерінсіз бағдарламалық материалды игеруді ұйымдастыру қиын.Автор өзінің практикалық іс–әрекетінде тиімді пайдаланатын кейбір белсенді оқыту әдістерін математика сабағында қарастыруды ұсынады. Оқытудың белсенді әдістерін, ынтасын арттыратын әдіс–тәсілдерді қолдану оқушылардың оқу, жобалық, ғылыми–зерттеу іс–әрекетіне жоғары қызығушылық пен баулуға мүмкіндік береді деп қорытындылайды автор.Оқушы өз кезегінде оқушылардың, ата–аналардың үміттері мен қажеттіліктеріне сәйкес келетін сыни ойлау, өзін–өзі реттеу, метатану және әлеуметтік өзара әрекеттесу дағдылары дамыған табысты тұлға болады. Бұл мақала білім беру саласындағы мұғалімдер мен мамандарға пайдалы болуы мүмкін.

Түйінді сөздер: *мотивация, белсенді әдістер, сабақ*

Abstract

In the article, the author considers the problem of the formation of positive motivation in math lessons through the use of active methods and techniques in teaching. The main task of each teacher is not only to give students a certain amount of knowledge, but also to develop their interest in learning, to teach them how to learn. Without well–designed teaching methods, it is difficult to organize the assimilation of program material.The author proposes to consider some active teaching methods in math lessons, which he uses effectively in his practical activities. The author concludes that the use of active teaching methods, techniques that increase motivation allows for high interest and involvement of students in educational, project, research activities.The student, in turn, will become a successful person with developed skills of critical thinking, self–regulation, metacognition and social interaction that meet the expectations and needs of students and parents. This article may be useful for teachers and specialists in the field of education.

Key words: *motivation, active methods, lesson.*

Важность проблемы мотивации учения математики всегда осознавалась педагогами, предлагались разнообразные пути ее решения. Однако в настоящее время необходимы новые подходы *в* связи с существенными изменениями, которые претерпела школа (изменился статус общеобразовательной школы, условия обучения, характер деятельности учителя, сам ученик). Все это требуют интенсивного поиска новых путей и дидактических средств, новых технологий, способных обеспечить результативность обучения за счет выхода за пределы репродуктивной ориентации, за счет введения поисковых компонентов, создающих условия для развития внешней и внутренней учебной мотивации и, в конечном счете, позволяющих достигать гарантированные результаты обучения [1]. Возможности урока математики безграничны. Проведя опрос среди учащихся «Что такое современный урок?» Вот что об этом они говорят:

«Современный урок – это урок, на котором решаются задачи, которые готовят нас к жизни».«Современный урок – это понятный для нас урок».

«Современный урок – это весёлый, познавательный, интересный и нетрудный урок, на котором учитель и ученик свободно общаются».

«Современный урок – это разнообразный урок».

«Современный урок – это урок, на котором выслушивают любое твоё мнение».

«Современный урок – это урок, на котором чувствуешь себя уверенно, и на нём не бывает стрессов».

Опираясь на мнения учащихся, я стараюсь на своих уроках заложить у учеников методологические основы познавательной деятельности.

Интересный урок можно создать за счёт следующих условий: личности учителя (очень часто даже скучный материал, объясняемый любимым учителем, хорошо усваивается); содержания учебного материала (когда ребёнку просто нравится содержание данного предмета); методов и приёмов обучения. Если первые два пункта не всегда в нашей власти, то последний – поле для творческой деятельности любого преподавателя [2].

Использование активных методов обучения, приемов повышающих мотивацию позволяет обеспечить высокую заинтересованность и вовлеченность обучающихся в учебную, проектную, исследовательскую деятельность. Ученик в свою очередь станет успешной личность с развитыми навыками критического мышления, саморегуляции, метапознания и социального взаимодействия, соответствующих ожиданиям и потребностям обучающихся, родителей.

Главная задача каждого преподавателя – не только дать учащимся определённую сумму знаний, но и развить у них интерес к учению, научить учиться. Без хорошо продуманных методов обучения трудно организовать усвоение программного материала. Я предлагаю вам рассмотреть некоторые активные методы обучения на уроках математики, которые эффективно использую в своей практической деятельности.

Активные методы обучения – это методы, которые побуждают учащихся к активной мыслительной и практической деятельности в процессе овладения учебным материалом. Более того их можно использовать на каждом этапе урока, что позволяет эффективно решать конкретно поставленные задачи. Успешность обучения и преподавания заключается в создании атмосферы, которая позволяет чувствовать себя свободно и безопасно в процессе обучения [3].

Поэтому, осознавая важность создания коллаборативной среды, для сплочения учащихся, я применяю различные стратегии. Такие как: «Ладошка к ладошке», «Комплименты», «Улыбнемся друг другу». Например, используя стратегию «Ладошка к ладошке», учащиеся, взявшись за руки, произносят следующие слова: «Ладошка в ладошку мы руки возьмём, дружной семьёй мы в классе живём!» Это помогает создать благоприятный психологический климат, способствует установлению контакта между учениками, содействует сближению учащихся, доброжелательному отношению друг к другу. Для самоопределения учащимися цели, задач урока и развития навыков саморегуляции, включаю в планирование урока следующие стратегии: «Мозговой штурм», «Корзина идей», «Прогнозирование», «Дерево ожиданий», «Ассоциации», «Ребус». Например, стратегия «Корзина идей» – это приём организации индивидуальной и групповой работы учащихся на начальной стадии урока, когда идёт актуализация имеющегося у них опыта и знаний. Он позволяет выяснить всё, что знают или думают ученики по обсуждаемой теме урока. На доске вывешивается «корзина», в которой условно будет собрано всё то, что все ученики вместе знают об изучаемой теме. Все сведения кратко в виде тезисов записываются учителем в «корзине» идей (без комментариев), даже если они ошибочны. В корзину идей можно «сбрасывать» факты, мнения, имена, проблемы, понятия, имеющие отношение к теме урока. Далее в ходе урока эти разрозненные в сознании ребёнка факты или мнения, проблемы или понятия могут быть связаны в логические цепи. Все ошибки исправляются далее, по мере освоения новой математической информации [4].

Составление «Кластера», применение «Алгоритма» позволяют сориентировать обучающихся в теме, представить им основные направления движения для дальнейшей самостоятельной работы с новым материалом, способствуют развитию мышления высокого порядка.

Все стратегии и задания направлены на развитие навыков критического мышления: наблюдения, анализа, вывода и интерпретации. При организации

самостоятельной работы над новой темой важно, чтобы учащимся было интересно проработать новый материал. Как же это можно сделать?! Конечно, при помощи активных методов! Для работы над темой урока используются группы сменного или постоянного состава методы «Ульи», «Карусель», «Автобусная остановка», «Творческая мастерская» [4].

Не стоит забывать о восстанавливающей силе релаксации на уроке. Ведь иногда нескольких минут достаточно, чтобы встряхнуться, весело и активно расслабиться, восстановить энергию. Активные методы – «физминутки», тренинги позволят сделать это, не выходя из класса. Если учитель сам принимает участие в этом упражнении, помимо пользы для себя, он поможет также и неуверенным и стеснительным ученикам активнее участвовать в упражнении.

Завершить урок можно, применив такие методы, как « Ромашка», «Мудрый совет», « Горячий стул», «Светофор». Например, стратегия «Ромашка»: дети отрывают лепестки ромашки, по кругу передают разноцветные листы и т.д. и отвечают на главные вопросы, относящиеся к теме урока, записанные на обратной стороне [4]. В конце урока учащимся предлагается раскрасить круг в определенный цвет, который отражает степень удовлетворенности своей работой: красный – цель не достигнута, желтый – цель достигнута частично, зеленый –цель достигнута полностью.

Эти методы помогают эффективно, грамотно и интересно подвести итоги урока. Для учителя этот этап очень важен, поскольку позволяет выяснить, что ребята усвоили хорошо, а на что необходимо обратить внимание на следующем уроке. Кроме того, обратная связь от учеников позволяет учителю скорректировать урок на будущее.

Уроки с использованием активных методов обучения интересны не только для учащихся, но и для учителей. Но бессистемное, непродуманное их использование не дает хороших результатов. Поэтому очень важно разрабатывать и внедрять в урок активные методы обучения в соответствии с индивидуальными особенностями своего класса. В повышение мотивации школьников играют не маловажную роль различные приемы: апелляция к жизненному опыту детей; создание проблемной ситуации; ролевые и деловые игры; решение нестандартных задач на смекалку и логику; элементы занимательности; отражение исторического аспекта; кроссворды, сканворды, ребусы, синквейны, творческие задания и т. п [5].

Подводя итог вышесказанному, можно с уверенностью сказать, что основная цель учителя – это создать реальные условия для формирования в школе творческой личности, здоровой и духовно, и физически, способной успешно адаптироваться к динамичным социальным условиям и суметь реализовать себя в сознательной человеческой сфере деятельности, отвечающей общечеловеческим и национальным идеалам. Многое меняется, но одно остается неизменным – это дети, ученики, которых мы воспитываем и обучаем. А основное право учителя – это эффективное и счастливое преподавание. Через мастерство учителя лежит путь к ученику. То очевидное, но мало принимаемое в расчет обстоятельство – ученики не одинаковы – налагает на учителя требование – быть гибким, восприимчивым к детям, искать все новые и новые подходы.

Список литературы:

1. Бабанский Ю.К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований. – Москва: Педагогика, 1982.– 192с.

2. Новиков А. М. Методология учебной деятельности. – Москва: Эгвес, 2005. –179с.

3. Анашкина И.В. Активные и интерактивные формы обучения: методические рекомендации / И.В.Анашкина. – Тамбов: Орион, 2011.– с.39

4. Копилка уроков. Математика. Презентации. Активные методы. URL: https://kopilkaurokov.ru /matematika/presentacii/aktivnye_metody

5. Роль учителя. URL: https://na–journal.ru/2–2013–gumanitarnye–nauki/301–rol–uchitelja

УДК 373.3

РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ ОБУЧЕНИЯ ГРАМОТЕ

Юрк Татьяна Владимировна
педагог–эксперт, учитель начальных классов
КГУ «Общеобразовательная школа №8
отдела образования города Костаная»
управления образования акимата Костанайской области
г.Костанай, Казахстан
E–mail: tanuchka_24.05@mail.ru

Аннотация

В данной статье рассматривается вопрос развития функциональной грамотности учащихся на уроках обучения грамоте с использованием различных приёмов и ролевых игр в качестве инновационного метода обучения. Кроме того, представлены конкретные примеры приёмов, подходящих для уроков обучения грамоте, и анализируются их влияние на уровень сформированности функциональной грамотности учащихся.

Ключевые слова: *функциональная грамотность, обучение грамоте, приём, ролевая игра, читательская грамотность.*

Аңдатпа

Бұл мақалада оқытудың инновациялық әдісі ретінде әртүрлі әдістер мен рөлдік ойындарды қолдана отырып, сауаттылық сабақтарында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту мәселесі қарастырылады. Сонымен қатар, сауаттылық сабақтарына қолайлы әдістердің нақты мысалдары келтірілген және олардың оқушылардың функционалдық сауаттылығының қалыптасу деңгейіне әсері талданады.

Түйінді сөздер: *функционалдық сауаттылық, сауаттылық, қабылдау, рөлдік ойын, оқу сауаттылығы.*

Abstract

This article examines the issue of developing functional literacy of students in literacy lessons using various techniques and role–playing games as an innovative teaching method. In addition, specific examples of techniques suitable for literacy lessons are presented and their impact on the level of formation of functional literacy of students is analyzed.

Key words: *functional literacy, literacy training, reception, role–playing, reading literacy.*

Современное образование предъявляет высокие требования к уровню грамотности учащихся. Однако, помимо владения правилами грамматики и орфографии, важно также развивать их умение применять языковые средства в конкретных ситуациях общения. Для этого необходимо активно внедрять методики, способствующие развитию функциональной грамотности.

Функциональная грамотность представляет собой способность использовать язык в различных социокультурных контекстах. Этот аспект включает в себя умение строить высказывания, понимать тексты, участвовать в диалоге, писать и другие формы коммуникации, чтобы успешно функционировать в различных жизненных ситуациях. [1]

Одним из основных методов развития функциональной грамотности является коммуникативный подход. В рамках этого подхода учащиеся активно учатся использовать язык в реальных коммуникативных ситуациях, что в свою очередь способствует развитию их навыков устной и письменной речи. Проектная деятельность, дискуссии, ролевые игры, создание собственных текстов – все это способствует развитию функциональной грамотности учащихся.

Важным аспектом при развитии функциональной грамотности является учёт индивидуальных особенностей каждого ученика. Педагоги должны стремиться к созданию условий для самостоятельной работы учащихся, что позволяет им применять знания в различных сферах общения в соответствии с их потребностями и интересами.

Для развития функциональной грамотности необходимо выбирать учебные тексты, которые отражают реальные ситуации общения и предоставляют ученикам возможность понимать информацию, выражать свои мысли и задавать вопросы. Тексты должны быть интересными для детей, содержать в себе задания на понимание, анализ и интерпретацию информации. Учащиеся должны учиться извлекать информацию, анализировать содержание, делать выводы и выражать свои мысли на основе прочитанного. Это способствует развитию навыков критического мышления и формированию умений использовать язык для выражения своих мыслей и идей. [2]

Для развития функциональной грамотности я в своей практике использую активные методы работы с текстом для этого применяю методы обучения чтению с пониманием, обсуждение содержания текста, создание ассоциаций, составление связанных с текстом вопросов.

Одним из основных способов формирования читательской грамотности является систематическая работа с текстом, которая включает в себя:

– словарную работу;
– выделение смысловых частей;
– знание структуры текста;
– составление схематического или картинного плана;
– смысловое чтение;
– пересказы разного вида;
– характеристику героев;
– самостоятельное формирование вопросов по тексту;
– прогнозирование содержания и т. д.

Как показывает практика, в формировании читательской грамотности большую роль играют различные приёмы работы.

Я расскажу о тех, которые освоила и использую в своей практике.

1 приём «Выставка книг». В 1 и во 2 классе знакомлю детей с биографией автора, предлагаю им другие произведения этого автора. В 3 – 4 классе учащиеся сами готовят выставки книг.

2 приём «Прочитал. Хочу вам рассказать. Хочу прочитать». Учащиеся делятся впечатлениями о прочитанной книге. Составляют список произведений, которые они хотят прочитать на эту тему.

3 приём «Вопросик» учащиеся готовят вопрос к прочитанному произведению, на уроке задают своим одноклассникам.

4 приём «Закладки» при чтении можно легко составить характеристику героя, в сказках троекратный повтор, составление словарика, понравившийся эпизод.

5 приём «Логическая цепочка» заключается в следующем: учащиеся читают текст и строят события в логической последовательности. Данный приём используется при работе с объёмными текстами. Например, при пересказе сказки А.С. Пушкина «Сказка о рыбаке и рыбке», В. Осеевой «Почему?» и т. д.

6 игровой приём Инсценировки, Мини – театры (работа в группах).

7 приём Проектная деятельность (мини сочинения, книги с иллюстрациями, кроссворды, викторины, тесты по прочитанному произведению, ведение читательского дневника, сочинение своего стихотворения, рассказа, сказки).

8 приём «Чтение с остановками» заключается в том, что, прочитав некоторую частьтекста, обучающиеся прогнозируют дальнейшее развитие сюжета.

9 приём «Уголки» используется после чтения всего произведения при составлениихарактеристики героям произведения. Одна часть обучающихся отмечает отрицательныекачества, а другая – положительные. Этот приём учит детей диалогу, культуре общения.

10 приём «Тонкие и толстые вопросы». Данная работа способствует развитию вниманияи мышления обучающихся, а также развивает умение задавать вопросы, побуждающиевдумываться в текст. Данный приём помогает лучше усвоить содержание текста.

11 приём «Работа с вопросником» в большинстве случаев применяется при изучениинового материала, когда ученики работают с учебником самостоятельно. Это ряд вопросов ктексту, на который ответ должен быть дан не только в простой форме, но и в развёрнутой. Чтобы ответить на эти вопросы, ребёнок должен проанализировать текст и выдать ответ в видерассуждения.

12 приём «Синквейн» не заменим в тех случаях, когда с детьми надо выполнитьтворческую работу и выяснить, на каком уровне идёт осмысление текста. Этот приёмпредусматривает не только индивидуальную работу, но и работу в парах и группах.

13 приём «Знаю, узнал, хочу узнать». Применяется при сборе и расширении знаний поизученному вопросу, систематизации. Например, при изучении творчества К.И. Чуковскогопредлагается заполнить таблицу, что знали о Чуковском и его произведения, что нового узналии что хотели бы узнать.

14 приём «Мозговой штурм» позволяет ученикам выходить из затруднительных ситуации, высказывая любое своё мнение.

Ещё одним средством развития функциональной грамотности на уроках обучения грамоте является ролевая игра.

Ролевая игра представляет собой метод, позволяющий учащимся вжиться в роли различных персонажей, ситуаций и контекстов. При применении этого метода на уроках обучения грамоте, учащиеся получают возможность не только понимать текст на уровне содержания, но и взаимодействовать с ним на практическом уровне. Они могут выступать в роли персонажей, обсуждать сюжет, выражать своё мнение в характерном для персонажа стиле. [3]

Включение ролевых игр на уроках обучения грамоте позволяет учащимся не просто понимать тексты, но и активно взаимодействовать с ними, применяя полученные языковые знания в практических ситуациях. Этот метод способствует развитию навыков устной и письменной речи, а также формированию умения адекватно использовать речевые обороты, лексику и грамматические конструкции в соответствии с коммуникативной задачей. [4]

Конкретные шаги по внедрению ролевых игр на уроках грамотности чтения

1. Выбор текстов: необходимо выбирать литературные произведения, которые способствуют вживанию в роли персонажей и обсуждению событий с точки зрения персонажей.

2. Создание сценариев: разработка сюжетов и сценариев для ролевых игр, которые подразумевают активное вовлечение учащихся и развитие их функциональной грамотности.

3. Проведение игр: учащиеся должны иметь возможность вжиться в роли персонажей, обсудить различные аспекты текста, исследовать ситуации и исходить из контекста текста для выражения собственных мыслей и идей.

Ролевые игры, которые могут быть использованы на уроках обучения грамоте:

1. «Академический дебат». Учащиеся делятся на две группы и играют роли сторонников разных точек зрения на заданную тему. Они должны высказать аргументы в письменной или устной форме, используя языковые конструкции и лексику, соответствующие их роли.

2. «Историческое интервью». Учащиеся выбирают известных исторических личностей и вступают в роли журналистов, проводящих интервью с этими персонажами. Они должны составить вопросы и ответы в форме письменной беседы, используя лексику времени и событий, связанных с исторической эпохой выбранного персонажа.

3. «Создание рекламы». Учащиеся играют роли маркетологов и разрабатывают рекламную кампанию для вымышленного продукта. Они должны написать текст аудио– или видеорекламы, используя языковые средства для убедительной презентации и продвижения продукта.

4. «Детективное агентство». Учащиеся вживаются в роли детективов, расследующих таинственное происшествие. Они должны использовать языковые средства для составления отчётов, обмена информацией и обсуждения догадок, связанных с развитием сюжета.

Эти ролевые игры позволяют учащимся применять языковые навыки в различных коммуникативных ситуациях, что способствует развитию функциональной грамотности и улучшению их языковых навыков.

Также неотъемлемой частью урока обучения грамоте является здоровьесберегающая технология. Она обеспечивает создание на уроке зоны психологического комфорта. Эмоциональные разрядки на уроке: шутки, улыбка, юмор, афоризмы, что вызывает положительное отношение к предмету.

При использовании на уроках грамотности чтения указанных методов и приёмов работы уобучающихся формируются мыслительные навыки и рефлексии, которые являются важными составляющими понятия «читательская грамотность». Таким образом, продуманная и целенаправленная работа с текстом позволяет выделятьребёнку из большого объёма информации нужную и полезную, а также приобретать социально нравственный опыт.

Развитие функциональной грамотности на уроках обучения грамоте – это важное направление современного языкового образования, направленное на формирование у учащихся навыков эффективного использования языка в различных ситуациях общения. Для достижения этой цели необходимо сочетать коммуникативные методики, индивидуализацию обучения и использование разнообразных материалов, что позволит создать благоприятные условия для развития у учащихся функциональной грамотности.

Список литературы:

1. Гусева Т.Н. Формирование читательской грамотности на уроках литературного чтения [Текст] / Т.Н.Гусева // ИНТОЛИМП. – 2017. – № 2. – С. 34–37.

2. Доскарина Г.М. Исследование в действии: Способы и приемы повышения уровня читательской грамотности учащихся / Г.М.Доскарина, А.С.Сабитова // Молодой ученый. – 2016. – №10.4. – С. 19–21.

3. Исаева О.В. Работа с текстом как средство формирования читательской грамотности младшего школьника [Текст] / О.В.Исаева // Научно–методический электронный журнал «Концепт». – 2014. – № 20. – С. 4056–4060.

4. Ефимова О.И. Развитие читательской грамотности младших школьников. [Электронный ресурс] / О.И.Ефимова

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

АЛҒЫ СӨЗ

ПРИВЕТСТВЕННОЕ СЛОВО

Сеитбек Бекенович Куанышбаев, география ғылымдарының докторы Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университетінің Басқарма - Төрағасы - Ректоры 3

ПЛЕНАРЛЫҚ БАЯНДАМАЛАР

ПЛЕНАРНЫЕ ДОКЛАДЫ

Eva Smetanová	Humanistic learning theory in contemporary education and upbringing	5
Бережнова Елена Викторовна	Способы решения проблемы взаимосвязи науки и практики в современном педагогическом образовании	8
Скударева Галина Николаевна	Допрофессиональное педагогическое образование как интегративная система	11
Сюндикова Данагуль Жаппасбаевна	Качество образования костанайской области: реалии и перспективы	15
Chudakova Vira Petrovna	Features of the introduction of innovative technologies «formation of psychological readiness for innovative activity» and «development of psychological competence competitiveness personalities» using digital and stem methods in the practice of modern education	18
Өтелбаева Салтанат	Санкт-петербургте сақталған ыбырайдың үш хаты	24

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР НЕГІЗІНДЕ ТҰЛҒАНЫ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІККЕ ТӘРБИЕЛЕУ

СЕКЦИЯ 1

ДУХОВНО–НРАВСТВЕННОЕ ВОСПИТАНИЕ ЛИЧНОСТИ НА ОСНОВЕ БАЗОВЫХ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ

Абдикаримова Жанар Куандыковна, Бухарбай Қауя Сапарбекқызы	Жас ұрпақтың бойына рухани-адамгершілік құндылықтарды қалыптастыру	30
Абикенова Дарига Женисовна, Нурханова Шолпан Адильбековна	Нравственное воспитание учащихся с особыми образовательными потребностями в рамках работы учителя-дефектолога.	33
Абильгазина Жанар Тулегеновна, Ермагамбетова Айжан Бериковна	Духовно–нравственное воспитание личности на основе базовых национальных ценностей на уроках истории Казахстана	37
Агитаева Дария Тулегеновна, Аушахметова Арита Жемагулиевна	Ұлттық құндылықтар – тәрбиенің түп қазығы	41
Айсина Надежда Газизовна	Взаимосвязь народных традиций и базовых национальных ценностей	45
Айгүл Абай	Мінез бен ақыл жарасса – адамгершілік ұтады	48
Айтпаева Алия Богдановна, Тогусаева Ажаргуль Казийкановна	Қазіргі ұстаз келбеті: оқушыларды ұлттық құндылықтар негізінде тәрбиелеу	51
Акижанова Асель Жаксыбаевна, Ержанова Рауза Константиновна	Оқушылар мен мұғалімдердің этномәдени құзыреттілігін қалыптастырудың педагогикалық технологиясы	54
Акишева Балайым Жансеитовна, Айнабекова Акмарал Сабитовна	Шәкірт бойына сапалы білім мен тағылымы мол тәрбие беру	58
Аккулова Салтанат Арыстановна	Ислами құндылықтардың тәрбиелік сипаты	61
Алимова Назгуль Едресовна, Турсынова Елена Каирбековна	Білім алушыларды жалпыұлттық құндылықтар негізінде білім бере отырып тәрбиелеудің маңыздылығы	65
Алипбаева Гульжан Агыбаевна, Нурова Асемгуль Кожихановна	Еріктілер қызметі арқылы студенттерге адамгершілік тәрбие беру	69
Алтыбаев Нурбулат Муратович, Боканова Регина Ренатовна	Духовно- нравственное воспитание в условиях современного образования	72
Альжанова Куляш Есимовна, Жусупова Ирина Тулемрзаевна	Духовно–нравственное воспитание личности на основе базовых национальных ценностей на уроках математики	75
Аминова Алия Рафиковна	Формирование духовно-нравственных ценностей у детей дошкольного возраста на основе базовых национальных ценностей	79
Анасова Айнаш Бектурсыновна, Бекбулатова Ақмарал Балғабаевна	Рухани-адамгершілік тәрбие тәрбиеленушілердің базалық ұлттық құндылықтарын қалыптасыру жүйесі ретінде	82

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

Аралбаева Жулдузай Туребековна, Журкубаева Гульвира Темиркеевна	Привитие школьникам базовых национальных ценностей на уроках истории и во внеурочное время	85
Асылханова Гульнара Амантаевна, Тусова Асель Жанибековна	Жас ұрпақты ұлттық құндылықтар арқылы тәрбиелеу	89
Атоварова Юлия Анатольевна	Духовно-нравственное воспитание на основе базовых национальных ценностях: понятие, цели и методы	92
Афендулиди Елена Наилевна	Музыкальное оформление урока казахского танца	96
Аханова Айгерим Нагметовна, Дүйсенова Айзада Қайырғалиқызы	Заманауи білім беруде ұлттық құндылықты дамыту – парызымыз	100
Ахметшина Гульсия Хабриевна, Замалетдинова Зальфира Исхаковна	Духовно-нравственное развитие обучающихся в условиях обновленных ФГОС	105
Ахметші Данагүл Достарқызы, Кадашева Шолпан Алпысбаевна	Рухани адамгершілік тәрбие негізі – толеранттылық іспеттес	108
Ашимов Айтпай Кенесович	Духовно-нравственное воспитание в школе	111
Әбсадық Алмасбек Ахметұлы, Арықбаева Жамила	Троицк бастауыш мектебі және қазақ ағартушылары	113
Әбсадық Алмасбек Ахметұлы, Қорғанбек Болат Сағынбекұлы	Ы.Алтынсарин шығармаларындағы фольклор: типтік образдар мен дидактикалық сарындар	119
Әлиасқарова Мейрамкүл Қуанышбекқызы	Жеке тұлғаға ұлттық құндылықтар арқылы тәрбие беру	125
Бадаева Менсулу Сейдагалиевна	Ы. Алтынсарин шығармалары - тәлім мен тәрбиенің алтын діңгегі	128
Бажалақова Гауһар Мұратқызы, Бегманова Дәметкен Әбілекқызы	Ұлттық сананы оятатын математикалық сауаттылық есептерін құрастыру	132
Байдилдина Асель Кенжахметовна, Торина Гүлжахан Қуанышқызы	Ұлттық құндылықтар негізінде функционалдық сауаттылықты қалыптастыру	136
Байсаматова Жулдыз Мырзабековна	Сабақтарда қазақ дәстүрлерінің элементтерін енгізе отырып, оқушыларды рухани-адамгершілікке тәрбиелеу	139
Байтурсынова Инеш Туребековна	Формирование ценностного отношения к природе через притчи, пословицы и поговорки казахского народа	142
Балгабаева Гаухар Зкрияновна, Анасова Айнаш Бектурсыновна	Тарихи жадыны қалыптастыру негізінде жастарды отансүйгіштікке тәрбиелеу	148
Бейсекеев Асет Хасенович, Ахетов Хамза Нурланович	Духовно-нравственное воспитание обучающихся	152
Бекбергенова Салтанат Жакиевна	Рухани –адамгершілік мұра негізінде заманауи тұлғаны қалыптастыру	155

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

Берденова Сауле Жалгасовна	Концепт счастье в казахской и русской языковых картинах мира	158
Беркенова Гульнар Сейтжановна	Духовно-нравственное становление личности обучающихся в процессе реализации воспитательной политики вуза	161
Божжигитова Гулбагдат Биртаевна, Кукеева Орынкуль Исмагуловна	Сапалы білім бере отырып, ұлттық және адами құндылықтарды дәріптейтін ұрпақ тәрбиелеу	164
Боканова Айгул Ахметсапина, Бекбулатова Акмарал Балгабаевна	Ұлттық құндылық - ұлт болмысы	170
Бондаренко Римма Анатольевна, Маранова Наталья Владимировна	Духовно-нравственное воспитание на уроках музыки	173
Боярская Ольга Васильевна	Роль концертмейстера в воспитании духовно-нравственной личности на уроках хореографии	175
Букарбаева Гаухар Отегенқызы, Ихсан Данияр Отегенулы	Ағартушы Ыбырай Алтынсариннің өмірі мен қызметі	179
Бурцева Ирина Юрьевна	Формирование культурной идентичности личности в рамках поликультурного образовательного пространства	183
Вольф Ксения Валерьевна	Современные требования к управлению воспитательным процессом в образовательной организации	187
Вяткин Виталий Сергеевич, Вяткин Артем Сергеевич	Воспитание духовно-нравственных качеств младших школьников посредством базовых национальных ценностей через уроки физической культуры в начальной школе	190
Габдуллина Галия Гимеденовна	Жалпы орта білім беретін мектептерде Махамбет Өтемісұлы өлеңдерінің көркемдігіне талдау	193
Габдуллина Мирамкуль Шакиржановна, Кунакова Жанар Аманбаевна	Ұлттық тәрбиенің алтын діңгегі	197
Галина Луна Бакытжанкызы	Духовно–нравственное воспитание личности на основе базовых национальных ценностей на уроках английского языка	200
Галымжанова Зәуре Тойшыбекқызы, Маликзадинова Райхан Маликзадиновна	Тұлғаны рухани-адамгершілікке тәрбиелеудегі А.Байтұрсынов шығармаларының ықпалы	204
Гафиатуллина Гульназ Фегимовна	Базовые национальные ценности как основа целостного пространства духовно-нравственного развития и воспитания обучающихся	208
Губарь Светлана Владимировна	Педагогическое наследие Ибрая Алтынсарина: уроки для современного образования в Казахстане	210

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

Гуляева Наталья Петровна, Мацкевич Ольга Витальевна	Духовно-нравственное воспитание на уроках русского языка и математики в специальной школе	215
Давлетшина Анна Александровна	Педагогические условия формирования безопасного поведения у детей дошкольного возраста	218
Дауренбекова Айжан Барамбаевна	Укрепление духовных корней: национальные ценности в процессе личностного воспитания	222
Джумабаева Ардак Калибековна	Ұлттық құндылықтар- рухани-адамгершілік тәрбиенің негізі	225
Джумамухамбетова Батима Жамшитовна, Алтайбекова Канагат Турсынбаевна	Лингвокультурологи-ческая компетенция как средство повышения мотивации обучающихся через общение к изучаемому языку и культуре духовной и социальной	229
Доскеева Жанар Маулетовна	Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру	233
Дюсекеева Людмила Кабдулаевна	Развитие духовно-нравственных ценностей у студентов колледжа	238
Егемкулова Гулнур Аргынбаевна	Мектеп оқушыларын рухани-адамгерішіліккке тәрбиелеу жолдары	242
Егеубаева Гульназ Галимжановна	Модель духовно-нравственного развития личности современного казахстанского ученика: принципы и практики	245
Екзекова Дина Шарифовна, Фаткулина Лариса Николаевна	Формирование экологической культуры как основа духовно – нравственного развития и воспитания дошкольника	249
Ерекина Назыгуль Сержановна, Хамзина Күлшат Бақытжанқызы	Оқушыларды «бір тұтас тәрбие бағдарламасы» арқылы рухани-адамгершілікке тәрбиелеу	253
Ержанова Махаббат Маратовна, Бижанова Гульбагда Хасеновна	Межнациональное общение детей и подростков как показатель воспитания толерантности	258
Ермаганбетова Гулсум Казымбеккызы	Ценностные основы духовно-нравственного развития и воспитания обучающихся	262
Ермакова Татьяна Александровна, Байбулатова Айнагүл Маратқызы	Математика и духовное воспитание: национальные ценности в очертаниях чисел	265
Ерманова Айгуль Боранбаевна, Кәкімова Баян Дулатқызы	Қазақ ою-өрнегінің тарихи және тәрбиелік мәні	267
Есбергенова Куляим Амандыковна	Базовые национальные ценности как основа духовно-нравственного развития и воспитания личности	271
Есмагамбетова Гульжан Бердибековна	Қазақ тілі сабақтарында оқушыларды рухани-адамгершілікке тәрбиелеу арқылы оқыту	276
Жамбулова Айгуль Жакановна, Тулебаева Куляш Тунгушпаевна	Қазақ халқы –рухани зор байлықтың мұрагері	279

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

Жапанова Айнур Болатовна, Шершень Жанна Леонидовна	Эффективные методы и походы в воспитании школьников на основе национальных ценностей.	282
Жарасбаева Зибагуль Батырхановна	Тұлға қалыптастыруда ұлттық құндылықтар негізінде білім мен тәрбие беру	285
Житчаева Бахитжамал Ауесхановна, Нургазина Елена Игоревна	Духовно-нравственное воспитание как условие гармоничного развития личности	289
Жумабаева Анар Жумабаевна, Сейлова Ляззат Алдабергеновна	Бала тәрбиесі – бесіктен	294
Жумабаева Ментай Алпысбайкызы	Духовно–нравственное воспитание учащихся на базе изучения русскому языку и литературе в казахских школах	297
Жумагулова Айнагуль Аманжоловна	Қазақ әдебиет сабақтарында ұлттық құндылықтарды игеру арқылы жеке тұлғаны дамыту	300
Жусупова Сабина Толгаткызы	Взаимодействие с родителями в процессе воспитания общечеловеческих ценностей у детей дошкольного возраста	303
Жучкова Наталья Геннадьевна, Вяткина Татьяна Викторовна	Духовно-нравственное воспитание и гармоничное развитие личности ребёнка через призму актёрского мастерства средствами эстетического образования	306
Журсиналина Гульсум Сайлаукановна, Кукенова Бакыткуль Кабылдиновна	Эффективные формы воспитательной работы формирования нравственно-духовной личности	310
Жүніс Дархан Жақсылықұлы	Национальное наследие в учебно-воспитательном процессе	313
Имашева Динара Иманбаевна	Ұлттық құндылықты насихаттау барысында «Көкпар» әдісін сабақтарда қолдану	318
Исабекова Алия Нагашибаевна, Ахметова Инеш Гайсаевна	Духовно-нравственное воспитание – базовая основа современного образования	321
Искалиева Рабига Мулкамановна, Искаков Жанторе Мухтарович	Ыбырай Алтынсарин танымындағы жалпы адамзаттық және ұлттық құндылықтары	325
Исмагулова Гульшат Хабидулловна, Брянова Айсэуле Есимжановна	Оқушы тұлғасын дамыту мен тәрбиелеудің рухани-адамгершілік негіздері	328
Исмагулова Гульмира Сагалбаевна	Обогащение духовно-нравственными представлениями и понятиями детей на основе базовых национальных ценностей на уроках начальной школы	333
Кабылдина Акмарал Тургынбековна, Копбаева Айнур Габдоллаевна	Музыка сабағында білім алушыларды ұлттық құндылықтары мен өнерге баулу арқылы кәсіптік шеберлігін арттыру	337
Кадырбаева Жанылдык Мохторбековна, Иманбаева Сапаргуль Садвакасовна	Ценностные установки духовно-нравственного развития и воспитания обучающихся	341

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

Какимова Анель Сабитовна	Эффективные направления и проблемы изучения казахского языка с детьми дошкольного возраста в условиях дошкольной организации	346
Камалова Гулжанат Мирашовна, Нургалиева Бибигуль Галимжановна	Қазақ тілі мен әдебиеті пәндерін оқыту арқылы оқушылардың бойында құндылықтарды қалыптастыру	350
Кандалина Татьяна Валентиновна	Воспитание искусством на основе национальных ценностей	353
Карабасова Роза Казымовна	Нравственное воспитание и социальная реабилитация детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей, в учреждениях семейного типа на примере Коммунального государственного учреждения «Детская деревня семейного типа «Жанұя» Управления образования акимата Костанайской области	357
Караулова Хорлан Мизамовна, Нурахметова Айгуль Баязитовна	Ұлттық құндылықтар негізінде тұлғаға білім мен тәрбие беру	361
Каримова Лязат Аубакировна, Абдуллина Айман Тухановна	Сабақ барысындағы ұлттық тәрбие негіздері	365
Карина Аягүл Алпысбайқызы	Ерекше білім беруді қажет ететін баланы логопедиялық сабақта сөйлеуін ұлттық құндылықтарды кіріктіре отырып дамыту	370
Касенова Норгуль Шакировна, Нургалиева Гульназ Сабитовна	«Күретамыр» - ұлттық құндылықты дәріптеу	373
Кенешева Айгуль Каршигановна, Шагатаева Роза Шатеновна	Ұлттық тәрбие – ұлт болашағы	376
Кирдун Виктория Сергеевна	Формирование казахстанского патриотизма и гражданской ответственности как основа духовно-нравственного воспитания младших школьников: из опыта работы	379
Клименко Анна Ивановна	Духовно-нравственное воспитание студентов в учебном процессе	382
Кодола Лариса Васильевна, Ким Ольга Александровна	«Приобщение дошкольников к культурному наследию казахского народа»	387
Койшибаева Гульмира Шегебаевна, Төлеген Айман Әзімбекқызы	Обучение казахскому языку в дошкольной организации как эффективный метод формирования нравственнно-духовных ценностей у детей	391
Конвисарова Людмила Александровна	Духовно-нравственное развитие студентов на занятиях по литературе	394
Космаганбетова Гулим Бейсенбаевна	Ы. Алтынсариннің педагогикалық идеялары жаңа заманның үндестігі	397
Коцкая Ольга Григорьевна, Федянина Ирина Гавриловна	Музей - как средство духовного воспитания подрастающего поколения	401

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

Крузе Светлана Владимировна	Воспитание нравственности и патриотизма дошкольников, в условиях летнего оздоровительного периода, как одна из существенных форм работы с детьми	406
Куанышбаева Малика Талгатовна, Демисенова Шнар Сапаровна	The issue of developing tolerance in youth in contemporary psychological and pedagogical literature	410
Кульченко Елена Михайловна	Духовно-нравственное воспитание личности на основе базовых национальных ценностей на уроках музыки и во внеурочной деятельности	413
Куприянчик Марина Александровна	Духовно–нравственное развитие через «Единую программу воспитания» на основе базовых национальных ценностей	417
Курбаналиева Бакыт Жантилесовна	Жасөспірімдердің мінез-құлқында болатын өзгерістерге отбасының ықпалы	421
Кусаинова Улберген Рамазановна, Сактаганова Жанар Хансултановна	Кітап-сарқылмас қазына	424
Кусниярова Зарина Муратовна, Шалгимбекова Кенжегуль Сапышевна	Проблема изучения теоретических аспектов формирования ценностных ориентаций	427
Лазута Елена Владимировна	Нравственно-духовные аспекты в работе с текстами на уроках развития слухового восприятия (из опыта работы)	431
Маканова Анар Жаруловна	Развитие коммуникативных навыков педагога-психолога как педагогической ценности	433
Маланичева Анна Владимировна	Особенности восточного типа воспитания: теоретико-методологический аспект	436
Маликов Рустам Шайдуллович, Гиниятуллин Раниль Рамилевич	Справедливость во взаимоотношениях членов семьи в утопическом гуманизме согласно суре 12 «Йусуф» Корана	439
Мендыгалиева Жанагуль Акановна, Кыпшакбаева Акмарал Дулатовна	Үш құндылық – ұлттық мүдде, ар – ұят, талап	443
Мешелова Роза Жарасбаевна	Ыбырай Алтынсарин шығармалары рухани құндылықтардың жаршысы	446
Минайдарова Зауреш Мейрамкановна	Білім алушыларды рухани-адамгершілікке тәрбиелеуде ұлттық педагогика элементтерін пайдаланудың маңызы	449
Минайдарова Лязат Туреновна	Базовые национальные ценности как основа духовно-нравственного воспитания личности	453
Михайличенко Инна Александровна	Духовно-нравственное воспитание: приоритет или пережиток прошлого?	356
Молдагулова Гульшат Мухтаровна, Бейсенова Зульфия Сарбаевна	Литературные образы как источник мудрости: духовное воспитание на уроках русского языка и литературы	459

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

Молдахметова Гулнар Муратовна, Испаева Бибигуль Куанышевна	Мектеп жасына дейінгі балалардың адамгершілік-рухани құндылықтарын қалыптастыру	464
Молдахметова Кенжегүл Бейсенбаевна, Мирманова Гульсум Казымбековна	Ұлттық құндылықтарға негізделген тәрбие – білім мен тәрбиенің сабақтастығының негізгі көрсеткіші	468
Муканова Гульбану Мукашевна, Кабулова Гулшат Сериковна	Білім мен тәрбие беру арқылы оқушы бойына ұлттық құндылықтар жүйесін қалыптастыру	472
Мунтаева Алия Амировна	Ұрпақты дұрыс тәрбиелеу үлкен қазына	475
Муратова Алма Шариповна	Произведения Ыбрая Алтынсарина, как средство духовно-нравственного воспитания детей младшнго школьного возраста	479
Муханова Саулегул Куандыковна, Дуйсембаева Гулнар Темировна	Ыбырай Алтынсариннің балаларға арналған шығармаларының рухани тәрбиелік мәні	482
Навий Лиза Набиевна, Егимбаева Ажар Кенесовна	Әскери мамандардың күйзеліске төзімділігі - ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің негізгі элементі ретінде	485
Насрединова Акжаркын Есеметовна, Елеупова Куаныш Темирфайловна	Особенности музыкального развития и творчества на уроках музыки	489
Ничубай Елена Владимировна	Формирование межэтнической толерантности и этнокультурной компетенции в полиэтнической образовательной среде	494
Нугманова Асель Ахметкановна, Карина Кымбат Аманатовна	Ыбырай Алтынсарин және халық ауыз әдебиеті	499
Нурбаева Нуржамал Курдеевна, Маркина Зейнеп Бакитжановна	Ыбырай Алтынсарин әдеби шығармаларының өмірлік өзектілігі мен құндылықтары	502
Нургалиева Алия Габиденовна, Феданова Лидия Владимировна	Инновационные формы работы в патриотическом воспитании учащихся класса Жас Сарбаз	506
Нургалиева Алмагуль Жаиковна	Успешность развития казахстанского общества в духовно-нравственном развитии личности.	509
Нургожина Гулбану Абикеновна, Казиева Улжан Исаевна	Ұлттық құндылықтар– ұлтымыздың құнды мұрасы	513
Нуржанова Алмаш Мылтыкбаевна, Сапарова Алмагуль Магзумовна	Научно-педагогический консалтинг какинструмент сопровождения профессионального развития педагогов: опыт, проблемы и направления	516
Нуржанова Замирахон Фархадовна	Эффективные способы формирования ценности национальной культуры у школьников	520
Нурканова Анара Тургунбековна, Жамбалина Нургуль Габдурахмановна	Ұлттық құндылықтарды қолдану арқылы қазақ тілін үйренуге қызығушылықты жандандыру әдістері	525
Нурмагазумова Гульжан Канзадиновна	Роль педагога в духовно-нравственном воспитании личности и развитии национальных ценностей	529

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

Нурмагамбетова Гульмира Турмановна, Биркемелова Энуза Бейсембаевна	Духовно-нравственное воспитание ученика на уроках истории	532
Нурманова Айнагуль Рахимжановна, Байменова Ботагоз Жумагалиевна	Триединство языков через народные игры	536
Нурмухамбетова Акмарал Сакеновна	Дидактикалық кейс арқылыетті мүшелеп, табақ тартуға үйретеміз	539
Нурмухамбетова Каламкас Орынбаевна	Бәсекеге қабілетті жеке тұлға қалыптастырудағы рухани адамгершілік тәрбие құндылықтары	542
Омарова Айдана Уралкановна	Духовно-нравственное воспитание личности через сотрудничество с родителями	545
Опарина Арина Павловна, Шиляева Ольга Николаевна	Духовно–нравственное воспитание личности на основе базовых национальных ценностей	548
Оспанұлы Серікбай, Мырзағалиева Күлзада Мешітбайқызы	Ыбырай тарихшы	552
Редикульцева Юлия Владимировна, Бекмухамбетова Жанылдык Каирбековна	Нравственно-патриотическое воспитание старших дошкольников через ознакомление с историей родного края	558
Савина Владлена Яковлевна	Духовно-нравственное воспитание в современном обществе через изучение темы любви в творчестве А. Ахматовой как условие формирования нравственных качеств учащихся на уроках литературы в школе	561
Сагунбаева Асемгуль Шаяхметовна, Конкабаева Сапагуль Темиртаевна	Ы. Алтынсарин ағартушылық идеялары: бүгінгі оқыту жүйесінде	565
Сагунбаева Асемгуль Шаяхметовна, Туекпаева Асель Уралбековна	Ыбырай Алтынсарин әңгімелерінің бала тәрбиесінде алатын маңызды орны	567
Садвакасова Шарбан Райхановна, Жарбол Балнұр Тілектесқызы	Ұлттық тәрбие ұлт болашағы	570
Салыкова Асель Дарияновна, Бажирова Шатгык Рафхатовна	Формирование поликультурной личности в контексте полиязычного образования	575
Салыкова Гульшат Бильгибаевна, Оспанова Сабира Мукашевна	Жеке тұлғаны ұлттық рухани-адамгершілікке тәрбиелеудің құндылықтары	578
Самбулатова Гульшат Шукуровна, Айсенова Жазира Аскаровна	Ыбырай Алтынсарин шығармаларындағы ұлттық құндылықтар	582
Саналина Жанар Адилхановна	Антикоррупционное воспитание дошкольников	585
Саулебаева Анар Булатовна	Фольклор – рухани-адамгершілік тәрбие құралы	588
Сейтжанова Улбосин Кудайбергеновна	Проблемы воспитания детей в семье в наследии восточных мыслителей	592
Семашко Анна Александровна	Особенности духовно-нравственного воспитания на основе базовых национальных ценностей школьников на уроках музыки	595

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

Семенова Ирина Викторовна	Формирование духовно-нравственных ценностей на уроках русской литературы	598
Смагулова Айзада Муратовна	А. Сейдімбек повестеріндегі драматизм мәселесі	603
Снигирева Ирина Ивановна, Остапенко Людмила Георгиевна	«Социокультурные аспекты музыкального воспитания на уроках музыки общеобразовательной школы»	607
Спанова Ақгүл Спанқызы	М. Әуезовтің «Абай жолы» роман-эпопеясын жоғары деңгейлі оқу мақсаттары негізінде жастар тәрбиесіне ықпал ете оқыту	611
Стриканов Илья Валерьевич	Развитие системы физического воспитания школьников на основе казахских национальных игр	615
Суинкина Биалаш Балтиевна, Ахметбекова Лаззат Кужегариновна	С.Оспанұлының Ыбырайтануға қосқан үлесі	619
Сулеймен Амина Нуржановна	Ұлттық рухани құндылықтар негізіндегі адамгершілік тәрбиесі	622
Султанова Айгуль Сартаевна, Какимжанова Сабина Акылбековна	Бастауыш сынып оқушыларын сабақта және сабақтан тыс уақытта рухани-адамгершілікке тәрбиелеу	625
Талтакова Мадина Назаровна, Алдыбергенова Асия Кадрхановна	Духовно–нравственное воспитание личности на основе базовых национальных ценностей	630
Тарасенко Ирина Юрьевна, Исатаева Алмагуль Канапьяновна	Духовно–нравственное воспитание учеников школы-гимназии №18 на основе базовых национальных ценностей	634
Таткенова Гульбану Хайдаровна	«Жаңа қазақстандық патриотизмнің» маңыздылығы	639
Ткач Надежда Алексеевна, Поварницын Владислав Вячеславович	Национальная культура как уникальный источник изучения истории прошлого и настоящего.	642
Токжанова Мейрамгуль Умирхановна, Амримова Жанылдык Сапабековна	Б. Момышұлының қанатты сөздерінің тәрбиелік құндылығы	646
Тукенова Гүлім Маратовна	Бастауыш сынып оқушыларын ұлттық құндылыққа пәндер арқылы тәрбиелеу	649
Тургаева Гульсара Аманжоловна, Кельдибаева Багиткуль Аманжоловна	Ыбырай Алтынсарин шығармаларының идеясы өзге қаламгерлердің шығармаларының идеясымен үндесуі	652
Түшіген Гүлнұр Бегалықызы, Мендыбаева Нургуль Уалиханова	Мектепке дейінгі жастағы балаларды ұлттық құндылықтар негізінде тұлғаны рухани адамгершілікке тәрбиелеу	656
Уразбаева Гульсм Шиндаулетовна, Сакауова Улболсын Жапаргалиевна	Духовно-нравственное воспитание – базовая основа современного образования детей и молодежи	659

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

Усембаева Асия Хамитовна	Моральные дилеммы как средство нравственного воспитания учащихся	664
Утенова Замзагуль Тастемировна, Бекбаева Салтанат Тулебаевна	Рухани адмагершілік тәрбие - маңызды міндеттердің бірі	667
Утюганова Зауреш Мухамедказиевна, Павлова Елена Михайловна	Воспитательный потенциал уроков истории как один из главных факторов формирования личности обучающегося	673
Хамзина Айман Жумагазовна	Ұлттық құндылықтар рухани адамгершілікке тәрбиелеу құралы ретінде	678
Хамзина Күлшат Бақытжанқызы, Ермаганбетова Акбота Жаналыковна	Біртұтас тәрбие бағдарламасын жүзеге асырудың инновациялық тәсілдері	684
Хасенова Айгуль Кажалямовна	Духовно-нравственное воспитание - ключевой фактор развития и воспитания современной молодежи.	688
Хорошева Тамара Брониславовна, Новикова Елена Васильевна	Ознакомление детей старшего дошкольного возраста с декоративно-прикладным искусством удмуртов в контексте духовно-нравственного воспитания	691
Шалдыбаева Бакытгуль Тулемисовна, Жакиева Уасила Тулемисовна	Ұлттық құндылықтар- ұрпақты адамгершілікке тәрбиелеудегі басты құрал	694
Шалтенова Культай Гаппазовна	Жас ұрпақты ұлттық құндылықтар арқылы рухани-адамгершілікке тәрбиелеу	699
Шарипбаева Айгуль Айтбаевна, Абаева Айгуль Маликовна	Формирование базовых национальныхценностей личности средствами воспитательной работы	703
Шаукенов Жангелді Арсенұлы, Шаукенова Зайда Жарасбекқызы	Ұлттық құндылықтарды қалыптастыружәне олардың өскелең ұрпақты адамгершілікке тәрбиелеудегі рөлі	707
Швец Наталья Алексеевна, Попова Ольга Викторовна	Духовно-нравственное воспитание в среде сибирской ментальности: архитектоника и практика	710
Шишкина Елена Анатольевна	Развитие духовной культуры личности через традиционный казахский танец	716
Шолпанбаева Айгуль Кадыровна	Ұлттық құндылықтар - тәрбие негізі	720
Ясменко Руслан Александрович	Духовно–нравственное воспитание личности на уроках физической культуры	724

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

ҒЫЛЫМ МЕН ПРАКТИКАНЫҢ ИНТЕГРАЦИЯСЫ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАМЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ СТРАТЕГИЯСЫ

СЕКЦИЯ 2

ИНТЕГРАЦИЯ НАУКИ И ПРАКТИКИ – СОВРЕМЕННАЯ СТРАТЕГИЯ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Абдильдина Ляззат Маликовна, Матяш Светлана Анатольевна	Интегрированные уроки и инновационные технологиина уроках в начальной школе	729
Абдрахманов Арман Кабдешұлы	Use of songs in the teaching english classroom	733
Абдуллина Зоя Магзымовна, Баракатова Адия Галымовна	«Ыбырай Алтынсарин -тұңғыш қазақ педагогы» дүниетану сабағында бастауыш сынып оқушыларының ауыз екі тілде сөйлеу дағдыларын арттыру	736
Абдулова Альбина Жаксыбаевна, Жантимирова Сауле Булатовна	Роль и значимость практической подготовки компетентного специалиста в условиях современного образования	742
Абикенова Гульбану Абдырзаковна	Модель ООН как инструмент глобального образования и сотрудничества	746
Авдонькина Инга Викторовна	Интеграция науки и практики как основное направление современной педагогики	749
Айсина Алия Габбасовна	Учебно-исследовательская работа и развитие творческой самостоятельности студентов колледжа	753
Айтекова Анар Рапильбековна, Усенбаева Гулшат Амантаевна	Ауыл мектептерінде білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуда инновациялық жобалау жұмыстарын жүргізудің маңыздылығы	757
Айтимбетова Назгуль Бакибаевна	Основы реализации деятельного и компетентностного подхода в обучении иностранным языкам	761
Александров Спартак Геннадиевич	К вопросу об особенностях физического воспитания студентов Краснодарского филиала РЭУ им. Г.В.Плеханова	763
Александрович Людмила Николаевна	Формирование устойчивого познавательного интереса и способов удовлетворения его своими силами, через проектно-исследовательскую деятельность	767
Алпысбаева Гульшат Мухамбетсалыковна, Кокышева Гульзира Оралбековна	Жаңартылған бағдарлама негізінде білім берудегі инновациялық әдіс-тәсілдердің тиімділігі	770
Амирова Евгения Леонидовна	Из опыта применения элементов геймификации на уроках английского языка в начальной школе	773
Апазова Александра Александровна	Спортивные игры как средство формирования социальных навыков	777

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

Артёмова Елена Михайловна	Педагогическое сопровождение развитие одаренности учащихся как залог качества образования	780
Афонина Раиса Николаевна	Построение учебного содержания в логике конвергентного подхода	783
Ахметжанова Ботакоз Жусуповна, Балтабаева Гульсара Калиакбаровна	Решение задач по математической оптимизации в рамках развития функциональной грамотности школьников	786
Ахметжанова Ботакоз Жусуповна, Миргалиева Айнур Султановна	Сопровождение мотивированных учащихся к обучению в общеобразовательной школе	791
Ашимова Гулжайнар Абсаттаровна	Lesson study provides new opportunities for teachers and students	795
Баймухаметова Батила Тургинбаевна, Тансыкбаева Жамиля Тургинбаевна	Формирование универсальных учебных действий при обучении химии через применение кейс-технологии	798
Балтабаева Шнар Амантаевна	Қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында тыңдалым дағдыларын оқытудың мәселелері	804
Баранник Айнагуль Куандыковна	Геймификация образовательного процесса в начальной школе	808
Батура Людмила Владимировна, Искаков Жанторе Мухтарович	Значение и роль мониторинговых исследований в преобразовании школьной практики	812
Бекмухамбетова Алмагуль Каирхановна, Байжанова Сауле Аскарбековна	Развитие исследовательских навыков младших школьников на уроках математики	816
Бектурганова Римма Чингисовна	Как готовить педагогов – исследователей?	819
Бергер Марина Сергеевна, Әкімгерейқызы Айслу	Использование активных методов для развития естественнонаучной грамотности учащихся через исследовательскую деятельность	830
Биманов Дарын Абдрахимович	STEAM инновациялық интеграцияланған стратегия реттінде білім беру: озық тәжірибе, перспективалар	835
Бондарь Надежда Сергеевна	Образовательный квест как деятельностная форма организации учебного занятия	840
Бубенцова Мария Васильевна	Нейрогимнастика в коррекционной работе логопеда-дефектолога с детьми с ООП	845
Вафин Дамир Аюпович	Дискурс в современной историографической науке	848
Визнер Галина Игоревна, Макатов Валихан Жаныбекович	Современная стратегия инновационного педагогического образования на уроке технология через метод проекта	851
Вильгельм Елена Петровна, Ермоленко Евгения Валерьевна	Критериальное оценивание на уроках как средство мотивации младших школьников к учебной деятельности	854

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

Виноградова Нина Валентиновна	Виртуальные образовательные перспективы: изучение современных платформ для эффективного обучения	858
Гевел Наталья Владимировна, Бублий Наталья Григорьевна	STEAM - технологии на уроках биологии	862
Гноевая Дарья Андреевна	Игровое моделирование как метод обучения иностранному языку	868
Гоферт Татьяна Алексеевна, Рослик Оксана Леонидовна	Исследовательская деятельность младших школьников	873
Гурская Светлана Владимировна	Развитие концепции обучения физической культуре в условиях инклюзивного образования	877
Данченко Татьяна Владимировна, Жиенбаева Алёна Владимировна	Инновационные технологии в педагогической практике	882
Даутбаева Жибек Асылхановна Калжанов Марат Умирбекович	Методические основы аналогии и сравнения в процессе обучения математики	886
Дементьева Анна Владиславовна	Introductionof project method in english lessons	890
Джаикова Меруерт Каппасовна, Джаикова Айгерим Дастановна	Организация образовательного процесса в школе на основе синергетического подхода	895
Джангабулов Олжас Талгатович	Создание приложения генерации задач по химии школьного курса на основе среды программирование DELPHI	899
Довгодько Виктория Андреевна	Совершенствование математической культуры через исследовательскую деятельность в школе	902
Домничева Людмила Казимировна	Повышение качества образования – важнейшее условие формирования функциональной грамотности школьников	905
Ельжанова Гайни Малдыбаевна, Жусупова Дарина Нурлибековна	Кайдзен жоспарлау дегеніміз не және оны оқу үрдісіне қалай қолдануға болады?	909
Ерденова Назгуль Бабашевна, Абитчанова Гульзада Закировна	Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру амалдары	913
Еришева Гулнур Амантаевна	Заманауи сабақ: дәстүр және инновациялар. үш тілдік білім беру проблемалары мен шешу жолдары	917
Ермекова Канагат Турсуновна, Султанова Гулден Конысбайкызы	Бастауыш сыныптарда жаңа технологияларды пайдалана отырып Ыбырай Алтынсарин шығармаларын оқыту	922
Ертышпаева Жанар Жиентаевна, Ахметова Шолпан Бурабаевна	Дарынды оқушылардың зерттеушілік іс- әрекетін дамыту	926
Есіркепова Кенжегүл Қабылғазықызы, Қанапина Сауле Ғалымбекқызы	Көркем мәтіндегі этномәдени лексиканың концептуалдық мәні	929

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

Еслямгалиева Зоя Сейсембаевна	Работа с текстом как способ формирования читательской грамотности	935
Ефимова Алёна Юрьевна	Главный ключ успеха к повышению качества образования	939
Жабаева Гульмира Калиаскаровна	Применение активных методов обучения в начальной школе	943
Жанабаев Адиль Талгатович	Основы конвергентного образования в школьном курсе химии	946
Жармухамбетова Айнагуль Жаксубековна	Оқушылардың қазақ тілінде айтылым дағдысын қалыптастырудың тиімді әдіс-тәсілдері	949
Жидебаева Диана Бексултановна	The use of question answer-relationship (qar) strategy on improving students' reading comprehension	955
Жиеналина Замира Талгатовна, Калжанов Марат Умирбекович	Прикладные задачи как способ формирования математического мышления и культуры в обучении математике	958
Жиенбаев Искендер-Зулхайдар Женгисбаевич, Бектурганова Зульфия Казиевна	Проблемные ситуации как средство улучшения межпредметных связей химии и биологии на основе проблемного обучения	962
Жумасаева Бибигуль Сагандыковна, Жумасаева Асель Сагандыковна	Бастауыш сынып оқушыларын оқытуда қолданылатын озық инновациялық технологиялар – заман талабы	966
Жунусова Айнагуль Халеловна, Нургалиева Наурызгуль Фазылжановна	Оқушыларды ғылыми жұмысқа баулу	970
Жусупова Дарина Нурлибековна, Жетпісбай Айзат Асылбекқызы	Визуализация әдістерін қолдану арқылы математикалық модельдеу дағдыларын дамыту	973
Ибраева Гульсара Турсуновна, Нуржанова Сандигул Туйебаевна	Инновациялық технологиялар мұғалімнің кәсіби шеберлігін дамытудың негізі	976
Ибраева Карлыгаш Шунаевна	Ранняя профилизация учащихся младшего школьного возраста в физико-математическом лицее	981
Ибрашева Дамиткен Булатаевна	Преподавание русского языка в школе с нерусским языком обучения	985
Иванова Ирина Григорьевна, Нурпеисова Сабина Сериковна	В содружестве наук	989
Исина Асем Балгабаевна, Кәріғұл Баян Қайырханқызы	Проблемалық оқыту әдісі арқылы оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамыту	994
Исиргепов Дамир Буранбаевич, Исиргепова Нурбике Сейткасымовна	Қазақстан тарихы мен математика пәндерінің интеграциясы арқылы қалайша функционалдық сауаттылықты дамытуға болады?	998
Испулова Жанат Кереевна, Стешенко Светлана Койшеевна	Применение визуальных технологий для развития учебной и познавательной активности младших школьников	1002

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

Кабденова Салтанат Калижановна, Шамганова Жансая	Дискуссивті эссе жаздыру жолдары	1006
Калжанов Марат Умирбекович, Смолянчук Виктория Николаевна	Использование метода технологии критического мышления при изучении темы «Окружность»	1010
Калиев Кабдрахман Ануарбекович, Досумов Арман Сабыржанович	Актуальность инновационных подходов в обучении физической культуре и спорта на базе общеобразовательных школ	1014
Калиев Кабдрахман Ануарбекович, Аушамина Гульсара Ашимовна	Актуальные компетенции обучения математике в общеобразовательной школе	1019
Калиева Сауле Ануарбековна, Садыкова Наталья Федоровна	Актуальные вопросы преподавания русского языка и литературы в контексте билингвального обучения	1024
Калимарданова Гульшат Джамбуловна, Жумагулова Роза Джамбуловна	Математика сабағында оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру	1029
Калимжанова Роза Лаиковна, Фаттахутдинова Анастасия Радиковна	Формирование готовности будущих учителей начальных классов к развитию функциональной грамотности	1034
Калимжанова Роза Лаиковна, Хлюпко Юлия Викторовна	Формирование профессиональной компетентности будущих педагогов в процессе обучения в вузе	1038
Калинина Анастасия Александровна, Аканова Жазира Ахметкалиевна	Интерактивное обучение как способ активизации познавательной активности обучающихся (на примере уроков английского языка)	1044
Каппасова Шамшырак Еркиновна	Химияны оқыту үрдісінде электронды оқулықтың алатын орны	1049
Карабаева Гулнора Шарафитдиновна	Современные тенденции развития образования в Узбекистане	1053
Карпыкбаева Акмарал Сатыбалдиевна, Байгабилова Айжан Зиябековна	Сингапурская технология как современный метод обучения в школе	1057
Кассирова Олеся Александровна, Дебело Ирина Николаевна	Использование концептуальных идей и элементов reggio (реджио) педагогики в создании предметно-пространственной среды дошкольной организации	1061
Кащеева Наталья Владимировна	«Перевернутый» урок – модель урока, настраивающая ученика на успех	1066
Керлин Ирина Владимировна	Степ – технология – одно из оптимальных условий совершенствования двигательной активности дошкольников	1070
Ким Анна Ильинична, Селях Лидия Юрьевна	Интеграция науки и практики на уроках химии в современном образовании	1073

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

Ким Йоко Владимировна	Инновационные технологии и их значимость в образовательном процессе в условиях цифровизации	1077
Ковальчук Инна Александровна	Современные подходы к инновационному развитию педагогического образования: интеграция науки и практики	1081
Козганбаева Ментай Толеухановна, Саулебаева Асия Едиресовна	Саралаудың мәселеге бағдарланған оқыту моделі оқушыларының зерттеушілік дағдыларын дамытуға қалай әсер етеді?	1085
Конуспаев Амир Серикович, Калиев Самат Каратаевич	Инновационные формы обучения физической культуре в общеобразовательной школе	1091
Корнева Виктория Викторовна, Соколова Любовь Владимировна	Развитие познавательных интересов младших школьников в проектной деятельности	1096
Косимов Отабек Абдисалимович	Проектно-ориентированное обучение как один из подходов инновационного развития педагогического образования	1101
Космодемьянская Светлана Сергеевна	Интеграция науки и практики в рамках педагогической практики студентов по химии	1106
Кубегенова Айгерим Жанайдаровна	Развитие речевых навыков на уроке английского языка в 5-7 классах посредством работы с текстом	1110
Кузьмина Инга Валерьевна	Интеграция математического и экономического содержания в образовательной деятельности	1117
Курбанбаева Диларам Мухамовна	Важность изучения истории педагогики для современного учителя	1120
Куренова Назгуль Клышбаевна	Пути развития функциональной грамотности на уроках математикикак средство формирования фундаментальных математических навыков	1123
Курманова Абосин Айтуаровна, Исенова Гульнара Бащугуловна	Қазақ тілі сабақтарында оқушылардың функционалдық сауаттылығы	1126
Қарабала Гүлнара Айтмағамбетқызы, Айтимова Айгуль Каратаевна	Қазақ тілінде емес мектептерде қазақ тілі мен әдебиет сабағында айтылым дағдысын дамыту жолдары	1129
Лаврухина Александра Витальевна	Использование инновационных подходов обучения как средство формирования практических навыков зож на уроках физической культуры	1132
Литвина Елена Валерьевна, Афонина Раиса Николаевна	Педагогическое проектирование как инструмент преобразования педагогических объектов	1136
Майстренко Валерия Юрьевна, Ушакова Марина Ивановна	Критериальное оценивание на уроках русского языка и литературы как способ формирования творческой и конкурентоспособной личности	1139

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

Мальтиева Кмбат Бисенгалиевна	Личностно - ориентированное обучение учащихся на уроках географии (из опыта работы)	1145
Манаубаева Майсара Омоновна, Досанова Нургуль Сейткалиевна	Қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында оқушыларды мәтінді интерпретация процесіне жетілдіру жолдары	1151
Миничкин Роман Иванович	Развитие профессиональных компетенций и навыков учителя физической культуры	1156
Михеева Равиля Салаватовна, Сарамов Руслан Юрьевич	Физическая культура, как средство формирования здорового образа жизни школьников в условиях обновленного образования	1159
Муканова Жанерке Жандаровна	Дифференциация принциптері негізінде менталды карта арқылы оқушылардың белсенділігін арттыру	1161
Мукашева Гульмира Казбековна, Смаглий Татьяна Ивановна	Модель формирования психологической устойчивости студентов к негативному информационному воздействию	1166
Мурзалинова Алма Жакимовна	Компетенции непрерывного профессионального развития будущих педагогов как ключевой фактор обновления образовательных программ	1170
Мынбаева Жанар Тасбулатовна, Алимгазина Асел Балгабаевна	Шағын жинақталған мектеп жағдайында жаратылыстану-математикалық сабақтар бағытында STEAM-білім берудің негізі ретінде жоба әдістерін енгізу	1175
Мынбаева Жанар Тасбулатовна, Забиякина Оксана Сергеевна	Опыт внедрения STEAM-подходов в практику преподавания химии и биологии	1182
Науменко Ирина Яковлевна, Оспанова Ляззат Балтабаевна	Особенности руководства научно-исследовательской деятельностью школьников	1186
Новиков Михаил Васильевич	Совершенствование системы управления образовательной организации. Когнитивный подход	1191
Нурканова Жанбота Серкешевна	Здоровьесберегающие технологии в образовательном процессе: интеграция на уроках физической культуры и ОБЖ	1196
Нуркина Батима Ауезхановна, Нургалиева Сауле Бауржановна	Білім беру саласында дара ұстаздың рөлі	1200
Овчаренко Елена Владимировна, Вайс Людмила Владимировна	Межпредметная связь на уроках математики, как средство повышения мотивации обучающихся	1204
Олексюк Тамила Владимировна, Султанова Амангуль Еркебулановна	Непрерывное профессиональное развитие педагогов в форматах эффективных практик	1206
Орехова Виктория Сергеевна	Формирование ключевых компетентностей учащихся через проектную деятельность	1210
Ормамбекова Асель Кайратовна	Білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында критериалды бағалау арқылы мектеп оқушыларының пәндерді оқуға деген танымдық қызығушылығын дамыту	1214

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

Оспанова Шынар Бектепбергенқызы, Оспанов Манат Габдракипович	Мектептік білім берудегі информатика мен өнердің интеграциясы	1218
Пегалева Елена Васильевна, Цымбалюк Наталья Сергеевна	Координация качества образования в условиях развития школы	1221
Петренко Марина Леонидовна	Развитие функциональной грамотности школьников средствами уроков русского языка и литературы в условиях цифровой среды	1227
Птицына Анастасия Андреевна	Интеграция науки и практики как необходимое условие совершенствования уровня образованности в области экологии	1231
Рахимбеков Темирлан Серикович, Кудибаев Орынгали Уринбасарович	Развитие сварочных технологий в современном мире	1236
Роллан Жанетта Ролланқызы	Кейбір әдістемелік тәсілдердің оқушылардың экологиялық дүниетанымын жетілдіруге әсері	1239
Савенкова Фарида Расиховна	Развитие функциональной грамотности через «CASE-технологии» на уроках математики	1244
Садвакасов Алмас Жумашевич	География сабақтарында PBL технологиясын қолдану арқылы оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамыту	1248
Сайпилов Ербулат Сидоллаевич	География сабағында проблемалық оқыту арқылы оқушылардың зерттеушілік дағдыларын қалай дамытуға болады	1253
Сатылы Айғаным Елубайқызы	Оқушылардың креативті жазу кабілетін қалай дамытуға болады?	1258
Сейтимова Юлия Михайловна	Тесты PIRLS для развития читательской грамотности	1264
Серикбаева Зарина Кайбаровна	3D моделирование в учебном процессе как способ раскрытия творческого потенциала обучающихся	1268
Серікова Гүлназ Серікқызы	Жоғары сынып оқушыларының ағылшын тілінде коммуникативтік дағдыларын қалыптастыруда сюжеттік-рөлдік ойындарды қолданудың маңызы	1272
Синько Олеся Викторовна	Квесты и веб-квесты как инструмент повышения мотивации студентов при обучении математики (на материалах обобщения опыта)	1277
Смоляная Марина Николаевна	Интеграция науки и практики в языковом образовании школьников казахстана, формирование инновационной направленности деятельности преподавателя английского языка и возможности внедрения инновационного опыта в практику школьного языкового образования	1283
Сологуб Галина Ивановна	Развитие функциональной грамотности учащихся через реализацию STEM-подходаи проблемно - ориентированного образования на уроках математики	1287

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

Сошкин Андрей Викторович, Раимкулов Адыльбек Сертаевич	Адаптированное дуальное обучение по германской программе GIZ	1293
Степанова Александра Анатольевна, Астахова Людмила Васильевна	Интегрированный подход к развитию функциональной грамотности в начальной школе: роль и значение рабочей тетради	1298
Столяренко Ольга Александровна	Активное слушание на уроке музыки в общеобразовательной школе	1302
Тамабекова Саулет Махатовна	Мұғалімдердің іс-тәжірибесін рефлексия арқылы жетілдіру	1307
Тарасенко Светлана Сергеевна	Стратегии развития при внедрении искусственного интеллекта: их положительные и отрицательные стороны в современном образовании	1311
Терновая Ольга Валерьевна, Шаханова Марияш Орманбековна	Развитие профессиональных компетенций педагогов на примере деятельности Костанайского строительного колледжа	1315
Тихонова Лидия Владимировна	Использование интерактивных методов обучения для формирования мыслительных процессов через практическую деятельность на уроках математики	1317
Уалиева Назым Толеубековна	Формирование компетенций непрерывного профессионального развития в условиях педагогической практики и подготовки выпускного квалификационного проекта	1321
Утегенова Бибикуль Мазановна	Тенденции и факторы обеспечения качества обучения в высшей школе	1327
Утегенова Сауле Тулешовна	Заң пәндерін оқытудағы қолданылатын әдістер	1330
Фахудинова Ирина Владимировна	Информационные технологии как инновации в учебной деятельности	1333
Федотова Наталья Сергеевна	Критериальное оценивание на уроках математики как средство активизации познавательной деятельности младшего школьника	1337
Фудашкина Людмила Александровна	Инновационные технологии в современном образовании: инновации в образовании	1341
Хайдаршина Татьяна Николаевна, Сельханова Дина Витальевна	Использование практико-ориентированных заданий как один из факторов развития функциональной грамотности младшего школьника	1345
Хамзина Зура Исахметовна	Развитие интеллектуальных способностей и функциональной грамотности при решении задач по химии	1349
Цубера Светлана Геннадьевна, Касеинова Карлыгаш Кадильбековна	Критериальное оценивание на уроках русского языка, как средство мотивации учебной деятельности	1353

МАЗМҰНЫ

СОДЕРЖАНИЕ

Чуманина Наталия Валентиновна	Интеграция науки и практики - современная стратегия инновационного развития педагогического образования	1357
Шахназарова Наира Владимировна	Тренинг как основной метод формирования soft skills	1361
Шаяхметов Берик Нагашыбаевич	Жаңартылған білім беру аясында «көркем еңбек» білім беру бағдарламасының оқыту мазмұны	1365
Шаяхметов Ильяс Нурланулы	Жеткіншек жастағы боксшыларды дайындауда даярлық жаттығуларды қолдануды эксперименттік зерттеу	1369
Щетинкина Светлана Ефимовна	Влияние активных методов и приемов обучения на формирование положительной мотивации школьников при изучении математики	1374
Юрк Татьяна Владимировна	Развитие функциональной грамотности на уроках обучения грамоте	1378
Мазмұны / Содержание		1382

«ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР: СТРАТЕГИЯ, МІНДЕТТЕР, ЕНГІЗУ» АТТЫ АЛТЫСАРИН ОҚУЛАРЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ–ПРАКТИКАЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛДАРЫ

МАТЕРИАЛЫ
МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ АЛТЫНСАРИНСКИЕ ЧТЕНИЯ «ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАНИИ: СТРАТЕГИЯ, ЗАДАЧИ, ВНЕДРЕНИЕ»

Материалдар жинағын
Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті
Ө.Сұлтанғазин атындағы педагогикалық институтының
педагогика, психология және арнайы білім беру кафедрасында теріліп, беттелді

Компьютерлік беттеу:
Жетписбаева А.А., Ермаганбетова А.Б.

Мекен-жай:
110000, Қостанай қ., Байтұрсынов көш. 47
(Пединститут ғимараты, Тәуелсіздік к-сі 118, 626 каб.)
Тел.: 8 (7142) 54-58-74 (ішкі 120).

Пішімі 60*84/18.
Көлемі 87,7 б.т.
Электронды нұсқасы университеттің ksu.edu.kz сайтында орналастырылған
мамыр, 2024 жыл

Сборник материалов набран и сверстан кафедрой педагогики, психологии и специального образования педагогического института им. У.Султангазина Костанайского регионального университета им. Ахмет Байтұрсынұлы

Компьютерная верстка:
Жетписбаева А.А., Ермаганбетова А.Б.

Адрес:
110000, г. Костанай, ул. Байтурсынова 47
(корпус Пединститута, ул.Тауелсиздик 118, каб. 626).
Тел.: 8 (7142) 54-58-74 (вн.120)

Формат 60*84/18.
Обьем 87,7 п.л.
Электронный вариант размещен на сайте университета ksu.edu.kz
май 2024 год